PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 891) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIMA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-NIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD DUODECIM ET CENTUM VOLUMINA UNA CUM INDICIBUS PERVENIET; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA OCTO ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINEBITUR; UTRAQUE VIGESIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT, SED LINE INDICIBUS. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN; SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XXXIV.

SS. MACARII AMBO, ÆGYPTIUS ET ALEXANDRINUS. HISTORIA LAUSIACA.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES EDITORES, ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES
IN VIA DICTA: *AVENUE DU MAINE, 208*

1903

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via dicta Bac-d'Asnières. — 19.6.1903

SÆCULUM IV, ANNUS 390.

ΤΩΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ

ΜΑΚΑΡΙΟΥ,

ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ,

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTORUM PATRUM

MACARII ÆGYPTII,

MACARII ALEXANDRINI,

OPERA QUÆ SUPERSUNT OMNIA;

AD FIDEM VATICANI, VINDOBONENSIUM, BEROLINENSIS, ALIORUM CODICUM, PARTIM PRIMUS EDIDIT, PARTIM EDITA RECOGNOVIT, GRÆCE ET LATINE, HENRICUS JOSEPHUS FLOSS, PHILOS. ET SS. THEOL. DOCTOR, SS. THEOLOGIÆ IN UNIVERSITATE BONNENSI PROFESSOR, NEMPE A PRINCIPIO VOLUMINIS AD COLUMNAM 448 INCLUSIVE, CÆTERIS COLUMNIS INDE AD FINEM AB EDITORIBUS *Cursus completi* SUMMA CURA ABSOLUTIS.

ACCEDIT, AB IISDEM EDITORIBUS, RECOGNITA,

PALLADII HELENOPOLITANI EPISCOPI HISTORIA LAUSIACA.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES EDITORES, ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208.

1903

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO XXXIV CONTINENTUR

SS. MACARII AMBO, ÆGYPTIUS ET ALEXANDRINUS.

(*Ut fidem liberemus quam in Palladio Helenopolitano episcopo* (*tom. hujus Patrol. LXV*) *dedimus, Historia Lausiaca ex editione* Ducæana et Coteleriana *cum interpretatione Rosweidi prodit.*)

Col. 493, D 2, μετάστασις l. διαστασις. Col. 520 A 14, συνέθειαν. l. συνήθειαν. Col 532 B 2, τὴν l. τῆς. Col. 566 C 2, non l. *nunc*. Col. 570 C 1. et ignis æterni l. *et ab igne æterno*. Ibid. 2, constituit l. *constituit nos*. Col. 617 C 1, ἵνα l. ἵνα. Col. 738 C 3, est l. *es*. Col. 741 B 12, ἡ l. ᾗ. Col. 747 C 6, ob l. *ab*. Col. 768 A 15 C ρχεται l. ἄρχεται. Col. 822 in Monito lin. 2, Georgio Pretio l. *Pritio*. Ibid. lin. 6, l. *Vindobonensis*. Col. 825 A 12, insectis l. *infectis*. Col. 830 B 2, ipsoque l. *ipsosque*. Col. 846 A locum ex psal. CXVIII sic lege, *ad omnia mandata tua dirigebar; omnem viam iniquitatis odio habui*. Col. 850 D 1, terrentis, l. *terrenis*. Col. 858 A 9, vieæ l. *vineæ*. Col. 860 C 9, dele τό. Col. 862 D 1, quet l. *queat*. Col. 929 C 1, κατὰ l. μετά. Col. 949 C 14, φιλάνθρωπόν, dele accentum ultimæ. Col. 951 A 9, dictum est l. *ut dictum est*. Col. 956 C 7, δόξας l. δόξης.

DE SANCTORUM MACARIORUM

AEGYPTII ET ALEXANDRINI

VITIS

QUAESTIONES CRITICAE ET HISTORICAE

SCRIPSIT EDITOR. EDITIO RECOGNITA.

—

INDEX CAPITUM.

—

—

1 CAPUT PRIMUM.

PROLEGOMENA.

1. In vastissimis Libyae desertis, haud ıl a Nitriae paludibus nitro uberrimis, ıor ad hodiernum diem exstant mona-ı. Quorum unum, quod ab Itali cujusdam,)aludes istas pretio conduxit, castello in ı sito, quantum horis circiter octo asino ıs permeabis, spatium abest, ad nostra e tempora *monasterium sancti Macarii* llatur; reliqua singula, singulis distincta ınibus, in universum *Abu Macar* mona-a vocantur, et tota regio *Macariana ere-* Qui illic degunt monachi paucissimis diebus carne vescuntur, ceterum pane ıt et lentibus bulbo et oleo permixtis, ə in cellulis, quae non nisi per arctissi- B mam portam lucem intromittunt, habitant precibus dediti. Primo mane surgunt et in ecclesiam properant, ubi adsistunt innixi baculis, Macarianis hodieque nominatis. Rariorem ad quem ibi vitae tempora producant finem, exemplum senis ostendit illius a Tischendorfio, cuius narratione utimur (1), ibi conspecti, centum viginti annos nati, senectute, vigiliis et pernicioso sub fervescente sole arenae colore oculorum lumine privati, animo coelum spectantis et vix unam diei horam somno largientis. Fratres in universum pedibus, quoad calor arenae permittit, inopertis incedunt, ecclesiam non nisi nudis pedibus intrant. Quodsi Tischen- C dorf habitum fratrum illorum ex omni parte descripsisset, veteres non dubito Scetis solitudinis **2** fratres — sic enim Macariana ista

(1) Constantin. Tischendorf Reise in den Orient 1846. T. I, p. 110 sqq.

eremus et antiquis et nostris temporibus vulgo A appellatur — eos nimirum, qui ab Evagrio, Cassiano, aliis describuntur, ante oculos habere crederes. Ipsa monasteria etiamnunc quadrata aut quadrilonga forma sunt et muris, intra quos hortulus nutritur, obsepta. Fac te videre illic senem quendam caecum, ter altare circumgredientem et iuvenili voce alleluia canentem, aut illum centum viginti annos natum, cella egredientem et abeunti tibi benedicentem, ineffabili sine dubio et ipse, sicut Tischendorf, perfundereris venerationis sensu. Circum ea, quae dixi, quatuor monasteria et Nitriae montes, qui, paullulum eminentes, paludes illas in ampla valle sitas includunt, in B arenosis atque immensis solitudinibus, permulta hinc illinc moenia conspiciuntur testantia, quanta olim ibi exstiterit copia monasteriorum (1).

§ 2. Macarius ille, cuius nomine eremus et monasteria hodiedum appellantur — ipsius imago, qua baculo innixus conspicitur, istic frequentissima est (2) — nisi me omnia fallunt, Aegyptius Macarius fuit, primus Scetis solitudinis incola (3), clarus virtutibus, egregius atque invictus athleta Dei (4). Ac moenia vicina, quae in mediis illis desertis creberrima exstant, monasteriorum, quae a quarto saeculo circum Nitriam et in Cellulis floruerunt C innumera, venerandae antiquitatis reliquiae sunt, neque iniuste fratres Macariani coenobii ex traditione monasterium suum ante mille quingentos annos fundatum esse contenderunt (5), quod, licet non de muris, qui nunc cernuntur, tamen de prima coenobii fundatione certo dici potest. Nec silentio praetereunda esse perpulchra illa traditio videtur, qua praeterito 3 saeculo cuidam in illis regionibus peregrinanti (6) abbas Macariani monasterii affirmavit, in Scete et in Nitriae montibus tot olim exstitisse monasteria, quot annus dies numeret; idque, si rem, non verba spectas, D cum variis quarti et quinti saeculi enarrationibus optime convenit. Etiam Ludolfus, rector ecclesiae parochialis in Suchem, dioecesis Paderbornensis, in libro « De itinere terrae sanctae, » quem circa a. 1350 composuit, de illis monasteriis haec tradidit : « Item in Aegypto adhuc quam plurima stant integra claustra et monasteria, ecclesiae et eremitaria, sed tamen deserta, et optime depicta, sed pictura per Saracenos est diversimode vituperata. Item in desertis Aegypti adhuc tot stant cellulae et sanctorum Patrum eremitaria, quod in aliquibus locis, ut credo, per duo vel tria milliaria, de uno ad aliud possit sagittari, et in quam pluribus adhuc degunt Indi Nubiani et Suriani, ad ordinem sancti Antonii et Macarii se habentes. In his desertis Deus per sanctos Patres multa mirabilia est operatus, et specialiter in loco qui *Stichi* [leg. *Scithi*, *Scete*] dicitur, per sanctos Antonium et Macarium, ut in vitis Patrum continetur. In hoc deserto est locus sub altissima et artissima rupe, quo sanctus Antonius degebat, et ex illa rupe fonticulus effluit ad semijactum lapidis currens in sabulum, ut aqua fluida nivem intrat et ultra non apparet. Idem locus a plurimis causa devotionis et delectationis visitatur, atque etiam per gratiam Dei et honorem sancti Antonii multae infirmitates ex ipso fonte sanantur et fugantur. Nam eius specialibus precibus ex rupe creditur fonticulus effluxisse, quod etiam bene patet, quia non videtur plus fluxisse, quam ad modicum habitaculi sui, et hortulum suum irrigasse (7). »

Macarii Aegyptii monasterium in Scete situm « per diei et noctis iter » a Nitria distabat, ut refert scriptor libri secundi Vitarum Patrum, quas edidit Rosweidus (8); Nitriae montium monasteria fundaverat S. Ammon, qui superstite etiam S. Antonio diem supremum obiit (9), ideoque, quod infra patebit, Macarios nostros aetate aliquantulum praecessit. Ille vero locus, ubi alter Macarius, Alexandrinus cognominatus, qui aequalis

(1) Tischendorf l. l. ; G. Wilkinson Modern Egypt and Thebes 1843 Vol. I p. 382 sqq.

(2) Tischendorf l. l. p. 123.

(3) Cassian. Coll. XV cap. 3, Cassiani Opp. ed. Gazaeus. Lips. 1733 p. 468, Migne Patrol. T. XLIX p. 995.

(4) Historia Lausiaca Palladii Macarios Aegyptium et Alexandrinum vocat γενναί ους ἄνδρας καὶ ἀκαταγωνίστους ἀθλητάς. Cf. infra Caput II.

(5) Tischendorf l. l. p. 127.

(6) Patri Sicardo, Tischendorf l. l. p. 117. Cf. Wandslebii descriptionem monasteriorum codice arabico antiquo desumptam in libro cui titulus : Paulus Sammlung der merkwürdigsten Reisen in den Orient T. III p. 255 sqq.

(7) Ludolfi, rectoris ecclesiae parochialis in Suchem, *de itinere terrae sanctae* liber. Nach alten Handschriften berichtigt herausgegeben von Dr F. Deyks. Stuttgart 1851 p. 61 sq.

(8) VV. PP. ed. Rosw. lib. II cap. 29 Ed. Antv. 1628 p. 481, 1. Cf. infra Caput IV.

(9) Vita S. Antonii, S. Athanasii Opp. ed.

Aegyptio fuit, sedebat, ob cellularum ibi dispersarum multitudinem Cellia seu Cellulae nominabatur, quae eodem illo auctore distabant decem fere milliaria a Nitria in interiore deserto (1). Unde colligitur, Alexandrini habitationem, licet Nitria in medio utriusque posita esset, certe haud multum ab Aegypti monasteriis remotam fuisse. Tanta autem fama duorum Macariorum erat inter illius regionis fratres, ut eidem auctori patres quidam in Celliis narrarent, duos in locis istis Macarios « quasi duo caeli lumina refulsisse (2). » et Palladius, qui una cum Macario Alexandrino tres annos habitaverat in Celliis, illorum laudes referens singulari quadam introductione opus sibi esse putaret, *ne tanta narrans mentiri videretur* (3). Vitae severitas paene incredibilis tum in innumeris Aegypti monasteriis vigebat, 4 quo referenda sunt crebra et longa ieiunia (4), omnis fere carnis abstinentia (5), vigiliae (6), habitatio in cellulis, in quibus vix poterat corpus moveri (7), et alia, quae duriora in monasterii exerceri solebant. A monachis in monasteriis degentibus distinguendi sunt eremitae, qui maioris spiritualis perfectionis gratia, abbate consentiente, in interiorem solitudinem se abdebant, ubi parvam cellam inhabitantes singulis diebus aquam e monasterio missam cum pane recipiebant (8); nonnumquam vero et ipsi locum aquosum sibi eligebant, quo sererent et panem sua manu conficerent (9). Sed eremitica vita etiam abbates aut senes monasterio- A rum saepissime utebantur, ita quidem, ut sol, se in cellam monasterio vicinam reciperent, quod quidem de S. Antonio (10), Macario Aegyptio (11), aliis relatum legimus. Eremitarum denique severitatem longissime superabant anachoretae (12), qui, saepenumero totam paene vitam in interiore solitudine sine 5 ulla hominis ope degentes, per quinquaginta saepe annos et amplius nullius hominis vultum adspiciebant, radicibus, pomis, herbis vescentes. Nec sine voluptate fervescentem solis ignem, sitis ardorem, defectumaquae in honorem Christi ferebant. Nonnunquam viator, desertum peragrans, ante ipsorum obi- B tum quasi a Deo missus superveniebat, qui nudos eos longisque capillis in corpore obtectos in ultima hora reficiebat et honesto tumulo sepeliebat (13). Fratres autem in monasteriis semper nudis pedibus et baculis innixos incessisse, caput cucullo indutum et humeros scapulari, corpus zona cinctum habuisse, insuper melotem i. e. ovinam pellem gessisse, apud Evagrium (14), Cassianum (15) et in Vitis Patrum editionis Rosweidianae copiosissime narratur.

§ 3. Solitariam in Aegypto vitam quarti saeculi et, quo inde late diffusa est, in Syria et Palaestina uberius describere, ab hoc loco C alienum est. Quanquam haec pauca adiungenda duximus. Pater monachicae institutionis in Aegypto S. Antonius magnus fuit; nam « necdum [ante eum] tam crebra erant in Aegypto monasteria, neque omnino quis-

Bened. Patavii 1777 T. I, P. II p. 672 (cap. 60); VV. PP. Rosw. p. 51, 1 (cap. 32). Vita S. Pachomii cap. 1, VV. PP. Rosw. p. 113, 2.

(1) VV. PP. Rosw. lib. II cap 22 p. 478, 1.

(2) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 28 p. 479, 2.

(3) Hist. Laus.; cf. infra Caput II.

(4) Alii post, quinque dies, alii post duos, alii post tres, alii semel tantum in hebdomade comederunt, alii hebdomades integras ieiunarunt. Cf. Rosweidi *Indicem rerum in vitas Patrum* s. v. *ieiunium*.

(5) « De carnibus vero et vino tacere melius puto quam quidquam dicere, quando nec apud plurimos quidem monachorum istiusmodi aliquid reperiatur. » Vita S. Antonii, S. Athan. Opp. I. I. p. 639 (cap. 7), VV. PP. Rosw. p. 38, 1 (cap. 6).

(6) Vigiliae et nocturnae orationes apud monachos creberrimae erant. Cf. Rosweidi *Indicem* s. v. *vigiliae*.

(7) Talem cellulam inhabitavit Macarius Alexandrinus. Cf. infra Caput III.

(8) Sulpicius Severus Dial., cap. 10, Gallandii Bibl. PP. T. VIII p. 405, 2, Migne Patrol. T. XX p. 190. Cf. Vit. S. Antonii, S. Athan. Opp. l. l. cap. 50, VV. PP. Rosw. cap. 24, 25.

(9) Ita S. Antonius, Vita S. Antonii, S. Athan. Opp. l. l. p. 665 (cap. 50), VV. PP. Rosw. p. 48, 2 (cap. 25).

(10) Vita S. Antonii, S. Athan, Opp.. l. l. p. 662 (cap. 45), VV. PP. Rosw. p. 47, 2 (cap. 22).

(11) Cf. infra Caput II.

(12) « Habitant plerique in eremo sine ullis ta- D bernaculis, quos anachoretas vocant; vivunt herbarum radicibus, nullo unquam certo loco consistunt, ne ab hominibus frequententur; quas nox coegerit, sedes habent. » Sulp. Sever. Dial. I cap. 15 (Rosw. l. l. p. 540, 2).

(13) Vita Onuphrii, VV. PP. Rosw. p. 99 sqq. De coenobitis et anachoretis cf. S. Hieron. ep. 22, Opp. ed. Migne T. I [Patrol. T. XXII] p. 419 sqq. Cassian. Coll. XVIII cap. 4 sqq. Opp. ed. Gazaeus p. 516 sqq., Migne Patrol. T. XLIX p. 1093.

(14) In libro, qui inscriptus est *Capita practica ad Anatolium*. Galland. Bibl. PP. T. VII p. 553 sqq.

(15) Cf. de coenobiorum institutis lib. I Cassiani Opp. ed. Gazaeus p. 4 sqq., Migne l. l. p. 59 sqq.

quam aviam solitudinem noverat, sed quicunque in Christi servitute sibimet ipsi prodesse cupiebat, non longe a sua villula separatus instituebatur (1). » S. Antonius vero, licet vita eius multos patres ad imitationem inflammaverit, et « cunctis ad imitandum praeclare proposita (2) » novum illum ad eremos concursum multum promoverit, minime hunc interiorem gentis Aegyptiae religiosum animi sensum temere procreavit, verum tempora illa Aegypti ad **6** vitam monachicam quam maxime inclinabant. « Post persecutionem Diocletiani et Maximiani crudelium principum multitudo gentium [in monasteria] intravit, et fecunditas Ecclesiae fructus amplissimos coepit exhibere (3). » Nam « considerantes, qui de gentibus in Christo crediderant, martyrum passiones, eorumque sincerum circa Christum confessionis affectum, coeperunt et ipsi per gratiam Domini Sanctorum vitam conversationemque sectari, et huius institutionis esse, ut etiam his illud aptaretur Apostoli : Circumierunt in meloti, in pellibus caprinis, egentes, augustiati, afflicti, quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes et montibus, in speluncis et cavernis terrae (4). » Vides studium martyrii, timorem Dei, atque curam verae salutis animae viros illos in eremum eduxisse, in qua vitam in Deo collocatam viverent, et morte pro Christo in persecutionibus subeunda non dignati nunc sibi ipsi et mundo morerentur, ut exsurgerent in Christo. Anachoreticam et solitariam quarti saeculi vitam continuatum martyrium

A dicas, novum quoddam martyrii genus, quod, quo magis ipsorum voluntatem Deus ducere dignaretur ad exitum, ipsi sibi imponebant, ac tanquam viam perfectiorem securioremque sibi eligebant, saecularem vitam, id quod bene observes, minime despicientes (5). Ex illo autem interiore tantum, quod spiritus effervescens operatur, desiderio sanctitatis exemploque a senibus sanctis ad imitandum proposito explicari potest, quod tota quasi Aegyptus senes **7** illos in deserto sit secuta, et una cum iis lubentissime asperrimos vitae labores tulerit, quod post sex vel septem decennia vastissimae solitudines monaste-

B riis sanctisque viris ita fuerint refertae, ut, « quanti populi habebantur in urbibus, tantae paene in desertis haberentur multitudines monachorum (6), » quod ad horribiles Scetis locos e palatio Arsenius (7), e mollibus aedibus iuvenes tenerae aetatis (8) ad labores vix ferendos properaverint, quod Nitria mons quinque millibus (9), Scete magno numero monachorum (10), Cellia innumeris abundaverint cellulis (11), regiones ad Memphim et Babylonem pertinentes ingenti monachorum multitudine affluxerint (12), circa Nilum numerosissima conspecta sint monasteria (13), quod Serapion fere decem millia monachorum

C rexerit (14), quod in Tabennis Pachomius pergrandem fratrum copiam regula tenuerit (15), civitas autem Oxyrynchus in Thebaide monachis fuerit intrinsecus et extrinsecus repleta et circumdata, eius aedes publicae nec non templa antiquae superstitionis a monachis inhabita-

(1) Vita S. Antonii, S. Athan. Opp. l. l. p. 634 (cap. 3), VV. PP. Rosw. p. 36, 2 (cap. 3).

(2) Vita S. Pachomii cap. 1, VV. PP. Rosw. p. 113, 2.

(3) Ibid. p. 114, 1.

(4) Prolog. in Vitam S. Pachomii, ibid. p. 113, 1.

(5) Revelatur, Paphnutium sanctitate similem esse symphoniaco cuidam, qui in vico quodam cantandi arte victum quaerebat. Eundem revelatur similem esse praeposito vici cuiusdam vicini. Idem sanctitate similis iudicatur negotiatori Alexandrino viginti millibus solidorum mercimonia tribus navibus deferenti ex Thebaide. VV. PP. Rosw. lib. II cap. 16 p. 473 sqq.; Hist. Laus. ed Meurs. cap. 44, 45, 46. Macario vox Dei : « Macari, » inquit, « necdum ad mensuram duarum mulierum pervenisti, quae in proxima pariter habitant civitate. » Ibid. lib. III cap. 97 p. 515, 1. Talia vero exempla in VV. PP. multa inveniunt.

(6) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 7 p. 461, 2 ; Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 52, Opp. Meursii ex recens J. Lami Florentiae 1746 T. VIII p. 497.

(7) *Index* Rosweidi s. v. *Arsenius*.

(8) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 3, 2 ; lib. III cap. 195. Cf. infra Caput VI.

(9) Hist. Laus. l. l. cap. 8. p. 359.

(10) Cf. infra Caput II.

(11) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 26 p. 501, 1 ; lib. II cap. 22 p. 478, 1.

D (12) Ibid. lib. II cap. 18 p. 476, 1.

(13) Sulp. Sev. Dial. I cap. 10, 17, Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 405. 407, Migne Patrol. T. XX p. 190, 195.

(14) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 18 p. 476, 1 ; Hist. Laus. cap. 77 Opp. Meurs. l. l. p. 537. Codicibus Vindobonensibus Historiae Lausiacae nihil de Serapione continetur, cf. Palladii *Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem a nobis breviter delineatam*, infra huic nostrae editioni Historiae Lausiacae praepositam.

(15) Vita S. Pachomii, VV. PP. Rosw. p. 112 sqq. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 34 ; Hist. Laus. cap. 39, Opp. Meurs. l. l. p. 454. Monasterium quoque virginum S. Pachomius sorori suae exstruxit. Vita

int, et per totam illam civitatem multo plura nasteria, quam domus exstiterint, ita ut urbs a una ecclesia esse videretur, atque episco- loci viginti millia virginum et decem millia nachorum **8** inibi habitare affirmaret (1).
interno tantum martyrii sensu, qui totam gyptum inflammabat, ex adspectu libidino- paucorum paganorum vitae, ex desiderio actae vitae severiore disciplina corrigen- , e senum eremitarum constantia, patien- virtutibus miraculis Dei ope patratis, in- gi potest ille concursus ad monasteria vi- que severitas, quae nimia saepenumero iam videatur e vulgari more modoque iu- nti, atque effecit, ut exeunte quarto sae- Aegyptus cunctis terris religionis facem tulerit. S. Hieronymus e Dalmatia, Ru- s ex Italia, Sulpicius Severus e Massilia, grius e Ponto, Palladius e Constantino- , Cassianus aliique e Palaestina, nobiles et feminae (2) e Roma Aegyptum pe- , ut adspectu et consuetudine senum fru- Spiritus sancti sibi colligant. Ad Fran- (3) usque et Indos (4) fama curationum, per senes Deus efficiebat, penetravit. ptus unum monasterium, cuius filiae es- Syria et Palaestina (5), esse videbatur. a vero inter omnes monachos disciplina at, tamque mire quemvis trahebat senio- exemplum, ut duo iuvenes, aegroto ere- e ficus aliquot deportare iussi, cum a via rassent, post nonnullos dies defuncti fa- invenirentur in deserto, intactis ficubus, aegroto traditurі fuerant (6). **9** Qua obe- ia quosdam modum severitatis excessisse negari potest ; sed e contraria parte liber- atque inertiae modus multo saepius ex-

A ceditur, et extraordinaria tempora non ordinariis normis diiudicanda sunt. Simeon Stylites (7) ille, qui totum paene vitae tempus in columna stabat, et altero genu arescente vermibusque e corpore ebullientibus in altero sano insistebat solo per integros multos annos, qui, quum mater clamaret : Pater tuus propter te tristitia confectus decessit, ac lacrimas profunderet acerbissimas, ita ut testante discipulo, qui vitam eius descripsit, omnes qui aderant flerent, ipse quidem « audiens vocem genetricis suae posuit faciem suam in manus suas et ploravit amare (8), » sed de proposito suo hominum vires excedente mo- B veri non poterat : ille, inquam, Simeon Stylites quid non exemplo severitatis suo effecit ! quot paganos incultos hoc inaudito spectaculo Christo lucratus est ! quanta nominis fama per totum percrebrescens Orientem infideles concussit et Christianos inflammavit ! Fructus autem quam uberes e miserabili illo Orientis ad angelicam vitam volatu in Ecclesiam redundarint, et argumento sunt quarti et quinti saeculi Patres, qui sancto studio eius temporis nutriti ad maximam illam sanctitatis et magnitudinis claritatem evehebantur, et ostendunt cetera quae sequuntur saecula, C quibus monachica vita ad occidentales quoque regiones accessit. In quas e monachica vita, praecipue inde a tempore S. Benedicti, fructus redundasse amplissimos, nemo negat.

§ 4. Sed incommoda quoque ex indiscreto quorundam et superabundanti studio (9) interdum emanasse fatendum est. **10** Quid, quod ipsi fundatores et primi illius vitae auctores, quum ingens hominum multitudo cuiusvis aetatis omnisque vitae conditionis atque ge-

. cap. 28 p. 124, 1 ; cf. Hist. Laus. cap. 40 ibid. p. 457 sqq.
VV. PP. Rosw. lib. II cap. 5 ; Paradisus Opp. sii T. VIII p. 642 ; Codd. Vindobb. Hist. Laus., lladii *Historiam Lausiacam ad codicis Vindo- nsis fidem a nobis breviter delineatam*, infra huic ni Historiae Lausiacae praepositam : edita vero plaria Historiae Lausiacae de Oxyryncho civi- nihil narrant. De monasteriis civitatis Antinoi ebaide sitae cf. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 96.
Fabiola, Paula, Marcella, aliae, quarum vi- Hieronymus pulcherrime epistolis suis de- sit. S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I. [Patrol.
.
Vita S. Hilarionis cap. 17, VV. PP. Rosw.
.
Vita Barlaam eremitae a Joanne Damasceno ripta cap. 1, VV. PP. Rosw. p. 243, 1.

(5) S. Hilarion († 371), S. Antonii discipulus, prima Palaestinae et Syriae monasteria exstruxit. In cuius vita haec leguntur : « Habebat Dominus D Jesus in Aegypto senem Antonium, habebat in Palaestina Hilarionem iuniorem. » Vita Hilarion. cap. 10, VV. PP. Rosw. p. 78, 1. De S. Hilarione cf. Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. Henricus Valesius p. 519 sqq., et Epp. S. Hieron.
(6) Cassian. lib. V de spir. gastr. cap 40, VV. PP. Rosw. p. 551, 1, Cassiani Opp. ed. Gazaeus p. 103 sq., Migne Patrol. T. XLIX p. 263 sq.
(7) VV. PP. Rosw. p. 170 sqq.
(8) Ibid. cap. 8 p. 172, 2.
(9) Huc pertinent Valens, Hero, Ptolemaeus, virgo, lapsa, Stephanus, Eucarpius, de quibus narrat Historia Lausiaca ed. Meurs. capp. 32. 33, 34. 35. 105. Alios infelices monachos recenset Cassian. Coll. II. capp. 5. 6. 7. 8.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO XXXIV CONTINENTUR

SS. MACARII AMBO, ÆGYPTIUS ET ALEXANDRINUS.

(*Ut fidem liberemus quam in Palladio Helenopolitano episcopo (tom. hujus Patrol. LXV) dedimus, Historia Lausiaca ex editione* Ducæana et Coteleriana *cum interpretatione Rosweidi prodit.*)

Col. 493, D 2, μετάστασις l. διαστάστις. Col. 520 A 14, συνέθειαν. l. συνήθειαν. Col 532 B 2, τὴν l. τῆς. Col. 566 C 2, non l. *nunc*. Col. 570 C 1. et ignis æterni l. *et ab igne æterno*. Ibid. 2, constituit l. *constituit nos*. Col. 617 C 1, ἵνα l. ἵνα. Col. 738 C 3, est l. *es*. Col. 741 B 12, ἤ l. ἦ. Col. 747 C 6, ob l. *ab*. Col. 768 A 15 C ρχεται l. ἄρχεται. Col. 822 in Monito lin. 2, Georgio Pretio l. *Pritio*. Ibid. lin. 6, l. *Vindobonensis*. Col. 825 A 12, insectis l. *infectis*. Col. 830 B 2, ipsoque l. *ipsosque*. Col. 846 A locum ex psal. CXVIII sic lege, *ad omnia mandata tua dirigebar; omnem viam iniquitatis odio habui*. Col. 850 D 1, terrentis, l. *terrenis*. Col. 858 A 9, vieæ l. *vineæ*. Col. 860 C 9, dele τό. Col. 862 D 1, quet l. *queat*. Col. 929 C 1, κατὰ l. μετά. Col. 949 C 14, φιλάνθρωπόν, dele accentum ultimæ. Col. 951 A 9, dictum est l. *ut dictum est*. Col. 956 C 7, δόξας l. δόξης.

nymum, Palladium, Cassianum. Quorum, si A Macarios spectas, locupletissimus atque fidissimus testis est Palladius, qui secundo Theodosii magni imperantis anno ad portum Alexandriae appulit (1), triginta sex mensibus in monasteriis, quae circa Alexandriam erant, *peractis* in montem Nitriae secessit (2), et in Celliis, in quibus novem annos transigebat, tres una cum Macario Alexandrino vixit (3). Aegyptius vero Macarius anno, antequam Palladius in solitudinem egrediebatur, mortuus erat (4). Itaque facile intelligis, auctoritatem Palladii maximi faciendam esse, idque eo magis, quum se fidum spectatorem exhibeat, et longa annorum serie « ex virtute gesta san- B ctorum sanctarumque in Aegypti solitudine et in Libya et Thebaide et Syene et Tabennis, deinde in Mesopotamia, Palaestina et Syria, et in partibus Occidentis et Romae et in Campania et in iis, quae sunt circa eas, partibus » ipse peregrinando cognoverit (5). Liber, quem Palladius de monachis edidit, Lauso cuidam praeposito dedicatus est, unde nomen *Historiae Lausiacae*, aut simpliciter *Lausiacae* (graece Ἱστορία πρὸς Λαῦσον) traxit. Cuius tres exstant latinae versiones valde inter se differentes. Ex quibus ea, quae ceteris duabus multo locupletior est, Gentiano Herveto **13** interprete CLI capita complectitur (6). Altera, quae pariter ac ceterae apud Rosweidum legitur, incerto vetere interprete, capitibus XX constat (7). Tertia denique, itidem incerto vetere interprete, LVIII capitibus prodiit hoc indice : « Heraclidis paradisus (8), » qui quidem titulus falsus est, quum legendum sit « Palladii paradisus, » ut est in vetustissimo codice eiusdem versionis ineunte sec. IX scripto, quem adii Romae in bibliotheca monasterii *Yerusalemme in Croce* (9). Heraclidis paradisus alius omnino liber fuisse videtur, cuius codices Romae in bibliotheca Christinae reginae asservantur (10). Sed ad illas tres versiones **14** Historiae Lausiacae accedit graeci textus itidem triplex editio, quarum nulla cum versionibus convenit. Princeps graeca editio prodiit ex codice bibliothecae Palatinae cura Meursii capitibus CIII (11), eaque haud parum a versione Herveti, prorsus autem a ceteris versionibus distat. Quo quidem textu Meursiano longe pleniorem e codicibus Regiis una cum versione Herveti capitibus CLI edidit Fronto Ducaeus (12). Denique capita nonnulla in hac ceterisque editionibus omissa tanquam nova quaedam illius editionis supplementa vulgavit Cotelerius (13). Quibus additamentis et Ducaei et Cotelerii auctam editionem iam habes in collectione C

(1) Hist. Laus. cap. 1. Opp. Meurs. T. VIII, p. 348.

(2) Ibid. cap. 8 p. 360.

(3) Ibid. cap. 21 p. 396.

(4) Ibid. cap. 20 p. 396.

(5) Prolog. ad Hist. Laus. Opp. Meurs. I. I. p. 340 ; VV. PP. Rosw. p. 706.

(6) Primum prodiit Parisiis 1555, 4° ; recusa est ibidem 1570, 4°, atque cum scholiis Laurentii Barrensis in eius historia christiana veterum Patrum Paris. 1583 fol. p. 55, nec non in Bibl. PP. cur. de la Bigne Paris. 1589 et 1610 T. VII, in VV. PP. Rosw. lib. VIII p. 704 sqq., et in Meursiana editione Historiae Lausiacae Palladii, Opp. Meursii T. VIII p. 334 sqq.

(7) Edita est in Vitis Patrum, quae triplici vice sine typographi, loci et anni nota tempore nascentis typographiae prodierunt, fol. ; recusa in Theodorici Loher a Stratis prototypo veteris ecclesiae, Coloniae 1547, fol., et in VV. PP. Rosw. p. 984 sqq.

(8) Eam sub titulo : « Heraclidis paradisus » primus videtur edidisse Jac. Faber Stapulensis Paris. 1504. Collata cum codice ms. Veneto, qui non Heraclidem, sed Palladium scriptorem recte profitetur, prodiit in Vitis per Aloysium Lipomannum collectis T. III Venet. 1554. Denique exstat in VV. PP. Rosw. p. 939 sqq. De variis hisce trium versionum editionibus cf. Jo. Alb. Fabricium in Bibliotheca Graeca, Opp. Meurs. ex rec. Lami T. VIII p. 667, 1, infra in initio nostrae editionis Historiae Lausiacae, et VV. PP. Rosw. Proleg. XIV, p. XLIV.

(9) Huius Bibliothecae codice XLI fol. 9 haec legis : « *Incipit liber, qui appellatur paradysus Palladii monachi, qui fuit discipulus Evagrii.* Multi quidem multos variosque libros, cet. » Textus codicis a libro impresso parum nobis discrepare visus est. Codex Venetus quoque Palladium scriptorem prae se fert.

(10) In catalogo latino Bibl. Christianae Romae legis : « Cod. Nr. 432 Heraclidis paradisus sive lib. de VV. SS. Patrum ad Lausum praepositum pa- D latii. » Nomine scriptoris omisso in catalogo latino Bibl. Vaticanae legitur : « 2. Paradisus, liber sic inscriptus de Vitis Sanctorum, 353 Nr. 499 ; denuo 363 Nr. 1312. » Graviter dolemus, quod rebus gravioribus nimis occupati hos codices, cum Romae essemus, examinare non potuimus.

(11) Lugd. Bat. 1616, 4°. Meursius notas addidit eruditas, nonnulla etiam e codice Bibliothecae Regiae Parisiensis, cum Lutetiae versaretur, supplevit.

(12) Auctarium Bibl. PP. Paris. 1624, fol., T. 11 p. 893 — 1053 ; Bibl. PP. Paris. 1654 T. XIII p. 893-1053. Accedunt Ducaei notae.

(13) Eccl. Graec. Mon. Lut. Paris. 1677 T. III p. 117 — 120 et p. 158 — 170.

eremus et antiquis et nostris temporibus vulgo appellatur — eos nimirum, qui ab Evagrio, Cassiano, aliis describuntur, ante oculos habere crederes. Ipsa monasteria etiamnunc quadrata aut quadrilonga forma sunt et muris, intra quos hortulus nutritur, obsepta. Fac te videre illic senem quendam caecum, ter altare circumgredientem et iuvenili voce alleluia canentem, aut illum centum viginti annos natum, cella egredientem et abeunti tibi benedicentem, ineffabili sine dubio et ipse, sicut Tischendorf, perfundereris venerationis sensu. Circum ea, quae dixi, quatuor monasteria et Nitriae montes, qui, paullulum eminentes, paludes illas in ampla valle sitas includunt, in arenosis atque immensis solitudinibus, permulta hinc illinc moenia conspiciuntur testantia, quanta olim ibi exstiterit copia monasteriorum (1).

§ 2. Macarius ille, cuius nomine eremus et monasteria hodiedum appellantur — ipsius imago, qua baculo innixus conspicitur, istic frequentissima est (2) — nisi me omnia fallunt, Aegyptius Macarius fuit, primus Scetis solitudinis incola (3), clarus virtutibus, egregius atque invictus athleta Dei (4). Ac moenia vicina, quae in mediis illis desertis creberrima exstant, monasteriorum, quae a quarto saeculo circum Nitriam et in Cellulis floruerunt innumera, venerandae antiquitatis reliquiae sunt, neque iniuste fratres Macariani coenobii ex traditione monasterium suum ante mille quingentos annos fundatum esse contenderunt (5), quod, licet non de muris, qui nunc cernuntur, tamen de prima coenobii fundatione certo dici potest. Nec silentio praetereunda esse perpulchra illa traditio videtur, qua praeterito **3** saeculo cuidam in illis regionibus peregrinanti (6) abbas Macariani monasterii affirmavit, in Scete et in Nitriae montibus tot olim exstitisse monasteria, quot annus dies numeret; idque, si rem, non verba spectas, cum variis quarti et quinti saeculi enarrationibus optime convenit. Etiam Ludolfus, rector ecclesiae parochialis in Suchem, dioecesis Paderbornensis, in libro « De itinere terrae sanctae, » quem circa a. 1350 composuit, de illis monasteriis haec tradidit : « Item in Aegypto adhuc quam plurima stant integra claustra et monasteria, ecclesiae et eremitaria, sed tamen deserta, et optime depicta, sed pictura per Saracenos est diversimode vituperata. Item in desertis Aegypti adhuc tot stant cellulae et sanctorum Patrum eremitaria, quod in aliquibus locis, ut credo, per duo vel tria milliaria, de uno ad aliud possit sagittari, et in quam pluribus adhuc degunt Indi Nubiani et Suriani, ad ordinem sancti Antonii et Macarii se habentes. In his desertis Deus per sanctos Patres multa mirabilia est operatus, et specialiter in loco qui *Stichi* [leg. *Scithi, Scete*] dicitur, per sanctos Antonium et Macarium, ut in vitis Patrum continetur. In hoc deserto est locus sub altissima et artissima rupe, quo sanctus Antonius degebat, et ex illa rupe fonticulus effluit ad semijactum lapidis currens in sabulum, ut aqua fluida nivem intrat et ultra non apparet. Idem locus a plurimis causa devotionis et delectationis visitatur, atque etiam per gratiam Dei et honorem sancti Antonii multae infirmitates ex ipso fonte sanantur et fugantur. Nam eius specialibus precibus ex rupe creditur fonticulus effluxisse, quod etiam bene patet, quia non videtur plus fluxisse, quam ad modicum habitaculi sui, et hortulum suum irrigasse (7). »

Macarii Aegyptii monasterium in Scete situm « per diei et noctis iter » a Nitria distabat, ut refert scriptor libri secundi Vitarum Patrum, quas edidit Rosweidus (8); Nitriae montium monasteria fundaverat S. Ammon, qui superstite etiam S. Antonio diem supremum obiit (9), ideoque, quod infra patebit, Macarios nostros aetate aliquantulum praecessit. Ille vero locus, ubi alter Macarius, Alexandrinus cognominatus, qui aequalis

(1) Tischendorf l. l. ; G. Wilkinson Modern Egypt and Thebes 1843 Vol. I p. 382 sqq.

(2) Tischendorf l. l. p. 123.

(3) Cassian. Coll. XV cap. 3, Cassiani Opp. ed. Gazaeus. Lips. 1733 p. 468, Migne Patrol. T. XLIX p. 995.

(4) Historia Lausiaca Palladii Macarios Aegyptium et Alexandrinum vocat γενναίους ἄνδρας καὶ ἀκαταγωνίστους ἀθλητάς. Cf. infra Caput II.

(5) Tischendorf l. l. p. 127.

(6) Patri Sicardo, Tischendorf l. l. p. 117. Cf. Wandslebii descriptionem monasteriorum codice arabico antiquo desumptam in libro cui titulus : Paulus Sammlung der merkwürdigsten Reisen in den Orient T. III p. 255 sqq.

(7) Ludolfi, rectoris ecclesiae parochialis in Suchem, *de itinere terrae sanctae* liber. Nach alten Handschriften berichtigt herausgegeben von Dr F. Deyks. Stuttgart 1851 p. 61 sq.

(8) VV. PP. ed. Rosw. lib. II cap. 29 Ed. Antv. 1628 p. 481, 1. Cf. infra Caput IV.

(9) Vita S. Antonii, S. Athanasii Opp. ed.

Aegyptio fuit, sedebat, ob cellularum ibi dispersarum multitudinem Cellia seu Cellulae nominabatur, quae eodem illo auctore distabant decem fere milliaria a Nitria in interriore deserto (1). Unde colligitur, Alexandrini habitationem, licet Nitria in medio utriusque posita esset, certe haud multum ab Aegypti monasteriis remotam fuisse. Tanta autem fama duorum Macariorum erat inter illius regionis fratres, ut eidem auctori patres quidam in Celliis narrarent, duos in locis istis Macarios « quasi duo caeli lumina refulsisse (2). » et Palladius, qui una cum Macario Alexandrino tres annos habitaverat in Celliis, illorum laudes referens singulari quadam introductione opus sibi esse putaret, *ne tanta narrans mentiri videretur* (3). Vitae severitas paene incredibilis tum in innumeris Aegypti monasteriis vigebat, **4** quo referenda sunt crebra et longa ieiunia (4), omnis fere carnis abstinentia (5), vigiliae (6), habitatio in cellulis, in quibus vix poterat corpus moveri (7), et alia, quae duriora in monasterii exerceri solebant. A monachis in monasteriis degentibus distinguendi sunt eremitae, qui maioris spiritualis perfectionis gratia, abbate consentiente, in interiorem solitudinem se abdebant, ubi parvam cellam inhabitantes singulis diebus aquam e monasterio missam cum pane recipiebant (8); nonnumquam vero et ipsi locum aquosum sibi eligebant, quo sererent et panem sua manu conficerent (9). Sed eremitica vita etiam abbates aut senes monasterio- A rum saepissime utebantur, ita quidem, ut sol, se in cellam monasterio vicinam reciperent, quod quidem de S. Antonio (10), Macario Aegyptio (11), aliis relatum legimus. Eremitarum denique severitatem longissime superabant anachoretae (12), qui, saepenumero totam paene vitam in interiore solitudine sine **5** ulla hominis ope degentes, per quinquaginta saepe annos et amplius nullius hominis vultum adspiciebant, radicibus, pomis, herbis vescentes. Nec sine voluptate fervescentem solis ignem, sitis ardorem, defectumaquae in honorem Christi ferebant. Nonnunquam viator, desertum peragrans, ante ipsorum obi- B tum quasi a Deo missus superveniebat, qui nudos eos longisque capillis in corpore obtectos in ultima hora reficiebat et honesto tumulo sepeliebat (13). Fratres autem in monasteriis semper nudis pedibus et baculis innixos incessisse, caput cucullo indutum et humeros scapulari, corpus zona cinctum habuisse, insuper melotem i. e. ovinam pellem gessisse, apud Evagrium (14), Cassianum (15) et in Vitis Patrum editionis Rosweidianae copiosissime narratur.

§ 3. Solitariam in Aegypto vitam quarti saeculi et, quo inde late diffusa est, in Syria et Palaestina uberius describere, ab hoc loco C alienum est. Quanquam haec pauca adiungenda duximus. Pater monachicae institutionis in Aegypto S. Antonius magnus fuit; nam « necdum [ante eum] tam crebra erant in Aegypto monasteria, neque omnino quis-

Bened. Patavii 1777 T. I, P. II p. 672 (cap. 60); VV. PP. Rosw. p. 51, 1 (cap. 32). Vita S. Pachomii cap. 1, VV. PP. Rosw. p. 113, 2.

(1) VV. PP. Rosw. lib. II cap 22 p. 478, 1.

(2) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 28 p. 479, 2.

(3) Hist. Laus.; cf. infra Caput II.

(4) Alii post, quinque dies, alii post duos, alii post tres, alii semel tantum in hebdomade comederunt, alii hebdomades integras ieiunarunt. Cf. Rosweidi *Indicem rerum in vitas Patrum* s. v. *ieiunium*.

(5) « De carnibus vero et vino tacere melius puto quam quidquam dicere, quando nec apud plurimos quidem monachorum istiusmodi aliquid reperiatur. » Vita S. Antonii, S. Athan. Opp. I. I. p. 639 (cap. 7), VV. PP. Rosw. p. 38, 1 (cap. 6).

(6) Vigiliae et nocturnae orationes apud monachos creberrimae erant. Cf. Rosweidi *Indicem* s. v. *vigiliae*.

(7) Talem cellulam inhabitavit Macarius Alexandrinus. Cf. infra Caput III.

(8) Sulpicius Severus Dial., cap. 10, Gallandii Bibl. PP. T. VIII p. 405, 2, Migne Patrol. T. XX p. 190. Cf. Vit. S. Antonii, S. Athan. Opp. l. l. cap. 50, VV. PP. Rosw. cap. 24, 25.

(9) Ita S. Antonius, Vita S. Antonii, S. Athan. Opp. l. l. p. 665 (cap. 50), VV. PP. Rosw. p. 48, 2 (cap. 25).

(10) Vita S. Antonii, S. Athan, Opp.. l. l. p. 662 (cap. 45), VV. PP. Rosw. p. 47, 2 (cap. 22).

(11) Cf. infra Caput II.

(12) « Habitant plerique in eremo sine ullis ta- D bernaculis, quos anachoretas vocant; vivunt herbarum radicibus, nullo unquam certo loco consistunt, ne ab hominibus frequententur; quas nox coegerit, sedes habent. » Sulp. Sever. Dial. I cap. 15 (Rosw. l. l. p. 540, 2).

(13) Vita Onuphrii, VV. PP. Rosw. p. 99 sqq. De coenobitis et anachoretis cf. S. Hieron. ep. 22, Opp. ed. Migne T. I [Patrol. T. XXII] p. 419 sqq. Cassian. Coll. XVIII cap. 4 sqq. Opp. ed. Gazaeus p. 516 sqq., Migne Patrol. T. XLIX p. 1093.

(14) In libro, qui inscriptus est *Capita practica ad Anatolium*. Galland. Bibl. PP. T. VII p. 553 sqq.

(15) Cf. de coenobiorum institutis lib. I Cassiani Opp. ed. Gazaeus p. 4 sqq., Migne l. l. p. 59 sqq.

quam aviam solitudinem noverat, sed quicunque in Christi servitute sibimet ipsi prodesse cupiebat, non longe a sua viilula separatus instituebatur (1). » S. Antonius vero, licet vita eius multos patres ad imitationem inflammaverit, et « cunctis ad imitandum praeclare proposita (2) » novum illum ad eremos concursum multum promoverit, minime hunc interiorem gentis Aegyptiae religiosum animi sensum temere procreavit, verum tempora illa Aegypti ad **6** vitam monachicam quam maxime inclinabant. « Post persecutionem Diocletiani et Maximiani crudelium principum multitudo gentium [in monasteria] intravit, et fecunditas Ecclesiae fructus amplissimos coepit exhibere (3). » Nam « considerantes, qui de gentibus in Christo crediderant, martyrum passiones, eorumque sincerum circa Christum confessionis affectum, coeperunt et ipsi per gratiam Domini Sanctorum vitam conversationemque sectari, et huius institutionis esse, ut etiam his illud aptaretur Apostoli : Circumierunt in meloti, in pellibus caprinis, egentes, augustiati, afflicti, quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes et montibus, in speluncis et cavernis terrae (4). » Vides studium martyrii, timorem Dei, atque curam verae salutis animae viros illos in eremum eduxisse, in qua vitam in Deo collocatam viverent, et morte pro Christo in persecutionibus subeunda non dignati nunc sibi ipsi et mundo morerentur, ut exsurgerent in Christo. Anachoreticam et solitariam quarti saeculi vitam continuatum martyrium dicas, novum quoddam martyrii genus, quod, quo magis ipsorum voluntatem Deus ducere dignaretur ad exitum, ipsi sibi imponebant, ac tanquam viam perfectiorem securioremque sibi eligebant, saecularem vitam, id quod bene observes, minime despicientes (5). Ex illo autem interiore tantum, quod spiritus effervescens operatur, desiderio sanctitatis exemploque a senibus sanctis ad imitandum proposito explicari potest, quod tota quasi Aegyptus senes **7** illos in deserto sit secuta, et una cum iis lubentissime asperrimos vitae labores tulerit, quod post sex vel septem decennia vastissimae solitudines monasteriis sanctisque viris ita fuerint refertae, ut, « quanti populi habebantur in urbibus, tantae paene in desertis haberentur multitudines monachorum (6), » quod ad horribiles Scetis locos e palatio Arsenius (7), e mollibus aedibus iuvenes tenerae aetatis (8) ad labores vix ferendos properaverint, quod Nitria mons quinque millibus (9), Scete magno numero monachorum (10), Cellia innumeris abundaverint cellulis (11), regiones ad Memphim et Babylonem pertinentes ingenti monachorum multitudine affluxerint (12), circa Nilum numerosissima conspecta sint monasteria (13), quod Serapion fere decem millia monachorum rexerit (14), quod in Tabennis Pachomius pergrandem fratrum copiam regula tenuerit (15), civitas autem Oxyrynchus in Thebaide monachis fuerit intrinsecus et extrinsecus repleta et circumdata, eius aedes publicae nec non templa antiquae superstitionis a monachis inhabita-

(1) Vita S. Antonii, S. Athan. Opp. l. l. p. 634 (cap. 3), VV. PP. Rosw. p. 36, 2 (cap. 3).

(2) Vita S. Pachomii cap. 1, VV. PP. Rosw. p. 113, 2.

(3) Ibid. p. 114, 1.

(4) Prolog. in Vitam S. Pachomii, ibid. p. 113, 1.

(5) Revelatur, Paphnutium sanctitate similem esse symphoniaco cuidam, qui in vico quodam cantandi arte victum quaerebat. Eundem revelatur similem esse praeposito vici cuiusdam vicini. Idem sanctitate similis iudicatur negotiatori Alexandrino viginti millibus solidorum mercimonia tribus navibus deferenti ex Thebaide. VV. PP. Rosw. lib. II cap. 16 p. 473 sqq.; Hist. Laus. ed Meurs. cap. 44, 45, 46. Macario vox Dei : a Macari, » inquit, « needum ad mensuram duarum mulierum pervenisti, quae in proxima pariter habitant civitate. » Ibid. lib. III cap. 97 p. 515, 1. Talia vero exempla in VV. PP. multa inveniunt.

(6) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 7 p. 461, 2 ; Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 52, Opp. Meursii ex recens J. Lami Florentiae 1746. T. VIII p. 497.

(7) *Index* Rosweidi s. v. *Arsenius*.

(8) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 3, 2 ; lib. III cap. 195. Cf. infra Caput VI.

(9) Hist. Laus. l. l. cap. 8. p. 359.

(10) Cf. infra Caput II.

(11) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 26 p. 501, 1 ; lib. II cap. 22 p. 478, 1.

(12) Ibid. lib. II cap. 18 p. 476, 1.

(13) Sulp. Sev. Dial. I cap. 10, 17, Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 405. 407, Migne Patrol. T. XX p. 190, 195.

(14) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 18 p. 476, 1 ; Hist. Laus. cap. 77 Opp. Meurs. l. l. p. 537. Codicibus Vindobonensibus Historiae Lausiacae nihil de Serapione continetur, cf. Palladii *Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem a nobis breviter delineatam*, infra huic nostrae editioni Historiae Lausiacae praepositam.

(15) Vita S. Pachomii, VV. PP. Rosw. p. 112 sqq. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 34 ; Hist. Laus. cap. 39, Opp. Meurs. l. l. p. 454. Monasterium quoque virginum S. Pachomius sorori suae exstruxit. Vita

ta sint, et per totam illam civitatem multo plura monasteria, quam domus exstiterint, ita ut urbs tota una ecclesia esse videretur, atque episcopus loci viginti millia virginum et decem millia monachorum **8** inibi habitare affirmaret (1). Ex interno tantum martyrii sensu, qui totam Aegyptum inflammabat, ex adspectu libidinosae paucorum paganorum vitae, ex desiderio anteactae vitae severiore disciplina corrigendae, e senum eremitarum constantia, patientia, virtutibus miraculis Dei ope patratis, intelligi potest ille concursus ad monasteria vitaeque severitas, quae nimia saepenumero cuipiam videatur e vulgari more modoque iudicanti, atque effecit, ut exeunte quarto saeculo Aegyptus cunctis terris religionis facem praetulerit. S. Hieronymus e Dalmatia, Rufinus ex Italia, Sulpicius Severus e Massilia, Evagrius e Ponto, Palladius e Constantinopoli, Cassianus aliique e Palaestina, nobiles viri et feminae (2) e Roma Aegyptum petunt, ut adspectu et consuetudine senum fructus Spiritus sancti sibi colligant. Ad Francos (3) usque et Indos (4) fama curationum, quas per senes Deus efficiebat, penetravit. Aegyptus unum monasterium, cuius filiae essent Syria et Palaestina (5), esse videbatur. Tanta vero inter omnes monachos disciplina vigebat, tamque mire quemvis trahebat seniorum exemplum, ut duo iuvenes, aegroto eremitae ficus aliquot deportare iussi, cum a via aberrassent, post nonnullos dies defuncti fame invenirentur in deserto, intactis ficubus, quas aegroto traditurі fuerant (6). **9** Qua obedientia quosdam modum severitatis excessisse vix negari potest ; sed e contraria parte libertatis atque inertiae modus multo saepius ex-

A ceditur, et extraordinaria tempora non ordinariis normis diiudicanda sunt. Simeon Stylites (7) ille, qui totum paene vitae tempus in columna stabat, et altero genu arescente vermibusque e corpore ebullientibus in altero sano insistebat solo per integros multos annos, qui, quum mater clamaret : Pater tuus propter te tristitia confectus decessit, ac lacrimas profunderet acerbissimas, ita ut testante discipulo, qui vitam eius descripsit, omnes qui aderant flerent, ipse quidem « audiens vocem genetricis suae posuit faciem suam in manus suas et ploravit amare (8), » sed de proposito suo hominum vires excedente movere non poterat : ille, inquam, Simeon Stylites quid non exemplo severitatis suo effecit ! quot paganos incultos hoc inaudito spectaculo Christo lucratus est ! quanta nominis fama per totum percrebrescens Orientem infideles concussit et Christianos inflammavit ! Fructus autem quam uberes e miserabili illo Orientis ad angelicam vitam volatu in Ecclesiam redundarint, et argumento sunt quarti et quinti saeculi Patres, qui sancto studio eius temporis nutriti ad maximam illam sanctitatis et magnitudinis claritatem evehebantur, et ostendunt cetera quae sequuntur saecula, quibus monachica vita ad occidentales quoque regiones accessit. In quas e monachica vita, praecipue inde a tempore S. Benedicti, fructus redundasse amplissimos, nemo negat.

§ 4. Sed incommoda quoque ex indiscreto quorundam et superabundanti studio (9) interdum emanasse fatendum est. **10** Quid, quod ipsi fundatores et primi illius vitae auctores, quum ingens hominum multitudo cuiusvis aetatis omnisque vitae conditionis atque ge-

Pach. cap. 28 p. 124, 1 ; cf. Hist. Laus. cap. 40 sqq., ibid. p. 457 sqq.

(1) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 5 ; Paradisus Opp. Meursii T. VIII p. 642 ; Codd. Vindobb. Hist. Laus., cf. Palladii *Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem a nobis breviter delineatam*, infra huic editioni Historiae Lausiacae praepositam : edita vero exemplaria Historiae Lausiacae de Oxyryncho civitate nihil narrant. De monasteriis civitatis Antinoi in Thebaide sitae cf. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 96.

(2) Fabiola, Paula, Marcella, aliae, quarum vitas S. Hieronymus pulcherrime epistolis suis descripsit. S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I. [Patrol. XXII].

(3) Vita S. Hilarionis cap. 17, VV. PP. Rosw. p. 79.

(4) Vita Barlaam eremitae a Joanne Damasceno conscripta cap. 1, VV. PP. Rosw. p. 243, 1.

(5) S. Hilarion († 371), S. Antonii discipulus, prima Palaestinae et Syriae monasteria exstruxit. In cuius vita haec leguntur : « Habebat Dominus Jesus in Aegypto senem Antonium, habebat in Palaestina Hilarionem iuniorem. » Vita Hilarion. cap. 10, VV. PP. Rosw. p. 78, 1. De S. Hilarione cf. Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. Henricus Valesius p. 519 sqq., et Epp. S. Hieron.

(6) Cassian. lib. V de spir. gastr. cap 40, VV. PP. Rosw. p. 551, 1, Cassiani Opp. ed. Gazaeus p. 103 sq., Migne Patrol. T. XLIX p. 263 sq.

(7) VV. PP. Rosw. p. 170 sqq.

(8) Ibid. cap. 8 p. 172, 2.

(9) Huc pertinent Valens, Hero, Ptolemaeus, virgo, lapsa, Stephanus, Eucarpius, de quibus narrat Historia Lausiaca ed. Meurs. capp. 32. 33. 34. 35. 105. Alios infelices monachos recenset Cassian. Coll. II. capp. 5. 6. 7. 8.

neris ad eos confiueret, ad finem, quem initio sibi proposuissent, non pervenire se questi sint ! Illo quo S. Antonius moriebatur anno S. Hilarion, qui in Syriae desertis monasteria instituerat, cum grande aedificium et multitudinem secum habitantium turbasque eorum cerneret, qui diversis languoribus et immundis spiritibus occupatos ad se deducebant, ita ut omni genere hominum tota solitudo repleretur, quotidie flebat moerens ac dicens : rursus se ad saeculum reversum esse, monasterii nomine ad dispensationem fratrum se villae possessiones et supellectilem habere ; quare postea aedes in Iuliani Apostatae persecutione, dum ipse abfuit, dirutas restituere noluit, sed in vastitates secessit (1). Neque infitior, indignos nonnunquam ad monasteria confugisse, cuius rei exempla apud scriptores invenimus, licet plurimi impii senum mansuetudine pii tandem effecti sint (2) ; immo ipsas haereses ex caecis nonnullorum studiis interdum processisse (3). Sed nihilominus tempora illa salutem Ecclesiae quam maxime promoverunt. Quod tribus prioribus saeculis martyres, id quarto et ineunte quinto saeculo anachoretae, **11** eremitae, monachi Orientis, tanquam novi quidam innumeri martyres (4) efficiebant. Nam ut martyrum cruciatibus fides ac vita Christianorum sibi facem accendebat, ita severitate illorum, qui mundum prorsus spernebant, ce terorum fidelium voluntas incendebatur. Ut martyrum constantia paganismi vim frangebat, ita solitariorum exemplum ultima templa diruit. Ut e vultu martyrum, quum ad crudelissima supplicia pergerent, hilaritas et laetitia coeli effulgebat, ita in ardore et studio, quo monachi omnia carnis supplicia ipsi sibi imponebant, christianae religionis virtus revelabatur. Ut tria priora saecula sine historia martyrii eorum, qui se Christo addixerant, intelligere nequis, ita quarti et quinti saeculi Ecclesiae historia cum hoc novo martyrio monachico, ex quo iustam lucem suam accipit, arctissime cohaeret. Macariis autem nostris id debetur, quod post Antonium primi fere exstiterint magnae illius in Aegypto saeculi quarti religiosae animorum inflammationis auctores et promotores : quo quidem in genere quantum excelluerint, viva illa traditio, quae Macarii nomen ad hodiernum diem prae ceteris omnibus, qui in istis vastitatibus Libyae olim vixerunt, per quindecim saecula tulit (5), luculenter demonstrat. Signa vero et prodigia ab his senibus facta, quamvis a scriptoribus illius temporis saepenumero praeter verisimilitudinem narrentur, vix tamen semper psychologice, ut nonnulli fecerunt, aut alio quodam naturali modo interpreter. Quisquis Christiano nomine non indignus est, magnis temporibus manum Dei in hominibus magna fecisse profiteri paratus est. Idque ipsum cur hic non statuatur, quum idem in apostolis et Patribus Ecclesiae minime infitiemur, non intelligo. In fabulosa autem narrationum *forma* si saepenumero offenderis, scito et cum gentis Aegyptiae indole et cum singulari senum vivendi genere temporumque insuper natura eam intime cohaerere ; quocirca illis libris de **12** patribus eremi scriptis poesin quandam contineri dixerim a factis ac prodigiis senum profectam, sed fama et poetica gentis atque aetatis indole mire excultam et exornatam.

§ 5. Sed haec de primordiis vitae monachicae sufficiunt. Jam antequam, quae de Macariis leguntur, digerere incipiamus, de fontibus breviter monendum est. Auctores, qui Macariorum tempore aut paullo post mortem eorum in Aegypto fuerunt, ita ut vel Macarios ipsi viderint, vel ab eorum aequalibus edocti sint, nomino Evagrium, Rufinum, S. Hiero-

(1) Vita S. Hilarion. cap. 23 sqq., VV. PP. Rosw. p. 81, 1 sqq.

(2) Ipsos latrones ab iis conversos et monachos factos esse legimus. VV. PP. Rosw. lib. X cap. 166 p. 912, 1 ; lib. I p. 77, 1 ; Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 99, passim. A veris monachis, coenobitis nimirum et anachoretis, de quibus solis hic agitur, distinguendi sunt isti pseudomonachi, quos S. Hieronymus Remobooth, Cassianus Sarabaitas, alii Βόσκοι seu pabulatores vocarunt. S. Hieronymus : « Hi, » inquit, « bini vel terni, nec multo plures simul habitant, suo arbitratu ac ditione viventes, ... et quasi ars sit sancta, non vita, quidquid vendiderint, maioris est pretii . . . . . . Apud hos affectata sunt omnia : laxae manicae, caligae follicantes, vestis grossior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractatio clericorum, et si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum. » Ep. 22, S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I. [Patrol. T. XXII] p. 419. Cassian. Coll. XVIII, 7, Opp. ed. Gazaeus p. 521, Migne p. 1102 sq.

(3) Hist. Laus. ed. Meurs. c. 36. De monacho, qui in sectam Hieracitarum incidit, vide infra Caput II. De monachis Origenismum profitentibus cf. Sulp. Sev. Dial. I cap. 6, Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 404, 2 sqq., Migne Patrol. T. XX p. 187.

(4) Cassianus anachoretas et coenobitas « vivos martyres » vocat. Coll. XVIII cap. 7 ed. Gaz. p. 522, Migne p. 1106.

(4) Tischendorf l. l. p. 119.

nymum, Palladium, Cassianum. Quorum, si Macarios spectas, locupletissimus atque fidissimus testis est Palladius, qui secundo Theodosii magni imperantis anno ad portum Alexandriae appulit (1), triginta sex mensibus in monasteriis, quae circa Alexandriam erant, *peractis* in montem Nitriae secessit (2), et in Celliis, in quibus novem annos transigebat, tres una cum Macario Alexandrino vixit (3). Aegyptius vero Macarius anno, antequam Palladius in solitudinem egrediebatur, mortuus erat (4). Itaque facile intelligis, auctoritatem Palladii maximi faciendam esse, idque eo magis, quum se fidum spectatorem exhibeat, et longa annorum serie « ex virtute gesta sanctorum sanctarumque in Aegypti solitudine et in Libya et Thebaide et Syene et Tabennis, deinde in Mesopotamia, Palaestina et Syria, et in partibus Occidentis et Romae et in Campania et in iis, quae sunt circa eas, partibus » ipse peregrinando cognoverit (5). Liber, quem Palladius de monachis edidit, Lauso cuidam praeposito dedicatus est, unde nomen *Historiae Lausiacae*, aut simpliciter *Lausiacae* (graece Ἱστορία πρὸς Λαῦσον) traxit. Cuius tres exstant latinae versiones valde inter se differentes. Ex quibus ea, quae ceteris duabus multo locupletior est, Gentiano Herveto **13** interprete CLI capita complectitur (6). Altera, quae pariter ac ceterae apud Rosweidum legitur, incerto vetere interprete, capitibus XX constat (7). Tertia denique, itidem incerto vetere interprete, LVIII capitibus prodiit hoc indice : « Heraclidis paradisus (8), » qui quidem titulus falsus est, quum legendum sit « Palladii paradisus, » ut est in vetustissimo codice eiusdem versionis ineunte sec. IX scripto, quem adii Romae in bibliotheca monasterii *Yerusalemme in Croce* (9). Heraclidis paradisus alius omnino liber fuisse videtur, cuius codices Romae in bibliotheca Christinae reginae asservantur (10). Sed ad illas tres versiones **14** Historiae Lausiacae accedit graeci textus itidem triplex editio, quarum nulla cum versionibus convenit. Princeps graeca editio prodiit ex codice bibliothecae Palatinae cura Meursii capitibus CIII (11), eaque haud parum a versione Herveti, prorsus autem a ceteris versionibus distat. Quo quidem textu Meursiano longe pleniorem e codicibus Regiis una cum versione Herveti capitibus CLI edidit Fronto Ducaeus (12). Denique capita nonnulla in hac ceterisque editionibus omissa tanquam nova quaedam illius editionis supplementa vulgavit Cotelerius (13). Quibus additamentis et Ducaei et Cotelerii auctam editionem iam habes in collectione

(1) Hist. Laus. cap. 1. Opp. Meurs. T. VIII, p. 348.

(2) Ibid. cap. 8 p. 360.

(3) Ibid. cap. 21 p. 396.

(4) Ibid. cap. 20 p. 396.

(5) Prolog. ad Hist. Laus. Opp. Meurs. I. I. p. 340 ; VV. PP. Rosw. p. 706.

(6) Primum prodiit Parisiis 1555, 4° ; recusa est ibidem 1570, 4°, atque cum scholiis Laurentii Barrensis in eius historia christiana veterum Patrum Paris. 1583 fol. p. 55, nec non in Bibl. PP. cur. de la Bigne Paris. 1589 et 1610 T. VII, in VV. PP. Rosw. lib. VIII p. 704 sqq., et in Meursiana editione Historiae Lausiacae Palladii, Opp. Meursii T. VIII p. 334 sqq.

(7) Edita est in Vitis Patrum, quae triplici vice sine typographi, loci et anni nota tempore nascentis typographiae prodierunt, fol. ; recusa in Theodorici Loher a Stratis prototypo veteris ecclesiae, Coloniae 1547, fol., et in VV. PP. Rosw. p. 984 sqq.

(8) Eam sub titulo : « Heraclidis paradisus » primus videtur edidisse Jac. Faber Stapulensis Paris. 1504. Collata cum codice ms. Veneto, qui non Heraclidem, sed Palladium scriptorem recte profitetur, prodiit in Vitis per Aloysium Lipomannum collectis T. III Venet. 1554. Denique exstat in VV. PP. Rosw. p. 939 sqq. De variis hisce trium versionum editionibus cf. Jo. Alb. Fabricium in Bibliotheca Graeca, Opp. Meurs. ex rec. Lami T. VIII p. 667, 1, infra in initio nostrae editionis Historiae Lausiacae, et VV. PP. Rosw. Proleg. XIV, p. XLIV.

(9) Huius Bibliothecae codice XLI fol. 9 haec legis : « *Incipit liber, qui appellatur paradysus Palladii monachi, qui fuit discipulus Evagrii.* Multi quidem multos variosque libros, cet. » Textus codicis a libro impresso parum nobis discrepare visus est. Codex Venetus quoque Palladium scriptorem prae se fert.

(10) In catalogo latino Bibl. Christianae Romae legis : « Cod. Nr. 432 Heraclidis paradisus sive lib. de VV. SS. Patrum ad Lausum praepositum palatii. » Nomine scriptoris omisso in catalogo latino Bibl. Vaticanae legitur : « 2. Paradisus, liber sic inscriptus de Vitis Sanctorum, 353 Nr. 499 ; denuo 363 Nr. 1312. » Graviter dolemus, quod rebus gravioribus nimis occupati hos codices, cum Romae essemus, examinare non potuimus.

(11) Lugd. Bat. 1616, 4°. Meursius notas addidit eruditas, nonnulla etiam e codice Bibliothecae Regiae Parisiensis, cum Lutetiae versaretur, supplevit.

(12) Auctarium Bibl. PP. Paris. 1624, fol., T. II p. 893 — 1053 ; Bibl. PP. Paris. 1654 T. XIII p. 893-1053. Accedunt Ducaei notae.

(13) Eccl. Graec. Mon. Lut. Paris. 1677 T. III p. 117 — 120 et p. 158 — 170.

Operum Meursii ex recensione Joannis Lami (1). Caveo teste in Isaaci Vossii bibliotheca codex Lausiacae inveniebatur, qui editis duplo auctior fuit (2). Ex omnibus vero istis, quae habentur, editionibus nulla ita comparata est, ut genuini textus speciem prae se ferat. Vides igitur, difficultatem maximam hic nobis oboriri. Sed commode evenit, ut in bibliotheca Caesarea Vindobonensi genuinam, quod mihi quidem videtur, Historiam Lausiacam adhuc incognitam repererim in duobus Codd. Mss., quorum utroque integra continetur, membranaceo et pervetusto uno, chartaceo altero (3). Ac genuitatis **15** notam huic inedito textui vindico cum propter nexum rerum, a qua parte nihil desideratur, tum propter simplicitatem dictionis et praeclaram totius libri dispositionem. Edita exemplaria Historiae Lausiacae si cum textu horum codicum confers, mire interpolata et babylonica quadam confusione affecta apparent, ita ut, quae in medio libro legenda sunt, legantur in fine, et, quae ad finem pertinent, medium locum occupent (4). Quare primum genuino Historiae Lausiacae de Macariis textu, quem ex codicibus descripsi, infra utemur; deinde edita exemplaria comparabimus. Varietates illae in exemplaribus inde natae esse videntur, quod ex aliis de vita patrum eremi scriptis modo plura, modo pauciora in Historiam Lausiacam translata, atque antiquis iam temporibus cum ea commixta sint. E quo numero praecipue illum Heraclidis paradisum fuisse existimo, qui dedicatus fuisse videtur (5) eidem Lauso praeposito, cui Palladius Historiam Lausiacam inscripsit. Sic ex prooemiis duobus Historiae Lausiacae, quae Meursiana editio affert, prius, quod a verbis: Ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ κ. τ. λ. incipit (6), equidem Heraclidi tribuerim. Nam Palladium ambas

A dedicatorias epistolas, quae ibi leguntur, operi suo praefixisse vix credideris : Vindobonenses vero codices, priore omissa, statim ab altera, quae incipit : Μακαρίζω κ. τ. λ (7), ordiuntur. Praeterea edita Historiae Lausiacae exemplaria haud exigua receperunt incrementa e graeco et latino textu libri VV. PP., qui in collectione Rosweidi ordine secundus est (8). Atque ipsum hunc librum, ut mox videbimus, Rufinus e graeco in latinum **16** sermonem transtulit, quam versionem iam S. Hieronymus bene cognovit. Graecum autem exemplar in Lausiaca scribenda, ut patebit, ipse Palladius adhibuit. Ex quibus colligitur, B ea quae in editis Historiae Lausiacae exemplaribus praeter illud, quod codex Vindobonensis suppeditabit, reperiantur, e fonte satis antiquo fluxisse, atque etiam observatu dignissima esse. De singulari vero necessitudine, quae inter istum Heraclidis paradisum, hunc librum secundum et Historiam Lausiacam Palladii intercedere videtur, disseremus.

§ 6. Expedita hac difficultate ad novam haud minus incommodam accedimus, quam affert Rufinus. Is sub Valentis imperio, quum S. Athanasio mortuo Lucius Arii sectator in episcopatum Alexandriae per fenestram, ut dicunt, se intrusisset, una cum senibus in deserto C vivebat, dirasque Lucii persecutiones sustinebat. Nam istas turbas describens ipse : « Per idem, » inquit, « tempus patres monachorum vitae et antiquitatis merito Macarius et Isidorus aliusque Macarius atque Heraclides et Pambus, Antonii discipuli, per Aegyptum et maxime in Nitriae deserti partibus habebantur viri, qui consortium vitae et actuum non cum ceteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur ; *quae praesens vidi loquor, et eorum gesta refero, quorum*

(1) Jo. Meursii Opp. ex rec. Jo. Lami T. VIII Florentiae 1746, fol., p. 334 — 670.

(2) Guill. Cave, Scriptt. eccles. Hist. litt. de *Palladio* ed. Bas. 1741 T. I. p. 376. Meursius quoque Palladii quandam διήγησιν περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον διαλαμψάντων πατέρων invenit. Atque Meursius : « id quoque opus », inquit, « si placere hanc Historiae Lausiacae editionem intellexero, communicabo. » Sed nunquam hoc praestitit, neque satis certo scimus, quid illo inedito libro comprehensum sit. Cf. Opp. Meursii T. VIII p. 332. 668. [infra initio nostrae editionis Historiae Lausiacae].

(3) Alter est Cod. ms. hist. graec. Bibl. Caes. Vindob. Nr. 84, olim 29, membran., pervetustus, optimae notae, 4°, et constat foliis 123. Alter char- D taceus est Cod. ms. hist. graec. N. 9, olim 42, antiquus, fol. maiore, quo Lausiaca continetur fol. 163 — 230. Cf. Commentt. Lambecii Vindob. 1782 T. VIII p. 663. 840 ; de Nessel Catal. P. V. p. 143. 31.

(4) Ordinem, quos res in textu codicum Vindobonensium narrantur, legis in *Palladii Helenopolitani episcopi Historia Lausiaca ad codicis Vindobonensis fidem breviter delineata,* infra huic nostrae editioni Historiae Lausiacae praeposita.

(5) De hac re infra videbimus.

(6) Opp. Meurs. l. l. p. 333.

(7) Ibid. p. 337.

(8) VV. PP. Rosw. p. 448-485.

in passionibus socius esse promerui (1). » Rufinus S. Athanasio superstite in Aegyptum venisse videtur ; etenim Melaniam, cuius Rufinus in itinere comes fuit, S. Athanasius ovina pelle, quam ipse a Macario abbate dono acceperat, donavit (2). Atque **17** Melania, postquam res suas Alexandriae vendidit, montem Nitriae ingressa cum sanctis patribus dimidium fere annum versabatur Quos deinde a praefecto Alexandriae relegatos in Palaestinae regionem circa Diocaesaream sitam secuta est, suisque et opibus et manibus sedulo adiuvit (3). Rufinum vero una cum Melania in Palaestinam advenisse S. Hieronymus audiverat, qui Florentio scribit : « Et quia frater Rufinus, qui cum sancta Melania ab Aegypto Hierosolymam venisse narratur ... (4). » Epistolam eidem Rufino reddendam S. Hieronymus literis ad Florentium iunxerat, in qua legimus : « Audio te Aegypti secreta penetrare, monachorum invisere choros, et caelestem in terra circumire familiam ; » tum : « Rufinum enim Nitriae esse, et ad beatum perrexisse Macarium, crebra commeantium A multitudo referebat (5). » Qua in epistola quum senes Aegypti « confessores et voluntate iam martyres » nominet, tempus istius persecutionis, quam Lucius agitabat, aperte significatur (6). Ille quidem nuntius, Rufinum cum Melania Hierosolyma advenisse, vanus fuerat ; nam Rufinus nondum eo venerat (7) : probat tamen haec altera epistola, Rufinum tunc senes Aegypti **18** invisisse. Atque hic ipse de Nitria et de Macario a se visitatis in Apologia [Invectiva] II : « Ego, » inquit, « qui sex annis Dei causa commoratus sum, et iterum post intervallum aliquod aliis duobus [Ed. Bened. post intervallum *aliquot aliis diebus*], ubi Di- B dymus..., et ut ad eremi magistros veniam, quibus et attentius et frequentius vacabamus, ubi Macarius Antonii discipulus, et alter Macarius, et Isidorus, et Pambus. . (8). » Sex isti anni, de quibus loquitur, quin migrationem ipsius ex Aegypto in Palaestinam antecesserint, dubium esse nequit. Istos quoque duos annos [vel *aliquot dies*], quia Palladius Rufinum, Aegypto relicta, Hierosolymis una cum Melania degisse narrat (9), in alteram **19** [brevem] quandam

(1) Hist. Eccl. lib. II cap. 4 Auctt. Hist. Eccles. Basil. 1544 p. 242, Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 271, Migne Patrol. T. XXI p. 511.

(2) Textus Meursii eo loco, quo de hac pelle C narratur, corruptus est. Legitur enim : « Κώδιον προβάτου μεγάλου ἤνεγκεν [ἡ ὕαινα] τῷ ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ Μακαρίῳ, ὅπερ κώδιον οὗτος ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος καταλέλοιπεν τῷ ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ τῷ μεγάλῳ, ὡς δὲ καὶ ἡ μακαρία δούλη τοῦ Χριστοῦ Μελάνη μοι εἶπεν, ὅτι παρὰ τοῦ ἁγίου καὶ θαυμασίου ἀνδρὸς Μακαριου ἐγὼ ἔλαβον τὸ κώδιον ἐκεῖνο κ. τ. λ. (Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 21 p. 140.) Ubi sine dubio legendum est : παρὰ τοῦ ἁγίου καὶ θαυμασίου ἀνδρὸς μακαρίου Ἀθανασίου κ. τ. λ. Codices Vindobonenses Historiae Lausiacae recte scribunt : ὅπερ κώδιόν αὐτὸς κατέλιπε τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ. Καὶ ἡ μακαρία δὲ Μελάνη εἶπέ μοι· ὅτι παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκεῖνο τὸ κώδιον ἔλαβον, ξένιον τῆς ὑαίνης λεγόμενον. D Aliter omnino de pellis donatione refert fragmentum, quod exstat in codice ms. theol. graec. Bibl. Caes. Vindob. Nro. 274, olim 238, chart. fol. 247, 2, in harum quaestionum Appendice priore sub IV typis excusum, ubi legimus : Κώδιον, ὅπερ ὁ ἅγιος Μάρκος καταλέλοιπε τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ τῷ μεγάλῳ, καὶ οὗτος τῇ μακαρίᾳ Μελάνῃ ἀφῆκεν τὸ ξένιον τῆς ὑαίνης ἐπιλεγόμενον. Sed hoc fragmentum recenti manu negligenter scriptum non potest auctoritati codicum illorum Historiae Lausiacae opponi. Neque vero Marcus, sed Macarius Alexandrinus, pellem a leaena accepit, quam Athanasio reliquit. Rufin. Hist. Eccl. lib. II cap. 4 l. I. De permutatione nominum Μάρκος et Μακάριος cf. infra Caput III.

(3) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 117 Opp. Meurs. l. I. p. 594.

(4) Ep. 4, S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I [Patrol. T. XXII] p. 336.

(5) Ed. 3, ibid. p. 332. 333.

(6) S. Hieron. Opp. ed. Migne T. 1 [Patrol. T. XXII] Praef. p. XLIX.

(7) « Rufinus autem frater, ut scribis, necdum venit. » S. Hieron. cap. 5 ad Florentium, ibid. p. 336.

(8) Rufini Apologia [Invectiva] in S. Hieronymum lib. II cap. 12 Opp. ed Vallarsi p. 367 cum nota, Migne Patrol. T. XXI p. 594 ; S. Hieron. Opp. ed Bened. T. IV P. II. p. 424.

(9) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 119 Opp. Meurs. l. I. p. 596. Palladius tradidit, *Rufinum Hierosolymis viginti septem annos una cum Melania hospites undique adventantes excepisse.* Quod non omnino verum esse potest. Nam Rufinus iam duos annos Aquileiam reversus Anastasio Papae anno 301 scripsit, *se post triginta fere annos parentibus redditum esse.* Rufini Apologia ad Anastasium cap. 1, Opp. ed. Vallarsi p. 403, Migne Patrol. T. XX, p. 623. S. Hieron. Apol. II, S. Hieron. Opp. ed. Bened. T. IV p. 389. Idem fere Rufinus passim in Apologiis [Invectivis] in S. Hieronymum tradit. Rufini Apol. [Invectiva] lib. II cap. 22, Opp. ed. Vallarsi p. 381, Migne l. l. p. 560. ; S. Hieronymi Opp. ed. Bened. T. IV p. 376. Ergo Rufinum, qui in Aegypto per sexennium degit, plus annos viginti duos Hierosolymis vixisse, statui nequit. At error

commorationem cadere credideris, quam Rufinus Alexandriae fecerit, antequam in Palaestinam abiret. Certe hi duo anni [vel *aliquot dies*] annum 385, quo Theophilus episcopus Alexandriae factus est (1), antecedunt. Nam S. Hieronymus in Apologia Rufino : « Tu, » inquit, « postquam hic [Theophilus] episcopus factus est, Alexandriae non fuisti (2). » Hinc igitur Rufinum bis tantum Alexandriae et quidem ante annum 385 fuisse, satis in promtu est.

Quorsum haec, quae de Rufino disputavimus, spectent, iam, quaeso, perpende. Legimus enim apud S. Hieronymum : « Huius [Evagrii] libros per Orientem graecos et interpretante discipulo eius Rufino latinos plerique in Occidente lectitant. Qui librum quoque scripsit quasi de monachis, multosque in eo enumerat, qui nunquam fuerunt, et quo fuisse describit, Origenistas, et ab episcopis damnatos esse non dubium est, Ammonium videlicet, et Eusebium, et Euthymium, et ipsum Evagrium, Or quoque et Isidorum, et multos alios, quos enumerare taedium est, et iuxta illud Lucretii (I, 935 sqq.) :

Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flavoque liquore.

Ita ille unum Joannem in ipsius libri posuit principio, quem et catholicum et sanctum fuisse non dubium est, ut per illius occasionem ceteros, quos posuerat, haereticos ecclesiae introduceret (3). » Hisce S. Hieronymi verbis quin liber indicetur, quem Rosweidus « secundum librum VV. PP. » inscripsit (4), in quo de Joanne primo loco, deinde de Ammonio, Evagrio, Or, Isidoro, **20** aliis multa leguntur, dubitari nequit. Fateor, de Eusebio quidem et de Euthymio nihil haberi in illo Rosweidianae collectionis libro secundo : at S. Hieronymum ea nomina cum Eulogio et Didymo, qui in libro leguntur (5), confundere, aut corruptionem longa temporum serie in ipsos codices aut libri aut S. Hieronymi epistolae irrepsisse, consentaneum est.

Itaque verbis illis S. Hieronymus Rufinum libri istius significat scriptorem, non Evagrium, uti nonnulli (6) contenderntu, quod, qui locum S. Hieronymi attente legerit, sibi facile persuadebit (7). Accedit, ut complures codices manu scripti, inter quos unus vetustus, quem Rosweidus in edendis vitis adhibuit, Rufini nomen aperte profiteantur (8).

Unde iam difficultas satis magna oritur. Nam si in librum secundum accuratius inquiris, luce clarius apparet, Rufinum esse non posse auctorem.

Primum enim auctor libri secundi non tem-

Palladii facillime inde explicatur, quod Rufinus Hierosolymis una cum Melania vixit, quae viginti septem annos Hierosolymis fuit. Hist. Laus. cap. 117, 118. Melania, Hieronymo teste, quem de hac re bene edoctum esse oportebat, *Hierosolyma* venit anno X Valentis imperatoris, i. e. anno 374. (Hieron. Chronicon.) Idem quod Palladius (Hist. Laus. cap. 117) indicat, Paulinus Nolanus (Opp. ed Lebrun ep. 29) non negat. Paulinus (l. l.) Melaniam « post quinque lustra » Romam remeasse ait, numero usus pleno, qui non urgendus, sed ad accuratiorem Palladii summam explicandus est. Inde vero, quod editus Palladii textus (cap. 119) habet, Melaniam triginta septem annos hospites excepisse, nequaquam cum Tillemontio statuas, eam decem annos in Aegypto quoque mansisse, quum apertum errorem scriptoris hic deprehendamus, qui pro κζ', i. e. viginti septem posuerit λζ', i. e. triginta septem. Haec de Melania annotavimus, quia in hoc capite Tillemontium (Mémoires ed. Paris. T. X p. 396. sqq. 821 sqq.), Rosweidum (Rufini et Melaniae peregrinatio VV. PP. p. 425 sqq.) et Stiltingium (Vita S. Hieron, AA. SS. Boll. Sept. T. VIII p. 552 sqq.), licet ipsi inter se multum discrepent, graviter errasse invenimus. Superest, ut annotemus, Rufinum senes quoque Mesopotamiae « apud Edessam et in Carrarum partibus » vidisse (Rufin. Hist. Eccl. lib. II c. 8 Opp. ed. Vallarsi p. 279, Migne Patrol. T. XXI p. 517), quod iter, postquam Hierosolyma venit, instituisse videtur.

(1) Socr. Hist. Eccl. lib. V cap. 12. Sozom. Hist. Eccl. lib. VII cap. 14. Tillemont, Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique, Paris. 1707 T. IX p. 594. XII p. 447, 2. Fleury, Hist. Eccl. Ed. Aug. Vind. ac Oenop. 1768 T. IV p. 755.

(2) Apol. III, S. Hieron. Opp. ed. Bened. T. IV p. 455.

(3) Ep. 133 ad Ctesiph., S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I [Patrol. T. XXII] p. 1151.

(4) VV. PP. Rosw. p. 448 sqq.

(5) Capp. 14 et 24 p. 472, 2 ; 479, 1.

(6) Baronius, alii.

(7) Librum Xysti Pythagoraei *ab eodem scriptore* sub nomine Sixti Papae et martyris, et librum Eusebii Caesariensis sub nomine Pamphili martyris editos esse, illa epistola S. Hieronymi docet, cuius apologia eandem hanc fraudem *Rufino* tribuit. S. Hieron. Ep. 133 l. l. Apol. adv. Ruf. lib. II ed. Bened. T. IV p. 419 ; lib. III ibid. p. 449. Cf. Tillemont Mémoires T. XVI p. 657, 1.

(8) VV. PP. Rosw. Proleg. § X p. XXVII.

pore Valentis imperatoris paullo post S. Athanasii mortem (373), aut ante annum 385 monasteria Aegypti lustravit, quo tempore Rufinum in Nitria versatum esse cognovimus, sed multo post exeunte anno 394 sub finem imperii Theodosii Magni, qui obiit anno 395 d. XVI Calend. Februarii (1); socium vero itineris Palladium habuit, qui Historiam Lausiacam scripsit. Quae quidem ex libro secundo ipso dilucide colliguntur. Nam auctor huius libri statim ab initio haec narrat : Fuisse septem, se nimirum cum sex sociis, qui Joannem eremitam prope Lycum civitatem convenissent. Joannem ipsis, quum **21** ab eo profecturi essent, praedixisse, hac ipsa die victorias religiosi principis Theodosii de Eugenio tyranno reportatas Alexandriae nuntiatas esse, ipsumque Theodosium non multo post *propria morte vitam finiturum*. Triduo autem post discessum suum de morte Joannis se in itinere certiores esse factos (2). Sed eadem haec, quae in libro secundo Rosweidianae collectionis latino sermone leguntur, graece expressa fere ad verbum in Historia Lausiaca Palladii exstant, hoc uno discrimine, quod, quae noster ipse expertus est, Palladius a sociis narrata esse refert. Septem fratres peregrinos omnes fuisse in solitudine Nitriae, se quidem, nec non beatum Evagrium, Albinum et Ammonium. Scire se omnes studuisse, quaenam Joannis virtus esset, sed dubitasse Evagrium, an omnino eum convenire possent. Quare postero die, occlusa cella, solum se, nesciis sociis, ad Joannem in Thebaidem profectum esse. Quum vero ab eo reversus sociis rem narrasset, post duos menses hos quoque senes ad Joannem venisse, sibi autem narrasse. Sequuntur fere ad verbum, ut monuimus, illa, quae modo ex libro secundo retulimus (3). Eugenium vero tyrannum Theodosius apud Alpes devicit anno 394 d. VIII Idus Septembris (4). E quibus colligitur, scriptorem libri secundi senes Aegypti invisisse

A exeunte anno 394, et Palladium eius itineris, quod e Nitria ad Joannem in Lyco fecerat, socium habuisse.

Alterum quidem, Palladium scilicet scriptoris libri secundi socium in itinere fuisse, alius quoque huius libri locus comprobat. Legimus enim, Apollonium monachis suis tres dies. antequam scriptor libri secundi cum sociis eum convenerit, praedixisse : « post triduum adfuturos tres fratres de Hierosolymis venientes (5). » Sed idem Palladius quoque triduo ante suum **22** adventum ab Apollonio praedictum esse in Historia Lausiaca iisdem plane verbis narrat (6). Ubi ne offendaris, quod
B Palladius dicitur venisse Hierosolymis. Nam Palladius, etsi novem annos ordinariam sedem in Celliis fixerat, hoc tamen ipso tempore nonnunquam peregrinatus est. Circa annum 394 Hierosolymis adfuit. Quod epistola indicat, quam paullo ante ad episcopum Hierosolymorum a S. Epiphanio scriptam anno 394 S. Hieronymus latine reddidit. Cuius in fine S. Epiphanius : « Palladium vero, » inquit, « Galatam, qui quondam nobis carus fuit, et nunc misericordia Dei indiget, cave, quia Origenis haeresim praedicat et docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad perversitatem sui inducat erroris (7). » Exeunte anno 394 (8) Palladius
C Joannem in Lyco invisit, atque sex illi socii se Hierosolymis venisse aperte fatentur ; nam Joanni : *Pro utilitate*, inquiunt, *animarum nostrarum ad te venimus ab Jerusalem, ut, quod auditione acceperamus, id cerneremus oculis* (9). Ex quibus, quando Palladius Hierosolymis fuerit, et quando inde redux factus sit, apparet. In eodem vero reditu Hierosolymis Palladius cum duobus sociis Apollonium quoque inviserit necesse est. Nam altero in Palaestinam itinere valetudinis gratia tribus annis post, quam Joannem in Lyco inviserat, suscepto non in Aegyptum rediit, sed in Bithyniam venit, ubi
D episcopus ordinatus est (10).

23 Constat ergo, scriptorem libri secundi

(1) Socr. Hist. Eccl. lib. V cap. 25.

(2) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 1. p. 451, 1. 457, 1.

(3) Hist. Laus. cap. 44 Opp. Meurs. l. I. p. 468. 472. 488.

(4) Socr. Hist. Eccl. lib. V cap. 24. Cf. Baronii Annal. a. 394 num. V sqq. ed. Luc. T. VI p. 145. Fleury Hist. Eccl. T. IV p. 1034

(5) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 7 p. 464, 1.

(6) Hist. Laus. cap. 53 Opp. Meurs. l. l. p. 503.

(7) Ep. 51. S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I [Patrol. T. XXII] p. 527.

(8) Duobus scilicet mensibus ante victoriam, quam Theodósius d. VIII Id. Septembris de Eugenio reportavit, Alexandriae nuntiatam.

(9) Hist. Laus. cap. 44 Opp. Meurs. l. I. p. 473 ; VV. PP. Rosw. lib. II p. 451, 1.

(10) Hist. Laus. cap. 44 Opp. Meurs. l. l. p. 472. Tillemontius (Mémoires T. XII p. 656, 2) autumat, scriptorem libri secundi Apollonium senem ante annum 385 invisisse ; sed locus, quo Tillemontius innititur, a latino libri interprete perpe-

et cum Palladio exeunte anno 394 Hierosolymis in Aegyptum venisse, Apolloniumque una cum eo invisisse, et e numero sex sociorum Palladii fuisse, qui Joannem in Lyco senem adierunt. Sed ut ista argumentatio iusto fundamento nitatur, res gravis explicanda superest. Multa enim capita libri secundi, inter quae totum illud de Apollonio, paene ad verbum in Historia Lausiaca habentur. Unde igitur haec necessitudo ?

Quam, si utrumque librum accurate examinaveris, maximam esse invenies. Nam quae illic de senibus Thebaidis et circumiacentis regionis leguntur, cuius quidem generis sunt, quae de Joanne in Lyco, abbate Ben, civitate Oxyryncho, Theone, Apollonio, Coprete, ex ore Copretis de Patermutio, abbate Syro, Isaia et Paulo, de Pithyrione, Eulogio, Apelle, ex ore Apellis de Joanne quodam, denique de Paphnutio referuntur, ea omnia tam accurate Historia Lausiaca continentur, ut fere nulla nisi latini et graeci idiomatis differentia appareat. Reliqui autem tres senes e regione Thebaidis, quorum liber secundus mentionem facit, duo Ammones scilicet, de quibus capitibus IV et VIII narratur, et Elias, in Lausiaca plane omittuntur. Illa vero quae de Nitria eique confinibus, quorum e numero sunt narratio de Ammonio, Evagrio, Cronio, de Macariis, de Ammone primo Nitriae monacho, de Paulo Simplice, ipsa quoque regionis descriptio, porro quae de senibus Alexandriae, quo pertinet relatio de Isidoro et de Didymo, in libro secundo exstant, ea apud Palladium longe aliter et multo uberius describuntur. Idem de Serapione regionis Arsenoitis valet ; de Origene vero et Piammone Palladius nihil tradit. De abbate Or quomodo auctores inter se differant, infra exponetur. Epilogus denique quo liber secundus finem itineris Aegyptiaci, narrat, non minus in Historia Lausiaca reperitur.

En necessitudinem, quae inter librum secundum et Historiam Lausiacam, quam codices Vindobonenses exhibent, intercedit. His enim genuinum Lausiacae textum contineri supra A monuimus. Sed unde talis necessitudo librorum istorum, qui de **24** senibus Thebaidis eadem eodem plane modo narrant, nata est ?

Res sane duplici tantum modo explicari potest. Aut enim alter scriptor ipse librum alterius e capitibus illis de senibus Thebaidis compilavit, aut tertius quidam spuria illa intulit. Posterius statui nequit. Nam Historia Lausiaca codicum Vindobonensium ita comparata est, ut de tot capitibus spuriis cogitare prorsus nequeas ; sin capita ista e Historia Lausiaca tanquam spuria tolleres, partem libri integram desiderares. Liber vero secundus si capita ista de senibus Thebaidis tanquam spu- B ria tollantur, vix libri nomen retinet.

Difficillimum igitur est ad credendum, illa capita in alterutro libro, aut in utroque, spuria esse. Verum multae rationes admonent, ut Palladium ipsum e libro secundo ea mutuatum esse et Historiae Lausiacae suae intexuisse statuamus.

Primum enim Palladius Historiam Lausiacam multo post, quam liber secundus editus est, vulgavit. Nam Historia Lausiaca prodiit, quum Palladius « tricesimum tertium annum ageret in conversatione cum fratribus et vita solitaria, vicesimum autem episcopatus, totius C autem vitae quinquagesimum tertium (1). » Ac Palladius ad fratres venit « viginti annos natus Theodosio Magno iterum consule, » i. e. anno Christi 388 (2). Quare Lausiaca ante annum 421 non edita est. S. Hieronymus vero, qui librum secundum novit, mortuus est anno 420, et Rufinus, quem libri secundi interpretem esse probabimus, iam anno 410 obiit (3). Unde librum secundum Historia Lausiaca aetate multo priorem esse sequitur.

Quod si constat, facillime intelligitur, Palladium saltem libri secundi caput de Joanne in Lyco compilasse. Totum enim libri caput de Joanne in Lyco etiam in Historia Lausiaca D paene **25** ad verbum exstat (4). Sed unum locum, quo liber secundus commemorat, septem simul fratres ad Joannem venisse (5), scriptor huius capitis Lausiacae correxit : *se*

ram redditus est, quod, si Historiam Lausiacam de eodem sene contuleris, facile intelliges. Ceterae autem difficultates, quae Tillemontio aliud tempus itineris Aegyptiaci indicare visae sunt, facillime explicantur.

(1) Hist. Laus. prolog., Opp. Meurs. l. l. p. 340, VV. PP, Rosw. p. 706.

(2) Hist. Laus. cap. 1, Opp. Meurs. l. l. p. 348 cum nota Meursii.

(3) Tillemont, Mémoires T. XII p. 303. 313. Epistolam ad Ctesiphontem S. Hieronymus anno 415 scripsisse videtur. S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I [Patrol. T. XXII] Praef. p. LXXXIX.

(4) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 1 p. 449-457 ; Hist. Laus. cap. 44. 45. 46. 47. Opp. Meurs. l. l. p. 464-485.

(5) VV. PP. Rosw. l. l. p. 441, 1.

primum, sex postea Joannem adiisse, ac sibi de sorte sua futura a Joanne varia praedicta esse (1). Quae praedicta de Palladio valent. Unde apertum est, Palladium ipsum illud caput libri secundi mutuatum esse, e suis vero illa, quae visitationem Joannis accuratius ac uberius explicent, addidisse. Nam etiam libri secundi caput de Joanne in Lyco genuinum esse S. Hieronymus testatur (2).

Sin autem Palladius unum caput libri secundi satis longum in Historiam Lausiacam suam transtulit, quid obstat, quin et cetera capita, quae utrique libro communia sunt, ab eodem Historiae Lausiacae intexta esse dicamus, praecipue, quum Palladius, ut saltem e capite de Joanne haud dubie constat, scriptoris libri secundi in itinere socius fuerit, quocum una Hierosolymis venerat.

Ergo probabile est, Palladium, quum Historiam Lausiacam scriberet, capita illa de senibus Thebaidis e libro secundo in eam transtulisse. Iam vero istam necessitudinem, si tertius quidam capitum compilator statuatur, iuste explicari non posse, supra vidimus. Quare solum restat, ut statuamus, ista capita ab ispo Palladio Lausiacae intexta esse. Id vero rectius explicari nequit, quam eo, ut Palladium non solum Joannem in Lyco et Appollonium, de quibus iam certo constat, sed ceteros quoque omnes Thebaidis senes una cum scriptore libri secundi invisisse, eamdemque ista una cum eo expertum esse opinemur. Quapropter postea, quae socius bene exposuerat, in librum suum recepit; quae vero longiore habitatione ipse melius quam socius cognoverat, scilicet quae ad senes circa Alexandriam et in Nitria eique confinibus habitantes spectant, suo Marte descripsit. **26** Quod si contendimus, necessitudo ista te amplius offendere nequit.

Itaque necessitudine, quae libro secundo Rosweidianae collectionis intercedit cum Historia Lausiaca Palladii, iuste explicata, conclusio, scriptores horum librorum exeunte anno 394 socios itineris in Thebaide fuisse, non evertitur, sed magnopere confirmatur. Re- A deamus nunc ad gravissimam rem, quaerentes, num hic socius Palladii et libri secundi scriptor Rufinus fuerit, nec ne. Quod quidem fuisse nequit. Nam supra (3) ostendimus, Rufinum post annum 385 in Aegypto non amplius adfuisse. Neque in Rufini libris, neque in illa dissensione, quae Rufino cum S. Hieronymo fuit, de itinere, quod exeunte anno 394 aut omnino post annum 385 in Aegyptum susceperit, quidquam invenitur. Palladius denique, si Rufinus itineris socius fuisset, de eo in Historia Lausiaca aliter sane scripsisset, ac scripsit (4).

Hinc igitur satis perspicuum videtur, B Rufinum illum Palladii socium et libri secundi scriptorem non esse. Quod alio firmissimo argumento probatur. Legimus in libro secundo: « Narrabant autem nobis quidam ex patribus, qui ibi [in Celliis] erant, quod in locis istis duo Macarii quasi duo caeli lumina refulsissent (5). » Ergo scriptor libri Macarios, quibuscum se in Nitria versatum esse Rufinus supra ipse nos docuit, ipse non cognovit. Quo fit, ut Rufinus libri secundi scriptor esse non possit. Neque Evagrium eius libri scriptorem existimare licet, quod quispiam fortasse e verbis S. Hieronymi supra allatis conficere velit. Nam Evagrius itidem se cum Macariis conversatum C esse ipse testatur (6).

Apparet, uti probavimus, Rufinum librum secundum non composuisse. Sed eum, nisi S. Hieronymus et codices antiqui omnino erraverint, saltem interpretem libri esse necesse est. **27** Atque librum istum, qui in collectione Rosweidi idiomate latino exstat, primitus graece scriptum fuisse, si textus graeci fragmenta a Cotelerio vulgata (7) aut fragmenta, quae in Historia Lausiaca Meursianae editionis servata sunt (8), contuleris, facile tibi persuadebis. Itaque iam de interprete, num Rufinus sit nec ne, accurate videamus.

Ac primum quidem, quai in libro secundo D Macarius Alexandrinus, qui Palladio oculato teste in Celliis vixit (9), in Scete habitasse dicitur (10), nemo inducatur, ut statuat, Rufinum interpretem non esse, quippe qui, si fuisset,

(1) Hist. Laus. l. l. Opp. Meurs. l. l. p. 468-472.

(2) Ep. 133 ad Ctesiph.

(3) Initio huius §.

(4) Hist. Laus. cap. 118. 119.

(5) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 28 p. 479, 2.

(6) Capita practica ad Anatolium 93. 94. Galland. Bibl. PP. T. VII p. 565.

(7) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 171-184. opp. Meurs. l. l. p. 639 sqq.

(8) Multa enim libri istius capita graece in Historia Lausiaca legi, supra (p. 23) ostendimus.

(9) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 21 Opp. Meurs. l. l. p. 336. Cf. infra Caput III.

(10) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 21 p. 481, 1.

talem errorem, quia cum Macariis ipse versatus est, correxisset. Nam error illi relationi non inest, quum Macarius Alexandrinus eodem Palladio teste non in Celliis solum, sed interdum in Scete quoque habitarit, ubi cellam habuit (1). Deinde Rufinus, licet in interpretandis libris summa cum libertate versetur, vix unquam tamen artem criticam sic exercuit, ut scriptorem emendarit. Quare, si scriptor errasset, id a Rufino correctum esse vix exspectari posset. Denique num omnino Rufinus, qui in summa illa rerum perturbatione, quum Lucius monachos eremi exagitaret, Macarios in Nitria convenit (2), de habitatione singulorum tam accurate edoctus fuerit, admodum potest dubitari. Istinc igitur nihil obstat, quominus Rufinum libri secundi interpretem esse dicamus.

Iam porro, quod Rufinum interpretem esse comprobet praeter S. Hieronymi verba et codicum testimonia, audi. In libro enim secundo, in fine narrationum de Macariis locum legis, qui a nemine nisi a Rufino scriptus esse potest. Locus hic **28** est : « Sed et multa, ut diximus, alia de operibus sancti Macarii Alexandrini mirabilia feruntur, ex quibus nonnulla in XI libro Ecclesiasticae Historiae inserta, qui requirit, inveniet (3). » En apertam allegationem Continuationis Historiae Ecclesiasticae Eusebii, quam scripserat Rufinus. Neque vero talis parenthesis a Rufino interprete textui adiecta offendat, quum Rufinus in interpretandis libris maxima cum libertate versari soleat. Ad Continuationem autem istam provocat, in qua scripserat de Macario haecque verba addiderat : « Verum si singulorum mirabilium gesta [a Macario scilicet] prosequi velimus, excludimur a proposita brevitate, maxime cum haec narrationem proprii habere operis mereantur (4). » Ad ea igitur verba, quin ille locus libri secundi respiciat, dubitari nequit. Neque, quum scripserit : « ut diximus, » dubitationi locus relinquitur, Rufinum ut Continuationis, ita et illius loci libri secundi esse scriptorem, ipsius autem libri secundi si non scriptorem, tamen interpretem.

A Quod de libri istius interprete disputavimus praefatio quoque libri (5) saltem aliquatenus comprobare videtur. Quae graece bis habetur, et in « Paradiso, » cuius fragmenta Cotelerius edidit (6), et in priore prooemio Meursianae editionis Historiae Lausiacae (7). Atque edita Paradisi fragmenta, inter quae etiam praefatio, satis accurate cum libro secundo conveniunt. Contra a prooemio isto Meursianae editionis praefatio Paradisi et libri secundi hisce gravibus capitibus differt. Ubi enim scriptor prooemii se rogatu Lausi praepositi scripsisse ait, ibi praefatio illa scriptorem « in gratiam fratrum in monte Oliveti commanentium » scribere

B perhibet. Rursus prooemii scriptor addit, se et de mulieribus dicturum, quod autem praefatio omisit ; neque libro secundo de mulieribus quidquam continetur. Ceterum praefationem inter et prooemium istud intimam necessitudem **29** esse, in aperto est. Quid igitur ? Num prooemium istud, an illa praefatio vel Paradisi vel libri secundi prius exstitit ?

Quae res, nisi forte codicibus aliquando decernatur, ad liquidum vix perducetur. Si vero coniecturis uti licet, prooemium aetate prius esse dixeris. Vix enim quisquam loco

C verborum : *librum in gratiam monachorum in monte Oliveti commanentium scriptum esse*, dedicationem ad Lausum ponet, aut librum de mulieribus quoque narraturum esse falso addet, nisi ut sic nova praefatio prodeat, qua alii cuipiam libro praefetur. Iam vero Historia Lausiaca genuinum prooemium, quo liber Lauso dedicatur, habet. Quare nemo, ut alterum cum altera ad Lausum dedicatione fabricaret et adderet, compelli potuit. Neque alius liber, cui libri secundi praefatio sic depravata praefigi potuerit, cognoscitur. Unde praefationem istam illo prooemio aetate priorem esse parum verisimile est.

D Quapropter haec coniecerim. Cum multa significent, Lauso dedicatum et Heraclidis librum fuisse (8), quid, si prooemium istud, quod ad Historiam Lausiacam non pertinere supra ostendimus, reapse libri Heraclidis

(1) Hist, Laus. l. l. p. 408.
(2) Rufini Hist. Eccl. lib. II cap. 4 ed. Basil. I, p. 212, ed. Vallarsi p. 27, Migne l. l. p. 511.
(3) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 29 p. 482, 2.
(4) Rufin. Hist. Eccl. lib. II cap. 4, l. l.
(5) VV. PP. Rosw. p. 548.
(6) Eccl. graec. Mon. l. l. ; Opp. Meurs. l. I, p. 639 sqq.
(7) Opp. Meurs. l. l. p. 333 sqq.
(8) Heraclidem librum de vitis patrum Lauso dedicatum scripsisse cum codicibus Vaticanis, quos supra recensuimus, tum eo probatur, quod in fine et libri a Rosweido sub Heraclidis nomine editi et Historiae Lausiacae a Meursio editae *Epilogus ad Lausum* exstat, qui codicibus Vindobonensibus testibus ad Historiam Lausiacam non pertinet. Cf.

prooemium, Heraclidis vero illum habendum esse librum dicamus, quo liber secundus et Historia Lausiaca innituntur? A

30 Quod si statuis, difficultates omnes facile explicantur. Heraclides enim, Rufinus et Palladius amici et Origenistarum duces fuerunt (1). Rufinus in monte Oliveti cellam habens, ut Meliana coetui virginum, ita ipse congregationi monachorum praefuit (2). A quibus ut librum de senibus componeret rogatus, ex Heraclidis amici libro quae sibi usui erant congessit et ore latino edidit. Opusculum, quod sic nascebatur, monachis Oliveti inscripsit, atque, quia monachi muliebria non curant, quae Heraclides de mulieribus habebat, omisit. B E senibus praecipue Origenistas attulit, quapropter in S. Hieronymi accusationem incurrit, qui Rufinum, quum quasi novus liber ita prodiret, auctorem dicere iure aliquo potuit. Nec non istiusmodi compositionis vestigia liber secundus aliquantum prae se ferre videtur.

Isto igitur modo difficultates facile solvuntur. Sed si illa posueris, Rufini librum ut ore latino ita et graeco extitisse statues. Quod cum fragmenta Cotelerii postulant, tum libri secundi narratio de Or abbate comprobare videtur. Sic enim Palladius de eo scripsit: « Magno huic sancto suo testimonio tribuit C virtutem universa fraternitas, praecipue autem ancilla Dei Melania, quae hunc montem ante me est ingressa. Ego enim eum non offendi vivum (3). » Ergo Or abbas mortuus fuit, antequam Palladius senes Thebaidis adiit. Liber vero secundus longa utitur narratione, quae incipit: « Vidimus et alium apud Thebaidem venerabilem virum Hor nomine (4). » Itaque scriptor huius capitis libri secundi abbatem vidit, quem Palladius non amplius vidit. Quanquam eum una cum scriptore isto senes Thebaidis invisisse supra ostendimus. Fateor huius quidem difficultatis explicandae varia sane genera excogitari **31** posse. Sed quia Melania Or abbatem adiit, de quo eximia Palladio narravit, verisimillima explicatio haec esse videtur, Rufinum una cum Melania ad abbatem Or esse profectum, atque in componendo libro secundo illa de hoc sene suo Marte addidisse. Iam vero eadem de abbate narratio, quae latine in libro secundo exstat, graece quoque servata est inter quaedam fragmenta a Cotelerio edita et in Meursiana editione Lausiacae (5). Unde, cum et alia graeca libri secundi fragmenta inveniantur, eum librum existimabis et latine et graece exstitisse, ut usui graecorum ac latinorum monachorum inservire posset. Nomen Paradisi graeco exemplari inditum inde explicatur, quod Heraclidis liber, cuius pars erat, Paradisus inscriptus fuit.

Atque haec existimatio nostra, Rosweidianae VV. PP. collectionis librum secundum etiam graece extitisse, codicum fide egregie probatur. Nuper enim Montefalconii bibliothecam Coislinianam (Paris. 1715 fol.) envolvens, p. 138 indicem offendi libri graeci, qui codice LXXXIII saeculi circiter x continuetur, inscripti: Ἱερωνύμου ἡ κατ' Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία, cuius capita cum libro secundo omnino ita concinunt, ut omnis dubitatio tollatur. Id quod ei, qui rem accuratius examinaverit, planeap parebit (6). S. Hieronymo hunc librum falso attribui, non est quod pluribus dicam.

Palladii Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem breviter delineatam, infra huic nostrae editioni Historiae Lausiacae praepositam. De libro graeco ab Historia Lausiaca diverso, qui Cotelerio et Caveo testibus in codicibus mss. sub nomine Heraclidis exstat, non satis compertum habemus. D Trithemius in libro de Scriptt. Eccl.: « Heraclides, » inquit, « inter alia scripsit ad aedificationem legentium opus insigne de vita et conversatione sanctorum patrum in eremo vel in coenobiis degentium sub regula, cui titulus est Paradisus. » Sed cui liber dedicatus sit, Trithemius non addit. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 566. Cave Scriptt. Eccles. Hist. litt. s. v. *Heraclides*. Trith. de Scriptt. Eccl. cap. XCIII.

(1) Palladii Dial. de vit. S. Joannis Chrysost. cap XX, S. Chrysost. Opp. ed. Montfaucon (Paris. 1734 sqq.) T. XIII p. 76 sqq., Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 320. Tillemont, Mémoires T. XI. Cave Scriptt. Eccles. Hist. litt. s. v. *Heraclides*.

(2) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 118 Opp. Meurs. l. l. p. 596. Rufin. Apol. [Invectiva] in S. Hieron. lib. II cap. 8, Opp. ed. Vallarsi p. 363, Migne, Patrol. T. XXI p. 591, S. Hieron. Opp. ed. Bened. T. IV. p. 420.

(3) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 11, l. l. p. 369.

(4) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 2 p. 457, 2.

(5) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 159; Hist. Laus. ed Meurs. l. l. p. 371.

(6) Montefalconius illum librum ita describit: « Cod. LXXXIII, olim CCCXLVIII, membranaceus x circiter saeculi, foliorum 357. Continet ea quae sequuntur... fol. 266 Ἱερωνύμου ἡ κατ' Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία, i.e. *Historia monachorum Aegyptiorum*. Liber Hieronymo perperam adscriptus. Similis fere argumenti librum Palladio adscriptum iamdiu notum fecit Joannes Meursius, in praefatione videlicet ad Lausiacam Historiam, quod opus graecum primus edidit ille Lugduni Batavorum a. 1616. *Est*, inquit, *in bibliotheca mea eiusdem au-*

Itaque hoc obtinuisse mihi videor, illa con- A jectura difficultates optime solvi ; quas vix alia ratione tam facile solvi crediderim. Sin autem vera sunt, quae conjecimus, Rufinum interpretem libri secundi esse, atque quodammodo auctorem dici posse, denuo intelligitur (1).

Sed conjecturas mittamus, atque ex iis, quae de libro secundo disputavimus, quae certa sunt, in unum componamus. Ea quidem huc redeunt. Graecus scriptor rerum, quae in libro secundo leguntur, certo non cognoscitur. Nec solum liber secundus, sed etiam graecus liber, e quo ille hauriebatur, Palladii Historiam Lausiacam aetate multum B antecedunt. Deinde e libro secundo, aut, quod verisimilius est, ex eodem, quo is utebatur, fonte Palladius ea, quae ad senes Thebaidis pertinent, aliaque nonnulla in Lausiacam suam transtulit. Latinus denique **32** libri secundi interpres Rufinus est, qui librum in eam formam redegit, quae nunc habetur. Accedit, coniectura, Heraclidis fortasse librum fuisse, e quo libri secundi scriptor et Palladius hauserunt. Quantopere vero optandum sit, ut singulae vitae patrum eremi hucusque non editae, quarum multos codices graecos in bibliothecis vidimus, nec non Heraclidis paradisus, Historia Lausiaca Palladii graecumque libri secundi nostri exemplar edantur vel ad melioris fidei codices excudantur, unde nova lux huius quaestionis oriri possit, facile patet (2).

Expedita iam de libro secundo quaestione de Rufino id solum restat monendum, alium insuper fontem historiarum de Macariis ab eo relictum esse in *Continuatione* illa operis Eusebii, quam modo laudavimus.

§ 7. Et haec quidem de Rufino. Nunc ad Evagrium transeamus, qui varia de senibus scripta reliquit, in quibus de Macario ter tantum loquitur. Fuit is natu maior Palladio ; hic enim apud Socratem illius discipulus appellatur, ita tamen, ut paullo post mortem

ctoris διήγησις περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον διαλαμψάντων ἁγίων πατέρων. *Id quoque opus, si placere hanc Historiae Lausiacae editionem intellexero, communicabo* [Cf. annotationem nostram supra p. 14 not. 5]. An idem qui hic noster liber fuerit, in- C certum est. Vide notas Frontonis Ducaei in Lausiacam Palladii Tom. II Biblioth. Patrum graecolatinæ. Auctoris praefatio praemittitur, cuius initium hoc : Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἠληθείας ἐλθεῖν· ὁ καὶ ἡμᾶς καθοδηγήσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ δείξας ἡμῖν μεγάλα καὶ θαυμαστὰ καὶ γραφῆς ἄξια etc. i. e. *Benedictus Deus, qui omnes homines vult salvos fieri, et an veritatis agnitionem venire. Qui et duxit nos in Aegyptum, ibique nobis ostendit magna et mirabilia, memoria scriptoque digna* Hunc librum conscripsit, inquit, παρακληθεὶς συνεχῶς ὑπὸ τῆς εὐλαβοῦς ἀδελφότητος τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τῶν ἐλαιων πολιτευομένης, i. e. *frequenter rogatus a religiosa fraternitate* D *quae in sancto monte Olivarum conservatur.* Describit autem vitas sanctorum Patrum Joannis Lycopolitani, abbatis Or, Ammonis, abbatis Ben, monachorum civitatis Oxyrynchi, Theonis, Eliae, Appollo Amun, Copretis, Patermutii, abbatis Surus, abbatis Elle, Apelle Joannis, Paphnutii, Pityrionis, Eulogii presbyteri, Isidori, Serapionis, Appollonii martyris, Dioscori, monachorum Nitriae, alterius Ammonii, alterius Didymi oculatissimi, Chronidis et eorum qui cum eo erant, Macarii Aegyptii, Amun, Macarij cognomento πολιτικοῦ, Pauli simplicis, Ammonae, et Joannis. Deinde enumeratione facta periculorum, quibus hac in perigrinatione perfunctus est, claudit fol. 322, verso. »

(1) Tillemont. Mémoires T. XII et iterum T. XV statuit, Rufinum librum secundum non nomine suo scripsisse, sed alterius, Petronii scilicet Bononiensis episcopi, *cuius itineri describendo calamum suum commodarit.* Nititur Tillemontii argumentatio loco Gennadii, qui cap. XLI : « Petronius, » inquit, « scripsisse putatur vitas patrum monachorum Aegypti. » Sed doctum virum errasse dissertatio de vita Petronii, quae AA. SS. Boll. Oct. T. II p. 422 sqq. exstat, pag. 428. 429, dilucide ostendit.

(2) In codice ms. 11831 Bibliothecae Burgundicae Bruxellensis Sec. XVII, 4°, invenimus Διηγήματα περὶ τοῦ βίου τῶν ἁγίων πατέρων, in quorum fiue haec verba leguntur : « *Ex ms. Bibliothecae Augustanae* ταύτας τὰς διηγήσεις *descripsit fide qua debuit Danielis Davidis ex fratre nepos Hoeschelius Anno S. N.* 1664 *mense Januario.* » Is, qui codicem descripsit, in schedulae fronti adglutinatae pag. 1 notavit haec verba : Τοῦ μακαρ. καὶ ἁγιωτάτου Παλλαδίου ἐπισκόπου Ἑλενουπόλεως πρὸς Λαυσον πραιπόσιτον διηγήματα περὶ τοῦ βίου τῶν ἁγίων πατέρων. *Ex codice membranaceo Bibliothecae Augustanae. Quod in margine saepiuscule huius apographi compendiose legitur exaratum* σημ, *nihil aliud est quam* σημείωσαι *i. e. nota, observa,* » etc., pag. 2 indicem capitum latine apposuit. Capita autem graeca illius libri ita se excipiunt: I. Περὶ Ἰωάννου τοῦ ἐν Λυκῷ, ἐστὶ δὲ πόλις Θηβαΐδος Ἐθεασάμην οὖν ἐν τοῖς ὁρίοις Λυκῶ τῆς Θηβαΐδος τὸν μέγαν καὶ μακάριον Ἰωάννην ἄνδρα ἅγιον ἀληθῶς κ. τ. λ. (in cod. p. 1 sqq.). II. Περὶ Ἥρωνος τοῦ ακριβοῦς και ἐναρέτου τὸν βίον καὶ κενοδόξου... γειτνιῶν μοι Ἀλεξανδρέως κ. τ. λ. (p. 30 sqq.), finitur μετ' ὀλίγας ἡμέρας. III. Περὶ τῶν Ταβεννησιωτῶν καὶ

ntis Augusti, qui anno 378 obiit, uterque A erit (1). Evagrius in solitudinibus Aegypse solitariam vitam duxit, et Palladio teste quaginta quatuor annos natus in solitu- animam efflavit (1). Unus ex septem sofuit, inter quos Palladius et libri secundi)tor e Nitria ad Joannem in Lyco prosunt (3). Scriptor quidem iste Evagrium elliis vidit (4) ; Evagrius ipse in libris ad olium amicum scriptis se in Scete residere itetur (5). Quum Evagrius tribus solis (6) de Macariis loquatur, neque, de quo-Macario narret, ubique addiderit, licet te ceteris antecedat, et una cum Macariis llis regionibus **33** eodem tempore vixe- B post Palladium et Rufinum testem audiri consentaneum videtur.

8. Venimus ad S. Hieronymum. Qui non oblata occasione obiterque de Macariis itur, sed unam nobis difficultatem de Mao quodam obiicit (7), quam suo loco exemus. Multum temporis in Aegypto illum transegisse vix crediderim. Id enim ex Rufini Apologia [Invectiva] II colligi potest. qua legitur : « Ceterum iste [S. Hieronymus], qui in tota vita sua non totos triginta dies Alexandriae, ubi erat Didymus, commoratus est, per totos paene libellos suos longe lateque se iactat Didymi videntis esse discipulum, et καθηγητήν, id est praeceptorem, in Scripturis sanctis habuisse Didymum. Et omnis icta iactantia uno mense quaesita est (8). » Quanquam autem S. Hieronymus Alexandriae aliquantisper tantum Didymum auditurus consedit, tamen, antequam in Palaestinam rediret, Aegypti monasteria peragravit. Ipse enim scribit : « Contendi Aegyptum, lustravi monasteria Nitriae et inter Sanctorum choros aspides latere perspexi (9), » Origenistas inteligens, quibus favebat Rufinus. Singula igitur, quae per S. Hieronymi opera sparsa de Macariis leguntur, post Evagrii loca diiudicabimus.

§ 9. Ultimus se nobis offert Cassianus. Is exeunte saeculo quarto, quum iuvenis esset,

ερὶ τὸν ἅγιον Παχώμιον. Ταβέννησίς ἐστι τόἐν τῇ Θηβαΐδι κ. τ. λ. (p. 33 sqq.), finis : ἀκοιτους ποιήσας. IV. Περὶ τῆς ὑποκρινομένης ίαν παρθένου. Ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ παρ; τις ἦν κ. τ. λ. (p. 40 sqq.), finis : καὶ ὑπὸ πλειόνων μυσαττομένη. V. Περὶ Πιτηρούμ [finis C is nominis in codice lectu difficilis est]. Περὶ ης τῆς ὁσίας τῷ ἁγίῳ Πιτηρούμ [nomen lectu cile est] παρέστη ἄγγελος κ. τ. λ. (p. 42 sqq.). ur : περὶ τῆς γενναίας ταύτης μακαρίας. VI. Περὶ ύμου τοῦ ἀπὸ ὀμμάτων καὶ ἑρμηνέως τῶν ν Γραφῶν, κ. τ. λ. (p. 45 sqq,), finitur : καὶ τὴν ιάδα, καὶ εὕρηται οὕτως. VII. Περὶ Παφνου-. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν συνδραμόντος καὶ Παφνουτίου κ. (p. 47 sqq.), finitur : τοὺς ἀλλοφύλους εἰς τὸ τοῦ δουκᾶ. VIII. Περὶ τοῦ ἄλλου Παφνουτίου. σάμεθα δὲ καὶ τὸν τόπον Παφνουτίου κ. τ. λ. 56 sqq.), finis est : καὶ ἀγγέλων ἀναλαμβανόμε-ιμνούτων τὸν Θεόν. IX. Περὶ τοῦ ἐν ἁγίοις καὶ άλου πατρὸς Ἀπολλῶ. Ἐθασάμεθα δὲ καὶ ἕτεἄνδρα ἅγιον κ. τ. λ. (p. 63 sqq.), finitur : Ἱε- D αλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν. X. ὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κόπρη, ἐν οἷς καὶ περὶ τοῦ άλου πατρὸς Πατερμουθίου. Ἦν δέ τις πρεσβύς ἔχων πλησίον ἐκεῖ κ. τ. λ. (p. 85 sqq.), finis : τῶν ἀδελφῶν ἀνάπαυσιν. XI. Περὶ τῆς ἀειμνήυ καὶ μακαρίας Μελάνης. Ἡ τρὶς μακαρία άνη Σπάνη ἦν κ. τ. λ. (p. 98 sqq.) finitur), : ἐν Ἱεσαλὴμ ἔχουσα συνοδίαν παρθένων. XII. Ἔτι περὶ ; μεγάλης καὶ ἁγίας Μελάνης λόγος ἕτερος ἱ αὐτοῦ. Περὶ τῆς θαυμασίας καὶ ἁγίας ἐν γυναιξὶ άνης κ. τ. λ. (p. 100 sq.), finitur : ἄπρακτα μεσούτων ὀψὲ τοῦ καιροῦ. XIII. Περὶ Μελάνης ς νεωτέρας. Ἐπεὶ δὲ προϋπεσχόμην ἀνωτέρω διηγήσασθαι περὶ τοῦ παιδίου Μελάνης κ. τ. λ. (p. 105 sqq.), finis : καὶ παρθένων καὶ δουλίδων. XIV. Περὶ Πιννιανοῦ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ὁμοίως καὶ Πιννιανὸς ὁ τότε ἀνὴρ αὐτῆς, νῦν δὲ τῆς ἀρετῆς σύνεργός κ. τ. λ. (p. 109), finis : ἔργοις τῆς ἀρίστης πολιτείας. XV. Περὶ τῆς ὑποδεξαμένης παρθένου τὸν μακάριον Ἀθανάσιον. Παρθένον οἶδα τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἣν κατείληφα κ. τ. λ. (p. 109 sqq.), finis : εἰς τὴν ἐμὴν δόξαν καὶ ἀσφάλειαν. XIV. Διήγησις Ἱππολύτου τοῦ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων. Ἐν ἄλλῳ βιβλιδαρίῳ [cod. βιβλιδαρίῳ] ἐπιγεγραμμένῳ Ἱππολύτου κ. τ. λ. (p. 112 sqq.), finis : μακαρίων στεφάνων παρὰ τῆς τούτου φιλανθρωπίας ἠξιώθη. Itaque hoc opus non tam libro collectionis Rosweidianae secundo cognatum, quam e singulis capitibus Historiae Lausiacae compositum esse intelligitur.

(1) Hist. Eccles. lib. IV cap. 23 ed. Valesius Mog. 1677 p. 238.

(2) Hist. Laus. cap. 88 Opp. Meurs. l. l, p. 549.

(3) De hac re supra p. 21 disputavimus.

(4) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 27 p. 479, 1.

(5) Galland. Bibl. PP. T. VII p. 553.

(6) Ibid. p. 561. 565.

(7) In vita S. Pauti eremitae, S. Hieron. Opp. ed. Bened. T. IV. P. II p. 69.

(8) Rufini Apologis [Invectiva] in S. Hieronymum lib. II cap. 12, Opp. ed. Vallarsi p. 367, Migne Patrol. T. XXI p. 594 ; S. Hieron. Opp. ed Bened. l. l. p. 422.

(9) Apol. adv. Rufinum lib. III, S. Hieron. Opp. ed. Bened. l. l. p. 459 sq. De itinere S. Hieronymi in Aegypto cf. S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I [Patrol. XXII] p. 60 sqq.

ex coenobio Bethlehemitico in Aegyptum venisse videtur (1), et in sola Thebadis eremo septennium explevit (2); unde colligere licet haud exiguum temporis spatium reliquae peregrinationi — nam multum peregrinatus est — ipsnm impendisse. Neutrum Macariorum superstitem invenit, sed, quae in Collationibus Patrum de iis refert, ex **34** ore Serapionis senis, et Nesterotis, antiquissimi anachoretae, accepit (3). Nihilominus libri Cassiani ad cognoscendam indolem et disciplinam solitariorum illius temporis magni pretii sunt et ob integritatem scriptoris et ob prudens, quo eum excellere arbitror, iudicium.

§ 10. Commemoratis auctorum, qui cum Macariis vixerunt, aut ab eorum aequalibus de iis edocti sunt, scriptis restat, ut de ceteris fontibus, quorum auctores et aetatem nescimus, quaeramus. In his numerandi sunt Rosweidianae collectionis tertius (4), quintus (5), sextus (6) et septimus (7) liber VV. PP., atque liber sententiarum patrum Aegyptiorum (8). Qui quidem libri quibusnam graecis scriptoribus — nam primitus graece compositi fuerunt — originem debeant, ignoramus, ac sola latinorum interpretum nomina cognita sunt, ex quibus istos quoque antiquissimis illis temporibus scriptos esse apparet. Tantum vero abest, ut iis propria contineatur temporum senumque descriptio, qualem libri Palladii, Rufini, aliorum praebent, ut nihil nisi collectio relationum et sententiarum videantur congestarum ex variis de senum vita et disciplina scriptis sive deperditis aut in pulvere adhuc delitescentibus, sive iam excusis. Nihil, qui eos concinnavit, ipse vidit, nihil ipse percepit, nihil ipse expertus est. Incipiens ab aliqua historiuncula alteram et tertiam addit, quae singulae singulos senes spectant, ac saepenumero ipsis verbis auctoris cuiusdam, quem novimus, ita ut compilationem undique manifestam deprehendas. Magni autem, dummodo quae confuderunt acriter dispiciamus, aestimandi sunt libri illi, quum multa nobis A referant, quae apud auctores Macariis aequales non leguntur, et fortasse ex scriptis sunt desumpta, quae aetatem Macariorum attingunt. **35** Liber quartus Rosweidianae collectionis supra haud nominabatur, quod non nisi excerptis Sulpitii Severi et Cassiani locis constat, qui melius in plenis eorum libris leguntur, et ad superiorum scriptorum classem pertinent. Neque Sulpitius Severus de Macariis expresse uspiam loquitur. Libro nono et decimo VV. PP. Rosweidianae collectionis nihil de Macariis continetur. Iam vero quod ad librum tertium et septimum attinet, animadvertendum est, omnes locos, qui in septimo B leguntur de Macario, si eadem narratio in tertio quoque reperitur, cum huius libri relatione prope ad verbum consentire. Unde efficitur, alterutrum interpretum in libro conscribendo non solum eundem graecum textum, sed etiam alterius versionem ad manus habuisse. Verum inter librum tertium et quintum ea tantam similitudo intercedit, ut in narrationibus de Macariis, quae in utroque leguntur, concinnatores eodem graeco textu usos esse statui oporteat. Quod idem de nexu inter sextum et tertium librum valet, hoc solo discrimine, quod una de Macariis narratiuncula in utroque iisdem verbis reddita est. Sen- C tentiae denique patrum Aegyptiorum a Rosweido in fine collectionis editae paucissima dumtaxat in nostram rem suppeditabunt.

§ 11. Sed ad fontes a Rosweido editos alii accedunt. Inter quos primo loco nominanda videntur illa *Apophthegmata patrum*, quae apud Cotelerium Eccl. Graec. Mon. T. I p. 338 sqq. habentur, alphabetico ordine digesta. Quod opusculum, cuius primam mentionem saec XII factam esse invenio (9), ita compositum est, ut singulorum patrum nominibus narrationes, quae de iis circumferebantur, subiunctae sint. Codices ego Viennae D duos inspexi, unum membranaceum et pervetustum (10), **36** alterum chartaceum (11). Qui quidem codices ab exemplari Cotelerii non-

(1) Cf. Cassiani Opp., Alardi Gazaei ep. ad lectorem initio. Oudin. Commentar. de Scriptt. ecclesiast. T. I p. 1133 sqq.

(2) Coll. XVII cap. 31, Opp. Cassiani ed. Gazaeus p. 513, Migne p. 1087.

(3) Cf. infra Caput V.

(4) VV. PP. Rosw. p. 492 sqq.

(5) Ibid. p. 562 sqq.

(6) Ibid. p. 644 sqq.

(7) Ibid. p. 665 sqq.

(8) Ibid. p. 1002 sqq.

(9) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 166 cum nota Cotelerii p. 747. Cf. infra Caput VII.

(10) Cod. ms. hist. graec. Bibl. Caes. Vindob. Nr. 44, olim. 41 fol. Apophthegmata illa exstant a fol. 1 usque ad fol. 141, 2. Codicem maximopere dignum, qui cum exemplari Cotelerii conferatur, descripsit Lambecius Commentar. T. VIII p. 838.

(11) Cod. ms. hist. graec, Nr. 9, olim 42 in-fol. maiore. In principio et fine mutilus est. Apophthegmata illa habentur fol. 1 — 80. Codicem Lambecius descripsit l. l. p. 840 sqq.

A nullis locis differre, atque etiam locupletiores esse videbantur, ita ut maximopere digni sint, qui cum edito textu Cotelerii conferantur. Observandum autem est, compilatorem illius opusculi Apophthegmata inscripti in praefationis fine de appendice quadam a se adiecta loqui, qua « senum effata, quorum nomina non nominantur, » collegerit (1). Eam igitur appendicem, quam nuspiam editam videmus, chartaceo illo altero codice a fol. 80, 1 usque ad fol. 163, 1 contineri existimo, quippe quo continuo post Apophthegmata collectio narrationum de patribus sine inscriptione sequatur ; sed initium deesse videtur. Hae autem narrationes solummodo usque ad fol. 145, 2 B de senibus anonymis agunt, unde aliae nonnullae de senibus, quorum nomina addita sunt, sequuntur, atque inter eas tres de Macariis, quas e codice descriptas iusto loco adjungemus. Neque illud hic omittamus, in altero quoque, membranaceo illo et pervetusto, codice post Apophthegmata a fol. 141, 2 usque ad fol. 158 quasdam narrationes continuo sequi inscriptas : Διήγησις ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἀββᾶ Δανιήλ. Ἦν τις γέρων ἐν τῇ Σκήτῃ... (2). Itaque alteram habemus Apophthegmatum appendicem, quae tamen, quum nomina senum, de quibus agitur, adscripta sint, eadem illa, cujus Apophthegmatum praefatio memorat, esse nequit. De C Macariis huic alteri membranacei codicis appendici nihil inest.

Iam praeter illa Apophthegmata et quae cum iis cohaerent, alia quoque nonnulla Apophthegmata, quae Possinus prior, **37** deinde Pritius edidit (3), adhibebimus, nec non ea, quae passim in vitis Sanctorum, quas Bollandistae ediderunt, habemus (4). Porro quae de exilio senum temporibus illius persecutionis a Lucio excitatae e Rufino, Socrate et Sozomeno repetuntur, non omittemus, ac locum denique e vita S. Posthumii examinabimus, quo lis de Macario S. Antonii discipulo, num unus ex nostris Macariis fuerit, nec ne, discernetur (5). Neque vero nostrum esse illud visum est, eorum quoque Historiae Ecclesiasticae scriptorum, qui fontibus illis primariis innituntur, ex iisque res et verba hauserunt, e quorum numero Socrates, Sozomenus, deinde Suidas, Nicephorus Callistus sunt, locos relationesque in medium proferre, quippe quibus parum proficere possimus. Attamen eos breviter recensere a re alienum non esse putavi.

Stratam igitur viam alacriter iam nunc insistamus, singulis de Macariis in unum componentes et claram idoneamque eorum effigiem, quantum possumus, depingentes. Ac primum quidem Palladium testem audiamus.

CAPUT II.

PALLADIUS DE SANCTO MACARIO AEGYPTIO.

§ 12. Palladii Historia Lausiaca, quae codicibus Vindobonensibus continetur, de duobus Macariis incipit hoc modo : « Sanctorum et immortalium patrum, Macarii Aegyptii et Macarii **38** Alexandrini, egregiorum et invictorum athletarum, honestae vitae certamina, quae sunt multa et magna, vereor dicere et describere videntur ad vocabula ab eadem manu in folio chartaceo fronti codicis adglutinato scripta :

(1) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 339 : Ἐπειδὴ δέ εἰσι καὶ ἕτεροι λόγοι γερόντων ἁγίων καὶ πράξεις μὴ ἐμφαίνοντες τὰ ὀνόματα τῶν τε εἰρηκότων αὐτοὺς καὶ πραξάντων, τούτους μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κατὰ στοιχεῖον ἐν κεφαλαίοις ἐξεθέμεθα.

(2) Brevem hoc loco notitiam rerum, quae in altera hac, membranacei codicis, appendice continentur, cum lectore communicare lubet. Ubi fol. 141, 2 — fol. 158 narrationes septem leguntur ita D inscriptae : I. Διήγησις ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἀββᾶ Δανιήλ. Ἦν τις γέρων ἐν τῇ Σκήτῃ ὀνόματι Δανιὴλ καὶ εἶχε μαθητήν. συνῴκησαν δὲ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ κ. τ. λ. II. Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἀπὸ ὀμμάτων. III. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ σώφρονος κόρης. IV. Περὶ τῆς πατρικείας μετονομασθείσης εὐνοῦχος. V. Περὶ ἀργυροπράτου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Ἦν τις ἀργυροπράτης ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ νεώτερος ὀνόματι Ἀνδρονίκος κ. τ. λ. VI. Περὶ τῆς προσποιουμένης μεθύειν. VII. Περὶ τοῦ Λατόμου. His igitur capitibus codex terminatur. Recentior manus in fine adscripsit : τέλος τῶν ἀποφθεγμάτων καὶ πράξεων τῶν ἁγίων πατέρων, quae respicere videntur ad vocabula ab eadem manu in folio chartaceo fronti codicis adglutinato scripta : βίβλος περιέχουσα Ἀποφθέγματα καὶ πράξεις ἁγίων πατέρων συναθροισθεῖσα ὑπὸ διαφόρων ἁγίων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν. Apophthegmata autem, quae codicis fol. 1, 1—141, 2 leguntur hoc titulo antiqua manu scripto : βίβλος περιέχουσα Ἀποφθέγματα καὶ πράξεις ἁγίων πατέρων insignata sunt.

(3) Thesaurus Asceticus sive syntagma opusculorum octodecim a graecis olim patribus de re ascetica scriptorum. Ea nunc primum prodeunt e vetustissimis mss. codicibus eruta, collectore atque interprete Petro Possino Soc. Jesu. Parisiis 1684, 4. Apophthegmata exstant p. 243 sqq. Sancti Patris Macarii Aegyptii opuscula nonnulla et apophthegmata ed. Jo. Georgius Pritius Lipsiae 1699. Apophthegmata exstant p. 231 sqq. Eaque typis repetivimus infra in harum quaestionum Appendice altera sub II.

(4) Cf. infra Caput VII.

(5) Cf. infra Caput VIII.

bere, ne iis, qui talia minus curant, mendax esse videar propter immensam magnitudinem exercitationum vires naturae excedentium. Sed et eorum gratia, qui virtutibus spiritus ornati dona divina experti sunt dignis distributa, virtutes enarrabo sanctorum Macariorum, qui nomina quoque sanctis suis certaminibus asceseos digna possidebant. » Qua singulari atque insolita introductione usus Palladius Macarios sane prae ceteris senibus, quorum res gestas narravit, magnopere praedicat. Ac pergit ita narrare : « Primum quidem Macarii Aegyptii, qui vixit integros nonaginta annos, virtutes proferam. Is in solitudinem triginta annos natus ascendit, in qua annos sexaginta peregit. Tanta labores exercitationis tulit constantia, ut post decem annos insigni quadam distinctione dignus habitus παιδαριογέρων vocaretur, quia citius, quam pro aetate, virtutibus profecerat. Quadraginta enim annos natus potestatem expellendi daemones, gratiam curationis, spiritumque prophetiae accepit, et honorabili quoque sacerdotio dignus existimatus est. Cum ipso duo habitabant discipuli in intima solitudine, quae vocatur Scete. Quorum unus semper prope illum erat eorum causa, qui veniebant, ut curarentur ; alter seorsum sedebat in propria cella. Procedente autem tempore vir sanctus perspicaci oculo praevidens, ei, qui sibi ministrabat, Joannis nomine, qui postea presbyter factus est in ipsius vicem : Audi, inquit, frater, meam admonitionem, quoniam te tentat spiritus avaritiae. Ita enim equidem vidi, neque ignoro, si meam aequo animo tuleris exhortationem, in opere Dei hoc loco consummaturum te esse gloriosumque fore et flagellum non appropinquaturum tabernaculo tuo. At si me non audieris, Giezi in te finis veniet, cujus et morbo laboras. Haec dicta sunt quinque annos antequam sanctus obiit. Et quindecim annis post mortem Macarii quum Joannes bona pauperum avertisset, ita laboravit elephantiasi, ut in corpore eius non inveniretur integer locus, in quo quis digitum figere **39** posset. Ita in eo, qui non obedierat, prophetia sancti viri impleta est. De cibo autem et potu supervacaneum est narrare, quoniam ne apud socordiores quidem monachos monasteriorum, quae extra sunt, inveniri ingluvies possit aut alia quaedam a consuetudine eorum, qui in istis locis morantur, diversa vivendi libertas, cum propter inopiam rerum necessariarum, tum propter zelum Dei inter eos, qui

A ibi habitant, unoquoque semper proximum variis vitae institutis vincere contendente. Atque ad aliam hujus viri exercitationem quod spectat, ipse dicebatur adsidue in ecstasi esse, et majori tempore Deo magis quam rebus terrenis occupari. Nec pauca feruntur miracula ab eo peracta.

« Libidinosus quidam homo, Aegyptius genere, captus erat amore cuiusdam pudicae mulieris, quae viro nupserat. Quum desiderio frustraretur, convenit magum, cui : Fac, inquit, arte tua, aut ut amet me, aut ut maritus eam foras eiiciat. Magus, quae poterat expertus, quoniam castum ejus animum dimo-B vere non posset, effecit, ut equa videretur iis, qui eam intuebantur. Maritus ergo ejus ubi foras venit, in forma equae eam conspicatus ingemuit ac flevit de iis, quae acciderant. Vocatis deinde vici presbyteris eam ostendit, sed ne hi quidem rem intellexerunt. Quum igitur illa tribus diebus nihil omnino comedisset, postremum Deus, sanctum suum glorificaturus, cogitationem marito iniecit adeundi cum ea sanctum virum in solitudine ; quare is capistro ligatam ut equam duxit, ubi vir Dei habitabat. Appropinquanti fratres : Quid, inquiunt, huc equam adduxisti ? Ille respondet : Ut iusti oratione misericordiam consequatur. C At hi : Quid tandem mali habet ? Respondet : Haec, quam videtis equam, cara mea uxor erat, et, quid iam ei acciderit, nescio. Revelata autem sancto omnia erant, quae femina pateretur, et Deum orabat pro ea. Illi vero quum ista audivissent, referunt ad servum Christi Macarium, dicentes : Equam aliquis huc adduxit. Quibus is : Vos, inquit, estis equi, qui equorum oculos habitis ; illa autem femina est, ut est creata, et ita transformata oculis tantum **40** apparet eorum, qui sunt decepti. Deinde aqua benedicta nudam, quam adduxerant, a summo vertice aspersit, quum-D que super caput eius precatus esset, statim omnibus eam videntibus femina apparuit. Atque vir Dei ei cibum apponi iussit. Tum eam commonuit, dicens : Nunquam non compareas in ecclesia Dei et in communione mysteriorum Christi ; haec enim tibi acciderunt, quia iam quinque hebdomadibus non accessisti ad intemerata Christi mysteria. Ita eam corpore et anima sanatam dimisit.

« Porro dicebatur posteriore vitae suae tempore subterraneum fodisse cuniculum in dimidii spatium stadii et speluncam adiecisse. Si quando igitur complures ei erant molesti,

occulte e cella egressus abiit in speluncam, ita, ut nemo eum inveniret. Abiens vero per cuniculum viginti quatuor orationes dicebat usque ad speluncam, et rediens totidem.

« De eo quoque fama exiit, quod mortuum suscitarit, ut convinceret haereticum, qui resurrectionem corporum non profitebatur. Quae quidem fama constans fuit in solitudine.

« Alias ad ipsum mater adduxit adolescentem, qui a daemone vexabatur, a duobus adolescentibus utrimque constrictum. Eamque in eum vim daemon exercuit, ut trium modiorum panes comederet et amphorae Ciliciensis aquam biberet. Quos cibos exinde eructans in vaporem resolvebat, tanquam igne consumerentur. Est enim ordo quidam daemonum, qui igneus vocatur; qui quidem non essentia, sed, ut in hominibus quoque invenitur, mente potius differunt. Iste igitur adolescens, si a matre non satis ei suppeditabatur, saepe propriam suam edebat corporis egestionem et lotium bibebat. Flente matre et lamentante sanctumque enixe obtestante, istum sanctus excepit et supplex pro eo Deum oravit. Ac post duos dies miserum daemon cruciatum remisit. Tunc matri ejus : Quantum, inquit, vis, ut comedat ? Quam, cum decem libras significasset, increpavit, quia nimium dixisset; atque iterum super adolescente precatus cum ieiunio septem dierum, daemonem ingluviei ab eo expulit et cibum ei constituit trium librarum panem, quem comedere deberet, **41** si operaretur. Ita et hunc virtute divinae gratiae sanatum matri reddidit.

« Talia Deus stupenda miracula fecit per dilectum suum Macarium, cuius immortalis anima nunc est cum angelis. Ego sanctum ipse non conveni ; anno enim, antequam in solitudinem ingrediebar, obierat (1). »

§ 13. Hisce ea, quae Historia Lausiaca codicum Vindobonensium de Macario Aegyptio habet, continentur. E quibus singula si contuleris, cognosces, textum Meursii in hoc quidem capite rebus vix differre, sed depravationibus scatere. Ad ea autem, quae commemoravimus, adnotanda nobis haec esse videntur.

Primum quidem e verbis, quibus duos discipulos una cum Macario in Scete habitasse legimus, unum in cella Macarii, alterum in propria cella, nemo concludet, alios solitarios una cum Macario inibi non vixisse. Senes enim abstinentia et virtutibus insignes procul aliquantum a monasteriis, quibus praeerant, sibi cellam instituere solitos esse supra docuimus (2). Ita S. Antonius legitur duos pariter ad mortem usque secum discipulos habuisse, ceteris monachis, qui sub ejus disciplina vivebant, in vicinitate degentibus (3). Solitarios vero praeter duos illos cum Macario in Scete habitasse, iam inde patet, quod Macarius presbyter Scetis fuit.

Narratio, quae sequitur, de femina in equam mutata etiam in libro secundo (4), sed nuspiam alibi invenitur Nec libri secundi narratio tam large exculta est, atque illa Palladii, neque mulier est, sed virgo, filia patris familias vicini oppidi, quae, ut verbis ipsis utamur, « per phantasias magicas videbatur hominibus in equinum animal versa, ut putaretur equa esse, et non puella. Hanc adduxerunt ad eum [Macarium **42** Aegyptium]. Tunc ille perconctatus, quid vellent ? Aiunt parentes eius : Equa haec, quam vident oculi tui, puella virgo et filia nostra fuit, sed homines pessimi magicis artibus in animal hoc quod vides mutaverunt eam. Rogamus ergo, ut ores Dominum, ut commutet eam in hoc quod fuit. At ille ait : Ego hanc, quam ostenditis mihi, puellam video nihil in se pecudis habentem ; hoc autem, quod dicitis, non est in eius corpore, sed in oculis intuentium. Phantasiae enim daemonum sunt istae, non veritas rerum. Et cum introduxisset eam cum parentibus suis intra cellulam, flexis genibus orare Dominum coepit, simulque et parentes rogat secum Domino supplicare ; et post haec perungens eam oleo in nomine Domini, omni fallacia visus expulsa, virginem videri omnibus ut etiam sibi videbatur effecit. » Verisimile est, utramque et Historiae Lausiacae et libri secundi narrationem ex eodem fonte manasse. Quod facilius creditur, quum ex iis, quae supra disseruimus (5), constet. Palladium, qui Lausiacam scripsit, aut librum secundum aut, quod nobis probabilius visum est, textum graecum, e quo liber ille fluxit, adhibuisse

(1) Textus graecus legitur infra in harum Quaestionum Appendice priore sub I.

(2) Cf. supra p. 4.

(3) Vita S. Antonii, S. Athanas. Opp. T. I. P. II p. 689 sqq., Rosw. VV. PP. 59 sqq.; Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 26 Opp. Meurs. l. I. p. 419.

(4) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 28 p. 480, 1; Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 194, Migne Patrol. T. XXI p. 451.

(5) Cap. I §. 6.

Eundemque, qui anno post mortem Macarii Nitriae montem intravit, ubi decem fere annos solitudini Scetis vicinus degit (1), accuratiorem famae relatorem duxeris, praesertim quum Rufinum infidum interpretem esse constet.

Quod ad fabulam ipsam attinet, magicas artes apud Aegyptios ab antiquissimis inde temporibus in usu fuisse, non est, quod dicam. Legimus etiam, Commodo imperatore Philippum Aegypti administratorem « cunctis curiositatem magicam sectantibus finem imposuisse (2). » Quarto saeculo imperatores adversus magos leges sanxerunt (3), quarum una eorum quoque scientiam proscribit, qui magicis accincti artibus aut contra salutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse **43** detegantur (4). Iuvenis e regione Gazae urbis oriundus, de quo in vita S. Hilarionis († 372) narratur, a magis edoctus sub limen domus puellae amatae tormenta quaedam verborum et portentosas figuras in aeris Cyprii lamina sculptas defodit ; quo facto insanire virgo coepit, inclamare nomen adolescentis, et prae amore in furorem verti, quo a S. Hilarione liberatur (5). In nostra fabula magus feminam, cui turpem amorem iniicere nequit, non ita mutat, ut sit, sed ut videatur tantum equa esse. Apud veteres ethnicas gentes legimus, homines quosdam in animalia ita converti, ut re vera animalia sint, quorum naturam, mente integra servata, accipiant. Quod experti sunt socii Ulyssis, Actaeo, Io, alii a Circe, Diana, Jove aliisve diis in animalia mutati (6). Ac magi medii aevi ipsi quidem formam ac naturam animalium induunt, cuius rei exempla apud veteres quoque non desunt (7), neque tamen alios in animalia vertere potuisse dicuntur (8). Quare et ab istis antiquis et ab hisce medii aevi mutationibus nostra probe est distinguenda, quae, magicis praestigiis effecta, non in corpore feminae, sed in oculis intuentium exstitit. Talem autem vim, qua hominum oculi decipiuntur, magis attribuunt S. Lactantius, Tertullianus (9), Minucius Felix. E quibus S. Lactantius : « Magorum quoque ars, » inquit, « omnis ac potentia horum [daemonum] aspirationibus constat, a quibus invocati, visus hominum **44** praestigiis obcaecantibus fallunt, ut non videant ea, quae sunt, et videre se putent illa, quae non sunt (10). » Minucius Felix : « Magi quoque, » inquit, « non tantum ciunt daemonas, sed etiam, quidquid miraculi ludunt, per daemonas faciunt ; illis adspirantibus et infundentibus praestigias edunt, vel quae non sunt, videri, vel, quae sunt, non videri (11). » Sed exempla, magos praestigiis effecisse, ut homo conspiceretur animal, multa inveniri vix crediderim (12). Quanquam alia oculorum ludibria

(1) C. infra Caput III §. 20.

(2) S. Eugeniae vita cap. 1, VV. PP. Rosw. p. 340, 1.

(3) Tit. Cod. de maleficis et mathematicis (IX, 18).

(4) Lex 5 Cod. l. l.

(5) S. Hilarionis vita cap. 14, VV. PP. Rosw. p. 78, 2 sqq.

(6) Odyss. X, 229 sqq. ; Ovid. Metam. lib. III, 193 sqq. ; Aeschyl. Prometheus ; Ovid. Metam. lib. I, 610.

(7) Herod. IV, 105.

(8) Grimm Mythologie Ed. I p. 623. Ubi vir doctus non omnino vere dixisse videtur ; nam in Trithemii Chron. Hirsaug. ed. Francof. 1601 ad a. 1010 de iuvene a duabus vetulis in formam asini mutato legitur. Cf. Vinc. Bellov. Spec. Nat. III, 109. Heliodorus quemvis hominem in quodlibet animal mutare poterat. Cf. Fazelli rerum Sicularum decas I. lib. III, 1, 59 sqq. Grimm illum locum libri sui ipse iam reprobasse videtur ; nam in altera editione non habetur.

(9) Apolog. cap. 22. 23.

(10) Divin. instit. II, 15 S. Lact. Opp. ed. Migne T. I p. 332.

(11) Octavius cap. 26, Bibl. Patrum Eccl. Lat. select. c. Gersdorf Vol. XIII Lips. 1842 p. 37, Migne Patrol. T. III p. 322.

(12) S. Augustinus de civ. Dei XVIII, 18 : « Et nos, » inquit, « cum essemus in Italio, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, ubi stabularias mulieres, imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebant, quibus vellent seu possent viatoribus, unde in iumenta illico verterentur, et necessaria quaeque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent, nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamque servari, sicut Apuleius in libris, quos Asini aurei titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, ut accepto veneno, humano animo permanente, asinus fieret, aut indicavit, aut finxit. » Augustinus addit : « Haec vel falsa sunt, vel tam inusitata, ut merito non credantur. » S. Aug. Opp. ed. Migne T. VII [Patrol. XLI] p. 574. Trithemius l. l. : « Contigit, » inquit, « circa haec tempora Henrici imperatoris mirabile factum. Iuvenis quidam maleficio duarum vetularum in formam asini mutatus est, ita ut omnibus videntibus asinus appareret, quod multis impossibile videtur non intelligentibus, quod permissione divina spiritus malignus oculos hominum mirandis ludificationibus illudere potest. » Cf. Vinc. Bellov. l. l. et Fazelli l. l. In Chronici Hirsaugiensis editione altera locupletiore, S. Galli 1690

a magis facta medio aevo saepe narrantur. Faustus, ut unum tantum prodam, currum foeno oneratum devorare ac postea evomere videtur, vina, quae compotores optant, e mensa elicit, efficitque, ut quisque nares ceterorum pro uvis habeat (1). Neque, utrum daemonis ope magus Aegyptius equae speciem suggesserit feminae, a Palladio et libro secundo edocemur (2). In apocrypha S. Basilii vita — saeculo **45** mea quidem sententia octavo vel nono conscripta — de amatore traditur, qui suadente mago diabolum ipsum adit, apud quem per literas Christo renuntiat, sed nuptiis factis ad poenitentiam se con-A vertit (3). Atque incolae Siwah Oasis hodiedum magos sibi amorem mulierum conciliare posse credunt (4).

46 Iam, quomodo Macarius feminam a magi praestigiis solvat, animadverte! Orationibus ad Deum praemissis infelicem aqua benedicta a summo inde vertice capitis madefacit, ut Palladius narrat, oleo sancto perungit, testante libro secundo. Quod quidem utrumque, et oleum et aqua benedicta, apud senes Aegypti in usu fuit ad magorum fallacias evertendas. Olei usus ad curandos infirmos, aquae benedictae ad magorum incantationes solvendas frequentior fuisse videtur. Aqua benedicta et

B

T. I p. 155, eadem, ut videtur, historiuncula ad a. 1013 haec traditur: « Circa haec tempora res miranda contigisse in Burgundia legitur, de qua multi sapientes diversimode opinantur. Mulier quaedam saga, quales vulgo recte maleficas appellamus, iuvenem quendam poculo excantato diabolicis non dubium carminibus in bestiam commutasse visa est, ita quod omnibus, qui eam viderant, non homo, sed asinus apparebat. Quae res quam sit facilis permittente Deo, ac sagae cooperante diabolo, iam dudum sententia doctorum exploratum habemus, qui confirmant, diabolo non esse difficile, modo cunctipotens permiserit Deus, hominum decipere sensus. »

(1) Die Sage von Doctor Johannes Faust unters. von H. Düntzer 1846 p. 177. 203. 70. Similia prodigia in oppido Crucenaco magister Theodo Magus fecit. De quo Trithemius in chron. Spanheim. ad a. 1262 ed. Francof. a. 1601 p. 284 haec narrat: « Anno Joannis abbatis huius monasterii X, venit quidam homo ex partibus inferioribus ad terras istas, qui vocabatur magister Theodo, magus et praestigiator admirabilis, qui multa et incredibilia fecit prodigia. Nam in oppido Creutzenacht coram omni populo publice in foro caput *famuli* sui amputavit, quod post spatium unius dimidiae horae corpori iacentis restituit. Cum canibus in aere quasi ad venandum ambulare videbatur, ascendens atque descendens, et clamans in altissimis quasi a remotis. Armatum hominem devorasse putabatur. Currus quoque lignis seu foeno oneratos cum equis devoravit, sicut nescientes modum putabant. Alia quoque stupenda fecit, quae scribi hoc in loco superfluum duxi. »

(2) Magos vim suam ad prodigia facienda a daemone repetere credi solet. De prodigiis autem, quae daemonis ope edunt, S. Augustinus l. l.: « Firmissime tamen, » inquit, « credendum est, omnipotentem Deum omnia posse facere quae voluerit, sive vindicando, sive præestando, nec daemones aliquid operari secundum naturae suae potentiam, quia et ipsa angelica creatura est, licet proprio sit vitio maligna, nisi quod ille permiserit, cuius iudicia occulta sunt multa, iniusta nulla. Nec sane daemones naturas creant, si aliquid tale faciunt, de qualibus factis ista vertitur quaestio; sed specie tenus, quae a vero Deo sunt creata, commutant, ut videantur esse quod non sunt. Non itaque solum animum, sed nec corpus quidem ulla ratione crediderim daemonum arte vel potestate in membra et lineamenta bestialia veraciter posse converti, sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando sive somniando per rerum innumerabilia genera variatur, et cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit, sopitis aut oppressis corporeis hominis sensibus, ad aliorum C sensum nescio quo ineffabili modo figura corporea posse perduci, ita ut corpora ipsa hominum alicubi iaceant, viventia quidem, sed multo gravius atque vehementius quam somno suis sensibus obseratis; phantasticum autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri posset in somnis, et portare onera; quae onera, si vera sunt corqora, portantur a daemonibus, ut illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim iumentorum falsa cernentibus. » S. Aug. Opp. ed. Migne T. VII p. 574 sq.

(3) Vita S. Basilii, scriptore Pseudo-Amphilochio, cap. 8, VV. PP. Rosw. p. 156, 1 sqq. cf. AA. SS. Boll. Junii T. II p. 307 sqq. Hoc antiquissi-D mum pacti cum diabolo initi exemplum est, si Pseudo-Amphilochius fabulam, quam ab Helladio Basilii ministro se accepisse refert, revera e vita S. Basilii, quam Helladius scripsit, mutuatus est. Foederibus Theophili vicedomini (AA. SS. Boll. Febr. T. I p. 484. 888; *Sommer* de Theophili cum diabolo foedere Berol. 1844), Militarii (*Mone* Anzeiger 1834 p. 266 sqq.), Heliodori (Vit. S. Leonis Cataniae Episc. AA. SS. Boll. Febr. T. III p. 224), aliorum cum diabolo ictis non amor puellae iniiciendus, sed honores, divitiae, artes magicae expetuntur.

(4) V. Minutoli, Reise zum Tempel des Jupiter Ammon in der libyschen Wüste und nach Oberaegypten, herausg. von Dr. Toelken, Berlin 1824 p. 179.

oleo sancto Macarius Alexandrinus daemoniacum curat (1). Aqua illa S. Hilarion incantationes magorum a stabulo Itali avertit (2), Macedonius mulierem daemone ingluviei liberat (3), insanae medetur (4), Aphraates equum imperatoris sanat (5), locustas arcet (6). Aqua a senibus benedicta « salutare pharmacum » vocatur, quo et morbi depelluntur, et daemones fugere coguntur (7). Exorcismos tamen a senibus ad daemonem emovendum adhibitos esse non reperi.

Porro causam, cur magus feminae nocere potuerit, Macarius hac indicat, quod quinque ea hebdomadibus non accesserit ad intemerata Christi mysteria. Quibus verbis eucharistiam intelligi, vix ambigere poteris. Eucharistia autem illusiones daemonum arceri aut, si adhibitae sunt, destrui, saepissime legitur. Cassianus, ut unum e multis exemplum afferamus, iuvenem, sumpto pane caelesti, ab impudica daemonum illusione liberatum esse tradit (8). Atque alia exempla, quibus eucharistia praestigias daemonum solutas esse docemur, Delrio congessit, ad cuius librum deregamus (9). Si vero intima cum **47** Christo consociatione et crebro ad eius mysteria accessu fallaciae daemonum eliduntur, quanto magis praestigiae hominum, quibus daemon vim nocendi suppeditat, diluentur !

§ 14. Sed transeamus ad cetera, quae de Macario Aegyptio Palladius retulit. De cuniculo a Macario acto, per quem, si qui ei molesti erant, in speluncam abibat, apud solum Palladium legimus. De mortuo vero, quem resuscitavit, ut haeretico resurrectionem corporum persuaderet, liber secundus (10), Cassianus (11), nec non appendix ad Apophthegmata, quae typis nondum vulgata est, fuse narrant. Cassiano quidem rem « antiquissimus anachoreta » esteros exposuit, ut Nostenderet, patres non nisi extrema et inevitabili necessitate coactos signa fecisse. Ac Nesteros haereticum appellavit Eunomii sectatorem ; liber secundus « Hieracitam, quod genus haereseos invenitur apud Aegyptum » vocat. Eumque Hieracitam fuisse, quia resurrectionem carnis negavit, probabilius est, Eunomianis, utpote Arianorum asseclis, de trinitate errantibus (12). Haereticus, arte dialectica usus, sinceritatem fidei catholicae subvertere conabatur et « magnam iam multitudinem hominum deceperat, » ut Cassianus, « per multam loquendi artem plurimos fratrum, qui habitabant in eremo, conturbarat, » ut liber secundus perhibet. Macarius igitur, a catholicis viris, qui ruina tantae subversionis gravissime movebantur, rogatus, ut simplices **48** animos totius Aegypti ab infidelitatis naufragio liberaret, advenit (13), quo praesente haereticus pravam fidem suam itidem asserere ausus est (14). Tum sanctus « Aristotelicis spinis » impeditus (15), quoniam verba simplicia callidis argumentis elidi et fidem fratrum periclitari videret (16), multiloquio haeretici apostolica brevitate finem imponens (17) : Quid, inquit, opus est, nos verbis contendere ad subversionem audientium ? Exeamus ad sepulchra et nomen Domini super mortuum, qui primus inventus fuerit, invocemus et, cui nostrum concesserit Dominus, suscitare mortuum, sciant omnes, quia illius fides probatur a Deo (18). Qui sermo omnibus, qui aderant, fratribus placuit. Iam vero narratio Cassiani differt. Libro enim secundo Macarius cum Hieracita statim, ut vi-

(1) Cf. infra Caput III.

(2) Vita S. Hilarion. cap. 14, VV. PP. Rosw. p. 79, 1.

(3) VV. PP. Rosw. lib. IX cap. 13 p. 830, 1.

(4) Ibid.

(5) Ibid. cap. 8 p. 821, 1.

(6) Ibid. p. 821, 2.

(7) Ibid. cap. 21 p. 840, 2.

(8) Collat. XXII cap. 6. Cassiani Opp. ed. Gazaeus p. 581, Migne p. 1225.

(9) Disquisit. magic. lib. VI cap. II Sect. III Q. 3 ed. Mog. 1624 p. 985 sqq.

(10) Cap. 28 VV. PP. Rosw. p. 480, 2.

(11) Coll. XV cap. 3. Cassiani Opp. ed. Gaz. p. 468, Migne p. 995.

(12) Eunomius corpora resurrectura esse non negavit; nam in fidei confessione sua : « Posthaec, » inquit, « credimus in eam, quae per Salvatorem futura est, resurrectionem corporum, horum scilicet ipsorum quae dissoluta sunt, una cum propriis membris ac partibus, nullo deficiente aut immutato ex iis, quae uniuscuiusque corpus componebant, dum viveret ». Basnage lectt. antiqq. T. I, 180. De Eunomio cf. ibid. p. 172 sqq. Tillemontius (Mémoires ed. Brux. 1719 T. III P. III p. 998) monet, Hieracitas, qui et de Trinitate falsa docuerint, Eunomianos appellari posse. Sed hic de haeretico agitur, qui corporum resurrectionem negarit, quod quum in Eunomianos non cadat, ille haereticus Eunomianus vocari prorsus nequit.

(13) Cass.

(14) Lib. sec.

(15) Cass.

(16) Lib. sec.

(17) Cass.

(18) Lib. sec.

detur, ad sepulchra venit, eumque hortatur, ut mortuum in nomine Domini evocet. Sed Hieracita : Tu, inquit, qui proposuisti, prior evoca. Macarius igitur, in orationem ante Deum prostratus, postquam sufficienter oravit, elevatis sursum oculis : Domine, ait, quis nostrum rectam fidem teneat, ostende elevato hoc mortuo. Id cum dixisset, fratris cuiusdam, qui nuper sepultus erat, nomen evocat. Quo de tumulo respondente, accedentes fratres continuo, quae superposita fuerant, auferunt, et eductum e sepulchro vivum exhibent. Hieracita vero, ubi haec vidit, obstupefactus in fugam vertitur et a fratribus cunctis insequentibus extra terminos terrae illius exturbatur. Apud Cassianum vero res aliter se habet. Ibi enim non statim ad sepulchra procedunt, sed haereticus, quum illa sibi a Macario proposita esset doctrinae probatio, coram circumstante plebe pudore constrictus assentiri se simulat, seque crastino die adfuturum promittit. Postridie autem exspectantibus omnibus, qui spectaculi cupiditate **49** commoti ad locum condictum studiosius confluxerant, mala conscientia infidelitatis suae exterritus aufugit ac protinus e terra Aegypti decessit. Quem quidem Macarius, usque ad horam nonam cum multitudine praestolatus, quum declinasse videret, assumpta plebe ad sepulchra perrexit, et mortuum e temporibus Pharaonum ad respondendum sibi evocavit, quem deinde cum ceteris in pace dormire iussit. Atque Nesteros addit : « Haec igitur eius [Macarii] virtus et gratia, quantum in ipso fuit, semper fortasse latuisset, nisi eum necessitas totius provinciae periclitantis, et erga Christum plena devotio amorque sincerus istud exercere miraculum compulisset. Quod utique ut ab eo fieret, non ostentatio gloriae, sed caritas Christi et totius plebis extorsit utilitas ; ut beatum quoque Heliam fecisse Regum lectio manifestat, qui ignem de caelo super hostias impositas pure idcirco descendere postulavit, ut periclitantem Pseudoprophetarum praestigiis fidem totius populi liberaret. » En satis magnam differentiam ! Libro enim secundo est fratris cuiusdam corpus humatum, quod evocatur, apud Cassianum antiqua mumia e tempore Pharaonum. Qua idem occasione data Aegyptiorum morem, ob Nili inundationem corpora defunctorum pigmentis redolentibus condita editioribus cellulis recondendi, uberius describit. Nam mos corpora humandi apud Aegyp-

A tios demum inde a S. Antonio obtinuit, qui pulverem pulveri reddendum esse censuit (1). Praeterea mumia illa postquam locuta est, denuo dormit, a Domino resuscitanda in fine temporum ; frater vero libri secundi, terra detecta, surgit, prodit, nec eum in tumulum revertisse legimus. Deinde quod haereticus apud Cassianum secreto aufugit, libro vero secundo a Macario convictus fugatur, levioris momenti differentia est.

Sed narrationibus libri secundi et Cassiani longe copiosior est illa, quae in ista Apophthegmatum appendice typis nondum vulgata exstat. Quam, etsi longa sit et amplificata, ta- B men **50** quum quaedam habeat memoratu digna, latine redditam integram apponere placuit :

« Senex tradidit de abbate Macario. In terra Arsenoita monachus quidam sedebat, qui multos annos vitam sanctorum egerat. Cui, quum gloriae cupidus esset, propter superbam elationem et temeritatem spiritus pythonis insedit, qui primum a vera fide eum depulit, tum ad doctrinam eorum, qui Hieracitae vocantur, adduxit. Atque hi Salvatorem humanam assumpsisse carnem, nostrumque, quo vestiti sumus, corpus resuscitari negant. Tria esse principia iidem dicunt, Deum, materiam et C malum, quibus quisque construatur, neque Deum Verbum hominem esse factum perfectumque hominem assumpsisse, neque omnino servari causam omnium rerum effectricem. Ita vero ipse perversus animas seduxit quingentas. Quod effecit multa multis et quidem variis prorsus modis loquendo, interitum scilicet, inventa, mortisque despectum. Nec non daemonia eiecisse ferebatur secundum illud in evangeliis : Signa facient et prodigia, ut, si fieri possit, etiam electi seducantur. Multum enim principes daemonum in hoc genere valent ad illa nimirum ipsa abolenda ; nam liben- D ter consentiunt in interitum animarum. Loci igitur episcopus cum clero suo virum Dei Macarium abbatem adiit, quo summa cum reverentia salutato : Si vis, inquit, veni nobisque succurre. Nam si te superstite vicinitatem nostram non purgamus, omnes illi adhaerebunt, et facillime fiet, ut plures etiam, quam hucusque, errori subiecti seducantur. Cui ille respondet : Ecce ego plebeius homo quid ei faciam ? Episcopus autem perstitit venerabundus et : Ita, inquit, confido, si tu veneris, Deum pacificaturum Ecclesiam suam ; saepe enim

(1) Vit. S. Anton. cap. 90, S. Athan. Opp. l. I. p. 689.

mihi proposueram, ad te proficisci, sed prohibuit clerus, ne mundanis hominibus derisui fierem. Iam vero non amplius ferens populi corruptionem et etiam Dei, qui ait : Sanguinem ipsius quaeram e manu vestra, accusationem timens te adii, missus a Deo. Tum ille surrexit, eumque ad seductorem secutus est. Quem ubi vidit, episcopo : Hic, inquit, spiritum principem habet, eumque eiiciendi **51** meum opus non esse scito ; nam contra hos spiritus nondum omnino certavi. Duo enim agmina daemonum esse sancti aiunt, unum eorum, qui libidines corpori infundunt, alterum eorum, qui spirituales afferunt errores. Quod quidem alterum genus difficile est ad subigendum. Eos enim satanas immittit magis et seductoribus et haeresiarchis et veneficis et si qui alii id generis sunt. At episcopus : Quid ergo, inquit, faciemus ? Respondet senex : Precibus opus est ; nam sermo non proficit. Iubent igitur procedere seductorem, isque ad eos egressus est. Quem statim episcopus lingua adortus : Cur, inquit, tanto temporis spatio nobiscum non communicasti ? Cui ille : Quia, inquit, non recte sentitis. Tum sanctus Macarius : Tunc igitur, inquit, recte sentis ? Sane quidem, ille respondet. Macarius : Quid vero est, quod tu sentis ? Ille : Num recte creditur, carnem et ossa suscitari ? Sanctus respondet : Si ex nobis loquimur, bene loqueris. Sin veritas id voluit, quid obloqueris ? Sed ne multa verba perdamus, dicam tibi, quid sentiamus ; quibus si assentieris, bene facies ; sin minus, Deo repugnas, cuius dogmata spernis. At ille : Ego, inquit, prior fidem meam exponam. Tum Macarius : Prava, ait, fides ne nominetur, sed dicamus catholicam Ecclesiae fidem. Et statim innuit episcopo, ut eam profiteatur. Qui circumstante populo incipit fidem ita exponere : Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, et in coessentiale eius Verbum, per quod aeva fecit, quod in consummatione temporum in abolitionem peccati apparuit in carne, quam e sancta Maria virgine susceperat, quod crucifixum, mortuum et sepultum est, et resurrexit tertia die, sedetque ad dextram Patris, ac denuo venturum est in tempore futuro, iudicare vivos et mortuos ; et in Spiritum sanctum, Patri eiusque Verbo coessentialem ; credo in resurrectionem quoque animae et corporis, sicut Apostolus ait : Seminatur corpus naturale, suscitatur corpus spirituale, et rursus : Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem. Post haec Macarius haeretico : Vides, inquit, quid dicat. Is vero respondet : Mihi quidem e verbis noli fidem **52** afferre, sed eamus ad sepulchra ; si unum ex ibi iacentibus suscitaveris, sciam vos bene sentire ; ipse ego animam sine corpore afferam. Sanctus vero Macarius ad episcopum conversus : Multum, inquit, nefas sane, Deum tentare, neque dignaturum esse eum propter unum daemoniacum tantum facere signum confido. Respondet episcopus : Minime, pater, veruntamen propter totam vicinitatem. Tunc abierunt ad sepulchra. Incipit Hieracita invocare daemonem, sed minime potuit animam evocare tenuem ac nudam. Quum igitur nihil effecisset — ipsi enim revera repugnabat Spiritus sanctus — iis : Propter incredulitatem, inquit, vestram non possum animam evocare. Statim Macarius indignatus genua flectit, nihil vero promisit, et quum unam horam in oratione perseverasset, in conspectu omnium surrexit, et sepulchro palma pulsato — baculi enim, quibus monachi illius regionis utuntur, rami palmarum sunt — hominem suscitat non in terra defossum, nuper mortuum, sed ex antiquis aliquem. Tum Hieracita vocato : Quaere, inquit, ex hoc, num suscitetur corpus. Qui tanto signo exanimatus, postquam daemon ab eo discessit, ad pedes sancti provolutus est cum cuncto populo. Quum vero eum occidere quaererent, Macarius eos prohibuit, atque in eremum eum abduxit. Suscitatus autem, interrogatus, num Christum profiteretur, dixisse fertur, se ne audivisse quidem de eo in vita sua. Pharaonis enim regis tempore se obiisse dixit, ideoque ante adventum Christi vixit. Quem quum baptizasset Macarius, secum habuit tres annos, quibus elapsis veram ille dormitionem dormivit, ita, ut ei aptetur verbum Domini : Neque hic peccavit, neque parentes eius, sed ut reveletur gloria Dei. Interrogavit autem episcopus sanctum Macarium, an non gloria in cor eius ascenderit, tam multis ante eum procumbentibus ob tantum signum. Cui respondet : Cuius cor otium habet gloriam hominum respiciendi, is Deum nondum cognovit. Is enim, quidquid facit, hominibus facit. Qui vero dignus est habitus afflatu Dei, is in multo certamine versatur, quasi in novacula staret, timens, ne decidat. Talis unum solum habet desiderium, egrediendi **53** scilicet e corpore. Quod vero ad gloriam attinet, haec ei ne in mentem quidem venit. Hanc autem ei doctrinam dedit : Adduc mihi,

inquit, aliquem in mari ambulantem et coelum versus oculos in solem, cuius radiis sustentetur, defigentem ; cui quis praecipiat : Si locum, in quo ambulas, adspicis, in mare submergeris, quid ei accidet, si inobediens fuerit ? Ita, qui in gloriam Dei oculos intendit, gloriam, quae ab hominibus provenit, pedibus calcat. Hanc autem si respicit, ab illa decidit. A qua si deciderit, multis aliis affectibus agitatur. Cetera vero huius sancti, quam misericors fuerit et fraternus, et quantam habuerit discretionem in operibus, nunc quidem silebo (1). »

Haec igitur narratio a duabus istis, quas e libro secundo et e Cassiano supra attulimus, eo potissimum differt, quod resuscitatum a Macario baptizatum esse et tribus annis in eremo transactis denuo obiisse docet, quod liber secundus non habet et Cassianus aperte negat. Quando vel a quo narratio scripta sit, neque ex ea ipsa, neque aliunde satis constat. Fides, quam episcopus exponit, Spiritum sanctum Patri et Filio ὁμοούσιον vocat. Qua voce synodus Constantinopolitana et symbola fidei de Spiritu sancto non utuntur (2). Sed Spiritum Patri et Filio ὁμοούσιον iam S. Athanasius appellat (3). **54** Unde verisimile est, eam vocem in Aegyptiorum formulis fidei antiquo usu receptam fuisse. Quia vero e verbis, quibus symbolum Constantinopolitanum de Spiritu sancto loquitur, in illa, quam episco- A pus exponit, fide ne unum quidem legitur, formulam totamque istam, cui inserta est, narrationem satis antiquam esse facile credideris. Hieracitas resurrectionem corporum negasse S. Epiphanius docet, qui doctrinam eorum large exposuit (4). Neque vero S. Epiphanius, neque S. Hilarius (5), neque alius quisquam, quantum invenio, retulit, Hieracitas tria rerum principia agnovisse et, Deum Verbum hominem factum esse, causamque omnium rerum effectricem servari, infitiatos esse. Unde hisce nova aliqua de Hieracitis edocemur, quibus fundamenta doctrinae, quam profitebantur, dilucidius cognoscuntur. Ad B illud vero enuntiatum Macarii, se contra daemones principes nihil valere, quod spectat, idem S. Antonius quoque professus est teste Palladio (6). Mortuum ad respondendum evocatum esse legimus in libro Samuelis (7). Umbrae mortuorum evocatae esse dicuntur in Homeri Νεκυίᾳ (8), apud Lucanum (9), Tacitum (10), Plinium (11), Philostratum (12). Dionem Cassium (13), **55** alios (14). Apud quos umbrae interrogatae aut respondent, aut respondere detrectant ; deinde ad inferos revertuntur (15). Moses, ne Iudaei magos, qui νεκρομαντεῖα faciunt, adirent, lege vetuit (16). Νεκρομαντεῖα superstitiosa esse Cicero osten- C dit (17). Tertullianus illas manium apparitiones fallacias daemonum appellat (18). Quod

(1) Textus graecus legitur infra in harum quaestionum Appendice priore sub V.

(2) Symbolum concilii Constantinopolitani de Spiritu sancto haec habet : « Καὶ [πιστεύομεν] εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. » Mansi Conc. Ampl. Coll. T. III p. 565. Iisdem fere verbis de Spiritu sancto cetera quoque fidei symbola loquuntur.

(3) « Καὶ οὐκ ἄδηλον, ὅτι οὐκ ἔστι τῶν πολλῶν τὸ πνεῦμα, ἀλλ' οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ' ἓν ὄν. μᾶλλον δὲ D τοῦ λογου ἑνὸς ὄντος ἴδιον, καὶ τοῦ θεοῦ ἑνὸς ὄντος ἴδιον καὶ ὁμοούσιόν ἐστί. » S. Athan. Ep. ad Serapion. cap. 27. S. Athan. Opp. ed. Petav. 1777 T. I. P. II p. 540. S. Athanasius Spiritum sanctum cum Patre et Filio eiusdem substantiae (τῆς αὐτῆς ούσίας) esset ait. De Incarn. contra Arian. cap. 9. 19. Opp. S. Athan. l. I. p. 701. 708. Spiritum sanctum σύν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τε καὶ ἐξουσίας esse docet Damasus papa (366-384) in epistola, quam scripsit Paulino episcopo Antiocheno. Mansi Conc. Ampl. Coll. T. III p. 488. Sanctam trinitatem consubstantialem (ὁμοούσιον τὴν ἁγίαν τριάδα) praedicat Meletius episcopus Antiochenus. Ibid. p. 339. Cf. S. Epiphan. haer. 76 et in Ancorato. Spiritus Patri « consubstantialis » iam vocatur in liturgia S. Iacobi fratris Domini, cf. Binterim Denkwürdigkeiten T. IV P. II p. 149.

(4) Haer. 67.

(5) Hilarius de Hieraca disputat De Trin. lib. VI, 12. S. Hilar. Opp. cur. Migne T. II p. 165 sqq.

(6) Hist. Laus. cap. 29 Opp. Meurs. l. I. p. 433.

(7) Sam. I, 28.

(8) Od. XI, 23 sqq.

(9) Phars. VI, 632 sqq.

(10) Annal. II, 28.

(11) Nat. Hist. XXX, 6.

(12) Vit. Apoll. Tyan. IV, 16.

(13) Hist. Rom. LXXVII, 15.

(14) Hor. sat. I, 8, 41. Plura exempla habet Delrio Disquisit. magic. II, Q. 26.

(15) Apollonius (apud Philostratum l. l.) de umbra Achillis, quam evocarat : « Ταῦτα, inquit, εἰπὼν . . . ἀπῆλθε ξὺν ἀστραπῇ μετρίᾳ, καὶ γάρ δὴ καὶ ἀλεκτρυόνες ἤδη ᾠδῆς ἥπτοντο. Ed. Olearii Lips. 1709 fol. p. 154.

(16) V Mos. XVIII, 11. III Mos. XIX, 31.

(17) Tusc. disp. I, 16.

(18) Lib. de anima cap. 57. Tertull. Opp. ed. Semler T. IV p. 284 sqq., Migne Patrol. T. II

idem fere senserunt S. Chrysostomus, S. Augustinus, alii (1). Nec minus postero quoque aevo imagines mortuorum a magis excitatae esse leguntur. Sic, ut haec tantum exempla prodam, Basilio imperatori filii umbra a Santabareno monacho ostenditur (2); a Fausto Helena formosissima femina scholaribus monstratur (3). Ab his igitur magorum fallaciis aut ludibriis miracula senum plane differunt. Qui non magorum instar imagines tantum efferunt, sed Christi ope, ut anima in corpus redeat, totusque homo reviviscat, efficiunt. Submersos quidem, suffocatos et sine baptismo mortuos senum ope vel oratione resuscitatos esse, centies legitur (4). E quibus ii, qui resuscitantur, ut baptismam accipiant, vel aliud ipsis aliisve utile opus peragant, expleto hoc munere statim denuo mori solent; ceteri saepe **56** longum etiam tempus vivunt (5). Sed mortuos ad respondendum evocatos esse raro invenitur. Macarius Aegyptius duos alios defunctos, non quidem, ut resurgerent, sed ut e tumulo sibi ad interrogata responderent, coegisse (6), atque etiam, ut cranium alicuius defuncti, quod super terra invenit, sibi de poenis inferni loqueretur (7), effecisse fertur. Mortuus vero ad corporum resurrectionem probandam resuscitatus esse in vita S. Patricii quoque plane consimili modo traditur (8). Quia Palladius narrat, constantem in solitudine famam fuisse de mortuo, quem Macarius resuscitarit, ut corporum

A resurrectionem Hieracitae probaret, neque quando et qua oblata occasione id factum sit, addit, credideris, varias de hoc prodigio iam illis Palladii temporibus exstitisse narrationes magnopere inter se discrepantes. Quae si non exstitissent, Palladius historiam prodigii haud omisisset.

§ 15. De illo adolescente, qui tam multos panes comedebat cibosque comesos evomebat, a Macario Aegyptio sanato solus Palladius tradit. Hominem illustrem, qui a daemone furioso **57** occupatus pariter propria comedebat excrementa, sanavit S. Antonius (9). Mulier quaedam, quae quotidie triginta gallinas co-

B medebat neque cibi aviditatem explere poterat, sanata est a S. Macedonio (10). Adolescenti isti morbum ingerit daemon ingluviei, qui ex ordine est eorum, qui ignei vocantur. In vita S. Antonii, ubi de daemonibus large disseritur (11), ordo quidem igneorum daemonum non distinguitur. De gradibus vero daemonum scribens Trithemius: « Multa enim, » inquit, « sunt genera daemonum, et certis inter se gradibus distant, ratione locorum, in quae cadentes a principio sunt detrusi. Primum quidem genus daemonum appellatur igneum. Quod circa superiorem pervagatur aerem, nec unquam ante iudicii diem ad inferiora

C demergitur, sed continuo sub regionibus permanentes lunaribus nullum habent cum hominibus in terra commercium (12). » Quam Trithemii descriptionem igneorum daemonum

p.747 sqq. Sauli Samuelem vere apparuisse docuit Justin. Resp. ad Quaest. 52 Quaestt. Christian.

(1) S. Chrysost. homil. 29 in Matth., Opp. ed. Montfaucon T. VII p. 366 sqq., S. Aug. de Civit. Dei lib. X, 9 sqq. et passim. Cf. Justin. Apol. II cap. 5 sqq. ed. Paris. 1638 p. 65 sqq., ed. Otto Ienae 1842 T. I. p. 295 sqq.; Orig. contra Celsum I, 68 et passim.

(2) Michael Glycas annal. Pars IV ed. Bonn. p. 550.

(3) H. Düntzer Die Sage von Doctor Johannes Faust p. 175; cf. ibid. p. 159 sqq. Delrio Disquisit. magic. l. I.

(4) In *indice morali* cuiusvis fere tomi AA. SS. Boll. s. v. *mortuus* plurima exempla laudantur.

(5) Mortuus monachus, a S. Comgallo resuscitatus, quindecim postea annos vixit. AA. SS. Boll. Mai. T. II p. 581, d.

(6) Cf. infra Capita IV et VI.

(7) Cf. infra Caput VI.

(8) Patricio, Hiberniae apostolo, regulus, quem baptizarat: « Si, » inquit, « avum meum a diebus multis incineratum resuscitaveris in virtute Jesu Christi, firmiter credam resurrectionem mortuorum » Patricius cum regulo et plebe multa ad tumulum accessit. Quem cum baculo Jesu signasset humumque erui fecisset, facta oratione hominem in admirationem omnium et confirmationem fidei catholicae resuscitavit. Qui poenas inferni enarrat, baptizatur et eucharistia percepta in eodem sepulchro in Domino dormit. Neque quisquam eorum, qui aderant, de resurrectione mortuorum amplius dubitavit. AA. SS. Boll. Mart. T. II p. 557, e. At, inquies, quomodo homo, qui poenas inferni susti-

D nuit, baptizari, eucharistiam percipere et salvari potest? Eadem difficultas etiam in narratione de cranio, quod Macario Aegyptio de poenis inferni loquitur, occurrit. De qua infra Cap. VI. Sed Patricii prodigium illi, quod in resuscitando mortuo Macarius edidit, simillimum est.

(9) Vit. S. Antonii, VV. PP. Rosw. cap. 36, S. Athan. Opp. cap. 64 p. 674.

(10) VV. PP. Rosw. lib. IX cap. 13 p. 830, 1.

(11) Vita S. Antonii, S. Athan. Opp. cap. 22—43.

(12) Jo. Trithemii Lib. octo quaestionum ad Maximilianum Caesarem q. VI. Cf. Delrio Disquisit. magic. lib. II Q. 27 Sect. 2.

maxima ex parte falsam esse bene Delrio animadvertit, qui tamen concedit, igneos ideo vocari daemones, quia in aeris regione superiore maneant (1). Sed Palladius daemonem, qui adolescentem istum agitabat, igneum ideo vocat, quia cibi, quos infelix iste evomebat, tanquam igne consumebantur; quare daemon *ille* propter naturam suam, quae igni comparari potest, neque propter suam in aere habitationem igneus vocatur. Adolescens vinculis adstrictus ad Macarium ducitur; daemoniaci enim, ne noceant, vinculis constringi solebant (2).

§ 16. E verbis denique Palladii, quibus narrationem ille de Macario Aegyptio concludit, quando hic Macarius mortuus sit, definiamus. Palladius: « Ego, » inquit, « sanctum ipse **58** non conveni; anno enim, antequam in solitudinem ingrediebar, obierat (3). » Ergo, quando Palladius solitudinem ingressus sit, quaeritur. Ipse se Alexandriam venisse refert secundo consulatu Theodosii Magni (4). Quem gessit Theodosius, fastis consularibus testibus, collega Fl. Cynegio, anno Chr. 388 (5). Palladius ab Isidoro xenodocho Dorothei senis, prope Alexandriam habitantis, disciplinae traditus est, quam non totos tres annos sustinuit, quia in morbum vehementem incidit (6). Tribus vero annis in monasteriis, quae circum Alexandriam erant, peractis in montem Nitriae se contulit, ubi annum integrum degit. Tum demum in *intimam solitudinem*, qua Cellia seu Cellulae significantur (7), venit (8). Ergo, num inter Palladii adventum in montem et in solitudinem distinguendum sit, quaeritur. Palladius de habitatione sua *in monte* saepe loquitur (9). Nathanael senem obiisse narrat quindecim annos ante suum adventum in monte (10). Evagrium, in monte Nitriae quum habitasset biennium, tertio anno ingressum esse tradit solitudinem (11). Unde inter adventum in monte et adventum in solitudine Palladius ipse distinguere videtur. Quod Bollandus statuit (12), Tillemontius in ambiguo relinquere videtur (13). Ac Bollandum secuti sunt Caveus (14), Possinus (15), Fabricius (16), **59** de Nessel (17), Pritius (18). Sed num recte omnino senserint, ambigo. Vix enim dubium esse videtur, quin Palladius dicere voluerit, Macarium Aegyptium *anno antequam ipse illas regiones accesserit* obiisse. Atque mons Nitriae Sceti solitudini propinquior fuit, quam Cellulae (19); neque, cur Palladius annum mortis Macarii a tempore adventus sui in Cellulis definierit, intelligitur. Accedit, quod Palladius inter montem Nitriae et *intimam* solitudinem distinguit, quare adventu in solitudine adventum in Nitria significari probabile est. Nec Palladium dicere voluisse, Macarium Aegyptium anno antequam ipse in *solitudinem Scetis* venerit — nam Palladius solitudinem Scetis bis invisit — obiisse, facile credes; id enim Palladii verbis non inest.

Quare probabilior sententia haec esse videtur, Macarium Aegyptium anno antequam Palladius in montem Nitriae venit, i. e. anno 390 (20) mense Januario, ut Martyrologia tradunt (21), mortuum esse. Unde natus est anno Chr. 300, et eremum intravit anno Chr. 330. Nam in solitudinem venit triginta annos natus, in qua sexaginta annos usque ad mortem suam explevit.

§ 17. Hactenus ea, quae ad Palladii de Macario Aegyptio narrationem erant annotanda. Restat, ut videamus, quomodo ea, quae adhuc e codicibus Vindobonensibus protulimus, in

(1) Delrio Disquis. magic. l. I.

(2) Daemoniacos catenis oneratos adduci legis in Vita Hilarionis capp. 12, 13, et innumeris aliis locis.

(3) Supra p. 41.

(4) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 1 Opp. Meurs. l. I. p. 348.

(5) Ab Almeloven Fasti Rom. Consul. ad ann. Chr. 388 ed. II Amstelod. 1740 p. 166. Relandi Fasti Consul. ad ann. Chr. 388 Trai. Bat. 1715 n. 493. Tab. Chronolog. auct. de Graveson in eius Hist. eccl. ed. Mansi T. IX (Venet. 1761) p. 84, 2.

(6) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 2 Opp. Meurs. l. I. p. 349.

(7) Ibid. cap. 21 Opp. Meurs. l. I. p. 396.

(8) Ibid. cap. 8 Opp. Meurs. l. I. p. 360, 361.

(9) Ibid. cap. 10. 11. 12. 15.

(10) Ibid. cap. 21 Opp. Meurs. l. I. p. 385.

(11) Ibid. cap. 88 Opp. Meurs. l. I. p. 553.

(12) AA. SS. Jan. T. I p. 1007.

(13) Not. 7 de Macar. Aeg., Mémoires ed. Brux. T. VIII P. III p. 1423.

(14) Scriptt. eccles. Hist. litt. s. v. *Macarius senior*.

(15) Thes. Ascet. Paris. 1684 Proleg. § V.

(16) Bibl. Graec. ed. Harles. T. VIII p. 361.

(17) Supplem. Commentar. Lambec. Vindob. 1690 T. II in indice alphabetico s. v. *Macarius cognomine Magnus*.

(18) Macarii Aegyptii Opusc. et Apophthegm. Lips. 1699 Praef. § IV.

(19) Cf. supra p. 3.

(20) De tempore, quo Palladius in Nitriam venerit cf. infra Caput III § 21.

(21) Cf. infra Caput VIII.

singulis editionibus Historiae Lausiacae exhibeantur.

E quibus graeca Meursii editio et interpretatio Herveti a nostro codicum Vindobonensium textu raro atque levissimis tantum rebus differunt. Neque in Paradiso, Heraclidi perperam tributo, ulla gravior differentia invenitur. Multo **60** autem locupletior ceteris in hoc capite est antiqua ista versio, quae in Rosweidi appendice exstat. Quae primum post illam de femina in equam mutata historiam hanc de puella addit :

Alià quoque puella ad eum deducta est, cuius obscoena corporis ita ex omni parte computruerant, ut consumptis carnibus interiora quoque et secretioria naturae nudarentur, ac vermium inde ebulliret innumera multitudo, ita ut non accederet quisquam ad eam prae foetoris horrore. Haec cum allata a parentibus et proiecta fuisset ante fores eius, miserans virginis cruciatus : Aequo animo esto, inquit, filia ; haec tibi ad salutem Dominus, non ad interitum dedit. Unde providendum est magis, ut sanitas tua nullum tibi periculum inferat. Et cum stetisset in orationibus per septem continuos dies, et oleum benedicens in nomine Domini perungeret membra eius, ita eam sanam rèddidit, ut et reparata naturae qualitas et perfecta muliebris in ea species appareret, essetque ei de ceteao inter homines conversatio absque pristinae infirmitatis obstaculo (1). »

Haec narratio etiam libro secundo iisdem verbis legitur, neque vero eam alibri reperi (2). Quae antiqua versio de resuscitatione mortui habet, cum narratione libri secundi pariter ad verbum conveniunt. In fine autem capitis de Macario Aegyptio, postquam dictum est, eum anno antequam Palladius solitudinem intraverit, obiisse, antiqua ista versio longam hanc historiam addit, quam ita adumbratam nuspiam invenio :

« Quodam tempore cum ad beatum Macarium quidam venisset, desiderans in proposito monachorum servire Christo, et deprecaretur sanctum senem, ut instrueret eum ac doceret, et ex fonte doctrinae salutaris, quae in eo per Spiritus **61** sancti gratiam abundabat, confirmaret et, qualiter posset iuvante Domino insidias atque impugnationes maligni evadere, praemoneret, respondens beatus Ma-
A carius dixit : Si vere desideras ex toto corde renuntiare huic saeculo, filiole, et adhaerere Domino Salvatori, sicut dicit Propheta in psalmo : Adhaesit anima mea post te, me autem suscepit dextra tua — parata enim est dextra Domini, confugientes ad se suscipere — oportet te renuntiare huic mundo et omnes actus eius abiicere, sicut dicit Apostolus scribens ad Colossenses : Mortui enim estis huic mundo, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. Haec audiens junior dixit : Crede mihi, beatissime pater, quia et mentem meam
B alienavi ab hoc mundo et ab omnibus, quae in eo sunt, ut iam tanquam mortuus degam in huius temporis vita. Cognovi enim, quoniam temporalia et transitoria atque corruptibilia sunt omnia, quae in hoc mundo videntur esse bona. Tunc dicit ei senior : Audi me, fili, et vade ad sepulchra mortuorum, et quamplurimis iniuriis, multis conviciis ac maledictis, etiam et lapidibus eos detestare, ut provocati irritentur adversus te. His auditis iunior statim perrexit ad monumenta mortuorum. Cumque secundum praeceptum beati senioris multis eos, ut putabat, iniuriis affecisset, reversus ad sanctum Macarium dixit ei quod fecerat : in-
C terrogavitque eum senior, si nihil ei respondissent illi mortui ? Et respondens dixit : Nihil penitus dixerunt, domine. Iterum autem praecepit ei dicens : Perge crastino die, et multis praeconiis collauda et glorificat eos. Abiit iterum frater ad sepulchra mortuorum, et coepit laudare honorificisque sermonibus glorificare eos dicens : Vos magni estis, et sancti, et similes apostolicis viris, et iustitia magna in vobis est. Et alias quamplurimas laudes cum ad eos dixisset, reversus ad cellam dixit seniori : Ecce secundum praeceptum tuum, domine pater, laudavi et glorificavi illos mortuos, et
D nihil mihi penitus dixerunt. Tunc dixit ei sanctus Macarius : Considera, fili, quoniam, sicut injuriis et contumeliis exprobrasti illos mortuos, **62** et nihil tibi locuti sunt, ita ergo et tu, si vis salvus esse et in sancto proposito placere Salvatori nostro, imitare ipsum Dominum Salvatoremque nostrum, sicut dicit beatus Joannes apostolus et evangelista : Qui dicit, se in Christo manere, debet, quemadmodum ille ambulavit, et ipse ambulare. Unde et in

(1) VV. PP. Rosw. p. 989, 2.

(2) Virginem simili morbo laborantem sanavit S. Antonius. Vit. S. Antonii cap. 58, S. Athan. Opp. p. 670 sqq.

Evangelio quidem legimus, quoniam ipsi perfidissimi nostrae fidei aemuli Judaei multas iniurias, instigante humani generis hoste diabolo, in Dominum nostrum Jesum Christum Salvatorem dixerunt : Samaritanum esse, et daemonium habentem, et in Beelzebub principe daemoniorum eiicientem daemonia ; nam et seductorem eum ausi sunt dicere : et haec omnia patienter ipse pius Dominus noster Jesus Christus caeli, terrae et maris, omnium quoque eorum, quae in eis sunt, creator sustinuit, ut nobis patientiae suae, lenitatis et humilitatis praeberet exemplum. Nam si voluisset potentiam suae maiestatis ostendere et injurias vindicare, omnem subito mundum in chaos deduceret, et nec genus hominum, nec ipse saltem appareret mundus, sed in momento omnia interirent. Verumtamen noluit haec facere inenarrabilis Christi Domini pietas bonitatis, qui non ad puniendum, sed ad salvandum venerat mundum. Ideo enim patienter omnia sustinuit, et nobis exempla patientiae et humilitatis ostenderet. Unde et sequentibus se discipulis dixit : Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Sed et omnes a saeculo sancti, tam prophetae quam apostoli, opprobriis et iniuriis ac diversis afflicti tormentis semper immobilem virtutem patientiae et humilitatis tenuerunt, et nequaquam humanis laudibus sunt decepti. Respuentes namque inanis gloriae praesentis vitae vanos rumores, illam solam caelestem aeternamque gloriam concupiscunt, qui Christo placere desiderant, quae ex Deo est et permanet in aeternum ; cuius claritatis splendorem nulla humana lingua potest exponere. Haec ergo exempla patientiae et humilitatis considerans, filiole, si quando irrogatae tibi fuerint iniuriae, fortissime virtutem patientiae et humilitatis custodi, imitans Prophetam qui dixit : Ego autem tanquam surdus non audiebam **63** et sicut mutus non aperiens os suum, et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones. Quod certe ad commonendum sensum nostrum quotidie in synaxi psallitur. Cave etiam, ne vana gloria laudeque hominum delecteris, et perdas omnia, quae laborando in bonis operibus acquisieris, fructusque ieiunii et abstinentiae tuae vigiliarumque et orationum mercedem in aeterna vita non consequaris a Domino, quia ipse dixit in Evan- A gelio de iis qui laudes hominum quaerunt : Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Et alia multa sunt, quae de cavenda vana gloria sanctae Scripturae admonere non cessant. Cave ergo, o fili, et neque ad irrogatas iniurias exardescat in iracundia animus tuus, et si incitatum fuerit cor tuum, ipse tamen districte in timore Domini refrena ab iracundia animum tuum, ut possis virtutem humilitatis ac patientiae custodire ; et tunc veraciter ostendis, quod promisisti dicens, quia tanquam mortuus degas in hoc mundo, si nihil turbulentum respondeas iis qui tibi iniurias irrogant, sicut nec B illi de monumentis mortui, in quos multas injurias et convicia dixisti, et nihil tibi penitus responderunt. Ideoque oportet, ut fortiter custodiamus virtutem humilitatis ac patientiae, quatenus possimus ad caelestia praemia et ad aeternae vitae gloriam pervenire, sicut dicit in Apocalypsi Dominus : Tene, quod habes, ne alius accipiat coronam tuam (1). »

Haec longa ad fratrem admonitio cum ingenio et indole homiliarum Macarii Aegyptii tam egregie concinit, ut eam e homiliis compilatam et historiae illi de fratre iussu Macarii sepulchra adeunte additam esse haud aegre credideris. Quae historia, omissis ista exhor- C tatione et doctrinis, in Apophthegmatis exstat his fere verbis : « Frater convenit abbatem Macarium Aegyptium, cui : Abba, inquit, dic mihi verbum, quomodo salver. Ait senex : Vade in sepulchrum et maledictis mortuos impete. Abiens igitur frater eos conviciis et **64** lapidibus appetiit, reversusque annuntiavit seni. Qui ab eo quaerit : Nihilne tibi responderunt ? Ille : Nihil. Tum senex : Iterum, inquit, proficiscere cras, eosque laudibus effer. Pergens itaque frater collaudavit eos vocans : Apostoli, sancti, iusti. Tum adiit senem dixitque : Laudavi. Qui : Nihilne, inquit, tibi responderunt ? Frater : Nihil. Tunc senex infit : D Nosti, quantis eos contumeliis affeceris, nec quidquam responderunt tibi, et quantis eosdem laudibus ornaveris, nihilque ad te prolocuti sunt. Ita et tu, si salvari cupis, mortuus fias neque iniurias hominum nec laudes eorum cogites instar mortuorum : sic enim poteris salvus fieri (2). » Eandem historiam nuspiam alibi inveni.

Antiqua autem versio deinde hanc aliam addit Macarii Aegyptii doctrinam : « Sanctus abbas Macarius commonebat saepe discipulos

(1) VV. PP. Rosw. p. 990, 2.
(2) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 538 s. v. *Macarius Aegyptius* § XXIII ; in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

suos et docebat eos dicens : Mementote sem- A per, quia ante conspectum Domini omnipotentis conversamini, qui prospicit omnium hominum cogitationes et singulorum corda scrutatur. Quod etiam et sanctae Scripturae testantur, et Apostolus docet et dicit : Vivus est enim sermo Dei et efficax et acutior omni gladio ancipiti et pertingens usque ad animae divisionem ac spiritus compagum quoque et medullarum, discretor cogitationum et intentionum cordis ; et non est ulla creatura invisibilis in conspectu eius ; omnia autem nuda et aperta sunt oculis eius. Ideoque si nos, fratres, pulsaverit delectatio carnis et concupiscentia fornicationis, festinemus repellere B et abiicere de corde nostro sordidissimam et pessimam cogitationem, invocantes intentissime adiutorium Domini nostri Jesu Christi in orationibus ac ieiuniis, ut virtute potentiae suae eripiat nos et protegat et conterat Satanam sub pedibus nostris. Oportet ergo, ut etiam nosmetipsos poenitendo et a peccatis abstinendo corripiamus, dicamusque ad animam nostram : Quoniam delectatio quidem corporis, quae te male oblectat, ad modicum tempus est ; nam tormenta et **65** cruciatus animae et corporis in igne aeterno gehennae in perpetuas permanent poenas. Illud etiam admonentes animam nostram dicamus : Si erubescis homines similes tui peccatores, ne videant te peccantem, quare non magis revereri et timere debes maiestatem Dei omnipotentis, qui omnium secreta cordium considerat, sicut et Apostolus ait : Omnia nuda et aperta sunt oculis eius. Talibus ergo cogitationibus si increpamus nosmetipsos, continuo timor Domini venit in corde nostro, et in amorem castitatis confirmatur anima nostra, etiam et ad omnia praecepta Domini facienda incitamur, adiuvante nos gratia Domini nostri Jesu Christi, qui servientibus sibi in sanctitate et castitate promisit caelestia et aeterna donare in illa gloriosa futuri saeculi vita, cum angelis sanctis in perpetui luminis splendore semper gaudere (1). »

Et haec quidem antiqua versio de Macario Aegyptio praeter ea, quae codices Vindobonenses et ceterae Historiae Lausiacae editiones versionesque habent, sola exhibet. Posterior exhortatio, quam attulimus, tota e mente Macarii Aegyptii, quae ex homiliis cognoscitur, concepta est. Humilitas autem cordis, timor Domini, studium castitatis, praecipua illorum monachorum praecepta fuerunt (2). Ac peccantibus magis erubescendum esse propter Deum omnipraesentem, quam propter homines, meretricem quandam Ephraem Syrus insigni modo edocuit (3).

Restat, ut sententiam Macarii, quae ultimo antiquae versionis capite legitur, hanc addamus : « Dixit abbas Macarius : Si aliquem corripueris commotus ad iracundiam, propriam passionem adimples. Nec enim, ut alium salves, teipsum perdere debes. Erue proximum tuum a peccatis sine improperio, in quantum praevales, quia ad se Deus convertentes non proiicit. Sermo autem malitiae non demoretur in corde tuo contra eum, ut possis dicere : Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Dei autem est dimittere et confirmare **66** petitionem nostram (4). » Cuius quidem sententiae prior pars in collectionis Rosweidi libro tertio et quinto atque in Apophthegmatis a Cotelerio editis legitur (5), eamque Macarii Aegyptii sententiam esse, e libro quinto (6) collectionis patet.

Sed iam iis, quae singula Historiae Lausiacae exemplaria de Macario Aegyptio praebent, cognitis, ad ea, quae de Macario Alexandrino a Palladio narrantur, transeundum est.

CAPUT III.

PALLADIUS DE SANCTO MACARIO ALEXANDRINO.

§ 18. Historia Lausiaca, quae in codicibus Vindobonensibus legitur, postquam de Macario Aegyptio illa retulit, ita pergit narrare : « Sanctum vero Macarium Alexandrinum conveni, qui presbyter erat Celliorum, quae dicuntur. In quae ego novem annos secessi, ex D quibus tres mecum vixit ille Macarius in quiete degens. Atque alia quidem ipse vidi apud eum optimae eius vivendi rationis opera et signa, alia ab iis, qui una cum eo vixerunt, didici, alia denique a compluribus aliis audivi. Exercitatio igitur Macarii magni, ut ego et multi apud eum didicimus, haec fuit. Si

(1) VV. PP. Rosw. p. 991, 1.
(2) Cf. Evagr. Capita practica, initio. Galland. Bibl. PP. T. VII p. 553.
(3) VV. PP. Rosw. lib. V cap. 21 p. 598.
(4) Cap. 22, 17 VV. PP. Rosw. p. 1001.
(5) Lib. III cap. 87 ; lib. V libell. 4, 28. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 586 s. v. *Macarius Aegyptius* § XVII ; in harum Quaestionum Appendice altera sub III.
(6) Lib. V libell. 4, 28 legis : « Dixit *item* Macarius ; » sed capite antecedente de « Macario *maiore in Scithi* » narratur.

quod opus exercitationis aliquem unquam fecisse audierat, idem efficere ardenter studuit. Hic igitur sanctus, quum audiisset, Tabennesiotas per totam quadragesimam nulla re vesci, quae igni admota esset, statuit et ipse septennio nihil, quod per ignem transiisset, comedere, et septem annis nihil aliud gustavit, nisi cruda olera, et si quae forte invenisset legumina humectata. De alio audierat, qui libram panis comederet; quare fregit, quae habuit, buccellata et in lagenam immisit, statuens tantum comedere, quantum manus ipsius sursum tulisset. Magna autem haec quoque fuit continentia. Nam festive nobis narrabat : Plura quidem frusta apprehendebam, sed efferre non poteram ob angustiam foraminis. Publicanus enim, inquit, mihi non permittebat omnino **67** non vesci. Sic igitur tres annos peregit, quatuor quidem vel quinque uncias comedens et modicum aquae bibens. Olei autem sextarium toto anno in alimentum consumebat. Statuit aliquando superare somnum, ut ipse nobis narravit : Totis viginti diebus et noctibus sub tectum non sum ingressus, interdiu quidem aestu urebar, noctu vero febri rigebam. Quod nisi tectum citius essem ingressus, inquiebat, et somno usus essem, cerebrum ita mihi esset arefactum, ut, quin in ecstasin agerer, parum abesset. Et quantum, inquit, in me fuit, vici somnum, quantum opus est, naturae concedens.

« Quum hic sanc[illegible]ane in cella sederet, in pede eum culex pupugit, quem, sanguine saturatum, dolore tactus manu elisit. Deinceps vero se reprehendit, qui se ipse ultus esset, seque condemnavit, ut sederet nudus sex menses in palude Scetis, quae est in vasta solitudine. Ubi culices possunt vel aprorum pelles sauciare, quum sint aeque magni ut vespae. Ab iis igitur totus ita sauciatus est, ut et aculei in toto corpore ipsius viderentur, ac nonnulli crederent, elephantiasi eum laborare. Reversum vero in cellulam suam ex sola voce cognoverunt Macarium esse.

« Cupiit aliquando, ut nobis ipse narravit, ingredi monumentum, quod dicitur κηποτάφιον Jannes et Jambres magorum, qui fuerunt tempore Pharaonis, videndi causa, aut daemones, qui ibi sunt, conveniendi. Dicebantur enim multi iique feroces ibi ab illis collocati esse daemones per excellentiam magicae artis, qua primas quoque illo tempore partes apud Pharaonem habuerunt. Qui ita nacti

A potestatem in Aegypto, tempore vitae suae ex quadratis lapidibus construxerunt illud opus, in quo monumentum fecerunt, et multum auri deposuerunt, omnis quoque generis arbores plantarunt, et puteum aquae maximum foderunt, sperantes quidem fore, ut post suum hinc illuc discessum fruerentur deliciis in hoc paradiso. Servus igitur Christi Macarius quum viam, quae ad hunc hortum ducit, ignoraret, sola conjectura secutus est astra, sicut nautae, qui maria transmittunt. Sic totam pervasit solitudinem. Fasciculum vero arundinum tenuit, ex quibus unam in unoquoque **68** milliari tanquam signum posuit, B cuius ope remearet. Novem diebus prope illum hortum venit, et nocte oppressus parum dormivit. Improbus vero daemon arundines illas collectas ad caput eius posuit, fortasse Dei permissu ad maiorem sancti exercitationem, ne in arundinibus ducibus spem suam haberet, sed magis in gratia Dei, qui per columnam ignis et nubis quadraginta annos in ista solitudine populum Israel non obedientem et repugnantem deduxit. Surgens igitur arundines colligatas invenit. Sanctus autem : Ubi, inquit, ad hortum propius accessi, ex eo egressi sunt mihique occurre- C runt septuaginta fere daemones variis formis praediti, alii quidem clamantes, alii vero exsilientes, alii cum magno fremitu in me dentibus stridentes. Ceteri tanquam corvi volantes audebant vultui meo insultare dicentes : Quid vis, Macari, tentatio monachorum ? Quid ad nos accessisti ? An nos quoque contra aliquos monachorum machinati sumus ? Quae nostra sunt, habes illic cum tui similibus, solitudinem dico, e qua cognatos nostros fugavistis. Tecum nihil commune habemus : quid nostra loca ingrederis ? Anachoreta contentus esto solitudine. Qui hunc locum aedificarunt, eum nobis adsignarunt. Non poteris D hic manere. Quid quaeris ingredi locum, quem nemo hominum, qui vixerunt, ex quo tempore fratres, qui eum condiderunt, a nobis hic sepulti sunt, est ingressus ? Sanctus : Quum, aiebat, multum insuper turbarent lamentarenturque daemones, dixi : Ingrediar tantum, videbo, et hinc recedam. Daemones : Hoc, inquiunt, nobis promitte in conscientia tua. Et quum dixissem : Hoc faciam, confestim evanuerunt. Ingressus igitur, aiebat, vidi omnia. Ubi inveni cadum aeneum, catena ferrea pednentem ex puteo, sed tempore consumptum, et fructus malo-

rum siccarum, quae intrinsecus vacuae erant. Sanctus igitur quum absque perturbatione illinc recessisset, per viginti dies remeavit. Consumptis vero cibariis solitudinem peragrans paene nihil omnino gustavit, quod res quoque probavit; atque tentata est tolerantia eius. Quum vero iam parum abesset, quin collaberetur, ei visa est unum fere stadium distans puella quaedam **69** munda linea veste induta, quae urnam tenebat aqua stillantum atque eum provocabat. Tres igitur dies ingressus eam vidit, neque assequi potuit; spe autem bibendi languorem sustinuit. Post quam apparuit multitudo bubalorum; reperiuntur enim in illis regionibus. E quibus, aiebat, una vitulum habens mihi ex adverso stetit. Cuius uterum quum lacte fluere viderem, accessi, et usque ad satietatem nutritus sum. Ac divino iussui parens me secuta est usque ad cellam, et me quidem nutrivit, neque vero vitulum suum admisit.

« Rursus alias hic virtute praeditus vir, quum prope folia et sarmenta puteum foderet in recreationem monachorum, ab aspide morsus est. Quod animal letale venenum habet. Apprehensam igitur a faucibus aspidem sanctus ambabus manibus discerpsit, et: Quum, inquit, te non miserit Dominus meus, quomodo ausa es ad me accedere?

« Hic Macarius magnus diversas cellas in solitudine habuit, in quibus certamina virtutis peregit: unam quidem in Scete, quae regio est in interiore vasta solitudine, unam in Libya in Celliis, quae dicuntur, et aliam in monte Nitriae. Ex quibus aliae quidem ostio carebant, in quibus Macarius dicebatur tempore quadragesimae sedere in tenebris. Altera autem cella multo angustior erat ceteris, in qua nec pedem extendere poterat. Tertia vero amplior erat, in qua etiam eos conveniebat, qui ad ipsum ventitabant.

« Hic vir sanctus tantam multitudinem sanavit eorum, qui a daemonibus vexabantur, ut eos numerando haud facile percenseres. Quum nos adessemus, ad hunc sanctum virgo Thessalonica oriunda, nobilis genere et in hac vita dives, apportata est, quae multis annis paralysi laborabat. Atque ad eum adducta prope cellam sancti proiecta est Qui misericordia commotus quum preces fundens et oleo sancto eam propriis suis manibus ungens viginti diebus super eam sedulo ac multum orasset, sanam in civitatem eius di-

A misit. Quae propriis pedibus regressa, copiosam sanctis oblationem misit.

« Hic magnus Macarius quum audiisset, Tabennesiotas praeclarum habere vitae institutum, mutata veste et adsumpto mundano operarii habitu, spatio quindecim **70** dierum in Thebaidem, per solitudinem profectus, pervenit. Ubi quum in monasterium Tabennesiotarum venisset, Pachomium eorum archimandritam quaesivit, virum probatissimum, qui gratiam prophetiae habebat. Cui tamen Macarium magnum esse abscondebatur. Eum igitur cum Macarius convenisset:
B Oro te, inquit, domine, suscipe me in monasterium tuum, ut monachus fiam. Cui Pachomius: Aetate tam provectus qui deinceps te exercere poteris? Fratres a iuventute se exercent, et in laboribus adoleverunt, neque ferunt laborem. Tu vero hac aetate non potes sustinere tentationes exercitationis. Offenderis, exibis et maledices nobis. Neque eum suscepit. Ille autem perstitit ac ieiunus remansit septem dies. Deinde Macarius magnus. Me, inquit, suscipe, abba, et nisi ieiunavero, sicut illi, et operatus fuero, quae operantur, tum iube me eiici e monasterio. Magnus igitur Pachomius fratribus persuadet ut eum
C suscipiant. Conventus autem illius monasterii constat mille quadringentis viris in hodiernum usque diem. Hoc igitur monasterium Macarius magnus intravit. Brevi autem tempore post erat quadragesima. Ac Macarius magnus, quum vidisset unumquemque diversa suscepisse vivendi instituta, alium quidem vespere, alium post duos, alium post quinque dies comedere, alium etiam stare per totam noctem, interdiu autem ad opus sedere: ipse, quum ramos sibi palmarum multos madefecisset, in angulo uno stetit, neque, donec quadragesima impleta esset et pascha advenisset, panem neque aquam teti-
D git, neque genu flexit, neque sedit, neque accubuit, neque omnino aliud quidquam gustavit, nisi cruda crambes folia, quae sumpsit die dominica, ut videretur comedere neque in aliquam de se opinionem incideret. Atque, si quando propter necessitatem suam egrediebatur, citius regrediens stetit ad opus manus suae, neque os aperuit, nec pauca locutus nec multa, sed stetit silens. Neque prorsus aliud quidquam, nisi orationem egit in corde, et ramos tractavit quos habebat in manibus. Haec autem omnes exercitatores illius monasterii quum vidissent, insurrexerunt adver-

sus praefectum suum atque : **71** Undenam, inquiunt, nobis adduxisti hunc hominem tanquam sine carne degentem ad nostram condemnationem ? Aut eum hinc eiice, aut bene scito, nos omnes hinc hodie esse recessuros. Quae quum Pachomius magnus a fratribus audiisset, sciscitatus est de eo. Et quum didicisset eius vitae instituta, Deum oravit, ut, quis esset, sibi revelaretur. Revelatum est ei, Macarium monachum esse. Tum dominus Pachomius eius manum prehendit eumque foras eduxit ; atque quum in domum oratorii, ubi est altare, eum deduxisset amplexusque esset : Tune, ait, es venerande senex ? Tune es Macarius, idque celasti, nec mihi manifestasti ? Ex multis annis cupii te videre, quum de te audirem. Habeo tibi gratias, quod subegeris filios meos, ne alte sentiant de exercitatione sua. Rogo te, recede in locum tuum ; nos enim satis aedificasti ; atque ora pro nobis. Deinde ab eo rogatus, petentibus quoque omnibus fratribus, recessit.

Rursus alias hic vir impatibilis nobis narravit : Omne, inquit, vitae monachicae institutum, quod expetebam, expertus ad aliud tandem spirituale desiderium veni. Statui enim ad tale operum desiderium accedere. Volui, inquit, quinque dies solam mentem meam reddere a Deo individuam, neque aliud quidquam omnino cogitare, sed ei soli adhaerere. Quod quum apud me statuissem, cellam meam atque extrinsecus aulam clausi, ut nulli advenienti responsum darem. Ac steti incipiens a secunda, menti meae praecipiens et dicens : Vide ne descendas e coelis ; ibi angelos habes et archangelos, supernas potestates, Cherubim ac Seraphim, Deum horum omnium effectorem. Illic versare. Ne sub coelum descendas ; ne incidas in mundanas cogitationes. Sic, inquit, quum duobus diebus ac duabus noctibus perseverassem, ita daemonem irritavi, ut flamma ignis fieret, mihique omnia, quae in cellula erant, combureret, ita ut etiam storea, in qua stabam, concremaretur, et sic me quoque totum aduri existimarem. Postremum timore affectus tertio die destiti ab hoc proposito meo atque, quum mentem meam amplius indivulsam tenere non possem, descendi in contemplationem huius mundi, **72** ne id mihi reputaretur in superbiam.

« Quondam quum ad hunc sanctum venissem, extra cellam eius iacentem inveni vici cuiusdam presbyterum, cuius caput ita erat exesum morbo qui cancer dicitur, ut et ip- A sum os totum appareret in vertice. Neque eum ad colloquium admittebat. Rogavi igitur ac : Precor, inquam, miserere huius miseri, et saltem responsum ei da. Respondit mihi : Indignus est, qui sanetur. Haec enim ei immissa est disciplina. Sin eum vis sanari, suade ei, ut deinceps abstineat a sacrificio. Ego : Cur, inquam, obsecro ? Respondet : Fornicans sacrum peregit ministerium, unde iam castigatur. Quodsi metu desistat ab iis, quae per contemptum ausus est facere, Deus eum sanabit. Hoc ei, qui affligebatur, dixi. Qui iureiurando apud Deum pollicitus est, se non amplius sacerdotis munera esse obiturum. Tum eum suscepit B eique : Credisne, inquit, esse Deum, quem nihil latet ? Ille respondet : Maxime, rogo te. Deinde : Num, inquit, potuisti illudere Deo ? Respondet : Non potui, mi domine. Magnus : Si agnoscis, inquit, peccatum tuum ac disciplinam Dei, qua haec subiisti, te corrigas in posterum. Qui confessus est peccatum, et fidem dedit, se non amplius esse peccaturum, neque altari ministraturum, sed laici sortem amplexurum. Deinde sanctus ei manus imposuit. Qui paucis diebus sanatus est, capillique capitis ei creverunt, et in domum suam reversus glorificavit Deum, ac gratias egit sancto.

C « Rursus vidi ad eum adduci puerum a spiritu maligno vexatum. Cui sanctus manum dextram in caput imposuit et sinistram supra cor, ac tamdiu oravit, donec fecisset eum pendere in aere. Puer igitur, sicut uter inflatus, in corpore maximopere intumuit, deinde, quum subito exclamasset, per omnes sensus aquam emisit ; quae quum desiisset, in eam, qua initio fuerat, mensuram rediit. Eumque quum oleo sancto unxisset et aqua benedicta perfudisset, patri reddidit, ac vetuit, ne carnem nec vinum attingeret quadraginta diebus. Puero quidem ita sanato eos dimisit.

« Hunc Macarium magnum quondam vexa- D runt cogitationes vanae gloriae, quae eum e cella eiicere tentarunt, **73** et suggesserunt ei, ut dispensationis gratia Romam pergeret, iustamque causam allegarunt sanationem eorum, qui ibi sunt, infirmorum. Valde enim in eo adversus spiritus operabatur gratia Domini. Longo autem tempore ab iis tentatum, quum non obediisset, ut egrederetur, acrius agitarunt. Prostratus igitur sanctus in limine cellae suae pedes foras emisit, daemonibus vanae gloriae : Trahite, inquit, me et vellite, daemones, si potestis. Ego enim meis pedibus alias non abibo. Sin potestis talem me deportare,

quo dicitis perveniam. Atque iuravit iis : Sic, inquit, iacebo usque ad vesperam. Nisi me moveritis, vobis non obediam. Quum vero immotus mansisset, sero vesperi tandem surrexit. Sed nocte adventante rursus eum vehementius etiam insectati sunt. Quare sanctus surrexit, duorumque fere modiorum sportam arena implevit, qua humeris imposita totam solitudinem pervasit. Cui occurrit Theosebius Cosmetor Antiochenus, et : Quid, inquit, portas, abba ? Cede mihi onus, neve ipse vexeris ! Ille autem : Vexo, inquit, eum, qui me vexat. Ipse enim quum lascivus sit, mihi peregrinationes suggerit. Sic vero quum se multum permovisset, in cellam intravit contrito corpore (1). »

§ 19. Haec hucusque Historia Lausiaca, quae in codicibus Vindobonensibus legitur, sub indice : De Macario Alexandrino. Sequitur in codice membranaceo sub indice : « De Marco » (2), in codice chartaceo sub indice : « De Marco exercitatore » (3) caput quoddam, cuius maxima pars in editis Historiae Lausiacae exemplaribus de Macario Alexandrino agit. Neque ipse codex membranaceus sibi constat, qui senem, de quo narratur, modo Marcum, modo Macarium indicat. Chartaceus autem semper quidem Marcum nominat, quem tamen saepe ὁ μακάριος μάρκος (4) **74** appellat. Quae quum ita sint, fas erit, hoc quoque caput quod in codicibus Vindobonensibus : « De Marco » inscribitur, apponere et, num in eo de Marco, an de Macario narretur, dispicere. Quod quidem ita praestabimus, ut textum codicis membranacei latine redditum apponamus, variantes autem nominis senis illius lectiones, quae in codice chartaceo habentur, sub textu annotemus. Ita enim codicis membranacei Historia Lausiaca narrare pergit : « De eodem sancto Marco magno exercitatore (5) hic admirabilis Macarius hoc incredibile nobis narravit : Quum sacro, inquit, munere fungerer, tempore distributionis mysteriorum

A Christi ego observavi, Marco execritatori nunquam me dedisse oblationem, sed angelus ei dabat de altari. Ego vero solum splendorem manus vidi eius, qui ei oblationem dabat. Hic vero Marcus quum iunior esset (6), vetus et novum testamentum memoriter didicit, fuitque insigniter mitis atque castus, si quis alius.

« Quodam die quum otium mihi esset, ad eum in extrema eius senectute perrexi. Quem quum ego, utpote qui rudis essem, supra hominem esse existimarem, ut etiam fuit, ostio cellae ipsius adsedi et, quid loqueretur vel ageret, auscultavi. Solus igitur intus quum iam centum fere annos haberet dentesque B amisisset, secum et cum diabolo pugnavit ac : Quid tandem, inquit, vis, male senex ? En vinum bibisti et oleum tetigisti. Quid vis amplius tibi faciam, vorax in canitie, serviens ventri ? Ita se ipse contumeliis castigavit. Diabolo autem : Recede, inquit, a me, diabole. Consenuisti mecum in pigritia. Infirmitatem corporis mihi inflixisti. Vinum et oleum me percipere fecisti. Voluptarium me reddidisti. Quid tibi insuper debeo ? Nihil invenis in me, quod deripere velis. Recede ergo a me, inimice hominum. Ac veluti latro **75** sibi ipse : Agedum, inquit, nugator, in canitie vorator et in C heluatione senex ! Quamdiu etiam tecum ero ?

« Paphnutius quoque Christi servus et praeclari huius viri discipulus haec nobis narravit : Quodam, inquit, die, quum Macraius domi in aula sederet (7) et animum Deo intentum haberet, hyaena catulum caecum suum attulit, et ostio aulae capite puisato ingressa est, illo etiam sedente. Cuius ante pedes eum proiecit. Sanctus igitur Macarius quum catulum accepisset (8) eiusque in oculos spuisset, oravit, et statim catulus vidit. Quem quum lactasset, hyaena abiit. Die autem sequenti pellem magnae ovis sancto Marco attulit (9), quam quidem pellem is sancto Athanasio D episcopo reliquit ; beata autem Melania mihi

(1) Textus graecus legitur infra in harum Quaestionum Appendice priore sub II.

(2) Graece : Περὶ Μάρκου. Cf. harum Quaestionum Appendicem priorem sub II c. nota.

(3) Graece Περὶ τοῦ Μάρκου τοῦ ἀσκήτου. Cf. infra Appendicem l. l.

(4) Litera prima nominis proprii in codicibus Vindobb. minuscula esse solet, unde nomen proprium Μακάριος ab adiectivo μάκαριος in iis scriptura non differt.

(5) Περὶ τοῦ ἁγίου τούτου μάρκου τοῦ μεγάλου ἀσκήτου.,, Cod. chartac. rectius : Περὶ μάρκου τοῦ μὲν ἀσκήτου...

(6) Οὗτος δὲ ὁ μάρκος νεώτερος ὤν... Cod. chartac. : Οὗτος δὲ ὁ μακάριος μάρκον νεώτερος ὤν... Ubi μάρκον positum esse pro μάρκος, neque pro μάρκου, ut quispiam fortasse crediderit, e codicis scriptura intelligitur.

(7) ... καθεζομένου τοῦ μακαρίου οἴκου. Cod. chart. : .. καθεζομένου τοῦ μακαρίου καὶ ἀθανάτου μάρκου.

(8) Τοῦτον τὸν σκύμνον λαβὼν ὁ ἅγιος Μακάριος. Cod. chart : T. τ. σκ. λ. ὁ ἅγιος μάρκος.

(9) Ἤνεγκε τῷ ἁγίῳ μάρκῳ uterque codex.

dixit, se a sancto Athanasio illam pellem, quae A munus hyaenae appellabatur, accepisse. Id autem Dominus fecit, ut gloriosum redderet servum suum, sicut etiam in Elia et in Daniele fecit.

« Dicebatur hic sanctus, ex quo baptizatus esset, humi non spuisse per sexaginta annos. Annos enim quadraginta natus baptizatus est (1). Statura autem illa aetate satis minuta ac rara fuit; pilos in solo labro habuit, atque in suprema parte menti habuit paucos. Nam propter nimios exercitationis labores ne pili quidem menti eius enati sunt.

« Hunc sanctum die quodam conveni valde anxius animo et : Abba, inquam, Marce (2), B quid faciam; nam affligunt me cogitationes insusurrantes mihi : Nihil facis; recede hinc. Sanctissimus Marcus mihi respondit (3) : Dic tu, inquit, cogitationibus tuis : Propter Christum parietes **76** custodio. Haec quidem e multis magnisque signis ac certaminibus inclyti et virtute ornati Marci (4) indicavi. »

Cum duobus codicibus Vindobonensibus de hoc loco componendus est tertius quidam codex bibliothecae Caesareae Vindobonensis (5), in quo capitibus asseticis cuiusdam Marci inscriptis : *Τοῦ ἀββᾶ μάρκου περὶ τοῦ πνευματικοῦ νόμου* (6) prologus praemittitur (7) e capite Historiae Lausiacae, quod attulimus, compi- C latus. Qui incipit verbis : *Οὗτος ὁ ἀθάνατος καὶ μακάριος μάρκος νεώτερος ὢν παλαιὰν καὶ καίνην γραφὴν ἀπεστήθισεν....* Tum sequitur : *Περὶ τούτου ἔφη ὁ μὲν μακάριος ὁ Ἀλεξάνδρινος πρεσβύτερος ὢν, ὅτι μάρκῳ τῷ ἀσκητῇ οὐδέποτε ἔδωκα ἐγὼ προσφοράν....* Qua narratione de oblatione, quam Marco seni angelus dederit, finita, alteram legis de catulo ac pelle hyaenae, que incipit verbis : *Οὕτως ὁ μέγας καὶ ἀθάνατος μάρκος· πότε καθεζομένου ἐν τῇ αὐλῇ τῆς κέλλης αὐτοῦ καί τῷ θεῷ προσομιλοῦντος ὕαινα τὸν ἑαυτῆς σκύμνον τυφλὸν ὄντα ἤνεγκε καὶ ῥίπτει αὐτὸν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου, ὃν καὶ ἐθεράπευσεν ὁ ἅγιος· τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ κώδιον προβάτου μεγάλου ἁγίῳ ἤνεγκε, ὅπερ ὁ ἅγιος μάρκος καταλέλοιπε τῷ ἁγίῳ μακαρίῳ.* Qua quidem D narratione prologus iste terminatur (8). Marcus pellem, ab hyaena sibi oblatam, hoc prologo teste, S. Macario reliquit, a quo eam S. Melania accepit (9).

Ergo in codice, e quo prologus compilabatur, res illae non minus de Marco narratae esse videntur.

Quid autem, si in codicibus Vindobonensibus in illo capite erratum sit? Quid, si index ille : « De Marco » margini adscriptus reapse ad solam prodigiosam Macarii Alexandrini de Marco, cui oblationem angelus dederit, narrationem pertinet, ac librarii ipso hoc indice, ut aut nomen *μακάριος* in *μάρκος* mutarent, aut voci *μακάριος* alteram *μάρκος* adderent, adducti sunt!

77 Quod quidem cum per se non abhorreat a verisimilitudine, textu editionum versionumque Historiae Lausiacae comprobari videtur. In textu enim Meursii, Cotelerii (10), Fronto-Ducaei, atque in versione Herveti, narratis iis, quibus in codicibus Vindobonensibus historia Macarii Alexandrini finitur, primum narratio Paphnutii de catulo ac pelle ab hyaena *Macario* Alexandrino oblatis, tum cetera, quae in codicibus usque ad finem capitis habentur, subiunguntur. Deinde post verba : « Haec quidem e multis et magnis signis ac certaminibus inclyti ac virtute praediti *Macarii* significavi » eiusdem Macarii de Marco, cui oblationem angelus dederit, narratio legitur ; ac tum demum sub indice : « De Marco » hunc senem sacras scripturas edidicisse, probum et castum fuisse et cetera, quae de Marci secum et cum diabolo certaminibus attulimus, usque ad verba : « Quamdiu etiam tecum ero » sequuntur.

Ergo in editionibus graecis Historiae Lausiacae et in versione Herveti maxima pars capitis, quod in codicibus : « De Marco » inscriptum est, ad Macarium Alexandrinum refertur ; reliqua vero, quae de Marco agunt, novo capite comprehenduntur.

Aliter vero se habet in Paradiso atque in versione Historiae Lausiacae antiqua. In quibus narrationes capitis illius eodem pror-

(1) *Τεσσαρακονταετὴς γὰρ ἐβαπίσθη.* Cod. chart *T. γ. ἐβαπτίσθη ὁ γνήσιος τοῦ Χριστοῦ δοῦλος μάρκος.*

(2) *Ἀββᾶ Μάρκε* uterque codex.

(3) *Ἀποκρίνεται μοι ὁ ἁγιώτατος μάρκος* uterque codex.

(3) ... *τοῦ ἀοιδίμου καὶ ἐναρέτου μάρκου...* uterque codex.

(5) Cod. ms. theol. graec. Nr. 274, olim 238 chart.

(6) Excusa sunt in Magn. Bibl. VV. PP. Paris. T. XI p. 888.

(7) In codicis fol. 247, 2.

(8) Cf. harum Quaestionum Appendicem priorem sub IV.

(9) Cf. supra p. 16 not. 2.

(10) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 162.

sus ordine sequuntur atque in codicibus Vindobonensibus. Neque vero Paradisus sibi constat, qui pariter atque codex membranaceus Vindobonensis nomen senis modo Marcum, modo Macarium indicat. Nam quum primum de *Marco* narrasset, postea scribit : « Ad hunc [Marcum] cum venissem diceremque : Abba *Macari*. . . . », tum in fine capitis : « Haec pauca de multis ex factis sancti *Macarii* vel dictis significavi. » Contra in versione Historiae Lausiacae antiqua totum caput ad *Macarium* refertur, qui Palladio ante cellam eius sedente et auscultante secum et cum diabolo ista confabulatus sit, et cui plane omnia, quae capite illo habentur, conveniant. Neque in ea Marci mentio fit, nisi ut, quae Macarius de eo retulerit, narrentur ; quibus adiungitur, Marcum, quum iuvenis esset, s. scripturas edidicisse, et insigniter mansuetum et castum fuisse.

78 Quid igitur ? Num statuemus, facta Marci mentione librarios inductos esse, ut, quae Macario conveniunt, Marco tribuerint, an, quod in iis, quae antecedunt, de Macario narratum est, Macario tribuisse, quae ad Marcum spectant ?

Haec quaestio primo quidem adspectu satis perplexa esse videtur ; sed, si accurate distinxerimus, facile solvetur. Rufini enim Continuatione Historiae Ecclesiasticae Eusebii, quae multo ante Historiam Lausiacam scripta est, edocemur, catulo hyaenae oculos a Macario Alexandrino restitutos esse. Nam legis : « Idem ipse Macarius leaenae speluncam habuit cellulae [suae] vicinam. Et quadam die catulos suos caecos ad eum belIua producit et ante pedes eius ponit. At ille quum intellexisset, pro caecitate oculorum bestiam supplicare, rogavit Dominum, ut eis redderet visum. Quo recepto matrem sequentes redeunt ad speluncam. Et paulo post ipsa cum catulis suis regrediens pelles ovium lanatas plurimas velut munus pro suscepta gratia ad senem defert morsu oris evectas, et ante fores eius depositis abscedit (1). » Dubium sane esse vix potest, quin eandem hanc sanationem catulorum leaenae supra Palladius significet. Quod si constat, dubitari amplius nequit, quin cetera quoque, quae capite isto Palladii narrationem de catulo hyaenae ad finem usque

A sequuntur, ad Macarium Alexandrinum spectent : eum, ex quo baptizatus sit, sexaginta annos non humi spuisse, annos quadraginta natum baptizatum esse, statura brevi fuisse et cetera, quae usque ad finem capitis leguntur. Nam ordo totius huius orationis postulat, ut haec de eodem sene intelligantur, a quo oculi catulo hyaenae restituti sunt. Illa vero si de Macario intelligenda sunt, senem quoque centum annorum, qui se et diabolum tam acerbe increpavit, Macarium fuisse facile statues. Nam quadraginta anni, quos Macarius ante baptismum vixit, et sexaginta, quos vixit accepto baptismo, si computantur, centum B annos efficiunt.

79 Itaque in sola antiqua versione rectam inveniri nominum scripturam intelligis, cunctaque, quae capite illo codicum Vindobonensium : « De Marco » inscripto habentur, ad Macarium Alexandrinum spectare, neque omnino Marcum in capite nominari, nisi ut id, quod de eo Macarius dixerit, narretur, cui quidem narrationi Palladius, Marcum, quum iuvenis esset, s. scripturas edidicisse, ac sanctitate et castitate insignem fuisse, addiderit.

Nec non, ut illud caput ita interpretemur, etiam nexus narrationis Palladii de Macariis suadere videtur. Nam Palladium, qui, quam- C diu Macarius Aegyptius vixerit, memorat, pariter, quot annos Macarius Alexandrinus attigerit, indicasse consentaneum est. Accedit, quod narratio Palladii de Macario Alexandrino, si illud caput ad Marcum refertur, iusto fine prorsus caret ; contra, si ad Macarium pertinet, ambae de Macariis Palladii narrationes praeclare invicem sibi respondent.

Tertium denique et firmissimum argumentum repetimus a Sozomeno, qui senem, de quo isto capite narratur, Macarium esse aperte docet Sozomenus enim : « Alter [Macarius Alexandrinus] vero », inquit, « serius D quidem presbyter factus est. Sed omnibus fere arctioris disciplinae exercitationibus est perfunctus, quarum alias ipse excogitaverat, quasdam ab aliis acceptas tanto studio excoluerat, ut *ex nimia cutis ariditate pili barbae ei non succreverint* (2). » Ubi Sozomenum Historiam Lausiacam e capite isto compilasse manifestum est. Quodsi autem ea, quae de barba senis in capite Lausiacae leguntur, ad

(1) Ruf. Hist. Eccl. lib. II cap. 4 ed. Basil. I. p. 243, Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 272, Migne Patrol. T. XXI p. 512.

(1) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. Valesius p. 516.

Macarium spectant, quis, quin cetera quoque, A quae illo capite continentur, in eundem cadant, amplius dubitabit?

Itaque perspicuum est, in codicibus Vindobonensibus pro Μακάριος falso scriptum esse Μάρκος. Quid quidem error cum ex adfinitate verborum tum ex indice: « De Marco » natus est, quem cum librarius aut lector, facta Marci mentione longum caput *de Macariis* finitum esse ratus, in margine adscripsisset, corruptela postmodum in textum facillime irrepsit.

80 Quam quidem corruptelam, quod in membranaceo codice modo Μακάριος modo Μάρκος legitur, antiquam esse, sed paullatim tantum genuinam vocem: Μακάριος textu expulisse, ut est in codice chartaceo, credideris. Auctoritati autem codicum Vindobonensium Lausiacae illo errore vix quidquam derogatur, quorum virtus in eo potissimum cernitur, quod res iusto ordine integras narrant, quod in editionibus graecis et in Herveti versione, ut saepissime, ita hic quoque, desideratur.

Sed haec, quae Palladius de Macario Alexandrino retulit, nunc quidem hactenus. Reliquum est, ut ad ea illustranda pauca moneamus.

§ 20. Ac primum quidem eo, quod Palladius narrat, se novem annos in Celliis seu Cellulis vixisse, difficultas quaedam chronologica nascitur. Palladius enim, qui se anno 388 Alexandriam venisse ipse testatur, etiam tradit, se, antequam in Cellulas abiret, tres annos circum Alexandriam (1), et annum integrum in monte Nitriae (2) habitasse. Quare, si anni computantur, ante annum 401 Cellulas non reliquisse videtur. Fateor quidem, verba: Ἐπὶ ἔτη τρία, quibus habitationis suae circum Alexandriam tempus significat, non solum tres integros annos, sed etiam tres fere annos indicare posse (3). Etiamsi vero hoc statuamus, certe tamen ante annum 400 Palladius ex Cellulis non decessit.

Atque cum hac temporum descriptione optime conveniunt Palladii verba, ipsum tredecim annos monachum fuisse, antequam episcopus fieret (4). E Cellulis enim afflictae valetudinis causa, ut ipse narrat, Alexandriam, deinde medicorum consilio Hierosolyma petiit, unde quum in Bithyniam venisset, episcopus ordinatus est (5). Quapropter eum anno post adventum suum tertio decimo Aegyptum reliquisse, et anno 401 episcopum B **81** factum esse consentaneum videtur. Praeterea anno 400 Palladium Alexandriae fuisse, iis quoque, quae de morte Evagrii ipse retulit, probabile fit (6).

Sed quominus id statuamus, prohiberi videmur loco dialogi de S. Chrysostomi vita, quem, testibus Georgio Alexandrino et Photio (7), Palladius episcopus scripsit. In hoc enim dialogo legitur, synodo Constantinopolitanae indictione XII habitae interfuisse *Palladium episcopum Helenopolis* (8), quae est urbs Bithyniae. Viri igitur docti, imprimis Baronius (9) et Tillemontius (10), non dubitarunt, C hunc Helenopolis episcopum eundem facere cum scriptore Historiae Lausiacae. Quoniam vero indictio XIII ab VIII Calend. Octobris i. e. XXIV Septembris (11) anni 399 incepit (12), Tillemontius, Montefalconius, Neander synodum mense Maio anni 400 habitam esse statuerunt (13) Scriptor vero vitae S. Chrysostomi, quae in AA. SS. Boll. invenitur, mense Martio aut Aprili anni 399 eam fuisse arbitratus est ob difficultates, quae synodum anno 400 habitam esse non admittunt (14).

(1) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 8 Opp. Meurs. l. I. p. 360.

(2) Ibid. p. 361.

(3) Matthiae Ausf. Griech. Grammatik ed. II T. II 586.

(4) Hist. Laus. ed. Meurs. prolog. Opp. Meurs. l. I. p. 340.

(5) Ibid. cap. 44 Opp. Meurs. l. I. p. 472.

(6) Ibid. cap. 88 Opp. Meurs. l. I. p. 550 sqq.; Tillemont Mémoires T. X p. 368 sqq., p. 796 Not. 7.

(7) Georg. Alexandrinus in Vita S. Jo. Chrysostomi. Photius in Bibl. ex rec. Bekker. Berol. 1824 p. 78, b. Cf. S. Jo. Chrysost. Opp. ed. Montfaucon T. XIII Praef. p. xi sq.

(8) Pallad. Dial. de vita S. Jo. Chrysostomi cap. 13. 14. S. Jo. Chrysost. Opp. ed. Montfaucon T. XIII p. 50 sq., Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 298. 300.

D (9) Baron. Annal. a. 388. 400. 403. 404. 405. 406.

(10) Tillemont Mémoires T. XI p. 500 sqq.

(11) Ideler Lehrb. d. Chronologie Berlin 1831 p. 412; Du Cange Glossar. s. v. *indictio*.

(12) AA. SS. Boll. Sept. T. IV p. 545, b. Tillemont Mémoires T. XI p. 158. 582.

(13) Tillemont l. I. p. 581 sqq. Not. 59. Montfaucon in Vitu S. Jo. Chrysostomi, S. Jo. Chrysost. Opp. ed. Montfaucon T. XIII p. 137 sqq. Neander, Der h. Joh. Chrysostomus u. die Kirche in dessen Zeitalter Berlin 1822 T. II p. 77 sqq.

(14) AA. SS. Boll. Sept. T. IV p. 543 sqq. Cf. Cave et Oudin. s. v. *Chrysostomus*. Bollandus Jan. T. I p. 1007 synodum Constantinopolitanam anno

82 Atque Baronius, Tillemontius, ceteri, ut Palladium Lausiacae scriptorem eundem facerent cum illo Helenopolis episcopo, praecipue locis quibusdam Historiae Lausiacae inducti sunt, quos genuinos esse vix certo constat. E quorum numero est locus Paradisi, quo, postquam prophetia Joannis in Lyco, Pallladium episcopum fore, narrata est, haec leguntur : « In quo [episcopatu] tempestatis illius, quae sub sancto Joanne commota est, interfui malis » (1). Idem habetur quidem etiam in graeco Meursii textu (2) ; sed Hervetus haec profert : « Dignus habitus sum ordinatione, quae meas vires superat, *in eum casum incidens, quem Joannes* [in Lyco] *praedixerat* (3). » Quae quidem lectio, quum toto capite de Joanne in Lyco narretur, probabilior videtur. (Quomodo codices Vindobonenses locum exhibeant, non examinavi.) Rursus et Baronius et Tillemontius tradunt (4), scriptorem Historiae Lausiacae Romae ob causam S. Joannis [Chrysostomi] morantem a Piniano Melaniae iunioris marito exceptum esse. Quod quidem in editione Meursii (5) et in Paradiso (6) legitur, sed deest in codicibus Vindobonensibus (7) et in antiqua versione. Denique Tillemontius Historiam Lausiacam in codicibus *Palladio Helenopolis episcopo* tribui docet (8), quod non omnino verum est ; nam codices Vindobonenses eam *Palladio episcopo* inscribunt (9).

83 Fateor ea, quae Palladio Helenopolis episcopo inde a tempore, quo S. Chrysostomus in exilium missus est, i. e. ab anno 404 accidisse dialogus tradit, in Lausiacae scriptorem optime cadere. Ille enim propter causam S. Chrysostomi Roman petiit, unde redux factus in urbem Syenem in Aegypto prope Blemmyes sitam in exilium abiit multosque diu perpessus est labores (10). Atque Palladius Lausiacae scriptor se Romae et Syenae fuisse ipse testatur (11). Accedit, quod Lausiacae scriptori Joannes in Lyco praedixit, ipsum, si episcopus factus esset, multos labores calamitatesque perpessurum esse (12). Denique illud, quod Palladius Lausiacae scriptor narrat, se, postquam episcopus factus per undecim menses in cella tenebrosa latuerit, recordatum esse verbi beati Joannis in Lyco (13), optime de exilii tempore, quo Palladius, Helenopolis episcopus, in Aegyptum abductus est, dici potest.

At alia, quae de Palladio Helenopolis episcopo in dialogo leguntur, eum scilicet synodo isti Constantinopolitanae interfuisse, in Lausiacae scriptorem cadere nequeunt. Primum enim descriptio temporum, qua hic in Historia Lausiaca ipse utitur, aperte repugnat. Deinde Palladius Lausiacae scriptor, quum Alexandria proficisceretur, hydropisi laborabat (14), ita ut eum vix reducem, postquam recens episcopus ordinatus est, ad causam Antonii Ephesi episcopi disceptandam, id quod dialogus tradit, a synodo electum esse,

401 habitam esse putavit, quod quidem neque cum verbis dialogi (l. l.), quo tum tumultum propter Gainam barbarum fuisse traditur, neque cum tota ejus temporis chronologia convenit.

(1) Parad. cap. 22, VV. PP. Rosw. p. 966. Cf. Baronii Annal. a. 388 ; Tillemont Mémoires T. XI p. 516.

(2) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 44 Opp. Meurs. l. l. p. 472.

(3) Ibid. p. 471, VV. PP. Rosw. lib. VIII c. 43 p. 740, 2.

(4) Baron. Annal. a. 388 ; Tillemont Mémoires T. XI p. 515.

(5) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 123 Opp. Meurs. l. I. p. 604.

(6) Cap. 49, VV. PP. Rosw. p. 980, 1.

(7) Cf. *Palladii Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem a nobis breviter delineatam*, infra huic nostrae editioni Historiae Lauciacae praepositam.

(8) Tillemont Mémoires l. l. p. 500.

(9) Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς γραφείσης Λαύσῳ πραιποσίτῳ παρὰ Παλλαδίου ἐπισκόπου περὶ βίου διαφόρων ἀσκητικῶν καὶ ὁσίων πατρῶν. Cf. *Palladii Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem a nobis breviter delineatam* infra l. l.

(10) Pallad. Dial. de vita S. Jo. Chrysost. c. 3. 4. 20. S. Jo. Chrysost. Opp. ed. Montfauc. T. XIII p. 11 sqq., 77 sqq., Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 267 sqq. 320. 321.

(11) Hist. Laus. Prolog. Opp. Meurs. l. I. p. 339.

(12) Ibid. cap. 44 p. 471.

(13) Ibid. l. I.

(14) Palladius tribus annis postquam Joannem in Lyco invisit, i. e. exeunte anno 397 (cf. supra p. 21), splene et stomacho laborare coepit. Qui morbus deinde in hydropisin vertit, unde a fratribus Alexandriam missus medicorum consilio aeris subtilioris gratia exeunte anno 400, ut patebit, aut ineunte 401 Hierosolyma et in Bithyniam venit. Hist. Laus. l. I.

aut instante aestate tam longum iter Ephesum A suscepisse (1), parum verisimile sit **84** Difficultates autem expediendi haec restat via. Socrates refert (2), Palladium episcopum Helenopoli Asounam translatum esse. Quid, si id ad Palladium episcopum dialogi scriptorem pertineat, ac paullo post synodum Ephesinam anno 401 habitam factum sit, Palladius vero Lausiacae scriptor hoc ipso anno in eius locum sit suffectus?

Atque rem ita se habere dialogus ille quodammodo ostendit. Cuis scriptor Photio et Georgio Alexandrino testibus est *Palladius episcopus* (3), in codicibus *Palladius episcopus Helenopolitanus, ab aliis etiam episcopus* B *Asponensis dictus* (4). Is igitur in dialogo se Romam primum venisse (5) ait aliquanto post Palladium Helenopolitanum episcopum, quem sub Innocentio Papa ibi fuisse ob causam S. Chrysostomi (6), et eo tempore, quo dialogus instituitur, apud Blemmyes in Aegypto detineri (7) scribit. Porro scriptor dialogi a Theodoro diacono, quocum illum sermonem conseruit, saepe per canos suos, ut verum dicat, senex obsecratur (8), quod sine dubio in Palladium Lausiacae scriptorem, qui tum vix annos quadraginta natus erat, cadere non potest. Unde inter duos illius temporis Palladios Helenopolis episcopos distinguen- C dum esse probabile est (9). Quod si constat, difficultatem illa, quae testimonio Socratis nititur, coniectura optime solvi vides.

85 Quomodocunque vero res se habet, ex iis, quae disputavimus, hoc liquet, iustam causam non esse, cur cum Tillemontio (10) chronologia, quae in historia Lausiaca legitur, relicta statuamus, Palladium Lausiaca scriptorem anno 399 Alexandria profectum esse, ineunte anno 400 episcopum esse ordinatum, et in Nitriam anno 390 venisse. Immo haec potius tenenda est chronologia, Palladium secundo Theodosii Magni consulatu, qui incepit a Calendis Januariis anni 388 (11), Alexandriam appulisse, anno 391 in Nitriam, ac subsequente in Cellulas venisse, annoque 401 episcopum in Bythynia ordinatum esse, unde etiam Historiam Lausiacam, ut supra (12) iam docuimus, anno 421 scriptam esse e verbis Palladii conficitur.

§ 21. Quod si est exploratum, Macarium Alexandrinum saltem usque ad annum 395 superstitem fuisse apparet. Nam tres annos cum Palladio in Cellulis vixit *in quiete degens* (13). Atque quin tres primi anni, quos Palladius in Cellulis transigebat, significentur, non facile dubitatis. Nec te Hierosolymitanum iter, quod Palladius circa annum 394 instituit (14), quominus tres primos annos fuisse dicas, impediet. Palladius enim, qui novem annos, quanquam saepissime interea peregrinatus **86** est, in Cellulis transegisse se nar-

(1) Pallad. Dial. cap. 13. 14. S. Chrysost. l. I. p. 49 sqq., Galland. Bibl. PP. l. I. p. 298. 299. 300.

(2) Socr. Hist. Eccl. lib. VII cap. 36 ed. I. p. 381.

(3) Cf. supra p. 81.

(4) Emeric. Bigot. de Palladio episcopo Helenopolitano Praef. in Bibl. Galland. l. I. Proleg. p. XXV.

(5) Cap. 1, S. Chrysost. Opp. l. I. p. 3, Galland. Bibl. PP. l. I. p. 261.

(6) Cap. 3, S. Chrysost. Opp. l. I. p. 11, Galland. Bibl. PP. l. I. p. 267.

(7) Cap. 20, S. Chrysost. Opp. l. I. p. 77, Galland, D Bibl. PP. l. I. p. 320.

(8) Cap. 4, S. Chrysost. Opp. l. I. p. 16, Galland. Bibl. PP. l. I. p. 270. 271, et passim per dialogum.

(9) Id Gregorius Alexandrinus et Photius sensisse videntur, qui scriptorem dialogi simpliciter *Palladium episcopum* dicunt. Ac Photius Palladium episcopum Helenopolitanum antea (Bibl. ex rec. Bekkeri p. 18, b laudaverat. Palladium episcopum cum tribus aliis episcopis S. Chrysostomo pulso Romam venisse Innocentius Papa clero Constantinopolitanae ecclesiae scripsit. S. Chrysost. Opp. ed. Montfaucon T. III p. 524. Eundem propter se et propter ecclesiam aerumnis affici ipse S. Chrysostomus tradit in ep. 148 l. I. p. 686. Eidem Palladio S. Chrysostomus (annis 404—407) epistolam scripsit, in cujus fine petit, ut ipsum Palladius de valetudine sua certiorem faciat. Ep. 113 l. I. p. 656. Quae quidem in aegrotantem Historiae Lausiacae scriptorem optime cadunt. Plurima, quae viri docti de Palladio disputarunt, legis Opp. Meurs. T. VIII p. 650 sqq. Cf. Emeric. Bigot. l. I.

(10) Tillemont Mémoires T. XI de Palladio p. 300—533 et passim.

(11) Teste Cassiodoro inde ab a. u. 601 consulatus a Calendis Januariis incepit. Cassiod. Chron. Opp. Cassiod. ed. 1656 p. 681. ed. Gareti p. p. 384, Migne Patrol. T. LXIX p. 1223. Cf. Ideler Lehrb. d. Chronologie p. 328. Ei. Handbuch der mathematischen u. technischen Chronologie Berlin 1825 T. II p. 149. De anno 388 cf. supra p. 58 not. 3.

(12) P. 24. Plurimi eam falso, ut iam patet, anno 420 aut 419 scriptam esse statuerunt; annum 421 indicarunt Cave et Oudin. s. v. *Palladius*, et Rettberg in libro: Allg. Encyklop. v. Ersch u. Gruber s v. *Palladius*.

(13) Cf. supra p. 66.

(14) Cf. supra p. 21. 22.

rat, etiam tres se annos cum Macario vixisse dicere potuit, etsi illo tempore breve iter instituerit. Macarium *in quiete sedisse* vix aliud quidquam significat, nisi eum munere sacerdotii in usum fratrum propter senectutem tum non amplius functum esse (1). Tillemontius e verbis Palladii conclusit, tribus illis annis elapsis Macarium obiisse (2), unde mors eius in annum 395 caderet, et quidem testante Martyrologio in IV ante Non. Januarias, Graecis Menaeis testibus in XIV ante Calend. Februarias (3). Sed num e verbis Palladii illud recte colligi possit, in dubium iure vocatur. Macarium enim post illos tres annos statim animam efflasse Palladius non dicit, sed hoc solum: Macarium Aegyptium anno ante adventum ipsius in solitudinem mortuum esse; cum Macario autem Alexandrino, Cellularum presbytero, se tres annos vixisse. Quid, si Macarius Alexandrinus, qui Palladio teste (4) in Nitria et in interiore vasta solitudine cellas habuit, post illos tres annos in aliam cellam abiit? Quid si congressui fratrum omnino se subduxit? Fateor, Tillemontii sententiam verisimilem quidem esse, sed certam eam nequaquam dixerim.

Sin, Tillemontii opinionem secuti, statuimus, Macarium Alexandrinum mense Januario anni 395 vita decessisse, eundem ante annum 295 natum, et ante annum 335 baptizatum esse, statuamus necesse est Nam Palladio auctore annos quadraginta natus baptismum suscepit, ex quo saltem sexaginta annos vixit (5). Macarii illo ad Tabennesiotas itinere edocemur, eum ante annum 348, quo Pachomius diem supremum obiit (6), **87** magna vitae monachicae laude floruisse; etenim Pachomius ei: « *Multis* », inquit, « *abhinc annis* cupii te videre, quum de te audirem » (7). Quare post annum 395 baptizatum esse eum aegre credideris.

Fabricius (8), Caveus (9), Oudinus (10), de Nessel (11), Pritius (12) nescio quibus fulti rationibus tradunt, Macarium Alexandrinum anno 404 e vita decessisse. Sed vix dubium est, quin in eum errorem ideo inducti sint, quod in textu graeco Meursii (13), in versione Herveti (14) atque in Paradiso (15) legitur, Macarium Alexandrinum Macario Aegyptio iuniorem fuisse. Id vero si fuisset, eum post annum 300 natum, post annum 340 baptizatum esse, et ante annum 348 tantam virtutis famam *multis abhinc annis* habuisse necesse esset, quod a verisimilitudine plane abhorret. Illud vero, Macarium Alexandrinum Aegyptio iuniorem fuisse, neque in codicibus Vindobonensibus, neque in antiqua versione habetur. Tillemontius Macarium Alexandrinum aetate fuisse minorem ideo putavit, quod scriptores eum semper post Macarium Aegyptium commemoraverint (16) Rem. Sozomenus explicat, qui, postquam de Macario Aegyptio disputavit: « Macarius », inquit, « Alexandrinus serius quidem presbyter factus est » (17). Atque etiam verisimile est, Macarium **88** Alexandrinum post Macarium Aegyptium monachum factum esse. Macarium vero Alexandrinum Aegyptio natu minorem fuisse, iam apud Makrizium legis (18). Nec, unde error in illa Historiae Lausiacae exemplaria irrepserit, certo dixeris. Quia autem Sozomenum ea, quae de Macariis habet, e Palladii Historia Lausiaca compilasse manifesto patet, additamentum, Macarium Alexandrinum serius presbyterum esse factum, iam Sozomeni tempore in Lausiaca exstitisse probabile est.

§ 22. Sed ad narrationes ipsas de Macario

(1) Simili modo Ephraem τὸν ἥσυχον ἀεὶ ἐξασκῆσαι βίον dicitur. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 101 Opp. Meurs. l. I. p. 572.

(2) Tillemont Mémoires ed. Bruxelles T. VIII P. III p. 1078.

(3) Cf. infra Caput VIII.

(4) Supra p. 69.

(5) Cf. supra § 19 p. 75 sqq.

(6) AA. SS. Boll. Mai T. III p. 290 sqq., cf. Tillemont Mémoires ed. Brux. T. VII P. III p. 1233.

(7) Cf. supra p. 71.

(8) Bibl. Graec. ed. Harless. T. VIII Hamburg. 1802, 4°, p. 365 s. v. *Macarius iunior Alexandrinus.*

(9) Scriptt. eccles. Hist. litt. s. v. *Macarius junior.*

(10) Comment. de Scriptt. eccles. s. v. *Macarii tres monachi.*

(11) Supplem. Comment. Lambec. Vindob. 1690 T. II in indice alphabetico s. v. *Macarius junior.*

(12) S. Macarii Aegyptii Opusc. et Apophthegm. Lips. 1699 Praef. § VII.

(13) Cap. 20 Opp. Meurs. l. l. p. 389.

(14) Ibid., et VV. PP. Rosw. lib. VIII cap. 19 p. 719, 2.

(15) VV. PP. Rosw. cap. 6 p. 950, 1.

(16) « Celui d'Alexandrie a été apparemment postérieur à celui d'Egypte aussi bien pour l'entrée dans la solitude que pour la naissance, puisqu'on le met toujours après l'autre. » Mémoires T. VIII P. III p 1043.

(17) Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. I. p. 516.

(18) Macrizi Geschichte der Copten v. Ferd. Wüstenfeld Götting. 1845 p. 110. 111.

Alexandrino e Historia Lausiaca prolatas veniamus. Quarum nulla apud alium scriptorem invenitur praeter solam de magorum monumento a Macario Alexandrino viso, quae in libro secundo (1) fere hoc modo habetur: Macarium prae ceteris senibus amatorem eremi fuisse, et inaccessa perscrutatum esse deserta. Aliquando eum invenisse locum in remotissimis eremi partibus positum omnibusque bonis repletum. Ubi duos habitasse fratres, qui propter multitudinem daemonum ibi degentium, ne alios eo monachos deduceret, eum admonuerint. Regressus autem quum opportunitatem loci fratribus indicasset, multorum animos inflammatos esse, sed ceteros dixisse: « Locus iste si vere, ut iactatur, a Jamne et Mambre consitus est, non aliud de eo credendum est, nisi quod diaboli opere ad deceptionem nostram praeparatus sit. Si enim vere, ut perhibent, deliciosus est et abundans, quid sperabimus in futuro saeculo, si hic deliciis fruimur? » Quibus verbis tandem ferventes iuvenum animos repressos esse. Rem scriptor libri secundi fama acceperat; nam scripsit: « *Ferebant* eum amatorem fuisse . . . . ; » tum: « Ubi etiam duos fratres invenisse *ferebatur*. » Fortasse etiam fama de duobus monachis, quos Macarius Aegyptius in remotissimis solitudinis partibus nudos **89** invenit (2), in indolem libri secundi narrationis vim aliquam exercuit.

Ad ordinem deinde, quo narrationes in editis exemplaribus se excipiunt, quod attinet, Paradisus et versio antiqua res eodem ordine, quo codices Vindobonenses, narrant; altera in hoc solo discrepat, quod illud, Macarium sibi proposuisse, ut quinque diebus in solo Deo mentem defigeret, omisit. Magis autem a codicibus differunt graecae editiones et interpretatio Herveti. In quibus ab initio capitis quatuor narrationes, quae in codicibus desunt, inveniuntur, atque cellarum Macarii enumeratio virginisque Thessalonica oriundae sanatio post historiam infelicis sacerdotis, qui fornicans sacra obierat, leguntur.

Ad res denique quod spectat, causa, cur Macarius sex menses nudus in palude Scetis A sederit, in Herveti et in antiqua versione non culicis elisio, sed spiritus fornicationis, indicatur. In quibus haec legis: « Ei aliquando molestiam exhibuit spiritus fornicationis, et tunc condemnavit seipsum sedere nudum sex menses in palude Scetis . . . » (3). Quam causam falsam esse existimo et inde fictam, quod talis poena soli ultioni culicis pungentis non congrua visa sit. Versio Herveti Macario quatuor tribuit cellulas in Scete, Libya, Celliis et monte Nitriae sitas. Sed Cellia ad Libyam pertinuerunt, neque codices neque editiones ceteraeque versiones plus tribus Macarii cellis norunt. Antiqua versio non habet, Macarium, B quum cogitationibus vanae gloriae vexaretur, arena humeris imposita eremum pervasisse, sed: « Sic ergo, » inquit, « iacuit usque ad vesperam; postmodum surrexit ad consuetum opus Domini » (4). Denique in Herveti et in antiqua versione, postquam narratum est, daemones e monumento « Janne et Mambre » magorum egressos a Macario fugatos esse, haec adduntur: « Ingrediente autem eo [Macario] in paradisum ei occurrit diabolus **90** cum stricta rhomphaea, ei minitans. Ad quem hanc vocem respondit sanctus Macarius: Tu venis ad me in stricta rhomphaea, et ego contra te C ingrediar in nomine Domini Sabaoth, in acie Dei Israel (5). »

Et haec quidem sunt, quibus editiones versionesque Historiae Lausiacae a codicibus differunt. Hoc solum accedit, quod in editionibus graecis et in versione Herveti traditur, Macarium Alexandrinum *bellaria vendidisse* (6). Ubi in Paradiso habetur: « *Negotiator erat*, » glossa in margine adscripta: « Ms. addit: *qui poma vel legumina nucesque vendebat* » (7). Quae glossae verba etiam in codicis pervetusti, quem Romae in bibliotheca monasterii Yerusalemme in Croce adii (8), textu leguntur. Antiqua denique versio Roswei- D dianae collectionis idem, quod graecus textus et Herveti versio, profert: « *Grutaria vendens* (9). » Sed neque codicibus Vindobonensibus neque ceteris antiquis fontibus, quos examinabimus, eiusmodi quidquam continetur.

(1) Cap. 29, VV. PP. Rosw. p. 480, 2 sqq.

(2) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 3, 4; Apophthegm. s. v. *Macarius Aegyptius* § II; Coteler, Eccl. Graec. Mon. T. I p. 526 sqq. Cf. infra Caput VI.

(3) VV. PP. Rosw. p. 722, 1, 992, 1.

(4) Cap. 10, VV. PP. Rosw. p. 993, 2.

(5) Herveti versio cap. 20, VV. PP. Rosw. p. 722, 2. Antiqua versio cap. 10, ibid. p. 992, 1.

(6) Τραγήματα πιπράσκων Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 20 Opp. Meurs. p. 389. Versio Herveti ibid. p. 390 et VV. PP. Rosw. p. 719, 2.

(7) Cap. 6, VV. PP. Rosw. p. 950, 1.

(8) Cf. supra p. 13.

(9) Cap. 9. VV. PP. Rosw. p. 989, 2.

Hoc etiam, quod in graecis editionibus, Herveti versione et in Paradiso habetur, Macarium Alexandrinum virtutibus vitae monachicae Macario Aegypto antecelluisse (1), in codicibus Vindobonensibus et inversione antiqua non legitur.

§ 23. Ad singulas autem narrationes, quas de Macario Alexandrino e Lausiaca Palladii protulimus, illustrandas haec animadvertenda sunt.

Primo abstinentia Macarii Alexandrini magnopere praedicatur. Qui usum Tabennesiotarum per totam quadragesimam coctis cibis se abstinentium secutus, septem annis nihil, quod igni admotum esset, comedit, sed sola cruda olera **91** et legumina, si quae forte invenisset, humectata gustavit. Ac quum audivisset, fratrem quendam libram panis comedere, buccellatis, quae habuit, in lagenam immissis solummodo tantum, quantum manu efferre poterat, comedit, tribusque annis quatuor tantum vel quinque unciarum cibis usus est. Olei autem sextarium anno in alimentum consumpsit. Iam ad libram duodecim unciae redeunt (2). Ac Ξέστης seu sextarium olei duodeviginti fere uncias habuit (3). Unde abstinentiam Macarii maximam fuisse apparet (4). Nec solum oleo senes in alimentum, sed etiam ad unguendas et moliendas ab opere manus uti solebant (5); a quo usu iam S. Antonius se abstinuit (6). Ac coctis cibis multi senes usi non esse dicuntur. Ex quibus Ammonius inde a iuventute usque ad mortem solis crudis cibis vescebatur, nec unquam, quod igni admotum esset, comedit praeter panem (7). Moyses abbas ex latrone monachus factus, quum plurimum operaretur et quinquaginta orationes quotidie perageret, nihil praeter siccum duodecim unciarum panem sumpsit (8). Apollo abbas non amplius quam olera, quae sponte nascuntur in terra, neque panem, nec legumen, neque ex fructibus arborum quidquam, neque omnino ea, quibus igni admotis homines vescuntur, comedit (9). Serapion Sindonita praeter panem et aquam nihil sumpsit (10). Evagrius, ex quo in solitudinem **92** venit, neque lactucam tetigit, neque minutum olus, nec viride quidquam, nec fructum, nec uvam, nec lavacrum, nec carnem, nec panem, nec vinum, neque omnino quidquam ex iis, quae per ignem transeunt, praeter quaedam olera cruda et modicum aquae. Sextodecimo autem huiusmodi vitae anno quum propter corporis stomachique imbecillitatem panem quidem tetigisset, cocta tamen olera ad mortem usque non gustavit (11). Philoromus denique presbyter coctis cibis duodeviginti annis se abstinuit (12).

Macarius Alexandrinus, ut omnino non vesci cupiit quod tamen humana natura non admittebat, ita etiam in somno vincendo quid posset experiri statuit, totisque viginti diebus sub coelo degens nihil omnino dormivit; sed postremum naturae eum cedere necesse fuit. Noctem vero saepissime pervigilasse multi senes feruntur. Ex quibus Dorotheus, apud quem Palladius Lausiacae scriptor prope Alexandriam vixit, a iuventute usque ad senectutem nunquam sponte dormivit, sed non nisi inter operandum vel comedendum oculos somno parum connivebat (13). Porro Arsenius unam somni horam strenuo exercitatori sufficere perhibuit, atque ipse tota nocte pervigilata mane parum sedens dormivit (14). S. Antonius denique totam persaepe noctem insomnem duxit (15). Quanquam senem aliquem somno sic, ut Macarium Alexandrinum, abstinuisse non inveni.

Tertium denique summae Macarii Alexan-

(1) Hist. Laus. ed. Meurs. l. l. Versio Herveti l. l. Paradis. l. l.

(2) Boeckh Metrolog. Untersuchungen Berl. 1838 p. 160 sqq.

(3) Ibid. p. 17 sqq. Cf. Steph. Thes. s. vv. Ξέστης et Οὐγκία.

(4) Evagrius quatuordecim annis *libram* panis quotidie ac *tribus mensibus* sextarium olei consumpsit. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 88 Opp. Meurs. l. l. p. 353. Dorotheus senex quotidie *sex unciarum* panem comedit ac modicum aquae bibit. Ibid. cap. 2 p. 349. Abbas Elias, senex quum esset, *trium unciarum* panem et tres oleas quotidie comedit. Ibid. p. 493.

(5) Regula S. Pachomii cap. XCII, Holst. Cod. Regularum ed. Aug. Vindelic. 1759 T. I p. 31, 1.

(6) Vita S. Antonii cap. 7, S. Athan. Opp. T. I P. II p. 638.

(7) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 14 Opp. Meurs. l. l. p. 377.

(8) Ibid. cap. 23 p. 416.

(9) Ibid. cap. 53 p. 496.

(10) Ibid. cap. 84 p. 542.

(11) Ibid. cap. 88 p. 553.

(12) Ibid. cap. 113 p. 584.

(13) Ibid. cap. 2 p. 352.

(14) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 4, 2. 3.

(15) Vita S. Antonii cap. 7, S. Athan. Opp. T. I P. II p. 638.

exercitationis argumentum hoc est, quod ter solam ultionem culicis pungentis sex es nudus in palude Scetis sedit. Unde a reverteret, a culicibus toto corpore ita ratus fuit, ut ex sola voce agnosceretur, lephantiasi laborare videretur. Ita vero n Evagrius, qui a spiritu blasphemiae quondam vexatus diebus quadraginta m non ingressus erat, toto corpore dis scatuisse traditur (1). Idemque Eva-, a daemone fornicationis quondam tus, hiemis tempore tota nocte in puteo (2). Sed nequaquam Palladius ita in-gendus est, ut dixerit, Macarium sex men- in paludis aqua sedisse: sed, ut sponte st, apud paludes vel in ripa paludium. regiones culicibus aliisque insectis ho-um abundare Minutoli indicat (3). Li-ius autem, qui Macarium in paludibus ter spiritum fornicationis sedisse fin-4), Palladium falso isto modo intellexisse ur. Idemque Macarius Alexandrinus alias liam causam in Scetis paludes secessisse, culicibus perforatum Macarius Aegyptius ratres reduxerit, in Apophthegmatis (5) ur.

d iam de illo cepotaphio Jannes et bres magorum, quod a se visum esse rius ipse Palladio retulit, disputemus. Eo nomine a Judaeis magi dicebantur, qui-um Moses et Aaron coram Pharaone pro-s concertarunt. Ex qua traditione, ut docet Theodoretus, Paulus apostolus ina illa in epistola ad Timotheum desum-omnes increpans, qui, quemadmodum es et Mambres Mosi restiterint, ita ipsi A veritati resistant (6). Quae apostoli verba ad librum apocryphum « Jamnes et Mambres » inscriptum respicere, Origines perhibuit (7). Unde patet, traditionem, qua Jannes et **94** Mambres magi Mosi adversantes vocabantur, satis antiquam fuisse. Atque eodem nomine magi isti a Targumista Jonathan, nec non in Talmud Babylonico (8) appellantur. Nec solum apud Judaeos, sed etiam apud Graecos, et apud Romanos Jannes et Mambres laude magicae artis floruerunt. Nam Jannes et Mambres magos artibus maigcis excelluisse, et ab Aegyptiorum populo Musaeo (Mosi) oppositos esse, Numenius Pythagoraeus in fragmento, B quod est apud Eusebium (9), scripsit. Ac Plinius (10). « Est, » inquit, « et alia Magices factio a Mose et Jamne et Jotape Judaeis pendens. » Abulpharagius in Dynast. I. Artemonium quendam laudat, qui Mosen decem annos natum a filia Pharaonis Jannes et Mambres sapientibus instituendum traditum essue docuerit (11). Atque in vetere Midrasch ad Exod. XV, 10 « Joannes et Mamres » magos submersos esse in mari rubro narratur, quocum catena arabica ms. in Pentateuchum convenit, in qua haec habentur: « Haec nomina magorum, qui steterunt contra Mosen: Deiannes, Jambaras et Sarudas. Deus vero C eos perdidit in mari rubro (12). » Unde Hammundo (13) visum est, apud Palladium pro κηποτάφιον legendum esse κενοτάφιον i. e. sepulchrum vacuum. Cui Palladii narratio, daemones dixisse, ab ipsis magos ibi sepultos esse, repugnat (14). Sepulchrum vero in horto arboribus consito, quales etiam **95** nunc pulcherrimi in Oasibus plantan-

) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 88 Opp. Meurs. p. 553.

Ibid. l. l.

Reise zum Tempel des Jupiter Ammon in libyschen Wüste u. nach Oberaegypten p. 205.

) Cf. supra p. 89.

) S. v. *Macarius Aegyptius* § XXI Coteler. . Graec. Mon. T. I p. 537 sqq. Cf. infra Ca-VII.

) II Timoth. 3, 8. Ad quem Apostoli locum doretus haec scripsit: Τὰ μέντοι τούτων ὀνόα οὐκ ἐκ τῆς θείας γραφῆς μεμάθηκεν ὁ ς ἀπόστολος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν Ἰουων διδασκαλίας. Ed. Noesselt. Halae 1771, T. III p. 689.

) In Matth. Comm. Series § 117. Orig. Opp. de la Rue Paris. 1740 T. III p. 916, 2.

) Tract. Menachoth cap. IX.

) Praep. evang. IX, 8, ed. Heinichen Lipsiae 1842, 4°, T. II p. 12.

(10) Nat. Hist. XXX, 2, ed. de Grandsagne Paris. 1829 T. VIII p. 288. Cf. notas ibi ad l. l. adiectas.

(11) Bar-Hebraei Chron. Dyn. ed. Kirsch Lips. D 1788 p. 14.

(12) Henr. Hammoud. ad II Timoth. 3, 8.

(13) Ibid.

(14) Magorum nomina apud varios scriptores varie leguntur. In N. T. leguntur Ἰαννῆς et Ἰαμβρῆς, atque in solis duobus codd. legitur Μαμβρῆς. In Vulgata, Evangelio Nicodemi et apud Patres habetur lectio *Mambres* atque interdum *Jamnes*. In Peschito vocantur : *Jonis* et *Jambaris*, in Talmud, Targumim et libris rabbin. : *Janis et Jambris*, *Jamnes*, *Jannis*, *Jannos*, *Jonos*, *Jochane*, *Jachne*, *Jochana* et *Mamre*, *Jambros*, *Jombros*, *Jambres*. Cf. Coteler. Patres Apostolic. Constitut. Apost. VIII, 1 ed. Antv. 1700 T. I p. 388. Allg. Encyclop. v. Ersch u. Gruber s. v. *Jannes*.

tur (1), positum saxoque quadrato, quo hodiedum Aegyptia monumenta exstructa conspiciuntur (2), aedificatum fuit. Nec non puteo, qui fere in nullo tali Aegypti sepulchro desideratur (3), ornatum fuit, multumque auri in monumento depositum esse fama tulit. Appropinquanti vero Macario septuaginta fere daemones e monumento egressi variisque formis praediti occurrerunt, alii clamantes, alii exsilientes, alii magno fremitu in eum dentibus stridentes ; ceteri tanquam corvi volantes eius vultui insultarunt. Consimili autem modo S. Antonio in sepulchro pernoctanti daemones in forma leonum, ursorum, leopardorum, taurorum, serpentum, aspidum scorpionum adtue luporum apparuerunt dentibusque in eum striderunt (4). Eidemque Antonio in castello quodam degenti daemones clamarunt : « E nostris recede sedibus ! Quid tibi cum eremo ? Nostras nunquam feres insidias » (5). Iisdem fere verbis daemones isti Macarium Alexandrinum exceperunt. Quorum quidem eos, qui volabant, cum corvis, quibus illa eremus hodiedum abundat (6), Macarius comparat. Atque corvorum species daemonibus haud raro tribuntur (7). Sepulchra denique monumentaque **96** eremi a daemonibus inhabitari eorumque in potestate haberi, Siwah Oasis incolae etiamnunc credunt (8). Mirum est, quod Macarius daemonibus, cognito monumento se recessurum esse, fide data promisit. Nam daemones omnino non audiendos esse S. Antonius docuit (9). In antiqua versione Macarius haec tantum verba : « Oportet me ingredi et videre » respondisse, daemonesque non curans intrasse, perhibetur (10). Quod tamen textui codicum, editionum ceterarumque versionum repugnat. Neque Macarius vere pa-

A ctum cum daemonibus iniit, sed illa, ut daemones recederent, sponte promisit. Diabolus iste, qui Macario monumentum intranti stricto gladio obviam venisse in duabus, ut monuimus, Lausiacae versionibus falso traditur, daemon princeps esse videtur, qui testante S. Antonio, ceteris daemonibus superatis, ipse « advenit horribili forma, ut terrorem incutiat, multaque iactitat, sed mentitur, nec extimescendus est, quia per Christi gratiam vana sunt omnium daemonum molimina » (11). Res vero, quas Macarius monumentum ingresssus invenit, cadum aeneum catena ferrea ex puteo pendentem, malaque intrinsecus vacua, a Pal-

B ladio ῥόαι vocata, aliaque eiusmodi in Aegypti sepulchris hodiedum inveniri, non est quod pluribus dicam. Ac fraus illa diaboli, qui arundines signi causa in via positas collegerat, virgoque munda veste induta, quae urnam aqua stillantem in capite gestans fessum senem tres dies provocabat, grex denique bubalorum, qui siti oppressum nutrivit, virtutem et constantiam Macarii divinaeque gratiae ei impertitae magnitudinem ostendunt. Bubali autem circum Nitriae paludes hodiedum creberrimi sunt (12). Narratio vero libri secundi de eodem monumento a Macario viso fama, ut docuimus, valde depravata Palladii narra-

C tioni posthabenda est. Atque istum magorum hortum manibus **97** Aegyptiorum iussuque, ut videtur, Pharaonis adornatum fuisse, a Palladio haud obscure indicatur ; quare ab hortis magicis, qui haud raro leguntur, ille distinguendus esse videtur (13). Sed ad cetera veniamus.

Macarius aspidem, a qua in puteo ad recreandos fratres fodiendo mordebatur, inde a faucibus prorsus discerpsit. Isque mos apud Mamelucos hodiedum obtinuit, qui a scorpione

In codice membranaceo Vind ob. magi vocari videntur: Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς, in codice chartaco vocantur Ἰαννῆ καὶ Ἰαμβρῆ. De illis magis quae viri docti disputarunt, collegit Fabricius in libro : Cod. Pseudoèpigr. V. T. Hamb. 1722 p. 813 sqq. De iisdem scripsit Zentgraf. : Disp. hist. de Jamne et Jambre celeberrimis Aegyptiorum magis Witteb. 1669, 4°. J. G. Michaelis : Diss. de Janne et Jambre famosis Aegyptiorum magis Halae 1747, 4°.

(1) Minutoli Reise zum Tempel des Jupiter Ammon in der libyschen Wüste u. nach Oberaegypten p. 173. Cf. Sulp. Sev. Dial. I cap. 13 Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 406, 2, Migne Patrol. T. XX p. 192.

(2) Minutoli l. I. p. 61.

(3) Ibid. p. 44. 61.

(4) Viti S. Antonii cap. 9, S. Athan. Opp. T. I. P. II p. 640 sqq.

D (5) Ibid. cap. 13 p. 642.

(6) Minutoli l. I. p. 186.

(7) Cf. S. Hieron. Commentt. in lib. Job in fine cap. 38. Grimm Deutsche Mythologie Ed. II p. 949.

(8) Minutoli l. I. p. 82.

(9) Vita S. Antonii cap. 24. 25. S. Athan. Opp. l. I. p. 650 sqq.

(10) VV. PP. Rosw. p. 992, 1.

(11) Vita S. Antonii cap. 24 l. I. p. 650.

(12) Minutoli l. I. p. 206. Cf. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 51.

(13) Eos non accurate distinguere videtur Duentzer in libro : Die Sage von. Dr. Johannes Faust. p. 192.

:ti, ut vulneri medeantur, scorpionem m super recens vulnus conterunt (1). 'pionibus autem eremus illa abundat (2). tribus cellis, quas in interiore vasta so-.ine, in Celliis et in monte Nitriae Maca-Alexandrinus habuit, una, in qua per lragesimam in tenebris sedebat, ostio ca-. Cellae enim monasteriorum illius regio-enestris hodie quoque carent, ita ut lux ım per ostium intret (3). Eamque Maca-ellulam in interiore vasta solitudine sitam e verisimile est. Altera autem in Celliis, idetur, sita angustissima fuit, in qua ille edem quidem extendere poterat. Cujus-l cellis alii quoque senes usi esse dicun-4). In tertia denique cella, duabus illis liore, Macarius adventantes excepit, quod ıllam Nitriae montis, quem plurimi et mo-i et peregrini visere solebant, optime ca-Erga quos, si ad ipsum accedebant, Ma-ım Alexandrinum hilariorem Aegyptio rio fuisse, atque urbanitate quadam iu-s ad disciplinam monachicam allexisse, ates nescio unde accepit (5).

virgine Thessalonica oriunda, quam Ma-s Alexandrinus oleo sancto unxit preci-ue viginti dierum sanavit, non est quod itemus. Quare ad monasterium Pachomii Macario invisum transeamus. Quod per-o numero monachorum affluxisse con-er traditur (6). Macarium quidem veste rii indutum Pachomius septem diebus ttere noluit. Ubi animadvertas, Pacho-regula, ut saeculo renunciaturus paucos ante ianuam monasterii remaneret di-oque se esse ostenderet, praescriptum

A fuisse (7). Iisaemque fere verbis, quibus Macarium Pachomius, aliquando Palaemon Pachomium (8), S. Antonius Paulum simplicem (9) repulerant. Pachomius in illa narratione spiritum prophetiae habuisse dicitur, quod et in vita eius quodammodo traditur (10). Ac monachi monasterii illius ramos palmarum tractant, quod in monasteriis S. Antonii aliorumque senum fieri solebat (11). Atque in Terraneh, quae est urbs prope Nitriam sita, ex iunco, qui in ejus paludibus creberrimus est, tapetes venustissimi adhuc texuntur (12).

Propositum Macarii, quinque diebus cum solo Deo conversandi totamque mentem in eo B solo defigendi, tertio die daemon, in flammam ignis conversus, irritum fecit. Qui stoream, in qua senex stabat, combussit, eumque ipsum adurere visus est. Unde hunc ignem non phantasma daemonis fuisse, sed vim comburendi habuisse credideris. Daemones vero, qui varias omnino induunt formas (13), ignis specie apparuisse atque incendium excitasse, alibi haud facile leges.

99 Sacerdos ille, qui fornicans sacra peregerat, non nisi data fide, munera sacerdotis se non amplius obiturum esse, a Macario sanatur. Veteris enim ecclesiae disciplina fuit, C ut sacerdos, qui carnis peccatum aut aliud grave crimen commiserat, a ministerio altaris prohiberetur et ad laicorum communionem redigeretur. Cuius exempla sunt in Decreto Gratiani (14) et in libris poenitentialibus (15). Macarius infelicem, cui funestissimus cancri morbus ob istud peccatum erat inflictus, num credat Deum esse, quem nihil lateat nec quisquam illudere possit, numque cognoscat pec-

Minutoli l. I. p. 77.
Ibid. p. 204.
Tischendorf et Wilkinson l. I. supra p. 2.
Passim. Marcianus in cella non ampliore ɔre suo se inclusisse legitur VV. PP. Rosw. X cap. 3.
Socr. Hist. Eccl. IV cap. 23 ed. Vales. p.

Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 39 in fine, Opp. s. l. I. p. 456. Vita S. Pachomii cap. 5, AA. Boll. Mai. T. III p. 310. S. Hieron. Praef. in am S. Pachomii Holsten. Cod. Regul. T. I .

Regula S. Pachomii cap. 49 Hosten. l. I. .

Vita S. Pachomii cap. 1, l. I. p. 297, 1.
Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 29 Opp. Meurs. ›. 429.
) Pachomium res occultas cognovisse atque absentes vidisse in eius vita capp. 4 et 6 l. I. p. 308, 1. 314, 2 legitur.

(11) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 40. 29. 2 ac passim.

(12) Minutoli l. I. p. 189. 202.

D (13) Specie galli gallinacei adhibita diabolus Pachomium tentare conatur. Vita S. Pachomii cap. 2. In forma vaporis diabolum apparere tradit Delrio Disquis. magic. lib. II Q. 28 S. 2 p. 302. ed. I.

(14) Can. 9 Dist. L : « Qui igitur post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, ut ad altaris ministerium ulterius non accedat. » Tum ibid. can. 10 : « Sin autem eum fraternitas tua talem poenitentiam agere cognoverit, ut ei iuste ad recipiendam inter laicos communionem et ante exitum debeat misereri, hoc in tuae fraternitatis ponimus potestate. » Cf. ibid. can. 8. 11. 12.

(15) Lib. Poenit. Theodori Cantuar. XVIII § 1. Die latein. Poenitentialbücher der Angelsachsen von

catum suum, interrogat. Quae quum annuisset A et peccata confessus esset, morbo liberatus est. Equidem his Macarii interrogationibus ordinem ad dandam poenitentiam tum usitatum contineri crediderim ; nam in libro poenitentiali Bedae presbyteri (1) sacerdos consimili modo poenitentem primum, num in Deum credat, denique num peccata ipsi demitti velit, interrogare iubetur. Alio cancri morbo, qui φαγέδαινα nominabatur, Stephanus Libys genere aegrotasse legitur (2).

De iuvene illo a daemone vexato, quem Macarius manibus in caput et cor ejus impositis sanavit, non est quod disseramus. Mirum autem id, quod sequitur, cuipiam videatur, cur Macario Alexandrino in mentem venire potuerit, adire Romam οἰκονομίας gratia, ut in textu graeco legitur. Sed e S. Hieronymo discimus, eo tempore, quo totus Oriens **100** monachis affluebat, Romae atque omnino in Occidente monachicam vitam in primis incunabulis iacuisse. Quae inde ab Alexandrinis presbyteris, papa Athanasio ac postea Petro eius successore, qui Romae exulantes S. Antonii vitam divulgarunt, prima in Occidente initia cepit. Nam Romae nemo propter rei novitatem ignominiosum vel turpe nomen adsumere eo usque ausus erat (3). Haec quum ita se habeant, ubinam Macarius uberiorem homines sanandi et Deo reconciliandi messem invenire potuit, quam Romae, unde Rufinus, S. Hieronymus, Melania, Marcella, Paula, alii, ut senum vitam cognoscerent et imitarentur, in Aegyptum ventitabant? Verba *οἰκονομίας gratia* non ad dispensationem rerum terrestrium, quo sensu vox illa est in Palladii capite de Serapione, sene regionis Arsenoitis (4), sed ad dispensationem virtutum, quas a Christo Macarius acceperat, retulerim. Sicut vero Macarius arena humeris imposita cogitationes xenodoxiae impugnavit, ita Palaemonis hortatu Pachomius arenam portando abegisse somnum legitur (5). Quis ille Theosebius cosmetor fuerit, invenire non potui. Cui Macarium, quid portaret, interroganti responsum datum est: « Vexo eum, qui me vexat ». Consimile responsum Palladius ab Isidoro, quem interrogaverat, cur aetate admodum provectus corpusculum contereret, hoc accepit : « Id me occidit, ego ipsum occidam (6) ».

Et, haec quidem erant adnotanda ad ea, quae in codicibus Vindobonensibus « De Macario Alexandrino » inscripta leguntur. Ad cetera, quae sub falso indice : « De Marco » ex iisdem codicibus protulimus et ad eundem Macarium Alexandrinum spectare ostendimus, haec animadvertenda sunt.

B Primum similem gratiam perspiciendi cuiusvis monachi ad sacramenta accedentis mentem Eulogius presbyter possedisse **101** legitur (7). Ammon quoque, quum sacrificium offerret, vidit angelum stantem in dextra altaris, fratresque ad sacram communionem accedentes in libro notantem (8). Alius etiam senex sacrificanti sibi a dextra et a sinistra angelos adstantes vidisse narratur (9). Ac Macarium dignitatem vel indignitatem eorum, qui ad altare accedebant, cognovisse legimus libro secundo (10). Quod idem de Marco sene Sozomenus (11) retulit, Palladium secutus.

C Istis autem verbis πολιοφάγε, λῆρε, φαγόγηρε, quibus Macarius, quum in extrema senectute in cella sederet, se ipse increpuit, S. Antonio et Paulo simplici daemonem quendam maledixisse legis (12). Neque incongrue iis dicta contumeliosa, quibus summa incontinentia significetur, cernas.

De caecis hyaenae vel leaenae catulis a sene eremi sanatis etiam Sulpitius Severus tradidit (13), qui senem oculos eorum restituentem non nominavit, attamen *eum duobus Nitriae monachis olim in monasterii conversatione carum et familiarem fuisse, et duodecim annos in extremo illo deserto Blembis con-* D *tiguo anachoretam habitasse* ait. Ubi pro *Blembis* in collectione Rosweidi falso, ut opinor,

Dr. Fr. Kunstmann Mainz 1844 p. 56. Beda de remediis peccatorum, ibid. p. 135. Similia in aliis libris poenitentialibus leguntur.

(1) Ibid. p. 146.

(2) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 21 Opp. Meurs. b. l. p. 440.

(3) S. Hieron. ep. 127.

(4) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 77 Opp. Meurs. p. 537.

(5) Vita S. Pachomii cap. 1, AA. SS. Boil. Mai. T. III p. 297.

(6) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 2 Opp. Meurs. l. l. p. 349.

(7) Ibid. cap. 76 p. 537.

(8) Ibid. cap. 73 p. 536.

(9) VV. PP. Rosw. lib. X cap. 199 p. 927, 2.

(10) Cf. infra Caput IV.

(11) Sozom. Hist. Eccles. lib. VI cap. 29 ed. Vales. p. 681.

(12) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 29 p. 436.

(13) Dial. I cap. 15 Galland. Bibl. PP. T. VIII p. 407, 1, Migne Patrol. T. XX p. 193.

Memphis (1) est ; nam desertum Memphi con- A tiguum vix extremum vocaveris. Ac desertum, in quo anachoreta vivebat, a Nitria longe distare cum Sulpitius Severus ipse narrat, tum inde patet, quod illi Nitriae monachi septimo demum mense id invenerunt (2). Blembos vero Sulpitius Severus Blemmyes vocare videtur, Strabone testante (3) Aethiopum subditos, **102** Aegyptiis finitimos. Etenim Sulpitius Severus paullo post, adolescentem quendam, quum in Aegypto tribunus esset, *frequentibus adversum Blembos expeditionibus* quaedam eremi loca contigisse (4), narrat. Quae expeditiones quin contra Blemmyes nomades, finium Aegypti accolas, factae sint, vix dubium est (5). B Sed Macarium Alexandrinum duodecim annos in ista Blemmyum eremo anachoretam vixisse, id quod alibi non traditur, solo Sulpitio teste non crediderim ; is enim rem fama accepit, quam Palladio Paphnutius, Macarii discipulus, retulit, qui Macarium, quum catulis oculos restitueret, *domi in aula cellae ipsius sedisse* dixit. Familiaritatis autem senum cum feris plurima exempla inveniuntur (6). Ludolfus quoque quum saec. XIV Palaestinam inviseret, de terris Jordani adiacentibus haec tradidit : « Supra fluxum Jordanis sunt plurima Graecorum et Schismaticorum monasteria et C eremitoria gratiosa. Juxta eundem fluxum innumerabilia cernuntur animalia silvestria parva et magna omni vespere se adaquantia, specialiter leones, vulpes, capreoli, cervi et lepores, capri silvestres et huiusmodi animalia, quae iuxta homines incedunt ut animalia domestica. In eodem loco temporibus meis trans ripam Jordanis leo adsidue esse solebat, et homines transeuntes aspexit et cauda blandiens more canis et non fugit, nec de die alicui aliquid damni intulit. Tandem quidam sagittarius noster, volens eum terrere et irritare, sagittam emisit. Leo se non movebat, sed ad sagittam adorabat, et cum ille denuo D sagittam emitteret, leo se directe contra sagittam erexit, quasi ore et pedibus eam capere desideraret. Postmodum in hoc loco non est visus leo, sed quam plurima damna intulit hominibus et iumentis (7). »

Porro causam, cur Macarius, ex quo baptizatus est tempore, septuaginta annis humi non spuerit, aliam nisi ut continentiam ostenderet, non invenio. Sed pili barbae ob nimiam exercitationem etiam Joanni in Lyco non enati esse leguntur (8). Ultima denique ista narratio de cogitationibus, quae Palladium abire iusserint, quod nihil ageret in solitudine, varie exculta alibi quoque occurrit (9).

§ 24. Et haec quidem ad caput Palladii de Macario Alexandrino illustrandum dicenda erant. Restat, ut quatuor narrationes, quibus textum a Meursio editum Hervetique versionem in illo capite codicibus Vindobonensibus ceterisque versionibus locupletiorem esse docuimus, examinemus. Quae quidem capitis initio post Palladii verba, Macarii Alexandrini **103** alia se ipsum vidisse opera et signa, alia se ab iis, qui una cum eo vixerint, didicisse, ita leguntur :

« Is quum apud patrem Antonium magnum electos quondam palmae ramos, quos ille tractabat, vidisset, unum ab eo manipulum ramorum petiit. Cui Antonius : Scriptum est, inquit, Non concupisces res proximi tui. Quod solum quum dixisset, rami omnes statim tanquam igni torrefacti sunt. Id ubi Antonius vidit, Macario, Ecce, inquit, spiritus requievit super te, erisque mihi deinceps haeres virtutum mearum.

« Eundem corpore valde defatigatum in solitudine diabolus invenit, eique : Ecce, inquit, gratiam Antonii accepisti ; cur tandem non uteris dignitate, atque a Deo cibum et vires ad iter ingrediendum petis ? Hic autem respondit : Virtus mea et laus mea Dominus. Tu autem ne tentaveris servum Dei ! Fecit ergo diabolus, ut ei phantasma appareret, camelus onera baiulans et errans per solitudinem, habens omnia ad usum necessaria. Quae

(1) VV. PP. Rosw. lib. IV cap. 8 p. 540, 2.

(2) Dial. I, l. I.

(3) Geograph. lib. XVII initio.

(4) Dial. I cap. 22 Galland. Bibl. PP. l. l. 408, 2, Migne l. I. p. 197.

(5) Plinius (Nat. Hist. V, 8) Blemmyas gentem in confinibus Aegypti habitantem perhibet, « quibus traduntur capita abesse, ore et oculis pectori affixis. » Vopiscus in Probo 17 : « Blemmyas, » inquit, « etiam subegit, quorum captivos Romam transmisit. Qui mirabilem sui visum stupente populo Romano praebuerunt. » Cf. Vopisc. Aurelian. 33. 41.

(6) Nonnulla legis in Sulpitii Severi Dial. I. capp. 13. 14. Alia multa in VV. PP. occurrunt.

(7) Ludolfi rectoris ecclesiae parochialis in Suchem *De itinere sanctae terrae* liber. Nach alten Handschriften berichtigt herausgegeben von D[r] F. Deyks. Stuttg. 1851 p. 89 sq.

(8) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 44 Opp. Meurs. l. I. p. 473.

(9) VV. PP. Rosw. lib. III capp. 106. 107. 108 ; ib. V libell. 7, 35.

quidem prope Macarium, quem viderat, adsedit. Ipse phantasma esse, ut erat, suspicatus substitit ad orandum, atque extemplo camelus terra absorpta est.

« Idem Macarius πολιτικός quondam venit ad Macarium magnum. Ambo quum Nilum essent transmissuri, evenit, ut maximum pontonem ingrederentur, in quem intrarunt tribuni cum magno fastu, qui rhedam habebant totam aeneam, et equos frenis aureis instructos, ac milites quosdam satellites puerosque torquibus et aureis zonis ornatos. Tribuni igitur monachos conspicati veteribus pannis indutos, qui in angulo sedebant, simplicitatem eorum beatam praedicarunt; unusque ex tribunis : Beati, inquit, vos estis, qui mundo illusistis. Cui Macarius πολιτικός respondit dicens : Nos quidem mundo illusimus, vobis autem illusit mundus. Scito tamen non tua sponte, sed prophetice te hoc dixisse; etenim ambo Μακάριοι vocamur. Quo sermone compunctus tribunus, simulatque domum venit, exutis vestibus vitam monachicam delegit multasque fecit eleemosynas.

« Alias missam, qua vesci cupierat, uvam recentem, continentiam ostendens suam, ad fratrem quendam aegrotantem, qui **104** idem uvas desiderabat, misit. Atque hic uvam summa cum laetitia acceptam alii fratri eundem cibum appetenti obtulit. Sed et hic, uvam nactus, idem fecit, etsi ipse ea vesci valde cupiebat. Quum vero deinceps ad multos fratres uvae pervenissent, nec ullus eas edere voluisset, ultimus, qui acceperat, eas ad Macarium remisit, tanquam magnum ei donum largiturus. Qui cognitis uvis reque curiose inquisita miratus gratias Deo ob tantam illorum continentiam egit, nec ipse quidem eas comedit. »

Vides, ex quatuor hisce narrationibus duas priores ad Macarium S. Antonii, cuius dignitatem quasi haereditarie acceperat, discipulum spectare, ceteras vero duas ad Macarium πολιτικόν, i. e. ex urbe oriundum, quo nomine Sozomeno teste (1) Macarius Alexandrinus,

A ex urbe Alexandria oriundus, appellatur. Ac duae illae priores narrationes alibi non reperiuntur; reliquae vero bis, altera quidem de tribunis libro secundo (2) et sexto (3), altera de uva libro secundo (4) et tertio (5) Rosweidianae collectionis ita leguntur, ut ex eodem graeco fonte eas manasse probabile sit. Nomen *urbicus* (6) Macario non quidem in libro secundo, sed in libro sexto inditum est; in Historia Lausiaca autem, ut mox videbimus, nomen πολιτικός semel ei tribuitur. Quare posteriores duae narrationes quin ad Macarium Alexandrinum spectent, vix dubium esse potest, idque solum, non duae priores de eo-
B dem referant, quaeritur. Quod inde pendet, num Macarius, S. Antonii discipulus eiusque haeres virtutum, unus ex nostris Macariis fuerit. At hoc non fuisse, infra dilucide probabimus. Ergo duas prios narrationes ad nostros Macarios non pertinere (7) sponte patet.

105 § 25. His igitur, quae in codicum ac singularum Historiae Lausiacae editionum versionumque capite : De Macario Alexandrino leguntur, in medium prolatis, iam ut ad ceteros etiam Lausiacae locos, quibus Macariorum mentio fit, animum advertamus, ordo disputationis postulare videtur. Quibus quidem non Macarius Aegyptius, sed Macarius Alexandri-
C nus aliive Macarii memorantur.

Ac primum quidem Macarius ille presbyter, ptochotrophii Alexandrini praefactus et ab adolescentia lapidarius, de quo Palladius narrat (8), cum nostris duobus Macariis ne confundatur. Nec non ille iunior Macarius, qui iuvenis undeviginti annorum caedem involuntariam fecerat (9), ab illis distinguendus est. Macarius Alexandrinus (10) autem memoratur in capite Περὶ Παύλου inscripto, quod e codicibus Vindobonensibus latine redditum apponimus :

« Mons est in Aegypto abducens in vastam Scetis solitudinem, qui Pherme appellatur;
D in quo viri fere quingenti sedent, qui exercentur. Ex quibus Paulus, monachus optimus, toto tempore suo hanc vitam agebat.

(1) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. Vales. p. 515.

(2) Cap. 29, VV. PP. Rosw. p. 482, 1.

(3) Libell. III, 15 p. 656, 2.

(4) Cap. 29 p. 481, 1.

(5) Cap. 42 p. 507, 2.

(6) In Nicephori Callisti Eccles. Hist. lib. IX cap. 14 versione latina legitur : *Macarius urbanus*.

(7) Illam uvae historiam nimis libere exposuit H. Bone in Legendis poetice descriptis.

(8) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 7.

(9) Ibid. cap. 18.

(10) Palladium secutus iuniorem illum Macarium a nostris Macariis bene distinguit Sozomenus Hist. Eccl. lib. IV cap. 29 ed. Vales. p. 681. Sozomenum sequitur Nicephorus Callistus Eccl. Hist. lib. XI cap. 35.

Nunquam opus attigit, nec negotium suscepit, neque ab aliquo unquam accepit quidquam, praeter quod ipso die comederet. Opus autem exercitationis eius fuit orare perpetuo. Atque statutas habebat preces trecentas, quas hoc modo numeravit : calculos collectos sinu tenuit, quorum unum post unamquamque orationem abiecit. Vir utilitatis ac colloquii spiritualis gratia convenit sanctum Macarium πολιτικόν, cui : Abba, inquit, Macari, affligor valde. Qui dicere eum coegit causam, ob quam tristaretur. Is igitur : In vico quodam, inquit, virgo habitat, quae tricesimo anno iam exercetur. Quam multi mihi narrarunt nullo alio die nisi sabbato et dominica cibum sumere, sed toto **106** tempore trahens hebdomadas ac post quinque dies comedens orationes facit septingentas. Hoc quum didicerim, reprobavi me ipse perpendens, me, hominem maioribus, quam illa, corporis viribus instructum, plures trecentis orationibus facere non potuisse. Respondens sanctus Macarius : Ego, inquit, sexagesimum ago annum, ex quo statutas centum orationes facio, eaque, quae sunt ad alimentum necessaria, meis mihi manibus comparo, ac fratribus debitam me adeundi copiam reddo, nec me mea conscientiam indicat negligentem esse. Tu vero, quum trecentas orationes faciens a conscientia iudicaris, aut non pure eas te facere prodis, aut, quamvis plures facere possis, non facere (1). »

Hic Macarius πολιτικός i. e. Alexandrinus appellatur. Quod cognomen, Sozomeno teste, Macario, ut vidimus, Alexandrino inditum, hoc tantum Historiae Lausiacae loco legitur. Sed ad illa Macarii verba animadvertas dicentis, sexagesimum agi annum, ex quo eam sibi vitae regulam praescripserit. Unde Macarium, qui annos quadraginta natus baptismum susceperat, anno vitae suae centesimo h. e. eodem fere tempore, quo una cum eo Palladius in Cellulis vixit, illud Paulo seni responsum dedisse, perspicuum est. Pherme autem mons, qui in solitudinem Scetis vergebat, a Cellulis haud multum abfuit. E quibus etiam denuo conficitur, istud caput, quod sub indice : *De Marco* in codicibus plurimisque A editionibus supra (2) egimus, ad solum Macarium Alexandrinum esse referendum. Porro capite subsequente (3) Historiae Lausiacae, quod Περὶ Εὐλογίου καὶ τοῦ λελωβημένου καὶ τῆς κρίσεως τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου inscribitur, Macarius S. Antonii discipulus nominatur a Cronio quodam, qui Palladio haec retulit : « Est autem [mons S. Antonii] inter Babylonem et Heracleam situs in vasta solitudine, quae fert ad **107** mare Rubrum ac triginta fere milliaria distat a fluvio. Ad monasterium igitur quum venissem prope fluvium situm ac Pispir vocatum, ubi discipuli eius sedebant Macarius et Amatas, qui etiam sanctum Antonium defun-B ctum sepelierunt, quinque diebus, ut sanctum Antonium convenirem, exspectavi. Quid ad hoc monasterium modo post decem, modo post viginti, interdum et post quinquaginta dies accedere dicebatur, prout Deus eum ageret ad subveniendum iis, qui eo advenerant. Varii autem fratres ob varias necessitates conveneramus, ex quibus et Eulogius Alexandrinus fuit, cum eoque alius membris mancus. » Tum causa, cur Eulogius mutilatum hominem ad monasterium « Magni » adduxerit, exposita Palladius ita pergit : « Evenit, ut altero die magnus Antonius, chlamyde, sicut Cronius narravit, C pellicea amictus sero vesperi veniret. Atque ingressus est monasterium suum. Hac autem in Macario discipulo suo de iis, qui advenerant, interrogando utebatur consuetudine, ut monachos vocaret Hierosolymitanos, saeculares vero Aegyptios. Magnus igitur : Macari frater, inquit, veneruntne huc aliqui fratres ? Respondit : Venerunt. Ille : Suntne Aegyptii, an Hierosolymitani ? Eique signum dederat, ut eos, quibus minus negotii esset, Aegyptios esse diceret. Atque ad Aegyptios quod spectat, Macario : Para, inquit, lentem, et da iis comedere. Deinde cum iis orationem faciebat, eosque dimittebat. Tunc Macarius de nobis D ob mutilatum illum respondit : Mixti adsunt. Sin dicebat : Hierosolymitani sunt, sanctus per totam noctem sedebat, ad eosque, quae ad salutem pertinent, loquebatur. Illa autem vespera Magnus sedens omnes arcessivit... (4) »

Hic igitur Macarius S. Antonii minister fuit, atque in coenobio Pispiritano, quod est prope

(1) Textus graecus legitur infra in harum Quaestionum Appendice priore sub. III, 1. Cf. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 23, 24.

(2) § 19 p. 78 sqq.

(3) Cf. *Palladii Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem breviter delineatam* infra nostrae editioni Historiae Lausiacae praepostiam.

(4) Textus graecus est infra in harum Quaestionum Appendice priore sub III, 2.

mare Rubrum, habitavit, Macariis Aegyptio et Alexandrino in eremis Libyae degentibus. Quem quidem S Antonii ministrum non fuisse Macarium Aegyptium, ex iis, quae de hoc Palladius retulit, satis colligitur. Neque Macarium Alexandrinum fuisse eum probabile est, quod, si fuisset, **108** Palladius in capite : « De Macario Alexandrino » inscripto id laudare non omisisset. Sed S. Antonii ministrum alium omnino illius temporis Macarium fuisse, ex iis, quae infra de eo disseremus, clare patebit.

Denique Macarius presbyter memoratur in capite, quod inscribitur : Περὶ Οὐάλεντος. Cuius partem e codicibus Vindobonensibus desumptam ac latine redditam adscribere liceat : « Valens quidam, genere Palaestinus, in solitudinem profectus longum tempus nobiscum habitavit. Qui quum maxima vivendi severitate summam asceticam vitam suscepisset, vana de se opinione ac superbia a daemone irrisus et tali perniciosa animi calamitate brevi tempore deceptus est, ut angelos cum ipso conversari, et in quovis ministerio ipsi inservire iactaret. Is quondam sportam consuens, ut eius socii narrarunt, vesperi, quum multae tenebrae essent, acum, qua consuebat, amisit. Qua non inventa, daemon ei lampadem fecit, qua acum reperit, ita ut miser iste magis etiam vano tumore inflaretur. Dei autem providentia fraternitati calamitas eius citius manifesta facta est. Nam accidit, ut hospites quidam fratribus fructus aestivos afferrent. Quorum manipulum dominus Macarius presbyter unicuique in cellulam misit, pariterque misero Valenti. Hic eum, qui attulerat, verberavit et contumelia afficiens : Dic, inquit, Macario : Te deterior non sum, quod tu mihi munera mittas. Quum igitur sanctus Macarius eum deceptum esse cognovisset, abiit ad eum cohortandum, et : Valens frater, inquit, illusus es : desine et deprecare Deum ! Qui admonitionem eius non audivit, sed inobediens oblocutus est. Diabolus igitur quum compertum haberet, maximam sibi fidem eum habuisse, figuram Salvatoris induit, et noctu ad eum in phantasmate cum mille daemonibus lampadas ferentibus venit, rotamque igneam ostendit, in qua media Salva-

A toris figuram simulavit. Unus autem accito : Dilexit te, inquit, Christus ob vitae tuae integritatem institutumque tuum et advenit, ut te videat ; egredere e cella eumque, si procul stantem videris, procumbens adora. Egressus igitur e cella comitatum vidit **109** lampadas ferentium et spatio fere stadii Antichristum, quem procumbens adoravit. Miser autem tantopere subactus et deceptae mentis fuit, ut die subsequente veniret in ecclesiam et coram omnibus diceret : Mihi communione opus non est ; Christum enim vidi hodie. Tunc patres comprehensum eum per tempus aliquod ferro vinxerunt. Cui continuis B deinde precibus pro eo factis et multimoda despectione vitaque austeriore vanam opinionem ademerunt, ita ut sanaretur. Contrariis enim contraria conveniunt medicamenta (1). »

Macarius ille presbyter Valentem corripiens et admonens, quin Macarius Alexandrinus, presbyter Cellularum, fuerit, dubitari vix potest. Nam Valentem in solitudine, in qua Palladius vixit, h. e. in Cellulis, longo tempore habitasse legimus. Sequitur narratio de Herone, qui « beatum Evagrium » consimili contumelia affecit (2). C Ubi Hervetus in margine adscripsit, Evagrii loco in aliis codicibus « Macarium presbyterum » legi (3). Quae corruptela procul dubio inde nata est, quod capite antecedente de Macario presbytero, in quem Valens superbiisset, narratum erat. Editionum quoque versionumque locis illis nomina : Macarius πολιτικός, Macarius S. Antonii discipulus, Macarius presbyter, eadem reperiuntur ; antiqua autem versio historias de Paulo et de Valente omisit.

Iam ergo ad finem rerum de Macario Alexandrino e libro Palladii cognoscendarum pervenimus. Transeamus igitur ad Rufini testimo-D nia de Macariis Aegyptio et Alexandrino.

CAPUT IV.

RUFINUS DE SANCTIS MACARIIS AEGYPTIO ET ALEXANDRINO.

§ 26. In libro secundo VV. PP. collectionis Rosweidianae de Macariis haec leguntur : « Narrabant autem nobis **110** quidam ex pa-

(1) Textus graecus legitur infra in harum Quaestionum Appendice priore sub III, 3. Cf. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 32.

(2) Textus graecus exstat in harum Quaestionum Appendice priore sub III, 4 ; Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 33.

(3) VV. PP. Rosw. p. 734, 1.

tribus, qui ibi [in Cellulis] erant, quod in locis illis duo Macarii quasi duo coeli luminaria refulsissent, ex quibus unus Aegyptius genere et discipulus beati Antonii fuit, alius Alexandrinus. Quibus ut vocabula nominis, ita virtutes animi et coelestium gratiarum magnificentia concordabat. Uterqne enim Macarius, uterque abstinentiae exercitiis et virtutibus animi aequaliter pollens; hoc solo alius praecellens, quod quasi haereditatem gratiarum et virtutum beati Antonii possidebat (1). »

En Macarium Aegyptium S. Antonii magni discipulum virtutumque eius quasi haeredem! Quam rem antequam expediamus, reliqua, quae de Macario Aegyptio in libro secundo subiunguntur, audiamus:

« Hinc denique ferunt, aliquando quum homicidium in locis vicinis fuisset admissum et innocenti cuidam impingeretur crimen admissi, confugisse ad eius cellulam eum, qui calumniam patiebatur. Adfuisse etiam eos qui perurgebant, allegantes et dicentes, periclitari se ipsos, nisi comprehensum legibus traderent homicidam. Is vero, cui crimen impingebatur, cum sacramentis affirmabat, conscium se non esse sanguinis illius. Et cum diu ab utraque parte certamen haberetur, interrogabat sanctus Macarius, ubi sepultus esset qui dicebatur occisus. Cumque designassent locum, cum omnibus, qui ad perurgendum hominem venerant, pergit ad sepulchrum, atque ibi fixis genibus, invocato Christi nomine, ait ad eos, qui astabant: Nunc Dominus ostendet, si vere reus est hic, qui perurgetur a vobis. Et elevata voce ex nomine clamat defunctum. Cumque ei de sepulchro vocatus respondisset, ait ad eum: Per fidem Christi te obtestor, ut dicas, si ab hoc homine, qui calumniam patitur, occisus es? Tunc ille de sepulchro clara voce respondit dicens: non se esse ab eo interfectum. Et cum obstupefacti omnes decidissent ad terram ac pedibus eius advolverentur, rogare coeperunt, ut interrogaret eum, a quo esset occisus. Tunc ille: Hoc, inquit, non interrogabo; sufficit enim mihi, ut innocens liberetur; non est autem meum, **111** ut reus proda-

A tur (2). » Sequuntur tres narrationes de puella in equam mutata, de puella minore, cuius ex corpore vermium innumera multitudo ebulliebat, et de mortuo homine ad Nieracitam haereticum refellendum resuscitato: quae tria Macarii Aegyptii miracula iam ex Palladio cognovimus (3). Finitur demum narratio libri secundi de Macario Aegyptio his verbis: « Multa etiam et alia ferebantur de eo, quae nimis prolixa sunt ad scribendum, sed ex his pauci etiam cetera eius opera noscuntur (4). »

Nemo profecto dubitabit, quin hic Macarius Aegyptius idem sit, de quo supra retulit Palladius. Quare iure offendit, quod Macarius
B Aegyptius libro secundo S. Antonii discipulus gratiarumque eius ac virtutum quasi haeres vocatur, cuius dignitatis Palladius nullam plane mentionem fecit. Etenim legimus quidem in Meursiana Historiae Lausiacae editione de Macario quodam, quem virtutum suarum haeredem fore S. Antonius ipse praedixerit; sed locum spurium esse censuimus, narrationemque Macario Alexandrino ab interpolatore tributam Pispiritano magis, quam nostris convenire Macariis (5). De Macario autem Aegyptio nihil omnino eiusmodi memoratum hucusque invenimus.

C Rem a Socrate expediri haud temere credideris, qui quum reliqua, quae de Macariis refert, ex libris Evagrii mutuatus sit, haec e libro secundo assumpsisse videtur: « Porro inter monachos, qui eo tempore vixerunt, duo fuere sanctissimi eodem nomine nuncupati; uterque enim Macarius dicebatur. Quorum alter ex superiore Aegypto, alter ex urbe Alexandria erat oriundus. Ceterum ambo prae ceteris illustres fuerunt tum propter abstinentiam, tum ob mores et conversationem, tum ob miracula, quae per eorum manus perpetrabantur. Aegyptius quidem Macarius tot sanavit aegros, tot obsessos a daemonibus
D liberavit, **112** ut, quae per gratiam Dei gessit, separatum opus desiderent (6). » Quae quidem Socratis verba ita cum libro secundo concinunt, ut suspicari liceat, illud, quod narratur, Macarium Aegyptium S. Antonii discipulum virtutumque eius quasi haeredem fuisse, in genuino graeco libri secundi textu, quo So-

(1) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 28 p. 479, 2. Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 193, Migne Patrol. T. XXI p. 449 sq.

(2) VV. PP. Rosw. l. l. ; Rufini Opp. ed. Vallarsi l. l., Migne l. l. p. 450.

(3) Cf. supra Caput II §§ 12. 13. 14. 17.

(4) VV. PP. Rosw. l. l. 480, 2; Vallarsi l. l. p. 196, Migne l. l. p. 452.

(5) Cf. supra Caput III p. 102 sqq.

(6) Socr. Hist. Eccl. lib. IV cap. 23 ed. Vales. p. 234.

crates utebatur, non inventum, sed Rufini interpretis fortasse commentum esse, aut postmodum a manu interpolatrice esse adiectum.

Rufinum quidem inter duos Macarios, quos in Continuatione Historiae Ecclesiasticae Eusebii vocat (1), Macarium Alexandrinum retulisse ex contextu apparet; quum vero Isidorum, Heraclidem, Pambum idem discipulos S. Antonii appellet, hoc vocabulum sensu latiore accipiendum esse videtur. Neque minus in Apologia [Invectiva] II (2) Rufinus « Macarium Antonii discipulum » et « alterum Macarium » commemorat, ubi tamen utrum Macariorum vel unum omnino unum ex nostris dixerit, nou intelligitur. Quare *Macarium Aegyptium* a Rufino S. Antonii discipulum proprie vocari, certo non constat.

Atque Macarium Aegyptium S. Antonii discipulum fuisse praeter librum secundum solus Makrizius habet. Makrizius eum a S. Antonio veste monachorum indultum et in Wadi-al-Natrum i. e. in vallem Nitriae [deserta Scetis] missum esse, ex traditione fortasse coenobii Macariani retulit (3). Cui tamen aperte obloquuntur historiae libri quinti VV. PP. Rosw. (4) et Apophthegmatum Cotelerii (5), quibus Macarium Aegytum sponte in Scetim abiisse, neque nisi posteriore tempore S. Antonium invisisse traditur.

Quapropter e verbis libri secundi nihil certi colligi posse videtur, nisi quod et ex ceteris fontibus efficiatur, Macarium interdum ex ore S. Antonii, quem viserat, instituta vitae **113** monachicae percepisse eumque laude virtutum paene aequiparasse.

His expositis solum restat quod moneam, narrationem, quam attulimus de mortuo ad purgandum hominem, qui homicidii falso accusabatur, a Macario resuscitato fere ad verbum in libro tertio legi, ubi tamen in fine post verba : « non est autem meum, ut reus prodatur, » haec adduntur : « forsitan enim compungetur adhuc pro scelere quod commi-
A sit, et aget poenitentiam, ut salvetur anima eius (6). »

§ 27. Quum de Macario Alexandrino in Continuatione Historiae Ecclesiasticae Eusebii Rufinus ipse exposuerit, eam primum excutiamus. Ubi de Lucii Arianorum episcopi persecutionibus in eremitas verba faciens postquam scripsit : « Per idem tempus patres monachorum vitae et antiquitatis merito Macarius et Isidorus aliusque Macarius atque Heraclides et Pambus Antonii discipuli per Aegyptum et maxime in Nitriae deserti partibus habebantur... (7), » hanc postea subiun-
B git historiam : « Ante aliquantulum vero temporis caecus quidam rogabat deduci se ad cellullam Macarii, quae erat in deserto, itinere trium dierum. Quo posteaquam caecus multo ductantium labore pervenit, Macarium non reperit domi. Contristatus valde nullatenus mitigare moestitiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum vero fervore fidei concalescens : Deprecor, inquit ad eos qui deduxerant, applicate me ad illam partem parietis, ubi cubare senior solet. Et cum fuisset admotus, parum luti aridi, unde paries oblitus videbatur, assumens palmae suae superposuit. Rogat etiam,
C ut aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent. Quo humore resolvens glebulam eodemque luto oculos suos superungens, et lavans de aqua quae hausta fuerat, repente recepit visum, ita ut nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageret, quos a se curatos in Evangeliis ingratos Dominus notat, cum omni domo sua regressus et Deo **114** gratias referens rem, ut gesta fuerat, indicavit (8). » Tum historiam tradens leaenae eiusque caecorum catulorum, quos Macarius sanavit, Rufinus his concludit verbis : « Verum si singulorum mirabilium gesta prosequi velimus, excludimur a propo-
D sita brevitate, maxime cum haec narrationem proprii habere operis mereantur (9). » Morbus ille oculorum et caecitas hodie quoque in

(1) Rufini Hist. Eccl. lib. II cap. 4 ed. Basil. 1544 p. 242, Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 271, Migne Patrol. T. XXI p. 511.

(2) Rufini Apologia [Invectiva] in S. Hieronymum lib. II cap. 12, Opp. ed. Vallarsi p. 367, Migne Patrol. T. XXI p. 594, S. Hieron. Opp. ed. Bened. T. IV P. II p. 424.

(3) Makrizi Geschichte der opten, ed. 1. p. 40.

(4) Lib. V libell. 7, 9.

(5) Apophth. de Macario Aegyptio cap. I. IV. XXVI. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 526. 530. 540; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(6) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 41 p. 507, 2.

(7) Cf. supra Caput. I § 6 p. 16.

(8) Rufini Hist. Eccles. lib. II cap. 4 ed. Basil. I. p. 242 sq., Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 271, Migne l. I. p. 512.

(9) Ibid, ed. Basil. II. p. 243, Vallarsi p. 272, Migne l. l.

Aegypto et in Libya creberrima sunt (1). De A Macario autem Alexandrino Rufinum ibi narrare, indicat liber secundus, ad quem nunc venimus.

§ 28. Scriptor libri secundi VV. PP. collectionis Rosweidianae, postquam de Macario Aegyptio retulit, de Alexandrino narraturus ita incipit : « Alius vero sanctus Macarius magnificas etiam ipse virtutes consummavit, de quibus et alii nonnulla scripserunt, quae sufficere possint ad virtutum eius magnitudinem contuendam, et ideo nos ea compendio praeterimus (2). » Ad quosnam de Macarii Alexandrini virtutibus scriptores spectet, B quaeres. Sine dubio ad Palladium respicere nequit, quippe qui Historiam Lausiacam multo post scripserit. Quare soli relinquuntur Rufinus in Continuatione, quam attulimus, et Timotheus episcopus († 385) (3), quem compiurium monachorum vitas literis mandasse Sozomenus tradit (4). Istis autem verbis libri secundi scriptor quinque subiungit historias, quarum tres iam apud Palladium invenimus, de viso scilicet monumento magorum, quae primo, de uva, quae secundo, et de congressu cum duobus tribunis, quae ultimo loco legitur. Sed inter primam illam alteramque narrationem loci, quem Macarius inhabitavit, hanc C descriptionem interponit :

« Locus autem, in quo habitabat ipse sanctus Macarius, Scithium appellatur. Est autem in eremo vastissima positus, diei et noctis iter habens de Nitriae monasteriis, et hoc **115** nulla semita, neque terrenis aliquibus colligitur vel monstratur indiciis, sed stellarum signis et cursibus pergitur. Aqua raro invenitur, et sicubi inventa fuerit, odoris quidem dirissimi est, et quasi bituminea, sed saporis innoxii. Sunt ergo ibi viri valde perfecti ; nec enim patitur tam terribilis locus nisi perfecti propositi habitatores summaeque constantiae ; charitatis tamen inter se et erga omnes, si D qui forte ad eos accesserunt, summum studium gerunt (5). »

Etsi e Palladio didicimus, e tribus cellis, quas Macarius Alexandrinus habuit, unam in Scete sitam fuisse (6), offendit tamen, quod iam simpliciter in Scete habitasse dicitur, id quod eodem Palladio auctore proprie ac stricte de solo Macario Aegyptio valet. Sed quum scriptor libri secundi de habitatione Macarii Aegyptii nihil referat, haud temere colligi videtur, scriptorem aut confudisse hac in re Macarium Aegyptium cum Alexandrino, aut de habitatione Macarii Alexandrini non accurate edoctum fuisse. Palladio enim, qui tres annos una cum Macario Alexandrino vixit, in ea re maiorem fidem adhibendam esse plane patet.

Descriptio autem ista Scetis solitudinis, cum quantis difficultatibus monachis, qui eam inhabitabant, dimicandum fuerit, satis ostendit. Quae quidem eadem descriptio in libro sexto (7) legitur. Atque asperrima etiam in Cellulis vita obtinuisse videtur, quoniam perfectiores Nitriae montis monachi eo se recipiebant, singulique cellis ita inter se distantibus, ut alter alterum nec videre nec voce assequi posset, utebantur (8). Monasteria denique Nitriae montis, in quibus fere quinque millia virorum cum octo loci presbyteris vivebant, quam praeclare instituta fuerint, Palladius exposuit (9).

116 Restat, ut duas illas narrationes, quas nobis de Macario Alexandrino liber secundus novas exhibet, afferamus. Haec igitur post historiam, quae de uva agit, scripta reperimus :

« Ad fidem namque confirmatum nobis de eo est ab his, qui ex ore eius audierant, quod quodam tempore noctis daemon ad ostium cellulae eius pulsaverit dicens : Surge, abba Macari, et eamus ad collectam, ubi fratres ad vigilias congregantur. Sed ille, qui gratia Dei repletus falli non poterat, intellexit, diaboli esse fallaciam, et ait : O mendax et veritatis inimice ! quid enim tibi consortii, quid societatis est cum collecta et congregatione sanctorum ? At ille : Latet ergo te, inquit, o Macari, quod sine nobis nulla collecta agitur nullaque congregatio monachorum ? Veni denique e videbis opera nostra. Tunc ille : Imperet, inquit, tibi Dominus, daemon immunde. Et

(1) Minutoli l. l. p. 34 sq. Tischendorf l. l.

(2) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 29 p. 480, 2 ; Vallarsi l. l. p. 196, Migne Patrol. l. l. p. 452 sq.

(3) Tillemont Mémoires T. VI P. II p. 649.

(4) Sozom. Hist. Eccl. lib. VI cap. 29 ed. l. p. 680.

(5) VV. PP. Rosw. l. l. p. 481, 1 ; Vallarsi l. l. p. 197, Migne l. l. p. 453.

(6) Supra Cap. III p. 69. cf. p. 89.

(7) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 3, 15 p. 656, 2.

(8) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 22 p. 478, cf. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 70 Opp. Meurs. l. l. p. 532.

(9) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 8 Opp. Meurs. l. l. p. 360 sq.

conversus ad orationem petiit a Domino, ut sibi ostenderet, si hoc verum esset, quod gloriatus est daemon. Abiit ergo ad collectam, ubi a fratribus vigiliae celebrantur, et iterum in oratione Dominum deprecatur, ut sibi veritatem verbi huius ostendat. Et ecce, vidit per totam ecclesiam quasi parvulos quosdam puerulos Aethiopes tetros discurrere huc atque illuc, et velut volitando deferri. Moris est autem inibi sedentibus cunctis ab uno dici psalmum, ceteris vel audientibus vel respondentibus. Discurrentes ergo illi Aethiopes pueruli singulis quibusque sedentibus alludebant, et si cui duobus digitulis oculos compressissent, statim dormitabat; si cui vero in os immersissent digitum, oscitare eum faciebant. Ubi vero post psalmum ad orandum se proiecissent fratres, percurrebant nihilominus singulos, et ante alium iacentem in oratione quasi mulierum specie ferebantur, ante alium quasi aedificantes atque portantes aliquid, ac diversa quaeque agentes apparebant. Et quaecunque daemones quasi ludendo formassent, haec orantes illi in cordis sui cogitatione versabant; a nonnullis tamen, ubi aliquid horum agere coepissent, quasi vi quadam repulsi praecipites deiiciebantur ita, ut nec stare quidem prorsus aut transire iuxta eos auderent. Aliis vero **117** etiam infirmis fratribus supra cervices et dorsa ludebant, quia non erant in oratione sua intenti. Haec cum vidisset sanctus Macarius, ingemuit graviter, et lacrymas profundens ad Dominum: Respice, ait, Domine, et ne sileas, neque mitigeris Deus. Exsurge, ut dispergantur inimici tui, et ut fugiant a facie tua; quoniam anima nostra repletur illusionibus. Post orationem tamen examinandae veritatis gratia seorsum evocatis singulis quibusque fratribus, ante quorum faciem viderat daemones diverso habitu et variis imaginibus ludentes, requirit ab eis, si in oratione vel aedificandi cogitationes habuerint, vel iter agendi, vel alia diversa, quae unicuique imaginata per daemones viderat, et singuli eorum ita confitebantur in corde suo fuisse, ut ille arguebat. Et tunc intellectum est, quod omnes vanae et superfluae cogitationes, quas vel psalmorum vel orationum tempore unusquisque conceperit, ex illusione daemonum fiant; ab his autem, qui omni custodia cor suum servant, tetri repelluntur Aethiopes. Deo enim coniuncta mens et in ipso tempore praecipue orationis intenta, nihil alienum, nihil superfluum recipit (1). » Animadverte, eandem rem ad verbum in Rosweidianae collectionis libro tertio haberi (2). Ad collectam, graece σύναξιν, qua omnis conventus ad quodvis sacrum ministerium intelligitur (3), Cellularum monachi solo die sabbati et dominica conveniebant, ceteris vero diebus singuli in cellis suis remanebant (4). Sed altera in libro secundo haec narratio sequitur:

« Aliud quoque multo terribilius addebat, quod vidisset eo tempore, quo fratres accedebant ad sacramenta: ubi porrexissent ad suscipiendum palmas, in nonnullorum manibus praevenientes Aethiopes carbones deponere, corpus autem, quod tradi sacerdotis manibus videbatur, redire ad altare: aliis vero, quos meliorum merita iuvabant, extendentibus manus ad altare longe recedere daemones et cum ingenti **118** metu refugere. Angelum enim Domini assistere cernebat altari, qui cum sacerdotis manu suam quoque manum in sacramentorum distributione superponeret. Ex hoc iam permansit ei a Deo gratia ista, ut in vigiliis fratrum psalmorum et orationis tempore, si quis aliud aliquid secundum illusionem daemonum in corde cogitasset, agnosceret, et accedentium ad altare vel indignitates eum vel merita non laterent (5). » Simile quid supra de Macario Alexandrino percepimus (6). Abbates autem monachorum suorum res occultas cognoscere haud raro credebantur.

Congressum denique Macariorum cum duobus tribunis quum scriptor libri secundi narrasset, caput de Macariis finit his verbis: « Sed et multa, ut diximus, alia de operibus sancti Macarii Alexandrini mirabilia feruntur, ex quibus nonnulla in XI libro Ecclesiasticae Historiae inserta, qui requiret, inveniet (7). » Ex quibus id, quod diximus (8), perspicuum est, in Continuatione de Macario Alexandrino Rufinum retulisse. Iam expositis iis, quae Rufinus habet de Macariis — nam in eius

(1) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 29 p. 481, 2 sq.; Vallarsi l. l. p. 198, Migne l. l. p. 453.
(2) Ibid. lib. III cap. 43 p. 507, 2.
(3) Binterim Denkw. T. IV P. I p. 557.
(4) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 22 p. 478, 1; Vallarsi l. l. p. 187, Migne l. l. p. 444 sq.
(5) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 29 p. 482, 1; Vallarsi l. l. p. 199, Migne l. l. p. 455.
(6) Cf. supra Caput III p. 74. 101.
(7) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 29 p. 482, 2; Vallarsi l. l. p. 200, Migne l. l.
(8) Supra § 27 in fine, p. 114.

Apologiarum [Invectivarum] in S. Hieronymum libris praeterea, quae supra monuimus (1), nihil invenitur — ad cetera transeamus.

CAPUT V.

EVAGRIUS, S. HIERONYMUS, CASSIANUS DE SANCTIS MACARIIS AEGYPTIO ET ALEXANDRINO.

§ 29. Evagrium ter tantum de Macario loqui, supra monuimus (2); Macarium vero Aegyptium dici ab eo, videbimus. Evagrius in libro secundo multo ex tempore ab beato Macario, *quem famosissimum in Dei gratia signisque et virtutibus insignem fuisse omnibus notum sit*, instructus esse **119** traditur (3); uter vero Macariorum dicatur, e libro secundo, qui utrumque Macarium « abstinentiae exercitiis et virtutibus animi aequaliter polluisse » gloriatur (4), non colligitur. Accedit, quod verba de Macario Evagrii praeceptore in graeco libri secundi textu, cuius fragmenta Cotelerius edidit, desunt (5). Neque illud etiam satis constare videtur, libri secundi verbis : « Vidimus ibi et sapientissimum virum... Evagrium » (6) comprobari, Evagrium habitasse in Cellulis, de quarum monachis eousque narratum erat; nam et vocabulum *ibi* in fragmento graeco desideratur (7). Sin autem illa temere ac prave in graeco fragmento omittantur, minime tamen sequitur, Macarium *Alexandrinum* fuisse praeceptorem Evagrii; ex eo enim, quod tunc Evagrius in Cellulis vixit, id collig non potest, praecipue quum illo tempore Macarii iam mortui essent. Socrates vero Evagrium Macariorum Aegyptii et Alexandrini discipulum vocat, a quibus, quum antea solis verbis philosophatus esset, re ipsa philosophari didicerit (8).

De Macario Evagrius in libri, cui titulus est : « Capita practica ad Anatolium, » capite, quod « Ῥήσεις μοναχῶν ἁγίων » inscribitur, haec memorat :

« Aegyptius senex Macarius, vas illud ele-
A ctum, interrogavit me, quam ob causam acceptarum quidem ab hominibus iniuriarum reminiscendo memoriae vim ac facultatem in animo corrumperemus, acceptas vero a daemonibus iniurias memoriae commendantes illaesi maneremus. Cumque ego haesitassem ignarus quid respondendum esset, petiissemque ab illo, ut ipse mihi eius rei causam exponeret : Quia, inquit, prior quidem affectio contra naturam, posterior vero secundum animi naturam est (9). » Idem Macarii dictum legis apud Socratem (10), **120** in VV. PP. libro quinto (11) et septimo (12), in sententiis Patrum quas Rosweidus habet (13), et in Apophthegma-
B tis a Cotelerio editis (14), hoc solo discrimine, quod praeter Socratem ceteri Evagrium, cui Macarius istud dixit, non nominant.

Alterum de Macario enuntiatum Evagrius ibidem hoc suggerit : « Accessi ipso fervido meridie ad sanctum patrem Macarium, et siti vehementer oppressus aquam petii ad bibendum. Is autem : Umbra, inquit, contentus esto. Multi enim, qui nunc iter faciunt vel navigant, etiam huius carent solatio. Dein disputanti mihi et de abstinentia cum eo conferenti : Confide, inquit, fili ; totos viginti annos neque pane neque aqua neque somno usus
C sum ad satietatem. Nam panem meum certo pondere comedi, aquam bibi certa mensura, ac somni exiguam partem suffuratus sum inclinando me ad parietes (15). » Quod idem narratur a Socrate (16) et in libro sexto VV. PP. (17). Legem autem cibi, potus et somni desiderio nunquam omnino satisfaciendi postea Columbanus monachis suis praescripsit (18).

Tertius denique locus, que Macarium Evagrius commemorat, in eiusdem libri capite, quod « θεωρήματα πρακτικά » inscribitur, hic est ;

« Nonnulli sunt ex daemonibus immundis, qui legentibus semper assident, mentemque eorum abripere conantur, sumpta saepenu-

D

(1) Supra § 26 p. 112.

(2) Cf. § 7 p. 32.

(3) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 27 p. 479, 2 ; Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 192 ; Migne l. l. n. 449.

(4) Cf. supra p. 110.

(5) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 176 sq. Opp. Meurs. l. l. p. 644.

(6) VV. PP. Rosw. l. l. ; Vallarsi l. l., Migne l. l. p. 448 sq.

(7) Coteler. l. l. ; Opp. Meurs. l. l.

(8) Socr. Hist. Eccl. lib. IV cap. 23 ed. l. p. 234.

(9) Caput XCIII, Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 99 sq., Galland. Bibl. PP. T. VII p. 565. Harum narrationum versionem a nobis castigatam exhibemus.

(10) Socr. Hist. Eccl. l. l. p. 235.

(11) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 10, 34 p. 599, 2.

(12) Ibid. cap. 37, 4 p. 681, 2.

(13) Ibid. sent. 15 p. 1003, 1.

(14) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 546 s. v. *Macarius Aegyptius* § XXXVI ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(15) Cap. XCIV, Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 100, Galland. Bibl. PP. l. l.

(16) Socr. Hist. Eccl. l. l.

(17) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 4, 17. 18 p. 659, 2 sq.

(18) Columbani abb. regula coenobialis cap. 3 et in fine. Holstenii Cod. Regular. T. I p. 170, 9. 174, 2.

mero occasione ex ipsis divinis scripturis in prava cogitata desinentes interdum quoque contra morem oscitare **121** cogunt, atque gravissimum somnum immittunt magnopere a consueto diversum, idque, ut in quibusdam fratribus deprehensum est, natura ineffabiliter renitente. Quod ego cum frequenter observassem, ipse comperi. Capessunt palpebras cum toto capite, idque proprio corpore frigefactant ; admodum enim frigida sunt daemonum corpora, et crystallo similia, unde et caput sentimus velut cucurbita medicorum attractum cum stridore. Hoc autem faciunt, ut, si insitum calvae calorem ad se ipsos traxerint, palpebrae humore demum et frigore relaxatae circumfluant pupillis oculorum. Quare palpebras saepe si contrectavi, inveni instar crystalli compactas, totamque faciem mortui similem et horridam. Attamen somnus naturalis corpora calefacit, sanorumque vultus nitidos reddit, quod ipsa quoque experientia discimus. Sed illi contra naturam ex ore nimium distento oscitationem efficiunt, attenuantes se, et interiora oris occupantes. Ego quidem nondum hoc intellexi, etsi persaepe passus sim ; at sanctum Macarium audivi de hoc mihi loquentem, qui ad rem probandam attulit oscitantium consuetudinem, os signo crucis muniendi ex traditione antiqua immemoriali (1). Ceterum omnia illa patimur, quia lectioni non attendimus vigilanter, neque sancta Dei vivi eloquia nos legere nobis conscii sumus (2). » Haec quidem Evagrii notatio ad vetustatem consuetudinis, qua oscitantes os signo crucis munire solent, comprobandam gravissima est. Uter vero Macariorum illa Evagrio exposuerit, certo vix definietur ; quanquam eum Evagrius bis Macarium Aegyptium laudibus extulerit, haud incongrue creditur, hic quoque, ubi simpliciter Macarii mentio fit, eundem intelligi. Sed audiamus nunc ea, quae nobis praebet S. Hieronymus.

§ 30. Is Macarios passim in epistolis, sed obiter tantum commemorat. In Palaestina vitae monachicae ipse se dederat, quam quanta dulcedine amplexus sit, eius epistolae 2. 3. 14. 22. 24, quae omnes ante annum 384 scriptae **122** sunt (3), ostendunt, nec non aliae, quas postea scripsit, comprobant. Romae quum moraretur, complures nobiles feminas ad propositum virginitatis aut viduitatis servandae et ad simpliciorem vitam traduxit, quapropter multi eum obiurgabant (4). In epistola quadam circa annum 395 scripta de « Aegypti et Mosopotamiae, Ponti, Cappadociae et Armeniae examinibus monachorum » loquitur (5); sed et in Italia monachos non defuisse, ex iis, quae de defuncta Fabiola anno 398 tradidit, discimus (6). Iam ex his paucis, quanam occasione data S. Hieronymus Macariorum mentionem fecerit, colliges ; aut enim amico, qui ad eremum Macariorum accesserat, congratulatur, aut amicos Occidentem versus habitantes ad exempla eorum revocat. Locos quanta potuimus diligentia hosce congessimus.

Primum huc spectat epistola 3 ad Rufinum Aquileiensem, quem in Aegyptum venisse S. Hieronymus audierat, aestate anni 374 scripta, in qua : « Prima, » inquit, « inopinati gaudii ab Heliodoro fratre mihi est nuntiata felicitas. Non credebam certum, quod certum esse cupiebam, praesertim quum et ille ab alio se audiisse diceret, et rei novitas fidem sermonis auferret. Rursum suspensa vota, nutantemque mentem quidam Alexandrinus, monachus, qui ad Aegyptios confessores, et voluntate iam martyres, pio plebis iam dudum fuerat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatem nuntii auctor impulerat. Fateor et in hoc meam labasse sententiam. Nam cum et patriam tuam ignoraret et nomen, in eo tamen plus videbatur afferre, quod eadem asserebat, quae iam alius indicaverat. Tandem plenum veritatis pondus erupit : Rufinum enim Nitriae esse et ad beatum perrexisse Macarium crebra commeantium multitudo referebat. Hic vero tota credulitatis frena laxavi, et tunc vere aegrotum esse me dolui. Et nisi me attenuati corporis vires quadam compede praepedissent, nec mediae fervor **123** aestatis, nec navigantibus semper incertum mare pia festinatione gradienti valuisset obsistere. Credas mihi, frater, non sic tempestate iactatus portum nauta prospectat, non sic sitientia imbres arva desiderant, nec sic curvo assidens littori anxia filium mater exspectat (7). » Ibi alterutrum ex nostris Macariis, et fortassis quidem Alexandrinum, qui prope Nitriam in eremo Cellularum vixit, intelligi in aperto est. Rufinum vero circa Nitriam cum duobus Ma-

(1) Graece : κατὰ ἀρχαίαν παράδοσιν ἄῤῥητον.

(2) Cap. LXVI, Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III p. 88 sq., Galland. Bibl. PP. l. I. p. 561.

(3) Cf. S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I Praef. p. L sq.

(4) Cf. Ep. 66. 73. 45. 39. 54.

(5) Ep. 58, S. Hieron. Opp. ed. I. T. I p. 581.

(6) Ep. 73, S. Hieron. Opp. ed. I. T, I p. 694.

(7) S. Hieron. Opp. ed. I. T. I p. 332 sq.

cariis congressum esse persecutionis a Lucio factae tempore, quo epistola S. Hieronymi scripta est, iam e Rufini Continuatione Historiae Ecclesiasticae Eusebii percepimus (1).

Porro laudanda est epistola 22, de custodienda virginitate ad Eustachium virginem, Paulae nobilissimae apud Romanos matronae filiam, anno 384 scripta. Eam enim admonens, ut avaritiam vitet, S. Hieronymus addit : « Quid ante non plures annos Nitriae gestum sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magis quam avarior, et nesciens triginta argenteis Dominum venditum, centum solidos, quos lino texendo acquisierat, moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium — nam in eodem loco circiter quinque millia divisis cellulis habitabant — quid facto opus esset. Alii pauperibus distribuendos esse dicebant, alii dandos ecclesiae, nonnulli parentibus remittendos. Macarius vero et Pambo et Isidorus et ceteri, quos patres vocant, sancto in eis loquente Spiritu decreverunt, infodiendos esse cum domino suo dicentes : Pecunia tua tecum sit in perditionem. Nec hoc crudeliter quisquam putet factum : tantus cunctos per totam Aegyptum terror invasit, ut unum solidum dimisisse sit criminis (2). » Macarium Alexandrinum Cellularum presbyterum hic intelligi apparet. Nam in monte Nitriae Pambo habitavit (3), Isidorus cellam habuit (4). Quinque vero millia monachorum montem illum Cellulasque incoluisse pariter Palladius retulit (5). **124** Ceterum idem de Nitriae monacho avaro in VV. PP. Rosw. libro tertio traditur (6).

Etiam in epistola 58, circa annum 395 conscripta, Macarios S. Hieronymus vocat. Ubi legis : « Sin autem cupis esse quod diceris, monachus, id est solus, quid facis in urbibus, quae utique non sunt solorum habitacula, sed multorum ? Habet unumquodque propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. Philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Poetae aemulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium.

A Historici Thucydidem, Sallustium, Herodotum, Livium. Oratores Lysiam, Graccos, Demosthenem, Tullium. Et ut ad nostra veniamus, episcopi et presbyteri habeant in exemplum Apostolos et apostolicos viros, quorum honorem possidentes habere nitantur et meritum. Nos autem habeamus propositi nostri principes Paulos et Antonios, Iulianos, Hilariones, Macarios (7). » Quem Iulianum dicat, ambigo ; an forte Edessenum, de quo Sozomenus tradit (8) ? Macarium vero Alexandrinum intelligi — numerum pluralem pro singulari positum esse sponte liquet — ex loco, qui cum nostro conferendus est, sequente conieceris.

B Etenim eodem prorsus modo S. Hieronymus Macarium in epistola 108, anno 404 scripta, citat. Ibi quum vitam Paulae enarrasset, eiusque itinera pia accurate descripsisset, Nitriam appellat « oppidum Domini, in quo purissimo virtutum nitro sordes lavantur quotidie plurimorum. Quod cum [Paula] vidisset, occurrente sibi sancto et venerabili episcopo Isidoro confessore et turbis innumerabilibus monachorum, ex quibus multos sacerdotalis et leviticus sublimabat gradus, laetabatur quidem ad gloriam Domini, sed se indignam tanto honore fatebatur. Quid ergo narrem Macarios, Arsenios, Serapionas et reliqua columnarum Christi
C nomina ? Cuius non intravit **125** cellulam ? Quorum pedibus non advoluta est (9) ? » Hic quidem Macarium Alexandrinum, clarum Cellularum presbyterum et in Nitriae monte cellam habentem innui, verisimile est. Unde supra, quum eodem modo inducatur, eundem plane Macarium Alexandrinum intelligi haud temere dixeris.

Prodendus denique est ultimus S. Hieronymi locus de Macariis ; nam Macarius iste, quem in epitaphio Marcellae viduae S. Hieronymus vocat (10), et Rufinus in praefatione in Origenis libros Περὶ ἀρχῶν (11), nec non in Apo-
D logiis [Invectivis] laudat (12), Origenista Rufinique discipulus fuit. Unus igitur locus restat, quem difficultatis quidquam habere iam supra monuimus (13), hisque concipitur ver-

(1) Cf. supra § 6 p. 16. cf. infra § 42.
(2) S. Hieron. Opp. ed. I. T. I p. 418 sq.
(3) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 12 Opp. Meurs. l. I. p. 373.
(4) Ibid. cap. 1 p. 348.
(5) Ibid. cap. 8 p. 361.
(6) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 219 p. 533, 1.
(7) S. Hieron. Opp. ed. I. T. I p. 583.
(8) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. L p. 520. Edessenum dici existimat Tillemontius Mémoires T. VII P. III p. 1017 sqq. Alium innuere videntur docti ediores Opp. S. Hieron. ad h. I.
(9) S. Hieron. Opp. ed. I. T. I p. 890.
(10) S. Hieron. Opp. ed. Bened. T. IV P. II p. 782.
(11) Ep. 80, S. Hieron. Opp. ed. Migne T. I p. 733.
(12) Rufini Apol. [Invectiva] in S. Hieronymum lib. I cap. 11, Opp. ed. Vallarsi p. 316, Migne p. 548 ; S. Hieron. Opp. ed. Bened. l. I. p. 360.
(13) Cf. p. 133.

bis : « Amatas vero et Macarius discipuli Antonii, e quibus superior magistri corpus sepelivit, etiam nunc affirmant, Paulum quendam Thebaeum principem istius rei [vitae monachicae] fuisse, non nominis ; quam opinionem nos quoque probamus (1). » Eosdem discipulos ambo sepelivisse Antonium legimus in Historia Lausiaca (2), multo post vitam S. Pauli, in qua verba illa habentur, edita (3). Quanquam in duabus eiusdem S. Pauli graecis vitis, quas ab Hieronymiana profectas esse probabimus, Amatae et Macarii nominum mentio non fit. Erasmus quidem monuit, vitae S. Pauli exemplaria ita inter se discrepare, ut S. Hieronymus ipse idem argumentum saepius aliis verbis tractasse aut alius hoc fecisse videatur. Quo facto Centuriatores Magdeburgenses eo temeritatis progressi sunt, ut vitam illam commentum exercendi ingenii causa, non serio a S. Hieronymo conscriptum dixerint (4). **126** Sed Rosweidus bene animadvertit, se quidem tantam varietatem non invenisse (5), idem quod et Bollandus atque Henschenius ex septem octove aliorum codicum veterum fide asseruerunt (6), et ipsi examinatis quibusdam codicibus comprobamus. Graecae vero duae S. Pauli vitae modo cum Hieronymiana concinunt, modo ab ea discrepant, ipsaeque inter se perraro conveniunt. Ex quibus altera Bollando et Henschenio, qui eam e codice Bavarico graeco perquam vitioso in latinum sermonem conversam ediderunt, ob verba quae continet : « ut ipsemet (Antonius) mihi narravit (7), » Hieronymiana Pauli vita antiquior visa est, et ab ipso Amata Macariove fortasse aut alio quovis Antonii discipulo concinnata, qui ideo scripserit, Amatam et Macarium *etiamnunc* Paulum primum eremitam praedicare. Sed vereor, ne viri docti erraverint. Nam illa verba in graeco legeris oportet. ὡς αὐτός μοι διηγήσατο, pro quibus S. Hieronymus habet : « ut ipse asserere solebat. » Quis igitur non credat, in codice graeco, editoribus testibus, mendis, quae ne ipsi quidem omnia expunxerunt in versione sua (8), scatente (9), pro μοι legendum esse μέν ! Quo posito nihil profecto superest, cur eam Hieronymiana antiquiorem dixeris. Alteram graecam S. Pauli vitam, Bavarica illa et ipsa Hieronymiana locupletiorem, sed ab Hieronymiana, ut facile elucet, profectam, in codice Caesareo Vindobonensi ipsi adivimus (10), in quo locus ille de S. Antonii **127** discipulis his verbis se offert : Ἀντωνίου γὰρ ἔτι καὶ σήμερον οἱ φοιτηταὶ περιόντες, ὑφ' ὧν ἐκεῖνος καὶ τάφου ἔτυχεν, αὐτοὶ βεβαιοῦσιν, Παῦλόν τινα Θηβαῖον, κ. τ. λ. Quare iure dubites, an omnino nomina Amatae et Macarii, discipulorum S. Antonii, primitus in textu S. Hieronymi exstiterint.

Quomodocunque vero id se habet, Amatam et Macarium insignes S. Antonii discipulos fuisse, non solum ex Palladio, sed etiam ex S. Hieronymi Chronico constat, in quo ad a. XIX Constantii iunioris i. e. a. 359 legis : « Sarmata, Amatas et Macarius discipuli Antonii insignes habentur (11). »

Itaque quaeritur, num Macarius insignis hic S. Antonii discipulus unus ex nostris Macariis fuerit ? Sed eum a nostris Macariis probe discernendum esse, iam supra obiter monui-

(1) S. Hieron. Opp. ed. Bened. T. IV P. II p. 69

(2) Cf. supra p. 107.

(3) S. Hieronymi vitam S. Pauli primi eremitae editores Benedictini circa a. 365 scriptam esse existimant. Cf. S. Hieron. Opp. ed. Bened. l. I.

(4) Cent. IV, 10.

(5) In vitam S. Pauli. not. 1, VV. PP. Rosw. p. 21.

(6) AA. SS. Boll. Ian. T. I p. 602.

(7) Ibid. p. 603.

(8) Lambecius Commentt. ed. altera T. VIII p. 721.

(9) AA. SS. Bolf. l. l. p. 603, 1.

(10) Exstat enim in cod. ms. graec. Bibl. Caes. Vindob. Nr. 38 olim 31 p. 237, 2 — 247. Prodiit graece et latine sub titulo : *Acta sincera S. Pauli Thebaei cognomento primi eremitae graeco-latina cum variantibus lectionibus et notis variorum. Accedunt dissertatio praeliminaris de dubiis haec Acta circumstantibus et Epistola R. P. Claudii Sicardi S. I. Missionis Aegyptiae superioris de suo per inferiorem Thebaidem confecto itinere hodiernoque rerum statu antiquissimorum monasteriorum SS. Pauli et Antonii, consimilibus notis aucta, qua permulta in antedictis Actis hactenus obscura et alias incognita illustrantur ; studio et opera Matthiae Fuhrmann ord. eiusd. S. Pauli primi eremitae provinciae Austriae sacerdotis. Neostadii. Austriae* 1760. Kollarius (Lambec. Commentt. l. l. p. 719 not.) notat, editionem hanc puerilibus scatere erroribus, atque interpretem coniecturis potius suis, quam codicis inniti fide voluisse. Hoc quidem verum, sed tamen illa codicis potius vitia, quam errores editoris sunt, ita ut manu peritissima opus sit, quae textum restituat. Id quidem accurato eius examine ipsi nobis persuasimus.

(11) S. Hieron. Opp. ed. Migne T. VIII p. 687.

mus (1). Etenim Macarium Aegyptium in Scete A obiisse, Alexandrinum extrema etiam senectute Cellularum presbyterum fuisse, e Palladio didicimus; Macarium vero S. Antonii discipulum eidem successisse in coenobio Pispiritano, ibique vitam finivisse, infra videbimus (2).

Hisce continentur ea, quae ex S. Hieronymo colligi possunt. Ut Evagrius Macarium Aegyptium, ita S. Hieronymus Alexandrinum laudibus extulit. Neque id temere fecit. Nam in Aegyptum adventantes, ad quos vel de quibus S. Hieronymus scribebat, Nitriae aut in Cellulis Macarium presbyterum **128** facile adibant, in abdita vero Scetis deserta non facile penetrabant. Unde Macarium Alexandrinum B in Occidente illustriorem fuisse oportet (3).

§ 31. Sed transeundum est ad Cassianum, qui quinque locis de nostris Macariis tradit. Ex iis unum, quo de mortuo a Macario, « qui habitationem Scythioticae solitudinis primus invenit, » ad haereticum refellendum resuscitato narratur, iam supra excussimus (4). Ac sexto quodam loco de Macario, qui « xenodochio apud Alexandriam praefuit, » sermo est, a nostris Macariis certe distinguendo (5). Restant igitur quatuor nobis loci examinandi.

Et primo quidem Cassianus in libro, quem « de spiritu gastrimargiae » inscripsit, haec verba facit : « Adhuc unum beati Macarii pro- C fertur nobis salutare mandatum, quo libellum ieiuniorum et continentiae tanti viri claudat sententia. Ita inquit debere monachum ieiuniis operam dare, ut centum annis in corpore commoraturum, ita motus animi refraenare et iniuriarum oblivisci, tristitiasque respuere, dolores quoque ac detrimenta contemnere, tanquam quotidie moriturum. In illo namque utilis est prudensqe discretio, aequali monachum districtione faciens semper incedere, nec permittens sub occasione debilitati corporis de arduis ad perniciossima praerupta devolvi ; in hoc vero magnanimitas D salutaris, quae valeat, non solum quae videntur prospera mundi praesentis despicere, verum etiam adversis tristibusque non frangi, et ea velut parva nullaque contemnere, illic habens iugiter defixum suae mentis intuitum, quo quotidie singulisque momentis accersendum esse se credit (6). » Uter Macariorum, vel etiam num alteruter ex nostris ea docuerit, Cassianus non docuit. Equidem Macarii Aegyptii sententiam **129** esse ex similitudine cum doctrina, quam is Evagrio dedit (7), et cum homiliis eius timide coniecerim.

Deinde Cassiano in Collationis quintae capite, quod inscribitur « In quo utilis sit cenodoxia, » Serapion senex exponit, multos saepenumero homines adhuc carnales cenodoxiae vitio ab aliis turpibus indignisque vitiis custodiri. Nonnullos quidem confessos esse, se in Syrie coenobiis quinis diebus cibum sumpsisse talemque abstinentiam sine labore tolerasse, in eremo autem tanta se fame inde ab hora tertia vexari, ut ad nonam usque vix possint ieiunia quotidiana differre. Post haec addit : « Super qua re pulchre abbas Macarius cuidam percunctanti, cur fame ab hora tertia in eremo pulsaretur, qui in coenobio hebdomadibus integris refectionem saepe contemnens non sensisset esuriem, respondit : Quia nullus hic est ieiunii tui testis, qui te suis laudibus nutriat atque sustentet. ibi autem te digitus hominum et cenodoxiae refectio saginabat (8). » Cuinam Macario ea tribuenda sint, non est indicatum. Utrique nostrorum reapse optime conveniunt. Nec dubitavit Tillemontius, ea Macario Aegyptio adiudicare, cuius tamen rei rationem non addidit (9).

Tum Collationis septimae capite, quod inscribitur « De tentatione abbatis Moysis, » Serenus abbas ita loquitur : « Secundus vero quem diximus in hac eremo commoratum [abbas Moyses], cum ipse quoque singularis et incomparabilis vir esset, ob reprehensionem unius sermonis, quem contra abbatem Macarium disputans paulo durius protulit, quadam scilicet opinione praeventus, tam diro confestim est traditus daemoni, ut humanas egestiones ori suo, ab eo suppletus, ingereret. Quod flagellum purgationis gratia se Dominus intulisse, ne scilicet in eo vel momentanei delicti macula resideret, velocitate curationis eius atque au-

(1) Cf. p. 107 sq.
(2) Cf. infra Caput IX § 45.
(3) Cf. propositum Macarii Romam abeundi supra p. 73. 99 sq.
(4) Cf. § 14 p. 47 sqq., Cassian. Coll. XV cap. 3, Cassiani Opp. ed. Gaz. p. 468, Migne Patrol. T. XLIX p. 995.
(5) Coll. XIV cap. 4, Cassiani Opp. ed. Gaz. p. 450, Migne p. 958 ; Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 7 Opp. Meurs. l. I. p. 757 cf. supra § 25 p. 105.
(6) De coenobiorum institutis lib. V (de spir. gastr.) cap. 41 Cassiani Opp. ed. Gaz. p. 104, Migne p. 265.
(7) Cf. supra 29.
(8) Coll. V cap. 12 Cassiani Opp. ed. Gaz. p. 289.
(9) Mémoires T. VIII P. III p. 983.

ctore remedii demonstravit. Nam continuo abbate Macario in oratione submisso **130** dicto citius nequam spiritus ab eo fugatus abscessit (1). » Quin Macarius Aegyptius intelligatur, vix dubium est ; nam Moyses abbas egregius Scetis monachus fuit (2). Quod et Apophthegmata a Cotelerio edita comprobant, in quibus legis : « Moyses abbas Macario abbati in Sceti : Volo, inquit, cum quiete ac silentio vivere, nec sinunt me fratres. Cui Macarius abbas respondit : Video te indolis mollioris esse, nec posse fratrem a te avertere ; sed si desideras quietam vitam, proficiscere ad eremum, intro, in petra quiete deges. Fecit igitur hoc et conquievit (3). » Praeterea Tillemontius illam Moysis abbatis sanationem Macario Aegyptio sine ulla haesitatione attribuit (4).

Ultimus denique Cassiani locus de Macariis nostris in Collatione vigesima quarta invenitur, ubi Macarii fabula ab Abraham abbate narrata haec est : « Nam quod alios quoque salvare vos posse confiditis, et spe maioris lucri ad revisendam patriam festinatis, audite etiam super hoc quandam abbatis Macarii fabulam iucundissime atque aptissime figuratam, quam et ille cuidam similibus desideriis aestuanti medicinam opportunissimae narrationis ingessit. Erat, inquit, in civitate quadam peritissimus tonsor, qui denariis ternis unumquemque detondens, tenuem vilemque mercedem sui operis acquirendo, ex hac eadem quantitate necessaria sui victui quotidie comparabat, centumque denarios expleta omni corporis cura marsupio suo diebus singulis inferebat. Sed cum indesinenter hunc conderet quaestum, audivit in quadam longe posita civitate singulorum solidorum singulos homines tonsori praebere mercedem. Quo ille comperto : Quamdiu ero, inquit, hac mendicitate contentus, ut trium denariorum stipem cum labore conquiram, quum possim illo pergens ingenti solidorum quaestu divitias congregare ? Itaque sumens artis **131** suae protinus instrumenta, expensis in sumptu omnibus, quae hic multo tempore collecta servarat, ad urbem illam quaestuosissimam cum summo labore pervenit. Ubi cum ea, qua

A ingressus est, die secundum id, quod compererat, ab unoquoque mercedem sui operis recepisset, ad vesperam se videns grandem solidorum numerum conquisivisse, ad macellum laetus intendit, escas refectioni suae necessarias coempturus. Quas cum coepisset magno solidorum pretio comparare, expensis in perexiguo victu universis quos acquisierat solidis, ne unius quidem denarii intulit lucrum. Cumque ita singulis diebus acquisitionem suam vidisset insumi, ut non solum nihil redigeret, sed vix ipsam quotidianae substantiae necessitatem posset explere, apud semetipsum recogitans : Revertar, inquit, ad civitatem meam,

B illumque repetam tenuissimum quaestum, ex quo mihi expleta omni corporis cura, quod ad sustentationem senectutis accresceret, quotidiana exuberantia conferebat. Quod quamvis parvum videretur et tenue, non mediocrem tamen summam iugi pariebat augmento. Quaestuosior quippe mihi fuit ille nummorum, quam iste solidorum imaginarius quaestus, ex quo non solum nihil exuberat, quod recondam, sed etiam vix ipsa quotidiani victus necessitas sustinetur. Et idcirco rectius nobis est, hunc solitudinis huius tenuissimum fructum indirupta iugitate sectari, quem nullae saeculares curae, nullae mundanae distentio-

C nes, nulla cenodoxiae ac vanitatis arrodat elatio, nullae sollicitudines diurnae necessitatis imminuant (5). » Uter Macariorum vel num omnino unus ex iis pulcherrimam fabulam invenerit, non traditur.

Iam recensitis Cassiani quoque testimoniis libros VV. PP. a Rosweido editos, quorum scriptores atque aetatem ignoramus (6), excutiamus.

132 CAPUT VI.

COLLECTIONIS ROSWEIDIANAE LIBER TERTIUS, QUINTUS, SEXTUS, SEPTIMUS VITARUM PATRUM ET SENTENTIAE PATRUM AEGYPTIORUM DE SANCTIS MACARIIS AEGYPTIO ET ALEXANDRINO.

D § 32. Liber tertius VV. PP. collectionis Rosweidianae sedecim historias de Macariis continet. Quarum quatuor, de homine, qui caedis reus, facta a Macario Aegyptio viri occisi ad vitam revocatione, liberatus est (7), de uva

(1) Coll. VII cap. 27 Cassiani Opp. ed. Gaz. p. 328, Migne p. 706 sq.

(2) Cf. Cassian. Coll. I.

(3) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 538 v. *Macarius Aegyptius* § XXII; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(4) Mémoires T. VIII P. III p. 1007.

(5) Coll. XXIV cap. 13 Cassiani Opp. ed. Gaz. p. 618, Migne p. 1301 sq.

(6) Cf. supra § 10 p. 34.

(7) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 41 p. 507, 1.

Macario Alexandrino missa (1), de daemone eundem Macarium ad collectam invitante (2), de sententia denique, verum monachum in arguendo alio nunquam ad iracundiam moveri, sed semper sese vincere (3), supra cognovimus (4). Duodecim ceterae hae sunt :

« Abbas Macarius quotiescunque cum fratribus facta charitate reficiebat, hoc in proprio corde statuerat, ut quantos vini calices oblatos hausisset, tantis diebus nec et ipsam aquam gustaret omnino. Cum ergo ei fratres vinum porrigerent, cum gaudio sumebat, ut postea se siti maceraret. Quod cum discipulus eius didicisset, patefacto senis consilio, ne ei vinum porrigerent, coniurabat, tormenta illi potius esse quam pocula manifestans (5). » Idem in libro quinto (6) legitur, et graece in Apophthegmatis a Cotelerio editis, a quorum compilatore ad Macarium Aegyptium refertur (7). Pro « quotiescunque cum fratribus facta charitate reficiebat, » in graeco est εἰ εὐκαίρησε μετὰ ἀδελφῶν, in libro quinto « si vacavit inter fratres, » quare illa noli perperam intelligere. Fratres Scetis **133** vino refectos esse a verisimilitudine abhorret, ita ut in itineribus, quae Macarius ad invisendos fratres interdum faciebat (8), id accidisse existimem.

« Abbas Macarius dum in illa solitudine, in qua solus erat, maneret, inferior autem plena esset multis fratribus, sero per viam circumspiciebat, et vidit daemonem venientem in figura hominis, vestitum tunica linea perforata, et per singula foramina vascula parva dependebant. Et dixit illi senex : Quo vadis, maligne ? Et respondit ei : Vado commovere (9) fratres hos, qui sunt inferius. Cui senex dixit : Et propter quid tot vascula fers tecum ? At ille dixit : Gustum fero fratribus, et ideo tanta fero, ut, si unum displicuerit, ostendam aliud, et si illud non placet, porrigam aliud ; et fieri non potest, nisi unum ex ipsis aliquod placeat iis. Et haec dicens discessit. Permansit autem senex iterum viam circumspiciens, usquequo rediret, et, cum rediret, dicit ei : Salveris ! Dicit et ille : Quomodo istud mihi verbum

A dicis, quia omnes mihi contrarii facti sunt, et nullus meis consiliis acquiescit. Et dicit ei senex : Ergo nullum habes amicum ? At ille respondit : Unum habeo amicum, vel ipse consentit mihi, et quoties me viderit, huc atque illuc cito convertitur. Cumque nomen eius ab eo requisivisset, ait, quia Theopemptus dicitur. Discedente illo mox surrexit abbas Macarius et descendit ad inferiorem eremum. Quod cum audiissent fratres, egressi sunt illi obviam et unusquisque sperans, quod apud se maneret, praeparavit se. At ille requirens cellam Theopempti ad eum profectus est. Cumque cum gaudio illum suscepisset, et essent utrique si-
B mul soli, dixit ei senex : Quemadmodum est tecum, fili ? At ille respondit : Orationibus tuis bene sum. Et ait senex : Non te impugnant cogitationes ? At ille respondit : Interea bene sum. Erubescebat enim dicere. Et dixit ei senex : Ecce quot annos sum in solitudine, et ab omnibus honoror, et in hac aetate, cum sim senex, molestant **134** me cogitationes meae. Respondit Theopemptus : Crede mihi, abba, quia similiter et mihi faciunt. Tunc senex singulas cogitationes quasi se impugnantes fingebat, usquequo totum illi Theopemptus confiteretur. Post haec dixit ei : Quemadmodum ieiunas ? At ille dicit ei : Usque
C ad nonam. Cui senex ait : Usque ad vesperam ieiuna, et de Evangelio vel de aliis Scripturis sine cessatione semper aliquid meditare ; et quoties tibi aliqua immunda cogitatio supervenerit, nunquam deorsum aspicias, sed sursum, et mox Dominus tibi adiutor est. Et mox ita discessit abbas Macarius in propriam solitudinem. Iterumque viam circumspiciens vidit daemonem redeuntem, et requirit eum : Quo vadis ? At ille respondit : Simili modo commovere (10) fratres. Cum autem reverteretur, requisivit eum, quemadmodum agerent fratres. At ille dixit : Male, quoniam omnes agrestes effecti sunt, et, quod de omnibus peius est,
D eum quem habui amicum et obedientem mihi, ipse nescio quomodo conversus est, et omnibus amplius asperior mihi visus est. Et iuravit, non ibi accedere, nisi post multum

(1) VV. PP. Rosow. lib. III cap. 42 p. 507, 2.

(2) Ibid. cap. 43 p. 507, 2.

(3) Ibid. cap. 87 p. 513, 2.

(4) Cf. § 26 p. 110. 113. § 24 p. 103 sq. § 28 p. 116 sq. § 17 p. 65 sq.

(5) Cap. 53 l. I. p. 509, 1.

(6) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 4, 26 p. 569, 2.

(7) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 533 s. v. *Macarius Aegyptius* § X ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(8) Sic monachos Nitriae Macarius Aegyptius invisere solebat. Cf. infra § 34.

(9) Sic, facili lapsu pro *commonere*, ut est in lib. VIII cap. 1, 8. Cod. Corb. *commonere* et *admonere*. Cf. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 813 ad h. l.

(10) Sic pro *commonere*.

tempus, et haec dicens discessit (1). » Eadem in libro quinto (2), et septimo (3), et in Apophthegmatis a Cotelerio editis traduntur (4), hoc quidem discrimine, ut monachus ille in quinto *Theoctistus*, in septimo, qui ceterum cum libro tertio ad verbum convenire solet (5), *Theopistus* vocetur ; sola Apophthegmata cum libro tertio *Theopemptum* appellant. Porro in narrationis libri quinti fine legis : « Senex vero sanctus intravit in cellam suam adorans et gratias agens Deo Salvatori, » in Apophthegmatis : « Tunc sanctus intravit in cellam suam. » Uter vero Macariorum intelligatur, dicere haesito. Apophthegmatum quidem compilator Macarium Aegyptium agnovit. Nec prorsus immerito ; **135** nam Macarius Aegyptius procul aliquantum a monachis, quibus praeerat, habitasse perhibetur (6). At nonne de Macario Alexandrino Cellularum presbytero idem valebit ? Inde vero, quod Macarium illum in paneremo habitasse legis (7), Macarium Aegyptium fuisse non patet, propterea quod etiam Cellulae in paneremo sitae erant. Atque Macarium Alexandrinum daemone familiaritor usum esse supra cognovimus (8). Sed quomodo daemon homines tentet, singularem in modum S. Athanasius in vita S. Antonii descripsit (9).

« Abbas Macarius cum esset in Aegypto et egressus fuisset de cella sua, reversus invenit quendam furantem id, quod in cella sua habebat. Stetit ergo et ipse tanquam peregrinus, et carricavit (10) animal cum illo cum multa requie, et perduxit eum dicens : Nihil in hunc mundum intulimus ; Dominus dedit, Dominus abstulit ; sicut et ipse voluit, ita factum est ; benedictus Dominus in omnibus (11). » Idem reperis in libro quinto (12), ubi abbas ille « Macarius in Aegypto positus » vocatur, in libro septimo (13), et in Apophthegmatis a Cotelerio editis (14). Fusius tamen eadem res hoc altero Apophthegmatum loco explicatur : « Narrabant, in absentia Macarii abbatis latronem ingressum esse cellulam eius. Ipse igitur quum ad cellulam rediisset, invenit latronem camelum supellectile sua onerantem. Quare introiens in cellulam et Macarius de vasis accipiebat, et una cum eo onerabat camelum. Sarcina igitur imposita fur coepit verberare camelum, ut surgeret. Neque tamen surgebat. Quod ubi vidit abbas Macarius, cellulam ingressus **136** parvum sarculum invenit, quod emissum imposuit camelo dicens : Frater, hoc quaerit camelus. Ac pede pulsans eam senex ait : Surge. Confestimque surrexit, et parumper itineris confecit propter eius sermonem. Sed iterum resedit, neque exsurrexit, donec deposuissent cunctam supellectilem. Tunc demum abiit (15). » Macarium Aegyptium, cui Apophthegmatum compilator rem attribuit, significari, libri quinti verba : « Macarius in Aegypto positus, » et eadem, quae apud Cotelerium sunt, vocabula graeca : Μακάριος ἐν Αἰγύπτῳ ὤν satis comprobant. Illa Iobi verba Macarius Aegyptius etiam in homiliis laudibus effert (16). Latrones vero illo tempore in Aegypti desertis creberrimi erant. De latrone, qui virginem Deo sacratam e manibus sociorum stuprare eam cupientium eripuit, legis in libro secundo (17). Cellam S. Hilarionis latrones per totam noctem quaesierunt, neque invenire potuerunt (18). S. Ammoni latrones frequenter panem abstulerunt, quare sanctus duos eremi dracones ingentes ad ostium cellae collocavit, quorum aspectu semineces, quum appropinquassent, latrones in cellam introducti, mensa apposita, in meliorem vitam conversi sunt (19). Bello inter duorum incolas pagorum coorto alter latrone quodam duce ad bellum gerendum maxime idoneo confide-

(1) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 61 p. 510, 1 sq.
(2) Ibid. lib. V libell. 18, 9 p. 637, 1 sq.
(3) Ibid. lib. VII cap. 1, 8 p. 665, 2 sq.
(4) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 528 sq. s. v. *Macarius Aegyptius* § III ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.
(5) Cf. supra § 10 p. 35.
(6) Cf. supra §§ 12, 13, p. 38, 41.
(7) Apophth. l. I.
(8) Cf. supra § 28, p. 116 sq.
(9) Opp. Athanasii ed. I. T. I P. II p. 651.
(10) Ad hanc vocem gloss. vett. *carrico, onero.* Rosw. l. I. p. 535, 1 not. 13.
(11) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 73 p. 512, 1.
(12) Ibid. lib. V libell. 16, 6 p. 631, 1.
(13) Ibid. lib. VII cap. 3, 1 p. 666, 2.
(14) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 536 s. v. *Macarius Aegyptius* § XVIII; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.
(15) Ibid. p. 548 s. v. *Macarius Aegyptius* § XL.
(16) Cf. infra locum Hom. V a nobis nunc primum editum.
(17) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 16 p. 474, 1 ; Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 176, Migne p. 436.
(18) Vita S. Hilarion. cap. 7, VV. PP. Rosw. p. 77, 1.
(19) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 8 p. 465, 2 sq. Rufini. Opp. ed. Vallarsi p. 158, Migne p. 40.

bat (1). Facinora latronum, eorundemque ad A meliorem vitam reditus in VV. PP. saepenumero occurrunt (2). Beduinos quoque incertis semper sedibus per solitudines huc illuc ad praedandum vagatos esse, ex perpulchra S. Malchi vita a S. Hieronymo conscripta discimus (3).

« Quodam tempore orante beato Macario abbate, vox ad eum personuit dicens : Macari, necdum ad mensuram duarum mulierum **137** pervenisti, quae in proxima pariter habitant civitate. Quo audito senex exurgens arrepto baculo in designatam pervenit civitatem. Cumque ostium quaesitae domus atque inventae pulsaret, egressa una ex illis cum B magna exultatione eum suscepit. Quas utrasque senex convocatas ita est allocutus : Propter vos tantum laborem veniens ex solitudine longinqua sustineo, ut opera vestra cognoscerem, quae mihi vos condicite ac narrate. Cui illae sic dixerunt : Crede nobis, sanctissime pater, quia nec praesenti nocte a maritorum lectulis fuimus separatae. Qualia ergo opera a nobis exquiris ? Sed senex in precibus persistebat, ut ei vitae suae ordinem declararent. Cui tunc illae compulsae dixerunt : Nos nulla inter nos sumus parentelitatis affinitate coniunctae ; contigit autem, ut duobus fratribus iungeremur, et cum his quindecim annis in C domo una pariter permanentes neque turpe verbum altera dixit ad alteram, neque litem aliquando commisimus, sed in pace hactenus viximus, et pari consensu tractavimus, quatenus pariter relictis maritis in congregatione religiosarum virginum proficisceremur, et multis precibus hoc a coniugibus non valuimus obtinere. Quo non adepto, inter nos et Deum posuimus testamentum, ut usque ad mortem nostram saeculare verbum non loqueremur omnino. Quae cum audiisset beatus Macarius, dixit : In veritate non est virgo, neque maritata, neque monachus, neque saecularis, sed D Deus tantum propositum quaerit, et spiritum vitae omnibus ministrat (4). » Eadem in libro sexto narratio est, ubi incipit verbis : « Orante aliquando eodem abbate Macario... (5). » Qua ex re, quum antea de Macario Scetis abbate relatum esset, Aegyptium intelligi sequitur. Ceterum similia, quibus liceat comprobare, vitam saecularem cum Dei amore actam magis nonnunquam Deo, quam monachicam placere, e VV. PP. supra congessimus (6). A quibus narrationibus etiam germanicum **138** insigne poema, quod nuper prodiit, medio aevo elaboratum et : *Der gute Gerhard* inscriptum (7), initia sua cepisse crediderim. Atque similes historias nuper congessit clarus Simrockius noster in libro suo, qui inscribitur : *Der gute Gerhard und die dankbaren Todten* (8).

« Beatus Macarius de semetipso referebat dicens : Dum essem iuvenis, et tamen in cella residerem, invitum me tenentes clericum ordinaverunt in vico. Cum autem nolens illic esse, in vicum alterum effugissem, et quidam mihi saecularis religiosus opere meo vendito ministraret, contigit, quandam virginem per stuprum ventris onus accipere. Quae dum a parentibus, a quo fuisset compressa, requiritur, dixit illa : Anachoreta ille vester hoc in me facinus perpetravit. Egressi vero parentes puellae comprehendentes me suspenderunt meo collo vasa fictilia, et per singulas semitas circumducebant me caede mactantes, atque insuper his vocibus insultantes : Hic monachus filiae nostrae vim intulit. Cumque me usque ad necem fustibus paene mulctassent, quidam ex senioribus dixit ad eos : Usquequo hunc peregrinum monachum caede mactatis ? Sed et ministrante mihi sequente et rubore perfuso, iniurias irrogabant dicentes : Ecce quid fecit hic, pro quo tu testimonium perhibebas ? Parentes autem puellae dixerunt : Nulla hunc ratione dimittimus, nisi pro alimentis puellae praestandis aliquis pro ipso satisdator accesserit. Quod cum ministranti mihi, ut faceret, innuissem, interposita me sua fide suscepit. Itaque regressus ad cellulam, quantascunque inveni sportellas ei contribuebam, quibus venditis victum mihi coniugique meae ministraret. Dicebam autem : Ecce, Macari, invenisti tibi uxorem ; necesse est ergo amplius operari, ut eam valeas enutrire. Et tam diebus quam noctibus operabar, ut ei quotidie

(1) VV. PP. Rosw. lib. VIII cap. 52 p. 749, 1.
(2) Cf. supra § 4 p. 10.
(3) VV. PP. Rosw. lib. I p. 93 sq.
(4) Ibid. lib. III cap. 97 p. 515, 1.
(5) Ibid. lib. VI libell. 3, 17 p. 657, 1.
(6) Cf. supra § 3 p. 6 not. 3
(7) Der gute Gerhard. Eine Erzählung von Rudolf von Ems herausgegeben von Moriz Haupt. Leipzig 1840.
(8) Der gute Gerhard und die dankbaren Todten. Ein Beitrag zur deutschen Mythologie und Sagenkunde von K. Simrock. Bonn bei Adolf Marcus 1856.

victum ministrarem. Sed quando miserae tempus pariendi advenit, diebus plurimis parere cruciata non potuit. Quae quid fecisset requisita respondit : Quia anachoretae illi causam non habenti crimen imposui. Nam me iuvenis vicinus noster ille compressit. Quod cum ille, qui mihi ministrabat, audiisset, gaudio repletus **139** advenit, infelicem illam puellam, priusquam fateretur, quod tibi calumniam frustra contexuit, parere nullatenus potuisse vociferans, sed et omnes vicinos venire, et in te commissi veniam postulare. Quae ego cognoscens, ne me et ipsi homines molestarent, festinus abscedens in hunc locum perveni, et haec est causa mei in istis locis adventus (1). » Idem traditur in VV. PP. libro quinto (2), et in Apophthegmatis a Cotelerio editis (3), et utrobique locus, in quem Macarius fugit, Scete appellatur ; ex quo Macarium Aegyptium fuisse eum apparet. Eum vero anno trigesimo aetatis suae in Scetim abiisse e Palladio constat (4). Ac sancti quidem non pauci de crimine scorti falso accusati esse dicuntur, quorum innocentia postea detecta est E quorum numero fuerunt Marina, Eugenia, Apollinaris virgines, quae habitu virili adsumpto sancte vixerunt (5), et Eustathius lector Caesareae urbis in Palaestina sitae, cui idem plane, quod Macario, accidisse comperimus (6). Etiam hodie in Elephantine insula, stupro commisso, propinqui virginis lapsae et ipsam et eum, a quo corrupta est, occidere solent (7).

« Abbas Macarius dum diluculo palmarum folia portans ad cellam suam reverteretur, occurrit ei diabolus cum falce praeacuta, volensque eum percutere non valebat. Qui exclamans dixit : Magnam a te vim patior, o Macari, qui, cum te cupio nocere, non valeo, dum, quaecunque tu facis, ego magis ex opere facio. Tu ergo ieiunas interdum, ego nullo unquam cibo reficior. Tu saepe vigilas, me vero sopor nunquam **140** oppressit. Sed in una re me vincis, ipse profiteor. Cum ab eo rem A ipsam beatus Macarius requisivisset : Humilitas tua, dixit, sola me vincit. Haec dicente inimico, et extendente beato Macario manus suas ad orationem, spiritus immundus inter auras evanuit (8). Eadem plane ad verbum leguntur in libro septimo (9) ; in libro autem quinto (10) et in Apophthegmatis a Cotelerio editis (11) hoc quidem discrimine habentur, ut finis ille, orante Macario diabolum evanuisse, desideretur. Animadvertendum est, in Apophthegmatis rem bis inveniri ; nam ibi postea iterum legis : « Alias iterum daemon adversus Macarium abbatem insurrexit cum gladiolo, eius pedem amputaturus. Quod cum B propter humilitatem eius non potuisset, ei : Quaecunque habetis, inquit, habemus et nos ; sola humilitate a nobis differtis et praevaletis (12). » Cum Apophthegmatis, ubi res s. v. *Macarius Aegyptius* occurrit, convenire videtur libri quinti scriptor, qui narrationi de Macario Aegyptio illam subiunxit :

« Quodam tempore abbas Macarius, dum ad montem Nitriae ascenderet, discipulo suo, ut parum praecederet, imperavit. Qui cum ante illum pergeret, obvium habuit quendam sacerdotem idolorum, cursu concito venientem, et lignum grande portantem. Cui exclamans ait : Quo curris, daemon ? At ille iratus tantis eum C plagis affecit, ut exanimem paene relinqueret ; et relicto eo sacerdos iterum currebat. Progressusque parum obviavit beato Macario, qui ait ad eum : Salveris, laborator, salveris ! At ille admiratus respondit : Quid in me boni conspexisti, ut me salutares ? Cui senex ait : Quia vidi te laborantem, et curris ignoranter. Cui sacerdos dixit : Et ego salutatione tua compunctus magnum servum Dei te cognovi ; nam alter **141** nescio quis miserabilis monachus occurrens mihi iniurias fecit, sed et ego plagas illi pro verbis imposui. Tunc apprehendens pedes beati Macarii clamabat dicens : Nisi me monachum feceris, non desistam. D Pergentesque pariter venerunt ad locum, ubi

(1) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 99 p. 515, 2 sq.

(2) Ibid. lib. V libell. 15, 21 p. 623, 2 sq.

(3) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 524 sq. s. v. *Macarius Aegyptius* § I ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(4) Cf. supra § 12 p. 38.

(5) Vita S. Marinae VV. PP. Rosw. lib. I p. 393 sqq. Vita S. Eugeniae ibid. p. 340 sqq. De Appollinari virgine cf. infra Caput VII § 41.

(6) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 144 Opp. Meurs. l. I. p. 627. In codd. Vindobon. locus de Eustathio deest.

(7) Minutoli Reise zum Tempel des Jupiter Ammon p. 292.

(8) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 124 p. 518, 2.

(9) Ibid. lib. VII cap. 13, 6 p. 670, 2.

(10) Ibid. lib. V libell. 15, 26 p. 624, 1.

(11) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 534 s. v. *Macarius Aegyptius* § XI ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(12) Ibib. p. 545 sq. s. v. *Macarius Aegyptius* § XXXV ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

caesus frater iacebat. Quem utrique tollentes, quoniam gradi non poterat, manibus in ecclesiam pertulerunt. Cum autem fratres vidissent sacerdotem illum beatum Macarium comitantem, stupefacti cum admiratione monachum illum perficiunt; et multi propter illum ex paganis facti sunt Christiani. Dicebat ergo abbas Macarius : Quia sermo superbus et malus etiam bonos viros convertit ad malum, sermo vero humilis et bonus etiam malos mutat in melius (1). » Eadem inter Apophthegmata apud Cotelerium leguntur, ubi ita incipiunt : « Narrarunt Macarium Aegyptium abbatem aliquando e Scete ascendisse in montem Nitriae.. (2) ; » cetera vero accurate cum illis conveniunt.

« Abbas Macarius dum ambularet in deserto, caput cuiusdam hominis aridum invenit in terra. Quod postquam baculo suo convertit, vocem visum est emittere, Quod senex, quisnam esset, interrogat. At ille respondit : Ego quidem princeps eram sacerdotum idolorum, qui in hoc loco habitabant. Tu autem es abbas Macarius Spiritu divino repletus. Quacumque enim hora misertus eorum fueris, qui in poena sunt, et pro iis oraveris, consolationem aliquam sentiunt. Cui senex : Et quae est consolatio vestra vel poena ? responde. At ille altius ingemiscens : Quantum, inquit, coelum distat a terra, tantum ignis est altus, in quo medio sumus a pedibus usque ad caput undique perfusi, nec cuiquam licet faciem alterius intueri, sed facies nostro dorso coniunctae sunt. Cum ergo oras pro nobis, ex parte videmus alterutrum, et hoc nobis pro consolatione constat. His auditis lacrimas fudit dicens : Vae diei illi, in quo homo mandata Dei transgressus est ! **142** Et iterum ab eo, si esset altera poena maior, inquirit. Cui ille respondit : Sunt nobis alii multo inferius. Cumque qui essent illi interrogaret, dixit : Nos quidem, qui Deum non cognovimus, misericordiam

A quantulamcunque patimur ; illi vero, qui cognitum negaverunt, gravioribus et ineffabilibus poenis subtus nos cruciantur. Quibus auditis beatus Macarius capite altius terrae defosso discessit (3). » Idem in libro sexto (4) de abbate Macario maiori i. e. Aegyptio, atque in Apophthegmatis a Cotelerio editis (5) s. v. *Macarius Aegyptius* traditur. Nec non idem colloquium Ioannes Damascenus, falso ut videtur, in Historia Lausiaca legisse se tradidit (6), in qua hodie non amplius legitur. Atque insuper a Michaele Glyca (7), in Menaeis Graecorum (8), a Nicephoro Blemida (9), et in Ioannis Hagioelitae encomio Macarii

B Aegyptii (10) memoratur. Theologorum scholasticorum ingenia ob difficultates, quae ei insunt, dogmaticas multum exercuit. Quas quidem S. Thomas, refutatis ceterorum scholasticorum loci explicationibus, optime expedire studuit (11). Sed rem fabulosam esse, quis non existimat ? Origenistam forte composuisse eam suspicor, quia Origenistae de damnatorum statu post mortem male sentiebant. Ceterum in mss. Aquicinct. teste Rosweido historia legebatur ita verbis concepta, ut difficultates penitus cessarent (12).

143 « Quidam frater beatum Macarium postulabat, ut ei sermonem diceret, per quem

C posset salvari. Cui senex ait : Oportet fugere homines, et sedere in cella, et pro peccatis iugiter lamentari, et quod super omnes virtutes est, tam linguam coercere quam ventrem (13). » Eandem Macarii doctrinam in Apophthegmatis a Cotelerio editis bis invenis. Et semel quidem his verbis concipitur : « Esaias abbas, interrogans Macarium abbatem : Profer mihi, inquit, sententiam. Cui senex respondit : Homines fuge. Esaias abbas : Quid, inquit, est fugere homines ? Respondit senex : Sedere in cella tua et deflere peccata tua (14). » Alter vero Apophthegmatum locus

(1) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 127 p. 518, 2.

(2) Coteler Eccl. Graec. Mon. T. I p. 547 s. v. *Macarius Aegyptius* § XXXIX ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(3) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 172 p. 526, 1 sq.

(4) Ibid. lib. VI libell. 3, 16 p. 656, 2 sq.

(5) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 546 s. v. *Macarius Aegyptius* § XXXVIII ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(6) Oratio de iis qui in fide dormierunt. Io. Damasc. Opp. T. I p. 585.

(7) Ep. 26. Cf. Fabricii Biblioth. Graec. s. v. *Palladius* ed. H Vol. X p. 106.

(8) Synaxarium Graecorum 26 Ian.

D (9) Diatriba, qualem esse deceat imperatorem Cf. Fabricii Biblioth. Graec. l. I.

(10) Consule Leonem Allatium de libris ecclesiasticis Graecorum diss. II ed. Paris 1645 p. 117 — 123.

(11) In IV. Sent. Dist. XLV q. II art. II ad IV. Cf. VV. PP. Rosw. lib. VI not. 12 p. 622, 2.

(12) VV. PP. Rosw. lib. III not. 20 p. 535, 1.

(13) Ibid. lib. III cap. 189 p. 528, 1.

(14) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 540 s. v. *Macarius Aegyptus* § XXVII ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

in eo solo differt, quod pro Esaia abbate Aio abbas legitur (1). Aio autem abbas in Thebaide habitavit (2); Esaias abbas in quibus Aegypti regionibus vixerit, non invenio (3). Num compilator Apophthegmatum rem Macario Aegyptio iuste tribuerit, aliunde non liquet.

« Venerunt aliquando duo quidam iuvenes ad beatum Macarium, unus quidem ad plenum doctus, alter vero adhuc incipiens. Et provoluti pedibus eius postulabant, ut secum eos habitare permitteret. Quos cum vidisset quasi corpore deliciosos, existimavit eos eremum ferre non posse. Dixitque ad eos : Hic, fratres mei, non potestis manere. Et illi dixerunt : Si tecum non possumus habitare, pater, quid ergo faciemus ? Quo ille audito coepit intra se ita reputare : Si illos hinc eiecero, scandalum patientur ; nunc dicam illis : Venite, construite vobis cellulam, si potestis. Cumque illi locum sibi tantummodo demonstrari rogarent, duxit eos et ostendit **144** iis petram, qua incisa sibi habitaculum praepararent, et lignis allatis de palude contegerent. Arbitrabatur autem Macarius confestim illos pro iniuncto labore discedere. Illi vero interrogaverunt eum, dicentes : Quid operis exercere iubes nos, pater ? Tunc ille sublatis foliis funiculum illis intexere ostendit, quem pro victu eos distrahere commonuit ; et ita ab iis discessit. At illi cum summa patientia, quaecumque iis fuerant imperata, perfecerunt. Videns ergo eos senex in operibus bonis quotidie succrescere, et frequenter in ecclesiam cum silentio in orationibus persistere, desiderabat scire vera opera eorum. Septimana ergo integra ieiunavit, et rogavit Dominum, ut sibi opera eorum dignaretur ostendere. Et post haec profectus est ad eos, pulsavitque ostium speluncae eorum. Quo aperto et viso homine Dei adoraverunt utrique in terra. Et postquam facta ex more oratione considerunt, ille maior innuit minori, et egressus est foras. Ipse autem sedebat torquens funiculum, nihil loquens omnino. Hora vero nona pulsavit ostium frater iunior, et ingressus est cum cibo, quo reficerentur. Eodem nutu iussus mensulam parvulam cum

A tribus paximatiis (4) apposuit, tacensque stetit. Cumque comedissent, dixerunt ad beatum Macarium : Discedis, pater, an non ? Et ille illic se quiescere velle respondit. Tunc illi mattulam in uno angulo ad opus ipsius collocarunt, ipsi vero in altero angulo quieverunt, quasi ad dormiendum se proiecissent. Iterum ergo Macarius rogavit Dominum, ut ei opera ipsorum declararet. Et ecce, velut dissipato tecto lux clara cellulam illam quasi media dies implevit, quam tamen illi non senserunt. Sed postquam arbitrati sunt senem dormire, surgentes in orationem sese dederunt, extendentes manus ad coelum. Quos quidem ille, quid fa-

B cerent, intuebatur ; illi autem illum videre non poterant. Intentius autem senex respiciens vidit tanquam muscas daemones venientes in illius minoris ore atque oculis residere volentes, sed angelus Domini rhomphaea ignea armatus **145** tam illum circumdabat et defendebat, quam daemones repellebat et eiiciebat ; ad maiorem vero accedere nullo modo praevalebant. Prope vero iam luce proiecerunt se in eodem stratu suo. Tunc Macarius velut evigilans surrexit ; similiter surrexerunt et ipsi quasi de longo somno excitati. Et accedens senior frater ad senem dixit : Vis, pater,

C vel duodecim psalmos canamus. Cumque psallerent, de ore iunioris fratris per singulos versus fax ignis egressa ascendebat ad coelum. Item et maior cum decantaret, quoties ad psallendum labia deducebat, velut funiculus ignis de ore eius similiter tendebatur ad coelum. Postquam vero expleverunt matutinos (5), egressus Macarius obsecrabat eos, ut pro se orare dignarentur ; illi vero tacentes ad eius pedes sunt provoluti, seipsos orationibus illius commendantes. Et cognovit senex, quoniam maior quidem esset in timore Dei perfectus, minorem vero adhuc daemones impugnarent. Post paucos vero dies maior frater receptus

D est in pace ; tertio die etiam minor est eum adsecutus (6). » Idem uberius ipse Macarius narrasse traditur in libro sexto (7) et in Apophthegmatis a Cotelerio prolatis (8) ; utrobique enim his incipit verbis : « Dicebat abbas Vin-

(1) Ibid. p. 549 § XLI.

(2) Ibid. p. 400 sq. s. v. *Aio.*

(3) De Esaia abbate cf. VV. PP. Rosw. lib. II cap. 10 p. 469, 2. Hist. Laus. ed Meurs. cap. 57 Opp. Meurs. l. I. p. 513. (Genuina esse, quae ibi leguntur, docent codd. Vindobon. quos p. 14 recensuimus.) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. I. p. 518. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 445 s. v. *Esaia* .

(4) In graeco textu Cotelerii *τρεῖς παξαμάδας.*

(5) In graeco textu ap. Cotelerium *περὶ τὴν πρωΐαν*, circa matutinum tempus.

(6) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 195 p. 528, 2 sq.

(7) Ibid. lib. VI libell. 3, 2 p. 651, 2 sq.

(8) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 541 sqq. s. v. *Macarius Aegyptius* § XXXIII ; infra in harum Quaestionum appendice altera sub III.

demius [in Apophthegmatis Βιτίμιος], quia narravit abbas Macarius : Sedente me aliqando in Scithi [Apophthegmata : εἰς Σκῆτιν] descenderunt duo adolescentes peregrini..., » et in narrationis demum fine haec adduntur : « Et cum aliqui patrum advenirent abbati Macario, ducebat eos in cellam ipsorum dicens : Venite videre martyrium horum minorum peregrinorum. » Macarium igitur Aegyptium intelligi sponte lucet.

« Cum quidam fratres, quemadmodum orarent, beatum Macarium requisivissent, respondit illis dicens : Non sunt necessaria **146** nobis superflua verba, sed extendere tantum manus ac dicere debemus : Deus, quomodo vis et sicut tibi placet, ita fiat. Si autem tentatio irruerit, aut impugnatio, dicendum est : Deus, auxiliare nobis. Ipse enim scit, quae nobis expediant (1). » Eadem Macarii exhortatio in libro quinto (2) et in Apophthegmatis Cotelerii (3) legitur. Atque ex monachis alii permultas quotidie orationes recitasse (4), alii eandem brevem semper repetiisse traduntur (5). Ceterum quam eximie de oratione Macarius Aegyptius senserit, ex eius homiliis clare patet.

« Abbas Macarius dum semel de Scithi portaret sportellas, quas texerat, grandem habens viae laborem resedit et dixit : Deus, tu scis, quia amplius non valeo ambulare, et mox inventus est ad fluvium, unde adhuc multis aberat intervallis (6). » Idem in libro sexto verbis : « Dicebant de abbate Macario illo maiore... (7), » et in Apophthegmatis a Cotelerio editis ita incipit : « Dicebant de abbate Macario Aegyptio... (8), » unde, uter Macariorum dicatur, perspicuum est. Fluvius, quem innuit, Nilus est; ad urbes enim in fluminis ripa sitas adventare solebant monachi, sportulas quas texerant, vendituri.

Et haec quidem insunt de Macariis VV. PP. libro Rosweidianae collectionis tertio. Quae maximam partem ad Macarium Aegyptium

A spectare invenimus, id quod et in ceteris VV. PP. eiusdem collectionis libris deprehendemus. Rosweidus **147** cum e genere dicendi et quibusdam praefationis verbis, quae cum libri secundi praefatione conveniunt, tum ex praefationum libri secundi et tertii affinitate cum prooemiis Historiae Lausiacae, Rufinum libri tertii scriptorem (interpretem) esse coniecit. Quia enim libri tertii praefatio epistola Palladii ad Lausum Historiae Lausiacae praemissa certo innititur, praefatio autem libri secundi, cuius interpres Rufinus, ad prooemium, quod in fronte Historiae Lausiacae Meursianae et Rosweidianae editionis legi-
B tur, haud dubie alludit, eundem utriusque libri scriptorem (interpretem aut praefationum scriptorem) Rufinum esse, satis audacter quidem coniecit (9). Quanquam vel eo, quod Rufinus mortuus erat, antequam Historia Lausiaca prodiret (10), a tali errore revocari debebat. Etenim prooemium istud Meursianae et Rosweidianae editionis (11) Historiae Lausiacae, quocum libri secundi praefatio sine dubio cohaeret, spurium est (12) et Historia Lausiaca vetustius, unde id in libro secundo ante Historiam Lausiacam scripto adhiberi facile explicabis (13). Libri vero tertii praefatio genuinis Historiae Lausiacae innititur locis, quapropter
C eam post Rufini mortem conscriptam esse non minus perspicuum est. Id solum constat, libri tertii praefationem e libri secundi et Historiae Lausiacae praefationibus compilatam, illumque igitur librum hisce duobus aetate posteriorem esse.

§ 33. Libro quinto VV. PP. collectionis Rosweidianae septendecim de Macariis historiae continentur. Quarum octo de Macario Aegyptio cum fratribus vinum bibente, sed postea pro quovis calice diem integrum aqua abstinente (14), de eiusdem Macarii dicto, in increpandis aliis ad iracundiam commotum se ipsum perdere (15), de eiusdem doctrina,
D nos acceptarum **148** ab hominibus iniuria-

(1) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 207 p. 531, 1.

(2) Ibid. lib. V libell. 12, 10 p. 614, 1.

(3) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 536 sq. s. v. *Macarius Aegyptius* § XIX ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(4) Cf. supra § 25 p. 106. Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 33 Opp. Meurs. l. I. p. 444 ; cap. 39 p. 456 ; cap. 47 p. 481 ; cap. 53 p. 493 ; cap. 88 p. 553.

(5) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 9 p. 467, 1 Opp. Meurs. l. I. p. 644 sq., passim.

(6) Ibid. lib. III cap. 213 p. 532, 1.

(7) Ibid. lib. VI libell. 2, 6 p. 649, 2.

(8) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 535 s. v. *Macarius Aegyptius* § XIV ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(9) VV. PP. Rosw. Proleg. V p. XXIX sq.

(10) Cf. supra § 6 p. 24.

(11) VV. PP. Rosw. lib. VIII p. 704 sq.

(12) Cf. supra § 5 p. 15 § 6 p. 28 sq.

(13) Cf. Ibid. p. 24. 28 sq.

(14) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 4, 26 p. 569 2 sq.

(15) Ibid. libell. 4, 28 p. 570, 1.

rum reminiscendo vim memoriae laedere, malorum vero a daemonibus inflictorum recordatione non laedere (1), de modo orandi (2), de puella gravida a Macario Aegyptio se corruptam esse mentiente (3), de diabolo humilitate a Macario Aegyptio se vinci fatente (4), de fure, quem idem Macarius in cella sua deprehendit (5), de daemone denique, qui visitatis fratribus solum sibi Theoctistum fratrem in monasterio favere eidem Macario fassus sit (6), supra excussimus (7). Superest, ut ceteras novem ex ordine recenseamus.

« Dixit abbas Macarius abbati Zachariae : Dic mihi, quod est opus monachi? Dixit ei : Me interrogas, pater? Et dixit ei abbas Macarius : Certus sum de te, fili Zacharia; et enim, qui me pulsat, ut interrogem te. Dixit ei Zacharias : Quantum ad me, pater, hoc puto, quoniam, quicunque semetipsum necessitatibus subiecerit, atque coegerit, ipse est monachus (8). » Idem reperis in Apophthegmatis a Coteleric editis s. v. *Zacharias*, quem in Scete resedisse ibi edoceris; qua ex re Macarium Aegyptium nostro loco intelligi haud iniuste colliges. Zachariae autem responsio in graeco textu fere haec est : « Quantum ego quidem existimo, pater, qui se ipsum cogit ad omnia, is est monachus (9). »

« Interrogaverunt quidam patrum abbatem Macarium Aegyptium dicentes : Quomodo corpus tuum, et quando manducas, et quando ieiunas, siccum est? Et dixit iis senex : Sicut lignum in manu hominis, cum quo fructices in igne versantur atque reversantur, semper ab igne consumitur, ita, si homo mundaverit mentem suam in timore Dei, ipse timor Dei etiam ossa eius **149** consumit (10) » Idem Macarii Aegyptii dictum in Apophthegmatis saepe laudatis legitur (11). Nec non simili cor-

A poris ariditate Macarius Alexandrinus fuit, cui ne pili quidem menti enati erant ob nimios exercitationis labores obque nimiam cutis ariditatem (12).

« Miserunt aliquando senes de monte Nitriae ad abbatem Macarium in Scithi, rogantes, ut veniret ad eos, alioquin sciret, omnem multitudinem, si ipse ad eos non veniret, ad ipsum esse venturam, quoniam desiderabant videre eum, antequam migraret ad Dominum. Qui cum venisset in montem, congregata est omnis multitudo fratrum ad eum. Rogabant autem eum senes, ut faceret verbum ad fratres. Ille autem lacrimans ait : Ploremus, fratres, et pro-
B ducant oculi nostri lacrimas, antequam eamus hinc, ubi lacrimae nostrae corpora comburant. Et fleverunt omnes et ceciderunt proni in faciem dicentes : Pater, ora pro nobis (13). » Idem exstat in Apophthegmatis a Cotelerio editis (14). Verba autem senis nonaginta fere annos nati et ultimum Nitriam visitantis animos fratrum ad lacrimas commovisse, quis non facile credet? Indidem, quanti eum fecerint fratres, elucet.

« Abbas Macarius maior in Scithi dicebat fratribus post missas ecclesiae : Fugite, fratres. Et dicit ei unus fratrum : Pater, ubi habemus
C fugere amplius a solitudine ista? et ponebat digitum suum in ore suo dicens : Istud est, quod fugiendum dico; et sic intrabat in cellam suam et claudens ostium sedebat solus (15). » Idem habes in Apophthegmatis a Cotelerio editis (16), hoc uno discrimine, quod pro « post missas ecclesiae » in graeco **150** « postquam dimisit ecclesiam » legitur. Taciturnitas autem praecipuis monachorum Aegypti virtutibus adnumeranda est (17).

« Abbas Theodorus, cognomento de Pherme, habebat tres codices bonos. Et cum venisset

(1) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 10, 34 p. 599, 2.

(2) Ibid. libell. 12, 10 p. 614, 1.

(3) Ibid. libell. 15, 25 p. 623, 2 sq.

(4) Ibid. libell. 15, 26 p. 624, 1.

(5) Ibid. libell. 16, 6 p. 631, 1.

(6) Ibid. libell. 18, 9 p. 637, 1 sq.

(7) Cf. § 32 p. 132 § 17 p. 65 § 29 p. 119 § 32 p. 145. 138 sq. 139 sq. 135 sq. 133 sq.

(8) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 1, 6 p. 562, 1.

(9) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I. p. 443 s. v. *Zacharias* § 1; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub IV.

(10) VV. PP. Rosw. lib. V. libell. 3, 8 p. 565, 2 sq.

(11) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 534 sq. s. v. *Macarius Aegyptius* § XII. infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

D (12) Cf. supra § 19 p. 75. 79.

(13) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 3, 9 p. 566, 1.

(14) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 545 s. v. *Macarius Aegyptius* § XXXIV; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(15) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 4, 27 p. 570, 1.

(16) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 536 s. v. *Macarius Aegyptius* § XVI; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(17) Agatho abbas, ut taciturnitatis virtutem nanciscatur, tres annos lapidem in ore gestasse fertur. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 3, 7 p. 568, 1. Taciturnitatis exempla laudantur in *Indice rerum in Vitas Patrum* apud Rosweidum.

ad abbatem Macarium, dixit ei : Habeo tres codices, et proficio ex lectione eorum. Sed et fratres petunt eos ad legendum, et ipsi proficiunt. Dic ergo mihi, quid debeo facere ? Et respondens senex dixit : Boni sunt quidem actus, sed melius omnibus est, nihil possidere. Quod cum audiisset, abiit, et vendidit memoratos codices, et dedit indigentibus pretium ipsorum (1). » Eadem in Apophthegmatis a Cotelerio editis ita narrantur : « Theodorus abbas Phermae tres bonos libros possidens ad Macarium abbatem venit, et : Tres, inquit, mihi sunt libri praeclari, ex quorum lectione fructum capio; fratres quoque iis utuntur, et pariter proficiunt. Effare igitur mihi, quid debeam facere ; num ad meam fratrumque utilitatem eos retineam, an vendam demque pauperibus ? Senex respondit : Pulchrae quidem actiones sunt, sed melior omnibus est paupertas. Quo audito discessit, eosque vendidit, et pecuniam dedit pauperibus (2). » Macarium Aegyptium esse inde conlicio (3), quod Pherme prope Scetim sita erat, et Theodorus ipse initio in Scete vixit (4). Paupertas vero principalis Aegyptiorum patrum virtus fuit (5).

« Venit abbas Macarius maior ad abbatem Antonium in montem, et cum pulsasset ostium, exivit ad eum et dixit ei : Tu quis es ? Et ille ait : Ego sum Macarius. Et claudens ostium intravit, et dimisit eum foris. Et cum vidisset postea patientiam eius, aperuit ei. Et adgaudens ei dicebat : Multum tempus est, ex quo te videre desiderabam, audiens de te. Et exhibens ei hospitalitatem refecit eum ; erat enim fessus de multo labore. Vespere autem facto infudit sibi abbas Antonius modicas palmas, et dicit ei abbas Macarius : Da mihi, ut ego infundam quod operer. Ille autem dixit : Non habeo plus. Et faciens fasciculum maiorem infudit eum. Et sedentes a sero et colloquentes de utilitate animarum faciebant plectam, et

A ipsa plecta per fenestram descendebat in spelunca. Et egrediens mane sanctus Antonius vidit collectionem plectarum abbatis Macarii, et admiratus est, et osculatus manus eius dicebat : Multa virtus de istis egreditur (6). » Eadem in Apophthegmatis a Cotelerio editis traduntur (7). Macarium vero Aegyptium cum S. Antonio († XVI. Cal. Febr. 356) (8) congressum esse, hic iterum comperimus (9). Quam quidem historiam cum iis, quae supra de Macario Pispir coenobii abbate relata sunt (10), confundendam non esse facile perspicis.

« Descendit aliquando ipse Macarius de
B Scithi ad locum qui dicitur Terenuthin, et intravit dormire in monumento, ubi erant antiquitus sepulta corpora paganorum. Et traxit unum corpus sub caput suum tanquam plumatium de scirpo. **151** Daemones autem, videntes fiduciam eius, invisi sunt, et volentes terrere eum, vocabant quasi quandam mulierem dicentes : Nonna illa, veni nobiscum ad balneum. Et alter daemon desub ipso tanquam ex mortuis illis respondit dicens : Peregrinum quendam habeo super me, non possum venire. Senex autem non expavit, sed confidens fundebat corpus illud, dicens : Surge, vade, si
C potes. Quod cum audiissent daemones, clamaverunt voce magna dicentes : Vicisti nos. Et fugerunt confusi (11). » Eadem res in Apophthegmatis saepe laudatis habetur (12). Terenuthin vero ubi situm fuerit, invenire non potui.

« Narravit abbas Petrus, qui fuit discipulus abbatis Lot, dicens : Eram aliquando in cella abbatis Agathonis, et venit frater quidam ad eum, dicens : Volo habitare cum fratribus, sed dic mihi, quomodo habitem cum iis. Dicit ei senex : Sicut in prima die, quando ingrederis ad eos, ita custodi peregrinationem tuam omnibus diebus vitae tuae, nec assumas fidu-

D

(1) VV.PP. Rosw. lib. V libell. 6, 6 p. 582 sq.

(2) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 451 s. v. *Theodorus Phermensis* § I; infra in harum Quaestionem Appendice altera sub IV.

(3) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 24 Opp. Meurs. l. I. p. 417 ; cf. *Palladii Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem breviter delineatam*, infra huic nostrae editioni Historiae Lausiacae praepositam.

(4) Coteler. l. I. p. 457. 458 s. v. *Theodorus Phermensis* § XXV. XXVI. XXVII.

(5) Cf. Rosweidi *Indicem* rerum in VV. Rosw. s. v. *Paupertas*.

(6) VV. PP. Rosw. lib. V. libell. 7, 9 p. 585, 1.

(7) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 530 sq. s. v. *Macarius Aegyptius* § IV ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(8) Cf. Tillemont Mémoires T. VII P. I p. 228.

(9) Cf. Apophthegm. Coteler. l. I. p. 539 sq. § XXVI ; infra § 38.

(10) Cf. supra § 24 p. 103 sq.

(11) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 7, 10 p. 585, 2.

(12) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 535 s. v. *Macarius Aegyptius* § XIII ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

ciam. Dicit ei abbas Macarius : Quid enim facit fiducia ? Dicit ei senex : Sic est sicut aestus grandis ; qui quando exarserit, omnes fugiunt a facie ejus, quia aestus etiam arborum fructus corrumpit. Dixit abbas Macarius : Sic mala fiducia est ? Respondit abbas Agathon : Non est peior altera passio quam fiducia ; genitrix est enim omnium passionum. Convenit ergo operatio monacho non sumere fiduciam, vel si solus sit in cella (1). » Hoc Agathonis responsum fratri datum etiam in libro tertio (2) et in libro septimo (3) legis ; sed Macarii verba in solis Apophthegmatis a Cotelerio editis adduntur (4). Quae an sint Aegyptii Macarii verba, non satis perspicuum est. Etenim Agathon abbas **152** in Scete non videtur vixisse (5) ; Petrus autem abbas in Cellulis habitabat (6), et Lot magistrum eius in parva palude Arsenoitis regionis degisse credideris (7).

« Abbas Macarius volens consolari fratres dicebat : Venit huc aliquando cum matre sua puer, qui a daemonio vexabatur, et dicebat matri suae : Surge, eamus hinc. Illa autem dicebat : Non possum pedibus ambulare. Et dicebat ei filius suus : Ego te porto. Et admiratus sum astutiam daemonum, quomodo eos inde fugare volebat (8). » Idem in Apophthegmatis a Cotelerio editis habetur (9). Utri autem Macariorum res tribuenda sit, historia, quae sequitur, indicat.

« Dicebat iterum de desolatione Scithi ad fratres : Quando videritis cellam aedificatam iuxta paludem, scitote, quia prope est desolatio Scithi ; quando autem arbores videritis, iam ante ianuam est ; quando autem videritis pueros, tollite melotes vestras, et discedite (10). » Eandem Macarii Aegyptii prophetiam in Apophthegmatis a Cotelerio editis deprehendis (11). Quaenam Scetis devastatio innuatur, num sub Lucio Arianorum episcopo Alexandriae Macario superstite facta (12), an illa barbarorum, qui Moysen abbatem cum sociis trucidarunt (13), an tertia quaedam nobis incognita, discerni vix poterit. Tillemontius invasionem barbarorum istorum, quos e crudelissima Mazicum gente fuisse nescio quibus de rationibus existimat, **153** praedici autumavit (14). Ea autem, quae S. Augustinus de Aegypti monasteriis devastatis tradidit (15), huc non spectare videntur.

Quando liber quintus compositus sit, non satis constat. Laudatur autem a Photio (16), et Pelagium libri interpretem saeculo sexto vixisse, non temere coniecerunt (17). Sed ad librum sextum transimus.

§ 34. Libro sexto undecim insunt historiae de Macariis, quarum septem de Macario Aegyptio postquam fatigatus oravit, elevato et trans flumen demisso (18), de duobus adolescentibus peregrinis eumdem Macarium adeuntibus et tanta virtute excellentibus (19), de Macariorum cum duobus tribunis congressu adiecta illa descriptione Scetis (20), de cranio Macario Aegyptio poenas infernorum enarrante (21), de revelatione eidem Macario facta, ipsum virtutem duarum mulierum nondum attigisse (22), de eiusdem Macarii verbo quod dixit Evagrio : Umbra contentus esto (23), de eiusdem affirmatione, se viginti annis aqua, pane et somno satietatem

(1) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 10, 8 p. 596, 2.

(2) Ibid. lib. III cap. 198 p. 529, 2.

(3) Ibid. lib. VII cap. 42, 1 p. 683, 1.

(4) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 372 sq. s. v. *Agathon* § I ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub IV.

(5) Congressu in Scete habito Agathon abbas venit fratribusque non recte sancitum esse dixit ; ex quo eum in Scete non habitasse recte colliges. Cf. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 377 s. v. *Agathon* § XIV.

(6) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 646 s. v. *Petrus Pionita* § I.

(7) Ibid. p. 521 s. v. *Lot abbas* § I.

(8) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 18, 10 p. 638, 1.

(9) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 531 s. v. *Macarius Aegyptius* § VI ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(10) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 18, 11 p. 638, 1.

(11) Coteler. Eccl. Graec. Mon. l. I. p. 531 s. v. *Macarius Aegyptius* § V ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(12) Cf. supra § 6 p. 16 sqq. § 27 p. 113 et infra Cap. VIII § 42.

(13) De hac caede cf. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 18, 13. 14. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 553 s. v. *Mose abbas* § X.

(14) Tillemont Mémoires T. VIII P. III p. 992, cf. T. X ed. Paris. p. 75. 728. De Mazicum gente cf. Pallad. Hist. Laus. cap. 8. Cassian. Coll. II, 6.

(15) Ep. 111 (alias 122), S. August. Opp. ed. Migne T. II p. 422.

(16) Bibl. cod. CXCVIII.

(17) VV. PP. Rosw. Proleg. XV p. XLII.

(18) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 2, 6 p. 649, 2.

(19) Ibid. libell. 3, 2 p. 651, 2.

(20) Ibid. libell. 3, 15 p. 656, 2.

(21) Ibid. libell. 3, 16 p. 656, 2 sq.

(22) Ibid. libell. 3, 17 p. 657, 1.

(23) Ibid. libell. 4, 17 p. 659, 2.

usque usum non esse (1), iam recensuimus (2). Ceterae quatuor hae sunt :

« Habebat quidam filium paralyticum in Aegypto, et adduxit eum ad cellam beati Macarii, et relicto eo ad ostium flente recessit longe. Respiciens ergo senex vidit puerum plorantem, et dixit ei : Quis te adduxit huc ? Qui dixit : Pater meus proiecit me hic et abiit. Et dicit ei senex : Surge **154** et apprehende eum. Qui statim sanus factus est, et surgens apprehendit patrem suum, et sic abierunt in domum suam (3). » Idem in libro tertio Besarioni abbati in Scete habitanti (4), in Apophthegmatis vero a Cotelerio editis Macario Aegyptio tribuitur (5). De puella similiter a parentibus ad ianuam Macarii Aegyptii proiecta et a sancto sanata supra audivimus (6).

« Dicebat abbas Sisois : Quando eram in Scithi cum abbate Macario, ascendimus metere cum eo, septem nomina. Et ecce una vidua colligebat spicas de post nos, et non cessabat plorans. Vocavit ergo senex dominum agri illius et dixit ei : Quid est aniculae huic quod semper plorat ? Qui dixit ei : Quia vir eius habuit depositum cuiusdam, et mortuus est non loquens, et non dixit, ubi posuit illud, et vult dominus depositi accipere eam et filios eius in servitutem. Et ait senex : Dic illi, ut veniat ad nos, ubi requiescimus in caumate. Et cum venisset, dicit ei senex : Utquid semper ploras ? Quae ait : Vir meus defunctus est, accipiens commendatum alicuius, et non dixit moriens, ubi posuit illud. Et dixit ei senex : Veni, et ostende nobis sepulchrum viri tui. Et assumptis secum fratribus abiit cum ea. Et cum venissent ad locum, ubi positus erat, dixit ad illam senex : Recede hinc in domum tuam. Et orantibus illis vocavit se-

A nex illum, qui mortuus fuerat, dicens illi : Ubi (7) posuisti alienum depositum ? Qui respondens dixit ei : In domo mea absconditum est sub pede lectuli. Et ait illi senex : Dormi iterum usque in diem resurrectionis. Videntes autem fratres ceciderunt ad pedes eius ; quibus dixit senex : Non propter me factum est hoc ; nihil enim sum ; sed propter illam viduam et orphanos ipsius fecit Deus hanc rem. Hoc enim est magnum, quia sine peccato vult Deus esse animam, et si quid petierit, accipit. Veniens autem nuntiavit viduae illi, ubi erat illud commendatum. At illa sumens **155** illud reddidit domino suo et

B liberavit filios suos. Et qui audierunt hoc, glorificaverunt Deum (8). » Idem in Apophthegmatis a Cotelerio editis habetur (9). Rosweidus illud « septem nomina » quid sibi velit, non intelligere se fatetur (10). Sed e graeco id facile explicatur, ubi legis « ἑπτὰ ὀνόματα » i. e. septem homines. Etenim vox ὀνόματα pro ἄνθρωποι saepe reperitur (11), unde cod. ms. Bodecensis Bollando teste recte protulit « septem fratres (12). » Noli autem mirari, quod Macarius Aegyptius abbas exiisse legitur ad metendum. Mos enim non solum fratrum Serapionis presbyteri, qui decem fere millia

C monachorum in regione Arsenoite regebat, sed omnium paene Aegypti monachorum fuit, ut messis tempore ad metendum se conducerent, mercedisque, quum octogenos modios frumenti plus minus singuli accepissent, partem iis, quos noverant, pauperibus offerrent, nec non Alexandriam usque naves frumento, quod egentibus distribueretur, onustas dirigerent (13). Pariter vero Spiridioni, Cypri episcopo, filia defuncta, ubi depositum posuerit, e sepulchro respondisse traditur (14).

(1) VV. PP. Rosw. lib. VI. libell. 4, 18 p. 659 sq.

(2) Cf. supra § 32 p. 146 ; 143 sqq. ; § 24 p. 103 sq. ; § 28 p. 118 ; § 32 p. 141 sq. ; 136 sq. ; § 29 p. 119 ; 120.

(3) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 2, 7 p. 649, 2.

(4) Ibid. lib. III cap. 122 p. 518, I.

(5) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 535 sq. s. v. *Macarius Aegyptius* § XV ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(6) Cf. supra § 17 p. 60.

(7) Sic male, pro *dicens* : *Ille, ubi ;* graece λέγων· Ὁ δεῖνα. Cf. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 845.

(8) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 2, 8 p. 649, 2 sq.

(9) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 532 s. v. *Macarius Aegyptius* § VII ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

D (10) VV. PP. Rosw. lib. VI not. 6 p. 662, 1.

(11) Exempla congessit Cotelerius l. l. p. 814 in nota ad nostram historiam (p. 532, A).

(12) AA. SS. Boll. Jan. T. I p. 1009, 1 not. b.

(13) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 18 p. 476, 1. Cf. lib. V libell. 17, 20 p. 634, 2. In Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 77 Opp. Meurs. l. I. p. 537 duodecim artabas i. e. circa quadraginta modios unusquisque accepisse fertur. Ista igitur differentia quomodo explicanda sit, nescio. Caput vero illud editionis Meursianae, quum in codd. Vindobon. desideretur, spurium esse verisimile est.

(14) Rufin. Hist. Eccl. lib. I cap. 5, ed. Basil. I. p. 218, Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 222. Migne Patrol. T. XXI p. 471.

« Venit aliquando abbas Macarius ille Aegyptius de Scithi in montem Nitriae in die oblationis ad monasterium abbatis Pambo, et dixerunt ei seniores loci illius : Dic fratribus verbum aedificationis, pater. Qui dixit iis : Ego nondum factus sum monachus, sed vidi monachos. Et dixit : Sedente enim **156** me aliquando in cella in Scithi, perurgebant me cogitationes meae dicentes : Surgens vade usque in desertum, et considera, quod illic vides. Et permansit reluctando huiusmodi animus meus per quinque annos dicens : Ne forte a daemonibus sit haec suggestio. Cum ergo perseverasset cogitatio ista in me, abii in eremo, et reperi ibidem stagnum aquarum, et insulam in medio eius. Veniebant quoque diversa animalia eremi, et bibebant ex eo. Inter quae vidi duos homines nudos, et contremuit corpus meum ; putabam enim, quia spiritus sunt. Cumque vidissent illi me trepidantem, locuti sunt ad me dicentes : Noli timere ; et nos enim homines sumus. Dixi itaque illis : Unde estis, et quomodo in hanc eremum venistis ? Qui dixerunt : De coenobio fuimus, et factus est nobis consensus, et egressi sumus huc, ecce quadraginta anni sunt. Erat autem unus ex ipsis Aegyptius, alius vero Libycus. Interrogaverunt autem me et ipsi dicentes : Quomodo est mundus, et si ascendit aqua secundum tempus suum, si etiam habet mundus abundantiam suam ? Respondi iis : Etiam. Quos et ego interrogavi : Quomodo possum fieri monachus ? Dicunt mihi : Nisi quis renuntiaverit omnibus, quae in mundo sunt, non potest fieri monachus. Quibus dixi : Ego infirmus sum et non possum sicut vos. Responderunt mihi : Si non potes sicut nos, sede in cella tua et plange peccata tua. Interrogavi ergo eos dicens : In hieme non sentitis frigus aut in aestate non incenditur corpus vestrum in caumate ? At illi dixerunt : Deus fecit nobis hanc dispensationem, ut neque in hieme frigus neque aestate ardorem sentiamus. Ideoque dixi vobis, quia ego nundum factus sum

A monachus. Ignoscite mihi fratres (1). Idem in Apophthegmatis Cotelerii reperis (2). Pambo abbatem eum monachis suis in monte Nitriae habitasse, testis est Palladius (3). Duo illi monachi fuerunt e genere anachoretarum, quorum vitam supra descripsimus (4). **157** Monachorum autem esse, sedere in cella et deflere peccata sua, ipsum docuisse Macarium cognovimus (5).

« Venit quidam adolescens ad abbatem Macarium, ut sanaretur a daemonio. Et dum esset foris stans, ecce advenit quidam frater de alio monasterio et concubuit in peccatum cum adolescente illo. Egressus autem senex

B cernit fratrem illum peccantem cum parvulo illo, et non eum increpavit dicens : Si Deus, qui plasmavit eos, videns patientiam in illis habuit, qui, si vellet, incenderet eos, ego quis sum, qui arguam eos (6) ? » Huius facinoris ceteri fontes memoriam non faciunt.

Libri sexti interpres latinus est Ioannes subdiaconus, quem Pelagii, interpretis libri quinti, aequalem fuisse existimant (7). Sexti quoque libri textum graecum Photius laudat (8).

§ 35. Libro septimo sex de Macariis continentur historiae, e quibus tamen novi parum discimus, quum una sola excepta omnes iam

C recensuerimus. Narratur enim de diabolo fratres invisente atque Macario Aegyptio se solum « Theopistum » amicum habere profitente (9), de fure, quem idem Macarius in cella deprehendit (10), de diabolo sola illius humilitate se vinci fatente (11), de Cronio, qui in Pispir coenobio Macarium Antonii ministrum convenit (12), de Macarii Aegyptii expositione, cur recordatione malorum a diabolo inflictorum memoriae non noceamus (13). Superest igitur sola haec historia :

« Beatus Macarius dixit : In veritate si facta est monacho **158** despectio quasi laus, pau-

D pertas sicut divitiae, inopia sicut epulae, nunquam moritur. Impossibile est, bene credentem et pie colentem Deum cadere in passio-

(1) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 3, 4 p. 653, 1.

(2) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 526 s. v. *Macarius Aegyptius* § II ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(3) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 12 Opp. Meurs. l. I. p. 373, 1 sqq.

(4) Cf. supra § 3 p. 4 sq.

(5) Supra § 32 p. 143.

(6) VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 4, 34 p. 661, I. sq.

(7) Ibid. Proleg. XIV p. XLII.

(8) Bibl. cod. CXCVIII.

(9) VV. PP. Rosw. lib. VII cap. 1, 8 p. 665, 2.

(10) Ibid. lib. VII cap. 3, 1 p. 666, 2.

(11) Ibid. lib. VII cap. 13, 6 p. 670, 2.

(12) Ibid. VII cap. lib. 19, 3 p. 673, 2.

(13) Ibid. lib. VII cap. 37, 4 p. 681, 2. Recensuimus quinque illas historias supra § 32 p. 133 § 33 p. 148 ; § 32 p. 133 sq. § 33 p. 148 ; § 32 p. 139 sq. § 33 p. 148 ; § 25 p. 106 sq. § 29 p. 119 § 33 p. 148.

nem immundam et in errorem daemonum (1). A Idem in sententiis patrum Aegyptiorum a Rosweido (2) et in Apophthegmatis a Cotelerio (3) editis occurrit.

Quae deinde in libro septimo de Macario camelario, qui nitrum furatus sit, traduntur (4), ad neutrum ex nostris, sed ad Macarium iuniorem, qui ad annum usque aetatis duodevigesimum pecora paverat, videntur spectare (5). Latinus autem intrepres libri septimi est Paschasius diaconus, quem etiam saeculo sexto vixisse haud temere credunt (6).

§ 36. Ex Rosweidiana collectione solus sententiarum Aegyptiorum patrum liber examinandus restat. Ubi de Macariis quatuor B tantum locis traditur, quorum tres sententiam Aegyptii, cur recordatione malorum a daemone inflictorum memoriae vim non laedamus (7), eiusdem doctrinam, iracundum sibi ipsum nocere (8), illudque, quod modo audivimus, dictum de monacho perfecto (9) perhibent (10). Quartus vero hic est :

« Dicebant pro abbate Macarios maiore, quia sicut Deus protegit totum mundum et portat peccata hominum, ita et ille quasi quidam Deus terrenus fuit in fratribus, operiens delicta illorum, et ea, quae videbat vel audiebat, quasi non videns et non audiens (11). » Quod C narratur etiam in Apophthegmatis **159** a Cotelerio editis (12), et cum ceteris, quae de Macario Aegyptio legimus, bene convenit.

Sed nunc Apophthegmata a Possino et a Cotelerio edita inspiciamus.

CAPUT VII.

APOPHTHEGMATA A POSSINO ET A COTELERIO EDITA, INEDITA CODICUM VINDOBONENSIUM APPENDIX COTELERII APOPHTHEGMATUM, VITAE SANCTORUM DE SANCTIS MACARII AEGYPTIO ET ALEXANDRINO.

§ 37. De Apophthegmatis Macarii, quae e codice collegii S. I. Romani Possinus primus edidit (13), brevissime loqui sufficiet. Cum enim didacticae plane indolis sint, et a Pritio (14), nec non in Gallandii Bibliotheca PP (15), denuo excusa facile evolvantur, ea integra adscribere noluimus. Leguntur vero in iis effata Macarii « magni, » i. e. Aegyptii de perfectione monachi, de eius consolatione, de conversatione cum senibus, de patientia, de amore vero, de vi orationis et patientiae, de taciturnitate, de sanctitate sine doctrina et doctrina sine sanctitate, de non appetenda praefectura monachorum, de oratione. Atque eadem in iis, quae in homiliis Macarii Aegyptii, deprehenditur indoles. Sed quoniam opuscula, quae sub Macarii Aegyptii nomine Possinus ex eodem codice Romano protulit (16), codice, quem ipse Vindobonae adii (17), teste **160** a Simeone Logotheta (e scriptis Macarii Aegyptii) compilata sunt, Apophthegmata illa simili modo conflata esse non temere suspicor. Atque haec Apophthegmata cum versione a nobis castigata infra in harum Quaestionum Appendice altera sub II typis repetivimus.

§ 38. In Apophthegmatis a Cotelerio editis de Macario Aegyptio XLI capitibns narratur, quae tamen solis decem historiis exceptis omnia iam excussimus. Neque ea apud Palladium, in libro secundo, apud Cassianum, S. Hieronymum, Evagrium, sed in sola antiqua Historiae Lausiacae versione et in VV. PP. libris deprehendimus. Unde compilatorem in opere suo congerendo non operibus scriptorum, sed secundariis tantum fontibus, VV. PP. nimirum libris, innisum esse certo elucet. Sed hae sunt decem illae historiae :

« Petrus abbas narravit, beatum Macarium, quum aliquando anachoretam quendam invenisset aegrotantem, sciscitatum esse ex eo, quidnam cibi sumere vellet. Qui postquam pastillum petiit, virum fortem, quum nihil in

D

(1) VV. PP. Rosw. lib. VIII cap. 38, 2 p. 682, 1.

(2) Ibid. Aegypt. patrum sententiae 23 p. 1003, 1.

(3) Coteler. Eccl. Graec Mon. T. I p. 537 s. v. *Macarius Aegyptius* § XX : infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(4) VV. PP. Rosw. lib. VII cap. 12, 2 p. 669, 2.

(5) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 18 Opp. Meurs. I. I. p. 385. Cf. supra p. 105.

(6) VV. PP. Rosw. Proleg. XIII p. XLIII.

(7) VV. PP. Rosw. 15 p. 1003, 1.

(8) Ibid. 16 p. 1003, 1.

(9) Ibid. 23 p. 1003, 2.

(10) Recensuimus eos supra § 29 p. 119 § 33 p. 147 sq. § 35 p. 157 ; § 17 p. 65 § 32 p. 132 § 33 p. 147 § 35.

(11) VV. PP. Rosw. 107 p. 1006, 1 sq.

(12) Coteler. l. l. p. 541 s. v. *Macarius Aegyptius* § XXXII ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(13) Cf. supra p. 37 not. 1.

(14) Cf. supra l. l.

(15) Galland. Bibl. PP. T. VII p. 222 sq.

(16) Libro a nobis supra p. 37 n. 1 laudato. Eadem opuscula recusa sunt hoc indice : *S. Patris Macarii Aegyptii opuscula*, etc. *ed. Pritius* Lips. 1699 et in Galland. Bibl. PP. T. VII p. 161 sqq.

(17) Est cod. Bibl. Caes. Vindob. ms. theol. graec. No. 104 olim 240, ubi fol. 53, 2 sqq. opu-

cella esset, proficisci Alexandriam non piguit, ut aegro afferret; neque mira res manifesta cuiquam facta est (1). » De Petro abbate in Cellulis, Lot abbatis discipulo, supra disputavimus (2).

« Iterum memoravit : Macarii abbati prae cunctis fratribus in simplicitate conversanti quidam: Cur, inquiunt, talem te praebes? Ille respondit: Duodecim annis servivi Domino meo, ut mihi hanc largiretur gratiam, et vos omnes mihi consilium datis, ut deponam eam (3) ? » Haec sane cum iis, quae de Macario Aegyptio hucusque comperimus, optime conveniunt.

« Proditum est, duos fratres in Scete deliquisse. Quos quum Macarius πολιτικός abbas segregasset, nonnulli Macarium magnum Aegyptium abbatem adeuntes hoc nuntiarunt. Is : Non, inquit, fratres sunt segregati, sed Macarius; nam diligebat eum. Macarius autem abbas, a sene se segregatum esse audiens, fugit ad paludem ; atque ille reperit eum a **161** culicibus perforatum. Cui : Tu, inquit, segregasti fratres, iique, ecce, secedere poterant in vicum. Ego vero te segregavi, tuque velut pulchra virgo in interius cubiculum huc fugisti. At ego vocatis fratribus didici, nihil horum factum esse. Prospice igitur et tu, frater, ne a daemonibus illusus fueris; nam nihil vidisti, sed poenitentiam age pro delicto tuo. Ille respondit: Si vis, da mihi poenitentiam. Videns igitur senex humilitatem eius: Vade, inquit, ieiuna tribus hebdomadis, semel singulis hebdomadis comedens. Haec enim erat exercitatio eius perpetua, per hebdomadas ieiunare (4). » Macarium πολιτικόν Alexandrinum esse supra ostendimus (5). Eum vero iterum aliam ob causam in palude Scetis sedisse scimus (6).

« Proficiscens aliquando Macarius abbas cum fratribus per Aegyptum puerum audivit matri suae ita loquentem : Mater, dives quidam diligit me, et odi eum; pauper vero odit me, et diligo eum. Quo audito sermone Macarius abbas admiratus est. Tum fratres : Quid, inquiunt, hoc verbi est, pater, quod admireris? Senex respondit : Revera Dominus noster dives est, et diligit nos, ipsi autem nolumus ei obtemperare ; inimicus contra noster diabolus pauper est, oditque nos, et nos diligimus impuritatem eius (7). » Digna sane haec explicatio, quae ad posteros transferatur.

« Rogans Poemen abbas eundem multis cum lacrimis: Dic mihi, inquit, quomodo salver. Cui senex respondit : Quam quaeris rem, iam recessit a monachis (8). » Poemen et Ioseph abbates Rufinus in Pispir vidisse se tradit (9) : sed Poemen abbas etiam in Scete vixit (10).

« Macarius abbas aliquando adiit Antonium abbatem. Quocum collocutus, cum in Scetim reverteretur, fratribus obviam **162** venientibus inter sermocinandum : Antonio, inquit, abbati dixi, nos non habere in loco nostro oblationem. Sed Patres aliis de rebus disserere coeperunt, nec quaesierunt amplius discere responsum senis, neque ipse prolocutus est. Hoc igitur quidam ex patribus dixit : Si viderint patres, e fratrum memoria excidere, ut de re iis utili interrogent, adigunt se ipsos, ut principium sermonis proferant ; quodsi vero a fratribus non adigantur, sermonem non persequuntur, ut ne deprehendantur locuti non interrogati, videaturque loquela otiosa esse (11). » Macarium Aegyptium ad S. Antonium profectum esse iam supra comperimus (12) ; unde haud inepte discipulus S. Antonii sensu latiore a Rufino appellari nobis visus est (13).

« Paphnutius abbas, Macarii abbatis discipulus, hoc retulit : Rogavi, inquit, patrem meum, ut mihi diceret verbum. Is autem : Neminem, inquit, laeseris, nec quemquam condemnaveris. Haec observa et salvabe-

scula legis sic inscripta : Κεφάλαια τοῦ ἁγίου Μακαρίου μεταφρασθέντα παρὰ Σιμεῶνος τοῦ λογοθέτου ρν'. Opuscula vero maximam partem compilata esse iam levi eorum cum homiliis comparatione intelligitur.

(1) Coteler. Mon. Eccl. Graec. T. I p. 533 s. v. *Macarius Aegyptius* § VIII ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub III.

(2) § 33 p. 152.

(3) Coteler. l. l. p. 533 § IX ; infra in Append. I.

(4) Ibid. p. 537 § XXI ; infra in Append. I.

(5) Cf. §§. 24, 25 p. 104. 106.

(6) Cf. supra p. 67. 89.

(7) Coteler. l. l. p. 539 § XXIV, infra in Append. I.

(8) Ibid. p. 539 § XXV, infra in Append. I.

(9) Rufin. Hist. Eccl. lib. II cap. 8, ed. Basil. l. p. 246, Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 278 sq., Migne p. 517. Cf. infra § 42 p. 176.

(10) Coteler. l. l. p. 587. 635 s. v. *Poemen* § IV. § CLXXX.

(11) Coteler. l. l. p. 539 sq. § XXVI, infra in Append. I.

(12) § 33 p. 150.

(13) Supra § 26 p. 112.

ris (1). » Paphnutius, quanquam Palladio quidem teste Macarii Alexandrini discipulus (2), etiam in Scete degisse legitur (3); primum tamen in solitudine Thebaidis eum habitasse verisimile est (4).

« Macarius abbas dixit : Noli dormire in cella fratris, quem mala fama petiit (5). »

« Ad Macarium abbatem in Scete quondam accesserunt fratres, nec quidquam invenerunt in cella eius nisi aquam putridam. Itaque ei : Abba, inquiunt, ascende in pagum, et reficiemus te. Quibus senex respondit : Nostis, fratres, pistrinum illius hominis in pago? Dicunt : Etiam. Deinde senex : Ego quoque novi. Nostis et praedium illius hominis, **163** ubi fluvius salit? Aiunt : Novimus. Senex : Et ego, inquit, novi. Quando igitur placet, vobis mihi opus non est, sed ipse mihi adporto (6). » Haec exercitationis virtus cum ceteris, quae de Macario Aegyptio percepimus, optime consentit.

« Paphnutius abbas, Macarii abbatis discipulus, retulit, senem dixisse : Quando puer eram, buculas cum aliis pueris pascebam, qui perrexerunt furatum ficus. Dumque currunt, una ex iis cecidit, quam tollens comedi Quoties igitur rei eius memoria redit, plorans sedeo (7). » De Paphnutio Macarii abbatis discipulo monuimus (8).

Haec quidem de Macario Aegyptio insunt Apophthegmatis a Cotelerio editis s. v. *Macarius Aegyptius*. Sed evolventi mihi cetera Apophthegmatum capita tribus aliis locis Macarii, ut videtur, Aegyptii mentio occurrit (9). Quos quidem locos supra iam cognovimus atque recensuimus (10).

164 § 39. De Macario Alexandrino in Apophphegmatis a Cotelerio editis hae tres historiae referuntur :

« Macarius πολιτικός ille abbas aliquando ad secandos palmarum ramos exiit, fratribus ipsum comitantibus. Qui primo die ei : Veni, inquiunt, pater, nobiscum comede. Accessit igitur ille et comedit. Altero eum die iterum rogant, ut comedat. At is renuens : Vos, inquit, filii, cibum sumatis necesse est ; adhuc enim caro estis ; ego vero nunc nolo manducare (11). » Haec historia in duobus Apophthegmatum codicibus Vindobonensibus s. v. *Macarius Aegyptius* post § XXXII perperam, ut quisque facile intelligit, inserta legitur (12). Quantopere autem Macarius Alexandrinus cibis abstinuerit, e Palladio didicimus (13).

« Macarius abbas convenit Pachomium abbatem Tabennesiotarum. Quem Pachomius interrogans : Si, inquit, fratres disciplinae ordinem non servant, bonumne est corripere eos? Respondit Macarius abbas : Castiga et iuste eos iudica, qui tibi subiiciuntur ; extra vero iudicaveris neminem ; nam scriptum est : Nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit (14). » Macarium Alexandrinum cum Pachomio congressum esse, a Palladio accepimus (15). Ceterum e colloquio isto denuo probatur, Macarium Alexandrinum iam ante annum 348, quo quidem mortuus est Pachomius, non exigua virtutis et asceseos fama excelluisse (16).

Macarius abbas aliquando per quatuor integros menses quotidie visitabat fratrem quendam, neque unquam, ne semel quidem, invenit eum vacantem ab oratione. Admiratus igitur dixit : Ecce, terrestris angelus (17)! » Cellularum monachi singuli in cellis degentes sola die sabbati et dominica **165** convenire

(1) Coteler. l. I. p. 540 § XXVIII, infra in Append. I.

(2) Cf. § 19 p. 75.

(3) Coteler. l. I. p. 649 s. v. *Paphnutius* § IV. Cassian. Coll. III, 1.

(4) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 63 Opp. Meurs. l. I. p. 524 sq. Animadvertendum est, in capite de Paphnutio Historiam Lausiacam codicum Vindobonensium a Meursiana ita differre, ut vix uno verbo consentiat. Cf. *Palladii Historiam Lausiacam ad codicis Vindobonensis fidem a nobis breviter delineatam*, infra huic editioni Historiae Lausiacae praepositam.

(5) Coteler. l. I. p. 540 § XXIX ; infra in Append. I.

(6) Ibid. p. 541 § XXX, infra in Append. I.

(7) Ibid. p. 546 § XXXVII, infra in Append. I.

(8) Modo p. 162. not. 7.

(9) Coteler. l. I. T. I p. 372. 443. 451. s. vv. *Agathon* § I, *Zacharias* § I, *Theodorus Phermensis* § I.

(10) Supra § 32 p. 151. 148. 150.

(11) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I s. 572 s. v. *Macarias* πολιτικός seu *urbicus* § I ; infra in harum Quaestionum Appendice altera sub V.

(12) Codices laudavimus supra § 11 p. 35 not. 2. p. 36 not. 1.

(13) Supra cap. III.

(14) Coteler. l. I. p. 573 § II ; infra in Append. I. sub V. Cf. I Cor. 5, 12. 13.

(15) Cf. supra p. 70. 86 sq.

(16) Cf. supra p. 86 sq.

(17) Coteler. l. I. p. 573 § III ; infra in Append. I. sub V.

solebant in ecclesia (1); e quorum fortasse numero ille frater fuit, quem Macarius Alexandrinus Cellularum presbyter tot menses quotidie adiens semper orantem invenit.

Expositis igitur iis, quae in Apophthegmatis illis de Macario Alexandrino reperiuntur, ad appendicem Apophthegmatum ineditam transire licebit.

§ 40. Etenim in ea appendice, cuius codicem in bibliotheca Caesarea Vindobonensi adii (2), tres historiae de Macario exstant, quarum ultimam de mortuo ad refellendum Hieracitam haereticum a Macario Aegyptio resuscitato cum lectoribus communicavimus (3). Reliquae, quarum una in codicis fol. 148, altera fol. 161, 1 habetur, latine redditae hae sunt :

« Dixit Macarius abbas : Quid iudicas interfectores et adulteros et sepulchrorum depilatores, et si quis alius eiusmodi legis violator? Habent iudicem suum. Immo inquire non modo in aliena facinora, sed etiam in delicta tua saepe praemeditata, et te ipsum saepenumero invenies illis peiorem. Nam tu quoque lascivis oculis non raro circumspexisti ; id quod, ut ipse scis, verum iam est adulterium. Saepe etiam fratri tuo maledixisti, neque ignoras, hac de re Dominum revelasse, dicentem quemque ad fratrem suum « fatue, » reum esse gehennae ignis. Atque, quod omnium atrocissimum est, vel indignus fortasse ad sancta et intemerata eius mysteria accedis, ita ut reus fias corporis et sanguinis Christi. Ille igitur, quem iudicas, merum hominem occidisse deprehenditur ; tu vero deprehenderis Christum ipsum occidens mortisque eius reus, quum indignus participes intemeratum corpus et sanguinem. Legis enim : Qui indigne manducat et bibit, reus est corporis et sanguinis Christi et iudicium sibi manducat et bibit ; hoc est : Sicut Iudaei illi occiderunt eum, ita et ii, qui indigni corpus et sanguinem eius sumunt, idem faciunt. Nam verisimillimum est, et eum, qui purpuram regiam scindat, et qui eam macuiet, **166** eandem mortem pati. Unde et qui corpus eius aliquando perforarunt, et qui nunc inquinant illud, quippe impura ipsum mente percipientes, idem cum crucifigentibus Christum iudicium ex Apostoli verbis subibunt. »

« Alias confessus est Macarius abbas : Quum iunior essem curisque in cella vacarem, in eremum profectus mecum reputans dixi : Cui occurris, eum interroga pro utilitate tua. Atque puerulum inveni boves pascentem, cui : Quid, inquam, faciam, puerule, quia esurio? Is mihi : Comede, inquit, tandem. Tum ego : Comedi, sed iterum esurio. Ac rursus mihi dixit : Ergo iterum comede. Similiter et ego : Saepenumero, inquam, comedi, denuoque semper esurio. Ad haec ille respondit : Non multum abest, ut asinus sis, abba, quippe qui semper vesci velis. Itaque nactus utilitatem discessi (4). »

Etsi perpulchrae hae duae historiae reapse utrique Macariorum bene conveniunt, tribuerim tamen eas Aegyptio ; et alteram quidem propter similitudinem doctrinae cum homiliis eius, alteram ob ipsius nexum cum historia de mortuo ad refellendum Hieracitam resuscitato, quae in codice proxime subiuncta ad eundem Macarium respicit (5).

§ 41. Superest, ut vitas aliorum Sanctorum, in quibus Macariorum nostrorum mentio fit, examinemus. Quem in finem singula volumina AA. SS. Bollandi diligenter evolvimus, sed fructus paucos percepimus. Macarius Alexandrinus in fine epistolae « Ammonis episcopi ad Theophilum papam Alexandriae de conversatione et particulari vita S. Pachomii et Theodori » memoratur, ubi cum beato Pior, Aelurione, Ammonio et Isidoro, anachoretarum omnium antiquissimo, etiam *beatus Macarius* iis adnumeratur, quos in monte Nitriae Ammonius episcopus viderat et magnopere admiratus erat (6) ; Macarium igitur Alexandrinum intelligendum esse verisimillimum est. Praeterea inter reliquias ecclesiae Senonensis **167** Macarii abbatis recensentur reliquiae, quae num alterutrius ex nostris Macariis sint, certo dicere nequis (7). Rursus Macarii mentio fit in vita Iusti episcopi Lugdunensis ab anonymo quodam descripta, quae prodiit e codice XXXIII Reginae Sueciae. Iustus enim episcopus exeunte saec. IV Aegyptum petierat. In cuius vita scriptor incognitus haec verba

(1) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 22 p. 478, 1 ; Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 70 Opp. Meurs. lib. I p. 532. Cf. supra § 28 p. 117.

(2) Hanc appendicem descripsimus supra § 11 p. 36, codicem ibid. not. 1.

(3) Supra § 14. p. 49 sqq.

(4) Textum graecum e codice descriptum legis infra in harum Quaestionum Appendice priore sub V 1. 2.

(5) Eius textus graecus legitur e codice descriptus infra in harum Quaestionum Appendice priore sub V, 3.

(6) AA. SS. Boll. Mai. T. III p. 357.

(7) Ibid. Mai. T. VII p. 181, F.

facit : « Ego autem ipse sanctum quendam presbyterum paene iam nonagenariam aetatem agentem vidi, cuius mihi relatione haec comperta sunt; nam in sermone eius quasi sanctae historiae fides inerat. Referebat, se in illis eremi partibus diu moratum fuisse, nec solum vidisse beatissimi nominis Iustum, sed etiam familiaritate eius usum fuisse, ac magnificum apparuisse inter illos, qui tunc in eremo revelationibus atque virtutibus tanquam magna luminaria refulgebant, sanctum Macharium, Pafnutium ceterosque, quorum sanctitatis fama per Orientem vigebat (1). » Bollandistae Macarium Aegyptium Scetis abbatem, ubi etiam Paphnutius abbas degebat, intelligi haud temere arbitrati sunt (2). Verbis, « tanquam magna luminaria refulgebant, » scriptor anonymus ad Rufini librum respicere videtur (3). Denique plura leguntur de Macario Aegyptio in vita S. Apollinaris Syncleticae, Dorotheus nuncupatae, quam iam accuratius pertractemus. Summa autem rerum, quae eius vita continentur, huc redit :

Apollinaris virgo, Anthemii imperatoris filia, vitae monachicae studio acta, quum sancta loca invisisset et Alexandriam navigasset, ad sepulchrum S. Mennae venit. Inde patres Scetis aditura, ubi prope paludem in fontem, qui fons Apollinaris postea appellari solebat, incidit, lecticario et comite itineris eunucho dormientibus, vestes mutavit habituque monachico, quem secum reconderat, induto, in paludem effugit. **168** Ubi multos annos cum daemonibus certans, corpus a culicibus exesum pelli testudinis simile gerebat Postea a Deo edocta, ut interroganti nomen ipsius Dorotheus diceret, et palude egressa est eunuchus ab omnibus habita. « Cum esset autem mane, occurrit ei S. Macarius, et dicit ei : Benedic, pater. Illi autem data sibi invicem caritate ambulabant in solitudine. Interrogavit vero Dorotheus dicens : Pater, quis es ? Ille autem dixit : Ego sum Macarius. Is vero dixit : Fungere officio caritatis ; sine me habitare cum fratribus. Praebuit autem ei quoque cellam protinus (4). » Isto igitur loco die noctuque orans acerrime certabat. « Quodam autem die abbas Macarius venit in eius cellam, et dicit ei : Fungere officio caritatis, bone frater ; emitte nobis preces. Illa vero dicit :

A Pater, ego a te volo benedici. Cumque fecissent preces, sederunt. Eam autem rogavit abbas Macarius dicens : Dic mihi, frater, undenam venis, et quod est tibi nomen ? Illa vero dixit : Vocor Dorotheus, et cum audiissem de sanctis, qui hic sunt, Patribus, volui una cum iis habitare, si sim dignus. Dicit autem ei rursus senex : Quodnam opus facis? Ea vero dicit : Faciam, si quid me iubes. Is autem ostendit ei, ut faceret catenam. Deus vero volens ostendere eius animi fortitudinem, non declaravit abbati Macario, eam esse feminam, sed is tanquam virum eunuchum eam esse putabat. Multas autem cura-
B tiones Deus per eam peregit (5). » Ac sanctae quidem una sola erat soror, capta a daemone, qui lacerare eam coepit et dicere : Nisi in solitudinem me tuleritis, non egrediar ex ea. Tandem imperator magno cum comitatu eam ad patres solitudinis dimisit. « Cumque ii venissent in Scetim, novit S. Macarius, propter quamnam causam adsint in illo loco, iisque progressus obviam, excepit eos et dixit : Quid huc acceditis, o filii ? Illi vero dixerunt : Noster inprimis pius imperator Anthemius misit filiam suam, ut per Deum curetur et preces vestras. Cum eam autem acc-
C cepisset a **169** cubiculario, deduxit eam ad abbatem Dorotheum, et dicit ei : Fungere officio caritatis, quoniam est filia imperatoris, et opus habet patrum precibus et vestris. Ora pro ea, ut curetur. Haec est enim merces tua. Haec autem cum audiisset, coepit flere et dicere : Quisnam ego sum peccator, quod de me talem concepisti opinionem? Flexisque genibus dicebat : Concede mihi, pater, ut mea peccata defleam; nam multa sunt. Ego enim sum imbecillus, planeque rudis et ignarus ad hanc rem. Dicit ei abbas Macarius : An non sunt etiam alii patres, qui per Deum signa faciunt? Sed tamen haec remansit merces. Illa vero dicit : Fiat Dei voluntas, et mota
D poenitentia eam accepit in cellam, et novit eam esse sororem, flensque conquievit. Eam autem amplexa dixit : Bene venisti, soror. Dei vero opere fuit os obstructum daemoni, ne argueret ancillam Dei, quod esset femina. Cum autem daemon eam diu affligeret, per preces eum domuit (6). » Sanata demum filia domum rediit cum magna civitatis laetitia. Sed postmo-

(1) Ibid. Sept. T. I p. 373 cap. 4.
(2) Ibid. p. 374 not. f. Cf. supra § 38 p. 162.
(3) VV. PP. Rosw. lib. II cap. 28 p. 479, 2; Rufini Opp. ed Vallarsi p. 193, Migne p. 450.
(4) AA. SS. Boll. Ian. T. I p. 260 cap. 3.
(5) Ibid.
(6) Ibid. cap. 4.

dum diabolus eam rursus ita subiit, ut prae- A gnans videretur. Examinanti autem ista imperatori instigante diabolo respondit, a monacho Dorotheo allatum sibi stuprum esse. Satellitibus igitur irati principis in Scetim missis Dorotheus ipse se obtulit, abeuntemque totus conventus tristitia afflictus precibus suis prosecutus est. « Sciebat enim abbas Macarius, in illo nihil esse mali. » Ad aulam deductam quum imperator uxorque eius excepissent, ac se detecta veritate dimissuros eam esse promisissent, filiam ipsorum se illa exhibuit, sororeque sanata post paucos dies in Scetim reversa est, ubi mox e mundo se exituram intelligens abbati Macario : « Fac, » inquit, « officium caritatis. Si contigerit me e vita excedere, ne me componant monachi. Is vero dicit ei : Quomodo potest hoc fieri? Ea autem consummatu venerunt sancti patres, ut sanctum eius corpus lavarent. Viderunt autem eam esse sexu feminam, et exclamarunt dicentes : Gloria tibi, Christe, qui multos habes sanctos occultos. Admiratus **170** est autem abbas Macarius, quod hoc sibi non fuisset revelatum. Una vero nocte videt visionem, quae ei dicit : Ne angaris propterea. Oportet enim te coronari cum sanctis patribus, qui sunt a saeculo. Tunc ei narravit vitam et nomen beatae. Allatisque sanctis eius reliquiis eam posuerunt ad Orientem sanctae ecclesiae in antro abbatis Macarii cum gaudio et gloria, usque in hodiernum diem, per Deum et sanctos patres, et post sanctae dormitionem peraguntur curationes gratia et clementia Domini nostri Iesu Christi, cui gloria et potentia in saecula (1). » Quem quidem Macarium non, ut perperam statuit Bollandus, Alexandrinum, sed Aegyptium fuisse, qui in Scete habitavit, et praesagii seu prophetiae spiritu excelluit, facile elucet. Quanti autem feceris illam, quam aequalis scripsisse fertur, historiam, ipse videto. Plura in VV. SS. Bollandi de Macariis nostris ego non offendi.

CAPUT VIII.

SANCTORUM MACARIORUM AEGYPTII ET ALEXANDRINI EXILIUM SUB LUCIO ARIANO ALEXANDRIAE EPISCOPO. SOCRATES, SOZOMENUS, CETERIQUE RERUM ECCLESIASTICARUM SCRIPTORES DE IISDEM. QUANDO MEMORIA SANCTORUM MACARIORUM AEGYPTII ET ALEXANDRINI AGATUR.

§ 42. Saepius locuti sumus de Aegypti senum persecutione a Lucio Arianorum Alexandriae episcopo excitata (2), in qua quoniam praeter alios abbates etiam Macarii nostri in exilium misi sunt, id quomodo gestum sit, enarrandum est. Rei autem testes sunt Rufinus, quem persecutiones istae ipsum petiere, deinde Socrates, Sozomenus et Theodoretus, qui Rufini enarratione innituntur.

Athanasio a. 373 mortuo Petrus ab episcopis provinciae monachisque in locum eius B substitutus est. Praefectus autem urbi impius, ethnicorum et Iudaeorum manu convocata, Petrum eiecturus ecclesiam occupavit, quam milites turpiter **171** profanarunt, nec non multas virgines stupraverunt aliasque fustibus contusas ne sepeliri quidem passi sunt. Paucis post diebus Lucius Arianus militibus cinctus ab Euzoio Antiochiae praesule, Arianorum tunc principe, in episcopatum Alexandriae intrusus est. Qui statim alios minis, vinculis, tormentis, alios pollicitationibus a fide Nicaena avocare studuit, eosque, qui resistebant, Heliopolim in Phoenicia, ubi idola colebant omnes, deportandos curavit ; murmu- C rantes vero ad metalla Phennensia et Proconensia deducebantur, inter quos haud pauci fuerunt monachi (3). Alexandria igitur subacta episcopisque provinciae Neocaesaream, quam urbem Iudaei inhabitabant, in exilium missis, milites ad monasteria solitudinum directi sunt, cui expeditioni ipse interfuit Lucius. Nam recte Sozomenus : « Fidei, » inquit, « senum adhaerebat multitudo vulgi, quippe quod veritati indulgere crederet eos, qui virtutem factis ipsis profiterentur, » et : « Unde Lucius, quum bene intelligeret, fieri non posse, ut Ariani devincerent catholicos, D nisi monachos istos ad partes Arianorum deduxisset, eos vi cogere aggressus est, quibus persuadere verbis non poterat (4). » Atque in eremo, quo milites venerunt, teste Rufino « Macarius et Isidorus aliusque Macarius atque Heraclides et Pambus Antonii discipuli per Aegyptum et maxime in Nitriae deserti partibus » sederunt (5), ac tria millia

(1) Ibid. p. 261 cap. 6.

(2) Supra § 6 p. 16, § 27 p. 113, § 33 p. 152.

(3) Petri episcopi epistola in Theodoret. Hist. Eccl. lib. IV cap. 19, Opp. ed. Noesselt Halae 1771. 8°. T. III p. 987 sqq.

(4) Sozom. Hist. Eccl. lib. VI cap. 20 ed. Valesii Mog. 1677 p. 662.

(5) Ruf. Hist. Eccl. lib. II cap. 4 ed. Basil. I. p. 242; Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 271, Migne Patrol. T. XXI p. 511.

simul virorum aut amplius per solitudinem dispersorum oppugnabantur (1). Qua de re Rufinus ita scribit : « Quae praesens vidi loquor, et eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui. Hi ducebant exercitum Domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armatum, exercitum moriendo vincentem, et qui sanguinis sui profusione victor Christum sequeretur ad coelum. Quique dum in tabernaculis positi et orantes exspectarent interfectores suos, delatus est ad eos homo olim membris omnibus et praecipue pedibus aridus. **172** Sed cum ab iis in nomine Domini oleo fuisset perunctus, statim confirmatae sunt plantae eius. Et dicentibus iis : In nomine Iesu Christi, quem Lucius persequitur, surge et sta in pedibus tuis, et redi in domum tuam, continuo exsurgens et exsiliens benedicebat Deum, ostendens quia vere erat in iis Deus (2). » Narratis deinde caeci illius hominis et catulorum leaenae sanationibus, quas Macarii Alexandrini virtute factas iam attulimus, Rufinus sic pergit : « Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reverentiae virtutum mirabilibus detulit ; quin immo iubet patres ipsos ablatos a grege suo, immo clam raptos, in insulam quandam Aegypti paludium deportari, in qua compererat, neminem prorsus esse Christianum, quo per hoc vel absque solatiis vel absque consuetis actibus viverent. Senes igitur cum duobus solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa veneratione a loci incolis observatam. Cumque primum navicula senum oram soli illius contigisset, ecce subito sacerdotis templi illius virgo filia correpta spiritu, cum ingenti vociferatione et clamoribus usque ad coelum datis, agi per medios populos coepit, et crebros ducens rotatus, stridens huc atque illuc rabida ora vibrare. Cumque ad spectaculum tam ingentis monstri, maxime quod esset sacerdotis filia, qui in honore praecipuo apud illos erat, populi convenissent, per auras eam raptam sequentes perveniunt usque ad naviculam senum. Ibi vero proiecta eorum pedibus et prostrata clamare coepit : Quid venistis huc, o servi Dei summi, antiquis nos et veternosis evol-

A vere domiciliis ? In hoc loco depulsi undique latebamus. Quomodo vos nequaquam latere potuimus ? Cedimus antiquis sedibus, populos vestros terrasque recipite. Cum haec diceret, increpatus ab iis erroris spiritus effugatur, et puella sana una cum parentibus suis iacebat ad pedes nostri temporis apostolorum. Qui talibus exordiis praedicantes iis fidem Domini nostri Iesu Christi, in tantam conversionem repente eos perduxerunt, ut statim die ipsa manibus **173** suis antiquissimum templum et in summa veneratione habitum destruerent, et ecclesiam confestim aedificarent. Nec ad deliberandum spatio temporis eguerunt, quibus
B fidem rerum fecerant non verba, sed virtus. Sed hoc cum fuisset Alexandriae nuntiatum, veritus Lucius, ne forte etiam suorum in eum odia justa consurgerent, qui aperte iam bellum non hominibus, sed Deo indiceret, occulte eos revocari et in eremum remitti iubet (3). » Hucusque Rufinus de senum exilio. Socrates claudi illius hominis sanationem non exposuit, sed haec tantum scripsit quae sequuntur : « Cumque ad locum ipsum pervenissent, viros deprehenderunt solitis studiis ex exercitationibus occupatos, orantes scilicet, morbis medentes, daemonia eiicien-
C tes (4). » De senibus in exilium pulsis Socrates : « Quoniam igitur, » inquit, « admirabiles illi viri omni violentia, quae ipsis inferebatur, superiores exsisterent, animum tandem despondens Lucius duci exercitus mandavit, ut patres monachorum in exilium mitteret. Illi autem erant Macarii duo, Aegyptius et Alexandrinus. Viri igitur illi deportati sunt in insulam, in qua nullus erat Christianus (5). » Cur Socrates solos Macarios nominet, nisi eos principes senum duxerit, non intelliges. Ceterum in enarranda ipsa exilii senum historia Rufini, quem persecutionis istius testem laudat (6), vestigiis aperte ingreditur. Sozome-
D nus illam claudi hominis curationem his allegat verbis : « Eo ipso tempore, quo milites in eos impetum facturi erant, traditus ipsis quidam esse dicitur, cuius artus iamdudum ita arefacti erant atque extenuati, ut pedibus insistere non posset… (7), » vocabulo « λέγεται » « *dicitur* » fortasse Rufinum significans, a quo id acceperat. De senibus a Lucio

(1) Ibid. lib. II cap. 3 ed. Basil. I. p. 342, Vallarsi p. 270 sq., Migne l. I.
(2) Ibid. lib. II cap. 4 l. I.
(3) Ibid. ed. Basil. I. p. 243, ed. Vallarsi p. 272 sqq., Migne p. 512 sq.

(4) Socrat. Hist. Eccl. lib. IV cap. 24 ed. I. p. 239.
(5) L. I.
(6) L. I.
(7) Sozom. Hist. Eccl. lib. VI cap. 20 ed. I. p. 663.

exagitatis Sozomenus haec refert : « Cuiusmodi A tunc monachorum praefectos fuisse accepimus Macarios duos, de quibus iam antea diximus, et Pambo **174** atque Heraclidem ceterosque Antonii discipulos (1). » Sed et ipse cum Rufino consentit, hoc solo discrimine, quod in Sozomeni historia de ista sacerdotis filia « Macarius eiusque comites » daemonem obiurgant, et in fine Lucius occulte praecipit, « ut, qui cum Macario essent, ad sedes suas et in solitudinem revertantur (2) ». Theodoretus denique, quum de crudelitatibus in persecutione ista perpetratis ad literas Petri episcopi (3) delegasset, de exilio senum haec verba facit : «Viri sunt in Aegypto, qui B angelorum conversationem aemulantes ab urbium tumultibus se subduxerunt, vitamque in solitudine agere maluerunt. Ubi arenosum ac sterile solum fertile reddentes fructum Deo suavissimum pulcherrimumque ferunt virtutem, quam sibi tanquam legem imposuerunt. Cuius quidem disciplinae duces cum alii multi exstitere, tum optimus religiosorum ordinum magister fuit Antonius ille celeberrimus, qui ad virtutis palaestram monachis solitudinem evexit. Eius igitur viri discipulos — ipse enim cum maximis et pulcherrimis oneribus ad tranquillos portus appulerat — miser C iste et infelicissimus [Lucius] insectatus est, ac divinorum illorum coetuum duces, celebrem illum Macarium, et alterum eiusdem nominis, nec non Isidorum aliosque de speluncis abductos in insulam quandam relegavit, quae ab impiis hominibus habitata nullum unquam pietatis magistrum habuerat. Cumque insulae orae appropinquasset navigium, daemon, qui ibi colebatur, consecratum sibi deserens simulacrum, quod antiquum eius fuerat domicilium, filiam sacerdotis ad insaniam concitavit et furibundam ad litus deduxit, quo navim remiges appulerant (4). » Cetera, quae sequuntur, ad id, D quod e Rufino didicimus, plane redeunt. In fine Theodoretus : « Haec, » inquit, « ubi in urbe innotuerunt, omnium illico factus est concursus Lucium obiurgantium et divina se ira plectendos dicentium, nisi divinus ille sanctorum chorus dimitteretur. Ita **175** civium tumultum extimescens Lucius sanctis viris, ut ad speluncas suas redirent, concessit (5). »

De exilio quidem senum haec nobis in medium proferenda erant. Persecutionem vero istam monachorum Lucius, urbis praefectus, eiusque satellites non tam suo Marte, quam lege Valentis imperatoris innixi egisse videntur. Socrates enim de lege quadam loquitur, qua Valens praecepit, « ut [orthodoxi], qui Alexandriae et in reliqua essent Aegypto, fugarentur (6). » Ceterum Valens a. 373, prima Ianuarii die, legem sancivit, cuius tenor hic est : « Quidam ignaviae sectatores desertis civitatum muneribus captant solitudines ac secreta, et specie religionis cum coetibus Monazonton congregantur. Hos igitur atque huiusmodi intra Aegyptum deprehensos per comitem Orientis erui e latebris consulta praeceptione mandavimus, atque ad munia patriarum subeunda revocari, aut pro tenore nostrae sanctionis familiarium rerum carere inlecebris, quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. pp. Byritho Kalend. Ianuar. Valentiniano et Valente AA. Coss. (7). » Quo igitur in decreto non propter vitam, quam degunt, monachicam, verum quia munera civilia et curialia effugere velle putabantur, sectatores ignaviae dicuntur. Simili ex causa alii quoque imperatores, inter quos Constantinus, curiales sacerdotes fieri vetuerant (8). Neque vero de quovis monacho, neque nominatim de munere militari lex illa loquitur, sed de hominibus, qui *desertis muneribus publicis*, *specie religionis* cum monachis degunt ; eos enim aut ad munia patriae obeunda retrahi, aut re familiari spoliari iussit. Quanquam inimicos catholicorum lege turpiter abuti facile potuisse, nemo non intelligit. Prosper quidem Aquitanus legem a Valente datam esse tradidit : « ut monachi militarent, nolentes fustibus necarentur (9). » **176** Quod quidem etsi lege non exprimitur, magnam certe crudelemque fuisse monachorum persecutionem, a Valente excitatam, e S. Chryso-

(1) Ibid p. 662.
(2) Ibid. p. 663 in fine.
(3) Exstant in Theodoret. Hist. Eccl. lib. IV cap. 19, Opp. ed. Noesselt T. III p. 987 sqq.
(4) Theodoret. Hist. Eccl. lib. IV cap. 18 ed. I. p. 985 sq.
(5) L. I. p. 986 sq.
(6) Socr. Hist. Eccl. lib. IV cap. 24 ed I. p. 238.
(7) Cod. Theodos XII, 1, 63.
(8) Constantinus Cod. Theodos, XVI, 2, 3. 6; Valentinianus ibid. XVI, 2, 17.
(9) Prosp. Aquitan. Chron. integr. P. I, Migne Patrol. T. LI p. 583.

stomi libris *adversus oppugnatores vitae monachicae* (1) discimus.

Restat ut Macariorum mentionem, quam data persecutionis istius narrandae occasione Rufinus fecit, breviter hic subiungamus. Is enim, quum temporum illorum historiam descripsisset : « Florebat, » inquit, « igitur Aegyptus ea tempestate non solum eruditis in christiana philosophia viris, verum etiam his, qui per vastam eremum commanentes signa et prodigia Apostolica simplicitate vitae et cordis sinceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi vidimus, et quorum benedici manibus meruimus, hi sunt : Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scyti, Pambus in Cellulis, Moyses et Beniamin in Nitria, Scyrion et Helias et Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Poemen et Ioseph in Pispiri, qui appellabatur mons Antonii. Sed et alios quamplures huiuscemodi viros in Aegypti partibus habitare, fideli comperimus auditu (2). « Inter Aegyptum superiorem et inferiorem si distinguitur, superiori, eremi Macarium Aegyptium Scetis incolams inferioris Alexandrinum Cellularum presbyterum fuisse crediderim.

§ 43. Socratis, Sozomeni, Suidae, Nicephori Callisti, aliorumque rerum ecclesiasticarum scriptorum, qui non tam suo Marte, quam e fontibus illis primariis, quos hucusque examinavimus, de Macariis tradunt, locos relationesque integras in medium proferre superfluum esse antea arbitrati sumus (3). Attamen eos breviter recensere a re alienum non erit. Et Socratis quidem tota de Macariis relatio libris Evagrii innititur, exceptis paucis quibusdam sententiis. E quarum numero sunt illa, quae supra ad librum secundum respicere docuimus (4) ; **177** sed ultima, quae e Socrate ibi attulimus, verba haec : « Aegyptius [Macarius] tot sanavit aegros, tot obsessos a daemonibus liberavit, ut, quae per gratiam Dei gesserit, separatum opus desiderent (5), » ad si- A millima ea, quae de virtutibus Macariorum Rufinus in Continuatione Historiae Ecclesiasticae Eusebii scripserat (6), alludere videntur. E fontibus denique incognitis Socrates haec nova adiecit : « Erat porro [Macarius Aegyptius] reverendus pàriter ac severus in illos, qui ipsum adibant. Macarius vero Alexandrinus, cum usquequaque similis esset Aegyptio, eo tantum discrepabat, quod hilaris fuit erga eos qui ad ipsum accesserant, et urbanitate quadam iuniores ad disciplinam monachicam allexit (7). » Cetera igitur, ex Evagrio deprompta, ad duas Macarii Aegyptii historias de causa, cur iniuriarum ab hominibus inflictarum recordatione B memoriae vim corrumpamus, a daemonibus vero acceptarum reminiscendo non laedamus, et de abstinentia, qua Evagrium siti oppressum umbra contentum esse iusserat, redeunt (8). Sozomenus de Macariis pauca retulit ex Historia Lausiaca, hoc tamen praemisso exordio : « Ordiar autem ab Aegypto, et a duobus Macariis, celeberrimis rectoribus, qui in Scete et in monte regionis illius praefuerunt. Quorum alter quidem Aegyptius fuit, alter πολιτικός i. e. urbicus dicebatur. Erat enim oriundus ex urbe Alexandria. Nec non uterque ob divinam praescientiam ac philosophiam admirabilis et daemonibus formidabilis multa miracula et cura- C tiones stupendas perfecit (9). » Illud etiam, quod supra monuimus, Sozomenus solus nos edocet, Macarium Alexandrinum serius, quam Aegyptium, presbyterum factum esse (10). Ceterum ex Historia Lausiaca famam de mortuo a Macario Aegyptio ad Hieracitam refellendum suscitato, de aetate Macarii Aegyptii, et cur nomen παιδαριογέρων **178** ei inditum fuerit, historias, denique singularem Macarii Alexandrini continentiam tradidit (11). Praeterea Sozomenus Macarium Alexandrinum « Cellularum presbyterum » denuo laudat, qui non se, sed angelum Marco semper ea, « quae a sacerdote fidelibus ad altare praeberi ius D fasque est (12), » porrexisse docuerit, id quod

(1) Io. Chrysostomi Opp. ed. Montfaucon T. I p. 44 sqq.

(2) Rufin. Hist. Eccl. lib. II cap. 8 ed. Basil. I. p. 246 ; Rufini Opp. ed. Vallarsi p. 278, Migne Patrol. T. XXI p. 517.

(3) Supra § 11 p. 37.

(4) Supra § 24 p. 111 sq.

(5) L. I.

(6) Cf. supra § 27 p. 114.

(7) Socr. Hist. Eccl. lib. IV cap. 23 ed. I. p. 234. Cf. supra § 23 p. 97.

(8) Socr. l. I. p. 235 sq. Cf. supra § 29 p. 119 sq

(9) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14 ed. I. p 515 sq.

(10) Cf. supra § 21 p. 87 sq.

(11) Sozom. l. I.

(12) Sozom. Hist. Eccl. lib. VI cap. 29 ed. I. p. 681. Probe animadvertas, Sozomenum h. l. inter « Macarium Cellularum presbyterum, » et « Macarium » vel « Macarium iuniorem » distinguere, ita ut verba : « Macario verum donatum fuit a Deo... » non de Macario Cellularum presbytero, sed de Ma-

supra e Palladio percepimus (1). Apud Theodoretum praeter ea, quae audivimus (2), de Macariis nostris nihil reperi. Neque quidquam apud Orosium de iisdem uspiam legitur; atque ea, quae in Cassiodori historia tripartita de Macariis Aegyptio et Alexandrino exstant, e Socrate et Theodoreto desumpta sunt (3). Si militer Suidas id, quod s, v. *Macarius* scribit (4), e Socrate, ac Nicephorus Callistus quae habet (5), e Sozomeno et e Socrate compilarunt.

Fabricius in Bibliotheca Graeca passim Ioannem quendam Hagioelitam vel Hagiopoatiam i. e. Hierosolymitanum nominat, quem lit Leone Allatio teste *Encomium Macarii Aegyptii* in bibliothecis codd. mss. delitescens elaborasse (6). Cuius opusculi Leo Allatius data occasione duo parv aprotulit fragmenta, unum in libro suo de purgatorio, alterum in dissertatione II, quam de libris ecclesiasticis Graecorum **179** scripsit. Prius igitur fragmentum latine redditum hoc est : « Oportuit autem et eum utpote hominem commune debitum exsolvere et in requiem illam transire. Arcessitur enim a rectore omnium Deo ad beatam quietem, ipse vere beatus, et Dominico throno assistit, ad angelorum coetus provectus (7). » Alterum vero ad fabulam de capite sacerdotis gentilis Macario Aegyptio de poenis inferni disserente (8) respicit hisque concipitur verbis : « Cuius preces et calvaria cuiusdam gentilis sacerdotis in eremo proiecta admira-

A biliter praedicavit iisque, qui in tormentis erant, cessationem, cum pro illis funderentur, suppeditantes monstravit (9). » Ex quibus conieceris, encomium illud hucusque, quantum sciam, ineditum (10) sermonem panegyricum esse, quo Macarius Aegyptius laudibus efferatur. Nec non idem encomium Assemanni laudat in Calendariis, vitamque Macarii Aegyptii a Ioanne Hagiopolita seu Hierosolymitano scriptam appellat (11). Eundem porro Joannem Hagioelitam seu Hagiopolitam Leo Allatius alibi post Ioannem Damascenum ita commemorat, ut non multo hoc serius vixisse eum verisimile videatur (12). Rursus **180** in Leonis
B Allatii libro Συμμικτά inscripto Epiphanii Hagiopolitae *Enarratio Syriae, urbis sanctae et sacrorum ibi locorum* habetur, ubi postquam S. Menae et S. Theodorae, « quae mutato nomine dicta est Theodorus et accusata, » sepulchra memorata sunt, de Macario haec leguntur : « Hinc ad meridiem Alexandriae sex dierum spatio remotus est S. Macarius magnus, qui paradiso adpropinquavit. Cuius monasterium abbates mille continet et mille cellulas ; est autem munitum instar castelli. Atque a S. Macario distant dierum quatuor itinere repositoria XXXVI Iosephi, ex iisque locis praetervehere potes Phison fluvium ad
C pontem, qui sustinetur octoginta navigiis, atque inde Babylonem magnam Pharaonis regiam ingrederis (13). » Vix dubium est, quin de monasterio Macarii Aegyptii loquatur.

cario iuniore, qui adolescens caedem involuntariam fecerat, valeant.

(1) § 19 p. 74. § 23 p. 101.

(2) § 42 p. 174.

(3) Hist. tripart. lib. VII cap. 1. 7 ed. Basil. 1544 p. 482. 492 (e Socrate), lib. VII cap. 39 p. 475 (e Theodoreto, vel potius a Rufino, quippe quem Theodoretus sequatur).

(4) Suidae Lexic. h. v.

(5) Niceph. Callisti Eccl. Hist. lib. IX cap. 14 ed. Basil. 1555 p. 406, lib. XI cap. 35 p. 572 (e Sozomeno) ; lib. XI cap. 42 p. 579 (e Socrate).

(6) Fabricii Bibl. Graec. ed. Harless. Hamburg. 1801. T. X p. 106. 271. T. XI p. 657.

(7) Ἔδει δὲ καὶ τοῦτον ὡς ἄνθρωπον τὸ κοινὸν ἀποτίσαι χρέος, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν μεταβῆναι ἀνάπαυσιν · μετακαλεῖται παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ πρὸς τὴν μακαρίαν λῆξιν, ὁ ὄντως μακάριος καὶ τῷ δεσποτικῷ θρόνῳ μετακομίζεται χορείαις ἀγγέλων προπομπευόμενος. Leonis Allatii de utriusque Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de purgatorio consensione, Romae 1655 p. 734 sq.

(8) Supra § 32 p. 141.

(9) Οὗ τὰς προσευχὰς καὶ κρανίον Ἕλληνός τινος ἱερέως ἐν ἐρήμῳ κείμενον παραδόξως ἀνεκήρυξεν, καὶ τοῖς ἐν τοῖς βασάνοις ἄνεσιν χαριζομένας ἐνέδειξεν, ὅταν ὑπὲρ αὐτῶν γένοιντο. Leonis Allatii de libris ecclesiast. Graecorum dissert. II. Paris. 1645 p. 123.

(10) Fabricius unum tantum codicem laudat *Nanianum* CXXXVI Nr. 24, qua encomium istud legitur, Ioannique *Hagioelitae* adscribitur. Bibl.
D Graeca ed. Harless. T. X p. 271.

(11) Assemanni Calendaria Ecclesiae universae T. VI Romae 1755 p. 98.

(12) Libri, qui inscribitur : Joannes Henricus Hottingerus fraudis et imposturae manifestae convictus a Leone Allatio, Romae 1661 p. 156,

(13) Καὶ πρὸς νότον τῆς Ἀλεξανδρείας ἡμερῶν ἓξ κεῖται ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ μέγας, ὁ πλησιάσας τὸν παράδεισον. Ἔχει δέ ἡ αὐτοῦ μονὴ ἀβάδας χιλίους καὶ χίλια κελλία. Ἐστὶ δὲ ἰδιόκαστρον, καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Μακαρίου, ὡς ἀπὸ ἡμερῶν τεσσάρων, εἰσὶν αἱ ἀποθῆκαι τοῦ Ἰωσὴφ αἱ τριάκοντα ἕξ · καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖσε περνᾷς τὸν ποταμὸν τὸν Φισὼν εἰς γέφυραν βασταζομένην ὑπὸ ὀγδοήκοντα καράβων · καὶ ἐκεῖθεν εἰσέρχεται τὴν μεγάλην Βαβυλῶνα, εἰς τὸ βασίλειον

odora vero seu Pseudo-Theodorus ille d dubie est Dorotheus vel Apollinaris eletica virgo, cuius cum Macario Aegyptio gressum exposuimus (1).

d Macrizium venimus, Sec. XV historiae torum scriptorem, e gente Arabum (2). etsi praeclare scripsit, de Macariis tamen pter inscitiam multa falsa commiscuit. Sed m liber eius rarius inveniatur, locus intenobis depromendus esse videtur, qui lasermone hic est : « Ad Wâdi Habib, » it, « quod attinet, id quod et Wâdi-l-Navel planities Schihât vel planities Asquit Mizân-el-Colûb [libra cordium] vocatur, B centum ibi monasteria erecta erant, ex us postea septem Occidentem versus ad ; planitiei regionibus el-Buheira et elim interiacentis sita, ubi campi arenosi m sale plenum, agri aquae egeni praea saxa excipiunt, remanserunt. Incolae m ad bibendum e puteis hauriebant, era iis eleemosynasque offerebant Chris-. Nunc quidem funditus diruta **181** . Atque Christiani rerum gestarum scrips tradiderunt, ex illis monasteriis Amr el-'Asi septuaginta millia monachoobviam venisse, quorum quisque baculum ibat. Quibus ille, quum ipsi se subiecis- C , epistolam dedit hodieque apud eos ream. Ad ista igitur monasteria monastei Bu Macâr natu maioris, prae ceteris ceatum, pertinet, in cuius conspectu multa asteria diruta adiacent. Id olim coenobium achorum fuit, nec patriarcha, etiamsi in edra Alexandriae positus, ab iis agnoscer, antequam ei, ut solium ipsorum obii occuparet, permisissent. Ac mille genti monachi quondam ibi habitasse ntur: nunc perpauci tantum incolunt. arii tres distinguuntur, natu maior, cuius l fuit coenobium, Abu Macâr Alexandrinus, D bu Macâr episcopus. Quorum ossa tribus ulis loculis ligneis recondita a Christianis A monasterii frequentantur ; ibique etiam epistola, ab 'Amr Ben-el-'Asi monachis Wadi Habib de collectione [decimarum] in regionibus lateris occidentalis scripta reconditur, quod mihi quidam narravit, qui ab alio, cuius oculis illa obiecta fuerat, acceperat. Abu Macâr natu maior i. e. Macarius vitam monachicam ab Antonio didicit, qui primus eorum cucullum et aschkim h. e. cingulum e corio confectum, e quo effigies Christi cruci affixi pendet, gestabat, illud quidem, quo monachi cingi solent. Antonium quidem in monte orientali, ubi coenobium el'Araba est, invenit, quumque aliquantum temporis illic remansisset, ab eo B veste monachorum indutus, in Wadi-l-Natrun habitare iussus est, quo magnus monachorum numerus ad obtemperantem confluxit. Multa autem eaque praeclarissima narrantur, in quibus et hoc memoratu dignum est, quod quinquaginta integros dies ieiunans nec cibum, nec potum sumpserit, noctesque insuper pervigilaverit. Praeterea palmarum foliis, quae sibi praeparaverat, victum quaesivit, neque unquam recentem panem comedit, sed oleribus (3) aqua palmarum foliis superfusa emollitis **182** ipse cum monachis vescebatur, quamdiu vivebant, sine omni additamento. Hic igitur cibus eorum per totum vitae spa- C tium fuit, usquedum in patriam reversi sunt. Abu Macâr Alexandrinus Alexandria ad illum, quem diximus, Macarium venit, cuius in manus vota monachica fecit. Tertius accessit Abu Macâr, qui episcopus factus est (4). » Sed Macrizium Macario Aegyptio a S. Antonio, quocum aliquantum temporis ille vixerit, vestem monachicam datam esse, falso narrare supra docuimus (5); atque in iis, quae de virtutibus Macarii scripsit, Aegyptium cum Alexandrino, de quo eadem Palladius tradidit (6), confundere eum, nemo non videt. Macarius vero ille episcopus quisnam fuerit, nisi forte Hierosolymorum episcopus (7), ignoro.

D Ad recentiores denique rerum ecclesiasticarum scriptores quod attinet, Baronius (8),

Φαραώ. Leonis Allatii Συμμικτά sive opusculo- graecorum et latinorum vetustiorum ac recenım libri duo, Coloniae Agrippinae 1653 lib. I 5.

) Supra § 41 p. 167 sqq.

) Obiit Macrizi anno Heg. 845, Christi 1441, teste Schnurrer Bibl. Arabica Halae 1811 p. 156.

) Pro *oleribus* codice arabici *calceamenta tri-* vel *anteriores partes ocreae ;* restitui *oleribus* Hist. Lausiaca Palladii, quam sequi hoc loco Macrizium in aperto est.

(4) Macrizi Gesch. der Copten Aus den Handscritten zu Gotha und Wien v. Wüstenfeld. Goetting. 1845 p. 109 sq.

(5) § 26 p. 112.

(6) Cf. supra p. 66.

(7) De Macario Hierosolymorum episcopo cf. Theodoret. Hist. Eccl. lib. I cap. 16.

(8) Baronii Annales ad a. 372 N° 88, ed. Luc. T. V p. 387 sq.

Bollandus (1), Dupin (2), Fleury (3), Oudin (4), Cave (5), alii de Macariis Aegyptio et Alexandrino verba quidem fecerunt, sed rem critice dispexit solus Tillemontius (6), cuius expositiones cunctis, quae ceteri habent, longe antecellunt, licet et ipse nonnulla perperam intellexerit, **183** id quod nostras quaestiones qui legerit, ipse inveniet. Cur Bollandus meliora non attulerit, facile inde explicatur, quod de Macariis primo insignis operi volumine disputandum erat, ideoque apparatus ille literarius, quo posteriora volumina eminent, nondum aderat. Ad postremum Semlerus in dissertationibus, quas de Macariis scripsit, non vitam, sed scripta eorum examinavit (7).

§ 44. Superest, ut de die, quo utriusque Macarii memoria in ecclesia celebretur, breviter disquiramus. Etenim martyrologia vetera latina Macario Aegyptio diem XV, Alexandrino diem II Ianuarii tribuunt. E quorum numero sunt Beda (8), Usuardus (9), Ado (10), Notker (11), martyrologium romanum (12), cetera (13). A Graecis vero uterque Macarius XIX Ianuarii colitur, ut e Menaeis et Menologio patet (14). Haec igitur **184** diversitas unde nata sit, nisi forte e magna illius nominis virorum, qui ab ecclesia colebantur, multitudine, dicere non ausim. Macarium vero, cuius festum Romani XV Ianuarii agunt, i. e. Aegyptium, in martyrologiis latinis haud raro S. Antonii discipulum appellari, quod Bollandus observasse se arbitratus est (15), magnopere quidem non offendat, quum sensu latiore etiam Macarius Aegyptius Antonii discipulus dici possit. Ceterum de diebus, quibus recte colantur fastis testibus, plura qui addiscere cupit, Assemanni librum et Bollandum (16) evolvat, ubi apparatus idoneus reperitur.

CAPUT IX.

A SANCTIS MACARIIS AEGYPTIO ET ALEXANDRINO MACARIUM S. ANTONII MINISTRUM ALIOSQUE COGNOMINES DIVERSOS ESSE OSTENDITUR.

§ 45. Macarium, S. Antonii discipulum, cui quindecim annis ministrabat et cuius corpus sepelivit, a Macariis Aegyptio et Alexandrino probe distinguendum esse saepius docuimus (17). Macarius enim S. Antonii discipulus in coenobio Pispir prope mare Rubrum vixit, Macariis nostris in desertis Libaye degentibus (18). Sed unus remanere potuit scrupulus. Quid, si alteruter ex nostris Macariis primum S. Antonii discipulus quindecim annis fuerit,

(1) AA. SS. Boll. Ian. T. I p. 1005 sqq. 84 sqq.

(2) Dupin Nouvelle bibliothèque des Auteurs ecclésiastiques. Paris 1693 T. II p. 69 sqq.

(3) Fleury Histoire ecclésiastique. Paris 1724 T. IV p. 220 sqq.

(4) Commentarius De Scriptt. ecclesiast. T. I p. 474 s. v. *Macarii tres monachi.*

(5) Scriptt. eccles. Hist. litt. s. v. *Macarius senior et Macarius iunior.*

(6) Mémoires T. VIII P. III p. 955 sqq. 1041 sqq. cum notis in fine tomi adiectis.

(7) Prior prodiit sub indice : Specimen examinis critici operum, quae ita feruntur, Macarii, sub laetissimos festosque dies Christo ab inferis magnifice redeunti sacros boni ominis causa edidit I. S. S. Sal. Thur. S. LL. S. Halae Magdeburgicae 1745; altera hoc inscribitur titulo: Specimen animadversionum in aliquot opuscula graeca Macarii, in natalem diem viri summe reverendi, excellentissimi, doctissimi Sigismundi Iacobi Baumgarten SS. Theol. doct. et prof. p. o. Sem. theol. directoris, patroni et praeceptoris officiosissime colendi, bene ominabundus edidit Io. Sal. Semlerus Salfelda Thuring. Halae Salicae 1746. Quarum dissertationum cardo in eo vertitur, ut ostendatur, Macarii scripta, imprimis eius *Opuscula* quae feruntur, spuria esse, ad quod ostendendum partim coniecturis, partim argumentis ex ipso *Opusculorum* textu petitis utitur.

(8) Additiones nimirum ad Bedae Martyrologium, quas e codd. S. Cyriaci Henschenius et Papebrochius ediderunt. AA. SS. Boll. Martii T. II p. VIII. IX.

(9) Martyrologium Usuardi, AA. SS. Boll. Mai. T. VI p. 5. 34.

(10) Adonis arch. Vienn. Martyrologium, Bibl. Max. PP. Lugd. T. XVI p. 832. 834.

(11) Notkeri Martyrologium, Galland. Bibl. PP. T. XIII p. 760. 763.

(12) Vetus Romanum martyrologium, Bibl. Max. PP. Ludg. T. XVI p. 812. Martyrologium Romanum ed. Baronius ad h. dd.

(13) Plura martyrologia recensentur a Bollando AA. SS. Ian. T. I p. 84.

(14) Cf. Menologium Sirleti, quod Canisius edidit. Canisii lect. antiq. ed. Basnage T. III p. 413 in fine. In Calendario ecclesiae Constantinopolitanae ed. Morcelli Romae 1788 T. I p. 85 ad XIX Ianuarii legis: « τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν Μακαρίου τοῦ Ῥωμαίου (sic !) καὶ ἑτέρου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου. »

(15) In Macarii Alexandrini vita l. I., et in vita Macarii Aegyptii l. I., p. 1005.

(16) Assemanni Calendaria Ecclesiae universae ad XIX Ianuar. T. VI Romae 1755 p. 98 sq. AA. SS. Boll. Ian. T. I p. 84.

(17) § 24 p. 104. § 25 p. 107. § 30 p. 125 sqq.

(18) Supra § 25 p. 107.

deinde post mortem eius deserta Libyae petierit ? Haec igitur dubitatio plane movetur vita Posthumii, qua Macarium S. Antonii ministrum in coenobio **185** Pispir diem etiam supremum obiisse edocemur : Macarium autem Aegyptium, ut e Palladio constat, in Scete (1), atque Alexandrinum, quod ex eodem verisimillimum est, in Cellulis obdormiisse scimus (2). In vita enim illa haec leguntur : « Nota igitur facta est sancto Macario, scilicet beati Antonii discipulo, conversatio Posthumii, et celebre eius factum est nomen, visumque est illi, ad hunc abire in eremum. Nam idem Macarius ab illustri viro Antonio monachorum fere quinquaginta millia susceperat gubernanda. Eiusdem igitur Macarii exitus de saeculo appropinquabat, et Dominico gregi, quis post eius excessum magisterii nomine subrogaretur, inquirebatur. Sanctus itaque Macarius cum ad sanctum venisset Posthumium, excepit eum libenter, praecipue cuius iam ab angelo famam audierat. Non ergo ille ut hospes, sed eius subtiliter explorare propositum venerat. Porro Macarii adspectibus Posthumii complacuit conversatio, et eum suadere coepit, ut sancti Antonii anachoretarum principis non gravaretur visitare reliquias. Sed cum omni virtute reniteretur et abire penitus noluisset, in somnis Posthumius sine aliquo cunctamine ire iussus divinae contradicere non poterat maiestati. Itaque cum Macario aggreditur iter, multitudinem congregationis monachorum, quae a solo gubernabatur Macario, ingressus, de quo saepe diximus, corpus sepeliisse magistri, cum spiritus eius vocatus est ex saeculo. Qui cum se in extremo vitae istius temporalis adspiceret, advocato ad se sancto Posthumio, ita exorsus est ei : En, frater, tempus resolutionis meae instat ; quapropter audiens bonum testimonium de te, finem senectutis meae debilitatis supposui gressibus ad pertingendum usque ad te. Nunc igitur bene fecisti venire mecum. Suscipe ergo paterno amore gregem Dei ad regendum. Noli quaerere, quod tibi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant ; ne ergo neges suscipiendi honoris gratiam, mercedem a Domino recepturus tempore opportuno. **186** Tunc sanctus Posthumius pedibus eius provolutus ait : Carissime pater, quomodo mihi tam magnae multitudinis curam imponis, rustico homini, literas nescienti ? Provide igitur ex iis meritum hominem, qui possit cum sollicitudine tantas animas regere populorum. Tunc Macarius ait Posthumio : Excusationes non audio, neque causas recipio ; hi enim omnes sub tua ditione manebunt, nec alius est tantae abstinentiae vir, qui possit istius populi gubernare animas, ac sollicite pertractare ; et ut certius dicam, dilectissime frater, te electione sua Dominus designavit ad suscipiendum hunc ministerii locum ; nequaquam ergo coelesti poteris contradicere iussioni. Nihil ex hoc Posthumius locutus est Macario, sed dum eius verba secum in animo volveret, Macarius emisit spiritum, statimque populorum ingens turba intente ad funus currunt. Ibi psallentium multitudo diversis hymnorum vocibus, quasi uno ore, laudes Deo canebant, donec corpus ad sepulchrum deduceretur humandum ; nemo tamen vehementer dolebat eo, quod sanctus Macarius tam velociter monasterium relinquéret, quoniam Dominus similem ei Posthumium gregi suo magistrum providerat (3). » Quidquid igitur de hac vita statuis, etsi satis antiqua ea esse videatur, apparet tamen, Macarium, quem vitae scriptor S. Antonii discipulum vocat et monistrum, qui corpus eius sepeliverit, monachisque post mortem S. Antonii praefuerit, a nostri Macariis diversum esse. Quapropter etiam duas illas de Macario gratiarum S. Antonii haerede historias, quas supra e Meursiana Historiae Lausiacae editione spurias exhibuimus (4), ad Pispiritanum referendas esse crediderim.

§ 46. Ad cetoros deinde istius temporis Macarios quod attinet, nostri quidem Macarii a Macario iuniore, qui, quum boves pascens caedem haud praemeditatam perpetrasset, in solitudiue monachus poenitentiam agebat (5), et a Macario **187** Alexandriae presbytero ptochotrophiique Alexandrini praefecto (6), nec non a

(1) Supra § 12 p. 41.
(2) Supra § 21 p. 86. § 30 p. 127.
(3) Vita S. Posthumii cap. 7, VV. PP. Rosw. p. 235 sq.
(4) § 24 p. 103 sq.
(5) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 18 Opp. Meurs. l. I. p. 385. Cf. Sozom. Hist. Eccl. lib. VI cap. 29. Cassiodor. Hist. tripart. lib. VIII cap. 1 in fine. Nicephor. Callist. Eccles. Hist. lib. XI cap. 35.
(6) Hist. Laus. ed. Meurs. cap. 7 Opp. Meurs. l. I. p. 757 sq. Idem Macarius presbyter Alexandriae fuisse videtur, quem laudant Socr. Hist. Eccl. lib. I. cap. 27 ; Sozom. Hist. Eccl. lib. II cap. 22, tum Cassiodorus, Nicephorus Callistus cet.

Macario Hierosolymorum episcopo (1), aliisque (2) facillime distinguitur. Sed una superest difficultas, quam obiicit fragmentum e sermone Philippi Sidensis XXIV in Gallandii Bibliotheca PP. excusum, quo scholae Alexandrinae enumerantur praepositi. Ab Athenagora enim, qui Hadriani et Antonini temporibus florebat, incipiens, recensitis nonnullis aliis ad Serapionem transit, « quem, » inquit, « excepit magnus ille Petrus episcopus martyrio inclytus. Post Petrum Macarius, qui πολιτικός a conterraneis est cognominatus. Post eum Didymus, post Didymum Rhodon, qui etiam, ut testis est ipse Philippus, scholam transtulit in illam ipsam vivitatem Siden imperante magno Theodosio. Huius Rhodonis se discipulum fuisse ait Philippus... » (3). Quid igitur ? Num Macarius Alexandrinus, qui Palladio aliisque testibus πολιτικός a coaetaneis vocatus est (4), aliquando, ante Didymum scilicet scholae Alexandrinae praefuit ? Omnia sa-
A ne, quae de Macario Alexandrino Palladius ceterique tradiderunt, ei contradicunt. Accedit, quod Palladius, qui tres annos cum Macario Alexandrino vixit (5), et Rufinus, qui, Didymo sex annos audito, in eremum ad Macarium profectus est (6), illius rei ne levissimam quidem mentionem faciunt. Ex quibus ego quidem coniicio, Macarium quoque πολιτικόν illum, scholae Alexandrinae **188** aliquando antistitem, a nostris Macariis diversum fuisse. Num vero Macarius presbyter iste Alexandrinus antistes scholae illius statuendus sit, neque negare neque affirmare ausim.

B Itaque quaestiones de Macariorum Aegyptii et Alexandrini vitis absolvimus. Ad scripta eorum quod attinet, ea quidem dignissima sunt, de quibus simili ratione accuratius inquiratur. Sed hac disquisitione, quum ab hoc quidem proposito nostro aliena sit, in praesentia supersedemus.

(1) Sozom. Hist. Eccl. lib. I cap. 17 ; Theodoret. Hist. Eccl. lib. I cap. 16, Opp. ed. Noesselt T. III p. 791 sq.

(2) Huc pertinent Macarius Romanus, cuius vita exstat VV. PP. Rosw. 224 sq., Macarius Mathematicus, quem Rufinus in Apolog. [Invectiv.] lib. II laudat, cet.

(3) Galland. Biblioth. PP. T. IX p. 401.

(4) Cf. supra § 24 p. 104, § 25 p. 104 sqq.

(5) Supra p. 66-85.

(6) Supra 6 § p. 18.

APPENDIX PRIOR

QUAE CONTINET

ACTA SANCTORUM MACARIORUM

AEGYPTII ET ALEXANDRINI

Ad codicum mss. fidem partim recognita, partim primum edita, cum versione Editoris.

INDEX.

247 I.

VITA SANCTI MACARII AEGYPTII

Ex Historia Lausiaca Palladii ad codicum duorum Vindobonensium fidem edita.

Cod. ms. hist. graec. LXXXIV, olim XXIX, Bibl. Caes. Vindobon. membranac. pervetustus. . . . . A
Cod. ms. hist. graec. IX, olim XLII, Bibl. Caes. Vindobon. chartac. antiquus . . . . B

In duobus Bibliothecae Caesareae Vindobonensis codicibus mss. textum genuinum Historiae Lausiacae a Palladio conscriptae haberi supra p. 12 sqq. monuimus. Ex his igitur codicibus, quos descripsimus supra p. 14 not. 5 [Cf. Lambecii Comment. Vindob. 1782 T. VIII p. 664-840 ; de Nessel Catal. P. V. p. 143 31], vitam sancti Macarii Aegyptii, in Historiae Lausiacae capite XV obviam, edidimus, lectionibus variis depravati Meursianae editionis textus neglectis.

Περὶ τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου[1]. A

Τὰ κατὰ τοὺς ἁγίους καὶ ἀθανάτους πατέρας Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον καὶ Μακάριον τὸν Ἀλεξανδρέα, τοὺς γενναίους[2] ἄνδρας καὶ ἀκαταγωνίστους[3] ἀθλητάς, τοῦ[4] ἐναρέτου αὐτοῦ βίου ἆθλα πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα ὀκνῶ λαλεῖν καὶ γράφειν, μήποτε τοῖς ἀμελεστέροις ἄπιστος εἶναι δόξω διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῶν ὑπὲρ φύσιν κατορθωμάτων, χάριν δὲ ὅμως τῶν πεπειραμένων ἐκ τῶν λογίων τοῦ πνεύματος τὰς θείας δωρεὰς τοῖς ἀξίοις διανενεμημένας[5] διηγήσομαι τὰ κατὰ τῶν ὁσίων Μακαρίων[6] τῶν κατ' ἀξίαν τῶν ὁσίων ἄθλων τῆς ἀσκήσεως αὐτῶν καὶ τὰ ὀνόματα κεκτημένων[7]. καὶ πρῶτον μὲν διηγήσο-

De sancto Macario Aegyptio.

Sanctorum et immortalium patrum, Macarii Aegyptii et Macarii Alexandrini, egregiorum et invictorum athletarum, honestae vitae certamina quae sunt multa et magna, vereor dicere et describere, ne iis, qui talia minus curant, mendax esse videar propter immensam magnitudinem exercitationum vires naturae excedentium. Sed et eorum gratia, qui virtutibus spiritus ornati dona divina experti sunt dignis distributa, virtutes enarrabo sanctorum Macariorum, qui nomina quoque sanctis suis certaminibus **248** asceseos digna possidebant. Primum quidem Macarii Aegyptii, qui vixit inte-

VARIAE LECTIONES.

[1] A Περὶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου καὶ Μακαρίου τοῦ Ἀλεξανδρέως. [2] B τοὺς μακαρίους. [3] AB ἀκαταγωνήστους. [4] B καὶ τοῦ. [5] Emend., AB διανεμημένας. [6] Corr., A κατὰ τὸν ὅσιον μακάριον, B κατὰ τοὺς ὁσίους τούτους μακαρίους. [7] τῶν κατ' ἀξίαν — κεκτημένων om. B.

gros nonaginta annos, virtutes proferam. Is in solitudinem triginta annos natus ascendit, in qua annos sexaginta peregit. Tanta labores exercitationis tulit constantia, ut post decem annos insigni quadam distinctione dignus habitus *παιδαριογέρων* vocaretur, quia citius, quam pro aetate, virtutibus profecerat. Quadraginta enim annos natus potestatem expellendi daemones, gratiam curationis, spiritumque prophetiae accepit, et honorabili quoque sacerdotio dignus existimatus est. Cum ipso duo habitabant discipuli in intima solitudine, quae vocatur Scete. Quorum unus semper prope illum erat eorum causa, qui veniebant ut curarentur; alter seorsum sedebat in propria cella. Procedente autem tempore vir sanctus perspicaci oculo praevidens, ei, qui sibi ministrabat, Joannis nomine, qui postea presbyter factus est in ipsius vicem: Audi, inquit, frater, meam admonitionem, quoniam te tentat spiritus avaritiae. Ita enim equidem vidi, neque ignoro, si meam aequo animo tuleris exhortationem, in opere Dei hoc loco consummaturum te esse, gloriosumque fore, et flagellum non appropinquaturum tabernaculo tuo. At si me non audieris, Giezi in te finis veniet, cujus et morbo laboras. Hæc dicta sunt quinque annos antequam sanctus obiit. Et quindecim annis post mortem Macarii quum Joannes bona pauperum avertisset, ita laboravit elephantiasi, ut in corpore ejus non inveniretur integer locus, in quo quis digitum figere posset. Ita in eo, qui non obedierat, prophetia sancti viri impleta est. De cibo autem **249** et potu supervacaneum est narrare, quoniam ne apud socordiores quidem monachos monasteriorum, quae extra sunt, inveniri ingluvies possit aut alia quaedam a consuetudine eorum, qui in istis locis morantur, diversa vivendi libertas, cum propter inopiam rerum necessariarum, tum propter zelum Dei inter eos, qui ibi habitant, unoquoque semper proximum variis vitae institutis vincere contendente. Atque ad aliam hujus viri exercitationem quod spectat, ipse dicebatur adsidue in exstasi esse, et majori tempore Deo magis quam rebus terrenis occupari. Nec pauca feruntur miracula ab eo peracta.

Libidinosus quidam homo, Aegyptius genere, captus erat amore cujusdam pudicae mulieris, quae viro nupserat. Quum desiderio frustraretur, convenit magum, cui: Fac, inquit, arte tua, aut ut amet me, aut ut maritus eam foras ejiciat. Magus quae poterat expertus, quoniam castum ejus animum dimovere non posset, effecit, ut equa videretur iis, qui eam intuebantur. Maritus ergo ejus ubi foras

A μαι [8] τοῦ Αἰγυπτίου Μακαρίου τὰς ἀρετάς· ὃς [9] ἔζησε τὰ σύμπαντα ἔτη ἐνενήκοντα [10]· ἀνελθὼν μὲν τριακονταέτης νεώτερος, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ πεποιηκὼς ξ' ἔτη [11]· τοσαύτῃ ἐχρήσατο καρτερίᾳ πόνων ἀσκητικῶν, ὡς εἰς δέκα ἔτη τοῦτον [12] πολλῆς καὶ μεγάλης ἀξιωθῆναι διακρίσεως, ὥστε καλεῖσθαι αὐτὸν παιδαριογέροντα διὰ τὸ θᾶττον τῆς ἡλικίας ταῖς ἀρεταῖς προκόψαι, ἐτῶν γὰρ μ' γενόμενος [13] καὶ κατὰ πνευμάτων ἔλαβεν ἐξουσιαστικὴν δύναμιν καὶ χάρισμα [14] ἰαμάτων καὶ πνεῦμα προῤῥήσεων καὶ τῆς ἐντίμου ἱερωσυνης κατηξιώθη. τούτῳ συνῆσαν δύο μαθηταὶ εἰς τὴν ἐνδοτάτην [15] ἔρημον τὴν καλουμένην Σκῆτιν [16]· ὁ μὲν εἷς [17] πλησίον αὐτοῦ ἦν [18] διὰ τοὺς [19] περὶ θεραπείας [20] ἐρχομένους [21]· ὁ δὲ ἄλλος ἀνεχώρει κατ' ἰδίαν κέλλαν [22]· χρόνου δὲ προκόψαντος διορατικῷ ὄμματι λέγει τῷ ὑπηρετοῦντι αὐτῷ ὀνόματι B Ἰωάννῃ, εἰς ὕστερον δὲ [23] γενομένῳ πρεσβυτέρῳ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἁγίου· ἄκουσόν μου τῆς νουθεσίας, ἀδελφέ, ἐπειδὴ πειράζει σε τὸ πνεῦμά τῆς φιλαργυρίας, οὕτω γὰρ ἐγὼ ἑώρακα καὶ οἶδα, ὅτι, ἐάν μου ἀνάσχῃς τῆς παρακλήσεως, τελειωθήσῃ ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ καὶ δοξασθήσῃ καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ [24] σκηνώματί σου, ἐὰν δὲ μου παρακούσῃς, τοῦ Γιεζῆ ἥξει ἐπὶ σὲ τὰ τέλη, οὗ καὶ τὸ πάθος νοσεῖς, καὶ ταῦτα μὲν πρὸ ε' ἐτῶν τῆς κοιμήσεως τοῦ ἁγίου εἴρηται, καὶ μετὰ ἄλλα ιε' ἔτη οὕτως ἐλεφαντίασε νοσφισάμενος τα τῶν πτωχῶν, ὡς μὴ εὑρεθῆναι ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἀκέραιον [25] τοπον, ἐν ᾧ τις δάκτυλον πήξοι [26]· καὶ οὕτως ἐπὶ τὸν παρακούοντα [27] ἡ προφητεία τοῦ ἁγίου πεπλήρωται. Περὶ μὲν οὖν βρώσεως καὶ πόσεως περιττόν ἐστι C διηγεῖσθαι, ὁπότε οὐδὲ παρὰ τοῖς ῥαθυμοτέροις τῶν ἔξω μοναστηρίων ἔστιν εὑρεθῆναι ἀδηφαγίαν ἢ ἄλλην τινὰ ἀδιαφορίαν, ἢ παρὰ τοῖς οὖσιν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, καὶ διὰ [28] τὴν σπάνην τῶν χρειῶν, καὶ διὰ τὸν κατὰ Θεὸν ζῆλον τῶν κατοικούντων ἐκεῖ, ἀεὶ πρὸς ἀλλήλους [29] ἑκάστων φιλονεικούντων [30] ὑπερβαίνειν τὸν πλησίον ταῖς [31] διαφόροις πολιτείαις [32]· περὶ δὲ [33] τῆς ἄλλης ἀσκήσεως τοῦ ἁγίου, οὗτος ἐλέγετο ἀδιαλείπτας [34] ἐξίστασθαι καὶ μᾶλλον τῷ πλείονι χρόνῳ προσδιατρίβειν [35] Θεῷ ἢ τοῖς ὑπ' οὐρανὸν πράγμασιν· οὗ καὶ διάφορα φέρονται θαύματα [36].

Ἄσωτος τις ἀνὴρ Αἰγύπτιος ἐρασθεὶς γυναικὸς ὑπάνδρου καὶ σώφρονος καὶ ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ προσωμίλησε γόητι λέγων· ἔργασαι τῇ τέχνῃ σου, D ἢ ἵνα ἀγαπήσῃ με, ἢ ἵνα ῥίψῃ [37] αὐτὴν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ λαβὼν ὁ γόης τὸ ἱκανὸν παρ' αὐτοῦ [38], καὶ μὴ δυνηθεὶς μεταστῆσαι τὸν σώφρονα νοῦν αὐτῆς, παρασκευάζει, ὡς φορβάδα [39] αὐτὴν φαίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν· καὶ ἐξελθὼν ἔξωθεν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς καὶ ἰδὼν

VARIAE LECTIONES.

[8] διηγήσομαι om. B. [9] B οὗτος. [10] B ἐνενήκοντα ἔτη. [11] B ἐν τῇ ἐρημῷ πεποίηκε δὲ ἐκεῖσεν ἑξήκοντα ἔτη. [12] Coni., τοῦτον om. B, A τούτου. [13] B γεγονώς. [14] A χαρίσματα. [15] Emend., AB ἐνδοδάτην. [16] B σκήτην. [17] B καὶ ὁ μὲν εἷς. [18] B ωκα. [19] διά τοὺς om. B. [20] Emend., A περὶ θεραπίας, B πρὸς θεραπείαν. [21] B τῶν ἐρχομένων. [22] B κατ' ἰδίαν εἰς κέλλαν [23] δὲ om. B. [24] B ἐν τῷ. [25] A ἀκαίραιον, B ὑγιῆ. [26] Ex Coni., A πήξει, B θήσοι. [27] Emend., A B παράκουον. [28] διὰ om. A. [29] τῶν κατοικούντων—πρὸς ἀλλήλους om. B. [30] B ἑκάστου φιλονεικοῦντος. [31] Pro ταῖς B ἐν. [32] AB πολιταιίαις. [33] Corr AB τῇ. [34] B ὅτι ἀδιαλείπτως. [35] B προσδιέτριβε. [36] B addit indicem · Περὶ τοῦ (sic !) εἰς φορβάδα μεταβλησθείσης γυναικός. [37] Ex coni., A ῥίψει, B ἐκβάλῃ. [38] B ἀπ' αὐτοῦ. [39] A φοράδα, et sic ubique.

αὐτὴν ἐν σχήματι φορβάδος ἀπωδύρετο καὶ ἔκλαιε τὴν συμφοράν· καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς πρεσβυτέρους τῆς κώμης δείκνυσι αὐτήν, καὶ οὐδὲ αὐτοὶ συνῆκαν τὸ γεγονός, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας μηδενὸς γευσαμένης αὐτῆς, τέλος, ἵνα δοξασθῇ ὁ Θεὸς τὸν ἅγιον αὐτοῦ, ἀνέβη ἐπὶ [40] τὸν νοῦν τοῦ ἀνδρός, ἀγαγεῖν αὐτὴν [41] εἰς τὴν ἔρημον [42] πρὸς τὸν ἅγιον [43], καὶ φορβιάσας [44] αὐτὴν ὡς ἵππον, οὕτως αὐτὴν ἤγαγεν, ἔνθα ᾤκει ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ ἐν τῷ πλησιάσαι λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· τί ὧδε τὴν φορβάδα ἤγαγες; καὶ λέγει ἐκεῖνος· ἵνα ἐλεηθῇ τῇ προσευχῇ τοῦ δικαίου. οἱ δὲ πρὸς αὐτόν [45]· τί γὰρ ἔχει κακόν; λέγει αὐτοῖς· αὕτη, ἣν ὁρᾶτε [46] φορβάδα, ἡ γυνή μου ἦν ἡ ἀθλία, καὶ οὐκ οἶδα, τί νῦν μὲν αὐτῇ [47]· ἀπεκαλύφθη δὲ τῷ ἁγίῳ πάντα τὰ γεγονότα αὐτῇ [48], καὶ ἦν δεόμενος τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτῆς. B οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα ἀναφέρουσι τῷ θεράποντι τοῦ Χριστοῦ Μακαρίῳ λέγοντες, ὅτι φορβάδα ἐνταῦθά τις ἤγαγεν. λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐστε ἵπποι, οἱ τῶν ἵππων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντες· ἐκείνη δὲ γυνή ἐστιν, ὡς ἐκτίσθη, ἀλλὰ μόνον τοῦτο φαινομένη [49] μετασχηματισθεῖσα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἠπατημένων. καὶ προσαχθείσης αὐτῆς εὐλογήσας ὕδωρ καὶ ἀπὸ κορυφῆς ἐπιχέας αὐτῇ γυμνῇ, καὶ εὐχὴν ποιήσας [50] ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς [51], παραχρῆμα ἐφάνη πᾶσι γυνὴ καθορῶσιν [52], καὶ ἐκέλευσεν αὐτῇ δοθῆναι [53] φαγεῖν, ὑπέθετο δὲ αὐτῇ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος εἰπών· μηδέποτε ἀπολειφθῇς [54] τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας [55] καὶ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ [56], τοῦτο γάρ σοι συνέβη διὰ τὸ ἐπὶ [57] πέντε ἑβδομάδας μὴ προσεληλυθέναι σε τοῖς ἀχράντοις C μυστηρίοις. οὕτως ἰασάμενος αὐτὴν σώματι καὶ ψυχῇ ἀπέλυσεν αὐτήν.

Ἐλέγετο δέ, ὅτι ἐν τῷ μακρῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ ὑπόγειον [58] ποιήσας [59] σύριγγα ὀρύγματος ἀπὸ τῆς κέλλης αὐτοῦ ἡμισταδίου μῆξος εἰς τὸ ἄκρον σπήλαιον ἀπετέλεσεν, καὶ εἴ ποτε πλείονες αὐτῷ ὤχλουν, κρυπτῶς ἐκ τῆς κέλλης ἐξιὼν ἀπῄει εἰς τὸ σπήλαιον καὶ οὐχ εὑρίσκετο· καὶ ὅτι ἀπιὼν διὰ τῆς σύριγγος εἴκοσι τέσσαρας ἐποίει εὐχὰς ἕως τοῦ σπηλαίου, καὶ ἐρχόμενος πάλιν ὁμοίως.

Περὶ τούτου ἐξῆλθε φήμη, ὅτι καὶ νεκρὸν ἤγειρεν, ἵνα αἱρετικὸν πείσῃ μὴ ὁμολογοῦντα ἀνάστασιν σωμάτων· καὶ αὕτη ἡ φήμη ἐκράτει περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ [60].

Καὶ ἄλλοτε προσενέχθη αὐτῷ νεανίσκος δαιμονιῶν D παρὰ τῆς ἰδίας μητρός, δυσὶ νεανίσκοις συνδεδεμένος ἐξ ἑκατέρου μέρους· ταύτην δὲ [61] τὴν ἐνέργειαν ὁ δαίμων εἶχεν· τριῶν μοδίων ἄρτους ἤσθιε, καὶ κιλικίσιον ὕδατος ἔπινεν· ἅπερ [62] ἐρευγόμενος εἰς ἀτμὸν [62*] ἀνέλυε τὰ βρώματα ὡς ἀπὸ [63] πυρὸς δαπανώμενα [64]· ἔστι γάρ τι δαιμόνιον τάγμα πύρινον λεγόμενον, οὐκ οὐσίας μεταβληθείσης [65], ἀλλ' ὡς καὶ

A venit, in forma equae eam conspicatus, ingemuit ac flevit de iis, quae acciderant. Vocatis deinde vici presbyteris eam ostendit, sed ne hi quidem rem intellexerunt. Quum igitur illa tribus diebus nihil omnino comedisset, postremum Deus sanctum suum glorificaturus cogitationem marito injecit adeundi cum ea sanctum virum in solitudine; quare is capistro ligatam ut equam duxit, ubi vir Dei habitabat. Appropinquanti fratres: Quid, inquiunt, huc equam adduxisti? Ille respondet: Ut justi oratione misericordiam consequatur. At hi: Quid tandem mali habet? Respondet: **250** Haec, quam videtis equam, cara mea uxor erat, et, quid jam ei acciderit, nescio. Revelata autem sancto omnia erant, quae femina pateretur, et Deum orabat pro B ea. Illi vero cum ista audivissent, referunt ad servum Christi Macarium, dicentes: Equam aliquis huc adduxit. Quibus is: Vos, inquit, estis equi, qui equorum oculos habetis; illa autem femina est, ut est creata, et ita transformata oculis tantum apparet eorum, qui sunt decepti. Deinde aqua benedicta nudam, quam adduxerant, a summo vertice aspersit, quumque super caput ejus precatus esset, statim omnibus eam videntibus femina apparuit. Atque vir Dei ei cibum apponi jussit. Tum eam commonuit dicens: Nunquam non compareas in ecclesia Dei et in communione mysteriorum Christi; haec enim tibi acciderunt, quia jam quinque hebdomadibus non accessisti ad intemerata Christi mysteria. Ita eam corpore et anima sanatam di- C misit.

Porro dicebatur posteriore vitae suae tempore subterraneum fodisse cuniculum in dimidii spatium stadii, et speluncam adjecisse. Si quando igiur complures ei erant molesti, occulte e cella egressus abiit in speluncam, ita, ut nemo eum iveniret. Abiens vero per cuniculum viginti quatuor orationes dicebat usque ad speluncam, et rediens totidem.

De eo quoque fama exiit, quod mortuum suscitarit, ut convinceret haereticum, qui resurrectionem corporum non profitebatur. Quae quidem fama constans fuit in solitudine.

251 Alias ad ipsum mater adduxit adolescentem, D qui a daemone vexabatur, a duobus adolescentibus utrimque constrictum. Eamque in eum vim daemon exercuit, ut trium modiorum panes comederet, et amphorae Ciliciensis aquam biberet. Quos cibos exinde eructans in vaporem resolvebat, tanquam igne consumerentur. Est enim ordo quidam daemonum, qui igneus vocatur, qui quidem non essentia,

VARIAE LECTIONES.

[40] B εἰς. [41] B αὐτὴν πρὸς αὐτόν. [42] A ἔριμον, et sic fere ubique. [43] πρὸς τὸν ἅγιον om. B. [44] Sic AB. [45] B οἱ δὲ εἶπον. [46] A ὁρᾶται. [47] AB αὕτη. [48] A αὐτῇ, B εἰς αὐτήν. [49] Pro ἀλλὰ μόνον τοῦτο φαινομένη B οὕτω δὲ φαίνεται. [50] Pro καὶ ἀπὸ κορφῆς—ποιήσας B ἐπέχεεν ἐπὶ τὴν κορυφὴν αὐτῆς καὶ ποιήσας εὐχάς. [51] αὐτῆς om A. [52] Pro ἐφάνη πᾶσι γυνὴ καθορῶσιν B ἔδειξεν αὐτὴν γυναῖκα κατὰ φύσιν. [53] δοθῆναι om. B. [54] B ἀπολειφθῆναι. [55] τοῦ Θεοῦ om. A. [56] τοῦ Χριστοῦ om. B. [57] ἐπὶ om. B. [58] Emend., AB ὑπόγηον. [59] A ποιήσῃ. [60] B addit titulum: Περὶ τοῦ δαιμονιῶντος καὶ πολλὰ ἐσθίοντος. [61] Pro ταύτην δὲ A male ὃς ταύτην. [62] B ἅπερ καί. [62*] Pro ἀτμὸν B male αὐτόν. [63] B ὑπό. [64] Corr., AB δαπανόμεναι. [65] Corr., A B μεταβληθήσης.

sed, ut in hominibus quoque invenitur, mente potius differunt. Iste igitur adolescens, si a matre non satis ei suppeditabatur, saepe propriam suam edebat corporis egestionem, et lotium bibebat. Flente matre et lamentante, sanctumque enixe obtestante, istum sanctus excepit, et suppl x pro eo Deum oravit. Ac post duos dies miserum daemon cruciatum remisit. Tunc matri ejus : Quantum, inquit, vis, ut comedat? Quam, quum decem libras significasset, increpavit, quia nimium dixisset; atque iterum super adolescente precatus cum jejunio septem dierum daemonem ingluviei ab eo expulit, et cibum ei constituit trium librarum panem, quem comedere deberet, si operaretur. Ita et hunc virtute divinae gratiae sanatum matri reddidit.

Talia Deus stupenda miracula fecit per dilectum suum Macarium, cujus immortalis anima nunc est cum angelis. Ego sanctum ipse non conveni ; anno enim, antequam in solitudinem ingrediebar, obierat.

A ἐπὶ ἀνθρώπων γνώμης μᾶλλον ἀλλοιουμένης· οὗτος τοίνυν μὴ ἐπαρχούμενος παρὰ τῆς μητρὸς τὴν ἰδίαν κόπρον πολλάκις ἤσθιε καὶ τὸ [66] οὖρον ἔπινε, κλαιούσης οὖν [67] τῆς μητρὸς καὶ ὀδυρομένης καὶ [68] τὸν ἅγιον ἱκετευούσης λαβὼν ἐκεῖνον ὁ ἅγιος, καὶ ἐπευξάμενος αὐτῷ καὶ [69] τὸν Θεὸν ἱκετεύων ἐπὶ δύο ἡμέρας, ὑπελώφησε τοῦ δεινοῦ πάθους ὁ δαίμων· τότε λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· πόσον θέλεις ἵνα ἐσθίῃ ; καὶ αὐτῆς δέκα λίτρας εἰπούσης ἐπετίμησεν αὐτῇ ὡς πολὺ εἰρηκυίας, καὶ ἐπευξάμενος πάλιν τῷ νεανίσκῳ μετὰ νηστείαν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐξέλασεν ἀπ' αὐτοῦ τὸν δαίμονα τῆς πολυφαγίας, καὶ ἔστησεν [70] αὐτῷ τὴν τροφὴν τριῶν λιτρῶν ἄρτους [71], ὡς ὀφείλοντα ἐργαζόμενον τοῦτο ἐσθίειν. οὕτως οὖν καὶ τοῦτον τῇ τῆς θείας χάριτος συνεργείᾳ [72] ἰασάμενος ὑγιῆ τῇ μητρὶ ἀπέδωκεν.

B Ταῦτα τά παράδοξα θαύματα πεποίηκεν ὁ Θεός διὰ τοῦ γνησίου αὐτοῦ [73] φίλου Μακαρίου, οὗ ἡ ἀθάνατος [74] ψυχὴ νῦν μετὰ ἀγγέλων [75] ἐστίν· ἐγὼ τῷ ἁγίῳ τούτῳ οὐ [76] συνέτυχον· πρὸ ἐνιαυτοῦ γὰρ τῆς εἰς τὴν ἔρημον ἐμῆς εἰσόδου ἐκεκοίμητο [77].

---

252 II.

VITA SANCTI MACARII ALEXANDRINI

Ex Historia Lausiaca Palladii ad codicum duorum Vindobonensium fidem edita.

Cod. ms. hist. graec. LXXXIV, olim XXIX, Bibl. Caes. Vindobon. membranac. pervetustus. . . . . . A
Cod. ms. hist. graec. IX, olim XLII, Bibl. Caes. Vindobon. chartac. antiquus. . . . . B

Sunt iidem codices atque supra. In quibus sancti Macarii Aegyptii vitam altera haec excipit sancti Macarii Alexandrini. Textus Meursiani lectiones varias, quae innumerae, non adscripsimus.

—

De sancto Macario Alexandrino.

Sanctum vero Macarium Alexandrinum conveni, qui presbyter erat Celliorum, quae dicuntur. In quae ego novem annos secessi, ex quibus tres mecum vixit ille Macarius in quiete degens. Atque alia quidem ipse vidi apud eum optimae ejus vivendi rationis opera et signa, alia ab iis, qui una cum eo vixerunt, didici, alia denique a compluribus aliis audivi. Exercitatio igitur Macarii magni, ut ego et multi apud eum didicimus, haec fuit: Si quod opus exercitationis aliquem unquam fecisse audierat, idem efficere ardenter studuit. Hic igitur sanctus, quum audiisset, Tabennesiotas per totam quadragesimam nulla re vesci quae igni admota esset, statuit et ipse septennio nihil, quod per ignem transiisset, comedere, et septem annis nihil aliud gustavit, nisi cruda olera, et si quae forte **253** invenisset legumina humectata. De alio audierat, qui libram

C Περὶ τοῦ αγίου Μακαρίου τοῦ Ἀλεξανδρίνου [78].

Τῷ δὲ ἁγίῳ Μακαρίῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ συντετύχηκα πρεσβυτέρῳ ὄντι τῶν λεγομένων κελλίων, εἰς ἃ ἐγὼ παρῴκησα ἐννέα ἔτη [79]. ἐν οἷς τρία ἔτη μοι ἐπέζησεν [80] ὁ Μακάριος οὗτος, διάγων ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ τὰ μὲν [81] εἶδον ἐγὼ παρ' αὐτοῦ [82] τῆς ἀρίστης πολιτείας αὐτοῦ [83] ἔργα τε καὶ σημεῖα, τὰ δὲ [84] παρὰ τῶν τούτου συμβιωσάντων μεμάθηκα, τὰ δὲ παρ' ἑτέρων πλειόνων [85] ἀκήκοα· ἡ μὲν οὖν ἄσκησις τοῦ μεγάλου Μακαρίου, ὡς ἐγὼ καὶ πολλοὶ παρ' αὐτῷ ἠκριβώσαμεν, ἦν αὕτη [86]· εἴ τι ἀκήκοε πώποτέ τινα πεποιηκότα [87] ἔργον ἀσκήσεως, διὰ σπουδῆς [88] τοῦτο κατώρθωσεν· ἀκούσας [89] οὖν, ὅτι οἱ Ταβεννησιῶται διὰ πάσης τῆς τεσσαρακοστῆς ἄπυρον ἐσθίουσιν, D ἔκρινεν [90] οὗτος ὁ ἅγιος ἐπι ἑπταετίαν ὃ διὰ πυρὸς διέρχεται, μὴ φαγεῖν [91], πλὴν λαχάνων ὠμῶν καὶ εἴ που εὗρεν ὀσπρίου [92] βρεκτοῦ, μηδενὸς [93] ἄλλου

VARIAE LECTIONES.

[66] Corr., AB τόν. [67] A τοίνυν. [68] καὶ om. A. [69] καὶ om. A. [70] B καὶ τετύπωκεν. [71] B τρεῖς λίτρας ἄρτου. [72] Corr., AB συνεργία. [73] A διὰ τοῦ σαυτοῦ (forte ἑαυτοῦ ?) γνησίου. [74] αθάνατος om. B. [75] Sic AB . sine apostropho, ut saepe. [76] AB. οὐχ. [77] Ex coni., A. κεκοίμητε B εκοίμητο. [78] Indicem hunc om. A. [79] B ἐννεαετίαν. [80] B ἐπέζησέ μοι. [81] B καὶ πολλὰ μέν. [82] παρ' αὐτοῦ om. B. [83] B τῆς ἀρίστης αὐτοῦ πολιτείας. [84] B πολλὰ δέ. [85] Pro τὰ δὲ παρ' ἑτέρων πλεόνων B ἕτερα δὲ καὶ παρ' ἄλλων πολλῶν. [86] Pro ὡς ἐγὼ καὶ πολλοὶ — αὕτη B ὡς ἐγώ τε καὶ πλείονες ἕτεροι ἠκριβώσαντο, αὕτη ἐστίν. [87] B ἐργασάμενον. [88] B διὰ πολλῆς σπουδῆς. [89] B. ἀκηκοώς. [90] B ἔκρινε. [91] Pro ὃ διὰ πυρὸς — φαγεῖν B μὴ φαγεῖν ὃ διὰ πυρὸς διέρχεται [92] Corr., A ὀσπρέου, B ὀσπρίων. [93] A καὶ μηδενός. [94] Pro πλὴν λαχάνων—γευσάμενος B μηδενὸς ἄλλου ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι γευσάμενος πλὴν λαχάνων ὠμῶν καὶ ὀσπρίων βρεκτῶν, εἴ ποτε τούτων εὐπόρησε. [95] Pro ἤκουσε ἄλλου B περὶ δὲ τινος ἄλλου ἀκούσας.

ἑπτὰ ἔτεσι γευσάμενος [94]. ἤκουσεν ἄλλου [95], ὅτι λί- A
τραν ἄρτου ἐσθίει, καὶ κλάσας τὰ βουκελάτα, ἃ εἶχεν, ἐνέβαλεν εἰς κεράμα, κρίνας τοσοῦτον ἐσθίειν [96], ὅσον ἂν ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἀνενέγκῃ· μεγάλη δὲ καὶ αὕτη ἐγκράτεια· διηγεῖτο γὰρ ἡμῖν χαριεντιζόμενος, ὅτι περιεδρασθόμην μὲν [97] πλειόνων κλασμάτων, οὐ συνεχωρούμην δὲ [98] ἐξενεγκεῖν ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῆς ὀπῆς· ὁ τελώνης γάρ μοι, φησὶν [99], οὐ συνεχώρει [1] τὸ παντελῶς μὴ [2] ἐσθίειν, οὕτω οὖν [3] ἐπὶ τρία ἔτη ἐποίει, τέσσαρας ἢ πέντε οὐγκίας [4] ἐσθίων καὶ τὸν [5] ἴσον [6] σταθμὸν ὕδωρ πίνων· ξέστην δὲ ἐλαίου εἰς τροφὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀνήλισκεν· ἔκρινε δὲ [7] ποτε ὕπνου περιγενέσθαι, ὡς αὐτὸς διηγήσατο, ὅτι [8] οὐκ εἰσῆλθον [9] ὑπὸ στέγην ἐπὶ εἴκοσι νυχθημέροις, τοῖς μὲν καύμασι φλεγόμενος ἡμέρας [10], τῷ δὲ νυκτερινῷ πυρετῷ στυφόμενος· καὶ εἰ μὴ τάχιον, ἔφη, ὑπὸ στέ- B
γην εἰσῆλθον καὶ ἐχρησάμην ὕπνῳ, οὕτως μου [11] ἐξηράνθη ὁ ἐγκέφαλος, ὡς εἰς ἔκτασίν με ἐλάσαι λοιπόν· καὶ τὸ ὅσον ἐν ἐμοί, φησίν, ἐνίκησα ὕπνον, τὸ χρήσιμον αὐτοῦ τῇ φύσει παραχωρήσας.

Τοῦ ἁγίου τούτου ἐν τῇ κέλλῃ καθεζομένου πρωῒ [12] κώνωψ ἐπὶ τοῦ ποδὸς αὐτὸν ἐκέντησεν, καὶ ἀλγήσας τῇ χειρὶ τοῦτον κατέαξεν [13] κεκορεσμένον [14] τοῦ αἵματος· ὕστερον δὲ κατεγνωκὼς ἑαυτοῦ [15] ὡς ἑαυτὸν [16] ἐκδικήσαντος καταδικάζει ἑαυτόν, ὥστε εἰς τὸ ἕλος τῆς Σκήτεως, ὅ ἐστιν ἐν τῇ πανερήμῳ [17], καθεσθῆναι γυμνὸν ἐπὶ μῆνας ἕξ, ἔνθα οἱ κώνωπες δύνανται [18] καὶ συάγρων δέρματα τιτρώσκειν ὡσεὶ σφῆκες ὄντες μεγάλοι, οὕτως ὑπ' αὐτῶν ἐτρώθη ὅλος, ὡς καὶ σφονδύλους ἐξενεγκεῖν καθ' ὅλου τοῦ σώματος, καὶ τινας νομίσαι [19] ὅτι ἐλεφαντίησεν [20], ἐπαν- C
ελθὼν δὲ εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς φωνῆς μόνον [21] ἐγνωρίζετο αὐτὸν εἶναι τὸν Μακάριον.

Ἐπεθύμησέ [22] ποτε, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διηγήσατο, εἰς τὸ κηποτάφιον εἰσελθεῖν Ἰαννοῦ [23] καὶ Ἰαμβροῦ [24], τῶν μάγων τῶν ἐπὶ τοῦ Φαραώ, ἱστορίας χάριν ἢ συντυχίας τῶν ἐκεῖσε δαιμόνων. ἐλέγετο γὰρ πολλοὺς καὶ χαλεποὺς ἀποκεκληρῶσθαι ἐν αὐτῷ παρ' αὐτῶν [25] δαίμονας δι' ὑπερβολὴν μαγικῆς τέχνης, δι' ἧς καὶ τὰ πρῶτα εἶχον τῶν κατ' ἐκείνου [26] καιροῦ παρὰ τῷ Φαραώ· ὡς οὖν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ δυναστείαν κεκτημένοι ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνῳ [27] ἐκ τετραπέδων λίθων ἔκτισαν τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ἐν αὐτῷ μνῆμα [28] πεποιηκότες καὶ χρυσὸν πολὺν ἀποθέμενοι, καὶ δένδρα παντοῖα ἐφυτεύσαντο, καὶ φρέαρ ὕδατος μέγιστον ὤρυξαν [29] ἐλπίζοντες δῆθεν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε ἄφιξιν [30] ἐν τούτῳ [31] τῷ παραδείσῳ τρυφᾷν· τὴν οὖν D
ἐπὶ τὸν κῆπον τοῦτον ὁδὸν ἀγνοῶν ὁ τοῦ Χριστοῦ

A panis comederet; quare fregit, quae habuit, buccellata, et in lagenam immisit, statuens tantum comedere, quantum manus ipsius sursum tulisset. Magna autem haec quoque fuit continentia. Nam festive nobis narrabat: Plura quidem frusta apprehendebam, sed efferre non poteram ob angustiam foraminis. Publicamus enim, inquit, mihi non permittebat omnino non vesci. Sic igitur tres annos peregit, quatuor quidem vel quinque uncias comedens et modicum aquae libens. Olei autem sextarium toto anno in alimentum consumebat. Statuit aliquando superare somnum, ut ipse nobis narravit: Totis viginti diebus et noctibus sub tectum non sum ingressus, interdiu quidem aestu urebar, noctu vero febri rigebam. Quod nisi tectum citius essem in-
B gressus, inquiebat, et somno usus essem, cerebrum ita mihi esset arefactum, ut, quin in exstasin agerer, parum abesset. Et quantum, inquit, in me fuit, vici somnum, quantum opus est, naturae concedens.

Quum hic sanctus mane in cella sederet, in pede eum culex pupugit, quem, sanguine saturatum, dolore tactus manu elisit. Deinceps vero se reprehendit, qui se ipse ultus esset, seque condemnavit,
254 ut sederet nudus sex menses in palude Scetis, quae est in vasta solitudine, ubi culices possunt vel aprorum pelles sauciare, quum sint aeque magni ut vespae. Ab iis igitur totus ita sauciatus est, ut et aculei in toto corpore ipsius viderentur, ac nonnulli crederent, elephantiasi eum laborare. Reversum vero in cellulam suam ex sola voce cognoverunt
C Macarium esse.

Cupiit aliquando, ut nobis ipse narravit, ingredi monumentum, quod dicitur κηποτάφιον Jannes et Jambres magorum, qui fuerunt tempore Pharaonis, videndi causa, aut daemones, qui ibi sunt, conveniendi. Dicebantur enim multi iique feroces ibi ab illis collocati esse daemones per excellentiam magicae artis, qua primas quoque illo tempore partes apud Pharaonem habuerunt. Qui ita nacti potestatem in Aegypto, tempore vitae suae ex quadratis lapidibus construxerunt illud opus, in quo monumentum fecerunt et multum auri deposuerunt, omnis quoque generis arbores plantarunt, et puteum aquae maximum foderunt, sperantes quidem
D fore, ut post suum hinc illuc discessum fruerentur deliciis in hoc paradiso. Servus igitur Christi Ma-

VARIÆ LECTIONES.

[96] Pro καὶ κλάσας — ἐσθίειν B τὰ βουκελάτα, ἃ ἐκέκτητο, εἰς μικρὰ τρίψας ἀπέβαλεν εἰς κεράμια τοσοῦτον μόνον ἐσθίειν κρίνας. [97] μὲν om. B. [98] δὲ om. B. [99] φησὶ om. A. [1] A συνεχώρει φησί. [2] B τὸ μηδ' ὅλως. [3] B οὕτως δέ. [4] B οὐγκιας τῆς ἡμετέρας. [5] Corr., τὸν om. B, A τό. [6] ἴσον om. A. [7] δὲ om. A. [8] ὅτι om. B. [9] B εἰσῆλθεν. [10] ἡμέρας om. A. [11] ἔφη, ὑπο στέγην — μου om. B. [12] Pro Τοῦ ἁγίου — πρωῒ B Ἀλλοτέ ποτε ἐν κέλλῃ τούτου καθεζομένου. [13] Pro τοῦτον κατέαξεν B συνέτριψε τοῦτον. [14] Corr., AB κορεισμένον. [15] Corr., AB καταγνωκὼς σεαυτοῦ. [16] AB σεαυτόν. [17] Emend., A πανηρέμῳ, B ἐρήμῳ. [18] A δυναντε. [19] A νομίζειν. [20] Corr. B ἐλεφαντία, ἐστίν. [21] B ἀπὸ μόνης τῆς φωνῆς. [22] B Ἠθέλησε δέ. [23] B Ἰαννῆ. [24] B Ἰαμβρῆ. [25] Pro ἐν αὐτῷ παρ' αὐτῶν B παρ' αὐτῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ. [26] Corr., AB κατ' ἐκείνῳ. [27] ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνῳ om. B. [28] B ἐν αὐτῷ τὸ μνῆμα αὐτῶν. [29] B φρέαρ μέγιστον ὤρυξαν ὕδατος. [30] Pro ἐκεῖσε ἄφιξιν B μετάστασιν. [31] B ἐν ἐκείνῳ.

carius quum viam, quae ad hunc hortum ducit, ignoraret, sola conjectura secutus est astra, sicut nautae, qui maria transmittunt. Sic totam pervasit solitudinem. Fasciculum vero arundinum tenuit, ex quibus unam in unoquoque milliari tanquam signum posuit, cujus ope remearet. Novem diebus prope illum hortum venit, et nocte oppressus parum dormivit. Improbus vero daemon arundines illas collectas ad caput ejus posuit **255**, fortasse Dei permissu ad majorem sancti exercitationem, ne in arundinibus ducibus spem suam haberet, sed magis in gratia Dei, qui per columnam ignis et nubis quadraginta annos in ista solitudine populum Israel non obedientem et repugnantem deduxit. Surgens igitur arundines colligatas invenit. Sanctus autem: Ubi, inquit, ad hortum propius accessi, ex eo egressi sunt mihique occurrerunt septuaginta fere daemones variis formis praediti, alii quidem clamantes, alii vero exsilientes, alii cum magno fremitu in me dentibus stridentes. Ceteri tanquam corvi volantes audebant vultui meo insultare dicentes: Quid vis, Macari, tentatio monachorum? Quid ad nos accessisti? An nos quoque contra aliquos monachorum machinati sumus? Quæ nostra sunt, habes illic cum tui similibus, solitudinem dico, e qua cognatos nostros fugavistis. Tecum nihil commune habemus, quid nostra loca ingrederis? Anachoreta contentus esto solitudine. Qui hunc locum aedificarunt, eum nobis adsignarunt. Non poteris hic manere. Quid quaeris ingredi locum, quem nemo hominum, qui vixerunt, ex quo tempore fratres, qui eum condiderunt, a nobis hic sepulti sunt, est ingressus? Sanctus: Quum, aiebat, multum insuper turbarent lamentarenturque daemones, dixi: Ingrediar tantum, videbo, et hinc recedam. Daemones: Hoc, inquiunt, nobis promitte in conscientia tua. Et quum dixissem: Hoc faciam, confestim evanuerunt. Ingressus igitur, aiebat, vidi omnia. Ubi inveni cadum aeneum, catena ferrea pendentem ex puteo, sed tempore consumptum, et fructus malorum siccarum, quae intrinsecus vacuae erant. Sanctus igitur quum absque perturbatione illinc recessisset, per viginti dies remeavit. Consumptis vero cibariis solitudinem peragrans paene nihil omnino gustavit, quod res quoque probavit; atque tentata est tolerantia ejus. Quum vero jam parum abesset, quin collaberetur, ei eisa est **256** unum fere stadium distans puella quaedam munda linea veste induta, quae urnam tenebat aqua stillantem, atque eum provocabat. Tres igitur dies ingressus eam vidit, neque assequi potuit; spe autem bibendi languorem sustinuit. Postquam apparuit multitudo bubalorum; reperiuntur enim in illis regionibus.

A δοῦλος Μακάριος στοχασμῷ μόνῳ ἠκολούθει τοῖς ἄστροις, καθάπερ ναυτικοὶ διαβαίνοντες τὰ πελάγη· οὕτως δὲ [32] τὴν ἔρημον πᾶσαν διώδευσεν· ἔχων δέμα [33] καλάμων χάριν σημείου ἕνα κατὰ μίλιον ἵστα, ὅπως [34] δι' αὐτῆς ὑποστρέψῃ [35], καὶ ἐντὸς ἡμερῶν θ' [36] πλησίον τοῦ κήπου γέγονε, καὶ νυκτὸς καταλαβούσης μικρὸν ἐκαθεύδησεν· ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων συναγαγὼν τοὺς καλάμους ἐκείνους πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τέθεικεν, τάχα τοῦ Θεοῦ συγχωρήσαντος πρὸς μείζονα τούτου γυμνασίαν, ἵνα μὴ ὁδηγίᾳ [37] καλάμων ἐλπίζῃ, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι μᾶλλον, τοῦ διὰ στύλου πυρὸς καὶ νεφέλης ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη μᾶλλον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐρήμῳ τὸν ἀπειθέα καὶ ἀντίλογον τοῦ Ἰσραὴλ λαὸν ὁδηγήσαντος· καὶ ἀναστὰς εὗρεν ἐν δεσμῷ τοὺς καλάμους, ἔλεγε δὲ ὁ ἅγιος, B ὅτι ἐγγίσαντός μου τῷ κήπῳ ἐξῆλθον ἀπ' αὐτοῦ εἰς συνάντησίν μου ὡσεὶ ο' [38] δαίμονες παντοίῳ σχήματι, οἱ μὲν βοῶντες, οἱ δὲ πηδῶντες, ἄλλοι μεγάλῳ βρυγμῷ τρίζοντες κατ' ἐμοῦ τοὺς ὀδόντας, ἕτεροι ὡς κόρακες πτερυσσόμενοι [39] ἐτόλμων κατὰ τῆς ἐμῆς ὄψεως λέγοντες· τί θέλεις, Μακάριε, πειρασμὲ τῶν μοναχῶν; τί πρὸς ἡμᾶς παραγένου; μὴ καὶ ἡμεῖς εἴς τινας τῶν μονχχῶν ἐνηργήσαμεν; ἐκεῖ τὰ ἡμέτερα ἔχεις, τὴν ἔρημον, μετὰ τῶν ὁμοίων σου, ἀφ' ἧς τοὺς συγγενεῖς ἡμῶν ἐδιώξατε, οὐδὲν κοινὸν ἔχομεν μετὰ σοῦ [40], τί ἐπιβαίνεις ἡμῶν τοῖς τόποις; ὡς ἀναχωρητὴς ἀρκέσθητι τῇ ἐρήμῳ· ἡμῖν τοῦτον τὸν τόπον οἱ κτίσαντες ἀπεκλήρωσαν· οὐ δυνήσῃ ὧδε μεῖναι· τί ζητεῖς εἰσελθεῖν, εἰς ὃ [41] οὐδεὶς τῶν ζώντων ἀνθρώπων εἰσῆλθεν, ἀφ' οὗπερ οἱ τοῦτο κτίσαντες ἀδελφοὶ [42] ὑφ' ἡμῶν ἐνθάδε κατεκηδεύθησαν; καὶ ἔτι C πολλὰ τῶν δαιμόνων ταραττομένων καὶ ὀλοφυρομένων εἶπον αὐτοῖς, φησὶν, εἰσέλθω [43] μόνον καὶ ἱστορήσω καὶ ἀπέρχομαι ἔνθεν, οἱ δὲ δαίμονες· τοῦτο ἡμῖν ὁμολόγησον ἐν συνειδήσει σου [44]· καὶ εἰπόντος μου· τοῦτο ποιήσω, εὐθὺς ἠφανίσθησαν· εἰσελθὼν οὖν, φησὶν, ἐθεασάμην πάντα, ἐν οἷς εὗρον κάδον [45] χαλκοῦν σιδηρᾷ ἁλύσει κρεμάμενον κατὰ τοῦ φρέατος, λοιπὸν [46] τῷ χρόνῳ ἀναλωθέντα, καὶ καρπὸν ῥοῶν ξηρῶν οὐδὲν ἐχόντων ἔνδον· ἀταράχως οὖν ἐκεῖθεν [47] ἀναχωρήσας ὁ ἅγιος διὰ εἴκοσι ἡμερῶν ὑπέστρεψεν· ἀναλωσθεισῶν δὲ τῶν τροφῶν σχεδὸν οὐδ' ὅλως ἐγεύσατο ὁδεύων τὴν ἔρημον, ὡς καὶ [48] τὸ πρᾶγμα ἔδειξεν, καὶ εἰς ὑπομονὴν ἐπειράζετο· καὶ ὡς ἐγγὺς ἐγένετο τοῦ ὀκλάσαι, ὤφθη αὐτῷ τις ὡς ἀπὸ σταδίου ἑστῶσα κόρη, καθαρὰν ὀθόνην φέρουσα, καὶ D καυκάλιον ὕδατος κατέχουσα στάζον, καὶ τοῦτον προσκαλουμένη· καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὥδευσε, βλέπων μὲν αὐτὴν, καταλαβεῖν δὲ μὴ δυνηθεὶς, τῇ δὲ ἐλπίδι τοῦ πιεῖν ὑπομείνας τῇ ἀτονίᾳ· μεθ' ἣν ἀνεφάνη πλῆθος [49] βουβάλων· εἰσὶ γὰρ ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ἐξ ὧν μία ἔχουσα μόσχον ἐστὶ, φησὶ, κατέναντί μου· καὶ ἰδὼν, ὅτι ἔῤῥει αὐτῆς τὸ γάλα, ὑπ-

VARIAE LECTIONES.

[32] A οὕτως καί. [33] B δεσμόν. [34] B πρὸς τό. [35] B ὑποστρέψαι. [36] B ἐννέα. [37] Ex coni., AB ὁδηγίῳ. [38] B ἑβδομήκοντα. [39] Ex coni., A B πτεροισούμενοι. [40] B μεθ' ὑμῶν. [41] Pro εἰς ὃ B ἵν. [42] B ἡμῶν ἀδελφοί. [43] B ὅτι εἰσέλθω. Sic pro ὅτι εἰσελεύσομαι. [44] B σου, εἶπον. [45] B καὶ κάδδον. [46] λοιπὸν om. B. [47] ἐκεῖθεν om. B. [48] B ὡς δέ. [49] Pro μεθ' ἣν ἀνεφάνη πλῆθος B μετὰ δὲ τοῦτο πλῆθος αὐτῷ ἀνεφάνη.

εισελθὼν καὶ θηλάσας ἠρκέσθην · ἡ [50] καὶ θείῳ προσ- A τάγματι πειθαρχοῦσα ἠκολούθει ἕως τῆς κέλλης, ἐμοῦ μὲν θηλάζοντος [51] αὐτὴν, τὸν δὲ μόσχον αὐτῆς μὴ δεχομένη.

Ἄλλοτε πάλιν πλησίον θρύων καὶ φρυγάνων ὀρύσσων [52] φρέαρ ὁ ἐνάρετος [53] οὗτος εἰς ἀνάπαυσιν μοναχῶν ὑπὸ ἀσπίδος ἐδήχθη · ἀναιρετικὸν δὲ ἰὸν ἔχει τοῦτο τὸ θηρίον · δραξάμενος οὖν τῆς ἀσπίδος ὁ ἅγιος ταῖς χερσὶν ἀπὸ τῶν χελυνείων [54] αὐτῆς διέῤῥηξεν αὐτὴν εἰπών · μὴ ἀποστειλαντός [55] σε Κυρίου μου πῶς ἐτόλμησας σὺ πρός με ἐλθεῖν;

Οὗτος ὁ μέγας Μακάριος διαφόρους κέλλας εἶχεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν αἷς τοὺς ἄθλους τῆς ἀρετῆς εἰργάζετο, μίαν ἐν τῇ Σκήτει τῇ ἐνδοτέρᾳ [56] πανερήμῳ, B μίαν εἰς Λιβύην [57] εἰς τὰ λεγόμενα κελλία, καὶ ἄλλην εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας. καὶ αἱ μέν εἰσιν [58] αθυρίδωτοι, εἰς ἃς ἐλέγετο ὁ Μακαριος ἐν τῇ μ′ καθέζεσθαι [59] ἐν σκοτίᾳ · ἡ δὲ ἄλλη κέλλα στενοτάτη ὑπῆρχε πάνυ, εἰς ἣν ἐκτεῖναι τοὺς [60] πόδας οὐκ ἦν · ἡ δὲ τρίτη πλατυτέρα [61] ἦν, ἐν ᾗ καὶ συνετύγχανε τοῖς πρὸς αὐτὸν φοιτῶσιν.

Οὗτος ὁ φιλόθεος τοσοῦτον πλῆθος ἐθεράπευσε δαιμονώντων, ὡς μη ῥᾳδίως τούτους ὑποβάλλεσθαι ἀριθμῷ · παρόντων δὲ ἡμῶν πρὸς τοῦτον τὸν ὅσιον παρθένος τις ἀπὸ Θεσσαλονίκης, εὐγενὴς τῷ γένει, πλουσία τῷ βίῳ [62], φοράδην ἐκομίσθη, πολυετίαν ἔχουσα ἐν παραλύσει · καὶ τούτῳ προσαχθεῖσα ἐῤῥίφη πλησίον τῆς αὐτοῦ κέλλης · εἰς ἣν σπλαγχνισθεὶς καὶ ἐπευξάμενος, ἐλαίῳ ἁγίῳ ἀλείφων αὐτὴν C ταῖς αὐτοῦ χερσὶν, καὶ ἐκτενῶς ὑπὲρ αὐτῆς προσευχόμενος συχνῶς [63] ἐπὶ εἴκοσι ἡμέρας ταύτην ὑγιῆ εἰς τὴν ἑαυτῆς ἀπέστειλε πόλιν [64], ἰδίοις ποσὶν ἀπελθοῦσαν [65], ἥτις πολλὴν καρποφορίαν ἀπέστειλε [66] τοῖς ἁγίοις.

Οὗτος ὁ μέγας Μακάριος ἀκούσας [67], ὅτι μεγάλην ἔχουσι πολιτείαν οἱ Ταβεννησιῶται, μεταμφιεσάμενος [68] καὶ ἀναλαβὼν κοσμικὸν σχῆμα ἐργάτου, δι' ἡμερῶν ιε′ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θηβαΐδα διὰ τῆς ἐρήμου ὁδεύσας [69] · καὶ ἐλθὼν ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῶν Ταβεννησιωτῶν ἐπεζήτει τὸν ἀρχιμανδρίτην αὐτῶν Παχώμιον, ἄνδρα δοκιμώτατον, καὶ χάρισμα ἔχοντα προφητικόν · ἀπεκρύβη [70] δὲ τούτῳ [71] τὰ κατὰ [72] τὸν μέγαν [73] Μακάριον, περιτυχὼν [74] οὖν αὐτῷ λέγει αὐτῷ ὁ Μακάριος · δέομαί σου, κύριε, δέξαι με εἰς D τὴν μονήν σου, ἵνα γένωμαι μονάχός · λέγει αὐτῷ ὁ Παχώμιος · λοιπὸν εἰς γῆρας ἤλασας, πῶς σὺ ἀσκεῖν δύνασαι; ἀδελφοί εἰσιν ἀπὸ νεότητος ἀσκήσαντες καὶ τοῖς πόνοις συνανατραφέντες, καὶ ού [75] φέρουσι τὸν κάματον · σὺ δὲ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ οὐ δύνασαι ὑπενεγκεῖν [76] τοὺς τῆς ἀσκήσεως πειρασμοὺς, καὶ

E quibus, aiebat, una vitulum habens mihi ex adverso stetit. Cujus uterum quum lacte fluere viderem, accessi, et usque ad satietatem nutritus sum. Ac divino jussui parens me secuta est usque ad cellam, et me quidem nutrivit, neque vero vitulum suum admisit.

Rursus alias hic virtute praeditus vir, quum prope folia et sarmenta puteum foderet in recreationem monachorum, ab aspide morsus est. Quod animal letale venenum habet. Apprehensam igitur a faucibus aspidem sanctus ambabus manibus discerpsit, et: Quum, inquit, te non miserit Dominus meus, quomodo ausa es ad me accedere?

Hic Macarius magnus diversas cellas in solitudine habuit, in quibus certamina virtutis peregit: unam quidem in Scete, quae regio est in interiore vasta solitudine, unam in Libya in Celliis, quae dicuntur, et aliam in monte Nitriae. Ex quibus aliae quidem ostio carebant, in quibus Macarius dicebatur tempore quadragesimae sedere in tenebris. Altera autem cella multo angustior erat ceteris, in qua nec pedem extendere poterat. Tertia vero amplior erat, in qua etiam eos conveniebat, qui ad ipsum ventitabant.

Hic vir sanctus tantam multitudinem sanavit eorum, qui a daemonibus vexabantur, ut eos numerando haud facile percenseres. Quum nos adessemus, ad hunc sanctum virgo Thessalonica oriunda, nobilis genere et in hac vita dives, apportata est, quae multis annis paralysi laborabat. Atque ad eum adducta, prope cellam sancti projecta est. Qui misericordia commotus quum **257** preces fundens et oleo sancto eam propriis suis manibus ungens, viginti diebus super eam sedulo ac multum orasset, sanam in civitatem ejus dimisit. Quae propriis pedibus regressa, copiosam sanctis oblationem misit.

Hic magnus Macarius quum audiisset, Tabennesiotas praeclarum habere vitae institutum, mutata veste et adsumpto mundano operarii habitu, spatio quindecim dierum in Thebaidem, per solitudinem profectus, pervenit. Ubi quum in monasterium Tabennesiotarum venisset, Pachomium eorum archimandritam quaesivit, virum probatissimum, qui gratiam prophetiae habebat. Cui tamen Macarium magnum esse abscondebatur. Eum igitur cum Macarius convenisset: Oro te, inquit, domine, suscipe me in monasterium tuum, ut monachus fiam. Cui Pachomius: Aetate tam provectus qui deinceps te exercere poteris? Fratres a juventute se exercent, et in laboribus adoleverunt, neque ferunt laborem. Tu vero hac aetate non potes sustinere tentationes exercitationis. Offenderis, exibis, et maledices

VARIAE LECTIONES.

[50] ἡ om. A. [51] Pro θηλάζοντος B δεχομένη θηλαζειν. [52] AB ὀῤῥύσσων. [53] B ὁ μακάριος [54] Corr., AB χελυννίων. [55] A ἀποστέλαντος, B ἀποστέλλοντος. [56] A τῇ ἐν ἐνδοτέρα. [57] Pro μίαν εἰς λιβύην B ἑτέραν ἐν λιβύῃ. [58] B ἦσαν [59] B καθεύδειν. [60] τοὺς om. A. [61] AB πλατυστέρα. [62] B ἐν βίῳ. [63] συχνῶς om. B [64] B κώμην. [65] B βαδίζουσαν. [66] B ἀπέσταλε. [67] B ἀκηκοώς. [68] AB μετάμφιασάμενος. [69] Pro δια τῆς ἐρήμου ὁδεύσας B ὁδεύων διὰ τῆς ἐρήμου. [70] A ἀπεκρύβε. [71] B δὲ τότε τῷ ἁγίῳ ἐκείνῳ. [72] A μετά. [73] μέγαν om. B. [74] B ἐντυχών. [75] B καὶ μόλις. [76] B ἐνεγκεῖν.

nobis. Neque eum suscepit. Ille autem perstitit ac jejunus remansit septem dies. Deinde Macarius magnus : Me, inquit, suscipe, abba, et nisi jejunavero, sicut illi. et operatus fuero, quae operantur, tum jube me ejici e monasterio. Magnus igitur Pachomius fratribus persuadet, ut eum suscipiant. Conventus autem illius monasterii constat mille quadringentis viris in hodiernum usque diem. Hoc igitur monasterium Macarius magnus intravit. Brevi autem tempore post erat quadragesima. Ac Macarius magnus quum vidisset **258** unumquemque diversa suscepisse vivendi instituta, alium quidem vespere, alium post duos, alium post quinque dies comedere, alium etiam stare per totam noctem, interdiu autem ad opus sedere : ipse, quum ramos sibi palmarum multos madefecisset, in angulo uno stetit, neque, donec quadragesima impleta esset et pascha advenisset, panem neque aquam tetigit, neque genu flexit, neque sedit, neque accubuit, neque omnino aliud quidquam gustavit, nisi cruda crambes folia, quae sumpsit die dominica, ut videretur comedere, neque in aliquam de se opinionem incideret. Atque, si quando propter necessitatem suam egrediebatur, citius regrediens stetit ad opus manus suae, neque os aperuit, nec pauca locutus nec multa, sed stetit silens. Neque prorsus aliud quidquam, nisi orationem egit in corde, et ramos tractavit, quos habebat in manibus. Haec autem omnes exercitatores illius monasterii quum vidissent, insurrexerunt adversus praefectum suum, atque : Undenam, inquiunt, nobis adduxisti hunc hominem tanquam sine carne degentem ad nostram condemnationem? Aut eum hinc ejice, aut bene scito, nos omnes hinc hodie esse recessuros. Quae quum Pachomius magnus a fratribus audiisset, sciscitatus est de eo. Et quum didicisset ejus vitae instituta, Deum oravit, ut, quis esset, sibi revelaretur. Revelatum est ei, Macarium monachum esse. Tum dominus Pachomius ejus manum prehendit eumque foras eduxit ; atque quum in domum oratorii, ubi est altare, eum deduxisset, amplexusque esset : Tune, ait, es, venerande senex ! Tu es Macarius, idque celasti, nec mihi manifestasti ! Ex multis annis cupii te videre, quum de te audirem. Habeo tibi gratias, quod subegeris filios meos, ne alte sentiant de exercitatione sua. Rogo te, recede in locum tuum ; nos enim satis aedificasti, atque ora pro nobis. Deinde ab eo rogatus, petentibus quoque omnibus fratribus, recessit.

259 Rursus alias hic vir impatibilis nobis narravit. Omne, inquit, vitae monachicae institutum, quod

A σκανδαλίζῃ, καὶ ἐξέρχῃ, καὶ κακολογεῖς ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐδέξατο αὐτόν· ὁ δὲ ηὐτόνησε παραμείνας νῆστις ἕως ἡμερῶν [77] ἑπτά· ὕστερον δὲ λέγει αὐτῷ ὁ μέγας Μακάριος· δέξαι με, ἀββᾶ, καὶ ἐὰν μὴ νηστεύσω κατ' αὐτοὺς [78] καὶ ἐργάζωμαι, ἃ ἐργάζονται, τότε κέλευσόν με ἐκριφῆναι [79] τῆς μονῆς· πείθει οὖν τοὺς ἀδελφοὺς ὁ μέγας Παχώμιος δέξασθαι αὐτόν· ἐστὶ δὲ τὸ σύστημα τῆς μονῆς ἐκείνης χίλιοι τετρακόσιοι [80] ἄνδρες μέχρι τῆς σήμερον. εἰσῆλθεν οὖν [81] εἰς ταύτην [82] ὁ μέγας Μακάριος· παρελθόντος δὲ ὀλίγου χρόνου ἐπέστη ἡ μ' [83], καὶ ἰδὼν ὁ μέγας Μακάριος [84] ἕκαστον αὐτῶν [85] διαφόρους πολιτείας ἀναλαμβάνοντα [86], τὸν [87] μὲν ἐσθίοντα ἐν ἑσπέρᾳ, τὸν δὲ διὰ δύο, τὸν δὲ διὰ πέντε, ἄλλον δὲ πάλιν [88] ἑστῶτα διὰ πάσης τῆς νυκτός, τὴν δὲ ἡμέραν καθήμενον εἰς B ἔργον, οὗτος βρέξας θαλλοὺς τοὺς ἐκ φοινίκων εἰς πλῆθος ἔστη ἐν γωνίᾳ μιᾷ καί, μέχρις οὗ ἡ μ' ἐπληρώθη καὶ το πάσχα παραγέγονεν, οὐκ ἄρτου, οὐχ ὕδατος ἥψατο, οὐ γόνυ ἔκαμψεν, οὐκ ἐκαθέσθη, οὐκ ἀνέπεσεν, οὐδενὸς ἄλλου ἐγεύσατο παρεκτὸς φύλλων κράμβης ὠμῶν, ὧν ἐλάμβανεν κατὰ κυριακήν, ἵνα δόξῃ ἐσθίειν, καὶ μὴ εἰς οἴησιν ἐμπέσῃ· καὶ εἴποτε ἐξῄει εἰς τὴν χρείαν αὐτοῦ, θᾶττον εἰσιὼν ἵστατο εἰς τὸ ἐργόχειρον [89], μὴ ἀνοίγων στομα, μὴ λαλήσας μὴ [90] μικρὸν μὴ [91] μέγα, ἀλλ' ἑστὼς ἐσιώπα, μηδὲν ἄλλο ποιῶν παρεκτὸς τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ προσευχῆς καὶ τῶν θαλλῶν [92], ὧν εἶχεν ἐν ταῖς χερσί· θεασάμενοι δὲ [93] τοῦτον πάντες οἱ ἀσκηταὶ τῆς μονῆς ἐκείνης ἐστασίασαν κατὰ τὸν ἡγούμενον [94] αὐτῶν [95] λέγοντες· πόθεν ἡμῖν ἤγαγες τοῦτον τὸν ἄσαρκον ἄνθρωπον C εἰς ἡμετέραν κατάκρισιν; ἢ ἔκβαλλε τοῦτον ἐντεῦθεν, ἢ ἴσθι [96], ὅτι ἡμεῖς ἅπαντες [97] ἀναχωροῦμέν σου σήμερον· ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ μέγας Παχώμιος παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἠρώτησε τὰ κατ' αὐτόν, καὶ μαθὼν τὰ περὶ τῆς αὐτοῦ πολιτείας προσηύξατο τῷ Θεῷ, ἵνα αὐτῷ ἀποκαλύψῃ τὸ [98] τίς ἐστιν οὗτος. ἀπεκαλύφθη δὲ αὐτῷ, ὅτι οὗτός ἐστι Μακάριος ὁ μοναχός· τότ' ἐκράτει [99] αὐτὸν τὴν χεῖρα [1] ὁ κύριος [2] Παχώμιος καὶ ἐξάγει [3] αὐτὸν ἔξω, καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὸν εἰς τὸ εὐκτήριον οἶκου, ἐν ᾧ τὸ θυσιαστήριον ἦν [4], καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸν λέγει αὐτῷ· δεῦρο, καλόγηρε· σὺ εἶ Μακάριος καὶ ἀπέκρυψας [5] καὶ οὐκ ἐφανέρωσάς μοι· ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐπεθύμουν σε ἰδεῖν, ἀκούων τὰ περὶ σοῦ. χάριν σοι ἔχω, ὅτι ἐκονδύλισας τὰ παιδία μου, ἵνα μὴ μέγα φρονῶσιν ἐπὶ D τῇ ἑαυτῶν ἀσκήσει [6]· παρακαλῶ σε, ἄπελθε εἰς τὸν τόπον σου· αὐτάρκως γὰρ ᾠκοδόμησας ἡμᾶς, καὶ εὔχου ὑπὲρ ἡμῶν· τότε ἀξιωθεὶς [7] ὑπ' αὐτοῦ δεηθέντων αὐτῶν πάντων τῶν ἀδελφῶν ἀνεχώρησεν.

Ἄλλοτε πάλιν [7*] διηγήσατο [8] ἡμῖν οὗτος ὁ ἀπαθής, ὅτι πᾶσαν πολιτείαν ἀσκητικὴν ἣν ἐπεθύμησα καὶ

VARIAE LECTIONES.

[77] B ἕως ἡμέρας. [78] κατ' αὐτοὺς om. B. [79] B ἐκριφῆναί με. [80] B χίλιοι πεντακόσιοι. [81] A δέ. [82] B εἰς αὐτήν. [83] B τεσσαρακοστή. [84] Pro ὁ μέγας Μακάριος B ὁ γέρων [85] αὐτῶν om. A. [86] B ἀναλαβόντα [87] B καὶ τόν. [88] AB πάλλιν. [89] Sic AB. [90] μὴ om. B. [91] B ἤ. [92] B θαλλίων. [93] δὲ om. A. [94] B κατὰ τοῦ ἡγουμένου. [95] αὐτῶν om. B. [96] A ἢ ἵνα εἰδέναι ἔχῃς. [97] A ὅτι πάντες ἡμεῖς. [98] τὸ om. B. [99] B τότε κρατήσας. [1] B τῆς χειρός. [2] B ὁ μακάριος. [3] B καὶ ἐξήγαγεν [4] ἐν ᾧ — ἦν om. B. [5] Emend., AB ἀποκρύψας. [6] B ἐπὶ τῇ ἀσκήσει αὐτῶν. [7] Ex coni., A ἐξιωθεὶς. pro τότε ἀξιωθεὶς B οὕτως οὖν παρακληθείς. [7*] AB πάλλιν. [8] A διηγεῖτο.

ορθώσας, τότε [9] εἰς ἄλλην ἐπιθυμίαν πνευματικὴν ἦλθον [10], καὶ ἠθέλησα, φησί, πέντε ἡμέρας τὸν νοῦν [11] μου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπερίσπαστον ποιῆσαι, καὶ μηδὲν ὅλως ἄλλο τι [12] ἐννοῆσαι [13], ἀλλ' ἐκείνῳ μόνῳ προσαναςχεῖν [14]. καὶ τοῦτο κρίνας ἐν ἐμαυτῷ [15] ἀπέκλεισά μου τὴν κέλλαν καὶ ἔξωθεν τὴν αὐλήν [16], ὥστε μὴ δοῦναι ἀνθρώπῳ ἐλθόντι ἀπόκρισιν. καὶ ἔστην ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς δευτέρας, παραγγείλας μου τῷ νῷ καὶ εἰπὼν αὐτῷ· βλέπε μὴ κατέλθῃς ἐκ τῶν οὐρανῶν· ἔχεις ἐκεῖ ἀγγέλους, καὶ ἀρχαγγέλους, τὰς ἄνω δυνάμεις, τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ [17] σεραφίμ, τὸν Θεὸν τῶν ἁπάντων [18] τούτων ποιητήν· ἐκεῖ διάτριψον· μὴ κατέλθῃς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ· μὴ ἐμπέσῃς [19] εἰς λογισμοὺς ψυχικούς· καὶ διαρκέσας [20], φησὶ, δύο ἡμέρας καὶ νύκτας οὕτως παρώξυνα τὸν δαίμονα, ὡν φλογα πυρὸς γενέσθαι τοῦτον καὶ κατακαῦσαί μου πάντα [21] τὰ ἐν τῷ κελλίῳ, ὡς [22] καὶ τὸν ψίαθον, ἐφ' ὃν εἱστήκειν, καταφλεχθῆναι [23], καὶ οὕτω [24] νομίσαι με, ὅτι κἀγὼ ὅλως ἐμπίπραμαι. τέλος, πληγεὶς ἐγὼ τῷ φόβῳ, ἀπέστην τῆς [25] προθέσεως ταύτης τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, μηκέτι δυνηθεὶς λοιπὸν ἀπερίσπαστόν μου ποιῆσαι τὸν νοῦν [26], ἀλλὰ [27] κατῆλθον εἰς θεωρίαν τοῦ κόσμου τούτου, ἵνα μὴ λογισθῇ μοι τοῦτο εἰς τῦφον [28].

Παραβαλὼν ποτε [29] τῷ ἁγίῳ [30] εὗρον ἔξω τῆς κέλλης αὐτοῦ πρεσβύτερον κώμης τινὸς κατακείμενον, οὗ ἡ κεφαλὴ ἐδέβρωτο, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ὀστοῦν ἀπὸ [31] τῆς κορυφῆς φαίνεσθαι ἅπαν ὑπὸ πάθους τοῦ λεγομένου καρκίνου, καὶ τοῦτον οὐδὲ ἐν συντυχίᾳ ἐδέχετο· παρακαλέσας [32] τοίνυν αὐτὸν λέγω [33]. κατοικτείρησον, δέομαί σου, τοῦτον τὸν ἄθλιον, καὶ δὸς αὐτῷ κἂν ἀπόκρισιν, καὶ [34] λέγει μοι· ὅτι [35] ἀνάξιός ἐστι τοῦ ἰαθῆναι. παιδεία γὰρ αὐτῷ ἀπεστάλη αὕτη. εἰ δὲ θέλεις αὐτὸν ἰαθῆναι [35*], πεῖσον αὐτὸν ἀποστῆναι τῆς λειτουργίας. καὶ εἶπον ἐγώ· διὰ τί, δέομαί σου; λέγει μοι· πορνεύων λειτουργεῖ [35**], καὶ διὰ τοῦτο παιδεύεται νῦν. ἐὰν οὖν ἀποστῇ φόβῳ, ὧν καταφρονῶν κατετόλμησεν [36], ὁ Θεὸς ἰᾶται αὐτόν [37]. κἀγὼ [38] εἶπον τῷ πάσχοντι. ὁ δὲ συνέθετο ὀμόσας ἐπὶ Θεοῦ, μηκέτι ἱερατεῦσαι. καὶ τότε ἐδέξατο καὶ λέγει αὐτῷ· πιστεύεις, ὅτι ἔστι Θεός, ὃν οὐδὲν λανθάνει; καὶ ἀπεκρίνατο [39]· καὶ δέομαί σου. εἶτα λέγει αὐτῷ· μὴ ἠδυνήθης διαπαῖξαι τὸν Θεόν; καὶ λέγει ἐκεῖνος· οὐκ ἠδυνήθην, κύριέ μου. λέγει ὁ μέγας· εἰ γνωρίζεις σου τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ παιδείαν, δι' ἣν ταῦτα ὑπέστης, διόρθωσαι εἰς τὸ ἑξῆς· καὶ ἐξωμολογήσατο τὴν ἁμαρτίαν [40], καὶ ἔδωκε λόγον τοῦ μηκέτι ἁμαρτῆσαι μήτε λειτουργῆσαι τῷ θυσιαστηρίῳ, ἀλλὰ τὸν λαϊκὸν ἀσπάσασθαι κλῆρον· εἶθ' οὕτως ἐπέθηκεν αὐτῷ χεῖρας ὁ ἅγιος, καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέ-

A expetebam, expertus ad aliud tandem spirituale desiderium veni. Statui enim ad tale operum desiderium accedere. Volui, inquit, quinque dies solam mentem meam reddere a Deo individuam, neque aliud quidquam omnino cogitare, sed ei soli adhaerere. Quod quum apud me statuissem, cellam meam atque extrinsecus aulam clausi, ut nulli advenienti responsum darem. Ac steti incipiens a secunda, menti meae praecipiens et dicens : Vide ne descendas e coelis ; ibi angelos habes et archangelos, supernas potestates, cherubim ac seraphim, Deum horum omnium effectorem. Illic versare. Ne sub coelum descendas; ne incidas in mundanas cogitationes. Sic, inquit, quum duobus diebus ac duabus noctibus perseverassem, ita daemonem irri- B tavi, ut flamma ignis fieret, mihique omnia, quae in cellula erant, combureret, ita ut etiam storea, in qua stabam, concremaretur, et sic me quoque totum aduri existimarem. Postremum timore affectus tertio die destiti ab hoc proposito meo atque, quum mentem meam amplius indivulsam tenere non possem, **260** descendi in contemplationem hujus mundi, ne id mihi reputaretur in superbiam.

Quondam quum ad hunc sanctum venissem, extra cellam ejus jacentem inveni vici cujusdam presbyterum, cujus caput ita erat exesum morbo, qui cancer dicitur, ut et ipsum os totum appareret in vertice. Neque eum ad colloquium admittebat. Rogavi igitur ac : Precor, inquam, miserere hujus miseri, et sal- C tem responsum ei da. Respondit mihi : Indignus est, qui sanetur. Haec enim ei immissa est disciplina. Sin eum vis sanari, suade ei, ut deinceps abstineat a sacrificio. Ego : Cur, inquam, obsecro? Respondet : Fornicans sacrum peregit ministerium, unde jam castigatur. Quodsi metu desistat ab iis, quae per contemptum ausus est facere, Deus eum sanabit. Hoc ei, qui affligebatur, dixi. Qui jurejurando apud Deum pollicitus est, se non amplius sacerdotis munera esse obiturum. Tum eum suscepit eique : Credisne, inquit, esse Deum, quem nihil latet ? Ille respondet : Maxime, rogo te. Deinde : Num, inquit, potuisti illudere Deo ? Respondet : Non potui, mi domine. Magnus : Si agnoscis, inquit, peccatum tuum, ac disciplinam Dei, qua haec subiisti, te corrigas in posterum. Qui confessus est peccatum, et D fidem dedit, se non amplius esse peccaturum, neque altari ministraturum, sed laici sortem amplexurum. Deinde sanctus ei manus imposuit. Qui paucis diebus sanatus est; capillique capitis ei creverunt, et in

VARIAE LECTIONES.

[9] B τελευταῖον. [10] Pro ἦλθον A ἦλθον, ἐν οἷς ἔκρινά ποτε εἰς ταύτην τῶν ἔργων τὴν ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν. [11] A μόνον τὸν νοῦν. [12] τι om. B. [13] Ex. coni., AB ἐννοήσε. [14] Ex. coni., AB προσανασχῶν. [15] ἐν ἐμαυτῷ om. B. [16] B ἄλλην. [17] τὰ om. A. [18] A πάντων. [19] A ἐμπέσις, sic saepius ι pro η. [20] Emend., AB διαρκείσας. [21] B πάντα μου. [22] ὡς om. B. [23] καταφλεχθῆναι om. B. [24] οὕτω om. B. [25] A ἐκ τῆς. [26] Pro ποιῆσαι τὸν νοῦν B τὸν νοῦν τηρῆσαι. [27] B λοιπόν. [28] Pro λογισθῇ μοι τοῦτο εἰς τῦφον B εἰς τύφον ἐμπέσω. [29] B δέ ποτε. [30] B ἁγίῳ τούτῳ. [31] ἀπὸ om. B. [32] B παρεκάλεσω. [33] B λεγων. [34] καὶ om. B. [35] ὅτι om. B. [35*] παιδεία—ἰαθῆναι om. B. [35**] Sic AB, forte pro ἐλειτούργει. [36] Pro καταφρονῶν κατετόλμησεν B κατατολμῶν κατεφρόνησεν. [37] B αὐτὸν ἰᾶται. [38] Emend., AB κ'ἐγώ. [39] Corr., A. ἀποκρίνετο, B λέγει. [40] καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ παιδείαν—ἁμαρτίαν

domum suam reversus glorificavit Deum, ac gratias egit sancto.

Rursus vidi ad eum adduci puerum a spiritu maligno vexatum. Cui sanctus manum dextram in caput imposuit **261** et sinistram supra cor, ac tamdiu oravit, donec fecisset eum pendere in aere. Puer igitur, sicut uter inflatus, in corpore maximopere intumuit, deinde, quum subito exclamasset, per omnes sensus aquam emisit; quae quum desiisset, in eam, qua initio fuerat, mensuram rediit. Eumque quum oleo sancto unxisset et aqua benedicta perfudisset, patri reddidit, ac vetuit, ne carnem nec vinum attingeret quadraginta diebus. Puero quidem ita sanato eos dimisit.

Hunc Macarium magnum quondam vexarunt cogitationes vanae gloriae, quae eum e cella ejicere tentarunt, et suggesserunt ei, ut dispensationis gratia Romam pergeret, justamque causam allegarunt sanationem eorum, qui ibi sunt, infirmorum. Valde enim in eo adversus spiritus operabatur gratia Domini. Longo autem tempore ab iis tentatum, quum non obediisset, ut egrederetur, acrius agitarunt. Prostratus igitur sanctus in limine cellae suae pedes foras emisit, daemonibusque vanae gloriae: Trahite, inquit, me et vellite, daemones, si potestis. Ego enim meis pedibus alias non abibo. Sin potestis talem me deportare, quo dicitis, perveniam. Atque juravit iis: Sic, inquit, jacebo usque ad vesperam. Nisi me moveritis, vobis non obediam. Quum vero immotus mansisset, sero vesperi tandem surrexit. Sed nocte adventante rursus eum vehementius etiam insectati sunt. Quare sanctus surrexit, duorumque fere modiorum sportam arena implevit, qua humeris imposita totam solitudinem pervasit. Cui occurrit **262** Theosebius Cosmetor Antiochenus, et: Quid, inquit, portas, abba? Cede mihi onus, neve ipse vexeris! Ille autem: Vexo, inquit, eum, qui me vexat. Ipse enim quum lascivus sit, mihi peregrinationes suggerit. Sic vero quum se multum permovisset, in cellam intravit contrito corpore.

De sancto Marco magno exercitatore hic admirabilis Macarius hoc incredibile nobis narravit: Quum sacro, inquit, munere fungerer, tempore distributionis mysteriorum Christi ego observavi, Marco exercitatori nunquam me dedisse oblationem, sed angelus ei dabat de altari. Ego vero solum splendorem manus vidi ejus, qui ei oblationem

A ραις ἰάθη καὶ ἐτρίχωσε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οικον αὐτοῦ δοξάζων [41] τὸν Θεὸν καὶ εὐχαριστῶν τῷ ἁγίῳ.

Εἶδον πάλιν [42], ὅτι προσηνέχθη αὐτῷ παιδαρίσκος [43] ἐνεργούμενος ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ. Ἐπιθεὶς δὲ αὐτῷ τὴν δεξιὰν ἐπι τῆς κεφαλῆς καὶ τὴν εὐώνυμον ἐπὶ τὴν καρδίαν, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἅγιος [44] προσηύξατο, ἕως οὗ αὐτὸν ἀπὸ ἀέρος ἐποίησε κρεμασθῆναι [45]. οἰδήσας οὖν ὁ παῖς ὡς ἀσκὸς ὑπερμεγέθης [46] τῷ σώματι ὠγκώθη [47], καὶ αἰφνίδιον ἀνακράξας διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ὕδωρ ἤνεγκεν [48], καὶ λωφήσας εἰς ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς γέγονεν [49]. καὶ ἀλείψας αὐνὸν ἁγίῳ [50] ἐλαίῳ ηὐλογημένον [51] ὕδωρ ἐπιχέων παραδίδωσιν [52] αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, παραγγείλας, μὴ κρεῶν, μὴ οἴνου ἅψασθαι αὐτὸν ἐπὶ ἡμέρας μ'· καὶ οὕτως ἰασάμενος ἀπέλυσεν αὐτούς [53].

B Ὤχλησαν τούτῳ ποτὲ τῷ μεγάλῳ Μακαρίῳ λογισμοὶ κενοδοξίας πειρώμενοι τοῦτον ἐκβαλεῖν τῆς κέλλης, ὑποτιθέμενοι οἰκονομίας χάριν καταλαμβάνειν τὴν Ῥώμην, ὡς ἐπὶ προφάσει δῆθεν εὐεργεσίας τῶν ἐκεῖ ἀῤῥωστούντων, ἄκρως γὰρ κατὰ τῶν πνευμάτων εἰς αὐτὸν ἐνήργει [54] ἡ χάρις τοῦ Κυρίου. καὶ ὡς ἐπὶ πολὺ ὀχλοῦντες οὐχ ὑπήκουε [55], σφοδροτέρως αὐτῷ προσελάσαντες τοῦτον ἐξήλαυνον. πεσὼν οὖν ἐπὶ τὴν φλιὰν τῆς ἑαυτοῦ κέλλης ὁ ἅγιος τοὺς [56] πόδας ἐκτείνας ἀφῆκεν ἐπὶ τὰ ἔξω, λέγων τοῖς τῆς κενοδοξίας δαίμοσιν· ἕλκετέ με σύροντες [57], δαίμονες, ἐὰν δύνασθε [58]. ἐγὼ γὰρ τοῖς ἐμοῖς ποσὶν ἀλλαχοῦ οὐκ ἀπέρχομαι. εἰ οὖν δύνασθέ [59] με οὕτως ἀπενεγκεῖν, ὅπου λέγετε, ἀπελεύσομαι, διομνύμενος αὐτοῖς· ὅτι οὕτως ἔσομαι κείμενος ἕως ἑσπέρας· ἐὰν μή με σαλεύσητε, οὐ μὴ ὑμῶν ὑπακούσω. καὶ μείνας ἀσάC λευτος [60] ἀνέστη λοιπὸν ἑσπέρας οὔσης βαθείας. νυκτὸς δὲ πάλιν ἐπιγενομένης σφοδροτέρως ἐνώχλουν. ἀναστὰς οὖν ὁ ἅγιος [61], καὶ [62] λαβὼν σπυρίδα ὡς δύο μοδίων ψάμμου, ταύτην ἐπλήρωσε, καὶ τεθεικὼς ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ὦμον διεκίνει [63] τὴν ἔρημον. τούτῳ συνήντησεν [64] Θεοσέβιος ὁ κοσμήτωρ Ἀντιοχεὺς [65] καὶ λέγει αὐτῷ· τί βαστάζεις, ἀββᾶ; παραχώρησον ἐμοὶ τὸ φορτίον καὶ μὴ σκύλλου αὐτός· ὁ δὲ ἔλεγε· σκύλλω τὸν σκύλλοντά με· ἄνετος γὰρ ὢν ἀποδημίας μοι ὑποβάλλει. καὶ ἐπὶ πολὺ διακινήσας οὕτως εἰσῆλθεν εἰς τὴν κέλλαν συντρίψας τὸ σῶμα.

Περὶ [66] Μάρκου τοῦ μὲν ἀσκητοῦ τὸ παράδοξον [67] τοῦτο ὁ θαυμάσιος οὗτος Μακάριος διηγήσατο λέγων· ὅτι ἐν τῷ λειτουργεῖν με ἐπεσημηνάμην ἐγὼ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς διαδόσεως τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηD ρίων, ὅτι Μάρκῳ τῷ ἀσκητῇ οὐδέποτε ἔδωκα [68] ἐγὼ [69] προσφοράν, ἀλλ' ἄγγελος αὐτῷ ἐδίδω [70] ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λαμβάνων. ἐγω δὲ τὸν ἀστράγαλον

VARIAE LECTIONES.

om. B. [41] B χαίρων, δοξάζων. [42] AB πάλλιν, sic fere ubique. [43] B παῖς. [44] ὁ ἅγιος om. B. [45] Pro ἕως οὗ — κρεμασθῆναι B ἕως αὐτὸν εἰς ἀέρα κρεμασθῆναι ἐποίησεν. [46] Corr., AB ὑπερμεγέθη. [47] B ὠγκώθη ὅλῳ τῷ σώματι. [48] B ἐξένεγκε. [49] Emend., A γέγονε, B κατέστη. [50] ἁγίῳ om. B. [51] Corr., AB εὐλογειμένον. [52] Pro ἐπιχέων παραδίδωσιν B ἐπιχέας παραδέδωκεν. [53] καὶ οὕτως — αὐτοὺς om. B. [54] Emend., AB ἐνήργη. [55] Sic. AB. [56] B καὶ τούς. [57] A σύραντες. [58] A δύνασθαι. [59] A δύνασθαι. [60] Emend., AB ἀσαλεύτως. [61] ὁ ἅγιος om. B. [62] καὶ om. A. [63] B διεφει. [64] B συνήντησε δὲ τούτῳ. [65] B ὁ ἀντιοχεύς. [66] A literis miniatis ad marginem adscripsit: περὶ μάρκου, B inscripsit: περὶ τοῦ μάρκου τοῦ ἀσκητοῦ. [67] A περὶ τοῦ ἁγίου ταύτου μάρκου τοῦ μεγάλου ἀσκητοῦ παράδοξον. [68] B δέδωκα. [69] ἐγὼ om. B. [70] Corr., AB αὐτὸ ἐδίδου.

μόνον τῆς χειρὸς ἐθεώρουν τοῦ ἐπιδιδόντος αὐτῷ τὴν A κοινωνίαν. οὗτος δὲ ὁ Μάρκος [71] νεώτερος ὢν [71*] παλαιὰν καὶ καινὴν γραφὴν ἀπεστήθισεν πρᾶος ὢν καθ' ὑπερβολήν, ἁγνὸς δὲ εἰ καί τις ἄλλος.

dabat. Hic vero Marcus quum junior esset, vetus et novum testamentum memoriter didicit, fuitque insigniter mitis atque castus, si quis alius.

Μιᾶς δὲ τῶν ἡμερῶν καιρούμενος [72] ἐγὼ εἰς τὸ ἔσχατον αὐτοῦ γῆρας λοιπὸν ἀπέρχομαι πρὸς αὐτόν. καὶ παρακαθέζομαι τῇ θύρᾳ τῆς κέλλης αὐτοῦ, ὡς ἅτε ἐγὼ ἀρχάριος [73] ὢν νομίζων [74] αὐτὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον εἶναι, ὥσπερ καὶ ἦν. καὶ ἠκροώμην, τί ἄρα λαλεῖ ἢ τί διαπράττει [75]. καὶ μονώτατος ὢν ἔνδον περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη ἐλάσας ἤδη καὶ τοὺς ὀδόντας ἀπολέσας ἑαυτῷ διεμάχετο καὶ τῷ διαβόλῳ, λέγων [76]. τί θέλεις λοιπόν, κακογῆρε; ἰδοὺ καὶ οἴνου ἔλαβες καὶ ἐλαίου ἥψω. λοιπὸν τί θέλεις [77] ποιήσω σοι, πολιοφάγε, κοιλιόδουλε ἑαυτὸν ἐξυβρίζων; εἶτα τῷ δαίμονι· ἄπελθε, λέγων, ἀπ' ἐμοῦ [78], διάβολε συγ- B γεγήρακάς μοι ἐν ἀδιαφορίαις, ἀσθένειάν μοι τοῦ σώματος ἐπιῤῥίψας, οἴνου με [79] ἐποίησας μεταλαβεῖν καὶ ἐλαίου, φιλήδονόν με ἀπεργασάμενος. μὴ [80] ἀκμὴν σοί τι χρεωστῶ; οὐδὲν εὑρίσκεις ἐν ἐμοὶ ὃ θέλεις συλῆσαι [81]. ἄπελθε λοιπὸν ἀπ' ἐμοῦ, μισάνθρωπε, καὶ ὡς στερίζων ἑαυτῷ διελέγετο· δεῦρο λοιπόν, λῆρε, πολιοφάγε, φαγόγηρε, ἕως πότε ἔσομαι μετὰ σοῦ;

Quodam die quum otium mihi esset, ad eum in extrema ejus senectute perrexi. Quem quum ego, utpote qui rudis essem, supra hominem esse existimarem, ut etiam fuit, ostio cellae ipsius adsedi et, quid loqueretur vel ageret, auscultavi. Solus igitur intus quum jam centum fere annos haberet, dentesque amisisset, secum et cum diabolo pugnavit ac: Quid tandem, inquit, vis, male senex! En vinum bibisti et oleum tetigisti. Quid vis amplius tibi faciam, vorax in canitie, serviens ventri? Ita se ipse contumeliis castigavit. Diabolo autem: Recede, inquit, a me, diabole. Consenuisti mecum in pigritia. Infirmitatem corporis mihi inflixisti. Vinum et oleum me **263** percipere fecisti. Voluptarium me reddidisti. Quid tibi insuper debeo? Nihil invenis in me, quod deripere velis. Recede ergo a me, inimice hominum. Ac veluti latro sibi ipse: Agedum, inquit, nugator, in canitie vorator, et in heluatione senex. Quamdiu etiam tecum ero?

Διηγήσατο [82] δὲ ἡμῖν καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Χριστοῦ [83] Παφνούτιος ὁ τοῦ γενναίου [84] τούτου μαθητής, ὅτι μιᾶς τῶν ἡμερῶν καθεζομένου τοῦ Μακαρίου [85] οἴκου [86] ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ τῷ Θεῷ προσομιλοῦντος ὕαινα λαβοῦσα τὸν ἑαυτῆς σκύμνον [87] τυφλὸν ὄντα ἤνεγκε, καὶ τῷ θυριδίῳ τῆς αὐλῆς κρούσασα τῇ κεφαλῇ εἰσῆλθεν ἔτι αὐτοῦ ἐκεῖ καθεζομένου. καὶ C ῥίπτει αὐτὸν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· τοῦτον τὸν σκύμνον λαβὼν ὁ ἅγιος Μακάριος [88] καὶ ἐπιπτύσας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐπηύξατο, καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ θηλάσαντα αὐτὸν [89] ὕαινα ἀπῆλθε. καὶ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ κώδιον μεγάλου προβάτου ἤνεγκε τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ [90]· ὅπερ κώδιον αὐτὸς κατέλιπε τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ. καὶ ἡ μακαρία δὲ Μελάνη εἶπέ μοι· ὅτι παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκεῖνο τὸ κώδιον ἔλαβον [91], ξένιον τῆς ὑαίνης λεγόμενον [92]. τοῦτο γὰρ πεποίηκεν ὁ κύριος, ὥστε δοξάσαι τὸν δοῦλον αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἠλίου [93] καὶ τοῦ Δανιὴλ πεποίηκεν.

Paphnutius quoque Christi servus et praeclari hujus viri discipulus haec nobis narravit: Quodam, inquit, die, quum Macarius domi in aula sederet, et animum Deo intentum haberet, hyaena catulum caecum suum attulit, et ostio aulae capite pulsato ingressa est, illo etiam sedente. Cujus ante pedes eum projecit. Sanctus igitur Macarius quum catulum accepisset, ejusque in oculos spuisset, oravit, et statim catulus vidit. Quem quum lactasset, hyaena abiit. Die autem sequenti pellem magnae ovis sancto Marco attulit, quam quidem pellem is sancto Athanasio episcopo reliquit; beata autem Melania mihi dixit, se a sancto Athanasio illam pellem, quae munus hyaenae appellabatur, accepisse. Id autem Dominus fecit, ut gloriosum redderet servum suum, sicut etiam in Elia et in Daniele fecit.

Ἐλέγετο δὲ [94] περὶ αὐτοῦ τοῦ [95] ἁγίου, ὅτι, ἀφ' D οὗ ἐβαπτίσθη, οὐκ ἔπτυσε [96] χαμαὶ ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη. τεσσαρακονταετὴς γὰρ ἐβαπτίσθη [97]. ἦν δὲ τὸ εἶδος τῆς αὐτοῦ [98] ἡλικίας ὑποκόλοβον, σπανὸν [99], ἐπὶ τοῦ χείλους μόνον ἔχον τρίχας, καὶ εἰς τὸ ἄκρον δὲ τοῦ γενείου εἶχεν ὀλίγας· ὑπερβολῇ γὰρ ἀσκητικῶν πόνων οὐδὲ αἱ τρίχες τῆς γενειάδος αὐτοῦ ἐξέφυσαν.

Dicebatur hic sanctus, ex quo baptizatus esset, humi non spuisse per sexaginta annos. Annos enim quadraginta natus baptizatus est. Statura autem illa aetate satis minuta ac rara fuit; pilos in solo labro habuit, atque **264** in suprema parte menti habuit paucos. Nam propter nimios exercitationis labores ne pili quidem menti ejus enati sunt.

VARIAE LECTIONES.

[71] B οὗτος δὲ ὁ μακάριος μάρκον; sed haud dubie ibi legendum est ὁ μακάριος μάρκος. [71*] ὢν om. B. [72] B ἀκαιρούμενος. [73] Sic AB. [74] Corr., AB νόμιζον. [75] B διαπράττεται. [76] Pro διεμάχετο — λέγων B διελέγετο τῷ διαβόλῳ μαχόμενος. [77] θέλεις om. B. [78] B ἄπελθε ἀπ' ἐμοῦ λέγει. [79] A μοι. [80] μὴ om. B. [81] οὐδὲν εὑρίσκεις — συλῆσαι om. B. [82] Hic B habet titulum: περὶ τῆς ὑαίνης τῆς τὸν τυφλὸν σκύμνον ἐχούσης. [83] B θεοῦ. [84] AB γενεοῦ (sic). [85] B μακαρίου καὶ ἀθανάτου μάρκου. [86] οἴκου om. B. [87] B αὐτῆς τὸν σκύμνον. [88] B μάρκος. [89] Sic AB. Forte addendum λαβοῦσα. An praefers corr. θηλάσασα αὐτόν? [90] Corr., AB μάρκῳ cf. supra p. 75 sqq. [91] B ἔλαβε. [92] B ἐπιλεγόμενον. De hac pellis donatione disputavi p. 16 not. 1. [93] AB ἠλία. [94] Emend., AB ἐλέγε τόδε. [95] τοῦ om. A. [96] Ex conj., AB ἔπιτι. [97] B ἐβαπτίσθη ὁ γνήσιος τοῦ Χριστοῦ δοῦλος μάρκος. [98] B αὐτοῦ τῆς. [99] 20 Corr., AB σπανός.

Hunc sanctum die quodam conveni valde anxio A animo, et : Abba, inquam, Marce, quid faciam ? nam affligunt me cogitationes insusurrantes mihi : Nihil facis ; recede hinc. Sanctissimus Marcus mihi respondit : Dic tu, inquit, cogitationibus tuis : Propter Christum parietes custodio.

Haec quidem e multis magnisque signis ac certaminibus incltyti et virtute ornati Marci indicavi.

Τούτῳ τῷ ἁγίῳ ἐγὼ προσῆλθον μιᾶς τῶν ἡμερῶν, λέγων αὐτῷ, ἐν ἀκηδίᾳ μου σφόδρα διάγοντος [1]. ἀββᾶ Μακάριε [2], τί ποιήσω ; ὅτι θλίβλουσί με οἱ λογισμοὶ λέγοντές μοι, ὅτε οὐδὲν ποιεῖς, ἄπελθε ἐντεῦθεν [3]. ἀποκρίνεταί μοι ὁ ἁγιώτατος Μακάριος [4] · εἰπὸν σὺ τοῖς λογισμοῖς, ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν τοὺς τοίχους τηρῶ.

Ταῦτα ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων σημείων καὶ ἄθλων τοῦ ἀοιδίμου καὶ ἐναρέτου Μακαρίου [5] ἐσήμανα [6].

VARIAE LECTIONES.

[1] ἐν ἀκηδίᾳ — διάγοντος om. B. [2] Corr., AB μάρκε. cf. supra p. 75 sqq. [3] Corr., AB ἐνταῦθεν. [4] Ex. coni., AB μάρκος. [5] Ex coni., AB μάρκου. [6] B ἐσημανάμην.

---

265 III.

CETERI HISTORIAE LAUSIACAE LOCI,

Quibus sancti Macarii Aegyptius et Alexandrinus necnon Macarius S. Antonii minister memorantur, ad codicum duorum Vindobonensium fidem editi.

—

Cod. ms. hist. graec. LXXXIV, olim XXIX, Bibl. Caes. Vindobon. membranac. pervetustus. . . . . A
Cod. ms. hist. graec. IX, olim XLII, Bibl. Caes, Vindobon. chartac. antiquus. . . . . B

—

Sunt iidem codices mss. atque supra. In quibus illi loci leguntur capp. XVIII, XIX, XXX, XXXI [cf. Ed. Meurs capp. XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXXII, XXXIII]. Macariorum quidem mentio non fit in capite. « De Herone », quod sub 4 posuimus ; sed id omittere noluimus, quia Rosweido teste in latinis quibusdam Historiae Lausiacae exemplaribus Hero beatum *Macarium* contumelia affecisse tradebatur, id quod falsum esse ex hoc codicum textu elucet ; de Rosweidi vero observatione breviter disputavimus p. 109.

—

1.

B

De sanctis in Pherme.
De Paulo.

Mons est in Aegypto abducens in vastam Scetis solitudinem, qui Pherme appellatur ; in quo viri fere quingenti sedent, qui exercentur. Ex quibus Paulus, monachus optimus, toto tempore suo hanc vitam agebat. Nunquam opus attigit, nec negotium suscepit, neque ab aliquo unquam accepit quidquam, praeter quod ipso die comederet. Opus autem exercitationis eius fuit orare perpetuo. Atque statutas habebat preces trecentas, quas hoc modo numeravit : calculos collectos sinu tenuit, quorum unum post unamquamque orationem abiecit. Hic vir Dei utilitatis ac colloquii spiritualis gratia convenit sanctum Macarium πολιτικόν, cui : Abba, C inquit, Macari, affligor valde. Qui dicere eum coegit causam, ob quam tristaretur. Is igitur : In vico quodam, inquit, virgo habitat, quae tricesimo **266** anno iam exercetur. Quam multi mihi narrarunt nullo alio die nisi sabbato et dominica cibum sumere, sed toto tempore trahens hebdomadas ac post quinque dies comedens orationes facit septingentas. Hoc quum didicerim, reprobavi me ipse perpendens, me, hominem maioribus, quam illa, cor-

Περὶ τῶν ἐν Φέρμῃ ἁγίων.
Περὶ Παύλου [7].

Ὅρος ἐστὶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀπάγον ἐπὶ τὴν πανέρημον τὴν Σκῆτιν [8], ὃ καλεῖται Φέρμη, καὶ ἐν αὐτῷ καθέζονται ἄνδρες ὡσεὶ πεντακόσιοι ἀσκούμενοι, ἐν οἷς ἐστι μοναχὸς ἄριστος Παῦλος καλούμενος, ὃς ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ αὐτοῦ ταύτην εἶχε τὴν πολιτείαν · οὐκ ἔργου ἥψατό ποτε, οὐ πραγματείας τινός, οὐκ ἔλαβε παρά τινος πώποτε παρεκτὸς ὃ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐσθίειν ἔμελλεν. ἔργον δὲ αὐτοῦ τῆς ἀσκήσεως γέγονεν τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. οὗτος τετυπωμένας εἶχε τὰς εὐχὰς τριακοσίας, ἠρίθμει δὲ αὐτὰς οὕτως · λίθων ψήφους συνάγων καὶ ἐν τῷ κόλπῳ κατέχων, καθ' ἑκάστην εὐχὴν ῥίπτων ψῆφον μίαν [9]. οὗτος ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἕνεκεν ὠφελείας καὶ συντυχίας πνευματικῆς παρέβαλε τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ τῷ πολιτικῷ, καὶ λέγει αὐτῷ · ἀββᾶ Μακάριε, θλίβομαι σφόδρα · καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν [10] εἰπεῖν, δι' ἣν αἰτίαν λυπεῖται. ὁ δὲ λέγει αὐτῷ · ἐν κώμῃ τινὶ παρθένος τις [11] κατοικεῖ, τριακοστὸν ἔτος ἤδη ἔχουσα ἀσκουμένη, περὶ ἧς μοι πολλοὶ διηγήσαντο, ὅτι παρεκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς οὐδέποτε ἐσθίει ἄλλην ἡμέραν, ἀλλὰ τὸν σύμπαντα χρόνον ἕλκουσα τὰς ἑβδομάδας, διὰ πέντε ἡμερῶν ἐσθίουσα, ποιεῖ εὐχὰς ἑπτα-

VARIAE LECTIONES.

[7] Sic A ; B περὶ παύλου τοῦ ἐκ τῆς φέρμης ὁρμωμένου. [8] Corr., A τὴν σκήτην, B τῆς σκήτης. [9] B ῥίπτων μίαν ψηφῖδα. [10] B ἑαυτὸν [11] τις om. B.

χοσίας, καὶ [12] ἀπευδόκησα ἐγὼ ἐμαυτοῦ τοῦτο μαθὼν λογιζόμενος, ὅτι ἀνὴρ δυνατώτερος κατ' ἐκείνην τῇ ῥώμῃ τοῦ σώματος δημιουργηθεὶς ὑπὲρ τὰς τριακοσίας εὐχὰς οὐκ ἠδυνήθην πλείω ποιῆσαι [13]. ἀποκρίνεται αὐτῷ ὁ ἅγιος Μακάριος λέγων αὐτῷ· ἐγὼ ἑξηκοστὸν ἔτος ἔχω, ἀφ' οὗ τεταγμένας, ἑκατὸν εὐχὰς ποιῶ, καὶ τὰ πρὸς τὴν τροφὴν ἐργαζόμενος ταῖς χερσὶ, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τὴν ὀφειλομένην συντυχίαν ἀποδιδούς, καὶ οὐ κρίνει με τὸ συνειδός μου ὡς ἀμελήσαντα· σὺ δὲ [εἰ] [14] τριακοσίας εὐχὰς ποιῶν ὑπὸ τοῦ συνειδότος κρίνῃ, δῆλος εἶ ἢ καθαρῶς αὐτὰς μὴ εὐχόμενος, ἢ πλείονας δυνάμενος εὔχεσθαι καὶ μὴ ποιῶν.

A poris viribus instructum, plures trecentis orationibus facere non potuisse. Respondens sanctus Macarius : Ego, inquit, sexagesimum ago annum, ex quo statutas centum orationes facio, eaque, quae sunt ad alimentum necessaria, meis mihi manibus comparo, ac fratribus debitam me adeundi copiam reddo, nec me mea conscientia iudicat negligentem esse. Tu vero, quum trecentas orationes faciens a conscientiam iudicaris, aut non pure eas te facere prodis, aut, quamvis plures facere possis, non facere.

2.

Περὶ Εὐλογίου καὶ τοῦ λελωβημένου καὶ τῆς κρίσεως τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου [15]. B

. . . . ἔστι δὲ (τὸ ὄρος τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου) μεταξὺ Βαβυλῶνος καὶ Ἡρακλέους εἰς τὴν πανέρημον, τὴν φέρουσαν κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὡς ἀπὸ τριάκοντα σημείων τοῦ ποταμοῦ. ἐλθὼν εἰς τὸ μοναστήριον τὸ παρὰ τὸν ποταμόν, ἐν ᾧ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ [16] ἐκαθέζοντο, εἰς τὸ λεγόμενον Πίσπιρ [17], Μακάριος καὶ Ἀμάτας, οἳ καὶ ἔθαψαν τὸν μακάριον Ἀντώνιον [18] κοιμηθέντα, ἐξεδεξάμην ἡμέρας πέντε, ἵνα συντύχω τῷ ἁγίῳ Ἀντωνίῳ. ἐλέγετο δὲ παραβάλλειν αὐτὸν τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ ποτὲ μὲν διὰ ιβ' [19], ποτὲ δὲ διὰ κ' [20], ποτὲ δὲ διὰ ν' [21] ἡμερῶν, καθὼς αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῶν παρατυγχανόντων ἦγεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, διάφοροι οὖν συνήχθημεν ἀδελφοὶ διαφόρους ἔχοντες χρείας, ἐν οἷς καὶ Εὐλόγιός τις κ. τ. λ. C

De Eulogio et mutilato, et de discrimine a sancto Antonio facto.

Est autem (mons S. Antonii) inter Babylonem et Heracleam situs in vasta solitudine, quae fert ad mare Rubrum ac tringinta fere milliaria distat a fluvio. Ad monasterium igitur quum venissem prope fluvium situm ac Pispir vocatum, ubi discipuli eius sedebant Macarius et Amatas, qui etiam sanctum Antonium defunctum sepelierunt, quinque diebus, ut sanctum Antonium convenirem, expectavi. Qui ad hoc monasterium modo post decem, modo post viginti, interdum et post quinquaginta dies accedere dicebatur, prout Deus eum ageret ad subveniendum iis, qui eo advenerant. **267** Varii autem fratres ob varias necessitates conveneramus, ex quibus et Eulogius Alexandrinus fuit......

. . . . συνέβη δὲ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐλθεῖν τὸν μέγαν Ἀντώνιον ἑσπέρας βαθείας, ὡς ἔφη ὁ Κρόνιος, ἐμπεφιβωπμένην [21*] χλαμύδα δερματίνην φορῶν. εἰσήρχετο εἰς τὸ μοναστήριον αὐτοῦ, καὶ ταύτην εἶχε τὴν συνήθειαν ἐν τῷ ἐρωτᾷν τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Μακάριον περὶ τῶν ἐρχομένων, τοὺς μὲν μοναχοὺς Ἱεροσολυμίτας καλεῖν, τοὺς δὲ κοσμικοὺς Αἰγυπτίους. ἠρώτα οὖν ὁ μέγας· ἀδελφὲ Μακάριε, ἦλθόν τινες ἀδελφοὶ ἐνθάδε; καὶ ἀπεκρίθη· ἦλθον. καὶ λέγει· Αἰγύπτιοί εἰσιν ἢ Ἱεροσολυμῖται; ἔδωκε δὲ αὐτῷ σημεῖον τοὺς ἀπραγοτέρους καὶ [22] ἀεργεῖς λέγειν ὅτι Αἰγύπτιοί εἰσιν, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ περὶ τῶν Αἰγυπτίων [23] ποίησον φακὸν καὶ δὸς αὐτοῖς φαγεῖν. καὶ ἐποίει αὐτοῖς εὐχὴν [24] καὶ ἀπέλυεν αὐτούς. ἀπεκρίνατο δὲ τότε ὁ Μακάριος περὶ ἡμῶν διὰ τὸν λελωβημένον, ὅτι μιγάδες εἰσίν. ἐὰν δὲ ἔλεγεν, ὅτι Ἱεροσολυμῖται εἰσιν [25], ἐκαθέζετο διὰ πάσης νυκτὸς καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὰ πρὸς σωτηρίαν. ἐν ἐκείνῃ οὖν τῇ ἑσπέρᾳ καθεσθείς, φησί, προσκαλεῖται πάντας ὁ μέγας κ. τ. λ.

.... Evenit, ut altero die magnus Antonius, chlamyde, sicut Cronius narravit, pellicea amictus sero vesperi veniret. Atque ingressus est monasterium suum. Hac autem in Macario discipulo suo de iis, qui advenerant, interrogando utebatur consuetudine, ut monachos vocaret Hierosolymitanos, saeculares vero Aegyptios. Magnus igitur : Macari frater, inquit, veneruntne huc aliqui fratres ? Respondit : Venerunt. Ille : Suntne Aegyptii, an Hierosolymitani ? Eique signum dederat, ut eos, quibus minus negotii esset, Aegyptios esse diceret. Atque ad Aegyptios quod spectat, Macario : Para, inquit, lentem, et da iis comedere. Deinde cum D iis orationem faciebat, eosque dimittebat. Tunc Macarius de nobis ob mutilatum illum respondit : Mixti adsunt. Sin dicebat : Hierosolymitani sunt, sanctus per totam noctem sedebat, ad eosque, quae ad salutem pertinent, loquebatur. Illa autem vespera Magnus sedens omnes arcessivit.....

VARIAE LECTIONES.

[12] καὶ om. A. [13] Pro κατ' ἐκείνην — ποιῆσαι B ὑπὲρ γυναῖκα καὶ ἐγὼ πλείω τῶν τριακοσίων εὐχῶν οὐκ ἠδυνήθην ποιῆσαι. [14] εἰ om. A B, addidi ex coni. [15] B profert titulum : περὶ εὐλογίου τοῦ σχολαστικοῦ καὶ τοῦ λελωβημένου. [16] B μαθηταὶ τοῦ μεγάλου ἀντωνίου. [17] ἐκαθέζοντο — Πίσπιρ om. B. [18] Pro τὸν μακάριον Ἀντώνιον B αὐτὸν τόν. [19] B δέκα. [20] εἴκοσι. [21] B πεντίκοντα (sic). [21*] A verbo φιβλοῦν. cf. Stephani Thesaur. [22] καὶ om. A. [23] περὶ τῶν Αἰγυπτίων om. B. [24] B εὐχὴν μίαν. [25] εἰσιν om. A.

3.

De Valente.

Valens quidam, genere Palaestinus, in solitudinem profectus longum tempus nobiscum habitavit. Qui quum maxima vivendi severitate summam asceticam vitam suscepisset, vana de se opinione ac superbia a daemone irrisus et tali perniciosa animi calamitate brevi tempore deceptus est, ut angelos cum ipso conversari, et in quovis ministerio ipsi inservire iactaret. Is quondam sportam consuens, ut eius socii narrarunt, **268** vesperi, quum multae tenebrae essent, acum, qua consuebat, amisit. Qua non inventa, daemon ei lampadem fecit, qua acum reperit, ita ut miser iste magis etiam vano tumore inflaretur. Dei autem providentia fraternitati calamitas eius citius manifesta facta est. Nam accidit, ut hospites quidam fratribus fructus aestivos afferrent. Quorum manipulum dominus Macarius presbyter unicuique in cellulam misit, pariterque misero Valenti. Hic eum, qui attulerat, verberavit et contumelia afficiens : Dic, inquit, Macario : te deterior non sum, quod tu mihi munera mittas. Quum igitur sanctus Macarius eum deceptum esse cognovisset, abiit ad eum cohortandum, et : Valens frater, inquit, illusus es ; desine et deprecare Deum ! Qui admonitionem eius non audivit, sed inobediens oblocutus est. Diabolus igitur quum compertum haberet, maximam sibi fidem eum habuisse, figuram Salvatoris induit, et noctu ad eum in phantasmate cum mille daemonibus lampadas ferentibus venit, rotamque igneam ostendit, in qua media Salvatoris figuram simulavit. Unus autem accito : Dilexit te, inquit, Christus ob vitae tuae integritatem institutumque tuum, et advenit ut te videat ; egredere e cella eumque, si procul stantem videris, procumbens adora. Egressus igitur e cella comitatum vidit lampadas ferentium et spatio fere stadii Antichristum, quem procumbens adoravit. Miser autem tantopere subactus et deceptae mentis fuit, ut die subsequente veniret in ecclesiam et coram omnibus diceret : Mihi communione opus non est ; Christum enim vidi hodie. Tunc patres comprehensum eum per tempus aliquod ferro vinxerunt. **269** Cui continuis deinde precibus pro eo factis et multimoda despectione vitaque austeriore vanam opinionem ademerunt, ita ut sanaretur. Contrariis enim contraria conveniunt medicamenta.

3

Περὶ Οὐάλεντος.

Οὐάλης τις το γενος Παλαιστινὸς τὴν ἔρημον καταλαβὼν ᾤκησε μεθ' ἡμῶν ἐπὶ πλεῖστον χρόνον. ὅστις μεγάλῃ βιοὺς [26] σκληραγωγίᾳ τὸ ἄκρον [27] τῆς ἀσκήσεως κατορθώσας [28], ἐν οἰήσει καὶ τύφῳ ὑπὸ δαίμονος χλευασθείς, καὶ ὑπὸ τοῦ τοιούτου ὀλεθρίου πάθους κατὰ μικρὸν ἀπατώμενος, τὴν διάνοιαν αὐτοῦ παρεσκεύασε μεγαλοφρονῆσαι, ὡς ἀγγέλων αὐτῷ συντυγχανόντων καὶ τὰ πρὸς ἑκάστην διακονίαν αὐτῷ εὐτρεπιζόντων. καὶ ποτε σπυρίδα ῥάπτοντος αὐτοῦ [29], ὡς διηγοῦντο οἱ τούτου συνήθεις, ὅτι ἐν ἑσπέρᾳ βαθείας σκοτίας οὔσης τῆς βελόνης ἐκπεσούσης [30], ἐν ᾗ κατέρραπτ[ασ]εν, καὶ μὴ εὑρίσκοντος αὐτήν [31], λαμπάδα αὐτῷ ὁ δαίμων πεποίηκεν, ὡς καὶ εὑρεῖν τὴν βελόνην, καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν [32] ὄγκῳ κενῷ φυσηθῆναι τὸν ἄθλιον. κατ' οἰκονομίαν δὲ τοῦ Θεοῦ θᾶττον τῇ ἀδελφότητι ἡ τούτου βλάβη κατάδηλος γέγονε. συνέβη ξένους τινὰς ὀπώρας ἐνεγκεῖν τῇ ἀδελφότητι [33]. ὁ δὲ κύριος Μακάριος ὁ πρεσβύτερος ἀπέστειλε πρὸς δράκα ἑκάστῳ εἰς τὰ κελλία, ὁμοίως καὶ τούτῳ τῷ ἀθλίῳ Οὐάλῃ [34]. ὁ δὲ τὸν κομίσαντα ἔτυψε καὶ ὕβρισε [35] λέγων· εἰπὲ τῷ [36] Μακαρίῳ, οὐκ εἰμί σου χείρων [37], ἵνα σύ μοι εὐλογίαν [38] πέμπῃς. καὶ γνοὺς ὁ ἅγιος Μακάριος τὴν πλάνην αὐτοῦ, μεθ' ἡμέρας [39] ἀπῆλθε παρακαλέσαι αὐτόν, καὶ λέγει αὐτῷ· ἀδελφὲ Οὐάλη, ἐνεπαίχθης· παῦσαι καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ. ὁ δὲ οὐ προσέσχεν τῇ παραινέσει, ἀπειθῶν καὶ ἀντιλέγων. πληροφορηθεὶς οὖν ὁ διάβολος, ὅτι εἰς ἄκρον αὐτῷ πείθεται, σχηματίζει ἑαυτὸν εἰς [40] τὸν Σωτῆρα, καὶ παραγίνεται πρὸς αὐτὸν νυκτὸς ἐν φαντασίᾳ μετὰ δαιμόνων χιλίων λαμπαδηφόρων [41], δεικνύων τροχὸν πύρινον, καὶ ἐν μέσῳ τὸν Σωτῆρα σχηματίζων, καὶ ἕνα προσλαμβάνοντα [42] καὶ λέγοντα αὐτῷ· ἠράσθη σου ὁ Χριστὸς τῇ τοῦ βίου καθαρότητι καὶ πολιτείᾳ σου, καὶ παρεγένετο πρὸς σὲ τοῦ ἰδεῖν σε. ἔξελθε τῆς κέλλης σου, καὶ τοῦτον πόῤῥωθεν ἑστῶτα ἰδὼν κύψας προσκύνησον. ὁ δὲ ἐξελθὼν εἶδε παράταξιν λαμπαδηόρων [43], καὶ ὡς ἀπὸ σταδίου τὸν ἀντίχριστον, καὶ πεσὼν προσεκύνησεν. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐφρενοβλάβησεν αἰχμαλωτισθεὶς ὁ ἄθλιος, ὡς μεθ' ἡμέραν ἐλθόντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ πάντων εἰπεῖν· ἐγὼ κοινωνίας χρείαν οὐκ ἔχω· τὸν Χριστὸν γὰρ ἑώρακα σήμερον. τότε λαβόντες αὐτὸν οἱ πατέρες [44] δεσμοῦσι σιδήρῳ ἐπὶ ἕνα χρόνον, καὶ συνεχέσι ταῖς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχαῖς καὶ ποικίλῃ ἀδιαφορήσει [44*] καὶ ἀπραγοτέρῳ βίῳ τὸ οἴημα αὐτοῦ καθελόντες ἀπεθεράπευσαν [45]. τοῖς γὰρ ἐναντίοις τὰ ἐναντία ἰάματα. ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην καὶ τοὺς τῶν ἠπατημένων βίους ἐνθεῖναι τῷ βιβλίῳ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν μὲν ἐντυγχανόντων. ὅτι καὶ ἀρεταὶ ὑπόθεσις γίνονται πτώσεως τοῖς ἀδιακρίτως αὐτὰς μετερχομένοις.

VARIAE LECTIONES.

[26] βιοὺς om. B. [27] A τὸν ἄκρον βίον. [28] B κατορθωκώς. [29] Pro ῥάπτοντος αὐτοῦ B ῥάπτοντι. [30] A πεσούσας. [31] Pro εὑρίσκοντος αὐτὴν B εὑρισκομένης. [32] ἐπὶ τούτῳ πάλιν om. B. [33] B τοῖς ἀδελφοῖς ἐνεγκεῖν. [34] B οὐάλεντι. [35] B ὕβρισε καὶ ἔτυψε. [36] τῷ om. A. [37] Ex coni., A B χρειῶν. [38] B εὐλογίας. [39] B μεθ' ἡμέραν. [40] B ὡς. [41] AB λαμπαδιφόρων. [42] B προσλαβόντα. [43] AB λαμπαδεφόρων. [44] B οἱ ἅγιοι πατέρες. [44*] B ἀδιαφορίᾳ. [45] B ἐθεράπευσαν.

4

Περὶ Ἥρωνος.

Ἥρων τις γέγονεν Ἀλεξανδρεύς, γειτνιῶν μοι, ἀστεῖος, νεώτερος, εὐφυὴς τὴν διάνοιαν, καθαρὸς τὸν βίον, καθ' ὑπερβολὴν λεπτὸς τῇ ἀρίστῃ πολιτείᾳ, ὡς πολλοὺς [46-47] τῶν συνήθων αὐτοῦ λέγειν, ὅτι πολλάκις διὰ τριῶν μηνῶν ἤσθιεν [48], μόνῃ τῇ κοινωνίᾳ ἀρκούμενος καὶ εἴ που παραφανείη ἀγριολάχανον. πεῖραν δὲ τούτου ἔσχον κἀγὼ σὺν τῷ μακαρίτῃ Ἀλβίνῳ ἐπὶ τὴν Σκῆτιν ἀπιόντι ἀπέχουσαν ἀφ' ἡμῶν [49] ἐπὶ μ' [50] σημείοις. καὶ ἐν τούτοις ὁδεύοντες ἡμεῖς δεύτερον ἐφάγομεν καὶ τρίτον [51] ἐπίομεν, ἐκεῖνος δὲ μηδ' ὅλως γευσάμενος πεζεύων [52] ἀπεστήθιζεν ψαλμοὺς τὸν μέγαν καὶ ἄλλους ιε', τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν καὶ Ἡσαΐαν, καὶ μέρος Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, καὶ Λουκᾶν τὸν Εὐαγγελιστήν, καὶ τὰς Παροιμίας, καὶ τοῦτον καταλαβεῖν οὐκ ἠδυνήθημεν βαδίζοντα. ὃς καὶ αὐτὸς μετὰ πόνους μεγάλους καὶ ἱδρῶτας γενναίους τῷ τύφῳ τῆς ἀπονοίας ἀρθεὶς εἰς ὕψος μετέωρον, κἀκεῖθεν ἐλεεινὸν πᾶσι πτῶμα κατενεχθείς, καὶ κατὰ τῶν ἁγίων πατέρων οἰήσει ματαίᾳ μεγαλοφρονήσας, πάντας ἐξύβρισε λέγων· ὅτι οἱ πειθόμενοι ὑμῶν τῇ διδασκαλίᾳ ἀπατῶνται· οὐ χρὴ γὰρ διδασκάλοις ἑτέροις χρῆσθαι [53] παρεκτὸς τοῦ Χριστοῦ μόνου, ὅτι αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἶπεν· « μὴ καλέσητε διδάσκαλος ἐπὶ τῆς γῆς. » ὃς ἐπὶ τοσοῦτον καὶ αὐτὸς ἐσκοτίσθη τὴν διάνοιαν [54] τῇ κενοδοξίᾳ τῆς οἰήσεως ἄνωθεν κάτω ἐλθών [55], ὡς αὐτὸν μηδὲ [56] τοῖς θείοις μυστηρίοις θέλειν πρόσέρχεσθαι. τελευταῖον δὲ, ὡς ὑπὸ σφοδροτάτου πυρὸς ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐλασθείς, κατῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν προνοίᾳ τῆς θείας οἰκονομίας [57], ὥστε ἥλῳ τὸν ἧλον ἀποκρούσασθαι· περιέπεσεν γὰρ ἀδιαφορίαις, καὶ θεατρικαῖς [58] ἱπποδρομίαις, καὶ καπηλείοις τὰς διατριβὰς εἶχεν [59]. τέλος καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γυναικομανίας ληφθεὶς καί, ὡς [60] ἐσκέπτετο ἁμαρτῆσαι, μιμάδι τινὶ συνεχῶς τὰ πρὸς τὸ ἕλκος αὐτοῦ διελέγετο [61]. καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις [62] ὄντι [63] γέγονεν αὐτῷ κατά τινα οἰκονομίαν ἄνθραξ κατὰ τῆς βαλάνου, καὶ ἐπὶ ἓξ μῆνας τοσοῦτον [64] ἐνόσησεν, ὡς κατασαπῆναι αὐτοῦ τὰ μόρια καὶ αὐτομάτως ἀποπεσεῖν. ὕστερον δὲ ὑγιάνας καὶ εἰς συναίσθησιν ἐλθὼν ἐπανῆλθεν ἄνευ τῶν μελῶν τούτων, καὶ εἰς μνήμην τῆς οὐρανίου πολιτείας ἐν θείῳ φρονήματι γεγονώς, καὶ ἐξομολογησάμενος τοῖς ἁγίοις πατράσι πάντα τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ, ἐνεργῆσαι τῇ πολιτείᾳ μὴ φθάσας μετ' ὀλίγας ἡμέρας κεκοίμηται.

4.

De Herone.

A Fuit Hero quidam Alexandrinus, mihi vicinus, urbanus, adolescens, bono ingenio, integra vita, conversatione supra modum subtili eaque optima, ita ut multi e familiaribus suis dicerent, eum saepe intra tres menses semel comedere, sola contentum communione et sicubi apparuisset olus agreste. Experimentum huius rei ipse feci cum beato Albino abeunte in Scetim, quae aberat a nobis fere quadraginta milliaribus. Atque in hoc itinere nos bis comedimus et ter bibimus : ille vero quum nihil prorsus gustasset, inter eundum memoriter pronuntiabat psalmum magnum et alios
B quindecim, epistolam ad Hebraeos, et Isaiam, et partem Ieremiae prophetae, deinde Lucam evangelistam et Proverbia : neque eum poteramus consequi progredientem. Idem post magnos labores et praeclaros sudores fastu et stultitia in summum fastigium elatus, et dehinc miserabili omnibus casu
270 praecipitatus, etiam sanctos patres vana sui opinione ita contemptui habuit, ut omnibus insultaret dicens : Qui parent vestrae doctrinae, decipiuntur ; neque enim oportet magistris aliis uti praeter solum Christum, quia ipse Salvator dixit : *Ne vocaveritis magistrum super terram.* Idem mente tantopere obcaecatus est vana persuasione opinionis, deorsum praeceps factus, ut nollet accedere ad divina mysteria. Postremum sicut a vehemen-
C tissimo igne a daemone agitatus, venit Alexandriam divino quodam consilio, ut clavo clavum extruderet. Incidens enim in indifferentem rerum usum, in scenicis hippodromis, et in cauponis versabatur. Denique et in cupiditatem mulieriositatis lapsus quum meditaretur peccare, cum mima quadam assidue confabulatus ei vulnus suum aperuit. Atque quum tali consuetudine uteretur, enatus est ei divino quodam consilio carbunculus in glande, et per sex menses adeo aegrotavit, ut computruerint ejus virilia et sua sponte deciderint. Postmodum vero quum convaluisset et ad meliorem frugem se recepisset, reversus est absque membris illis, et cum in memoriam revocasset coelestem conversationem, ut ea sentiret quae Dei sunt, et confessus esset sanctis patribus, quae
D acciderant ei, ad opus conversationis non amplius pervenit, sed paucis post diebus obdormivit.

VARIAE LECTIONES.

[46-47] A πολύς. [48] A B ἔσθιεν. [49] Ex coni., A ἀπεχοὺς ἀφ' ἡμῶν, B ἁγίων ἀπεχούσῃ (sic). [50] B τεσσαράκοντα. [51] τρίτον om. A. [52] πεζεύων om. B. [53] B χρήσασθαι. [54] Pro ὃς ἐπὶ—διάνοιαν B τοσοῦτον δὲ ἐσκοτίσθη τὸν λογισμόν. [55] τῇ κενοδοξίᾳ — ἐλθὼν om. B. [56] Ex coni., A ὡς ὕστερον σιδηρωθῆναι καὶ αὐτὸν μηδὲ, B ὡς μηδὲ (αὐτὸν om.). [57] Pro κατῆλθεν—οἰκονομίας B τῇ θείᾳ προνοίᾳ οἰκονομήμενος κατῆλθεν εἰς Ἀλεξανδρείαν. [58] Corr., AB θεατρικοῖς. [59] A εἶχε B ἐποιεῖτο. [60] καὶ ὡς om. B. [61] μιμάδι τινὶ—διελέγετο om. B. [62] B ἐν τούτοις. [63] A ὄντα. [64] Corr., AB τοιοῦτον.

271 IV.

DE SANCTO MARCO ABBATE HISTORIA

E codice Vindobonensi edita.

—

Cod. ms. theol. graec. CCLXXIV, olim CCXXXVII, Bibl. Caes. Vindobon. chartaceus, in-4.

—

In hoc codice de sancto Marco abbate historia haecce, e Palladii Historia Lausiaca desumpta, et a manu recenti negligenter scripta, tanquam prologus asceticis Marci cuiusdam Capitibus praefigitur ita inscriptis : Τοῦ ἀββᾶ Μάρκου περὶ τοῦ πνευματικοῦ νόμου, quae in Magna Bibl. Veterum Patrum Paris. T. XI p. 888 sqq. excusa sunt. Codicem descripserunt Lambecius T. V p. 194, de Nessel T. I p. 379. De hac sancti Marci historia cf. supra p. 16 not. 2 et p. 76 sqq.

—

A Hic immortalis et beatus Marcus, quum junior esset, vetus et novum testamentum memoriter didicit, fuitque insigniter mitis et sobrius. De quo Macarius Alexandrinus, qui erat presbyter: Marco, inquit, exercitatori nunquam dedi ego oblationem, sed angelus ei dabat de altari sumens, ego vero solum splendorem manus vidi ejus, qui dabat ei. Sic magnus et immortalis Marcus. Aliquando quum sederet in aula cellae suae, et animum Deo intentum haberet, hyaena catulum caecum suum attulit, eumque ante pedes sancti projecit. Quem et sanavit sanctus. Die autem sequenti hyaena pellem magnae ovis sancto attulit, quam sanctus Marcus reliquit sancto Macario magno, et is beatae Melaniae tradidit eam quae munus hyaenae appellabatur. Hic quadraginta annos natus baptizatus est B probus Christi servus.

Οὗτος ὁ ἀθάνατος καὶ μακάριος Μάρκος [65] νεώτερος ὢν παλαιὰν καὶ καινὴν γραφὴν ἀπεστήθισεν, πρᾶος ὢν καθ' ὑπερβολὴν καὶ σώφρων. περὶ τούτου ἔφη ὁ μὲν [66] Μακάριος ὁ Ἀλεξανδρῖνος πρεσβύτερος ὤν, ὅτι Μάρκῳ τῷ ἀσκητῷ οὐδέποτε ἔδωκα ἐγὼ προσφοράν, ἀλλ' ἄγγελος αὐτῷ ἀπεδίδω [67] ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λαμβάνων, μόνον δὲ τὸν ἀστράγαλον τῆς χειρὸς ἐθεώρουν ἐγὼ τοῦ ἐπιδιδόντος. οὕτως ὁ μέγας καὶ ἀθάνατος Μάρκος. ποτὲ καθεζομένου ἐν τῇ αὐλῇ τῆς κέλλης αὐτοῦ καὶ τῷ Θεῷ προσομιλοῦντος, ὕαινα τὸν [68] ἑαυτῆς σκύμνον τυφλὸν ὄντα ἤνεγκε, καὶ ῥίπτει αὐτὸν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου, ὃν καὶ ἐθεράπευσεν [69] ὁ ἅγιος. τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ κώδιον προβάτου μεγάλου ἁγίῳ ἤνεγκε, ὅπερ ὁ ἅγιος Μάρκος καταλέλοιπε τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ τῷ μεγάλῳ, καὶ οὗτος τῇ μακαρίᾳ Μελάνῃ ἀφῆκεν τὸ ξένιον τῆς ὑαίνης ἐπιλεγόμενον. οὗτος τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐβαπτίσθη ὁ γνήσιος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ.

VARIAE LECTIONES.

[65] Nomina propria in codice literis parvis scribuntur. [66] Cod. aut μὲν aut μέγ(ας). [67] Cod. ἀπεδίδον. [68] Corr., cod. τό. [69] Cod. θεράπευσε.

DE SANCTO MACARIO HISTORIAE

E codice Vindobonensi editae.

—

Cod. ms. hist. graec. IX, olim XLII, Bibl. Caes. Vindobon. chartac. antiquus in-fol.

—

In hoc codice [cf. Lambec. T. VIII p. 840, de Nessel T. V p. 31] appendicem ad Apophthegmata a Cotelerio edita, quam eorum compilator in praefationis fine memorat, contineri supra p. 36 docuimus. Ex ea igitur appendice, cuius fol. 80, 1—145, 2 de senibus anonymis, deinde usque ad fol. 163, 1 de senibus, quorum nomina addita sunt, narratur, tres de Macario historias hasce proferimus, quarum una codicis fol. 148, altera fol. 161, 1, tertia ad finem usque appendicis legitur.

—

C

1.

Dixit Macarius abbas : Quid iudicas interfectores et adulteres et sepulchrorum depilatores, et si quis alius eiusmodi legis violator? Habent iudicem suum. Immo inquire non modo in aliena facinora,

1.

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· τί κρίνεις τοὺς φονεῖς καὶ μοιχοὺς καὶ τυμβωρύχους καὶ εἴ τινα δήποτε τῶν παρανόμων; ἔχουσιν ἴδιον δικαστήν. μᾶλλον δὲ μὴ μονοιεοῶς ἐξέταζε τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ

σεαυτοῦ πταίσματα πολλὰ προγενόμενα [70], καὶ εὑρήσεις [71] σεαυτὸν ἐκείνων πολλάκις χείρονα. καὶ γὰρ σὺ πολλάκις εἶδες ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς· τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς οἶδας ὅτι μοιχεία ἀπαρτισμένη ἐστίν. καὶ πολλάκις ἐλοιδόρησας τὸν ἀδελφόν σου· οὐκ ἀγνοεῖς, ὅτι καὶ περὶ τούτου ὁ κύριος ἀπεφήνατο, ὅτι ὁ εἰπὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μωρέ, ἔνοχός ἐστι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. τὸ δὲ πάντων φρικωδέστερον, ἴσως ἀναξίως προσέρχῃ τοῖς ἁγίοις καὶ ἀχράντοις αὐτοῦ μυστηρίοις, καὶ ἔνοχος γίνῃ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. καὶ ὃν μὲν κρίνεις, εὑρίσκεται ὅτι ψιλὸν ἄνθρωπον ἐφόνευσε, σὺ δὲ εὑρίσκει αὐτὸν τὸν Χριστὸν φονεύων, καὶ τῆς ἐκείνου σφαγῆς ὑπεύθυνος, ὡς ἀναξίως μετέχων τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ αἵματος· ὁ γὰρ ἀναξίως, φησὶν, ἐσθίων καὶ πίνων ἔνοχός ἐστι τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. τοῦτ' ἔστιν· ὥσπερ ἐκεῖνοι οἱ Ἰουδαῖοι ἔτρωσαν αὐτόν, οὕτω καὶ οἱ ἀναξίως μετέχοντες τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. καὶ μάλ' εἰκότως, ὅτι διαῤῥήξας πορφύραν βασιλικὴν καὶ ὁ ῥυπώσας αὐτὴν τὸν αὐτὸν θάνατον ὑπομένουσιν. ὥστε οὖν καὶ οἱ κατατεμόντες τὸ σῶμα αὐτοῦ τότε καὶ οἱ νῦν ῥυποῦντες αὐτὸ ἐν ἀκαθάρτῳ ψυχῇ μεταλαμβάνοντες αὐτὸ τὴν αὐτὴν τοῖς σταυρώσασιν αὐτὸν καὶ ὑποστήσονται δίκην, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου ἀπόφασιν.

A sed etiam in delicta tua saepe praemeditata, et te ipsum saepenumero invenies illis peiorem. Nam tu quoque lascivis oculis non raro circumspexisti; id quod, ut ipse scis, verum iam est adulterium. Saepe etiam fratri tuo maledixisti, neque ignoras, hac de re Dominum revelasse, dicentem quemque ad fratrem suum « fatue » reum esse gehennae ignis. Atque, quod omnium atrocissimum est, vel indignus fortasse ad sancta et intemerata eius mysteria accedis, ita ut reus fias corporis et sanguinis Christi. Ille igitur, quem iudicas, merum hominem occidisse deprehenditur; tu vero deprehenderis Christum ipsum occidens mortisque eius reus, quum indignus **273** participes intemeratum corpus et sanguinem. Legis enim: Qui indigne manB ducat et bibit, reus est corporis et sanguinis Christi et iudicium sibi manducat et bibit; hoc est: Sicut Iudaei illi occiderunt eum, ita et ii, qui indigni corpus et sanguinem eius sumunt, idem faciunt. Nam verisimillimum est, et eum, qui purpuram regiam scindat, et qui eam maculet, eandem mortem pati. Unde et qui corpus eius aliquando perforarunt, et qui nunc inquinant illud, quippe impura ipsum mente percipientes, idem cum crucifigentibus Christum iudicium ex apostoli verbis subibunt.

2

Ἔλεγε ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι ὅτε ἤμην νεώτερος, ἀκηδιάσας ἐν τῷ κελλίῳ ἐξῆλθον εἰς τὴν ἔρημον, λέγων τῷ λογισμῷ μου, ὅτι ᾧ ἂν ἀπαντήσῃς, ἐρώτησον αὐτὸν χάριν ὠφελείας. καὶ εὗρον παιδίον βόσκον βοῦς [72], καὶ λέγω αὐτῷ· τί ποιήσω, παιδίον, ὅτι πεινῶ; λέγει μοι· καὶ φάγε. πάλιν εἶπον, ὅτι ἔφαγον, καὶ πάλιν πεινῶ. πάλιν λέγει μοι· καὶ πάλιν φάγε. καὶ πάλιν εἶπον, ὅτι πολλάκις ἔφαγον, καὶ πάλιν πεινῶ. τότε λέγει μοι· τάχα ὄνος εἶ, ἀββᾶ, ὅτι πάντοτε τρώγειν θέλεις. καὶ ὠφεληθεὶς ἀνεχώρησα.

2.

Alias confessus est Macarius abbas: Quum junior essem curisque in cella vacarem, in ereC mum profectus mecum reputans dixi: Cui occurris, eum interroga pro utilitate tua. Atque puerulum inveni boves pascentem, cui: Quid, inquam, faciam, puerule, quia esurio? Is mihi: Comede, inquit, tandem. Tum ego: Comedi, sed iterum esurio. Ac rursus mihi dixit: Ergo iterum comede. Similiter et ego: Saepenumero, inquam, comedi, denuoque semper esurio. Ad haec ille respondit: Non multum abest, ut asinus sis, abba, quippe qui semper vesci velis. Itaque nactus utilitatem discessi.

3.

Γέρων τις διηγήσατο περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι περὶ τὸν Ἀρσενοΐτην ἐκαθέζετό τις μονάζων ἐπὶ ἔτη πολλά, τὸν τῶν ἁγίων ἀσκήσας βίον, ᾧ πνεῦμα πύθωνος προσεπέλασε κενοδόξῳ ὄντι διὰ τὴν περὶ τὴν ὑπερηφανίαν κουφότητα· καὶ πρῶτον μὲν πλανᾷ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸ φρόνημα τῶν λεγομένων Ἱερακιτῶν, οἵτινες λέγουσιν μήτε τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπινον ἀνειληφέναι [73] σῶμα, μήτε ἐγείρεσθαι τὸ ἡμέτερον σῶμα, ὃ περικείμεθα, καὶ ὅτι τρεῖς εἰσιν ἀρχαί, Θεὸς καὶ ὕλη καὶ κακία, ἐξ ὧν κατασκευάζεται, μήτε ἠνθρωπικέναι τὸν Θεὸν Λόγον καὶ τέλειον ἀνειληφεναι [74] ἄνθρωπον, μήτε μὴν σώζεσθαι τὸ εἶναι τῶν [75] πάντων αἴτιον. οὕτως δὲ διαστραφεὶς ἀποσπᾷ ψυχὰς πεντακοσίας. ἴσχυσε δὲ διὰ τὸ λέγειν πολλοῖς πολλά, καὶ ἀπωλείας

3.

Senex tradidit de abbate Macario. In terra Arsenoita monachus quidam sedebat, qui multos annos vitam sanctorum egerat. Cui quum gloriae D cupidus esset, propter superbam elationem et temeritatem spiritus pythonis insedit, qui primum a vera fide eum depulit, tum ad doctrinam eorum, qui Hieracitae vocantur, adduxit. Atque hi Salvatorem humanam assumpsisse carnem, nostrumque, quo vestiti sumus, corpus resuscitari negant. Tria esse genera iidem dicunt, Deum, materiam et malum, quibus quisque construatur, neque Deum Verbum hominem esse factum perfectumque hominem assumpsisse, neque omnino servari causam **274** omnium rerum effectricem. Ita vero ipse perversus animas seduxit quingentas. Quod effecit multa

VARIAE LECTIONES.

[70] Ex coni., cod. πταισματα πολῦ προγνόνα. f. πολυπράγμονα? [71] Cod. εὑρῖσει. [72] Cod βόας. [73] Ex coni., cod. ἀνηλαφέναι. [74] Cod. ἀνηλαφέναι. [75] Emend., cod. τόν.

multis et quidem variis prorsus modis loquendo, interitum scilicet, inventa mortisque despectum. Nec non daemonia ejecisse ferebatur secundum illud in Evangeliis : Signa facient et prodigia, ut, si fieri possit, etiam electi seducantur. Multum enim principes daemonum in hoc genere valent ad illa nimirum ipsa abolenda ; nam libenter consentiunt in interitum animarum. Loci igitur episcopus cum clero suo virum Dei Macarium abbatem adiit, quo summa cum reverentia salutato : Si vis, inquit, veni nobisque succurre. Nam si te superstite vicinitatem nostram non purgamus, omnes illi adhaerebunt, et facillime fiet, ut plures etiam, quam hucusque, errori subjecti seducantur. Cui ille respondet : Ecce ego plebejus homo quid ei faciam ? Episcopus autem perstitit venerabundus et : Ita, inquit, confido, si tu veneris, Deum pacificaturum ecclesiam suam ; saepe enim mihi proposueram, ad te proficisci, sed prohibuit clerus, ne mundanis hominibus derisui fierem. Jam vero non amplius ferens populi corruptionem et etiam Dei, qui ait : Sanguinem ipsius quaeram e manu vestra, accusationem timens te adii, missus a Deo. Tum ille surrexit, eumque ad seductorem secutus est. Quem ubi vidit, episcopo : Hic, inquit, spiritum principem habet, eumque ejiciendi meum opus non esse scito ; nam contra hos spiritus nondum omnino certavi. Duo enim agmina daemonum esse sancti ajunt, unum eorum, qui libidines corpori infundunt, alterum eorum, qui spirituales afferunt errores. Quod quidem alterum genus difficile est ad subigendum. Eos enim satanas immitit magis et seductoribus et haeresiarchis et veneficis et si qui alii id generis sunt. At episcopus : Quid ergo, inquit, faciemus ? Respondet senex : Precibus opus est; nam sermo non proficit. Jubent igitur **275** procedere seductorem, isque ad eos egressus est. Quem statim episcopus lingua adortus : Cur, inquit, tanto temporis spatio nobiscum non communicasti ? Cui ille : Quia, inquit, non recte sentitis. Tum sanctus Macarius : Tune igitur, inquit, recte sentis ? Sane quidem, ille respondet. Macarius : Quid vero est, quod tu sentis ? Ille : Num recte creditur, carnem et ossa suscitari ? Sanctus respondet : Si ex nobis loquimur bene loqueris. Sin veritas id voluit, quid obloqueris ? Sed ne multa verba perdamus, dicam tibi, quid sentiamus ; quibus si assentieris, bene facies, sin minus, Deo repugnas, cujus dogmata spernis. At ille : Ego, inquit, prior fidem meam exponam. Tum Macarius : Prava, ait, fides ne nominetur, sed dicamus catholicam ecclesiae fidem. Et statim innuit episcopo, ut eam profiteatur. Qui circumstante populo incipit fidem ita exponere : Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, et in

A καὶ εὑρέσεις καὶ ἀποβολὰς θανάτου ἐν διαφόροις τρόποις. ἀλλὰ καὶ δαιμόνια, φησίν, ἐξέβαλε κατὰ τὸ ἐν Εὐαγγελίοις εἰρημένον, ὅτι δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, ὥστε εἰ δυνατὸν πλανῆσαι καὶ τοὺς ἐκλεκτούς · σφόδρα γὰρ τὰ ἀρχοντικὰ δαιμόνια περὶ ταῦτα ἰσχύει, τὸ αὐτὰ ἐκεῖνα δῆθεν [76] καταργεῖν. πάνυ γὰρ συμφωνοῦσιν ἐπὶ ἀπώλειαν ψυχῶν. ὁ οὖν τοῦ τόπου ἐκείνου ἐπίσκοπος μετὰ τοῦ κλήρου παραγίνεται πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ ἀββᾶν Μακάριον, ἀξιῶν αὐτόν · ὅτι ὡς θέλεις ἐλθὲ καὶ βοήθησον ἡμῖν. ἐὰν γὰρ μὴ σοῦ ζῶντος τὴν γειτονίαν ἡμῶν καθάρωμεν, πάντες αὐτῷ πρόσκεινται, καὶ εὐχερῶς περὶ τὰ φαινόμενα τῇ πλάνῃ ὑπαγόμενοι ἀπάγονται. ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη · καὶ ἰδοὺ ἔρχομαι ἰδιώτης ἄνθρωπος, τί αὐτῷ ποιήσω ; ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἐπέμενεν ἀξιῶν καὶ λέγων, ὅτι οὕτως
B πιστεύω, ὅτι, ἐὰν ἔλθῃς, ὁ Θεὸς εἰρηνεύσει [77] τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ. πολλάκις γὰρ προθέμενος ἐλθεῖν ἐκωλύθην ἀπὸ τοῦ κλήρου, ὡς καταγελώμενος [78] ἀπὸ τῶν κοσμικῶν. νῦν οὖν μὴ φέρων τὴν ἀπώλειαν τοῦ λαοῦ, ἄλλως δὲ καὶ τὸ ἔγκλημα τοῦ Θεοῦ φοβούμενος λέγοντος · ὅτι τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκζητήσω ἐκ τῆς χειρὸς ὑμῶν, ἦλθον πρὸς σὲ πέμψαντός με τοῦ Θεοῦ. ὁ δὲ ἀναστὰς ἠκολούθησε αὐτῷ. καὶ ἔρχονται ἕως ἐκείνου τοῦ πλάνου. καὶ ὁρᾷ αὐτὸν καὶ λέγει τῷ ἐπισκόπῳ · οὗτος πνεῦμα ἔχει ἀρχοντικόν, καὶ ἵνα οἶδας, ὅτι ἐμὸν ἔργον τοῦτο οὐκ ἔστιν. οὐδὲ γὰρ [79] πρὸς ταῦτα τὰ πνεύματα ὅλως ἐπάλαισα· δύο γὰρ τάγματα λέγουσιν οἱ ἅγιοι δαιμόνων, ἓν τὸ τὰς ἡδονὰς ἐμβάλλον τῷ σώματι, καὶ ἓν τὸ τὰς ψυχικὰς ἐμπνοῦν [80] πλάνας, ὃ καὶ σφόδρα ἐστὶ δυσυπότακτον. ταῦτα γὰρ
C ἀφορίζει ὁ σατανᾶς τοῖς γόησι καὶ πλάνοις καὶ αἱρεσιάρχαις καὶ φαρμακομάντεσι [81], καὶ εἴ τινι τοιούτῳ. λέγει ὁ ἐπίσκοπος · τί οὖν ποιήσομεν ; λέγει ὁ γέρων · εὐχῶν χρεία · λόγος γὰρ οὐκ ἰσχύει. κελεύουσιν οὖν ἐξελθεῖν · ὁ δὲ ἐξέρχεται πρὸς αὐτούς. καὶ παραχρῆμα δέχεται αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος χείλεσιν καὶ λέγει πρὸς [82] αὐτόν · πῶς τοσοῦτον χρόνον οὐ παρέλαβες ἡμῖν [83] ; ὁ δὲ εἶπεν · ὅτι οὐ φρονεῖτε ὀρθῶς. λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Μακάριος · σὺ οὖν καλῶς φρονεῖς ; ὁ δέ · καὶ πάνυ, φησί. τί δέ ἐστι, φησίν, ὃ ὑμεῖς ; Φρονοῦμεν ὀρθῶς, ὅτι σάρκα καὶ ὀστᾶ ἀνειληφέναι [84] ; Λέγει ὁ ἅγιος Μακάριος · εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτῶν λέγομεν, καλῶς · εἰ δὲ ἀλήθεια οὕτως ἠθέλησε, σὺ τί ἂν λέγεις ; ἵνα δὲ μὴ πολλοὺς ἀναλώσωμεν λόγους, λέγωμέν σοι, ὡς φροιοῦμεν, καὶ εἰ μὲν πεισθείης, καλῶς ποιεῖς, εἰ δὲ μή, πρὸς τὸν Θεὸν ἔχεις, οὗ τὰ δόγματα
D ἀθετεῖς. ὁ δὲ ἔφη · ἐγὼ πρῶτος λέγω μου τὴν πίστιν. εἶτα λέγει ὁ ἅγιος · κακὴ πίστις [85] μηδὲ ὀνομαζέσθω, ἀλλὰ λέγωμεν τὴν καθολικὴν τῆς Ἐκκλησίας πίστιν. καὶ λέγει τῷ ἐπισκόπῳ εἰπεῖν. ἑστῶτος οὖν τοῦ λαοῦ ἄρχεται ἐκτίθεσθαι τὴν πίστιν οὕτως · πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς τὸν ὁμοούσιον αὐτοῦ Λόγον, δι' οὗ ἐποίησε τοὺς [86] αἰῶνας, τὸν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας ἐπιδημήσαντα ἐν σαρκί, ἣν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου

VARIAE LECTIONES.

[76] Haec vox in codice est difficillima ad legendum. [77] Corr., cod. εἰρηνοῦσαι. [78] Ex coni., cod. καταγγελόμενος. [79] Corr., cod. οὐδὲ δὲ φάρ. [80] Corr., cod. ἐμπιοῦν. [81] Corr., cod., φαρμακοῖς μάντεσι. [82] πρός om. cod., addidi ex coni. [83] Sic cod. [84] Corr., cod. ἀνελειφέναι. [85] Cod πίστης [86] Cod. τας.

Μαρίας ἑαυτῷ ὑπεστήσατο, τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Λόγῳ αὐτοῦ. πιστύωμεν δὲ καὶ εἰς ἀνάστασιν ψυχῆς και σώματος, καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος· σπείρεται σῶμα ψυχινόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. καὶ πάλιν· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν· ὁρᾷς, πῶς λέγει τοῦτο; ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίθη· ἐμοὶ [87] τὴν ἐκ λόγων πίστιν [88] μὴ πρόσφερε, ἀλλ' ἀπέλθωμεν εἰς τὰ μνημεῖα, καὶ ἕνα τῶν ἐκεῖ κειμένων ἀνάστησόν μοι, καὶ οἶδα, ὅτι καλῶς φρονεῖτε· ἐπεὶ ἐγὼ ψυχὴν χωρὶς [89] σώματος ἄγω. στραφεὶς δὲ ὁ ἅγιος Μακάριος λέγει τῷ ἐπισκόπῳ· μέγα κακόν, ὅτι πειράζωμεν τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐδὲ ἔχω παῤῥησίαν, ἀξιῶσαι τὸν Θεὸν δι' ἕνα δαιμονιακὸν τηλικοῦτον σημεῖον γενέσθαι. λέγει ὁ ἐπίσκοπος· οὐχί, πάτερ, ἀλλὰ δι' ὁλόκλρον παροικίαν. τότε ἀπέρχονται ἕως τῶν μνημάτων, καὶ ἄρχεται ὁ Ἱερακίτης ἐπικακεῖσθαι δαίμονα. οὐ γὰρ δή που ψυχὴν ἠδύνατο ἀναγαγεῖν ψιλὴν καὶ γυμνήν. καὶ ὡς οὐδὲν ἴσχυσεν, ἀντέκειτο δὲ αὐτῷ ἀληθῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγίον, λέγει αὐτοῖς· διὰ τὴν ἀπιστιαν ὑμῶν οὐ δύναμαι ἀνάγειν [90]. παραχρῆμα δὲ δριμύξας ἑαυτὸν ὁ Μακάριος ἔκαμψε τὰ γόνατα, μηδὲν ὑποσχόμενος, καὶ ὥραν μίαν παρατείνας ἐν τῇ εὐχῇ μετὰ πάντων ἀνέστη. καὶ τύψας [91] τῷ βαΐῳ τὸ μνῆμα — οἱ γὰρ ῥάβδοι τῶν ἐκεῖ μοναχῶν ἐκ βαΐων εἰσίν — ἐγείρει ἄνθρωπον, οὐχ ὑπόγειόν τινα ἄρτι τελευτήσαντα, ἀλλὰ τῶν ἀρχαίων. καὶ φωνεῖ τὸν Ἱέρακα καὶ λέγει αὐτῷ· ἐξέτασον τοῦτον, εἰ ἐγείρεται σῶμα. ὁ δὲ ἀποψύξας [92] τοῦ δαίμονος αὐτοῦ ὑποχωρήσαντος ἐπὶ τῷ τηλικούτῳ σημείῳ πίπτει εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ· ζητούντων δὲ αὐτὸν φονεῦσαι οὐ συνεχώρησεν, ἀλλ' ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον. φησὶ δέ, ὅτι ἐρωτηθεὶς ὁ ἀναστάς, εἰ ἐπίσταται τὸν Χριστόν, ἔφη, ὅτι οὐδ' ἀκηκοέναι αὐτὸν [ζῶν]. Φαραὼ γὰρ βασιλέως εἰρήκει τετελευτηκέναι [πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἦν [93].] βαπτίσας οὖν αὐτὸν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ἔτη τρία τὴν ἀληθῆ λοιπὸν κοίμησιν κοιμηθέντα, ὡς ἁρμόζειν ἐπ' αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὅτι οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ [94] ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἠρώτα οὖν ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἅγιον Μακάριον, εἰ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ δόξα τοσούτων ὑποπεσόντων αὐτῷ ἐπὶ τῷ τηλικούτῳ σημείῳ; καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ· οὐ ἡ καρδύα σχολὴν ἔχει δόξαν ἀνθρώπων παραβλέψασθαι, ὅτι οὗτος Θεὸν μὲν οὔπω ἔγνω. ὃ δὲ ποιεῖ, ἀνθρώποις ποιεῖ. ὁ δὲ ἀξιωθεὶς ἐπιπνοίᾳ Θεοῦ, ἐν πολλῷ ἀγῶνί ἐστιν ὥσπερ ἐπὶ ξυροῦ ἑστώς, φοβούμενος μὴ ἐκπέσῃ. ὁ τοιοῦτος μίαν μόνην ἐπιθυμίαν ἔχει, τὸ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ σώματος. περὶ γὰρ δόξης οὐδὲ εἰς

A coessentiale ejus Verbum, per quod aeva fecit, quod in consummatione temporum in abolitionem peccati apparuit in carne, quam e sancta Maria virgine susceperat, quod crucifixum, mortuum et sepultum est et resurrexit tertia die, sedetque ad dextram patris, ac denuo venturum est in tempore futuro, judicare vivos et mortuos; et in Spiritum sanctum, Patri ejusque Verbo coessentialem; credo in resurrectionem quoque animae et corporis, sicut apostolus ait: Seminatur corpus naturale, suscitatur corpus spirituale; et rursus: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem. Post haec Macarius haeretico: Vides, inquit, quid dicat. Is vero respondet: Mihi quidem e verbis noli fidem afferre, sed eamus ad sepulchra: si B unum ex ibi jacentibus suscitaveris, sciam vos bene sentire, ipse ego animam sine corpore afferam. Sanctus vero Macarius ad episcopum conversus: Multum, inquit, nefas sane, Deum tentare, neque dignaturum esse eum propter unum daemoniacum **276** tantum facere signum confido. Respondet episcopus: Minime, pater; verumtamen propter totam vicinitatem. Tunc abierunt ad sepulchra. Incipit Hieracita invocare daemonem, sed minime potuit animam evocare tenuem et nudam. Quum igitur nihil effecisset — ipsi enim repugnabat spiritus sanctus, — iis: Propter incredulitatem, inquit, vestram non possum animam evocare. Statim Macarius indignatus genua flectit, nihil vero promisit, et quum unam horam in oratione perseverasset, in C conspectu omnium surrexit et sepulchro palma pulsato — baculi enim, quibus monachi illius regionis utuntur, rami palmarum sunt — hominem suscitat non in terra defossum, nuper mortuum, sed ex antiquis aliquem. Tum Hieracita vocato: Quaere, inquit, ex hoc, num suscitetur corpus. Qui tanto signo exanimatus, postquam daemon ab eo discessit, ad pedes sancti provolutus est cum cuncto populo. Quum vero eum occidere quaererent, Macarius eos prohibuit, atque in eremum eum abduxit. Suscitatus autem interrogatus, num Christum profiteretur, dixisse fertur, se ne audivisse quidem de eo in vita sua. Pharaonis enim regis tempore se obiisse dixit, ideoque ante adventum Christi vixit. Quem quum baptizasset Macarius, D secum habuit tres annos, quibus elapsis veram ille dormitionem dormivit, ita, ut ei aptetur verbum Domini: Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut reveletur gloria Dei. Interrogavit autem episcopus sanctum Macarium, an non gloria in cor ejus ascenderit, tam multis ante eum procumbentibus ob tantum signum. Cui respondet: Cujus cor otium habet gloriam

VARIAE LECTIONES.

[87] Corr, cod. ἐμή. [88] Cod. πίστην. [89] Cod. χωρῆς. [90] Ex coni., cod. ἀνάγειν. [91] Emend, cod. τίψας. [92] Corr., cod. ἀποψύχας. [93] Verba uncis inclusa aut glossa ex margine in textum illata, aut loco suo mota esse videntur. Vocem ζῶν ad verba πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἦν pertinere crediderim. Forte corr. ἔφη, ὅτι οὐδ' ἀκηκοέναι αὐτόν, ὅτι πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ζῶν ἦν. φαραὼ (cod. φαραοῦ) γὰρ βασιλέως εἰρήκει τετελευτηκέναι [94] Emend., cod. ἠναφανερώθη.

hominum respiciendi, is Deum nondum cognovit. **277** Is enim, quidquid facit, hominibus facit. Qui vero dignus est habitus afflatu Dei, is in multo certamine versatur, quasi in novacula staret, timens, ne decidat. Talis unum solum habet desiderium, egrediendi scilicet e corpore. Quod vero ad gloriam attinet, haec ei ne in mentem quidem venit. Hanc autem ei doctrinam dedit : Adduc mihi, inquit, aliquem in mari ambulantem et coelum versus oculos in solem, cujus radiis sustentetur, defigentem, cui quis praecipiat : Si locum, in quo ambulas, aspicis, in mare submergeris, quid ei accidet, si inobediens fuerit? Ita, qui in gloriam Dei oculos intendit, gloriam, quae ab hominibus provenit, pedibus calcat. Hanc autem si respicit, ab illa decidit. A qua si deciderit, multis aliis affectibus agitatur. Cetera quoque hujus sancti, quam misericors fuerit et fraternus, et quantam habuerit discretionem in operibus, nunc quidem silebo.

A ἔννοιαν ἔρχεται. ὑπόδειγμα [95] δεδίδωσιν αὐτῷ τοιοῦτο, καί φησιν· ἥγησαί μοί τινα ἐπὶ θαλάσσῃ περιπατοῦντα καὶ εἰς οὐρανὸν ἀτενίζοντα τῷ ἡλίῳ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ βασταζόμενον· τῷ τοιούτῳ ὑποτίθεταί τις, ὅτι, ἐὰν ἴδῃς [96] τὸν τοπον, ἐφ' ᾧ [97] ἐπιβαίνεις, ποντώσει [98], τί ἂν πάθοι παρακούσας; οὕτως ὁ τῇ [99] τοῦ Θεοῦ δόξῃ ἐνατενίζων πατεῖ τὴν παρὰ ἀνθρώπων δόξαν. ἐὰν δὲ περὶ ταύτην στραφῇ, ἐκείνης ἐκπίπτει. ἐκπεσὼν δὲ ἐκείνης, ἐκ πολλῶν ἄλλων παθῶν κλυδωνίζεται. τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ ἁγίου τούτου, ὅπερ ἦν ἐλεήμων καὶ φιλάδελφος καὶ πόσην [100] εἶχεν διάκρισιν περὶ τὰ πράγματα, τὸ κατειδὸς σιγήσομαι.

VARIAE LECTIONES.

[95] Cod. ὑπόδαγμα. [96] Cod. ἴδεις. [97] ᾧ om. cod., addidi ex conj. [98] Cod. ποντοῦσαι, forte mavis corr. ποντωθήσει vel ποντισθήσει. [99] Cod. τί. [100] Cod. πόσιν.

---

278 VI.

SPECIMEN INTERPRETATIONIS GERMANICAE ANTIQUAE HISTORIARUM

DE SANCTIS MACARIIS AEGYPTIO ET ALEXANDRINO

E codice bibliothecae Jesuitarum Coloniensis depromptum.

Cod. ms. Bibl. Jesuitarum Colon. chartac. saec. XIV vel XV satis bene exaratus in-4°

—

Est codex ms. foliorum 300. In cuius operculo legitur inscriptio: *Bibl. de Croisiers*; quare ad bibliothecam fratrum crucis Coloniensium olim pertinuisse videtur. Insunt ei pulcherrimae de Barlaam et Josaphat sanctisque senibus historiae, germanico quidem idiomate elaboratae, in iisque plurimae de Macariis ex quibus quatuor tantum hic ad codicis fidem accuratissime descriptas proponimus.

—

1.

EYN ZEICHEN.

Dar na sachten sy ons ouch eyn selssen zeichen. It was eyn rych man de hadde eyne schone dochter. Vnd omb de so warff eyn yungelinck. Ind do sy eme syns bosen willen neit in wolden volgen. Do machde hey dat myt zouueryen. Dat sy ir vader ind ir moder. ind vyl anderre lude neyt anders in saegen dan vur eyn wylt pert. End da van ir vader ind ir moder ind ir ander vrunt waren in groissem lyden. Ind voirten sy gezoumet ind gebunden vur den heyligen vader sante machario. Ind veyllen vur syne voysse myt groissem weynen ind sprachen zo eme. Ouwe heylige vader dese maget de du heir suys dat was onse dochter. Ind bose lude synt zo geuaren ind haynt sy mit zoueC ryen verwandelt. Dat sy is geworden als du wail sust. Wir bydden dich durch den schepper hemelrichs ind ertrichs ind de alle creaturen geschaffen hait. Dat du god byddes dat sy weder werde. Als hei sy van eirsten hait geschaffen. Do lachde der heylige valder gar goitlichen ind sprach. Ich in sien

B **279** neit deirlyches an ir. dan eyns mynshcen nature. ouch in is an irme lyue neit deirliches. Mer it is in der lude ougen de sy an sien den duncket dat is van des duuels wercke. Vnd do hey dat hadde gesprochen. da voirte hey sy in syne celle. Ind na vyl gebedes dat hey ouer sy dede. Do salfde hey sy myt olye in deme namen ones heren I h s X̄p̄s Want sy van groissem arbeyde alle yr kraeft hadde verloren. Do gaff hey ir zo essen ind voirte sy her vs zo eren vrunden. Do sagen sy sy an vur eyne iunffrouwe. Als sy in der wairheit was. End do ir vader ind eir vrunt groislichen danckden machario deme heyligen vader end got loueden. Do sprach hei zo der yunffrouwen. Des duuels gewalt ist da van an dir schynber geworden. Want du hais vunff wechen ayn den heyligen licham gotz geweist. End also voirten sy de dochter mit vrouden weder zo heyme.

2.

Dar na begerde der heylige vader dat hey queme in den bongarden. Janme ind manbe. Dat waren die zwene zouuener de by konynck pharone wa-

ren. Do moyses van gode wart tzo eme gesant. de da zeichen vur eme daden. Do deden de zweyn zouuener mit dem duuel also dane zeichen. dat sy pharonem bedrogen. Dat hey moyses ind synen zeichen neit in wolde gelouuen. Ine dieselue zweyn zouuener. Mambre ind Janme De machden sich selner eyn seir duyrbar graiff in eynen bongarden. Ind grouen dar eynen borne ind plantzden dair in vyl boume van meucherhande vruchten. Also dat de bongarde is recht als eyn paradys. Dair is ouch grois schatz van syluer ind van golde ynne verborgen. Nu is euer der duuele also vyl da ynne. dat geyn mynsch e an menchen iaren nye in dorste dar in komen. Ind do der heylige man macharius desen bongarden wolde sien. Doe machde hey eyn busschelgin van helmen. Ind wanne hey eyne myle weges was gegangen. so lachte hey dar eynen halm an den wech. Dat hey neit in vereirde wanne hey weder solde gayn. Want hey moyste. IX dage **280** gayen ee hey dar kunde komen. End do hei deme garden op eyne myle na was. Do lachte hey sich neder ind wolde rouwen. Do quam der duuel ind hadde de helme alle op gelesen. Ind lachte sy zo syme houfde. vnd do hei ontwachede do vant hey sy. Ind vernam zo hantz ind bekante des duuels ontruwe. Ind dachte dat hey sich nyrgen. dan zo gode in solde verlaissen. Ind do hey zo deme garden quam Do quamen de duuel her vs myt groissem geschrey. Ind sprachen machario wat woltu moynch heir in onsem huse. Wail vs balde du in hais heir neit zo schaffen. Dese stede is vns. dych in leist nemant dar yn. du yn machs heir neit blyuen. Do sprach macharius ich mois her in. ind besien we it heir is geschaffen. Ind do hey hyn in geynck do quam der duuel euer intgayn in myt eyme bloissen swerde. Ind dede recht off hey in doit wolde slayn. Ind sprach ganck weder in dyne celle. Dich duncket gar ougevoichlich wanne wyr omb dyn huys gayn. Inde meyns du dan dat du myt gewalt sols bynnen onse huys gayn? Do antworde hey dem duuel end sprach. Du koms intgayn mich myt eyme swerde. Ind ich gayn intgegen dych in dem namen onses heren I h s X p̄ s. End also moiste eme der duuel wychen. Ind do hey in den garden quam Da vand hey eynen bornen. Ind dar was eyn emmer mit eynre yseren ketten angemacht. Mer sy was vervullet inde zo brochen. Hey vant da ouch vyl guldenre afgode ind vyl groisses schatzes. hey vant ouch da de schoinste boume van granaten ind van vyggen. ind van alrehande vrucht. Ind do hei dat allet hadde besien. Do geynck hei weder vs. ind leis syluer ind gold lyggen dat hei is neit in beroirde. Ind zo hantz do hei vs quam. Do voiren de duuele dar weder in. Vnd kratzden in reiffen eme na recht als de rauen. Nu hadde hey mit sich wasser ind broit gedragen. des gebrach eme do. Ind do hey weder durch de woystenie geynck. do doirste in also sere. dat hey rechte wolde verderuen. End do hey in groissen noeden was Do sach hey gar eyne schone yunf-

A frauwe de hadde gar eyn wys hemde an. Inde hadde op dem houfde eyne **281** gelten myt wasser de sweifde op der erden. Nu was sy van eme also verre als man myt eyme bogen moichte scheissen. End do hey ir also na geynck. Do geynck sy eme vuyr dry dage. Ind an dem veirden dage do quamen vyl wylder deir gaynde. Vnde onder den was eyne hynde. ind der leyff ir kyndelyn na. End der hinden ontvlois ere mylch op de erde. Ind do hey de yonffrauwe allet sach vur eme gayn mit der gelten myt deme wasser. Do gewan hey doch eyne craeft van yrme gesichte. Do hey do de hynden hadde gesien. Do sprach eyne stymme van dem hemel zo eme. Macharyus ganck zo der hynden ind such sy : zo hantz. do hey intgegen ir geynck. do
B stoint sy zo hantz stylle. Ind do hey gesouch do gewan hey alle syne craeft weder. Ind de hynde geynck vort mit eme sees dage durch de woystenye. Ind hey soich sy weder den durst. Ind do hey weder in syne celle quam. Do geynck de heynde weder mit irme kynde in de woystenie. Ind do macharius den broederen sachte van der groisser nutzicheit de hey gesien hadde. vnd sachte dat da gar wail broedere woenen solden. Do wart der yunger broeder hertze gar sere intfenget. Ind wolden weder stryt dar End do de alde broedere dat hoirten. Do vortedeu sy. dat de yunge broedere vur den duuelen dair neit in moichten blyven. Ind brachten it in vs dem synne. wa myt dat sy moichten. vnd spraichen zo deme lesten. Is it wail dat
C ir da vur den duuelen blyuen moicht. Wat loyns woldet ir dan van gode warden. Synt dat da also groisse waillust is. ind dat man da sunder alle lyfliche gebrech leuet. Also in daden onse vurvaren neit de heylige alt vaders. de in soichten geyn lyfliche waillust. Mer wa sy gode alre heimelichste deynen moichten. we hart inde we woyste dat dit da was. dat was in alreleifste. Und myt desen worden so brachten sy dat den yongen broederen vs deme synne.

282 3.

EYN ZEICHEN.

It wart zo eynre zit eyn drufe gesant machario.
D Nu was syn hertze alle zyt dar op gerychtet dat hey lieuer schaffde syns euenen crysten nutz dan syns selues. So gedachte hey ouch heir an. Ind sante den drufuen vort eyme anderen. Ind gedachte dat is die noitturftlicher were dan hey seluer. Ind der selue broder was siech. Ind der broder hadde ouch de selue doeget we siech dat hey was. Do gedachte hey doch dat eyn ander syns bes bedoirfte dan hey. ind sante den drufuen vort eyme anderen. Ind mit kurten worden so quam der drufue in alle de cellen die in der woystenien waren. sy weren na off verre. Ind eyn eicklich dachte dat synre eyn ander bes bedorfte dan hey. Inde zo deme lesten wart der drufue macharius weder gesant. Do hoif hey syne hende op ind louede got

myt groissen vrouden omb de broederliche leifde ind truwe ind omb de gantze volkomenheit de in alle den broederen was.

4.

Abbet macharius stoynt tzo eynre zit in synre cellen spade an deme auende. Ind sach tzo eyme vynsteren vs. Do geynck der duuel da hyn gar entlychen. Ind hadde eynen roeck an. da waren vil locher an. End an eyme eicklichen heynck eyn vesgen. recht als da de aptekere ir krut ind ir salue in haynt. Doe sprach macharius du groisser wa woltu hyn ? Do antwerde der duuel ind sprach. Ich wil hie hyne yn die woystenye de broedere tzo soicken. Do sprach macharius wat meynet dat dat du so vyl boissen drages. Do sprach der duuel. Ich brengen den broedern mynen dranck tzo versoicken. Inde brengen dar omb so mencherhande Off in dat eyne neyt in beualle dat ich in dat ander bede. Ind it kan neyt gesyn dar in sy ommer get onder dat in beualle. Ind do hey dat gesprochen hadde do voir hey vort vurbas. Nu was de celle macharius op eyme berge. **283** Ind vyl cellen dair onder in der woystenyen da vyl goeder broeder ynne waren. End do dat macharyus von deme duuel hoirte. Do stoynt hey ind beite bys dat der duuel weder quam. Ind do hey weder quam. doe sprach hey euer tzo eme. bys wyllekomen. Do antwerde eme der duuel gar onwertlichen ind sprach. Wat sal myr dyne groisse. Mir synt doch alle de gene de ich hayn gesien gar wederspennych geworden. Do sprach macharius ind in hais du da geynen vrunt. Do wolde hey eme hauen geloegen. Do vraichde hey eme euer. Ind do moyste it eme der duuel sagen. do sprach der duuel ich hayn dair eynen de begynnet sich wail na myme willen zo halden. wes ich eme beyden des intfenget hey etzwat vyl. do vraichde eme macharius we hey heysche. Do sprach der duuel hey heischet theopenticus. ind mit den worden do voir hey euer synre straissen. Tzo hantz do hey enwech voir. Do nam macharius synen staff in syne hant ind geynck op den berch zo den broederen in die woystenye. Ind do in dat wart gesacht do geyngen sy eme alle intgegen. Ind ein eicklich meynte dat hey tzo in yn de cellen hedde gekeirt ind gegangen. Do vraichde hey wa theopenticus celle were. Ind geynck do tzo eme. Do wart hey gar vro ind ontfeynck in gar leyflichen. Ind do de tzwene alleyne waren ind de broedere alle van eme

A waren gegangen. Do sprach macharius tzo theopenticus. Lyeue broder we geheltz du dich. Do sprach hey wail lyeue vader van dyme gebede. Do sprach euer macharius moyent dich ouch boese gedancken. Do sprach hey ya heilige vader onder wylen. Ind schamede sich eme tzo sagen wa mit syn hertze was bekummert. Dat myrckde macharius tzo hantz ind wolde mit behenden lysten vs eme de wairheit wynnen. Ind sprach tzo eme alsus. Also mench iair als ich in der woystenyen hain verdreuen. Ind mich alle de broedere vur eynen helygen vader halden. Ind ouch by na op hundert iair alt byn. ind in kan des doch neit ouerwynnen mych in moyen de gedancken. Do sprach theopenticus. Gelouue myr hey lige vader B sy moyent mich gar sere. Ind do macharius hoirte **284** dat hey begunte tzo geen Do lachte hey eme alsulche rede vur myt kundicheit recht of hey bekummert were myt den vyl bosen gedancken. Ind myt alsulcher behendicheit so wan hey us eme dat hey geyde alle der gedancken da mit in der duuel ouch mit hadde bekort. Do sprach Macharius tzo eme. Lyeue broder we lange vastestu. Do sprach der broder bys tzo noenen zyt. Do sprach macharius. lyeue broder vaste bys tzo vesper zyt. Ind nym van deme ewangelyo etzwat ind van der heyliger schryft ind betrachte da vs. Ind wanne dich eynige bose gedancken moyent. So in such neit omb dich. mer bouen dych tzo gode ind der kompt rid tzo hulpen ind hey in verleist dich neit. End do hey C vil myt eme redede ind in leirde we hey sich intgayn des duuels lagen solde halden. Do geynck hey weder heym in syne celle. Ind dar na eyns dages do quam der duuel myt deme seluen krame als hey vur hadde gedayn. Do groite in euer macharius inde sprach. war woltu groisser. Do sprach der duuel ich wyl euer de broedere vysenteiren. Nu beite macharius euer eyne wyle bys dat hey weder quam. Ind do hey do weder quam do vraichde hey in euer. We dat de broedere nu deden. Do sprach der duuel myt eynre gar harder stymmen Ouwe sy synt mir alle wederwordich geworden. Euer den ich wail in myne vruntschaff hadde gebracht. De hait sich alre meyst intgegen mich gesat. Ind is also mortlych intgegen mich ge- D worden. dat ich synre cellen neit in dorste geneken. Ind ich hayn gesworen dat ich in langer zyt nummer dar in wyl gekomen. In do hei dat gesprach do voir hey synen wech.

285 VII.

MACARII CUIUSDAM ABBATIS VISIONES DE SANCTIS ANGELIS

E codice Vindobonensi primum editae.

—

Cod. ms. theol. CC. olim CLXXXVII, Bibl. Caes. Vindobon. chartaceus in-4°.

—

Codicem negligenter exaratum, in quo ει pro ι vel υ saepissime scriptum invenis, descripsit Lambecius T. IV p. 442, de Nessel T. I p. 294. Ista autem visiones exstant codicis pagg. 97, 1-100, 2. Quas descriptas, etsi Macariorum Aegyptii vel Alexandrini non esse videntur, adiicere statuimus.

—

Διήγημα φρικτὸν καὶ ξενίζον τὸν [1] νοῦν. A

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι ἐλθόντος μου ἐν Κωνσταντίνου [2] πόλει, ἐπιθυμοῦν [3] γάρ μοι ἦν τοῦ θεάσασθαι αὐτήν, καὶ περιπατῶν [4] ἔν τινι ἐμβόλῳ, τῆς ἀληθείας μαρτυρούσης μοι εἰς ταῦτα τὰ λαλούμενα παρ' ἐμοῦ, βλέπω τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμόῖς τοῖς δεδωρημένόις μοι παρὰ Κυρίου πρὸς τὸ νοεῖν με τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἄνθρωπόν τινα ὥσπερ εὐνοῦχον ἔξωθεν τοῦ καταγωγίου [5] τοῦ πορνικοῦ ἑστῶτα, πάνυ κατηφῆ κρύπτοντα [6] τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ταῖς δυσὶ παλάμαις αὐτοῦ, καὶ ἐθρήνει τῷ σχήματι, ὥστε νομίζειν, ὅτι καὶ ὁ οὐρανὸς συνεθρήνησεν [7] αὐτῷ· προσεγγίσας δὲ λέγω πρὸς αὐτόν· τί ἐστιν ὁ τρόπος τοῦ θρήνου σου καὶ ἡ κατηφία [8], καὶ οὐκ ἀναχωρεῖς τῶν ἐνθάδε, ὅτι πορνῶν καὶ ἀσελγῶν καταγώγιον [9] γυναικῶν ὑπάρχει; εἰπέ μοι, παρακαλῶ· ἔχει γὰρ συμπάθειαν B πολλὴν ὁ θρῆνός σου. καὶ ἀποκριθεὶς λέγει μοι· φύσει, ἔνδοξε δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ἄγγελός εἰμι, ὥσπερ [10] πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ βαπτίσματος ἕκαστος λαμβάνει ἄγγελον παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸς φυλακὴν καὶ σκέπην τοῦ ὄντος ὧδε ἀνθρώπου, καὶ πολλὰ θλίβομαι ὁρῶν αὐτὸν ὧδ' ἐργαζόμενον ταῖς ἀνομίαις καὶ ἀσωτείαις [11], ὡς καὶ νῦν ἐν τῷ καταγωγίῳ [12] τούτῳ κείμενον [13] εἰς ἀνομίαν, ὡς ὁρᾷς, μετὰ τῆσδε τῆς πόρνης· καὶ πῶς μὴ θρηνήσω τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰς τοιοῦτον σκότος κατασταθεῖσαν; λέγω [πρὸς] [14] αὐτὸν ἐγώ· καὶ διὰ τί οὐ νουθετεῖς αὐτὸν τοῦ φυγεῖν τὸν ζόφον τῆς ἁμαρτίας ταύτης; καὶ λέγει μοι ὁ ἄγγελος· ἐπειδὴ οὐκ ἔχω χώραν ἐγγίσαι πρὸς αὐτόν. ἀφ' οὗ γὰρ ἤρξατο ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι δαιμόνων, καὶ οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχω εἰς C αὐτόν. [καὶ ἐγὼ λέγω πρὸς αὐτόν·] πόθεν δῆλον, ὅτι οὐδεμίαν ἐξουσίαν [ἔχεις [15]] ἐν αὐτῷ, τοῦ Θεοῦ σοι αὐτὸν ἐμπιστεύσαντος; καὶ λέγει μοι πάλιν ὁ ἄγγελος· ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀγαθὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος αὐτεξούσιον ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἔασεν αὐτὸν τῇ ἀρεσκείᾳ πορεύεσθαι ὁδόν, δείξας αὐτῷ τὰς δύο ὁδούς, τὴν στενὴν καὶ τὴν πλατεῖαν, εἰρηκὼς αὐτῷ ἀμφοτέρων τὴν

Narratio horrenda et obstupefaciens animum.

Dixit abbas Macarius: Quum venissem Constantinopolim, desiderium enim me incesserat visendi eam, et ambularem in quodam porticu, veritate contestante mihi ad haec quae narrantur a me, conspicio mentis oculis, datis mihi a Domino ad intelligenda mirabilia eius, hominem quendam tanquam eunuchum extra diversorium meretricum stantem, valde contristatum, obtegentem faciem suam ambabus palmis suis, in speciem gementis, ut crederes et coelum congemiscere cum eo. Appropinquans autem dico ad eum: Quaenam est ratio gemitus tui et quae contristatio? cur non recedis dehinc, quod meretricum et lascivarum diversorium mulierum est? Dic mihi, obsecro. Habet enim misericordiam multam gemitus tuus. At respondens dixit mihi: Natura, inclyte serve Dei, angelus sum, sicut omnes Christiani in hora baptismatis suum quisque accipit angelum a Deo, ad custodiam et tutelam versantis hicce hominis; et multum tribulor, videns eum hic deditum libidinibus et spurcitiis, ut et nunc in diversorio hoc **286** concumbentem libidinis causa, ut vides, cum hac meretrice; et qui non deplorem imaginem Dei in tantas tenebras deiectam? Dico ei ego: Et cur non admones eum fugere caliginem huius peccati? Et dixit mihi angelus: Quoniam non habeo locum appropinquandi illi. Ex quo enim occepit facere peccatum, servus est daemoniorum, et nullam potestatem habeo in eum. [Et ego dico ad eum:] Unde liquet, quod nullam potestatem [habes] in cum, quum Deus tibi eum crediderit? Et respondet mihi angelus: Deus nostrum, qui bonus est et hominum amans, liberum creavit hominem, et sivit eum arbitrio insistere viam, monstrans ei duas vias, unam angustam, alteram latam, constituens ei utriusque finem, angustae quidem et tritae viae meatus parvum quidem laborem habentes in praesens, at in

VARIAE LECTIONES.

[1] Ex coni., pro ξενίζον τον cod. ξενίζοντα [2] Cod. κοσταντίνου. [3] Ex coni., cod. ἐπεθύμον [4] Sic cod. [5] Cod. καταφωλέου. [6] Ex coni., cod. κρατοῦντα. [7] Emend., Cod. συνεθρήνῃ (sic). [8] Sic cod. pro κατήφεια. [9] Corr., cod. καταγώλεον. [10] Cod. καὶ ὥσπερ; vox καὶ supervacanea esse videtur. [11] Sic cod pro ἀσωτίαις. [12] Cod. καταγωλέῳ. [13] Corr., cod. κείμενος. [14] πρὸς om. cod., addidi ex coni. [15] Verba uncis inclusa ex coni. addidi.

infinita saeculorum saecula requiem, latae vero punitionem aeternam et ignem gehennae et ceteras omnes poenas. Quaenam admonitio mihi reliqua est, qua utar in hunc hominem, quem mihi tradidit Deus custodiendum? Ipse enim Dominus et Deus noster Jesus Christus, Filius Dei vivi, admonet et cohortatur et docet omnes, abstinere obscoenis operibus, ac vix unquam ulli observant diligenter divina verba eius. Dico igitur ei: Cur extendisti manus tuas gemens versus coelum? Et respondet mihi angelus: Conspicio daemones circa eum plaudentes, et alios tragoedos agentes, alios deridentes eum indecore, et idcirco frendebam super insolentiis illis, et precabar ad Deum, ut servaretur a daemonibus creatura eius, et donet mihi unam diem laetari in eo de poenitentia eius et reditu ad meliorem vitam et confessione, et dignum haberi me, cui tradatur anima eius in confessione et poenitentia incontaminata et pura per Dominum, iustificata benignitate Dei. **287** Haec ubi dixit angelus, disparuit ex oculis meis. Dico autem vobis, fratres mei, quod certo scio, nullum esse immundius peccatum, nisi adulterium, et fornicationem et Sodomitarum scelus detestabile. Si autem in his peccatis versans ad meliorem frugem rediturus est, benignius eum recipit Deus supra omnes peccatores, quia ex libertate oritur passio, velificatur autem ei diabolus per pruritum. Sin autem conetur quis mortificare passiones hasce in vigilantia et continentia, Deus exstinguit eas.

A λύσιν, τῆς μὲν στενῆς καὶ τεθλιμμένης [16] ὁδοῦ τὰ διαβήματα μικρὸν μὲν πόνον ἔχοντα πρὸς τὸ παρόν [17], καὶ εἰς ἀτελευτήτους αἰώνων αἰῶνας τὴν ἀνάπαυσιν, τῆς δὲ πλατείας κόλασιν αἰώνιον καὶ τὸ πῦρ τῆς γεέννης καὶ τὰς λοιπὰς πάσας κολάσεις. ποίαν νουθεσίαν ἔχω ποιῆσαι λοιπὸν πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνθρωπον, ὅν μοι ἐνεχείρισεν [18] ὁ Θεὸς τοῦ σκέπειν αὐτον; αὐτὸς γὰρ ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος νουθετεῖ καὶ παρακαλεῖ καὶ διδάσκει πάντας ἀπέχεσθαι τῶν σαπρῶν πράξεων, καὶ μόλις ποτέ τινες σκέπτονται ἀκριβῶς τοὺς θείους λόγους αὐτοῦ. λέγω οὖν πρὸς αὐτόν· τί ἐξέτεινας τὰς χεῖράς σου στενάζων πρὸς τὸν οὐρανόν; καὶ λέγει μοι ὁ ἄγγελος· ὁρῶ τοὺς δαίμονας κύκλῳ αὐτοῦ κροτοῦντας, καὶ ἑτέρους τραγῳδοῦντας [19], [ἑτέρους [20]] γελῶντας αὐτοῦ ἀσέμνως, καὶ τούτου ἕνεκεν διεπριόμην [21] ἐπὶ B τὰ ἐλελίσματα [22] ἐκεῖνα καὶ ηὐχόμην τῷ Θεῷ, ἵνα ῥυσθῇ ἀπὸ τῶν δαιμόνων τὸ πλάσμα αὐτοῦ, καὶ δωρήσηται [23] μοι μίαν ἡμέραν χαρῆναι [24] ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῇ μετανοί αὐτοῦ καὶ τῇᾳ ἐπιστροφῇ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῇ ἐξομολογήσει, καὶ ἀξιωθῆναί [25] με τοῦ παραδοθῆναι [26] τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει καὶ μετανοίᾳ ἄσπιλον καὶ καθαρὰν διὰ τοῦ κυρίου, ἄμεμπτον [27] τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος ἄφαντος ἐγένετο ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. λέγω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί μου, ὅτι ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη δυσωδεστέρα ἁμαρτία, εἰ μὴ ἡ μοιχεία [28] καὶ ἡ πορνεία καὶ ἡ [29] τῶν Σοδόμων ἐπικατάρατος· ἐὰν δὲ θέλει ἐν τούτοις τοῖς ἁμαρτήμασιν ὢν μετανοῆσαι, θερμότερον δέχεται [30] αὐτὸν [31] ὁ Θεὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἁμαρτωλούς, διότι ἐκ προαιρέσεώς ἐστι τὸ πάθος, πληθύνει [32] δὲ αὐτῷ ὁ διάβολος διὰ τὸν γαργαλισμόν· ἐὰν δὲ θέλῃ τις [33] ἀποκτεῖναι τὰ πάθη ταῦτα ἐν ἀγρυπνίᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ, ξηραίνει [34] αὐτά.

2.

Eiusdem aliae narrationes.

C Dixit rursus idem sanctus Macarius: Die quadam precabar ad Dominum Deum. Dein suspexi in coelum intuens, et ecce, erat apertum, et angeli Dei alii sursum meabant alii deorsum, animas efferentes. Aliquot autem nigri et tenebrosi in aëre magnam habebant colluctationem rapiendi et detrahendi animas hominum. Angeli contra resistebant fortiter et valide, utpote valde verberantes eos et salvantes animas. Rursus suspicio, et ecce duo angeli in coelum hominis animam asportantes. Ubi igitur appropinqua baut telonio fornicationis et moechationis et andromaniae — haec enim sunt omnium teloniorum turpissima; in via autem sur- D sum ferente appropinquabant animam tenentes angeli Dei — coepit princeps telonii obstrepere horribiliter et vehementer perturbari ac dicere ad

2.

Τοῦ αὐτοῦ ἕτερα διηγήματα.

Ἔλεγε πάλιν ὁ αὐτὸς ἅγιος Μακάριος, ὅτι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἦν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν προσευχόμενος. εἶτα ἀνέβλεψα [35] εἰς τὸν οὐρανὸν ἰδών, καὶ ἰδοὺ [36] ἦν ἀνεῳγμένος, καὶ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ οἱ μὲν ἀνήρχοντο, οἱ δὲ κατήρχοντο, τὰς ψυχὰς ἀναφέροντες. τινὲς δὲ μέλανες καὶ ζοφώδεις ἐν τῷ ἀέρι εἶχον περισπασμὸν πολὺν [37] τοῦ ἁρπάζειν καὶ κατασπᾶν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, οἱ δὲ ἄγγελοι ἀνθίσταντο κραταιῶς καὶ ἰσχυρῶς ὡς σφόδρα μαστίζοντες αὐτοὺς καὶ σώζοντες τὰς ψυχάς. βλέπω δὲ πάλιν, καὶ ἰδοὺ [38] δύο ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανὸν ψυχὴν ἀνθρώπου φέροντες. ὡς οὖν προσέγγισαν τῷ τελωνίῳ [39] τῆς πορνείας καὶ τῆς D μοιχείας [40] καὶ ἀνδρομανίας [41] — ταῦτα γὰρ εἰσι πάντων τῶν τελωνίων αἰσχρότερα· ἐν ὁδῷ γὰρ πρὸς τὰ ἄνω ἤγγιζον οἱ κατέχοντες τὴν ψυχὴν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ — ἤρξατο ὁ ἄρχων τοῦ τελωνίου ταράττεσθαι

VARIAE LECTIONES.

[16] Corr., cod. τετλιβένης. [17] Corr., cod. παυρόν. [18] Corr., cod. ἐνειχείρησεν. [19] Corr., cod. τραγωδιοῦντας. [20] Vocem ἑτέρους uncis inclusam ex coni. addidi. [21] Cod. διεπριώμην. An mavis corr. διεπρισάμην. [22] Sic cod. forte ἐρεθίσματα? [23] Cod. δορείσηται [24] Cod. χαρεῖναι. [25] Cod. καὶ τοῦ ἀξιωθῆναι. [26] Ex. coni., cod. παραθοηναι (sic). [27] Ex coni., cod. ἀμμε πτων (sic). [28] Corr., cod. μοιχία. [29] Ex coni., cod. εἰ. [30] Cod. δέχαιται. [31] Cod. αὐτό. [32] Cod. πληθύνη. [33] Cod. θηλητάς. [34] Cod. ξηροίνη. [35] Emend., cod. ἀναβλέψας. [36] Ex coni., cod. ἰδόν. [37] Cor., cod. πολλύν. [38] Cod. ἰδόν. [39] Corr., cod. τῷ τελωνιον (sic). [40] Cod. μοιχίας. [41] Cod. ἀνθρομανείας.

δεινως καὶ ἀλλοιοῦσθάι καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ · ποίῳ τρόπῳ ὑμεῖς τὴν ψυχὴν ταύτην ἕλκετε ἡμετέραν ὑπάρχουσαν [42]; λέγουσιν οἱ ἄγγελοι πρὸς αὐτόν · τί σοι τὸ σόφισμα ἐν αὐτῇ, εἰπέ; λέγει οὖν αὐτοῖς · ὅτι ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἐπόρνευε, καὶ τὴν σοδομινὴν ἁμαρτίαν πολλάκις ἰδίᾳ προαιρέσει εἰργάζετο. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἔκρινε τὸν πλησίον αὐτοῦ λοιδόρως, καὶ τί οὖν δεινότερον τούτων τῶν ἐγκλημάτων ἔχετε εὑρεῖτ ἐν αὐτῷ; λέγουσιν οἱ ἄγγελοι εἰ καὶ ἦν δεδουλωμένη ἡ ψυχὴ αὕτη τοῖς τοιούτοις πάθεσιν, ἀλλ᾽ ἐξέκοψε ταῦτα ἐξ αὐτῆς πρὶν ἢ τὸ τέλος αὐτῆς ἐλθεῖν. λέγει δὲ ὁ διάβολος οὐχί, οὐκ ἔστι, ὡς λέγετε [43], ἀλλὰ ἀμετανόητος ἐτελεύτησεν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς, μηδ' ὅλως παυσάμενος τὰς ἀνομίας · οὐδαμου εὑρέθη ἐξαγόρευσιν ποιησάμενος [44] τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ πασῶν [45], ἢ ἀποχὴν τῶν πονηρῶν ποιησάμενος, ἀλλ' οὕτως ἐτελεύτησε, δοῦλος ὢν τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐμὸς συνεργάτης. τότε λέγει εἷς τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ · ἀληθῶς σοι [46] τῷ ἐχθρῷ οὐ πιστεύομεν · ὅλως γὰρ ψεῦδος ὑπάρχεις, ἀκάθαρτε · ἀλλὰ κληθήτω [47] ὁ ἄγγελος ὁ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος δοθεὶς αὐτῷ εἰς παραφυλακήν, κἀκεῖνος φράσει τὴν ἀλήθειαν· ὡς ἔστιν ὡς δὲ ἐκλήθη ἐκεῖσε, ἦν γὰρ ἀσχολούμενος περὶ τῆς ταφῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ, λέγουσιν [48] οἱ ἄγγελοι αὐτῷ · εἰπὲ ἡμῖν, ἑταῖρε [49]· ἡ ψυχὴ αὕτη μετενόησεν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς ἢ συναπέθανεν αὐταῖς; καὶ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς εἶπεν ὁ ἄγγελος · ἀπὸ τῆς ὥρας, ἐν ᾗ κατέπεσεν ἐν τῇ νόσῳ, πρὶν ἢ αὐτὸν βαρυνθῆναι εἰς μνήμην [50] ἐλθὼν τοῦ θανάτου, ἤρξατο θρηνεῖν καὶ δακρύειν, καὶ ἐκάλεσεν ἐλθεῖν τὸν πρεσβύτερον τῆς ἐκκλησίας, καὶ κατὰ μόνας ἤρξατο θρηνεῖν καὶ δακρυειν καὶ ἐξομολογεῖσθαι πάσας [51] τῷ Θεῷ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, ἐκτείνων τὰς χεῖρας αὐτοῦ προς τὸν οὐρανόν, πικρῶς στενάζων καὶ ὀδυρόμενος. εἰ οὖν συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ταύτην [52] τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, καὶ μαλα εἰκότως, εἶτ' οὐχὶ δόξα τῇ δικαιοκρισίᾳ [53] αὐτοῦ; ταῦτα ἀκούσαντες οἱ τοῦ φωτὸς ἄγγελοι κατεγέλελετο τῷ διαβόλῳ εάσαντες [54] αὐτόν. καὶ ὄντως παρῆλθεν ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τῆς παγίδος [55] τῶν θηρευόντων. καὶ πάλιν θεωρῶ, καὶ ἐφαίνετο ἑτέρα ψυχή · ἦν δὲ φύσει εὐνοῦχος, καὶ κατηγόρουν αὐτῷ μεγάλως οἱ δαίμονες ἐλέγχοντες αὐτου μιᾶς ἑκάστης ἁμαρτίας κατ' εἶδος καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον, λέγοντες τὰς αὐτοῦ πονηρίας [56] καὶ πράξεις αἰσχράς. καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀντέλεγον, δικαιώματά τινα ἔχειν αὐτόν · ἐν τῇ ζωῇ γὰρ αὐτοῦ πολλάκις καὶ πτωχοῖς τι ἐδίδω [57], ἀλλ' εἰ καὶ πονηρόν τι ἐποίησεν, εὐθέως ἐστρέφετο μετανοῶν, καὶ ὠνείδιζεν ἑαυτὸν καὶ ἐμέμφετο καὶ ἐστέναζε δακρύων. καὶ ταῦτα λέγοντες οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ διισχυρίζοντο [58] καὶ κατεγέλων [59] μὴ κτερίζοντας [60] τοὺς δαίμονας ἀνθιστάμενοι καὶ πείθοντες [61], [ὡς] [62]

angelos Dei : Quo pacto vos animam hanc rapitis ad nos pertinentem? Respondent angeli ei : Quo sophismate uteris in ea, dic! Respondet iis: Quia usque ad finem vitae fornicabatur et sodomiticum peccatum saepe propria voluntate perpetrabat. Neque id solum: et iudicabat proximum suum calumnians; et quodnam gravius hisce criminibus potestis invenire in eo? Dicunt angeli : Etiamsi haec **288** anima in servitute erat talium libidinum, tamen eradicavit eas ex se antequam finis eius advenit. Dixit autem diabolus : Minime, non est ut dicitis, sed sine contritione permansit ad extremum usque spiritum, nec prorsus a flagitiis abstinuit. Nequaquam inveniebatur abrenuntians omnibus peccatis suis, aut abstinens a malis, sed sic decessit, utpote servus peccati et meus cooperator. Tum ait unus ex angelis Dei : Vere tibi adversario fidem non habemus. Omnino enim mendacium es, immunde. Sed arcessitor angelus inde a baptismate datus ei in custodiam, et ille indicabit veritatem, qualis est. Qui ut vocatus est illuc, erat enim occupatus circa sepulturam corporis eius, dicunt ei angeli : Dic nobis, amice; haecne anima conversa est a peccatis suis, an in iis obiit? Ac respondens iis dixit angelus: Ab hora, qua in morbum incidit, antequam ingravesceret, recordabatur mortis, et incipiebat gemere et lacrimari, et vocari iussit presbyterum ecclesiae, et singillatim coepit plangere et deflere et confiterio mnia peccata sua Deo coram sacerdote, extendens manus suas versus coelum, amare suspirans et congemiscens. Si igitur remisit Deus hoc peccatum ex potestate sua, et hoc valde consentaneum est, nonne tum gloria iusto ipsius iudicio? Haec audientes lucis angeli irriserunt diabolum, mittentes eum. Ac vere evasit anima illa e laqueo insidiatorum. Ac dum rursus conspicio, apparuit alia anima. Erat autem natura eunuchus, et accusabant eum copiose daemones, exprobrantes ei uniuscuiusque peccati speciatim et modum et locum, recensentes eius improbitates et facta turpia. Et angeli Dei obloquebantur, iustitiae opera quaedam habere eum. In vita enim saepius et pauperibus aliquid erogabat; ac licet mali quid fecit, statim convertebatur in contritionem, et obiurgabat se ipsum et vituperabat et ingemiscebat lacrimans. Et haec dicentes angeli Dei vicerunt, **289** et deriserunt daemones, qui non sepelirent eum, obloquentes atque obtinentes, Deum habere potestatem, miserendi animae eius. Rursus autem dicebant daemones conquerentes : A iuventute sua, inquiunt, multa fecit mala, qualia dedecebant ipsum, qui Christianus esset et eunuchus, fornicans, adulterans, et commaculans se istis, qui sodomiticum peccatum committerent,

VARIAE LECTIONES

[42] Cod. ἡμετέρα ὑπάρχουσα. [43] Ex Coni., cod. λέγεται. [44] Cod. ποιουσάμενος. [45] Corr., cod. πάντων. [46] Corr., cod. σύ. [47] Cod. κληθεῖτο. [48] Cod. καὶ λέγουσιν. [49] Cod. ἑτέρε. [50] Ex. coni., cod. μνὴ (sic). [51] Cod. πάντας. [52] Scilicet ἁμαρτίαν. [53] Sic cod. [54] Ex coni., cod. εαπτήσαντες (sic). [55] Cod. παγήδος. [56] Cod. πονειρίας. [57] Vocem ex parte exstinctam ex coni. restitui. [58] Cod. διησχυρίζοντο. [59] Cod. καταγέλων. [60] Corr., cod. κτηρίζοντες. [61] Cod. πήθοντες. [62] Vocem ὡς uncis inclusam ex coni. addidi.

atque in omnes insultans, ira exardescens et immaniter verberans multa homicidia perpetravit. Quodsi huic debetur salus, accipite et mundum universum, et omnes peccatores terrae gratuito salvate. Etenim nos frustra laboramus. Tum ei respondent angeli: Attendite, miseri, quod omnia illa, quae peccavit ex iuventute sua, eradicavit, et abrenuntiavit iis, et Deus ei haec remisit. Atque eleemosynas et oblationes per sacerdotes fecit ad Dominum Deum pro salute animae suae. Quid igitur vobis videtur, bestiae foetidae? Convenitne hanc animam salute potiri nec ne? Etenim Dominus, hominum amator, ista iudicat, quae per confessionem in lucem non veniunt. Omne enim apertum lux est. Nam omnia, quae confitebuntur homines sacerdotibus in humilitate multa et cum contritione ex toto corde suo, abstinentes malis operibus, misericors Deus non imputat. Qui vero occultant peccata, ut luceant, Deo et homini, eos omnes iudicat Deus et confutat et contumelia afficit, ignique tradit in infinita saecula. Haec quum angeli dixissent, repulerunt malos spiritus, et sic illinc discesserunt. Et ingressi sunt in portam coeli. Liberata est autem et haec anima a malis spiritibus malitiae, et inventa est salutis particeps apud Deum, qui salvat creaturam suam. Et ecce rursus alia anima sursum ferebatur, quae erat admodum religiosa ac timens Deum, utpote quae eleemosynam largiter in vita sua distribuerat. Habebat autem et caritatem erga omnes homines, et castitatem et sanctitatem. Inhiabant vero ei daemones, **290** dentibus suis frendentes in eam. Anima autem contremebat conspicata atrocitatem eorum, et confugiebat in brachia angelorum Dei. Qui vero descendebant angeli propter alias animas, occurrentes eam salutabant. Factum est autem quum ingrederentur angeli ianuam coeli, tenentes sanctam illam animam, obviam venerunt omnes potestates coelorum, et consalutabant eam gaudentes ac dicentes: Gloria tibi, Deus, quod redempta est haec anima ab ima voragine et ab horrendo dracone. Et quantum ascendebant sursum, tanto magis congratulabantur eam omnes ordines spirituum laetitia gestientes. Hoc enim proprium est sanctarum potestatum, quod laetantur et exsultant de unaquaque anima quae salvatur. Ubi vero advenerunt ad thronum illum radiantem gloriae Dei, et eam beatam praedicarunt apud Patrem suum, et effusa est gratia Dei et Patris, et ipsa tota repleta est immortali lumine et odoribus et suavitate. Et tradita est Michaëli principi testamenti, qui duceret eam in aeternam requiem. Et ecce alia anima ducebatur a daemonibus aspere ad inferos. Erat autem opera-

A ἵνα [63] ὁ Θεὸς ἔχει ἐλεῆσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἔλεγον δὲ πάλιν οἱ δαίμονες ἐνθρηνήσάμενοι [64]· ἐκ νεότητος αὐτοῦ πολλὰ ἔπραξεν κακὰ, οἷα οὐκ ἔπρεπεν αὐτὸν Χριστιανὸν ὄντα καὶ εὐνούχῳ [65], πορνεύων, μοιχεύων καὶ μιαίνων ἑαυτῷ τοὺς τὴν σοδομικὴν ἁμαρτίαν ἐργαζομένους [66], πάντας δὲ ὑβρίζων καὶ ὀργιζόμενος καὶ τύπτων δεινῶς πολλοὺς φόνους εἰργάσατο. εἰ οὖν πρέπει τούτῳ σωτηρία, λάβετε καὶ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς σώσατε δωρεάν· ἡμεῖς [67] γὰρ εἰς μάτην κοπιῶμεν. καὶ λέγουσι τότε πρὸς αὐτὸν οἱ ἄγγελοι· προσέχετε, ἄθλιοι, ὅτι, ἅπερ ἥμαρτεν ἐκ νεότητος αὐτοῦ, ἐκ πάντων ἐκείνων ἐξέκοψε καὶ ἀπέστη, καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρησε ταῦτα· καὶ ἐλεημοσύνας καὶ προσφορὰς διὰ τῶν ἱερέων ἐποίησε πρὸς κύριον τὸν Θεὸν ὑπὸ B ψυχικῆς σωτηρίας αὐτοῦ. τί οὖν ὑμῖν [68] δοκεῖ, θηρία σαπριώμενα [69]; πρέπον ἐστὶ τῇ ψυχῇ ταύτῃ σωτηρίας τυχεῖν ἢ οὔ; ὁ γὰρ φιλάνθρωπος κύριος ἐκεῖνα κρίνει [70], ἃ δι' ἐξαγορεύσεως εἰς φῶς οὐκ ἔλθουσιν. πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστιν· πάντα γὰρ, ὅσα ἐξομολογήσονται οἱ ἄνθρωποι διὰ ἱερέων ἐν ταπεινώσει πολλῇ καὶ στεναγμῷ ἐξ ὅλης καρδίας αὐτῶν καὶ παύσονται τῶν πονηρῶν πράξεων, ὁ ἐλεήμων Θεὸς οὐ λογίζεται. τὰς ἁμαρτίας κρύψαντας [71] τὸ δοκεῖν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, πάντας αὐτοὺς κρίνει [72] ὁ Θεὸς καὶ ἐλέγχει καὶ ὀνειδίζει καὶ τῷ πυρὶ δοκιμάζει εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας. ταῦτα οἱ ἄγγελοι εἰπόντες κατίσχυσαν [73] τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ οὕτως διέστησαν τῶν ἐκεῖ, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πύλην τοῦ οὐρανοῦ. ἐλευθερώθη δὲ καὶ αὕτη ἡ ψυχὴ C ἀπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, καὶ εὑρέθη σωτηρίας τυχοῦσα παρὰ Θεοῦ τοῦ σώζοντος τὸ πλάσμά αὐτοῦ. καὶ ἰδοὺ [74] πάλιν ἑτέρα ψυχὴ ἀνεφέρετο, ἥτις [75] ἦν πάνυ εὐλαβὴς καὶ φοβουμένη [76] τὸν Θεόν, τὴν ἐλεημοσύνην ἰσχυρῶς ἐπὶ ζωῆς πολιτευσαμένη [77]. εἶχε δὲ καὶ ἀγάπην πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ἁγνείαν τε καὶ σεμνότητα. ἐνεβρυχοῦτο [78] δὲ αὐτῇ οἱ δαίμονες τρίζοντες τοὺς ὀδόντας αὐτῶν κατ' αὐτῆς. ἡ δὲ ψυχὴ ἔτρεμεν ὁρῶσα τὴν ἀγριότητα αὐτῶν, καὶ συνεστάσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ κατερχόμενοι ἄγγελοι ἐπὶ ἑτέρων ψυχῶν συναπαντῶντες ἠσπάζοντο αὐτήν. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἰσελθεῖν τοὺς ἀγγέλους εἰς τὴν πύλην τοῦ οὐρανοῦ κατέχοντας [79] τὴν ἁγίαν ἐκείνην ψυχήν, ἀπήντησαν πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, καὶ κατησπάζοντο αὐτὴν χαίροντες καὶ λέγοντες· δόξα σοι, ὦ Θεός, ὅτι D ἐλυτρώθη ἡ ψυχὴ αὕτη ἀπὸ βάθους κατωτάτου καὶ ἐκ τοῦ δεινοῦ δράκοντος· καθ' ὅσον δὲ ἀνέβαινον [80] ἐπὶ τὰ ἄνω, τοσοῦτον ἐπικατησπάζοντο αὐτὴν πάντα τάγματα τῶν ἀσωμάτων ἀγαλλιώμενα· τοῦτο γὰρ ἔχουσιν αἱ ἅγιαι δυνάμεις, τὸ χαίρειν καὶ ἀγάλλεσθαι ἐφ' ἑκάστῃ ψυχῇ σωζομένῃ· ὅτε δὲ ἔφθασαν εἰς τὸν θρόνον ἐκεῖνον τὸν ἀστραῖον [81] τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ

VARIAE LECTIONES.

[63] Coni., cod. ἴς. [64] Ex coni., cod. ἐνδριμισόμενοι. [65] Sic. cod. [66] Corr., cod. ἐργαζομένη. [67] Corr., cod. ἡμᾶς. [68] Corr., cod. ὑμεῖς. [69] Ex coni., in codice vox lectu difficilis est. [70] Corr., cod. κρείνῃ. [71] Ex. coni., cod. κρύψας αὐτάς. [72] Corr., cod. κρείνει. [73] Ex coni., cod. κατήσχησαν. [74] Cod. ἴδον. [75] Ex coni., cod. εἴ τις. [76] Cod. φοβουμένα. [77] Cod. πολητευσαμένα. [78] Cod. ἐνεβρυχοῦντο. [79] Corr., cod. κατέχοντες. [80] Cod. ἀνέβενον. [81] Ex coni., in codice literae αστ tantum certo dignoscuntur.

ἐμακάρισαν [82] αὐτὴν πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐξεχύθη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, καὶ ἐπλήσθη ὅλη ἀθανάτου φωτὸς καὶ εὐωδίας καὶ ἡδύτητος· καὶ παρεδόθη Μιχαὴλ τῷ ἄρχοντι τῆς διαθήκης, τοῦ κατατάξαι αὐτὴν εἰς τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν. καὶ ἰδοὺ [83] ἄλλη ψυχὴ ἤγετο ὑπὸ δαιμονίων [84] εἰς τὰ καταχθόνια ὀξέως· ἦν δὲ οἰκέτου τινός, ὅστις ἦν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ σχοινίῳ ἑαυτὸν πνίξας· ἠκολούθει [85] δὲ ὄπισθεν ὁ ἄγγελος αὐτοῦ καὶ ἐκόπτετο ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε λυπούμενος· οὐαὶ τοῖς ταλαιπώροις δαίμοσι τοῖς τὰ δεινὰ ταῦτα κατεργαζομένοις [86].

A rii cuiusdam, qui illa hora laqueo se strangulaverat. Sequebatur autem post eum angelus eius, conquerens eius interitum, lac ugens dicebat: Vae improbis daemonibus, qui horrenda haecce effecerunt.

VARIAE LECTIONES.

[82] Cod. ἐμακάρισεν. [83] Cod. ἴδον. [84] Sic cod. ηχολαυθη. [85] Corr., cod. [86] In codice addita est vox ἰδόν, qua pag. 100, 2 finitur; deinde pag. 101, 1 his incipit verbis: βίος καὶ πολειτία (sic) τῆς ὁσίας μητέρος ἡμῶν Εὐφροσύνης τῆς μετακληθείσης σμαραγδίου καὶ τῶν αὐτῆς γονέων. Εὐλόγησον, Πάτερ. Ἐγένετο τις ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων μεγάλῃ πόλει ἀνὴρ ἔνδοξος ὀνόματι Παφνούτιος, κ. τ. λ.

APPENDIX ALTERA

QUAE CONTINET

SS. MACARIORUM AEGYPTII ET ALEXANDRINI
APOPHTHEGMATA

Cum versione ab Editore castigata.

—

INDEX.

—

I

EVAGRII HISTORIAE DE SANCTO MACARIO.

Evagrii « Capita practica ad Anatolium » capp. LXVI. XCIII. XCIV, Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. III. p. 88 sqq., 99 100.

—

1. Εἰσί τινες τῶν ἀκαθάρτων δαίμονες, οἵτινες B ἀεὶ τοῖς ἀναγινώσκουσι προσκαθέζονται καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἁρπάζειν ἐπιχειροῦσι πολλάκις καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν λαμβάνοντες ἀφορμάς, καὶ εἰς λογισμοὺς πονηροὺς καταλήγοντες· ἔστι δ' ὅτε καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν χασμᾶσθαι καταναγκάζοντες, καὶ ὕπνον βαρύτατον ἐπιβάλλοντες πολὺ τοῦ συνήθους ἀλλότριον. ὡς μέν τινες τῶν ἀδελφῶν ἐφαντάσθησαν, κατὰ φυσικὴν ἀντίθεσιν ἄῤῥητον. οὕτω δὲ ἐγὼ παρατηρήσας πολλάκις κατέμαθον· ἐφαπτόμενοι τῶν βλεφάρων καὶ ὅλης τῆς κεφαλῆς, καὶ ταύτην τῷ οἰκείῳ σώματι καταψύχοντες· ψυχρὰ γὰρ λίαν τὰ τῶν δαιμόνων σώματα, καὶ κρυστάλλῳ

1. Nonnulli sunt ex daemonibus immundis, qui legentibus semper assident, mentemque eorum abripere conantur, sumpta saepenumero occasione ex ipsis divinis Scripturis in prava cogitata desinentes. Interdum quoque contra morem oscitare cogunt, atque gravissimum somnum immittunt magnopere a consueto diversum, idque, ut in quibusdam fratribus deprehensum est, natura ineffabiliter renitente Quod ego cum frequenter observassem, ipse comperi. Capessunt palpebras cum toto capite, idqua proprio corpore frigefactant; admodum enim frigide sunt daemonum corpora, et crystallo similia, unde et caput sentimus velut cucurbita medicorum at-

tractum cum stridore. Hoc autem faciunt, ut, si insitum calvae calorem ad se ipsos traxerint, palpebrae humore demum et frigore relaxatae circumfluant pupillis oculorum. Quare palpebras saepe si contrectavi, inveni iustar crystalli compactas, totamque faciem mortui similem et horridam. Attamen somnus naturalis corpora calefacit, sanorumque vultus nitidos reddit, quod ipsa quoque experientia discimus. Sed illi contra naturam ex ore nimium distento oscitationem efficiunt, attenuantes se, et interiora oris occupantes. Ego quidem nondum hoc intellexi, etsi persaepe passus sim; at sanctum Macarium audivi de hoc mihi loquentem, qui ad rem probandam attulit oscitantium consuetudinem, os signo crucis muniendi ex traditione antiqua immemoriali. Ceterum omnia illa patimur, quia lectioni non attendimus vigilanter, neque sancta Dei vivi eloquia nos legere nobis conscii sumus.

A παρεμφερῆ· ὅθεν καὶ ὡς ὑπὸ σικύας αἰσθανόμεθα τῆς κεφαλῆς ἑλκομένης μετὰ τρισμοῦ. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα τὴν ἐναποκειμένην τῷ κρανίῳ θερμότητα πρὸς ἑαυτοὺς ἐπισπώμενοι ὑπὸ τῆς ὑγρότητος λοιπὸν καὶ ψυχρότητος χαλασθέντα τὰ βλέφαρα, περιῤῥυῇ ταῖς κόραις τῶν ὀφθαλμῶν. πολλάκις γοῦν ψηλαφήσας, κατέλαβον δίκην κρυστάλλου πεπηγότα τὰ βλέφαρα, τὴν δὲ ὄψιν νενεκρωμένην ὅλην καὶ φρίσσουσαν· καίτοι ὁ φυσικὸς ὕπνος θερμαίνειν μὲν τὰ σώματα πέφυκε, καὶ τῶν ὑγιαινόντων τὰς ὄψεις ἀνθηρὰς ἀπεργάζεται· ὡς ἔστι καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πείρας μαθεῖν· τὰς δὲ παρὰ φύσιν καὶ διατεταμένα χάσμα ποιοῦσι, λεπτύνοντες ἑαυτοὺς καὶ τῶν ἔνδον τοῦ στόματος ἐφαπτόμενοι· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐγὼ μέχρι τῆς σήμερον οὐκ ἐνόησα, καίτοι πολλάκις αὐτὸ πε- B πονθώς· του δὲ ἁγίου Μακαρίου ἤκουσα τοῦτό μοι λελαληκότος καὶ εἰς ἀπόδειξιν φέροντος, τοῦ σφραγίζειν τοὺς χασμωμένους τὸ στόμα, κατὰ ἀρχαίαν παράδοσιν ἄῤῥηνον. ταῦτα δὲ πάντα πάσχομεν διὰ τὸ μὴ προσέχειν νηφόντως ἡμᾶς τῇ ἀναγνώσει, μηδὲ μεμνῆσθαι ὅτι λόγια Θεοῦ ζῶντος ἀναγινώσκομεν.

2. Aegyptius senex Macarius, vas illud electum, interrogavit me, quam ob causam acceptarum quidem ab hominibus injuriarum reminiscendo memoriae vim ac facultatem in animo corrumperemus, acceptas vero a daemonibus injurias memoriae commendantes illaesi maneremus. Cumque ego haesitassem ignarus quid respondendum esset, petiissemque ab illo, ut ipse mihi eius rei causam exponeret: Quia, inquit, prior quidem affectio contra naturam, posterior vero secundum animi naturam est.

2. Ἠρώτησέ με τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ὁ Αἰγύπτιος γέρων Μακάριος· τί δήποτε μνησικακοῦντες μὲν τοῖς ἀνθρώποις τὴν μνημονευτικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς ἀφανίζομεν, δαίμοσι δὲ μνησικακοῦντες ἀβλαβεῖς διαμένομεν; κἀμοῦ πρὸς τὴν ἀπόκρισιν ἀπορήσαντος, καὶ παρακαλοῦντος τὸν λόγον μαθεῖν· διότι, φησὶν ἐκεῖνος, τὸ μὲν πρότερον παρὰ φύσιν, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ φύσιν ἐστὶ τοῦ θυμοῦ (a).

3. Accessi ipso fervido meridie ad sanctum patrem Macarium, et siti vehementer oppressus aquam petii ad bibendum. Is autem: Umbra, inquit, contentus esto. Multi enim, qui nunc iter faciunt vel navigant, etiam huius carent solatio. Dein disputanti mihi et de abstinentia cum eo conferenti: Confide, inquit, fili; totos viginti annos neque pane neque aqua neque somno usus sum ad satietatem. Nam panem meum certo pondere comedi, aquam bibi certa mensura, ac somni exiguam partem suffuratus sum inclinando me ad parietes.

C 3. Παρέβαλον κατ' αὐτὴν τὴν σταθερὰν μεσημβρίαν τῷ ἁγίῳ πατρὶ Μακαρίῳ, καὶ λίαν ὑπὸ τῆς δίψης φλεγόμενος ᾔτουν ὕδωρ πιεῖν. ὁ δέ φησιν· ἀρκέσθητι τῇ σκιᾷ· πολλοὶ γὰρ νῦν ὁδοιποροῦντες ἢ πλέοντες καὶ ταύτης ἐστέρηνται. εἶτα λόγους μου πρὸς αὐτὸν περὶ ἐγκρατείας γυμνάζοντος· θάρσει, φησίν, ὦ τέκνον, ἐν ὅλοις ἔτεσιν εἴκοσι οὔτε ἄρτου οὔτε ὕδατος οὔτε ὕπνου κόρον εἴληφα· τὸν μὲν γὰρ ἄρτον μου ἤσθιον σταθμῷ, τὸ δὲ ὕδωρ ἔπινον μέτρῳ, τοῖς τοίχοις δὲ ἐμαυτὸν παρακλίνων, μικρόν τι τοῦ ὕπνου μέρος ἀφήρπαζον (b).

NOTAE.

(a) Cf. Socr. Hist. Eccl. lib. IV cap. 23; VV. PP. Rosw., lib. V. libell. 10, 34; lib, VII cap. 37, 4; Sententiae Aegypt. PP. 15: Apophthegmata s. v. *Macarius Aegyptius*, § XXXVI, Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 546.

(b) Cf. Socr. Hist. Eccl. l. I.; VV. PP. Rosw. lib. VI, libell 4, 17. 18.

II.

APOPHTHEGMATA SANCTI MACARII MAGNI

[AEGYPTII]

A PETRO POSSINO EDITA.

Petri Possini Thesaurus asceticus, Parisiis 1684, 4°, p. 243 sqq.

—

Quidam e fratribus interrogavit Macarium magnum abbatem, exquirens, quaenam esset, et in quo

D **231** Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Μακάριον τὸν μέγαν, λέγων περὶ τελειότητος· καὶ ἀποκριθεὶς

ὁ γέρων εἶπεν· ἐὰν μὴ κτήσηται ἄνθρωπος ταπείνωσιν μεγάλην τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ τῷ σώματι· καὶ μὴ μετρεῖν ἑαυτὸν ἔν τινι πράγματι· ἀλλὰ μᾶλλον τιθέναι ἑαυτὸν ἐν ταπεινώσει ὑποκάτω τῆς κτίσεως· καὶ τὸ μὴ κρῖναι ὅλως τινὰ εἰ μὴ ἑαυτὸν μόνον· καὶ τὸ ὑποφέρειν ὕβριν· καὶ τὸ ἀποῤῥίπτειν ἀπὸ τῆς καρδίας πᾶσαν κακίαν· καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἶναι μακρόθυμον, χρηστὸν, φιλάδελφον, σώφρονα, ἐγκρατῆ· γέγραπται γάρ (a)· *βιαστῶν ἐστι* [1] *βασιλεία τῶν οὐρανῶν*· καὶ τὸ ὀρθὰ βλέπειν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τὸ φυλακὴν ἔχειν τῆς γλώσσης, καὶ ἀποστροφὴν πάσης ἀκοῆς ματαίας καὶ ὀλεθρίου· καὶ τὴν τῶν χειρῶν δικαιοσύνην καὶ τὸ τῆς καρδίας καθαρὸν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τὸ τοῦ σώματος ἄσπιλον· καὶ **232** τὸ ἔχειν τὴν μνήμην τοῦ θανάτου πρὸ ὀφθαλμῶν καθ' ἡμέραν, καὶ ἀποταγὴν τῆς κατὰ πνεῦμα ὀργῆς καὶ κακίας, καὶ ἀποταγὴν τῆς ὕλης, καὶ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν ἅμα καὶ ἡδονῶν· καὶ ἀποταγὴν τῷ διαβόλῳ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ· καὶ τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι· καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ πράγματι καὶ παντὶ ἔργῳ παρεδρεύειν Θεῷ· οὐ δύναται τέλειος εἶναι.

2. Ἀδελφὸς ἠρώτησε γέροντα· ἀββᾶ, πῶς ποιῶ πάντα τὰ πρέποντα ἐν τῷ κελλίῳ μου, καὶ οὐχ εὑρίσκω παράκλησιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ; λέγει αὐτῷ γέρων· τοῦτό σοι συμβαίνει διὰ τὸ συνδιατρίβειν σε ἀπραγοτέρῳ, καὶ βούλεσθαί σε τὸ θέλημά σου προβῆναι. λέγει ὁ ἀδελφὸς γέροντι· τί οὖν θέλεις ἵνα ποιήσω, πάτερ; λέγει ὁ γέρων, ἄπελθε, κολλήθητι ἀνθρώπῳ **233** φοβουμένῳ τὸν Θεὸν, καὶ ταπείνωσον σεαυτὸν αὐτῷ, καὶ ἔκδος τὸ θέλημά σου· καὶ τότε εὑρήσεις παράκλησιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

3. Εἶπε γέρων· ὁ εἰσερχόμενος εἰς μυρεψικὸν, κἂν μηδὲν ἀγοράσῃ, ἀλλὰ πάντως μεταλαμβάνει τῆς εὐωδίας· οὕτω καὶ ὁ παραβάλλων τοῖς πατράσιν, ἐὰν θελήσῃ ἐργάσασθαι, ὑποδεικνύουσιν αὐτῷ τὴν ὁδὸν τῆς ταπεινώσεως· καὶ τεῖχος αὐτοῦ γίνεται ἐν ταῖς ἐπιδρομαῖς τῶν δαιμόνων.

4. Εἶπε γέρων· ἐὰν φθάσῃ σοι ἀῤῥωστία σώματος, μὴ ὀλιγώρει· ἐὰν γὰρ θέλῃ σε ὁ δεσπότης σου κακοῦσθαι τῷ σώματι, σὺ τίς εἶ ὁ δυσχεραίνων; οὐχ αὐτός σου φροντίζει ἐν πᾶσι; μὴ παρὲξ αὐτοῦ ζῇς; ἀνεξικάκει οὖν καὶ παρακάλει αὐτὸν, παρασχεῖν σοι συμφέροντα· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα αὐτοῦ· κάθου μετὰ μακροθυμίας, φάγε ἀγάπην.

234 5. Εἶπε ὁ γέρων· φύσει ἐάν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ἀγωνιστὴς, ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς παρ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἔχῃ προσπάθειαν ὕλης σωματικῆς ἕως μικρᾶς ῥαφίδος· δύναται γὰρ ἐμποδίσαι αὐτοῦ τὸν λογισμὸν ἐκ τῆς ἀδολεσχίας τοῦ ἱμέρου καὶ τοῦ πένθους.

A sita perfectio. Respondens senex. Nisi, inquit, acquisierit homo humilitatem magnam, quam non solum corde teneat, sed et corpore praeferat; in nulla re se ipsum aestimans, sed potius in humilitate sua se infra omnem creaturam ponens; non iudicando unquam omnino quemquam, nisi se solum; sufferendo contumeliam, eiiciendo ex corde suo omnem malitiam; vim sibi faciendo ad hoc, ut sit longanimis, benignius, fratrum amator, sobrius, continens; scriptum est enim: *Vim sibi facientium est regnum coelorum*, recta tantum videndo, lingua custodiendo, avertendisque auribus ab omni auditione vana et noxia; manus tenendo, ne quidquam nisi iustum operentur; cor mundum coram Deo servando, corpusque impollutum; habendo quotidie
B prae oculis mortis memoriam; abnegando intus in spiritu iram et malitiam, exterius autem materiam et res sensibiles, cognatos quoque secundum carnem simulque voluptates; renuntiando item diabolo et cunctis operibus eius; ad haec indesinenter orando, et in omni tempore et loco et negotio et opere adstando Deo, praesentemque sentiendo ac venerando eum: nisi quis, inquam, haec omnia fecerit, perfectus esse non potest.

2. Frater interrogans senem: Abba, inquit, qui fit, ut, cum ego in cellula mea faciam cuncta quae decent, tamen non inveniam consolationem a Deo? Ait illi senex: Hoc tibi contingit eo, quod vanis cum otioso confabulationibus indulges; et quia omnino vis potiri optato voluntatem tuam. Respon-
C det frater seni: Quid igitur facere me iubes, pater? Respondet senex: Vade, ini familiaritatem cum viro timente Deum, et humilia te ipsum coram eo, et renuncia voluntati tuae: et tunc invenies consolationem a Deo.

3. Dixit senex: Qui ingreditur seplasiam, etsi nihil emat, omnino tamen fruitur odore. Sic qui conversatur cum patribus, siquidem velit recte agere, viam ei ostendunt humiliationis; et eorum exempla verbaque instar illi muri sunt ad arcendasi daemonum incursiones.

4. Dixit senex: Si te infirmitas occupet corporis, ne demittas animum. Si enim velit Dominus tuus morbo te corporeo affligi, tu quis es, qui aegre ferre audeas? Nonne ipsi tui curam in
D omnibus gerit? An sine ipso vel potes vivere? Patienter ergo tolera, et ora eum, ut tibi quae expediunt praebeat. Haec enim est voluntas eius. Sede cum longanimitate, comede charitatem.

5. Dixit senex: Si natura homo certator est, exigit ab eo Deus, ne affectu nimio inhaereat materiae corporae cuiquam, usque ad minutam acum; ea enim potest impedire mentem eius per praestigias desiderii et moeroris.

VARIAE LECTIONES.

[1] Corr., pro ἐστι. Ed. ἐπί.

NOTAE.

(a) Matth. xi, 12.

6. Dixit senex: Oratio et sensus sobrii et corporis vexatio maiori cum diligentia Deo oblata, instruunt potestate in passiones. A

7. Interrogatus est senex: Quid est, vivere hominem tanquam hospitem et peregrinum? Et respondit: Dic tibi, Non habeo hic negotium. Haec itera omni tempore et in omni loco et operatione: tunc eris vere in statu advenae et peregrini.

8. Dixit senex: Vita sancta sine doctrina plura bona efficit, quam doctrina sine vita. Nam sanctus indoctus vel tacens prodest; doctus vero sine sanctitate, etiam solum cogitans, obturbat. Doctrina autem sana et vita sancta si in unum concurrant, philosophiae totius veram et plenam speciem absolvunt. B

9. Dixit senex: Ne ambias, caput fieri congregationis fratrum, ne forte imponas collo tuo alienorum onera peccatorum.

10. Dixit senex; Vim sibi facere in orando, et in oratione persistere, gignit orare cum gaudio et cum quiete. Vim enim sibi facere boni propositi est: orare autem cum quiete munus est gratiae.

6. Εἶπε γέρων· προσευχὴ καὶ λογισμοὶ νήφοντες καὶ σώματος ὑποπιασμὸς, διὰ πλείονος ἐπιμελείας προσφερόμενα, τὸ κατὰ τῶν παθῶν ἀναδύονται κράτος.

7. Ἠρωτήθη ὁ γέρων· τί ἐστι ξενιτεία; καὶ εἶπε· [εἰπὲ[2]] οὐκ ἔχω πρᾶγμα· καὶ τοῦτο ποίει ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ πράγματι· καὶ αὕτη ἐστὶ ἡ ἀληθὴς ξενιτεία.

8. Εἶπε ὁ γέρων· ὅτι βίος ἄνευ λόγου πλεῖον ἐνεργεῖν **235** πέφυκεν ἢ λόγος ἄνευ βίου· ὁ μὲν γὰρ σιγῶν ὠφελεῖ· ὁ δὲ καὶ νοῶν ἐνοχλεῖ· εἰ δὲ καὶ λόγος καὶ βίος συνδραμοῦνται εἰς ἓν, φιλοσοφίας ἁπάσης ἀποτελοῦσιν ἄγαλμα.

9. Εἶπε γέρων· μὴ σπεύσῃς κεφαλεῦσαι ἀδελφότητα· ἵνα μὴ ἐπιθήσῃς ἀλλοτρίους φόρτους ἁμαρτημάτων ἐπὶ σῷ τραχήλῳ.

10. Εἶπε ὁ γέρων· τὸ μετὰ βίας προσεύξασθαι καὶ ὑπομένειν τίκτει τὸ μετὰ χαρᾶς καὶ μετὰ ἀναπαύσεως προσεύξασθαι· καὶ τὸ μὲν μετὰ βίας, τῆς προαιρέσεως, τὸ δὲ μετὰ ἀναπαύσεως, τῆς χάριτος.

VARIAE LECTIONES.

[2] εἰπὲ om. Ed., addidi ex coni.

III.

APOPHTHEGMATA SANCTI MACARII AEGYPTII

A JO. BAPT. COTELERIO EDITA

« Sanctorum senum Apophthegmata » s. v. *Macarius Aegyptius* apud Jo. Bapt. Cotelerium, Eccl. Graec. Mon. T. I, p. 524 sqq.

—

De Macario abbate Aegpytio.

1. Narravit de se ipso Macarius abbas dixitque: Quando eram iuvenis, et in cellula sedebam in Aegypto, apprehenderunt me ac fecerunt clericum in vico; sed nolens acquiescere fugi ad alium locum. Et venit ad me saecularis vir pius, qui accipiebat quod manibus operabar, et ministrabat mihi. Contigit autem per tentationem, ut quaedam virgo lapsa sit in stuprum. Ea cum uterum gereret, interrogabatur, quis esset auctor criminis? Respondit anachoretam esse. Unde egressi comprehenderunt me adduxeruntque ad vicum; atque appenderunt collo fuligine infectas ollas cum ansis vasorum,

C Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.

1. Διηγήσατο περὶ ἑαυτοῦ ὁ ἀββᾶς Μακάριος, λέγων· ὅτε ἤμην, νεώτερος με καὶ ἐκαθήμην εἰς κελλίον εἰς Αἴγυπτον, ἐκράτησάν με καὶ ἐποίησαν **236** κληρικὸν εἰς τὴν κώμην· καὶ μὴ θέλων καταδέξασθαι, ἔφυγον εἰς ἕτερον τόπον· καὶ ἦλθε πρός με εὐλαβὴς κοσμικὸς, καὶ ἐλάμβανε τὸ ἐργόχειρόν μου, καὶ διηκόνει μοι· συνέβη δὲ ἀπὸ πειρασμοῦ [3] παρθένον τινὰ εἰς τὴν κώμην ἐκπεσεῖν· καὶ λαβοῦσα κατὰ γαστρὸς ἠρωτᾶτο τίς εἴη ὁ τοῦτο πεποιηκώς; ἡ δὲ ἔλεγεν· ὁ ἀναχωρητής· καὶ ἐξελθόντες συνέλαβόν με [4] εἰς τὴν κώμην, καὶ ἐκρέμασαν ἐν τῷ τραχήλῳ μου ἠσβολωμένας χύτρας καὶ ὠτία κούφων (a) καὶ περι-

VARIAE LECTIONES.

[3] Al. *inser.* διαβολικοῦ. [4] Al. οἱ τῆς κώμης.

NOTAE.

(a) Κούφων, vox graeco-barbara, ex graeca κῦφος, ni fallor. Praeter grammaticos, Orientalium Synodica ad Theophilum imperatorem, in Originibus CP. Combefisii p. 131: περικλείει ἑαυτὸν ἐν τοῖς τοῦ Δαγιστέως μεγάλου λουτροῦ τῶν καμίνων κούφοις. *In Dagistei magni balnei caminorum cupis sese includit.* COTELER.

περιεκόμπευσάν με ἐν τῇ κώμῃ κατὰ ἄμφοδον (*a*), τύπτοντές με καὶ λέγοντες· οὗτος ὁ μοναχὸς ἔφθειρεν ἡμῶν τὴν παρθένον, λάβετε αὐτὸν, λάβετε. καὶ ἔτυψάν με παρὰ μικρὸν τοῦ ἀποθανεῖν. ἐλθὼν δέ τις τῶν γερόντων εἶπεν· ἕως πότε τύπτετε τὸν ξένον μοναχόν; ὁ δὲ διακονῶν μοι ἠκολούθει ὀπίσω μου αἰδούμενος· ἦσαν γὰρ ὑβρίζοντες αὐτὸν πολλὰ καὶ λέγοντες· ἰδοὺ ὁ ἀναχωρητὴς, ὃν [5] σὺ ἐμαρτύρεις, τί ἐποίησε; καὶ λέγουσιν οἱ γονεῖς αὐτῆς· **237** οὐκ ἀπολύομεν αὐτὸν, ἕως δῷ ἐγγυητὴν τοῦ τρέφειν αὐτήν. καὶ εἶπον τῷ διακονητῇ μου· καὶ ἐνηγγυήσατό με. καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ κελλίον μου, ἔδωκα αὐτῷ ὅσα εἶχον σπυρίδια, λέγων· πώλησον καὶ δὸς τῇ γυναικί μου φαγεῖν. καὶ ἔλεγον τῷ λογισμῷ μου· Μακάριε, ἰδοὺ εὗρες ἑαυτῷ γυναῖκα· χρὴ ἐργάζεσθαι μικρὸν περισσὸν [6], ἵνα τρέφῃς αὐτήν· καὶ εἰργαζόμην νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ἔπεμπον αὐτῇ. καὶ ὅτε ἦλθεν ὁ καιρὸς τῇ ἀθλίᾳ τεκεῖν, ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας βασανιζομένη, καὶ οὐκ ἔτικτε. καὶ λέγουσιν αὐτῇ· τί ἐστι τοῦτο; ἡ δὲ εἶπεν· ἐγὼ οἶδα· ὅτι τὸν ἀναχωρητὴν ἐσυκοφάντησα, καὶ ψευσαμένη ᾐτιασάμην· καὶ οὗτος οὐκ ἔχει πρᾶγμα, ἀλλ' ὁ δεῖνα ὁ νεώτερος. καὶ ἐλθὼν ὁ διακονῶν μοι χαίρων ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη τεκεῖν ἡ παρθένος ἐκείνη, ἕως οὗ ὡμολόγησε λέγουσα, ὅτι οὐκ ἔχει πρᾶγμα ὁ ἀναχωρητὴς, ἀλλ' ἐψευσάμην κατ' αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ κώμη θέλει ἐλθεῖν **238** ὧδε μετὰ δόξης, καὶ μετανοῆσαί σοι. ἐγὼ δὲ ἀκούσας ταῦτα, ἵνα μὴ θλίψωσί με οἱ ἄνθρωποι, ἀνέστην καὶ ἔφυγον ὧδε εἰς Σκῆτιν. αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἦλθον ὧδε (*b*).

2. Ἦλθέ ποτε Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος ἀπὸ Σκήτεως εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας, εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ· καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες· εἰπὲ ῥῆμα τοῖς ἀδελφοῖς, πάτερ. ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ οὔπω γέγονα μοναχός, ἀλλ' εἶδον μοναχούς· καθημένῳ γάρ μοί ποτε ἐν τῷ κελλίῳ εἰς Σκῆτιν, ὤχλησάν μοι οἱ λογισμοὶ λέγοντες· ἄπελθε εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἴδε τί βλέπεις ἐκεῖ· ἔμεινα δὲ πολεμῶν τῷ λογισμῷ πέντε ἔτη, λέγων, μήπως ἀπὸ δαιμόνων ἐστίν. καὶ ὡς ἐπέμενεν ὁ λογισμὸς, ἀπῆλθον εἰς τὴν ἔρημον· καὶ εὗρον ἐκεῖ λίμνην ὑδάτων, καὶ νῆσον ἐν μέσῳ αὐτῆς· καὶ ἦλθον τὰ κτήνη τῆς ἐρήμου πιεῖν ἐξ αὐτῆς· καὶ εἶδον ἐν μέσῳ αὐτῶν δύο ἀνθρώπους γυμνούς· καὶ ἐδειλίασε τὸ σῶμά μου· **239** ἐνόμισα γὰρ ὅτι πνεύματά εἰσιν. αὐτοὶ δέ με ὡς εἶδον δειλιῶντα, ἐλάλησαν πρός με· μὴ φοβοῦ· καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποί ἐσμεν. καὶ εἶπον αὐτοῖς· πόθεν ἐστέ, καὶ πῶς ἤλθετε εἰς τὴν ἔρημον ταύτην; καὶ εἶπον· ἀπὸ κοινοβίου ἐσμέν· καὶ γέγονεν ἡμῖν συμφωνία, καὶ ἐξήλθομεν ὧδε· ἰδοὺ τεσσαράκοντα ἔτη. καὶ ὁ μὲν [7] εἰς Αἰγύπτιος, ὁ δὲ ἕτερος Λιβυκός

A et circumduxerunt me in vico per compita, verberantes ac dicentes: Iste monachus vitiavit nostram virginem; capite eum, capite. Et percusserunt me paene ad mortem. Accedens vero aliquis senum dixit: Quousque caeditis monachum istum peregrinum? Qui autem mihi ministrabat, sequebatur post me, pudore suffusus. Multis quippe contumeliis eum affecerant dicentes: Ecce anachoreta, cui tu testimonium perhibebas, quid fecit? Et aiunt parentes puellae: Non dimittemus eum, donec fideiussorem dederit, quod aliturus sit eam. Itaque significavi ministro illi meo, et spopondit pro me. Tum abiens in cellulam meam, dedi ei quas habui sportulas, dicens: Vende et affer cibum uxori meae. Et apud me: Macari, inquam, ecce tibi invenisti B uxorem; oportet, ut paulo amplius labores, quo nutrias eam. Et operabar noctu ac interdiu, mittebamque ei. Porro cum advenit tempus miserae, ut pareret, ad multos dies in cruciatibus permansit, nec pariebat. Percontantur, quid hoc esset? Illa respondit: Ego scio; quoniam anachoretam calumniata sum, mendaxque accusavi; neque enim hic in culpa est, sed ille iuvenis. Tunc qui ministrabat mihi, laetus adveniens nunciavit: Virgo illa non potuit parere, donec ita confiteretur dicens: Non in culpa est anachoreta, sed mentita sum adversus eum; et ecce totus vicus huc accedere vult cum honore, ut veniam a te supplex postulet. His ego auditis, ne mihi molestiam parerent homines, surrexi, atque huc in Scetim fugi. C En principium causamque mei huc adventus.

2. Macarius Aegyptius aliquando e Sceti venit ad montem Nitriae in oblatione Pambo abbatis. Et dicunt ei senes: Sermonem profer fratribus, pater. Tum ille infit: Ego nondum factus sum monachus, sed vidi monachos. Sedenti enim mihi aliquando in cellula apud Scetim molestae erant cogitationes, quibus iubebar proficisci in solitudinem, et videre, quid illic oculis meis occurreret. Perstiti autem quinque annis, pugnans adversus cogitationem ac dicens: Ne forte a daemonibus sit. Cum vero perseveraret cogitatio, abii in eremum. Atque illic inveni stagnum cum insula in medio eius, et ad illud veniebant bestiae eremi, ut biberent. Quas inter conspexi duos homines nudos, et contremuit corpus meum; D existimavi enim esse spiritus. Ipsi vero postquam me viderunt trementem, ita locuti sunt mihi: Noli timere; etiam nos homines sumus. Et dixi iis: Unde estis, et quomodo venistis in solitudinem hanc? Responderunt: E coenobio sumus, atque ex mutuo consensu egressi venimus huc, ecce quadraginta ab-

VARIÆ LECTIONES

[5] Al. ᾧ. [6] Al. περισσῶς. [7] Al. ἔχομεν.

NOTÆ.

(*a*) Περιεκόμπευσάν με ἐν τῇ κώμῃ κατ' ἄμφοδον. Minima mutatione corrigi debet Pelagii versio: *miserunt me circiturum in vico illo*, scribendo *circiturum*. Ed. Lugd., *circuire*. An ? *circitare* COTELER.

(*b*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 99; lib. V libell. 15, 25.

hinc anni praeterierunt. Atque unus e nobis Aegyptius est, alter Libycus. Ipsi quoque interrogaverunt me et dixerunt : Quomodo se habet mundus ? Venitne aqua in tempore suo ? Mundus obtinetne abundantiam solitam ? Respondi : Etiam. Vicissim ego percontatus sum : Quanam ratione fieri potero monachus ? Aiunt mihi : Nisi quis renunciaverit omnibus mundi rebus, non potest fieri monachus. Excepi : Ego infirmus sum, nec possum sicuti vos. Exceperunt etiam illi : Si non potes, quemadmodum nos, sede in cellula tua, et peccata tua defle. Quaesivi ab eis : Quando hiems est, nonne algetis ? quando aestus est, nonne uritur corpus vestrum ? Responderunt : Deus erga nos hac usus est dispensatione : neque hieme rigemus, neque aestate nos aestus laedit. Propterea dixi vobis, me nondum esse monachum, sed vidisse monachos. Ignoscite mihi, fratres.

3. Macarius abbas cum in omnimoda solitudine habitaret : solus autem illic anachoreticam vitam ducebat ; infra vero alia erat eremus, in qua plures fratres degebant : ista igitur in solitudine aliquando per viam circumspiciens senex, vidit satanam venientem in figura hominis, ut locum, in quo erat, transiret : apparebat autem quasi tunicam gestans lineam perforatam, a cuius foraminibus pendebant parvae lecythi. Dicit ei senex magnus : Quo vadis ? Respondit : Proficiscor ad fratres, ut iis suggeram. Tum senex : Et quare tibi ampullae hae ? Ille : Affero fratribus condimenta. Senex : Et haec omnia ? Excepit : Etiam ; si cui unum non placuerit, aliud porrigo : si neque hoc, do aliud ; omnino autem ex illis saltem unum placebit ei. Quae cum dixisset, abiit. At senex remansit, observans vias, donec reverteretur. Utque conspexit illum senex, ait : Salvus sis. Ille respondit : Quomodo contingere mihi poterit, ut salvus sim ? Senex : Quare ? Ille : Quia, inquit, cuncti mihi fuerunt immites, nec ullus mihi favet. Ad eum senex : Nullusne ergo illic tibi amicus ? Ille respondit : Nae, unum ibi monachum amicum habeo, qui vel ipse mihi obtemperat, et cum me conspicit, aurae instar vertitur. Tum senex . Quomodo vocatur frater ? Ille ait : Theopemptus. Quo dicto discessit. Atque surgens Macarius abbas perrexit ad inferiorem eremum. Quod cum comperissent fratres, sumptis ra-

A ὑπάρχει · καὶ ἐπηρώτησάν με καὶ αὐτοὶ λέγοντες · πῶς ὁ κόσμος ; καὶ εἰ ἔρχεται τὸ ὕδωρ κατὰ καιρὸν αὐτοῦ, καὶ εἰ ἔχει ὁ κόσμος τὴν εὐθηνίαν αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτοῖς · ναί. κἀγὼ αὐτοὺς ἠρώτησα · πῶς δύναμαι γενέσθαι μοναχός ; καὶ λέγουσί μοι · ἐὰν μὴ ἀποτάξηταί τις πᾶσι τοῖς τοῦ κόσμου, οὐ δύναται γενέσθαι μοναχός · καὶ εἶπον αὐτοῖς · ἐγὼ ἀσθενής εἰμι καὶ οὐ δύναμαι ὡς ὑμεῖς · καὶ εἶπόν μοι καὶ αὐτοί · καὶ ἐὰν οὐ δύνασαι ὡς ἡμεῖς, κάθου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαῦσον τὰς ἁμαρτίας σου · καὶ ἠρώτησα αὐτοὺς · ὅταν γίνηται χειμών, οὐ ῥιγᾶτε ; καὶ ὅταν γίνηται **240** καῦμα, οὐ καίεται τὰ σώματα ὑμῶν ; οἱ δὲ εἶπον · ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἡμῖν τὴν οἰκονομίαν ταύτην · καὶ οὔτε τῷ χειμῶνι ῥιγῶμεν, οὔτε τῷ θέρει τὸ καῦμα ἡμᾶς ἀδικεῖ · διὰ τοῦτο εἶπον ὑμῖν, ὅτι οὔπω γέγονα μονα-
B χός, ἀλλ' εἶδον μοναχούς · συγχωρήσατέ μοι, ἀδελφοί (*a*).

3. Ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὅτε ᾤκει ἐν τῇ πανερήμῳ · ἦν δὲ μόνος ἐν αὐτῇ ἀναχωρῶν, παρακάτω δὲ ἄλλη ἔρημος ἦν πλειόνων ἀδελφῶν · παρετήρει δὲ ὁ γέρων τὴν ὁδόν, καὶ ὁρᾷ τὸν σατανᾶν, ἀνερχόμενον ἐν σχήματι ἀνθρώπου, παρελθεῖν δι' αὐτοῦ · ἐφαίνετο δὲ ὡς στιχάριον φορῶν λινοῦν τρωγλωτόν · καὶ κατὰ τρυμαλιὰν ἐκρέματο ληκύθιον [8] · καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων ὁ μέγας · ποῦ πορεύῃ ; καὶ εἶπεν οὕτῳ · ἀπέρχομαι ὑπομνῆσαι τοὺς ἀδελφοὺς (*b*) · ὁ δὲ γέρων εἶπε · καὶ ἵνα τί σοι τὰ ληκύθια [9] ταῦτα ; καὶ εἶπε · γεύματα ἀποφέρω τοῖς ἀδελφοῖς · ὁ δὲ γέρων εἶπε · καὶ ταῦτα ὅλα ; ἀπεκρίθη · ναί · **241** ἐὰν μὴ τὸ ἓν αρέσῃ τινί,
C φέρω ἄλλο · ἐὰν δὲ μηδὲ τοῦτο, διδῶ ἄλλο · πάντως δὲ ἐξ αὐτῶν κἂν ἓν ἀρέσει αὐτῷ · Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθεν · ὁ δὲ γέρων ἔμεινε παρατηρούμενος τὰς ὁδοὺς ἕως πάλιν ἐκεῖνος ἐπανῆλθε · καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν ὁ γέρων, λέγει αὐτῷ · σωθείης · ὁ δὲ ἀπεκρίθη · ποῦ ἔνι μοι σωθῆναι ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · διὰ τί ; ὁ δὲ λεγει · ὅτι πάντες ἄγριοί μοι ἐγένοντο (*c*), καὶ οὐδείς μου ἀνέχεται [10] · λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · οὐδένα οὖν φίλον ἔχεις ἐκεῖ ; ὁ δὲ ἀπεκρίθη · ναί, ἕνα μοναχὸν [11] ἔχω ἐκεῖ φίλον [12], καὶ κἂν αὐτός μοι πείθεται · καὶ ὅτε ὁρᾷ με, στρέφεται ὡς ἀνέμη [13] · λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · καὶ τίς καλεῖται ὁ ἀδελφός ; ὁ δὲ λέγει · Θεόπεμπτος · εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν, καὶ ἀναστὰς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ἀπέρχεται ἐπὶ τὴν παρακάτω ἔρημον, καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοί, λαβόντες βαΐα ἐξῆλθον εἰς
D ἀπάντησιν αὐτοῦ (*d*) · καὶ λοιπὸν ἕκαστος ηὐτρεπίζετο

VARIÆ LECTIONES.

[8] Corr., Coteler. ληκύνθιον. [9] Corr., Coteler. ληκύνθια. [10] Al. μοι πείθεται. [11] Al. μονον. [12] Al. ἀδελφόν. [13] Sic Coteler. pro ἄνεμος.

NOTÆ.

(*a*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 3, 4.

(*b*) Ἀπέρχομαι ὑπομνῆσαι τοὺς ἀδελφούς. In Vitis Patrum : *Vado commovere fratres*, facili lapsu vice *commonere*, quemadmodum recte in Paschasio [VV. PP. Rosw. lib. VII cap. 1, 8]. Parque erratum occurrit sub finem Apophthegmatis. Cod. Corb. *commonere* et *admonere*. COTELER.

(*c*) Πάντες ἄγριοί μοι ἐγένοντο, [et in fine] ἄγριοί εἰσιν ὅλοι, [et iterum in fine] πάντων ἀγριώτερος ἐγένετο, ex Rufini interpretatione [VV. PP. Rosw. lib. III, cap. 61] *contrarii* et *agrestes* atque *omnibus amplius asperior*. ex illa vero Paschasii [VV. PP. Rosw. lib. VII, cap. 1, 8] *contrarii, agestes, omnibus asperior*. At Pelagius [VV. PP. Rosw. lib. V libell. 18, 9] legebat ἅγιοι ac ἁγιώτερος, nam vertit : *Omnes sanctificati sunt ; toti sancti sunt ; omnibus sanctior esc factus :* minus bene. COTELER.

(*d*) Λαβόντες βαΐα ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. Ad illustrandum morem praeclarum, obviam eundi alicui honoris causa, gestando ramos palmarum aut aliarum arborum, tria deprompsi ex adversariis meis insignia testimonia. Primum petitur ex Itinerario Hierosolymitano Antonini : *Ibi venerunt mulieres in occursum nobis cum infantibus, palmas*

νομίζων, ὅτι παρ' αὐτῷ ἔμελλε καταλύειν ὁ γέρων· ὁ δὲ A **242** ἐζήτει, τίς εἴη ὁ καλούμενος Θεόπεμπτος ἐν τῷ ὄρει· καὶ εὑρὼν εἰσῆλθε εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ· ὁ δὲ Θεόπεμπτος ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων· ὡς δὲ ἤρξατο ἰδιάζειν αὐτὸν, ὁ γέρων λέγει· πῶς τὰ κατὰ σὲ, ἀδελφέ; ὁ δὲ εἶπεν· εὐχαῖς σου, καλῶς· εἶπε δὲ ὁ γέρων· μὴ πολεμοῦσί σε οἱ λογισμοί; ὁ δὲ εἶπε· τέως καλῶς εἰμι· ᾐδεῖτο γὰρ εἰπεῖν· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ἰδοὺ ποσα ἔτη ἀσκῶ, καὶ τιμῶμαι παρὰ πάντων, καὶ ἐμοὶ τῷ γέροντι ὀχλεῖ τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας. ἀπεκρίθη λέγων ὁ Θεόπεμπτος· πίστευε, ἀββᾶ, καὶ ἐμοί· ὁ δὲ γέρων προεφασίζετο καὶ ἑτέρους λογισμοὺς πολεμεῖν αὐτῷ, ἕως ποιήσει αὐτὸν ὁμολογῆσαι· εἶτα λέγει αὐτῷ· πῶς νηστεύεις; ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· τὴν ἐνάτην· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· νήστευε ἕως ὀψὲ, καὶ ἄσκει· καὶ ἀποστήθιζε τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἄλλων γραφῶν· καὶ ἐάν σοι B ἀναβῇ λογισμός, μηδέποτε πρόσχῃς κάτω ἀλλὰ πάντοτε ἄνω· καὶ εὐθέως σοι ὁ κύριος βοηθεῖ· καὶ τυπώσας ὁ γέρων τὸν ἀδελφὸν ἐξῆλθεν **243** εἰς τὴν ἰδίαν ἔρημον· καὶ παρατηρῶν πάλιν ὁρᾷ ἐκεῖνον τὸν δαίμονα, καὶ λέγει αὐτῷ. ποῦ πάλιν ἀπέρχῃ; ὁ δὲ λέγει· ὑπομνῆσαι τοὺς ἀδελφούς, καὶ ἀπῆλθεν· ὡς δὲ πάλιν ἐπανῆλθε, λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος· πῶς οἱ ἀδελφοί; ὁ δὲ λέγει· κακῶς· ὁ δὲ γέρων λέγει· διὰ τί; ὁ δὲ εἶπεν· ἄγριοί εἰσιν ὅλοι· καὶ τὸ μεῖζον κακόν, ὅτι καὶ ὃν εἶχον φίλον ὑπακούοντά μοι, καὶ αὐτὸς οὐκ οἶδα πόθεν διεστράφη, καὶ οὐδὲ αὐτός μοι πείθεται, ἀλλὰ πάντων ἀγριώτερος ἐγένετο· καὶ ὤμοσα μηκέτι τὰ ἐκεῖ πατῆσαι, εἰ μὴ μετὰ χρόνον· καὶ οὕτως εἰπὼν ἀπῆλθεν ἐάσας τὸν γέροντα· καὶ ὁ ἅγιος εἰσῆλθε εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ (*a*).

mis palmarum ei obviam prodierunt. Ceterum unusquisque eorum praeparabat se, putans, quod apud ipsum diversaturus esset senex. At ille requisivit, quisnam in monte Theopemptus appellaretur. Quo invento intravit in cellulam eius, Theopemptus autem suscepit eum laetus. Utque coepit solum secum habere eum, senex: Quomodo, inquit, se res tuae habent, frater? Is dicit: Recte, precibus tuis. Et senex: Num impugnant te cogitationes? Ille: Interim mihi bene est. Pudebat enim eum edicere. Ait illi senex: Ecce a quot annis vitam asceticam duco, et honore afficior ab omnibus, attamen me senem spiritus fornicationis divexat. Theopemptus excepit: Crede, abba, etiam me. Senex vero simulabat, ab aliis etiam cogitationibus impugnari se, donec eum ad confessionem adduceret. Deinde: Quomodo, inquit, ieiunas? Respondet: ad horam nonam. Tum senex; Ieiuna usque ad vesperam et exerce te; meditare ac recita memoriter ex Evangelio ceterisque Scripturis; cumque te subierit cogitatio, nunquam deorsum spectes, sed sursum semper; statimque tibi Dominus praebebit auxilium. Et senex, postquam fratrem informavit, reversus est ad solitudinem suam. Ubi observans iterum videt llum daemonem, cui ait: Quo iterum pergis? Is: Fratres, inquit, instigatum; atque abiit. Ut vero rursus transiit, sanctus sciscitatus est ex eo, quo modo se haberent fratres. Respondit: Male. Et senex: Cur? Daemon: Cuncti, inquit, feroces sunt, et quod peius est, ille quem habebam amicum et obsequentem mihi, ipse etiam, unde nescio, conversus est, nec amplius a me persuadetur, sed cunctis ferocior evasit: unde iuravi, me amplius ea loca non calcaturum, nisi post tempus. Atque haec cum dixisset, discessit, senem relinquens. Tunc sanctus intravit in cellulam suam.

4. Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ μέγας τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ εἰς τὸ ὄρος, καὶ κρούσαντος αὐτοῦ τὴν θύραν ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· **244** σὺ τίς εἶ; ὁ δὲ ἔφη· ἐγώ εἰμι Μακάριος· καὶ κλείσας τὴν θύραν εἰσῆλθε καὶ ἀφῆκεν αὐτόν· καὶ ἰδὼν τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ ἤνοιξεν αὐτῷ. καὶ χαριεντιζόμενος μετ' αὐτοῦ ἔλεγεν· ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπεθύμουν σε ἰδεῖν, ἀκούων τὰ περὶ σοῦ· και φιλοξενήσας αὐτὸν ἀνέπαυσεν· ἦν γὰρ ἀπὸ καμάτου πολλοῦ· ὀψίας δὲ γενομένης ἔβρεξεν ἑαυτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος θαλλία· καὶ λέγει

4. Macarius magnus abbas venit ad Antonium abbatem in montem; cumque pulsasset ostium, is egressus est petiitque: Tu quies? Respondit: Ego sum Macarius. Et ille ostio clauso intravit, relinquens eum. Sed postquam cognovit patientiam eius, aperuit. Atque cum eo urbane agens dixit: A multo tempore desiderabam te videre, audita tui fama. Et hospitaliter susceptum refecit; erat enim e multo labore fessus. Vespere autem facto Antonius abbas sibi madefecit ramos palmarum. Et ait

NOTAE.

in manibus tenentes, et ampullas cum rosaceo oleo: et prostratae pedibus nostris plantas nostras ungebant, cantabantque lingua Aegyptiaca psallentes antiphonam: Benedicti vos a Domino, benedictusque adventus vester, Osanna in excelsis. Secundum habetur in vita S. Fulgentii cap. 29: *Per omnes prolixi itineris vias gaudia majora reperiens, in occursum suum populis undique tendentibus cum lucernis et lampadibus et arborum frondibus.* Tertium continetur in notis Jacobi Sirmondi ad tomum tertium Conciliorum Galliae, ex narratione clericorum Remensium de Ebbone: *Receptus est ab episcopis suffraganeis suis Rothado episcopo, Simeone episcopo, Lupo episcopo, una cum legatis omnium aliorum episcoporum Remensis dioecesis, qui variis detenti infirmitatibus illuc corporali praesentia occurrere non valentes, suam tamen* D *per ecclesiasticos legatos et excusatorias literas illi exhibuerunt praesentiam. Insuper etiam a canonicis et monachis atque corregionalibus presbyteris totius dioecesis atque infinita multitudine utriusque sexus. Qui omnes cum ramis palmarum et cereis ardentibus, laudesque Deo intimis cordibus et excelsissimis vocibus proclamantes, longe ei ab ecclesia obviaverunt, et usque ad ecclesiam indesinenter psallentes eum perduxerunt.* Notissimum est Christi Domini exemplum Joh. XII, 13. Sed et ad exsequias cum palmis prodibant, ut videre est apud Ammonium monachum de Patribus Sinaitis et Rhaithensibus p. 106. 128. 129, et in Historia Lausiaca cap. 39. Mitto multas alias consimiles consuetudines. COTELER.

(*a*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III, cap. 61; lib. V libell. 18, 8, lib. VII cap. 1, 8. Dorothei Doctr. 5.

ei Macarius abbas : Jube, ut et ego mihi intinguam. Ille : Intingue, inquit. Confectoque magno fasciculo intinxit. Igitur sedentes a vespera, collocuti de animarum salute, plectebant : plecta autem per fenestram descendebat in speluncam. Et mane ingrediens beatus Antonius, vidit plectae Macarii abbatis copiam et : Multa, inquit, virtus e manibus istis egreditur.

5. Macarius abbas praedixit fratribus de vastatione Sceteos : Quando spectaveritis cellulam aedificatam iuxta paludem, scitote, quod prope sit Sceteos desolatio : quando videritis arbores, ad fores est : cum autem pueros conspexeritis, tollite melotes vestras atque discedite.

6. Dixit iterum, volens fratres consolari : Venit huc cum matre sua puer, qui a daemonio vexabatur, et dicebat matri : Surge, anus, abeamus hinc. Illa vero : Non possum, inquit, pedibus incedere. Tum puer ad eam : Ego te portabo. Et admiratus sum daemonis nequitiam, quomodo eos hinc fugare vellet.

7. Sisoes abbas retulit : Quando eram in Sceti cum Macario, ascendimus septem nomina, ut cum eo meteremus. Et ecce, vidua quaedam pone nos spicas colligebat, nec cessabat plorare. Vocavit ergo senex dominum praedii, cui : Quid, inquit, habet anus haec, quod semper plorat ? Respondit : Quia ejus vir, alicuius depositum dum servat, subito mortuus est, nec enunciavit, ubi posuerit illud, vultque dominus depositi eam et liberos eius sibi in servos vindicare. Tum senex : Dic ei, inquit, ut veniat ad nos, ubi ob aestum conquiescimus. Cumque venisset mulier, ait illi senex : Ut quid semper ita ploras ? Respondit : Maritus meus accepto deposito migravit e vita, nec significavit moriens, ubi illud posuerit. Tunc senex : Veni, inquit, ostende mihi, ubi sepelieris eum. Itaque ductis secum fratribus cum ea egressus est. Ut pervenerunt ad locum, dixit senex mulieri : Recede in domum tuam. Et postquam precati fuissent, voca-

A αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος · κέλευσον, ἵνα κἀγὼ βρέξω ἐμαυτῷ · ὁ δὲ εἶπε βρέξον. καὶ ποιήσας δεσμὸν μέγαν ἔβρεξε · καὶ καθήμενοι ἀπὸ ὀψὲ λαλοῦντες περὶ σωτηρίας ψυχῶν ἔπλεκον · καὶ ἡ σειρὰ διὰ τῆς θυρίδος εἰς τὸ σπήλαιον κατέβαινε · καὶ εἰσελθὼν πρωῒ ὁ μακάριος Ἀντώνιος εἶδε τὸ πλῆθος τῆς σειρᾶς τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, καὶ ἔλεγε · πολλὴ δύναμις ἐκ τῶν χειρῶν τούτων ἐξέρχεται (*a*).

5. Ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Σκήτεως τοῖς ἀδελφοῖς · ὅταν ἴδητε κελλίον οἰκοδομούμενον **245** ἐγγὺς τοῦ ἕλους, μάθετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς · ὅταν ἴδητε δένδρα, ἐπὶ θυρῶν ἐστιν · ὅταν δὲ ἴδητε παιδία, ἄρατε τὰ μηλωτάρια ὑμῶν, καὶ ἀναχωρήσατε (*b*).

6. Ἔλεγε πάλιν, παρηγορῆσαι θέλων τοὺς ἀδελ-
B φοὺς · ἦλθεν ὧδε παιδίον δαιμονιζόμενον μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε τῇ μητρὶ αὐτοῦ · ἔγειρε, γραῖα [14], ἄγωμεν ἔνθεν · ἡ δὲ εἶπεν · οὐ δύναμαι πεζεῦσαι. καὶ εἶπεν αὐτῇ τὸ παιδίον · ἐγώ σε βαστάζω. καὶ ἐθαύμασα τὴν πανηρίαν [15] τοῦ δαίμονος, πῶς ἠθέλησεν αὐτοὺς φυγαδεῦσαι (*c*).

7. Ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Σισόης · ὅτε ἤμην εἰς Σκῆτιν μετὰ τοῦ Μακαρίου, ἀνέβημεν θερίσαι μετ' αὐτοῦ ἑπτὰ ὀνόματα (*d*) · καὶ ἰδοὺ μία χήρα καλαμωμένη ἦν ὀπίσω ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐπαύετο κλαίουσα · ἐφώνησεν οὖν ὁ γέρων τὸν κύριον τοῦ χωρίου καὶ εἶπεν αὐτῷ · τί ἔχει ἡ γραῦς αὕτη, ὅτι πάντοτε κλαίει ; λέγει αὐτῷ · ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς εἶχε παραθήκην τινός, καὶ **246** ἀπέθανεν ἄφνω, καὶ οὐκ εἶπε ποῦ ἔθηκεν αὐτήν · καὶ θέλει ὁ κύριος τῆς παραθήκης λαβεῖν αὐτὴν καὶ τὰ
C τέκνα αὐτῆς εἰς δούλους · λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · εἰπὲ αὐτῇ, ἵνα ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς, ὅπου ἀναπαυόμεθα τὸ καυμα · καὶ ἐλθούσης τῆς γυναικὸς εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρων · τί πάντα [16] οὕτως κλαίεις ; καὶ εἶπεν · ὁ ἀνήρ μου ἀπέθανε λαβὼν παραθήκην τινός, καὶ οὐκ εἶπεν ἀποθνήσκων, ποῦ ἔθηκεν αὐτήν · καὶ εἶπεν ὁ γέρων πρὸς αὐτήν · δεῦρο, δεῖξόν μοι ποῦ ἔθηκας αὐτόν · καὶ λαβὼν τοὺς ἀδελφοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, ἐξῆλθε σὺν αὐτῇ · καὶ ἐλθόντων ἐπὶ τὸν τόπον, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρων · ἀναχώρησον εἰς τὸν οἶκόν σου · καὶ προσευξαμένων αὐτῶν, ἐφώ-

VARIAE LECTIONES.

[14] γραῖα om. al. [15] Al. πανουργίαν. [16] Al. πάντοτε.

NOTAE.

(*a*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 7, 9.

(*b*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 18, 11.

(*c*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 18, 10.

(*d*) Ἑπτὰ ὀνόματα, ad verbum Joannes interpres [VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 2, 8] *septem nomina;* ex sensu ms. Bodecense referente Bollando, et cod. Corbeiensis *septem fratres*. Nomina autem pro hominibus dici, a tot auctoribus probatum fuit, ut mirer potuisse id viros doctos ignorare. In chronico Theophanis p. 363 A. : ἀπέκτειναν τοὺς κλεισούχους ὀνόματα ξ. Joannes Moschus Λειμωναρίου cap. 135 : μοναστήριον παρθένων vel παρθενευουσῶν ὡς ὀνομάτων . τεσσαράκοντα, et cap. 143 : ἦσαν δὲ μοναχοὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ περὶ τὰ ἑβδομήκοντα ὀνόματα. Sub finem Tomi XIX Origenis in Joannem : οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀκουστέον τοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐπίτηδες τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων ὀνομάτων ἁγίων τὸ τῆς καταβολῆς. Lege ἐπίτηδες διὰ τοιαύτην ἐπίνοιαν. In Colbert. codd duobus . Ἐν τῷ ὄρει τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου ἐκαθέζοντο ἑπτὰ ὀνόματα, καὶ τῷ
D καιρῷ τῶν φοινίκων ἐφύλαττεν ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν τοῦ ἀποσοβεῖν τὰ πετεινά · ἦν δὲ ἐκεῖ γέρων · καὶ ὅτε ἐφύλαττεν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, ἔκραζεν λέγων · ὑπάγετε οἱ ἔσω πονηροὶ λογισμοί, καὶ τὰ ἔξω πετεινά. At ms. reg. 1787 : Ἔλεγον ὅτι ἐν τῷ ὁ. τ. ἀ. Ἀ. ἐκάθηντο ἑπτὰ μοναχοί, καὶ ἐν τῷ κ. τ. φ. ἐφύλασσον τοῦ σοβεῖν τὰ πετεινὰ ἐκ διαδοχῆς εἰς καθ' ἡμέραν. εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν γέρων, ὅτε ἦν ἡ ἡμέρα αὐτοῦ, καὶ ἐφύλαττεν, ἔκραζε λέγων κ. τ. λ. Hoc est Pelagio interprete [VV. PP. Rosw. lib. V libell. 11, 50 : *Dicebant senes, quia in monte abbatis Antonii sedebant septem monachi* (cod. Suession. et Fossat. *nomina*) *tempore dactylorum, et unus ex iis abigebat ab iis volucres : erat autem ibi senex, qui in die, qua eum dactylos custodire contingebat, clamabat dicens : Discedite ab intro, malae cogitationes, et de foris, aves*. Apud Georgium Alexandrinum n. 38 : λαβὼν στρατιώτας ἕως ὀνομάτων πεντακοσίων. Sed quis finis similia colligenti ? COTELER.

νησεν ὁ γέρων τὸν νεκρὸν λέγων· ὁ δεῖνα (a), ποῦ ἔθηκας τὴν ἀλλοτρίαν παραθήκην; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· εἰς τὸν οἶκόν μου κέκρυπται ὑπὸ τὸν πόδα τῆς κλίνης· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· κοιμῶ πάλιν ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως· ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοί, ἀπὸ τοῦ φόβου ἔπεσον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρων· οὐ **247** δι' ἐμὲ γέγονε τοῦτο· οὐδὲν γάρ εἰμι· ἀλλὰ διὰ τὴν χήραν καὶ τὰ ὀρφανὰ ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸ πρᾶγμα· τοῦτο δέ ἐστι τὸ μέγα, ὅτι ἀναμάρτητον θέλει ὁ Θεὸς τὴν ψυχήν, καὶ εἴ τι ἂν αἰτήσεται, λαμβάνει· ἐλθὼν δὲ ἀνήγγειλε τῇ χήρᾳ ποῦ κεῖται ἡ παραθήκη· ἡ δὲ λαβοῦσα αὐτὴν ἔδωκε τῷ κυρίῳ αὐτῆς, καὶ ἠλευθέρωσε τὰ τέκνα αὐτῆς· καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐδόξασαν τὸν Θεὸν (b).

A vit senex mortuum his verbis: Ille, ubi posuisti alienum depositum? Responsum dedit homo: Absconditum est in domo mea sub pede lecti. Senex ad ipsum: Iterum dormi usque ad resurrectionis diem. Quod conspicati fratres prae timore ceciderunt ad pedes eius. Tum iis senex ait: Non propter me id evenit; nihil quippe sum: sed propter viduam et pupillos Deus rem fecit. Hoc vero magnum est, quod Deus vult animam esse sine peccato, et quicquid petierit accipiet. Profectus igitur nuntiavit viduae, ubi iaceret depositum. Quae accipiens dedit domino, ac in libertatem asseruit liberos. Omnesque, qui miraculum audiverunt, gloriam dederunt Deo.

8. Ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Πέτρος περὶ τοῦ ἁγίου Μακαρίου, ὅτι παραγενόμενός ποτε πρός τινα ἀναχωρητήν, καὶ εὑρὼν αὐτὸν κακούμενον, ἐπυνθάνετο τί βούλοιτο τραφῆναι οὐδενὸς ὄντος ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ· καὶ φήσαντος ἐκείνου, πάστιλον, εἰς τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν οὐκ ὤκνησεν ὁ ἀνδρεῖος παραγενέσθαι καὶ δοῦναι τῷ κάμνοντι· καὶ τὸ θαυμαστὸν μηδενὶ κατάδηλον γενόμενον (c).

8. Petrus abbas narravit, beatum Macarium, B quum aliquando anachoretam quemdam invenisset aegrotantem, sciscitatum esse ex eo, quidnam cibi sumere vellet. Qui postquam pastillum petiit, virum fortem, quum nihil in cella esset, proficisci Alexandriam non piguit, ut aegro afferret; neque mira res manifesta cuiquam facta est.

9. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἐν ἀκακίᾳ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου πολιτευομένου πρὸς **248** πάντας τοὺς ἀδελφούς, ἔφησαν αὐτῷ τινες· διὰ τί οὕτως ἑαυτὸν ποιεῖς; ὁ δὲ εἶπε· δώδεκα ἔτη ἐδούλευσα τῷ κυρίῳ μου, ἵνα μοι χαρίσηται τὸ χάρισμα τοῦτο, καὶ πάντες μοι συμβουλεύετε ἀποθέσθαι αὐτό;

9. Iterum memoravit: Macario abbati prae cunctis fratribus in simplicitate conversanti quidam: Cur, inquiunt, talem te praebes? Ille respondit: Duodecim annis servivi Domino meo, ut mihi hanc largiretur gratiam, et vos omnes mihi consilium datis, ut deponam eam?

10. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι εἰ εὐκαίρησε μετὰ ἀδελφῶν, ἐτίθει ἑαυτῷ ὅρον· ὅτι ἐὰν εὑρεθῇ οἶνος, διὰ τοὺς ἀδελφοὺς πίνε, καὶ ἀντὶ ἑνὸς ποτηρίου οἴνου μίαν ἡμέραν μὴ πίῃς ὕδωρ· οἱ οὖν ἀδελφοὶ χάριν ἀναπαύσεως ἐδίδουν αὐτῷ· ὁ δὲ γέρων μετὰ χαρᾶς ἐλάμβανεν, ἵνα ἑαυτὸν βασανίσῃ· ὁ δὲ μαθητής, εἰδὼς τὸ πρᾶγμα, ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς· διὰ τὸν κύριον, μὴ δῶτε αὐτῷ· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ κελλίον μέλλει ἑαυτὸν δαμάζειν· καὶ μαθόντες οἱ ἀδελφοὶ οὐκ ἔτι αὐτῷ παρεῖχον (d).

10. Dicebant de Macario abbate, quod, si vacans versaretur cum fratribus, hanc sibi legem constituebat: Si vinum adfuerit, propter fratres bibe, C et pro uno vini poculo per unum diem non bibas aquam. Igitur fratres, eum reficere cupientes, dabant ei. Senex autem cum gaudio admittebat, ut se ipsum torqueret. At discipulus eius, cui res nota erat, dicebat fratribus: Per Dominum, ne praebeatis illi; alioqui in cella confecturus est se. Quo comperto fratres non amplius ei porrigebant.

11. Παρερχόμενός ποτε ἀπὸ τοῦ ἕλους εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ἐβάσταζε θαλλία, καὶ ἰδοὺ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ διάβολος **249** κατὰ τὴν ὁδὸν μετὰ δρεπάνου· καὶ ὡς ἠθέλησεν αὐτὸν κροῦσαι, οὐκ ἴσχυσε· καὶ λέγει αὐτῷ· πολλὴ βία ἀπὸ σοῦ, Μακάριε, ὅτι οὐ δύναμαι πρὸς σέ· ἰδοὺ γάρ, εἴ τι ποιεῖς, κἀγὼ ποιῶ· σὺ νηστεύεις· κἀγώ [17]. ἀγρυπνεῖς· κἀγὼ ὅλως οὐ κοιμῶμαι· ἕν ἐστι μόνον, ἐν ᾧ νικᾷς με· λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· ποῖον τοῦτο; ὁ δὲ ἔφη· ἡ ταπείνωσίς σου· καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι πρὸς σέ.

11. Proficiscens aliquando Macarius abbas a palude in cellulam suam portabat palmarum ramos, et ecce occurrit ei in via diabolus falcem gerens. Qui ut voluit eum ferire, non valuit. Atque ei: Multa, inquit, a te vis, Macari, quod adversus te nihil possum. En enim, quidquid facis, et ego facio. Tu jejunas; et ego: vigilas; et ego penitus non dormio. Unum solum est in quo vincis me. D Interrogavit Macarius abbas: Quidnam est illud? Respondit: Humilitas tua. Ac propterea adversus te nihil possum.

12. (e) Ἠρώτησάν τινες τῶν πατέρων τὸν ἀββᾶν Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον, λέγοντες· πῶς ὅτι ἐσθίεις καὶ ὅτε νηστεύεις τὸ σῶμά σου ξηρόν ἐστι; καὶ λέγει

12. Interrogaverunt quidam e patribus Macarium Aegyptium abbatem dicentes: Qui fit ut sive comedas, sive ieiunes, corpus tuum siccum sit:

VARIAE LECTIONES.

[17] Al. ἐγὼ οὐδὲ ὅλως τρώγω.

NOTAE.

(a) Λέγων· ὁ δεῖνα, in Vitis Patrum: *dicens illi*, pro *dicens ille*.

(b) Cf. VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 2, 8.

(c) Cf. Raderi Viridar. III, 6, 19.

(d) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 53; lib. V libell. 4, 26.

(e) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 124; lib. V libell. 15, 26; lib. VII cap. 13, 6.

Respondet iis senex : Lignum, quod versat sarmenta quae comburuntur, omnino ab igne consumitur. Similiter si mundaverit homo mentem suam in timore Dei, ipse timor Dei corpus ejus consumit.

13. Profectus aliquando Macarius abbas e Sceti in Terenuthim, ingressus est fanum, ut dormiret. Ibi erant vetera Ethnicorum cadavera ; e quibus unum acceptum posuit sub capite suo velut embrimium. Daemones ergo, intuiti ejus audaciam, inviderunt ei. Ac volentes eum terrere, velut feminae nomen vocabant dicentes: Heus tu, veni nobiscum ad balneum. Respondit autem alius daemon desub ipso tanquam e mortuis, loquens : Peregrinum habeo super me, nec possum ventire. At senex territus non est, sed audacter verberabat corpus, et : Surge, inquit, vade in tenebras, si potes. Quo audito daemones clamaverunt voce magna dicentes : Vicisti nos. Et pudore suffusi aufugerunt.

14. Dicebant de Macario Aegyptio abbate, quod ascendens e Sceti, ac sportulas portans, defatigatus sedit ; oravitque in hunc modum : Deus, tu scis, nihil mihi virium superesse. Et illico ad fluvium delatus est.

15. Quidam in Aegypto filium habuit paralyticum. Quem cum ad cellulam Macarii abbatis tulisset, et ad ostium plorantem reliquisset, longe recessit. Igitur senex deorsum adspiciens vidit puerum et interrogat eum : Quis te huc attulit ? Respondet : Pater meus huc me projecit et abiit. Ait ei senex : Surgens assequere eum. Statimque sanatus surrexit et patrem consecutus est. Atque ita abierunt in domum suam.

16. Macarius magnus abbas dicebat fratribus in Sceti, postquam dimisit ecclesiam : Fugite, fratres. Ait illi senum quidam : Quonam fugere poterimus ultra solitudinem hanc ? Ipse vero digitum suum ad os ponebat dicens : Fugite hoc. Tum ingrediebatur in cellulam suam et clauso ostio sedebat.

17. Idem Macarius abbas dixit ; Si quempiam increpando ad iram commoveris, affectui tuo satisfacis. Neque enim ut alios salves, perdes te ipsum.

18. Idem Macarius abbas, cum esset in Aegypto, invenit hominem habentem jumentum et praedentem quae ad usum suum possidebat : ipse vero tanquam peregrinus adstans furi, una onerabat jumentum, magnaque cum quiete dimisit eum dicens : *Nihil intulimus in mundum : haud dubium quod nec au-*

A αὐτοῖς ὁ γέρων · τὸ ξύλον τὸ στρέφον τὰ καιόμενα φρύγανα δι' ὅλου ἐσθίεται ἐκ τοῦ πυρός · οὕτως ἐὰν καθαρεύσῃ ἄνθρωπος τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ κατεσθίει τὸ σῶμα αὐτοῦ (*a*).

13. Ἀνέβη ποτὲ ὁ ἀββᾶς Μακάριος ἀπὸ Σκήτεως εἰς Τερενοῦθιν · καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν κοιμηθῆναι · ἦσαν δὲ ἐκεῖ σκηνώματα Ἑλλήνων παλαιά · **250** καὶ λαβὼν ἕν, ὑπέθηκε τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ ὡς ἐμβρίμιον · οἱ οὖν δαίμονες ὁρῶντες αὐτοῦ τὸ θαρσαλέον, ἐφθόνησαν · καὶ θέλοντες αὐτὸν πτοῆσαι, ἐφώνουν ὡς γυναικὸς ὄνομα, λέγοντες · ἡ δεῖνα, δεῦρο μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ βαλανεῖον · ὑπήκουσε δὲ ἄλλος δαίμων ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν νεκρῶν λέγων · ξένον ἔχω ἐπάνω μου, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν · ὁ δὲ γέρων οὐκ ἐπτοήθη, ἀλλὰ θαῤῥῶν ἔτυπτε τὸ σκήνωμα B λέγων · ἔγειραι, ὕπαγε εἰς τὸ σκότος, εἰ δύνασαι · καὶ τοῦτο ἀκούσαντες οἱ δαίμονες, ἐβόησαν φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες · ἐνίκησας ἡμᾶς · καὶ ἔφυγον καταισχυνόμενοι (*b*).

14. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου [18], ὅτι ἀναβαίνων ἀπὸ Σκήτεως, καὶ βαστάζων σπυρίδας, κοπιάσας ἐκαθέσθη · καὶ εὔξατο λέγων · ὁ Θεός, σὺ οἶδας ὅτι οὐκ [19] ἰσχύω · καὶ εὐθέως εὑρέθη ἐπὶ τὸν ποταμόν (*c*).

15. Ἦν τις ἔχων υἱὸν παραλυτικὸν ἐν Αἰγύπτῳ · καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου · καὶ ἀφεὶς αὐτὸν ἐπὶ **251** τὴν θύραν κλαίοντα, ἀνεχώρησε μακράν · παρακύψας οὖν ὁ γέρων εἶδε τὸ παιδίον [20], καὶ λέγει αὐτῷ · τίς ἤνεγκέ σε ὧδε ; καὶ λέγει · ὁ πατήρ μου ἔῤῥιψέ με ὧδε, καὶ ἀπῆλθε · C λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · ἀναστὰς κατάλαβε αὐτόν · καὶ εὐθέως ὑγιάνας ἀνέστη, καὶ κατέλαβε τὸν πατέρα αὐτοῦ · καὶ οὕτως ἀπῆλθον εἰς τὸν οἶκου αὐτῶν (*d*).

16. Ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ μέγας ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῇ Σκήτει, ὡς ἀπέλυε τὴν ἐκκλησίαν · φεύγετε, ἀδελφοί · καὶ εἶπεν αὐτῷ τις τῶν γερόντων · ποῦ ἔχομεν φυγεῖν πλέον τῆς ἐρήμου ταύτης ; ὁ δὲ ἐτίθει τὸν δάκτυλον αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα λέγων · τοῦτο φεύγετε · καὶ εἰσήρχετο εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ καὶ ἔκλειε τὴν θύραν καὶ ἐκάθητο (*e*).

17. Εἶπεν ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Μακάριος · ἐάν τινι ἐπιτιμῶν εἰς ὀργὴν κινηθῇς, ἴδιον πάθος πληροῖς · οὐ γὰρ ἵνα ἄλλους σώσῃς, σεαυτὸν ἀπολέσεις (*f*).

18. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Μακάριος, ἐν Αἰγύπτῳ ὤν, εὗρεν ἄνθρωπον **252** ἔχοντα κτῆνος καὶ συλοῦντα τὰς D χρείας αὐτοῦ · καὶ αὐτὸς ὡς ξένος παραστὰς τῷ συλοῦντι, συνεγέμου τὸ κτῆνος, καὶ μετὰ πολλῆς ἡσυχίας προέπεμπεν αὐτὸν λέγων, ὅτι οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγ-

VARIAE LECTIONES.

[18] Al. τοῦ μεγάλου. [19] Al. οὐκέτι. [20] Al. add. ὅτι ἔκλαιεν.

NOTAE.

(*a*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 3, 8.
(*b*) VV. PP. Rosw. lib. V libell. 7, 10.
(*c*) VV. PP. Rosw. lib. III cap. 213 ; lib. VI, libell. 2, 6.
(*d*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. VI libell. 2, 7. Idem Besarioni tribuitur ibid. lib. III cap. 122.
(*e*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 4, 27.
(*f*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III, cap. 87 ; lib. V libell. 4, 28.

κεῖν τι δυνάμεθα [21] · ὁ Κύριος ἔδωκεν · ὡς αὐτὸς ἠθέλησεν, οὕτως καὶ ἐγένετο · εὐλογητὸς Κύριος ἐπὶ πᾶσιν (*a*).

19. Ἠρώτησάν τινες τὸν ἀββᾶν Μακάριον, λέγοντες · πῶς ὀφείλομεν προσεύχεσθαι ; λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων · οὐκ ἔστι χρεία βαττολογεῖν, ἀλλ' ἐκτείνειν [22] τὰς χεῖρας, καὶ λέγειν · κύριε, ὡς θέλεις καὶ ὡς οἶδας ἐλέησον [23] · ἐὰν δὲ ἐπίκειται πόλεμος · κύριε, βοήθει [24] · καὶ αὐτὸς οἶδε τὰ συμφέροντα, καὶ ποιεῖ μεθ' ἡμῶν ἔλεος (*b*).

20. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος · εἰ γέγονεν ἐν σοὶ ἡ ἐξουδένωσις ὡς ὁ ἔπαινος, καὶ ἡ πενία ὡς ὁ πλοῦτος, καὶ ἡ ἔνδεια ὡς ἡ δαψίλεια, οὐκ ἀποθνήσκεις · ἀμήχανον γάρ ἐστι τὸν καλῶς πιστεύοντα, **253** καὶ ἐν εὐσεβείᾳ ἐργαζόμενον, ἐμπεσεῖν εἰς ἀκαθαρσίαν παθῶν καὶ δαιμόνων πλάνην (*c*).

21. Ἔλεγον, ὅτι ἐσφάλησαν δύο ἀδελφοὶ [εἰς [24*]] Σκῆτιν · καὶ ἐχώρισεν αὐτούς, ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ πολιτικός · καὶ ἦλθόν τινες, καὶ εἶπον τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ τῷ μεγάλῳ τῷ Αἰγυπτίῳ· Ὁ δὲ εἶπεν · Οὐκ εἰσὶν οἱ ἀδελφοὶ κεχωρισμένοι, ἀλλὰ Μακάριός ἐστι κεχωρισμένος · ἦν γὰρ ἀγαπῶν αὐτόν · ἤκουσεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι ἐχωρίσθη ὑπὸ τοῦ γέροντος, καὶ ἔφυγεν εἰς τὸ ἕλος· ἐξῆλθεν οὖν ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ μέγας · καὶ εὑρίσκει αὐτὸν τιτρωσκόμενον ὑπὸ τῶν κωνώπων · καὶ λέγει αὐτῷ· σὺ ἐχώρισας τοὺς ἀδελφούς, καὶ ἰδοὺ εἶχον ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν κώμην· ἐγὼ δέ σε ἐχώρισα, καὶ σὺ ὡς καλὴ παρθένος εἰς τὸν ἐσώτερον κοιτῶνα ἔφυγες ὧδε · ἐγὼ καλέσας τοὺς ἀδελφούς, ἔμαθον παρ' αὐτῶν καὶ εἶπον · οὐδὲν τούτων γέγονε · βλέπε οὖν καὶ σύ, ἀδελφέ, μὴ ἀπὸ δαιμόνων ἐχλευάσθης, οὐδὲν γὰρ ἑώρακας · **254** ἀλλὰ βάλε μετάνοιαν ὑπὲρ τοῦ σφάλματός σου. ὁ δὲ εἶπεν · εἰ θέλεις δός μοι μετάνοιαν · ἰδὼν δὲ ὁ γέρων τὴν ταπείνωσιν αὐτοῦ, ἔλεγεν · ὕπαγε, καὶ νήστευσον τρεῖς ἑβδομάδας, κατὰ ἑβδομάδα ἐσθίων · αὕτη γὰρ ἦν ἡ ἐργασία αὐτοῦ πάντοτε, τὰς ἑβδομάδας νηστεύειν.

22. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ εἰς Σκῆτιν · θέλω ἡσυχάσαι, καὶ οὐκ ἀφιοῦσί με οἱ ἀδελφοί · καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος · θεωρῶ, ὅτι ἡ φύσις σου ἁπαλή ἐστι, καὶ οὐ δύνασαι ἀποστρέψαι ἀδελφόν · ἀλλ' ἐὰν θέλῃς ἡσυχάσαι, ὕπαγ εἰς τὴν ἔρημον ἔσω εἰς τὴν πέτραν, κἀκεῖ ἡσυχάζεις · καὶ τοῦτο ἐποίησε καὶ ἀνεπάη.

23. Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ τῷ Αἰγυπτίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ · ἀββᾶ, εἰπέ μοι ῥῆμα πῶς σωθῶ · καὶ λέγει ὁ γέρων · ὕπαγε εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ὕβρισον τοὺς νεκρούς · ἀπελθὼν οὖν ὁ ἀδελφὸς ὕβρισε καὶ ἐλίθασε · καὶ ἐλθὼν ἀπήγγειλε τῷ γέροντι· καὶ λέγει αὐτῷ · οὐδέν σοι ἐλάλησαν ;

A *ferre quid possumus. Dominus dedit ; sicut ipse voluit, ita et factum est. Benedictus Dominus in omnibus.*

19. Interrogaverunt quidam Macarium abbatem dicentes : Quomodo debemus orare ? Respondit iis senex : Non opus est loqui multum, sed extendendae sunt manus et dicendum : Domine, sicut vis et sicut nosti, miserere. Si autem ingruerit tentationis impugnatio, dic : Domine, adjuva. Ipse autem scit, quae expediant, et facit nobiscum misericordiam.

20. Dixit Macarius abbas : Si apud te exstiterit contemptus velut laus, paupertas tanquam divitiae, indigentia sicut abundantia, non morieris. Fieri enim non potest, ut, qui recte credit, et in pietate B operatur, incidat in vitiorum sordes ac daemonum errorem.

21. Proditum est duos fratres in Sceti deliquisse. Quos quum Macarius πολιτικός abbas segregasset, nonnulli Macarium magnum Aegyptium abbatem adeuntes hoc nuntiarunt. Is autem : Non, inquit, fratres sunt segregati, sed Macarius ; nam diligebat eum. Macarius autem abbas, a sene se segregatum esse audiens, fugit ad paludem ; atque ille reperit eum a culicibus perforatum. Cui : Tu, inquit, segregasti fratres, iique, ecce, secedere poterant in vicum. Ego vero te segregavi, tuque velut pulchra virgo in interius cubiculum huc fugisti. At ego vocatis fratribus didici, nihil horum factum esse. Prospice igitur et tu, frater, ne a dae- C monibus illusus fueris ; nam nihil vidisti ; sed poenitentiam age pro delicto tuo. Ille respondit : Si vis, da mihi poenitentiam. Videns igitur senex humilitatem ejus : Vade, inquit, jejuna tribus hebdomadis, semel singulis hebdomadis comedens. Haec enim erat exercitatio ejus perpetua, per hebdomadas jejunare.

22. Moyses abbas Macario abbati in Sceti : Volo, inquit, cum quiete ac silentio vivere, nec sinunt me fratres. Cui Macarius abbas respondit : Video te indolis mollioris esse, nec posse fratrem a te avertere ; sed si desideras quietam vitam, proficiscere ad eremum intro in petram, et ibi quiete deges. Fecit igitur hoc et conquievit.

23. Frater convenit Macarium Aegyptium abba- D tem, cui : Abba, inquit, dic mihi verbum, quomodo salver. Ait senex : Vade in sepulchrum, et maledictis mortuos impete. Abiens igitur frater eos conviciis et lapidibus appetiit, reversusque annuntiavit seni. Qui ab eo quaerit : Nihilne tibi lo-

VARIAE LECTIONES.

[21] δῆλον — δυνάμεθα om. al. [22] Al. inser πυκνά · L. Dorothei Epist. I. [23] Al. add. με [24] Al. add. μοι · [24*] εἰς om. Edd., addidi ex coni.

NOTAE.

(*a*) I. Tim. VI, 7 Job. 1, 21. Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 73 ; lib. V libell. 16, 6 ; lib. VII cap. 3, 1.

(*b*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III, cap. 207 lib. V libell. 12, 10.

(*c*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. VII cap. 38, 2. Sententiae Aegypt. PP. 23.

eati sunt? Ille: Nihil. Tum senex: Iterum, inquit, proficiscere cras, eosque laudibus effer. Pergens itaque frater collaudavit eos, vocans: Apostoli, sancti, justi. Tum adiit senem dixitque: Laudavi. Qui: Nihilne, inquit, tibi responderunt? Frater: Nihil. Tunc senex infit: Nosti, quantis eos contumeliis affeceris, nec quidquam responderunt tibi; et quantis eosdem laudibus ornaveris, nihilque ad te prolocuti sunt. Ita et tu, si salvari cupis, mortuus fias, nec injurias hominum, nec laudes eorum cogites, instar mortuorum: sic enim poteris salvus fieri.

24. Proficiscens aliquando Macarius abbas cum fratribus per Aegyptum puerum audivit matri suae ita loquentem: Mater, dives quidam diligit me, et odi eum; pauper vero odit me, et diligo eum. Quo audito sermone Macarius abbas admiratus est. Tum fratres: Quid, inquiunt, hoc verbi est, pater, quod admireris? Senex respondit: Revera Dominus noster dives est, et diligit nos, ipsi autem nolumus ei obtemperare; inimicus contra noster diabolus pauper est, oditque nos, et nos diligimus impuritatem ejus.

25. Rogans Poemen abbas eundem multis cum lacrimis: Dic mihi, inquit, quomodo salver. Cui senex respondit: Quam quaeris rem, iam recessit a monachis.

26. Macarius abbas aliquando adiit Antonium abbatem. Quocum collocutus, cum in Scetim reverteretur, fratribus obviam venientibus inter sermocinandum: Antonio, inquit, abbati dixi, nos non habere in loco nostro oblationem. Sed patres aliis de rebus disserere coeperunt, nec quaesierunt amplius discere responsum senis, neque ipse prolocutus est. Hoc igitur quidam ex patribus dixit: Si viderint patres, e fratrum memoria excidere, ut de re iis utili interrogent, adigunt se ipsos, ut principium sermonis proferant; quod si vero a fratribus non adigantur, sermonem non persequuntur, ut ne deprehendantur locuti non interrogati, videaturque loquela otiosa esse.

27. Esaias abbas interrogans Macarium abbatem: Profer mihi, inquit, sententiam. Cui senex respondit: Homines fuge. Esaias abbas: Quid est, inquit, fugere homines? Respondit senex: Sedere in cella tua et deflere peccata tua.

28. Paphnutius abbas, Macarii abbatis discipulus, hoc retulit: Rogavi, inquit, patrem meum, ut mihi diceret verbum. Is autem: Nemimem, inquit, laeseris, nec quemquam condemnaveris. Haec observa et salvaberis.

29. Macarius abbas dixit: Noli dormire in cella fratris, quem mala fama petiit.

A **255** ὁ δὲ ἔφη· οὐχί· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ὕπαγε πάλιν αὔριον, καὶ δόξασον αὐτούς, ἀπελθὼν οὖν ὁ ἀδελφὸς ἐδόξασεν αὐτοὺς λέγων· ἀπόστολοι, ἅγιοι, καὶ δίκαιοι· καὶ ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐδόξασα· καὶ λέγει αὐτῷ· οὐδέν σοι ἀπεκρίθησαν; ἔφη ὁ ἀδελφός· οὐχί· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· οἶδας πόσα ἠτίμασας αὐτούς, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίθησαν, καὶ πόσα ἐδόξασας αὐτούς, καὶ οὐδέν σοι ἐλάλησαν. οὕτως καὶ σύ, ἐὰν θέλῃς σωθῆναι, γενοῦ νεκρός· μήτε τὴν ἀδικίαν τῶν ἀνθρώπων, μήτε τὴν δόξαν αὐτῶν λογίσῃ, ὡς οἱ νεκροί· καὶ δύνασαι σωθῆναι (*a*).

24. Παρερχόμενός ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος μετὰ ἀδελφῶν διὰ τῆς Αἰγύπτου, ἤκουσε παιδίου λέγοντος τῇ μητρὶ αὐτοῦ· ἀμμᾶ, πλούσιός τις ἀγαπᾷ με, καὶ B μισῶ αὐτόν· καὶ πτωχὸς μισεῖ με, καὶ ἀγαπῶ αὐτόν. καὶ ἀκούσας ὁ ἀββᾶς Μακάριος ἐθαύμασε· καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· τί ἐστι τὸ ῥῆμα τοῦτο, πάτερ· ὅτι ἐθαύμασας; **256** καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· ἀληθῶς ὁ κύριος ἡμῶν πλούσιός ἐστι καὶ ἀγαπᾷ ἡμᾶς, καὶ οὐ θέλομεν αὐτοῦ ἀκοῦσαι· ὁ δὲ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος πτωχός ἐστι καὶ μισεῖ ἡμᾶς, καὶ ἀγαπῶμεν αὐτοῦ τὴν ἀκαθαρσίαν.

25. Παρεκάλεσεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν αὐτὸν μετὰ πολλῶν δακρύων λέγων· εἰπέ μοι ῥῆμα πῶς σωθῶ· ἀποκριθεὶς δὲ ὁ γέρων εἶπεν αὐτῷ· τὸ πρᾶγμα ὃ ζητεῖς, ἀπῆλθε νῦν ἀπὸ τῶν μοναχῶν.

26. Παρέβαλέ ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ· καὶ λαλήσας αὐτῷ ὑπέστρεψεν εἰς Σκῆτιν· καὶ ἦλθον οἱ πατέρες εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ· καὶ C ὡς ἐλαλουν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρων· ἔφην τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ, ὡς οὐκ ἔχομεν προσφορὰν ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν· καὶ ἤρξαντο οἱ πατέρες λαλεῖν περὶ ἄλλων, καὶ οὐκ ἠρώτησαν ἔτι μαθεῖν τὴν ἀπόκρισιν παρὰ τοῦ γέροντος, οὔτε ὁ γέρων αὐτοῖς εἶπε· τοῦτο οὖν ἔλεγέ τις τῶν πατέρων, ὅτι ἐὰν ἴδωσιν οἱ πατέρες ὅτι λανθάνει τοὺς ἀδελφοὺς **257** τὸ [25] ἐρωτῆσαι περὶ πράγματος ὠφελοῦντος αὐτούς, ἀναγκάζουσιν ἑαυτοὺς εἰπεῖν ἀρχὴν τοῦ λόγου· ἐὰν δὲ μὴ ἀναγκασθῶσι παρὰ τῶν ἀδελφῶν, οὐκ ἔτι λαλοῦσι τὸν λόγον· ἵνα μὴ εὑρεθῶσιν ὡς μὴ ἐπερωτώμενοι καὶ λαλοῦντες, καὶ ὡς ἀργολογία εὑρίσκεται.

27. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἡσαΐας ὁ ἀββᾶν Μακάριον λέγων· εἰπέ μοι ῥῆμα· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους· ἔλεγε αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἡσαΐας· τί ἐστι τὸ φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους; ὁ δὲ D γέρων εἶπεν αὐτῷ· τὸ καθίσαι εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαῦσαι τὰς ἁμαρτίας σου (*b*).

28. Ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Παφνούτιος ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι παρεκάλεσα τὸν πατέρα μου, λέγων· εἰπέ μοι λόγον· ὁ δὲ ἔφη· μὴ κακοποιήσῃς τινά, μηδὲ κατακρίνῃς τινά· ταῦτα τήρει καὶ σώζῃ.

29. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· μὴ κοιμηθῇς εἰς κελλίον ἀδελφοῦ ἔχοντος κακὴν φήμην.

VARIAE LECTIONES.

[25] Al. τῷ.

NOTAE.

(*a*) Cf. Hist. Laus. antiqua versio cap. 9. VV. PP. Rosw. p. 990, 2.

(*b*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 189.

30. Παρέβαλόν ποτε τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ ἀδελφοὶ A
εἰς 258 Σκῆτιν, καὶ οὐχ εὗρον ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ οὐδὲν, εἰ μὴ ὕδωρ σαπρόν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ · ἀββᾶ, δεῦρο ἄνω εἰς τὴν κώμην, καὶ ἀναπαύομέν σε · λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων · οἴδατε, ἀδελφοὶ, τὸ ἀρτοκοπεῖον τοῦ δεῖνος εἰς τὴν κώμην ; καὶ λέγουσιν αὐτῷ · ναί · λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων · κἀγὼ οἶδα αὐτό · οἴδατε καὶ τὸ χωρίον τοῦ δεῖνος ὅπου ὁ ποταμὸς κρούει ; λέγουσιν αὐτῷ · ναὶ · λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων · κἀγὼ οἶδα αὐτό · ὅτε οὖν θέλω, οὐ χρείαν ὑμῶν ἔχω, ἀλλ' ἐμαυτῷ ἀναβάζω [26].

31. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι εἰ προσήρχετο αὐτῷ ἀδελφὸς ὡς ἁγίῳ γέροντι καὶ μεγάλῳ μετὰ φόβου, οὐδὲν ἐλάλει αὐτῷ · εἰ δὲ ἔλεγεν αὐτῷ τις τῶν ἀδελφῶν ὡς ἐξουθενῶν αὐτόν · ἀββᾶ, ἄρα
ὅταν ἦς καμηλίτης καὶ ἔκλεπτες νίτρον καὶ ἐπώλεις B
αὐτό, οὐκ ἔδερόν σε οἱ τηρηταί [27] ; εἰ ταῦτά τις ἔλεγεν αὐτῷ, ἐλάλει αὐτῷ μετὰ χαρᾶς, εἴ τι αὐτὸν ἠρώτα (*a*).

32. Ἔλεγον περι τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ μεγάλου, ὅτι γέγονε, καθὼς ἐστι γεγραμμένον, θεὸς 259
ἐπίγειος (*b*) · ὅτι ὥσπερ ἐστὶν ὁ Θεὸς σκεπάζων τὸν κόσμον, οὕτως γέγονεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος σκεπάζων τὰ ἐλαττώματα, ἃ ἔβλεπεν ὡς μὴ βλέπων, καὶ ἃ ἤκουεν ὡς μὴ ἀκούων (*c*).

33. Διηγήσατο ὁ ἀββᾶς Βιτίμιος, ὅτι ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος · καθημένου μοὺ ποτε εἰς Σκῆτιν, κατέβησαν δύο νεώτεροι ξενικοὶ ἐκεῖ · καὶ ὁ μὲν εἷς εἶχε γένειον, ὁ δὲ ἄλλος ἀρχὴν βάλλων γενείου · καὶ ἦλθον
πρός με λέγοντες · ποῦ ἐστιν ἡ κέλλα τοῦ ἀββᾶ Μα- C
καρίου ; κἀγὼ εἶπον · τί θέλετε αὐτόν ; καὶ λέγουσιν · ἀκούοντες τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς Σκήτεως ἤλθομεν ἰδεῖν αὐτόν · λέγω αὐτοῖς · ἐγώ εἰμι · καὶ ἔβαλον μετάνοιαν, λέγοντες · ὧδε θέλομεν μεῖναι. ἐγὼ δὲ βλέπων αὐτοὺς τρυφεροὺς καὶ ὡς ἀπὸ πλούτου, λέγω αὐτοῖς · οὐ δύνασθε καθίσαι ὧδε · καὶ λέγει ὁ μειζότερος · ἐὰν μὴ δυνώμεθα καθίσαι ὧδε, ὑπάγομεν ἀλλαχοῦ · λέγω ἐγὼ τῷ λογισμῷ μου · διά τί διώκω αὐτοὺς καὶ σκανδαλίζονται ; ὁ κόπος ποιεῖ αὐτοὺς δι'
260 ἑαυτῶν φυγεῖν · καὶ λέγω αὐτοῖς · δεῦτε, ποιήσατε ἑαυτοῖς κελλίον εἰ δύνασθε · καὶ λέγουσι · δεῖξον ἡμῖν τόπον, καὶ ποιοῦμεν · ἔδωκε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρων πέλεκυν [28] καὶ ἀναβολίδιν [29] μεστὸν ψωμίων καὶ ἅλας · ἔδειξε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρων καὶ πέτραν σκλη-
ρὰν λέγων · λατομήσατε ὧδε, καὶ φέρετε αὐτοῖς ξύλα D
ἐκ τοῦ ἕλους, καὶ στεγάσαντες καθίσατε · ἐνόμιζον δὲ ἐγώ, φησίν, ὅτι μέλλουσι διὰ τὸν κόπον ἀναχωρεῖν [30]. ἠρώτησαν δέ με, τί ἐργάζωνται ὧδε · λέγω αὐτοῖς · τὴν σειράν · καὶ λαμβάνω βαΐα ἐκ τοῦ ἕλους, καὶ δεικνύω αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν τῆς σειρᾶς, καὶ πῶς ῥάπτειν δεῖ, καὶ εἶπον · ποιεῖτε σπυρίδας, καὶ παρέχετε τοῖς φύλαξι, καὶ φέρουσιν ὑμῖν ψωμία · λοιπὸν οὖν ἐγὼ ἀνεχώρησα · αὐτοὶ δὲ μεθ' ὑπομονῆς πάντα

30. Ad Macarium abbatem in Scete quondam accesserunt fratres, nec quidquam invenerunt in cella ejus nisi aquam putridam. Itaque ei : Abba, inquiunt, ascende in p gum, et reficiemus te. Quibus seuex respondit : Nostis, fratres, pistrinum illius hominis in pago ? Dicunt : Etiam. Deinde senex : Ego quoque novi. Nostis et praedium illius hominis, ubi fluvius salit ? Aiunt : Novimus. Senex : Et ego, inquit, novi. Quando igitur placet, vobis mihi opus non est, sed ipse mihi adporto.

31. Aiebant de Macario abbate, quod, si ad eum accederet frater cum timore, tanquam ad sanctum et magnum senem, nihil ei loquebatur. Si vero fratrum quispiam tanquam nihil eum faciens diceret ei : Abba, quando eras camelarius te nitrum furabaris ac vendebas, nonne verberabant et custodes ? Si talia quis esset ei locutus, huic cum gaudio, si quid eum interrogasset, responsum dabat.

32. De Macario magno abbate asserebant, quod exstiterit, sicut scriptum est, deus terrestris, quia quemadmodum Deus mundum tegit, ita Macarius abbas delicta obtegebat, quae viderat quasi non vidisset, quae audierat quasi non audivisset.

33. Vitimius abbas narravit Macarium abbatem ita retulisse : Sedente me aliquando in Sceti, illuc descenderunt duo iuvenes peregrini ; quorum unus barbam gerebat, alter vero primam emittebat lanuginem. Qui venerunt ad me rogantes : Ubi est cella Macarii abbatis ? Ego : Num quid, inquam, eum vultis ? Aiunt : Audita eius ac Sceteos fama venimus, ut videamus eum. Dico iis: Ego sum. Factaque corporis inclinatione : Hic, inquiunt, cupimus manere. Ego vero videns eos delicatos et velut in divitiis educatos aio : Non potestis residere hic. Maior respondet : Si non possumus remanere hic, ad alium pergemus locum. Tum ego, apud me: Cur, inquam, pello eos, et scandalum patientur ? Labor efficiet, ut sponte fugiant. Itaque dico iis : Venite, construite vobis cellulam, si potestis. Illi : Ostende nobis locum et construemus. Dedit autem iis senex securim, peramque plenam panibus, et sal. Ostenditque petram duram monens : Lapides hic incidite, atque portate vobis ligna ex palude, tectoque imposito residete. Putabam autem, inquit, eos propter laborem recessuros esse. Porro petierunt a me, quid oo loci operaturi essent. Respondeo : Plectam facite. Sumptisque foliis palmarum e palude, ostendo iis plectae principum, et quomodo consuere oporteat, et : Facite, inquam, sportas, quas tradetis custodibus, ii vero afferent vobis panes. Deinde abscessi. At illi patienter quae-

VARIAE LECTIONE.

[26] Sic pro ἀναβιβάζω · [27] Al. κριταί · [28] Al. πέλυκα · [29] Al. ἀναβολίδιον · [30] Al. φεύγειν.

NOTAE.

(*a*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. VII cap. 12, 2.

(*b*) Cf. Constit. Apost. II. 26 Coteler. Patres Apost. Tom. I p. 239.

(*c*) Cf. Sententiae Aegypt. PP. 107.

cunque mandaveram exsecuti sunt, nec venerunt ad me tribus annis. Ego vero assidue cum animo meo colluctabar, reputans : Ecquae est eorum operatio, quod non accesserint interrogaturi de cogitatione ? Qui procul habitant, veniunt ad me : et isti cum propinqui sint, non accesserunt, nec ad alios profecti sunt : dumtaxat pergunt ad ecclesiam taciti, ut accipiant oblationem. Atque oravi Dominum, ieiunans una hebdomade, ut dignaretur mihi ostendere operationem eorum. Post hebdomadem vero surgens ad eos abii, ut intuerer, quomodo agerent. Et cum pulsassem aperuerunt, meque salutarunt cum silentio. Feci orationem, et sedi. Maior innuit minori, ut egrederetur, ipseque sedit ad conficiendam plectam, nec quidquam loquebatur Ad horam vero nonam strepitum edidit. Venit iunior, fecit paulum polentae, ac maiore innuente adposuit mensam, cumque super eam tres paximates posuisset, stetit tacens. Ego vero dixi : Surgite. comedamus. Et consurgentes cibum sumpsimus. Attulit baucale, ac bibimus. Ut autem advenit vespera, dicunt mihi : Recedisne ? Respondi : Non, sed hic dormio. Unde posuerunt mihi stoream ex parte, et sibi ad angulum ex parte, et deposuerunt zonas suas et succinctoria, simulque collocaverunt se in matta ante me. Ceterum postquam composuerunt se, oravi Deum, ut mihi operationem eorum revelaret. Tunc apertum est tectum, ortaque est lux velut per diem : ipsi autem non cernebant lucem. Cum vero existimarent dormire me, maior fodit minoris latus. Consurgunt, cingunt se et expandunt manus ad coelum. Porro ego cernebam eos; ipsi non videbant me. Atque vidi daemones instar muscarum, venientes super minorem ; quorum alii accedebant, ut sederent in ore eius, alii in oculis. Simul conspexi angelum Domini tenentem gladium ignis, circumvallantem eum, daemonesque ab eo propellentem. At maiori non poterant appropinquare. Circa matutinum vero tempus recubuerunt : atque ego assimilavi me mox expergefactum ; ipsique similiter. Hoc autem dumtaxat mihi elocutus est verbum major : Vis recitemus duodecim psalmos ? Aio : Etiam. Tum psallit minor quinque psalmos, a sex versibus, et unum alleluia, atque ad unumquemque versum exibat ignis lampas ex ore ejus, adj scendebatque in coelum. Pari modo etiam major quando aperiebat os suum psallendo, tanquam funiculus ignis egrediebatur, et pertingebat usque in coelum. Etiam ego parumper ex pectore recitavi. Dein exiens dixi : Orate pro me. Ipsi autem inclinaverunt se et tacuerunt. Comperi ergo, quod major perfectus esset, minorem vero adhuc impugnaret inimicus. Ceterum post paucos dies obdormivit

A ἐποίησαν, ὅσα εἶπον αὐτοῖς· καὶ οὐ παρέβαλόν μοι ἐπὶ τρία ἔτη· καὶ ἔμεινα πολεμῶν τοῖς λογισμοῖς, λέγων· τίς ἄρα ἐστὶν ἡ ἐργασία αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἦλθον ἐρωτῆσαι λογισμόν; οἱ ἀπὸ μήκοθεν [31] ἔρχονται πρός με· καὶ οὗτοι οἱ ἐγγὺς οὐκ ἦλθον, **261** οὔτε δὲ πρὸς ἄλλους ὑπῆγον· εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν σιωπῶντες, λαβεῖν τὴν προσφοράν· καὶ ηὐξάμην τῷ Θεῷ νηστεύσας τὴν ἑβδομάδα, ἵνα δείξῃ μοι τὴν ἐργασίαν αὐτῶν· ἀναστὰς δὲ μετὰ τὴν ἑβδομάδα, ἀπῆλθον πρὸς αὐτοὺς ἰδεῖν, πῶς κάθηνται· καὶ κρούσαντός μου ἀνέῳξαν, καὶ ἠσπάσαντό με σιωπῶντες· καὶ ποιήσας εὐχὴν ἐκάθισα· νεύσας δὲ ὁ μείζων τῷ μικροτέρῳ ἐξελθεῖν, ἐκάθισε πλέκειν [32] τὸν σειρὰν λαλήσας μηδέν· καὶ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐνάτης ἔκρουσε, καὶ ἦλθεν ὁ νεώτερος [33], καὶ ἐποίησε μικρὸν ἔψημα, καὶ B παρέθηκε τράπεζαν, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ μειζοτέρου· καὶ ἔθηκεν εἰς αὐτὴν τρεῖς παξαμάδας, καὶ ἔστη σιωπῶν· ἐγὼ δὲ εἶπον· ἐγείρεσθε, φάγωμεν· καὶ ἀναστάντες ἐφάγομεν· καὶ ἤνεγκε τὸ βαυκάλιον, καὶ ἐπίομεν· ὡς δὲ ἐγένετο ἑσπέρα, λέγουσί μοι· ὑπάγεις; ἐγὼ δὲ εἶπον· οὐχί, ἀλλ' ὧδε κοιμῶμαι· καὶ ἔθηκάν μοι ψιάθιον παρὰ μέρος· καὶ ἑαυτοῖς εἰς τὴν γωνίαν [34] παρὰ μέρος· καὶ ἦραν **262** τὰς ζώνας αὐτῶν καὶ τοὺς ἀναλάβους, καὶ ἔθηκαν ἑαυτοὺς ὁμοῦ εἰς τὸ ψιάθιον ἔμπροσθέν μου· ὡς δὲ ἔθηκαν ἑαυτούς, ηὐξάμην τῷ Θεῷ, ἵνα μοι ἀποκαλύψῃ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν· καὶ ἠνεῴχθη ἡ στέγη, καὶ ἐγένετο φῶς ὡς ἡμέρα [35]· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐθεώρουν τὸ φῶς· καὶ ὡς ἐνόμιζον ὅτι κοιμῶμαι, νύσσει ὁ μείζων τὸν μικρότερον εἰς τὴν πλευράν, καὶ ἐγείρονται, καὶ ζωννῦσιν [36] ἑαυτούς, καὶ ἐκτείνουσι τὰς χεῖρας εἰς τὸν C οὐρανόν· καὶ ἐθεώρουν αὐτούς· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐθεώρουν με· καὶ εἶδον τοὺς δαίμονας ἐρχομένους ὥσπερ μυίας ἐπὶ τὸν μικρότερον· καὶ οἱ μὲν ἤρχοντο καθίσαι εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, οἱ δὲ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ· καὶ εἶδον ἄγγελον κυρίου κατέχοντα ῥομφαίαν πυρός, καὶ περιχαρακοῦντα αὐτὸν καὶ διώκοντα τοὺς δαίμονας ἀπ' αὐτοῦ· τῷ δὲ μειζοτέρῳ οὐκ ἐδύναντο προσεγγίσαι· καὶ ὡς περὶ τὴν πρωΐαν ἔθηκαν ἑαυτούς· κἀγὼ ἐποίησα ἐμαυτὸν ὅτι διυπνίσθην, καὶ αὐτοὶ ὡσαύτως· εἶπε δέ μοι ὁ μείζων τὸν λόγον τοῦτον μόνον· θέλεις βάλωμεν τοὺς δώδεκα **263** ψαλμούς; λέγω· ναί· καὶ ψάλλει ὁ μικρότερος πέντε ψαλμοὺς ἀπὸ ἓξ στίχων καὶ ἓν ἀλληλούια· καὶ κατὰ στίχον ἐξήρχετο λαμπὰς πυρὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸν οὐρανόν· ὡσαύτως καὶ ὁ μείζων ὅτι ἤνοιγε τὸ στόμα D αὐτοῦ ψάλλων, ὡς σχοινίον πυρὸς (*a*) ἐξήρχετο, καὶ ἔφθανεν ἕως τοῦ οὐρανοῦ· κἀγὼ εἶπον μικρὸν ἀπὸ στήθους· καὶ ἐξελθὼν λέγω· εὔξασθε περὶ [37] ἐμοῦ· αὐτοὶ δὲ ἔβαλον μετάνοιαν σιωπῶντες· ἔμαθον οὖν ὅτι ὁ μείζων τέλειός ἐστι, τῷ δὲ μικροτέρῳ ἀκμὴν ἐπολέμει ὁ ἐχθρός· μετὰ δὲ μικρὰς ἡμέρας ἐκοιμήθη ὁ μείζων ἀδελφός, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ὁ μι-

VARIAE LECTIONES.

[31] Al. μακρόθεν· [32] Al. πλέκων· [33] Al. μικρότερος. [34] Al. inser. ἄλλην. [35] Al. ἐν ἡμέρᾳ. [36] Corr., Coteler. ζώνουσιν; al. ζωννύουσι. [37] Al. ὑπέρ.

NOTAE

(*a*) Σχοινιον πυρός, *funiculus ignis* Rufino interprete [VV. PP. Rosw. lib. III cap. 195]. Porro ad Joannis versionem in iisdem Vitis Patrum *fumus* irrepsit, ex abbreviatura vocis *funiculus*. COTELER.

πρότερος· καὶ ὅτι παρέβαλόν τινες τῶν πατέρων πρὸς A τὸν ἀββᾶν Μακάριον, ἐλάμβανεν αὐτοὺς εἰς τὴν κέλλαν αὐτῶν λέγων· δεῦτε, ἴδετε τὸ μαρτύριον τῶν μικρῶν ξένων (a).

34. Ἀπέστειλάν ποτε πρὸς τὸν ἀββᾶν Μακάριον ἐν **264** τῇ Σκήτει οἱ γέροντες τοῦ ὄρους, παρακαλοῦντες αὐτόν· καί φασι πρὸς αὐτόν· ἵνα μὴ σκυλῇ πᾶς ὁ λαὸς πρὸς σέ, ἀξιοῦμέν σε παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς, ὅπως θεασώμεθα πρὸ τοῦ σε ἐκδημῆσαι πρὸς κύριον· παραγενομένου αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει, συνήχθη πᾶς ὁ λαὸς πρὸς αὐτον· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν οἱ γέροντες εἰπεῖν λόγον τοῖς ἀδελφοῖς· ὁ δὲ ἀκούσας ἔφη· κλαύσωμεν, ἀδελφοί καὶ καταγαγέτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν δάκρυα, πρὸ τοῦ ἡμᾶς ἀπελθεῖν, ὅπου τὰ ἡμῶν δάκρυα κατακαύσει τὰ σώματα ἡμῶν. καὶ ἔκλαυσαν πάντες, καὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐ- B τῶν καὶ εἶπον· πάτερ, εὖξαι ὑπὲρ ἡμῶν (b).

35. Ἄλλοτε πάλιν δαιμων ἐπέστη τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ μετὰ μαχαιρίου, θέλων τὸν πόδα αὐτοῦ κόψαι· καὶ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ μὴ δυνηθεὶς λέγει αὐτῷ· ὅσα ἔχετε, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν· μόνῃ τῇ ταπεινοφροσύνῃ διαφέρετε ἡμῶν, καὶ κρατεῖτε (c).

265 36. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· ἐὰν μνησθῶμεν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπαγομένων ἡμῖν κακῶν, ἀναιροῦμεν τὴν δύναμιν τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης· ἐὰν δὲ μνησθῶμεν τῶν κακῶν τῶν δαιμόνων, ἐσόμεθα ἄτρωτοι (d).

37. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Παφνούτιος ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι ἔλεγεν ὁ γέρων, ὅτι ὅτε ἤμην παιδίον, μετὰ τῶν ἄλλων παιδίων ἔβοσκον βοΐδια· καὶ ἀπῆλ- C θον κλέψαι συκίδια· καὶ ὡς τρέχουσιν, ἔπεσεν ἓν ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν ἔφαγον αὐτό· καὶ ὅτε μνημονεύω αὐτοῦ, κάθημαι κλαίων.

38. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι περιπατῶν ποτὲ εἰς τὴν ἔρημον, εὗρον κρανίον εἰς τὸ ἔδαφος νεκροῦ ἐῤῥιμμένον· καὶ σαλεύσας αὐτὸ τῇ βαΐνῃ ῥάβδῳ, ἐλάλησέ μοι τὸ κρανίον· καὶ λέγω αὐτῷ· σὺ τίς εἶ; ἀπεκρίθη μοι τὸ κρανίον· ἐγὼ ἤμην ἀρχιερεὺς τῶν εἰδώλων, καὶ τῶν μεινάντων Ἑλλήνων [38] ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ· σὺ δὲ εἶ Μακάριος ὁ πνευματοφόρος· οἵαν ὥραν **266** σπλαγχνισθῇς τοὺς ἐν τῇ κολάσει, καὶ εὔχῃ περὶ αὐτῶν, παραμυθοῦνται ὀλίγον· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ποία ἐστὶν ἡ παραμυθία, καὶ τίς ἡ κόλασις; λέγει αὐτῷ· ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανός ἀπὸ τῆς, τοσοῦτόν ἐστιν πῦρ ὑποκάτωθεν ἡμῶν, ἀπὸ ποδῶν ἕως D κεφαλῆς ἑστηκότων ἡμῶν μέσον τοῦ πυρός· καὶ οὐκ ἔστι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεάσασθαί τινα, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἑκάστου [39] πρὸς τὸν ἑτέρου νῶτον κεκόλληται· ὡς οὖν εὔχῃ ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκ μέρους τις θεωρεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ ἑτέρου· αὕτη ἐστὶν ἡ πα-

maior frater, ac tertia die minor. Cumque e Patribus nonnulli adirent Macarium abbatem, ducebat eos in cellam eorum dicens: Venite, videte martyrium minorum peregrinorum.

34. Miserunt aliquando ad Macarium abbatem in Sceti senes montis, precantes eum ac dicentes: Ne universa multitudo ad te veniendo fatigetur, precamur, ut accedas ad nos, teque videamus, antequam emigres ad Dominum. Qui cum adfuisset in monte, congregata est omnis multitudo ad eum. Senes vero rogaverunt, ut ad fratres haberet sermonem. Ille igitur: Ploremus, inquit, fratres, et oculi nostri profundant lacrimas, antequam eo abeamus, ubi lacrimæ nostræ combusturæ sunt corpora nostra. Et ploraverunt cuncti, ceciderunt- B que super faciem suam et dixerunt: Pater, ora pro nobis.

35. Alia iterum vice daemon adversus Macarium abbatem insurrexit cum gladiolo, ejus pedem amputaturus. Quod cum propter humilitatem eius non potuisset, ei: Quaecunque habetis, inquit, habemus et nos; sola humilitate a nobis differtis, et praevaletis.

36. Dixit Macarius abbas: Si retinuerimus memoriam malorum ab hominibus nobis inflictorum, abolemus vim recordationis Dei: si vero recordati fuerimus malorum, quae per daemones contingunt, erimus invulnerati.

37. Paphnutius abbas, Macarii abbatis discipulus, retulit, senem dixisse: Quando puer eram, C buculas cum aliis pueris pascebam, qui perrexerunt furatum ficus. Dumque currunt, una ex iis cecidit, quam tollens comedi. Quoties igitur rei eius memoria redit, plorans sedeo.

38. Narravit Macarius abbas: Iter agens aliquando per eremum, inveni calvariam mortui ad solum iacentem; quam cum baculo palmeo movissem, locuta est mihi calvaria. Dico ei: Tu quis es? Respondit mihi calvaria: Ego eram pontifex idolorum, eorumque gentilium, qui in hoc loco degebant: tu vero es Macarius Spiritu divino repletus; quacunque hora commotus fueris misericordia erga eos, qui in tormentis sunt, et oraveris pro iis, paululum sentiunt solatii. Ait senex: Quodnam est solatium, et quodnam tormentum? Illa: D Quantum, inquit, a terra distat cœlum, tantum est ignis infra nos, a pedibus usque ad caput stantibus nobis in medio ignis, nec licet facie ad faciem videre quemquam, sed cujusque facies dorso alterius adhaeret. Quando igitur oras pro nobis, unus ex parte spectat faciem alterius. Hoc est solatium. Et

VARIAE LECTIONES.

[38] Al. ἱερεὺς τῶν Ἑλλήνων τῶν μεινάντων· [39] Al. ἀλλὰ νῶτος ἑκάστου.

NOTAE.

(a) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 195; lib. VI libell. 3, 2.

(b) Cf. VV. PP. Rosw. lib. V libell. 3, 9.

(c) Cf. supra sub. 11; VV. PP Rosw. lib. III cap. 124; lib. V libell. 15, 26; lib. VII cap. 13, 6.

(d) Cf. Evagr. Capita practica ad Anatolium cap. XCIII; Socr. Hist. Eccl. IV, 23; VV. PP. Rosw. lib. V libell. 10, 34: lib. VII cap. 37, 4; sententiae Aegypt. PP. 15.

lacrimans senex dixit: Vae diei in qua natus est homo! Atque ait ei senex: Estne aliud gravius supplicium? Respondet cranium: Major pœna est subter nos. Ait ei senex: Et quinam illic degunt? Respondet ei cranium: Nos, utpote qui ignoravimus Deum, modice misericordiam consequimur; qui vero cognoverunt Deum et negaverunt eum, subter nobis sunt. Tunc senex calvariam sumens humo mandavit.

39. Narrarunt Macarium Aegyptium abbatem aliquando e Sceti ascendisse in montem Nitriae. Qui quum appropinquaret, ait discipulo suo; Praecede paululum. Qui quidem cum praeiret, obviam habuit quendam gentilium sacerdotem. Atque clamans frater eum vocavit: Heu, heu, inquiens, quo curris, daemon? Ille vero conversus plagas ei inflixit, reliquitque semimortuum. Ac tollens quod portabat lignum, cucurrit. Paululum progresso obviam fit inter cursum Macarius abbas, qui ei: Salvus sis, inquit, salvus sis, labore confecte. Ille admiratus venit ad eum et ait: Quid boni vidisti in me, quod me salutaveris? Ait ei senex: Quoniam conspexi te labore fessum, ac nescis te in vanum defatigari. Respondet ille: Et ego salutatione tua compunctus sum, et cognovi ex parte Dei te esse. Alius vero malus monachus mihi obviam factus contumelia me affecit, quare ego dedi ei plagas ad mortem. Et cognovit senex, eum de discipulo suo loqui. Tum apprehensis eius pedibus sacerdos ita locutus est: Non dimittam te, nisi me feceris monachum. Et venerunt sursum, ubi erat monachus, et sustulerunt eum portaveruntque in ecclesiam montis. Sed cernentes sacerdotem cum eo stupefacti sunt. Et fecerunt eum monachum. Multique gentilium propter eum facti sunt Christiani. Asserebat ergo Macarius abbas, quod sermo malus etiam bonos malos faciat, et sermo bonus etiam malos reddat bonos.

40. Narrabant in absentia Macarii abbatis latronem ingressum esse cellulam eius. Ipse igitur quum ad cellulam rediisset, invenit latronem camelum supellectile sua onerantem. Quare introiens in cellulam et Macarius de vasis accipiebat, et una cum eo onerabat camelum. Sarcina igitur imposita fur coepit verberare camelum, ut surgeret. Neque tamen surgebat. Quod ubi vidit Macarius abbas, cellulam ingressus parvum sarculum invenit, quod emissum imposuit camelo dicens: Frater, hoc quaerit camelus. Ac pede pulsans eum senex ait: Surge. Confestimque surrexit, et parumper itineris confecit propter eius sermonem. Sed iterum resedit,

A ραμυθία· καὶ κλαυσας ὁ γέρων εἶπεν· οὐαὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐν ῇ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος [40]· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ἔστιν ἄλλη χείρων βάσανος; λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· μειζοτέρα βάσανός ἐστιν ὑποκάτωθεν ἡμῶν λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· καὶ τίνες εἰσὶν ἐκεῖ; λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· ἡμεῖς ὡς μὴ εἰδότες τὸν Θεόν, κἂν ὀλίγον ἐλεούμεθα. οἱ δὲ ἐπιγνόντες τὸν Θεὸν, καὶ ἀρνησάμενοι αὐτόν [41], ὑποκάτωθεν ἡμῶν εἰσι· καὶ λαβὼν ὁ γέρων τὸ κρανίον, ἔχωσεν αὐτό (*a*).

267 39. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, ὅτι ἀνέβαινέ ποτε ἐκ τῆς Σκήτεως εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας· καὶ ὡς ἤγγισεν εἰς τὸν τόπον, εἶπε τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· πρόλαβε μικρόν· καὶ ἐν τῷ προάγειν αὐτὸν συναντᾷ τινι ἱερεῖ τῶν Ἑλλήνων· καὶ κράξας αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς ἐφώνει λέγων· αἶ, αἶ, δαῖμον, B ποῦ τρέχεις; στραφεὶς δὲ ἐκεῖνος διδοῖ αὐτῷ πληγὰς καὶ ἀφίει αὐτὸν ἡμιθανῆ· καὶ ἄρας τὸ ξύλον ἔτρεχε· καὶ προβάντι ὀλίγον συναντᾷ αὐτῷ ἀββᾶς Μακάριος τρέχοντι· καὶ λέγει αὐτῷ· σωθείης, σωθείης, καματηρέ· καὶ θαυμάσας ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν· τί καλὸν εἶδες ἐν ἐμοί, ὅτι προσηγόρευσάς με; λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ὅτι εἶδόν σε κοπιῶντα· καὶ οὐκ οἶδας, ὅτι εἰς κενὸν κοπιᾷς· λέγει αὐτῷ καὶ αὐτός· κἀγὼ ἐπὶ τῷ ἀσπασμῷ σου κατενύγην· καὶ ἔμαθον, ὅτι τοῦ μέρους τοῦ Θεοῦ εἶ· ἄλλος δὲ κακὸς μοναχὸς ἀπαντήσας μοι, ὕβρισέ με· κἀγὼ ἔδωκα αὐτῷ πληγὰς εἰς θάνατον· καὶ ἔγνω ὁ γέρων, ὅτι ὁ μαθητὴς **268** αὐτοῦ ἐστι· καὶ κρατήσας τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν· οὐκ ἀφῶ σε, ἐὰν μὴ ποιήσῃς με μοναχόν· καὶ ἦλθον ἐπάνω ὅπου ἦν ὁ μοναχός, καὶ ἐβά- C σταξαν αὐτὸν καὶ ἤνεγκαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ὄρους· καὶ ἰδόντες τὸν ἱερέα μετ' αὐτοῦ, ἐξέστησαν· καὶ ἐποίησαν αὐτὸν μοναχόν· καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο δι' αὐτὸν Χριστιανοί· ἔλεγεν οὖν ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι ὁ λόγος ὁ κακὸς (*b*) καὶ τοὺς καλοὺς ποιεῖ κακούς· καὶ ὁ καλὸς λόγος καὶ τοὺς κακοὺς ποιεῖ καλούς (*c*).

40. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι ἀπόντος αὐτοῦ εἰσῆλθε λῃστὴς εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ· παραγενομένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον, εὗρε τὸν λῃστὴν γεμίζοντα τὴν κάμηλον τὰ σκεύη αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον ἐλάμβανεν ἀπὸ τῶν σκευῶν, καὶ συνεγέμιζε μετ' αὐτοῦ τὴν κάμηλον· ὡς οὖν ἐγέμισαν, ἤρξατο ὁ λῃστὴς τύπτειν τὴν κάμηλον, ἵνα ἀναστῇ· καὶ οὐκ ἠγείρετο· ἰδὼν δὲ ὁ ἀββᾶς Μακά- D ριος, ὅτι οὐκ **269** ἐγείρεται, εἰσελθὼν ἐν τῷ κελλίῳ εὗρε μικρὸν σκαλίδιν [42]· καὶ ἐκβαλὼν [43] ἐπέθηκε τῇ καμήλῳ λέγων· ἀδελφέ, τοῦτο ζητεῖ ἡ κάμηλος· καὶ κρούσας αὐτὴν ὁ γέρων τῷ ποδὶ λέγει· ἀνάστα· καὶ εὐθέως ἀνέστη, καὶ ἀπῆλθε μικρὸν διὰ τὸν λόγον

VARIAE LECTIONES.

[40] Al. add. εἰ αὐτή ἐστιν ἡ παραμυθία τῆς κολάσεως· [41] Al. add. καὶ μὴ ποιήσαντες αὐτοῦ τὸ θέλημα· [42] Al. σκαλίδιον· [43] Al. λαβών.

NOTAE.

(*a*) Cf. VV. Rosw. lib. III cap. 172; lib. VI libell. 3, 16.

(*b*) Ὁ λόγος ὁ κακός. In Colbertino libro hoc reperi Apophthegma: Εἶπεν γέρων· ὁ λόγος ὁ σκληρὸς καὶ τοὺς καλοὺς ποιεῖ κακούς· ὁ δὲ καλὸς ὠφελεῖ πάντας. *Coteler.*

(*c*) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 127.

αὐτοῦ · καὶ πάλιν ἐκάθισε, καὶ οὐκ ἀνέστη, ἕως ἀπεγέμισαν ὅλα τὰ σκεύη · καὶ οὕτως ἀπῆλθεν (a).

41. Ὁ ἀββᾶς Ἀϊὼ ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Μακάριον λέγων · εἰπέ μοι ῥῆμα · λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος · φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους · κάθισον εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαῦσον τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ μὴ ἀγαπήσῃς λαλιὰν ἀνθρώπων · καὶ σώζῃ (b).

A neque exsurrexit, donec deposuissent cunctam supellectilem. Tunc demum abiit.

41. Aio abbas interrogavit Macarium abbatem et : Profer mihi, inquit, sententiam. Respondet ei Macarius abbas : Fuge homines, sede in cellula tua et defle peccata tua, neque dilexeris loquelam hominum, salusque tibi obtinget.

NOTAE.

(a) Cf. supra sub 18, VV. PP. Rosw. lib. III cap. 73, lib. VII cap. 3, 1.

(b) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 189.

IV.

ALIA SANCTI MACARII APOPHTHEGMATA

A JO. BAPT. COTELERIO EDITA.

« Sanctorum senum Apophthegmata » s. vv. *Agathon, Zacharias, Theodorus Phermensis* apud Io. Bapt. Cotelerium Eccl. Graec. Mon. T. I, p. 372. 443. 451.

—

1. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Πέτρος ὁ τοῦ ἀββᾶ Λώτ, ὅτι ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος ἤμην ποτέ, καὶ ἦλθε πρὸς αὐτὸν ἀδελφὸς λέγων · θέλω οἰκῆσαι μετὰ ἀδελφῶν · εἰπόν μοι πῶς μετ' αὐτῶν οἰκήσω · λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ὅτε εἰσέρχῃ πρὸς αὐτούς, οὕτως φύλαξον τὴν ξενιτείαν σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, ἵνα μὴ παῤῥησιασθῇς μετ' αὐτῶν · λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος · τί γὰρ ποιεῖ ἡ παῤῥησία ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · ἔοικεν ἡ παῤῥησία καύσωνι μεγάλῳ · ὃς ὅταν γίνηται, πάντες φεύγουσιν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τῶν δένδρων τὸν καρπὸν διαφθείρει · λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος · οὕτως χαλεπή ἐστιν ἡ παῤῥησία ; καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων · οὐκ ἔστιν ἕτερον πάθος χαλεπώτερον τῆς παῤῥησίας · γεννήτρια γάρ ἐστι πάντων τῶν παθῶν · πρέπει δὲ τῷ ἐργάτῃ μὴ παῤῥησιάζεσθαι, κἂν μονος ᾖ ἐν τῷ κελλίῳ · οἶδα γὰρ ὅτι ἀδελφὸς ποιήσας χρόνον ἐν τῷ κελλίῳ οἰκῶν, ἔχων τι κοιτωνάριον, εἶπεν, ὅτι μετέβην ἐκ τοῦ κελλίου, μὴ γνοὺς αὐτὸ τὸ κοιτωνάριον, εἰ μὴ ἕτερός μοι εἶπεν · ὁ τοιοῦτος ἐργάτης ἐστὶ καὶ πολεμιστής (a).

2. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος τῷ ἀββᾷ Ζαχαρίᾳ · εἰπέ μοι τὸ ἔργον τοῦ μοναχοῦ · λέγει αὐτῷ · ἐμὲ ἐρωτᾷς, πάτερ ; καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Μακάριος · πληροφοροῦμαι εἰς σέ, τέκνον Ζαχαρία · ἔστι γὰρ ὁ νύσσων με τοῦ ἐρωτῆσαί σε · λέγει αὐτῷ ὁ Ζαχαρίας · τὸ κατ' ἐμέ, πάτερ, τὸ ἑαυτὸν βιάζεσθαι εἰς πάντα, οὗτός ἐστιν ὁ μοναχός (b).

3. Ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ τῆς Φέρμης ἐκτήσατο τρία βιβλία καλά · καὶ παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι ἔχω τρία βιβλία καλά, καὶ ὠφελοῦμαι ἐξ αὐτῶν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ κιχρῶνται αὐτὰ

B 1. Petrus abbas, discipulus Lot abbatis : Eram, inquit, aliquando in cellula Agathonis abbatis, ad quem venit frater dicens : Volo habitare cum fratribus ; doce me quo pacto cum iis maneam. Cui senex respondit : Quemadmodum primo die ingressus tui, sic custodito hospitium tuum peregrinationemque cunctis diebus vitae tuae, ita ut erga illos non utaris fiducia. Ait ei Macarius abbas : Quid enim efficit fiducia? Cui senex : Similis est, inquit, fiducia aestui magno, qui quando contigerit, fugiunt omnes a facie eius, quique arborum fructus corrumpit. Dicit Macarius abbas : Adeone saevit fiducia? Agatho abbas : Nullus est, inquit, affectus saevior fiducia. Omnium quippe perturbationum mater est. Decet autem cultorem sui fiducia carere, C etiamsi solus in cella versetur. Novi etenim fratrem, qui diu in cellula perseveraverat habens lectulum, dixisse : E cella emigrassem, non percepto illo lectulo, nisi alius monuisset me. Talis autem vere est operarius et bellator.

2. Macarius abbas Zachariæ abbati : Dic mihi, inquit, opus monachi. Ait ei : Tune me interrogas, pater? Tum Macarius abbas : De te, inquit, mihi persuasum est, fili Zacharia. Est enim qui me pulsat, ut interrogem te. Zacharius hanc protulit sententiam : Quantum ergo quidem existimo, pater, qui se ipsum cogit ad omnia, is est monachus (b).

3. Theodorus abbas Phermae tres bonos libros possidens ad Macarium abbatem venit, et : Tres, D inquit, mihi sunt libri praeclari, ex quorum lectione fructum capio; fratres quoque iis utuntur, et

NOTAE.

(a) Cf. VV. PP. Rosw. lib. III cap. 198 ; lib. V libell. 10, 8 ; lib. VII cap. 42. Douth. Doctr. 4.

(b) Cf. VV. PP. Rosw. lib. V 1, 6.

pariter proficiunt. Effare igitur mihi, quid debeam facere; num ad meam fratrumque utilitatem eos retineam, an vendam demque pauperibus? Senex respondit : Pulchrae quidem actiones sunt, sed melior omnibus est paupertas. Quo audito discessit, eosque vendidit, et pecuniam dedit pauperibus.

A καὶ ὠφελοῦνται· εἰπὲ οὖν μοι, τί ὤφειλον ποιῆσαι; κατάσχω αὐτὰ εἰς τὴν ἐμὴν καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν ὠφέλειαν, ἢ πωλήσω αὐτὰ καὶ δώσω πτωχοῖς; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων εἶπε· καλαὶ μὲν αἱ πράξεις, ἀλλὰ μείζων πάντων ἡ ἀκτημοσύνη ἐστί· καὶ τοῦτο ἀκούσας, ἀπελθὼν ἐπώλησεν αὐτά, καὶ διέδωκε πτωχοῖς.

V.

APOPHTHEGMATA SANCTI MACARII ALEXANDRINI

A JO. BAPT. COTELERIO EDITA.

« Sanctorum senum Apophthegmata » s. v. *Macarius urbicus* apud Jo. Bapt. Cotelerium Eccl. Graec. Mon. t. I, p. 572 sq.

—

De abbate Macario urbico.

1. Macarius πολιτικός ille abbas aliquando ad secandos palmarum ramos exiit, fratribus ipsum comitantibus. Qui primo die ei : Veni, inquiunt, pater, nobiscum comede! Accessit igitur ille et comedit. Altero eum die iterum rogant, ut comedat. At is renuens : Vos, inquit, filii, cibum sumatis necesse est; adhuc enim caro estis; ergo vero nunc nolo manducare.

2. Macarius abbas convenit Pachomium abbatem Tabennesiotarum. Quem Pachomius interrogans : Si, inquit, fratres disciplinae ordinem non servant, bonumne est corripere eos? Respondit Macarius abbas : Castiga et iuste eos iudica, qui tibi subiiciuntur; extra vero iudicaveris neminem; nam scriptum est : *Nonne de iis, qui intus sunt, vos indicatis? Nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit* (a).

3. Macarius abbas aliquando per quatuor integros menses quotidie visitabat fratrem quendam, neque unquam, ne semel quidem, invenit eum vacantem ab oratione. Admiratus igitur dixit : Ecce terrestris angelus!

B Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ πολιτικοῦ.

1. Ἀπῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ πολιτικὸς κόψαι θαλλία καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετ' αὐτοῦ· καὶ λέγουσιν αὐτῷ τὴν πρώτην ἡμέραν· δεῦρο, φάγε μεθ' ἡμῶν, πάτερ· ὁ δὲ ἀπῆλθε καὶ ἔφαγε· καὶ πάλιν τῇ ἄλλῃ λέγουσιν αὐτῷ φαγεῖν· ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἔλεγεν αὐτοῖς· ὑμεῖς χρείαν ἔχετε φαγεῖν, τέκνα· ἀκμὴν γὰρ σάρξ ἐστε· ἐγὼ δὲ νῦν οὐ θέλω φαγεῖν.

2. Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος πρὸς τὸν ἀββᾶν Παχώμιον τῶν Ταβεννησιωτῶν· ὁ δὲ Παχώμιος ἠρώτα αὐτὸν λέγων· ὅτε εἰσὶν ἀδελφοὶ ἄτακτοι, καλόν ἐστι παιδεῦσαι αὐτούς; λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· παίδευσον, καὶ κρῖνον δικαίως τοὺς ὑπὸ σέ· ἔξω δὲ μὴ κρίνῃς τινάς· γέγραπται γάρ· οὐχὶ τοὺς ἔσω C ὑμεῖς κρίνετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρινεῖ.

3. Ἐποίησέ ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος τετράμηνον, παραβάλλων τινὶ ἀδελφῷ ἡμερούσιον· καὶ οὐχ εὗρεν αὐτὸν εὐκαιροῦντα [44]) ἀπὸ τῆς προσευχῆς οὐδὲ ἅπαξ· καὶ θαυμάσας ἔλεγεν· ἰδοὺ ἐπίγειος ἄγγελος·

VARIAE LECTIONES.

[44] Al. ἀμελοῦντα.

NOTAE.

(a) I Cor. v, 12, 13.

JO. SAL. SEMLERI

DISSERTATIONES DUAE DE SCRIPTIS S. MACARII AEGYPTII

—

DISSERTATIO PRIOR

Specimen examinis critici Operum quae ita feruntur Macarii, sub laetissimos festosque dies Christo ab inferis magnifice redeunti sacros, boni ominis caussa edidit J. S. S, Sal. Thur. S. LL. S. Halae Magdeburgicae, typis Joannis Christiani Hendelii Acad. Typ. MDCCXLV (a).

—

[Pag. 3] *Viro summe reverendo, amplissimo, doctissimo D. Gotth. Auguste Franckio, Fac. Theol. Hal. Seniori, patrono suo summopere venerando.* [Pag. 4.] *Viro summe reverendo, amplissimo, doctissimo D. Sigism-*

NOTAE.

(a) Constat paginis 24 in-4. De Macario usque ad pag. 21 agitur, dein pag. 21-24 de Tertulliani Apo-

Jacobo Baumgarten, Sem. Theol. directori, patrono suo summopere venerando. Leve hoc et tenue scriptum reverentiae suae documentum multis faustisque in festos hos dies ominibus et precationibus offert auctor.

[Pag. 5] Bella sunt verba, viri summe reverendi, quae habentur in Homilia inter Macarii vulgo creditas V[ta] (*a*) § 9, omnibus veris Christianis Xanthicum mensem, sive Aprilem, non iniuria fausta quaeque polliceri. Hoc enim, quemadmodum renovat quasi frigidi et inimici olim caeli naturam, et calidiorem iam iucundamque reddit, ita beata recordatio eorum, quae sub hoc fere idem tempus in nos omnes per Salvatoris novam quasi vitam redundarunt, non potest non animi opprimere tristitiam, mentemque divina quadam perfundere laetitia. Unde oro atque obsecro, viri summe reverendi, pro eximia vestra benevolentia clementer interpretamini, quod sollemne hoc Christiano orbi tempus vobis ex animi sententia gratulari sustineo, inque eam rem leve hoc vobis offero scriptum. Quod quidem ipse satis intelligo ita esse comparatum, venerabilibus ut personis vestris dignum videri vix possit. Quare et ipse non mediocriter dubitabam, an summis nominibus vestris inscribere illud commode possim. At videbar mihi satis cognovisse in vobis, viri summe reverendi, [Pag. 6] eam virtutem, qua, ut potestis maxime, omnia benevolentissime in eam accipere soletis partem quae est lenior. Quidni ergo eodem me beneficio fruiturum sperem, dum meorum rationem vobis studiorum his reddere volo? Tum ne mihi ipsi quidem satisfeci, sed multa adhuc reprehendo. Hoc tamen, licet forte unicum, non omnino carere sua quacunque utilitate mihi videbatur, quod jam intelligi potest, ex se ipso Macarium, si diligenter volvatur, posse in multis corrigi, quod omnia bis aut ter occurrunt, et librariorum inde errores abstergi optime possunt. Quod licet parvum utilitatis momentum si vobis non penitus improbari intellexero, viri summe reverendi, videbor mihi non inutiliter hanc parvam operam consumsisse. Valete et benevolentia vestra, nisi indignus videbor, porro me amplectimini. Dabam Halae sub ipsos festos dies.

—

[Pag. 7] § I.

Quae *Macarii* circumferuntur Opuscula, ut diligenti lectione non omnino indigna sunt, ita nec forte hoc examine, *Macarii* an nomen jure prae se ferant et revera ab eo sint. Atque hic non dubito fore plerosque qui mirentur, quid sit quod ego potissimum dubitem de re, de qua nemini unquam fere in mentem venit. Quin et ipse aliquantum timidum me esse non nego. Utcunque vero res ceciderit, juvabit tamen errori, quem esse suspicatus sum, me ipsum pro virili parte obstitisse.

§ II.

Quod antea jam tetigi, posse mihi forte aliorum obstare auctoritatem, qui nihil tale suspicati sunt, id adhuc contendo vitio mihi verti nullo modo [Pag. 8] posse. Ita enim in his studiis mihi jam diu multorum auctoritatibus suasi esse versandum, ut temere nihil, nec sine rationibus facile crederem. Neque hoc meum examen ulla in re nomini magnorum virorum erogare daliquid potest. Mirari enim nemo erit qui vetet, cur hanc nemo quaestionem moverit. Nisi quis eo forte referat *Possinum*, qui in Thesauro suo ascetico de tertio *Macario* ideo cogitat, quod horum duorum neutri veterum testimonium exstet. Quam quidam litem simul confecero, si hanc potuero, quam ipse incipio.

§ III.

Atque videamus jam, quibus argumentis fidem haberi velint aut velle possint, qui *Macario*, quicunque is sit, ista adscribunt. Nulla certe habere alia possunt, quam omnino duo. Quorum alterum

A codicum MSS. est, alterum ex ipsis veterum scriptis petitum et testimoniis. Quod si ergo neutrum stabile et firmum sit, non temere dubitare ego videbor. Atque id ipsum ego assero.

Primum enim quod attinet ad MSS., ad quae in his rebus provocare non exiguum est testimonium, multa erunt circumspicienda. Quam antiqui tales codices sint, qui *Macarium* auctorem produnt, statuere vix possum, quia eorum in his terris, ut fit, nulla aut exigua est notitia. At contendere vix vereor, non ultra saeculum XII aut XIII esse posse, quia, ut ostendemus postea, nemo fere ante ista tempora istorum operum *Macarii* sub nomine mentionem facit. Hoc ergo sane non multum roboris habebit argumentum. [Pag. 9] Accedit, sint licet

B MSS multi, possunt ab uno omnes profecti esse, atque ergo auctoritatis adhuc minoris. Tum, si vel maxime auctoritate MSS. constaret, iis tamen ex eo tantum capite aliquid dandum esset, quod rationibus contraria non dicunt. Jam vero fieri vix potest, ut auctor asceticus, qualis est *Macarius*, tam diu monachis ignoratus sit per X et plura saecula, ut nemo ejus meminerit. Adde, quod multi talia praecepta scripserint, ut hoc studium ἀσκητικὸν fere semper viguerit. Ita hoc eodem jure *Caveus*, Hist. Lit. P. I, *Macarii* negat esse opusculum aliquod de exodio animae justorum et impiorum, quod, licet MS. praeferat *Macarii* nomen, tamen ratio tractationis absona et non conveniens sit. Et profecto, si licet

C conjecturis indulgere, non dubito, nostra omnia *Macariana* Opuscula tempore eodem cum hoc isto nata et consarcinata fuisse.

NOTAE.

logetico disputatio additur brevis hoc indice : *Explendi spatii caussa, quod me fefellit, pauculas animadversiones in Tertulliani Apologeticum prodo.* Edit.

(*a*) Corr., Semlerus falsa scripsit X[ma]. Id.

§ IIII.

MSSti ergo, ut vidimus, nisi aliunde auctoritas accedit, nulla est. Videamus jam argumentum alterum, utrum tale aliquid exstet in veterum scriptis. Ubi quidem cogitate scribere me credo et judicare, nemini veterum notum fuisse, quod *Macarius* ista reliquerit.

Ita omnes, qui de scriptoribus ecclesiasticis tradiderunt, certo ex consilio de *Macario* et his ejus Opusculis tacent. Atque hos ego auctores, quo cujusque [Pag. 10] major esse auctoritas videtur, singulos ordine collocabo. Agmen omnium ducit *Hieronymus*. Hic, quod notum inter omnes est, non vulgari diligentià in ista argumento versatus est, veterumque reipublicae Christianae insignium virorum vitas, et praesertim scripta eorum reliquit. At idem hic Hieronymus nescit, *Macarium* aliquid conscripsisse, et ideo ex isto albo omittit. Atque hoc argumentum eo est gravius, quod Hieronymi aetas non solum Macarii tempora non multo post est consecuta, sed et ipse habitaculum Macarii oculis suis vidit, ut testatur de se ipse inter opuscula de Vitis patrum. Mortui jam erant Macarii, et qui iis supervixerant, multa Hieronymum de eorum vita et rebus gestis docuerunt, at de scriptis tacent. Quod si ergo hi, qui omnia, quae ad laudem *Macariorum* pertinere videbantur, contulerunt, nulla ejus scripta sciunt, scire multo minus ii possunt, qui multum postea vixerunt. Sed et certo nesciunt, quia itidem tacent. Hieronymum enim jam excipit *Gennadius*, testimonium perhibiturus, se de his *Macarii* nihil omnino suo tempore cognovisse. Nec objiciat quis, quod Macarium inter scriptores ecclesiasticos ponat. Illud enim nihil huc juvat. Videamus ipsa Gennadii de Macario verba.

§ V.

Macarius monachus ille Aegyptius, signis et virtutibus clarus, unam tantum scripta ad juniores professionis suae epistolam, in qua docet, [Pag. 11] *illum perfecte posse servire Deo, qui conditionem creationis suae cognoscens ad omnes semetipsum inclinaverit labores, et luctando atque Dei auxilium adversum omne, quod in hac vita suave est, explorando, ad naturalem quoque perveniens puritatem, continentiam velut naturae debitum munus obtinuerit.*

Hic, ut videmus, meminit scripti alicujus a *Macario*, sed epistolam, et quidem *unam tantum* appellat. Adeoque nec Homilias, nec alia Opuscula audiverat aut viderat. Venit in mentem illius, quod *Caveus* Hist. Lit. P. II de Macario contra Possinum scribit, qui eadem de causa tertium Macarium exsculpserat, quod Gennadius de Aegyptio taceret. Respondet, induam, Caveus ita: « Quid si Gennadius de solis Macarii epistolis loquitur? Quid si alia scripserit Macarius, quae Gennadii diligentiam fugerint, cum non pauca sint scripta, quae frustra

A apud Gennadium quaeri possint? Haec Caveus. Quae et contra me sint, nisi averterem. Quod facile possum. Miror enim, virum in hoc genere doctissimum ista scripsisse. Putat de solis epistolis loqui Gennadium. At id non credibile est, quia confecturus erat indicem potiorum auctorum et scriptorum. Macarius isto tempore notissimus; ideo dicit, *ille* Aegyptius. Et cum ejus mentionem faciat, utique non minorem partem ab eo scriptorum nominasset, sed majorem et potiorem. Et si fuissent nostra eo tempore, fuissent tritissima, quia ἀσκητικά. Cum [Pag. 12] ergo taceat Gennadius, idem est ac si dicat, Macarium haec non scripsisse. Deinde aperte Gennadius dicit, scripsit *unam tantum* epistolam, i. e. nihil aliud ultra. Nec fugisse eadem de causa B ista possunt ejus oculos aut diligentiam, quia et majus opus, quam epistola, conficiunt, et nota fuissent omnium maxime. Quin et haec epistola, quam *Macario* dat Gennadius, vix mihi revera ab eo esse videtur, quod Hieronymus non mentionem facit; qui, si exstitisset, eam in deserto isto domicilio monachorum, quibus praefuit Macarius, sine dubio vidisset. His. addo adhuc *Rufinum*, qui libro XI cap. 4 (*a*) et 8 de Macariis agit, at de scriptis tacet; *Honorium Augustodunensem*, qui pleraque quidem ex Gennadio et aliis sublegit, at quia tacet, nihil ultra cognovisse credendus est. Sed omisi *Palladium*, qui prime post Hieronymum loco commemorandus fuisse., nisi isti mihi conjungendi esse visi fuissent. Hic anno post obitum Macarii eundem in locum so- C litudinis accessit, et tamen nihil horum scriptorum meminit in Historia Lausiaca, licet Macarii egregia facta collaudet. Omisi et *Joannem Cassianum*, qui de institutis monasticis scribens multa celebria Macarii dicta affert, at haec ejus Opuscula ignorat, quae tamen proprie ad suum scribendi genus pertinuissent, si exstitissent. Quin, quod adhuc addo, tacet et *Suidas*. Neque enim in vita *Macarii* scripta ejus ulla memorat, sed quaedam Evagrii, discipuli illius. Unicus restat, sed is ex recentioribus, *Joannes Trithemius*, qui Macarium inter scriptores [Pag. 13] ponit, nulla tamen ejus scripta commemorat. Quod ad *Simeonem Logothetam* attinet, quem Caveus monet capitula CLXX ascetica metaphrasi illustrasse, hoc sufficiat, eum, quia aut incerti sit, D aut certe XII demum saeculi, parum posse ista scripta tueri. Si ad manum aliquando ipse fuerit is liber, plura forte notabimus. Certum ergo est, ante saeculum XII non nota fuisse Macariana.

§ VI.

Satis ergo suis rationibus destituitur, ut credo, opinio pervulgata de *Macarii* scriptis. Sed nec his argumentis solis innitor, quum de Opusculis istis dubito, Addam aliud adhuc, quod tantum abest ut istis cedat, ut pondere suo praestare potius opiner. Scilicet totam scribendi rationem, qua confecti isti

NOTAE.

(*a*) Corr., Semlerus habet 3. EDIT.

sunt libelli, alienam esse non solum a *Macario*, sed a quovis alio auctore contendo. Eccui enim illud probabile videtur, ab aliquo auctore bis et ter eadem et verba easdemque sententias diversa συναφείᾳ, in parva scriptorum mole, pro integris et aliis opusculis repeti et obtrudi ? At id ostendemus ita in his Macarii esse, ita tamen, ut simul nonnunquam alia quoque, pauca tamen moneamus, quae ad diversam scripturam et lectionem pertinere videbuntur.

§ VII.

Exempli loco apponemus ea, quae de cap. 13 Opusculi *de Custodia cordis* p. 22 edit. Pritianae [Pag. 14] notavimus. Ex isto integra Homilia confecta est, iisdem verbis et sententiis, XIX[a] scilicet p. 287. Quo addam denique Opusculum *de Libertate mentis* cap. 18, et *Apophthegma* primum p. 231.

In Opusculo *de Custodia cordis* p. 22 ita habemus : ὁ βουλόμενος προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ζωῆς αἰωνίου καταξιωθῆναι, καὶ κατοικητήριον Θεοῦ γενέσθαι, καὶ πνεύματος ἁγίου καταξιωθῆναι, ἵνα τοὺς καρποὺς αὐτοῦ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου δυνηθῇ ἀμώμως καὶ καθαρῶς ποιεῖν, οὔτως ὀφείλει ἐνάρξασθαι. Hæc periodus prima primi Opusculi (*a*). Et similiter eadem verba in Homiliae periodo prima, nisi quod pro Θεοῦ legitur τοῦ Χριστοῦ (*b*), pro καταξιωθῆναι, πληρωθῆναι, quod forte factum, ne idem verbum statim bis occurreret ; pro καρποὺς αὐτοῦ, legitur καρποὺς τοῦ πνεύματος, ubi, quis αὐτὸς sit, exprimitur ; pro κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου legitur καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ · Καὶ sane perplacet ; Christus pro Domino, quia in Patrum scriptis Dominus et Christus pro eodem est. Tum pro ἀμώμως καὶ καθαρῶς legimus καθαρῶς καὶ ἀμώμως, levi mutatione ; et pro ποιεῖν, ποιῆσαι, non male, quia hoc tempus saepe sequitur ; pro οὔτως, οὗτος, male, nam legendum οὔτως ; pro ἐνάρξασθαι, ἄρξεσθαι, quod melius ἄρξασθαι. Periodus altera levi mutatione differt.

In Opusculo *de Custodia* sequitur : καὶ εἰς τὴν εὐχὴν πάντοτε προσκαρτερεῖν αὐτόν · καὶ μὴ ἀπογινώσκειν προσδεχόμενος τοῦ Κυρίου τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὴν βοήθειαν πάντοτε, τὸν σκοπὸν τοῦ νοὸς αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἔχων διὰ παντός · In Homilia aliquantum aliter : καὶ εἰς τὴν εὐχὴν χρὴ αὐτὸν [Pag. 15] πάντοτε προσκαρτερεῖν, et ita quidem recte ; nam χρὴ aut exprimendum, quod malim, aut subintelligendum. Sed porro ita legit : ἐν πίστει προσδοκίας τοῦ Κυρίου τὴν ἐπίσκεψιν καὶ βοήθειαν αὐτοῦ πάντοτε ἐκδεχόμενον, τὸν σκοπὸν τοῦ νοὸς αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἔχοντα διὰ παντός. Quae docent, perperam in vulgatis istius Opusculi editionibus esse προσδεχόμενος et ἔχων, cum sermonis series manifesto requirat casum quartum. Ista, de non desperando, non commode hic sunt, et in Opusculo *de Libertate mentis* cap. 16 et 17 meliori συναφείᾳ

A idem traditur ; ut inde ferme appareat, consaccinata aliunde haec esse. Quod vero ad varietatem scripturae allatorum verborum porro attinet, possint ista conjuncta fuisse videri : καὶ μὴ ἀπογινώσκειν, ἀλλ' ἐν πίστει cet., aut facile ab aliquo addita sunt. Neque enim dubito, quod ex sequentibus apparebit melius, diversos fuisse, qui ista ex diversis aliis congesserint. Sed vix placent, quae ibidem sunt : τὸν σκοπὸν τοῦ νοὸς αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἔχοντα διὰ παντός. Neque enim scire facile est, quid ista significent. Et cum non ita multo post sequatur : μόνον τὸν Χύριον ἀεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, parum abest quin legam : τόν τε σκοπὸν τοῦ νοὸς αὐτοῦ εἰς τοῦτον [τὸν Κύριον] ἔχειν διὰ παντός. Licet enim liquido intelligere, omnia inter
B se, si materiam ipsam spectes, confusa esse. Atque hoc ipsum, ut Christum quis intueatur, monet Opusculum *de Libertate* cap. 16 et 17, unde vix dubito haec esse excerpta. Nec est quod quis ideo dubitet de hac conjectura, quod scriptura haec eadem sit in Homilia. Videbimus enim alterutrum natum et factum esse posterius, [Pag. 16] et adeo corruptam aut bonam alterius scripturam accepisse.

Sequitur porro in *de Custodia* : εἶτα βιάζεσθαι χρὴ ἀεὶ εἰς πᾶν ἀγαθὸν, καὶ εἰς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, κἂν μὴ θελούσης τῆς καρδίας διὰ τὴν συνοῦσαν αὐτῇ ἁμαρτίαν. In Homilia omittitur ἀεὶ, nec id male ; additur vero ἔργον ἀγαθόν, item non male ; omititur item κἂν μὴ θε-
C λούσης τῆς καρδίας, non bene. In Opusculo enim *de Libertate mentis* cap. 13 id additur, quod mox pluribus videbimus.

In Opusculo primo ita procedit : οἷον βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ ταπεινοφρονεῖν ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων, καὶ ἑαυτὸν πάντων ἐλαττω καὶ χείρονα ἡγεῖσθαι, μὴ ζητῶν τιμὴν ἢ ἔπαινόν ἢ δόξαν παρά τινος, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται. In homilia pro βιάζεσθαι est βιαζέσθω, non male, quod imperativus saepe sequitur, et ubique forte reponendus sit. Eam sequitur : μὴ ζητῶν τιμὴν cet., quod non stare potest cum βιάζεσθαι [χρή], sed casus quartus esse debebat. Omissis, quae non multum differunt, pro παρὰ τινος est δόξαν ἀνθρώπων παρὰ τινος, quod putem invertendum
D δόξαν παρά τινος ἀνθρώπων.

In Opusculo porro est : ἀλλὰ μόνον τὸν Κύριον ἀεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐταῦ, αὐτῷ μόνῳ βουλόμενος ἀρέσαι. In Homilia pro ἔχειν est ἔχων, idque recte. Supplendum enim βιαζέσθω cet. ἔχων. Cetera parum distant.

De Custodia porro : εἰς τὴν πραοτητα ὁμοίως ἑαυτὸν βιαζέτω, καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, ὥς φησιν ὁ Κύριος · μάθετε ἀπ' ἐμοῦ cet. Homilia addit εἰς τὴν πραότητα τῆς καρδίας, et omittit βιαζέτω, quid a glossatore puto ex superioribus

NOTAE.

(*a*) Sic Semlerus ; lege : Haec periodus *prima capitis* **13** ***primi Opusculi***. Edit.

(*b*) Corr., Semlerus habet : pro τοῦ Θεοῦ legitur Χριστοῦ. Id.

repetitum esse. Nam abfuisse docet id, quod non intercedit signum connexionis, sed tamquam perpetuo [Pag. 17] sermone junctum est.

In *Custodia* porro : ὁμοίως εἰς τὸ εἶναι ἐλεήμονα, χρηστὸν, εὔσπλαγχνον, ἀγαθὸν, ὅση δύναμις, ἑαυτὸν ἐθίζειν μετὰ βίας, ὥς φησιν ὁ Κύριος· γίνεσθε cet. in Homilia pro infinitivo melius ἐθιζέτω, omisso μετὰ βίας, quod nollem.

Quae porro sequuntur, non multum differunt, nisi quod in Homilia pro vulgato legere vellem : ὥσπερ ὑπογραμμὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἐχέτω ἐν πάσῃ μνήμῃ αὐτοῦ ἀληθαργήτῳ, quia aliter ista ultima non bene cohaererent, et p. 25 in Opusculo *de Custodia* haec fere repetuntur : τότε θεωρῶν ὁ Κύριος. . . . πῶς βιάζει ἑαυτὸν πάντοτε εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ cet. ; hinc additum vellem αὐτοῦ, scil. τοῦ
B Χριστοῦ.

In *de Custodia* p. 24 sequitur καὶ ὅση δύναμις βιαζέσθω ταῖς εὐχαῖς προσκαρτερεῖν, διὰ παντὸς δεόμενος καὶ πιστεύων. In Homilia ommittitur βιαζέσθω et scribitur προσκαρτερείτω.

Sequitur porro ibidem, omissis quae nihil fere mutant : καὶ οὕτως ἃ νῦν μετὰ βίας καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας ποιεῖ, ἐθίζειν ἑαυτὸν διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ τοῦ Κυρίου ἀεὶ μνημονεύειν, καὶ προσδοκᾶν αὐτὸν διὰ παντὸς ἐν πολλῇ ἀγαθότητι καὶ ἀγάπῃ. In Homilia pro μὴ θελούσης cet. est ἀκούσης τῆς καρδίας ποιεῖ, ἑκουσίως (*a*) πράξει ποτέ, Ἐθίζων cet., ἐθίζων quoque legendum est in Opusculo. Nam ἐθίζειν non placet, quod librarii ita fecerunt, ut videretur constructio,
C quae tamen nulla est. Mallem tamen ceterum legere ἀκουσίως καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, quia sequitur ἑκουσίως : et certe ita credo fuisse.

Porro in Opusculo eodem — omitto non pauca, quia hoc specimen breve esse debet — p. 26 : ὅτε καρποφορεῖ καθαρῶς, pro quo ex Homilia p. 290 scribendum τότε καρποφορεῖ καθαρῶς. Ibidem : χρὴ δὲ πρότερον. . . . οὕτως βιάζειν καὶ αὐτόν, pro quo in Homilia § 3 βιάζεσθαι ἑαυτὸν exstat. Et [Pag. 18] id placet, quia divulsum βιάζεσθαι peperisse videtur diversitatem. Jam vero haec χρὴ πρότερων cet. tertium occurrunt in Opusculo *de Libertate mentis* cap. 18. Ibi enim omnia ab initio conveniunt cum Homiliae scriptura, nisi quod haec melius habet προσελθόντα. Quae sequuntur in
D eodem *de Libertate* Opusculo βιαστὴ γὰρ, φησὶν ὁ cet., recte hunc locum occupant ; in Homilia vero et Opusculo I non optimo loco exstant. Corrupta vero sunt, quae mox in Opusculo *de Libertate* sequuntur. Vulgo enim ita sunt : ἀγωνίζεσθαι πάλιν αὐτὸν εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας, quae et latinum interpretem deceperunt. Certo autem legendum est : καὶ πάλιν [γέγραπται]· ἀγωνίζεσθαι cet., ut fere exstat in *de Custodia* p. 24.

Omitto judicare de iis, quae in Homilia et Opusculo I interjecta sunt, et pergo ad p. 26 hujus
A ejusdem Opusculi : προσδοκῶντα διὰ παντὸς ἐν πίστει ἀδιστάκτῳ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ οἰκτείρειν cet., pro quo auctius in Homilia, προσδοκῶντα διὰ παντὸς ἐν πίστει ἀδιστάκτῳ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀγάπην, μὴ ἔχοντα ἀγάπην· βιάζεσθαι cet. ; et rectius quidem ita, quod docet Opusculum *de Libertate* c. 18 : πρὸς ἀγάπην, μὴ ἔχοντας ἀγάπην. Jam scriptura in Homilia et Opusculo I[mo] aliquantulum differt, unde quid statuamus, ex scriptura Opusculi *de Libertate* exponemus. Quae talis est : [συνωθεῖν] πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι ἀτιμίας καὶ παροράσεως καὶ τοῖς ἐξουθενουμένοις ἐγκαρτερεῖν, pro quo lege casu quarto τοὺς ἐξουθενουμένους scil. ἡμᾶς, i. e. ut in Homilia exstat : εἰς τό. .. ἐξου-
B θενούμενον ἢ ἀτιμαζόμενον μὴ ἀγανακτεῖν cet.

Sequitur porro in *de Custodia* : βιάζεσθαι τε ἑαυτὸν εἰς τὴν εὐχὴν, μήπω ἔχοντα εὐχὴν πνεύματος. Homilia parum differt, et corrigemus hinc [Pag. 19] locum in *de Libertate*, ubi ita exstat : οὔπω ταύτην ἐσχηκότας τὴν ἕξιν πρὸς εὐχὴν, μήπω πνεύματος εὐχὴν κεκτημένους, pro quibus legendum πρὸς εὐχὴν (scil. συνωθεῖν), μήπω ταύτης ἐσχηκότας τὴν ἕξιν, καὶ μήπω cet.

§ VIII.

Sed ut jam perveniam ad id, cujus rei causa haec scripsi, omittam orationis in Macario seriem, et ostendam, probabile esse, haec omnia a *Macario* non scripta esse, sed celebrata tantum sermone, ab aliis deinde talia apophthegmata subinde col-
C lecta et aucta, et tandem in haec opera digesta esse. Subjecit Pritius editioni suae Apophthegmata quaedam Macarii, quorum primum exstat p. 231, quod si quis legit, et leget postea ea, de quibus scripsimus, offendet eadem re ipsa diversa verbis esse et sententiis. In ipsa tamen illa scriptura malim pro καὶ μὴ μετρεῖν, τοῦ μὴ cet., similiter pro καὶ τὸ μὴ κρῖναι, καὶ τοῦ μὴ cet., et καὶ τοῦ ὑποφέρειν et καὶ τοῦ ἀποῤῥίπτειν, et βιαστῶν ἐστι βασιλεία pro ἐπί. Quod ergo diversi diversis locis ista egregia hominis dicta collegerunt, at alio alii ordine digesserunt, inde venit, quod haec Opuscula nata sunt, et multa aut pleraque omnia bis et ter occurrunt.

§ IX.

D Sed mihi omnino videndum, ne desinat hoc esse specimen. Sufficiat ostendisse omnia verba ita esse repetita, ut vix differant levi traiectione aut aliquot literis. Ceterum spondere ausim, me alio forte tempore ostensurum, vix minimam partem semel dici, sed omnia fere bis, multa ter occurrere. [Pag. 20] Paucis adhuc attingam, quae uberius olim exponenda sint. Primum, male omnia ista esse composita, ut, cum sit aliquod Opusculum *de Oratione*, multa in eo sint, quae alio, et in aliis plura, quae eo pertinebant. Deinde praecipue in Homiliis oratio non interrupta solum quaestiun-

NOTAE.

(*a*) Corr., Semlerus ἑκούσης. EDIT.

culis, sed et hae ipsae satis incompositae sunt, et A responsiones haud raro ineptae, ut appareat non esse responsiones, et non posse a primo auctore natas esse. Nolo multis his immorari. Legat, si quis volet, quae sunt in Homilia VIII in fine § 4, et addat Opusculum *de Charitate* cap. 10 extremo. Jungat porro istius Homiliae § 5 et illius Opusculi cap. 12, ubi integrum caput inseritur, quod ex Homilia abest. Tum vero omnium maxime se fraus prodit Homiliae ejusdem § 6 per egregiam responsionem. Quaesitum erat, in quibus gradibus perfectionis tu es? et respondetur : μετὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ νῦν ἡ χάρις οὕτως ἐνεργεῖ, καὶ εἰρηνεύει ὅλα τὰ μέλη καὶ τὴν καρδίαν, ὥστε τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς πολλῆς χαρᾶς ὡς παιδίον ἄκακον φαίνεσθαι, καὶ οὐκ ἔτι κατακρίνει ὁ ἄνθρωπος Ἕλληνα ἢ Ἰουδαῖον. Quae quam absurde B cohaereant, dicere non attinet. Jungatur Opusculum *de Charitate* cap. 12.

§ X.

Ultimo loco addo illud adhuc, pro mea sententia, nescire me, quid sibi velit illud quod saepe occurrit φησίν. Tale ego semper credo esse narrantis aliquid de altero, non vero scribentis sua. At exstat cap. 10, cap. 9, cap. 8 *de Charitate*. Ita quoque cap. 9 ita scribitur: *Ad interrogantem, an* [Pag. 21] *possit homo in eo semper statu durare, sic respondendum est* cet. In Homilia vero octava § 2 habetur et quaestio et responsio, omissis istis *ita respondendum est*. Facile apparet dictum aliquod et memoratum postea responsum Macarii ad tale quid rogantem in hanc regulam conversum esse. Possem plura. Sed de his et aliis, unde et quando ista opera Macarii consarcinata videantur, si Deus voluerit, et haec non displicuerunt, aliquando uberius exponemus.

DISSERTATIO ALTERA.

Specimen animadversionum in aliquot Opuscula Graeca Macarii, in natalem diem viri summe reverendi, excellentissimi, doctissimi Sigismundi Jacobi Baumgarten, SS. Theol. Doct. et Prof. Publ. Ordin., Seminar. Theol. Directoris, patroni et praeceptoris officiosissime colendi, bene ominabundus edidit Jo. Sal. Semlerus, Salfelda Thuring. Halae Salicae Literis Joannis Christiani Hendelii. 1746. (*a*)

—

[Pag. 3] *Vir summe reverende, excellentissime, doctissime, Fautor et patrone benevolentissime.*

In communi Academiae huius laetitia, qua insignis hic dies omnes Musarum perfundit ordines, patere et me solemni huic luci gaudium et vota per summam pietatem decernere. Ad me enim hoc officium unum omnium maxime videtur pertinere, in quem tot sane et tanta exstant Tua beneficia et eximiae benevolentiae documenta, ut, quem Praeceptoris Tuum numen venerabundum effecerat, jam [Pag. 4] Fautoris beneficentia tam reddiderit suum, ut diligenter negem mihi quemquam in officiis erga Te esse superiorem. Neque vero, licet praecipua ejus pars mea sit, mea unius est haec pietas ; omnes boni, ut hunc diem Tuum gaudent, ita felicem ejus reditum votis ominibusque optimis precantur. Quibus quidem rite susceptis votis tam confidimus Deum responsurum, quam certo scimus, Dei Te singulari beneficio in uberrimum multorum emolumentum hanc lucem adspexisse. Ceterum clementem Te, vir summe reverende, huic levi scripto opto interpretem, quod et brevissimum est, quia scio otium ferme Tuis negotiis deesse, nedum his iuvenilibus rebus, et levissimum, quod hujus diei laetitia severiorem gravitatem pati non videbatur. Tu vero, vir summe reverende, serva sis mihi favorem et benevolentiam. Vale.

Dies XIIII Martii feliciter. MDCCXLVI.

—

[Pag. 5] Cum a nemine, quod sciam, peculiaris C cura in Macarii Opera adhuc suscepta sit, hic autem idem fatum sustinuerit ac alii scriptores veteres, ad quos et lectorum imperitia et temporum injuria multum valuerunt, brevissime tantum per aliquot Opuscula Macariana ostendam, ea exspectare adhuc meliorem scripturae curam. Ubi, omissis tum typographicis tum versionis vitiis, potiora quaedam scripturae menda sublatum ibo, quae inter legendum annotavi. Usus sum editione Pritii. Jam

Ad Opusculum primum, quod est Περὶ φυλακῆς καρδίας, haec fere annoto :

Cap. I : οὐ γὰρ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν ἐστιν ἡ κάθαρσις, ἀλλ' ἡ κατὰ συνείδησιν τελεία κάθαρσις, *neque enim abstinentia a grandioribus vitiis est puritas, sed perfecta conscientiae expurgatio*. Sensus paullum incommodus. In Opusculo enim V^{to}, Περὶ ὑψώσεως [Pag. 6] τοῦ νοός, cap. 20 extremo aliter habetur : καὶ γὰρ οὐχ ἡ τῶν φαινομένων κακῶν

NOTAE.

(*a*) Constat paginis 20 in-4°. Edit.

ἀποχὴ τελείωσίς ἐστιν, ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν κάθαρσις, αὕτη τελεία. Et in Homilia XVII § 15 : οὐ γὰρ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, αὕτη ἐστὶν ἡ τελείωσις, ἀλλ' cet., ubi paulum variat. Planiora ita essent in Opusc. I, si pro primo κάθαρσις esset τελείωσις, ut in aliis locis, licet in scriptis Graecorum asceticis τελείωσις et κάθαρσις idem fere sit. Ultima verba capitis hujus I^mi haec vulgo sunt : εἰ δὲ μὴ, ταπεινωθεὶς ὡς ἐνδεὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ὑπὲρ τῶν κρυφίων σου δεόμενος τοῦ Θεοῦ. Ubi deest verbum ad quod ista participia pertinent. Quod supplendum est ex Opusc. V cap. 21 : πρόσελθε ὑπὲρ τῶν κρυφίων cet.

Ad CAP. II de verbis ultimis monemus : διὸ καὶ ὕπνον λέγομεν τὴν κοίμησιν τῶν ἁγίων. Melius ex Homilia ista XV § 39 legi : ὕπνον οὖν λέγομεν καὶ κοίμησιν τῶν ἁγίων τὸν θάνατον. Nam ὕπνος et κοίμησις idem significat.

Omissis aliquot capitibus leviterque variantibus scripturis ad CAP. VI venimus. Ibi ita exstat : οὕτω καὶ ὁ προβλεπτικὸς νοῦς προβλέπει ταχὺς ὢν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως τὰς τέχνας cet. Homilia autem VII § 8 : οὕτω καὶ ὁ νοῦς προβλέπει γοργόρος ὢν cet. Legendum γοργός, non γοργόρος : et ista vox saepe occurrit in Homilia III. Hesychius : γοργός, εὐκίνητος, ταχύς, σκληρός, λιπαρός, εὐτραφής. Adeo ταχὺς in Opusc. I cap. 6 est glossa τοῦ γοργός.

Cap. VII pro τοῦ νοῦ ἡμῶν προσκαλουμένου μετὰ τοῦ Κυρίου πάντοτε lege : προσκολλωμένου τῷ Κυρίῳ cet. ; ita exstat in Opusc. II cap. 13 : ὁ γὰρ νοῦς ἡμῶν οὕτω διαπαντὸς τῷ Θεῷ προσκολλώμενος cet. Praeterea provocatur ad I Cor. VI, 17, ubi hoc [Pag. 7] verbum item exstat. Vulgata lectio sine sensu, ut docet versio latina. Sequitur ibi statim : τοῦτον δὲ τὸν κρυπτὸν ἀγῶνα καὶ μελέτην Κυρίου καὶ πόνον νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἔχειν ἡμᾶς χρὴ εἰς πᾶσαν ἐπιτήδευσιν ἐντολῆς, εἴτε εὐχομένων, εἴτε ἐσθιόντων, ἢ διακονούντων, ἢ πινόντων, ἢ ἕτερόν τι ποιούντων. Ubi constructio graeca claudicat a verbo χρὴ pendens. Legendum ex eodem Opusc. II ubique casu quarto : εἴτε εὐχομένους, εἴτε διακονοῦντας, ἢ ἐσθίοντας, ἢ πίνοντας, ἢ ἕτερόν τι ποιοῦντας, mutato simul ordine secundi et tertii verbi.

CAP. VIII occurrit phrasis : τί δ' ἄλλο διὰ τούτων αἰνίττεται τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ἢ ὑψηλοτέραν θεωρίαν ἐμφαίνων cet. Quae ultima verba lucem quandam accipiunt ex Andreae Caesariensis Prologo in commentarium suum in Apocalypsin. Qui postquam monuerat de triplici sensu aut divisione Scripturae, ut in qua quasi corpus sit, et πνεῦμα et ψυχή de altero ita pergit : καθάπερ δὲ πνεῦμα ἡ τῶν μελλόντων καὶ ὑψηλοτέρων ἀναγωγὴ καὶ θεωρία πέφηνεν. Ubi idem est θεωρία ὑψηλοτέρων ac ὑψηλοτέρα. Nisi forte in Macario pro ὑψηλοτέραν legendum est ὑψηλοτέρων. Ibidem... κομίζειν δεῖν πάντοτε τὴν τῆς καρδίας ἱερὰν θυσίαν · τὰ ἀκροθίνια, καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν. . ἀπασχολοῦντος. Ita adhuc sine sensu legitur. Pro quo casu quarto scribendum ἀπασχολοῦντας, scil. δεῖ κομίζειν : inde

A enim dependet constructio. Latina versio similiter errat, quae solet nonnunquam satis mala esse.

CAP. IX post medium : καλόν ἐστιν ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ξενιτεία · ἀλλὰ ταῦτα ἀκμὴ πολιτείας ἐστὶν ἀγαθῆς · πλὴν ἡ τάξις τῶν Χριστιανῶν [Pag. 8] ἐσωτέρα ἐστὶ τούτων cet. Latina versio talis est : *Sed haec flos ipse ac vigor sunt conversationis bonae. Ceterum ordo Christianorum interior est his* cet. Hic qualis sensus? Si aliquid est praecipuum in aliqua re, cur illud tam parvi ducatur? In Opusculo VI cap. 30 haec ita habentur : καλὸν ἡ νηστεία,... καὶ προοίμια ταῦτα πολιτείας θεοφιλοῦς · ἀλόγιστον δὲ ἀτεχνῶς τὸ ἁπλῶς τοῖς τοιούτοις ἐπιθαῤῥεῖν. Reddita sunt : *haec prooemia sunt conversationis Deum amantium*, sensu non incommodo, sed huc non per-
B tinente. Lege : καὶ παρόμοια ταῦτα πολιτείας θεοφιλοῦς, *et similia talia exercitia*. Sic et in Opusc. I legi velim : καὶ ἄλλα ταῦτα καὶ ὅμοια, ἃ πολιτείας ἐστὶν ἀγαθῆς · πλὴν ἡ ἀξία τῶν Χριστιανῶν cet., *dignitas eorum altior est*. Τάξις tamen potest ferri, significatu rariori.

CAP. X : μὴ νομίσῃ ἑαυτὸν κατειληφέναι τι, καὶ οἰηθῇ εἶναί τις, καὶ ἄρξηται διδάσκειν. Quid διδάσκειν hic velit, non invenio, cum in sequentibus dicatur de siti ulteriore gratiae. Accedit, in Opusc. VI cap. 30 fine pro his legitur : μὴ νομίσαι κατειληφέναι, μηδὲ κατακόρως ἔχειν. Unde forte pro διδάσκειν legendum διαρκεῖν, quod celerantibus nimis oculis pro διδάσκειν acceptum est. Paulo post : ἵνα ἔχῃ τὸν πόνον, τὴν δίψαν, pro quo in
C Opusc. VI : ἀλλὰ πεινᾷν τότε καὶ διψᾷν. Unde πόνον vix recte habet. Legerem τὴν πεῖναν, nisi paulo insolentior vox esset. Forte fuit : ἵνα ᾖ τότε πεινῶν καὶ διψῶν cet. Ibidem sequitur : καὶ ἔχῃ υἱὸν μονογενῆ καὶ παιδεύσει αὐτὸν cet. Ubi nescio quid ad amorem et ad augmentum luctus intersit, si filium castigavit mater. Potius cum in Homilia [Pag. 9] XVI § 11 haec eadem occurrant, et pro his vocibus legatur ibi εὐειδέστατον, rescribo : καὶ παῖδα εὐειδέστατον, *et eum vultu honestissimo pulcherrimoque*. Hic enim si moritur, ad luctum multum facit, quia forma tam excellenti, et non solum unicus fuit.

CAP. XI : μὴ νομίσωσιν, ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὴν κατάπαυσιν, ὡς δὲ ἀκμὴν εἰς τὰ πρόθυρα καὶ εἰς τὰς
D αὐλὰς εἰσέρχονται. In Opusculo VI cap. 31 : μὴ νομιζέτωσαν ἤδη τοῦ τέλους καὶ τῆς καταπαύσεως ἐπιβῆναι · πόθεν ; ἔτι γὰρ αὐτοῖς περὶ τὰ πρόθυρα καὶ τὰς αὐλὰς ἡ ἀναστροφή. Unde forte in Opusculo I legendum : πῶς γε ; ἀκμὴν γὰρ εἰς cet. ; aliter graeca languent. Sequitur in Opusc I : εἰ δὲ καὶ χάριτος μέτοχος γένηται, οἰηθῆναι ὡς καταλαβών, in Opusc. VI : κἂν χάριτός τινος πνευματικῆς ἠξιώθησαν · μηδὲ τοῦτο πάλιν αὐτοὺς ἀπατάτω cet. Addendum ergo in Opusc. I Μὴ, μὴ οἰηθῆναι, quod exstat quidem in versione, sed ob sensum tantum ; graecum vitium mansit. Porro Opusc. I : οὐκ ὀφείλει ἐρευνᾷν ἕκαστον, εἰ εὗρεν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ σκεύει τὸν θησαυρὸν cet. Latina versio : *nec*

convenit scrutari unumquemque, num forte inveniat, cet.; impio sensu; quod mireris servatum esse. In Opusc. VI: ἐρευνᾷν οὖν προσῆκεν, recte vero. Lege ergo: ὀφείλει οὖν ἐρευνᾷν. Ibidem: ἔστι γὰρ ἡ χάρις πολλάκις ἐνεργοῦσα ἀδιαλείπτως, in Opusc. VI: ἐνὸν γὰρ, ὡς πολλάκις δεδήλωται, καὶ τὴν χάριν ἀδιαλείπτως ἐνεργεῖν, sensu multo meliore. Lege ergo: ἔστι γὰρ ἡ χάρις, ὡς πολλάκις εἴρηται, ἐνεργοῦσα ἀδιαλείπτως. Corruptio aut lacuna ista nescio unde accidit; accidisse ex Opusc. VI certum est.

Cap. XII post medium: ἐπειδὴ οὖν [Pag. 10] ἡ ἐναντία δύναμις προτρεπτική ἐστιν, οὐκ ἀναγκαστικὴ, καὶ θεία χάρις προτρεπτική ἐστι. Lego ob meliorem connexionem: ἐπειδὴ οὖν, ὡς ἡ ἐναντία δύναμις, καὶ ἡ θεία χάρις προτρεπτική ἐστι, διὰ τὸ αὐτεξούσιον καὶ λιτὸν τῆς φύσεως, λοιπὸν ἐὰν cet. Ita omnia cohaerent. Pro λιτὸν malim αὐταίτιον, quod idem fere est ac αὐτεξούσιον, notans libertatem arbitrandi et decernendi. Pro quo in Opusc. VII cap. 3 est ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον. Affines sunt literae Λ et Α graecae; inde error, per compendium scribendi adjutus. Et similiter erratum esse videtur paulo post in eodem Opusc. I: ἐπειδὴ ἑαυτῷ ἐγίνετο ὁ ἄνθρωπος αἴτιος τοῦ ἀγαθοῦ· αὐτῆς γάρ ἐστι τῆς φύσεως οὗτος. Pro quibus legendum puto: αὐτεξουσίου γάρ ἐστι τῆς φύσεως. Nam vulgata scriptura obscuro sensu. Et priora quidem verba non temere accipienda sunt, ne minus pelagizare videanturr.

Cap. XIII: καὶ οὕτως ἃ νῦν μετὰ βίας καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας ποιεῖ, ἐθίζειν ἑαυτὸν διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ τοῦ Κυρίου ἀεὶ μνημονεύειν, καὶ προσδοκᾷν αὐτὸν διὰ παντὸς ἐν πολλῇ ἀγαθότητι καὶ ἀγάπῃ. Versio: *Et sic quae nunc per vim et corde invito facit, adsuefacient ipsum in omne tempus ad bonum, et ad semper vivam Dei memoriam habendam, et exspectandum eum semper in multa bonitate et caritate.* Ubi sensus sat bonus, modo eum graeca paterentur. Nam integra sententia omissa est ex oscitantia librarii, ex Homilia XIX, ubi omnia eadem habentur § 2, repetenda et restituenda. Legitur enim ibi ita: καὶ οὕτως ἃ νῦν μετὰ βίας ἀκούσης τῆς καρδίας ποιεῖ, ἑκουσίως πράξει ποτὲ, ἐθίζων [Pag. 11] ἑαυτὸν διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ τοῦ Κυρίου μνημονεύων cet. Hinc in Opusc. I legendum:.... τῆς καρδίας ποιεῖ, ἑκουσίως πράξει ποτὲ, ἐθίζων.... μνημονεύων καὶ προσδοκῶν cet. Ita recte jam habent. Paulo post: μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος ποιεῖ ἐν αὐτῷ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐντολὰς, καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος, ὅτε καρποφορεῖ καθαρῶς. Legendum τότε καρποφορεῖ, nempe *talis homo*. Ita non solum in Homilia excitata legitur, sed et ipsa connexio jubet. Porro: καὶ ἀπαξαπλῶς τηρεῖ αὐτῷ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος. Legendum ex Homilia et Opusculo VII cap. 18: πληροῖ αὐτὸν τῶν καρπῶν. Vitium a dictante venit. Post pro: χρὴ γὰρ ἕκαστον, ὥσπερ εἰς τὴν εὐχὴν βιάζεται ἑαυτὸν καὶ ἄγχει cet., licet

A non plane nullus sit sensus, tamen ex Homilia et Opusculo VII restituendus est infinitivus βιάζεσθαι καὶ ἄγχειν. Ibidem pro: κατὰ τὸ γεγραμμένον, quod etiam in Homilia ita legitur, restituendum videtur κατὰ τὸ εἰρημένον, quia in toto N. T. tale quid non exstat, et in Opusc. VII legitur πρὸς τὰ εἰρημένα, unde fidem, credo, fecimus conjecturae nostrae. Denique: τὸ λοιπὸν γὰρ ἐλθὼν ὁ Κύριος, ἐλθὼν καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ. Aut alterum ἐλθὼν eiiciendum, aut legendum ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ γενόμενος cet., ut exstat in Opusc. VII; et corruptio quidem facilis.

Cap. XIIII paulo post initium pro ἢ ἀπόλει τὴν χάριν, ἢ λαμβάνει καὶ πίπτει lege: ἣν ἔλαβε, καὶ πίπτει· ἢ cet. Et paulo post: ὀφείλουσιν οὖν βουλόμενοι ἐξ ἀληθείας
B εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ... καὶ βιάζεσθαι πρῶτον ἑαυτόν: dele καὶ ante βιάζεσθαι, et pone pro eo colon, et pro ἑαυτὸν [Pag. 12] lege ἑαυτούς; nam pertinet ad βουλόμενοι. Sequitur postea: μεγάλη ὕψωσις ἡ ταπείνωσις· καὶ τιμιότης καὶ ἀξίωμα ἡ ταπεινοφροσύνη. Pro quo in Homilia citata [Hom. XIX § 8] legitur: μεγάλη ταπείνωσις ἡ ὑψηλοφροσύνη· καὶ μεγάλη ὕψωσις καὶ τιμιότης καὶ ἀξίωμα ἡ ταπεινοφροσύνη: similiter exstat in Opusc. VII cap. 19. Atque hoc melius esse videtur. Et ad finem porro legitur: καὶ οὕτως τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου πληρωθεισῶν ἐφ' ἡμῖν. Pro quo legendum ὑφ' ἡμῶν, ut etiam in Homilia exstat. Haec breviter ad Imum Opusculum.

Ad secundum Opusculum, Περὶ τελειότητος ἐν
C πνεύματι, pauca et levia item habeo quae proferam.

Cap. V legitur vulgo et distinguitur: οἶδε γὰρ, φησὶν ἡ γραφὴ, τὰ κρύφια ταῦτα τῆς ψυχῆς ἁμαρτήματα ἐν ἴσῳ τοῖς ἐκτὸς τίθεσθαι, ex versione vulgari ita item distincta: *Novit enim, ait Scriptura, occulta haec animae peccata pari loco cum externis Dominus censere.* Ubi adeo Κύριος male a sequentibus abruptum et huc tractum est, quia aliter deerat subjectum in ratione. Sed perperam. Vox φησὶ minime ad γραφὴ pertinet, sed est illa sollemnis in his Opusculis formula, qua scriba aut collector horum Macarianorum innuit, Macarium hoc illud sermone celebrasse. Distingue ergo ita: οἶδε γάρ, φησιν [Μακάριος], ἡ γραφὴ τὰ κρύ-
D φια... τίθεσθαι, *novit enim Scriptura haec occulta animae vitia pari in pretio, ac illa externa ponere.* Sequentia docent, hunc esse verum sensum, ubi alligantur aliquot carmina Scripturae de occultis talibus vitiis [Pag. 13] pronuntiantia. Statim post ista sequitur corruptus item locus: καὶ τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν· καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθαι ἐν τῇ γῇ. Ubi primum sensus non exprimitur, qui in Psalmo est, scilicet eos, qui aliud in pectore, quam in lingua habeant, a Deo insigniter puniri, ut alios aperte peccatores. Deinde efficitur quasi alius locus: ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθαι ἐν τῇ γῇ, quem et versio latina ita exprimit, cum

tale dictum non inveniatur, et si inveniretur, tamen ad rem tractatam non pertineat. Hinc ante λαλούντων reponenda sunt, quae exstant in Ps. XXVIII, 3 : Μὴ συνελκύσῃς μετὰ ἁμαρτωλῶν τὴν ψυχήν μου, καὶ μετὰ ἐργαζομένων ἀδικίαν μὴ συναπολέσῃς με, τῶν λαλούντων cet., delenda vero sunt ἐν καρδίᾳ... τῇ γῇ. Nam ἀνομίας vel ἀνομίαν erat varians lectio τοῦ ἀδικίαν in Psalmo, et cetera corrupta aliunde sunt, memoriae vitio maximam partem, ubi alius citata aliter explevit. Nam non integer locus appositus fuit, sed tantum prima verba, et signum orationis abruptae κ. τ. ε. Mox sequitur : ἐπεὶ πῶς δυνατὸν ἀγαθοεργοῦντας ἐσάπαν λαθεῖν, pro quo melius legi videtur posse : εἴποις πῶς cet., *dices*. Nam ἐπεὶ caret connexione, quam tamen mentitur.

B

CAP. XI : ἥτις [ἐντολή, non ἀγάπη, ut supplet interpres] ἀπὸ τῆς ἔνδον ἡμῶν διαθέσεως συνειδήσεώς τε ἀγαθῆς, καὶ ὑγειῶν τῶν πρὸς Θεὸν ἐννοιῶν, συνάμα καὶ βοηθείας συνεφαπτομένης συνίσταται cet. Lege βοηθείας θείας, nam haec vox a βοηθείας syllabis postremis absorpta est.

AD TERTIUM OPUSCULUM, Περὶ προσευχῆς, pauca haec praefero.

CAP. V : εἰ μὴ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ ἁπλότης τε καὶ ἀγαθότης κατακολλῶσιν [Pag. 14] ἡμῖν τὴν εὐχὴν cet., *Nisi conglutinent nobis orationem*; sensu non optimo. Legendum κατακαλλιῶσιν, *ornent*, ut (*a*) in Opusc. I cap. 9 : ἐὰν μὴ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἁπλότης καὶ ἡ ἀγαθότης κατακοσμήσῃ ἡμᾶς. Ubi pro ἡμᾶς adde ἡμῖν τὴν

C

εὐχήν, ut necessario sensus postulat et collatio cum Opusculo isto III. Κοσμέω et καλλιόω eodem sensu sunt. Et in fine capitis hujus V pone signum interrogandi : μὴ ἀγνοῶν φαίνεται ψυχαγωγεῖν ἑαυτὸν παρακρουόμενος, καὶ μεγάλων ὄντως καρπῶν τοῦ πνεύματος, διὰ τὸ οὕτως ἔχειν, ἀποστερῶν ; In vulgatis est τελεία στιγμή, quod sensum impedit.

CAP. IX extremo pro ὡς τὸ πολὺ οὐκ ἐκπλεόνασε, καὶ ὡς τὸ ὀλίγον οὐκ ἠλαττόνησεν lege ex II Corr. VIII et Exod. XVI : ὁ τὸ πολὺ, et ὁ τὸ ὀλίγον vel ἔλαττον.

CAP. X post initium : καὶ τῇ εὐχῇ ὀκνηρὸς cet. ; lege ob meliorem connexionem καί γε, vel καὶ γὰρ cet.

Pergo ad CAP. XIII, omissis multis mendis typographicis ; τοὺς ἀδύνατον ἡγουμένους.... ὁ ἀπόστολος διαῤῥήδην ἐοικότας αὐτοὺς δείκνυσι τοῖς δι' ἀπιστίαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν μὴ ἠξιωμένοις, καὶ διὰ τοῦτο πεπτωκότων αὐτοῖς τῶν κώλων ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ubi graeca oratio σολοικίζει ; saltem ita videtur, nisi commode explicetur. Latina versio haec graeca neglexit propter solam hanc causam, et posuit versionem vulgati interpretis. Tu ita verte : *expresse similes dicit istis, qui a promissa terra propter* ἀπιστίαν *prohibiti sunt, prostratis vel propter hoc*, i e. quia non credebant, *membris*

A

ipsorum et cadaveribus in deserto. Ita, inquam, graeca reddenda sunt. Clariora omnia essent, si abesset καὶ, et legeretur tantam διὰ τοῦτο. Eodem capite paulo post ista : τὸ δὲ ἀποστῆναι οὐκ ἐπὶ τοῦ ἀρνήσασθαι, [Pag 15] ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ ἀπιστῆσαι, τέθεικεν · ἀμέλει καὶ τὰ τυπικὰ τῶν Ἰουδαίων ἀλληγορῶν. Ubi quid sit ἀμέλει, non interpretari possum. Legendum puto pro eo τέθεικεν, ἐπαγγελίας καὶ τὰ τυπικὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλληγορῶν cet.

OPUSCULUM IIII, *De Patientia et Discretione*.

Cap. III legitur : ὡς οἱ περὶ Ἰαννῆ φημι καὶ Μαμβρῆν, *ut Jannes et Mambres*. Ubi licet Ἰαμβρῆς frequentius sit, quam per Mambres, hoc tamen ferri debet, quia in evangelio apocrypho Nicodemi *Mam-*

B

bres item legitur, quam scripturam etiam servat MS. codex in bibliotheca Orphanotrophii. Ceterum videatur Fabricius in Codice Apocrypho N. T. de hac voce. Idem MS. codex exhibet *Jamnes* pro *Jannes*; nec piget integrum locum exscribere, quia differt a vulgata lectione apud Fabricium : *et erant ibi curantes medici nomine Jamnes et Mambres, et fecerunt signa, quae fecit Moyses, sed non omnia.* Lectio vulgata habet : *Erant ibi magi Jannes et Mambres, feceruntque et ipsi per incantationes suas signa, quae fecerat Moyses, sed non per omnia.* In MS. illo codice mendum est, ita forte tollendum : *Et erant ibi incantatores magici* cet. Hujus codicis MS. ideo hic feci mentionem, quia dignus est qui cum edito textu Fabricii conferatur, quod et

C

accuratior et plenior scriptura, et multis historiis et narrationibus auctior est libellus. Exemplum ejus rei proferam quaedam ex posterioribus [Pag. 16] foliis, paulo ante finem evangelii hujus, ibi, quae occurrunt, omnia a vulgatis absunt. Inter alia et haec de Simone Mago, cujus in eodem hoc capite Macarii fit mentio : *Antea quidam Samaritanus venerat nomine Symon, in arte magica nimis eruditus, in quo et demonia multa inhabitabant. Qui dicebat, quod ipse passus fuisset, mortuus et sepultus, et tertia die asserebat se ressurrexisse. Quae dum Neroni Caesari nunciata fuissent de Iesu Christo. Fillio Dei vivi, et omnia, quae de eo erant acta apud Iudaeam, nunciatum est simul ei de Pylato. Qui statim direxit suos milites in Cymerinam civitatem, et Pylatum ad se accersiri praecepit. Et cum ei praesentatus fuisset,*

D

narravit Neroni omnia quae de Christo Nazareno dicta sunt, praesentavitque ei discipulos ejus Petrum et Paulum. Ipsi autem apostoli, refutantes Symonem esse Christum, dixerunt Neroni Caesari: Bone imperator, si vis scire, quae gesta sunt de Iudaea, accipe literas hujus Pontii Pylati ad Claudium missas, et tunc omnia cognoscere poteris. Ille autem mittens ad bibliothecam Capitolii, in quo ipsa scripta continebantur. Accepitque easdem literas, et legit eas ; et series ita erat: Pontius Pylatus regi Claudio salutem. Nuper.... Et mortuus est [Nero], *et a lupis devora-*

NOTAE.

(*a*) Sic ap. Semler.; leg. *et*. ED.

tus, quemadmodum per dyaboli artem interpretatus fuerat ei Symon. Hic jam finis evangelii post additam doxologiam. Quae omnia et multa ante haec in vulgato evangelio apud Fabricium absunt. Si quando otium suppeditat, polliceor huic MS. cum edito [Pag. 17] conferendo meam qualemcunque operam. Jam ad Macarium redeo.

Cap. IIII. Καθαπερεὶ τεκμηράμενον τὴν τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας καθαίρεσιν, pro quo videtur legendum esse τεκμαιρόμενον vel τεκμηριούμενον, a τεκμαίρομαι aut τεκμηριόω. Istud vulgatum cujusmodi sit, non interpretor. In eodem adhuc capite : ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου πρὸς ἀλήθειαν τοῦτο παθεῖν, reddit interpres *a Domino*, quod melius reddidisset *adveniente Domino*. Notissimum enim est, ἐπὶ in his tempus notare.

Cap. VIII. Item errat versio : καὶ γὰρ ὁ τοιοῦτος, ἐν λεπτότητι διὰ τῆς πίστεώς φημι, καὶ τῆς προθυμίας, ἤδη κοινωνεῖ τῷ Θεῷ. Latina habent : *Etenim talis (in tenuitate mea per fidem et confidentiam aio) talis inquam jam Deo communicat*; quasi essent verba auctoris de se loquentis. Minus autem recte. Vertendum est : *in exiguo*, i. e. quodammodo, *talis jam* κοινωνεῖ τῷ Θεῷ *propter fidem et desiderium seu promptum animum*. Auctor vult, hanc animi credentis dispositionem, qua exoptat conjunctionem cum Deo, jam esse κοινωνίαν aliqualem, seu, ut statim inferius dicit, talem καθάπερ ἤδη κοινωνεῖ τῷ Θεῷ. Quod ostendit ab exemplo Matth. v, 28, ubi cupido adulterii a Deo reputetur pro ipso adulterio. Et est hoc elegans testimonium antiquitatis de ratione fidei.

Falsa legitur sententia cap. XI : καὶ γάρ.... ἡ διὰ τοῦ πνεύματος ἁγίου γέννησις εἰκόνα τελειότητος ἔχει ἐν τε τῇ μορφῇ καὶ τοῖς μέλεσιν οὐ μέντοι δυνάμει, ἢ νῷ, ἢ ἀνδρείᾳ, *non tamen virtute, aut mente, aut fortitudine*. Legendum :... μέλεσιν, ἢ ἐν τῇ δυνάμει cet.

Vitium similiter esse videtur cap. XXIII in verbis : δι' ἑνὸς δὲ ὑποδείγματος γνώρισμα [Pag. 18] ἔσται τῷ μετὰ χεῖρας, ubi graeca languent. Legerem... γνωρίσομεν ταῦτα, ὅ ἐστι μετὰ χεῖρας.

In cap. XXV item mendosa est lectio : τὸ γὰρ ἔκδοτον ἑαυτὸν παρασχεῖν τῷ φίλων αὐτῷ φαίνεται, ἕτερος ὁμιλίας ἐς οὐδὲν δέον. Quae interpres ita explevit : *nam impendere seipsum amicis vindicandis laus ipsi videtur; alii jucundae sunt confabulationes facetae de nugis scurrilibus*. Quem sensum haec graeca pati non possunt. Tentarem restituere : ὁ ἕτερος ἔκδοτον ἑαυτὸν παρασχὼν τῶν φίλων αὐτῷ, φαίνεται ἑτέρας ὁμιλίας ἐς οὐδὲν δεόμενος, ut auctor ἑτέραν ὁμιλίαν intelligat consuetudinem cum Deo, cujus ista cum aliis improbis amicitia impedimentum sit.

Nec desunt nodi scripturae in cap. XXVI : ὡς τοῦ ἐμπρησμοῦ ᾔσθετο, γυμνὸς ἐκπέφευγε, πάντων ἀμελήσας, καὶ τῆς ἑαυτοῦ μόνης ψυχῆς γενόμενος. Ubi γενόμενος sine sensu est. Nisi aliquid exciderit, legerem ἡγουμένης, *da ihm sein Leben über alles ging*.

A Qui significatus hujus verbi Graecis non insolens est. Ibidem paulo ante finem : εὐθὺς ὡς εἶχε ποδῶν ἐκφυγεῖν, μὴ μελῆσαν αὐτῷ τῶν μηδενός, pro quo forte scribendum : μὴ μελήσαντος αὐτῷ τῶν αὐτοῦ μηδενός. Quia breviter tantum delibare hic ibi quaedam constitui, verto me jam ad.

Opusculum V, *De Elevatione mentis*.

Cap. I. Hic statim primo in capite levis error in graecis ab interprete non cautus est : ὑμεῖς γάρ, φησίν,... κατοπτριζόμεθα cet. Sunt excitata verba ex Epistola [Pag. 19] Pauli secunda ad Corinth. c. iii, 18. Ubi interpres per oscitantiam vix condonandam reddidit : *Vos*... speculantes, cum tam ex συναφείᾳ luculenta, quam ex loco allato scire debuisset legendum esse ἡμεῖς, *nos*.

B Omitto quaedam, et in cap. VIII : οὕτω φησὶ καὶ ἑκάστῳ τῶν ἱερέων καὶ ἁγίων ὁ Θεὸς ὤφθη scribo τῶν πατέρων καὶ ἁγίων. Nam de sacerdotibus nihil tale legimus, et qui sequuntur non sunt sacerdotes. Ne quis dubitet, legit etiam Homilia iv § 13 τῶν ἁγίων πατέρων. Ibidem recensetur Daniel inter Noam et Mosen, pro quo legendum Σαμουήλ ; nam Daniel pertinet ad prophetas, de quibus statim dicit : καὶ ἑκάστῳ τῶν προφητῶν.

In fine capitis IX item vitium est : σχολῇ γ' ἂν οἱ ἐκείνῳ τῷ ἀπαθεῖ βληθέντες, ἔρωτί τινι τῶν τοῦ κόσμου καθεκτοὶ γένοιντο. Ubi se male torquet interpres : *An segne otium erit desiderio perturbationis omnis immuni permissis amorem aliquem mundi non cohibendi ?* Lego : ὅσῳ μᾶλλον οἱ ἐκείνῳ τῷ πόθῳ C βληθέντες ἔρωτί τε, τῶν τοῦ cet. Ita suadet connexio.

Statim ab initio cap. XIII est vitium duarum literarum : εἰ τὸ σύνθετον ἐκεῖνο ἔλαιον τοσαύτην ἔχει τὴν δύναμιν, ὡς τοὺς χρησαμένους αὐτῷ. Lege χριομένους ex Homilia xvii, ubi haec omnia occurrunt. In eodem capite occurrit vox rarior τρανός : τρανοῖς καὶ ἀνεπικωλύτοις ὀφθαλμοῖς. Pro qua in Homilia est bona glossa καθαροῖς, quae significatio nec apud veteres est Lexicographos. Hesychius enim τρανός, σαφής, ἀληθής. Cyrilli Onomasticon τρανῶς, expresse. Haec adeo vox eleganter declaratur per καθαρός et ἀνεπικώλυτος.

Opusculum VI, *De charitate*.

Primum caput ostendit lacunam, unde et Pritius D aut interpres in margine notat « corruptus videtur locus. » Habet ita : ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ σταυροῦ δυνάμει. τούτοις ἐνεργούμενος ἐν ὑποστάσῃ τοῖς κατοξιωθεῖσι ταύτην κτήσασθαι. Videbar mihi itaque restituere.... δυνάμει · οὕτως ἐνεργούμενός ἐστιν ὁ περὶ σταυροῦ λόγος τοῖς καταξιωθεῖσι ταύτην [σοφίαν] κτήσασθαι, vel ἐν τοῖς καταξιωθεῖσι, vel δύναμιν. Corruptio ex compendiis scribendi venit.

Cap. III ab initio : οὔπω διακορὴς γίνεται, μᾶλλον τῆς ἐπιθυμίας. Videtur excidisse γίνεται δὲ μᾶλλον, ut γίνεται bis occurrat.

Cap. V occurrit vox μυχοί, in qua Hesychius vitiosus est, μυχοί, αἱ καταδύσεις, οἱ ἐνδότατοι καὶ ἀπόκρυφοι τόποι, λιμένες, κοιλότητες, ἔσχατα καὶ τὰ

ποιήματα, ἢ τὰ ἐσώτερα μέρη. Τὰ ποιήματα varie A tentant notae doctorum virorum ad Hesychium. Mihi verum videtur *ταπεινότατα.*

Cap. X : *'Εδείχθη ἐκεῖνα δὴ τὰ θαυμάσια* cet. Videtur excidisse : *καὶ γὰρ, ἃ ἐδείχθη,* cet. Aliter languent graeca. *Καὶ ταῦτα δὴ μὲν ταῦτα.*

HOMILIARUM S. MACARII AEGYPTII

EDITIO PRINCEPS

CUI TITULUS : ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ ΟΜΙΛΙΑΙ ν'. *B. Macarii Aegyptii Homiliae quinquaginta. Ex Bibliotheca Regia. Parisiis M. D. LIX. Apud Guil. Morelium, in Graecis typographum Regium. Ex privilegio Regis.* 12°.

Praefationis loco Suidae testimonium prae se fert hocce :

| ΕΚ ΤΩΝ ΣΟΥΙΔΑ.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ. Δύο ἐγένοντο μακάριοι ὁμώνυμοι καὶ περιβόητοι δι' ἄσκησιν, διὰ βίον, διὰ τρόπον, διὰ τὰ μαθήματα· ὁ μὲν αἰγύπτιος θαυματουργὸς ἦν, καὶ μετὰ τοῦ εὐλαβοῦς πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐστηρός· ὁ δὲ ἀλεξανδρεὺς κατὰ πάντα ὢν παραπλήσιος τῷ αἰγυπτίῳ καὶ ἱλαρός· οὕτως ἱλαρὸς ἦν τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ τῷ χαριεντίζεσθαι τοὺς νέους ἦγε πρὸς ἄσκησιν· τούτων Εὐάγριος γενόμενος μαθητὴς τὴν δι' ἔργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλόσοφος ὤν· ὃς ἐν Κωνσταντίνου πόλει ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τὴν τοῦ διακόνου προεχειρίσθη τάξιν· ἀλλὰ καὶ ἐς τὴν Αἴγυπτον κατελθὼν, καὶ τοῖς προλεχθεῖσιν ἐντυχὼν ἀνδράσι, τὸν ἐκείνων βίον ἐζήλωσε· τούτῳ βιβλία ἄγαν σπουδαῖα συγγέγραπται· ὧν τὸ μὲν μοναχὸς ἢ περὶ πρακτικῆς ἐπιγέγραπται· τὸ δὲ γνωστικὸς ἢ περὶ τῶν καταξιωθέντων γνώσεω,· κεφάλαια δὲ αὐτοῦ πεν | τήκοντα· τὸ δὲ ἀντιῤῥητικὸν πρὸς τοὺς πειράζοντας δαίμονας, ἐν ὀκτὼ διῃρημένον μέρεσι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀκτὼ λογισμῶν· καὶ ἑξακόσια προγνωστικὰ προβλήματα· καὶ στιχηρὰ β'· ἓν πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίαις μοναχούς· καὶ ἓν πρὸς τὴν παρθενιαν· καὶ φησι κατὰ λέξιν οὕτως· ἀναγκαῖον τὰς ὁδοὺς τῶν προοδευσάντων μοναχῶν ὀρθῶς διερωτᾷν, καὶ πρὸς αὐτὰς κατορθοῦσθαι· πολλὰ γάρ ἐστιν ὑπ' αὐτῶν τὰ ῥηθέντα καὶ πραχθέντα καλῶς· ἐν οἷς καὶ τοῦτό τις ἔφησε, τὴν ξηροτέραν καὶ ἀνώμαλον δίαιταν, ἀγάπῃ συζευχθεῖσαν, θᾶττον διάγειν τὸν μοναχὸν εἰς ἀπάθειαν.

[Sequuntur Homiliae graece pagg. 1-567. In fine libri legitur : *Excudebat Guil. Morelius in graecis typographus Regius M. D. LIX.*]

JOANNIS PICI PRAEFATIO

AD VERSIONEM LATINAM HOMILIARUM S. MACARII AEGYPTII

Quam edidit hoc titulo :

S. Patris Macarii Aegyptii Homiliae quinquaginta, interprete Joanne Pico, in Senatu Pariensi classium inquisitoriarum praeside. Parisiis M. D. LIX. Apud Guil. Morelium in Graecis typographum Regium. Ex privilegio Regis. 12°.

—

Joannes Picus, in senatu Parisiensi Classium inquisitoriarum Praeses, piis omnibus Christi et Ecclesiae sanctae cultoribus Salutem.

Quam antiqua sit et illustris anachoretarum ac monachorum origo, declarat inprimis beati Joannis Baptistae solitaria conversatio, quam Evangeliorum libro descriptam habemus ; declarant secundo loco monimenta, quae nobis reliquerunt Apostolorum discipuli et eorum coaevi philosophi, cujus generis exstitit Philo philosophus et orator clarissimus, qui sanctorum Petri Marcique apostolorum temporibus floruit ; declarant postremo auctores Historiae ecclesiasticae, rerumque divinarum doctores et interpretes : quos introducere loquentes malo, quam sermonem meum illis affingere, quoniam in ea tempora incidimus, quibus omne, quantumvis verum, oppugnatur, nec creditur a plerisque nisi quod lubet et arridet. Depromamus ergo primum quaedam ex libro beati Dionysii Apostolorum discipuli de Ecclesiastica hierarchia (*a*) : « Ἡ δὲ τῶν τελουμένων ἁπασῶν ὑψηλοτέρα τάξις, ἡ τῶν μοναχῶν ἐστιν ἱερὰ διακόσμησις, πάσαν μὲν ἀποκεκαθαρμένη κάθαρσιν, ὁλικῇ δυνάμει, καὶ παντελεῖ τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν ἁγνότητι, πάσης δὲ, ὅσης θε-

NOTAE.

(*a*) Cap. 6 de ordinibus qui initiantur.

ιμτὸν αὐτῇ θεωρεῖν, ἱερουργίας ἐν νοερᾷ [θεωρία καὶ κοινωνίᾳ γεγενημένη, καὶ ταῖς τῶν ἱεραρχῶν τελειωτικαῖς δυνάμεσιν ἐγχειριζομένη, καὶ ταῖς ἐνθέοις αὐτῶν ἐλλάμψεσι καὶ ἱεραρχικαῖς παραδόσεσιν ἐκδιδασκομένη τὰς ἐποπτευθείσας τῶν κατ' αὐτὴν ἱερῶν τελετῶν ἱερουργίας, καὶ πρὸς τῆς ἱερᾶς αὐτῶν ἐπιστήμης ἀναλόγως εἰς τελειοτάτην ἀναγομένη τελείωσιν ἔνθεν, οἱ θεῖοι καθηγεμόνες ἡμῶν ἐπωνυμιῶν αὐτοὺς ἱερῶν ἠξίωσαν, οἱ μὲν θεραπευτὰς οἱ δὲ μοναχοὺς ὀνομάσαντες, ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ καθαρᾶς ὑπηρεσίας καὶ θεραπείας, καὶ τῆς ἀμερίστου καὶ ἑνιαίας ζωῆς, ὡς ἑνοποιούσης αὐτοὺς ἐν ταῖς των διαιρετῶν ἱεραῖς συμπτύξεσιν, εἰς θεοειδῆ μονάδα καὶ φιλόθεον τελείωσιν · δι' ὃ καὶ τελεστικὴν αὐτοῖς ἐδωρήσατο χάριν ἡ ἱερὰ θεσμοθεσία, καί τινος αὐτοὺς ἠξίωσεν ἀφιερωτικῆς, ἐπικλήσεως οὐχ ἱεραρχικῆς, ἐκείνη γὰρ ἐπὶ μόναις γίγνεται ταῖς ἱερατικαῖς τάξεσιν, ἀλλ' ἱερουργικῆς, ὑπὸ τῶν ὁσίων ἱερέων τῇ ἱεραρχικῇ τελετουργίᾳ δευτέρως ἱερουργουμένης.

Μυστήριον μοναχικῆς τελειώσεως.

Ὁ μὲν ἱερεὺς ἕστηκεν ἐπίπροσθε τοῦ θείου θυσιαστηρίου, τὴν μοναχικὴν ἐπίκλησιν ἱερολογῶν · ὁ δὲ τελούμενος ὀπίσω τοῦ ἱερέως ἕστηκεν, οὐκ ἄμφω τὼ πόδε κλίνων, οὐχ ἕνα τοῖν ποδοῖν, οὐκ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὰ θεοπαράδοτα λόγια, μόνον δὲ τῷ ἱερεῖ παρεστὼς ἱερολογοῦντι τὴν ἐπ' αὐτῷ μυστικὴν ἐπίκλησιν · τελέσας δὲ αὐτὴν ὁ ἱερεὺς, ἐπὶ τὸν τελούμενον ἐλθὼν, ἐπερωτᾷ πρῶτον αὐτὸν, εἰ πάσαις ἀποτάσσεται ταῖς διαιρεταῖς οὐ μόνον ζωαῖς, ἀλλὰ καὶ φαντασίαις · εἶτα τὴν τελειοτάτην αὐτῷ ζωὴν ὑφηγεῖται, μαρτυρούμενος, ὅτι χρὴ τῆς μέσης αὐτὸν ὑπερανεστηκέναι · ταῦτα δὲ πάντα τοῦ τελουμένου προσεχῶς ὁμολογήσαντος, τῷ σταυροειδεῖ τύπῳ σφραγισάμενος αὐτὸν ὁ ἱερεὺς, ἀποκείρει, τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν, καὶ τὴν ἐσθῆτα πᾶσαν ἀπαμφιέ | σας, ἑτέραν ἀμφιέννυσι, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἀνδρῶν ὅσοι πάρεισιν, ἀσπασάμενος, αὐτὸν κοινωνὸν ἀποτελεῖ τῶν θεαρχικῶν μυστηρίων · τὸ μηδένα τοῖν ποδοῖν κλίνειν, μηδὲ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχειν τὰ θεοπαράδοτα λόγια, παρεστάναι δὲ τῷ ἱερεῖ τὴν ἐπίκλησιν ἱερολογοῦντι, δηλοι τὴν μοναχικὴν τάξιν οὐκ εἶναι προσαγωγικὴν ἑτέρων, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτῆς ἑστῶσαν ἐν μοναδικῇ καὶ ἱερᾷ στάσει, ταῖς ἱερατικαῖς ἑπομένην τάξεσι, καὶ πρὸς αὐτῶν ὡς ὀπαδὸν ἐπὶ τὴν θείαν τῶν κατ' αὐτὴν ἱερῶν ἐπιστήμην εὐπειθῶς ἀναγομένην · ἡ δὲ τῶν μεριστῶν οὐ μόνον ζωῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ φαντασιῶν ἀποταγὴ τὴν τελειοτάτην ἐμφαίνει τῶν μοναχῶν φιλοσοφίαν, ἐν ἐπιστήμῃ τῶν ἑνοποιῶν ἐντολῶν ἐνεργουμένην · ἔστι γὰρ, ὡς ἔφην, οὐ τῆς μέσης τῶν τελουμένων τάξεως, ἀλλὰ τῆς πασῶν ὑψηλοτέρας · δι ὃ καὶ πολλὰ πρὸς τῆς μέσης τάξεως ἀκαταχρίτως ἐνεργουμένων ἀπείρηται τρόπῳ παντὶ τοῖς ἑνιαίοις μοναχοῖς, ὡς πρὸς τὸ ἓν αὐτῶν ὀφειλόντων ἑνοποιεῖσθαι, καὶ πρὸς ἱερὰν μονάδα συνάγεσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἱερατικὴν, ὡς θεμιτὸν, ὑπομορφοῦσθαι ζωὴν, ὡς τὸ συγγενὲς αὐτῆς ἔχουσαν ἐν πολλοῖς, καὶ μᾶλλον αὐτῇ παρὰ τᾶς λοιπὰς τῶν τελουμένων ταξεις πλησιάζουσαν · ἡ δὲ τοῦ σταυροειδοῦς τύπου σφραγὶς, ὡς ἤδη παρ' ἡμῶν εἴρηται, δηλοῖ τὴν πασῶν ὁμοῦ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων ἀνενεργησίαν · ἡ δὲ τῶν τριχῶν ἀπόκαρσις ἐμφαίνει τὴν καθαρὰν καὶ ἀσχημάτιστον ζωὴν, οὐκ ἐπιπλάστοις σχήμασι τὸ κατὰ νοῦν δυσειδὲς ἐπιθετικῶς καλλωπίζουσαν, ἀλλ' αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς οὐκ ἀνθρωπικοῖς κάλλεσιν, ἀλλ' ἑνιαίοις καὶ μοναχοῖς εἰς τὸ θεοειδέστατον ἀναγομένην · ἡ δὲ τῆς προτέρας ἐσθῆτος ἀποβολὴ, καὶ τῆς ἑτέρας λῆψις, τὴν ἀπὸ μέσης ἱερᾶς ζωῆς ἐπὶ τὴν τελειοτέραν μετάταξιν ἐμφαίνει, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς θεογενεσίας ἡ τῆς ἐσθῆτος ἄμειψις ἐδήλου τῆς ἀποκαθαιρομένης ζωῆς | εἰς θεωρητικὴν καὶ σοφιστικὴν ἕξιν ἀναγωγήν · εἰ δὲ καὶ νῦν ὁ ἱερεύς τε καὶ πάντες ὅσοι πάρεισιν ἱεροὶ τὸν τετελεσμένων ἀσπάζονται, τὴν ἱερὰν τῶν θεοειδῶν ἐννόησον κοινωνίαν, ἀγαπητικῶς ἐν εὐφροσύνῃ θείᾳ συνηδομένων ἀλλήλοις · ἐν τέλει δὲ πάντων ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὴν θεαρχικὴν κοινωνίαν καλεῖ τὸν τετελεσμένον, ἐμφαίνων ἱερῶς, ὡς ὁ τελεσθεὶς, εἴπερ ἀληθῶς ἐπὶ τὴν μοναχικὴν ἀφίκοιτο καὶ ἑνιαίαν ἀναγωγὴν, οὐ θεωρητικὸς μόνον ἔσται τῶν κατ' αὐτὸν ἱερῶν, οὐδὲ κατὰ μέσην τάξιν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν ἥξει τῶν ἱερωτάτων συμβόλων, ἀλλὰ μετὰ θείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ μετεχομένων ἱερῶν γνώσεως, ἑτέρῳ τρόπῳ παρὰ τὸν ἱερὸν λαὸν ἐπὶ τὴν μετάληψιν ἥξει τῆς θεαρχικῆς κοινώνίας. »

Quae sic vertit Perionius.

« Summus vero eorum omnium, qui initiantur et perficiuntur, ordo est sanctorum monachorum, cum et omni piaculo, tota vi omnique actionum suarum sanctimonia expiatus sit, et omnis mysterii, quod quidem ei fas sit aspicere, spiritalis spectator particepsque sit factus traditusque perficienti pontificum ordini, ac divinis eorum illustrationibus pontificiisque institutis discat sanctorum mysteriorum, quae eum attingunt, sacra quae aspexerit, atque sancta eorumdem scientia pro modo suo ad summam perfectionem virtutemque efferatur. Hinc divini praeceptores nostri sanctis eos nominibus appellari voluerunt, alii cultorum, alii monachorum, a puro Dei famulatu et cultu, individuaque ac singulari vita, quippe quae eos unum faciat sanctis rerum dividuarum coniunctionibus, ad divinam unionem Deoque gratam perfectionem adipiscendam. Itaque perficiendi eis munus sancta lex concessit, dignataque est eos invocatione quae vim consecrandi | habet, non pontificia quidem, ea enim est tantum penes sacerdotum ordines, sed sacerdotali, quae a sanctis sacerdotibus secundo a pontificio munere loco adhibetur.

Mysterium monasticae consecrationis.

Sacerdos quidem stat ante divinum altare, precationem quae monachos attingit recitans ac pronuncians; is autem, qui consecratur et initiatur, stat post sacerdotem, nec utrumque genu flectit nec alterum, nec

caput habet suppositum divinis libris, sed tantum praesto est sacerdoti qui mysticam precationem in ipso recitat. Sacerdos vero ea perfecta, cum ad eum qui initiatur venit, illum rogat primum, num remittat nuntium non solum dividuis distinctisque vitis, verum etiam visionibus ; deinde perfectissimam ei vitam exponit, hoc pro testimonio dicens, eum mediam vitam superare ac transilire oportere. Quae ubi omnia is qui initiatur continenter professus est se esse facturum, sacerdos signo crucis eum consignatum tondet, appellans tres personas divinae beatitudinis ; omnique veste detracta eum alia induit, et eum aliis sanctis viris qui adsunt, cum eum salutavit, participem facit divinorum mysteriorum.

Contemplatio.

« Quod neutrum genu flectit, neque habet caput divinis libris subiectum, praestoque est sacerdoti precationem recitanti, declarat, monachorum ordinis non esse alios deducere, sed in se ac per se perstare in singulari sanctoque statu, sacerdotum ordines assectantem, et ab eis ad divinam sacrorum quae illum attinguut scientiam facile traduci. Divisarum autem diversarumque non solum vitarum, sed etiam visionum ut ita | dicam abrenunciatio perfectissimam monachorum philosophiam significat, quae in praeceptorum, quae unum faciunt, scientia vim et efficacitatem habet. Est enim, ut dixi, non medii eorum qui initiantur ordinis, sed summi omnium. Itaque multa eorum, quae impune ac sine improbatione a medio ordine geruntur, omni ratione singularibus monachis interdicta sunt ; quippe qui cum uno coniungi debeant et cum sacra monade colligi atque ad sacerdotum vitam, quantum licet, formari ; quod ei ordini in multis ordo ille similis sit, et unus ex omnibus ordinibus eorum qui initiantur, ad eum proxime accedat. Signum vero figurae crucis, ut iam a nobis dictum est, declarat universarum ad corpus pertinentium cupiditatum privationem. Capillus autem tonsus puram nullaque figura fucatam vitam indicat, quae non fictarum figurarum aut colorum inductione deformitatem mentis ornet, sed per seipsam non humana pulchritudine, verum singulari et unica ad divinam excitet. Prioris vero vestis detractio et alterius inductio significat a media sancta vita ad perfectiorem traductionem : quemadmodum in ortu a Deo sive baptismo vestis vicissitudinem ac mutationem a vita quae expiabatur ad contemplationis sapientiaeque statum et habitum migrationem significare dicebamus. Quod si nunc etiam et sacerdos et omnes sancti qui intersunt eum qui initiatus est consalutant, intellige sanctam eorum qui divinitatem imitantur societatem, amanter cum divina laetitia inter se gratulantium. Postremo sacerdos ad divinam communionem invitat eum qui initiatus est, sancte indicans illum qui | consecratus est : si vero ad monachorum institutum, quod singulare est, pervenerit, non solum spectatorem sacrorum quae ei permissa sunt fore, nec ritu medii ordinis in sanctissimorum sacramentorum societatem communionemque venturum, sed cum divina eorum sacrorum quae percepit cognitione, alio quam sanctus populus modo venturum esse ad divinae societas adeptionem et perceptionem. » Philo vero de eorumdem ortu scripsit hunc in modum 1 (*a*) : « Postquam ne Essaeis disseruimus, qui vitam activam exercent, omnibus, aut, quod minus invidiosum dictu est, plerisque felicius ordo postulat, ut deinceps dicamus quae dicenda sunt de contemplationi deditis. Non debet enim huiusmodi virorum virtus eximia causam praebere silentii his qui nihil honestum putant tacendum dissimulandumque. Institutum autem huius philosophiae mox apparet ex ipsis appellationibus ; vocantur enim *therapeutae*, *therapeutridesque*, hoc est curatores et curatrices, sive cultores et cultrices, vero nomine, vel quia profitentur medicinam praestantiorem ista vulgata per omnia oppida ; haec enim medetur solis corporibus, illa et animas liberat morbis gravibus et adversus medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiscentiae, dolores, timores, avaritiae, insipientiae, iniustitiae et ceterae perturbationes et vitiorum agmen innumerabile ; vel quia didicerunt a natura et e sacris legibus colere illud *Ens* et bono melius et uno sincerius et unitate in generando antiquius atque, ut ita dicam, principalius. Horum pietati quos tandem merito comparabimus? » Et paucis interiectis : « At | illud hominum genus therapeuticum semper in divinitatis contemplatione proficiet, etiam sole hoc sensibili praeterito, nec unquam suum ordinem deseret tendentem ad felicitatem perfectissimam. Huic vitae instituto qui se addicunt, non ex more aut rogati id faciunt, sed amore correpti rerum caelestium, et quasi divino furore perciti, donec ad contemplationem illam desideratissimam perveniant. Deinde prae immortalis beataeque vitae cupidine quasi iam hac mortali defuncti, facultates suas relinquunt liberis aut cognatis, ultro eis possesione cedendo : atque etiam sociis et amicis, si cognati desint. Oportet enim, ut qui perspicaces divitas adeptus est, caecas illas relinquat mentibus caecutientibus. » Nec multo post : « Relictis igitur facultatibus et avocamentis omnibus fugiunt, nulla habita ratione fratrum, liberorum, parentum uxorumque, et deserunt numerosas cognationes, societates, amicitias, ipsas denique patrias, in quibus geniti educatique sunt. Quandoquidem consuetudo magnum momentum habet ad allectandos animos. Demigrant autem non in aliam civitatem, sicut servi, qui se vendi aliis heris impetrant miseri, ut qui servitutem mutant, non effugiunt. Quaevis enim civitas, vel optimis ornata legibus, plena est tumultu plurimo,

NOTAE.

(*a*) Lib. De vita contemplativa sive supplicum virtutibus.

quem nemo sapientiae sectator sustineat. Sed extra moenia degunt in hortis aut villis solitariis, amantes solitudinem, non hominum odio, sed ad cavendos congressus cum dissimilibus, quos sciunt bonis moribus officere. Hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, merito, ut absolutae probitatis, receptum a Graecis atque Barbaris. Maxime tamen | in Aegypto frequentatur per praefecturas singulas, praesertim circum Alexandriam. Ex omnibus autem locis optimus quisque therapeutarum, tamquam in huius generis patriam, colonus mittitur in locum quendam aptissimum, situm ad stagnum Mariam, in terreno colle acclivi leviter, tutum simul ab aeris temperie. Securitatem enim ei praestant villae vicique proximi; aerem vero temperat emissarium stagni exonerantis se in mare, et aurae nunquam non ex alto aspirantes tenuiter, sicut crassiores feruntur e stagno, quibus permixtis temperamentum existit saluberrimum. Domicilia vero convenarum sunt admodum frugalia, parata contra aestum tantummodo et frigora, non contigua ut in urbibus, non enim placet id amantibus solitudinem, nec tamen longe remota, quia societatem diligunt, ut sibi possint invicem succurrere adversus latronum incursus fortuitos. Singuli autem habent sacras aediculas quae σεμνεῖα vocant sive monasteria, ubi solitarii sanctae vitae mysteriis dant operam. Nec cibi potusve quicquam eo inferunt, aliudve in usum corporis, sed legem tantum et prophetarum oracula divinitus prodita hymnosque et quaedam alia pietati scientiaeque promovendae utilia. Itaque perpetuam habent Dei memoriam, ut ne in somnis quidem aliud eis obversetur quam imagines divinarum pulchritudinum. Et sunt in his qui somniando produnt praeclaras sacrae philosophiae sententias. Quotidie bis precari solent, mane ac sub vesperam: oriente sole petentes diem vere felicem, utque mentes eorum caelesti repleantur lumine; occidente vero, ut anima in totum exonerata | sensibus moleque rerum sensibilium veritatem vestiget in consistorio domestico. Medium vero matutini vespertinique temporis interstitium totum meditationi tribuitur. Versantes enim sacra volumina dant operam philosophiae per manus acceptae a maioribus, scrutando eius allegorias, quoniam sub apertis verbis latere credunt secreta naturae, coniecturis explicanda probabilibus. Habent etiam priscorum commentarios, qui huius sectae auctores multa monumenta reliquerunt de allegoriis eiusmodi, ad quorum imitationem posteri se accommodant. Itaque non solum contemplantur, sed etiam cantica hymnosque in Dei laudem componunt, vario metrorum carminumque genere rhythmis concinnatos in augustiorem ac religiosam speciem. Per sex dies seorsum quisque in suis illis modo dictis monasteriis philosophantur, non progredientes foras, immo ne prospicientes quidem. Septima vero conveniunt in coetum communem, et iuxta aetatis ordinem considunt decenti habitu, manus continentes sub pallio, dextram inter pectus barbamque, sinistram applicant lateri. Tum progressus in medium natu maximus et dogmatum eius sectae peritissimus disserit vultu ad gravitatem composito, voce moderata, non sine magna prudentia, secus quam oratores aut aetatis nostrae sophistae ostentatores eloquentiae: ut cui magis cordi sunt exquisitae sententiae diligensque et accurata harum enarratio, quae non summis insidat auribus, sed per auditum penetret in animum ibique firmiter inhaereat. Reliqui omnes auscultant per summum silentium, annutantes oculis tantum aut capite. Id commune σεμνεῖον, in quod | septimo die conveniunt, septo clauditur duplici, separatis virorum et mulierum coetibus. Nam mulieres quoque auscultant ex more, duntaxat quae institutum idem sectantur. Medius autem paries a solo surgit tribus quatuorve cubitis in modum loriculae; superiora usque ad tectum patent. Unde gemina provenit commoditas, et quod pudori foeminei sexus consulitur, et quod verba doctoris exaudiuntur facile absque obstaculis quae vocem intercipiant. Temperantiae tanquam fundamento in anima iacto virtutes ceteras superstruunt. Nec cibum nec potum quisquam sumit ante solis occasum, quod sapientiae studium luci convenire iudicent, tenebris vero curam corporis. Ideo totos dies alteri, alteri vero exiguam noctis partem tribuunt. Nonnulli ex his vix tertio quoque die famem sentiunt, attenti magis ad disciplinarum scientiam. Nec desunt, qui praelaute accepto epulo sapientiae copiose praebentis sua placita, perdurant duplum eius temporis, et vix sexto die degustant cibum necessarium, assueti sicut cicadae rore vivere, canticis, opinior, solantes inediam. Septimum vero diem, ut festum sacratumque, honore dignantur eximio; quo post curam animi corpus quoque reficiunt, sicut iumento relaxantes laborem continuum. In cibatu utuntur pane simplici; sal vicem supplet obsonii; qui delicatiores sunt, hyssopum pro condimento adiiciunt. Potum effluentis hauriunt, contenti placare dominas a natura mortalibus additas, famem sitimque, absque omnibus lenociniis, fruendo rebus sine quibus non licet vivere. Edunt igitur ne esuriant, bibunt ne sitiant, saturitatem cavendo ut inimi | cam animo pariter ac corpori. Et quoniam tegminis quoque duae sunt species, vestis tectumque, de aedibus iam dixi, esse incultas et extemporaneas, factas ad praesentem usum tantummodo. In veste autem eadem apparet simplicitas, ad arcendos calores et frigora, pro pelliceis crassa tunica in hyeme, aestate vero exomis aut interula linea. In universum enim exercent modestiam, ut fontem veritatis, sicut e fastu mendacium prognatum autumant. Profluunt enim e mendacio variae malorum species; contra ex veritate omnium felicitatum humanarum divinarumque copia. » Deinde quibusdam interiectis haec ait: « Ubi vero convenere candidati et laeti cum summa gravitate ad signum datum a quopiam ephemereuta—sic huiusmodi ministros nominant—priusquam discumbant, stantes una serie decenter, sublatisque ad caelum manibus atque oculis: his quoniam didicerunt spectare caelestia,

illis utpote incorruptis a muneribus et quaestu illicito : precantur, ut Deo placeat id convivium. Absolutis precibus seniores discumbunt, ac mox alii pro cuiusque dignitate. Nec enim seniores ex annis aestimant, sed quantumvis grandaevos habent pro pueris, si sero institutum hoc complexi sunt; honorem vero senectutis tribuunt his qui exercuerunt se a iuventute in hac pulcherrima divinaque parte contemplativae philosophiae. Adhibentur mensae foeminae quoque, anus pleraeque, sed virgines, non coactae castitatis, sicut apud Graecos quaedam sacrificulae, sed sponte continentes prae amore sapientiae, cuius studio per totam vitam contempserunt voluptates corporis, nimirum divinae, non mortalis, prolis cupidae, quam solae Deo | charae animae ex seipsis pariunt, excipientes pro semine intelligibiles Patris radios, ut decreta sapientiae contemplando percipere valeant. Discubitus ita distribuitur, ut seorsum viri dextrum latus, seorsum foeminae sinistrum teneant. Quod si quis suspicatur, lectisternia etsi non sumptuosa, certe molliuscula parari hominibus ingenuis et philosophiae deditis, sciat esse tegetes rudes e vili contextas materia, videlicet e papyro indigena, sic humi aggestas, ut eminendo fulciant cubitos. Remittunt enim paululum illam laconicam disciplinae duritiam, semper et ubique probantes liberalem frugalitatem, totis viribus aversando voluptatis illecebras. » Et paulo post: « Vinum per illos dies non praebetur, sed aqua limpidissima, ceteris frigida, calida vero his qui inter seniores tractantur delicatius. Mensa pura est a cruentis dapibus. Pro cibo panis apponitur, sal pro obsonio, et pro condimento hyssopus in delicatorum gratiam. Operantur enim ut sacerdotes sacris abstemiis, tota victus ratione castigata ad eandem frugalitatem. Nam vinum habent pro veneno afferente dementiam, opiparis autem obsoniis aiunt irritari concupiscentiam, belluam insaturabilem. Haec sunt exordia convivii. » Et post pauca subditur : « Enarrationes autem sacrarum literarum constant ex allegoriis. Nam hi viri totam legem existimant habere animalis similitudinem, quod praecepta corpus referant, animam vero sententiae retrusiores sub velamine verborum abditae. In quibus rationalis anima egregie seipsam contemplatur tanquam in speculo, sub his ipsis verbis miram sententiarum pulchritudinem conspiciens et explicans e figu | rarum involucris, atque ita penitiorem intellectum in lucem producens duntaxat apud eos, qui per occasionem admoniti sciunt obscura ex apertis colligere. Ubi vero praeses visus est rem bene tractando satisfecisse auditorum desiderio, plausus propalam editur ab omnibus. Tum ille assurgens hymnum in laudem Dei primus canit, aut recens a se compositum, aut desumptum ab aliquo vatum veterum. Exstant enim huius generis carmina prisca, versu trimetro, et hymni cum suis accentibus inter sacra canendi ante altaria, vel a stantibus, vel a choreas ducentibus moderatas variis flexibus atque reflexibus. Praesulum mox imitantur ceteri decenti ordine, omnibus intente quieteque auscultantibus, praeterquam in fine hymni extremaque clausula. Tunc enim universi vocem extollunt, sine sexus discrimine. » Ista sunt Philonis verba. Quae quantum ad religionem christianam et ecclesiasticum ordinem faciant, liquido declarat Eusebius Caesariensis Historiae Ecclesiasticae libro secundo. Qui quidem horum θεραπευτῶν ducem affirmat esse beatum Marcum apostolum et evangelistam, primum Alexandriae episcopum, Philonemque ecclesiasticae institutionis initia et originem apostolicae atque etiam evangelicae traditionis eidem Supplicum libro intexuisse, sic scribens[1] : « Marcum hunc primum aiunt ad Aegyptum missum, evangelium illic, quod et conscripserat, praedicasse, primumque ecclesias Alexandriae constituisse. Tanta autem ibi credentium virorum ac mulierum multitudo prima accessione per exercitium philosophicum admodum ac diligentissimum collecta est, ut exercitia eorum, conventus, symposia, et universam re | liquam vitae conversationem Philo literis mandare dignatus sit. Fertur etiam hic Philo Romae sub Claudio ad colloquium Petri Romanis tum praedicantis venisse. Neque hoc vero dissimile est. Commentarius enim ille, quem tandem ab eo posterioribus temporibus elaboratum esse dicimus, Ecclesiae canones, qui ad haec nostra usque tempora servantur, manifeste continet. Imo quoniam vitam etiam religiosorum nostrorum quam fieri potuit accuratissime descripsit, satis manifestum relinquitur, non modo vidisse eum viros illos apostolicos sui temporis ex Hebraeis, ut vero simile est, profectos, ob eamque causam priscorum ritum adhuc more Judaeorum observantes, sed et probasse, divinosque et honestos iudicasse. Cum primis et hoc liquet, quod nihil ultra veritatem aliunde aut ex seipso his, quae scribere conatus fuit, adiicere volens in eo libro, quem de vita contemplativa aut de precantibus inscripsit, cultores eos, et mulieres, quae cum eis erant, cultrices vocari dixerit, causamque appellationis huius adiecerit, aut quod animos accedentium a passionibus malitiae instar medicorum liberantes curaverint ac sanaverint, vel quod caeleste numen mundo cultu sinceraque religione venerati sint. Sive igitur hanc illis appellationem de suo ob praedictas causas imposuit, nomenque virorum istorum proprie hoc pacto descripsit, sive statim initio vere sic vocati sint, cum Christianum nomen haudquaquam tum quovis loco celebraretur, non est necesse ut contendamus. Hoc tamen cum primis testatur, quod facultatibus suis renunciarint, ac bonis ad se pertinentibus cesserint hi qui philosophari coepissent ; deinde et a cun | ctis vitae huius curis abstinuerint, relictisque muris in agris et hortis solitarie conversati sint, certo scientes consortia eorum, qui disparem sequebantur vivendi rationem, inutilia et noxia esse illis qui tum temporis hoc, ut par erat, agebant, ut

[1] Lib. II cap. 16 sq.

alacri ferventique fide eos imitarentur qui propheticam vitam ducebant. Etenim et in Actis apostolorum [1], de quibus nihil est dubii, hoc memoratur, quod omnes Apostolorum discipuli possessiones ac facultates suas divenditas cunctis distribuerint, iuxta quod cuiusvis exigebat necessitas, ita ut nemo prorsus inter eos egeret. Quotquot enim, sicut ipsa verba habent, possessores erant agrorum aut aedium, vendiderunt, ac pretium distractorum bonorum afferentes ad pedes Apostolorum ponebant, ad hoc, ut singulis secundum cuiusvis necessitatem expenderetur. Consimilia istis praedictus Philo testificatus, ad verbum subiicit dicens : « Est autem in multis quidem terrarum locis hoc genus hominum ; oportebat enim perfecti boni participes fieri tam Graecos quam Barbaros : verum in Aegypto in singulis praefecturis, sicuti vocant, abundat, et maxime circa Alexandriam. Undique autem optimus quisque velut in patriam, ita in cultorum coloniam ad commodissimum locum, qui lacui Mariae in tumulo submissiore adiacet, admodum opportune propter securitatem aerisque temperiem sese recipit. » Deinde et habitationes eorum, quales illae fuerint, describens, de ecclesiis eius regionis haec dicit : « In singulis autem sacrum domicilium est, quod σεμνεῖον et monasterion vocatur ; in quo manentes, honestae ac sanctae vitae mysteria celebrant, nihil illo inferentes, | nec potum, nec cibum, neque aliud quidquam eorum quae ad corporis sunt sustentationem necessaria, sed leges et oracula prophetarum et hymnos ac reliqua huiusmodi, quibus scientia et pietas augescunt et consummantur. » Et aliquanto post dicit : « Totum autem illud temporis spacium, quod a diluculo est usque ad vesperam, in exercitium illis insumitur. Sacras quippe Scripturas legentes philosophantur, ac patriam philosophiam allegorice tractant. Etenim putant ea, quae in manifesta sunt Scripturarum expositione, quaedam esse absconditae naturae symbola per figuras significata. Habent et commentarios priscorum virorum, qui cum haereseos ipsorum duces essent, multa in forma rerum allegorice traditarum post se monumenta reliquerunt, quibus tanquam archetypis usi propositi illorum imitantur rationem. » Haec igitur ita videntur ab hoc viro dicta, ut appareat, illum eorum fuisse auditorem, qui sacras Scripturas exposuerunt. Vero simile autem est, commentarios illos priscorum virorum, quos apud eos fuisse dicit, esse Evangelia et Apostolorum scripta, et quasdam antiquorum prophetarum expositiones, quales cum ea, quae ad Hebraeos est, tum aliae plures epistolae Pauli continent. Denique et de eo, quod de novo psalmos composuerint, ad hunc modum scribit : « Itaque non modo divina contemplantur, sed et cantica et hymnos ad Deum sacratioribus omnis generis metrorum et carminum rhythmis graviter construunt. » Et alia quidem multa de illis, quorum hic mentionem facimus, in eo libro disserit. Verum illa visa sunt necessario deligenda, per quae certas ecclesiasticae conversa] tionis notas posuit. Quod si cuipiam ea quae, dicta sunt, non proprie ad evangelicam pertinere politiam, sed et aliis praeter dictos cultores adaptari posse videntur, credat saltem his illius verbis quae subiiciemus, ex quibus indubitatum, si aequo sit animo, hac de re testimonium reportabit. Sic enim scribit : « Continentiam autem primum tanquam fundamentum quoddam in anima collocant, deinde et alias virtutes superstruunt. Cibum aut potum nemo illorum ante solis occasum usurpat. Etenim philosophiae studium luce, corporis vero necessitates tenebris dignas esse iudicant ; unde et diem illi, istis vero modicam noctis partem tribuunt. Nonnulli ex eis toto triduo cibi non recordantur, quibus maius scientiae quam cibi desiderium insedit. Nonnulli ita laetantur ac delectantur sapientia pasci, quae dogmata opulente et abunde subministrat, ut duplicato temporis spatio abstineant, ac vix per sex dies necessario cibo gustantes vescantur. » Haec Philonis verba clare et absque ulla contradictione de nostris esse dicta putamus. Si vero adhuc quisquam obfirmate contradixerit, vel sic sibi persuaderi sinat, ut clarioribus demonstrationibus credat, quas non apud alios quosdam nisi solam Christianorum secundum Evangelium religionem invenire licet. Dicit enim, apud eos, de quibus loquitur, mulieres quoque reperiri, quarum pleraeque grandaevae virgines castitatem non necessitate, sicut quaedam sacerdotes apud gentes, magis quam sponte sua propter zelum ac desiderium sapientiae custodiant, cuius commercium studiose colentes, corporum voluptates, im[mortalium liberorum, quos solus amans Dei animus ex se gignere potest, non mortalium cupidae aspernentur. Deinde subsecutus clarius ista exponit : « Interpretationes autem, » inquit, « sanctarum Scripturarum allegoricae illis ac figuratae sunt. Videtur enim viris istis universa legis Scriptura animanti similis esse, ita ut superficies verborum, corporis, sensus vero in verbis reconditus, animae sit loco, quem ipsorum religio praecipue, quasi per speculum nominum eximiam sententiarum pulchritudinem relucentem observans, contemplari coepit. » Quid opus est istis adiicere, quomodo in unum congregati, separatimque viri ac separatim mulieres conversati sint, et quae illis exercitia in consueto fuerint ; quae etiamnum apud nos durant, et praecipue circa salutaris Passionis festum diem in ieiuniis et vigiliis nocturnis divinorumque sermonum lectione exercere consuevimus ? Quae vir praedictus eodem modo, quo apud nos solos hactenus sunt servata, diligenter annotavit et commentariis suis inseruit, praesertim nocturnas magni festi vigilias, et horum exercitia, cum hymnis qui apud nos dici solent, describens ; et quomodo uno cum rhythmo psallente reliqui cum silentio auscultantes extremam hymnorum partem una cum illo concinendo terminent ; quomodo etiam praedictis diebus humi in stragulis

[1] Act. IV, 32 sqq.

iacentes, vinum in universum, sicut ipsis verbis scripsit, et de animantibus ne gustant quidem, sed sola illis aqua potum praebeat, et obsonium sit panis cum sale et hyssopo. Praeterea scribit, quo pacto praesideant inter eos ii quibus ecclesiastica commissa sunt ministeria, diaconatus etiam, | et quae supra cunctos eminent episcopatus praesidentiae. Quod si cui desiderium inerit ista exacte cognoscendi, discat ea ex dicta iam viri huius historia. Quod igitur Philo illic de primis evangelicae doctrinae praeconibus et ritibus olim ab Apostolis traditis disserens ista scripserit, cuivis manifestum est. Singulares anachoretarum vitas summae auctoritatis in Ecclesia viri scripserunt: D. Athanasius Alexandrinae urbis episcopus ac Dorotheus vitam Antonii Magni, quam postea latino sermone tradidit Evagrius; D. Hieronymus Pauli heremitae, Hilarionis atque Malchi captivi monachi; reliquorum autem monachorum vitas prosecuti sunt Theodoretus ac Palladius iustis voluminibus, quae latina nuper prodierunt in lucem opera Gentiani Herveti, viri de christiana republica bene meriti. Istorum porro colloquia si quis desideret, legat Cassianum. At cum huiusmodi homines per deserta respersi vitamque solitariam agentes, sibi duntaxat prodesse viderentur, et religionem christianam parum promovere, Basilius Magnus Caesareae Cappadociae episcopus, ut ait Nazianzenus in Vita Basilii, deduxit eos ad civitates et oppida, ut ab his populus Deo gratam vivendi rationem ac cultum divinum edisceret. Itaque Gregorii Nazianzeni verba (a) subiicere non poenitebit: « Ut autem, » ait, « non solum sibi, sed et aliis quoque proficeret, primus coenobia excogitavit, ritumque illum monachorum antiquum atque agrestem ad ordinem quendam formulamque religioni propiorem reduxit. Cum enim animadvertisset, eos, qui in communi vita, hoc est, inter alios mixtim agunt, mo | nasticam licet abstinentiam servent, aliis quidem utiles, sibi vero nequaquam existere, cum in multis eos necesse sit versari malis quae vitae quietae ac plane perfectae contraria videntur, eos vero, qui in solitudine procul ab aliis agunt, firmiores sane proposito magisque Deo coniunctos quam supradictos vidit, attamen sibi tantum utiles, cum rerum experientiam nequaquam teneant, nec cum aliis commercium ullum habeant, utrumque vitae genus coniungere conatus est. Quamobrem monachorum coenobia haud procul ab iis, qui in hominum societate vivunt, aedificari iussit, nec omnino separavit, ut et propinquitate, cum opus charitatis exposceret, adesse valerent, dissiti alioqui propriis terminis, ne quies eorum aut pax interrumpi per multitudinem posset, nec ipsi monachi actionis merito, quod ex impendenda aliis pietate esset, privarentur, neque rursus eorum actio per tumultus inutilis efficeretur, et alter alterum hoc modo iuvare posset, et monachorum vita per conversationem eorum, qui in communi agunt, pia fieret, et ipsi ex monachis quietem, constantiam, sapientiam, contemplationem ediscerent, quemadmodum tellus ac pontus invicem se iuvant ac suscipiunt. » Hos ergo ubi coegisset Basilius in urbes, ac e monachis et anachoretis coenobitas effecisset, vivendi regulam Evangelio consentaneam illis conscripsit, quam et in precio habemus, et totius Graeciae monachi hactenus observarunt atque reveriti sunt, quemadmodum et Latini sumptam inde regulam beatorum Hieronymi, Augustini, Benedicti, Dominici, Francisci, Bernardi, ac reliquorum. Ceterum ne variis allegationibus obruen | tes lectoris animum epistolae modum excedamus, institutique nostri videamur obliti, duos fuisse Macarios testantur Palladius ac Nicephorus (b), alterum Alexandrinum genere, qui licet iunior in iis, quae sunt monachorum praecipua, primas obtinebat, alterum Aegyptium, aetate grandiorem, qui has ipsas graece scripsit Homilias, quas in latinum sermonem transtulimus. Hic nonaginta vixit annos integros, quorum sexaginta transegit in solitudine. Itaque natus annos triginta, et in iuvenili constitutus aetate, tam toleranter tulit labores exercitationis totum decennium, ut magna quadam et insigni dignus haberetur distinctione, adeo ut vocaretur παιδαριογέρων, id est, in puerili aetate senex, quoniam citius quam pro aetate profecerat virtutibus. Quadraginta annos natus potestatem accepit adversus daemonas, gratiam item curandi, spiritumque praedicendi futura. Dignus quoque est habitus honorando sacerdotio. Habitarunt cum eo duo discipuli in intima solitudine quae vocatur Scete. Quorum unus quidem, velut minister, illi semper assidebat eorum gratia qui veniebant curandi, alter autem seorsum secedebat in cellam. Procedente vero tempore cum sanctus perspicaci oculo praevidisset, dixit ministro suo nomine Joanni, qui postea factus presbyter suffectus est in locum Macarii: Audi, mi frater Joannes, meamque fer aequo animo admonitionem tibi valde profuturam. Tentaris enim, inquit, et te tentat spiritus avaritiae; sic enim perspectum habeo; scio tamen, si meam benigne tuleris adhortationem, te perfectum fore in Dei timore atque eius opere, laudaberisque, et | flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quod si non audieris, in te venient, quae Giezi tandem acciderunt, cuius vitio laboras. Contigit porro, ut defuncto Macario non paruerit, sed ei, qui propter avaritiam alligavit Judae laqueum. Elapsis itaque quindecim aut viginti annis, cum bona pauperum usurpasset, tam gravi laboravit elephantia, ut in toto eius corpore non inveniretur integer locus, in quo quis digitum figere posset. Haec fuit Macarii prophetia. Ferebatur hic sanctus pati continentem ecstasin, saepiusque vel cum Deo, vel in rebus versari caelestibus. Fama etiam constans erat, in solitudine illum suscitasse mortuum, ut persuaderet cuidam haeretico neganti resurrectionem. Reliqua,

NOTAE.

(a) Ex monodia Greg. Nazianzeni in vitam Basilii.
(b) Pallad. in Historia Patrum cap. 19, 20; Niceph. Hist. Eccl. lib. IX cap. 14.

quae divino beneficio gesta sunt ab eo, petenda sunt e Palladio. Spiritus igitur divinus, qui vigebat in Macario nostro, non potuit otiosus esse, quin per eum fructum aliquem ederet, effecitque ut qui consodalibus duntaxat monachis exemplo proderat, scriptis ad posteros transmissis omnibus prodesset. E quibus quinquaginta solum homilias graece scriptas accepimus e Bibliotheca Regia. Quas cum legentes animadverteremus non tantum monachis et religionem, quod aiunt, profitentibus, sed cuicunque christiano lectori profuturas, tum quod afflictum ac moerentem valde solantur animum, eumque a nugis futilibus huius mundi traducunt ad caelum, tum quod bene beateque vivendi normam Evangelio convenientem praescribunt, in latinum sermonem convertimus, cuilibet homiliae argumento brevi praefixo, unde confestim | emergat, quid unaquaeque contineat. Has ipsas impressas graece latineque, vobis animo grato suscepturis mittimus, si quid melius allatura sit temporum tranquillitas, protinus emissuri. Valete plurimum, Deumque precemini, ut nostris faveat ad gloriam eius susceptis consiliis.

Lutetiae Calend. Maii M.D.LIX.

JOANNIS DAVAL TREPORTUENSIS

DOCTORIS THEOLOGI IN LAUDEM D. PICI PRAESIDIS HEXASTICHON.

Quo celebrem, Macari, donabis munere Picum,
Qui splendore suo candidat Aethiopem ?
Silenos, aperit, miscet simul utile dulci,
Atque suis Graecas unguibus auget opes ?
Pelle sub obscura celasti clausus odores ;
At celata diu Picus aperta facit.

| *De Macariis.*

E Suida.

Duo fuerunt Macarii eiusdem nominis ac professione ascetica insignes, vita, moribus, doctrina. Alter Aegyptius, miraculis clarus ac cum religiosa cautione in eos qui se conveniebant severus : alter Alexandrinus, per omnia similis Aegyptio, necnon comis et festivus ; in eos qui ad se veniebant ita humanus ac blandus hic erat, ut ea festivitate juvenes ad asceticam vitam pelliceret. Horum Evagrius discipulus fuit, ac factis philosophiam exercuit qui verbis duntaxat prius philosophabatur. Idem Constantinopoli a Gregorio Theologo diaconorum ordini adscriptus est ; quin etiam in Aegyptum profectus ac cum Macariis quos dixi collocutus vitam illorum aemulatus est. Ab hoc libri valde graves ac serii conscripti sunt. Quorum unus *Monachus* sive de vita activa inscriptus est ; alter *Gnosticus* sive de iis qui cognitionis munere donati sunt, qui capita complectitur numero quinquaginta ; tertius *Antirrheticus* adversus tentantes daemones, octo partibus distinctus, ut octo cogitationum modi recensentur; itemque sexcenta Prognostica problemata, et Elementaria duo, unum ad monachos in coenobiis aut contuberniis viventes, alterum ad virginum coetum. Eius autem sunt haec verba : « Necesse est, ut sedulo eorum qui praecesserunt monachorum vias indagemus, ad earumque normam dirigamur ; multa enim ab iis recte et dicta sunt et facta ; inter quae et hoc quispiam dixit, aridiorem et aspe | ram vivendi rationem cum charitate copulatam celerius monachum ad animi tranquillitatem, quam ἀπάθειαν appellant, perducere. »

| *Homiliarum Macarii singularum argumenta.*

—

[Post « *Scripturae locorum sacraequi in homiliis citantur* » atque « *rerum memorabilium* » duos indice exstant Homiliae latine p. 1-311. In quarum fine legis : *Excudebat Guil. Morelius in Graecis typographus Regius Lutetiae Parisiorum M. D. LIX. Cal. Maias.*].

ZACHARIAE PALTHENII PRAEFATIO

AD EDITIONEM HOMILIARUM S. MACARII AEGYPTII

QUAM INSCRIPSIT

SANCTI PATRIS MACARII EREMITAE AEGYPTII HOMILIAE SPIRITUALES QUINQUAGINTA DE INTEGRITATE QUAE DECET CHRISTIANOS, cunctis quibus animae salus revera curae est, tum propter insignem pietatis doctrinam, tum propter similium frequentiam maxime utiles ac necessariae, E GRAECO IN LATINUM SERMONEM conversae et coniunctim nunc primum in Germania editae a M. ZACHARIA PALTHENIO FRIDBERGENSI 1594. *Francofurti Apud Joan. Wecheli viduam, impensis Nicolai Bassaei,* 8° *min.*

—

| *Reverendo, generis splendore ac nobilitate antiqua, religione, virtute, doctrina multisque in Ecclesiam Christi meritis praestantissimo viro DD. JOANNI SWICHARDO A CRONBERG, insignis metropolitanae ecclesiae Moguntinensis Scholastico, S. Albani Praeposito, nec non reverendissimi et illustrissimi Domini D. Wolfgangi Archiepiscopi et Principis Electoris Moguntinensis in spiritualibus Vicario generali, Domino ac Patrono suo plurimum colendo S. P.*

Quotiescunque, reverende, nobilissime et amplissime Do. Schwicharde, Maecenas clarissime, vir summis

laudum praeconiis atque nomine nunquam interituro dignissime, quotiescunque, inquam, hac tristissima mundi senecta adeo frigide ac supine graecam linguam in plerisque locis tum traditum addisci conspicio, continuo animus meus obruitur luctu, moerore et tristitia non exigua. Quae etenim est dementia, quae fatuitas, quae insania eorum hominum, qui absque huius | linguae rudimentis rarae et solidae eruditionis laudem se consequi posse sperant ? Non minor certe, ac si quis absque rati immensum ac vastum pelagus transire, aut absque alis in aethera evolare, aut absque lingua seu Spiritus sancti dono aeternae salutis mysteria enodare, patefacere et explicare, aut denique absque Christo rege et fratre nostro supernam Jerusalem civitatem caelestem et gaudia paradysi ingredi conaretur. Et certe tanta est huius linguae praestantia, tanta dignitas, tanta dignitati coniuncta utilitas, tanta amplitudo, tanta maiestas tantusque decor et ornatus, ut, si instituta collatione haec lingua cum ceteris comparetur, reliquas omnes tum copiosa vocabulorum serie, tum miranda dialectorum varietate sic anteire et superare videatur, ut sol in superius hemisphaerium productus cunctas octavi orbis stellas splendore suo offuscat. Nulla enim est e circulo humanarum atque ingenuarum artium ac disciplinarum, quae hac carere, nulla quae absque hac perfecte doceri, et nulla quae absque hac penitus percipi cognoscive possit. Si et | enim, ut luce meridiana clarius est, latinus sermo e graeco manavit atque processit, adeo ut, quod Homerus de oceano canit :

'Εξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα
Καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρέατα πάντα νάουσι

de graeca lingua non immerito dici possit, nemo, opinor, vel impudentissimus negaverit, absque graecae linguae cognitione, principio nimirum atque origine rei. exactam atque perfectam latinae linguae scientiam comparari non posse. Quod sane, si, ut ipsius rei maiestas exigit, in singulis vel artium disciplinis, vel earundem summis facultatibus demonstrare atque evincere vellem, vereor, ne in infinitum extenderetur oratio nostra. Modo paucis rem delibabo, ne, quod dixi, mendacio magis quam veritati congruum ac consentaneum videatur. Atque principio, nonne omnes artes, grammatica, dialectica, rhetorica, musica, arithmetica, geometria, astronomia, poetica, politica, therapeutica, physica, theologia atque adeo universa philosophia omnisque disciplinarum orbis, quem ἐγκυκλοπαιδείαν vocamus, graecos etiamnunc fontes sapiunt ? | Adeo ut ne nomina quidem alia, quam nativa et graeca admittant, neque nos aliis nominibus eas agnoscamus, eoque iure se nobis permittant, ut a fontibus secludi non patiantur. Si a literis velut ab ovo rem retexamus, nonne Latini omnes suas literas, una duntaxat atque altera demta, a Graecis mutuati, nec tamen graecarum literarum concisam brevitatem aut potius elegantiam perfecte ac plene (*a*) assecuti sunt ? Quod enim Latini quatuor, id Graeci duabus exprimunt literis, id quod apparet in dictione ἀπόφθεγμα, φθίσις, et similibus. Nonne quoque Grammatici huius linguae peritia summopere indigent, adeo ut qui *Criste* pro *Christe*, *eleison* pro *eleeson* et sonant et scribunt, rudes atque omnium rerum ignari existimentur ? Quid de dialectica, quidve de rhetorica dicam ? Quam infinitis, quaeso, utuntur illae vocabulis, quae partim sunt graeca, partim eorum imitatione facta, quorum vim ac significationem qui ignorant quam graviter hallucinentur, notum omnibus. Et certe multa sunt apud Aristotelem, quae aut latine transferri optime ne | queunt, aut translata alio sensu accipiuntur a legentibus quam ab eo dicuntur. Quin et poetas graecarum literarum ignaros incassum laborem suscipere ac nunquam Musarum penetralia ingredi posse vel ex eo patet, quod omnes fabulae ac figmenta poetica e Graecis pendeant. Quid de mathematicis scientiis loquar ? Illae tam possunt sine graecis literis perfecte teneri, quam sine graecis auctoribus ? Quis, quaeso, nisi Graecus intelligit Euclidem ? quis Ptolemaeum ? quis proclum ? Quis nisi Graecus explicabit quid sit *trigonus*, quid *tetragonus*, quid *monas*, quid *trias*, quid *diapente*, quid *diatessaron*, quid *excentrici*, quid *syncentrici*, quid *epicyclii*, quid *eclypses*, et eius generis tanta turba, ut audiendo prius quam commemorando omnia defatigari quis possit. Ad serias vero atque arduas si progrediar disciplinas, medicina tantopere indiget graecis literis, ut qui eius cognitione careant, dum, ut poeta canit.

Φάρμακα πολλὰ μεμιγμένα λυγρὰ καὶ ἐσθλά

ministrant, aegrotos non raro in extremum vitae periculum coniiciant. Cum enim phar | macorum, unguentorum, cataplasmatum, potionum, ceromatum, item animantium, plantarum gemmarum, morborum, remediorum, instrumentorum, ponderum et mensurarum vocabula omnia sint graeca, quis, quaeso, citra huius linguae cognitionem periti medici laude ac praeconio exornari mereatur ? Quis Hippocratem et Galenum omnium medicorum κορυφαίους et δᾳδούχους, de quibus re vera dici posset quod fuerint.

'Ιητροὶ ἀνδρῶν πολλῶν ἀντάξιοί ἄλλων,

quis, inquam, eos absque huius linguae scientia intelliget, quis enodabit, quis genuinum verumque sensum ex iis eruet ? Nec vero iuris prudentiam graecae linguae adminiculo carere posse, hinc fit manifestum.

NOTAE.

(*a*) Corr., Palth. *pleni.* EDIT.

quod epistolae et rescripta imperatorum aliorumque iureconsultorum responsa pleraque sermone graeco prolata atque edita sint, multaeque voces et sententiae graecorum philosophorum, poetarum et oratorum tanquam gemmae et lumina orationis ad res significantius exprimendas insertae sint. Quin etiam aliquot sunt leges et tituli, quos totos a | Graecis mutuati sunt iureconsulti, ab Aristotele nimirum titulus *de usuris*, a platone *ff. de nundinis l.* 2, sic titulus *de poenis* ex Homero et Demosthene. Summopere ergo graecarum literarum ope indiget legum cupida iuventus. Quoad theologiam vero, quae nobis sacrosancta oracula atque adeo salutis nostrae summam tradit, si quis huius linguae cognitione se carere posse asserat, is mihi non multum absimilis videtur esse ei, qui absque nutrimento et cibo corpus salvum et incolume conservari statuit. Nonne omnes Evangelistae, excepto uno Matthaeo, nonne omnes epistolae Pauli, nonne apocalypsis Joannis graeco sermone perscripta et ad nos delata est? Nonne Basilius, nonne Chrysostomus, nonne Nazianzenus, nonne Eusebius, nonne Origenes, nonne Theophylactus, nonne Athanasius atque Epiphanius, viri vitae sanctimonia atque eruditione commendati, cum quibus quem compares cuiuscunque vel linguae vel aetatis theologum, non facile video : nonne, inquam, omnes graeco sermone sua opera conscripserunt ? Quis ergo ex illis nobis futurus fru | ctus, quae consolatio aut oblectatio, si graecae linguae studium negligeremus ? Nullus certe. Et certe hoc pacto, quod obsit, irritus atque inanis omnis illorum labor fuisset. Fateor quidem, ex Latinis gustum maximum hauriri atque percipi posse, attamen hac in parte poetae adstipulor qui canit:

Gratius ex ipso fonte bibuntur aquae.

Haec ergo quum omnia ita, ut dixi, sic se habeant, quis adeo pervicax, adeo obstinatae mentis, adeo durae cervicis atque adeo perversi judicii esse possit, qui tantam huius linguae praestantiam, tantam dignitatem dignitatiqué coniunctam utilitatem non agnoscat, agnitam praedicet, atque debitis laudum encomiis ornet ? Recte igitur atque optime subtilis iudicii atque profundae eruditionis vir H. S. velut παρῳδὸς de hac lingua canit :

Γλώσσης θησαυρὸς γλῶσσαν παρὰ πᾶσαν ἄριστος
Ἑλλαδικῆς, πασῶν χαρίτων πᾶν μέτρον ἐχούσης.

Et quidem, ut ingenue fatear, tantus me huius linguae incessit amor, tanta me a teneris fere unguiculis detinuit cupiditas, ut per totum semestre spatium, invidia dicto absit, | uni Homero.

A quo ceu fonte perenni
Vatum Pieriis ora rigantur aquis,

perlegendo, relegendo atque revolvendo, totum me dederim. Idem enim accidebat mihi, quod iis, qui exiguo aliquo divinorum mysteriorum gustu percepto, quo majora sibi revelata fuerint gaudia caelorum, eo ardentiori desiderio tenentur. Sic ego quo majori fervore scriptores graecos tum solutae tum ligatae orationis evolvebam, eo vehementius aestus ille animi inflammari atque incendi coepit, adeo ut me illius studii nulla unquam ἀψικορία aut fastidium ceperit, et quo magis esurirem, nunquam tamen fames illa sedari, expleri aut exsaturari potuerit. Quumque hac hieme a continuis laboribus, quibus ultra sesquiennium obrutus, non tamen oppressus fui, respiratio exigua concederetur, incidi forte fortuna in sanctum atque divinum sancti patris Marcarii opus, sanctissimas nimirum atque summa pietate refertas Homilias, quarum lectio me adeo oblectavit, recreavit et detinuit, ut, priusquam spatio trium dierum librum evolvissem, perversis meis cogi | tationibus omnino gravem et molestum me exhibuerim. Tanta enim religione scatent hae homiliae atque sermones, ut vel in agone mortis constitutum in vitam reducere, atque consolatione pia praesto esse queant. Summa ergo suavitate huius sacerrimae lectionis illectus atque devinctus, tandem insignium aliquot et praecipuarum homiliarum versionem aggredior latinam ; non tamen eo animo, ut, quas latina veste exornaram, alteri mecum essent communes, sed ut aridos ingenii mei rivulos irrigarem atque incultos memoriae agellos excolerem. Quas latinitate donatas quum apud me conspexissent viri quidam non infimae existimationis eruditionis ve, illi coeptum urgere, instare ac dicere, me, si, quam coepissem telam pertexere, ad finem perducerem, tum cupidae graecarum literarum iuventuti, tum ceteris omnibus, quibus animae salus re vera curae est, rem non omnino ingratam praestiturum. Quorum tandem ardenti desiderio et voluntati, quod aequum erat, satisfacere cupiens, opus, quod spero, non inutile in manus sumpsi, in quo quantum laboris posuerim aut sus | tinuerim, teste erunt ii, qui quos dies noctesque in typographiis nostris labores impendo, norunt. Ut enim factae promissioni atque prelo satisfacerem, nocturnas quasdam horas suffurari necesse fuit, quarum tamen molestias et asperitatem, ut non persentiscerem, vicit amor linguae, superavit ipsa operis amoenitas, levavit consolationum copia, molliit caelestis animo depicta requies, adeo ut, Sisyphi saxum dum volverem, id a me volvi minime sentirem. Quoniam vero, ut fieri solet, non defuturos iniquiores aliquos censores et aristarchos verebar, qui minus laborem hunc meum probarent, operae pretium esse sum ratus, si quem patronum operi huic quaererem, qui ipsum et eruditione sua pro-

bare et contra alios, pro re rata, protegere posset. Eum autem quod Te, *Suicarde* (*a*) *nobilissime*, prae ceteris selegerim, plures reddi possunt causae. Cum etenim Tu unus sis, quem hac aetate tum propter eximias animi dotes, tum propter praeclara virtutis ornamenta, quae ad hominem ornandum cumulate valere possunt, iure merito suspiciunt, admirantur ac venerantur omnes, cui potius quam | T. R. D. excelso atque nobilissimo nomini sanctas sancti Macarii Homilias insignirem, dedicarem atque consecrarem. Quid enim de alta et antiqua stemmatis Tui progenie et familia, quae multis abhinc saeculis summa semper viguit laude, plura dicam?

Fortes creantur fortibus,
Est in iuvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

Testantur hoc ipsa historiarum monumenta per totam Germaniam atque adeo totum fere orbem, quibus virtus Vestra illustrata, ignota diutius esse nequit. Taceo Imperatores et Principes, et non domesticos tantum, sed externos etiam, quibus prudentia Cronbergiorum in consiliis, fortitudo in rebus bellicis, et usui et summae semper admirationi fuit. Quid de Guilielmo Cronbergio, equite aurato dicam, cuius et virtus et fortitudo, quum ludis equestribus Augustae Trevirorum a Conrado II imperatore et Franciae Orientalis duce institutis rex praeficeretur, atque amplissimis victoriae βραβείοις onustus do | mum reverteretur, ante multa saecula emicuit? Quid de Eberwini episcopi Wormatiensis ab heroico vestro stemmate orti pietate, vitae integritate atque sanctitate dicam, qui velut inter cetera astra aurorae sidus elucescit? Quid de Philippi Cronbergii fortitudine atque infracto animo, quem imperator Carolus huius nominis V, exigentibus id eius meritis atque animi dotibus praestantissimis, militaribus copiis praefecit atque primarium ductorem constituit? Quid de reliquorum summa cognitione et scientia bonarumque literarum eruditione dicam, quorum omnium gloria et aeterni nominis fama in excelso posita est loco? Cui non cognita atque perspecta summa animi magnitudo, prudentia, religio, pietas et humanitas reverendissimi atque illustrissimi Principis ac Domini D. Waltheri Cronbergii, totius Ordinis Teutonici per Italiam et Germaniam Magistri supremi? Cuius rei testimonia e scriptoribus dignissimis clarissima atque evidentissima peti possent, si res postularet. Verum ne externa prosequi videar, Hartmannus a Cron | berg, senior suae aetatis P. M., nobilissimus ille tuus parens, quantis, quaeso, virtutibus, quanta animi constantia, iustitia atque ceteris virtutum ornamentis emicuit? Tantis quidem, ut ad summam illum dignitatem summosque honores evexerint, atque apud Reverendissimum Illustrissimum Principem Electorem Moguntinum tantam fidem atque auctoritatem illi conciliarint, ut nihil ardui, nihilque, quod alicuius momenti vel ponderis esset, incideret, in cuius deliberationem ac diffinitionem non fuerit adhibitus, imo praecipuo loco habitus? Quid vero fratres Tuos, viros nobilissimos memorem, quorum singuli in Illustrissimi Principis Electoris Moguntini consilium asciti tantis animi dotibus ornati sunt, ut ex re, ex tempore, de qualibet re ad negotium quoquo modo pertinente, quid facto opus sit, deliberare, tum commode quo de his, quae deliberaverint, dicere, eaque, quoties res exegerit, conficere possint. Quae res effecit, ut ad amplissimas atque honorificentissimas sint promoti dignitates, quibus cum laude praesunt. Taceo hic reliquos, quos aut Burggra | viatus aut praefecturae amplissima dignitate suscepto balthei militaris decore exornatos totus suspicit orbis, tota veneratur ac colit Germania. De Te vero, reverendo ac amplissime Swicarde, avita Tuorum religione et nobilitate laudatissimo quid dicam? Cui non sunt cognitae ac perspectae plurimae, quae in Te elucent, virtutes? Pietas, humilitas, comitas, humanitas, aequanimitas, rerum experientia, linguarum peri'ia, laborum et molestiarum tolerantia, et erga omnes vel infimae sortis homines et egentes summa benignitas et propensa benefaciendi voluntas, totus virtutum orbis Te totum velut margarita quaedam pretiosa circumvestiunt, Te totum sibi vindicant totumque ad suas partes pertrahunt. Sed nolo in Tuis laudibus recensendis, quae innumerabiles sunt, diutius immorari, ne Tuas virtutes plurimas tenui oratione mea videar imminuere: quanquam pro Tua modestia graviter feras, eas a quoquam praedicari. Illud certissime constat, quod demonstrare volui, Te unum esse, quem literarum scientia expoliti literarum et | virtutum antistitem habeant et observent, communemque defensorem ac patronum sibi diligant. Quo nomine etsi ego in numero literatorum minime sum reponendus, si Te mihi patronum versionis huius constituo, videor id meo summo iure vindicare. Offero ergo Tibi, reverende ac spectabilis Swicarde, sanctum sancti Patris opus, e graeco sermone in latinum, praefixis et additis singularum homiliarum (*b*) argumentis, de integro a me conversum: quod verene verterim, Tu omnium sapientissime iudicabis, si modo vacat, animum a gravioribus curis ad sanctum sancti Patris opus perlegendum convertere. Quod omnino iam Tuum benevole suscipias, Tuo splendore illustres, dignitate foveas, auctoritate defendas, ut si non de auctore, certe de patrono ubique possit suo iure gloriari: meque cum ipso T. R. D. ex asse devinctum recipias et ames, atque, quod in Te est, ad

NOTAE.

(*a*) Sic! Edit.
(*b*) Corr., Palth. additis *singuli Homiliae suis*. Id.

dignitates et honores promoveas, quam humillime oro. Quod superest, aeternum Deum patrem Liberatoris nostri Jesu Christi ex imo pectore precor, ut Reverendam | Dominationem Vestram tanquam singulare et electum gratiae suae organum sub umbra alarum suarum protegat, tranquillam et pacatam vitam largiatur, benedictionem animae et vitae conferat, et tandem immarcescibili beatitudinis corona exornet.

Francofurti ex meo Musaeo, Calend. Aprilis, anno a nato Rege Messia filio Dei 1594.

R. T. D.
devinctissimus.
M. Zacharias PALTHENIUS Fridbergensis.

—

| *Carmen heroicum in vitam B. Macarii Aegyptii, instituti vitae eremiticae Primarii, discipuli quondam D. Patris Antonii devotissimi etc. ad eundem reverendum, nobilem et amplissimum virum Dominum Dn. Joannem Swichardum a Cronberg, etc. D. D. suum gratiosum, scriptum a M. Valentino Leuchthio, S. Palatii Aulaeque Lateranensis Comite etc.*

Quaestio mota diu, sacrae non infima sortis,
Quis prior aut potior Divorum ex ordine vitam
Foverit abstractam, et deserta habitacla ferarum.
Nam quidam referunt *Heliam* Thesbitide cretum,
Qui iuga Carmeli conscendit et aspera montis,
Indignos regina tuos Isabella furores
Evitans, saevas et iniquis frontibus iras.
Sunt, qui *Baptistam* memorant, quem Spiritus ipsis
Visceribus matris complevit numine clausum,
A teneris qui annis montosa cacumina lustrans,
Et populi turmas fugit mundique favores,
Ad scopulos nemorum petiit Iordanidis undae,
Texta camelorum gessit velamina setis;
Et zonae pellis medium cinxere ferinae, |
Et virides victum dederant de rure locustae,
Silvestrisque cava mellis favus ilice sumptus;
Bacche, tuas vires risit, nec cetera curans
Quae mentes hominum genialia pocula mulcent.
Ast alii et quorum melior sententia menti
Insidet, a quodam *Paulo* deducier ortum
Monstrant, qui Decii crudelis tempore diro
Insidias fugiens accessit inhospita rura,
Ut silvas inter, inter quoque lustra leonum,
Christe tibi gratas resonaret Maxime laudes,
Efferretque tuum sincero pectore nomen.
Hunc exercitio felix *Antonius* uno
Austerae sequitur vitae; nam laetus eremo
Conspectus hominum liquit carosque parentes,
Ut casses satanae, mundi, carnisque dolosos,
Et liber posset fraudes vitare malignas,
Ac Christo soli pacato corde placere,
Servitiumque Deo sine fine litare supremo.
Proximus hinc noster *Macarius* ordine fertur,
Quem studio Aegypti tellus fecunda Pelasgo
Edidit, et nobis divino sidere misit.
Aemulus Antonii vitam moresque beatos
Discipulus fidi sequitur placido ore magistri,
Se tibi, Christe, dedit totum, vitamque solutam
A curis legit rigidoque gravamine plenam.
Delicias mundi contempsit iugiter omnes,
Nimbosos petiitque animosa mente recessus,
Atque ibi nudus, inops, saxo vix tectus adeso,
Sub Jove ferre nives statuit glacialibus auris
Hiberno, expertus quantum patientia tandem
Duraque paupertas humanaque membra valerent.
Exili cuius tenuatum corpus amictu,
Desidiae patiens, tolerans algoris et aestus,
Rugosa facie, lacrimisque fluentibus ore
Sub tacito pastum, queruli constante doloris |
Pectore duritiem consumpsit, laeta salutis.
Quem volucres cinxere leves pia verba sonantem,
Aurita ante pedes stupuere animantia quaevis.
Non auro splendente domus, gemmisque decora,
Illi punecio nec lana colore rubescens,
Non centum versata iugis felicia campi
Iugera, crescenti nec palmite dives agellus,
Aut gregis innumeri foetus, nec merce Sabaea
Niliaco plenae venientis littore naves,
Efficiunt alias felicem quamve, fuere.
O quam laeta piae est paupertas conscia mentis,
Immortale viro forti decus atque perenne!

Qua vel Achaemenios luxus, regnumque Phrahatis
Vicerat excelsum, vel ditia fortiter arva.
Cui calidi cessere ignes, victusque refugit
Moesta dolo assiduo semper qui corda revisit.
Crudeles fraudes et noxia crimina pressit
Omnia, deiecitque animo phantasmata casto,
Et variis mandata Dei virtutibus implens,
In paucis locuples, fluidae nec non bona vitae
Praesentis fugiens, potuit sperare futura,
Praemia digna tulit, caelestia regna petivit.
Nunc caeli plenis meritis sortitus honores
Exigit aeternos horis felicibus annos.
Exemplum egregium nobis dedit ille sequendum,
Ut mundi pompas fugeremus et alta viarum,
Atque Deum puro meditantes pectore semper.
O nimium felix animae sors atque beatis
Coelicolis socianda poli, quos clauserit aether;
Exempla haec cui tanta placent, quae tanta secuta,
Ibit ad Elysios multa cum fenore campos.
Nunc ad Te, *Schwicharde*, feror, generosa propago,
Antiquae *Cronbergiacae* flos inclyte stirpis,
Insigni virtute potens, laudateque fama,
Quem pietas, honor et zelus, devotio, vera
Religio, Charites trinae, constantia cordis,
Commendant multum, Musarum splendor et ingens.
Accipe *Macarium* divum, sermone Pelasgo
Scriptorem quondam, Latio nunc ore loquentem,
Palthenius quem mente pia doctissimus offert,
Et studiis *Leuchtii* consueto more faveto.

Joannes Trithemius de scriptoribus Ecclesiae.

Macarius monachus Aegyptius et B. Patris Antonii quondam discipulus, vir devotus sanctissimae conversationis, de quo multa miracula narrantur, quomodo etiam mortuorum voces de sepulchris pro fidei confirmatione impetravit, claruit multa sanctitate sub Constantino et Constantio principibus anno Domini 350; cuius gesta habentur in vitis Patrum.

ΕΚ ΤΩΝ ΣΟΥΙΔΑ.

A Δύο ἐγένοντο Μακάριοι ὁμώνυμοι καὶ περιβόητοι δι' ἄσκησιν, διὰ βίον, διὰ τρόπον, διὰ τὰ μαθήματα. ὁ μὲν Αἰγύπτιος θαυματουργὸς ἦν, καὶ μετὰ τοῦ εὐλαβοῦς πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐστηρός· ὁ δὲ Ἀλεξανδρεὺς κατὰ πάντα ὢν παραπλήσιος τῷ Αἰγυπτίῳ καὶ ἱλαρός· | οὕτως ἱλαρὸς ἦν τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ τῷ χαριεντίζεσθαι τοὺς νέους ἦγε πρὸς ἄσκησιν· τούτων Εὐάγριος γενόμενος μαθητὴς τὴν δι' ἔργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλόσοφος ὤν· ὃς ἐν Κωνσταντίνου πόλει ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τὴν τοῦ διακόνου προεχειρίσθη τάξιν· ἀλλὰ καὶ ἐς τὴν Αἴγυπτον κατελθών, καὶ τοῖς προλεχθεῖσιν ἐντυχὼν ἀνδράσι, τὸν ἐκείνων βίον ἐζήλωσε· τούτῳ βιβλία ἄγαν σπουδαῖα συγγέγραπται· ὧν τὸ μὲν Μοναχὸς ἢ περὶ πρακτικῆς ἐπιγέγραπται· B τὸ δὲ Γνωστικὸς ἢ περὶ τῶν καταξιωθέντων γνώσεως· κεφάλαια δὲ αὐτοῦ πεντήκοντα· τὸ δὲ Ἀντιρρητικὸν πρὸς τοὺς πειράζοντας δαίμονας, ἐν ὀκτὼ διῃρημένον μέρεσι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀκτὼ λογισμῶν· καὶ ἑξακόσια προγνωστικὰ προβλήματα· καὶ στιχηρὰ β', ἓν πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίαις μοναχούς, καὶ ἓν πρὸς τὴν παρθενίαν· καὶ φησι κατὰ λέξιν οὕτως· Ἀναγκαῖον τὰς ὁδοὺς τῶν προοδευσάντων μοναχῶν ὀρθῶς διερωτᾷν, καὶ πρὸς αὐτὰς κατορθοῦσθαι· πολλὰ γάρ ἐστιν ὑπ' αὐτῶν τὰ ῥηθέντα καὶ πραχθέντα καλῶς, ἐν οἷς καὶ τοῦτό τις ἔφησε, τὴν ξηροτέραν καὶ ἀνώμαλον δίαιταν, ἀγάπῃ συζευχθεῖσαν, θᾶττον διάγειν τὸν μοναχὸν εἰς ἀπάθειαν.

Duo fuerunt Macarii eiusdem nominis atque decantati propter exercitia studiorum, vitam, mores atque disciplinam. Alter quidem Aegyptius, qui miracula edebat, ac religiosa cautione in eos, qui se conveniebant, erat severus: alter Alexandrinus per omnia similis Aegyptio et humanus, | adeo humanus erat erga eos, qui se conveniebant, ut lepida urbanitate utendo iuvenes ad exercitia provocaret. Horum Evagrius discipulus factus, factis philosophiam exercuit, qui prius verbis duntaxat philosophabatur. Qui Constantinopoli a Gregorio Theologo in diaconorum adscitus est ordinem, quin etiam in Aegyptum profectus, in praedictos incidit viros atque illorum vitam aemulatus est. Ab hoc libri valde graves, et serii conscripti sunt, quorum unus *Monachus* sive de vita activa inscriptus est. Alter *Gnosticus* sive de iis, qui cognitionis munere donati sunt. Capita vero eius libri sunt quinquaginta. Tertius *Antirrheticus*, adversus tentantes daemones, octo distinctas partibus secundum numerum octo cogitationum. Item sexcenta Prognostica problemata, et Elementaria duo, unum ad monachos in coenobiis aut contuberniis viventes, alterum ad virginum coetum. Atque haec sunt eius verba: *Necesse est, ut vias eorum, qui praecesserunt, monachorum sedulo indagemus, et ad eorum normam dirigamur. Multa ab iis et dicta et facta sunt recte, inter quae et hoc quispiam dixit: Aridiorem ei asperam vivendi rationem cum caritate copulatam celerius perducere monachum ad affectionum vacuitatem.*

Homiliarum B. Macarii singularum argumenta.

Homiliae exstant graece et latine pagg. 1-542 Quibus singulis praemissa argumenta graeca multo proliziora a Palthenio, ut ipse in Praefatione supra col. 305-306 testatur, conscripta, habes infra in Praefatione ad editionem alteram Parisiensem Homiliarum S. Macarii Aegyptii col. 317 sqq. Homilias excipit. ***Inde rerum ac sententiarum in S. Macarii Homiliis contentarum alphabetico ordine digestus,*** quem sequuntur *Palthenii* atque ***typographi*** hae litterae:

PALTHENIUS LECTORI SALUTEM.

E Suida et Trithemio, amice lector, in prioribus libelli paginis de vita Macarii quaedam adiecimus,

nec tum alios scriptores Macarii mentionem facientes ad manum habuimus. Verum cum iamiam ad finem paulatim opus tenderet, revolvimus Nicephorum et Palladium. Sane uterque, ut supra dictum, duos fuisse Macarios testantur, alterum Alexandrinum genere, qui, licet iunior, in iis quae monachorum sunt praecipua, primas obtinebat, alterum Aegyptium, aetate grandiorem, qui has ipsas graece conscripsit Homilias, quas in latinum sermonem transtulimus. Hic XC vixit annos integros, quorum LX transegit in solitudine. Itaque natus annos XXX et in iuvenili aetate constitutus, tam toleranter tulit labores exercitationis totum decennium, ut magna quadam et insigni dignus haberetur distinctione, adeo ut vocaretur παιδαριογέρων, id est in puerili aetate senex, quoniam citius quam pro aetate profecerat virtutibus. XL annos natus potestatem accepit adversus daemones, gratiam item sanandi, spiritumque praedicendi futura. Dignus quoque est habitus honorando sacerdotio. Habitarunt cum eo duo discipuli in intima solitudine quae vocatur Scete. Quorum unus quidem velut minister illi semper assidebat eorum gratia qui veniebant curandi; alter autem seorsum secedebat in cellam. Praecedente vero tempore cum sanctus perspicaci oculo praevidisset, dixit ministro suo nomine Joanni, qui postea factus presbyter suffectus est in locum Macarii : *Audi, mi frater Joannes, meamque fer aequo animo admonitionem tibi valde profuturam. Tentaris enim,* inquit, *et te tentat spiritus avaritiae; sic enim perspectum habeo. Scio tamen, si meam benigne tuleris adhortationem, te perfectum fore in Dei timore atque eius opere, laudaberisque, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quod si non audieris, in te venient quae Giezi tandem acciderunt, cuius vitio laboras.* Contigit porro, ut defuncto Macario non paruerit, sed ei qui propter avaratiam alligavit Judae laqueum. Elapsis itaque XV aut XX annis, cum bona pauperum usurpasset, tam gravi laberavit elephantia, ut in toto eius corpore non inveniretur integer locus in quo quis digitum figere posset Haec fuit Macarii prophetia. Ferebatur hic sanctus pati continentem ecstasin, saepiusque vel cum Deo vel in rebus versari caelestibus. Fama etiam constans erat in solitudine, suscitasse eum mortuum, ut persuaderet cuidam haeretico neganti resurrectionem. Reliqua, quae divino beneficio gesta sunt, petenda sunt e Palladio in Historia Patrum cap. 19 et 20, Nicephoro Hist. Eccl. lib. IX cap. 14. Vale.]

Typographus Lectori S.

Diligentiam quam in Macarii Homiliis adhibuimus, benevole lector, praedicare nolumus; ipse satis perspicies in transcursu lectionis. Nec tamen asseverare volumus, nihil prorsus nos hic fugisse, sed, quae oculos nostros fefellerunt, pleraque omnia facile per te cognosci posse. In uno tamen monendus es. Demandaramus munus versionis describendae ex auctoris autographo studioso cuidam ; verum is qua scatet levitate alicubi misere pervertit auctoris verba. Volumus itaque ut ea sic restituas.

Sequuntur Corrigenda octo locorum versionis.

PRAEFATIO

AD EDITIONEM HOMILIARUM S. MACARII AEGYPTII

QUAE COMPARUIT SUB TITULO :

SS. PP. GREGORII NEOCAESARIENSIS EPISCOPI COGNOMENTO THAUMATURGI, MACARII AEGYPTII ET BASILII SELEUCIAE ISAURIAE EPISCOPI OPERA OMNIA QUAE REPERIRI POTUERUNT. Nunc primum Graece et Latine coniunctim edita, cum indicibus necessariis. Accessit Joannis Zonarae Expositio Canonicarum Epistolarum. Parisiis sumptibus Michaelis Sonnii, Claudii Morelli et Sebastiani Cramoisy, via Jacobea. MDCXXII. Cum privilegio Regio fol.

—

Illustrissimo viro Merico de Viq, summo Galliarum procancellario.

Alienum nimis a munere nostro credebamus, vir illustrissime, si inter tot ac tanta publicae congratulationis indicia, quibus universa Gallia communibus votis et vocibus Nomen vestrum commendat, ipsi soli taceremus, et nulla nostri etiam obsequii officia testaremur. Ex quo enim iustissimus idemque invictissimus Rex noster Ludovicus XIII matura deliberatione ad sanctiora consilii sui Te admisit penetralia, et ad regiorum Sigillorum custodiam deputatum Te voluit, nemo fuit, cui cognita tua virtus est, qui non laudarit, non approbaverit, et regium et egregium factum non praedicaverit. Virum scilicet maturum consilio, iusti et aequi amantissimum, prudentem, sapientem, de republica summe meritum; virum, inquam, ad summa natum, longo rerum usu et seria variorum negotiorum exercitatione ad status politici regimen apprime versatum, tali vocatione dignum. Unde factum est, ut ipsae etiam Musae castissimae in partem exultationis venire gestientes, Tibi patrono suo ad patrios lares redeunti et triumphatorem regem nostrum

comitanti obviae forent ovantes. Et quoniam virum ad tantum dignitatis apicem evectum maxime condecet pietas et antiqua veterum Patrum fides et religio, ecce e typis nostris prodeunt in manus vestras tres invicti fidei athletae Gregorius Thaumaturgus, Basilius Isau | ricus, et Aegyptius ille nomine reque beatus Macarius, qui ex Orientis fontibus ut tres olim generosi Davidis milites aquam de cisterna Bethleem, id est, avitae fidei et limpidioris doctrinae latices Tibi porrectum veniunt. Tres quidem non Atticae tantum facundiae gloria celebres, sed, quod amplius, et morum probitate et vitae sanctimonia et miraculorum frequentia conspicui.

Gregorius equidem, qui Neocaesariensi ecclesiae praefectus ita pastoralis officii munus implevit, ut adiunctis sibi septemdecim non amplius sociis universos urbis et ruris incolas ad Christi fidem adduxerit; qui precibus montem excelsum transtulit; qui lacum altissimum in solum ferax convertit et exundantis fluminis cursum virgae attactu in proprium alveum reduxit, unde et alter Moses dictus est; qui futurorum praedictione nulli Prophetarum inferior, sed varia miraculorum operatione multis superior effectus, Thaumaturgus inde est appellatus.

Tum Basilius, qui supra aetatem sapiens duodeviginti tantum annos natus Seleuciae Isauriae in Episcopi gradum evectus haereticae pravitati singulari qua pollebat cum doctrina tum animi fortitudine murum se pro domo Dei opposuit; qui coacto Chalcedonensi centum quinquaginta episcoporum concilio in primis affuit, Nicenae synodi decreta sententiae suae auctoritate firmavit, et Dioscorum fidei vomicam confregit.

Macarius denique eremicolarum decus, solitariae quietis amantissimus, qui transacto in solitudine sexaginta annorum stadio nulla non fuit expertus religiosae pietatis exercitia. Cui daemonas arcere, varios morbos curare, et spiritu prophetico futura praedicere familiare fuit. Qui in futurae resurrectionis fidem ad revincendum cuiusdam dubitantis errorem suscitati etiam mortui hominis testimonium advocavit. Cui perspectae erant cordium cogitationes, et qui continua paene mentis ecstasi adhuc in terris positus Deo coniunctus vivebat.

Quid ergo est quod in istis Patribus non aequi bonique consulat vir sapiens? Elige itaque, vir clarissime, aut huius facundiam, aut illius probitatem, aut istius sapientiam, vel melius utrumque amplectere. Habes enim in triplici tantorum virorum delectu complexam omnium virtutum, quae virum gravem condecorant, encyclopaediam. Habes in sacris ipsorum monumentis, quae suis scriptis posteritati consignarunt, expressam ad vivum cum sincerae doctrinae, | tum fidei catholicae, imo ipsius pietatis imaginem. Unde nec munus nostrum, qualecunque est, tanto viro de re literaria quam bene merito minus dignum iudicavimus. Imo quem aequum rerum aestimatorem comperimus, eidem quem rei literariae auctorem et fautorem sperat, sua quantula sunt munera dicat societas nostra typographica. Interim dum grata benignus accipis nostri in Te animi monumenta, excipiat Altissimus vota nostra, et Te quam optamus diu, cum Ecclesiae suae sanctae tum totius Galliae bono servet incolumen. Vale.

Vestrae Celsitudini addictisimi

Michael Sonnius.
Claudius Morellus.
Sebastianus Cramoisy.

Sequuntur S. Gregorii Thaumaturgi Opera pagg. 1-116, dein titulus :

S. PATRIS MACARII AEGYPTII HOMILIAE QUINQUAGINTA
GRAECE ET LATINE CONIUNCTIM EDITAE
INTERPRETE JOANNE PICO IN SENATU PARISIENSI
CLASSIUM INQUISITORIARUM PRAESIDE.

Joannis Daval Treportuensis Doctoris Theologi
in laudem D. Pici praesidis
Hexastichon.

Quo celebrem Macari donabis munere Picum,
Qui splendore suo candidat Aethiopem?

cet., *ut in Jo. Pici Praefatione ad versionem latinam Homiliarum S. Macarii Aegyptii supra col.* 297-298.

Joannes Picus in senatu Parisiensi classium inquisitoriarum Praeses et piis omnibus Christi et Ecclesiae sanctae cultoribus salutem.

Quam antiqua sit et illustris anachoretarum et monachorum origo cet., *ut ibidem supra col.* 283-284.

Ex Suida.

Duo fuerunt Macarii cet., *ut in Zachariae Palthenii Praefatione supra col.* 310.

Ἐκ τῶν Σουΐδα.

Δύο ἐγένοντο Μακάριοι κ. τ. λ., *ut in Zachariae Palthenii Praefatione supra col.* 309.

Joannes Trithemius de scriptoribus Ecclesiae.

Macarius monachus Aegyptius cet., *ut ibid. supra col.* 309-310.

—

Index capitum Homiliarum sancti Macarii Aegyptii.

—

[Sequuntur *Locorum Scripturae qui in homiliis citantur* atque *Rerum memorabilium* indices duo, dein Homiliae pagg. 1-242.]

PETRI POSSINI SOC. JES. PROLEGOMENA.

AD OPUSCULA S. MACARII AEGYPTII AB IPSO PRIMUM EDITA IN LIBRO CUI TITULUS :

Thesaurus asceticus sive Syntagma Opusculorum octodecim a graecis olim Patribus de re ascetica scriptorum. Ea nunc primum prodeunt e vetustissimis mss. codicibus eruta. Collectore atque interprete Petro Possino societatis Jesu. [Tolosae et vaeneunt.] Parisiis apud Antonium Dezallier, in vico San-Jacobaeo ad Coronam auream. MDCLXXXIV. Cum approbatione et privilegio 4°.

—

| *Venerando in Christo Patri domno Joanni Le Houx Cartusiae Tolosanae Priori dignissimo Petrus Possinus societatis Jesu salutem in Christo veram.*

Cum qui *thesaurum* in *solo alieno* reperit, communicare illum domino agri legibus Augustorum iubeatur (1), hunc *asceticum* a me inventum in monumentis anachoretarum et coenobitarum Graeciae veteris ei me repraesentare debere familiae sentio, quae vitae solitariae ac socialis decora in se una colligens, bona cuncta priscarum vel anachoreseon vel societatum hereditaria successione transmissa jure possidere quam optimo creditur.

Haec sine dubio sacra Cartusiana Religio est, orbe toto clarissima summeque venerabilis. Nec vero quaerendus procul est, cui debitum hoc depositum consignem : Te habens prae oculis, | *venerabilissime pater*, Tuamque istam a Te sapientissime religiosissimeque gubernatam Tolosanam Cartusiam.

Quemadmodum Tu omnium praesidum istius sanctissimi ordinis, qui unquam fuerunt aut uspiam sunt, ita illa communitatum reliquarum sub S. Brunonis disciplina Deum colentium locis passim variis per Europam universam, plenum instar exhibetis, ut quidquid utriusque generis praestans admirabileque alibi conspicitur, in vobis illustri collectum compendio, et quasi refractis in centrum undique radiis luculenter uno expressum aere concavo cernamus.

NOTAE.

(1) Cod. Theodos. lib. X tit. XVIII.

Non evagor extra Te, dum communitatis Tibi commissae gloriam exsequor. Corporis vis et flos totius in capite residet; inde vigent sensus, valent artus; motus, facultas, omnis actio eo laudem sui referant fas est, unde originem et vigorem utique trahunt. Nec gratuitis hic Tibi otiosae felicitatis fructus est, sed sollicitae et enixe certantis proventus industriae; curas, satagis, contendis, indesinenter attentus vigiliae custodiaeque gregis Tui. Verbo admones exemplo monstrans, nocturnis aeque diurnisque psalmodiis assiduissimus perseverantissimusque praecentor et choragus. Novitiorum institutione ipse defungeris; ipse iunioribus professis consentaneam illi statui culturam impertis; ipse curandis dirigendisque provectioribus non officia solum cuncta exhibes ordinis constitutionibus praescripta, sed et supererogas quae multa variaque in rem praesentem opportune suggerit solertis ingenium caritatis.

Haec sunt arcana vestra; de quibus eo parcius dicere cogimur, quod talium notitia non nisi tenui ad nos externos odore transspirat. Illa iam percutiunt sensus apertius. Per vos illata hodie urbibus eremi sanctitas, ut, cum primis Christianae memoriae saeculis ecclesiae ac cleri angelicam anachoretarum vitam non aliter quam famae longinqua narrantis indicio cognoscerent, mariaque ac lata terrarum se obiicerent spatia spectare illam optantibus, meliori iam sorte nostris felicioribus reservata temporibus Nitrias et Thebaides non modo intra Continentem, citra mare, sed in suburbanis, sed intra ipsa civitatum frequentium moenia videamus (2), opportunitate non ad spectaculi magis novitatem | expetibili aut ad iucunditatem, quam vel imprimis ad animi fructum et morum in intuentibus emendationem quaestuosa.

Quidni hoc putemus tanto ante praedictum ab Isaïa verbis illis: *Laetabitur deserta et invia, et exultabit solitudo, et florebit quasi lilium* (3)? Attemperavit se videlicet industria caritatis humanae debilitati, et velut ne suus squallor, larvam virtuti horribilem induens, odiis eam imprudentium obiiceret, *spinis* quaedam suis insivit *lilia*; floridior apparere sustinuit; et austeritatem intus recondens suam tectorium sibi circumdedit amoenius; nihil sibi quidem indulgens aut relaxans intimae asperitatis, at in gratiam et utilitatem intuentium eminentem exterius horrorem piae cuiusdam aspersione suavitatis emolliens, ne infirmi aspectu primo territi averterentur, quos allici ad bonum expedit.

Egrediebatur, ait Evangelista Marcus, *ad Ioannem* [Baptistam] *omnis Iudaeae regio et Hierosolymitae universi* (4). Tolosanis per vos lucrifit egrediendi labor, ut proficiant. Habent intra portas, unde ad sanctimoniam initientur. Vestra illis se obiiciens Cartusia scenam aperit coelestem: vestibulum, atria, porticus, muri, postes, aer ipse paradisum spirans, claustrorum prospectus, et in quadrum digesti late circumiacentium ordines cellarum, quas videns merito exclamet cum Iacob Patriarcha: *Castra Dei sunt haec* (5), castra utique Cartusiae, novae Sulamitidis et Christi sponsae, *ut castrorum acies ordinatae* (6). E quibus cum statis horis procedere cernuntur ascetae vestri illa fronte adhuc a recenti cum Deo congressu fulgente, illis oculis adhuc uvidis e contemplationis arcanae fletu, illa compositione quae angelos referat, totam Antoniorum, Hilarionum et Paulorum e speluncis in apertum ad Dei laudem prodeuntium exhibent speciem, nisi quod admota penitus cuti cilicia, quae illi monstrabant, candidae obtentu vestis abscondunt. Merito tales Tolosana civitas censuit esse illos *vigiles custodes murorum qui custodiunt civitatem* in Scripturis memoratos (7), dum magistratuum ac populi plenissimo et liberalissimo consensu, quem Senatus deinde auctoritas comprobavit, extendi iussit septum Tolosanae Cartusiae usque ad muros urbis, et comprehensam eo spatio moenium partem ac turres vestrae fidei commisit, sapien- | ter reputans, nullum esse ad tuendas urbes munitius Religione propugnaculum. Meminerant quid Romae contigisset a Vitige rege Gothorum obsessae, quam quum propugnans Belisarius, partem muri ruptam et insultibus paene patentem instaurare ac munire decrevisset, consensu reclamantis populi prohibitus abstitit, civibus passim universis affirmantibus, S. Petri se tutelae locum illum credidisse, certoque confideres numquam Romam ea parte capiendam. Nec spes illos fefellit sua. Nam. Vitiges frustra omnia conatus solvere obsidionem est coactus, prout haec ex oculato testimonio refert qui praesens adfuit Procopius (8).

E Tuis ad Te nunc revertor, *venerabilissime pater*. Spissa et multiplex persona vobis Cartusiarum praepositis imponitur, ex intimis profundissimae adytis asceseos exire isto subinde officio coactis in tractatus cum proceribus et populo promiscuos, in hospitalitatem comem et mundam, in sermones accommodatos audientibus status ac generis cuiusvis. Pauci ad fundum penetrant, quanta vis sit illius Pauli apostoli sententiae: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos* (9). Quam vivida, inquam, et scintillanter micanti mentis experrectae praestantia opus Apostolo gentium fuerit, ut ab ecstasi, qua raptus ad paradisum arcana ineffabilia audierat, ad facunde perorandum in medio Areopago, ad prolixe disserendum coram Festo praeside, rege Agrippa et regina Berenice, ad urbane conversandum cum Sergio Paulo Cypri pro-

NOTAE.

(2) Corr., Possin. *videmus*. Editor.
(3) Isai. XXXV, 1.
(4) Marc. I, 5.
(5) Gen. XXXII, 2.
(6) Cant. VI, 3.
(7) Cant. V, 7.
(8) Gothic. lib. I cap. 33, ed. Reg. p. 368; lib. II cap. 2 p. 410.
(9) I Cor. IX, 22. II Cor. XII, 4.

consule, denique ad familiariter simulque utiliter agendum Philippis cum Lydia purpuraria, Iconii cum Thecla virgine, aliisque alias innumeris (10). Sic nusquam luculentius quam in Te apparet, quod quidam veterum aiebat, eloquentiam silentii prolem esse, et neminem loqui uberius et dulcius, quam qui diu religiosissime tacuerit; dum, ut Bernardus ex umbra et secessu silvarum, ita Tu e severissima claustri taciturnitate, quasi e schola rhetorum prodiens audiris, quotiescumque loquendum est, mellifluus orator.

In locum me ancipitem propulsum sentio, ubi praedicare, quod haec civitas universa sentit et loquitur, prohibeor modestiae Tuae respectu, quam suarum obtrusione laudum scio quantum offenderem. Utar ergo astutia Pauli apostoli, artificium suum quoddam | tale adeo non dissimulantis, ut ultro prodiderit, quando ait Corinthiis: *Cum essem astutus, dolo vos cepi* (11). Nempe idem Corinthiis iisdem alibi profitetur, se quaedam, quae de ipsis, offensionem eorum metuens, declarare verebatur, *transfigurasse in se et* suum in praedicatione ad ipsos socium vel administrum *Apollo, propter ipsos* (12), ut pudori scilicet ipsorum parceret. Sic et ego in aliis personis Tua decora constituens, simul erubescentiam Tibi Tuam lucrifaciam, simul tamen officio meo non deero significandi, quae nosse multorum interest.

De Magno Antonio S. Athanasius scribit, fuisse illum ita in congressu et sermone cum omni hominum genere humanum et suavem, ut non e desertis montibus, ubi omnem aetatem solitarius exegerat, sed e sinu cultarum urbium prodire videretur. Verba ipsa ponam Athanasii, ne quis a me fingi suspicetur: *οὐχ ὡς ἐν ὄρει τραφεὶς, κἀκεῖ γέρων γενόμενος, ἄγριον εἶχε τὸ ἦθος· ἀλλὰ καὶ χαρίεις ἦν καὶ πολιτικός· τὸν δὲ λόγον εἶχεν ἠρτυμένον τῷ θείῳ ἅλατι*, hoc est: *non ut in monte nutritus et ibi senex factus, agrestem habuit conversationem, sed suavis erat et civilis, sermonem autem habebat divino sale conditum.* Haec Athanasius, qui eiusdem alibi Antonii eloquentiae specimina profert insignia, longas ipsius, etiam ad gentiles philosophos, orationes recitans, quibus in admirationem illi raperentur. Antonii quoque discipulus Macarius cognomento Alexandrinus, etsi vitam et ipse in deserto longam duxerat, tamen, ut Sozomenus testatur (13), eam exhibuit in promiscuo cum illum adeuntibus usu morum et sermonum elegantiam, ut vulgo cognominaretur *ἀστός*, hoc est *urbanus* et *civilis*. Talem Te passim gratulantur admirantes, qui e congressu Tuo redeunt, simul e prudentia consiliorum, e gravitate admonitionum, e sententiarum sapientia fructum animi mansurum in sinu reportantes.

Nec tenent se, quin in laudes postea erumpant. Unde, ut fit, gliscens fama, impleta civitate, in provinciam redundat eo strepitu, cuius sonitus ne ad Te perveniat, ulla claustri ac solitudinis obstare munimenta queant. Non igitur Te latet; sed nec Te laedit, hoc est, humilem Tui sensum, qui verae sanctitatis indubitatissimus character est, in Te ulla ex parte minuit publicum istud Tibi honorificum praeconium. Quo plus eveheris, eo Te altius apud Te co | ram Deo deprimis, sancta illa, philosophis ignota gentilibus, unius propria christianismi humilitate, quae nusquam eminet probatior, quam ubi inter faventissimos vulgi plausus et famae buccinantis elogia sonora locum nihilominus suum, hoc est infimum, mordicus retinet. *Magna et rara virtus*, ut idoneus talium judex, Tuorum exemplar decorum, S. Bernardus pronunciat, *humilitas honorata* (14).

Huius Tibi carissimae pretio dotis commendandum apud Te quem offero librum autumo, in cunctis fere paginis christianissimae ac religiosissimae virtutis huius encomia ambitiose, paene dixerim, perorantem.

Nec minus, spero, placebit ascetis istis venerandis et domus hic huius Tuae et universi alibi uspiam sacri vestri ordinis. Iuvabit ipsos illic abstinentiam, quam orbe obstupescente mire continuam exercent; silentium aeternum, coelituum alloquiis confabulationes hominum permutatione quaestuosa compensans; abnegationem evangelicam sui, abdicationem terrenorum, adhaesionem Deo super omnia indivulsam glutino nunquam intermissae iuxta suggestiones apostolicas (15) orationis, caeterasque religiosissimas observationes ubique praescriptas, praedicatas, praeceptis pariter et exemplis commendatas, informatas intueri. Suas prorsus ipsorum in hoc quasi speculo formas aspicient, et quae instituto dudum vestro domestico usurpant, dictis, actis, legibus antiquissimorum Ecclesiae Patrum jam olim exercita comprobataque recognoscent voluptae, quantum auguror, non parva. Cuius in suggerenda per hanc editionem occasione ac facultate, si quam mihi contingeret a Te et illis inire gratiam, abunde ampla illi merces rependeretur, ubi per Vestrae indulgentiam caritatis participatione quadam meritorum suffragiorumque Vestrorum aspergerer. Quod, multum iis indigens, licet non minus immeritus, opto et voveo, fautissima Vobis omnia precans et augurans. Vale, *venerabilis pater*, et hoc qualecumque obsequium ne graveris admittere addictissimi Tibi et universo vestro sanctissimo ordini devotissimi clientis. Scribebam Tolosae XVI Kal. Sept. A CIƆIƆCLXXXII.

NOTAE.

(10) Act. XVII, 22. XXV. XXVI. XIII, 7. XVI.
(11) II Cor. XII, 16.
(12) I Cor. IV, 6.
(13) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 13.
(14) S. Bernardi Hom. IV super *Missus est.*
(15) I Thess. V, 17.

PETRI POSSINI SOC JESU

IN THESAURUM ATCETICUM PROLEGOMENA

| I. **Duodecim graecorum Patrum veterum octodecim Opuscula, numquam hactenus vel graece edita vel latine reddita, utraque simul exposita lingua hoc collecta syntagmate tibi,** *lector*, **offerens oro, ut dum de iis et eorum auctoribus meaque in illis exscribendis et interpretandis opera quaedam, quae te nosse juverit, expono, ne brevem commodare audientiam gravere.**

Multum et dulce a prima mihi inventute studium fuit bibliothecas veteres lustrandi, quaeque in iis inedita, praesertim graeca, servarentur ab elegantibus olim ingeniis composita, non cognoscendi solum, quod insatiabili voluptate faciebam, sed etiam, in quo vicendum saepe taedium aerumnosi laboris fuit, longa describendi patientia in literas lectu faciliores ex archetypis aevo iam evanescentibus transferendi, si qua ex his aliorum aut meo usui quondam profutura sperarentur. In quo equidem a nullo scriptorum laudabilium abhorrui genere, utique qui rhetorum etiam et poetarum nonnullam sic congesserim farraginem, historicos vero quosdam ediderim; fateor tamen, proniori me affectu incubuisse ad scripta Patrum ac Magistrorum Ecclesiae priscorum adhuc latentia e pulvere pluteorum eruenda, seu quae ad librorum canonicorum expositionem spectant, seu culturam morum religionisque disciplinam ex professo tractantia. Prioris argumenti quaedam luci dedi, plura in scriniis habeo. Sunt enim penes me, ultra dudum datas Patrum symbolas in Matthaeum et Marcum, supplementa et auctaria insignia Catenarum editarum in Lucam ac Joannem et in Genesim; Catenae item integrae copiosissimae in Isaiam, Ezechielem, Danielem; scholia pariter graeca in prophetas minores duodecim; perpetuus insuper Commentarius libris duodecim expansus S. Gregorii episcopi Agrigentini in Ecclesiasten, quem erudito iuveni Ioanni Francisco de Rubeis Romano latinitate ac luce donandum | reliqui Roma discedens anno superiori 1681; denique complementum operis imperfecte editi S. Gregorii Nysseni in eundem Ecclesiasten, post octo, quae exstant, homilias expositionem perducentes ad tertium duntaxat, nec ipsum totum sacri eius libri caput, reliquum universum Patris eiusdem disertissimi usque ad versum ultimum postremi duodecimi capitis commentarium exhibens.

II. **Confiteri tamen debeo, delectatum me potissimum occursu operum ab antiquis magni nominis Patribus scriptorum de interiori religionis disciplina quam ascesin vocant, graeco vocabulo** *exercitationem* **latine sonante, sed plus quippiam significante quam primo eius vocis auditu menti subiicitur. Quo injungi mihi officium sentio, rem ipsam hanc totam,**

A cuius intima notio cum tituli huic collectioni praefixi intelligentia et universo argumento librorum hoc systema conflantium implicata est, lucide, si possum, distincteque declarandi. Graecum verbum, cui latina *exercere* ac *meditari* respondent, iam ab aevo priscorum Atticorum non ad cuiusvis exercitii significationem applicatum est, sed constanter et ex professo iterati ad certum finem perficiendi vel corporis vel animi. Nam et militia et pugilatus, cursus, lucta ceterique agones, et venatio, et cantus, et tibiarum ac fidium melodia, similesque aut iucundae aut utiles ideoque in pretio habitae artes, suas habent cuique accommodatas *asceses*, *meditamenta* et *praeexercitationes*, quibus ad eas initientur qui clarescere aut beari per illas sperant. Plerumque

B tamen philosophi veteres ad mentis culturam virtutumque praxim, per quas homo ad felicitatem disponitur, *asceseos* appellationem adaptarunt. Quos imitati unanimi consensu iam a primis legis novae saeculis ecclesiastici scriptores *ascesin* non fere aliam agnoscunt et praedicant, quam quae ab ipsis distinguitur adiuncto pietatis ac religionis, *quae animam pascit divinis sensibus*: verba sunt Basilii Magni, scriptorum asceticorum facile principis, in libro De vita solitaria. Addicta igitur usu iam olim ecclesiastico est *ascesis* graeca vox indicandae praxi actuum internorum humanae mentis et voluntatis Deo colendo et sibi perficiendis, semper quidem et ubique, sed in secessu praesertim ac solitudine, aut in convictu et contubernio idem ex instituto medi-

C tantis sodalitatis attendentium.

III. Character Ecclesiae Christi est, honorare numen non labiis solum aut usurpatione sensibili rituum, quod faciebat Synagoga, sed conceptis intime sensibus affectibusque devoti penitus animi. Hoc discrimen Christus exprimit his verbis Samaritanam alloquens Joan. IV: *Mulier, venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.* Summam sibi religionis vetus Iudaeorum natio ponebat in speciosis cerimoniis et pompis, qualium ostendendarum professam et quaestuosam artem Scribae praesertim Pharisaeique factitabant. Iis quomodocunque functi perfectos se arbitrabantur, securi celatorum intus ulcerum reae mentis et criminosorum affectuum consciae. Quod exprobrans

D illis Christus ait Matth. XXIII, 25: *Vae vobis, Scribae et Pharisaei, quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis,* | *intus autem pleni estis rapina et immunditia... similes sepulchris dealbatis, quae aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia.* Quemadmodum ergo certam methodum ac formulam observationum istarum Mosaicarum Iudaei legis doctores

digestam in regulas et compositam habebant tradebantque ad usum plerumque merum ambitiosae ostentationis, ita par fuit, sanctos legis novae mystas interioris huius Dei cultus tacitis sensibus mentis et voluntatis motibus exerciti totam, exploratam animadversione longa, et literis commissam explicare rationem.

Talis hyle, talis scopus est horum quos edimus librorum, non monachis duntaxat aut anachoretis, quod videri cuipiam posset, utilium, sed promiscue cunctis Ecclesiae statibus ordinibusque profuturorum; quoniam, etsi Christi Ecclesia per Bethaniam figurata Mariam habeat in solidum contemplationi deditam et Martham vitae activae ministeriis attendentem, tamen ex suis alterutrae officiis invicem interdum participant. Nam et Maria ministerii corporei nonnihil attigit, dum Christi hospitaliter epulantis caput spicato nardino suavissimi odoris dapsiliter inunxit; et ipsa Martha orationum momenta suis occupationibus infindit, prout vel ex eo patet, quod stetit Christum alloquens et orans, ut iuvari se curaret a sorore. Commune profecto cunctis cuiusvis sexus, aetatis, ordinis Christianis orandi et actus interiores fidei, spei, caritatis, religionis exercendi praeceptum est, hoc solo discrimine coenobitarum et anachoretarum a caeteris, quod illi semper et unice religioni se totos impendunt, hi cogitant quidem quae sunt mundi pro sui conditione status, sic tamen, ut religionis officia non negligant, Deo reddentes quae Dei sunt, interim dum et patriae et familiae prout res exigit consulere non desistunt. Unde iis quoque sua pars ascetices competit.

Est igitur cur sperem, non ingratam Publico futuram a me curatam productionem in lucem uno collectorum corpore duodeviginti talis materiae tanti usus Opusculorum a celebribus duodecim elucubratorum auctoribus, cum paris in tanto minus dignis rariusque utilibus libellis coniunctim edendis diligentiae exempla faventer excepta praeiverint. Equidem sentire me secus, quam par sit, de politissimi huius acumine et aequitate saeculi crederem, si, cum ab eo laudata et magni habita videam syntagmata cynegeticorum, accipitrariorum, georgicorum, agrimensorum, hippiatricorum et similium, despici vererer et a delicatorum fastidiis frigere, dum asceticorum non antehac visorum operum connexam uno serto seriem offero; quasi agrorum vel culturae vel dimensionis, mulorumque medicinae gratiosius sit praecepta vulgare ab istarum consultis artium tradita, quam disciplinae scitu dignissimae ac cunctis necessariae Deo placendi, mundandae animae, fidem, spem, caritatem, humilitatem, patientiam exercendi, orandi non solum illa initiali cunctis facili oratione, sed sublimiori altera quam contemplationem vocant, multa cautione ob periculum illusionum egente, certam methodum exploratamque rationem a viris sanctissimis, doctissimis, antiquissimis, accuratis explicatam commen-

A tariis ita e graeca latinam facere, ut ipsa tamen archetypa non supprimerem, [cum ad pignus meae fidei praebendum, tum ad fructum non invidendum eruditis, ex ipsa, quod passim malunt, fonte hauriendi.

IV. Reddenda deinceps ratio est Opusculorum. Inprimisque prodendum unde quodque hauserim. Inter volumina manus antiquae graeca plurima, quae Franciscus Turrianus Societatem nostram Romae iniens anno 1566 in domo professa Romana, ubi hactenus asservantur, deposuit, unum est auctorum facile triginta lucubrationes de re ascetica colligens, veteri transmarina exaratum manu, annis abhinc retro plus quingentis, quantum fumida ferrugo chartae olim candidae augurandum prae-
B bet. Ex eo sexdecim Opuscula descripsi, hoc est, omnia exceptis duntaxat duobus XIII et XVIII; nam prius e Vaticano perantiquo codice, cui numerus inscribitur 730, descriptum est, ultimum e Cryptoferratensi bibliotheca deprompsi.

Omnium in fronte posui epistolam S. Joannis Chrysostomi ad monachos, ita clare in Turrianensi codice inscriptam. Esse illam Chrysostomi si quis negaret, ab hoc iure meo exigerem, ut testimonium pro se auctoritati Turrianei codicis *aequilibre* aut potius praeponderans afferret. Cum certum sit Patrem illum sanctissimum, ipso affirmante lib. I De sacerdotio, sat longo tempore antequam presbyter et ecclesiastes Antiochiae fieret, unde est ad thronum Constantinopolitanum
C evocatus, inter monachos vixisse, verisimillimum est, tam foecundum ingenium non abstinuisse a scribendo de rebus quas tunc meditabatur, atque adeo hanc eo iam tum tempore epistolam, et plura forte alia paris argumenti literis mandasse, quae, quod non compareant in collectionibus vulgo editis Operum illius, causa esse potuit, quoniam ea potissimum ex illis in codices publicos referebantur quae ad promiscui generis homines docendos pertinere viderentur, alia seorsum in monachorum scriniis et coenobiorum archiis uti professionis ascetarum propria sinebantur custodiri. Istam porro epistolam praeposui cunctis aliis Opusculis non antiquitatis praerogativa, qua Chrysostomum superant Macarius et Amphilochius, ille septem
D Opusculorum a II ad VIII, hic decimi auctores, sed ob claritatem tam noti et celebris Ecclesiae doctoris, quomodo inter Paulinas epistolas primatum occupat Romanis scripta propter Romanae vel urbis vel Ecclesiae praecellentem dignitatem, licet aliquanto posterius quam quaedam ceterarum data. In reliquorum sane dispositione Opusculorum aetatis cuiusque rationem, quantum licuit, habui.

Septem Opuscula sequentia unius sunt auctoris Macarii Magni, prout diserte singulorum titulus signabat in codice Turrianeo. Erant autem ea ibi non uno continue ductu expansa, sed in duo separatim, multis interpositis, divisa systemata nominis eiusdem. Priori siquidem hic praefigebatur in-

dex : *Macarii Magni de custodia cordis* ; incipit a folio 150 Turrianei codicis, et in 158 desinit. Alterum a folio 245 ad 291 extensum rubrica exarato insignitur titulo sic latine sonante : *E dictis ac scitis divini Macarii vere beati de perfectione in spiritu summaria epitome*. Legens et comparans animadverti, opus utrumque unius exhibere doctrinam auctoris, sed a duobus exceptam, | et prout ex ore dicentis audierant, suo cuiusque ingenio missam in literas. Hinc notabilis cernitur styli diversitas inter priorem posterioremque collectionem, quamquam eadem utrobique sententiarum quasi substantia est, unus tenor ordoque praeceptorum, nec differentia plerumque verba. Tantum pressior et paulo incomptior primus exceptor est, nihil prorsus referens, quod non in secundo syntagmate alicubi legatur. Id illum qui digessit, non efferre in eo propriae mentis sensa, sed aliena, nominati videlicet in fronte operis Macarii Magni recitare, cum alia declarant, tum inserta subinde vox valens *ait*, ubi minus exspectes ; quam interpretando plerumque negligere sum coactus, metu, ne, si scrupulose redderem, sententiae limpiditatem et pronum fluxum molesta nec utilis ad quidquam interpellaret iteratio.

Totum autem commentarium priorem Opusculorum Macarianorum primo, syntagmatis huius secundo, complexus, alterum haud paulo uberius et prolixius in sex alia molis ferme paris Opuscula discrevi, non arbitrio mere meo, sed indicia secutus inspersorum certis intervallis peculiarium titulorum, quos in fronte cuiusque Opusculi expressi. Capita quoque sic ut exhibui distincta in originali codice visuntur, rubrica et suo cuique indito numero dirempta ordinataque invicem.

V. Non dissimulo, septem haec Macarii Opuscula praecipuam mihi fuisse causam huius editionis adornandae, ceterosque auctores undecim totidem his adiunctorum libellorum non alio ferme consilio, quam ut Macario pompam facerem, neve incomitatus parum honeste prodiret, a me adscitos. Cui consentanee proposito agere hic paulo diligentius de Macario Magno debeo, non omissurus de aliis item reliquorum auctoribus Opusculorum suo cuiusque loco et ordine quae dici oportere videbuntur.

Multa me ad impendendam Macarianis hisce Opusculis e situ eruendis diligentiam moverunt. Verbum vetus est S. Ambrosii : *Primus discendi ardor nobilitas est magistri* (1). S. Patris auctoritas, Magno Athanasio aequalis, Magno quoque Antonio familiaris, in opere illa ipsa proferente, quae divinitus illustratus Antonius antiquissimo discipulorum ac filio primogenito, intimi longo usu contubernii ministro fidelissimo, arcane communicavit, digna visa est quam venerarer, et ea commendatum non despicerem latere in perpetuum sinendo volumen, praesertim spectabile utileque in [non] paucis, ut

A mox ostendam, ubi prius absolvero quod coepi, definiendo quis sit iste Macarius inter plures etiam Magni Antonii discipulos quos idem signavit nomen.

Duo celebres Macarii feruntur, Aegyptius prior dictus, alter hoc iunior Alexandrinus. Fasti sacri Ecclesiae latinae priorem die secunda Januarii, alterum quintadecima memorant; Graeci utrumque die mensis eiusdem undevigesima venerantur. Non falso ambo discipuli Antonii vocantur. Viderunt enim audieruntque illum, sed seniorem iuvenes, sero tandem et obiter ad ipsum, ut multi tunc, profecti ad brevem venerationem, reversi mox ad statas habitationes suas a statione magni anachoretarum Patris dissitas plurimum. Aegyptius quippe Macarius in Scithi sedem habuit, Alexandrinus in

B Celliis, | quae loca in Libya sunt, longe a Thebaide distantia, in qua et mons interior, ubi solus plerumque residebat Antonius, erat, et ab hoc non multum distans mons exterior, in quem subinde excurrebat, ut in eo habitantes suos monachos viseret.

Ab hoc utroque Macario alium diversum et ambobus seniorem fuisse docent nos Athanasius in S. Antonii, Hieronymus in Pauli primi eremitae Vita, dum aiunt, Magnum Antonium duos secum discipulos intimos, comites individuos, habuisse Macarium et Amatham, praesertim ultimis quindecim vitae suae annis, quos et solos obitus sui testes et sepulturae, de qua illis mandata suprema dedit, esse conscios voluit. Contigit S. Antonii obitus anno Constantii 19, Christi 356. Atqui de Macario Aegyp-

C tio, quem passim ponunt Alexandrino fuisse seniorem, ex eius Actis constat, eum naturae debitum solvisse anno Christi 391 nonagenarium, post annos sexaginta in Scithica solitudine transactos. Unde sequitur, capessivisse illum solitariam apud Scithin vitam anno Christi 331, ubi cum ad finem perseveraverit, nisi quod peregrinatus interdum ad Antonium est visendi et consulendi eius gratia, mox ad stationem regrediens suam, consequenter haud sane dici posse, fuisse hunc Aegyptium Macarium, illum Amathae collegam, ministrum et socium individuum Magni Antonii, quem ille iam ab anno Christi 341—hic enim quintus decimus est ante mortem Antonii—dum in montem interiorem, illic reliquae vitae stadium decursurus, secederet,

D in loco huic vicino, hoc est in monte exteriore praesto semper sibi ad extremum esse iusserit.

VI. Hunc equidem Macarium socium Amathae existimo tam quinquaginta, quae dudum exstant inscriptae nomnae Macarii, Homiliarum auctorem, quam horum septem Opusculorum quae nunc edimus. Nam quod vir doctissimus Joannes Picus, qui Homilias illas a se latine redditas vulgavit, opinatur, scriptas eas fuisse a Macario Aegyptio, Scithicae incola solitudinis, valide refellitur contrario testimonio Gennadii Massiliensis, cuius cap. X libri De

NOTAE.

(1) Lib. De virg.

—

[Sequuntur *Locorum Scripturae qui in homiliis citantur* atque *Rerum memorabilium* indices duo, dein Homiliae pagg. 1-242.]

PETRI POSSINI SOC. JES. PROLEGOMENA.

AD OPUSCULA S. MACARII AEGYPTII AB IPSO PRIMUM EDITA IN LIBRO CUI TITULUS :

Thesaurus asceticus sive Syntagma Opusculorum octodecim a graecis olim Patribus de re ascetica scriptorum. Ea nunc primum prodeunt e vetustissimis mss. codicibus eruta. Collectore atque interprete Petro Possino societatis Jesu. [*Tolosae et vaeneunt.*] *Parisiis apud Antonium Dezallier, in vico San-Jacobaeo ad Coronam auream. MDCLXXXIV. Cum approbatione et privilegio* 4°.

—

| *Venerando in Christo Patri domno Joanni Le Roux Cartusiae Tolosanae Priori dignissimo Petrus Possinus societatis Jesu salutem in Christo veram.*

Cum qui *thesaurum* in *solo alieno* reperit, communicare illum domino agri legibus Augustorum iubeatur (1), hunc *asceticum* a me inventum in monumentis anachoretarum et coenobitarum Graeciae veteris ei me repraesentare debere familiae sentio, quae vitae solitariae ac socialis decora in se una colligens, bona cuncta priscarum vel anachoreseon vel societatum hereditaria successione transmissa jure possidere quam optimo creditur.

Haec sine dubio sacra Cartusiana Religio est, orbe toto clarissima summeque venerabilis. Nec vero quaerendus procul est, cui debitum hoc depositum consignem : Te habens prae oculis, | *venerabilissime pater*, Tuamque istam a Te sapientissime religiosissimeque gubernatam Tolosanam Cartusiam.

Quemadmodum Tu omnium praesidum istius sanctissimi ordinis, qui unquam fuerunt aut uspiam sunt, ita illa communitatum reliquarum sub S. Brunonis disciplina Deum colentium locis passim variis per Europam universam, plenum instar exhibetis, ut quidquid utriusque generis praestans admirabileque alibi conspicitur, in vobis illustri collectum compendio, et quasi refractis in centrum undique radiis luculenter uno expressum aere concavo cernamus.

NOTAE.

(1) Cod. Theodos. lib. X tit. XVIII.

Non evagor extra Te, dum communitatis Tibi commissae gloriam exsequor. Corporis vis et flos totius in capite residet; inde vigent sensus, valent artus; motus, facultas, omnis actio eo laudem sui referant fas est, unde originem et vigorem utique trahunt. Nec gratuitis hic Tibi otiosae felicitatis fructus est, sed sollicitae et enixe certantis proventus industriae; curas, satagis, contendis, indesinenter attentus vigiliae custodiaeque gregis Tui. Verbo admones exemplo monstrans, nocturnis aeque diurnisque psalmodiis assiduissimus perseverantissimusque praecentor et choragus. Novitiorum institutione ipse defungeris; ipse iunioribus professis consentaneam illi statui culturam impertis; ipse curandis dirigendisque provectioribus non officia solum cuncta exhibes ordinis constitutionibus praescripta, sed et supererogas quae multa variaque in rem praesentem opportune suggerit solertis ingenium caritatis.

Haec sunt arcana vestra; de quibus eo parcius dicere cogimur, quod talium notitia non nisi tenui ad nos externos odore transspirat. Illa iam percutiunt sensus apertius. Per vos illata hodie urbibus eremi sanctitas, ut, cum primis Christianae memoriae saeculis ecclesiae ac cleri angelicam anachoretarum vitam non aliter quam famae longinqua narrantis indicio cognoscerent, mariaque ac lata terrarum se obiicerent spatia spectare illam optantibus, meliori iam sorte nostris felicioribus reservata temporibus Nitrias et Thebaides non modo intra Continentem, citra mare, sed in suburbanis, sed intra ipsa civitatum frequentium moenia videamus (2), opportunitate non ad spectaculi magis novitatem | expetibili aut ad iucunditatem, quam vel imprimis ad animi fructum et morum in intuentibus emendationem quaestuosa.

Quidni hoc putemus tanto ante praedictum ab Isaïa verbis illis: *Laetabitur deserta et invia, et exultabit solitudo, et florebit quasi lilium* (3)? Attemperavit se videlicet industria caritatis humanae debilitati, et velut ne suus squallor, larvam virtuti horribilem induens, odiis eam imprudentium obiiceret, *spinis* quaedam suis insivit *lilia*; floridior apparere sustinuit; et austeritatem intus recondens suam tectorium sibi circumdedit amoenius; nihil sibi quidem indulgens aut relaxans intimae asperitatis, at in gratiam et utilitatem intuentium eminentem exterius horrorem piae cuiusdam aspersione suavitatis emolliens, ne infirmi aspectu primo territi averterentur, quos allici ad bonum expedit.

Egrediebatur, ait Evangelista Marcus, *ad Ioannem* [Baptistam] *omnis Iudaeae regio et Hierosolymitae universi* (4). Tolosanis per vos lucrifit egrediendi labor, ut proficiant. Habent intra portas, unde ad sanctimoniam initientur. Vestra illis se obiiciens Cartusia scenam aperit coelestem: vestibulum, atria, porticus, muri, postes, aer ipse paradisum spirans, claustrorum prospectus, et in quadrum digesti late circumiacentium ordines cellarum, quas videns merito exclamet cum Iacob Patriarcha: *Castra Dei sunt haec* (5), castra utique Cartusiae, novae Sulamitidis et Christi sponsae, *ut castrorum acies ordinatae* (6). E quibus cum statis horis procedere cernuntur ascetae vestri illa fronte adhuc a recenti cum Deo congressu fulgente, illis oculis adhuc uvidis e contemplationis arcanae fletu, illa compositione quae angelos referat, totam Antoniorum, Hilarionum et Paulorum e speluncis in apertum ad Dei laudem prodeuntium exhibent speciem, nisi quod admota penitus cuti cilicia, quae illi monstrabant, candidae obtentu vestis abscondunt. Merito tales Tolosana civitas censuit esse illos *vigiles custodes murorum qui custodiunt civitatem* in Scripturis memoratos (7), dum magistratuum ac populi plenissimo et liberalissimo consensu, quem Senatus deinde auctoritas comprobavit, extendi iussit septum Tolosanae Cartusiae usque ad muros urbis, et comprehensam eo spatio moenium partem ac turres vestrae fidei commisit, sapien- | ter reputans, nullum esse ad tuendas urbes munitius Religione propugnaculum. Meminerant quid Romae contigisset a Vitige rege Gothorum obsessae, quam quum propugnans Belisarius, partem muri ruptam et insultibus paene patentem instaurare ac munire decrevisset, consensu reclamantis populi prohibitus abstitit, civibus passim universis affirmantibus, S. Petri se tutelae locum illum credidisse, certoque confideres numquam Romam ea parte capiendam. Nec spes illos fefellit sua. Nam. Vitiges frustra omnia conatus solvere obsidionem est coactus, prout haec ex oculato testimonio refert qui praesens adfuit Procopius (8).

E Tuis ad Te nunc revertor, *venerabilissime pater*. Spissa et multiplex persona vobis Cartusiarum praepositis imponitur, ex intimis profundissimae adytis asceseos exire isto subinde officio coactis in tractatus cum proceribus et populo promiscuos, in hospitalitatem comem et mundam, in sermones accommodatos audientibus status ac generis cuiusvis. Pauci ad fundum penetrant, quanta vis sit illius Pauli apostoli sententiae: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos* (9). Quam vivida, inquam, et scintillanter micanti mentis experrectae praestantia opus Apostolo gentium fuerit, ut ab ecstasi, qua raptus ad paradisum arcana ineffabilia audierat, ad facunde perorandum in medio Areopago, ad prolixe disserendum coram Festo praeside, rege Agrippa et regina Berenice, ad urbane conversandum cum Sergio Paulo Cypri pro-

NOTAE.

(2) Corr., Possin. *videmus*. EDITOR.
(3) Isai. XXXV, 1.
(4) Marc. I, 5.
(5) Gen. XXXII, 2.
(6) Cant. VI, 3.
(7) Cant. V, 7.
(8) Gothic. lib. I cap. 33, ed. Reg. p. 368; lib. II cap. 2 p. 410.
(9) I Cor. IX, 22. II Cor. XII, 4.

consule, denique ad familiariter simulque utiliter agendum Philippis cum Lydia purpuraria, Iconii cum Thecla virgine, aliisque alias innumeris (10). Sic nusquam luculentius quam in Te apparet, quod quidam veterum aiebat, eloquentiam silentii prolem esse, et neminem loqui uberius et dulcius, quam qui diu religiosissime tacuerit; dum, ut Bernardus ex umbra et secessu silvarum, ita Tu e severissima claustri taciturnitate, quasi e schola rhetorum prodiens audiris, quotiescumque loquendum est, mellifluus orator.

In locum me ancipitem propulsum sentio, ubi praedicare, quod haec civitas universa sentit et loquitur, prohibeor modestiae Tuae respectu, quam suarum obtrusione laudum scio quantum offenderem. Utar ergo astutia Pauli apostoli, artificium suum quoddam | tale adeo non dissimulantis, ut ultro prodiderit, quando ait Corinthiis: *Cum essem astutus, dolo vos cepi* (11). Nempe idem Corinthiis iisdem alibi profitetur, se quaedam, quae de ipsis, offensionem eorum metuens, declarare verebatur, *transfigurasse in se et* suum in praedicatione ad ipsos socium vel administrum *Apollo, propter ipsos* (12), ut pudori scilicet ipsorum parceret. Sic et ego in aliis personis Tua decora constituens, simul erubescentiam Tibi Tuam lucrifaciam, simul tamen officio meo non deero significandi, quae nosse multorum interest.

De Magno Antonio S. Athanasius scribit, fuisse illum ita in congressu et sermone cum omni hominum genere humanum et suavem, ut non e desertis montibus, ubi omnem aetatem solitarius exegerat, sed e sinu cultarum urbium prodire videretur. Verba ipsa ponam Athanasii, ne quis a me fingi suspicetur: οὐχ ὡς ἐν ὄρει τραφεὶς, κἀκεῖ γέρων γενόμενος, ἄγριον εἶχε τὸ ἦθος· ἀλλὰ καὶ χαρίεις ἦν καὶ πολιτικός· τὸν δὲ λόγον εἶχεν ἠρτυμένον τῷ θείῳ ἅλατι, hoc est: *non ut in monte nutritus et ibi senex factus, agrestem habuit conversationem, sed suavis erat et civilis, sermonem autem habebat divino sale conditum*. Haec Athanasius, qui eiusdem alibi Antonii eloquentiae specimina profert insignia, longas ipsius, etiam ad gentiles philosophos, orationes recitans, quibus in admirationem illi raperentur. Antonii quoque discipulus Macarius cognomento Alexandrinus, etsi vitam et ipse in deserto longam duxerat, tamen, ut Sozomenus testatur (13), eam exhibuit in promiscuo cum illum adeuntibus usu morum et sermonum elegantiam, ut vulgo cognominaretur ἀστός, hoc est *urbanus* et *civilis*. Talem Te passim gratulantur admirantes, qui e congressu Tuo redeunt, simul e prudentia consiliorum, e gravitate admonitionum, e sententiarum sapientia fructum animi mansurum in sinu reportantes.

Nec tenent se, quin in laudes postea erumpant. Unde, ut fit, gliscens fama, impleta civitate, in provinciam redundat eo strepitu, cuius sonitus ne ad Te perveniat, ulla claustri ac solitudinis obstare munimenta queant. Non igitur Te latet; sed nec Te laedit, hoc est, humilem Tui sensum, qui verae sanctitatis indubitatissimus character est, in Te ulla ex parte minuit publicum istud Tibi honorificum praeconium. Quo plus eveheris, eo Te altius apud Te co | ram Deo deprimis, sancta illa, philosophis ignota gentilibus, unius propria christianismi humilitate, quae nusquam eminet probatior, quam ubi inter faventissimos vulgi plausus et famae buccinantis elogia sonora locum nihilominus suum, hoc est infimum, mordicus retinet. *Magna et rara virtus*, ut idoneus talium judex, Tuorum exemplar decorum, S. Bernardus pronunciat, *humilitas honorata* (14).

Huius Tibi carissimae pretio dotis commendandum apud Te quem offero librum autumo, in cunctis fere paginis christianissimae ac religiosissimae virtutis huius encomia ambitiose, paene dixerim, perorantem.

Nec minus, spero, placebit ascetis istis venerandis et domus hic huius Tuae et universi alibi uspiam sacri vestri ordinis. Iuvabit ipsos illic abstinentiam, quam orbe obstupescente mire continuam exercent; silentium aeternum, coelituum alloquiis confabulationes hominum permutatione quaestuosa compensans; abnegationem evangelicam sui, abdicationem terrenorum, adhaesionem Deo super omnia indivulsam glutino nunquam intermissae iuxta suggestiones apostolicas (15) orationis, caeterasque religiosissimas observationes ubique praescriptas, praedicatas, praeceptis pariter et exemplis commendatas, informatas intueri. Suas prorsus ipsorum in hoc quasi speculo formas aspicient, et quae instituto dudum vestro domestico usurpant, dictis, actis, legibus antiquissimorum Ecclesiae Patrum jam olim exercita comprobataque recognoscent voluptae, quantum auguror, non parva. Cuius in suggerenda per hanc editionem occasione ac facultate, si quam mihi contingeret a Te et illis inire gratiam, abunde ampla illi merces rependeretur, ubi per Vestrae indulgentiam caritatis participatione quadam meritorum suffragiorumque Vestrorum aspergerer. Quod, multum iis indigens, licet non minus immeritus, opto et voveo, fautissima Vobis omnia precans et augurans. Vale, *venerabilis pater*, et hoc qualecumque obsequium ne graveris admittere addictissimi Tibi et universo vestro sanctissimo ordini devotissimi clientis. Scribebam Tolosae XVI Kal. Sept. A CIↃIↃCLXXXII.

NOTAE.

(10) Act. XVII, 22. XXV. XXVI. XIII, 7. XVI.
(11) II Cor. XII, 16.
(12) I Cor. IV, 6.
(13) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 13.
(14) S. Bernardi Hom. IV super *Missus est*.
(15) I Thess. V, 17.

PETRI POSSINI SOC JESU

IN THESAURUM ATCETICUM PROLEGOMENA

—

| I. Duodecim graecorum Patrum veterum octodecim Opuscula, numquam hactenus vel graece edita vel latine reddita, utraque simul exposita lingua hoc collecta syntagmate tibi, *lector*, offerens oro, ut dum de iis et eorum auctoribus meaque in illis exscribendis et interpretandis opera quaedam, quae te nosse juverit, expono, ne brevem commodare audientiam gravere.

Multum et dulce a prima mihi inventute studium fuit bibliothecas veteres lustrandi, quaeque in iis inedita, praesertim graeca, servarentur ab elegantibus olim ingeniis composita, non cognoscendi solum, quod insatiabili voluptate faciebam, sed etiam, in quo vicendum saepe taedium aerumnosi laboris fuit, longa describendi patientia in literas lectu faciliores ex archetypis aevo iam evanescentibus transferendi, si qua ex his aliorum aut meo usui quondam profutura sperarentur. In quo equidem a nullo scriptorum laudabilium abhorrui genere, utique qui rhetorum etiam et poetarum nonnullam sic congesserim farraginem, historicos vero quosdam ediderim; fateor tamen, proniori me affectu incubuisse ad scripta Patrum ac Magistrorum Ecclesiae priscorum adhuc latentia e pulvere pluteorum eruenda, seu quae ad librorum canonicorum expositionem spectant, seu culturam morum religionisque disciplinam ex professo tractantia. Prioris argumenti quaedam luci dedi, plura in scriniis habeo. Sunt enim penes me, ultra dudum datas Patrum symbolas in Matthaeum et Marcum, supplementa et auctaria insignia Catenarum editarum in Lucam ac Joannem et in Genesim; Catenae item integrae copiosissimae in Isaiam, Ezechielem, Danielem; scholia pariter graeca in prophetas minores duodecim; perpetuus insuper Commentarius libris duodecim expansus S. Gregorii episcopi Agrigentini in Ecclesiasten, quem erudito iuveni Ioanni Francisco de Rubeis Romano latinitate ac luce donandum | reliqui Roma discedens anno superiori 1681; denique complementum operis imperfecte editi S. Gregorii Nysseni in eundem Ecclesiasten, post octo, quae exstant, homilias expositionem perducentes ad tertium duntaxat, nec ipsum totum sacri eius libri caput, reliquum universum Patris eiusdem disertissimi usque ad versum ultimum postremi duodecimi capitis commentarium exhibens.

II. Confiteri tamen debeo, delectatum me potissimum occursu operum ab antiquis magni nominis Patribus scriptorum de interiori religionis disciplina quam ascesin vocant, graeco vocabulo *exercitationem* latine sonante, sed plus quippiam significante quam primo eius vocis auditu menti subiicitur. Quo injungi mihi officium sentio, rem ipsam hanc totam,

A cuius intima notio cum tituli huic collectioni praefixi intelligentia et universo argumento librorum hoc systema conflantium implicata est, lucide, si possum, distincteque declarandi. Graecum verbum, cui latina *exercere* ac *meditari* respondent, iam ab aevo priscorum Atticorum non ad cuiusvis exercitii significationem applicatum est, sed constanter et ex professo iterati ad certum finem perficiendi vel corporis vel animi. Nam et militia et pugilatus, cursus, lucta ceterique agones, et venatio, et cantus, et tibiarum ac fidium melodia, similesque aut iucundae aut utiles ideoque in pretio habitae artes, suas habent cuique accommodatas *asceses*, *meditamenta* et *praeexercitationes*, quibus ad eas initientur qui clarescere aut beari per illas sperant. Plerumque B tamen philosophi veteres ad mentis culturam virtutumque praxim, per quas homo ad felicitatem disponitur, *asceseos* appellationem adaptarunt. Quos imitati unanimi consensu iam a primis legis novae saeculis ecclesiastici scriptores *ascesin* non fere aliam agnoscunt et praedicant, quam quae ab ipsis distinguitur adiuncto pietatis ac religionis, *quae animam pascit divinis sensibus*: verba sunt Basilii Magni, scriptorum asceticorum facile principis, in libro De vita solitaria. Addicta igitur usu iam olim ecclesiastico est *ascesis* graeca vox indicandae praxi actuum internorum humanae mentis et voluntatis Deo colendo et sibi perficiendis, semper quidem et ubique, sed in secessu praesertim ac solitudine, aut in convictu et contubernio idem ex instituto medi- C tantis sodalitatis attendentium.

III. Character Ecclesiae Christi est, honorare numen non labiis solum aut usurpatione sensibili rituum, quod faciebat Synagoga, sed conceptis intime sensibus affectibusque devoti penitus animi. Hoc discrimen Christus exprimit his verbis Samaritanam alloquens Joan. IV: *Mulier, venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.* Summam sibi religionis vetus Iudaeorum natio ponebat in speciosis cerimoniis et pompis, qualium ostendendarum professam et quaestuosam artem Scribae praesertim Pharisaeique factitabant. Iis quomodocunque functi perfectos se arbitrabantur, securi celatorum intus ulcerum reae mentis et criminosorum affectuum consciae. Quod exprobrans D illis Christus ait Matth. XXIII, 25: *Vae vobis, Scribae et Pharisaei, quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis,* | *intus autem pleni estis rapina et immunditia... similes sepulchris dealbatis, quae aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia.* Quemadmodum ergo certam methodum ac formulam observationum istarum Mosaicarum Iudaei legis doctores

digestam in regulas et compositam habebant tradebantque ad usum plerumque merum ambitiosae ostentationis, ita par fuit, sanctos legis novae mystas interioris huius Dei cultus tacitis sensibus mentis et voluntatis motibus exerciti totam, exploratam animadversione longa, et literis commissam explicare rationem.

Talis hyle, talis scopus est horum quos edimus librorum, non monachis duntaxat aut anachoretis, quod videri cuipiam posset, utilium, sed promiscue cunctis Ecclesiae statibus ordinibusque profuturorum; quoniam, etsi Christi Ecclesia per Bethaniam figurata Mariam habeat in solidum contemplationi deditam et Mártham vitae activae ministeriis attendentem, tamen ex suis alterutrae officiis invicem interdum participant. Nam et Maria ministerii corporei nonnihil attigit, dum Christi hospitaliter epulantis caput spicato nardino suavissimi odoris dapsiliter inunxit; et ipsa Martha orationum momenta suis occupationibus infindit, prout vel ex eo patet, quod stetit Christum alloquens et orans, ut iuvari se curaret a sorore. Commune profecto cunctis cuiusvis sexus, aetatis, ordinis Christianis orandi et actus interiores fidei, spei, caritatis, religionis exercendi praeceptum est, hoc solo discrimine coenobitarum et anachoretarum a caeteris, quod illi semper et unice religioni se totos impendunt, hi cogitant quidem quae sunt mundi pro sui conditione status, sic tamen, ut religionis officia non negligant, Deo reddentes quae Dei sunt, interim dum et patriae et familiae prout res exigit consulere non desistunt. Unde iis quoque sua pars ascetices competit.

Est igitur cur sperem, non ingratam Publico futuram a me curatam productionem in lucem uno collectorum corpore duodeviginti talis materiae tanti usus Opusculorum a celebribus duodecim elucubratorum auctoribus, cum paris in tanto minus dignis rariusque utilibus libellis coniunctim edendis diligentiae exempla faventer excepta praeiverint. Equidem sentire me secus, quam par sit, de politissimi huius acumine et aequitate saeculi crederem, si, cum ab eo laudata et magni habita videam syntagmata cynegeticorum, accipitrariorum, georgicorum, agrimensorum, hippiatricorum et similium, despici vererer et a delicatorum fastidiis frigere, dum asceticorum non antehac visorum operum connexam uno serto seriem offero; quasi agrorum vel culturae vel dimensionis, mulorumque medicinae gratiosius sit praecepta vulgare ab istarum consultis artium tradita, quam disciplinae scitu dignissimae ac cunctis necessariae Deo placendi, mundandae animae, fidem, spem, caritatem, humilitatem, patientiam exercendi, orandi non solum illa initiali cunctis facili oratione, sed sublimiori altera quam contemplationem vocant, multa cautione ob periculum illusionum egente, certam methodum exploratamque rationem a viris sanctissimis, doctissimis, antiquissimis, accuratis explicatam commentariis ita e graeca latinam facere, ut ipsa tamen archetypa non supprimerem, | cum ad pignus meae fidei praebendum, tum ad fructum non invidendum eruditis, ex ipsa, quod passim malunt, fonte hauriendi.

IV. Reddenda deinceps ratio est Opusculorum. Inprimisque prodendum unde quodque hauserim. Inter volumina manus antiquae graeca plurima, quae Franciscus Turrianus Societatem nostram Romae iniens anno 1566 in domo professa Romana, ubi hactenus asservantur, deposuit, unum est auctorum facile triginta lucubrationes de re ascetica colligens, veteri transmarina exaratum manu, annis abhinc retro plusquingentis, quantum fumida ferrugo chartae olim candidae augurandum praebet. Ex eo sexdecim Opuscula descripsi, hoc est, omnia exceptis duntaxat duobus XIII et XVIII; nam prius e Vaticano perantiquo codice, cui numerus inscribitur 730, descriptum est, ultimum e Cryptoferratensi bibliotheca deprompsi.

Omnium in fronte posui epistolam S. Joannis Chrysostomi ad monachos, ita clare in Turrianensi codice inscriptam. Esse illam Chrysostomi si quis negaret, ab hoc iure meo exigerem, ut testimonium pro se auctoritati Turrianei codicis *aequilibre* aut potius praeponderans afferret. Cum certum sit Patrem illum sanctissimum, ipso affirmante lib. 1 De sacerdotio, sat longo tempore antequam presbyter et ecclesiastes Antiochiae fieret, unde est ad thronum Constantinopolitanum evocatus, inter monachos vixisse, verisimillimum est, tam foecundum ingenium non abstinuisse a scribendo de rebus quas tunc meditabatur, atque adeo hanc eo iam tum tempore epistolam, et plura forte alia paris argumenti literis mandasse, quae, quod non compareant in collectionibus vulgo editis Operum illius, causa esse potuit, quoniam ea potissimum ex illis in codices publicos referebantur quae ad promiscui generis homines docendos pertinere viderentur, alia seorsum in monachorum scriniis et coenobiorum archiis uti professionis ascetarum propria sinebantur custodiri. Istam porro epistolam praeposui cunctis aliis Opusculis non antiquitatis praerogativa, qua Chrysostomum superant Macarius et Amphilochius, ille septem Opusculorum a II ad VIII, hic decimi auctores, sed ob claritatem tam noti et celebris Ecclesiae doctoris, quomodo inter Paulinas epistolas primatum occupat Romanis scripta propter Romanae vel urbis vel Ecclesiae praecellentem dignitatem, licet aliquanto posterius quam quaedam ceterarum data. In reliquorum sane dispositione Opusculorum aetatis cuiusque rationem, quantum licuit, habui.

Septem Opuscula sequentia unius sunt auctoris Macarii Magni, prout diserte singulorum titulus signabat in codice Turrianeo. Erant autem ea ibi non uno continue ductu expansa, sed in duo separatim, multis interpositis, divisa systemata nominis eiusdem. Priori siquidem hic praefigebatur in-

dex : ***Macarii Magni de custodia cordis*** ; incipit a A folio 150 Turrianei codicis, et in 158 desinit. Alterum a folio 245 ad 291 extensum rubrica exarato insignitur titulo sic latine sonante : ***E dictis ac scitis divini Macarii vere beati de perfectione in spiritu summaria epitome.*** Legens et comparans animadverti, opus utrumque unius exhibere doctrinam auctoris, sed a duobus exceptam, | et prout ex ore dicentis audierant, suo cuiusque ingenio missam in literas. Hinc notabilis cernitur styli diversitas inter priorem posterioremque collectionem, quamquam eadem utrobique sententiarum quasi substantia est, unus tenor ordoque praeceptorum, nec differentia plerumque verba. Tantum pressior et paulo incomptior primus exceptor est, nihil prorsus referens, quod non in secundo syntagmate alicubi B legatur. Id illum qui digessit, non efferre in eo propriae mentis sensa, sed aliena, nominati videlicet in fronte operis Macarii Magni recitare, cum alia declarant, tum inserta subinde vox valens *ait*, ubi minus exspectes ; quam interpretando plerumque negligere sum coactus, metu, ne, si scrupulose redderem, sententiae limpiditatem et pronum fluxum molesta nec utilis ad quidquam interpellaret iteratio.

Totum autem commentarium priorem Opusculorum Macarianorum primo, syntagmatis huius secundo, complexus, alterum haud paulo uberius et prolixius in sex alia molis ferme paris Opuscula discrevi, non arbitrio mere meo, sed indicia secutus inspersorum certis intervallis peculiarium titulorum, quos in fronte cuiusque Opusculi ex- C pressi. Capita quoque sic ut exhibui distincta in originali codice visuntur, rubrica et suo cuique indito numero dirempta ordinataque invicem.

V. Non dissimulo, septem haec Macarii Opuscula praecipuam mihi fuisse causam huius editionis adornandae, ceterosque auctores undecim totidem his adiunctorum libellorum non alio ferme consilio, quam ut Macario pompam facerem, neve incomitatus parum honeste prodiret, a me adscitos. Cui consentanee proposito agere hic paulo diligentius de Macario Magno debeo, non omissurus de aliis item reliquorum auctoribus Opusculorum suo cuiusque loco et ordine quae dici oportere videbuntur.

Multa me ad impendendam Macarianis hisce Opusculis e situ eruendis diligentiam moverunt. D Verbum vetus est S. Ambrosii : *Primus discendi ardor nobilitas est magistri* (1). S. Patris auctoritas, Magno Athanasio aequalis, Magno quoque Antonio familiaris, in opere illa ipsa proferente, quae divinitus illustratus Antonius antiquissimo discipulorum ac filio primogenito, intimi longo usu contubernii ministro fidelissimo, arcane communicavit, digna visa est quam venerarer, et ea commendatum non despicerem latere in perpetuum sinendo volumen, praesertim spectabile utileque in [non] paucis, ut mox ostendam, ubi prius absolvero quod coepi, definiendo quis sit iste Macarius inter plures etiam Magni Antonii discipulos quos idem signavit nomen.

Duo celebres Macarii feruntur, Aegyptius prior dictus, alter hoc iunior Alexandrinus. Fasti sacri Ecclesiae latinae priorem die secunda Januarii, alterum quinta decima memorant; Graeci utrumque die mensis eiusdem undevigesima venerantur. Non falso ambo discipuli Antonii vocantur. Viderunt enim audieruntque illum, sed seniorem iuvenes, sero tandem et obiter ad ipsum, ut multi tunc, profecti ad brevem venerationem, reversi mox ad statas habitationes suas a statione magni anachoretarum Patris dissitas plurimum. Aegyptius quippe Macarius in Scithi sedem habuit, Alexandrinus in Celliis, | quae loca in Libya sunt, longe a Thebaide distantia, in qua et mons interior, ubi solus plerumque residebat Antonius, erat, et ab hoc non multum distans mons exterior, in quem subinde excurrebat, ut in eo habitantes suos monachos viseret.

Ab hoc utroque Macario alium diversum et ambobus seniorem fuisse docent nos Athanasius in S. Antonii, Hieronymus in Pauli primi eremitae Vita, dum aiunt, Magnum Antonium duos secum discipulos intimos, comites individuos, habuisse Macarium et Amatham, praesertim ultimis quindecim vitae suae annis, quos et solos obitus sui testes et sepulturae, de qua illis mandata suprema dedit, esse conscios voluit. Contigit S. Antonii obitus anno Constantii 19, Christi 356. Atqui de Macario Aegyptio, quem passim ponunt Alexandrino fuisse seniorem, ex eius Actis constat, eum naturae debitum solvisse anno Christi 391 nonagenarium, post annos sexaginta in Scithica solitudine transactos. Unde sequitur, capessivisse illum solitariam apud Scithin vitam anno Christi 331, ubi cum ad finem perseveraverit, nisi quod peregrinatus interdum ad Antonium est visendi et consulendi eius gratia, mox ad stationem regrediens suam, consequenter haud sane dici posse, fuisse hunc Aegyptium Macarium, illum Amathae collegam, ministrum et socium individuum Magni Antonii, quem ille iam ab anno Christi 341—hic enim quintus decimus est ante mortem Antonii—dum in montem interiorem, illic reliquae vitae stadium decursurus, secederet, in loco huic vicino, hoc est in monte exteriore praesto semper sibi ad extremum esse iusserit.

VI. Hunc equidem Macarium socium Amathae existimo tam quinquaginta, quae dudum exstant inscriptae nomnae Macarii, Homiliarum auctorem, quam horum septem Opusculorum quae nunc edimus. Nam quod vir doctissimus Joannes Picus, qui Homilias illas a se latine redditas vulgavit, opinatur, scriptas eas fuisse a Macario Aegyptio, Scithicae incola solitudinis, valide refellitur contrario testimonio Gennadii Massiliensis, cuius cap. X libri De

NOTAE.

(1) Lib. De virg.

viris illustribus haec leguntur verba: *Macarius ille monachus Aegyptius, signis et virtutibus clarus, unam tantum ad juniores professionis suae scripsit epistolam.* Ita ille: cuius tam idonei tam disertae auctoritati testis quid satis validum obtendi eluctandae queat, haud video; atque adeo pro certo teneo, quaerendum alium a Macario Aegyptio Macarianarum Homiliarum auctorem.

Suggeret forte quispiam alterum hoc iuniorem Macarium, vulgo dictum Alexandrinum a civitate in qua natus est. At cum inter multa, quae de isto Macario Sozomenus lib. III cap. 13, Socrates lib. IV cap. 18, et ex his de more Nicephorus lib. IX cap. 14 colligunt, nihil prorsus referant, unde scripsisse quidquam eum, quod in lucem ac famam exierit, possit intelligi, nec ei quisquam alius veterum, quod sciam, aut recentiorum hoc opus tribuat: quis non videt, magna nos invitari verisimilitudine ad Homilias istas antiquissimo Macario Magni Antonii intimo atque individuo ministro vindicandas? Nec qua eas occasione quove officio graece a se redditas ex Antonii magistri dictatis protulerit, latere poterit reputantem, praepositum eum ab Antonio | fuisse gubernandis eius nomine quinque millibus monachorum, qui ultimis quindecim vitae Antonii annis monasterium Pispiritanum frequentabant. Hos disertissime testatur antiquissimus vitae abbatis Posthumii scriptor anonymus, quem referunt et a fide maxime commendant nostri Bollandus et Henschenius Tom. I Ianuarii pag. 1006. Is enim narras, Macarium post rectum a se solo aliquot a morte Antonii annis Pispiritanum coenobium, senio se fatiscere sentientem, in sui locum elegisse successurum sibi Posthumium, clarissime ait, fuisse Posthumii decessorem *Macarium B. Antonii discipulum*, ac mox tertio post versu: *nam idem Macarius ab illustri viro Antonio monachorum fere quinque millia acceperat gubernanda.* Nimirum S. Antonius, qui literas a puero non didicisset, et patria una lingua coptica semper loquens, graeca non expedite uteretur, propterea solitus cum Graecis agere per interpretem, ut haec omnia diserte Athanasius testatur, addens etiam, ad hoc ad manum habuisse hominem idoneum maxime, non alium, opinor, a Macario, insuperque ab instituto suo veteri anachoreseos, hoc est vitae solitariae, recedere non volens, cum in monte interiori, loco sibi divinitus monstrato, solus perseverare usque ad mortem, prout revera fecit, decrevisset, nec tamen deesse vellet tot millibus hominum, qui undique ad eum studio ad salutem aeternam ex ipso proficiendi confluebant, eorum commorationi assignavit montem alium illi suo vicinum, et ad eius differentiam exteriorem vocatum, in quo Pispiritanum monasterium exstructum est, a monachis frequentatum, qui discretis cellulis circum degentes, sparsi per spatium triginta milliarium, ad locum exterioris montis, interiori propinquum, cui loco nomen erat *Pisper* (2), ubi Amathas et Macarius residebant, soliti erant convenire audiendae gratia sacrae doctrinae a Macario Antonii interprete, quin et ipsius Antonii visendi, qui eo consueverat certis dierum intervallis se conferre. Nihil horum credi mihi postulo. En oculatum, referente Palladio in Vitis Patrum, de his cunctis testimonium Cronii cuisdam presbyteri Nitriensis, se venisse aientis *ad monasterium S. Antonii in loco qui Pisper dicitur. In quo*, inquit, *sedebant eius discipuli Macarius et Amathas, qui etiam eum, cum dormiisset, sepelierunt.* Addit, *exspectasse se dies quinque, ut conveniret sanctum Antonium. Dicebatur enim*, ait, *accedere ad hoc monasterium aliquando quidem post decem dies, aliquando vero post viginti, aliquando vero post quinque, prout expediebat pro beneficio eorum qui veniebant ad monasterium.* Porro iis, qui in eo erant monasterio, praefuisse vicarium Antonii Macarium clare tradit idem qui viderat Cronius presbyter, hoc modo supra descriptis adiungens: *Accidit autem, ut alio die veniret Magnus* [Antonius] *sero vespere, amictus chlamyde pellicea. Ingressus est ergo suum monasterium. Erat autem haec eius consuetudo, ut alloqueretur Macarium, et cum interrogaret: Frater Macari, veneruntne huc aliqui? Respondebat Macarius: Venerunt. Dicebat autem Magnus: Suntne Aegyptii an Hierosolymitani? Dederat autem Magnus ei signum dicens: Cum videris venisse aliquos quibus est minus negotii, dic: Adsunt Aegyptii; quando autem videris venisse aliquos religiosiores et paulo consideratiores, dic:* | *Sunt Hierosolymitani.* Haec Cronius, quae viderat fide presbyteri referens. Ex quibus manifeste patet, assidue mansisse in Pispiritano coenobio Macarium, vices Antonii, quoad is vixit, gerentem et videlicet quotidianas aut frequentes erudiendis aptas monachis Homilias habentem, quarum ipse non tam auctor quam interpres esset. Audita enim ab Antonio coptice loquente ipse graece perorabat. Audi enim Athanasium in Vita Antonii Tom. II Athanasianorum Operum edit. Paris. anni 1627 pag. 479, ubi, postquam dixit, Antonium Alexandriae praesentem tempore persecutionis Maximini obtulisse se ad martyrium praesidi alioqui fero et sanguinario, nec tamen, quod impense cupiebat, fuisse comprehensum, adiungit: *Erat autem Dominus illum reservans in nostram et aliorum utilitatem, ut in ascesi, quam e Scripturis ipse didicerat, multis magister fieret.* Magisterium autem istud Antonius exercuit coptica, quam solam, ut dixi, callebat, lingua, Ex qua S. Athanasius graece reddit bene longas eius orationes duas, priorem a pag. 461 ad 477, alteram a pag. 492 ad 497, saepe etiam alias eruditas eius eo de genere sententias, responsa et praecepta memorans, quorum pleraque eadem in Macarii Homiliis

NOTAE.

(2) Sic! Edit.

librisque hodie apparent, haud dubio indicio originis inde haustae. Et illae igitur Homiliae Antonianae potius, quam Macarianae sunt, quippe quarum verus auctor Antonius, merus ferme interpres Macarius fuerit, prorsus idem unusque, cuius nomen tum Homiliis, tum septem modo per nos editis Opusculis praefigitur. Etenim si non alius a prisco Macario, prout ostendimus, quaerendus auctor est Homiliarum quinquaginta a Pico editarum, repertus nobis opera eadem fuerit verus auctor septem quae nunc damus Opusculorum. Tanta quippe germanitas comparando agnoscitur scriptionum ambarum, ut dubitari fere nequeat, quin Patris unius duo foetus sint. Sensa invicem congruentia, expressionis unus genius, elocutionis et styli saliva, structurae atque ordinis forma par, contextus compositionisque totius color et succus idem, ut mihi quidem non nix quod aiunt, nivi ad aspectum, non lac lacti aut mel melli ad gustum similior, quam ista duo ad legentis sensum scripta videantur. Accedit suffragium communis utrisque naevi, quali maxime rapi ad persuasionem solent, qui, expositum recens a partu aut alio casu aliquo abreptum a nutricis gremio infantem postquam diu quaesiere, dubitant an puer iam adultior pro tali oggestus idem vere sit. Tunc enim, ubi maculam aut verrucam in filiolo, cum est natus, observatam mater aut obstetrix in oblato quoque corpore notarunt, exclamare consueverunt: Nihil amplius quaerendum, hic prorsus, hic ipsus est. Idem usu veniat par est nobis Macarium Homiliarum scriptorem in septem asceticorum librorum auctore quaerentibus. Deformitas quaedam cernitur in Macariana Homilia tertia doctrinae nunc falsi convictae, olim magnis Patribus visae probabilis, de corporeitate angelorum et animarum. Eadem porro cum Opusculo huius Thesauri VI cap. item VI pag. 121 legatur, et quidem iisdem fere verbis, quidni nos quoque iam convicti fateamur: Manus haec omnino manus, imo et vox quoque Homiliarum auctoris Macarii est.

VII. Nolim tamen hac offensum confessione labis lectorem continuo praeiudicare luce indignum et opera editoris ea sorde inquinatum commentarium. Nimis multos tam praeceps sententia proscriberet. Nam e graecis S. Methodius martyr, S. Basilius Magnus, uti et huius aequalis et familiaris S. Ephrem Syrus, Severianus Gabalensis, S. Cyrillus Alexandrinus, Caesarius, Anastasius Sinaita et alii, e latinis vero Tertullianus, S. Augustinus, S. Fulgentius, S. Petrus Chrysologus, Arnobius, Cassianus, Maximus Taurinensis, Gennadius, Rupertus, S. Bernardus, hunc errorem hodieque suis exstantibus consignatum libris praeferunt, prout allegatione locorum demonstrat Dionysius Petavius Tom. III Theologicorum dogmatum lib. I de angelis cap. II. Quid quod, cum ex modo nominatis quidam, uti Tertullianus et Cassianus, alia perniciosa suo superseminata tritico zizania habeant, nempe prior praeter caetera errores damnatissimos Montanistarum, alter Semipelagianum odiosissimum dogma, quia illa uterque vitia magnis virtutibus redimunt, adeo non interdicuntur usu ac luce, ut eorum etiam suadeatur lectio et commendetur: quis tam iniquus arcere cunctos visu et contactu lucubrationum Magni Macarii conetur propter tres quatuorque versus labecula nulli hodie noxia repersos in libris septem sana, inculpatissima, saluberrima eruditione redundantibus?

Licebit igitur per omnes aequos et prudentes nobis in hoc quoque horto rosarum odore frui, vitato, quod facillime possumus, spinae unius aculeo; in hoc campo metere purum frumentum in annonam, neglecto reiectoque unius illic forte adnati surculo lolii. Non vulgaris spes ad hoc operae pretii vocat. Utique vix uspiam alibi reperturos enucleatius, disertius, intelligentius declaratam rationem omnem ac methodum artis alioqui reconditae ac perplexae, serviendi Deo in spiritu, mentisque ac voluntatis cuiusque nostrarum via recta certaque promovendarum ad gratum divino Numini obsequium praestandum, nosque per heroicarum exercitia virtutum elimandos ad perfectionem, quanta homini potest in hac vita contingere, sicque disponendos ad ineundam statim ab obitu possessionem regni diligentibus Deum promissi. Iuvabit etiam in puritate catholici dogmatis et capitibus praecipuis orthodoxarum veritatum, hodie cum maxime adversus haereses propugnatis, miram Ecclesiae quae nunc vivit, cum ea quae Magnorum Antonii et Athanasii aevo floruit, consensionem in his libris agnoscere. Absoluta in omnibus necessitas gratiae supernaturalis ad bene operandum in ordine ad salutem aeternam, cum ubique passim insinuatur, tum disertissime asseritur cap. XV Opusc. VI pag. 134, ubi non magis posse bene cogitari aut agi sine speciali naturae meritum excedente Dei adiutorio dicitur, quam videri sine oculo, dici sine lingua, sive pedibus ambulari. Capite vero XIX Opusc. VII pag. 165 pulcherrime idem adstruitur inductione generali creatorum rerum, naturales etiam suas operationes exsequi non valentium, nisi iis subveniat alienae naturae auxilium. dem antea demonstratum fuerat cap. IV Opusc. VI pag. 118, eo arguto applicata Evangelica parabola decem virginum, quarum quae prudentes merito dicuntur quinque: *Peregrinum*, ait auctor, *a sua ipsarum natura oleum, quod est spiritus gratiae, in vasis cordis praesumpserant..... quinque vero fatuae ea sibi sufficere ducentes, quae natura ipsis | suppeditabat sua, excludi a thalamo meruerunt, in quem priores sunt admissae.*

VIII. His opponi forte posset locus ex fine capitis XXIX Opusc. VIII pag. 221, ubi Macarius ait, *renuere hominem et non condelectari cogitationibus pravis sine Deo adiuvante esse possibile.* Ac nihil hic doctrinae orthodoxae de necessitate auxilii gratiae actualis ad omnem actum bonum positivum con-

trarii est. Agit enim auctor de dissensu mere negativo, hoc est suspensione assensus, quae, cum mera negatio et purum nihil sit, auxilio non eget nisi pariter negativo. Talem esse Macarii mentem prope manifeste patet ex his eius verbis immediate praecedentibus : *sine Deo adiuvante et per se ipsum liberare se quemquam, quoad lucta, quae ipsi est cum cogitationibus, expeditus fuerit, est impossibile.* Siquidem *liberare se, et lucta cogitationum expedire se*, actus hominis positivos indicant, ad quales omnes prorsus indispensabiliter necessarium Dei per gratiam actuale adiutorium esse auctor pronunciat ; de suspensione vero assensus mera, quae vere nihilum sit, concedit actuali eam auxilio non egere. Scio, a quibusdam hodie scholasticis negari, esse possibiles puras istiusmodi omissiones. Ab aliis tamen eae non paucis nec parum illustribus admittuntur. Quorum sententiae Macarius hoc loco suffragatur ; agere enim se de mera, ut dixi, cessatione voluntatis pravis cogitationibus tentatae eo significat, quod cum suspensionem assensus expressisset verbo *renuere* aut *contradicere*, in quo erat emphasis quaedam positivi actus, quasi corrigens aut explicans statim adiungit : *et non condelectari*, ubi *et*, ut saepe alias, expositivum est, quasi diceretur *id est*. His adiungat, si quis volet, plerosque theologes docere, ad actus quidem omnes vere salutares et meritorios vitae aeternae requiri actualem gratiam supernaturalem in *substantia*, sive, ut loquuntur, *in entitate* ; ad non succumbendum autem tentationi per simplicem renutum mere naturalis ordinis sufficere actualem gratiam supernaturalem tantum *quoad modum*, non vero *in substantia*. Quod si putetur hic Macarius indicare voluisse, etiam sic expers erroris erit. Apparet praeterea, septem hos libros scriptos ante natam Evagrii Pontici Origenistae, et alumni huius, Pelagii, doctrinam, quae impeccabilitatem et salutis securitatem cum plena exstinctione passionum hominibus in hac vita possibilem finxit. Contra enim horum auctor absolutam securitatem salutis in hac vita propter vertibilem in malum etiam post ecstases et visa divina voluntatem ne primis quidem Apostolis post acceptum die Pentecostes Spiritum sanctum concedit cap. XVI Opusc. VI pag. 135, ut timere videlicet cum Paulo potuerint, *ne cum aliis praedicavissent, ipsi reprobi efficerentur.* Unde capite libri eiusdem XX pag. 139 exemplum affert monachi post visum in raptu paradisum foede lapsi. Quare capitibus VIII et IX Opusc. VII pag. 152 et 153 perfectionem omnibus absolutam numeris et plenam impeccantiam homini viventi contingere ait posse solum momentaneam in puncto raptus et ecstasi, post quae iterum peccabilem sic passum divina nihilominus esse pronunciat. Capite autem Opusculi eiusdem VII duodecimo pag. 157 haec notabilia ponit verba : *Nondum autem quemquam vidi Christianum perfectum, aut omni ex parte in tempus omne liberum*, a periculo videlicet peccandi.

A Atqui Magnum Antonium viderat qui hoc scribit, intimo ei convictu diu familiaris.

Contrarius est scopulus sanam gratiae doctrinam tradentibus vitandus, oppressio humani arbitrii ac vertibilis in contraria et contradictoria inficiatio libertatis. Hunc semper studiosissime declinat Macarius hic noster, velis numquam non remisque in oppositam incumbens professionem vertibilitatis indifferenter liberae sui compotis voluntatis, ita semper aut gratiae praesenti ad bene agendum, aut tentationi seu concupiscentiae instiganti ad male operandum consentientis, ut possit pro arbitrio resistere : in quo fontem residere meriti et vituperii verumque cardinem negotii humanae iustificationis aut depravationis, quatenus hae im- B putabiles homini sunt vel ad praemii meritum, vel ad poenae iustissimae reatum, verissime hic auctor censet. Haec cum paginis fere omnibus perpetuo aut inculcat aut innuit tum praesertim Opusc. II cap. XII et Opusc. VIII cap. III pagg. 37 et 185 ex professo tam luculenter enunciat, ut qui sic loquitur saeculo Ecclesiae fluente quarto, videri possit orthodoxam de libero arbitrio deque gratiae cum ipso ac concupiscentiae cooperante doctrinam non potuisse disertius, uberius circumspectiusque proponere, si decreta et canones sacrae synodi Tridentinae Sessionis VI plus mille annis posterius celebratae iam tum legisset ; adeo illis consentanee catholicam de hominum justificatione fidem edisserit.

C IX. Dicendum hic aliquid superest de cognomento *Magni*, Macarii nomini adiuncto. Expressum id clare praefert antiquissimus quem exscripsi codex non solum in Macarianorum Opusculorum titulo, sed praeterea in Opusculo IX quod inscribitur *Apophthegmata Patrum*, ut videre est pag. 243, quin et in Opusc. XVII Nicephori, argumento, ni fallor, satis certo, receptum olim hoc fuisse et usu vulgari tritum. Cuius triplex excogitari ratio potest.

Prima, ingens viri meritum ; doctrinae, inquam, eius et sanctimoniae praestantia, quas quotidiano proprie quisque longo usu experientiae cum perspicerent, et praesenti fructu sentirent tot millia monachorum, quos ante et post mortem Antonii annis D plurimis lacte divini verbi aluit et efficacissima dexteritate ad profectum spiritus promovit, exemplo semper praeiens in omni functione religiosi officii, tam excellentem magistrum, sibi visi sint tali honorare appellatione debuisse, Evangelio etiam auctore ubi legebant Matth. V, 19 : *Qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum.*

Altera, quod cum Antonium solerent *Magnum* sine addito vocare, adeo ut istud adiunctum in nomen iam proprium migrasset, prout intelligitur ex supra recitatis Cronii presbyteri apud Palladium verbis, et Macarium viderent e sinu Antonii productum, vices eius in ipsorum regimine gerentem, et in omni laude simillimum, aequum duxerint,

post Antonii praesertim mortem, eodem Macarium impertire titulo, quo Patrem et suum cunctorum communem, et pe | culiarem ipsius exemplarque archetypum Magnum Antonium, dum viveret, honoraverant.

Postrema huius rei sat verisimilis causa est, quod, cum iam tum fama florerent duo alii, de quibus superius est dictum, iuniores Macarii et diversis in partibus degentes Aegyptius et Alexandrinus, ut suum antiquiorem ab illis distinguerent, *Magni* eum insigniendum epitheto putaverint qui tunc vivebant. Quod utinam constantius fuisset a posteris observatum; sic enim foret damnosa et periniqua confusio vitata, quae veneratione propria in fastis ecclesiasticis Patris olim sanctissimi et coelestium merentissimi honorum obrutam ambiguitate memoriam fraudavit; ut cum dies assignatus anniversario cultui proprius in Martyrologiis et Menologiis signetur Aegyptio et Alexandrino Macariis, eorumque Acta separatim descripta legantur, solus antiquior ambobus et neutro minus illustris Macarius Magnus innominatus praeteratur. Cui, spero, medebuntur incommodo Antuerpienses nostri, quorum laus tanta est in Actis Sanctorum illustrandis, si propriam historiam vitae abbatis Pispiritani Macarii, ab anonymo veteri, qui Posthumii ei succedentis Acta literis tradidit, ut ipse indicat, compositam, reperire alicubi potuerint, cum tineis forte adhuc blattisque luctantem.

X. Diu nos tenuit Macarius. Utinam transigere velocius queamus quae de aliis sequentium Opusculorum auctoribus necessario praefanda videbuntur. Nonum Opusculum anonymi est collectoris sententiarum Patrum. Huius aetatem prodit, quod non nisi antiquissimorum nomina recitat : argumento, eum ante posterius celebrium tempora vixisse. Opusculum X simplicem in meo archetypo Turrianeo codice praeferebat titulum qualem exhibeo : *S. Amphilochii de non desperando*. Quod non fit hic mentio Iconiensis episcopatus, uti neque supra in titulo I Opusculi S. Joanni Chrysostomo tributi citra ullam sedis Constantinopolitanae memoriam, indicio est, opus utrumque ab iis Patribus fuisse scriptum, dum adhuc privati inter monachos viverent, antequam in thronos promoverentur; quae amborum talis temporis et argumenti lucubrationes in monachorum tabulariis relictae fuerint, tanquam iis solis accommodatae. Scio, non unum esse in antiqua Ecclesiastica memoria celebrem Amphilochium ; tamen huius, quem hic edimus, libelli verum fuisse patrem antiquissimum illum doctrina et sanctimonia late inclytum, ex monacho Iconiensem episcopum Amphilochium, a SS. Basilio, Gregorio Nazianzeno, Hieronymo multisque aliis veterum magnifice laudatum, cuius in Martyrologio Romano ad diem IX Kal. Dec., in Graecis Meneis eodem die splendida elogia leguntur, manifeste constat ex eo, quod in operibus eiusdem S. Patris ante hos annos XL graece simul latineque Parisiis editis, quae

A octava numero ponitur eius oratio inscripta *de poenitentia et quod non sit desperandum*, duas hoc quod damus expensas scripto narrationes totidem plane recitat verbis continua serie ab extrema pagina centesima, quae illius orationis ibi nona est, usque ad centesimam duodecimam. Et sunt ambae illae historiae adeo inopinatae ac mirae, ut describenti mihi sollicitudinem moverent, ne pro apocry | phis et temere confictis reicerentur. Quo carius habeo muniri eas tam irrefragabilis auctoris minime dubio nec cuiquam recusabili suffragio. Puto autem hunc commentarium ab Amphilochio adhuc monacho et monachorum institutore compositum, ex quo idem postea Iconiensis antistes, in occasione praemuniendi suum populum adversus
B tentationem desperationis, duo ista exempla verbis plane iisdem retulerit, alia plura omittens quae monachis alias allegata utiliter, saecularibus docendis minus opportuna viderentur.

XI. Opusculum undecimum equidem plurimi facio propter efflorescentem in illo genuinam indolem vere asceticorum sensuum, et quendam suavissime fragrantem ex uberi, qua penitus imbuitur, unctione spiritus heroicae sanctimoniae odorem. Nullum libentius exscripsi, in nullo interpretando tantum intimae dulcedinis sum expertus. Quo mihi contendendum enixius statui ad ejus tempus auctoremque, ignotissimum utrumque, vestigiis omnibus indagandum.

C Continet id alloquia quatuordecim studio auditoris in literas missa, prout excepta fuerant ex ore senis cuiuspiam grandaevi, longo usu vitae religiosae per omnes perfectionis Evangelicae gradus ad apicem evecti sanctitatis, quantam capit divinis adiuta beneficiis humana mortalitas. Alloquiorum auctor nominatur beatus abbas Zosimas. De exceptore tantum innuitur, fuisse illum ex eius assiduis àuditoribus unum, verisimiliter sodalem eiusdem in quo degebat Zosimas coenobii. Diu de his et sollicite disquirenti mihi ea tandem sedit sententia, eundem istum esse Zosimam cum illo celebratissimo divinitus electo, ut sanctae poenitentis Mariae Aegyptiae, seu, ut vulgo loquuntur, Aegyptiacae, et cognosceret vitam et funus curaret.
D Exstat de his commentarius omni fide firmatus, non Sophronii, ut perperam inscribitur a multis, quod invictis argumentis confutatur ab ultimo eius scripti editore, nostro Daniele Papebrochio Tom. I Aprilis pag. 69, sed anonymi monachi coenobii prope Jordanem siti, in quo Zosimas ultimos suae vitae annos exegit, prout ipse innuit auctor sic scribens sub finem narrationis suae, postquam docuisset, reversum a S. Mariae Aegyptiacae funere Zosimam quae viderat et audiverat saepe retulisse: *Perseverarunt autem monachi* [post Zosimae videlicet obitum] *haec ipsa per traditionem discentes atque ad communis utilitatis argumentum proponentes audire volentibus, sed non audivi quemquam scripto signasse narrationem. Ego*

vero quae citra scripturam comperi, per literas curavi nota facere. Indicia hinc exsequar, quibus moveor ad opinandum, horum auctorem Alloquiorum Zosimam non alium esse ab eo, cui testi unico Mariae Aegyptiacae notitiam debet Ecclesia, sicut Antonio Pauli primi eremitae.

Primum : detector latebrarum Aegyptiacae Mariae Zosimas, a puero traditus monasticae disciplinae in quodam coenobio Palaestinae, in eo laudatissime vitam asceticam exercuit per annos supra quinquaginta, testante id ipso, cujus haec verba anonymus monachus exscribit num. 3 suae narrationis: *Dicebat autem ipse de se Zosimas, quod ab ulnis, ut sic loquar, paternis in monasterium istud datus, per annos quinquaginta tres in monastico cursu perseveravit.* | Monasterium porro istud, ut initio narrationis clare dicitur, *fuit unum ex iis quae per Palaestinam sunt monasteriis.* Atqui haec Alloquia eius sunt, qui in Palaestina vixerit et consenuerit, nec aliam admodum orbis partem, quantum ex eius verbis intelligitur, incoluerit. Nam Alloquio VI haec loquitur : *Iter agebamus ego et frater unus via Neapolitana cum quibusdam saecularibus, venimusque ad locum ubi erat telonium* cet. Fuit olim Neapolis celeberrima Palaestinae civitas, teste inter innumeros alios Plinio, cuius haec lib. V cap. 13 verba sunt : *Samariae oppida Neapolis, quod Mamorta dicebatur* cet. Iterum Alloquio X dicit Zosimas : *Cum essem in monasterio quod est apud Tyrum.* Est quidem Tyrus Phoeniciae urbs, sed quae, uti et Sidon, propter propinquitatem Palaestinae contribuitur. Hodierni geographi Palaestinam duodecim Israeliticarum tribuum habitatione definiunt, nec cum Veteris cum Novi Testamenti historiis consentientes. Nam rex duodecim tribuum Saul, ut ex I Regum patet, et qui ei successit David, ut ex II, itemque ex I Paralip. manifestum est, universam XII tribuum ditionem obtinentes, multa bella cum Philistaeis, hoc est Palaestinis, habuerunt, qui utique aliam ab Israelitide terra regionem habitabant. Christus vero ipse, qui se aiebat *non venisse nisi ad oves quae perierant domus Israel*, Matth. XV, 24, tamen, ut ibidem V, 21 dicitur, *secessit in partes Tyri et Sidonis*, quod et Marcus cap. VII confirmat, et ibi curavit filiam Chananaeae, prout ibidem Evangelistae narrant; quasi ut ostenderet, Phoenicem jam tum ad Palaestinam, prout haec Israeliticam regionem denotat, pertinuisse. Certe in historiis sacrarum expeditionem Tyrum, Sidonem, et Phoeniciam universam Palaestinae partem videmus habitam. Antiquiores vero longe latius fines Palaestinae porrexerunt, ut Ovidius qui ripam Tigris amnis marginem Palaestinae vocat illo versu Fast. II.

Inque Palaestinae margine sedit aquae,

adstipulante Plinio, qui lib. VI cap. 28 Sittacenem regionem Tigri continuam Palaestinae accenset ; ut omittam quod testatur Plutarchus, Strymonem Macedoniae fluvium Palaestinum olim dictum :

A cur ? nisi quod Palaestina eo usque protendi videretur. Utut de iis sit, certum videtur, post Judaeam deletam primis Ecclesiae saeculis, et IV potissimum, quo Zosimas vivebat, ut ostendemus, Tyrum Palaestina fuisse comprehensam. Herodi sane Agrippae, nepoti Herodis Magni, cum sub Caesare Claudio pareret maxima Judaeae pars, ut docet Josephus lib. XIX Antiq., subjectos fuisse Tyrios et Sydonios indicat S. Lucas Actorum XII, 20. Quae cum ita sint omnia, cur affirmare dubitemus, monasterium, quod apud Tyrum fuerit, vere situm in Palaestina dici potuisse ? Meminit praeterea Zosimas in quodam Alloquio *campestrium*, ubi ait se fuisse. Quae haec *campestria*, nisi campus magnus Galilaeae et latissima illa planities tam saepe in
B Scripturis memorata ? Alibi ait, se Hierosolymis diversatum, alias, quemdam se vidisse Caesareae ; loca haec omnia Palestinae. Denique initio Alloquii XIII lauram abbatis Gerasimi memorat tanquam vicinam loco in quo tunc Zosimas degebat ; coenobio nempe prope Jordanem, quo ex Tyrio migraverat: fuisse autem lauram quoque sive monaste | rium Gerasimi propinquum Jordani, clare docet Moschus cap. CVII Prati sic scribens : *uno fere milliario distat a Jordane monasterium quod abbatis Gerasimi dicitur.* Ex his conficitur, tam Zosimam Alloquiorum auctorem, quam repertorem Mariae Aegyptiacae in Palaestina vixisse.

XII. *Secundus* est character identitatis utriusque Zosimae, genius amborum unus ac mores. Relator
C Actorum Mariae, quod e scripto anonymi monachi patet, doctus quidem et disertus vir fuit, docere tamen viva praesentes voce contentus a scribendo abstinuit. Audiamus hoc testantem anonymum ; sic num. 2 scribit : *Iste Zosimas orthodoxus fuit, qui in uno monasteriorum* [nempe Tyrio, ex supra dictis] *ab initio conversatus, per omne exercitationis* [graece *ascesis*] *genus probatus est, et ad omnem virtutem congruenter institutus, totum quidem ordinem in eiusmodi palaestra solitum servari custodivit, multa vero et sponte adiecit, volens carnem spiritui subiicere ; quod ita ei successit, ut propter multam rerum spiritualium experientiam saepius ex vicinis aut etiam remotioribus monasteriis ad eum confluerent plures, ipsius doctrina ad perfectionem informandi.* Ita ille. An non haec et occasionem et ar-
D gumentum horum Alloquiorum manifeste indicant? Subdit mox idem : *Cum autem tantam animarum tractandarum peritiam assecutus esset senex, nunquam remissius egit in meditatione eloquiorum divinorum, sed insistebat iisdem, seu decumberet strato, seu assurgeret, vel quidpiam manibus operaretur* cet. Nusquam hic scriptionis mentio ; qua certo et irrevocabili judicio abstinuisse Zosimam nihil magis declarat, quam quod Acta tam mira Mariae poenitentis, quorum unus esset ipse conscius, scriptis haud commiserit, narrare verbo satis habens. Sic enim habetur num. 40 eiusdem narrationis : *Zosimas reversus in coenobium* [accurato S. Mariae Aegyptiacae funere] *narravit omnia monachis, nihil*

eorum quae audierat ac viderat reticens. Paulo post: *Perseveraverunt autem monachi haec ipsa per traditionem discentes... sed non audivi quemquam scripto signasse*. Adeo a scribendo alieni erant illi veteres ascetae sancti, sibi videlicet ex instituto unis vacantes, exemplo Antonii Magni, qui cognitam a se solo mirabilem vitam Pauli primi eremitae, multis licet annis ei superstes, nec scripsit, nec dictavit, voce tantum narrare contentus, posteritate id ignoratura, nisi Hieronymus Pauli memoriam e discipulis Antonii compertam literis consignasset. Ad quem modum Zosimas, quae admirabilia de Maria poenitente sensibus praesens hauserat, etsi, cum centenariam attigerit aetatem, ut in Vitis Patrum lib. I pag. 299 diserte traditur, triginta totis minimum annis Mariae Aegyptiacae supervixerit, tamen nec ipse, nec eius suasu aut sponte sua quisquam auditorum illius ea curavit in chartam mittere, donec sero exstitit anonymus monachus, qui Deo movente talem operam posteris praestaret: quem equidem ipsum, aut divino simili motum impulsu alium e coenobitis vel Tyrii prioris, ubi Zosimas diu vixit, vel alterius Jordani propinqui, quo iam senex migravit, monasterii quempiam crediderim haec nobis, quae aut ipse a Zosima audierat, aut e referentibus cognorat, Alloquia servasse, iis scripto complectendis.

| *Tertium* exstat indicium a tempore ductum, ni fallor, vehemens ad suadendum, B. Zosimam, cuius haec Alloquia nomen praeferunt, eundem esse ipsum, qui S. Mariam Aegyptiacam sepelivit. Non multos per ea tempora fama celebres fuisse Zosimas indicat anonymus editor Actorum Mariae, qui suum cum nostro cognominem et, ut credimus, unum eundemque a cunctis synonymis se satis distinxisse credidit, ubi eum ab uno discrevisset, solo videlicet tunc noto alio Zosima. En id eius testantia verba: *Nemo autem appellationi soli inhaerens sermonem mihi existimet esse de eo Zosima, qui circa doctrinam lapsus minus recte sapuit. Alius enim hic, et ille alius, multumque differunt inter se, quamvis nomenclaturam ambo eandem sortiti*. Sic ille. In cuius verbis si quaerimus quis sit ille alius Zosimas, *qui circa doctrinam lapsus minus recte sapuit*, docebit id nos Marcellinus in lib. De schismate Ursicini et Damasi, quem librum cum ex recenti memoria scripserit, intelligimus eius auctorem sub Damaso, aut paulo post, hoc est, circiter annum Christi 390 floruisse. Ibi autem meminit cuiusdam Zosimi sive Zosimae quem Ariani suis tinctum erroribus in episcopatum urbis per Italiam clarae Neapolis, eiecto inde orthodoxo et sancto episcopo Maximo, intruserunt. Hunc sua poena celebrem fecit. Aggresso enim episcopale officium in ecclesia Neapolitana obire, intumescens ei lingua extra os excessit, nec nisi Zosima extra templum egresso retrahi potuit. Quo facto, cum iterum ac tertio Zosimas tentasset ingressus aedem sacram episcopali fungi munere, toties pari coactus

A malo est abscedere compulsus. Unde *ob eam causam tandem cessit episcopatu, ut pristinum sibi linguae officium redderetur*: verba sunt Marcellini, qui mox addit: *non res antiquas referimus... nam et hodie Zosimas in corpore est, usum linguae non amittens, postquam maluit cum amissione episcopatus vivere*. Videri potest hic Zosimas tam evidenti miraculo resipuisse, quae causa fortasse fuerit anonymo de eius errore ut praeterito loquendi. Quidquid in re sit, ex his habemus, et S. Zosimam et alium eiusdem nominis non sanctum eodem tempore, hoc est, sub finem quarti saeculi vixisse. Hoc quidem hieromonacho B. abbati Zosimae competit. Nam cum Daniel Papebrochius noster Tom. I April. pag. 68 argute demonstret ex charactere Paschae, S. Mariam Aegyptiacam obiisse die I April. parasceve B Paschae anno Christi 432, postquam pridie a Zosima circiter septuagenario sacrum Christi corporis et sanguinis viaticum percepisset, manifestum est, eum multis annis ante quingentesimum aerae Christi non solum vixisse, sed vitam etiam asceticam sanctissime coluisse in priori apud Tyrum monasterio, ex quo, antequam in aliud Iordani citimum migraret, vitam religiosam se in primo exercuisse per annos tres et quinquaginta ipse, ut prius vidimus, testatur. Confirmat hanc chronologiam totus Alloquiorum Zosimae contextus. Nam ibi et Evagrius, non ille Origenista, sed alius antiquior sanctissimus Macarii discipulus, et Pachomius, aliique paris antiquitatis tanquam homines recentis memoriae nominantur; sed et cum C alia referantur ex Vitis et Actis Patrum, nihil omnino proditur non anno Christi sesquiquingentesimo anterius. Ex his corrige quae Rosweidus noster, decep | tus corrupto apographo Actorum Aegyptiacae Mariae sub falso nomine Sophronii vulgato, annotavit ad Vitas Patrum pag. 299 his verbis: *Claruit Maria Aegyptiaca temporibus Justini senioris circa annum Domini* 520. Ea enim metachronismo laborare integri fere saeculi erudite demonstrat supra laudatus Papebrochius, quem vide Tom. I Aprilis a pag. 67 ad 70. Iure igitur nostro hoc Opusculum, B. Zosimae Alloquia complectens, superiori, quod S. Amphilochium Iconiensem episcopum habet auctorem, sine medio coniungimus, ordinem temporum secuti quo vitae D digeruntur amborum ita comparatae, ut communes annos aliquot habuerint, Amphilochii senectute concurrente cum Zosimae adolescentia.

Non erit abs re, hic ad extremum admonere, Ioannem Moschum, libri celebris jam olim et a sexta generali Synodo laudati, cui *Pratum spirituale* titulus est, auctorem, haec sine dubio Zosimae Alloquia vidisse. Nam cap. CCXI ex iis decimum describit, verbis inde fere totidem referens historiam monachi, qui expilari cellam suam a vicino monacho cum clare vidisset, patientissime tolerans, etiam postquam audivit improbissimum illum furem ob id facinus delatum ad judicem

clausum carcere teneri, primum corrogatos cibos A ad eum in custodiam detulit, deinde a iudice liberationem eius impetravit. Id solum discrimen est, quod, cum Zosimas dicat, senem corrogasse ova et cathara, quae ad furem vinctum deferret, Moschus pro iis ponit, *aliqua esculenta*, vitans forte necessitatem exponendi quid essent cathara. Quam vocem neque in ullis glossariis declaratam reperi, et cum de ea Graecos in Italia monachos interrogarem, fatentes audivi nescire se prorsus quid ea signaret, unde ipsum vocabulum latinis expressum literis in mea interpretatione sum coactus relinquere. Moschus idem cap. CCXII exscribit ex Alloquio XIII duo exempla senum sanctorum ultro latronibus offerentium sua omnia, ea sola differentia, quod vocem *scalidion* interpretatur *marsupium pendens*, B praeterquam minus perite, cum vetus Theocriti scholiastes ad Idyllium X vocabulum *scalis* explicet *instrumentum agriculturae*, unde sarculum sum interpretatus, sed etiam improbabiliter numerans inter mobilia cellae monasticae *marsipium*, praesertim quod addit *pendens*, quod statim latrones vidissent, nec opus habuissent abeuntes a sancto sene admoneri, ut quod non advertentes relinquebant tollerent. Est praeterea caput CCXVI Prati ex Alloquio Zosimae sexto descriptum. Caput vero CCXVIII ex undecimo. Denique caput CCXIX ex tertiodecimo. Sed de his iam satis.

XIII. Zosimae Isaac Syrum Opusculi XII auctorem proxime admotum subiungimus, quoniam hunc Possevinus, ex Gennadio referens, ponit imperatorum C Martiani ac Leonis temporum aequalem. Quem et ait, praeter multa contra haereticos, etiam ascetica scripsisse. Supra Opusc. IX pag. 247 fit mentio cuiusdam Isaac, qui fuerit discipulus Magni Arsenii. Idem is sane cum hoc nostro esse potuit. Dubium quidem mihi non est, quin, quae infra Opusc. XVII Nicephori monachi ex Isaac Syro describuntur, eiusdem huius nostri sint. Memini alias in Bibliotheca Vaticana vidisse me multa et praeclara Isaac | Syri opera, quae multum profutura, si prodirent, interpretis et editoris operam implorant. Theodorum Studitam Isaac Syro continuo, quod illum inter plerosque sequentium auctores Opusculorum certae et notae aetatis video esse. Vixit octavo saeculo. Multa, quae de eo dicenda sunt, cumulate congeret vir doctissimus omnium eius operum plenam et luculentam editio- D nem adornans.

Abbatis Isaiae quartum decimum est Opusculum. Hunc alii Esaiam appellant, ego Ecclesiae latinae usum receptum in Isaiae vocaebulo efferendo tenui, securus scripturae Graecorum in verbo Hebraicae originis. Bellarminus in libro De scriptoribus ecclesiasticis do eo ait, se, quo tempore vixerit, invenire nequivisse. Vide etiam de illo Possevinum. Huius quoque honorifice meminit infra Nicephorus monachus Opusc. XVII.

Sermo S. Philothei de mandatis Christi Opusculum XV conficit. Quod non ponerem hoc loco ante tria sequentia, si crederem, eius auctorem, quod aliqui autumant, esse illum, cuius meminit Spondanus Tom. I Contin. ad annos 1350, 1354, 1355 et 1362. His ne assentiar, tria retrahunt: I. quod titulo sanctitatis huic in nostro codice tributo parum congruant hominis mores, qui se schismaticum actis et scriptis acrem praebuerit, quique Constantinopolitanum patriarchatum, scelere partum, justa poena perdiderit; II. quia nihil videtur causae, cur non compareret in titulo episcopatus Heracleensis et patriarchatus Constantinopolitanus, quibus duabus successive insignitus infulis ille Philotheus dicitur; III. quoniam scriptor saeculi XIV non potest credi auctor operis in codice descripti, cuius manus et charta aetatem praeferunt annorum, ut supra dixi, quingentorum, praesertim cum ibi post illud alia ponantur aetatis manifeste senioris. Scripserit ergo hunc sermonem multo antiquior quidam et sanctior e plurimis omni aevo insignitis Philothei vocabulo monachis.

De Theodoro archiepiscopo Edesseno Opusculi XVI auctore non constat quis fuerit, unde oriundus, ubi vitam, quod apparet, monasticam ante archiepiscopatum exercuerit, quando et qua occasione a coenobio ad Edessenam cathedram fuerit promotus Tom. XXII Bibliothecae Patrum editionis novissimae Lugdunensis quinquaginta ex eius capitulis, hoc est non totum dimidium libri eius [quem integrum damus], idque mere latine exhibentur, deque eo in generali indice Tom. I dicitur floruisse illum XII saeculo. Sane serius non potuit Theodorus noster, quam istius saeculi initio vivere. Testatur enim Eugenius III summus Pontifex literis ad Ludovicum regem Francorum scriptis, quas recitat Baronius Tom. XII num. XXXI anni 1145, captam a Saracenis eo anno Edessam, occiso ab iis archiepiscopo pluribusque aliis. Ex quo tempore vacasse illam sedem apparet, quoad erepta Saracenis per Francos Edessa est, qui deinceps, quamdiu Hierosolymis regnarunt, archiepiscopos ei latinos dederunt. Nec videtur verisimile, archiepiscopum a Saracenis interfectum hunc ipsum fuisse Theodorum Martyr enim fuisset dictus, qui in Turrianeo codice duntaxat *Sanctus pater noster* inscribitur. Obiisse ergo illum naturali morte ante annum 1145 credibile est, imo forte aliquanto submotiore re- | tro aetate, ut, quem Saraceni Edessae expugnatores occiderunt, successor illius non immediatus, sed secundus, tertius, quartusve fuerit.

Paris cum Theodoro Edesseno aetatis Nicephorum monachum opinari licet Opusculi XVII, libri valde utilis, auctorem, cum certiori rerum et actorum eius testimonio careamus.

Hoc forte antiquior fuerit auctor XVIII ultimi Opusculi, anonymus monachus coenobii graeci ordinis S. Basilii in agro Tusculano, a S. Nilo juniore circa finem saeculi X fundati, cuius amplificator insignis exstitit unus e Nili discipulis, eiusdem-

que successor tertius, S. Bartholomaeus, cum quo se vixisse qui hanc eius vitam conscripsit significat. Certo autem charactere S. Bartholomaei abbatis Cryptoferratensis aetas consignatur in hoc scripto, dum dicitur, Pontificem, qui tunc Romanam regebat Ecclesiam, iuvenem ob grave delictum clam patratum morsu adactum conscientiae Bartholomaeum consuluisse, a quo cum audiisset, quod in hac Vita legitur : *Non licet tibi sacro fungi sacerdotio ; opus est redigere te in ordinem, et privatim animae tuae remedio vacare, ac divinum placare numen, cuius iram peccando provocasti;* obsequens ille *statim*, ut ibidem additur, *throno relicto, privatus apparuit.* Fuit hic sine dubio Pontifex, quem alii Benedictum VIII, alii IX numerant, anno Christi 1033 creatus ambitu et factione cognatorum Tusculanorum comitum adolescentulus vixdum puber. Qui duodecim annis Romanam vexavit et conspurcavit Ecclesiam, anno tandem 1045 deiectus. Vide de his Ciaconium edit. novissimae Romanae Tom. I a col. 775 ad 779. Ultimam huic sedem Opusculo decrevi, quod non, ut alia, didacticum dogmaticumque sit, doctrinae asceticae praecepta tradens, verum eius praxim in exemplo illustri ascetae clarissimi demonstrans. His iam nimis multis etsi quae adjungerem se offerant, verbum non addam, ne in librum excrescat praefatio. Vale, *lector*, et fave.

—

Facultas provincialis Jesu et communicatio privilegii regii.

Ego Petrus Allemand, provincialis Societatis Jesu in provincia Tolosana, juxta privilegium concessum a Regibus Christianissimis Henrico III 10 Maii 1583, Henrico IV 20 Decemb. 1605, Ludovico XIII 14 Febr. 1612 et Ludovico XIV nunc regnante 23 Decembr. 1650, quo prohibetur omnibus librariis et typographis, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos absque permissu superiorum imprimant, permitto *Guillelmo Bosc*, ut librum cui titulus est *Thesaurus asceticus* etc, ab aliquot Societatis nostrae theologis probatum, excudere et vendere possit. Datum Tolosae die 21 Aprilis anno 1682. *Petrus Allemand.* |

—

SERIES OPUSCULORUM.

[Sequuntur Opuscula pagg. 1-455, tum *Index rerum.*]

—

Libri a Possino editi censuram hanc, quae exstat in *Actis eruditorum Lips.* [liber prohibitus decr. ab a. 1685 ad a. 1757] a. 1685 mens. Novemb. pagg. 488-491, adiicere lubet.

Thesaurus asceticus sive syntagma opusculorum octodecim a Graecis olim Patribus de re ascetica scriptorum. Ea nunc primum prodeunt e vetustissimis Mss. codicibus eruta. Collectore atque interprete Petro Possino Soc. Iesu.

Parisiis apud Ant. Dezallier. 1684 *in*-4.

Cum, qui Scriptorum gentilium fragmenta colligunt atque typis publicis exscribi curant, non leve operae pretium fecisse putantur, tum maius illi laboris praemium meruisse censendi sunt, qui sanctorum virorum fragmenta pietati excitandae idonea typorum opera vidicant ab interitu. Fecit id laudabili sane industria eruditissimus *Possinus*. Nam *Thesauro* hoc *ascetico* duodeviginti Opuscula complectitur; quorum sedecim ex antiquissimo volumine Ms. graeco triginta lucubrationes de re ascetica continente et a Francisco Turriano in domo professa Romae anno 1566 deposito, cum Societatis Iesu ille membrum fieret, descripsit. Reliqua duo, nempe *S. Theodori Studitae Capitula*, ex codice Vaticano perantiquo, cui numerus inscriptus 730, et *Vitam S. Bartholomaei abb. Cryptoferratensis*, quod ultimum est in hoc volumine, ex Cryptoferratensi bibliotheca depromsit.

Primum omnium istorum Opusculorum est *S. Ioannis Chrystomi Epistola ad monachos* in Turriano codice inscripta, quam scripsisse illum putat, cum Antiochiae inter monachos vixerit, antequam episcopus fieret Constantinopolitanus. *Septem opuscula* quae post laudatam Epistolam collocantur, ut *De custo-*

dia cordis, De perfectione in Spiritu, De oratione, De patientia et discretione, De elevatione mentis, De caritate, De libertate mentis, Macario Magno, prout in codice Turriano illa hoc titulo signata legerat, ipse tribuit. Qua occasione *duos* celebres fuisse *Macarios* observat, *unum* Aegyptium in *Scithi ; alterum*, et quidem eo iuniorem, Alexandrinum, in *Celliis* degentem : ambos Antonii anachoretae discipulos. Ab utroque vero hoc *alium Macarium*, et illis quidem antiquiorem fuisse, ex *Athanasio* in *S. Antonii*, et *Hieronymo* in *Pauli primi Eremitae Vita* comprobat. Hi enim Magnum Antonium aiunt duos secum habuisse discipulos intimos, comites individuos, *Macarium* et *Amatham*, obitus sui testes, qui anno Constantii XIX, Christi CCCLVI contigit. Atqui de Macario Aegyptio, quem passim ponunt Alexandrino fuisse seniorem, ex eius actis constat, eum naturae debitum solvisse anno 391 nonagenarium, post annos sexaginta in Scithica solitudine transactos. Unde sequitur, capessivisse illum solitariam vitam apud Scithin anno Christi 331. Ubi cum ad finem vitae commoratus fuerit, consequitur, hunc non fuisse Macarium illum Amathae collegam Magni Antonii socium indivulsum, quem ille iam ab anno Chr. 341, dum in montem interiorem, reliquae, vitae illic stadium decursurus secederet, in loco huic vicino, hoc est in monte exteriore, praesto sibi semper ad extremum esse iusserit. *Macarium* ergo socium Amathae *Possinus* auctorem fuisse tum quinquaginta *Homiliarum*, quae Macarii nomine inscriptae prostant, tum *septem* modo nominatorum *Opusculorum* statuit. Atque ideo Io. Picum, qui illos a se latine redditos vulgavit, et Macario Aegyptio Scithicae solitudinis incolae tribuit, contrario Gennadii Massiliensis testimonio nixus refutat. Deinde, ne quis *iuniorem Macarium*, vulgo Alexandrinum a civitate, qua natus fuerat, dictum, illarum auctorem putet, negat, hunc quidquam, quod in lucem et famam exierit, scripsisse, quia Sozomenus lib. III cap. 13, Socrates lib. IV cap. 18, et qui ex his de more sua hausit Nicephorus lib. IX cap. 14, ubi de Macario hoc agitur, nihil de scriptis eius commemorent ; neque alius quisquam seu veterum seu recentiorum scriptorum illi libellos hos tribuerit. Quapropter memoratas Homilias cum hisce VII Opusculis *antiquissimo Macario* Magni Antonii intimo individuoque ministro vindicat, ita quidem, ut meum non tam illorum auctorem, quam interpretem faciat. Audita enim ab Antonio magistro coptice loquente ipsum Macarium in gratiam monachorum graece reddidisse ac perorasse, inde illis Macarii nomen praefixum fuisse ait. Enimvero quod de *Macario Alexandrino* heic inspergit *Possinus*, nihil illum scripsisse quod quidem innotuerit eruditis, aliter sese habere ex codice Ms. antiquo Bibliothecae Lipsiensis nostrae Academicae, quae Paulina vocatur, novimus. Nam inter varia eius Mss., quorum catalogum singulari industria confectum proxime bibliothecarius noster Academicus, vir clarissimus *L. I. Fellerus* publicavit, exstat Macarii Alexandrini Ms. hoc titulo insigne : Τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Ἀλεξανδρέως λόγος περὶ ἐξόδου ψυχῆς δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν, τὸ πῶς χωρίζονται ἐκ τοῦ σώματος καὶ πῶς εἰσιν, id est *D. Macarii Alexandrini sermo de egressu animae iustorum et peccatorum, qua ratione separentur a corpore et quomodo sint*. Id quod obiter hic memorare lubuit. De cetero recte *Possinus* naevum Macarii de angelorum et animarum corporeitate, qui in *Opusculo Thesauri* huius *sexto* p. 121 et in eius *Homilia III* occurrit, simul notavit. *Nonum opusculum* Thesauri huius sunt *Apophthegmata Patrum*, a scriptore anonymo collecta. *Decimum, De non desperando*, S. Amphilochii nomen praefert, omissa episcopatus Iconiensis cui ille praefuit mentione, quia, ut Possinus arbitratur, commentarius hic ab Amphilochio adhuc monacho scriptus fuerit. Cf. Amphilochii Opera ante hos XLI annos Parisiis graece simul et latine edita p. 91 sqq., ubi oratio *De poenitentia, quodque de sua ipsius salute non sit desperandum* legitur. *Opusculum XI*, quod *Alloquia quatuordecim B Abbatis Zosimae* sanctimoniae laude celebris continet, ipsa editor magnopere commendat, simul probans, eundem esse hunc Zosimam cum illo celebratissimo viro, qui sanctae poenitentis Mariae Aegyptiacae cognovit vitam eiusque funus curavit. Postea *Isaaci Syri De cogitationibus* libellus sequitur, cuius auctoris multa et praeclara opera nondum edita in bibliotheca Vaticana sese vidisse memorat. Huic *S. Theodori Studitae*, qui saeculo octavo vixit, *Capitula* subiungit, quae *XIII Opusculum* faciunt. De quo multa praefari supersedit *auctor*, quia vir quidam doctissimus omnium eius operum plenam et luculentam editionem adornaret. Exstant alias in nostra Paulina Bibliotheca viri huius *ducenti et viginti sermones graeci*, una cum *Testamento* eius *graeco ad discipulos, et Naucratii* filii Studitae, qui se ἁμαρτωλὸν μοναχὸν nominat, *Epistola graeca ms. ad spirituales Fratres et Patres hinc inde dispersos*. In *Thesauro* autem hoc porro *Abbatis Isaiae* vel *Esaiae* Opusculum XIV *Capitulorum* nomen inscriptum habet, qui quo tempore vixerit, *Bellarminus De Script. eccl.* invenire se non potuisse scribit. Nicephorus tamen monachus infra in Opusculo XVII eiusdem mentionem iniicit. *Sermo S. Philothei de mandatis Christi*, qui XV Opusculum est subiungitur ; quem alium esse ab illo, cuius *Spondanus in Contin, ad ann.* 1350, 1354 et 1362 meminit, *auctor* tribus argumentis evincit. *Theodori archiepiscopi Edesseni*, qui Opusculi sequentis XVI auctor vocatur aetatem ad initium saeculi XII refert. In Tomo XXII Bibliothecae Patrum editionis novissimae Lugdunensis quinquaginta eius capitula latine exstant. Sed *Possinus* centum et duo heic graece et latine exhibet. Paris cum Theodoro Edesseno aetatis *Nicephorum Monachum*, auctorem Opusculi *De custodia cordis*, quod est hic penultimum, *editor* clarissimus facit. *Ultimi* denique *Opusculi De vita S. Bartholomaei* auctor anonymus monacho coenobii graeci ordinis S. Basilii in agro Tusculano, a S. Nilo iuniore circa finem saeculi X. fundati, celebratur. His octodecim memoratis Opusculis index rerum copiosus satisque accuratus subiungitur.

JO. GEORGII PRITII PRAEFATIO

AD EDITIONEM HOMILIARUM S, MACARII AEGYPTII

QUAE PRODIIT HOC INDICE :

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ ΟΜΙΛΙΑΙ. *Sancti Patris Macarii Aegyptii Homiliae. Io. Georgius Pritius textum graecum accurate revidit, et in sectiones dispescuit, latinamque versionem quamplurimis in locis emendatiorem magisque perpicuam reddidit, adnotatis ubique, ad quae provocatur, Scripturae sacrae dictis. Lipsiae, in bibliopolio Grossiano. Anno MDCCXIV.*

—

Viro illustri excellentissimoque Io. Ernesto a Schoenleben, serenissimi principis Anhaltino-Servestani,

Caroli Guilielmi, cancellario, consiliario intimo et sacri consistorii praesidi, eminentissimo, patrono singular Macarium, sanctissimum Patrem, atque seipsum obsequiosissimo cultu et studio offert Jo. Georgius Pritius.

Vir illustris !

Quum Dei Optimi Maximi singulari nutu, et Serenissimi *Caroli Guilielmi* summi Principis iussu et auspiciis, Tuis tamen etiam consiliis, Lipsia, e charissima omnium patria, ad Servestanos evocatus abitum meditarer, adducendum insimul existimavi comitem venerandum Macarium illum Aegyptium, inter Patres Ecclesiae Christianae pietatis solidioris laude et viva rerum spiritalium scientia incomparabilem. Quem enim dabimus, qui, nisi divinorum mysteriorum a Spiritus sancti gratia fuerit peculiariter particeps factus, de excellentissima animae praestantia, de lapsu hominis miserrimo, de extrema hominum in peccatis iacentium pravitate, de insidiis hostium infernalium et molitionibus in mentem humanam periculosissimis, de suavissimo divini Spiritus ductu, de gratia Dei, | gratiaeque a natura distinctione, universaque salutis nostrae oeconomia solidius scripserit, quam veteranus ille inter Christi Salvatoris ministros Macarius ? Tantum virum quod in hospitium deducam, nisi ad Te, vir excellentissime ? quippe qui pro inusitata rerum divinarum, qua polles, peritia es unus omnium maxime ad existimandum idoneus, quodnam sit tam eximiis animabus statuendum pretium. Quod qui noverit, quam et cupide calideque olim nostris sacris dederis operam quam amplas interioris sapientiae divinae possideas facultates, quam et morum praestes singulari integritate, quantoque amore in pietatem sinceram eiusque cultores feraris, iuxta mecum agnoscet libenter et praedicabit. Mihi vero et ista ratio fuit in clientelam Tuam tradendi divinum Macarium nostrum, nostris qualibuscunque vigiliis nunc paulo politius prodeuntem in publicum, ut me quoque hac ratione sisterem Tibi, vir illustris, ad perpetua servitia, ac aliquod exstet grati animi erga Te documentum : cui imprimis refero acceptum, quod apud Servestanos vestros et in ecclesia et in cathedra publica ea tra | dendi concessa mihi sit facultas, quae populo Christiano et studiosae iuventuti possint esse ad vitam Christianam recte ingrediendam atque colendam, ac ad veram eruditionem comparandam necessaria et utilia; quo vitae ego genere maxime omnium iam a multis annis vehementer delector. Recipe igitur, vir illustris, hospitem hunc novum ea fronte, qua ad suavissimam humanitatem, dotem Tibi a natura faventer impertitam, et elegantissima vivendi ratione plurimum auctam, compositus, non doctos tantum, sed praesertim pietatis cultores ad conspectum Tuum benignissime admittis. Recipe et me in favorem, qui enixim in id connitar, ut quibus muneribus Tuo beneficio praeficior, satisfaciam semper, et de cetero quibuscunque possim officiis ad Te, vir eminentissime, ornandum sim paratissimus. Vale. Lipsiae in abitu meo Cal. Octobr. A. O. R. clɔ lɔc XCVIII.

| *Lectori Benevolo salutem dicit Io. Georgius Pritius, SS. Theologiae Licentiatus et professor Publicus.*

Evulgamus hic, quod Deus faustum esse iubeat, in Ecclesiae veraeque pietatis studiosorum utilitatem Macarii, Patrum antiquissimi, Homilias, rebus optimae frugis divinissimaque mysteria complexis refertissimas. De qua nova editione ut lectori paulo accuratius constet, erunt aliqua, licet brevissimis, praemittenda, antequam ad lectionem libri utilissimi admittatur. Editionem, ut apparet, Francofurtanam, quam Zacharias Palthenius anno saeculi superioris nonagesimo quarto adornaverat, repetivimus quidem ; sed ut paulo comtior tamen prodiret elaboravimus. Nam graecum textum accurato studio revisimus, sublatis hinc inde mendis, quae in priorem editionem irrepserant. Ubi quidem in vo | tis nobis fuisset, ut ad manus nobis codex exstitisset manu exaratus, quum alicubi satis esset manifestum, lectionem libri excusi in vitio cubare. Multis id locis posset ostendi, sed unum saltem speciminis loco adferre sufficiat. Homilia X p. 221 editionis Francofurtanae nullo sensu legitur ἐκπεινεῖ καὶ ἐκδιψᾷ ὑπάρχουσι, *in quorum verborum locum reposuimus* ἐν πείνῃ καὶ δίψῃ ὑπάρχουσι. *Quamvis nec minus congruenter legi possit* ἔκπεινοι καὶ ἔκδιψοι, *quae verba paulo post in ipso quoque contextu occurrunt. Ubi ergo et manifestum fuit, verba auctoris esse corrupta, et manifesta quoque emendationis ratio patuit, tentavimus auctorem sibi restituere. Aliquibus vero in locis Cotelerii diligentia nobis inserviit, ex manuscriptis codicibus in Ecclesiae Graecae Monumentis, quae Parisiis lucem adspexerunt, subinde variantes lectiones adnotantis, quas vel in textum recepimus vel ad latus adnotavimus. Latina versio miserrime omnino se habebat, adeo quidem, ut multis in locis foeda scribligine et barbarismis horreret, nec saepissime verum Macarii sensum exprimeret. Dedimus igitur operam, tum ut paulo magis Latinus sit interpres, tum ut fidelius, quae senserit ipse auctor, suo sermone exhibeat. Quanquam | nec sic quidem possimus spondere, nihil superesse in versione amplius, quod emendari mereatur, quum sit difficilimum, quae peccata sunt ab aliis, ita plene sustollere, ut nullus amplius naevus appareat. Ac mihi quidem facilius longe videbatur fore, novam concinnare versionem, quam veterem illam tot locis incongruam, et male auctoris menti respondentem corrigere. Textum in sectiones dispescuimus, interpretem germanicum ea in re secuti, ut videlicet, qui germanicum idiona cum graeca auctoris oratione conferre cupiant, quod quaerunt, faciliori negotio invenire possint, nec ceteroquin aliqua oriatur exinde confusio. Quamvis non negemus, si nostra libertate uti hic nobis datum fuisset, aliam nos haud infrequenter distinguendi rationem fuisse secuturos. Argumenta Homiliis ipsis praemissa retinuimus quidem, quamvis non ipsius sint Macarii, sed alterius cuiusdam auctoris, inepte saepius Macarii mentem in summa propo-*

nentis, auctoremque ipsum, non raro a se ne intellectum quidem, intempestiva notantis censura. Non diffitemur interim, Homiliarum summam succinctius multo accuratiusque referri potuisse. Index denique multis in locis auctior redditus et ordinatior factus est. Ut nunc quidem sperare | liceat, sanctissimi Patris labores insigni cum fructu a studiosorum manibus teri posse. Quae vero ad ipsius Macarii patriam, genus, vitae rationem, scribendi modum, summamque, quanta cogitari potest, rerum divinarum intelligentiam, aliaque multa pertinent, de iis prolixius tum sumus dissertaturi, quum Macarii Opuscula, a Petro Possino, e societate Jesu viro, ante annos aliquot Tolosae e manuscriptis primum nobis exhibita, Homilias has consequi jubebimus. Interim valeat lector, et quae promisimus iamiam, propediem nos exsoluturos esse certissime sibi persuadeat. Properabam Lipsiae ineuntibus nundinis auctumnalibus anni reparatae salutis cIↄ Iↄc XCVIII.

—

| Homiliarum B. Macarii singularum Argumenta.

[Sequuntur Homiliae 1-566, dein *Index rerum ac sententiarum in B. Macarii Homiliis contentarum alphabetico ordine digestus.*]

EIUSDEM PRAEFATIO

AD EDITIONEM OPUSCULORUM S. MACARII AEGYPTII

INSCRIPTAM :

Sancti Patris Macarii Aegyptii Opuscula nonnulla et Apophthegmata. Io. Georgius Pritius collegit, revidit, latinam versionem studiose emendavit, indicibusque adiectis edidit. Cum Privilegio S. Regiae Majest. Polon. et Elect. Sax. Lipsiae, in bibliopolio Grossiano. Literis Chistoph. Fleischeri. Anno cIↃ IↃc IC.

—

Viro magnifico Adriano Stegero Icto, scabinatus electoralis adsessori et civitatis Lipsiensis consuli hoc tempore regenti gravissimo viro de patria splendidissime merito, Haec Macarii monumenta a se revisa et emendata sacra esse iubet tanti nominis perpetuus cultor Io. Georgius Pritius.

—

Vir magnifice !

Cum nuper admodum Macarii Homilias studio qualicunque nostro politius prodire faceremus, fidem pariter obstringebamus, fore, ut brevi quoque tempore, quae reliqua essent Macarii, pari ratione a nobis emendata consequerentur. Quam dissolvere nunc, quod boni est debitoris, cum apud animum constituerimus, Tu imprimis, vir amplissima illustris auctoritate, obveniebas animo, cui quicquid id est traderetur in clientelam. Summam Opuscula haec et dicta Macarii spirant ubique pietatem, quae coelestissima virtus tantopere Tibi cordi est et curae, ut haudquaquam Tibi satis fuerit ingenti prudentiae civilis florere laude, et copiosissimas sapientiae omnis possidere opes, nisi et eandem exquisitissimis istis, quibus abundas, bonis adiungeres, quae bona iam esse desinunt, si comitem, vel ducem rectius, non habeant pietatem. Memini, nec sine | voluptate memini prudentissimi illius sermonis, quem haurire aliquando, cum officii causa Te reverenter salutarem, ex ore Tuo sapientissimo mihi feliciter contigit, cum de pietatis studio recte et non ambitiose excolendo sane quam elegantissime dissereres, ut et fidei puritatem cum cura custodiendam, et vitae tamen insimul sanctitatem fervidius, quam vulgo fieri adsolet, colendam esse, tempestive admodum graviterque moneres. Fateor enim vero, his dictis Tuis in animi proposito de virtutis studio amplectendo, et recto de incidentibus controversiis sensu, me praeclare fuisse confirmatum. Mirabar vero insimul, virum, negotiis civilibus districtum, et in republica quotidie versantem, de rebus pariter divinis tam prompte, tam exquisite, tamque solide posse sermocinari. Sed ea magnorum virorum, quos cura felicitatis suae tenet, ratio est, ut levia omnia esse existiment, summis fulgere honoribus, circumfluere, quae in bonis sunt, omnibus, scientiis instructum esse excellentissimis, nisi et colendi Numinis modum sollicitius investigent, investigatumque haud segnius retineant. Haud ergo ingratum arbitror Tibi fore hoc munusculum, Macariana Opuscula, | cum, si cuiusquam alius ingenii monumenta, res divinissimas bonaeque frugis, in aeternam quoque vitam duraturae, fertilissimas contineant. Cuiusmodi voluminibus haud mihi ignotum est, quantum nunc delecteris, decliviori praesertim aetate ad beatae hinc demigrationis meditationem Te invitante, ut quandocunque Te evocare placuerit ad felicia illa regna sua Deo, Te inventurus sit omnibus momentis ad ultimum iter ingrediendum paratissimum. Ego vero ex animo opto, ut benignissimum Numen Te, vir nobilissime, inter tota egregia, quibus Lipsia mea ad invidiam efflorescit, decora diu adhuc et corpore et animo validum conservet : ita enim et patriae meae, vel absenti carissimae, prospicietur porro utilitatibus, Tuaque merita magis magisque impense augebuntur. De favore Tuo, toties a Te et universa nobilissima gente Tua mihi demonstrato, iam non amplius dubitare me patitur animi Tui constantissima bevenolentia, quam certe et religiosis precibus compensare, et, si qua possum, inserviendi promptitudine nutrire studiosissime semper connitar. Vale. Lipsiae die VI Iduum Martii Anno R. O. cIↃ IↃc IC. |

IO. GEORGII PRITII

SS. THEOLOGIAE LICENTIATI ET PROFESSORIS PUBLICI

AD MACARIANA OPERA PRAEFATIO.

—

I. Cum Patris sanctissimi nominisque in Ecclesia maximi, magni illius Macarii, monumenta quae reperiri potuerunt omnia, divinissimae sapientiae plenissima, ut collecta a nobis et studio non plane nullo revisa sunt, prodeant nunc in publicum: lectoris interesse putamus, ut non tantum quae ad ipsum Macarium, sed et quae ad illius Opera insignemque illam, quae admirabilis in illo est, docendi rationem, et nostram denique, quam Patri venerando ut orbi literato integer sisteretur, praestitimus operam, pertinere videntur, in hoc veluti vestibulo exhibeantur; id quod nuper admodum, cum Homilias praecedere partem hanc alteram iuberemus, fuimus polliciti.

II. Duos autem hoc insignes imprimis nomine in historia res personasque ecclesiasticas exponente occurrere videas, quorum unum Macarium dicunt Aegyptium, alterum vero Alexandrinum; sed *ambo*, ut habet Menologium antiquum, *exercitatione monastica, vita, moribus, admirabili | abstinentia et miraculis fuere illustres* (1). Nec minus et Socrates, ecclesiasticae historiae conditor, refert, fuisse *duos inter monachos eodem tempore viros, Deo amabiles, utrumque Macarii nomine, unum ex Aegypto superiore, alterum Alexandrinum, utrumque multis rebus insignem, et imprimis propter abstinentiam, conversationem, mores, miraculaque, quae eorum manibus* (2) *perpetrabantur* (3).

III. Unum ex iisdem magni illius Antonii, disciplinae monasticae auctoris primarii, fuisse discipulum, antiquorum testimonia perhibent: sed uter illorum is fuerit, Aegyptiusne an Alexandrinus, res, ut videtur, apud auctores nondum confecta est; id quod et in causa fuerit, ut de natali die, utrique distincte adsignando, certum aliquid pronuntiari nequeat. Nam Martyrologia antiqua duos quidem fastis suis inseruerunt Macarios, quorum unum beati Antonii fuisse discipulum sane memorant; sed quinam ille ex duobus a nobis memoratis fuerit, non perinde adiungunt. Sic enim Martyrologium Romanum non tantum vetus, sed et Bellini diem II Ianuarii beato Macario simpliciter ita dicto, diem vero XV eiusdem mensis Macario abbati Antonii discipulo sacrum esse et sanctum testatur. Quanquam Galesinius et Baronius suis in Martyrologiis priori illi Alexandrini vocabulum adiiciunt, ut inde posteriorem Aegyptium esse hariolari liceat. Vicissim tamen Palladius, cum de Macario Aegyptio agit, adeo non memorat, eundem Antonii discipulum fuisse, ut id potius de Macario Alexandrino referat (4). Res ergo haec esse videtur in | certa, nisi aliquis cum Petro Possino de utroque persuaderi sibi sinat, *non falso eosdem Antonii discipulos vocari, quippe qui viderint illum audiverintque, quamvis seniorem iuvenes, ac sero tandem et obiter, cum ad ipsum ad brevem venerationem essent profecti, mox iterum ad habitationes suas, quae a statione Antonii plurimum dissitae fuerint, reversuri* (5) Nec certe videmus quid obstet, cur, cum eodem tempore cum Antonio vixerint Macarii, cum vitam in solitudine sanctissimis meditationibus deditam consectati fuerint (6), cuius instituti princeps erat Antonius, credi non possit, ad eundem se recepisse viros istos disciplinae rigidioris studiosissimos, ut a viro sanctitatis opinione claro in eo, quod susceperant, vitae proposito confirmarentur.

IV. Sed praestat singulos intueri distinctius. Macarius igitur, quem Aegyptium et seniorem dicunt, e regione Thebaide suam traxit originem (7). Florente iam aetate et cum adhuc esset iuvenis, virtutis studium amplectebatur, tamque austero vitae generi dabat operam, ut παιδαριογέρων a monachis appellitaretur. Cum XL iam annos natus esset, in presbyterum consecratus est. LX vero annos exegit in solitudine; demumque cum XC annos vivendo fere explevisset, animam suam, corporeis vinculis liberam, Deo reddidit circa annum CCCXCI. Multis miraculis insignem fuisse produnt omnes, qui de eo faciunt memoriam, Hieronymus imprimis, Palladius ac Sozomenus (8).

V. Solet praeterea frequentissime nomini eius *Magni* cognomen addi, credo non imitatione | tantum magni illius Antonii, quem sine addito *Magnum* vocare solebant, ut, cum Macarius ipsi in omni laude esset simillimus, eodem quoque cum tanto patre titulo insigniretur; sed imprimis id fieri

NOTAE.

(1) Die XIX Jan.
(2) Sic Pritius; leg. *quae per eorum manus*. EDITOR.
(3) Socrat. *Hist. Eccles. lib. IV cap.* 23.
(4) Pallad. *cap.* 20.
(5) Petrus Possinus *Prolegom. in Thesaur. Asc et.*
(6) Vide infra p. 156. 243.
(7) Theodoret *lib. IV cap.* 21; Sozom. *lib. III cap.* 14; Socrat. *lib. IV cap.* 23.
(8) *De Vitis Patrum cap.* 28; Pallad. *Histor. Lausiac. cap.* 19; Sozom. *lib. III cap.* 13.

patet ob ingentia viri merita et ob singularem plane doctrinae atque sanctimoniae, quibus virtutibus mirum in modum effulsit, praestantiam.

VI. Eremus, in qua divinarum rerum studio et coelestibus cogitationibus vacabat, Scetis erat, quam tamen diversis nominibus et Sceticam, Scetinam, Scetiacam, Scyticam, Scytiacam et Sytioticam nuncupari identidem videas. Aegypti vero solitudo haec fuit, confluxu virorum sanctitati studentium frequentissima. Testis enim Cassiodorus (1) est, *in eremo hac Sycti monachorum probatissimos patres et omnium sanctorum moratam esse perfectionem*. Qua occasione vero istum in locum se receperit, narrantem ipsum audire, qui volet, poterit Macarium (2).

VII. Sed de Macario Alexandrino aliquid etiam dicendum est. Hunc *iuniorem* appellant et *politicum* : iuniorem quidem, quoniam Macario illi Aegyptio superstes exstitit, mortuus demum, cum C annos vixisset, anno CCCCIV. *Politicus* vero dictus est, quod non in solitudine duntaxat Nitriensi, in quam secesserat, vitam monasticam amplexus versaretur, sed quod etiam in urbem aliquando veniret, qui et magnam vitae partem in luce et oculis hominum transegisset. Anno aetatis XL baptismum suscepisse dicitur, presbyter deinde factus et archimandrita Nitriensis. | Cum vero in eo cum Macario Aegyptio conveniret, quod solitudinem amaret, et severiori disciplinae ac vitae sanctioris studio esset addictissimus : tum vero in ea parte ab eodem plurimum discrepabat, quod hilari fronte invisentes ad ipsum exciperet, lepidisque oblectaret sermonibus, iuniores urbanitate quadam ad vitae monasticae cultum alliciens ; id quod in Aegyptio secus se habebat. Nec minora vero, quam de Aegyptio, de eius virtutibus, vivendi genere frugalissimo miraculisque referuntur, quae qui legere descripta cupiat, evolvat Palladium (3).

VIII. Tertium vero aliquem Macarium producit Petrus Possinus, ab utroque illo Macario diversum et ambobus seniorem, Antonii discipulum et comitem, Amathae socium, quem magno molimine probat Operum Macarianorum esse auctorem, eo ad hanc rem probandum utens argumento, quod Athanasius in Vita Antonii et Hieronymus in Vita Pauli Antonium memorent duos secum discipulos intimos comitesque individuos habuisse, Macarium et Amatham : non concedere vero temporis rationem, hoc ut in Macarium vel Aegyptium vel Alexandrinum conveniat. Fatemurque, tanti hoc argumentum momenti visum fuisse viro antiquitatum ecclesiasticarum peritissimo Guilielmo Cavio, ut ista quoque in sententia se acquiescere scriberet, praesertim cum Oudinum quoque Possino succinere animadvertisset (4). Interim re melius expensa, alia nunc mente praeditus est vir eruditissimis, ut praeter Aegyptium et Alexandrinum tertium Macari | um aliquem admittere haudquaquam velit. Et certe quod observatum et Cavio est, non alios Macarios, qui Antonii discipuli fuerint, sistunt nobis Socrates, Sozomenus, Theodoretus, et qui his ipsis in locis et hoc tempore vixit Palladius, cum tamen diligenter de his rebus fuerint commentati. Nec vero est, cur, quae Possinus allegat, moveri se iisdem aliquis patiatur. Nam quod Athanasium suam in rem citat, fallitur in eo ipse et fallii, cum de Macario apud Athanasium plane nihil exstet. Sic et Hieronymus meminit quidem Macarii et Amathae veluti discipulorum Antonii, qui et Amatham ait magistrum suum tumulo intulisse ; sed de Macario nihil praeterea docet. Et quare ex duobus istis Macariis, quos exstitisse omnium confessione constat, unus Antonii comes esse non potuerit, nondum possumus perspicere. Incoluerit Macarius Aegyptius per LX annos solitudinem Sceticam : putabimusne, per integrum id tempus uno ipsum loco adfixum aliorsum aliquando non migravisse? Atqui vero compertum est, solitariam vitam amantes suas saepe sedes commutavisse. Quid obstat ergo, quod nec ipse Possinus negat, quominus Macarius subinde se ad Antonium contulerit, ex ore ipsius saluberrima praecepta hausturus? quem et, cum mori eum contigisset eo, quo praesens aderat, tempore una cum Amatha sepultura honestaverit ? Nec vero Sozomenus Macarium in una Sceti, sed in solitudine LX annos exegisse commemorat. Qualia et de Macario Alexandrino facile possent probari, si vellemus hoc agere. Suas | ergo res Macarius sibi habeat a Possino praeter necessitatem historiaeque fidem productus; nobis vero sufficiant Macarii duo, sub quorum unius nomine haec, quae nunc lucem adspiciunt, circumferuntur Opera.

IX. Sed nunc considerandum erit exactius, utri illorum foetus isti sint adscribendi ? Et Homilias quidem Aegyptio adscriptas semper fuisse ex inscriptione, quam manu exarati pariter et typis excusi codices prae se ferunt, manifestum est. Sed nec hoc placet Possino, pui easdem Macario a se praeter rem conficto vindicare satagit (5). Ad Gennadii Massiliensis auctoritatem provocat, qui *unam tantum Macarium* aiat ad *iuniores professionis suae scripsisse epistolam* (6). Sed nondum persuaderi possumus, Possino ut adstipulemur ; nec verba Gennadii, quod vult Possinus, satis evincunt, cum

NOTAE.

(1) Leg. *Cassianum*. Pritius *Cassiodorum* cum *Cassiano* confundit. EDIT.

(2) Socrat. *Hist. lib. IV cap.* 18 ; Cassiodor. [sic Pritius, leg. Cassian.] Collat. I. cap. 1 ; Theodoret. *lib. IV cap.* 21 ; Sozom. *lib. III cap.* 14 ; Socrat. *lib. IV cap.* 23.

(3) Pallad. *Hist. Lausiac. cap.* 20. Petrus Possinus *in Proleg. ad Thesaur. Ascet.*

(4) Cave *Hist. Lit. P. I p.* 212. *P. II p.* 76.

(5) Possinus l. l.

(6) Gennad. *De viris illustr. c.* 10.

eum in sensum possint accipi, quod tantum de literis a Macarii conscriptis agant. Quid si et scripserit aliqua Macarius, a Gennadio, ut multa alia, oculis non usurpata? Unde non opus eurit, ut multa comminiscamur, veluti facit Possinus, qua occasione quove officio Homilias istas Macarius Amathae socius graece a se redditas ex Antonii magistri dictatis protulerit.

X. Quid vero de Opusculis istis dicemus, quae nunc post Possinum in Germania primum a nobis evulgantur, et cui patri liberos istos adseremus? Possinus vero hic iterum suum nobis supponit Macarium, quem tamen in mundo non fuisse, iam, ut arbitramur, monstravimus. Celeberrimus Cavius (1) tribuenda quidem Macariorum no | strorum alterutri Opuscula haec non immerito esse iudicat; B sed in eam tamen magis propendet sententiam, quod Alexandrino illi sint adsignanda.

XI. Nobis autem id ante omnia videtur esse certissimum, quod unus auctor fuerit, qui divinissimas nobis dedit Homilias, cum illo, cui debemus isthaec Opuscula. Id enim et res ipsae probant, quae in et Homiliis et Opusculis occurrunt, summa fidei nostrae mysteria, et praecipua Christianae religionis capita, maxime quae ad usum transferenda sunt, exhibentes; et verba quoque modique loquendi, circa quos summa ubique similitudo est; et par orationis forma elocutionisque dignitas. Addi etiam potest, quae desiderari in Macario possent, et qui in elegantissimo hoc corpore naevi observantur, eos utrobique sese nobis offerre. Cum C igitur paulo ante Macario Aegyptio Homilias assertum iverimus, patet ratio, quare Opuscula ei sint quoque adiudicanda; praesertim cum codices manuscripti in bibliotheca Vidobonensi, ipso docente Cavio, (2) Macario nostro haec et similia opuscula attribuant. In ipso etiam, quo usus Possinus est codice exserte Macarii nomini *Magni* appellatio, fatente editore, est adiuncta, quam non Alexandrino, sed Aegyptio Macario addi frequentissime notissimum est. Nam quod Possinus persuadere nobis conatur, personarum hic contigisse confusionem, videlicet suae inservit causae, ut iure aliquo, quae Macario Aegyptio debentur, novo suo et antiquis incognito Macario adscribere posset. Quanquam interim refragari nolimus, fuisse, qui D ex ore di | centis saltim Macarii haec exceperit: unde et esse putamus, cur tam frequenter in Graeco vox ἔφη occurrat, in versione ut plurimum omissa: ut adeo omnium quidem, quae traduntur, auctor fuerit Macarius, quanquam ipse illa non scripserit.

XII. Pertineant ergo foetus isti per nos ad Macarium Aegyptium. Nunc qua ratione ex tenebris, quibus circumsepti per aliquot saecula fuerant, emerserint, agedum videamus. Homiliae primum A spirituales illae graece seorsim prodierunt Parisiis anno superioris saeculi LIX elegantissimis typis excusae: separatim vero et latina versio lucem adspexit, a Ioanne Pico, nisi fallimur, concinnata. Successit postmodum Zachariae Palthenii diligentia, qui anno XCIV eiusdem saeculi et graecum sermonem, et latinam versionem, a se non exiguis laboribus exornatam, coniunctim edidit, typis, quales et nostri sunt, paulo minutioribus. Opuscula vero reliqua diutius obscuritati suae immersa delituerunt, usquedum felici Petri Possini, et Societate Jesu viri, opera in *Thesauro*, quem vocat, *Ascetico*, cuius partem faciunt primariam, in lucem publicam sunt exposita. Unde tantum ipse habuerit thesaurum, non equidem dissimulat. Franciscum enim B Turrianum, notissimi nominis Iesuitam, cum anno cIↄ Iↄ LXVI societatem illam Romae ingrederetur, inter volumina refert graeca plurima, quae antiquae manus prae se ferant vestigia, quaeque in domo antiqua professa Romana deposuerit, unum quoque auctorum ferme triginta de re ascetica continens lucubrationes, annis abhinc plus quin- | gentis a manu transmarina exaratum, bibliothecae Patrum societatis intulisse; et inde Possinum, cum Romae degeret, praeter alia, isthaec Macariana descripsisse.

XIII. Cum vero Homiliae illae Palthenianae nostris in bibliopoliis non amplius exstarent, Opuscula autem reliqua a Possino edita rarissime apud nos conspicerentur, visum est, e re fore reipublicae lite- C rariae, imprimisque iuventutis studiosae, praeter linguae graecae delicias pietati quoque operantis, in corpus unum revocare omnia quae Macarium agnoscunt auctorem, Macarium inquam, quem existimamus esse Aegyptium. Nam quae in bibliotheca Paulina Lipsiensi manuscripta exstat, et a Guilielmo Cavio ac Iacobo Tollio in latinum simul conversa prodita est *De animae iustorum peccatorumque exitu* Oratio (3), et in titulo Alexandrino Macario adscribitur, et aniles ineptasque fabulas complectitur, ut recentioris cuiusdam graeculi videatur esse commentum, nec proinde hic locum invenire potuerit.

XIV. Quae vero circa Homilias a nobis sint praestita, de iis in praefatione ad easdem actum fuit. D Nunc vero quid circa Opuscula, quae sequuntur, quidque circa Apophthegmata egerimus, breviter indicandum est. In Opusculis autem illis VII Possini editionem, cum manuscriptis destitueremur, secuti sumus, sublatis tamen, quae in editione Possiniana apparebant frequentissime, sphalmatibus typographicis. Longe plura circa versionem latinam agenda invenimus. Possinus enim genus interpretandi liberius secutus, mirifice non | raro evagatur, ut commentatoris potius, quam interpretis partes suscepisse videri possit; quae instituti ratio licet

NOTAE.

(1) Cave *Hist. Lit. P. II p.* 76.
(2) Id. *Hist. Lit. P. II p.* 75.
(3) Id. *Hist. Lit. P. I. p.* 708. Tollius *Insign. Itin. Ital. p.* 199.

cum aliqua lectoris utilitate coniuncta sit, eius tamen, qui sermonem alicuius in aliud idioma convertere instituit, limites egreditur, cum sine dubio hoc sit optimum interpretandi genus, cum simplicissime verbis auctoris inhaeretur, mente eius sine ambitiosis hinc inde excursionibus repraesentata. Possinus vero et excurrit creberrime, et praeterea genus loquendi sequitur fastuosius, ac altius verbis adsurgit, quam interpretem decere videbatur. Nos itaque superflua resecuimus, et quae pomposius dicuntur, tumoreque aliquo inflata sunt, ad modestiam redegimus, id ubique sedulo navantes operam, ut Macarii cogitata verbis in latino sermone perspicuis, planis et sponte fluentibus lectoribus exhibeantur. Qua in re quidem haud exiguae tolerandae nobis fuerunt molestiae, cum longe minus sit difficile, sua potius proferre, indolique suae accommodata, quam in aliorum laboribus emendandis occupatum esse. Neque tamen censeat lector velim, nihil in versione restare amplius, quod luxuriem Possini sapiat, aut alias in melius restitui non potuisset; satis nobis fuit, tantum hac vice praestare, quantum praestitimus, reliqua lectorum iudicio permittentes. Apophthegmata vero viro eruditissimo Io. Baptistae Cotelerio, linguae graecae in academia Parisina Professori regio debemus, quae ipse, cum in bibliotheca Regia manuscripta inveniret, Tomo I Monumentorum Ecclesiae Graecae, Lutetiae Parisiorum anno | MDCLXXVII prodeuntium, inserta edidit. Eiusdem quoque versionem retinuimus, cum ipse auctorum verbis insistat pressius, et genus scribendi sequatur simplex, liquidum, et ab omni tumore ornatuque anxie conquisito alienum. Adiecta denique a nobis sunt fragmenta Macariana adhuc alia, quae auctores hinc inde evolventibus se nobis obtulerunt.

XV. Nunc ad ipsum propius intuendum Macarium accedamus. Constare autem vel ex prima Operum eius inspectione poterit omnibus, virum fuisse Macarium ut sanctitatis studiosissimum, ita in rebus divinis et spiritualibus, si ullum alium, longe expertissimum, et admirandis gratiae divinae dotibus cumulate exornatum; quales qui sunt, illi vero maxime omnium existunt idonei, qui, qua luce divina illustrantur, alios perfundant. Si quis ergo est, qui, nucleo insuper habito, externo cortice delectatur, qui verborum flosculis ducitur, rebus contemptis, qui mente terrae affixa coelestia in minimis habet, cui nauseam creat, quidquid de carne cruci defigenda, et de perpetua mentis ad Deum elevatione dicitur, et qui denique, quidquid ad veram solidamque cum devotione pietatem attinet, in extremis curat: eum certum esse iubeo, nequaquam se, quod iuvare eius possit animum, hic reperturum esse. Nam qui hac mente non est praeditus, ut posthabitis rebus sub adspectum cadentibus, immoto animi proposito desideriis suis, et omnibus animae viribus in spiritualia divinaque feratur; et contra vel gloriae saltem suae inservit,

A vel vitae delicias et com | moda cupide consectatur: eidem non possunt non vel ingrata esse penitus et fastidio, vel plane non intelligibilia, quae ab animabus, totas se sublimioribus cogitationibus dedentibus, et a divino Spiritu copiosius illustratis, de salutis humanae negotio Denique in animas operatione praeclare disseruntur. Sed qui impulsu diviniori excitatus sibi iam attendere incipit, et id ea cum cura, quam negotii exposcit sublimitas; qui quam nihil ad veram hominis constantemque et aeternam conferant felicitatem omnia, quae lapsa in peccatum perditaque tam magni aestimat natura humana edoctus, iam ad Deum, beatitudinis omnis fontem, et ad Dei propiorem coniunctionem sollicite adspirat, et de obtinenda animae suae salute decenter satagit: ille demum in Macario offendet, unde abundantissime ipse sitim suam restinguat.

XVI. Quid enim in iisdem occurrit aliud quam sanissima illa saluberrimaque in omnem Christianismi partem dogmata? Lapsu humanum genus in peccatum miserrime esse corruptum et deformatum, ut aversae iam a Deo mentes hominum ab adversaria maligni spiritus potestate in omnis generis grandia peccata abripiantur. Inde divina gratia esse opus, ut tam male se habens ex peccato mortalium genus convalescat. Hanc vero nunquam non in animam hominis potenter operari, ut ipsa erepta adversario suo in libertatem adseratur; desperandum esse homini de suis viribus, nisi ipsi a Spiritu coelesti gratiose subveniatur. Christum a Deo hominibus destinatum re | demptorem et omnes homines profuso sanguine expiasse, et in omnium salutem hominum solerter incumbere. Quod tam frequenter, tamque dilucide inculcat Macarius, ut Io. Gerhardus Vossius, vir in evolvenda antiquitate diligentissimus, in doctissimo Historiae Pelagianae opere, cum id probare debet, Macarium in doctrinae tam salutaris testem creberrime excitet. Quam porro docet egregie, quantis insidiis satanas animas hominum circumveniat, quamque constanter hominum salutem evertere studeat. Quanta certamina homini salutem acquisituro, quam vehementia, quamque difficilia per omne vitae tempus sint sustinenda. Quanta cum devotione et quam ardenter semper preces ad Deum sint fundendae. Quam diligenter ad res divinas omnes animi cupiditates sint alligandae. Et denique, ut breviter complectar omnia, quid natura sit et gratia, quibus signis utraque dignoscatur: quo certe in capite summam sapientiae consistere apud Christianos omnium est certissimum. Et profecto vix videre ex veteribus contigit ullum, unde tam luculenter divinae gratiae operationes et indolem licuit addiscere.

XVII. In pulcherrimo vero hoc corpore si quidam deprehendantur naevi: quid mirum est, si et Macarius fuerit homo errandi facilitati expositus? Nec ex omni antiquitate sisti possit ullus, qui labis omnis et erroris fuerit expers! Statuerit ergo Maca-

rius, angelis quoque esse corpus quoddam tenue (1): condonemus ipsi qualemcunque hunc errorem, cum Patres Ecclesiae venerandi nominis, vel | uti Basilius, Ephrem, Cyrillus Alexandrinus, Tertullianus, Augustinus, Hilarius, Fulgentius, Arnobius, Cassianus, aliique plures, adnotante etiam Possino, eundem erraverint. Si quae et porro sunt in dogmatibus fidem attinentibus, in quibus minus recte sensisse videtur, ea in ipsum utamur animi aequitate, quam reliquis Patribus graviter aliquando hallucinantibus haudquaquam invidemus. Nam id et charitas Christiana exposcit, et sine summo Chri- A stianae religionis detrimento omitti nequit. Cum enim in palmariis et capitalibus fidei sanctissimae capitibus rectas aliquis fovet opiniones, si propter quaedam minus bene dicta condemnetur statim, censentur reliqua quoque eius esse erronea et condemnanda. Quo casu saepe contingere videas, ut, quae admirandae in religionem Christianam utilitatis esse, et rem pietatis strenue adiuvare poterant, cum ipsa pietate flocci fiant et proscribantur.

XVIII. Restat ut testimonia aliqua de Macario subiiciamus.

Suidas in Macario.

Duo fuerunt Macarii eiusdem nominis atque decantati propter exercitia studiorum, vitam, mores atque disciplinam. Alter quidem Aegyptius, qui miracula edebat, ac religiosa cautione in eos, | qui se conveniebant, erat severus. Alter Alexandrinus per omnia similis Aegyptio et humanus : adeo humanus erat erga eos, qui se conveniebant, ut lepida urbanitate utendo iuvenes ad exercitia provocaret. Horum Evagrius discipulus factus, factis philosophiam exercuit, qui prius verbis duntaxat philosophabatur. Qui Constantinopolita Gregorio Theologo in diaconorum adscitus est ordinem, quin etiam in Aegyptum profectus, in praedictos incidit viros, atque illorum vitam aemulatus est. Ab hoc libri valde graves et serii conscripti sunt, quorum unus *Monachus* sive de vita activa inscriptus est; alter *Gnosticus* sive de iis qui cognitionis munere donati sunt; capita vero eius libri sunt quinquaginta; tertius *Antirrheticus* ad versus tentantes daemones octo distinctus partibus, secundum numerum octo cogitationum. Item sexcenta Prognostica Problemata, et Elementaria duo, unum ad monachos in coenobiis aut contuberniis viventes, alterum ad virginum coetum. Atque haec sunt eius verba : *Necesse est, ut vias eorum, qui praecesserunt, monachorum sedulo indagemus, et ad eorum normam dirigamur.* Multa ab iis et dicta et facta sunt certe, inter quae et hoc quispiam dixit, *aridiorem et asperam vivendi rationem cum charitate copulatam celerius perducere monachum ad adfectionum vacuitatem.*

B Δύο ἐγένοντο Μακάριοι ὁμώνυμοι καὶ περιβόητοι δι' ἄσκησιν, διὰ βίον, διὰ τρόπον, διὰ τὰ μαθήματα· ὁ μὲν Αἰγύπτιος θαυματουργὸς ἦν, καὶ μετὰ τοῦ εὐλαβοῦς πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐστηρός· ὁ δὲ Ἀλεξανδρεὺς κατὰ πάντα ὢν παραπλήσιος τῷ Αἰγυπτίῳ καὶ ἱλαρός· οὕτως ἱλαρὸς ἦν τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ τῷ χαριεντίζεσθαι τοὺς νέους ἦγε πρὸς ἄ | σκησιν· τούτων Εὐάγριος γενόμενος μαθητὴς τὴν δι' ἔργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλόσοφος ὤν· ὃς ἐν Κωνσταντίνου πόλει ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν τοῦ διακόνου προεχειρίσθη τάξιν· ἀλλὰ καὶ ἐς τὴν Αἴγυπτον κατελθὼν, καὶ τοῖς προλεχθεῖσιν ἐντυχὼν ἀνδράσι, τὸν ἐκείνων βίον ἐζήλωσε· τούτῳ βιβλία ἄγαν σπουδαῖα συγγέγραπται· ὧν τὸ μὲν Μοναχὸς ἢ περὶ πρακτικῆς ἐπιγέγρα- C πται· τὸ δὲ Γνωστικὸς ἢ περὶ τῶν καταξιωθέντων γνώσεως· κεφάλαια δὲ αὐτοῦ πεντήκοντα· τὸ δὲ Ἀντιῤῥητικὸν, πρὸς τοὺς πειράζοντας δαίμονας, ἐν ὀκτὼ διῃρημένον μέρεσι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀκτὼ λογισμῶν· καὶ ἑξακόσια προγνωστικὰ προβλήματα· καὶ στιχηρὰ β', ἓν πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίαις μοναχούς, καὶ ἓν πρὸς τὴν παρθενίαν· καί φησι κατὰ λέξιν· οὕτως ἀναγκαῖον τὰς ὁδοὺς τῶν προοδευσάντων μοναχῶν ὀρθῶς διερωτᾷν, καὶ πρὸς αὐτὰς κατορθοῦσθαι· πολλὰ γάρ ἐστιν ὑπ' αὐτῶν τὰ ῥηθέντα καὶ πραχθέντα καλῶς, ἐν οἷς καὶ τοῦτό τις ἔφησε, τὴν ξηροτέραν καὶ ἀνώμαλον δίαιταν, ἀγάπῃ συζευχθεῖσαν, θᾶττον διάγειν τὸν μοναχὸν εἰς ἀπάθειαν.

JO. TRITHEMIUS DE SCRIPTORIBUS ECCLESIAE.

Macarius Monachus Aegyptius, et beati Patris | Antonii quondam discipulus, vir devotus et sanctissimae conversationis, de quo multa miracula narrantur, quomodo etiam mortuorum voces de sepulcris pro fidei confirmatione impetravit. Clarwit multa sanctitate sub Constantino et Constantio Principibus anno Domini 350. *Cuius gesta habentur in Vitis Patrum.*

MYSTER. INIQUITAT. AUCTORE M. B. F. B. pag. 209.

B. Macarius scriptor religiosissimus, et de quo B. Arndus mihi confirmavit, fuisse, cum illum verbotenus posset libro seposito recitare.

D PETRUS POIRET DE ERUDITIONE SUPERFICIARIA p. m. 202.

Macarii Aegyptiaci admirabiles et divina prorsus sapientia abundantes Homiliae.

XIX. Nihil nunc restat amplius, quam ut lectorem benevolum rogemus, aegre ne ferat, si menda typographica forte alicubi occurrant. Neque enim adesse licuit speciminum emendationi. Si quae vero relegenti Macarium se obtulerunt, ea in calcem libri adnotavimus; quae tollantur licet, antequam ad librum legendum fiat accessio. Deum vero oramus supplicibus precibus, ut libri huius lectoribus

NOTAE.

(1) Macar. *Homil. IV* § 9 *p.* 47, 48, *De elevat. mentis cap. VI p.* 113. Petavius *Tom. III Dogm. Theol. lib. I de Angel. cap. II.* Dallaeus *de usu Patrum p. m.* 268.

suis spiritus impertiat gratiam, et, quo usus est instrumento ad demonstrandas exuberantes suas divitias spirituales, Macario, eius divinissimis scriptis multas ad se allicere, et in rectam, quae ducit ad felicitatem, nullis temporum periodis terminandam viam dignetur dirigere. Scripsimus Lipsiae in urbe patria die IX Martii Anno recuperatae salutis clɔ Iɔc Ic. |

—

| *SERIES eorum, quae in hoc libro de Macario continentur.*

* Leg. *Cassiano. Cassiodorum* cum *Cassiano* confundit Pritius. Edit.

ANDREAE GALLANDII

PRESBYTERI CONGREGATIONIS ORATORII

PROLEGOMENA

IN VITAS ET SCRIPTA SS. MACARIORUM AEGYPTII ET ALEXANDRINI.

(Bibl. veterum Patrum antiquorumque scriptorum ecclesiasticorum T. VII. p. III-VI.)

—

[Pag. III] *De S. Macario Aegyptio.*

I. *Macarius* senior genere Aegyptius, et *Magni* cognomentum adeptus (1), florente adhuc aetate monasticum institutum amplexus est. Quod quidem tempore virtutibus atque austero vivendi genere adeo enituit, ut παιδαριογέρων, id est *puersenex*, a monachis vocaretur (2), quoniam citius quam pro aetate in monasticae disciplinae studiis profecerat. Deinceps vero in intimam solitudinem secedens, in Sceti sedem posuit (3). Ubi egregiis religiosae vitae certaminibus inclytus, pluribusque gratiae donis divinitus cumulatus, annos natus quadraginta ad sacerdotium evectus est. Magno Athanasio aequalis, Magno quoque Antonio familiaris (4), ex hac vita migravit nonagenarius, postquam ipsos annos sexaginta solitariam vitam egisset, Palladio teste, qui et praeclara eius facinora pluribus edisserit (5). « Quid ego narrem, » .quit Hieronymus (6), « *Macarios*, Arsenios, Serapionas et reliqua columnarum Christi nomina ? » Eius memoria in Ecclesiae Latinae fastis die XV Januarii recolitur.

II. Non solum autem vitae sanctioris institutis eximius exstitit Macarius Aegyptius, sed etiam doctrina praestans sacrarumque literarum scientia apprime excultus fuisse comperitur. Sub eius nomine circumferuntur Homiliae quinquaginta *de integritate quae decet Christianos*, spiritualis succi plenae. Has primus ex codice Bibliothecae Regiae graece latineque edidit Parisiis Joannes Picus, in senatu Parisiensi classium inquisitoriarum praeses ; eademque editio cum Gregorii Thaumaturgi et Basilii Seleuciensis operibus ibidem iterum prodiit anno 1621. Antea vero, anno scilicet. 1594, ex versione Zachariae Palthenii Friedbergensis Francofurti fuerant ea, dem Homeliae secundo evulgatae. Atque hanc posteriorem editionem, graeco textu ex mss. codicibus, quos in suis *Ecclesiae Graecae Monumentis* excitavit Cotelerius, potissimum recensito, ac versione Palthenìana subinde castigata, rursus prelo commisit Lipsiae anno 1698 Joannes

NOTAE.

(1) Pallad. Hist. Laus. cap. 20 p. 924; Apophthegmata Patrum ap. Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 537.

(2) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14.

(3) Pallad. l. l. cap. 19 p. 921.

(4) Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 530 sq.; Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 806 Not. IV sur S. Macaire.

(5) Pallad. l. I. cap. 19.

(6) S. Hieron. Ep. CVIII al. XXVII ad Eustoch. § 14, S. Hieron. Opp. ed. Veron. T. I p. 698 [Migne T. I [Patrol. T. XXII] p. 890].

Georgius Pritius additis praeterea septem opusculis asceticis, a Petro Possino in *Thesauro Ascetico* primum in lucem eductis, subiectisque simul eiusdem sancti abbatis Apophthegmatis cum Possinianis tum Coteleriani, nec non excerptis, quae de nostro Macario in Vitis Patrum et apud Palladium atque Cassianum habentur. Quam propterea editionem ceteris auctiorem accuratioremque typis excudendam consignavimus.

III. De Homiliarum porro integritate ut paucis agamus, earum auctorem Macarium Aegyptium agnoscunt non solum impressi codices, verum etiam mss. complures, quos laudant Montfauconius (7) et Fabricius (8). Neque vero hac de re unquam suborta fuerat dubitatio, donec alium ab Aegyptio Macarium, Amathae socium et Magni Antonii discipulum, excogitare placuit Petro Possino, eumque sive Homiliarum quinquaginta, sive septem Opusculorum asceticorum ab se editorum parentem statuere (9). Verum viri docti placita non esse omnino admittenda, pluribus evincunt Caveus (10) et Pritius (11), sed maxime Tillemontius (12). Atque hinc etiam respuenda Oudini sententia, qui eiusmodi scripta, de quibus loquimur, ad Marcum Ἀσκητὴν seu *Exercitatorem*, Macarii iunioris discipulum, spectare arbitratur (13). Quorum quidem virorum cll. iudicium non minimum confirmare videtur Ioannes, patriarcha Antiochenus, in Oratione quam vulgavit Cotelerius. Sic enim ille (14) : « A divinis sanctisque patribus nostris Athanasio, Basilio, Nysseno, aliisque eorum temporum editi sunt ascetici atque a Deo inspirati libri, qui communiter degendi et vivendi rationem, omnemque absolute monachorum vitam et institutionem praestituunt; sed et qui primum in Aegypto compositus fuit maximus liber sanctorum Senum *Scetis*, Thebaidis et Libyae, complectens ordine alphabetico sacra eorum gesta et dicta. Quia vero per gratiam Christi etiam multi in disciplinis exercitati ac philosophi saeculi, angustam et arctam viam sectati, monachi sanctique evaserunt, *conscripserunt illi quoque non paucos libros divinitus inspiratos, qui sic inscribuntur :* Liber..... sancti Macarii » cet. Ex quibus intelligas, et *Scetis* solitudinem heic nominari, quam incoluisse Macarium Aegyptium superius ex Palladio didicimus, et *Macarii librum* laudari, quem eidem abbati Aegyptio iure adscribas. Alter enim, Alexandrinus, in *Celliis* habitasse traditur, ut mox videbimus.

IV. Idem porro ferendum videtur iudicium de septem Opusculis asceticis a Possino in vulgus emissis: eorum nimirum auctorem unum eundemque cum illo (15) esse, a quo fuere Homiliae conscriptae. Etenim praeterquam quod res ipsae, quae utrobique ferme edisseruntur, unum scriptorem produnt (16), et Macarium quidem Aegyptium cognomento Magnum, accedit in primis ms. codicis fides quo usus est Possinus, ut ipsemet testatur his verbis: « Septem, » [P. IV] inquit, « Opuscula unius sunt auctoris *Macarii Magni*, prout diserte singulorum titulus signabat in codice Turrianeo. Erant autem ea ibi non uno continue ductu expansa, sed in duo separatim, multis interpositis, divisa systemata *nominis eiusdem*. Priori siquidem hic praefigebatur index : *Macarii Magni de custodia cordis* (17) » cet. At vero non est heic dissimulandum, quod ex Joannis Mariae Brasichellani Expurgatorio Indice in literas retulit Labbeus (18). Sic autem locus se habet : « Illud opportune observamus, quaedam illis [Homiliis] inesse obscura, ambigua et a proprio exactoque more loquendi theologorum qua damtenus aliena, proindeque cum iudicio et circumspecte legenda. Et subest suspicio, ne ab aliquo Pelagiano sint alicubi interpolatae. » Haec ibi. Quem in locum lectorem haud pigeat laudatum subinde Tillemontium adire (19), sed in primis ipsummet Opusculorum editorem Possinum (20).

V. Alia praeterea nonnulla de iisdem Macarii Homiliis observare nostra interest. Et primum quidem homiliam XXV sub titulo *De libero arbitrio* fuisse olim inter Basilianas recensitam, ut probe intellexit eruditus Bengelius (21). Neque id sane olfecit Combefisius, qui eandem propterea, tanquam integrum Basilii Magni foetum existimans, suo Ecclesiastae graeco intexuit (22). Verum Garnierius, doctissimus Basilianorum Operum editor, quamvis legitimum laudatae homiliae parentem Magnum Macarium haud agnoverit, eam tamen sancto Basilio perperam fuisse adscriptam pluribus a contextu ac stilo ductis rationibus demonstravit (23) ; quam proinde in appendicem reiecit (24). At vero acrem viri

NOTAE.

(7) Montf. Bibliotheca Bibliothecarum manuscriptorum nova Paris. 1739 fol. T. I p. 67 C.

(8) Fabric. Bibl. Graec. T. VII p. 492 [ed. Harles Hamburg. 1802 T. VIII p. 363 not.]

(9) Possin. Prolegom. ad Thesaur. Ascet. § VI.

(10) Cave Hist. Lit. [ed. Basil. 1741] T. I p. 256.

(11) Pritius Praef. ad Macar. Opusc. § VIII sqq.

(12) Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 619. 810 Not. X sur S. Macaire.

(13) Oudin de Scriptt. eccl. [Lips. 1722] T. I p. 478.

(14) Joan. Antioch. apud Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 66 § V.

(15) Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 640. Pritius l. l. § XI.

(16) Possinus l. l. § VI sub fin.

(17) Ibid. § IV.

(18) Labbe Dissert. hist. de Scriptt. eccl. T. II p. 41.

(19) Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 810 Not. X sur S. Macaire.

(20) Possin l. l. §§ VI sub fin. VII ac VIII.

(21) Bengel in not. ad Gregor. Thaum. panegyr. in Originem p. 235.

(22) Combefis. Eccl. Graec. P. I p. 455.

(23) Garnier Praef. ad S. Basilii Opp. T. II § VIII p. XXVI-XXVIII.

(24) Id. ibid. p. 613.

critici censuram emollire placet mitiore iudicio, quod post Dupinium tulit cl. Tillemontius his verbis : « Le style en est simple, et l'on voit sans peine que c'est un solitaire qui parle du cœur, sans affecta- « tion, sans ornement, et quelquefois aussi sans ordre (25). » Admonendum praeterea, homiliam ex Macarianis XXXVII *De paradiso et lege spirituali* inscriptam prooemio ad Opuscula Marci Eremitae ascetica integram fuisse intextam. Quae quidem hactenus observata, si aevo superiore ac nostro fuissent nonnullis eruditis viris comperta, nequefidenter nimis pronuntiassent, ut arbitror, aliquot nimirum aliorum scriptorum homilias Macarianis insertas deprehendi, neque adeo de legitimo earum auctore Macario Aegyptio suspicionem admisissent ingessissentque.

VI. Quod superest, de locis Novi Testamenti a Macario recitatis varia observat Millius (26), quae heic excutere neque vacat neque libet. Quae vero sententia de hac ipsa re absque ullo vade a Weststenio profertur (27), loca scilicet sacrae Scripturae in codicibus Macarii editis ad Vulgatam latinam conformata esse vel potius detorta, neque nobis probatur, neque ulli qui recte sapiat admittenda videtur. Quod enim ait, neminem ex Graecis umquam legisse Μαμβρῆς ad II. Tim. III, 8, id equidem ab eo dictum nollem. Nam eiusmodi lectionem agnoscunt Constitutiones Apostolorum (28), auctor Synopseos Scripturae sacrae Magno Athanasio tributae (29), atque Antiochus monachus (30), quamvis, ne quid dissimulem idem alibi (31) legat Ἰαμβρῆς, ut omittam interim Origenis interpretem in Matthaeum (32) aliosque veteres, quos apud Cotelerium (33), Fabricium (34) et Wolfium (35) videas. Quid plura? Vel ipsum Wetstenium sententiam deinceps mutasse comperimus, quippe qui nostrum Macarium recenseat (36) inter graecos Ecclesiae scriptores, qui ad laudatum Apostoli locum Μαμβρῆς legisse noscuntur. At de his satis.

II.

De S. Macario Alexandrino.

I. Macarius iunior, domo Alexandrinus, cum Macario Aegyptio aetate coniunctus, sed ipsi superstes, monasticae disciplinae primum sese addixit, Magno Antonio magistro usus ; serius vero presbyter ordinatus Celliorum, τῶν λεγομένων Κελλίων, teste Palladio (37) ; ac demum archimandrita Nitriensis. Celliorum item mentio in Apophthegmatis Patrum (38) : ἦν τις γέρων εἰς τὰ Κελλία. Locus nimirum celebris, inquit Cotelerius (39), in Aegyptii eremo, a multitudine cellularum nuncupatus Cellia, Cellae, Cellulae. Eundem porro Macarium πολιτικὸν, id est *urbicum*, fuisse appellatum produnt veteres Sozomenus (40), collector Apophthegmatum Patrum (41), nec non Philippus Sidetes (42), qui et eum scholae catecheticae Alexandrinae praefuisse ob singularem eius doctrinam tradit. Eo autem sensu πολιτικὸς dictus existimatur, quod non ita eremum incoleret, ut vulgo solebant reliqui ascetae, sed quod partim in solitudine, partim ἐν τῇ πόλει, *in urbe*, videlicet Alexandrina, vitam ageret, catecheseωn nimirum doctor. Praeclara eius gesta fuse describit Palladius (43), qui [Pag. V] eum probe noverat ; atque alibi praeterea testatur (44), ipsum in iis, quae sunt monachorum praecipua, primas partes egisse. Qui tandem omnibus fere arctioris disciplinae exercitationibus perfunctus, ut verbis utar Sozomeni (45), anno demum Christi CCCXCIV aut CCCXCV ineunte grandaevus supremum diem obiisse videtur (46). Eius dies festus in Ecclesia quidem latina die II Januarii, apud Graecos vero XIX eiusdem mensis peragitur (47).

II. Exstat in codice Regularum a sancto Benedicto Anianensi abbate olim contexto *sancti Macarii Alexandrini abbatis Nitriensis Regula ad monachos* (48). De hac porro nonnullis viris eruditis visus est verba fecisse Gennadius (49), quam tamen Macario seniori Aegyptio adscripserit. Aevo autem posteriore duo exstitere scriptores anonymi, qui Regulae Macarianae meminere. Et alter quidem in Vita sancti Joannis, abbatis Reomaensis, cuius haec sunt verba : *Studuit denuo ipse* [Joannes] *salubria dogmata sub*

NOTAE.

(25) Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 619.
(26) Millius Prolegom. ad N. T. Gr. §§ 819-820.
(27) Wetsten. Prolegom. ad N. T. Gr. ed. Semler. p. 186.
(28) Const. Apost. lib. VIII cap. 1.
(29) S. Athan. Opp. ed. BB. T. II p. 132 [ed. Bened. Patav. 1777. T. II p. 101].
(30) Antioch. Hom. XXXII p. 69.
(31) Id. Hom. LVI p. 103.
(32) Orig. in Matth. tract. XXVI, XXVII. Opp. ed. Benedict. [Delarue] T. III p. 848. 916.
(33) Coteler. ad Const. Apost. l. l.
(34) Fabric. Cod. pseudoep. Vet, Test. T. I p. 816 ; Ei. Cod. apocr. N. T. T. I p. 249. 342.
(35) Wolf. Cur. crit. et philol. T. V. p. 522.
(36) Wetsten. in not. ad N. T. Gr. T. II p. 362.
(37) Pallad. Hist. Laus. cap. 20 p. 924.
(38) Apophth. Patr. apud Coteler. Eccl. Graec. Mon. T. I p. 383 § IV
(39) Coteler. ad l. l. p. 802 B.
(40) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14.
(41) Apophth. Patr. l. l. p. 537 § XXI.
(42) Philip. Sid. apud Dodwell. ad tin. Dissertat. Iren. p. 488.
(43) Pallad. l. l.
(44) Pallad. Hist. Laus. cap. 19 p. 920.
(45) Sozom. l. l.
(46) Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 648.
(47) Menol. graec. ed. Urbin, 1727 P. II p. 121.
(48) Holsten. Cor. Reg. p. 43-50.
(49) Gennadius de viris illustribus cap. 10.

regulari tenore, quem beatus MACARIUS *Aeqyptiorum indidit monachis, ministrare* (50). Alter vero sancti Philiberti, abbatis Gemeticensis et Heriensis I, res gestas literis tradens : *Basilii sancti charismata*, inquit, MACARII *regulam, Benedicti decreta, Columbani instituta sanctissima lectione frequentabat assidua* (51). Utri autem Macario, Aegyptione an Alexandrino, uterque biographus Regulam eiusmodi tribuat, haud plane liquet ; minus enim accurate Macarios distinxisse sequioris aevi scriptores noscuntur. Eos tamen, quorum verba modo protulimus, de Macario potius Alexandrino, quam Aegyptio esse accipiendos, cum Holstenio (52) existimaverim equidem. Constat enim, Aegyptium et seniorem altero et multo celebriorem exstitisse. Magni propterea cognomentum adeptum ; Alexandrinum vero *urbici* tantum vocabulo ab alio fuisse discretum : ut proinde seri scriptores, Macarii simpliciter mentionem iniicientes, Alexandrinum magis quam Aegyptium plura laudis insignia consecutum respexerint. Verum, ut ut res se habeat, non est cur demum a vetusti codicis scriptura, quem Benedictus Anianensis abbas descripsit, recedamus. ubi Regula, de qua loquimur, Macario Alexandrino diserte adscribitur. Idem porro dicendum de Epistola monachis inscripta eidemque Regulae adjecta. Et in hanc quidem sententiam plura eruditissimus Tillemontius, qui praeterea Gennadii verba excutiens, eius auctoritatem merito elevare comperitur (53).

III. Sub huius item Macarii Alexandrini nomine habetur *Sermo de excessu iustorum et peccatorum, quorsum scilicet eorum animae e corpore demigrent et quomodo se habeant.* Hunc vero sermonem primus in lucem extulit Guilielmus Caveus ex ms. codice Bibliothecae Paulinae Lipsiensis, Henrico Warthono interprete usus (54). Postmodum vero ex eodem ms. Lipsiensi, cum duobus codicibus Viennensibus collato, iterum velut adhuc ineditum vertit evulgavitque Jacobus Tollius (55), quam quidem posteriorem editionem altera exactiorem secuti sumus. Licet autem codices cum Lipsiensis tum unus ex Viennensibus Macario Alexandrino huiusmodi opusculum adserant, alter tamen eiusdem Bibliothecae Caesareae codex membranaceus Macarii Alexandrini discipulo illud vindicat. Sic enim ibi : Τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Ἀλεξανδρέως ὁ μαθητὴς διηγήσατο, ὅτι ποτὲ κ. τ. λ. Ceterum de versione in eo sermone relata sinistrum editoris utriusque iudicium satis corripit atque emendat par Magni Antonii διήγημα, quod legas apud Palladium (56), ut opportume advertit Fabricius (57). Neque deesse complura huic affinia in Vitis et Apophthegmatis Patrum, iam norunt eruditi.

IV. His porro hactenus recensitis Opusculis subiicitur *sanctorum patrum, Serapionis,* MACARII *Paphnutii et alterius* MACARII *abbatum Regula ad monachos*, cui aliae duae praeterea accessere; quae quidem ex codice Regularum Holsteniano desumpsimus. Censent autem merito ac iure, ut videtur, viri eruditissimi (58), duos Macarios hoc loci memoratos illos esse celeberrimos anachoretas, de quibus superius verba fecimus, Aegyptium videlicet atque Alexandrinum. Rufinus : « Per idem tempus, » inquit « patres monachorum vitae et sanctitatis merito, *Macarius* et Isidorus, aliusque *Macarius* atque Heraclides et Pambus Antonii discipuli, per Aegyptum et maxime in Nitriae deserti partibus habebantur ; viri qui consortium vitae et actuum non cum ceteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur (59). » Et infra : « Florebat igitur Aegyptus ea tempestate non solum eruditis in Christiana philosophia veris, verum etiam his, qui per vastam eremum commanentes, signa et prodigia Apostolica simplicitate vitae et cordis sinceritate faciebant. Ex quibus interim, quos ipsi vidimus et quorum benedici manibus meruimus, hi sunt : *Macarius* de superiori eremo, alius *Macarius* de inferiori (60) cet » At vero Serapion, qui primum in Regulae inscriptione locum obtinet, vel ipso Macario Aegyptio antiquior in solitudine fuerit, dictus propter a Palladio (61) et Sozomeno (62) : Σεραπίων ὁ μέγας, *magnus ille Serapion*. Paphnutius autem eidem Palladio plurimum commendatur (63).

V. Huiusmodi syllogen claudit *Regula orientalis ex Patrum orientalium Regulis collecta a Vigilio diacono*. De opusculo eiusque auctore Gennadius haec habet : *Vigilius* diaconus composuit ex traditione « patrum *Monachorum Regulam*, quae in coenobio ad profectum fratrum in conventu legitur, breviato « et aperto sermone totius monasticae professionis in se tenentem disciplinam » (64). Ad quem locum non exstare hanc opellam adnotat Frabricius, quod sane mirari subit. Eandem quoque Regulam memorant praeter Honorium Augustodunensem (65) et Trithemium (66), Annales Trevirenses (67). Neque

NOTAE.

(50) Mabillon AA. SS. O. S. Bened. Saec. I p. 614 § VIII.
(51) Ibid. Saec. II p. 785 § V.
(52) Holsten. Cod. Rep. p. 45.
(53) Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 618. 809. Not. VIII sur S. Macaire.
(54) Cave Hist. List. T. I p. 258.
(55) Jacob. Tollii Insignia Itineri Ital. p. 192-199.
(56) Pallad. Hist. Laus. c. 27 p. 941.
(57) Fabric. Bibl. Graec. T. VII p. 465 [ed. Harles I. T. VIII p. 366] ; Ei. Cod. apocr. N. T. T. II p. 949 not. (1).
(58) Bulteau Hist. de l'Ordre de S. Benoît p. 130. Tillemont Mémoires eccl. T. VIII p. 618.
(59) Rufin. Hist. Eccl. lib. II cap. 4.
(60) Id. ibid. cap. 8.
(61) Pallad. Hist. Laus. cap. 117.
(62) Sozom. Hist. Eccl. lib. III cap. 14.
(63) Pallad. l. l.
(64) Gennadius de viris illustribus cap. 51.
(65) Honor. Aug. de scriptoribus eccl. lib. II cap. 50.
(66) Trithemius de scriptoribus eccl. cap. 138.
(67) Annal. Trev. P. II cap. 1.

illam ignorarunt sanctus Benedictus [Pag. VI] Anianensis et Smaragdus abbas, qui et superiorem *Macarii Alexandrini*, et alteram pariter *sanctorum Patrum* nonsolum saepius laudarunt, sed multa etiam inde capita, ille quidem in concordiam Regularum, hic vero in expositione Regulae sancti Benedicti, transtulisse perhibentur, ut monet Holstenius (68).

NOTAE.

(68) Holsten. Cod. Reg. p. 25. 45. 156.

CASIMIRUS OUDINUS

DE SS. MACARIIS AEGYPTIO ET ALEXANDRINO.

[Casimiri Oudini Commentarius de scriptoribus Ecclesiae antiquis illorumque scriptis Francof. ad Moenum 1722 fol, T. I p. 474-480.]

—

Macarii tres monachi. Hos simul iungimus, cum disiungi vix possint, atque ad distinctionem a se mutuo magis perspicuam simul iconiungi conveniat. Vixerunt hi tres eodem tempore, atque magistri eiusdem Antonii discipuli pariter exstiterunt. De quorum primis duobus hic inserendis loquuntur Socrates *Hist. Eccl.* lib. IV cap. 23, Sozomenus lib. III cap. 14, Theodoretus lib. IV cap 21. Palladius *Hist. Laus.* capp. 19 et 20. Horum *primus* Macarius, gente Aegyptius, monachus Scetensis, Magni Antonii discipulus claruit ab anno 350. Qui in iuventute adhuc constitutus ita virtutibus monasticis et austero vivendi genere excelluit sibi semper praesens et gravis, uta fratribus παιδαριογέρων vocaretur. Annos natus quadraginta ad presbyterii gradum evectus est. Miraculis et prophetia clarus tot sanavit aegros, tot a daemonibus obsessos liberasse dicitur, ut Socrate teste miracula ab eo patrata speciale opus exigerent. Nihil mirum vero, tam celebrem inter monachos [Pag. 475] virum fuisse etiam inter Scriptores ecclesiasticos successu temporis recensitum. Illos enim insignes homines monachi sequiorum temporum pro viribus inter doctos etiam suppositis Operibus allegerunt. Hunc Macarium inter Scriptores non omisisset Hieronymus, si tempore suo aliquid sub Macarii nomine exstitisset. Annis circiter centum post Hieronymi aetatem Gennadius Massiliensis presbyter retulit hunc Macarium inter Scriptores ecclesiasticos libro *De viris illustribus* cap. 10, cui unicam duntaxat attribuit Epistolam, quippe cum tunc temporis haec tantum sub Macarii celeberrimi nomine prostaret. Socrates, qui illorum Macariorum virtutes *Hist. Eccl.* lib. IV cap. 23 magnifice extollit, de scriptis silet, quamvis ibidem Evagrii illorum discipuli Opera positive recenseat. Nihil ergo sub Macariorum nomine tempore Socratis exstabat scriptum, quod sane dicere tam praeclara occasione data non omisisset ; quorum et Apophthegmata illic refert, sicut et Palladius l. I. Audacior sane Graecia ac monachismus recentior, qui erubuisset, si nihil sub Macariorum nomine scriptum exstitisset. Sub falso igitur *S. Macarii Senioris et Aegyptii*, quem unicam duntaxat scripsisse Epistolam voluit l. I. Genadius, productae *Homiliae spirituales quinquaginta de integritate quae Christianos decet.* Exstant graece et latine Parisiis 1559 in-8, deinde cura Zach. Palthenii Francofurti 1594 in-8, denique cum Operibus Gregorii Thaumaturgi Parisii in fol. anno 1622. Quas cum Caveus, si recte sensisset, ceu supposititias nulloque antiquitatis testimonio fultas proscribere debuisset, *ab aliquo forsan sequioris saeculi interpolatas* dixisse satis habuit. Illas Petrus Possiuus e Soc. J. in *Prolegomenis* ad Thesaurum Asceticum graece et latine impressum in-4 anno 1684 Tolosae apud Guilielmum Bosch, censet pertinere ad Macarium iuniorem Aegyptium eodem tempore illustrem : quae contentio modici momenti est, cum uterque et senior et iunior tempore eodem vixerint. Ego ob veterum de his Operibus silentium utrique Macario Homilias istas opinor suppositas a monachis graecis ad maiorem Macariorum nominis famam. Omisso veterum de his Operibus silentio dico tum *Epistolam* illam, de qua loquitur Gennadius, tum has *Quinquaginta Homilias*, de quibus supra egimus, non posse esse Macarii illius Aegyptii, sive senioris, sive iunioris, qui seniori synchronus erat atque aetate duntaxat iunior. Rationem optimam affero Pelagianismum subtilissimum atque purissimum, quo et *Epistola* et *Homiliae* plenae sunt, ut attente legenti constabit. Erant autem hi tres Macarii mortui omnes ante Pelagianam ortam haeresim, unde scripta illa ad Macarios istos pertinere nullatenus possunt. De Epistola, quae interiit, expressum est Gennadii qui legerat testimonium ex libro *De viris illustribus* cap. 10 his conceptum verbis : « Macarius monachus ille Aegyptius,[Pag. 476] signis et virtutibus clarus, unam tantum ad iuniores professionis suae scripsit Epistolam, in qua docet, illum perfecte posse Deo servire, qui conditionem creationis suae cognoscens ad omnes semetipsum inclinaverit labores, et luctando atque Dei adversum omne quod in hac vita suave est auxilium implorando, *ad naturalem quoque perveniens puritatem, continentiam velut naturae debitum munus obtinuerit.* » Continentiam enim esse munus naturae debitum, non gratiae, doctrina Pelagiana prorsus est contra Salomonem *Sap.* VIII, 2 et X, 2, — Apostolum *Gal.* V, 23 : *Fructus autem*

Spiritus est cet. *fides, modestia, continentia, castitas*. Quod etiam hae *Quinquaginta Homiliae* ad Macarium istum, atque alios eiusdem temporis duos nullatenus spectent, his duobus affirmo argumentis:

Primum. Homiliae istae non sunt proprie homiliae ad populum habitae, sed tantum farrago quaedam ab aliquo archimandrita collecta ac privatim composita, quae interdum quidem homilias continet, interdum vero Quaestiones varias et Responsiones nullam homiliarum speciem habentes, quas consarcinator pro captu, absque connexione simul collegit. Ex inspectione et lectione illarum res constare potest, quod non diffitetur Elias du Pin *Nov. Biblioth. Scriptt. Eccles.* Tom. II Saec. IV pag. mihi 70. Nam ad finem homiliae VI *de oratione* movet duas Quaestiones *de incarnatione Jesu Christi* cum totidem Responsionibus, quae ad argumentum Orationis nihil faciunt. Homiliae VII et VIII constant quoque variis Quaestionibus et Responsionibus. Unde liquet sole clarius non esse Homilias ad populum dictas, sed *collectaneum Quaestionum*, quas ad archimandritam aliquem monachi accedentes proposuisse finguntur. Homilia XII continet Quaestiones et Responsiones vel nullatenus vel parum utiles. Homilia XV nullum habet speciale argumentum, sed varias Quaestiones *de resurrectione et concupiscentia* continet, quae nullam inter se connexionem habent. Homilia XXVI continet plures Quaestiones et Responsiones *de tentationibus diaboli et gratiae effectibus*. Homilia XXVII respondet quoque Quaestionibus multis *de gratiae effectibus*. Homilia XXXVII habetur verbotenus inter Opuscula Marci Exercitatoris. Homilia XL tres adhuc Quaestiones proponit, quas Responsionibus totidem solvit. Non ergo collectaneum istud Homiliarum proprie est, sed farrago variorum indiscriminatim, ut collectori allubuit.

Secundo. Quisquis istius farraginis auctor, is post ortam Pelagianam haeresim scripsit, quam subtiliter et caute docet passim. Quod et agnovit Ellias du Pin l. l., dum inquit Homilias istas, de quibus agimus, esse conformes quoad doctrinam *Epistolae* sub Macarii nomine, quam depingit Gennadius in libro *de viris illustribus* cap. 10. At Epistola ista Pelagiana est, idemque dicendum de Homiliis istis. Nam Homilia XV vult *concupiscentiam* esse quandam ignis [Pag. 477] in homine accensi speciem, omnes, ut ita dictum sit, ipsius partes accendentem, cui resistere potest, si assidue invigilet sibi atque pugnet: *Eos autem, qui passionibus resistunt, sanctum Spiritum atque Christi gratias recipere*. Quod Pelagianum omnino est, quasi ante gratiam Christi perceptam concupiscentiae ac passionibus accensis ex naturae viribus resistere valeamus. Homilia XVI inquit hominem debere semper timere, eo quod semper tentationibus expositus sit; itaque qui gratiam nondum habent, debere semper et bonum agere et malum fugere ex motibus naturalibus; qui vero gratiam acceperint, non indigere motibus his naturalibus atque interioribus. Supponit ergo, hominem etiam, antequam gratiam habeat, posse et bonum facere et malum fugere ex instinctibus naturalibus; quod Pelagianum est, quasi his naturae laboribus et conatibus gratiam Dei ad nos trahamus. Homilia XXVI tota quoque Pelagiana est, ut attente legenti constabit, atque ex iis, quae affert l. I. Ellias du Pin, cognosci abunde potest. Miror tamen, cur pagina mihi 72 Aethiopem dealbare conetur intenditque, auctorem hunc nihil aliud velle quam conciliare gratiae necessitatem cum liberi arbitrii nostri cooperatione. Aliud sane vult Pelagianus ille; initium nempe salutis nostrae esse a nobis per opera naturae incipientibus, quibus accedente divina gratia salus iam ad perfectionem adducatur. Unde quamvis saepius dicat gratiam esse necessariam vel ad iustitiam perfectam, vel vitam aeternam, ut Homilia XXIV, vel ad evitandas omnes peccati occasiones, vel ad omnibus tentationibus resistendum, ut Homilia XXV, nunquam tamen asseruit, illam esse necessariam ad omne et quodlibet in singulari opus bonum, opinatus nempe iuxta Pelagium Pelagianos, initium salutis esse a nobis ex natura operantibus.

Convenit maxime hic auctor quoad doctrinam cum Marco ἀσκητῇ seu Exercitatore, qui olim Macarii huius discipulus fuit, nec difficile fuit, ut scripta discipuli magistro postmodum ex quadam maioris auctoritatis affectatione vel etiam malitia attribuerentur. Plura de his Homiliis seu etiam Quaestionibus nos postea in Marco Asceta, cui adiudicandas ob doctrinae et styli similitudinem censemus.

Exstant autem hae S. Macarii Aegyptii Homiliae MSS. graece in Bodleiano Oxonii in Anglic. Bibliotheca codice 213 in MSS. Baroccianis. Atque in hoc codice exstant *Homiliae* LVII, quarum quae in editis postrema est, in MS. isto auctior est quam in impressis.

Eiusdem Homilia LI ad Symeonem Ascetam pag. 202, b: Μακάριος τοῖς ἀγαπητοῖς.

Eiusdem Homilia LII in Natali Christi pag. 208: ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔργον τῆς ἀληθείας.

Homilia LIII de longanimitate et tolerantia in afflictionibus pag. 215: ὁ βουλόμενος Θεῷ εὐαρεστῆσαι.

[Pag. 478] Homilia LIV de beneplacito Dei et permissione divina: Πάντα τὰ γενομενα.

Homilia LV contra inanem gloriam captantes in concionibus ad populum pag. 230: Ἰστέον ὅτι τινές εἰσι νεώτεροι.

Homilia LVI de nomine et officio monachi pag. 234, b: Τί ἐστι μονάζων.

Homilia LVII de variis Spiritus sancti operationibus pag. 238, b: Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει, πνεῖ.

Quae eandem cum impressis methodum, eandem doctrinam asceticam continent, atque in aliis Homiliarum eiusmodi MSS. exemplaribus non reperiuntur.

Adducor autem maxime ut credam has omnes *Homilias et Questiones asceticas* spectare ad Marcum

Ascetam seu Exercitatorem, qui inter monachos Nitrienses solitariam vitam duxit, atque Macarii Aegyptii iunioris discipulus fuit, clarus anno 400 sqq. usque ad annum circiter 440 vel ultra; de quo Sozomenus lib. VI cap. 29, Palladius *Hist. Laus.* capp. 20 et 21, Nicephorus *Hist. Eccl.* lib. XIV cap. 54. Vixit enim post Pelagianam haeresim multis annis, perveniens ad decrepitam usque aetatem, obiitque centenario maior. Nec mihi rationes seu coniecturae desunt: I. Ipsa doctrina Pelagiana, quam eandem cum *Marco Exercitatore* prorsus habet. II. Homilia XXXVII *De paradiso et lege spirituali* habetur verbotenus inter Opuscula Marci Exercitatoris, unde non leve indicium est, omnem hanc Homiliarum collectionem ad eum pertinere, maxime cum Macarius Aegyptius abbas etiam iunior ad tempora pelagianae haereseos non pervenerit, sed Marcus Exercitator, qui eam ubique operum sparsit. III. Stylus Homiliarum istarum apprime convenit cum stylo Marci Exercitatoris, de quo loquitur Photius in *Bibliotheca* cod. 200. IV. Hae Homiliae S. Macarii Aegyptii L possunt convenire cum iis, quae Marco Exercitatori l. I. Nicephorus Callistus asserit, *ex Marci Exercitatoris operibus ad aetatem suam pervenisse libros octo universalium affectionum numerum aequantes, et alios triginta duos de re ascetica.* Possunt enim hae Homiliae L sub nomine S. Macarii Aegyptii complecti Opuscula illa XL, quae Marco Exercitatori a veteribus tribuuntur. Nam plurimi Marcum consulebant quaestionibus asceticis, quibus ille responsiones dabat, ut constat ex *Epistola Nicolai cuiusdam*, qua gratias Marco agit ob praecepta eius salutaria sibi nuncupata. Cum autem plures quam XL sint, hoc nihil facit contra Marcum Exercitatorem, quia omnia ipsius opera Nicephorus non assecutus fuerat. Huic Macario Aegyptio seniori Opuscula omnia Macariis diversis attributa adscribit imperite omnino Joannes Georgius Pritius, qui ea collecta simul edenda graece et latine curavit Lipsiae a. 1698 et 1699 tomis duobus in-8, itemque a. 1709 cum Prolegomenis. Denique Macarius hic senior exactis in solitudine sexaginta [Pag. 479] annis obiit nonagenarius, ut volunt, a. 391 die II Januarii.

Macarius alter, iunior passim dictus, Alexandriae ortum duxit, in qua iunioribus annis bellaria vendendo quaestum quaerebat, cum superiore Macario eiusdem Antonii discipulus. Nam urbe simul Alexandrina et arte renuntiatis, in eremum Nitriensem secedens, vitam monasticam amplexus est. Anno quadragesimo aetatis baptismum suscepit, deinde successu temporum presbyter factus et archimandrita Nitriensis. Arctiorem vitae monasticae disciplinam tanto studio sectatus est, ut ex nimia cutis ariditate pili barbae ei non succreverint, inquit Sozomenus *Hist. Eccl.* lib. III cap. 14. Macarius vero Alexandrinus, inquit Socrates *Hist. Eccl.* lib. IV cap. 23, cum usquequaque similis esset Aegyptio, in hoc uno discrepabat, quod hilaris esset erga eos qui ad ipsum accesserant, et urbanitate quadam iuniores ad disciplinam monasticam alliceret. Mira de eius virtutibus, abstinentia, miraculis patratis et daemonibus per illum expulsis narrat Palladius *Hist. Laus.* cap. 20, de quibus plurimum ambigo, quamvis eo familiariter uteretur qui recenset. Hic quoque cum Macario Aegyptio virtutibus et miraculis inferior non esset, inter ecclesiasticos quoque Scriptores recenseri a monachis graecis recentioribus debuit, ne doctrina alteri cederet. Habetur ergo adscripta illi latine *Regula monastica,* XXX capitulis comprehensa, quam primus edidit Petrus Roverius Jesuita in Historia monasterii Reomacensis pag. 24. Eandemque edidit Lucas Holstenius in *Codice Regularum* Paris. a. 1663 in-4° apud Ludovicum Billaine. Sed cum Regulae istae nullo testimonio veterum nixae sint, figmenta recentiorum monachorum Graeciae a viris prudentibus censentur. Edidit et Caveus sub eiusdem Macarii Alexandrini nomine Sermonem ex MS. codice Paulinae Lipsiensis Bibliothecae absurdissimum, graece et latine, in *Hist. Lit. Scriptt. Eccl.* ad a. 373 pag. 208. Eundem sermonem etiam graece et latine iterum ex eodem MS. codice edidit Jacobus Tollius a. 1696 in-4° Traiecti ad Rhenum apud Franciscum Halmam in *Insignibus Itinerarii Italici* pag. 192, collatum ad MSS. codices Bibliothecae Caesareae [Pag. 480] Vindobonensis ac variantibus lectionibus ditatum. Cuius ex lectione in promptu est intelligere impudentiam atque ignorantiam eorum, qui tales naenias recentiorum temporum antiquis Ecclesiae Patribus obtrudunt. Mortuus dicitus Macarius Alexandrinus circa a. 404, annos aetatis centum habens, cuius memoria in Martyrologio Romano die XV mensis Januarii agitur.

Tertius Macarius, etiam S. Antonii Magni discipulus, amborum praecedentium aequalis, Amathae socius, ab aliis duobus, altero Aegyptio, altero Alexandrino distinctus. De hoc Macario tertio abunde Possinus in *Prolegomenis* ad Thesaurum asceticum num. V. VI sqq., ubi recte tres Macarios, S. Patris Antonii discipulos, distinguit, nempe Aegyptium, qui Scythi sedem habuit, Alexandrinum, qui in Celliis quae in Libya sunt, locis longe distantibus a Thebaide, ubi Antonius degebat. Itaque in Thebaide erat mons interior, ubi solus plerumque residebat Antonius, et mons exterior, in quem subinde excurrebat, ut habitantes in eo suos monachos inviseret. In eo hic *tertius Macarius* habitavit, sub cuius nomine Opuscula septem, nempe *de custodia cordis* pag. 19, *de perfectione in spiritu* pag. 47, *de oratione* pag. 63, *de patientia et discretione* pag. 81, *de elevatione mentis* pag. 115, *de caritate* pag. 141, *de libertate mentis* pag. 183 edidit Petrus Possinus in *Thesauro Ascetico* graece et latine impresso Tolosae in-4° a. 1684 apud Guilielmum Bosch. Plurima illic in Prolegomenis de isto Macario tertio, quem Aegyptium quoque cum primo facit, et cui etiam *Homilias quinquaginta,* quae tamen vulgo Aegyptio seniori inscribuntur, huic iuniori quidem et tertio attribuit. Claruit eodem tempore quo Antonius abbas, cui a. 357 morienti adfuit. Incerta igitur omnia Opuscula, quae tribus his Macariis hoc saeculo a doctis viris adscripta sunt, quorum

nullus veterum mentionem fecit. De his tribus agit Macariis Petrus Possinus in *Prolegomenis* ad Thesaurum Asceticum, Guillelmus Caveus in *Hist. Lit.* Saec IV ad a. 373 pag. 207, 208 et 212, Acta Eruditorum Lipsiae a. 1685 mense Novembri pag. 488 latissime ad 491.

GUILIELMUS CAVEUS

DE SS. MACARIIS AEGYPTIO ET ALEXANDRINO.

[Guilielmi Cave Scriptorum ecclesiasticorum Historia Literaria Ed. Basil. 1741 fol. T. I p. 256-260.]

—

MACARIUS senior (1), cognomine Magnus, gente Aegyptius, ex Thebaide provincia oriundus, monachus Scetensis, Magni Antonii discipulus, claruit circa a. 373. [Socr. lib. IV cap. 23; Soz. lib. III cap. 14; Theodoret. lib. IV cap. 21.] In juventute adhuc constitutus virtutibus ac philosophico et austero vivendi genere ita enituit, ut παιδαριογέρων a monachis vocaretur. Annos natus quadraginta ad presbyterii gradum evectus est, et exactis in solitudine annis sexaginta obiit nonagenarius anno, ut volunt, 391. Moribus erat reverendus pariter ac severus erga illos qui ipsum adibant. Miraculis et prophetia clarus tot sanavit aegros, tot obsessos a daemonibus liberavit, ut teste Socrate miracula ab eo patrata peculiare opus exigerent. De iis fuse agit Palladius Hist. Laus. cap. 19.

Scripsit *Homilias spirituales* L *de integritate quae decet Christianos*, quae ab aliquo forsan sequioris saeculi interpolatae exstant gr. *Paris.* 1559, 8°; deinde cura Zach. Palthenii *Francofurt.* 1594 in 8°; denique cum Operibus Gregorii Thaumaturgi *Paris.* 1622 fol. Ejus etiam sunt Opuscula VII videlicet *de Custodia cordis, de Perfectione in spiritu, de Oratione, de Patientia, et Discretione, de Elevatione mentis, de Charitate, de Libertate mentis.* Haec eundem cum Homiliarum auctore parentem habere, idem stylus et dicendi character, idem ingenium, eadem dogmata satis arguunt. Opuscula haec graece et latine *Thesauro suo Ascetico* Petrus Possinus Soc. Jes. edidit Tolosae 1684, 4°. Tandem omnia Macarii opera, tum Homilias, tum Opuscula ascetica et Apophthegmata collegit et graece simul ac latine edidit, textum graecum revidit, versionem emendavit, et excepta ex Palladio et Cassiano adidit Jo. Georg. Pritius Lipsiensis *Lips.* 1698, 8° (2). Sed praeter scripta, quae ei vulgo tribui solent, habentur graece MSS. in Bibliotheca Vindobonensi sub ejus nomine Opuscula varia, nempe *Capita ascetica* 170, metaphrasi illustrata a Simeone Logotheta; Cod. theol. 104. *Parenaesis ascetica* Cod. 140 num. 3, *Capita ascetica* 100 Cod. 179 num. 8. *De Custodia cordis* Capita 30 Cod. 192 num. 15, Capita 170 *de Perfectione spirituali* Cod. 192 num. 16. Verum haec omnia nihil fere aliud continent quam VII *illa Opuscula ascetica*, quae in Thesauro sua edidit P. Possinus *Paris*, 1684, quaeque tertio cuidam Macario tribuenda esse contendit; certe vel nostro, vel Macario Alexandrino vindicanda, uti mox ostendemus.

MACARIUS junior (3), et Πολιτικὸς dictus, domo Alexandrinus, ubi aetate prima bellaria vendendo quaestum exercebat, Antonii discipulus, alterius Macarii σύγχρονος eique superstes, urbe simul ac arte renunciata, in eremum Nitriensem secedens, vitam monasticam amplexus est. [Socrat. l. IV c. 23; Sozom. l. III c. 14; Theodoret. l. IV c. 21]. Anno aetatis quadragesimo baptismum suscepit, dein presbyter factus et archimandrita Nitriensis. Obiit centenarius circa a. 404. Arctiorem vitae monasticae disciplinam tanto studio excoluit, ut ex nimia cutis ariditate pili barbae ei non succreverint. Interim in hoc uno ab altero Macario discrepabat, quod hilari fronte ad ipsum advenientes exceperit et lepido sermone oblectarit, urbanitate quadam juniores ad disciplinam monasticam alliciens. Mira de ejus virtutibus, abstinentia, miraculis patratis et daemonibus ab eo fugatis narrat Palladius, qui eo familiariter utebatur, Hist. Laus. c. 20. Quod vero *politicus* dicebatur, inde factum est, quod non modo in solitudine inter monachos versaretur, sed et ἐν τῇ πόλει, i. e. *in urbe* Alexandria natus, magnam vitae partem in publica hominum luce transegit. Fuisse scholae catecheseων Alexandrinae praefectum testatur Philippus Sidetes. Quod vero eum Petro martyri in hoc munere successisse scribit, vereor ut ne illud cum temporis ratione stare possit. Demus enim, Petrum scholam una cum episcopatu ad vitae usque finem tenuisse, quod tamen non constat, neque satis probabile videtur, cum certum sit, Petrum maximam episcopatus sui partem sub persecutione et in carcere

NOTAE.

(1) Cf. *Oudin* Tom. I p. 474. *Du Pin* Hist. eccl. Vol. II p. 55 sqq., *Fabr.* Bibl. Graec. lib. V cap. 12 § 1 Vol. VII p. 492. [Ed. Harles. Vol. VIII p. 257]; *Tillemont* Mémoires eccl. Vol. VIII ad vit. *Macar.*; *Long.* Bibl. sacr. p. 839.

(2) Denuo *Lips.* 1714. 8.

(3) Cf. *Tillemont* Mémoires eccl. Vol. VIII ad vit. *Macar.*; *Fabr.* Bibl. Gr. lib. V cap. 12 § 2 Vol. VII p. 494. [Ed. Harles. l. l.]; item Bibl. Eccles. ad *Gennad.* c. 10.

egisse; ututsit, obiitis martyrio coronatus anno 302. Quo tempore Macarium nostrum vere fuisse juniorem ac pene puerum necesse est. Quem Historiae Ecclesiasticae conditores Magni Antonii discipulum [Pag. 257] faciunt, et Constantii temporibus claruisse volunt, imo quocum, exeunte hoc saeculo, per triennium in solitudine vixit Palladius [Hist. Lausiac. c. 20 p. 924]. Aut igitur juvenis admodum munus hoc scholasticum iniit, aut post Petri martyrium schola vacaverit, aut, quod potius suspicari licet, alius quis scholae magister intervenerit a Philippo praeteritus. Nullos enim alios a Petri morte, praeter Macarium Didymum, per integrum paene hoc saeculum hujus scholae praeceptores exhibet. Erat et alter Macarius Aegyptius, *Senior* dictus, de quo nos alibi. Quin et tertium, Antonii etiam discipulum et comitem, Amathae socium. nobis exculpsit Petrus Possinus [Proleg. in Thes. Ascet.], cui etiam L *homilias* a *Pico* primum editas, et VII Opuscula a se in lucem emissa, adjudicanda censet. Et in hac quidem sententia me olim fuisse fateor. Verum re melius perpensa aegre a me impetrare possum ut credam, praeter Aegyptium et Alexandrinum tertium etiam fingendum esse Macarium, Antonii discipulum, Amathae collegam, Operum *Macarianorum* auctorem. Certe non alios Macarios Antonii discipulos nobis exhibent Socrates, Sozomenus, Theodoretus, Nicephorus, et qui hoc ipso tempore, his ipsisl ocis vixit deque iis prolixe agit, ipse Palladius. Ut Macarium suum probet Possinus, Athanasium in *vita Antonii* et Hieronymum in *vita Pauli* testes citat. Athanasius vero de *Macario* ne verbum quidem habet. Hieronymus Macarii et Amathae Antonii discipulorum meminit, et Amatham quidem magistrum suum sepeliisse docet; de Macario nihil habet. Quaero igitur a Possino, cur ex nostris unus, Antonii discipulus, Amathae collega, Opusculorum pater censeri non possit? Non Aegyptius, inquit, cum sexaginta annis in Scythica solitudine transegisse dicitur. Quid vero? An Stylitae ad instar totis sexaginta annis in cella sua immobilis perstitit? Quid solitariis illis familiarius quam ἀσκήσεως suae sedes subinde mutare? Ut adeo loca quaedam Antonio vicina inhabitare facile potuerit Macarius, eique data occasione, praesertim vergente ad finem vita, praesto esse, et defuncti corpus una cum Amatha sepelire. Nec enim plus de hac re testatur Cronius presbyter apud Palladium cap. 25. Neque dicit Sozomenus, Macarium in sola *Sceti*, sed et ἐν ταῖς ἐρήμοις LX suos annos exegisse. Multo minus id Alexandrino nostro negari potest, quem diversas habuisse cellas diserte testatur Palladius: unam quidem in *Sceti* quae est interior in solitudine, unam in Libya in Celliis, et unam in monte Nitriae, ut Antonio adesse eique ministrare facile possit. Nec validiora sunt argumenta, quibus praedicta Opuscula horum neutri adscribenda esse probare nititur Possinus. Non Aegyptio, quia refert Gennadius [de Script. Eccl. c. 10.], ipsum unam tantum ad juniores professionis suae scripsisse epistolam. Quid si vero Gennadius de solis Macarii epistolis loquitur? Quid si alia scripserit Macarius, quae Gennadii diligentiam fugerint, cum non pauca scripta sint, quae frustra apud Gennadium quaeri possunt? Non denique Alexandrino nostro, quia scilicet inter multa, quae de eo habent Sozomenus, Socrates et Nicephorus, nihil prorsus referant, unde scripsisse quidquam eum, quod in lucem ac famam exierit, possit intelligi. Imbelle prorsus et plane ficulneum argumentum! Quis enim nescit, non id sibi voluisse Socratem et Sozomenum, de scriptoribus ecclesiasticis ex professo agere? Viros quidem eruditione claros enumerare solent, scripta raro aut nunquam recensere; adeo ut nihil obstet, nequicquam renitente Possino, quominus praedicta Opuscula Macariorum nostrorum alterutri, et forsan Alexandrino nostro, non immerito tribuenda sint. Exstat graece MS. sub Macarii nostri Alexandrini nomine fragmentum ex *Quaestionibus ad Magnum Eusebium episcopum Alexandrinum* Bibl. Vindob. Cod. Theol. 84, quo anonymi cujusdam *Loci communes ascetici de charactere veri Christianismi* ex variis SS. Patrum operibus collecti continentur. Quis vero fuerit hic *Magnus Eusebius*, hoc circiter tempore episcopus Alexandrinus, ad quem hae quaestiones scriptae sunt, fateor me nec divinando assequi posse.

Habetur latine ei inscripta *Regula monastica* XXX capitulis comprehensa, quam primus edidit Petrus Roverius Jesuita in Historia monasterii Reomaensis pag. 24. Verum an revera Macarii nostri sit, mihi nondum constat. Immo plane videtur potius compendium regularum ex Macarii aliorumque ἀσκητῶν scriptis compilatum. Exstat penes me Macarii Alexandrini, ita enim habet titulus, *Sermo de exitu statuque animarum post hanc vitam*, ex bibliothecae Paulinae Lipsiensis MS. codice descriptus. Plures quidem ineptas et aniles fabulas continet, et recentioris cujusdam Graeculi commentum mihi videtur, qui quae hac de re somniavit, ad dialogi formam Macarium inter et angelos redegit. Quoniam vero ἀνέκδοτος sit, et saltem novitate sua se lectori commendabit, versione latina ornatum hic subjiciam. [Pag. 258.]

—

Τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Ἀλεξανδρέως λόγος περὶ ἐξόδου ψυχῆς δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν τὸ πῶς χωρίζονται ἐκ τοῦ σώματος καὶ πῶς εἰσιν.

Ποτὲ διοδευόντων ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἶδον δύο ἀγγέλους συνακολουθοῦντας τῷ ἁγίῳ, Μακαρίῳ ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἕνα ἐξ εὐωνύμων· καὶ ἐν τῷ συμπο-

S. Macarii Alexandrini sermo de exitu animae iustorum et peccatorum, quomodo separantur a corpore, et in quo statu manent.

Nobis quondam in eremo iter facientibus vidi duos angelos S. Macarium stipantes, alterum a dextra, a sinistra alterum; cumque una progrede-

remur, repertum est cadaver jacens et foetidum. Foetorem persentiens S. Macarius nares sibi manu obstruxit, donec transivisset. Similiter fecerunt et angeli. Id videns senex dixit illis : An et vos etiam mundi foetorem suboletis ? Responderunt illi : Nequaquam ; te vero nares occludentem videntes, fecimus et nos similiter ; nos enim foetorem mundanum minime sentimus, solum autem animarum peccatricum foetorem subolfacimus ; pari modo ac tu cadaveris istius foetorem aversaris. Dicit illis senex : Notum mihi facite, quaeso, utrum in hac vita vel post mortem foetidam peccatorum animam sentiatis ? Et quomodo inter peccatorum animas illas, quae in Dominum crediderunt, ab impiis non credentibus dignoscatis ? Id mihi dicite, si gratiam apud vos consecutus fuerim. Dixerunt angeli: Ausculta, electe Dei Macari. Peccatrix anima dum adhuc in corpore manet, malarum actionum foetorem emittit quendam, post mortem vero majorem multo. Actiones enim suae animam manifeste prementes, tenebras illi nigramque inducunt dicam. Anima enim ex natura sua lucida et pura est, immortalis quippe lucis spiramen ; in corpore autem posita, si illud bene non gubernet, a peccato quodammodo polluitur, ista quidem magis, illa vero minus. Quomodo autem animae e corporibus tam fidelium quam infidelium liberantur, audi, et terrestria seu vulgaria coelestibus omnino minora esse putes, Macari. Quemadmodum enim a terreno rege missi satellites ad apprehendendum aliquem supervenientes vel invitum constringunt ; iste vero timore tremit, ipsamque militum ad iter vi trahentium praesentiam exhorrescit: pari modo, cum mittuntur angeli animam seu justi seu injusti accepturi, timore tremit ista, ipsamque terribilium et inclementium angelorum praesentiam exhorrescit. Tunc facile enim sentit anima inanem esse, debilem ac inutilem omnino divitiarum, cognatorum, atque amicorum copiam ; adstantium lachrymas ac haenias videt : ipsa vero ne verbum mutire potest, cum nunquam antea eiusmodi evocationem experta fuerit ; quin et infinitam vitae longitudinem, diversamque vitae instituendae rationem metuit. Contristatur etiam praesentium, quorum [Pag. 259] est in potestate, angelorum inclementia. Omnibus quin etiam compatitur, ipsique corporis infortunio. Hujusce separationem dolet, ab eo quippe, cui jamdiu consuevit, disjuncta, cum unicam ac solam consolationem, quae ex propria exoritur conscientia, habere non possit, nisi bonas actiones coluisse sibi conscia fuerit. Talis anima etiam antequam sistatur judici, a conscientia sua indesinenter judicatur. Dicit iterum abbas Macarius : Itane vero ? Domini mei, id mihi etiam explicatum detis oro. Quandoquidem ex patribus traditum est, ter-

ρεύεσθαι ἡμᾶς, εὑρέθη θνησημαῖον κείμενον καὶ ὄζον · καὶ αἰσθανόμενος ὁ ἅγιος Μακάριος τῆς δυσωδίας, συνέκλεισε μετὰ τῆς ἰδίας χειρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μυκτῆρας. ἕως οὗ παρῆλθεν · ἐποίησαν δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι οὕτως καὶ ἰδὼν ὁ γέρων εἶπεν αὐτοῖς · καὶ ὑμεῖς οὕτως · ὀσφραίνεσθε τὴν δυσωδίαν τοῦ κόσμου ; οἱ δὲ εἶπον · οὐχὶ, ἀλλὰ σὲ ἰδόντες ἐποιήσαμεν καὶ ἡμεῖς οὕτως · ἡμεῖς γὰρ τῆς δυσωδίας τοῦ κόσμου οὐκ αἰσθανόμεθα, ἀλλὰ τῆς ὀζομενίας τῶν ψυχῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ὀσφαινόμεθα μόνον, ὃν τρόπον σὺ τὴν δυσωδίαν τοῦ θνησημαίου τούτου ἀποστρέφῃ. καὶ ὁ γέρων λέγει αὐτοῖς · γνωρίσατέ μοι, παρακαλῶ, τοῦτον τῆς δυσώδους ψυχῆς τῶν ἁμαρτωλῶν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ αἰσθάνσθε, ἢ μετὰ θάνατον ; καὶ πῶς τὰς ψυχὰς τῶν ἁμαρτωλῶν, πῶς δὲ τῷ κυρίῳ πεπιστεύκότων, τῶν ἀσεβῶν, τῶν μὴ πεπιστευκότων [δηέρετε (1)] ; εἴπατε μοι, εἰ εὗρον χάριν ἐνώπιον ὑμῶν · καὶ οἱ ἄγγελοι εἶπον · ἄκουσον, ἐκλεκτὲ τοῦ Θεοῦ Μακάρει · ἡ ἁμαρτωλὸς ψυχὴ καὶ ἔτι οὖσα ἐν τῷ σώματι τὴν τῶν κακῶν πράξεων ὀζωδίαν ἀποδίδωσι, μετὰ δὲ θάνατον πολὺ πλέον · τῶν γὰρ πράξεων φανερῶς ἐπικειμένων αὐτῇ σκοτοῦσι καὶ μελανιαν δίκην αὐτῇ περισήπουσι · ἡ γὰρ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν φωτεινὴ καὶ καθαρά ἐστιν, ὡς τοῦ ἀθανάτου φωτὸς ἐμφύσημα · ἀλλὰ ἐν τῷ σώματι γινομένη, καὶ μὴ καλῶς αὐτὸ κυβερνῶσα, μολύνεται κατὰ μέρος ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἡ μὲν πλέον, ἡ δὲ ἔλαττον · τὸ δὲ πῶς αἱ ψυχαὶ ἐκ τῶν σωμάτων λαμβάνονται πιστῶν τε καὶ ἀπίστων, ἄκουσον, καὶ πάντων ἐπίγεια ἢ κοινὰ ἐλαχίστων (2) τῶν ἐπουρανίων νόμιζε εἶναι, Μακάριε · ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ ἐπιγείου βασιλέως ἀποστελλόμενοι στρατιῶται ἐπὶ τῷ παραστῆσαί τινα, ἐλθόντες συνέχουσιν αὐτὸν καὶ μὴ θέλοντα · ὁ δὲ καταπτήσσει μὲν τῷ φόβῳ, τρέφει δὲ καὶ τὴν παρουσίαν τῶν ἀσυμπαθως πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν ἑλκόντων · οὕτω καὶ ὅταν ἀποσταλῶσιν ἄγγελοι παραλαβεῖν τὴν ψυχὴν, εἴτε δικαίου εἴτε ἁμαρτωλοῦ, καταπτήσσει τῷ γόβῳ, καὶ τρέμει τὴν παρουσίαν τῶν φοβερῶν καὶ ἀποτόμων ἀγγέλων · καθορᾷ γὰρ τότε ἡ ψυχὴ ἄπορον καὶ ἀσθενῆ καὶ ἀνωφελῆ πάντοθεν τὴν τοῦ πλούτου καὶ συγγενῶν καὶ φίλων παρουσίαν, τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους τῶν περιεστώτων αἰσθάνεται, καὶ λαλῆσαι ἢ ἀφιέναι φωνὴν οὐ δύναται, μηδέποτε πειρασθεῖσα τοιαύτῃ κλήσει, δέδοικε δὲ καὶ τὸ ἄπειρον τῆς ὁδοῦ καὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς διαγωγῆς · συνέχεται δὲ καὶ τῇ τῶν ὁρωμένων ἀρχόντων ἀσυμπαθείᾳ · προσπάσχει δὲ καὶ πρὸς πάντας (3), καὶ τῇ τοῦ σώματος συμβιώσει · καὶ θρηνεῖ τὴν τούτου ἀπόζευξιν, ὡς τούτου ἐν συνηθείᾳ χωριζομένη · μίαν καὶ μόνην παραμυθίαν μὴ δυναμένη ἔχειν ἐκ τοῦ οἰκείου συνειδότος · εἰ μὴ ἐὰν καλῶν ἔργων πρᾶξιν ἑαυτῇ σύνοιδεν · ἡ τοιαύτη ψυχὴ καὶ πρὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ κριστοῦ ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἀδιαλείπτως κρίνεται · καὶ ὁ ἀββᾶς Μακάριος λέγει πάλιν · τί οὖν ; κύριοί μου, δέομαι ὑμῶν, καὶ τοῦτο ἑρμηνεύσατε · ἐπειδὴ ἐκ τῶν πατέρων παραδέδοται ἐν τῇ γ' ἡμέρᾳ καὶ τῇ θ' καὶ τῇ

NOTAE.

(1) Vox haec in MS. aegre legi potest. Forte legendum διακρίνεσθε. [Leg. διαιρεῖτε. EDITOR.]

(2) Forte legendum πάντως ἐπίγεια καὶ κοινὰ ἐλάττονα vel ἐλαχιστότερα.

(3) Lege πρὸς πάντα.

μ' προσφέρεσθαι τῷ Θεῷ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσφορὰν ὑπὲρ τοῦ τελευτήσαντος, τί τὸ ὄφελος ἐκ τούτου τῇ μεταστάσει (4) ψυχῇ γίνεται; καὶ ὁ ἄγγελος ἔφη· οὐδὲν ἀκέρως (5) οὐδὲ ἀνωφελῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς γίνεσθαι, ἀλλὰ τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια αὐτοῦ μυστήρια ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς γίγνεσθαι καὶ ἐκέλευσε τελεῖσθαι· ἐν γὰρ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γιγνομένης προσφορᾶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, παραμυθίαν τῆς θλίψεως, ἥ ἀπεχωρίσθη τοῦ σώματος, δέχεται ἡ ψυχὴ μὲν θανοῦσα παρὰ τοῦ συνέχοντος αὐτὴν ἀγγέλου, ὅτι εὐλόγησις καὶ προσφορὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσκεκόμισται, καὶ εὔελπις γίνεται ἐν τούτῳ· τὰς γὰρ δύο ἡμέρας συγχωρεῖται ἡ ψυχὴ ἅμα τοῖς συνοῦσιν αὐτῇ ἀγγέλοις πορεύεσθαι, ἔνθα βούλεται, ἐπὶ τῆς γῆς· ἡ οὖν φιλοσώματος ψυχὴ ἀπέρχεται πότε μὲν περὶ τὸν οἶκον, ἔνθα ἀπεζεύχθη, ποτὲ δὲ περὶ τὸ μνημα, ὅπου κατετέθη τὸ σῶμα, καὶ οὕτως ἐκτελεῖ τὰς δύο ἡμέρας ζητοῦσα ὥσπερ ὄρνεον (6) τὴν νοσιὰν (7) αὐτῆς· ἡ δὲ ἐνάρετος ψυχὴ ἀπέρχεται εἰς τόπους, ὅπου εἶχε συνήθειαν ἐργάζεσθαι τὴν δικαιοσύνην· τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ [ἀνυτοῦσθαι (8)] κελεύει πάσῃ ψυχῇ Χριστιανῶν εἰς οὐρανοὺς ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ Χριστὸς ὁ πάντων Θεός, κατὰ μίμησιν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, εἰς προσκύνησιν τοῦ Θεοῦ τῶν ἁπάντων· καλῶς οὖν κατέχει ἡ ἐκκλησία τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ προσφορὰν καὶ εὐχὴν ποιεῖσθαι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς· μετὰ οὖν τὸ προσκύνησει (9) τὸν Θεὸν γίνεται κέλευσις παρ' αὐτοῦ, ὥστε ἐπιδειχθῆναι αὐτῇ τὰς διαφόρους καὶ τερπνὰς σκηνὰς τῶν ἁγίων καὶ τὴν τοῦ παραδείσου ὡραιότητα· καὶ ταῦτα πάντα καταμανθάνει ἡ ψυχὴ ἓξ ἡμέραις θαυμάζουσα καὶ δοξάζουσα τὸν εὐτρεπιστὴν τούτων Θεόν· καὶ ταῦτα πάντα θεωροῦσα ἡ ψυχὴ μεταβάλλεται καὶ ἐπιλανθάνεται τῆς θλίψεως, ἥσπερ εἶχεν ἐν τῷ σώματι οὖσα· ἐὰν δέ ἐστι ἐν ἁμαρτίαις ὑπεύθυνος, θεωροῦσα τὰς ἀπολαύσεις τῶν ἁγίων ἄρχεται λυπεῖσθαι καὶ καταγινώσκειν ἑαυτήν, λέγουσα· Οἴ μοι, πῶς ἐματαιώθην ἐν τῷ κόσμῳ ἐκείνῳ, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ βίου ἀσχοληθεῖσα· τὸ πλεῖστον τοῦ βίου ἐδαπάνησα ἐν ἀμελειᾳ, καὶ οὐκ ἐδούλευσα τῷ Θεῷ κατὰ τὸ πρέπον, ὅπως κἀγὼ ἠξιώθην τῆς χάριτος καὶ τῆς δόξης ταύτης· οἴ μοι τῇ ἀθλίᾳ, ἔτι μοι συμβάλλονται αἱ φροντίδες καὶ ὁ ἄκερος (10) περισπασμὸς ὃν εἶχον ἐν τῷ κόσμῳ· ποῦ δέ μοι χρησιμεύουσι αἱ ἀμπελῶνες, οὓς ἐφύτευσα, καὶ οἱ ἐλαιῶνες; ποίαν δέ μοι ὠφελείαν παρέξεται, ὃν ἐκτησάμην ἀγρόν; τί δέ μοι ὠφελεῖ τὸ [ἐθνοῦ] ἐκεῖ χρυσίον; ποῖον δέ μοι ὄφελος παρέχει ὁ πλοῦτος ἐκεῖσε; τί δέ μοι ὄνησι πᾶν τερπνὸν τοῦ βίου καὶ τοῦ κόσμου ἐκείνου; οἴ μοι, εἰς μάτην ἐκοπίασα· οἴ μοι, ὅτι ἀφρόνως ἐβίωσα· οἴ μοι, τὴν ἐν ὀλίγῳ καιρῷ δόξαν ἠγάπησα, τὴν αἰωνίαν πτωχίαν ἐκτησάμην· οἴ μοι

A tia et nona et quadragesima die oblationem pro mortuo in ecclesia Deo reddi, quid utilitatis exinde animae in exitu redundat? Dixit angelus: Nil inopportune neque inutiliter in ecclesia sua fieri concessit Deus, coelestia vero et terrena ipsius mysteria in ecclesia sua fieri concessit Deus et celebrari jussit. Tertio enim die facta in ecclesia oblatione levamen doloris, quem a corpore separata subiit, ab angelo ipsam apprehendente accipit anima defuncta, quoniam gratiarum actio et oblatio pro ipsa in ecclesia Dei apparata est, et exinde bonam spem concipit anima. Per duos enim dies permittitur animae, ab angelis sui satellitibus stipatae, in terra, ubicunque velit, obambulare. Quae corporis igitur amori mancipata est anima, aliquando do-
B mum, a qua separata est, circumvagatur, nonnunquam sepulchrum, in quo reconditum est corpus; et ad hunc modum biduum exigit, portus ad instar cadaver suum quaerens. Pia vero anima ad locos, in quibus justitiam operari consuevit, abit. Tertio autem die omnes Christianorum animas ad coelos adduci jubet, qui die tertio e mortuis resurrexit, Christus omnium Deus, ut resurrectionem ipsius imitatae Deum omnium creaturarum adorent. Bene igitur morem istum retinet ecclesia, ut oblationem et orationem die tertio pro anima faciat. Post adoratum igitur Deum ab illo mandatur, ut diversa amoenaque sanctorum habitacula et paradisi pulchritudo animae ostendantur. Ista omnia perdiscit anima sex integris diebus Deum omnium
C conditorem admirans et collaudans. Illa omnia videns anima derepente mutatur et doloris sui, quem in corpore posita patiebatur, obliviscitur. Sin vero peccatis obnoxia sit, cum sanctorum voluptates videt, contristari seipsamque condemnare incipit hujusmodi fere verbis usa: Hei mihi! quanta in illo mundo laboravi stultitia, in cupiditatibus vitae occupata. Maximam vitae partem oscitanter decoxi, neque Deo, uti par erat, servivi, ut et ipsa gratiam gloriamque istam consequerer. Vae mihi miserae; adhuc animo meo insident curae et [Pag. 260] intempestiva sollicitudo, quibus illo in mundo distinebar. Quid mihi jam prosunt vineta, quae plantavi, et oliveta? qualem vero mihi utilitatem conferet, quem possedi, ager? Quid demum hic
D mihi proderit auri pondus? aut quale mihi commodum hoc in loco dabunt divitiae? Aut quamnam mihi utilitatem afferunt omnes vitae et mundi illius jucunditates? Hei mihi! frustra laboravi; hei mihi! quod stulte vixerim. Hei mihi! exigui temporis gloriam amavi, aeternam paupertatem obtinui. Hei mihi! quid passa sum? Vae mihi! quomodo obtenebrata sum? Non novi sane. Vae mihi! Nullus mihi

NOTAE.

(4) Lege ἐν τῇ μεταστάσει [f. μεταστάσῃ. EDIT.]
(5) Lege ἀκαίρως.
(6) Forsan ὅρμον.
(7) Forsan νοσσιάν. Si legas ὄρνεον τὴν νοσσιάν, vertas *sicut avis nidum quaerens.*

(8) Vox haec in MS. vix legi potest; forsan ἀνοροῦσθαι legenda est. [Leg ἀνυψοῦσθαι EDITORI.
(9) Lege προσκυνῆσαι.
(10) Lege ἄκαιρος.

auxilium ferre potest, ut et ego etiam misera Domini gloriam consequar. Postquam totum justorum gaudium sex diebus anima inspectaverit, rursus ad angelis ad adorandum Deum adducitur. Bene igitur ecclesia die nona liturgias pro defuncto offert et oblationem celebrat. Post secundam autem adorationem rursus ab omnium rerum Domino mandatur, ut in infernum deducatur anima, et poenarum loca ibi posita, diversaque inferorum claustra, et diversae illi ostendantur impiorum poenae, quibus assidentes peccatorum animae assiduo lugent ac dentes strident. Per hasce poenarum diversitates circumfertur anima dies triginta, contremiscens, ne et ipsa forsitan in illo loco incarcerari condemnetur. Die quadragesimo sursum iterum ad adorandum Deum reducitur; et tunc secundum opera illius locum illi, ubi in aeternum asservetur, indicit judex. Bene igitur in ecclesia celebratur in defunctorum et baptizatorum memoriam. De animabus vero, quae sacrum baptisma nunquam receperunt, res sese pari modo non habet, sed in eo casu angeli inclementes animas non baptizatas e corpore accipiunt, verberantes illas et dicentes : Adesdum, impia anima ; quis Dominus tuus omniumque Deus, quem scire noluisti, in mundo secura degens ? Nunc vero eum agnosce aeternis addicta poenis. Dein ad primum usque coelum illam adducentes, eam sistunt, illique e longinquo ostendunt angelorum omniumque coelestium potestatum gloriam dicentes : Istorum omnium Dominus est Jesus Christus Dei vivi filius, quem agnoscere et adorare noluisti. Apage abhinc vero ad tui similes impios eorumque principem diabolum abducta in aeternum ignem apparatum diabolo atque angelis ejus, quos in vivis adhuc posita tanquam Deos adorasti. Postquam ista dixissent angeli, servum Dei Macarium amplexi e conspectu nostro evanuerunt. Nos vero gloriam reddamus Patri et Filio et Spiritui sancto nunc et in saecula saeculorum. Amen

A τί πέπονθα ; οὐαί μοι, πῶς ἐσκοτίσθην ; οὐκ οἶδα · οὐαί μοι, οὐδεὶς δυνήσεται νῦν βοηθῆσαί μοι, ὅπως κἀγὼ ἡ ἀθλία τύχω τῆς δόξης τοῦ κυρίου · μετὰ δὲ τὸ θεωρῆσαι πᾶσαν τὴν χαρὰν τῶν δικαίων ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις, πάλιν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς προσκύνησιν τοῦ Θεοῦ · καλῶς οὖν προσφέρει ἐν τῇ θ' ἡμέρᾳ λειτουργίας καὶ προσφορὰν ἐκτελοῦσα ὑπὲρ τοῦ τελευτήσαντος · μετὰ δὲ τὴν δευτέραν προσκύνησιν πάλιν γίνεται κέλευσις παρὰ τοῦ πάντων δεσπότου, καταγαγεῖν αὐτὴν ἐν τῷ ᾅδῃ καὶ δεῖξαι αὐτῇ τὰ ἐκεῖσε κολαστήρια καὶ διάφορα ταμία τοῦ ᾅδου, καὶ τὰς τῶν ἀσεβῶν διαφόρους κολάσεις, εἰς ἃς παρακαθεζόμεναι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν διηνεκῶς θρηνοῦσι καὶ βρύχουσι τοὺς ὀδόντας · καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις διαφοραῖς τῶν κολάσεων περιφέρεται ἡ ψυχὴ B ἡμέρᾳ (11-12) λ' τρέμουσα, μήπως ἄρα καὶ αὐτὴ ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ κατακριθῇ φυλάττεσθαι · καὶ τῇ μ' ἡμερᾳ ἀναφέρεται πάλιν προσκυνῆσαι τῷ κυρίῳ, καὶ τότε λοιπὸν πρὸς τὰ ἔργα αὐτῆς κελεύει ὁ κριτὴς τὸν τόπον τῆς παραφυλακῆς · καλῶς ἐκτελεῖται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταῖς μνείαις τῶν μεθισταμένων καὶ πεφωτισμένων · ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν τῶν μὴ ἐχουσῶν βάπτισμα τὸ ἅγιον, οὐχ οὕτως · ἀλλὰ [ἀπονοῖς (13)] ἄγγελοι ἀπότομοι (14) λαμβάνουσι τὰς ἀφωτίστους ψυχὰς ἀπὸ τοῦ σώματος, τύπτοντες καὶ λέγοντες · δεῦρο, ἀσεβὴς ψυχὴ, τίς ὁ δεσπότης σου καὶ πάντων κύριος, ὃν οὐκ ἐθέλησας γνῶναι, ἐν ἀνέσει διάγουσα ἐν τῷ κόσμῳ ; νῦν γνῶθι τιμωρουμένη αἰωνίως · καὶ μέχρι τοῦ πρώτου οὐρανοῦ ἀνάγοντες ἱστᾶσι καὶ δεικνῦσιν αὐτῇ ἐκ μήκοθεν τὴν δόξαν τῶν ἀγγέλων καὶ C πάντων τῶν οὐρανίων δυνάμεων, λέγοντες · τούτων ἁπάντων κύριός ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὃν οὐκ ἠθέλησας γνῶναι καὶ προσκυνῆσαι · ἀλλ' ἀπαχθεῖσα πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀσεβεῖς καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα τὸν διαβολον εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, οὓς ἐν τῷ βίῳ σου ὡς θεοὺς προσεκύνησας · ταῦτα εἰπόντες οἱ ἄγγελοι καὶ ἀσπασάμενοι τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Μακάριον, ἀφανεῖς ἐγένοντο ἀφ' ἡμῶν · Ἡμεῖς δὲ δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰωνας τῶν αἰώνων · ἀμήν.

NOTAE.

(11-12) Lege ἡμέρας.
(13) Vox forte corrupta. [Leg. ἀπηνῶς. Edit.]
(14) Forsam legendum ἀλλὰ ἄγγελοι ἀπηνεῖς καὶ ἀπότομοι.

IOANNES ALBERTUS FABRICIUS

DE

SS. MACARIORUM AEGYPTII ET ALEXANDRINI VITIS ET SCRIPTIS

Cum notis Gottlieb. Christophori Harles.

[Io. Alb. Fabricii Bibliotheca Graeca sive notitia scriptorum veterum graecorum. Editio nova cura Gottl. Christoph. Harles. Hamb. 1802, 4° Vol. VIII p. 361—366.]

1 Macarius Magnus, Aegyptius monachus et presbyter, S. Antonii discipulus (1), magister Evagrii Pontici, obiit in deserto Scithi, in quo ab a. C. 321 versatus est, nonagenarius circa a. C. 391. De quo *Socra-*

NOTAE.

(1) Cf. *Lambec*. Comm. T. VIII pag. 722 sqq. Harl.

tes IV, 23, *Palladius* Lausiac. cap. 19, *Joannes Hagiopolita* in laudatione Macarii Aegyptii, Menaeis Graecorum inserta 15. Januar., quae incipit μικροῦ Μακάριος διέφυγε ὁ Αἰγύπτιος, e recentioribus praeter interpretes et editores *Jo. Bollandus* 15. Januar. T. I p. 1005 sq., *Tillemontius* T. VIII Memor. Eccl. Fabr. *G. Cave* Hist. Lit. SS. Eccl. T. I p. 256, *Cas. Oudin*. Comm. de SS. Eccl. T. I p. 474, ubi trium Macariorum monachorum persequitur vitas, *Stollii* Nachr. von den Kirchenv. p. 440 sqq., qui alios vett. ac recent. memorat VV. DD., *D. Ell. du Pin* Nouv. bibl. T. II p. 69, *R. Ceillier* Hist. gén. des Aut. ecclés. T. VI p. 709 sqq., *J. G. Walchii* Hist. Eccl. N. T. p. 1367, *Hamberger* Z. N. II p. 857 sqq., *Saxii* Onom. I p. 397 sq., qui « Macarius » ait, « a. 331 ab Athanasio ad Constantinum Aug. missus est, ut criminationis invidiam ab episcopo depelleret », citatque *Pagii* Crit. Baron. ad a. C. 333 Nr. III p. 248 sqq. Macarius quum adhuc iuvenis esset, tam severo vitae genere virtutibusque monasticis excelluit, ut παιδαριογέρων h. e. *in puerili aetate senex* appellaretur a monachis. Hinc per LX annorum spatium vitam consumpsit in solitudine quadam Aegyptiaca, quae diversis nominibus vocatur *Scetica*, *Setina*, *Scetiaca*, *Scytica*, *Scytiaca* et *Scytiolica*. Hic propter vitae sanctitatem ac miraculorum et prophetiae opinionem famamque in summa vixit auctoritate. Quae potiora aut singularia eius fuerint placita, ea enumerat quoque *Stollius* l. I. Harl.

Exstant sub eius nomine (2) *Homiliae quinquaginta* piae ac lectu dignae de integritate quae decet Christianos. Prodierunt *graece* ex Bibl. Regia Paris. apud Guil. Morellium 1559, 8°, [Pag. 362] typis nitidis, et eodem anno separatim *latine* 8° ex versione *Joannis Pici* classium inquisitoriarum in senatu Paris. praesidis (3). Eadem versio ibidem 1562 et in Bibliothecis Patrum saepius lucem vidit Parisiis, Coloniae, Lugduni. *Graece et latine* cum versione *Zach. Palthenii* Friedbergensis Francof. 1594. 1621. 8°. Atque iterum cum Pici versione adiunctae operibus Gregorii Thaumaturgi et Basilii Seleuciensis Zonaraeque in epistolas canonicas Paris. 1622 fol. [a. 1621 in cat. Bibl. Leid. p. 45 et supra Vol. VII p. 260]. Denique sectionibus distinctae ex recensione *D. Jo. Georgii Pritii*, senioris Francofurtensis, cum versione Palthenii ab ipso castigata Lips. 1698, 8°. *Germanice Godfrido Arnoldo* interprete Lips. 1696, 8°. Goslar. 1702 .1716. 8°. *Belgice* Antwerp. 1580, 8° interprete *Cornelio Kiel*. In nova versione Anglicana, quam singulari studio adornatam Londini 1721, 8° edidit *Thomas Haywood*, ex codice Bodleianae Bibl. Barocciano (4) multa loca emendata, suppletae lacunae, sublata homiliae XIII et XIV confusio, et quinquagesima homilia auctior integrae paginae accessione. Ex eodem codice Bodleiano apographum homiliarum septem adhuc ineditarum Hudsonus misit ad laudatum Pritium, ut Haywoodus p. 86 introductionis testatur (5). Exstant etiam

NOTAE.

(2) *Petrus Possinus* in Prolegg. ad Thesaur. Asceticum gr. et lat. Tolos. 1684, 4° contendit, Homilias istas et septem quae primus iste vulgavit Opuscula auctorem agnoscere antiquiorem quemdam Macarium. Antonii itidem discipulum, ex quo coptice loquente pleraque graeco stylo exceperit, eiusque ab a. C. 341 indivulsum cum *Amatha* comitem et a. 356 obitus testem. Sed non opus esse, diversum hunc ab altero illo statuere Aegyptio, docent doctissimi viri *Guil. Caveus* in Hist Lit. Scriptt. Eccc. Parte altera et *Io. Georgius Pritius* sua ad Macarium Praefatione Fabr. *Oudin* l. I. contra Possinum, du Pin et Caveum contendit multisque fulcit sententiam suam argumentis, et epistolam [Pag. 362] illam, quam unicam Gennadius, Massiliensis presbyter, tribuit Macario, et quinquaginta Homilias esse supposititias, atque propter veterum de iis silentium et quia Pelagianismum subtilissimum ac purissimum redoleant, haud habere auctorem Macarium Aegyptium, neque seniorem neque iuniorem, B tribus Macariis omnibus ante ortam sectam Pelagianam vita defunctis. Enimvero iam ante Pelagium semina Pelagianismi sparsa erant; v. *J. G. Walch*. H. E. p. 1369, et *G. J. Voss*. Histor. de controversiis, quas Pelagius eiusque reliquiae moverunt, Amstelod. 1655, 4° lib. I cap. 3 p. 4 sqq. Denique *Marco Ascetae*, Macarii iunioris quondam discipulo, claro a. 400 et sqq. usque ad a. circit. 440 vel ultra, qui inter monachos Nitrienses, vitam duxit solitariam, omnes Homilias et asceticas quaestiones ob doctrinae et styli similitudinem adiudicandas esse censet Oudinus pluribus rationibus adductis. Idem reiicit Pritii sententiam, eumque affirmat imperite adscripsisse Macario Aegyptio seniori omnia Opuscula Macariis diversis attributa. Sed *J. G. Walch* p. 1368 sq. neque agnoscit tertium Macarium neque Oudini rationes iudiciumque probat et A vero refutat. Harl.

3) In fine Praefationis Lutetiae Kal. Maii 1559 scriptae editor : « Has ipsas, » ait, « impressas graece latineque vobis piis Christi ut Ecclesiae S. cultoribus animo grato suscepturis mittimus, si quid melius allatura sit temporum tranquillitas, protinus emissuri. » Harl.

4) De illa versione v. Acta erudit. a. 1724 p. 86, et *Bruggemann* View etc. p. 402, a quo insuper memorantur The forty—fifth Homily of S. Macarius, done out of. Greek. 4. s. a, et I. et A Homiy of Macar. versa ab *Henr. Guil. Ludolf* in Reliquiis Ludolfianis Lond. 1712. 12. Nr. VI. Harl.

5) Ins cod. Barocc. memor. est et Homilia quinquagesima auctior quam in editis, et quae septem praeterea in illo tantum cod. servantur. Homiliae. eas referunt confector catal. codd. Angliae etc, I pag. 30, atque Oudin. l. I., qni eas quoque animadvertit eandam cum editis methodum eandemque doctrinam asceticam continere. In catal. codd. Angliae etc. in indice quidem Vol. I et interdum in aliis quoque catalogis confusi videntur Macarii. Nam tribuuntur *Macario Alexandrino seniori*, *Aegyptio*, qui itidem dicatur *Abbas Nitriensis*, qui tamen est iunior, cum Homiliae iam laudatae, tum alia, quae brevitatis studio hic simul paucis ex illo aliisque catalogis repetam. Reperiri igitur dicuntur in cod. *Barocc.* CXLVII *Macarii eremitae* visio animarum ; in cod. *Oliveri Cromwelli* CCLXXVII Nr. 5 ex Palladii Lausiaca Hist. de Macario Alex. ἀκέφαλος ; ibid. Nr. CCXC, 28 ex *Macario* fragmentum exiguum ; inter codd. Digbaei Nr. MDCXXXIV, et inter codd. Bodlei. Nr. MMCCXI, 22 ac Nr. MMDLXXII, 8 Macarii epistola ad filios ; inter codd. *Bodlei* Nr. MMCCXXIX, 13, et *Cantabrigiae* inter codd. domus S. Petri [Pag. 463. Nr. MDCCLXXVI, 15 *Macarii* epistola ad mo-

MSS. [Pag. 363] Macarii Aegyptii Homiliae in aliis bibliothecis, ut Leidensi et ex Is. Vossii supellectile [Pag. 364] et Venetiis inter libros Julii Justiniani, procuratoris S. Marci, sed quos eo defuncto in manus ignotas devenisse testatur *Montfauconus* in Diario Italico p. 433 sq.

Opuscula septem Ascetica I. περὶ φυλακῆς καρδίας *de custodia cordis* II. περὶ τελειότητος ἐν πνεύματι, *de perfectione in spiritu* III. περὶ προσευχῆς *de oratione* IV. περὶ ὑπομονῆς καὶ διακρίσεως, *de patientia et discretione* V. περὶ ὑψώσεως τοῦ νοός, *de elevatione mentis* VI. περὶ ἀγάπης, *de caritate* VII. περὶ ἐλευθερίας νοός, *de libertate mentis*. Haec una cum *Apophthegmatis* quibusdam Macarii p. 234 ex cod. *Francisci Turriani* primus edidit et latinam versionem suam addidit *Petrus Possinus* S. J. in Thesauro ascetico (6) Paris. 1684, 4°. Deinde graece et latine una cum Macarii Homiliis recudi curavit, aliaque Apophthegmata a *Jo. Baptista Cotelerio* (7) pridem vulgata, et quae de Macario Hieronymus, Palladius et Cassianus, subiunxit laudatus D. *Jo. Georgius Pritius* Lips. 1699, 8° (8). Germanice vertit edita a Possino Opuscula et Apoph-

NOTAE.

nachos ; denique Nr. MMMDLXXI *Macarii* itinerarium usque ad paradisum terrestrem seu de vita et consuetudine eius per Theophilum, Sergium et Chiinum monachos. Secundum Vol. II catalogi inter codd. Eccl. cathedr. *Sarisburiensis* Nr. MXLII *Macarii* epistolae ; inter codd. Vossianos Nr. MMCIL *Macarii* Homiliae, [in cat. bibl. *Leidens.* p. 394 Nr. LXVII inter codd. Voss. sic citantur : *Macarii Aegyptii* Homiliae de perfectione christiana numero VII περὶ τῶν ἀποιχομένων h. e. mortuorum ; τοῦ αὐτοῦ κατηχητικός.] ; *Dublini* inter codd. Narcissi archiep. Nr. MCCLIV liber theologic. (forsan Macarii, iudice confectore cat.) directiones complectens et preces christianas. *Mediolani* in Bibl. Ambros. *Macarii* cuiusdam monachi Epistola ad Macarium ; item *Macarii* abbatis dialogus de baptismo, et *Macarii* martyris vita ac miracula, nec non *Macarii* martyris et sociorum vita, teste *Montfauc.* in Bibl. Biblioth. MSS. Tom. I p. 501 B. C. E. Eodem teste sunt in codd. *Vatican. Macarii abbatis* sermones ad monachos ; ad filios Dei ; epistola ; et *Macarii Aegyptii* Homiliae in IV codd. (Tom. I p. 67 C.) ; *Florentiae* in Bibl. Camaldulensium b. Mariae etc. *Macarii* Aegyptii abbatis epistola (ib. p. 413 C, et iterum p. 430 D, ubi *epistolae* in illo cod. inesse dicuntur) ; inter codd. monasterii S. Audoeni *Rothomagensis Macarii* epist. ad monachos (ib. II p. 1238 D) ; *Venetiis* in Bibl. Marc. *Macarii monachi* flores ex diversis auctoribus (ib. I p. 474 B, sed in catal. codd. gr. Marc. desideratur illus indicium) ; inter codd. *Escorial.* Hisp. *Macarii* aliorumque Patrum praeceptiones monach. (ib. I p. 621 C. ; in catal. Pilier. etc. deest illius cod. notitia) ; in Bibl. *Basileensi Macarii* sermo contra Arianos (ib. I p. 613 C.). Venetiis in Bibl. S. *Michaelis* prope Marian. *Macarii* excerpta in Evangel. S. Matthaei in catena gr. teste *Mittarellio* in cat. codd. illius Bibl. p. 698. Attamen comment. ac fragmm. in catenis Patrum ad Macar. *Chrysocephalum* saepe pertinere videntur. *Taurini* in cod. LXXX *gallico* ep. Macarii ad monachos, v. cat. codd. *Taurin.* Vol. II p. 482. *Parisiis* in Bibl. publ. sunt secundum cat. codd. Tom. III in tribus codd. *Mac. sermo* ad monachos latine (v. indic.), graece autem secundum Tom. II *Macarii. Aegyptii* Homiliae L in codd. DLXXXVII, MCLVII et duae in cod. MCCCLXXII Nr. 36 et 37 ; *Macarii* cum angelo colloquium in cod. CMXXIX Nr. 12 ; capita ascetica in epitomen redacta in cod. CMXVIII Nr. 2 et in cod. MDXCVIII Nr 6, in cat. p. 370 sic citantur : *Macarii abbatis* capita ascetica sive additamenta ad librum I Patrum ; Opusc. de anima in cod. MMDCXV Nr. 2 ex cod. quodam vet. anglicano a Baluzio a. 1584 descripto ; epistola Macarii abbatis ad Esaiam abbatem in codd. CMXVI, et alia cod. CMLXXV. In eadem Bibl. inter codd. *Syriac.* in cod. CXLV Nr. 5 sententiae selectae e sermonibus *Macarii magni* et aliorum, et Nr. 7 *Mac.* Sermones IV et Opusc. quaedam ascetica. In pluribus codd. Bibl. *Coislinianae* nomen, loca scriptaque Macariorum occurrunt, notante *Montfauc.* in Bibl. Coislin. in codd. XXXVII, CXVII, CXXII, CCXXXII in collectionib. locorum etc. (p. 111. 191. ex eius vita 198. 294.) ; inter scholia ad Io. Climaci scalam (p. 306) ; in cod. CCLXXXII ex Historia Lausiaca vita trium Macariorum, n. *iunioris Aegyptii* et *politici* utpote diversorum, memoratur (p. 399) ; in cod. LXXXIII in historia monachorum Aegyptiorum, Hieronymo perperam adscripto, duorum Macariorum vitae, n. Aegyptii et πολιτικοῦ, describuntur (p. 138 sq.) ; in cod. CXCIII ex *Macario Scetiota* quaedam (ib. 246). In Bibl. Laurent. Medic. *Florentiae* citantur *Macarii* loca in expositione sacror. praeceptorum in cod. IV plut. 6, et cod. XXVI plut. 9 (*Bandin.* cat. codd. gr. Tom. I p. 99 et 436) ; in collect. capp. asceticorum cod. XXXI plut. 10 (*Bandin.* I. I. p. 495) ; vita Macarii in cod. IV plut. 6 (*Bandin.* I p. 100). *Taurini* in Bibl. Regia cod. CXCV ex *S. Macario* de perfectione spirituali capitula L. v. cat. codd. gr. Taurin. p. 296. *Vindobonae* in Bibl. Caesar. in cod. XLII *Macarius abbas Aegyptius* citatur in catena Patrum in Lucam, docente *Lambecio* in Comment. Tom. III p. 166 ; in cod. LXXVI Nr. 12 *Macarii* precatio, v. *Lambec.* ib. p. 379 ; in cod. CLVI Nr. 8 *Macarii* capp. ascetica centum, is vocatur in hoc cod. *Mac. magnus*, quaedam de eo [Pag. 364] tradit et plures de duobus Macariis laudat scriptores *Lambec.* Tom. IV p. 325 sqq. ; in cod. CLXXIX Nr. 3 *Macarii abbatis* paraenesis, in collect. Opusculor. asceticorum, et in cod. CLXXXVII Nr. 7 eiusdem narrationes quarum visionum suarum de sanctis angelis (*Lambec.* Tom. IV p. 418 sqq. et p. 442) add. *Kollar.* ad Lambecii comm. Tom. I p. 771 ex catal. italico etc., in cod. *Naniano* Venet. CXIII tribuitur id Opusc. de suis visionibus etc. *Macario Aegpytio*, v. catal. codd. gr. Nan. p. 230. In cod. CCXLI Nr. 1 citatur Macarius in Io. patriarchae Antiocheni eclogis asceticis (*Lambec.* Tom. V p. 222 sqq. cum nota Kollarii). Harl.

6) Alia, quae in Thesauro illo ascetico continentur, refert D. *Thomas Ittigius* libro de Bibliothecis et catenis Patrum p. 360 sq. Vide et Acta eruditorum a. 1685 p. 488 sqq Fabr. Et de *codd.* v. ad notam superiorem Harl.

7) Tom. I Mon. Eccl. Graec. Paris. 1677, 4° p. 524 s.

8) Inscriptio est : *Macarii* etc. Opuscula nonnulla et Apophthegmata *Io. Georg. Pritius* collegit, revidit, latinam versionem studiose emendavit, indicibusque adiectis edidit Lips. ap. her. Grossii 1699, 8°. Haec et superior Homiliarum editio, ut utraque coniunctim denuoque typis repetita videretur, novam accepit epigraphen *Macarii Homiliae et Opuscula* Lips. 1714, 8°. Sed Macarii Opuscula Aesculapium suum et meliorem scripturae curam adhuc exspectare, pluribus exemplis docuit multaque Opusculorum asceticorum loca haud imperite correxit explicuitque *Io. Salom. Semler* in specimine animadversionum in aliquot Opuscula graeca Macarii, Halae Salicae 1746, 4°. Idem ibidem 1745, 4° edidit Specimen examinis critici operum, quae

thegmata et Homiliis Macarii subiunxit *Godfridus Arnoldus*, addiditque Gregorii Naz. orationem I sive apologeticum de fuga sua, Zenonis Veronensis sermonem de fide, S. Ephraemi sermones quatuor, S. Nili librum asceticum, et capita paraenetica 229, Sextique sententias 430, Emanuelis Phile Hymnum ad Spiritum sanctum, et Christi dicta, quae in evangelistis non reperiuntur.

[Pag. 365] Nonnulla Macarii *fragmenta* ex *Catenis Patrum*, ut Corderiana in Matthaeum, etc., et orationes nonnullas latine *Franciscus Combefisius* Bibliothecae suae concionatoriae inseruit, qui, *de his disputare*, inquit, *et an vere Macarii senioris illae Homiliae sint nihilque Pelagiani furfuris inspersum habeant, nec eius quicquam laboret* ἀπάθεια [et quod angelos animosque corporeae naturae esse Homil. 3. et libro de caritate statuit], *alterius otii sit, fereque occupavit Brasichellani diligentia in Romano indice expurgatorio, emendati quandoque a Labbeo non male, plerisque locis modeste laudati, quicquid in Labbeum invehatur Raynaudus.*

Capita ascetica CLXX metaphrasi illustrata a *Simeone Logotheta* exstant MSS. in Bibl. Caesarea teste *Lambecio* lib. V p. 101 (9). Evolvisse etiam illa se testatur *Allatius* de Simeonum scriptis p. 132. Incertum, qualis liber Macarii inter alia Ascetarum scripta commendetur a *Joanne Antiocheno* apud Cotelerium T. I Mon Eccl. Graec. p. 167.

II. Macarius iunior, *Alexandrinus*, discipulus et ipse Magni Antonii, monachus, presbyter et abbas Nitriensis, qui circa a. C. 404 centenarius obiit. De eo *J. Bollandus* 2 Januar. T. I p. 84 sq., et *Tillemontius* T. VII Memor. Hist. eccl. Palladius cap. 20 Lausiac. πολιτικόν (10) dictum fuisse testatur, ab urbe nempe Alexandria, ut notat *H. Dodwellus* ad fragmentum Philippi Sidetae p. 512 (11), a quo inter διδασκάλους sive catechetas Alexandrinos loco undecimo nominatur Μακάριος ὁ πολιτικός. Exstat sub eius nomine *Regula monastica* (12) triginta capitulis comprehensa, quam ex codice MS. Beccensi primus latine edidit illustravitque *Petrus Roverius* S. J. in Hist. monasterii Reomaensis in tractu [Pag. 366] Lingonensi Paris. 1637, 4°, p. 24, et post Roverium *Lucas Holstenius* in codice Regularum (13) Rom. 1637, 4°. Fabr. Regula *Macarii abbatis* latine in cod. MDLXIV Nr. 2 Bibl. publ. *Parisinae*. In cod. regio Taurin. gr. CLXXVII fol. 29 *Canon S. metropolitae dom. Macarii iunioris, qui propriam sedem reliquit humilitatis causa, ignorantiam simulans, atque asceticae vitae se dedit in partibus Cretae, multaque praeclara miracula ubique fecit*, etc. v. Cat. codd. gr. Taur. p. 262. Num vero noster Macarius, an *Ancyranus metropolita*, an alius sit intelligendus, ii qui codicem possunt comparare, decernant, sed *Regulam* illam *monasticam* aeque ac sermonem *de exitu animae iustorum*, etc. *J. G. Walch*. H. E. p. 1373 cum aliis adnumerat monumentis suppositis. Harl.

Alia *Regula* Serapionis, Macarii, Paphnutii, iunioris Macarii et aliorum 34 ex codice Affligemenensi primum edita ab *Henrico Cuicquio*, episcopo postea Ruremondensi, ad calcem Cassiani Antverp. 1578, 8°, et deinde in codice Regularum Holsteniano recusa.

Λόγος περὶ ἐξόδου ψυχῆς δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν τὸ πῶς χωρίζονται ἐκ τοῦ σώματος καὶ πῶς εἰσιν, *Sermo de exitu animae iustorum et peccatorum, quomodo separantur a corpore et in quo statu manent*, sub

NOTAE.

circumferuntur, Macarii. *Phil. Labbe* editioni suae *Glycae* annalium (inter Scriptores Hist. Byzantinae) praemisit syllabum auctorum sive editorum a Glyca memoratorum. Inter ineditos citatur *Macarius abbas*, ὁ μέγας Μακάριος ἐν ἐπιστολαῖς, a Glyca p. 81 laudatus. Censor Scriptor. Hist. Byzant. in Baumgartenii opere : Nachrichten von einer hallischen Bibl. Tom. V p. 420, Not. docet, intelligenda esse Opuscula ascetica, et locum a Glyca citatum convenire cum capite II Opusculi quarti, et opinatur, nomen *Epistolarum* aptius videri, quam vulgatum *Opusculorum* atque *Homiliarum*. Opusculum I *de custodia cordis* est in Cod. Caes. *Vindob*. CCXXXIV Nr. 15, v. *Lambec*. Comm. Tom. V p. 151, notamque Kollarii. Harl.

9) [Pag. 365] Sive p. 214 sqq. ed. Kollar. de cod. CCXL. Eadem Macarii capita, sed sine mentione Simeonis Metaphrastae, exstant etiam in cod. Caesar. CCXXXIV Nr. 16, v. *Lambec*. Tom. V p. 151, atque Kollar. adnotat, Opusc. esse adhuc ineditum, et illud, quod *Possinus* in Thes. ascet. p. 47 praemissa epigraphe Περὶ τελειότητος ἐν πνεύματι protulisset, nihil aliud esse ac brevem huius Opusculi epitomen. Harl.

10) Macarii πολιτικοῦ vita gr. in cod. CMXIV Nr. 15 Bibl. publ. *Paris*. *Macarii* et Aegyptii et politici vita ex Hist. Lausiaca in cod. *Coislin*. CCLXXII. Utriusque Macarii dicta in collectione quadam asceticorum in cod. *Coislin*. CCXXXII,, v. *Montfauc*. Bibl. Coislin. p. 399 et 295. Utriusque vita in Hist. monachorum Aegyptior. in cod. *Coislin*. LXXXIII, v. *Montfauc*. l. I. p. 138 sq. Idem p. 111 recenset cod. XXXVII s. Niconis collectionem locorum SS. et Scriptor. Ecclesiasticor., inter quos occurrit *Macarius Alexandrinus ad magnum Eusebium Alexandrinum*, de quo cf. supra in Vol. VIII p. 295 a Fabricio et cel. Keilio adnotata. Add. indic. *Montfauc*. ad Bibl. Coisl. vocc. *Macarius* etc. Harl.

11) Est quoque translatum in *I. A. Fabr*. librum de salutari luce Evangelii cap. IX p. 188. cf. *Caveum* Tom. I p. 256. Harl.

12) Hanc regulam videtur intelligere *Gennadius* cap. 10 de Script. Eccl., eamque tribuere Macario Aegyptio, signis et virtutibus claro, quem ait *unam ad iuniores professionis suae scripsisse epistolam, in qua docet illum perfecte posse servire Deo, qui conditionem creationis suae cognoscens, ad omnes semetipsum inclinaverit labores, et luctando atque Dei auxilium adversus omne, quod in hac vita suave est, implorando, ad naturalem quoque perveniens puritatem, continentiam veluti naturale debitum munus obtinuerit*. Fabr. Illam autem epistolam, cuius meminit Gennadius, potuisse Homilias continere suspicatur *I. G. Walch*. H. E. p. 1369. Add. V. D. iudicium paulo ante ex Baumgartenii Nachrichten etc. allatum. Harl.

[Pag. 366] 13) Alia in codice regularum Holsteniano contenta vide B. Ittigii libro p. 652 sq.

eum receperunt, a passionibus liberet, iam non agitatos et circumlatos quovis vento. Sunt enim qui non modo ipsi procul a Christi mysteriis degentes, verum etiam proximis potum sordidae corruptelae praebentes, veritatem Dei in iniustitia detineant, in quibus, inquit, **200** *quod notum est Dei, manifestum est* (1). Nam vani in cogitationibus suis et obscuri in insipienti corde suo facti, disunt naturales esse et a Deo procreatas passiones ignominiae, voluptatem inquam corruptionis, et animum iniustum, iram indecoram, non secundum Deum motam, et alia eiusmodi.

Nos igitur et illos et voces eorum tanquam a proposito aberrantes missos facientes, consideremus libertatis arbitrium ab eo nobis datum qui condidit nos, ut in nostra potestate sit et meliora appetere et a peioribus abstinere. Neque enim iustus iudex puniret nos passionibus subditos, si ipse esse earum auctor. Apage, iubeo, apage, neque in mentem venias. Abominanda enim omni piae menti prava illa et stulta doctrina. Nam mundarum et valde bonarum naturarum opifex Deus, sicut praedicat Spiritus sanctus in mundi creatione : *Ecce enim*, inquit, *cuncta valde bona* (2). Jeremias autem lugens et ambigens de passionum ignominia : *Dominus*, inquit, *non dixit : Quis est iste qui dixit ut fieret, Domino non iubente ? Ex ore Altissimi non egredientur mala, sed bona* (3). Et iterum interrogatio in Evangelio ad Dominum ab intellectualibus potestatibus facta. *Domine*, aiunt, *nonne bonum semen seminasti in agro tuo ? Unde haec zizania* (4) ? Alibi vero Salvator ipse de iisdem dicit : *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater coelestis, eradicabitur* (5). Omnem enim, quae ex Deo sit, plantationem esse bonam testatur Paulus, in quo Christus loquitur : *Quia omnis creatura Dei bona est* (6). E quibus intellige, nostras non esse passiones in nobis reconditas, sed alienas. Nam : *ab occultis meis*, inquit, *munda me, et ab alienis parce servo tuo* (7). et : *Alieni insurrexerunt adversum me, et fortes quaesierunt animam meam* (8). Et : *Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me* (9). Quae igitur occulta, vel qui nocentes et impugnantes, vel qui **201** alieni, nisi malitiae spiritus Christi virtutibus oppositi ?

A μένους αὐτὸν ἀπαθεῖς κατασκευάσῃ, μηκέτι κλυδωνιζομένους καὶ περιφερομένους ὑπὸ παντὸς ἀνέμου. εἰσὶ γάρ τινες, οἳ οὐ μόνον αὐτοὶ πόῤῥωθεν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων τυγχάνοντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησίον ποτίζοντες ἀνατροπὴν θολεράν [1], τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατέχουσιν· ἐν οἷς, φησί, τὸ γνωόστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν· ματαιωθέντες γὰρ ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ σκοτισθέντες κατὰ τὴν ἀσύνετον αὐτῶν καρδίαν, φάσκουσι φυσικὰ εἶναι καὶ ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, ἡδονὴν λέγω φθορᾶς, καὶ θυμὸν ἄδικον, ὀργὴν ἀπρεπῆ, μὴ κατὰ Θεὸν κινουμένην, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Ἡμεῖς τοίνυν αὐτούς τε καὶ τὰς φωνὰς αὐτῶν ὡς ἐκτροπὰς ἐάσαντες, ἐπιγνῶμεν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν τῆς ἐλευθερίας αὐτεξουσιότητα παρὰ τοῦ κτίσαντος B ἡμᾶς, ἵνα ἐφ' ἡμῖν ᾖ τὸ [2]) καὶ τῶν κρειττόνων ῥέγεσθαι, καὶ τῶν χειρόνων ἀπέχεσθαι· οὐ γὰρ ἂν ὁ δίκαιος κριτὴς ἐκόλαζεν ἡμᾶς ἐνεργουμένους ὑπὸ τῶν παθῶν, εἴπερ ἦν αὐτὸς αὐτῶν ποιητής· ἄπαγε, παρακαλῶ, ἄπαγε, μηδὲ εἰς ἔννοιαν ἔλθῃς· βδελυκτὸν γὰρ πάσης εὐσεβοῦς διανοίας τὸ ἄτοπον τοῦτο καὶ ὕηθες δόγμα. καθαρῶν γὰρ καὶ λίαν καλῶν φύσεων δημιουργὸς ὁ Θεός· καθὼς διαγορεύει τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ κοσμοποιΐα· ἰδοὺ γάρ, φησί, πάντα καλὰ λίαν. Ἱερεμίας δὲ ὀδυρόμενος καὶ ἀμφισβητῶν περὶ τῆς τῶν παθῶν ἀτιμίας· κύριος, φησι, οὐκ εἶπε· τίς οὕτως [3] εἶπε καὶ ἐγενήθη ; κύριος οὐκ ἐνετείλατο, ἐκ στόματος ὑψίστου οὐκ ἐξελεύσεται τὰ κακά, ἀλλὰ τὰ ἀγαθά. καὶ αὖθις ἡ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πρὸς τὸν κύριον ἐπερώτησις τῶν λογικῶν δυνά- C μεων· κύριε, φησίν, οὐ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ ; πόθεν τοῦτο τὸ ζιζάνιον; ἑτέρωθι δὲ αὐτὸς ὁ σωτὴρ περὶ τῶν αὐτῶν φησι· πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐκριζωθήσεται. Ὅτι γὰρ πᾶσα ἡ ἐκ Θεοῦ φυτεία καλή, μαρτυρεῖ Παῦλος, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς λαλεῖ· ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν· γίνωσκε τοίνυν, μὴ ἡμέτερα εἶναι τὰ ἐναποκεκρυμμένα ἡμῖν πάθη, ἀλλὰ [4]) ἀλλότρια· ἐκ τῶν κρυφίων μου γάρ, φησί, καθάρισόν με, καὶ ἀπὸ ἀλλετρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου· καί· ἀλλότριοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ, καὶ κραταιοὶ ἐζήτησαν τὴν ψυχήν με· καί· δίκασον, κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμουντάς με. τί οὖν τὰ κρύφια, ἢ τίνες οἱ ἀδικοῦντες καὶ πολεμοῦντες, ἢ τίνες οἱ ἀλλότριοι, εἰ μὴ τὰ τῆς πονρίας πνεύματα τὰ ἀντικείμενα ταῖς Χριστοῦ ἀρεταῖς ;

Attende diligenter, quemadmodum et lex diserte clamitet de interioris hominis munditia : *Non usurpabis*, ait, *nomen Domini Dei tui frus-*

Πρόσεχε ἀκριβῶς, ὅπως καὶ ὁ νομος διαῤῥήδην βοᾷ περὶ τῆς κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον καθαρότητος· οὐ λήψῃ, φησί, τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ

VARIAE LECTIONES.

[1]) Cod. ἀνατροπὴν θολερὰν. οἵ τινες τὴν κ. τ. λ. Ubi haud dubie error calami irrepsit. Sive enim οἵτινες corrigis, sive οἵ τινες i. e. « vae quidam » retines, hae voces quomodo nexui orationis conveniant, non liquet. Quare aut post θολερὰν excidisse verba nonnulla, aut vox οἵτινες (εἵτινες), sive relativum οἱ, quod antecedit, delenda videntur. — [2]) Coni., cod. ἤτω — [3]) Corr., cod. οὔτος. — [4]) Sic in codice sine apostropho, ut passim.

NOTAE.

(1) Rom. I, 19
(2) Gen. I, 31.
(3) Thren. III, 36. 37. 38.
(4) Matth. XIII, 27.
(5) Matth. XV, 13.
(6) I Tim. IV, 4,
(7) Psalm. XVIII, 13. 13.
(8) Psalm. LIII, 5.
(9) Psalm. XXXIV, 1.

S. MACARII AEGYTPII
EPISTOLÆ, PRECES.

PRAEMONENDA.

Qui Gennadii (de viris illustribus cap. 10) verba haec legit : « Macarius monachus ille Aegyptius signis et virtutibus clarus unam tantum ad iuniores professionis suae scripsit epistolam, in qua docet illum perfecte posse servire Deo, qui conditionem creationis suae cognoscens ad omnes semetipsum inclinaverit labores, et luctando atque Dei adversum omne, quod in hac vita suave est, auxilium implorando, ad naturalem quoque perveniens puritatem, continentiam velut naturae debitum munus obtinuerit », ei fieri non potest quin suboriatur suspicio, Macarium Aegyptium doctrinae Pelagianae, e qua continentia naturae, non gratiae donum est, quasi facem praetulisse. Unde Oudinus in Commentariis de scriptoribus et scriptis ecclesiasticis v. *Macarii tres monachi*, aliique, inter quos Petitdidierius in libro qui inscribitur : Remarques sur la bibliothèque des auteurs ecclésiastiques de M. Du Pin Paris 1692 T. II p. 198 sqq., homilias quoque, quae Macarii Aegyptii nomine feruntur, puro puto Pelagianismo infectas esse probare sunt conati. Verum epistola a Petitdidierio l. l. p. 220 e codice ms. abbatiae S. Vitoni (S. Vanne prolata ab ea, quam Gennadius commemorat, et argumento et universo tenore ita distat, ut eadem cum illa nullo modo haberi possit. Quam ipsissimam me in codice ms. olim Treverensi, quem Dr. Binterim v. cl. pretio emptum ante hos quatuordecim annos Bollandistis in Belgia dono dedit, detexisse eo magis gaudeo, quod eam ne levissima quidem eiusmodi haereseos macula conspersam esse statim mihi persuasi. Eam igitur epistolam, quae quin Macarii Aegyptii sit dubitari nequit, ad fidem trium codicum primo loco edidimus. Huic alteram graecam subiunximus e codice Berolinensi erutam, in quo eidem Macario Aegyptio diserte tribuitur. Quae cum Macarii Aegyptii homiliis ita convenit, ut ab eodem auctore profecta esse arguatur. Tertia porro epistola adscribitur cuidam Macario, quem ab Aegyptio diversum esse et stylus et sententiarum discrepantia prodere videntur. Quartam denique epistolam addidimus illam, quam Petitdidierius publici iuris fecit, a nobis ad fidem duorum codicum recognitam. Quam quidem epistolam e prima et tertia compilatam esse, si inter se comparaveris illas, facile intelliges. Reliquum est, ut codices describamus.

Primae epistolae codices tres quos contulimus sunt *Vaticanus* bibliothecae Christinae 588 membranaceus, saec. XIII, in fol., in quo epistola legitur fol. 112-114, *Treverensis* olim bibliothecae S. Maximini qui nunc apud Bollandistas in Belgia asservatur, membranaceus, saec. XV, in fol., et *Confluentinus* bibliothecae gymnasii 23, chartaceus, saec. XV, in fol., ubi fol. 125, 2-127 exstat. In codice autem Vaticano epistolam excipiunt novem historiae de mortuo a Macario Aegyptio resuscitato, de eodem Macario, postquam fatigatus oravit, elevato et trans flumen demisso, de cranio sacerdotis gentilis eidem poenas infernorum enarrante, de duobus monachis quos in insula eremi nudos invenerat, de eiusdem doctrina, cur acceptarum ab hominibus iniuriarum reminiscendo vim memoriae laedamus, malorum vero a daemonibus inflictorum recordatione non laedamus, de Macario Aegyptio e sepulchro mortuum quendam, qui depositum quoddam ubi posuerit indicet, evocante, eiusdem responsum Theodoro abbati datum de paupertate pulchris actionibus praeferenda, eiusdem ad monachos, ut multiloquium fugiant, exhortatio, denique sententia eiusdem Macarii, verum monachum nunquam ad iracundiam moveri, sed semper se vincere. His aliisque similibus Patrum eremi historiis plenus est codex ille. Codex alter olim Treverensis hunc prae se fert indicem : *Ista*

iustitiae et sanctificationi, sicut exhibuimus peccato (1). Credamus debere nos in luce ambulantes sine offensa videre mirabilia Dei secundum eum qui ait : *Revela oculos meos et considerabo mirabilia tua de lege tua* (2). Nam ut, quod ad sensus pertinet, is, qui in luce ambulat, non offendit, sic, quod ad spiritum attinet, is, qui in perfecta sanctificatione versatur, non concupiscit mala, non cogitat prava. Nulla enim est societas luci ad tenebras (3), neque consensus templo Dei cum idolis (4). Itaque tanquam templum Dei considera teipsum, effugiens spiritualium idolorum in corde effigiem. Omnis enim affectus operans in anima idolum est. Unde bene dictum : *a quo quis superatus est, huius et servus est* (5). Sin carnis voluptatibus servi facti sumus, manifestum est, sancti et innocentis spiritus servos nos factos non esse. Nemo enim potest duobus dominis servire : *Non potestis*, inquit, *Deo servire et mammonae* (6). Templum enim **203** Dei sanctum est, *non habens maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi* (7). Quare Spiritus sanctus fugiet dolum et recedet a cogitationibus insipientibus, neque in fraudulentam animam intrabit disciplina. Credentes igitur, omnem nostram legem digito Dei in corde scribi, non atramento, sed Spiritu divino, suscipiamus veritatem legislatoris dicentis : *Ego sum veritas* (8), eius, qui et cordis circumcisionem operatur, et inscribit in mentibus dignorum bonitatis suae legem, sicut in propheta ait : *Dabo legem meam in cordibus eorum, et, in visceribus eorum scribam eam* (9). Illico itaque, quibuscunque curae est in *genus electum*, in *regale sacerdotium*, in *gentem sanctam*, in *populum acceptabilem* (10) pervenire, facile recipiunt in se vivificantis Spiritus operationem. Quapropter admonemini ad orandum, ut digni habeamur, qui quamvis breviter intelligamus simplicem conversationis in Christo rectitudinem. Talis enim anima, quae deposuit vultus confusionem, nec iam regnatur turpitudine cogitationum, nec adulteratur a maligno, cum solo manifeste coelesti sponso societatem iniit, utpote ipsa simplex. Vulnerata enim amore erga eum, desiderio moritur, ut audacter loquar, pulcherrimae illius intellectualis et mysticae communionis cum eo secundum incorruptibilem aptitudinem in sanctificatione conditae societatis. Beata revera et felix talis anima, quae victa spiritali amore, digne desponsata est Deo Verbo. Dicat ergo ipsa, dicat ; *Exultabit anima mea in Domino, qui in-*

A σίας, καὶ φορέσαι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, καὶ παραστῆσαι τά μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῷ ἁγιασμῷ, καθὼς παρεστήσαμεν τῇ ἁμαρτίᾳ. πιστεύωμεν [1], ὅτι χρὴ ἡμᾶς ἐν τῷ φωτὶ περιπατοῦντας ἀπροσκόπως ὁρᾷν τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, κατὰ τὸν φήσαντα· ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσιά σου ἐκ τοῦ νόμου σου· ὡς γὰρ κατὰ τὸ αἰσθητὸν ὁ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶν οὐ προσκόπτει, οὕτως κατὰ τὸ νιοητὸν ὁ ἐν τῷ τελείῳ ἁγιασμῷ ὑπάρχων οὐκ ἐνθυμεῖται πονηρά, οὐ λογίζεται φαῦλα· οὐδεμία [2]) γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, οὐδὲ συγκατάθεσις ναοῦ μετὰ εἰδώλων· ὡς οὖν ναὸς Θεοῦ ἐπίγνωθι σεαυτόν, ἀποδιδράσκων τὴν ἐν καρδίᾳ τῶν νοητῶν εἰδώλων ἀποτύπωσιν· πᾶν γὰρ πάθος ἐνερ-
B γοῦν ψυχῇ εἴδωλόν ἐστιν· ὅθεν καλῶς εἴρηται· ᾧ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται· εἰ δὲ τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσι δεδουλώμεθα, δηλονότι [3]) τῷ ἁγίῳ καὶ ἀπαθεῖ πνεύματι οὐ δεδουλώμεθα· οὐ γὰρ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· οὐ δύνασθε, φησί, Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστι, μὴ ἔχων σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων. διότι ἅγιον πνεῦμα φεύξεται δόλον, καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων, καὶ εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται παιδεία. πιστεύσαντες οὖν ὅτι πᾶς ὁ ἡμῶν νόμος δακτύλῳ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ γράφεται, οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι θείῳ, δεξώμεθα τὴν αλήθειαν τοῦ νομοθέτου εἰπόντος· ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια τοῦ και τὴν τῆς καρδίας περιτομὴν ποιουμένου, καὶ ἐπιγράφοντος ἐπὶ τὰς διανοίας τῶν ἀξίων τὸν τῆς
C χρηστότητος αὐτοῦ νόμον· ὥς φησιν ἐν τῷ προφήτῃ· διδοὺς [δώσω [4]] νόμους μου [5]) εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς διανοίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· αὐτίκα γοῦν ὅσοις φροντίς ἐστιν εἰς γένος ἐκλεκτὸν φθάσαι, εἰς βασίλειον ἱεράτευμα, εἰς ἔθνος ἅγιον, εἰς λαὸν περιούσιον, ῥᾳδίως δέχονται ἐν ἑαυτοῖς τὴν τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος ἐνέργειαν. διόπερ παρακλήθητε εὔχεσθαι [6]), ὅπως καταξιωθῶμεν κἂν γοῦν βραχέως συνεῖναι τὴν μονότροπον ἐν Χριστῷ πολιτείας εὐθύτητα. ἡ γὰρ τοιαύτη ψυχὴ ἀποθεμένη τὴν τοῦ προσώπου αἰσχύνην, καὶ μηκέτι κατακυριευομένη ὑπὸ τῆς αἰσχρότητος τῶν λογισμῶν, καὶ μοιχευομένη ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, μόνου δηλαδὴ τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου κοινωνεῖ, ὡς αὐτὴ [7]) μονότροπος· τετρωμένη γὰρ τῇ εἰς αὐτὸν ἀγάπῃ ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει, ἵνα τολ-
D μήσας εἴπω, τὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ὡραίαν νοητὴν καὶ μυστικὴν συνουσίαν κατὰ τὴν ἄφθαρτον συνάφειαν τῆς ἐν ἁγιασμῷ κοινωνίας· μακαρία ὡς ἀληθῶς καὶ

VARIAE LECTIONES.

[1]) Cod. πιστεσομεν. Primum librarius scripsisse videtur πιστεύομεν, deinde autem litera υ supra adscripta correxisse aut πιστεύσομεν, υ in σ, aut πιστεύωμεν, υο in ω ($\overline{υο}$) emendans. — [2]) Ex coni., cod. οὐδεὶς. — [3]) Em., cod. δῆλον ὅτι. — [4]) δώσω om. cod., addidi ex Jerem. XXXI, 33. — [5]) μου supra adscr. alia m. — [6]) cod. εὔχεσθαι, ε supra adscr. ead. m. — [7]) Coni., cod. αὔτε vel οὔτε.

NOTAE.

(1) Cf. Rom. VI, 19.
(2) Psalm. CXVIII, 18.
(3) II Cor. VI, 14.
(4) II Cor. VI, 16.
(5) II Petr. II, 19.
(6) Matth. VI, 24.
(7) Eph. V, 27.
(8) Joh. XIV, 6.
(9) Jerem. XXXI, 33.
(10) I Pet. II, 9. Tit. II, 14.

Reliquum est ut moneam S. Macarii Aegyptii epistolarum etiam alios codices mss. nondum collatos in bibliothecis delitescere. Sic teste *Gatalogo codd. Angliae* Vol. I et II exstat in codd. Digbaei N° 1634 et in codd. Bodlei. N° 2211,22 ac N° 2572,8 *Macarii epistola ad filios*, in codd. Bodlei. N° 2229,13 et Cantabrigiae in cod. domus S. Petri N° 1776,15 *Macarii epistola ad monachos*, in codd. eccl. cathedr. Sarisburiensis N° 1042 *Macarii epistolae*. Teste Montfauconio exstat Mediolani in codd. graecis Bibl. Ambrosianae *Macarii cuiudams monachi epistola ad Macarium* (Bibl. bibliothec. mss. T. I p. 501), Florentiae in bibliotheca Camaldulensium B. Mariae de Angelis *S. Macarii abbatis Aegyptii epistolae* (ibid. p. 413. 430), in codd. monasterii S. Audoeni Rothomagensis, nunc Bibl. publ. Rothomagensis N° 508 membranac., *epistola Macarii data ad monachos* (ibid. T. II p. 1238 ; Haenel Catalogi librorum mss. p. 423). Taurini in cod. 80 est *epistola S. Macharii ad monachos* in gallicum sermonem conversa, cuius initium : « Si ung homme cognoist bien que il est et que est son Createur et il se veult repentir de ses peches cet. (Mss. codd. Bibl. Reg. Taurinensis Taurinae 1749 T. II p. 482). Parisiis in Bibl. publ. cod. 916 exstat *epistola S. Macarii abbatis ad Esaiam abbatem*; item in cod. 975 *S. Macarii epistola*.

Porro Assemannio auctore arabice exstant in codice a. Chr. 1055 scripto *S. Macarii abbatis epistolae et sermones ad monachos XXVI*, et in alio codice arabico scripto a. Chr. 885 *S. Macarii sermo de Oratione* atque *epistola ad monachos* (Bibl. Orient. T. II p. 511). Syriace autem in cod. Nitriensi 18 exarato a. Ch. 769 leguntur *Macarii Magni Aegyptii discipuli S. Antonii sermones III et epistolae VIII*, et *Macarii Alexandrini sermones III et epistolae VII* (ibid. T. I p. 567). Item in cod. Beroensi scripto a. 1578 inveniuntur *Macarii Aegyptii sermones III et epistolae VIII* et *Macarii Alexandrini sermones II et epistolae IX* (ibid. p. 586); item in codice syriaco 6, exarato a. 1223, *S. Macarii Aegyptii sermones III* et *epistolae X*, et *Macarii Alexandrini sermones V* et *epistola ad sanctimonialem quandam* (ibid. p. 610).

S. Macarii Preces e Bibliothecae Vindobonensis codice ms. theol. graec. 231, olim 76, chartaceo, antiquo, in 4°, proferimus, ubi fol. 61, 1 sqq. leguntur, sequentibus canticis ad S. Antonium et S. Onufrium. Quare Macarii Aegyptii illas esse verisimile nobis visum est. Codicem Lambecius Commentar. T. III ed. altera p. 372 sqq., de Nessel Catal. T. I p. 327 sqq. descripserunt.

I.

EPISTOLA SANCTI MACARII AEGYPTII.

Cod. ms. Vat. Bibl. Christinae 588 membranac. Saec. XIII fol. A
Cod. ms. olim Bibl. S. Maximini Treverensis, nunc Bollandistarum Bruxellis, membranac. Saec. XV fol . . . B
Cod. ms. Confluentinus Bibl. Gymnasii 23 chartac. Saec. XV fol C

Exstat haec epistola cod. A fol. 112-114, cod. B fere medio, et cod. C fol. 125, 2-127. De codicibus et de epistola praemonuimus supra col. 401-404.

Incipit epistola sancti Macharii ad filios Dei [1]. A

In primis quidem si [2]) coeperit [3]) homo semetipsum agnoscere, cur creatus sit, et factorem suum deum, tunc incipiet poenitere [4]) super hiis, que commisit in [5]) tempore negligencie sue. Sic demum benignus deus dat illi tristiciam pro peccatis, et post hec iterum per suam benignitatem donat illi afflictionem [6]) corporis in ieiuniis et [7]) vigiliis, et oracionis instanciam, et contemptum mundi, et utlibens illatas sibi iniurias sufferat, et ut odio habeat omne refrigerium corporale, et ut diligat planctum magis quam risum. Post hec tribuet illi desiderium fletuum planctumque et humilitatem et humiliacionem cordis, et ut trabem oculi sui consideret, non alterius festucam nitatur eruere, et dicat semper, quoniam iniquitatem meam ego agnosco et peccatum meum contra me est semper, et ut diem exitus sui [8]) in mente habeat, et quomodo in conspectu dei oc-

VARIAE LECTIONES.

[1]) *Dei* om. BC. — [2]) B *siquidem si*. — [3]) BC *ceperit*. — [4]) BC *penitere*, et sic ubique scribitur. — [5]) *in* om. B. — [6]) C *afflaiccionem*, et sic ubique. — [7]) *et* om. C. — [8]) C *male sue*.

cursurus sit, sed et iudicia et penas describat in A conspectu mentis sue, nec non eciam meritos [9]) honores qui dandi sunt sanctis. Si igitur [**192**] viderit, quoniam hec illi suavia sunt, temptat eum, si abrenuntiat voluptatibus, et resistit [10]) adversus impugnantes [11])huius mundi principes [12]),qui vinxerunt eum prius, sed et escarum varie delectaciones, que emolliri faciunt cor, ut [13]) rursus [14]) propemodum [15]) vinci queat e [16]) lassitudine corporis et longinquitate, dicentibus illi cogitacionibus suis: quanto temporis spacio hunc laborem sufferre poteris, et quia ardui laboris sit, ut mereatur quis inhabitatorem habere deum, presertim tu, qui multa peccasti, et quanta tibi possunt remitti peccata a deo! Si autem cognoverit, quia cor illius firmum est in timore dei et non dimittit locum suum, sed B fortiter resistit et pugnat [17]), tunc venient illi sub occasione justicie dicentes: Peccasti quidem, sed penitenciam egisti, jam sanctus es; et faciunt illum [18]) recordari quorundam hominum peccata, qui non egerunt penitenciam, superseminantes illi in corde vanam gloriam. Non solum vero hec, sed eciam faciunt quosdam homines laudare eum subdole, et provocare eum ad opera, que ferre non potest, immittentes illi cogitationes non vescendi et non bibendi, nec non et vigiliarum, et multa alia, que longum est dicere, et facilitatem illi ad hec perficienda tribuunt, si [19]) quo modo eum ad hec illiciant [20]), precavente scriptura et dicente: ne declinaveris ad dextram neque ad sinistram, sed rectum iter ingredere. Si autem benignus deus C perspexerit, quia nulli eorum acquievit cor ipsius, dicente david et de huiuscemodi temptacionibus [21]) significante: probasti cor meum et visitasti nocte [22]), igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas. Et hoc perspiciendum, cur nocte [23]) dixerit et non die [24]); videlicet quia circumvenciones inimici nox sunt, sicut [25]) beatus paulus dixit [26]), [**193**] non esse nos filios tenebrarum [27]), sed lucis, quia filius dei dies est [28]), diabolus [29]) vero nocti assimilatur. Si vero hec omnia bella supergressa fuerit anima, tunc incipiunt illi immittere adversarios [30]) cogitaciones, fornicacionis desiderium et nefandum [31]) stuprum. In hiis [32]) igitur omnibus infirmatur anima et cor tabescit, ut impossibile [33]) sibi credat esse custodiam castitatis, subiungentes illi, ut dixi, temporis pro- D lixitatem, virtutum arduum [34]) laborem, et quia grande sit onus ipsarum et importabile [35]), subiungentes illi infirmitatem corporis et fragilitatem nature. Si autem ad has impugnaciones non lassaverit, tunc benignus et misericors deus mittit illi virtutem suam, et confirmat cor ipsius, et dat illi leticiam et refrigerium et possibilitatem, ut forcior inimicis inveniatur, ut illorum adversus illium [36]) pugna [37]) non prevaleat, timentibusque prestat virtutem [38]), sicut et sanctus paulus dicit: contendite, et accipietis virtutem. Hec quippe [39]) est virtus, quam beatus petrus loquitur dicens: hereditatem incorruptam et immarcessibilem conservatam in celis in vobis, qui in virtute [40]) dei custodimini per fidem. Tunc benignus et clemens deus, si viderit, quia [41]) cor ipsius corroboratum est super inimicos suos, tunc paulatim subtrahit virtutem, que illi [42]) opitulabatur, et concedit inimicis impugnare [43]) eum variis concupiscenciis carnis, nec non et vane glorie [44]) cupiditate, et superbia, ceterisque [45]), que [46]) ad perdicionem trahunt, ut propemodum [47]) assimiletur navi, que sine gubernaculo in scopulis huc illucque [48]) offendit. Cum autem cor eius [49]) emarcuerit in hiis, et ita [50]) defecerit ad singula temptamenta [51]) inimici, tunc ho [**194**] minum amator deus, curam habens creature sue, immittit illi sanctam virtutem et confirmat, subiciens cor et animam et corpus ipsius et omnia viscera eius sub iugo paracliti [52]), ipso dicente: tollite iugum meum super vos et discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Et sic demum benignus deus incipiet adaperire [53]) oculos cordis ipsius [54]), ut intelligat, quoniam ipse est, qui confirmat eum, et tunc vere incipiet nosse homo honorem dare deo cum omni humilitate et actione graciarum, sicut david dicit: sacrificium deo spiritus contribulatus. Ex hoc enim labore prelii humilitas et contribulacio et mansuetudo efficitur [55]). Cum hiis igitur omnibus fuerit probatus, tunc incipiet illi spiritus sanctus revelare occulta [56]), hoc est, que sanctis iure meritoque debentur et hiis, qui sperant super misericordia eius, et tunc reputat secum homo dicens illud apostolicum: quia non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam, que revelabitur in nobis, et illud david: quid enim michi est in celo, et a te quid volui super terram? hoc est: o domine, quanta michi paraveras in celo, et ego quid a te querebam [57]) in vita mortali? Et sic eciam incipient illi revelari tormenta, que passuri sunt peccatores, et multa alia, que me tacente sanctus vir intelligit. Post hec vero omnia incipiet paraclitus inire pactum cum puritate cordis ipsius et anime firmitate et

VARIAE LECTIONES.

[9]) C radendo corr. *merito*.— [10]) B *resistat*. —[11]) AB *impugnaciones*.— [12]) B *principum*.— [13]) C male *et*.— [14]) AB *prorsus*. — [15]) BC *prope modum*.— [16]) A *vincique a*.—[17]) *et pugnat* om. A.— [18]) C *eum*.— [19]) C. male *sed*. — [20]) AB *illiceant*.— [21]) A *cogitationibus*.— [22]) C *probasti cor meum et visitasti cor meum et visitasti nocte*. —[23]) BC *in nocte*. — [24]) BC *in die*.— [25]) C *sicud*, et sic ubique.— [26] BC *dicit*.—[27]) BC *tenebrarum filios*. — [28]) *est* om. A. — [29]) C. *Dyabolus*. — [30]) BC *adversarie*. — [31]) BC *nephandum*. — [32]) *hiis* om. C. — [33]) A *possibilem*. — [34]) A *uerum*, C *vanum*. — [35]) B *inportabile*. — [36]) C *eum*. — [37]) AC *impugnacio*. —[38]) A *timentiumque quae inhabitat in eo virtutem*. — [39]) *quippe* om. BC. — [40]) B *per virtutem*. — [41] B *quantum*. — [42]) *illi* om. BC. — [43]) C male *pugnare*. — [44]) A *vana gloria*. - [45]) BC *ceterarumque*. — [46]) *que* om. C. — [47]) B *prope modum*. — [48]) A *atque illuc*. — [49]) A *illius*. — [50]) A *et ut ita dicam*. — [51]) B *demptamenta*. — [52]) A *paraclyti*. — [53]) A *aperire*. — [54]) BC *ipsius cordis*. — [55]) B *efficiuntur*. — [56]) A *ecclesiam*. — [57]) B *quid a te quid querebam*.

sanctitate corporis et cum spiritus eius humilitate, et faciet [58]) eum progredi [59]) omnem creaturam, et ut non loquatur os eius opera hominum, et ut recta oculis suis videat, et ut ori suo custodiam ponat, et iter faciat rectum [60]) gressibus suis, et ut iusticiam habeat manuum suarum, hoc est operum, et oracionis instanciam, nec non et [61]) afflicciones corporis et vigiliarum frequenciam. Et hec disponit cum eo in mensura et discrecione, et non in turbulencia, sed in quiete [62]). Si vero mens ipsius disposicionem sancti **[195]** spiritus contempserit, tunc virtus, que in eum [63]) collata fuerat [64]), discedit, et sic pugne efficiuntur in corde eius et conturbaciones [65]), et conturbant eum [66]) passiones corporis per momenta singula expugnacione inimici. Si autem conversum fuerit cor eius et optinuerit [67]) precepta spiritus sancti, proteccio domini fit super eum. Et tunc homo agnoscet [68]), quia indesinenter adherere deo bonum est, et quoniam ipse [69]) est vita eius, dicente david: clamavi ad te et sanasti me; et iterum: quia apud te est fons vitae. Igitur secundum meum consilium quidem [70]), nisi homo grandem possederit [71]) humilitatem, que virtutum omnium culmen est, et custodiam posuerit ori suo, et cordi timorem dei, et in eo quidem se probat excellere ceteris, non se proferat [72]) tanquam aliquid boni fecerit, et ut injurias sibi illatas libenter sufferat, et prebeat percutienti se aliam maxillam, et ut ad omne opus bonum violenter erumpat et diripiat, et ut animam suam in manu portet quasi cottidie moriturus, et ut vana ducat omnia, que sub hoc [73]) sole [74]) cernuntur, et [75]) dicat: cupio dissolvi et esse cum Christo, et: michi vivere Christus est et mori lucrum, non poterit precepta servare spiritus sancti. *Explicit epistola beati Macharii ad filios* [76]).

VARIAE LECTIONES.

[58]) A *facit.* — [59]) A *supergredi.* — [60]) A *iter rectum faciat.* — [61]) *et* om. C. — [62]) *sed in quiete* om. BC. — [63]) BC *in eo.* — [64]) B *fuit.* — [65]) C *tribulaciones.* — [66]) *eum* om. C. — [67]) C *obtinuerit.* — [68]) A *cognoscet.* — [69]) A *ipsum.* — [70]) *quidem* om. BC. — [71]) BC *possederit grandem.* — [72]) C *proferat.* — [73]) *hoc* om. B. — [74]) C *sole hoc*. — [75]) *et* om. C. — [76]) *Explicit epistola beati Macharii ad filios* om. A.; *beati Macarii ad filios* om. C.

II.

EPISTOLA SANCTI MACARII AEGYPTII

CUM VERSIONE EDITORIS.

—

Cod. ms. graec. Fol. 16 Bibl. Reg. Berolinensis bombycinus Saec. XII vel XIII fol.

Antecedunt epistolam inde ab initio codicis « Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου ὁμιλίαι πνευματικαι πάνυ πολλῆς ὠφελείας πεπληρωμεναι περὶ τῆς ὀφειλομένης καὶ σπουδαζομένης Χριστιανοῖς τελειότητος: unde epistolam hanc eiusdem Macarii Aegyptii esse apparet. Notandum est, in codicis textu homiliarum verba interdum nonnulla errore librarii. excidisse, quod an non etiam in epistolae textu nonnunquam acciderit, dicere haesito. De codice vide Praemonenda ad S. Macarii Aegyptii Homilias infra col. 447-448.

Τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Μακαρίου ἐπιστολὴ μεγάλη καὶ πάνυ ὠφέλιμος [1]).

Γινώσκειν βούλομαι τὴν σύνεσίν σου, ὅτι χρὴ τὸν τέλειον ἄνδρα ἀφιερωμένον τυγχάνοντα μὴ μόνον αὐτὸν ἐν Θεῷ εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐν αὐτῷ· καθώς φησιν ὁ κύριος· ὁ μένων ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν αὐτῷ· δεῖ γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον καὶ παροικῆσαι ἐν τῷ σκηνώματι τῷ θεϊκῷ, καὶ κατασκηνῶσαι ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τῆς ἀχράντου θεότητος, ἵνα μὴ μόνον περιέχων ᾖ, ἀλλὰ καὶ περιεχόμενος ὑπὸ τῆς δόξης τοῦ μὴ συγχωροῦντος [2]) καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ σκότους ἐνεργείας τῶν παθῶν· ἁγιασμοῦ γὰρ χάριν καὶ τῆς οἰκείας ἀπαθείας ἐνοικεῖ τοῖς ἀξίοις ὁ σωτήρ, ἵνα καί, ὡς αὐτὸς ἀπαθὴς τυγχάνῃ, καὶ τοὺς δεξα-

Eiusdem sancti Macarii epistola magna et perutilis.

199 Cognoscere cupio mentem tuam, an censeas necesse esse perfectus vir, qui sit sanctificatus, non solum ipse in Deo sit, sed et Deus in eo, sicut ait Dominus: *qui manet in me, et ego in eo* (1). Oportet enim Dei hominem et habitare in tabernaculo divino, et ponere tabernaculum in sancto monte immaculatae Deitatis, ut non solum circumdet, sed etiam circumdatus sit gloria eius, qui non patitur redigi eum sub potestatem tenebrarum ac passionum. Sanctificationis enim et propriae apathiae gratia inhabitat dignis Salvator, ut, quemadmodum ipse passionum expers est, ita etiam illos, qui

VARIAE LECTIONES

[1]) Cod. ὀφέλιμος. — [2]) Cod. συγχοροῦντος.

NOTAE.

(1) Joh. XV, 5.

eum receperunt, a passionibus liberet, iam non agitatos et circumlatos quovis vento. Sunt enim qui non modo ipsi procul a Christi mysteriis degentes, verum etiam proximis potum sordidae corruptelae praebentes, veritatem Dei in iniustitia detineant, in quibus, inquit, **200** *quod notum est Dei, manifestum est* (1). Nam vani in cogitationibus suis et obscuri in insipienti corde suo facti, disunt naturales esse et a Deo procreatas passiones ignominiae, voluptatem inquam corruptionis, et animum iniustum, iram indecoram, non secundum Deum motam, et alia eiusmodi.

Nos igitur et illos et voces eorum tanquam a proposito aberrantes missos facientes, consideremus libertatis arbitrium ab eo nobis datum qui condidit nos, ut in nostra potestate sit et meliora appetere et a peioribus abstinere. Neque enim iustus iudex puniret nos passionibus subditos, si ipse esse earum auctor. Apage, iubeo, apage, neque in mentem venias. Abominanda enim omni piae menti prava illa et stulta doctrina. Nam mundarum et valde bonarum naturarum opifex Deus, sicut praedicat Spiritus sanctus in mundi creatione : *Ecce enim*, inquit, *cuncta valde bona* (2). Jeremias autem lugens et ambigens de passionum ignominia : *Dominus*, inquit, *non dixit : Quis est iste qui dixit ut fieret, Domino non iubente ? Ex ore Altissimi non egredientur mala, sed bona* (3). Et iterum interrogatio in Evangelio ad Dominum ab intellectualibus potestatibus facta. *Domine*, aiunt, *nonne bonum semen seminasti in agro tuo ? Unde haec zizania* (4) ? Alibi vero Salvator ipse de iisdem dicit : *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater coelestis, eradicabitur* (5). Omnem enim, quae ex Deo sit, plantationem esse bonam testatur Paulus, in quo Christus loquitur : *Quia omnis creatura Dei bona est* (6). E quibus intellige, nostras non esse passiones in nobis reconditas, sed alienas. Nam : *ab occultis meis*, inquit, *munda me, et ab alienis parce servo tuo* (7). et : *Alieni insurrexerunt adversum me, et fortes quaesierunt animam meam* (8). Et : *Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me* (9). Quae igitur occulta, vel qui nocentes et impugnantes, vel qui **201** alieni, nisi malitiae spiritus Christi virtutibus oppositi ?

A μένους αὐτὸν ἀπαθεῖς κατασκευάσῃ, μηκέτι κλυδωνιζομένους καὶ περιφερομένους ὑπὸ παντὸς ἀνέμου. εἰσὶ γάρ τινες, οἵ οὐ μόνον αὐτοὶ πόῤῥωθεν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων τυγχάνοντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησίον ποτίζοντες ἀνατροπὴν θολεράν [1], τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατέχουσιν· ἐν οἷς, φησί, τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν· ματαιωθέντες γὰρ ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ σκοτισθέντες κατὰ τὴν ἀσύνετον αὐτῶν καρδίαν, φάσκουσι φυσικὰ εἶναι καὶ ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, ἡδονὴν λέγω φθορᾶς, καὶ θυμὸν ἄδικον, ὀργὴν ἀπρεπῆ, μὴ κατὰ Θεὸν κινουμένην, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Ἡμεῖς τοίνυν αὐτούς τε καὶ τὰς φωνὰς αὐτῶν ὡς ἐκτροπὰς ἐάσαντες, ἐπιγνῶμεν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν τῆς ἐλευθερίας αὐτεξουσιότητα παρὰ τοῦ κτίσαντος B ἡμᾶς, ἵνα ἐφ' ἡμῖν ῇ τὸ [2]) καὶ τῶν κρειττόνων ὀρέγεσθαι, καὶ τῶν χειρόνων ἀπέχεσθαι· οὐ γὰρ ἂν ὁ δίκαιος κριτὴς ἐκόλαζεν ἡμᾶς ἐνεργουμένους ὑπὸ τῶν παθῶν, εἴπερ ἦν αὐτὸς αὐτῶν ποιητής· ἄπαγε, παρακαλῶ, ἄπαγε, μηδὲ εἰς ἔννοιαν ἔλθῃς· βδελυκτὸν γὰρ πάσης εὐσεβοῦς διανοίας τὸ ἄτοπον τοῦτο καὶ εὔηθες δόγμα. καθαρῶν γὰρ καὶ λίαν καλῶν φύσεων δημιουργὸς ὁ Θεός· καθὼς διαγορεύει τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ κοσμοποιΐα· ἰδοὺ γάρ, φησί, πάντα καλὰ λίαν. Ἱερεμίας δὲ ὀδυρόμενος καὶ ἀμφισβητῶν περὶ τῆς τῶν παθῶν ἀτιμίας· κύριος, φησι, οὐκ εἶπε· τίς οὕτως [3] εἶπε καὶ ἐγενήθη; κύριος οὐκ ἐνετείλατο, ἐκ στόματος ὑψίστου οὐκ ἐξελεύσεται τὰ κακά, ἀλλὰ τὰ ἀγαθά. καὶ αὖθις ἡ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πρὸς τὸν κύριον ἐπερώτησις τῶν λογικῶν δυνά-C μεων· κύριε, φησίν, οὐ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν τοῦτο τὸ ζιζάνιον; ἑτέρωθι δὲ αὐτὸς ὁ σωτὴρ περὶ τῶν αὐτῶν φησι· πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐκριζωθήσεται. Ὅτι γὰρ πᾶσα ἡ ἐκ Θεοῦ φυτεία καλή, μαρτυρεῖ Παῦλος, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς λαλεῖ· ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν· γίνωσκε τοίνυν, μὴ ἡμέτερα εἶναι τὰ ἐναποκεκρυμμένα ἡμῖν πάθη, ἀλλὰ [4]) ἀλλότρια· ἐκ τῶν κρυφίων μου γάρ, φησί, καθάρισόν με, καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου· καί· ἀλλότριοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ, καὶ κραταιοὶ ἐζήτησαν τὴν ψυχήν μου· καί· δίκασον, κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με. τί οὖν τὰ κρύφια, ἢ τίνες οἱ ἀδικοῦντες καὶ πολεμοῦντες, ἢ τίνες οἱ ἀλλότριοι, εἰ μὴ τὰ τῆς πονηρίας πνεύματα τὰ ἀντικείμενα ταῖς Χριστοῦ ἀρεταῖς;

Attende diligenter, quemadmodum et lex diserte clamitet de interioris hominis munditia : *Non usurpabis*, ait, *nomen Domini Dei tui frus-*

Πρόσεχε ἀκριβῶς, ὅπως καὶ ὁ νομος διαῤῥήδην βοᾷ περὶ τῆς κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον καθαρότητος· οὐ λήψῃ, φησί, τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ

VARIAE LECTIONES.

[1]) Cod. ἀνατροπὴν θολεράν. οἵ τινες τήν κ. τ. λ. Ubi haud dubie error calami irrepsit. Sive enim οἵτινες corrigis, sive οἵ τινες i. e. « vae quidam » retines, hae voces quomodo nexui orationis conveniant, non liquet. Quare aut post θολεράν excidisse verba nonnulla, aut vox οἵτινες (οἵτινες), sive relativum οἱ, quod antecedit, delenda videntur. — [2]) Coni., cod. ἤτω — [3]) Corr., cod. οὕτος. — [4]) Sic in codice sine apostropho, ut passim.

NOTAE.

(1) Rom. I, 19
(2) Gen. I, 31.
(3) Thren. III, 36. 37. 38.
(4) Matth. XIII, 27.
(5) Matth. XV, 13.
(6) I Tim. IV, 4,
(7) Psalm. XVIII, 13. 13.
(8) Psalm. LIII, 5.
(9) Psalm. XXXIV, 1.

A ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσει κύριος τὴν καρδίαν τοῦ λαμβάνοντος τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ. διὸ καὶ ὁ ἀπόστολος σαφῶς παραινεῖ φάσκων· καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ οὐ μόνον σαρκός, ἀλλὰ καὶ πνεύματος· καὶ ἑτέρωθι· ἐῤῥαντισμένοι, φησί, τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς. καὶ πάλιν· ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ σῶμα, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχή, ἀμέμπτως διαφυλαχθείη. καί· ἵνα γένησθε τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα. ὅσοι τοίνυν βούλονται τῆς υἱοθεσίας ἀξιωθῆναι, οὐ τὸ σῶμα μόνον ἁγνὸν [ἐχόντων] [1]), ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν κατὰ τὸν λέγοντα· γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ· οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ νόμον τὰ τῆς σαρκὸς δικαιώματα ἐπιτελοῦντες μόνον τὴν ἐκτὸς φυλάττουσι καθαρότητα, οἱ δὲ ὑπὸ χαριν καὶ τῆς ἔνδον ἐν ἁγιασμῷ B εἰρήνης ὀρέγονται, πεισθέντες τῷ εἰρηκότι· ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλείων τῶν φαρισαίων καὶ γραμματέων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· οἱ γὰρ φαρισαῖοι, τυφλώττοντες τὴν διάνοιαν, τὸ ἔξω τοῦ ποτηρίου πλύνουσι. ὡς καὶ νῦν οἱ κατ' αὐτοὺς νέοι φαρισαῖοι τὸν ἔξω ἄνθρωπον ἀνεπιτηδεύτω νοΐ σχηματίζοντες, ἑαυτοὺς δικαιοῦσι, μὴ συμμαρτυροῦντος τοῦ ἁγίου πνεύματος τῷ πνεύματι αὐτῶν, ἵνα ὦσι τέκνα Θεοῦ κατὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον· αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ· καὶ μὴ βουλόμενοι γνωρίσαι τὴν ἐν ἁγιασμῷ αὔξησιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ἀλλὰ πληροφορούμενοι μόνον ἐν τοῖς τῆς σαρκὸς κατορθώμασι· μὴ γνόντες, ὅτι πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν. ἔστι γὰρ C τις, ὡς ἔοικεν, ἕκαστος ἡμῶν νοητὴ συκῆ, παρ' ἧς ὁ κύριος τὸν ἔνδον καρπὸν ἐπιζητεῖ, καὶ οὐ τὸν ἐκ φύλλων ἐπικείμενον σχηματισμόν. ὁ τοίνυν συνηγορῶν τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας ὡς φυσικοῖς, καὶ οὐχ ὡς συμβεβηκόσι, μετήλλαξε τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν ἐν τῷ οἰκείῳ ψεύδει. ὡς γὰρ προέφην, ὁ ἄχραντος καὶ καθαρὸς καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ὁμοίαν κατεσκεύασεν ἑαυτῷ· φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐν ἀνομίαις κυηθέν [2]), καὶ ἐν ἁμαρτίαις γεννηθέν, ἀπηλλοτριώθη ἀπὸ μήτρας καὶ ἐπλανήθη ἀπὸ γαστρός, βασιλευσάσης τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἦλθεν ἱλασθεὶς ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ἆραι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου διὰ τῆς οἰκείας αὐτοῦ δυνάμεως, δήσας πρότερον τὸν ἰσχυρόν, D καὶ οὕτως διαρπάσας τὰ αἰχμαλωτισμένα αὐτοῦ σκεύη κατὰ τὸ εἰρημένον· ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν· καὶ πάλιν· ἔλαβεν αἰχμαλωσίαν. ἤγουν ἔστιν ἡμῖν φροντίς, ἀνακληθῆναι ἀπὸ τῆς αἰχμαλω-

tra ; neque enim mundabit Dominus cor eius, qui super re vana nomen eius assumpserit (1). Quare et Apostolus aperte monet dicens : *Mundemus nos ab omni inquinamento non carnis solum, sed et spiritus* (2). Et alibi : *Aspersi*, inquit, *cor a conscientia mala* (3). Et iterum : *Integrum corpus vestrum, et spiritus et anima sine querela custodiatur* (4). Et : *Ut sitis filii Dei sine querela* (5). Quotquot igitur volunt adoptione filiorum digni haberi, non corpus solum castum [habento], sed animum quoque secundum eum qui dicit : *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ne confundar* (6). Nam ii quidem, qui sub lege carnis justificationes operantur, exteriorem tantum servant munditiam ; ii vero, qui sub gratia, etiam interiorem quae in sanctificatione condita est pacem appetunt, obsecuti illi qui dixit : *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Pharisaeorum et Scribarum, non intrabitis in regnum coelorum* (7). Etenim Pharisaei mente obcaecati exteram poculi partem lavant. Sicut etiam nunc novi secundum eos Pharisaei exterio em hominem nativa quadam sagacitate exornantes se ipsos iustificant, Spiritu sancto testimonium non perhibente spiritui eorum, ut sint filii Dei secundum Apostolum dicentem : *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei* (8), neque volentes cognoscere interioris hominis augmentum quod est in sanctificatione, sed abundantes tantum in carnis operibus, ignorantes, *omnem gloriam filiae regis ab intus* (9). Quisque enim nostrum, ut ita dicam, ficus illa intellectualis esse videtur, cuius internum fructum Dominus quaerit, et non propositam foliis formam. Is igitur, qui causam dicit passionum ignominiae ut naturalium, et non ut **202** accidentium, commutavit veritatem Dei in proprium mendacium. Ut enim supra dixi, immaculatus et purus etiam imaginem suam similem paravit sui, invidia autem diaboli mors in mundum intravit. Postquam igitur genus humanum in iniquitatibus conceptum et in peccatis genitum abalienatum est ab utero, et a ventr. in errorem inductum, regnante peccato ab Adam usque ad adventum Christi, venit propitians agnus Dei, ut tolleret peccatum mundi propria sua potentia, postquam fortem vinxit, ita ereptis captivis vasis eius, sicut dictum est : *Captivam fecit captivitatem;* et iterum : *Cepit captivitatem* (10). Nimirum curare debemus, ut revocemur a captivitate et portemus imaginem coelestis, sicut portavimus imaginem terreni (11), et exhibeamus membra nostra, servire

VARIAE LECTIONES.

[1]) ἐχόντων coniectura addidimus. — [2]) Ex coni., cod. κι.. ηθέν. Num una an duae literae exciderint, certo dici nequit.

NOTAE

(1) Deut. V, 11.
(2) II Cor, VII, 1.
(3) Hebr. X, 22.
(4) I Thess. V, 23.
(5) Phil. II, 15.
(6) Psalm. CXVIII, 5 6.
(7) Matth. V, 20.
(8) Rom. VIII, 16.
(9) Psalm. XLIV, 14
(10) Psalm. LXVII, 18. Eph. IV, 8.
(11) I Cor. XV, 49.

iustitiae et sanctificationi, sicut exhibuimus peccato (1). Credamus debere nos in luce ambulantes sine offensa videre mirabilia Dei secundum eum qui ait : *Revela oculos meos et considerabo mirabilia tua de lege tua* (2). Nam ut, quod ad sensus pertinet, is, qui in luce ambulat, non offendit, sic, quod ad spiritum attinet, is, qui in perfecta sanctificatione versatur, non concupiscit mala, non cogitat prava. Nulla enim est societas luci ad tenebras (3), neque consensus templo Dei cum idolis (4). Itaque tanquam templum Dei considera teipsum, effugiens spiritualium idolorum in corde effigiem. Omnis enim affectus operans in anima idolum est. Unde bene dictum : *a quo quis superatus est, huius et servus est* (5). Sin carnis voluptatibus servi facti sumus, manifestum est, sancti et innocentis spiritus servos nos factos non esse. Nemo enim potest duobus dominis servire : *Non potestis*, inquit, *Deo servire et mammonae* (6). Templum enim **203** Dei sanctum est, *non habens maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi* (7). Quare Spiritus sanctus fugiet dolum et recedet a cogitationibus insipientibus, neque in fraudulentam animam intrabit disciplina. Credentes igitur, omnem nostram legem digito Dei in corde scribi, non atramento, sed Spiritu divino, suscipiamus veritatem legislatoris dicentis: *Ego sum veritas* (8), eius, qui et cordis circumcisionem operatur, et inscribit in mentibus dignorum bonitatis suae legem, sicut in propheta ait : *Dabo legem meam in cordibus eorum, et, in visceribus eorum scribam eam* (9). Illico itaque, quibuscunque curae est in *genus electum*, in *regale sacerdotium*, in *gentem sanctam*, in *populum acceptabilem* (10) pervenire, facile recipiunt in se vivificantis Spiritus operationem. Quapropter admonemini ad orandum, ut digni habeamur, qui quamvis breviter intelligamus simplicem conversationis in Christo rectitudinem. Talis enim anima, quae deposuit vultus confusionem, nec iam regnatur turpitudine cogitationum, nec adulteratur a maligno, cum solo manifeste coelesti sponso societatem iniit, utpote ipsa simplex. Vulnerata enim amore erga eum, desiderio moritur, ut audacter loquar, pulcherrimae illius intellectualis et mysticae communionis cum eo secundum incorruptibilem aptitudinem in sanctificatione conditae societatis. Beata revera et felix talis anima, quae victa spiritali amore, digne desponsata est Deo Verbo. Dicat ergo ipsa, dicat ; *Exultabit anima mea in Domino, qui in-*

A σίας, καὶ φορέσαι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, καὶ παραστῆσαι τά μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῷ ἁγιασμῷ, καθὼς παρεστήσαμεν τῇ ἁμαρτίᾳ. πιστεύωμεν [1]), ὅτι χρὴ ἡμᾶς ἐν τῷ φωτὶ περιπατοῦντας ἀπροσκόπως ὁρᾷν τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, κατὰ τὸν φήσαντα· ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσιά σου ἐκ τοῦ νόμου σου· ὡς γὰρ κατὰ τὸ αἰσθητὸν ὁ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶν οὐ προσκόπτει, οὕτως κατὰ τὸ νιοητὸν ὁ ἐν τῷ τελείῳ ἁγιασμῷ ὑπάρχων οὐκ ἐνθυμεῖται πονηρά, οὐ λογίζεται φαῦλα· οὐδεμία [2]) γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, οὐδὲ συγκατάθεσις ναοῦ μετὰ εἰδώλων· ὡς οὖν ναὸς Θεοῦ ἐπίγνωθι σεαυτόν, ἀποδιδράσκων τὴν ἐν καρδίᾳ τῶν νοητῶν εἰδώλων ἀποτύπωσιν· πᾶν γὰρ πάθος ἐνερ-
B γοῦν ψυχῇ εἴδωλόν ἐστιν· ὅθεν καλῶς εἴρηται· ᾧ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται· εἰ δὲ τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσι δεδουλώμεθα, δηλονότι [3]) τῷ ἁγίῳ καὶ ἀπαθεῖ πνεύματι οὐ δεδουλώμεθα· οὐ γὰρ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· οὐ δύνασθε, φησί, Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστι, μὴ ἔχων σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων. διότι ἅγιον πνεῦμα φεύξεται δόλον, καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων, καὶ εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται παιδεία. πιστεύσαντες οὖν ὅτι πᾶς ὁ ἡμῶν νόμος δακτύλῳ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ γράφεται, οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι θείῳ, δεξώμεθα τὴν αλήθειαν τοῦ νομοθέτου εἰπόντος· ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια τοῦ και τὴν τῆς καρδίας περιτομὴν ποιουμένου, καὶ ἐπιγράφοντος ἐπὶ τὰς διανοίας τῶν ἀξίων τὸν τῆς
C χρηστότητος αὐτοῦ νόμον· ὥς φησιν ἐν τῷ προφήτῃ· διδοὺς [δώσω [4]] νόμους μου [5]) εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς διανοίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· αὐτίκα γοῦν ὅσοις φροντίς ἐστιν εἰς γένος ἐκλεκτὸν φθάσαι, εἰς βασίλειον ἱεράτευμα, εἰς ἔθνος ἅγιον, εἰς λαὸν περιούσιον, ῥᾳδίως δέχονται ἐν ἑαυτοῖς τὴν τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος ἐνέργειαν. διόπερ παρακλήθητε εὔχεσθαι [6]), ὅπως καταξιωθῶμεν κἂν γοῦν βραχέως συνεῖναι τὴν μονότροπον ἐν Χριστῷ πολιτείας εὐθύτητα. ἡ γὰρ τοιαύτη ψυχὴ ἀποθεμένη τὴν τοῦ προσώπου αἰσχύνην, καὶ μηκέτι κατακυριευομένη ὑτὸ τῆς αἰσχρότητος τῶν λογισμῶν, καὶ μοιχευομένη ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, μόνου δηλαδὴ τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου κοινωνεῖ, ὡς αὐτὴ [7]) μονότροπος· τετρωμένη γὰρ τῇ εἰς αὐτὸν ἀγάπῃ ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει, ἵνα τολμήσας εἴπω, τὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ὡραίαν νοητὴν καὶ
D μυστικὴν συνουσίαν κατὰ τὴν ἄφθαρτον συνάφειαν τῆς ἐν ἁγιασμῷ κοινωνίας· μακαρία ὡς ἀληθῶς καὶ

VARIAE LECTIONES.

[1]) Cod. πιστεσομεν. Primum librarius scripsisse videtur πιστεύομεν, deinde autem litera υ supra adscripta correxisse aut πιστεύσομεν, υ in σ, aut πιστεύωμεν, υο in ω ($\overline{υο}$) emendans. — [2]) Ex coni., cod. οὐδείς. — [3]) Em., cod. δῆλον ὅτι. — [4]) δώσω om. cod., addidi ex Jerem. XXXI, 33. — [5]) μου supra adscr. alia m. — [6]) cod. εὔχεσθαι, ε supra adscr. ead. m. — [7]) Coni., cod. αὔτε vel οὔτε.

NOTAE.

(1) Cf. Rom. VI, 19.
(2) Psalm. CXVIII, 18.
(3) II Cor. VI, 14.
(4) II Cor. VI, 16.
(5) II Petr. II, 19.
(6) Matth. VI, 24.
(7) Eph. V, 27.
(8) Joh. XIV, 6.
(9) Jerem. XXXI, 33.
(10) I Pet. II, 9. Tit. II, 14.

εὐδαίμων ἡ τοιαύτη ψυχή, ἥτις ἡττηθεῖσα τῷ πνευ- A ματικῷ ἔρωτι, ἀξίως ἐνυμφεύθη τῷ θεῷ [1]) λόγῳ. λεγέτω τοίνυν αὐτή, λεγέω· ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ· ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ μοι, ὡς νυμφίῳ μίτραν [2]), καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ. ταύτης γὰρ τὸ κάλλος ἐπιθυμήσας ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης κατηξίωσεν αὐτὴν χρηματίζεσθαι οὐ μόνον ναὸν θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θυγατέρα βασιλέως καὶ βασιλίδα· ναὸν μὲν θεοῦ ὡς οἰκειωθεῖσαν τῷ ἁγίῳ πνεύματι· θυγατέρα δὲ βασιλέως τεκνοποιηθεῖσαν παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων· καὶ βασιλίδα ὡς συναφθεῖσαν τῇ θεότητι τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς. καθ' ὃν γὰρ τρόπον ὁ κύριος, εἷς ὢν κατ' οὐσίαν, πολυώνυμος γέγονε κατὰ τροπολογίαν ἕνεκεν τῆς οἰκονομίας σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων (πῆ μὲν πέτρα ὀνομασθεὶς καὶ θύρα, B πῆ δὲ ἀξίνη καὶ ὁδός, καὶ αὖθις ἄμπελος καὶ ἄρτος, πέτρα μὲν διὰ τὸ ἐν τῇ ῥώμῃ αὐτοῦ ἄσειστόν τε καὶ ἀπρόσιτον· θύρα δὲ διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι εἴσοδον τῆς αἰωνίου ζωῆς· ἀξίνη δὲ διὰ τὸ ἐκκόπτειν αὐτὸν τὰς τῆς κακίας ῥίζας· καὶ ὁδὸς διὰ τὸ ἄγειν αὐτὸν τοὺς ἀξίους ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν· καὶ ἄμπελος, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ὁ εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου οἶνος καρποφορεῖται· ὁμοίως δὲ καὶ ἄρτος, ὅτι στηρίζων καρδίαν λογικοῦ ζώου)· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ οἰκειωθεῖσα τῷ θεῷ [3]) λόγῳ ἄμωμος ψυχὴ μονότροπος τυγχάνουσα κατὰ πολλὰς προκοπὰς τῶν πνευματικῶν ἀρετῶν καὶ τῶν δωρεῶν ἀξιωθήσεται. εἴρηται δέ μοι ταῦτα ἕνεκεν τοῦ [4]) οὐ μόνον τριχῆ νοεῖσθαι τὸν χρηματισμὸν τῆς νύμφης, ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς. γίνωσκε δέ, ὅτι τοῦτο κόπος [5]) ἐστὶν ἐνώπιον ἡμῶν [6]). C ἕως οὗ εἰσέλθωμεν [7]) εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν θεὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητα ἡμῶν. βούλεται γὰρ ἡμᾶς ὁ σωτὴρ ἐν σαρκὶ ὄντας καὶ τῆς ἀπαθείας αὐτοῦ καταξιωθῆναι, καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ πληρωθῆναι, ἵνα θαῤῥοῦντες λέγωμεν· ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ. χρὴ τοίνυν ἐντεῦθεν ἤδη προσηλῶσαι ἡμᾶς τῷ σταυρῷ τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὴν τοῦ προφήτου εὐχήν· καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου. σὰρξ γὰρ καὶ αἷμα, περὶ ὧν λέγει ὁ ἀπόστολος μὴ δύνασθαι βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι, οὐ τοῦτό ἐστι τὸ D ὁρώμενον σῶμα· τοῦτο γὰρ ὑπὸ θεοῦ ἐπλάσθη· ἀλλὰ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς τὸ κινούμενον ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, τῶν ἐνεργούντων τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. οὐ γὰρ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα τοῖς ἐν Χριστῷ τελείοις ἀγωνισταῖς ἡ πάλη, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας.

A *duit me vestimentis salutis et indumento iustitiae circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona et quasi sponsam ornatam monilibus suis* (1). Huius enim pulchritudinem concupiscens rex gloriae dignatus est eam nuncupare non solum templum Dei, sed et filiam regis et reginam : templum quidem Dei ut **204** habitatam a Spiritu sancto, filiam autem regis ut adoptatam a patre luminum, et reginam ut aptatam divinitati gloriae Unigeniti. Ad quem enim modum Dominus, qui est unus secundum substantiam, multa nomina accepit tropice propter dispensationem salutis hominum ? Quomodo petra appellatur et ostium ? quomodo securis et via ? et iterum vitis et panis ? Petra quidem ob robur eius inconcussum et inaccessibile. Ostium vero, B quia ipse est introitus aeternae vitae. Securis autem, quia exscindit radices pravitatis. Et via, quia ducit dignos ad veritatis cognitionem. Et vitis, quod ex ipso exhilarans cor hominis vinum carpitur. Similiter vero etiam panis, utpote confirmans cor rationabilis animalis. In eandem rationem etiam inhabitata a Deo verbo immaculata anima, simplex facta, secundum multos profectus spiritualibus virtutibus donisque dignabitur. Dicta autem sunt haec a me, ut non solum tripliciter intelligatur oraculum de sponsa, sed etiam multifariam. Cognosce vero, hunc esse planctum in conspectu nostri, donec introeamus *ad altare Dei, ad Deum qui laetificat iuventutem nostram* (2). Vult enim Salvator, etiam nos, qui in carne sumus, sua apathia dignos reddi implerique sancti- C tate, ut confidenter dicamus : *In carne ambulantes non secundum carnem militamus ; nam arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* (3). Inde igitur oportet etiam affigere nos cruci passiones peccati secundum prophetae orationem : *Confige timore tuo carnes meas* (4). Nam caro et sanguis, quas dicit Apostolus non posse regnum Dei sortiri, non **205** est hoc quod conspicitur corpus, hoc enim a Deo formatum est, sed *prudentia carnis* (5), quae movetur a spiritibus nequitiae, *qui operantur in filios diffidentiae* (6). Etenim non *adversus carnem et sanguinem* perfectis in Christo certatoribus *est colluctatio, sed adversus mundi rectores tene-* D *brarum harum, contra spiritualia nequitiae* (7).

VARIAE LECTIONES.

1) Sic cod., non θεϊκῷ. — 2) Emend., cod. μῆτραν. — 3) Sic cod., non θεϊκῷ. — 4) Emend., cod. τό- — 5) Sic cod., forte σκοπός? — 6) Cod. μου, sed eadem m. supra adscr. literam ἡ signumque circumflexi syllabae μου imposuit, unde ἡμῶν legendum esse existimavi. — 7 Cod εἰσέλθω, sed ead. m. supra adscr. ωμεν.

NOTAE.

(1) Isai. LXI, 10.
(2) Psalm. XLII, 4
(3) II Cor. X, 3. 4. 5.
(4) Psalm. CXVIII, 120.
(5) Rom. VIII, 6.
(6) Eph. II, 2.
(7) Eph. VI, 12.

Quodsi confitemur, non naturalem esse operationem istam, sed adversariarum virtutum, poterimus, accepta adversus eas *armatura* Christi, resistere earum *insidiis* (1), donante nobis potestatem Salvatore *calcandi supra serpentes et scorpiones et super omnem virtutem* adversarii (2); ut audeamus dicere dum in carne sumus: *Iniquitatem si aspexi in corde, non exaudiet Dominus* (3); et: *Sine iniquitate cucurri et direxi* (4), id est, sine affectu quodam carnali viam coelestis conversationis facile ingredior, *ad destinatum persequens, ad bravium supernae vocationis* (5). Ab omni enim affectu abalienati audebimus dicere: non modo *fidem servavi*, sed etiam *cursum consummavi* (6). Neque enim credere solum oportet Christo, sed etiam pati cum eo, secundum illud quod dictum est: *Vobis enim donatum est non solum ut in Christum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini* (7). Nam solum credere Deo eorum est qui terrena sapiunt, ne dicam et immundorum spirituum qui dicunt: *Scimus te qui sis, fili Dei* (8). Utraque enim pars inimica est crucis Christi; *quorum finis interitus, quorum Deus venter est et gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt* (9). Videsne, non tantum apostaticas virtutes inimicos crucis esse, sed et eos qui terrena sapiunt? Pati autem cum Christo et conglorificari solum eorum est, qui sese crucifixerunt rebus huius mundi, quique *Domini stigmata in propriis corporibus portant* (10). Oportet enim eos, qui recte philosophari norunt, atque animas ex malitiae inquinamentis redemerunt, accurate scire philosophiae finem, ut cognito et itineris labore et cursus termino, omnes deiiciant superbiam et gloriationem de bonis **206** operibus, atque animam suam una cum vita secundum praeceptum Scripturae abnegantes (11) unum intueantur thesaurum, quem dilectionis in Christum praemium diligentibus proposuit Deus, vocans ad eum omnes qui certamen accipiendi [crucem] lubenter subeunt: quibus sufficit ad eiusmodi certaminis cursum viaticum crux Christi, quam cum iucunditate bonaque spe portantes sequi necesse est Salvatorem Deum, legem et viam vitae facientes illius dispensationem. Sicut dixit ipse Apostolus: *imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (12), et rursus: *per patientiam currimus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet* (13). Nam metuendum est, ne donis a Spiritu acceptis elati, et recte faciendo aliquid per virtutem occasionem ar-

A Εἰ οὖν ὁμολογοῦμεν, μὴ φυσικὴν εἶναι τὴν ἐνέργειαν ταύτην, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, δυνησόμεθα, κατ' αὐτῶν ἀναλαβόντες τὴν Χριστοῦ πανοπλίαν, ἀντιστῆναι ταῖς μεθοδείαις αὐτῶν, δωρουμένου ἡμῖν δύναμιν τοῦ σωτῆρος πρὸς τὸ πατεῖν ἡμᾶς ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἀντικειμένου· ἵνα θαῤῥῶμεν λέγειν ἐν σαρκὶ ὄντες· ἀδικίαν εἰ ἐθεωρουν ἐν καρδίᾳ, μὴ εἰσακουσάτω κύριος· καί· ἄνευ ἀνομίας ἔδραμον καὶ κατεύθυνα· τοῦτ' ἔστιν, ἄνευ πάθους τινὸς σαρκικοῦ τὴν ἐν οὐρανοῖς πολιτείαν ῥᾳδίως βαίνω, κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως· παντὸς γὰρ πάθους ἀλλοτριωθέντες τολμήσωμεν λέγειν· οὐ μόνον τὴν πίστιν τετήρηκα, ἀλλὰ καὶ τὸν δρόμον τετέλεκα· οὐ γὰρ πιστεύειν
B μόνον δεῖ Χριστῷ, ἀλλὰ καὶ συμπάσχειν αὐτῷ, κατὰ τὸ εἰρημένον· ὑμῖν γὰρ ἐχαρίσθη οὐ μόνον τὸ εἰς Χριστὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· τὸ γὰρ μόνον πιστεύειν θεῷ τῶν τὰ ἐπίγεια φρονούντων ἐστίν, ἵνα μὴ λέγω, ὅτι καὶ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων τῶν λεγόντων· οἴδαμέν σε τίς εἶ, υἱὲ τοῦ θεοῦ· ἑκάτερα γὰρ τὰ μέρη ἐχθρὰ ὑπάρχει τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ· ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες· ὁρᾷς, ὅτι οὐ μόνον αἱ ἀποστατικαὶ δυνάμεις ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τυγχάνουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες; τὸ δὲ συμπάσχειν Χριστῷ καὶ συνδοξάζεσθαι μόνον τῶν ἑαυτοὺς σταυρωσάντων τῶν τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὰ τοῦ κυρίου στίγματα ἐν τοῖς οἰκειοις σώμασι βασταζόν-
C των [1]) ἐστίν· δεῖ γὰρ τοὺς ὀρθῶς φιλοσοφεῖν ἐγνωκότας, καὶ τὰς ψυχὰς ἐκ τῶν τῆς κακίας μολυσμῶν λυτρουμένους, ἀκριβῶς εἰδέναι τὸν τῆς φιλοσοφίας σκοπόν, ὅπως μεμαθηκότες τῆς τε πορείας τὸν πόνον, καὶ τοῦ δρόμου τὸ πέρας ῥίψωσι μὲν πάντες τὴν αὐθάδειαν, καὶ τὸ φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, τήν τε ἑαυτῶν ψυχὴν μετὰ τοῦ βίου κατὰ τὸ πρόσταγμα τῆς γραφῆς ἀρνησάμενοι πρὸς ἕνα βλέπωσι [2]) πλοῦτον, ὃν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἆθλον τοῖς ἀγαπῶσιν ἔθηκεν ὁ θεός, καλῶν εἰς αὐτὸν πάντας τοὺς τὸν ἀγῶνα τοῦ λαβεῖν προθύμως ὑφισταμένους· οἷς ἐξαρκεῖ πρὸς τὴν τοῦ τοιούτου πορείαν ἐφόδιον ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ὃν δεῖ μετ' εὐφροσύνης καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος βαστάζοντας ἀκολουθεῖν τῷ σωτῆρι θεῷ, νόμον καὶ ὁδὸν τοῦ βίου τὴν ἐκείνου ποιούμενοι οἰκονομίαν· καθὼς εἶπεν αὐτὸς ὁ ἀπόστολος· μιμηταί
D μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. καὶ πάλιν· δι' ὑπομονῆς τρέχομεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν,

VARIAE LECTIONES.

[1]) Cod. βυσταζόντων, sed ead. m. corr. βασταξάντων. — [2] Emend., cod. βλέπουσι.

NOTAE.

(1) Eph. VI, 11. 13.
(2) Luc. X, 19.
(3) Psalm. LXV, 18.
(4) Psalm. LVIII, 5.
(5) Phil. III, 14.
(6) II Tim. IV, 7.
(7) Phil. I, 29.
(8) Luc. IV, 34.
(9) Phil. III, 19.
(10) Cf. Gal. VI, 17.
(11) Math. XVI, 24 sq. Luc. IX, 24.
(12) I Cor. IV, 16.
(13) Hebr. XII, 1. 2.

αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ A θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικε [1]). δέος γάρ, μὴ τοῖς παρὰ τοῦ πνεύματος δωρήμασιν ἐπαιρόμενοι, καὶ τὸ κατορθῶσαί τι δι' ἀρετὴν ἀφορμὴν λαβόντες εἰς τὸ φρονεῖν καὶ σεμνύνεσθαι, πρὶν εἰς τέλος τῶν ἐλπιζομένων ἐλθεῖν, ἐκπέσωμεν [2]) τῆς ὁρμῆς, ἀχρεῖον ἑαυτοῖς καὶ τὸν προλαβόντα πόνον τῇ αὐθαδείᾳ ποιήσαντες, καὶ ἀνάξιοι φανέντες τῆς τελειότητος, εἰς ἣν ἡ τοῦ πνεύματος εἵλκυσεν ἡμᾶς χάρις· δεῖ οὖν μηδαμοῦ τὸν τοῦ πόνου τόνον ἐκλύειν, μηδὲ ἐξίστασθαι τῶν προκειμένων ἀγώνων, μηδὲ τοῖς κατόπιν, εἴ τι πέπρακται, σπουδαῖον κατέχειν, ἀλλ' ἐκείνων μὲν λήθην λαμβάνειν, ἐπὶ δὲ τῶν ἔμπροσθεν κατὰ τὸν ἀπόστολον ἐπεκτείνεσθαι, καὶ συντρίβειν ταῖς τῶν πόνων φροντίσι τὴν καρδίαν, ἀκόρεστον ἔχοντας τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπιθυμίαν, ἧς μόνης χρὴ πεινῆν καὶ διψῆν τοὺς εἰς B τὸ τέλειον φθάσαι ζητοῦντας· ταπεινοὺς δεῖ καὶ περιδεεῖς γενομένους ὡς πόῤῥω που τῶν ἐπηγγελμένων τυγχάνοντας καὶ τῆς τελείας τοῦ Χριστοῦ μακρὰν ἀπῳκισμένους ἀγάπης. ὁ γὰρ ἐκείνης ἐρῶν, καὶ πρὸς τὴν ἄνω βλέπων ἐπαγγελίαν [3]), οὔτε νηστεύων, οὔτε ἀγρυπνῶν, οὔτε ἄλλο τι τῶν τῆς ἀρετῆς σπουδάζων ἵσταται τοῖς προλαβοῦσι κατορθώμασιν ἐπηρμένος· ἀλλὰ μεστὸς ὢν τοῦ θείου πόθου, καὶ πρὸς τὸν καλοῦντα συντόνως βλέπων, πᾶν μέν, ὅ τι ἂν ἀγωνίσηται, πρὸς τὸ τυχεῖν ἐκείνου μικρὸν ἡγεῖται καὶ τῶν ἄθλων· φιλονεικεῖ δὲ μέχρι τῆς τοῦ βίου τούτου τελευτῆς, πόνοις πόνους, καὶ ἀρετὰς ἀρεταῖς συνάπτων, μέχρις ἂν τίμιον ἑαυτὸν τῷ θεῷ καταστήσῃ διὰ τῶν ἔργων, οὐκ ἔχων ἐν τῷ συνειδότι τὸ νομίζειν ἄξιον ἑαυτὸν πεποιηκέναι θεῷ. τοῦτο γάρ ἐστι κατόρθωμα μέγιστον C φιλοσοφίας, τὸ μέγαν ὄντα τοῖς ἔργοις συστέλλεσθαι τῇ καρδίᾳ καὶ καταγινώσκειν τοῦ βίου, κάτω που ῥίψαντα [4]) τῷ πρὸς τὸν θεὸν φόβῳ τὴν οἴησιν, ὅπως ἀπολαύσῃ τῆς ἐπαγγελίας, καθὼς ἂν [5]) πιστεύσας ἠράσθη ταύτης, οὐ καθὼς ἂν [6]) πονέσας εἰργάσατο· μεγάλων γὰρ ὄντων τῶν δωρεῶν οὐκ ἔστι πόνους ἀξίους εὑρεῖν· μεγάλης δὲ δεῖ πίστεως καὶ ἐλπίδος, εἰς τὸ ταύταις μετρηθῆναι, μὴ τοῖς πόνοις, τὴν ἀμοιβήν· πίστεως δὲ ὑπόστασις πνεύματος πτωχεία καὶ ἡ πρὸς θεὸν ἄμετρος ἀγάπη.

A ripientes superbiendi et gloriandi, priusquam in finem rerum speratarum pervenerimus, excidamus studio, inutilem nobis etiam susceptum laborem superbia facientes, atque indigni apparentes perfectione, in quam Spiritus traxit nos gratia. Oportet igitur nusquam laboris contentionem dissolvi, neque nos discedere a propositis certaminibus, neque iis quae retro sunt, si quid actum sit, studere, sed eorum oblivionem capere, *ad ea vero quae sunt priora* secundum Apostolum *extendere nos ipsos* (1), laborumque curis cor conterere, habentes insatiabilem iustitiae cupiditatem, quam solam esurire sitireque debent ii, qui ad perfectionem student pertingere. Humiles nos et timidissimos fieri oportet, utpote qui procul simus a promissis longeque B remoti a perfecta Christi dilectione. Nam is, qui illam ardenter desiderat et ad supernam spectat promissionem, nec ieiunans, nec vigilans, neque alii cuiquam virtutis excercitio vacans stat elatus ad bona opera, quae talia anticipant, sed **207** plenus divino desiderio, et ad vocantem intente spectans, vel omne certamen, quodcunque certaverit, ad illud consequendum parvum aestimat. Enititur autem ad finem usque huius vitae, laboribus labores et virtutes virtutibus iungendo, donec pretiosum se Deo praestet propter opera, nec in conscientia sua credens, dignum ipsum se reddidisse Deo. Hoc enim est opus maximum philosophiae, magnum in operibus humiliari corde, et reprehendere vitam, abjiciendo timore Dei opinionem, ut C particeps fiat repromissionis, quasi credendo hanc appetiverit, non quasi operando eam lucratus sit. Quoniam enim magna sunt dona, labores digni inveniri non possunt; magna autem fide et spe opus est, ut his, non laboribus, compensentur: fidei autem substantia est spiritus paupertas et infinitus erga Deum amor.

Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ σκοποῦ τοῖς φιλοσόφως ζῆν ᾑρημένοις ἱκανῶς εἰρῆσθαι νομίζω. δεῖ δὲ λοιπὸν προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, ὅπως μὲν χρὴ συνεῖναι τοῖς τοιούτοις ἀλλήλοις, ὁποίους δὲ ἀγαπᾷν D πόνους, ὅπως δεῖ [7]) τρέχειν μετ' ἀλλήλων, ἕως ἂν ἐπὶ τὴν ἄνω πόλιν ἀφίκωνται.

Et haec quidem, quae ad spem pertinent finis iis, qui philosophice vivere elegerunt, satis dicta esse censeo. Oportet igitur cetera nos addere, quomodo tales alius alii adesse debeant, quales amare D labores, quomodo oporteat eos una currere, donec ad supernam civitatem perveniant.

Δεῖ τοίνυν τὸν τὰ τοῦ βίου τούτου σεμνὰ καθαρῶς ἀτιμάζοντα, καὶ ἀρνούμενον μὲν τοὺς συγγενεῖς, ἀρνούμενον δὲ πᾶσαν τὴν κάτω δόξαν, καὶ ὁρῶντα [τὰ] [8]) τῆς οὐρανίας τιμῆς, καὶ τοῖς κατὰ θεὸν ἀδελφοῖς πνευματικῶς συναπτόμενον, ἀρνήσασθαι μετὰ τοῦ βίου καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν· ἄρνησις δὲ ψυχῆς τὸ μηδαμοῦ ζητεῖν τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, θεραπεύειν μᾶλλον δὲ ἑαυτοῦ θέλημα, ποιεῖν τὸν ἐφεστῶτα τοῦ θεοῦ λό-

Oportet ergo eum, qui hujus vitae splendorem pure contemnat, et abneget cognatos, abnegetque etiam omnem terrenam gloriam, et intueatur coelestem honorem, fratribus secundum Deum suis spiritualiter coniunctus, abnegare una cum vita etiam animam suam. Abnegatio autem animae est nunquam quaerere suam voluntatem, immo subigere propriam voluntatem, facere instans nobis

VARIAE LECTIONES.

[1]) Cod. κεκάθηκε — [2]) Emend., cod. ἐκπέσομεν. — [3]) Emend., cod. ἐπαγγελείαν. — [4]) Emend., cod. ῥίψαντας. — [5]) Ex coni., cod. ὂν. — [6]) Ex coni., cod. ὂν. — [7]) Sic cod., forte leg. δὲ, vel τε δεῖ. — [8]) Coni. addimus τά, quod in cod. desideratur.

NOTAE.

(1) Phil. III, 13.

verbum Dei, eoque uti tanquam bono gubernatore, congregationem fratrum cum concordia ad portum voluntatis Dei dirigente. Possidere autem nihil debes vel nominare proprium extra id, quod commune est, praeterquam pallium quo corpus tegitur. Etenim si nihil eorum habet, sed exutus est propriae vitae cura, communis erit **208** necessitudinis minister, et praepositorum iussum cum voluptate et spe prompte perficiet, tanquam probus ac simplex servus Christi, ad communem fratrum necessitudinem redemptus. Hoc enim Dominus vult monetque dicens : *Qui vult inter vos primus esse et magnus, esto omnium novissimus et omnium minister et omnium servus* (1). Oportet igitur servitutem coram hominibus infructuosam esse, neque ullum servienti afferre honorem vel gloriam, ne contra Scripturam quasi *hominibus placens* videatur, appareatve *ad oculum serviens* (2), neque hominibus, sed ut ipsi Domino serviens, arctamque viam insistens. Uni illius iugo prompte collum submittens, idque portans continenter, in voluptate fertur ad finem cum bona spe. Debet igitur subiectus esse omnibus, et tanquam mutui dati debitor ministrare fratribus, omnium curis in anima sua repositis, reddensque debitam caritatem. Oportet autem etiam praepositos spiritualis chori curae sibi incumbentis magnitudinem intuentes, artesque insidiantis fidei malitiae attendentes, digne praesidio suo certare, nec ob potestatem assumere spiritum. Hoc enim loco est periculum. Et sunt quos, cum ceteris iam se praestare putarent. eovque ad aeternam ducere vitam, latuerit, superbia se ipsos interire. Debent igitur in praesidio plus ceteris praepositi laborare, humilius autem subiectis cogitare, atque typum servitutis viam suam praebere fratribus, atque depositum Dei existimare eos, qui sibi concrediti sunt. Etenim si ita se habent, exercentes simul sanctum ministerio suo chorum, et doctrinam secundum cuiusque necessitatem palam proponentes, ad salvandum cuique consentaneum ordinem, in occulto vero humilitatem exercentes in mente, tanquam probi ministri fidem servantes, magnam sibi lucrantur tali vita mercedem. **209** Sic igitur eorum curam gerere debent, ut boni magistri puerorum tenerorum, qui sibi concraditi sunt a patribus eorum. Nam illi, puerorum indolem spectantes, alii verbera, alii correptiones, alii laudem, alii aliud huiusmodi afferunt, neque cum studio, neque cum odio quidquam eorem faciundo, sed sicut rei convenit, et pueri postulat natura, ut fiant huius vitae homines honesti. [Sic] nos quoque oportet omni odio in fratrem omnique arrogantia

A γον, καὶ τούτῳ κεχρῆσθαι καθάπερ ἀγαθῷ κυβερνάτῃ, τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος πλήρωμα μεθ' ὁμονοίας ἐπὶ τὸν λιμένα τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ εὐθύνοντι· κεκτῆσθαι δὲ οὐδὲν χρὴ ἢ [1]) ὀνομάζειν ἴδιον παρὰ τὸ κοινόν, πλὴν τοῦ τὸ σῶμα καλύπτοντος ἱματίου. εἰ γὰρ μηδὲν ἔχει τούτων, ἀλλὰ γυμνὸς εἴη [2]) τῆς καθ' ἑαυτὸν τοῦ βίου φροντίδος, τῆς κοινῆς ἔσται χρείας θεραπευτής, καὶ τὸ παρὰ τῶν προεστώτων ἐπιτασσόμενον μεθ' ἡδονῆς καὶ ἐλπίδος προθύμως ἐπιτελῶν, καθάπερ εὔνους καὶ ἁπλοῦς δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὴν κοινὴν τῶν ἀδελφῶν χρείαν ἠγορασμένος. τοῦτο γὰρ ὁ κύριος βούλεται καὶ παραινεῖ λέγων· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος καὶ μέγας, ἔστω πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος, καὶ πάντων δοῦλος. χρὴ οὖν τὴν δουλείαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις B ἄκαρπον εἶναι, καὶ μηδεμίαν φέρουσαν τῷ δουλεύοντι τιμὴν μηδὲ δόξαν, ὅπως μὴ παρὰ τὸ γεγραμμένον ἀνθρωπάρεσκος φαίνοιτο, σχηματίζων ἑαυτὸν ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ [3]), μηδὲ ἀνθρώποις, ἀλλ' ὡς αὐτῷ τῷ κυρίῳ δουλεύων, καὶ τὴν τεθλιμμένην βαδίζων ὁδόν· ἑνὶ [4]) τῷ ἐκείνου ζυγῷ προθύμως ὑποθεὶς τὸν αὐχένα, καὶ βαστάζων διὰ τέλους, ἐν ἡδονῇ φέρεται πρὸς τὸ τέλος μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος. δεῖ οὖν ὑποτετάχθαι πᾶσι, καὶ καθάπερ δανείου χρεώστην θεραπεύειν τοὺς ἀδελφούς, τὰς ὑπὲρ πάντων φροντίδας ἐναποθέμενον τῇ ψυχῇ, καὶ ἀποπληροῦντα τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην· χρὴ δὲ καὶ τοὺς προεστῶτας τοῦ πνευματικοῦ χοροῦ τὸ μέγεθος τῆς αὐτῶν σκοποῦντας φροντίδος [5]) καὶ τῆς ἐφεδρευούσης τὴν πίστιν κακίας λογιζομένους τὰς τέχνας, ἀξίως τῆς ἐπιστασίας ἀγωνίζεσθαι, μὴ πρὸς τὴν ἐξουσίαν ἀναιροῦντας φρόνημα. C κίνδυνος γὰρ ἐνταῦθα· καὶ τινες ἤδη δοκοῦντες [6]) ἑτέρων προεστάναι, καὶ τούτους ἐπὶ τὴν οὐράνιον εὐθύσειν ζωήν, ἔλαθον ὑπὸ φρονήματος ἑαυτούς ἀπολέσαντες. δεῖ οὖν ἐν τῇ ἐπιστασίᾳ μείζονα μὲν τῶν ἄλλων τοὺς προεστῶτας πονεῖν, ταπεινότερα δὲ τῶν ἀρχομένων φρονεῖν, καὶ τύπον δουλείας τὸν ἑαυτοῦ βίον παρέχειν τοῖς ἀδελφοῖς, παρακαταθήκην θεοῦ νομίζοντας ἔχειν, οὓς ἐπιστεύθησαν. εἰ γὰρ οὕτως ἔχοιεν, συγκροτοῦντες τὸν ἱερὸν τῇ θεραπείᾳ χορόν, καὶ τὴν μὲν διδαχὴν κατὰ τὴν ἑκάστου χρείαν ἐν φανερῷ ποιούμενοι, πρὸς τὸ σώζειν τὴν ἑκάστου πρέπουσαν τάξιν, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ κατὰ διάνοιαν τὴν ταπεινοφροσύνην, καθάπερ εὐγνώμονες δοῦλοι τηροῦντες τὴν πίστιν, μέγαν ἑαυτοῖς ἐργάζονται τῷ τοιούτῳ βίῳ μισθόν. οὕτως οὖν [δεῖ] [7]) ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ὡς ἂν χρηD στοὶ παιδαγωγοὶ παίδων ἁπαλῶν, οὓς ἐπιστεύθησαν παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν· ἐκεῖνοι γάρ, τῶν παίδων τὰς ἕξεις σκοποῦντες, τῷ μὲν πληγάς, τῷ δὲ νουθεσίας, τῷ δὲ ἔπαινον, τῷ δὲ ἄλλο τι τοιοῦτον προσάγουσιν, οὐδὲν οὔτε πρὸς χάριν οὔτε πρὸς ἀπέχθειαν τούτων ποιοῦντες, ἀλλ' ὡς ἀνῆκε τοῦ πράγματος, καὶ

VARIAE LECTIONES.

[1]) Coni. add. ἢ, in cod desideratur. — [2]) Sic cod. — [3]) Emend., cod. ὀφθαλμωδουλείᾳ. — [4]) Cod. ἐνὶ. — [5]) Emend., cod. φροντίδας. — [6]) Emend., cod. δοκῶντες. — [7]) δεῖ om. cod., addidi ex coni.

NOTAE.

(1) Marc. IX, 34 ; X, 43 sq .; Matth. XX, 26 sq., XXIII, 11.

(2) Eph. VI, 6, 7; Col. III, 22.

ὁ τοῦ παιδὸς ἀπαιτεῖ τρόπος, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοὺς τοῦ βίου τούτου σεμνούς. [οὕτω] [1]) καὶ ἡμᾶς χρὴ πᾶν μῖσος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πᾶσαν αὐθάδειαν ἀποθεμένους πρὸς τὴν ἑκάστῳ [2]) δύναμιν καὶ γνώμην ἁρμόζειν τὸν λόγον· τὸ [3]) μὲν ἐπιτίμησον, τὸ [4]) δὲ νουθέτησον, ἄλλον παρακάλεσον, πρὸς τὴν ἑκάστου χρείαν, καθάπερ ἰατρὸς ἀγαθὸς προσάγων τὸ φάρμακον. ἐκεῖνος μὲν γάρ, πρὸς τὰ πάθη σκοπῶν, τῷ μὲν πρᾶον, τῷ δὲ σφοδρότερον ἐπέθηκε φάρμακον, οὐδενὶ τῶν θεραπείας δεομένων ἀχθόμενος, ἀλλὰ ταῖς πληγαῖς καὶ τοῖς σωμασιν ἁρμόζων τὴν τέχνην. σὺ δὲ ἀκολούθει τῇ χρείᾳ τοῦ πράγματος, ὅπως τὴν ψυχὴν τοῦ πρὸς σὲ βλέποντος μαθητοῦ καλῶς ἐκπαιδεύσας λαμπρὰν τὴν ἐκείνης ἀρετὴν προσαγάγῃς τῷ πατρί, κληρονόμον ἄξιον τῆς ἐκείνου δωρεᾶς. ἐὰν οὕτως ἔχητε πρὸς ἀλλήλους, οἵ τε ἐφεστῶτες καὶ οἱ τούτοις χρώμενοι διδασκάλοις, οἱ μὲν πειθόμενοι μετὰ χαρᾶς τοῖς ἐπιταττομένοις, οἱ δὲ μεθ' ἡδονῆς τοὺς ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ τέλειον προσαγόμενοι, καὶ ταῖς τιμαῖς ἀλλήλοις προηγῆσθε [5]), τὸν τῶν ἀγγέλων ἐπὶ γῆς ζήσεσθε βίον. μηδεὶς οὖν ἐν ὑμῖν γνωριζέσθω τῦφος, ἀλλὰ ἁπλότης καὶ ὁμόνοια καὶ διάθεσις ἄδολος συγκροτείτω τὸν χορόν. πειθέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτόν, ὡς οὐ τοῦ συνόντος ἀδελφοῦ μόνον ἔσται καταδεέστερος, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀνθρώπου. τοῦτο γὰρ γινώσκων μαθητὴς ὄντως ἔσται Χριστοῦ· ὁ γὰρ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. καὶ πάλιν· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος. καθὼς καί· ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν. καὶ ὁ ἀπόστολος· οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. εἰδότες οὖν τῆς τε ταπεινότητος τοὺς καρπούς, καὶ τὴν ζημίαν [6]) τοῦ τύφου, μιμήσασθε [7]) τὸν δεσπότην, ἀγαπῶντες ἀλλήλους, καὶ μήτε θάνατον, μήτε ἄλλην τινὰ τιμωρίαν εἰς ἀγαθὸν μετ' ἀλλήλων ὀκνεῖτε [8]), ἀλλ' ἣν ἐβάδισεν ἐν ἡμῖν ὁδὸν ὁ σωτήρ, ταύτην ὑμεῖς πρὸς ἐκεῖνον βαδίζοντες, ἐν σώματι καὶ ψυχῇ μιᾷ χωρεῖτε πρὸς τὴν ἄνω κλῆσιν, ἀγαπῶντες τὸν θεὸν καὶ ἀλλήλους· ἀγάπη γὰρ καὶ φόβος ὁ πρὸς τὸν κύριον τὸ πρῶτον τοῦ νόμου ἐστὶ πλήρωμα. δεῖ οὖν ἕκαστον ὑμῶν καθάπερ ἰσχυράν τινα καὶ στερεὰν κρηπῖδα τὸν φόβον τε καὶ τὴν ἀγάπην ἐν τῇ ἑαυτοῦ τιθέναι ψυχῇ, καὶ ταύτην ἐπάρδειν ἔργοις τε ἀγαθοῖς καὶ εὐχῇ διαρκεῖ. οὐ γὰρ ἁπλῶς, οὐδὲ αὐτομάτως ἡμῖν ἡ πρὸς θεὸν ἀγάπη ἐγγίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλὰ διὰ πολλῶν πόνων, καὶ μεγάλων φροντίδων, καὶ συνεργείας τῆς τοῦ Χριστοῦ, καθὼς

A seposita ad cuiusque virtutem ac mentem accommodare verbum. Hoc vitupera, illud increpa, alium adhortare secundum cuiusvis indigentiam, quasi bonus medicus adhibens medicinam. Is enim ad passiones spectans, huic levius, illi vehementius proponit medicamentum, nemini eorum, qui curatione indigent, iratus, sed plagis corporibusque accommodans artem. Tu autem ita sequere rerum necessitatem, ut, anima discipuli ad te respicientis bene exculta, candidam eius virtutem adducas patri, dignum donationis eius haeredem. Si tali vos invicem modo habetis, et praepositi, et qui iis utuntur magistris, hi cum gaudio iussis obtemperantes, illi cum voluptate fratres ad perfectionem adducentes, atque honoribus invicem praevenitis (1), angelorum in terra vivetis vitam. Nulla igitur in B vobis cognoscatur superbia, sed simplicitas et concordia et animus doli expers coniungat chorum. Doceat autem quisque se ipsum, non fratre solum, qui secum degat, se inferiorem fore, sed et omni homine. Id enim qui cognoscit, is vere erit discipulus Christi. Nam *qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur* (2), et iterum *: Qui ex vobis vult primus esse, erit omnium novissimus et omnium minister* (3). Sicut etiam: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et* **210** *dare animam suam redemptionem pro multis* (4). Et Apostolus : *Non enim nosmetipsos praedicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum* (5). Scientes igitur et humilitatis fructus et damnum superbiae, imitamini Domi- C num, diligentes vos invicem, et neque mortem neque aliam quandam castigationem ad bonum invicem timete, sed quam ambulavit in nobis viam Salvator, eam vos ad illum ambulate, et in corpore animaque una procedite ad supernam vocationem, diligentes Deum et vos invicem. Amor enim et timor Domini prima legis est consummatio. Oportet igitur quemque vestrum tanquam forte quoddam firmumque fundamentum timorem et amorem ponere in anima sua, et hunc rigare bonis operibus et oratione sufficienti. Neque enim simpliciter, neque sua sponte amor erga Deum in nobis nasci solet, sed multis laboribus gravibusque curis et cooperatione Christi, sicut dixit Sapientia : *Si enim quaesieras eam*, inquit, *quasi pecuniam, et sicut* D *thesauros effoderis illam : tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies* (6). Dei vero scientiam inveniens et timorem intelligens, facile et quod sequitur recte perficies, scilicet ut proximum

VARIAE LECTIONES.

1) οὕτω om. cod., addidi ex coni. — 2) Sic cod., forte mavis ἑκάστου. — 3) Sic cod., forte leg τῷ. — 4) Sic cod., forte leg. τόν. — 5) Emend., cod. προηγεῖσθαι. — 6) Cor., cod. ζυμίαν. — 7) Cod. μιμήσασθαι, ε supra adscr. ead. m. — 8) Corr., cod. ὀκνῆτε.

NOTÆ.

(1) Rom. XII, 10.
(2) Luc. XIV. 11.
(3) Marc. IX, 34.
(4) Matth. XX, 28.
(5) II Cor. IV, 5.
(6) Prov. II, 4. 5.

diligas. Primo enim et magno labore condito, alterum hoc, cum minus sit, facilius primo consequitur; sed ubi ille desideratur, nec alterum pure et sancte fiet. Nam qui Deum non ex tota anima et toto corde diligit, quomodo salubriter et sincere fratrum dilectionis curam gerat, cum amorem non adimpleat eorum, per quae fratrum dilectionis cura geritur? Nam eum, qui ita se habet, ut neque totam animam suam Deo tradiderit, nec ad illius trahatur amorem, inermem inveniens artifex malitiae facile vincit pravisque cogitationibus subvertit: nunc quidem efficiens, ut gravia videantur Scripturae mandata et **211** molestum erga fratres ministerium, nunc in superbiam vel tumorem ex ipsa erga conservos cura eum efferens, eique persuadens, implevisse eum mandata Domini, et magnum esse in coelis. Nec parva haec iniquitas; debet enim probus ac sollicitus servus Domino committere probitatis judicium, nec ipse pro Domino iudex et laudator suae ipsius conversationis fieri. Si enim ipse fiat iudex, vero iudice extruso, nec mercedem inde accipiet, quum ante eius iudicium ipse se laudibus ac vana de se opinione repleverit. Oportet enim secundum eloquium Pauli *Spiritum Dei testimonium reddere spiritui nostro* (1), neque vero nostro iudicio nostra iudicari. *Non enim*, inquit, *qui se ipsum commendat, ille probatus erit, sed quem Deus commendat* (2). Qui vero non exspectat, sed praevenit illius iudicium, in humanam incidit gloriam, honorem sibi apud fratres ex propriis laboribus quaerens, et opera infidelium faciens. Infidelis enim est, qui humanos honores pro coelestibus sectatur. Ut ipse alicubi Dominus dicit: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis* (3)? Iis quippe similes esse mihi videntur, qui *mundant, quod deforis est calicis et paropsidis, intus autem pleni sunt omnimoda malitia* (4). Videte igitur, ne tale quid patiamini, sed sursum elevantes animas, et solam curam habentes, ut Deo placeatis, neque unquam memoria coelestium excidatis, neque vitae huius honores arripiatis, ita currite, occultantes verbo certamina virtutis causa suscepta, ne quidquam inveniat is, qui terrenos honores suggerit, unde rapiat animam vestram, et ex veritatis incuria ad res vanas et errore plenas detrudat. Neque enim omnino inveniens opportunitatem **212** nec introitum, ut eos, quorum animae sursum degunt, pelliciat, perit iacetque mortuus; nam mors est diaboli, malitiam esse inertem et otiosam.

A εἴρηκεν ἡ σοφία· ἐὰν γὰρ ζητήσῃς αὐτήν, φησιν, ὡς ἀργύριον, καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσῃς[1]) αὐτήν, τότε συνήσεις φόβον κυρίου καὶ ἐπίγνωσιν θεοῦ εὑρήσεις· θεοῦ δὲ ἐπίγνωσιν εὑρὼν καὶ φόβον συνείς, ῥᾳδίως καὶ τὸ ἐφεξῆς κατορθώσεις, τὸ ἀγαπᾷν λέγω τὸν πλησίον· τοῦ γὰρ πρώτου καὶ μεγάλου πόνου κτισθέντος, τὸ δεύτερον ἔλαττον ὂν απονώτερον ἕπεται τοῦ πρώτου. ἐκείνου δὲ μὴ ὄντος οὐδὲ τὸ δεύτερον ἂν γένοιτο καθαρῶς· ὁ γὰρ θεὸν μὴ ἀγαπῶν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας, πῶς ἂν ὑγιῶς καὶ ἀδόλως ἐπιμελοῖτο τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀγάπης, ἐκείνων μὴ πληρῶν τὴν ἀγάπην, δι' ὧν ἐπιμελεῖται ταύτης τούτων; τὸν γὰρ οὕτως ἔχοντα, καὶ μὴ τὴν ψυχὴν ὅλην ἀποδόντα θεῷ, μηδὲ πρὸς τὴν ἐκείνου κεκωνωμένον[2]) ἀγάπην εὑρὼν ἐξωπλισμένον ὁ τῆς B κακίας τεχνίτης χειροῦται ῥᾳδίως λογισμοῖς πονηροῖς ὑποσκελίζων, νῦν μὲν βαρέα φαίνεσθαι ποιῶν τὰ τῆς γραφῆς ἐπιτάγματα καὶ ἐπαχθῆ τὴν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς θεραπείαν, νῦν δὲ ἐπαίρων εἰς ἀλαζονείαν ἢ τῦφον[3]) ἀπ' αὐτῆς τῆς εἰς τοὺς ὁμοδούλους[4]) διακονίας, καὶ πείθων αὐτόν, ὡς, ὅτι ἐπλήρωσε τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου, καὶ ἔστι μέγας ἐν οὐρανοῖς. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἀδίκημα· δεῖ γὰρ τὸν εὔνουν καὶ σπουδαῖον δοῦλον τῷ δεσπότῃ πιστεύειν τῆς εὐνοίας τὴν κρίσιν, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν[5]) ἀντὶ τοῦ δεσπότου δικαστὴν καὶ ἐπαινέτην τῆς αὐτοῦ[6]) γενέσθαι πολιτείας. εἰ γὰρ αὐτὸς γένοιτο κριτής, τὸν ἀληθινὸν παρωσάμενος, οὐδὲ τὸν μισθὸν ἐκεῖθεν ἕξει, πρὸ τῆς ἐκείνου κρίσεως ἑαυτὸν[7]) τοῖς ἐπαίνοις καὶ τῇ οἰήσει ἀποπληρώσας. δεῖ γὰρ κατὰ τὸ λόγιον Παύλου τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ C συμμαρτυρεῖν τῷ πνεύματι ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει τὰ ἡμέτερα δοκιμάζεσθαι· οὐ γὰρ, φησίν, ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν ἔσται[8]) δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν· ὁ δὲ μὴ ἀναμένων, ἀλλὰ φθάνων τὴν ἐκείνου κρίσιν, εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ἐκπίπτει δόξας, τιμὴν ἑαυτῷ τὴν παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐκ τῶν ἰδίων πόνων πραγματευόμενος, καὶ ποιῶν τὸ τῶν ἀπίστων· ἄπιστος γὰρ ὁ τὰς ἀνθρωπίνας ἀντὶ τῶν οὐρανίων θηρεύων τιμάς· ὡς αὐτός πού[9]) φησιν ὁ κύριος· πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων[10]) λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε; τισὶν[11]) οὖν ἐοικέναι μοι[12]) δοκοῦσιν, οἳ[13]) τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος τὸ ἐκτὸς περικαθαίρουσιν, ἐντὸς δὲ μεστοῖς παντοίας οὖσι[14]) κακίας. D ὁρᾶτε οὖν, μή τι πάθοιτε τοιοῦτο, ἀλλὰ ἄνω δόντες τὰς ψυχάς, καὶ μίαν ἔχοντες φροντίδα τοῦ ἀρέσαι τῷ κυρίῳ, καὶ μηδέποτε τῆς τῶν οὐρανῶν ἐκπίπτειν μνήμης, μηδὲ[15]) δέξασθαι τὰς τοῦ βίου τούτου τιμάς, οὕτω τρέχετε, κρύπτοντες τῷ λόγῳ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς

VARIAE LECTIONES.

1) Corr., cod. ἐξερευνήσεις. — 2) Ex coni., cod. κεκυνωμένον. An praefers κεκονισμένον, vel κεκινημένον? — 3) Cod. τυφονν, — 4) Emend., cod. ὁμοδόλους. — 5 Emend., cod. αὐτὴν. — 6) Cod. αὐτοῦ. — 7) Cod. ἑαυτῷ. — 8) Sic cod., non ἐστι. — 9) Corr., cod. αὐτό σπου. — 10) Sic in cod. sine apostropho, ut passim. — 11) Cod. τίσιν. — 12) Ex coni., cod. ἔοικεν ἐμοί. — 13) Cod. οἱ. — 14) Cor., cod. οὔσαις. — 15) Ex coni cod. μή.

NOTAE.

(1) Rom. VIII, 16.
(2) II Cor. X, 18.
(3) Joh. V, 44.
(4) Math. XXIII, 25.

A ἀγῶνας, ὅπως μικρὸν εὑρὼν ὁ τὰς ἐκ τῆς γῆς τιμὰς ὑποβάλλων, καὶ ἐντεῦθεν ἁρπάσας ὑμῶν τὸν νοῦν, ἐκ τῆς τῶν ἀληθινῶν ἀσχολίας ἐπὶ τὰ μάταια καὶ πλάνης μεστὰ καταβάλῃ [1]). μὴ εὑρὼν δὲ καιρὸν ὅλως μηδὲ παρείσδυσιν, εἰς τὸ δελεάσαι τοὺς ἄνω ταῖς ψυχαῖς διατρίβοντας ἀπόλωλε [2]) καὶ κεῖται νεκρός· θάνατος γὰρ διαβόλου τὸ ἄπρακτον ἔχειν καὶ ἀνενέργητον τὴν κακίαν· ἀγάπης οὖν ἐν ὑμῖν παρούσης τοῦ θεοῦ ἀνάγκη καὶ τὰ λοιπὰ ταύτῃ συνέπεσθαι, τὸ φιλάδελφον, τὸ πρᾶον, τὸ ἀνυπόκριτον, τὸ περὶ τὰς εὐχὰς διαρκὲς καὶ σπουδαῖον, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν ἀρετήν. ὡς οὖν μεγάλου τοῦ κτήματος ὄντος μεγάλων καὶ πόνων δεῖ περὶ τὴν κτῆσιν, οὐ πρὸς ἔνδειξιν ἀνθρώπων γινομένων, ἀλλ' εἰς τὸ ἀρέσαι τῷ κυρίῳ τῷ τὰ κρυπτὰ εἰδότι, πρὸς ὃν δεῖ βλέπειν ἀεί, καὶ τὸ ἔνδον τῆς ψυχῆς διερευνᾷν, καὶ περιφράσσειν τοῖς τῆς B εὐσεβείας λογισμοῖς, ὅπως μὴ παρείσδυσιν εὕρῃ τινὰ μηδὲ χώραν ἐπιβουλῆς ὁ ἀντίδικος, γυμνάζειν δὲ καὶ προσάγειν πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ διάγνωσιν τὰ ἠσθενηκότα τῆς ψυχῆς μέλη· γυμνάζειν δὲ αὐτὴν οἶδεν ὁ τῷ θεῷ ἑπόμενος [3]) νοῦς καὶ συνοικίζων ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν ψυχὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐκ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης, καὶ τῶν κρυπτῶν τῆς ἀρετῆς ἐννοιῶν καὶ ἔργων ἐντολῆς ἰώμενος τὸ σαθρὸν καὶ συνάπτων τῷ δυνατῷ. ἐπεὶ οὖν μία ἐστὶ φρουρὰ καὶ θεραπεία ψυχῆς, τὸ μεμνῆσθαι ἐν πόθῳ θεοῦ, καὶ ἀεὶ τῶν ἀγαθῶν ἔχεσθαι ἐννοιῶν, μὴ ἀποστῶμεν τῆς τοιαύτης σπουδῆς, ἤτε ἐσθίοντες, ἤτε πίνοντες, ἤτε ἠρεμοῦντες, ἤτε ποιοῦντές τι, ἢ φθεγγόμενοι, ὅπως πάντα τὰ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ συντελῇ δόξαν, καὶ μὴ εἰς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν, μηδὲ ἔχῃ [4]) τινὰ ῥύπον ἢ C κηλῖδα ἡμῶν ὁ βίος ἐκ τῆς τοῦ πονηροῦ ἐπιβουλῆς· καὶ ἄλλως [5]) δὲ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν εὔκολος καὶ ἡδὺς τῶν ἐντολῶν ὁ πόνος, ἐλαφρὸν καὶ ἐπέραστον ἡμῖν τὸν ἀγῶνα τῆς πρὸς ἐκεῖνον ποιούσης ἀγάπης. διὰ τοῦτο καὶ ὁ πονηρὸς πάντα ἀγωνίζεται τρόπον, ἐκβαλεῖν τὸν τοῦ κυρίου φόβον ἀπὸ τῶν ψυχῶν, καὶ διαλῦσαι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην ἡδοναῖς παρανόμοις καὶ τερπνοῖς ἀγκίστροις, φιλονεικῶν, ὅπως γυμνὴν τῶν πνευματικῶν ὅπλων [6]) καὶ ἄφρουρον λαβὼν τὴν ψυχήν, τοὺς πόνους ἡμῶν διαφθείρῃ, τὴν ἐκ τῆς γῆς ἡμῖν δόξαν ἐπεισάγων τῇ οὐρανίῳ, καὶ ἐπιθολῶν τὰ ὄντως καλὰ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι καλοῖς τῇ τῶν ἀπατωμένων φαντασίᾳ. δεινὸς γάρ ἐστι καί, ῥᾳθυμοῦντας εἰ [7]) εὕρῃ τοὺς φύλακας, κλέψαι καιρόν, καὶ ἐπεισελθεῖν τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις, καὶ συγκατασπεῖραι τῷ σίτῳ τὰ ἑαυτοῦ ζιζάνια, λοιδορίαν λέγω D καὶ τῦφον καὶ κενοδοξίαν καὶ τιμῆς ἐπιθυμίαν καὶ ἔριν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας δημιουργήματα. δεῖ οὖν ἐγρηγορέναι καὶ τηρεῖν πάντοθεν τὸν ἐχθρόν, ὅπως, κἂν προσβάλῃ τινὰ μηχανὴν ὑπ' ἀναισχυντίας, πρὶν ἅψασθαι τῆς ψυχῆς, ἀποκρούσασθαι. μνημονεύετε δέ μοι συνεχῶς κἀκείνων, ὅτι Ἄβελ μὲν προσέφερε τῷ θεῷ θυσίαν ἀπὸ πρωτοτόκων προβάτων καὶ στεάτων,

Quodsi amor Dei vobis inest, necesse est et cetera illum, consequi amorem fraternum, mansuetudinem, sinceritatem, in oratione perseverantiam, et zelum, et omnino omnem virtutem. Sed quum magnus sit thesaurus, magni etiam sint labores necesse est ad eum adipiscendum, qui non ad ostentationem apud homines fiant, sed ut placeamus Domino qui novit abscondita, quem semper respicere debemus, et interiora animi scrutari, pietatisque munire cogitationibus, ne introitum inveniat neque locum insidiarum adversarius, exercere vero et ducere ad boni et mali cognitionem morbida animae membra. Exercere autem eam scit Deum sequens mens et totam animam sibi copulans ad illum ex Dei amore, et occultis virtutis cogitationibus mandatorumque operibus putridum sanans et quantum licet conjungens. Quum autem una sit custodia et cura animae, Dei scilicet cum desiderio recordari, et semper bonis cogitationibus inhaerere, ne excidamus tali zelo, sive edentes, sive bibentes, sive otiosi, si agentes aliquid, sive loquentes, ut omnia, quae facimus, in Dei laudem cedant, non in nostram ipsorum, neque quid sordidum vel immunditiae vita nostra ex diaboli insidiis trahat. Praeterea Deum diligentibus facilis et suavis mandatorum labor, quum leve et amabile nobis certamen reddat illius amor. Quare etiam diabolus omni modo nititur, ut timorem Domini e cordibus evellat, et amorem erga illum illicitis voluptatibus suavibusque hamis dissolvat, contenditque, ut, cum animam nudam spiritualibus armis et incustoditam deprehenderit, nostros labores perdat, terrenam nobis gloriam pro coelesti suggerens, et obscurans quae vere pulchra **213** sunt, iis quae polchra esse videntur imaginatiuni deceptorum. Terribilis enim est et, negligentes si invenerit custodes, in opportunitate arripienda et virtutis laboribus irrependo, et tritico sua zizania interserendo, maledictum scilicet et superbiam et inanem gloriam et honoris cupidinem et contentionem et cetera malitiae facinora. Oportet igitur vigilem esse et undique custodire inimicum, ut, etiamsi machinam quandam impudenter adhibeat, priusquam animam capiat, eum propulsemus. Mementote vero mihi etiam semper, quod Abel Deo sacrificium de primitiis ovium et adipum obtulit, Cain vero de fructibus terrae, sed non de primitiis fructuum. *Et respexit*, inquit, *Deus ad sacrificia Abel, ad munera Cain autem non respexit* (1). Quae igitur historiae utilitas? Discitur, quam beneplacens Deo omne sit, quod cum timore et fide fit, neque vero id quod sumptuose sine amore perficitur. Nec aliter Abraham a Melchisedech benedictionem accepit, nisi etiam primitias et opima offerens sacerdoti

VARIAE LECTIONES.

[1]) Cod. καταβάλλῃ. — [2]) Cod. ἀπώλωλε. — [3]) Cod. ἑπόμενος. — [4]) Corr., cod. ἔχειν. — [5]) Emend., cod. ἄλλος. — [6]) Cod. ὅπλων — [7]) εἰ om. librarius, sed. m. corr. supra adscr. οἱ.

NOTAE.

(1) Genes. IV, 4.

Dei (1) ; opima autem dicit et primitias substantiarum ipsam animam et ipsam mentem, imperans nobis, ne pusillanimiter immolemus Deo laudes et preces, neque obvia quaeque Domino offeramus, sed quod optimum est animae, immo potius ipsam totam tradere cum omni amore et alacritate, ut semper nutriti Spiritus gratia, et virtutem, quae ex Christo est, assumentes expedite curramus cursum salutis, eumque facilem et suavem reddamus, cursum scilicet iustitiae, opitulante nobis Deo ad laborum studium, et perficiente per nos justitiae opera.

Κάϊν δὲ ἀπὸ καρπῶν τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων καρπῶν. καὶ ἐπεῖδε, φησί, ὁ θεὸς ἐπὶ ταῖς θυσίαις τοῦ Ἄβελ, ἐπὶ δὲ τοῖς δώροις τοῦ Κάϊν οὐ προσέσχε· τί τοίνυν τῆς ἱστορίας τὸ κέρδος; ὅτι ἔστι μαθεῖν, ὡς εὐάρεστον τῷ θεῷ πάντοτε [τὸ] [1]) μετὰ φόβου καὶ πίστεως, οὐ τὸ πολυτελῶς ἄνευ ἀγάπης γινόμενον. οὐδὲ Ἀβραὰμ παρὰ τοῦ Μελχισεδὲκ ἄλλως ἐδέξατο τὴν εὐλογίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαρχὰς καὶ τὰ καίρια προσενέγκας τῷ ἱερεῖ τοῦ θεοῦ· τὰ καίρια δὲ λέγει καὶ τὰ ἀκροθίνια τῶν ὑπαρχόντων αὐτὴν τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν αὐτόν, κελεύων [2]) ἡμῖν, μὴ μικροπρεπῶς θύειν τῷ θεῷ τὰς αἰνέσεις καὶ τὰς εὐχάς, μηδὲ [3]) τὰ τυχόντα τῷ δεσπότῃ προσάγειν, ἀλλ' εἴ τι καίριον τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὴν ὅλην ἀνατιθέναι μετὰ πάσης ἀγάπης καὶ προθυμίας, ὅπως ἀεὶ τρεφόμενοι τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι καὶ δύναμιν τὴν ἐκ τοῦ Χριστοῦ προσλαμβάνοντες, τρέχωμεν [4]) ῥᾳδίως τὸν σωτηρίου [5]) δρόμον, κοῦφον καὶ ἡδὺν ποιοῦντες, τὸν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνας, συναντιλαμβάνοντος ἡμῖν τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν τῶν πόνων σπουδήν, καὶ ἀποτελοῦντος δι' ἡμῶν τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα.

Et haec quidem hactenus. De virtutis autem partibus, quaenam melior sit existimanda et prae ceteris expetenda, quaenam post eam secunda, et ceterae deinceps singulae, dici nequit. **214** Nam pari honore inter se sunt, et invicem studiosos ad fastigium ducunt. Etenim simplicitas ad obedientiam perducit, obedientia ad fidem, fides ad spem, spes ad ministrationem, et haec ad humilitatem ; a qua mansuetudo excipiens ad gaudium perducit, gaudium ad caritatem, caritas ad orationem, et ita mutuo devinctae et devincientes eum, qui eas possidet, ad ipsum perducunt rei desideratae fastigium : sicut e contrario nequitia suos amicos per proprias ipsius partes ad extremam malitiam deducit. Oportet autem vos magis orationi operam navare. Siquidem ea dux quaedam est in choro virtutum. Per quam et ceteras virtutes a Deo petimus, ut communio atque coniunctio existat, per mysticam sanctitatem et spiritualem quandam operationem et ineffabilem dispositionem, eius qui in orationem incumbit. Spiritus enim inde ducem et militiae socium assumens incenditur ad Dimini amorem, et ardet desiderio, fastidium orationis non inveniens, sed semper ad amorem boni inflammatus et animam alacritate refrigerans, sicut dictum est : *Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient* (2), et alibi : *Dedisti laetitiam in corde meo* (3), et Dominus : *Regnum coelorum intra vos est* (4). Quodnam regnum dicit intra nos esse, nisi omnino illam desuper per Spiritum infusam animabus laetitiam ? Haec enim est ut illud et exemplum et pignus aeterni gaudii, quo sanctorum animae in venturo saeculo perfruuntur. Consolatur igitur nos Dominus per operationem Spiritus in omni tribulatione nostra, ut salvet nos, et de spiritualibus bonis et ipsius charismatis nobis communicet. *Qui* enim, inquit,

Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τούτου· περὶ δὲ τῶν τῆς ἀρετῆς μερῶν, ποῖον δεῖ κρεῖττον ἡγεῖσθαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεύειν, ποῖον δὲ τούτου δεύτερον, καὶ τὰ ἄλλα ἐφεξῆς καθ' ἕκαστον, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ἀλλήλων γὰρ ὁμοτίμως ἔχονται, καὶ δι' ἀλλήλων ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοὺς χρωμένους ἀνάγουσιν. ἡ μὲν γὰρ ἁπλότης τῇ ὑπακοῇ παραδίδωσιν, ἡ δὲ ὑπακοὴ τῇ πίστει, αὕτη [6]) δὲ τῇ ἐλπίδι, καὶ ἡ ἐλπὶς τῇ διακονίᾳ, κἀκείνη τῇ ταπεινότητι, παρὰ δὲ ταύτης ἡ πρᾳότης παραλαμβάνουσα τῇ χαρᾷ προσάγει, ἡ δὲ χαρὰ τῇ ἀγάπῃ, καὶ ἡ ἀγάπη τῇ εὐχῇ, καὶ οὕτως ἀλλήλων ἐξηρτημέναι καὶ ἐξαρτήσασαι τὸν ἐχόμενον, ἐπ' αὐτὴν ἀνάγουσι τοῦ ποθουμένου τὴν κορυφήν· καθάπερ ἀπ' ἐναντίων ἡ πονηρία τοὺς ἑαυτῆς φίλους διὰ τῶν οἰκείων αὐτῆς μερῶν ἐπὶ τὴν ἐσχάτην κατάγει κακίαν. δεῖ δὲ ὑμᾶς πλέον τῇ εὐχῇ προσκαρτερεῖν. οἷον γὰρ κορυφαῖός τις τῷ χορῷ τῶν ἀρετῶν αὐτὴ τυγχάνει· δι' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς αἰτούμεθα παρὰ τοῦ θεοῦ, ὡς κοινωνεῖ καὶ συνάπτεται δι' ἁγιότητος μυστικῆς καὶ πνευματικῆς τινος ἐνεργείας καὶ διαθέσεως ἀῤῥήτου ὁ τῇ εὐχῇ προσκαρτερῶν. τὸ γὰρ πνεῦμα λαβὼν ἐντεῦθεν ὁδηγὸν καὶ σύμμαχον φλέγεται πρὸς τὴν τοῦ κυρίου ἀγάπην, καὶ ζέει τῷ πόθῳ, κόρον τῆς εὐχῆς οὐχ εὑρίσκων, ἀλλ' ἀεὶ πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ ἀγαθοῦ ἐκκαιόμενος, καὶ ἄρδων τῇ προθυμίᾳ τὴν ψυχήν, καθὼς εἴρηται· οἱ τρώγοντές με ἔτι πεινάσουσι, καὶ οἱ πίνοντές [7]) με ἔτι διψήσουσι· καὶ ἀλλαχοῦ· ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου. καὶ ὁ κύριος· ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. τίνα δὲ λέγει βασιλείαν ἐντὸς ἡμῶν εἶναι, ἢ πάντως τὴν ἄνωθεν διὰ τοῦ πνεύματος ἐγγινομένην ταῖς ψυχαῖς εὐφροσύνην; αὕτη γάρ ἐστιν οἷον ἐκείνῳ [8]) καὶ δεῖγμα καὶ ἀῤῥαβὼν τῆς αἰωνίου χαρᾶς, ἧς ἀπολαύουσιν αἱ τῶν ἁγίων ἐν τῷ προσδοκωμένῳ αἰῶνι ψυχαί. παρακαλεῖ οὖν ἡμᾶς ὁ κύριος διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει

VARIAE LECTIONES.

[1]) τὸ om. cod., addidi ex coni. — [2]) Corr. cod. κελεύειν. — [3]) Corr., cod. Εἰ δὲ. — [4]) Corr., cod τρέχομεν. — [5]) Corr., cod. σωτηρίον. — [6]) Corr., cod. αὐτὴ. — [7]) Corr., cod. πείνοντες. — [8]) Sic cod. —

NOTAE.

(1) Genes. XIV, 18.
(2) Eccli. XXIV, 29.
(3) Psalm. IV, 7.
(4) Luc. XVII, 21.

ἡμῶν, εἰς τὸ σῶσαι καὶ μεταδοῦναι τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων· ὁ παρακαλῶν γάρ, φησίν, ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ ἀληθείᾳ ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει· καί· ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ θεὸν ζῶντα· καί· ὡσεὶ [1]) στέατος καὶ πιότητος ἐκπλησθείη [2]) ἡ ψυχή μου· ταῦτα πάντα τὴν ἐκ τοῦ πνεύματος εὐφροσύνην καὶ παράκλησιν δι' αἰνιγμάτων παραδηλοῖ.

Ἐπειδὴ τοίνυν δέδεικται, τίς ὁ τῆς εὐσεβείας σκοπός, ὃν χρὴ προκεῖσθαι τοῖς τὸν θεοφιλῆ βίον ζῆν αἱρουμένοις, ὅς ἐστι ψυχῆς καθαρισμὸς καὶ τοῦ πνεύματος δι' ἔργων ἀγαθῶν προτροπῆς ἐνοίκησις, ἕκαστος ὑμῶν κατὰ τὸν ὑπαχθέντα σκοπὸν παρασκευάσας τὴν ψυχήν, καὶ μέγιστον θεοῦ ποιήσας ἔρωτα [3]), οὕτως ἀποδότω ἑαυτὸν ταῖς εὐχαῖς καὶ νηστείαις κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, μεμνημένοι τοῦ παρακαλοῦντος τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, καὶ τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντες καὶ ταῖς τοῦ κυρίου ἐπαγγελίαις, ἐν ᾗ [4]) φησι· πόσῳ μᾶλλον ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν ὁ θεὸς τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· ἔλεγε γάρ, φησί, καὶ παραβολὴν πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε εὔχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν· ὅτι δὲ ἡ περὶ τὴν εὐχὴν σπουδὴ μεγάλα χαρίζεται, καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ταῖς ψυχαῖς ἐνοικίζει, δηλοῖ σαφῶς, δι' ὧν προτρέπει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος λέγων· διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενος ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει· ὅστις [5]) τῶν ἀδελφῶν τούτῳ [6]) τῷ μέρει αὐτῆς [7]) ἑαυτὸν ἀποδίδωσι, τῷ τῆς εὐχῆς λέγω, καλὸν θησαυρὸν περιέπει καὶ ἐραστοῦ μεγίστου [8]) κτήματος [9]) μόνον συντόνῳ καὶ ὀρθῇ συνειδήσει, μηδαμοῦ κατὰ τὴν διάνοιαν ἑκουσίως περιπλανώμενος, μηδὲ ὥσπερ ἀκούσιον ἀποδιδοὺς [10]) ὑπ' ἀνάγκης χρέος, ἀλλ' ἔρωτα καὶ πόθον ἀποπληρῶν τῆς ψυχῆς, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς παραμονῆς καρποὺς πᾶσιν ἐπιδεικνύς· χρὴ δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς διδόναι τῷ τοιούτῳ καιρόν, καὶ συγχαίρειν τῇ παραμονῇ τῆς προσευχῆς, ὅπως καὶ αὐτοὶ μετάσχωσι τῶν ἀγαθῶν καρπῶν, ἅτε δὴ κοινωνοὶ τοῦ τοιούτου βίου τῷ συνήδεσθαι γεγονότες [11]). δώσει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος τοῖς αἰτοῦσιν, ὅπως εὔχεσθαι δεῖ, κατὰ τὸ εἰρημένον· ὁ διδοὺς εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ. δεῖ οὖν αἰτεῖν καὶ εἰδέναι, ὡς κρεῖττον τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντα, πράγματι τοσούτῳ, μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ πάσης δυνάμεως ἐναθλεῖν τῷ ἀγῶνι· τὰ γὰρ μεγάλα ἆθλα μεγάλων δεῖται καὶ πόνων, ἐπειδὴ μάλιστα ἡ κακία τοῖς τοιούτοις ἐφεδρεύει πανταχόθεν, περιεργαζομένη καὶ περιτρέχουσα καὶ ζητοῦσα περιτρέψαι τὴν σπουδήν· ἐκεῖθεν ὕπνος καὶ βάρησις σώματος, καὶ ψυχῆς μαλακία, ἀκηδία, ὀλι-

A *consolatur nos in omni veritate nostra, ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt* (1). Et: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum* (2). Et: *sicut adipe et* **215** *pinguedine repleatur anima mea* (3). Haec omnia laetitiam et consolationem ex Spiritu per aenigmata indicant.

Quum igitur demonstratum sit, quis sit pietatis finis, quem proponere sibi debent vitam Deo placentem eligentes qui est animae purgatio et Spiritus per exhortationem ad bona opera inhabitatio, unusquisque véstrum ad propositum finem animum B praeparet, et Dei amorem summum reddens, ita se dedat orationibus et ieiuniis secundum eius voluntatem, memores eius qui hortatur, ut sine intermissione oremus et in orationem incumbentes et in Domini promissa, ubi : quanto magis, inquit, *faciet vindictam Deus clamantium ad se die ac nocte* (4). *Dicebat autem*, inquit, *parabolam, quoniam oportet semper orare et non deficere* (5). Quod vero orationis zelus magna largitur, et, ipse Spiritus animis ut inhabitet, facit, aperte ostendunt ea, quibus Apostolus nos exhortatur dicens: *per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in Spiritu et in ipso vigilantes in omni instantia et observatione* (6). Quisquis e fratribus huic parti, orationis scilicet, se dedit, pulchrum thesaurum tractat, qui est C amatoris maximae possessionis tantummodo firma ac recta conscientia, nusquam in mente voluntarie circumvagans, neque quasi invitum debitum necessario solvens, sed amorem et desiderium animi explens, bonosque perseverantiae fructus omnibus ostendens. Oportet autem et ceteros tali dare tempus, et congaudere perseverantiae in oratione, ut et ipsi bonorum fructuum participes fiant, utpote consortes talis vitae facti congaudendo. Dabit vero et ipse Dominus petentibus, quo modo oporteat orare, secundum quod **216** dictum est: *qui dat petitionem petenti* (7). Debemus igitur petere et scire, quanto melius is, qui in orationem incumbit negotium tantum, cum magna sollicitudine et omni virtute certamen sustineat; magna enim cer- D tamina magnos etiam postulant labores, quoniam maxime malitia talibus undique insidietur, curiose agens, circumiens et sollicitudinem demere tentans; inde somnus et gravitas corporis et animae mollities, acedia, incuria, inconstantia, et ceterae malitiae passiones et operationes, quibus occiditur anima ex parte rapta et ad ipsius inimicum trans-

VARIAE LECTIONES.

1) Corr., cod. ὡς ἐκ. — 2) Corr., cod. ἐμπλησθήη. — 3) Corr., cod. μεγίστην θείου ποιήσας ἔρωτος. — 4) Sic cod. — 5) Cod. ὥς τίς. — 6) Emend., cod. τούτων. — 7) Emend., cod. τῆς. — 8) Corr., cod. μεγί°του. — 9) Coni., cod. Στήματος. — 10) Corr., cod. ἀποδίδως. — 11) Emend., cod. γεγονότ.

NOTAE.

(1) II Cor. I, 4.
(2) Psalm. LXXXIII, 2.
(3) Psalm. LXII, 6.
(4) Luc. XVIII, 7.
(5) Ibid. XVIII, 1.
(6) Eph. VI, 18.
(7) Psalm. CV, 15.

fuga. Oportet igitur in oratione, ut sapientem gubernatorem, collocare animum, nec unquam mentem turbationibus maligni spiritus praebere, neque illius fluctibus circumferri, sed rectis oculis ad portum coelestem respicere et animam integram reddere Deo, qui eam ipsi congredidit et repetit. Neque enim in genua procumbere, et in modum eorum qui iacent in oratione extendi, consentaneum est Scripturae et beneplacitum, mente procul a Deo vagante, verum omnem cogitationum negligentiam et injustum sensum expostulare, totamque cum corpore animam orationi tradere. Atqui etiam praepositi debent tali opitulari, et cum omni sollicitudine et correptione nutrire orantis ad propositum fervorem, et diligenter illius animam purgare. Eorum enim, qui ita se habent, fructus virtutum quum infirmis ostenditur, non solum ei, qui iam profecit, sed etiam parvulis et doctrina indigentibus fit utilis, consolans eos et ad imitationem excitans eorum, quae vident. Fructus autem sincerae orationis sunt simplicitas, dilectio, humilitas, fortitudo, innocentia, et quae sunt eiusmodi, quos ante coelestes fructus per hanc vitam solliciti in oratione hominis labor hic germinat. Talibus oratio ornatur fructibus. Quibus carens inanem suscipit laborem.

217 Nec solum oratio, sed etiam omnis philosophiae via, e tali germine nata, vere iustitiae est via et ad rectum perducit finem. Illis autem qui spoliatus est, ei vanum nomen relinquitur, et stultarum virginum similis est, quibus tempore necessitatis non aderat oleum in thalamo (1). Non enim habebant in animis lumen, virtutis fructum, neque lucernam Spiritus in mente. Quare et stultas merito vocavit eas Scriptura, deficiente earum virtute, priusquam veniret sponsus, et propterea miseras thalamo superno exclusit. Non enim in ipsis studium virginitatis reputavit, quum operatio Spiritus ipsis deesset. Et valde merito. Etenim quae utilitas vitis cultae, si fructus desunt, propter quos laborem subit agricola? Quae utilitas ieiunii et orationis et vigiliarum, si pax deest et dilectio et ceteri gratiae Spiritus fructus, quos sanctus enumerat Apostolus? Omnem enim sustinet laborem propter ea amator supernae patriae, quibus Spiritus attrahitur. Et gratiae, quae inde nascitur, particeps factus fructum affert et cum gaudio fruitur cultura agri, quam in humilitate sua et studio operum Spiritus coluit gratia. Oportet igitur labores orationis et ieiunii et ceterorum operum cum multo gaudio et bona spe subire, flores vero laborum et fructus credere Spiritus esse operationes. Quae si quis sibi adscribat et omnia suis laboribus attribuat, pro immarcescibilibus fru-

A γωρία, ἀνυπομονησία, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας πάθη καὶ ἐνεργήματα, δι' ἃ ἀπόλλυται ἡ ψυχὴ κατὰ μέρος ἁρπαζομένη καὶ αὐτομολοῦσα πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἑαυτῆς· χρὴ οὖν ἐφεστάναι τῇ προσευχῇ, καθάπερ σοφὸν κυβερνήτην, τὸν λογισμόν, μηδαμοῦ τὴν διάνοιαν ἐνδιδόντα πρὸς τὰς τοῦ πονηροῦ πνεύματος ταραχάς, μηδὲ τοῖς ἐκείνου κύμασι συμπεριφερόμενον, ἀλλ' εὐθὺ βλέποντα πρὸς τὸν ἄνω λιμένα, καὶ ψυχὴν ἀκέραιον [1]) ἀποδιδόντα τῷ πιστεύσαντι καὶ ἀπαιτοῦντι θεῷ· οὐ γὰρ τὸ πεσεῖν ἐπὶ γόνυ καὶ σχήματι τῶν δι' εὐχὴν κειμένων ἐκτετάσθαι σπουδαῖον τῇ γραφῇ καὶ [2]) εὐάρεστον, τῆς διανοίας ἔξω τοῦ θεοῦ πλανωμένης [3]), ἀλλὰ τὸ πᾶσαν ἐκκαλοῦντα τῶν λογισμῶν ῥαθυμίαν τε καὶ ἄδικον ἔννοιαν, ὅλην μετὰ τοῦ σώματος ἀποδοῦναι τὴν ψυχὴν ταῖς εὐχαῖς. καὶ
B τοὺς προεστῶτας δὲ χρὴ συναντιλαμβάνειν τῷ τοιούτῳ, καὶ διὰ πάσης σπουδῆς καὶ νουθεσίας τρέφειν τὴν περὶ τὸ προκείμενον τοῦ εὐχομένου ἐπιθυμίαν, καὶ καθαίρειν ἀκριβῶς τὴν τούτου ψυχήν· τῶν γὰρ οὕτως ἐχομένων ὁ καρπὸς τῶν ἀρετῶν τοῖς νοσοῦσιν ἐπιδεικνύμενος οὐ τῷ προκόψαντι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι νηπίοις καὶ δεομένοις διδασκαλίας χρήσιμος γίνεται [4]), παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ προτρέπων εἰς μίμησιν, ὧν ὁρῶσι. καρποὶ δὲ εἰλικρινοῦς εὐχῆς ἁπλότης, ἀγάπη, ταπεινοφροσύνη, καρτερία, ἀκακία, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ πρὸ τῶν αἰωνίων καρπῶν παρὰ τὸν βίον ὁ τοῦ σπουδαίου περὶ τὴν εὐχὴν πόνος ἐνταῦθα βλαστάνει. τούτοις εὐχὴ καλλωπίζεται [5]) τοῖς καρποῖς· ἀποροῦσα δὲ τούτων μάταιον ἔχει τὸν πόνον. καὶ οὐχ εὐχὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα φιλοσο-
C φίας ὁδός, τοιαύτην μὲν ἔχουσα τὴν βλάστην, δικαιοσύνης ὄντως ἐστὶν ὁδός, καὶ πρὸς ὀρθὸν ἄγει τέλος· τούτων δὲ ἐστερημένῳ κενὸν ὄνομα καταλείπεται, καὶ ταῖς μωραῖς ἔοικε παρθένοις, αἷς παρὰ τὸν καιρὸν τῆς χρείας οὐ παρῆν ἐν τῷ νυμφῶνι τὸ ἔλαιον. οὐ γὰρ εἶχον ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ φῶς, τὸν τῆς ἀρετῆς καρπόν, οὐδὲ τὸν τοῦ πνεύματος ἐν τῇ διανοίᾳ λύχνον. ὅθεν καὶ μωρὰς εἰκότως ὠνόμασεν ἡ γραφή, συληθείσης [6]) αὐτῶν τῆς ἀρετῆς πρὶν ἐλθεῖν τὸν νυμφίον, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἄνω νυμφῶνος τὰς ἀθλίας ἀπέκλεισεν. οὐ γὰρ ἐλογίσατο αὐταῖς τὴν σπουδὴν τῆς παρθενίας τοῦ μὴ παρεῖναι τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν. καὶ πάνυ δικαίως. τί γὰρ ὄφελος ἀμπέλου πεπονημένης, καρπῶν μὴ παρόντων, ὧν ἕνεκεν ὑπομένει τὸν πόνον ὁ γεωργός; τί κέρδος νηστείας καὶ προσευχῆς καὶ ἀγρυπνίας, εἰρήνης ἀπούσης καὶ ἀγάπης καὶ τῶν
D λοιπῶν τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος καρπῶν, οὓς ὁ ἅγιος ἀπαριθμεῖται ἀπόστολος; πάντα γὰρ ὑφίσταται πόνον τούτων ἕνεκεν ὁ τῆς ἄνω χώρας ἐραστής, δι' ὧν ἐφέλκεται τὸ πνεῦμα. καὶ τῆς ἐκεῖθεν μεταλαμβάνων χάριτος καρποφορεῖ καὶ ἀπολαύει μετ' εὐφροσύνης τῆς γεωργίας, ἣν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἐπι-

VARIAE LECTIONES.

[1]) Emend., cod. ἀκαίραιον. — [2]) καὶ in cod. delere studuit rec. m. — [3]) Emend., cod. πλανομένης. — [4]) An γενήσεται? cod. γενήται. — [5]) Emend., cod. καλλοπίζεται. — [6]) Corr., cod. σ..εσθήσης, literas υλ blattis exstinctas coni. addidi.

NOTAE.

(1) Matth. XXV, 1 sqq.

μελέτῃ τῶν ἔργων ἡ τοῦ πνεύματος ἐγεώργησε χάρις· δεῖ οὖν τοὺς μὲν πόνους τῆς εὐχῆς καὶ νηστείας καὶ τῶν λοιπῶν ἔργων μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος ὑφίστασθαι, τὰ δὲ ἄνθη τῶν πόνων, καὶ τοὺς καρπούς, τοῦ πνεύματος εἶναι πιστεύειν ἐνεργείας· εἰ γὰρ ἑαυτῷ τις λογίζοιτο ταῦτα, καὶ τὸ πᾶν ἀναθείη τοῖς πόνοις, ἀντὶ τῶν ἀκηράτων ἐκείνων καρπῶν ἀλαζονεία τῷ τοιούτῳ καὶ φρόνημά τι [1]) φύεται· ταῦτα δὲ τὰ πάθη καθάπερ τις σηπεδὼν [2]) ταῖς τῶν εὐκόλων ψυχαῖς ἐμφυόμενα διαφθείρει καὶ ἀπόλλυσι τοὺς πόνους. τί οὖν χρὴ ποιεῖν τὸν τῷ θεῷ καὶ τῇ ἐκείνου ζῶντα ἐλπίδι; τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μεθ' ἡδονῆς ὑπομένειν, τὴν λύτρωσιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν παθῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀκροτάτην [3]) τῶν ἀρετῶν ἄνοδον τῆς τελειότητος, ἐπ' ἐκείνῳ παρίστασθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ τῇ παρ' ἐκείνου φιλανθρωπίᾳ πιστεύειν. οὕτως γὰρ παρεσκευασμένος [4]) καὶ ἀπολαύσας τῆς, ὃ [5]) πεπίστευκε, χάριτος, ἀπόνως τρέχει, καταφρονῶν τῆς τοῦ ἐχθροῦ κακίας, ἅτε δὴ ξένος ἐκεῖνος καὶ λελυτρωμένος τῶν παθῶν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι· ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ πάθη διὰ τῆς τῶν καλῶν ῥαθυμίας τῇ ἑαυτῶν ἐπεισάγοντες [6]) φύσει, καὶ διατρίβοντες ἐν αὐτοῖς μετὰ χαρᾶς, ἐπιτελοῦσι ῥᾳδίως ὥσπερ τινὰ ἔμφυτον ἡδονὴν καὶ οἰκείαν, καρπούμενοι πλεονεξίαν καὶ τὸν φθόνον καὶ τὴν πονηρίαν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἀντικειμένης κακίας, οὕτως καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἐργάται διά τε τῆς πίστεως καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν αὐτῶν ἀγαθὰ παρὰ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος μεθ' ἡδονῆς ἀῤῥήτου καρποῦνται, καὶ ἀπόνως ἐπιτελοῦσι τὴν ἄδολον καὶ ἄτρεπτον πίστιν, τὴν ἀμετάπτωτον εἰρήνην, τὴν ὄντως ἀγαθότητα, τά τε λοιπὰ πάντα, δι' ὧν ψυχὴ κρείττων ἑαυτῆς γινομένη καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ δυνατωτέρα κακίας, οἰκητήριον καθαρὸν ἑαυτὴν παρέχει τῷ προσκυνητῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, παρ' οὗ τὴν ἀθάνατον τοῦ Χριστοῦ λαβοῦσα εἰρήνην, συνάπτεται δι' αὐτῆς καὶ προσκολλᾶται τῷ κυρίῳ· λαβοῦσα δὲ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν καὶ κολληθεῖσα τῷ θεῷ, καὶ εἰς ἓν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ γενομένη, οὐ μόνον τὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἔργα ῥᾳδίως ἐπιτελεῖ, μηδὲν ἀγωνιζομένη πρὸς τὸν ἐχθρὸν τοῦ κρείττων τῆς ἐκείνου τυγχάνειν ἐπιβουλῆς, ἀλλὰ τὸ πάντων μεῖζον, τὰ τοῦ σωτῆρος εἰς ἑαυτὴν ἀναδέχεται πάθη, καὶ ἐντρυφᾷ τούτοις πλέον ἢ οἱ ἐρασταὶ τοῦ βίου τούτου ταῖς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμαῖς καὶ δόξαις καὶ δυναστείαις· χριστιανῶν γὰρ διὰ πολιτείας ἀγαθῆς καὶ τῆς τοῦ πνεύματος δωρεᾶς, εἰς τὸ τῆς νοητῆς ἡλικίας μέτρον, τῆς δεδομένης αὐτῆς χάριτος, προελθόντων δόξα καὶ τρυφὴ καὶ πάσης ἡδονῆς κρείττων ἀπόλαυσις τὸ μισεῖσθαι διὰ Χριστόν, τὸ ἐλαύνεσθαι, τὸ πᾶσαν ὕβριν καὶ αἰσχύνην ὑπὲρ τῆς εἰς θεὸν πίστεως ὑπομένειν· τῆς γὰρ ἐλπίδος ὅλης οὔσης τῷ

cibus illis fastus tali et superbia quaedam gignitur. Tales autem passiones ut putredo quaedam in socordibus animis insita labores disperdunt et corrumpunt. Quidnam igitur facere debet is qui Deo et spei eius vivit? Certamina virtutis cum gaudio sustinere, purgationem animae a passionibus, et ad summum virtutum gradum perfectionis, **218** in ipso spem ponere, et illius benignitati confidere. Ita enim paratus et fruens ea, quam credidit, gratia, sine labore currit, despiciens adversarii malitiam, quippe quum iam sit peregrinus ille et solutus a passionibus gratia Christi. Sicut enim, qui iniquas passiones per neglectum bonorum in ipsarum naturam introducunt, et in ipsis cum delectatione versantur, facile quasi innatam et propriam voluptatem in se suscipiunt, fructificantes avaritiam et invidiam et malitiam et ceteras partes adversariae pravitatis; ita et Christi et veritatis cultores per fidem et virtutis labores bona sua supernaturalia cum ineffabili gaudio fructificant, et sine labore sinceram et immobilem fidem perficiunt, immutabilem pacem, veram bonitatem, et cetera omnia, quibus anima se ipsa melior facta, et fortior adversarii malitia, tabernaculum purum se ipsam exhibet adorabili et sancto Spiritui, a quo immortalem Christi pacem accipit, per quam iungitur et copulatur Domino. Accepta autem Spiritus gratia, et Deo coniuncta et unus Spiritus cum eo facta, non solum propriae virtutis opera facile perficit, nihil certans contra inimicum ut fortior fiat illius insidiis, sed, quod omnium maximum est, Salvatoris passiones in se ipsam suscipit, et in illis magis delectatur, quam amatores vitae huius humanis honoribus et gloria et regnis. Christianis enim per bonam conversationem et donum Spiritus sancti in intellectualis aetatis mensuram, gratiam, inquam, ipsis datam, provectis gloria et deliciae et omni iucunditate melior voluptas est odio haberi propter Christum, tundi, omnem contumeliam et ignominiam propter fidem in Deum sustinere. Quum enim spes omnis huic sit in resurrectione et futuris bonis posita, contumelia omnis et flagella et **219** persecutiones et ceterae passiones usque ad crucem omnes deliciae et requies et pignora sunt coelestium thesaurorum. *Beati* enim *estis*, inquit, *cum maledixerint vobis et persecuti vos fuerint* omnes homines *et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me; gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis* (1). Et Apostolus: *Non solum autem, sed et gloriantes in tribulationibus* (2); et alibi: *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in carceribus; cum enim infirmor, tunc*

VARIAE LECTIONES.

[1] Cod. φρονήματι — [2]) Emend., cod. τισηπεδών. — [3]) Emend., cod. ἀκρότατον. — [4]) Corr., cod. παρασκευασμένος. — [5]) Sic. cod. — [6]) Corr., cod. ἐπεισάγονται.

NOTAE.

(1) Math. V, 11.

(2) Rom. V, 3.

potens sum (1). Et iterum: *Sicut Dei ministri in multa patientia* (2). Haec enim gratia Spiritus totam animam occupans, et implens habitationem gaudio et virtute, dulces reddit animae Domini passiones, spe futurorum praesentis doloris sensum exstinguens. In tam excelsam igitur virtutem et honorem cooperatione Spiritus pervenire cupientes ita conversamini, omnem laborem et certamen cum gaudio subeuntes, ut digni videamini inhabitatione Spiritus in nobis, et hereditate cum Christo nequaquam elati neque levitate dissoluti, ut neque ipsi cadatis, neque aliis auctores peccati fiatis. Si qui vero nondum summae orationis habentes tenorem, neque debitam huic operi diligentiam et virtutem, hac virtute destituuntur: in ceteris impleant obedientiam, pro viribus servientes, lubenter operantes, diligenter ministrantes cum gaudio, non mercede honoris, neque propter humanam gloriam, neque propter mollitiam vel socordiam labores remittentes, neque ut alienis corporibus et animabus **220** servientes, sed ut Christi servis, ut nostris visceribus, ut purum et sincerum opus vestrum appareat coram Deo. Nemo vero de bonorum operum studio dictitet, non posse se perficere ea quae animam salvent. Neque enim Deus impossibilia iniungit servis, sed tam abundantem et largum ostendit amorem et bonitatem Deitatis, et unicuique pro voluntate sua tribuat boni aliquid facere posse, et nemo, qui studium habet salutis, potestate careat. *Quicumque*, inquit, *potum dederit aquae frigidae in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam* (3). Quid hoc mandato potentius? Frigidum potum merces coelestis sequitur. Et vide mihi amoris hominum immensum. *Quamdiu*, inquit, *fecistis uni ex his, mihi fecistis* (4). Mandatum quidem parvum, sed obedientiae utilitas magna, quae a Deo abundanter redditur. Itaque nihil ultra vires postulat. Sed sive parvum sive magnum facis, te sequitur pro voluntate merces. Si in nomine ac timore Dei, splendidum atque inamissibile advenit donum; sin vero ad ostentationem et gloriam hominum, audi ipsum Dominum iurantem: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (5). Ne igitur hoc patiamur, mandat discipulis suis et nobis per illos: Attendite, ne faciatis misericordiam vestram aut orationem aut ieiunium vestrum coram hominibus; *alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in coelis est* (6). Ita despicere iubet atque fugere hos mortales mortaliumque laudes, et marcescentem et

A τοιούτῳ πρὸς τῇ ἀναστάσει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, ὕβρις πᾶσα καὶ μάστιγες καὶ διωγμοὶ καὶ τὰ λοιπὰ πάθη μέχρι τοῦ σταυροῦ πάντα τρυφὴ καὶ ἀνάπαυσις καὶ τῶν οὐρανίων ἐνέχυρα θησαυρῶν· μακάριοι γάρ ἐστε, φησίν, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμεν[οι, ἕνεκεν ἐ]μοῦ[1])· χαίρετε[2]) καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὁ ἀπόστολος· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι. καὶ ἀλλαχοῦ· ἥδιστα οὖν καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· διὸ εὐδκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν φυλακαῖς· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι· B καὶ πάλιν· ὡς θεοῦ διάκονοι ἐν ὑπομονῇ πολλῇ· αὕτη γὰρ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος ὅλην κατασχοῦσα τὴν ψυχὴν καὶ πληρώσασα τὸ οἰκητήριον τῆς εὐφροσύνης τε καὶ δυνάμεως, γλυκέα[3]) ποιεῖ τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ κυρίου παθήματα, τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι τῆς παρούσης ὀδύνης ἀφαιροῦσα τὴν αἴσθησιν. ὡς οὖν ἐφ' οὕτως ὑψηλὴν[4]) δύναμιν καὶ δόξαν μέλλοντες ἀνιέναι τῇ συνεργείᾳ τοῦ πνεύματος, ο[ὕ]τω πολιτεύεσθε[5]), πάντ[α] πόνον καὶ ἀγῶνα με[τὰ] χα[ρᾶ]ς ὑφιστάμενοι, πρὸς [τὸ ἄξι]οι φανῆναι τῆ[ς ἐ]ν ἡμῖν ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς μετὰ τοῦ Χριστοῦ κλη[ρονομίας][6]) μηδαμοῦ χαυνούμενοι, μηδὲ ἐκλυόμενοι, ἀπὸ ῥαθυμίας, πρὸς τὸ μήτε αὐτοὶ πεσεῖν, μήτι τοῖς ἄλλοις αἴτιοι τοῦ ἁμαρτάνειν γενέσθαι. εἰ δέ τινες μήπω τὸν τῆς ἄκρας εὐχῆς ἔχοντες τόνον, μηδὲ τὴν ὀφειλομένην τῷ πράγματι σπουδήν τε καὶ δύναμιν, ἀπολιμπάνονται C ταύτης τῆς ἀρετῆς, ἐν τοῖς ἄλλοις πληρούτωσαν τὴν ὑπακοήν, κατὰ δύναμιν διακονοῦντες, προθύμως ἐργαζόμενοι, σπουδαίως θεραπεύοντες μεθ' ἡδονῆς, μὴ ἐπὶ μισθῷ τιμῆς, μηδὲ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἕνεκα, μηδὲ ἐνδιδόντες ὑπὸ μαλακίας ἢ ῥαθυμίας τοῖς πόνοις, μηδὲ ὡς ἀλλοτρίοις σώμασι καὶ ψυχαῖς ὑπηρετούμενοι, ἀλλ' ὡς Χριστοῦ δούλοις, ὡς ἡμετέροις[7]) σπλάγχνοις, ἵνα καθαρὸν ὑμῶν τὸ ἔργον καὶ ἄδολον ἀποφανθῇ τῷ θεῷ. προφασιζέσθω δὲ μηδεὶς πρὸς καλῶν ἔργων σπουδήν, ὡς ἀδύνατος ἐπιτελεῖν τὰ σώζοντα τὴν ψυχήν. οὐδὲ γὰρ ὁ θεὸς ἀδύνατον ἐπιτάττει τοῖς δούλοις, ἀλλ' οὕτως ἐκκεχυμένην καὶ πλουσίαν ἔδειξε τὴν ἀγάπην καὶ ἀγαθότητα τῆς θεότητος, ὡς ἑκάστῳ κατὰ τὸ θέλημα παρασχεῖν τὸ πράττειν τι δύνασθαι ἀγαθόν, καὶ μηδένα τῶν σπουδὴν D ἐχόντων σωθῆναι διαμαρτεῖν τοῦ δύνασθαι· ὃς[8]) ἄν, φησι, ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσει

VARIAE LECTIONES.

[1]) Literæ uncis inclusæ, in codice blattis paene exstinctae, probabili a nobis coniectura in textum restitutae sunt. — [2]) Emend., cod. χαίρεται. — [3]) Emend.. cod. γλυκεῖα. — [4]) Coni., cod. ἐφ' οὕτως ἐφ' ὑψηλὴν. — [5]) Emend., cod. πολιτεύεσθαι. — [6]) Literae uncis inclusae in codice blattis mutilato paene exstinctae sunt, sed probabili coniectura a nobis in textum restitutae. — [7]) ὑμετέροις, η supra adscr. ead. m. — [8]) Cor., cod. Ὡς.

NOTAE.

(1) II Cor. XII, 9 sq.
(2) II Cor. VI, 4.
(3) Matth. X, 42.
(4) Matth. XXV, 40.
(5) Matth. VI, 2.
(6) Matth. VI, 1.

τὸν μισθὸν αὐτοῦ· τί τῆς ἐντολῆς ταύτης δυνατώτερον; ψυχρῷ ποτηρίῳ μισθὸς ἐπουράνιος ἕπεται· καὶ μοι σκόπει τῆς φιλανθρωπίας τὸ ἄμετρον· ἐφ' ὅσον ἑνὶ τούτων, φησίν, ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. τὸ μὲν ἐπίταγμα μικρόν, τὸ δὲ τῆς ὑπακοῆς κέρδος πολύ, καὶ παρὰ θεῷ πλουσίως ἀνταποδιδόμενον. ὥστε οὐδὲν ὑπὲρ δύναμιν ἀπαιτεῖ. ἀλλὰ κἂν μικρὸν κἂν μέγα ποιεῖς, ἕπεταί σοι κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁ μισθός· ἐὰν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ φόβον θεοῦ, λαμπρὰ καὶ ἀναφαίρετος ἦλθεν ἡ δωρεά· ἐὰν δὲ εἰς επίδειξιν καὶ δόξαν ἀνθρώπων, ἄκουσον ὀμνύντος αὐτοῦ τοῦ κυρίου· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν· ἵνα οὖν μὴ τοῦτο πάθωμεν, παραγγέλλει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ δι' ἐκείνων ἡμῖν· βλέπετε, μὴ ποιῆτε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἢ τὴν εὐχὴν ἢ τὴν νηστείαν ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως ἀποστρέφεσθαι κελεύει καὶ φεύγειν τοὺς θνητοὺς τούτους καὶ παρὰ θνητῶν ἐπαίνους, καὶ τὴν μαραινομένην καὶ φεύγουσαν 1) ἡμᾶς δόξαν, ζητεῖν δὲ μόνον ἐκείνην, ἧς 2) οὐδὲ κάλλος ἔστιν εἰπεῖν οὐδὲ 3) πέρας εὑρεῖν, δι' ἧς καὶ αὐτοὶ δυνησόμεθα τυχεῖν τῶν ἀῤῥήτων μυστηρίων ἐκείνων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αιώνων· ἀμήν.

fugientem nos gloriam, illam vero solam quaerere, cuius neque pulchritudo dici neque finis inveniri potest, per quam et ipsi poterimus participes fieri ineffabilium illorum mysteriorum in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

VARIAE LECTIONES.

1) Sic cod. — 2) Corr., cod. ἦν. — 3) Sic cod. οὐδὲ — οὐδὲ. Forte corrigendum οὔτε — οὔτε.

III.

EPISTOLA CUIUSDAM BEATI MACARII

UT VIDETUR ALEXANDRINI.

—

Lucae Holstenii codex Regularum Augustae Vindel. 1759 T. I, p. 21.

Exstat haec epistola in Bibl. Burgundicae Bruxellensis cod ms. N° 15010 chartac. Saec. XV fol. 67, 2. Codicemquin conferrem Bruxellis versans impeditus sum. Cf. PRAEMONENDA supra col. 103-404.

—

Incipit epistola beati Macharii data ad monachos (1).

Lignorum copia ingentem excitat flammam, multitudo autem escarum emittit concupiscentiam. Pessima concupiscentia escarum et inobedienta generat mortem. Indigens venter in orationibus vigilantiam praestat et coronam animae acquirit, repletus autem somnum inducit gravissimum. Oculus gulosi convivia scrutatur, oculus autem sapientum meditatur continentiam. Formidolosus miles horrescit ad tubam quae bellum significat, et gulosus, si abstinentiam praedicantem audierit, non libenter auscultat. Flamma cum marcescit, elucescit iterum si acceperit lignum, et libido sopita rursum crescit in saturitate. Non miserearis corpori, si lassitudine defecerit : equus consentiens indigens corpus nec ascensorem deiicit unquam. Concupiscentia gulae mater est libidinis. Oleum nutrit lampada lucernae et ignem reaccendit confabulatio mulieris. Facies mulieris sagitta est truculenta, infigit vulnus in animam. Ut venenum fuge confabulationem mulieris, si castus esse volueris ; absconsum namque in eis est venenum bestiarum nequissimum. Magis appropinqua igni ardenti, quam mulieri novellae. Cum sis iuvenis, fuge impetum libidinis et confabulationem mulieris. Qui repleverunt ventrem, et promiserunt castitatem, sibi mentiuntur. Forma pulchritudinis peius quam procella submergit. Species mulieris, si semel mentem contriverit, etiam ipsam mentem contemnere persuadet. Ut enim, si paleis remoretur ignis, excitat flammam; sic memoria mulieris permanens succendit concupiscentiam. Ut enim cumulata navis undarum ictu obruitur, sic multa possidens monachus non salvabitur. Nihil possidens monachus athleta insuperabilis, nihil possidens monachus cursor levis, velociter ad bravium vocationis pervenit. Avarus monachus operari negligit ; nihil possidens monachus post opus moderatum orationibus et lectionibus vacat. Avarus monachus thesaurizat sibi iram in die ultionis ; nihil possidens monachus thesaurizat in coelo et dabit laudem cum angelis Deo. Gloriatio monachi patientia in

NOTAE.

(1) Sic inscribitur epistola in cod. ms. Bruxellensi N°. 15010. Vocem *Incipit* om. Ed. Holstenii. EDIT.

tribulationibus eius. Gloriatio monachi longanimitas A cum charitate. Gloriatio monachi nullas res praesentis vitae possidere. Gloriatio monachi vigiliae et fletus in orationibus. Gloriatio monachi mansuetudo et cordis silentium. Gloriatio monachi, quando Dominum ex toto corde dilexerit, et proximum suum tanquam seipsum. Gloriatio monachi abstinentia escarum et ea multiloquio linguae. Gloriatio monachi, quando proximum suum sicut seipsum patitur. Gloriatio monachi, quando verba eius operibus consonant. Gloriatio monachi, quando in loco suo permanet et huc illucque non vagatur. Gloriatio monachi longanimitas. Sicut lampas in loco tenebroso, sicut sol radians, sic monachus mente sobria et corde pervigili in tempore salutis suae. Sicut pondus salis deprimit virum infirmum, sic somnus monachum. Sicut spinae et tribuli agro opimo, sic et cogitationes turpes pessimae in corde monachi. Sicut tinea exterminat vestimentum, sic distractiones animam monachi. Noli te dare ad colloquium mulierum, ne fias separatus a regno Dei; et ne velis dicere: loquar cum muliere et mundus sum. Monachus sapiens suis manibus operatur et victum sibi quotidianum acquirit et lucratus est orationes et ieiunia sua; si autem ab alio acceperit victum, quid prodest quod orat et vigilat? Sicut mercenarius malus nudus evadit; quia scriptum est: *Melius est dare quam accipere* (2). Qui legis, intellige in Domino semper. *Explicit epistola beati Macharii abbatis data ad monachos* (3).

NOTAE.

(2) Act. xx, 35.
(3) Sic cod. Bruxellensis; *abbatis data ad monachos* om. Ed. Holstenii. Edit.

IV.

EPISTOLA SUPPOSITICIA

sub nomine Macharii a Petitdidier edita, ad fidem codicum hic denuo excussa.

—

Cod. ms. Bibl. Caes. Vindob. 4800, olim cod. theol. 361, membranac. Saec. XIV fol. . . . . A
Cod. ms. Bibl. Burgundicae Bruxellensis No 15011 chartac. Saec. XV fol. . . . . B
Editio Petitdidier e cod. ms. abbatiae S. Vitoni adornata C

Prodiit epistola haec e ms. cod. abbatiae S. Vitonii (S-Vanne) in libro qui inscribitur: *Remarques sur la bibliotheque des auteurs ecclésiastiques de M. Du Pin, par D. Mathieu Petitdidier. Paris*, 1692. T. II p. 220 seqq. Exstat in cod. A fol. 146, 2; in cod. B fol. 68, 1. Cf. Praemonenda supra col. 403-404.

—

Incipit epistola beati [1] Macharii ad monachos [2]. B Inprimis quidem si ceperit homo seipsum [3] agnoscere cur creatus sit, et exquisierit factorem suum deum [4], tunc sciet [5] penitere de hiis, que commisit in tempore negligencie sue, et sic demum benignus deus [6] dat illi tristiciam pro peccatis, et post iterum per suam benignitatem dat illi afflictionem corporis in [7] ieiuniis, in [7*] vigiliis, et oracionum [8] instanciam [9], et contemptum [10] mundi, ut libens illatas iniurias [11] sufferat, et odio habeat [12] omne refrigerium corporale, et diligat [13] planctum magis quam risum. Post hec tribuet illi desiderium, et fletum, et humilitatem [14] cordis [15], ut trahem oculi sui consideret, non [16] alterius festucam nitatur [17] auferre, et dicat semper: quoniam iniquitatem meam ego [18] cognosco [19], et peccatum [20] meum contra me est semper, et ut diei [21] exitus sui memor sit, et quomodo in conspectu dei [22] occursurus sit, et iudicia et penas describat [23] in conspectu mentis sue, nec non eciam [24] merita et honores qui dandi sunt sanctis (1). Sic autem cognoverit, quia cor illius firmum est in timore domini, et non dimittit locum suum, sed fortiter resistit (2) adversario suo, ille perfectus monachus et miles Christi vocatur. Ut enim cumulata [25] navis undarum ictu obruitur, sic multa possidens monachus non salvabitur. Nihil possidens monachus viator expeditus [26] est. Nihil possidens monachus quasi aquila ad ex-

VARIAE LECTIONES.

[1] *beati* om. A [2] B Incipit *alia epistola eiusdem Macharii abbatis, que tamen in multis magnam convenientiam habet cum predicta epistola.* [3] B *semetipsum.* [4] C *dominum.* [5] Pro *tunc sciet* AB *et.* [6] C *dominus.* [7] *in* om. C. [7*] *in* om. C. [8] C *orationibus.* [9] BC *instancia.* [10] BC *contemptu.* [11] B *contumelias.* [12] B et *idio habet.* [13] BC *diligit.* [14] B *humiliacionem*, C *humiliacionem et humilitatem.* [15] *cordis* om. C. [16] C *et* non. [17] A *desideret.* [18] *ego* om. C. [19] C *agnosco.* [20] BC *delictum.* [21] C *diem.* [22] C *domini.* [23] BC *describit.* [24] *eciam* om. A. [25] Ex conj., pro *cumulata* A *multarum*, B *cum multa portans*, C *cum multa.* [26] A *expeditior.*

NOTAE

(1) Hinc incipit discrepare haec ab ea, quam sub I vulgavimus, epistola.
(2) Quae abhinc usque ad finem sequuntur, spuria sunt, et e Macarii (Alexandrini) epistola No III compilata.

celsa [27] pervolat. Tunc descendit ad escas, quando compellit necessitas. Prudens monachus non adulabitur propter voluntatem ventris divitibus. Nihil possidens monachus cursor levis sagacius ad bravium superne vocacionis domini [28] perveniet. Verus monachus post opus moderatum oracionibus et leccionibus vacat. Nihil possidens monachus thesaurizat [29] in celo, canit domino [30] laudes die ac nocte in timore domini. Gloriacio monachi paciencia [31] cum charitate. Gloriacio monachi, cum nullas res desiderat presentis vite possidere [32]. Gloriacio monachi mansuetudo et fides. Gloriacio monachi vigilie et [33] fletus in oracionibus. Gloriacio monachi, quando deum [34] ex toto corde dilexerit, et proximum suum sicut se ipsum. Gloriacio monachi abstinencia [35] escarum et non [36] multiloquium lingue. Gloriacio monachi, quando verba ejus operibus consonant. Gloriacio monachi, quando in loco suo [37] permanet et huc illucque non vagatur. Gloriacio monachi longanimitas cum humilitate et gratia. Sicut lampas [38] splendida in loco tenebroso, et sicut sol radians splendidus est, sic monachus perfectus in sobrietate et castitate et corde pervigili in tempore psalmorum [39]. Sicut pondus salis deprimit virum infirmum, sic sompnus in oculis monachi. Sicut spine et tribuli in agro optimo, sic cogitationes turpes in corde monachi. Sicut tinea exterminat vestimentum, sic detractio animam [40] monachi [41]. Noli te dare ad colloquium [42] mulieris [43], ne sis separatus a regno dei [44], et ne velis dicere : loquor cum muliere [45] et mundus sum. Monachus sapiens suis manibus operatur et victum sibi cottidianum [46] acquirit [47] et lucratus est oraciones et ieiunia sua [48]. Si autem ab alio acceperit [49] victum, quid prodest, quod vigilat et orat ? Sic est ut mercenarius durus et malus [50]. Quia scriptum est : melius est dare quam accipere. Lignorum quoque [51] copia ingentem suscitat flammam ; multitudo autem escarum inobedienciam parit et mortem. Indigens venter [52] in oracionibus vigilanciam [53] prestat et coronam anime acquirit; repletus autem escis sompnum inducit et gravitatem. Oculus gulosi convivia perscrutatur, oculus autem sapientium [54] meditatur continenciam martyrum. Formidolosus miles horrescit [55] tubam, que bellum [56] significat ; et gulosus monachus si abstinenciam predicantem [57] audierit, non libenter auscultat. Flamma, cum arserit [58], elucescit iterum si accipiat lignum, et sopita libido [59] rursum ignescit [60] in saturitate escarum. *Explicit epistola Macharii data ad monachos* [61].

VARIAE LECTIONES.

[27] *ad excelsa* om. A. [28] B *dei.* [29] B *thesaurizat.* [30] B *deo.* [31] A *sit* paciencia. [32] B cum nullas *res presentis vite desiderat*, C cum nullas *res presentis vite possidere desiderat.* [33] *vigilie et* om. C. [34] C *dominum.* [35] C *abstinencie.* [36] *non* om. AC. [37] C in *locum suum.* [38] BC *lampada.* [39] C pervigili *interpretatur psalmos.* [40] B *in anima.* [41] *sicut tinea — monachi* om. C. [42] A *colloquia.* [43] C *mulieri.* [44] C *domini.* [45] B *cum mulieribus.* [46] BC *cotidianum.* [47] C *adquirit*, et sic ubique. [48] *sua* om. A. Pro et *lucratus est oraciones et ieiunia sua* B et *lucratur (orationes et ieiunia sua* om. B). [49] B *acceperit ab alio.* [50] BC *malus et durus.* [51] *quoque* om. BC. [52] C *veram.* [53] A *vigiliam.* [54] A *sapientum.* [55] A *perhorrescit.* [56] C *bella.* [57] A *predicare.* [58] C *marcescit.* [59] A *subito libido*, C. *libid.* [60] *ignescit* om. C [61] *data ad monachos* om. A; *Explicit epistola Macharii data ad monachos* om. C.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ

ΕΥΧΑΙ

SANCTI MACARII ÆGYPTII

PRECES.

(E bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis codice ms. theol. græc. CCXXXI, olim LXXVI, chartaceo, antiquo, in-4, quem Lambecius Commentar. T. III, ed. altera p. 372 sqq., de Nessel Catal. P. I, p. 327 sqq., describunt; ubi preces Macarii fol. 60, 1 sq. leguntur, sequentibus canticis ad sanctum Antonium et ad sanctum Onufrium quare Macarii Ægyptii illas esse verisimile mihi visum est.)

Εὐχὴ τοῦ ἁγίου Μακαρίου.

Ὦ Θεός, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, ὅτι οὐδὲν ἐποίησα ἀγαθὸν ἐνώπιόν σου. Ἀνάρυσαί με ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ, καὶ ἀξίωσόν με ἀκατακρίτως ἀνοίγειν τὸ

Oratio sancti Macarii.

O Deus, miserere mei peccatoris, quia nihil boni feci coram te. Erue me a Malo, et dignare me clementer aperire os meum indignum, et cantare

sacrosanctum nomen tuum Patris et Filii et Spiritus sancti. Ignosce mihi, Domine, illicitum quemque motum cordis, qui scrutaris corda et renes[*]. Tu enim, Domine omnium, scis me invito fieri. Ignosce mihi indigne ad te accedenti, quoniam desideravi te et desidero. Ignosce mihi qui sim peccator, iniquus, mendax, impatiens, pusillanimus, inconstans, socors, sacrorum mandatorum tuorum negligens, qui omnia et omnimoda peccata injustitiasque perfecerim, fornicationes, **232** adulteria, mollitias, in terra, in mari, omnique imperii tui loco, Domine, coram ocultis tuis, quos nihil latet, non destiti omnia iniqua atque turpia perpetrare. Et etiamnum adversarius comessationibus et voluptatibus et iniquis cupiditatibus, dolis et vana gloria et blasphemiis me irretire non desinit. Tu autem, qui solus es bonus et misericors, auxiliare mihi et salva me utpote perditum, utpote publicanum, utpote scortatorem, utpote raptorem. Eia, Domine, hominum amator, optime, ne spernas me peccatorem et inutilem servum tuum, precibus immaculatissimæ Dominæ nostræ Deiparæ, et omnium sanctorum tuorum.

A στόμα μου τὸ ἀνάξιον καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πανάγιον ὄνομα σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Συγχώρησόν μοι, Κύριε, πᾶν ἄτοπον ὅρμημα τῆς καρδίας μου, ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς. Σὺ γὰρ γινώσκεις, Δέσποτα τῶν ἁπάντων, ὅτι ἀκούσιά μού εἰσι. Συγχώρησον μοι ἀναξίως προσερχομένῳ σοι, διότι σὲ ἐπόθησα καὶ ποθῶ. Συγχώρησόν μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, τῷ πονηρῷ, τῷ ψεύστῃ, τῷ ἀνυπομονήτῳ, τῷ ὀλιγοψύχῳ, τῷ ἀσυστάτῳ, τῷ ῥαθύμῳ, τῷ ἀμελεῖ τῶν ἁγίων σου ἐντολῶν, τῷ πᾶσαν καὶ παντοίαν ἁμαρτίαν καὶ ἀνομίαν τελέσαντι, πορνείας, μοιχείας, μαλακίας ἐν γῇ, ἐν θαλάσσῃ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου. Κύριε, ἐννώπιον τῶν ἀλαθήτων σου ὀφθαλμῶν οὐκ ἐπαυσάμην πάντα ἐργάζεσθαι τὰ πονηρὰ καὶ αἰσχρά. Καὶ ἀκμὴν ὁ ἐχθρὸς γαστριμαργίαις καὶ ἡδο- B ναῖς καὶ πονηραῖς ἐπιθυμίαις, δόλοις τε καὶ κενοδοξίαις καὶ βλασφημίαις ἐμπλέκειν με οὐ παύεται. Ἀλλὰ σὺ, ὡς μόνος ὢν ἀγαθὸς καὶ ἐλεήμων, βοήθησόν μοι καὶ σῶσόν με ὡς τὸν ἄσωτον, ὡς τὸν τελώνην, ὡς τὴν πόρνην, ὡς τὸν λῃστήν. Ναὶ, Δέσποτα, φιλάνθρωπε, ὑπεράγαθε, μὴ βδελύξῃ με τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον οἰκέτην σου, πρεσβείαις τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ πάντων σου τῶν ἁγίων.

Quæ sequuntur ad angelum custodem preces antecedunt in codice supra descripto. Quamvis nullum auctoris præ se ferant nomen, hic tamen appositas haud ingrate, spero, lector inveniet.

Oratio ad sanctum angelum a Deo ordinatum ad servandos et custodiendos nos.

Sancte angele, custos meæ miseræ animæ et infelicis vitæ meæ, ne derelinquas me peccatorem, neve recedas a me propter meam immunditiam, ne des locum maligno spiritui dominare in me dominatione mortalis hujus corporis. Complectere miseram atque languentem manum meam, et deduc me in viam salutis. Eia, sancte angele Dei, custos meæ miseræ animæ et corporis, omnia mihi ignosce, quidquid te contristavi cunctis diebus vitæ meæ, et si quid peccavi hodierna die. Custodi me hac nocte, et serva me ab omni maleficio et insusurratione adversarii, ne ullo peccato lacessam Deum. Et ora pro me ad Dominum, ut corroboret me in timore ipsius, et dignum reddat me servum sanctitatis suæ. Amen.

Εὐχὴ εἰς τὸν ἅγιον ἄγγελον τὸν ἀπὸ Θεοῦ ταχθέντα σκεπεῖν [2] καὶ διαφυλάττειν ἡμᾶς.

Ἅγιε ἄγγελε, ὁ ἐφεστὼς τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς καὶ ταλαιπώρου μου ζωῆς, μὴ ἐγκαταλίπῃς με τὸν ἁμαρτωλὸν, μηδ' ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν μου, μὴ δῷς [3] χώραν τῷ πονηρῷ δαίμονι, κατακυριεῦσαί μου τῇ καταδυναστείᾳ τοῦ θνητοῦ τούτου σώματος. Κράτησον τῆς ἀθλίας καὶ παρειμένης C χειρός μου, καὶ ὁδήγησόν με εἰς ὁδὸν σωτηρίας. Ναὶ, ἅγιε ἄγγελε τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐφεστὼς τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, πάντα μοι συγχώρησον, ὅσα σοι ἔθλιψα πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, καὶ εἴ τι ἥμαρτον τὴν σήμερον ἡμέραν. Σκέπασόν με ἐν τῇ παρούσῃ νυκτὶ καὶ διαφύλαξόν με ἀπὸ πάσης ἐπηρείας καὶ ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου, ἵνα μὴ ἔν τινι ἁμαρτήματι παροργίσω τὸν Θεόν. Καὶ πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύριον τοῦ ἐπιστηρίξαι με ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ καὶ ἄξιον ἀναδεῖξαί με δοῦλον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. Ἀμήν.

VARIAE LECTIONES

[1] Sic cod. [2] Sic cod., forte σκοπεῖν vel σκέπειν? [3] Corr., cod. δώῃς.

NOTAE.

[*] Psal. VII, 10.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ,

ΠΑΝΥ ΠΟΛΛΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ ΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΑΙ,

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΖΟΜΕΝΗΣ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙΣ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ.

—

S. P. N. MACARII ÆGYTPII

HOMILIÆ SPIRITUALES,

PERMAGNA UTILITATE REFERTÆ,

DE INTEGRITATE QUÆ DECET CHRISTIANOS, CUIQUE OPERAM DARE DEBENT.

(GALLAND. *Vet. Patrum Biblioth.* t. VII, p. 3.)

—

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ.

A

Ἀλληγορικὴ παράφρασις τῆς παρὰ τῷ Ἐζεκιὴλ τῷ προφήτῃ γεγραμμένης ὀπτασίας.

Α'. Ἣν Ἐζεκιὴλ προφήτης ὀπτασίαν καὶ ὅρασιν ἔνθεον καὶ ἔνδοξον θεωρήσας, διηγήσατο· καὶ ἔγραψεν ὀπτασίαν μυστηρίων ἀλαλήτων γέμουσαν. Εἶδε γὰρ ἐν τῷ πεδίῳ ἅρμα Χερουβὶμ, τέσσαρα ζῶα πνευματικά· ἐν ἑκάστῳ ζώῳ τέσσαρα πρόσωπα, ἔχοντα, τὸ ἓν πρόσωπον λέοντος, καὶ τὸ ἓν πρόσωπον ἀετοῦ καὶ τὸ ἕτερον μόσχου, καὶ ἄλλο πρόσωπον ἀνθρώπου. Καὶ πτέρυγες καθ' ἕκαστον πρόσωπον ὡς μὴ ἐννοεῖσθαί τινι τὰ ἔμπροσθεν, ἢ ὀπίσθια. Τὰ νῶτα αὐτῶν ὀφθαλμῶν ἔγεμον· καὶ αἱ κοιλίαι ὁμοίως πεπλήρωνται ὀμμάτων. Καὶ οὐκ ἦν τόπος τις, ὃς οὐκ ἔγεμεν ὀφθαλμῶν. Καὶ τροχοὶ καθ' ἓν πρόσωπον τρεῖς, ὡς ἐν τροχῷ. Καὶ ἐν τοῖς τροχοῖς B ἦν πνεῦμα, καὶ εἶδεν ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου, καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡς ἔργον σαπφείρου. Καὶ ἔφερε τὸ ἅρμα τὰ Χερουβὶμ, καὶ τὰ ζῶα τὸν ἐποχούμενον Δεσπότην. Οὗ ἂν ἐβούλετο πορεύεσθαι, κατὰ πρόσωπόν ἐστι. Καὶ εἶδεν ὑποκάτω τῶν Χερουβὶμ, ὡς χεῖρα ἀνθρώπου ὑποβαστάζουσαν καὶ φέρουσαν.

Β'. Καὶ τοῦτο ὅπερ εἶδεν ὁ προφήτης ἐν ἐκστάσει, ἀληθινὸν ἦν καὶ βέβαιον. Ὑπεδείκνυτο δέ τι ἕτερον καὶ προετυποῦτο μυστικὸν καὶ θεϊκὸν πρᾶγμα, μυστήριον ἀποκεκρυμμένον ἀληθῶς ἀπὸ τῶν γενεῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν χρόνων φανερωθὲν ἐπὶ τῆς ἐπι-

1-3 HOMILIA PRIMA.

Allegorica interpretatio visionis apud Ezechielem descriptæ.

I. Quam Ezechiel propheta divinam illustremque visionem viderat[1], eam litterarum monumentis mandavit ac descripsit, mysteriis humanæ menti imperviis refertam. Vidit enim in campo currum Cherubim, quatuor animalia spiritualia. Quorum singulis erant quatuor facies, uni quidem leonis, alteri aquilæ, tertio vituli, quarto hominis facies erat. Singulis quoque faciebus erant alæ, ut neque anteriora, neque posteriora cognosci potuerint. Terga illorum oculis plena : et pectora similiter oculis abundabant, nec ullus erat locus, qui oculis non fuerit plenissimus. Et rotæ secundum quamque faciem tres, in modum rotæ : et in rotis inerat spiritus. Et vidit tanquam similitudinem hominis, et quæ subtus pedes ejus erant tanquam opus sapphiri. Et ferebat currus Cherubim, animalia vero insidentem Dominum. Quocunque progredi volebant, in faciem erat. Et vidit subtus Cherubim veluti manum hominis, gestantem et fulcientem.

II. Et hoc quod vidit propheta in ecstasi seu stupore constitutus, verum ac certum erat. Significabatur enim ac adumbrabatur alia quædam, non minus arcana, quam divina res, mysterium scilicet a generationibus revera absconditum, ma-

[1] Ezech. I, 1 seq.; X, 2 seq.

nifestandum tamen ultimis temporibus in apparitione Christi. Videbat enim mysterium animæ, quæ Dominum suum amplexura, et thronus gloriæ futura erat. Anima siquidem, quæ de Spiritus sancti, præparantis illam sibi in sedem et habitationem, participare lumine digna judicata, et pulchritudine inenarrabilis gloriæ ejus illustrata est, tota fit lumen, tota facies et tota oculus : nec ulla est ejus pars, quæ oculis spiritualibus luminis plena non sit : hoc est, nulla ejus pars tenebris offusa, sed tota lumen et Spiritus effecta, et tota oculata, nec anteriorem, nec posteriorem partem ullam habet, sed undique in facie est, descendente super illam, et in ea insidente ineffabili pulchritudine gloriæ luminis Christi. Et quemadmodum sol undequaque sui similis, **4** nullam partem posteram aut imperfectam habet, sed totus omnino lumine coruscat, et totus lumen est, ex similibus partibus conflatus ; aut quemadmodum ignis, ipsum scilicet lumen ignis, totus sibi similis est, nec anterius, aut posterius, aut majus, aut minus quid in se habet : sic et anima, ineffabili pulchritudine gloriæ luminis faciei Christi perfecte illustrata, et Spiritus sancti perfecte particeps facta, et quæ fieret habitatio et sedes Dei digna judicata, tota oculus, tota lumen, tota facies, tota gloria et tota spiritus fit, ita præparante eam Christo, ferente, agente, portante, gestante, sicque exornante ac decorante illam pulchritudine spirituali ; inquit enim : *Manus hominis erat subtus Cherubim* [1]. Quia ipse est qui in ea vehitur, et qui viam ei commonstrat.

III. Quatuor autem illa animalia currum ferentia typum præ se ferebant præcipuarum animæ rationalis partium. Quemadmodum enim aquila cæteris avibus dominatur, et leo agrestibus feris, ac taurus mansuetis animalibus, et homo creaturis præstat : sic et animæ sunt potentiæ, aliæ aliis excellentiores. Dico autem, voluntatem, conscientiam, mentem et diligendi vim. Per illas enim currus animæ gubernatur, et in his requiescit Deus. Aliter vero et ad cœlestem sanctorum Ecclesiam transferri hoc potest. Et quemadmodum illuc dicit, quod *animalia erant valde sublimia, plena oculis, nec cuiquam licebat comprehendere numerum oculorum, aut sublimitatem* [2], quia horum cognitio data non est ; et quemadmodum sidera in cœlo contemplari et admirari datum est omnibus hominibus : numerum vero eorum cognoscere in nullius viribus est : eodem modo in cœlestem sanctorum Ecclesiam ingredi quidem et refocillari omnibus certamen inituris licet : cognoscere vero et comprehendere numerum, soli Deo ascribitur, illique soli tribuitur. Fertur igitur et vehitur insidens ille a curru et throno oculatorum animalium, aut a qualibet anima, quæ ipsi thronus et sedes facta est, et quæ oculus et lumen exsistit, cum ascenderit

A φανείας τοῦ Χριστοῦ. Ψυχῆς γὰρ μυστήριον ἐθεώρει, τῆς μελλούσης δέχεσθαι τὸν ἑαυτῆς Κύριθν, καὶ θρόνος δόξης αὐτῷ γενέσθαι. Ψυχὴ γὰρ ἡ καταξιωθεῖσα κοινωνῆσαι τῷ Πνεύματι τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, καὶ καταλαμφθεῖσα ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς ἀῤῥήτου δόξης αὐτοῦ, ἑτοιμάσαντι αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς καθέδραν καὶ οἰκητήριον, ὅλη φῶς γίνεται, καὶ ὅλη πρόσωπον, καὶ ὅλη ὀφθαλμός· καὶ οὐδὲν αὐτῆς μέρος μὴ γέμον τῶν πνευματικῶν ὀφθαλμῶν τοῦ φωτός· τοῦτ' ἔστιν οὐδὲν ἐσκοτισμένον, ἀλλ' ὅλη δι' ὅλου φῶς καὶ πνεῦμα ἀπεργασθεῖσα, καὶ ὅλη ὀφθαλμῶν γέμουσα, μὴ ἔχουσα δὲ ὕστερόν τι ἢ ὄπισθεν μέρος, ἀλλὰ πάντη κατὰ πρόσωπον τυγχάνει οὖσα, ἐπιβεβηκότος ἐπ' αὐτὴν καὶ ἐπικαθεσθέντος τοῦ ἀῤῥήτου κάλλους τῆς δόξης τοῦ φωτὸς, τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὥσπερ ὁ ἥλιος
B πάντη ὅμοιός ἐστι, μὴ ἔχων τι μέρος ὕστερον ἢ ἐλλεῖπον, ἀλλ' ὅλος ἐξ ὅλου δεδόξασται τῷ φωτὶ, καὶ ὅλος φῶς ἐστιν, ὁμοιοφερὴς τυγχάνων· ἢ ὥσπερ πῦρ, αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ πυρὸς, ὅλον ὅμοιον αὐτῷ ἐστι, καὶ οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῷ πρῶτον, ἢ ἔσχατον, ἢ μεῖζον, καὶ ἔλαττον· οὕτω καὶ ψυχὴ ἡ καταλαμφθεῖσα τελείως ὑπὸ τοῦ ἀῤῥήτου κάλλους τῆς δόξης τοῦ φωτὸς τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, καὶ κοινωνήσασα Πνεύματι ἁγίῳ τελείως, καὶ κατοικητήριον καὶ θρόνος Θεοῦ καταξιωθεῖσα γενέσθαι, ὅλη ὀφθαλμὸς, καὶ ὅλη φῶς, καὶ ὅλη πρόσωπον, καὶ ὅλη δόξα, καὶ ὅλη πνεῦμα γίνεται, οὕτως αὐτὴν κατασκευάζοντος Χριστοῦ, τοῦ φέροντος καὶ ἄγοντος, καὶ βαστάζοντος, καὶ φοροῦντος αὐτὴν, καὶ οὕτω εὐτρεπίζοντος, καὶ κατακοσμοῦντος κάλλει πνευματικῷ· καὶ γάρ φησι, Χεὶρ ἀνθρώπου ὑποκάτω ἦν τῶν Χερουβίμ· ὅτι αὐ-
C τός ἐστιν ὁ ἐν αὐτῇ βασταζόμενος, καὶ ὁδηγῶν αὐτήν.

Γ'. Τύπον δὲ ἔφερον τὰ τέσαρα ζῶα τὰ φέροντα τὸ ἅρμα, αὐτῶν τῶν ἡγεμονικῶν λογισμῶν τῆς ψυχῆς. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἀετὸς βασιλεύει τῶν ὀρνέων, καὶ ὁ λέων τῶν ἀγρίων θηρίων, καὶ ὁ ταῦρος τῶν ἡμέρων ζώων, καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν κτισμάτων· οὕτως εἰσὶ καὶ οἱ βασιλικώτεροι λογισμοὶ τῆς ψυχῆς· λέγω δὲ, τὸ θέλημα, ἡ συνείδησις, ὁ νοῦς, ἡ ἀγαπητικὴ δύναμις· δι' αὐτῶν γὰρ τὸ ἅρμα τῆς ψυχῆς κυβερνᾶται, καὶ εἰς τούτους ἐπαναπαύεται ὁ Θεός. Κατ' ἄλλον δὲ τρόπον, εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἐκκλησίαν τὴν τῶν ἁγίων λαμβάνεται. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖ λέγει, ὅτι Τὰ ζῶα ἦν ὑψηλὰ λίαν, γέμοντα ὀφθαλμῶν, καὶ οὐκ ἦν δυνατόν τινι καταλαβεῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀφθαλμῶν, ἢ τὸ ὕψος, ὅτι οὐκ ἐδόθη τούτων
D ἡ γνῶσις· καὶ ὥσπερ τὰ ἐν οὐρανῷ ἄστρα, τὸ μὲν θεωρεῖν καὶ θαυμάζειν ἐδόθη πᾶσιν ἀνθρώποις, τὸ δὲ εἰδέναι τὸν ἄριθμὸν αὐτῶν οὐδενὶ δυνατόν· τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῆς ἐπουρανίου Ἐκκλησίας τῶν ἁγίων, τὸ μὲν εἰσελθεῖν καὶ ἀπολαύειν εἰς αὐτὴν πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἀγωνίσασθαι ἐδόθη· τὸ δὲ ἰδεῖν καὶ καταλαβεῖν τὸν ἀριθμὸν, αὐτῷ μόνῳ Θεῷ ἀπονέμεται γινώσκειν. Ἄγεται τοίνυν καὶ φέρεται ὁ ἐποχούμενος ὑπὸ τοῦ ἅρματος, καὶ τοῦ θρόνου τῶν ὀλοφθάλμων ζώων, ἤτοι ὑφ' ἑκάστης ψυχῆς γινομένης αὐτῷ θρόνου καὶ καθέδρας, καὶ οὔσης ὀφθαλμοῦ καὶ φωτὸς,

[1] Ezech. x, 4. [2] ibid. 12.

A ἐπιβεβηκὼς αὐτῇ καὶ ἡνιοχῶν ταῖς ἡνίαις τοῦ Πνεύματος, καὶ καθὼς ἐπίσταται, ὁδηγῶν αὐτήν. Ὥσπερ γὰρ τὰ ζῶα τὰ πνευματικὰ, οὐχ ὅπου ἐβούλοντο πορεύεσθαι ἐπορεύοντο, ἀλλ' ὅπου ᾔδει καὶ ἤθελεν ὁ ἐπικαθήμενος καὶ εὐθύνων. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα, αὐτός ἡνιοχεῖ καὶ ἄγει ὁδηγῶν τῷ Πνεύματι αὐτοῦ· οὕτως καὶ πορεύονται, οὐ κατὰ τὸ αὐτῶν θέλημα ὅτε βούλονται ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἐῤῥιμμένου τοῦ σώματος ἡνιοχεῖ καὶ ἐλαύνει ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῷ φρονήματι τὴν ψυχήν· καὶ πάλιν ὅτε βούλεται, ἔρχεται ἐν τῷ σώματι καὶ τοῖς λογισμοῖς· ὅτε δὲ βούλεται εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ ἀποκαλύψεις μυστηρίων δείκνυσιν αὐτῇ. Ὦ τοῦ καλοῦ καὶ χρηστοῦ, μόνου ἡνιόχου ἀληθινοῦ! Οὕτω δὲ καταξιωθήσονται καὶ τὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει, τῆς ψυχῆς οὕτω νῦν προδοξαζομένης, καὶ τῷ Πνεύματι ἀνακιρνωμένης.

Δʹ. Ὅτι δὲ οὐράνιον φῶς γίγνονται αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, αὐτὸς ὁ Κύριος τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγεν· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Αὐτὸς γὰρ ἀπεργασάμενος αὐτοὺς φῶς, δι' αὐτῶν φωτίζεσθαι τὸν κόσμον προσέταξε· καὶ, Οὐ καίουσι, φησὶ, λύχνον, καὶ τιθέασιν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ· οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ἀντὶ τοῦ, Μὴ κρύψατε τὸ δόμα ὃ ἐλάβετε παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ δότε πᾶσι τοῖς βουλομένοις· καὶ πάλιν· Ὁ λύχνος τοῦ σώματος, ἐστὶν ὁ ὀφθαλμός. Ἐὰν ᾖ ὁ ὀφθαλμός σου φωτεινὸς, ὅλον τὸ σῶμά σου πεφώτισται· εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. Εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, σκότος, τὸ σκότος πόσον; Ὥσπερ γὰρ τοῦ σώματος οἱ ὀφθαλμοὶ φῶς εἰσι, καὶ ἐπὰν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑγιεῖς ὦσιν, ὅλον τὸ σῶμα πεφώτισται· ἐπὰν δὲ παρεμπέσῃ τι καὶ σκοτισθῶσιν, ὅλον τὸ σῶμα σκοτεινόν ἐστιν· οὕτως οἱ ἀπόστολοι, ὀφθαλμοὶ καὶ φῶς ὅλου τοῦ κόσμου ἐτέθησαν. Ἔλεγεν οὖν αὐτοῖς παραγγέλλων ὁ Κύριος· Ἐὰν ὑμεῖς στῆτε, καὶ μὴ παρατραπῆτε, φῶς ὄντες τοῦ κόσμου, ἰδοὺ ὅλον τὸ σῶμα πεφώτισται τοῦ κόσμου. Εἰ δὲ ὑμεῖς οἱ ὄντες φῶς σκοτισθῆτε, τὸ σκότος πόσον, ὅ ἐστιν ὁ κόσμος; Φῶς οὖν γενόμενοι οἱ ἀπόστολοι, φῶς διηκόνησαν τοῖς πιστεύσασι, τὰς δὲ καρδίας αὐτῶν φωτίσαντες τῷ ἐπουρανίῳ τοῦ Πνεύματος φωτὶ, ᾧπερ καὶ αὐτοὶ πεφωτισμένοι ἐτύγχανον.

Εʹ. Καὶ ἅλας αὐτοὶ ὑπάρχοντες ἤρτυον καὶ ἥλιζον πᾶσαν ψυχὴν πιστεύουσαν τῷ ἅλατι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔλεγε γὰρ αὐτοῖς ὁ Κύριος· Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς, γῆν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καλῶν. Διηκόνησαν γὰρ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων τὸ ἐπουράνιον ἅλας τοῦ Πνεύματος, ἀρτύσαντες αὐτοὺς, καὶ ἀσήπτους καὶ ἀσινεῖς ἀπεργασάμενοι ἐκ πολλῆς δυσωδίας. Ὥσπερ γὰρ κρέας, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἅλας, σέσηπται, καὶ πολλῆς δυσωδίας μεμέστωται, ὥστε πάντας ἀποστρέφεσθαι ἐκ τῆς κακίστης ὀσμῆς. καὶ σκώληκες ἕρπουσιν εἰς τὸ σεσηπὸς κρέας, καὶ

super illam, habenis Spiritus eam regens, et prout novit dux viæ ei exsistens. Quemadmodum enim animalia spiritualia, non quocunque volebant, progrediebantur, sed eo quo sciebat et volebat ille, qui insidebat et dirigebat : sic quoque hic ipse habenas tenet ac moderatur, et viam monstrans ducit in Spiritu suo : sic quoque progrediuntur pro non suo habitu, quo volunt, in cœlo. Et abjecto corpore ducit et regit in cœlis animam sapientia : et rursus quando libet, venit in corpus et cogitationes ; quando autem libet in fines terræ, et revelationes mysteriorum ostendit illi. O bonum et utilem et solum verum agitatorem ! Eodem autem et corpora in resurrectione digna judicabuntur honore, quem nunc anima, quæ Spiritui permista est, prius percipit.

B IV. Quod autem in cœleste lumen evadant animæ justorum, ipse Dominus apostolis dicit : *Vos estis lux mundi* [4]. Ipse enim, qui effecit eos lucem, per illos illuminari mundum jussit ac præcepit. *Non accendunt lucernam*, inquit, *et ponunt illam subter modium, sed super candelabrum, et lucet omnibus, qui sunt in domo : sic luceat lux vestra coram hominibus* [5], hoc est, ne occultetis donum, quod accepistis a me, sed date omnibus volentibus. Et rursus : *Lucerna corporis est oculus. Cum igitur oculus tuus fuerit lucidus, totum quoque corpus tuum lucidum erit. Quod si malus erit, totum quoque corpus tuum tenebrosum erit. Si igitur lumen, quod in*
C *te est, tenebræ sunt, tenebræ quantæ futuræ* [6-7]? Quemadmodum enim oculi corporis lumen sunt, et quando oculi incolumes ac sani sunt, totum corpus illuminatur ; si vero quid incidat, ut tenebris offundantur, totum corpus tenebrosum redditur : sic apostoli, oculi et lumen totius mundi constituti ac ordinati sunt : dixit igitur iis præcipiens Dominus : *Si vos, qui estis lux mundi, perseveraveritis, nec deflectatis, ecce totum corpus mundi illustratum est : si vero vos, qui estis lux, caligine obducti fueritis, quantæ futuræ tenebræ, quæ sunt mundus?* Lux igitur cum essent facti apostoli, lucem præbuerunt credentibus, illuminantes illorum præcordia cœlesti Spiritus lumine, quo et ipsi illuminati erant.

D V. Et sal cum essent ipsi, condiebant et saliebant omnem animam credentem, sale Spiritus sancti. Dixit enim iis Dominus : *Vos estis sal terræ* [8], terram vocans animas proborum hominum ; subministrabant enim animis hominum sal Spiritus cœleste, condientes illos, et a putredine ac noxa ex multo fetore vindicantes. Quemadmodum enim caro, si sale non sit conspersa, putrescit, et multo fetore repletur, adeo ut omnes avertantur ob gravem odorem ; et vermes irrepunt in carnem putridam, illicque pascuntur, comedunt, et in caverna-

[4] Matth. v, 14. [5] ibid. 15. 16. [6-7] Matth. vi, 22, 23 ; Luc. xi, 34. [8] Matth. v, 13.

A lis delitescunt : si vero supervenerit sal, interficiuntur et pereunt illic depascentes vermes, et gravis odor fetoris cessat : natura siquidem salis est, ut interimat vermes, et fetorem tollat : eodem quoque modo omnis anima, non condita Spiritu sancto, cœlestisque salis, hoc est, potentiæ Dei particeps non facta, putredine vitiatur, ac fetore pravarum cogitationum copioso repletur, adeo ut avertatur facies Dei a gravi fetore vanarum ac tenebrosarum cogitationum, et affectionum eidem animæ inhærentium. Et noxii atque improbi vermes, qui sunt spiritus malitiæ, et potestates tenebrarum in ea inambulant, illic pascuntur, delitescunt et repunt, atque eam devorant et corrumpunt : *Fetorem enim præbuerunt, et putruerunt vibices mei* [9]. B Si vero ad Deum confugiat, credat et petat salem vitæ, bonum ac humanum Spiritum, tum veniens sal cœleste interimit tetros illos vermes, et sublato pessimo fetore, exstinguit graveolentiam virtute potentiæ salis : et sic illa incolumis et illæsa effecta per verum sal, in usum et ministerium cœlestis Domini ordinatur. Propterea etiam in lege, exemplo utens Deus, jussit omnes victimas sale saliri [10].

ἐκεῖ ἐννέμονται καὶ ἐσθίουσι καὶ φωλεύουσιν· ἐπὰν δὲ ἔλθῃ τὸ ἅλας, ἀναιροῦνται καὶ ἀπόλλυνται οἱ ἐκεῖ νεμόμενοι σκώληκες, καὶ ὀσμὴ τῆς δυσωδίας παύεται, (ἡ γὰρ φύσις τοῦ ἅλατος, ἀναιρετική ἐστι τῶν σκωλήκων, καὶ τῆς δυσωδίας ἀφανιστική)· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ πᾶσα ψυχὴ ἡ μὴ ἡλισμένη τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ μὴ μετέχουσα τοῦ ἅλατος τοῦ ἐπουρανίου, τοῦτ' ἔστι τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, σέσηπται, καὶ δυσωδίας πολλῆς λογισμῶν πονηρῶν ἐμπέπλη[σ]ται, ὥστε ἀποστρέφεσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς δεινῆς δυσωδίας τῶν ματαίων λογισμῶν τοῦ σκότους, καὶ τῶν παθῶν τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ ψυχῇ ἐνοικούντων. Καὶ οἱ κακοὶ καὶ δεινοὶ σκώληκες, ἅ ἐστι τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους, ἐν αὐτῇ ἐμπεριπατοῦσι, κἀκεῖ ἐννέμονται, καὶ φωλεύουσι, καὶ ἕρπουσι, καὶ αὐτὴν ἐσθίουσι καὶ φθείρουσι. Προσώζεσαν γάρ, φησί, καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου. Ἐπὰν δὲ προσφύγῃ τῷ Θεῷ, καὶ πιστεύσῃ, καὶ αἰτήσῃ τὸ ἅλας τῆς ζωῆς, τὸ ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον Πνεῦμα, τότε ἐλθὸν τὸ ἅλας τὸ οὐράνιον ἀναιρεῖ τοὺς δεινοὺς σκώληκας, καὶ ἀφανίζει τὴν πονηρὰν δυσωδίαν, καὶ καθαίρει αὐτὴν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· καὶ οὕτως ὑγιὴς καὶ ἀσινὴς ἀπεργασθεῖσα, ὑπὸ τοῦ ἅλατος τοῦ ἀληθινοῦ, εἰς χρῆσιν καὶ ὑπηρεσίαν τῷ ἐπουρανίῳ Δεσπότῃ ἀποκαθίσταται. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τῷ νόμῳ ὑποδείγματι χρώμενον ὁ Θεός, ἐκέλευε πᾶσαν θυσίαν ἅλατι ἁλίζεσθαι.

VI. Oportet igitur primum victimam mactari a sacerdote, et mori, et tunc dissectam sale condiri, deinde sic igni imponi. Nisi enim prius mactet et occidat ovem sacerdos, non salitur, neque ad holocaustum Domino adducitur : C sic et nostram animam accedentem vero Pontifici Christo, oportet mactari ab eo, et cogitationibus ac pessimæ vitæ, cui vivebat, hoc est, peccato mori, et tanquam vitam oportet ex ea egredi pravas affectiones. Quemadmodum enim corpus, postquam evolavit anima, mortuum est, nec amplius vivit vita, qua vivebat, neque audit, neque ambulat : sic postquam mactavit et gratia virtutis suæ interemit mundo vitam nostram cœlestis Pontifex Christus, moritur illa vitæ perversæ, secundum quam vivebat, et amplius **6** neque audit, neque loquitur, neque versatur in tenebris peccati ; quia per gratiam discedunt, velut anima ejus, malæ affectiones. Et Apostolus exclamat, dicens : *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* [11]. D Anima enim, quæ in mundo et tenebris peccatorum adhuc vivit, ab eoque non est mortificata, sed adhuc animam malitiæ, hoc est, potentiam tenebrosarum peccati affectionum in se habet, et ab illa nutritur, non est de corpore Christi, nec est de corpore lucis, sed est corpus tenebrarum et ex portione tenebrarum adhuc est. Quemadmodum e converso, qui habent animam lucis, hoc est, virtutem Spiritus sancti, ex portione lucis sunt.

ϛʹ. Δεῖ οὖν πρῶτον τυθῆναι ὑπὸ τοῦ ἱερέως, καὶ ἀποθανεῖν, καὶ τότε ἁλισθῆναι μελισθὲν, εἶθ' οὕτως εἰς τὸ πῦρ ἐπιτίθεσθαι. Ἐὰν γὰρ μὴ πρότερον θύσῃ καὶ θανατώσῃ τὸ πρόβατον ὁ ἱερεύς, οὐχ ἁλίζεται, οὔτε εἰς ὁλοκάρπωσιν τῷ Δεσπότῃ προσάγεται. Οὕτω καὶ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν προσερχομένην τῷ ἀληθινῷ ἀρχιερεῖ Χριστῷ, δεῖ τυθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τῷ φρονήματι ἀποθανεῖν, καὶ τῇ κακίστῃ ζωῇ, ᾗ ἔζη, τουτέστι τῇ ἁμαρκίᾳ, καὶ ὥσπερ ζωὴν ἐξελθεῖν δεῖ ἐξ αὐτῆς, τὴν τῶν παθῶν πονηρίαν. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα, ἐπὰν ἐξέλθῃ ἡ ψυχή, ἀπέθανε, καὶ οὐκέτι ζῇ τῇ ζωῇ ἐν ᾗ ἔζη, οὔτε ἀκούει, οὔτε περιπατεῖ· οὕτως ἐπὰν θύσῃ καὶ θανατώσῃ τῷ κόσμῳ τὴν ζωὴν ὁ ἐπουράνιος ἀρχιερεὺς Χριστὸς τῇ χάριτι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀποθνήσκει τῇ ζωῇ τῆς πονηρίας ᾗ ἔζη, καὶ οὐκέτι οὔτε ἀκούει, οὔτε λαλεῖ, οὔτε πολιτεύεται ἐν τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας· ὅτι διὰ τῆς χάριτος ἐξέρχεται, ὥσπερ ψυχὴ αὐτῆς, ἡ πονηρία τῶν παθῶν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος βοᾷ λέγων· Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. Ψυχὴ γὰρ ἡ ἀκμὴν ζῶσα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας, καὶ μὴ θανατωθεῖσα ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔτι τὴν ψυχὴν τῆς κακίας, τοῦτ' ἔστι τὴν ἐνέργειαν τοῦ σκότους τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα, καὶ ὑπ' αὐτῆς ποιμαινομένη, οὐκ ἔστι τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἔστι τοῦ σώματος τοῦ φωτός· ἀλλ' ἔστι σῶμα τοῦ σκότους καὶ ἐκ τῆς μερίδος τοῦ σκότους ἀκμήν ἐστιν. Ὥσπερ καὶ πάλιν, οἱ ἔχοντες τὴν ψυχὴν τοῦ φωτός, τοῦτ' ἔστι τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκ τῆς μερίδος εἰσί τοῦ φωτός.

VII. Sed dicat aliquis, quo pacto animam dicis

Ζʹ. Ἀλλ' ἐρεῖ τις· Πῶς σῶμα τοῦ σκότους λέγεις τὴν

[9] Psal. xxxvii, 6. [10] Lev. ii, 2, 13. [11] Gal. vi, 14.

A ψυχὴν, μὴ οὖσαν αὐτοῦ κτίσμα; Ὧδε προσέχων, καὶ ὀρθῶς νόησον· Ὥσπερ ἔνδυμα ἱμάτιον, ὃ φορεῖς, ἄλλος κατεσκεύασε, καὶ σὺ αὐτὸ ἐν[δέ]δυσαι· ὁμοίως καὶ οἶκον ἕτερος ᾠκοδόμησε καὶ ἔκτισε, καὶ σὺ οἰκεῖς ἐν αὐτῷ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Ἀδὰμ παραβὰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀκούσας τοῦ πονηροῦ ὄφεως, ἐπράθη καὶ ἐπώλησεν ἑαυτὸν τῷ διαβόλῳ· καὶ ἐνεδύσατο τὴν ψυχὴν ὁ πονηρὸς, τὸ καλὸν κτίσμα, ὃ κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς, πρὸς τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἐθριάμβευσεν αὐτοὺς ἐν τῷ σταυρῷ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Κυρίου γεγένηται, ἵνα ἐκβάλῃ αὐτοὺς, καὶ ἀπολάβῃ τὸν ἴδιον οἶκον καὶ ναὸν, τὸν ἄνθρωπον. Τούτου τοίνυν ἕνεκεν σῶμα λέγεται ἡ ψυχὴ τοῦ σκοτους τῆς πονηρίας, ἕως οὗ ἐστιν ἐν αὐτῇ τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας, B ὅτι ἐκεῖ ζῇ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν πονηρὸν τοῦ σκότους, καὶ ἐκεῖ κεκράτηται, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος, σῶμα ἁμαρτίας, καὶ σῶμα θανάτου καλῶν λέγει· Ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας. Καὶ πάλιν, Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; Ὁμοίως πάλιν ἡ πιστεύσασα τῷ Θεῷ ψυχὴ καὶ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ῥυσθεῖσα, καὶ θανατωθεῖσα ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ σκότους, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὥσπερ ζωὴν λαβοῦσα, καὶ ἐκεῖθεν ζήσασα, ἐκεῖ λοιπὸν διατρίβει, ὅτι ἐκεῖ κεκράτηται τῷ φωτὶ τῆς θεότητος. Οὔτε γὰρ φύσεως τῆς θεότητός ἐστιν ἡ ψυχὴ, οὔτε φύσεως τοῦ σκότους τῆς πονηρίας, ἀλλ' ἔστι κτίσμα τι νοερὸν, καὶ ὡραῖον, καὶ μέγα, καὶ θαυμαστὸν, καὶ καλὸν ὁμοίωμα καὶ εἰκὼν Θεοῦ· καὶ διὰ τὴν παράβασιν εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ἡ πονη- C ρία τῶν παθῶν τοῦ σκότους.

Η'. Τὸ λοιπὸν, ᾧ συγκέκραται, καὶ συνήνωται ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς θελήμασιν. Ἤτοι οὖν τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῇ ἔχουσα, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶσα ἐν πάσαις ταῖς ἀρεταῖς, τοῦ φωτὸς τῆς ἀναπαύσεώς ἐστιν· ἤτοι τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας ἔχουσα, τῆς κατακρίσεως τυγχάνει. Ψυχὴν γὰρ τὴν θέλουσαν ζῆσαι παρὰ Θεῷ ἐν ἀναπαύσει καὶ φωτὶ αἰωνίῳ, προσελθεῖν δεῖ, ὡς προείρηται, τῷ ἀληθινῷ ἀρχιερεῖ Χριστῷ, καὶ τυθῆναι καὶ ἀποθανεῖν τῷ κόσμῳ, καὶ τῇ προτέρᾳ ζωῇ τοῦ σκότους τῆς πονηρίας, καὶ μετατεθῆναι ἐν ἑτέρᾳ ζωῇ καὶ ἀνατροφῇ θείᾳ. Ὥσπερ ἐάν τις ἀποθάνῃ ἐν πόλει, οὔτε φωνῆς τῶν ἐκεῖ ἀκούει, οὔτε λαλιᾶς, οὔτε ἤχων, ἀλλὰ καθάπαξ ἀπέθανε, καὶ μετατίθεται ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, ἔνθα οὐκ εἰσὶ φωναὶ καὶ κραυγαὶ τῆς D πόλεως ἐκείνης· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ἐπὰν τυθῇ καὶ ἀποθάνῃ, ἐν ᾗ διατρίβει καὶ ζῇ πόλει τῆς κακίας τῶν παθῶν, οὐκέτι ἀκούει ἐν ἑαυτῇ τῆς φωνῆς τῶν διαλογισμῶν τοῦ σκότους· οὐκ ἔτι ἀκούεται λαλιὰ καὶ κραυγὴ ματαίου διαλογισμοῦ, καὶ ταραχῆς πνευμάτων σκότους· ἀλλὰ μετατίθεται εἰς πόλιν ἀγαθότητος καὶ εἰρήνης μεστὴν, εἰς πόλιν φωτὸς θεότητος, κἀκεῖ ζῇ καὶ ἀκούει, κἀκεῖ πολιτεύεται καὶ λαλεῖ, καὶ διαλογίζεται, κἀκεῖ ἐργάζεται ἔργα πνευματικὰ καὶ Θεοῦ ἄξια.

A corpus tenebrarum, cum non sit ab illis genita? Huic adhibens mentem bene attendito, quemadmodum vestem aut indumentum, quod gestas, alius confecit, et tu eo indueris; similiter et domum alius ædificavit et exstruxit, et tu nihilominus inhabitas illam: eodem modo Adam transgressus mandatum Dei, et obtemperans malitioso serpenti, vendidit seipsum diabolo, induitque tum animam ille malitiosus: elegantissimam scilicet creaturam, quam condiderat Deus ad sui imaginem, ut et Apostolus dicit: *Exspolians principatus et potestatem, triumphavit de illis in cruce*[12]. Propterea enim et adventus Domini contigit ut ejiceret ipsos, et reciperet propriam domum et templum, hominem scilicet. Quocirca dicitur anima corpus tenebra- B rum malitiæ, quandiu in illa sunt tenebræ peccati. quia illic vivit in sæculo tenebrarum perverso, et illic capta tenetur: quemadmodum et Paulus corpus peccati et corpus mortis appellat, dicens: *Ut destruatur corpus peccati*[13]. Et rursus: *Quis me liberabit ex corpore mortis hujus*[14]? Similiter et e converso anima Deo credens, et a peccati sordibus soluta, ac per mortem sublata ex vita tenebrarum, postquam lumen Spiritus sancti tanquam vitam acceperit, illic vivens reliquum vitæ terit, quia llic capta tenetur a lumine divino. Neque enim naturæ divinæ est anima, neque naturæ tenebrarum malitiæ, sed est quid creatum, intellectuale, pulchrum, insigne, et admirandum, atque elegans similitudo et imago Dei, in quam propter trans- C gressionem invasit malitia affectionum, quæ sunt tenebrarum.

VIII. Reliquum, cum quo commiscetur anima, cujusque tenetur dominio, cum eo quoque voluntatibus conjuncta est. Sive igitur lucem Dei in se habeat, et in illa vivat omnem virtutum orbem complexa, luce acquiescentiæ abundat: sive tenebris peccati obvoluta sit, condemnationis particeps est. Animam igitur, quæ vult vivere apud Deum in requie et luce æterna, accedere oportet, ut dictum est, ad verum Pontificem Christum, mactari, et mori mundo ac priori vitæ tenebrarum et malitiarum, atque transponi in alteram vitam et educationem divinam. Quemadmodum, si quis moritur in civitate, neque voces illorum, qui ibi degunt, D neque sermonem, neque sonum ullum exaudit, sed prorsus mortuus est, et transponitur in alium locum, ubi nullæ sunt voces, nulli clamores illius civitatis: sic et anima, postquam mactata et mortua fuerit civitati malarum affectionum, in qua degebat ac vivebat prius, non amplius exaudit in se ipsa vocem cogitationum tenebrarum. Non amplius auditur sermo et clamor frivolarum disputationum, 7 et turbæ spirituum tenebrarum: sed transfertur in civitatem bonitatis et pacis plenam, in civitatem divinæ lucis; illic vivit et audit, illic conversatur, loquitur et ratiocinatur, illic operatur opera spiritualia et Deo digna.

[12] Coloss. II, 13. [13] Rom. VI, 6. [14] Rom. VII, 24.

IX. Oremus igitur et nos, ut per virtutem ejus A mactemur, et moriamur sæculo malitiæ tenebrarum, inque nobis exstinguatur spiritus peccati, induamurque et accipiamus animam Spiritus cœlestis, ac transferamur ex malitia tenebrarum in lumen Christi, ad requiescendum in vita per omnia sæcula. Veluti enim in cursu stadiorum currus antevertens impedit, reprimit atque prohibet alterum, ne progrediatur et palmam præripiat : sic et cogitationes animæ et peccati currunt in homine. Si ergo contingat cogitationem peccati præcedere, id impedit, avertit et prohibet animam, ne appropinquet Deo, et victoriam adversus peccatum reportet ; ubi vero Dominus ipse inscendat et gubernet animam, semper illa victoriam consequitur, regens et ducens scienter currum animæ B per omnia ad cœlestes ac divinas contemplationes. Non enim bellum gerit contra malitiam, sed cum pro arbitrio et auctoritate sua quidvis agendi potestatem habeat, victoriam ipse parat. Aguntur igitur Cherubim, non quo progredi volunt ; sed qua sessor et dirigens ducit, quoque libuerit illi, eo progrediuntur, et illos bajulat. *Manus enim*, inquit, *erat sub illis* [15]. Ducuntur animæ sanctæ, et reguntur a Spiritu Christi, qui dirigit illas, quo vult, et interdum pro voluntate sua per cœlestes cogitationes, interdum per corpus : ubi libuerit, illic ei ministrant. Quemadmodum enim pedes volucrum sunt alæ : sic cœleste lumen Spiritus accipit alas cogitationum dignarum animæ, eamque dirigit ac ducit prout ipse novit. C

Θ'. Παρακαλέσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς, τυθῆναι διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἀποθανεῖν τῷ αἰῶνι τῆς πονηρίας τοῦ σκότους, καὶ ἀναιρεθῆναι ἐν ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐνδύσασθαι καὶ λαβεῖν ψυχὴν Πνεύματος οὐρανίου, καὶ μετατεθῆναι ἐκ τῆς κακίας τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναπαυθῆναι ἐν ζωῇ ὅλους αἰῶνας. Ὥσπερ γὰρ ἐν σταδίῳ τὰ ἅρματα τρέχουσι καὶ προλαμβάνον ἐμποδίζει καὶ ἐπέχει καὶ κωλύει τὸ ἕτερον, τοῦ μὴ προκόψαι, καὶ προλαβεῖν εἰς νῖκος· οὕτως οἱ διαλογισμοὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἁμαρτίας τρέχουσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἐὰν μὲν τύχῃ προλαβεῖν τὸν διαλογισμὸν τῆς ἁμαρτίας, ἐμποδίζει καὶ ἀπέχει, καὶ κωλύει τὴν ψυχὴν, τοῦ μὴ προσεγγίσαι τῷ Θεῷ, καὶ τὸ κατ' αὐτῆς νῖκος ἄρασθαι· ὅπου δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος B ἐπιβαίνει καὶ ἡνιοχεῖ τὴν ψυχὴν, πάντοτε αὐτὸς νικᾷ, ἡνιοχῶν καὶ ὁδηγῶν ἐπιστημόνως τὸ ἅρμα τῆς ψυχῆς εἰς τὸ οὐράνιον καὶ ἔνθεον φρόνημα διὰ παντός. Οὔτε γὰρ πολεμεῖ πρὸς τὴν κακίαν, ἀλλ' αὐθέντης καὶ ἐξουσιαστὴς τυγχάνων ἀεὶ, τὴν νίκην αὐτὸς ἐργάζεται. Ἄγεται τοίνυν τὰ Χερουβὶμ οὐχ ὅπου θέλουσι πορεύεσθαι, ἀλλ' ὅπου ὁ ἐπιβεβηκὼς καὶ ὁ ἡνιοχῶν ὁδηγεῖ, καὶ ὅπου θέλει αὐτὸς, ἐκεῖ πορεύονται, καὶ αὐτὰ βαστάζει. Χεὶρ γὰρ, φησὶν, ἀνθρώπου ὑποκάτω αὐτῶν ἦν. Ἄγονται αἱ ἅγιαι ψυχαὶ καὶ ὁδηγοῦνται ὑπὸ τοῦ ἡνιοχοῦντος Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπου βούλεται, ὅτε βούλεται, ἐν οὐρανίοις λογισμοῖς· ὅτε βούλεται ἐν τῷ σώματι, ἔνθα βούλεται, ἐκεῖ αὐτῷ διακονοῦσιν. Ὥσπερ γὰρ τοῦ πετεινοῦ οἱ πόδες τὰ πτερά εἰσιν· οὕτω τὸ οὐράνιον φῶς τοῦ Πνεύματος ἀναλαμ- C βάνει τὰ πτερὰ τῶν λογισμῶν τῶν ἀξίων ψυχῆς, ὁδηγοῦν καὶ ἡνιοχοῦν ὡς οἶδεν αὐτό.

X. Tu igitur, quando auditu hæc percipis, respice te ipsum, an possideas hæc reipsa et revera in anima tua : non enim sunt verba simpliciter ac nude prolata, sed opus vere in anima efficitur. Et si non possideas, ac tantorum spiritualium bonorum egenus sis, tristitiam, mœrorem ac luctum perpetuum habeto, velut adhuc mortuus a regno, et velut sauciatus, continuo clama ad Dominum, et pete confidenter, ut te quoque vera hac vita dignetur. Quemadmodum enim Deus, qui hoc corpus condidit, non ex sua ipsius natura, neque ex corpore dedit ei habere vitam, cibum, potum, indumenta et calceamenta : sed, cum corpus creasset per se nudum, et tale quidem, D quod absque illis, quæ extra corpus sunt, hoc est, absque cibo, potu et vestimentis, vivere non posset, omnem sustentationem vitæ extrinsecus concessit : quod si in sua ipsius natura solum constiterit, nullo exteriori assumpto, corrumpitur ac interit : eodem modo et anima, divino lumine destituta, condita vero secundum imaginem Dei (sic enim Deo ex dispensatione placuit, eam habere vitam æternam) non ex, propria natura, sed ex ipsius Dei divinitate, ex peculiari Spiritu, ac peculiari lumine, habet cibum ac potum spiritua-

Ι'. Σὺ τοίνυν ὅταν ἀκούῃς ταῦτα, πρόσχες σεαυτῷ, εἰ κέκτησαι ταῦτα ἐν ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ ἐν τῇ ψυχῇ σου· οὐ γάρ εἰσιν ἁπλῶς λόγοι λαλούμενοι, ἀλλ' ἔργον ἀληθείας ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενον. Καὶ εἰ οὐ κέκτησαι, ἀλλὰ πτωχεύεις ἐκ τῶν τηλικούτων πνευματικῶν ἀγαθῶν, λύπην καὶ πένθος καὶ πόνον ἀδιάλειπτον ὀφείλεις ἔχειν· ὡς ἀκμὴν νεκρὸς ὢν ἀπὸ τῆς βασιλείας, καὶ ὡς τραυματίας, ἀεὶ βόα πρὸς τὸν Κύριον, καὶ αἴτει πιστῶς, ἵνα καὶ αὐτὸς ταύτης τῆς ἀληθινῆς ζωῆς καταξιωθῇς. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα τοῦτο ποιήσας ὁ Θεὸς, οὐκ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως, οὐδὲ ἐκ τοῦ σώματος ἔδωκεν αὐτῷ ἔχειν τὴν ζωὴν, τὴν βρῶσιν, καὶ τὴν πόσιν, καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ D ὑποδήματα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν τῆς ζωῆς ἔξωθεν ἔδωκεν ἔχειν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ σῶμα γυμνὸν ποιήσας, καὶ χωρὶς τῶν ἔξωθεν τοῦ σώματος ὄντων ζῆσαι τὸ σῶμα ἀδύνατον, τοῦτ' ἔστι, χωρὶς βρώσεως καὶ πόσεως, καὶ ἐνδυμάτων· ἐὰν δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν μόνον στῇ, μηδὲν τῶν ἔξωθεν προσλαβὸν, διαφθείρεται καὶ ἀπόλλυται· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ψυχὴ ἡ μὴ ἔχουσα φῶς θεῖον, κτισθεῖσα δὲ κατ' εἰκόνα Θεοῦ· οὕτως γὰρ αὐτὴν ᾠκονόμησε καὶ εὐδόκησεν ἔχειν τὴν αἰώνιον ζωήν· οὐκ ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος, ἐκ τοῦ ἰδίου πνεύματος, ἐκ τοῦ ἰδίου φωτὸς, ἔχει βρῶσιν καὶ πό-

[15] Ezech. x, 21.

σιν πνευματικὴν, καὶ ἐνδύματα οὐράνια, ἅ ἐστιν ἡ ὄντως ζωὴ τῆς ψυχῆς·

ΙΑ'. Ὥσπερ οὖν τῷ σώματι, καθὼς προείρηται ἡ ζωὴ οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἐστιν, ἀλλ' ἔξωθεν αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστιν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ χωρὶς τῶν ἔξωθεν αὐτοῦ ὄντων, ἀδύνατον αὐτῷ ζῆσαι· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ἐὰν μὴ γεννηθῇ ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς ἐκείνην τὴν γῆν τῶν ζώντων, κἀκεῖθεν τραφῇ πνευματικῶς τῷ Κυρίῳ προκόπτουσα, καὶ ἀμφιασθῇ ἐκ τῆς θεότητος ἄρρητα ἄμφια οὐρανίου κάλλους, χωρὶς ἐκείνης τῆς τροφῆς ζῆσαι αὐτὴν ἐν ἀπολαύσει καὶ ἀναπαύσει ἀφ' ἑαυτῆς ἀδύνατον. Ἔχει γὰρ ἡ θεία φύσις καὶ ἄρτον ζωῆς, τὸν εἰπόντα, Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· καὶ, Ὕδωρ ζῶν· καὶ, Οἶνον εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου· καὶ, Ἀγαλλιάσεως ἔλαιον, καὶ παμποίκιλον τροφὴν οὐρανίου Πνεύματος, καὶ ἐνδύματα φωτὸς οὐράνια ἐκ τοῦ Θεοῦ τυγχάνοντα. Ἐν τούτοις ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ τῆς ψυχῆς. Οὐαὶ σώματι, ὁπόταν εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἑστήκῃ, ὅτι διαφθείρεται καὶ ἀποθνήσκει· καὶ οὐαὶ ψυχῇ, εἰ εἰς τὴν ἑαυτῆς φύσιν μόνον ἕστηκε, καὶ εἰς τὰ ἑαυτῆς ἔργα μόνον πέποιθε, μὴ ἔχουσα θείου Πνεύματος κοινωνίαν, ὅτι ἀποθνήσκει ζωῆς αἰωνίου θεότητος μὴ καταξιωθεῖσα. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων, ἐπὰν μηκέτι τὸ σῶμα δύνηται λαβεῖν τροφὴν, ἀπελπίζουσιν αὐτοὺς, καὶ κλαίουσι πάντες γνήσιοι φίλοι, συγγενεῖς καὶ ἀγαπητοί· οὕτω κλαίει ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τὰς ψυχὰς τὰς μὴ τρεφομένας τροφὴν οὐράνιον τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐν ἀφθαρσίᾳ ζησάσας. Ταῦτα δὲ καὶ πάλιν φημὶ, οὐκ εἰσὶν ἁπλῶς λόγοι λαλούμενοι, ἀλλ' ἔργον πνευματικῆς ζωῆς, ἔργον ἀληθείας, εἰς τὴν ἀξίαν καὶ πιστὴν ψυχὴν γιγνόμενον.

ΙΒ'. Εἰ τοίνυν ἐγένου θρόνος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπιβέβηκεν ἐπὶ σὲ ὁ οὐράνιος ἡνίοχος, καὶ ἐγένετο ἡ ψυχή σου ὅλη ὀφθαλμὸς πνευματικὸς, καὶ ὅλη φῶς· καὶ εἰ ἐτράφης ἐκείνην τὴν τοῦ Πνεύματος τροφὴν, καὶ εἰ ἐποτίσθης ἐκ τοῦ ζῶντος ὕδατος, καὶ εἰ ἐνεδύσω τὰ τοῦ ἀῤῥήτου φωτὸς ἐνδύματα· εἰ τούτων ἁπάντων ὁ ἔσω σου ἄνθρωπος ἐν πείρᾳ καὶ πληροφορίᾳ καθέστηκεν, ἰδοὺ ζῇς καὶ τὴν ὄντως αἰώνιον ζωὴν, ἀπὸ τοῦ νῦν μετὰ τοῦ Κυρίου ἀναπαυομένης τῆς ψυχῆς σου. Ἰδοὺ κέκτησαι καὶ ἔλαβες ταῦτα παρὰ τοῦ Κυρίου ἐν ἀληθείᾳ ἵνα ζῇς ζωὴν ἀληθινήν. Εἰ δὲ μηδὲν τούτων σύνοιδας σεαυτῷ, κλαῖε καὶ λυποῦ καὶ ὀδύρου, ὅτι τοῦ αἰωνίου καὶ πνευματικοῦ πλούτου ἀκμὴν οὐδέπω τετύχηκας, καὶ τὴν ὄντως ζωὴν ἀκμὴν οὐδέπω ἐδέξω. Πόνον οὖν ἔχε περὶ τῆς πτωχείας σου, δεόμενος τοῦ Κυρίου νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὅτι εἰς τὴν δεινὴν πενίαν τῆς ἁμαρτίας ἕστηκας. Εἴθε δὲ κἂν πόνον τις ἐκέκτητο, διὰ τὴν ἑαυτοῦ πτωχείαν· τὸ μὴ ὥσπερ κεκορεσμένοι ἐν ἀμεριμνίᾳ διάγομεν, ὅτι ὁ πόνον ἔχων, καὶ ζητῶν καὶ αἰτῶν τὸν Κύριον ἀδιαλείπτως, ταχέως τεύξεται τῆς ἀπολυτρώσεως, καὶ τοῦ ἐπουρανίου πλούτου, καθὼς ὁ Κύριος ἔλεγε, περὶ τοῦ ἀδίκου κριτοῦ καὶ τῆς χήρας διεξερχόμενος τὸν λόγον· Πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς ποιήσει

lem, et vestimenta cœlestia, quæ sunt vera vita animæ.

XI. Quemadmodum igitur corpus, ut supra dictum, vitam non ex se, sed aliunde habet, hoc est a terra, et absque iis, quæ extra sunt, impossibile est ei vitam ducere : ita et anima, nisi ab 8 hoc tempore regeneretur in illam viventium terram, et illic spiritualiter alatur, et spiritualiter Domino proficiens crescat, et arcanis vestimentis cœlestis pulchritudinis ex divinitate desumptis induatur, absque illo cibo in gaudio et quiete ex se ipsa vivere plane non potest. Habet enim etiam divina natura panem vitæ, qui dicit : *Ego sum panis vitæ*[16], et : *Aquam viventem*[17], et : *Vinum lætificans cor hominis*[18], et: *Oleum exsultationis*[19], et multiplicem cœlestis Spiritus cibum, et vestimenta luminis cœlestia, a Deo profecta. In his consistit æterna animæ vita. Væ corpori, si in sua ipsius natura constiterit, quia corrumpitur et moritur. Væ etiam animæ, si in sua ipsius natura consistat, et suis operibus solum fidat, non habens participationem Spiritus divini, quia moritur, nec vitæ æternæ ac divinæ idonea putatur. Quemadmodum enim infirmis accidit, ut, si corpus amplius cibum capere nequeat, omnem de eorum vita spem abjiciant, omnesque veri amici, cognati atque familiares plorent : sic deplorat Deus et sancti angeli animas, non vescentes cœlesti cibo Spiritus, nec in incorruptione viventes. Hæc vero rursus dico, non sunt verba nude et simpliciter prolata, sed opus vitæ spiritualis, opus verum, quod efficitur in anima digna et fideli.

XII. Si igitur thronus Dei effectus es, et insederit in te cœlestis auriga, et anima tua tota oculus spiritualis, et tota lumen effecta est : si quoque cœlesti illo Spiritus cibo enutritus es, et ex aqua vitæ bibisti, atque vestimenta arcani luminis induisti : si denique tuus interior homo hæc omnia expertus ac in fidei abundantia constitutus est, ecce vivis vitam revera æternam, requiescente anima tua ab hoc momento cum Domino. En adeptus es et accepisti hæc a Domino in veritate, ut vitam veram vivas. Si vero nihil horum tibi conscius es, plora, contristare ac geme, quod æternarum ac spiritualium divitiarum particeps factus nondum es, et veram vitam nondum accepisti. Sollicitus ergo esto de inopia tua, supplicans Domino noctes et dies, eo quod in gravi paupertate peccati es constitutus. Utinam vero sit aliquis qui de penuria sua anxius sit ! et non velut saturati in securitate vivamus ! quia qui laborem ejusmodi sustinet, quærit et indesinenter Dominum obsecrat, mox consequetur redemptionem ac cœlestes divitias, quemadmodum Dominus dixit, de injusto judice et vidua sermonem habens : *Quanto magis Deus vindictam faciet clamantium ad se nocte et die ?*

[16] Joan. VI, 35. [17] Joan. IV, 10. [18] Psal. CIV, 15. [19] Psal. XLV, 8.

corte dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum[20]. Cui gloria et potentia in sæcula. Amen.

HOMILIA II.

De regno tenebrarum, hoc est, peccato : et Deum solum posse a nobis peccatum auferre, ac nos liberare e jugo servitutis principis nequissimi.

I. Regnum tenebrarum, malitiosus nimirum ille princeps, homine ab initio captivo reddito, sic circumdedit et induit animam tanquam hominem potestate tenebrarum : *Et creent eum regem, et induant eum vestibus regalibus, et a capite ad ungues regalia ferat vestimenta.* Ita animam, ac totam ejus substantiam peccato induit nequam ille princeps, totam inquinavit, et totam captivam in 9 regnum suum abduxit, nec reliquit ullum ejus membrum a se liberum, non cogitationes, non mentem, non corpus, sed amicivit eam purpura tenebrarum. Quemadmodum enim corporis non una pars, aut unum membrum patitur, sed totum omnino passioni obnoxium est : sic et tota anima affectionibus malitiæ et peccati. Induit igitur totam animam, præcipuum hominis membrum ac partem, improbus ille malitia sua, hoc est, peccato : et sic corpus passioni ac corruptioni subjectum est.

II. Cum enim Apostolus dicit : *Exuite veterem hominem*[21], integrum dicit, habentem oculos suis oculis adjectos, caput capiti, aures auribus, manus manibus, pedes pedibus. Totum enim hominem, animam et corpus, improbus ille polluit et distraxit, subiitque hominem, veterem hominem, pollutum, impurum atque Dei hostem, non subjectum legi Dei, hoc est, ipsum peccatum, ita ut amplius non videat homo pro lubitu suo, sed ut perperam videat, perperam audiat, et pedes habeat ad perpetrandum facinus accelerantes[22], ac manus iniquitatem operantes, et cor cogitans mala. Obsecremus igitur et nos Deum, ut exuat nos homine veteri, quia ipse solus a nobis auferre potest peccatum : quia fortiores sunt, qui nos captivos abduxerunt, et in regno suo detinent. Ipse vero promisit se liberaturum nos ex servitute hac. Quemadmodum enim sol cum lucet, et ventus spirat, sol quidem proprium corpus et propriam naturam habet, item et ventus propriam naturam et proprium corpus habet, et nemo potest separare ventum a sole, nisi solus Deus ventum, ne amplius spiret, sedaverit : sic et peccatum animæ commistum est, utroque nihilominus propriam naturam habente.

III. Impossibile igitur est separare animam a peccato, nisi Deus sedet et sistat malitiosum hunc ventum, habitantem in anima et corpore. Et rur-

[20] Luc. xviii, 7. [21] Ephes. iv, 22. [22] Psal. lviii, 3.

A τὴν ἐκδίκησιν τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· ναὶ λέγω, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

Περὶ τῆς βασιλείας τοῦ σκότους, τοῦτ' ἔστι, τῆς ἁμαρτίας· καὶ ὅτι μόνος ὁ Θεὸς δύναται αἴρειν ἀφ' ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ῥύσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἄρχοντος τοῦ πονηροῦ.

Α'. Ἡ βασιλεία τοῦ σκότους, ὁ πονηρὸς ἄρχων, αἰχμαλωτεύσας τὸν ἄνθρωπον ἀπαρχῆς, οὕτω περιέθηκε καὶ ἐνέδυσε τὴν ψυχὴν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ σκότους ὡσανεὶ ἄνθρωπον· Καὶ ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, καὶ ἐνδύσωσιν αὐτὸν ἐνδύματα βασιλικὰ, καὶ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ὀνύχων βασιλικὰ φορῇ. B Οὕτως τὴν ψυχὴν, καὶ ὅλην τὴν ὑπόστασιν, αὐτῆς ἐνέδυσε τὴν ἁμαρτίαν ὁ ἄρχων ὁ πονηρὸς, καὶ ὅλην ἐμίανε, καὶ ὅλην ᾐχμαλώτευσεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὔτε ἓν μέλος αὐτῆς ἐλεύθερον ἀπ' αὐτοῦ, οὐ λογισμοὺς, οὐ νοῦν, οὐ σῶμα, ἀλλ' ἐνέδυσεν αὐτὴν πορφυρίδα τοῦ σκότους. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα οὐχὶ ἓν μέρος, ἢ μέλος, πάσχει, ἀλλ' ὅλον ἐξ ὅλου παθητόν ἐστιν· οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ὅλη ἔπαθε τὰ τῆς κακίας πάθη καὶ ἁμαρτίας. Ἐνέδυσεν οὖν τὴν ψυχὴν ὅλην, τὸ ἀναγκαῖον τοῦ ἀνθρώπου μέλος καὶ μέρος ὁ πονηρὸς τὴν κακίαν αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οὕτως τὸ σῶμα παθητὸν καὶ φθαρτὸν ἐγένετο.

Β'. Ὅταν γὰρ λέγῃ ὁ Ἀπόστολος· Ἐκδύσασθε C τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τέλειον λέγει, ὀφθαλμοὺς ἔχοντα πρὸς ὀφθαλμοὺς, κεφαλὴν πρὸς κεφαλὴν, ὦτα πρὸς ὦτα, χεῖρας πρὸς χεῖρας, πόδας πρὸς πόδας. Ὅλον γὰρ τὸν ἄνθρωπον ψυχὴν καὶ σῶμα ἐμίανεν ὁ πονηρὸς, καὶ κατέσπασε, καὶ ἐνέδυσε τὸν ἄνθρωπον, παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ μιαρὸν, ἀκάθαρτον, καὶ θεομάχον, καὶ μὴ ὑποτασσόμενον τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα μηκέτι βλέπῃ, ὡς θέλει ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἵνα πονηρῶς ὁρᾷ, καὶ πονηρῶς ἀκούῃ, καὶ πόδας ἔχῃ σπεύδοντας ἐπὶ κακοποιίαν, καὶ χεῖρας ἐργαζομένας ἀνομίαν, καὶ καρδίαν πονηρὰ διαλογιζομένην. Παρακαλέσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν, ἵνα ἐκδύσῃ ἡμᾶς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ὅτι αὐτὸς μόνος ἆραι ἀφ' ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν δύναται· ὅτι ἰσχυρότεροι ἡμῶν εἰσιν D οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς, καὶ κατέχοντες ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῶν. Αὐτὸς δὲ ἐπηγγείλατο τοῦ ῥύσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας ταύτης· ὥσπερ γὰρ ὅταν ἥλιος ᾖ, καὶ ἄνεμός τις πνέῃ, ὁ μὲν ἥλιος ἴδιον σῶμα ἔχει καὶ ἰδίαν φύσιν, ὁμοίως καὶ ὁ ἄνεμος ἰδίαν φύσιν ἔχει καὶ ἴδιον σῶμα· καὶ οὐδεὶς δύναται χωρίσαι τὸν ἄνεμον ἀπὸ τοῦ ἡλίου, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεὸς παύσῃ, ἵνα μηκέτι πνέῃ· οὕτω, καὶ ἡ ἁμαρτία τῇ ψυχῇ μεμιγμένη ἐστὶν, ἐχούσης ἑκάστης ἰδίαν φύσιν.

Γ'. Ἀδύνατον οὖν ἐστι χωρίσαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς παύσῃ καὶ στήσῃ τὸν πονηρὸν τοῦτον ἄνεμον, τὸν ἐνοικοῦντα τῇ ψυχῇ κα

τῷ σώματι. Καὶ πάλιν, ὥσπερ τις θεωρεῖ πετεινὸν πετόμενον, καὶ βούλεται καὶ αὐτὸς πτῆναι, μὴ ἔχων δὲ πτερὰ ἀδυνάτως ἔχει πέτασθαι· οὕτω καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ μὲν θέλειν παράκειται τοῦ εἶναι καθαρὸν, καὶ ἄμωμον, καὶ ἄσπιλον, καὶ μὴ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὴν κακίαν, ἀλλ' ἀεὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι, τὸ δύνασθαι δὲ οὐκ ἔχει· πετασθῆναι μὲν εἰς τὸν ἀέρα τὸν θεϊκὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θέλει, ἀλλ' ἐὰν μὴ λάβῃ πτέρυγας, οὐ δύναται. Παρακαλέσωμεν οὖν τὸν Θεὸν, ἵνα δῷ ἡμῖν πτέρυγας περιστερᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα πετασθῶμεν πρὸς αὐτὸν καὶ καταπαύσωμεν, καὶ ἵνα διαχωρίσῃ καὶ παύσῃ ἀπὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν τὸν πονηρὸν ἄνεμον, αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν τὴν κατοικοῦσαν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν. Αὐτῷ γὰρ μόνῳ δυνατὸν τοῦτο ποιῆσαι. Ἴδε γὰρ, φησὶν, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Αὐτὸς μόνος τὴν ἐλεημοσύνην ταύτην ἐποίησε τῶν ἀνθρώπων τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ, ὅτι λυτροῦται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῖς προσδοκῶσιν ἀεὶ καὶ ἐλπίζουσι, καὶ ζητοῦσιν ἀδιαλείπτως, ποιεῖ τὴν σωτηρίαν ταύτην τὴν ἀνεκδιήγητον.

Δ'. Ὥσπερ ἐν νυκτὶ ζοφερᾷ καὶ μελαίνῃ πνέει ἄνεμός τις ἄγριος, καὶ πάντα τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα κινεῖ, καὶ ἐρευνᾷ, καὶ σείει· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος πεσὼν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς νυκτὸς τοῦ σκότους, τοῦ διαβόλου, καὶ ὢν ἐν νυκτὶ καὶ σκότει, κλονεῖται τῷ δεινῷ ἀνέμῳ τῆς ἁμαρτίας πνέοντι, καὶ σείεται, καὶ κινεῖται. Καὶ ἐρευνᾶται πᾶσαν τὴν φύσιν, τὴν ψυχὴν, τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ καὶ τὸν νοῦν. Καὶ πάντα σείεται τὰ σωματικὰ μέλη· καὶ οὐδὲν ἐλεύθερον, οὐδὲ ἀπαθὲς μέλος ψυχῆς ἢ σώματός ἐστιν ἀπὸ τῆς ἐνοικούσης ἐν ἡμῖν ἁμαρτίας· ὁμοίως ἐστὶν ἡμέρα φωτὸς καὶ ἄνεμος θεῖος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πνέων καὶ ἀναψύχων τὰς ψυχὰς, τὰς οὔσας ἐν ἡμέρᾳ τοῦ φωτὸς τοῦ θεϊκοῦ· καὶ διικνούμενος πᾶσαν τὴν ὑπόστασιν τῆς ψυχῆς, καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ πᾶσαν τὴν οὐσίαν, καὶ πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀναψύχων καὶ ἀναπαύων ἀναπαύσει θεϊκῇ καὶ ἀλαλήτῳ. Τοῦτο ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος· Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν τέκνα νυκτὸς, οὐδὲ σκότους· πάντες γὰρ ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε, καὶ υἱοὶ ἡμέρας. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖ ἐν τῇ πλάνῃ ἄνθρωπον τέλειον ἀπεδύσατο ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, καὶ φορεῖ ἔνδυμα βασιλείας σκότους, ἔνδυμα βλασφημίας, ἀπιστίας, ἀφοβίας, κενοδοξίας, ὑπερηφανίας, φιλαργυρίας, ἐπιθυμίας· καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως τῆς βασιλείας τοῦ σκότους φορέματα ῥακώδη καὶ ἀκάθαρτα, καὶ μιαρά· οὕτω πάλιν ἐνταῦθα ὅσοι ἀπεδύσαντο τὸν παλαιὸν καὶ καταχθόνιον, ἄνθρωπον καὶ ὅσους ἂν ἐξέδυσεν ὁ Ἰησοῦς τὰ ἐνδύματα τῆς βασιλείας τοῦ σκότους, ἐνεδύσαντο τὸν νέον καὶ ἐπουράνιον ἄνθρωπον Ἰησοῦν Χριστὸν, πάλιν ὁμοίως ὀφθαλμοὺς πρὸς ὀφθαλμοὺς, ὦτα πρὸς ὦτα, κεφαλὴν πρὸς κεφαλὴν, ἵνα ὅλος καθαρὸς ᾖ, καὶ φορῶν τὴν ἐπουράνιον εἰκόνα.

Ε'. Καὶ ἐνέδυσεν αὐτοὺς ὁ Κύριος ἐνδύματα βασιλείας φωτὸς ἀῤῥήτου, ἐνδύματα πίστεως, ἐλπίδος,

sum, quemadmodum si quis cernit avem volantem, vult et ipse volare, alis vero destitutus volare nequit: sic quoque homini adest voluntas, purum, irreprehensibilem et impollutum esse, nihil malitiæ in se ipso habere, sed semper cum Deo conversari, facultatem vero non habet. Volare quidem in aerem divinum atque libertatem Spiritus sancti cupit, sed, nisi acceptis alis, non potest. Precemur igitur Deum, ut concedat nobis alas columbæ [23] sancti Spiritus, ut volemus ad eum et requiescamus, ut etiam segreget et tollat ab anima et corpore nostro improbum ventum, ipsum scilicet peccatum in membris animæ et corporis nostri habitans. Ipsi enim hoc facere solum est possibile. *Ecce*, ait enim, *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi* [24]. Ipse solus misericordiam hanc, quod a peccato redimat, exhibuit hominibus in se credentibus, et hanc inenarrabilem salutem confert semper exspectantibus, et assidue quærentibus eum, in eoque spem suam ponentibus.

IV. Quemadmodum in nocte caliginosa et obscura vehemens quidam ventus spirat, et omnes plantas ac semina concutit, commovet et agitat: sic quoque homo lapsus sub potestatem noctis tenebrarum diaboli, et in nocte tenebrisque degens, gravi vento peccati flante commovetur, concutitur et quassatur, qui omnem naturam, animam scilicet, cogitationes et mentem perscrutatur: omnia denique concutiuntur corporis membra, neque ullum membrum animæ aut corporis immune, nec ullum ab affectionibus peccati, in nobis habitantis, liberum est: similis itaque dies luci, et ventus divinus Spiritui sancto, perspirans et refocillans animas, quæ in die lucis divinæ vivunt, et pertransiens omnem naturam animæ et cogitationes, ac omnem substantiam, et omnia membra corporis recreans et refocillans divina et inenarrabili requie. Id quod dixit Apostolus: *Nos non sumus filii noctis, neque tenebrarum: omnes enim vos filii lucis estis et filii diei* [25]. Et quemadmodum illic, in via erronea, hominem integrum ac perfectum exuit homo vetus, et gestat indumentum regni tenebrarum, vestimentum blasphemiæ, diffidentiæ, audaciæ, inanis gloriæ, superbiæ, avaritiæ et concupiscentiæ, et alia similia regni tenebrarum gestamina pannosa, impura et contaminata: sic e converso quicunque exuerunt veterem et terrestrem hominem et, quoscunque exuit Jesus vestimentis regni tenebrarum, induerunt illi novum et cœlestem hominem Jesum Christum, ut rursus oculi oculis, aures auribus, caput capiti conjungantur, ut totus purus sit, gestans imaginem cœlestem.

V. Et induit ipsos Dominus indumentis regni lucis arcanæ, indumentis fidei, spei, dilectionis,

[23] Psal. LV, 7. [24] Joan. I, 29. [25] I Thess. V, 5.

gaudii, pacis, bonitatis, humanitatis et omnibus A cæteris indumentis lucis, vitæ, divinis, viventibus, requiei inenarrabilis : ut perinde ac Deus dilectio est, et gaudium, et pax, et benignitas, et bonitas, talis et novus homo fiat per gratiam. Et quemadmodum regnum tenebrarum et peccatum in anima usque ad diem resurrectionis absconditum est, quando ipsum corpus peccatorum cum tenebris nunc in anima occultatis revelabitur : sic et regnum lucis, et cœlestis imago, Jesus Christus, mystice nunc animam illuminat, et dominatur animis sanctorum. Absconditus vero ab oculis hominum Christus, solis oculis animæ vere conspicitur usque ad diem resurrectionis, quando et ipsum corpus revelabitur, et glorificabitur luce Domini, quæ nunc est in anima hominis, ut et ipsum corpus B regnet cum anima, quæ nunc regnum Christi consecuta, requiescit et luce divina illuminatur. Gloria sit commiserationi et misericordiæ ejus, quia miseretur servorum suorum, illuminat, et liberat eos ex regno tenebrarum, ac donat eos lumine et regno suo, cui gloria et potentia in sæcula. Amen.

ἀγάπης, χαρᾶς, εἰρήνης, ἀγαθωσύνης, χρηστότητος, καὶ πάντα ὁμοίως τὰ ἑξῆς ἐνδύματα φωτὸς, ζωῆς θεϊκὰ, ζῶντα, ἀναπαύσεως ἀνεκλαλήτου, ἵνα ὥσπερ, ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ, καὶ χαρὰ, καὶ εἰρήνη, καὶ χρηστότης, καὶ ἀγαθωσύνη· οὕτω καὶ ὁ νέος ἄνθρωπος γένηται κατὰ χάριν. Καὶ ὥσπερ ἡ βασιλεία τοῦ σκότους καὶ ἡ ἁμαρτία κέκρυπται εἰς τὴν ψυχὴν ἕως ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως, ὅταν καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτωλῶν τῷ σκότει καλυφθῇ τῷ ἀπὸ τοῦ νῦν κεκρυμμένῳ εἰς τὴν ψυχήν· οὕτω καὶ ἡ βασιλεία τοῦ φωτὸς, καὶ ἡ ἐπουράνιος εἰκὼν Ἰησοῦς Χριστὸς μυστικῶς νῦν τὴν ψυχὴν φωτίζει, καὶ βασιλεύει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἁγίων· κεκρυμμένος δὲ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων, μόνοις ἐστὶ Χριστὸς τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς θεωρούμενος ἐν ἀληθείᾳ ἕως ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως, ὅτε καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα καλυφθήσεται καὶ δοξασθήσεται τῷ τοῦ Κυρίου φωτὶ, τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰς τὴν ψυχὴν, ἵνα καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα συμβασιλεύσῃ τῇ ψυχῇ, τῇ ἀπὸ τοῦ νῦν λαμβανούσῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ἀναπαυομένῃ καὶ φωτιζομένῃ φωτὶ αἰωνίῳ. Δόξα τοῖς οἰκτιρμοῖς καὶ τῇ εὐσπλαγχνίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ἐλεεῖ τοὺς δούλους ἑαυτοῦ, καὶ φωτίζει, καὶ ῥύεται αὐτοὺς ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ σκότους, καὶ χαρίζεται αὐτοῖς τὸ ἑαυτοῦ φῶς, καὶ τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

HOMILIA III.

Quod fratres in sinceritate, simplicitate, dilectione ac pace inter se conversari, ac in cogitationibus internis bellum gerere debeant.

I. Fratres in summa dilectione invicem conversari C debent, sive preces faciant, sive legant Scripturas, sive operis quid faciant, ut fundamentum charitatis mutuum habeant; et ita approbari poterunt illorum instituta seu studia, et qui precibus operam dant, et qui legunt, et qui operantur, omnes possunt in sinceritate et simplicitate degentes a se invicem adjuvari. Cur enim scriptum est, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra*[26]? **II** ut quomodo angeli in cœlis inter se congrediuntur in unanimitate summa, in pace et dilectione degentes, nec est ullus illic fastus aut invidia; sed in dilectione et sinceritate mutua conversantur : eodem modo fratres inter se sint. Contingit quosdam ad triginta in unum convenire, totum diem ac noctem una perseuerare non possunt; sed quidam eorum D dant operam precibus sex horas, et volunt legere : quidam vero prompte ac benevole ministrant, cæteri ex ipsis operis quid faciunt.

II. Debent igitur fratres, si quid operis faciunt, in charitate et lætitia inter se conversari; et qui operatur, de eo, qui preces facit, sic dicat : *Thesaurum quem frater meus possidet, quoniam communis est, et ego habeo*; et qui precatur, de eo, qui legit, sic dicat : *Quod ille percipit commodum ex lectione, in meum cedit lucrum*. Et qui operatur, rursus sic dicat : *Ministerium quod prætos, in commnenm cedit utilitatem*. Quemadmodum enim membra corporis multa cum sint, unum corpus

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

Ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἐν εἰλικρινείᾳ, ἐν ἀκεραιότητι, ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰρήνῃ μετ' ἀλλήλων συνδιάγειν, καὶ ἐν τοῖς ἔσω λογισμοῖς ἀγῶνα καὶ πόλεμον ποιεῖν ὀφείλουσιν.

Α'. Οἱ ἀδελφοὶ ὀφείλουσιν ἐν ἀγάπῃ πολλῇ συνεῖναι ἀλλήλοις, εἴτε εὔχονται, εἴτε ἀναγινώσκουσι τὰς Γραφὰς, εἴτε ἔργον τι ποιοῦσιν, ἵνα ἔχωσι τὸν θεμέλιον τῆς ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους· καὶ οὕτως δύναται εὐδοκία γενέσθαι εἰς ἐκείνας τὰς προαιρέσεις, καὶ οἱ εὐχόμενοι, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, καὶ οἱ ἐργαζόμενοι, πάντες δύνανται ἐν ἀκεραιότητι καὶ ἁπλότητι διάγοντες μετ' ἀλλήλων ὠφεληθῆναι. Τί γὰρ γέγραπται, Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς; ἵνα ὃν τρόπον οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι σύνεισιν ἀλλήλοις, ἐν ὁμονοίᾳ πολλῇ, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ διάγοντες, καὶ οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἔπαρσις, ἢ φθόνος· ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰλικρινείᾳ μετ' ἀλλήλων εἰσὶν, οὕτως ἵνα καὶ οἱ ἀδελφοὶ ὦσι μετ' ἀλλήλων. Συμβαίνει τινὰς εἶναι τριάκοντα ὑπὸ τὸ ἓν, ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα οὐ δύνανται προσκαρτερεῖν· ἀλλὰ τινὲς μὲν αὐτῶν σχολάζουσι τῇ εὐχῇ ὥρας ἓξ, καὶ βούλονται ἀναγνῶναι· ἄλλοι δὲ προθύμως διακονοῦσιν, ἄλλοι δ' ἐξ αὐτῶν ἐργάζονταί τι ἔργον.

Β'. Ὀφείλουσιν οὖν οἱ ἀδελφοὶ, εἴ τι ποιοῦσι, ἐν ἀγάπῃ καὶ χαρᾷ εἶναι μετ' ἀλλήλων· καὶ ὁ ἐργαζόμενος περὶ τοῦ εὐχομένου οὕτω λεγέτω, ὅτι Ὃν ὁ ἀδελφός μου κτᾶται θησαυρὸς, ἐπεὶ κοινός ἐστιν, κἀγὼ ἔχω. Καὶ ὁ εὐχόμενος περὶ τοῦ ἀναγινώσκοντος οὕτω λεγέτω, ὅτι Ὁ ἐκεῖνος ὠφελεῖται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, εἰς ἐμὸν προσχωρεῖ κέρδος. Καὶ ὁ ἐργαζόμενος αὖθις τοῦτο λεγέτω, ὅτι Τὴν διακονίαν ἣν ποιῶ, κοινή ἐστιν ὠφέλεια. Ὥσπερ γὰρ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα ἕν ἐστι σῶμα, καὶ

[26] Matth. VI, 10.

βοηθοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ ἕκαστον ἴδιον ἐκτελεῖ ἔργον · πλὴν ὁ ὀφθαλμὸς ὑπὲρ ὅλου τοῦ σώματος βλέπει, καὶ ἡ χεὶρ ὑπερ ὅλων τῶν μελῶν ἐργάζεται, καὶ ὁ πούς περιπατεῖ, ὅλα τὰ μέρη ἐπιφερόμενος, καὶ ἄλλο συμπάσχει · οὕτω καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετ' ἀλλήλων ἔστωσαν. Καὶ μήτε ὁ εὐχόμενος κρινέτω τὸν ἐργαζομενον, διότι οὐκ εὔχεται · μήτε ὁ ἐργαζόμενος κρινέτω τὸν εὐχόμενον, ὅτι ἐκεῖνος παραμένει, κἀγὼ ἐργάζομαι · μήτε ὁ διακονῶν κρινέτω τὸν ἕτερον. Ἀλλ' ἕκαστος εἴ τι ποιεῖ εἰς δόξαν Θεοῦ ποιείτω. Ὁ ἀναγινώσκων τὸν εὐχόμενον ἔχῃ ἐν ἀγάπῃ καὶ χαρᾷ, τοῦτο λογιζόμενος, ὅτι Ὑπὲρ ἐμοῦ εὔχεται · καὶ ὁ εὐχόμενος περὶ τοῦ ἐργαζομένου τοῦτο λογιζέσθω, ὅτι ὃ ποιεῖ, εἰς φοινὴν ὠφέλειαν ποιεῖ.

Γ'. Καὶ οὕτω δύναται ὁμοφωνία πολλὴ, καὶ εἰρήνη καὶ συμφωνία ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης κρατεῖν ἀλλήλους, καὶ συνδιάγειν μετ' ἀλλήλων ἐν ἀκεραιότητι, καὶ ἀφελότητι, καὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ. Τὸ δὲ κεφαλαιωδέστερον πάντων, δηλονότι ἡ πρὸς καιρὸν καρτέρησίς ἐστι τῆς εὐχῆς · πλὴν δὲ ἓν ζητεῖται, ἵνα ἔχῃ τις θησαυρὸν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τὴν ζωὴν ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος ἐν τῷ νῷ · εἴτε ἐργάζεται, εἴτε εὔχεται, εἴτε ἀναγινώσκει, ἵνα ἔχῃ ἐκεῖνο τὸ κτῆμα τὸ μὴ παρερχόμενον, ὅ ἐστι τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Εἰσὶ δέ τινες τοῦτο λέγοντες, ὅτι ὁ Κύριος μόνους φανεροὺς καρποὺς ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων · τὰ δὲ κρυπτὰ ὁ Θεὸς κατορθοῖ. Οὐχ οὕτως δέ εἰσι τὰ πράγματα, ἀλλ' ὥσπερ εἰς τὸν ἔξω ἄνθρωπον ἀσφαλίζεται, οὕτως ὀφείλει καὶ ἐν τοῖς λογισμοῖς ποιεῖν ἀγῶνα καὶ πόλεμον · ἀπαιτεῖ σε γὰρ ὁ Κύριος, ἵνα ὀργισθῇς σεαυτῷ, καὶ μάχην ποιήσῃς μετὰ τοῦ νοός σου, μήτε συμφωνήσῃς, μήτε συνηδυνθῇς τοῖς λογισμοῖς τῆς κακίας.

Δ'. Λοιπὸν τὸ ἐκριζῶσαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸ συνὸν κακὸν, τοῦτο τῇ θείᾳ δυνάμει μόνον δυνατόν ἐστι κατορθῶσαι. Οὐκ ἔξεστι γὰρ οὔτε δυνατὸν ἀνθρώπῳ ἐξ ἰδίας δυνάμεως ἐκριζῶσαι τὴν ἁμαρτίαν · τὸ ἀντιπαλαῖσαι, τὸ ἀντιμαχεσθῆναι, δεῖραι δαρῆναι σόν ἐστιν · ἐκριζῶσαι δὲ, Θεοῦ ἐστιν. Εἰ γὰρ σὺ ἠδύνω τοῦτο ποιῆσαι, τίς χρεία τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου; Ὡς γὰρ οὐκ ἔστι τὸν ὀφθαλμὸν ἄνευ φωτὸς βλέπειν, ἢ περιποτεῖν ἄνευ ποδῶν, ἢ ἀκούειν ἄνευ ὤτων, ἢ περιπατεῖν ἄνευ ποδῶν, ἢ ἐργάζεσθαι ἄνευ χειρῶν · οὕτως οὐ δύνασαι ἄνευ τοῦ Ἰησοῦ σωθῆναι, ἢ εἰσελθεῖν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν. Εἰ δὲ λέγεις, ὅτι Ἐν τοῖς φαινομένοις οὐ πορνεύω, οὐ μοιχεύω, οὐκ εἰμὶ φιλάργυρος, λοιπον δίκαιός εἰμι · πεπλάνησαι ἐν τούτῳ, νομίσας ὅτι πάντα ἐξετέλεσας · Οὐκ εἰσὶ μόνον τρία μέρη τῆς ἁμαρτίας εἰς ἃ ὀφείλει τις ἀσφαλίσασθαι, ἀλλὰ ἄυρια · ἡ τύφωσις, ἡ ἀφοβία, ἡ ἀπιστία, τὸ μῖσος, ὁ φθόνος, ἡ δολιότης, ἡ ὑπόκρισις, πόθεν ἐστίν; οὐκ ὀφείλεις πρὸς ταῦτα ἔχειν τὴν πάλην καὶ τὸν ἀγῶνα ἐν τοῖς λεληθόσιν ἐν τοῖς λογισμοῖς; ὥσπερ ἐὰν ᾖ λῃστὴς ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ λοιπὸν ὑποθλίβει σε, καὶ οὐκ ἐᾷ σε ἀμεριμνεῖν, ἄρχῃ δὲ καὶ σὺ ἀντιτύπτειν αὐτὸν, δέρεις καὶ δέρῃ · οὕτως ὀφείλει καὶ ἡ ψυχὴ ἀντιτύπτειν καὶ ἀντιμάχεσθαι, καὶ ἀντικρούειν.

A sunt, et se mutuo adjuvant, et unumquodque suo fungitur officio, velut oculus pro toto corpore videt, et manus pro omnibus membris laborat, et pes ambulat omnia membra sustinens, et aliud membrum compatitur : sic et fratres inter se sint. Itaque qui preces facit, non judicet laborantem, quod non precetur : neque qui laborat, condemnet precantem, quod ille quiescat, ipse vero laboret : neque qui ministrat, alterum damnet. Sed unusquisque, si quid facit, in Dei gloriam faciat. Qui legit, amore et gaudio prosequatur precantem, sic secum colligens, quia pro me orat. Et qui orat, de laborante hoc statuat, quia quod operatur, ad communem utilitatem facit.

III. Et sic summa concordia et pax, animarum-
B que consensus in vinculo pacis eos inter se continere potis erit, ut consersentur in sinceritate e simplicitate et benevolentia Dei. Maximum autem omnium est, videlicet, opportuna precum continuatio. Præterea unum requiritur, ut quis habeat thesaurum in anima, et vitam, quæ est Dominus in animo : sive laboret, sive precetur, sive legat, ut habeat illam possessionem non perituram, quæ est Spiritus sanctus. Non desunt, qui dicant Dominum manifestos solos fructus requirere ab hominibus : interiora vero Deum corrigere. Non autem res sic se habet : sed quemadmodum adversus exteriorem hominem se munit, sic et adversus cogitationes bellum inire et gerere debet. Exigit enim a te Dominus, ut tibi ipse irascaris, et pugnam
C committas cum mente tua, neque assentiaris aut delecteris cogitationibus pravis.

IV. Quod superest, peccatum illique adhærens malum radicitus evellere, hoc divina solum virtute emendari potest. Non licet enim, neque possibili est homini propriis viribus exstirpare peccatum. Reluctari quidem, repugnare, cædere, vulnerari in tuis viribus est ; eradicare vero solius Dei est. Si etenim hoc præstare in tua potestate fuisset, quid opus fuisset adventus Domini? Perinde enim, ut non licet oculum absque luce videre, aut loqui absque lingua, aut audire absque auribus, aut incedere absque pedibus, aut labores perferre absque manibus : sic nec absque Jesu salvari, aut regnum cœlo-
D rum ingredi potes. Quod si dicas, manifesto stupro aut adulterio me non polluo, nec avaritiæ crimen incurro, consequens est, ut justis sim : toto cœlo hic aberras, putans te omnia perfecisse. Non sunt
12 solum tres species peccati, adversus quas quis se muniat oportet, sed infinitæ. Arrogantia, temeritas, diffidentia, odium, invidia, fraus, hypocrisis unde sunt ? Nonne tibi adversus hæc certamen et pugna in secretis tuis cogitationibus ineunda est ? Quemadmodum, si latro domum tuam invaserit, jam te molestia magna afficit, nec te vacuum esse curis sinit ; incipis vero et tu repugnare illi, cædis atque cæderis : ita et anima debet referire, repugnare et retundere.

V. Demum vero voluntas repugnans, molestia A atque afflictione obruta, incipit superior fieri, cadit, erigitur. Denuo peccatum conjicit animam in decem aut viginti congressus ; vincit animam atque prosternit : et anima quidem temporis intervallo decretoria pugna superat peccatum. Rursum si perstiterit anima, nec languidior in parte aliqua fuerit, incipit superior evadere, et discernere, reportare palmas adversus peccatum. Sed in his, si recte res suis ponderibus librata examinetur, tamdiu peccatum hominem subvertit, donec evadat *in virum perfectum, in mensuram ætatis* [27], et omnino superet mortem. Scriptum enim est : *Novissimus hostia abolebitur mors* [28]. Et sic superiores evadunt et victores diaboli. Si vero, ut jam diximus, dicat quis, nec scortor, nec adulterio me polluo, nec B avarus sum, hoc sufficit mihi ; dimicavit is quidem hoc modo adversus tres peccati species : contra reliquas vero viginti, quas peccatum adversus animam habet, non pugnavit, sed victus est. Pugnandum igitur et dimicandum est illi adversus omdes peccati species. Mens enim, ut sæpius diximusr, adversaria est, et æquas habet vires adversus peccatum, ut contradicat et resistat cogitationibus.

VI. Quod si dicas, potentiores esse adversas vires, et malitiam omnino homini dominari, injustum facis Deum, qui condemnet humanam natu ram, eo quod Satanæ obedierit, quando quidem fortior est, et vi cogentes hominem sibi subjicit : majorem et fortiorem eum anima constituis. Sed tandem me audies. Quemadmodum si juvenis sit, C qui luctam ineat cum puello, et si puellus, si succubuerit, condemnetur, quod inferior evaserit, multum hoc habet iniquitatis : perinde dicimus et nos, mentem adversariam esse, et æquis viribus præditam. Et hujusmodi anima, opem et auxilium, si serio quærat, id consequitur, et digna censetur redemptione. Certamen enim et pugna in æqualitate virium consistit. Glorificemus Patrem et Filium et Spiritum sanctum in sæcula. Amen.

HOMILIA IV.

Cursum stadii hujus mundi attente et accurate absolvere oportet Christianos, ut cæleste præconium a Deo et angelis consequantur.

I. Qui vitam Christianam studio accurato tran- D sigere intendunt, eos præ cæteris facultatis intelligendi et discernendi, quæ in anima est, summam curam habere oportet, ut, cum exactam boni malique dijudicationem nacti ea, quæ præter naturam puræ naturæ undequaque invehantur, distinxerimus, recte et absque offendiculo conversemur ; ut velut discernendi facultate oculo utentes, id consequamur, ut idonei non simus, qui eum pravitate et malitia fœdus percutere possimus ; sicque divino munere ornati digni Domino fiamus. **13** Exemplum capiamus ab iis, quæ visui subjecta sunt. Si-

Ε'. Λοιπὸν ἡ προαίρεσις ἀντιμαχομένη, καὶ ἔχουσα πόνον καὶ θλίψιν, ἄρχεται ἀνωτέρα γίνεσθαι· πίπτει, ἐγείρεται· πάλιν ῥίπτει ἡ ἁμαρτία εἰς δέκα ἢ εἰς εἴκοσι ἀγῶνας· νικᾷ τὴν ψυχὴν καὶ ῥίπτει, καὶ ἡ ψυχὴ διὰ ψρόνου εἰς μίαν ἀγωγὴν νικᾷ τὴν ἁμαρτίαν πάλιν ἐὰν ἡ χυχὴ ὑπομείνῃ καὶ μὴ χαυνωθῇ κατὰ μέρος, ἄρχεται πλεονάζειν καὶ διακρίνειν, καὶ ἀποφέρεσθαι τὰ νικητήρια κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' εἰ καὶ ἐν τούτοις ἐξετάζεται, ἀκμὴν ἡ ἁμαρτία καταστρέφει τὸν ἄνθρωπον, ἕως οὗ ἔλθῃ εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας, καὶ τελείως νικήσῃ τὸν θάνατον· γέγραπται γάρ, Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος· καὶ οὕτωτ ἀνώτεροι γίνονται, καὶ νικηταὶ τοῦ διαβόλου. Εἰ δὲ, καθὼς προείπομεν, λέγει τις, Οὐ πορνεύω, οὐ μοιχεύω, οὐ φιλαργυρῶ, ἀρκεῖ μοι· οὕτως εἰς τρία μέρη ἠγωνίσατο, καὶ εἰς ἄλλα εἴκοσι, ἅπερ ἔχει ἡ ἁμαρτία κατὰ τῆς ψυχῆς, οὐκ ἠγωνίσατο, ἀλλ' ἡττήθη. Ὀφείλει οὖν εἰς πάντα ἀγωνίσασθαι, καὶ ἀθλεῖν· ὁ γὰρ νοῦς, καθὼς πολλάκις εἴπομεν· ἀντίπαλός ἐστι, καὶ ἔχει ἰσόῤῥοπον δύναμιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀντιλέγειν καὶ ἐναντιοῦσθαι τοῖς λογισμοῖς.

ϛ'. Εἰ δὲ λέγεις ἰσχυροτέραν εἶναι τὴν ἐναντίαν δύναμιν, καὶ βασιλεύειν τὸ ὅλον τὴν κακίαν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἄδικον ποιεῖς τὸν Θεὸν, κατακρίνοντα τὴν ἀνθρωπότητα, διοτι ὑπήκουσε τῷ Σατανᾷ, ὁπότε ἰσχυρός ἐστι, καὶ ἀναγκαστικῇ τινι δυνάμει ὑποτάσσει· μείζω καὶ ἰσχυρότερον αὐτὸν ἐποίησας τῆς ψυχῆς. Καὶ ἐν τέλει μοι ὑπακούσεις· ὥσπερ ἐὰν ᾖ νεανίσκος, καὶ ἔχῃ πάλην πρὸς παιδίον, καὶ ἐὰν ἡττηθῇ τὸ παιδίον, κατακρίνηται, διότι ἡττήθη, τοῦτο πολλῆς ἀδικίας ἐστίν· ὅθεν ἡμεῖς λέγομεν ἀντίπαλον εἶναι τὸν νοῦν καὶ ἰσόῤῥοπον. Καὶ ἡ τοιαύτη ψυχὴ ἐπιζητοῦσα, τυγχάνει βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως, καὶ καταξιοῦται τῆς λυτρώσεως. Ἡ γὰρ πάλη καὶ ὁ ἀγὼν ἐπὶ τῇ ἰσοδυναμίᾳ κεῖται. Δοξάζωμεν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'.

Τὸν δρόμον τοῦ σταδίου τοῦ κόσμου τούτου προσεχόντως καὶ ἀκριβῶς διέρχεσθαι δεῖ τοὺς Χριστιανοὺς, ἵνα ἐπαίνων οὐρανίων παρὰ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων τύχωσι.

Α'. Οἱ τὸν βίον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν πολλῇ ἀκριβείᾳ κατορθῶσαι βουλόμενοι, πρὸ πάντων τοῦ διανοητικοῦ καὶ διακριτικοῦ μέλους τῆς ψυχῆς ἐν πάσῃ δυνάμει ἐπιμελεῖσθαι ὀφείλουσιν, ἵνα τὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐν ἀκριβείᾳ κτησάμενοι, καὶ τὰ παρὰ φύσιν εἰσαχθέντα τῇ καθαρᾷ φύσει πάντοτε διακρίνοντες, εὐθέως καὶ ἀπροσκόπτως πολιτευσώμεθα· ἵνα ὡς ὀφθαλμῷ τῷ τῆς διακρίσεως μέλει χρώμενοι, ἀσυνδύαστοι, καὶ ἀσύνθετοι πρὸς τὰς τῆς κακίας ὑποθέσεις εἶναι δυνηθῶμεν, καὶ οὕτως τῆς θείας δωρεᾶς καταξιωθέντες, ἄξιοι τοῦ Κυρίου γενώμεθα. Ἀπὸ δὲ τῶν ὁρωμένων ὑπόδειγμα

[27] Ephes. IV, 9. [28] I Cor. XV, 26.

λάβωμεν· ἔοικε γὰρ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ, καὶ τὰ τοῦ A σώματος πράγματα τῇ ψυχῇ, καὶ τὰ φαινόμενα τοῖς κρυφίοις.

militudinem enim quamdam habet corpus cum anima, et ea, quæ sunt corporis, cum iis quæ ad animam spectant, et quæ videntur, cum iis quæ sub aspectum non cadunt.

Β'. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα ἔχει ὁδηγὸν τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ αὐτὸς ὁρῶν ὅλον ὁδηγεῖ τὸ σῶμα εἰς εὐθύτητα· ὑπόθου δέ μοι διέρχεσθαί τινα διὰ τόπων ὑλωδῶν, καὶ ἀκανθῶν πεπληρωμένων καὶ βορβόρων, ἔνθα καὶ πῦρ ἀναβάλλει, καὶ ξίφη παραπεπήγασι, κρημνοί τε καὶ ὑδάτων πλήθη ἐκεῖ τυγχάνει· τὸ λοιπὸν ὁ γοργὸς καὶ σπουδαῖος καὶ ἀκίνητος, ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν ὁδηγὸν, πάνυ προσεχόντως παρέρχεται τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους τόπους, συνέχων πανταχόθεν χερσὶ καὶ ποσὶ τὸν χιτῶνα ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ἐν ταῖς ὕλαις καὶ ἀκάνθαις περισχισθῇ, ἢ ἀπὸ τοῦ βορβόρου ἀφανισθῇ, ἢ ὑπὸ ξίφους διακοπῇ. Καὶ ὁ ὀφθαλμὸς B ὅλον ὁδηγεῖ τὸ σῶμα, φῶς ὢν αὐτοῦ, ἵνα μὴ κρημνοῖς καταῤῥαγῇ, ἢ ὕδασι καταποντισθῇ, ἤ τινι χαλεπῷ καταβλαβῇ. Ὁ οὕτω γοργὸς καὶ συνετὸς, καὶ μετὰ πάσης νήψεως παρερχόμενος συσφίγγων τὸν χιτῶνα αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ εὐθέως ὁδηγούμενος, φυλάσσει καὶ ἑαυτὸν ἀβλαβῆ, καὶ τὸν χιτῶνα τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ ἄκαυστον καὶ ἄσχιστον διατηρεῖ. Ἐὰν δέ τις ᾖ ἀργὸς καὶ ὀκνηρὸς, καὶ ῥᾴθυμος, καὶ βαρὺς, καὶ χαῦνος, διὰ τῶν τοιούτων παρερχόμενος τόπων, περιῤῥέων ὁ χιτὼν αὐτοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν, εἰς τὰς ὕλας καὶ ἀκάνθας περισχίζεται, ἢ ὑπὸ τοῦ πυρὸς κατακαίεται, διὰ τὸ μὴ συνέχειν πάντοθεν ἀνδρείως τὸ ἔνδυμα· ἢ ὑπὸ τῶν παραπεπηγμένων ξιφῶν παρακόπτεται, ἢ ὑπὸ τοῦ βορβόρου σπιλοῦται, καὶ C ἁπαξαπλῶς τάχιον καταφθείρει τὸν καλὸν καὶ καινὸν τοῦ ἐνδύματος χιτῶνα, διὰ τὴν ἀπροσεξίαν, καὶ χαυνότητα, καὶ ὀκνηρίαν αὐτοῦ· εἰ δὲ μὴ καλῶς καὶ εὐθέως τῷ ὀφθαλμῷ προσέχει, καὶ αὐτὸς εἰς φάραγγα πεσεῖται, ἢ ἐν τοῖς ὕδασι καταποντισθήσεται.

II. Quemadmodum enim corpus oculum habet ducem, et ipse oculus videns totum corpus in rectam id viam deducit. Statuas mihi, transire quemdam per loca silvestria, spinosa et lutosa, ubi et ignis erumpat, et gladii affixi, et præcipitia sint, et multæ aquæ. Jam ergo agilis ille, sedulus et immotus, habens oculum ducem, omnino attente transit loca illa difficilia, continens undequaque manibus et pedibus tunicam suam, ne a fruticibus et spinis discerpatur, aut luto commaculetur, aut a gladio diffindatur. Et oculus totum corpus dirigit, lumen ipsius exsistens, ne per præcipitia disrumpatur, aut aquis immergatur, aut casu difficili lædatur : sic ergo alacris ille et cautus transgrediens coarctata veste sua, summa animi sobrietate, ab oculo recta deductus, non seipsum solum illæsum, sec et tunicam suam incombustam et indivisam conservat. Si vero quispiam minus alacer, tardus, segnis, socors, lentus et ignavus hæc loca transgrediatur, tunica ejus hinc inde diffluens, fruticibus et spinis dicerpitur, aut igni comburitur, eo quod eam non strenue contineat; aut ab affixis gladiis diffinditur, aut cœno polluitur, et, ut breviter dicam, citius perdit elegantem ac novam illam vestem, propter negligentiam, oscitantiam et ignaviam suam. Quinimo, si minus diligenter et alacriter oculo attendat, aut incidet in foveam, aut aquis demergetur.

Γ'. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ φοροῦσα ὥσπερ χιτῶνα καλὸν τὸ ἔνδυμα τοῦ σώματος, ἔχουσα διακριτικὸν μέλος εὐθύνον ὅλην τὴν ψυχὴν μετὰ τοῦ σώματος, παρερχομένην διὰ τῶν ὑλῶν καὶ ἀκανθῶν τοῦ βίου, καὶ βορβόρου, καὶ πυρὸς, καὶ κρημνῶν, τουτ' ἔστιν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἡδονῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἀτόπων τοῦ αἰῶνος τούτου, πάντοθεν ὀφείλει μετὰ νήψεως, καὶ ἀνδρίας, καὶ σπουδῆς, καὶ προσοχῆς συσφίγγειν καὶ φυλάσσειν ἑαυτὴν, καὶ τὸν χιτῶνα τοῦ σώματος, μή που περισχισθῇ ἐν ταῖς τοῦ κόσμου ὕλαις καὶ ἀκάνθαις, μεριμνῶν, καὶ ἀσχολιῶν, καὶ D περισπασμῶν γηΐνων· καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐπιθυμίας κατακαυθῇ· οἷον ἐνδεδυμένη τὸν ὀφθαλμὸν ἀποστρέφει, τοῦ μὴ ἰδεῖν πονηρά· τὸ οὖς ὁμοίως ἀποστρέφει, τοῦ μὴ ἀκούειν καταλαλιάν. Τὴν γλῶσσαν τοῦ μὴ λαλεῖν μάταια· χεῖρας καὶ πόδας ἀπὸ ἐπιτηδευμάτων κακῶν. Ἔχει γὰρ θέλημα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποστρέψαι καὶ κωλῦσαι τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀπὸ κακίστων θεαμάτων καὶ ἀκοῆς πονηρᾶς, καὶ αἰσχρᾶς, καὶ λόγων ἀπρεπῶν, καὶ ἐπιτηδευμάτων κοσμικῶν καὶ πονηρῶν.

III. Eodem modo et anima, quæ tunicam corporis gestat, veluti præclaram vestem, pollens facultate discernendi, quæ dirigit totam cum corpore animam, transeuntem per nemora et spinas vitæ, et per cœnum, et ignem, et præcipitia, hoc est, cupiditates et voluptates, et reliquas hujus sæculi absurditates, ubique debet sobrie, fortiter, diligenter et attente continere et observare se ipsam, et tunicam corporis, ne dilaceretur inter frutices et spinas hujus mundi, ut sunt sollicitudines, negotia et curæ terrestres ; aut ab igne concupiscentiæ comburatur : ea velut induta oculum avertit, ne videat malitiam : similiter et aures, ne audiant detrectationes : linguam, ne loquatur vana ; manus et pedes ab actionibus et studiis inhonestis. Habet enim anima voluntatem avertendi, et avocandi membra corporis ab inhonestis spectaculis, ab auscultatione ejus quod malum et turpe est, a sermone minus decenti, et officiis mundanis ac perversis.

Δ'. Ἀποστρέφει δὲ καὶ ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ ὑπὸ ῥεμβασμῶν πονηρῶν, φυλάττουσα τὴν καρδίαν, τοῦ μὴ ῥέμβεσθαι ἐν τῷ κόσμῳ τὰ μέλη τῶν λογισμῶν αὐτῆς· καὶ οὕτως ἀγωνιζομένη, καὶ σπουδάζουσα, καὶ συν-

IV. Avertit etiam seipsam anima ab occupationibus mentis minus piis, observans cor, ne cogitationes ejus per mundum hinc inde circumagantur : et sic non absque pugna et labore, ex omni parte

diligenter et attente continens membra corporis a malitia, ab omni laceratione, combustione et inquinatione, præclaram corporis tunicam, immunem conservat. Illa ipsa denique per suam voluntatem, quæ cognoscendi, intelligendi et discernendi vi prædita est, ac omnino ut dicam, per Domini virtutem conservabitur, quæ et se ipsam pro viribus suis cohibet et ab omni concupiscentia mundana subducit: **14** atque sic auxilium a Domino nanciscitur, ut revera custodiatur a malis, quæ antea enumeravimus. Si quando enim Dominus quempiam viderit, qui gnaviter ab hujus mundi voluptatibus, distractionibus et curis crassis ac terrenis vinculis atque vanarum cogitationum occupationibus se avocet, præstat illi peculiare gratiæ auxilium, illæsamque animam illam, quæ fortiter præsens hoc sæculum perversum pertransit, conservat. Et sic anima cœleste præconium a Deo et angelis ejus consequitur, quod vestem corporis sui et se ipsam accurate conservarit, et quod, quantum in se fuit, ab omni concupiscentia mundana aversa et remota, auxilioque divino potita, cursum stadii hujus vitæ feliciter absolverit.

V. Si quis autem pigritia et segnitie diffluens, caute in hac vita non ambulet, et ex sua ipsius voluntate omnem concupiscentiam mundanam non aversetur, nec Dominum solum in omni desiderio requirat, in spinas et nemora hujus mundi conjicitur, et ab igni concupiscentiæ vestis corporis comburitur, et cœno voluptatum inquinatur: et sic timida, ac sine fiducia in die judicii anima deprehenditur, eo quod, cum suam vestem immaculatam conservare non potuerit, eam fallaciis hujus sæculi corruperit: et propterea regno extruditur. Quid enim facturus Deus est illi, qui sponte se ipsum mundo tradiderit, voluptatibusque deceptus ac terrenis occupationibus seductus oberrat? Illi quidem auxilium præstat, qui sordidas voluptates, et priores mores aversatus, omni vi ac impetu cogitationes suas semper ad Dominum dirigit, et se ipsum abnegat, solumque Dominum ardenter quærit. Hunc conservat, qui se custodit a laqueis ac restibus silvæ hujus mundi, qui etiam *cum timore et terrore suam ipsius salutem operatur* [29], omnique intentione per laques, restes et concupiscentias hujus sæculi transit, Dominique auxilium requirit, ac per gratiam misericordiæ ejus salvari sperat

VI. Ecce enim [30] quinque prudentes ac sobriæ virgines, alacriter accersentes hospitem naturæ suæ, accepto in vasibus cordis sui oleo, hoc est, superna gratia Spiritus, potuerunt ingredi una cum Sponso in cœlestem thalamum. Reliquæ vero fatuæ in sua ipsius natura permanentes, non vigilarunt, nec operam dederunt, ut oleum exsultationis acciperent in vasis suis, sed velut in carne adhuc

A ἔχουσα πάντοθεν ἐν πολλῇ προσοχῇ τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀπὸ κακῶν, ἄσχιστον, καὶ ἄκαυστον, καὶ ἄσπιλον τὸν καλὸν χιτῶνα τοῦ σώματος διαφυλάσσει· καὶ αὐτὴ διὰ τοῦ γνωστικοῦ καὶ διανοητικοῦ, καὶ διακριτικοῦ θελήματος αὐτῆς, τὸ δὲ πᾶν διὰ τῆς τοῦ Κυρίου δυνάμεως, φυλαχθήσεται, αὐτὴ ἑαυτὴν ὅση δύναμις συσφίγγουσα, καὶ πάσης ἐπιθυμίας κοσμικῆς ἀποστρέφουσα· καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ Κυρίου βοηθουμένη εἰς τὸ ἐξ ἀληθείας φυλαχθῆναι αὐτὴν ἀπὸ τῶν προειρημένων κακῶν. Ἐπὰν γὰρ ἴδῃ ὁ Κύριός τινα γενναίως ἀποστρεφόμενον τὰς τοῦ βίου ἡδονὰς, καὶ περισπασμοὺς καὶ μερίμνας ὑλικὰς καὶ δεσμοὺς γηΐνους, καὶ ῥεμβασμοὺς λογισμῶν ματαίων, δίδωσι τὴν ἰδίαν τῆς χάριτος βοήθειαν, ἄπτωτον διατηρῶν τὴν ψυχὴν ἐκείνην διεξερχομένην καλῶς τὸν ἐνεστῶτα
B πονηρὸν αἰῶνα. Καὶ οὕτως ἡ ψυχὴ ἐπαίνων οὐρανίων παρὰ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων τεύξεται, ὅτι τὸν χιτῶνα τοῦ σώματος αὐτῆς καλῶς διεφύλαξε καὶ ἑαυτὴν, ὅσον τὸ ἐν αὐτῇ δυνατὸν, πᾶσαν ἐπιθυμίαν τοῦ κόσμου ἀποστραφεῖσα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ βοηθηθεῖσα, τὸν δρόμον τοῦ σταδίου τοῦ κόσμου τούτου καλῶς διεξελήλυθεν.

Ε'. Εἰ δέ τις ἐν χαυνότητι καὶ ῥᾳθυμίᾳ μὴ προσεχόντως ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πορεύεται, καὶ ἐκ θελήματος ἰδίου οὐκ ἀποστρέφεται πᾶσαν ἐπιθυμίαν τοῦ κόσμου, καὶ τὸν Κύριον μόνον ἐν πάσῃ ἐπιθυμίᾳ ἐπιζητεῖ, εἰς τὰς ἀκάνθας καὶ ὕλας τούτου τοῦ κόσμου περιπείρεται, καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐπιθυμίας ὁ χιτὼν τοῦ σώματος παρακαίεται, καὶ ὑπὸ τοῦ βορβόρου
C τῶν ἡδονῶν σπιλοῦται, καὶ οὕτως ἀπαῤῥησίαστος ἡ ψυχὴ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως εὑρίσκεται, τὸ ἔνδυμα αὐτῆς ἄσπιλον μὴ δυνηθεῖσα τηρῆσαι, ἀλλὰ καταφθείρασα αὐτὸ ταῖς ἀπάταις τοῦ αἰῶνος τούτου· καὶ διὰ τοῦτο ἀπόβλητος τῆς βασιλείας γίγνεται· τί γὰρ ποιήσει ὁ Θεὸς τῷ θελήματι τῷ ἰδίῳ παραδιδόντι ἑαυτὸν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀπατωμένῳ ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ, ἢ ῥεμβασμοῖς ὑλικοῖς ἐκπλανωμένῳ; ἐκείνῳ γὰρ βοήθειαν δίδωσι, τῷ ἀποστρεφομένῳ τὰς ὑλικὰς ἡδονὰς, καὶ προτέρας συνηθείας· καὶ βίᾳ τὴν διάνοιαν πάντοτε πρὸς Κύριον ἕλκοντι, ἀρνουμένῳ τε ἑαυτὸν, καὶ τὸν Κύριον μόνον ἐπιζητοῦντι· τοῦτον διατηρεῖ, τὸν φυλασσόμενον πανταχόθεν ἐκ τῶν παγίδων καὶ βρόχων τῆς ὕλης τοῦ κόσμου, τὸν μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν κατεργαζόμενον, καὶ μετὰ
D πάσης πορσεχείας διὰ τῶν παγίδων καὶ βρόχων καὶ ἐπιθυμιῶν τοῦ αἰῶνος τούτου παρερχόμενον, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου βοήθειαν ἐπιζητοῦντα, καὶ τῷ ἐλέει αὐτὸν διὰ τῆς χάριτος σώζεσθαι ἐλπίζοντα.

ϛ'. Ἰδοὺ γὰρ αἱ πέντε παρθένοι αἱ φρόνιμοι, νήψασαι καὶ γοργευσάμεναι τὸ ξένον τῆς ἑαυτῶν φύσεως, λαβοῦσαι τὸ ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις τῆς καρδίας αὐτῶν, τουτέστι τὴν ἄνωθεν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἠδυνήθησαν συνεισελθεῖν τῷ Νυμφίῳ εἰς τὸν ἐπουράνιον νυμφῶνα. Αἱ δὲ ἄλλαι αἱ μωραὶ, αἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει ἀπομείνασαι, οὐκ ἔνηψαν καὶ ἐσπούδασαν δέχεσθαι τὸ ἔλαιον τῆς ἀγαλλιάσεως ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν,

[29] Philip. I., 12. [30] Matth. xxv, 1 sqq.

ὡς ἔτι ἐν σαρκὶ ἦσαν, ἀλλ' ὥσπερ ἀπεκοιμήθησαν δι' A ἀμέλειαν, καὶ χαυνότητα, καὶ ῥᾳθυμίαν, καὶ ἀγνωσίαν, ἢ καὶ οἴησιν δικαιοσύνης· διὸ καὶ τοῦ νυμφῶνος τῆς βασιλείας ἀπεκλείσθησαν, μὴ δυνηθεῖσαι εὐαρεστῆσαι τῷ ἐπουρανίῳ Νυμφίῳ. Δεσμῷ γὰρ κόσμου, καὶ ἀγάπῃ τινὶ γηΐνῃ κατασχεθεῖσαι, τὴν ἀγάπην αὐτῶν ὅλην, καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸν οὐράνιον Νυμφίον οὐκ ἔδωκαν, οὔτε τὸ ἔλαιον ἐκομίσαντο. Καὶ γὰρ αἱ τὸ ξένον τῆς φύσεως τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος ζητοῦσαι ψυχαὶ, ὅλην τὴν ἀγάπην αὐτῶν πρὸς Κύριον ἀποδεσμοῦσι, κακεῖ περιπατοῦσι, κἀκεῖ εὔχονται, κακεῖ λογίζονται πάντα ἀποστρεφόμεναι. διὸ καὶ καταξιοῦνται λαβεῖν τὸ ἔλαιον τῆς ἐπουρανίου χάριτος· καὶ οὕτως ἄπτωτοι διεξελθεῖν δύνανται, τελείως τῷ πνευματικῷ Νυμφίῳ εὐαρεστοῦσαι. Αἱ γὰρ εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν ἀπομένουσαι ψυχαὶ τῷ λο- B γισμῷ ἐπὶ τῆς γῆς ἕρπουσιν, ἐπὶ γῆς λογίζονται, ἐπὶ γῆς τὴν δίαιταν ὁ νοῦς αὐτῶν ἔχει· καὶ τῷ μὲν δοκεῖν νομίζουσι τοῦ Νυμφίου εἶναι, καὶ δικαιώμασι κεκοσμῆσθαι σαρκός· ἄνωθεν δὲ ἐκ τοῦ Πνεύματος οὐκ ἐγεννήθησαν, τὸ ἔλαιον τῆς ἀγαλλιάσεως μὴ δεξαμεναι.

Ζʹ· Αἱ γὰρ πέντε λογικαὶ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς, ἐὰν δέξωνται τὴν ἄνωθεν χάριν, καὶ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος, ἀληθῶς παρθένοι φρόνιμοι τυγχάνουσι, τὴν ἄνωθεν τῆς χάριτος δεξάμεναι φρόνησιν. Εἰ δὲ εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν μόνην ἀπομείνωσι, μωραὶ εὑρίσκονται, καὶ τέκνα τοῦ κόσμου ἀποδείκνυνται· οὐκ ἀπεδύσαντο γὰρ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, κἂν τῷ δοκεῖν νομίζουσι, δι' εὐλογοφανίας τινάς καὶ σχῆμα, τοῦ Νυμφίου εἶναι νύμφαι. Ὥσπερ γὰρ αἱ ὅλαι ἐξ ὅλου C τῷ Κυρίῳ πρόσκολλώμεναι ψυχαὶ, ἐκεῖ εἰσι τῷ λογισμῷ, κἀκεῖ εὔχονται, κἀκεῖ περιπατοῦσι, κἀκεῖ ἐπιποθοῦσιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἀγάπην· οὕτω πάλιν ψυχαὶ, αἱ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ κόσμου δοθεῖσαι, καὶ ἐν τῇ γῇ τὴν δίαιταν ἔχειν βουλόμεναι, ἐκεῖ περιπατοῦσι, καὶ ἐκεῖ λογίζονται, ἐκεῖ ὁ νοῦς ἐνδιαιτᾶται. Διὸ καὶ ἀμετάτρεπτοι πρὸς τὸ ἀγαθὸν φρόνημα τοῦ πνεύματος τυγχάνουσι, ξένον ὄν τι τῆς φύσεως ἡμῶν, λέγω δὲ τὴν ἐπουράνιον χάριν, χρεὼν συστῆναι καὶ συμπλακῆναι τῇ φύσει ἡμῶν, ἵνα δυνηθῶμεν εἰς τὸν ἐπουράνιον νυμφῶνα τῆς βασιλείας τῷ Κυρίῳ συνεισελθεῖν, καὶ τῆς αἰωνίου σωτηρίας τυχεῖν.

Ηʹ. Ξένον γὰρ τῆς φύσεως ἡμῶν, τὴν κακίαν τῶν παθῶν διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου D ἐν ἑαυτοῖς ἐδεξάμεθα, ἣν καὶ ὥσπερ φύσιν ἡμῶν καταστᾶσαν συνηθείᾳ καὶ προλήψει πολλῇ,, διὰ τοῦ ξένου τῆς φύσεως ἡμῶν, τῆς ἐπουρανίου δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος ἐξω[σ]θῆναι πάλιν χρὴ, καὶ εἰς ἀρχαίαν καθαρότητα ἀποκαταστῆναι· Καὶ ἐὰν μὴ ἐκείνην τὴν ἐξ οὐρανοῦ ἀγάπην τοῦ Πνεύματος δεξώμεθα νῦν ἐν πολλῇ αἰτήσει, καὶ δεήσει, καὶ πίστει, καὶ προσευχῇ, καὶ ἀποστροφῇ τοῦ κόσμου· καὶ προσκολληθῇ τῇ ἀγάπῃ, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος, καὶ ἁγιασθῇ ἡ μιανθεῖσα ὑπὸ τῆς κακίας φύσις ἡμῶν, ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐκείνης τοῦ Πνεύματος· καὶ ἕως τέλους διαμείνωμεν ἄπτωτοι, ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ ἀκριβῶς ἀναστρεφόμενοι, τῆς ἐπουρανίου βασιλείας τυχεῖν οὐ δυνησόμεθα.

essent, per negligentiam, segnitiem, socordiam, ignorantiam, aut etiam opinionem justitiæ, obdormiverunt. Propterea etiam thalamo regni exclusæ sunt, cum placere non possent cœlesti Sponso. Vinculo enim mundi, et terreno quodam amore detentæ omnem dilectionem et amorem suum cœlesti Sponso non obtulerunt, neque oleum secum sumpserunt. Quæ enim animæ naturæ suæ hospitem, sanctificationem scilicet Spiritus, quærunt, tota sua dilectione Domino devinciuntur, illic ambulant, illic precantur, illicque cogitationes suas defigunt, cæteris omnibus spretis. Propterea etiam dignæ habentur, quæ accipiant oleum divinæ gratiæ : et sic absque ulla offensione vitam transigere possunt, valde spirituali Sponso acceptæ et gratæ. Animæ vero in sua natura permanentes cogitationibus humi repunt, humana cogitant, humi illarum mens domicilium habet: et quidem opinione sua persuasæ, se ad Sponsum spectare, atque justificationibus carnis exornatas se **15** esse putant; desuper vero ex Spiritu natæ non sunt, cum oleum exsultationis non acceperint.

VII. Quinque enim animæ rationalis sensus, accepta superna gratia et sanctificatione Spiritus revera sunt prudentes virgines, quippe quæ acceperint superne sapientiam gratiæ. Si vero in sola natura sua persistant, fatuæ deprehenduntur, et filiæ mundi esse demonstrantur: non enim exuerunt spiritum mundi, quamvis exteriore sermone, opinione ac forma motæ, se esse Sponsi sponsas, falso sibi persuadeant. Quemadmodum enim animæ, quæ totæ omnino Domino devinctæ sunt, illic cogitationes suas, atque illic preces suas exercent, illic ambulant, et illic desiderio dilectionis Dei tenentur : sic e converso animæ, quæ dilectioni mundi deditæ sunt, et in terra domicilium habere volunt, illic ambulant, illic cogitant, illic earum mens habitat. Propterea etiam ad bonam spiritus prudentiam, quæ est hospes naturæ nostræ, consequendam converti nequeunt, cœlestem, inquam, gratiam, quam nostræ conjungi et agglutinari naturæ oportet, ut possimus in cœlestem thalamum regni una cum Domino ingredi, et æternam salutem consequi.

VIII. Loco enim hospitis naturæ nostræ, malitiam affectionum per inobedientiam primi hominis in nos recepimus, quam in nobis veluti quamdam naturam consuetudine et longo usu confirmatam, per hospitem nostræ naturæ, cœleste scilicet donum Spiritus, rursum expelli et pristinæ puritati restitui convenit. Et nisi nunc ardenti petitione, et rogatione, et fide, ac oratione atque aversatione mundi, cœlestem dilectionem Spiritus acceperimus, et natura nostra juncta fuerit dilectioni, quæ est Dominus, et a malitia, qua est inquinata, per illam dilectionem Spiritus sanctificata fuerit, et nisi ad finem usque, absque labe et offendiculo, in omnibus mandatis ejus diligenter versati perseveraverimus, cœleste regnum consequi non poterimus.

IX. Atqui subtilius et profundius pro concessa mihi facultate disseram. Quapropter attente audite. Infinitus, inaccessus et increatus Deus, corpus assumpsit, propter immensam et ineffabilem bonitatem suam, et, ut ita loquar, velut imminuit se ipsum ab inaccessa gloria ; ut uniri posset visibilibus suis creaturis, veluti animis sanctorum et angelorum, ut possint vitæ divinæ participes fieri. Unumquodque enim horum, secundum naturam suam corpus est, angelus scilicet, anima et dæmon : quamvis enim subtilia sint, tamen in substantia, forma et figura secundum tenuitatem naturæ eorum, corpora sunt tenuia : quemadmodum et hoc corpus in substantia sua crassum et solidum est. Sic et anima subtilis cum sit, comprehendit in se oculum, per quem videt, aurem, per quam audit : similiter et linguam, per quam sermonem profert : manus, et in summa totum corpus, et membra ejus complectens anima, commiscetur cum eo, per quod omnes hujus actiones seu opera edit et exercet.

X. Eodem modo Deus, qui fines et intellectum nostrum longe transcendit, per bonitatem suam se ipsum imminuit, et induit membra corporis hujus, et retraxit se ipsum ab inaccessa gloria : ac per benevolentiam et humanitatem suam, transmutata forma, assumpsit corpus et commiscetur, atque assumit animas sanctas sibi quam acceptas et fideles, et fit cum eis *unus Spiritus*, secundum dictum Pauli : anima, ut ita loquar, evadit in animam, et substantia in substantiam, ut possit anima in novitate **16**
vivere et immortalem vitam sentire, ac æternæ gloriæ particeps fieri, ea, inquam, anima, quæ eo, Deo scilicet, digna est, eique perplacet. Si enim Deus ex iis, quæ non erant, ut essent, condidit hanc visibilem creaturam, magna cum differentia et varietate, quæ, antequam fieret, non erat [31] ; voluit etiam, et nullo cum labore condidit ex iis, quæ non erant, substantias solidas et duras, velut terram, montes, arbores (quæ durities naturæ sit vides), et rursus medias aquas, et ex iis volucres nasci mandavit : et denuo tenuiora, ignem ac ventos, et cætera, quæ propter subtilitatem aciem oculi corporei effugiunt.

XI. Quo pacto infinita et ineffabilis multiplicis sapientiæ divinæ scientia condidit ex iis, quæ non erant, et crassiora, et subtiliora, et simpliciora corpora, quæ subsisterent voluntate sua : quanto magis ipse, qui est ut vult, et quod vult, per inenarrabilem clementiam et incomprehensibilem bonitatem seipse transmutat et imminuit seque assimilat, assumpto, quoad capax fuit, corpore, sanctis, dignis ac fidelibus animabus ; ut conspiciatur ab iis is qui sub aspectum non cadit, et contrectetur secundum naturam tenuitatis animæ, is qui tactum omnem effugit : et sic degustent ipsi ejus suavitatem, et benignitate luminis ineffabilis voluptatis ipso experimento fruantur. Quandocunque

[31] Rom. IV, 17.

A Θ'. Λεπτὸν δέ τινα λόγον καὶ βαθὺν κατὰ τὴν προσοῦσάν μοι δύναμιν εἰπεῖν βούλομαι · διὸ συνετῶς ἀκούσατε · Ἐσωματοποίησεν ἑαυτὸν ὁ ἄπειρος καὶ ἀπρόσιτος, καὶ ἀποίητος Θεός, διὰ ἄπειρον καὶ ἀνεννόητον χρηστότητα, καὶ ὡς εἰπεῖν ὡς ἐσμίκρυνεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀπροσίτου δόξης, ἵνα συνενωθῆναι δυνηθῇ τοῖς ὁρατοῖς αὐτοῦ κτίσμασιν οἷον ψυχαῖς ἁγίων καὶ ἀγγέλων λέγω, ἵνα δυνηθῶσι ζωῆς θεότητος μετασχεῖν. Ἕκαστον γὰρ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν σῶμά ἐστιν, ὁ ἄγγελος, ἡ ψυχή, ὁ δαίμων · ὅτι κἂν λεπτὰ ὦσιν, ὅμως ἐν ὑποστάσει καὶ χαρακτῆρι, καὶ εἰκόνι, κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς φύσεως αὐτῶν, σώματα τυγχάνει λεπτά, ὥσπερ ἐν ὑποστάσει τοῦτο τὸ σῶμα παχύ ἐστιν. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ λεπτὴ οὖσα περιέλαβε τὸν ὀφθαλμὸν δι' οὗ ὁρᾷ, τὸ οὖς δι' οὗ
B ἀκούει. Ὁμοίως τὴν γλῶσσαν δι' ἧς λαλεῖ, τὴν χεῖρα, καὶ ἁπαξαπλῶς, πᾶν σῶμα, καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ περιλαβοῦσα ἡ ψυχή, συγκέκραται, δι' οὗ ἀπεργάζεται πάντα τὰ τοῦ βίου ἐπιτηδεύματα.

Ι'. Τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ ἄπειρος καὶ ἀνεννόητος Θεὸς τῇ χρηστότητι αὐτοῦ ἐσμίκρυνεν αὐτόν, καὶ ἐνεδύσατο τὰ μέλη τοῦ σώματος τούτου, καὶ περιέλαβεν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἀπροσίτου δόξης · καὶ διὰ ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν μεταμορφούμενος σωματοποιεῖ ἑαυτόν, καὶ ἀναμίγνυται, καὶ παραλαμβάνει τὰς ἁγίας καὶ εὐαρέστους καὶ πιστὰς ψυχάς, καὶ γίγνεται μετ' αὐτῶν εἰς ἓν Πνεῦμα, κατὰ λόγιον Παύλου · ψυχὴ ὡς εἰπεῖν εἰς ψυχήν, καὶ ὑπόστασις εἰς ὑπόστασιν, ἵνα ἡ ψυχὴν δυνηθῇ ἐν τῇ νεότητι ζῆ-
C σαι, καὶ αἰσθέσθαι ἀθανάτου ζωῆς, καὶ δόξης ἀφθάρτου μέτοχος γένηται, ἥ γε ἀξία αὐτοῦ καὶ εὐάρεστος. Εἰ γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι πεποίηκε τὴν ὁρωμένην κτίσιν τοιαύτην, ἐν πολλῇ τινι διαφορᾷ καὶ ποικιλίᾳ, καὶ πρὶν γενέσθαι οὐκ ἦν · ἠθέλησε δέ, καὶ εὐκόλως ἐποίησεν ἐκ τῶν μὴ ὄντων ὑποστάσεις παχείας καὶ σκληράς, οἷον γῆν λέγω, ὄρη, δένδρα (ὁρᾷς οἵα σκληρότης φύσεως) · καὶ πάλιν μέσα ὕδατα · καὶ ἐξ αὐτῶν γεννᾶσθαι πετεινὰ προσέταξε · καὶ πάλιν λεπτότερα, πῦρ, καὶ ἀνέμους, καὶ διὰ λεπτότητα μὴ ὁρώμενα τῷ τοῦ σώματος ὀφθαλμῷ.

ΙΑ'. Πῶς ἡ ἄπειρος καὶ ἀνεκδιήγητος τῆς πολυποικίλου σοφίας τοῦ Θεοῦ τέχνη ἔκτισεν ἐκ μὴ ὄντων
D παχύτερα καὶ λεπτότερα καὶ ἁπαλώτερα σώματα ἐνυπόστατα τῷ θελήματι αὐτοῦ ; πόσῳ μᾶλλον αὐτὸς ὢν ὡς θέλει, καὶ ὃ θέλει, διὰ χρηστότητα ἄφραστον, καὶ ἀγαθότητα ἀνεννόητον μεταβάλλει καὶ σμικρύνει, καὶ ἐξομοιοῖ ἑαυτόν, σωματοποιῶν κατὰ χώρησιν, ταῖς ἁγίαις καὶ ἀξίαις πισταῖς ψυχαῖς · ἵνα ὁραθῇ αὐταῖς ὁ ἀόρατος, καὶ ψηλαφηθῇ κατὰ τὴν φύσιν τῆς λεπτότητος τῆς ψυχῆς ὁ ἀψηλάφητος · καὶ αἴσθωνται αὐτοῦ τῆς γλυκύτητος, καὶ τῆς χρηστότητος τοῦ φωτὸς τῆς ἀῤῥήτου ἀπολαύσεως αὐτῇ πείρᾳ ἀπολαύσωσιν. Ὅτε βούλεται πῦρ γίνεται, πᾶν φαῦλον καὶ ἐπείσακτον πάθος τῆς ψυχῆς κατακαῖον · καὶ

γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον, φησίν· A Ὅτε βούλεται, ἀνάπαυσις ἄῤῥητος καὶ ἄφραστος, ἵνα ἐναπαῇ ἀναπαύσει θεότητος ἡ ψυχή· ὅτε βούλεται, χαρὰ καὶ εἰρήνη, θάλπων καὶ περιέπων αὐτήν.

ΙΒ'. Εἰ δὲ καὶ εἰς ἓν τῶν κτισμάτων ἑαυτὸν ἀφομοιῶσαι βούλεται, δι' ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην τῶν νοερῶν κτισμάτων, οἷον ἡ πόλις φωτὸς Ἱερουσαλὴμ, ἢ ὄρος Σιὼν ἐπουράνιον, δύναται ὡς θέλει πάντα καθὼς εἴρηται· Ὑμεῖς δὲ προσεληλύθατε Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ Πάντα εὔκολα αὐτῷ καὶ εὐχερῆ, εἰς ἃ θέλει μεταμορφουμένῳ ταῖς ἀξίαις αὐτοῦ καὶ πισταῖς ψυχαῖς· μόνον τις ἀγωνιζέσθω φίλος καὶ εὐάρεστος αὐτῷ γίνεσθαι, καὶ αὐτῇ πείρᾳ καὶ αἰσθήσει ὄψεται ἀγαθὰ ἐπου- B ράνια, καὶ τρυφὴν ἀνέκφραστον, καὶ πλοῦτον ἄπειρον θεότητος ἀληθῶς, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ ἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου γιγνόμενον εἰς ἀνάπαυσιν τῶν ἀξίων ψυχῶν, καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ τρυφὴν, καὶ ζωὴν αἰώνιον. Σωματοποιεῖ γὰρ ἑαυτὸν καὶ εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν ὁ Κύριος, καθὼς γέγραπταί ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· Ὁ τρώγων τὸν ἄρτον τοῦτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα ἀναπαύσῃ ἀνεκλαλήτως, καὶ ἐμπλήσῃ εὐφροσύνης πνευματικῆς τὴν ψυχήν· καὶ γάρ φησιν· Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Ὁμοίως καὶ εἰς πόσιν νάματος ἐπουρανίου, καθώς φησιν, Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ πάντες, φησὶ, τὸ αὐτὸ C πόμα ἐποτίσθημεν.

ΙΓ'. Οὕτως ἑκάστῳ τῶν ἁγίων Πατέρων ὤφθη, ὡς ἠθέλησε, καὶ ὡς συνέφερεν· ἄλλως τῷ Ἀβραὰμ, ἄλλως τῷ Ἰσαὰκ, ἄλλως τῷ Ἰακὼβ, ἄλλως τῷ Νῶε, τῷ Δανιὴλ, τῷ Δαβὶδ, τῷ Σολομῶντι, τῷ Ἡσαΐᾳ, καὶ ἑκάστῳ τῶν ἁγίων προφητῶν. Ἄλλως τῷ Ἠλίᾳ, ἄλλως τῷ Μωϋσῇ· καὶ ἐγὼ νομίζω, ὅτι Μωϋσῆς κατὰ πᾶσαν ὥραν ἐν τῷ ὄρει, ἐν τῇ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστείᾳ εἰς ἐκείνην τὴν πνευματικὴν τράπεζαν εἰσερχόμενος ἐνετρύφα καὶ ἀπέλαυεν. Ἑκάστῳ οὖν τῶν ἁγίων ὡς ἠθέλησεν ὤφθη, εἰς τὸ ἀναπαῦσαι καὶ σῶσαι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἀγαγεῖν. Πάντα γὰρ αὐτῷ εὐχερῆ ἐστιν ἃ βούλεται, καὶ ὡς θέλει μικρύνων ἑαυτὸν σωματοποιεῖ, καὶ μεταμορφοῦται ὀπτανόμενος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, ἐν ἀπροσίτῳ δόξῃ φωτὸς, D κατὰ πολλὴν καὶ ἄφραστον ἀγάπην φανερούμενος τοῖς ἀξίοις κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν. Ψυχὴ γὰρ ἡ καταξιωθεῖσα ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ προσδοκίᾳ, καὶ πίστει, καὶ ἀγάπῃ δέξασθαι ἐκείνην τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, τὴν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος ἀγάπην, καὶ τὸ ἐπουράνιον πῦρ τῆς ἀθανάτου ζωῆς λαβοῦσα, πάσης ἀγάπης κοσμικῆς ἐξ ἀληθείας λύεται, καὶ παντὸς δεσμοῦ κακίας ἐλευθεροῦται.

ΙΔ'. Ὥσπερ γὰρ σίδηρος, ἢ μόλιβδος, ἢ χρυσὸς, ἢ ἄργυρος ἐπὶ πῦρ βληθεὶς λύεται, ἐκ τῆς φύσεως τῆς σκληρᾶς εἰς ἁπαλότητα μεταβαλλόμενος, καὶ

A vult fit ignis, omnem improbam et ultro accersitam affectionem adurens. *Deus enim noster ignis consumens est* [32], inquit; quando vult fit ineffabilis et arcana requies, ut requiescat anima in requie divina: quando vult, fit gaudium et pax, fovens et protegens animam.

XII. Si vero Deus velit, uni creaturam similem se reddere, propter exsultationem et lætitiam intelligilbium creaturarum, velut est aut civitas lucis Jerusalem, aut mons Sion cœlestis, potest pro voluntate omnia, quemadmodum dictum est: *Vos autem accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem* [33]; omnia ei sunt facilia et proclivia, qui se, in quam vult speciem, transmutat, in gratiam eo dignarum et fidelium ani- B marum: modo quis intendat ei gratus et acceptus fieri: et quidem ipso facto et sensu videbit bona cœlestia, et delicias ineffabiles, atque immensas vere divitias divinitatis [34], quæ certe omnia oculus non vidit, nec auris audivit, nec quæ in cor hominis ascenderunt. Fitque Spiritus Domini ad requiem animarum dignarum, et exsultationem, et delicias, et vitam æternam. Seipsum enim transformat Dominus in cibum et potum, sicut scriptum est in Evangelio: *Qui manducat panem hunc, vivet in æternum* [35]; ut recreet modo ineffabili, et lætitia spirituali repleat animam. Inquit enim: *Ego sum panis vitæ* [36]. Similiter transformat se in potum cœlesls scaturiginis, sicut ait: *Quisquis biberit ex aqua, quam ego ei dabo, fiet in eo fons aquæ sa-* C *lientis in vitam æternam* [37]. Et *omnes*, ait, *eumdem potum bibimus* [38].

XIII. Sic singulis sanctis Patribus apparuit, prout volebat et in rem videbatur, aliter Abrahæ, aliter Isaac, aliter Jacob, aliter Noe, Daniel, David, Salomon, Isaiæ, et unicuique sanctorum prophetarum. Aliter Eliæ, et aliter Moysi. Et certe quidem ego statuo, Mosen, eo tempore quo erat in 17 monte, in jejunio quadraginta dierum spirituali mensæ accessisse, ac multis deliciis oblectatum fuisse. Unicuique igitur sanctorum ut voluit apparuit, ut refocillaret ac servaret eos, et in cogitationem Dei deduceret. Omnia enim facilia ei sunt, quæ modo vult, et quando ei placet, seipsum imminuens corporeum reddit ac transformat, et conspicuus fit D diligentibus eum, in inaccessa gloria luminis; et apparet ex immensa et ineffabili dilectione iis, qui digni sunt secundum potentiam suam. Anima enim, quæ digna fuit habita in summo desiderio, et exspectatione, et fide, et dilectione, ut recipiat illam e sublimi virtutem, cœlestem Spiritus dilectionem, et quæ cœlestem ignem æternæ vitæ fuit consecuta, omni dilectione mundana exsolvitur, et ab omni vinculo malitiæ liberatur.

XIV. Quemadmodum enim ferrum aut plumbum, aut aurum, aut argentum in ignem conjecta, a duritie naturæ suæ solvuntur, in mollitiem mutata:

[32] Deut. IV, 24; Hebr. XII, 29. [33] Hebr. XII, 22, 23. [34] I Cor. II, 8. [35] Joan. VI, 35. [36] ibid. 38. [37] Joan. IV, 14. [38] I Cor. X, 4.

et quanto diutius in igne fuerint, tanto magis resolvitur et alteratur eorum naturalis durities, propter calidam ignis virtutem : eodem modo et anima, quæ abnegans mundum solius Domini desiderio tenetur in magna animi pervestigatione, contentione ac labore ; atque indesinenter in spe et fide eum exspectat : quæque cœlestem illum ignem divinitatis et dilectionis Spiritus consecuta est : tum revera omni dilectione mundi exsolvitur, et ab omni mala affectione liberatur, et omnia longe a se projicit, atque naturali suo habitu ac duritie peccati mutatis, cætera omnia superflua ducit, solo cœlesti Sponso, quem recepit, requiescens in ferventi et ineffabili ejus dilectione.

XV. Dico autem tibi, quod hos Deo dilectos fratres, quos ante oculos habet, si subducant se ab illa dilectione, ut ita dicam, rejiciat. *Illam enim animæ vita est et requies, mystica nempe et ineffabilis regni cœlestis participatio.* Si enim carnalis communionis dilectio separat a patre, fratre, matribus, et omnia extranea fiunt animo, et si quid diligit, ad modum externorum diligit : omnem vero affectionem erga conjugem suam retinet : *Propterea enim*, inquit, *relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt hi duo in carnem unam* [39]. Si igitur dilectio carnis sic ab omni amore solvit, quanto magis ii, qui digni habiti sunt vera participatione Spiritus illius sancti, cœlestis ac dilecti, ab omni amore mundi expedientur, et omnia ipsis superflua videbuntur ; eo quod cœlesti desiderio victi et lapsui ejus uniti sunt ? Illic enim desideria, illic cogitationes suas deponunt, illic vivunt, illic cogitationes eorum circumvagantur, atque illic mens assidue degit, divino ac cœlesti amore et desiderio spirituali superata.

XVI. Tandem, dilecti fratres, cum tanta nobis sint oblata bona, et tantæ promissiones factæ, agite, omnia impedimenta a nobis rejiciamus, omnem amorem mundi aversemur, atque huic soli bono pervestigatione et desiderio nos dedamus, ut possimus participes fieri arcanæ illius dilectionis Spiritus, ad quam divus Paulus nos adhortatus est, ut acceleremus ; *Sectamini*, inquiens, *dilectionem* [40] : ut digni haberi possimus, quorum mutetur durities per dextram Altissimi, et ut perveniamus ad suavitatem et requiem spiritualem, amore divini Spiritus sauciati. **18** Dominus enim multa in homines fertur benignitate, et intima misericordia tangitur, si quando toti prorsus ad eum convertamur, ab omnibus, quæ contraria sunt, nos eripientes. Quamvis enim nos per summam ignorantiam, infantiam ac anticipatam de malitia opinionem aversemur veram vitam, ac impedimenta multa nobis ipsi ponamus, revera resipiscere nolentes : ipse tamen multum miseretur nostri, longanimiter exspectans, quando

A ἐφ' ὅσον ἐν τῷ πυρὶ τυγχάνει, λύεται καὶ ἠλλοίωται τῆς φυσικῆς σκληρότητος, διὰ τὴν τοῦ πυρὸς θερμὴν δύναμιν· τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχὴ ἀρνησαμένη τὸν κόσμον, καὶ τὸν Κύριον μόνον ποθήσασα, ἐν πολλῇ ψυχῆς ζητήσει, καὶ πόνῳ καὶ ἀγῶνι, καὶ τὴν προσδοκίαν ἀδιάλειπτον ἔχουσα πρὸς αὐτὸν ἐλπίδι καὶ πίστει· καὶ δεξαμένη ἐκεῖνο τὸ ἐπουράνιον πῦρ τῆς θεότητος καὶ ἀγάπης τοῦ Πνεύματος· τότε ἐξ ἀληθείας πάσης ἀγάπης κόσμου λύεται, καὶ πάσης κακίας παθῶν ἐλευθεροῦται, καὶ πάντα ἐκτὸς ποιεῖται αὐτῆς, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φυσικῆς ἕξεως καὶ σκληρότητος τῆς ἁμαρτίας μεταβάλλεται, καὶ πάντα περισσὰ ἡγεῖται, πρὸς μόνον τὸν ἐπουράνιον Νυμφίον ὃν ἐδέξατο, ἀναπαυομένη ἐν τῇ ζεούσῃ καὶ ἀρρήτῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ.

B ΙΕ'. Λέγω σοι δὲ, ὅτι αὐτοὺς τοὺς περιποθήτους ἀδελφοὺς, οὓς ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐὰν ἐμποδίζωσιν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἀγάπης, ὥσπερ εἰπεῖν, ἀποστρέφεται· Ἐκεῖνο γάρ ἐστιν αὐτῆς ζωὴ καὶ ἀνάπαυσις, ἡ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως μυστικὴ καὶ ἄρρητος κοινωνία. Εἰ γὰρ σαρκικῆς κοινωνίας ἀγάπη χωρίζει πατρὸς, μητρὸς, ἀδελφῶν, καὶ πάντα ἐξώτερα αὐτῶν γίγνεται ἐν τῷ νῷ· καὶ εἰ ἀγαπᾷ, ἐξωτέρως ἀγαπᾷ· τὴν δὲ διάθεσιν αὐτοῦ πᾶσαν εἰς τὴν σύνοικον αὐτοῦ κέκτηται· Ἀντὶ τούτου γὰρ, φησὶ, καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Εἰ οὖν ἡ τῆς σαρκὸς ἀγάπη οὕτω λύει πάσης ἀγάπης, πόσῳ μᾶλλον ὅσοι κατηξιώθησαν ἐκείνου τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐπουρανίου καὶ C ἀγαπητοῦ ἐξ ἀληθείας κοινωνῆσαι, πάσης ἀγάπης κόσμου λυθήσονται, καὶ πάντα περισσὰ αὐτοῖς καταφανήσεται, τῷ νενικῆσθαι αὐτοὺς τῷ οὐρανίῳ πόθῳ, καὶ τῇ πτώσει αὐτοῦ ἡνῶσθαι! Ἐκεῖ γὰρ ἐπικοθοῦσιν, ἐκεῖ λογίζονται, ἐκεῖ ζῶσιν, ἐκεῖ οἱ λογισμοὶ αὐτῶν περιπατοῦσιν, ἐκεῖ ὁ νοῦς πάντοτε τὴν διατριβὴν ἔχει, νενικημένος τῷ θείῳ καὶ οὐρανίῳ ἔρωτι, καὶ πόθῳ πνευματικῷ.

ΙϚ'. Τὸ λοιπὸν, ὦ ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ, τοιούτων ἀγαθῶν προκειμένων, καὶ τοσούτων ἐπαγγελιῶν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπηγγελμένων, πάντα τὰ ἐμπόδια ἀφ' ἑαυτῶν ἀποῤῥίψωμεν, καὶ πᾶσαν ἀγάπην τοῦ κόσμου ἀποστραφῶμεν, καὶ πρὸς ἐκεῖνο μόνον τὸ ἀγαθὸν τῇ ζητήσει, καὶ τῷ πόθῳ ἑαυτοὺς ἐκδῶμεν, ἵνα δυνηθῶμεν τυχεῖν ἐκείνης τῆς ἀῤῥήτου ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, περὶ ἧς ὁ μακάριος Παῦλος παρῄνεσε D σπεύδειν ἡμᾶς πρὸς αὐτὴν, λέγων· Διώκετε τὴν ἀγάπην· ἵνα δυνηθῶμεν ἐκ τῆς σκληρότητος ἡμῶν τῆς ἀλλοιώσεως τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου καταξιωθῆναι, καὶ εἰς ἡμερότητα καὶ ἀνάπαυσιν πνευματικὴν ἐλθεῖν, ἔρωτι θείου Πνεύματος τρωθέντες. Ὁ γὰρ Κύριος πολὺ φιλανθρωπεύεται σπλαγχνιζόμενος, πότε ἐπιστρέψωμεν ὅλοι ἐξ ὅλου πρὸς αὐτὸν, πάντων τῶν ἐναντίων ἑαυτοὺς ἐξαίροντες. Εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ πολλὴν ἀγνωσίαν καὶ νηπιότητα καὶ πρόληψιν κακίας ἀποστρεφόμεθα τὴν ζωὴν, καὶ ἐμπόδια πολλὰ τίθεμεν ἑαυτοῖς, μὴ βουλόμενοι ἐξ ἀληθείας μετανοεῖν. ἀλλ' αὐτὸς πολὺ σπλαγχνίζεται ἐφ' ἡμᾶς μακρο-

[39] Matth. XIX, 5; Ephes. V, 31. [40] I Cor. XIV, 1.

θυμῶν, πότε ἐπιστρέψαντες προσέλθωμεν πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸν ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπον φωτισθῶμεν, ἵνα μὴ καταισχυνθῶσι τὰ πρόσωπα ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

ΙΖ'. Εἰ δὲ καὶ δύσκολον ἡμῖν καταφαίνεται διὰ τὴν σκληρὰν τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ συμβουλίαν τοῦ ἀντικειμένου, ἰδοὺ αὐτὸς σπλαγχνίζεται καὶ μακροθυμεῖ ἐκδεχόμενος τὴν ἡμετέραν ἐπιστροφὴν, καὶ ἁμαρτανόντων ἡμῶν ἀνέχεται, ἀναμένων τὴν μετάνοιαν ἡμῶν, καὶ πίπτοντας ἡμᾶς οὐκ ἐπαισχύνεται πάλιν δέχεσθαι, καθὼς εἶπεν ὁ Προφήτης· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; Μόνον ἡμεῖς διανήψωμεν ἔννοιαν ἀγαθὴν κτησάμενοι, καὶ ἐπιστρέψωμεν εὐθέως καὶ ὀρθῶς, βοήθειαν παρ' αὐτοῦ ἐπιζητοῦντες· καὶ αὐτός ἐστι σῶσαι ἡμᾶς ἕτοιμος· ἐκδέχεται γὰρ τοῦ θελήματος ἡμῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ζέουσαν ὁρμὴν, ὅσον ἔχομεν δυνάμεως· καὶ τὴν ἐκ προαιρέσεως ἀγαθὴν πίστιν καὶ προθυμίαν, τὴν δὲ κατόρθωσιν πᾶσαν αὐτὸς ἐν ἡμῖν ἐργάζεται. Σπουδάσωμεν τοίνυν, ἀγαπητοὶ, ὡς τέκνα Θεοῦ, ἀποδυσάμενοι πᾶσαν πρόληψιν καὶ ἀμέλειαν καὶ χαύνωσιν, γενναῖοι καὶ ἕτοιμοι γενέσθαι ἀκολουθεῖν ὀπίσω αὐτοῦ, μὴ ἀναβάλωμεν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπὸ τῆς κακίας ὑποκλεπτόμενοι· οὐ γὰρ οἴδαμεν, πότε ἡ ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἡμῶν ἔξοδος γίνεται. Μεγάλαι γὰρ καὶ ἄῤῥητοί εἰσιν αἱ τῶν Χριστιανῶν ἐπαγγελίαι, τοσοῦτον, ὅτι μιᾶς ψυχῆς πίστιν καὶ πλοῦτον οὐκ ἀναλογεῖ πᾶσα ἡ δόξα καὶ τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ ἡ λοιπὴ διακόσμησίς τε καὶ ποικιλία, καὶ πλοῦτος καὶ ὡραιότης, καὶ τρυφὴ τῶν ὁρωμένων.

ΙΗ'. Πῶς τοίνυν οὐ θελήσομεν τοσαύταις προτροπαῖς καὶ ἐπαγγελίαις τοῦ Κυρίου, ὅλοι ἐξ ὅλου προσελθεῖν, καὶ ἐκδότους ἑαυτοὺς αὐτῷ καταστῆσαι, ἀρνησάμενοι, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, μετὰ πάντων καὶ τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, καὶ μόνον αὐτὸν ἀγαπῆσαι, καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλο οὐδέν; Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ταῦτα πάντα, καὶ πόση δόξα ἐδόθη; πόσαι οἰκονομίαι τοῦ Κυρίου ἀπὸ τῶν Πατέρων καὶ προφητῶν γεγόνασι; πόσαι ἐπαγγελίαι ἐπηγγέλθησαν; καὶ πόσαι προτροπαί; πόση εὐσπλαγχνία τοῦ Δεσπότου ἐξ ἀρχῆς ἐφ' ἡμᾶς γέγονεν; ἔσχατον δὲ, καὶ διὰ τῆς ἰδίας ἐπιδημίας τὴν ἄῤῥητον χρηστότητα ἐφ' ἡμᾶς διὰ τῆς σταυρώσεως ἐπεδείξατο, ἵνα ἡμᾶς εἰς ζωὴν ἐπιστρέψαντας μετενέγκῃ· καὶ ἡμεῖς τῶν θελημάτων ἡμῶν καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ κόσμου, καὶ τῶν προλήψεων καὶ συνηθειῶν κακῶν, οὐκ ἀναχωροῦμεν. Διὸ, ὀλιγόπιστοι, ἢ καὶ ἄπιστοι δεικνύμεθα· καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσιν, ἰδοὺ αὐτοὺς χρηστεύεται, ἀοράτως φρουρῶν καὶ περιθάλπων, μὴ κατὰ τὰ ἁμαρτήματα παραδιδοὺς ἡμᾶς εἰς τέλος τῇ κακίᾳ, καὶ τῇ τοῦ κόσμου ἀπάτῃ ἀφιὼν ἡμᾶς ἀπολέσθαι, διὰ πολλὴν χρηστότητα καὶ μακροθυμίαν ἀποσκοπῶν, πότε πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέψωμεν.

ΙΘ'. Ἀλλὰ δέδοικα μή ποτε τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν πληρωθῇ εἰς ἡμᾶς τῇ καταφρονητικῇ ἐννοίᾳ.

[41] Jerem. VIII, 4.

conversi accedamus ad eum, et quoad internum nostrum hominem illuminemur, ne confundantur facies nostræ in die judicii.

XVII. Quod si difficile ac molestum nobis id videtur, propter duram virtutis exercitationem, magis vero propter suggestionem ac consilium adversarii; nihilominus ipse summa commiseratione motus leni et patienti animo est, exspectans nostram conversionem, atque peccantes nos tolerat, ac nostram pœnitentiam desiderat, et lapsos nos recipere non erubescit, ut dixit propheta: *Nunquid qui cadit, non resurgit, aut qui aversus est, non revertitur*[41]. Modo nos bono corde præditi, in sobrietate vivamus, et statim ac vere implorato ejus auxilio convertamur: promptissimus vero est ipse ad nostram salutem. Excipit enim benevole ferventem voluntatis nostræ ad illum, quantum in nostris viribus est, impetum, et bonam fidem ac promptitudinem ex voluntate nostra manantem: correctionem vero omnem ipse in nobis operatur. Industriam igitur adhibeamus, o dilecti, tanquam filii Dei, ut omnem occupationem, negligentiam ac pigritiam exuentes, alacres ac prompti fiamus ad eum sequendum; ne de die in diem rem differamus, ac a malitia præveniamur. Nescimus enim, qua hora exitus e carne sit futurus. Magnæ enim sunt et ineffabiles Christianis factæ promissiones, in tantum quidem, ut cum unius animæ fide ac divitiis nullam omnino proportionem habeat omnis gloria et pulchritudo cœli et terræ, et reliquus ornatus et varietas, et divitiæ et decor ac deliciæ spectabilium.

XVIII. Qui fit ergo, quod tantis exhortationibus et promissionibus impulsi, toti omnino eum adire, et nos totos ei dedere, abnegatis secundum Evangelium cum omnibus et anima nostra, eumque solum amore prosequi et nihil aliud cum eo, renuamus? Sed ecce hæc omnia et quanta præterea gloria data est! quot dispositiones a Patrum et prophetarum temporibus factæ sunt? quot promissiones? et quot exhortationes? quanta misericordia Domini in nos ab initio fuit? tandem vero et suo ipsius adventu ineffabilem erga nos benignitatem per crucifixionem ostendit, ut nos conversos in vitam transferat: nos tamen a voluntate nostra, dilectione mundi, anticipationibus et consuetudinibus pravis non secedimus. Quare nos aut exigua, aut nulla omnino fide præditos esse hinc apparet. Et præter hæc omnia, benignum se exhibet nobis, protegit ac fovet nos invisibiliter, nec nos, secundum peccata nostra, malitiæ et mundi deceptionibus in perpetuum traditos, sinit perire propter summam clementiam et longanimitatem suam, ab alto dispiciens, quando ad eum convertamur.

XIX. Atqui vereor, ne dictum Apostoli in nobis, qui animo ad omnia contemnenda proclivi vivi-

mus, et anteceptis opinionibus abripimur, impleatur, quod ait: *An divitias bonitatis illius, ac tolerantiæ lenitatisque contemnis, ignorans, quod bonitas* **19** *Dei ad pœnitentiam te invitat*[42]? Quod si longanimitate, bonitate et tolerantia ejus abusi, plura addiderimus peccata, et graviora judicia, negligentia et contemptu nostro nobis ipsis accersiverimus, implebitur illud dictum: *Sed secundum duritiam tuam, et cor pœnitere nesciens, coligis tibi ipsi iram in die iræ revelationis justi judicii Dei*[43]. Deus enim summa et inenarrabili bonitate ac lenitate ineffabili erga genus humanum utitur, si modo resipiscere velimus, et penitus ad eum converti studeamus, ut salutis participes fieri valeamus.

A συζῶντας, καὶ ταῖς προλήψεσι συναπαγομένους, τὸ λέγον· Ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετανοιάν σε ἄγει; Εἰ δὲ τῇ μακροθυμίᾳ καὶ τῇ χρηστότητι καὶ τῇ ἀνοχῇ αὐτοῦ πλείονα προστίθεμεν ἁμαρτήματα, καὶ κατακρίσεις μείζους διὰ τῆς ἀμελείας καὶ καταφρονήσεως ἡμῶν ἑαυτοῖς πορισόμεθα, πληρωθήσεται τὸ λόγιον· Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, καὶ ἀποκαλύψεως τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. Πολλῇ γὰρ ἀγαθότητι ἀνεκδιηγήτῳ, καὶ μακροθυμίᾳ ἀνεκφράστῳ κέχρηται ὁ Θεὸς περὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, μόνον εἰ ἡμεῖς ἀνανῆψαι θελήσομεν, καὶ ἐξ ὅλου ἐπιστραφῆναι πρὸς B αὐτὸν σπουδάσομεν, ἵνα σωτηρίας τυχεῖν δυνηθῶμεν.

XX. Quod si cognoscere desideres Dei longanimitatem et summam bonitatem, id est sacrosanctis codicibus discamus. Respice Israelitas, ex quibus sunt patres, quibus promissiones factæ sunt, ex quibus Christus secundum carnem, quibus cultus et testamentum erat[44], quanta peccaverunt? quoties aversi sunt? ipse tamen Deus non relinquit eos in perpetuum, sed ad certum tempus ad ipsorum commodum eos castigationibus subjecit: duritiemque cordis eorum per afflictionem emollire cupiens, convertebat, admonebat, prophetas mittebat. Insuper quandiu longanimus erat erga peccatores et offendentes se, et nihilominus conversos cum gaudio recipiebat: et cum denuo sese averterent, eos ipse nos destituit, sed per prophetas ad conversionem revocavit: atque sæpissime a se aversos, et postmodum conversos, benevole toleravit, atque humaniter recepit, donec tandem in magno peccato deprehensi sunt manus injicientes proprio Domino, quem exspectabant secundum traditionem Patrum ac prophetarum sanctorum redemptorem, Salvatorem, regem et prophetam. Venientem enim non amplexi sunt, sed e contrario magna eum ignominia et infamia notatum, tandem crucis supplicio affecerunt. Et in hac tam grandi offensa et ingenti lapsu, peccata illorum, quæ ad summum adaucta erant, completa sunt, et ita tandem perpetuo deserti sunt, Spiritu sancto ab iis recedente, quando velum templi discissum est. Et sic illorum templum gentibus traditum, subversum et desolatum est, secundum Domini dictum: *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruetur*[45]. Et sic in perpetuum traditi sunt gentibus, et dispersi in omnem terram a regibus, eos tunc in captivitatem abducentibus, adeo ut in propria loca amplius reverti omnino iis prohibitum sit.

Κ'. Εἰ δὲ βούλει ἐπιγνῶναι τὴν τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν, καὶ τὴν πολλὴν χρηστότητα, ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καταμάθωμεν. Ἀπόβλεψον εἰς τὸν Ἰσραὴλ, ἐξ ὧν οἱ Πατέρες, οἷς αἱ ἐπαγγελίαι ὡρίσθησαν, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, οἷς αἱ λατρεῖαι καὶ ἡ διαθήκη, πόσα ἥμαρτον; ποσάκις ἐξετράπησαν; καὶ αὐτὸς οὐκ εἴασεν αὐτοὺς εἰς τέλος, ἀλλὰ πρόσκαιρον χρόνον πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς παιδιαῖς παρεδίδου, τὸ σκληρὸν τῆς καρδίας αὐτῶν διὰ τῆς θλίψεως μαλάξαι βουλόμενος, ἐπέστρεφε, παρεκάλει, προφήτας ἀπέστελλε. Καὶ πόσοις χρόνοις ἐμακροθύμει ἁμαρτανόντων καὶ προσκοπτόντων αὐτῶν; καὶ ἐπιστρέφοντας μετὰ χαρᾶς προσεδέχετο, καὶ πάλιν ἐκτρεπομένων αὐτῶν αὐτὸς οὐκ ἀφίστατο, C ἀλλὰ διὰ τῶν προφητῶν εἰς ἐπιστροφὴν αὐτοὺς μετεκαλεῖτο· καὶ πλεονάκις ἐκτραπέντων καὶ ἐπιστρεφομένων ἡδέως ἀντείχετο, καὶ φιλανθρώπως προσεδέχετο, ἕως οὗ ὕστερον ἐν τῷ μεγάλῳ παραπτώματι εὑρέθησαν, χεῖρας ἐπιβαλόντες ἐπὶ τὸν ἴδιον Δεσπότην, ὃν προσεδόκων διὰ παραδόσεων Πατέρων καὶ προφητῶν ἁγίων λυτρωτὴν καὶ Σωτῆρα, καὶ βασιλέα, καὶ προφήτην. Ἐλθόντα γὰρ οὐ παρεδέξαντο, ἀλλὰ τοὐναντίον πολλὰ αὐτῷ ἐνδειξάμενοι ἀτιμίας ἄξια, ὕστερον σταυρῷ θανάτου ἐτιμωρήσαντο, καὶ ἐν τούτῳ τῷ μεγάλῳ προσκόμματι, καὶ ὑπερβάλλοντι παραπτώματι, αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν ὑπερπληθύνασαι ἀνεπληρώθησαν, καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς τέλος ἀφείθησαν, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκεῖθεν ἀναχωρήσαντος, ὅτε τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη. Καὶ D οὕτως αὐτῶν ὁ ναὸς ἔθνεσι παραδοθεὶς κατεσκάφη, καὶ ἠρημώθη κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν· Οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ὧδε, ὃς οὐ καταλυθήσεται. Καὶ οὕτως εἰς τέλος παρεδόθησαν τοῖς ἔθνεσι, καὶ διεσκορπίσθησαν ἐν πάσῃ τῇ γῇ ὑπὸ τῶν αἰχμαλωτισάντων αὐτοὺς τότε βασιλέων, μηκέτι εἰς τοὺς ἰδίους ἀνακάμψαι τόπους κελευσθέντες.

XXI. Sic igitur et nunc Deus bonus et benignus longanimem se præstat erga unumquemque nostrum, videns quantum quisque impingat; et quiescit exspectans, quando resipiscat, et avertatur a committendis peccatis, recipiens eum a peccato

ΚΑ'. Οὕτως οὖν καὶ νῦν ἐφ' ἑκάστῳ ἡμῶν χρηστὸ[illegible] ὢν καὶ ἀγαθὸς, μακροθυμεῖ, ὁρῶν πόσα ἕκαστο[illegible] προσκόπτει, καὶ ἡσυχάζει ἐκδεχόμενος, πότε διανήψει[illegible] καὶ ἀποστραφήσεται τοῦ μηκέτι προσκόπτειν, [illegible] πολλῇ ἀγάπῃ καὶ χαρᾷ τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τ[illegible]

[42] Rom. II, 4. [43] ibid. 5. [44] Rom. IX, 4, 5. [45] Matth. XXIV, 2.

ἁμαρτίας δεχόμενος. Οὕτω γάρ φησι· Χαρὰ γίνεται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι· καὶ πάλιν· Οὐκ ἔστι θέλημα τοῦ Πατρός μου, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων. Εἰ δέ τις τῆς χρηστότητος καὶ μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ πολλῆς ἐπικειμένης ἐπ' αὐτῷ, μὴ ἐπεξερχομένου εἰς ἄμυναν τοῖς κατὰ μέρος τῶν ἁμαρτημάτων προσκόμμασιν, εἴτε κρυπτοῖς, εἴτε φανεροῖς, ὁρῶντος καὶ ἡσυχάζοντος ὡς εἰς μετάνοιαν ἐκδεχομένου τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς εἰς καταφρόνησιν πολλὴν ἐλθὼν, ἁμαρτήματα προστίθησιν ἐπὶ ἁμαρτήματα, καὶ ῥαθυμίαν ἐπὶ ῥαθυμίαν συνάπτει, καὶ πρόσκομμα ἐπὶ πρόσκομμα οἰκοδομεῖ, πληροῖ τοὺς ὅρους τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς τοσοῦτον λοιπὸν πρόσκομμα ἔρχεται, ἐξ οὗ οὐκέτι δύναται ἀνανεῦσαι, ἀλλὰ συντρίβεται καὶ εἰς τέλος τῷ πονηρῷ παραδοθεὶς ἀπόλλυται.

ΚΒ'. Οὕτως ἐπὶ Σοδόμων γέγονε. Πολλὰ γὰρ ἁμαρτάνοντες καὶ οὐκ ἐπιστρέφοντες, ὕστερον οὕτω προσέκοψαν ἐμὶ τῇ τῶν ἀγγέλων κακῇ βουλῇ, ἀῤῥενοκοιτίαν εἰς αὐτοὺς ἐργάσασθαί θελήσαντες, ὥστε μηκέτι αὐτοὺς ἔχειν μετάνοιαν, ἀλλ' εἰς τέλος ἀπεδοκιμάσθησαν. Ἀνεπλήρωσαν γὰρ τὸν ὅρον τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ὑπερέβησαν· διὸ καὶ πυρίκαυστοι ὑπὸ τῆς θείας δίκης γεγόνασιν· οὕτως καὶ ἐπὶ Νῶε γέγονε, προσκόπτοντες πολλὰ καὶ μετανοοῦντες, εἰς τηλικαῦτα ἁμαρτήματα ἔφθασαν, ὥστε εἰς τέλος πᾶσαν τὴν γῆν καταφθαρῆναι. Οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν Αἰγυπτίων πολλὰ προσκοψάντων, καὶ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ἁμαρτησάντων, ἐχρηστεύετο ὁ Θεὸς μὴ τοιαύτας αὐτοῖς μάστιγας ἐπιφέρειν, ὥστε εἰς τέλος αὐτοὺς διαφθεῖραι· ἀλλ' εἰς παιδείαν, καὶ ἐπιστροφὴν, καὶ μετάνοιαν ἔφερεν αὐτοῖς ἐκείνας τὰς μικρὰς πληγὰς τῶν μαστίγων, μακροθυμῶν, καὶ εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐκδεχόμενος. Οἱ δὲ, πολλὰ ἁμαρτήσαντες εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ πάλιν μεταμελόμενοι, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀπιστίαν τῆς κακῆς προαιρέσεως καθιστάμενοι, καὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ καταπονήσαντες, ὕστερον, ὅτε διὰ θαυμασίων πολλῶν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως ἐξέβαλε, μέγα προσέκοψαν, καταδιώξαντες ὀπίσω τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Διὸ καὶ εἰς τέλος ἡ θεία δίκη τούτους ἀνήλωσε καὶ διέφθειρε, καὶ ἐν τοῖς ὕδασι κατεπόντισε, μηδὲ τῆς ὁρωμένης ζωῆς ἀξίους κρίνασα.

ΚΓ'. Ὁμοίως ὁ Ἰσραὴλ, ὡς προείρηται, πολλὰ προσκόπτων καὶ ἁμαρτάνων, τοὺς προφήτας τοῦ Θεοῦ ἀποκτείνων, καὶ ἄλλα πολλὰ κακὰ ποιῶν, ἐπεὶ ὁ Θεὸς ἐμακροθύμει ἡσυχάζων, καὶ εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐκδεχόμενος, ἔσχατον οὕτω προσέκοψαν, ὅθεν συντριβέντες οὐκέτι ἠγέρθησαν. Εἰς τὸ Δεσποτικὸν γὰρ ἀξίωμα τὰς ἑαυτῶν χεῖρας ἐπέβαλον. Διὸ καὶ εἰς τέλος καταλειφθέντες ἀπεβλήθησαν, καὶ ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ἡ προφητεία, καὶ ἡ ἱερατεία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ ἐδόθη τοῖς πιστεύσασιν ἔθνεσιν, ὥς φησιν ὁ Κύριος· Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Μέχρι γὰρ τότε ἠνείχετο αὐτῶν, καὶ ὁ Θεὸς ἐμακροθύμει, καὶ οὐκ ἀφίστατο σπλαγχνιζόμενος ἐπ' αὐτούς·

conversum cum magna dilectione et gaudio. Sic enim inquit: *Gaudium fit super uno peccatore resipiscente*[46]. Et rursum : *Non enim est voluntas Patris mei, ut pereat unus ex pavulis istis minimis*[47]. Si vero quis ingenti erga se bonitate ac lenitate Dei, qui in vindictam sigulorum peccatorum, tam occultorum quam manifestorum, non procedit, sed spectat, tacet, ac tanquam pœnitentiam præstolatur, abusus, eo contumaciæ procedat, ut peccata peccatis apponat, et socordiam socordiæ annectat, et offensam offensæ superædificet, ille omnes fines peccati implet, et in tantam iniquitatem incidit, ex qua emergere non possit, sed conteritur, et malo in perpetuum traditus, perit.

20 XXII. Sic Sodomitis contigit. Multa enim cum peccassent, nec conversi fuissent, eo criminis, ob pessimum in angelos consilium, masculinum coitum cum illis exercituri, prolapsi sunt, ut nec amplius pœnitentia ducerentur, sed in perpetuum reprobarentur. Impleverunt enim terminos peccati, quinimo transgressi sunt. Quare igni ex divino judicio consumpti sunt. Ita et temporibus Noe contigit, multa cum scelera perpetrassent, nec resipuissent, in tanta peccata inciderunt, ut tandem universa terra periret. Sic in Ægyptios multum offendentes et in Dei populum peccantes clementia Deus usus est, non tantis pœnis illos afficiens, ut omnino perirent: sed ad castigationem, conversionem et pœnitentiam inflixit ipsis exiguas has flagellorum plagas, patienti animo exspectans eorum resipiscentiam. Vrrum hi, cum multis modis in populum Dei peccassent, et ad Deum conversos postmodum conversionis pœniteret, et in inveterata pravæ voluntatis diffidentia ipsi constituerentur, populumque Dei molestiis fere opprimerent, tandem, cum per ingentia miracula Deus populum suum ex Ægpyto per Mosen educeret, graviter peccarunt, persequentes a tergo populum Dei. Quapropter demum judicium divinum illos penitus consumpsit et delevit, et aquis obrutos ne hac quidem vita dignatus est.

XXIII. Eodem modo populus Israel, ut prædictum est, cum multis iniquitatibus et peccatis se pollueret, interficiens prophetas Dei, et alia facinora, infinita perpetrans, quia Deus quiescens, et illorum pœnitentiam exspectans, lenitate multa utebatur, tandem ita peccarunt, ut contriti non resurrexerint; siquidem in Dominicam majestatem manus injecerant. Quocirca in perpetuum deserti ac rejecti sunt, et ablata ab illis prophetia, sacerdotium, et cultus Dei, et data sunt ea gentibus credentibus, sicut ait Dominus : *Auferetur a vobis regnum, et dabitur genti fructus ejus facienti*[48]. Hactenus enim sustinuerat illos Deus, nec destituerat illos ex intimis visceribus eorum misertus. Quoniam autem

[46] Luc. xv, 10. [47] Matth. xviii, 14 [48] Matth. xxi, 43.

dilectio et pondus mundi in cordis libra, statim progreditur pravus sermo usque ad labia. Deinde tanquam sagittas dirigens mens intus proximum telis impetit per linguam, jaciens tela sermonum contumeliosorum in voluntate spontanea, suammet gloriam procurans. Deinde multis ita telis proximum impetens per contumeliosos sermones, usquedum et in decursu crescat peccatum ad læsiones aliquando et vulnera, in corpore mutuas belli partes exercet, quandoque usque ad mortem; sic necis auctor efficitur hominis pravi cupiditas, vide, unde exorta sit, et qualem habuerit finem dilectio mundanæ gloriæ pondere prævalens in cordis libra et propria voluntate. Quoniam enim aliquis seipsum non abnegavit, et aliquid e mundo dilexit, illa omnia flagitia eveniunt. Ita esse arbitrare in quocunque peccato et consuetudine mala, cum blanditur malitia et voluntatem mentis inc inat ad mundanas cupiditates et illecebras et voluptates carnis. Ita omne malitiæ opus exercetur, ita impudicitiæ et furtum, ita avaritia et pigritia, ita auri cupiditas et vana gloria, ita invidia et ambitio, et quodcunque est malitiæ opus. Aliquando opera quæ bona videntur ad gloriam et laudem hominum perficiuntur, quæ apud Deum similia sunt injustitiæ, furto et aliis peccatis. Deus enim dicit: *Dispersit ossa eorum qui hominibus placent*[aa]; ita ut per ea quæ bona videntur malignus minister diligens apparere velit, varius enim est et mendax in cupiditatibus mundi. Nam per dilectionem quamdam terrestrem et carnalem, in qua vincitur homo propria voluntate, allicitur malitia, ut fiat illi vinculum insolubile et sarcina gravis, immergens et suffocans eum in sæculo nequitiæ, neque sinens assurgere, et ad Deum redire; quoniam, quidquid e mundo aliquis dilexerit, illius mentem opprimit et obtinet, neque assurgere sinit. In hac enim libratione et ponderatione quæ per libram malitiæ fit, penditur et probatur omne hominum genus, Christianorum nempe in urbibus degentium, aut in montibus, aut in monasteriis, aut in agris, aut in desertis locis, quia voluntate propria seductus homo diligit aliquid et quovis modo vincta est ejus dilectio, et non est tota in Deum; hic enim, verbi gratia, dilexit opes, alius aurum et argentum, alius disertam mundi sapientiam ob gloriam hominum, alius dilexit potentiam, alius laudem et honores hominum, alius iram et violentiam. Nam permittendo se prompte passioni hanc diligit, alius inutiles eventus, alius invidiam, alius omni die superbit et lætatur, alius inanibus rationibus illuditur, alius tanquam legis magister haberi diligit, ob hominum gloriam, alius socordia et incuria gaudet, alius vestibus et pannis detinetur, alius curis terrestribus se dat, alius somnum et sermonis lepo-

A Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν δόξαν περιποιούμενος, καὶ μὴ ἑαυτὸν ἀρνούμενος. Ἀλλ' ἐὰν ὀλίγον καταβαρήσῃ ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου καὶ ἡ ῥοπὴ ἐν τῷ τῆς καρδίας ζυγίῳ, εὐθὺς προέρχεται ὁ πονηρὸς λόγος μέχρι τῶν χειλέων. Εἶτα ὥσπερ βέλη ἐντείνων ὁ νοῦς ἔνδοθεν τοξεύει τὸν πλησίον διὰ γλώττης, πέμπων βέλη λόγων ἀπρεπῶν ἐν θελήματι ἑκουσίῳ, τὴν ἑαυτοῦ δόξαν περιποιούμενος. Εἶτα τοξεύων ἐπὶ πολὺ τὸν πλησίον διὰ λόγων ἀπρεπῶν, ἕως οὗ καὶ ἐν τοῖς μέλεσι διαχυθῇ τὸ ἁμάρτημα εἰς συμπληγάδας ἐνίοτε καὶ τραύματα, διὰ τοῦ σώματος ἄλληλα τὰ μέλη πολεμοῦντα ἀπεργάζεται, ἐνίοτε καὶ ἕως φόνου, θανάτου ἀπαρτίζεται τὸ τοῦ πονηροῦ ἐπιθύμημα. Ἴδε, πόθεν ἤρξατο, καὶ ποῖον ἔσχε τὸ τέλος ἀγάπη δόξης κοσμικῆς βαρυθεῖσα (1) τῇ ῥοπῇ τοῦ τῆς καρδίας B ζυγοῦ ἐξ ἰδίου θελήματος Διὰ γὰρ τὸ μὴ ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν, καὶ ἀγαπᾷν τι τοῦ κοσμου, ἐκεῖνα ὅλα τὰ ἀτοπήματα γίγνεται. Οὕτως νόει μοι καὶ εἰς ἕκαστον ἁμάρτημα καὶ ἐπιτήδευμα φαῦλον τῆς κακίας κολακευούσης, καὶ προτρεπομένης τὸ θέλημα τοῦ νοὸς καὶ ἐπιθυμίαις κοσμικαῖς καὶ ἀπάτῃ καὶ ἡδονῇ σαρκός. Οὕτω πᾶν πρᾶγμα κακίας ἀπαρτίζεται (2), οὕτω μοιχεία καὶ κλοπὴ, οὕτω πλεονεξία καὶ μέθη οὕτω φιλαργυρία καὶ κενοδοξία, οὕτω ζῆλος καὶ φιλαρχία καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἐστι τῆς κακίας ἐπιτήδευμα. Ἐνίοτε καλὰ δοκοῦντα ἐπιτηδεύματα διὰ δόξαν καὶ ἔπαινον ἀνθρώπων ἐπιτελεῖται, ἅπερ ἐστὶ παρὰ Θεῷ ἴνα ἀδικίας καὶ κλοπῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων. Ὁ Θεὸς γὰρ φησιν· Ἐσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· ὥστε διὰ τῶν δοκούντων C καλῶν ὁ πονηρὸς ὑπηρετεῖσθαι βούλεται. Πολυποίκιλος γὰρ ἐστι καὶ ἀπατηλὸς ἐν ἐπιθυμιαις κοσμου. Διὰ γὰρ ἀγάπην τινὰ γηΐνην (3) καὶ σαρκικὴν, εἰς ἣν δεσμεῖται ἄνθρωπος θελήματι ἰδίῳ, δελεάζεται ὑπὸ τῆς κακίας, ὅπως γίνεται αὐτῷ ἅλυσις καὶ δεσμὸς καὶ φορτίον βαρὺ, καταβυθίζον καὶ πνῖγον ἐν τῷ αἰῶνι τῆς πονηρίας, μὴ συγχωροῦν ἀνακύψαι, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπελθεῖν. Ἐπειδὴ ὅπερ τις ἠγάπησε τοῦ κόσμου, καταβαρεῖ τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ κατακρατεῖ (4), καὶ οὐκ ἐᾷ ἀνακύψαι. Εἰς τοῦτο γὰρ τὸ στάθμιον καὶ τὴν ῥοπὴν καὶ τὸ τῆς κακίας ζύγιον κρέμαται, καὶ δοκιμάζεται πᾶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἤτοι Χριστιανῶν τῶν ἐν πόλεσιν οἰκούντων, ἢ ἐν ὄρεσιν, ἢ ἐν μοναῖς, ἢ ἐν ἀγροῖς, ἢ ἐν ἐρήμοις τόποις, ὅτι θελήματι ἰδίῳ δελεαζόμενος ὁ ἄν-D θρωπος ἀγαπᾷ τι καὶ ὁπουδήποτε δέδεται αὐτοῦ ἡ ἀγάπη, καὶ οὐκ ἔστιν ὅλη πρὸς τὸν Θεόν· ἠγάπησε γὰρ τις, εἰ τύχοι κτήματα, ἄλλος χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ἄλλος σοφίαν λογίαν κόσμου διὰ δόξαν ἀνθρώπων, ἄλλος ἠγάπησιν ἀρχὴν ἄλλος δόξαν καὶ τιμὰς ἀνθρώπων, ἄλλος ὀργὴν καὶ μῆνιν· διὰ γὰρ τὸ ταχέως ἑαυτὸν ἐπιδιδόναι τῷ πάθει ἀγαπᾷ αὐτό· ἄλλος ἀκαίρους συντυχίας, ἄλλος ζῆλον, ἄλλος πᾶσαν ἡμέραν μετεωρίζεται καὶ ἥδεται, ἄλλος ἀργοῖς λογισμοῖς ἀπατᾶται, ἄλλος ὡς νομοδιδάσκαλος εἶναι

[aa] Psal. LII, 6.

VARIÆ LECTIONES.

(1) Sic cod. (2) Cod. ἀκρτίζεται. (3) Sic cod. (4) Cod. κατακρατεῖ.

ἀπολύτρωσιν τῆς ἱασεῶς, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον· Πόσῳ μᾶλλον ὁ οὐράνιος Πατὴρ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας τε καὶ νυκτός; καὶ ἐπάγει λέγων, Καὶ λέγω ὑμῖν, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ παραινεῖ· Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται· καὶ διεξελθὼν ἐπιφέρει, Πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν! Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ μὴ δώσει αὐτῷ, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς, ὅσον χρῄζει.

ΚΖ' Ἀναιδῶς οὖν καὶ ἀδιαλείπτως, καὶ ἀπερικακήτως αἰτεῖν ἡμᾶς τὴν παρ' αὐτοῦ τῆς χάριτος ἀντίληψιν, διὰ τούτων πάντων προετρέψατο. Διὰ γὰρ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦλθεν, ἵνα ἐπιστρέψωσι πρὸς αὐτὸν, καὶ ἰάσηται τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ· μόνον ἡμεῖς τῶν κακῶν προλήψεων ἀποστήσωμεν ἑαυτοὺς, ὅσον τὸ ἐν ἡμῖν δυνατὸν, καὶ μισήσωμεν τὰ φαῦλα ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰς τοῦ κόσμου ἀπάτας, καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ ματαίους λογισμοὺς ἀποστραφῶμεν, καὶ πάντοτε πρὸς αὐτὸν ὅση δύναμις προσκολληθῶμεν· καὶ αὐτὸς ἕτοιμος ποιεῖν ἡμῖν τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν. Εἰς τοῦτο γάρ ἐστιν ἐλεῶν, καὶ ζωοποιῶν, καὶ ἰώμενος τὰ ἀνίατα πάθη, καὶ λύτρωσιν ποιῶν τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφουσι, πάσης κοσμικῆς ἀγάπης ὅση δύναμις ἐκ θελήματος καὶ προαιρέσεως ἀναχωροῦσι, καὶ τὴν διάνοιαν ἀπὸ γῆς ἕλκουσι, καὶ πρὸς αὐτὸν τῇ ἐπιζητήσει καὶ ἐπιποθήσει ἀποκρεμαμένοις· ἡ τοιαύτη ψυχὴ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἀξιοῦται, ἡ πάντα περισσὰ ἡγουμένη, καὶ ἐπὶ μηδενὶ τοῦ κόσμου ἀναπαυομένη· ἀλλ' εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνάπαυσιν τῆς χρηστότητος ἀναπῆναι καὶ εὐφρανθῆναι ἐκδεχομένη· καὶ οὕτως διὰ τῆς τοιαύτης πίστεως ἐπιτυχοῦσα τῆς ἐπουρανίου δωρεᾶς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς ἐν πληροφορίᾳ διὰ τῆς χάριτος ἀναπαύσασα, καὶ λοιπὸν συμφώνως καὶ ἀκολούθως τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ διακονήσασα, καὶ ὁσημέραι εἰς τὸ ἀγαθὸν προκόπτουσα, καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης ἐμμένουσα, καὶ εἰς τὸ τέλος ἄκαμπτος καὶ ἀσυνδύαστος εἰς τὸ κακίας μέρος διαμείνασα, καὶ τὴν χάριν ἐν μηδενὶ λυπήσασα τῆς αἰωνίου σωτηρίας σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις καταξιοῦται ἅτε δὴ κοινωνὸς καὶ σύνδρομος κατὰ μίμησιν αὐτῶν ἐν κόσμῳ διαστραφεῖσα. Ἀμήν.

A berationem, secundum idem dictum: *Quanto magis Pater cœlestis faciet vindictam clamantium ad se die ac nocte?* Et subdit, dicens: *Certe dico vobis, cito faciet vindictam illorum* [49]. Et rursum alibi adhortatur: *Petite et dabitur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, et qui quærit, invenit, et pulsanti aperietur* [50]. Et paulum progressus subjicit: *Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum poscentibus eum* [51]*? Amen dico vobis, etsi non dabit illi, eo quod amicus sit, propter impudentiam tamen ejus surget, et dabit quantum opus habet* [52].

XXVII. Absque pudore igitur, indesinenter et B indefesse ut petamus ab eo donum gratiæ, hisce omnibus exhortatus est. Propter peccatores enim venit, ut converterent se ad illum, et curaret credentes ipsi. Modo nos ipsi a malis præoccupationibus abstineamus, quantum in viribus nostris est, et odio prosequamur opera mala, et mundi technam atque improbos ac vanos sermones abhorreamus, et per omnia ei, quantum fieri potest, agglutinemur. Ipse quidem paratus est exhibere nobis suum auxilium. Propterea enim misericors est, vivificans et sanans affectiones incurabiles, et redemptionem faciens iis qui invocant eum, et qui ad eum conversi, ab omni dilectione mundi, quantum fieri potest, sponte et voluntarie recedunt, quique mentem a terrenis abstractam ad eum voto et desiderio C suspendunt. Ejusmodi anima ejus auxilio digna habetur, quæ omnia pro superfluis existimat, et in nulla re mundana acquiescit; sed exspectat in requie benignitatis requiescere et gaudere: et sic per hujusmodi fidem cœleste donum consecuta, omne suum desiderium in plena fide per gratiam collocat, et denique congrue et convenienter Spiritui sancto ministrat, quotidie bonitate **22** proficit, inque via justitiæ perseverans in perpetuum, ad malitiæ genera non flectitur, nec ad vitia ullo modo declinat, atque gratiam in nulla re tristitia afficit, et æterna salute cum omnibus sanctis digna censetur, velut iis socia et comes imitatione eorum in mundo conversata. Amen.

D

ΟΜΙΛΙΑ Ε'.

Πολλὴ μετάστασις μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου τούτου. Οἱ μὲν γὰρ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἔχοντες, τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ γῷ ἐν τοῖς γηΐνοις δεσμοῖς δέδενται· οἱ δὲ τὴν ἀγάπην τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς ἐπιποθοῦσιν, αὐτὸν μόνον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ ἔχοντες.

Α'. Ὁ τῶν Χριστιανῶν κόσμος ἕτερός ἐστι, καὶ διαγωγὴ, καὶ νοῦς, καὶ λόγος, καὶ πρᾶξις ἑτέρα τυγχάνει, καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου τούτου διαγωγὴ, καὶ νοῦς, καὶ λόγος, καὶ πρᾶξις ἑτέρα. Ἄλλο τί εἰσιν ἐκεῖνοι καὶ ἄλλο τί εἰσιν οὗτοι, καὶ

HOMILIA V.

Magna differentia inter Christianos et homines hujus sæculi. Hi enim spiritu mundi præditi animo tenus ac corde terrestribus vinculis vincti sunt: illi vero dilectione cœlestis Patris detenti, eum solum ob oculos in omni desiderio habent.

I. Alius est Christianorum mundus, aliud vitæ institutum, alia mens, alius sermo atque alia opera, et aliud est vitæ institutum hominum hujus mundi, alia mens, alius sermo, atque alia opera: aliud sunt illi, et aliud sunt hi: et magna differentia est inter

[49] Luc. XVIII, 7, 8. [50] Matth. VII, 7, 8. [51] Luc. XI, 9. [52] Ibid. 10.

hos et illos. Habitatores enim terræ, et filii hujus A sæculi similes sunt frumento in cribrum hujus terræ conjecto, quippe qui commoventur fluxis hujus mundi cogitationibus, et jactationibus perpetuis terrenarum rerum, desideriorum ac variarum cogitationum crassarum : jactante animas Satana, et cribrante cribro, hoc est, rebus terrenis, omne genus humanum, peccato obnoxium a tempore lapsus Adæ, qui transgressus mandatum, in principis malitiæ potestatem venit. Qua ille accepta, perpetuis fraudum et perturbationum cogitationibus cribrat, et collidit cribro terræ omnes filios hujus sæculi.

II. Quemadmodum enim in cribro triticum a B cribrante alliditur, et in eo agitatum continue convertitur : sic princeps malitiæ terrenis rebus detinet homines, iisque eos agitat, conturbat ac commovet; et ut allidantur cogitationibus vanis, cupiditatibus turpibus ac vinculis terrenis et mundanis, efficit, absque ulla intermissione captivans, perturbans, et inescans omne genus Adæ peccato obnoxium : quemadmodum Dominus apostolis futuram principis nequitiæ adversus eos insurrectionem prædixit : *Expetivit Satanas vos ad cribrandum sicut triticum : sed ego rogavi Patrem meum, ne deficiat fides vestra* [53]. Verbum enim illud quod a Creatore Caino dictum est, et sententia illa palam prolata, videlicet, *Gemens ac tremens super terram agitaberis* [54], typus et imago occulta omnium peccatorum est. C Sic enim genus Adæ, cum neglecto Dei præcepto, peccato obnoxium factum esset, illam imaginem latenter in se possidere cœpit, agitatum postea continuis cogitationibus metus et timoris, atque omnis perturbationis, variis cupiditatibus et voluptatibus, principe hujus mundi, omnem animam ex Deo non renatam, huc illuc impellente, et velut triticum in cribro agitatum assidue hominum cogitationes conturbante, atque seductionibus hujus mundi, et voluptatibus, et timoribus ac perturbationibus omnes agitante atque inescante.

III. Itaque Dominus, ostendens eos qui illecebras et voluntatem principis nequam sequuntur, imaginem Caini malitiæ gestare, et reprehendens eosdem D dixit : *Vos*, ait, *desideria patris vestri vultis* **23** *facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit* [55]. Itaque universum genus Adæ peccato obnoxium, condemnationem illam latentem in se habet, videlicet *gementes ac trementes eritis, atque agitabimini in cribro terræ a Satana cribrante.* Sicut enim ab uno Adam genus hominum super terra multiplicatum est ; ita una pravitas affectionum universum genus hominum invasit, illosque omnes princeps malitiæ continuis, crassis, vanis ac tumultuosis cogitationibus potest cribrare. Nam sicut unus ventus omnes plantas ac semina potest agitare et

A πολλὴ διάστασις μεταξὺ τουτων κἀκείνων. Οἱ γὰρ τῆς γῆς οἰκήτορες, καὶ τὰ τέκνα τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐοίκασι σίτῳ βεβλημένῳ ἐν σινίῳ τῆς γῆς ταύτης, σινιαζόμενοι ἐν ἀστάτοις λογισμοῖς τοῦ κόσμου τούτου, καὶ σάλῳ ἀπαύστῳ τῶν γηΐνων πραγμάτων, ἐπιθυμιῶν, καὶ πολυπλόκων ἐννοιῶν ὑλικῶν, τὰς ψυχὰς κλυδωνίζοντος καὶ σινιάζοντος Σατανα διὰ τοῦ σινίου, τουτέστι τῶν γηΐνων πραγμάτων, πᾶν τὸ ἁμαρτωλὸν γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἐκπτώσεως παραβάντος τὴν ἐντολήν· καὶ ὑπὸ τὸν ἄρχοντα τῆς πονηρίας γεγονότος, λαβόντος αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ λοιπὸν ἀπαύστοις λογισμοῖς ἀπάτης καὶ κλόνου σινιάζοντος καὶ προσκρούοντος τῷ σινίῳ τῆς γῆς πάντας τοὺς υἱοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου.

B Β΄ Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ σινίῳ ὁ σῖτος ὑπὸ τοῦ σινιάζοντος προσκόπτει, καὶ ἐν αὐτῷ ἀστάτως σαλευόμενος στρέφεται· οὕτω διὰ τῶν γηΐνων πραγμάτων πάντας τοὺς ἀνθρώπους κατέχει ὁ τῆς πονηρίας ἄρχων, καὶ δι' αὐτῶν σαλεύει, καὶ κλονεῖ, καὶ προσκόπτειν ποιεῖ διαλογισμοῖς ματαίοις, καὶ αἰσχραῖς ἐπιθυμίαις καὶ δεσμοῖς γηΐνοις καὶ κοσμικοῖς, ἀστάτως αἰχμαλωτίζων καὶ κλονῶν, καὶ Δελεάζων πᾶν τὸ ἁμαρτωλὸν γένος τοῦ Ἀδάμ, ὡς ὁ Κύριος τοῖς ἀποστόλοις τὴν τοῦ πονηροῦ κατ' αὐτῶν ἐπανάστασιν μέλλουσαν ἔσεσθαι προέλεγεν· Ἐξῃτήσατο ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἀλλ' ἐγὼ ἐδεήθην τοῦ Πατρός μου, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις ὑμῶν. Ὁ γὰρ τῷ Κάϊν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ῥηθεὶς λόγος, καὶ ἡ ἀπόφασις εἰς τὸ προφανές, τὸ, Στένων, καὶ τρέμων, καὶ σειόμενος ἔσῃ ἐπὶ τῆς C γῆς, τύπος καὶ εἰκὼν πάντων τῶν ἁμαρτωλῶν τυγχάνει κατὰ τὸ κρυπτόν. Οὕτω γὰρ ἐκπεσὸν τῆς ἐντολῆς τὸ γένος Ἀδάμ, καὶ ἁμαρτωλὸν καταστὰν, ἐκείνην τὴν εἰκόνα κατὰ τὸ κρυπτὸν κέκτηται, σαλευόμενον ἀστάτοις λογισμοῖς δειλίας τε καὶ φόβου, καὶ πάσης ταραχῆς, ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς παντοδαπαῖς καὶ ποικίλαις τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου πᾶσαν ψυχὴν κλυδωνίζοντος, τὴν μὴ γεγεννημένην ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς σῖτον ἐν σινίῳ στρεφόμενον ἀστάτως τοὺς τῶν ἀνθρώπων λογισμοὺς ποικίλως κλυδωνίζοντος, ἐν ἀπάταις κοσμικαῖς σαρκὸς, καὶ φόβοις, καὶ ταραχαῖς πάντας σαλεύοντος, καὶ δελεάζοντος.

Γ΄. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος τοὺς ταῖς ἀπάταις καὶ τοῖς θελήμασι τοῦ πονηροῦ ἐξακολουθοῦντας δεικνύων, ὅτι D τὴν εἰκόνα τοῦ Κάϊν τῆς πονηρίας φέρουσιν, ἐλέγχων αὐτοὺς ἔλεγεν· Ὑμεῖς, φησὶ, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπαρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν. Ὥστε πᾶν ἁμαρτωλὸν γένος τοῦ Ἀδὰμ τὴν καταδίκην ἐκείνην κατὰ τὸ κρυπτὸν κέκτηται, τὸ, Στένοντες καὶ τρέμοντες ἔσεσθε σειόμενοι ἐν τῷ σινίῳ τῆς γῆς, ὑπὸ τοῦ σινιάζοντος Σατανᾶ. Ὥσπερ γὰρ ἐξ ἑνὸς τοῦ Ἀδὰμ πᾶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς ἐφηπλώθη· οὕτω μία τις κακία τῶν παθῶν εἰς τὸ ἁμαρτωλὸν γένος τῶν ἀνθρώπων ἐγκατέδυσε, καὶ πάντας ὁ τῆς κακίας ἄρχων ἐν ἀστάτοις, καὶ ὑλικοῖς, καὶ ματαίοις, καὶ ταραχώδεσ-

[53] Luc. xxii, 31, 32. [54] Gen. iv, 12. [55] Joan. viii, 44.

A λογισμοῖς σινιάζειν ἐπαρκεῖ. Ὥσπερ γὰρ εἷς ἄνεμος πάντα τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα ἐπαρκεῖ κλονεῖν καὶ σείειν· ἢ ὥσπερ ἓν σκότος τῆς νυκτὸς ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐφαπλοῦται, οὕτως ὁ τῆς πονηρίας ἄρχων, σκότος τι λογικὸν κακίας καὶ θανάτου ὑπάρχων, καὶ ἄνεμός τις κρυπτός καὶ ἄγριος τυγχάνων, πᾶν τὸ ἐπὶ τῆς γῆς γένος τῶν ἀνθρώπων κλυδωνίζει, καὶ περιφέρει ἀστάτοις λογισμοῖς, καὶ ἐπιθυμίαις κόσμου δελεάζων τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκότους ἀγνωσίας, πηρώσεως καὶ λήθης ἐμπίμπλησι πᾶσαν ψυχὴν, τὴν μὴ ἄνωθεν γεγεννημένην, καὶ τῷ φρονήματι καὶ τῷ νῷ ἐν ἄλλῳ αἰῶνι μεταβεβηκυῖαν· καθὼς εἴρηται· Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.

Δ'. Ἐν τούτῳ γὰρ διαφέρουσιν οἱ ἀληθεῖς Χριστιανοὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ πολλὴ διάστασις μεταξὺ ἀμφοτέρων τυγχάνει, ὡς προελέγομεν, ἐν τῷ τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν πάντοτε ἐν τῷ οὐρανίῳ φρονήματι τυγχάνειν, καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ ἐνοπτρίζεσθαι διὰ τὴν μετουσίαν καὶ μετοχὴν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, τῷ ἄνωθεν αὐτοὺς ἐκ Θεοῦ γεγεννῆσθαι, καὶ τέκνα Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ καὶ δυνάμει γενέσθαι κατηξιῶσθαι, καὶ εἰς στάσιν καὶ ἑδραιότητα, καὶ ἀταραξίαν καὶ κατάπαυσιν αὐτοὺς διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ κόπων, καὶ χρόνων κατηντηκέναι, μηκέτι σινιαζομένους καὶ κυμαινομένους ἐν ἀστάτοις, καὶ ματαίοις λογισμοῖς· ἐν τούτῳ εἰσὶ μείζους καὶ κρείττονες τοῦ κόσμου, διὰ τὸ τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ τὸ φρονημα τῆς ψυχῆς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ εἰρήνῃ, καὶ ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος ἀγάπῃ τυγχάνειν· ὥσπερ καὶ ὁ Κύριος περὶ τῶν τοιούτων διεξερχόμενος ἔλεγε μεταβεβηκέναι ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. Τοιγαροῦν οὐκ ἐν σχήμασι καὶ τύποις ἐξωτέροις ἡ ἀλλοίωσις τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχει, ὡς οἱ πολλοὶ ἐν τούτῳ οἴονται εἶναι τὴν διαφορὰν καὶ διάκρισιν μεταξὺ καὶ αὐτῶν ἐν σχήμασι καὶ τύποις· καὶ ἰδοὺ τῷ νῷ καὶ τῇ διανοίᾳ ὅμοιοι τῷ κόσμῳ τυγχάνουσι, τὸν σεισμὸν καὶ ἀκαταστασίαν τῶν λογισμῶν, καὶ ἀπιστίαν, καὶ σύγχυσιν, καὶ ταραχὴν, καὶ δειλίαν ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχοντες. Καὶ τῷ μὲν σχήματι, καὶ τῷ δοκεῖν τοῦ κόσμου διαφέρουσι, καί τισιν ἐξωτέροις κατορθώμασι· τῇ δὲ καρδίᾳ, καὶ τῷ νῷ, ἐν τοῖς γηΐνοις δεσμοῖς δέδενται, ἀνάπαυσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ εἰρήνην τὴν τοῦ Πνεύματος οὐράνιον ἐν τῇ καρδίᾳ μὴ κεκτημένοι· ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐζήτησαν παρὰ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐπίστευσαν τούτων καταξιωθῆναι.

Ε'. Ἐν γὰρ τῇ τοῦ νοὸς ἀνακαινίσει καὶ τῇ τῶν λογισμῶν εἰρήνῃ, καὶ τῇ τοῦ Κυρίου ἀγάπῃ καὶ οὐρανίῳ ἔρωτι, ἡ καινὴ κτίσις τῶν Χριστιανῶν πάντων ἀνθρώπων τοῦ κόσμου διαφέρει. Διὸ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Κυρίου γέγονε, τούτων τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν καταξιῶσαι τοὺς ἀληθῶς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. Χριστιανῶν γὰρ ἡ δόξα, καὶ τὸ κάλλος, καὶ ὁ πλοῦτος ὁ οὐράνιος ἀλάλητός ἐστι, καὶ μετὰ πόνου, καὶ ἱδρώτων, καὶ δοκιμασιῶν, καὶ ἀγώνων πολλῶν ποριζόμενος· τὸ δὲ ὅλον, χάριτι Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἡ τοῦ ἐπιγείου βασιλέως θέα ἐπιθυμητὴ παρὰ πᾶσιν

commovere; aut veluti unæ tenebræ noctis per universam terram multiplicantur: ita princeps malitiæ, qui est velut tenebrae rationales malitiæ et mortis, ac velut ventus occultus et agrestis, omne genus humanum, quod est super terram, conturbat ac circumagit continuis cogitationibus: et voluptatibus mundi inescat corda hominum ac tenebrarum ignorantia, cæcitate et oblivione replet omnem animam desuper non renatam, atque mente et animo in sæculum aliud non translatam: ut dictum est: *Nostra conversatio in cælis est* [56].

IV. In hoc enim differunt veri Christiani ab omni genere hominum; et magna differentia inter utrosque, ut prædixi, versatur in eo, quod animus et B intellectus Christianorum semper circa cœlestes cogitationes versetur, et cœlestia bona intueatur propter participationem Spiritus sancti; quod desuper ex Deo nati, et ut fiant filii Dei in veritate et potentia, digni existimati sint, atque ad statum et stabilitatem, et tranquillitatem ac requiem per magnos labores ac sudores multa post tempora devenerint, nullo amplius cribo agitati, neque fluctuantes in caducis ac vanis cogitationibus. In quo majores ac meliores sunt mundo, eo quod intellectus eorum, et cogitatio animæ in Christi pace, atque in dilectione Spiritus versetur, sicut Dominus de hisce sermonem habens, dixit: *Eos transiisse ex morte in vitam* [57]. C Non igitur in figuris aut formis exterioribus diversitas Christianorum consistit. quemadmodum in hoc existimant multi consistere diversitatem ac differentiam inter eos, in superficie ac figuris. Quippe quod tales mente atque cogitatione similes sunt mundo, ac commotione et instabilitate cogitationum, incredulitate, confusione, et perturbatione ac metu, ut cæteri omnes homines, laborent. Et hi quidem superficie tenus ac opinione et externo quodam recte facto, a mundo differunt: sed corde atque animo terrenis laqueis impediti sunt, requiem divinam et cœlestem pacem Spiritus in corde non possidentes, eo quod non petierint a Deo, nec iis se crediderint dignos reputatum iri.

D

V. Per mentis enim renovationem, et cogitationum tranquillitatem, et dilectionem Domini, et amorem cœlestem, omnis nova creatura Christianorum ab hominibus hujus mundi discrepat. Propterea enim adventus Domini contigit, ut hisce spiritualibus bonis dignaretur vere in se credentes. Gloria enim Christianorum et pulchritudo, et divitiæ cœlestes ineffabiles sunt, et magno labore ac sudore, tentationibus et certaminibus multis acquisitæ. Quod totum gratiæ divinæ ascribendum. Si enim terreni regis aspectus ab omnibus hominibus

[56] Philipp. III, 20. [57] Joan. V,

desideratur, et omnis, qui in urbe regis diversatur, desiderat ad minimum pulchritudinem ejus videre, aut elegantiam **24** vestimentorum, aut purpuræ splendorem, variarum margaritarum nitorem, diadematis decorem, atque præstantiam eorum, quæ ad majestatem ejus pertinent; nisi quod spirituales isthæc contemnant, quia aliam gloriam cœlestem incorpoream experti, alia ineffabili pulchritudine sauciati, aliarumque divitiarum participes sunt facti, et secundum internum hominem, alium spiritum consecuti sunt. Quoniam igitur hujus mundi homines, qui spiritum mundi possident, magno desiderio tenentur terreni regis contemplandi, saltem cum omni ornatu et gloria ejus: quanto enim in iis quæ videntur, conditio ejus major est quam omnium hominum, tanto gloriosius, tanto optabilius ab omnibus habetur vel tantum vidisse, et unusquisque apud se dicit: *Utinam quis mihi illam gloriam, decorem ac splendorem concedat!* prædicans eum beatum, similem alioqui sui, terrenum, iisdemque affectionibus obnoxium atque mortalem, propter momentaneum vero ornatum et gloriam desiderabilem.

VI. Si igitur, inquam, carnales homines desiderant tantopere gloriam terreni regis, quanto magis hi, in quos instillavit gutta Spiritus vitæ, qui est divinitatis; et quorum cor vulneravit amore divino erga cœlestem regem Christum, devincti sunt pulchritudine illa et gloria ineffabili, et decore incorruptibili et incomprehensibilibus divitiis veri et æterni regis Christi, cujus voto et desiderio capti tenentur, toti omnino ad eum conversi, atque desiderant consequi inenarrabilia illa bona, quæ per Spiritum intuentur; quorum gratia omnia, quæ sunt super terram pulchra, et ornatum, et gloriam, et honorem, et divitias regum ac principum nihili ducunt: divina enim pulchritudine sauciati sunt, et vita immortalitatis cœlestis in illorum animis instillavit. Quocirca illam dilectionem cœlestis regis exoptant, illumque solum ob oculos in omnibus desideriis habentes, seipsos omni mundana dilectione per eum exsolvunt, et recedunt ab omni vinculo terreno, ut possint illud desiderium solum semper in cordibus suis possidere neque aliud cum illo commiscere. Pauci vero sunt admodum qui bono initio bonum finem procurent, et ad finem perveniant absque lapsu, dilectionem soli Deo habentes, et seipsos ab omnibus solventes. Multi enim compunguntur, et multi gratiæ cœlestis participes fiunt, et cœlesti amore vulnerati sunt, sed per quotidianas pugnas et certamina, et labores, et tentationes varias maligni non sustinentes, variis et diversis mundanis cupiditatibus agitati, quia voluntatem quisque habet diligendi aliquid ex hoc mundo, et non solvendi se omnino ab ejus dilectione, manserunt et submersi sunt in mundi abysso, ob propriæ voluntatis ve-

A ἀνθρώποις τυγχάνει, καὶ πᾶς τις ἐπιδημῶν ἐν πόλει βασιλέως, ἐπιθυμεῖ κἂν μόνον θεάσασθαι τὸ κάλλος αὐτοῦ, ἢ τὴν ὡραιότητα τῶν ἐνδυμάτων, ἢ τῆς πορφύρας τὴν δόξαν, τῶν ποικίλων μαργαριτῶν τὸ κάλλος, τοῦ διαδήματος τὴν εὐπρέπειαν, τῶν σὺν αὐτῷ ἀξιωμάτων τὴν τιμιότητα· ἐκτὸς εἰ μὴ οἱ πνευματικοὶ ἐξουδενοῦσιν αὐτὰ, διὰ τὸ ἄλλης δόξης ἐπουρανίου καὶ ἀσωμάτου πεπειρᾶσθαι, καὶ ἄλλῳ κάλλει ἀῤῥήτῳ τετρῶσθαι, καὶ ἄλλου πλούτου κεκοινωνηκέναι, καὶ τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ ἔσεσθαι, καὶ ἄλλου πνεύματος μετέχειν. Ἐπεὶ οὖν τοῦ κόσμου τούτου ἄνθρωποι, οἱ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἔχοντες, ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ εἰσὶ τοῦ τὸν ἐπίγειον βασιλέα θεάσασθαι, μόνον συν πάσῃ τῇ εὐπρεπείᾳ καὶ δόξῃ αὐτοῦ· ὅσον γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις πολλῷ μείζων ἡ B μερὶς αὐτοῦ ἐστι παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, οὕτως ἔνδοξον, οὕτως ἐπιθυμητὸν ὑπὸ πάντων, κἂν τῷ θεαθῆναι μόνον· καὶ ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ λέγει· Εἴθε τις ἔδωκέ μοι ἐκείνην τὴν δόξαν, καὶ τὴν εὐπρέπειαν, καὶ τὴν ὡραιότητα, μακαρίζων ἐκεῖνον τὸν ὅμοιον αὐτοῦ γήϊνον, καὶ ὁμοιοπαθῆ καὶ θνητὸν ὄντα, διὰ δὲ τὴν πρόσκαιρον εὐπρέπειαν, καὶ δόξαν, ἐπιθυμητόν.

ϛʹ. Εἰ οὖν οὕτως οἱ σαρκικοὶ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσι τῆς δόξης τοῦ γηΐνου βασιλέως, πόσῳ μᾶλλον οἷς ἐνέσταξεν ἐκείνη ἡ ῥανὶς τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς τῆς θεότητος, καὶ ἔτρωσε τὴν καρδίαν αὐτῶν ἔρωτι θείῳ, πρὸς τὸν ἐπουράνιον βασιλέα Χριστὸν, εἰς ἐκεῖνο τὸ κάλλος δέδενταί καὶ τὴν ἀνεκλάλητον δόξαν καὶ ἄφθαρτον εὐπρέπειαν, καὶ τὸν ἀνεννόητον C πλοῦτον τοῦ ἀληθινοῦ καὶ αἰωνίου βασιλέως Χριστοῦ, οὗ τῇ ἐπιθυμίᾳ. καὶ τῷ πόθῳ αἰχμαλωτίζονται, ὅλοι ἐξ ὅλου πρὸς αὐτὸν τυγχάνοντες, καὶ ἐπιθυμοῦσι τυχεῖν ἐκείνων ὧν ἐνοπτρίζονται διὰ τοῦ Πνεύματος ἀλαλήτων ἀγαθῶν, οὗ ἕνεκεν πάντα τὰ ἐπὶ γῆς κάλλη καὶ εὐπρεπείας, καὶ δόξας, καὶ τιμὰς, καὶ πλοῦτον βασιλέων καὶ ἀρχόντων ἐξουδενοῦσι· θείῳ γὰρ κάλλει ἐτρώθησαν, καὶ ζωὴ ἀθανασίας οὐρανίου ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐνέσταξε. Διὸ καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ἀγάπην τοῦ ἐπουρανιου βασιλέως ἐπιποθοῦσι, καὶ αὐτὸν μόνον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ ἔχοντες δι' αὐτοῦ πάσης ἀγάπης κόσμου λύουσιν ἑαυτοὺς, καὶ ἀναχωροῦσι παντὸς γηΐνου δεσμοῦ, ἵνα δυνηθῶσιν ἐκεῖνον μόνον τὸν πόθον ἐν ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις ἔχειν πάντοτε [(1), καὶ μηδὲν ἕτερον σὺν D ἐκείνῳ μιγνύειν· ὀλίγοι δὲ εἰσι πάνυ οἱ τῇ ἀγαθῇ ἀρχῇ τέλος ἀγαθὸν πορισάμενοι, καὶ διεξερχόμενοι, ἕως τέλους ἄπτωτοι, τὴν μίαν ἀγάπην πρὸς μόνον τὸν Θεὸν ἔχοντες, καὶ πάντων ἑαυτοὺς λελυκότες. Πολλοὶ γὰρ κατανύσσονται, καὶ πολλοὶ χάριτος οὐρανίου μέτοχοι γίνονται, καὶ ἔρωτι οὐρανίῳ τιτρώσκονται, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐν μέσῳ ἀγῶνας καὶ ἀθλήσεις καὶ πόνους καὶ πειρασμοὺς διαφόρους τοῦ πονηροῦ μὴ ὑπομένοντες, ἐν ποικίλαις καὶ διαφόροις ἐπιθυμίαις κοσμικαῖς τρεπόμενοι, διὰ τὸ θέλημα ἔχειν ἕκαστον τοῦ ἀγαπῆσαί τι τοῦ κόσμου τούτου, καὶ μὴ λελυκέναι πάντοθεν τὴν ἀγάπην αὐ-

(1) Uncis inclusa supplentur ex cod. ms. Græc. n. 16 Bibliothecæ Berolinensis.

τοῦ, ἀπέμειναν καὶ ἐβυθίσθησαν ἐν τῷ τοῦ κόσμου βυθῷ, διὰ τοῦ ἰδίου θελήματος ἀνανδρίαν, καὶ χαύνωσιν, ἢ δειλίαν, ἢ δι' ἀγάπην τινὰ γήϊνον. Οἱ γὰρ ἐξ ἀληθείας διεξελθεῖν ἕως τέλους ἐν ἀγαθῇ διαγωγῇ βουλόμενοι ἄλλον ἔρωτα καὶ ἄλλην ἀγάπην σὺν ἐκείνῃ τῇ ἐπουρανίῳ παραδέξασθαι ἑκουσίως καὶ μῖξαι οὐκ ὀφείλουσιν, ἵνα μὴ ἐμποδισθῶσι τῶν πνευματικῶν, καὶ στραφῶσιν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τέλος ἐκπέσωσι τῆς ζωῆς. Ὥσπερ γὰρ μεγάλα καὶ ἀλάλητα καὶ ἀνεκδιήγητα ἐπηγγελμένα παρὰ Θεῷ τυγχάνει, οὕτω πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ πόνων καὶ ἀγώνων μεγάλων χρεία καὶ πολλῆς δοκιμασίας. Οὐ γάρ τι μικρὸν τυγχάνει, ἃ ἐλπίζει ἀγαθὰ λαβεῖν ὁ ἄνθρωπος βασιλείας οὐρανῶν ἐπιθυμῶν· συμβασιλεῦσαι Χριστῷ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας βούλει, καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ πόνους καὶ πειρασμοὺς τοῦ ὀλίγου χρόνου τῆς ζωῆς ταύτης καταδέξασθαι προθύμως ἕως θανάτου οὐ καταδέχῃ; τοῦ Κυρίου βοῶντος· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν χαίρων, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Καὶ πάλιν· Ἐὰν μή τις μισήσῃ πατέρα, μητέρα, γυναῖκα, τέκνα, ἀδελφοὺς, ἀδελφὰς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής· οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀνθρώπων βασιλείας μὲν ἐπιτυχεῖν βούλονται, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν κληρονομῆσαι θέλουσι, ζῆν δὲ ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν θελήμασι, καὶ αὐτοῖς ἐξακολουθεῖν οὐκ ἀπαναίνονται, μᾶλλον δὲ τῷ σπείροντι τὰ μάταια (16), καὶ μὴ ἀπαρνούμενοι ἑαυτοὺς βούλονται τὴν αἰώνιον κλερονομῆσαι ζωὴν, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον.

Ὁ γὰρ λόγος τοῦ Κυρίου ἀληθὴς τυγχάνει. Οὗτοι γὰρ ἄπτωτοι διεξέρχονται, οἱ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἀρνησάμενοι ὅλοι ἐξ ὅλου ἑαυτοὺς, καὶ πάσας τὰς τοῦ κοσμου ἐπιθυμίας καὶ δεσμοὺς καὶ μετεωρισμοὺς καὶ ἡδονὰς καὶ ἀσχολίας βδελυξάμενοι, καὶ αὐτὸν μόνον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιεῖν ἐπιθυμοῦντες, ὥστε ἰδίῳ θελήματι ἀποστρέφεται ἕκαστος, τῆς βασιλείας τὸ ἐξ ἀληθείας μὴ θελῆσαι λαβεῖν καὶ ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν, καὶ ἀγαπᾷν τι σὺν ἐκείνῃ τῇ ἀγάπῃ, τῷ ἥδεσθαί τισι τοῦ αἰῶνος τούτου ἡδοναῖς ἢ ἐπιθυμίαις, καὶ τῷ μὴ ὅλην τὴν ἀγάπην, ὅσον ἐν προαιρέσει καὶ θελήματι δυνατὸν, πρὸς Κύριον ἔχειν. Ἐξ ἑνὸς δὲ ὑποδείγματος συννόησόν μοι πάντα. Διακρίνων μὲν ἐνίοτε διακρίνει ἕκαστος καὶ οἶδεν, ὅτι ἄτοπόν ἐστιν, ὃ θέλει ποιῆσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀγαπᾷ καὶ οὐκ ἀρνεῖται, ἡττᾶται αὐτῷ. Πρότερον γὰρ ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ ὁ πόλεμος γίνεται, καὶ ὁ ἀγὼν, καὶ τὸ στάθμιον, καὶ ἡ ῥοπὴ, καὶ τὸ ζύγιον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ κόσμου, καὶ τότε προέρχεται, καὶ διακρίνει ἕκαστος, εἰ τύχῃ εἰς μάχην καὶ διαπληκτισμὸν πρὸς τὸν ἀδελφὸν, λέγων ἐν ἑαυτῷ· Εἴπω; λαλήσω; ἀλλὰ μὴ λαλήσω; μνημονεύων μὲν καὶ τοῦ

cordiam, et imbecillitatem, et timiditatem, aut ob terrestrem quamdam dilectionem. Qui enim in veritate ad finem pervenire volunt in bona conversatione, alium amorem aut aliam dilectionem cum illa cœlesti dilectione admittere libenter et admiscere non debent, ne impediantur a spiritualibus, et convertantur retrorsum, et demum a vita sua excidant. Sicut enim magna, et ineffabilia, et inenarrabilia promissa apud Deum inveniuntur; ita fide, et spe et laboribus et pugnis magnis opus est et multa probatione. Non enim parvum aliquid sunt bona quæ sperat homo accipere, quando regnum cœlorum affectat: regnare cum Christo in infinita sæcula cupis, et pugnas et labores et tentationes brevis temporis hujus vitæ sustinere viriliter usque ad mortem non suscipis? Dicente Domino: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie gaudens, et sequatur me* [58]; et rursum: *Si quis non oderit patrem, matrem, uxorem, filias, fratres, sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus* [59]. Plerique homines regnum adipisci volunt, et æternam vitam accipere cupiunt; vivere autem in propriis suis voluntatibus, et illis obtemperare non recusant, magis autem similes facti huic qui vana seminat, neque abnegantes semetipsos volunt æternam vitam accipere; quod impossibile est.

Sermo enim Domini verus invenitur. Nam illi lapsu perveniunt, qui secundum Domini mandatum abnegant toti seipsos, et omnia mundi cupiditates, vincula, superbias, voluptates et impedimenta abjiciant, et illum solum quæ oculis habent, et illius mandata servare cupiunt, ita ut quisque propria voluntate avertatur, regnum nolle in veritate obtinere et seipsum abnegare, et diligere aliquid cum illa dilectione, gaudendo in aliquibus sæculi hujus voluptatibus et cupiditatibus, et non habendo in Dominum totam dilectionem, quantum intentioni, et voluntati possibile est. Ex uno exemplo mihi intellige omnia. Judicando judicat quisque et noscit indecorum esse quod facere vult; sed quando diligit et non recusat, hoc vincitur. Primum enim in corde intus bellum fit, et pugna, et libratio, ponderatioque dilectionem Dei inter ei dilectionem mundi; tunc accedit quisque et judicat, si forte agatur de rixa et iracundia contra fratrem: dicam, aut non dicam? loquar, aut non loquar? memor quidem Dei, sed propriam gloriam procurans, et non seipsum abnegans, verum si paulo prævaluerit

[58] Matth. XVI, 24. [59] Luc. XIV, 26.

VARIÆ LECTIONES.

(16) Locus certe mutilus; post μάταια nullum in codice interpunctionis signum.

dilectio et pondus mundi in cordis libra, statim progreditur pravus sermo usque ad labia. Deinde tanquam sagittas dirigens mens intus proximum telis impetit per linguam, jaciens tela sermonum contumeliosorum in voluntate spontanea, suammet gloriam procurans. Deinde multis ita telis proximum impetens per contumeliosos sermones, usquedum et in decursu crescat peccatum ad læsiones aliquando et vulnera, in corpore mutuas belli partes exercet, quandoque usque ad mortem; sic necis auctor efficitur hominis pravi cupiditas, vide, unde exorta sit, et qualem habuerit finem dilectio mundanæ gloriæ pondere prævalens in cordis libra et propria volnntate. Quoniam enim aliquis seipsum non abnegavit, et aliquid e mundo dilexit, illa omnia flagitia eveniunt. Ita esse arbitrare in quocunque peccato et consuetudine mala, cum blanditur malitia et voluntatem mentis inc inat ad mundanas cupiditates et illecebras et voluptates carnis. Ita omne malitiæ opus exercetur, ita impudicitiæ et furtum, ita avaritia et pigritia, ita auri cupiditas et vana gloria, ita invidia et ambitio, et quodcunque est malitiæ opus. Aliquando opera quæ bona videntur ad gloriam et laudem hominum perficiuntur, quæ apud Deum similia sunt injustitiæ, furto et aliis peccatis. Deus enim dicit: *Dispersit ossa eorum qui hominibus placent*[69]; ita ut per ea quæ bona videntur malignus minister diligens apparere velit, varius enim est et mendax in cupiditatibus mundi. Nam per dilectionem quamdam terrestrem et carnalem, in qua vincitur homo propria voluntate, allicitur malitia, ut fiat illi vinculum insolubile et sarcina gravis, immergens et suffocans eum in sæculo nequitiæ, neque sinens assurgere, et ad Deum redire; quoniam, quidquid e mundo aliquis dilexerit, illius mentem opprimit et obtinet, neque assurgere sinit. In hac enim libratione et ponderatione quæ per libram malitiæ fit, penditur et probatur omne hominum genus, Christianorum nempe in urbibus degentium, aut in montibus, aut in monasteriis, aut in agris, aut in desertis locis, quia voluntate propria seductus homo diligit aliquid et quovis modo vincta est ejus dilectio, et non est tota in Deum; hic enim, verbi gratia, dilexit opes, alius aurum et argentum, alius disertam mundi sapientiam ob gloriam hominum, alius dilexit potentiam, alius laudem et honores hominum, alius iram et violentiam. Nam permittendo se prompte passioni hanc diligit, alius inutiles eventus, alius invidiam, alius omni die superbit et lætatur, alius inanibus rationibus illuditur, alius tanquam legis magister haberi diligit, ob hominum gloriam, alius socordia et incuria gaudet, alius vestibus et pannis detinetur, alius curis terrestribus se dat, alius somnum et sermonis lepo-

Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν δόξαν περιποιούμενος, καὶ μὴ ἑαυτὸν ἀρνούμενος. Ἀλλ' ἐὰν ὀλίγον καταβαρήσῃ ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου καὶ ἡ ῥοπὴ ἐν τῷ τῆς καρδίας ζυγίῳ, εὐθὺς προέρχεται ὁ πονηρὸς λόγος μέχρι τῶν χειλέων. Εἶτα ὥσπερ βέλη ἐντείνων ὁ νοῦς ἔνδοθεν τοξεύει τὸν πλησίον διὰ γλώττης, πέμπων βέλη λόγων ἀπρεπῶν ἐν θελήματι ἑκουσίῳ, τὴν ἑαυτοῦ δόξαν περιποιούμενος. Εἶτα τοξεύων ἐπὶ πολὺ τὸν πλησίον διὰ λόγων ἀπρεπῶν, ἕως οὗ καὶ ἐν τοῖς μέλεσι διαχυθῇ τὸ ἁμάρτημα εἰς συμπληγάδας ἐνίοτε καὶ τραύματα, διὰ τοῦ σώματος ἄλληλα τὰ μέλη πολεμοῦντα ἀπεργάζεται, ἐνίοτε καὶ ἕως φόνου, θανάτου ἀπαρτίζεται τὸ τοῦ πονηροῦ ἐπιθύμημα. Ἴδε, πόθεν ἤρξατο, καὶ ποῖον ἔσχε τὸ τέλος ἀγάπη δόξης κοσμικῆς βαρυθεῖσα (1) τῇ ῥοπῇ τοῦ τῆς καρδίας ζυγοῦ ἐξ ἰδίου θελήματος Διὰ γὰρ τὸ μὴ ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν, καὶ ἀγαπᾷν τι τοῦ κοσμου, ἐκεῖνα ὅλα τὰ ἀτοπήματα γίγνεται. Οὕτως νόει μοι καὶ εἰς ἕκαστον ἁμάρτημα καὶ ἐπιτήδευμα φαῦλον τῆς κακίας κολακευούσης, καὶ προτρεπομένης τὸ θέλημα τοῦ νοὸς καὶ ἐπιθυμίαις κοσμικαῖς καὶ ἀπάτῃ καὶ ἡδονῇ σαρκός. Οὕτω πᾶν πρᾶγμα κακίας ἀπαρτίζεται (2), οὕτω μοιχεία καὶ κλοπὴ, οὕτω πλεονεξία καὶ μέθη οὕτω φιλαργυρία καὶ κενοδοξία, οὕτω ζῆλος καὶ φιλαρχία καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἐστι τῆς κακίας ἐπιτήδευμα. Ἐνίοτε καλὰ δοκοῦντα ἐπιτηδεύματα διὰ δόξαν καὶ ἔπαινον ἀνθρώπων ἐπιτελεῖται, ἅπερ ἐστὶ παρὰ Θεῷ ἴνα ἀδικίας καὶ κλοπῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων. Ὁ Θεὸς γὰρ φησιν· Ἐσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· ὥστε διὰ τῶν δοκούντων καλῶν ὁ πονηρὸς ὑπηρετεῖσθαι βούλεται. Πολυποίκιλος γάρ ἐστι καὶ ἀπατηλὸς ἐν ἐπιθυμιαις κοσμου. Διὰ γὰρ ἀγάπην τινὰ γηΐνην (3) καὶ σαρκικὴν, εἰς ἣν δεσμεῖται ἄνθρωπος θελήματι ἰδίῳ, δελεάζεται ὑπὸ τῆς κακίας, ὅπως γίνεται αὐτῷ ἄλυσις καὶ δεσμὸς καὶ φορτίον βαρὺ, καταβυθίζον καὶ πνῖγον ἐν τῷ αἰῶνι τῆς πονηρίας, μὴ συγχωροῦν ἀνακύψαι, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπελθεῖν. Ἐπειδὴ ὅπερ τις ἠγάπησε τοῦ κόσμου, καταβαρεῖ τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ κατακρατεῖ (4), καὶ οὐκ ἐᾷ ἀνακύψαι. Εἰς τοῦτο γὰρ τὸ στάθμιον καὶ τὴν ῥοπὴν καὶ τὸ τῆς κακίας ζύγιον κρέμαται, καὶ δοκιμάζεται πᾶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἤτοι Χριστιανῶν τῶν ἐν πόλεσιν οἰκούντων, ἢ ἐν ὄρεσιν, ἢ ἐν μοναῖς, ἢ ἐν ἀγροῖς, ἢ ἐν ἐρήμοις τόποις, ὅτι θελήματι ἰδίῳ δελεαζόμενος ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τι καὶ ὁπουδήποτε δέδεται αὐτοῦ ἡ ἀγάπη, καὶ οὐκ ἔστιν ὅλη πρὸς τὸν Θεόν· ἠγάπησε γάρ τις, εἰ τύχοι κτήματα, ἄλλος χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ἄλλος σοφίαν λογίαν κόσμου διὰ δόξαν ἀνθρώπων, ἄλλος ἠγάπησιν ἀρχὴν ἄλλος δόξαν καὶ τιμὰς ἀνθρώπων, ἄλλος ὀργὴν καὶ μῆνιν· διὰ γὰρ τὸ ταχέως ἑαυτὸν ἐπιδιδόναι τῷ πάθει ἀγαπᾷ αὐτό· ἄλλος ἀκαίρους συντυχίας, ἄλλος ζῆλον, ἄλλος πᾶσαν ἡμέραν μετεωρίζεται καὶ ἥδεται, ἄλλος ἀργοῖς λογισμοῖς ἀπατᾶται, ἄλλος ὡς νομοδιδάσκαλος εἶναι

[69] Psal. LII, 6.

VARIÆ LECTIONES.

(1) Sic cod. (2) Cod. ἀαρτίζεται. (3) Sic cod. (4) Cod. κατωκρατεῖ.

ἀγαπᾷ διὰ δόξαν ἀνθρώπων, ἄλλος χαυνώσει καὶ ἀμελείᾳ ἥδεται, ἄλλος ματίοις καὶ ῥάκεσι δέδεται, ἄλλος μερίμναις γηΐναις ἑαυτὸν δίδωσιν, ἄλλος ὕπνον καὶ εὐτραπελίαν ἢ αἰσχρολογίαν ἀγαπᾷ· καὶ μικρῷ γάρ τις καὶ μεγάλῳ δεσμούμενος τοῦ κόσμου, ἐκείνῳ κατέχεται καὶ οὐκ ἐᾶται ἀνακύψαι. Πρὸς ὃ γάρ τις πάθος οὐ πολεμεῖ γενναίως, ἐκεῖνο ἀγαπᾷ, κἀκεῖνο κρατεῖ αὐτὸν, καὶ βαρύνει, καὶ γίνεται αὐτῷ ἐμπόδιον καὶ ἅλυσις, τοῦ μὴ τὸν νοῦν αὐτοῦ ἀπιέναι πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ εὐαρεστῆσαι αὐτῷ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσαντα χρησιμεῦσαι τῇ βασιλείᾳ, καὶ ζωῆς αἰωνίου τυχεῖν· ψυχὴ γὰρ ἡ ἀληθῶς πρὸς Κύριον τὴν ὁρμὴν ἔχουσα ὅλη ἐξ ὅλου τὴν ἀγάπην αὐτῆς πρὸς αὐτὸν ἕλκει (5), καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον ἐκ προαιρέσεως, ὅση δύναμις, δεσμεῖται, κἀκεῖθεν τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος προσκτᾶται, καὶ ἑαυτὴν ἀρνεῖται, καὶ τοῖς θελήμασι τοῦ νοὸς αὐτῆς οὐχ ἀκολουθεῖ, ὅτι δολίως πορεύεται μεθ' ἡμῶν διὰ τὸ συνὸν καὶ δελεάζον κακὸν, ἀλλὰ τῷ τοῦ Κυρίου λόγῳ ὁλοτελῶς ἑαυτὴν ἐκδίδωσι, καὶ παντὸς φαινομένου δεσμοῦ λύει ἑαυτὴν, ὅσον ἐκ θελήματος δυνατὸν, καὶ τῷ Κυρίῳ ἐξ ὅλου ἑαυτὴν δίδωσι, καὶ οὕτω διεξελθεῖν εὐχερῶς δυνήσεται τοὺς ἀγῶνας καὶ πόνους καὶ θλίψεις. Ὅπου γὰρ ἀγαπᾶται, ἐκεῖθεν βοηθεῖται, κἀκεῖθεν βαρεῖται· ἐάν τι τοῦ κοσμου ἀγαπᾷ, αὐτὸ ἐκεῖνο γίνεται αὐτῷ φορτίον καὶ δεσμοὶ καθέλκοντες κάτω, καὶ μὴ συγχωροῦντες ἄνω πρὸς Θεὸν ἀνελθεῖν. Ἐὰν δὲ τὸν Κύριον καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἀγαπᾷ, ἐκεῖθεν βοηθεῖται κἀκεῖθεν κουφίζεται, καὶ εὔκολα αὐτῷ πάντα γίνεται τὰ τοῦ Κυρίου παραγγέλματα τῷ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀποσώζειν ὁλοκλήρως, καὶ βαρεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν, μᾶλλον δὲ καὶ κουφίζει καὶ ἐλαφρύνει πάντα πόλεμον καὶ πασαν θλίψιν, καὶ διὰ τῆς θείας δυνάμεως τὸν κόσμον διακόπτει, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς κακίας, τὰς ἐν αὐτῷ παγιδευούσας τὴν ψυχὴν, καὶ βρόχοις ἐπιθυμιῶν παντοδαπῶν ἐν τῷ τοῦ κόσμου βυθῷ καταδεσμούσας, καὶ οὕτως ἐξειλῆσαι (6) ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς ἰδίας πίστεως καὶ σπουδῆς πολλῆς, καὶ διὰ τῆς ἄνωθεν βοηθείας, ἔνθα ἠγάπησε, τῆς αἰωνίου βασιλείας ἀξιοῦται, ἣν ἰδίῳ θελήματι ἀγαπήσας ἐξ ἀληθείας, καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου βοηθηθεὶς, τῆς αἰωνίου ζωῆς οὐκ ἐκπίπτει. Ἵνα δὲ ἀπὸ πραγμάτων φανερῶν ἀποδείξωμεν, πῶς θελήματι ἰδίῳ πολλοὶ ἀπόλλυνται, καὶ ἐν θαλάσσῃ βυθίζονται, καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἁρπάζονται, ὑπόθου μοί τινα οἶκον ἐμπίπρασθαι πυρὶ, καὶ ὃς μὲν σῶσαι ἑαυτὸν βουλόμενος, αἰσθηθεὶς τοῦ ἐμπρησμοῦ, γυμνὸς ἔφυγε, καταλιπὼν πάντα, καὶ ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν μόνον περιποιήσασθαι βουληθεὶς διεσώθη. Ἄλλος δὲ βουλομενος λαβεῖν τινὰ τοῦ οἴκου σκεύη ἢ ἄλλα τινὰ εἰσῆλθεν ἆραι, καὶ ὡς ἔλαβε, κατεκυρίευσε τὸ πῦρ τοῦ οἴκου, καὶ συνέλαβεν αὐτὸν ἔνδον και κατέκαυσεν. Ὁρᾷς, ὅτι ἰδίῳ θελήματι δι' ἀγάπην, τινὰ πρὸς καιρὸν παρ' ἑαυτὸν ἀγαπήσας, ἐν τῷ πυρὶ ἀπώλετο· ὁμοίως πάλιν ἐν τῇ θαλάσσῃ

rem aut obscenitatem diligit, et statim ac aliquis parvo aut magno mundi vinculo detinetur, hoc possidetur nec sinitur assurgere. Passionem enim, contra quam homo non pugnat viriliter, illam diligit; et illa hunc dominatur et opprimit, fit ei impedimentum et catena, ne mentem suam ad Deum dirigat, nec illi complaceat, neque illi soli serviens regnum obtineat et ad vitam æternam perveniat. Anima enim quæ vere ad Dominum dirigitur, tota omnino suam dilectionem in illum contrahit, et illi soli ex intentione, quantum potest, vincitur; et inde gratiæ auxilium acquirit, et seipsam abnegat, et voluntati mentis suæ non obtemperat, quia in nobis per fraudem ambulat perconcomitans et seducens malum; sed verbo Domini perfecte seipsam permittit, et ab omni visibili vinculo se liberat, quantum ex voluntate possibile est, et Domino totam omnino semetipsam dat, et ita pertransire feliciter poterit pugnas, labores et ærumnas. Ubi enim diligitur, inde auxilium venit et inde pondus venit si quid e mundo diligit homo, hoc ipsum fit illi sarcina ei vincula deorsum demittentia, nec sursum permittentia ad Deum se attollere; sin autem Dominum et ejus mandata diligit, inde auxilium recipit, inde sustinetur, et expedita illi omnia fiunt Domini præcepta ad servandam omnino suam in Dominum dilectionem, et inclinant ad bonum, amplius autem et levius et facilius efficiunt omne bellum et omnem ærumnam, et per virtutem divinam mundum profligaret, et malitiæ vires, quæ in illo animam illaqueant, et cupiditatum retibus multiplicium in mundi abysso illum devinciunt, et ita liberatus ab eis per suam fidem et magnam fortitudinem, et per cœleste auxilium, ubi dilexit, æterni regni dignus judicatur, quod propria voluntate dilexit in veritate, et a Domino auxilium accipiens, æterna vita non privatur. Ut autem rebus evidentibus ostendere possimus, quomodo propria voluntate multi pereant, et in mare submergantur, et in servitutem trahantur, suppone mihi quamdam domum igne incendi, qui voluerit se salvare, ubi incendium sensit, nudus effugit, omnia relinquens et suæ vitæ solum volens curam habere, salvatus est. Alius vero volens servare aliqua domus supellectilia aut alia quædam ingressus est ad tollendum ea, et cum apprehendit invasit ignis totam domum, et illum intus detinuit et combussit. Vides ne, quomoda propria voluntate per dilectionem, qui aliqua ad tempus apud se dilexit, in igne perierit? similiter iterum per mare in rupem fluctuum stationem incidentes quidam naufragaverunt; et qui nudus et vestibus exutus in aquas se conjecit se solum salvare volens, et ita fluctibus agitatus, et super eos natans, eo quod expeditus admodum sit, lætatus est transiisse

VARIÆ LECTIONES.

(5) Cod. ἔχει. (6) Cod. ἐξηλῆσαι.

ciam, nisi ad mansuetum, et quietum, et trementem A *sermones meos* [71] ? Et temporibus Moysis et Eliæ reperimus, quod, cum in apparitionibus, quæ illis obtigerunt, multa ministeria tubarum et virtutum præcessissent Domini majestatem, in illis omnibus agnitus fuerit et apparuerit adventus Domini in pace, et tranquillitate, et quiete. *Ecce enim*, inquit, *vox auræ tenuis, et in ea Dominus* [72]. Liquet ergo, quod requies Domini sita sit in pace et tranquillitate. Fundamentum enim, quod jecerit homo, et initium quod ceperit, in eo usque ad finem permanet. Si alta nimis et querula voce preces fundere cœperit, ad finem usque eamdem consuetudinem obtinet. Quia autem Dominus humanitate plenus est, contingit, ut huic etiam auxilium præstet. Hi igitur propter impulsum gratiæ ad finem usque ea- B dem consuetudine utuntur, quamvis videamus, quod hic precandi modus idiotarum sit, propterea quod aliis scandalum pariant, et seipsos inter precandum perturbent.

III. Verum autem orationis fundamentum hoc est, attendere nimirum cogitationibus, et in multa tranquillitate et pace preces fundere, ut cæteri nulla ratione scandalum accipiant. Hic enim, si consecutus gratiam Dei et perfectionem, usque ad finem tranquille precatus fuerit, magis multos ædificabit. *Non enim est confusionis Deus, sed pacis* [73]. Qui enim clamoribus utuntur, hortatoribus similes sunt, et non possunt ubique precari, neque in ecclesiis, neque in vicis, nisi forte in solitudinibus, pro lubitu suo. Qui autem tranquille precantur, C omnes in omni loco ædificant. Decet enim omnem laborem hominis consumi in cogitationibus, ac subjectam materiam pravarum cogitationum præcidere, et compellere seipsum ad Deum, nec obtemperare voluntati cogitationum, sed eas undique errantes colligere, discernendo naturales a pravis. Anima enim quæ peccato obnoxia est, perinde se habet ac si sit in monte magna silva, aut in flumine arundines, aut densæ spinæ ac nemora. Quicunque igitur illum locum transgressuri sunt, eos extendere manus, et cum violentia ac labore subjectam materiam amoliri oportet. Ita quoque materia cogitationum adversariæ potestatis animæ adhæret. Magna igitur animi diligentia ac attentione opus est, ut quis secernat externas cogitationes ab D adversaria potestate ortas.

28 IV. Est enim quis sua solius virtute confisus, existimans suopte marte circumjectos se excidere posse montes. Est quoque alius, qui, cum in tranquillitate et discretione animum suum regat, absque ulla defatigatione plenius opus suum perficit, quam ille. Sic in precibus quoque sunt quidam, qui, cum clamoribus ineptis utantur, veluti robore corporis confisi, haud norunt furta cogitationum:

A βλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; Καὶ ἐπὶ τοῦ Μωσέως καὶ τοῦ Ἠλία εὑρίσκομεν, ὅτι ἐν τῇ γιγνομένῃ αὐτοῖς ἐπιφανείᾳ πολλῆς διακονίας γιγνομένης σαλπίγγων καὶ δυνάμεων ἔμπροσθεν τῆς Δεσποτικῆς ἀξίας, ἐν ἐκείνοις πᾶσι διεκρίθη καὶ ἐφανερώθη ἡ τοῦ Κυρίου παρουσία, ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ ἀναπαύσει. Ἰδοὺ γάρ, φησί, φωνὴ αὔρας λεπτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ ὁ Κύριος. Δείκνυται τοίνυν, ὅτι ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάπαυσις ἐν εἰρήνῃ καὶ καταστάσει ἐστι· θεμέλιον γὰρ ὃν τίθησιν ἄνθρωπος, καὶ ἀρχὴν ἣν ἄρχεται, ἐν αὐτῇ μέχρι τέλους διαμένει· ἐὰν ἐν φωνῇ, καὶ ταραχῇ ἄρξηται τὴν προσευχὴν ποιεῖσθαι, μέχρι τέλους τὴν αὐτὴν συνήθειαν κρατεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κύριος φιλάνθρωπός ἐστι, συμβαίνει, ὅτι καὶ B τούτῳ δίδωσι βοήθειαν. Οὗτοι οὖν διὰ τὴν προτροπὴν τῆς χάριτος, ἕως τέλους τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἀποκέχρηνται, ἀλλ' ὁρῶμεν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἰδιωτῶν ἐστι, διὰ τὸ καὶ ἄλλους σκανδαλίζειν, καὶ αὐτοὺς τεταραγμένους ποιεῖσθαι τὴν προσευχήν.

Γ'. Ὁ δὲ ἀληθινὸς θεμέλιος τῆς προσευχῆς οὗτός ἐστι, τὸ προσέχειν τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἐν πολλῇ ἡσυχίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποιεῖσθαι τὴν προσευχήν, ὡς μήτε τοὺς ἔξωθεν σκανδαλίζεσθαι. Οὗτος γὰρ ἐὰν ἐπιδέξηται τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ τελείωσιν ἄχρι τέλους ἐν ἡσυχίᾳ ποιήσει, πλέον τοὺς πολλοὺς οἰκοδομήσει. Οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνης. Οἱ γὰρ ταῖς κραυγαῖς κεχρημένοι, κελευσταῖς ἐοίκασι, μὴ δυνάμενοι πανταχοῦ εὔξασθαι, μήτε ἐν ἐκκλησίαις, μήτε ἐν κώμαις, εἰ μὴ τάχα ἐν ἐρη- C μίαις, κατὰ τὸ θέλημα αὐτῶν. Οἱ δ' ἐν ἡσυχίᾳ προσευχόμενοι, πάντας οἰκοδοῦμοσιν ἐν παντὶ τόπῳ. Χρὴ γὰρ ὅλον τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου ἐκτελεῖν ἐν τοῖς λογισμοῖς, καὶ τὴν περικειμένην ὕλην τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἀποκόπτειν, καὶ ἐπείγειν ἑαυτὸν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ μὴ ποιεῖν τὰ θελήματα τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ πανταχόθεν ῥεμβομένους αὐτοὺς συνάγειν, διακρίνοντα τοὺς φυσικοὺς ἀπὸ τῶν πονηρῶν. Πελάζεται γὰρ ἡ ψυχὴ οὖσα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ὥσπερ ἐὰν ᾖ ἐν ὄρει ὕλη μεγάλη, ἢ ἐν ποταμῷ καλαμῶνες, ἢ δάση τινὰ ἀκανθῶν, καὶ ὑλῶν. Οἱ οὖν βουλόμενοι δι' ἐκείνου τοῦ τόπου παρελθεῖν, ὀφείλουσιν ἐκτείνειν τὰς χεῖρας, καὶ μετὰ βίας καὶ καμάτου ἀπωθεῖσθαι τὴν περικειμένην ὕλην. Οὕτω καὶ ἡ τῶν λογισμῶν τῆς ἐναντίας δυνάμεως ὕλη D περίκειται τῇ ψυχῇ. Πολλῆς οὖν σπουδῆς καὶ προσοχῆς νοὸς χρεία, ἵνα τις διακρίνῃ τοὺς ἀλλοτρίους λογισμοὺς τῆς ἐναντίας δυνάμεως.

Δ' Ἔστι γάρ τις θαῤῥῶν τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει, νομίζων ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκκόπτειν τὰ περικείμενα ὄρη. Ἔστι δὲ ἄλλος ἀπὸ καταστάσεως καὶ διακρίσεως διοικῶν τῷ νοΐ αὐτοῦ, καὶ ἀκαμάτως πλέον ἐκείνου τὸ ἔργον αὐτοῦ διανύων. Οὕτω καὶ ἐν ταῖς προσευχαῖς εἰσί τινες κραυγαῖς κεχρημένοι ἀπρεπέσιν, ὡς δὴ τῇ σωματικῇ ἰσχύϊ πεποιθότες, μὴ εἰδότες τὰς κλοπὰς τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ νομίζοντες τῇ ἰδίᾳ δυνάμει τὸ

[71] Isa. LXVI, 2. [72] I Reg. XIX, 12. [73] I Cor. XIV, 13.

σης, τοῦτο δὲ ἐπὶ ξένης (10) διάγων, καὶ ἀδικούμενος, καὶ διὰ πάντων ἀποδειχθεὶς, ὅτι Θεὸν μόνον ἀγαπᾷ ὑπὲρ πάντα· ὕστερον ἐπεὶ δι' ἐπαγγελίας καὶ δι' ἐτῶν πολλῶν μονογενῆ υἱὸν κατὰ πολλὴν ἐπιθυμίαν ἐκτήσατο, αἰτηθεὶς τοῦτον εἰς θυσίαν προθύμως δι' ἑαυτου ἀναφέρειν, ἀποδυσάμενος ἑαυτὸν καὶ ἀληθῶς ἀρνησάμενος· ἀπέδειξε γὰρ, ὅτι παρὲκ (11) Θεοῦ ἄλλο τι οὐκ ἠγάπησε διὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς προσκομιδῆς. Εἰ γὰρ ἐκεῖνον προθύμως ἀπεδύσατο, πόσῳ μᾶλλον, εἰ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ὑπάρχοντα ἀκελεύσθη ἐᾶσαι ἢ πένησιν ὑφ' ἓν διανεῖμαι, ἑτοίμως καὶ προθύμως ἂν ἐποίησεν! Ὁρᾷς ἀγάπης ἀπηρτισμένης ἐκ θελήματος πρὸς Κύριον εὐθύτητα; οὕτως καὶ οἱ τούτων συγκληρονόμοι γενέσθαι βουλόμενοι παρὲκ (12) Θεοῦ οὐδὲν ὀφείλουσιν ἀγαπῆσαι, ἵνα, ὅταν δοκιμασθῶσι, χρήσιμοι καὶ δόκιμοι εὑρεθῶσι, τελείαν τὴν ἀγάπην αὐτῶν πρὸς Κύριον ἀποσώζοντες. Οἱ τοιοῦτοι ἕως τέλους διεξελθεῖν τὸν ἀγῶνα δυνήσονται, οἱ ἐκ θελήματος Θεὸν μόνον ἀγαπήσαντες πάντοτε, καὶ πάσης ἀγάπης κόσμου ἑαυτοὺς λελυκότες. Ὀλίγοι δὲ σφόδρα εὑρίσκονται οἱ τοιαύτην ἀγάπην ἀναλαβόντες, καὶ πάσας τὰς τοῦ κόσμου ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας ἀποστρεφόμενοι, καὶ μακροθύμως τὰς ἐπαναστάσεις καὶ πειρασμοὺς τοῦ πονηροῦ ὑπομένοντες· μὴ γὰρ, ἐπειδὴ πολλοὶ ποταμοὺς παρερχόμενοι παρασύρονται ὑπὸ τῶν ὑδάτων, οὐκ εἰσὶν οἱ διαπερῶντες τοὺς θολεροὺς ποταμοὺς τῶν τοῦ κόσμου ἐπιθυμιῶν παντοδαπῶν, καὶ ποικίλων πειρασμῶν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας; καὶ ἐπειδὴ πολλὰ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ καλυπτόμενα ὑπὸ τῶν κυμάτων βυθίζεται, οὐκ εἰσὶ διαπερῶντα, καὶ ἐπάνω τῶν κυμάτων διοδεύοντα, καὶ εἰς λιμένα εἰρήνης καταντήσαντα; διὰ τοῦτο πίστεως πολλῆς καὶ μακροθυμίας καὶ ἀγῶνος καὶ ὑπομονῆς καὶ πόνων καὶ πείνης καὶ δίψης εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ ὀξύτητος καὶ ἀναιδείας καὶ διακρίσεως καὶ συνέσεως πάντοτε χρεία· οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἄνευ καμάτων καὶ ἀγώνων καὶ ἱδρώτων ἐπιτυχεῖν βασιλείας βούλονται (13)· ὅπερ ἀδύνατόν ἐστι. Ὥσπερ οὖν ἐν κόσμῳ ἀπέρχονταί τινες ἄνδρες πρός τινα πλούσιον ἐργάσασθαι εἰς θέρος ἢ εἰς ἕτερον ἔργον, ὅπως πορίσωνται, ἃ χρῄζουσιν ἔχειν εἰς τὴν διατροφὴν αὐτῶν· εἰσὶ δέ τινες ἐν αὐτοῖς ὀκνηροὶ καὶ ἀργοὶ, μὴ κάμνοντες δὲ οὕτως, μήτε ἁρμοζόντως ἐργαζόμενοι· αὐτοὶ μηδὲν κοπιάσαντες, μήτε καμόντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ πλουσίου, βούλονται τὸν μισθὸν ἐξ ἴσου λαβεῖν τοῖς ἀνδρείως καὶ ὀξέως καὶ ὅλῃ αὐτῶν καμοῦσιν ἰσχύϊ, ὡς ἤδη τὸ αὐτῶν ἔργον πεποιηκότες· τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὰν ἀναγινώσκομεν τὰς Γραφὰς, πῶς ὁ δεῖνα δίκαιος εὐηρέστησε τῷ Θεῷ, πῶς φίλος καὶ συνόμιλος Θεοῦ γέγονε, καὶ πάντες δὲ οἱ πατέρες πῶς φίλοι καὶ κληρονόμοι Θεοῦ γεγόνασι, πόσας θλίψεις ὑπέμειναν, πόσα διὰ τὸν Θεὸν ἔπαθον, πόσα ἠνδραγάθησαν καὶ ἠγωνίσαντο, μακαρίζομεν αὐτοὺς, καὶ τῶν ἴσων αὐτοῖς δωρεῶν καὶ ἀξιωμάτων τυχεῖν βουλόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν προθύμως λαβεῖν

A reliqua omnia quæ possidebat jussus fuisset relinquere, aut privationem in uno experiri, libenter ac generose fecisset. Videsne dilectionis perfectæ ex voluntate ad Dominum rectitudinem? Sic et qui talium participes fieri volunt præter Deum nihil debent diligere, ut, quando probabuntur, utiles et apti inveniantur, perfectam dilectionem suam ad Dominum conservantes. Tales usque ad finem pugnam pertransire poterunt, qui e voluntate Deum solum omnino dilexerunt, et ab omni mundi dilectione se liberaverunt. Pauci autem admodum inveniuutur qui talem dilectionem suscipiunt, et omnes mundi voluptates et cupiditates aversantur, et viriliter impugnationes et tentationes maligni sustinent.
B Nonne enim, quoniam multi fluvios transeuntes aquis abripiuntur, sunt qui transeunt turbidos fluvios mundanarum cupiditatum tam diversarum variarumque tentationum spirituum nequitiæ? et, quoniam multa navigia in mari abscondita fluctibus immerguntur, nonne sunt qui mare pertranseunt, qui in fluctibus procedunt, et in portum pacis deveniunt? Quocirca multa fide et fortitudine, pugna, patientia, laboribus, fame et siti ad bonum, alacritate, perseverantia, judicio et reflexione admodum opus est. Plerique enim homines sine laboribus et pugnis et sudoribus regnum obtinere volunt, quod impossibile est. Ut igitur in mundo exeunt quidam viri ad aliquem divitem, ut laborent ad messem aut ad aliud opus, quo procurabunt quæ sibi necessaria sunt ad suum victum habendum : sunt ex illis
C quidam pigri et vecordes, et ita non laborantes, neque conveniens opus exercentes; isti non fatigati neque laborantes in divitis domus gratiam, volunt mercedem æqualem accipere illis qui viriliter, alacriter et omnibus viribus laboraverunt, tanquam illorum opus jam fecissent. Pari modo, quando legimus in Scripturis, quomodo iste justus placuit Deo, quomodo amicus et contubernalis Dei factus est, et omnes patres quomodo amici et participes Dei facti sunt, quantas ærumnas perpessi sunt, quanta propter Deum sustinuerunt, quanta fortitudine luctati sunt et pugnaverunt, illos gratulamur, et æquales illis mercedes et nonores obtinere volumus, et cupimus ardenter accipere inclyta ista dona, omittentes illorum labores, pugnas, ærumnas
D et cruciatus; et illorum honores, et dignitates, quæ a Deo possederunt, ardenter obtinere volumus, labores autem et pugnas eorum non suscipimus. Dico vero tibi hoc omne hominem cupere et velle etiam meretrices, publicanos et homines injustos, facile scilicet sine laboribus et pugnis obtinere regnum; sed propter hoc in medio manent tentationes, et probationes multæ, et ærumnæ, et pugnæ, et sudores, ut clare noscantur quinam in veritate,

VARIÆ LECTIONES.

(10) Sic. cod. (11) Cod. πάρεξ. (12) Cod. πάρεξ. (13) Cod. βούλωνται.

ciant judicium in adventu Domini, in resurrectione A mortuorum, tamen hic quoque id fit, Spiritu sancto sedente in thronis mentium ipsorum. Verum nec diademata, quæ Christiani in futuro sæculo accepturi sunt, sunt creaturæ; et qui hoc dicunt, absurdum asserunt: verum hæc spiritum transformatum ostendunt. Quid enim dicit apostolus Paulus de Jerusalem cœlesti? *Illam matrem esse nostrum omnium, quacum una confitemur* [78]. Vestem autem, quam gestant Christiani, quod attinet, Spiritus videlicet amicit illos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti, in sæcula. Amen.

HOMILIA VII.

De clementia Christi erga hominem. Continet etiam homilia interrogationes et responsiones. quasdam. B

I. Quemadmodum si quis ingressus domos regias, contempletur illic depictas historias et omnem ornatum, alia in parte thesauros reconditos, et alia in parte alia; et accumbat cum rege, eique apponantur esculenta et poculenta suavissima, et fruatur cum delectatione omnimodo hac contemplatione et splendore; postmodum autem abstrahatur inde, et in loca graveolentia abreptus inveniatur: aut quemadmodum si puella quædam, cæteris omnibus longe formosior, sapientior, ac locupletior, accipiat virum pauperem, humilem et deformem, pannis dilaceratis obsitum; et exutum sordida veste induat veste regia, ac imposita corona fiat ei conjux tandem pauper ille incipit attonitus reddi ac di- C cere: Mihine misero pauperi, vili et abjecto homini data est hæc consors? ita quoque Deus misero atque abjecto homini fecit. Gustum ei præbuit alterius sæculi, aliusque cibi suavissimi: ostendit illi gloriam et delicias regias, ineffabiles, cœlestes. Et tandem ille, dum confert ille spiritualia cum iis, quæ sunt hujus sæculi, omnia hæc rejicit; sive regem aspiciat, sive potentes, sive sapientes, thesaurum cœlestem intuetur. Siquidem enim Deus charitas est, accipit cœlestem ac divinum ignem Christi, et hoc fruitur, ac lætitia afficitur, et illic devinctus hæret.

II. *Interrogatio. Utrum Satanas sit cum Deo, tam in aere, quam in hominibus.*

D

Responsio. Si sol hic, qui est creatura, illustrans loca cœno plena, necquidquam læditur; quanto magis divinitas, si fuerit cum Satana, nec inquinatur, nec polluitur? Permisit autem Deus malum, ad exercitium hominum. Verum malum illud obtenebratum et occæcatum est, nec potest videre puritatem et simplicitatem Dei. Si vero quis dicat, proprium locum habere Satanam, proprium quoque Deum, circumscriptum eum facit, usque ad eum locum, ubi habitat Nequam. Quomodo ergo dicimus, bonum incircumscriptum esse, et in-

[78] Gal. iv, 26.

τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν, καὶ ὧδε γίγνεται, τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθεσθέντος ἐν τοῖς θρόνοις τῶν νοημάτων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ διαδήματα, ἅπερ λαμβάνουσιν οἱ Χριστιανοὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι, οὐκ εἰσὶ κτίσματα. Καὶ οἱ λέγοντες, κακῶς λέγουσιν. Ἀλλὰ ταῦτα τὸ πνεῦμα μεταμορφούμενον ὑποδεικνύει. Τί λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τῆς ἐπουρανίου; ὅτι Αὐτή ἐστι μήτηρ πάντων ἡμῶν, ἣ συνομολογοῦμεν. Περὶ δὲ τοῦ ἐνδύματος, ὃ φοροῦσιν οἱ Χριστιανοί, δηλονότι αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἀμφιάζει αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'.

Περὶ τῆς χρηστότητος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Συνέχει καὶ ἡ ὁμιλία ζητήσεις καὶ ἀποκρίσεις τινάς.

Α'. Ὥσπερ ἐάν τις εἰσέλθῃ εἰς οἴκους βασιλικούς, καὶ ἴδῃ τὰς ἐκεῖ ἱστορίας καὶ τὰ κάλλη, ἀλλαχοῦ θησαυροὺς ἀποκειμένους, καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλα, καὶ ἀνακλιθῇ μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ παρατεθῇ αὐτῷ ἐδέσματα καὶ πόματα ἡδύτατα, καὶ ἀναπαῇ παντοίως εἰς τὰς θεωρίας καὶ τὰ κάλλη· μετὰ ταῦτα δὲ ἀποσπασθῇ ἐκεῖθεν, καὶ εὑρεθῇ εἰς δυσώδεις τόπους ἀπαχθείς· ἢ ὥσπερ ἐάν τις ὡραιοτέρα κόρη, καὶ σοφωτέρα, καὶ πλουσιωτέρα ὑπὲρ πάσας, λάβῃ δὲ ἄνδρα πενιχρόν, ταπεινόν, καὶ δυσειδῆ, ἐνδεδυμένον ῥακώδη, καὶ ἀποδύσῃ αὐτὸν τὰ ῥυπαρὰ ἐνδύματα, καὶ ἐνδύσῃ βασιλικὴν ἐσθῆτα, καὶ ἐπιθῇ αὐτῷ διάδημα, καὶ γένηται αὐτῷ κοινωνική· λοιπὸν ἄρχεται ὁ πτωχὸς ἐκεῖνος πτοεῖσθαι καὶ λέγειν· Ἐμοὶ τῷ ταλαιπώρῳ, καὶ πτωχῷ, καὶ μετρίῳ, καὶ ταπεινῷ τοιαύτη κοινωνική ἐδόθη; οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τῷ ταλαιπώρῳ καὶ ταπεινῷ ἀνθρώπῳ ἐποίησεν. Ἔγευσεν αὐτὸν ἄλλου αἰῶνος, ἄλλης τροφῆς ἡδυτάτης· ἔδειξεν αὐτῷ δόξας, καὶ κάλλη βασιλικὰ ἄῤῥητα, ἐπουράνια· καὶ λοιπὸν συγκρίνων ἐκεῖνα τὰ πνευματικὰ τοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου, πάντα ἀποβάλλει, εἴτε βασιλέα βλέπει, εἴτε δυνάστας, εἴτε σοφούς, θησαυρὸν τὸν οὐράνιον ἀποβλέπων. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, ἐδέξατο τὸ οὐράνιον καὶ θεῖον πῦρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνεπάη, καὶ ἐχάρη, καὶ ἐκεῖ ἔστιν ἀποδεδεμένος.

Β'. Ἐρώτησις. Εἰ σύνεστιν ὁ Σατανᾶς τῷ Θεῷ, εἴτε ἐν τῷ ἀέρι, εἴτε ἐν τοῖς ἀνθρώποις;

Ἀπόκρισις. Εἰ ὁ ἥλιος οὗτος κτίσμα ὤν, καταλάμπων εἰς τόπους βορβορώδεις, οὐ βλάπτεται, πόσῳ μᾶλλον τὸ θεῖον, συνὸν τῷ Σατανᾷ, οὔτε ῥυποῦται, οὔτε μιαίνεται; ἐπέτρεψε δὲ εἶναι τὸ κακὸν εἰς γυμνασίαν τῶν ἀνθρώπων· πλὴν τὸ κακὸν ἐσκότωται καὶ τετύφλωται, καὶ οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ καθαρὸν καὶ λεπτὸν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ λέγει τις, ἴδιον τόπον ἔχειν τὸν Σατανᾶν, καὶ ἴδιον τὸν Θεόν, ποιεῖ αὐτὸν καὶ περίγραπτον εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἔνθα κατοικεῖ ὁ Πονηρος. Πῶς δὲ λέγομεν τὸ ἀγαθὸν ἀπερίγραπτον εἶναι, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ εἶναι, καὶ

τοῦ Πνεύματος δύναμις. Κἂν καταλυθῇ ουν ἡ τοῦ σώματος οἰκία, οὐ φοβοῦνται· ἔχουσι γὰρ τὴν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος οἰκίαν, καὶ τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἄφθαρτον, ἥτις δόξα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως οἰκοδομήσει καὶ δοξάσει καὶ τὸν οἶκον τοῦ σώματος, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ἡμῖν. Καὶ πάλιν· Ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν· καὶ ἵνα, φησὶ, καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς.

Η'. Ἀγωνισώμεθα οὖν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐναρέτου πολιτείας ἐντεῦθεν κτήσασθαι τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο, ἵνα μὴ ἐνδυσάμενοι τὸ σῶμα γυμνοὶ εὑρεθῶμεν, καὶ οὐκ ἔστιν ὃ δοξάσει ἡμῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὴν σάρκα. Ἕκαστος γὰρ ὅσον κατηξιώθη διὰ τῆς πίστεως καὶ σπουδῆς μέτοχος ἁγίου Πνεύματος γενέσθαι, τοσοῦτον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ δοξασθήσεται αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα. Ὃ γὰρ νῦν ἐναπεθησαύρισεν ἔνδον ἡ ψυχὴ, τότε ἀποκαλυφθήσεται καὶ φανήσεται ἔξωθεν τοῦ σώματος. Ὥσπερ τὰ δένδρα παρεληλυθότα τὸν χειμῶνα ἐπιθαλψάσης δυνάμεως ἀοράτου, ἔκ τε τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀνέμων ἔσωθεν, ἐκφύει καὶ ἐκβάλλει ὥσπερ ἐνδύματα φύλλα, καὶ ἄνθη, καὶ καρπούς· ὁμοίως τὰ τοῦ χορτου ἄνθη ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ἔνδοθεν ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς προέρχονται, καὶ σκέπεται καὶ ἀμφιέννυται ἡ γῆ, καὶ ὁ χόρτος ὡς τὰ κρίνα, περὶ ὧν ὁ Κύριος εἶπεν· Ὅτι οὐδὲ Σολόμων ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων. Ταῦτα γὰρ πάντα ὑποδείγματα, καὶ τύποι, καὶ εἰκόνες εἰσὶ τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ ἀναστάσει.

Θ'. Οὕτω πάσαις ταῖς φιλοθέοις ψυχαῖς, τουτέστι τοῖς ἀληθινοῖς Χριστιανοῖς, ἔστι μὴν πρῶτος Ξανθικός, ὁ καλούμενος Ἀπρίλλιος, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως, καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἔνδοθεν ἐξέρχεται δοξα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καλύπτουσα καὶ σκεπάζουσα τὰ σώματα τῶν ἁγίων· ἥνπερ δόξαν εἶχον ἔνδον ἐγκεκρυμμένην ἐν ταῖς ψυχαῖς. Ὅπερ γὰρ ἔχει νῦν, αὐτὸ προέρχεται ἔξωθεν τοῦ σώματος τότε. Οὗτος, φημὶ, ὁ μὴν πρῶτός ἐστι τοῖς μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ· οὗτος χαρὰν προσφέρει πάσῃ τῇ κτίσει· οὗτος ἀμφιέννυσι τὰ γυμνὰ δένδρα, τὴν γῆν διανοίγων· οὗτος πᾶσι τοῖς ζώοις χαρὰν προσφέρει, οὗτος τὴν ἱλαρότητα πᾶσι δεικνύει, οὗτός ἐστι τῶν Χριστιανῶν πρῶτος μὴν Ξανθικὸς, ὅς ἐστι τῆς ἀναστάσεως καιρὸς, ἐν ᾧ δοξασθήσονται τὰ σώματα αὐτῶν, δια τοῦ ἀπὸ τοῦ νῦν ὄντος ἐν αὐτοῖς φωτὸς ἀῤῥήτου, τουτέστι τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος, ὅπερ ἔσται αὐτοῖς τότε ἔνδυμα, βρῶσις, πόσις, ἀγαλλίασις, χαρὰ, εἰρήνη, ἄμφιον, ζωὴ αἰώνιος· πᾶσα γὰρ καλλονὴ λαμπρότητος, καὶ ὡραιότητος οὐρανίου, εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τῆς θεότητος γίνεται τότε, ὅπερ ἀπὸ τοῦ νῦν δέξασθαι κατηξιώθησαν.

Ι'. Πῶς τοίνυν ἕκαστος ἡμῶν ὀφείλει πιστεῦσαι,

A destructum fuerit corporis domicilium, non timent: habent enim cœleste Spiritus domicilium, et gloriam illam immarcescibilem, quæ gloria in die resurrectionis ædificabit et glorificabit domum corporis, ut inquit Apostolus: *Is qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra propter ipsius Spiritum inhabitantem in nobis*[59-60]. Et rursum: *Ut et vita Jesu manifestetur in mortali carne nostra*[61]. — *Et ut*, inquit, *absorbeatur mortale quod in nobis est, a vita*[62].

25 VIII. Certemus igitur per fidem et conversationem in omni virtute, posthac comparare nobis indumentum illud, ne corpore induti nudi deprehendamur, nec sit quod glorificet in illa die nostram carnem. B Quantum enim unusquisque per fidem ac studium Spiritus sancti accipere dignus habitus est, tantum in illa die glorificabitur quoque ejus corpus. Quos enim nunc thesauros collegit intus anima, tunc revelabuntur et apparebunt externe in corpore. Quemadmodum arbores, præterita hieme, fovente illa potentia invisibili, quæ a sole et ventis est, extra projiciunt et emittunt tanquam indumenta, folia et flores et fructus: similiter et graminum flores illo tempore ab intimo sinu terræ progrediuntur, et ita tegitur atque decoratur terra, et gramen veluti lilia, de quibus Dominus dixit: *quod neque Salomon in universa gloria sua sic amictus fuerit ut unum ex his*[63]. Omnia enim hujusmodi exempla sunt typi ac imagines Christiano- C rum in resurrectione.

IX. Propterea omnibus animis Deum diligentibus, hoc est, veris Christianis, primus mensis est Xanthicus, qui dicitur Aprilis, qui quidem est dies resurrectionis, in quo per virtutem solis justitiæ intus exsurgit gloria Spiritus sancti, protegens ac fovens corpora sanctorum: quam gloriam intus habebant absconditam in animis. Quod enim nunc habent, illud emergit tunc extra corpus. Hic, inquam, mensis primus est inter menses anni: hic gaudium affert omni creaturæ; hic vestit nudas arbores, terram aperiens; hic omnibus animalibus gaudium parit, hic omnibus hilaritatem affert, hic est Christianorum primus mensis Xanthicus, D qui est tempus resurrectionis, in quo glorificabuntur corpora illorum per lumen, quod ab hoc tempore in illis est arcanum, hoc est, virtutem Spiritus, qui ipsis tunc erit indumentum, cibus, potus, exsultatio, lætitia, pax, ornamentum, et vita æterna. Spiritus enim divinitatis, quem ab hoc momento consequi digni habiti sunt, fit tunc in illis omnis pulchritudo splendoris et decoris cœlestis.

X. Quomodo igitur unusquique nostrum debet cre-

[59-60] Rom. VIII, 11. [61] II Cor. IV, 10. [62] II Cor. V, 4. [63] Matth. VI, 29.

VI. *Interrogatio. Utrum videt quis per revelationem et lumen divinum animam?* A

31 *Responsio.* Quemadmodum oculi nostri aspiciunt solem : sic et illuminati vident imaginem animæ, sed hanc pauci vident Christiani.

VII. *Interrogatio. Utrum habet anima formam?*

Responsio. Habet formam et imaginem similem angelo. Sicut enim angeli habent imaginem ac formam, et sicut exterior homo habet imaginem : sic et interior habet similem angelo et interiori homini imaginem.

VIII. *Interrogatio. Utrum aliud est mens, aliud anima?*

Responsio. Quemadmodum corporis membra, B multa cum sint, unus homo dicuntur : ita et membra animæ sunt multa, mens, conscientia, voluntas, cogitationes accusantes et defendentes: verum hæc omnia in unam rationem devincta sunt, et membra nihilominus sunt animæ. Unica autem est anima, interior homo. Veluti autem exteriores oculi prospiciunt eminus spinas, et præcipitia ac foveas : sic et mens, cum sit alacrior, prævidet adversariæ animæ potestatis machinas et insidias, et præmunit animam, veluti animæ oeculus exsistens. Gloriam ergo referamus Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

De his quæ contingunt Christianis inter orandum, et de gradibus perfectionis, utrum videlicet ad perfectum gradum pervenire possint Christiani? C

I. Si ingreditur quispiam ad flectendum genu, quamprimum cor ejus repletur divina virtute, et exsultat anima cum Domino, ut sponsa cum sponso, secundum quod dixit Isaias propheta, dicens : *Quomodo gaudebit sponsus super sponsam, sic gaudebit Dominus super te*[31]. Contingit autem, ut qui totum diem negotiis districtus erat, una hora se precationi dedat, et interior homo ad orationem et infinitam profunditatem sæculi illius in multa suavitate abripiatur, adeo ut tota ejus mens suspensa, et illuc abrepta peregrinetur ; atque ut illo tempore oblivione sepeliantur cogitationes terrenarum curarum: propterea quod repletæ sint cogitationes, D et captivatæ ad divinas, ad cœlestes, ad infinitas et incomprehensibiles res, ad mirabilia quædam, quæ humano ore explicari nequeunt, ut eadem hora optet et dicat, Utinam simul egrediatur anima cum precatione !

II. *Interrogatio. Utrum semper penetrat quis in hujusmodi res?*

32 *Responsio.* Gratia quidem indesinenter adest et radicata et commista a tenera ætate, et tanquam naturale et concretum quiddam est, quod adhæret

[31] Isa. LXII, 5.

ς'. Ἐρώτησις. Εἰ βλέπει τις δι' ἀποκαλύψεως καὶ φωτὸς θεϊκοῦ τὴν ψυχήν;

Ἀπόκρισις. Ὥσπερ οἱ ὀφθαλμοὶ οὗτοι βλέπουσι τὸν ἥλιον, οὕτω καὶ οἱ φωτισθέντες βλέπουσι τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ταύτην ὀλίγοι ὁρῶσι Χριστιανοί.

Ζ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἔχει μορφὴν ἡ ψυχή;

Ἀπόκρισις. Ἔχει εἰκόνα καὶ μορφὴν ὁμοιάζουσαν τῷ ἀγγέλῳ. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἄγγελοι ἔχουσιν εἰκόνα καὶ μορφὴν, καὶ ὥσπερ ὁ ἔξω ἄνθρωπος ἔχει εἰκόνα, οὕτω καὶ ὁ ἔσω εἰκόνα ἔχει ὁμοίαν τῷ ἀγγέλῳ καὶ τῷ ἔξω ἀνθρώπῳ μορφήν.

Η'. Ἐρώτησις. Εἰ ἄλλο ἐστὶν ὁ νοῦς, καὶ ἄλλο ἡ ψυχή;

Ἀπόκρισις. Ὥσπερ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα εἷς ἄνθρωπος λέγεται, οὕτω καὶ μέλη ψυχῆς εἰσι πολλὰ, νοῦς, συνείδησις, θέλημα, λογισμοὶ κατηγοροῦντες καὶ ἀπολογούμενοι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἰς ἕνα λογισμόν εἰσιν ἀποδεδεμένα, καὶ μέλη ἐστὶ ψυχὴ, ὁ ἔσω ἄνθρωπος. Ὥσπερ δὲ οἱ ἔξωθεν ὀφθαλμοὶ προβλέπουσι μακρόθεν τὰς ἀκάνθας, καὶ τοὺς κρημνοὺς, καὶ τοὺς βόθρους· οὕτω καὶ ὁ νοῦς προβλέπει, γρήγορος ὢν, τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως τὰς τέχνας, καὶ τὰς ἐπισκευὰς, καὶ προασφαλίζεται τὴν ψυχὴν, ὡς ὀφθαλμὸς ὢν τῆς ψυχῆς. Δόξαν οὖν ἀναπέμψωμεν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η'.

Περὶ τῶν συμβαινόντων τοῖς Χριστιανοῖς μεταξὺ τοῦ εὐχὰς ποιεῖσθαι, καὶ περὶ τῶν μέτρων τῆς τελειότητος, δηλαδὴ εἰ εἰς τὸ μέτρον τὸ τέλειον ἔρχεσθαι δύνανται οἱ Χριστιανοί.

Α'. Εἰσέρχεταί τις κλῖναι γόνυ, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ πληροῦται τῆς θείας ἐνεργείας, καὶ εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ Κυρίου, ὡς νυμφίου, κατὰ τὸν λόγον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὃν τρόπον εὐφραίνεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοι· καὶ συμβαίνει, ὅτι ἀσχολούμενος πᾶσαν ἡμέραν, οὗτος ἐν μιᾷ ὥρᾳ δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν, καὶ ἁρπάζεται εἰς προσευχὴν ὁ ἔσω ἄνθρωπος, εἰς ἄπειρον βάθος ἐκείνου τοῦ αἰῶνος, ἐν ἡδύτητι πολλῇ, ὥστε ξενίζεθαι τὸν νοῦν ὅλον ὄντα μετέωρον, καὶ ἡρπασμένον ἐκεῖ· ὥστε κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν λήθην ἐγγενέσθαι τοῖς λογισμοῖς τοῦ φρονήματος τοῦ ἐπιγείου, διὰ τὸ μεστωθῆναι τοὺς λογισμοὺς, καὶ αἰχμαλωτισθῆναι εἰς τὰ θεῖα καὶ ἐπουράνια, εἰς ἀπέραντα καὶ ἀκατάληπτα πράγματα, εἰς θαυμάσιά τινα, ἀνθρωπίνῳ στόματι φρασθῆναι ἀδύνατα, ὥστε ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εὔχεσθαι καὶ λέγειν, Ὡς εἴθε συναπῆλθεν ἡ ψυχὴ σὺν τῇ εὐχῇ.

Β'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντοτε εἰσέρχεταί τις εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα;

Ἀπόκρισις. Ἡ μὲν χάρις ἀδιαλείπτως σύνεστι καὶ ἐῤῥίζωται, καὶ ἐξύμωται ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ ὡς φυσικὸν καὶ πηκτὸν ἐγένετο, αὐτὸ τὸ συνὸν τῷ ἀνθρώπῳ

τῆς δόξης ἀπὸ τοῦ νῦν μέτοχον γενέσθαι τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγιότητι τοῦ Πνεύματος τὴν ψυχὴν κοινωνῆσαι, ἵνα καθαρισθέντες τὸν ῥύπον τῆς κακίας ἔχωμεν κἀν τῇ ἀναστάσει ὃ ἀμφιάσει γυμνὰ τὰ σώματα ἡμῶν ἀνιστάμενα, καὶ τὴν ἀσχημοσύνην ἐνδύσει καὶ ζωοποιήσει, καὶ εἰς αἰῶνας ἐν τῇ βασιλείᾳ ἀναπαύσει τῶν οὐρανῶν. Μέλλει γὰρ ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν οὐρανῶν κατέρχεσθαι, καὶ πάντα τὰ φῦλα τοῦ Ἀδὰμ ἀναστήσει, τοὺς ἀπ' αἰῶνος κοιμηθέντας, κατὰ τὰς ἁγίας Γραφάς. Καὶ εἰς δύο μέρη στήσει πάντας, καὶ τοὺς ἔχοντας τὸ ἴδιον σημεῖον, τουτέστι τὴν σφραγῖδα τοῦ Πνεύματος, τούτους ὡς ἰδίους προσφωνήσας ἐκ δεξιῶν στήσει· Τὰ ἐμὰ γὰρ, φησὶ, πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσι. καὶ· Γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Καὶ τότε δόξῃ θείᾳ τὰ σώματα τούτων περιβληθήσονται ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, καὶ δόξης Πνεύματος ἔσονται πλήρεις, ἧς ἀπὸ τοῦ νῦν εἶχον ἐν ταῖς ψυχαῖς. Καὶ οὕτω δοξασθέντες ἐν τῷ θείῳ φωτὶ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἁρπαχθέντες εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πάντοτε σὺν τῷ Κυρίῳ ἐσόμεθα, σὺν αὐτῷ βασιλεύοντες εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ut illius gloriæ ab hoc tempore particeps fiat interior homo, et in sanctitate illa de Spiritu participet anima, ut, expurgatis sordibus malitiæ, habeamus quoque in resurrectione quod nuda corpora nostra resurgentia operiat, deformitatem tegat, vivificet, et in æternum in regno cœlorum refocillet. Descensurus enim est de cœlis Christus et omnes generationes Adæ suscitaturus, quæ ab initio sæculi obdormiverunt, ut sacra Scriptura testatur. Et in duas partes statuet omnes : et quipeculiare signum, id est, signum Spiritus habuerint, hoc velut suos compellabit, et a dextris statuet. *Meæ enim*, inquit, *oves meam vocem audiunt* [68]; et : *Ego cognosco meas, et cognoscor a meis* [69]. Et tum eorum corpora gloria divina circumdabuntur ex bonis operibus, et illi ipsi gloria Spiritus replebuntur, quam in vita hac in anima habebant. Et ita lumine divino illustrati, et in cœlum *abrepti in occursum Domini, in aera*, ut scriptum est, *in æternum cum Domino erimus* [70], una cum eo regnantes in infinita sæculorum sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ϛ'.

Οἱ βουλόμενοι Θεῷ εὐαρεστῆσαι, τὰς εὐχὰς ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ ἡμερότητι, καὶ σοφίᾳ ποιεῖσθαι ὀφείλουσιν, ἵνα μὴ κραυγαῖς κεχρημένοι εἰς πάντας σκανδαλίζωνται. Συνέχει δὲ ἡ ὁμιλία ζητήσεις δύο, εἰ οἱ θρόνοι καὶ οἱ στέφανοι κτίσματά εἰσιν, καὶ περὶ τῶν δώδεκα θρόνων τοῦ Ἰσραήλ.

HOMILIA VI.

Qui Deo placere cupiunt, preces suas in pace, tranquillitate, mansuetudine ac sapientia facere debent, ne clamori bususi, omnibus scandalum parinat. Continet vero homilia duas quæstiones, utrum throni et coronæ creaturæ sint, et de duodecim thronis Israel.

Α'. Οἱ προσερχόμενοι τῷ Κυρίῳ, ὀφείλουσι τὰς εὐχὰς ἐν ἡσυχίᾳ καὶ εἰρήνῃ καὶ καταστάσει πολλῇ ποιεῖσθαι, καὶ οὐχὶ ἀπρεπέσι κραυγαῖς καὶ συγκεχυμέναις, ἀλλὰ πόνῳ καρδίας καὶ λογισμοῖς νήφουσι προσέχειν τῷ Κυρίῳ. Καὶ ὥσπερ ἐὰν εἴ τις ἔχων πάθη καὶ καυτηριάζηται, καὶ χειρουργῆται, οὕτως ἀνδρείως καὶ ὑπομονητικῶς φέρει τὸν προσφερόμενον πόνον, ἄνευ θορύβου καὶ ταραχῆς κρατῶν ἑαυτοῦ· εἰσὶ δὲ ἄλλοι τὸν αὐτὸν πόνον ἔχοντες, καὶ ἐν τῷ καυτηριάζεσθαι ἢ χειρουργεῖσθαι κραυγαῖς ἀπρεπέσι κέχρηνται· καὶ αὐτός ἐστι πόνος τοῦ βοῶντος καὶ τοῦ μὴ βοῶντος, τοῦ ταρασσομένου καὶ τοῦ μὴ ταρασσομένου. Εἰσί τινες οὕτως ἔχοντες θλῖψιν καὶ πόνον, καὶ εὐκαταστάτως φερόμενοι ἄνευ ταραχῆς, κρατοῦντες ἑαυτῶν τὸν νοῦν ἐν τοῖς λογισμοῖς. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι τὴν αὐτὴν θλῖψιν ἔχοντες, καὶ ἀνυπομονήτως φερόμενοι, μετὰ θορύβου καὶ ταραχῆς τὰς προσευχὰς ποιοῦντες εἰς τὸ καὶ τοὺς ἀκούοντας σκανδαλίζεσθαι. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι μὴ ἔχοντες πόνον, εἰς δὲ ἐπίδειξιν, ἢ ἰδιωτείαν φερόμενοι, κραυγαῖς ἀτάκτοις κέχρηνται, ὡς διὰ τούτων δυνάμενοι εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ.

Β'. Οὐ χρὴ δὲ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον ἐν τοιαύτῃ ἀκαταστασίᾳ εἶναι, ἀλλ' ἐν πάσῃ ἡμερότητι καὶ σοφίᾳ, καθὼς εἶπεν ὁ προφήτης· Ἐπὶ τίνα ἐπι-

I. Qui accedunt ad Dominum, debent preces suas in quiete, pace et tranquillitate multa fundere, non ineptis aut confusis clamoribus uti, sed intentione cordis et cogitationibus sobriis attendere Domino. Veluti, dum quis morbo **27** oppressus, si cauterio inuratur et chirurgica manu tractetur, quam fortiter et patienter dolorem illatum tolerat, absque tumultu et perturbatione seipsum continens. Nec desunt alii, qui eodem dolore affecti, dum cauteria adhibentur, aut a chirurgis ipsi tractantur, indecentibus clamoribus utuntur : et par tamen est dolor clamantis et non clamantis, tumultuantis et non tumultuantis. Sunt quidam qui, dum eumdem dolorem et molestiam sustinent, tranquillo animo ferunt, et absque pertuabatione suæ mentis cogitationes sustinent. Sunt et alii eadem afflictione oppressi, qui impatienti animo dum illam ferunt, cum tumultu et perturbatione preces fundunt, ut qui audiunt, scandalum in contrahant. Sunt et alii, qui quamvis nullum dolorem sentiant, ad ostentationem tamen, aut ex peculiari more, importuisn clamoribus utuntur, ac si his possint placere Deo.

II. Non autem decet servum Dei in hoc tam incomposito statu vivere, sed in omni tranquillitate ac sapientia, ut inquit propheta : *Ad quem respi-*

[68] Joan. x, 27. [69] Ibid. 14. [70] I Thess. iv, 16, 17.

tenebrosa quædam vis incumbit, et leviter velut crassus quidam aer inopacat locum, lucerna licet semper ardente et lucente : sic adhæret illi lumini velamen. Unde confitetur ille, se nequaquam esse perfectum,neque omnno immunem a peccato : ita ut dicat, **33** dirutum et perfossum esse interjectum parietem maceriæ, atque iterum, in aliqua parte, non esse plane dirutum, neque in perpetuum. Aliquando enim vehementius accendit, admonet et refocillat gratia : aliquando vero remissior facta subtristior apparet, prout ipsa gratia dispensat ad emolumentum hominis. Quis vero unquam ad perfectum gradum progressus gustavit et periculum fecit illius sæculi ? Nondum enim ullum vidi perfectum hominem Christianum aut liberum. Sed quamvis acquiescat quis in gratia, atque ad mysteria, revelationes ac immensam suavitatem gratiæ perveniat, nihilominus tamen peccatum adhuc in eo hæret. Qui tales vero sunt, propter immensam gratiam et lumen illis adhærens, se perfectos et liberos reputant, ex imperitia decepti, postquam possident vim gratiæ. Verum necdum vidi ullum liberum. Siquidem et ego ex parte aliqua aliquando ad gradum illum perveni, et cognovi, nullum esse hominem perfectum.

VI. *Interrogatio. Dic nobis in quibus tu consistis gradibus ?*

Responsio. Post signum crucis gratia nunc sic operatur, et quieta reddit omnia membra et cor, ut anima præ summa lætitia, tanquam puellus fraudis ignarus videatur, nec amplius homo condemnet Græcum aut Judæum, aut peccatorem, aut mundo deditum : verum interior homo oculo puro omnes aspicit, et lætatur homo de toto mundo, omninoque cupit venerari et diligere Græcos et Judæos. Alia quadam hora veluti filius regis confidit Filio Dei tanquam patri, et aperiuntur ei fores, et ingreditur intro in multas mansiones. Et quanto magis ingreditur, rursum aperiuntur ei juxta proportionem a centum mansionibus ad alias centum mansiones, et ditescit; et quanto magis ditescit, denuo alia recentiora mirabilia ei monstrantur. Et creduntur ei tanquam filio et hæredi res, quæ ab humana natura explicari nequeunt, nec ore aut lingua enodari. Gloria Deo. Amen.

HOMILIA IX.

Promissiones ac prophetias divinas per varias probationes et tentationes impleri: et soli Deo adhærendo liberari nos ab infestationibus dæmonis.

1. Spiritualis gratiæ Dei virtus, quæ et anima versatur, cum summa longanimitate, sapientia, et dispensatione mentis mystica operatur, magna etiam cum patieutia cum temporis opportunitatibus homine dimicante. Tunc autem opus gratiæ perfectum in eo apparet, quando liberam ejus voluntatem post magnam tentationem Spiritui sancto

τις δύναμις ἐπίκειται καὶ σκεπάζει ἐλαφρῶς ὡς ἀὴρ παχὺς, καίτοι πάντοτε τῆς λαμπάδος καιομένης καὶ φαινούσης· οὕτως ἐπίκειται ἐκείνῳ τῷ φωτὶ κάλυμμα. Ὅθεν ὁμολογεῖ οὗτος, ὅτι οὐκ ἔστι τέλειος, οὐδὲ ἐλεύθερος τὸ ὅλον ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Ὥστε εἰπεῖν, ὅτι διαλέλυται καὶ τέθραυσται τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ πάλιν ἔν τινι οὐ διαλέλυται τὸ ὅλον, οὔτε πάντοτε. Ἔστι γὰρ καιρὸς ὅτε πλέον ἐξάπτει, καὶ παρακαλεῖ, καί ἀναπαύει· ἔστι καιρὸς, ὅτε ὑποστέλλεται καὶ στυγνάζει, ὡς αὐτὴ ἡ χάρις οἰκονομεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ. Τίς δὲ ὁ ἐλθὼν εἰς τὸ μέτρον τὸ τέλειον ἐν καιροῖς, καὶ γευσάμενος, καὶ πεῖραν ἔχων ἐκείνου τοῦ αἰῶνος ; Ἀκμὴν γὰρ οὐδένα εἶδον τέλειον ἄνθρωπον Χριστιανὸν, ἢ ἐλεύθερον· ἀλλ' εἰ καὶ ἀναπαύεταί τις ἐν τῇ χάριτι, καὶ εἰσέρχεται εἰς μυστήρια καὶ ἀποκαλύψεις, καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τὴν χάριτος, ὅμως καὶ ἡ ἁμαρτία σύνεστιν ἀκμὴν ἔσω· αὐτοὶ δὲ, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς φῶς, νομίζουσιν ἐλεύθεροι εἶναι καὶ τέλειοι, παρὰ ἀπειρίαν σφαλλόμενοι, ἐπειδὴ ἔχουσιν ἐνέργειαν τῆς χάριτος, ἀκμὴν δὲ οὐδένα εἶδον ἐλεύθερον. Ἐπειδὴ κἀγὼ μερικῶς ἐν καιροῖς τισιν, εἰσῆλθον εἰς ἐκεῖνοτὸ μέτρον, καὶ οἶδα καταμαθὼν, πῶς οὐκ ἔστι τέλειος ὁ ἄνθρωπος.

ϛ'. Ἐρώτησις. Εἰπὲ ἡμῖν σὺ, ἐν ποίοις εἶ μέτροις ;

Ἀπόκρισις. Μετὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, νῦν ἡ χάρις οὕτως ἐνεργεῖ καὶ εἰρηνεύει ὅλα τὰ μέλη καὶ τὴν καρδίαν, ὥστε τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς πολλῆς χαρᾶς ὡς παιδίον ἄκακον φαίνεσθαι, καὶ οὐκέτι κατακρίνει ὁ ἄνθρωπος Ἕλληνα ἢ Ἰουδαῖον, ἢ ἁμαρτωλὸν, ἢ κοσμικόν· ἀλλ' ὁ ἔσω ἄνθρωπος καθαρῷ ὀφθαλμῷ πάντας ὁρᾷ, καὶ χαίρει ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ πάντως θέλει προσκυνεῖν καὶ ἀγαπᾷν Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους. Ἄλλῃ ὥρᾳ υἱὸς βασιλέως οὕτω θαῤῥεῖ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ὡς πατρὶ, καὶ ἀνοίγονται αὐτῷ θύραι, καὶ εἰσέρχεται ἔνδον εἰς πολλὰς μονὰς, καὶ ὅσον εἰσέρχεται, πάλιν ἀνοίγονται αὐτῷ πρὸς λόγον, ἀπὸ ἑκατὸν μονῶν εἰς ἄλλας ἑκατὸν μονὰς, καὶ πλουτεῖ· καὶ ὅσῳ πλουτεῖ, πάλιν ἄλλα καινότερα θαυμάσια δείκνυται αὐτῷ. Καὶ ἐμπιστεύεται ὡς υἱῷ, καὶ κληρονόμῳ πράγματα μὴ δυνάμενα ῥηθῆναι ὑπὸ φύσεως ἀνθρωπίνης, ἢ στόματι καὶ γλώσσῃ διαρθρωθῆναι. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'.

Τὰς ἐπαγγελίας καὶ προφητείας τοῦ Θεοῦ διὰ παμποικίλης δοκιμασίας καὶ πειράσεως διαπληροῦσθαι· καὶ μόνῳ τῷ Θεῷ προσκαρτεροῦντας λυτροῦσθαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν τοῦ Πονηροῦ πειράσεων.

Α'. Ἡ τοῦ Θεοῦ πνευματικὴ τῆς χάριτος ἐνέργεια ἐν ψυχῇ γιγνομένη, μετὰ πολλῆς μακροθυμίας, καὶ σοφίας, καὶ οἰκονομίας νοὸς μυστικῆς κατεργάζεται, καὶ μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς χρόνοις καὶ καιροῖς τοῦ ἀνθρώπου ἀγωνιζομένου· καὶ τότε τὸ ἔργον τῆς χάριτος τέλειον εἰς αὐτὸν ἀποδείκνυται, τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως μετὰ πολλῆς δοκιμασίας εὐα-

τέλειον κατόρθωμα ποιεῖσθαι. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι, οἱ τοῖς A λογισμοῖς προσέχοντες, καὶ ὅλον τὸν ἀγῶνα ποιούμενοι ἔσωθεν. Οὗτοι διὰ τῆς συνέσεως αὐτῶν καὶ διακρίσεως δύνανται κατορθῶσαι, καὶ ἀποσείσασθαι τοὺς ἐπανισταμένους λογισμοὺς, καὶ μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου πορεύεσθαι. Εὑρίσκομεν δὲ ἐν τῷ Ἀποστόλῳ, ὅτι τὸν οἰκοδομοῦντα τὸν ἄλλον μείζονα λέγει. Φησὶ γάρ· Ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων, ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων, μείζων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις. Ἕκαστος οὖν ἐπιλέξεται τὸ ἄλλους οἰκοδομῆσαι, καὶ καταξιοῦται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Ε'. Ἐρώτησις. Ἐπειδή τινες λέγουσιν, ὅτι οἱ θρόνοι καὶ οἱ στέφανοι κτίσματά εἰσι, καὶ B οὐχὶ πνεύματα, πῶς ὀφείλομεν ἀκοῦσαι.

Ἀπόκρισις. Ὁ θρόνος τῆς θεότητος ὁ νοῦς ἡμῶν ἐστι· καὶ πάλιν ὁ θρόνος τοῦ νοῦ, ἡ θεότης ἐστὶ, καὶ τὸ πνεῦμα. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς, καὶ αἱ δυνάμεις, καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ σκότους, ἀπὸ τῆς παραβάσεως, τῆς ἐντολῆς ἐνεκάθισαν εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὸν νοῦν, καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ, ὡς εἰς θρόνον ἴδιον. Λοιπὸν οὖν διὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ Κύριος, καὶ ἔλαβεν ἐκ τῆς Παρθένου τὸ σῶμα. Εἰ γὰρ ἠθέλησε γυμνῇ τῇ θεότητι κατελθεῖν, τίς ἠδύνατο ὑπενεγκεῖν; Ἀλλὰ διὰ τοῦ ὀργάνου τοῦ σώματος ἐλάλει τοῖς ἀνθρώποις. Λοιπὸν οὖν τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ἃ ἐνεκαθέζοντο εἰς τὸ σῶμα, καθεῖλεν ἀπὸ τῶν θρόνων, τῶν νοημάτων καὶ τῶν λογισμῶν, οἷς ἐνεπολιτεύοντο. Καὶ ἐκαθάρισε τὴν συνείδησιν ὁ Κύριος, C καὶ ἑαυτῷ θρόνον ἐποίησε τὸν νοῦν καὶ τοὺς λογισμοὺς, καὶ τὸ σωμα.

ς'. Ἐρώτησις. Τί οὖν ἐστιν ὃ εἶπε· « Καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ; »

Ἀπόκρισις. Τοῦτο εὑρίσκομεν ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ἐγένετο, ὅτε ὁ Κύριος ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς· ἔπεμψε γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ παράκλητον εἰς τοὺς δώδεκα ἀποστόλους, καὶ τὴν ἁγίαν δύναμιν, ἥτις ἐλθοῦσα κατεσκήνωσε, καὶ ἐνεκάθισεν εἰς τοὺς θρόνους τῶν νοημάτων αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ οἱ παρεστηκότες εἶπον, ὅτι οὗτοι γλεύκους εἰσὶ μεμεστωμένοι, λοιπὸν ἤρξατο Πέτρος κρίνειν αὐτοὺς, λέγων περὶ D τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι Ἄνδρα δυνατὸν ἐν λόγοις καὶ σημείοις ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. Καὶ ἴδε, ἐκεῖ ποιεῖ θαυμάσια, διαῤῥήσσει τοὺς λίθους τῶν μνημείων, καὶ ἐγείρει τοὺς νεκρούς. Γέγραπται γάρ· Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν. Εἰς μετάνοιαν οὖν ἦλθον κατηχηθέντες ὑπὸ τοῦ Πέτρου πολλοί, ὥστε γενέσθαι κόσμον καινὸν ἐκλεκτὸν Θεοῦ.

Ζ'. Ὁρᾷς πῶς ἐφάνη ἀρχὴ κρίσεως; Ἐκεῖ γὰρ ἐφάνη κόσμος καινός. Ὧδε γὰρ ἐδόθη αὐτοῖς ἐξουσία καθεσθῆναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ κρῖναι. Καίτοι μελλόντων αὐτῶν καθέζεσθαι καὶ ποιεῖν κρίσιν ἐπὶ

sed existimant se propria virtute absolutum opus perfecturos. Sunt quoque alii, qui cogitationibus attendunt, et prælium omne intus committunt. Hique propter intellectum ac discretionem possunt recte agere, et amoliri insurgentes cogitationes, et secundum voluntatem Domini ambulare. Reperimus autem apud Apostolum, quod eum, qui alium ædificat, majorem dicat; inquit enim: *Qui loquitur linga, seipsum ædificat: at qui prophetat, congregationem ædificat: qui autem prophetat, major est quam qui loquitur linquis* [74]. Unusquisque igitur eligat potius alios ædificare, et dignus censebitur regno cœlorum.

V. *Interrogatio. Quoniam quidam dicunt, quod throni et coronæ creaturæ sint, et non spiritus, quomodo hæc intelligenda.*

Responsio. Thronus divinitatis est mens nostra, et ex adverso, thronus nostræ mentis est divinitas et spiritus. Similiter quoque Satanas, et potestates, et principes tenebrarum post transgressionem mandati, insederunt cor et mentem, et corpus Adæ, tanquam thronum proprium. Propterea ergo venit Dominus, et assumpsit ex Virgine corpus. Si enim in sola divinitate descendere placuisset, quis potuisset sufferre? Verum per organum corporis loquebatur cum hominibus. Quapropter spiritus malitiæ, qui insedebant corpus, extrusit e thronis intellectus et cogitationum, quos inhabitabant; et expurgavit conscientiam Dominus, et sibi thronum paravit mentem, et cogitationes, et corpus.

VI. *Interrogatio. Quid igitur est, quod dixit: «Sedebitis super duodecim thronis, judicantes duodecim tribus Israel* [75]? »

Responsio. Hoc invenimus impletum esse in terris, quando Dominus assumptus est in cœlos. Misit enim Spiritum consolatorem in duodecim apostolos, et virtutem sanctam; quæ adveniens tentoria posuit, et sedit in thronis mentium ipsorum. Quia autem, qui astiterunt, dicebant musto repletos esse, inde cœpit Petrus judicare eos, dicens de Jesu: *Virum potentem et verbis et prodigiis, vos crucifixistis, suspendentes de ligno* [76]. Et ecce illic mirabilia facit, disrumpit lapides monumentorum et suscitat mortuos. Scriptum enim est: *In novissimis diebus effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ* [77] Quocirca multi a Petro instructi, ad pœnitentiam redierunt, ut fieret mundus novus, isque electus a Deo.

VII. Vides ergo quomodo apparuit initium judicii? **29** Illic enim apparuit mundus novus. Hic enim illis data est potestas sedendi in hoc mundo et judicandi. Et licet futurum sit, ut sedeant et fa-

[74] I Cor. XIV, 4. [75] Matth. XIX, 28. [76] Act. II, 23. [77] Joel. II, 28; Act. II, 17.

ciant judicium in adventu Domini, in resurrectione mortuorum, tamen hic quoque id fit, Spiritu sancto sedente in thronis mentium ipsorum. Verum nec diademata, quæ Christiani in futuro sæculo accepturi sunt, snnt creaturæ; et qui hoc dicunt, absurdum asserunt: verum hæc spiritum transformatum ostendunt. Quid enim dicit apostolus Paulus de Jerusalem cœlesti? *Illam matrem esse nostrum omnium, quacum una confitemur* [78]. Vestem autem, quam gestant Christiani, quod attinet, Spiritus videlicet amicit illos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti, in sæcula. Amen.

HOMILIA VII.

De clementia Christi erga hominem. Continet etiam homilia interrogationes et responsiones quasdam.

I. Quemadmodum si quis ingressus domos regias, contempletur illic depictas historias et omnem ornatum, alia in parte thesauros reconditos, et alia in parte alia; et accumbat cum rege, eique apponantur esculenta et poculenta suavissima, et fruatur cum delectatione omnimodo hac contemplatione et splendore; postmodum autem abstrahatur inde, et in loca graveolentia abreptus inveniatur: aut quemadmodum si puella quædam, cæteris omnibus longe formosior, sapientior, ac locupletior, accipiat virum pauperem, humilem et deformem, pannis dilaceratis obsitum; et exutum sordida veste induat veste regia, ac imposita corona fiat ei conjux tandem pauper ille incipit attonitus reddi ac dicere: Mihine misero pauperi, vili et abjecto homini data est hæc consors? ita quoque Deus misero atque abjecto homini fecit. Gustum ei præbuit alterius sæculi, aliusque cibi suavissimi: ostendit illi gloriam et delicias regias, ineffabiles, cœlestes. Et tandem ille, dum confert ille spiritualia cum iis, quæ sunt hujus sæculi, omnia hæc rejicit; sive regem aspiciat, sive potentes, sive sapientes, thesaurum cœlestem intuetur. Siquidem enim Deus charitas est, accipit cœlestem ac divinum ignem Christi, et hoc fruitur, ac lætitia afficitur, et illic devinctus hæret.

II. *Interrogatio. Utrum Satanas sit cum Deo, tam in aere, quam in hominibus.*

Responsio. Si sol hic, qui est creatura, illustrans loca cœno plena, necquidquam læditur; quanto magis divinitas, si fuerit cum Satana, nec inquinatur, nec polluitur? Permisit autem Deus malum, ad exercitium hominum. Verum malum illud obtenebratum et occæcatum est, nec potest videre puritatem et simplicitatem Dei. Si vero quis dicat, proprium locum habere Satanam, proprium quoque Deum, circumscriptum eum facit, usque ad eum locum, ubi habitat Nequam. Quomodo ergo dicimus, bonum incircumscriptum esse, et in-

[78] Gal. iv, 26.

A τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν, καὶ ὧδε γίγνεται, τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθεσθέντος ἐν τοῖς θρόνοις τῶν νοημάτων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ διαδήματα, ἅπερ λαμβάνουσιν οἱ Χριστιανοὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι, οὐκ εἰσὶ κτίσματα. Καὶ οἱ λέγοντες, κακῶς λέγουσιν. Ἀλλὰ ταῦτα τὸ πνεῦμα μεταμορφούμενον ὑποδεικνύει. Τί λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τῆς ἐπουρανίου; ὅτι Αὐτή ἐστι μήτηρ πάντων ἡμῶν, ᾗ συνομολογοῦμεν. Περὶ δὲ τοῦ ἐνδύματος, ὃ φοροῦσιν οἱ Χριστιανοὶ, δηλονότι αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἀμφιάζει αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζʹ.

B Περὶ τῆς χρηστότητος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Συνέχει καὶ ἡ ὁμιλία ζητήσεις καὶ ἀποκρίσεις τινάς.

Αʹ. Ὥσπερ ἐάν τις εἰσέλθῃ εἰς οἴκους βασιλικοὺς, καὶ ἴδῃ τὰς ἐκεῖ ἱστορίας καὶ τὰ κάλλη, ἀλλαχοῦ θησαυροὺς ἀποκειμένους, καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλα, καὶ ἀνακλιθῇ μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ παρατεθῇ αὐτῷ ἐδέσματα καὶ πόματα ἡδύτατα, καὶ ἀναπαῇ παντοίως εἰς τὰς θεωρίας καὶ τὰ κάλλη· μετὰ ταῦτα δὲ ἀποσπασθῇ ἐκεῖθεν, καὶ εὑρεθῇ εἰς δυσώδεις τόπους ἀπαχθείς· ἢ ὥσπερ ἐάν τις ὡραιοτέρα κόρη, καὶ σοφωτέρα, καὶ πλουσιωτέρα ὑπὲρ πάσας, λάβῃ δὲ ἄνδρα πενιχρὸν, ταπεινὸν, καὶ δυσειδῆ, ἐνδεδυμένον ῥακώδη, καὶ ἀποδύσῃ αὐτὸν τὰ ῥυπαρὰ ἐνδύματα, καὶ ἐνδύσῃ βασιλικὴν ἐσθῆτα, καὶ ἐπιθῇ αὐτῷ διάδημα, καὶ γένηται αὐτῷ κοινωνική· λοιπὸν ἄρχεται ὁ
C πτωχὸς ἐκεῖνος πτοεῖσθαι καὶ λέγειν· Ἐμοὶ τῷ ταλαιπώρῳ, καὶ πτωχῷ, καὶ μετρίῳ, καὶ ταπεινῷ τοιαύτη κοινωνική ἐδόθη; οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τῷ ταλαιπώρῳ καὶ ταπεινῷ ἀνθρώπῳ ἐποίησεν. Ἔγευσεν αὐτὸν ἄλλου αἰῶνος, ἄλλης τροφῆς ἡδυτάτης· ἔδειξεν αὐτῷ δόξας, καὶ κάλλη βασιλικὰ ἄῤῥητα, ἐπουράνια· καὶ λοιπὸν συγκρίνων ἐκεῖνα τὰ πνευματικὰ τοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου, πάντα ἀποβάλλει, εἴτε βασιλέα βλέπει, εἴτε δυνάστας, εἴτε σοφοὺς, θησαυρὸν τὸν οὐράνιον ἀποβλέπων. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶν, ἐδέξατο τὸ οὐράνιον καὶ θεῖον πῦρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνεπάη, καὶ ἐχάρη, καὶ ἐκεῖ ἔστιν ἀποδεδεμένος.

Βʹ. Ἐρώτησις. Εἰ σύνεστιν ὁ Σατανᾶς τῷ Θεῷ, εἴτε ἐν τῷ ἀέρι, εἴτε ἐν τοῖς ἀνθρώποις;

D

Ἀπόκρισις. Εἰ ὁ ἥλιος οὗτος κτίσμα ὢν, καταλάμπων εἰς τόπους βορβορώδεις, οὐ βλάπτεται, πόσῳ μᾶλλον τὸ θεῖον, συνὸν τῷ Σατανᾷ, οὔτε ῥυποῦται, οὔτε μιαίνεται; ἐπέτρεψε δὲ εἶναι τὸ κακὸν εἰς γυμνασίαν τῶν ἀνθρώπων· πλὴν τὸ κακὸν ἐσκότωται καὶ τετύφλωται, καὶ οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ καθαρὸν καὶ λεπτὸν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ λέγει τις, ἴδιον τόπον ἔχειν τὸν Σατανᾶν, καὶ ἴδιον τὸν Θεὸν, ποιεῖ αὐτὸν καὶ περίγραπτον εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἔνθα κατοικεῖ ὁ Πονηρός. Πῶς δὲ λέγομεν τὸ ἀγαθὸν ἀπερίγραπτον εἶναι, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ εἶναι, καὶ

μὴ μιαίνεσθαι τὸ ἀγαθὸν ὑπὸ τοῦ κακοῦ; Μὴ γὰρ, ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἥλιος καὶ τὰ ὄρη ἐν αὐτῷ εἰσι τῷ Θεῷ, καὶ δι' αὐτοῦ συνέστηκε, μὴ καὶ αὐτὰ Θεὸς ἐγένετο; Τὰ δημιουργήματα εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν πέπηκται, καὶ ὁ δημιουργὸς ὁ συνὼν τοῖς κτίσμασι, Θεός ἐστιν.

Γ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ ἡ ἁμαρτία μεταμορφοῦται εἰς ἄγγελον φωτὸς, καὶ παρομοία τῆς χάριτός ἐστι, πῶς ἂν νοήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου; καὶ πῶς δέξεται καὶ διακρινεῖ τὰς τῆς χάριτος;

Ἀπόκρισις. Τὰ τῆς χάριτος χαρὰν ἔχει, εἰρήνην ἔχει, ἀγάπην ἔχει, ἀλήθειαν ἔχει. Αὕτη ἡ ἀλήθεια ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον ἀλήθειαν ἐπιζητεῖν· τὰ δὲ τῆς ἁμαρτίας εἴδη ἐστὶ τεταραγμένα, καὶ οὐκ ἔχει ἀγάπην καὶ χαρὰν πρὸς τὸν Θεόν. Ὥσπερ γάρ ἐστιν B ἡ πικρὶς ὁμοία τῆς θρίδακος, τὸ μὲν ἐν γλυκὺ, τὸ δὲ ἐν πικρόν· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ χάριτί ἐστιν ὅμοια ἀληθείας, καὶ ἔστιν αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τῆς ἀληθείας. Οἷόν ἐστιν ἡ αὐγὴ τοῦ ἡλίου, καὶ αὐτὸς ὁ κύκλος, καὶ ἄλλως ἡ αὐγὴ φαίνει, καὶ ἄλλως τὸ φῶς, τὸ ἀποκείμενον ἐν τῷ κύκλῳ. Ἔστι λύχνος ἅπτων εἰς οἶκον· ἄλλη ἐστὶν ἡ αὐγὴ ἡ πανταχοῦ λάμπουσα, καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ φῶς, τὸ ἐν αὐτῷ τῷ λύχνῳ, λαμπρότερον καὶ φαιδρότερον. Οὕτως ἐστί τινα τῆς χάριτος, ὅτε μακρόθεν αὐτοῦ ὡς ὁράσεις τινὰς βλέπει ὁ ἄνθρωπος, καὶ χαίρει εἰς αὐτὰς τὰς ὁράσεις, καὶ ἔστιν ἄλλος, ὅτε εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, καὶ κατέχει αὐτοῦ τὰ μέλη καὶ τὴν καρδίαν, καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν νοῦν εἰς ἀγάπην Θεοῦ. Ὅτε τὸν Πέτρον ἐκράτησαν, καὶ ἔβαλον εἰς φυλακὴν, ὡς δ' ἦν ἐγκεκλεισμένος, ἦλθεν C ἄγγελος, καὶ ἔρρηξε τὰ δεσμὰ αὐτοῦ, καὶ ἐξέβαλεν αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ὥσπερ ἐν ἐκστάσει ὢν, ἐνόμιζεν ὅραμα εἶναι.

Δ'. Ἐρώτησις· Καὶ πῶς πίπτουσιν οἱ ἐνεργούμενοι ὑπὸ χάριτος Θεοῦ;

Ἀπόκρισις. Αὐτοὶ οἱ λογισμοὶ οἱ καθαροὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει ὀλισθαίνουσι καὶ πίπτουσιν. Ἄρχεται γὰρ ἐπαίρεσθαι, κατακρίνειν, καὶ λέγειν· Σὺ ἁμαρτωλὸς εἶ, ἔχειν δ' ἑαυτὸν δίκαιον· οὐκ οἶδας τί λέγει ὁ Παῦλος; Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος Σατὰν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. Ἔχει γὰρ ἡ καθαρὰ φύσις τὸ ὑπεραίρεσθαι.

Ε'. Ἐρώτησις. Εἰ δύναταί τις διὰ τοῦ φωτὸς D ἰδεῖν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἐπειδή τινες τὴν ἀποκάλυψιν ἀναιροῦσι, καὶ λέγουσι, διὰ γνώσεως καὶ αἰσθήσεως εἶναι τὴν ὅρασιν;

Ἀπόκρισις. Ἔστιν αἴσθησις, καὶ ἔστιν ὅρασις, καὶ ἔστι φωτισμός. Καὶ οὗτος ὁ ἔχων τὸν φωτισμὸν, μείζων ἐστὶ τοῦ ἔχοντος τὴν αἴσθησιν. Ἐφωτίσθη γὰρ ὁ νοῦς αὐτοῦ, ὡς ὅτι μερίδα τινὰ μείζονα ἔλαβε παρὰ τὸν τὴν αἴσθησιν ἔχοντα, ἐπειδὴ εἶδεν ἐν ἑαυτῷ τινα πληροφορίαν ὁράσεων. Πλὴν ἄλλο ἐστὶν ἀποκάλυψις, ὅτε πράγματα μεγάλα καὶ μυστήρια Θεοῦ ἀποκαλύπτεται τῇ ψυχῇ.

A comprehensibile, et omnia in eo esse, nec infici bonum a malo? Nunquid enim, siquidem cœlum, et sol, et montes in Deo ipso sint ac per eum consistant, et ipsa sunt Deus? Opificia quælibet suo ordine constructa sunt, et opifex, qui illis adest, Deus est,

30 III. *Interrogatio. Cum peccatum in angelum lucis transformetur, et simile sit gratiæ, quo pacto cognoscet homo insidias diaboli? et quo pacto suscipiet et discernet semitas gratiæ?*

Responsio. Ea quæ sunt gratiæ, plena sunt lætitiæ, pacis, dilectionis et veritatis. Hæcce veritas impellit hominem ad inquirendam veritatem. Sed peccati species sunt turbulentæ, nec lætitiam aut B dilectionem erga Deum habent. Quemadmodum enim intybus similis est lactucæ: hæc quidem dulcis, illa vero amara: in ipsa etiam gratia quadam similia sunt veritatis, et quidem ipsa est substantia veritatis. Veluti est splendor solis et circulus ipse, et aliter splendor apparet, aliter lumen in circulo repositum. Sit lucerna in domo, alius est splendor ubique refulgens, et aliud est lumen in ipsa lucerna splendidius et elegantius. Sic sunt quædam, quæ a gratia manant: quando ea procul a se, tanquam visiones quasdam, intuetur homo, eorum visionibus delectatur et fit alius, quando in eum ingressa potentia Dei, detinet membra et cor ejus, ac captivam illius mentem reddit in amorem Dei. Quando Petrum comprehensum in carcerem C detruserunt, cumque carcer esset clausus, venit angelus, et effractis vinculis ejus eduxit eum, ipse vero tanquam in excessu mentis constitutus, visionem putabat esse [79].

IV. *Interrogatio. At quomodo cadunt, qui a gratia Dei diriguntur?*

Responsio. Ipsæ cogitationes puræ in propria natura labuntur ac cadunt. Incipit enim homo extolli, judicare, ac dicere: *Tu peccator es*, seipsum vero justum æstimare. Nescis, quid loquatur Paulus? *Datus est mihi aculeus carni, angelus Satanæ, ut me colaphis cædat, ne supra modum efferar* [80]. Habet enim pura quoque natura in se quamdam superbiam.

D V. *Interrogatio. Utrum quis per lumen conspicere suam ipsius animam potest, quandoquidem quidam revelationem tollunt, dicentes, per cognitionem et sensum fieri visionem?*

Responsio. Est sensus, et est visio, et est illuminatio: atque qui illuminatus est, major est, quam qui habet sensum: illuminata est enim mens ejus, quippe qui majorem partem acceperit, quam qui sensum habet. Siquidem videt in se certitudinem quamdam visionum. Verumtamen aliud est revelatio, quando res magnæ et arcanæ divinitatis revelantur animæ.

[79] Act. XII, 3. 8. [80] II Cor. XII, 7.

VI. *Interrogatio. Utrum videt quis per revelationem et lumen divinum animam ?* A

31 *Responsio.* Quemadmodum oculi nostri aspiciunt solem : sic et illuminati vident imaginem animæ, sed hanc pauci vident Christiani.

VII. *Interrogatio. Utrum habet anima formam ?*

Responsio. Habet formam et imaginem similem angelo. Sicut enim angeli habent imaginem ac formam, et sicut exterior homo habet imaginem : sic et interior habet similem angelo et interiori homini imaginem.

VIII. *Interrogatio. Utrum aliud est mens, aliud anima ?*

Responsio. Quemadmodum corporis membra, B multa cum sint, unus homo dicuntur : ita et membra animæ sunt multa, mens, conscientia, voluntas, cogitationes accusantes et defendentes : verum hæc omnia in unam rationem devincta sunt, et membra nihilominus sunt animæ. Unica autem est anima, interior homo. Veluti autem exteriores oculi prospiciunt eminus spinas, et præcipitia ac foveas : sic et mens, cum sit alacrior, prævidet adversariæ animæ potestatis machinas et insidias, et præmunit animam, veluti animæ oeculus exsistens. Gloriam ergo referamus Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

De his quæ contingunt Christianis inter orandum, et de gradibus perfectionis, utrum videlicet ad perfectum gradum pervenire possint Christiani ? C

I. Si ingreditur quispiam ad flectendum genu, quamprimum cor ejus repletur divina virtute, et exsultat anima cum Domino, ut sponsa cum sponso, secundum quod dixit Isaias propheta, dicens : *Quomodo gaudebit sponsus super sponsam, sic gaudebit Dominus super te* [81]. Contingit autem, ut qui totum diem negotiis districtus erat, una hora se precationi dedat, et interior homo ad orationem et infinitam profunditatem sæculi illius in multa suavitate abripiatur, adeo ut tota ejus mens suspensa, et illuc abrepta peregrinetur ; atque ut illo tempore oblivione sepeliantur cogitationes terrenarum curarum : propterea quod repletæ sint cogitationes, D et captivatæ ad divinas, ad cœlestes, ad infinitas et incomprehensibiles res, ad mirabilia quædam, quæ humano ore explicari nequeunt, ut eadem hora optet et dicat, Utinam simul egrediatur anima cum precatione !

II. *Interrogatio. Utrum semper penetrat quis in hujusmodi res ?*

32 *Responsio.* Gratia quidem indesinenter adest et radicata et commista a tenera ætate, et tanquam naturale et concretum quiddam est, quod adhæret

ς'. Ἐρώτησις. Εἰ βλέπει τις δι' ἀποκαλύψεως καὶ φωτὸς θεϊκοῦ τὴν ψυχήν ;

Ἀπόκρισις. Ὥσπερ οἱ ὀφθαλμοὶ οὗτοι βλέπουσι τὸν ἥλιον, οὕτω καὶ οἱ φωτισθέντες βλέπουσι τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ταύτην ὀλίγοι ὁρῶσι Χριστιανοί.

Ζ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἔχει μορφὴν ἡ ψυχή ;

Ἀπόκρισις. Ἔχει εἰκόνα καὶ μορφὴν ὁμοιάζουσαν τῷ ἀγγέλῳ. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἄγγελοι ἔχουσιν εἰκόνα καὶ μορφὴν, καὶ ὥσπερ ὁ ἔξω ἄνθρωπος ἔχει εἰκόνα, οὕτω καὶ ὁ ἔσω εἰκόνα ἔχει ὁμοίαν τῷ ἀγγέλῳ καὶ τῷ ἔξω ἀνθρώπῳ μορφήν.

Η'. Ἐρώτησις. Εἰ ἄλλο ἐστὶν ὁ νοῦς, καὶ ἄλλο ἡ ψυχή ;

Ἀπόκρισις. Ὥσπερ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα εἷς ἄνθρωπος λέγεται, οὕτω καὶ μέλη ψυχῆς εἰσι πολλὰ, νοῦς, συνείδησις, θέλημα, λογισμοὶ κατηγοροῦντες καὶ ἀπολογούμενοι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἰς ἕνα λογισμόν εἰσιν ἀποδεδεμένα, καὶ μέλη ἐστὶ ψυχῆ, ὁ ἔσω ἄνθρωπος. Ὥσπερ δὲ οἱ ἔξωθεν ὀφθαλμοὶ προβλέπουσι μακρόθεν τὰς ἀκάνθας, καὶ τοὺς κρημνοὺς, καὶ τοὺς βόθρους· οὕτω καὶ ὁ νοῦς προβλέπει, γρήγορος ὢν, τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως τὰς τέχνας, καὶ τὰς ἐπισκευὰς, καὶ προασφαλίζεται τὴν ψυχὴν, ὡς ὀφθαλμὸς ὢν τῆς ψυχῆς. Δόξαν οὖν ἀναπέμψωμεν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η'.

Περὶ τῶν συμβαινόντων τοῖς Χριστιανοῖς μεταξὺ τοῦ εὐχὰς ποιεῖσθαι, καὶ περὶ τῶν μέτρων τῆς τελειότητος, δηλαδὴ εἰ εἰς τὸ μέτρον τὸ τέλειον ἔρχεσθαι δύνανται οἱ Χριστιανοί.

Α'. Εἰσέρχεταί τις κλῖναι γόνυ, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ πληροῦται τῆς θείας ἐνεργείας, καὶ εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ Κυρίου, ὡς νυμφίου, κατὰ τὸν λόγον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὃν τρόπον εὐφραίνεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπί σοι· καὶ συμβαίνει, ὅτι ἀσχολούμενος πᾶσαν ἡμέραν, οὗτος ἐν μιᾷ ὥρᾳ δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς εὐχὴν, καὶ ἁρπάζεται εἰς προσευχὴν ὁ ἔσω ἄνθρωπος, εἰς ἄπειρον βάθος ἐκείνου τοῦ αἰῶνος, ἐν ἡδύτητι πολλῇ, ὥστε ξενίζεσθαι τὸν νοῦν ὅλον ὄντα μετέωρον, καὶ ἡρπασμένον ἐκεῖ· ὥστε κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν λήθην ἐγγενέσθαι τοῖς λογισμοῖς τοῦ φρονήματος τοῦ ἐπιγείου, διὰ τὸ μεστωθῆναι τοὺς λογισμοὺς, καὶ αἰχμαλωτισθῆναι εἰς τὰ θεῖα καὶ ἐπουράνια, εἰς ἀπέραντα καὶ ἀκατάληπτα πράγματα, εἰς θαυμάσιά τινα, ἀνθρωπίνῳ στόματι φρασθῆναι ἀδύνατα, ὥστε ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εὔχεσθαι καὶ λέγειν, Ὡς εἴθε συναπῆλθεν ἡ ψυχὴ σὺν τῇ εὐχῇ.

Β'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντοτε εἰσέρχεταί τις εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα ;

Ἀπόκρισις. Ἡ μὲν χάρις ἀδιαλείπτως σύνεστι καὶ ἐῤῥίζωται, καὶ ἐζύμωται ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ ὡς φυσικὸν καὶ πηκτὸν ἐγένετο, αὐτὸ τὸ συνὸν τῷ ἀνθρώπῳ

[81] Isa. LXII, 5.

ὡς μία οὐσία· πολυτρόπως δὲ, ὡς θέλει πρὸς τὸ συμφέρον, οἰκονομεῖ τὸν ἄνθρωπον, ποτὲ μὲν πλέον ἐκκαίεται καὶ ἅπτεται τὸ πῦρ· ποτὲ δὲ ὡς μαλθακώτερον καὶ πρᾳότερον, καὶ αὐτὸ τὸ φῶς κατὰ καιρούς τινας πλέον ἐξάπτεται καὶ λάμπει, ποτὲ δὲ ὑποστέλλεται, καὶ στυγνάζει, καὶ αὐτὴ ἡ λαμπὰς πάντοτε καιομένη καὶ λάμπουσα, ὅταν φαιδρυνθῇ πλέον ἐν μέθῃ ἐξάπτεται τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· αὖθις δὲ κατ' οἰκονομίαν ἐκδίδωσι, καίτοι συνὸν τὸ φῶς ἀμβλύτερόν ἐστι.

Γ'. Πλὴν ἐπεφάνη τισὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ φωτὸς, καὶ προσεπάγη τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ, ἄλλοτε πάλιν ἐν τῇ εὐχῇ, ὡς ἐν ἐκστάσει γέγονεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ εὑρέθη εἰς θυσιαστήριον ἑστὼς ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ προσηνέχθησαν τῷ τοιούτῳ ἄρτοι τρεῖς ὡς δι' ἐλαίου ἐζυμωμένοι, καὶ ὅσον ἤσθιεν, ἐκεῖνο πλέον ηὔξανε καὶ ἐμηκύνετο, ἄλλοτε πάλιν ὥσπερ ἔνδυμά τι φωτεινὸν, οἷον οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, οὔτε ὑπὸ ἀνθρωπίνων χειρῶν δυνατὸν κατασκευασθῆναι. Ὃν γὰρ τρόπον εἰς τὸ ὄρος ἀνελθὼν ὁ Κύριος μετὰ Ἰωάννου καὶ Πέτρου, μετήμειψεν αὐτοῦ τὰ ἱμάτια καὶ ἐξαστράψαι πεποίηκεν· οὕτως ἦν τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο, καὶ ἐθαύμασε, καὶ ἐθαμβεῖτο ὁ ἐκδεδυμένος ἄνθρωπος· ἐν ἄλλῳ δὲ καιρῷ αὐτὸ τὸ φῶς ἐν τῇ καρδίᾳ φαῖνον, ἤνοιγε τὸ ἐνδότερον καὶ βαθύτερον, καὶ ἀπόκρυφον φῶς, ὥστε ὅλον τὸν ἄνθρωπον καταποθέντα εἰς ἐκείνην τὴν γλυκύτητα καὶ θεωρίαν, μηκέτι ἔχειν ἑαυτὸν, ἀλλ' εἶναι ὡς μωρὸν καὶ βάρβαρον τῷ κόσμῳ τούτῳ, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ γλυκύτητα, διὰ τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια· ὥστε τὸν ἄνθρωπον κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐλευθερωθέντα φθάσαι εἰς τὰ τέλεια μέτρα, καὶ εἶναι καθαρὸν καὶ ἐλεύθερον ἐκ τῆς ἁμαρτίας· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὑπέστειλεν ἡ χάρις, καὶ ἦλθε τὸ κάλυμμα τῆς ἐναντίας δυνάμεως· φαίνεται δὲ πως μερικῶς, καὶ ἕστηκεν εἰς ἕνα βαθμὸν τὸν κατώτερον τῆς τελειότητος.

Δ'. Ὡς, ἵνα εἴπωμεν, χρὴ δώδεκα βαθμοὺς παρελθεῖν τινα, καὶ φθάσαι εἰς τὴν τελειότητα. Ἐν καιρῷ τις ἔφθασε καταλαβεῖν ἐκεῖνο τὸ μέτρον, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν τελειότητα· πάλιν ἐνδίδωσιν ἡ χάρις, καὶ κατέρχεται παρ' ἕνα βαθμὸν, καὶ ἑστήκει εἰς τοὺς ἕνδεκα. Εἷς δέ τις πλούσιος ἐν τῇ χάριτι, πάντοτε νυκτὸς καὶ ἡμέρας, εἰς τὰ τέλεια μέτρα ἕστηκεν, ὢν ἐλεύθερος καὶ καθαρὸς, πάντοτε αἰχμάλωτος καὶ μετέωρος. Καὶ νῦν ᾧ ἐδείχθη ἐκεῖνα τὰ θαυμάσια, καὶ ὧν πεῖραν ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος, εἰ συνῆν αὐτῷ πάντοτε, οὐκ ἐδύνατο τὴν οἰκονομίαν τοῦ λόγου ἢ τὸ βάρος ὑποδέξασθαι, οὔτε ἠνείχετο ἀκούειν ἢ μεριμνᾷν εἰς τὸ τυχὸν, περὶ ἑαυτοῦ, οὔτε περὶ τῆς αὔριον, εἰ μὴ μόνον καθῆσθαι ἐν μιᾷ γωνίᾳ μετέωρον, καὶ μεμεθυσμένον. Ὥστε τὸ τέλειον μέτρον οὐκ ἐδόθη, ἵνα δυνηθῇ σχολάσαι εἰς τὴν μέριμναν τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου, πλὴν τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ διαλέλυται, καὶ νενίκηται ὁ θάνατος.

Ε'. Τὰ δὲ πράγματα οὕτως ἐστίν. Ὡς γνοφώδης

A homini velut una substentia : variis vero modis ad libitum voluntatis, quantum prodest, disponit hominem : aliquando enim intentus accenditur et ardet ignis ; aliquando vero remissius et lentius : ipsum quoque lumen quibusdam temporibus vehementius accenditur et lucet : aliquando vero remittitur et tristius est. Sic ipsa quoque lucerna, scilicet gratia, ubique accensa et lucens, quando splendidior fuerit, intensius accenditur ab ebrietate dilectionis Dei. Rursum autem dispensatione quadam exhibet lumen, quod inest obtusius.

III. Porro per lumen apparuit quibusdam signum crucis, et affixum est in interiori homine : alias item nter precandum homo, velut in excessu constitutus, inventus est ante altare stans in ecclesia, et B oblati sunt ei tres panes, velut oleo fermentati, et quanto magis ederet, tanto magis augebantur et crecebant : aliis item apparuit velut vestimentum splendidum, quale non est in terra hoc sæculo ullum, nec manibus hominum confici potest. Quemadmodum enim montem ascendens Dominus cum Joanne et Petro transformavit vestimenta sua, illaque splendida fulguris instar reddit [82]: ejusmodi erat vestimentum illud, ut admiraretur et obstupesceret exutus illud homo. Interdum verum lumen ipsum in corde fulgens, aperuit interius et profundius ac latens lumen, adeo ut totus homo illa suavitate et contemplatione demersus, non amplis sit sui compos, sed sit tanquam stultus et barbarus huic mundo, propter nimiam dilectionem ac suavitatem, C et arcana mysteria, adeo ut homo tunc libertate donatus perveniat ad perfectum gradum purus ac liber a peccato. Verum postea subduxit se gratia et accessit velamen adversariæ potestatis ; apparet tamen aliqua ex parte, et consistit in uno gradu inferiori perfectionis.

IV. Velut, ut dicamus, oportet aliquem duodecim gradus transcendere, et demum ad perfectionem pertingere. Aliquando quis consecutus est hunc gradum, et pervenit ad perfectionem. Iterum remissior facta gratia, descendit unum gradum, et in reliquis undecim consistit. Dives autem aliquis in gratia semper noctes atque dies in perfecto gradu consistit, liber ac purus, semper captivus ac sus- D pensus. Et quidem, si mirabilia illa, quæ homini monstrata sunt, et quorum experientiam cepit, ei semper adessent, nec ministerium verbi aut onus aliquod suscipere posset, neque audire aut curam gerere, si quando opus esset, sui ipsius, neque crastini diei, sed solum sedere in uno angulo suspensus et inebriatus. Quapropter gradus perfectus non est concessus, ut possit vacare curæ fratrum et ministerio verbi. Verumtamen interstitium maceriæ dirutum est, et mors devicta.

V. Res autem sic se habet. Quemadmodum

[82] Matth. xvii, 2 ; Marc. ix, 3.

tenebrosa quædam vis incumbit, et leviter velut crassus quidam aer inopacat locum, lucerna licet semper ardente et lucente : sic adhæret illi lumini velamen. Unde confitetur ille, se nequaquam esse perfectum, neque omnno immunem a peccato : ita ut dicat, **33** dirutum et perfossum esse interjectum parietem maceriæ, atque iterum, in aliqua parte, non esse plane dirutum, neque in perpetuum. Aliquando enim vehementius accendit, admonet et refocillat gratia : aliquando vero remissior facta subtristior apparet, prout ipsa gratia dispensat ad emolumentum hominis. Quis vero unquam ad perfectum gradum progressus gustavit et periculum fecit illius sæculi ? Nondum enim ullum vidi perfectum hominem Christianum aut liberum. Sed quamvis acquiescat quis in gratia, atque ad mysteria, revelationes ac immensam suavitatem gratiæ perveniat, nihilominus tamen peccatum adhuc in eo hæret. Qui tales vero sunt, propter immensam gratiam et lumen illis adhærens, se perfectos et liberos reputant, ex imperitia decepti, postquam possident vim gratiæ. Verum necdum vidi ullum liberum. Siquidem et ego ex parte aliqua aliquando ad gradum illum perveni, et cognovi, nullum esse hominem perfectum.

VI. *Interrogatio. Dic nobis in quibus tu consistis gradibus ?*

Responsio. Post signum crucis gratia nunc sic operatur, et quieta reddit omnia membra et cor, ut anima præ summa lætitia, tanquam puellus fraudis ignarus videatur, nec amplius homo condemnet Græcum aut Judæum, aut peccatorem, aut mundo deditum : verum interior homo oculo puro omnes aspicit, et lætatur homo de toto mundo, omninoque cupit venerari et diligere Græcos et Judæos. Alia quadam hora veluti filius regis confidit Filio Dei tanquam patri, et aperiuntur ei fores, et ingreditur intro in multas mansiones. Et quanto magis ingreditur, rursum aperiuntur ei juxta proportionem a centum mansionibus ad alias centum mansiones, et ditescit; et quanto magis ditescit, denuo alia recentiora mirabilia ei monstrantur. Et creduntur ei tanquam filio et hæredi res, quæ ab humana natura explicari nequeunt, nec ore aut lingua enodari. Gloria Deo. Amen.

HOMILIA IX.

Promissiones ac prophetias divinas per varias probationes et tentationes impleri: et soli Deo adhærendo liberari nos ab infestationibus dæmonis.

I. Spiritualis gratiæ Dei virtus, quæ et anima versatur, cum summa longanimitate, sapientia, et dispensatione mentis mystica operatur, magna etiam cum patientia cum temporis opportunitatibus homine dimicante. Tunc autem opus gratiæ perfectum in eo apparet, quando liberam ejus voluntatem post magnam tentationem Spiritui sancto

A τις δύναμις ἐπίκειται καὶ σκεπάζει ἐλαφρῶς ὡς ἀὴρ παχὺς, καίτοι πάντοτε τῆς λαμπάδος καιομένης καὶ φαινούσης· οὕτως ἐπίκειται ἐκείνῳ τῷ φωτὶ κάλυμμα. Ὅθεν ὁμολογεῖ οὗτος, ὅτι οὐκ ἔστι τέλειος, οὐδὲ ἐλεύθερος τὸ ὅλον ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Ὥστε εἰπεῖν, ὅτι διαλέλυται καὶ τέθραυσται τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ πάλιν ἔν τινι οὐ διαλέλυται τὸ ὅλον, οὔτε πάντοτε. Ἔστι γὰρ καιρὸς ὅτε πλέον ἐξάπτει, καὶ παρακαλεῖ, καί ἀναπαύει· ἔστι καιρὸς, ὅτε ὑποστέλλεται καὶ στυγνάζει, ὡς αὐτὴ ἡ χάρις οἰκονομεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ. Τίς δὲ ὁ ἐλθὼν εἰς τὸ μέτρον τὸ τέλειον ἐν καιροῖς, καὶ γευσάμενος, καὶ πεῖραν ἔχων ἐκείνου τοῦ αἰῶνος; Ἀκμὴν γὰρ οὐδένα εἶδον τέλειον ἄνθρωπον Χριστιανὸν, ἢ ἐλεύθερον· ἀλλ' εἰ καὶ ἀναπαύεταί τις
B ἐν τῇ χάριτι, καὶ εἰσέρχεται εἰς μυστήρια καὶ ἀποκαλύψεις, καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τὴν χάριτος, ὅμως καὶ ἡ ἁμαρτία σύνεστιν ἀκμὴν ἔσω· αὐτοὶ δὲ, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς φῶς, νομίζουσιν ἐλεύθεροι εἶναι καὶ τέλειοι, παρὰ ἀπειρίαν σφαλλόμενοι, ἐπειδὴ ἔχουσιν ἐνέργειαν τῆς χάριτος, ἀκμὴν δὲ οὐδένα εἶδον ἐλεύθερον. Ἐπειδὴ κἀγὼ μερικῶς ἐν καιροῖς τισιν, εἰσῆλθον εἰς ἐκεῖνο τὸ μέτρον, καὶ οἶδα καταμαθὼν, πῶς οὐκ ἔστι τέλειος ὁ ἄνθρωπος.

ς'. Ἐρώτησις. Εἰπὲ ἡμῖν σὺ, ἐν ποίοις εἶ μέτροις;

Ἀπόκρισις. Μετὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, νῦν ἡ
C χάρις οὕτως ἐνεργεῖ καὶ εἰρηνεύει ὅλα τὰ μέλη καὶ τὴν καρδίαν, ὥστε τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς πολλῆς χαρᾶς ὡς παιδίον ἄκακον φαίνεσθαι, καὶ οὐκέτι κατακρίνει ὁ ἄνθρωπος Ἕλληνα ἢ Ἰουδαῖον, ἢ ἁμαρτωλὸν, ἢ κοσμικόν· ἀλλ' ὁ ἔσω ἄνθρωπος καθαρῷ ὀφθαλμῷ πάντας ὁρᾷ, καὶ χαίρει ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ πάντως θέλει προσκυνεῖν καὶ ἀγαπᾷν Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους. Ἄλλῃ ὥρᾳ υἱὸς βασιλέως οὕτω θαῤῥεῖ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ὡς πατρὶ, καὶ ἀνοίγονται αὐτῷ θύραι, καὶ εἰσέρχεται ἔνδον εἰς πολλὰς μονὰς, καὶ ὅσον εἰσέρχεται, πάλιν ἀνοίγονται αὐτῷ πρὸς λόγον, ἀπὸ ἑκατὸν μονῶν εἰς ἄλλας ἑκατὸν μονὰς, καὶ πλουτεῖ· καὶ ὅσῳ πλουτεῖ, πάλιν ἄλλα καινότερα θαυμάσια δείκνυται αὐτῷ. Καὶ ἐμπιστεύεται ὡς υἱῷ, καὶ κληρονόμῳ πράγματα μὴ δυνάμενα ῥηθῆναι ὑπὸ φύσεως ἀνθρωπίνης, ἢ στόματι καὶ γλώσσῃ
D διαρθρωθῆναι. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'.

Τὰς ἐπαγγελίας καὶ προφητείας τοῦ Θεοῦ διὰ παμποικίλης δοκιμασίας καὶ πειράσεως διαπληροῦσθαι· καὶ μόνῳ τῷ Θεῷ προσκαρτεροῦντας λυτροῦσθαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν τοῦ Πονηροῦ πειράσεων.

Α'. Ἡ τοῦ Θεοῦ πνευματικὴ τῆς χάριτος ἐνέργεια ἐν ψυχῇ γιγνομένη, μετὰ πολλῆς μακροθυμίας, καὶ σοφίας, καὶ οἰκονομίας νοὸς μυστικῆς κατεργάζεται, καὶ μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς χρόνοις καὶ καιροῖς τοῦ ἀνθρώπου ἀγωνιζομένου· καὶ τότε τὸ ἔργον τῆς χάριτος τέλειον εἰς αὐτὸν ἀποδείκνυται, τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως μετὰ πολλῆς δοκιμασίας εὐα-

ρέστου τῷ Πνεύματι ἀποδειχθείσης, καὶ διὰ χρόνων A τὴν δοκιμὴν καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπιδειξαμένου. Ταύτην δὲ τὴν ἀκολουθίαν ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν διὰ τῶν ἐν φανερῷ γεγενημένων τύπων παραστήσωμεν.

Β΄ Ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ. Ἐν πόσοις καιροῖς καὶ χρόνοις τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ τὸ περὶ αὐτοῦ ὡρισμένον ἐτελέσθη, καὶ τὰ ὁράματα ἐπληρώθη; καὶ ἐν πόσοις πρότερον πόνοις καὶ θλίψεσι, καὶ στενοχωρίαις δοκιμασθεὶς ὑπέμεινε πάντα γενναίως, καὶ εἰς πάντα δόκιμος καὶ πιστὸς τῷ Θεῷ εὑρεθεὶς δοῦλος, τότε βασιλεὺς Αἰγύπτου γέγονε, καὶ τὸ γένος αὐτοῦ διέθρεψε, καὶ προφητεία τῶν ἀοράτων ἀπετελέσθη, καὶ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ διὰ χρόνων καὶ οἰκονομίας πολλῆς τὴν πρόῤῥησιν εἴληφός. B

Γ΄. Ὁμοίως περὶ τοῦ Δαβίδ. Ὁ Θεὸς ἔχρισεν αὐτὸν εἰς βασιλέα διὰ Σαμουὴλ τοῦ προφήτου· καὶ ὅτε ἐχρίσθη, τότε ἔφυγε διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ ἀναιρεθῆναι. Καὶ ποῦ ἡ χρίσις τοῦ Θεοῦ, καὶ ποῦ ἡ ἐπαγγελία, ὡς πρὸς τὸ τάχος; Μετὰ γὰρ τὸ χρισθῆναι, τότε δεινῶς ἐθλίβετο, ἐν ἐρημίαις πελαζόμενος, καὶ ὑστερούμενος ἕως ἄρτου, καὶ εἰς ἔθνη καταφεύγων διὰ τὴν τοῦ Σαοὺλ πρὸς αὐτὸν ἐπιβουλὴν γιγνομένην· ὃν ὁ Θεὸς ἔχρισεν εἰς βασιλέα, τοιαύταις περιείχετο θλίψεσιν. Εἶτα χρόνοις δοκιμασθεὶς, καὶ θλιβεὶς, καὶ πειρασθεὶς, καὶ μακροθυμήσας, ἅπαξ πεπιστευκὼς τῷ Θεῷ, καὶ ἑαυτὸν πληροφορήσας, ὅτι ὃ ἐποίησε διὰ τῆς τοῦ προφήτου χρίσεως εἰς ἐμὲ, καὶ ὃ εἶπεν ὁ Θεὸς γενέσθαι περὶ ἐμοῦ, ἀναμφιβόλως γενέσθαι δεῖ. C Καὶ διὰ πολλῆς μακροθυμίας, ὕστερον γέγονε τὸ τοῦ Θεοῦ βούλημα, καὶ ἐβασίλευσεν ὁ Δαβὶδ μετὰ πολλὰς πείρας. Καὶ τότε ἐφανερώθη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ χρίσις ἡ διὰ τοῦ προφήτου γεγενημένη, βεβαία καὶ ἀληθὴς ἀπεδείχθη.

Δ΄. Ὁμοίως καὶ περὶ Μωϋσέως. Ὁ Θεὸς τοῦτον προγνοὺς καὶ προορίσας εἰς ἡγούμενον καὶ λυτρωτὴν τοῦ λαοῦ, υἱὸν ἐποίησε γενέσθαι θυγατρὸς Φαραὼ, καὶ εἰς πλοῦτον βασιλικὸν, καὶ εἰς δόξαν καὶ τρυφὴν ηὐξήθη, πάσῃ σοφίᾳ παιδευθεὶς Αἰγυπτίων, καὶ ἀνδρωθεὶς, καὶ πίστει γενόμενος μέγας, ἠρνήσατο πάντα ἐκεῖνα, τὴν κακουχίαν καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον ἑλόμενος κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν. D Καὶ φυγὰς Αἰγύπτου γεγονὼς, πόσον Χρόνον ἐν ποιμαντικῇ διῆγεν ἐργασίᾳ ὁ βασιλέως υἱὸς, καὶ εἰς τοσαύτην ἀπόλαυσιν, καὶ τρυφὴν βασιλικὴν ἀνατραφείς; καὶ οὕτως ὕστερον δόκιμος τῷ Θεῷ, καὶ πιστὸς διὰ τῆς πολλῆς μακροθυμίας εὑρεθεὶς, οἷα πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπομείνας, ἐγένετο λυτρωτὴς καὶ ἡγούμενος καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ Θεὸς τοῦ Φαραὼ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσηγορεύθη· δι' αὐτοῦ γὰρ Αἴγυπτον ἐμάστιξε, καὶ τὰ μεγάλα καὶ θαυμάσια ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ τῷ Φαραὼ ἐνεδείξατο, καὶ τέλος ἐν

A placere manifestum est, et quando ex successu temporis probationem et perseverantiam ipsa ostendit. Hanc consequentiam autem ex sacrosanctis Litteris per manifestos typos in medium producamus.

II. Quod autem dico, tale est, quale legitur de Josepho. Quanto post tempore voluntas Dei de eo prædefinita perfecta est, et visiones completæ sunt? et quantis ante laboribus, afflictionibus, et angustiis probatus, omnia strenue sustinuit? et per omnia probatus et fidelis Deo inventus servus, tunc rex **34** Ægypti constitutus est, et familiam suam enutrivit; et prophetia eorum, quæ non videbantur, completa est, et voluntas Dei per tempora, et dispensationem multam pronuntiata [83]. B

III. Idem de David traditur [84]. Deus unxit eum in regem per Samuelem prophetam [85]. Et postquam unctus est, continuo fuga sibi consuluit, persecutionem a Saulo, eum occidere conante, perpessus. Ubi ergo unctio Dei? et ubi promissio, ut quæ statim effectum consecuta esset? Paulo enim postquam unctus esset, graviter affligebatur, in desertis degens; et ad penuriam panis usque redactus ad gentes confugiebat, propter Saulis adversus eum structas insidias [86]: quem Deus unxerat in regem, tantis involvebatur afflictionibus. Deinde successu temporis probatus, afflictus, tentatus et patienter adversa ferens, unice Deo confidens, et plena fide C se erigens, sic colligebat, *quia quod fecit Deus per unctionem in me, et quod dixit Deus futurum de me, absque omni dubio fieri oportet*. Et post longam exspectationem tandem voluntas Dei completa est [87], et regnavit David post multas tentationes. Et tunc manifestatum est Dei verbum, et unctio per prophetam collata, firma et vera demonstrata est.

IV. Idem de Moyse. Deus cum eum præscivisset et prædestinasset in ducem et servatorem populi, filium fecit fieri filiæ Pharaonis [88], atque hic quidem regis opibus et gloria, atque deliciis auctus, omni Ægyptiorum disciplina instructus est: et ad virilem ætatem cum pervenisset, ac fide grandior factus esset, respuit ea omnia, potius eligens afflictionem et contumelias [89] Christi, juxta sermonem D apostolicum, quam temporalibus peccati commodis frui [90]. Et exsul Ægypti factus cum esset, quantum temporis modo in pastoris vitam transegit opera, regis filius qui erat, et in tantis lautitiis ac regiis deliciis educatus? Et sic tandem probatus Deo, et fidelis per multam patientiam inventus, quippe qui multas tentationes sustinuerat, constitutus est servator et dux, et rex populi Israel [91], atque Deus Pharaonis a Deo appellatus? Per eum enim percussit Deus Ægyptum, et magna atque admiranda per eum Pharaoni ostendit, ac tandem in mari

[83] Gen. XXXIX, 1 seq.; XLI, 39, 40. [84] I. Reg. XVI, 13. [85] I. Reg. I. XIX, 11 seq.; XXIII, 7 seq.; XXVI, 1 seq. [86] I. Reg. XXI, 11 seq.; XXVII, 1 seq. [87] II. Reg. II, 4. [88] Exod. II, 10. [89] Hebr. XI, 24, 25. [90] Exod. II, 15. [91] Exod. III, 10; V, 26; VII, 1. Exod VIII, 1, 2; IX, 1; V, 23; X, 1, 21. Exod. XIII, 23.

Ægyptios submersit. Ecce Dei voluntas et propositum, quanta post temporum spatia manifestata, et quantas post probationes et afflictiones completa est.

V. Idem et de Abraham [92]. Quanto tempore ante promiserat Deus, se ei largiturum filium, nec tamen statim dedit : sed quot interea annorum probationes et tentationes ipsi incubuerunt ! Ille vero animo patienti omnia accidentia sufferens, plena fide seipsum obfirmavit, inquiens, *quod qui promisit, cum sit mendacii expers, complebit verbum suum.* Sicque fidelis inventus, quod promissum erat, consecutus est.

VI. Sic et Noe quingentesimo anno jussus a Deo arcam construere [93], qui inducturum se toti terræ diluvium nuntiaverat*;* et sexcentesimo anno inducebat ; centum annos patienter exspectans nihil omnino dubitabat, utrum quæ dixerat Deus facturus esset, necne ; verum fide nixus sic constituebat, *quod quæ Deus locutus esset, absque omni dubio fieri oporteat.* Sic ergo spectatæ atque integræ voluntatis, fidei, patientiæ et lenitatis magnæ **35** deprehensus, solus servatus est cum domo sua, mandatum pure observans.

VII. Hæc argumenta ex Scripturis attulimus ad demonstrandum, quod virtus gratiæ divinæ inest homini ; et donum Spiritus sancti, quod fidelis anima consequi digna censetur, magna cum contentione, tolerantia multa, patientia, tentationibus ac probationibus comparatur, libera ejus voluntate omnibus afflictionibus probata. Et si, quando ea in nulla re Spiritum contristet, sed gratiæ in omnibus præceptis consonet, tunc liberationem ab omnibus affectionibus consequi digna reputatur, plenamque adoptionem Spiritus, de qua in mysterio dicitur, accipit, et spirituales divitias ac sapientiam, quæ non est hujus mundi, sed cujus, qui vere Christiani sunt, participes sunt. Quocirca hi ab hominibus, qui hujus mundi spiritum habent, ac prudentia, intellectu, et sapientia præditi sunt, per omnia differunt.

VIII. Siquidem, qui hujusmodi est, *omnes homines dijudicat* [94], ut scriptum est : novit unde quisque loquatur, et ubi consistat, et in quibus gradibus constituatur : ipsum vero nullus hominum habentium spiritum mundi, cognoscere et dijudicare potest, nisi solus is, qui similem cœlestem divinitatis Spiritum habet, cognoscit similem, ut inquit Apostolus: *Spiritualibus comparantes spiritualia. Animalis autem humo non accipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, siquidem stultitia illi sunt, nec potest cognoscere. At spiritualis dijudicat quidem omnia: ipse vero a nemine dijudicatur* [95]. Ejusmodi qui est, omnes mundi res pretiosas, divitias, luxum, ac om-

A θαλάσσῃ τοὺς Αἰγυπτίους κατεπόντισεν. Ἰδοὺ τὸ τοῦ Θεοῦ βούλημα καὶ ἡ πρόθεσις μετὰ πόσους χρόνους ἀπεδείχθη, καὶ μετὰ πόσας δοκιμασίας καὶ θλίψεις ἐτελέσθη.

Ε'. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ. Πρὸ πόσων χρόνων ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς χαρίσασθαι υἱὸν, καὶ οὐ παρ' αὐτὰ δέδωκεν, ἀλλὰ μεταξὺ πόσοις ἔτεσι δοκιμασίαι καὶ πειρασμοὶ πρὸς αὐτὸν γεγόνασιν. Αὐτὸς δὲ μακροθύμως πάντα τὰ ἐπερχόμενα ὑπομείνας, καὶ ἑαυτὸν τῇ πίστει πληροφορήσας, ὅτι ὁ ἐπαγγειλάμενος, ἀψευδὴς τυγχάνων, πληρώσει τὸν ἑαυτοῦ λόγον. Καὶ οὕτως πιστὸς εὑρεθεὶς, ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας.

ϛ'. Ὡσαύτως καὶ Νῶε πεντακοσιοστῷ ἔτει κε- B λευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν κιβωτὸν κατασκευάζειν, ἐπαγγειλαμένου κατακλυσμὸν ἐπαγαγεῖν τῇ οἰκουμένῃ, καὶ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐπαγαγόντος, ἑκατὸν ἔτη ἐμακροθύμησεν ἐν μηδενὶ διστάσας, ἆρα ποιεῖ ἅπερ εἶπεν ὁ Θεὸς, ἢ μὴ ποιεῖ · ἀλλ' ἅπαξ τῇ πίστει πληροφορηθεὶς, ὅτι ἅπερ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς, ἀναμφιβόλως γενέσθαι δεῖ. Καὶ οὕτω δόκιμος τῇ προαιρέσει ἐν πίστει, καὶ ὑπομονῇ, καὶ μακροθυμίᾳ πολλῇ εὑρεθεὶς, διεσώθη μόνος μετὰ τοῦ οἴκου αὐτοῦ τὴν ἐντολὴν καθαρῶς φυλάξας.

Ζ'. Ταύτας δὲ τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῶν Γραφῶν ἠνέγκαμεν, πρὸς τὸ ἀποδεῖξαι, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ τῆς χάριτος ἐν ἀνθρώπῳ γιγνομένη ἐνέργεια, καὶ τὸ χάρισμα τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὅπερ ἡ πιστὴ ψυχὴ λαμβάνειν καταξιοῦται, μετὰ πολλοῦ ἀγῶνος, καὶ ὑπομονῆς πολλῆς, καὶ μακροθυμίας, καὶ πειρασμῶν, καὶ C δοκιμασιῶν γίγνεται, τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως διὰ πασῶν θλίψεων δοκιμαζομένης. Καὶ ἐπὰν ἐν μηδενὶ τὸ Πνεῦμα λυπήσῃ, ἀλλὰ τῇ χάριτι διὰ πασῶν ἐντολῶν γένηται σύμφωνος, τότε τῆς ἐκ τῶν παθῶν ἐλευθερίας τυχεῖν καταξιοῦται, καὶ τῆς υἱοθεσίας τοῦ Πνεύματος πλήρωσιν λαμβάνει, καὶ τῆς ἐν μυστηρίῳ λαλουμένης, καὶ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου, καὶ τῆς συνέσεως τῆς μὴ οὔσης τοῦ κόσμου τούτου, ἧς οἱ ὄντως ὄντες Χριστιανοὶ μέτοχοι γίνονται. Διὸ καὶ πάντων ἀνθρώπων τῶν ἐχόντων τὸ τοῦ κόσμου πνεῦμα, φρονίμων, συνετῶν, σοφῶν, οὗτοι εἰς πάντα διαφέρουσιν.

Η'. Ὁ τοιοῦτος γὰρ πάντας ἀνθρώπους ἀνακρίνει, κατὰ τὸ γεγραμμένον · γινώσκει ἕκαστον πόθεν λαλεῖ D καὶ ποῦ ἕστηκε, καὶ ἐν ποίοις μέτροις ἐστίν · αὐτὸν δὲ οὐδεὶς ἀνθρώπων τῶν ἐχόντων τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, γινώσκειν καὶ ἀνακρίνειν δύναται, εἰ μὴ μόνον ὁ τὸ ὅμοιον ἔχων ἐπουράνιον τῆς θεότητος Πνεῦμα γινώσκει τὸν ὅμοιον, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος · Πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες · ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν. Ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. Ὁ τοιοῦτος πάντα τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἔνδοξα, πλοῦτον, καὶ τρυφὴν, καὶ πᾶσαν ἀπόλαυσιν, αὐτὴν

[92] Gen. xv, 4 ; xvii, 5, 6 ; xviii, 10 ; xx, 2 seq. xxii, 1 seq. [93] Gen. vi, 7 ; vii, 1 ; viii, 1 ; ix, 1. seq. [94] I. Cor. ii, 15. [95] Ibid., 14, 15.

τε τὴν γνῶσιν, καὶ πάντα τὰ τοῦ αἰῶνος τούτου A
βδελυκτὰ ἡγεῖται, καὶ μισητά.

Θ'. Ὥσπερ γὰρ ὁ φλεγόμενος καὶ κατεχόμενος πυρετῷ, ὅπερ ἂν προσενέγκῃς αὐτῷ βρῶμα ἢ πόμα ἥδιστον βδελύσσεται καὶ ἀποβάλλει, διὰ τὸ πυρετῷ φλέγεσθαι αὐτὸν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ σφοδρῶς ἐνεργεῖσθαι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ φλεγόμενοι τῷ ἐπουρανίῳ τοῦ Πνεύματος ἱερῷ καὶ σεμνῷ πόθῳ, καὶ τῷ ἔρωτι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὴν ψυχὴν τρωθέντες, καὶ τῷ θείῳ καὶ ἐπουρανίῳ πυρὶ, ὃ ὁ Κύριος ἐν τῇ γῇ ἦλθε βαλεῖν, καὶ θέλει ἐν τάχει ἀναφθῆναι, σφοδρῶς ἐνεργούμενοι, καὶ ἐκκαιόμενοι εἰς τὸν οὐράνιον τοῦ Χριστοῦ πόθον, ὡς προείρηται, πάντα τὰ τοῦ αἰῶνος ἔνδοξα τούτου, καὶ τίμια, ἀπόβλητα καὶ μισητὰ λογίζονται, διὰ τὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ B πῦρ, τὸ συνέχον καὶ ἐκκαῖον, καὶ φλέγον αὐτοὺς τῇ πρὸς τὸν Θεὸν διαθέσει, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις ἀγαθοῖς τῆς ἀγάπης· ἐξ ἧς ἀγάπης οὐδὲν τῶν ἐπουρανίων, ἢ ἐπιγείων, ἢ καταχθονίων χωρίσαι δυνήσεται τούτους· καθὼς ὁ ἀπόστολος ἐμαρτύρησε Παῦλος, ὅτι Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; καὶ τὰ ἑξῆς.

Ι'. Τὴν δὲ κτῆσιν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, καὶ τῆς ἐπουρανίου τοῦ Πνεύματος ἀγάπης, οὐκ ἐνδέχεταί τινα εὑρεῖν, ἐὰν μὴ πάντων τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ἑαυτὸν ἀλλοτριώσας, πρὸς τὴν ζήτησιν τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ἑαυτὸν ἐπιδῷ, καὶ πασῶν ὑλικῶν καὶ περισπασμῶν γηΐνων ὁ νοῦς ἐκτὸς γένηται, ἵνα περὶ τὸν ἕνα σκοπὸν ὅλος ἀσχοληθῆναι δυνηθῇ, διὰ πασῶν ἐντολῶν ταῦτα κατευθύνων, ἵνα ὅλη ἡ μέριμνα, καὶ C ἡ ζήτησις, καὶ ὁ περισπασμὸς, καὶ ἡ ἀσχολία τῆς ψυχῆς περὶ τὴν ἔρευναν τῆς νοερᾶς οὐσίας ᾖ, πῶς αὐτὴν κοσμηθῆναι δεῖ ταῖς τῶν ἀρετῶν ἐντολαῖς, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ τοῦ Πνεύματος κόσμῳ, καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῆς τοῦ Χριστοῦ καθαρότητος καὶ ἁγιασμοῦ, ἵνα τις πᾶσιν ἀποταξάμενος, καὶ πάντα ἑαυτοῦ περικόψας τὰ τῆς ὕλης καὶ γῆς ἐμπόδια, καὶ σαρκικῆς ἀγάπης, ἢ προσπαθείας γονέων, ἢ συγγενῶν ἐκτὸς γενόμενος, ἐν μηδενὶ ἑτέρῳ συγχωρήσῃ τῷ ἑαυτοῦ νῷ ἀσχοληθῆναι, ἢ περισπασθῆναι, οἷον ἢ ἀρχῇ, ἢ δόξῃ, ἢ τιμαῖς, ἢ φιλίαις σαρκικαῖς κόσμου, ἢ ἑτέραις τισὶ φροντίσι γηΐναις, ἀλλ' ὅλος ἐξ ὅλου περὶ τὴν ζήτησιν τῆς νοερᾶς οὐσίας τῆς ψυχῆς τὴν μέριμναν καὶ θλίψιν ὁ νοῦς ἀναλάβῃ, καὶ τῇ προσδοκίᾳ καὶ ἀναμονῇ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως D ὅλος ἐξ ὅλου ὑπομένῃ, καθὼς φησιν ὁ Κύριος· Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν· καὶ πάλιν· Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

ΙΑ'. Γένοιτο δὲ, ἵνα οὕτω τις ἀγωνιζόμενος καὶ πάντοτε προσέχων ἑαυτῷ, εἴτε ἐν ὑπακοῇ, εἴτε ἐν ἔργῳ οἱῳδήποτε κατὰ Θεὸν γινομένῳ, τὸ σκότος τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἀποφυγεῖν δυνηθῇ. Ὁ γὰρ νοῦς τῆς ἑαυτοῦ ἐρεύνης, καὶ τῆς πρὸς Κύριον ζητήσεως ἐκτὸς μὴ γινόμενος, τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν κτήσασθαι δύναται οὖσαν ἐν ἀπωλείᾳ παθῶν, τῷ πρὸς Κύριον

nem voluptatem, ipsam quoque cognitionem, et omnia quæ sunt hujus sæculi, exsecranda ducit et odio digna.

IX. Quemadmodum enim qui ardenti febri laborat, quemcunque ei offeras cibum aut potum, id quamvis suavissimum, abominatur ac renuit, eo quod febri inflammatus ab ea valde exerceatur: eodem modo, qui Spiritus cœlestis sancto ac venerabili desiderio accensi, amore dilectionis Dei in anima sauciati, ac divino cœlestique igne, quem Dominus in terram missurus venit [96], vultque velociter accendi, vehementer incitati; atque cœlesti desiderio Christi accensi sunt, omnia, ut dictum est, quæ sunt in hoc sæculo præclara ac pretiosa, repudianda et odio digna reputant, propter ignem dilectionis Christi, qui constringit, accendit et inflammat eos affectione Dei, et cœlestibus bonis dilectionis. A qua quidem nihil, sive terrenum, sive subterraneum sit, eos separabit: sicut apostolus Paulus testatum fecit, scilicet: *Quis nos separabit a charitate Christi* [97]? et quæ sequuntur.

X. Possessionem vero suæ animæ, et Spiritus cœlestis dilectionis non contingit quempiam invenire, nisi ab omnibus, quæ sunt hujus sæculi, se ipsum abstrahat, et indagationi charitatis Christi se ipsum tradat, ac ab omnibus crassis et terrenas rebus mens procul absit; ut circa unum scopum totus satagere possit, per omnia præcepta hæc bene dirigens, ut omnis cura, inquisitio, distractio et occupatio animæ in investiganda intellectuali substantia hæreat, quomodo eam ornari oporteat præceptis virtutum, ac cœlesti Spiritus ornatu, et participatione puritatis et sanctificationis Christi: ut **36** quis omnibus valedicens omniaque crassa ac terrena impedimenta resecans, ac carnalis dilectionis aut affectionis erga parentes ac cognatos expers factus, nulli alteri rei concedat animam vacare, aut ea distrahi: velut aut regnandi cupiditati, aut gloriæ, aut honoribus aut amicitiis carnalibus mundi, aut aliis quibusdam curis terrenis; se totus omnino in indaganda intellectuali substantia animæ curam et laborem animus suscipiat, et in spe atque exspectatione adventus Spiritus, totus omnino patiens sit: quemadmodum ait Dominus: *In patientia vestra possideatis animas vestras* [98]. Et rursum: *Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis* [99].

XI. Fieri autem potest, ut quis sic decertans, et continuo sibi attendens, sive in precibus, sive in obsequio, sive in opere quocunque secundum Deum perficiendo, tenebras malitiosorum dæmonum effugere possit. Animus enim, qui a sui persecutione et indagatione Domini non desistit, animam suam possidere potest, quæ animi motus pedetentim amit-

[96] Luc. XII, 49. [97] Rom. VIII, 35. [98] Luc. XXI, 29. [99] Matth. VI, 33.

tit, dum se ipsum violenter semper atque prompte captivum ducit ad Dominum, et illi soli adhæret ut dictum est : *Captivam ducentes omnem cogitationem et obediendum Christo* [1] : ut per hujusmodi certamen, desiderium et indagationem mens digna reddatur, quæ sit cum Domino in unum Spiritum doni et gratiæ Christi, requiescens in vase animæ, ad omne bonum eam adornantis, nec ulla afficientis contumelia Spiritum Domini, suæ libidini obtemperando, atque hujus sæculi occupationibus aut honoribus, aut dignitatibus, aut propriis opinionibus, aut carnalibus voluptatibus, aut improborum hominum sodalitiis et collegiis adhærendo.

XII. Amabile enim est quidpiam anima, quæ tota omnino seipsam Domino consecrans, illique soli adhærens, in ejus mandatis sine ulla oblivione ambulans, atque Spiritum Christi advenientem, et obumbrantem reverenter honorans digna habetur, ut cum ipso unus spiritus, et una massa fiat. Sicut inquit Apostolus : *Qui adhæret Domino, unus spiritus est* [2]. Si vero quis seipsum tradat curis, aut gloriæ, aut dignitatibus, aut honorum humanorum curam habeat, et hæc studiose quærat : sique anima ejus terrenis cogitationibus commisceatur aut confundatur, aut rei alicui hujus sæculi de dita sit ac obstricta teneatur, desideretque hujusmodi anima transilire, effugere atque expellere tenebras affectionum, in quibus detinetur a malitiosis potestatibus, non potest ; eo quod diligat ac faciat voluntatem tenebrarum, nec capitali odio per sequatur studia malitiæ.

XIII. Præparemus igitur nos ipsos, ut omni promptitudine ac tota voluntate ad Dominum accedamus, et Christi affectatores fiamus, ad perficiendam voluntatem ejus ; et recordemur omnium mandatorum ejus, eadem ut faciamus ; atque nos ipsos penitus a dilectione mundi separantes in eum solum animas nostras vertamus, et studium, curam ac investigationem ejus solius in mente habeamus. Et licet propter corpus observationi mandatorum, et obsequio divino minus diligenter vacaverimus, mens tamen a dilectione Domini, et indagatione, ac desiderio ejus non avertatur : at hujusmodi mente decertantes, ac recto senso viam justitiæ incedentes, semperque nobis ipsi attendentes, consequamur promissionem Spiritus ejus, et liberemur per gratiam ab interitu tenebrosarum affectionum, quibus anima affligitur ; **37** quo digni æterno regno evadamus, et frui Christo per omnia sæcula digni habeamur, glorificantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum per omnia sæcula. Amen.

HOMILIA X.

Humilitate et alacritate retinentur et augentur dona gratiæ divinæ : elatione autem et ignavia perduntur.

I. Animæ veritatis ac Dei amantes, quæ plene Chri-

[1] II Cor. x, 5. [2] I Cor. vi, 17.

A ἀεὶ βίᾳ καὶ προθυμίᾳ αἰχμαλωτίζειν ἑαυτὸν, καὶ αὐτῷ μόνῳ προσκαλλᾶσθαι, καθὼς εἴρηται· Αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νοημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· ὅπως διὰ τοῦ τοιούτου ἀγῶνος, καὶ πόθου, καὶ ζητήσεως ὁ νοῦς καταξιωθῇ γενέσθαι μετὰ τοῦ Κυρίου εἰς ἓν πνεῦμα τῆς δωρεᾶς καὶ χάριτος τοῦ Χριστοῦ, ἀναπαυσάμενος ἐν τῷ ἀγγείῳ τῆς ψυχῆς, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν προευτρεπισαμένης αὐτῆς, καὶ οὐχ ἐνυβριζούσης τὸ τοῦ Κυρίου Πνεῦμα ἐν τοῖς ἰδίοις θελήμασι, καὶ τοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου ῥεμβασμοῖς, ἢ δόξαις, ἢ ἀρχαῖς ἢ ἰδιογνωμοσύναις, ἢ ἡδοναῖς σαρκικαῖς, καὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων συνδυασμοῖς, καὶ κοινωνίαις.

ΙΒ'. Ἀγαπητὸν γὰρ ἐὰν ὅλη ἐξ ὅλου ἑαυτὴν τῷ B Κυρίῳ ἀναθεῖσα, καὶ αὐτῷ μόνῳ προσκολλωμένη, καὶ ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ ἀνεπιλήστως ἐνδιατρίβουσα, καὶ τὸ ἐπιφοιτῆσαν καὶ ἐπισκιάσαν τοῦ Χριστοῦ Πνεῦμα ἀξίως τιμήσασα, καταξιωθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς ἓν πνεῦμα καὶ μίαν κρᾶσιν γενέσθαι, καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστιν. Ἐὰν δέ τις ἐκδῷ ἑαυτὸν εἰς μέριμναν, ἢ δόξαν, ἢ ἀρχὴν, ἢ τιμῶν ἀνθρωπίνων ἐπιμελήσηται, καὶ ταῦτα ἐπιζητῇ, καὶ ἐν γηΐνοις λογισμοῖς ἡ ψυχὴ ἀναφύρηται καὶ συγχέηται, ἢ ἔν τινι τοῦ αἰῶνος τούτου δέδηται καὶ κεκράτηται, καὶ ποθῇ ἡ τοιαύτη ψυχὴ διαπερᾶσαι καὶ φυγεῖν, καὶ ἐξελάσαι τὸ σκότος τῶν παθῶν, εἰς ὃ κατέχεται ὑπὸ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, οὐ δύναται, διὰ τὸ ἀγαπᾷν, καὶ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ σκότους, καὶ τελείως μὴ μισεῖν τὰ C ἐπιτηδεύματα τῆς κακίας.

ΙΓ'. Ἑτοιμάσωμεν οὖν ἑαυτοὺς ὅλῃ προαιρέσει, καὶ ὅλῳ θελήματι πρὸς Κύριον πορεύεσθαι, καὶ Χριστοῦ ἀκόλουθι γίνεσθαι, εἰς τὸ τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐπιτελεῖν, καὶ μεμνῆσθαι πασῶν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι αὐτὰς, καὶ ὅλους ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ κόσμου χωρίσαντες, αὐτῷ μόνῳ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀναρτήσωμεν, καὶ τὴν ἀσχολίαν καὶ μέριμναν καὶ ζήτησιν αὐτοῦ μόνου ἐν νῷ ἔχωμεν. Εἰ δὲ καὶ δια τοῦ σώματος, εἰς ἀσχολίαν ἐντολῶν, καὶ διὰ Θεὸν ὑπακοὴν, ὀλίγον ἀσχοληθῶμεν, ὁ νοῦς τῆς πρὸς Κύριον ἀγάπης καὶ ζητήσεως καὶ πόθου μὴ χωριζέσθω· ὅπως τοιούτῳ νοὶ ἀγωνιζόμενοι, καὶ ὀρθῷ φρονήματι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης D διοδεύοντες, καὶ πάντοτε ἑαυτοῖς προσέχοντες, ἐπιτύχωμεν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, καὶ λυτρωθῶμεν διὰ τῆς χαριτος ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ σκότους τῶν παθῶν, ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖται, ἵνα τῆς αἰωνίου βασιλείας ἄξιοι γενώμεθα, καὶ συναπολαῦσαι Χριστῷ ὅλους αἰῶνας καταξιωθῶμεν, δοξάζοντες Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι'.

Ταπεινοφροσύνῃ καὶ προθυμίᾳ διασώζεται καὶ αὔξεται τὰ δῶρα τῆς θείας χάριτος· ἐπάρσει δὲ καὶ ῥαθυμίᾳ ἀπόλλυται.

Α'. Αἱ φιλαλήθεις καὶ φιλόθεοι ψυχαὶ, αἱ τελείως

τὸν Χριστὸν ἐνδύσασθαι ἐν πολλῇ ἐλπίδι καὶ πίστει ἐπιποθοῦσαι, τῆς παρ' ἑτέρων ὑπομνήσεως οὐ τοσοῦτον χρῄζουσιν, οὔτε τοῦ οὐρανίου πόθου, καὶ τοῦ πρὸς Κύριον ἔρωτος, κἂν ἐπὶ πόσον ἐλαττοῦσθαι ὑπομένωσιν, ἀλλ' ὅλαι ἐξ ὅλου τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ προσηλωμέναι, πρὸς τὸν πνευματικὸν νυμφίον, ὁσημέραι πνευματικῆς προκοπῆς ἐν ἑαυταῖς αἴσθησιν ἐπιγινώσκουσι. Τετρωμέναι δὲ τῷ οὐρανίῳ πόθῳ καὶ ἐκπεινοῦσαι περὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀρετῶν, τὴν ἔκλαμψιν τοῦ πνεύματος ἐν ἐπιθυμίᾳ πολλῇ καὶ ἀκορέστῳ ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ θείων μυστηρίων διὰ τῆς πίστεως αὐτῶν ἐπίγνωσιν λαβεῖν ἀξιοῦνται, εἴτε καὶ εὐφροσύνης ἐπουρανίου χάριτος μέτοχοι γίγνονται, οὐ πεποίθασιν ἐν ἑαυταῖς οἰόμεναι εἶναί τι, ἀλλ' ὅσον πνευματικῶν χαρισμάτων καταξιοῦνται, τοσοῦτον μᾶλλον ἀκορέστως ἔχουσαι τοῦ οὐρανίου πόθου, ἐμπόνως ἐπιζητοῦσι· καὶ ὅσον ἂν πνευματικῆς προκοπῆς ἐν ἑαυταῖς αἴσθησιν λάβωσι, τοσοῦτον μᾶλλον ἐν πείνῃ καὶ δίψῃ εἰς τὴν μετάληψιν καὶ αὔξησιν τῆς χάριτος ὑπάρχουσι· καὶ ὅσῳ πνευματικῶς πλουτοῦσι, τοσούτῳ μᾶλλον, ὡς πενόμεναί εἰσι παρ' ἑαυταῖς, ἀκορέστως ἔχουσαι τῷ πνευματικῷ πόθῳ πρὸς τὸν οὐράνιον Νυμφίον· ὥς φησιν ἡ Γραφή· Οἱ ἐσθίοντές με ἔτι πεινάσουσι, καὶ οἱ πίνοντές με ἔτι διψήσουσιν.

Β'. Αἱ τοιαῦται ψυχαί, αἱ ἐμπύρως καὶ ἀκορέστως τὴν ἀγάπην πρὸς Κύριον ἔχουσαι, ἄξιαι τῆς αἰωνίου ζωῆς τυγχάνουσι· διὸ καὶ τῶν παθῶν τῆς ἀπολυτρώσεως καταξιοῦνται, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἀρρήτου καὶ μυστικῆς κοινωνίας, ἐν πληρώματι χάριτος, ἔκλαμψιν καὶ μετουσίαν τελείως κομίζονται. Ὅσαι δὲ ἄνανδροι καὶ χαῦνοι ψυχαί, μὴ ζητοῦσαι ἀπεντεῦθεν, ὡς ἔτι ἐν σαρκὶ τυγχάνουσι, τὸν ἁγιασμὸν τῆς καρδίας οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλὰ τελείως, δι' ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας δέξασθαι, καὶ κοινωνῆσαι τῷ παρακλήτῳ Πνεύματι ἐν τελειότητι μετὰ πάσης αἰσθήσεως καὶ πληροφορίας μὴ ἐλπίσασαι, καὶ τῶν παθῶν τῆς κακίας λυτρωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος μὴ ἐκδεξάμεναι, ἢ πάλιν χάριτος θείας καταξιωθεῖσαι εἰς ἀμεριμνίαν τινὰ καὶ ἄνεσιν, ὑπὸ τῆς κακίας κλεπτόμεναι, ἑαυτὰς ἐξέδωκαν.

Γ'. Ὡς ὅτι λαβοῦσαι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔχουσαι παράκλησιν τῆς χάριτος ἐν ἀναπαύσει, καὶ πόθῳ, καὶ γλυκύτητι πνευματικῇ, καὶ ἐπὶ τούτῳ πεποιθυῖαι, ὑψοῦνται καὶ ἀμεριμνοῦσι, μὴ συντριβόμεναι τὴν καρδίαν, καὶ τῷ φρονήματι μὴ ταπεινούμεναι, μήτε οὖσαι εἰς τὸ τέλειον τῆς ἀπαθείας μέτρον, μήτε πληρωθῆναι τελείως τῆς χάριτος ἐν πάσῃ σπουδῇ καὶ πίστει ἐκδεξάμεναι, ἀλλ' ἐπληροφορήθησαν, καὶ ἐπανεπάησαν, καὶ ἐναπέμειναν εἰς τὴν ὀλίγην τῆς χάριτος παράκλησιν, εἰς ἔπαρσιν μᾶλλον, ἤπερ εἰς ταπείνωσιν προκόψασαι αἱ τοιαῦται ψυχαὶ καὶ οὗπερ κατηξιώθησαν χαρίσματος, ὅτε δήποτε ἀπογυμνοῦνται διὰ τὴν ἀμελῆ καταφρόνησιν, καὶ τὸν μάταιον τῆς οἰήσεως αὐτῶν τῦφον.

Δ'. Ψυχὴ ἡ ἀληθῶς φιλόθεος καὶ φιλόχριστος κἂν μυρίας δικαιοσύνας ποιήσῃ ὡς μηδὲν ἐργασαμένη,

A stum induere in multa spe et fide desiderant, aliorum admonitione non tantopere indigent, nec etiam desiderio cœlesti, nec Domini amore; licet aliquatenus eum imminui patienter ferant; sed totæ penitus cruci Christi affixæ, quotidie spiritualem profectum erga sponsum spiritualem in seipsis percipiunt. Vulneratæ autem cum sint cœlesti desiderio, et justitiam virtutum esuriant, illustrationem spiritus summo ac insatiabili desiderio exspectant. Et licet divinorum mysteriorum per fidem suam cognitionem consequi dignæ habeantur, aut lætitiæ gratiæ cœlestis participes fiant; non confidunt tamen sibi ipsæ, existimantes se aliquid esse: sed quanto magis spiritualibus donis dignæ reputantur, tanto magis ac diligentius insatiabili aviditate cœlestis desiderii detentæ inquirunt: et quanto
B magis spiritualem profectum in se senserint, tanto magis esuriunt ac sitiunt participationem et augmentum gratiæ: et quanto spiritualiter ditiores sunt, tanto pauperiores apud se sunt, insatiabili desiderio spirituali erga cœlestem Sponsum flagrantes: ut inquit Scriptura: *Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient*[a].

II. Hujusmodi animæ, quæ tam ardenti et insatiabili amore Dominum prosequuntur, dignæ sunt vita æterna: quocirca quoque liberatione ab affectionibus dignæ indicantur, et Spiritus sancti arcanæ et mysticæ communionis illustrationem ac
C participationem in plenitudine gratiæ perfecte consequuntur. Quæ vero sunt minus viriles atque socordes, haud quærentes talia, ut quæ adhuc in carne vivunt, quippe sanctificationem cordis non ex parte, sed perfecte perseverantia et animo patiente consequi, et participare cum Spiritu consolatore in plenitudine cum omni sensu et certitudine, non exspectarint, nec ab affectionibus malitiæ liberationem per Spiritum acceperint; aut e diverso, quæ gratia divina dignæ habitæ, ignaviæ ac socordiæ, clam a malitia correptæ, sese dederint.

III. Ut quæ cum acceperint gratiam Spiritus, et habeant consolationem gratiæ in requie, et desiderio, et suavitate spirituali, hoc ipso confisæ extolluntur ac secure vivunt, non contritæ corde, nec
D animo humiliatæ, nec perfectam mensuram vacuitatis affectionum adeptæ, non integram plenitudinem gratiæ omni diligentia ac fide consecutæ; sed repletæ ac acquiescentes permanserunt in pauca gratiæ consolatione, elatione magis quam humilitate proficientes hujusmodi animæ: et quibus dignæ erant gratiæ donis, eis videlicet denudantur ob negligentem comtemptum, et vanam opinionis earum negligentiam.

IV. Anima vero, quæ vere Deum ac Christum diligit, licet mille justitiæ opera ediderit, ita se ge-

[a] Eccli. xxiv, 28.

rit, **38** ac si nihil fecerit, propter insatiabile desiderium ad Dominum; licet jejuniis et vigiliis corpus consumpserit, ita se habet, perinde ac si nunquam cœpisset circa virtutes elaborare; licet dona Spiritus varia, aut etiam revelationes et mysteria cœlestia consequi digna habeatur, ita se, ac si ne nunc quidem quidquam possideret, habet, propter immensam ac insatiabilem Domini dilectionem, sed quotidie esuriens ac sitibunda per fidem et dilectionem in precibus perseverando, mysteria gratiæ, et omnem statum virtutis summopere appetit, amore Spiritus cœlestis sauciata, et ardens desiderium cœlestis Sponsi, per gratiam, quam in se semper habet, excitans, desiderans perfecte digna haberi mystica et arcana, in sanctificatione spiritus cum eo communione, retecta animæ facie, defixis super oculis aspiciens Sponsum cœlestem, facie ad faciem, in lumine spirituali et ineffabili, admista ei in omni certitudine fidei, configurata morti ejus, summis votis pro Christo mortem oppetere semper sperans, et a peccatis ac tenebrosis affectionibus liberationem consequi per Spiritum certo ac plene credens: ut purificata per Spiritum, anima ac corpore sanctificata, quæ vas purum ad recipiendam cœlestem unctionem, et quæ habitatio cœlestis et veri regis Christi fiat, digna sit. Et tunc cœlesti vita digna habetur, habitaculum purum Spiritus sancti inde effecta.

A οὕτως ἔχει παρ' ἑαυτῇ, διὰ τὸν πρὸς Κύριον ἀκόρεστον πόθον· κἂν νηστείαις, κἂν ἀγρυπνίαις τὸ σῶμα καταδαπανήσῃ, ὡς μηδέπω ἀρξαμένη πονεῖν περὶ τὰς ἀρετὰς διάκειται· κἂν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος διαφόρων, ἢ καὶ ἀποκαλύψεων, καὶ μυστηρίων οὐρανίων τυχεῖν καταξιωθῇ, ὡς μηδὲν ἀκμὴν κεκτημένη ἐν ἑαυτῇ ἐστι, διὰ τὴν ἄμετρον καὶ ἀκόρεστον πρὸς Κύριον ἀγάπην, ἀλλὰ πᾶσαν ἡμέραν ἔκπεινος, καὶ ἔκδιψος διὰ πίστεως καὶ ἀγάπης ἐν προσκαρτερήσει εὐχῆς εἰς τὰ τῆς χάριτος μυστήρια, καὶ εἰς πᾶσαν κατάστασιν ἀρετῆς ἀκορέστως ἔχει, ἔρωτι Πνεύματος οὐρανίου τετρωμένη, καὶ πόθον ἔμπυρον διὰ τῆς χάριτος ἀεὶ ἐν αὐτῇ πρὸς τὸν οὐράνιον νυμφίον ἀνακινοῦσα, ἐπιθυμοῦσα τελείως καταξιωθῆναι τῆς πρὸς αὐτὸν μυστικῆς καὶ B ἀῤῥήτου ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος κοινωνίας, ἀποκεκαλυμμένη τῷ τῆς ψυχῆς προσώπῳ, καὶ ἐνατενίζουσα τῷ ἐπουρανίῳ νυμφίῳ πρόσωπον ἐν φωτὶ πνευματικῷ καὶ ἀνεκλαλήτῳ, ἀνακιρνωμένη τούτῳ ἐν πληροφορίᾳ πάσῃ, συμμορφιζομένη τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ἐν ἐπιθυμίᾳ μολλῇ, τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον προσδοκῶσα πάντοτε, καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῆς σκοτίας τῶν παθῶν τελείαν λύτρωσιν δέξασθαι ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἐν πληροφοφίᾳ πιστεύουσα· ἵνα καθαρισθεῖσα διὰ τοῦ Πνεύματος, ψυχῇ καὶ σώματι ἁγιασθεῖσα, καθαρὸν σκεῦος εἰς ὑποδοχὴν τοῦ ἐπουρανίου μύρου, καὶ μονὴν τοῦ ἐπουρανίου καὶ ἀληθινοῦ βασιλέως Χριστοῦ γενέσθαι καταξιωθῇ· καὶ τότε τῆς ἐπουρανίου ζωῆς ἀξία καθίσταται, οἰκητήριον καθαρὸν Πνεύματος ἁγίου ἐντεῦθεν γενομένη.

V. Ad eum autem usque gradum ut anima perveniat, neque una opera statim, neque sine probatione; sed per labores et certamina multa, per longa temporum spatia et studia, cum probatione et tentationibus variis spirituale augmentum ac incrementum sumit, usque ad perfectum vacuitatis affectionum gradum demum pertingat: ut ad omnem tentationem, quæ a nequitia invehitur, fortiter ac strenue perdurans, maximos honores, et dona spiritualia, divitiasque cœlestes consequatur, et sic cœlestis regni hæres evadat in Jesu Christo Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula. Amen.

C Ε'. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ μέτρα ψυχὴν ἐλθεῖν, οὔτε ὑφ' ἕν, οὔτε ἀδοκιμάστως ἔστιν, ἀλλὰ διὰ πόνων πολλῶν καὶ ἀγώνων, καὶ χρόνων, καὶ σπουδῆς, μετὰ δοκιμασίας καὶ πειρασμῶν ποικίλων τὴν πνευματικὴν αὔξησιν καὶ προκοπὴν λαμβάνει, ἕως τοῦ τελείου τῆς ἀπαθείας μέτρου, ἵνα εἰς πάντα πειρασμὸν ὑπὸ τῆς κακίας ἐπαγόμενον ὑπομένουσα προθύμως καὶ γενναίως, τότε τῶν μεγάλων τιμῶν καὶ χαρισμάτων πνευματικῶν, καὶ πλούτου οὐρανίου ἀξιωθῇ, καὶ οὕτως τῆς ἐπουρανίου βασιλείας γένηται κληρονόμος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

HOMILIA XI.

Virtutem sancti Spiritus in corde hominis, se habere instar ignis. Et quibus rebus indigeamus, ad discernendum cogitationes in corde scaturientes: et de serpente mortuo ad sublimitatem ligni a Mose affixo, qui typus fuit Christi. Continet quoque homilia disputationes duas: unam quidem, Christi cum nequissimo Satana; alteram vero, peccatorum cum eodem.

I. Ignis ille cœlestis divinitatis, quem accipiun Christiani intus in corde suo nunc in hoc sæculo, ille ipse, qui intus nunc cor illorum dirigit, quando corpus dissolvetur, erumpit: et rursus coaugmentat membra, et facit resurrectionem dissolutorum membrorum. Quemadmodum enim ignis, qui Hierosolymis ministrabat altari, tempore captivitatis

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'.

D Τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὡς πῦρ· καὶ τίνων χρήζωμεν πρὸς τὸ διακρίνεσθαι τοὺς λογισμοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ βρύοντας. Καὶ περὶ τοῦ νεκροῦ ὄφεως εἰς τὸ ἀκρότατον τοῦ ξύλου παρὰ Μωσέως προσπεπηγμένου, ὃς τύπος ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ. Συνέχει καὶ ὁμιλία διαλογισμοὺς δύο· ἕτερον μὲν Χριστοῦ μετὰ τοῦ πονηροῦ Σατανᾶ, θάτερον δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν μετὰ τοῦ αὐτοῦ.

Α' Τὸ πῦρ τὸ οὐράνιον τῆς θεότητος, ὅπερ δέχονται οἱ Χριστιανοὶ ἐντὸς αὐτῶν ἐν τῇ καρδίᾳ νῦν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, τοῦτο αὐτὸ τὸ ἐντὸς τῆς καρδίας αὐτῶν διακονοῦν, ὅταν ἀναλυθῇ τὸ σῶμα, ἐξώτερον γίνεται, καὶ πάλιν συμπήσσει τὰ μέλη, καὶ ποιεῖ ἀνάστασιν τῶν λελυμένων μελῶν. Ὥσπερ γὰρ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις πῦρ τὸ διακονοῦν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ

κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ χωσθὲν ἦν ἐν λάκκῳ, καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο ἐν τῷ γενέσθαι εἰρήνην καὶ ἐπανελθεῖν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, ὥσπερ ἀνεκαινίσθη καὶ συνήθως διηκόνει· οὕτω καὶ νῦν τὸ πλησίον σῶμα, ὃ μετὰ τὸ λυθῆναι γίνεται βόρβορος, ἐργάζεται τὸ οὐράνιον πῦρ καὶ ἀνακαινίζει, καὶ ἀνιστᾷ τὰ ἐφθαρμένα σώματα. Τὸ γὰρ νῦν ἐσώτερον ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνοικοῦν πῦρ, τότε ἐξώτερον γίγνεται, καὶ ποιεῖ ἀνάστασιν τῶν σωμάτων.

Β'. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ, τὸ πῦρ ἐν τῇ καμίνῳ οὐκ ἦν θεϊκὸν, ἀλλ' ἦν κτίσμα· οἱ δὲ τρεῖς παῖδες διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν ἐν τῷ φαινομένῳ πυρὶ ὄντες, ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἶχον τὸ θεϊκὸν οὐράνιον πῦρ ἐντὸς τῶν λογισμῶν διακονοῦν καὶ ἐνεργοῦν ἐν αὐτοῖς. Καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο ἐφάνη ἐξώτερον αὐτῶν· ἀνὰ μέσον γὰρ αὐτῶν ἔστη, καὶ ἐπεῖχε τὸ φαινόμενον πῦρ, τοῦ μὴ καίειν καὶ βλάπτειν τι τοὺς δικαίους· Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπειδὴ ὁ νοῦς αὐτῶν καὶ ὁ λογισμὸς ἐν προθέσει εἶχε τοῦ μακρυνθῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος, καὶ εἰς εἰδωλολατρείαν τραπῆναι, ἠναγκάσθη Ἀαρὼν εἰπεῖν αὐτοῖς, ἐνεγκεῖν τὰ σκεύη τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ κόσμια. Λοιπὸν ὁ χρυσὸς, καὶ τὰ σκεύη, ἅπερ ἐνέβαλλον εἰς τὸ πῦρ, εἴδωλον ἐγένενο, καὶ ὥσπερ ἐμιμήσατο τὸ πῦρ τὴν προαίρεσιν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ θαυμαστὸν πρᾶγμα. Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ πρόθεσιν ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν ἐβουλεύσαντο τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ τὸ πῦρ ὁμοίως τὰ ἐμβληθέντα σκεύη εἴδωλον εἰργάσατο, καὶ λοιπὸν ἐν τῷ φαινομένῳ εἰδωλολάτρησαν. Ὥσπερ οὖν οἱ τρεῖς παῖδες δικαιοσύνην λογισάμενοι, ἐδέξαντο ἐν ἑαυτοῖς τὸ τοῦ Θεοῦ πῦρ, καὶ προσεκύνησαν τῷ Κυρίῳ ἐν ἀληθείᾳ· οὕτω καὶ νῦν αἱ πισταὶ ψυχαὶ δέχονται ἐκεῖνο τὸ θεϊκὸν καὶ ἐπουράνιον πῦρ, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο μορφοῖ εἰκόνα ἐπουράνιον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Γ'. Ὥσπερ οὖν ἐμόρφωσε τὸ πῦρ τὰ σκεύη τὰ χρυσᾶ, καὶ ἐγένετο εἴδωλον· οὕτω καὶ ὁ Κύριος, ὃς μιμεῖται τῶν πιστῶν καὶ ἀγαθῶν ψυχῶν τὰς προαιρέσεις, καὶ κατὰ τὸ θέλημα αὐτῶν μορφοῖ εἰκόνα καὶ νῦν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει ἐξώτερον αὐτῶν φαίνεται, καὶ δοξάζει τὰ σώματα αὐτῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Ἀλλ' ὃν τρόπον τὰ σώματα αὐτῶν ἐφθαρμένα εἰσὶ τέως ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ νεκρὰ, καὶ λελυμένα· οὕτως εἰσὶ καὶ οἱ λογισμοί τινων ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἐφθαρμένοι, καὶ νεκροι ἀπὸ τῆς ζωῆς, καὶ κεχωσμένοι εἰς βόρβορον καὶ γῆν· ἀπώλετο γὰρ αὐτῶν ἡ ψυχή· Ὥσπερ οὖν οἱ Ἰσραηλῖται ἔβαλον τὰ χρυσᾶ σκεύη εἰς τὸ πυρ, καὶ ἐγένετο εἴδωλον, οὕτω νῦν τοὺς καθαροὺς λογισμοὺς καὶ καλοὺς ἐπέδωκε τῇ κακίᾳ ὁ ἄνθρωπος, καὶ κατεχσθησαν εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐγένοντο εἴδωλον. Καὶ πῶς τις ἵνα αὐτοὺς ἐξεύρῃ, καὶ διακρίνῃ, καὶ ἐκβάλῃ ἐκ τοῦ ἰδίου πυρός; ὧδε λύχνου θεϊκοῦ χρείαν ἔχει ἡ ψυχὴ, Πνεύματος ἁγίου τοῦ κοσμοῦντος τὸν ἐσκοτισμένον οἶκον, τον φωτεινοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, τοῦ φωτίζοντος καὶ ἀνατέλλοντος εἰς τὴν καρδίαν, ὅπλου χρείαν ἔχει τοῦ νικῶντος τὸν πόλεμον.

A defossus erat in fovea, et ille ipse pace facta, ac reversis captivis veluti renovatus pro more serviebat: sic et corpus hoc familiare, quod post dissolutionem in cœnum vertitur, reficit et renovat ignis cœlestis, et resuscitat corrupta corpora. Interior enim ille ignis, cordi nostro inhabitans, tunc emergit, facitque resurrectionem corporum.

II. Nabuchodonosoris enim tempore ignis in camino **39** qui ardebat [4], non erat divinus, sed erat creatura: tres autem illi pueri, qui eo quod justi essent, in apparenti igne erant, in cordibus suis habebant divinum ac cœlestem ignem, intra cogitationes ministrantem et operantem in ipsis. Et B idem ille ignis apparuit extra illos; in medio enim illorum stetit, et cohibuit apparentem ignem, ne ureret aut læderet aliqua ex parte justos. Similiter quoque Israelitarum temporibus, cum animus et cogitationes illorum statuissent recedere a Deo vivo, et ad idololatriam converti, coactus est Aaron indicere illis, ut afferrent aurea et venusta vasa. Postmodum aurum et vasa, quæ conjecerant in ignum, in idolum sunt conversa, et quasi imitatus est ignis illorum propositum. Hoc autem admiratione dignum. Cum enim secundum sententiam animi interioris, et in cogitationibus suis, idololatriam exercere decrevissent; etiam ignis similiter injecta vasa in idolum convertit: et tum palam idolis cultum exhibuerunt [5]. Quemadmodum ergo tres illis C pueri, qui, justitiæ operam dantes, susceperunt in se ipsi ignem divinum, et adorarunt Dominum in veritate: sic quoque nunc animæ fideles recipiunt occulte illum divinum et cœlestem ignum in hoc præsenti sæculo: et ille ignis format imaginem cœlestem in homine.

III. Sicut igitur formavit ignis vasa aurea, et factum est idolum: ita quoque Dominus, qui imitatur fidelium ac piarum animarum intentiones, ac pro voluntate earum format imaginem, quæ nunc quidem in anima est, et in resurrectione exterius apparebit; et glorificat corpora illorum intus et extra Verum, sicut corpora illorum corrupta sunt illo tempore, mortua et dissoluta: sic quoque cogitationes quorumdam a Satana sunt corruptæ et mortuæ ne D vivant, et defossæ in lutum et terram: periit enim illorum anima. Quemadmodum igitur Israelitæ conjecerunt aurea vasa in ignem, et factum est idolum: sic nunc puras et bonas cogitationes tradidit homo malitiæ, quæ obrutæ luto peccati, idolum factæ sunt. At quomodo quispiam illas possit invenire, discernere et educere e proprio igne? Hic lucerna divina opus habet anima, Spiritus videlibet sancto, qui exornet obtenebratam domum; et splendido Sole justitiæ, qui illuminet et oriatur in corde; armis quoque opus habet, quibus evadat in bello superior.

[4] Dan. III, 19. [5] Ibid.

IV. Illic enim vidua, quæ perdiderat drachmam [a]: primum accendit lucernam, postea emundavit domum: sicque purgata domo, accensaque lucerna, inventa est drachma, sordibus atque impuritate et terra obruta; verum anima non potest a se ipsa investigare propria cogitationes, easque discernere; sed cum accensa fuit lucerna divina, tunc lux est in tenebris obducta domo; et tunc videt cogitationes suas, quomodo sint obrutæ impuritate et cœno peccati: oritur sol, et tum perspicit anima sui interitum, atque incipit revocare cogitationes, sordibus et squalore permistas. Perdidit enim imaginem suam anima, quæ mandatum Dei transgressa est.

V. Perinde ac si quis, rex sit, qui bona et servos sub se habeat, sibi ministrantes: contingat autem hunc ab inimicis comprehensum captivum abduci: eo capto et extra terminos abrepto, utique oportet servos et ministros a tergo illum sequi: sic quoque Adam conditus est purus a Deo in ejus ministerium:
40 hæc vero creaturæ ad serviendum ei datæ sunt: Dominus enim et rex constitutus est omnium creaturarum. Verum postquam sermo improbus ad illum pervenit, et cum eo conversatus est, ipse primum auditu exteriori suscepit eum, deinde is penetravit in cor ejus, et omnem ejus substantiam occupavit: et ita tandem capto illo, capto quoque est, quæ ministrabat et subserviebat ei, creatura. Per eum enim imperium obtinuit mors super omnem animam, et omnino imaginem Adæ delevit propter ejus inobedientiam, adeo ut conversi atque prolapsi sint homines ad adorandos dæmones. Ecce enim fructus terræ qui in bonum usum a Deo creati sunt, offeruntur dæmonibus. Panem, vinum et oleum offerunt altaribus eorum, et animalia imponunt. Sed non hæc tantum; sed filios etiam et filias immolarunt dæmoniis.

VI. Hoc igitur tempore ille, qui formavit corpus et animam, ipse prodit et dissolvit omne institutum mali dæmonis, ac opera ejus in cogitationibus constructa; et renovat atque format imaginem cœlestem, et condit novam animam, ut Adam denuo fiat rex mortis et dominus creaturarum. Et in umbra quidem legis Moses appellabatur servator Israel: eduxit enim eos ex Ægypto. Sic quoque nunc verus Redemptor Christus penetrat occulta animæ, eamque ejicit ex tenebrosa Ægypto, gravissimo jugo et dura servitute. Præcipit igitur nobis, ut egrediamur e mundo, et paupertatem suscipiamus, relictis omnibus quæ videmus, nec habeamus curam terrenam, sed nocte dieque ad januam stemus, et exspectemus quando Dominus aperiat clausa corda, et effundat in nos donum Spiritus sancti.

VII. Jussit, ergo, ut relictis auro, argento, et

[a] Luc. xv, 8.

A Δ'. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χήρα τὴν ἡ ἀπολέσασα δραχμὴν, πρῶτον ἧψε τὸν λύχνον, εἶτα ἐκόσμησε τὸν οἶκον, καὶ οὕτω κοσμηθέντος τοῦ οἴκου, καὶ τοῦ λύχνου ἀφθέντος, εὑρέθη ἡ δραχμὴ ἐν τῇ κόπρῳ, καὶ ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ, καὶ τῇ γῇ κεχωσμένη. Καὶ νῦν ἡ ψυχὴ οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτῆς εὑρεῖν τοὺς ἰδίους διαλογισμοὺς αὐτῆς καὶ χωρίσαι, ἀλλ' ὅταν ἀφθῇ ὁ λύχνος ὁ θεϊκὸς, ἅπτει εἰς τὸν ἐσκοτισμένον οἶκον, καὶ τότε βλέπει τοὺς λογισμοὺς αὐτῆς, πῶς εἰσι κεχωσμένοι εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὸν βόρβορον τῆς ἁμαρτίας· ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, καὶ τότε βλέπει ἡ ψυχὴ τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς, καὶ ἄρχεται ἀνακαλεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ κόπρῳ καὶ ῥυπαρίᾳ ἀναμεμιγμένους λογισμούς. Ἀπώλεσε γὰρ τὴν εἰκόνα αὐτῆς ἡ ψυχὴ παραβᾶσα τὴν ἐντολήν.

Ε'. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ τις βασιλεὺς, καὶ ἔχῃ ὕπαρξιν
B καὶ διακόνους ὑφ' ἑαυτὸν τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτῷ· συμβῇ δὲ τοῦτον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν παραληφθῆναι, καὶ αἰχμαλωτισθῆναι, τούτου παραληφθέντος καὶ ἐξορισθέντος, ἀνάγκη καὶ τοὺς διακόνους αὐτοῦ καὶ ὑπηρέτας ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθεῖν· οὕτω καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐκτίσθη καθαρὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς διακονίαν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα τὰ κτίσματα εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῷ ἐδόθη· Κύριος γὰρ καὶ βασιλεὺς κατεστάθη πάντων τῶν κτισμάτων· ἀλλ' ἐξ οὗ ὁ λόγος ὁ πονηρὸς προσῆλθεν αὐτῷ, καὶ προσωμίλησεν, αὐτὸς πρότερον διὰ τῆς ἔξωθεν ἀκοῆς ὑπεδέξατο αὐτὸν, εἶτα διῆλθεν αὐτοῦ διὰ τῆς καρδίας, καὶ κατέσχεν αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ὑπόστασιν· καὶ οὕτω λοιπὸν αὐτοῦ παραληφθέντος, συμπαρελήφθη καὶ ἡ διακονοῦσα καὶ ὑπηρετοῦσα αὐτῷ κτίσις. Δι' αὐτοῦ γὰρ ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἐβασί-
C λευσεν ὁ θάνατος, καὶ πᾶσαν εἰκόνα τοῦ Ἀδὰμ ἠφάνισεν ἐκ τῆς ἐκείνου παρακοῆς, ὥστε τραπῆναι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐλθεῖν εἰς προσκύνησιν δαιμόνων. Ἰδοὺ γὰρ οἱ καρποὶ τῆς γῆς οἱ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κτισθέντες καλῶς, προσφέρονται τοῖς δαίμοσιν. Ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον ἐν τοῖς βωμοῖς αὐτῶν, καὶ ζῶα ἐπιτιθέασιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας ἔθυσαν τοῖς δαιμονίοις.

ϛ'. Νῦν οὖν αὐτὸς ὁ πλάσας τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, αὐτὸς ἔρχεται καὶ διαλύει πᾶσαν τὴν ἀναστροφὴν τοῦ πονηροῦ, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ τά ἐπιτελούμενα ἐν τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἀνακαινίζει καὶ μορφοῖ εἰκόνα ἐπουράνιον, καὶ ποιεῖ καινὴν ψυχὴν, ἵνα γένηται πάλιν βασιλεὺς ὁ Ἀδὰμ τοῦ θανάτου, καὶ Κύριος τῶν κτισμάτων. Καὶ ἐν τῇ σκιᾷ δὲ τοῦ νόμου
D Μωϋσῆς Σωτὴρ ἐπεκαλεῖτο τοῦ Ἰσραήλ· ἐξέβαλε γὰρ αὐτοὺς ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Οὕτω καὶ νῦν ὁ ἀληθινὸς λυτρωτὴς Χριστὸς διέρχεται εἰς τα κρύφια τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκβάλλει ἐκ τῆς σκοτεινῆς Αἰγύπτου, τοῦ βαρυτάτου ζυγοῦ, καὶ τῆς πικρᾶς δουλείας. Ἐντέλλεται οὖν ἡμῖν, ὥστε ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ πτωχεῦσαι ἀπὸ πάντων τῶν φαινομένων, καὶ μὴ ἔχειν μέριμναν γηΐνην, ἀλλὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἑστηκέναι εἰς τὴν θύραν, καὶ ἀπεκδέχεσθαι πότε ὁ Κύριος ἀνοίξει τὰς συγκεκλεισμένας καρδίας, καὶ ἐπιχεεῖ ἡμῖν τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ζ'. Εἶπεν οὖν ἀφιέναι χρυσὸν, ἄργυρον, συγγέ-

νειαν, πωλῆσαι τὰ ὑπάρχοντα, καὶ διαδοῦναι πτωχοῖς, καὶ θησαυρίζειν αὐτὰ, καὶ ζητεῖν εἰς τοὺς οὐρανούς· Ὅπου γὰρ ὁ θησαυρός σου, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία σου. Ἤδει γὰρ ὁ Κύριος, ὅτι ἐντεῦθεν ὁ Σατανᾶς κατισχύει τῶν λογισμῶν, τοῦ καταφέρειν αὐτοὺς εἰς τὴν φροντίδα τῶν ὑλικῶν καὶ γηΐνων πραγμάτων. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς προνοούμενος τῆς ψυχῆς σου, εἶπεν ἀποτάξασθαι πᾶσιν, ἵνα καὶ ἄκων ἐπιζητήσῃς τὸν οὐράνιον πλοῦτον, καὶ ἔχῃς τὴν καρδίαν σου πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν γὰρ καὶ θελήσῃς ἐπιστραφῆναι πρὸς τὰ κτίσματα, οὐδὲν εὑρίσκεις τῶν φαινομένων κεκτημένος. Θέλεις, οὐ θέλεις, ὅπου ταῦτα ἐθησαύρισας καὶ ἀπέθου, ἀναγκάζει πέμψαι τὸν νοῦν σου πρὸς τὸν οὐράνιον· Ὅπου γὰρ ὁ θησαυρός σου, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία σου.

Η'. Καὶ γὰρ ἐν τῷ νόμῳ ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσεῖ, ἵνα ποιήσῃ ὄφιν χαλκοῦν, καὶ τοῦτον ὑψώσῃ, καὶ προσπήξῃ εἰς τὸ ἀκρότατον τοῦ ξύλου· καὶ ὅσοι τῶν ὄφεων ἐπλήσσοντο, προσέχοντες τῷ ὄφει τῷ χαλκῷ, ἰάσεως ἐτύγχανον. Τοῦτο οἰκονομικῶς ἐγίνετο, ἵνα οἱ κατεχόμενοι εἰς τὰς γηΐνας μερίμνας, καὶ εἰς τὰς εἰδωλολατρείας, καὶ εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ Σατανᾶ, καὶ εἰς πᾶσαν ἀσέβειαν, διὰ τούτου τοῦ τρόπου μερικῶς πως ἀνακύψωσιν ἐπὶ τὰ ἄνω, καὶ ἀναψύξαντες ἀπὸ τῶν κάτω προσέχωσιν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ, καὶ πάλιν ἀπ' ἐκείνων προκόψωσιν εἰς τὸ ὑψηλότατον· καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν προκόπτοντες εἰς τὸ ὑψηλότερον καὶ ἀνώτερον γένος ἐπιγινώσκωσιν, ὅτι ἐστὶν ὕψιστος παρὰ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Οὕτω καὶ σὲ ἐκέλευσε πτωχὸν γενέσθαι, καὶ πάντα πωλήσαντα δοῦναι πτωχοῖς, ἵνα λοιπὸν κἂν θελήσῃς κάτω ῥέψαι ἐπὶ τῆς γῆς, μὴ δυνηθῇς. Ἐρευνήσας γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἄρχου μετὰ τῶν λογισμῶν σου διαλέγεσθαι, Παρ' ὃ ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲν ἔχομεν, ἄγωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν, ὅπου ἔχομεν τὸν θησαυρὸν, ὅπου ἐπραγματευσάμεθα. Ἄρχεται ὁ νοῦς σου ἀνανεύειν πρὸς τὸ ὕψος, καὶ ἐπιζητεῖν τὰ ἀνώτερα, καὶ προκόπτειν ἐν τούτῳ.

Θ'. Τί δέ ἐστιν ὁ νεκρὸς ὄφις, ὁ προσπεπηγμένος εἰς τὸ ἀκρότατον τοῦ ξύλου, ἰᾶτο τοὺς πεπληγμένους; ὁ νεκρὸς ὄφις τοὺς ζῶντας ἐνίκα, ὥστε τύπος ἐστι τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Τὸ σῶμα γὰρ ὃ ἔλαβεν ἐκ τῆς Μαρίας, ἀνήνεγκεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐκρέμασε, καὶ προσέπηξεν ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ὄφιν ζῶντα καὶ ἕρποντα νεκρὸν σῶμα ἐνίκησε καὶ ἀπέκτεινεν. Ὧδε θαῦμα μέγιστον, πῶς ὁ νεκρὸς ὄφις τὸν ζῶντα ἀπέκτεινεν; ἀλλ' ὃν τρόπον ἐποίησε Μωϋσῆς καινὸν ἔργον, ὁμοίωμα τοῦ ζῶντος ὄφεως ποιήσας· οὕτω καὶ ὁ Κύριος καινὸν ἔργον ἐκ τῆς Μαρίας ἐποίησε, καὶ τοῦτο ἐνεδύσατο ἀλλ' οὐκ ἤνεγκε τὸ σῶμα ἐξ οὐρανοῦ· τὸ Πνεῦμα τὸ οὐράνιον ἐν τῷ Ἀδὰμ εἰσελθὸν εἰργάσατο, καὶ τοῦτον συνεκέρασε τῇ θεότητι καὶ ἐνεδύσατο, ἀνθρωπίνην σάρκα, καὶ ἐμόρφωσεν ἐν τῇ μήτρᾳ. Ὥσπερ οὖν ὄφις χαλκοῦς ἕως τοῦ Μωϋσέως οὐκ ἐκελεύθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐν κόσμῳ γενέσθαι, οὕτω δὴ σῶμα καινὸν καὶ ἀναμάρτητον, ἕως τοῦ Κυρίου οὐκ ἐφάνη ἐν τῷ κόσμῳ. Παραβάντος γὰρ

[7] Matth. XIX, 20. [8] Matth. VI, 21.

cognatis, vendamus bona nostra, et distribuamus pauperibus [7], et colligamus ea in thesaurum, quæramusque in cœlis : *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum* [8]. Novit enim Dominus, quod inde Satanas roboret se adversum cogitationes, ut traducat eas in sollicitudinem rerum mundanarum et terrenarum. Propterea Deus, qui curam gerit animæ tuæ, jussit renuntiare omnibus, ut vel invitus quæras cœlestes divitias, et habeas cor tuum apud Deum. Quamvis enim volueris reverti ad res creatas, nihil tamen eorum, quæ videntur, te possidere deprehendes : velis, nolisve, cogeris mittere mentem ad cœlestem thesaurum, ubi ea collegisti et deposuisti : *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum* [9].

VIII. Sic etiam in lege præcepit Deus Mosi, ut faceret serpentem æneum, et illum exaltaret ac affigeret ad summitatem ligni [10]: et quicunque a serpentibus percutiebantur, intuentes in æneum serpentem, medelam consequebantur. Hocque non absque dispensatione fiebat, ut qui terrenis curis ac idololatria, atque voluptatibus Satanæ, omnique impietate districti essent, hoc saltem modo aliquatenus respicerent superiora, et ab inferioribus respirantes ad sublimia attenderent, et rursus ab illis proficerent ad altissimum : et ita paulatim progredientes ad sublimiorem et superiorem progeniem, cognoscerent esse quemdam altissimum supra omnem creaturam. Sic quoque te jussit Deus pauperem fieri, et omnia vendentem pauperibus largiri, ut postea, si velis denuo repere super terram, non possis. Scrutans ergo in corde tuo, incipe cum cogitationibus tuis disputare : *Cum nihil in terris possideamus, transeamus* **41** *ad cœlum ubi habemus thesaurum, et ubi negotiati sumus.* Incipit mens tua ad sublimia emergere, et superiora indagare et in eo proficere.

IX. Verum quid innuit serpens ille mortuus, qui sublimitati ligni affixus, sanabat percussos? Serpens ille mortuus vivos superabat, ut typus sit corporis Domini. Corpus enim quod assumpsit ex Maria, exaltavit in cruce, suspendit et affixit ligno : et ita serpentem in corde viventem et repentem corpus mortuum vicit et occidit. Hic miraculum magnum! quomodo serpens mortuus occiderit vivum ! At quemadmodum fecit Moses novum opus, cum similitudinem vivi serpentis effingeret : sic quoque Dominus novum opus ex Maria condidit, et hoc induit, non autem attulit corpus ex cœlo. Spiritum cœlestem, qui Adamum ingrediebatur, creavit, et hunc permiscuit divinitati, et induit carnem humanam, eamque formavit in utero. Sicut ergo serpentem æneum usque ad Mosen non jussit Dominus in mundo fieri : ita corpus novum et peccati expers usque ad Dominum non apparuit in mundo. Postquam enim primus Adam mandatum Dei transgressus est, regnavit mors in universos ejus filios : su-

peravit ergo corpus mortuum serpentem vivum.

A τὴν ἐντολὴν τοῦ πρώτου Ἀδάμ, ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἐπὶ ὅλα τὰ τέκνα αὐτοῦ· ἐνίκησεν οὖν νεκρὸν σῶμα τὸν ζῶντα ὄφιν.

X. Et hoc miraculum Judæis quidem offendiculum, Græcis autem stultitia est. Quid enim Apostolus ait: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem offendiculum, Græcis vero stultitiam, nobis vero, qui servamur, Christum Dei potentiam ac Dei sapientiam* [11]. In corpore enim mortuo vita est: hic redemptio, hic lumen; hic accedit ad mortem, et disputat cum ea Dominus, ac mandat, ut ejiciat ex inferno et morte animas, ac reddat eas sibi. Ecce hæc hisce perculsa, adit ministros suos, congregatque omnes potestates ac principes malitiæ, adducit chirographa, et dicit: « Ecce hi obedierunt verbo meo! ecce quomodo adorarunt nos mortales! Deus B autem, qui est justus judex, illic ostendit justitiam suam, ac dicit ad eam: Paruit tibi Adam et obtinuisti inde omne cor ejus. Obtemperavit tibi humanitas, meum corpus autem quid facit hic? Hoc peccati est expers. Corpus illud primi Adæ obligatum tibi est, et jure ob id ejus chirographa obtines: mihi autem omnes perhibent testimonium, quod non peccaverim, nihil tibi debeo, et quod sim Filius Dei universi mihi attestantur. Desuper enim ex cœlis in terram veniens vox testimonium tulit: *Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite* [12]. Joannes testatur: *Ecce, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi* [13]. Et iterum scriptura: *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in eo* [14]. Et: *Venit princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam* [15]. Quinimo C tu ipse, Satana, de me testaris dicens: *Novi te quod sis Filius Dei* [16]. Et iterum: *Quid rei nobis tecum est, Jesu Nazarene? venisti huc ad cruciandum nos ante tempus* [17]. Tres ergo mihi testimonium perhibent, qui desuper e cœlis vocem emittit, et qui sunt in terra, et tu ipse. Redimo igitur corpus tibi venditum a primo Ada: dissolvo tua chirographa: ego enim satisfeci pro debitis Adæ, dum crucifixus sum, et in infernum descendi. Et mando tibi, inferne, tenebræ et mors, emitte inclusas animas Adæ. » Sicque tandem improbæ potestates, metu perculsæ, restituunt inclusum Adam.

Γ'. Καὶ τοῦτο θαυμάσιον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρία. Τί δὲ λέγει ὁ Ἀπόστολος· Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν, ἡμῖν δὲ τοῖς σωζομένοις Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν. Ἐν γὰρ τῷ νεκρῷ σώματι ἡ ζωή· ὧδε ἡ απολύτρωσις, ὧδε τὸ φῶς, ὧδε ἔρχεται πρὸς τὸν θάνατον, καὶ διαλέγεται αὐτῷ ὁ Κύριος, καὶ προστάσσει τοῦ ἐκβαλεῖν ἐκ τοῦ ᾌδου καὶ τοῦ θανάτου τὰς ψυχὰς, καὶ ἀποδοῦναι αὐτῷ. Ἰδοὺ οὖν οὗτος πρὸς ταῦτα ταρασσόμενος εἰσέρχεται πρὸς τοὺς διακόνους αὐτοῦ, καὶ B συνάγει πάσας τὰς δυνάμεις, καὶ προσφέρει ὁ ἄρχων τῆς πονηρίας τὰ χειρόγραφα, καὶ λέγει· « Ἴδε οὗτοι ὑπήκουσαν τῷ λόγῳ μου, ἴδε ὅπου προσεκύνησαν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι. Ὁ δὲ Θεὸς, δικαιοκρίτης ὢν, κἀκεῖ δείκνυσι τὸ δίκαιον αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ; Ὑπήκουσέ σοι ὁ Ἀδὰμ, καὶ κατέσχες αὐτοῦ πάσας τὰς καρδίας· ὑπήκουσέ σοι ἡ ἀνθρωπότης, τὸ ἐμὸν σῶμα τί ποιεῖ ὧδε. Τοῦτο ἀναμάρτητόν ἐστιν· ἐκεῖνο τὸ σῶμα τοῦ πρώτου Ἀδὰμ ἐχρεώστησέ σοι, καὶ δικαίως αὐτοῦ κατέχεις τὰ χειρόγραφα· ἐμοὶ δὲ πάντες μαρτυροῦσιν, ὅτι οὐχ ἥμαρτον· οὐ χρεωστῶ σοι οὐδέν· καὶ ὅτι Υἱός εἰμι τοῦ Θεοῦ, πάντες μοι μαρτυροῦσιν. Ἐπάνω γὰρ τῶν οὐρανῶν ἐμαρτύρησε φωνὴ ἐλθοῦσα ἐπὶ τῆς γῆς, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε. Ἰωάννης μαρτυρεῖ, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ C Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ πάλιν ἡ Γραφὴ, Ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν αὐτῷ· καὶ ὅτι, Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὑρήσει οὐδέν. Καὶ σὺ δὲ αὐτὸς, Σατανᾶς, μαρτυρεῖς μοι λέγων, Οἶδά σε τίς εἶ, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν, Τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς. Τρεῖς μοι μαρτυροῦσιν, ὁ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν φωνὴν ἀφίησιν, οἱ ἐπὶ γῆς, καὶ σὺ αὐτός. Ἐξαγοράζω οὖν τὸ σῶμα τὸ πραθέν σοι διὰ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ, παραλύω σου τὰ χειρόγραφα. Ἐγὼ γὰρ ἀπέδωκα τὰ χρέα τοῦ Ἀδὰμ σταυρωθεὶς καὶ κατελθὼν ἐν τῷ ᾅδῃ· καὶ κελεύω σοι, ᾅδη καὶ σκότος, καὶ θάνατε, ἔκβαλε τὰς ἐγκεκλεισμένας ψυχὰς τοῦ Ἀδάμ. » Καὶ οὕτω λοιπὸν αἱ πονηραὶ δυνάμεις τρομάξασαι ἀποδιδοῦσι τὸν ἐγκεκλεισμένον Ἀδάμ.

42 XI. Verum si audieris, quod illo tempore liberarit animas ex inferno et tenebris, et quod ad inferos descenderit Dominus, et perfecerit opus præclarum, ne longe ab anima tua hæc negotia abesse existimes. Homo siquidem facile capit et suscipit malum. Detinet enim mors animam Adæ, et in tenebris sunt inclusæ cogitationes animæ. Et cum audieris de monumentis, ne de rebus sub aspectum cadentibus tandem cogites: monumentum enim et sepulcrum cor tuum est. Cum enim princeps nequitiæ, et angeli ejus illic nidum composuerint,

D IA'. Ἀλλ' ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐρρύσατο τὰς ψυχὰς ἐκ τοῦ ᾅδου, καὶ τοῦ σκότους, καὶ ὅτι κατῆλθεν εἰς τὸν ᾅδην ὁ Κύριος, καὶ ἐποίησεν ἔνδοξον ἔργον, μὴ μακρὰν ἀπὸ τῆς ψυχῆς σου τὰ πράγματα ταῦτα εἶναι νομίσῃς. Ὁ γὰρ ἄνθρωπός ἐστι χωρητικὸς καὶ δεκτικὸς τοῦ πονηροῦ· κατέχει γὰρ ὁ θάνατος τὰς ψυχὰς τοῦ Ἀδὰμ, καὶ ἐντὸς τοῦ σκότους εἰσὶν οἱ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς ἐγκεκλεισμένοι. Καὶ ὅταν ἀκούσῃς περὶ μνημείων, μὴ τὰ φαινόμενα λογίσῃ μόνον· μνημεῖον γὰρ καὶ τάφος ἡ καρδία σου ἐστίν. Ὅταν γὰρ ὁ ἄρχων τῆς κακίας,

[9] Matth. VI, 21. [10] Num. XXI, 8. [11] I Cor. I, 23, 24. [12] Matth. III, 16; XVII, 5. [13] Joan. I, 29. [14] Isa. V, 9. [15] Joan. XVI, 30. [16] Marc. III, 11. [17] Matth. VIII, 20.

καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ ἐκεῖ ἐμφωλεύωσι, καὶ ὅταν τὰς A τρίβους καὶ τὰς διόδους ἐκεῖ ποιῶνται, ὅπου ἐμπεριπατοῦσιν αἱ δυνάμεις τοῦ Σατανᾶ εἰς τὸν νοῦν σου, καὶ εἰς τοὺς λογισμούς σου, οὐχὶ ᾅδης, καὶ τάφος, καὶ μνημεῖον, καὶ νεκρὸς εἶ τῷ Θεῷ; ἐκεῖ γὰρ ὁ Σατανᾶς ἀργύριον ἀδόκιμον ἐχάραξεν. Ἐν τῇ ψυχῇ ταύτῃ ἔσπειρε σπέρματα πικρίας· ἐζύμωσε ζύμῃ παλαιᾷ· βρύει ἐκεῖ πηγὴ βορβόρου. Ἔρχεται οὖν ὁ Κύριος εἰς τὰς ἐπιζητούσας αὐτὸν ψυχὰς, εἰς τὸ βάθος τοῦ ᾅδου τῆς καρδίας, κἀκεῖ προστάσσει τῷ θανάτῳ λέγων, Ἔκβαλε τὰς ἐγκεκλεισμένας ψυχὰς, τὰς ἐμὲ ἐπιζητούσας, ἃς κατέχεις βιαίως. Διαῤῥήσσει οὖν τοὺς βαρεῖς λίθους ἐπικειμένους τῇ ψυχῇ, ἀνοίγει τὰ μνημεῖα, ἀνιστᾷ τὸν ἀληθινὸν νεκρὸν, ἐκβάλλει ἐκ τῆς σκοτεινῆς φυλακῆς τὴν ἐγκεκλεισμένην ψυχήν.

illicque vias et itinera confecerint, quibus inambulent potestates Satanæ in mente tua, et cogitationibus tuis, nonne infernus, et sepulcrum, et monumentum, et mortuus Deo es? Illic enim Satanas argentum reprobum impressit: in anima haec seminavit semina amara, et fermentavit fermento veteri; scaturit illic fons luti. Descendit ergo Dominus in animas eum inquirentes, in profunditatem inferni cordis, illicque mandat morti, dicens: *Emitte animas inclusas me quærentes, quas vi detines.* Perrumpit igitur graves lapides impositos animæ, aperit monumenta, resuscitat vere mortuum et educit e carcere tenebroso animam inclusam.

ΙΒʹ. Ὃν τρόπον ἐὰν ᾖ ἄνθρωπος δεδεμένος χεῖρας B καὶ πόδας ἁλύσεσι, καὶ ἔλθῃ τις ὁ διαλύων αὐτοῦ τὰ δεσμὰ, καὶ ἀφῇ αὐτὸν ἐλεύθερον περιπατεῖν ἐν ἀνεκτότητι· οὕτω τὴν δεδεμένην ψυχὴν ταῖς ἁλύσεσι τοῦ θανάτου λύει ὁ Κύριος ἀπὸ δεσμῶν, καὶ ἀφίησιν αὐτὴν, καὶ ἐλευθεροῖ τὸν νοῦν τοῦ ἀκόπως ἐν ἀναπαύσει περιπατεῖν εἰς τὸν θεϊκὸν ἀέρα. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ ἄνθρωπος ἐν πλησμονῇ ποταμοῦ ἐν μέσῳ, καὶ καταβυθισθεὶς ἐν τῷ ὕδατι κεῖται νεκρὸς, πεπνιγμένος ἀναμέσον δεινῶν θηρίων· καὶ εἰ θελήσει ἄλλος ἄνθρωπος ἄπειρος τοῦ κολυμβᾷν, διασῶσαι τὸν ἐμπεσόντα, καὶ αὐτὸς συναπόλλυται καὶ πνίγεται. Λοιπὸν οὖν ὧδε ἐμπείρου κολυμβητοῦ, καὶ τεχνίτου χρεία, ἵνα εἰσελθὼν εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τοῦ ὕδατος ἐκεῖ καταδύσῃ καὶ ἀνενέγκῃ τὸν καταπεποντισμένον καὶ ὄντα ἀναμέσον τῶν θηρίων· καὶ αὐτὸ C δὲ τὸ ὕδωρ ὅταν ἴδῃ ἔμπειρον καὶ εἰδότα πλέειν, βοηθεῖ τούτῳ, καὶ ἀναφέρει αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἀνώτερα μέρη. Οὕτως ἡ ψυχὴ εἰς ἄβυσσον σκότους, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ θανάτου καταποντισθεῖσα πέπνικται, καὶ νεκρά ἐστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀναμέσον θηρίων δεινῶν. Καὶ τίς δύναται εἰς τὰ ταμιεῖα ἐκεῖνα καὶ τὰ βάθη τοῦ ᾅδου καὶ τοῦ θανάτου, κατελθεῖν, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ τεχνίτης ὁ ἐργασάμενος τὸ σῶμα; Αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὰ δύο μέρη, εἰς τὸ βάθος τοῦ ᾅδου, καὶ πάλιν εἰς τὸν βαθὺν κόλπον τῆς καρδίας, ὅπου κατέχεται ἡ ψυχὴ ὑπὸ τοῦ θανάτου σὺν τοῖς λογισμοῖς αὐτοῖς, καὶ ἀναφέρει ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ βυθοῦ τὸν νενεκρωμένον Ἀδάμ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θάνατος, διὰ τῆς γυμνασίας εἰς βοήθειαν γίνεται αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὥσπερ τὸ ὕδωρ τῷ κολυμβῶντι.

XII. Quemadmodum si homo sit vinctus catenis manibus pedibusque, et veniat aliquis qui vincula ipsius solvat, et dimittat eum, ut liber ambulet in propatulo: sic animam catenis mortis vinctam solvit Dominus a vinculis, et dimittit illam ac liberat mentem, ut absque molestia et cum quiete ambulet in aerem divinum. Perinde ac si quis homo in pleno ac medio flumine demersus aqua, jaceat mortuus, suffocatus in medio horrendorum et crudelium animalium: et si quis alius natandi ignarus velit hunc in aquam collapsum servare, ipse simul pereat et suffocetur; certe opus hic perito natandi artifice est, ut ingresus in profundum aquæ sinum, illic aquas subeat: et referat eum qui demersus in medio belluarum erat: ei ipsa aqua, si quando peritum artis natandi artificem nacta fuerit, ipsum adjuvat. et tollit in superficiem aquæ, Eodem modo anima in abyssum tenebrarum et profunditatem mortis demersa, suffocata, et mortua est a Deo in medio ferocium animalium. Et quis potest in penetralia illa et profunda inferni et mortis descendere, nisi ipsie opifex, qui condidit corpus? Ipse penetrat duas partes, profundum scilicet inferni, et profundum sinum cordis, ubi detinetur anima a morte cum omnibus suis cogitationibus, atque educit ex tenebrosa profunditate mortuum Adam. Ipsa quoque mors exercitationis gratia adjumento est ipsi homini, veluti aqua natanti.

ΙΓʹ. Τί γὰρ δυσχερές ἐστι τῷ Θεῷ εἰσελθεῖν εἰς D τὸν θάνατον, καὶ πάλιν εἰς τὸν βαθὺν κόλπον τῆς καρδίας, κἀκεῖθεν ἀνακαλέσασθαι τὸν νενεκρωμένον Ἀδάμ; ἐν γὰρ τῷ φαινομένῳ αἰῶνί εἰσιν οἰκίαι καὶ οἰκοδομαὶ, ὅπου ἡ ἀνθρωπότης κατοικεῖ· Καί εἰσιν ὅπου θηρία, λέοντες, ἢ δράκοντες, καὶ ἄλλα ἰοβόλα θηρία. Εἰ τοίνυν ὁ ἥλιος κτίσμα ὢν, εἰσέρχεται πανταχόθεν, διὰ τῶν θυρίδων, ἤτοι θυρῶν, καὶ εἰς τὰ σπήλαια τῶν λεόντων, καὶ εἰς τὰς ὀπὰς τῶν ἑρπετῶν, καὶ ἐξέρχεται, καὶ οὐδὲν βλάπτεται· πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς καὶ Δεσπότης πάντων εἰσέρχεται εἰς τοὺς φωλεοὺς, καὶ εἰς τοὺς οἴκους, ὅπου κατεσκήνωσεν ὁ θάνατος, καὶ εἰς τὰς ψυχὰς, κἀκεῖθεν ῥυό-

XIII. Quid enim est difficile Deo penetrare mortem et profundum sinum cordis, ac inde revocare mortuum Adam? In hoc enim præsenti sæculo sunt habitationes et mansiones, ubi homines habitent: et sunt quoque ubi belluæ, leones, dracones, et aliæ venenum emittentes feræ habitent. Si igitur sol, qui est creatura, quocunque penetrat, fenestras, aut januas, tam speluncas leonum, quam cavernas reptilium, et egressus nequidquam læditur, quanto magis Deum et Dominus omnium, ingressus nidos et domicilia ubi mors habitat, atque etiam animas, et illinc eripiens Adam, nulla injuria afficitur! Ac pluvia e cœlo descendens ad intimas

erræ partes usque pertingit, ubi exsiccatas radices
43 rursus humectat et renovat, ac producit germen novum.

XIV. Alius est, qui certamine et bello cum Satana inito, afflictionem patitur : hic contritam habet animam : in sollicitudine enim, luctu ac lacrymis constitutus est : duplicem ejusmodi homo personam sustinet. Sic igitur in his negotiis firmus permanet, in bello Dominus ei adest et conservat eum, quia quærit assidue et pulsat januam, quando ei aperiat. Iterum vero, si appareat tibi frater strenuus eo in bello, a gratia est confirmatus : qui vero fundamentum non habet, non tantopere Deum timet, nec contritum est cor ejus, nec in metu est, nec observat cor suum, et membra, ne inordinate ambulent : ejusmodi adhuc dissolutam habet animam suam ; nondum enim prælium ingressus est. Alius igitur est, qui in bello et afflictione est, et alius qui rei militaris ignarus adhuc est. Etenim semina quoque in terram missa afflictionem sustinent, in gelu, hieme, et frigore aeris : ac deinceps debito tempore reviviscit germen.

XV. Contingit autem interdum, ut Satanas in corde tecum disputet, scilicet : *Ecce quanta mala commisisti, ecce quanta insania anima tua repleta est, et quam onustus es peccatis, ut amplius salvari non possis.* Hæc autem ideo facit, ut te in desperationem deducat, et quia non est accepta et grata tua pœnitentia. Postquam enim per transgressionem malitia introivit, postea singulis horis disputat cum anima, ut homo cum homine. Responde tu quoque sic : *Habeo testimonia Domini, scripto consignata : Nolo mortem peccatorum, sed pœnitentiam, ut convertatur ipse a via perversa, et vivat.* Propterea enim descendit Dominus, ut peccatores salvaret, mortuos suscitaret, et a morte vulneratos vivificaret, et eos qui in tenebris erant, illuminaret. Vere enim Dominus adveniens, vocavit nos in adoptionem filiorum, ad sanctam et pacis studiosam civitatem, ad vitam nunquam prrituram, ad gloriam incorruptibilem , modo nos principio bonum finem superstruamus, perseverantes in paupertate, peregrinatione, afflictione et postulatione erga Deum, absque ullo pudore pulsantes januam. Quemadmodum enim corpus propinquum est animæ, ita propior est Dominus ad veniendum et aperiendum occlusas fores cordis, et ad largiendum nobis divitias cœlestes. Bonus siquidem est et hominum amans ; et falsitate ejus promissiones carent, modo nos perseveremus ad finem usque in studio eum quærendi. Gloria miserationibus Patris, et Filii, et Spiritus sancti in sæcula. Amen.

A μενος τὸν Ἀδὰμ οὐκ ἀδικεῖται ὑπὸ τοῦ θανάτου ; Καὶ ὁ ὑετὸς ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενος, φθάνει κατέρχεσθαι εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, κἀκεῖθεν τὰς ξηρανθείσας ῥίζας ἀνύγρανε καὶ ἀνεκαίνισε, καὶ ἐποίησεν ἐκεῖ γέννημα καινόν.

ΙΔ΄. Ἄλλος ἐστὶν ὁ ἔχων ἀγῶνα, καὶ θλῖψιν, καὶ πόλεμον πρὸς τὸν Σατανᾶν· οὗτος συντετριμμένην ἔχει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἐν μερίμνῃ γάρ ἐστι καὶ πένθει καὶ δάκρυσιν. Εἰς δύο πρόσωπα εἱστήκει ὁ τοιοῦτος. Εἰ τοινυν ἐν τοιούτοις πράγμασιν εἱστήκει οὗτος, εἰς τὸν πόλεμον μετ' αὐτοῦ ἐστιν ὁ Κύριος καὶ φυλάσσει αὐτόν· ἐπιζητεῖ γὰρ σπουδαίως, καὶ κρούει τὴν θύραν, πότε αὐτῷ ἀνοίγει. Πάλιν δὲ εἰ φαίνεταί σοι ἀδελφὸς ἀγαθὸς ὧδε, ὑπὸ τῆς χάριτός ἐστιν ἐστηριγμένος. Ὁ δὲ μὴ ἔχων θεμέλιον, οὐκ
B ἔχει τοσοῦτον φόβον Θεοῦ, οὐ συντέτριπται αὐτοῦ ἡ καρδία, οὔτε ἐστὶν ἐν φόβῳ, οὔτε ἀσφαλίζεται αὐτοῦ τὴν καρδίαν καὶ τὰ μέλη, τοῦ μὴ ἀτάκτως περιπατεῖν. Οὗτος ἀκμὴν ἀπολελυμένην ἔχει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· οὔπω γὰρ εἰσῆλθεν εἰς ἀγῶνα. Ἄλλος οὖν ἐστιν ὁ ἐν ἀγῶνι καὶ θλίψει, καὶ ἄλλος ὁ μὴ εἰδὼς τί ἐστι πόλεμος. Καὶ γὰρ τὰ σπέρματα ὅταν βληθῇ εἰς τὴν γῆν, θλῖψιν ὑπομένει εἰς τοὺς πάγους, εἰς τὸν χειμῶνα, εἰς τὴν ψυχρότητα τῶν ἀέρων· καὶ ἐν τῷ δέοντι καιρῷ ἀναζωοποιεῖται τὸ γέννημα.

ΙΕ΄. Συμβαίνει δὲ ὅτι ὁ Σατανᾶς διαλέγεταί σοι ἐν τῇ καρδίᾳ· Ἴδε πόσα κακὰ ἐποίησας, ἰδού πόσων μανιῶν πεπλήρωταί σου ἡ ψυχὴ, καὶ βεβαρημένος εἶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν, ὅτι οὐκέτι
C δύνασαι σωθῆναι. Ταῦτα δὲ ποιεῖ, ἵνα ἐνέγκῃ σε εἰς ἀπελπισμὸν, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν εὐπρόσδεκτος ἡ μετάνοιά σου. Ἐπειδὴ γὰρ παρεισῆλθε διὰ τῆς παραβάσεως ἡ κακία, λοιπὸν καθ' ἑκάστην ὥραν διαλέγεται τῇ ψυχῇ ὡς ἄνθρωπος μετὰ ἀνθρώπου. Ἀποκρίθητι αὐτῷ καὶ σὺ, ὅτι ἔχω τὰς μαρτυρίας τοῦ Κυρίου ἐγγράφως, καὶ ὅτι οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν, καὶ τὸ ἀποστραφῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ζῆν αὐτόν. Διὰ τοῦτο γὰρ κατῆλθεν αὐτὸς, ἵνα τοὺς ἁμαρτωλοὺς σώσῃ, τοὺς νεκροὺς ἀνεγείρῃ, τοὺς τεθανατωμένους ζωοποιήσῃ, τούς ἐν τῷ σκότει φωτίσῃ. Ἀληθῶς γὰρ ἐλθὼν εἰς υἱοθεσίαν ἡμᾶς ἐκάλεσεν, εἰς πόλιν ἁγίαν, εἰρηνευομένην, εἰς ζωὴν τὴν μηδέποτε ἀποθνήσκουσαν, εἰς δόξαν ἄφθαρτον. Μόνον
D ἡμεῖς τῇ ἀρχῇ ἡμῶν δῶμεν τέλος ἀγαθόν· ἐμμείνωμεν τῇ πτωχείᾳ, τῇ ξενητείᾳ, τῇ κακουχίᾳ, τῇ αἰτήσει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν, μετὰ ἀναιδείας κρούοντες τὴν θύραν. Ὥσπερ γὰρ ἐγγύς ἐστι τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, οὕτως ἐγγύτερος ὁ Κύριος τοῦ ἐλθεῖν καὶ ἀνοῖξαι τὰς κεκλεισμένας θύρας τῆς καρδίας, καὶ δωρήσασθαι ἡμῖν τὸν πλοῦτον τὸν οὐράνιον. Ἀγαθὸς γὰρ ἐστι καὶ φιλάνθρωπος, καὶ ἀψευδεῖς εἰσιν αὐτοῦ αἱ ἐπαγγελίαι, μόνον ἐὰν ὑπομείνωμεν ἕως τέλους ἐπιζητοῦντες αὐτόν. Δόξα τοῖς οἰκτιρμοῖς Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

σῶμα υπὲρ ἡμῶν, ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· καὶ τότε εἰσῆλθε καὶ συνεκεράσθη ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τὸ Πνεῦμα τὸ παράκλητον. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια φανεροῖ ἑαυτὸν εἰς τὰς ψυχὰς τὰς πιστάς· και ἔρχεται ὁ ἐπουράνιος ἄνθρωπος μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου, καὶ γίγνεται εἰς μίαν κοινωνίαν. Ὅσοι οὖν εἰσιν εἰς διακονίαν, καὶ προθύμως πάντα ποιοῦσι διὰ ζῆλον, καὶ πίστιν, καὶ ἀγάπην Θεοῦ, αὐτὸ ἐκεῖνο μετὰ καιρόν τινε φέρει αὐτοὺς εἰς γνῶσιν αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Ὁ γὰρ Κύριος φανεροῦται ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, καὶ διδάσκει αὐτοὺς τὴν ἀναστροφὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Δόξα καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A pus pro nobis super cœlos. Et tunc introiit ac commistus est eorum animis Spiritus paracletus. Ipsa quoque veritas manifestat se ipsam animis fidelibus: ac congreditur cœlestis homo cum homine tuo, et fit una societas. Quicunque igitur ministerio vario vacant, et alacriter omnia peragunt, zelo, fide, dilectione Dei impulsi, illud ipsum aliquanto post ducit eos in cognitionem ipsius veritatis. Dominus enim apparet animis illorum, et docet eos conversationem Spiritus sancti. Gloria et adoratio Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'.

Ὃν καρπὸν ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς παρὰ τῶν Χριστιανῶν;

Πάντα τὰ φαινομενα ἔκτισεν ὁ Θεὸς, καὶ ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀνάπαυσιν καὶ τρυφὴν, καὶ νόμον δικαιοσύνης ἔδωκεν αὐτοῖς. Ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἄλλον καρπὸν ζητεῖ ὁ Θεὸς, καὶ ἄλλην δικαιοσύνην, τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας, συνείδησιν ἀγαθὴν, λόγους χρηστούς, ἐνθυμήσεις σεμνὰς καὶ ἀγαθὰς, καὶ πάντα τὰ τῶν ἁγίων κατορθώματα. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος, Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται, Μὴ πορνεύσῃς· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μήτε ἐπιθυμήσῃς, μήτε ὀργισθῇς. Χρὴ γὰρ τὸν βουλόμενον φίλον εἶναι Θεοῦ, φυλάττειν ἑαυτὸν ἀπο τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου τοῦ ὄντος ἐν ἡμῖν. Τοῦτο ἀξίους τῆς βασιλείας καθίστησιν ἡμᾶς. Δόξα τῇ εὐσπλαγχνίᾳ αὐτοῦ, καὶ γενομένῃ εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

HOMILIA XIII.

B Quem fructum a Christianis Deus requirat?

Omnia, quæ videntur, creavit Deus, et dedit hominibus in recreationem et delicias, ac legem illis dedit justitiæ. Ex quo vero Christus advenit, alium fructum requirit Deus, atque aliam justitiam, puritatem nempe cordis, conscientiam bonam, sermones utiles, cogitationes castas et bonas, atque omnia sanctorum officia. Dicit enim Dominus: *Nisi abundaverit vestra justitia, plus quam Scribarum et Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. In lege scriptum est: Non committes adulterium: at ego dico vobis, Non concupiscas aut irascaris* [38]. Oportet enim eum qui exoptat amicum Dei esse, conservare se a cœno peccati, et ignis æterni, qui in nobis viget. Hoc dignos regno constituit. C Gloria misericordiæ ejus, et propensæ voluntati erga nos, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'.

Οἱ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸν νοῦν τῷ Θεῷ ἐπιδιδόντες, τοῦτ' ἐπ' ἐλπίδι τοῦ φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ποιοῦσι, καὶ ὁ Θεὸς τοιούτους ἐν ἁγιότητι καὶ καθαρότητι μεγίστῃ μυστηρίων ἀξιοῖ, καὶ μεταδίδωσιν αὐτοῖς ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ. Καὶ τί ἀγαθῶν ἐπουρανίων τυχεῖν βουλόμενοι ποιεῖν ὀφείλωμεν. Λοιπὸν οἱ ἀποστολοι καὶ οἱ προφῆται ἀφομοιοῦνται τοῖς ἀκτῖσιν ἡλίου διὰ θυρίδος εἰσερχομένοις. Διδάσκει καὶ ἡ ὁμιλία, τίς ἡ γῆ τοῦ Σατανᾶ, καὶ τίς τῶν ἀγγέλων, καὶ ὅτι ἀμφοτερα ἀψηλάφητος καὶ ἀόρατος.

Α'. Πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενα ἔργα ἐπ' ἐλπίδι γίνεται, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῶν καμάτων· καὶ εἰ μή τις ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ ἀπολαύσῃ τῶν πόνων, οὐδὲν ὠφελεῖται. Καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς σπείρει ἐπ' ἐλπίδι καρπῶν, καὶ καμάτους ὑποφέρει διὰ τὴν προσδοκίαν· Ἐπ' ἐλπίδι, φησὶν ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾷ· καὶ ὁ λαμβάνων γυναῖκα, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἔχειν κληρονόμους. Καὶ ὁ ἔμπορος δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς θάλατταν καὶ θάνατον ἕτοιμον διὰ τὸ κέρδος. Οὕτω καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας, δίδωσί τις ἑαυτόν, ἀναχωρῶν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ σχολάζων ἐν

HOMILIA XIV.

Qui cogitationes ac mentem Deo tradunt, hoc sub spe illuminandorum oculorum cordis faciunt: ac Deus hujusmodi in summa sanctimonia ac puritate mysteriis dignos reputat, ac participes facit illos gratiæ suæ. Quidque bona cœlestia consecuturi agere debeamus. Tandem apostoli et prophetæ assimilantur radiis solaribus, per fenestram ingressis. Docet quoque homilia, quæ sit terra Satanæ, et quæ angelorum, et quod utraque nec contrectari nec videri possit.

D **50** I. Omnia opera, quæ in hoc mundo videntur, sub spe aliqua fiunt fruendi laboribus suis. Et nisi quis plene sibi persuadeat se fruiturum laboribus, nil commodi percipit. Agricola enim semina sub spe fructuum, ac labores sustinet propter exspectationem. *In spe*, inquit, *qui arat, debet arare: et qui duxit uxorem, sub spe habendorum hæredum* [39]. Mercator quoque committit se mari et morti promptissimæ, lucri gratia. Ita quoque in regno cœlorum, sub spe illuminandorum oculorum cordis, tradit aliquis se ipsum, procul abscedens a rebus sæcularibus, intentus precatio-

[38] Matth. v, 20 seq.

nibus et obsecrationibus, exspectans Dominum A quando veniens manifestet ei se ipsum, et emundet eum peccato ei inhærente.

II. Nec spem habet in laboribus suis, et vitæ ratione, donec consequatur quæ sperat, quoad veniens Dominus habitet in eo in omni sensu et operatione Spiritus. Cumque gustaverit bonitatem Domini, et fructibus spiritus delectatus fuerit, ac sublatum sit velamen tenebrarum, lumenque Christi splendescat, et operetur in lætitia ineffabili: tunc plene confirmabitur, habens secum Dominum in multa dilectione, perinde ac ibi mercator, dum lucrum facit lætatur : multas tamen molestias sustinet, et metuit a latronibus et spiritibus nequitiæ, ne remissior factas perdat operam, donec consequatur regnum cœlorum, supernam Jerusa- B lem.

III. Obsecremus igitur nos quoque Deum, ut exutos nos veteri homine, induat cœlesti Christo ex hoc tempore, ut in exsultatione constituti, sicque ab eo ducti in summa tranquillitate simus. Inquit enim Dominus, replere nos cum vellet gustu regni : *Sine me nihil potestis facere* [40]. Et quidem apostolorum ope multos novit illuminare: creaturæ enim cum essent illi, conservos educabant : et fratrem ac filium Christi fieri, præstantius quid quam cæteri homines, efficere ; hoc est, ipsum cor et mentem sanctificabant, itidem et cogitationes, ut ad Deum eas dirigerent ; et sic Deus largitur occulte vitam et opem cordi, ac se ipsum ei committit. Cum enim secreta, hoc est, C mentem et cogitationes quis Deo dedicat, nulla alia re aut cogitatione occupatus ac districtus, sed se ipsum vi quadam cohibens, tunc Dominus mysteriorum participem facit eum, in sanctimonia ac puritate multa, et cibum cœlestem exhibet se ipsum, ac potum spiritualem.

IV. Perinde ac quis, qui multa bona, servos ac filios possidet, alium cibum præbet servis, alium filiis ex semine suo procreatis : quia filii sunt hæredes patris, et cum eo comedunt, similes scilicet patri suo : sic Christus verus ille Dominus omnia creavit, et nutrit improbos ac ingratos : filios vero quos genuit ex semine suo, quosque participes fecit gratiæ suæ, in quibus formatus est Dominus, peculiari refectione, alimento, cibo et D potu, præter cæteros homines enutrit, ac præbet se ipsum illis conversantibus eum patre suo, sicut ait Dominus : *Qui edit meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo, et mortem non videbit* [41]. Qui enim possident veram hæreditatem, tanquam filii sunt ex Patre cœlesti progeniti, et in domo patris sui degunt, ut ait Dominus : *Servus non manet in domo, filius vero manet in æternum* [42].

A εὐχαῖς καὶ δεήσεσι, προσδεχόμενος τὸν Κύριον, πότε ἐλθὼν ἐμφανίσει αὐτῷ ἑαυτὸν, καὶ καθαρίσει αὐτὸν ἐκ τῆς ἐνοικούσης αὐτῷ ἁμαρτίας.

Β'. Οὐκ ἐπελπίζει δὲ ἐπὶ τοῖς καμάτοις αὐτοῦ, καὶ τῇ πολιτείᾳ, ἕως οὗ τύχῃ τῶν ἐλπιζομένων, ἕως οὗ ἐλθὼν ὁ Κύριος οἰκήσῃ ἐν αὐτῷ, ἐν πάσῃ αἰσθήσει καὶ ἐνεργείᾳ Πνεύματος. Καὶ ὅταν γεύσηται τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου, καὶ τοῖς καρποῖς τοῦ πνεύματος ἐντρυφήσῃ, καὶ περιαιρεθῇ τὸ κάλυμμα τοῦ σκότους, καὶ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ ἐλλάμψῃ καὶ ἐνεργήσῃ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ, τοτε πληροφορεῖται ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Κύριον ἐν πολλῇ στοργῇ · ὥσπερ ἐκεῖ ὁ ἔμπορος κερδήσας χαίρει. Ἀγῶνα δὲ ἔχει καὶ φόβον τῶν ἀπὸ τῶν λῃστῶν καὶ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, μή πω χαυνωθεὶς ἀπολέσῃ τὸν κάματον, B ἕως οὗ καταξιωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

Γ'. Παρακαλέσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν, ἵνα ἀποδύσῃ ἡμᾶς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδύσῃ τὸν ἐπουράνιον Χριστὸν ἀπὸ τοῦ νῦν, ὅπως ἐν ἀγαλλιάσει γενόμενοι, καὶ οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ὁδηγούμενοι ἐν πολλῇ γαλήνῃ ἐσόμεθα. Φησι γὰρ ὁ Κύριος, πληρῶσαι ἡμᾶς τῆς γεύσεως τῆς βασιλείας βουλόμενος, Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. Καίτοι γε διὰ τῶν ἀποστόλων πολλοὺς οἶδε φωτίζειν · κτίσματα γὰρ ὄντες, τοὺς ὁμοδούλους ἐξέτρεφον · καὶ ἀδελφὸν καὶ υἱὸν Χριστοῦ γενέσθαι, περισσον τι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ποιεῖν, τουτέστιν αὐτὴν τὴν καρδίαν, αὐτὸν τὸν νοῦν ἀφιεροῦν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀνασείειν πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ οὕτως ὁ Θεὸς δίδωσι κρυπτῶς ζωὴν καὶ C βοήθειαν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ἑαυτὸν ἐμπιστεύει αὐτῇ. Ὅτε γὰρ τὰ κρυπτὰ, τουτέστι τὸν νοῦν καὶ τοὺς λογισμοὺς, δίδωσι τῷ Θεῷ, μὴ ἀσχολούμενος, μήτε ῥεμβόμενος ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἑαυτὸν βιαζόμενος, τότε ὁ Κύριος μυστηρίων ἀξιοῖ τοῦτον ἐν ἁγιότητι καὶ καθαρότητι πλείονι, καὶ τροφὴν ἐπουράνιον δίδωσιν αὑτὸν, καὶ πόμα πνευματικόν.

Δ'. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ τις κεκτημένος πολλὴν περιουσίαν, καὶ δούλους, καὶ τέκνα, ἄλλην τροφὴν δίδωσι τοῖς δούλοις, καὶ ἄλλην τοῖς ἰδίοις τέκνοις τοῖς ἐκ τοῦ σπέρματος γεγεννημένοις · ἐπειδὴ τὰ τέκνα κληρονομοῦσι τὸν πατέρα, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐσθίουσιν, ἀφωμοιωμένα τῷ πατρὶ αὐτῶν · οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Δεσπότης, πάντα αὐτὸς ἔκτισε, καὶ τρέφει τοὺς πονηροὺς καὶ ἀχαρίστους · τὰ δὲ τέκνα, ἃ ἐγέν- D νησεν ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ οἷς μετέδωκεν ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐμορφώθη ὁ Κύριος, ἰδίαν ἀνάπαυσιν καὶ τροφὴν, καὶ βρῶσιν, καὶ πόσιν, παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἐκτρέφει, καὶ δίδωσιν ἑαυτὸν αὐτοῖς ἀναστρεφομένοις μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ, καὶ θάνατον οὐ μὴ θεωρήσει. Οἱ γὰρ ἔχοντες τὴν ἀληθινὴν κληρονομίαν, ὡς υἱοὶ ἐκ Πατρὸς ἐπουρανίου γεγεννημένοι εἰσὶ, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτῶν διάγουσιν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, Ὁ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὁ δὲ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

[39] II Cor. ix, 10. [40] Joan. xv, 5. [41] Joan. vi, 54. [42] Joan. viii, 35.

Ε'. Εἴπερ οὖν καὶ ἡμεῖς βουλόμεθα ἐκ τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐπουρανίου γεννηθῆναι, περισσόν τι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ὀφείλομεν ποιεῖν, σπουδὴν, ἀγῶνα, ζῆλον, ἀγάπην, πολιτείαν ἀγαθὴν, ἐν πίστει καὶ φόβῳ εἶναι, ὡς βουλόμενοι τηλικούτων ἀγαθῶν τυχεῖν, καὶ Θεὸν κληρονομῆσαι. Κύριος γὰρ μερὶς τῆς κληρονομίας μου, καὶ τοῦ ποτηρίου μου. Καὶ οὕτως βλέπων ὁ Κύριος τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν καὶ τὴν ὑπομονὴν, ποιεῖ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ καθαρίσας ἡμᾶς τῷ λόγῳ τῷ οὐρανίῳ, καὶ νοήματα νενεκρωμένα, καὶ διεφθαρμένα, διὰ τῆς καλῆς αὐτῶν ἀναστροφῆς καὶ διδασκαλίας, ἀναζωοποιῶν, καὶ ἀνεγείρων· κτίσμα γὰρ ἕτερον κτίσμα ἐκτρέφει καὶ ζωοποιεῖ. Ὥσπερ τὰ σπέρματα τοῦ σίτου, ἢ τῶν κριθῶν τὰ νέφη, κτίσματα ὄντα· ὁ ὑετός τε καὶ ὁ ἥλιος ζωοποιοῦσι κελευόμενα. Ὥσπερ δέ ἐστι φῶς διὰ θυρίδος B εἰσερχόμενον, ὁ δὲ ἥλιος ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ τὰς ἀκτῖνας ὑπαφίησιν, οὕτως ἦσαν οἱ προφῆται τοῦ ἰδίου οἴκου μόνον φωστῆρες τοῦ Ἰσραήλ· οἱ δὲ ἀπόστολοι ἥλιοι ἦσαν ἐκλάμποντες τὰς ἀκτῖνας εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Ϛ'. Ἔστιν οὖν γῆ ἐν ᾗ κατοικοῦσι τὰ τετράποδα· καὶ ἔστι γῆ ἐν τῷ ἀέρι, ἐν ᾗ περιπατοῦσι καὶ ζῶσι τὰ ὄρνεα. Καὶ ταῦτα ἐὰν θελήσωσιν ἐν τῇ γῇ στῆναι ἢ περιπατῆσαι, ἔχουσι θηρευτὰς τοὺς κρατοῦντας αὐτά. Καὶ ἔστι γῆ τῶν ἰχθύων, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἕκαστον ἐν ᾧ τόπῳ ἐγεννήθη, καὶ γῇ καὶ ἀέρι, ἔχει ἐκεῖ τὴν διαγωγὴν καὶ τροφὴν καὶ ἀνάπαυσιν. Οὕτως ἔστι γῆ καὶ πατρὶς σατανικὴ, οὗ διάγουσι καὶ ἐμπεριπατοῦσι, καὶ ἐπαναπαύονται αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους, καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας· C καὶ ἔστι γῆ φωτεινὴ τῆς θεότητος, ὅπου ἐμπεριπατοῦσι καὶ ἐπαναπαύονται αἱ παρεμβολαὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων πνευμάτων. Καὶ οὔτε ἡ σκοτεινὴ γῆ τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτου σώματος ὁραθῆναι, ἢ ψηλαφηθῆναι δύναται· οὔτε ἡ γῆ τῆς θεότητος ἡ φωτεινὴ ψηλαφᾶται, ἢ ὁρᾶται τοῖς σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς· τοῖς δὲ πνευματικοῖς φαίνεται τῷ ὀφθαλμῷ τῆς καρδίας, καὶ ἡ Σατανικὴ του σκότους, καὶ ἡ φωτεινὴ τῆς θεοτητος.

Ζ'. Ὡς δὲ ὁ λόγος τῶν ἔξωθεν λέγει, ἔστιν ὄρη πύρινα, ὅτι ἐκεῖ πῦρ ἐστι, καὶ ἔστιν ἐκεῖ ζῶα ὅμοια τοῖς προβάτοις. Λοιπὸν οἱ θηρεύοντες αὐτὰ ποιοῦσι σιδηροῦς τροχοὺς, καὶ βάλλουσιν ἄγκιστρα, καὶ πέμπουσιν εἰς τὸ πῦρ ἐπειδὴ ἐκεῖνα τὰ ζῶα τὸ πῦρ ἔχει βρῶσιν, τὸ πῦρ ἔχει πόσιν, ἀνάπαυσιν, αὔξησιν, D ζωὴν, ἀντὶ πάντων τὸ πῦρ αὐτοῖς ἐστι. Καὶ ἐὰν ἐξενέγκῃς αὐτὰ εἰς ἄλλον ἀέρα, ἀπόλλυνται, καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ὅταν ῥυπωθῇ, εἰς τὸ ὕδωρ οὐ πλύνονται, ἀλλὰ εἰς τὸ πῦρ, καὶ γίνονται καθαρώτερα καὶ λευκότερα. Οὕτως καὶ οἱ Χριστιανοὶ τὸ ἐπουράνιον πῦρ ἐκεῖνο ἔχουσι βρῶσιν. Ἐκεῖνο αὐτοῖς ἐστιν ἀνάπαυσις· ἐκεῖνο καθαρίζει, καὶ πλύνει, καὶ ἁγιάζει αὐτῶν τὴν καρδίαν· ἐκεῖνο φέρει αὐτοὺς εἰς αὔξησιν· ἐκεῖνο αὐτοῖς ἐστιν ἀὴρ, καὶ ζωή. Ἂν δὲ ἐκεῖθεν ἐξέλθωσιν, ἀπόλλυνται ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὥσπερ ἐκεῖ τὰ ζῶα ἐξερχόμενα ἀπὸ τοῦ

A **51** V. Si igitur nos quoque velimus ex Patre cœlesti pronasci, præstantius quidquam cæteri homines agere debemus, studere nempe, contendere, æmulari, diligere, bene conversari, in fide ac metu vivere, velut consecuturi tanta bona, et Deum hæreditario jure possessuri : *Dominus enim pars hæreditatis meæ et calicis mei* [48]. Et ita intuens Dominus propositum illud bonum, ac tolerantiam, misericordiam suam exserit : ac purificans nos verbo cœlesti, mentes mortuas ac deperditas, per bonam ipsorum apostolorum conversationem et doctrinam, vivificat alteram creaturam. Perinde ac semina frumenti aut hordei fovent nubes, quæ creaturæ sunt. Pluvia quoque et sol vivificant ea, cum jubentur. Quemadmodum autem se habet lumen, quod per fenestram ingreditur, ac sol, qui per universam terram radios suos extendit, sic erant prophetæ luminaria peculiaris domus Israel. Apostoli vero erant soles, emittentes radios in universam mundi partem.

VI. Est igitur terra, in qua quadrupedia habitant : est quoque terra in aere, in qua ambulant ac vivunt volucres. Quæ si velint consistere super terram et deambulare, habent venatores, qui eas capiant. Est quoque terra piscium, aqua scilicet maris ; at unumquodque, in quo loco fuerit natum, sive in terra sive in aere, illic degit, nutritur ac quiescit. Sic quoque terra est patria Satanæ, in qua degunt, et circumambulant, ac in qua requiescunt potestates tenebrarum et spiritus nequitiæ. Est quoque terra lucida divinitatis, in qua circumambulant ac requiescunt, castra et acies angelorum et sanctorum spirituum. Atque nec terra tenebrosa oculis hujus corporis conspici aut contrectari potest ; nec terra divinitatis lucida contrectatur aut videtur oculis carneis : spiritualibus vero patet, oculo nempe cordis, tum quæ est Satanæ ac tenebrarum, tum etiam quæ est lucida ac divina.

VII. Verum, ut profanus sermo perhibet, sunt quidam montes ignei, quia illic ignis permanet, suntque illic animalia similia ovibus. Cæterum venatores ad ea capienda conficiunt ferreas rotas, et projectos hamos mittunt in ignem, quandoquidem illa animalia ignem habent loco cibi, requiei, incrementi, vitæ, omnium denique loco ignis illis est. Ac si transferas ea alium in aerem, pereunt : et indumenta illorum, si fuerint sordibus inquinata, aqua non eluuntur, sed igni, fiuntque puriora ac candidiora : sic quoque Christiani cœlestem illum ignem habent vice alimenti, ille ipsis est requies, ille expurgat, lavat, et sanctificat cor illorum : ille præbet eis argumentum : ille eis est aer et vita. Si vero inde egrediantur, interficiuntur a pravis spiritibus, velut ibi animalia igni egredientia moriuntur, velut pisces aqua egredientes, velut quadrupedia

[48] Psal. xvi, 5.

animalia in mare projecta suffocantur: velut volucres ambulantes super terram capiuntur ab aucupibus: sic quoque anima, quæ non permanet in terra, illa suffocatur et perit: et nisi habeat ignem illum divinum loco cibi, potus, indumentorum, purificationis cordis, et sanctificationis animæ, comprehenditur ab improbis spiritibus, ac perit. Nos autem studiose inquiramus, num seminati simus in invisibili illa terra, ac plantati in cœlesti vinea. Gloria miserationibus ejus in æternum. Amen.

A πυρὸς ἀποθνήσκει, ὥσπερ οἱ ἰχθύες ἀπὸ τῶν ὑδάτων, ὥσπερ τὰ τετράποδα ζῶα βαλλόμενα εἰς τὴν θάλασσαν πνίγεται, ὥσπερ τὰ πετεινὰ περιπατοῦντα εἰς τὴν γῆν κατέχεται ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ μὴ μένουσα ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ, συμπνίγεται καὶ ἀπόλλυται. Καὶ ἐὰν μὴ ἔχῃ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ θεῖκὸν ἀντὶ βρώσεως καὶ πόσεως καὶ ἐνδυμάτων, καὶ καθαρισμοῦ καρδίας, καὶ ἁγιασμοῦ ψυχῆς, κατέχεται ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ διαφθείρεται· Ἡμεῖς δὲ σὺν σπουδῇ ζητήσωμεν, εἰ ἐσπάρημεν ἐν τῇ ἀοράτῳ γῇ ἐκείνῃ, καὶ ἐφυτεύθημεν ἐν τῇ ἐπουρανίῳ ἀμπέλῳ. Δόξα τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ. Ἀμήν.

52 HOMILIA XV.

Docet homilia hæc prolixe, quo pacto anima in sanctitate, castitate ac puritate erga sponsum suum Christum Jesum, Servatorem mundi, se gerere debeat. Continet vero quasdam quæstiones summa doctrina refertas, videlicet, utrum in resurrectione omnia membra resurgant, et alias infinitas de vitio, de gratia, de libertate arbitrii et dignitate generis humani.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'.

B Διδάσκει αὕτη ἡ ὁμιλία διὰ πολλῶν, πῶς τὴν ψυχὴν ἐν ἁγιότητι καὶ ἁγνότητι καὶ καθαρότητι πρὸς τὸν νυμφίον αὐτῆς Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, χρὴ διακεῖσθαι. Συνέχει δέ τινας ζητήσεις πολλῆς διδασκαλίας γεμούσας, δηλαδὴ εἰ ἐν τῇ ἀναστάσει ὅλα τὰ μέλη ἀνίστανται; Καὶ ἄλλας μυρίας περὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τῆς χάριτος καὶ τοῦ αὐτεξουσίου, καὶ τῆς ἀξιότητος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

I. Quemadmodum vir quidam, admodum dives, rex illustris, si delectetur femina paupere, nihil præterquam corpus suum possidente, ejusque amator fiat, ac velit eam sibi in sponsam ac conjugem assumere: illa contra omnem benevolentiam præstat viro, amoremque, quo eum prosequitur, conservat: ecce pauper illa ac egena, quæ nihil possidet, omnium bonorum viri sui fit domina: si vero quid præter decorum ac officium commiserit, nec convenienter ac decenter in domo viri sui versata fuerit, tunc cum infamia ac contumelia ejicitur, ambabus manibus capiti impositis: quemadmodum et in lege Moysis obscure innuitur de muliere refractaria, quæ viro suo nihil commodi præstat. Tum demum illa dolorem ac luctum maximum sustinet, cum secum perpendit quantis divitiis exciderit, qua gloria sit privata, contempta ob dementiam suam.

Α'. Ὥσπερ ἀνήρ τις πλούσιος σφόδρα, βασιλεὺς ἔνδοξος, ἐὰν εὐδοκήσῃ ἐπὶ γυναικὶ πενιχρᾷ μηδὲν κεκτημένῃ, εἰ μὴ μόνον τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ταύτης ἐραστὴς γένηται, καὶ βουληθῇ ἑαυτῷ νύμφην καὶ σύνοικον αὐτὴν ἀγαγέσθαι, κἀκείνη λοιπὸν πᾶσαν εὔνοιαν ἐνδείκνυται τῷ ἀνδρὶ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ἀποσώζουσα· ἰδοὺ ἡ πενιχρὰ ἐκείνη καὶ ἐνδεὴς, ἡ μηδὲν κεκτημένη, πάντων δέσποινα τυγχάνει τῶν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὑπαρχόντων, Ἐὰν δέ τι παρὰ

C τὸ δέον καὶ ὀφειλόμενον πράξῃ, καὶ μὴ ἁρμοζόντως ἀναστρέφηται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, τότε μετὰ ἀτιμίας καὶ ὕβρεως ἐκβάλλεται, τὰς δύο χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς θεῖσα, καθάπερ καὶ ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως αἰνίττεται περὶ γυναικὸς ἀνυποτάκτου, καὶ μὴ χρησιμευούσης τῷ αὐτῆς ἀνδρί. Καὶ τότε λοιπὸν ὀδύνην καὶ πένθος μέγιστον κτᾶται, λογιζομένη, ἐξ οἵου πλούτου ἐξέπεσε, καὶ οἵας δόξης ἐκτὸς γέγονεν, ἀτιμασθεῖσα διὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτῆς.

II. Sic quoque anima, cujus connubium petierit cœlestis Sponsus Christus in mysticam ac divinam societatem suam, atque gustaverit cœlestes divitias, magna in diligentia atque ingenue placere debet suo Sponso Christo, et ministerium spiritum sibi concreditum decenter et convenienter implere, ut placeat Deo in omnibus, et Spiritum in nulla recontristet, ac præclaram erga illum modestiam et dilectionem decenter conservet, atque in domo cœlestis Regis recte conversetur, sitque concessa gratia ipsi in omnibus grata et accepta. Ecce ejusmodi anima omnium Domini bonorum domina constituitur, atque ipse splendor divinitatis corpus ejus exsistit. Si vero quid aberrarit, ac citra decorum egerit quid in ministerio suo, nec grata ei fecerit, nec voluntati ejus paruerit, neque cooperata cum gratia Spiritus secum habitante fuerit, tunc non absque contumelia ac dedecore, honore exuitur, ac privatur vita tanquam inutilis effecta, minimeque apta societati cœlestis Regis. Ac tandem propter

Β'. Οὕτω καὶ ψυχὴ ἣν ἂν μνηστεύσηται νύμφην ὁ ἐπουράνιος νυμφίος Χριστὸς, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μυστικὴν καὶ θείαν κοινωνίαν, καὶ γεύσηται ἐπουρανίου πλούτου, ἐν πολλῇ σπουδῇ γνησίως ἀρέσκειν ὀφείλει τῷ αὐτῆς μνηστῆρι Χριστῷ, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος διακονίαν, ἣν ἐμπεπίστευται, δεόντως καὶ ἁρμοζόντως

D ἐκπληροῦν, τῷ ἀρέσκειν τῷ Θεῷ ἐν πᾶσι, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν μηδενὶ λυπεῖν, καὶ τὴν καλὴν πρὸς αὐτὸν σωφροσύνην καὶ ἀγάπην προσηκόντως τηρεῖν, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως καλῶς ἀναστρέφεσθαι ἐν πάσῃ εὐνοίᾳ τῆς δοθείσης χάριτος. Ἰδοὺ ἡ τοιαύτη ψυχὴ πάντων τῶν τοῦ Κυρίου ἀγαθῶν δέσποινα καθίσταται, καὶ αὐτὸ τὸ ἔνδοξον τῆς θεότητος αὐτοῦ, σῶμα αὐτῆς τυγχάνει. Ἂν δὲ σφαλῇ τι, καὶ παρὰ τὸ δέον πράξῃ ἐν τῇ διακονίᾳ αὐτῆς, καὶ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ οὐ πράττῃ, καὶ τῷ θελήματι αὐτοῦ οὐκ ἐξακολουθῇ, οὔτε συνεργὸς τῆς συνούσης τοῦ Πνεύματος χάριτος γίνηται, τότε μετὰ ὕβρεως ἀπρεπῶς ἀτιμάζεται, καὶ ἀφορίζεται τῆς ζωῆς ὡς ἀχρεία γενομένη, καὶ ἀνεπιτήδειος τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἐπου-

ρανίου βασιλέως. Καὶ λοιπὸν ἐπ' ἐκείνῃ τῇ ψυχῇ, λύπη καὶ ὀδύνη, καὶ κλαυθμὸς πᾶσιν ἁγίοις καὶ νοεροῖς πνεύμασι γίνεται· ἄγγελοι, δυνάμεις, ἀπόστολοι, προφῆται, μάρτυρες κλαίουσιν ἐπ' αὐτῇ.

Γ'. Ὥσπερ γὰρ χαρὰ γίγνεται ἐν οὐρανῷ, ὡς ὁ Κύριος εἶπεν, ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι· οὕτως λύπη πολλὴ καὶ κλαυθμὸς ἐν τῷ οὐρανῷ γίνεται, ἐπὶ μιᾷ ψυχῇ ἀποπιπτούσῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπάν τις πλούσιος ἀποθάνῃ ἀνὴρ, μετὰ μελῳδιῶν, καὶ θρήνου, καὶ κοπετοῦ ἐκκομίζεται τοῦ βίου ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν, καὶ πρὸς συγγενῶν, καὶ φίλων, καὶ γνωρίμων· οὕτως καὶ ἐπὶ τῇ ψυχῇ ἐκείνῃ πάντες οἱ ἅγιοι πενθοῦσι μετὰ θήνων καὶ μελῳδιῶν. Καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ τοῦτο ἡ Γραφὴ αἰνίττεται λέγουσα, *πέπτωκε πίτυς, πενθεῖτε, κέδροι*· ὥσπερ γὰρ ὁ Ἰσραὴλ ὅτε ἐδόκει εὐαρεστεῖν τῷ Δεσπότῃ, εἰ καὶ μηδέποτε ὃν δεῖ τρόπον εὐηρέστησε, στύλον νεφέλης εἶχεν ἐπισκιάζοντα, καὶ στύλον πυρὸς καταυγάζοντα, θάλασσαν ἑώρα σχιζομένην ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ὕδωρ ἐκ πέτρας διαυγὲς ἐξερχόμενον· ἐπεὶ δὲ ἐστρέφετο ὁ νοῦς αὐτῶν, καὶ ἡ προαίρεσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τότε ὄφεσι παρεδίδοντο, καὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν, ἐν αἰχμαλωσίαις δειναῖς ἀπαγόμενοι, καὶ δουλείαις πικραῖς ἐξεταζόμενοι· τὸ αὐτὸ πάντως καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν γίνεται. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ προφήτῃ Ἰεζεκιὴλ μυστικῶς ἐμφαῖνον τὸ Πνεῦμα περὶ τῆς τοιαύτης ψυχῆς, ὥσπερ Ἱερουσαλὴμ, ἔλεγεν· *Εὗρόν σε*, φησὶν, *ἐν τῇ ἐρήμῳ γυμνὴν, καὶ ἔλουσά σε ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς ἀκαθαρσίας σου, καὶ ἐνέδυσά σε ἔνδυμα, καὶ ψέλλια περιέθηκα ἐν ταῖς χερσί σου, καὶ μανιάκια περὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ ἐνώτια ἐν τοῖς ὠσί σου, καὶ ἐγένου μοι ὀνομαστὴ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. σεμίδαλιν, καὶ ἔλαιον, καὶ μέλι ἔφαγες, καὶ εἰς ὕστερον ἐπελάθου τῶν εὐεργεσιῶν μου, καὶ ἐπορεύθης ὀπίσω τῶν ἐραστῶν σου, καὶ ἐπόρνευσας ἐν αἰσχύνῃ.*

Δ'. Οὕτως καὶ ψυχῇ τῇ διὰ τῆς χάριτος ἐπιγινωσκούσῃ τὸν Θεὸν, τὸ Πνεῦμα παραινεῖ, ἥτις καθαρισθεῖσα ἀπὸ τῶν προτέρων ἁμαρτιῶν καὶ τοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοσμίοις κοσμηθεῖσα, καὶ μεταλαβοῦσα θείας καὶ ἐπουρανίου τροφῆς, μὴ δεόντως δὲ ἐν πολλῇ γνώσει ἀναστρεφομένη, καὶ ἁρμοζόντως μὴ τηροῦσα τὴν ὀφειλομένην τῷ ἐπουρανίῳ νυμφίῳ Χριστῷ εὔνοιαν καὶ ἀγάπην, ἀποῤῥίπτεται καὶ ἐκβάλλεται τῆς ζωῆς ἧς ποτε μέτοχος γέγονε. Δύναται γὰρ ὁ Σατανᾶς καὶ μετὰ τῶν ἐχόντων τοιαῦτα μέτρα ἐπαίρεσθαι καὶ ὑψοῦσθαι, καὶ κατὰ τῶν τὸν Θεὸν ἐν χάριτι καὶ δυνάμει ἐπιγνόντων, ἀκμὴν ἡ κακία ἐπαίρεται, καὶ ἀγωνίζεται καταράξαι. Ἀγωνιστέον τοίνυν καὶ παραφυλακτέον καὶ ἡμᾶς πάσῃ συνέσει μετὰ φόβου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθαι, καθὼς γέγραπται. Ὅσοι οὖν μέτοχοι τοῦ Πνεύματος Χριστοῦ γεγόνατε, ἐν μηδενὶ πράγματι, μήτε ἐν μικρῷ μήτε ἐν μεγάλῳ, καταφρονητικῶς διατεθῆτε, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος μὴ ἐνυβρίσητε, ἵνα μὴ τῆς ζωῆς ἐκτὸς γένησθε, ἧς μέτοχοι ἤδη γεγόνατε.

A illam animam tristitia, dolor ac luctus omnes sanctos et intellectuales spiritus invadit: angeli, potestates, apostoli, prophetæ, martyres lugent ejus vicem.

III. Quemadmodum enim *gaudium est in cœlo*, ut dixit Dominus, *super uno peccatore pœnitentiam agente* [44], ita tristitia multa est et luctus in cœlo super una anima, quæ excidit vita æterna. Et quemadmodum in terris, si quis locuples vir mortuus fuerit, cum cantu lugubri, lamentatione ac planctu effertur e vita per suos fratres, consanguineos, amicos ac familiares: sic quoque propter eam animam omnes sancti lugent lamentatione ac voce lugubri. Alibi enim Scriptura ad hoc obscure alludit, inquiens: *Cecidit pinus, lugete, cedri* [45]. Quemad-
B modum enim populus Israel, cum videretur placere Domino, quamvis nullo modo, quo debuit, ei placuerit, columnam nubis habebat obumbrantem,
53 et columnam ignis illustrantem, mare videbat dividi coram ipsis, ac limpidam aquam e petra erumpere [46]: postquam vero aversa est mens et voluntas eorum a Deo, tum serpentibus traditi et hostibus suis, ac in captivitatem miserrimam abducti, atque servitutibus duris tentati sunt: idem prorsus quoque animis nostris contingit. Quod ipsum quoque per prophetam Ezechielem mystice commonstrans Spiritus de hujusmodi anima, velut de Jerusalem, loquebatur: *Inveni te*, inquit, *in deserto nudam, et ablui te aqua ab impuritate tua, et indui te vestimento, et armillas circumposui manibus tuis, et*
C *torques circa collum tuum, et inaures in auribus tuis, et facta es mihi nominata inter omnes gentes. Similam et oleum ac mel comedisti, et ad ultimum es oblita beneficia mea. Abiisti post amatores tuos, et cum pudore fornicata es* [47].

IV. Sic quoque animam, quæ per gratiam Deum cognoscit, Spiritus admonet: quæ purificata quidem a pristinis peccatis, et Spiritus sancti ornamentis decorata, ac particeps facta divini ac cœlestis cibi, minus vero decenter in multa cognitione versata, nec convenienter debitam cœlesti sponso
D Christo benevolentiam et dilectionem conservans, projicitur et detruditur a vita, cujus erat particeps facta. Valet namque Satanas vel adversus eos, qui ad hos gradus pervenerunt, insurgere et elevari: et adversus eos, qui Deum in gratia et virtute cognoverunt, adhuc nequitia insurgit, ac conatur eos deturbare. Contendendum igitur ac prudenter cavendum quoque nobis est, *ut cum timore nostram ipsorum salutem operemur* [48], ut scriptum est. Quicunque igitur participes Spiritus Christi facti estis, in nulla re, sive parva sive magna, contemptim ita sitis animo dispositi, ut hæc contemnatis, neque gratiam Spiritus contumelia afficiatis, ne vita privemini, cujus participes facti eratis.

[44] Luc. xv, 7. [45] Zach. xi, 2. [46] Exod. xiii, 21; xiv, 19. [47] Ezech. xvi, 6 seq. [48] Philipp. ii, 12.

XVI. *Interrogatio.* Quid est, quod Martha dixerat Domino de Maria : *Ego de multis sollicita sum, et hæc assidet tibi* ?

Responsio. Quod debebat dicere Maria Marthæ, id Dominus præoccupans, eidem dixit, quod illa, omnibus relictis, sederet ad pedes Domini, ac Deo benediceret tota die. Vides assidendi beneficium, pro dilectione datum. Ut autem clarius appareat verbum Dei, audi. Si quis diligit Jesum, eique attendit assidue vero, et non remisse attendit, sed perseverat quoque in dilectione jam Deus cogitat pro dilectione illa dare aliquid illi animæ, quamvis homo nesciat, quid accepturus sit, aut qualem portionem Deus largiturus sit animæ. Et sane Mariæ, quæ diligebat eum, et assidebat pedibus ejus, non simpliciter se adjunxit; sed virtutem illi quamdam occultam ex sua substantia contulit. Sermones enim quibus alloquebatur Deus in quiete Mariam, spiritus erant et virtus quædam. Hique sermones penetrabant cor, et anima animam, spiritus spiritum, et virtus divina multiplicabatur in corde ejus. Necessario enim virtus illa, quocunque diverterit, illic perseverat, velut possessio, quæ auferri nequit. Quare Dominus sibi conscius, quid Mariæ contulisset, ait : *Maria optimam partem elegit* [84]. Non ita longe postea, quæ benevole egerat Martha circa ministerium, promoverunt eam ad donum illud gratiæ. Illa enim consecuta est virtutem divinam in anima.

XVII. Et sane quid mirum, si qui accedunt ad Dominum, eique corporaliter conjunguntur, receperunt virtutem, cum, apostolis loquentibus verbum Dei, ceciderit super credentes Spiritus ? Cornelius ex verbo Dei, quod audivit, accepit virtutem : quanto magis, cum Dominus loqueretur cum Maria, aut Zacchæo, aut peccatrice, quæ **49** passis capillis abstergebat pedes Domini, aut cum Samaritana, aut latrone, egressa est virtus, et permistus est cum eorum anim a Spiritus sanctus [85] ! Nunc quoque qui Deum amore prosequuntur, et, relictis omnibus, in oratione perseverant, docentur secreto, quæ non noverant. Ipsa enim veritas secundum illorum propositum apparet illis, et docet eos. *Ego sum veritas* [86]. Et ipsi quoque apostoli ante passionem apud Dominum perseverantes, viderunt prodigia magna, scilicet quo pacto leprosi mundarentur et mortui resuscitarentur [87]. Nec tamen cognoverunt quomodo conversaretur virtus divina, aut ministraret in corde ; et quod spiritualiter renasci et temperari cum anima cœlesti eos oporteat, ac fieri novam creaturam. Propter signa vero, quæ faciebat, diligebant Dominum. Tandem Dominus dixit eis: *Quia admiramini signa, hæreditatem magnam do vobis, quam non habet universus mundus.*

XVIII. Tandiu vero hæc verba illis peregrina fuerunt, donec surrexit a mortuis, et extulit cor-

A Ις'. Ἐρώτησις. Τί ἐστιν ὃ ἡ Μάρθα εἶπε τῷ Κυρίῳ περὶ τῆς Μαρίας, ὅτι Ἐγὼ κάμνω εἰς πολλὰ, καὶ αὕτη παρακαθέζεταί σοι ;

Ἀπόκρισις. Ὃ ὤφειλεν εἰπεῖν ἡ Μαρία τῇ Μάρθᾳ, ὁ Κύριος προλαβὼν εἶπεν αὐτῇ, ὅτι πάντα ἀφῆκεν ἐκείνη, καὶ παρὰ τοὺς πόδας ἐκάθητο τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν Θεὸν εὐλόγει ὅλην τὴν ἡμέραν. Ὁρᾷς προσεδρείαν ὑπὲρ ἀγάπης. Ἵνα δὲ σαφέστερον ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ φωτισθῇ, ἄκουσον. Εἴ τις ἀγαπᾷ τὸν Ἰησοῦν, καὶ προσέχει αὐτῷ ὀρθῶς καὶ οὐχ ἁπλῶς προσέχει, ἀλλὰ καὶ παραμένει ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἤδη καὶ ὁ Θεὸς λογίζεται ἀντὶ τῆς ἀγάπης ἐκείνης δοῦναί τι ἐκείνῃ τῇ ψυχῇ, εἰ καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐκ οἶδε τί μέλλει λαμβάνειν, ἢ ποῖον μέρος μέλλει ὁ Θεὸς διδόναι τῇ ψυχῇ. Καὶ τῇ Μαρίᾳ γὰρ ἀγαπώσῃ αὐτὸν, καὶ παρακαθε-
B ζομένῃ παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, οὐχ ἁπλῶς προσετέθη, ἀλλὰ δύναμίν τινα κρυφιμαίαν ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας ἔδωκεν αὐτῇ. Αὐτοὶ γὰρ οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλει ὁ Θεὸς μετὰ εἰρήνης τῇ Μαρίᾳ, πνεύματα ἦσαν καὶ δύναμίς τις· καὶ οὗτοι οἱ λόγοι εἰσερχόμενοι εἰς τὴν καρδίαν, ψυχὴ εἰς ψυχὴν, καὶ πνεῦμα εἰς πνεῦμα, καὶ δύναμις θεϊκὴ ἐπληροῦτο εἰς τὴν καρδίαν αὐτῆς. Ἐξ ἀνάγκης γὰρ ἐκείνη ἡ δύναμις, ὅπου καταλύσει παράμονος γίγνεται, ὡς κτῆμα ἀναφαίρετον. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος εἰδὼς τί ἔδωκεν αὐτῇ, εἶπε, Μαρία τὴν καλὴν μερίδα ἐξελέξατο. Μετὰ δὲ καιρὸν ἐκεῖνα ἃ ἐποίει προθύμως περὶ τὴν διακονίαν ἡ Μάρθα, ἤνεγκεν αὐτὴν εἰς τὸ χάρισμα ἐκεῖνο. Καὶ αὐτὴ γὰρ ἐδέξατο δύναμιν θεϊκὴν τῇ ψυχῇ αὐτῆς.

ΙΖ'. Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ οἱ προσερχόμενοι τῷ
C Κυρίῳ, καὶ προσκολλώμενοι σωματικῶς ἐλάμβανον δύναμιν, ὁπότε οἱ ἀποστόλοι ἐλάλουν λόγον, καὶ ἔπιπτεν ἐπὶ τοὺς πιστεύοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ; ὁ Κορνήλιος ἐκ τοῦ λόγου οὗ ἤκουσεν ἔλαβεν δύναμιν· πόσῳ μᾶλλον ὁ Κύριος ὅτε ἐλάλει λόγον τῇ Μαρίᾳ, ἢ τῷ Ζακχαίῳ, ἢ τῇ ἁμαρτωλῷ, ἥτις λιπάνασα τὰς τρίχας, ἀπέμασσε τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου· ἢ τῇ Σαμαρίτιδι, ἢ τῷ λῃστῇ, ἐγίγνετο δύναμις, καὶ συνεκεράσθη ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ νῦν οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν, καὶ καταλιμπάνοντες πάντα, καὶ τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντες, διδάσκονται ἐν κρυπτῷ, ἃ οὐκ οἴδασιν· αὐτὴ γὰρ ἡ ἀλήθεια κατὰ τὴν προαίρεσιν αὐτῶν φανεροῦται αὐτοῖς, καὶ διδάσκει αὐτοὺς, ὅτι Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. Καὶ αὐτοὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι πρὸ τοῦ σταυροῦ παραμένοντες τῷ
D Κυρίῳ, ἔβλεπον σημεῖα μεγάλα, ὅπως τε λεπροὶ ἐκαθαρίζοντο, καὶ νεκροὶ ἠγείροντο. Καὶ οὐκ ᾔδεισαν πῶς ἀναστρέφεται θεία δύναμις καὶ διακονεῖ ἐν καρδίᾳ, καὶ ὅτι ἤμελλον πνευματικῶς ἀναγεννᾶσθαι, καὶ συγκιρνᾶσθαι τῇ ἐπουρανίῳ ψυχῇ, καὶ γίγνεσθαι καινὴ κτίσις, διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει, ἠγάπων τὸν Κύριον. Λοιπὸν ὁ Κύριος ἔλεγεν αὐτοῖς, Τί θαυμάζετε τὰ σημεῖα, κληρονομίαν μεγάλην δίδωμι ὑμῖν, ἣν οὐκ ἔχει ὁ κόσμος ὅλος.

ΙΗ'. Λοιπὸν αὐτοὶ ἐξενίζοντο εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἕως ὅτου ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀνήνεγκε τὸ

[84] Luc. x, 42. [85] Act. x, 44 ; Luc. x, 42 ; Luc. xix, 9 ; Luc. vii, 48 ; Joan. iv, 14 ; Luc. xxiii, 43. [86] Joan. xiv, 6. [87] Matth. xi, 5.

σῶμα ὑπὲρ ἡμῶν, ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· καὶ τότε εἰσῆλθε καὶ συνεκεράσθη ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τὸ Πνεῦμα τὸ παράκλητον. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια φανεροῖ ἑαυτὴν εἰς τὰς ψυχὰς τὰς πιστάς· καὶ ἔρχεται ὁ ἐπουράνιος ἄνθρωπος μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου, καὶ γίγνεται εἰς μίαν κοινωνίαν. Ὅσοι οὖν εἰσιν εἰς διακονίαν, καὶ προθύμως πάντα ποιοῦσι διὰ ζῆλον, καὶ πίστιν, καὶ ἀγάπην Θεοῦ, αὐτὸ ἐκεῖνο μετὰ καιρόν τινα φέρει αὐτοὺς εἰς γνῶσιν αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Ὁ γὰρ Κύριος φανεροῦται ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, καὶ διδάσκει αὐτοὺς τὴν ἀναστροφὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Δόξα καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'.

Ὃν καρπὸν ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς παρὰ τῶν Χριστιανῶν;

Πάντα τὰ φαινόμενα ἔκτισεν ὁ Θεὸς, καὶ ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀνάπαυσιν καὶ τρυφὴν, καὶ νόμον δικαιοσύνης ἔδωκεν αὐτοῖς. Ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἄλλον καρπὸν ζητεῖ ὁ Θεὸς, καὶ ἄλλην δικαιοσύνην, τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας, συνείδησιν ἀγαθὴν, λόγους χρηστοὺς, ἐνθυμήσεις σεμνὰς καὶ ἀγαθὰς, καὶ πάντα τὰ τῶν ἁγίων κατορθώματα. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος, Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται, Μὴ πορνεύσῃς· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μήτε ἐπιθυμήσῃς, μήτε ὀργισθῇς. Χρὴ γὰρ τὸν βουλόμενον φίλον εἶναι Θεοῦ, φυλάττειν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου τοῦ ὄντος ἐν ἡμῖν. Τοῦτο ἀξίους τῆς βασιλείας καθίστησιν ἡμᾶς. Δόξα τῇ εὐσπλαγχνίᾳ αὐτοῦ, καὶ γενομένῃ εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'.

Οἱ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸν νοῦν τῷ Θεῷ ἐπιδιδόντες, τοῦτ' ἐπ' ἐλπίδι τοῦ φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ποιοῦσι, καὶ ὁ Θεὸς τοιούτους ἐν ἁγιότητι καὶ καθαρότητι μεγίστῃ μυστηρίων ἀξιοῖ, καὶ μεταδίδωσιν αὐτοῖς ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ. Καὶ τί ἀγαθῶν ἐπουρανίων τυχεῖν βουλόμενοι ποιεῖν ὀφείλωμεν. Λοιπὸν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται ἀφομοιοῦνται τοῖς ἀκτῖσιν ἡλίου διὰ θυρίδος εἰσερχομένοις. Διδάσκει καὶ ἡ ὁμιλία, τίς ἡ γῆ τοῦ Σατανᾶ, καὶ τίς τῶν ἀγγέλων, καὶ ὅτι ἀμφότερα ἀψηλάφητος καὶ ἀόρατος.

Α'. Πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενα ἔργα ἐπ' ἐλπίδι γίνεται, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῶν καμάτων· καὶ εἰ μή τις ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ ἀπολαύσῃ τῶν πόνων, οὐδὲν ὠφελεῖται. Καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς σπείρει ἐπ' ἐλπίδι καρπῶν, καὶ καμάτους ὑποφέρει διὰ τὴν προσδοκίαν· Ἐπ' ἐλπίδι, φησὶν ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾷ· καὶ ὁ λαμβάνων γυναῖκα, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἔχειν κληρονόμους. Καὶ ὁ ἔμπορος δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς θάλατταν καὶ θάνατον ἕτοιμον διὰ τὸ κέρδος. Οὕτω καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας, δίδωσί τις ἑαυτὸν, ἀναχωρῶν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ σχολάζων ἐν

[38] Matth. v, 20 seq.

A pus pro nobis super cœlos. Et tunc introiit ac commistus est eorum animis Spiritus paracletus. Ipsa quoque veritas manifestat se ipsam animis fidelibus : ac congreditur cœlestis homo cum homine tuo, et fit una societas. Quicunque igitur ministerio vario vacant, et alacriter omnia peragunt, zelo, fide, dilectione Dei impulsi, illud ipsum aliquanto post ducit eos in cognitionem ipsius veritatis. Dominus enim apparet animis illorum, et docet eos conversationem Spiritus sancti. Gloria et adoratio Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula. Amen.

HOMILIA XIII.

B *Quem fructum a Christianis Deus requirat?*

Omnia, quæ videntur, creavit Deus, et dedit hominibus in recreationem et delicias, ac legem illis dedit justitiæ. Ex quo vero Christus advenit, alium fructum requirit Deus, atque aliam justitiam, puritatem nempe cordis, conscientiam bonam, sermones utiles, cogitationes castas et bonas, atque omnia sanctorum officia. Dicit enim Dominus : *Nisi abundaverit vestra justitia, plus quam Scribarum et Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. In lege scriptum est : Non committes adulterium : at ego dico vobis, Non concupiscas aut irascaris* [38]. Oportet enim eum qui exoptat amicum Dei esse, conservare se a cœno peccati, et ignis æterni, qui in nobis viget. Hoc dignos regno constituit. C Gloria misericordiæ ejus, et propensæ voluntati erga nos, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

HOMILIA XIV.

Qui cogitationes ac mentem Deo tradunt, hoc sub spe illuminandorum oculorum cordis faciunt : ac Deus hujusmodi in summa sanctimonia ac puritate mysteriis dignos reputat, ac participes facit illos gratiæ suæ. Quidque bona cœlestia consecuturi agere debeamus. Tandem apostoli et prophetæ assimilantur radiis solaribus, per fenestram ingressis. Docet quoque homilia, quæ sit terra Satanæ, et quæ angelorum, et quod utraque nec contrectari nec videri possit.

D

50 I. Omnia opera, quæ in hoc mundo videntur, sub spe aliqua fiunt fruendi laboribus suis. Et nisi quis plene sibi persuadeat se fruiturum laboribus, nil commodi percipit. Agricola enim semina sub spe fructuum, ac labores sustinet propter exspectationem. *In spe*, inquit, *qui arat, debet arare : et qui duxit uxorem, sub spe habendorum hæredum* [39]. Mercator quoque committit se mari et morti promptissimæ, lucri gratia. Ita quoque in regno cœlorum, sub spe illuminandorum oculorum cordis, tradit aliquis se ipsum, procul abscedens a rebus sæcularibus, intentus precatio-

nibus et obsecrationibus, exspectans Dominum quando veniens manifestet ei se ipsum, et emundet eum peccato ei inhærente.

II. Nec spem habet in laboribus suis, et vitæ ratione, donec consequatur quæ sperat, quoad veniens Dominus habitet in eo in omni sensu et operatione Spiritus. Cumque gustaverit bonitatem Domini, et fructibus spiritus delectatus fuerit, ac sublatum sit velamen tenebrarum, lumenque Christi splendescat, et operetur in lætitia ineffabili: tunc plene confirmabitur, habens secum Dominum in multa dilectione, perinde ac ibi mercator, dum lucrum facit lætatur : multas tamen molestias sustinet, et metuit a latronibus et spiritibus nequitiæ, ne remissior factus perdat operam, donec consequatur regnum cœlorum, supernam Jerusalem.

III. Obsecremus igitur nos quoque Deum, ut exutos nos veteri homine, induat cœlesti Christo ex hoc tempore, ut in exsultatione constituti, sicque ab eo ducti in summa tranquillitate simus. Inquit enim Dominus, replere nos cum vellet gustu regni : *Sine me nihil potestis facere* [40]. Et quidem apostolorum ope multos novit illuminare: creaturæ enim cum essent illi, conservos educabant : et fratrem ac filium Christi fieri, præstantius quid quam cæteri homines, efficere ; hoc est, ipsum cor et mentem sanctificabant, itidem et cogitationes, ut ad Deum eas dirigerent ; et sic Deus largitur occulte vitam et opem cordi, ac se ipsum ei committit. Cum enim secreta, hoc est, mentem et cogitationes quis Deo dedicat, nulla alia re aut cogitatione occupatus ac districtus, sed se ipsum vi quadam cohibens, tunc Dominus mysteriorum participem facit eum, in sanctimonia ac puritate multa, et cibum cœlestem exhibet se ipsum, ac potum spiritualem.

IV. Perinde ac quis, qui multa bona, servos ac filios possidet, alium cibum præbet servis, alium filiis ex semine suo procreatis : quia filii sunt hæredes patris, et cum eo comedunt, similes scilicet patri suo : sic Christus verus ille Dominus omnia creavit, et nutrit improbos ac ingratos : filios vero quos genuit ex semine suo, quosque participes fecit gratiæ suæ, in quibus formatus est Dominus, peculiari refectione, alimento, cibo et potu, præter cæteros homines enutrit, ac præbet se ipsum illis conversantibus eum patre suo, sicut ait Dominus : *Qui edit meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo, et mortem non videbit* [41]. Qui enim possident veram hæreditatem, tanquam filii sunt ex Patre cœlesti progeniti, et in domo patris sui degunt, ut ait Dominus : *Servus non manet in domo, filius vero manet in æternum* [42].

A εὐχαῖς καὶ δεήσεσι, προσδεχόμενος τὸν Κύριον, πότε ἐλθὼν ἐμφανίσει αὐτῷ ἑαυτὸν, καὶ καθαρίσει αὐτὸν ἐκ τῆς ἐνοικούσης αὐτῷ ἁμαρτίας.

Β'. Οὐκ ἐπελπίζει δὲ ἐπὶ τοῖς καμάτοις αὐτοῦ, καὶ τῇ πολιτείᾳ, ἕως οὗ τύχῃ τῶν ἐλπιζομένων, ἕως οὗ ἐλθὼν ὁ Κύριος οἰκήσῃ ἐν αὐτῷ, ἐν πάσῃ αἰσθήσει καὶ ἐνεργείᾳ Πνεύματος. Καὶ ὅταν γεύσηται τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου, καὶ τοῖς καρποῖς τοῦ πνεύματος ἐντρυφήσῃ, καὶ περιαιρεθῇ τὸ κάλυμμα τοῦ σκότους, καὶ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ ἐλλάμψῃ καὶ ἐνεργήσῃ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ, τοτε πληροφορεῖται ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Κύριον ἐν πολλῇ στοργῇ· ὥσπερ ἐκεῖ ὁ ἔμπορος κερδήσας χαίρει. Ἀγῶνα δὲ ἔχει καὶ φόβον τῶν ἀπὸ τῶν λῃστῶν καὶ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, μή πω χαυνωθεὶς ἀπολέσῃ τὸν κάματον, B ἕως οὗ καταξιωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

Γ'. Παρακαλέσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν, ἵνα ἀποδύσῃ ἡμᾶς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδύσῃ τὸν ἐπουράνιον Χριστὸν ἀπὸ τοῦ νῦν, ὅπως ἐν ἀγαλλιάσει γενόμενοι, καὶ οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ὁδηγούμενοι ἐν πολλῇ γαλήνῃ ἐσόμεθα. Φησι γὰρ ὁ Κύριος, πληρῶσαι ἡμᾶς τῆς γεύσεως τῆς βασιλείας βουλόμενος, Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. Καίτοι γε διὰ τῶν ἀποστόλων πολλοὺς οἶδε φωτίζειν· κτίσματα γὰρ ὄντες, τοὺς ὁμοδούλους ἐξέτρεφον· καὶ ἀδελφὸν καὶ υἱὸν Χριστοῦ γενέσθαι, περισσον τι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ποιεῖν, τουτέστιν αὐτὴν τὴν καρδίαν, αὐτὸν τὸν νοῦν ἀφιεροῦν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀνασείειν πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ οὕτως ὁ Θεὸς δίδωσι κρυπτῶς ζωὴν καὶ C βοήθειαν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ἑαυτὸν ἐμπιστεύει αὐτῇ. Ὅτε γὰρ τὰ κρυπτὰ, τουτέστι τὸν νοῦν καὶ τοὺς λογισμοὺς, δίδωσι τῷ Θεῷ, μὴ ἀσχολούμενος, μήτε ῥεμβόμενος ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἑαυτὸν βιαζόμενος, τότε ὁ Κύριος μυστηρίων ἀξιοῖ τοῦτον ἐν ἁγιότητι καὶ καθαρότητι πλείονι, καὶ τροφὴν ἐπουράνιον δίδωσιν αὐτὸν, καὶ πόμα πνευματικόν.

Δ'. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ τις κεκτημένος πολλὴν περιουσίαν, καὶ δούλους, καὶ τέκνα, ἄλλην τροφὴν δίδωσι τοῖς δούλοις, καὶ ἄλλην τοῖς ἰδίοις τέκνοις τοῖς ἐκ τοῦ σπέρματος γεγεννημένοις· ἐπειδὴ τὰ τέκνα κληρονομοῦσι τὸν πατέρα, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐσθίουσιν, ἀφωμοιωμένα τῷ πατρὶ αὐτῶν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Δεσπότης, πάντα αὐτὸς ἔκτισε, καὶ τρέφει τοὺς πονηροὺς καὶ ἀχαρίστους· τὰ δὲ τέκνα, ἃ ἐγέν- D νησεν ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ οἷς μετέδωκεν ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐμορφώθη ὁ Κύριος, ἰδίαν ἀνάπαυσιν καὶ τροφὴν, καὶ βρῶσιν, καὶ πόσιν, παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἐκτρέφει, καὶ δίδωσιν ἑαυτὸν αὐτοῖς ἀναστρεφομένοις μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ, καὶ θάνατον οὐ μὴ θεωρήσει. Οἱ γὰρ ἔχοντες τὴν ἀληθινὴν κληρονομίαν, ὡς υἱοὶ ἐκ Πατρὸς ἐπουρανίου γεγεννημένοι εἰσὶ, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτῶν διάγουσιν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, Ὁ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὁ δὲ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

[39] II Cor. ix, 10. [40] Joan. xv, 5. [41] Joan. vi, 54. [42] Joan. viii, 35.

Ε'. Εἴπερ οὖν καὶ ἡμεῖς βουλόμεθα ἐκ τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐπουρανίου γεννηθῆναι, περισσόν τι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ὀφείλαμεν ποιεῖν, σπουδὴν, ἀγῶνα, ζῆλον, ἀγάπην, πολιτείαν ἀγαθὴν, ἐν πίστει καὶ φόβῳ εἶναι, ὡς βουλόμενοι τηλικούτων ἀγαθῶν τυχεῖν, καὶ Θεὸν κληρονομῆσαι. Κύριος γὰρ μερὶς τῆς κληρονομίας μου, καὶ τοῦ ποτηρίου μου. Καὶ οὕτως βλέπων ὁ Κύριος τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν καὶ τὴν ὑπομονὴν, ποιεῖ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ καθαρίσας ἡμᾶς τῷ λόγῳ τῷ οὐρανίῳ, καὶ νοήματα νενεκρωμένα, καὶ διεφθαρμένα, διὰ τῆς καλῆς αὐτῶν ἀναστροφῆς καὶ διδασκαλίας, ἀναζωοποιῶν, καὶ ἀνεγείρων· κτίσμα γὰρ ἕτερον κτίσμα ἐκτρέφει καὶ ζωοποιεῖ. Ὥσπερ τὰ σπέρματα τοῦ σίτου, ἢ τῶν κριθῶν τὰ νέφη, κτίσματα ὄντα· ὁ ὑετός τε καὶ ὁ ἥλιος ζωογονοῦσι κελευόμενα. Ὥσπερ δέ ἐστι φῶς διὰ θυρίδος εἰσερχόμενον, ὁ δὲ ἥλιος ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ τὰς ἀκτῖνας ὑπαφίησιν, οὕτως ἦσαν οἱ προφῆται τοῦ ἰδίου οἴκου μόνον φωστῆρες τοῦ Ἰσραήλ· οἱ δὲ ἀπόστολοι ἥλιοι ἦσαν ἐκλάμποντες τὰς ἀκτῖνας εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

ς'. Ἔστιν οὖν γῆ ἐν ᾗ κατοικοῦσι τὰ τετράποδα· καὶ ἔστι γῆ ἐν τῷ ἀέρι, ἐν ᾗ περιπατοῦσι καὶ ζῶσι τὰ ὄρνεα. Καὶ ταῦτα ἐὰν θελήσωσιν ἐν τῇ γῇ στῆναι ἢ περιπατῆσαι, ἔχουσι θηρευτὰς τοὺς κρατοῦντας αὐτά. Καὶ ἔστι γῆ τῶν ἰχθύων, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἕκαστον ἐν ᾧ τόπῳ ἐγεννήθη, καὶ γῇ καὶ ἀέρι, ἔχει ἐκεῖ τὴν διαγωγὴν καὶ τροφὴν καὶ ἀνάπαυσιν. Οὕτως ἔστι γῆ καὶ πατρὶς σατανικὴ, οὗ διάγουσι καὶ ἐμπεριπατοῦσι, καὶ ἐπαναπαύονται αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους, καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας· καὶ ἔστι γῆ φωτεινὴ τῆς θεότητος, ὅπου ἐμπεριπατοῦσι καὶ ἐπαναπαύονται αἱ παρεμβολαὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων πνευμάτων. Καὶ οὔτε ἡ σκοτεινὴ γῆ τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτου σώματος ὁραθῆναι, ἢ ψηλαφηθῆναι δύναται· οὔτε ἡ γῆ τῆς θεότητος ἡ φωτεινὴ ψηλαφᾶται, ἢ ὁρᾶται τοῖς σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς· τοῖς δὲ πνευματικοῖς φαίνεται τῷ ὀφθαλμῷ τῆς καρδίας, καὶ ἡ Σατανικὴ τοῦ σκότους, καὶ ἡ φωτεινὴ τῆς θεότητος.

Ζ'. Ὡς δὲ ὁ λόγος τῶν ἔξωθεν λέγει, ἔστιν ὄρη πύρινα, ὅτι ἐκεῖ πῦρ ἐστι, καὶ ἔστιν ἐκεῖ ζῶα ὅμοια τοῖς προβάτοις. Λοιπὸν οἱ θηρεύοντες αὐτὰ ποιοῦσι σιδηροῦς τροχοὺς, καὶ βάλλουσιν ἄγκιστρα, καὶ πέμπουσιν εἰς τὸ πῦρ ἐπειδὴ ἐκεῖνα τὰ ζῶα τὸ πῦρ ἔχει βρῶσιν, τὸ πῦρ ἔχει πόσιν, ἀνάπαυσιν, αὔξησιν, ζωὴν, ἀντὶ πάντων τὸ πῦρ αὐτοῖς ἐστι. Καὶ ἐὰν ἐξενέγκῃς αὐτὰ εἰς ἄλλον ἀέρα, ἀπόλλυνται, καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ὅταν ῥυπωθῇ, εἰς τὸ ὕδωρ οὐ πλύνονται, ἀλλὰ εἰς τὸ πῦρ, καὶ γίνονται καθαρώτερα καὶ λευκότερα. Οὕτως καὶ οἱ Χριστιανοὶ τὸ ἐπουράνιον πῦρ ἐκεῖνο ἔχουσι βρῶσιν. Ἐκεῖνο αὐτοῖς ἐστιν ἀνάπαυσις· ἐκεῖνο καθαρίζει, καὶ πλύνει, καὶ ἁγιάζει αὐτῶν τὴν καρδίαν· ἐκεῖνο φέρει αὐτοὺς εἰς αὔξησιν· ἐκεῖνο αὐτοῖς ἐστιν ἀὴρ, καὶ ζωή. Ἂν δὲ ἐκεῖθεν ἐξέλθωσιν, ἀπόλλυνται ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὥσπερ ἐκεῖ τὰ ζῶα ἐξερχόμενα ἀπὸ τοῦ

51 V. Si igitur nos quoque velimus ex Patre cœlesti pronasci, præstantius quidquam cæteri homines agere debemus, studere nempe, contendere, æmulari, diligere, bene conversari, in fide ac metu vivere, velut consecuturi tanta bona, et Deum hæreditario jure possessuri: *Dominus enim pars hæreditatis meæ et calicis mei* [48]. Et ita intuens Dominus propositum illud bonum, ac tolerantiam, misericordiam suam exserit: ac purificans nos verbo cœlesti, mentes mortuas ac deperditas, per bonam ipsorum apostolorum conversationem et doctrinam, vivificat alteram creaturam. Perinde ac semina frumenti aut hordei fovent nubes, quæ creaturæ sunt. Pluvia quoque et sol vivificant ea, cum jubentur. Quemadmodum autem se habet lumen, quod per fenestram ingreditur, ac sol, qui per universam terram radios suos extendit, sic erant prophetæ luminaria peculiaris domus Israel. Apostoli vero erant soles, emittentes radios in universam mundi partem.

VI. Est igitur terra, in qua quadrupedia habitant: est quoque terra in aere, in qua ambulant ac vivunt volucres. Quæ si velint consistere super terram et deambulare, habent venatores, qui eas capiant. Est quoque terra piscium, aqua scilicet maris; at unumquodque, in quo loco fuerit natum, sive in terra sive in aere, illic degit, nutritur ac quiescit. Sic quoque terra est patria Satanæ, in qua degunt, et circumambulant, ac in qua requiescunt potestates tenebrarum et spiritus nequitiæ. Est quoque terra lucida divinitatis, in qua circumambulant ac requiescunt, castra et acies angelorum et sanctorum spirituum. Atque nec terra tenebrosa oculis hujus corporis conspici aut contrectari potest; nec terra divinitatis lucida contrectatur aut videtur oculis carneis: spiritualibus vero patet, oculo nempe cordis, tum quæ est Satanæ ac tenebrarum, tum etiam quæ est lucida ac divina.

VII. Verum, ut profanus sermo perhibet, sunt quidam montes ignei, quia illic ignis permanet, suntque illic animalia similia ovibus. Cæterum venatores ad ea capienda conficiunt ferreas rotas, et projectos hamos mittunt in ignem, quandoquidem illa animalia ignem habent loco cibi, requiei, incrementi, vitæ, omnium denique loco ignis illis est. Ac si transferas ea alium in aerem, pereunt: et indumenta illorum, si fuerint sordibus inquinata, aqua non eluuntur, sed igni, fiuntque puriora ac candidiora: sic quoque Christiani cœlestem illum ignem habent vice alimenti, ille ipsis est requies, ille expurgat, lavat, et sanctificat cor illorum: ille præbet eis argumentum: ille eis est aer et vita. Si vero inde egrediantur, interficiuntur a pravis spiritibus, velut ibi animalia igni egredientia moriuntur, velut pisces aqua egredientes, velut quadrupedia

[48] Psal. XVI, 5.

animalia in mare projecta suffocantur: velut volucres ambulantes super terram capiuntur ab aucupibus: sic quoque anima, quæ non permanet in terra, illa suffocatur et perit: et nisi habeat ignem illum divinum loco cibi, potus, indumentorum, purificationis cordis, et sanctificationis animæ, comprehenditur ab improbis spiritibus, ac perit. Nos autem studiose inquiramus, num seminati simus in invisibili illa terra, ac plantati in cœlesti vinea. Gloria miserationibus ejus in æternum. Amen.

52 HOMILIA XV.

Docet homilia hæc prolixe, quo pacto anima in sanctitate, castitate ac puritate erga sponsum suum Christum Jesum, Servatorem mundi, se gerere debeat. Continet vero quasdam quæstiones summa doctrina refertas, videlicet, utrum in resurrectione omnia membra resurgant, et alias infinitas de vitio, de gratia, de libertate arbitrii et dignitate generis humani.

I. Quemadmodum vir quidam, admodum dives, rex illustris, si delectetur femina paupere, nihil præterquam corpus suum possidente, ejusque amator fiat, ac velit eam sibi in sponsam ac conjugem assumere: illa contra omnem benevolentiam præstat viro, amoremque, quo eum prosequitur, conservat: ecce pauper illa ac egena, quæ nihil possidet, omnium bonorum viri sui fit domina: si vero quid præter decorum ac officium commiserit, nec convenienter ac decenter in domo viri sui versata fuerit, tunc cum infamia ac contumelia ejicitur, ambabus manibus capiti impositis: quemadmodum et in lege Moysis obscure innuitur de muliere refractaria, quæ viro suo nihil commodi præstat. Tum demum illa dolorem ac luctum maximum sustinet, cum secum perpendit quantis divitiis exciderit, qua gloria sit privata, contempta ob dementiam suam.

II. Sic quoque anima, cujus connubium petierit cœlestis Sponsus Christus in mysticam ac divinam societatem suam, atque gustaverit cœlestes divitias, magna in diligentia atque ingenue placere debet suo Sponso Christo, et ministerium spiritum sibi concreditum decenter et convenienter implere, ut placeat Deo in omnibus, et Spiritum in nulla recontristet, ac præclaram erga illum modestiam et dilectionem decenter conservet, atque in domo cœlestis Regis recte conversetur, sitque concessa gratia ipsi in omnibus grata et accepta. Ecce ejusmodi anima omnium Domini bonorum domina constituitur, atque ipse splendor divinitatis corpus ejus exsistit. Si vero quid aberrarit, ac citra decorum egerit quid in ministerio suo, nec grata ei fecerit, nec voluntati ejus paruerit, neque cooperata cum gratia Spiritus secum habitante fuerit, tunc non absque contumelia ac dedecore, honore exuitur, ac privatur vita tanquam inutilis effecta, minimeque apta societati cœlestis Regis. Ac tandem propter

A πυρὸς ἀποθνήσκει, ὥσπερ οἱ ἰχθύες ἀπὸ τῶν ὑδάτων, ὥσπερ τὰ τετράποδα ζῶα βαλλόμενα εἰς τὴν θάλασσαν πνίγεται, ὥσπερ τὰ πετεινὰ περιπατοῦντα εἰς τὴν γῆν κατέχεται ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ μὴ μένουσα ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ, συμπνίγεται καὶ ἀπόλλυται. Καὶ ἐὰν μὴ ἔχῃ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ θεϊκὸν ἀντὶ βρώσεως καὶ πόσεως καὶ ἐνδυμάτων, καὶ καθαρισμοῦ καρδίας, καὶ ἁγιασμου ψυχῆς, κατέχεται ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ διαφθείρεται· Ἡμεῖς δὲ σὺν σπουδῇ ζητήσωμεν, εἰ ἐσπάρημεν ἐν τῇ ἀοράτῳ γῇ ἐκείνῃ, καὶ ἐφυτεύθημεν ἐν τῇ ἐπουρανίῳ ἀμπέλῳ. Δόξα τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'.

Διδάσκει αὕτη ἡ ὁμιλία διὰ πολλῶν, πῶς τὴν ψυχὴν ἐν ἁγιότητι καὶ ἁγνότητι καὶ καθαρότητι πρὸς τὸν νυμφίον αὐτῆς Χριστὸν Ἰη- B σοῦν τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, χρὴ διακεῖσθαι. Συνέχει δέ τινας ζητήσεις πολλῆς διδασκαλίας γεμούσας, δηλαδὴ εἰ ἐν τῇ ἀναστάσει ὅλα τὰ μέλη ἀνίστανται; Καὶ ἄλλας μυρίας περὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τῆς χάριτος καὶ τοῦ αὐτεξουσίου, καὶ τῆς ἀξιότητος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Α'. Ὥσπερ ἀνήρ τις πλούσιος σφόδρα, βασιλεὺς ἔνδοξος, ἐὰν εὐδοκήσῃ ἐπὶ γυναικὶ πενιχρᾷ μηδὲν κεκτημένῃ, εἰ μὴ μόνον τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ταύτης ἐραστὴς γένηται, καὶ βουληθῇ ἑαυτῷ νύμφην καὶ σανοικον αὐτὴν ἀγαγέσθαι, κἀκείνη λοιπὸν πᾶσαν εὔνοιαν ἐνδείκνυται τῷ ἀνδρὶ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ἀποσώζουσα· ἰδοὺ ἡ πενιχρὰ ἐκείνη καὶ ἐνδεὴς, ἡ μηδὲν κεκτημένη, πάντων δέσποινα τυγχάνει τῶν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὑπαρχόντων, Ἐὰν δέ τι παρὰ C τὸ δέον καὶ ὀφειλόμενον πραξῃ, καὶ μὴ ἁρμοζόντως ἀναστρέφηται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, τότε μετὰ ἀτιμίας καὶ ὕβρεως ἐκβάλλεται, τὰς δύο χεῖρας ἐπὶ της κεφαλῆς θεῖσα, καθάπερ καὶ ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως αἰνίττεται περὶ γυναικὸς ἀνυποτάκτου, καὶ μὴ χρησιμευούσης τῷ αὐτῆς ἀνδρί. Καὶ τότε λοιπὸν ὀδύνην καὶ πένθος μέγιστον κτᾶται, λογιζομένη, ἐξ οἵου πλούτου ἐξέπεσε, καὶ οἵας δόξης ἐκτὸς γέγονεν, ἀτιμασθεῖσα διὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτῆς.

Β'. Οὕτω καὶ ψυχὴ ἣν ἂν μνηστεύσηται νύμφην ὁ ἐπουράνιος νυμφίος Χριστὸς, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μυστικὴν καὶ θείαν κοινωνίαν, καὶ γεύσηται ἐπουρανίου πλούτου, ἐν πολλῇ σπουδῇ γνησίως ἀρέσκειν ὀφείλει τῷ αὐτῆς μνηστῆρι Χριστῷ, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος διακονίαν, ἣν ἐμπεπίστευται, δεόντως καὶ ἁρμοζόν- D τως ἐκπληροῦν, τῷ ἀρέσκειν τῷ Θεῷ ἐν πᾶσι, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν μηδενὶ λυπεῖν, καὶ τὴν καλὴν πρὸς αὐτὸν σωφροσύνην καὶ ἀγάπην προσηκόντως τηρεῖν, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως καλῶς ἀναστρέφεσθαι ἐν πάσῃ εὐνοίᾳ τῆς δοθείσης χάριτος. Ἰδοὺ ἡ τοιαύτη ψυχὴ πάντων τῶν τοῦ Κυρίου ἀγαθῶν δέσποινα καθίσταται, καὶ αὐτὸ τὸ ἔνδοξον τῆς θεότητος αὐτοῦ, σῶμα αὐτῆς τυγχάνει. Ἂν δὲ σφαλῇ τι, καὶ παρὰ τὸ δέον πράξῃ ἐν τῇ διακονίᾳ αὐτῆς, καὶ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ οὐ πράττῃ, καὶ τῷ θελήματι αὐτοῦ οὐκ ἐξακολουθῇ, οὔτε συνεργὸς τῆς συνούσης τοῦ Πνεύματος χάριτος γίνηται, τότε μετὰ ὕβρεως ἀπρεπῶς ἀτιμάζεται, καὶ ἀφορίζεται τῆς ζωῆς ὡς ἀχρεία γενομένη, καὶ ἀνεπιτήδειος τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἐπου-

ρανίου βασιλέως. Καὶ λοιπὸν ἐπ' ἐκείνῃ τῇ ψυχῇ, λύπη καὶ ὀδύνη, καὶ κλαυθμὸς πᾶσιν ἁγίοις καὶ νοεροῖς πνεύμασι γίνεται· ἄγγελοι, δυνάμεις, ἀπόστολοι, προφῆται, μάρτυρες κλαίουσιν ἐπ' αὐτῇ.

Γ'. Ὥσπερ γὰρ χαρὰ γίγνεται ἐν οὐρανῷ, ὡς ὁ Κύριος εἶπεν, ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι· οὕτως λύπη πολλὴ καὶ κλαυθμὸς ἐν τῷ οὐρανῷ γίνεται, ἐπὶ μιᾷ ψυχῇ ἀποπιπτούσῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπάν τις πλούσιος ἀποθάνῃ ἀνὴρ, μετὰ μελῳδιῶν, καὶ θρήνου, καὶ κοπετοῦ ἐκκομίζεται τοῦ βίου ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν, καὶ πρὸς συγγενῶν, καὶ φίλων, καὶ γνωρίμων· οὕτως καὶ ἐπὶ τῇ ψυχῇ ἐκείνῃ πάντες οἱ ἅγιοι πενθοῦσι μετὰ θρήνων καὶ μελῳδιῶν. Καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ τοῦτο ἡ Γραφὴ αἰνίττεται λέγουσα, πέπτωκε πίτυς, πενθεῖτε, κέδροι· ὥσπερ γὰρ ὁ Ἰσραὴλ ὅτε ἐδόκει εὐαρεστεῖν τῷ Δεσπότῃ, εἰ καὶ μηδέποτε ὃν δεῖ τρόπον εὐηρέστησε, στύλον νεφέλης εἶχεν ἐπισκιάζοντα, καὶ στύλον πυρὸς καταυγάζοντα, θάλασσαν ἑώρα σχιζομένην ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ὕδωρ ἐκ πέτρας διαυγὲς ἐξερχόμενον· ἐπεὶ δὲ ἐστρέφετο ὁ νοῦς αὐτῶν, καὶ ἡ προαίρεσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τότε ὄφεσι παρεδίδοντο, καὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν, ἐν αἰχμαλωσίαις δειναῖς ἀπαγόμενοι, καὶ δουλείαις πικραῖς ἐξεταζόμενοι· τὸ αὐτὸ πάντως καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν γίνεται. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ προφήτῃ Ἰεζεκιὴλ μυστικῶς ἐμφαῖνον τὸ Πνεῦμα περὶ τῆς τοιαύτης ψυχῆς, ὥσπερ Ἱερουσαλὴμ, ἔλεγεν· Εὗρόν σε, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ γυμνὴν, καὶ ἔλουσά σε ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς ἀκαθαρσίας σου, καὶ ἐνέδυσά σε ἔνδυμα, καὶ ψέλλια περιέθηκα ἐν ταῖς χερσί σου, καὶ μανιάκια περὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ ἐνώτια ἐν τοῖς ὠσί σου, καὶ ἐγένου μοι ὀνομαστὴ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. Σεμίδαλιν, καὶ ἔλαιον, καὶ μέλι ἔφαγες, καὶ εἰς ὕστερον ἐπελάθου τῶν εὐεργεσιῶν μου, καὶ ἐπορεύθης ὀπίσω τῶν ἐραστῶν σου, καὶ ἐπόρνευσας ἐν αἰσχύνῃ.

Δ'. Οὕτως καὶ ψυχῇ τῇ διὰ τῆς χάριτος ἐπιγινωσκούσῃ τὸν Θεὸν, τὸ Πνεῦμα παραινεῖ, ἥτις καθαρισθεῖσα ἀπὸ τῶν προτέρων ἁμαρτιῶν καὶ τοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοσμίοις κοσμηθεῖσα, καὶ μεταλαβοῦσα θείας καὶ ἐπουρανίου τροφῆς, μὴ δεόντως δὲ ἐν πολλῇ γνώσει ἀναστρεφομένη, καὶ ἁρμοζόντως μὴ τηροῦσα τὴν ὀφειλομένην τῷ ἐπουρανίῳ νυμφίῳ Χριστῷ εὔνοιαν καὶ ἀγάπην, ἀποῤῥίπτεται καὶ ἐκβάλλεται τῆς ζωῆς ἧς ποτε μέτοχος γέγονε. Δύναται γὰρ ὁ Σατανᾶς καὶ μετὰ τῶν ἐχόντων τοιαῦτα μέτρα ἐπαίρεσθαι καὶ ὑψοῦσθαι, καὶ κατὰ τῶν τὸν Θεὸν ἐν χάριτι καὶ δυνάμει ἐπιγνόντων, ἀκμὴν ἡ κακία ἐπαίρεται, καὶ ἀγωνίζεται καταράξαι. Ἀγωνιστέον τοίνυν καὶ παραφυλακτέον καὶ ἡμᾶς πάσῃ συνέσει μετὰ φόβου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθαι, καθὼς γέγραπται. Ὅσοι οὖν μέτοχοι τοῦ Πνεύματος Χριστοῦ γεγόνατε, ἐν μηδενὶ πράγματι, μήτε ἐν μικρῷ μήτε ἐν μεγάλῳ, καταφρονητικῶς διατεθῆτε, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος μὴ ἐνυβρίσητε, ἵνα μὴ τῆς ζωῆς ἐκτὸς γένησθε, ἧς μέτοχοι ἤδη γεγόνατε.

illam animam tristitia, dolor ac luctus omnes sanctos et intellectuales spiritus invadit: angeli, potestates, apostoli, prophetæ, martyres lugent ejus vicem.

III. Quemadmodum enim *gaudium est in cœlo*, ut dixit Dominus, *super uno peccatore pœnitentiam agente* [44], ita tristitia multa est et luctus in cœlo super una anima, quæ excidit vita æterna. Et quemadmodum in terris, si quis locuples vir mortuus fuerit, cum cantu lugubri, lamentatione ac planctu effertur e vita per suos fratres, consanguineos, amicos ac familiares: sic quoque propter eam animam omnes sancti lugent lamentatione ac voce lugubri. Alibi enim Scriptura ad hoc obscure alludit, inquiens: *Cecidit pinus, lugete, cedri* [45]. Quemadmodum enim populus Israel, cum videretur placere Domino, quamvis nullo modo, quo debuit, ei placuerit, columnam nubis habebat obumbrantem, **53** et columnam ignis illustrantem, mare videbat dividi coram ipsis, ac limpidam aquam e petra erumpere [46]: postquam vero aversa est mens et voluntas eorum a Deo, tum serpentibus traditi et hostibus suis, ac in captivitatem miserrimam abducti, atque servitutibus duris tentati sunt: idem prorsus quoque animis nostris contingit. Quod ipsum quoque per prophetam Ezechielem mystice commonstrans Spiritus de hujusmodi anima, velut de Jerusalem, loquebatur: *Inveni te*, inquit, *in deserto nudam, et ablui te aqua ab impuritate tua, et indui te vestimento, et armillas circumposui manibus tuis, et torques circa collum tuum, et inaures in auribus tuis, et facta es mihi nominata inter omnes gentes. Similam et oleum ac mel comedisti, et ad ultimum es oblita beneficia mea. Abiisti post amatores tuos, et cum pudore fornicata es* [47].

IV. Sic quoque animam, quæ per gratiam Deum cognoscit, Spiritus admonet: quæ purificata quidem a pristinis peccatis, et Spiritus sancti ornamentis decorata, ac particeps facta divini ac cœlestis cibi, minus vero decenter in multa cognitione versata, nec convenienter debitam cœlesti sponso Christo benevolentiam et dilectionem conservans, projicitur et detruditur a vita, cujus erat particeps facta. Valet namque Satanas vel adversus eos, qui ad hos gradus pervenerunt, insurgere et elevari: et adversus eos, qui Deum in gratia et virtute cognoverunt, adhuc nequitia insurgit, ac conatur eos deturbare. Contendendum igitur ac prudenter cavendum quoque nobis est, *ut cum timore nostram ipsorum salutem operemur* [48], ut scriptum est. Quicunque igitur participes Spiritus Christi facti estis, in nulla re, sive parva sive magna, contemptim ita sitis animo dispositi, ut hæc contemnatis, neque gratiam Spiritus contumelia afficiatis, ne vita privemini, cujus participes facti eratis.

[44] Luc. xv, 7. [45] Zach. xi, 2. [46] Exod. xiii, 21; xiv, 19. [47] Ezech. xvi, 6 seq. [48] Philipp. ii, 12.

V. Hoc ipsum denuo in alia persona dicam. Quemadmodum servus palatium aliquod ingressus, ut tractet vasa ministerii, ex regis bonis sumit, nudus cum ipse venerit, atque in ipsis vasibus quæ sunt regis, ministrat regi: cæterum hic magna prudentia ac judicio opus est, ne præter decorum quid ministret, alia pro aliis esculenta apponens regiæ mensæ, sed ut ordine servato, prima atque postrema apponat cibaria; sin vero ex ignorantia ac judicii defectu non juxta ordinem regi ministret, periculo mortique obnoxius fit: sic et anima, quæ in gratia et Spiritu ministerium Deo exhibet, accurato judicio et cognitione indiget, ne quid aberret in vasibus divinis, aut ministerio spirituali, propriam voluntatem, non congruentem gratiæ, habens. Licet enim, ut utique in ministerio spirituali, quod clam per interiorem hominem peragitur, et in propriis vasibus, hoc est, spiritu proprio, anima Domino ministret. Absque vero Dei vasibus, hoc est, absque gratia, impossibile est quempiam Deo servire, hoc est placere in quacunque Dei voluntate.

VI. At ubi acceperit gratiam, tum summa prudentia atque judicio opus est, quæ etiam ipsa concedit Deus animæ a se postulanti, ut gravissima ei possit exhibere servitia in Spiritu, quem accipit; et in nullo vincatur a malitia atque fallatur, per ignorantiam, temeritatem ac negligentiam aversa, præterque decorum Dominicæ voluntatis omnia peragens: quia supplicium, mors et luctus hujusmodi **54** animam manet. Quod etiam divus Apostolus dixit: *Ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar* [49]. Vides cum Dei apostolus esset, quo fuerit timore? Obsecremus igitur Dominum, ut servitium Spiritus secundum voluntatem ejus in primis exhibeamus, quicunque gratiæ divinæ participes facti sumus, neque mente ad contemptum disposita convivamus, ut hoc modo gratissima Deo conversatione utentes, ac spirituali cultu secundum voluntatem ejus illi ministrantes, æternæ vitæ hæreditatem cernamus.

VII. Morbo si quis laborat, tamen fieri potest, ut is membra quædam illæsa ac sana habeat, oculum videlicet visionis, aut aliud membrum: reliqua vero membra afficiuntur: sic quoque habet se res in spiritualibus. Probabile est, quempiam membra spiritus tria habere sana, sed non propterea perfectus est. Vides quot gradus et modi sint spiritus: quomodo per partes defæcetur ac minuatur malitia, et non uno momento. Universa, quæ sunt, providentia ac dispensatione divina fiunt, tum quod oriatur sol, tum quod omnes creaturæ propter regnum, quod hæreditario jure possessuri sunt electi, factæ sint, ut pacificum ac ex concordia constituant regnum.

VIII. Debent igitur Christiani per omnia conten-

A Ε. Καὶ πάλιν ἑτέρῳ προσώπῳ λέξω. Ὥσπερ δοῦλος ἐὰν εἰσέλθῃ ἐν παλατίῳ, ὑπηρετῆσαι τὰ σκεύη τῆς ὑπηρεσίας, ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως ὑπαρχόντων λαμβάνει, αὐτὸς δὲ γυμνὸς εἰσέρχεται, καὶ ἐν τοῖς τοῦ βασιλέως σκεύεσιν ὑπηρετεῖ τῷ βασιλεῖ· λοιπὸν ὧδε πολλῆς συνέσεως καὶ διακρίσεως χρεία, ἵνα μήτι παρὰ τὸ δέον διακονήσῃ, ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἐδέσματα εἰσαγαγὼν τῇ τοῦ βασιλέως τραπέζῃ, ἀλλὰ κατὰ ἀκολουθίαν τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἔσχατα παραθῇ σιτία· εἰ δὲ κατὰ ἄγνοιαν καὶ ἀδιακρισίαν μὴ διακονήσῃ τῷ βασιλεῖ καθεξῆς, κινδύνου καὶ θανάτου ἔνοχος τυγχάνει· οὕτως καὶ ψυχὴ ἐν τῇ χάριτι καὶ τῷ Πνεύματι διακονοῦσα τῷ Θεῷ, πολλῆς διακρίσεως καὶ γνώσεως χρῄζει, ὅπως μήτι σφαλῇ ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ σκεύεσιν, ἤδουν τῇ τοῦ Πνεύματος διακονίᾳ, τὴν B ἰδίαν προαίρεσιν μὴ συμφωνοῦσαν τῇ χάριτι ἔχουσα. Ἔστι γὰρ ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος διακονίᾳ κρυπτῶς ὑπὸ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἐπιτελουμένῃ, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις σκεύεσι, τουτέστι τῷ πνεύματι αὐτοῦ διακονεῖσθαι τὸν Κύριον ὑπὸ τῆς ψυχῆς. Ἄνευ δὲ τῶν αὐτοῦ σκευῶν, τουτέστι τῆς χάριτος, ἀδύνατόν τινα τῷ Θεῷ διακονῆσαι, τουτέστιν, εὐαρεστῆσαι εἰς πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα.

ς'. Καὶ ὅταν λάβῃ τὴν χάριν, καὶ τότε πολλῆς συνέσεως καὶ διακρίσεως χρεία, ἅπερ καὶ ταῦτα αὐτὸς δίδωσιν αὐτῇ ζητούσῃ παρὰ Θεοῦ, ὅπως εὐαρέστως αὐτῷ διακονήσῃ ἐν τῷ Πνεύματι ὃ λαμβάνει, καὶ ἐν μηδενὶ κρατῇ ὑπὸ τῆς κακίας καὶ σφαλῇ, ὑπὸ ἀγνοίας καὶ ἀφοβίας καὶ ἀμελείας παρατραπεῖσα, καὶ παρὰ τὸ δέον τοῦ Δεσποτικοῦ διαπραξαμένη θελήματος, C ἐπεὶ τιμωρία, καὶ θάνατος, καὶ πένθος τῇ τοιαύτῃ ἔσται ψυχῇ· ὃ καὶ ὁ θεῖός φησιν Ἀπόστολος· Μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι· ὁρᾷς, ἀπόστολος ὢν τοῦ Θεοῦ, οἷον εἶχε φόβον; Παρακαλέσωμεν τοίνυν τὸν Θεόν, ὅπως τὴν διακονίαν τοῦ Πνεύματος κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα διακονήσωμεν ἐξαιρέτως, ὅσοι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐτύχομεν, καὶ μὴ τῇ καταφρονητικῇ συζῶμεν ἐννοίᾳ, ἵνα οὕτως εὐαρέστως αὐτῷ πολιτευσάμενοι, καὶ πνευματικῇ λατρείᾳ κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ λατρεύσαντες αὐτῷ, τὴν αἰώνιον ζωὴν κληρονομήσωμεν.

Ζ'. Ἀσθένειαν περίκειταί τις, καὶ συμβαίνει τινὰ μέλη ἔχειν αὐτὸν ὑγιᾶ, ὀφθαλμὸν ἴσως ὄψεως, ἤ τι D ἕτερον, ἀλλὰ τὰ λοιπὰ μέλη ἠφάνισται· οὕτως ἐστὶ καὶ εἰς τὸ πνευματικόν. Εἰκός τινα ἔχειν ὑγιᾶ μέλη τοῦ πνεύματος τρία, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τέλειός ἐστιν. Ὁρᾷς πόσοι βαθμοί εἰσι καὶ μέτρα τοῦ πνεύματος· πῶς κατὰ μέρος διϋλίζεται καὶ λεπτύνεται τὸ κακόν, καὶ οὐχ ἅπαξ. Ὅλη ἡ πρόνοια καὶ οἰκονομία τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον, καὶ πάντα τὰ δημιουργήματα, διὰ τὴν βασιλείαν, ἣν μέλλουσι κληρονομεῖν οἱ ἐκλεκτοί, γεγόνασι, διὰ τὸ τὴν εἰρηνικὴν καὶ καθ' ὁμόνοιαν συστῆναι βασιλείαν.

Η'. Ὀφείλουσιν οὖν οἱ Χριστιανοὶ εἰς πάντα ἀγω-

[49] I Cor. IX, 27.

ἐπίκειταί τῷ νῷ αὐτοῦ. Καὶ οἱ τῆς κακίας λογισμοὶ παραμιγέντες, ὅλοι ὡς ἴδιοι αὐτοῦ ἐγένοντο, καὶ οὐδὲ εἷς αὐτοῦ ἴδιός ἐστιν, ἐπειδὴ κατέχονται ὑπὸ τῆς κακίας.

Κϛ'. Λοιπὸν ὀφείλεις ζητῆσαι λύχνον, ἵνα ἀφθῇ καὶ εὕρῃς τοὺς καθαροὺς λογισμούς. Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ φυσικοὶ, οὓς ἐποίησεν ὁ Κύριος. Οἱ ἀνατραφέντες εἰς θάλασσαν, ἔμαθον κολυμβᾷν, καὶ ὅταν ἐπαναστῶσι κλύδωνες καὶ κύματα, οὐ ξενίζονται. Οὕτως εἰσὶν οἱ Χριστιανοί. Ὥσπερ νοῦς τριετοῦς παιδίου οὐ δύναται χωρῆσαι ἢ καταλαβεῖν νοῦν τελείου σοφιστοῦ, ἐπειδήπερ ἐν μέσῳ παρῆλθε πολύς τις χρόνος· οὕτω καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὡς βρέφη νήπια τὸν κόσμον κατανοοῦσιν, ἀφορῶντες εἰς τὸ μέτρον τῆς χάριτος· ξένοι γάρ εἰσι τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἡ δὲ πόλις αὐτῶν καὶ ἡ ἀνάπαυσις ἄλλη ἐστίν· ἔχουσι γὰρ οἱ Χριστιανοὶ τὴν παράκλησιν τοῦ Πνεύματος, δάκρυα, καὶ πένθος, καὶ στεναγμὸν, καὶ αὐτὰ τὰ δάκρυα τρυφὴ αὐτοῖς ἐστιν. Ἔχουσι δὲ καὶ φόβον ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει· καὶ οὕτως εἰσὶν ὡς ἄνθρωποι βαστάζοντες εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν τὸ αἷμα αὐτῶν, μὴ θαῤῥοῦντες ἑαυτοῖς, ἢ οἰόμενοί τι εἶναι, ἀλλ' ὄντες ἐξουδενούμενοι καὶ ἀποδεδοκιμασμένοι παρὰ πάντας ἀνθρώπους.

ΚΖ'. Ὥσπερ ἐὰν ἦ βασιλεὺς, καὶ πτωχῷ τινι παράθηται τὸν ἑαυτοῦ θησαυρὸν, ὁ παραλαβὼν φυλάξαι, οὐκ ἔχει αὐτὸν ὡς ἴδιον, ἀλλ' ὁμολογεῖ πάντοτε τὴν πτωχείαν αὐτοῦ, μὴ τολμῶν διασκορπίσαι ἐκ τοῦ ἀλλοτρίου θησαυροῦ· τοῦτο γὰρ ἐνθυμεῖται πάντοτε, ὡς οὐ μόνον ἀλλότριός ἐστιν ὁ θησαυρὸς, ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς δυνάστης παρέθετό μοι αὐτὸν, καὶ ὅταν θέλῃ λαμβάνει αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ· οὕτως ἑαυτοὺς ὀφείλουσιν ἡγεῖσθαι καὶ οἱ ἔχοντες τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ταπεινοφρονεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὴν πτωχείαν αὐτῶν. Ὥσπερ γὰρ ὁ πτωχὸς ὁ λαβὼν τὴν παραθήκην τοῦ θησαυροῦ παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐὰν πεποιθὼς ἐπὶ τῷ ἀλλοτρίῳ θησαυρῷ, ὡς ἰδίῳ πλούτῳ ἐπαρθῇ, καὶ τύφον λάβῃ ἡ καρδία αὐτοῦ, αἴρει ἀπ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ, καὶ μένει ὁ ἐσχηκὼς αὐτὸν ἐν παρακαταθήκῃ, οἷος ἦν πρὸ τούτου πτωχός· οὕτως καὶ οἱ ἔχοντες τὴν χάριν, ἐὰν ἐπαρθῶσι καὶ τύφον λάβωσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν, αἴρει ἀπ' αὐτῶν ὁ Κύριος τὴν χάριν αὐτοῦ, καὶ μένουσι τοιοῦτοι, οἷοι ἦσαν πρὸ τοῦ λαβεῖν τὴν χάριν παρὰ τοῦ Κυρίου.

ΚΗ'. Ἀλλὰ πολλοὶ καίτοι συνούσης τῆς χάριτος, κλεπτόμενοι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας οὐκ οἴδασιν. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ νεωτέρα ἐν οἴκῳ τινὶ, ὁμοίως καὶ νεώτερος· καὶ λοιπὸν κολακευομένη ὑπ' ἐκείνου αὐτὴ συνθῆται αὐτῷ, μοιχᾶται, καὶ ἀπόβλητος γίνεται· οὕτω καὶ ὁ δεινὸς ὄφις τῆς ἁμαρτίας σύνεστι τῇ ψυχῇ γαργαρίζων καὶ προτρεπόμενος· καὶ ἐὰν συνθῆται, κοινωνεῖ ἡ ἀσώματος ψυχὴ τῇ ἀσωμάτῳ κακίᾳ τοῦ πνεύματος, τουτέστι, πνεῦμα πνεύματι κοινωνεῖ, καὶ μοιχεύει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὁ συντιθέμενος καὶ καταδεχόμενος τὸν λογισμὸν τοῦ πονηροῦ. Τὸ οὖν μέτρον τοῦ ἀγῶνός σου τοῦτό ἐστιν, ἵνα μὴ μοιχεύσῃς ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀλλ' ἵνα ἀντιστῇς τῷ νῷ, καὶ ἔσωθεν ποιήσῃς πόλεμον καὶ ἀγῶνα, καὶ μὴ ὑπακούσῃς, μηδὲ συνηδυνθῇς τῇ κα-

transgressus est mandatum, gravissimi montes ejus incumbunt animo. Ac pravæ cogitationes permistæ, omnino factæ sunt velut ejus propriæ, nec tamen ulla ipsius propria est, quia possidentur a vitiis.

XXVI. Debes igitur quærere lucernam, qua accensa reperias puras cogitationes. Illæ enim sunt naturales, quas fecit Dominus; quæ quidem enutritæ in mari didicerunt natare : nec, si quando assurrexerint tempestates ac fluctus, stupescunt. Sicque sunt Christiani. Velut mens pueri trimi, quæ non potest assequi aut comprehendere mentem perfecti sophistæ, quia interfluxit multum temporis, sic quoque Christiani perinde ac infantes mundum despiciunt, intuentes gradum gratiæ. Hospites enim sunt hujus sæculi. Civitas autem illorum et requies est alia. Habent enim Christiani consolationem Spiritus, lacrymas, luctum et planctum : et ipsæ lacrymæ sunt illis vice deliciarum. Habent quoque metum cum gaudio et exsultatione : sicque sunt velut homines gestantes in manibus sanguinem suum, non nimium sibi ipsis confidentes, aut existimantes se aliquid esse, sed sunt neglecti, contempti ac reprobati apud omnes homines.

XXVII. **60** Quemadmodum si rex apud pauperem quemdam deponat suum thesaurum, is qui accepit ad custodiendum, non reputat illum ut suum, sed ubique fatetur paupertatem suam, non audens dilapidare aliquid ex alieno thesauro : hoc semper in animo versans, non esse solum alienum thesaurum, sed etiam regem virum summæ potentiæ eum deposuisse apud se, ac, quando ei visum sit, a se reposcere : eosdem debent se reputare, qui gratiam divinam consecuti sunt, demisse ac humiliter de se sentire, ac confiteri inopiam suam. Perinde enim ac si pauper, qui thesaurum a rege depositum accepit, alieno thesauro fretus velut suis opibus efferatur, ac cor ejus altos sumat spiritus, aufert ab eo rex thesaurum suum, ac permanet ille, qui depositi loco eum acceperat, qualis erat antea, pauper : sic quoque, qui gratiam consecuti sunt, si extollantur, ac superbiam concipiant eorum corda, aufert ab illis Dominus gratiam suam, et remanent tales, quales erant priusquam consecuti essent gratiam a Domino.

XXVIII. Verum multi, se vel inhabitante in se gratia, a peccato clam subripi non percipiunt. Quemadmodum si sit in domo aliqua quædam juvencula, similiter et adolescens; cæterum hæc verborum illecebris ab eo devicta, illi consentit, stuprum committit, ac, quæ expellatur, meretur : sic terribilis ille serpens peccati perpetuo adest animæ, eam alliciens ac provocans, quæ si astipuletur, communicat anima incorporea cum vitio spiritus incorporeo, hoc est, spiritus cum spiritu societatem init, et adulterium committit in corde suo is, qui societate inita recipit cogitationem nequissimi. Modus ergo certaminis tui hic est, ne adulterium committas in cogitationibus tuis, sed ut relucteris,

et internum bellum ac pugnam suscipias, nec morem geras, neve delecteris a nequitia in cogitationibus. Quam animi promptitudinem si Dominus in te deprehendat, in novissimo die recipiet te in regnum cœlorum.

XXIX. Sunt enim quædam, quæ ita moderatur Dominus, ne nullum testimonium gratiæ divinæ et vocationis suæ ediderit : sunt item et alia, quæ ita permittendo administrat Deus, ut probetur et exerceatur homo, ac patefiat liberum voluntatis humanæ arbitrium. Afflictionibus enim ac tentationibus oppressi, si sustinuerint, non excidunt regno cœlorum. Christiani ergo in rebus asperis nullo nec dolore nec tristitia afficiuntur. Si inopia aut contumelia explorantur, non debent admiratione affici ; potius paupertate delectari, ac pro divitiis habere, jejunium pro deliciis, ignominiam pro gloria. Ex adverso si inciderint in res in hac vita præclaras, quæ eos allectant ad quietem carnalem, ad divitias, ad gloriam, aut ad delicias, omnino non his delectari debent, sed velut ab igni aufugere.

XXX. Idem oculis subjiciamus : si gens aliqua exigua moveatur ad bellum regi inferendum, non valde sollicitus est ipse in eo conficiendo, sed mittit milites cum ducibus, qui bellum gerant. Si vero gens mota non sit exigui numeri, quæ nempe possit evertere regnum ejus, cogitur ipse rex cum domesticis et exercitu suo in bellum procedere, atque collectis copiis bellum profligare. Respice ergo dignitatem tuam, nempe, Deum exsurrexisse cum suo exercitu[63], angelorum, inquam, et sanctorum **61** spirituum, ut ea, quæ ad se spectat, legatione ipse perfunctus te redimeret a morte. Obfirma igitur te ipsum, ac cogita, quanta providentia tui gratia facta sit ! Cæterum utimur exemplo e vita humana petito tanquam in vita adhuc exsistentes. Perinde ac si rex incidat in quemdam pauperem, infirmitate affectum, nec erubescat salubribus medicamentis ejus curare vulnera, et cum in palatium suum illatum induat purpura ac diademate, atque participem faciat mensæ suæ : sic cœlestis rex Christus accedens ad hominem graviter affectum, sanavit eum atque socium fecit regiæ mensæ suæ ; et hoc quidem nulla vi ejus voluntatem compellens, sed alliciens in tantam dignitatem eum constituit.

XXXI. Scriptum enim est in Evangelio : *Dominum dimisisse servos ad vocandum eos, qui volunt venire, denuntians illis, Prandium meum paratum est. Qui vero vocati erant excusarunt se, dicentes, alter quidem. Emi,* inquit, *juga boum; alius, Uxorem duxi*[64]. Vides paratum fuisse qui vocavit, vocatos vero renuisse. Profecto hi sui ipsius rei facti sunt. Tanta est igitur dignitas Christianorum. Perpende, Dominum præparasse illis regnum, et vocasse il-

A κίᾳ ἐν τοῖς λογισμοις· καὶ ἐὰν ταύτην τὴν ἑτοιμασίαν εὕρῃ ὁ Κύριος ἐν σοὶ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ παραλαμβάνει σε ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

ΚΘʹ. Εστι γὰρ τινα πράγματα, ἃ οἰκονομεῖ ὁ Κύριος ἵνα μὴ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ποιήσῃ τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς κλήσεως αὐτοῦ· καὶ ἔστι τινὰ πράγματα, ἃ οὕτως οἰκονομεῖ κατὰ παραχώρησιν, ἵνα δοκιμασθῇ καὶ γυμνασθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἵνα ἀποδειχθῇ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ γὰρ ἐν θλίψεσι καὶ πειρασμοῖς ὄντες, ἐὰν ὑπομείνωσιν, οὐκ ἀποτυγχάνουσι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οἱ οὖν Χριστιανοὶ ἐν τοῖς θλιβεροῖς πράγμασιν οὐκ ἄχθονται ἢ λυποῦνται· ἐὰν ἐν πενίᾳ ἢ κακουρχίᾳ ἐξετασθῶσιν, οὐκ
B ὀφείλουσι ξενίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον συνηδύνεσθαι τῇ πτωχείᾳ, καὶ ἡγεῖσθαι ἀντὶ πλούτου, τὴν νηστείαν ἀντὶ τρυφῆς, τὴν ἀτιμίαν καὶ ἀδοξίαν ἀντὶ δοξης· πάλιν δὲ, ἐὰν ἐμπέσωσιν εἰς πράγματα ἔνδοξα τῷ βίῳ τούτῳ, ἅπερ προτρέπεται αὐτοὺς εἰς ἀνάπαυσιν σαρκικὴν, ἢ πλοῦτον, ἢ δόξαν, ἢ τρυφὴν, ὀφείλουσι μὴ συνήδεσθαι τούτοις, ἀλλ' ἀποφεύγειν ὡς ἀπὸ πυρός.

Λʹ. Εἰς το φαινομενον· θνος ἐὰν ἐλάχιστον ἐπικινηθῇ τῷ βασιλεῖ πρὸς πόλεμον, οὐ κάμνει πολεμῶν αὐτὸς, ἀλλ' ἀποστέλλει στρατιώτας μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, καὶ ποιοῦνται τὸν πόλεμον. Ἐὰν δὲ ἔθνος μέγιστον ᾖ τὸ ἐπικινηθὲν, δυνάμενον ἐμπορθῆσαι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ἀναγκάζεται αὐτὸς ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τοῖς στρατοπέδοις αὐτοῦ
C ἀπελθεῖν συγκροτῆσαι τὸν πόλεμον. Βλέπε οὖν σου τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκινήθη μετὰ τοῦ ἰδίου στρατοπέδου, τῶν ἀγγέλων λέγω καὶ τῶν ἁγίων πνευμάτων, εἰς σὴν πρεσβείαν δι' ἑαυτοῦ ἐλθὼν, ἵνα σε λυτρώσηται ἐκ τοῦ θανάτου. Ἀσφάλισαι οὖν σεαυτὸν, καὶ ἐννοήθητι οἵα πρόνοια διὰ σὲ γεγένηται. Ὑποδείγματι δὲ βιωτικῷ κερήμεθα, ὡς ἐν βίῳ. Ὥσπερ ἂν ᾖ βασιλεὺς, καὶ εὕρῃ τινὰ ἐνδεῆ, καὶ ἔχοντα πάθη, καὶ μὴ ἐπαισχυνθῇ αὐτὸν, ἀλλὰ φαρμάκοις ἰαματικοῖς θεραπεύσῃ αὐτοῦ τὰ τραύματα, καὶ ἀπενέγκῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἑαυτοῦ παλάτιον, καὶ ἐνδύσῃ αὐτὸν τὴν πορφυρίδα καὶ τὸ διάδημα, καὶ ποιήσῃ αὐτὸν κοινωνὸν τῆς τραπέζης αὐτοῦ· οὕτως καὶ ὁ ἐπουράνιος βασιλεὺς Χριστὸς, ἐλθὼν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔχοντα πάθη ἰάσατο, καὶ ἐποίησε κοινωνὸν
D τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ τραπέζης· καὶ τοῦτο οὐ βιασάμενος τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀλλὰ προτρεψάμενος αὐτὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἵστησι τιμήν.

ΛΑʹ. Καὶ γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται, ὅτι Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους ὁ κύριος, καλῶν τοὺς θέλοντας, δηλώσας αὐτοῖς, ὅτι Τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασται· αὐτοὶ δὲ οἱ κεκλημένοι παρῃτήσαντο λέγοντες, ὃς μὲν, Ἠγόρασα, φησὶ, ζεύγη βοῶν· ἄλλος, Γυναῖκα ἡρμοσάμην. Ὁρᾷς ὅτι ὁ κλήτωρ ἕτοιμος, οἱ δὲ κληθέντες ἀντεῖπον. Ἆρα αὐτοὶ ἑαυτῶν αἴτιοι γεγόνασι. Τοσοῦτον οὖν ἐστι τὸ ἀξίωμα τῶν Χριστιανῶν. Βλέπε ὅτι ὁ Κύριος ἡτοί-

[63] Psal. xxxiv, 8. [64] Luc. xiv, 18-20; Matth. xxii, 4.

ρίου μέχρι τοῦ νῦν, ὅσοι ἐβαπτίσθησαν, καὶ πονηρά ποτε ἐλογίσθησαν; ἢ οὐκ εἰς κενοδοξίαν τινὲς αὐτῶν, ἢ πορνείαν, ἢ γαστριμαργίαν ἐτράπησαν; ἀλλὰ ὅλοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κοσμικοὶ, ἄμωμον καὶ καθαρὰν ἔχουσι τὴν καρδίαν; ἢ εὑρίσκομεν, ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα πολλαὶ ἁμαρτίαι γίγνονται, καὶ πολλοὶ ἁμαρτάνουσιν; Ἔχει οὖν νομὴν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα εἰσελθεῖν ὁ λῃστὴς, καὶ πράττειν ἃ θέλει. Γέγραπται γάρ· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου. Ἀλλὰ λέγεις, ὅτι Ἀγαπῶ, καὶ ἔχω Πνεῦμα ἅγιον. Ἔχεις τὴν μνήμην, καὶ τὸν ἔρωτα, καὶ τὴν καῦσιν πρὸς τὸν Κύριον; νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐκεῖ ἀποδέδεσαι; καὶ εἰ μὲν ἔχεις τοιαύτην ἀγάπην, καθαρὸς εἶ. Εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, ζήτησον ἔτι ὅταν ἔλθωσιν ἀπὸ τῶν γηΐνων πραγμάτων, καὶ ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν καὶ πονηρῶν λογισμῶν, εἰ μὴ πρὸς ταῦτα ὑποκλίνῃ, ἀλλὰ πάντοτε εἰς ἀγάπην καὶ πόθον Θεοῦ ἕλκεταί σου ἡ ψυχή. Οἱ γὰρ λογισμοὶ τοῦ κόσμου κατασπῶσι τὸν νοῦν εἰς τὰ ἐπίγεια καὶ θαρτὰ, καὶ οὐκ ἐῶσιν ἀγαπῆσαι Θεὸν, ἢ μνημονεῦσαι τοῦ Κυρίου. Καὶ πολλάκις ἀπέρχεται εἰς προσευχὴν ὁ ἰδιώτης, καὶ κλίνει γόνυ, καὶ εἰσέρχεται ὁ νοῦς αὐτοῦ εἰς ἀνάπαυσιν, καὶ ὅσον σκάπτει καὶ βαθύνει, ῥύσσεται τὸ τεῖχος τῆς κακίας τὸ ἀνθιστάμενον, καὶ εἰσέρχεται εἰς ὅρασιν καὶ σοφίαν, ὅπου οὐ φθάνουσι δυνάσται ἢ σοφοὶ, ἢ ῥήτορες καταλαβεῖν ἢ γνῶναι τὴν λεπτοτητα τοῦ νοὸς αὐτοῦ· ἐπειδὴ ἀσχολεῖται εἰς θεῖα μυστήρια. Καὶ γὰρ ἄπειρος τοῦ δοκιμάζειν μαργαρίτας, οὐκ οἶδε διατιμήσασθαι τούτους, διὰ τὸ ἄπειρον αὐτὸν τυγχάνειν. Οἱ οὖν Χριστιανοὶ τὰ ἔνδοξα τῆς γῆς βδελύσσονται, καὶ ἡγοῦνται ταῦτα ὡς κοπρίαν πρὸς ἐκείνων τὴν σύγκρισιν τῆς μεγαλειότητος τῆς ἐνεργούσης ἐν αὐτοῖς.

Ιϛʹ. Ἐρώτησις. Εἰ δύναται πεσεῖν ἄνθρωπος ἔχων χάρισμα;

Ἀπόκρισις. Ἐὰν ἀμελήσῃ, πίπτει· οἱ γὰρ πολέμιοι οὐδέποτε ἀργοῦσι, οὔτε ὀκνοῦσι πολεμοῦντες· πόσῳ μᾶλλον σὺ οὐκ ὀφείλεις παύσασθαι ἀπὸ της ζητήσεως τῆς πρὸς Θεόν; πολλὴ γάρ σοι ζημία γίγνεται ἀμελοῦντι, εἰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μυστηρίῳ τῆς χάριτός δοκεῖς ἐξετάζεσθαι.

ΙΖʹ. Ἐρώτησις. Εἰ παραμένει ἡ χάρις μετὰ τὸ πεσεῖν ἄνθρωπον;

Ἀπόκρισις. Ὁ Θεὸς θέλει τὸν ἄνθρωπον εἰς ζωὴν πάλιν ἀγαγεῖν, καὶ προτρέπεται ἐπὶ τὸ πάλιν προσκλαῦσαι καὶ μετανοῆσαι τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν δὲ καὶ παραμείνῃ, ἐπὶ τὸ πάλιν προσκλαῦσαι καὶ μετανοῆσαι τὸν ἄνθρωπον, μετανοοῦντα τὰ ἐφ' οἷς πάλαι ἐπλημμέλησεν.

ΙΗʹ. Ἐρώτησις. Εἰ τοῖς τελείοις ἐπίκειται θλίψις, ἢ πόλεμος, ἢ τὸ ὅλον ἀμεριμνοῦσιν;

Ἀπόκρισις. Ὁ πολέμιος κατ' οὐδενὸς παυεται πολεμῶν, ὁ Σατανᾶς δὲ ἄσπλαγχνός ἐστι καὶ μισάνθρωπος· διὸ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ πολεμεῖν οὐκ ὀκνεῖ.

[58] Deut. vi, 5

A mini ad hunc usque diem quot modo baptizati sint, et aliquando tamen nihilominus mala cogitaverint? Aut nonne quidam eorum ad vanam gloriæ cupiditatem, ad stuprum aut helluationem conversi sunt? Porro, an omnes qui habitant in Ecclesia homines mundani, puro et inculpabili corde præditi sunt? aut nonne reperimus post baptismum multa perpetrari peccata, ac multos errare? Habet igitur pabulum et licentiam latro, etiam post baptismum, ingrediendi atque agendi pro lubitu. Scriptum enin est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* [58]. Verum dicis: *Diligo, et habeo Spiritum sanctum.* Habesne memoriam et amorem, ac flagrans desiderium directum erga Dominum? esne noctu diuque illic devinctus? et siquidem hac B dilectione præditus es, purus es. Sin ea minus sis præditus, ultra inquire, ubi se obtulerint negotia terrena, aut cogitationes turpes et pravæ, annon ad hæc declinaveris, an vero perpetuo ad amorem ac desiderium Dei trahatur anima tua? cogitationes enim mundanæ distrahunt mentem ad terrena et corruptibilia, nec permittunt diligere Deum, aut Domini memorem esse. At sæpenumero accedit ad orandum idiota flexo poplite, ingrediturque mens ejus in requiem, et quandiu fodit ac ima rimatur, perrumpit objectum parietem malitiæ, ac transit in visionem et sapientiam, quo non perveniunt potentes, aut sapientes, aut rhetores, ut comprehendant aut cognoscant subtilitatem mentis ejus: siquidem attentus est ad divina mysteria. Qui enim C margaritas probare haud novit, ille nec eas æstimare novit, eo quod imperitus sit ejus rei. Quamobrem Christiani in terra, quæ præclara sunt, exsecrantur, ac pro stercore reputant ea, collatione cum majestate, quæ operatur in illis, instituta.

XVI. *Interrogatio. Utrum labi potest homo, qui donum gratiæ habet?*

Responsio. Si negligat, utique labitur. Inimici enim nunquam quiescunt, nec bellum ciere gravantur: quanto magis tu Deum quærere desistere non debes! non enim exiguum detrimentum manet te, si negligas, quamvis in ipso mysterio gratiæ videare probatus.

XVII. *Interrogatio. Utrum permanet gratia post* D *lapsum hominis?*

Responsio. Deus in votis habet hominem novitam denuo reducere, atque adhortatur eum iterum ad luctum et resipiscentiam. Sin vero perseveret, ad luctum et pœnitentiam iterum hortatur hominem, ut resipiscat propter ea, quæ olim deliquit.

57 XVIII. *Interrogatio. Utrum perfectis imminet afflictio aut bellum, aut penitus secure vivunt*

Responsio. Hostis nemini bellum inferre desinit: Satanas vero immisericors est, et odit homines: quapropter etiam omnibus hominibus bellum in-

ferre non pigrescit. Verum non iisdem modis videtur omnes adoriri. Præfecti enim ac comites tributa pendunt regi; verum hic confisus divitiis suis, auro atque argento, tanquam ex eo quod abundat, sua tributa colligit, damni ratione non habita. Quemadmodum enim, qui eleemosynam præbet, nullo modo jacturam reputat: sic quoque Satanas ista tanquam sibi superflua proponit. Cæterum est quidam pauper, destitutus cibo quotidiano. Hic affligitur et torquetur, nec potest opus illud adimplere. Est quoque, qui atteritur augustiis et torquetur, nec tamen moritur. Est quoque alius, qui propter verbum unicum capitis supplicio affici jubetur, et perit. Sic quoque inter Christianos sunt, qui vehementer impugnantur ac vellicantur a peccato: atque insuper adhuc in bello et robur et prudentiam sibi conciliant, spretis adversariorum viribus: et expertes hac in parte sunt pertiuli, quia certi ac firmi sunt de salute sua, eo quod valde exercitat. sunt in bello adversus vitia, et experientia edoctii Habentes itaque Deum apud sese, diriguntur ac requiescunt.

XIX. Alii vero nunquam exercitati, si in angustiam aliquam inciderint, aut moveatur bellum, continuo in perniciem aut interitum delabuntur. Perinde ac qui proficiscuntur in civitatem, amicos invisuri et familiares suos, quamvis multis in nundinis occurrant, non tamen ab iis impediuntur; scopus enim iillorum est, ut amicos conveniant: et cum foris januam pulsaverint ac vocaverint, læti aperiunt amici illorum, sin vero hæreant in foris et plateis, et illudantur aut retineantur ab iis, qui ocurrunt, occluditur janua et nemo illis aperit: ita, qui ad Dominus nostrum Jesum Christum verum amicum, vadere impelluntur, cætera omnia debent contemnere et despicere. Et quemadmodum, qui palatium ingrediuntur regem visuri, sive sint comites, sive præsides, valde metuunt, quomodo sint responsuri, et ne in respondendo lapsi, in reprehensionem et supplicium incidant; rustici vero ac plebeii homines, qui nunquam principem conspexere, nihil solliciti sunt: sic quoque mundus hic, qui sub cœlis est, a regibus ad pauperes usque se habet. Cum gloriam Christi ignorent, curam gerunt rerum sæcularium: nec cito quis recordatur divini judicii. Qui vero cogitationibus ad tribunal Christi ascendunt, ubi est thronus ejus, et in ejus conspectu perpetuo sunt, semper metuunt ac tremunt, ne quovis pacto aberrent a sanctis ejus præceptis.

XX. Et quemadmodum divites in terra, sicubi multos fructus in horreo suo reposuerint, denuo majorem laborem singulis diebus sumunt, ut locupletiores sint, et non deficiant: si vero opibus in horreo reconditis freti, alias colligere negligant, ac, quæ reposita erant, consumant, continuo in paupertatem et inopiam incidunt. Propterea percipientes ac inferentes fructus debent operam na-

A Ἀλλ' οὐ τοῖς αὐτοῖς μέτροις φαίνεται πᾶσιν ἐπιών· καὶ γὰρ ἔπαρχοι καὶ κόμητες φόρους διδόασι τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' οὗτος θαῤῥῶν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, καὶ τῷ χρυσῷ, καὶ τῷ ἀργύρῳ ὡς ἐκ τῶν περισσευμάτων αὐτοῦ ποιεῖται τὰς συντελείας, οὐ ζημίαν ἡγούμενος. Ὥσπερ γὰρ ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην οὐδέποτε ἡγεῖται ζημίαν· οὕτω καὶ ὁ Σατανᾶς, ὡς ἐκ παρέργου ταῦτα ἡγεῖται. Ἔστι δὲ πτωχὸς λειπόμενος τροφῆς ἐφημέρου· οὗτος μαστίζεται καὶ βασανίζεται, μὴ δυνάμενος ἐκεῖνο τὸ συντέλεσμα ἀποπληρῶσαι· καὶ ἔστι ξεόμενος καὶ βασανιζόμενος χαλεπῶς, καὶ οὐκ ἀποθνήσκει. Καὶ ἔστιν ἄλλος, ὅτι καὶ ἀπὸ μιᾶς φάσεως κελεύεται ἀποκεφαλισθῆναι, καὶ ἀπόλλυται. Οὕτως καὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς εἰσιν ἰσχυρῶς πολεμούμενοι καὶ ξεόμενοι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· καὶ ἔτι B εἰς τοὺς πολέμους στερεοῦνται καὶ σοφίζονται, καταφρονοῦντες τῆς ἐναντίας δυνάμεως, καὶ οὐκ ἔχουσι κίνδυνον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ὅτι ἄπτωτοί εἰσι καὶ ἀσφαλίζονται περὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, διὰ τὸ πολλάκις γεγυμνάσθαι ἐν τῷ πολέμῳ τῆς κακίας, καὶ ἐμπείρους γεγενῆσθαι. Ἔχοντες δὲ τὸν Θεὸν μεθ' ἑαυτῶν, ὁδηγοῦνται καὶ ἀναπαύονται.

ΙΘ'. Ἄλλοι δὲ μηδέπω γυμνασθέντες, εἰς μίαν θλῖψιν ἐὰν ἐμπέσωσι καὶ ἐπικινηθῇ πόλεμος, εὐθέως καταπίπτουσιν εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν· ὥσπερ οἱ διοδεύοντες ἐν πόλει, θέλοντες ἰδεῖν τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτῶν καὶ γνωρίμους, εἰ καὶ πολλοῖς συναντῶσιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς, οὐκ ἐμποδίζονται ὑπ' αὐτῶν· ἔχουσι γὰρ σκοπὸν τοῦ τοῖς φίλοις ἐντυχεῖν· καὶ ὅταν ἔξωθεν κρούσωσι τὴν θύραν καὶ καλέσωσι, χαίροντες ἀνοί- C γουσιν οἱ ἀγαπητοὶ αὐτῶν· εἰ δὲ ἀπομείνωσιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ χλευάζωνται, ἤτοι ἐπέχονται ἀπὸ τῶν ἀπαντώντων, ἀποκλείεται ἡ θύρα, καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀνοίγει· οὕτως καὶ οἱ πρὸς τὸν Δεσπότην ἡμῶν Χριστὸν τὸν ὄντως ἀγαπητὸν ἐπειγόμενοι φθάσαι, τῶν ἄλλων ἁπάντων ὀφείλουσι καταφρονεῖν καὶ ὑπερορᾷν. Ὃν δὲ τρόπον οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸ παλάτιον πρὸς τὸν βασιλέα, κόμητες μὲν ὄντες ἢ ἔπαρχοι, ὑπὸ φόβον πολύν εἰσι, πῶς τὰς ἀποκρίσεις δώσουσι, καὶ μὴ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ πταίσαντες εἰς λόγον καὶ τιμωρίαν ὑποβληθῶσιν· ἄγροικοι δὲ καὶ ἰδιῶται ὄντες, οἱ μηδέποτε θεασάμενοι ἄρχοντα, ἐν ἀμεριμνίᾳ διάγουσιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ κόσμος οὗτος ὁ ὑπὸ τῶν οὐρανῶν ἀπὸ βασιλέων ἕως πτωχῶν. Τὴν τοῦ Χριστοῦ δόξαν ἀγνοοῦντες, τὴν μέριμναν ἔχουσι περὶ D τῶν βιωτικῶν πραγμάτων· οὐ ταχέως δέ τις μέμνηται τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως. Οἱ δὲ εἰσερχόμενοι τῷ λογισμῷ εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπου ἐστὶν ὁ θρόνος αὐτοῦ, καὶ κατέναντι αὐτοῦ διὰ παντὸς ὄντες, ὑπὸ φόβον καὶ τρόμον εἰσὶν ἀεὶ, τοῦ μή τι σφαλῆναι περὶ τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολάς.

Κ'. Καὶ ὥσπερ οἱ πλούσιοι τῆς γῆς, ὅταν πολλοὺς καρποὺς εἰσενέγκωσιν εἰς τὰς ἀποθήκας αὐτῶν, πάλιν ἐργάζονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν πλεῖον, ἵνα εὐπορῶσι καὶ μὴ ἐλλείπωνται. Εἰ δὲ θαῤῥήσουσι τῷ ἐναποκειμένῳ ταῖς ἀποθήκαις πλούτῳ, καὶ ἀμελήσουσι μὴ ἐπισυνάγοντες ἕτερον, ἀλλὰ καταναλίσκοντες τὰ ἀποκείμενα, ταχέως εἰς πενίαν καὶ πτωχείαν ἐμπίπτουσιν. Ὅθεν προσοδευόμενοι καὶ εἰσφέροντες

ΛΖ'. Ἐὰν δὲ ἴδῃς τινὰ ἐπηρμένον καὶ τετυφωμένον ὡς μέτοχον ὄντα τῆς χάριτος, οὗτος ἐὰν καὶ σημεῖα ποιήσῃ, καὶ νεκροὺς ἐγείρῃ, μὴ ἔχῃ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐξουδενουμένην, καὶ ᾖ πτωχὸς τῷ πνεύματι καὶ βδελυκτὸς, κλέπτεται ὑπὸ τῆς κακίας καὶ οὐκ οἶδε· καὶ εἰ ποιεῖ σημεῖα, οὐκ ἔστιν αὐτῷ πιστεῦσαι· τὸ γὰρ σημεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ τοῦτό ἐστι, τὸ ὄντα τινὰ δόκιμον τοῦ Θεοῦ, σπουδάζειν λανθάνειν ἀνθρώπους. Καὶ εἰ ἔχει ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως, κρύπτειν αὐτοὺς, καὶ πάντοτε λέγειν ὅτι Οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ἄλλος μοι παρέθετο τὸν θησαυρὸν τοῦτον· ἐγὼ γὰρ πτωχός εἰμι. Καὶ ὅτε θέλει, λαμβάνει αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ. Εἰ δέ τις λέγει, Πλούσιός εἰμι, ἀρκεῖ, ἐκτησάμην, οὐκέτι χρήζω, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔστι Χριστιανὸς, ἀλλὰ σκεῦός ἐστι τῆς πλάνης καὶ τοῦ διαβόλου. Ἡ γὰρ ἀπόλαυσις τοῦ Θεοῦ ἀκόρεστός ἐστι, καὶ ὅσον αὐτοῦ γεύεταί τις καὶ ἐσθίει, τοσοῦτον ἐκπεινος γίγνεται. Καὶ τὴν παῦσιν καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουσιν ἀκατάσχετον οἱ τοιοῦτοι· καὶ ὅσῳ σπουδάζουσι προκόπτειν, καὶ ἐπιπορίζειν, τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἡγοῦνται πτωχοὺς, ὡς ἐνδεεῖς καὶ μηδὲν κεκτημένους· τοῦτο γὰρ λέγουσιν, ὅτι Οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα οὗτος ὁ ἥλιος ἐπιλάμψῃ μοι· Τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ, αὐτὴ ἡ ταπείνωσις.

ΛΗ'. Εἰ δέ τις λέγει ὅτι Ἀρκοῦμαι καὶ πεπλήρωμαι, οὗτος πλάνος ἐστὶ καὶ ψεύστης. Ὥσπερ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐδοξάσθη, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ μετεμορφώθη εἰς τὴν θειχὴν δόξαν, καὶ εἰς τὸ φῶς τὸ ἄπειρον, οὕτως καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων δοξάζεται καὶ ἐξαστράπτει. Ὡς γὰρ ἔσωθεν ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ οὕτω ἐφηπλώθη τῷ σώματι αὐτοῦ καὶ ἐξέλαμψε· τὸν αὐτὸν τρόπον κἀν τοῖς ἁγίοις, ἡ ἔσωθεν οὖσα τοῦ Χριστοῦ δύναμις, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἔξωθεν εἰς τὰ σώματα αὐτῶν ὑπερεκχεῖται. Καὶ γὰρ ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας καὶ φύσεως ἀπὸ τοῦ νῦν μετέχουσιν ἐν τῷ νῷ αὐτῶν. Γέγραπται γάρ. Ὅ τε ἁγιάζων, καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνός. Καὶ· Δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς. Ὥσπερ ἀπὸ ἑνὸς πυρὸς ἅπτονται λύχνοι πολλοὶ, ἀνάγκη καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων μέλη Χριστοῦ ὄντα, τὸ αὐτὸ γίγνεσθαι ὅπερ ἐστὶν ὁ Χριστός.

ΛΘ'. Ἐρώτησις. Πῶς ἀνώτεροι γίγνονται οἱ Χριστιανοὶ τοῦ πρώτου Ἀδάμ; ἐκεῖνος γὰρ ἀθάνατος ἦν, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἄφθαρτος· οἱ δὲ ἀποθνήσκουσι καὶ φθείρονται.

Ἀπόκρισις. Ὁ ἀληθινὸς θάνατος ἔνδον ἐστὶν ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ κέκρυπται, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔσω νενέκρωται· εἴ τις οὖν μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν κατὰ τὸ κρυπτὸν, οὗτος ἀληθῶς εἰς τοὺς αἰῶνας ζῇ, καὶ οὐκ ἀποθνήσκει. Ἀλλ' εἰ καὶ τὰ σώματα τῶν τοιούτων λύεται πρὸς καιρὸν, ἐγείρεται αὖθις ἐν δόξῃ· ἡγιασμένα γάρ εἰσιν. Ὕπνον οὖν λέγομεν καὶ κοίμησιν τῶν Χριστιανῶν τὸν θάνα-

63 XXXVII. Si vero quempiam videas fastu ac superbia elatum, veluti qui sit particeps gratiæ, hic licet signa faciat, ac mortuos exsuscitet, et non tamen habeat abjectam et humilem animam, nec pauper spiritu et abominandus sit, is subripitur a vitio, et quidem nescius : et licet signa faciat, non tamen ei credendum est. Signum enim Christianismi hoc est, ut aliquis Deo sit probatus, utque studeat latere coram hominibus; et ut, si vel universos thesauros regis possideat, eos occultet ac semper dicat : *Thesaurus non est meus, sed alius eum apud me deposuit : ego enim mendicus sum : et quando ei placuerit, repetet eum a me.* Si vero quis dicat : *Dives sum, sufficit, bona possideo, nihili amplius indigeo*, ejusmodi qui est, non est Christianus, sed vas imposturæ et diaboli. Delectatio enim Dei insatiabilis est, et quanto magis quis gustarit et ederit, tanto magis esuriet. Et qui ejusmodi sunt, ardorem atque amorem erga Dominum habent, qui coerceri nequit, et quanto majorem adhibuerint operam proficiendi ac crescendi, tanto se pauperiores reputant, tanquam egeni ac nihil possidentes. Hoc enim dicunt : *Non sum dignus, ut sol radiis suis me illuminet.* Hoc est signum Christianismi, ipsa scilicet humilitas.

XXXVIII. At si quispiam dicat : *Contentus sum et plenus*, seductor ille est et mendax. Quemadmodum enim glorificatum est corpus Domini, cum conscendisset montem, et in divinam gloriam, et in infinitum lumen esset transfiguratum : sic et corpora sanctorum glorificantur, et fulgoris instar lucent. Quemadmodum enim gloria Christi interior sic contexit corpus, et exsplenduit; eodem modo et in sanctis interior Christi virtus in die illa exterius in corpora illorum effunditur. Etenim substantiæ et naturæ ejus ex hoc tempore participes sunt in animo suo. Scriptum est enim : *Qui sanctificat, et sanctificatur, ex uno sunt*[69]. Et : *Gloriam, quam dedisti mihi, dedi illis*[70]. Quemadmodum ab uno eodemque igne plures lucernæ accenduntur, sic necesse quoque est, ut corpora sanctorum, quæ sunt Christi membra, idem evadant, quod ipse Christus est.

XXXIX. *Interrogatio. Quo pacto evadunt Christiani ipso primo Adam superiores? ille siquidem immortalis erat, et non anima modo, verum etiam corpore incorruptibilis : hi vero moriuntur et corrumpuntur.*

Responsio. Vera mors intus in corde hæret ac latet, atque homo interior mortuus est. Si quis ergo transierit a morte in vitam occultam, ille revera in sæcula vivit, nec moritur. Licet enim corpora horum solvantur ad tempus, denuo tamen suscitantur in gloria'; sunt enim sanctificata. Somnum ergo ac dormitionem esse dicimus Christianorum mortem. Quod si homo immortalis esset, et

[69] Hebr. II. 11. [70] Joan, XVII, 22.

corpore incorruptibilis, universus mundus rem insolentem perspiciens, quod scilicet corpora Christianorum non corrumpantur, necessitate quadam, at non spontanea voluntate, ad id quod bonum est, properaret.

XL. Verum, ut penitus appareat, et rata sit libera arbitrii voluntas, quam ab initio Deus concessit **64** homini, ejus res summa cum dispensatione administrantur, fitque solutio corporum; ut in voluntate hominis sit, converti eum ad id quod bonum, aut quod malum est. Neque enim perfectus homo ad bonum, aut in peccato demersus, et se ipsum constituens vas diaboli, a quo totus mundus condemnatus est, ad id quod malum est, necessitate quadam est devinctus; sed habet liberum arbitrium, ut fiat vas electionis et vitæ. Similiter e converso, qui divinitate sunt inebriati, licet pleni sint ac devincti Spiritu sancto, non tamen necessitate ulla tenentur, sed liberum habent arbitrium, ut convertantur et faciant, quidquid placuerit, in hoc sæculo.

XLI. *Interrogatio. Paulatimne extenuatur et eradicatur, quod malum est, atque ita proficit homo gratia; an statim, ubi progressum fecerit, exstirpatur quod malum est?*

Responsio. Quemadmodum infans imperfectus in utero non confestim in hominem concrescit, sed paulatim formam recipit et gignitur; neque continuo perfectus homo est, sed multorum demum annorum decursu incrementum sumit, atque in virum evadit: estque velut semina hordei aut tritici, quæ in terram conjecta non statim radices agunt, verum ubi præterierint hiemes et venti, tum demum commodo tempore spicæ enascuntur: item, qui pyrum plantat, non statim percipit fructum: eodem modo in spiritualibus quoque, ubi tanta sapientia et subtilitas est, paulatim homo progreditur, *evaditque in virum perfectum, et plenitudinem ætatis:* non, ut quidam aiunt: *Induere et exuere* [71].

XLII. Qui litteras discere in votis habet, pergit primum ad ediscenda signa: ubi si primus fuerit, pergit ad scholam Latinorum, estque omnium ultimus. Rursum illic ubi fuerit primus, pergit ad scholam forensem, estque in ea rursum omnium ultimus et tiro. Deinde ubi fuerit scholasticus, omnium causidicorum et novitius et ultimus. Denuo ubi illic evaserit primus, tum dux evadit; qui si principatum adeptus fuerit, adjutorem sibi sumit assessorem. Si ergo in rebus externis tot habet homo progressum gradus: quanto magis mysteria cœlestia habent profectus, et per multos gradus incrementum sumunt; et tum, qui per multas exercitationes, et per multa pericula transcenderit, perfectus evadit. Christiani enim, qui revera gustum gratiæ perceperunt, et signum crucis in mente et corde habent, hi a regibus ad pauperes usque, pro stercore et fœtore reputant omnia: et hi possunt

[71] Ephes. VI, 12.

A τον. Εἰ δὲ ἀθάνατος ἦν ὁ ἄνθρωπος, καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἄφθαρτος, βλέπων ὅλος ὁ κόσμος τὸ παράδοξον τοῦ πράγματος, ὅτι μὴ φθείρονται τὰ σώματα τῶν Χριστιανῶν, ἀνάγκῃ τοίνυν τινὶ, ἀλλ' οὐχ ἑκουσίᾳ γνώμῃ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀνήρχετο.

Μ'. Ἀλλ' ἵνα φανῇ καθάπαξ καὶ διαμείνῃ τὸ αὐτεξούσιον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ, τούτου οἰκονομικῶς τὰ πράγματα διοικεῖται, καὶ γίνεται λύσις σωμάτων, ἵνα ἐν τῷ θελήματι τοῦ ἀνθρώπου ᾖ τὸ τραπῆναι αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν. Οὔτε γὰρ ὁ τέλειος εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἢ βαθὺς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ποιῶν ἑαυτὸν σκεῦος τοῦ διαβόλου, ὑφ' οὗ τὸ ὅλον κατεκρίθη, εἰς τὸ κακὸν ἀνάγκῃ τινὶ δέδεται· ἀλλ' ἔχει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γενέσθαι σκεῦος ἐκλογῆς καὶ ζωῆς. Ὁμοίως πάλιν οἱ
B μεμεθυσμένοι εἰς τὴν θεότητα, καίτοι πεπληρωμένοι καὶ δεδεμένοι Πνεύματι ἁγίῳ, οὐκ ἀνάγκῃ τινὶ κεκράτηνται, ἀλλ' ἔχουσι τὸ αὐτεξούσιον τοῦ τραπῆναι αὐτοὺς, καὶ ποιεῖν ὃ θέλουσιν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον.

ΜΑ'. Ἐρώτησις. Κατὰ μέρος λεπτύνεται τὸ κακὸν, καὶ ἐκριζοῦται, καὶ προκόπτει εἰς τὴν χάριν ὁ ἄνθρωπος, ἢ εὐθέως, εἰ τύχοι προκοπῆς, ἐκριζοῦται τὸ κακόν;

Ἀπόκρισις. Καθάπερ τὸ ἔμβρυον ἐν τῇ μήτρᾳ οὐκ εὐθέως πήγνυται εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατὰ μέρος γίγνεται εἰκὼν καὶ γεννᾶται, οὐκ ἤδη δέ ἐστι τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐξάνει ἐν ἔτεσι πολλοῖς,
C καὶ γίγνεται ἀνήρ· ἔστι δὲ ὥσπερ τὰ σπέρματα τῶν κριθῶν ἢ τοῦ σίτου, οὐκ εὐθέως βαλλόμενα εἰς τὴν γῆν ῥιζοῖ, ἀλλὰ παρέρχονται χειμῶνες καὶ ἄνεμοι, καὶ τότε τῷ δέοντι καιρῷ γίγνονται στάχυες· καὶ ὁ φυτεύων ἄπιον, οὐκ εὐθέως μεταλαμβάνει τὸν καρπόν· ὡσαύτως κἀν τοῖς πνευματικοῖς, ὅπου τοσαύτη σοφία καὶ λεπτότης, κατὰ μικρὸν ὁ ἄνθρωπος αὐξάνει, καὶ γίνεται εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας· οὐχ ὥσπερ τινὲς λέγουσιν· Ἔνδυσαι, ἔκδυσαι.

ΜΒ'. Ὁ θέλων μαθεῖν γράμματα ἀπέρχεται καὶ μανθάνει τὰ σημεῖα, καὶ ὅταν γένηται ἐκεῖ πρῶτος, ἀπέρχεται πρὸς τὴν σχολὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν, καὶ ἔστιν ὅλων ἔσχατος. Πάλιν ἐκεῖ ὅταν γένηται πρῶτος, ἀπέρχεται πρὸς τὴν σχολὴν τῶν γραμμάτων, καὶ
D ἔστι πάλιν ἐκεῖ ὅλων ἔσχατος, ἀρχάριος. Εἶτα ὅταν γένηται σχολαστικὸς, ὅλων τῶν δικολόγων ἀρχάριος καὶ ἔσχατός ἐστι. Πάλιν ὅταν ἐκεῖ γένηται πρῶτος, τότε γίνεται ἡγεμών· καὶ ὅταν γένηται ἄρχων, λαμβάνει ἑαυτῷ βοηθὸν τὸν συγκάθεδρον. Εἰ οὖν τὰ φαινόμενα τοσαύτας ἔχει προκοπὰς, πόσῳ μᾶλλον τὰ ἐπουράνια μυστήρια ἔχει προκοπὰς, καὶ βαθμοὺς πολλοὺς αὐξάνει! καὶ τότε διὰ πολλῆς γυμνασίας καὶ πολλῶν πειρατηρίων ὁ διαφυγὼν γίνεται τέλειος. Οἱ γὰρ Χριστιανοὶ οἱ γευσάμενοι τῆς χάριτος ἐξ ἀληθείας, καὶ τὸ σημεῖον ἔχοντες τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ καρδίᾳ, οὗτοι ἀπὸ βασιλέων ἕως πτωχῶν, κοπρίαν καὶ δυσωδίαν ἡγοῦνται τὰ πάντα. Καὶ

αὔτοι δύνανται εἰδέναι, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ὁ γήνοϊς, καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ βασιλέως, καὶ ἡ δόξα, καὶ οἱ τῆς σοφίας λόγοι, ἐν φαντασίᾳ τινί εἰσι, μὴ ἔχοντα στερεὰν βάσιν, ἀλλὰ παρερχόμενα. Καὶ εἴ τί ἐστιν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, τούτοις ἐστὶν εὐκαταφρόνητον.

A intelligere, universum mundum terrenum, thesaurosque regis, opes, gloriam ac sapientiæ eloquia, externam modo speciem de se præbere, nec habere solidum fundamentum, sed præterire ac evanescere. Et quidquid sub cœlo est, ab eis facile contemnitur.

ΜΓ'. Διὰ τί; ὅτι ξένα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, τὰ μὴ ὄντα μήτε εἰς θησαυροὺς βασιλέων, μήτε εἰς σοφίαν λόγων, μήτε εἰς δόξαν κοσμικὴν, καὶ ἀξιώματα, ἢ πλοῦτον, οἷον ἐκεῖνοι ἐκτήσαντο, τὸν Κύριον καὶ κτίστην πάντων ἔχοντες ἐν τῷ ἐνδοτάτῳ ἀνθρώπῳ, κτῆμα τὸ μὴ παρερχόμενον, ἀλλὰ παραμένον. Οἱ γὰρ Χριστιανοὶ τιμίαν οἴδασι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ πάντα τὰ δημιουργήματα· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ ἐγένετο· ἰδοὺ ὁ οὐρανὸς πόσον ἐστὶν ὑπερμεγέθης, καὶ ἡ γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κτισματα τίμια, καὶ μεγάλα τὰ σκεύη αὐτῶν, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὑπὲρ πάντα τὰ σκεύη τίμιός ἐστιν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν μόνον εὐδόκησεν ὁ Κύριος· καὶ τὰ κήτη δὲ τῆς θαλάσσης, καὶ τὰ ὄρη, καὶ τὰ θηρία, εἰς τὸ φαινόμενον μείζονά εἰσι τοῦ ἀνθρώπου. Βλέπε οὖν σου τὸ ἀξίωμα, πῶς εἶ τίμιος, ὅτι ὑπὲρ ἀγγέλους ἐποίησέ σε ὁ Θεὸς, ὁπότε καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ εἰς σὴν πρεσβείαν καὶ λύτρωσιν παρεγένετο ἐπὶ τῆς γῆς.

XLIII. Qui hoc? Eo quod peregrina et admiranda sint, quæ supra cœlos sunt, ac neque in thesauris regum, neque in sapientia verborum, neque in gloria mundana reperiantur: ac quia dignitates, aut divitiæ, quæ illi possident, qui Dominum et Creatorem omnium in interiori homine habent, sint possessio nunquam interitura, sed permanens. Christiani enim noverunt, animam longe præstantiorem **65** esse cæteris omnibus creaturis: solus siquidem homo secundum imaginem et similitudi- B nem Dei factus est. Ecce cœlum quam immensum sit! item et terra! quam creaturæ in illis viventes pretiosæ! quamque magna corpora eorum! Homo nihilominus hisce corporibus omnibus multo præstantior est; quandoquidem in illo solo complacitum est Domino. Præterea cete quoque maris, montes et belluæ secundum conspectum externum magnitudine sua excedunt hominem. Respice ergo dignitatem tuam, quam sis pretiosus! quod te superiorem angelis fecerit Deus, quando vel ipse legatione ad te et redemptione tui perfuncturus, in terris se præsentem exhibuit.

ΜΔ'. Ὅτε οὖν καὶ οἱ ἄγγελοι εἰς τὴν σὴν σωτηρίαν ἦλθον; βασιλεύς γὰρ υἱὸς βασιλέως συμβούλιον ἐποιήσατο μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἀπεστάλη ὁ Λόγος, καὶ σάρκα ἐνδυσάμενος, καὶ κρύψας τὴν ἑαυτοῦ θεότητα, ἵνα διὰ τοῦ ὁμοίου τὸ ὅμοιον σωθῇ, ἔθηκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Τοσαύτη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐστι πρὸς τὸν ἄνθρωπον! Ἡρετίσατο ὁ ἀθάνατος σταυρωθῆναι διὰ σέ. Βλέπε οὖν πῶς ὁ Θεὸς ἠγάπησε τὸν κόσμον, ὅτι τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Πῶς οὐχὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται; καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. Δείκνυσι δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τοὺς ἀγγέλους λειτουργοὺς εἶναι τῶν ἁγίων· καὶ γὰρ Ἠλίας ὅτε ἦν εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἦλθον κατ' αὐτοῦ οἱ ἀλλόφυλοι, τὸ παιδίον ἔλεγε· Πολλοὶ ἔρχονται καθ' ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς μονοι ἐσμέν. Τότε ἀποκρίνεται Ἠλίας· Οὐχ ὁρᾷς παρεμβολὰς καὶ πλήθη ἀγγέλων μεθ' ἡμῶν κύκλῳ βοηθούντων ἡμῖν; Ὁρᾷς ὅτι ὁ Δεσπότης, καὶ τὰ πλήθη τῶν ἀγγέλων σύνεστι τοῖς δούλοις αὐτοῦ. Πόση οὖν ἐστιν ἡ ψυχὴ, καὶ πῶς τετίμηται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ! ὅτι ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι ταύτην ἐπιζητοῦσιν εἰς κοινωνίαν ἰδίαν, καὶ εἰς βασιλείαν. Ὁ δὲ Σατανᾶς καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ταύτην ἐπιζητοῦσιν εἰς τὸ ἴδιον μέρος.

XLIV. Quando enim angeli ad te salvandum venerunt? Rex siquidem filius regis consilium iniit cum patre suo, missumque est Verbum, ac carnem induit; atque occultans suam ipsius divinitatem, ut C per simile servaretur, animam suam cruci imposuit. Tanta erat Dei dilectio erga hominem! Immortalis qui erat, elegit tui causa cruci affigi. Perpende ergo, quam ardenter *Deus dilexerit mundum, ut unigenitum Filium daret pro eo: qui fieri potest, ut non et cum eodem omnia nobis donet*[72]? Et rursum alibi dicit: *Amen dico vobis, super omnia bona constituet eum*[73]. Ostendit quoque alibi, angelos ministros esse sanctorum. Cum enim Elias esset in monte, et adversus eum insurgerent alienigenæ, puer ejus aiebat: *Multi veniunt adversus nos, et nos soli sumus*; tunc respondet Elias: *Non vides ordines et multitudines angelorum nobiscum in circuitu nobis opitulantium*[74]? Vides Dominum et multitudinem angelorum adesse servis suis. Quanta D igitur est anima, et quantis honoribus a Deo affecta! Siquidem et Deus et angeli hanc accersunt in consortium et regnum suum. Satanas vero et potestates ejus eam desiderant ad suam partem traducere.

ΜΕ'. Ὡς γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις ὁ βασιλεὺς οὐ διακονεῖται ὑπὸ ἀγελημαίων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ ὡραίων καὶ καλῶς πεπαιδευμένων, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐπουράνιον παλάτιον ἐκεῖνοι διακονοῦσι τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ, οἱ ἄμωμοι, οἱ ἀνεπίληπτοι, οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν. Καὶ ὥσπερ ἐν τῷ παλατίῳ, ὡραῖαι κό-

XLV. Quemadmodum vero in rebus visui subjectis, rex nulla ministeria recipit ab hominibus greges pascentibus, sed ab speciosis et optime institutis: sic et in cœlesti palatio illi ministrant cœlesti regi, qui omni culpa et reprehensione vacantes ac puri cordis sunt. Et quemadmodum in palatio ve-

[72] Joan. III, 16; Rom. VIII, 32. [73] Matth. XXIV, 27. [74] IV Reg. VI, 17.

et internum bellum ac pugnam suscipias, nec morem geras, neve delecteris a nequitia in cogitationibus. Quam animi promptitudinem si Dominus in te deprehendat, in novissimo die recipiet te in regnum cœlorum.

XXIX. Sunt enim quædam, quæ ita moderatur Dominus, ne nullum testimonium gratiæ divinæ et vocationis suæ ediderit : sunt item et alia, quæ ita permittendo administrat Deus, ut probetur et exerceatur homo, ac patefiat liberum voluntatis humanæ arbitrium. Afflictionibus enim ac tentationibus oppressi, si sustinuerint, non excidunt regno cœlorum. Christiani ergo in rebus asperis nullo nec dolore nec tristitia afficiuntur. Si inopia aut contumelia explorantur, non debent admiratione affici ; potius paupertate delectari, ac pro divitiis habere, jejunium pro deliciis, ignominiam pro gloria. Ex adverso si inciderint in res in hac vita præclaras, quæ eos allectant ad quietem carnalem, ad divitias, ad gloriam, aut ad delicias, omnino non his delectari debent, sed velut ab igni aufugere.

XXX. Idem oculis subjiciamus : si gens aliqua exigua moveatur ad bellum regi inferendum, non valde sollicitus est ipse in eo conficiendo, sed mittit milites cum ducibus, qui bellum gerant. Si vero gens mota non sit exigui numeri, quæ nempe possit evertere regnum ejus, cogitur ipse rex cum domesticis et exercitu suo in bellum procedere, atque collectis copiis bellum profligare. Respice ergo dignitatem tuam, nempe, Deum exsurrexisse cum suo exercitu[63], angelorum, inquam, et sanctorum **61** spirituum, ut ea, quæ ad se spectat, legatione ipse perfunctus te redimeret a morte. Obfirma igitur te ipsum, ac cogita, quanta providentia tui gratia facta sit ! Cæterum utimur exemplo e vita humana petito tanquam in vita adhuc exsistentes. Perinde ac si rex incidat in quemdam pauperem, infirmitate affectum, nec erubescat salubribus medicamentis ejus curare vulnera, et cum in palatium suum illatum induat purpura ac diademate, atque participem faciat mensæ suæ : sic cœlestis rex Christus accedens ad hominem graviter affectum, sanavit eum atque socium fecit regiæ mensæ suæ ; et hoc quidem nulla vi ejus voluntatem compellens, sed alliciens in tantam dignitatem eum constituit.

XXXI. Scriptum enim est in Evangelio : *Dominum dimisisse servos ad vocandum eos, qui volunt venire, denuntians illis, Prandium meum paratum est. Qui vero vocati erant excusarunt se, dicentes, alter quidem. Emi,* inquit, *juga boum; alius, Uxorem duxi* [64]. Vides paratum fuisse qui vocavit, vocatos vero renuisse. Profecto hi sui ipsius rei facti sunt. Tanta est igitur dignitas Christianorum. Perpende, Dominum præparasse illis regnum, et vocasse il-

A κίᾳ ἐν τοῖς λογισμοῖς· καὶ ἐὰν ταύτην τὴν ἑτοιμασίαν εὕρῃ ὁ Κύριος ἐν σοὶ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ παραλαμβάνει σε ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

ΚΘ′. Ἔστι γὰρ τινα πράγματα, ἃ οἰκονομεῖ ὁ Κύριος ἵνα μὴ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ποιήσῃ τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς κλήσεως αὐτοῦ· καὶ ἔστι τινὰ πράγματα, ἃ οὕτως οἰκονομεῖ κατὰ παραχώρησιν, ἵνα δοκιμασθῇ καὶ γυμνασθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἵνα ἀποδειχθῇ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ γὰρ ἐν θλίψεσι καὶ πειρασμοῖς ὄντες, ἐὰν ὑπομείνωσιν, οὐκ ἀποτυγχάνουσι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οἱ οὖν Χριστιανοὶ ἐν τοῖς θλιβεροῖς πράγμασιν οὐκ ἄχθονται ἢ λυποῦνται· ἐὰν ἐν πενίᾳ ἢ κακουρχίᾳ ἐξετασθῶσιν, οὐκ B ὀφείλουσι ξενίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον συνηδύνεσθαι τῇ πτωχείᾳ, καὶ ἡγεῖσθαι ἀντὶ πλούτου, τὴν νηστείαν ἀντὶ τρυφῆς, τὴν ἀτιμίαν καὶ ἀδοξίαν ἀντὶ δόξης· πάλιν δὲ, ἐὰν ἐμπέσωσιν εἰς πράγματα ἔνδοξα τῷ βίῳ τούτῳ, ἅπερ προτρέπεται αὐτοὺς εἰς ἀνάπαυσιν σαρκικὴν, ἢ πλοῦτον, ἢ δόξαν, ἢ τρυφὴν, ὀφείλουσι μὴ συνήδεσθαι τούτοις, ἀλλ' ἀποφεύγειν ὡς ἀπὸ πυρός.

Λ′. Εἰς τὸ φαινόμενον· ἔθνος ἐὰν ἐλάχιστον ἐπικινηθῇ τῷ βασιλεῖ πρὸς πόλεμον, οὐ κάμνει πολεμῶν αὐτὸς, ἀλλ' ἀποστέλλει στρατιώτας μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, καὶ ποιοῦνται τὸν πόλεμον. Ἐὰν δὲ ἔθνος μέγιστον ᾖ τὸ ἐπικινηθὲν, δυνάμενον ἐμπορθῆσαι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ἀναγκάζεται αὐτὸς ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τοῖς στρατοπέδοις αὐτοῦ C ἀπελθεῖν συγκροτῆσαι τὸν πόλεμον. Βλέπε οὖν σου τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκινήθη μετὰ τοῦ ἰδίου στρατοπέδου, τῶν ἀγγέλων λέγω καὶ τῶν ἁγίων πνευμάτων, εἰς τὴν πρεσβείαν δι' ἑαυτοῦ ἐλθὼν, ἵνα σε λυτρώσηται ἐκ τοῦ θανάτου. Ἀσφάλισαι οὖν σεαυτὸν, καὶ ἐννοήθητι οἵα πρόνοια διὰ σὲ γεγένηται. Ὑποδείγματι δὲ βιωτικῷ κεχρήμεθα, ὡς ἐν βίῳ. Ὥσπερ ἂν ἡ βασιλεὺς, καὶ εὕρῃ τινὰ ἐνδεῆ, καὶ ἔχοντα πάθη, καὶ μὴ ἐπαισχυνθῇ αὐτὸν, ἀλλὰ φαρμάκοις ἰαματικοῖς θεραπεύσῃ αὐτοῦ τὰ τραύματα, καὶ ἀπενέγκῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἑαυτοῦ παλάτιον, καὶ ἐνδύσῃ αὐτὸν τὴν πορφυρίδα καὶ τὸ διάδημα, καὶ ποιήσῃ αὐτὸν κοινωνὸν τῆς τραπέζης αὐτοῦ· οὕτως καὶ ὁ ἐπουράνιος βασιλεὺς Χριστὸς, ἐλθὼν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔχοντα πάθη ἰάσατο, καὶ ἐποίησε κοινωνὸν D τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ τραπέζης· καὶ τοῦτο οὐ βιασάμενος τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀλλὰ προτρεψάμενος αὐτὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἵστησι τιμήν.

ΛΑ′. Καὶ γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται, ὅτι Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους ὁ κύριος, καλῶν τοὺς θέλοντας, δηλώσας αὐτοῖς, ὅτι Τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασται· αὐτοὶ δὲ οἱ κεκλημένοι παρῃτήσαντο λέγοντες, ὃς μὲν, Ἠγόρασα, φησὶ, ζεύγη βοῶν· ἄλλος, Γυναῖκα ἡρμοσάμην. Ὁρᾷς ὅτι ὁ κλήτωρ ἕτοιμος, οἱ δὲ κληθέντες ἀντεῖπον. Ἆρα αὐτοὶ ἑαυτῶν αἴτιοι γεγόνασι. Τοσοῦτον οὖν ἐστι τὸ ἀξίωμα τῶν Χριστιανῶν. Βλέπε ὅτι ὁ Κύριος ἡτοί-

[63] Psal. XXXIV, 8. [64] Luc. XIV, 18-20; Matth. XXII, 4.

οἰκίᾳ ἐστὶ, τουτέστιν ἡ ἐναντία δύναμις. Ἀντιστατικὴ οὖν καὶ νοερά ἐστι· καὶ ἐὰν μή τις θῇ ἀγῶνα κατὰ τῆς ἁμαρτίας, κατὰ μέρος ὑπεκχεομένη ἡ ἔσω κακία διὰ τὸν πλεονασμὸν, φέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς φανερὰς ἁμαρτίας, ἐπὶ τὸ κατεργάζεσθαι αὐτάς. Τὸ γὰρ κακὸν ὥσπερ πηγῆς ὀφθαλμός ἐστι πάντοτε βρύων. Καὶ σὺ οὖν γίνου ἐπὶ τὸ ἐπισχεῖν τὰ ῥεύματα τῆς κακίας, ἵνα μὴ εἰς μυρία κακὰ ἐμπίπτων ὡς θαμβούμενος ᾖς. Ὃν τρόπον ἐὰν ᾖ τις εὐγενὴς ἀμέριμνος πλούσιος· καὶ τοῦτον οἱ διάκονοι τοῦ ἄρχοντος καὶ οἱ ταξεῶται ἁρπάσωσιν, ἀποφέροντες πρὸς αὐτὸν, λέγοντες, ὅτι κατηγορήθης ἐπὶ ἐγκλήματι, καὶ θανάτῳ ὑπόκεισαι. Λοιπὸν ἐκ τῆς φήμης τοῦ φόβου ἀπόλεσεν αὐτοῦ πάσας τὰς ἐνθυμήσεις, καὶ ὥσπερ τεθαμβημένος ἐστίν.

ΜΘ'. Ὑπολάμβανε οὖν οὕτως καὶ περὶ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ὁ γὰρ φαινόμενος κόσμος ἀπὸ βασιλέων ἕως πτωχῶν, ἐν θορύβῳ εἰσὶ, καὶ ἀκαταστασίᾳ, καὶ μάχῃ, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν οἶδε τὴν αἰτίαν· ἤγουν φαινόμενον τὸ κακὸν, τὸ παρεισελθὸν διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ, τὸ κέντρον τοῦ θανάτου. Ἡ γὰρ ἁμαρτία ἡ παρελθοῦσα, δύναμίς τις οὖσα λογικὴ τοῦ Σατανᾶ, καὶ οὐσία, ἐνέσπειρε τὰ κακὰ πάντα· ἐπειδὴ λεληθότως εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ εἰς τὸν νοῦν ἐνεργεῖ, καὶ μάχεται τοῖς λογισμοῖς. Οὐκ ἴσασι δὲ οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἀπὸ ἀλλοτρίας τινὸς δυνάμεως ἐλαυνόμενοι ταῦτα πράττουσιν, ἀλλὰ νομίζουσι φυσικὰ ταῦτα εἶναι, καὶ ἀπὸ ἰδίας φρονήσεως ταῦτα ποιεῖν. Οἱ δὲ τὴν εἰρήνην τοῦ Χριστοῦ ἔχοντες ἐν αὐτῷ τῷ νῷ, καὶ τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ, ἴσασι πόθεν ταῦτα κινεῖται.

Ν'. Πάσχει γὰρ ὁ κόσμος πάθος κακίας, καὶ οὐκ οἶδε. Καὶ ἔστι πῦρ ἀκάθαρτον, ὅπερ ἀνάπτει τὴν καρδίαν, καὶ οὕτω διατρέχει ὅλα τὰ μέλη, καὶ προτρέπεται τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀσελγείας, καὶ μυρία κακά. Οἱ οὖν γαργαλιζόμενοι καὶ συνηδόμενοι, ἔνδον ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιτελοῦσι τὴν πορνείαν, καὶ οὕτως νεμομένου τοῦ κακοῦ, καταπίπτουσι καὶ εἰς φανερὰν πορνείαν. Τὸ αὐτὸ νόει καὶ περὶ τῆς φιλαργυρίας, κενοδοξίας, τύφου, ζήλου, θυμοῦ. Ὥσπερ ὅταν τις κληθῇ εἰς ἄριστον, καὶ παρατεθῇ αὐτῷ ἐδέσματα πολλὰ, λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ὑποβάλλει πάντων ἅψασθαι· καὶ οὕτως ἡ ψυχὴ συνηδομένη βαρύνεται. Ὅρα γὰρ δυσβάστακτά ἐστι τὰ πάθη, ὧν ἐν μέσῳ ποταμοὶ δρακόντων καὶ ἰοβόλων θηρίων καὶ ἑρπετῶν· ὥσπερ ἐὰν ᾖ κῆτος, καὶ καταπίῃ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ κοιλίᾳ· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία καταπίνει τὰς ψυχάς. Φλόγες πυρός εἰσι κατακαίουσαι, καὶ βέλη πεπυρωμένα τοῦ πονηροῦ. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Πρὸς τὸ δυνηθῆναι ὑμᾶς τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. Ἐνεμήθη γὰρ τὸ κακὸν, καὶ τεθεμελίωται περὶ τὴν ψυχήν.

ΝΑ'. Οἱ δὲ φρόνιμοι, ὅταν ἐπαναστῇ τὰ πάθη, οὐχ ὑπακούουσιν, ἀλλ' ὀργίζονται ταῖς κακαῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ἐχθροὶ ἑαυτῶν γίγνονται. Ὁ γὰρ Σατανᾶς πολὺ θέλει ἐπαναπαῆναι τῇ ψυχῇ, καὶ ἐφαπλωθῆναι,

A et latro, hoc est, adversaria potestas, domum ingressus est. Contraria igitur potestas etiam intellectualis est. Et nisi quis bellum ineat adversus peccatum, paulatim malitia intus latens, effusa præ nimia copia abducit hominem ad manifesta peccata committenda. Malitia enim velut fontis scaturigo est undiquaque scaturiens. Tu igitur cura diligenter, ut cohibeas rivos malitiæ, ne infinitis malis obrutus velut attonitus evadas. Quemadmodum, si quispiam sit nobilis, qui, cura omni abjecta, in affluentia rerum vivat; quem ministri principis et apparitores abreptum, ad eum protrahant, dicentes: *Accusatus es ob crimen aliquod, ac capitali supplicio subjaces.* Cæterum ille præ metu ex fama contracto, perdit omnes cogitationes suas, ac velut
B attonito stupore pavet.

XLIX. Eamdem igitur sententiam quoque concipias de spiritibus malitiæ. Mundus enim conspicuus a regibus ad infimos in tumultu, perturbatione ac pugna constitutus est, nec ullus illorum causam novit: nimirum apertum malum, quod subiit propter inobedientiam Adæ, et stimulus est mortis. Peccatum enim quod subiit, cum sit potentia quædam et substantia rationalis Satanæ, insevit omnia mala. Siquidem occulte et latenter in interiori homine ac mente operatur, atque cogitationibus repugnat. Nesciunt tamen homines, quod aliena quadam vi impulsi hæc agant, sed putant hæc esse naturalia, et propria quædam animi deliberatione se hæc agere. Qui vero Christi pacem habent in
C animo ipso, et ab eo sunt illuminati, illi norunt unde hæc oriantur.

L. Sustinet enim mundus affectiones vitiosas, et
67 id nescit: quæ quidem sunt ignis impurus, qui accendit cor, et pervadit omnia membra, atque incitat homines ad libidines et infinita mala. Quicunque igitur titillantur, et voluptate afficiuntur, intus in corde fornicationem committunt, atque sic paulatim, dum fovetur malum, incidunt in manifestum stuprum. Idem sentias quoque de avaritia, vana gloria, fastu, æmulatione et ira. Perinde ac si quis ad prandium fuerit vocatus, cui apponantur varia ciborum genera; tum vero peccatum suggerit, ut omnia degustet: sic quoque anima delectatione capta oneratur. Montes enim difficillimi sunt affe-
D ctiones illæ, quorum in medio decurrunt flumina draconum, venenosarum ferarum ac reptilium. Perinde vero ac si balæna hominem devoret in ventrem, sic quoque peccatum absorbet animas. Flammæ sunt ignis ardentes illæ affectiones, et tela mali ignita. Inquit enim Apostolus: *Ut possitis vos omnia tela mali ignita exstinguere* [75]? Fovetur enim vitium, ac fundamentum ponit in anima.

LI. Prudentes autem insurgentibus affectionibus non obtemperant, sed iram concipiunt adversus pravas cupiditates, atque hostes sui evadunt. Satanas enim valde cupit in anima requiescere, ac cubile

[75] Ephes. VI, 16.

placet aliter, retinet illum : denuo ubi placet eum A convertere, ibi sequitur currus; totus igitur currus sub potestate dirigentis est : sic quoque cor habet multas cogitationes naturales, adhærentes sibi, mens autem et conscientia reprehendunt et dirigunt cor, atque sopiunt et sedant naturales cogitationes in corde scaturientes. Membra enim plura habet anima, licet una sit.

XXXV. Ex quo enim transgressus est Adam mandatum, accessit serpens, dominusque factus est domus, velut et altera anima cum anima. Ait enim Dominus : *Quicunque non renuntiaverit sibi ipsi, et qui non oderit animam suam, non est meus discipulus* [66]. Et : *Qui diligit animam suam, perdet eam* [67]. Siquidem peccatum postquam invasit animam, membrum ejus factum est, ipsique corporeo B homini adhæret, ac scaturiunt inde multæ atque impuræ cogitationes in corde. Quocirca, qui facit voluntatem animæ suæ, voluntatem cordis facit ; quia cum illo connexa et permista est anima. Quapropter, qui sub jugum animam suam mittit, et qui sibi innatisque cupiditatibus succenset, perinde se habet, ac qui civitatem hostium suorum subjugat : hicque dignus habetur assequi bonam mensuram Spiritus, atque induit virtute divina adjutus purum hominem, seque ipso præstantior evadit. Ejusmodi enim qui est, postea divinæ naturæ fit particeps, et evadit filius Dei, recipiens signaculum cœleste in anima sua. Electi enim ejus unguntur oleo sanctificante, in magna dignitate constituuntur, ac reges evadunt. C

XXXVI. Est enim homo ejusmodi naturæ, ut et qui in profundum nequitiæ demersus est et peccato servit, converti ad bonum, et qui Spirituo sancti devinctus, et rebus cœlestibus inebriatus est, ad malum converti possit. Perinde ac si mulier pannis laceris obsita, esuriens et squalida ; et quæ non absque multo labore regiam dignitatem consecuta, induitur purpura et corona, ac fit sponsa regis, in memoriam sibi revocet pristinas sordes, ac in animo habeat ad pristinum statum reverti, nec tamen pristinam infamiam redire malit : hoc enim stolidum est : ita quoque, qui « *gustarunt gratiam divinam, ad Spiritus participes facti sunt* [68], nisi sibi caveant, deficiunt, ac deteriores evacunt, quam cum essent mundani : non, quod Deus sit mutabilis D aut imbecillæ mentis, aut quod exstinguatur Spiritus sanctus, verum, quod ipsi homines non consentiant gratiæ, propterea avertuntur, et in infinita peccata incurrunt. Qui enim donum illud degustarunt, utrumque instar comitis habent, gaudium videlicet et consolationem, metum ac tremorem, exsultationem et luctum. Deplorant enim te ipsos et universum Adam, quia una est hominum natura. Et lacrymæ his vice panis sunt, et luctus vice suavitatis et requiei.

[66] Luc. XIV, 33. [67] Joan. XII, 25. [68] Hebr. VI, 4.

τό · πάλιν ὅπου θέλει μετατρέψαι αὐτὸ, ἐκεῖ αὐτὸ συνέρχεται · ὅλον οὖν τὸ ἅρμα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡνιοχοῦντος κεῖται · οὕτως καὶ ἡ καρδία ἔχει πολλοὺς λογισμοὺς φυσικοὺς, συνδεδεμένους αὐτῇ, καὶ ὁ νοῦς ἐστι καὶ ἡ συνείδησις ἐπιτιμῶσα καὶ κατευθύνουσα τὴν καρδίαν, καὶ διϋπνίζουσα τοὺς φυσικοὺς βρύοντας ἐν τῇ καρδίᾳ. Μέλη γὰρ πολλὰ ἔχει ψυχὴ, κἂν μία ἐστίν.

ΛΕʹ. Ἀφ' οὗ γὰρ παρέβη ὁ Ἀδὰμ τὴν ἐντολὴν, ἐπεισελθὼν ὁ ὄφις δεσπότης γέγονε τοῦ οἴκου, καὶ ὡς ψυχὴ ἑτέρα μετὰ τῆς ψυχῆς ἐστι. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος. Πᾶς ὅστις οὐκ ἀρνεῖται ἑαυτὸν, καὶ οὐ μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐκ ἔστι μου μαθητής · καί · Ὁ ἀγαπῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν. Ἐπεὶ ἡ ἁμαρτία ἐπεισελθοῦσα τῇ ψυχῇ, μέλος αὐτῆς γέγονε, καὶ αὐτῷ τῷ σωματικῷ ἀνθρώπῳ κεκόλληται, καὶ βρύουσι πολλοὶ καὶ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ ἐν τῇ καρδίᾳ. Ὁ οὖν ποιῶν τὰ θελήματα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, τὰ θελήματα τῆς καρδίας ποιεῖ · ἐπειδὴ συμπέπλεκται καὶ συγκέκραται ἡ ψυχή. Ὁ οὖν ὑποτάσσων τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὀργιζόμενος ἑαυτῷ καὶ ταῖς συνούσαις αὐτῷ ἐπιθυμίαις, οὗτος ἐστὶν, ὡς ὁ ὑποτάσσων πόλιν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ οὗτος καταξιοῦται ἐλθεῖν εἰς μέτρα ἀγαθὰ Πνεύματος, καὶ ἀπολαμβάνει διὰ τῆς θείας δυνάμεως τὸν καθαρὸν ἄνθρωπον, καὶ γίνεται ἑαυτοῦ μείζων. Ἀποθεοῦται γὰρ λοιπὸν ὁ τοιοῦτος, καὶ γίγνεται υἱὸς Θεοῦ, λαμβάνων τὸ οὐράνιον σίγνον ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. Οἱ γὰρ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ χρίονται τὸ ἁγιαστικὸν ἔλαιον, καὶ γίγνονται ἀξιωματικοὶ καὶ βασιλεῖς.

ΛϚʹ. Ἔχει γὰρ τὴν φύσιν ὁ ἄνθρωπος τοιαύτην, καὶ ὁ ὢν ἐν βάθει τῆς κακίας, καὶ δουλεύων τῇ ἁμαρτίᾳ, τοῦ τραπῆναι ἐπὶ τὸ ἀγαθόν · καὶ ὁ δεδεμένος Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ μεμεθυσμένος εἰς τὰ ἐπουράνια, ἔχει ἐξουσίαν τοῦ τραπῆναι ἐπὶ τὸ κακόν. Ὥσπερ ἵνα ἡ γυνὴ ἱμάτια ῥακώδη περιβεβλημένη, λιμώσσουσα, ἐῤῥυπωμένη, καὶ αὕτη μετὰ πολλοῦ καμάτου ἔλθῃ εἰς ἀξίωμα βασιλικὸν, καὶ ἐνδύσηται πορφύραν καὶ στέφανον, καὶ γένηται νύμφη βασιλέως, αὐτὴ μέμνηται τῆς προτέρας ῥυπαρίας, καὶ ἔχει θέλημα ἐπανελθεῖν εἰς τὸ ἀρχαῖον, ἀλλ' οὐχ αἱρεῖται εἰς τὴν προτέραν αἰσχύνην ἐλθεῖν · μωρὸν γάρ ἐστι · καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ γευσάμενοι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καὶ μέτοχοι ὄντες τοῦ Πνεύματος, ἐὰν μὴ ἀσφαλίσωνται, κατασβέννυνται, καὶ γίνονται χείρους οὗ ἦσαν, κοσμικοὶ ὄντες · οὐχ ὅτι ὁ Θεὸς τρεπτός ἐστι καὶ ἀσθενὴς, ἢ τὸ Πνεῦμα σβέννυται, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι οὐ συμφωνοῦσι τῇ χάριτι · διὰ τοῦτο ἐκτρέπονται καὶ πίπτουσιν εἰς μυρία κακά. Οἱ γὰρ γευσάμενοι ἐκείνης τῆς δωρεᾶς, ἔχουσι τὰ ἀμφότερα συνόντα αὐτοῖς, χαρὰν καὶ παράκλησιν, φόβον καὶ τρόμον, ἀγαλλίασιν καὶ πένθος. Πενθοῦσι γὰρ ἑαυτοὺς καὶ ὅλον τὸν Ἀδὰμ, ἐπειδὴ μία ἐστὶν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων · καὶ τὰ δάκρυα τῶν τοιούτων ἄρτος ἐστὶ, καὶ τὸ πένθος γλυκύτης καὶ ἀνάπαυσις.

ἀνθρώπων πῦρ, καὶ ἄρξηται περικαθαίρειν τὰς A ἀκάνθας · καὶ οὕτως ἄρχονται ἁγιάζεσθαι, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ιϛ'.

Τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ὑποκεῖσθαι τοῖς πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι, ταῖς ἐκ πρώτης ἁμαρτιας βρυούσαις.

Α'. Πᾶσαι αἱ νοεραὶ οὐσίαι, λέγω δὴ ἀγγέλων, καὶ ψυχῶν, καὶ δαιμόνων, ἀκέραιοι καὶ ἁπλούστατοι ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἐκτίσθησαν · τὸ δὲ τινας ἐξ αὐτῶν τραπῆναι εἰς τὸ κακὸν, ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου προσεγένετο αὐτοῖς. Ἰδίῳ γὰρ θελήματι ἐξετράπησαν τοῦ προσήκοντος λογισμοῦ. Εἰ δὲ φαμεν οὕτως ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ κτισθῆναι, ἄδικον κριτὴν λέγομεν τὸν Θεὸν, πέμποντα εἰς πῦρ τὸν Σατανᾶν. Εἰσὶ γάρ τινες B τῶν αἱρετικῶν, λέγοντες ὕλην ἄναρχον, καὶ ὕλην ῥίζαν, καὶ ῥίζαν δύναμιν, καὶ ἰσοδυναμίαν. Πρὸς τούτῳ οὖν ἔχεις εὐλόγως ἀντιθεῖναι, ὅτι ποία ἐστὶ λοιπὸν ἡ νικῶσα δύναμις; ἀνάγκη δὲ ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν οὐκέτι ἐστὶν ἰσόχρονος, ἢ ἰσοδύναμος ὁ ἡττώμενος. Οἱ λέγοντες ἐνυπόστατον τὸ κακὸν, οὐδὲν ἴσασι. Θεῷ γὰρ οὐδέν ἐστι κακὸν ἐνυπόστατον, κατὰ τὸ ἀπαθὲς αὐτοῦ καὶ θεϊκόν · ἡμῖν δέ ἐστιν ἐνεργοῦν ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ αἰσθήσει, πάσας ἐπιθυμίας ῥυπαρὰς ὑποβάλλον, οὐ συνεκράθη δὲ οὕτως, ὃν τρόπον τινὲς λέγουσι τὴν μίξιν τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ὕδατος · ἀλλ' ὡς ἔστιν ἐν μιᾷ χώρᾳ ὁ σῖτος καθ' ἑαυτὸν, καὶ τὰ ζιζάνια καθ' ἑαυτά · ὡς ἔστιν ἐν οἴκῳ ὁ λῃστὴς κατ' ἰδίαν, καὶ ὁ οἰκοδεσπότης κατ' ἰδίαν.

num ignis, qui comburat ac depurget spinas; et sic incipiant homines sanctificari, glorificantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum in sæcula. Amen.

HOMILIA XVI.

Spirituales homines obnoxios esse tentationibus atque afflictionibus, ex primo peccato scaturientibus.

I. Omnes intellectu præditæ substantiæ, angelorum, inquam, animarum ac dæmonum, sinceræ ac simplicissimæ a Conditore creatæ sunt. Quod vero nonnullæ ex iis ad malitiam dilapsæ sunt, ortum est id a libero arbitrio. Pròpria enim voluntate deflexerunt a recta ratione. Si vero asseramus tales a Deo conditore creatas esse, injustum judicem esse Deum statuimus, qui Satanam in ignem conjiciat. Non desunt enim quidam hæretici, qui dicant materiam initio carere, et materiam esse radicem, et radicem esse virtutem, et quidem potestate Deo parem. Cui commode ac scite objicere possis, quænam ergo demum est virtus palmam reportans? Oportet autem dubio procul potestatem Dei esse; quapropter tempore aut potestate par esse non potest, qui victus succumbit. Qui vero affirmant, malum subsistentiam in aliquo habere. omnium rerum rudes sunt: in Deo enim nullum malum subsistit, cum ipse passionibus non sit obnoxius et deitatem possideat: in nobis autem operatur cum omni potestate et sensu, obscenas omnis generis cupiditates suggerens: non tamen eo modo, quo vinum aqua dilui tradunt, permistum est: verum perinde ac est in una eademque regione seorsim situm frumentum, et seorsim lolia: perinde ac est in domo seorsim latro, et seorsim dominus domus.

Β'. Ἔστι πηγὴ ῥέουσα ὕδωρ καθαρὸν, καὶ ὑπόκειται βόρβορος, C ὅταν ταράξῃ τις τὸν βόρβορον, ὅλη ἡ πηγὴ θολοῦται. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν ταράσσηται καὶ κιρνᾶται τῇ κακίᾳ · καὶ ἕν τι γίνεται ὁ Σατανᾶς μετὰ τῆς ψυχῆς, πνεύματα ἀμφότερα, κατὰ τὴν πορνείαν, ἢ τὸν φόνον · διὰ τοῦτο ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἓν σῶμά ἐστι. Πλὴν ἐν ἄλλῃ ὥρᾳ καθ' ἑαυτήν ἐστιν ἡ ψυχὴ ἐνυπόστατος, μεταμελουμένη ἐφ' οἷς ἔπραξε, καὶ κλαίει, καὶ εὔχεται, καὶ μνημονεύει Θεοῦ. Εἰ γὰρ πάντοτε ἦν ἡ ψυχὴ βεβυθισμένη εἰς τὸ κακὸν, πῶς ἠδύνατο ταῦτα πράττειν, τοῦ Σατανᾶ μηδέποτε θέλοντος εἰς μετάνοιαν ἔρχεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, ἄσπλαγχνος γὰρ ὑπάρχει. Καὶ ἡ γυνὴ κατὰ συντίθεσθαι τῷ ἀνδρὶ, ἓν μετ' αὐτοῦ, ἄλλῃ δὲ ὥρᾳ κεχωρισμένοι εἰσίν · ὅτι πολλάκις ὁ εἷς αὐτῶν ἀποθνήσκει, καὶ ὁ ἕτερος ζῇ. Τοιοῦτόν τί ἐστι καὶ ἐπὶ D τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἓν πνεῦμα γίνονται. Ὁ κολλώμενος γὰρ τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστι. Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν καταποθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐν αὐτῇ τῇ χάριτι.

Γ'. Εἰσὶ δέ τινες ἔχοντες γεῦσιν Θεοῦ, ἔτι ἐνεργούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ξενίζονται, ἄπειροι ὄντες, ὅτι μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Θεοῦ ἐνεργοῦσι

II. Sit fons, qui puram aquam emittat, ac subjectum habeat cœnum: cum ergo aliquis cœnum turbaverit, totus fons inquinatur: sic quoque anima, si fuerit perturbata, inquinatur et permiscetur malitiæ: fitque Satanas consensu unum cum anima, utrumque quidem spiritus, ad stuprum, aut cædem committendum. Quorcirca: *Qui adhæret meretrici, unum corpus est* [77]. Verum alia hora seorsim anima subsistit, atque pœnitentia eorum quæ commisit ducta, luget et precatur, atque Dei recordatur. Si enim anima semper demersa esset in malitiam, quo pacto posset hæc facere? cum Satanas nunquam vellit, ut ad pœnitentiam revertantur homines; immisericors siquidem est. Itidem mulier, quando cum viro fœdus connubii init, est unum cum illo, alia vero hora disjuncti sunt, cum sæpius unus ex iis vita defungatur, alter vero superstes maneat. Non aliter se res habet in societate Spiritus sancti, in unum spiritum evadunt. *Qui enim Domino adhæret, unus spiritus est* [78]. Quod fit, cum homo absorbetur a gratia.

69 III. Sunt nonnulli, qui licet gustum divinitatis perceperint, adhuc tamen ab adversario agitantur et vexantur, adeo ut obstupescant, velut adhuc ignari,

[77] 1 Cor. vi, 17. [78] Ibid.

corpore incorruptibilis, universus mundus rem insolentem perspiciens, quod scilicet corpora Christianorum non corrumpantur, necessitate quadam, at non spontanea voluntate, ad id quod bonum est, properaret.

XL. Verum, ut penitus appareat, et rata sit libera arbitrii voluntas, quam ab initio Deus concessit **64** homini, ejus res summa cum dispensatione administrantur, fitque solutio corporum; ut in voluntate hominis sit, converti eum ad id quod bonum, aut quod malum est. Neque enim perfectus homo ad bonum, aut in peccato demersus, et se ipsum constituens vas diaboli, a quo totus mundus condemnatus est, ad id quod malum est, necessitate quadam est devinctus; sed habet liberum arbitrium, ut fiat vas electionis et vitæ. Similiter e converso, qui divinitate sunt inebriati, licet pleni sint ac devincti Spiritu sancto, non tamen necessitate ulla tenentur, sed liberum habent arbitrium, ut convertantur et faciant, quidquid placuerit, in hoc sæculo.

XLI. *Interrogatio. Paulatimne extenuatur et eradicatur, quod malum est, atque ita proficit homo gratia; an statim, ubi progressum fecerit, exstirpatur quod malum est?*

Responsio. Quemadmodum infans imperfectus in utero non confestim in hominem concrescit, sed paulatim formam recipit et gignitur; neque continuo perfectus homo est, sed multorum demum annorum decursu incrementum sumit, atque in virum evadit: estque velut semina hordei aut tritici, quæ in terram conjecta non statim radices agunt, verum ubi præterierint hiemes et venti, tum demum commodo tempore spicæ enascuntur: item, qui pyrum plantat, non statim percipit fructum: eodem modo in spiritualibus quoque, ubi tanta sapientia et subtilitas est, paulatim homo progreditur, *evaditque in virum perfectum, et plenitudinem ætatis:* non, ut quidam aiunt: *Induere et exuere* [71].

XLII. Qui litteras discere in votis habet, pergit primum ad ediscenda signa: ubi si primus fuerit, pergit ad scholam Latinorum, estque omnium ultimus. Rursum illic ubi fuerit primus, pergit ad scholam forensem, estque in ea rursum omnium ultimus et tiro. Deinde ubi fuerit scholasticus, omnium causidicorum et novitius et ultimus. Denuo ubi illic evaserit primus, tum dux evadit; qui si principatum adeptus fuerit, adjutorem sibi sumit assessorem. Si ergo in rebus externis tot habet homo progressum gradus: quanto magis mysteria cœlestia habent profectus, et per multos gradus incrementum sumunt; et tum, qui per multas exercitationes, et per multa pericula transcenderit, perfectus evadit. Christiani enim, qui revera gustum gratiæ perceperunt, et signum crucis in mente et corde habent, hi a regibus ad pauperes usque, pro stercore et fœtore reputant omnia: et hi possunt

[71] Ephes. vi, 12.

τον. Εἰ δὲ ἀθάνατος ἦν ὁ ἄνθρωπος, καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἄφθαρτος, βλέπων ὅλος ὁ κόσμος τὸ παράδοξον τοῦ πράγματος, ὅτι μὴ φθείρονται τὰ σώματα τῶν Χριστιανῶν, ἀνάγκῃ τοίνυν τινὶ, ἀλλ' οὐχ ἑκουσίᾳ γνώμῃ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀνήρχετο.

Μ'. Ἀλλ' ἵνα φανῇ καθάπαξ καὶ διαμείνῃ τὸ αὐτεξούσιον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ, τούτου οἰκονομικῶς τὰ πράγματα διοικεῖται, καὶ γίνεται λύσις σωμάτων, ἵνα ἐν τῷ θελήματι τοῦ ἀνθρώπου ᾖ τὸ τραπῆναι αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν. Οὔτε γὰρ ὁ τέλειος εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἢ βαθὺς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ποιῶν ἑαυτὸν σκεῦος τοῦ διαβόλου, ὑφ' οὗ τὸ ὅλον κατεκρίθη, εἰς τὸ κακὸν ἀνάγκῃ τινὶ δέδεται· ἀλλ' ἔχει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γενέσθαι σκεῦος ἐκλογῆς καὶ ζωῆς. Ὁμοίως πάλιν οἱ μεμεθυσμένοι εἰς τὴν θεότητα, καίτοι πεπληρωμένοι καὶ δεδεμένοι Πνεύματι ἁγίῳ, οὐκ ἀνάγκῃ τινὶ κακρατηνται, ἀλλ' ἔχουσι τὸ αὐτεξούσιον τοῦ τραπῆναι αὐτοὺς, καὶ ποιεῖν ὃ θέλουσιν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον.

ΜΑ'. Ἐρωτησις. Κατὰ μέρος λεπτύνεται τὸ κακὸν, καὶ ἐκριζοῦται, καὶ προκόπτει εἰς τὴν χάριν ὁ ἄνθρωπος, ἢ εὐθέως, εἰ τύχοι προκοπῆς, ἐκριζοῦται τὸ κακόν;

Ἀπόκρισις. Καθάπερ τὸ ἔμβρυον ἐν τῇ μήτρᾳ οὐκ εὐθέως πήγνυται εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατὰ μέρος γίγνεται εἰκὼν καὶ γεννᾶται, οὐκ ἤδη δέ ἐστι τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐξάνει ἐν ἔτεσι πολλοῖς, καὶ γίγνεται ἀνήρ· ἔστι δὲ ὥσπερ τὰ σπέρματα τῶν κριθῶν ἢ τοῦ σίτου, οὐκ εὐθέως βαλλόμενα εἰς τὴν γῆν ῥιζοῖ, ἀλλὰ παρέρχονται χειμῶνες καὶ ἄνεμοι, καὶ τότε τῷ δέοντι καιρῷ γίγνονται στάχυες· καὶ ὁ φυτεύων ἄπιον, οὐκ εὐθέως μεταλαμβάνει τὸν καρπόν· ὡσαύτως κἀν τοῖς πνευματικοῖς, ὅπου τοσαύτη σοφία καὶ λεπτότης, κατὰ μικρὸν ὁ ἄνθρωπος αὐξάνει, καὶ γίνεται εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας· οὐχ ὥσπερ τινὲς λέγουσιν· Ἔνδυσαι, ἔκδυσαι.

ΜΒ'. Ὁ θέλων μαθεῖν γράμματα ἀπέρχεται καὶ μανθάνει τὰ σημεῖα, καὶ ὅταν γένηται ἐκεῖ πρῶτος, ἀπέρχεται πρὸς τὴν σχολὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν, καὶ ἔστιν ὅλων ἔσχατος. Πάλιν ἐκεῖ ὅταν γένηται πρῶτος, ἀπέρχεται πρὸς τὴν σχολὴν τῶν γραμμάτων, καὶ ἔστι πάλιν ἐκεῖ ὅλων ἔσχατος, ἀρχάριος. Εἶτα ὅταν γένηται σχολαστικὸς, ὅλων τῶν δικολογων ἀρχάριος καὶ ἔσχατός ἐστι. Πάλιν ὅταν ἐκεῖ γένηται πρῶτος· τότε γίνεται ἡγεμών· καὶ ὅταν γένηται ἄρχων, λαμβάνει ἑαυτῷ βοηθὸν τὸν συγκάθεδρον. Εἰ οὖν τὰ φαινόμενα τοσαύτας ἔχει προκοπὰς, πόσῳ μᾶλλον τὰ ἐπουράνια μυστήρια ἔχει προκοπὰς, καὶ βαθμοὺς πολλοὺς αὐξάνει! καὶ τότε διὰ πολλῆς γυμνασίας καὶ πολλῶν πειρατηρίων ὁ διαφυγὼν γίνεται τέλειος. Οἱ γὰρ Χριστιανοὶ οἱ γευσάμενοι τῆς χάριτος ἐξ ἀληθείας, καὶ τὸ σημεῖον ἔχοντες τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ καρδίᾳ, οὗτοι ἀπὸ βασιλέων ἕως πτωχῶν, κοπρίαν καὶ δυσωδίαν ἡγοῦνται τὰ πάντα. Καὶ

νηρός, ἵνα ζητῶμεν ἄλλον ἀνώτερον αὐτοῦ. Ἀνάγκη A γὰρ τὸν Θεὸν πανταχοῦ ἀνώτερον αὐτὸν εἶναι· διὰ δὲ τὸ μυστήριον τῆς θεότητος καὶ τὴν λεπτότητα ἐν αὐτῷ περιεχόμενον τὸ σκότος, οὐ καταλαμβάνει αὐτόν· οὔτε δύναται τὸ κακὸν μετέχειν τῆς καθαρότητος, ἣ ἐν αὐτῷ ἐστι. Τῷ οὖν Θεῷ οὐδὲν κακὸν ἐνυπόστατον, ἐπεὶ οὐδὲν ἀδικεῖται.

ς'. Ἡμῖν δέ ἐστι κακὸν διὰ τὸ οἰκεῖον ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐνεργεῖν, ὑποβάλλον λογισμοὺς πονηροὺς καὶ ῥυπαροὺς, καὶ μὴ συγχωροῦν καθαρῶς προσεύχεσθαι, ἀλλ' αἰχμαλωτίζον τὸν νοῦν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον. Ἐνδέδυται οὖν τὰς ψυχὰς, ἥψατο δέ καὶ αὐτῶν τῶν ὀστέων μελῶν. Ὥσπερ οὖν ἔσσιν εἰς τὸν ἀέρα ὁ Σατανᾶς, καὶ ὁ Θεὸς παρὼν ἐκεῖ οὐδὲν ἀδικεῖται, οὕτως καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἐστιν ἡ ἁμαρτία, ὁμοίως δὲ B καὶ χάρις Θεοῦ σύνεστι μηδὲν ἀδικουμένη. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ δοῦλος ἐγγὺς τοῦ δεσπότου αὐτοῦ, οὗτος πάντοτε ἔγγιστα αὐτοῦ ὢν ὑπὸ φόβον ἐστὶ, μηδὲν ἄνευ αὐτοῦ διαπραττόμενος· οὕτως καὶ ἡμεῖς τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ τῷ καρδιογνώστῃ τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν ἀνατιθέναι καὶ φανεροῦν ὀφείλομεν, καὶ ἔχειν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησιν ἐπ' αὐτὸν, ὅτι Αὐτός μού ἐστι δόξα, καὶ αὐτός μού ἐστι Πατὴρ, καὶ αὐτός μού ἐστι πλοῦτος. Πάντοτε οὖν ἐν τῇ συνειδήσει ὀφείλεις ἔχειν τὴν μέριμναν καὶ τὸν φόβον. Ἐὰν δὲ καί τις μὴ ἔχῃ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πεφυτευμένην καὶ πεπηγμένην ἐν ἑαυτῷ, ἔστω νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὡς φυσικὸν εἶναι προσκεκολλημένον τῇ ψυχῇ, τὸ καθ' ὥραν ὁδηγοῦν αὐτὸν καὶ διυπνίζον, καὶ ὑπορθοῦν εἰς τὰ ἀγαθά· ἵνα γοῦν τὴν μέριμναν ἔχῃ, τὸν φόβον, C τὸν πόνον, ὡς φυσικὸν καὶ ἄτρεπτον τὸν συντριμμὸν τῆς καρδίας πάντοτε πεπηγμένον.

Ζ'. Ὥσπερ δὲ μέλισσα κρυπτῶς ἐργαζομένη τὸ κηρίον ἐν τῷ κοσκινῳ, οὕτως καὶ ἡ χάρις κρυπτῶς ἐργάζεται ἐν ταῖς καρδίαις τὴν ἑαυτῆς ἀγάπην, καὶ μεταβάλλει ἀπὸ πικρότητος εἰς γλυκύτητα, ἀπὸ τραχύτητος εἰς λειότητα. Ὥσπερ δὲ ἀργυροκόπος καὶ ἀναγλυφάριος ἀναγλύφων δίσκον κατὰ μέρος σκεπάζει ἅπερ γλύφει διάφορα ζώδια, ἐπὰν δὲ τελέσῃ, τότε φανεροῖ αὐτὸν ἐξαστράπτοντα τῷ φωτί· οὕτως καὶ ὁ Κύριος ἀληθινὸς τεχνίτης ἀναγλύφει τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ ἀνακαινίζει ἐν μυστηρίῳ, ἕως οὗ ἐκδημήσωσιν ἐκ τοῦ σώματος, καὶ τότε φαίνεται τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος. Οἱ γὰρ θέλοντες σκεύη κατασκευάσαι, καὶ ἐνυφάνει ζώδια, πρῶτον κηροπλαστοῦσι, D καὶ οὕτως ἐκχέουσι καθ' ὁμοιότητα ἐκείνου, ὥστε τὸ ἔργον κατ' ἐκεῖνο ἀποτελεσθῆναι τὸ σχῆμα· οὕτως καὶ ἡ ἁμαρτία πνεῦμα οὖσα εἰκόνα ἔχει, καὶ μεταβάλλεται εἰς μορφὰς πολλάς. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἔσω ἄνθρωπος ζώδιόν ἐστί τι, ἔχον εἰκόνα καὶ μόρφωσιν. Ὁμοίωμα γάρ ἐστι τοῦ ἔξω ἀνθρώπου ὁ ἔσω. Μέγα οὖν ἐστι τὸ σκεῦος καὶ τίμιον, ἐπειδὴ ἀπὸ πάντων τῶν κτισμάτων ἐκεῖ εὐδόκησεν ὁ Κύριος. Καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς ἐοίκασι λίθοις τιμίοις καὶ μαργαρίταις, οἱ δὲ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ μεμεστωμένοι εἰσὶν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας, καὶ δυσωδίας.

Η'. Οἱ οὖν Χριστιανοὶ ἄλλου αἰῶνός εἰσιν, υἱοὶ

A habitat ille nequam, ut inde inquiramus alium eo superiorem. Necesse est enim Deum ipsum ubique superiorem esse. Verum propter mysteria divinitatis et subtilitatem ejus, tenebræque ab eo capiuntur, eum non comprehendunt: nec quod malum est, particeps esse potest puritatis, quæ est apud Deum. In Deo ergo nihil mali subsistit, quia re omnino nulla lædi potest.

70 VI. In nobis vero hæret malum, eo quod habitet in corde, et vires suas ibidem exserat, suggerens cogitationes pravas et obscenas, nec permittens preces effundere puras, sed captivam ducens mentem in hoc sæculum. Induit igitur animas, atque attigit quoque ossea membra. Quemadmodum igitur Satanas est in aere, et Deus, qui præsto ibi est, B nihil læditur omnino: sic peccatum est in anima, similiter quoque gratia divina, nec tamen læditur. Perinde ac si sit servus juxta dominum suum, qui cum perpetuo, dum ab ejus latere est, sit sub metu, nihil absque ejus jussu suscipit: sic quoque nos Domino Christo cordium exploratori cogitationes nostras exponere atque aperire, ac spem et fiduciam in eo collocatam habere debemus, dicentes: *Ipse est gloria mea, ipse est Pater meus, ipse divitiæ meæ.* Perpetuam igitur in conscentia habere debes sollicitudinem ac metum. Quod si quis gratiam divinam plantatam et infixam in sese non habeat, noctu diuque curet, ut, tanquam naturale sit, adhæreat animæ id, quod ad horam ipsum ducit, excitat atque dirigit ad ea quæ bona sunt, ut C saltem curam habeat, metum ac laborem, tanquam naturalem et immutabilem contritionem cordis perpetuo infixam.

VII. Quemadmodum autem apis secreto favum fingit ac construit in alveo; sic quoque gratia secreto exercet in cordibus dilectionem suam, et quod amarum est mutat in dulce, quod autem asperum, in id quod leve est. Sicut autem faber argentarius et sculptor, quando discum sculpit, aliquatenus operit varia illa, quæ sculpit animalia: ubi vero opus fecerit, tunc profert illum in luce splendentem: sic quoque Dominus, verus ille artifex, sculpit corda nostra, ac occulte renovat, donec e corpore discedant, atque tum conpiscua fit animæ pulchritudo. Qui enim supellectilem parare in eaque animalcula D exprimere volunt, primum ceram effigiant, atque tum ad imaginem illam fundunt, ut opus secundum effigiem illam absolutum reddatur: non aliter peccatum, cum sit spiritus, imaginem habet, ac in varias formas convertitur. Similiter interior quoque homo animalculum quoddam est, imagine et forma præditum, siquidem similitudo est exterioris hominis interior. Præclarum ergo ac pretiosum vas est, quia præ omnibus creaturis in eo Domino complacitum est. Et bonæ quidem cogitationes assimilantur lapidibus pretiosis et margaritis; impuræ vero cogitationes plenæ sunt ossium mortuorum, et omnis spurcitiei ac fetoris.

VIII. Christiani ergo alterius sunt sæculi, filii

nustæ quæque puellæ, omnis labis ac reprehensionis expertes, speciosissimæ scilicet, regiæ societatis participes fiunt: sic quoque in spirituali palatio, animæ, quæ omni virtutum bonarum genere sunt exornatæ, societatem ineunt cum cœlesti rege. In rebus, quæ visui patent, si ad domum quamdam inhabitandam princeps abeat, quæ sordibus quibusdam contractis impura sit, præparatur illa, ac vario ornatus genere instruitur, effusis quoque aromatibus: quanto majori domus animæ, in qua Dominus requiescit, ornatu indiget, ut illam ingredi possit, et ibi requiescere is, qui reprehensione nulla, nec macula, nec labe seu nævo notari potest! In hujusmodi enim corde tum Deus, tum universa cœlestis Ecclesia requiescit.

XLVI. Præterea in rebus, quæ aciei oculorum patent, si pater quispiam possideat bona, et inter hæc diademata habeat ac lapides pretiosos, hæc in conditoria reponit, et reservat filio suo, cui ea largiturus est: sic quoque Deus possessionem quicum rebus suis pretiosis concredidit animæ. Tandem in rebus visibilibus, si exoriatur bellum, et venerit rex cum exercitu suo ad decertandum, sintque partes
66 ejus minores, aut imbecilliores, continuo legatos mittit, ad rogandum ea quæ faciunt ad pacem. Si vero gens maxima cum æquali conflictum ineat, sitque rex cum rege, rex, inquam, Persarum cum rege Romanorum, oportet omnino hos reges ad bellum commoveri cum omni exercitu ac milite suo. Perpende ergo quanta tua sit dignitas, cum Deus motus sit cum omni suo exercitu, angelorum, inquam, aut spirituum, ad committendum pugnam cum adversario, ut te redimeret a morte. Deus igitur venit tui causa.

XLVII. Perinde ac si sit rex, qui in pauperem quemdam, cujus membra omnia lepra pervasit, incidat, nec erubescat medicamenta ejus vulneribus admovere, ac adeo curet ejus plagas: illumque postea regia mensa exceptum, purpura induat, ac regem faciat: sic quoque Deus se exhibuit humano generi: abluit illius vulnera, et sanavit illud, atque introduxit in cœlestem thalamum. Maxima igitur est Christianorum dignitas, tanta quidem, ut quod cum ea compararetur, non sit. Si vero ad defectionem excitetur et subripiatur a malitia, perinde est, ac si sit civitas, quæ muris cincta non est, quam invadunt latrones, quacunque parte volunt, nulla omnino re impediti, eamque desertam reddunt, ac incendio flammisque tradunt: sic dum negligis te ipsum, et frigide tibi ipse attendis, subeunt te spiritus malitiæ, atque deformant atque desertam reddunt mentem tuam, dispergentes cogitationes tuas in hoc sæculum.

XLVIII. Multi enim, qui circa externarum rerum inquisitionem satagunt, et scientiam excolunt, ac curam recte vivendi habent, hunc reputant perfectum, non inspicientes in cor, nec videntes malitiam animam involventem. Siquidem mens interior, malitia scatens, radices mittit in reliqua membra:

A ραι, καὶ μὴ ἔχουσαι μῶμόν τινα, εὐειδέσταται ἐκεῖναι εἰς κοινωνίαν βασιλέων ἀπέρχονται· οὕτως καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν, ψυχαὶ αἱ ἐν πᾶσι τρόποις ἀγαθοῖς κεκοσμημέναι, αὗται κοινωνοῦσι τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ. Εἰς τὸ φαινόμενον, ὅπου ἀπέρχεται ἄρχων μεῖναι, καὶ συμβαίνει ἐκείνην τὴν οἰκίαν ἔχειν ἀκαθαρσίαν τινὰ, εὐτρεπίζεται, καὶ διακόσμησις πολλὴ γίνεται, καὶ ἀρώματα ἐκχεῖται. Πόσῳ μᾶλλον ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς, εἰς ὃν ὁ Κύριος ἀναπαύεται, πολλῆς διακοσμήσεως χρῄζει, ἵνα δυνηθῇ ἐκεῖ εἰσελθεῖν καὶ ἀναπαῆναι ὁ ἄσπιλος, ὁ ἄμωμος! εἰς γὰρ τοιαύτην καρδίαν ὁ Θεὸς, καὶ ὅλη ἡ ἐπουράνιος Ἐκκλησία ἐπαναπαύεται.

B Μϛʹ. Ἐν τοῖς φαινομένοις, ἐὰν ἔχῃ πατὴρ κτήματα, ἔχῃ δὲ καὶ διαδήματα καὶ λίθους τιμίους, ταῦτα εἰς οἴκους ἀποθέτους κρύπτει, καὶ ταμιεύεται τῷ ἀγαπητῷ αὐτοῦ υἱῷ, κἀκείνῳ δίδωσιν αὐτά· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἑαυτοῦ κτῆσιν μετὰ τῶν ἰδίων τιμίων ἐνεπίστευσε τῇ ψυχῇ. Εἰς τὸ φαινόμενον, ἐὰν ᾖ πόλεμος, καὶ ἔλθῃ βασιλεὺς μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἐπὶ τὸ πολεμῆσαι, καὶ ὑπάρχῃ τὸ μέρος αὐτοῦ ἔλαττον, ἢ ἀσθενέστερον, εὐθέως ἀποστέλλει πρεσβείαν ἐρωτῶν τὰ πρὸς εἰρήνην. Εἰ δὲ ἔθνος μέγιστον πρὸς ἴσον ᾖ, καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς βασιλέα, λέγω δὴ ὁ Περσῶν καὶ ὁ Ῥωμαίων, ἀνάγκη πᾶσα τοὺς δύο βασιλεῖς κινηθῆναι μετὰ τῶν στρατοπέδων ὅλων. Βλέπε οὖν οἵον σού ἐστι τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκινήθη μετὰ τῶν ἰδίων στρατοπέδων, λέγω δὴ τῶν ἀγγέλων καὶ πνευμάτων,
C συμπαλεῖν τῷ ἀντικειμένῳ, ἵνα σε λυτρώσηται ἐκ τοῦ θανάτου. Ὁ Θεὸς οὖν παρεγένετο διὰ σέ.

ΜΖʹ. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ βασιλεὺς καὶ εὕρῃ πτωχόν τινα ἔχοντα λέπραν εἰς ὅλα τὰ μέλη, καὶ μὴ ἐπαισχυνθῇ, ἀλλ' ἐπιθῇ φάρμακα καὶ ἐν τοῖς τραύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὰς πληγὰς, καὶ λοιπὸν εἰς τράπεζαν βασιλικὴν ἀπαγάγῃ αὐτὸν, καὶ περιθῇ αὐτῷ πορφύραν, καὶ ποιήσῃ αὐτὸν βασιλέα· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων. Ἀπέπλυνεν αὐτῶν τραύματα, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς, καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸν ἐπουράνιον νυμφῶνα. Μέγα οὖν ἐστι τὸ ἀξίωμα τῶν Χριστιανῶν, τοσοῦτον, ὡς μηδὲ συγκρίνειν ἔχειν.
D Ἐὰν δὲ μετεωρισθῇ καὶ κλαπῇ ὑπὸ τῆς κακίας, ἔοικε τοιούτῳ τινὶ, ὥσπερ ἐὰν ᾖ πόλις μὴ ἔχουσα τεῖχος, καὶ οἱ λῃσταὶ εἰσέρχονται δι' αὐτῆς, ὅθεν θέλουσι, μὴ ἐμποδιζόμενοι, καὶ ἐρημοῦσι, καὶ ἐμπυρίζουσιν αὐτήν· οὕτως ἀμελοῦντός σου, καὶ μὴ ἑαυτῷ προσέχοντος, ἐπεισέρχονται τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, καὶ ἀφανίζουσι καὶ ἐρημοῦσι τὸν νοῦν, σκορπίζοντες τοὺς λογισμοὺς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον.

ΜΗʹ. Πολλοὶ γὰρ περὶ τὰ ἔξωθεν ἠκριβωμένοι, καὶ ἐπιστήμην ἀσκοῦντες, καὶ βίου ὀρθοῦ ἐπιμελούμενοι, τοῦτον νομίζουσιν εἶναι τέλειον, μὴ ἐγκύπτοντες εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ὁρῶντες τὰ ἐκεῖ συνέχοντα τὴν ψυχὴν κακά. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν τῆς κακίας ἐσώτερον νοῦν, ῥίζα ἐστὶν ἐν τοῖς μέλεσι· καὶ ὁ λῃστὴς ἐν τῇ

πένθος ἀναλαβεῖν καὶ δάκρυα, πόνον ἄπαυστον, συντετριμμένην ἔχειν καρδίαν, ὑπὸ φόβον εἶναι καὶ μέριμναν, ἔχειν δὲ καὶ τὴν πεῖναν καὶ δίψαν τοῦ ἀγαθοῦ πάντοτε· τὸν τοιοῦτον λοιπὸν διαδέχεται χάρις Θεοῦ καὶ ἐλπὶς, καὶ οὐκέτι ἐστὶν ἐν τῷ τοιούτῳ πένθος, ἀλλὰ χαίρει ὡς ὁ εὑρὼν θησαυρὸν, καὶ πάλιν τρέμει μή πως ἀπολέσῃ αὐτόν. Ἐπέρχονται γὰρ οἱ λῃσταί. Ὥσπερ ἐάν τις εἰς πολλὰς λῃστουργίας, καὶ ζημίας ἐμπεσὼν, μετὰ πολλοῦ καμάτου διαφύγῃ, καὶ μετὰ ταῦτα εὕρῃ περιουσίαν μεγάλην, καὶ ὑπόστασιν πολλὴν, καὶ οὐκέτι δέδοικε ζημίαν διὰ τὸν πλεονάσαντα πλοῦτον· οὕτως καὶ οἱ πνευματικοὶ, πρῶτον διελθόντες ἐν πολλοῖς πειρασμοῖς καὶ φοβεροῖς τόποις. Εἶτα χάριτος πληρωθέντες καὶ μεμεστωμένοι τῶν ἀγαθῶν, οὐκέτι δεδοίκασι τοὺς θέλοντας αὐτοὺς συλῆσαι, ἐπειδὴ ὁ πλοῦτος οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ὀλίγος· ἔχουσι δὲ καὶ φόβον, οὐ τῶν φοβουμένων τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἀλλὰ φόβον καὶ μέριμναν, πῶς διοικήσουσι τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτοῖς πνευματικὰ χαρίσματα.

ΙΒʹ. Ἔχει δὲ ὁ τοιοῦτος ἐξουδενούμενον ἑαυτὸν παρὰ πάντας ἁμαρτωλοὺς, καὶ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν τοιοῦτον λογισμὸν ἐμφυτευθέντα ὡς φυσικὸν, καὶ ὅσον εἰσέρχεται εἰς γνῶσιν Θεοῦ, τοσοῦτον ἔχει αὐτὸν ἰδιώτην, καὶ ὅσον μανθάνει, εἰς μηδὲν εἰδὼς ἐστι. Ταῦτα δὲ ἡ χάρις διακονοῦσα, ὡς φυσικὰ ἐν τῇ ψυχῇ ἀπεργάζεται. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ παιδίον ὑπὸ νεανίσκου βασταζόμενον καὶ ὁ βαστάζων, αὐτὸ περιφέρει ὅπου θέλει, οὕτω καὶ κατὰ βάθος ἐνεργουμένη χάρις βαστάζει τὸν νοῦν, καὶ ἀναφέρει εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἰς τὸν τέλειον κόσμον, εἰς τὴν αἰώνιον κατάπαυσιν. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ χάριτί εἰσι μέτρα καὶ ἀξιώματα. Ἄλλος ἐστὶν ὁ στρατηλάτης ἔχων παῤῥησίαν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ὁ ἄλλος ἐστὶν ὁ ἡγεμών. Ὥσπερ οἶκος πεπληρωμένος καπνοῦ ὑπερεκχεῖ τοῦτον, καὶ εἰς τὸν ἔξω ἀέρα· οὕτως κἀν τῇ ψυχῇ μεμεστωμένη ἡ κακία ὑπερεκχεῖται ἔξωθεν καὶ ἐπιτελεῖ καρπούς. Ὡς οἱ ἐγκεχειρισμένοι ἀρχὰς ἐπαρχότητος, ἢ θησαυρὸν βασιλικὸν, πάντα τὸν χρόνον ἐν μερίμνῃ εἰσὶ, μήπως ἄρα προσκρούσωσι τῷ βασιλεῖ· οὕτω καὶ οἱ ἐμπιστευθέντες ἔργον πνευματικὸν ἀεὶ ἐν μερίμνῃ εἰσὶ, καὶ ἔχοντες ἀνάπαυσιν, ὥσπερ οὐκ εἰσιν ἀναπεπαυμένοι. Ἡ βασιλεία γὰρ τοῦ σκότους ἡ ἐπεισελθοῦσα τῇ πόλει, τουτέστι τῇ ψυχῇ, καὶ οἱ διακατέχοντες βάρβαροι τὰς νομὰς αὐτῆς, ἐξωθοῦνται ἀπ' αὐτῆς.

ΙΓʹ. Ἀποστέλλει γὰρ ὁ βασιλεὺς Χριστὸς εἰς ἐκδίκησιν τῆς πόλεως, καὶ δεσμοῖ τοὺς τυράννους, καὶ στρατηγίαν ἐπουρανίον, καὶ παράταξιν πνευμάτων ἁγίων ἐκεῖ κατοικίζει, ὥσπερ πατρίδα ἰδίαν· καὶ λοιπὸν φαίνει ὁ ἥλιος ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ διατρέχουσιν εἰς ὅλα τὰ μέλη. Καὶ ἔστιν ἐκεῖ λοιπὸν βαθεῖα εἰρήνη ἡ βασιλεύουσα. Ὁ δὲ ἀγὼν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἄθλησις, καὶ δοκιμασία, καὶ ἡ πρὸς Θεὸν εὔνοια τότε φαίνεται, ὅτε τῆς χάριτος ὑποστελλομένης ἀνδρίσεται καὶ βοήσει πρὸς τὸν Θεόν· ἀλλὰ σὺ ἀκούων, ὅτι εἰσὶ ποταμοὶ δρακόντων,

Deo mortua sit anima, lugere debet, ac lacrymas effundere, continuoque mœrore affici, contritum habere cor, cum metu et sollicitudine vitam agere, et continua fame ac siti ipsius boni laborare. Talem postmodum amplectitur gratia Dei et spes, nec ultra est in luctu, sed gaudio perfunditur, perinde ac ille qui thesaurum reperit, ac rursus intremiscit, ne quo pacto eum perdat. Insurgunt enim latrones. Perinde vero ac qui in multas latronum rapinas et pericula illapsus, non absque magno labore evadit, ac postea, ingentibus opibus ac facultatibus inventis, non amplius damnum illud propter affluentiam divitiarum metuit: sic quoque spirituales homines, qui prius per multas tentationes et formidabilia loca transierunt: deinde gratia impleti, bonisque cumulati sunt, non amplius illos formidant, qui deprædari eos volebant, quoniam haud exiguæ sunt ipsorum opes; non tamen prorsus metu ac timore omni carent, metu, inquam, non qualis est, qui extimescunt malos spiritus; sed hoc metu ac sollicitudine urgentur, quomodo rite administrent concredita sibi spiritualia dona.

XII. Verum qui ejusmodi est, reputat se abjectiorem omnibus peccatoribus, talemque cogitationem, velut naturalem, sibi insitam habet; et quanto magis in notitia Dei proficit, tanto simpliciorem se existimat idiotam: et quanto magis didicerit, eo rudiorem se reputat. Hæc autem gratia directrix velut innata animæ, peragit. Quemadmodum **72** si sit infans, qui a juvene gestetur, is qui eum portat, circumfert eumdem quocunque libuerit: sic quoque gratia, in profundo vires suas exserens, gestat animum, eumque defert ad cœlos, ad mundum perfectum, ad æternam requiem. Verum in ipsa gratia sunt gradus et dignitates. Alius enim est præfectus militum, qui liberam habet adeundi regis potestatem: alius vero est dux. Perinde vero ut domus fumo repleta, eum effundit in aerem externum; sic etiam in anima redundans malitia effunditur foras, ac fructus producit. Et sicut ii, quibus gerendæ præfecturæ, aut custodiendi thesauri regii, cura commissa est, nunquam curis vacant, ne quo pacto regem offendant: sic quoque quorum fidei opus aliquod spirituale commissum est, continua sollicitudine tenentur; et ita quiete fruuntur, perinde ac si ea carerent. Regnum enim tenebrarum subintrans civitatem, hoc est, animam, et barbari occupantes ejus pascua, ex illa expelluntur.

XIII. Mittit enim rex Christus, qui vindictam de civitate illa sumant, et tyrannos in vincula conjicit, ac exercitum cœlestem, et ordines spirituum sanctorum illic collocat, tanquam in patria propria. Tum vero sol in corde splendet, et radii ejus penetrant omnia membra, atque sibi summa pax imperium tenet. Verum certamen ac pugna hominis, probatio, et erga Deum benevolentia tunc apparet, quando, gratia se subducente, virum se præstat, et clamat ad Dominum. Cum vero audis fluvios esse draconum, ora leonum, et potestates sub cœlo cali-

suum constituere, et affligitur ac torquetur, quando non obtemperat anima. Non tamen desunt, qui divina virtute continentur, quia, cum videant cum muliere adolescentem, licet quædam cogitent, illorum tamen animus non polluitur, neque intus peccatum committit. Verum nondum huic est fidendum. Sunt vero alii, in quibus libido prorsus exstincta atque arefacta cessat: verum hi gradus sunt summorum. Quemadmodum autem mercatores nudi in profundum maris, ac mortem aquæ descendunt, ut illic accipiant margaritas ad coronam regiam et purpuram commodas; sic quoque, qui solitariam vitam agunt, nudi exeunt mundo, et in profundum maris malitiæ, atque in abyssum tenebrarum descendunt: e qua sumunt ac reportant pretiosos lapides, aptos ad coronam Christi, ad Ecclesiam cœlestem, ad sæculum novum, ad civitatem splendidam et populum angelicum.

A καὶ θλίβεται καὶ στενοχωρεῖται μὴ ὑπακουούσης τῆς ψυχῆς Εἰσὶ δέ τινες κρατούμενοι ὑπὸ θείας δυνάμεως, ὅτι ἐὰν ἴδωσί τινα μετὰ γυναικὸς νέον, οὗτοι εἰ καὶ διαλογίζονταί τινα, ὅμως οὐ μιαίνεται ὁ νοῦς αὐτῶν, οὔτε ἐπιτελεῖ ἔνδον ἁμαρτίαν. Ἀλλ' οὔπω ἐστὶ τῷ τοιούτῳ θαρσῆσαι. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι εἰς οὓς τελείως πέπαυται, καὶ κατεσβέσθη, καὶ ἐξηράνθη· ἀλλὰ τὰ μέτρα τῶν μεγάλων εἰσίν. Ὥσπερ δὲ οἱ ἔμποροι γυμνοὶ κατέρχονται εἰς βυθὸν θαλάσσης, εἰς θάνατον τοῦ ὕδατος, ἵνα ἐκεῖ εὕρωσι μαργαρίτας εἰς στέφανον ποιοῦντας βασιλικὸν, καὶ πορφύραν, οὕτως καὶ οἱ μονάζοντες, γυμνοὶ ἐξέρχονται τοῦ κόσμου, καὶ κατέρχονται εἰς βυθὸν θαλάσσης τῆς κακίας, καὶ εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ σκότους, καὶ ἀπὸ τῶν βαθέων λαμβάνουσι καὶ ἀναφέρουσι τιμίους λίθους προχω-
B ροῦντας εἰς στέφανον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐπουράνιον, εἰς αἰῶνα καινὸν, καὶ πόλιν φωτεινὴν, καὶ δῆμον ἀγγελικόν.

LII. Perinde vero ac in sagenam multa genera piscium incidunt, et minus utiles denuo statim in mare projiciuntur: sic quoque sagena gratiæ super omnes expansa est, ac quærit requiem. Verum non obtemperant homines propterea denuo in eamdem profunditatem tenebrarum conjiciuntur. Veluti enim aurum a copiosa arena dilutum invenitur, suntque grana exigua instar milii: sic quoque ex multis pauci probabuntur. Qui enim regni opus habent, manifesti sunt, et qui verbum ejus exornant, conspicui sunt. Eadem ratione manifesti sunt, qui sale cœlesti sunt conditi, et qui ex thesauris Spiritus loquuntur. Apparent vasa, in quibus complacitum est Deo, quibusque suam largitur gratiam. Sunt quoque alii, qui multa cum patientia accipiunt virtutem sanctificatricem, prout Dominus vult ratione multiplici. Qui ergo loquitur, nisi dirigatur a cœlesti lumine ac sapientia, uniuscujusque mentem in plena fide constituere nequit; quia varia sunt hominum vitæ instituta; quidam enim bello, alii vero quieta magis delectantur vita.

NB'. Ὥσπερ ἐν τῇ σαγήνῃ πολλὰ εἴδη ἰχθύων ἐμπίπτει, καὶ τὰ ἀχρηστότερα πάλιν εὐθέως εἰς θάλασσαν ῥίπτουσιν· οὕτως καὶ ἡ σαγήνη τῆς χάριτος ἐφαπλοῦται ἐπὶ πάντας, καὶ ζητεῖ ἀνάπαυσιν. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι οὐχ ὑπακούουσι· διὰ τοῦτο πάλιν εἰς αὐτὸν τὸν βόθυνον τοῦ σκότους καταῤῥίπτονται. Ὥσπερ γὰρ ὁ χρυσὸς ἀπὸ πολλῆς ἄμμου πλυνόμενος εὑρίσκεται, καὶ ταῦτα ἐλάχιστα ὡς κεγχρίδες· οὕτως καὶ ἀπὸ πολλῶν ὀλίγοι εἰσὶ δόκιμοι. Καὶ γὰρ οἱ ἔχοντες τὸ ἔργον τῆς βασιλείας, φανεροί εἰσι, καὶ οἱ
C κοσμοῦντες τὸν λόγον αὐτῆς φαίνονται. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἠρτυμένοι τῷ ἅλατι τῷ ἐπουρανίῳ φαίνονται, καὶ οἱ ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ Πνεύματος λαλοῦντες. Φαίνεται τὰ σκεύη ἐν οἷς ὁ Θεὸς εὐδοκεῖ, καὶ δίδωσι τὴν ἑαυτοῦ χάριν· καὶ ἄλλοι μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς δέχονται τὴν ἁγιαστικὴν δύναμιν, καθὼς ὁ Κύριος θέλει πολυτρόπως. Ὁ οὖν λαλῶν, εἰ μὴ ᾖ ὁδηγούμενος ὑπὸ φωτὸς οὐρανίου καὶ σοφίας, οὐ δύναται πληροφορεῖν τὸν ἑκάστου νοῦν, ἐπειδὴ πολλαί εἰσιν αἱ προαιρέσεις, αἱ μὲν ἐν πολέμῳ, ἄλλαι ἐν ἀναπαύσει.

LIII. Perinde ac qui civitatem solo exæquatam ædibus reficere velit, continuo ruinam ac lapsum minantia omnino dejicit ac destruit, sicque incipit fodere, et in loco defosso fundamenta jacere, ac
68 ædificium superstruere: nec dum vero est domus. Itidem, qui hortum constructurus est in locis desertis ac graveolentia fetidis, primum incipit purgare, ac sepimentum circumponere, et præparare aquæductus, et sic tandem plantat, et plantæ incrementum sumunt, ut hoc modo longo post tempore hortus proferat fructus: sic quoque intentiones hominum post transgressionem desertæ, devastatæ atque spinosæ sunt. Dixit enim homini Deus: *Spinas ac tribulos tibi terra producet*[76]. Opus igitur est labore ac sudore multo, ut quis conquirat ac jaciat fundamentum, donec veniat in corda homi-

NΓ'. Ὥσπερ ὅταν ᾖ ἠρημωμένη πόλις, καὶ θελήσῃ τις ταύτην ἀνακτίσαι, εὐθέως τὰ καταῤῥεύσαντα καὶ πεσόντα τελείως καταβάλλει, καὶ οὕτως ἄρχεται σκά-
D πτειν, καὶ ἐν τῷ σκάμματι τοὺς θεμελίους τιθέναι, καὶ προβάλλεσθαι τὴν οἰκοδομὴν, οὐδέπω δέ ἐστιν οἰκία. Καὶ ὁ θέλων παράδεισον ποιῆσαι εἰς τόπους ἐρήμους καὶ δυσώδεις, πρῶτον ἄρχεται καθαρίζειν, καὶ φραγμὸν περιτιθέναι, καὶ ἑτοιμάζειν ὀχετοὺς καὶ οὕτως φυτεύει, καὶ αὔξονται τὰ φυτὰ, ἵνα οὕτως μετὰ πολὺν χρόνον ἐνέγκῃ καρποὺς ὁ παράδεισος· οὕτως καὶ αἱ προαιρέσεις τῶν ἀνθρώπων, μετὰ τὴν παράβασιν κεχερσωμέναι εἰσὶ, καὶ ἠρημωμέναι, καὶ ἀκανθώδεις. Εἶπε γὰρ ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ, Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι ἡ γῆ. Χρεία οὖν καμάτου καὶ κόπου πολλοῦ, ἵνα τις ζητήσῃ καὶ ἐπιθῆται τὸν, θεμέλιον, ἕως ὅτε ἔλθῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν

[76] Gen. III, 18.

ἀνθρώπων πῦρ, καὶ ἄρξηται περικαθαίρειν τὰς A ἀκάνθας· καὶ οὕτως ἄρχονται ἁγιάζεσθαι, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

num ignis, qui comburat ac depurget spinas; et sic incipiant homines sanctificari, glorificantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ Ιϛ'.

Τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ὑποκεῖσθαι τοῖς πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι, ταῖς ἐκ πρώτης ἁμαρτίας βρυούσαις.

Α'. Πᾶσαι αἱ νοεραὶ οὐσίαι, λέγω δὴ ἀγγέλων, καὶ ψυχῶν, καὶ δαιμόνων, ἀκέραιοι καὶ ἁπλούστατοι ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἐκτίσθησαν· τὸ δέ τινας ἐξ αὐτῶν τραπῆναι εἰς τὸ κακὸν, ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου προσεγένετο αὐτοῖς. Ἰδίῳ γὰρ θελήματι ἐξετράπησαν τοῦ προσήκοντος λογισμοῦ. Εἰ δὲ φαμεν οὕτως ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ κτισθῆναι, ἄδικον κριτὴν λέγομεν τὸν Θεὸν, πέμποντα εἰς πῦρ τὸν Σατανᾶν. Εἰσὶ γάρ τινες B τῶν αἱρετικῶν, λέγοντες ὕλην ἄναρχον, καὶ ὕλην ῥίζαν, καὶ ῥίζαν δύναμιν, καὶ ἰσοδυναμίαν. Πρὸς τούτῳ οὖν ἔχεις εὐλόγως ἀντιθεῖναι, ὅτι ποία ἐστὶ λοιπὸν ἡ νικῶσα δύναμις; ἀνάγκη δὲ ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν οὐκέτι ἐστὶν ἰσόχρονος, ἢ ἰσοδύναμος ὁ ἡττώμενος. Οἱ λέγοντες ἐνυπόστατον τὸ κακὸν, οὐδὲν ἴσασι. Θεῷ γὰρ οὐδέν ἐστι κακὸν ἐνυπόστατον, κατὰ τὸ ἀπαθὲς αὐτοῦ καὶ θεϊκόν· ἡμῖν δέ ἐστιν ἐνεργοῦν ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ αἰσθήσει, πάσας ἐπιθυμίας ῥυπαρὰς ὑποβάλλον, οὐ συνεκράθη δὲ οὕτως, ὃν τρόπον τινὲς λέγουσι τὴν μίξιν τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ὕδατος· ἀλλ' ὡς ἔστιν ἐν μιᾷ χώρᾳ ὁ σῖτος καθ' ἑαυτὸν, καὶ τὰ ζιζάνια καθ' ἑαυτά· ὡς ἔστιν ἐν οἴκῳ ὁ λῃστὴς κατ' ἰδίαν, καὶ ὁ οἰκοδεσπότης κατ' ἰδίαν.

HOMILIA XVI.

Spirituales homines obnoxios esse tentationibus atque afflictionibus, ex primo peccato scaturientibus.

I. Omnes intellectu præditæ substantiæ, angelorum, inquam, animarum ac dæmonum, sinceræ ac simplicissimæ a Conditore creatæ sunt. Quod vero nonnullæ ex iis ad malitiam dilapsæ sunt, ortum est id a libero arbitrio. Pròpria enim voluntate deflexerunt a recta ratione. Si vero asseramus tales a Deo conditore creatas esse, injustum judicem esse Deum statuimus, qui Satanam in ignem conjiciat. Non desunt enim quidam hæretici, qui dicant materiam initio carere, et materiam esse radicem, et radicem esse virtutem, et quidem potestate Deo parem. Cui commode ac scite objicere possis, quænam ergo demum est virtus palmam reportans? Oportet autem dubio procul potestatem Dei esse; quapropter tempore aut potestate par esse non potest, qui victus succumbit. Qui vero affirmant, malum subsistentiam in aliquo habere, omnium rerum rudes sunt: in Deo enim nullum malum subsistit, cum ipse passionibus non sit obnoxius et deitatem possideat: in nobis autem operatur cum omni potestate et sensu, obscenas omnis generis cupiditates suggerens: non tamen eo modo, quo vinum aqua dilui tradunt, permistum est: verum perinde ac est in una eademque regione seorsim situm frumentum, et seorsim lolia: perinde ac est in domo seorsim latro, et seorsim dominus domus.

Β'. Ἔστι πηγὴ ῥέουσα ὕδωρ καθαρὸν, καὶ ὑπόκειται βόρβορος, ὅταν ταράξῃ τις τὸν βόρβορον, ὅλη ἡ C πηγὴ θολοῦται. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν ταράσσηται καὶ κιρνᾶται τῇ κακίᾳ· καὶ ἕν τι γίνεται ὁ Σατανᾶς μετὰ τῆς ψυχῆς, πνεύματα ἀμφότερα, κατὰ τὴν πορνείαν, ἢ τὸν φόνον· διὰ τοῦτο ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἓν σῶμά ἐστι. Πλὴν ἐν ἄλλῃ ὥρᾳ καθ' ἑαυτήν ἐστιν ἡ ψυχὴ ἐνυπόστατος, μεταμελουμένη ἐφ' οἷς ἔπραξε, καὶ κλαίει, καὶ εὔχεται, καὶ μνημονεύει Θεοῦ. Εἰ γὰρ πάντοτε ἦν ἡ ψυχὴ βεβυθισμένη εἰς τὸ κακόν, πῶς ἠδύνατο ταῦτα πράττειν, τοῦ Σατανᾶ μηδέποτε θέλοντος εἰς μετάνοιαν ἔρχεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, ἄσπλαγχνος γὰρ ὑπάρχει. Καὶ ἡ γυνὴ κατὰ συντίθεσθαι τῷ ἀνδρὶ, ἓν μετ' αὐτοῦ, ἄλλῃ δὲ ὥρᾳ κεχωρισμένοι εἰσίν· ὅτι πολλάκις ὁ εἷς αὐτῶν ἀποθνήσκει, καὶ ὁ ἕτερος ζῇ. Τοιοῦτόν τί ἐστι καὶ ἐπὶ D τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἓν πνεῦμα γίνονται. Ὁ κολλώμενος γὰρ τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστι. Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν καταποθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐν αὐτῇ τῇ χάριτι.

II. Sit fons, qui puram aquam emittat, ac subjectum habeat cœnum: cum ergo aliquis cœnum turbaverit, totus fons inquinatur: sic quoque anima, si fuerit perturbata, inquinatur et permiscetur malitiæ: fitque Satanas consensu unum cum anima, utrumque quidem spiritus, ad stuprum, aut cædem committendum. Quorcirca: *Qui adhæret meretrici, unum corpus est* [77]. Verum alia hora seorsim anima subsistit, atque pœnitentia eorum quæ commisit ducta, luget et precatur, atque Dei recordatur. Si enim anima semper demersa esset in malitiam, quo pacto posset hæc facere? cum Satanas nunquam velit, ut ad pœnitentiam revertantur homines; immisericors siquidem est. Itidem mulier, quando cum viro fœdus connubii init, est unum cum illo, alia vero hora disjuncti sunt, cum sæpius unus ex iis vita defungatur, alter vero superstes maneat. Non aliter se res habet in societate Spiritus sancti, in unum spiritum evadunt. *Qui enim Domino adhæret, unus spiritus est* [78]. Quod fit, cum homo absorbetur a gratia.

Γ'. Εἰσὶ δέ τινες ἔχοντες γεῦσιν Θεοῦ, ἔτι ἐνεργούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ξενίζονται, ἄπειροι ὄντες, ὅτι μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Θεοῦ ἐνεργοῦσι

69 III. Sunt nonnulli, qui licet gustum divinitatis perceperint, adhuc tamen ab adversario agitantur et vexantur, adeo ut obstupescant, velut adhuc ignari,

[77] I Cor. vi, 17. [78] Ibid.

quod post visitationem divinam cogitationes vim suam exserant ad mysteria Christianæ religionis. Qui vero in iis consenuere, nulla admiratione ducuntur. Ac perinde ut agricolæ periti, ex longa consuetudine, si feracior ac uberior fuerit anni tempestas, non plane absque cura vivunt, sed exspectant famem et angustiam : nec e diverso, si fames aut angustia eos opprimat, spem omnem deponunt, cum vicissitudinem optime cognitam habeant : eodem modo se res habet in spiritualibus ; ubi enim variis tentationibus oppressa fuerit anima, non obstupescit, neque spem abjicit ; quia novit se ex permissione expositam esse probationibus, ac castigari a malitia : nec vicissim quando rerum omnium copia et requie affluit, cura vacat, sed exspectat vicissitudinem. Atque sol cum sit corpus et opificium, illuminans quoque loca fetida, cœno ac sordibus plena, nihil læditur aut infuscatur : quanto magis purus et sanctus Spiritus, conjunctus animæ, quæ adhuc a malo affligitur, nihil inde contrahit vitii ? Etenim : *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt* [79].

A λογισμοὶ εἰς τὰ μυστήριά τοῦ Χριστιανισμοῦ · οἱ ἐκ αὐτοῖς δὲ γηράσαντες οὐ ξενίζονται. Καὶ ὥσπερ οἱ ἔμπειροι γεωργοὶ ἐκ τῆς πολλῆς συνηθείας, ὅταν γένηται εὐφορία, οὐ τελείως ἀμέριμνοί εἰσιν, ἀλλ' ἐκδέχονται καὶ λιμὸν καὶ στενοχωρίαν · οὔτε δὲ πάλιν, ὅταν καταλάβῃ αὐτοὺς λιμὸς, ἢ στενοχωρία, ἐπιπολὺ ἀπελπίζουσι, γνωρίζοντες τὴν μεταβολήν · οὕτως καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν, ὅταν πειρασμοῖς ποικίλοις περιπέσῃ ἡ ψυχὴ, οὐ ξενίζεται, οὔτε ἀπελπίζει, ἐπειδὴ οἶδεν, ὅτι κατὰ συγχώρησιν ἀφίεται δοκιμασθῆναι, καὶ παιδευθῆναι ὑπὸ τῆς κακίας. Οὔτε δὲ πάλιν, ὅτε ἐν πλούτῳ πολλῷ ἐστι καὶ ἀναπαύσει ἀμεριμνεῖ, ἀλλ' ἐκδέχεται τὴν μεταβολήν. Καὶ ὁ ἥλιος σῶμα καὶ δημιούργημα ὢν, καταλάμπων δὲ εἰς τόπους δυσώδεις, ἔνθα ἐστὶ βόρβορος καὶ ἀκαθαρ- B σίαι, οὐδὲν βλάπτεται ἢ μολύνεται · πόσῳ μᾶλλον τὸ καθαρὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα συνον τῇ ψυχῇ ἔτι ἐνεργουμένῃ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, οὐδὲν συμπεριλαμβάνει ἀπ' αὐτῶν ; καὶ γὰρ Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε.

IV. Quamvis igitur homo in profunditate sit, ac ditescat gratia, nihilominus adest ei olus ad fovendam malitiam. Habet vero protectorem sibi opitulantem. Quare si quis afflictionibus aut affectionum fluctibus obrutus fuerit, spem non abjicere debet. Magis enim hoc modo peccatum accumulatur et subintrat. Si quis vero perpetuo spem suam in Deo collocarit, attenuatur quodammodo, et exsiccatur malum. Quod igitur quidam ex paralysi, ex partium quarumdam mutilatione, ex febri, et ex morbis laborent, hoc totum a peccato proficiscitur. Hoc siquidem radix est omnium malorum : et affectiones concupiscentiarum animæ, et pravarum cogitationum, ex eo scaturiunt. Perinde ac si fons decurrat, cui loca proxime subjecta sint uliginosa et humida : calore vero ingruente, tam fons, quam loca proxima exsiccantur ; sic quoque servis Dei accidit, in quibus abundat gratia ; exsiccat enim non solum concupiscentias a Satana, verum etiam a natura suggestas : eo quod nunc viri Dei præstantiores sint primo Ada.

Δ'. Καὶ ὅτε οὖν ἐν βάθει ἐστὶ, καὶ πλουτεῖ τῇ χάριτι ὁ ἄνθρωπος, ἔστι λάχανον ἔτι παρ' αὐτῷ τῆς κακίας · ἔχει τον ἀντιλήπτορα βοηθοῦντα αὐτῷ. Ὅταν οὖν τις ἐν θλίψεσιν ᾖ καὶ παθῶν τρικυμίαις, οὐκ ὀφείλει ἀπελπίσαι · ἐπὶ πλεῖον γὰρ οὕτω παχύνεται ἡ ἁμαρτία καὶ ἐπεισέρχεται. Ὅταν δὲ ἔχῃ τις πάντοτε τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ λεπτύνεται καὶ ἐξυδαροῦται τὸ κακόν. Τὸ οὖν εἶναί τινας παραλελυ- C μένους, ἢ λελωβημένους, πυρέσσοντας καὶ ἀσθενοῦντας, τοῦτο ἐκ τῆς ἁμαρτίας προσεγένετο. Αὕτ[η] γὰρ ῥίζα ἐστὶ πάντων τῶν κακῶν, καὶ τὰ πάθη δ[ὲ] τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν κακῶν διαλογισμῶν ἐξ αὐτῆς εἰσιν. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ πηγὴ ῥέουσ[α] καὶ ἔχῃ τοὺς παρακειμένους τόπους διύγρους κ[αὶ] νοτερούς · θέρμης δὲ γενομένης, καὶ αὐτὴ καὶ [...] ἔγγιστα τόποι ξηραίνονται · οὕτως καὶ εἰς τοὺς δο[ύ]λους τοῦ Θεοῦ, εἰς οὓς πλεονάζει ἡ χάρις, ξηραίν[ει] τὴν τοῦ πονηροῦ ἐπιθυμίαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν φ[υ]σικὴν, ἐπειδὴ νῦν οἱ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι μείζον[ε]ς γίγνονται τοῦ πρώτου Ἀδάμ.

V. Deus incircumscriptus est et incomprehensus, ubique apparens, et in montibus, et in mari, et subter abyssum ; et id quidem non ratione transitus, sicut angeli descendunt e cœlo in terram. Est enim in cœlo, est quoque hic. Verum objicies mihi, quo pacto potest Deus esse in gehenna, aut quo pacto potest in tenebris esse, aut in Satana, aut in locis graveolentia fetidis ? Respondeo tibi, pati ipsum non posse, atque omnia continere : incircumscriptus enim est ; Satanas vero, qui est ejus creatura, ligatur. Bonum autem ipsum nec sordibus inquinatur, nec tenebris offunditur. Quod si neges eum omnia continere, et gehennam, et Satanam, ipsum facis circumscriptum, quoad eum locum in quo

E'. Ὁ Θεὸς ἀπερίγραπτός ἐστι καὶ ἀκατάληπτο[ς], D πανταχοῦ ἐπιφαινόμενος, καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ἐν [...] θαλάσσῃ, καὶ ὑποκάτω τῆς ἀβύσσου · καὶ οὐχὶ κα[...] μετάβασιν, ὃν τρόπον οἱ ἄγγελοι κατερχόμενοι [ἐ]ξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν. Ἔστι γὰρ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἔστ[ιν] ὧδε. Ἀλλ' ἐρεῖς μοι πῶς δύναται ὁ Θεος ἐν τῇ γεέννῃ εἶναί, ἢ πῶς δύναται ἐν τῷ σκότει εἶναι, ἢ ἐν τῷ Σατανᾷ, ἢ τόποις ὅπου ἐστὶ δυσωδία ; Ἀποκρίνομαί σοι κἀγὼ, ὅτι ἀπαθής ἐστι καὶ πάντα περιέχει · ἀπερίγραπτος γὰρ ἐστι, καὶ ὁ Σατανᾶς ὢν κτίσμα αὐτοῦ δεσμεῖται. Τὸ δὲ ἀγαθὸν οὔτε ῥυποῦται, οὔτε σκοτίζεται. Εἰ δὲ οὐ λέγεις αὐτὸν περιέχειν τὰ πάντα, καὶ τὴν γέενναν, καὶ τὸν Σατανᾶν, ποιεῖς αὐτὸν περίγραπτον εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐστιν ὁ πο-

[79] Joan. I, 15.

δύναμιν τοῦ Χριστοῦ καὶ οὗτοι δὲ αὐτοὶ τέλειοι ὄντες, εἶχον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀπεργάσασθαι τὰς δικαιοσύνας.

Η'. Ἐπειδὴ οὖν τινες λέγουσιν, ὅτι μετὰ τὴν χάριν ἀμεριμνία ἐστὶ τῆς ψυχῆς, ὁ Θεὸς καὶ ἐν τοῖς τελείοις ἐπιζητεῖ τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς εἰς διακονίαν τοῦ Πνεύματος, ὅπως συμφωνήσωσι. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε. Τινὲς μὲν οὖν ἐν αὐτοῖς οὐκ ἤθελον ἐπιβαρεῖς ἄλλοις γίνεσθαι, τινὲς δὲ ἑαυτοῖς ἐστοίχουν· ἄλλοι δὲ λαμβάνοντες παρὰ κοσμικῶν διεδίδοσαν τοῖς πτωχοῖς· τοῦτο δὲ ἀξιώτερόν ἐστιν. Οἱ μὲν γὰρ ἔχοντες τὴν χάριν, τὸ ἑαυτῶν μόνον μεριμνῶσιν· ἄλλοι δὲ, καὶ ἑτέρας ψυχὰς ὠφελῆσαι σπουδάζουσιν· οὗτοι πολλῷ ἐκείνων ὑπερέχουσιν. Ἄλλοι δὲ τὴν χάριν ἔχοντες ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ τὰ σώματα αὐτῶν παραδιδόασιν εἰς ὕβρεις καὶ πάθη, πάλιν οὗτοι ἐκείνων ἀνώτεροί εἰσι. Τινὲς ἀρετὴν μετιόντες θέλουσι κομπάζειν καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, λέγοντες Χριστιανοὶ εἶναι, καὶ μετέχειν Πνεύματος ἁγίου· ἄλλοι δὲ κρύπτειν ἑαυτοὺς καὶ ἀπὸ συντυχίας ἀνθρώπων σπουδάζουσιν· οὗτοι πολλῷ ἐκείνων ὑπερέχουσιν. Ὁρᾷς, πῶς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τελειότητι εὑρίσκεται εὔνοια πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ φυσικοῦ θελήματος ἐπιτελουμένη, ἀνωτέρα καὶ πλεονάζουσα;

Θ'. Ὥσπερ εἴ τις πενιχρὰ ἐνδύματα περιβεβλημένος ἐν ὁράματι ἑαυτὸν ἴδῃ πλούσιον, ἀναστὰς δὲ ἐξ ὕπνου πάλιν ἴδῃ ἑαυτὸν πένητα καὶ γυμνόν· οὕτως καὶ οἱ λόγον πνευματικὸν λαλοῦντες τῇ ἀκολουθίᾳ δοκοῦσι λαλεῖν· μὴ ἔχοντες δὲ τὸ ἔργον τῶν λόγων ἐν γεύσει τινὶ καὶ δυνάμει, καὶ πληροφορίᾳ, ἐν τῷ νῷ κεκυρωμένον ἐν φαντασίᾳ τινὶ στήκουσιν. Ἢ ὥσπερ γυνὴ ἔχουσα ὁλοσήρικα, καὶ μαργαρίτας περιβεβλημένη, εἰς πορνεῖον προέστηκεν, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡ καρδία αὐτῶν πορνεῖόν ἐστιν ἀκαθάρτων πνευμάτων, καὶ λαλεῖν θέλουσι περὶ δικαιοσύνης, μὴ παρακύψαντες εἰς τὰ πράγματα.

Ι'. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι δυνατὸν ἰχθὺν ἄνευ ὕδατος ζῆσαι, ἢ ἄνευ ποδῶν περιπατῆσαί τινα, ἢ ἄνευ ὀφθαλμῶν ἰδεῖν φῶς, ἢ ἄνευ γλώσσης λαλεῖν, ἢ ἄνευ ὤτων ἀκούειν· οὕτως ἄνευ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς θείας δυνάμεως, οὐκ ἔστι γινώσκειν μυστήρια καὶ σοφίαν Θεοῦ, ἢ εἶναί τινα πλούσιον καὶ Χριστιανόν. Οὗτοι γάρ εἰσιν ἀληθῶς σοφοὶ, καὶ πολεμισταὶ, καὶ ἀνδρεῖοι, καὶ φιλόσοφοι Θεοῦ, οἱ ὁδηγούμενοι καὶ ποιμαινόμενοι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ὑπὸ τῆς θεϊκῆς δυνάμεως. Οἱ γὰρ φιλόσοφοι τῶν Ἑλλήνων, λόγους μανθάνουσι· καὶ ἄλλοι εἰσὶν ἰδιῶται τῷ λόγῳ, εὐφραινόμενοι καὶ ἀγαλλιῶντες ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ἄνδρες θεοσεβεῖς. Διακρίνωμεν νῦν ποῖοί εἰσι βελτίονες. Ἐν ἔργῳ, φησὶ, καὶ δυνάμει ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐν λόγῳ.

ΙΑ'. Τὸ οὖν εἰπεῖν τινα, ὅτι ὁ ἄρτος οὗτος ἀπὸ σίτου γεγένηται, εὔκολόν ἐστι· πῶς δὲ λεπτῶς κατασκευάζεται, καὶ πέττεται ἄρτος, χρὴ εἰπεῖν. Τὸ

A virtute **75** induti: illique cum essent perfecti, poterant libere operari justitiæ opera.

VIII. Quoniam igitur asserunt quidam, quod post acceptam gratiam nulla animæ sollicitudo supersit, Deus quoque in perfectis requirit voluntatem animæ in ministerium Spiritus, ut scilicet consentiant. Inquit enim Apostolus: *Spiritum nolite exstinguere*[87]. Nonnulli igitur illorum nolunt aliis molesti esse, alii vero sibi ipsi gressus suos dirigunt; reliqui vero a sæcularibus accipientes largiuntur pauperibus: quod utique præstantius est. Quidam enim, qui gratia præditi sunt, eorum quæ sua sunt, unice curam gerunt; alii vero aliorum quoque animas juvare laborant: hi illos multum præstant;
B alii vero gratiam habentes pro nomine Dei corpora sua contumeliis et afflictionibus exponunt: hi illis iterum superiores sunt. Nonnulli virtutem persequentes, gloriari, et ab hominibus honoribus affici volunt, dicentes se Christianos et Spiritus sancti participes esse; alii vero se occultare et ab hominum occursu nituntur: qui illos longe superant. Vides quomodo vel in ipsa perfectione benevolentia erga Deum, quæ a voluntate naturali efficitur, præstantior atque abundantior reperiatur?

IX. Perinde ac si quis vilibus indutus vestimentis per visum se ipsum conspiciat divitem; surgens autem e somno, rursum se pauperem et nudum videat: sic quoque, qui sermonem spiritualem loquuntur, convenienter loqui videntur; si vero non
C habeant rem ipsam cum quodam gustu, potentia ac certitudine fidei, in mentem firmatam, in nuda quadam opinione consistunt. Aut veluti femina, holosericorum ac margaritarum cultu exornata, prostat in lupanari: sic quoque cor ejusmodi hominum lupanar quoddam est ipsorum immundorum spirituum; ac volunt sane sermones habere de justitia, cum opera ipsa non attigerint.

X. Quemadmodum enim fieri non potest, ut piscis absque aqua vitam ducat, aut absque pedibus aliquis progrediatur, aut absque oculis lumen intueatur, aut absque lingua loquatur, aut absque auribus audiat: sic quoque absque Domino Jesu et virtutis divinæ efficacia, non licet cognoscere mysteria et sapientiam Dei, aut esse divitem et
D Christianum. Hi enim sunt revera sapientes, milites fortes ac philosophi Dei, qui diriguntur et gubernantur secundum interiorem hominem a potentia divina: philosophi enim Græcorum eloquentiam ediscunt; alii vero sunt rudes eloquentiæ, sed lætantur et exsultant de gratia divina, quippe qui sint viri cultui divino addicti. Indicemus igitur qui sint præstantiores. *In opere*, inquit, *et virtute est regnum Dei, non in sermone*[88].

XI. Quid ergo est, ut dicat aliquis panem hunc e frumento esse confectum; nam id facile est. Verum hoc convenit dicere, quo pacto minutim præ-

[87] I Thess. v, 10. [88] I Cor. iv, 20.

Adæ cœlestis, germen novum, filii Spiritus sancti, illustres fratres Christi, similes Patris sui, Adæ spiritualis, et illustris illius civitatis, illius generis ac illius virtutis; nequaquam sunt hujus mundi, sed alterius mundi sunt. Ipse enim ait: *Non estis de hoc mundo, quoniam nec ego sum de hoc mundo* [80]. Verum perinde ac mercator ex longa peregrinatione reversus, auctaque sua negotiatione ad suos mitit, ut construant sibi domos et hortos, ac vestimenta conficiant necessaria: et eum pervenerit ad sua, tum magnas divitias affert; magna vero excipiunt eum lætitia, tum domestici, tum cognati; sic quoque se res habet in spiritualibus rebus, si quidam mercati fuerint cœlestes divitias, norunt id eorum cives, hoc est, spiritus sanctorum et angelorum, et admiratione ducti, dicunt: *Immensas divitias consecuti sunt fratres nostri, qui in terris sunt.* Hi ergo
71 cum secum habeant Dominum, cum discedunt, magna cum lætitia veniunt ad cœlestes incolas; quos excipiunt, qui sunt a latere Domini, ac qui illic eis domos et hortos et splendida atque sumptuosa vestimenta præparant, excipiunt.

IX. Sobrietate igitur in omnibus opus est, ne, quæ videmur possidere bona, in perniciem nostram vertantur. Nam qui natura sunt benigni, ni sibi caveant, parum abest, quin ab ipsa bonitate subtrahantur: et qui sapientia pollent, quin ab ea ipsa surripiantur. Oportet ergo in omnibus partibus, temperatum esse hominem, nempe humanitatem cum severitate permistam habere, sapientiam cum jucicio, sermonem cum opere, atque omnino fiduciam suam in Domino, non se ipso collocare. Virtus enim conditur variis modis, tanquam cibus quidam necessarius conditu aut alio quodam, et hoc non tantum melle, sed etiam pipere, et ita reperitur utilis.

X. Qui asserunt non esse peccatum in homine, perinde sunt, ac qui inundatione ingentium aquarum demersi, hoc ipsum fateri verentur, sed aiunt: *Sonum aquarum audivimus.* Sic quoque profundis malitiæ fluctibus demersi, negant in mente ac cogitationibus suis peccatum hærere. Alii sunt igitur, qui sermone quidem valent, et loquuntur, non tamen sale cœlesti conditi sunt; narrantque multa de mensa regia; cum tamen nihil comederint, nec quidquam adepti sint. Alius vero est qui conspecto rege, apertisque sibi thesauris, ingreditur, ac hæreditatem cernit, edens et bibens de cibis illis pretiosissimis.

XI. Perinde vero ac matrem, habentem unicum filium, formosissimum, sapientem omnique bonorum genere exornatum, in quo omnem spem sitam habet, si eum contingat ab illa terris mandari, nihil nisi dolor assiduus, et luctus consolationem non admittens occupat: sic quoque mens, quasi a

[80] Joan. XVII, 16.

A Ἀδὰμ τοῦ ἐπουρανίου, γέννημα καινὸν, τέκνα Πνεύματος ἁγίου, ἀδελφοὶ Χριστοῦ φωτεινοὶ, ὅμοιοι τῷ πατρὶ αὐτῶν, Ἀδὰμ τῷ πνευματικῷ καὶ φωτεινῷ, ἐκείνης τῆς πόλεως, ἐκείνου τοῦ γένους, ἐκείνης τῆς δυνάμεως, οὐκ εἰσὶ τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ ἄλλου κόσμου εἰσίν· αὐτὸς γὰρ λέγει, Οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ἀλλ' ὥσπερ ἔμπορος ἀπὸ πολλῶν μονῶν ἀπερχόμενος, καὶ πολυπλασιάζων αὐτοῦ τὴν ἐμπορίαν, ἀποστέλλει πρὸς τοὺς ἰδίους ἐπὶ τῷ κτισθῆναι αὐτῷ οἴκους, παραδείσους, ἐνδύματα ἀναγκαῖα· καὶ ὅταν ἀναλύσῃ εἰς τὰ ἴδια, τοτε πλοῦτον πολὺν ἐπιφέρεται· μετὰ πολλῆς δὲ χαρᾶς προσδέχονται αὐτὸν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ καὶ προσγενεῖς· οὕτω κἀν τοῖς πνευματικοῖς, εἴ τινες ἐμπορεύονται τὸν ἐπουράνιον πλουτον, ἴσασιν οἱ B συμπολῖται, τουτέστι τὰ πνεύματα τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ θαυμάζουσι λέγοντες, Εἰς μέγαν πλοῦτον εἰσῆλθον οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν οἱ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔχοντες οὖν οὗτοι μεθ' ἑαυτῶν τὸν Κύριον ἐν τῇ ἀναλύσει, ἐν μεγάλῃ χαρᾷ ἔρχονται πρὸς τοὺς ἄνω, καὶ δέχονται αὐτοὺς οἱ τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ εὐτρεπίσαντες αὐτοῖς οἴκους καὶ παραδείσους, καὶ ἐνδύματα ὁλόλαμπρα καὶ πολυτελῆ.

Θ'. Νήψεως οὖν ἐν πᾶσι χρεία, ἵνα μὴ καὶ ἃ δοκοῦμεν ἔχειν ἀγαθὰ, πρὸς βλάβην ἡμῶν γένωνται. Καὶ γὰρ οἱ χρηστοὶ κατὰ φύσιν, ἐὰν μὴ ἀσφαλίσωνται, κατὰ μικρὸν δι' αὐτῆς τῆς χρηστότητος ὑποσύρονται, καὶ οἱ ἔχοντες σοφίαν, δι' αὐτῆς τῆς σοφίας κλέπτονται. Δεῖ οὖν ἐν πᾶσι τοῖς μέρεσι, συγκεκραμένον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, τὸ χρηστὸν μετὰ C τοῦ ἀποτόμου, τὸ σοφὸν μετὰ διακρίσεως, τὸν λόγον μετὰ τοῦ ἔργου, τὸ ὅλον πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον, καὶ μὴ ἐφ' ἑαυτόν. Ἡ γὰρ ἀρετὴ διὰ πολλῶν ἀρτύεται, ὥσπερ ἔδεσμά τι τῶν ἀναγκαίων διὰ κονδίτου ἢ ἑτέρου τινὸς, καὶ τοῦτο οὐ μόνον διὰ μέλιτος, ἀλλὰ καὶ πεπέρεως, καὶ οὕτως εὑρίσκεται χρήσιμον.

Ι'. Οἱ λέγοντες μὴ εἶναι τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὕτως εἰσὶν, ὡς ὑπὸ πλημμύρας ὑδάτων πολλῶν καταπεποντισμένοι, καὶ τοῦτο μὴ ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ λέγοντες, Ἦχον ὑδάτων ἠκούσαμεν· οὕτω κἀὶ αὐτοὶ καταπεποντισμένοι ὑπὸ τοῦ βυθοῦ τῶν κυμάτων τῆς κακίας, οὐ λέγουσιν εἶναι ἐν τῷ νῷ καὶ τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν τὴν ἁμαρτίαν· ἄλλοι οὖν εἰσιν, οἱ λόγον μὲν ἔχοντες καὶ λαλοῦντες, μὴ ἠρτυ-D μένοι δὲ τῷ ἐπουρανίῳ ἅλατι, καὶ διηγοῦνται περὶ τραπέζης βασιλικῆς μηδὲν φαγόντες, ἢ κτησάμενοι. Ἄλλος δέ ἐστιν ὁ θεασάμενος αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ ἀνοιγέντων αὐτῷ θησαυρῶν, εἰσελθὼν, καὶ κληρονομήσας καὶ φαγὼν καὶ πιὼν ἐκ τῶν ἐδεσμάτων ἐκείνων τῶν πολυτελῶν.

ΙΑ'. Ὥσπερ ἐὰν ἡ μήτηρ ἔχουσα υἱον μονογενῆ, εὐειδέστατον, σοφὸν, πᾶσι κεκοσμημένον ἀγαθοῖς, ἐφ' ᾧ ἔχει πάσας τὰς ἐλπιδας; καὶ συμβῇ τοῦτον ταφῆναι ὑπ' αὐτῆς, λοιπὸν προσγίνεται αὐτῇ πόνος ἄπαυστος, καὶ πένθος ἀπαραμύθητον· οὕτως καὶ ὁ νοῦς ὡς ἀποθανούσης ἀπὸ Θεοῦ τῆς ψυχῆς, ὀφείλει

μάρτυρες οἱ φιλαλήθεις. Πῶς γὰρ φανήσεταί ἡ ἀλήθεια, εἰ μὴ ἔχει τοὺς ὑπεναντίους ψευδεῖς ὄντας καὶ κατὰ ἀληθείας τρέχοντας; Εἰσὶ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς βαστάζοντες πάθη καὶ θλίψεις· πολλῆς δὲ χρήζουσιν ἀσφαλείας, ἵνα μὴ πέσωσιν. Εἷς γάρ τις τῶν ἀδελφῶν συνευχόμενός τινι, ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ θείας δυνάμεως, καὶ ἁρπαχθεὶς εἶδε τὴν ἄνω πόλιν Ἱερουσαλὴμ, καὶ εἰκόνας φωτεινὰς καὶ φῶς ἄπειρον· καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης, οὗτός ἐστιν ὁ τόπος τῆς καταπαύσεως τῶν δικαίων· καὶ μετὰ μικρὸν φυσιωθεὶς, καὶ νομίσας περὶ ἑαυτοῦ ἑωρακέναι, μετὰ τοῦτο εὑρέθη ἐμπεσὼν εἰς τὰ ἄδυτα καὶ βαθύτατα τῆς ἁμαρτίας, εἰς μυρία κακά.

A ctione opprimebantur, ut martyres evaderent, qui veritati studebant. Quomodo enim apparebit veritas, nisi habuerit adversarios, qui et sint mendaces, et veritatem invadant? Sunt quoque in fratrum numero, qui affectionibus aut afflictionibus obnoxii sunt. Quibus quidem magna cautio adhibenda est, ne labantur. Quidam enim ex fratribus, cum precaretur cum alio, captus est divina virtute, eaque abreptus vidit supernam civitatem Jerusalem, et personas illustres, lumenque immensum; atque audivit vocem dicentem: *Hic est locus requietis justorum:* pauloque post inflatus, et existimans de se ipso ea vidisse, postea repertus est in adyta et profundissima peccatorum, atque in infinita mala incidisse.

ΙΕ'. Εἰ οὖν ὁ ἐσώτερος καὶ ὑψηλὸς ἔπεσε, πῶς δύναται λέγειν ὁ τυχὼν, ὅτι Νηστεύων καὶ ξενητεύων καὶ διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα ἤδη ἅγιός εἰμι; οὐ γὰρ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν αὕτη ἐστὶν ἡ τελείωσις, ἀλλ' εἰ εἰσῆλθες εἰς τὸν νοῦν τὸν ἠφανισμένον, καὶ ἀπέκτεινας τὸν ὄφιν τὸν κατώτερον τοῦ νοῦ, καὶ βαθύτερον τῶν λογισμῶν, εἰς τὰ λεγόμενα ταμιεῖα καὶ ἀποθήκας τῆς ψυχῆς φονεύοντά σε καὶ φωλεύοντα· ἄβυσσος γάρ ἐστι ἡ καρδία· εἰ τοίνυν ἐκεῖνον ἐφόνευσας, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν σοὶ ἀκαθαρσίαν ἐξέβαλες· ὅλοι γὰρ οἱ φιλόσοφοι καὶ ὁ νόμος καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἡ τοῦ Σωτῆρος ἔλευσις περὶ καθαρότητος ποιοῦνται. Πᾶς γὰρ ἀνθρώπων εἴτε Ἰουδαίων, εἴτε Ἑλλήνων, ἀγαπᾷ τὴν καθαρότητα, καὶ οὐ δύνανται καθαρεύειν. Χρὴ οὖν ἐπιζητῆσαι, πῶς καὶ διὰ τίνων δύναται τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας γενέσθαι. Οὐδαμῶς ἑτέρωθεν, εἰ μὴ διὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντος· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ὁδὸς, ἡ ζωὴ, ἡ ἀλήθεια, ἡ θύρα, ὁ μαργαρίτης, ὁ ζῶν καὶ ὁ οὐράνιος ἄρτος. Καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ τινα ἄνευ ἐκείνης τῆς ἀληθείας, ἀλήθειαν γνῶναι, ἢ σωθῆναι. Ὥσπερ οὖν εἰς τὸν ἔξω ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ φαινόμενα πράγματα, ἀπετάξω πᾶσι, καὶ διέδωκας τὴν ὕπαρξίν σου· οὕτω καὶ ἐν τῇ σοφίᾳ τῇ κοσμικῇ, εἰ γνῶσιν ἔχεις καὶ λόγων ἰσχὺν, ἀποῤῥίψασθαι πάντα ὀφείλεις, καὶ μηδὲν ἡγήσασθαι, ἵν' οὕτω δυνηθῇς ἐπὶ τῇ μωρίᾳ τοῦ κηρύγματος οἰκοδομηθῆναι, ὅπερ κήρυγμά ἐστιν ἡ ἀληθὴς σοφία, οὐκ ἔχουσα κόμπον λόγων, ἀλλὰ δύναμιν δι' ἁγίου σταυροῦ ἐνεργουμένην. Δόξα τῇ ὁμουσίῳ Τριάδι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

B XV. Si ergo internus et sublimis homo lapsus est, quo pacto potest dicere quivis alius e vulgo: *Quia jejuno, hospitalitatem exerceo, ac bona mea distribuo, jam ego sanctus sum?* Non enim a malis se cohibere ipsa peafectio est, sed si inquinatam mentem tuam ingressus, occideris serpentem in interioribus mentis ac profundioribus cogitationum tuarum **77** delitescentem, quippe in conclavibus et repositoriis animæ ad te interimendum nidum suum componit (cor enim est abyssus), si, inquam, illum interfeceris, et omnem, qua inquinatus es, spurcitiem ejeceris. Omnes enim philosophi, lex et apostoli atque etiam Salvatoris adventus circa puritatem laborant. Omnes siquidem homines, sive Judæi, sive Græci, puritatem exoptant, et assequi C nequeunt. Inquirendum igitur est, quomodo et quibus modis puritas cordis comparari possit. Nequaquam aliunde, quam per eum, qui pro nobis crucifixus est. Ipse enim est via, vita, veritas, ostium, margarita, vivus ac cœlestis panis; nec licet alicui, absque illa veritate, veritatem cognoscere, et servari. Quemadmodum quoad exteriorem hominem, et ea quæ subjacent oculis, omnibus renuntiasti, et bona tua distribuisti: sic quoque ad sapientiam mundanam, si rerum notitiam aut facultatem dicendi es adeptus, hæc universa abjicere debes, ac pro nihilo ducere, ut ita possis super stultitia prædicationis ædificari, quæ quidem prædicatio est vera sapientia, carens ornatu verborum, sed prædita virtute, per sanctam crucem operante. Gloria D consubstantiali Trinitati in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'.

Περὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν Χριστιανῶν, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, διαφόρως ἀσκοῦντος αὐτοὺς πρὸς τὸ φθάναι εἰς τὴν τελειότητα.

Α'. Εἴ τις ἐν τῷ κόσμῳ πλούσιος σφόδρα τυγχάνει, καὶ θησαυρὸν ἀπόκρυφον κέκτηται, ἐκ τοῦ θησαυροῦ καὶ πλούτου οὗπερ ἔχει, πάντα ὅσα θέλει, κτᾶται· καὶ οἷα βούλεται ἐν τῷ κόσμῳ κτήματα, εὐχερῶς [...]ισυνάγει, τῷ θησαυρῷ πεποιθὼς, ὅτι δι' αὐτοῦ [...]ᾶσαν κτῆσιν, ἣν ἂν βούληται, εὐκόλως κτᾶται. Οὕ-[...]ως καὶ οἱ πρῶτον ζητοῦντες παρὰ Θεῷ, καὶ εὑρόν-[...]ες, καὶ ἔχοντες τὸν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος θη-

HOMILIA XVIII.

De thesauro Christianorum, videlicet Christo et Spiritu sancto, variis modis exercente eos, ut ad perfectionem perveniant.

I. Si quis in hoc mundo valde opulentus sit, reconditumque thesaurum possideat, per eum atque divitias omnia, quæcunque libuerit, consequitur: et quascunque voluerit in mundo possessiones, absque omni labore, thesauro suo fretus, corradit; eo quod ejus ope omnem possessionem, quamcunque voluerit, facile consequatur. Sic qui primum et ante omnia quærunt a Deo et inveniunt

ac consequuntur cœlestem thesaurum Spiritus, ipsum scilicet Dominum, in cordibus illorum, illi omnem justitiam virtutum, omnemque possessionem bonitatis præceptorum Domini, ope illius thesauri, qui hæret in eis Christo, perficiunt, atque ejus ope cœlestes divitias accumulant. Thesauri enim cœlestis beneficio omnem virtutem justitiæ, freti copia divitiarum spiritualium quæ sunt in iis, operantur, nulloque negotio omnem justitiam ac mandatum Domini, invisibilium divitiarum gratiæ, quæ est in ipsis, ope, reipsa peragunt. Inquit vero et Apostolus quoque: *Habentes thesaurum istum in vasis fictilibus* [90], hoc est, quem, qui in carne adhuc sunt, consequi digni habiti sunt, virtutem scilicet Spiritus sanctificatricem. Et rursus: *Qui factus nobis est a Deo sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio* [91].

II. Quicunque igitur reperit ac possidet apud se cœlestem hunc thesaurum Spiritus, ille omnem justitiam præceptorum, ac omnem operationem virtutum, absque omni reprehensione et macula, ejus ope peragit, et quidem nullo negotio, nec ulla vi. Obsecremus igitur nos quoque Deum, postulemus ac deprecemur eum, ut thesaurum Spiritus sui nobis largiatur, ut hoc modo in mandatis ejus omnibus sine reprehensione et macula versari, et omnem justitiam Spiritus pure ac perfecte complere, cœlestis thesauri, qui est Christus, beneficio possimus. Pauper enim ac mendicus, et qui fame labarat, in mundo nihil potest comparare, paupertate eum premente. Qui vero thesaurum possidet, ut prædictum **78** est, absque omni negotio et molestia, quascunque exoptarit possessiones, consequitur: sic quoque anima nuda, ac societate Spiritus destituta, et ad duram paupertatem peccati redacta, nullum potest, quantopere voluerit, Spiritus justitiæ fructum revera producere, antequam Spiritus particeps facta sit.

III. Verumtamen vi quadam se quemque compellere oportet, ad rogandum Deum, ut dignus judicetur, qui consequatur et inveniat cœlestem thesaurum Spiritus, ac possit absque omni molestia et labore perficere omnia præcepta Domini, pure ac sine reprehensione, quæ prius, ne vi quidem adhibita, non poterat recte perficere. Pauper enim cum esset et nudus, ac societate Spiritus destitutus, qua ratione bona hæc spiritualia consequi potuit, absque thesauro et spiritualibus divitiis? Verum animа, quæ Dominum, per investigationem Spiritus, fidem re multam patientiam, verum nempe thesaurum reperit, fructus Spiritus producit, ut dictum est, absque omni labore, omnemque justitiam, ac præcepta Domini, quæ Spiritus mandavit, in se, et per se, pure et integre, et sine reprehensione perficit.

IV. Aut rursus alio utamur exemplo. Quemadmodum si sit aliquis dives, qui cum cœnam exqui-

A σαυρὸν, αὐτὸν τὸν Κύριον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐλλάμποντα, πᾶσαν δικαιοσύνην ἀρετῶν, καὶ πᾶσαν κτῆσιν ἀγαθότητος τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἐκ τοῦ θησαυροῦ τοῦ ἐν αὐτοῖς ὄντος Χριστοῦ ἐπιτελοῦσι, καὶ δι' αὐτοῦ πλείονα πλοῦτον οὐράνιον ἐπισυνάγουσι. Διὰ γὰρ τοῦ ἐπουρανίου θησαυροῦ πᾶσαν ἀρετὴν δικαιοσύνης κατεργάζονται, πεποιθότες ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ ἐν αὐτοῖς πλούτου πνευματικοῦ, καὶ εὐκόλως πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ ἐντολὴν τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ ἀοράτου τῆς χάριτος ἐν αὐτοῖς πλούτου ἐργάζονται. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος· Ἔχοντες τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι, τουτέστιν, ὃν ἐν σαρκὶ ὄντες κτήσασθαι ἐν αὐτοῖς κατηξιώθησαν, τὴν ἁγιαστικὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος· καὶ πάλιν· Ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ τοῦ
B Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις.

Β'. Ὁ οὖν εὑρὼν καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος θησαυρὸν, πᾶσαν δικαιοσύνην ἐντολῶν, καὶ πᾶσαν ἐργασίαν ἀρετῶν, ἀμώμως καὶ καθαρῶς ἐν τούτῳ κατεργάζεται, ἀβιάστως λοιπὸν καὶ εὐκόλως. Παρακαλέσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν, καὶ ἐκζητήσωμεν καὶ δεηθῶμεν αὐτοῦ, ἵνα τὸν θησαυρὸν τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ χαρίσηται ἡμῖν, καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ πάσαις ἀμώμως καὶ καθαρῶς ἀναστραφῆναι δυνηθῶμεν, καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Πνεύματος πᾶσαν καθαρῶς καὶ τελείως ἀποπληρῶσαι, διὰ τοῦ ἐπουρανίου θησαυροῦ, ὅς ἐστι Χριστός. Ὁ γὰρ πένης καὶ πτωχὸς καὶ λιμώττων, ἐν κόσμῳ οὐδὲν δύναται κτήσασθαι, τῆς πενίας
C αὐτὸν συνεχούσης. Ὁ δὲ ἔχων θησαυρὸν, ὡς προείρηται, εὐχερῶς, οἷα βούλεται κτήματα, καὶ ἀνωδύνως κτᾶται. Οὕτως καὶ ψυχὴ ἡ γυμνὴ καὶ ἔρημος ἀπὸ κοινωνίας Πνεύματος, καὶ ὑπὸ τὴν δεινὴν πτωχείαν τῆς ἁμαρτίας οὖσα, οὐδὲν δύναται, κἂν θέλῃ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος τῆς δικαιοσύνης ἐξ ἀληθείας ποιῆσαι, πρὸ τῆς μεταλήψεως τοῦ Πνεύματος.

Γ'. Ὅμως βιάζεσθαι χρὴ ἕκαστον ἑαυτὸν εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ Κυρίου, ἵνα καταξιωθῇ λαβεῖν, καὶ εὑρεῖν τὸν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος θησαυρὸν, ὥστε ἀκοπιάστως καὶ εὐχερῶς δυνηθῆναι ποιῆσαι πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἀμώμως καὶ καθαρῶς, ἃς πρὶν μετὰ βίας οὐκ ἠδύνατο κατορθῶσαι. Πένης γὰρ καὶ γυμνὸς ἀπὸ κοινωνίας Πνεύματος ὑπάρχων, πῶς
D ἠδύνατο τοιαῦτα πνευματικὰ κτήματα κτήσασθαι, ἄνευ θησαυροῦ καὶ πλούτου πνευματικοῦ; Ἡ δὲ εὑροῦσα ψυχὴ τὸν Κύριον, διὰ ζητήσεως Πνεύματος, καὶ πίστεως καὶ ὑπομονῆς πολλῆς, τὸν ἀληθινὸν θησαυρὸν, τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος κατεργάζεται, ὡς προείρηται, εὐχερῶς, πᾶσάν τε δικαιοσύνην καὶ ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἃς ἐνετείλατο τὸ Πνεῦμα ἐν αὐτῇ, καὶ δι' αὐτῆς ποιεῖ καθαρῶς καὶ τελείως καὶ ἀμώμως.

Δ'. Ἢ πάλιν ἑτέρῳ ὑποδείγματι χρησώμεθα. Ὥσπερ ἐάν τις ᾖ πλούσιος καὶ ποιήσῃ δεῖπνον πολυ-

[90] II Cor. IV, 6. [91] I Cor. I, 30.

ἄγγελοι καὶ τὰ πνεύματα τῶν ἁγίων, καὶ ἔτι ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· μήπω γὰρ τὴν τελείαν κληρονομίαν λαβόντες τὴν εὐτρεπισμένην αὐτοῖς ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι, ἀσφαλεῖς εἰσιν ἀπὸ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, οὗ ἐδέξαντο νῦν, ὡς ἤδη ἐστεφανωμένοι, καὶ βασιλεύοντες. Καὶ οὐ ξενίζονται μέλλοντες συμβασιλεύειν Χριστῷ, ἐπὶ τῷ πλεονασμῷ, καὶ τῇ παῤῥησίᾳ τοῦ Πνεύματος. Διὰ τί; ἐπειδὴ ὄντες ἔτι ἐν τῇ σαρκὶ εἶχον τὸν νόστον ἐκεῖνον τῆς γλυκύτητος, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην τῆς δυνάμεως.

Γ'. Ὃν γὰρ τρόπον ὅταν ᾖ τις φίλος βασιλέως, σχολάζων τῷ παλατίῳ, γνωρίζων τὰ μυστήρια, καὶ ὁρῶν αὐτοῦ τὴν πορφύραν· συμβῇ δὲ τοῦτον γενέσθαι βασιλέα, καὶ στεφανωθῆναι, οὐ ξενίζεται, οὔτε πτοεῖται, ἐπειδὴ ἐν πολλῷ χρόνῳ ἐνεγυμνάσθη εἰς τὰ μυστήρια τοῦ παλατίου. Οὐ γὰρ ἐνδέχεταί τινα τῶν ἀγελημαίων καὶ ἰδιωτῶν καὶ ξένων τῶν μυστηρίων εἰσελθεῖν, καὶ βασιλεῦσαι, εἰ μὴ τοὺς ἐμπείρους καὶ πεπαιδευμένους· οὕτως καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι μέλλοντες βασιλεύειν, οὐ ξενίζονται, ἤδη προεγνωκότες τα μυστήρια τῆς χάριτος. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἄνθρωπος παρέβη τὴν ἐντολὴν, ὁ διάβολος ὅλην τὴν ψυχὴν ἐκάλυψε καλύμματι σκοτεινῷ. Λοιπὸν οὖν ἔρχεται ἡ χάρις, καὶ ἀπεκδύεται ὅλον τὸ σκέπασμα, ὥστε λοιπὸν τὴν ψυχὴν καθαρὰν γενομένην καὶ ἀπολαβοῦσαν τὴν ἰδίαν φύσιν τὸ κτίσμα τὸ ἄμωμον καὶ καθαρὸν, πάντοτε λοιπὸν καθαρῶς ἐν τοῖς καθαροῖς ὀφθαλμοῖς τὴν δόξαν τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ καθορᾷν, καὶ τὸν ἀληθινὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐξαστράπτοντα αὐτῇ τῇ καρδίᾳ.

Δ'. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ συντελείᾳ περιαιρουμένου τοῦ στερεώματος, λοιπὸν οἱ δίκαιοι ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ τῷ φωτὶ καὶ τῇ δόξῃ διάγουσι, μηδὲν ἕτερον ὁρῶντες, ἢ καθὼς ὁ Χριστὸς ἐν δόξῃ ἐστὶ πάντοτε ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός· οὕτως καὶ οὗτοι ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα ἀπαχθέντες, καὶ αἰχμαλωτισθέντες, πάντα τὰ ἐκεῖ κάλλη, καὶ τὰς θαυματουργίας ὁρῶσιν. Ἡμεῖς γὰρ ἐπὶ γῆς ὄντες, ἐν οὐρανοῖς ἔχομεν τὸ πιλίτευμα, εἰς ἐκεῖνον τὸν κόσμον ἔχοντες τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν πολιτείαν, κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὸν ἔσω ανθρωπον. Ὥσπερ γὰρ ὁ φαινόμενος ὀφθαλμὸς καθαρὸς ὢν, καθαρῶς ὁρᾷ παντοτε τὸν ἥλιον· οὕτως καὶ ὁ νοῦς τελείως καθαρισθεὶς, πάντοτε ὁρᾷ τὴν δόξαν τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, καὶ σύνεστι τῷ Κυρίῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὃν τρόπον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου συναφθὲν τῇ θεότητι, πάντοτε σύνεστι τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἀλλὰ ταῦτα τὰ μέτρα οὐκ εὐθέως καταλαμβάνουσιν οἱ ἄνθρωποι, εἰ μὴ διὰ καμάτου, καὶ θλίψεως, καὶ ἀγῶνος πολλοῦ. Εἰσὶ γάρ τινες, ὅτι σύνεστιν αὐτοῖς ἡ χάρις ἐνεργοῦσα καὶ ἀναπαύουσα, σύνεστι δὲ καὶ ἡ κακία ἔνδον, καὶ τὰ δύο πολιτεύματα εἰς μίαν ἐνεργεῖ καρδίαν τοῦ φωτὸς, καὶ τοῦ σκότους.

Ε'. Ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι, τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Ποῦ γὰρ τὸ θεῖον φῶς ἐπισκοτίζεται καὶ θολοῦται, καὶ τὸ ἀμίαντον καὶ καθαρὸν ποῦ μιαίνεται; Γέγραπται γὰρ, Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκο-

A et qui adhuc in hoc sunt mundo. Licet enim integram hæreditatem, sibi in illo sæculo præparatam, nondum adierint, certissimi tamen sunt ex arrhabone quem modo receperunt, ac si jam coronati essent, et regni clavum tenerent; neque obstupescunt, ut in re insolita ac nova, quod cum Christo regnaturi sint, propter abundantiam et fiduciam Spiritus. Quamobrem? eo quod, cum adhuc in carne essent, suavitate illa ac dulcedine, atque efficacia facultatis illius tenebantur.

III. Quemadmodum enim, si aliquis est qui erat amicus regis, et palatio dat operam, ac secreta regis cognoscit, atque regiam conspicit purpuram; eumque contingat fieri regem, et coronari, novitate rerum non obstupescit, nec metu percellitur, eo
B quod longo tempore in arcanis palatii exercitus fuerit: nequaquam enim fieri solet, ut quis e gregariis, simplicibus atque mysteriorum ignaris hominibus, accedat ad regni administrationem, sed solum ii qui doctrina et experientia instructi sunt. Sic quoque Christianis, qui regnaturi sunt in illo sæculo, nihil novi et inexspectati accidit, quippe qui antea jam noverunt mysteria gratiæ: propterea enim, quod homo transgressus sit fines mandati, diabolus universam animam caliginoso velamine operuit: verum postmodum accedit gratia, et exuitur prorsus velamen illud, ita ut postea anima, pristinæ puritati atque propriæ, statui naturæ creaturæ scilicet puræ atque irreprehensibili, restituta, perpetuo ac pure purisque oculis gloriam veri
C luminis conspiciat, verumque Solem justitiæ in visceribus cordis, fulgoris in modum splendentem.

IV. Sicut enim in consummatione perituri firmamenti, justi in posterum in regno, lumine atque gloria victuri sunt, nihil aliud intuentes, quam quo pacto Christus in gloria perpetuo sit ad dextram Patris: sic quoque hi qui ex hoc in aliud sæculum abrepti atque captivi abducti sunt, quæcunque sunt ibi pulchra atque admiratione digna contemplantur. Nos enim, qui adhuc in terra sumus, in cœlis habemus conversationem, in illo sæculo vitam agentes, atque conservantes secundum mentem et interiorem hominem. Quemadmodum enim oculus exterior, si purus sit, solem pure semper aspicit: sic quoque mens exacte puritati restituta, semper
D intuetur gloriam luminis Christi, **74** estque cum Domino noctu diuque, perinde ac corpus Domini divinitati conjunctum perpetuo est cum Spiritu sancto. Verum hosce gradus non statim assequuntur homines, nisi cum labore, afflictione atque pugna multa. Non desunt enim, in quibus licet gratia vim suam in ipsis exserat atque requiescat, intus tamen aliqua latet malitia, atque duæ adsunt conversandi rationes, lucis scilicet et tenebrarum, in uno corde vim suam exercentes.

V. Atqui omnino, dices mihi, quæ societas luci cum tenebris? ubinam lux divina tenebris offunditur atque inquinatur, et ubi quod impollutum ac purum est, polluitur atque turbatur? Scriptum

enim est: *Ex lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt* [86]. Non ergo simpliciter nec uno modo hæc sunt intelligenda. Quidam enim in tantum conquiescunt in gratia Dei, quod fortiores evadant, quam est conjuncta illis malitia; atque summa erga Deum devotione et oblectatione teneantur: alia tamen hora pravis cogitationibus agitantur, ac subripiuntur a peccato, adhuc tamen exsistentes in gratia Dei. Simpliciores vero atque idiotæ, ubi vires suas aliqua ex parte in illis exseruerit gratia, se prorsus a peccato liberos existimant. At qui acumine judicii ac prudentia pollent, verentur negare, quod, licet gratia divina donati simus, turpibus atque obscenis cogitationibus non exerceamur.

VI. Sæpenumero enim quosdam in fratribus reperimus, tantum ipsos gaudium et gratiam esse consecutos, ut ad quinque aut sex annorum spatium concupiscentiam exaruisse assererent, atque in posterum ab ea se liberatos putarent. Verum vitium latens insurrexit in illos, atque concupiscentiæ igni adeo combusti sunt, ut attoniti ac perculsi dicerent, Undenam tanto post tempore nobis prodiit tantum vitium? Nemo ergo sanæ mentis dicere audeat, Quia mecum est gratia, a peccatis prorsus liberatus sum: sed duæ personæ vim suam in mente exercent. Imperiti enim qui sunt rerum, ubi modicum quid in illis operata fuerit gratia, se jam vicisse atque perfectos Christianos esse statuunt. Ego vero sic se rem habere puto, perinde ac si sit in cœlo sol, qui in puro aere lucet, et nubes advenientes eum operiant, atque aerem crassiorem reddant, nullo pacto (quippe cum interius lateat) nec in lumine, nec in substantia læditur: sic re habent, qui plene nondum sunt purificati; qui licet gratia Dei præditi sint, in imis tamen peccato detenti, habent simul motus naturales, et cogitationes erga Deum firmas, quippe a parte boni nondum plene stantes.

VII. Sic e converso, qui secundum ima, sub bona portione, gratia, inquam, tenentur, adhuc sunt servi atque obnoxii pravis cogitationibus ac parti vitiosæ. Summo igitur judicio opus est, ut per experientiam quis cognoscat, hæc se ita habere. Dico autem tibi, etiam apostolos, quibus erat Paracletus, non fuisse ex omni parte securos; gaudio enim et exsultationi aderat timor et tremor, ab ipsa gratia non ex parte vitiosa profectus: verum ipsa gratia, tuebatur illos, ne vel minimum quid diverterent. Perinde enim ac si quis frustulum lapidis projecerit in murum, murum nullatenus offendit aut commovit: aut sicut telum projectum contra eum, qui fert clibanum, nullo modo læsit nec ferrum nec corpus (referit enim ac repercutit); ita licet quid vitii ad apostolos appropinquaret, nequaquam tamen ipsos lædebat, quippe qui erant perfecta Christi

[86] Joan. I, 5.

A τίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε. Μονοτρόπως οὖν οὐ χρὴ τὰ πράγματα νοεῖσθαι, οὔτε μονομερῶς. Εἰς τοσοῦτον γάρ τινες ἀναπαύονται ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ὅτι ἀνδρειότεροι γίνονται τῆς συνούσης αὐτοῖς κακίας, καὶ ἔχοντες εὐχὴν, καὶ ἀνάπαυσιν πολλὴν πρὸς τὸν Θεὸν, ἄλλῃ ὥρᾳ ἐνεργοῦνται ὑπὸ λογισμῶν πονηρῶν, καὶ κλέπτονται ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἔτι ὄντες ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ ἐλαφροὶ καὶ ἰδιῶται, μερικῶς ἐνεργούσης ἐν αὐτοῖς τῆς χάριτος, νομίζουσι μηκέτι εἶναι τὴν ἁμαρτίαν· οἱ δὲ ἔχοντες διάκρισιν, καὶ ὄντες φρόνιμοι, οὐ τολμῶσιν ἀρνήσασθαι, ὅτι ἔχοντες τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐνεργούμεθα ὑπὸ αἰσχρῶν καὶ ῥυπαρῶν λογισμῶν.

B ϛʹ. Πολλάκις γὰρ εὕρομεν ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι τοσαύτην εὗρον χαρὰν καὶ χάριν, ὥστε ἐν πέντε καὶ ἓξ ἔτεσι λέγειν αὐτοὺς, ὅτι ἐξηράνθη ἡ ἐπιθυμία, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἐνόμισαν ἠλευθερῶσθαι ἀπ' αὐτῆς, ἐγκρυβεῖσα ἡ κακία ἐπεκινήθη αὐτοῖς, καὶ κατεκαύθησαν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ὥστε ξενίζεσθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, ὅτι μετὰ τοσοῦτον χρόνον πόθεν ἡμῖν ἐπανέστη τοσαύτη κακία; οὐδεὶς οὖν τῶν ἐχεφρόνων τολμᾷ εἰπεῖν ὅτι συνούσης μοι τῆς χάριτος τὸ ὅλον ἠλευθέρωμαι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὰ δύο πρόσωπα ἐν τῷ νῷ ἐνεργεῖται. Οἱ γὰρ ἄπειροι τῶν πραγμάτων, μικρόν τι ἐνεργησάσης εἰς αὐτοὺς τῆς χάριτος, νομίζουσιν, ὅτι ἤδη ἐνίκησαν, καὶ εἰσὶ Χριστιανοὶ τέλειοι. Ἐγὼ δὲ οὕτως φημὶ τὰ πράγματα εἶναι, ὥσπερ ὅταν C ᾖ ἐν οὐρανῷ ἥλιος ἐν καθαρῷ ἀέρι καταλάμπων, καὶ ἔλθωσι περὶ αὐτὸν νεφέλαι, καὶ καλύπτωσιν αὐτὸν, καὶ παχύνωσιν τὸν ἀέρα, οὐδὲν ἠδίκηται αὐτὸς ἐνδότερος ὢν ἐκ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως· οὕτως εἰσὶν οἱ μὴ τελείως καθαρισθέντες. Ὄντες δὲ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ κατεχόμενοι ἐν βάθει ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἔχουσι τὰ φυσικὰ κινήματα καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς ἐῤῥωμένους πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ μὴ ὄντες τοῦ ἀγαθοῦ ὁλοτελῶς.

Ζʹ. Οὕτως πάλιν οἱ κατεχόμενοι ἐν βάθει ὑπὸ τοῦ [illegible] ἀγαθοῦ μέρους, τῆς χάριτος λέγω, ἔτι εἰσὶ δοῦλοι [illegible] καὶ ὑποχείριοι τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, καὶ τῷ μέρει [illegible] τῆς κακίας. Πολλῆς οὖν χρεία διακρίσεως, ἵνα δι[illegible] πείρας τις γνῷ ταῦτα τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον. Λέγ[illegible] D δέ σοι, ὅτι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἔχοντες τὸν Παράκλη[illegible]τον, ὁλοτελῶς οὐκ ἦσαν ἀμέριμνοι. Συνῆν γὰρ τ[illegible] χαρᾷ καὶ τῇ ἀγαλλιάσει φόβος καὶ τρόμος ἐξ αὐτ[illegible]ς τῆς χάριτος, οὐ τοῦ μέρους τῆς κακίας, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ χάρις ἠσφαλίζετο αὐτοὺς, ἵνα μὴ κἂν εἰς μικρόν [illegible]τι ἐκτραπῶσιν. Ὥσπερ γὰρ εἴ τις βιζάκιον λίθου ῥίψ[illegible]ς εἰς τεῖχος, οὐδὲν ἔβλαψεν ἢ παρεκίνησε τὸ τεῖχος· ἢ ὥσπερ βέλος ἀποστελλόμενον κατὰ τοῦ φοροῦντ[illegible]ς κλίβανον, οὐδὲν ἠδίκησεν ἢ τὸν σίδηρον, ἢ τὸ σῶμα ἀντικρούει γὰρ καὶ ἀντιπίπτει· οὕτως εἰ καὶ προ[illegible]ήγγιζέ τι μέρος κακίας τοῖς ἀποστόλοις οὐκ ἔβλ[illegible]πτεν αὐτοὺς, ἐπειδὴ ἦσαν ἐνδεδυμένοι τὴν τελεί[illegible]

ἐργήματα, μεγάλων μέτρων εἰσὶ τῶν ἐγγὺς τῆς A τελειότητος ὄντων. Αἱ γὰρ προειρημέναι τῆς χάριτος ποικίλαι ἀναπαύσεις, διαφόρως μὲν λαλοῦνται, ἀδιαλείπτως δὲ εἰς αὐτοὺς ἐνεργοῦνται, ἐνέργειαν ἐνεργείας διαδεχομένης. Ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ πνεύματος καταντήσῃ, τελείως πάντων τῶν παθῶν ἀποκαθαρισθεῖσα, καὶ τῷ Παρακλήτῳ Πνεύματι διὰ τῆς ἀῤῥήτου κοινωνίας ἑνωθεῖσα καὶ ἀνακραθεῖσα, καὶ καταξιωθῇ πνεῦμα γενέσθαι συγκεκραμένη τῷ Πνεύματι, τότε ὅλη φῶς, ὅλη ὀφθαλμὸς, ὅλη πνεῦμα, ὅλον χαρὰ, ὅλον ἀνάπαυσις, ὅλον ἀγαλλίασις, ὅλον ἀγάπη, ὅλον σπλάγχνα, ὅλον ἀγαθότης καὶ χρηστότης γίνεται. Ὥσπερ γὰρ ἐν ἀβύσσῳ θαλάσσης λίθος πανταχόθεν ὕδατι περιέχεται· οὕτως οὗτοι, παντὶ τρόπῳ Πνεύματι ἁγίῳ ἀνακεκραμένοι, ἀφομοιοῦνται τῷ Χριστῷ, τὰς ἀρετὰς B τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος ἀτρέπτως ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, ἔσωθεν ὄντες ἄμωμοι, καὶ ἄσπιλοι καὶ καθαροί.

ΙΑ'. Διὰ γὰρ τοῦ Πνεύματος καταρτισθέντες, πῶς δύνανται καρπὸν ἔξωθεν κακίας προαγαγεῖν; Ἀλλὰ πάντοτε διὰ πάντων, οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτοῖς διαλάμπουσι. Παρακαλέσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν, καὶ πιστεύσωμεν ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐλπίδι πολλῇ, ἵνα δῷη ἡμῖν τὴν ἐπουράνιον χάριν τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος, ἵνα καὶ ἡμᾶς αὐτὸ τὸ Πνεῦμα κυβερνήσῃ καὶ ὁδηγήσῃ εἰς πᾶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναπαύσῃ ἡμᾶς ἐν τῇ ποικιλότητι τῆς ἀναπαύσεως αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως καὶ τοῦ γυμνασμοῦ τῆς χάριτος, καὶ προκοπῆς πνευματικῆς, καταξιωθῶμεν εἰς τὴν τελειότητα τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ φθάσαι, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· C Ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν, Μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ, καὶ αἰτουμένοις ἐν ἀληθείᾳ δωρήσασθαι τὰ μυστήρια τῆς ἀῤῥήτου κοινωνίας τοῦ Πνεύματος. Καὶ ἡμεῖς οὖν ὁλοτελῶς ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ ἀναθέντες τῶν προειρημένων ἀγαθῶν τυχεῖν σπεύσωμεν, ψυχῇ καὶ σώματι ἀφιερωθέντες, καὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ προσηλωθέντες, ἄξιοι τῆς αἰωνίου βασιλείας γενώμεθα, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'.

Οἱ Χριστιανοὶ προκόπτειν καὶ αὐξάνεσθαι D βουλόμενοι ὀφείλουσιν ἑαυτοὺς βιάζεσθαι πρὸς πᾶν τὸ ἀγαθὸν, ὥστε λυτροῦσθαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐνοικούσης ἁμαρτίας, καὶ Πνεύματος ἁγίου πληροῦσθαι.

Α'. Ὁ βουλόμενος προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ζωῆς αἰωνίου καταξιωθῆναι καὶ κατοικητήριον τοῦ Χριστοῦ γενέσθαι, καὶ Πνεύματος ἁγίου πληρωθῆναι, ἵνα τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ δυνηθῇ ποιῆσαι καθαρῶς καὶ ἀμώμως, οὗτος ὀφείλει ἄρξασθαι πρῶτον πιστεύειν τῷ Κυρίῳ βεβαίως, καὶ ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν ἐξ ὅλου τοῖς λόγοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀποτάξασθαι τῷ κόσμῳ

ad summum gradum pertinent eorum, qui proxime a perfectione absunt. Illæ enim, quarum mentionem fecimus, variæ moderationes gratiæ, varie quidem exprimuntur, assidue tamen in homines agunt, actione actionem excipiente. Ubi enim anima ad perfectionem spiritus pervenerit, perfecte ab omnibus affectibus expurgata, et Spiritui Paracleto arcana societate unita et permista, ac temperata cum Spiritu digna habetur fieri spiritus; tum tota lux, tota oculus, tota spiritus, tota gaudium, tota delectatio, tota exsultatio, tota dilectio, tota viscera, tota bonitas et clementia fit. Sicut enim lapis in profundo maris undique aqua circumdatur: sic hi, omni modo Spiritui sancto permisti, similes fiunt Christi, virtutes potentiæ Spiritus constanter in se ipsis obtinentes, intus exsistentes, omnis maculæ ac reprehensionis expertes atque puri.

XI. Cum enim per Spiritum sint restaurati, quomodo extra possunt fructum malitiæ proferre? Verum perpetuo per omnia fructus Spiritus in iis enitescunt. Oremus igitur quoque nos Deum, et cremus in dilectione ac spe magna, ut largiatur nobis cœlestem gratiam doni Spiritus, ut et nos ipse Spiritus gubernet, et ducat ad omnem voluntatem divinam, ac nos reficiat variis requiei modis, ut ope hujus gubernationis, et exercitationis gratiæ, ac promotionis spiritualis, digni habeamur ad perfectionem plenitudinis Christi pervenire, ut inquit Apostolus: *Ut impleamini in omnem plenitudinem Christi* [95]. Et rursum: *Donec perveniamus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi* [96]. Promisit Dominus omnibus in se credentibus, et in veritate postulantibus, se largiturum mysteria ineffabilis communionis Spiritus. Quapropter penitus nos ipsos Domino consecremus, et ad prædicta bona consequenda festinemus, corpore animoque consecrati, et cruci Christi affixi, digni regno æterno fiamus, glorificantes Patrem, Filium et Spiritum sanctum in sæcula. Amen.

HOMILIA XIX.

Christiani proficere et crescere volentes, debent se vi compellere ad omne id quod bonum est, ut liberentur ab inhabitante peccato, et Spiritu sancto repleantur.

I. Qui exoptat accedere ad Dominum, et vita æterna dignus haberi, domicilium Christi fieri, ac Spiritu sancto repleri, quo fructus Spiritus producere, et mandata Christi facere pure et absque reprehensione possit, ille hinc initium sumat, ut in primis firmiter Domido credat, seque totum tradat præceptis ac mandatis ejus, ac renuntiet mundo per omnia, ne ullo modo circa ea, quæ

[95] Ephes. III, 10. [96] Ephes. IV, 13.

paretur, et coquatur panis. Disputare ergo de affectionum vacuitate et perfectione, paucis datum est. Evangelium enim concise loquitur : *Ne irascaris : ne concupiscas. Si quis impegerit alapam in dextram maxillam, præbe quoque et alteram. Si quis te trahat in judicium, ut tunicam tollat, dato ei quoque pallium* [89]. Verum Apostolus, hæc imitatus, qua ratione paulatim opus puritatis cum patientia et longanimitate fieri debeat pluribus docet, primum **76** lacte nutriens velut infantes, deinde promovens ad incrementum et perfectionem. Evangelium enim dixit ex lana fieri vestimentum : Apostolus vero significavit, per minuta quomodo consuatur.

XII. Qui igitur verba spiritualia proferunt, quorum non habent gustum, similes sunt ei qui, maximo æstu premente, desertum agrum perambulat, et sitibundus depingit sibi fontem emittentem aquam, adumbrans se ipsum bibentem, cum tamen labra ejus ac lingua exarescant præ siti qua tenetur : aut si quis disserat de mellis suavitate, et vim dulcedinis ejus, eo quod non degustarit, gnoret : sic se habent, qui de perfectione, exsultatione aut affectuum vacuitate sermonem suscipiunt, vi ac certitudine fidei carentes ; certe non omnia, ut loquuntur, sic se habent. Cum enim ejusmodi homo dignus aliquando fuerit habitus, ut ex parte saltem in opere ipso reperiatur, secum ipse dijudicabit : Non quemadmodum arbitrabar, sic reperi ; aliter enim loquebar, aliter Spiritus operabatur.

XIII. Christianorum enim cultus est esus atque potus ; et quanto plus quis ex eo comederit, tanto vehementius suavitate illa allicitur animus, adeo ut retineri aut expleri nequeat, atque insatiabiliter inquirat et comedat. Aut veluti, cum quis siti laborat, præbeaturque ei potus suavis, ipseque ubi degustare cœperit, propius ad poculum accedit ; ardentius scilicet accensus : sic gustus Spiritus ferme sedari nequit, ut hujusmodi rei non immerito comparetur. Et hæc quidem non sunt verba nuda, sed opus Spiritus sancti, arcana ratione inserviens animo. Existimant vero nonnulli eos, qui a muliere, et ab omnibus, quæ visui patent, abstinent, esse jam sanctos. Verum non ita se res habet. Hæret enim malum in mente, atque in corde vivit et extollitur. Ille vero sanctus est, qui purificatus et sanctificatus est secundum interiorem hominem. Ubi enim veritas paulisper inspexit, illic error pugnat atque se velare et obtegere conatur.

XIV. Cum Judæi sacerdotio potirentur, sane ex illa ipsa gente persecutionem patiebantur, graviterque affligebantur, eo quod in veritate persistebant, Eleazarus et Machabæi. Nunc vero, cum a tempore crucis et veli scissi recesserit ab eis Spiritus ; atque hic revelata sit, et operetur in nobis veritas, propterea rursum quidam ex hac gente persecutionem sustinent. Ex illa vero gente persecutione et affli-

[89] Luc. vi, 29 ; Matth. v, 40.

A οὖν λαλῆσαι περὶ ἀπαθείας καὶ τελειότητος, ὀλίγων ἐστί. Τὸ γὰρ Εὐαγγέλιον ἐν συντόμῳ ἀπεφήνατο, Μὴ ὀργισθῇς, μὴ ἐπιθυμήσῃς· ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, παράθες καὶ τὴν ἄλλην· ἐάν τις κρίνῃ ἆραί σου τὸ ἱμάτιον, δὸς αὐτῷ καὶ τὸν χιτῶνα. Ὁ δὲ Ἀπόστολος ἐπακολουθῶν, πῶς χρὴ κατὰ μικρὸν τὸ ἔργον τῆς καθάρσεως μετὰ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας γίνεσθαι, διὰ πολλῶν διδάσκει, πρῶτον γαλακτοτροφῶν ὡς νηπίους, εἶτα φέρων εἰς αὔξησιν καὶ τελειότητα. Εἶπε γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον γενέσθαι ἀπὸ ἐρέας στιχάριον· ὁ δὲ Ἀπόστολος ἐμήνυσε τὴν λεπτότητα, πῶς κατασκευάζεται.

ΙΒ'. Οἱ οὖν λόγους πνευματικοὺς λαλοῦντες ἄνευ τῆς
B γεύσεως, τοιούτῳ τινὶ ἐοίκασιν, ὥσπερ ἵνα τις ἐπιβαλόντος καύσωνος διοδεύηται πεδίῳ ἐρήμῳ, καὶ ὢν ἔκδιψος διαγράφῃ πηγὴν ῥέουσαν ὕδωρ, σκιογραφῶν ἑαυτὸν πίνοντα, ὁπότε τὰ χείλη αὐτοῦ κατεξήρανται, καὶ ἡ γλῶσσα, ἐκ τῆς καταλαβούσης δίψης· ἢ ἵνα τις λαλήσῃ περὶ μέλιτος, ὅτι γλυκύ ἐστι, μὴ γευσάμενος δὲ, οὐκ οἶδε τὴν δύναμιν τῆς γλυκύτητος· οὕτως καὶ οἱ λόγον λαλοῦντες περὶ τελειότητος, καὶ ἀγαλλιασμοῦ, ἤτοι ἀπαθείας, μὴ ἔχοντες ἐνέργειαν καὶ πληροφορίαν, τὰ πράγματα οὐχ ὡς λαλοῦσιν, οὕτως εἰσὶν ἅπαντα. Ὅταν γὰρ ὁ τοιοῦτος καταξιωθῇ ποτε μερικῶς ἐν ἔργῳ εὑρεθῆναι, διακρίνει καθ' ἑαυτὸν, ὅτι οὐ καθὼς ὑπελάμβανον οὕτως εὗρον· ἄλλως γὰρ ἐλάλουν, καὶ ἄλλως τὸ πνεῦμα ἐργάζεται.

C

ΙΓ'. Ὁ γὰρ Χριστιανισμὸς βρῶσίς ἐστι καὶ πόσις· καὶ ὅσον τις ἐσθίει ἀπ' αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἡδύτητος ἐπιπλεῖον ἐρεθίζεται ὁ νοῦς ἀκατάσχετος καὶ ἀκόρεστος ὑπάρχων, καὶ ἀπλήστως ἐπιζητῶν καὶ ἐσθίων· Ἢ ὥσπερ ἐὰν ᾖ τις διψῶν, καὶ ἐπιδοθῇ αὐτῷ πόμα γλυκὺ, εἶτα ἀρξάμενος τῆς γεύσεως σφοδροτέρως ἐγγίζει τῷ ποτῷ, μειζόνως ἐκκαιόμενος, καὶ σχεδὸν ἄπαυστός ἐστιν ἡ γεῦσις τοῦ Πνεύματος, ὡς τοιούτῳ τινὶ δικαίως ἀπεικάζεσθαι· καὶ ταῦτα οὐ λόγοι ψιλοί. Ἐργασία γάρ ἐστι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν μυστηρίῳ διακονοῦσα τῷ νῷ. Νομίζουσι δέ τινὲς ὅτι ἀπεχόμενοι γυναικὸς, καὶ πάντων τῶν φαινομένων, ἤδη ἅγιοί εἰσιν· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστίν. Ἔστι γὰρ ἡ κακία ἐν τῷ νῷ, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ζῇ καὶ ἐπαίρεται·
D οὗτος δὲ ἐστιν ἅγιος, ὁ καθαρθεὶς καὶ ἁγιασθεὶς κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. Ὅπου γὰρ ἡ ἀλήθεια ἀνακύπτει, ἐκεῖ μάχεται ἡ πλάνη, σπουδάζουσα καλύψαι καὶ θολῶσαι.

ΙΔ'. Ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ἐκράτουν τὴν ἱερωσύνην, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔθνους ἐδιώκοντο καὶ ἐθλίβοντο, ἐπειδὴ εἱστήκεισαν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, Ἐλεάζαρος καὶ οἱ Μακκαβαῖοι. Νῦν δὲ ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ καταπετάσματος ἀνεχώρησεν ἐξ αὐτῶν τὸ Πνεῦμα, λοιπὸν ὧδε ἀπεκαλύφθη καὶ ἐνεργεῖ ἡ ἀλήθεια. Πάλιν οὖν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔθνους διώκονται. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἔθνους ἐδιώκοντο καὶ ἐθλίβοντο, ἵνα γίνωνται

μάρτυρες οἱ φιλαλήθεις. Πῶς γὰρ φανήσεταί ἡ ἀλήθεια, εἰ μὴ ἔχει τοὺς ὑπεναντίους ψευδεῖς ὄντας καὶ κατὰ ἀληθείας τρέχοντας; Εἰσὶ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς βαστάζοντες πάθη καὶ θλίψεις· πολλῆς δὲ χρήζουσιν ἀσφαλείας, ἵνα μὴ πέσωσιν. Εἷς γάρ τις τῶν ἀδελφῶν συνευχόμενός τινι, ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ θείας δυνάμεως, καὶ ἁρπαχθεὶς εἶδε τὴν ἄνω πόλιν Ἱερουσαλὴμ, καὶ εἰκόνας φωτεινὰς καὶ φῶς ἄπειρον· καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης, οὗτός ἐστιν ὁ τόπος τῆς καταπαύσεως τῶν δικαίων· καὶ μετὰ μικρὸν φυσιωθεὶς, καὶ νομίσας περὶ ἑαυτοῦ ἑωρακέναι, μετὰ τοῦτο εὑρέθη ἐμπεσὼν εἰς τὰ ἄδυτα καὶ βαθύτατα τῆς ἁμαρτίας, εἰς μυρία κακά.

A ctione opprimebantur, ut martyres evaderent, qui veritati studebant. Quomodo enim apparebit veritas, nisi habuerit adversarios, qui et sint mendaces, et veritatem invadant? Sunt quoque in fratrum numero, qui affectionibus aut afflictionibus obnoxii sunt. Quibus quidem magna cautio adhibenda est, ne labantur. Quidam enim ex fratribus, cum precaretur cum alio, captus est divina virtute, eaque abreptus vidit supernam civitatem Jerusalem, et personas illustres, lumenque immensum; atque audivit vocem dicentem: *Hic est locus requietis justorum:* pauloque post inflatus, et existimans de se ipso ea vidisse, postea repertus est in adyta et profundissima peccatorum, atque in infinita mala incidisse.

B IE'. Εἰ οὖν ὁ ἐσώτερος καὶ ὑψηλὸς ἔπεσε, πῶς δύναται λέγειν ὁ τυχὼν, ὅτι Νηστεύων καὶ ξενητεύων καὶ διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα ἤδη ἅγιός εἰμι; οὐ γὰρ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν αὕτη ἐστὶν ἡ τελείωσις, ἀλλ' εἰ εἰσῆλθες εἰς τὸν νοῦν τὸν ἠφανισμένον, καὶ ἀπέκτεινας τὸν ὄφιν τὸν κατώτερον τοῦ νοῦ, καὶ βαθύτερον τῶν λογισμῶν, εἰς τὰ λεγόμενα ταμεῖα καὶ ἀποθήκας τῆς ψυχῆς φονεύοντά σε καὶ φωλεύοντα· ἄβυσσος γάρ ἐστι ἡ καρδία· εἰ τοίνυν ἐκεῖνον ἐφόνευσας, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν σοὶ ἀκαθαρσίαν ἐξέβαλες· ὅλοι γὰρ οἱ φιλόσοφοι καὶ ὁ νόμος καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἡ τοῦ Σωτῆρος ἔλευσις περὶ καθαρότητος ποιοῦνται. Πᾶς γὰρ ἀνθρώπων εἴτε Ἰουδαίων, εἴτε Ἑλλήνων, ἀγαπᾷ τὴν καθαρότητα, καὶ οὐ δύνανται καθαρεύειν. Χρὴ οὖν ἐπιζητῆσαι, C πῶς καὶ διὰ τίνων δύναται τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας γενέσθαι. Οὐδαμῶς ἑτέρωθεν, εἰ μὴ διὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντος· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ὁδὸς, ἡ ζωὴ, ἡ ἀλήθεια, ἡ θύρα, ὁ μαργαρίτης, ὁ ζῶν καὶ ὁ οὐράνιος ἄρτος. Καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ τινα ἄνευ ἐκείνης τῆς ἀληθείας, ἀλήθειαν γνῶναι, ἢ σωθῆναι. Ὥσπερ οὖν εἰς τὸν ἔξω ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ φαινόμενα πράγματα, ἀπετάξω πᾶσι, καὶ διέδωκας τὴν ὕπαρξίν σου· οὕτω καὶ ἐν τῇ σοφίᾳ τῇ κοσμικῇ, εἰ γνῶσιν ἔχεις καὶ λόγων ἰσχὺν, ἀποῤῥίψασθαι πάντα ὀφείλεις, καὶ μηδὲν ἡγήσασθαι, ἵν' οὕτω δυνηθῇς ἐπὶ τῇ μωρίᾳ τοῦ κηρύγματος οἰκοδομηθῆναι, ὅπερ κήρυγμά ἐστιν ἡ ἀληθὴς σοφία, οὐκ ἔχουσα κόμπον λόγων, ἀλλὰ δύναμιν δι' ἁγίου σταυροῦ ἐνεργουμένην. Δόξα τῇ ὁμουσίῳ Τριάδι εἰς τοὺς αἰῶνας. D Ἀμήν.

XV. Si ergo internus et sublimis homo lapsus est, quo pacto potest dicere quivis alius e vulgo: *Quia jejuno, hospitalitatem exerceo, ac bona mea distribuo, jam ego sanctus sum?* Non enim a malis se cohibere ipsa peafectio est, sed si inquinatam mentem tuam ingressus, occideris serpentem in interioribus mentis ac profundioribus cogitationum tuarum **77** delitescentem, quippe in conclavibus et repositoriis animæ ad te interimendum nidum suum componit (cor enim est abyssus), si, inquam, illum interfeceris, et omnem, qua inquinatus es, spurcitiem ejeceris. Omnes enim philosophi, lex et apostoli atque etiam Salvatoris adventus circa puritatem laborant. Omnes siquidem homines, sive Judæi, sive Græci, puritatem exoptant, et assequi nequeunt. Inquirendum igitur est, quomodo et quibus modis puritas cordis comparari possit. Nequaquam aliunde, quam per eum, qui pro nobis crucifixus est. Ipse enim est via, vita, veritas, ostium, margarita, vivus ac cœlestis panis; nec licet alicui, absque illa veritate, veritatem cognoscere, et servari. Quemadmodum quoad exteriorem hominem, et ea quæ subjacent oculis, omnibus renuntiasti, et bona tua distribuisti: sic quoque ad sapientiam mundanam, si rerum notitiam aut facultatem dicendi es adeptus, hæc universa abjicere debes, ac pro nihilo ducere, ut ita possis super stultitia prædicationis ædificari, quæ quidem prædicatio est vera sapientia, carens ornatu verborum, sed prædita virtute, per sanctam crucem operante. Gloria consubstantiali Trinitati in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'.

Περὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν Χριστιανῶν, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, διαφόρως ἀσκοῦντος αὐτοὺς πρὸς τὸ φθάναι εἰς τὴν τελειότητα.

Α'. Εἴ τις ἐν τῷ κόσμῳ πλούσιος σφόδρα τυγχάνει, καὶ θησαυρὸν ἀπόκρυφον κέκτηται, ἐκ τοῦ θησαυροῦ καὶ πλούτου οὗπερ ἔχει, πάντα ὅσα θέλει, κτᾶται· καὶ οἷα βούλεται ἐν τῷ κόσμῳ κτήματα, εὐχερῶς ἐπισυνάγει, τῷ θησαυρῷ πεποιθὼς, ὅτι δι' αὐτοῦ πᾶσαν κτῆσιν, ἣν ἂν βούληται, εὐκόλως κτᾶται. Οὕτως καὶ οἱ πρῶτον ζητοῦντες παρὰ Θεῷ, καὶ εὑρόντες, καὶ ἔχοντες τὸν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος θη-

HOMILIA XVIII.

De thesauro Christianorum, videlicet Christo et Spiritu sancto, variis modis exercente eos, ut ad perfectionem perveniant.

I. Si quis in hoc mundo valde opulentus sit, reconditumque thesaurum possideat, per eum atque divitias omnia, quæcunque libuerit, consequitur: et quascunque voluerit in mundo possessiones, absque omni labore, thesauro suo fretus, corradit; eo quod ejus ope omnem possessionem, quamcunque voluerit, facile consequatur. Sic qui primum et ante omnia quærunt a Deo et inveniunt

consequuntur cœlestem thesaurum Spiritus, um scilicet Dominum, in cordibus illorum, illi ınem justitiam virtutum, omnemque possessioım bonitatis præceptorum Domini, ope illius ıesauri, qui hæret in eis Christo, perficiunt, atque jus ope cœlestes divitias accumulant. Thesauri nim cœlestis beneficio omnem virtutem justitiæ, reti copia divitiarum spiritualium quæ sunt in iis, operantur, nulloque negotio omnem justitiam ac mandatum Domini, invisibilium divitiarum gratiæ, quæ est in ipsis, ope, reipsa peragunt. Inquit vero et Apostolus quoque: *Habentes thesaurum istum in vasis fictilibus* [90], hoc est, quem, qui in carne adhuc sunt, consequi digni habiti sunt, virtutem scilicet Spiritus sanctificatricem. Et rursus : *Qui factus nobis est a Deo sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio* [91].

II. Quicunque igitur reperit ac possidet apud se cœlestem hùnc thesaurum Spiritus, ille omnem justitiam præceptorum, ac omnem operationem virtutum, absque omni reprehensione et macula, ejus ope peragit, et quidem nullo negotio, nec ulla vi. Obsecremus igitur nos quoque Deum, postulemus ac deprecemur eum, ut thesaurum Spiritus sui nobis largiatur, ut hoc modo in mandatis ejus omnibus sine reprehensione et macula versari, et omnem justitiam Spiritus pure ac perfecte complere, cœlestis thesauri, qui est Christus, beneficio possimus. Pauper enim ac mendicus, et qui fame labarat, in mundo nihil potest comparare, paupertate eum premente. Qui vero thesaurum possidet, ut prædictum **78** est, absque omni negotio et molestia, quascunque exoptarit possessiones, consequitur : sic quoque anima nuda, ac societate Spiritus destituta, et ad duram paupertatem peccati redacta, nullum potest, quantopere voluerit, Spiritus justitiæ fructum revera producere, antequam Spiritus particeps facta sit.

III. Verumtamen vi quadam se quemque compellere oportet, ad rogandum Deum, ut dignus judicetur, qui consequatur et inveniat cœlestem thesaurum Spiritus, ac possit absque omni molestia et labore perficere omnia præcepta Domini, pure ac sine reprehensione, quæ prius, ne vi quidem adhibita, non poterat recte perficere. Pauper enim cum esset et nudus, ac societate Spiritus destitutus ,qua ratione bona hæc spiritualia consequi potuit, absque thesauro et spiritualibus divitiis ? Verum aunia,quæ Dominum, per investigationem Spiritus, fidem re multam patientiam, verum nempe thesaurum reperit, fructus Spiritus producit, ut dictum est, absque omni labore, omnemque justitiam, ac præcepta Domini, quæ Spiritus mandavit, in se, et per se, pure et integre, et sine reprehensione perficit.

IV. Aut rursus alio utamur exemplo. Quemadmodum si sit aliquis dives, qui cum cœnam exqui-

A σαυρὸν, αὐτὸν τὸν Κύριον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐλλάμποντα, πᾶσαν δικαιοσύνην ἀρετῶν, καὶ πᾶσαν κτῆσιν ἀγαθότητος τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἐκ τοῦ θησαυροῦ τοῦ ἐν αὐτοῖς ὄντος Χριστοῦ ἐπιτελοῦσι, καὶ δι' αὐτοῦ πλείονα πλοῦτον οὐράνιον ἐπισυνάγουσι. Διὰ γὰρ τοῦ ἐπουρανίου θησαυροῦ πᾶσαν ἀρετὴν δικαιοσύνης κατεργάζονται, πεποιθότες ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ ἐν αὐτοῖς πλούτου πνευματικοῦ, καὶ εὐκόλως πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ ἐντολὴν τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ ἀοράτου τῆς χάριτος ἐν αὐτοῖς πλούτου ἐργάζονται. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος· Ἔχοντες τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι, τουτέστιν, ὃν ἐν σαρκὶ ὄντες κτήσασθαι ἐν αὐτοῖς κατηξιώθησαν, τὴν ἁγιαστικὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος· καὶ πάλιν. Ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ τοῦ B Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις.

Β'. Ὁ οὖν εὑρὼν καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος θησαυρὸν, πᾶσαν δικαιοσύνην ἐντολῶν, καὶ πᾶσαν ἐργασίαν ἀρετῶν, ἀμώμως καὶ καθαρῶς ἐν τούτῳ κατέργάζεται, ἀβιάστως λοιπὸν καὶ εὐκόλως. Παρακαλέσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν, καὶ ἐκζητήσωμεν καὶ δεηθῶμεν αὐτοῦ, ἵνα τὸν θησαυρὸν τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ χαρίσηται ἡμῖν, καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ πάσαις ἀμώμως καὶ καθαρῶς ἀναστραφῆναι δυνηθῶμεν, καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Πνεύματος πᾶσαν καθαρῶς καὶ τελείως ἀποπληρῶσαι, διὰ τοῦ ἐπουρανίου θησαυροῦ, ὅς ἐστι Χριστός. Ὁ γὰρ πένης καὶ πτωχὸς καὶ λιμώττων, ἐν κόσμῳ οὐδὲν δύναται κτήσασθαι, τῆς πενίας C αὐτὸν συνεχούσης. Ὁ δὲ ἔχων θησαυρὸν, ὡς προείρηται, εὐχερῶς, οἷα βούλεται κτήματα, καὶ ἀνωδύνως κτᾶται. Οὕτως καὶ ψυχὴ ἡ γυμνὴ καὶ ἔρημος ἀπὸ κοινωνίας Πνεύματος, καὶ ὑπὸ τὴν δεινὴν πτωχείαν τῆς ἁμαρτίας οὖσα, οὐδὲν δύναται, κἂν θέλῃ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος τῆς δικαιοσύνης ἐξ ἀληθείας ποιῆσαι, πρὸ τῆς μεταλήψεως τοῦ Πνεύματος.

Γ'. Ὅμως βιάζεσθαι χρὴ ἕκαστον ἑαυτὸν εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ Κυρίου, ἵνα καταξιωθῇ λαβεῖν, καὶ εὑρεῖν τὸν ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος θησαυρὸν, ὥστε ἀκοπιάστως καὶ εὐχερῶς δυνηθῆναι ποιῆσαι πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἀμώμως καὶ καθαρῶς, ἃς πρὶν μετὰ βίας οὐκ ἠδύνατο κατορθῶσαι. Πένης γὰρ καὶ γυμνὸς ἀπὸ κοινωνίας Πνεύματος ὑπάρχων, πῶς D ἠδύνατο τοιαῦτα πνευματικὰ κτήματα κτήσασθαι, ἄνευ θησαυροῦ καὶ πλούτου πνευματικοῦ ; Ἡ δὲ εὑροῦσα ψυχὴ τὸν Κύριον, διὰ ζητήσεως Πνεύματος, καὶ πίστεως καὶ ὑπομονῆς πολλῆς, τὸν ἀληθινὸν θησαυρὸν τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος κατεργάζεται, ὡς προείρηται, εὐχερῶς, πᾶσάν τε δικαιοσύνην καὶ ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἃς ἐνετείλατο τὸ Πνεῦμα ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς ποιεῖ καθαρῶς καὶ τελείως καὶ ἀμώμως.

Δ'. Ἢ πάλιν ἑτέρῳ ὑποδείγματι χρησώμεθα. Ὥσπερ ἐάν τις ᾖ πλούσιος καὶ ποιήσῃ δεῖπνον π

[90] II Cor. IV, 6. [91] I Cor. I, 30.

τελὲς, ἐκ τοῦ πλούτου αὐτοῦ καὶ θησαυροῦ οὗπερ ἔχει, ἀναλίσκει, καὶ οὐ δέδοικε, μή τινος αὐτῷ ἐνδεήσει πλοῦτον ἔχοντι μέγαν· καὶ οὕτως εὐφραίνει τοὺς δαιτυμόνας πολυτελῶς καὶ λαμπρῶς τοὺς κληθέντας ὑπ' αὐτοῦ, διάφορα καὶ καινότερα παρέχων αὐτοῖς ἐδέσματα. Ὁ δὲ πένης καὶ ἐνδεὴς πλούτου, ἐὰν βουληθῇ δεῖπνον κατασκευάσαι τινὶ, πάντα κιχρᾶται, καὶ αὐτὰ τὰ σκεύη, καὶ ἱμάτια, καὶ ἄλλα εἴδη· καὶ εἶθ' οὕτως μετὰ τὸ δειπνῆσαι τοὺς κληθέντας, ὡς ἐν δείπνῳ πένητος, ὕστερον ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποδίδωσιν, ὅθεν ἐχρήσατο σκεῦος ἀργυροῦν, ἢ ἱμάτιον, ἢ ἕτερον εἶδος· καὶ οὕτως ἑκάστῳ ἀποδοθέντων πάντων, αὐτὸς πένης καὶ γυμνὸς ἀπομένει, μὴ ἔχων ἴδιον πλοῦτον ἐξ οὗ εὐφραίνεσθαι δύναται.

Ε'. Οὕτως και οἱ πλούσιοι τῳ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ἔχοντες τὸν πλοῦτον τὸν ἐπουράνιον ἐν ἀληθείᾳ, καὶ κοινωνίαν Πνεύματος ἐν αὐτοῖς, ἐπὰν τισι λαλῶσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὰν τισι κοινωνῶσι λόγον πνευματικὸν, καὶ εὐφρᾶναι ψυχὰς θελήσωσιν, ἐκ τοῦ ἰδίου πλούτου καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου θησαυροῦ, οὗ κέκτηνται ἐν ἑαυτοῖς, ἐξ αὐτοῦ λαλοῦσι, καὶ ἐξ αὐτοῦ εὐφραίνουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων τὸν πνευματικὸν λόγον, καὶ οὐ δεδοίκασι μὴ ἐνδεήσειεν αὐτοῖς, ὅτι κέκτηνται ἐν αὐτοῖς θησαυρὸν οὐράνιον ἀγαθωσύνης, ἐξ οὗ προφέρουσι καὶ εὐφραίνουσι τοὺς πνευματικῶς ἑστιωμένους. Ὁ δὲ πένης καὶ μὴ κεκτημένος ἐκ τοῦ πλούτου τοῦ Χριστοῦ, μήτε ἔχων πλοῦτον πνευματικὸν ἐν τῇ ψυχῇ, τὸν βρύοντα πᾶσαν ἀγαθωσύνην λόγων τε καὶ ἔργων, καὶ ἐνθυμημάτων θείων, καὶ μυστηρίων ἀλαλήτων, εἰ καὶ βούλεται οὗτος λόγον ἀληθείας λαλεῖν, καὶ εὐφραίνειν τινὰς τῶν ἀκουόντων, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μὴ κεκτημένος ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ μόνον ἀπομνημονεύων καὶ κιχρώμενος λόγους ἐξ ἑκάστης γραφῆς, ἢ παρὰ πνευματικῶν ἀνδρῶν ἀκούσας καὶ διηγούμενος καὶ διδάσκων, ἰδοὺ ἄλλους μὲν δοκεῖ εὐφραίνειν, καὶ ἄλλοι ἀπολαύουσι τῶν λόγων· μετὰ δὲ τὸ διηγήσασθαι αὐτὸν, ἕκαστος λόγος πρὸς τὰ ἴδια ἀφ' ὧν ἤρθη, ἀπέρχεται, καὶ αὐτὸς πάλιν γυμνὸς ἀπομένει καὶ πένης, μὴ ἔχων ἴδιον θησαυρὸν Πνεύματος, ἀφ' οὗ προφέρει, καὶ ὠφελεῖ, καὶ εὐφραίνει ἑτέρους, αὐτὸς πρῶτος μὴ εὐφραινόμενος, μηδὲ ἀγαλλιώμενος τῷ Πνεύματι.

ς'. Διὰ τοῦτο χρὴ πρῶτον ζητῆσαι παρὰ Θεοῦ ἐν πόνῳ καρδίας καὶ πίστει, ἵνα δῷ ἡμῖν εὑρεῖν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, τὸν ἀληθινὸν θησαυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἐν δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ Πνεύματος. Καὶ οὕτως πρότερον ὠφέλειαν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ σωτηρίαν, καὶ ζωὴν αἰώνιον εὑρόντες, τὸν Κύριον, τότε καὶ ἄλλους, ὡς δυνατὸν καὶ ἐφικτόν ἐστιν, ὠφελήσωμεν, ἀπὸ τοῦ ἔνδον θησαυροῦ τοῦ Χριστοῦ προφέροντες πᾶσαν ἀγαθωσύνην λόγων πνευματικῶν, καὶ μυστηρίων ἐπουρανίων ποιούμενοι διήγησιν. Οὕτως γὰρ εὐδόκησεν ἡ ἀγαθότης τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς, τοῦ κατοικῆσαι ἐν παντὶ τῷ πιστεύοντι καὶ αἰτουμένῳ αὐτόν. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησὶν, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρός μου, κἀγὼ ἀγαπήσω

A sitissimis rebus instructam præparet, ex divitiis suis et thesauro, quem possidet, sumptus facit, nec metuit, ne sibi aliquid desit, divitias multas possidenti : sicque laute et splendide convivas a se vocatos exhilarat, variis ac novis subinde appositis cibis. At pauper qui est, omnique rerum abundantia destitutus, si voluerit quibusdam cœnam apparare, mutuatur omnia, vel ipsam supellectilem, vestes, ac reliquas species : sicque postea, ubi cœnaverint, qui erant vocati, ut fieri solet in convivio pauperis, denique unicuique, unde mutuo sumpserat, restituit supellectilem argenteam, vestes ac reliquum ornatum : quibus omnibus unicuique sic restitutis, ipse pauper ac nudus remanet, non habens proprias facultates, ex quibus possit B recreari.

V. Sic quoque, qui sunt Spiritu sancto locupletes, ac cœlestes divitias revera consecuti communionem Spiritus in se habent, si quibusdam verba veritatis loquantur, et sermonem spiritualem quibusdam communicent, ac animas reficere statuerint; ex propriis opibus, et ex proprio thesauro, quem possident apud se, ex eo, inquam, loquuntur. ex eoque reficiunt animas audientium spiritualem sermonem, nec pertimescunt, ne quid sibi desit : eo quod possideant in se cœlestem bonitatis thesaurum, e quo proferunt et recreant eos qui spirituali cibo vescuntur. Pauper vero, qui nec divitias Christi possidet, nec spirituales obtinet in anima opes, C producentes scaturiginis instar omnem bonitatem sermonum, operum, cogitationum divinarum, et mysteriorum ineffabilium, hic inquam, licet velit verbum veritatis eloqui, ac recreare quosdam audientes, cum tamen secundum virtutem ac in veritate sermonem Dei non obtineat; verum illos modo sermones, quos aut a quacunque scriptura mutuatur, aut ab aliis spiritualibus audivit, exponat et doceat ; en videtur quidem ille alios recrere, et sane fruuntur alii sermonibus : ubi vero eum sermonem recitaverit, unumquodque verbum ad sua, unde translatum erat, revertitur : tum ille denuo nudus ac pauper remanet, carens proprio thesauro Spiritus, e quo promat, juvet et recreet alios, ac primus ipse non reficitur, nec Spiritu exsultat.

D

79 VI. Propterea in primis postulandum est a Deo cum contentione cordis ac fide, det nobis, ut inveniamus divitias ejus, verum thesaurum Christi in cordibus nostris in virtute ac efficacia Spiritus. Et hæc ratione, ubi prius in nobis commodum, salutem ac vitam æternam, Dominum scilicet, consecuti fuerimus, postmodum quoque alios pro facultate et viribus nostris adjuvemus, ex interiori Christi thesauro promentes omnem bonitatem spiritualium sermonum, ac cœlestium mysteriorum enarrationem instituentes. Sic enim placuit bonitati voluntatis Patris, habitare apud omnem qui credit in eum eumque postulat. *Qui enim diligit me*, inquit, *diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et*

manifestabo ei me ipsum [92], Et iterum : *Veniemus ego et Pater meus, et mansionem apud eum faciemus* [93]. Sic infinitæ clementiæ Patris visum est, sic incomprehensibili charitati Christi placuit : sic ineffabilis bonitas Spiritus promisii. Gloria sit ineffabilis misericordiæ sanctæ Trinitatis.

VII. Qui enim evadere Filii Dei, et ex Spiritu sancto desuper renasci digni sunt habiti, atque Christum illuminantem ac recreantem eos in se possident, variis ac diversis modis a Spiritu diriguntur, et invisibiliter in corde cum requie spirituali a gratia ducuntur. Proferamus vero ex iis, quæ in mundo sunt conspicua, personarum figuras, ut, qua ratione gratia in anima se gerat, aliqua ex parte exemplis veluti demontremus. Sunt interdum, qui a gratia ducuntur, ut qui in cœna regia lætantur, et exsultant exsultatione ac lætitia ineffabili : alia vero hora similes sunt sponsæ, quæ fruitur in conjugio cum sponso suo voluptate divina. Aliquando fiunt veluti angeli incorporei, in tanta levitate ac subtilitate una cum corpore constituti. Interdum sunt, ut qui patu inebriati et Spiritu delectantur, inebriantur, ebrietate scilicet divinorum ac spiritualium mysteriorum.

VIII. Interdum sunt velut in luctu et lamentatione propter genus humanum, ac precibus pro toto genere humano effusis, ad lacrymas, et ad luctum prolabuntur, dilectione spirituali erga humanum genus accensi. Interdum vero ad tantam exsultationem ac dilectionem a Spiritu inflammatur, ut, si fieri possit, omnes homines in sua viscera conjicerent, nulla nec bonorum nec malorum habita ratione. Interdum vero demittuntur infra omnes homines in humilitate Spiritu, ut se ipsos omnium abjectissimæ ac infimæ conditionis reputent. Interdum in gaudio ineffabili a Spiritu conservantur. Interdum sunt velut fortis quispiam, qui, universam armaturam regis induens, et in prælium descendens, adversus hostes fortis dimicat. eosque vincit. Eodem modo spiritualis homo, assumptis cœlestibus armis Spiritus, hostes invadit, prælioque commisso subjicit illos pedibus suis [94].

IX. Interdum in summo silentio, tranquillitate et pace requiescit anima, in sola spirituali voluptate, et ineffabili requie atque in optimo statu exsistens. Interdum in intelligentia quadam ac sapientia ineffabili, et notitia Spiritus inscrutabili a gratia instituitur, circa ea, quæ nec lingua nec ore efferri queunt. Interdum ut quivis hominum fit. Ita varie gratia versatur in iis, ac multis modis ducit animam, recreans juxta voluntatem divinam, exercetque eam diversimode, ut illam integram,
80 irreprehensibilem atque puram apud cœlestem Patrem constituat.

X. Cæterum prædictæ hæ Spiritus operationes,

αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. Καὶ πάλιν· Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Οὕτως ἡ ἄπειρος χρηστότης τοῦ Πατρὸς ἠθέλησεν, οὕτως ἡ ἀνεννόητος ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ εὐδόκησεν, οὕτως ἡ ἄῤῥητος ἀγαθότης τοῦ Πνεύματος ἐπηγγείλατο. Δόξα τῇ ἀῤῥήτῳ εὐσπλαγχνίᾳ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ζ'. Οἱ γὰρ καταξιωθέντες τέκνα γενέσθαι Θεοῦ, καὶ ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἄνωθεν γεννηθῆναι, καὶ τὸν Χριστὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἐλλάμποντα καὶ ἀναπαύοντα αὐτοὺς, ἐν ποικίλοις καὶ διαφόροις τρόποις Πνεύματός εἰσιν ὁδηγούμενοι, και ἀοράτως ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐν ἀναπαύσει πνευματικῇ ὑπὸ τῆς χάριτος ἐνεργούμενοι. Πρόσωπα δὲ ἐκ τῶν φαινομένων ἐν κόσμῳ ἀπολαύσεων ἐνέγκωμεν, καὶ ἐν ψυχῇ ἀναστροφὰς τῆς χάριτος ἐκ παραδειγμάτων μερικῶς ὑποδεικνύντες. Ἔστιν ὅτε γίνονται ὡς ἐν βασιλικῷ δείπνῳ εὐφραινόμενοι, καὶ ἀγαλλιῶντες ἀγαλλιάσει καὶ εὐφροσύνῃ ἀνεκλαλήτῳ· ἄλλῃ ὥρᾳ εἰσὶν ὥσπερ νύμφη συναναπαυομένη ἐν κοινωνίᾳ τῷ νυμφίῳ αὐτῆς ἀναπαύσει θεϊκῇ. Ἄλλοτε γίνονται ὥσπερ ἄγγελοι ἀσώματοι, ἐν τοσαύτῃ κουφότητι ὄντες μετὰ τοῦ σώματος· ἄλλοτέ εἰσιν ὥσπερ ἐν μέθῃ ποτοῦ, εὐφραινόμενοι καὶ μεθύοντες τῷ Πνεύματι, μέθην θείων μυστηρίων πνευματικῶν.

Η'. Ἄλλοτέ εἰσιν ὡς ἐν κλαυθμῷ και ὀδυρμῷ ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ δεόμενοι ὑπὲρ ὅλου τοῦ Ἀδὰμ, πένθος καὶ κλαυθμὸν ἀναλαμβάνουσιν ὑπὸ τῆς ἀράπης τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐκκαιόμενοι. Ἄλλοτε ἐν τοσαύτῃ ἀγαλλιάσει καὶ ἀγάπῃ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐκπυροῦνται, ὡς, εἰ δυνατὸν, πάντα ἄνθρωπον ἐν τοῖς ἰδίοις σπλάγχνοις ἐμβαλεῖν, μὴ διακρίνοντες κακὸν ἀπὸ ἀγαθοῦ· ἄλλοτε τοσοῦτον ταπεινοῦνται ὑποκάτω παντὸς ἀνθρώπου ἐν ταπεινοφροσύνῃ τοῦ Πνεύματος ὡς ἑαυτοὺς πάντων ἐσχατωτέρους καὶ ἐλάττους νομίζειν. Ἄλλοτε ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος διατηροῦνται. Ἄλλοτέ εἰσιν ὥσπερ τις δυνατὸς, λαβὼν πανοπλίαν βασιλικὴν, καὶ κατελθὼν ἐν πολέμῳ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ἰσχυρῶς καταγωνίσεται τούτους νικήσας. Ὁμοίως γὰρ καὶ πνευματικὸς λαμβάνει ὅπλα ἐπουράνια τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς κατέρχεται καὶ πολεμεῖ, καὶ ὑποστάσσει αὐτοὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Θ'. Ἄλλοτε ἐν πολλῇ τινι ἡσυχίᾳ, καὶ γαλήνῃ, ἡ ψυχὴ ἀναπαύεται, εἰς μόνην ἡδονὴν πνευματικὴν καὶ ἀνάπαυσιν ἄῤῥητον οὖσα, καὶ εὐθηνίαν. Ἄλλοτε ἐν συνέσει τινὶ καὶ σοφίᾳ ἀῤῥήτῳ, καὶ γνώσει Πνεύματος ἀνεξερευνήτου ὑπὸ τῆς χάριτος σοφίζεται, ἅπερ διὰ γλώσσης καὶ στόματος λαλῆσαι ἀδύνατον. Ἄλλοτε ὥσπερ εἷς τῶν ἀνθρώπων γίγνεται. Οὕτω ποικίλως ἐν αὐτοῖς ἡ χάρις ἀναστρέφεται, καὶ πολυτρόπως ὁδηγεῖ τὴν ψυχὴν ἀναπαύουσα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ γυμνάζει αὐτὴν διαφόρως, ἵνα τελείαν καὶ ἄμωμον καὶ καθαρὰν τῷ ἐπουρανίῳ Πατρὶ ἀποκαταστήσῃ.

Ι'. Ταῦτα δὲ τὰ προειρημένα τοῦ Πνεύματος ἐν-

[92] Joan. XII, 21. [93] Joan. XVI, 23. [94] Ephes. VI, 12 seq.

ἐργήματα, μεγάλων μέτρων εἰσὶ τῶν ἐγγὺς τῆς τελειότητος ὄντων. Αἱ γὰρ προειρημέναι τῆς χάριτος ποικίλαι ἀναπαύσεις, διαφόρως μὲν λαλοῦνται, ἀδιαλείπτως δὲ εἰς αὐτοὺς ἐνεργοῦνται, ἐνέργειαν ἐνεργείας διαδεχομένης. Ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ πνεύματος καταντήσῃ, τελείως πάντων τῶν παθῶν ἀποκαθαρισθεῖσα, καὶ τῷ Παρακλήτῳ Πνεύματι διὰ τῆς ἀῤῥήτου κοινωνίας ἑνωθεῖσα καὶ ἀνακραθεῖσα, καὶ καταξιωθῇ πνεῦμα γενέσθαι συγκεκραμένη τῷ Πνεύματι, τότε ὅλη φῶς, ὅλη ὀφθαλμὸς, ὅλη πνεῦμα, ὅλον χαρὰ, ὅλον ἀνάπαυσις, ὅλον ἀγαλλίασις, ὅλον ἀγάπη, ὅλον σπλάγχνα, ὅλον ἀγαθότης καὶ χρηστότης γίνεται. Ὥσπερ γὰρ ἐν ἀβύσσῳ θαλάσσης λίθος πανταχόθεν ὕδατι περιέχεται· οὕτως οὗτοι, παντὶ τρόπῳ Πνεύματι ἁγίῳ ἀνακεκραμένοι, ἀφομοιοῦνται τῷ Χριστῷ, τὰς ἀρετὰς τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος ἀτρέπτως ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, ἔσωθεν ὄντες ἄμωμοι, καὶ ἄσπιλοι καὶ καθαροί.

ΙΑ'. Διὰ γὰρ τοῦ Πνεύματος καταρτισθέντες, πῶς δύνανται καρπὸν ἔξωθεν κακίας προαγαγεῖν; Ἀλλὰ πάντοτε διὰ πάντων, οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτοῖς διαλάμπουσι. Παρακαλέσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν, καὶ πιστεύσωμεν ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐλπίδι πολλῇ, ἵνα δῴη ἡμῖν τὴν ἐπουράνιον χάριν τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος, ἵνα καὶ ἡμᾶς αὐτὸ τὸ Πνεῦμα κυβερνήσῃ καὶ ὁδηγήσῃ εἰς πᾶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναπαύσῃ ἡμᾶς ἐν τῇ ποικιλότητι τῆς ἀναπαύσεως αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως καὶ τοῦ γυμνασμοῦ τῆς χάριτος, καὶ προκοπῆς πνευματικῆς, καταξιωθῶμεν εἰς τὴν τελειότητα τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ φθάσαι, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν, Μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ, καὶ αἰτουμένοις ἐν ἀληθείᾳ δωρήσασθαι τὰ μυστήρια τῆς ἀῤῥήτου κοινωνίας τοῦ Πνεύματος. Καὶ ἡμεῖς οὖν ὁλοτελῶς ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ ἀναθέντες τῶν προειρημένων ἀγαθῶν τυχεῖν σπεύσωμεν, ψυχῇ καὶ σώματι ἀφιερωθέντες, καὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ προσηλωθέντες, ἄξιοι τῆς αἰωνίου βασιλείας γενώμεθα, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'.

Οἱ Χριστιανοὶ προκόπτειν καὶ αὐξάνεσθαι βουλόμενοι ὀφείλουσιν ἑαυτοὺς βιάζεσθαι πρὸς πᾶν τὸ ἀγαθὸν, ὥστε λυτροῦσθαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐνοικούσης ἁμαρτίας, καὶ Πνεύματος ἁγίου πληροῦσθαι.

Α'. Ὁ βουλόμενος προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ζωῆς αἰωνίου καταξιωθῆναι καὶ κατοικητήριον τοῦ Χριστοῦ γενέσθαι, καὶ Πνεύματος ἁγίου πληρωθῆναι, ἵνα τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ δυνηθῇ ποιῆσαι καθαρῶς καὶ ἀμώμως, οὗτος ὀφείλει ἄρξασθαι πρῶτον πιστεύειν τῷ Κυρίῳ βεβαίως, καὶ ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν ἐξ ὅλου τοῖς λόγοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀποτάξασθαι τῷ κόσμῳ

A ad summum gradum pertinent eorum, qui proxime a perfectione absunt. Illæ enim, quarum mentionem fecimus, variæ moderationes gratiæ, varie quidem exprimuntur, assidue tamen in homines agunt, actione actionem excipiente. Ubi enim anima ad perfectionem spiritus pervenerit, perfecte ab omnibus affectibus expurgata, et Spiritui Paracleto arcana societate unita et permista, ac temperata cum Spiritu digna habetur fieri spiritus; tum tota lux, tota oculus, tota spiritus, tota gaudium, tota delectatio, tota exsultatio, tota dilectio, tota viscera, tota bonitas et clementia fit. Sicut enim lapis in profundo maris undique aqua circumdatur: sic hi, omni modo Spiritui sancto permisti, similes fiunt Christi, virtutes potentiæ Spiritus constanter B in se ipsis obtinentes, intus exsistentes, omnis maculæ ac reprehensionis expertes atque puri.

XI. Cum enim per Spiritum sint restaurati, quomodo extra possunt fructum malitiæ proferre? Verum perpetuo per omnia fructus Spiritus in iis enitescunt. Oremus igitur quoque nos Deum, et cremus in dilectione ac spe magna, ut largiatur nobis cœlestem gratiam doni Spiritus, ut et nos ipse Spiritus gubernet, et ducat ad omnem voluntatem divinam, ac nos reficiat variis requiei modis, ut ope hujus gubernationis, et exercitationis gratiæ, ac promotionis spiritualis, digni habeamur ad perfectionem plenitudinis Christi pervenire, ut inquit Apostolus: C *Ut impleamini in omnem plenitudinem Christi*[95]. Et rursum: *Donec perveniamus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*[96]. Promisit Dominus omnibus in se credentibus, et in veritate postulantibus, se largiturum mysteria ineffabilis communionis Spiritus. Quapropter penitus nos ipsos Domino consecremus, et ad prædicta bona consequenda festinemus, corpore animoque consecrati, et cruci Christi affixi, digni regno æterno fiamus, glorificantes Patrem, Filium et Spiritum sanctum in sæcula. Amen.

HOMILIA XIX.

D *Christiani proficere et crescere volentes, debent se vi compellere ad omne id quod bonum est, ut liberentur ab inhabitante peccato, et Spiritu sancto repleantur.*

I. Qui exoptat accedere ad Dominum, et vita æterna dignus haberi, domicilium Christi fieri, ac Spiritu sancto repleri, quo fructus Spiritus producere, et mandata Christi facere pure et absque reprehensione possit, ille hinc initium sumat, ut in primis firmiter Domido credat, seque totum tradat præceptis ac mandatis ejus, ac renuntiet mundo per omnia, ne ullo modo circa ea, quæ

[95] Ephes. III, 10. [96] Ephes. IV, 13.

oculis patent, tota ejus mens occupetur. Deinde quoque oportet eum perpetuo in oratione perseverare, in fide quæ exspectat Dominum, visitationem et auxilium ejus semper exspectantem, scopumque mentis suæ eo semper dirigentem. Deinde compellere oportet se ipsum ad omne opus bonum, **81** et ad omnia mandata Domini, propter innatum sibi peccatum. Veluti compellat se ipsum ad demissionem animi coram omnibus hominibus, ac se inferiorem et abjectiorem existimet, non quærens honorem, laudem, aut gloriam a quoquam hominum, ut in Evangelio scriptum est: sed solum Dominum semper ob oculos habeat, et mandata ejus, ipsi soli placere studens in mansuetudine cordis, ut inquit Dominus : *Discite a me quod mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* [97].

II. Itidem ut sit misericors, benignus, pronus ad miserandum ac bonus, pro viribus suis se assuefaciat, ut inquit Dominus : *Estote boni ac benigni, sicut Pater vester cœlestis misericors est* [98]. Et rursus inquit : *Si diligitis me, præcepta mea servate* [99]. Et rursus : *Si contendite intrare per portam angustam* [1]. Præ omnibus humilitatem Domini, ejusque vivendi rationem, mansuetudinem ac conversationem, tanquam exemplar in omni memoria minime obliviosa retineat, in orationibus perseveret, semper orans in fide, ut Dominus veniat, habitet in eo, consummet ac corroboret eum in omnibus mandatis suis ; atque etiam ipse Dominus fiat domicilium animæ ; et ita quæ nunc vi inviti cordis facit, sponte aliquando peragat, assuefaciens se ipsum perpetuo ad id quod bonum est, Domini semper recordans, et exspectans eum perpetuo in summa dilectione. Tum vero Dominus, cognito tanto ejus proposito et consilio ac laudabili ejus studio, nimium quomodo se compellat ut Dominum in memoria retineat, et ad id quod bonum est, ad mansuetudinem ac dilectionem cor vel invitum compellat, ac dirigat pro viribus suis omni violentia ; exercet in eum misericordiam suam, et redimit eum ab inimicis suis, et inhabitante peccato, Spiritu eum sancto replens ; et ita postmodum absque ulla vi ac labore vere facit omnia mandata Domini. Quinimo Dominus in eo sua mandata facit, et fructus spirituales tunc pure producit.

III. Oportet autem primum quempiam sic accedentem ad Dominum vi compellere se ipsum ad bonum, quamvis renitatur animus, exspectantem perpetuo in fide indubitata misericordiam ejus, ac compellere se ipsum ad dilectionem, si dilectione destitutus sit : compellere se ipsum ad mansuetudinem, si ea careat : compellere se ipsum ad misericordiam, et ad animum ad miserendum pronum : compellerre se ipsum ad contemptum perferendum,

A κατὰ πάντα, ἵνα μη περί τι τῶν φαινομένων ὅλος ὁ νοῦς ἀσχολῆται. Καὶ εἰς τὴν εὐχὴν χρὴ αὐτὸν πάντοτε προσκαρτερεῖν, ἐν πίστει προσδοκίας τοῦ Κυρίου τὴν ἐπίσκεψιν καὶ βοήθειαν αὐτοῦ πάντοτε ἐκδεχόμενον, τὸν σκοπὸν τοῦ νοὸς αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἔχοντα διὰ παντός. Εἶτα βιάζεσθαι χρὴ ἑαυτὸν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ εἰς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν συνοῦσαν αὐτῷ ἁμαρτίαν· οἷον, βιαζέσθω ἑαυτὸν εἰς τὸ ταπεινοφρονεῖν ἐνώπιον παντὸς ανθρώπου, καὶ ἑαυτὸν ἐλάττω ἡγεῖσθαι καὶ χείρονα, μὴ ζητῶν τιμὴν, ἢ ἔπαινον, ἢ δόξαν ἀνθρώπων παρά τινος, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται· ἀλλὰ μόνον ἀεὶ τὸν Κύριον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, αὐτῷ βουλόμενος ἀρέσκειν μόνῳ εἰς τὴν πραότητα τῆς καρδίας, ὥς φησιν ὁ Κύριος· Μάθετε ἀπ' B ἐμοῦ ὅτι πραός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.

Β'. Ὁμοίως εἰς τὸ εἶναι ἐλεήμονα, χρηστὸν, εὔσπλαγχνον, ἀγαθὸν, ὅση δύναμις, εαυτὸν ἐθιζέτω, ὥς φησιν ὁ Κύριος· Γίνεσθε ἀγαθοὶ καὶ χρηστοὶ, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστί. Καὶ πάλιν φησίν· Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε· καὶ πάλιν· Βιάζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας. Ἐπὶ πᾶσι τὴν τοῦ Κυρίου ταπείνωσιν καὶ πολιτείαν, καὶ τὴν πραότητα, καὶ τὴν ἀναστροφὴν, ὥσπερ ὑπογραμμὸν ἐν πάσῃ μνήμῃ ἀληθαργήτῳ ἐχέτω, ταῖς εὐχαῖς προσκαρτερείτω, διὰ παντὸς δεόμενος καὶ πιστεύων, ἵνα ἐλθὼν ὁ Κύριος ἐνοικήσῃ ἐν αὐτῷ, καὶ καταρτίσῃ καὶ δυναμώσῃ αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ· C καὶ ἵνα αὐτὸς ὁ Κύριος γένηται κατοικητήριον τῆς ψυχῆς· καὶ οὕτως ἃ νῦν μετὰ βίας ἀκούσης τῆς καρδίας ποιεῖ, ἑκουσιως πράξει ποτὲ, ἐθίζων ἑαυτὸν διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ τοῦ Κυρίου μνημονεύων ἀεὶ, καὶ προσδοκῶν ἀεὶ ἐν πολλῇ ἀγάπῃ αὐτόν. Τότε θεωρῶν ὁ Κύριος τὴν τοιαύτην προαίρεσιν, καὶ τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ σπουδὴν, πῶς βιαζεται ἑαυτὸν εἰς μνήμην τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀεὶ καὶ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα καὶ ἀγάπην ἄγει καὶ μὴ θέλουσαν τὴν καρδίαν, καὶ ἄγει ὅση δύναμις αὐτῷ μετὰ βίας, ποιεῖ μετ' αὐτοῦ εἰς ἔλεος αὐτοῦ, καὶ λυτροῦται αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τῆς ἐνοικούσης ἁμαρτίας, Πνεύματος ἁγίου ἐμπιπλῶν αὐτόν· καὶ οὕτω λοιπὸν ἄνευ βίας καὶ καμάτου ποιεῖ πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἐξ ἀληθείας· D μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος ποιεῖ ἐν αὐτῷ τὰς ἰδίας ἐντολὰς, καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος τότε καρποφορεῖ καθαρῶς.

Γ'. Χρὴ δὲ πρότερον προσελθόντα τινὰ τῷ Κυρίῳ, οὕτω βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, προσδοκῶντα διὰ παντὸς ἐν πίστει ἀδιστάκτῳ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀγάπην, μὴ ἔχοντα ἀγάπην· βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν πραότητα, μὴ ἔχοντα πραότητα· βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ οἰκτείρειν, καὶ ἐλεήμονα ἔχειν καρδίαν· βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ καταφρονεῖσθαι, εἰς τὸ καταφρονούμενον μακροθυμεῖν, καὶ ἐξουδενούμενον

[97] Matth. XI, 29. [98] Luc. VI, 36. [99] Joan. XIV, 15. [1] Luc. XIII, 24.

ἢ ἀτιμαζόμενον μὴ ἀγανακτεῖν, κατὰ τὸ εἰρημένον· Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί. Βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν εὐχὴν, μὴ ἔχοντα εὐχὴν πνευματικήν· καὶ οὕτως ὁ Θεὸς, θεωρῶν τὸν οὕτως ἀγωνιζόμενον, καὶ βίᾳ ἑαυτὸν ἄγχοντα, μὴ θελούσης τῆς καρδίας, δίδωσιν εὐχὴν ἀληθινὴν Πνεύματος, δίδωσιν ἀγάπην ἀληθινὴν, πραότητα ἀληθείας, σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα ἀληθινὴν, καὶ ἁπαξαπλῶς, πληροῖ αὐτὸν τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος.

Δ'. Εἰ δέ τις εἰς τὴν εὐχὴν μόνην ἑαυτὸν βιάζεται, μὴ ἔχων εὐχὴν, ἵνα σχῇ εὐχῆς χάριν, εἰς δὲ τὴν πραότητα καὶ ταπεινοφροσύνην καὶ ἀγάπην καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἑαυτὸν οὐ βιάζεται, οὔτε μέριμναν καὶ πόνον καὶ ἀγῶνα ἔχει ἐκεῖνα κατορθῶσαι, ὅσον τὸ ἐκ προαιρέσεως, καὶ αὐτεξουσίου θελήματος, ἐνίοτε δίδοται αὐτῷ εὐχῆς χάρις ἐν ἀναπαύσει καὶ εὐφροσύνῃ τοῦ Πνεύματος μερικῶς κατὰ τὸ αἴτημα αὐτοῦ. Τοῖς δὲ τρόποις ὅμοιός ἐστι καθ' ὃ καὶ πρὶν ἦν, οὐκ ἔχει πραότητα, ὅτι οὐκ ἐζήτησε πόνον, καὶ προευτρέπισεν ἑαυτὸν οὕτως γενέσθαι· οὐκ ἔχει ταπεινοφροσύνην, ἐπειδὴ οὐκ ᾔτησε, καὶ ἑαυτὸν οὐκ ἐβιάσατο εἰς τοῦτο. Οὐκ ἔχει ἀγάπην πρὸς πάντας, ἐπειδὴ περὶ τούτου μέριμναν καὶ ἀγῶνα οὐκ ἔσχεν ἐν τῇ αἰτήσει τῆς εὐχῆς· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιτηδεύσει τοῦ ἔργου, οὐκ ἔχει πίστιν καὶ πεποίθησιν πρὸς τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ ἔγνωκεν ἑαυτὸν, οὐκ ἐδοκίμασεν μὴ ἔχειν, καὶ οὐκ ἐπόνησεν ἐν θλίψει, ζητῶν παρὰ Κυρίου σχεῖν τὴν πρὸς αὐτὸν βεβαίαν πίστιν, καὶ πεποίθησιν ἀληθινήν.

Ε'. Χρὴ γὰρ ἕκαστον ὥσπερ εἰς τὴν εὐχὴν βιάζεσθαι ἑαυτὸν καὶ ἄγχειν, μὴ θελούσης τῆς καρδίας· οὕτως καὶ εἰς τὴν πεποίθησιν, οὕτως καὶ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, οὕτως εἰς τὴν ἀγάπην, οὕτως εἰς τὴν πραότητα, ἀκεραιότητά τε καὶ ἁπλότητα· οὕτως εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν καταγεγραμμένην μετὰ χαρᾶς· οὕτως βιάζεσθαι εἰς τὸ ἑαυτὸν ἐξουθενεῖν. Καὶ πτωχὸν καὶ ἔσχατον λογίζεσθαι· οὕτως εἰς τὸ μὴ ὁμιλεῖν τὰ μὴ ὄντα χρήσιμα, ἀλλὰ ἀεὶ τὰ τοῦ Θεοῦ μελετᾷν, καὶ λαλεῖν στόματι καὶ καρδίᾳ. Οὕτως εἰς τὸ μὴ θυμοῦσθαι, καὶ κραυγάζειν κατὰ τὸ εἰρημένον, Πᾶσα πικρία, καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφημια ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. Οὕτως εἰς πάντας τοὺς τοῦ Κυρίου τρόπους, εἰς πᾶσαν ἄσκησιν ἀρετῆς, καὶ πολιτείας ἀγαθῆς καὶ καλῆς· εἰς πᾶσαν ἀναστροφὴν ἀγαθότητος, εἰς πᾶσαν ταπεινοφροσύνην πραότητος, εἰς τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ ὑψηλοφρονεῖν, καὶ φυσιοῦσθαι, καὶ λαλεῖν κατά τινος.

Ϛ'. Εἰς ταῦτα πάντα ὀφείλει βιάζεσθαι ἑαυτόν, ὁ θέλων εὐδοκιμῆσαι καὶ εὐαρεστῆσαι Χριστῷ, ἵν' οὕτως ὁ Κύριος ἰδὼν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, καὶ προαίρεσιν, τοῦ οὕτως εἰς πᾶσαν ἀγαθότητα καὶ ἁπλότητα, καὶ χρηστότητα, καὶ ταπεινοφροσύνην,

A et in eo fortiter perdurandum, ne despectui habitus aut dehonestatus indignetur, juxta dictum: *Non vosmetipsos ulciscentes, charissimi*[1]: compellere se ipsum ad preces, si preces spirituales non habeat. Sic itaque Deus, conspiciens eum, qui tantopere contendit, ac vi, reluctante animo, se ipsum constringit, veram Spiritus precationem largitur, veram dilectionem concedit, veram mansuetudinem, viscera misericordiæ, clementiam veram, atque, ut unico verbo dicam, replet eum fructu Spiritus.

IV. Quod si quis, cum affectu precandi careat, ad preces solas se ipsum adigat, ut consequatur precationis gratiam: ad mansuetudinem vero, humilitatem animi, dilectionem et reliqua mandata B Domini, minus se ipsum compellat, nec ullam curam, laborem ac studium adhibeat, ut ea recte **82** constituat: quoad illius propositum ac liberam voluntatem, conceditur illi interdum precandi gratia cum delectatione ac lætitia Spiritus, ex parte tamen juxta petitionem ejus: moribus tamen idem est, quibus antea erat, destitutus mansuetudine, eo quod non laborarit, nec se præpararit, ut talis evaderet: destitutus humilitate, eo quod non postularit, nec se ipsum ad eam compulerit: destitutus dilectione erga omnes, eo quod de ea nihil omnino sollicitus fuerit in postulatione orationis suæ: et in ipsa operis administratione non habet fidem, nec fiduciam erga Deum, eo quod in cognitione sui carere se non expertus est, neque contendit cum C afflictione Dominum postulare, ut obtineat firmam in illum fidem ac veram fiduciam.

V. Oportet enim unumquemque perinde ut ad preces se compellere atque adigere, repugnante animo; sic quoque ad fiduciam, sic quoque ad humilitatem, sic quoque ad dilectionem, sic quoque ad mansuetudinem, sinceritatem et simplicitatem: sic quoque ad omnem patientiam et longanimitatem cum gaudio ac prompte collimare: sic quoque se compellere ad sui ipsius despectum, ac se pauperem infimæque sortis homuncionem reputare: sic, ne intentus sit rebus minus utilibus, sed semper quæ Dei sunt meditetur, et proferat ore et corde: sic ne ira excandescat aut clamitet, sicuti dictum est: *Omnis amarulentia, et clamor, et ira et vociferatio, et maledicentia tollatur a vobis cum omni malitia*[2]. D Sic ad omnes mores Domini induendos, ad omnem virtutis, probi honestique vitæ instituti exercitationem, ad omnem conversationem bonitatis, ad omnem humilitatem mansuetudinis; nec extollatur, nec altum sapiat, aut infletur, vel cujusdam famam detrectet.

VI. Ad hæc omnia se compellere debet qui cupit probari ac placere Christo, ita ut Dominus, conspecta ejus promptitudine, ac intentione, ejus, inquam, qui ad probitatem, simplicitatem, benignitatem, humilitatem, dilectionem et precationem

[1] Rom. XII, 19. [2] Ephes. IV, 31.

se ipsum compellit, ac vi quadam adigit, se totum illi offerat: ipse, inquam, Dominus, implens revera hæc omnia in eo pure absque ullo labore et vi, quæ ne vi quidem ulla antea observare poterat, propter inhabitans in eo peccatum. Fiuntque illi hæc omnia virtutum exercitia et studia, velut altera natura. Postmodum Dominus adveniens et versatus cum eo, et ille cum Domino, ipse perficit in eo sua mandata citra omnem laborem, replens eum fructu Spiritus. Quod si vero ad solam precationem se quis adigit, donec consequatur gratiam hanc a Deo; ad ea vero, quæ prædicta sunt, se non compellat, cogat et assuefaciat, ille vere, pure ac sine reprehensione hæc adimplere nequit. Verum ita convenit se præparare pro viribus ad id quod bonum est. Interdum enim pervenit ad eum petentem ac precantem gratia divina. Bonus enim et benignus est Deus, ac petentibus a se largitur quæ petierant. Verum qui caret iis, de quibus locuti sumus antea, nec se ad ea assuefacit aut præparat, gratiam quam consecutus jam erat, perdit, ac cadit præ nimia arrogantia; aut nihil proficit, nec augetur in gratia sibi concessa, quoniam mandatis Domini deliberato animo se non dedit: domus enim et requies Spiritus est humilitas, dilectio et mansuetudo, et reliqua Domini mandata.

83 VII. Debet ergo, quicunque Deo vere placere cupit, ab eoque recipere cœlestem Spiritus gratiam et in Spiritu sancto crescere ac perfici, ad omnia præcepta Dei se ipsum compellere, et vel invitum animum subjugare, secundum quod dicitur: *Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui*[4]. Quemadmodum enim aliquis ad perseverandum in precatione se ipsum compellit atque adigit, donec id recte constituerit: eodem modo, si libuerit, ad omnia quoque virtutum exercitia se ipsum compellit atque adigit, bonæ consuetudini assuescens; et sic, ubi assidue Dominum obtestatus ac deprecatus, et quæ petierit, adeptus fuerit, Deum gustare cœpit, ac Spiritus sancti particeps factus fuerit, hoc agit, ut crescat et foveat gratiam sibi concessam, requiescentem in humilitate, in dilectione et mansuetudine ejus.

VIII. Ipse Spiritus largitur hæc ei, atque instruit cum vera precandi ratione, vera dilectione, vera mansuetudine, ad quæ antea vi se compellebat, quæ inquirebat, de quibus sollicitus erat, ac quæ meditabatur, quæque donata tandem ei sunt: et ita auctus et consummatus in Deo, qui hæres regni evadat, dignus habetur. Humilis enim nunquam labitur. Unde enim labi liceret ei, qui sub omnibus est? Nimia itaque animi elatio summa est humilitas: humilitas vero magna est exaltatio, existimatio atque dignitas. Nos ergo quoque nos compella-

[4] Psalm. CXVIII, 104.

A καὶ ἀγάπην, καὶ εὐχὴν ἄγχοντος ἑαυτὸν, καὶ ἄγοντος μετὰ βίας, δώσῃ ἑαυτὸν ὅλον αὐτῷ, αὐτὸς ὁ Κύριος ποιῶν ἐξ ἀληθείας ταῦτα πάντα καθαρῶς ἐν αὐτῷ ἀκόπως καὶ ἀβιάστως, ἃ πρὶν οὐδὲ μετὰ βίας φυλάξαι ἠδύνατο, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ οἰκοῦσαν ἁμαρτίαν· καὶ γίνεται αὐτῷ τὰ τῆς ἀρετῆς πάντα ἐπιτηδεύματα ὡς φύσις. Τὸ λοιπὸν ἐλθὼν ὁ Κύριος, καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Κυρίῳ, αὐτὸς ποιεῖ ἐν αὐτῷ, τὰς ἰδίας ἐντολὰς ἄνευ καμάτου, πληρῶν αὐτὸν τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος. Εἰ δὲ εἰς εὐχὴν μόνον βιάζεταί τις ἑαυτὸν, ἕως οὗ λάβῃ χάρισμα παρὰ Θεοῦ, εἰς ταῦτα δὲ τὰ προειρημένα ὁμοίως ἑαυτὸν οὐ βιάζεται, καὶ ἄγχει καὶ ἐθίζει, οὐ δύναται ἐξ ἀληθείας, καθαρῶς καὶ ἀμώμως αὐτὰ ποιῆσαι. Ἀλλ' οὕτω χρὴ προευτρεπίζειν ἑαυτὸν, B ὅσον δυνατὸν εἰς τὸ ἀγαθόν· ἐνίοτε γὰρ γίνεται πρὸς αὐτὸν ἡ θεία χάρις αἰτοῦντα καὶ δεόμενον. Ἀγαθὸς γὰρ καὶ χρηστός ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν ἡ θεία χάρις αἰτοῦντα καὶ δεόμενον. Ἀγαθὸς μήτε ἐθίσας, μήτε προευτρεπίσας ἑαυτὸν εἰς τὰς προειρημένας, εἴγε λάβοι, ἀπολεῖ τὴν χάριν ἣν ἔλαβε, καὶ πίπτει ὑψηλοφρονήσας, ἢ οὐ προκόπτει καὶ αὔξει ἐν τῇ χάριτι τῇ πρὸς αὐτὸν γενομένῃ, ἐπειδὴ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου ἐκ προαιρέσεως ἑαυτὸν οὐ δίδωσι· τὸ γὰρ κατοικητήριον καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ Πνεύματος, ἡ ταπεινοφροσύνη ἐστὶν, ἡ ἀγάπη τε καὶ πραότης, καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Κυρίου ἐντολαί.

Ζ'. Ὀφείλει οὖν ὁ βουλόμενος ἐξ ἀληθείας εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ δέξασθαι παρ' αὐτου τὴν ἐπουC ράνιον τοῦ Πνεύματος χάριν, καὶ αὐξῆσαι καὶ τελειωθῆναι ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ βιάζεσθαι ἑαυτὸν, καὶ μὴ θέλουσαν τὴν καρδίαν ὑποτάσσειν κατὰ τὸ εἰρημένον· Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην, πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ἐμίσησα. Ὥσπερ γάρ τις εἰς τὴν προσκαρτέρησιν τῆς εὐχῆς βιάζεται ἑαυτὸν καὶ ἔγχει, ἕως οὗ τοῦτο κατορθώσῃ· ὁμοίως ἐὰν θέλῃ καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα βιάζεται ἑαυτὸν καὶ ἄγχει, καὶ ἐθίζει ἔθος ἀγαθὸν, καὶ οὕτως αἰτούμενος καὶ δεόμενος τοῦ Κύριου διὰ παντὸς, καὶ τυχὼν τῆς αἰτήσεως, καὶ μεταλαβὼν γεύσεως Θεοῦ, καὶ Πνεύματος ἁγίου μέτοχος γενόμενος, αὔξειν ποιεῖ καὶ θάλλειν τὸ χάρισμα τὸ δοθὲν αὐτῷ, ἐπαναπαυόμενον ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ αὐτοῦ, ἐν τῇ D ἀγάπῃ, ἐν τῇ πραότητι.

Η'. Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα χαρίζεται αὐτῷ ταῦτα, καὶ διδάσκει αὐτὸν ἀληθινὴν εὐχὴν, ἀληθινὴν ἀγάπην, ἀληθινὴν πραότητα, ἃ προεβιάσατο καὶ ἐζήτησε, καὶ ἐμερίμνησε, καὶ ἐμελέτησε, καὶ ἐδόθη αὐτῷ· καὶ οὕτως αὐξήσας καὶ τελειωθεὶς ἐν Θεῷ, κληρονόμος τῆς βασιλείας γενέσθαι καταξιοῦται. Ὁ γὰρ ταπεινὸς οὐδέποτε πίπτει· πόθεν γὰρ πεσεῖν ἔχει ὑποκάτω πάντων ὤν; μεγάλη ταπείνωσις, ἡ ὑψηλοφροσύνη καὶ μεγάλη ὕψωσις, καὶ τιμιότης, καὶ ἀξίωμα, ἡ ταπεινοφροσύνη. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν βιασώμεθα καὶ ἄγχωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ μ

ρακα λέγω, καὶ τὰ κατάφρακτα, καὶ πρῶτον χαλινὸν κρεμῶσι, καὶ συσσείουσι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, πρὸς τὸ συνεθισθῆναι, καὶ μὴ ἀποπτηγῆναι· οὕτως διδασκόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιβάτου, εἰ μὴ μανθάνει, πολεμεῖν οὐ δύναται· ἐπὰν δὲ μάθῃ, καὶ συνεθισθῇ εἰς τὸν πόλεμον, ὅταν ὀσφρανθῇ καὶ ἀκούσῃ φωνὴν πολέμου, αὐτὸς ἑτοίμως ἔρχεται ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς, ὥστε καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς φωνῆς πτόησιν ἐμποιεῖν τοῖς πολεμίοις. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῆς παραβάσεως οὖσα ἀγρία καὶ ἀνυπότακτος, ἐν ἐρημίᾳ τοῦ κόσμου πελάζεται μετὰ θηρίων, τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, τὴν διακονίαν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ κατέχουσα· ὅταν δὲ ἀκούσῃ λόγον Θεοῦ, καὶ πιστεύσῃ, χαλιναγωγουμένη ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἀποτίθεται τὸ ἄγριον ἦθος, καὶ τὸ σαρκικὸν φρόνημα, ἡνιοχουμένη ὑπὸ τοῦ ἐπιβάτου Χριστοῦ· εἶτα εἰς θλῖψιν καὶ δαμασμὸν, καὶ στενοχωρίαν ἔρχεται, εἰς τὸ δοκιμασθῆναι αὐτὴν, ἵνα κατ' ὀλίγον ἡμερωθῇ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἐκλειπούσης κατ' ὀλίγον καὶ ἀφανιζομένης τῆς ἐν αὐτῇ ἁμαρτίας. Καὶ οὕτως ἡ ψυχὴ ἐνδυομένη τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, διδάσκεται πολεμεῖν τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῖς· καὶ οὕτως ὁπλισαμένη τῷ τοῦ Κυρίου Πνεύματι, ἀγωνίζεται πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ σβέννυσι. Χωρὶς γὰρ τῶν τοῦ Πνεύματος ὅπλων, οὐκ ἀνέρχεται εἰς παράταξιν· ἔχουσα δὲ τὰ ὅπλα τοῦ Κυρίου, ὅταν ἀκούσῃ καὶ αἴσθηται σφοδρῶν πολέμων, ἐν ἀλαλάγματι καὶ κραυγῇ ἐκπορεύεται, καθὼς ἐν τῷ Ἰὼβ εἴρηται, ὅτι καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως αὐτῆς προπίπτουσιν οἱ ἐχθροί· καὶ οὕτως ἀγωνισαμένη καὶ νικήσασα διὰ τοῦ Πνεύματος τὸν πόλεμον, νικηφόρους στεφάνους ἐπιφέρεται μετὰ παῤῥησίας πολλῆς, καὶ οὕτως συναναπαύεται τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ. Ὧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

mis, thorace, inquam, et lorica, eumque priore freno suspenso, et agitato ante oculos ejus, assuefaciunt, ne ullo terrore percutiatur; atque sic edoctus ab insesore, nisi didicerit, prælio contendere nequit: ubi vero didicerit; et bello fuerit assuefactus, si modo suboluerit, et subaudierit sonum bellicum, ipse adeo prompte adversus hostes progreditur, ut sola voce terrorem incutiat hostibus. Eodem quoque modo anima post transgressionem agrestis et indomita, in deserto hujus mundi conversatur cum feris, spiritibus scilicet nequitiæ, ministerium in peccato obiens. Ubi vero audierit verbum Dei, ac crediderit, refrenatur a Spiritu ac deponit mores agrestes et cogitationes carnis, gubernata ab insessore Christo. Postea in afflictionem, edomandi jugum, et augustiam incidit, ut probetur, ac paulatim a Spiritu mansuefiat, deficiente sensim atque exolescente in illa peccato. Sic et anima armata thorace justitiæ, et galea salutis, et scuto fidei, et gladio Spiritus, docetur prælium conserere cum hostibus suis [11]: et sic armata Spiritu Domini, dimicat adversus spiritus malitiæ, et ignita nequissimi tela exstinguit. Absque enim armis Spiritus non progreditur in aciem: habens vero arma Domini, ubi audierit ac senserit vehementia bella, cum exsultatione ac clamore proficiscitur, sicut in libro Job dictum est: *Quod etiam ipsa voce orationis occumbant inimici.* Et sic transacto bello, partaque victoria beneficio Spiritus, refert **89** coronas victoriales cum plena fiducia, et ita requiescit cum cœlesti Rege. Cui gloria et potentia in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ'.

Ἡ στάσις τῶν Χριστιανῶν ἔοικε τῇ ἐμπορίᾳ καὶ τῇ ζυμώσει. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἔμποροι τὰ γήϊνα κέρδη ἐπισυνάγουσι, οὕτως καὶ ἐκεῖνοι διασκορπισμένους ἐν τῷ αἰῶνι λογισμούς. Καὶ ὥσπερ ἡ ζύμη φύραμα ὅλον ἀπεργάζεται ζύμην, οὕτως ἡ ζύμη τῆς ἁμαρτίας πᾶν γένος τοῦ Ἀδὰμ διατρέχει. Πλὴν ὁ Χριστὸς οὐρανίου ἀγαθότητος ξύμην ταῖς πισταῖς ψυχαῖς ἐντίθησιν.

Α'. Ἐοίκασιν οἱ Χριστιανοὶ ἐμπόροις μέγιστα κέρδη ἐμπορευομένοις. Ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι ἐκ τῆς γῆς τὰ γήϊνα κέρδη ἐπισυνάγουσιν, οὕτως οὗτοι τῆς ἑαυτῶν καρδίας ἐσκορπισμένους τοὺς λογισμοὺς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ διὰ πασῶν ἀρετῶν, καὶ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος δυνάμεως, ἐπισυλλέγουσιν ἐκ πάσης τῆς γῆς, ἥτις ἐστὶ μεγίστη καὶ ἀληθινὴ ἐμπορία. Ὁ κόσμος γὰρ οὗτος τῷ κόσμῳ τῷ ἄνω ἐναντιοῦται· καὶ ὁ αἰὼν οὗτος τῷ ἄνω αἰῶνι ἀντίκειται. Δεῖ τοίνυν τὸν Χριστιανὸν μετὰ τὰς ἁγίας Γραφὰς ἀρνησάμενον τὸν κόσμον, μετατεθῆναι καὶ μεταβῆναι τῷ νῷ, ἐκ τούτου τοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ ἔγκειται καὶ δελεάζεται ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ, εἰς

HOMILIA XXIV.

Status Christianorum similis est mercaturæ et fermentationi. Perinde enim ac mercatores terrena colligunt lucra, sic illi dispersas per hoc sæculum cogitationes. Et quemadmodum fermentum totam massam reddit fermentatam; sic fermentum peccati universum genus Adæ percurrit. Verum Christus cœleste bonitatis fermentum fidelibus animis infundit.

I. Similes sunt Christiani mercatoribus, qui ingentem quæsitum ex mercatura faciunt. Quemadmodum enim hi e terra terrena colligunt lucra; eodem modo illi cordis sui dispersas cogitationes per hoc sæculum, omnium virtutum beneficio, ac vi Spiritus sancti, colligunt ex universa terra, quæ est maxima ac vera negotiatio. Mundus enim hic mundo superiori adversatur; et sæculum hoc sæculo superiori oppositum est. Oportet igitur Christianum secundum sacras Litteras mundum abnegantem, transferri, ac mente transcendere ex hoc sæculo, in quo versatur animus, ac illecebris allicitur a tempore transgressionis Adæ, in alterum

[11] Ephes. VI, 14.

quanto majore, inquam, pudore atque ignominia affectionum circumdata et amicta est? Quicunque ergo caret divina illa gloria, ita debet sui ipsius pudore duci, atque agnoscere suam ipsius ignominiam, sicut Adam erubuit corpore nudus cum esset. Quamvis construxisset sibi ex foliis ficus amictum [8], nihilominus pudore afficiebatur, mendicitate et nuditate sua cognita atque perspecta. Postulet igitur ejusmodi anima a Christo, qui largitur atque exornat eam gloria in lumine arcano: nec consuta sibi veste vanarum cogitationum arbitretur, propriæ justitiæ opinione decepta, se habere vestimentum ipsius salutaris.

III. Si enim in sua justitia atque redemptione solum quis perstiterit, frustra ac temere labores ille suscipit. Omnis enim opinio justitiæ ejus, velut pannus menstruatæ apparet in extremo die, ut inquit propheta Isaias: *Facta est universa justitia nostra tanquam pannus menstruatæ* [9]. Obsecremus igitur Deum atque rogemus, ut amiciamur indumento ipsius salutaris, Domino nimirum Jesu Christo, arcano lumine, quem gestantes animæ non exuentur in sæculum; sed in resurrectione corpora quoque eorum glorificabuntur gloria luminis, quo amictæ nunc sunt fideles ac generosæ animæ, sicut Apostolus ait: *Qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra, propter ipsius Spiritum inhabitantem in nobis* [10]. Gloria sit ineffabili ejus miserationi atque inenarrabili misericordiæ ejus.

IV. Et iterum: *Quemadmodum mulier fluxu sanguinis laborans, cum crederet fide vera, et fimbriam vestimenti Domini contingeret* [11], statim sanitatem consecuta est, atque exsiccatus est fluxus impuri fontis sanguinis: sic omnis anima incurabili vulnere peccati percussa, ac fonte obscenarum pravarumque cogitationum obruta, si progressa ad Christum supplices preces fecerit, eique vere crediderit, sanitatem salutarem consequitur ab incurabili fonte affectionum, atque exsiccatur fons ille deficiens, qui immundas cogitationes ejaculabatur, virtute solius Jesu: alius vero hoc vulnus curare prorsus nequit. Tantam enim operam ac diligentiam adhibuit hostis in Adæ transgressione, ut vulneraret ac tenebris offunderet interiorem hominem, mentem nimirum ducem hominis, quæ Deum intuebatur. Respexerunt ergo postmodum oculi ejus ad vitia et affectiones, a bonis cœlestibus exclusi.

85 V. Tantis igitur vulneribus affectus est, ut nemini datum sit ea curare, nisi soli Domino, cui soli possibile est. Ipse enim veniens, *Sustulit peccata mundi* [12], hoc est, impurum illum fontem cogitationum animæ exsiccavit. Quemadmodum enim illa, quæ sanguinis profluvio laborabat, cum omnia sua bona in medicos impendisset [13], a nullo tamen eorum curata est; donec progressa ad Dominum,

A θείᾳ, πλείονα καὶ αἰσχύνην καὶ ἀτιμίαν παθῶν περιβέβληται; καὶ πᾶς τις ὢν γυμνὸς ἀπὸ τῆς θείας ἐκείνης δόξης, οὕτως ὀφείλει ἑαυτὸν ἐπαισχύνεσθαι, καὶ γινώσκειν ἀτιμίαν αὐτοῦ, ὥσπερ σωματικῶς Ἀδὰμ ᾐσχύνετο γυμνὸς ὤν, κἂν ἐποίησεν ἑαυτῷ ἐκ συκῆς φύλλων περίβλημα, ὅμως τὴν αἰσχύνην ἐφόρει τὴν πτωχείαν ἑαυτοῦ ἐπιγινώσκων· αἰτείτω οὖν ἡ τοιαύτη ψυχὴ παρὰ τοῦ διδόντος καὶ ἀμφιεννύντος δόξαν Χριστοῦ ἐν φωτὶ ἀῤῥήτῳ, μὴ ποιοῦσα ἑαυτῇ ἱμάτιον λογισμῶν ματαίων, δοκήσει ἰδίας δικαιοσύνης ἀπατωμένη καὶ νομίζουσα ἔχειν ἄμφιον σωτηρίου.

Γʹ. Εἴ τις γὰρ ἐν τῇ ἑαυτοῦ μόνον ἵσταται δικαιο-
B σύνῃ καὶ ἀπολυτρώσει, ματαίως καὶ κενῶς κοπιᾷ. Πᾶσα γὰρ ἡ οἴησις τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης φανεροῦται ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, ὡς φησιν Ἡσαΐας ὁ προφήτης, Ἐγενήθη πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης. Αἰτήσωμεν οὖν καὶ δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ ἐνδύσασθαι τὸ ἱμάτιον τοῦ σωτηρίου, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸ ἄῤῥητον φῶς, ὃν φορέσασαι ψυχαὶ οὐκ ἀποδυθήσονται εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλ' ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ τὰ σώματα αὐτῶν δοξασθήσονται ὑπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς, οὗ περιβέβληνται ἀπὸ τοῦ νῦν αἱ πισταὶ καὶ εὐγενεῖς ψυχαὶ, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ἡμῖν. Δόξα τῇ ἀῤῥήτῳ
C εὐσπλαγχνίᾳ, καὶ τῷ ἀφράστῳ ἐλέει αὐτοῦ.

Δʹ Καὶ πάλιν, Ὥσπερ ἡ αἱμοῤῥοοῦσα γυνὴ πιστεύσασα ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἁψαμένη τοῦ κρασπέδου τοῦ Κυρίου, εὐθέως ἰάσεως ἔτυχε, καὶ ἐξηράνθη ἡ ῥύσις τῆς ἀκαθάρτου πηγῆς τοῦ αἵματος· οὕτω πᾶσα ψυχὴ ἔχουσα τὸ ἀνίατον τραῦμα τῆς ἁμαρτίας, τὴν πηγὴν τῶν ἀκαθάρτων καὶ πονηρῶν λογισμῶν, ἐὰν προσέλθῃ τῷ Χριστῷ, καὶ δεηθῇ πιστεύσασα ἐν ἀληθείᾳ, ἰάσεως σωτηρίου τυγχάνει ἐκ τῆς ἀνιάτου πηγῆς τῶν παθῶν, καὶ ξηραίνεται ἐκλείπουσα ἡ πηγὴ ἐκείνη, ἡ τοὺς ἀκαθάρτους λογισμοὺς βρύουσα, διὰ τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ μόνου· ἄλλῳ δὲ τινι ἰάσασθαι τὸ τραῦμα τοῦτο ἀδύνατον. Οὕτως γὰρ ἐπετήδευσεν ὁ ἐχθρὸς ἐν τῇ τοῦ Ἀδὰμ παραβάσει, ὥστε τραυματίσαι καὶ σκοτίσαι τὸν ἔσω ἄνθρωπον, τὸν
D ἡγεμόνα νοῦν τὸν ὁρῶντα Θεόν. Διέβλεψαν λοιπὸν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὰ κακὰ καὶ τὰ πάθη, ἀποκλεισθέντες τῶν ἐπουρανίων ἀγαθῶν.

Εʹ. Οὕτως οὖν ἐτραυματίσθη, ὥστε μηδενὶ δυνατὸν εἶναι ἰάσασθαι, εἰ μὴ μόνῳ τῷ Κυρίῳ, τούτῳ μόνῳ δυνάτον ἐστιν. Αὐτὸς γὰρ ἐλθὼν, Ἦρε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τουτέστι, τὴν ἀκάθαρτον πηγὴν τῶν διαλογισμῶν τῆς ψυχῆς ἐξήρανεν. Ὥσπερ γὰρ ἐκείνη ἡ αἱμοῤῥοοῦσα πάντα τά ἑαυτῆς δαπανήσασα τοῖς ἰατρεῦσαι δυναμένοις, παρ' οὐδενὸς ἐθεραπεύθη τούτων, ἕως οὗ προσήγγισε τῷ Κυρίῳ,

[8] Gen. III, 7. [9] Isa. LXIV, 6. [10] Rom. VIII, 11. [11] Matth. IX, 20. [12] Joan. I, 20. [13] Matth. IX. 20.

μὲν αὐτῶν ἐπιμέλειαν ποιήσηταί τις, μὴ ἁλίσῃ δὲ ἅλατι τῷ τῶν σκωλήκων ἀναιρετικῷ, καὶ δυσωδίας ἀφανιστικῷ, ὄζει καὶ σέσηπται τὰ κρέα, καὶ ἀχρήσιμα γεγένηται τοῖς ἀνθρώποις· τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπόθου μοι πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα κρέας εἶναι καὶ ἄζυμα· τὸ δὲ ἅλας καὶ τὸ προζύμιον ἐξ ἑτέρου αἰῶνος νόει τὴν θείαν φύσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν οὖν μὴ μιγῇ, καὶ βληθῇ εἰς τὴν ταπεινωθεῖσαν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ἐκείνου τοῦ αἰῶνος, καὶ ἐξ ἐκείνης τῆς πατρίδος ἡ ἐπουράνιος τοῦ Πνεύματος ζύμη, καὶ τὸ ἀγαθὸν τῆς θεότητος ἅγιον ἅλας, οὐ μὴ μεταλλαγῇ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῆς κακίας, οὐδ' οὐ μὴ ζυμωθῇ ἀπὸ τῆς βαρύτητος, καὶ ἀζυμότητος τῆς πονηρίας.

Ε'. Ὅσα γὰρ ἀφ, ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ δοκεῖ ποιεῖν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ἐπιτηδεύειν, τῇ ἰδίᾳ δυνάμει μόνον ἐπερειδομένη καὶ οἰομένη δύνασθαι τελείαν τὴν κατόρθωσιν δι' ἑαυτῆς ἄνευ τῆς συνεργείας τοῦ Πνεύματος κατεργάσασθαι, πολὺ πλανᾶται. Οὐ χρησιμεύει γὰρ εἰς τοὺς οὐρανίους τόπους· οὐ χρησιμεύει τῇ βασιλείᾳ ἡ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ δι' ἑαυτῆς μόνον, ἄνευ τοῦ Πνεύματος, οἰομένη τὴ τελείαν καθαρότητα κατορθῶσαι. Ἐὰν γὰρ μὴν προσέλθῃ τῷ Θεῷ ὁ ὑπὸ τῶν παθῶν ἐνεργούμενος ἄνθρωπος, ἀρνησάμενος τὸν κόσμον, καὶ πιστεύσῃ ἐν ἐλπίδι καὶ ὑπομονῇ δέξασθαι ξένον τι τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθὸν, ὅπερ ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐνστάξῃ τῇ ψυχῇ ἄνωθεν ὁ Κύριος ζωὴν θεότητος, οὐ μὴ αἴσθηται ζωῆς ἀληθινῆς ὁ τοιοῦτος, οὐδ' οὐ μὴ ἀνανήψῃ ἐκ τῆς μέθης τῆτ ὕλης, οὐ μὴ αὐγάσῃ φωτισμὸς τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ ἐσκοτισμένῃ ψυχῇ, καὶ λάμψῃ ἐν αὐτῇ ἡμέραν ἁγίαν, καὶ ἐκ τοῦ βαθυτάτου ὕπνου τῆς ἀγνοίας ἐξυπνισθῇ, καὶ οὕτως ἐξ ἀληθείας ἐπιγνῷ Θεὸν διὰ δυνάμεως Θεοῦ, καὶ ἐνεργείας χάριτος.

Ϛ'. Ἐὰν γὰρ μὴ οὕτως καταξιωθῇ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πίστεως τοῦ λαβεῖν χάριν, καὶ ἀνεπιτήδειος καὶ ἀνεύθετός ἐστι τῇ βασιλείᾳ· καὶ πάλιν δεξάμενος τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐν μηδενὶ παρατρεπόμενος, καὶ τὴν χάριν μὴ ἐνυβρίζων δι' ἀμελείας καὶ κακοπραγίας, καὶ οὕτως ἐπὶ χρόνοις ἀγωνισάμενος μὴ λυπήσῃ τὸ Πνεῦμα, δυνήσεται τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτυχεῖν. Ὥσπερ γάρ τις αἰσθάνεται τῶν ἐνεργειῶν τῆς κακίας ἐκ τῶν παθῶν, λέγω θυμοῦ, καὶ ἐπιθυμίας, καὶ φθόνου, καὶ βάρους, καὶ πονηρῶν λογισμῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἀτοπημάτων· οὕτως αἰσθάνεσθαι ὀφείλει τῆς χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς ἀρεταῖς, ἀγάπῃ λέγω, καὶ χρηστότητι, καὶ χαρᾷ, καὶ ἐλαφρότητι, καὶ ἀγαλλιάσει θείᾳ, ἵνα ἐξομοιωθῆναι δυνηθῇ, καὶ συγκερασθῆναι τῇ ἀγαθῇ καὶ θείᾳ φύσει, καὶ τῇ χρηστῇ καὶ ἁγίᾳ τῆς χάριτος ἐνεργείᾳ· κατὰ προκοπὴν δὲ καὶ αὔξησιν δοκιμαζομένη χρόνοις καὶ καιροῖς ἡ προαίρεσις, εἰ συνενοῦται πάντοτε τῇ χάριτι, καὶ εὐάρεστος εὑρίσκεται, γίνεται ὅλη ἐξ ὅλου κατὰ προκοπὴν ἐν Πνεύματι, καὶ οὕτω λοιπὸν ἁγία καὶ καθαρὰ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐξεργασθεῖσα, τῆς βασιλείας ἀξία καθίσταται. Δόξα καὶ προσκύνησις τῷ ἀχράντῳ Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

vandarum diligentem curam suscipiat, non condiat autem sale, qui vi vermes interimendi, et graveolentiam abolendi valet, illæ carnes graviter olent, ac putrefiunt, atque inutiles hominibus fiunt: eodem modo, statuas mihi omnem humanitatem carnem esse, aut massam fermenti expertem; sal autem ac fermentum ex altero sæculo intelligas esse, divinam scilicet naturam Spiritus sancti. Nisi ergo permistum et immissum fuerit in humiliatam naturam hominum ex illo sæculo, et ex illa patria, cœleste Spiritus fermentum, sanctumque ac bonum divinitatis sal, non exuet anima graveolentiam malitiæ, nec fermentabitur, ita ut deponat gravitatem, et vacua sit a fermento malitiæ.

V. Quæcunque enim videtur anima per se agere, elaborare atque perficere, solis viribus suis freta, et existimans se posse perfectum opus a se ipsa, absque auxilio Spiritus peragere, toto cœlo aberrat. Non enim idonea est ad locos cœlestes, nec idonea ad regnum, quæ a se ipsa, et per se solam, absque Spiritu sancto, existimat perfectam puritatem efficere. Nisi enim ad Deum accesserit, qui affectionibus affligitur homo, et mundum abnegaverit, ac in spe ac patientia crediderit, se suscepturum quoddam bonum aliud a sua natura, quod est virtus sancti Spiritus; ac desuper instillaverit animæ Dominus vitam divinam, is nequaquam veram vitam percipiet, neque resipiscet ab ebrietate materiæ, nec fulgebit splendor Spiritus in anima obtenebrata, aut illuminabit in ea sanctam diem, nec a somno profundissimo ignorantiæ excitabitur, ut hoc modo revera Deum cognoscat per virtutem Dei et efficaciam gratiæ.

VI. Nisi enim sic dignus habeatur homo per fidem gratiam consequi, inutilis est, nec aptus ad regnum Dei. Rursum vero, qui consecutus est gratiam Spiritus, nec ulla parte aversus gratiam contumelia afficit per negligentiam aut delictum: et sic qui quovis tempore dimicans non contristat Spiritum, poterit æternæ vitæ particeps fieri. Quemadmodum enim quis sentit operationes malitiæ ex ipsis affectionibus, ita, inquam, concupiscentia, invidia, torpore ac pravis cogitationibus, et reliquis absurditatibus: sic sentire quoque debet gratiam et virtutem Dei in virtutibus, dilectione, inquam, benignitate, bonitate, gaudio, simplicitate et exsultatione divina, ut assimilari possit ac permisceri cum bona ac divina natura, cum benigna ac sancta gratiæ efficacia. Intentio vero profectu 91
ac incremento probata temporis successu, et opportunitate, si gratiæ semper unita et grata inventa fuerit; tota prorsus promovendo fit spirituales, ac deinceps, sancta et pura per Spiritum effecta, regno digna efficitur. Gloria et adoratio incontaminato Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula. Amen.

tur, et sanata non amplius vulnerabitur. Si enim corruptibilium corporum curam suscepit Dominus, in mundum cum venisset; quanto magis animæ immortalis **86** et secundum imaginem ejus conditæ? Propter incredulitatem autem nostram et seditionem nostram, quod non diligamus eum ex toto corde, neque vere ei credamus, nondum spiritualem sanitatem ac salutem consecuti sumus. Credamus ergo ei, et accedamus in veritate, ut velociter veram sanationem in nobis adimpleat. Promisit enim se largiturum *postulantibus a se Spiritum sanctum, ac pulsantibus aperturum, et a quærentibus inventum iri* [17] Atque: *Non mentitur, qui promisit* [18]. Ipsi gloria et potentia in sæcula. Amen.

HOMILIA XXI.

Christiano homini duplex incumbit bellum, internum videlicet et externum. Hoc quidem, cum recedit ipse a distractionibus terrenis; illud vero in corde adversus cogitationes spirituum malorum.

I. Quicumque vere Deo placere exoptat, ac veras adversus adversariam partem inimicitias suscipit, hunc duplici conflictu ac duplici certamine dimicare oportet: tum in rebus visibilibus hujus vitæ, a distractionibus terrenis, ac dilectione vinculorum mundanorum, atque affectionibus peccati abhorrentem: tum in occultis contra ipsos malitiæ spiritus præliantem, de quibus Apostolus aiebat: *Non est nobis colluctatio adversus sanguinem et carnem, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus mundi dominos, rectores tenebrarum sæculi hujus, adversus spirituales astutias in cœlestibus* [19].

II. Duobus enim modis et vinculis devinctus homo est, postquam mandatum transgressus extra limites paradisi projectus est. In hac nimirum vita, rebus ad vitam pertinentibus, ac dilectione mundi, carnalium nempe voluptatum et affectionum, divitiarum et gloriæ; ac creaturarum, uxoris et liberorum; consanguinitatis, patriæ, locorum, et indumentorum, et, ut summatim dicam, omnium quæ visui patent, a quibus verbum Dei præcipit eum exsolvi propria voluntate (qui ea, quæ oculis subjecta sunt, sponte quisque sectatur), ut ab iis omnibus se expediens ac liberans, perfecte mandatum observare possit. Intus vero intricata, circumvallata, muris cincta, atque catenis tenebrarum devincta est anima, per spiritus malitiæ, ita ut non possit pro lubitu diligere Dominum, nec pro lubitu credere, nec pro lubitu adorare. Nam penitus contrarietas tam in manifestis quam occultis rebus post transgressionem primi hominis nos invasit.

III. Si quis itaque audito verbo Dei pugnam inierit, atque ad hanc vitam spectantia et laqueos mundi a se projecerit omnesque carnis voluptates repudiaverit, ex his se ipsum expediens; tum in Domini intentione perseveraverit: cognoscere hic

A φθαρτῶν σωμάτων ὁ Κύριος ἐποιήσατο, ἐλθὼν ἐπὶ τῆς γῆς, πόσῳ μᾶλλον τῆς ἀθανάτου καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πεποιημένης ψυχῆς; Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν ἡμῶν, διὰ τὴν διχοστασίαν ἡμῶν, διὰ τὸ μὴ ἀγαπᾷν αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας, μήτε ἐξ ἀληθείας αὐτῷ πιστεύειν, οὐδέπω τῆς πνευματικῆς ἰάσεως καὶ σωτηρίας ἐτύχομεν. Πιστεύσωμεν οὖν αὐτῷ, καὶ προσέλθωμεν ἐν ἀληθείᾳ, ἵνα ἐν τάχει τὴν ἀληθινὴν ἴασιν ἐν ἡμῖν ποιήσῃ. Ἐπηγγείλατο γὰρ διδόναι τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν Πνεῦμα ἅγιον, καὶ τοῖς κρούουσιν ἀνοίγειν, καὶ τοῖς ζητοῦσιν εὑρίσκεσθαι· καὶ ἀψευδής ἐστιν ὁ ἐπαγγειλάμενος. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'.

B *Τῷ Χριστιανῷ ἀνθρώπῳ διssὸς πρόκειται πόλεμος, ἐσώτερος δηλαδὴ καὶ ἐξώτερος. Ὁ μὲν ἐν τῷ ἐφίστασθαι αὐτὸν περισπασμῶν γηΐνων, ὁ δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ πρὸς λογισμοὺς τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.*

Α'. Ὁ βουλόμενος εὐαρεστῆσαι Θεῷ ἐξ ἀληθείας, καὶ κατ' ἀλήθειαν τῷ ἐναντίῳ μέρει τῆς κακίας ἀπεχθανόμενος, πρὸς δύο ἀθλήσεις καὶ πρὸς δύο ἀγῶνας ἔχει τὴν πάλην· ἔν τε τοῖς φαινομένοις τοῦ βίου τούτου πράγμασι, περισπασμῶν γηΐνων ἀφιστάμενος, καὶ ἀγάπης δεσμῶν κοσμικῶν καὶ παθῶν τῆς ἁμαρτίας· καὶ ἐν τοῖς κρυπτοῖς, πρὸς αὐτὰ τὰ τῆς πονηρίας ἀπομαχόμενος πνεύματα, περὶ ὧν ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν, Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς C τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

Β'. Κατὰ δύο γὰρ τρόπους καὶ δεσμοὺς ἐδέθη ὁ ἄνθρωπος παραβὰς τὴν ἐντολὴν, καὶ ἐξορισθεὶς ἀπὸ τοῦ παραδείσου, ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι, καὶ ἐν τῇ τοῦ κόσμου ἀγάπῃ, ἤγουν τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, καὶ παθῶν, πλούτου, καὶ δόξης, καὶ κτισμάτων, γυναικὸς, καὶ τέκνων, συγγενείας, πατρίδων, τόπων, ἐνδυμάτων, καὶ ἁπαξαπλῶς πάντων τῶν φαινομένων, ἀφ' ὧν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ κελεύει αὐτὸν λυθῆναι ἰδίᾳ προαιρέσει, ἐπειδὴ εἰς πάντα τὰ φαινόμενα ἑκουσίως ἕκαστος δέδεται, ἵνα, τούτων πάντων ἑαυτὸν λύσας καὶ ἐλευθερώσας, δυνηθῇ τελείως τῆς ἐντολῆς ἐγκρατὴς γενέσθαι. Καὶ D ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ περιτετρίχωται, καὶ περιπέφρακται, καὶ περιτετείχισται, καὶ δέδεται ἁλύσεσι σκότους ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων, μὴ δυναμένη, ὡς θέλει, ἀγαπᾷν τὸν Κύριον, καὶ ὡς θέλει, πιστεύειν, καὶ ὡς θέλει, προσεύξασθαι. Πάντῃ γὰρ ἡ ἐναντιότης ἐν τοῖς φανεροῖς, καὶ ἐν τοῖς κρυπτοῖς, ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου εἰς ἡμᾶς κατήντησεν.

Γ'. Ἐπάν τις τοίνυν ἀκούσας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀγωνίσηται, καὶ ἀποῤῥίψῃ τὰ τοῦ βίου πράγματα, καὶ δεσμὰ κόσμου, καὶ πάσας τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς ἀρνήσηται, λύσας ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, τότε προσ-, καρτερῶν τῷ Κυρίῳ καὶ σχολάζων, δύναται γνῶναι-

[17] Luc. XI, 13; Matth. VII, 7. [18] Tit. I, 2. [19] Ephes. VI, 12. seq.

μαθεῖν τίνος ἕνεκεν κτισθέντες ἐν τιμῇ καὶ κατοικισθέντες ἐν παραδείσῳ, τελευταῖον συμπαρεβλήθημεν τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι, καὶ ὡμοιώθημεν αὐτοῖς, ἀποπεπτωκότες τῆς ἀχράντου δόξης, γίνωσκε, ὅτι διὰ τῆς παρακοῆς δοῦλοι τῆς σαρκὸς παθῶν γενόμενοι ἀπεκλείσαμεν ἑαυτοὺς τῆς μακαρίας χώρας τῶν ζώντων, καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ γενόμενοι, ἔτι ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος καθεζόμεθα· καὶ διὰ τὸ ἔτι ἐν Αἰγύπτῳ ἡμᾶς κατέχεσθαι, οὔπω ἐκληρονομήσαμεν τὴν γῆν ἐπαγγελίας, τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. Οὔπω συνεφυράθημεν τῇ ζύμῃ τῆς εἰλικρινείας, ἀλλ' ἔτι ἐσμὲν ἐν τῇ τῆς πονηρίας ζύμῃ. Οὔπω ἐῤῥαντίσθη ἡμῶν ἡ καρδία τῷ αἵματι τοῦ Θεοῦ· ἔτι γὰρ τὸ πέταυρον τοῦ ᾅδου, καὶ τὸ ἄγκιστρον τῆς κακίας ἐμπέπηκται αὐτῇ.

Δ'. Οὔπω ἀπειλήφαμεν τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου τοῦ Χριστοῦ. ἔτι γὰρ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ἐγκατεῤῥίζωται ἡμῖν. Οὔπω ἐνεδυσάμεθα τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι· ἐπειδὴ οὔπω ἀπεδυσάμεθα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Οὔπω φορέσαντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, σύμμορφοι τῆς δόξης αὐτοῦ γεγόναμεν. Οὔπω προσεκυνήσαμεν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ Θεῷ, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι. Οὔπω ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου· ἔτι γὰρ ὑπὸ τῆς σκοτομήνης ἐνεργούμεθα. Οὔπω ἐνεδυσάμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός· ἐπειδὴ οὔπω ἀπεδυσάμεθα τὰ τοῦ σκότους ὅπλα τε καὶ βέλη, καὶ ἔργα. Οὔπω μετεμορφώθημεν τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοός. Ἔτι γὰρ συσχηματιζόμεθα τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐν τῇ τοῦ νοὸς ματαιότητι. Οὔπω Χριστῷ συνεδοξάσθημεν, διὰ τὸ μὴ συμπαθεῖν ἡμᾶς αὐτῷ. Οὔπω τὰ στίγματαν αὐτοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φέρομεν, γενόμενοι ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτι γὰρ ἐν τοῖς σαρκικοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐσμέν. Οὔπω Θεοῦ κληρονόμοι καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ γεγόναμεν· ὅτι γὰρ πνεῦμα δουλείας ἐνυπάρχει, καὶ οὐχ υἱοθεσίας· οὔπω γεγόναμεν ναὸς Θεοῦ, καὶ οἰκητήριον Πνεύματος ἁγίου· ἔτι γὰρ ἐσμεν ναὸς εἰδώλων, καὶ δοχεῖον πνευμάτων πονηρίας, διὰ τὴν ἐπὶ τὰ πάθη ὁρμήν.

Ε'. Ὄντως γὰρ οὔπω τοῦ τρόπου τὸ ἀκέραιον, καὶ τὴν τῆς διανοίας λαμπρότητα ἐκτησάμεθα. Οὔπω κατηξιώθημεν τοῦ ἀδόλου καὶ λογικοῦ γάλακτος, καὶ τῆς νοητῆς αὐξήσεως. Οὔπω ἡμῖν ἡμέρα διηύγασεν, οὔτε ἑωσφόρος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀνέτειλεν. Οὔπω συνεκράθημεν τῷ ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης, οὔπω ταῖς αὐτοῦ συνηστράψαμεν ἀκτῖσιν. Οὔπω ἀπειλήφαμεν τὴν τοῦ Κυρίου ὁμοίωσιν, οὔτε γεγόναμεν τῆς θείας φύσεως κοινωνοί. Οὔπω γεγόναμεν ἄδολος πορφύρα βασιλική, οὔτε ἀνόθευτος εἰκὼν θεϊκή. Οὔπω ἐτρώθημεν τῷ θείῳ ἔρωτι, οὔτε ἐπλήγημεν ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης τοῦ Νυμφίου. Οὔπω τὴν ἄφραστον κοινωνίαν ἐγνωρίσαμεν, οὔτε τὴν ἐν ἁγιασμῷ δύναμιν καὶ εἰρήνην ἐπέγνωμεν. Καὶ ἵνα

A discere desideres qua de causa, cum essemus in honore creati, et in paradiso constituti, tandem comparati simus cum insipientibus jumentis, et illorum similes facti, et excidimus ab incontaminata gloria, scito, quod cum per inobedientiam servi affectionum carnis effecti essemus, exclusimus nos ipsos a beata regione viventium, et in captivitatem redacti, adhuc juxta flumina Babylonis sedemus; et eo, quod adhuc in Ægypto detinemur, nondum hæreditario jure possidemus terram promissionis, fluentem lacte et melle. Nondum subacti sumus in fermento sinceritatis, sed adhuc in fermento malitiæ degimus. Nondum est aspersum cor nostrum sanguine Dei, adhuc enim laqueus inferni, et hamus malitiæ illi infixus est.

B IV. Nondum accepimus exsultationem super salute Christi, adhuc enim aculeus mortis radices in nobis infixas habet. *Nondum induimus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in sanctitate: quia nondum exuimus veterem hominem, qui perit secundum desideria fraudis*[33]. *Nondum gestantes imaginem cælestis, conformes gloriæ illius facti sumus. Nondum adoravimus in Spiritu et veritate Deum, eo quod dominetur peccatum in mortali nostro corpore*[33*]. Nondum contemplati sumus gloriam ejus qui incorruptibilis est: adhuc enim ab illuni nocte agitamur. Nondum induimus arma lucis; quia nondum exuimus arma, tela et opera tenebrarum. Nondum transformati sumus per mentis renovationem: adhuc enim configuramur C huic sæculo per mentis vanitatem. *Nondam cum Christo glorificati sumus; quia non compatimur illi*[34] *Nondum stigmata illius in corpore nostro gestamus*[35], versantes in mysterio crucis Christi: adhuc enim carnalibus affectionibus et concupiscentiis obnoxii sumus. Nondum *Dei hæredes, et cohæredes Christi facti sumus*[35*]: spiritus enim servitutis in nobis adhuc exsistit, et non adoptionis. Nondum facti *sumus templum Spiritus sancti*[36], sumus enim adhuc templum idolorum, et receptaculum spirituum malitiæ, propter impetum animæ ad affectiones.

V. Revera enim morum simplicitatem, ani- D mique lucem nondum consecuti sumus. Nondum digni sumus habiti sincero et intellectuali lacte, et intellectus incremento. Nondum illuxit nobis dies, neque lucifer in cordibus nostris ortus est. Nondum permisti sumus Sole justitiæ, nec adhuc illius radiis fulgemus. Nondum accepimus Domini similitudinem, nec *participes divinæ naturæ facti sumus*[36*]. Nondum facti sumus sincera purpura regia, nec genuina imago Dei. Nondum sauciati sumus amore divino, nec percussi spirituali charitate Sponsi. Nondum ineffabilem societatem cognovimus, neque vim et pacem, quæ in sanctificatione est, cognovimus. Et ut breviter omnia

[33] Ephes. IV, 24,22. [33*] I Cor. XV, 49. Rom. VIII, 29; Joan. IV, 24; Rom. VI, 22. [34] Rom. VIII, 17. [35] Galat. VI, 17. [35*] Rom. VIII, 17. [36] I Cor. III, 16. [36*] II Petr. I, 4.

ritus, proprioque virtutum omnium studio, æternæ vitæ dignus fiet, glorificans Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; cui sit gloria et potentia in sæcula. Amen.

πορισάμενος, τὸν πρὸς τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας, καὶ κοσμοκράτορας πόλεμον καταγωνίσασθαι δυνήσεται, καὶ οὕτως νικήσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις διὰ τῆς συνεργείας τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς ἰδίας ἐν πάσαις ἀρεταῖς σπουδῆς, τῆς αἰωνίου ζωῆς ἄξιος γενήσεται, δοξάζων Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

HOMILIA XXII.

De duplici statu eorum, qui ex hac vita decedunt.

Quando egreditur e corpore anima hominis, mysterium quoddam magnum illic perficitur. Si enim fuerit rea peccati, accedunt chori dæmonum, et angeli sinistri, ac potestates tenebrarum, abripiunt animam illam, atque subjugatam in suas partes pertrahunt: nec debet quis propterea velut re quapiam insolita in admirationem duci. Si enim, dum viveret homo, et in hoc sæculo degeret, illis subjectus fuit et obtemperavit, ac servus illorum factus est, quanto magis cum egreditur ex mundo, detinetur ac subjugatur ab ipsis? Ex parte autem, quæ melioris est conditionis, **88** potes cognoscere, rem ita sese habere. Sanctis siquidem servis Dei ab hoc tempore astant angeli, ac Spiritus sancti circumdant, easque custodiunt. Cumque exierint e corpore, chori angelorum assumptas eorum animas in suam partem pertrahunt, in sæculum perpetuum, et sic adducunt eos ad Dominum.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'.

Περὶ δισσῆς στάσεως τῶν ἐκ τοῦ βίου τούτου ἐξερχόντων.

Ὅταν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ σώματος ψυχὴ ἀνθρώπου, μυστήριόν τι μέγα ἐκεῖ ἐπιτελεῖται. Ἐὰν γὰρ ᾖ ὑπεύθυνος ἐν ἁμαρτίαις, ἔρχονται χοροὶ δαιμόνων, καὶ ἄγγελοι ἀριστεροὶ, καὶ δυνάμεις σκότους παραλαμβάνουσι τὴν ψυχὴν ἐκείνην, καὶ κρατοῦσιν εἰς τὸ ἴδιον μέρος, καὶ οὐκ ὀφείλει τις ἐπὶ τούτοις ξενίζεσθαι. Εἰ γὰρ ζῶν, καὶ ὢν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ὑπετάγη, καὶ ὑπήκουσε, καὶ δοῦλος ἐγένετο αὐτοῖς, πόσῳ μᾶλλον, ὅταν ἐξέρχηται ἐκ τοῦ κόσμου, κατέχεται καὶ κρατεῖται ὑπ' αὐτῶν; Ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ ἀγαθοῦ ὀφείλεις νοῆσαι, ὅτι οὕτως ἔχει τὰ πράγματα· καὶ γὰρ τοῖς ἁγίοις δούλοις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ νῦν εἰσιν ἄγγελοι παραμένοντες, καὶ πνεύματα ἅγια κυκλοῦντα αὐτοὺς καὶ φυλάττοντα. Καὶ ὅταν ἐξέλθωσιν ἀπὸ τοῦ σώματος, οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων παραλαμβάνουσιν αὐτῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸ ἴδιον μέρος, εἰς τὸν καθαρὸν αἰῶνα· καὶ οὕτως αὐτοὺς προσάγουσι τῷ Κυρίῳ.

HOMILIA XXIII.

Quemadmodum regiam ac pretiosam margaritam gestare solum possunt, qui ex regio semine sunt prognati: eodem modo cœlestem margaritam solum filiis Dei gestare licet.

I. Margarita illa splendida, pretiosa atque regia, quæ ad diadema regium pertinet, soli regi convenit; solusque rex hanc margaritam gestare potest: alii vero homini gestare hujusmodi margaritam non licet. Ita nisi quis fuerit natus a regio ac divino Spiritu, et genus cœleste ac regium fiat, et filius Dei, secundum quod scriptum est: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*[11], cœlestem et pretiosam margaritam, imaginem luminis, inquam, ineffabilis, quæ est Dominus, gestare nequit, quippe qui non sit regis filius. Qui enim habent et gerunt margaritam, vivunt et regnant una cum Christo in sæcula. Sic enim inquit Apostolus: *Sicut gestavimus imaginem terreni, gestabimus et imaginem cœlestis*[12].

II. Perinde enim ac equus, quandiu in silvis cum agrestibus animalibus pascitur, sub jugo ac imperio hominum esse recusat. Si quando vero, ut mansuefiat, capiatur, injiciunt ei frenum grave, donec composite et congrue progredi discat. Postmodum exercetur a sessore perito, ut ad bellum quoque commodus sit. Tandem exornant eum ar-

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'.

Ὡς τὸν βασιλικὸν καὶ πολύτιμον μαργαρίτην φορέσαι μόνον δύνανται οἱ ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ βασιλέως γεννηθέντες· τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν οὐράνιον μαργαρίτην μόνον τοῖς τοῦ Θεοῦ τέκνοις φορέσαι ἔξεστιν.

Α'. Ὁ μαργαρίτης ὁ μέγας, καὶ πολύτιμος, καὶ βασιλικὸς, ὁ εἰς διάδημα βασιλικὸν προχωρῶν, βασιλέως μόνου χρῄζει. Καὶ βασιλεὺς μόνος τοῦτον τὸν μαργαρίτην δύναται φορεῖν· ἄλλῳ δὲ ἀνθρώπῳ φορεῖν τὸν τοιοῦτον μαργαρίτην οὐκ ἔξεστιν. Οὕτως ἐὰν μή τις γεννηθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ καὶ θεϊκοῦ πνεύματος, καὶ γένος ἐπουράνιον καὶ βασιλικὸν γένηται, καὶ τέκνον Θεοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τὸν ἐπουράνιον καὶ πολυτίμητον μαργαρίτην, τὴν εἰκόνα τοῦ φωτὸς τοῦ ἀλαλήτου, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος, οὐ δύναται φορέσαι, βασιλέως υἱὸς μὴ γενόμενος. Οἱ γὰρ ἔχοντες καὶ φοροῦντες τὸν μαργαρίτην, συζῶσι καὶ συμβασιλεύουσι Χριστῷ εἰς τοὺς αἰῶνας· οὕτως γὰρ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, Καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Β'. Ὥσπερ γὰρ ἵππος, ἕως μὲν ἂν ἐν ταῖς ὕλαις τοῖς ἀγρίοις ζώοις συννέμηται, ἀνυπότακτος ἀνθρώποις ἐστίν· ἐπὰν δὲ πρὸς τὸ ἡμερωθῆναι κρατηθῇ, περιτιθέασιν αὐτῷ βαρὺν χαλινὸν, ἕως οὗ μάθῃ εὐτάκτως καὶ ὀρθῶς περιπατεῖν· εἶτα γυμνάζεται ὑπὸ ἐμπείρου καθιστοῦ, ἵνα καὶ εἰς πόλεμον εὔχρηστος γένηται· εἶτα ἐνδύουσιν αὐτὸν ὅπλα, τὸν θώ-

[11] Joan. I, 12. [12] I Cor. XV, 49.

μένως μετέσχε Μαρία καθεσθεῖσα πρὸς τοῖς ποσὶ τοῦ Κυρίου, καὶ δακρύουσα μετὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος. Φησὶ γὰρ, *Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.* Ὦ τῶν πολυτίμων ἐκείνων μαργαριτῶν ἐν τῇ ἐπιῤῥοῇ τῶν μακαρίων δακρύων! Ὦ τῆς εὐθείας ἐκείνης καὶ εὐπειθοῦς ἀκοῆς! Ὦ τῆς ἀνδρείας καὶ σοφῆς διανοιας! Ὦ ὀξύτης Πνεύματος Κυρίου ἔρωτος, σφοδρῶς πρὸς τὸν ἄχραντον Νυμφίον ἐπαγομένου! Ὦ κέντρον πόθου ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον! Ὦ σύντομος κοινωνία νύμφης πρὸς τὸν οὐράνιον Νυμφίον!

Θʹ. Μίμησαι ταύτην, ὡς τέκνον, μίμησαι πρὸς μηδὲν ἕτερον ἀφορῶσα, εἰ μὴ πρὸς μόνον τὸν εἰπόντα, *Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη;* Ἔστι γὰρ πύρωσις τοῦ Πνεύματος ἡ ἀναζωπυροῦσα τὰς καρδίας. Διότι τὸ ἄϋλον καὶ θεῖον πῦρ φωτίζει μὲν ψυχὰς, καὶ δοκιμάζειν εἴωθεν, ὥσπερ ἄδολον χρυσὸν ἐν καμίνῳ· κακίαν δὲ ἀναλίσκει, ὥσπερ ἀκάνθας καὶ καλάμην· *Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστὶ, διδοὺς ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσιν αὐτὸν ἐν φλογὶ πυρὸς, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ.* Τοῦτο τὸ πῦρ ἐνήργησεν ἐν τοῖς ἀποστόλοις, ἡνίκα ἐλάλουν γλώσσαις πυρίναις. Τοῦτο τὸ πῦρ διὰ τῆς φωνῆς Παῦλον περιλάμψαν, τὴν μὲν διάνοιαν αὐτοῦ ἐφώτισε, τὴν δὲ αἴσθησιν τῆς ὄψεως αὐτοῦ ἠμαύρωσεν. Οὐ γὰρ χωρὶς σαρκὸς εἶδεν ἐκείνου τοῦ φωτὸς τὴν δύναμιν. Τοῦτο τὸ πῦρ ὤφθη Μωϋσῇ ἐν τῇ βάτῳ· τοῦτο τὸ πῦρ ἐν εἴδει ὀχήματος Ἠλίαν ἐκ τῆς γῆς ἥρπασε· τούτου τοῦ πυρὸς τὴν ἐνέργειαν ζητῶν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγε, *Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με· πύρωσον τοὺς νεφρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου.*

Ιʹ. Τοῦτο τὸ πῦρ τὴν καρδίαν Κλεόπα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἐθέρμανε, λαλοῦντος τοῦ Σωτῆρος μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅθεν καὶ ἄγγελοι καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα τούτου τοῦ πυρὸς τῆς λαμπρότητος μετέχουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον, *Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον.* Τοῦτο τὸ πῦρ τὴν ἐν τῷ ἔνδον ὀφθαλμῷ δοκὸν κατακαῖον, καθαρὸν τὸν νοῦν ἀποκαθίστησιν, ἵνα ἀπολαβὼν τὸ κατὰ φύσιν διορατικὸν, ὁρᾷ εἰς τὸ διηνεκὲς τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, κατὰ τὸν λέγοντα, *Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου.* Τοῦτο τοιγαροῦν τὸ πῦρ δαιμόνων ἐστὶ φυγαδευτήριον, καὶ ἁμαρτίας ἀναιρετικὸν, ἀναστάσεως δὲ δύναμις, καὶ ἀθανασίας ἐνέργεια, ψυχῶν ἁγίων φωτισμὸς, καὶ λογικῶν δυνάμεων σύστασις. Τοῦτο τὸ πῦρ εὐξώμεθα καὶ εἰς ἡμᾶς φθάσαι, ἵνα πάντοτε ἐν φωτὶ περιπατοῦντες, μηδέποτε κἂν πρὸς βραχὺ προσκόψωμεν πρὸς λίθον τοὺς πόδας ἡμῶν, ἀλλ' ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ φαινόμενοι λόγον ζωῆς ἐπέχωμεν ἀϊδίου, ἵνα ἀπολαύοντες ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ Θεοῦ, σὺν τῷ Κυρίῳ ἀναπαυσώμεθα ἐν ζωῇ, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

particeps fuit Maria, quæ sedit juxta pedes Domini, plorans, vel ipsius Salvatoris testimonio. Inquit enim: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea* [43]. O pretiosas margaritas illas in defluxione bratarum lacrymarum! O rectum illum et obsequiosum auditum! O fortem ac sapientem animum! O acumen Spiritus Domini amoris, erga sponsum incontaminatum vehementer affecti! O stimulum desiderii animæ erga Deum Verbum! O arctam societatem sponsæ erga Sponsum cœlestem!

IX. Imitare hanc, o fili, imitare, inquam, nihil aliud intuens præter eum solum, qui dixit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, si jam accensus est* [44]? Est enim ardor Spiritus vivificans et accendens corda. Quapropter immaterialis et divinus ille ignis illuminat animas, et probare consuevit eas, velut aurum non adulteratum in camino: vitium vero consumit, veluti spinas et stipulam. *Deus enim noster ignis consumens est, infligens ultionem iis in* **94** *flamma ignis, qui non noverunt eum, et qui non obtemperant Evangelio* [45]. Hic ignis apostolis vim suam exercuit, quando loquebantur linguis igneis [46]. Hic ignis per vocem Paulum splendore ac lumine circumfudit, mentem quidem illius illuminavit, sensum autem visus ejus habetavit [47]. Neque enim sine carne vidit luminis illius virtutem. Hic ignis Mosi apparuit in rubo [48]. Hic ignis in specie currus Eliam a terra rapuit [49]. Hujus ignis efficaciam inquirens beatus David dixit: *Proba me, Domine, et tenta me. Ure renes meos et cor meum* [50].

X. Hic ignis cor Cleophæ ac socii ejus inflammabat, cum loqueretur Salvator cum illis post resurrectionem. Unde quoque angeli et administratorii spiritus splendidi hujus ignis participes sunt, secundum id quod dictum est: *Qui facit angelos ejus spiritus, et ministros suos ignem ardentem* [51]. Hic ignis, trabem interioris oculi consumens, purum reddit animum, ut, recepta naturali facultate videndi, conspiciat perpetuo mirabilia Dei, secundum eum qui inquit: *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* [52]. Hic itaque ignis fugat dæmones, tollit peccata, resuscitandi vim habet; hic immortalitatem operatur, sanctas animas illuminat, et facultates rationales firmat. Hunc ignem obsecremus ad nos quoque pervenire, ut, perpetuo in lumine ambulantes, nunquam vel tantisper offendamus ad lapidem pedes nostros, sed velut luminaria in mundo apparentia, verbum æternæ vitæ retineamus, ut, bonis divinis fruentes, cum Domino in vita requiescamus, glorificantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, cui gloria in sæcula. Amen.

[43] Luc. x, 42. [44] Luc. xii, 49. [45] Deut. iv, 24; Hebr. xii, 29; II Thess. i, 8. [46] Act. ii, 35, [47] Act. ix, 3 seq. [48] Exod. iii, 2. [49] II Reg. iv, 11. [50] Psal. xxvi, ; Luc. xxiv, 32. [51] Psal. civ, 4; Hebr. i, 7. [52] Psal. cxviii, 18.

sæculum, et intellectu in superiori ac divino mundo versari : sicut dictum est : *Nostra autem conversatio in cælis est* [24].

II. Hoc autem nullo modo obtineri potest, nisi anima crediderit ex toto corde Domino, hoc sæculum abnegans : et virtus divini Spiritus colligere potest cor per universam terram dispersum ad dilectionem Domini, et in mundum æternum intellectum traducere. A tempore enim transgressionis Adæ, dispersæ sunt a dilectione Dei cogitationes animæ per hoc sæculum, commistæ crassis ac terrenis cogitationibus. Verum quemadmodum Adam transgressus mandatum, fermentum malitiosarum affectionum in se recipit : sic quoque participatione quadam, qui ex eo nati sunt, ac universum genus Adæ illius fermenti particeps factum est ; cæterum postea pro ratione incrementi in tantum excreverunt, et adauctæ sunt in hominibus affectiones peccati, ut ad adulteria usque, libidines, idololatrias, cædes, et alia absurda devenerint, donec vitio fermentata esset humanitas. Et in tantum excrevit in hominibus malum, ut putarent, neque Deum esse ; verum inanimatos lapides adorarent, neque intellectu quidem Deum comprehendere possent, tam alte consperserat fermentum malitiosarum affectionum veteris Adæ progeniem.

III. Eodem modo placuit Domino in adventu suo pati pro omnibus, et redimere eos proprio sanguine, et fermentum cœleste bonitats infundere fidelibus animabus sub jugum peccati redactis : et ita promotione ac incremento omnem justitiam mandatorum, omnesque virtutes in eis complere, donec fermentarentur in unum in bono, et fierent *cum Domino unus Spiritus* [25], juxta dictum Pauli, ita ut malitia ac nequitia, ne pervenire quidem, possit ad cogitationum animæ, Spiritu divino plane ac penitus fermentatæ, ut dictum est : *Charitas non cogitat malum* [26], et quæ sequuntur. Absque fermento vero cœlesti, quod est virtus divini Spiritus, **90** fermentari bonitate Domini, et ad vitam pervenire animam, prorsus non potest. Sicut nec genus Adæ ad tantam malitia ac nequitiam converti poterat, nisi malitiæ fermentum, quod est peccatum, et facultas quædam animi Satanæ intellectiva, eum subintrasset.

IV. Quemadmodum enim, si quis farinam subigat, nec fermentum injiciat, quantopere videatur elaborare. invertere ac operari. fermenti expers est massa, et ad esum minus commoda. Ubi vero injiciatur fermentum, trahit ad se totam farinæ massam, redditque totam fermentatam ; sicut et Dominus regnum assimilavit, dicens : *Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentaretur totum* [27]. Aut veluti, si quis carnes habeat, earumque conser-

A αἰῶνα ἕτερον, καὶ τῷ φρονήματι εἰς τὸν ἄνω τῆς θεότητος κόσμον εἶναι, καθὼς εἴρηται· Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.

Β'. Τοῦτο δὲ οὐδαμῶς δύναται κατορθωθῆναι, εἰ μὴ ἡ ψυχὴ πιστεύσει ἐξ ὅλης καρδίας τῷ Κυρίῳ, ἀρνησαμένη τὸν αἰῶνα τοῦτον, καὶ ἡ δυνάμις τοῦ θεϊκοῦ Πνεύματος ἐπισυνάξαι δύναται τὴν ἐσκορπισμένην καρδίαν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ, εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἀγάπην, καὶ εἰς τὸν αἰώνιον κόσμον τὸ φρόνημα τατεθῆναι. Ἀπὸ γὰρ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως ἐσκορπίσθησαν ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ οἱ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, συμμιγέντες ὑλικοῖς καὶ γηΐνοις λογισμοῖς. Ἀλλ' ὥσπερ ὁ Ἀδὰμ παραβὰς ζύμην κακίας παθῶν ὑπεδέξατο εἰς ἑαυτὸν, καὶ οὕτως κατὰ μετοχὴν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες, καὶ πᾶν τὸ γένος Ἀδὰμ, ἐκείνης τῆς ζύμης
B μετέσχε· καὶ λοιπὸν κατὰ προκοπὴν καὶ αὔξησιν εἰς τοσοῦτον ηὔξησεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας, ὥστε ἕως πορνειῶν, καὶ ἀσελγειῶν, καὶ εἰδωλολατρειῶν, καὶ φόνων, καὶ ἑτέρων ἀτοπημάτων χωρῆσαι, ἕως οὗ ἐζυμώθη τῇ κακίᾳ ἡ ἀνθρωπότης· καὶ εἰς τοσοῦτον ηὔξησεν ἐν ἀνθρώποις τὸ κακὸν, ὡς νομίζειν μήτε εἶναι Θεὸν, ἀλλὰ λίθοις ἀψύχοις προσκυνῆσαι, μήτε κἂν ἕως ἐννοίας Θεὸν λαμβάνειν δύνασθαι, εἰς τοσοῦτον ἐζύμωσεν ἡ τῆς κακίας τῶν παθῶν ζύμη τὸ γένος τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ.

Γ'. Τὸν αὐτὸν τρόπον εὐδόκησεν ὁ Κυριος ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ αὐτοῦ παθεῖν ὑπὲρ πάντων, καὶ ἀγοράσαι αὐτοὺς τῷ ἰδίῳ αἵματι, καὶ ζύμην ἐπουράνιον ἀγα-
C θότητος ἐνθεῖναι ταῖς πισταῖς ψυχαῖς ταπεινωθείσαις ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ οὕτω λοιπὸν κατὰ προκοπὴν καὶ αὔξησιν, πᾶσαν δικαιοσύνην ἐντολῶν, καὶ πάσας ἀρετὰς ἐν αὐτοῖς ἐπιτελέσαι, ἕως οὗ ζυμωθῶσιν εἰς ἓν τῷ ἀγαθῷ, καὶ γένωνται μετὰ τοῦ Κυρίου εἰς ἓν Πνεῦμα κατὰ τὸ λόγιον Παύλου, κακίας καὶ πονηρίας μηδὲ μέχρις ἐννοίας ἐλθεῖν δυναμένης ἐν τῇ ζυμωμένῃ ψυχῇ ὅλῃ ἐξ ὅλου τῷ θείῳ Πνεύματι, καθὼς εἴρηται, Ἡ ἀγάπη οὐ λογίζεται τὸ κακὸν, καὶ τὰ ἀκόλουθα. Ἄνευ δὲ τοῦ προζυμίου τοῦ ἐπουρανίου, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ θείου Πνεύματος δύναμις, ζυμωθῆναι ἐν τῇ χρηστότητι τοῦ Κυρίου, καὶ καταντῆσαι ψυχὴν εἰς ζωὴν, ἀδύνατον. Ὥσπερ οὐδὲ τὸ γένος τοῦ Ἀδὰμ εἰς τοσαύτην κακίαν καὶ πονηρίαν ἐκτραπῆναι ἠδύνατο, εἰ μὴ τὸ τῆς κακίας
D προζύμιον, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία, ὑπεισῆλθεν αὐτῷ, λογική τις οὖσα καὶ νοερὰ δύναμις τοῦ Σατᾶν.

Δ'. Ὥσπερ γὰρ ἐὰν τις ἄλευρα φυράσῃ, μὴ βάλῃ δὲ προζύμιον, ὅσον ἂν δοκῇ ἐπιμελεῖσθαι καὶ μεταβάλλειν, καὶ κατεργάζεσθαι, ἄζυμόν ἐστι τὸ φύραμα, καὶ ἀνεπιτήδειον εἰς βρῶσιν· ἐπὰν δὲ βληθῇ ἡ ζύμη, ἕλκει πρὸς αὐτὴν ὅλον τὸ τοῦ ἀλεύρου φύραμα, καὶ ἀπεργάζεται ὅλον ζύμην, καθάπερ καὶ ὁ Κύριος παρείκασε τὴν βασιλείαν, εἰπὼν, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον. Ἢ ὥσπερ ἐὰν ᾖ κρέα, καὶ πᾶσαν

[24] Philipp. III, 20. [25] I Cor. VI, 17. [26] I Cor. XIII, 7. [27] Matth. XIII, 33 ; Luc. XIII, 21.

των· οἶδε γὰρ ὁ Θεός, πῶς τις δύναται οἰκονομῆσαι, καὶ οὕτως ἐπιδίδωσι τὰ χαρίσματα διάφορα· ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς πολέμους, μέρῳ τινὶ ὡς δύναται ὑποδέξασθαι καὶ ὑπομεῖναι, οὕτως ἐπαφίεται αὐτοῖς ἡ ἐναντία δύναμις.

Ε'. Ἐρώτησις. Εἰ δεξάμενός τις τὴν θείαν δύναμιν, καὶ μερικῶς ἀλλοιωθείς, μένει ἐν τῇ φύσει;

Ἀπόκρισις. Ἵνα τὸ θέλημα καὶ μετὰ τὴν χάριν δοκιμασθῇ, ποῦ ῥέπει καὶ συμφωνεῖ, μένει ἐν τῇ ταυτότητι ἡ φύσις, ὁ σκληρὸς ἐν τῇ σκληρότητι, καὶ ὁ κοῦφος ἐν τῇ κουφότητι. Συμβαίνει δέ, ὅτι ἰδιώτης ὤν τις ἀναγεννᾶται πνευματικῶς, καὶ μεταβάλλεται εἰς σοφίαν, καὶ γνωρίζεται αὐτῷ ἀπόκρυφα μυστήρια· καὶ ἰδιώτης ἐστὶ τῇ φύσει. Ἄλλος ἀπὸ φύσεως σκληρὸς ὤν, δίδωσιν ἑαυτοῦ τὸ θέλημα εἰς τὴν θεοσέβειαν, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ Θεός, μένει δὲ ἡ φύσις ἐν τῇ σκληρότητι, καὶ εὐδοκεῖ εἰς αὐτὸν ὁ Θεός. Ἄλλος ἐστὶ χρηστῶν ἠθῶν, ἐπιεικής, ἀγαθός, δίδωσιν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, καὶ δέχεται μὲν αὐτὸν ὁ Κύριος· μὴ ἐμμένοντα δὲ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις οὐκ εὐδοκεῖ, ἐπειδὴ ἡ φύσις ὅλη τοῦ Ἀδὰμ τρεπτή ἐστιν ἐπὶ τὸ καλόν, καὶ ἐπὶ τὸ κακόν, δεκτικὴ τοῦ κακοῦ, ἀλλ' εἰ θέλει οὐκ ἀποτελεστική.

ϛ'. Ὥσπερ σωμάτιον γραφόμενόν ἐστι, διαφόρως θελήσας ἔγραψας, πάλιν ἀπαλείψας· δέχεται γὰρ τὸ σωμάτιον πᾶσαν γραφήν· οὕτω καὶ ὁ σκληρός, ἔδωκεν αὐτοῦ τὸ θέλημα πρὸς τὸν Θεόν, ἐτράπη εἰς τὸ ἀγαθόν, ἐδέχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ Θεὸς ἵνα δείξῃ τὰ ἑαυτοῦ σπλάγχνα, πάντας δέχεται, πᾶσαν προαίρεσιν. Οἱ ἀπόστολοι, εἰς ἣν ἂν πόλιν εἰσήρχοντο, ἐποίουν τινὰ χρόνον, καὶ ἐκ τῶν κακουμένων τινὰς ἰῶντο, τινὰς δὲ οὔ. Ἤθελον δὲ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι πάντας τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ζωοποιεῖν, καὶ τοὺς κακουμένους εἰς ὑγίειαν φέρειν, καὶ ὁλοτελῶς οὐκ ἐγίνετο αὐτῶν τὸ θέλημα· οὐ γὰρ ἐπετρέπετο αὐτοῖς ὅσα ἤθελον ποιεῖν. Ὁμοίως καὶ ὁ Παῦλος, ὅτε ἐκρατήθη ὑπὸ τοῦ ἐθνάρχου, εἰ ἤθελεν ἡ σὺν αὐτῷ χάρις, ἐποίει τὸν ἐθνάρχην καὶ τὸ τεῖχος διαῤῥαγῆναι, ἄνθρωπος ἔχων Παράκλητον· ἀλλὰ διὰ σαργάνης χαλᾶται ὁ Ἀπόστολος. Καὶ ποῦ ἡ συνοῦσα θεία δύναμις; ταῦτα οἰκονομικῶς ἐγίνετο, εἴς τινα πράγματα ποιεῖν αὐτοὺς σημεῖα καὶ θαυμάσια, καὶ εἴς τινα ἀσθενεῖν αὐτούς· ἵνα ἐν τούτοις διακριθῇ ἡ πίστις τῶν ἀπίστων καὶ τῶν πιστῶν, καὶ τὸ αὐτεξούσιον δοκιμασθῇ, καὶ φανερωθῇ, εἴγε εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη τινὲς οὐ σκανδαλίζονται. Εἰ γὰρ πάντα ὅσα ἤθελον ἐποίουν οἱ ἀπόστολοι, ἀναγκαστικῇ δυνάμει ἐφύτευον τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν θεοσέβειαν, διὰ τὰ σημεῖα, καὶ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ οὐκέτι πίστις καὶ ἀπιστία· ὁ γὰρ Χριστιανισμὸς λίθος ἐστὶ προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου.

A discretio, alii donum conferendi sanitatem. Novit enim Deus quo pacto quis dispensare possit, atque ea ratione confert diversa dona. Similiter quoque ad bella certo quodam modo pro viribus hominis suscipienda ac sustinenda, ad hunc modum immittitur illis adversaria potestas.

V. *Interrogatio. Utrum qui accipit divinam virtutem, ac in parte mutatur, in natura sua permanet?*

Responsio. Ut voluntas post acceptam quoque gratiam probetur, quo tendat, cuive consentiat natura remanet eadem, durus in duritie, et levis in levitate. Contingit vero plebeium quempiam regenerari spiritualiter, ac mutari in sapientem, et B eidem revelari occulta mysteria; qui natura tamen plebeius est. Alius durus natura, applicat voluntatem suam ad cultum divinum, quem acceptat quoque Deus; remanet vero natura ejus in sua duritie, isque Deo placet. Alius est moribus benignis, æquus, bonus; offert seipsum Deo, ac recipit eum Dominus; eo vero, qui non perseverat in bonis operibus, non delectatur; siquidem universa natura Adæ mutabilis est tum in bonum, tum in malum: capax quidem mali, quod tamen, si velit, in effectum non deducit.

VI. Quemadmodum est membrana litteris consita, in qua varie, ut volueris, scripseris, ac rursus oblitteraveris (capit enim membrana quamcunque **96** scripturam) sic etiam durus voluntatem suam C contulit in Deum, conversus est ad bonum, susceptus est a Deo. Deus enim, ut intima amoris viscera demonstraret, omnes recipit omnemque voluntatem. Apostoli quamcunque civitatem ingrediebantur, morabantur in ea aliquantum temporis, et ex male affectis quosdam sanabant, quosdam vero non. Exoptabant vero ipsi apostoli cunctos eorum mortuos in vitam postliminio revocare, et male habentes ad sanitatem perducere; verum voluntas eorum non per omnia implebatur; non enim dabatur eis quæcunque volebant, peragere. Similiter Paulus, cum detineretur a præfecto gentis, si voluisset gratia qua præditus erat, fecisset præfectum illum gentis, atque murum dirumpi, et effringi, quippe, qui homo erat Paracleto repletus; verum per sportam D dimittitur Apostolus [53-54]. Et ubi virtus divina, qua præditus erat? Hæc cum dispensatione fiebant, ut quibusdam in rebus miracula ac signa ederent ipsi, in aliquibus minus possent: ut in hisce discerneretur fides credentium, et non credentium, liberumque arbitrium probaretur, ac manifestaretur, num quidam ob ipsorum in quibusdam infirmitatem offensionem paterentur, necne. Si enim, quæcunque volebant, fecissent apostoli, vi quadam necessaria compulissent homines ad cultum divinum, per miracula, et liberam potestatem nec amplius fides fuisset, aut infidelitas. Christianorum cultus enim lapis est offensionis et petra scandali.

Ζ'. Πλὴν τὸ περὶ τοῦ Ἰὼβ γεγραμμένον, οὐκ ἔστιν ἁπλῶς, πῶς ἐξητήσατο αὐτὸν ὁ Σατανᾶς. Οὐ γὰρ

VII. Verum, quod de Jobo scriptum est, non leve, aut omnino nullum est, quomodo nimirum Satanas

[53-54] Act. IX, 24.

HOMILIA XXV.

Docet hæc homilia, nullum hominem, nisi a Christo corroboratum, scandala nequissimi superare posse: et quid iis, qui divinam gloriam appetunt, agendum. Docet quoque, nos per inobedientiam Adæ ad servitutem carnis redactos esse, a qua per mysterium crucis liberamur. Instruit denique nos, magnam esse lacrymarum, et ignis divini efficaciam.

I. Quibus inest divina lex, non atramento, aut litteris scripta, sed in cordibus carneis plantata, hi oculis intellectus illuminati, perpetuoque desiderio capti non sensibilis aut visibilis spei, sed invisibilis et intellectualis, superare nequissimi scandala possunt, per invictam tamen virtutem. Qui vero verbo Dei ornati non sunt, nec divina lege instituti, frusta inflati, existimant ex proprio libero arbitrio se abolituros occasiones peccati, quod per solum crucis mysterium condemnatur. Illa enim libera voluntas, quæ in hominis facultate est, in eo, ut diabolo nimirum reniti possit, sita est, non autem, ut possit omnino imperium tenere in affectus. *Nisi enim Dominus ædificaverit*, inquit, *domum, et custodierit civitatem, frusta vigilat, qui custodit, et frustra laborat, qui ædificat* [28].

II. Impossibile est enim eum incedere super aspidem et basiliscum, et conculcare leonem, ac draconem, qui prius, quantum in viribus hominis est, se non expurgarit, nec corroboratus fuerit ab eo, qui dicit apostolis: *Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici* [29]. Si enim valuisset humana natura, absque universa armatura Spiritus sancti, stare adversus insidias diaboli, non sane dictum fuisset ab Apostolo: *Deus autem pacis conteret Satanam sub pedibus vestris brevi* [30]. Et iterum: *Quem Dominus interficiet et spiritu oris sui* [31]. Propterea quoque jussi sumus Deum obsecrare: *Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo* [32]. Nisi enim præstantioris auxilii ope liberati ab ignitis telis nequissimi, consequi digni habeamur adoptionem filiorum, frustranea est conversatio nostra, ut qui procul a virtute Dei absimus.

III. Quicunque ergo cupit particeps fieri divinæ gloriæ, ac, velut in speculo, Christi imaginem, in principe animi sui facultate contemplari, debet insatiabili dilectione, et inexplebili desiderio, ex toto corde et viribus, noctu diuque inquirere potentissimum Dei subsidium; quod quidem consequi impossibile est, nisi, ut antea diximus, abstineat quis prius ab illecebris hujus mundi ac concupiscentiis adversariæ potestatis, quæ lucis est expers, et effectrix nequitiæ est, ad bene agendum minime apta, **92** ac prorsus exclusa. Quocirca si

ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ'.

A Διδάσκει αὕτη ἡ ὁμιλία, ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων, εἰμὴ δυναμωθεὶς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ πονηροῦ σκανδάλων περιγίνεσθαι ἰσχύει· καὶ τί δεῖ τοὺς τῆς θείας δόξης ὀρεγομένους πράττειν. Διδάσκει καὶ, ὅτι διὰ παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ εἰς δουλείαν τῆς σαρκὸς παθῶν κατήλθομεν, ἀφ' ἧς διὰ τοῦ ἐν τῷ σταυρῷ μυστηρίου ῥυόμεθα. Παιδεύει λοιπὸν ἡμᾶς, ὅτι μεγάλη ἐστὶ τῶν δακρύων καὶ τοῦ θείου πυρὸς δύναμις.

Α'. Οἷς ἐνυπάρχει ὁ θεῖος νόμος οὐκ ἐν μέλανι καὶ γράμμασιν ἐγγεγραμμένος, ἀλλ' ἐν καρδίαις σαρκίναις ἐμπεφυτευμένος, οὗτοι τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς φωτισθέντες, καὶ ἀεὶ ὀρεγόμενοι, οὐ τῆς αἰσθητῆς καὶ βλεπομένης ἐλπίδος, ἀλλὰ τῆς ἀοράτου καὶ νοητῆς, περιγίνεσθαι τῶν τοῦ πονηροῦ σκανδάλων ἰσχύουσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀηττήτου δυνάμεως. B Οἱ δὲ μὴ λόγῳ Θεοῦ τετιμημένοι, μήτε νόμῳ θείῳ πεπαιδευμένοι, εἰκῆ φυσιούμενοι οἴονται διὰ τοῦ ἰδίου αὐτεξουσίου καταργεῖν τὰς ἀφορμὰς τῆς ἁμαρτίας, τῆς διὰ μόνου τοῦ ἐν τῷ σταυρῷ μυστηρίου κατακρινομένης. Τὸ γὰρ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμει αὐτεξούσιον ἐπὶ τῷ ἀντιστῆναι τῷ διαβόλῳ κεῖται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῷ δύνασθαι ἔχειν παντελῶς τὸ κράτος κατὰ τῶν παθῶν. Ἐὰν γὰρ μὴ ὁ Κύριος οἰκοδομήσῃ, φησὶν, οἶκον, καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάττων, καὶ κοπιᾷ ὁ οἰκοδομῶν.

Β'. Ἀμήχανον γὰρ ἐπιβῆναι ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον, καὶ καταπατῆσαι λέοντα καὶ δράκοντα, μὴ C πρότερον, καθ' ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ, ἐκκαθάραντα ἑαυτὸν, καὶ δυναμωθέντα παρὰ τοῦ εἰπόντος τοῖς ἀποστόλοις, Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν δύναμιν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Εἰ γὰρ ἴσχυεν ἡ τῆς ἀνθρωπότητος φύσις ἐκτὸς τῆς πανοπλίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, οὐκ ἂν εἴρητο ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει. Καὶ πάλιν, Ὃν ὁ Κύριος ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ. Διὸ δὴ καὶ προσετάχθημεν δέεσθαι τοῦ Κυρίου, Μὴ εἰσενέγκῃς εἰς πειρασμὸν ἡμᾶς, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἐὰν γὰρ μὴ διὰ τῆς κρείττονος βοηθείας ῥυσθέντες τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ πο- D νηροῦ, καταξιωθῶμεν τῆς υἱοθεσίας, εἰς μάτην πολιτευόμεθα, ὡς πόῤῥω τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τυγχάνοντες.

Γ'. Ὁ τοίνυν βουλόμενος μέτοχος γίνεσθαι τῆς θείας δόξης, καὶ ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ, τὴν Χριστοῦ μορφὴν ὁρᾷν ἐν τῷ ἡγεμονικῷ αὐτοῦ, ὀφείλει ἀκορέστῳ στοργῇ καὶ ἀπλήστῳ διαθέσει ἐξ ὅλης καρδίας καὶ δυνάμεως νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ζητεῖν τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψιν ἐν δυνάμει, ἧς ἀμήχανον μετασχεῖν, εἰ μὴ, ὡς προεῖπον, ἀπόσχοιτό τις πρότερον τῆς ἡδυπαθείας τοῦ κόσμου, τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς ἐναντίας δυνάμεως, ἥτις φωτὸς ἀλλοτρία ἐστὶ, καὶ ἐνέργεια πονηρίας ἀγαθῆς ἐνεργείας ἀνοικειός ἐστι, καὶ πάντῃ ἀπεξενωμένη. Τοιγαροῦν εἰ βούλει

[28] Psal. CXXVII, 1. [29] Luc. X, 19. [30] Rom. XVI, 20. [31] II Thess. II, 8. [32] Matth. VI, 13.

Προσέρχεται γάρ ἐστιν, ὅτε τῷ Θεῷ ζέων, καὶ οἶδεν ὁ Σατανᾶς, καὶ βλέπει ὅτι κατ' αὐτοῦ ποιεῖ, καὶ οὐ δύναται ἐπισχεῖν τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τί; ἐπειδὴ ἔχει θέλημα τοῦ βοῆσαι πρὸς τὸν Θεὸν, ἔχει φυσικοὺς καρποὺς τοῦ ἀγαπῆσαι Θεὸν, τοῦ πιστεῦσαι, τοῦ ἐπιζητῆσαι καὶ προσελθεῖν. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις, ὁ γεωργὸς ἐργάζεται τὴν γῆν, οὕτως καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν, εἰς δύο πρόσωπα νοεῖται τὰ πράγματα. Χρὴ οὖν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ προαιρέσεως γεωργῆσαι τὴν γῆν τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ πονῆσαι. Ζητεῖ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν πόνον, καὶ κάματον, καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἐὰν μὴ ἄνωθεν ἐπιφανῇ οὐράνια νέφη, καὶ ὑετοὶ χάριτος, οὐδὲν ὠφέλησεν ὁ γεωργὸς καμών.

ΙΑ'. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ σημεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅσα ἂν κάμῃ, καὶ ὅσας ἂν ποιήσῃ δικαιοσύνας, ὡς μηδὲν ποιήσας διακεῖσθαι, καὶ νηστεύων λέγειν, Οὐκ ἐνήστευσα· εὐχόμενος, Οὐκ ηὐξάμην· παραμένων τῇ εὐχῇ, Οὐ παρέμεινα· καὶ ἀκμὴν ἀρχὴν ἔχω τοῦ ἀσκεῖν, καὶ κάμνειν· κἂν δίκαιος ᾖ παρὰ Θεῷ, ὀφείλει λέγειν, Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ δίκαιος, οὔτε κάμνω, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν ἄρχομαι. Ὀφείλει δὲ ἔχειν καθ' ἡμέραν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν χαρὰν, καὶ τὴν προσδοκίαν τῆς μελλούσης βασιλείας καὶ ἀπολυτρώσεως, καὶ λέγων, Ἐὰν σήμερον οὐκ ἐλυτρώθην, αὔριον λυτροῦμαι· ὡς γὰρ ὁ φυτεύων ἄμπελον πρὶν ἢ ἐξάρξασθαι τοῦ καμάτου, ἔχει τὴν χαρὰν ἐν ἑαυτῷ, καὶ τὴν ἐλπίδα· καὶ προδιαγράφει ἐν τῷ νῷ οἰνεῶνας, καὶ ψηφίζει προσόδους, μήπω γενομένου οἴνου. Καὶ οὕτως ἀναδέχεται τὸν κάματον. Ἡ γὰρ ἐλπὶς καὶ ἡ προσδοκία ποιεῖ αὐτὸν προθύμως κάμνειν, καὶ τέως ἐκ τοῦ οἴκου πολλὰς δαπάνας σκορπίζει· ὁμοίως καὶ ὁ οἰκοδομῶν οἶκον, καὶ ὁ γεωργῶν, πρῶτον ἐκ τῶν ἰδίων πολλὰ σκορπίζει διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλούσης προσόδου· οὕτω κἀνταῦθα, ἐὰν μή τις ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι Μέλλω λυτρώσεως τυγχάνειν καὶ ζωῆς, οὐ δύναται ὑπομένειν τὰς θλίψεις, οὔτε τὸ φορτίον, καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι· ἡ γὰρ συνοῦσα ἐλπὶς καὶ χαρὰ ποιεῖ αὐτὸν κάμνειν, καὶ ὑπομένειν τὰς θλίψεις, καὶ τὸ φορτίον, καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι.

ΙΒ'. Ὥσπερ δὲ οὐκ ἔστιν εὔκολον δόλον φυγεῖν ἀπὸ πυρὸς, οὕτως οὐδὲ ψυχὴν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θανάτου εἰ μὴ διὰ πολλοῦ καμάτου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ὁ Σατανᾶς, ὡς ἐπὶ προφάσει ἀγαθῶν λογισμῶν, ὅτι ἐκ τούτου δύνασαι εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ὑποβάλλει τῇ ψυχῇ, καὶ ὑποκλέπτει αὐτὴν εἰς λεπτὰ καὶ εὐλογοφανῆ νοήματα, καὶ οὐκ οἶδεν ὑποκλεπτομένη διακρῖναι, καὶ οὕτως ἐμπίπτει εἰς παγίδα καὶ ἀπώλειαν τοῦ διαβόλου. Τὸ δὲ καιριώτατον ὅπλον τοῦ ἀθλητοῦ καὶ ἀγωνιστοῦ, τοῦτό ἐστιν, ἵνα εἰσελθὼν εἰς τὴν καρδίαν ποιήσῃ πόλεμον πρὸς τὸν Σατανᾶν, καὶ μισήσῃ ἑαυτὸν, καὶ ἀρνήσηται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὀργισθῇ τε καὶ ἐπιπλήξῃ, καὶ ταῖς συνούσαις ἐπιθυμίαις ἀντιτάξηται καὶ ἀντιπαλαίσῃ τοῖς λογισμοῖς, καὶ μαχεσθῇ αὐτῷ.

ΙΓ'. Εἰ δὲ εἰς τὸ φαινόμενον φυλάσσεις τὸ σῶμά

A tatem habet. Interdum enim accedit ad Deum fervens, scitque Satanas, ac videt eum sibi repugnare, nec tamen reprimere potest hominem. Qui hoc? Quia habet voluntatem clamandi ad Deum, habet fructus naturales, ut scilicet diligat Deum, ut credat, ut requirat, et ad eum accedat. In rebus enim externis visui subjectis, agricola terram exercet; sic quoque in re spirituali omnes res sub duabus personis intelliguntur. Oportet ergo hominem dedita opera et consulto excolere terram cordis sui, et laborare. Requirit enim Deus laborem, fatigationem, ac operationem ab homine: verum, nisi desuper apparuerint nubes cœlestes ac pluviæ gratiæ, nihil proderit agricolæ labor.

XI. Hoc autem est indicium Christiani cultus,
B quantos quis labores sustinuerit, et quantas justitias peregerit, ac si nihil effecisset, ita se gerere; et ubi quis jejunaverit, dicere: *Non jejunavi:* ubi precatus fuerit: *Non sum precatus:* ubi in oratione perseveraverit, *Non perseveravi, nunc adhuc incipio me exercere ac elaborare.* Et licet justus sit apud Deum, debet dicere: *Non sum justus, neque laboro, sed incipio quotidie.* Cæterum per singulos dies habere debet spem, gaudium ac fiduciam de futuro regno ac redemptionis, dicens: *Si hodie non liberatus sum, cras liberabor.* Quemadmodum enim, qui plantat vineam, priusquam suscipiat laborem, spem fovet apud se ac gaudium, adumbrat in mente sua vindemias, atque supputat redituss nondum nato vino: et hac ratione laborem aggre-
C ditur. Spes enim atque exspectatio reddunt illum alacrem ad laborandum, et tam diu e re familiari magnos expendit sumptus. Itidem qui ædificat domum, aut terram excolit, primum de suo multa erogat, propter conceptam spem futuri reditus: eodem modo res hic se habet, nisi quis præ oculis habuerit gaudium ac spem, videlicet: *Consecuturus sum redemptionem ac vitam,* non poterit sustinere afflictiones, neque onus, nec angustam viam suscipere. Spes enim ac gaudium, si eum comitentur, efficiunt ut ipse laboret, ac perferat tribulationes atque onus et angustam viam suscipiat.

XII. Quemadmodum autem nonnisi summa cum difficultate, torris effugit ignem; sic quoque nec **98**
D anima ignem mortis, nisi summo cum labore. Cæterum sæpenumero Satanas, velut sub prætextu bonarum cogitationum, scilicet, *ex eo potes placere Deo,* suggerit animæ, ac furtim deducit eam ad levia, atque in speciem probabilia consilia: et illa clam deducta nescit discernere, atque sic incidit in laqueum et exitium diaboli. Præcipua vero et maxime opportuna athletæ et decertantis arma sunt hæc, ut ex intimis penetralibus cordis bellum gerat adversus Satanam, odio prosequatur se ipsum, abneget animam suam, irascatur ei atque reprehendat eam, insitis cupiditatibus renitatur, reluctetur cogitationibus, atque pugnet secum.

XIII. Quod si exterius custodias corpus tuum a

complectens dicam, nondum sumus *genus electum, regale sacerdotium gens sancta, populus, qui acquirat possessionem*[36**]: *quia adhuc sumus serpentes ac progenies viperarum*[37].

VI. Quo pacto vero non serpentes sumus, qui in obedientia Dei nec dum quidem reperimur, sed adhuc in inobedientia per serpentem inducta? Quapropter quo pacto satis digne lugeam calamitatem, non invenio, et quo pacto lacrymis effusis clamare debeam ad eum, qui potest errorem in me habitantem **93** abigere, ignoro? Quo pacto vero cantabo canticum Domini in terra aliena? Quo pacto lugebo Jerusalem? Quo pacto effugiam duram servitutem Pharaonis? Quo pacto relinquam obscenum incolatum? Quo pacto abnegabo diram tyrannidem? Quo pacto egrediar a terra Ægypti? Quo pacto transibo Rubrum mare? Quo pacto peragrabo ingens desertum? Quo pacto non peream, morsus a serpentibus? Quo pacto vincam alienigenas? Quo pacto delebo gentes apud me habitantes? Quo pacto suscipiam in talibus meis eloquia divinæ legis? Quo pacto intuebor veram columnam lucis ac nubis a Spiritu sancto profectæ? Quo pacto vescar manna æternarum deiiciarum? Quo pacto bibam aquam ex petra vivifica? Quo pacto transmisso Jordane ingrediar bonum terram promissionis? Quo pacto videbo principem exercitus Domini, quem contemplatus Jesus filius Nave, in genua provolutus continuo adoravit?

VII. Nisi enim in his omnibus versatus delevero habitantes in me gentes, nequaquam ingressus requiescam in sanctuario Dei, nec particeps fiam gloriæ regis. Quapropter contende diligenter, ut inculpatus filius Dei evadas, et illam requiem ingrediaris, quo præcursor Christus pro nobis introiit. Contende, ut describaris in Ecclesia cœlesti cum primogenitis, quo reperiaris in dextra magnificentiæ Attissimi. Contende, ut ingrediaris sanctam civitatem, pacis plenam, et supernam Jerusalem, ubi etiam est paradisus. Admirandis enim ac beatis speciminibus his non aliter dignus reputabere, nisi lacrymas noctu diuque effundas, secundum eum qui dicit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, in lacrymis meis stratum meum rigabo*[37*]. Non enim ignoras, quod *qui seminant in lacrymis, in exsultatione metent*[38]. Propterea fidenter inquit Propheta: *Lacrymas meas non sileas*[39]. Et iterum: *Posuisti Lacrymas meas in conspectu tuo, sicut et in promissione tua*[40]. Et illud: *Fuerunt mihi lacrimæ meæ panis die ac nocte*[41]. Et in alio psalmo: *Potum meum cum fletu miscebam*[42].

VIII. Lacryma enim illa, quæ revera ex summa contritione et angustia cordis effunditur, in agnitione veritatis, et cum ardore viscerum, cibus est animæ ex cœlesti pane comparatus: cujus maxime

A συνελὼν πάντα εἴπω, οὔπω ἐσμὲν γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν· ἐπειδὴ δὲ ἔτι ἐσμὲν ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν.

ς'. Πῶς δὲ οὐκ ὄφεις, οἱ μὴ ἐν τῇ ὑπακοῇ τοῦ Θεοῦ εὑρισκόμενοι, ἀλλ' ἐν τῇ διὰ τοῦ ὄφεως γενομένῃ παρακοῇ; ἐπὶ τούτοις τοίνυν, πῶς μὲν ἀξίως ὀδύρωμαι τὴν συμφορὰν, οὐχ εὑρίσκω. Πῶς δὲ ἐκβοήσας δακρύσω πρὸς τὸν δυνάμενον ἐξελάσαι τὴν ἐν ἐμοὶ αὐλιζομένην πλάνην ἀγνοῶ· Πῶς δὲ ᾄσω τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Πῶς θρηνήσω τὴν Ἱερουσαλήμ; Πῶς ἀποφύγω τὴν μοχθηρὰν δουλείαν τοῦ Φαραώ; Πῶς καταλίπω τὴν αἰσχρὰν παροικίαν; Πῶς ἀρνήσωμαι τὴν πικρὰν τυραννίδα; πῶς ἐξέλθω ἐκ γῆς Αἰγύπτου; Πῶς περάσω τὴν Ἐρυθρὰν θά- B λασσαν; Πῶς παρέλθω τὴν μεγάλην ἔρημον; Πῶς μὴ ἀπόλωμαι δηχθεὶς ὑπὸ τῶν ὄφεων; Πῶς νικήσω τοὺς ἀλλοφύλους; Πῶς ἐξολοθρεύσω τὰ ἐν ἐμοὶ ἔθνη: Πῶς δέξωμαι ἐν ταῖς ἐμαῖς πλαξὶ τὰ λόγια τοῦ θείου νόμου; Πῶς ὄψομαι τὸν ἀληθινὸν στύλον τοῦ φωτὸς, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νεφέλης; Πῶς ἀπολαύσω τοῦ μάννα τῆς ἀϊδίου τρυφῆς; Πῶς πίω τὸ ἐκ τῆς ζωοποιου πέτρας ὕδωρ; Πῶς παρέλθω τὸν Ἰορδάνην, εἰσελθὼν εἰς τὴν ἀγαθὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας; Πῶς ἴδω τὸν ἀρχιστράτηγον Κυρίου, ὃν ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, πεσὼν παραχρῆμα προσεκύνησεν;

Ζ'. Ἐὰν γὰρ μὴ διὰ τούτων πάντων γενόμενος, C ἐξολοθρεύσω τὰ ἐν ἐμοὶ ἔθνη, οὐ μὴ εἰσελθὼν καταπαύσω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ μὴ μέτοχος γένωμαι τῆς βασιλέως δόξης. Τοιγαροῦν σπούδασον ἄμωμον τέκνον Θεοῦ γενέσθαι, καὶ εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστός. Σπούδασον ἀπογραφῆναι ἐν τῇ ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν πρωτοτόκων, ὅπως εὑρεθῇς ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Ὑψίστου. Σπούδασον εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, τὴν εἰρηνευομένην Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀνωτάτην, ἔνθα καὶ ὁ παράδεισος. Τούτων γὰρ τῶν θαυμαστῶν καὶ μακαρίων παραδειγμάτων, οὐχ ἑτέρως πως καταξιωθήσῃ, εἰ μὴ καταφέρεις δάκρυα ἡμέρας καὶ νυκτὸς, κατὰ τὸν λέγοντα· Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου D βρέξω. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖς, ὅτι Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Διό φησιν ὁ Προφήτης μετὰ παῤῥησίας· Τῶν δακρύων μου μὴ παρασιωπήσῃς· καὶ πάλιν, Ἔθου τὰ δάκρυά μου ἐν ὄψει σου, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ σου; καὶ, Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός· καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ, Τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων.

Η'. Τὸ γὰρ ὄντως ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας προχεόμενον δάκρυον, ἐν γνώσει ἀληθείας μετὰ καὶ πυρώσεως σπλάγχνων, βρῶσίς ἐστι ψυχῆς χορηγουμένη ἐκ τοῦ ἐπουρανίου ἄρτου, οὗ προηγου-

[36**] I Petr. II, 9. [37] Matth. III, 7. [37*] Psal. VI, 7. [38] Psal. CXXVI, 5. [39] Psal. XXXIX. [40] Psal. LVI, 9. [41] Psal. XLII, 4. [42] Psal. CII, 10.

A βρύει, καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, καὶ ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ θλίψις· εὔχονται ἐν ἀναπαύσει, καὶ ἄλλῃ ὥρᾳ ἐν θορύβῳ εἰσίν.

ac duæ personæ interius scaturiunt, lumen et tenebræ, quies et afflictio : precantur in quiete, alia vero hora in perturbatione consistunt.

Iϛʹ. Οὐκ ἀκούεις τί λέγει ὁ Παῦλος· Ἐὰν ἔχω πάντα τὰ χαρίσματα· ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσομαι· ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐθέν εἰμι. Ἐπειδὴ ταῦτα τὰ χαρίσματα προτρεπτικά εἰσι· καὶ οἱ ἐν τούτοις στήκοντες, εἰ καὶ ἐν φωτὶ, νήπιοί εἰσι· πολλοὶ γὰρ τῶν ἀδελφῶν ἦλθον εἰς τὰ τοιαῦτα μέτρα, καὶ ἔσχον χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ ἀποκάλυψιν, καὶ προφητείαν· καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἔφθασαν εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην, ὅπου ὁ σύνδεσμος τῆς τελειότητος, ἐπῆλθεν αὐτοῖς πόλεμος, καὶ ἀμελήσαντες ἔπεσον. Εἰ δέ τις φθάσει εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην, οὗτος λοιπὸν δέδεται, καὶ ἐστιν ᾐχμαλωτισμένος εἰς B τὴν χάριν. Εἰ δέ τις παρὰ μικρὸν ἐγγίσει τῷ μέτρῳ τῆς ἀγάπης, μὴ φθάσει δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην δεθῆναι, ἀκμὴν ὁ τοιοῦτος ὑπὸ φόβον ἐστὶ, καὶ πόλεμον καὶ πτῶσιν, καὶ εἰ μὴ ἀσφαλίσεται, ῥίπτει αὐτὸν ὁ Σατανᾶς.

XVI. Non audis quid ait Paulus : *Si habuero omnia dona; si tradidero corpus meum ut comburar; si linguis angelorum loquar, charitatem autem non habuero, nihil sum*[59]. Siquidem hæc dona exhortatoria sunt : et qui in his consistunt, quamvis in luce sint, tamen infantes sunt. Multi enim fratres ad hos gradus pervenerunt, ac habuerunt dona sanationum, revelationem ac prophetiam; quoniam autem ad perfectam charitatem non pervenerunt, in qua *vinculum est perfectionis*[60], prosiliit in eos bellum, quod cum negligerent occubuerunt. Si vero quis pervenerit ad perfectam charitatem, hic postea devinctus ac captivatus est a gratia. Sin quis paululum ad gradum gratiæ appropinquaverit, nec dum eo pervenerit, ut a charitate devinciatur, talis adhuc est sub jugo timoris, belli ac casus ; et nisi muniatur, projicit eum Satanas.

IZʹ. Οὕτως γὰρ πολλοὶ ἐπλανήθησαν χάριτος εἰς αὐτοὺς γενομένης. Ἐνόμισαν ὅτι κατέλαβον τὴν τελειότητα, καὶ ἔλεγον, Ἀρκεῖ ἡμῖν, οὐ χρῄζομεν· ἀλλ' ὁ Κύριος οὔτε τέλος ἔχει, οὔτε κατάληψιν. Καὶ οἱ Χριστιανοὶ οὐ τολμῶσιν εἰπεῖν, ὅτι Κατελάβομεν, ἀλλὰ τεταπεινωμένοι εἰσὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐν τοῖς φαινομένοις τὰ γράμματα ἀτέλεστά εἰσι, καὶ οὐδεὶς οἶδε τοῦτο, εἰ μὴ σχολαστικὸς, ὁ μετρίως μαθὼν γράμματα. Οὕτως καὶ ὧδε, οὐδενί ἐστι καταληπτὸς ὁ Θεὸς καὶ μετρητὸς, εἰ μὴ τοῖς γευσαμένοις C ἐξ αὐτοῦ ἐκείνου, οὗ ἐδέξαντο, καὶ γνωρίζουσι τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν· εἰς χωρίον ἐάν τις ἀπέλθῃ, ὀλίγα γράμματα εἰδὼς, ὅπου εἰσὶν ἰδιῶται, δοξάζεται ὑπ' αὐτῶν ὁ σχολαστικὸς· ἐπειδὴ χωρικοί εἰσιν ὁλοτελῶς, μὴ εἰδότες δοκιμάσαι. Αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ τὰ ὀλίγα εἰδὼς γράμματα, ἐὰν ἀπέλθῃ εἰς πόλιν, ὅπου εἰσὶ ῥήτορες καὶ σχολαστικοὶ, οὐ τολμᾷ παραφανῆναι αὐτοῖς, οὔτε λαλῆσαι· ὡς χωρικὸς γὰρ κρίνεται ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν.

XVII. Hoc enim pacto, permulti a gratia, qua exornati erant aberrarunt, existimantes se consecutos esse perfectionem, et dicebant: *Sufficit nobis, non egemus*; cum tamen Dominus nec finem habeat, nec comprehendatur. Atque Christiani non audent dicere se comprehendisse, sed humiliati permanent diu noctuque. In rebus oculorum aciei subjectis, litteræ perfectionem consequi nequeunt; et nemini hoc perspectum, nisi scholastico, qui mediocriter litteras addidicit; sic quoque se res hic habet, nulli comprehensibilis est Deus; nec mensionem ab ullo admittit, præterquam ab iis qui gustarunt ex eo ipso, quem susceperunt, atque agnoscunt imbecillitatem suam. In rus si quis itaque habeat, pauca sciens de litteris, ubi sunt plebei; celebratur tamen ab illis scholasticus ille, siquidem rustici sunt plane, nec dijudicare sciunt. Ipse vero, qui paucas didicit litteras, si proficiscatur in urbem, ubi sunt oratores et scholastici, proloqui ; si quidemvelut rusticus judicatur a non audet in conspectum eorum prodire, nec scholasticis.

IHʹ. Ἐρώτησις. Εἰ ὢν ἐν πολέμῳ ἄνθρωπος, καὶ ἔχων τὰ δύο πρόσωπα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς χάριτος, μετέστη ἐκ D τοῦ κόσμου τούτου, ποῦ προχωρεῖ κατεχόμενος εἰς τὰ δύο μέρη;

XVIII. *Interrogatio. Si homo bello oppressus, et duplici persona in anima præditus, peccati videlicet et gratiæ, transferatur ex hoc mundo, quo pergit, a duabus partibus detentus ?*

Ἀπόκρισις. Ὅπου ἔχει τὸν σκοπὸν ὁ νοῦς, καὶ ὅπου ἀγαπᾷ, ἐκεῖ προχωρεῖ. Μόνον εἰ ἐπέρχεταί σοι θλίψις καὶ πόλεμος, ἀντιλέγειν ὀφείλεις καὶ μισεῖν. Τὸ γὰρ ἐλθεῖν τὸν πόλεμον, οὐκ ἔστι σόν· τὸ δὲ μισῆσαι, σόν ἐστι· καὶ τοτε βλέπων ὁ Κύριος τὸν νοῦν σου, ὅτι ἀγωνίζῃ, καὶ ἀγαπᾷς αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς, διαχωρίζει τὸν θάνατον ἐκ τῆς ψυχῆς σου μιᾷ ὥρᾳ· οὐκ ἔστι γὰρ αὐτῷ δυσχερές· καὶ προσλαμβάνεταί σε εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ φῶς· ἁρπάζει γάρ σε ἐν ῥοπῇ ὥρας ἐκ τοῦ στόμα-

Responsio. Illuc, ubi intentionem suam habet animus, et ubi diligit, illuc, inquam, tendit. Solummodo, si ingruat afflictio aut bellum, contradicere debes, ac odio prosequi. Ut enim ingruat bellum, tuum non est; odisse tamen, tuum est. Ac tum Dominus, conspecto animo tuo, quod dimices ac diligas eum ex tota anima, segregat mortem ab anima tua hora **100** una; (non enim est ei hoc difficile), et assumit te in sinum suum ac lucem. Eripit te momento horæ e faucibus tenebrarum, ac confe-

[59] I Cor. XIII, 1. [60] Coloss. III, 14.

HOMILIA XXVI.

De dignitate, præstantia, facultate et operationibus immortalis animæ, et qua ratione ea a Satana tentetur, et liberationem e tentationibus consequatur. Continet vero quæstiones quasdam summa doctrina refertas.

I. Ne leviter intellectivam animæ substantiam perpendas, dilecte. Pretiosum quoddam vas est immortalis anima. Vide quantum cœlum et quanta terra, nec tamen delectatus est illis Deus, sed solum te ! Conspice dignitatem et nobilitatem tuam, nempe non per angelos, sed in sua ipsius persona venisse Dominum ad legationem pro te obeundam, ut te perditum ac vulneratum revocaret, et restitueret tibi primam formationem puri Adæ. Homo enim dominus erat omnium a vertice cœli ad ima usque, præditus facultate discernendi affectiones, alienus a dæmonibus, purus a peccato et vitiis, ac similitudo Dei : per transgressionem vero periit, ac vulneratus et morti traditus est. Obfuscavit enim mentem Satanas ; aliqua ex parte ita se habet, aliqua ex parte vivit, discernit, ac voluntatem habet.

II. *Interrogatio. Nonne, Spiritus sancto adveniente, naturalis quoque concupiscentia exstirpatur una cum peccato ?*

Responsio. Antea dixi peccatum simul eradicai, hominemque **95** recipere primam formationem puri Adæ. Hic quidem virtutem Spiritus ac regenerationem spiritualem progreditur ad gradum perfectionis Adami primi, fitque præstantior eo : siquidem in deorum numeru refertur homo.

III. *Interrogatio. Utrum Satanas ad certum modum immittatur, an pro lubitu belligeret ?*

Responsio. Impetus ejus non solum adversus Christianos, sed etiam adversus idololatras atque universum mundum fertur. Si ergo concederetur. ei pro lubitu bellum gerere, omnes sequidem deleret. Qui hoc ? nempe quod opus ac desiderium ejus in hoc versetur. Quemadmodum autem figulus vasa missurus in fornacem, eam moderate succendit, non intensius, ne cocta plus quam decet, elidantur ; nec remissius, ne si cruda exsistant, dispereant ac dissolvantur ; itidem si argentarius et aurifaber ad certum modum ignem mittit ; si enim abundet ignis, solvitur aurum et argentum, liquefit acperi : itidem si humana mens novit certo quodam modo imponere onero jumento, camelo aut alii cuidam adimali, quatenus servata proportione onera ferre potest, quanto magis Deus, qui novit vasa homonum, immittit adversariam potestatem variis modis !

IV. Quemadmodum vero terra, quamvis sit una, hæc quidem est saxosa, illa vero pinguis : et alia quidem est idonea ad plantationem vineæ, alia vero ad seminandum frumentum aut hordeum ; ita varia sunt hominum corda atque voluntates ; eodem quoque modo dona desuper conferuntur : huic quidem donatur administratio verbi, illi vero

A

ΟΜΙΛΙΑ Κϛʹ.

Περὶ τῆς ἀξιότητος, καὶ τῆς τιμιότητος, καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἐργασίας τῆς ἀθανάτου ψυχῆς, καὶ πῶς αὐτὴ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ πειράζεται, καὶ τῆς ἐλευθερώσεως ἀπὸ τῶν πειρασμῶν τυγχάνει. Συνέχει δὲ ζητήσεις τινὰς πάνυ πολλῆς διδασκαλίας γεμούσας.

Αʹ. Μὴ ἁπλῶς τῇ νοερᾷ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ πρόσχες, ἀγαπητέ. Τίμιόν τι σκεῦός ἐστιν ἡ ἀθάνατος ψυχή. Ἴδε πόσος ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ οὐκ ηὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς ὁ Θεός, εἰ μὴ μόνον εἰς σέ. Βλέπε σου τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν εὐγένειαν, ὅτι μὴ δι' ἀγγέλων, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ἦλθεν ὁ Κύριος εἰς τὴν πρεσβείαν, ὥστε σε τὸν ἀπολωλότα ἀνακαλέσασθαι, τὸν τετραυματισμένον, καὶ ἀποδοῦναί σοι τὴν πρώτην πλάσιν τοῦ καθαροῦ Ἀδάμ. Δεσπότης γὰρ ἦν ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ B τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κάτω, καὶ διακριτικὸς παθῶν, καὶ δαιμόνων ἀλλότριος, καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίας ἢ κακῶν, καὶ ὁμοίωμα Θεοῦ· διὰ δὲ τῆς παραβάσεως ἀπολωλώς ἐστι, καὶ τετραυματισμένος· Ἠμαύρωσε γὰρ τὸν νοῦν ὁ Σατανᾶς, ἔν τινι οὕτως ἐστὶ, καὶ ἔν τινι ζῇ καὶ διακρίνει, καὶ ἔχει θέλημα.

Βʹ. Ἐρώτησις. Οὐχὶ, τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐρχομένου, καὶ ἡ φυσικὴ ἐπιθυμία συνεκριζοῦται μετὰ τῆς ἁμαρτίας ;

Ἀπόκρισις. Προεῖπον ὅτι καὶ ἡ ἁμαρτία συνεκριζοῦται, καὶ ἀπολαμβάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν πρώτην πλάσιν τοῦ καθαροῦ Ἀδάμ. Οὗτος μέντοι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς C πνευματικῆς, ἔρχεται εἰς τὰ μέτρα τοῦ πρώτου Ἀδὰμ, καὶ μείζων αὐτοῦ γίγνεται. Ἀποθεοῦται γὰρ ὁ ἄνθρωπος.

Γʹ. Ἐρώτησις. Εἰ ὁ Σατανᾶς μέτρῳ ἐπαφίεται, ἢ ὡς θέλει πολεμεῖ ;

Ἀπόκρισις. Αὐτοῦ ἡ ὁρμὴ οὐ μονον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας, καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰ οὖν παρεχωρεῖτο ὡς θέλει πολεμεῖν, πάντας ἂν ἠφάνισε. Διὰ τί ; Ὅτι τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τὸ θέλημα τοῦτό ἐστιν. Ὥσπερ δὲ ὁ κεραμεὺς βάλλει τὰ σκεύη, καὶ μέτρῳ ὑποκαίει τὴν κάμινον, οὐ πλέον, ἵνα μὴ ὀπτηθέντα ὑπὲρ τὸ δέον ψοφήσῃ· οὐκ ἔλαττον, ἵνα μὴ ἔνωμα ὄντα ἀπόληται· καὶ εἰ ὁ ἀργυροκόπος καὶ χρυσοχόος μέτρῳ βάλλει τὸ πῦρ· ἐὰν γὰρ πλεονάσῃ τὸ πῦρ, λύεται ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, καὶ ἐξυδαροῦται καὶ ἀπόλλυται. D Καὶ εἰ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς οἶδεν ἐπιμετρεῖν τὰ βάρη τῷ κτήνει, καὶ τῷ καμήλῳ, ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν ζώων, ὡς δύναται κατὰ ἀναλογίαν τὰ βάρη βαστάσαι· πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς, ὃς οἶδε τὰ σκεύη τῶν ἀνθρώπων, οὕτος ἐπαφίησι καὶ τὴν ἐναντίαν δύναμιν διαφορως !

Δʹ. Ὥσπερ δὲ μία οὖσα ἡ γῆ, ἡ μέν ἐστι τραχώδης, ἡ δὲ λιπόγεως· καὶ ἄλλη μὲν ἐπιτηδεύα εἰς φυτείαν ἀμπελῶνος, ἄλλη δὲ εἰς σπόρον σίτου καὶ κριθῶν· οὕτως εἰσὶ διάφοροι καὶ αὗται τῶν καρδιῶν, καὶ τῶν προαιρέσεων τῶν ἀνθρώπων· οὕτω καὶ τὰ χαρίσματα ἄνωθεν ἐπιδίδονται· ᾧ μὲν δίδοται διακονία λόγου, ᾧ δὲ διάκρισις· ἄλλῳ χαρίσματα ἰαμά-

Ἀναλαβε τοῦτο πνευματικῶς· μετὰ γὰρ τὴν παράβασιν ἡ γῆ ἐκ τῆς καρδίας ἐκφέρει ἀκάνθας καὶ τριβόλους· ἐργάζεται ὁ ἄνθρωπος, ἐκπονεῖ, καὶ ἔτι αἱ ἄκανθαι τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἀναφύονται. Εἶτα αὐτὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται τῆς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ Κύριος βάλλει ἐν αὐτῇ τῇ γῇ τῆς καρδίας σπόρον ἐπουράνιον, καὶ ἐργάζεται αὐτήν· καὶ πεσόντος τοῦ σπόρου, ἀκμὴν οἱ τρίβολοι καὶ ἄκανθαι ἀναφύονται. Πάλιν αὐτὸς ὁ Κύριος, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐργάζονται τὴν γῆν τῆς ψυχῆς, καὶ ἑπτὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ αἱ ἄκανθαι βρύουσιν ἐκεῖ, καὶ ἀναφύονται, ἕως οὗ γένηται θέρος, καὶ πλεονάσῃ ἡ χάρις, καὶ καταξηρανθῶσιν ἐκ τῆς θέρμης τοῦ ἡλίου αἱ ἄκανθαι.

A ritualiter. Nam post transgressionem terra cordis producit spinas et tribulos: excolit homo, elaborat, adhuc tamen spinæ pravorum spirituum enascuntur. Deinde sanctus ille Spiritus suppetias fert imbecillitati humanæ, et Dominus **101** mittit in terram cordis semen cœleste, atque excolit eam: quo semine jacto, adhuc tribuli et spinæ pullulant. Denuo ipse Dominus, ac homo exercent terram animæ, et septem mali spiritus ac spinæ exoriuntur illic, et repullulant, donec adveniat æstas, et abundet gratia, ac desiccentur ab æstu solis spinæ enatæ.

ΚΒʹ. Εἰ γὰρ καὶ σύνεστι κακία τῇ φύσει, ἀλλ' οὕτω κατακυριεύει ταύτης, ἣ ἔχει νομήν. Τὰς γὰρ τρυφερὰς χλόας τοῦ σίτου δύναται τὰ ζιζάνια συμπνίγειν. Φθάσαντος δὲ θέρους μετὰ τὸ ξηρανθῆναι τοὺς καρποὺς, οὐδὲν βλάπτουσι τὰ ζιζάνια τὸν σῖτον. Καὶ γὰρ ἐὰν συμβῇ τριάκοντα μοδίους εἶναι, καθαροῦ σίτου, ἔστι γὰρ μίξις ἐκεῖ ζιζανίων, ὡς χοινικός τι παραφαίνεσθαι· κέχωσται γὰρ διὰ τὸν πλεονασμὸν τοῦ σίτου· οὕτω καὶ ἐν τῇ χάριτι, ὅταν πλεονάσῃ ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ χάρις εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ πλουτῇ εἰς τὸν Κύριον, συνῇ δὲ ἡ κακία μερικῶς, οὐ δύναται καταβλάψαι τὸν ἄνθρωπον, οὔτε ἔχει ἰσχύν τινα, ἢ νομὴν κατ' αὐτοῦ. Ἡ γὰρ τοῦ Κυρίου ἔλευσις, καὶ ἡ πρόνοια διὰ τοῦτο γέγονεν, ἵνα τοὺς τῇ κακίᾳ δεδουλωμένους ὄντας, καὶ ἐνόχους, καὶ ὑποτεταγμένους ἐλευθερώσῃ, καὶ ποιήσῃ νικητὰς τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας. Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν ἀδελφοὶ ξενίζεσθαι, εἴτε ὑπό τινων θλίβονται πρὸς τὸ κακίας ἀπαλλαγῆναι.

XXII. Etsi enim nequitia adhæret naturæ, sic B tamen dominatur ei, quæ habet pastum. Teneras enim herbas frumenti potest lolium suffocare; ingruente vero æstate ubi fructus exsiccati fuerint, nihil lædit lolium frumentum. Itaque si evenerit ut sint triginta modii frumenti puri, vix illic permistio lolii, velut aliquota sextarii pars apparebit, obruta sunt enim nimia copia frumenti: sic quoque in gratia, cum donum Dei et gratia abundaverit in homine, atque ditescat erga Dominum, adsit tamen aliqua in parte nequitia; nequit illa lædere hominem, neque vim ullam aut imperium in eum obtinet. Adventus enim Domini et providentia est propterea, ut in servitutem malitiæ redactos, eique obnoxios et subjugatos liberaret, ac peccati et mortis victores efficeret. Non debent ergo fratres C admiratione duci, si a quibusdam affligantur, id fit, ut vindicentur a malitia.

ΚΓʹ. Καὶ γὰρ εἰς τὸ παλαιὸν Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν ἔχοντες τὴν ἱερωσύνην, πολλὰ ἔπαθον· Καϊάφας δὲ τὴν ἐκείνων καθέδραν ἔχων, αὐτὸς ἐδίωξε καὶ κατέκρινε τὸν Κύριον· ὅμως δὲ τὴν ἱερωσύνην ὁ Κύριος τιμῶν, ἀφῆκεν αὐτὸ γενέσθαι· ὁμοίως οἱ προφῆται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἔθνους ἐδιώκοντο. Λοιπὸν Πέτρος Μωσέα διεδέξατο, τὴν καινὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀληθινὴν ἱερωσύνην ἐγχειρισθείς. Νῦν γὰρ ἔστι βάπτισμα πυρὸς καὶ Πνεύματος, καὶ περιτομή τις ἐν καρδίᾳ γινομένη. Τὸ γὰρ θεῖον καὶ ἐπουράνιον Πνεῦμα ἐπιδημεῖ ἐν τῷ νῷ· πλὴν οὔτε οὗτοι οἱ τέλειοι, ἕως εἰσὶν εἰς τὴν σάρκα, ἀμεριμνοῦσι διὰ τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλ' ἔμφοβοί εἰσι· διὸ καὶ παραχωροῦνται πειράζεσθαι. Εἰ δὲ φθάσει ἡ ψυχὴ πρὸς ἐκείνην τὴν πόλιν τῶν ἁγίων ἀπελθεῖν, τότε δύναται μόνον ἄνευ θλίψεως καὶ πειρατηρίων εἶναι· Ἐκεῖ γὰρ οὐκέτι ἐστὶ μεριμνα, ἢ θλίψις, ἢ πόνος, ἢ γῆρας, ἢ Σατανᾶς, ἢ πόλεμος· ἀλλ' ἀνάπαυσις, χαρὰ, εἰρήνη, καὶ σωτηρία. Ὁ γὰρ Κύριος ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐστιν ὃς ἐπικαλεῖται Σωτὴρ διὰ τὸ σώζειν τοὺς αἰχμαλώτους· ἰατρὸς ἐπικέκληται, ἐπειδὴ οὐράνιον καὶ θεῖκὸν φάρμακον δίδωσι, καὶ ἰᾶται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς· ἐν τισι γὰρ κυριεύουσι τοῦ ἀνθρώπου· πρὸς λόγον δὲ εἰπεῖν, ἔστι Βασιλεὺς καὶ Θεὸς, ὁ Ἰησους· τύραννος δὲ καὶ ἄρχων κακὸς, ὁ Σατανᾶς.

XXIII. Etenim quondam Moses et Aaron, cum potirentur sacerdotio, multa pertulerunt. Caiphas autem, qui eorum cathedram tenebat, ipse persecutus est, et condemnavit Dominum: Dominus tamen sacerdotium reverenter habens, permisit illud fieri. Itidem prophetæ a gente sua persecutionem passi sunt. Postea Mosen excepit Petrus, cui nova Ecclesia Christi ac verum sacerdotium commissum est. Jam enim est baptisma ignis et spiritus, et circumcisio quædam in corde fit. Divinus enim et cœlestis Spiritus commoratur in mente. Verum neque hi perfecti, quandiu sunt in carne, D carent sollicitudine propter arbitrii libertatem; sed metu percutiuntur, atque propterea tentari permittuntur. Ubi vero anima ad illam civitatem sanctorum pervenerit, tum demum absque afflictionibus et tentationibus vitam agere potest. Illic enim non amplius est sollicitudo, aut afflictio, aut labor, aut senectus, aut Satanas, aut bellum, sed requies, gaudium, lætitia et salus. In medio enim illorum est Dominus, qui appellatur Salvator, quod liberet captivos: appellatur medicus, quod cœlestem ac divinam medicinam conferat, et affectiones animæ curet: aliquatenus enim imperium in hominem obtinent illæ. Uno verbo autem ut dicam, Jesus est Rex et Deus; Satanas autem tyrannus et princeps nequitiæ.

eum expetiverit. Non enim potuit sine permissu a se ipso quidquam facere. Verum, quid dicit Domino diabolus? *Da mihi illum in manus, nisi in faciem tibi benedixerit*[55]. Hoc itaque modo nunc est idem Job, idem Deus, et idem diabolus. Eo ipso ergo momento, quo consecutus erat Domini auxilium et promptus erat et fervidus gratia expetebat illum Satanas, dicens Domino: *Quia juvas illum, et succurris illi, servit tibi; relinque illum, et trade mihi, nisi in faciem tibi benedixerit*[56]. Superest ut, quia consolatione reficitur anima, gratia se subducat, atque anima tentationibus tradatur. Accedit ergo diabolus, inferens infinita mala, desperationem, abrenuntiationem, cogitationes pravas, affligens animam, ut emolliat et abalienet eam a spe in Deum concepta.

VIII. Prudens autem anima, hisce malis atque afflictionibus obruta, non desperat, sed tenet, quod tenet: ac quæcunque ei illata fuerint per infinitas tentationes tolerat, inquiens: *Etiam si moriar, ab eo non deficiam:* et tum, si sustineat homo usque ad finem, incipit Dominus disputare cum Satana: *Vides quanta mala, quantasque afflictiones intuleris illi, nec paruit tibi: sed mihi servit, ac me metuit.* Tum pudore suffusus Satanas, quod dicat ultra non habet. Quantum enim ad Jobum, si novisset eum in tentationes illapsum constanter perlaturum esse, nec superatum iri, non certe expetivisset eum, ne pudore afficeretur. Sic quoque nunc, propter eos qui perferunt afflictiones ac tentationes, confunditur Satanas, ac pœnitentia ducitur, quod nihil effecerit. Incipit enim Dominus eum sic alloqui: *Vide, discedi, permisi tibi eum tentare, nunquid præstitisti? nunquid obtemperavit tibi?*

IX. *Interrogatio. An utique cunctas hominis cogitationes et consilia novit Satanas?*

97 *Responsio.* Si homo, qui cum homine conversatur, novit quæ sunt ejus, et tu natus annos viginti novisti ea quæ sunt proximi, nunquid ergo Satanas ipse, qui a nativitate tibi conversatur, ignorat cogitationes tuas? Sexties enim mille annorum ætatem habet. Nec dicimus eum, priusquam tentet hominem, nosse quid facturus sit. Tentat enim tentator, non tamen cognitum habet an obtemperaturus sit, necne, donec voluntatem servam ei tradat anima. Neque item dicimus, cunctas cogitationes cordis et desideria nosse diabolum. Perinde enim, ac si sit arbor quæ multos ramos habeat ac multa membra, ita quoque sunt quidam rami cogitationum et consiliorum, quos comprehendit Satanas; sunt vero aliæ cogitationes et consilia, quæ a Satana non comprehenduntur.

X. In quadam enim re prævalet pars nequitiæ ad generandum cogitationes, rursus in quadam re cogitatio hominis superior evadit, acceptoque auxilio, ac redemptione a Deo, contradidit malitiæ, quadam in re succumbit, et quadam in re volun-

[55] Job ii, 2. [56] Job i, 10 seqq.

A ἠδύνατο ἄνευ ἐπιτροπῆς ἀφ' ἑαυτοῦ τι ποιῆσαι. Ἀλλὰ τί λέγει τῷ Κυρίῳ ὁ διάβολος; Δός μοι αὐτὸν εἰς χεῖρας· ἦ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει. Οὕτως καὶ νῦν ὁ αὐτὸς Ἰὼβ ἐστι, καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς, καὶ ὁ αὐτὸς διάβολος. Ἐν ὅσῳ οὖν τυγχάνει τῆς ἀντιλήψεως Θεοῦ, καὶ ἔστι πρόθυμος καὶ ζέων τῇ χάριτι ἐξαιτεῖται αὐτὸν ὁ Σατανᾶς. Καὶ λέγει τῷ Κυρίῳ, Ἐπειδὴ βοηθεῖς αὐτῷ, καὶ ἀντιλαμβάνεις αὐτοῦ, δουλεύει σοι; ἄφες αὐτὸν καὶ παράδος μοι, ἦ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει. Λοιπὸν, ὡς ὅτι παρακαλεῖται ἡ ψυχὴ, ἡ χάρις ὑποστέλλει, καὶ παραδίδοται ἡ ψυχὴ πειρασμοῖς. Ἔρχεται οὖν ὁ διάβολος, ἐπιφέρων μυρία κακὰ, ἀπελπισμὸν, ἀπόγνωσιν, διαλογισμοὺς πονηροὺς, θλίβων τὴν ψμχὴν, ἵνα χαυνώσῃ καὶ ἀλλοτριώσῃ ταύτην τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ.

B Η'. Ἡ δὲ φρονίμη ψυχὴ ἐν τοῖς κακοῖς οὖσα καὶ ἐν τῇ θλίψει, οὐκ ἀπελπίζει, ἀλλὰ κρατεῖ ὃ κρατεῖ· καὶ ὅσα ἂν ἐπενέγκῃ αὐτῇ διὰ μυρίων πειρασμῶν ὑπομένουσα, λέγει, Ἐὰν καὶ ἀποθάνω, ἐγὼ αὐτὸν οὐκ ἀφίω. Καὶ τότε ἐὰν ὑπομείνῃ εἰς τέλος ὁ ἄνθρωπος, ἄρχεται ὁ Κύριος διαλέγεσθαι τῷ Σατανᾷ, Ὁρᾷς, πόσα κακὰ καὶ θλίψεις ἐπήνεγκας αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ σοι, ἀλλ' ἐμοὶ δουλεύει, καὶ ἐμὲ φοβεῖται. Τότε καταισχύνεται ὁ διάβολος, καὶ οὐκέτι ἔχει τι εἰπεῖν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ, εἰ ᾔδει, ὅτι εἰς τούς πειρασμοὺς ἐμπεσὼν μέλλει ὑπομένειν καὶ μὴ ἡττᾶσθαι, οὐκ ἂν ἐξῃτήσατο αὐτὸν, ἵνα μὴ καταισχυνθῇ. Οὕτως καὶ νῦν εἰς τοὺς ὑπομένοντας θλίψεις καὶ πειρασμοὺς, καταισχύνεται ὁ C Σατανᾶς, καὶ μετανοιεῖ, ὅτι μηδὲν ἤνυσεν. Ἄρχεται γὰρ ὁ Κύριος λόγον αὐτῷ ποιεῖν· Ἴδε παρεχώρησά σοι, ἴδε ἐπέτρεψά σοι πειράσαι αὐτὸν, μή τι ἠδυνήθης; μή τι ὑπήκουσέ σοι;

Θ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἄρα ὅλους τοὺς λογισμοὺς τοῦ ἀνθρπου καὶ τὰ νοήματα οἶδεν ὁ Σατανᾶς;

Ἀπόκρισις. Εἰ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ σύνεστι, καὶ οἶδε τὰ αὐτοῦ, καὶ σὺ εἴκοσι ἐτῶν ὑπάρχων οἶδας τὰ τοῦ πλησίον, αρα αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ἀπὸ γενετῆς συνὼν σοι οὐκ οἶδε τοὺς λογισμούς σου; ἑξακισχιλίων γὰρ ἤδη ἐστὶν ἐτῶν. Καὶ οὐ λέγομεν αὐτὸν πρὸ τοῦ πειράσαι τὸν ἄνθρωπον, εἰδέναι τί μέλλει ποιεῖν. Πειράζει γὰρ ὁ πειράζων, οὐκ οἶδε δὲ, εἰ ὑπακούει αὐτῷ, ἢ μὴ ὑπακούει, ἕως ἂν τὸ θέλημα δοῦλον δῷ D ἡ ψυχή. Οὔτε πάλιν λέγομεν, ὅτι ὅλους τοὺς λογισμοὺς τῆς καρδίας καὶ τὰς ἐνθυμήσεις οἶδεν ὁ διάβολος. Ὥσπερ γὰρ ἐὰν ᾖ δένδρον, καὶ ἔχῃ κλάδους πολλοὺς καὶ πολλὰ μέλη· λοιπὸν εἰσί τινες κλάδοι λογισμῶν καὶ νοημάτων, καὶ κατέχει αὐτοὺς ὁ Σατανᾶς. Καὶ εἰσὶν ἄλλοι λογισμοὶ καὶ νοήματα, μὴ κατεχόμενοι ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ.

Ι'. Ἔν τινι γὰρ ἰσχυρότερόν ἐστι τὸ μέρος τῆς κακίας ἐν τῷ βρύειν τοὺς λογισμοὺς, ἔν τινι πάλιν ὁ λογισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπερνικᾷ, λαμβάνων βοήθειαν καὶ λύτρωσιν παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀντιλέγων τῇ κακίᾳ, ἔν τινι κεκράτηται, καὶ ἔν τινι ἔχει θέλημα.

Προσέρχεται γάρ ἔστιν, ὅτε τῷ Θεῷ ζέων, καὶ οἶδεν ὁ Σατανᾶς, καὶ βλέπει ὅτι κατ' αὐτοῦ ποιεῖ, καὶ οὐ δύναται ἐπισχεῖν τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τί; ἐπειδὴ ἔχει θέλημα τοῦ βοῆσαι πρὸς τὸν Θεὸν, ἔχει φυσικοὺς καρποὺς τοῦ ἀγαπῆσαι Θεὸν, τοῦ πιστεῦσαι, τοῦ ἐπιζητῆσαι καὶ προσελθεῖν. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις, ὁ γεωργὸς ἐργάζεται τὴν γῆν, οὕτως καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν, εἰς δύο πρόσωπα νοεῖται τὰ πράγματα. Χρὴ οὖν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ προαιρέσεως γεωργῆσαι τὴν γῆν τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ πονῆσαι. Ζητεῖ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν πόνον, καὶ κάματον, καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἐὰν μὴ ἄνωθεν ἐπιφανῇ οὐράνια νέφη, καὶ ὑετοὶ χάριτος, οὐδὲν ὠφέλησεν ὁ γεωργὸς καμών.

ΙΑ'. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ σημεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅσα ἂν κάμῃ, καὶ ὅσας ἂν ποιήσῃ δικαιοσύνας, ὡς μηδὲν ποιήσας διακεῖσθαι, καὶ νηστεύων λέγειν, Οὐκ ἐνήστευσα· εὐχόμενος, Οὐκ ηὐξάμην· παραμένων τῇ εὐχῇ, Οὐ παρέμεινα· καὶ ἀκμὴν ἀρχὴν ἔχω τοῦ ἀσκεῖν, καὶ κάμνειν· κἂν δίκαιος ᾖ παρὰ Θεῷ, ὀφείλει λέγειν, Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ δίκαιος, οὔτε κάμνω, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν ἄρχομαι. Ὀφείλει δὲ ἔχειν καθ' ἡμέραν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν χαρὰν, καὶ τὴν προσδοκίαν τῆς μελλούσης βασιλείας καὶ ἀπολυτρώσεως, καὶ λέγων, Ἐὰν σήμερον οὐκ ἐλυτρώθην, αὔριον λυτροῦμαι· ὡς γὰρ ὁ φυτεύων ἄμπελον πρὶν ἢ ἐξάρξασθαι τοῦ καμάτου, ἔχει τὴν χαρὰν ἐν ἑαυτῷ, καὶ τὴν ἐλπίδα· καὶ προδιαγράφει ἐν τῷ νῷ οἰνεῶνας, καὶ ψηφίζει προσόδους, μήπω γενομένου οἴνου. Καὶ οὕτως ἀναδέχεται τὸν κάματον. Ἡ γὰρ ἐλπὶς καὶ ἡ προσδοκία ποιεῖ αὐτὸν προθύμως κάμνειν, καὶ τέως ἐκ τοῦ οἴκου πολλὰς δαπάνας σκορπίζει· ὁμοίως καὶ ὁ οἰκοδομῶν οἶκον, καὶ ὁ γεωργῶν, πρῶτον ἐκ τῶν ἰδίων πολλὰ σκορπίζει διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλούσης προσόδου· οὕτω κἀνταῦθα, ἐὰν μή τις ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι Μέλλω λυτρώσεως τυγχάνειν καὶ ζωῆς, οὐ δύναται ὑπομένειν τὰς θλίψεις, οὔτε τὸ φορτίον, καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι· ἡ γὰρ συνοῦσα ἐλπὶς καὶ χαρὰ ποιεῖ αὐτὸν κάμνειν, καὶ ὑπομένειν τὰς θλίψεις, καὶ τὸ φορτίον, καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι.

ΙΒ'. Ὥσπερ δὲ οὐκ ἔστιν εὔκολον δόλον φυγεῖν ἀπὸ πυρὸς, οὕτως οὐδὲ ψυχὴν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θανάτου εἰ μὴ διὰ πολλοῦ καμάτου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ὁ Σατανᾶς, ὡς ἐπὶ προφάσει ἀγαθῶν λογισμῶν, ὅτι ἐκ τούτου δύνασαι εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ὑποβάλλει τῇ ψυχῇ, καὶ ὑποκλέπτει αὐτὴν εἰς λεπτὰ καὶ εὐλογοφανῆ νοήματα, καὶ οὐκ οἶδεν ὑποκλεπτομένη διακρῖναι, καὶ οὕτως ἐμπίπτει εἰς παγίδα καὶ ἀπώλειαν τοῦ διαβόλου. Τὸ δὲ καιριώτατον ὅπλον τοῦ ἀθλητοῦ καὶ ἀγωνιστοῦ, τοῦτό ἐστιν, ἵνα εἰσελθὼν εἰς τὴν καρδίαν ποιήσῃ πόλεμον πρὸς τὸν Σατανᾶν, καὶ μισήσῃ ἑαυτὸν, καὶ ἀρνήσηται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὀργισθῇ τε καὶ ἐπιπλήξῃ, καὶ ταῖς συνούσαις ἐπιθυμίαις ἀντιτάξηται καὶ ἀντιπαλαίσῃ τοῖς λογισμοῖς, καὶ μαχεσθῇ αὐτῷ.

ΙΓ'. Εἰ δὲ εἰς τὸ φαινόμενον φυλάσσεις τὸ σῶμά

A tatem habet. Interdum enim accedit ad Deum fervens, scitque Satanas, ac videt eum sibi repugnare, nec tamen reprimere potest hominem. Qui hoc? Quia habet voluntatem clamandi ad Deum, habet fructus naturales, ut scilicet diligat Deum, ut credat, ut requirat, et ad eum accedat. In rebus enim externis visui subjectis, agricola terram exercet; sic quoque in re spirituali omnes res sub duabus personis intelliguntur. Oportet ergo hominem dedita opera et consulto excolere terram cordis sui, et laborare. Requirit enim Deus laborem, fatigationem, ac operationem ab homine: verum, nisi desuper apparuerint nubes cœlestes ac pluviæ gratiæ, nihil proderit agricolæ labor.

XI. Hoc autem est indicium Christiani cultus, B quantos quis labores sustinuerit, et quantas justitias peregerit, ac si nihil effecisset, ita se gerere; et ubi quis jejunaverit, dicere: *Non jejunavi:* ubi precatus fuerit: *Non sum precatus:* ubi in oratione perseveraverit, *Non perseveravi, nunc adhuc incipio me exercere ac elaborare*. Et licet justus sit apud Deum, debet dicere: *Non sum justus, neque laboro, sed incipio quotidie*. Cæterum per singulos dies habere debet spem, gaudium ac fiduciam de futuro regno ac redemptionis, dicens: *Si hodie non liberatus sum, cras liberabor*. Quemadmodum enim, qui plantat vineam, priusquam suscipiat laborem, spem fovet apud se ac gaudium, adumbrat in mente sua vindemias, atque supputat reditus nondum nato vino: et hac ratione laborem aggre- C ditur. Spes enim atque exspectatio reddunt illum alacrem ad laborandum, et tam diu e re familiari magnos expendit sumptus. Itidem qui ædificat domum, aut terram excolit, primum de suo multa erogat, propter conceptam spem futuri reditus: eodem modo res hic se habet, nisi quis præ oculis habuerit gaudium ac spem, videlicet: *Consecuturus sum redemptionem ac vitam*, non poterit sustinere afflictiones, neque onus, nec angustam viam suscipere. Spes enim ac gaudium, si eum comitentur, efficiunt ut ipse laboret, ac perferat tribulationes atque onus et angustam viam suscipiat.

XII. Quemadmodum autem nonnisi summa cum difficultate, torris effugit ignem; sic quoque nec 98
D anima ignem mortis, nisi summo cum labore. Cæterum sæpenumero Satanas, velut sub prætextu bonarum cogitationum, scilicet, *ex eo potes placere Deo*, suggerit animæ, ac furtim deducit eam ad levia, atque in speciem probabilia consilia: et illa clam deducta nescit discernere, atque sic incidit in laqueum et exitium diaboli. Præcipua vero et maxime opportuna athletæ et decertantis arma sunt hæc, ut ex intimis penetralibus cordis bellum gerat adversus Satanam, odio prosequatur se ipsum, abneget animam suam, irascatur ei atque reprehendat eam, insitis cupiditatibus renitatur, reluctetur cogitationibus, atque pugnet secum.

XIII. Quod si exterius custodias corpus tuum a

corruptione et stupro; intus autem adulterium aut stuprum committas in cogitationibus tuis, adulter es apud Deum, nec prodest tibi quidquam, quod corpus habeas virgineum. Quemadmodum si sit adolescentula ac juvenis, qui fraudulentis istam verborum illecebris illectam corrumpat; illa postmodum exsecrabilis fit sponso, eo quod adulterium commiserit: sic quoque anima incorporea, si societatem cum serpente in interioribus animi recessibus abdito, spiritu nimirum pravo, ineat, adulteratur ante Deum. Itaque scriptum est: *Omnis qui viderit mulierem, ad concupiscendum eam, jam mæchatus est in corde suo*[57]. Est enim stuprum quod corpore perficitur: est quoque stuprum animæ cum Satana participantis. Eadem enim anima socia est et soror aut dæmonum, aut Dei et angelorum; quæ vero adulterium committit cum Satana, minus commoda est cœlesti Sponso.

σου ἀπὸ φθορᾶς καὶ πορνείας· ἔσωθεν δὲ ἐμοίχευσας καὶ ἐπόρνευσας ἐν τοῖς λογισμοῖς σου, μοιχεύεις τῷ Θεῷ, καὶ οὐδὲν ὠφέλησας τὸ σῶμα ἔχων παρθένον. Ὥσπερ ἐὰν ᾗ νεᾶνις καὶ νεανίσκος, καὶ δόλῳ κολακεύσας αὐτὴν φθείρῃ, λοιπὸν βδελυκτή ἐστι τῷ νυμφίῳ, ὅτι ἐμοιχεύθη· οὕτω καὶ ἡ ἀσώματος ψυχὴ τῷ ἐνδομυχοῦντι ὄφει κοινωνοῦσα τῷ πονηρῷ πνεύματι, πορνεύει ἀπὸ Θεοῦ· καὶ γέγραπται, Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ἔστι γὰρ πορνεία διὰ σώματος τελουμένη, καὶ ἔστι πορνεία ψυχῆς κοινωνούσης τῷ Σατανᾷ· ἡ αὐτὴ γὰρ ψυχὴ κοινωνική ἐστι καὶ ἀδελφὴ ἢ δαιμόνων, ἢ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων· καὶ λοιπὸν μοιχεύουσα μετὰ τοῦ διαβόλου, ἄχρηστός ἐστι τῷ ἐπουρανίῳ Νυμφίῳ.

XIV. *Interrogatio. Utrum quiescit interdum Satanas, et homo liberatur a bello, aut quandiu vivit, bello infestatur?*

ΙΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἡσυχάζει ποτὲ ὁ Σατανᾶς, καὶ ἐλευθεροῦται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πολέμου, ἢ ἕως ὅτε ζῇ, ἔχει πόλεμον;

Responsio. Satanas nunquam cessat a bello gerendo; quandiu vivit aliquis in hoc sæculo, ac quandiu carnem gestat, bello lacessitur. Verum ubi tela nequissimi ignita fuerint exstincta, in quo posthac illic lædere possit hominem, licet venerit Satanas in judicium? Est aliquis amicus regis, et habet controversiam cum adversario: cum ergo regem habeat sibi propitium et benignum, qui suppetias ferat illi, nullatenus lædetur. Ubi enim quis, omnes ordines ac gradus transgressus, regis amicus evaserit, hic posthac a quonam aut qua in re offendetur? In rebus conspicuis, sunt civitates, quæ dona et annonas accipiunt; si ergo in munere obeundo pauxillulum erogent, nullam jacturam faciunt, cum tanta accipiant ac suscipiant a rege. Sic quoque Christiani, licet bello petantur ab hoste, divertunt tamen ipsi ad divinitatem, atque induunt virtutem ac requiem ex alto, nec sunt quidquam solliciti de bello.

Ἀπόκρισις. Ὁ Σατανᾶς οὐδέποτε ἡσυχάζει πολεμῶν; ἕως ἂν ζῇ τις τὸν αἰῶνα τοῦτον, καὶ φορεῖ σάρκα, πολεμεῖται. Ἀλλ' ὅταν τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβεσθῇ, λοιπὸν ἐκεῖ τί βλάπτει τὸν ἄνθρωπον, εἰ καὶ ἔρχεται ὁ Σατανᾶς πρὸς λόγον; Ἔστι τις φίλος βασιλέως, καὶ ἔχει δίκην πρὸς ἀντίδικον· ὅταν οὖν τὸν βασιλέα ἔχῃ ἐπιῤῥεπῆ καὶ φίλον αὐτοῦ, ὅστις βοηθεῖ αὐτῷ, οὐδὲν βλάπτεται. Ὅταν γάρ τις φθάσῃ ὅλας τὰς τάξεις παρελθεῖν καὶ τοὺς βαθμοὺς, καὶ γενέσθαι φίλος βασιλέως, οὗτος λοιπὸν τί βλάπτεται ὑπό τινος; εἰς τὸ φαινόμενον εἰσὶ πόλεις λαμβάνουσαι δῶρα καὶ ἀννόνας παρὰ τοῦ βασιλέως. Εἰ οὖν ὀλίγον τι λειτουργοῦσιν, οὐδὲν ζημιοῦνται, ὁπότε τοσαῦτα πορίζονται καὶ δέχονται παρὰ τοῦ βασιλέως. Οὕτως καὶ οἱ Χριστιανοὶ, εἰ καὶ πολεμοῦνται παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' αὐτοὶ κατέλυσαν εἰς τὴν θεότητα, καὶ ἐνεδύσαντο τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν καὶ ἀνάπαυσιν, καὶ οὐδὲν φροντίζουσι τοῦ πολέμου.

XV. Quemadmodum enim Dominus induit corpus, relinquens omnem principatum ac potestatem, eodem quoque modo Christiani induuntur Spiritu sancto, et requie fruuntur. Quod si quoque bellum exterius ingruat, ferit Satanas, verum ipsi interius virtute Domini muniti sunt, nec de Satana sunt solliciti. Sicut ille in deserto tentavit Dominum quadraginta dies, quid illi nocuit, quod exterius aggressus est corpus illius[58]? Intus enim Deus erat. Sic quoque Christiani, licet exterius tententur, interius **99** nihilominus divinitate referti sunt, nec ullo damno injuriave afficiuntur. Hos gradus autem si quis consecutus est, ille ad perfectam dilectionem Christi, et plenitudinem divinitatis, pervenit. At qui non est ejusmodi, adhuc interius bellum sustinet: hora quadam delectatur oratione, alia vero hora in afflictione ac periculo consistit; ita enim vult Dominus; cum enim adhuc sit infans, exercet illum ad prælium,

ΙΕ'. Ὥσπερ γὰρ ὁ Κύριος ἐνεδύσατο τὸ σῶμα, καταλιπὼν πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν, οὕτω καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐνδύονται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐν ἀναπαύσει εἰσίν. Εἰ δὲ καὶ ἔρχεται πόλεμος ἔξωθεν, κρούει ὁ Σατανᾶς, ἀλλ' αὐτοὶ ἔσωθεν ἠσφαλισμένοι εἰσὶ τῇ τοῦ Κυρίου δυνάμει, καὶ οὐ φροντίζουσι τοῦ Σατανᾶ· καθὼς ἐκεῖνος εἰς τὴν ἔρημον ἐπείρασε τὸν Κύριον ἡμέρας τεσσαράκοντα, τί αὐτὸν ἔβλαψεν, ὅτι ἔξωθεν προσῆλθε τῷ σώματι αὐτοῦ; Ἔσωθεν γὰρ Θεὸς ἦν. Οὕτω καὶ οἱ Χριστιανοὶ, εἰ καὶ ἔξωθεν πειράζονται, ἀλλ' ἔσωθεν πεπληρωμένοι εἰσὶ τῆς θεότητος, καὶ οὐδὲν ἀδικοῦνται. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ μέτρα εἴ τις ἔφθασεν, εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατήντησεν. Ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος, ἀκμὴν ἔσωθεν ἔχει πόλεμον· ὥρᾳ ἀναπαύεται εἰς τὴν εὐχὴν, καὶ ἄλλῃ ὥρᾳ ἐν θλίψει καὶ πολέμῳ στήκει. Οὕτω γὰρ θέλει ὁ Κύριος, ἐπειδὴ ἀκμὴν νήπιός ἐστι, γυμνάζει αὐτὸν εἰς τοὺς πολέμους καῒ τὰ δύο πρόσωπα ἔσωθεν

[57] Matth. v, 28. [58] Matth. iv, 2 seq.

βρύει, καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, καὶ ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ θλίψις· εὔχονται ἐν ἀναπαύσει, καὶ ἄλλῃ ὥρᾳ ἐν θορύβῳ εἰσίν.

Iϛʹ. Οὐκ ἀκούεις τί λέγει ὁ Παῦλος· Ἐὰν ἔχω πάντα τὰ χαρίσματα· ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσομαι· ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐθέν εἰμι. Ἐπειδὴ ταῦτα τὰ χαρίσματα προτρεπτικά εἰσι· καὶ οἱ ἐν τούτοις στήκοντες, εἰ καὶ ἐν φωτὶ, νήπιοί εἰσι· πολλοὶ γὰρ τῶν ἀδελφῶν ἦλθον εἰς τὰ τοιαῦτα μέτρα, καὶ ἔσχον χαρισματα ἰαμάτων, καὶ ἀποκάλυψιν, καὶ προφητείαν· καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἔφθασαν εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην, ὅπου ὁ σύνδεσμος τῆς τελειότητος, ἐπῆλθεν αὐτοῖς πόλεμος, καὶ ἀμελήσαντες ἔπεσον. Εἰ δέ τις φθάσει εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην, οὗτος λοιπὸν δέδεται, καὶ ἔστιν ᾐχμαλωτισμένος εἰς τὴν χάριν. Εἰ δέ τις παρὰ μικρὸν ἐγγίσει τῷ μέτρῳ τῆς ἀγάπης, μὴ φθάσει δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην δεθῆναι, ἀκμὴν ὁ τοιοῦτος ὑπὸ φόβον ἐστὶ, καὶ πόλεμον καὶ πτῶσιν, καὶ εἰ μὴ ἀσφαλίσεται, ῥίπτει αὐτὸν ὁ Σατανᾶς.

IΖʹ. Οὕτως γὰρ πολλοὶ ἐπλανήθησαν χάριτος εἰς αὐτοὺς γενομένης. Ἐνόμισαν ὅτι κατέλαβον τὴν τελειότητα, καὶ ἔλεγον, Ἀρκεῖ ἡμῖν, οὐ χρῄζομεν· ἀλλ' ὁ Κύριος οὔτε τέλος ἔχει, οὔτε κατάληψιν. Καὶ οἱ Χριστιανοὶ οὐ τολμῶσιν εἰπεῖν, ὅτι Κατελάβομεν, ἀλλὰ τεταπεινωμένοι εἰσὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐν τοῖς φαινομένοις τὰ γράμματα ἀτέλεστά εἰσι, καὶ οὐδεὶς οἶδε τοῦτο, εἰ μὴ σχολαστικὸς, ὁ μετρίως μαθὼν γράμματα. Οὕτως καὶ ὧδε, οὐδενί ἐστι καταληπτὸς ὁ Θεὸς καὶ μετρητὸς, εἰ μὴ τοῖς γευσαμένοις ἐξ αὐτοῦ ἐκείνου, οὗ ἐδέξαντο, καὶ γνωρίζουσι τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν· εἰς χωρίον ἐάν τις ἀπέλθῃ, ὀλίγα γράμματα εἰδὼς, ὅπου εἰσὶν ἰδιῶται, δοξάζεται ὑπ' αὐτῶν ὁ σχολαστικὸς· ἐπειδὴ χωρικοί εἰσιν ὁλοτελῶς, μὴ εἰδότες δοκιμάσαι. Αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ τὰ ὀλίγα εἰδὼς γράμματα, ἐὰν ἀπέλθῃ εἰς πόλιν, ὅπου εἰσὶ ῥήτορες καὶ σχολαστικοὶ, οὐ τολμᾷ παραφανῆναι αὐτοῖς, οὔτε λαλῆσαι· ὡς χωρικὸς γὰρ κρίνεται ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν.

non audet in conspectum eorum prodire, nec scholasticis.

IΗʹ. Ἐρώτησις. Εἰ ὢν ἐν πολέμῳ ἄνθρωπος, καὶ ἔχων τὰ δύο πρόσωπα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, τῆς ἁμαρτίας καὶ της χάριτος, μετέστη ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ποῦ προχωρεῖ κατεχόμενος εἰς τὰ δύο μέρη;

Ἀπόκρισις. Ὅπου ἔχει τὸν σκοπὸν ὁ νοῦς, καὶ ὅπου ἀγαπᾷ, ἐκεῖ προχωρεῖ. Μόνον εἰ ἐπέρχεταί σοι θλίψις καὶ πόλεμος, ἀντιλέγειν ὀφείλεις καὶ μισεῖν. Τὸ γὰρ ἐλθεῖν τὸν πόλεμον, οὐκ ἔστι σόν· τὸ δὲ μισῆσαι, σόν ἐστι· καὶ τότε βλέπων ὁ Κύριος τὸν νοῦν σου, ὅτι ἀγωνίζῃ, καὶ ἀγαπᾷς αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς, διαχωρίζει τὸν θάνατον ἐκ τῆς ψυχῆς σου μιᾷ ὥρᾳ· οὐκ ἔστι γὰρ αὐτῷ δυσχερές· καὶ προσλαμβάνεταί σε εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ φῶς· ἁρπάζει γάρ σε ἐν ῥοπῇ ὥρας ἐκ τοῦ στόμα-

A ac duæ personæ interius scaturiunt, lumen et tenebræ, quies et afflictio: precantur in quiete, alia vero hora in perturbatione consistunt.

XVI. Non audis quid ait Paulus: *Si habuero omnia dona; si tradidero corpus meum ut comburar; si linguis angelorum loquar, charitatem autem non habuero, nihil sum*[59]. Siquidem hæc dona exhortatoria sunt: et qui in his consistunt, quamvis in luce sint, tamen infantes sunt. Multi enim fratres ad hos gradus pervenerunt, ac habuerunt dona sanationum, revelationem ac prophetiam; quoniam autem ad perfectam charitatem non pervenerunt, in qua *vinculum est perfectionis*[60], prosiliit in eos bellum, quod cum negligerent occubuerunt. Si vero quis pervenerit ad perfectam charitatem, hic B postea devinctus ac captivatus est a gratia. Sin quis paululum ad gradum gratiæ appropinquaverit, nec dum eo pervenerit, ut a charitate devinciatur, talis adhuc est sub jugo timoris, belli ac casus; et nisi muniatur, projicit eum Satanas.

XVII. Hoc enim pacto, permulti a gratia, qua exornati erant aberrarunt, existimantes se consecutos esse perfectionem, et dicebant: *Sufficit nobis, non egemus*; cum tamen Dominus nec finem habeat, nec comprehendatur. Atque Christiani non audent dicere se comprehendisse, sed humiliati permanent diu noctuque. In rebus oculorum aciei subjectis, litteræ perfectionem consequi nequeunt; et nemini hoc perspectum, nisi scholastico, qui C mediocriter litteras addidicit; sic quoque se res hic habet, nulli comprehensibilis est Deus; nec mensionem ab ullo admittit, præterquam ab iis qui gustarunt ex eo ipso, quem susceperunt, atque agnoscunt imbecillitatem suam. In rus si quis itaque habeat, pauca sciens de litteris, ubi sunt plebei; celebratur tamen ab illis scholasticus ille, siquidem rustici sunt plane, nec dijudicare sciunt. Ipse vero, qui paucas didicit litteras, si proficiscatur in urbem, ubi sunt oratores et scholastici, proloqui; si quidemvelut rusticus judicatur a

XVIII. *Interrogatio. Si homo bello oppressus, et duplici persona in anima præditus, peccati videlicet et gratiæ, transferatur ex hoc mundo, quo* D *pergit, a duabus partibus detentus?*

Responsio. Illuc, ubi intentionem suam habet animus, et ubi diligit, illuc, inquam, tendit. Solummodo, si ingruat afflictio aut bellum, contradicere debes, ac odio prosequi. Ut enim ingruat bellum, tuum non est; odisse tamen, tuum est. Ac tum Dominus, conspecto animo tuo, quod dimices ac diligas eum ex tota anima, segregat mortem ab anima tua hora **100** una; (non enim est ei hoc difficile), et assumit te in sinum suum ac lucem. Eripit te momento horæ e faucibus tenebrarum, ac confe-

[59] I Cor. XIII, 1. [60] Coloss. III, 14.

stim transfert te in regnum suum. Deo enim horæ momento omnia peragere, facile est, modo amore ei soli devinctus sis. Nam Deus indiget opera humana, quia socia divinitatis est anima.

XIX. Et ut sæpe diximus parabolam coloni, qui laborat, ac semen terræ committit; debet desuper accipere pluviam : nisi enim nubes emerserint, ac venti flaverint, nihil juvat labor agricolæ; nudum semen enim subjacet : hoc transfer ad res spirituales. Si sua solum in operatione perseveret homo, nec suscipiat quidquam a natura sua extraneum, non potest fructus dignos Domino reddere. Quid ergo est hominis operatio? Abrenuntiare, egredi ex hoc mundo, perseverare in oratione, vigilare, diligere Deum ac fratres : hoc proprium est ejus sustinere. Si vero sua solum operatione contentus sit, nec spem foveat aliud quidpiam suscipiendi, neque venti Spiritus sancti animam afflaverint; vel emerserint nubes cœlestes, ac descenderit e cœlo pluvia, et irriget animam, nequit homo fructus dignos reddere Domino.

XX. Scriptum itaque est : *Agricola cum viderit palmitem ferentem fructum, purgat eum, ut copiosiorem fructum afferat : at non ferentem fructum evellit, et comburendum tradit*[61]. Verumtamen hoc hominem decet, ut, sive jejunet, sive vigilet, sive precetur, sive boni quid faciat, cuncta Domino ascribat, his verbis usus : *Nisi Deus corroborasset me, non potuissem jejunare, aut precari, aut ex hoc mundo egredi.* Sicque Deus, bona animi tui intentione conspecta, nimirum te ea, quæ naturali instinctu peragis, Deo ascribere, ipse vicissim sua, spiritualia nempe, divina et cœlestia, tibi hæc largitur : quæ vero sunt illa? fructus Spiritus, exsultatio et lætitia.

XXI. *Interrogatio. Verum cum fructus naturales sint horum similes, fides nimirum et precatio, edissere nobis quomodo se habeant naturalia, et quomodo spiritualia ?*

Responsio. Ea, quæ te ipso auctore agis, honesta quidem sunt, et Deo grata, sed non pura : velut, diligis Deum, verum minus perfecte; venit Dominus, confert dilectionem immutabilem, cœlestem scilicet. Precaris naturaliter, occupationibus ac variis cogitationibus distractus; confert tibi Dominus precationem puram in Spiritu et veritate. In rebus quæ oculis subjacent, terra ut plurimum ex se ipsa profert spinas; colonus autem fodit, exercet diligenter ac seminat; spinæ tamen vel non satæ propullulant et multiplicantur (postquam enim transgressus est, dictum est Adamo : *Tribulos et spinas producet tibi terra*[62]). Denuo colonus exercet terram, effodit spinas, quæ nihilominus adhuc multiplicantur. Accipe hoc spi-

[61] Joan. xv, 2. [62] Gen. iii, 18.

A τος τοῦ σκότους, καὶ εὐθέως μετατίθησί σε εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Τῷ γὰρ Θεῷ ἐν ῥοπῇ ὥρας πάντα εὐχερῆ ἐστι ποιῆσαι, μόνον ἵνα τὴν ἀγάπην ἔχῃς πρὸς αὐτόν. Χρῄζει γὰρ ὁ Θεὸς τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ κοινωνική ἐστιν ἡ ψυχὴ τῆς θεότητος.

ΙΘ'. Καὶ καθὼς πολλάκις εἴπομεν τὴν παραβολὴν τοῦ γεωργοῦ, ὅτι καμὼν καὶ βαλὼν τον σπόρον ἐν τῇ γῇ, ὀφείλει ἐκδέξασθαι καὶ τὸν ἄνωθεν ὑετόν. Ἐὰν γὰρ μὴ ἐπιφανῇ νέφη καὶ ἄνεμοι πνεύσωσιν, οὐδὲν ὠφέλησεν ὁ κάματος τοῦ γεωργοῦ· ὁ γὰρ σπόρος γυμνὸς ὑπόκειται· τοῦτο ἀνέλαβε καὶ εἰς τὸ πνευματικόν· ἐὰν μόνον ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐργασίᾳ ἐπιμείνῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ μὴ ἐπιδέξηταί τι ξένον τῆς φύσεως αὐτοῦ, οὐ δύναται καρποὺς ἀξίους τῷ Κυρίῳ
B ἀποδοῦναι. Τί δέ ἐστιν ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου; Τὸ ἀποτάξασθαι, τὸ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου, τὸ ὑπομένειν ἐν τῇ εὐχῇ, τὸ ἀγρυπνεῖν, τὸ ἀγαπᾷν τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς. Τοῦτο ἴδιον ὑπομένειν αὐτοῦ ἐστιν. Ἀλλ' ἐὰν ὑπομείνῃ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐργασίᾳ, καὶ μὴ ἐλπίσῃ ἄλλο τι ἐπιδέξασθαι, καὶ μὴ πνεύσωσιν οἱ ἄνεμοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῇ ψυχῇ, καὶ ἐὰν μὴ ἐπιφανῇ οὐράνια νέφη, καὶ κατέλθῃ ἐξ οὐρανοῦ ὑετὸς, καὶ ἐπιβρέξῃ τῇ ψυχῇ, οὐ δύναται ὁ ἄνθρωπος καρποὺς ἀξίους ἀποδοῦναι τῷ Κυρίῳ.

Κ'. Γέγραπται δὲ, ὅτι Ὁ γεωργὸς ὅταν ἴδῃ τὸ κλῆμα φέρον καρπὸν, καθαρίζει αὐτὸ, ἵνα πλείονα ἐξενέγκῃ· τὸ δὲ μὴ φέρον καρπὸν ἐκριζοῖ, καὶ εἰς καῦσιν δίδωσι. Πλὴν τοῦ ἀνθ-
C ρώπου τοῦτό ἐστιν, ἵνα εἴτε νηστεύσει, εἴτε ἀγρυπνεῖ, εἴτε εὔχεται, εἴτε καλόν τι ποιεῖ, ἐπιγράφῃ ἅπαντα τῷ Κυρίῳ τοῦτο λέγων, ὅτι Εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐνεδυνάμωσέ με, οὐκ ἠδυνάμην νηστεύειν, ἢ εὔχεσθαι, ἢ ἐκ τοῦ κόσμου ἀπελθεῖν. Καὶ οὕτω βλέπων ὁ Θεὸς τὴν ἀγαθήν σου προαίρεσιν, ὅτι τὰ σὰ, ἅπερ ἀπὸ φύσεως ποιεῖς, τῷ Θεῷ ἐπιγράφεις, πάλιν αὐτὸς τὰ ἴδια αὐτοῦ, τὰ πνευματικὰ, τὰ θεῖα καὶ ἐπουράνια, σοὶ ταῦτα χαρίζεται, τίνα δέ ἐστιν; οἱ τοῦ Πνεύματος καρποὶ, ἀγαλλίασις, καὶ εὐφροσύνη.

ΚΑ'. Ἐρώτησις. Ἀλλ' ἐπειδή εἰσι φυσικοὶ καρποὶ τούτοις ὅμοιοι, ἀγάπη, πίστις, εὐχὴ, διάκρινον ἡμῖν, πῶς ἐστι τὰ πνευματικά;

Ἀπόκρισις. Τὰ σὰ ἃ ποιεῖς, καλὰ μέν ἐστι καὶ
D τῷ Θεῷ εὐπρόσδεκτα, ἀλλ' οὐκ ἔστι καθαρά· οἷον, ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν, ἀλλ' οὐ τελείως· ἔρχεται ὁ Κύριος, δίδωσιν ἀγάπην ἄτρεπτον τὴν ἐπουράνιον. Εὔχῃ σὺ φυσικῶς μετὰ τοῦ ῥέμβεσθαι καὶ διαλογίζεσθαι· δίδωσί σοι ὁ Θεὸς τὴν καθαρὰν εὐχὴν, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Ἐν τοῖς φαινομένοις, ἡ γῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀφ' ἑαυτῆς ἐκφέρει τὰς ἀκάνθας· ὁ δὲ γεωργὸς σκάπτει, ἐργάζεται ἐπιμελῶς, βάλλει σπόρον· ἀλλ' αἱ ἄκανθαι μὴ σπειρόμεναι, ἀναφύουσι, καὶ πληθύνονται· μετὰ γὰρ τὴν παράβασιν ἐῤῥέθη τῷ Ἀδὰμ, Τριβόλους καὶ ἀκάνθας ἀνατελεῖ σοι ἡ γῆ. Πάλιν ὁ γεωργὸς ἐκπονεῖ τῇ γῇ, ἀνασκάπτει τὰς ἀκάνθας, καὶ αὗται ἔτι πληθύνονται.

γὰρ ἠροῦντο ἐν φωτὶ ὄντες καὶ ἐν χάριτι τοιαύτῃ. Πλὴν οὐ λέγομεν, ὅτι ἡ χάρις ἐν αὐτοῖς ἠσθένει, ἀλλὰ λέγομεν, ὅτι παραχωρεῖ ἡ χάρις καὶ τοῖς τελείοις πνευματικοῖς ἔχειν τὰ θελήματα, καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιεῖν ἃ θέλουσι, καὶ τρέπεσθαι ὅπου βούλονται. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη ἀσθενὴς οὖσα ἔχει ἐξουσίαν, καὶ συνόντος τοῦ ἀγαθοῦ τρέπεσθαι. Ὥσπερ ἐὰν ὦσί τινες ἐνδεδυμένοι πανοπλίαν, θώρακα, καὶ ὅπλα, τὸ λοιπὸν ἔσωθέν εἰσιν ἠσφαλισμένοι, καὶ ἐχθροὶ οὐκ ἐπέρχονται αὐτοῖς· ἢ ἐπέρχονται μὲν, λοιπὸν δὲ ἐν τῷ θελήματι αὐτῶν ἐστιν, ἢ χρήσασθαι τοῖς ὅπλοις καὶ ἀνταγωνίσασθαι, καὶ ἀντιπαλαῖσαι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τὰ νικητήρια ἀπενέγκασθαι, ἢ συνηδυνθῆναι καὶ εἰρηνεῦσαι μετὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ μὴ πολεμῆσαι, καίτοι ἔχοντες ὅπλα· οὕτω καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐνδεδυμένοι τὴν τελείαν δύναμιν, καὶ ἔχοντες τὰ ὅπλα τὰ ἐπουράνια, εἰ θέλουσι, συνήδονται τῷ Σατανᾷ, καὶ εἰρηνεύουσι μετ' αὐτοῦ, καὶ οὐ πολεμοῦσι. Τρεπτὴ γάρ ἐστιν ἡ φύσις, καὶ εἰ θέλει τις, γίνεται υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἴτε πάλιν υἱὸς ἀπωλείας, διὰ τὸ παραμένειν τὸ αὐτεξούσιον.

ΙΒ'. Ἄλλο ἐστὶ τὸ περὶ ἄρτου διηγήσασθαι καὶ τραπέζης, καὶ ἄλλο ἐστὶ φαγεῖν καὶ λαβεῖν τὸν νόστον τοῦ ἄρτου, καὶ ἐνδυναμωθῆναι ὅλα τὰ μέλη. Ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν περὶ ποτοῦ ἡδυτάτου λόγοις, καὶ ἄλλο ἐστὶν ἀπελθεῖν καὶ δράξασθαι ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς, καὶ ἐμπλησθῆναι αὐτῆς τῆς γεύσεως τοῦ ἡδυτάτου ποτοῦ. Ἄλλο ἐστὶ διηγήσασθαι περὶ πολέμου, καὶ γενναίων ἀθλητῶν, καὶ πολεμιστῶν, καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀπελθεῖν τινα εἰς παράταξιν πολέμου, καὶ συμβαλεῖν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν, καὶ λαβεῖν, καὶ δοῦναι, καὶ ἀπενέγκασθαι τὰ νικητήρια. Οὕτω κἀν τοῖς πνευματικοῖς. Ἄλλο ἐστὶ τὸ γνώσει τινὶ καὶ νοῒ διηγῆσαι λόγους, καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἐν ὑποστάσει καὶ ἔργῳ, καὶ ἐν πληροφορίᾳ, καὶ ἐν τῷ ἔνδον ἀνθρώπῳ, καὶ τῷ νῷ ἔχειν τὸν θησαυρὸν, καὶ τὴν χάριν, καὶ τὴν γεῦσιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οἱ γὰρ ψιλοὺς λόγους λέγοντες, φαντάζονται, καὶ φυσιοῦνται ὑπὸ τοῦ νοὸς αὐτῶν. Ὁ γὰρ λόγος, φησὶν, ἡμῶν καὶ τὸ κήρυγμα οὐκ ἐν πειθανοῖς ἀνρθωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει, Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καρδίας καθαρᾶς, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου. Ὁ τοιοῦτος οὐ πίπτει. Πολλοῖς γὰρ ἐκζητήσασι τὸν Θεὸν ἠνοίγει θύρα, καὶ εἶδον θησαυρὸν, καὶ εἰσῆλθον εἰς αὐτόν. Καὶ ὡς ἦσαν ἐν χαρᾷ λέγοντες, Εὕρομεν θησαυρὸν, ἀπέκλεισεν αὐτοῖς τὰς θύρας, ἤρξαντο βοᾷν καὶ πενθεῖν, καὶ ἐπιζητεῖν, Θησαυρὸν εὕρομεν καὶ ἀπωλέσαμεν. Οἰκονομικῶς γὰρ ὑποστέλλει ἡ χάρις, ἵνα μειζόνως ἐπιζητήσωμεν· ὁ γὰρ θησαυρὸς δείκνυται πρὸς τρόπον τῆς ζητήσεως.

ΙΓ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδή τινες λέγουσιν, ὅτι μετὰ τὴν χάριν μετέβη τις ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, εἰ δύναταί τις ἐν φωτὶ ὢν ἔχειν ῥυπαροὺς λογισμούς;

[79] I Cor. II, 4. [80] I Tim. I, 5.

enim extollebantur, quippe qui erant lumine ac gratia præditi. Non tamen dicimus imbecillem in iis fuisse gratiam; sed dicimus gratiam permittere vel ipsis spiritualibus perfectis, ut habeant suas voluntates, ac potestatem faciendi quæcunque libuerint, et inclinandi quo voluerint. Ipsi quoque naturæ humanæ, ut imbecillis est, licet, etiamsi bonum illi inhæreat, converti et mutari. Quemadmodum si quidam universam armaturam, thoracem, et arma fuerint induti, quod ad cætera, intus sunt muniti, nec hostes insultant illis: aut si insultarint, in eorum voluntate situm est, aut uti armis, repugnare ac reluctari hostibus, et victoriam referre; aut deliciari et pacem inire cum hostibus, et non decertare, quamvis habeant arma: sic quoque Christiani perfectam virtutem induti, et arma cœlestia obtinentes, si velint, oblectantur cum Satana, et pacem cum eo contrahunt, nec bellum inferunt. Mutabilis enim est natura, et si velit quis, fit filius Dei; sin contra, filius interitus: eo quod supersit liberum arbitrium.

XII. Aliud est de pane et mensa disserere; et aliud edere ac sumere suavitatem panis, ut corroborentur inde omnia membra. Aliud est disputare verbis de potu suavissimo, et aliud abire, et ex ipso fonte capere, ipsoque gustu suavissimi potus repleri. Aliud est disserere de bello, strenuis athletis et bellatoribus: et aliud abire quempiam in aciem militarem, cum hostibus manus conserere, ingredi, egredi, accipere, dare, et victoriam reportare. Sic quoque se res habet in spiritualibus. Aliud est notitia quadam et intellectu explicare sermones, et aliud in hypostasi et opere, ac certitudine fidei, et in interiori homine et animo possidere thesaurum, gratiam, gustum, et efficaciam Spiritus sancti. Qui enim nuda verba proferunt, imaginatione jactant se et intumescunt animo suo. *Sermo enim meus*, inquit, *et prædicatio mea, non erat in persuasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritus ac potentiæ*[79]. Et rursum alibi dicit: *Finis præcepti est charitas, ex puro corde, et conscientia bona et fide non simulata*[80]. Hujusmodi qui est non cadit. Multis enim, qui Deum quæsierant, aperta est janua, ac viderunt thesaurum ac ingressi sunt in eum. Et cum gaudio perfunderentur dicentes: *Invenimus thesaurum*, occlusit illis fores: cœperunt clamare, lugere, et inquirere, *thesaurum invenimus et perdidimus*. Dispensatione enim singulari subducit se gratia, ut diligentius inquiramus. Thesaurus enim monstratur pro modo indagationis.

XIII. **107** *Interrogatio. Cum afferant nonnulli, quod accepta gratia transeat quispiam a morte in vitam, num potest aliquis lumine donatus habere sordidas cogitationes.*

XXIV. Quod superest, Deus, et angeli ejus hominem illum volunt una secum domesticum reddere in regno : itidem diabolus et angeli ejus exoptant eum sibi adjungere et in suas partes pertrahere. Media igitur est anima inter duas hypostases, atque utram in partem postea inclinarit voluntas animæ, ejus fit propria, ejusque filius. Perinde autem, ac si mittat pater quispiam in regionem peregrinam filium suum, ubi occurrant ei in via bestiæ, atque conferat illi pharmaca et antidota ; ut si adorientur eum belluæ aut dracones, oblato pharmaco illa interficiat : eodem quoque modo vos omnem nervum intendite, ut accipiatis cœleste pharmacum quod mederi potest et antidotum est animæ ; ut ejus beneficio interimatis venenum emittentes bestias immundorum spirituum. Non est enim facile, purum cor possidere, nisi multo cum certamine et labore, **102** ut conscientiam et cor purum habeat homo, ut penitus evellatur nequitia.

XXV. Contingit enim gratia aliquem præditum esse, cujus tamen cor nondum sit purificatum. Et propterea ceciderunt qui lapsi sunt, eo quod non crediderunt, post acceptam gratiam adhærere illis fumum ac peccatum. Omnes vero justi per angustam atque afflictionis plenam viam usque ad finem Deo placuere. Abrahamus cum esset dives, tum secundum Deum tum secundum mundum, *terram ac pulverem* [63] se ipsum nominavit. Et David : *Opprobrium hominum,* inquit, *et abjectio plebis.* Et, *vermis et non homo* [64]. Similiter omnes apostoli et prophetæ male habiti summis afficiebantur contumeliis. Dominus ipse, qui via est et Deus, cum non propter seipsum sed propter te venit, ut typus ac exemplum tibi fieret omnis boni; perpende in quantam humilitatem se abjecerit, forma servi accepta, qui est Deus, Dei Filius, Rex, Filius Regis, donans quidem ipse curantia pharmaca, sanansque vulneratos ; exterius tamen velut unus vulneratorum apparens.

XXVI. Cæterum ne despicias divinam dignitatem, dum conspicis illum exterius humiliatum, ut similem nobis ; propter nos sic apparuit, non propter se ipsum. Perpende, ea hora qua clamabant: *Crucifige, crucifige eum* [65], ac populus concurrebat, quam humiliatus erat præ omnibus ? Quemadmodum in rebus aspectabilibus si quis sit improbus, postquam acceperit sententiam a magistratu, ab universo populo exsecrationi devovetur, ac contemptui habetur, sic quoque Dominus hora crucis, tanquam homo vitam cum morte commutaturus, vilipendebatur a Pharisæis. Quando rursus conspuerunt in vultum ejus, et imposuerunt ei coronam spineam, et colaphis eum ceciderunt, quam non supergressus est humilitatem ? Scriptum enim est : *Dorsum meum dedi flagellantibus, nec averti faciem meam a turpitudine conspuentium, nec genas meas a percutientibus* [66]. Quod si Deus tantas contumelias, passionem ac humilitatem subiit, tu, qui

A ΚΔ'. Λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον βούλονται οἰκειώσασθαι μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν βασιλείαν· ὁμοίως ὁ διάβολος καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ θέλουσιν οἰκειώσασθαι τοῦτον εἰς ἑαυτούς. Μέση οὖν ἐστιν ἡ ψυχὴ τῶν δύο ὑποστάσεων, καὶ λοιπὸν εἰς οἷον ἂν μέρος ῥέψῃ τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς, ἐκείνου γίνεται καὶ υἱός. Ὥσπερ δὲ ἐὰν ἀποστείλῃ τις πατὴρ εἰς πατρίδα ξένην τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν, ὅπου ἀπαντῶσιν αὐτῷ καθ' ὁδὸν θηρία, καὶ δίδωσιν αὐτῷ φάρμακα, καὶ ἀντίδοτα· ἵνα ἐὰν αὐτῷ ἐπέλθωσι τὰ θηρία ἢ δράκοντες, ἐπιδῷ τὸ φάρμακον, καὶ ἀποκτείνῃ αὐτά· οὕτως καὶ ἡμεῖς σπουδάσατε λαβεῖν ἐπουράνιον φάρμακον, τὸ ἰαματικὸν καὶ ἀντίδοτον τῆς ψυχῆς, ἵνα δι' αὐτοῦ ἀποκτείνητε τὰ ἰοβόλα θηρία τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων. Οὐκ ἔστι γὰρ εὔκολον
B πρᾶγμα, καθαρὰν καρδίαν κτήσασθαι· εἰ μὴ μετὰ ἀγῶνος πολλοῦ καὶ καμάτου, ἵνα συνείδησιν καὶ καθαρὰν καρδίαν κτήσηται ὁ ἄνθρωπος, ἵνα ὁλοτελῶς ἐκριζωθῇ τὸ κακόν.

ΚΕ'. Καὶ χάριν γὰρ συμβαίνει εἶναι εἴς τινα, καὶ ἡ καρδία οὐ κεκαθάρισται· καὶ διὰ τοῦτο ἔπεσον οἱ πεσόντες, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν μετὰ τὴν χάριν συμμεῖναι αὐτοῖς τὸν καπνὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν· πάντες δὲ οἱ δίκαιοι διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, μέχρι τέλους εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ. Ὁ Ἀβραὰμ κατὰ Θεὸν πλούσιος ὢν, καὶ κατὰ κόσμον, γῆν ἑαυτὸν καὶ σποδὸν ὠνόμαζεν· καὶ Δαβὶδ, Ὄνειδος ἀνθρώπων, φησὶ, καὶ ἐξουδένωμα λαῶν, καὶ σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Ὁμοίως πάντες οἱ ἀπόστολοι καὶ προφῆται κακουχούμενοι, ὀνειδιζόμενοι ἦσαν·
C αὐτὸς ὁ Κύριος ὅς ἐστιν ὁδὸς καὶ Θεὸς ἐλθὼν οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ σὲ, ἵνα σοι τύπος γένηται παντὸς ἀγαθοῦ, βλέπε εἰς ποίαν ταπείνωσιν ἦλθε, μορφὴν δούλου λαβὼν, Θεὸς, Υἱὸς Θεοῦ, Βασιλεὺς, Υἱὸς βασιλέως, διδοὺς μὲν αὐτὸς ἰαματικὰ φάρμακα, καὶ θεραπεύων τοὺς τετραυματισμένους· ἔξωθεν δὲ ὡς εἷς τῶν τετραυματισμένων φαινόμενος.

Κϛ'. Ἀλλὰ μὴ καταφρονήσῃς τοῦ θεϊκοῦ ἀξιώματος, βλέπων αὐτὸν ἔξωθεν τεταπεινωμένον ὡς ὅμοιον ἡμῖν· δι' ἡμᾶς οὕτως ἐφάνη, οὐ δι' ἑαυτόν. Ἐννόησον ἐν ᾗ ὥρᾳ ἔκραζον, Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτὸν, καὶ ὁ ὄχλος συνήρχετο, πῶς ἦν τεταπεινωμένος παρα πάντας. Ὥσπερ ἐν τοῖς φαινομέ-
D νοις, ἐὰν ᾖ κακοποιὸς, καὶ λάβῃ ἀπόφασιν παρὰ τοῦ ἄρχοντος, λοιπὸν ὑπὸ τοῦ δήμου ὅλου βδελυκτός ἐστι καὶ ἐξουδενωμένος. Οὕτως ὁ Κύριος ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ σταυροῦ· ὡς ἄνθρωπος μέλλων ἀποθνήσκειν κατευτελισμένος ἦν ὑπὸ τῶν Φαρισαίων. Ὅτε δὲ πάλιν ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐπέθηκαν αὐτῷ ἀκάνθινον στέφανον, καὶ ἐῤῥάπισαν αὐτὸν, ποίαν οὐχ ὑπερέβη ταπείνωσιν ! Γέγραπται γὰρ, ὅτι Τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, καὶ τὸ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπεστράφη ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων, καὶ τὰς σιαγόνας μου ἀπὸ ῥαπισμάτων. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς εἰς τοσαύτας ὕβρεις, καὶ πάθη, καὶ ταπείνωσιν κατῆλθε, σύ ὁ φύσει βόρβορος καὶ φύ-

[63] Gen. XVIII, 27. [64] Psalm. XXI, 7. [65] Luc. XXIII, 21. [66] Isa. L, 6.

τοὺς δαίμονας ἀπηλαυνὲν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δεδεμένους χεῖρας καὶ πόδας, καὶ ἔχοντας πάθη δεινὰ, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐθεράπευσεν. Εἶτα ἀμελήσας καὶ δοξαζόμενος ὑπὸ τοῦ κόσμου, καὶ συνηδόμενος αὐτῷ, ἐτυφώθη, καὶ ἐξέπεσεν εἰς αὐτὰ τὰ βαθύτατα τῆς ἁμαρτίας. Ἴδε καὶ ὁ ἔχων χάρισμα ἰαμάτων ἔπεσεν. Ὁρᾷς, πῶς πρὸ τοῦ ἔρχεσθαι εἰς ἀγάπης μέτρα πίπτουσιν. Ὃς γὰρ φθάσας εἰς τὴν ἀγάπην, δέδεται καὶ μεμέθυσται, οὗτος καταπεπόντισται, καὶ αἰχμάλωτός ἐστιν εἰς ἄλλον κόσμον, ὡς τῆς ἰδίας φύσεως οὐκ αἰσθανόμενος.

ΙΖʹ. Ἐρώτησις. Τί ἐστιν· « Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ; »

Ἀπόκρισις. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οἱ μεθάλοι, καὶ δίκαιοι, καὶ βασιλεῖς, καὶ προφῆται, ὅτι μὲν ἔρχεται ὁ Λυτρωτὴς, ᾔδεισαν· ὅτι δὲ πάσχει, καὶ σταυροῦται, καὶ αἷμα ἐκχεῖται ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, οὔτε ᾔδεισαν, οὔτε ἤκουσαν, οὔτε ἀνέβη αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν, ὅτι ἔσται βάπτισμα πυρὸς καὶ Πνεύματος ἁγίου· καὶ ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσφέρεται ἄρτος καὶ οἶνος, ἀντίτυπον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος· καὶ οἱ μεταλαμβάνοντες ἐκ τοῦ φαινομένου ἄρτου, πνευματικῶς τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ἐσθίουσι· καὶ ὅτι οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ δέχονται τὸν Παράκλητον, καὶ ἐνδύονται δύναμιν ἐξ ὕψους, καὶ πληροῦνται τῆς θεότητος· καὶ ὅτι συγκιρῶνται αἱ ψυχαὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Τοῦτο οὐκ ᾔδεισαν οἱ προφῆται καὶ βασιλεῖς, οὔτε ἀνέβη αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Νῦν γὰρ οἱ Χριστιανοὶ ἄλλως πλουτοῦσι, καὶ ἐπιποθοῦσιν εἰς τὴν θεότητα· ἀλλὰ καὶ τοιαύτην χαρὰν καὶ παράκλησιν ἔχοντες ὑπὸ φόβον καὶ τρόμον εἰσίν.

ΙΗʹ. Ἐρώτησις. Ὑπὸ ποῖον φόβον καὶ τρόμον;

Ἀπόκρισις. Τοῦ μὴ σφαλῆναι ἔν τινι, ἀλλὰ συμφωνεῖν τῇ χάριτι. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ τις ἔχων θησαυροὺς, καὶ ὁδεύῃ εἰς τόπους ἔνθα εἰσὶ λησταὶ, λοιπὸν χαίρει μὲν διὰ πλοῦτον καὶ τὸν θησαυρὸν, ὑπὸ φόβον δέ ἐστι, μήπως ἐπελθόντες οὐ λησταὶ συλήσωσιν αὐτὸν, καὶ ὡς βαστάζων εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ἴδιον σῶμα οὕτως ἐστίν. Ἰδοὺ γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις πάντες ἀπεταξάμεθα, καὶ ἐσμὲν ξένοι καὶ ἀκτήμονες, καὶ κοινωνίας σαρκικῆς ἐστερημένοι. Λοιπὸν, ἴδε τὸ σῶμα κεῖται εἰς εὐχήν· ὀφείλουσιν ἰδεῖν οἱ ἀδελφοὶ, εἰ ἄρα σὺν τῷ σώματι καὶ ὁ νοῦς συμφωνεῖ. Ὥσπερ ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τεχνῖται μετὰ κόσμον, καὶ οἱ ἐργαστηριάρχαι ἔχουσι τὸ σῶμα ἀποδεδεμένον εἰς τὴν τέχνην, ὁμοίως καὶ τὸν νοῦν νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Λοιπὸν σὺ ἐπίσκεψαι σεαυτὸν, ἔχων τὸ σῶμα ξένον τοῦ κόσμου τούτου, ἆρα ἔχεις καὶ τὸν νοῦν ἀλλότριον τούτου τοῦ αἰῶνος, καὶ οὐ ῥέμβῃ εἰς τὸν κόσμον ; Καὶ γὰρ ἕκαστος κοσμικὸς ἢ στρατιώτης, ἢ ἔμπορος, ὅπου ἔχει τὸ σῶμα, ἐκεῖ ἔχει τὸν νοῦν ἀποδεδεμένον, καὶ ἐκεῖ αὐτῷ ἐστιν ὁ θησαυρός. Γέγραπται γὰρ, Ὅπου ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία.

A nec solum dæmones expellebat, verum etiam vinctos manibus ac pedibus, ac gravibus morbis laborantes, per impositionem manuum curabat. Postea cum negligentia difflueret, atque gloriam nactus a mundo, sui ipsius delectatione teneretur, superbia intumuit, atque delapsus est in ipsa profundissima peccati. Vide, quod etiam ille, qui donum sanationum habebat, ceciderit. Vides quomodo, antequam perveniant ad mensuram charitatis, labantur. Qui enim charitatem assecutus vincitur et inebriatur, hic demergitur et captivatur in alium mundum, ac si propriam naturam non sentiat.

XVII. *Interrogatio. Quid est? « Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt* [87]*?* »

B *Responsio.* Illo tempore magnates, justi, reges et prophetæ, venturum esse Salvatorem, noverant: passurum autem esse, crucifigendum, ac sanguinem profusurum in cruce, non noverant, neque audierant; neque ascendit in eorum cor futurum baptisma ignis ac Spiritus sancti; item, in Ecclesia offerendum esse panem et vinum, typum seu figuram carnis ejus ac sanguinis: atque eos, qui participant de pane visibili (1), spiritualiter carnem Domini esuros: item, apostolos et Christianos suscepturos Paracletum, atque induendos virtute ex alto, ac replendos divinitate: commiscendas quoque animas cum Spiritu sancto. Hoc ignorabant prophetæ ac reges, neque ascenderat in cor illorum. Nunc enim Christiani alio pacto ditescunt, ac C desiderio rapiuntur ad divinitatem; at licet hoc gaudio et consolatione perfruantur, timore tamen ac tremore concutiuntur.

XVIII. *Interrogatio. Quo timore ac tremore?*

Responsio. Ne aberrent in aliquo, sed concordent gratiæ. Perinde ac si quis, qui habeat thesauros, et proficiscatur ad loca, ubi sunt latrones, gaudet quidem propter opes et thesaurum, sub metu nihilominus est, ne supervenientes latrones deprædentur se, et perinde est ac si gestet manibus suum proprium corpus. Ecce enim, quoad ea, quæ oculis patent, omnes renuntiavimus, ac sumus peregrini, atque inopes, carnalique societate privati: quoad D cætera vide, corpus ad orationem propendet; debent fratres attendere, num corpori mens quoque consonet: quemadmodum ut plurimum in mundo artifices, atque architectorum principes habent corpus devinctum ad artem, itidem et animum noctu diuque. Tu ergo perpende te ipsum, qui habes corpus peregrinum ab hoc mundo, num etiam habeas mentem alienam ab hoc sæculo, ac non occupationibus mundi detinearis? Quilibet enim sæcularis, sive miles, sive mercator, ubi corpus habet, ibi quoque habet mentem devinctam, ibique thesaurus ejus est. Scriptum enim est: *Ubi thesaurus, ibi etiam cor* [88].

[87] I Cor. II, 9. [88] Matth. VI, 21.

(1) Id est, non visibili modo et eo, quo editur alia caro, sed spirituali et invisibili.

tiores ac digniores sunt apud Deum, quam illi, qui de industria ac consulto voluntatem suam malitiæ tradiderunt, et una delectantur.

III. Quemadmodum si sit rex, qui inveniens puellam quamdam pauperem, pannis obsitam, non erubescat, ablatis sordidis ejus indumentis, nigredinem eluere eamque exornet splendidis vestibus, asciscatque eam sibi sociam regis, atque mensæ suæ et convivii participem faciat, sic quoque Dominus offendit animam vulneratam ac percussam, adhibuitque ei pharmacum, et exuit eam atris indumentis, et turpitudine malitiæ, atque induit eam vestimentis regiis, cœlestibus, divinis, fulgidis et gloriosis : imposuitque illi coronam, sociamque constituit regiæ mensæ ad gaudium et exsultationem. Et quemadmodum si sit hortus, qui consistus sit arboribus fructiferis undique bene olentibus : sint quoque ibi loca multa amœnitate jucunda, plane pulchra ac plena fragrantiæ et quietis; et quicunque ingrediatur illuc, lætetur et quiescat : sic se habent animæ in regno hoc; totæ fruuntur gaudio, lætitia et pace; reges et domini sunt et dii. Scriptum enim est : *Rex regnantium, et Dominus dominantium* [69].

IV. Non ergo Christianorum cultus est quippiam vulgare : mysterium enim hoc magnum est. Perpende ergo nobilitatem tuam, quod ad regiam dignitatem vocatus sis : *Genus electum, sacerdotium, et gens sancta* [70]. Mysterium enim Christianismi peregrinum est ab hoc mundo. Gloria regis quidem conspicua, ac divitiæ terrena sunt, corruptibilia, fluxa et caduca. Regnum autem illud, et divitiæ, sunt res divinæ, res cœlestes atque gloriosæ, nunquam præterituræ, nunquam dissolvendæ. Regnant enim cum cœlesti rege in cœlesti Ecclesia; ipseque *primogenitus est ex mortuis* [71], primogeniti quoque ipsi. Cæterum licet tales sint electi et probati apud Deum; apud se tamen sunt minimi, et valde reprobati; **104** quod illis est velut naturale et concretum, ut de se humiliter aut nihil sentiant.

V. *Interrogatio. Ignorantne ergo se accessionem consecutos, ac, quod non habebant, possidere a natura sua quidpiam alienum?*

Responsio. Ego vero tibi dico illos non esse probatos, nec esse in progressu, atque ignorare se, quod non habebant, possidere. Cæterum, qui tales sunt, eos ipsa gratia accedens docet, ne ullo in pretio habeant animas suas, dum progressum faciunt, sed natura abjectos et infames se ipsos reputent. Itaque cum apud Deum præclari sint, apud se ipsos non sunt : cumque sint in progressu et notitia Dei, perinde sunt, ac si sint omnium rerum ignari : et apud Deum cum sint locupletes, apud se sunt pauperes. Quemadmodum autem Christus, *sumpta servi forma* [72], per humilitatem vicit diabo-

A νους τοὺς ἰδίᾳ προαιρέσει τὸ θέλημα αὐτῶν ἐπιδιδόντας τῇ κακίᾳ, καὶ συνηδομένους.

Γ'. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ βασιλεὺς, καὶ εὕρῃ πενιχράν τινα κόρην ῥάκη ἐνδεδυμένην, καὶ μὴ ἐπαισχυνθῇ, ἀλλὰ ἄρῃ αὐτῆς τὰ ῥυπαρὰ ἐνδύματα, καὶ ἀποπλύνῃ τὴν μελανίαν, καὶ κοσμήσῃ αὐτὴν ἐνδύμασι λαμπροῖς, καὶ ποιήσῃ αὐτὴν κοινωνὸν βασιλέως, καὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ, καὶ τῆς εὐωχίας μεταδῷ αὐτῇ· οὕτως καὶ ὁ Κύριος εὗρε τὴν ψυχὴν τετραυματισμένην, καὶ πεπληγμένην, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ φάρμακον, καὶ ἐξέδυσεν αὐτὴν τὰ μέλανα ἐνδύματα, καὶ τὴν αἰσχρότητα τῆς κακίας, καὶ ἐνέδυσεν αὐτὴν ἐνδύματα βασιλικὰ, ἐπουράνια, τῆς θεότητος, φωτεινὰ, καὶ ἔνδοξα· καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ στέφανον, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν κοινω-B νὸν τραπέζης βασιλικῆς εἰς χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Καὶ ὥσπερ ἐὰν ᾖ παράδεισος, καὶ ἔχῃ ἐκεῖ δένδρα καρποφόρα, καὶ ὅλα εὐώδη, καὶ ὦσιν ἐκεῖ τόποι πολλοὶ ἐπιτερπεῖς, ὅλοι ὡραῖοι καὶ πεπληρωμένοι εὐωδίας καὶ ἀναπαύσεως· καὶ ὅστις ἂν ἀπέλθῃ ἐκεῖ, εὐφραίνεται καὶ ἀναπαύεται· οὕτως γίνονται αἱ ψυχαὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὅλαι εἰσὶν ἐν χαρᾷ, καὶ εὐφροσύνῃ, καὶ εἰρήνῃ· βασιλεῖς καὶ κύριοί εἰσι καὶ θεοί. Γέγραπται γὰρ, Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων.

Δ'. Οὐκ ἔστιν οὖν τὸ τυχὸν ὁ Χριστιανισμός· τὸ γὰρ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν. Ἐπίγνωθι οὖν σου τὴν εὐγένειαν, ὅτι εἰς βασιλικὸν ἀξίωμα ἐκλήθης, γένος ἐκλεκτὸν, ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον· τὸ γὰρ μυστήριον τοῦ Χριστιανισμοῦ ξένον ἐστὶ τοῦ κόσμου C τούτου. Ἡ μὲν φαινομένη δόξα τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ πλοῦτος, ἐπίγειά ἐστι, καὶ φθαρτὰ, καὶ παρερχόμενα· ἐκείνη δὲ ἡ βασιλεία, καὶ ὁ πλοῦτος, πράγματά ἐστι θεῖα, πράγματα ἐπουράνια καὶ ἔνδοξα, μηδέποτε παρερχόμενα ἢ λυόμενα. Συμβασιλεύουσι γὰρ τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Ἐκκλησίᾳ· καὶ πρωτότοκος μέν ἐστιν αὐτὸς ἐκ νεκρῶν, πρωτότοκοι δὲ καὶ αὐτοί. Ἀλλὰ καίπερ τοιοῦτοι ὄντες ἐκλεκτοὶ καὶ δόκιμοι παρὰ Θεῷ, παρ' ἑαυτοῖς εἰσιν ἐλάχιστοι, καὶ λίαν ἀποδεδοκιμασμένοι· καὶ τοῦτο αὐτοῖς ὡς φυσικὸν καὶ πηκτόν ἐστι ταπεινοὺς ἢ τὸ μηδὲν ἑαυτοὺς ἡγεῖσθαι.

Ε'. Ἐρώτησις. Οὐκ οἴδασιν οὖν, ὅτι προσθήκην ἔλαβον, καὶ ὃ οὐκ εἶχον, ἐκτήσαντο, ξένον τῆς φύσεως αὐτῶν.

D Ἀπόκρισις. Ἐγὼ γάρ σοι λέγω, ὅτι οὐκ εἰσὶ δεδοκιμασμένοι, καὶ οὐκ εἰσὶν ἐν προκοπῇ, καὶ ἀγνοοῦσιν ὡς ὃ οὐκ εἶχον ἐκτήσαντο. Ἀλλὰ τοιούτους ὄντας, αὐτὴ ἡ χάρις ἐλθοῦσα διδάσκει, μὴ ἔχειν τὴν ψυχὴν αὐτῶν τιμίαν, ὄντας ἐν προκοπῇ, ἀλλὰ φυσικῶς ἀτίμους ἑαυτοὺς ἡγεῖσθαι· καὶ παρὰ Θεῷ τίμιοι ὄντες παρ' ἑαυτοῖς οὐκ εἰσί. Καὶ ἐν προκοπῇ καὶ γνώσει Θεοῦ ὄντες, ὡς μηδὲν εἰδότες εἰσί· καὶ παρὰ Θεῷ πλούσιοι ὄντες, παρ' ἑαυτοῖς εἰσι· ὥσπερ δὲ ὁ Χριστὸς μορφὴν δούλου λαβὼν, διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης ἐνίκησε τὸν διάβολον· οὕτως ἐξ ἀρχῆς ὁ ὄφις διὰ τῆς ὑψηλοφροσύνης καὶ τυφώσεως κατέστρεψε

[69] Apoc. XVII, 14. [70] I Pet. II, 9. [71] Coloss. I, 18. [72] Philipp. II, 7.

τὸν Ἀδάμ. Καὶ νῦν ὁ αὐτὸς ὄφις ἐνδομυχῶν ταῖς καρδίαις διὰ τυφώσεως καταβάλλει καὶ ἀπολύει τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν.

A lum : sic initio serpens per arrogantiam et fastum subvertit Adamum. Nunc quoque ille ipse serpens, in interioribus cordis recessibus abditus, per superbiam destruit ac dissolvit genus Christianorum.

ς'. Ὥσπερ γὰρ ἐὰν ᾖ τις ἐλεύθερος, καὶ εὐγενὴς κατὰ κόσμον καὶ πλοῦτον ἔχων πολὺν, ἔτι προσοδεύηται, καὶ εἰσάγῃ καρποὺς, οὗτος ἀπονοεῖται καὶ θαῤῥεῖ ἑαυτῷ, καὶ ἀβάστακτος ὢν πάντας λακτίζει, καὶ κολαφίζει· οὕτως εἰσί τινες μὴ ἔχοντες διάκρισιν, μικρὰν δὲ ἀνάπαυσιν εὑρόντες καὶ εὐχὴν, ἤρξαντο τυφοῦσθαι καὶ ἀπονοεῖσθαι καὶ κατακρίνειν· καὶ οὕτω κατέπεσον εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς. Ὁ γὰρ αὐτὸς ὄφις ὁ ἐκβαλὼν τὸν Ἀδὰμ διὰ τῆς ὑψηλοφροσύνης, εἰπὼν, Ὡς θεοὶ γενήσεσθε· οὗτος καὶ νῦν ἐν ταῖς καρδίαις ὑποβάλλει ὑψηλοφροσύνην, λέγων, Τέλειος εἶ, ἀρκεῖ σοι, ἐπλούτησας, οὐ χρείαν ἔχεις, μακάριος εἶ. Εἰσὶ δὲ ἕτεροι κατὰ κόσμον, οἱ πλοῦτον μὲν ἔχοντες, τὸν δὲ προσοδεύοντες ἐν καρποῖς πολλοῖς, κατέχουσιν ἑαυτοὺς ἐν διακρίσει, καὶ οὔτε καυχῶνται, οὔτε ἐπαίρονται, ἀλλ' εἰσὶν ἴσοι· οἴδασι γὰρ ὅτι μετὰ τὴν πρόσοδον ἔρχεται ἀφορία. Καὶ πάλιν ὅταν ἐμπέσωσιν εἰς ζημίαν καὶ ἀφορίαν, οὐ λυποῦνται, ἀλλ' ἴσοι εἰσίν· οἴδασι γὰρ ὅτι πάλιν διαδέχεται εὐφορία. Καὶ ἐν τούτοις ἐπιπολὺ γυμνασθέντες οὐ ξενίζονται, οὔτε ἐν προσόδοις καὶ εὐφορίαις τυφοῦνται, οὔτε ἐὰν ἐπέλθῃ ζημία, ξενίζονται.

VI. Quemadmodum enim si quis sit liber ac ingenus in mundo, ac magnas possideat opes; insuper reditus percipiat, et fructus colligat ; ille vesana quadam insolentia effertur, atque in se ipso fiduciam locat ; cumque sit intolerabilis, omnes calce petit, et colaphis afficit : ita sunt quidam, nulla discretione præditi, qui, paululum quietis ac precationis nacti, incipiunt altos sibi sumere spiritus, insolentia efferi, ratque alios dijudicare : atque hoc modo delabuntur in profundissima terræ. Ille B enim ipse serpens, qui deturbavit Adam per arrogantiam, dicens : *Eritis sicut dii :* ipse nunc quoque in cordibus suggerit arrogantiam, inquiens : *Perfectus es, sufficit tibi, factus es locuples, nullius indiges, beatus es* [73]. Non desunt alii more sæculi, qui opibus quidem dum opulenti sunt, quas ex nimiis fructuum reditibus accumulant, continent se ipsos in discretione, nec gloriantur, neque efferuntur, sed sunt æqui : norunt enim post ubertatem venturam sterilitatem. Et denuo ubi in damnum et sterilitatem inciderint, non afficiuntur tristitia, sed æqui remanent : norunt enim denuo successuram ubertatem. Et in his ut plurimum exercitati nihil peregrini ipsis accidit, neque de reditibus aut ubertate ipsi superbiunt, neque si damnum ingruat, obstupescunt,

Ζ'. Τὸ οὖν πρᾶγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ τοῦτό ἐστι· C γεῦσις ἀληθείας, βρῶσις καὶ πόσις ἐξ ἀληθείας, φαγεῖν ἔτι καὶ πιεῖν διὰ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ πηγὴ, καὶ ὤν τις ἐκεῖ διψῶν ἄρχηται πίνειν· εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ ἀποσπάσῃ τις αὐτὸν, καὶ μὴ δῷ ἐμπλησθῆναι ὅσον θέλει, λοιπὸν μᾶλλον ἐκκαίεται γευσάμενος τοῦ ὕδατος, καὶ ἐπιζητεῖ σπουδαιότερον· οὕτως καὶ τὸ πνευματικὸν γεύεταί τις καὶ μεταλαμβάνει τροφῆς ἐπουρανίου, εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ ὑποστέλλει, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ δίδωσιν ἐμπλησθῆναι.

VII. Res igitur Christianismi sic se habet : degustare veritatem, edere ac bibere de veritate, edere ac bibere insuper pro viribus et facultate. Quemadmodum si quis sit fons, et quis sitibundum illic ex eo incipiat bibere ; deinde inter bibendum abstrahat eum quispiam, nec concedat impleri, quantum velit : postea vehementius inardescit, gustu aquæ percepto, et ardentius exoptat : sic quoque in re spirituali res se habet, degustat quispiam et particeps fit cibi cœlestis, tum inter gustandum subtrahitur, nullusque dat ei ut satietur.

Η'. Ἐρώτησις. Διὰ τί οὐ δίδωσιν ἐμπλησθῆναι;

VIII. *Interrogatio. Quamobrem impleri non conceditur ?*

Ἀπόκρισις. Ἐπίσταται ὁ Κύριος τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ταχέως ὑπεραίρεται, διὰ τοῦτο ὑποστέλλει, καὶ παραχωρεῖ γυμνασθῆναι καὶ βληθῆναι τὸν ἄνθρωπον. Εἰ γὰρ μικρὸν λαμβάνεις, καὶ οὐδείς σε βαστάζει, ἀλλὰ τυφοῦσαι, πόσῳ μᾶλλον εἰ ὑφ' ἓν σοί τις ἐδίδου ἐμπλησθῆναι, οὐκ ἂν σε ἔφερεν; Ἀλλ' εἰδὼς ὁ Θεὸς τὴν ἀσθένειαν, οἰκονομεῖ σε εἰς θλίψεις, ἵνα ταπεινὸς γένῃ, καὶ σπουδαιότερος τοῦ ἐπιζητεῖν τὸν Θεόν. Καὶ γὰρ κατὰ κόσμον πτωχός τις εὑρὼν βαλάντιον χρυσοῦν, ἀπὸ ἐλαφρίας ἤρξατο κηρύσσειν, Εὗρον, εὗρον βαλάντιον, πλούσιός εἰμι. Τότε ἐκ τῆς φήμης ἤκουσεν ὁ ἀπολέσας, καὶ ἔλαβεν αὐτό. Ἄλλος πλούσιος ἀπενοήθη, καὶ

D **105** *Responsio*. Novit Dominus imbecillitatem hominis, quod facile extollatur; propterea subtrahit et permittit exerceri et jactari hominem. Si enim modicum accipias, nec quis te tolerare possit, sed intumescis, quanto magis, si quis uno haustu tibi concederet exsaturari, nemo te ferret ? Atqui Deus, perspecta imbecillitate tua, ex dispensatione singulari exponit te afflictionibus, ut humilior reddaris, ac studiosior inquirendi Dei. More enim in mundo recepto mendicus quidam, invento marsupio auri pleno, præ levitate incipit vociferari : *Inveni, inveni marsupium, dives sum.* Tum ex rumore audivit, qui perdiderat, ac recepit illud. Alius dives superbia

[73] Gen. III, 5.

quadam animi elatus, calcibus petere cœpit, omnesque contumelia afficere, et super quosdam efferri; quo audito rex ejus publicavit bona: sic se res habet in re spirituali. Paululum quietis ubi quidam degustarint, administrare id nesciunt, sed perdunt id quoque quod acreperunt. Tentat enim eos peccatum, et occæcat illorum mentem.

IX. *Interrogatio. Post visitationem gratiæ factam, quo pacto labuntur nonnulli? Nonne Satanas manifesto longe imbecillior est? nam ubi dies, qua ratione potest nox esse?*

Responsio. Non quod exstinguatur gratia, aut imbecillior reddatur, sed ut liberum arbitrium tuum ac libertas probetur, quo vergat, permittit te malitiæ: tuque rursus voluntate appropinquans Domino, admoneris, ut revisas gratiam. At quo pacto scriptum est: *Spiritum ne exstinguatis* [74]: si ipse inexstinguibilis est et lucidus? Tu vero voluntate tua negligens, et non consentiens, exstingueris a Spiritu. Eodem modo dicit: *Ne contristetis Spiritum sanctum, per quem obsignati estis in diem redemptionis* [75]. Vides in tua voluntate situm esse, et in libero arbitrio tuo, ut honore afficias Spiritum sanctum, et non contristes. Ego vero tibi dico, perfectis quoque Christianis, et quidem captivatis et inebriatis amore erga bonum, inesse liberum arbitrium, unde infinitis malis examinati, convertuntur ad bonum.

X. Perinde ac si sint primates quidam, divites ac nobiles, quia propria voluntate et instinctu relinquant divitias et nobilitatem suam ac dignitates, et abeant, ac induant sordida et vilia vestimenta, et ignominiam pro gloria, sintque miseri et abjecti; hoc situm est in eorum propria voluntate. Ego vero tibi dico, quod ipsos quoque apostolos, vel consummatos in gratia, non prohibuerit gratia, quo minus, quæ vellent, perficerent: etiamsi voluissent ipsi, ea, quæ displicebant gratiæ, peragere. Natura enim nostra capax est, tum boni tum mali: ac potestas adversaria exhortandi. non cogendi vim habet: quoad cætera habes liberum arbitrium vergendi quocunque volueris. Nonne perpendis, *Petrum fuisse reprehensum* [76], et Paulum abeuntem arguisse illum; qui, quamvis talis esset, adhuc reprehensibilis erat? Paulus quoque, qui erat spiritualis, propria voluntate disputationem suscepit cum Barnaba, et: *Ira exacerbati discesserunt ab*
106 *invicem* [77] Itaque inquit idem: *Vos qui spirituales estis, instaurate hujusmodi spiritu mansuetudinis considerans temetipsum, ne et tu tenteris* [78]. Ecce spirituales tentantur, quia superest adhuc arbitrium liberum; et hostes instant, quandiu versantur in hoc sæculo.

XI. *Interrogatio. Non poterant peccare apostoli, si voluissent, an vero ipsa voluntate potentior erat gratia?*

Responsio. Peccare quidem non poterant; non

A ἀπελάκτισε, καὶ ἤρξατο πάντας ὑβρίζειν, καὶ ὑπεραίρεσθαί τινων, ὅθεν ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐδήμευσεν αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα· οὕτως καὶ εἰς τὸ πνευματικόν· μικρᾶς ἀναπαύσεως ἐὰν γεύσωνταί τινες, οὐκ οἴδασι διοικῆσαι, ἀλλ' ἀπολοῦσι καὶ αὐτὸ, ὃ ἔλαβον. Πειράζει γὰρ αὐτοὺς ἡ ἁμαρτία, καὶ σκοτίζει αὐτῶν τὸν νοῦν.

Θ'. Ἐρώτησις. Μετὰ τὸ ἐπίσκεψιν τῆς χάριτος γενέσθαι, πῶς πίπτουσί τινες; Οὐχὶ ὁ Σατανᾶς ἀσθενέστερος ἀποδείκνυται πολύ; Ὅπου γὰρ ἡμέρα, πῶς δύναται νὺξ εἶναι;

Ἀπόκρισις. Οὐχ ὅτι ἡ χάρις σβέννυται, ἢ ἀσθενεῖ, ἀλλ' ἵνα τὸ αὐτεξούσιόν σου, καὶ ἡ ἐλευθερία δοκιμασθῇ, ποῦ ῥέπει, παραχωρεῖ τῇ κακίᾳ· καὶ πάλιν σὺ τῷ θελήματι προσεγγίζων τῷ Κυρίῳ
B προτρέπῃ τοῦ ἐπισκέψασθαί σε τὴν χάριν. Ἐπεὶ πῶς γέγραπται, Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε, εἰ ἐκεῖνο ἄσβεστόν ἐστι, καὶ φωτεινόν; Ἀλλὰ σὺ τῷ σῷ θελήματι ἀμελῶν, καὶ μὴ συμφωνῶν κατασβέννυσαι ἐκ τοῦ Πνεύματος. Ὁμοίως λέγει, Μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. Ὁρᾷς ὅτι ἐν τῷ θελήματί σου κεῖται, καὶ ἐν τῇ αὐτεξουσιότητί σου, τὸ τιμῆσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μὴ λυπῆσαι. Ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι καὶ τοῖς τελείοις Χριστιανοῖς τοῖς ᾐχμαλωτισμένοις, καὶ μεμεθυσμένοις εἰς τὸ ἀγαθὸν σύνεστι τὸ αὐτεξούσιον, ὅθεν μυρίοις κακοῖς ἐξετασθέντες τρέπονται ἐπὶ τὸ ἀγαθόν.

Ι'. Ὥσπερ ὅταν ὦσί τινες ἀξιωματικοὶ, καὶ πλού-
C σιοι, καὶ εὐγενεῖς, καὶ οὗτοι ἰδίῳ θελήματι καὶ προαιρέσει καταλίπωσι τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν εὐγένειαν αὐτῶν, καὶ τὰ ἀξιώματα, καὶ ἀπέλθωσι καὶ ἐνδύσωνται ῥυπαρὰ καὶ πενιχρὰ ἐδύματα, καὶ ἀτιμίαν ἀντὶ δόξης, καὶ ὦσι ταλαιπωροῦντες, καὶ ἐξουδενούμενοι, τοῦτο καταλέλειπται τῷ ἰδίῳ αὐτῶν θελήματι. Ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι καὶ τοὺς ἀποστόλους τοὺς τετελειωμένους ἐν τῇ χάριτι, οὐ κεκώλυκεν ἡ χάρις, ἃ ἐβούλοντο πρᾶξαι, εἴγε ἤθελον αὐτοὶ ἐκεῖνοι, μὴ ἀρέσκοντά τινα τῇ χάριτι διαπράττεσθαι. Καὶ γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν δεκτικὴ καλοῦ καὶ κακοῦ ἐστι· καὶ ἡ ἐναντία δύναμις προτρεπτικὴ, οὐκ ἀναγκαστική. Λοιπὸν σὺ ἔχεις τὸ αὐτεξούσιον ῥέψαι, ὅπου βούλει. Οὐχ ὁρᾷς, ὅτι Πέτρος κατεγνωσμένος ἦν, καὶ ἀπελθὼν Παυλος ἤλεγξεν αὐτὸν, καὶ ὁ τοιοῦτος ἔτι μὴν κατεγνωσμένος ἦν; καὶ ὁ Παῦλος πνευματικὸς
D ὢν, ἐκ τοῦ ἰδίου θελήματος διάλεκτον ἐποιήσατο μετὰ Βαρνάβα, καὶ, Παροξυνθέντες ἀνεχώρησαν ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει, Ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον, σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς. Ἰδοὺ οἱ πνευματικοὶ πειράζονται, διὰ τὸ παραμένειν ἔτι τὸ αὐτεξούσιον· καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐπίκεινται, ἕως ὅτου εἰσὶν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ.

ΙΑ'. Ἐρώτησις. Οὐκ ἠδύναντο ἁμαρτάνειν οἱ ἀπόστολοι, εἰ ἤθελον, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ θελήματος ἰσχυροτέρα ἦν ἡ χάρις;

Ἀπόκρισις. Ἁμαρτάνειν μὲν οὐκ ἠδύναντο· οὔτε

[74] I Thess. v, 19. [75] Ephes. iv, 340. [76] Gal. ii, 11. [77] Act. xv, 15. [78] Gal. vi, 1.

ματος, καὶ τὸν γλυκὺν καὶ ποθούμενον ἀδελφὸν τὸν Κύριον, καὶ τοὺς φίλους καὶ γνησίους ἀγγέλους ἁγίους, μεθ' ὧν ἔχαιρε χορεύων καὶ ἑορτάζων. Οὐ μόνον δὲ ἕως τοῦ ἐσχάτου Ἀδὰμ, ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν ἐφ' οὓς οὐκ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης Χριστὸς, καὶ ὧν οὐκ ἠνοίγησαν οἱ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὶ, ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς φωτισθέντες, ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας ἔτι τυγχάνουσι, τὴν αὐτὴν τῶν ἡδονῶν ἐνέργειαν ἔχοντες, τῇ αὐτῇ τῇ τιμωρίᾳ ὑποκείμενοι, ὀφθαλμοὺς βλέποντας τὸν Πατέρα μηδέπω ἔχοντες.

Ε'. Τοῦτο γὰρ ὀφείλει γινώσκειν ἕκαστος, ὅτι εἰσὶν ὀφθαλμοὶ ἐνδότεροι ὀφθαλμῶν τούτων, καὶ ἔστιν ἀκοὴ ἐνδοτέρα τῆς ἀκοῆς ταύτης. Καὶ ὥσπερ οὗτοι οἱ ὀφθαλμοὶ αἰσθητῶς βλέπουσι καὶ κατανοοῦσι τὸ πρόσωπον τοῦ φίλου, ἢ τοῦ ἀγαπητοῦ, οὕτως καὶ οἱ τῆς ἀξίας καὶ πιστῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὶ πνευματικῶς φωτισθέντες φωτὶ θεϊκῷ, βλέπουσι καὶ κατανοοῦσι τὸν ἀληθινὸν φίλον, καὶ γλυκύτατον, καὶ πολυπόθητον νυμφίον τὸν Κύριον, καταλαμπομένης τῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῦ προσκυνητοῦ Πνεύματος· καὶ οὕτω βλέπουσα νοερῶς τὸ ἐπιθυμητὸν καὶ μόνον ἀνεκλάλητον κάλλος εἰς ἔρωτα θεῖον τιτρώσκεται, καὶ εἰς πάσας ἀρετὰς τοῦ Πνεύματος κατευθύνεται, καὶ οὕτως ἀόριστον καὶ ἀνέκλειπτον κέκτηται ἀγάπην, πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς ποθούμενον Κύριον. Τί τοίνυν μακαριώτερον τῆς ἀϊδίου φωνῆς ἐκείνης Ἰωάννου, δεικνύοντος πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Κύριον, λέγοντος, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου;

ϛ'. Ἀληθῶς, Ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδεὶς μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Πλήρωμα γὰρ πάντων προφητῶν τυγχάνει· καὶ πάντες μὲν προεφήτευσαν περὶ τοῦ Κυρίου, μήκοθεν δεικνύοντες αὐτὸν παραγινόμενον· αὐτὸς δὲ προφητεύων περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἐδείκνυε παρ' ὀφθαλμοῖς πᾶσι, βοῶν καὶ λέγων, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. Τί ἡδεῖα καὶ καλὴ ἡ φωνὴ εὐθὺ δεικνύοντος τὸ ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσόμενον! Μείζων Ἰωάννου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδείς· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστιν. Οἱ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννηθέντες ἀπόστολοι· οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ παρακλήτου Πνεύματος λαβόντες· οὗτοι γὰρ συνδικασταὶ καὶ σύνθρονοι κατηξιώθησαν γενέσθαι, οὗτοι λυτρωταὶ τῶν ἀνθρώπων γεγόνασιν. Εὑρίσκεις αὐτοὺς σχίζοντας θάλασσαν δυνάμεων πονηρῶν, καὶ διαγαγόντας ψυχὰς πιστευούσας. Εὑρίσκεις αὐτοὺς γεωργοὺς τὴν ἄμπελον τῆς ψυχῆς ἐργαζομένους. Εὑρίσκεις αὐτοὺς παρανύμφους, νυμφεύοντας ψυχὰς Χριστῷ· Ἡρμοσάμην γὰρ, φησὶν, ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρί. Εὑρίσκεις αὐτοὺς διδόντας ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις· καὶ ἁπαξαπλῶς εὑρίσκεις αὐτοὺς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως διακονοῦντας τῷ Πνεύματι. Οὗτος οὖν ἐστιν ὁ μικρὸς ὁ μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

Ζ'. Ὥσπερ γὰρ ὁ γεωργὸς ζεῦγος βοῶν κατέχων, ἐργάζεται τὴν γῆν· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ὁ καλὸς καὶ ἀληθινὸς γεωργὸς, δύο ἀποστόλους ζεύξας, ἀπέστειλεν αὐτοὺς, μετ' αὐτῶν ἐργαζόμενος τὴν γῆν τῶν ἀκουόντων καὶ ἐν ἀληθείᾳ πιστευόντων. Πλὴν καὶ τοῦτο εἰπεῖν ἄξιον, ὡς οὐκ ἐν λόγῳ

A dulcem ac desideratum fratrem, Dominum; amicos et germanos, sanctos angelos, quibuscum gaudebat tripudians et festa celebrans. Non solum autem usque ad postremum Adamum, sed etiamnum hi, quibus non est exortus sol justitiæ Christus, quorumque oculi animæ non sunt aperti, a vero lumine illuminati sub iisdem adhuc hærent tenebris peccati, eadem voluptatum agente vi prædili, eidem supplicio subjecti, oculos, qui Patrem videant, nondum consecuti.

V. Hoc enim quilibet perspectum habere debet, esse oculos interiores horum oculorum, et interiorem auditum hujus auditus. Et quemadmodum hi oculi sensibiliter conspiciunt ac cognoscunt faciem amici aut dilecti : sic quoque pretiosæ ac fidelis B animæ oculi spiritualiter illuminati divino lumine, intuentur ac cognoscunt verum amicum, suavissimum, multisque votis desideratum sponsum Dominum, et quidem illuminata anima a Spiritu adorando. Quæ sic intellectu conspiciens desideratam ac solam inenarrabilem pulchritudinem, amore divino sauciatur, atque ad omnes virtutes Spiritus dirigitur, atque adeo immensam et perpetuam consequitur dilectionem, erga sæpius a se desideratum sponsum. Quid igitur beatius æterna voce illa Joannis, monstrantis ob oculos Dominum, ac dicentis : *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*[91] ?

112 VI. Revera *inter natos mulierum nullus major Joanne Baptista*[92]. Complementum enim est C omnium prophetarum. Et omnes quidem vaticinati sunt de Domino, procul monstrantes cum venturum. Ipse vero de Salvatore prophetans, commonstrabat ante omnium oculos, clamans ac dicens : *Ecce agnus Dei*[93]. Quid erat suavis ac præclara vox recta monstrantis eum, quem prædicabat? *Major Joanne inter eos qui nascuntur e mulieribus nullus; qui autem minor est in regno cælorum, major est illo*[94]. Qui desuper ex Deo nati sunt apostoli et primitias Spiritus paracleti acceperunt : hi siquidem, ut una judices essent, ac in eodem throno sederent, digni reputati sunt : hi redemptores hominum facti sunt. Invenis eos dividentes mare pravarum potestatum, atque educentes fideles animas. Invenis eos colonos, vineam animæ excolentes. In- D venis eos paranymphos, desponsantes animas Christo. *Despondi enim*, inquit, *vos uni viro*[95]. Invenis eos largientes vitam hominibus, et summatim invenis eos variis ac diversis modis ministrantes Spiritui. Hic igitur est ille parvus, qui major est Joanne Baptista.

VII. Quemadmodum enim agricola jugum boum dirigens excolit terram : eodem quoque modo Dominus Jesus, præclarus ac verus agricola, binos apostolos copulans, emisit eos, cum illis excolens terram audientium ac vere credentium. Cæterum hoc quoque dictu dignum est, non in solo verbo auditus regnum Dei, et apostolorum prædicationem

[91] Joan. I, 29. [92] Matth. XI, 11. [93] Joan. I, 29. [94] Matth. XI, 11. [95] II Cor. XI, 2.

Responsio. Scriptum est : *Cum spiritum acceperitis, nunc carne consummamini* [81]. Iterum autem inquit : *Induite universam armaturam spiritus, ut possitis stare adversus assultus diaboli* [82]. Per eum sermonem duo sunt loca, tum ubi erat, cum induit arma, tum ubi est, cum bellum gerit adversus principatus et potestates : in lumine nempe aut in tenebris. Et : *Ut possitis omnia jacula mala illius ignita exstinguere* [83]. Et rursum : *Ne contristetis Spiritum sanctum Dei* [84]. Et iterum : *Fieri non potest ut qui semel fuerint illuminati, et gustaverint donum Dei, ac participes facti fuerint Spiritus sancti, si prolabantur, renoventur* [85]. Ecce, qui sunt illuminati, et gustaverunt, labuntur. Vides, quod homo habeat voluntatem consentiendi Spiritui, et habeat voluntatem eum contristandi. Omnino enim assumit arma, ad prodeundum in bellum, et confligendum cum hostibus : omnino illuminatus est, ut militet adversus tenebras.

XIV. *Interrogatio. Qua ratione dicit Apostolus : « Si habuero omnem scientiam, et omnem prophetiam, ac loquar linguis angelorum, nihil sum* [86] *?»*

Responsio. Non ita debemus opinari, quasi nihil sit Apostolus ; sed quoad illam charitatem, quæ est perfecta, hæc esse exigua : et eum, qui hosce gradus adeptus est, labi posse : qui vero charitatem habuerit, cadere nequit. Ego vero tibi dico me vidisse viros omnibus donis accumulatos, ac Spiritus participes factos, qui cum non pervenissent ad perfectam charitatem, lapsi sunt. Quidam enim e nobilibus, cum renuntiasset terrenis, vendidit bona sua, servos libertate donavit, prudens quidem, ac sobriæ mentis, percelebris alioqui ob honestam vitam : interea se ipsum magnifaciens, arrogantia intumuit, ac tandem ad scelera et infinita mala prolapsus est.

XV. Alius tempore persecutionis corpus suum tradidit, et cum esset confessor, postea pace facta solutus est, eratque magni nominis : palpebræ enim ejus læsæ sunt, quoniam fumo erant perustæ. Hic postmodum gloria illustratus, cum ad preces vocaretur, frumentum accepit, deditque id puero suo, eoque devenit ejus mens, ac si nunquam audivisset verbum Dei. Alius præbuit corpus suum tempore persecutionis, et suspensus est aque efferbuit, ac postea conjectus in carcerem. Ministrabat igitur ei juxta fidem quædam canonica, cum qua familiaritate contracta, in carcere dum esset, delapsus est in stuprum. Vide, dives qui vendiderat bona sua, et qui tradiderat corpus suum ad martyrium, quo pacto ceciderit.

XVI. Alius quidam athleta sagax, qui conversabatur mecum in domo, mecumque preces faciebat,
108 adeo locuples erat gratia, ut inter orandum juxta me compungeretur. Fervebat enim in illo gratia. Donatum quoque ipsi erat donum sanationum,

A 'Απόκρισις. Γέγραπται, ὅτι Πνεύματι ἐναρξάμενοι ἐν σαρκὶ νῦν ἐπιτελεῖσθε. Λέγει δὲ πάλιν· Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Πνεύματος, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς ἀντιστῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Πρὸς λόγον εἰσὶ δύο τόποι, ποῦ ὢν ἐνεδύσατο τὰ ὅπλα, καὶ ποῦ ὢν πολεμεῖ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐν φωτὶ ὤν, ἢ ἐν σκότει. Καί, Πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι· καὶ πάλιν, Μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν, Ἀδύνατον τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ μετόχους γενομένους Πνεύματος ἁγίου, καὶ παραπεσόντας ἀνακαινίζειν. Ἰδοὺ οἱ φωτισθέντες καὶ γευσάμενοι παραῤῥίπτουσιν. Ὁρᾷς, ὅτι ἔχει B θέλημα τοῦ συμφωνῆσαι τῷ Πνεύματι, καὶ ἔχει θέλημα τοῦ λυπῆσαι. Πάντως γὰρ ἀναλαμβάνει ὅπλα τοῦ ἀπελθεῖν εἰς πόλεμον, καὶ ἀγωνίσασθαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν· πάντως ἐφωτίσθη, ἵνα στρατεύσηται κατὰ τοῦ σκότους.

ΙΔ'. Ἐρώτησις. Πῶς λέγει ὁ Ἀπόστολος· « Ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ πᾶσαν προφητείαν, καὶ λαλῶ ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων, οὐδέν εἰμι. »

Ἀπόκρισις. Οὐχ οὕτως ὀφείλομεν νοεῖν, ὅτι οὐδέν ἐστιν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ τελεία, ταῦτα μικρά ἐστι, καὶ ὁ ἐν τούτοις ὢν τοῖς μέτροις, πίπτει· ὁ δὲ ἔχων τὴν ἀγάπην, ἄπτωτός ἐστιν. Ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὡς εἶδον ἀνθρώπους εἰς ὅλα τὰ χαρίσματα γενομένους καὶ μετόχους Πνεύματος· καὶ οὗτοι μὴ φθάσαντες εἰς τὴν τελείαν C ἀγάπην, ἔπεσον. Εἷς γάρ τις τῶν εὐγενῶν ἀποταξάμενος ἐπώλησεν αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα, ἠλευθέρωσε δούλους, ὢν φρόνιμος καὶ συνετός, λοιπὸν περιβόητος ἦν ἐπὶ σεμνῷ βίῳ· καὶ ἐν τῷ μεταξὺ οἰηθεὶς περὶ ἑαυτοῦ, καὶ τυφωθείς, τέλος κατέπεσεν εἰς ἀσελγείας, καὶ μυρία κακά.

ΙΕ'. Ἄλλος ἐπὶ διωγμοῦ ἔδωκεν ἑαυτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ὢν ὁμολογητής, μετὰ ταῦτα εἰρήνης γενομένης ἀπελύθη, καὶ ἦν ὀνομαστός. Τὰ γὰρ βλέφαρα αὐτοῦ ἦν βλαβέντα, ἐπειδὴ ὑπεκαπνίσθη. Οὗτος λοιπὸν δοξαζόμενος, καὶ καλούμενος εἰς τὰς εὐχὰς, λαμβάνων σιτίον, ἐδίδου τῷ παιδὶ αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἦν ὁ νοῦς αὐτοῦ, ὡς μηδέποτε ἀκούσας λόγον Θεοῦ. Ἄλλος ἔδωκε τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ διωγμοῦ, καὶ ἐκρεμάσθη, D καὶ ἐξέστη, εἶτα ἐβλήθη εἰς τὴν φυλακήν. Ὑπηρέτει οὖν αὐτῷ κατὰ πίστιν κανονική τις, καὶ ποιήσας συνήθειαν μετ' αὐτῆς, ὢν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐξέπεσεν εἰς πορνείαν. Ἴδε ὁ πλούσιος ὁ πωλήσας τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ ὁ δοὺς τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς μαρτύριον, πῶς ἔπεσεν.

Ις'. Ἄλλος δέ τις φρόνιμος ἀσκητὴς συνὼν μοι ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ μετ' ἐμοῦ εὐχόμενος, οὕτως ἦν πλούσιος ἐν τῇ χάριτι, ὡς εὐχόμενος ἐγγύς μου κατανύττεσθαι. Ἔβρασσε γὰρ ἐν αὐτῷ ἡ χάρις· ἐδόθη δὲ αὐτῷ καὶ τὸ χάρισμα τῶν ἰαμάτων, καὶ οὐ μόνον

[81] Gal. III, 3. [82] Ephes. VI, 2. [83] Ibid. 16. [84] Ephes. IV, 30. [85] Hebr. VI, 4. [86] I Cor. XIII, 2.

τοὺς δαίμονας ἀπηλαυνέν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δεδεμένους χεῖρας καὶ πόδας, καὶ ἔχοντας πάθη δεινὰ, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐθεράπευσεν. Εἶτα ἀμελήσας καὶ δοξαζόμενος ὑπὸ τοῦ κόσμου, καὶ συνηδόμενος αὐτῷ, ἐτυφώθη, καὶ ἐξέπεσεν εἰς αὐτὰ τὰ βαθύτατα τῆς ἁμαρτίας. Ἴδε καὶ ὁ ἔχων χάρισμα ἰαμάτων ἔπεσεν. Ὁρᾷς, πῶς πρὸ τοῦ ἔρχεσθαι εἰς ἀγάπης μέτρα πίπτουσιν. Ὃς γὰρ φθάσας εἰς τὴν ἀγάπην, δέδεται καὶ μεμέθυσται, οὗτος καταπεπόντισται, καὶ αἰχμάλωτός ἐστιν εἰς ἄλλον κόσμον, ὡς τῆς ἰδίας φύσεως οὐκ αἰσθανόμενος.

ΙΖʹ. Ἐρώτησις. Τί ἐστιν· « Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη; »

Ἀπόκρισις. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οἱ μεγάλοι, καὶ δίκαιοι, καὶ βασιλεῖς, καὶ προφῆται, ὅτι μὲν ἔρχεται ὁ Λυτρωτὴς, ᾔδεισαν· ὅτι δὲ πάσχει, καὶ σταυροῦται, καὶ αἷμα ἐκχεῖται ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, οὔτε ᾔδεισαν, οὔτε ἤκουσαν, οὔτε ἀνέβη αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν, ὅτι ἔσται βάπτισμα πυρὸς καὶ Πνεύματος ἁγίου· καὶ ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσφέρεται ἄρτος καὶ οἶνος, ἀντίτυπον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος· καὶ οἱ μεταλαμβάνοντες ἐκ τοῦ φαινομένου ἄρτου, πνευματικῶς τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ἐσθίουσι· καὶ ὅτι οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ δέχονται τὸν Παράκλητον, καὶ ἐνδύονται δύναμιν ἐξ ὕψους, καὶ πληροῦνται τῆς θεότητος· καὶ ὅτι συγκιρῶνται αἱ ψυχαὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Τοῦτο οὐκ ᾔδεισαν οἱ προφῆται καὶ βασιλεῖς, οὔτε ἀνέβη αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Νῦν γὰρ οἱ Χριστιανοὶ ἄλλως πλουτοῦσι, καὶ ἐπιποθοῦσιν εἰς τὴν θεότητα· ἀλλὰ καὶ τοιαύτην χαρὰν καὶ παράκλησιν ἔχοντες ὑπὸ φόβον καὶ τρόμον εἰσίν.

ΙΗʹ. Ἐρώτησις. Ὑπὸ ποῖον φόβον καὶ τρόμον;

Ἀπόκρισις. Τοῦ μὴ σφαλῆναι ἔν τινι, ἀλλὰ συμφωνεῖν τῇ χάριτι. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ τις ἔχων θησαυροὺς, καὶ ὁδεύῃ εἰς τόπους ἔνθα εἰσὶ λῃσταὶ, λοιπὸν χαίρει μὲν διὰ πλοῦτον καὶ τὸν θησαυρὸν, ὑπὸ φόβον δέ ἐστι, μήπως ἐπελθόντες οἱ λῃσταὶ συλήσωσιν αὐτὸν, καὶ ὡς βαστάζων εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ἴδιον σῶμα οὕτως ἐστίν. Ἰδοὺ γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις πάντες ἀπεταξάμεθα, καὶ ἐσμὲν ξένοι καὶ ἀκτήμονες, καὶ κοινωνίας σαρκικῆς ἐστερημένοι. Λοιπὸν, ἴδε τὸ σῶμα κεῖται εἰς εὐχήν· ὀφείλουσιν ἰδεῖν οἱ ἀδελφοὶ, εἰ ἄρα σὺν τῷ σώματι καὶ ὁ νοῦς συμφωνεῖ. Ὥσπερ ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τεχνῖται μετὰ κόσμον, καὶ οἱ ἐργαστηριάρχαι ἔχουσι τὸ σῶμα ἀποδεδεμένον εἰς τὴν τέχνην, ὁμοίως καὶ τὸν νοῦν νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Λοιπὸν σὺ ἐπίσκεψαι σεαυτὸν, ἔχων τὸ σῶμα ξένον τοῦ κόσμου τούτου, ἆρα ἔχεις καὶ τὸν νοῦν ἀλλότριον τούτου τοῦ αἰῶνος, καὶ οὐ ῥέμβῃ εἰς τὸν κόσμον; Καὶ γὰρ ἕκαστος κοσμικὸς ἢ στρατιώτης, ἢ ἔμπορος, ὅπου ἔχει τὸ σῶμα, ἐκεῖ ἔχει τὸν νοῦν ἀποδεδεμένον, καὶ ἐκεῖ αὐτῷ ἐστιν ὁ θησαυρός. Γέγραπται γὰρ, Ὅπου ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία.

nec solum dœmones expellebat, verum etiam vinctos manibus ac pedibus, ac gravibus morbis laborantes, per impositionem manuum curabat. Postea cum negligentia difflueret, atque gloriam nactus a mundo, sui ipsius delectatione teneretur, superbia intumuit, atque delapsus est in ipsa profundissima peccati. Vide, quod etiam ille, qui donum sanationum habebat, ceciderit. Vides quomodo, antequam perveniant ad mensuram charitatis, labantur. Qui enim charitatem assecutus vincitur et inebriatur, hic demergitur et captivatur in alium mundum, ac si propriam naturam non sentiat.

XVII. *Interrogatio. Quid est?* « *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt*[87]*?* »

Responsio. Illo tempore magnates, justi, reges et prophetæ, venturum esse Salvatorem, noverant: passurum autem esse, crucifigendum, ac sanguinem profusurum in cruce, non noverant, neque audierant; neque ascendit in eorum cor futurum baptisma ignis ac Spiritus sancti; item, in Ecclesia offerendum esse panem et vinum, typum seu figuram carnis ejus ac sanguinis: atque eos, qui participant de pane visibili (1), spiritualiter carnem Domini esuros: item, apostolos et Christianos suscepturos Paracletum, atque induendos virtute ex alto, ac replendos divinitate: commiscendas quoque animas cum Spiritu sancto. Hoc ignorabant prophetæ ac reges, neque ascenderat in cor illorum. Nunc enim Christiani alio pacto ditescunt, ac desiderio rapiuntur ad divinitatem; at licet hoc gaudio et consolatione perfruantur, timore tamen ac tremore concutiuntur.

XVIII. *Interrogatio. Quo timore ac tremore?*

Responsio. Ne aberrent in aliquo, sed concordent gratiæ. Perinde ac si quis, qui habeat thesauros, et proficiscatur ad loca, ubi sunt latrones, gaudet quidem propter opes et thesaurum, sub metu nihilominus est, ne supervenientes latrones deprædentur se, et perinde est ac si gestet manibus suum proprium corpus. Ecce enim, quoad ea, quæ oculis patent, omnes renuntiavimus, ac sumus peregrini, atque inopes, carnalique societate privati: quoad cætera vide, corpus ad orationem propendet; debent fratres attendere, num corpori mens quoque consonet: quemadmodum ut plurimum in mundo artifices, atque architectorum principes habent corpus devinctum ad artem, itidem et animum noctu diuque. Tu ergo perpende te ipsum, qui habes corpus peregrinum ab hoc mundo, num etiam habeas mentem alienam ab hoc sæculo, ac non occupationibus mundi detinearis? Quilibet enim sæcularis, sive miles, sive mercator, ubi corpus habet, ibi quoque habet mentem devinctam, ibique thesaurus ejus est. Scriptum enim est: *Ubi thesaurus, ibi etiam cor*[88].

[87] I Cor. II, 9. [88] Matth. VI, 21.

(1) Id est, non visibili modo et eo, quo editur alia caro, sed spirituali et invisibili.

109 XIX. Reliquum est, tuus animus quali thesauro sit intentus, an totus plane Deo nec ne ? sin minus est, exponatis mihi, quid impediat? Profecto Satanas et dæmones sunt spiritus nequam, qui detinent mentem atque animam subvertunt. Versutus enim est diabolus, instructus machinis, foribus tergeminis, ac vafritie multa occupata tenet pascua animæ atque cogitationes, nec permittit recte precari et accedere ad Deum ; quoniam ipsa natura particeps est dæmonum ac spirituum nequitiæ ; itidem angelorum ac Spiritus sancti : templum est Satanæ, ac templum sancti Spiritus. Cæterum expandite animum vestrum, fratres cujusnam estis participes, angelorum an dæmonum ? cujus templum et domicilium estis, Dei an diaboli ? cor quali thesauro sit repletum, gratiæ an Satanæ ? Velut igitur domus cum referta est graveolentia ac stercore, convenit illam penitus purgari atque exornari, ac repleri quavis fragrantia et thesauris ; ut Spiritus sanctus veniat pro Satana, ac requiescat in animis Christianorum.

XX. Verumenimvero, non statim audito verbo Dei, aliquis fit bonæ partis. Si enim simul audiendo efficeretur partis bonæ, nequaquam exstitissent certamina, aut occasiones bellorum, aut cursus ; sed sine labore, modo audisset, pervenisset ad quietem ac gradum perfectum. Nequaquam autem ita res se habet. Tollis enim voluntatem hominis, dum hoc asseris, et reluctantem facultatem esse negas, quæ repugnet animo. Nos autem hoc asserimus, eum qui verbum audit, venire in compunctionem ; ac postea, subducente se gratia, per dispensationem ad emolumentum hominis, ingredi in exercitationem ac disciplinam militarem ; tum luctam committere, ac certamen inire adversus Satanam, ac multo cursu et certamine reportata victoriæ palma, evadere Christianum. Si quis enim ex auditu solum, absque ullo labore efficeretur bonæ partis, etiam qui theatrica pompa gaudent, et scortatores omnes, ingressuri sunt in regnum ac vitam : at nemo eis largietur eam absque labore ac pugna, siquidem *Angusta est ac afflictionis plena via* [89]. Per ipsam asperam viam transire, tolerare et affligi oportet, et sic ingredi vitam.

XXI. Si enim absque labore prospero successu uti licuisset, non amplius lapis offensionis ac petra scandali esset Christianismus ; nec fides et infidelitas. Constituis insuper quoque hominem devinctum, immutabilem tum ad bonum, tum ad malum. Etenim ei, qui mutari potest in utramque partem, lex data est ; ei nimirum, qui liberum arbitrium habet, ut bellum gerat adversus contrariam potestatem. Devinctæ enim naturæ lex non imponitur : neque enim sol, neque cœlum aut terra lege teneantur : quia creaturæ sunt ligatæ naturæ, unde nec præmio, nec supplicio subjacent. Honor

[89] Matth. VII, 14.

A ΙΘ'. Λοιπὸν ὁ σὸς νοῦς εἰς ποῖόν ἐστι θησαυρὸν, ἄρα ὅλος διόλου πρὸς τὸν Θεόν ἐστιν, ἢ οὔ ; εἰ δὲ οὐκ ἔστιν, ὀφείλετέ μοι εἰπεῖν, τί ἐστι τὸ ἐμποδίζον ; Πάντως πνεύματά εἰσι πονηρὰ, ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ δαίμονες, κατέχοντες τὸν νοῦν, καὶ περισκελίζοντες τὴν ψυχήν. Ὁ γὰρ πολύπλοκος διάβολος ἔχων μάγγανα, καὶ τρίθυρα καὶ ποικιλίαν πολλὴν, κατέχει τὰς νομὰς τῆς ψυχῆς καὶ τοὺς λογισμούς. καὶ οὐκ ἐᾷ ὀρθῶς προσεύχεσθαι καὶ προσεγγίζειν Θεῷ, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φύσις κοινωνική ἐστι τῶν δαιμόνων καὶ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ὁμοίως καὶ ἀγγέλων, καὶ Πνεύματος ἁγίου· ναός ἐστι τοῦ Σατανᾶ, καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Λοιπὸν ἐπισκέψασθε τὸν νοῦν ὑμῶν, ἀδελφοὶ, τίνος ἐστὲ κοινωνοὶ, ἀγγέλων, ἢ δαιμόνων ; τίνος ἐστὲ ναὸς, οἰκητήριον Θεοῦ, ἢ διαβόλου ; B Ἡ καρδία ποίου θησαυροῦ μεμέστωται, τῆς χάριτος, ἢ τοῦ Σατανᾶ ; Ὥσπερ οὖν οἰκίαν μεμεστωμένην δυσωδίας καὶ κοπρίας, χρὴ ταύτην καθαρισθῆναι τὸ ὅλον, καὶ κοσμηθῆναι, καὶ πληρωθῆναι πάσης εὐωδίας καὶ θησαυρῶν, ὥστε Πνεῦμα ἅγιον ἐλθεῖν ἀντὶ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἐπαναπαῆναι εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν.

Κ'. Πλὴν οὐκ εὐθύς τις ἀκούσας λόγον Θεοῦ, ἤδη γέγονε τοῦ ἀγαθοῦ μέρους. Εἰ γὰρ ἅμα τῷ ἀκοῦσαι, ἐγίγνετο τοῦ ἀγαθοῦ μέρους, οὐκέτι ἂν ἦσαν ἀγῶνες, ἢ καιροὶ πολέμων, ἢ δρόμος· ἀλλ' ἀκαμάτως, εἰ μόνον ἤκουσεν, ἦλθεν ἂν εἰς κατάπαυσιν καὶ τὰ τέλεια μέτρα. Οὐχ οὕτως δέ ἐστι τὰ πράγματα. Περιαιρεῖς γὰρ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτο λέγων, καὶ τὴν ἀντίπαλον δύναμιν οὐ λέγεις εἶναι παλαίουσαν τῷ νῷ. C Ἡμεῖς δὲ τοῦτό φαμεν, ὅτι ὁ ἀκούων λόγον, ἔρχεται εἰς κατάνυξιν, καὶ μετὰ τοῦτο ὑποστελλούσης τῆς χάριτος κατ' οἰκονομίαν πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ εἰσέρχεται εἰς γυμνασίαν καὶ παιδείαν πολέμου, καὶ ποιεῖ πάλην καὶ ἀγῶνα πρὸς τὸν Σατανᾶν, καὶ μετὰ πολλοῦ δρόμου καὶ ἀγῶνος ἀποφέρεται τὰ νικητήρια, καὶ γίνεται Χριστιανός. Εἰ γάρ τις ἀκούων μόνον, ἀκαμάτως ἐγίνετο τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ οἱ θεατρικοὶ, καὶ οἱ πόρνοι πάντες μέλλουσιν ἀπελθεῖν εἰς βασιλείαν καὶ ζωήν· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτοῖς δώσει ταύτην ἄνευ καμάτου καὶ ἀγῶνος, ἐπειδὴ στενή ἐστι καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός. Δι' αὐτῆς τῆς τραχείας ὁδοῦ καὶ διοδεῦσαι χρὴ, καὶ ὑπομεῖναι, καὶ θλιβῆναι, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωήν.

D ΚΑ'. Εἰ γὰρ ἄνευ καμάτου ἦν κατορθῶσαι, οὐκέτι λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου ἦν ὁ Χριστιανισμός, οὔτε πίστις καὶ ἀπιστία, ποιεῖς δὲ λοιπὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον δετὸν, ἄρεπτον εἰς τὸ ἀγαθόν τι καὶ κακόν. Τῷ γὰρ δυναμένῳ τραπῆναι εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη, νόμος δέδοται, τῷ ἔχοντι τὸ αὐτεξούσιον ποιῆσαι πόλεμον πρὸς τὴν ἐναντίαν δύναμιν. Δετῇ γὰρ φύσει νόμος οὐ κεῖται· οὔτε γὰρ ὁ ἥλιος, οὔτε ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ νενομοθέτηται, ἐπειδὴ τὰ κτίσματα δετῆς εἰσι φύσεως· ὅθεν οὔτε τιμῇ, οὔτε κολάσει ὑπόκεινται. Ἡ γὰρ τιμὴ καὶ ἡ δόξα ἡτοίμασται τῷ τρεπομένῳ εἰς τὸ ἀγαθόν· πάλιν δὲ ἡ γέεννα καὶ

πάντοτε, καὶ δοκιμαζέτω τὸ ἔργον αὐτοῦ τῆς καρδίας, A ποίαν σπουδὴν καὶ ἀγῶνα ὁ νοῦς ἔχει πρὸς τὸν Θεόν· καὶ εἰς τὸν τέλειον σκοπὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀπαθείας, καὶ τῆς καταπαύσεως τοῦ πνεύματος ἀποσκοπῶν, ἀπαύστως τρεχέτω καὶ ἀόκνως, ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἢ καὶ δικαιώματι πληροφορούμενος. Δόξα καὶ προσκύνησις Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Λ'.

Ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δεῖ γεννηθῆναι τὴν μέλλουσαν εἰσελθεῖν εἰς βασιλείαν Θεοῦ ψυχήν· καὶ ὃν τρόπον τοῦτο γένηται.

Α'. Οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες, ἔργον τοῦ λόγου ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς ὀφείλουσιν ἐπιδείξασθαι. Ὁ λόγος γὰρ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι λογος ἀργὸς, ἀλλ' ἔργον ἔχει εἰς τὴν ψυχὴν γιγνόμενον. B Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἔργον λέγεται, ἵνα καὶ ἔργον εὑρεθῇ ἐν τοῖς ἀκούουσι. Παράσχοι τοίνυν ὁ Κύριος τὸ ἔργον τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς ἀκούουσιν, ἵνα ὁ λόγος ἔγκαρπος εὑρεθῇ εἰς ἡμᾶς. Ὥσπερ γὰρ σκιὰ προάγει τὸ σῶμα· ἡ σκιὰ δὲ τὸ σῶμα δηλοῖ, καὶ ἡ ἀλήθεια τὸ σῶμά ἐστι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ λόγος ὥσπερ σκιὰ τυγχάνει τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ. Προάγει δὲ ὁ λόγος τὴν ἀλήθειαν. Οἱ ἐπὶ γῆς πατέρες ἐκ τῆς ἑαυτῶν φύσεως γεννῶσι τέκνα ἐκ τοῦ σώματος αὐτῶν καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ γεννηθέντα πάσῃ σπουδῇ ἐπιμελῶς παιδεύουσιν ὡς ἑαυτῶν τέκνα, ἕως τέλειοι ἄνδρες γένωνται, καὶ διάδοχοι καὶ κληρονόμοι. Τοῖς γὰρ πατράσιν ἐξαρχῆς σκοπὸς καὶ σπουδὴ πᾶσα γίγνεται πρὸς τὸ γεννῆσαι τέκνα, καὶ σχεῖν κληρονόμους, καὶ εἰ μὴ ἐγέννησαν, μεγίστην λύπην καὶ ὀδύνην ἂν C εἶχον, ὥστε πάλιν γεννήσαντες, χαρὰν ἔσχον. Χαίρουσι δὲ καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ γείτονες.

Β'. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίας φροντίσας, πᾶσαν οἰκονομίαν καὶ σπουδὴν ἐπετέλεσεν ἐξαρχῆς διὰ Πατέρων, πατριαρχῶν, διὰ νόμου καὶ προφητῶν· ἔσχατον καὶ αὐτὸς παραγενόμενος, καὶ σταυροῦ αἰσχύνης καταφρονήσας, ὑπέμεινε θάνατον. Καὶ οὗτος ὅλος ὁ κάματος, καὶ ἡ σπουδὴ αὐτοῦ γέγονεν, ὅπως γεννήσῃ ἐξ ἑαυτοῦ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τέκνα ἐκ τοῦ Πνεύματος, ἄνωθεν εὐδοκήσας γεννηθῆναι ἐκ τῆς αὐτοῦ θεότητος. Καὶ ὥσπερ οἱ πατέρες οὗτοι, ἐὰν μὴ γεννήσωσι, λυποῦνται· οὕτως καὶ ὁ Κύριος ἀγαπήσας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὡς ἰδίαν εἰκόνα, D ἠθέλησεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος γεννῆσαι τῆς θεότητος. Εἴ τινες οὖν μὴ θελήσωσιν εἰς τοιαύτην γέννησιν ἐλθεῖν, καὶ ἐκ της γαστρὸς του Πνεύματος τῆς θεότητος γεννηθῆναι, πολλάν λύπην ὁ Χριστὸς ἀναδέχεται, παθὼν δι' αὐτοὺς καὶ ὑπομείνας, ἵνα τούτους σώσῃ.

Γ'. Πάντας γὰρ ἀνθρώπους θέλει ὁ Κύριος της γεννήσεως καταξιωθῆναι ταύτης. Ὑπὲρ πάντων γὰρ ἀπέθανε, καὶ πάντας εἰς ζωὴν ἐκάλεσε. Ζωὴ δέ ἐστιν ἡ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Θεοῦ γέννησις· ἄνευ γὰρ ταύτης ζῆσαι ψυχὴν ἀδύνατον, ὥς φησιν ὁ Κύριος· Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὥστε πάλιν ὅσοι πιστεύουσι τῷ

perfectum scopum libertatis, et affectionum vacuitatis, atque quietis spiritualis collimans, citra omnem intermissionem ac segnitiem currat, in nullo **115** charismate aut justificatione collocata fiducia. Gloria et adoratio Patri, et Filio, et Spiritui sancto in sæcula. Amen.

HOMILIA XXX.

Ex Spiritu sancto renasci oportet animam, quæ regnum Dei ingressura est, et quo pacto hoc fiat.

I. Qui verbum audiunt, opus verbi in suis ipsorum animis demonstrare debent. Verbum enim Dei non est otiosum, sed opus habet, quod in anima perficitur : propterea enim opus appellatur, ut opus quoque inveniatur apud eos, qui audiunt. Exhibeat igitur Dominus opus veritatis audientibus, ut verbum fructuosum reperiatur in nobis. Perinde enim ac umbra præcedit corpus ; umbra autem corpus demonstrat, at veritas est ipsum corpus : sic quoque est verbum velut umbra veritatis Christi. Præcedit itaque verbum verietatem. Patres qui in terris sunt, e sua ipsorum natura generant liberos, e corpore suo et anima, eosque natos omni studio et accurata diligentia instituunt, ut suos filios, donec perfecti viri evadant, et successores ac hæredes. Omnis enim scopus patrum, et omne studium, ab initio eo tendit, ut procreent liberos, ac hæredes habeant ; et nisi genuerint, summa tristitia ac mœrore afficiuntur ; sicut e diverso, ubi procreaverint liberos, gaudio perfunduntur : gaudent quoque cognati et vicini.

II. Eodem modo Dominus noster Jesus Christus de hominis salute sollicitus, omnem dispensationem ac studium perfecit a principio, ministerio Patrum, patriarcharum, legis ac prophetarum, postremo quoque ipse adveniens, ac crucis ignominiam spernens, mortem pertulit. Omnis itaque labor ille et studium ejus in eo fuit, ut generaret ex se ipso, e sua ipsius natura filios e Spiritu, placide acquiescens, quod supernitus nascerentur e sua divinitate. Et quemadmodum patres hi, nisi genuerint, tristitia et dolore afficiuntur : eodem modo Dominus, diligens genus humanum ut propriam imaginem, voluit eos ex ipso semine divino procreare. Si qui ergo renuerint ad hujusmodi generationem venire, et de ventre Spiritus divini nasci, summum dolorem suscipit Christus, qui propter eos passus est ac pertulit, ut eos servaret.

III. Omnes enim homines vult Dominus hanc nativitatem consequi, pro omnibus siquidem mortuus est, et omnes ad vitam vocavit. Vita vero est desuper ex Deo generatio : absque hac enim vivere animam, impossibile, ut inquit Dominus : *Nisi quis natus fuerit e supernis, non poterit videre regnum Dei* [1]. Ut contra, quicunque Domino crediderint,

[1] Joan, III, 3.

A animæ, propter transgressionem mandati, tradidit eam hostibus, dæmonibus et affectionibus : qui cum sic seduxissent eam, penitus eam deformarunt: nec amplius illic erat festum, nec incensum, nec oblatio per eam Deo offerebatur, repletis in viis insignibus ejus diris feris, ac reptilibus spiritibus in ea diversantibus. Et quemadmodum domus, si careat domino inhabitante, tenebras probrum ac contumeliam induit, sordibusque ac stercore repletur; sic quoque anima destituta Domino suo, cum angelis in se tripudiante, tenebris peccati, turpitudine affectionum atque omni ignominia repletur.

II. Væ viæ, si nemo in ea ambulet, nec audiat in ea vocem hominis ! quia receptaculum est bestiarum. Væ animæ, si non ambulet in ea Dominus, atque voce sua fuget ex ea spirituales nequitiæ bestias ! Væ domui, si non dominus eam inhabitet ! Væ terræ, **111** si caruerit, qui exerceat eam, colono ! Væ navi, si destituatur gubernatore, quoniam fluctibus et tempestate maris jactata perit ! Væ animæ, cum verum gubernatorem Christum in se non habuerit ! quoniam in acerbo tenebrarum mari degens, et fluctibus affectionum quassata, atque a spiritibus nequam, velut hiemali tempestate jactata, tandem interitum consequitur. Væ animæ, si caruerit, qui excolat illam diligenter, Christo, ut bonos fructus Spiritus producere possit ! quia, cum sit deserta, spinis ac tribulis plena, tandem exustionem ignis pro fructu producit ac consequitur. Væ animæ, si non habuerit Dominum suum Christum in se habitantem ! quia, cum sit deserta, ac fetore affectionum scateat, diversorium exsistit vitiorum.

III. Quemadmodum enim colonum, si accingat se ad excolendam terram, oportet instrumenta atque indumenta ad culturam accommoda sumere : ita Christus, rex ille cœlestis ac verus agricola, veniens ad desolatam per vitium humanitatem, assumpto corpore, ac pro instrumento crucem portando, excoluit animam desertam, et ex ea decerpsit spinas et tribulos pravorum spirituum, et lolia peccati evulsit, atque omne fenum peccatorum ejus igni combussit : cumque sic exercuisset illam D ligno crucis, plantavit in ea pulcherrimum hortum Spiritus, omnis generis suavissimum et gratissimum fructum Deo velut Domino producentem.

IV. Et sicut in Ægypto, triduis tenebris factis, non videbat filius patrem, nec frater fratrem, nec amicus sincerum ac germanum amicum, tenebris obvelantibus eos : sic postquam Adamus transgressus est mandatum, et a pristina gloria excidit, ac spiritui mundi obnoxius est factus, velamine quoque tenebrarum veniente in animam ejus, ipsius culpa, vel usque ad postremum Adamum, nempe Dominum, non videbat verum Patrem cœlestem, bonam ac benignam matrem, gratiam Spiritus ;

A ὀργισθεὶς, διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, παρέδωκεν αὐτὴν τοῖς ἐχθροῖς, δαίμοσί τε καὶ πάθεσι· καὶ οὕτω πλανήσαντες αὐτὴν, τελείως ἠφάνισαν, καὶ οὐκέτι ἦν ἐκεῖ οὔτε ἑορτὴ, οὔτε θυμίαμα, οὔτε προσφορὰ δι' αὐτῆς τῷ Θεῷ ἀναπεμπομένη, πλησθέντων ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν γνωρισμάτων αὐτῆς θηρίων δεινῶν, καὶ ἑρπετῶν πνευμάτων πονηρίας ἐν αὐτῇ καταλυόντων. Καὶ ὥσπερ οἶκος, ἐὰν μὴ ἔχῃ τὸν δεσπότην κατοικοῦντα, σκότος, καὶ ἀτιμίαν, καὶ ὕβριν ἐνδύεται, καὶ ῥυπαρίας καὶ κοπριῶν ἐμπέπλησται· οὕτω καὶ ψυχὴ ἡ μὴ ἔχουσα τὸν Δεσπότην αὐτῆς μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐν ἑαυτῇ χορεύοντα, σκότους ἁμαρτίας, καὶ αἰσχύνης παθῶν, καὶ πάσης ἀτιμίας ἐμπίμπλαται.

Β'. Οὐαὶ ὁδῷ, ἐὰν μηδεὶς ἐν αὐτῇ περιπατῇ, μήτι B ἀκούῃ ἐν αὐτῇ φωνῆς ἀνθρώπου ! ὅτι καταλυτήριον θηρίων τυγχάνει. Οὐαὶ ψυχῇ, ὁπόταν μὴ ὁδεύῃ ἐν αὐτῇ ὁ Κύριος, καὶ τῇ φωνῇ αὐτοῦ φεύγῃ ἐξ αὐτῆς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας θηρία ! Οὐαὶ οἰκίᾳ, ὁπότε ὁ δεσπότης οὐκ οἰκεῖ ἐν αὐτῇ ! Οὐαὶ γῇ, ὁπότε μὴ ἔχει τὸν ἐργαζόμενον αὐτὴν γεωργόν ! Οὐαὶ πλοίῳ, ὁπόταν μὴ ἔχῃ τὸν κυβερνήτην, ὅτι ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ τοῦ σάλου τῆς θαλάσσης φερόμενον ἀπόλλυται. Οὐαὶ ψυχῇ, ὁπόταν μὴ ἔχῃ τὸν ἀληθινὸν κυβερνήτην Χριστὸν ἐν αὐτῇ ! ὅτι ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς πικρίας τοῦ σκότους τυγχάνουσα, καὶ ὑπὸ τοῦ σάλου τῶν παθῶν κυματουμένη, καὶ ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων χειμαζομένη, τὸ τέλος ἀπώλειαν κτᾶται. Οὐαὶ ψυχῇ, ὁπόταν μὴ ἔχῃ τὸν ἐργαζόμενον αὐτὴν ἐπιμελῶς Χριστὸν, ἵνα καρποὺς ἀγαθοὺς τοῦ Πνεύματος ἐνεγκεῖν δυνηθῇ ! ὅτι ἔρημος οὖσα, καὶ C ἀκανθῶν καὶ τριβόλων μεστὴ, τὸ τέλος καῦσιν πυρὸς καρποῦται. Οὐαὶ ψυχῇ, ὁπόταν μὴ ἔχῃ τὸν Δεσπότην αὐτῆς Χριστὸν ἐν ἑαυτῇ κατοικοῦντα ! ὅτι ἔρημος οὖσα καὶ δυσωδίας παθῶν ἐμπεπλησμένη, καταλυτήριον κακίας τυγχάνει.

Γ'. Ὥσπερ γὰρ ὁ γεωργὸς ἐπὰν πορεύηται ἐργάσασθαι τὴν γῆν, δέον τὰ ἐργαλεῖα καὶ ἄμφια πρὸς τὴν ἐργασίαν λαμβάνειν· οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς ὁ ἐπουράνιος καὶ ἀληθινὸς γεωργὸς, ἐλθὼν πρὸς τὴν ἐρημωθεῖσαν ὑπὸ τῆς κακίας ἀνθρωπότητα, ἐνδυσάμενος τὸ σῶμα καὶ ὡς ἐργαλεῖον τὸν σταυρὸν βαστάσας, εἰργάσατο τὴν ἔρημον ψυχὴν, καὶ ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τὰς ἀκάνθας καὶ τριβόλους τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ τὰ ζιζάνια τῆς ἁμαρτίας ἐξέτιλε, D καὶ πάντα χόρτον ἁμαρτημάτων αὐτῆς πυρὶ κατέκαυσε· καὶ οὕτως ἐργασάμενος αὐτὴν τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ, ἐφύτευσεν ἐν αὐτῇ τὸν παγκάλλιστον παράδεισον τοῦ Πνεύματος, πάντα καρπὸν ἡδὺν καὶ ἐπιθυμητὸν φέροντα ὡς Δεσπότῃ Θεῷ.

Δ'. Καὶ ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ τριημέρου σκότους γενομένου, οὐκ ἔβλεπεν υἱὸς πατέρα, οὔτε ἀδελφὸς ἀδελφὸν, οὔτε φίλος γνήσιον φίλον, τοῦ σκότους καλύψαντος αὐτούς· οὕτω τοῦ Ἀδὰμ παραβάντος τὴν ἐντολὴν, καὶ πεσόντος ἀπὸ τῆς προτέρας δόξης, καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ κοσμου γεγονότος, καὶ τοῦ καλύμματος τοῦ σκότους ἐλθοντος ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μέχρι τοῦ ἐσχάτου Ἀδὰμ τοῦ Κυρίου, οὐκ ἔβλεπε τὸν ἀληθινὸν Πατέρα τὸν ἐπουράνιον, καὶ τὴν ἀγαθὴν καὶ χρηστὴν μητέρα τὴν χάριν τοῦ Πνεύ-

A θεῖν τῷ Κυρίῳ, παρακαλεῖν ἐντεῦθεν λαβεῖν τὸ θεϊκὸν Πνεῦμα· αὐτὸ γάρ ἐστιν ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐποιήσατο τὴν ἔλευσιν ὁ Κύριος, ἵνα ζωὴν ἐντεῦθεν δῷ τῇ ψυχῇ, τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ· Ἕως γὰρ, φησὶ, ἔχετε τὸ φῶς, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς· ἔρχεται νὺξ, ὅτε οὐκέτι δύνασθε ἐργάζεσθαι. Εἴ τις τοίνυν οὐκ ἐζήτησεν ἐντεῦθεν καὶ ἔλαβε ζωὴν τῇ ψυχῇ τὸ θεϊκὸν φῶς τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι τοῦ σώματος, ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τόποις τοῦ σκότους ἤδη ἀφορίζεται, εἰς βασιλείαν οὐρανῶν μὴ εἰσερχόμενος, ἐν γεέννῃ τὸ τέλος ἔχων μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ἢ ὥσπερ χρυσίον ἢ ἀργύριον, ἐπὰν ἐμβληθῇ τῷ πυρὶ, καθαρώτερον καὶ δοκιμώτερον, γίνεται, καὶ οὐδὲν δύναται ἀλλοιῶσαι αὐτὸ, οἷον ξύλα, ἢ χόρτος· πάντα γὰρ ἐσθίει τὰ προσερχόμενα αὐτῷ, πῦρ γὰρ γίγνονται· οὕτως καὶ B ἡ ψυχὴ ἐν τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος ἀναστρεφομένη καὶ τῷ θεϊκῷ φωτὶ, ὑπ' οὐδενός τι κακὸν πείσεται τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Εἰ δὲ καὶ προσεγγίσει τι αὐτῇ, ἀναλίσκεται ὑπὸ τοῦ ἐπουρανίου πυρὸς τοῦ Πνεύματος Ἢ ὥσπερ πετεινὸν, ἐπὰν ἐν ὕψει πετασθῇ, ἀμέριμνόν ἐστιν, ὡς μηδὲν δεδοικὸς, θηρευτὰς, ἢ θηρία πονηρά· ἄνω γάρ που ὂν καταγελᾷ πάντων· οὕτω καὶ ψυχὴ λαβοῦσα τὰς πτέρυγας τοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ τοῦ οὐρανοῦ πετομένη, πάντων ἀνωτέρα οὖσα, πάντων καταγελᾷ.

Ζ'. Καὶ ὁ μὲν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, τότε σχίσαντος Μωσέως τὴν θάλασσαν, διήρχοντο κάτω· οὗτοι δὲ τέκνα Θεοῦ ὄντες ἐπάνω περιπατοῦσιν ἐπὶ τὴν θάλασσαν τῆς πικρίας τῶν πονηρῶν δυνάμεων. Τὸ σῶμα γὰρ καὶ ἡ ψυχὴ αὐτῶν οἶκος Θεοῦ γεγόνασιν· C ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅτε ἔπεσεν ὁ Ἀδὰμ, ἦλθεν ὁ Θεὸς περιπατῶν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἔκλαυσεν, ὡς εἰπεῖν. ἰδὼν τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἴρηκεν· Ἐκ ποίων ἀγαθῶν ποῖα ᾑρετίσω κακά! ἐκ ποίας δόξης ποίαν αἰσχύνην φορεῖς! τί σκοτεινὸς εἶ νῦν! τί δυσειδής! τί σαπρός! ἐκ ποίου φωτὸς οἷοι σκότος ἐκάλυψέ σε! καὶ πεσόντος τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἀποθανόντος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔκλαυσεν αὐτὸν ὁ Ποιητὴς, ἄγγελοι, πᾶσαι αἱ δυνάμεις, οὐρανοὶ, γῆ, καὶ πάντα τὰ κτίσματα ἐπένθησαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ καὶ τῇ πτώσει αὐτοῦ· τὸν γὰρ δοθέντα αὐτοῖς βασιλέα δοῦλον εἶδον γεγονότα ἐναντίας καὶ πονηρᾶς δυνάμεως. Σκότος τοίνυν ἐνεδύσατο ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, σκότος πικρὸν, καὶ πονηρόν· ἐβασιλεύθη γὰρ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους. Οὗτος ἦν ὁ τραυματισθεὶς ὑπὸ τῶν D λῃστῶν, καὶ ἡμιθανὴς γεγονὼς, κατερχόμενος ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ.

Η'. Καὶ γὰρ καὶ Λάζαρος, ὃν ὁ Κύριος ἀνέστησεν, ὁ πολλῆς δυσωδίας γέμων, ὥστε μηδένα δύνασθαι τῷ μνήματι προσεγγίσαι, σύμβολον ἦν τοῦ Ἀδὰμ, τοῦ πόλλὴν δυσωδίαν ἐν τῇ ψυχῇ προσλαβόντος, καὶ μελανίας καὶ σκότους πληρωθέντος. Ἀλλὰ σὺ, ὅταν ἀκούσῃς περὶ Ἀδὰμ, καὶ περὶ τοῦ τετραυματισμένου, καὶ τοῦ Λαζάρου, μὴ ἀπολύσῃς σου τὸν νοῦν ὥσωερ εἰς ὄρη, ἀλλ' ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ σου γίγνου, ὅτι καὶ σὺ τὰ αὐτὰ τραύματα, καὶ τὴν

dere ad Dominum, obsecrare ut hinc consequatur Spiritum divinum : ipse enim est vita animæ, et propterea advenit Dominus, ut hinc vitam largiretur animæ, Spiritum nempe suum : *Dum enim*, inquit, *lucem habetis, credite in lucem : venit nox, quando nemo potest operari* [2]. Si quis ergo non quæsierit hinc, et consecutus fuerit vitam animæ, divinum lumen Spiritus, ille ubi migrabit e corpore, in sinistra loca tenebrarum jam segregatur, in regnum cœlorum non ingrediens, nactus finem in gehenna cum diabolo et angelis ejus. Aut quemadmodum aurum vel argentum, conjectum in ignem, purius et probatius efficitur, necquidquam potest illud mutare, nempe vel lignum vel herba : omnia enim sibi adjecta consumit, quæ quidem in ignem evadunt : sic quoque anima in igne Spiritus, et in lumine divino conversans, nihil a quoquam pravorum spirituum patitur : et licet appropinquet quidpiam illi, consumitur id a cœlesti igne Spiritus. Aut veluti volucris, si in altum evolarit, secura est, velut nihil metuens aucupes, aut noxias bestias ; siquidem supra dum est, deridet omnes : sic quoque anima, acceptis alis Spiritus, in sublimes **117** cœli regiones evolans, cum sit omnibus sublimior, omnia risui habet.

VII. Et quidem populus Israel secundum carnem, cum tunc divideret Moses mare, deorsum trajecit : hi vero, cum sint filii Dei, sursum deambulant super mare acerbissimum perversarum potestatum. Corpus enim et anima illorum domus Dei facta sunt. Die illa, qua lapsus est Adam, accessit Deus, ambulans in paradiso, lamentatus est, ut ita dicam, conspecto Ada, ac dixit : *Quibus e bonis qualia excitasti mala ? E qua gloria quale dedecus geris ? Cur tenebrosus es modo ? cur deformis ? cur putridus ? quali ex lumine tales tenebræ obvelaverunt te ?* Et quidem, cum cecidisset Adam, et a facie Dei mortuus esset, luxit eum Creator, angeli, virtutes omnes, cœli, terra, et omnes creaturæ luxerunt mortem et casum ejus : eum enim, qui datus erat illis rex, servum videbant factum esse adversariæ et pravæ potestatis. Tenebris igitur induit suam animam, et quidem tenebris acerbis ac pravis : siquidem redactus est sub imperium principis tenebrarum. Is erat, qui vulneratus a latronibus, semimortuus relictus est, cum descenderet ab Jerusalem versus Jericho [3].

VIII. Quinimo Lazarus quoque [4], quem Dominus excitavit, adeo multo fetore plenus, ut nemo posset monumento appropinquare, typus erat Adæ, qui multum feloris et graveolentiæ in animam ascivit, et caligine ac tenebris repletus fuit. Cæterum tu, cum audieris de Adamo, de vulnerato, et Lazaro, ne dimittas mentem tuam velut in montem, sed intus in anima tecum habita, quia tu quoque eadem vulnera, eumdem fetorem, easdemque

[2] Joan. xi, 4. [3] Luc. x. [4] Joan. ix, 39.

esse, veluti si quis dicendi facultate polleat, atque apud alios peroret; sed in virtute atque efficacia Spiritus regnum consistere. Hæc enim obtigerunt quoque Israelitarum filiis, continuo meditantibus Scripturas, utpote qui de Domino meditationem suscipiebant, ipsam vero hæreditatem aliis tradebant: ita qui sermones Spiritus aliis enarrant, cum ipsi verbum in virtute non possideant, aliis tradunt hærepitatem. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto in sæcula. Amen.

HOMILIA XXIX.

Duplici ratione dispensationem gratiæ in genus humanum exercet Deus, fructus ejus justo judicio iterum repetiturus.

I. Sapientia Dei, cum sit infinita et incomprehensibilis, incomprehensibili et impervestigabili modo dispensationes gratiæ erga genus humanum varie exercet, ad liberam arbitrii voluntatem probandam, ut manifestentur, qui ex toto corde Deum diligunt, atque omne periculum ac laborem ejus causa sustinent. Quos enim præoccupant charismata, ac Spiritus sancti dona, hi quamprimum accesserunt cum fide et postulatione, absque labore, sudore et fatigatione interdum in mundo degunt. Insuper largitur gratiam illam Deus non otiose, non frustra, neque fortuito; sed arcana quadam et incomprehensibili sapientia ad probandum intentionem ac liberam arbitrii voluntatem eorum, qui statim divinam gratiam consequuntur, an perceperint beneficium, et sibi præstitam benignitatem ac dulcedinem Dei, juxta proportionem gratiæ absque propriis laboribus oblatæ; quo digni habiti, debent studium, cursum, conatum ac fructum dilectionis a voluntate et proposito perfectum, demonstrare, ac retributionem charismatum rependere, hoc est, se totos dilectioni Domini addictos dedere, ipsius **113** voluntatem solam peragere, et ab omni carnali concupiscentia penitus recedere.

II. Quibus vero, quamvis secesserint a mundo, et renuntiarint huic sæculo secundum Evangelium, atque assidue in continuatione precum, jejunii, diligentiæ, reliquarumque virtutum perseverarint, non statim Deus concedit gratiam, requiem et exsultationem spiritus, longanimitate erga eos usus, donumque retinens: nec quoque hoc otiose, neque intempestive, neque fortuito facit, sed secreta quadam sapientia ad probandam liberi arbitrii voluntatem, ut videat, an fidelem ac veracem reputent Deum, qui pollicitus sit se daturum petentibus, ac pulsantibus aperturum januam vitæ: ut perspiciat quoque, an qui vere credunt verbo suo, ad finem usque permansuri sint in plena fiducia fidei ac industriæ, postulantes ac quærentes: annon afflicti, et remissiores facti avertantur, ac diffidentes et desperantes contemnant, non perdurantes ad

A μόνῳ ἀκοῆς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ τῶν ἀποστόλων κήρυγμα, ὡς ἄν τις εἰδὼς λόγους καὶ ἑτέροις ἐκδιηγούμενος, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ Πνεύματος ἡ βασιλεία τυγχάνει. Ταῦτα γὰρ πεπόνθασι καὶ Ἰσραηλιτῶν παῖδες, μελετῶντες τὰς Γραφὰς ἀεὶ, καὶ περὶ τοῦ Κυρίου δῆθεν τὴν μελέτην ἔχοντες, καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ δεξάμενοι, ἑτέροις τὴν αὐτὴν κληρονομίαν ἀπέδοντο· οὕτως καὶ οἱ λόγους τοῦ Πνεύματος διηγούμενοι ἑτέροις, αὐτοὶ τὸν λόγον ἐν δυνάμει μὴ κεκτημένοι, ἄλλοις ἀποδίδονται τὴν κληρονομίαν. Δοξα Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ'.

Κατὰ διssὸν τρόπον τὰς οἰκονομίας τῆς χάριτος εἰς τὸ γένος τῆς ἀνθρωπότητος ἐξεργάζεται ὁ Θεός, μέλλων τῆς αὐτῆς καρποὺς B ἐν δικαίῳ κρίματι πάλιν ἀπαιτῆσαι.

Α'. Ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία ἄπειρος καὶ ἀκατάληπτος οὖσα, ἀκαταλήπτως καὶ ἀνεξιχνιάστως τὰς οἰκονομίας τῆς χάριτος εἰς τὸ γένος τῆς ἀνθρωπότητος ἐξεργάζεται ποικίλως, πρὸς τὴν τοῦ αὐτεξουσίου θελήματος δοκιμασίαν, ὥστε φανερωθῆναι τοὺς ἐξ ὅλης καρδίας ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ πάντα κίνδυνον καὶ πόνον διὰ τὸν Θεὸν ὑπομένοντας. Οἷς μὲν γὰρ προαπαντῶσι τὰ χαρίσματα, καὶ τὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρήματα, εὐθὺς ἅμα τῷ προσελθεῖν μετὰ πίστεως καὶ αἰτήσεως, ἄνευ καμάτων καὶ ἱδρώτων καὶ πόνων, ἔστιν ὅτε ἐν τῷ κόσμῳ τυγχάνουσιν· ἔτι δίδωσι τὴν χάριν ὁ Θεὸς, οὐκ ἀργῶς, οὐδὲ ἀκαίρως, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ σοφίᾳ τινὶ ἀῤῥήτῳ καὶ ἀκαταλήπτῳ, εἰς τὸ δοκιμασθῆναι C τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ αὐτεξούσιον θέλημα τῶν ταχέως ἐπιτυχόντων τῆς θείας χάριτος, εἰ ᾔσθοντο τῆς εὐεργεσίας, καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς γενομένης χρηστότητος καὶ γλυκύτητος τοῦ Θεοῦ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἄνευ πόνων ἰδίων χάριτος, ἧς καταξιωθέντες ὀφείλουσι σπουδὴν, καὶ δρόμον, καὶ ἀγῶνα, καὶ τὸν ἐκ θελήματος καὶ προαιρέσεως ἀγάπης καρπὸν ἐπιδείξασθαι, καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν χαρισμάτων ἀνταποδοῦναι, τουτέστιν ὅλους ἑαυτοὺς διδόντες ἐκδότους εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἀγάπην, καὶ τὸ αὐτοῦ θέλημα μόνον ἐπιτελοῦντες, καὶ πάσης σαρκικῆς ἐπιθυμίας τελείως ἀναχωροῦντες.

Β'. Οἷς δὲ καὶ ἀναχωρήσασι τοῦ κόσμου, καὶ ἀρνησαμένοις τὸν αἰῶνα τοῦτον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἐν πολλῇ προσκαρτερήσει εὐχῆς καὶ νηστείας, καὶ σπουD δῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τυγχάνουσιν, οὐκ εὐθὺς ὁ Θεὸς δίδωσι τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ ἀγαλλίασιν τοῦ Πνεύματος, μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὴν δωρεὰν ἐπέχων. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀργῶς, οὐδὲ ἀκαίρως, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ σοφίᾳ τινὶ ἀῤῥήτῳ εἰς δοκιμασίαν τοῦ αὐτεξουσίου θελήματος, τοῦ ἰδεῖν, εἰ πιστὸν καὶ ἀληθῆ ἥγηνται τὸν Θεὸν τὸν ἐπαγγειλάμενον τοῖς αἰτοῦσι διδόναι, καὶ τοῖς κρούουσιν ἀνοίγειν θύραν ζωῆς, τοῦ ἰδεῖν καὶ πιστεύσαντας ἐξ ἀληθείας τῷ λόγῳ αὐτοῦ, εἰ ἕως τέλους παραμένουσιν ἐν πληροφορίᾳ πίστεως καὶ σπουδῆς, αἰτοῦντες καὶ ζητοῦντες, εἰ μὴ περικακήσαντες καὶ ὑποστείλαντες ἀποστρέφωσι, καὶ ἀπιστήσαντες καὶ ἀπελπίσαντες ὀλιγωρήσωσι, μὴ εἰς τέλος ὑπομείναντες διὰ τὴν παραβολὴν

τοῦ χρόνου, καὶ τὸ δοκιμάσαι τὸ θέλημα καὶ τὴν προαίρεσιν.

Γ'. Ὁ γὰρ μὴ τάχιον λαμβάνων, διὰ τῆς ἀναβολῆς καὶ μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ πλέον ἐκκαίεται, καὶ πλέον ὀρέγεται τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, καὶ πλείονα πόθον καὶ σπουδὴν, καὶ δρόμον καὶ ἀγῶνα, καὶ πᾶσαν ἀρετῆς κατάστασιν, καὶ πεῖναν, καὶ δίψαν, εἰς τὸ ἀγαθὸν ὁσημέραι προστίθησι, μὴ χαυνούμενος ὑπὸ τῶν τῆς κακίας λογισμῶν τῶν συνόντων τῇ ψυχῇ, καὶ εἰς ὀλιγωρίαν, καὶ ἀνυπομονησίαν, καὶ ἀπελπισμὸν ἐκτρεπόμενος, ἢ πάλιν προφάσει μακροθυμίας εἰς χαύνωσιν ἑαυτὸν ἐπιδώσῃ, λογισμῷ τοιούτῳ χρώμενος, ὡς ὅτι Ὅτε δήποτε λαμβάνω τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ; κἀντεῦθεν εἰς ἀμέλειαν ὑπὸ τῆς κακίας ὑποκλεπτόμενος. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ τῆς ἀναβολῆς μακροθυμεῖ ἐπ' αὐτῷ, δοκιμάζων τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θελήματος αὐτοῦ, αὐτὸς ὀξυτέρως, καὶ ἐκπονεστέρως, καὶ ἀνενδεῶς, καὶ ἀπερισκέπτως ὀφείλει ζητεῖν τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, ἅπαξ πεπιστευκὼς καὶ πληροφορήσας ἑαυτὸν, ὅτι Θεὸς ἀψευδὴς καὶ ἀληθινός ἐστιν, ἐπαγγειλάμενος διδόναι τοῖς μετὰ πίστεως αἰτοῦσι τὴν χάριν αὐτοῦ ἕως τέλους, ἐν πάσῃ ὑπομονῇ.

Δ'. Ταῖς γὰρ πισταῖς ψυχαῖς πιστὸς καὶ ἀληθὴς ἡγεῖται ὁ Θεὸς, καὶ ἐσφράγισαν ὅτι ἀληθής ἐστι, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον. Ἀκολούθως οὖν τῇ προειρημένῃ τῆς πίστεως ἐννοίᾳ ἀνακρίνουσιν ἑαυτὰς, ἐν τίσιν ὑστεροῦσι τὸ ὅσον ἐξ αὐτῶν, ἢ πόνῳ, ἢ ἀγῶνι, ἢ σπουδῇ, ἢ πίστει, ἢ ἀγάπῃ, ἢ τῇ λοιπῇ τῶν ἀρετῶν καταστάσει· καὶ ἀνακρίνουσαι ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ λεπτότητος, βιάζονται, ὅση δύναμις, καὶ ἄγχουσιν εἰς τὴν εὐαρέστησιν τοῦ Κυρίου, ἅπαξ πιστεύσασαι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς ὢν οὐ στερήσει τῆς τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς αὐτὰς, εἰ παραμείνωσιν ἕως τέλους εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν διὰ πάσης σπουδῆς λατρείαν καὶ ἀναμονὴν, ἀλλὰ καταξιωθήσονται τῆς οὐρανίου χάριτος, ὡς ἔτι ἐν σαρκὶ τυγχάνουσαι, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς τεύξονται.

Ε'. Καὶ οὕτως κινοῦσιν ὅλην τὴν ἀγάπην αὐτῶν πρὸς τὸν Κύριον, ἀρνησάμεναι πάντα, καὶ αὐτὸν μόνον ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ πείνῃ καὶ δίψει προσδοκῶσαι, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ παράκλησιν τῆς χάριτος ἐκδεχόμεναι πάντοτε καὶ ἐπὶ μηδενὶ τούτου τοῦ κόσμου παρακαλούμεναι, καὶ ἀναπαυόμεναι, καὶ δεσμούμεναι ἑκουσίως· ἀλλὰ πάντοτε τοῖς ὑλικοῖς λογισμοῖς ἀντιλέγουσαι, τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν μόνον προσδοκῶσιν, ὁπότε ταῖς τοιαύτην σπουδὴν καὶ προαίρεσιν καὶ ὑπομονὴν ἀναδεχομέναις ψυχαῖς αὐτὸς ὁ Κύριος ἤδη κρυπτῶς σύνεστι, καὶ βοηθεῖ, καὶ διαφυλάττει, καὶ ὑποστηρίζει ἕκαστον τῆς ἀρετῆς καρπόν· κἂν ἐν πόνῳ καὶ θλίψει τυγχάνωσι, κἂν ἐν ἐπιγνώσει ἀληθείας, καὶ φανερώσει ψυχῆς, οὐδέπω ἐκομίσαντο τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ἐπουρανίου δωρεᾶς, καὶ ἐν πληροφορίᾳ οὐχ ᾔσθοντο ταύτης διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἄῤῥητον σοφίαν, καὶ τὰ ἀνεκδιήγητα κρίματα, δοκι-

[88] Joan. III, 33.

A finem usque propter interjectionem temporis, ac probationem voluntatis et propositi.

III. Qui enim non confestim accipit, propter dilationem ac longanimitatem Dei, ardentius accenditur, vehementiusque appetit cœlestia bona, atque majus desiderium, studium, cursum, certamen, omnem virtutis statum, esuriem et sitim ad bonum quotidie apponit, non factus remissior a malitia cogitationum animæ inhærentium, et in contemptum, impatientiam ac desperationem conversus: aut contra, prætextu longanimitatis, socordiæ se ipsum dedat, hac cogitatione usus, nempe, *Quando consequar gratiam Dei?* inde ad negligentiam a malitia subreptus. At vero quanto magis Dominus ipse differendo longaninum se præstat erga eum, B examinans fidem ac dilectionem voluntatis ejus; tanto acrius, tanto diligentius, irremisse ac indefatigabiliter inquirere debet donum Dei, semel credens, ac certa fiducia sibi persuadens Deum mendacii expertem ac veracem esse, qui promisit se daturam gratiam suam in fide eam petentibus, usque ad fidem cum omni patientia.

IV. Fideles enim animæ fidelem ac veracem existimant Deum, *et obsignaverunt, quod verax sit* [88], ut verus sermo perhibet. Consequenter igitur juxta prædictam fidei notitiam dijudicant se ipsas, quarum rerum inopiam patiantur, quantum possunt, sive labore, sive certamine, sive studio, sive fidei sive dilectione, sive reliqua virtutum acie: et ub, C se examinarint omnino accurate et subtiliter, compellunt, pro viribus, atque adigunt se ipsas ad bene placendum Domino; quippe quæ semel crediderunt Deum, qui verax est, non privaturum eas dono Spiritus, in permanserint usque ad finem in cultu atque exspectatione cum omni diligentia, sed dignas se reputatum iri cœlesti gratia, ut adhuc in carne existentes, atque vitam æternam consecuturas.

V. Atque hoc pacto mota omni dilectione sua ad Dominum, repudiatisque omnibus, eum solum summo desiderio, esurie et siti exspectant; et recreationem et consolationem gratiæ perpetuo præstolantes, in nulla re hujus mundi consolationem D accipiunt et requiescunt, ac ultro ligatæ sunt: sed crassis semper cogitationibus contradicentes, auxilium atque remunerationem Dei tantum exspectant, **114** cum hujusmodi studio, intentione ac patientia præditis animis ipse Dominus jam occulte adsit, suppetias ferat, conservet et suffulciat omnem virtutis fructum: ac licet in labore et afflictione sint, et in cognitione veritatis et illustratione animæ, nondum tamen consecutæ sunt gratiam Spiritus, ac recreationem cœlestis doni, nec in plena fide constitutæ perceperunt eam, propter arcanam sapientiam, et inenarrabilia judicia Dei, qui variis modis fideles animas probat, et dilectionem ex voluntate

et proposito manantem intuetur. Termini enim A quidam sunt, mensuræ ac trutinæ, liberæ intentionis, et voluntariæ dilectionis, atque affectionis erga omnia sancta ejus mandata, quantum licet. Quo fit, ut animæ, quæ implent amoris atque officii sui mensuram, regno ac vita æterna idoneæ judicantur.

VI. Justus enim Deus est, et justa judicia ejus, neque respectus personarum apud eum ullus : sed pro modo beneficiorum, sive corporalium, sive spiritualium, sive scientiæ, sive intellectus (quæ Deus naturæ quoque humanæ varie indidit) judicaturus unumquemque, fructus virtutis requiret, et pro dignitate reddet cuique juxta opera ejus ; et: *Potentes potenter tormenta patientur* [97]. Minimus enim B venia ac misericordia dignus. Et Dominus ait : *Servus, qui cognovit voluntatem Domini sui, et non se præparavit, nec fecit secundum voluntatem ejus, plagis vapulabit multis. Qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porro cuicunque multum datum est, multum quæretur ab eo, et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo* [98]. Scientiam autem et intellectum diversimode intellige, tam secundum gratiam et donum cœleste Spiritus, quam secundum naturalem progressum intellectus et discretionis, atque e sacris Litteris profectæ institutionis. Ab unoquoque enim reposcentur fructus virtutis, pro modo a Deo in se collatorum beneficiorum, sive naturalium, sive a divina gratia concessorum. Inexcusabilis ergo est omnis C homo apud Deum in die judicii. A quolibet enim, drout novit, fructus fidei, et dilectionis, atque omnis sibi concessæ virtutis, intentionis ac voluntatis ratione habita, restitutio exigetur, sive auditu perceperit, sive nunquam verbum Dei audiverit.

VII. Anima enim fidelis, ac veritatis amans, intuens æterna bona justis reposita, atque ineffabile venturæ gratiæ divinæ beneficium, se ipsam, ac studium suum, laborem atque fatigationem indignam statuit arcanis promissionibus Spiritus. Hic *pauper est Spiritu*, quem Dominus *beatum prædicat* [99] : hic esurit et sitit justitiam : hic est contritus corde. Qui hujusmodi intentionem suscipiunt, studium, D laborem ac desiderium virtutis, et ad finem usque in eo permanent, vitam et regnum æternum vere consequi poterunt. Ne igitur quis fratrum extollatur adversus fratrem, nec ad arrogantem sui existimationem procedat, a malitia subreptus, inquiens nempe : *Ego donum spirituale consecutus sum*. Non enim decet Christianos hæc cogitare. Quid enim crastina lux illi allatura sit, ignoras : et quis finis ejus, quisve tuus futurus sit, nescis. Verum quisque sibi attendat, et propriam conscientiam assidue dijudicet, ac probet opus cordis sui, quo studio, quove conatu mens sua Deum prosequatur : et ad

A μάζοντος διαφόρως τὰς πιστευούσας ψυχὰς, καὶ εἰς τὴν ἐκ θελήματος καὶ προαιρέσεως ἀγάπην ἀποσκοποῦντος. Ὅροι γὰρ καὶ μέτρα καὶ σταθμοὶ τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεώς εἰσι, καὶ τοῦ θελήματος τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς εἰς πάσας τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολὰς, ὅση δύναμις διαθέσεως. Καὶ οὕτως ἀναπληροῦσαι αἱ ψυχαὶ τὸ τῆς ἀγάπης αὐτῶν καὶ ὀφειλῆς μέτρον, τῆς βασιλείας καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς καταξιοῦνται.

ϛʹ. Δίκαιος γὰρ ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ δίκαια τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ προσωποληψία παρ' αὐτῷ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῶν εὐεργεσιῶν, ἤτοι σωματικῶν, ἢ πνευματικῶν, ἤτοι γνώσεως, ἤτοι συνέσεως, ἢ διακρίσεως, ἃ καὶ ἐν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς διαφορως ἐνέθηκεν, ἕκαστον κρίνων τοὺς καρποὺς τῆς ἀρετῆς ἐπιζητήσει, καὶ κατ' ἀξίαν ἀποδώσει B ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται. Ὁ γὰρ ἐλάχιστος συγγνωστός ἐστιν ἐλέους· καὶ ὁ Κύριος λέγει, Δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἑτοιμάσας, μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς. Ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας· παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητήσεται παρ' αὐτοῦ, καὶ ᾧ πολὺ παρέθεντο, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν. Τὴν δὲ γνῶσιν καὶ σύνεσιν διαφόρως νόει, ἤτοι κατὰ χάριν καὶ δομα ἐπουράνιον τοῦ Πνεύματος, ἤτοι κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν συνέσεως ἢ διακρίσεως, καὶ διὰ τῶν θείων Γραφῶν παιδεύσεως· ἕκαστος γὰρ τοὺς καρποὺς ἀπαιτηθήσεται τῆς ἀρετῆς, κατὰ ἀναλογίαν τῶν παρὰ Θεοῦ γενομένων εἰς αὐτὸν εὐεργεσιῶν, C ἤτοι φυσικῶν, ἤτοι ἐκ θείας χάριτος δεδομένων. Ἀναπολόγητος τοίνυν ἐστὶ πᾶς ἄνθρωπος παρὰ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· ἕκαστος γὰρ καθ' ὃ ἔγνω τοὺς καρποὺς τῆς πίστεως, καὶ ἀγάπης, καὶ πάσης ἀρετῆς τῆς πρὸς αὐτὸν, ἐκ προαιρέσεως καὶ θελήματος ἀνταπόδοσιν ἀπαιτηθήσεται, ἤτοι δι' ἀκοῆς, ἤτοι μηδέποτε λόγον ἀκούσας Θεοῦ.

Ζʹ. Ἀποσκοποῦσα γὰρ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ καὶ φιλαλήθης εἰς τὰ ἀποκείμενα αἰώνια ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις, καὶ εἰς τὴν ἄῤῥητον τῆς μελλούσης ἐπιφοιτᾷν θείας χάριτος εὐεργεσίαν, ἀναξίαν ἑαυτὴν, καὶ τὴν σπουδὴν αὐτῆς, καὶ πόνον, καὶ κάματον ἡγεῖται πρὸς τὰς ἀῤῥήτους ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος. Οὗτός ἐστιν ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι, ὃν ὁ Κύριος μακαρίζει· οὗτός ἐστιν ὁ πεινῶν καὶ διψῶν τὴν δικαιοσύνην· οὗτός D ἐστιν ὁ συντετριμμένος τὴν καρδίαν. Οἱ τοιαύτην προαίρεσιν ἀναλαμβάνοντες, καὶ σπουδὴν, καὶ πόνον, καὶ πόθον ἀρετῆς, καὶ ἕως τέλους ἐν αὐτῷ διαμένοντες, τῆς ζωῆς καὶ τῆς αἰωνίου βασιλείας ἐπιτυχεῖν ἐξ ἀληθείας δυνήσονται. Μὴ τοίνυν τις τῶν ἀδελφῶν κατεπαιρέσθω τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ εἰς οἴησιν προκοπτέτω, ὑπὸ τῆς κακίας ὑποκλεπτόμενος, ὡς ὅτι Ἰδοὺ ἐγὼ χάρισμα πνευματικὸν κέκτημαι· οὐκ ἔστι γὰρ ἄξιον ταῦτα Χριστιανοὺς ἐνθυμεῖσθαι. Τί γὰρ ποιεῖ ἡ αὔριον εἰς ἐκεῖνον οὐκ οἶδας· καὶ ποῖον τέλος ἐκείνου, καὶ ποῖον τὸ σὸν ἀγνοεῖς. Ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτῷ προσέχων, ἀνακρινέτω τὴν ἰδίαν συνείδησιν

[97] Sap. VI, 7. [98] Luc. XII, 47. [99] Matth. V, 3.

ἀνωφελῶν ἐμπεριέχονται τὴν ἐξ οὐρανοῦ εἰρήνην ἐν καρδίᾳ μὴ κτησάμενοι, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἥτις ἐστὶ βασιλεύουσα καὶ ἀνακαινίζουσα τὰς τῶν πιστῶν διανοίας, ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ, καὶ πάσης τῆς ἀδελφότητος. Δόξα καὶ προσύνησις Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ'.

Ἡ δόξα τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς ἐμμενει, μέλλουσα ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀναστάσεως φανερωθῆναι, καὶ δοξάσαι τὰ σώματα κατ' ἀναλογίαν τῆς αὐτῶν εὐσεβείας.

Α'. Αἱ τοῦ κόσμου τούτου γλῶσσαι διάφοροί εἰσι· παντὸς γὰρ ἔθνους ἰδία γλῶσσά ἐστιν· οἱ δὲ Χριστιανοὶ μίαν καὶ νῦν γλῶσσαν μανθάνουσι, καὶ ὅλοι ὑπὸ μίαν σοφίαν παιδεύονται τοῦ Θεοῦ, σοφίαν οὐ τοῦ κόσμου τούτου, οὔτε τοῦ αἰῶνος τοῦ παρερχομένου. Καὶ ὡς περιπατοῦσιν εἰς τὴν κτίσιν ταύτην οἱ Χριστιανοὶ, εἰς καινοτέρας θέας οὐρανίους ἐμπίπτουσι, καὶ εἰς δόξας, καὶ μυστήρια, ἀπὸ τῶν φαινομένων λαμβάνοντες τὰς ἀφορμάς. Ἔστι ζώων ἡμέρων γένη, οἷον ἵππος καὶ βοῦς· ἕκαστον αὐτῶν ἴδιον σῶμα ἔχει καὶ ἰδίαν φωνήν. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τοῖς θηρίοις· ὁ λέων ἴδιον σῶμα ἔχει καὶ ἰδίαν φωνὴν, ὁ ἔλαφος ὁμοίως· καὶ ἐν τοῖς ἑρπετοῖς διαφορὰ πολλὴ, καὶ ἐν τοῖς πετεινοῖς πολλὰ σώματα· ἄλλο σῶμα καὶ φωνὴ ἀετοῦ, καὶ ἄλλο σῶμα καὶ φωνὴ ὀξυπτέρου. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐστί· σώματα πολλὰ μὴ ἐοικότα ἀλλήλοις, καὶ ἐν τῇ γῇ σπέρματά εἰσι πολλὰ, ἀλλ' ἕκαστον σπέρμα ἴδιον ἔχει καρπόν. Καὶ δένδρα πολλά εἰσιν· ἀλλ' εἰσὶ δένδρα μείζονα, καὶ εἰσὶ δένδρα μικρότερα. Καὶ αὐταὶ αἱ ὀπῶραι διαφορὰν ἔχουσι πολλήν· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν ἰδίαν γεῦσιν. Καὶ εἰσὶν βοτάναι, καὶ ἐν αὐταῖς διαφοραὶ πολλαὶ, αἱ μὲν εἰς ὑγείαν προχωροῦσαι, αἱ δὲ εἰς εὐωδίαν μόνον. Ἕκαστον δὲ τῶν δένδρων ἔνδοθεν ἐκφέρει τὰ ἐνδύματα φαινόμενα φύλλα, καὶ ἄνθη, καὶ καρπούς. Ὁμοίως καὶ τὰ σπέρματα ἔνδοθεν ἐνδύματα φέρει φαινόμενα· καὶ αὐτὰ τὰ κρίνα ἔνδοθεν ἐκφέρει ἐνδύματα, καὶ καλλωπίζει τὴν χλόην.

Β'. Οὕτω καὶ τῶν Χριστιανῶν ὅσοι κατηξιώθησαν ἐντεῦθεν κτήσασθαι τὸ ἐπουράνιον ἔνδυμα, αὐτὸ ἐκεῖνο ἔχουσι ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐμμένον. Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ Θεοῦ προώρισται διαλυθῆναι τὴν κτίσιν ταύτην, καὶ παρελθεῖν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὸ ἐνδύσαν, καὶ δοξάσαν ἀπὸ τοῦ νῦν ἔνδυμα οὐράνιον τὴν ψυχὴν, ὅπερ ἐκτήσαντο ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐκεῖνο καὶ τὰ γυμνὰ σώματα, ἅπερ ἀνίστανται ἐκ τῶν τάφων, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὰ ἐγειρόμενα σώματα· ἀλλὰ δῆλον ὅτι περιβαλεῖ ταῦτα δόξαν· ὃ ἀπὸ τοῦ νῦν λαμβάνουσιν οἱ Χριστιανοὶ δόμα καὶ ἔνδυμα ἀόρατον, καὶ οὐράνιον. Ὥσπερ δὲ τὰ πρόβατα, ἢ αἱ κάμηλοι χόρτον εὑρίσκοντα, λάβρως καὶ ὀξέως

[16] Coloss. III, 15.

A speritate exterioris hominis; corde vero et animo in mundo distrahuntur, et laqueis terrenis, et inutilium curarum implicantur, pacem cœlestem in corde non consecuti, quemadmodum inquit Apostolus: *Pax Dei palmam ferat in cordibus vestris* [16], quæ regnat, ac renovat fidelium animos in dilectione Dei et omni fraternitate. Gloria et adoratio Patri, **120** et Filio, et Spiritui sancto in sæcula. Amen.

HOMILIA XXXII.

Gloria Christianorum nunc in illorum animis latet, quæ tempore resurrectionis emerget, et illustrabit corpora pro modo eorum pietatis.

B I. Linguæ hujus mundi variæ sunt. Quilibet enim populus propriam linguam habet. Christiani vero et nunc unam ediscunt linguam, et omnes sub una sapientia erudiuntur, sapientia nimirum divina, non hujus mundi, neque sæculi prætereuntis. Et licet in his creatis rebus ambulent Christiani, in novas tamen divisiones cœlestes incidunt, in gloriam, et in mysteria, a conspicuis rebus sumpta occasione. Animalium mansuetorum genera sunt, equus et bos: unumquodque horum proprium habet corpus et propriam vocem. Idem in bestiis; leo proprium habet corpus, vocem propriam: itidem et cervus. In reptilibus quoque differentia non exigua, atque in volucribus multiplicia sunt corpora: aliud corpus et vox aquilæ, et aliud corpus et vox oxypteri. Eadem quoque sunt in mari; corC pora multa inter se dissimilia: et in terra semina sunt multa, verum unumquodque semen peculiarem habet fructum. Itidem multæ sunt arbores, verum sunt arbores, quædam altiores, quædam arbores humiliores. Ipsi quoque autumni fructus magnum inter se obtinent discrimen; quilibet enim eorum peculiarem habet gustum. Sunt quoque inter herbas discrimina multa: hæ quidem ad sanitatem conducunt, illæ vero ad fragrantiam duntaxat. Unaquæque vero arborum intus producit indumenta, quæ videmus folia, flores et fructus: item semina intus producunt indumenta, quæ videntur. Ipsa quoque lilia intus proferunt tegmina, et exornant terram.

II. Sic quoque quotquot Christianorum hinc diD gni sunt habiti consequi cœlestem amictum, illum ipsum habent in animis suis commorantem. Et quoniam a Deo præfinitum est, ut dissolvatur creatura hæc, atque cœlum et terra transeant, indumentum cœleste nunc tegens et illustrans animam, quod obtinent in corde, illud nuda quoque corpora, quæ resurgent ex sepulcris, in illa die, qua corpora excitabuntur, illa videlicet induet gloria; quod donum et indumentum invisibile ac cœleste nunc consequuntur Christiani. Quemadmodum autem oves aut cameli in fenum incidentes, incontinenter et celeriter accedunt ad pabulum, atque in-

et accedentes nativitatem hanc consecuti fuerint, gaudium conciliant et summam exsultationem in cœlis parentibus, qui eos procrearunt. Et omnes angeli sanctæque virtutes lætantur de anima, quæ e Spiritu prognata et Spiritus effecta est. Hoc enim corpus similitudo est animæ ; anima vero imago Spiritus exsistit. Et quemadmodum corpus absque anima mortuum est, nec quid peragere valet : sic absque cœlesti anima, absque divino Spiritu, mortua est a regno anima, nec potest quidquam peragere eorum, quæ ad Deum pertinent, absque Spiritu.

116 IV. Quemadmodum enim statuarius attendit ad faciem regis, tum pingit : ac, si ex adversa parte sit facies regis, intendens in ipsum pictorem, facile atque eleganter ille imaginem ad vivum depingit : sin vero faciem avertat, pingere nequit, eo quod intentis oculis non intuebatur pingentem : eodem quoque modo insignis ille pictor Christus, credentibus ei, et fixis eum oculis semper intuentibus, confestim depingit ad imaginem suam hominem cœlestem, ex ipso Spiritu, ex substantia ipsius luminis arcani, pingit imaginem cœlestem, et largitur ei præclarum et bonum illius sponsum. Si quis ergo immotis oculis eum non semper intueatur, spretis omnibus, nequaquam pinget Dominus imaginem ejus e suo ipsius lumine. Oportet ergo fixis oculis intueri nos eum, credere, et diligere illum omnia projicere eique attendere, ut pingat sui ipsius imaginem cœlestem et immittat animis nostris : atque sic nos gestantes Christum, vitam æternam consequamur, et hinc certiori fiducia fulti requiescamus.

V. Perinde ac moneta aurea, nisi impressam habuerit regiam imaginem, non in commercio versari potest, nec in regis thesauros reconditur, sed rejicitur : sic quoque anima, nisi habuerit imaginem cœlestis Spiritus in lumine arcano, Christum in se insculptum, non est commoda ad supernos thesauros, et a mercatoribus regni, præclaris apostolis, respuitur. Qui enim invitatus fuerat, non exornatus veste nuptiali, tanquam alienus ejectus est in exteriores tenebras, eo quod non gestaret imaginem cœlestem. Hoc enim est signum ac sigillum Domini animis impressum, Spiritus nimirum luminis arcani. Et quemadmodum mortuus inutilis est, nec omnino quid commodat iis, qui hic vivunt ; quapropter exportant quoque eum ex urbe, et humi deponunt : sic quoque anima, quæ non gestat cœlestem divini luminis imaginem, vitam scilicet animæ, velut reproba ac plane rejectitia evadit. Non enim commodat illi civitati sanctorum anima mortua, quæ non gerit lucidem ac divinum Spiritum. Quemadmodum enim in mundo vita corporis est anima : sic quoque in æterno ac cœlesti mundo animæ vita est Spiritus divinus.

VI. Oportet igitur quærentem credere, et acce-

Κυρίῳ, καὶ προσερχόμενοι καταξιοῦνται τῆς γεννήσεως ταύτης, χαρὰν ἐμποιοῦσι καὶ μεγάλην ἀγαλλίασιν ἐν οὐρανοῖς τοῖς γεννήσασι γονεῦσι· πάντες τε ἄγγελοι, καὶ δυνάμεις, ἅγιαι χαίρουσι τῇ ψυχῇ τῇ ἐκ Πνεύματος γεννηθείσῃ, καὶ γενομένῃ πνεῦμα. Τοῦτο γὰρ τὸ σῶμα ὁμοίωμα τυγχάνει τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ ψυχὴ εἰκὼν τοῦ Πνεύματος ὑπάρχει· καὶ ὥσπερ τὸ σῶμα χωρὶς τῆς ψυχῆς νεκρόν ἐστι, μηδὲν δυνάμενον διαπράξασθαι, οὕτως ἄνευ τῆς ἐπουρανίου ψυχῆς, χωρὶς τοῦ θεϊκοῦ Πνεύματος, νεκρὰ τυγχάνει ἀπὸ τῆς βασιλείας ἡ ψυχη, μηδὲν δυναμένη διαπράξασθαι τῶν τοῦ Θεοῦ, ἄνευ τοῦ Πνεύματος.

Δ'. Ὥσπερ γὰρ ὁ εἰκονογράφος προσέχει τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως, καὶ γράφει· καὶ ἐπὰν ἐξ ἐναντίας ᾖ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως προσέχον αὐτῷ γράφοντι, εὐκόλως καὶ καλῶς ἐκεινος ζωγραφεῖ τὴν εἰκόνα· ἐπὰν δὲ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον, οὐ δύναται γράψαι, διὰ τὸ μὴ ἀτενίζειν αὐτῷ τῷ γράφοντι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ καλὸς ζωγράφος Χριστός, τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ καὶ ἀτενίζουσιν διὰ παντὸς πρὸς αὐτόν, εὐθέως ζωγραφεῖ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐπουράνιον ἄνθρωπον, ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀνεκλαλήτου, γράφει εἰκόνα οὐράνιον, καὶ δίδωσιν αὐτῇ τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν αὐτῆς νυμφίον. Εἴ τις οὖν οὐκ ἀτενίζει διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν τῶν πάντων ὑπεριδών, οὐ μὴ γράψῃ ὁ Κύριος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ φωτός. Χρὴ τοίνυν ἀτενίζειν ἡμᾶς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, καὶ ἀγαπῶντας αὐτόν, πάντα ῥίψαντας, καὶ αὐτῷ προσέχοντας· ἵνα γράψας τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα τὴν ἐπουράνιον, ἀποστείλῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. καὶ οὕτως φορέσαντες τὸν Χριστὸν ζωὴν αἰώνιον λάβωμεν, καὶ ἀπεντεῦθεν πληροφορηθέντες ἀναπαῶμεν.

Ε'. Ὥσπερ τὸ νόμισμα τοῦ χρυσίου, ἐὰν μὴ λάβῃ καὶ ἐντυπωθῇ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, οὔτε εἰς ἐμπορίαν ἀπέρχεται, οὔτε εἰς βασιλέως θησαυροὺς ἀποτίθεται, ἀλλὰ ἀπόβλητον τυγχάνει· οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ, ἐὰν μὴ ἔχῃ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου Πνεύματος ἐν φωτὶ ἀῤῥήτῳ, Χριστὸν ἐντετυπωμένον ἐν αὐτῇ, οὐ χρησιμεύει εἰς τοὺς ἄνω θησαυρούς, καὶ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων ἀπόβλητος γίνεται. Καὶ γὰρ ὁ κληθείς, καὶ μὴ φορῶν τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου, ὡς ἀλλότριος ἐξεβλήθη εἰς τὸ ἀλλότριον σκότος, μὴ φορῶν τὴν εἰκονα τὴν ἐπουράνιον. Τοῦτο γὰρ σημεῖον καὶ σίγνον ὑπάρχει τοῦ Κυρίου ἐντυπούμενον ταῖς ψυχαῖς, πνεῦμα φωτὸς ἀῤῥήτου ὑπάρχον. Καὶ ὥσπερ ὁ νεκρὸς ἀχρεῖος, καὶ ὅλως μὴ χρησιμεύων τοῖς ἐκεῖ ἐστι· διὸ καὶ ἐκκομίζουσιν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ κατατίθενται· οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ μὴ φέρουσα τὴν ἐπουράνιον τοῦ θεϊκοῦ φωτὸς εἰκονα, τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἀδόκιμος καὶ πάντη ἀποβλητος τυγχάνει· οὐ χρησιμεύει γὰρ εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν τῶν ἁγίων νεκρὰ ψυχὴ, μὴ φέρουσα φωτεινὸν καὶ θεϊκὸν Πνεῦμα. Ὥσπερ γὰρ ἐν κόσμῳ ζωὴ τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ ἐστιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ αἰωνίῳ καὶ ἐπουρανίῳ κόσμῳ τῆς ψυχῆς ἡ ζωὴ, τὸ Πνεῦμα τῆς Θεότητος ὑπάρχει.

ϛ'. Χρὴ τοίνυν τὸν ζητοῦντα πιστεῦσαι καὶ προσελ·

θεῖν τῷ Κυρίῳ, παρακαλεῖν ἐντεῦθεν λαβεῖν τὸ θεϊκὸν Πνεῦμα· αὐτὸ γάρ ἐστιν ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐποιήσατο τὴν ἔλευσιν ὁ Κύριος, ἵνα ζωὴν ἐντεῦθεν δῷ τῇ ψυχῇ, τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ· Ἕως γὰρ, φησὶ, ἔχετε τὸ φῶς, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς· ἔρχεται νὺξ, ὅτε οὐκέτι δύνασθε ἐργάζεσθαι. Εἴ τις τοίνυν οὐκ ἐζήτησεν ἐντεῦθεν καὶ ἔλαβε ζωὴν τῇ ψυχῇ τὸ θεϊκὸν φῶς τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι τοῦ σώματος, ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τόποις τοῦ σκότους ἤδη ἀφορίζεται, εἰς βασιλείαν οὐρανῶν μὴ εἰσερχόμενος, ἐν γεέννῃ τὸ τέλος ἔχων μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ἢ ὥσπερ χρυσίον ἢ ἀργύριον, ἐπὰν ἐμβληθῇ τῷ πυρὶ, καθαρώτερον καὶ δοκιμώτερον, γίνεται, καὶ οὐδὲν δύναται ἀλλοιῶσαι αὐτὸ, οἷον ξύλα, ἢ χόρτος· πάντα γὰρ ἐσθίει τὰ προσερχόμενα αὐτῷ, πῦρ γὰρ γίγνονται· οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος ἀναστρεφομένη καὶ τῷ θεϊκῷ φωτὶ, ὑπ' οὐδενός τι κακὸν πείσεται τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Εἰ δὲ καὶ προσεγγίσει τι αὐτῇ, ἀναλίσκεται ὑπὸ τοῦ ἐπουρανίου πυρὸς τοῦ Πνεύματος Ἢ ὥσπερ πετεινὸν, ἐπὰν ἐν ὕψει πετασθῇ, ἀμέριμνόν ἐστιν, ὡς μηδὲν δεδοικὸς, θηρευτὰς, ἢ θηρία πονηρά· ἄνω γάρ που ὂν καταγελᾷ πάντων· οὕτω καὶ ψυχὴ λαβοῦσα τὰς πτέρυγας τοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ τοῦ οὐρανοῦ πετομένη, πάντων ἀνωτέρα οὖσα, πάντων καταγελᾷ.

Ζ'. Καὶ ὁ μὲν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, τότε σχίσαντος Μωσέως τὴν θάλασσαν, διήρχοντο κάτω· οὗτοι δὲ τέκνα Θεοῦ ὄντες ἐπάνω περιπατοῦσιν ἐπὶ τὴν θάλασσαν τῆς πικρίας τῶν πονηρῶν δυνάμεων. Τὸ σῶμα γὰρ καὶ ἡ ψυχὴ αὐτῶν οἶκος Θεοῦ γεγόνασιν· ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅτε ἔπεσεν ὁ Ἀδὰμ, ἦλθεν ὁ Θεὸς περιπατῶν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἔκλαυσεν, ὡς εἰπεῖν. ἰδὼν τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἴρηκεν· Ἐκ ποίων ἀγαθῶν ποῖα ἠρετίσω κακά! ἐκ ποίας δόξης ποίαν αἰσχύνην φορεῖς! τί σκοτεινὸς εἶ νῦν! τί δυσειδής! τί σαπρός! ἐκ ποίου φωτὸς οἷοι σκότος ἐκάλυψέ σε! καὶ πεσόντος τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἀποθανόντος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔκλαυσεν αὐτὸν ὁ Ποιητὴς, ἄγγελοι, πᾶσαι αἱ δυνάμεις, οὐρανοὶ, γῆ, καὶ πάντα τὰ κτίσματα ἐπένθησαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ καὶ τῇ πτώσει αὐτοῦ· τὸν γὰρ δοθέντα αὐτοῖς βασιλέα δοῦλον εἶδον γεγονότα ἐναντίας καὶ πονηρᾶς δυνάμεως. Σκότος τοίνυν ἐνεδύσατο ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, σκότος πικρὸν, καὶ πονηρόν· ἐβασιλεύθη γὰρ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους. Οὗτος ἦν ὁ τραυματισθεὶς ὑπὸ τῶν λῃστῶν, καὶ ἡμιθανὴς γεγονὼς, κατερχόμενος ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ.

Η'. Καὶ γὰρ καὶ Λάζαρος, ὃν ὁ Κύριος ἀνέστησεν, ὁ πολλῆς δυσωδίας γέμων, ὥστε μηδένα δύνασθαι τῷ μνήματι προσεγγίσαι, σύμβολον ἦν τοῦ Ἀδὰμ, τοῦ πολλὴν δυσωδίαν ἐν τῇ ψυχῇ προσλαβόντος, καὶ μελανίας καὶ σκότους πληρωθέντος. Ἀλλὰ σὺ, ὅταν ἀκούσῃς περὶ Ἀδὰμ, καὶ περὶ τοῦ τετραυματισμένου, καὶ τοῦ Λαζάρου, μὴ ἀπολύσῃς σου τὸν νοῦν ὥσπερ εἰς ὄρη, ἀλλ' ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ σου γίγνου, ὅτι καὶ σὺ τὰ αὐτὰ τραύματα, καὶ τὴν

A dere ad Dominum, obsecrare ut hinc consequatur Spiritum divinum : ipse enim est vita animæ, et propterea advenit Dominus, ut hinc vitam largiretur animæ, Spiritum nempe suum : *Dum enim*, inquit, *lucem habetis, credite in lucem : venit nox, quando nemo potest operari* [2].Si quis ergo non quæsierit hinc, et consecutus fuerit vitam animæ, divinum lumen Spiritus, ille ubi migrabit e corpore, in sinistra loca tenebrarum jam segregatur, in regnum cœlorum non ingrediens, nactus finem in gehenna cum diabolo et angelis ejus. Aut quemadmodum aurum vel argentum, conjectum in ignem, purius et probatius efficitur, necquidquam potest illud mutare, nempe vel lignum vel herba : omnia enim sibi adjecta consumit, quæ quidem in
B ignem evadunt : sic quoque anima in igne Spiritus, et in lumine divino conversans, nihil a quoquam pravorum spirituum patitur : et licet appropinquet quidpiam illi, consumitur id a cœlesti igne Spiritus. Aut veluti volucris, si in altum evolarit, secura est, velut nihil metuens aucupes, aut noxias bestias ; siquidem supra dum est, deridet omnes : sic quoque anima, acceptis alis Spiritus, in sublimes **117** cœli regiones evolans, cum sit omnibus sublimior, omnia risui habet.

VII. Et quidem populus Israel secundum carnem, cum tunc divideret Moses mare, deorsum trajecit : hi vero, cum sint filii Dei, sursum deambulant super mare acerbissimum perversarum po-
C testatum. Corpus enim et anima illorum domus Dei facta sunt. Die illa, qua lapsus est Adam, accessit Deus, ambulans in paradiso, lamentatus est,ut ita dicam, conspecto Ada, ac dixit : *Quibus e bonis qualia excitasti mala ? E qua gloria quale dedecus geris ? Cur tenebrosus es modo ? cur deformis ? cur putridus? quali ex lumine tales tenebræ obvelaverunt te ?* Et quidem,cum cecidisset Adam, et a facie Dei mortuus esset, luxit eum Creator, angeli, virtutes omnes, cœli, terra, et omnes creaturæ luxerunt mortem et casum ejus : eum enim, qui datus erat illis rex, servum videbant factum esse adversariæ et pravæ potestatis. Tenebris igitur induit suam animam, et quidem tenebris acerbis ac pravis : siquidem redactus est sub imperium principis
D tenebrarum. Is erat, qui vulneratus a latronibus, semimortuus relictus est, cum descenderet ab Jerusalem versus Jericho [3].

VIII. Quinimo Lazarus quoque [4], quem Dominus excitavit, adeo multo fetore plenus, ut nemo posset monumento appropinquare, typus erat Adæ, qui multum feloris et graveolentiæ in animam ascivit, et caligine ac tenebris repletus fuit. Cæterum tu, cum audieris de Adamo, de vulnerato, et Lazaro, ne dimittas mentem tuam velut in montem, sed intus in anima tecum habita, quia tu quoque eadem vulnera, eumdem fetorem, easdemque

[2] Joan. xi, 4. [3] Luc. x. [4] Joan. ix, 39.

tenebras gestas. Omnes enim filii sumus illius tenebrosi generis, et omnes illius graveolentiæ participes sumus. Qua igitur laboravit affectione ille, eadem omnes, qui ex semine Adæ sumus, laboramus. Talis enim affectio contigit, uti Isaias inquit: *Non est vulnus, non est cicatrix, non est plaga, quæ saniem emittat. Non datur fomentum apponere vel oleum, nec obligaturam facere*[5]: usque adeo incurabili vulnere sauciati sumus, quod non nisi solus Dominus potuit curare. Propterea enim ille ipse venit, quia nemo ex veteribus, neque lex ipsa, nec prophetæ potuerunt sanare. Hic vero solus cum venisset, curavit plagam illam animæ insanabilem.

IX. Snscipiamus ergo ipsum Deum ac Dominm, verum medicum, qui solus veniens, potest sanare animas nostras, postquam ingentes nostri causa sustinuit labores. Pulsat enim perpetuo fores cordium nostrorum, ut aperiamus ei, quo ingressus requiescat in animis nostris; ut et abluamus et ungamus pedes ejus, et mansionem ipse apud nos faciet. Etenim illic exprobrat Dominus ei, qui non laverat pedes ejus[6]. Et rursum alibi dicit: *Ecce sto ad ostium, et pulso, si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad illum*[7]. Propterea enim multa perpessus sustinuit, tradens suum ipsius corpus morti, nos redimens a servitute, ut veniret ad animam nostram, et mansionem faceret in ea. Quapropter ad illos, qui a sinistris stantes in judicio, ab eo mittuntur in gehennam cum diabolo, ait Dominus: *Hospes eram, et non collegistis me. Esurivi, et non dedistis mihi cibum. Sitivi, et non dedistis mihi potum*[8]. Cibus enim et potus, indumentum, domicilium et requies ejus est in animis nostris. Semper **118** ergo pulsat, volens ad nos ingredi. Quocirca suscipiamus eum, et introducamus intra nos; siquidem noster cibus, vita, potus et vita æterna ipse est. Itaque omnis anima, quæ non susceperit nunc eum intus ac requieverit, imo in ipso recreata fuerit, in regno cœlorum cum sanctis hæreditatem non cernit, neque in cœlestem civitatem ingredi potest. Ipse vero, Domine Jesu Christe, introduc nos in illam, glorificantes nomen tuum cum Patre et sancto Spiritu, in sæcula. Amen.

HOMILIA XXXI.

Fidelem oportet mutari animo, atque in Deum omnes cogitationes colligere, in quibus vere omne obsequium divinum consistit.

I. Oportet eum, qui credit, obsecrare Deum, ut immutetur intedtione sua per mutationem cordis, quod vertatur ab acerbitate in dulcedinem, et recordari, quo pacto sanatus est cæcus, itidem, quæ sanguinis profluvio laborabat, tacta fimbria vestimenti, sanitatis particeps est facta, leonum natura mansuefacta est, et ignis natura exstincta.

αὐτὴν δυσωδίαν, καὶ τὸ αὐτὸ σκότος φορεῖς. Ἐκείνου γὰρ πάντες ἐσμὲν υἱοὶ τοῦ σκοτεινοῦ γένους, καὶ πάντες τῆς αὐτῆς δυσωδίας μετέχομεν. Ὅπερ οὖν πέπονθε πάθος ἐκεῖνος, τοῦτο πάντες ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀδὰμ ὄντες πεπόνθαμεν· τοιοῦτον γὰρ πάθος συμβέβηκεν, ὥς φησιν Ἡσαΐας· Οὐκ ἔστι τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα, οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους ποιῆσαι. Οὕτως ἀνίατον τραῦμα ἐτραυματίσθημεν, μόνῳ τῷ Κυρίῳ δυνατὸν θεραπεῦσαι αὐτό. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ δι' ἑαυτοῦ ἦλθεν, ὅτι μηδεὶς τῶν ἀρχαίων, οὔτε ὁ νόμος αὐτὸς, οὔτε οἱ προφῆται τοῦτο ἠδυνήθησαν θεραπεῦσαι. Οὗτος δὲ μόνος ἐλθὼν, ἐθεράπευσε τὴν πληγὴν ἐκείνην τῆς ψυχῆς τὴν ἀνίατον.

Θ'. Προσδεχώμεθα τοίνυν τὸν Θεὸν καὶ Κύριον, τὸν ἀληθινὸν θεραπευτὴν, ὃς μόνος δυνατός ἐστιν ἐλθὼν ἰάσασθαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, κεκοπιακὼς πολλὰ δι' ἡμᾶς. Κρούει γὰρ ἀεὶ τὰς θύρας τῶν καρδιῶν ἡμῶν, ἵνα ἀνοίξωμεν αὐτῷ, καὶ εἰσελθὼν ἀναπαῇ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ νίψωμεν, καὶ ἀλείψωμεν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ μονὴν παρ' ἡμῖν ποιήσει. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ὀνειδίζει ὁ Κύριος τὸν μὴ νίψαντα τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει, Ἰδοὺ ἕστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, ἐὰν ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν. Διὰ τοῦτο γὰρ πολλὰ παθεῖν ὑπέμεινε, δοὺς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς θάνατον, καὶ ἐξαγοράσας ἡμᾶς τῆς δουλείας, ἵνα ἐλθὼν τῇ ψυχῇ ἡμῶν μονὴν ποιήσῃ παρ' αὐτῇ Διὰ τοῦτο ἐκείνοις τοῖς ἐξ ἀριστερῶν ἐν τῇ κρίσει ὑπ' αὐτοῦ πεμπομένοις εἰς γέενναν μετὰ τοῦ διαβόλου φησὶν ὁ Κύριος, Ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· ἐπείνων, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψων, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με. Ἡ γὰρ τροφὴ αὐοοῦ καὶ ἡ πόσις, καὶ ἄμφιον, καὶ στέγη, καὶ ἀνάπαυσις ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐστιν. Ἀεὶ τοίνυν κρούει, βουλόμενος εἰσελθεῖν πρὸς ἡμᾶς. Δεξώμεθα τοίνυν αὐτὸν, καὶ εἰσαγάγωμεν ἔνδον ἡμῶν, ὅτι καὶ ἡμῶν ἡ τροφὴ, καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἡ ποσις, καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος αὐτός ἐστιν. Καὶ πᾶσα ψυχὴ ἡ μὴ δεξαμένη αὐτὸν ἔνδον νῦν καὶ ἀναπαύσασα, μᾶλλον δὲ ἀναπαεῖσα ἐν αὐτῷ, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μετὰ τῶν ἁγίων κληρονομίαν οὐκ ἔχει, οὔτε εἰς τὴν ἐπουράνιον πόλιν εἰσελθεῖν δύναται. Αὐτὸς δὲ, Κύριε Ἰησοῦ Χρίστὲ, εἰσάγαγε ἡμᾶς εἰς αὐτὴν, δοξάζοντάς σου τὸ ὄνομα σὺν Πατρὶ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ'.

Δεῖ τὸν πιστεύοντα μεταλλαγῆναι του νου αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς λογισμοὺς εἰς Θεὸν συλλέγειν, ἐν οἷς ἀληθῶς πᾶσα διακονία τοῦ Θεοῦ ἐστι.

Α'. Δεῖ τὸν πιστεύοντα αἰτεῖν τὸν Θεὸν μεταλλαγῆναι τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ, μεταβολῇ καρδίας μεταβαλλομένης ἀπὸ πικρότητος εἰς γλυκασίαν, καὶ μνημονεύειν, πῶς ὁ τυφλὸς ἰάθη, ἡ αἱμοῤῥοοῦσα ὁμοίως ἁψαμένη τοῦ κρεσπέδου ἰάσεως ἔτυχε, λεόντων φύσις ἡμερώθη, πυρὸς φύσις ἐνεκρώθη· ὅτι τὸ ἄκρως καλὸν ὁ Θεός ἐστι· πρὸς ὃν ὀφείλεις συναγα-

[5] Isa. I, 5, 6. [6] Luc. VII, 44. [7] Apoc. III, 10. [8] Matth. XXV, 42, 43.

πὸν οὖν ἐπιφέρει τὸ δρέπανον, καὶ εἰ μὴ εὕροι καρπὸν, λυπεῖται· οὕτως καὶ ὁ Κύριος τὸν λόγον αὐτοῦ σπαρῆναι θέλει εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὥσπερ ὁ γεωργὸς ἐν τῇ ἀποκένῳ χώρᾳ λυπεῖται· οὕτως καὶ ὁ Κύριος ἐν τῇ ἀποκένῳ καρδίᾳ καὶ μὴ καρποφορούσῃ λυπεῖται. Ὥσπερ οἱ ἄνεμοι πανταχοῦ πνέουσιν εἰς πᾶσαν τὴν κτίσιν, καὶ ὥσπερ ἥλιος πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐπιλάμπει· οὕτως ἡ θεότης πανταχοῦ ἐστι, καὶ πανταχοῦ εὑρίσκεται. Εἰ ζητεῖς αὐτὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐκεῖ εὑρίσκεται ἐν τοῖς λογισμοῖς τῶν ἀγγέλων· εἰ ζητεῖς αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὧδε εὑρίσκεται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ πολλῶν δὲ ὀλίγοι εὑρίσκονται οἱ εὐαρεστοῦντες αὐτῷ Χριστιανοί. Δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

A proferat; postmodum ergo illata falce, si non inveniat fructum, mœrore afficitur: sic quoque Dominus verbum suum seminari vult in cordibus hominum. Verum perinde ac agricola ob regionem inanem angitur; sic quoque Dominus de vacuo corde, nec fructus producente, contristatur. Quemadmodum venti perflant ubique cunctam creaturam; et quemadmodum sol omnem terram illustrat, sic deitas ubique est, et ubique reperitur. Si quæras illum in cœlis, illic reperitur in cogitationibus angelorum; si quæras eum in terra, hic quoque reperitur in cordibus hominum. E multis vero pauci reperiuntur, qui placeant Deo Christiani. Gloria et magnificentia Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula. Amen.

B

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ'.

Ἀδιαλείπτως καὶ προσεχῶς δεῖ τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι.

Α'. Δεῖ ἡμᾶς, μὴ κατὰ ἔθος σωματικὸν, μήτε κραυγῆς ἔθει, μήτε συνηθείᾳ σιωπῆς, μήτε κλίσεως γονάτων προσεύχεσθαι· ἀλλὰ νηφαλέως τῷ νῷ προσέχοντας προσδοκᾷν τὸν Θεὸν πότε ἐπιστῇ, καὶ ἐπισκέψηται διὰ πασῶν τῶν ἐξόδων τὴν ψυχὴν, καὶ τῶν τρίβων αὐτῆς καὶ αἰσθητηρίων. Καὶ οὕτως ἡνίκα χρὴ σιωπᾷν, καὶ ἡνίκα βοᾷν χρὴ, καὶ ἐν κραυγῇ προσεύχεσθαι, μόνον ὁ νοῦς ἐῤῥωμένος ᾖ πρὸς τὸν Θεόν. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα ὅταν ἐργάζηταί τι, ὅλον δι' ὅλου ἀποσχολεῖται ἐγκείμενον τῷ ἔργῳ, καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ μέλη ἀλλήλοις βοηθεῖ· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ὅλη δι' ὅλου ἀποδεδύσθω εἰς τὴν πρὸς Κύριον αἴτησιν καὶ ἀγάπην, μὴ ῥεμβομένη καὶ περιφερομένη τοῖς λογισμοῖς, καὶ πάσῃ τῇ προσδοκίᾳ προσανακειμένη Χριστοῦ.

C

Β'. Καὶ οὕτως αὐτὸς ἐπιλάμψει, ἀληθινὴν διδάσκων αἴτησιν, διδοὺς εὐχὴν καθαρὰν, πνευματικὴν, Θεοῦ ἀξίαν, καὶ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν. Ὥσπερ δὲ ὁ ἐμπορίας τέχνην ἐπανελόμενος, οὐ μονότροπον ἔχει τοῦ κέρδους τὴν ἐπίνοιαν, ἀλλὰ πάντοθεν αὔξειν καὶ πολυπλασιάζειν τὸ κέρδος ἐπείγεται, ἀπὸ ταύτης ἐφ' ἑτέραν μετιὼν ἐπίνοιαν, καὶ ἐντεῦθεν πρὸς ἕτερον τρέχων πόρον, καὶ ἀπὸ τοῦ μηδὲν ὀνήσαντος ἀεὶ ἀποπηδῶν ἐπὶ τὸ κερδαλεώτερον τρέχει· οὕτως καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ποικίλως καὶ ἐντέχνως εὐτρεπίσωμεν, ὅπως κερδάνωμεν τὸ ἀληθινὸν καὶ μέγα κέρδος, τὸν Θεὸν τὸν διδάσκοντα ἡμᾶς ἐξ ἀληθείας προσεύχεσθαι. Οὕτως γὰρ ἐπαναπαύεται ὁ Κύριος τῇ ἀγαθῇ τῆς ψυχῆς προαιρέσει, θρόνον δόξης αὐτὴν ἐργαζόμενος, ἐπικαθήμενός τε καὶ ἐπαναπαυόμενος ἐπ' αὐτήν. Οὕτως γὰρ παρὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου ἠκούσαμεν περὶ τῶν πνευματικῶν ζώων, τῶν ὑπεζευγμένων τῷ Δεσποτικῷ ἅρματι· ὁλόφθαλμα γὰρ ἡμῖν παριστᾷ ταῦτα, ὥσπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἡ βαστάζουσα τὸν Θεὸν, μᾶλλον δὲ βασταζομένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· γίγνεται γὰρ ὅλη ὀφθαλμός.

D

Γ'. Καὶ ὃν τρόπον οἶκος τὸν δεσπότην παρόντα ἔχων, πάσης γέμει εὐκοσμίας καὶ ὡραιότητος καὶ εὐ-

HOMILIA XXXIII.

Indesinenter et attente oportet Deo vota facere et precari.

I. Oportet nos, non ex more corporeo, nec pro more vociferandi, nec ex consuetudine silendi, aut genua flectendi, preces facere; verum sobrie animum attendentes exspectare Deum, quando aderit visitabit per omnes egressiones animam, per semitas ejus ac sensuum organa; et ita quando conveniat tacere, et quando conveniat clamare, et cum vociferatione precari, modo mens sit firmata in Deum. Perinde enim ac corpus cum operatur quidpiam, totum penitus occupatum incumbit operi, et omnia ejus membra se invicem adjuvant: sic quoque anima tota prorsus consecretur postulationi et charitati Domini, quæ nec vagis occupetur, aut circumferatur cogitationibus, et spem atque exspectationem omnem collocatam habeat in Christo.

II. Atque hoc pacto illucescet ille, qui purum docet petendi modum, et suggerit orationem puram spiritualem, Deo dignam, et quæ fit *in spiritu et veritate, adorationem* [20]. Quemadmodum vero, qui mercatoriam artem elegit, non unicum solum lucri faciendi excogitat inventum, sed undecunque augere et cumulare lucrum cogitur, ab hac **124** ad aliam transiens solertiam et inventum; et inde aliud iter suscipiens, et ab eo, quod nihil prodest semper transiliens, ad id, quod quæstuosius est, currit: sic quoque nos animam nostram varie et artificiose adornemus, ut lucrifaciamus verum ac summum lucrum, Deum nimirum, qui deceat nos in veritate precari. Ad hunc enim modum requiescit Dominus in bona animæ intentione, thronum gloriæ eam constituens, insidens, et requiescens in ea. Sic enim apud Ezechielem prophetam audivimus de spiritualibus animalibus [21], subjugatis currui Domini. Tota enim oculata nobis proponit ea, cujusmodi est anima quæ Deum gestat, quinimo quæ gestatur a Deo. Fit enim tota oculus.

III. Et quemadmodum domus, quæ dominum præsentem habet, omni abundat ornatu, pulchritu-

[20] Joan. IV, 24. [21] Ezech. I, 1; X, 2; Homil, I, 1 seq.

tibilis, homo, Deus, vinum, aqua viva, ovis, sponsus, bellator, arma, omnia in omnibus Christus. Quemadmodum vero infans non novit se ipsum curare vel ornare, sed solum oculos convertit ad matrem, flens, donec misericordia commota illum suscipiat : sic fideles animæ in solo Domino spem habent perpetuo, omnem justitiam ei tribuentes, quia sicut sine vite palmes arescit, sic quoque qui absque Christo vult justificari. Et quemadmodum latro est et fur, *qui per ingressum non intrat, sed aliunde ascendit* [11] : ita qui sine justificante se ipsum justificat.

V. Tollamus ergo corpus nostrum, et construamus altare et superimponamus omnes nostras cogitationes, ac deprecemur Dominum, ut mittat e cœlo invisibilem et magnum ignem qui consumat altare, et omnia quæ in eo sunt : omnesque sacerdotes Baal cadant, quæ sunt adversariæ potestates : tumque visu percipiemus spiritualem pluviam, velut vestigium hominis, venientem in animam, ut impleatur in nobis divina promissio, quemadmodum dictum est apud prophetam : *Erigam et reædificabo tabernaculum David quod collapsum est, et diruta ejus reædificabo* [12] ; ut animam in nocte ac tenebris agentem, in ebrietate nempe ignorantiæ, sua benignitate Dominus illustret, quæ postea ad sobrietatem rediens absque offendiculo ambulet, diei vitæque opera peragens. Illic enim alitur anima, ubi quoque edit, sive de hoc sæculo, sive de Spiritu divino : et illic Deus nutritur, vivit requiescit et versatur.

VI. Cæterum quisque, si velit, probare se ipsum potest, unde nutriatur, ubi vivat, et apud quos degat, ut, ubi hoc pacto intellexerit, et accuratam discernendi facultatem consecutus fuerit, toto, ad in quod bonum est, impetu plene se ipsum tradat. Insuper inter precandum atque orandum attende tibi ipsi, observans cogitationes atque operationes unde sint, a Deo, an ab adversario ? et quis præbeat alimentum cordi, Dominus, an principes mundi et sæculi hujus ? Quod ubi probaveris et cognoveris, o anima, pete a Domino cum labore et desiderio cibum cœlestem, et incrementum atque operationem Christi, juxta id quod dictum est : *Nostra autem conversatio in cœlis est* [13] : non autem in typo et figura, ut quidam existimant. Ecce enim eorum, qui speciem pietatis solum habent, animus atque intellectus similis est mundo : ecce commotio et fluctatio voluntatis eorum inconstans animus, timiditas, et metus, secundum quod dictum est : *In angustia et tremore eris super terram* [14] : infidelitate et confusione fluxarum cogitationum quanto tempore agitantur, et reliqui omnes homines ; specie solum, non etiam animi sententia dissident hi a mundo ; et corporea pro-

A ἀπαθὴς, ἄνθρωπος, Θεὸς, οἶνος, ὕδωρ ζῶν, πρόβατον, νυμφίος, πολεμιστὴς, ὅπλον, πάντα ἐν πᾶσι Χριστός. Καὶ ὥσπερ τὸ νήπιον οὐκ οἶδεν ἑαυτὸ θεραπεῦσαι, ἢ τημελῆσαι, ἀλλὰ μόνον ἀποβλέπει πρὸς τὴν μητέρα, κλαῖον πότε σπλαγχνισθεῖσα τοῦτο ἀναλάβηται · οὕτως αἱ πισταὶ ψυχαὶ μόνῳ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζουσιν ἀεὶ, πᾶσαν δικαιοσύνην αὐτῷ ἀπονέμουσαι. Ὥσπερ γὰρ χωρὶς τῆς ἀμπέλου τὸ κλῆμα ψύχεται, οὕτως καὶ ὁ ἄνευ Χριστοῦ δικαιοῦσθαι θέλων. Ὡς ὁ λῃστὴς καὶ ὁ κλέπτης ἐστὶν, ὁ μὴ διὰ τῆς εἰσόδου εἰσερχόμενος, ἀλλὰ ἀλλαχόθεν ἀναβαίνων · οὕτως ὁ ἄνευ τοῦ δικαιοῦντος ἑαυτῷ δικαιούμενος.

Ε'. Ἄρωμεν οὖν τὸ σῶμα τοῦτο, καὶ ποιήσωμεν θυσιαστήριον, καὶ ἐπιθῶμεν ἐπάνω πᾶσαν ἡμῶν τὴν B ἐνθύμησιν, καὶ δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου, ἵνα πέμψῃ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἀόρατον καὶ μέγα πῦρ, καὶ καταφάγῃ τὸ θυσιαστήριον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς τοῦ Βαὰλ πέσωσιν, αἵτινές εἰσιν ἀντικείμεναι ἐνέργειαι · καὶ τότε ὀψόμεθα τὸν πνευματικὸν ὑετὸν, ὡς ἴχνος ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν ψυχῇ, ὥστε γενέσθαι ἐν ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν, καθὼς εἴρηται ἐν τῷ προφήτῃ, Ἀνορθώσω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω · ἵνα τὴν ἐν νυκτὶ καὶ σκότει διαιτωμένην ψυχὴν ἐν μέθῃ ἀγνοίας, τῇ ἰδίᾳ χρηστότητι ὁ Κύριος ἐπιλάμψῃ, καὶ λοιπὸν ἀνανήψασα ἐκείνη ἀπροσκόπως ὁδεύῃ τὰ τῆς ἡμέρας καὶ ζωῆς ἔργα ἐπιτελοῦσα · ἐκεῖθεν γὰρ τρέφεται ψυχὴ, ἔνθα καὶ ἐσθίει, ἤτοι ἐκ τοῦ αἰῶνος C τούτου, ἤτοι ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ · καὶ ὁ Θεὸς ἐκεῖ τρέφεται, καὶ ζῇ, καὶ ἀναπαύεται, καὶ ἀναστρέφεται.

ς'. Τὸ λοιπὸν ἕκαστος, εἰ βούλεται, δοκιμάσαι ἑαυτὸν δύναται, πόθεν τρέφεται, καὶ ποῦ ζῇ, καὶ ἐν οἷς ἐστιν · ἵν' οὕτως νοήσας, καὶ τὴν ἀκριβῆ διάκρισιν κτησάμενος, τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁρμῇ τελείως ἑαυτὸν ἐπιδῷ. Λοιπὸν προσευχόμενος ἐν τῇ εὐχῇ πρόσεχε σεαυτῷ, ἐπέχων τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς ἐνεργείαις πόθεν εἰσὶν, ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ τίς προσφέρει τροφὴν τῇ καρδίᾳ, ὁ Κύριος, ἢ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ αἰῶνος τούτου. Καὶ δοκιμάσασα καὶ ἐπιγνοῦσα, ὦ ψυχὴ, αἰτοῦ τὸν Κύριον ἐν πόνῳ καὶ πόθῳ τροφὴν οὐράνιον, καὶ αὔξησιν, καὶ ἐργασίαν Χριστοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον · Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα D ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει · καὶ οὐκ ἐν σχήματι καὶ τύπῳ, ὥς τινες νομίζουσιν. Ἰδοὺ γὰρ, τῶν μόρφωσιν εὐσεβείας μόνον ἐχόντων ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια ἔοικε τῷ κόσμῳ. Ἰδοὺ ὁ σεισμὸς καὶ ὁ σάλος τῆς προαιρέσεως αὐτῶν, ἡ ἄστατος γνώμη, ἡ δειλία καὶ ὁ φόβος, κατὰ τὸ εἰρημένον, Στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ σύγχυσιν τῶν ἀστάτων λογισμῶν, ὅσας ὥρας σαλευόμενοι, ὡς οἱ λοιποὶ πάντες ἄνθρωποι · σχήματι δὲ μόνῳ οὐ καὶ νοήματι διαφέρουσιν οἱ τοιοῦτοι τοῦ κόσμου, καὶ σωματικοῖς κατορθώμασι τοῦ ἔξω ἀνθρώπου, τῇ δὲ καρδίᾳ καὶ τῷ κόσμῳ σύρονται, καὶ δεσμοῖς γηΐνοις, καὶ μεριμνῶν

[11] Joan. x, 1. [12] Amos ix, 11. [13] Philipp. iii, 20. [14] Gen. iv, 12.

ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Κύριος εἶπεν, Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή. Καὶ πάλιν, Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Καὶ πάλιν, Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. A

Β'. Ἡ γὰρ ἔλευσις τοῦ Κυρίου πᾶσα διὰ τὸν ἄνθρωπον γεγένηται, τὸν τεθανατωμένον ἐν τάφῳ σκότους, ἁμαρτίας, πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ δυνάμεων πονηρῶν, ἵνα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ νῦν ἀναστήσῃ καὶ ζωοποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ καθαρίσῃ ἀπὸ πάσης μελανίας, καὶ φωτίσῃ αὐτὸν τῷ ἰδίῳ φωτὶ, καὶ ἀμφιάσῃ αὐτὸν τὰ ἑαυτοῦ ἐνδύματα τῆς θεότητος τὰ οὐράνια. Ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει τῶν σωμάτων, ὧν προανέστησαν καὶ προεδοξάσθησαν αἱ ψυχαὶ, τότε καὶ τὰ σώματα συνδοξάζονται, καὶ φωτίζονται τῇ ἀπὸ τοῦ νῦν πεφωτισμένῃ καὶ δεδοξασμένῃ ψυχῇ· ἔστι B
γὰρ αὐτῶν οἶκος καὶ σκηνὴ καὶ πόλις ὁ Κύριος. Τὸ οἰκητήριον δὲ τὸ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἀχειροποίητον περιβέβληνται δόξαν φωτὸς θεϊκοῦ, ὡς τέκνα φωτὸς γενόμενοι, οὐ προσέξουσιν ἀλλήλοις ὀφθαλμῷ πονηρῷ· πονηρία γὰρ ἐξήρθη. Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἄρσεν καὶ θῆλυ, δοῦλος καὶ ἐλεύθερος· εἰς θεϊκὴν γὰρ φύσιν ἅπαντες μεταβάλλονται, χρηστοὶ, καὶ θεοὶ, καὶ τέκνα Θεοῦ γενόμενοι. Ἐκεῖ ἀνεπαισχύντως τότε λαλήσει εἰρήνην ἀδελφὸς ἀδελφῇ· ἓν γάρ εἰσιν ἐν Χριστῷ πάντες, καὶ πάντες ἐν ἑνὶ φωτὶ ἀναπαυόμενοι. Προσέξει ἕτερος τῷ ἑτέρῳ, καὶ ἐν τῷ προσέχειν, εὐθέως πάλιν εἰς ἀλήθειαν ἐκλάμψουσιν, εἰς ἀληθινὴν θέαν φωτὸς ἀρρήτου.

Γ'. Οὕτως πολλοῖς σχήμασι, καὶ πολλαῖς καὶ ποι- C
κίλαις δόξαις θεϊκαῖς ἀλλήλοις ἐνορῶσι, καὶ ἕκαστος ἐκπλήσσεται καὶ ἀγαλλιᾷ ἀγαλλιάσει ἀνεκλαλήτῳ, προσέχων τῇ τοῦ ἑτέρου δόξῃ. Ὁρᾷς πῶς αἱ τοῦ Θεοῦ δόξαι ἄφραστοί εἰσι καὶ ἀκατάληπτοι, φωτὸς ἀρρήτου καὶ ἀϊδίων μυστηρίων, καὶ ἀναριθμήτων ἀγαθῶν ὑπάρχουσι; Ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις τὰ τῆς γῆς φυτὰ, ἢ σπέρματα, ἢ ἄνθη ποικίλα ἀδύνατόν τινι καταλαβεῖν ἀριθμῷ, καὶ τὸν πάντα πλοῦτον τῆς γῆς, ἀμήχανόν τινι μετρῆσαι ἢ ἐπίστασθαι· ἢ ὥσπερ ἐν τῇ θαλάσσῃ τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα, ἢ τὸν ἀριθμὸν, ἢ τὰ γένη, ἢ τὴν διαφορὰν, ἢ τὸ μέτρον τοῦ ὕδατος αὐτῆς, ἢ τὸ μέτρον τοῦ τόπου αὐτῆς ἀδύνατόν τινι τῶν ἀνθρώπων καταλαβεῖν· ἢ ὥσπερ ἐν τῷ ἀέρι τὸν ἀριθμὸν τῶν πετεινῶν· ἢ τὰ γένη ἢ τὴν ποικιλίαν ἀδύνατον γνῶναι· ἢ ὥσπερ τὸ τοῦ οὐρανοῦ μέγεθος, ἢ τὰς θέσεις τῶν ἄστρων, ἢ τὸν δρόμον D
αὐτῶν ὡς ἔστιν ἀδύνατον καταλαβεῖν· οὕτως ἐστὶν ἀδύνατον εἰπεῖν, ἢ διαγορεῦσαι τὸν πλοῦτον τῶν Χριστιανῶν τὸν ἀμέτρητον, ἀπέραντον καὶ ἀκατάληπτον. Εἰ γὰρ τὰ κτίσματα ταῦτα τοσοῦτον ἄπειρα καὶ ἀκατάληπτα τοῖς ἀνθρώποις τυγχάνει, πόσῳ μᾶλλον ὁ κτίσας καὶ κατασκευάσας αὐτά! Ὀφείλει οὖν τις μᾶλλον ἀγαλλιασθῆναι καὶ χαρῆναι, ὅτι τοσοῦτος πλοῦτος καὶ κληρονομία τοῖς Χριστιανοῖς ἡτοίμασται, ὥστε μηδένα δυνηθῆναι εἰπεῖν, ἢ ἐξαγορεῦσαι. Μετὰ πάσης δὲ σπουδῆς καὶ ταπεινοφροσύνης προσελθεῖν δεῖ ἐπὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Χριστιανῶν, καὶ λα-

[20] Joan. IV, 4,

suam : *Ego sum panis vitæ* ; et rursum : *Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam* [20].

II. Adventus enim Domini totus penitus propter hominem fuit, qui mortuus jacebat in sepulcro tenebrarum, peccati, spiritus impuri, et perversarum potestatum, ut in hoc sæculo nunc resuscitet ac vivificet hominem, emundet ab omni nigredine, illuminet eum suo lumine, atque amiciat eum suis ipsius indumentis divinis et cœlestibus. In resurrectione autem corporum, quorum ante resurrexerint et gloria illustratæ fuerint animæ, tunc quoque corpora simul glorificabuntur et illustrabuntur cum anima, quæ nunc illuminata et illustrata fuit. Dominus enim est eorum domus, tabernaculum et civitas ; domicilio vero cœlesti, non manufacto protecti sunt, gloria nimirum luminis divini velut filii lucis effecti. Non intuebuntur se invicem oculo pravo ; malitia enim sublata est. Non est illic masculus et femina, servus et liber. In divinam enim naturam omnes transmutantur, benigni, dii et filii Dei facti. Illic absque ullo pudore tunc loquetur pacem frater cum sorore. Unum siquidem sunt in Christo omnes, et omnes in uno lumine requiescunt. Attendet alter in alterum, et inter attendendum confestim denuo in veritate splendebunt, in vera contemplatione luminis arcani.

III. Adeo multiplicibus figuris, multa et varia gloria divina se invicem aspicient : quisque stupore percutietur et exsultabit exsultatione ineffabili, animadversa alterius gloria. Vides quo pacto gloria Dei verbis explicari aut comprehendi nequeat, gloria scilicet luminis arcani, æternorum mysteriorum et bonorum innumerabilium. Quemadmodum enim in rebus aciei oculorum subjectis, plantas terræ, semina aut flores varios non datum est cuipiam numero comprehendere, atque ut omnes opes terræ metiatur quispiam aut cognoscat, fieri non potest ; aut veluti animalia in mari degentia, aut numerum, aut genera, aut differentiam, aut mensuram aquæ ejus, aut mensuram loci ejus impossibile est ulli hominum comprehendere ; aut veluti per aerem volantium volucrium numerum, aut genera aut varietates non licet cognoscere ; aut veluti magnitudinem cœli, aut positus astrorum, aut cursum eorum consequi impossibile est : sic quoque impossibile est enarrare aut explicare divitias Christianorum immensas, infinitas et incomprehensibiles. Si etenim creaturæ istæ adeo infinitæ et incomprehensibiles hominibus sunt, quanto magis, qui condidit et creavit illas ? Debet igitur quispiam vehementius exsultare et lætari, tantas opes et hæreditatem Christianis præparatam esse, ut nemo possit eloqui aut enarrare. Cæterum omni studio et animi humilitate accedere oportet ad cer-

cludunt sibi alimentum ; hora autem famis illud ipsum e ventriculo reducunt et ruminant, habentque velut alimentum, quæ ante reposuerant : sic quoque quicunque nunc regnum cœlorum rapuerunt, et cœlestem cibum in spiritu viventes degustarunt, tempore resurrectionis eum ipsum habent tegentem et foventem omnia eorum membra.

III. Quemadmodum ergo diximus discrimen esse inter semina, quia multiplicia in unam terram
121 seminata diversos producunt fructus, inter se dissimiles : itidem de arboribus sic se res habet, videlicet quasdam earum esse majores, quasdam minores, unam autem terram radices omnium continere : sic quoque cœlestis Ecclesia cum sit una, innumerata est, quisque autem peculiariter exornatur a gloria Spiritus. Perinde enim ac volucres e corpore indumenta alarum producunt, discrimen autem inter eas non est exiguum ; quædam enim propius terram volant, quædam vero in aere evolant : aut quemadmodum cœlum unum est, et multas in se stellas continet, has quidem splendidiores, illas majores, illas vero minores ; universæ vero in cœlo fixæ sunt : sic quoque sancti in uno cœlo divino, et in invisibili terra diversimode radices egerunt. Itidem quæ Adæ obveniunt cogitationes, diversæ sunt : at Spiritus in cor veniens, unam producit cogitationum et unum cor : siquidem qui deorsum sunt, et qui sursum, ab uno gubernantur Spiritu.

IV. Quid vero sibi volunt animalia bifida ? Quoniam duobus unguibus celeriter viam conficiunt, in figuram posita sunt eorum, qui in lege recte ambulant. Quemadmodum autem umbra corporis in eodem corpore est, at officium carnis implere nequit : umbra enim vulnera alligare nequit, nec cibum præbere aut loqui : ab ipso nihilominus corpore manat, et præcedens præsentiam corporis declarat : ad eumdem modum lex vetus umbra est novi testamenti [16]. Præmonstrat autem umbra veritatem, at ministerium Spiritus non obtinuit. Non enim potuit Moses carne amictus penetrare cor, et auferre sordida vestimenta tenebrarum : sed solum spiritus a spiritu, et ignis ab igni dissolvit vim perversarum tenebrarum. Circumcisio ergo, quæ erat in lege, significat appropinquantem veram circumcisionem cordis, et baptisma legis umbra est verarum rerum. Illic enim abluebat corpus : hic vero animum cœno coinquinatum baptisma ignis et Spiritus purgat et abluit.

V. Illic sacerdos imbecillitate circumdatus ingrediebatur in sancta, et pro se et pro populo offerens victimam ; hic vero verus pontifex Christus semel ingressus est in non manufactum tabernaculum et supernum altare, promptus ad purgandum eos, qui postulant ab eo, et inquinatam conscientiam. Inquit

[16] Coloss. II, 17 ; Hebr. X, 1.

A προσέρχονται τοῖς βρώμασι, καὶ ἐγκλείουσι τροφὴν ἑαυτοῖς· ἐν δὲ καιρῷ πείνης, αὐτὸ ἐκεῖνο ἐκ τῆς κοιλίας ἀναφέρουσι, καὶ ἀναμηρυκῶνται, καὶ ἔχει ὡς τροφὴν, ἅπερ ἐνεθηκίασε πρότερον, οὕτως καὶ ὅσοι νῦν ἥρπασαν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐγεύσαντο τῆς ἐπουρανίου βρώσεως ἐν πνεύματι ζῆσαντες, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀναστάσεως αὐτὸ ἐκεῖνο ἔχουσι σκεπάζον καὶ θάλπον αὐτῶν ὅλα τὰ μέλη.

Γ'. Καθὼς οὖν εἴπομεν τὴν διαφορὰν τῶν σπερμάτων, ὅτι πολλὰ ἐν μιᾷ γῇ σπείρεται, καὶ διαφόρους καρποὺς δίδωσι, μὴ ἐοικότας ἀλλήλοις· ὁμοίως καὶ περὶ τῶν δένδρων, ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν εἰσι μείζω, τὰ δὲ μικρότερα, μία δὲ γῆ τὰς ῥίζας ὅλων κατέχει· οὕτως καὶ ἡ ἐπουράνιος Ἐκκλησία μία οὖσα, ἀναρίθμητός ἐστιν, ἕκαστος δὲ ἰδίως κεκόσμηται ὑπὸ B τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος. Ὥσπερ γὰρ τὰ πετεινὰ ἀπὸ τοῦ σώματος τὰ ἐνδύματα τῶν πτερῶν ἐκφέρει, διαφορὰ δέ ἐστιν ἐν αὐτοῖς πολλή· τὰ μὲν γὰρ προσγειότερον πέτανται, τὰ δὲ ἐν ἀέρι ἵπτανται· ἢ ὥσπερ ὁ οὐρανὸς εἷς ἐστι, καὶ ἔχει πολλοὺς ἀστέρας ἐν ἑαυτῷ, τοὺς μὲν λαμπροτέρους, τοὺς δὲ μείζονας, τοὺς δὲ μικροτέρους, ὅλοι δὲ ἐν οὐρανῷ πεπηγμένοι εἰσίν· οὕτως καὶ οἱ ἅγιοι ἐν ἑνὶ οὐρανῷ τῆς θεότητος, καὶ ἐν τῇ ἀοράτῳ γῇ διαφόρως ἐῤῥιζωμένοι εἰσίν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ εἰς αὐτὸν τὸν Ἀδὰμ λογισμοὶ ἐρχόμενοι, διάφοροί εἰσι· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐν τῇ καρδίᾳ ἐρχόμενον, ἕνα λογισμὸν ποιεῖ καὶ μίαν καρδίαν· οἱ κάτω γὰρ καὶ οἱ ἄνω ὑπὸ ἑνὸς Πνεύματος κυβερνῶνται.

C Δ'. Τί δέ ἐστι τὰ διχηλοῦντα ζῶα ; Ἐπειδὴ ταῖς δυσὶν ὄνυξιν εὐθέως περιπατεῖ τὴν ὁδὸν, εἰς τύπον κεῖται τῶν ἐν τῷ νόμῳ πορευομένων ὀρθῶς. Ὥσπερ δὲ ἡ σκιὰ τοῦ σώματος ἐξ αὐτοῦ τοῦ σώματός ἐστι, ἀλλὰ διακονίαν σαρκικὴν πληρῶσαι οὐ δύναται· σκιὰ γὰρ τραύματα ἐπιδῆσαι οὐ δύναται, τροφὴν δοῦναι, ἢ λαλῆσαι· ἐξ αὐτοῦ δέ ἐστι τοῦ σώματος, καὶ προλαμβάνουσα δηλοῖ τὴν παρουσίαν τοῦ σώματος· οὕτως καὶ ὁ νόμος ὁ παλαιὸς σκιά ἐστι τῆς καινῆς διαθήκης· προδηλοῖ δὲ ἡ σκιὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ διακονίαν Πνεύματος οὐκ εἶχεν. Οὐ γὰρ ἠδύνατο Μωϋσῆς σάρκα περιβεβλημένος εἰσελθεῖν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ἀφελέσθαι τὰ ῥυπαρὰ ἐνδύματα τοῦ σκότους, εἰ μὴ πνεῦμα ἐκ πνεύματος, καὶ πῦρ ἐκ πυρὸς λύει τὴν δύναμιν τοῦ πονηροῦ σκότους. Περι- D τομὴ γὰρ ἡ ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ νόμου δηλοῖ προσεγγίζουσαν τὴν ἀληθινὴν περιτομὴν τῆς καρδίας, καὶ τὸ βάπτισμα τοῦ νόμου σκιά ἐστι τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων. Ἐκεῖ γὰρ σῶμα ἀπέπλυνεν, ὧδε δὲ τὸν ἐῤῥυπωμένον νοῦν βάπτισμα πυρὸς καὶ Πνεύματος καθαρίζει καὶ ἀποπλύνει.

Ε'. Ἐκεῖ ἱερεὺς ἀσθένειαν περιβεβλημένος εἰσῄει εἰς τὰ ἅγια, ὑπέρ τε ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ προσφέρων θυσίαν· ὧδε ἀρχιερεὺς ἀληθινὸς ὁ Χριστὸς, ἅπαξ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀχειροποίητον σκηνὴν καὶ τὸ ἄνω θυσιαστήριον, τοὺς αἰτοῦντας αὐτὸν ἕτοιμος καθαρίσαι, καὶ τὴν μεμολυσμένην συνείδησιν. Λέγει

ΟΜΙΛΙΑ Λϛ'.

Περὶ διττῆς ἀναστάσεως τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ διαφόρου δόξης τῶν ἀνισταμένων.

Α'. Ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ψυχῶν ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεται. Ἀνάστασις δὲ τῶν σωμάτων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ὥσπερ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ πεπηγμένοι ὄντες οἱ ἀστέρες, οὐκ ἴσοι πάντες εἰσὶν, ἀλλ' εἷς τοῦ ἑνὸς διαφέρει ἐν τῇ λαμπρότητι καὶ μεγαλειότητι· οὕτω κἂν τοῖς πνευματικοῖς, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεώς εἰσι προκοπαὶ ἐν αὐτῷ τῷ Πνεύματι, εἷς πλουσιώτερος τοῦ ἑτέρου. Καὶ ἡ Γραφὴ λέγει, ὅτι Ὁ λαλῶν ἐν γλώσσῃ, Πνεύματι Θεοῦ λαλεῖ Οὗτος πνευματικός ἐστι Θεῷ λαλῶν· Ὁ δὲ προφητεύων, Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. Οὗτος περίσσειαν ἔσχε τῆς χάριτος· ὁ μὲν γὰρ ἑαυτὸν μόνον οἰκοδομεῖ, ὁ δὲ ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον. Τοῦτο δέ ἐστιν, ὥσπερ κόκκος σίτου σπειρόμενος ἐν τῇ γῇ, καὶ ὁ αὐτὸς ἐκ τῆς μιᾶς καρδίας πολλοὺς καὶ διαφόρους κόκκους ἐκφέρει. Καὶ πάλιν αὐτοὶ οἱ στάχυες, οἱ μέν εἰσι μειζότεροι, οἱ δὲ μικρότεροι, ὅλοι δὲ εἰς μίαν συνάγονται ἅλωνα, εἰς μίαν ἀποθήκην, διάφοροι ὄντες εἷς ἐξ αὐτῶν γίνεται ἄρτος.

Β'. Ἢ ὥσπερ εἰσιν ἐν πόλει πλήθη ἀνθρώπων, καὶ οἱ μέν εἰσι παιδία νήπια, οἱ δὲ ἄνδρες, ἢ νεανίσκοι· πάντες δὲ ἀπὸ μιᾶς πηγῆς ὕδωρ πίνουσι, καὶ ἀπὸ ἑνὸς ἄρτου ἐσθίουσιν, ἕνα ἀέρα ἔχοντες· ἢ ὥσπερ εἰσὶ λύχνοι, καὶ ὁ μὲν ἔχει δύο μυκτῆρας, ὁ δὲ ἑπτά· ἀλλ' ὅπου ἐστὶν ἡ περίσσεια τοῦ φωτὸς ἄλλως φωτίζει· οὕτως ὅσοι εἰσὶν ἐν πυρὶ καὶ φωτὶ, οὐ δύνανται εἶναι ἐν σκότει· ἀλλὰ διαφορὰ πολλή ἐστιν. Ὥσπερ ἂν εἴ τις πατὴρ ὢν υἱοὺς ἔχει δύο, τὸν μὲν παιδίον, τὸν δὲ νεανίσκον, καὶ τὸν μὲν εἰς πόλεις ἀποστέλλει καὶ πατρίδας, τὸ δὲ νήπιον πάντοτε δορυφορεῖ, ἐπεὶ μηδὲν δύναται ποιεῖν. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'.

Περὶ τοῦ παραδείσου, καὶ νόμου πνευματικοῦ.

Α'. Ἡ φιλία τοῦ κόσμου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἔχθρα ἐστὶν εἰς Θεόν. Διὸ ἡ Γραφὴ κελεύει πάσῃ λακῇ τηρεῖν ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, ἵνα τις ὡς παράδεισον φυλάσσων ἐν αὐτῇ τὸν λόγον, ἀπολαύσῃ τῆς χάριτος, μὴ ἀκούων τοῦ ἔνδον εἱλισσομένου ὄφεως συμβουλεύοντος τὰ πρὸς ἡδονὴν, δι' ἧς γεννᾶται θυμὸς ὁ ἀδελφοκτόνος, καὶ θνήσκει ψυχὴ ἡ τίκτουσα· ἀλλ' ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος, Ἐπιμελεῖσθε πίστεως καὶ ἐλπίδος, δι' ὧν γεννᾶται ἡ φιλόθεος καὶ φιλάνθρωπος ἀγάπη, ἡ τὴν αἰώνιον ζωὴν παρέχουσα. Εἰς τοῦτον τὸν παράδεισον εἰσῆλθε Νῶε, τὴν ἐντολὴν φυλάσσων καὶ ἐργαζόμενος, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἐλυτρώθη τῆς ὀργῆς. Τοῦτον φυλάσσων Ἀβραὰμ φωνὴν Θεοῦ ἤκουσε. Τοῦτον φυλάσσων Μωϋσῆς δόξαν εἰς τὸ πρόσωπον ἐλάμβανεν. Ὁμοίως Δαβὶδ τοῦτον φυλάσσων εἰργάζετο, ὅθεν τῶν ἐχθρῶν ἐκυρίευεν· ἀλλὰ καὶ Σαοὺλ ἕως οὗ ἐφύλασσε τὴν καρδίαν, εὐωδοῦτο. Ὅτε δὲ εἰς τέλος παρέβη, εἰς τέλος ἐγκατελήφθη. Ἐν μέτρῳ γὰρ κατὰ ἀναλογίαν

A

HOMILIA XXXVI.

De duplici resurrectione animarum et corporum et diversa resurgentium gloria.

I. Resurrectio mortuarum animrrum ab hoc momento fit : resurrectio vero corporum in illa die. Quemadmodum vero in cœlo, quæ fixæ sunt stellæ, non sunt omnes aquales, sed unaab al teffra differt splendore et magnitudine ; sic in rebus spiritualibus pro modo fidei sunt promotiones in ipso Spiritu, unus locupletior altero. Scriptura quoque ait : *Qui loquitur lingua, Spiritu Dei loquitur* [31]. Hic spiritualis est, qui cum Deo loquitur: *At* **127** *qui prophetat, ecclesiam ædificat.* Iste abundantiam adeptus est gratiæ. Ille enim se ipsu duntaxat ædificat, hic vero
B se ipsum et proximum. Hoc porro se habet, ut granum frumenti in terram conjectum : idem ex uno corde plura et diversa grana producit. Et rursum ex spicis ipsis aliæ sunt ampliores, aliæ tenuiores ; universæ vero in unam congregantur aream, in unum horreum ; et licet diversæ sint, unus ex ipsis conficitur panis.

II. Aut quemadmodum in civitate sunt hominum multitudines, et nonnulli sunt pueri pusilli, alii vero viri vel adolescentes ; omnes vero ex uno fonte aquam bibunt, unum panem comedunt, unumque aerem spirant. Aut perinde ut sunt lucernæ, et hæc quidem habet duo luminaria, illa vero septem, at ubi est abundantia lucis, ibi aliter illuminat : sic quicunque sunt in igne et lumine, nequeunt
C esse in tenebris : verum magna inter eos est discrepantia. Veluti ac si pater quispiam habeat duos filios, hunc pusillum, alterum adolescentem, hunc quidem in urbes mittit et regiones, pusillum autem semper tuetur, quia nihil potest agere. Gloria Deo. Amen.

HOMILIA XXXVII.

De paradiso et lege spirituali.

Amicitia hujus mundi, ut scriptum est, *inimicitia est Dei* [32]. Quapropter Scriptura jubet unumquemque omni custodia observare cor suum [33], ut quis, velut paradisum, conservans in eo verbum, fruatur gratia, nec audiat serpentem intus se implicantem, et consulentem quæ voluptati inserviunt, ex qua
D nascitur iracundia ad fratricidium committendum adigens, et moritur anima pariens ; verum audiat Dominum dicentem : *Curam habete fidei ac spei, e quibus proficitur charitas, et Dei et hominum amans, quæ vitam æternam largitur.* In hujusmodi paradisum ingressus est Noe, mandatum observans atque exsequens, atque per charitatem servatus est ab ira. Hunc conservans Abraham divinæ voci obtemperavit. Hunc custodiens Moses, gloriam in facie recepit. Itidem et David hunc custodiens, effecit, unde dominium in hostes adeptus est. Verum etiam Saul, quandiu custodivit cor, felici rerum successu utebatur ; quando vero sub finem trans-

[31] I Cor. XIV, 2. [32] Jac. IV, 4. [33] Prov. IV, 23.

tiam. Postmodum ex eodem auditu discernere incipies, nec amplius habet requiem, sed solam curam et laborem, ut nanciscaris quod audieris.

VIII. Ubi putaveris te perfecisse omnia, eo quod renuntiaris, sermonem confert tecum Dominus: *Quid gloriaris? nonne corpus tuum et animam tuam ego creavi? quid fecisti tu?* Incipit anima confitendo rogare Dominum, et dicere, videlicet: *Tua sunt omnia, domus, in qua dego, tua est: indumenta mea tua sunt: a te nutrior, et a te dirigor ad omne emolumentum.* Tum incipit Dominus ad hæc dicere: *Habeo tibi gratiam, facultates tuæ sunt: bona voluntas tua est: et ob tuum in me amorem, quoniam confugisti ad me, cedo: insuper dabo tibi, quæ neque tu hactenus possedisti, nec qui super terram sunt homines, habent. Accipe me Dominum cum anima tua, ut sis perpetuo mecum in lætitia et exsultatione.*

IX. Perinde enim ac mulier viro desponsata, omnia bona sua, et totam dotem offert præ summo amore, et in manus viri projicit, atque hoc ait: *Meum quod sit, nihil habeo, bona mea tua sunt: dos quoque tua est, et anima mea, et corpus meum, tuum est:* sic quoque temperans anima est virgo Domini, participans cum Spiritu ejus sancto. Oportet autem, perinde ac ipse, cum venisset supra terram, passus et crucifixus est, te quoque simul pati. Ubi enim recesseris a mundo, ac Deum quærere cœperis, et discernere, superest, ut pugnam ineas cum natura tua, antiquis nimirum moribus, consuetudine tibi innata. Et inter pugnandum cum consuetudine, reperis cogitationes reluctantes tibi, et repugnantes animo tuo: quæ cogitationes te trahunt, et **123** occupatum reddunt rebus, unde exivisti, oculis subjectis. Deinceps incipis prælium conserere ac bellum, cogitationes movens adversus cogitationes, mentem adversus mentem, animam adversus animam, Spiritum adversus Spiritum: cæterum illic æterna quoque anima præsto est.

X. Latet enim occulta quædam et subtilis facultas tenebrarum, insidens cordi. Dominus quoque prope animam et corpus tuum est, spectans pugnam tuam, et arcanas cœlestes cogitationes indit tibi, atque incipit clam te refocillare. Dimittit autem te, donec erudiaris, et in ipsis afflictionibus dirigit te gratia: quæ ubi a pugna ad quietem perveneris, cognoscendam tibi se ipsam tradit, et commonstrat tibi, se ad emolumentum tuum permisisse, ut exercearis. Perinde ac si sit divitis cujusdam puer, qui habeat pædagogum, tandiu quidem loris illum cædit; et castigatio, vulnera ac plagæ molestæ ei videntur, donec evadit in virum; tunc vero incipit gratum se exhibere pædagogo: sic quoque gratia cum dispensatione castigat, donec in perfectum virum evadas.

XI. Agricola semen in quamcunque partem projicit, et qui plantat vineam, cupit ut tota fructum

A τὴν μέριμναν, καὶ τὸν πόνον, ἵνα κτήσῃ ὃ ἤκουσας.

Η'. Ὅτι νομίζεις ὅτι ἐποίησας πάντα ἀποταξάμενος, ποιεῖ λόγον μετὰ σοῦ ὁ Κύριος· Τί καυχᾶσαι; οὐχὶ τὸ σῶμά σου καὶ τὴν ψυχὴν ἐγὼ ἔκτισα; τί ἐποίησας σύ; ἄρχεται ἡ ψυχὴ ἐξομολογουμένη δέεσθαι τοῦ Κυρίου καὶ λέγειν, ὅτι Πάντα σά ἐστιν, ὁ οἶκος εἰς ὃν εἰμι, σός ἐστι· τὰ ἐνδύματά μου, σά ἐστιν. Ἐκ σοῦ τρέφομαι, καὶ ἀπὸ σοῦ οἰκονομοῦμαι εἰς πασαν χρείαν. Τότε ἄρχεται ὁ Κύριος πρὸς ταῦτα λέγειν, Χάριν σοι ἔχω, τὰ ὑπάρχοντα σά ἐστι· τὸ θέλημα τὸ ἀγαθὸν, σόν ἐστι· καὶ διὰ τὴν πρός μέ σου ἀγάπην, ἐπεὶ προσέφυγές μοι, δεῦρο λοιπὸν δώσω σοι, ἃ B οὔτε σὺ ἕως ἄρτι ἐκτήσω, οὔτε ἐπὶ γῆς ἄνθρωποι ἔχουσιν. Ἐμὲ λαβὲ τὸν Κύριόν σου μετὰ τῆς ψυχῆς σου, ἵνα ᾖς πάντοτε μετ' ἐμοῦ εὐφραινομένη καὶ ἀγγαλλιῶσα.

Θ'. Ὥσπερ γὰρ γυνὴ μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς, καὶ ὅλην τὴν προῖκα ἀποφέρει ἐκ πολλῆς ἀγάπης εἰς τὰς χεῖρας ῥίψασα τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τοῦτο λέγει, Ἐμὸν οὐδὲν ἔχω, τὰ ἐμοὶ ὑπάρχοντα σά ἐστι· καὶ προὶξ σή ἐστι, καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἐμὸν, σόν ἐστιν· οὕτω καὶ ἡ σώφρων ψυχὴ παρθένος ἐστὶ τῷ Κυρίῳ, κοινωνοῦσα τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι. Χρὴ δέ σε ὥσπερ αὐτὸς ἐπὶ γῆς ἐλθὼν ἔπαθε, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ σὲ συμπαθεῖν. Ὅταν γὰρ ἀναχωρήσῃς τοῦ κόσμου, καὶ C ἄρξῃ ζητεῖν τὸν Θεὸν καὶ διακρίνειν, λοιπὸν μάχῃ τῇ φύσει σου ἐν τοῖς παλαιοῖς ἤθεσι καὶ τῇ συνηθείᾳ ᾗ συνεγεννήθης. Καὶ ἐν τῷ μάχεσθαι τῇ συνηθείᾳ, εὑρίσκεις λογισμοὺς ἀντικειμένους σοι καὶ μαχομένους τῷ νῷ σου, καὶ ἕλκουσί σε οἱ λογισμοὶ, καὶ ῥεμβάζουσιν, ὅθεν ἐξῆλθες εἰς τὸ φαινόμενον. Ἄρχῃ λοιπὸν ποιεῖν ἀγῶνα καὶ πόλεμον, λογισμοὺς κινῶν πρὸς λογισμοὺς, νοῦν πρὸς νοῦν, ψυχὴν πρὸς ψυχὴν, πνεῦμα πρὸς πνεῦμα· καὶ λοιπὸν ἐκεῖ αἰωνία ἡ ψυχή.

Ι'. Ἀποκαλύπτεται γὰρ κεκρυμμένη τις καὶ λεπτὴ δύναμις τοῦ σκότους ἐγκαθεζομένου τῇ καρδίᾳ· καὶ ὁ Κύριος ἐγγὺς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός σού D ἐστιν ὁρῶν τὸν πόλεμόν σου, καὶ κρυπτούς λογισμοὺς οὐρανίους ἐντίθησί σοι, καὶ ἄρχεται ἀναπαύειν σε ἐν τῷ κρυπτῷ. Ἀφίησι δέ σε τέως παιδευθῆναι, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς θλίψεις οἰκονομεῖ σε ἡ χάρις· καὶ ὅταν ἔλθῃς εἰς ἀνάπαυσιν, γνωρίζει σοι ἑαυτὴν, καὶ δείκνυσί σοι, ὅτι ὑπὲρ τοῦ συμφέροντός σου παρεχώρησε γυμνασθῆναί σε. Ὥσπερ ὅταν ᾖ πλουσίου τινὸς παιδίον, καὶ ἔχῃ παιδαγωγὸν, τέως μὲν λώροις αὐτὸν βασανίζει, καὶ ἡ παιδεία, καὶ τὰ τραύματα, καὶ αἱ πληγαὶ βαρεῖαι φαίνονται, ἕως ὅτε γένηται ἀνὴρ, τότε δὲ ἄρχεται εὐχαριστεῖν τῷ παιδαγωγῷ· οὕτως καὶ ἡ χάρις οἰκονομικῶς παιδεύει, ἕως ὅτε φθάσῃς εἰς τέλειον ἄνδρα.

ΙΑ'. Ὁ γεωργὸς τὸν σπόρον πανταχοῦ ῥίπτει, καὶ ὁ φυτεύων ἄμπελον, θέλει, ἵνα ὅλη καρποφορήσῃ. Δοι-

πὸν οὖν ἐπιφέρει τὸ δρέπανον, καὶ εἰ μὴ εὕροι καρπὸν, λυπεῖται· οὕτως καὶ ὁ Κύριος τὸν λόγον αὐτοῦ σπαρῆναι θέλει εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὥσπερ ὁ γεωργὸς ἐν τῇ ἀποκένῳ χώρᾳ λυπεῖται· οὕτως καὶ ὁ Κύριος ἐν τῇ ἀποκένῳ καρδίᾳ καὶ μὴ καρποφορούσῃ λυπεῖται. Ὥσπερ οἱ ἄνεμοι πανταχοῦ πνέουσιν εἰς πᾶσαν τὴν κτίσιν, καὶ ὥσπερ ἥλιος πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐπιλάμπει· οὕτως ἡ θεότης πανταχοῦ ἐστι, καὶ πανταχοῦ εὑρίσκεται. Εἰ ζητεῖς αὐτὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐκεῖ εὑρίσκεται ἐν τοῖς λογισμοῖς τῶν ἀγγέλων· εἰ ζητεῖς αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὧδε εὑρίσκεται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ πολλῶν δὲ ὀλίγοι εὑρίσκονται οἱ εὐαρεστοῦντες αὐτῷ Χριστιανοί. Δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓʹ.

Ἀδιαλείπτως καὶ προσεχῶς δεῖ τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι.

Αʹ. Δει ἡμᾶς, μὴ κατὰ ἔθος σωματικὸν, μήτε κραυγῆς ἔθει, μήτε συνηθείᾳ σιωπῆς, μήτε κλίσεως γονάτων προσεύχεσθαι· ἀλλὰ νηφαλέως τῷ νῷ προσέχοντας προσδοκᾷν τὸν Θεὸν πότε ἐπιστῇ, καὶ ἐπισκέψηται διὰ πασῶν τῶν ἐξόδων τὴν ψυχὴν, καὶ τῶν τρίβων αὐτῆς καὶ αἰσθητηρίων. Καὶ οὕτως ἡνίκα χρὴ σιωπᾷν, καὶ ἡνίκα βοᾷν χρὴ, καὶ ἐν κραυγῇ προσεύχεσθαι, μόνον ὁ νοῦς ἐῤῥωμένος ᾖ πρὸς τὸν Θεόν. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα ὅταν ἐργάζηταί τι, ὅλον δι' ὅλου ἀποσχολεῖται ἐγκείμενον τῷ ἔργῳ, καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ μελη ἀλλήλοις βοηθεῖ· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ὅλη δι' ὅλου ἀποδεδύσθω εἰς τὴν πρὸς Κύριον αἴτησιν καὶ ἀγάπην, μὴ ῥεμβομένη καὶ περιφερομένη τοῖς λογισμοῖς, καὶ πάσῃ τῇ προσδοκίᾳ προσανακειμένη Χριστοῦ.

Βʹ. Καὶ οὕτως αὐτὸς ἐπιλάμψει, ἀληθινὴν διδάσκων αἴτησιν, διδοὺς εὐχὴν καθαρὰν, πνευματικὴν, Θεοῦ ἀξίαν, καὶ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν. Ὥσπερ δὲ ὁ ἐμπορίας τέχνην ἑπανελόμενος, οὐ μονότροπον ἔχει τοῦ κέρδους τὴν ἐπίνοιαν, ἀλλὰ πάντοθεν αὔξειν καὶ πολυπλασιάζειν τὸ κέρδος ἐπείγεται, ἀπὸ ταύτης ἐφ' ἑτέραν μετιὼν ἐπίνοιαν, καὶ ἐντεῦθεν πρὸς ἕτερον τρέχων πόρον, καὶ ἀπὸ τοῦ μηδὲν ὀνήσαντος ἀεὶ ἀποπηδῶν ἐπὶ τὸ κερδαλεώτερον τρέχει· οὕτως καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ποικίλως καὶ ἐντέχνως εὐτρεπίσωμεν, ὅπως κερδάνωμεν τὸ ἀληθινὸν καὶ μέγα κέρδος, τὸν Θεὸν τὸν διδάσκοντα ἡμᾶς ἐξ ἀληθείας προσεύχεσθαι. Οὕτως γὰρ ἐπαναπαύεται ὁ Κύριος τῇ ἀγαθῇ τῆς ψυχῆς προαιρέσει, θρόνον δόξης αὐτὴν ἐργαζόμενος, ἐπικαθήμενός τε καὶ ἐπαναπαυόμενος ἐπ' αὐτήν. Οὕτως γὰρ παρὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου ἠκούσαμεν περὶ τῶν πνευματικῶν ζώων, τῶν ὑπεζευγμένων τῷ Δεσποτικῷ ἅρματι· ὁλόφθαλμα γὰρ ἡμῖν παριστᾷ ταῦτα, ὥσπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἡ βαστάζουσα τὸν Θεὸν, μᾶλλον δὲ βασταζομένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· γίγνεται γὰρ ὅλη ὀφθαλμός.

Γʹ. Καὶ ὃν τρόπον οἶκος τὸν δεσπότην παρόντα ἔχων, πάσης γέμει εὐκοσμίας καὶ ὡραιότητος καὶ εὐ-

A proferat; postmodum ergo illata falce, si non inveniat fructum, mœrore afficitur: sic quoque Dominus verbum suum seminari vult in cordibus hominum. Verum perinde ac agricola ob regionem inanem angitur; sic quoque Dominus de vacuo corde, nec fructus producente, contristatur. Quemadmodum venti perflant ubique cunctam creaturam; et quemadmodum sol omnem terram illustrat, sic deitas ubique est, et ubique reperitur. Si quæras illum in cœlis, illic reperitur in cogitationibus angelorum; si quæras eum in terra, hic quoque reperitur in cordibus hominum. E multis vero pauci reperiuntur, qui placeant Deo Christiani. Gloria et magnificentia Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula. Amen.

B

HOMILIA XXXIII.

Indesinenter et attente oportet Deo vota facere et precari.

I. Oportet nos, non ex more corporeo, nec pro more vociferandi, nec ex consuetudine silendi, aut genua flectendi, preces facere; verum sobrie animum attendentes exspectare Deum, quando aderit visitabit per omnes egressiones animam, per semitas ejus ac sensuum organa; et ita quando conveniat tacere, et quando conveniat clamare, et cum vociferatione precari, modo mens sit firmata in Deum. Perinde enim ac corpus cum operatur quidpiam, totum penitus occupatum incumbit operi,
C et omnia ejus membra se invicem adjuvant: sic quoque anima tota prorsus consecretur postulationi et charitati Domini, quæ nec vagis occupetur, aut circumferatur cogitationibus, et spem atque exspectationem omnem collocatam habeat in Christo.

II. Atque hoc pacto illucescet ille, qui purum docet petendi modum, et suggerit orationem puram spiritualem, Deo dignam, et quæ fit *in spiritu et veritate, adorationem* [20]. Quemadmodum vero, qui mercatoriam artem elegit, non unicum solum lucri faciendi excogitat inventum, sed undecunque augere et cumulare lucrum cogitur, ab hac **124** ad aliam transiens solertiam et inventum; et inde aliud iter suscipiens, et ab eo, quod nihil prodest semper transiliens, ad id, quod quæstuosius est, currit:
D sic quoque nos animam nostram varie et artificiose adornemus, ut lucrifaciamus verum ac summum lucrum, Deum nimirum, qui deceat nos in veritate precari. Ad hunc enim modum requiescit Dominus in bona animæ intentione, thronum gloriæ eam constituens, insidens, et requiescens in ea. Sic enim apud Ezechielem prophetam audivimus de spiritualibus animalibus [21], subjugatis currui Domini. Tota enim oculata nobis proponit ea, cujusmodi est anima quæ Deum gestat, quinimo quæ gestatur a Deo. Fit enim tota oculus.

III. Et quemadmodum domus, quæ dominum præsentem habet, omni abundat ornatu, pulchritu-

[20] Joan. IV, 24. [21] Ezech. I, 1; X, 2; Homil, I, 1 seq.

dine et decore; eodem modo anima, quæ Dominum suum apud se ipsam habet, et in se manentem, omni pulchritudine et decore repleta est; siquidem Dominum cum spiritualibus suis thesauris inhabitantem habet, et aurigam. Væ domui, cujus dominus peregrinatur, cuique dominus non præsto est, quia desolata est, diruta, plena omni impuritate et perturbatione. Illic *Sirenes et dæmonia* [22]; secundum prophetam habitant. In deserta enim domo feles, canes, et omnis immunditia latet. Væ animæ, quæ non resurgit a gravi lapsu suo; et intra se habet, qui persuadeant ei, atque adigeant eam inimicitias suscipere cum suo ipsius Sponso, et qui exoptent corrumpere ejus animi sensa a Christo.

IV. Cum vero Dominus viderit, quod colligat se ipsam pro viribus suis, semper Dominum quærens, noctu diuque exspectans, atque clamans ad eum, quemadmodum mandavit *citra intermissionem* in omni negotio *precari, faciet vindictam ejus* [23], ut promisit, atque eam expurgatam ab omni malitia sua, *irreprehensibilem et immaculatam sponsam ipse sibi constituet eam* [24]. Cæterum si credis hæc vera esse, ut quoque sunt, attende tibi ipse, num consecuta sit anima tua lumen dirigens eam, verum cibum et potum, qui est Dominus; sin minus nactus sis, quære noctu diuque, ut consequaris. Si ergo aspexeris solem, inquirito verum solem; cæcus siquidem es. Si spectaveris lumen, respice animam tuam, num verum et bonum lumen nactus sis. Omnia enim, quæ visui patent, sunt umbra verarum rerum ad animam pertinentium. Est enim præter hominem conspicuum, alius homo interior, et alii oculi, quos occæcavit Satanas; et aures, quas surdas effecit. Itaque venit Jesus, ut interiori huic homini restituat sanitatem. Cui gloria et imperium cum Patre, et Spiritu sancto in sæcula. Amen.

HOMILIA XXXIV.

De gloria Christianorum quam corpora illorum in resurrectione consequentur, et qua cum anima illustrabuntur.

I. Quemadmodum oculi corporei clare omnia conspiciunt, sic quoque animis sanctorum manifesta et conspicua sunt ornamenta divinitatis, quibus permisti Christiani sapiunt. At vero corporeis oculis occultata est illa gloria; animæ vero credenti perspicue revelatur, quam Dominus necatam excitat a peccato, quemadmodum suscitat et mortua corpora; cui præparat cœlum novum, et terram novam, et solem justitiæ, cui largitur omnia e divinitate sua. Ipse est mundus verus, terra vivens, vitis fructifera, **125** panis vitæ, et aqua vivens, ut scriptum est: *Credo videre bona Domini in terra viventium* [25]. Et rursum: *Orietur timentibus Dominum Sol justitiæ, et sanitas in alis ejus* [26]. Et Dominus quoque inquit: *Ego sum vitis vera* [27]. Et rur-

A πρεπείας· οὕτω καὶ ψυχὴ ἡ ἔχουσα τὸν Δεσπότην αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἐν αὐτῇ καταμένοντα, πάσης ὡραιότητος καὶ εὐπρεπείας γέμει· τὸν γὰρ Κύριον σὺν τοῖς πνευματικοῖς αὐτοῦ θησαυροῖς ἔνοικον ἔχει καὶ ἡνίοχον. Οὐαὶ δὲ οἰκίᾳ, ἧς ὁ δεσπότης ἀποδημεῖ, καὶ ὁ κύριος οὐ πάρεστιν, ὅτι ἠρήμωται κατεσκαμμένη, γέμουσα πάσης ἀκαθαρσίας, καὶ ἀκαταστασίας. Ἐκεῖ Σειρῆνες καὶ δαιμόνια, κατὰ τὸν προφήτην, οἰκοῦσιν. Ἐν γὰρ τῇ ἠρημωμένῃ οἰκίᾳ, αἴλουροι καὶ κύνες, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἐστίν. οὐαὶ ψυχῇ τῇ μὴ ἀνισταμένῃ ἐκ τῆς χαλεπῆς πτώσεως αὐτῆς, καὶ ἔνδον αὐτῆς ἐχούσῃ τους πείθοντας αὐτὴν, καὶ ἀναγκάζοντας ἔχθραν ἔχειν πρὸς τὸν ἑαυτῆς Νυμφίον, καὶ βουλομένους φθείρειν τὰ νοήματα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ.

B Δ'. Ὅταν δὲ ἴδῃ ὁ Κύριος, ὅτι συνάγει ἑαυτὴν ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν, ἀεὶ τὸν Κύριον ζητοῦσα νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ βοῶσα πρὸς αὐτὸν, καθὼς ἐνετείλατο, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι ἐν παντὶ, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῆς, ὡς ὑπέσχετο, καθαρίσας αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ κακίας, καὶ ἄμωμον, καὶ ἄσπιλον νύμφην αὐτὸς ἑαυτῷ παραστήσει αὐτήν. Εἰ δὲ πιστεύεις ταῦτα ἀληθῆ εἶναι, ὥσπερ καὶ εἰσὶ, πρόσεχε σεαυτῷ, εἰ εὗρεν ἡ ψυχή σου τὸ ὁδηγοῦν αὐτὴν φῶς, καὶ τὴν ἀληθινὴ βρῶσιν καὶ πόσιν, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος. Εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, ζήτησον νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἵνα λάβῃς. Ὅταν οὖν ἴδῃς τὸν ἥλιον, ζήτησον τὸν ἀληθινὸν ἥλιον· τυφλὸς γὰρ εἶ. Ὅταν θεωρῇς φῶς, ἐπίβλεψον εἰς τὴν ψυχήν σου, εἰ εὗρες τὸ ἀληθινὸν φῶς, καὶ ἀγαθόν. Σκιὰ γάρ ἐστι πάντα τὰ C φαινόμενα τῶν ἀληθινῶν τῆς ψυχῆς πραγμάτων. Ἔστι γὰρ παρὰ τὸν φαινόμενον ἄλλος ἄνθρωπος ἔνδον· καὶ ὀφθαλμοὶ, οὓς ἐτύφλωσεν ὁ Σατανᾶς, καὶ ὦτα ἃ ἐκώφωσεν, καὶ ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς τοῦτον τὸν ἔσω ἄνθρωπον ὑγιῆ ποιῆσαι· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ'.

Περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν δόξης, ἧς τὰ σώματα αὐτῶν ἐν τῇ ἀναστάσει καταξιωθήσεται, καὶ μετὰ τῆς ψυχῆς φωτισθήσεται.

Α'. Ὥσπερ οἱ σωματικοὶ ὀφθαλμοὶ τηλαυγῶς πάντα βλέπουσιν, οὕτω καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἁγίων φανερὰ καὶ ὁρατά ἐστι τὰ κάλλη τῆς θεότητος, εἰς ἃ συγκιρ- D νῶνται καὶ φρονοῦσι Χριστιανοί. Ἀλλὰ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς κεκάλυπται ἡ δόξα ἐκείνη, τῇ ψυχῇ δὲ τῇ πιστευούσῃ τηλαυγῶς ἀποκαλύπτεται, ἣν ὁ Κύριος νεκρωθεῖσαν ἀνιστᾷ ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ὥσπερ ἐγείρει καὶ τὰ νεκρὰ σώματα, ἑτοιμάζων αὐτῇ οὐρανὸν καινὸν, καὶ γῆν καινὴν, καὶ ἥλιον δικαιοσύνης, διδοὺς αὐτῇ πάντα ἐκ τῆς αὐτοῦ θεότητος. Ἔστι κόσμος ἀληθινὸς, καὶ γῆ ζῶσα, καὶ ἄμπελος καρποφόρος, καὶ ἄρτος ζωῆς, καὶ ὕδωρ ζῶν, καθὼς γέγραπται, Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων· καὶ πάλιν, Ἀνατελεῖ τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον Ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ

[22] Isa. xxxiv, 14. [23] Luc. xviii, 1, 7. [24] Ephes. v, 26, 27. [25] Psal. xxvi, 26. [26] Malach. iv, 2. [27] Joan. xv, 1; vi, 48.

ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Κύριος εἶπεν, A Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή. Καὶ πάλιν, Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Καὶ πάλιν, Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Β'. Ἡ γὰρ ἔλευσις τοῦ Κυρίου πᾶσα διὰ τὸν ἄνθρωπον γεγένηται, τὸν τεθανατωμένον ἐν τάφῳ σκότους, ἁμαρτίας, πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ δυνάμεων πονηρῶν, ἵνα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ νῦν ἀναστήσῃ καὶ ζωοποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ καθαρίσῃ ἀπὸ πάσης μελανίας, καὶ φωτίσῃ αὐτὸν τῷ ἰδίῳ φωτὶ, καὶ ἀμφιάσῃ αὐτὸν τὰ ἑαυτοῦ ἐνδύματα τῆς θεότητος τὰ οὐράνια. Ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει τῶν σωμάτων, ὧν προανέστησαν καὶ προεδοξάσθησαν αἱ ψυχαὶ, τότε καὶ τὰ σώματα συνδοξάζονται, καὶ φωτίζονται τῇ ἀπὸ τοῦ νῦν πεφωτισμένῃ καὶ δεδοξασμένῃ ψυχῇ· ἔστι B γὰρ αὐτῶν οἶκος καὶ σκηνὴ καὶ πόλις ὁ Κύριος. Τὸ οἰκητήριον δὲ τὸ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἀχειροποίητον περιβέβληνται δόξαν φωτὸς θεϊκοῦ, ὡς τέκνα φωτὸς γενόμενοι, οὐ προσέξουσιν ἀλλήλοις ὀφθαλμῷ πονηρῷ· πονηρία γὰρ ἐξήρθη. Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἄρσεν καὶ θῆλυ, δοῦλος καὶ ἐλεύθερος· εἰς θεϊκὴν γὰρ φύσιν ἅπαντες μεταβάλλονται, χρηστοὶ, καὶ θεοὶ, καὶ τέκνα Θεοῦ γενόμενοι. Ἐκεῖ ἀνεπαισχύντως τότε λαλήσει εἰρήνην ἀδελφὸς ἀδελφῇ· ἓν γάρ εἰσιν ἐν Χριστῷ πάντες, καὶ πάντες ἐν ἑνὶ φωτὶ ἀναπαυόμενοι. Προσέξει ἕτερος τῷ ἑτέρῳ, καὶ ἐν τῷ προσέχειν, εὐθέως πάλιν εἰς ἀλήθειαν ἐκλάμψουσιν, εἰς ἀληθινὴν θέαν φωτὸς ἀῤῥήτου.

Γ'. Οὕτως πολλοῖς σχήμασι, καὶ πολλαῖς καὶ ποι- C κίλαις δόξαις θεϊκαῖς ἀλλήλοις ἐνορῶσι, καὶ ἕκαστος ἐκπλήσσεται καὶ ἀγαλλιᾷ ἀγαλλιάσει ἀνεκλαλήτῳ, προσέχων τῇ τοῦ ἑτέρου δόξῃ. Ὁρᾷς πῶς αἱ τοῦ Θεοῦ δόξαι ἄφραστοί εἰσι καὶ ἀκατάληπτοι, φωτὸς ἀῤῥήτου καὶ ἀϊδίων μυστηρίων, καὶ ἀναριθμήτων ἀγαθῶν ὑπάρχουσι; Ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς φαινομένοις τὰ τῆς γῆς φυτὰ, ἢ σπέρματα, ἢ ἄνθη ποικίλα ἀδύνατόν τινι καταλαβεῖν ἀριθμῷ, καὶ τὸν πάντα πλοῦτον τῆς γῆς, ἀμήχανόν τινι μετρῆσαι ἢ ἐπίστασθαι· ἢ ὥσπερ ἐν τῇ θαλάσσῃ τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα, ἢ τὸν ἀριθμὸν, ἢ τὰ γένη, ἢ τὴν διαφορὰν, ἢ τὸ μέτρον τοῦ ὕδατος αὐτῆς, ἢ τὸ μέτρον τοῦ τόπου αὐτῆς ἀδύνατόν τινι τῶν ἀνθρώπων καταλαβεῖν· ἢ ὥσπερ ἐν τῷ ἀέρι τὸν ἀριθμὸν τῶν πετεινῶν· ἢ τὰ γένη ἢ τὴν ποικιλίαν ἀδύνατον γνῶναι· ἢ ὥσπερ τὸ τοῦ οὐρανοῦ μέγεθος, ἢ τὰς θέσεις τῶν ἄστρων, ἢ τὸν δρόμον D αὐτῶν ὡς ἔστιν ἀδύνατον καταλαβεῖν· οὕτως ἐστὶν ἀδύνατον εἰπεῖν, ἢ διαγορεῦσαι τὸν πλοῦτον τῶν Χριστιανῶν τὸν ἀμέτρητον, ἀπέραντον καὶ ἀκατάληπτον. Εἰ γὰρ τὰ κτίσματα ταῦτα τοσοῦτον ἄπειρα καὶ ἀκατάληπτα τοῖς ἀνθρώποις τυγχάνει, πόσῳ μᾶλλον ὁ κτίσας καὶ κατασκευάσας αὐτά! Ὀφείλει οὖν τις μᾶλλον ἀγαλλιασθῆναι καὶ χαρῆναι, ὅτι τοσοῦτος πλοῦτος καὶ κληρονομία τοῖς Χριστιανοῖς ἡτοίμασται, ὥστε μηδένα δυνηθῆναι εἰπεῖν, ἢ ἐξαγορεῦσαι. Μετὰ πάσης δὲ σπουδῆς καὶ ταπεινοφροσύνης προσελθεῖν δεῖ ἐπὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Χριστιανῶν, καὶ λα-

suam : *Ego sum panis vitæ* ; et rursum : *Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam* [28].

II. Adventus enim Domini totus penitus propter hominem fuit, qui mortuus jacebat in sepulcro tenebrarum, peccati, spiritus impuri, et perversarum potestatum, ut in hoc sæculo nunc resuscitet ac vivificet hominem, emundet ab omni nigredine, illuminet eum suo lumine, atque amiciat eum suis ipsius indumentis divinis et cœlestibus. In resurrectione autem corporum, quorum ante resurrexerint et gloria illustratæ fuerint animæ, tunc quoque corpora simul glorificabuntur et illustrabuntur cum anima, quæ nunc illuminata et illustrata fuit. Dominus enim est eorum domus, tabernaculum et civitas ; domicilio vero cœlesti, non manufacto protecti sunt, gloria nimirum luminis divini velut filii lucis effecti. Non intuebuntur se invicem oculo pravo ; malitia enim sublata est. Non est illic masculus et femina, servus et liber. In divinam enim naturam omnes transmutantur, benigni, dii et filii Dei facti. Illic absque ullo pudore tunc loquetur pacem frater cum sorore. Unum siquidem sunt in Christo omnes, et omnes in uno lumine requiescunt. Attendet alter in alterum, et inter attendendum confestim denuo in veritate splendebunt, in vera contemplatione luminis arcani.

III. Adeo multiplicibus figuris, multa et varia gloria divina se invicem aspicient : quisque stupore percutietur et exsultabit exsultatione ineffabili, animadversa alterius gloria. Vides quo pacto gloria Dei verbis explicari aut comprehendi nequeat, gloria scilicet luminis arcani, æternorum mysteriorum et bonorum innumerabilium. Quemadmodum enim in rebus aciei oculorum subjectis, plantas terræ, semina aut flores varios non datum est cuipiam numero comprehendere, atque ut omnes opes terræ metiatur quispiam aut cognoscat, fieri non potest ; aut veluti animalia in mari degentia, aut numerum, aut genera, aut differentiam, aut mensuram aquæ ejus, aut mensuram loci ejus impossibile est ulli hominum comprehendere ; aut veluti per aerem volantium volucrium numerum, aut genera aut varietates non licet cognoscere ; aut veluti magnitudinem cœli, aut positus astrorum, aut cursum eorum consequi impossibile est : sic quoque impossibile est enarrare aut explicare divitias Christianorum immensas, infinitas et incomprehensibiles. Si etenim creaturæ istæ adeo infinitæ et incomprehensibiles hominibus sunt, quanto magis, qui condidit et creavit illas ? Debet igitur quispiam vehementius exsultare et lætari, tantas opes et hæreditatem Christianis præparatam esse, ut nemo possit eloqui aut enarrare. Cæterum omni studio et animi humilitate accedere oportet ad cer-

[28] Joan. IV, 4,

tamen Christianorum, ac consequi illas divitias. Hæreditas enim et pars Christianorum est ipse Deus. *Dominus enim*, inquit, *pars hæreditatis meæ et calicis mei* [29]. Gloria ei qui se ipsum donat, atque permiscet sanctam animam suam animis Christianorum, in sæcula. Amen.

ἀπὸ ἐκείνου τοῦ πλούτου. Κληρονομία γὰρ καὶ μερὶς τῶν Χριστιανῶν αὐτός ἐστιν ὁ Θεός· Κύριος γὰρ, φησὶ, μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου. Δόξα τῷ αὐτὸν ἐπιδόντι, καὶ συγκοινωνοῦντι τὴν ἁγίαν [illegible] αὐτοῦ ταῖς ψυχαῖς τῶν Χριστιανῶν, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

126 HOMILIA XXXV.

De Sabbato antiquo et novo.

I. In umbra legis per Mosen datæ mandavit Deus, unumquemque requiescere in Sabbato, et nihil agere. Hoc autem figura erat et umbra veri Sabbati, quod animæ donatur a Domino. Anima enim, quæ digna censetur ab obscœnis et turpibus cogitationibus liberari, tum verum Sabbatum celebrat, tum veram requiem requiescit, otium agens et liberata ab omnibus operibus tenebrosis. Illic enim in typici Sabbati celebratione, etsi corpora quiescebant, verumtamen animæ nequitiis ac vitiis erant illigatæ. Hoc vero, verum Sabbatum vera est requies animæ, quæ vacat, et expurgata est a cogitationibus Satanæ, et requiescit in perpetua quiete et lætitia Domini.

II. Quemadmodum enim tunc mandavit, ut ipsa quoque bruta animalia Sabbato quiescerent, ne bos sub jugum necessarium traheretur; ne asino onera imponerentur; quiescebant enim ipsa quoque animalia a duris operibus; sic quoque cum venisset Dominus, et verum æternumque Sabbatum contulisset, refocillavit animam oneribus iniquitatis, immundarumque cogitationum gravatam et onustam, et operantem iniquitatis opera necessario, quippe quæ sub acerborum dominorum servirtutem erat redacta; et levavit eam ob oneribus intolerabilibus, variis atque obscenis cogitationibus, sublatoque gravi jugo operum iniquorum recreavit eam, cogitationibus impuris laborantem.

III. Dominus enim vocat hominem ad recreationem, inquiens: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego refocillabo vos* [30]. Itaque quæcunque animæ crediderint et accesserint, reficiet eas ab his gravibus, molestis et immundis cogitationibus, quæ vacantes ab omni iniquitate, celebrant Sabbatum verum, deliciarum plenum et sanctum: peragunt festum Spiritus, gaudii et exesultationis inenarrabilis et serviunt servitium purum et Deo gratum ex puro corde, hoc est, verum et sanctum Sabbatum. Obsecremus ergo nos quoque Deum, ut ingrediamur in hanc requiem, ut feriemur a turpibus, malitiosis atque vanis cogitationibus, quo hoc pacto possimus servitium exhibere Deo ex puro corde, ac celebrare festum Spiritus sancti. Beatus ergo, qui ingressus est illam requiem. Gloria Patri, cui sic placuit, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ'.

Περὶ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ καινοῦ Σαββάτου.

Α'. Ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ νόμου τοῦ διὰ Μωσέως δοθέντος, προσέταξεν ὁ Θεὸς ἐν τῷ Σαββάτῳ ἕκαστον ἀναπαύεσθαι καὶ μηδὲν ποιεῖν. Τοῦτο δὲ τύπος ἦν καὶ σκιὰ τοῦ ἀληθινοῦ Σαββάτου τοῦ διδομένου τῇ ψυχῇ ἀπὸ τοῦ Κυρίου. Ἡ γὰρ καταξιωθεῖσα ψυχὴ [ἐλευθερωθῆναι] ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν καὶ ῥυπαρῶν λογισμῶν, καὶ ἀληθινὸν Σάββατον σαββατίζει, καὶ ἀληθινὴν ἀνάπαυσιν ἀναπαύεται, ἀργοῦσα καὶ ἐλευθερουμένη ἀπὸ πάντων τῶν σκοτεινῶν ἔργων. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εἰς τὸ τυπικὸν Σάββατον, εἰ καὶ σωματικῶς ἀνεπαύοντο, ἀλλ' αἱ ψυχαὶ εἰς τὰς πονηρίας καὶ κακίας ἦσαν δεδεμέναι. Τοῦτο δὲ τὸ ἀληθινὸν Σάββατον, ἀνάπαυσις ἀληθής ἐστι, ψυχῆς ἀργούσης καὶ καθαριζομένης ἀπὸ τῶν διαλογισμῶν τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἀναπαυομένης εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἀκατάπαυστον αἰωνίαν, καὶ χαράν.

Β'. Ὥσπερ γὰρ τότε προσέταξε καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα τῷ Σαββάτῳ ἀναπαύεσθαι, τὸν βοῦν μὴ ὑπὸ ζυγὸν ἀνάγκης ἕλκεσθαι, τὸν ὄνον μὴ ἐπιφορτίζειν (ἀνεπαύοντο γὰρ καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα ἀπὸ τῶν βαρέων ἔργων)· οὕτως ἐλθὼν ὁ Κύριος καὶ τὸ ἀληθινὸν καὶ αἰώνιον Σάββατον δοὺς, ἀνέπαυσε τὴν βεβαρημένην καὶ πεφορτισμένην ψυχὴν φορτίοις ἀνομίας, ἀκαθάρτων διαλογισμῶν, καὶ ἐργαζομένην ἀδικίας ἔργα μετὰ ἀνάγκης, ὡς ὑπὸ δεσπότας πικροὺς δεδουλωμένην, καὶ ἐκούφισεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν δυσβαστάκτων φορτίων, ματαίων καὶ ῥυπαρῶν διαλογισμῶν. Καὶ ἦρε τὸν ζυγὸν τὸν πικρὸν τῶν ἔργων ἀδικίας, καὶ ἀνέπαυσεν αὐτὴν κοπιῶσαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς τῆς ἀκαθαρσίας.

Γ'. Ὁ γὰρ Κύριος καλεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀνάπαυσιν λέγων, Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι· κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Καὶ ὅσαι ψυχαὶ πείθονται καὶ προσέρχονται, ἀναπαύει αὐτὰς ἀπὸ τούτων τῶν βαρέων καὶ φορτικῶν καὶ ἀκαθάρτων λογισμῶν, καὶ ἀργοῦσιν ἀπὸ πάσης ἀνομίας, σαββατίζουσαι Σάββατον ἀληθινὸν, τρυφερὸν, ἅγιον· καὶ ἑορτάζουσιν ἑορτὴν Πνεύματος, χαρᾶς, καὶ ἀγαλλιάσεως ἀνεκλαλήτου. Καὶ λατρεύουσι λατρείαν καθαρὰν, καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ, ἐκ καθαρᾶς καρδίας· τοῦτό ἐστι τὸ ἀληθινὸν καὶ ἅγιον Σάββατον. Παρακαλέσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν ταύτην, τοῦ ἀργεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν, καὶ πονηρῶν, καὶ ματαίων διαλογισμῶν, ἵνα οὕτως δυνηθῶμεν λατρεῦσαι τῷ Θεῷ ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ ἑορτάσαι ἑορτὴν Πνεύματος ἁγίου. Μακάριος οὖν ὁ εἰσελθὼν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν· δόξα τῷ οὕτως εὐδοκήσαντι Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

[29] Psal. xvi, 5. [30] Matth. xi, 28.

ΟΜΙΛΙΑ Λϛ'.

Περὶ δισσῆς ἀναστάσεως τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ διαφόρου δόξης τῶν ἀνισταμένων.

Α'. Ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ψυχῶν ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεται. Ἀνάστασις δὲ τῶν σωμάτων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ὥσπερ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ πεπηγμένοι ὄντες οἱ ἀστέρες, οὐχ ἴσοι πάντες εἰσὶν, ἀλλ' εἷς τοῦ ἑνὸς διαφέρει ἐν τῇ λαμπρότητι καὶ μεγαλειότητι · οὕτω κἀν τοῖς πνευματικοῖς, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεώς εἰσι προκοπαὶ ἐν αὐτῷ τῷ Πνεύματι, εἷς πλουσιώτερος τοῦ ἑτέρου. Καὶ ἡ Γραφὴ λέγει, ὅτι Ὁ λαλῶν ἐν γλώσσῃ, Πνεύματι Θεοῦ λαλεῖ Οὗτος πνευματικός ἐστι Θεῷ λαλῶν· Ὁ δὲ προφητεύων, Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. Οὗτος περίσσειαν ἔσχε τῆς χάριτος· ὁ μὲν γὰρ ἑαυτὸν μόνον οἰκοδομεῖ, ὁ δὲ ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον. Τοῦτο δέ ἐστιν, ὥσπερ κόκκος σίτου σπειρόμενος ἐν τῇ γῇ, καὶ ὁ αὐτὸς ἐκ τῆς μιᾶς καρδίας πολλοὺς καὶ διαφόρους κόκκους ἐκφέρει. Καὶ πάλιν αὐτοὶ οἱ στάχυες, οἱ μέν εἰσι μειζότεροι, οἱ δὲ μικρότεροι, ὅλοι δὲ εἰς μίαν συνάγονται ἅλωνα, εἰς μίαν ἀποθήκην, διάφοροι ὄντες εἷς ἐξ αὐτῶν γίνεται ἄρτος.

Β'. Ἢ ὥσπερ εἰσὶν ἐν πόλει πλήθη ἀνθρώπων, καὶ οἱ μέν εἰσι παιδία νήπια, οἱ δὲ ἄνδρες, ἢ νεανίσκοι · πάντες δὲ ἀπὸ μιᾶς πηγῆς ὕδωρ πίνουσι, καὶ ἀπὸ ἑνὸς ἄρτου ἐσθίουσιν, ἕνα ἀέρα ἔχοντες · ἢ ὥσπερ εἰσὶ λύχνοι, καὶ ὁ μὲν ἔχει δύο μυκτῆρας, ὁ δὲ ἑπτά · ἀλλ' ὅπου ἐστὶν ἡ περίσσεια τοῦ φωτὸς ἄλλως φωτίζει · οὕτως ὅσοι εἰσὶν ἐν πυρὶ καὶ φωτὶ, οὐ δύνανται εἶναι ἐν σκότει · ἀλλὰ διαφορὰ πολλή ἐστιν. Ὥσπερ ἂν εἴ τις πατὴρ ὢν υἱοὺς ἔχει δύο, τὸν μὲν παιδίον, τὸν δὲ νεανίσκον, καὶ τὸν μὲν εἰς πόλεις ἀποστέλλει καὶ πατρίδας, τὸ δὲ νήπιον πάντοτε δορυφορεῖ, ἐπεὶ μηδὲν δύναται ποιεῖν. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'.

Περὶ τοῦ παραδείσου, καὶ νόμου πνευματικοῦ.

Α'. Ἡ φιλία τοῦ κόσμου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἔχθρα ἐστὶν εἰς Θεόν. Διὸ ἡ Γραφὴ κελεύει πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, ἵνα τις ὡς παράδεισον φυλάσσων ἐν αὐτῇ τὸν λόγον, ἀπολαύσῃ τῆς χάριτος, μὴ ἀκούων τοῦ ἔνδον εἱλισσομένου ὄφεως συμβουλεύοντος τὰ πρὸς ἡδονὴν, δι' ἧς γεννᾶται θυμὸς ὁ ἀδελφοκτόνος, καὶ θνήσκει ψυχὴ ἡ τίκτουσα · ἀλλ' ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος, Ἐπιμελεῖσθε πίστεως καὶ ἐλπίδος, δι' ὧν γεννᾶται ἡ φιλόθεος καὶ φιλάνθρωπος ἀγάπη, ἡ τὴν αἰώνιον ζωὴν παρέχουσα. Εἰς τοῦτον τὸν παράδεισον εἰσῆλθε Νῶε, τὴν ἐντολὴν φυλάσσων καὶ ἐργαζόμενος, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἐλυτρώθη τῆς ὀργῆς. Τοῦτον φυλάσσων Ἀβραὰμ φωνὴν Θεοῦ ἤκουσε. Τοῦτον φυλάσσων Μωϋσῆς δόξαν εἰς τὸ πρόσωπον ἐλάμβανεν. Ὁμοίως Δαβὶδ τοῦτον φυλάσσων εἰργάζετο, ὅθεν τῶν ἐχθρῶν ἐκυρίευεν · ἀλλὰ καὶ Σαοὺλ ἕως οὗ ἐφύλασσε τὴν καρδίαν, εὐωδοῦτο. Ὅτε δὲ εἰς τέλος παρέβη, εἰς τέλος ἐγκατελήφθη. Ἐν μέτρῳ γὰρ κατὰ ἀναλογίαν

HOMILIA XXXVI.

De duplici resurrectione animarum et corporum et diversa resurgentium gloria.

I. Resurrectio mortuarum animrrum ab hoc momento fit : resurrectio vero corporum in illa die. Quemadmodum vero in cœlo, quæ fixæ sunt stellæ, non sunt omnes aquales, sed una ab al teffra differt splendore et magnitudine ; sic in rebus spiritualibus pro modo fidei sunt promotiones in ipso Spiritu, unus locupletior altero. Scriptura quoque ait : *Qui loquitur lingua, Spiritu Dei loquitur* [31]. Hic spiritualis est, qui cum Deo loquitur: *At* **127** *qui prophetat, ecclesiam ædificat.* Iste abundantiam adeptus est gratiæ. Ille enim se ipsu duntaxat ædificat, hic vero se ipsum et proximum. Hoc porro se habet, ut granum frumenti in terram conjectum : idem ex uno corde plura et diversa grana producit. Et rursum ex spicis ipsis aliæ sunt ampliores, aliæ tenuiores ; universæ vero in unam congregantur aream, in unum horreum ; et licet diversæ sint, unus ex ipsis conficitur panis.

II. Aut quemadmodum in civitate sunt hominum multitudines, et nonnulli sunt pueri pusilli, alii vero viri vel adolescentes ; omnes vero ex uno fonte aquam bibunt, unum panem comedunt, unumque aerem spirant. Aut perinde ut sunt lucernæ, et hæc quidem habet duo luminaria, illa vero septem, at ubi est abundantia lucis, ibi aliter illuminat : sic quicunque sunt in igne et lumine, nequeunt esse in tenebris : verum magna inter eos est discrepantia. Veluti ac si pater quispiam habeat duos filios, hunc pusillum, alterum adolescentem, hunc quidem in urbes mittit et regiones, pusillum autem semper tuetur, quia nihil potest agere. Gloria Deo. Amen.

HOMILIA XXXVII.

De paradiso et lege spirituali.

Amicitia hujus mundi, ut scriptum est, *inimicitia est Dei* [32]. Quapropter Scriptura jubet unumquemque omni custodia observare cor suum [33], ut quis, velut paradisum, conservans in eo verbum, fruatur gratia, nec audiat serpentem intus se implicantem, et consulentem quæ voluptati inserviunt, ex qua nascitur iracundia ad fratricidium committendum adigens, et moritur anima pariens ; verum audiat Dominum dicentem : *Curam habete fidei ac spei, e quibus proficitur charitas, et Dei et hominum amans, quæ vitam æternam largitur.* In hujusmodi paradisum ingressus est Noe, mandatum observans atque exsequens, atque per charitatem servatus est ab ira. Hunc conservans Abraham divinæ voci obtemperavit. Hunc custodiens Moses, gloriam in facie recepit. Itidem et David hunc custodiens, effecit, unde dominium in hostes adeptus est. Verum etiam Saul, quandiu custodivit cor, felici rerum successu utebatur ; quando vero sub finem trans-

[31] I Cor. XIV, 2. [32] Jac. IV, 4. [33] Prov. IV, 23.

gressus est, tandem est circumventus. Juxta mensuram enim et ex proportione pervenit ad unumquemque verbum Dei, quantum quis possedit, tantum possidebitur: et quantum quis custodierit, tantum custodietur.

II. Propterea universus chorus sanctorum prophetarum, apostolorum, et martyrum verbum in cordibus suis custodierunt, de nulla re solliciti, sed despicientes terrena in mandato Spiritus sancti permanserunt, eligentes quod Deo Spiritui gratum et bonum erat: non verbo solo aut cognitione nuda, sed verbo et opere, ac rebus ipsis: pro divitiis eligentes paupertatem, pro gloria honorum contemptum, pro voluptate miseriam, unde etiam pro ira dilectionem: odio enim prosequentes quæ jucunda sunt in hac vita, eos qui hæc auferebant, vehementius diligebant, tanquam opitulantes sibi ad scopum attingendum, prohibiti a cognitione boni malique: neque enim bonos repellebant, nec improbos accusabant: eos omnes legatos administrationis Dominicæ esse existimantes. Quocirca erga omnes gerebant animum benevole affectum. Cum enim **128** audirent Dominum dicentem: *Remittite, et remittetur vobis* [24], tunc qui se læderent, beneficos reputabant, velut ab iis consecuti occasionem remittendi. Cum vero rursus audirent: *Quemadmodum vultis, ut facient vobis homines, ita vos quoque facite illis* [25], tunc quoque probos in conscientia diligebant. Relinquentes enim suam justitiam, et justitiam Dei quærentes, consequenter invenerunt et charitatem in ea naturaliter reconditam.

III. Dominus enim cum multa de charitate præciperet, jussit quærere justitiam Dei: novit enim hanc matrem charitatis esse. Non licet enim salvari, nisi per proximum, ut præcepit: *Remittite, et remittetur vobis*. Hæc est lex spiritualis, quæ in cordibus fidelibus scribitur, complementum nimirum prioris legis. *Non enim*, inquit, *veni ad destruendam legem, sed ut compleam* [26]. Quo ergo pacto impleatur, accipe. Prior lex sumpta occasione benedicendi ei, qui peccaverat, fortius condemnavit eum, qui læsus est. *In quo*, inquit, *judicas alterum, in eo te ipsum condemnas: in quo vero remittit, remittetur ei* [27]. Ita enim lex inquit: *In medio judicii judicium, et in medio remissionis remissio.*

IV. Plenitudo ergo legis remissio est. Cæterum *priorem legem* diximus, non quod Deus duas leges præscripserit hominibus, sed unicam, et quidem illam spiritualem ex natura: quoad vindictam vero, justam inferens unicuique ultionem, remittenti remittit, et æmulum æmulatur. Inquit enim: *Cum electo, electus eris, et cum perverso, perverse ages* [28]. Quapropter, qui spiritualiter eam implent, et pro modo participes sunt gratiæ, non beneficos solum, sed etiam conviciantes ac persecutores diligunt, spiritualem charitatem exspectantes pro remuneratione

A μετέρχεται ἕκαστον ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἐπικρατεῖ τις, τοσοῦτον ἐπικρατεῖται, καὶ ὅσον φυλάσσει τοσοῦτον φυλάσσεται.

Β'. Διὰ τοῦτο πᾶς ὁ χορὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, τὸν λόγον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐφύλασσον, μηδὲν ἕτερον μεριμνῶντες, ἀλλὰ τὰ γήϊνα ὑπερορῶντες, καὶ ἐν ἐντολῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαμένοντες καὶ τὸ τοῦ Πνεύματος φιλόθεον, καὶ ἀγαθὸν πάντων προκρίνοντες, οὐ λόγῳ μόνῳ ἢ γνώσει ψιλῇ, ἀλλ' ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων· ἀντὶ πλούτου ἑλόμενοι πτωχείαν, ἀντὶ δόξης ἀτιμίαν, ἀντὶ ἡδονῆς ταλαιπωρίαν, ὅθεν καὶ ἀντὶ τοῦ θυμοῦ ἀγάπην· μισοῦντες γὰρ τὰ ἡδέα B τοῦ βίου, τοὺς ἀφαιρουμένους αὐτὰ μᾶλλον ἠγάπων, ὡς συνεργοῦντας αὐτοῖς πρὸς τὸν σκοπὸν, ἀπεχόμενοι τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. Οὔτε γὰρ τοὺς ἀγαθοὺς ἠρνοῦντο, οὔτε τοὺς πονηροὺς ᾐτιῶντο, πάντας ἀποκρισιαρίους τῆς Δεσποτικῆς οἰκονομίας ἡγούμενοι. Πρὸς πάντας οὖν εἶχον εὐδιάθετον εὔνοιαν. Ὅτε γὰρ ἤκουον τοῦ Κυρίου, Ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν, τότε τοὺς ἀδικοῦντας εὐεργέτας ἐλογίζοντο εἰς ἄφεσιν ἔχοντες τὰς παρ' αὐτῶν ἀφορμάς· ὅτε δὲ πάλιν ἤκουον, Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς, τότε καὶ τοὺς ἀγαθοὺς κατὰ συνείδησιν ἠγάπων. Ἀφέντες γὰρ τὴν δικαιοσύνην ἑαυτῶν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην ζητήσαντες, εὗρον ἀκολούθως καὶ τὴν ἀγάπην ἐν αὐτῇ κατὰ φύσιν ἐγκεκρυμμένην.

C

Γ'. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος πολλὰ περὶ τῆς ἀγάπης ἐντειλάμενος, τὴν δικαιοσύνην ἐκέλευσε ζητεῖν τοῦ Θεοῦ· οἶδε γὰρ ταύτην μητέρα τῆς ἀγάπης ὑπάρχειν. Οὐκ ἔστι γὰρ ἄλλως σωθῆναι, εἰ μὴ διὰ τοῦ πλησίον, καθὼς ἐνετείλατο, Ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Οὗτός ἐστιν ὁ πνευματικὸς νόμος, ὁ ἐν καρδίαις πισταῖς γραφόμενος, τὸ πλήρωμα τοῦ πρώτου νόμου· Οὐκ ἦλθον γάρ, φησὶ, καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. Πῶς δὲ πληροῦται, μάθε· ὁ πρῶτος νόμος διὰ τῆς εὐλόγου ἀφορμῆς τοῦ ἁμαρτήσαντος κατέκρινε περισσοτέρως τὸν ἀδικηθέντα· Ἐν ᾧ γάρ, φησὶ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις· ἐν ᾧ δὲ ἠφίησιν, ἀφεθήσεται αὐτῷ· οὕτως γὰρ ὁ νόμος λέγει, Ἀνὰ μέσον κρίσεως κρίσις, D καὶ ἀνὰ μέσον ἀφέσεως ἄφεσις.

Δ'. Πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἄφεσις τυγχάνει. Πρῶτον δὲ νόμον εἰρήκαμεν, οὐχ ὅτι ὁ Θεὸς δύο νόμους παρέθετο τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἕνα πνευματικὸν μὲν κατὰ φύσιν, κατὰ δὲ τὴν ἐκδίκησιν, δικαίαν ἐπιφέρων ἑκάστῳ τὴν ἐκδίκησιν, τῷ ἀφιέντι ἀφίησι, καὶ τῷ παραζηλοῦντι παραζηλοῖ. Φησὶ γάρ· Μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. Διὰ τοῦτο οἱ πνευματικῶς αὐτὸν ἐκτελοῦντες, καὶ ἀναλόγως τῆς χάριτος μετέχοντες, οὐ μόνον τοὺς εὐεργετοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀνειδίζοντας καὶ διώκοντας ἠγάπων, τὴν πνευματικὴν ἀγάπην, ἀντ-

[24] Luc VI, 37. [25] Matth. VII, 12. [26] Matth. V, 17. [27] Rom. II, 1, 2. [28] Psal. XVIII, 26.

ἀπόδοσιν ἐκδεχόμενοι τῶν ἀγαθῶν· ἀγαθῶν δὲ λέγω, οὐχ ὅτι τὰ ἀδικήματα συνεχώρησαν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀδικούντων εὐηργέτησαν. Οὕτω γὰρ αὐτοὺς παρετίθεντο τῷ Θεῷ, ὡς δι' αὐτῶν τοῦ μακαρισμοῦ τυχάνοντες, καθὼς φησι, Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσιν, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ.

Ε'. Ὑπὸ δὲ πνευματικοῦ νόμου, οὕτω φρονεῖν ἐδιδάσκοντο· ὑπομενόντων γὰρ αὐτῶν, καὶ τὴν νοερὰν πραότητα τηρούντων, ὁ Κύριος βλέπων τὴν ὑπομονὴν τῆς καρδίας πολεμουμένης, καὶ τῆς ἀγάπης μὴ ἐξισταμένης, διέῤῥηξε τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ τὴν τελείαν ἔχθραν ἀπεβάλοντο, καὶ οὐκέτι μετὰ βίας, ἀλλὰ μετὰ βοηθείας εἶχον τὴν ἀγάπην Ὁ γὰρ Κύριος λοιπὸν κατείργει τὴν στρεφομένην ῥομφαίαν, τὴν κινοῦσαν τοὺς λογισμούς, καὶ εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν ὁ Κύριος· καὶ ἐντρύφων τοῖς καρποῖς τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰ μέλλοντα ἐν βεβαιότητι καρδίας θεασάμενοι, καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οὐκέτι ἐν ἐσόπτρῳ, καὶ ἐν αἰνίγματι ἔλεγον, Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἀλλ' ἐγὼ τοῦτο θαυμαστὸν ἐπερωτήσω.

ς'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὑμεῖς αὐτὰ πῶς οἴδατε· μάλιστα ὁμολογήσαντες ἐν ταῖς Πράξεσιν, ὁμοιοπαθεῖς ὑμεῖς εἶναι ἄνθρωποι;

Ἀπόκρισις. Ἀλλ' ἀκούετε, τί πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται Παῦλος· Ἡμῖν δὲ, φησὶν, ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα, πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι αὐτοῖς ἐδόθη τὸ Πνεῦμα ὡς ἀποστόλοις, ἡμῖν δὲ κατὰ φύσιν ἀχώρητον τοῦτο, ἀλλαχοῦ ἐπευχόμενος λέγει, Ἵνα δῴη ὑμῖν ὁ Θεὸς κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ δύναμιν κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Καὶ πάλιν· Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· ὅπου δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. Καὶ πάλιν, Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ.

Ζ'. Εὐξώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐν πληροφορίᾳ καὶ αἰσθήσει μεταλαβεῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἰσελθεῖν ὅθεν ἐξεληλύθαμεν, καὶ τοῦ λοιποῦ ἀποστραφῆναι ἀφ' ἡμῶν τὸν θυμοκτόνον ὄφιν, καὶ κενόδοξον σύμβουλον τὸ Πνεῦμα τῆς μερίμνης καὶ κραιπάλης· ὅθεν βεβαίως πιστεύσαντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου φυλάξωμεν, καὶ αὐξηθῶμεν ἐν αὐτῷ εἰς ἄνδρα τέλεον εἰς μέτρον ἡλικίας, τοῦ μηκέτι κατακυριεύεσθαι ὑπὸ τῆς ἀπάτης τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλ' ἐν πληροφορίᾳ τοῦ Πνεύματος εἶναι, καὶ μὴ ἀπιστεῖν, ὅτι καὶ εἰς ἁμαρτωλοὺς μετανοοῦντας ἡ χάρις Θεοῦ εὐδοκεῖ. Τὸ γὰρ κατὰ χάριν δωρούμενον, οὐκέτι ἐν παρ-

bonorum : *bonorum* autem dico, non quia offensas remiserunt, verum quia animas injuriam inferentium beneficio quoque affecerunt. Sic enim eos obtulerunt Deo, ac si per eos beatitudinem consecuti essent, quemadmodum inquit : *Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversus vos, mentientes propter me* [39].

V. A lege spirituali, ut sic sentirent, edocti sunt. Dum enim patienter ferunt, et animi mansuetudinem servant, Dominus intuens patientiam cordis bello oppressi, et charitate minime labascente, diruit *interstitium maceriæ* [40], atque adeo ingentem inimicitiam expulerunt, ut non amplius vi, sed cum auxilio charitatem sibi subjectam habeant. Dominus enim posthac coercet versatilem gladium, excitantem cogitationes, et ingrediuntur interiora velaminis, quo præcursor pro nobis introiit Dominus : et cum delectatione fruuntur fructibus Spiritus, atque futura cum animi constantia contemplantes, nec, ut Apostolus ait, amplius *in speculo atque ænigmate* [41] versantes, inquiunt : *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se* [42]. Verum ego hanc admirandam quæstionem movebo.

VI. *Interrogatio. Si in cor hominis non ascenderunt, vos quo pacto illa nostis : qui maxime confiteamini in Actis :* « *Vos esse homines iisdem cum nobis affectionibus subjectos* [43] ? »

129 *Responsio.* Sed audite, quid ad hæc respondeat Paulus : *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates Dei* [44]. Verum ne quis dicat, ipsis datum esse Spiritum tanquam apostolis, a nobis vero secundum naturam comprehendi hoc non posse, alicubi deprecans ait : *Ut det vobis Deus juxta divitias gloriæ suæ, ut fortitudine corroboremini in internum hominem, ut in habitet Christus per fidem in cordibus vestris* [45]. Et rursum : *Dominus autem Spiritus est. Ubi vero Spiritus Domini, ibi libertas* [46]. Et rursum : *Si quis vero Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* [47].

VII. Obsecremus ergo quoque nos in certitudine fidei et sensu, ut participes fiamus Spiritus sancti, et ingrediamur unde egressi sumus : et ut imposterum avertatur a nobis serpens et interfector animi, superbus et vanus consultor, Spiritus sollicitudinis et crapulæ : ut inde firmiter credentes mandata Domini servemus, et crescamus in eo *in virum perfectum , in mensuram ætatis* [48], ne ultra dominetur nobis deceptio hujus sæculi, sed in certitudine fidei Spiritus simus, neque diffidamus : quia peccatores quoque resipiscentes gratia Dei benevole suscipit. Quod enim per gratiam donatur, id

[39] Matth. v, 11. [40] Ephes. II, 14. [41] I Cor. XIII, 12. [42] I Cor. II, 9. [43] Act. XIV, 15. [44] I Cor. II, 10. [45] Ephes. III, 16, 17. [46] II Cor. III, 17. [47] Rom. VIII, 9. [48] Ephes. IV, 13.

non licet amplius, comparando cum antecedente infirmitate, metiri; quia gratia jam non esset gratia, sed in Deum omnipotentem credentes, simplici et curis vacuo corde accedamus ad eum, qui per fidem participationem Spiritus largitur, non per assimilationem operum fidei : inquit enim : *Non ex operibus legis Spiritum accepistis, sed ex auditu fidei* [49].

A εικασμῷ τῆς προλαβούσης ἀσθενείας μετρεῖται. ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκέτι ἐστὶ χάρις, ἀλλὰ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ πιστεύσαντες, ἁπλῇ, καὶ ἀπεριέργῳ καρδίᾳ προσέλθωμεν τῷ διὰ πίστεως τὴν μετουσίαν τοῦ Πνεύματος χαριζομένῳ, καὶ οὐ διὰ παρεικασμοῦ πίστεως ἔργων· φησὶ γὰρ, Οὐκ ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἀλλὰ δι' ἀκοῆς πίστεως.

VIII. *Interrogatio. Dixisti, omnia spiritualiter in anima esse recondita. Quid est ergo : « Volo quinque verba in Ecclesia mente mea loqui* [50]. »

Η'. Ἐρώτησις. Εἶπες, πάντα ἐν τῇ ψυχῇ πνευματικῶς ἀποκρύπτεσθαι, τί ἐστι, « Θέλω πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι; »

Responsio. Ecclesia in duabus personis intelligitur, congregatione scilicet fidelium, et in concretione animæ. Si ergo spiritualiter in homine accipiatur, ecclesia est tota ejus compages. Quinque autem verba sunt virtutes, quibus comprehenditur, quæ totum hominem construunt, variis modis divisæ. Quemadmodum enim qui loquitur in Domino, per quinque verba omnem complectitur sapientiam; sic qui sequitur Dominum per quinque virtutes, summopere pietatis cultum ædificat. Quæ cum sint quinque, reliquas omnes comprehendunt, prima nimirum oratione. Cæteræ continentia, misericordia, paupertas. longanimitas, hæ desiderio ac voluntate implentur; suntque verba animæ, quæ a Domino proferuntur, et in corde exaudiuntur· Dominus enim operatur, et tunc Spiritus loquitur in intellectu : et cor quantum desiderat, tantum quoque in aperto operatur.

Ἀπόκρισις. Ἐκκλησία ἐν δυσὶ προσώποις νοεῖται, τῷ συστήματι τῶν πιστῶν, καὶ τῷ συγκρίματι τῆς ψυχῆς. Ὅταν οὖν πνευματικῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον λαμβάνηται, Ἐκκλησία ἐστὶν ὅλον αὐτοῦ τὸ σύγκριμα. B Πέντε δὲ λόγοι εἰσὶν αἱ περιεκτικαὶ ἀρεταὶ, ὅλον τὸν ἄνθρωπον οἰκοδομοῦσαι, πολυτρόπως διαιρούμεναι. Ὥσπερ γὰρ ὁ λαλῶν ἐν Κυρίῳ, διὰ τῶν πέντε λόγων πᾶσαν περιέλαβεν τὴν σοφίαν· οὕτως ὁ ἀκολουθῶν τῷ Κυρίῳ διὰ τῶν πέντε ἀρετῶν πολλὴν οἰκοδομεῖ τὴν εὐσέβειαν. Πέντε γὰρ οὖσαι λοιπὰς πάσας περιέχουσι πρώτῃ εὐχῇ. Λοιπὸν ἐγκράτεια, ἐλεημοσύνη, πτωχεία, μακροθυμία, ταῦτα πόθῳ καὶ προαιρέσει ἐπιτελούμενα· λόγοι εἰσὶ ψυχῆς ὑπὸ Κυρίου λαλούμενοι, καὶ ὑπὸ καρδίας ἀκουόμενοι. Ὁ γὰρ Κύριος ἐνεργεῖ· καὶ τὸ Πνεῦμα τότε νοερῶς λαλεῖ καὶ ἡ καρδία ὅσον ἐπιποθεῖ, τοσοῦτον καὶ φανερῶς ἐπιτελεῖ.

IX. Virtutes autem illæ, in quantum omnes comprehendunt, tantum sese mutuo generant. Sublata enim prima, tolluntur omnes. Itidem per secundam quæ sequuntur : et ita deinceps. Quo pacto enim quis precabitur non a Spiritu impulsus? Et attestatur mihi Scriptura, quæ dicit : *Nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi per Spiritum sanctum* [51]. Insuper quo pacto **130** absque orationis auxilio continens permanebit? Et qui non est per omnia continens, quo pacto miserebitur esurientis aut injuriam passi? Verum qui misericordia non ducitur, ille neque spontaneo motu paupertatem suscipit. Rursum vero iracundia est alumna et nutrix cupiditatis pecuniarum; sive pecuniam habeat, sive non. Cæterum prædita virtutibus anima ita ædificatur in ecclesia, non quia operata est, sed quia desideravit. Non enim proprium opus salvat hominem, sed qui operandi facultatem largitur. Si ergo quis stigmata Domini perfert, ne existimet aliquid esse, licet quidvis fecerit, vel etiam, quod summo amore atque animi conatu operi producendo incubuerit. Ne igitur existimes te in virtute prævenisse Dominum, secundum eum qui dicit : *Ipse est qui operatur in vobis, velle et perficere, pro bona voluntate* [52].

C Θ'. Αἱ δὲ ἀρεταὶ ὅσον εἰσὶ περιεκτικαὶ πασῶν, τοσοῦτον ἀλλήλων γεννητικαί. Τῆς πρώτης γὰρ ἐκλιπούσης, ἀναιροῦνται πᾶσαι. Ὁμοίως διὰ τῆς δευτέρας, αἱ ἀκόλουθοι· ὡσαύτως αἱ καθεξῆς. Πῶς γὰρ εὔξεταί τις μὴ ὑπὸ Πνεύματος ἐνεργηθείς; καὶ μαρτυρεῖ μοι ἡ Γραφὴ λέγουσα, Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Πῶς δὲ ὑπομενεῖ ὁ χωρὶς εὐχῆς ἐγκρατευόμενος ἀβοηθήτως; Ὁ δὲ ἐν παντὶ μὴ ἐγκρατευόμενος, πῶς ἐλεήσει τὸν πεινῶντα ἢ ἀδικοῦντα; Ὁ δὲ οὐκ ἐλεῶν, οὐδὲ πτωχείαν ἑκουσίως καταδέχεται. Πάλιν δὲ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ὁ θυμὸς σύντροφος, κἂν ἔχῃ χρήματα, κἂν μὴ ἔχῃ· ἡ δὲ ἐνάρετος ψυχὴ οὕτως προσοικοδομεῖται τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐχ ὅτι ἐποίησεν, ἀλλ' ὅτι ἐπόθησεν. Οὐ γὰρ τὸ ἴδιον ἔργον σώζει τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὁ χαρισάμενος τὴν δύναμιν. D Εἰ οὖν ὑπομένει τις τὰ στίγματα τοῦ Δεσπότου, μὴ οἰηθῇ εἶν τινι, κἂν τὸ τυχὸν πεποίηκεν, ἀλλ' ἢ μόνον τὸ ἀγαπῆσαι, καὶ ἐπιτηδεῦσαι πρὸς τὰς ἐνεργείας. Μὴ οὖν δόξῃς ποτὲ ἐν ἀρετῇ προειληφέναι τὸν Κύριον κατὰ τὸν λέγοντα, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

X. *Interrogatio. Quid igitur præcipit Scriptura homini facere?*

Ι'. Ἐρώτησις. Τί οὖν ἡ Γραφὴ παραγγέλλει τῷ ἀνθρώπῳ ποιεῖν;

Responsio. Antea diximus, promptitudinem animi hominem habere a natura, quam quoque Deus re-

Ἀπόκρισις. Προείπομεν, ὅτι τὴν ἐπιτήδευσιν ἔχει ὁ ἄνθρωπος κατὰ φύσιν, καὶ ταύτην ὁ Θεὸς ἐπιζητεῖ.

[49] Galat. III, 2. [50] I Cor. XIV, 19. [51] I Cor. XII, 3. [52] Philipp. II, 13.

Παραγγέλλει οὖν, ἵνα πρῶτον νοήσῃ, καὶ νοήσας ἀγαπήσῃ, καὶ θελήματι ἐπιτηδεύσῃ· τὸ δὲ ἐνεργηθῆναι τὸν νοῦν, ἢ ὑπομεῖναι τὸν κόπον, ἢ τελέσαι τὸ ἔργον, ἡ χάρις τοῦ Κυρίου παρέχει τῷ θελήσαντι καὶ πιστεύσαντι. Τὸ οὖν θέλημα τοῦ ἀνθρώπου ὡς παράστασις ὑποστατική· μὴ παρόντος δὲ θελήματος, οὐδὲ αὐτὸς ὁ Θεός τι ποιεῖ, καίπερ δυνάμενος, διὰ τὸ αὐτεξούσιον. Ἡ οὖν τελεσιουργία τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ θελήματι τοῦ ἀνθρώπου κεῖται. Πάλιν ἐὰν ὅλον τὸ θέλημα δῶμεν, ὅλον τὸ ἔργον ἡμῖν ἐπιγράφει, θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν πᾶσι, καὶ ἀπερινόητος τὸ σύνολον· ἄνθρωποι δὲ μέρος τι τῶν θαυμασίων αὐτοῦ λαλεῖν ἐπιχειροῦμεν, τῇ Γραφῇ ἐπερειδόμενοι, μᾶλλον δὲ ὑπ' αὐτῆς συνεταζόμενοι. Τίς γὰρ, φησὶν, ἔγνω νοῦν Κυρίου; αὐτὸς δέ φησι, Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; B Ὡς ἐκ τούτου πιστεύειν, ὅτι αὐτὸς ἡμᾶς ἐπισυνάγει. Ἡμῶν δὲ μόνον παραζητεῖ τὸ θέλημα. Τίς δὲ ἡ φανέρωσις τοῦ θελήματος, εἰ μὴ πόνος ἑκούσιος;

ΙΑ'. Ὥσπερ γὰρ σίδηρος πρίζων, ἐκκόπτων, γεωργῶν, καταφυτεύων, αὐτὸς μὲν ὑποθλιβόμενος ἐνδίδωσι, πλὴν ἄλλος ἐστὶν ὁ κινῶν, καὶ ἐπάγων, καὶ ἐν τῷ συντριβῆναι πυρῶν καὶ ἀνακαινίζων· οὕτως καὶ ὁ ἄνθρωπος κἂν θλίβηται καὶ κοπιᾷ ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' ὁ Κύριος λανθανόντως ἐν αὐτῷ ἐργάζεται, καὶ ἐν τῷ κοπιᾶσαι καὶ συντριβῆναι, τὴν καρδίαν παρακαλεῖ καὶ ἀνακαινίζει, καθὼς καὶ ὁ προφήτης λέγει, Μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος; ἢ ὑψωθήσεται πρίων ἄνευ τοῦ C ἕλκοντος; Οὕτως δέ ἐστι καὶ εἰς τὸ κακὸν, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ὑπακούει καὶ ἑτοιμάζεται· τότε καὶ ὁ Σατανᾶς ἐλαύνει καὶ παροξύνει αὐτὸν ὡς ὁ λῃστὴς τὸ ξίφος. Σιδήρῳ δὲ παρεικάσαμεν τὴν καρδίαν, διὰ τὴν ἀναισθησίαν τῶν πραγμάτων καὶ πολλὴν σκληρότητα. Οὐκ ἔδει δὲ ἡμᾶς ἀγνοεῖν τὸν κρατοῦντα ὡς ἀναίσθητος σίδηρος· ἐπεὶ ταχέως ἀπὸ τοῦ γεωργοῦ λόγου εἰς τὸν τοῦ πονηροῦ λογισμὸν οὐ μεταπίπτομεν· ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ὁ βοῦς καὶ ὁ ὄνος εἰδέναι τὸν ἐλαύνοντα καὶ ὁδηγοῦντα κατὰ διάνοιαν· φησὶ γὰρ, Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω. Εὐξώμεθα τοίνυν δέξασθαι γνῶσιν Θεοῦ, καὶ πνευματικῷ παιδευθῆναι νόμῳ εἰς ὑπούργησιν τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον D Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ'.

Πολλῆς ἀκριβείας καὶ συνέσεως χρεία ἐστὶν ἐν τῷ δοκιμάσαι τοὺς ἀληθινοὺς Χριστιανούς. καὶ τίνες ἐκεῖνοί εἰσιν.

Α'. Πολλοὶ δίκαιοι φαινόμενοι νομίζονται εἶναι Χριστιανοί, τεχνιτῶν δέ ἐστι καὶ πεπειραμένων δοκιμάσαι, εἰ ἀληθῶς οἱ τοιοῦτοι ἔχουσι τὸ σίγνον καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως. Μήπως ἄρα παρακεχάρακται τεχνιτῶν ἔργα, καὶ θαυμάζουσι τεχνῖται καὶ ψέ-

A quirit. Præcipit igitur, ut primum cognoscat, et cum cognorit, diligat, et voluntate incumbat. Ut autem exerceatur mens, aut laborem toleret, aut opus aliquod perficiat, gratia Domini largitur volenti et credenti. Voluntas ergo hominis est velut adjutorium a natura insitum : absente vero voluntate, neque ipse Deus quidpiam operatur, quamvis possit; propter liberam nimirum arbitrii voluntatem. Perfectio igitur operis Spiritus, in voluntate hominis sita est. Rursum, si totam voluntatem concedamus, integrum opus nobis adscribit, mirabilis ille Deus in omnibus, et qui animo comprehendi omnino non potest : nos homines vero portiunculam aliquam mirabilium ejus explicare conamur, Scriptura nixi, quin potius ab illa edocti. *Quis enim*, ait, *cognovit sensum Domini* [53]? Ipse vero dixit : *Quoties volui congregare filios tuos, et noluistis* [54]? Itaque ex hoc credamus, quod ipse nos congregat; a nobis autem solam requirit voluntatem. Quæ vero voluntatis erit declaratio nisi labor spontaneus?

XI Quemadmodum enim ferrum, dum secat, scindit, arat, plantat, ipsum quidem quatenus impellitur, aliquid porrigit : alius tamen est, qui movet et agitat ferrum, et ubi fuerit attritum, inflammat atque renovat; sic quoque homo, licet prematur et laboret, operans quod bonum est, Dominus tamen clam in ipso operatur, et dum labore defatigatur et atteritur ille, cor consolatur atque recreat, ut quoque propheta inquit : *Num gloriabitur securis absqueqscindente? aut in altum tolletur serra sine trahente* [55]? Eodem modo se res quoque habet in committendo malo : quando homo obtemperat, et promptum se exhibet, tum quoque Satanas impellit et exacuit illum, velut latro ensem. Ferro autem assimilavimus cor, ob imperitiam rerum summamque duritiem. Tametsi non decebat nos ignorare eum, qui gubernat nos, velut ferrum sensu carens (quoniam celeritur ab agricolæ verbo ad malitiæ cogitationem non dilabimur); sed potius veluti bos et asinus nosse debemus eum, qui impellit et dirigit pro mentis agitatione. Inquit enim : *Cognovit bos possessorum suum, et asinus præsepe*
131 *domini sui; Israel autem me non cognovit* [56]. Precemur igitur ut consequamur cognitionem Dei, et in spirituali erudiamur lege, ab obsequium sanctorum mandatorum ejus, glorificantes Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, in sæcula. Amen.

HOMILIA XXXVIII.

Accurato judicio atque intellectu opus est in discernendis veris Christianis, et quinam sint illi.

I. Multi qui justi apparent, habentur pro Christianis : verum artificum est et peritorum probare, num tales revera habeant signum et imaginem regis, an forsitan adulterino impresso signo cusa sint artificum opera, an admirentur artifices, et

[53] II Cor. II, 16; Rom. XI, 34. [54] Luc. XIII, 34; Matth. XIII, 37. [55] Isa. X, 15. [56] Isa. I. 2.

reprehendant. Si vero defuerint artifices, non poterunt probari dolosi fabricatores: quoniam ipsi quoque gerunt habitum eorum, qui solitariam vitam agunt aut Christianorum. Etenim pseudoapostoli pro Christo patiebantur, et ipsi annuntiabant regnum cœlorum. Quapropter inquit Apostolus: *In periculis copiosius, in afflictionibus supra modum, in carceribus abundantius* [57]: volens ostendere, se plura, quam ipsi, passum esse.

II. Aurum facile reperitur; margaritæ vero et lapides pretiosi, commodi ad diadema regium, rarius inveniuntur; sæpenumero enim ex iis reperias, qui minus sint idonei: sic quoque inter Christianos, qui superstuuntur coronæ Christi, ut sociæ sanctorum fiant animæ illæ. Gloria sit ei, qui usque adeo dilexit animam hanc, et pro illa passus est, et suscitovit eam a mortuis. Quemadmodum autem Mosi velamen imponebatur in vultum [58], quia non poterat intendere in faciem ejus populus; sic quoque nunc cordi tuo injectum est velamen, ne conspicias gloriam Dei. Ubi vero illud fuerit ablatum, tum apparet et manifestat se ipsum Christianis, et diligentibus se, et inquirentibus in veritate, ut ait; *Manifestabo ei me ipsum, et mansionem apud eum faciam* [59].

III. Contendamus ergo accedere ad Christum mendacii expertem ut consequamur promissionem et novum testamentum, quod renovavit Dominus per crucem et mortam, effractis portis inferni et peccati; cum eduxisset animas fideles, donavit eisdem interius Paracletum, atque reduxit illas in regnum suum. Una ergo cum illo nos quoque regnemus, in Jerusalem civitate ejus, in cœlesti Ecclesia, in choro sanctorum angelorum. Qui vero fratrum longo tempore exercitati et probati sunt, hi possunt rudibus suppetias ferre et compati.

IV. Quidam enim munientes se ipsos, et a gratia Dei imprimis agitati, adeo sanctificata membra sua reperunt, ut existimarent, non contingere, ut in Christianismum cadat cupiditas; sed eos possidere mentem sobriam et castam; et quoad reliqua interiorem hominem pendere a divinis et cœlestibus: ut omnino existimarent talem jam ad perfectum pervenisse gradum, qui cum putaret, appulisse se jam ad portum tranquillum, insurrexerunt ei fluctus, ut denuo inventus sit in medio pelagi, illucque delatus, ubi mare, cœlum et mors prompta: adeo peccatum ingressum produxerat omnem malam cupididitatem. Rursum vero tales, aliqua gratia digni habiti, **132** et, ut ita dicam, ex imo maris profundo guttulis quibusdam irrorati, reperiunt hoc ipsum singulis horis, singulisque diebus tam admirandam operationem fieri, ut qui operetur ob inopinatam, peregrinam et divinam effectionem obstupescat et admiretur, qua ratione deceptus sit.

A γουσιν. Ἐὰν δὲ μὴ ὦσι τεχνῖται, οὐ δύνανται δοκιμάσαι τοὺς δολίους ἐργάτας, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἐπιφέρονται σχῆμα μοναζόντων, ἤτοι Χριστιανῶν. Καὶ γὰρ οἱ ψευδαπόστολοι ἔπασχον ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτοὶ εὐηγγελίζοντο βασιλείαν οὐρανῶν. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος, Ἐν κινδύνοις περισσοτέρως, ἐν θλίψεσιν ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, θέλων δεῖξαι ὅτι πλεῖον αὐτῶν ἔπαθε.

Β'. Χρυσὸς εὐχερῶς εὑρίσκεται· μαργαρῖται δὲ καὶ λίθοι τίμιοι προχωροῦντες εἰς διάδημα βασιλέως σπανίως εὑρίσκονται· πολλάκις γὰρ ἐξ αὐτῶν οὐχ εὑρίσκονται προχωροῦντες. Οὕτως καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐποικοδομοῦντες εἰς τὸν στέφανον τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κοινωνοὶ γένωνται τῶν ἁγίων αἱ ψυχαὶ ἐκεῖναι. Δόξα B τῷ οὕτως ἀγαπήσαντι τὴν ψυχὴν ταύτην, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς παθόντι καὶ ἀναστήσαντι αὐτὴν ἐκ νεκρῶν. Ὥσπερ δὲ τῷ Μωϋσεῖ κάλυμμα ἐπετίθετο εἰς τὸ πρόσωπον, πρὸς τὸ μὴ δύνασθαι προσέχειν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸν λαόν· οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τὴν καρδίαν σου κεῖται κάλυμμα πρὸς τὸ μὴ βλέπειν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ περιαιρεθῇ τοῦτο, τότε ἐπιφαίνεται καὶ ἐμφανίζει ἑαυτὸν τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ ἐκζητοῦσιν ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς λέγει, ὅτι Ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτὸν, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσω.

Γ'. Σπουδάσωμεν οὖν προσελθεῖν τῷ ἀψευδεῖ Χριστῷ, ἵνα τύχωμεν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τῆς καινῆς διαθήκης, ἣν ἀνεκαίνισεν ὁ Κύριος διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου διαῤῥήξας πύλας ᾅδου, C καὶ ἁμαρτίας· καὶ ἐξαγαγὼν, τὰς πιστὰς ψυχὰς, καὶ δοὺς αὐταῖς ἔνδον παράκλητον, καὶ ἀνενέγκας εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Συμβασιλεύσωμεν οὖν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν πόλιν αὐτοῦ, εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἐκκλησίαν, εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Οἱ δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον γυμνασθέντες ἀδελφοὶ καὶ δοκιμασθέντες, οὗτοι δύνανται τοῖς ἀπείροις βοηθῆσαι, καὶ συμπαθῆσαι.

Δ'. Τινὲς γὰρ ἀσφαλισάμενοι ἑαυτοὺς καὶ ὑπὸ χάριτος Θεοῦ ἐνεργηθέντες μεγάλως, οὕτως εὗρον τὰ μέλη αὐτῶν ἡγιασμένα, ὥστε λογίζεσθαι αὐτοὺς, ὅτι οὐ συμβαίνει εἰς Χριστιανισμὸν γίνεσθαι ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ κέκτηνται νοῦν σώφρονα καὶ ἁγνόν· καὶ ἔστι λοιπὸν ὁ ἔσω ἄνθρωπος μετέωρος εἰς τὰ θεῖα καὶ D ἐπουράνια, ὥστε πάντως νομίσαι τὸν τοιοῦτον ἤδη ἐφθακέναι εἰς τὰ τέλεια μέτρα. Καὶ ὡς ἐνόμιζε προσηγγικέναι ἤδη τῷ εὐδίῳ λιμένι, ἐπανέστησαν αὐτῷ κλύδωνες, ὥστε πάλιν εὑρεθῆναι εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, καὶ εἰσενεχθῆναι ὅπου ἡ θάλασσα, οὐρανὸς, καὶ θάνατός ἐστιν ἕτοιμος. Οὕτως ἡ ἁμαρτία ἐπεισελθοῦσα κατειργάσατο πᾶσαν ἐπιθυμίαν κακήν· αὖθις δὲ οἱ τοιοῦτοι χάριτός τινος ἀξιωθέντες, καὶ, ὥσπερ εἰπεῖν, ἀπὸ ὅλου βυθοῦ τῆς θαλάσσης ψεκάδα τινὰ δεξάμενοι, εὑρίσκουσιν αὐτὸ ἐκεῖνο καθ' ὥραν, καὶ καθ' ἡμέραν τοσαύτην θαυματουργίαν γιγνομένην, ὥστε τὸν ἐνεργούμενον ἐπὶ τῇ παραδόξῳ, καὶ ξένῃ καὶ θεϊκῇ ἐργασίᾳ θαμβεῖσθαι καὶ ἐκπλήτ-

[57] II Cor. xi, 23. [58] Exod. xxxiv, 33, 35; II Cor. iii, 73. [59] Joan. xiv, 21, 23.

τεσθαι πῶς ἐσοφίσθη. Λοιπὸν, φωτίζει ἡ χάρις αὐτὸν, ὁδηγεῖ, εἰρηνεύει, ἀγαθύνει, τὰ πάντα οὖσα θεία καὶ ἐπουράνιος· ὥστε πρὸς σύγκρισιν ἐκείνου βασιλεῖς καὶ δυνάστας, σοφοὺς καὶ ἀξιωματικούς ὡς ἐλαχίστους καὶ εὐτελεῖς ἡγεῖσθαι. Μετὰ δὲ καιρὸν καὶ ὥραν μεταβάλλεταί τὰ πράγματα, ὥστε ἐξ ἀληθείας τὸν τοιοῦτον ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι ἁμαρτωλότερον πάντων ἀνθρώπων· καὶ πάλιν ἄλλῃ ὥρᾳ, ὁρᾷν ἑαυτὸν οἷον βασιλέα μέγιστον ἐξαίσιον, ἢ δυνάστην φίλον βασιλέως· πάλιν ἄλλῃ ὥρᾳ ἑαυτόν ὁρᾷν ἀσθενῆ καὶ πτωχόν. Λοιπὸν εἰς ἀμηχανίαν ἐμπίπτει ὁ νοῦς, διὰ τί οὕτως, καὶ πάλιν οὕτως· Ὅτι ὁ Σατανᾶς μισόκαλος ὢν, τὰ πονηρὰ ὑποβάλλει τοῖς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦσι, καὶ ἀγωνίζεται αυτους μεταστρέψαι· ἔργον γὰρ ἔχει τοῦτο.

A Porro gratia ipsum illuminat, dirigit, pacificum reddit, ac bonum efficit, quæ gratia per omnia divina et cœlestis; ut collatione ejus reges, potentes, sapientes, et in dignitate constituti velut minimi ac viles reputentur. Exiguo vero temporis aut horæ spatio post, res immutantur, ut re vera is ipse se ipsum repulet graviorem peccatorem omnibus hominibus: et rursum alia hora videat se ipsum veluti regem maximum et ingentem, aut potentem amicum regis: rursum alia hora se ipsum videat infirmum et pauperem. Cæterum in perplexitatem labitur animus, quamobrem sic, et rursum sic. Quia Satanas, cum id quod bonum est odio prosequatur, mala suggerit his, qui virtutem consectantur, eosque avertere contendit; hoc enim B ejus est opus.

Ε'. Ἀλλὰ σὺ τούτῳ μὴ ὑποταγῇς τὴν, ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ ἐπιτελουμένην δικαιοσύνην ἐργαζόμενος, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Χριστοῦ βῆμα ἕστηκεν ἅμα τῷ ἀχράντῳ ἁγιαστηρίῳ, ὅπως τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεώς σου καυχήσεται ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ καθαρίσαντός σου τὴν συνείδησιν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, ἵνα τῷ πνεύματί σου Θεῷ λατρεύσῃς, ἵνα γνῷς τί προσκυνεῖς, κατὰ τὸν εἰπόντα. Ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν. Πείσθητι τῷ ὁδηγοῦντί σε Θεῷ, κοινωνησάτω ἡ ψυχή σου τῷ Θεῷ, ὡς κοινωνεῖ νύμφη νυμφίῳ· Τὸ γὰρ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ, φησὶν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἄσωμον ψυχὴν. Ὧ ἡ δόξμ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

V. Verum ne illi subjiciaris, sed operare justitiam, quæ in interiori homine perficitur, in quo Christi altare consistit una cum impolluto sanctuario, ut testimonium conscientiæ tuæ glorietur in cruce Christi, qui expurgat conscientiam tuam ab operibus mortuis, ut spiritu tuo Deo ministres, ut noris quid adoras, secundum eum qui dicit: *Nos adoramus, quod scimus* [60]: Confide dirigenti te Deo, consortium habeat anima tua cum Deo, ut sponsa societatem colit cum sponso. *Mysterium* enim *hoc magnum est: ego vero dico, inter Christum* [61] et incontaminatam animam. Cui gloria in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ'.

Τίνος ἕνεκεν ἐδόθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡ θεία Γραφή;

Α'. Ὥσπερ βασιλεὺς γράψας ἐπιστολὰς, οἷς βούλεται κωδικέλους καὶ δωρεὰς ἰδίας χαρίσασθαι, σημαίνει πᾶσιν, ὅτι Ταχέως σπουδάσατε ἐλθεῖν πρός με, ἵνα λάβητε παρ' ἐμοῦ δωρεὰς βασιλικὰς, καὶ εἰ μὴ ἀπέλθωσι καὶ λάβωσιν, οὐδὲν ὠφελήθησαν, ἀναγνόντες τὰς ἐπιστολὰς, μᾶλλον δὲ καὶ θανάτου εἰσὶν ἔνοχοι μὴ θελήσαντὲς ἀπελθεῖν, καὶ ἐκ χειρὸς βασιλέως τιμῆς ἀξιωθῆναι· οὕτως καὶ τὰς θείας Γραφὰς ὥσπερ ἐπιστολὰς ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις, δηλώσας δι' αὐτῶν, ἵνα παρακαλέσαντες τὸν Θεὸν, καὶ πιστεύσαντες αἰτήσωσι καὶ λάβωσι δωρεὰν οὐράνιον ἐκ τῆς ὑποστάσεως τῆς θεότητος αὐτοῦ. Γέγραπται γὰρ, Ἵνα γενώμεθα θείας κοινωνοὶ φύσεως. Ἐὰν δὲ μὴ προσέλθῃ, καὶ αἰτήσῃ, καὶ λάβῃ ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲν ὠφελήθη ἀναγνοὺς τὰς Γραφὰς, μᾶλλον δὲ καὶ θανάτου ἔνοχός ἐστιν, ὅτι παρὰ βασιλέως οὐρανίου οὐκ ἠθέλησε λαβεῖν ζωῆς ςωρεὰν, ἧς ἄνευ ἀδύνατόν ἐστι ζωῆς ἀθανάτου τυχεῖν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. Ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

HOMILIA XXXIX.

C *Ad quid Scriptura divina nobis a Deo donata sit?*

I. Quemadmodum rex, qui scribit Litteras ad eos, quibus vult codicillos et peculiaria munera largiri, notum facit omnibus, nempe: *Contendite confestim ad me venire, ut accipiatis a me munera regia:* qui nisi venerint et acceperint, nihil ipsis proderit, quod has legerint; quin potius mortis supplicio fiunt obnoxii, quod renuerint venire, et e manu regis honorarium consequi: sic quoque divinas Scripturas velut epistolas misit rex Deus hominibus, iis significans, ut invocantes Deum, et credentes petant et consequantur donum cœleste ex hypostasi divinitatis ejus. Scriptum enim est: *Quo fiamus divinæ consortes naturæ* [62]. Si vero non D accesserit, non petierit, nec acceperit, nihil ei proderit, quod legerit Scripturas, imo potius capitali supplicio tenebitur, quod a Rege cœlesti noluerit accipere donum vitæ; sine quo fieri nequit, ut vitam immortalem, quæ est Christus, consequatur. Cui gloria in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ Μ'.

Ὅτι πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ, καὶ πάντα κακὰ ἀλλήλων ἐκδέδενται, καὶ ὡσπερεὶ ἅλυσίς τις μία τῆς μιᾶς ἤρτηνται.

Α'. Περὶ τῆς φαινομένης ἀσκήσεως, καὶ ποῖον ἐπι-

HOMILIA XL.

Cunctas virtutes, et cuncta vitia inter se colligata esse, et velut catenam unam ab altera dependere.

I. De exteriori exercitatione, et quodnam institu-

[60] Joan. IV, 22. [61] Ephes. V, 32. [62] II Petr. I, 4.

tum sit potius et primum hoc scitote, dilecti, quod inter se devinctæ sint omnes virtutes. **133** Velut enim quædam spiritualis catena una ab altera dependet; precatio ad dilectione, dilectio a gaudio, gaudium a mansuetudine, mansuetudo ab humilitate humilitas ab obsequio, obsequium a spe, spes a fide, fides ab auditu, auditus a simplicitate. Quemadmodum etiam ex adversa parte vitia, unum ab altero, dependent; odium ab ira, a superbia, superbia a vana gloria, vana gloria ab infidelitate, infidelitas a duritie cordis, durities cordis a negligentia, negligentia a pigritia, pigritia ab accedia, acedia ab impatientia, impatientia a voluptate, et reliqua membra vitiorum ab invicem dependentia: sic quoque in bona parte ab invicem dependent, et suspensæ sunt virtutes.

A τηδευμα μεῖζον, καὶ πρῶτον τυγχάνει, τοῦτο γινώσκετε, ἀγαπητοὶ, ὅτι ἀλλήλων ἐκδέδενται πᾶσαι αἱ ἀρεταί. Ὡσπερεὶ γάρ τις πνευματικὴ ἅλυσις, μία τῆς μιᾶς ἤρτηνται· ἡ τὐχὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ἡ ἀγάπη ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἡ χαρὰ ἀπὸ τῆς πραότητος, ἡ πραότης ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, ἡ ταπείνωσις ἀπὸ τῆς διακονίας, ἡ διακονία ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, ἡ ἐλπὶς ἀπὸ τῆς πίστεως, ἡ πίστις ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς, ἡ ὑπακοὴ ἀπὸ τῆς ἁπλότητος. Ὥσπερ καὶ τὸ ἐναντίον μέρος ἓν ἀφ' ἑνὸς τὰ κακὰ ἐκδέδενται· τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, ὁ θυμὸς ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ἡ ὑπερηφανία ἀπὸ τῆς κενοδοξίας, ἡ κενοδοξία ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἡ ἀπιστία ἀπὸ τῆς σκληροκαρδίας, ἡ σκληροκαρδία ἀπὸ τῆς ἀμελείας, ἡ ἀμέλεια ἀπὸ τῆς χαυνώσεως, ἡ χαύνωσις ἀπὸ τῆς ἀκηδίας, ἡ ἀκηδία ἀπὸ
B τῆς ἀνυπομονησίας, ἡ ἀνυπομονησία ἀπὸ τῆς φιληδονίας· καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενα· οὕτως κἀν τῷ ἀγαθῷ μέρει ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμεναι αἱ ἀρεταὶ καὶ ἀπηρτημέναι.

II. Caput autem totius boni instituti, et vertex honestarum actionum est perdurare in precatione, cujus ope cæteras quoque virtutes per postulationem a Deo quotidie consequi possumus. Hinc enim provenit iis qui digni habentur, communicatio divinæ sanctimoniæ et spiritualis efficaciæ, et connexio affectionis animi erga Dominum, velut per arcanam dilectionem. Qui enim se ipsum quotidie ad perseverandum in oratione compellit, ille in amorem divinum et desiderium ardens a spirituali dilectione accenditur erga Deum et gratiam perfectionis sanctificantis Spiritus suscipit.

Β'. Κεφάλαιον δὲ πάσης σπουδῆς ἀγαθῆς, καὶ κορυφαῖον τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ τὸ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ, ἀφ' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς διὰ τῆς παρὰ Θεοῦ αἰτήσεως ὁσημέραι προσκτᾶσθαι δυνάμεθα. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐγγίνεται τοῖς καταξιουμένοις ἡ κοινωνία τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγιότητος, καὶ τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, καὶ ἡ συνάφεια τῆς τοῦ νοῦ διαθέσεως, ὡς πρὸς τὸν Κύριον, ἐν ἀγάπῃ ἀῤῥήτῳ. Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ὁσημέραι τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν ἀναγκάζων, εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἔμπυρον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἐκκαίεται πρὸς Θεὸν, καὶ τὴν χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἁγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται.

III. *Interrogatio. Quoniam quidam vendunt facultates suas, servos libertate donant, et implent mandata, non tamen student consequi in hoc mundo Spiritum, num qui sic vivunt, non abeunt in regnum cælorum?*

Γ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδή τινες πωλοῦσι μὲν τὰ
C ὑπάρχοντα, καὶ δούλους ἐλευθεροῦσι, καὶ ποιοῦσιν ἐντολὰς, οὐ ζητοῦσι δὲ λαβεῖν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὸ Πνεῦμα, ἆρα ζῶντες οὕτως οὐκ ἀπέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;

Responsio. Disputatio hæc subtilis est. Quidam enim aiunt (2) unicum esse regnum, et unicam gehennam. Nos autem asserimus, multos esse gradus, differentias atque mensuras, non solum in ipso regno, verum etiam in gehenna. Quemadmodum ergo est una anima in omnibus membris nihil lominus ea sursum in cerebro vim suam exserit, et deorsum pedes commovet: sic quoque divinitas omnes creaturas, tum cœlestes, quæ subtus abyssum sunt, continet, et ubique plene est in creaturis, quamvis aliena a creaturis sit, eo quod sit dimensionis et comprehensionis expers. Attendit ergo ipsa divinitas hominibus, et gubernat omnia cum ratione. Et quoniam nonnulli precantur, ignorantes quid quærant; quidam vero jejunant; alii consistunt in ministerio, unicuique pro modo fidei, Deus, qui justus judex est, reddit mercedem. Quæ enim faciunt, metu Dei peragunt: verum non omnes isti filii, aut reges, aut hæredes sunt.

Ἀπόκρισις. Ὁ λόγος οὗτος λεπτός ἐστι. Τινὲς γὰρ λέγουσι μίαν βασιλείαν, καὶ γέενναν· ἡμεῖς δὲ λέγομεν βαθμοὺς πολλοὺς καὶ διαφορὰς, καὶ μέτρα· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλείᾳ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γεέννῃ. Ὥσπερ δὲ ἐστι ψυχὴ ἐν ὅλοις τοῖς μέλεσι, καὶ ἄνω ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐνεργεῖ, καὶ κάτω τοὺς πόδας αὐτὴ κινεῖ· οὕτως καὶ ἡ θεότης πάντα τὰ κτίσματα τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ὑποκάτω τῆς ἀβύσσου περιέχει, καὶ πανταχοῦ πεπλήρωται ἐν τῇ κτίσει, εἰ καὶ ἐξωτέρα τῶν κτισμάτων ἐστὶ, διὰ τὸ ἀμέτρητον καὶ ἀπερίληπτον.
D Προσέχει οὖν αὐτὴ ἡ θεότης τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οἰκονομεῖ πάντα κατὰ λόγον· καὶ ἐπειδὴ τινὲς μὲν εὔχονται μὴ εἰδότες τί ζητοῦσι· τινὲς δὲ νηστεύουσιν, ἄλλοι στήκουσιν εἰς διακονίαν, ἑκάστῳ κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως, ὁ Θεὸς δικαιοκρίτης ὢν ἀποδίδωσι τὸν μισθόν. Ἃ γὰρ ποιοῦσι, διὰ φόβον Θεοῦ ποιοῦσιν· ἀλλ' οὐκ εἰσὶν οὗτοι πάντες υἱοὶ, οὔτε βασιλεῖς οὔτε κληρονόμοι.

IV. Cæterum in mundo alii sunt homicidæ, alii stupro dediti, alii raptores: rursum nonnulli sua

Δ'. Εισὶ δὲ ἐν τῷ κόσμῳ οἱ μὲν φονεῖς, ἄλλοι πόρνοι, καὶ ἄλλοι ἅρπαγες· οἱ δὲ πάλιν τὰ ἴδια πτωχοῖς

(2) Unicum accipe pro uniformi et pari.

οἰκουμένην ἐπικειμένη, καὶ ἄνθρωπος ἄνθρωπον οὐχ ὁρᾷ· οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ σκότος τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπικείμενον πάσῃ τῇ κτίσει καὶ πάσῃ φύσει ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς παραβάσεως· ὅθεν ἐπισκιαζόμενοι ἐκ τοῦ σκότου ἐν νυκτί εἰσι, καὶ ἐν φοβεροῖς τόποις ἔχουσι τὴν διαγωγήν· καὶ ὥσπερ καπνοῦ πλῆθός ἐστιν ἐν οἴκῳ ἐνὶ, οὕτως ἐστὶ καὶ ἡ ἁμαρτία μετὰ τῶν ῥυπαρῶν λογισμῶν αὐτῆς, ἐγκαθεζομένη καὶ ἑρπουσα εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς καρδίας, καὶ ἄπειρον πλῆθος δαιμόνων.

Η'. Ὥσπερ δὲ ἐν τοῖς φαινομένοις, πολέμου συγκροτουμένου, οὐκ ἀπέρχονται οἱ σοφοὶ καὶ μεγιστᾶνες ἐκεῖ, ἀλλὰ φοβούμενοι τὸν θάνατον ἀπομένουσι· λοιπὸν προβάλλονται οἱ τίρωνες, καὶ οἱ πένητες, καὶ οἱ ἰδιῶται, καὶ συμβαίνει ὅτι νίκην ἐργάζονται κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ διώκουσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν ὁρίων, καὶ τὰ ἐπινίκια καὶ τοὺς στεφάνους λαμβάνουσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ἔρχονται εἰς προκοπὰς καὶ ἀξιώματα, κἀκεῖνοι οἱ μεγάλοι ὀπίσω τούτων εὑρίσκονται· οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ μέρος τὸ πνευματικόν. Οἱ ἰδιῶται ἀκούοντες ἐξ ἀρχῆς τὸν λόγον, φιλαλήθει λογισμῷ τὸ ἔργον αὐτοῦ ποιοῦσι, καὶ λαμβάνουσι παρὰ Θεοῦ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος· οἱ δὲ σοφοὶ καὶ λεπτῶς ζητοῦντες τὸν λόγον, οὗτοι φεύγουσι τὸν πόλεμον, καὶ οὐ προκόπτουσι, καὶ ὀπίσω εὑρίσκονται τῶν πολεμησάντων καὶ νικησάντων.

Θ'. Ὥσπερ δὲ οἱ ἄνεμοι σφοδρῶς πνέοντες πάντα τὰ κτίσματα τὰ ὑπὸ τῶν οὐρανῶν κινοῦσι, καὶ ἦχον πολὺν ἀποτελοῦσιν· οὕτως ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ κρούει καὶ φέρει τοὺς λογισμοὺς, καὶ σαλεύει τὰ βάθη τῆς καρδίας πρὸς τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, καὶ εἰς τὴν διακονίαν αὐτοῦ σκορπίζει τοὺς λογισμούς. Ὥσπερ εἰσὶν οἱ τελῶναι καθεζόμενοι εἰς τὰς στενὰς ὁδοὺς, καὶ κατέχοντες τοὺς παριόντας καὶ διασείοντες, οὕτως καὶ οἱ δαίμονες ἐπιτηροῦσι καὶ κατέχουσι τὰς ψυχὰς, καὶ ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι αὐτὰς ἐκ τοῦ σώματος, ἐὰν μὴ τελείως καθαρισθῶσιν, οὐκ ἐπιτρέπονται ἀνελθεῖν εἰς τὰς μονὰς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπαντῆσαι τῷ Δεσπότῃ αὐτῶν· καταφέρονται γὰρ ὑπὸ τῶν ἀερίων δαιμόνων. Οἱ δὲ ὑπάρχοντες ἐν σαρκὶ, ἔτι διὰ πόνου καὶ ἀγῶνος πολλοῦ τὴν ἐξ ὕψους παρὰ Κυρίου κτήσονται χάριν· δηλαδὴ οὗτοι μετὰ τῶν δι' ἐναρέτου ἀναπαυσαμένων πολιτείας, πρὸς τὸν Κύριον ἀπελεύσονται, καθὼς ἐπηγγείλατο, Ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας συμβασιλεύσουσι τῷ Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ'.

Ποίαν ἐν ἀνθρώπῳ Χριστιανῷ μεταβολὴν καὶ ἀνακαίνισιν ἀπεργάζεται ὁ Χριστὸς, ὁ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη καὶ νόσους θεραπεύσας.

Α'. Ὁ προσερχόμενος τῷ Θεῷ, καὶ Χριστοῦ πάρεδρος ἐν ἀληθείᾳ θέλει εἶναι, τούτου χάριν τοῦ σκοποῦ ὀφείλει προσέρχεσθαι τοῦ ἀλλαγῆναι αὐτὸν, καὶ μεταβληθῆναι ἀπὸ τῆς προτέρας καταστάσεως καὶ ἀναστροφῆς, καὶ καλὸν καὶ καινὸν ἄνθρωπον

A super universam terram extensa, et homo hominem non videt; sic quoque sunt tenebræ sæculi hujus expansæ super omnem creaturam et universam naturam humanam a tempore transgressionis; unde tenebris offusi sunt in nocte, et in formidabilibus locis vitam agunt. Et quemadmodum magna fumi copia est in domo quapiam; sic quoque peccatum cum obscenis cogitationibus suis insidet et serpit in cogitationes cordis, et infinita multitudo dæmonum.

VIII. Sicut vero in rebus oculorum aciei subjectis, bello indicto, non proficiscuntur sapientes aut magnates eo, sed, mortem formidantes, domi remanent; ergo proferuntur tirones, pauperes et idiotæ, et accidit, ut victoria comparata adversus B hostes, persequantur eos extra limites usque, atque victoriæ præmiis ac coronis a rege acceptis, ad dignitates et honorum gradus promoveantur; illi vero magni longe ab horum tergo reperiuntur: sic quoque se res habet spiritualis. Rudes ac plebeii, audientes initio verbum veritatis, amanti cogitatione opus ejus perficiunt, et accipiunt a Deo gratiam Spiritus; sapientes vero, et qui subtilitatem verborum requirunt, hi fugiunt bellum, nec proficiunt, sed posteriores inveniuntur iis qui bello gesto victoriam reportarunt.

IX. Quemadmodum vero venti vehementer flantes omnes creaturas quæ sunt sub cœlis, commovent, atque sonum ingentem edunt; sic potentia hostis pulsat, fert cogitationes, atque agitat profunda cordis pro suo ipsius lubitu, et in ministerium sui di- C spergit cogitationes. Sicut publicani sedent juxta vias angustas, et retinent atque concutiunt prætereuntes: sic quoque dæmones observant et detinent animas, et dum decedunt eæ e corpore, nisi perfecte fuerint expurgatæ, non permittunt eis ascendere ad mansiones cœli, et occurrere Domino suo: evertuntur enim ab aeriis dæmonibus. Qui vero versantur in carne, nihilominus summo labore ac certamine supernam a Domino consequentur gratiam: nempe hi cum illis, qui per honestam quieverunt conversationem, ad Dominum proficiscentur, ut pollicitus est: *Ubi sum ego, et illic et minister meus erit* [72]; et per infinita sæcula regnabunt cum Patre et Filio, et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. D

140 HOMILIA XLIV.

Quantam in homine Christiano mutationem et renovationem faciat Christus, qui animæ affectiones ac morbos sanavit.

I. Qui accedit ad Deum, et Christi assessor revera esse desiderat, hujus scopi gratia accedere debet, ut convertatur ipse, et transmutetur a priori statu et conversatione, ac bonum et novum hominem demonstret, qui nihil veteris hominis gestet:

[72] Joan. XII, 26.

igne extrinseco accenso : si vero quis negligat, nec ligna submittat, incipit tepidior evadere ignis, et propemodum exstingui : sic quoque gratia, ignis nimirum cœlestis intra te est. Itaque si precatus fueris, ac contuleris cogitationes tuas ad dilectionem Christi, vide quo pacto subjeceris ligna, et evadunt cogitationes tuæ in ignem, et tinguntur desiderio Dei. Et licet secedat Spiritus, qui extra te est, nihilominus etiam intra te est, et extra te apparet. Quod si vero qeis socordia diffluens, paulisper se ipsum tradat aut mundanis rebus aut occupationibus, denuo **135** accedit vitium, inquitque animam, ac totum hominem affligere incipit. Recordatur ergo anima prioris requiei, atque incipit affligi, et continuis ærumnis affici.

VIII. Iterum intendit animus in Deum, cœpit illi appropinquare prior requies, incipit vehementius inquirere. *Deprecor te*, ait, *Domine*. Paulatim apponitur ei ignis et accendens et recreans animam : quemadmodum hamus paulatim extrahit e profundo piscem. Nisi enim hoc ita esset, ac gustaret amaritudinem et mortem, quo pacto posset discernere amarum a dulci, et mortem a vita, et gratum se exhibere vivificanti Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula ? Amen.

HOMILIA XLI.

Profunda valde sunt sunt penetralia animæ, quæ paulatim incrementa gratiæ aut vitiorum accipit.

I. Pretiosum vas animæ in summa profunditate consistit, ut alicubi inquit : *Abyssum et cor ipse scrutatur* [63]. Ubi enim diverterit homo a mandato, et sententiæ iræ obnoxius factus fuerit, redigit illum in suam potestatem peccatum, quod cum sit velut abyssus quædam acerbitatis in subtilitate et profunditate consistens, ingressum intro, pascua animæ occupavit, usque ad ima ejus receptacula. Hunc autem in modum assimilabimus animam et peccatum permistum, perinde ac si sit arbor ingens, quæ habeat multos ramos, habeat quoque radices profundæ terræ infixas : sic quoque pascua intimorum animæ receptaculorum ubi penetrans peccatum occupavit, in consuetudinem abit et præoccupationem, cum unoquoque ab infantia simul augmentum sumens conversatur, et vitia edocet.

II. Ubi ergo gratiæ divinæ efficacia obumbraverit animæ pro modo uniuscujusque fidei, atque desuper auxilium receperit, adhuc aliqua in parte adumbrat gratia. Ne ergo arbitreris quempiam tota anima esse illuminatum : adhuc multum pabulum vitii intus latet, summoque labore indiget homo, et defatigatione, quæ consentiat collatæ ipsi gratiæ. Propterea enim particulatim incipit divina gratia adventare in animam, quæ vel unius horæ momento possit hominem, ubi expurgarit eum, perfectum reddere ; verum ut probet intentionem hominis, an dilectionem erga Deum integram conservet,

[63] Ecch. XLII, 18.

A πυρὸς ἔξωθεν ὑποκαιομένου· εἰ δέ τις ἀμελήσῃ καὶ μὴ ὑποβάλῃ ξύλα, ἄρχεται χλιαρώτερον γίγνεσθαι τὸ πῦρ, καὶ ὥσπερ κατασβέννυσθαι· οὕτως καὶ ἡ χάρις τὸ πῦρ τὸ οὐράνιον καὶ ἔσωθέν σού ἐστι. Λοιπὸν ἐὰν εὔξῃ, καὶ δώσῃς τοὺς λογισμούς σου εἰς ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἴδε πῶς ὑπέβαλες τὰ ξύλα, καὶ γίνονται οἱ λογισμοί σου πῦρ, καὶ βάπτονται εἰς τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ καὶ ὑποχωρεῖ τὸ Πνεῦμα ὡς ἐξώτερόν σου γινόμενον, ἀλλὰ καὶ ἔσωθέν σού ἐστι, καὶ ἔξωθέν σου παραφαίνεται. Ἐὰν δὲ ἀμελήσῃ τις, ὀλίγον ἐκδοὺς ἑαυτὸν, ἢ εἰς κοσμικὰ πράγματα, ἢ εἰς ῥεμβασμὸν, πάλιν ἔρχεται ἡ κακία, καὶ ἐνδύεται τὴν ψυχὴν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον ἄρχεται θλίβειν. Μνημονεύει οὖν ἡ ψυχὴ τῆς προτέρας ἀναπαύσεως καὶ ρχεται θλίβεσθαι, καὶ συνεχέστερον ταλαιπωρεῖν.

B Η'. Πάλιν προσέσχεν ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεὸν, ἤρξατο προσεγγίζειν αὐτῷ ἡ προτέρα ἀνάπαυσις, ἄρχεται σφοδροτέρως ἐπιζητεῖν· Δέομαί σου, φησὶ, Κύριε· κατὰ μικρὸν προστίθεται αὐτῷ τὸ πῦρ ἐξάπτον καὶ ἀναπαῦον τὴν ψυχήν· ὥσπερ τὸ ἄγκιστρον αἴρει ἐκ τοῦ βυθοῦ τὸν ἰχθὺν κατὰ μικρόν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ ἐγεύετο τοῦ πικροῦ καὶ τοῦ θανάτου, πῶς ἠδύνατο διακρῖναι τὸ πικρὸν ἀπὸ τοῦ γλυκέως, καὶ τὸν θάνατον ἀπὸ τῆς ζωῆς, καὶ εὐχαριστῆσαι τῷ ζωοποιῷ Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας ; Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ'.

Βαθέα λίαν τὰ τῆς ψυχῆς ταμεῖα, τῆς ἀπὸ μέρους τῇ χάριτι καὶ ταῖς κακίαις συναυξανομένης.

C Α'. Τὸ τίμιον σκεῦος τῆς ψυχῆς ἐν πολλῇ βαθύτητι τυγχάνει, ὥς πού φησιν, Ἄβυσσον καὶ καρδίαν αὐτὸς ἐρευνᾷ· ἐκτραπέντος γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐντολῆς, καὶ ὑπὸ ἀπόφασιν ὀργῆς γεγενημένου, λαβοῦσα αὐτὸν ὑποχείριον ἡ ἁμαρτία, καὶ αὐτὴ ὥσπερ ἄβυσσός τις πικρίας ἐν λεπτότητι καὶ βαθύτητι τυγχάνουσα, εἰσελθοῦσα ἔνδον, τὰς νομὰς τῆς ψυχῆς κατέσχεν, ἕως τῶν βαθυτάτων αὐτῆς ταμείων. Τοιούτῳ δὲ τρόπῳ παρεικάσομεν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, μιγεῖσαν, ὥσπερ ὅταν ᾖ δένδρον μέγιστον, ἔχον πολλοὺς κλῶνας· ἔχῃ δὲ καὶ τὰς ῥίζας ἐν τοῖς βαθυτάτοις τῆς γῆς· οὕτως τὰς νομὰς τῶν βαθυτάτων τῆς ψυχῆς ταμείων ἡ παρελθοῦσα ἁμαρτία κατασχοῦσα, ἐν συνηθείᾳ γέγονε καὶ προλήψει, ἑκάστῳ νηπιόθεν συναυξανομένη, καὶ τὰ κακὰ ἐκδιδάσκουσα.

D

Β'. Ἐπὰν τοίνυν χάριτος θείας ἐνέργεια ἐπισκιάσῃ τῇ ψυχῇ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἑκάστου πίστεως, καὶ δέξηται ἄνωθεν βοήθειαν, ἀκμὴν ἐν μέρει τινὶ ἐπεσκίασεν ἡ χάρις. Μὴ νομίσῃ οὖν τις, ὅλην τὴν ψυχὴν πεφώτισται· ἀκμὴν πολλὴ νομὴ τῆς κακίας ἔνδον ἐστὶ, καὶ πολλοῦ πόνου χρεία καὶ καμάτου τῷ ἀνθρώπῳ συμφωνοῦντος τῇ πρὸς αὐτὸν χάριτι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀπὸ μέρους ἤρξατο ἡ θεία χάρις ἐπιφοιτᾷν τῇ ψυχῇ, δυναμένη ῥοπῇ ὥρας τὸν ἄνθρωπον καθαρίσασα τελειῶσαι. Ἀλλ' ἵνα δοκιμάσῃ τὴν πραίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰ τὴν ἀγάπην πρὸς Θεὸν ὁλόκληρον ἀποσώζει, μὴ συνδυάζων τῷ πονηρῷ

ἐν μηδενὶ ἀλλ' ὅλον τῇ χάριτι ἑαυτὸν ἐκδιδούς· καὶ οὕτως εὐδοκιμοῦσα ἡ ψυχὴ χρόνοις καὶ καιροῖς, καὶ τὴν χάριν ἐν μηδενὶ λυποῦσα, μήτε ἐνυβρίζουσα, ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγου βοηθεῖται. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ χάρις νομὴν λαμβάνει ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ ἕως τῶν βαθυτάτων αὐτῆς μερῶν καὶ διαλογισμῶν ῥιζοῦται, ἐν καιροῖς πλείοσιν εὐδοκιμούσης καὶ συμφωνούσης τῆς ψυχῆς τῇ χάριτι· ἕως οὗ ὅλη ἡ ψυχὴ περιληφθῇ ὑπὸ τῆς ἐπουρανίου χάριτος, λοιπὸν βασιλευούσης ἐν αὐτῷ τῷ σκεύει.

Γ'. Ἐὰν δέ τις μὴ ᾖ ἐν ταπεινοφροσύνῃ πολλῇ, παραδίδοται οὗτος τῷ Σατανᾷ, καὶ ἀπογυμνοῦται τῆς πρὸς αὐτὸν γενομένης θείας χάριτος, καὶ πειράζεται ἐν θλίψεσι πολλαῖς, καὶ τότε φανεροῦται αὐτοῦ ἡ οἴησις, ὅτι γυμνὸς καὶ ταλαίπωρος ὑπάρχει. Ὀφείλει οὖν ὁ πλουτῶν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῇ ταπεινοφροσύνῃ καὶ συντριμμῷ καρδίας ὑπάρχειν, καὶ ὡς πτωχὸν καὶ μηδὲν ἔχοντα ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι· ἀλλότριον αὐτοῦ ἐστι, καὶ ἄλλος ἔδωκεν αὐτῷ, καὶ ὅτε βούλεται αἴρει αὐτό. Ὁ οὕτως ταπεινῶν ἑαυτὸν ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, δύναται διαφυλάξαι τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένην χάριν, καθὼς φησιν. Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται· καίπερ ὢν ἐκλεκτὸς Θεοῦ, παρ' ἑαυτῷ ἀποδεδοκιμασμένος ἤτω· καὶ ὢν πιστὸς, ὡς ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγείσθω. Τοιαῦται γὰρ ψυχαὶ εὐαρεστοῦσι Θεῷ, καὶ ζωοποιοῦνται ἐν Χριστῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ'.

Μὴ τὰ ἔξωθεν, ἀλλὰ τὰ ἔνδοθεν προάγει ἢ βλάπτει τὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὸ τῆς χάριτος Πνεῦμα, ἢ τὸ πνεῦμα τῆς πονηρίας.

Α'. Ὥσπερ ἐὰν ᾖ πόλις μεγάλη, ἔρημος δὲ ᾖ τῶν τειχέων διαλελυμένων, καὶ ὑπὸ ἐχθρῶν ληφθῇ, οὐδὲν τῆς μεγαλειότητος ὄφελος· ζητητέον οὖν καὶ [alii κατὰ] τὸ μέγεθος, ἵνα ἔχῃ καὶ τείχη ὀχυρὰ πρὸς τὸ μὴ τοὺς ἐχθροὺς εἰσιέναι· οὕτω δὴ καὶ ψυχαὶ αἱ κεκοσμημέναι γνώσει καὶ συνέσει, καὶ νῷ ὀξυτάτῳ, ὡς πόλεις εἰσὶ μεγάλαι. Ἀλλὰ ζητητέον, εἰ ὠχύρωνται τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, μήποτε οἱ ἐχθροὶ εἰσελθόντες ἐρημώσωσιν αὐτάς. Οἱ γὰρ σοφοὶ τοῦ κόσμου. Ἀριστοτέλης, ἢ Πλάτων, ἢ Σωκράτης, φρόνιμοι ὄντες ἐν γνώσει, ὥσπερ πόλεις μεγάλαι ἐτύγχανον, ἀλλ' ἔρημοι ἦσαν ὑπὸ ἐχθρῶν, διὰ τὸ μὴ εἶναι Πνεῦμα Θεοῦ ἐν αὐτοῖς.

Β'. Ὅσοι δέ εἰσιν ἰδιῶται μέτοχοι τῆς χάριτος, ὥσπερ πόλεις μικραί εἰσιν ὠχυρωμέναι τῇ δυνάμει τοῦ σταυροῦ. Ἐκπίπτουσι δὲ τῆς χάριτος ἀπὸ δύο πραγμάτων, καὶ ἀπόλλυνται· ἢ ὅτι τὰς ἐπιφερομένας θλίψεις οὐχ ὑπομένουσιν· ἢ ὅτι εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς ἁμαρτίας ἐνηδυνθεῖσαι ἀπέμειναν [alii ἐνηδυνθῆναι ὑπέμειναν]· οὐ δύνανται γὰρ οἱ διοδεύοντες ἄνευ πειρασμῶν διελθεῖν. Ὥσπερ δὲ ἐν τῷ τοκετῷ ἡ προσαῖτις καὶ ἡ βασιλὶς τὰς αὐτὰς ὠδῖνας ἔχουσιν, ὁμοίως καὶ ἡ γῆ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πένητος, εἰ μὴ τὴν δέουσαν λάβῃ [ἀρδείαν], οὐ δύναται καρποὺς ἀξίους ἐνεγκεῖν· οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς ψυχῆς οὐ σοφὸς, οὐ πλούσιος ἐν τῇ χάριτι βασιλεύει, εἰ μὴ δι' ὑπομονῆς, καὶ θλίψεων, καὶ καμάτων πολλῶν· ὁ γὰρ

A nullo prorsus habito commercio cum improbo; sed totum gratiæ se ipsum tradat: hocque pacto probata tempore et opportunitate anima, gratiamque in nulla prorsus re contristans, nec ulla contumulia afficiens, a modico sumpto initio auxilium consequitur. Ipsa quoque gratia pastum in anima sumit, et ad profundussimas usque ejus partes et cogitationes radices, mittit, cum in multis occasionibus probata sit, et consentiens gratiæ et anima, donec tota anima absorpta est a cœlesti gratia, postmodum in ipso vase regnante.

III. Quod si vero quis non studuerit summæ humilitati, traditur iste Satanæ, et denudatus divina sibi collata gratia, tentatur afflictionibus multis; et tum manifestatur ejus existimatio, quod nudus et B ærumnosus sit. Debet ergo, qui locuples est gratia divina, in multa humilitate et contritione cordis versari, et velut pauperem ac nihil habentem **126** se ipsum existimare; alienum est quod habet, aliusque sibi dedit, et quando vult, aufert illud. Qui hoc pacto se ipsum humiliat, tam apud Deum quam homines, potest conservare collatam sibi gratiam, ut inquit: *Qui se humiliat, exaltabitur.* Et quamvis sit electus Dei, apud se reprobatus esto; quamvis sit fidelis, velut indignum se ipsum reputet. Ejusmodi enim animæ Deo summopere placent, et vivificantur per Christum. Cui gloria et potentia in sæcula. Amen.

HOMILIA XLII.

Non externa, sed interna promovent aut lædunt hominem, veluti Spiritus gratiæ. aut spiritus C *nequitiæ.*

I. Quemadmodum si fuerit urbs ingens, eaque sit deserta, muris videlicet dissolutis, atque ab hostibus capta, nulla magnitudinis est utilitas: expetendum ergo et præter magnitudinem, ut habeat quoque muros firmos, ne hostes invadant: sic sane quoque animæ, exornatæ scientia et intellectu, et ingenio acutissimo, velut magnæ sunt urbes. Cæterum quærendum, an munitæ sint virtute Spiritus, ne quando hostes irruentes desolentur eas. Sapientes enim hujus mundi Aristoteles, Plato vel Socrates, qui rerum notitiam callebant, instar magnarum erant urbium; verum vastati erant ab hostibus, eo quod non esset Spiritus Dei in ipsis.

II. Quicunque vero ex idiotis participes sunt D gratiæ, velut urbes parvæ sunt, munitæ virtute crucis. Excidunt vero a gratia duplici de causa, et pereunt, aut quod illatas afflictiones non sustineant, aut quod voluptatibus peccati se deleniri permiserint. Non enim possunt qui transmeant, absque tentationibus penetrare. Quemadmodum ergo in partu, paupercula et regina eosdem dolores sustinent, itidem quoque terra divitis et pauperis, nisi convenientem acceperit imbrem, non potest fructus dignos producere: sic quoque in operatione animæ, non sapiens, non locuples in gratia regnum obtinet, nisi per tolerantiam, afflictiones et labores multos; Christianorum enim vita ejusmodi esse debet. Per-

inde ac mel dulce quod est, nihil suscipit amari, nec venenati quid admittit; sic isti quæcunque evenerint, sive bona, sive mala, benigni sunt, ut inquit Dominus: *Estote benigni, sicut Pater vester cœlestis. Quod enim lædit et inquinat hominem, intus est. Nam de corde exeunt cogitationes malæ*[64], ut Dominus ait, quoniam quæ inquinant hominem, interna sunt.

III. Intus ergo est in anima repens et progrediens spiritus malitiæ, rationale impulsivum, quod est velamen tenebrarum, vetus nimirum homo, quem oportet eos qui ad Dominum confugiunt, exuere, atque induere cœlestem et novum hominem, qui est Christus. Nihil ergo eorum, quæ externa sunt, lædere potest hominem, nisi qui vivit, operatur, et habitat in corde spiritus tenebrarum. Quocirca unusquisque in cogitationibus suis debet certamen inire, ut illucescat cordi ejus Christus. Cui gloria in sæcula. Amen.

127 HOMILIA XLIII.

De progressu viri Christiani, cujus tota vis ex corde dependet, ut hic varie describitur.

I. Quemadmodum ab igni accenduntur lucernæ multæ et lampades ardentes; cunctæ vero lampades et lucernæ ab una natura accenduntur et splendent: sic quoque Christiani ab una natura accenduntur et lucent, ignis nimirum divini, Filii Dei: et habent lampades ardentes in cordibus suis, lucentque in conspectu ejus, vel adhuc in terra degentes, sicut et ipse. Inquit enim: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ*[65]. Idcirco appellatus est Christus, ut eo ipso oleo, quo ipse est unctus, nos quoque uncti fiamus Christi, ejusdem, ut ita dicam, substantiæ, et unius corporis. Inquit rursum: *Qui sanctificat, et qui sanctificantur ex uno omnes*[66].

II. Similes igitur sunt Christiani ex aliqua parte lucernis habentibus oleum in se, hoc est fructus justitiæ, et nisi accendatur lucerna in eis a lucerna divina, nihil sunt. Dominus erat lucerna ardens, propter Spiritum divinitatis manentem substantialiter in ipso, et accendentem ejus cor pro humana natura. Perinde vero ac si sit marsupium putidum, plenum margaritis: sic quoque Christiani, quoad externum hominem, humiles debent esse, et vilis conditionis, intus vero in interiori homine obtinent pretiosam margaritam. Nonnulli vero sunt sepulcris dealbatis similes, exterius quidem depicti et valde splendidi[67], intus vero pleni ossium mortuorum, fetoris multi et spirituum immundorum; mortui sunt a Deo: atque omni turpitudine, sordibus et tenebris adversarii induti.

A Χριστιανῶν βίος ὀφείλει τοιοῦτος εἶναι. Ὥσπερ τὸ μέλι γλυκὺ τυγχάνον, οὐδὲν ἐπιδέχεται τῶν πικρῶν, ἢ τῶν ἰοβόλων μεταλαβεῖν· οὕτως αὐτοὶ πᾶσι τοῖς ἐπερχομένοις, εἴτε ἀγαθοῖς εἴτε πονηροῖς, χρηστοὶ τυγχάνουσιν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, Γίνεσθε χρηστοὶ, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· τὸ γὰρ βλάπτον καὶ μιαῖνον τὸν ἄνθρωπον, ἔνδοθέν ἐστιν· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐκπορεύονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, καθὼς ὁ Κύριος λέγει, ὅτι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον ἔνδοθέν ἐστιν.

Γ'. Ἔνδοθεν οὖν ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ ἕρπον καὶ προϊὸν πνεῦμα πονηρίας, λογιστικὸν κινητικὸν, ὅπερ ἐστὶ τὸ κάλυμμα τοῦ σκότους, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, ὃν δεῖ τοὺς τῷ Θεῷ προσφεύγοντας ἀποδύσασθαι, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν ἐπουράνιον καὶ καινὸν ἄνθρωπον, ὅς ἐστι Χριστός. B Οὐδὲν οὖν τῶν ἔξωθεν βλάπτειν δύναται τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ τὸ ζῶν καὶ ἐνεργητικὸν τὸ ἐνοικοῦν ἐν τῇ καρδίᾳ πνεῦμα σκότους· ὥστε οὖν τὸν ἀγῶνα ἕκαστος ἐν τοῖς λογισμοῖς ὀφείλει κεκτῆσθαι, ἵνα ἐπιλάμψῃ τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὁ Χριστός. Ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ'.

Περὶ τῆς προκοπῆς τοῦ Χριστιανοῦ ἀνδρὸς, ἧς πᾶσα ἡ δύναμις ἐκ τῆς καρδίας ἀποκρεμαμένη ἐστὶν, ὥσπερ ποικίλως ἐνταῦθα διαγράφεται.

Α'. Ὥσπερ ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἅπτονται λύχνοι πολλοὶ καὶ λαμπάδες καιόμεναι, πᾶσαι δὲ αἱ λαμπάδες καὶ οἱ λύχνοι ἀπὸ μιᾶς φύσεως ἀνάπτονται καὶ φαίνουσιν· οὕτως καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ μιᾶς φύσεως ἀνάπτονται, καὶ φαίνουσι, τοῦ πυρὸς τοῦ θείου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ C Θεοῦ, καὶ ἔχουσι τὰς λαμπάδας καιομένας εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ φαίνουσι κατενώπιον αὐτοῦ ἐν γῇ ὄντες, καθὼς καὶ αὐτός. Λέγει γὰρ, Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως. Διὰ τοῦτο Χριστὸς ἐπεκλήθη, ἵνα τῷ αὐτῷ ἐλαίῳ, ᾧ αὐτὸς ἐχρίσθη, καὶ ἡμεῖς χρισθέντες γενώμεθα Χριστοὶ, τῆς αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, οὐσίας καὶ ἑνὸς σώματος. Λέγει πάλιν, Ὅ τε ἁγιάζων, καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες.

Β'. Ἐοίκασιν οὖν οἱ Χριστιανοὶ ἐν ἑνὶ μέρει λυχνίαις ἐχούσαις τὸ ἔλαιον ἐν αὐταῖς, τουτέστι τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης. Ἐὰν δὲ μὴ ἀφθῇ λύχνος ἐκ τοῦ λύχνου τῆς θεότητος ἐν αὐτοῖς, οὐδέν εἰσιν· ὁ Κύριος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος, διὰ τὸ Πνεῦμα τῆς θεότητος τὸ μένον οὐσιωδῶς ἐν αὐτῷ, καὶ ἐκκαῖον D αὐτοῦ τὴν καρδίαν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ὥσπερ γὰρ ἐὰν ᾖ βαλάντιον σαπρὸν πεπληρωμένον μαργαριτῶν, οὕτω καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῷ ἔξωθεν ἀνθρώπῳ ταπεινοὶ ὀφείλοντες εἶναι καὶ εὐκαταφρόνητοι, ἔνδοθεν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἔχουσι τὸν πολύτιμον μαργαρίτην. Ἕτεροι δέ εἰσι τάφοις κεκονιαμένοις ἐοικότες, ἔξωθεν μὲν ἐζωγραφημένοι καὶ περικαλλεῖς, ἔσωθεν δὲ γέμοντες ὀστέων νεκρῶν, καὶ δυσωδίας πολλῆς, καὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων. Νεκροί εἰσιν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ πᾶσαν αἰσχύνην καὶ ῥυπαρίαν, καὶ τὸ σκότος τοῦ ἀντικειμένου ἐνδεδυμένοι.

[64] Luc. VI, 36; Matth. XV, 11. [65] Psal. XLV, 8 [66] Hebr. II. 2. [67] Matth. XXIII, 27.

Θ. Πάντα γὰρ δυνατὰ παρὰ Θεῷ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ληστοῦ γέγονε, ῥοπῇ ὥρας διὰ τῆς πίστεως μετεβλήθη, καὶ εἰς παράδεισον ἀποκατέστη. Διὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ Κύριος, ἵνα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀλλάξῃ καὶ ἀνακτίσῃ, καὶ ποιήσῃ αὐτὰς, καθὼς γέγραπται, θείας κοινωνοὺς φύσεως, καὶ δοῦναι εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐπουράνιον ψυχὴν, τουτέστι Πνεῦμα θεότητος ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς πᾶσαν ἀρετὴν, ὅπως ζωὴν αἰώνιον ζῆσαι δυνηθῶμεν. Ἔδει τοίνυν ἐξ ὅλης καρδίας πιστεῦσαι ἡμᾶς ταῖς ἀνεκδιηγήτοις αὐτοῦ ἐπαγγελίαις, ὅτι ἀληθής ἐστιν ὁ ἐπαγγειλάμενος. Χρὴ οὖν ἀγαπῆσαι τὸν Κύριον, καὶ σπουδάσαι παντοίως ἐν πάσαις ἀρεταῖς, καὶ αἰτῆσαι ἐπιμόνως καὶ ἐνδελεχῶς, ὥστε δέξασθαι τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ὁλοκλήρως καὶ τελείως, ἵνα ζωοποιηθῶσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν, ὡς ἔτι ἐν σαρκί ἐσμεν. Ἐὰν μὴ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δέξηται ἡ ψυχὴ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος διὰ πολλῆς πίστεως καὶ δεήσεως, καὶ κοινωνὸς θείας φύσεως γένηται, ἀνακραθεῖσα τῇ χάριτι, δι' ἧς πᾶσαν ἐντολὴν ἀμώμως καὶ καθαρῶς ἐπιτελεῖν δυνήσεται, ἀποίητός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅπερ γὰρ τις ἐντεῦθεν ἀγαθὸν ἐκτήσατο, τοῦτο αὐτὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἔσται αὐτοῦ ζωὴ διὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

IX. Omnia enim apud Deum sunt possibilia, ut in latrone contigit, qui momento horæ per fidem conversus est, et in paradisum translatus. Propterea venit Dominus, ut animas nostras converteret atque reformeret; ac faciat eas, ut scriptum est, *divinæ consortes naturæ*[84], et conferat in animam nostram cœlestem animam, hoc est, Spiritum divinum, deducentem nos in omnem virtutem, ut vitam æternam vivere possimus. Oportet ergo ex toto corde nos credere inenarrabilibus ejus promissionibus, quia verax est, qui promisit. Quapropter decet diligere Dominum, atque contendere omnino in omnibus virtutibus, et assidue petere absque omni intermissione, ut consequamur promissionem Spiritus ejus integre ac perfecte, quo vivificentur animæ nostræ, quippe qui adhuc in carne sumus. Nisi enim in hoc sæculo consecuta fuerit anima sanctificationem Spiritus summa fide atque absecratione, et particeps divinæ naturæ facta fuerit, permixta gratiæ, cujus beneficio omne mandatum absque reprehensione et pure perficere poterit, non est apta ad regnum cœlorum. Quidquid enim boni quis jam hinc obtinuerit, hoc ipsum in illa die erit ejus vita, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ'.

Οὐδεμία τέχνη, οὐ πλοῦτος τούτου τοῦ κόσμου, εἰ μὴ μόνη ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνεια θεραπεῦσαι τὸν ἄνθρωπον δύναται, οὗ μεγίστην πρὸς τὸν Θεὸν συγγένειαν αὕτη ἡ ὁμιλία ἀποφαίνεται.

143 HOMILIA XLV.

Nulla ars aut divitiæ hujus mundi, sed solus Christi adventus sanare hominem potest, cujus maximam cum Deo cognationem hæc homilia explicat.

Α'. Ὁ τὸν μονήρη βίον ἐπιλεξάμενος, πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ στρεφόμενα πράγματα ἀλλότρια ἑαυτοῦ καὶ ξένα ἡγεῖσθαι ὀφείλει. Ὁ γὰρ ἐξ ἀληθείας μεταδιώκων τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, πάντα ἀρνησάμενος, ἔτι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, προσηλωμένον τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ ἔχειν ὀφείλει· προτιμῶν δηλαδὴ τὸν Κύριον γονέων, ἀδελφῶν, γυναικὸς, τέκνων, συγγενείας, φίλων, ὑπαρχόντων. Τοῦτο γὰρ ὁ Κύριος ἀπεφήνατο εἰπὼν, Πᾶς ὅστις οὐκ ἀφῆκε πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς, καὶ οὐκ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Ἐν οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ εὑρίσκεται σωτηρία τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἀνάπαυσις, ὡς ἠκούσαμεν. Πόσοι γὰρ βασιλεῖς ἀνεφάνησαν ἐκ τοῦ γένους Ἀδὰμ, κρατοῦντες πάσης τῆς γῆς, μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ βασιλικῇ δυναστείᾳ! καὶ τούτων οὐδεὶς διὰ τῆς τοιαύτης ἱκανότητος ἴσχυσε γνωρίσαι τὴν ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἐπεισελθοῦσαν τῇ ψυχῇ κακίαν, καὶ σκοτίσασαν αὐτὴν, πρὸς τὸ μὴ ἐπιγνῶναι τὴν μεταβολὴν, ὅτι πρῶτον καθαρεύων ὁ νοῦς ἑώρα τὸν Δεσπότην αὐτοῦ ἐν ἀξιώματι ὢν, καὶ νῦν ἐνδέδυται διὰ τὴν ἔκπτωσιν αἰσχύνην, τυφλωθέντων τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας τοῦ μὴ βλέπειν ἐκείνην τὴν δόξαν, ἣν ἔβλεπε πρὸ τῆς παρακοῆς ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀδάμ.

I. Qui solitariam vitam elegit, universa quæ in hoc sæculo versantur, a se aliena atque peregrina existimare debet. Qui enim vere prosequitur crucem Christi, omnibus abnegatis, vel sua ipsius anima, fixam mentem in amorem Christi habere debet, anteponens videlicet Dominum parentibus, fratribus, uxori, liberis, cognatis, amicis, facultatibus. Hoc enim Dominus innuit, dicens : *Quicunque non dimiserit patrem, aut matrem, aut fratres, aut uxorem, aut liberos, aut agros, et me secutus non fuerit, non est me dignus.*[85] In nullo enim alio invenitur salus hominum et requies, ut audivimus. Quot enim reges emicuerunt e genere Adæ, qui nacti dominium universæ terræ, altos sibi sumebant spiritus propter regiam potentiam! horum tamen nullus ex hac rerum copia potuit cognoscere, malitiam e transgressione primi hominis ingredientem in animam, et obtenebrantem eam, ne agnosceret mutationem, quod nempe mens pura prius viderit Dominum suum in dignitate constituta ; nunc vero induta sit propter lapsum pudore, excæcatis oculis cordis, ne conspiciant gloriam illam quam spectabat ante inobedientiam pater noster Adam.

Β'. Ἐγένοντο δὲ καὶ διάφοροι σοφοὶ κατὰ κόσμον· ὧν οἱ μὲν διὰ φιλοσοφίας ἀρετὴν ἐπεδείξαντο· οἱ δὲ

II. Cæterum sapientes in mundo fuere diversimodi, quorum nonnulli philosophiæ beneficio virtutem

[84] II Petr. I, 4. [85] Luc. XIV, 26; Matth. X, 37.

vero quis gradus illos transierit, summopere metuit, ne forte interea lapsum quemdam adversaria potestas moliatur.

V. Perinde vero ac mulier quæ concepit, intus habet infantem suum in tenebris, ut ita dicam, et denso loco : si vero postmodum contingat egredi puerum tempore debito, intuetur novam creaturam, quam nunquam viderat, cœli, terræ et solis, et amici atque cognati continuo hilari vultu excipiunt eum in ulnas : quod si vero contingat a confusione quadam divelli intus infantem, necessario superest, ut ad hoc constituti medici cultello utantur, itaque deprehenditur postea infans a morte in mortem pergere, a tenebris in tenebras : sic accipe quoque in re spirituali, Quicunque susceperunt semen divinitatis, hi invisibili modo obtinent illud, et propter inhabitans sibi peccatum in tenebricosis et timendis locis occultant. Si ergo muniant se ipsos, et conservent semen, isti debito tempore producunt in lucem, et tandem in dissolutione corporis, angeli et omnes superni chori læto vultu excipiunt illos. Si vero quis susceptis armis Christi ad bellum fortiter gerendum, socordia diffluerit, ejusmodi qui est, quam primum traditur hostibus, et in dissolutione corporis a tenebris, quæ nunc comprehendunt illum, in alias molestiores tenebras et in interitum pergit.

VI. Perinde vero ac si sit hortus, arboribus fructiferis et aliis fragrantibus plantis consitus, atque per omnia bene excultus et exornatus, munitus quoque pro vallo, exiguo pariete conservante eum : contingat vero fluvium rapidum illic transcurrere, licet modicum aquæ allidat parieti, corrumpit fundamentum, sumptaque eductione paulatim dissolvit, atque irruens affringit exstirpat omnes plantas, et universam culturam delet, et sterilem reddit : sic quoque se habet cor hominis : possidet cogitationes honestas : appropinquant vero cordi perpetuo et fluvii vitiorum, volentes illud dejicere, atque in suam partem protrahere. Itaque si **129** animus paululum levis factus, illabatur in impuras cogitationes, ecce acceperunt pabulum spiritus erroris, et ingressi everterunt illius ornamenta, exstinctisque bonis cogitationibus animam devastarunt.

VII. Quemadmodum vero oculus omnium membrorum est minimus, et ipsa pupilla, quæ est exigua est vas ingens : intuetur enim uno momento cœlum, astra, solem, lunam, urbes, et alias creaturas : eodem quoque modo, quæ conspiciuntur uno eodemque momento, in illa parva pupilla oculi formantur et effinguntur : sic quoque se mens habet in corde : ipsumque cor est vas quoddam exiguum ibique sunt dracones, ibi leones, ibi venenosæ bestiæ, ibi cuncti vitiorum thesauri : ibi quoque asperæ et salebrosæ viæ, ibi præcipitia : itidem e diverso, ibi est Deus, ibi quoque angeli, ibi vita et regnum, ibi lumen et apostoli, ibi thesauri gratiæ : ibi sunt omnia. Quemadmodum enim est nebula

A μὴ διέλθῃ τις τὰ μέτρα ἐκεῖνα, ὑπὸ φόβον ἐστὶ πολὺν, μήπως ἐν τῷ μεταξὺ πτῶσίν τινα ἡ πονηρὰ δύναμις ἐργάσηται.

Ε'. Ὥσπερ δὲ γυνὴ συλλαβοῦσα ἐντὸς ἔχει τὸ βρέφος αὐτῆς ἐν σκότει, ὡς εἰπεῖν, καὶ ὑλώδει τόπῳ· ἐὰν δὲ συμβῇ λοιπὸν ἐξελθεῖν τὸ παιδίον ἐν δέοντι καιρῷ, βλέπει κτίσιν καινοτέραν, ἣν οὐδέποτε εἶδεν, οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ ἡλίου· καὶ εὐθὺς οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ δέχονται αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας· ἐὰν δὲ συμβῇ ὑπὸ ἀταξίας τινὸς σπασθῆναι ἔνδον τὸ παιδίον, ἀνάγκη λοιπὸν τοὺς εἰς τοῦτο τεταγμένους ἰατροὺς ξίφει χρήσασθαι· καὶ λοιπὸν εὑρίσκεται τὸ παιδίον ἀπὸ θανάτου εἰς θάνατον χωροῦν, καὶ ἀπὸ σκότους εἰς σκότος· οὕτως ἀνάλαβε καὶ εἰς τὸ πνευματικόν. Ὅσοι ὑπεδέξαντο τὸν σπόρον B τῆς θεότητος, οὗτοι ἀοράτως ἔχουσιν αὐτὸν, καὶ διὰ τὴν σύνοικον ἁμαρτίαν ἐν σκοτεινοῖς καὶ φοβεροῖς τόποις κρύπτουσιν. Ἐὰν οὖν ἀσφαλίσωνται ἑαυτοὺς, καὶ τηρήσωσι τὸ σπέρμα, οὗτοι τῷ δέοντι καιρῷ ἀναγεννῶντες εἰς τὸ φανερὸν, καὶ λοιπὸν ἐν τῇ διαλύσει τοῦ σώματος οἱ ἄγγελοι καὶ πάντες οἱ ἄνω χοροὶ ἱλαροῖς προσώποις προσδέχονται αὐτούς. Ἐὰν δὲ ὑποδεξάμενος τὰ ὅπλα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ πολεμῆσαι ἀνδρείως χαυνωθῇ, εὐθέως ὁ τοιοῦτος παραδίδοται τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἐν τῇ διαλύσει τοῦ σώματος ἀπὸ σκότους τοῦ νῦν περιέχοντος αὐτὸν εἰς ἄλλο χαλεπώτερον σκότος χωρεῖ καὶ ἀπώλειαν.

Ϛ'. Ὥσπερ δὲ ἐὰν ᾖ παράδεισος ἔχων δένδρα καρποφόρα, καὶ ἄλλα φυτὰ εὐώδη, καὶ ὅλως ᾖ καλῶς εἰργασμένος καὶ πεφιλοκαλημένος, ἔχῃ δὲ καὶ μικρὸν τεῖχος ἀντὶ θριγγίου φυλάσσον αὐτόν· συμβῇ C δὲ ἐκεῖ ποταμὸν ὁρμητικὸν διέρχεσθαι, εἰ καὶ μικρὸν τοῦ ὕδατος προσκρούσει τῷ τοίχῳ, ὑποφθείρει τὸν θεμέλιον, λαμβάνει ἀγωγὴν, καὶ κατὰ μικρὸν λύει τὸν θεμέλιον, καὶ εἰσελθὼν διαῤῥήσει καὶ ἐκριζοῖ πάντα τὰ φυτὰ, καὶ ὅλην τὴν ἐργασίαν ἀφανίζει, καὶ ἄκαρπον ποιεῖ· οὕτως ἐστὶ καὶ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου. Ἔχει τοὺς λογισμοὺς τοὺς καλοὺς, πλησιάζουσι δὲ πάντοτε καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς κακίας τῇ καρδίᾳ, θέλοντες αὐτὴν καταβαλεῖν καὶ ῥίψαι εἰς τὸ ἴδιον μέρος, λοιπὸν ἐὰν ᾖ μικρὸν κοῦφος ὁ νοῦς, καὶ ἕξῃ τοῖς ἀκαθάρτοις λογισμοῖς, ἰδοὺ ἔλαβον νομὴν τὰ πνεύματα τῆς πλάνης, καὶ εἰσῆλθον καὶ κατέστρεψαν τὰ ἐκεῖ κάλλη, ἠφάνισαν τοὺς ἀγαθοὺς λογισμοὺς, καὶ ἠρήμωσαν τὴν ψυχήν.

Ζ'. Ὥσπερ ἐστὶν ὁ ὀφθαλμὸς μικρὸς παρ' ὅλα τὰ D μέλη, καὶ αὐτὴ ἡ κόρη μικρὰ οὖσα, μέγα ἐστὶ σκεῦος· βλέπει γὰρ ὑφ' ἓν, οὐρανὸν, ἀστέρα, ἥλιον, σελήνην, πόλεις καὶ ἄλλα κτίσματα· ὁμοίως καὶ αὐτὰ τὰ ὁρώμενα ὑπὸ τὸ ἓν, τῇ μικρᾷ κόρῃ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐμμορφοῦται καὶ ἐνεικονίζεται· οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ νοῦς εἰς τὴν καρδίαν. Καὶ αὐτὴ ἡ καρδία, μικρόν τι σκεῦός ἐστι, καὶ ἐκεῖ οἱ δράκοντες, καὶ ἐκεῖ οἱ λέοντες, ἐκεῖ τὰ ἰοβόλα θηρία, καὶ ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς κακίας· καὶ ἐκεῖ αἱ τραχεῖαι καὶ ἀνώμαλοι ὁδοὶ, ἐκεῖ αἱ φάραγγες· ὁμοίως πάλιν ἐκεῖ ὁ Θεὸς, ἐκεῖ καὶ οἱ ἄγγελοι, ἐκεῖ ἡ ζωὴ καὶ ἡ βασιλεία, ἐκεῖ τὸ φῶς καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐκεῖ οἱ θησαυροὶ τῆς τῆς χάριτος, ἐκεῖ τὰ πάντα ἐστίν. Ὥσπερ γάρ ἐστιν ὁμίχλη εἰς ὅλην τὴν

οἰκουμένην ἐπικειμένη, καὶ ἄνθρωπος ἄνθρωπον οὐχ A ὁρᾷ· οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ σκότος τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπικείμενον πάσῃ τῇ κτίσει καὶ πάσῃ φύσει ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς παραβάσεως· ὅθεν ἐπισκιαζόμενοι ἐκ τοῦ σκότου ἐν νυκτί εἰσι, καὶ ἐν φοβεροῖς τόποις ἔχουσι τὴν διαγωγήν· καὶ ὥσπερ καπνοῦ πλῆθός ἐστιν ἐν οἴκῳ ἑνὶ, οὕτως ἐστὶ καὶ ἡ ἁμαρτία μετὰ τῶν ῥυπαρῶν λογισμῶν αὐτῆς, ἐγκαθεζομένη καὶ ἐφέρπουσα εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς καρδίας, καὶ ἄπειρον πλῆσος δαιμόνων.

Η'. Ὥσπερ δὲ ἐν τοῖς φαινομένοις, πονεμου συγκροτουμένου, οὐκ ἀπέρχονται οἱ σοφοὶ καὶ μεγιστᾶνες ἐκεῖ, ἀλλὰ φοβούμενοι τὸν θάνατον ἀπομένουσι· λοιπὸν προβάλλονται οἱ τίρωνες, καὶ οἱ πένητες, καὶ οἱ ἰδιῶται, καὶ συμβαίνει ὅτι νίκην ἐργάζονται κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ διώκουσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν B ὁρίων, καὶ τὰ ἐπινίκια καὶ τοὺς στεφάνους λαμβάνουσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ἔρχονται εἰς προκοπὰς καὶ ἀξιώματα, κἀκεῖνοι οἱ μεγάλοι ὀπίσω τούτων εὑρίσκονται· οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ μέρος τὸ πνευματικόν Οἱ ἰδιῶται ἀκούοντες ἐξ ἀρχῆς τὸν λόγον, φιλαλήθει λογισμῷ τὸ ἔργον αὐτοῦ ποιοῦσι, καὶ λαμβάνουσι παρὰ Θεοῦ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος· οἱ δὲ σοφοὶ καὶ λεπτῶς ζητοῦντες τὸν λόγον, οὗτοι φεύγουσι τὸν πόλεμον, καὶ οὐ προκόπτουσι, καὶ ὀπίσω εὑρίσκονται τῶν πολεμησάντων καὶ νικησάντων.

Θ'. Ὥσπερ δὲ οἱ ἄνεμοι σφοδρῶς πνέοντες πάντα τὰ κτίσματα τὰ ὑπὸ τῶν οὐρανῶν κινοῦσι, καὶ ἦχον πολὺν ἀποτελοῦσιν· οὕτως ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ κρούει καὶ φέρει τούς λογισμοὺς, καὶ σαλεύει τὰ βάθη τῆς καρδίας πρὸς τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, καὶ εἰς C τὴν διακονίαν αὐτοῦ σκορπίζει τοὺς λογισμούς. Ὥσπερ εἰσὶν οἱ τελῶναι καθεζόμενοι εἰς τὰς στενὰς ὁδοὺς, καὶ κατέχοντες τοὺς παριόντας καὶ διασείοντες, οὕτως καὶ οἱ δαίμονες ἐπιτηροῦσι καὶ κατέχουσι τὰς ψυχὰς, καὶ ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι αὐτὰς ἐκ τοῦ σώματος, ἐὰν μὴ τελείως καθαρισθῶσιν, οὐκ ἐπιτρέπονται ἀνελθεῖν εἰς τὰς μονὰς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπαντῆσαι τῷ Δεσπότῃ αὐτῶν· καταφέρονται γὰρ ὑπὸ τῶν ἀερίων δαιμόνων. Οἱ δὲ ὑπάρχοντες ἐν σαρκὶ, ἔτι διὰ πόνου καὶ ἀγῶνος πολλοῦ τὴν ἐξ ὕψους παρὰ Κυρίου κτήσονται χάριν· δηλαδὴ οὗτοι μετὰ τῶν δι' ἐναρέτου ἀναπαυσαμένων πολιτείας, πρὸς τὸν Κύριον ἀπελεύσονται, καθὼς ἐπηγγείλατο, Ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας συμβασιλεύσουσι τῷ Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ D καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ'.

Ποίαν ἐν ἀνθρώπῳ Χριστιανῷ μεταβολὴν καὶ ἀνακαίνισιν ἀπεργάζεται ὁ Χριστὸς, ὁ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη καὶ νόσους θεραπεύσας.

Α'. Ὁ προσερχόμενος τῷ Θεῷ, καὶ Χριστοῦ πάρεδρος ἐν ἀληθείᾳ θέλει εἶναι, τούτου χάριν τοῦ σκοποῦ ὀφείλει προσέρχεσθαι τοῦ ἀλλαγῆναι αὐτὸν, καὶ μεταβληθῆναι ἀπὸ τῆς προτέρας καταστάσεως καὶ ἀναστροφῆς, καὶ καλὸν καὶ καινὸν ἄνθρωπον

super universam terram extensa, et homo hominem non videt; sic quoque sunt tenebræ sæculi hujus expansæ super omnem creaturam et universam naturam humanam a tempore transgressionis; unde tenebris offusi sunt in nocte, et in formidabilibus locis vitam agunt. Et quemadmodum magna fumi copia est in domo quapiam; sic quoque peccatum cum obscenis cogitationibus suis insidet et serpit in cogitationes cordis, et infinita multitudo dæmonum.

VIII. Sicut vero in rebus oculorum aciei subjectis, bello indicto, non proficiscuntur sapientes aut magnates eo, sed, mortem formidantes, domi remanent; ergo proferuntur tirones, pauperes et idiotæ, et accidit, ut victoria comparata adversus hostes, persequantur eos extra limites usque, atque victoriæ præmiis ac coronis a rege acceptis, ad dignitates et honorum gradus promoveantur; illi vero magni longe ab horum tergo reperiuntur: sic quoque se res habet spiritualis. Rudes ac plebeii, audientes initio verbum veritatis, amanti cogitatione opus ejus perficiunt, et accipiunt a Deo gratiam Spiritus; sapientes vero, et qui subtilitatem verborum requirunt, hi fugiunt bellum, nec proficiunt, sed posteriores inveniuntur iis qui bello gesto victoriam reportarunt.

IX. Quemadmodum vero venti vehementer flantes omnes creaturas quæ sunt sub cœlis, commovent, atque sonum ingentem edunt; sic potentia hostis pulsat, fert cogitationes, atque agitat profunda cordis pro suo ipsius lubitu, et in ministerium sui dispergit cogitationes. Sicut publicani sedent juxta vias angustas, et retinent atque concutiunt prætereuntes: sic quoque dæmones observant et detinent animas, et dum decedunt eæ e corpore, nisi perfecte fuerint expurgatæ, non permittunt eis ascendere ad mansiones cœli, et occurrere Domino suo: evertuntur enim ab aeriis dæmonibus. Qui vero versantur in carne, nihilominus summo labore ac certamine supernam a Domino consequentur gratiam: nempe hi cum illis, qui per honestam quieverunt conversationem, ad Dominum proficiscentur, ut pollicitus est: *Ubi sum ego, et illic et minister meus erit* [72]; et per infinita sæcula regnabunt cum Patre et Filio, et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

140 HOMILIA XLIV.

Quantam in homine Christiano mutationem et renovationem faciat Christus, qui animæ affectiones ac morbos sanavit.

I. Qui accedit ad Deum, et Christi assessor revera esse desiderat, hujus scopi gratia accedere debet, ut convertatur ipse, et transmutetur a priori statu et conversatione, ac bonum et novum hominem demonstret, qui nihil veteris hominis gestet:

[72] Joan. XII, 26.

Si quis enim, inquit, in Christo, nova creatura [73]. Dominus enim noster Jesus Christus propterea venit, ut naturam converteret, mutaret et renovaret, atque rursum conderet animam hanc eversam affectionibus propter transgressionem, commiscens eamdem cum suo Spiritu divino. Novam mentem, novam animam, novos oculos, novas aures, novam linguam spiritualem, et ut omnino dicam, novos homines credentes ei ut efficeret, venit, seu novos utres, ungens eos suo ipsius lumine cognitionis, ut infunderet vinum novum, quod est Spiritus ejus. *Vinum* enim, ait, *novum in utres novos mittendum* [74].

A ἀποδειχθῆναι, μηδέν τι τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ἐπιφερόμενον. Εἴ τις γάρ, φησὶν, ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦτο παραγέγονεν, ὥστε τὴν φύσιν ἀλλάξαι καὶ μεταβαλεῖν καὶ ἀνακαινίσαι, καὶ ἀνακτίσαι, τὴν ψυχὴν ταύτην τὴν κατεστραμμένην τοῖς πάθεσι διὰ τὴν παράβασιν, κεράσας τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Πνεύματι τῆς Θεότητος. Καινὸν νοῦν, καὶ καινὴν ψυχὴν, καὶ καινοὺς ὀφθαλμοὺς, καινὰ ὦτα, καινὴν γλῶτταν πνευματικὴν, καὶ ἁπαξαπλῶς καινοὺς ἀνθρώπους τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ ἦλθεν ἀπεργάσασθαι, ἤτοι καινοὺς ἀσκοὺς, χρίσας αὐτοὺς τῷ ἑαυτοῦ φωτὶ τῆς γνώσεως, ἵνα μεταβάλῃ νέον οἶνον, ὅ ἐστι τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Οἶνον γάρ, φησὶ, νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.

II. Quemadmodum enim hostis nactus hominem sibi subjugatum, eum novum in sui gratiam effecit, vitiosisque affectionibus circumvolutum unxit spiritu peccati, ac vinum omnis iniquitatis et pravæ doctrinæ in eum immisit: sic quoque Dominus, cum redemisset eum ab hoste, novum constituit; cumque unxisset suo ipsius Spiritu, vinum quoque vitæ et novam Spiritus doctrinam in eum infudit. Qui enim mutavit naturam quinque panum in naturam multitudinis, et naturæ asini ratione destitutæ vocem dedit, et meretricem ad temperantiam convertit, et ignis, adurendi vi præditi, naturam ad irrigandos eos qui erant in camino idoneam reddidit, et naturam leonum agrestium ferarum propter Danielem mansuefecit, hic quoque potest animam desertam et agrestem a peccato effectam, convertere in suam ipsius bonitatem, clementiam et pacem, Spiritu promissionis sancto et divino.

B Β'. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἐχθρὸς λαβὼν τὸν ἄνθρωπον ὑποχείριον, καινὸν αὐτὸν εἰς ἑαυτὸν εἰργάσατο, πάθεσι κακίας περιβαλὼν, καὶ χρίσας τῷ πνεύματι τῆς ἁμαρτίας, τὸν οἶνον τῆς ἀνομίας πάσης καὶ κακίας διδασκαλίας ἐνέβαλεν εἰς αὐτόν· οὕτως καὶ ὁ Κύριος λυτρωσάμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καινὸν ἀπειργάσατο· χρίσας τῷ ἑαυτοῦ Πνεύματι, καὶ τὸν τῆς ζωῆς οἶνον, τὴν καινὴν τοῦ Πνεύματος διδασκαλίαν εἰς αὐτὸν ἐνέχεεν. Ὁ γὰρ μεταβαλὼν τὴν φύσιν τῶν πέντε ἄρτων εἰς φύσιν πλήθους, καὶ φύσει ὄνου ἀλόγῳ δοὺς φωνὴν, καὶ τὴν πόρνην εἰς σωφροσύνην μεταστρέψας, καὶ πυρὸς φύσιν καυστικοῦ δροσίζειν τοὺς ἐν τῇ καμίνῳ παρασκευάσας, καὶ φύσιν λεόντων ἀγρίων θηρίων τῷ Δανιὴλ ἡμερώσας, οὗτος δύναται καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἔρημον καὶ ἀγριωθεῖσαν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μεταβαλεῖν εἰς C τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα, καὶ χρηστότητα, καὶ εἰρήνην τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ.

III. Perinde enim ac pastor scabiosam ovem potest curare, et a lupis custodire, eodem modo verus pastor Christus veniens solus potuit curare et convertere perditam et scabiosam ovem, hominem, a scabie et lepra peccati. Priores enim sacerdotes, Levitæ atque magistri, non potuerunt sanare animam oblationibus munerum et sacrificiorum, atque aspersionibus sanguinis, cum nec se ipsos potuerint curare; etenim ipsi quoque infirmitate erant amicti. *Non enim potest*, inquit, *sanguis taurorum et hircorum auferre peccata* [75]. Dominus vero dixit, commonstrans infirmitatem tum temporis medicorum: *Omnino dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura te ipsum* [76]. Pro eo: *Non sum ego ut illi, qui nec se ipsos possunt curare.* Ego sum verus medicus, et bonus pastor, qui pono animam meam pro ovibus, qui possum curare omnem morbum et omnem imbecillitatem animæ. Ego sum immaculata ovis, quæ semel oblata est, et qui accedunt ad me, eos possum curare. Vera enim sanitas a Domino solo proficiscitur. *Ecce* enim, inquit, *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi* [77]: animæ nimirum credentis ei, et diligentis eum ex toto corde.

Γ'. Ὃν γὰρ τρόπον ποιμὴν τὸ ψωριῶν πρόβατον δύναται θεραπεῦσαι, καὶ ἀπὸ λύκων φυλάξαι· ὡσαύτως ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν Χριστὸς ἐλθὼν, μόνος ἠδυνήθη θεραπεῦσαι, καὶ ἐπιστρέψαι τὸ ἀπολωλὸς καὶ ψωριῶν πρόβατον, τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τῆς ψώρας καὶ λέπρας τῆς ἁμαρτίας. Οἱ γὰρ πρὶν ἱερεῖς καὶ Λευῖται καὶ διδάσκαλοι οὐκ ἠδυνήθησαν θεραπεῦσαι τὴν ψυχὴν ταῖς προσφοραῖς τῶν δώρων καὶ θυσιῶν, καὶ ῥαντισμοῖς αἵματος, ὅπουγε οὐδὲ αὐτοὺς ἠδυνήθησαν θεραπεῦσαι· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀσθένειαν περιέκειντο. Ἀδύνατον γάρ, φησὶν, αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφελεῖν ἁμαρτίαν. Ὁ δὲ Κύριος ἔλεγε, δεικνὺς τὴν ἀσθένειαν τῶν τότε ἰατρῶν, Πάντως D ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην, Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· ἀντὶ τοῦ, Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὡς ἐκεῖνοι, οἱ μήτε ἑαυτοὺς δυνάμενοι θεραπεῦσαι. Ἐγώ εἰμι ὁ ἀληθινὸς ἰατρὸς, καὶ καλὸς ποιμὴν, ὁ θεὶς τὴν ψυχήν μου ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὁ δυνάμενος θεραπεύειν πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ψυχῆς· ἐγώ εἰμι τὸ ἄμωμον πρόβατον, τὸ ἅπαξ προσενεχθὲν, καὶ τοὺς ἐμοὶ προσερχομένους δυνάμενος θεραπεῦσαι. Ἡ γὰρ ἀληθινὴ ἴασις τῆς ψυχῆς ἀπὸ Κυρίου μόνου γίνεται· Ἰδοὺ γάρ, φησὶν, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τῆς ψυχῆς δηλονότι πιστευσάσης αὐτῷ, καὶ ἀγαπώσης αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας.

[73] II Cor. v, 17. [74] Matth. ix, 17. [75] Hebr. x, 4. [76] Luc. iv, 23. [77] Joan. i, 29.

Δ'. Ὁ ποιμὴν τοίνυν ὁ καλὸς τὸ ψωριῶν πρόβατον θεραπεύει. Πρόβατον δὲ πρόβατον θεραπεῦσαι οὐ δύναται. Καὶ εἰ μὴ θεραπευθῇ τὸ λογικὸν πρόβατον, ὁ ἄνθρωπος, εἰς Ἐκκλησίαν Κυρίου τὴν ἐπουράνιον οὐκ εἰσέρχεται. Οὕτως γὰρ καὶ ἐν τῷ νόμῳ εἴρηται διὰ σκιᾶς καὶ εἰκόνος · περὶ γὰρ τοῦ λεπροῦ, καὶ μῶμον ἔχοντος, ταῦτα αἰνίσσεται μηνύον τὸ Πνεῦμα. Λεπρὸς, φησὶν, ἢ μῶμον ἔχων, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς Ἐκκλησίαν Κυρίου. Ἀλλὰ προσέταξε τῷ λεπρῷ ἀπέρχεσθαι πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ παρακλήσει πολλῇ ἄγειν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τῆς σκηνῆς αὐτοῦ, καὶ ἐπιτιθέναι τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν λέπραν, σημειούμενον τὸν τόπον τῆς ἀφῆς τῆς λέπρας, καὶ θεραπεύειν. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ Χριστὸς ὁ ἀληθὴς ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ταῖς λεπρώσαις ψυχαῖς λέπραν ἁμαρτίας ἐπικαμπτόμενος, εἰσέρ- B χεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ σώματος αὐτῶν, καὶ θεραπεύει καὶ ἰᾶται τὰ πάθη. Καὶ οὕτως δυνήσεται ἡ ψυχὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραήλ · πᾶσα γὰρ ψυχὴ φοροῦσα λέπραν ἁμαρτίας παθῶν, καὶ μὴ προσελθοῦσα τῷ ἀληθινῷ ἀρχιερεῖ, καὶ θεραπευθεῖσα νῦν, εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων, εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἐκκλησίαν οὐκ εἰσέρχεται. Ἄμωμος γὰρ οὖσα καὶ καθαρὰ, ἀμώμους καὶ καθαρὰς ψυχὰς ζητεῖ. Μακάριοι γὰρ, φησὶν οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

Ε'. Δεῖ γὰρ τὴν ψυχὴν τὴν ἐν ἀληθείᾳ πιστεύουσαν Χριστῷ, μετατεθῆναι καὶ ἀλλαγῆναι ἀπὸ τῆς νῦν πονηρᾶς καταστάσεως, εἰς ἑτέραν κατάστασιν ἀγαθὴν, καὶ ἀπὸ τῆς νῦν φύσεως ταπεινῆς, εἰς ἑτέ- C ραν θείαν φύσιν, καὶ καινὴν αὐτὴν ἀπεργασθῆναι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ οὕτως δύναται χρησιμεῦσαι εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν. Τυχεῖν δὲ τούτων ἡμῖν ἔσται πιστεύουσι, καὶ ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ ἐντολαῖς ἀναστρεφομένοις. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἐλισσαίου τὸ φύσει κοῦφον ξύλον ἐν τοῖς ὕδασι βληθὲν ἀνήνεγκε τὸ φύσει βαρὺ σιδήριον, πόσῳ μᾶλλον ἐνταῦθα ἀποστελεῖ ὁ Κύριος τὸ κοῦφον, καὶ ἐλαφρὸν, καὶ ἀγαθὸν, καὶ ἐπουράνιον αὐτοῦ Πνεῦμα, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν βεβυθισμένην τοῖς ὕδασι τῆς πονηρίας ψυχὴν ἀνενεγκεῖ, καὶ κουφίσει, καὶ πτερώσει πρὸς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν, καὶ μεταβαλεῖ καὶ ἀλλάξει αὐτὴν ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως!

Ϛ'. Καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς φαινομένοις οὐδεὶς δύναται D δι' ἑαυτοῦ περάσαι καὶ διελθεῖν τὴν θάλασσαν, εἰ μὴ ἔχει τὸ κοῦφον καὶ ἐλαφρὸν πλοῖον, τὸ ἐκ ξύλου κατασκευασθὲν, τὸ μόνον ἐπάνω τῶν ὑδάτων περιπατεῖν δυνάμενον · καταποντίζεται γὰρ καὶ ἀπόλλυται, ἂν ἐπιβαίνῃ τις ἐν τῇ θαλάσσῃ · τὸν αὐτὸν τρόπον ἀδύνατον ψυχὴν δι' ἑαυτῆς διελθεῖν καὶ ὑπερβῆναι, καὶ διαπεράσαι τὴν πικρὰν θάλασσαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὴν χαλεπὴν ἄβυσσον τῶν πονηρῶν δυνάμεων τοῦ σκότους τῶν παθῶν, εἰ μὴ τὸ ἐλαφρὸν καὶ ἐπουράνιον καὶ εὔπτερον τοῦ Χριστοῦ Πνεῦμα δέξεται, ἐπάνω τῆς πονηρίας ὅλης περιπατοῦν καὶ διοδεῦον,

A 141 IV. Pastor ergo bonus scabiosam ovem curat. Ovis autem ovem curare nequit. Et nisi curata fuerit rationalis ovis, homo scilicet, in Ecclesiam Domini cœlestem non ingreditur. Ad hunc enim modum in lege quoque dictum est sub umbra et imagine. De leproso enim aut maculam habente hæc obscure loquens significat Spiritus: *Leprosus*, inquit, *et maculam habens, non ingredietur in Ecclesiam Domini* [78]. Verum præcepit leproso, ut abeat ad sacerdotem, et precibus multis adducat eum in domum tabernaculi sui, et imponat manus suas super lepram, locum nimirum notatum tactu lepræ, et curet. Eodem quoque modo Christus, verus Pontifex futurorum bonorum, ad leprosas animas, lepra peccati laborantes inclinans, ingreditur tabernaculum B cordis illarum, et curat ac sanat affectiones. Atque hoc pacto poterit anima ingredi in cœlestem Ecclesiam sanctorum veri Israelis. Quæcunque enim anima, laborans lepra affectionum peccati, non accesserit ad verum Pontificem, et nunc curata fuerit, in ordinem sanctorum, in cælestem Ecclesiam non ingreditur. Immaculata enim cum sit et pura, incontaminatas et puras quærit animas. *Beati enim*, inquit, *mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt* [79].

V. Oportet enim animam quæ vere Christo credit, transferri ac mutari ab hoc pravo statu in alium statum bonum, et ab hac humili natura, in alte- C ram divinam naturam, eamque novam effici virtute Spiritus sancti; et hac ratione poterit idonea esse ad cœleste regnum. Consequi autem hæc nostrum est, qui credimus et vere diligimus illum, et in omnibus sanctis mandatis ejus conversamur. Si enim tempore Elisæi, lignum, quod natura leve est, in aquam conjectum [80], extulit ferrum, quod natura grave est: quanto magis mittet huc Dominus levem, subtilem, bonum et cœlestem suum Spiritum, ejusque ope submersam aquis nequitiæ animam extollet, et elevabit atque evolare faciet ad sublimia cœlorum, ac transmutabit et convertet eam a natura sua!

D VI. Et quemadmodum in rebus conspicuis nemo potest per se transire et trajicere mare, nisi habeat levem et tenuem naviculam, ex ligno constructam, quæ sola super aquas incedere potest; demergitur enim et interit, si ambulet quis in mari: eodem modo nequit anima per se ipsam transire, superare aut trajicere acerbum mare peccati, et difficilem abyssum pravorum spirituum caliginis affectionum, nisi subtilem, cœlestem et volatilem Christi Spiritum susceperit, super omnem nequitiam ambulantem et incedentem, cujus ope, auxilio, recto et minus erroneo cursu ad cœlestem portum quietis,

[78] Lev. xxi, 18. [79] Matth. v, 8. [80] IV Reg. vi, 5.

ad civitatem regni poterit pervenire. Quemadmodum autem qui sunt in navi, e mari non hauriunt nec bibunt, nec ex eo vestimenta aut victum accipiunt, sed aliunde in navem important : sic quoque animæ Christianorum non ex hoc sæculo, sed supernitus e cœlo cibum cœlestem et indumenta spiritualia accipiunt : atque inde viventes, in navi boni et vivifici Spiritus ambulant, et transgrediuntur adversarias principum et potestatum pravas facultates. Et quemadmodum ex unica natura ligni omnes naves construuntur, quarum beneficio homines amarum possunt transmeare mare : sic ex unica divinitate lucis cœlestis diversorum gratiæ donorum unius **142** Spiritus, omnes Christianorum animæ corroboratæ universam supervolant nequitiam.

VII. Verum cum navis et gubernatore indigeat, et temperato et amœno vento, ad feliciter navigandum; hæc omnia est ipse Dominus in anima fideli degens, et perferre eam faciens molestas tempestates et feroces malitiæ fluctus, atque impetus violentorum peccati ventorum ; et quidem fortiter, ferventer ac scite, ut ipse novit, dissoluto eorum æstu. Absque cœlesti enim gubernatore. Christo, non potest quispiam trajicere perversum mare potestatum tenebrarum, ac molestarum tentationum afflatus. *Ascendunt* enim, inquit, *usque ad cælos, et descendunt usque ad abyssos* [81]. Omnem porro gubernandi scientiam, item bellorum ac tentationum novit, super feroces fluctus incedens. *Ipse enim*, inquit, *tentatus, potest iis qui tentantur, succurrere* [82].

VIII. Oportet ergo converti ac transmutari animas nostras a præsenti statu in alterum statum, et divinam naturam, et fieri novos e veteribus, hoc est, bonos, benignos ac fideles, ex acerbis et infidelibus, et sic idoneos cœlesti regno fieri et constitui. Beatus enim Paulus de conversione et assumptione sua, qua comprehensus est a Domino, scribit hæc : *Sed sector, si etiam apprehendam, quatenus, et apprehensus sum a Christo* [83]. Quo igitur pacto comprehenditur a Deo ? Quemadmodum enim si captivos quosdam, quos rapuerat, tyrannus abducat, deinceps ipse comprehendatur a vero rege : ita quoque Paulus, cum a tyrannico spiritu peccati torqueretur, Ecclesiam persequebatur et devastabat : verum cum non odio Dei, sed per ignorantiam hoc ageret, tanquam pro veritate dimicans, non est neglectus, sed apprehendit eum arcanoque splendore circumfudit Dominus, cœlestis et verus rex, eumque voce sua dignatus, in faciem percussit, atque ut servum liberavit. Vide Domini bonitatem et conversionem, quo pacto possit mutare animas vitio agglutinatas, et feroces effectas, atque momento horæ in suam ipsius bonitatem et pacem traducere !

[81] Psal. CVII, 26. [82] Hebr. II, 18. [83] Philipp. III, 12.

A δι' οὗ εὐθυδρόμως καὶ ὀρθῶς εἰς τὸν ἐπουράνιον λιμένα τῆς ἀναπαύσεως, εἰς τὴν πόλιν τῆς βασιλείας δυνήσεται καταντῆσαι. Ὥσπερ δὲ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἐκ τῆς θαλάσσης οὐκ ἀρύονται καὶ πίνουσιν, οὔτε ἐξ αὐτῆς τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς τροφὰς ἔχουσιν, ἀλλ' ἔξωθεν ἐν τῷ πλοίῳ ἐπικομίζονται· οὕτως αἱ ψυχαὶ τῶν Χριστιανῶν, οὐκ ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλ' ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ τροφὴν οὐράνιον καὶ ἐνδύματα πνευματικὰ λαμβάνουσι, κἀκεῖθεν ζῶσαι ἐν τῇ νηῒ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος ἐμβᾶσαι, παρέρχονται τὰς ἐναντίας τῶν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν πονηρὰς δυνάμεις. Καὶ ὥσπερ ἐκ μιᾶς φύσεως ξύλου πάντα τὰ πλοῖα κατασκευάζονται, δι' ὧν παρελθεῖν οἱ ἄνθρωποι τὴν πικρὰν δυνήσονται θάλασσαν· οὕτως ἐκ μιᾶς θεότητος φωτὸς οὐρανίου τῶν διαφόρων χαρισμάτων τοῦ ἑνὸς Πνεύματος, πᾶσαι τῶν Χριστιανῶν αἱ ψυχαὶ δυναμούμεναι τὴν ὅλην περιίπτανται πονηρίαν.

B Ζ'. Ἐπεὶ δὲ τὸ πλοῖον καὶ κυβερνήτου χρήζει, καὶ εὐκράτου καὶ ἡδέος ἀνέμου πρὸς τὸ διαπλεῦσαι καλῶς, ταῦτα πάντα αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος ἐν τῇ πιστῇ ψυχῇ γινόμενος, καὶ διαπερῶν αὐτὴν τοὺς δεινοὺς χειμῶνας, καὶ τὰ ἄγρια τῆς πονηρίας κύματα, καὶ τὰς καταιγίδας τῶν βιαίων τῆς ἁμαρτίας ἀνέμων, δυνατῶς καὶ ἐμπύρως καὶ ἐπιστημόνως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται, διαλύων τὸν κλύδωνα αὐτῶν· Ἄνευ γὰρ τοῦ ἐπουρανίου κυβερνήτου Χριστοῦ, ἀδύνατόν τινι παρελθεῖν τὴν πονηρὰν θάλασσαν τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους, καὶ τῶν πικρῶν πειρασμῶν τὰ καταφυσήματα· Ἀναβαίνουσι γάρ, φησίν, ἕως τῶν οὐρανῶν, καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων. Πᾶσαν δὲ κυβερνητικὴν ἐπιστήμην καὶ πολέμων καὶ πειρασμῶν ἐπίσταται, ὑπεράνω τῶν C ἀγρίων κυμάτων ἐπιβαίνων· Αὐτὸς γάρ, φησί, πειρασθεὶς δύναται πειραζομένοις βοηθῆσαι.

Η'. Δεῖ τοίνυν ἀλλαγῆναι καὶ μεταβληθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τῆς νῦν καταστάσεως εἰς ἑτέραν κατάστασιν, καὶ φύσιν θείαν, καὶ γενέσθαι καινοὺς ἐκ παλαιῶν, τουτέστιν ἀγαθοὺς καὶ χρηστοὺς καὶ πιστούς, ἐκ πικρῶν καὶ ἀπίστων· καὶ οὕτω χρησίμους γενομένους εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν ἀποκατασταθῆναι. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος περὶ τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ καὶ καταλήψεως, ἧς κατελήφθη ὑπὸ Κυρίου, γράφει ταῦτα· Διώκω δέ, εἰ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριστοῦ. Πῶς τί ἄρα καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ; Ὥσπερ γὰρ ἐὰν αἰχμαλώτους τινὰ τύραννος ἁρπάσας ἀπάγῃ, εἶτα καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως· οὕτω καὶ Παῦλος, ὅτε D ὑπὸ τοῦ τυραννικοῦ πνεύματος τῆς ἁμαρτίας ἐνηργεῖτο, τὴν Ἐκκλησίαν ἐδίωκε καὶ ἐσκύλευεν. Ἀλλ' ἐπεὶ μὴ ζήλῳ Θεοῦ κατὰ ἄγνοιαν ἐποίει, ὡς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγωνιζόμενος, οὐ παρωράθη, ἀλλὰ κατέλαβεν αὐτὸν ὁ Κύριος, περιλάμψας ἀρρήτως ὁ ἐπουράνιος καὶ ἀληθινὸς βασιλεύς, φωνῆς τῆς αὐτοῦ τοῦτον ἀξιώσας, καὶ ῥαπίσας ὡς δοῦλον ἠλευθέρωσεν. Ἴδε Δεσπότου ἀγαθότητα καὶ μεταβολήν, πῶς δύναται μεταβαλεῖν ψυχὰς τῇ κακίᾳ συμπλακείσας, καὶ ἀγρίας ἀποκαταστάσας, καὶ ῥοπῇ ὥρας εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα, καὶ εἰρήνην μετενεγκεῖν.

A Θ. Πάντα γὰρ δυνατὰ παρὰ Θεῷ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ληστοῦ γέγονε, ῥοπῇ ὥρας διὰ τῆς πίστεως μετεβλήθη, καὶ εἰς παράδεισον ἀποκατέστη. Διὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ Κύριος, ἵνα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀλλάξῃ καὶ ἀνακτίσῃ, καὶ ποιήσῃ αὐτὰς, καθὼς γέγραπται, θείας κοινωνοὺς φύσεως, καὶ δοῦναι εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐπουράνιον ψυχὴν, τουτέστι Πνεῦμα θεότητος ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς πᾶσαν ἀρετὴν, ὅπως ζωὴν αἰώνιον ζῆσαι δυνηθῶμεν. Εἴη τοίνυν ἐξ ὅλης καρδίας πιστεῦσαι ἡμᾶς ταῖς ἀνεκδιηγήτοις αὐτοῦ ἐπαγγελίαις, ὅτι ἀληθής ἐστιν ὁ ἐπαγγειλάμενος. Χρὴ οὖν ἀγαπῆσαι τὸν Κύριον, καὶ σπουδάσαι παντοίως ἐν πάσαις ἀρεταῖς, καὶ αἰτῆσαι ἐπιμόνως καὶ ἐνδελεχῶς, ὥστε δέξασθαι τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ὁλοκλήρως καὶ τελείως, ἵνα ζωοποιηθῶσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν, ὡς ἔτι ἐν σαρκί ἐσμεν. B Ἐὰν μὴ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δέξηται ἡ ψυχὴ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος διὰ πολλῆς πίστεως καὶ δεήσεως, καὶ κοινωνὸς θείας φύσεως γένηται, ἀνακραθεῖσα τῇ χάριτι, δι' ἧς πᾶσαν ἐντολὴν ἀμώμως καὶ καθαρῶς ἐπιτελεῖν δυνήσεται, ἀποίητός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅπερ γὰρ τις ἐντεῦθεν ἀγαθὸν ἐκτήσατο, τοῦτο αὐτὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἔσται αὐτοῦ ζωὴ διὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

IX. Omnia enim apud Deum sunt possibilia, ut in latrone contigit, qui momento horæ per fidem conversus est, et in paradisum translatus. Propterea venit Dominus, ut animas nostras converteret atque reformeret; ac faciat eas, ut scriptum est, *divinæ consortes naturæ*[84], et conferat in animam nostram cœlestem animam, hoc est, Spiritum divinum, deducentem nos in omnem virtutem, ut vitam æternam vivere possimus. Oportet ergo ex toto corde nos credere inenarabilibus ejus promissionibus, quia verax est, qui promisit. Quapropter decet diligere Dominum, atque contendere omnino in omnibus virtutibus, et assidue petere absque omni intermissione, ut consequamur promissionem Spiritus ejus integre ac perfecte, quo vivificentur animæ nostræ, quippe qui adhuc in carne sumus. Nisi enim in hoc sæculo consecuta fuerit anima sanctificationem Spiritus summa fide atque abseoratione, et particeps divinæ naturæ facta fuerit, permixta gratiæ, cujus beneficio omne mandatum absque reprehensione et pure perficere poterit, non est apta ad regnum cœlorum. Quidquid enim boni quis jam hinc obtinuerit, hoc ipsum in illa die erit ejus vita, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ'.

Οὐδεμία τέχνη, οὐ πλοῦτος τούτου τοῦ κόσμου, εἰ μὴ μόνη ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνεια θεραπεῦσαι τὸν ἄνθρωπον δύναται, οὗ μεγίστην πρὸς τὸν Θεὸν συγγένειαν αὕτη ἡ ὁμιλία ἀποφαίνεται.

C Α'. Ὁ τὸν μονήρη βίον ἐπιλεξάμενος, πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ στρεφόμενα πράγματα ἀλλότρια ἑαυτοῦ καὶ ξένα ἡγεῖσθαι ὀφείλει. Ὁ γὰρ ἐξ ἀληθείας μεταδιώκων τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, πάντα ἀρνησάμενος, ἔτι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, προσηλωμένον τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ ἔχειν ὀφείλει· προτιμῶν δηλαδὴ τὸν Κύριον γονέων, ἀδελφῶν, γυναικὸς, τέκνων, συγγενείας, φίλων, ὑπαρχόντων. Τοῦτο γὰρ ὁ Κύριος ἀπεφήνατο εἰπὼν, Πᾶς ὅστις οὐκ ἀφῆκε πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς, καὶ οὐκ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Ἐν οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ εὑρίσκεται σωτηρία τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἀνάπαυσις, ὡς ἠκούσαμεν. Πόσοι γὰρ βασιλεῖς ἀνεφάνησαν ἐκ τοῦ γένους Ἀδὰμ, κρατοῦντες πάσης τῆς γῆς, μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ βασιλικῇ δυναστείᾳ! D καὶ τούτων οὐδεὶς διὰ τῆς τοιαύτης ἱκανότητος ἴσχυσε γνωρίσαι τὴν ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἐπεισελθοῦσαν τῇ ψυχῇ κακίαν, καὶ σκοτίσασαν αὐτὴν, πρὸς τὸ μὴ ἐπιγνῶναι τὴν μεταβολὴν, ὅτι πρῶτον καθαρεύων ὁ νοῦς ἑώρα τὸν Δεσπότην αὐτοῦ ἐν ἀξιώματι ὤν, καὶ νῦν ἐνδέδυται διὰ τὴν ἔκπτωσιν αἰσχύνην, τυφλωθέντων τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας τοῦ μὴ βλέπειν ἐκείνην τὴν δόξαν, ἣν ἔβλεπε πρὸ τῆς παρακοῆς ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀδάμ.

Β'. Ἐγένοντο δὲ καὶ διάφοροι σοφοὶ κατὰ κόσμον· ὧν οἱ μὲν διὰ φιλοσοφίας ἀρετὴν ἐπεδείξαντο· οἱ δὲ

143 HOMILIA XLV.

Nulla ars aut divitiæ hujus mundi, sed solus Christi adventus sanare hominem potest, cujus maximam cum Deo cognationem hæc homilia explicat.

I. Qui solitariam vitam elegit, universa quæ in hoc sæculo versantur, a se aliena atque peregrina existimare debet. Qui enim vere prosequitur crucem Christi, omnibus abnegatis, vel sua ipsius anima, fixam mentem in amorem Christi habere debet, anteponens videlicet Dominum parentibus, fratribus, uxori, liberis, cognatis, amicis, facultatibus. Hoc enim Dominus innuit, dicens: *Quicunque non dimiserit patrem, aut matrem, aut fratres, aut uxorem, aut liberos, aut agros, et me secutus non fuerit, non est me dignus.* In nullo enim alio invenitur salus hominum et requies, ut audivimus. Quot enim reges emicuerunt e genere Adæ, qui nacti dominium universæ terræ, altos sibi sumebant spiritus propter regiam potentiam! horum tamen nullus ex hac rerum copia potuit cognoscere, malitiam e transgressione primi hominis ingredientem in animam, et obtenebrantem eam, ne agnosceret mutationem, quod nempe mens pura prius viderit Dominum suum in dignitate constituta; nunc vero induta sit propter lapsum pudore, excæcatis oculis cordis, ne conspiciant gloriam illam quam spectabat ante inobedientiam pater noster Adam.

II. Cæterum sapientes in mundo fuere diversimodi, quorum nonnulli philosophiæ beneficio virtutem

[84] II Petr. I, 4. [85] Luc. XIV, 26; Matth. X, 37.

ostendebant : alii vero, ob sophisticos exercitium admirationi sunt habiti : alii rhetoricam docebant gravitatem : alii grammatici et poetæ facti pro instituto scribebant historias. Porro fuerunt quoque varii artifices, qui, quæ sunt in mundo, artes exercuerunt. Quorum nonnulli quidem in lignis tornantes genera avium et piscium, et imagines hominum, in illis suam industriam commonstrare contenderunt : nonnulli vero in ære similitudines statuarum aliorumque quorumdam sculpere conati sunt alii ædificia ingentia ac splendida fabricaverunt : alii terram fodientes referunt, quod corrumpitur, aurum et argentum : alii lapides pretiosos : alii vero corporis elegantia præditi, cum ob venustatem vultus sui extollerentur, magis illecti sunt a Satana, atque in peccatum lapsi. Et hi omnes prædicti artifices detenti ab intus habitante serpente, et non cognoscentes secum habitare peccatum, captivi ac servi perversæ potestatis facti sunt, nihil adjuti a scientia et arte sua.

III. Similis est ergo mundus, omni varietate plenus, homini diviti possidenti domos splendidas et magnas, aurum et argentum, ac possessiones varias, omneque ministerium invidendum : verum cum graviter morbis atque afflictionibus distineretur, astiterunt et cuncti cognati cum omnibus opibus non valentes eum ex infirmitate expedire. Nulla ergo diligentia eorum, qui sunt in sæculo, non fratres, non divitiæ, non fortitudo, nec alia, quæ prædicta sunt, demersam a peccato animam, et quæ pure prospicere nequit, eripiunt e peccato ; sed sola Christi apparitio expurgare potest animam et corpus. Ab omni igitur hujus vitæ cura liberati, vacemus Domino, clamantes ad eum noctu diuque. **144** Mundus enim hic conspicuus, et quæ est in eo requies, quanto magis corpus videntur fovere, tanto vehementius animæ affectiones irritant, atque augent ejus afflictionem.

IV. Quidam vero vir prudens, cum desideraret curam gerere sui studii, contendit experiri omnia quæ volvuntur in hoc mundo, si forte emolumenti quid invenire possit. Accessit ad reges, potentes et principes, nec invenit medelam salutarem, quam inde animæ efferret : et cum his diu conversatus, nihil emolumenti percepit. Abiit denuo ad sapientes mundi et oratores, quos eodem quoque modo reliquit, nullum lucrum referens : transiit per pictores, et eos qui aurum et argentum e terra referunt, atque per omnes artifices, nec ullam curationem potuit suis invenire vulneribus. Tandem recedens ab his, inquirebat sibi Deum, qui sanat affectiones et morbos animæ : cum vero se ipsum consideraret, et hæc meditaretur, deprehensa est mens ejus, a quibus rebus antea occupata palam recesserat, easdem odisse.

V. Quemadmodum vero mulier quædam in mundo

A τὴν σοφιστικὴν ἐξασκήσαντες ἐθαυμαστώθησαν· ἄλλοι τὴν ῥητορικὴν ἐπεδείξαντο δεινότητα· ἄλλοι γραμματικοὶ καὶ ποιηταὶ γενόμενοι, τὰς κατὰ συνθήκην ἱστορίας ἐγράψαντο. Ἀλλὰ καὶ τεχνῖται διάφοροι γεγόνασι τὰς κατὰ τὸν κόσμον ἐξασκήσαντες τέχνας· ὧν οἱ μὲν ἐν τοῖς ξύλοις τορνεύσαντες γένη ὀρνέων, καὶ ἰχθύων, καὶ εἰκόνας ἀνθρώπων, ἐν ἐκείνοις τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν ἐπιδεῖξαι ἐσπούδασαν· ἄλλοι δὲ διὰ χαλκοῦ ὁμοιώματα ἀνδριάντων καὶ ἄλλων τινῶν ἐπεχείρησαν κατασκευάσαι· ἄλλοι οἰκοδομὰς μεγίστας καὶ περικαλλεῖς ἔκτισαν· ἕτεροι δὲ τὴν γῆν ἀρύσσοντες, ἀναφέρουσι τὸν φθειρόμενον ἄργυρον καὶ χρυσόν· ἄλλοι δὲ λίθους τιμίους· ἄλλοι δὲ κάλλη σωμάτων ἔχοντες, ἐπὶ τῇ ὡραιότητι τῶν προσώπων ἐπαιρόμενοι, μᾶλλον ἐδελεάσθησαν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, B καὶ εἰς ἁμαρτίαν ἔπεσον. Καὶ οὗτοι πάντες οἱ προῤῥηθέντες τεχνῖται, κατεχόμενοι ὑπὸ τοῦ ἔνδον οἰκοῦντος ὄφεως, καὶ μὴ γνόντες τὴν σύνοικον αὐτοῖς ἁμαρτίαν, αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι τῆς πονηρᾶς δυνάμεως γεγόνασι, μηδὲν ὠφεληθέντες ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης αὐτῶν.

Γʹ. Ἔοικεν οὖν ὁ κόσμος, ὁ πάσης ποικιλίας πεπληρωμένος, ἀνθρώπῳ πλουσίῳ κεκτημένῳ οἴκους λαμπροὺς καὶ μεγάλους, χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, καὶ κτήσεις διαφόρους, καὶ πᾶσαν ὑπηρεσίαν ἄφθονον· ἀθρόως δὲ συσχεθέντι νόσοις καὶ πάθεσι πᾶσα παρέστηκεν ἡ συγγένεια, μετὰ παντὸς τοῦ πλούτου, μὴ δυναμένη αὐτὸν ἐξελέσθαι τῆς ἀσθενείας. Οὐδεμία τοίνυν σπουδὴ τῶν κατὰ τὸν βίον, οὐκ ἀδελφοὶ, οὐ πλοῦτος, οὐκ ἀνδρία, οὔτ' ἄλλα, ὅσα προείρηται, τὴν C βεβαπτισμένην ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ψυχὴν, καὶ καθαρῶς διαβλέψαι μὴ δυναμένην, ἐξαιρεῖται τῆς ἁμαρτίας, εἰ μὴ μόνη ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνεια καθαρίσαι δύναται ψυχὴν καὶ σῶμα. Πάσης οὖν ἀπαλλαγέντες τῆς κατὰ τὸν βίον μερίμνης, σχολάσωμεν τῷ Κυρίῳ, βοῶντες πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ὁ γὰρ φαινόμενος οὗτος κόσμος καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἀνάπαυσις, ὅσῳ τὸ σῶμα δοκοῦσι θάλπειν, τοσοῦτον τῆς ψυχῆς τὰ πάθη παροξύνουσι, καὶ αὔξουσιν αὐτῆς τὴν κάκωσιν.

Δʹ. Ἀνὴρ δέ τις φρόνιμος ἐπιθυμήσας ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι τῆς σπουδῆς, ἐσπούδασεν ἀποπειρασθῆναι πάντων τῶν κυλιομένων ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, εἴπως εὑρεῖν ὠφέλειαν δυνηθῇ. Προσῆλθε βασιλεῦσι, δυνάσταις, ἄρχουσι, καὶ οὐχ εὗρεν ἴαμα σωτηριῶδες ἐκεῖθεν τῇ ψυχῇ προσενέγκαι· καὶ τούτοις ἐπιπολὺ D συνδιατρίψας, οὐδὲν ὤνησεν. Ἀπῆλθεν αὖθις πρὸς τοὺς σοφοὺς τοῦ κόσμου καὶ ῥήτορας· τῷ αὐτῷ τρόπῳ κατέλιπε κἀκείνους, μηδὲν κέρδος ἀπενεγκάμενος. Διῆλθε διὰ τῶν ζωγράφων, καὶ τῶν τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀπὸ γῆς ἀναφερόντων, διὰ πάντων τε τῶν τεχνιτῶν, καὶ οὐδεμίαν θεραπείαν ἴσχυσε τοῖς ἰδίοις ἐφευρεῖν τραύμασι. Τέλος ἀναχωρήσας τούτων, ἐπεζήτει ἑαυτῷ Θεὸν ἰώμενον τὰ πάθη καὶ τὰς νόσους τῆς ψυχῆς. ὡς δὲ ἐπεσκέπτετο ἑαυτὸν, καὶ ταῦτα διελογίζετο, εὑρέθη ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐν ἐκείνοις ῥεμβόμενος τοῖς πράγμασιν ὧν φανερῶς ἀνεχώρησε, μισήσας αὐτά.

Εʹ. Ὥσπερ δὲ γυνή τις ἐν κόσμῳ πλουσία, καὶ

χρήματα πολλὰ καὶ οἶκον λαμπρὸν ἔχουσα, λείπεται προστασίας· καὶ οἱ ἐπερχόμενοι ἐπὶ τὸ βλάψαι αὐτὴν, καὶ τὰς οἰκήσεις ἐρημῶσαι, πολλοί· κἀκείνη μὴ φέρουσα τὴν ὕβριν, περιέρχεται ζητοῦσα ἄνδρα δυνάστην, ἱκανόν τε καὶ πεπαιδευμένον ἐν πᾶσι· καὶ ὅταν πολλὰ ἀγωνισαμένη λαβῃ τοιοῦτον ἄνδρα, ἀγαλλιᾶται ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἔχει αὐτὸν ἀντὶ τείχους ἰσχυροῦ· τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχὴ μετὰ τὴν παράβασιν, ἐπιπολὺ θλιβεῖσα ὑπὸ τῆς ἐναντίας δυνάμεως καὶ εἰς μεγάλην ἐρημίαν ἐμπεσοῦσα, καὶ χήρα, καὶ μεμονωμένη ἀπὸ τοῦ ἐπουρανίου ἀνδρὸς διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς καταλειφθεῖσα καὶ παίγνιον πάσαις ταῖς ἀντικειμέναις δυνάμεσι γενομένη· ἐξέστησαν γὰρ αὐτὴν τῶν ἰδίων θρενῶν, θαμβήσαντες ἀπὸ τῆς οὐρανίου διανοίας, ὥστε μὴ ὁρᾷν τὰ ὑπ' αὐτῶν εἰς αὐτὴν γινόμενα, ἀλλὰ νομίζειν, ὅτι οὕτως ἐξ ἀρχῆς γεγένηται. Εἶτα δι' ἀκοῆς μαθοῦσα τὴν μόνωσιν αὐτῆς καὶ ἐρημίαν, στενάξασα ἐνώπιον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, εὗρε ζωὴν καὶ σωτηρίαν. Διά τί; Ἐπειδὴ ἀνῆλθεν εἰς τὴν συγγένειαν αὐτῆς. Οὐδεμία γὰρ ἄλλη τις οἰκείωσίς ἐστι καὶ ὠφέλεια τοιαύτη, εἰ μὴ ψυχῆς πρὸς Θεὸν, καὶ Θεοῦ πρὸς αὐτήν. Ἐποίησε γὰρ ὁ Θεὸς ὀρνέων γένη διάφορα· τὰ μὲν ὥστε φωλεύειν ἐν τῇ γῇ, κἀκεῖθεν ἔχειν τὴν διατροφὴν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν· τὰ δὲ ᾠκονόμησεν ὑπὸ τὰ ὕδατα φωλεύειν, κἀκεῖθεν ἔχειν τὴν ζωήν· ἐδημιούργησε καὶ δύο κόσμους, τὸν μὲν ἄνω τοῖς λειτουργικοῖς πνεύμασι, καὶ τὴν πολιτείαν ἔχειν ἐκεῖ διετάξατο· τὸν δὲ κάτω τοῖς ἀνθρώποις, ὑπὸ τὸν ἀέρα τοῦτον· ἔκτισε δὲ καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἥλιον καὶ σελήνην, ὕδατα, δένδρα καρποφόρα, γένη ζώων παντοίων· ἀλλ' ἐν οὐδενὶ αὐτῶν ὁ Θεὸς ἐπαναπαύεται. Πᾶσα ἡ κτίσις ὑπ' αὐτοῦ κεκράτηται, καὶ ὅμως οὐκ ἔπηξεν ἐν αὐτοῖς θρόνον, οὔτε κοινωνίας ἡρμόσατο, εἰ μὴ ἐν ἀνθρώπῳ μόνον εὐδόκησε, κοινωνήσας αὐτῷ, καὶ ἐπαναπαυσάμενος. Ὁρᾷς ὧδε συγγένειαν Θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον, καὶ ἀνθρώπου πρὸς Θεόν; Ἡ οὖν συνετὴ καὶ φρονίμη ψυχὴ περιελθοῦσα πάντα τὰ δημιουργήματα, οὐχ εὗρεν ἀνάπαυσιν ἑαυτῇ, εἰ μὴ μόνον ἐν Κυρίῳ· καὶ ὁ Κύριος ἐν οὐδενὶ εὐδόκησεν, εἰ μὴ μόνον ἐν ἀνθρώπῳ.

ϛ'. Ἂν ἐκπετάσῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ἥλιον, εὑρίσκεις ἐν οὐρανῷ τὸν κύκλον αὐτοῦ· τὸ δὲ φῶς καὶ τὰς ἀκτῖνας ἐπὶ γῆν ῥεπούσας καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ φωτὸς, καὶ τὴν λαμπηδόνα πρὸς γῆν φερομένην. οὕτως καὶ ὁ Κύριος ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας κάθηται· τὸν δὲ ὀφθαλμὸν αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἔχει τεταμένον, ὅπως τοὺς ἀπεκδεχομένους τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ἀνενέγκῃ, ἔνθα αὐτὸς ὑπάρχε, ἐπειδὴ λέγει, Ὅπου ἐγὼ εἰμι, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· Ὅτι συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Πολὺ δὲ ἄλογα ζῶα συνετώτερα εἰσιν ἡμῶν. Καὶ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν συνήνωνται τῇ ἰδίᾳ φύσει, τὰ ἄγρια πρὸς τὰ ἄγρια,

A locuples, vel amplas divitias ac domum magnificam possidens, destituitur auxilio et patrocinio; et qui in eam insurgunt ut eam lædant, et ædificia devastent, non sunt pauci; illa non ferens injuriam obambulat, quærens virum potentem, idoneum, et in omnibus eruditum; et ubi post multos labores exantlatos nacta fuerit ejusmodi virum, exsultat propter eum, et habet eum pro muro valido: eodem modo anima, post transgressionem vehementer ab adversaria potestate afflicta, et in magnam solitudinem illapsa, et vidua et deserta a cœlestis Sponso propter transgressionem peccati derelicta, ac ludibrio omnibus adversariis potestatibus exposita (everterunt enim illam a sua mente, atque deturbarunt ab intellectu cœlesti, ne conspi- B ciat, quæ ab illis in eam committuntur, sed putet sic ab initio contigisse); postmodum ubi ex auditu percepit solitudinem suam, deplorata desolatione sua in conspectu humanissimi Dei invenit vitam et salutem. Quapropter? Quia reversa est ad cogitationem suam. Nulla enim est talis familiaritas atque opitulatio, ac est animæ erga Deum, et Dei erga animam. Condidit enim Deus avium genera diversa: quasdam ut nidos componant in terra, et in ea habeant pastum ac requiem: quasdam vero ordinavit, ut sub aquis nidificent, indeque vitam habeant: fabricavit quoque duplicem mundum; unum superiorem, administratoriis spiritibus, ut illic conversentur, constituit; alterum inferiorem hominibus sub hoc aere. Creavit quoque cœlum et terram, solem ac lunam, aquas, arbores fructiferas, et va- C riorum animalium genera: in nullo tamen horum requiescit Deus. Universa creatura sub ejus est imperio; nec tamen construxit in eis thronum, neque societatem iniit, nisi in homine solo complacitum ei est, ac societatem cum eo contraxit, et in eo requiescit. Videsne hic cognationem Dei cum homine, et hominis cum Deo? Sagax ergo et prudens anima pertransiens cunctas creaturas, non invenit requiem sibi ipsi, nisi solum in Domino: nec Domino in ullo complacitum est, nisi solum in homine.

VI. Si expandas oculos ad solem, reperis in cœlo circulum ejus: lumen autem et radios in terram vergere, atque omnem vim luminis et splendorem ad terram deferri: sic quoque Dominus a dextris D **145** Patris super omnem principatum et potestatem sedet; oculum autem suum in corda hominum in terra viventium habet extentum, ut eos qui suscipiant ab eo auxilium, extollat eo, ubi ipse est. Quoniam inquit: *Ubi sum ego, illic quoque minister meus erit* [86]. Et iterum Paulus: *Simul ressuscitavit, et simul sedere fecit ad dexteram suam inter cœlestes* [87]. Verum animalia ratione destituta, sunt longe intelligentiora quam nos. Unumquodque enim horum unitur iis, quæ sunt ejusdem naturæ, agrestia agrestibus, et oves suæ

[86] Joan. XII, 26. [87] Ephes. II, 5, 6.

speciei. Tu vero non reverteris ad cœlestem tuam cognationem, quæ est Dominus: sed cogitationibus tuis tradis te et assentiris cogitationibus pravis, adjutor peccati factus, ejusque ope tibi ipsi bellum infers, atque adeo escam hostis te ipsum constituis, perinde ac si avis ab aquila comprehensa absumatur aut ovis a lupo, aut puer ignorans extendat manum suam ad serpentem, a quo exesus inflammetur. Similitudines enim velut effigiem gerunt rerum spiritualium.

VII. Quemadmodum vero virgo dives desponsata viro, quæcunque acceperit dona ante conjunctionem, sive ornamenta, sive vestimentum, sive supellectilem pretiosam, non quiescit in illis, donec tempus nuptiarum advenerit, et conjunctione potita fuerit: sic quoque anima aptata in sponsam cœlesti Sponso, accipit arrhabonem e Spiritu, sive dona sanationum, sive cognitionis, sive revelationis: sed non conquiescit in illis, donec consequatur plenam societatem, hoc est dilectionem, quæ cum nec mutetur, nec excidat, omnis passionis et concussionis expertes constituit illos, qui eam desiderant. Aut quemadmodum infans amictus margaritis et indumentis pretiosis, ubi esurierit, nihil æstimat quæ gestat, sed ea negligit, omnem vero curam habet in mamilla alimenti, quo pacto lac accipiat: idem quoque putato mihi in spiritualibus donis Dei. Cui gloria in sæcula. Amen.

HOMILIA XLVI.

De differentia inter Verbum Dei et inter verbum mundi: et inter filios Dei et inter filios hujus mundi.

I. Verbum Dei, Deus est, et verbum mundi, mundus est. Magnum vero discrimen et intervallum est inter Verbum Dei et inter verbum mundi, atque inter filios Dei et inter filios mundi. Utraque enim proles suorum similis est parentum. Si voluerit ergo propago spiritus tradere se ipsam verbo mundi, ac rebus terrenis, atque gloriæ sæculi hujus, mortificatur et perit, quippe quæ veram requiem vitæ consequi non possit. Requies enim ejus illic est, unde prognata est. Suffocatur enim, ut inquit Dominus, et infructuosus redditur Verbo divino, qui sæcularibus curis occupatus terrenis laqueis illigatur. Similiter, qui carnali intentione detinetur, hoc est homo mundanus, si velit Verbum Dei audire, suffocatur, et velut quispiam expers rationis constituitur. Assuefacti enim vitiorum illecebris, ubi de Deo quid audierint, tanquam minus suavi sermone turbati, animi tædio afficiuntur.

146 II. Ait quoque Paulus *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus, stultitia enim est illi* [88]. Et propheta inquit: *Factus est illis sermo Dei, quasi vomitus.* Vides, vivere alibi non licere, quam

[88] I Cor. II, 14.

A καὶ τὰ πρόβατα πρὸς τὸ ἴδιον γένος· καὶ σὺ οὐκ ἐπανέρχῃ πρὸς τὴν οὐράνιόν σου συγγένειαν, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος· ἀλλὰ συνεπιδιδοῖς καὶ συννεύεις τοῖς λογισμοῖς σου εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς κακίας, βοηθὸς τῆς ἁμαρτίας γενόμενος, καὶ σὺν αὐτῇ ἑαυτῷ πολεμῶν, καὶ οὕτω κατάβρωμα τοῦ ἐχθροῦ ποιῶν ἑαυτόν· ὥσπερ ἂν ὄρνεον ὑπὸ ἀετοῦ συλληφθὲν καταναλωθῇ, ἢ πρόβατον ὑπὸ λύκου, ἢ παιδίον ἀγνοοῦν ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς ὄφιν, καὶ βρωθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαυθῇ· αἱ γὰρ παραβολαὶ ὥσπερ πρόσωπα ἔχουσιν εἰς τὸ πνευματικὸν ἔργον·

Ζ'. Ὥσπερ δὲ παρθένος πλουσία μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, ὅσα ἂν δέξηται δῶρα πρὸ τῆς κοινωνίας, εἴτε κόσμια, εἴτε ἱματισμὸν, εἴτε σκεύη πολύτιμα, οὐκ ἐπαναπαύεται τούτοις, ἕως οὗ ὁ καιρὸς ἔλθῃ τοῦ B γάμου, καὶ τύχῃ τῆς κοινωνίας· οὕτως ἁρμοσθεῖσα εἰς νύμφην ἡ ψυχὴ τῷ ἐπουρανίῳ νυμφίῳ, λαμβάνει ἀῤῥαβῶνα ἐκ τοῦ Πνεύματος, εἴτε χαρίσματα ἰαμάτων, εἴτε γνώσεως, εἴτε ἀποκαλύψεως· ἀλλ' οὐκ ἐπαναπαύεται ἐκείνοις, ἕως ἂν τύχῃ τῆς τελείας κοινωνίας, τουτέστι τῆς ἀγάπης, ἥτις ἄτρεπτος οὖσα καὶ ἄπτωτος, ἀπαθεῖς καὶ ἀσαλεύτους ἐργάζεται τοὺς αὐτὴν ποθήσαντας. Ἢ ὥσπερ βρέφος περιβεβλημένον μαργαρίτας καὶ ἐνδύματα τίμια, ὅταν πεινάσῃ, ὡς οὐδὲν λογίζεται ἃ φορεῖ, ἀλλὰ καταφρονεῖ αὐτῶν, ὅλην δὲ τὴν μέριμναν ἔχει εἰς τὸν μαστὸν τῆς τροφῆς, πῶς τὸ γάλα λάβῃ· τὸ αὐτό μοι λογίζου κἂν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι τοῦ Θεοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜϚ'.

C Περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ τε Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου του κόσμου, καὶ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν τέκνων τούτου τοῦ κόσμου.

Α'. Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, Θεός ἐστι. Καὶ ὁ λόγος τοῦ κόσμου, κόσμος ἐστί. Πολλὴ δε διαφορὰ καὶ μεσότης τυγχάνει, τοῦ τε Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λόγου τοῦ κόσμου, καὶ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν τέκνων τοῦ κόσμου. Ἕκαστον γὰρ γέννημα τοῖς ἰδίοις ἔοικε γονεῦσιν. Εἰ οὖν θελήσει τὸ τοῦ Πνεύματος γέννημα ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸν λόγου τοῦ κόσμου, καὶ τὰ πράγματα τῆς γῆς, καὶ τὴν δόξαν τοῦ αἰῶνος τούτου, θανατοῦται καὶ ἀπόλλυται, ἀνάπαυσιν ἀληθινὴν ζωῆς εὑρεῖν μὴ δυνάμενον. Ἡ γὰρ ἀνάπαυσις αὐτοῦ ἐκεῖ ἐστιν, ὅθεν καὶ ἐγεννήθη. Συμπνίγεται γὰρ, ὥς φησιν ὁ Κύριος, καὶ ἄκαρπος γίνεται ἀπὸ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὁ βιωτικαῖς φρον- D τίσι συνεχόμενος, καὶ γηΐνοις δεσμοῖς δεσμούμενος. Ὡσαύτως ὁ σαρκικῇ προαιρέσει κατεχόμενος, τουτέστιν ἄνθρωπος ὢν κόσμου, ἐὰν θελήσῃ τοῦ Λόγου ἀκοῦσαι τοῦ Θεοῦ, συμπνίγεται, καὶ ὥσπερ ἀλόγιστός τις καθίσταται· ἐθισθέντες γὰρ ταῖς τῆς κακίας ἀπάταις, ὁπόταν περὶ Θεοῦ ἀκούσωσιν, ὡς ἀηδεῖ ὁμιλίᾳ περιοχλούμενοι, τὸν νοῦν ἀηδίζονται.

Β', Φησὶ δὲ καὶ ὁ Παῦλος. Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι· καὶ ὁ προφήτης λέγει, Ἐγένετο αὐτοῖς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὡς ἔμετος. Ὁρᾷς, ὅτι ζῆν ἀλλαχοῦ

οὐκ ἐνδέχεται, εἰ μὴ καθ' ὃν ἕκαστος γεγέννηται λόγον. Καὶ ἑτέρως δὲ ἀκουστέον περὶ τούτου. Ἐὰν ἐπιδῷ ἑαυτὸν εἰς μεταβολὴν ἐλθεῖν ὁ σαρκικὸς ἄνθρωπος, ἀποθνήσκει πρότερον ἐκεῖθεν, καὶ ἄκαρπος γίνεται ἀπὸ τῆς προτέρας ἐκείνης ἐν τῇ πονηρίᾳ ζωῆς. Ὥσπερ δὲ εἴ τις νόσῳ ἢ πυρετῷ κατέχεται, εἰ καὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς κλίνης ἔῤῥιπται, μηδὲν δυνάμενον διαπράξασθαι τῶν τῆς γῆς ἔργων, καὶ ὁ νοῦς οὐχ ἡσυχάζει, περισπώμενος καὶ μεριμνῶν περὶ ἐργασίας, καὶ τὸν ἰατρὸν ἐπιζητεῖ, ἀποστέλλων πρὸς αὐτὸν τοὺς φίλους αὐτοῦ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἐν ἀσθενείᾳ τῶν παθῶν γεγονυῖα, καὶ ἄτονος καταστᾶσα, προσερχομένη τῷ Κυρίῳ, καὶ πιστεύουσα, τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ τυγχάνει, καὶ ἀρνησαμένη τὴν προτέραν κακίστην ζωὴν, εἰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἀσθενείᾳ κατάκειται, μὴ δυναμένη τὰ ἔργα τῆς ζωῆς ἐν ἀληθείᾳ διαπράξασθαι, ἀλλ' ὅμως τὸ μεριμνῆσαι περὶ τῆς ζωῆς ἐμπόνως, τὸ δεηθῆναι τοῦ Κυρίου, τὸ ζητῆσαι τὸν ἀληθινὸν ἰατρὸν ἔχει καὶ δύναται.

Γ'. Καὶ οὐχ ὥς τινές φασι κακοδιδασκαλίαις ὑπαγόμενοι, ὅτι καθάπαξ ἀπέθανεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅλως οὐ δύναταί τι ἀγαθὸν διαπράξασθαι. Καὶ γὰρ τὸ βρέφος κἂν μηδὲν ἰσχύῃ διαπράττεσθαι, ἢ τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἐλθεῖν πρὸς τὴν μητέρα ἀδυνατῇ, ὅμως κυλίεται, καὶ βοᾷ, καὶ κλαίει ἐπιζητοῦν τὴν μητέρα. Καὶ ἐν τούτῳ σπλαγχνίζεται ἡ μήτηρ, καὶ χαίρει ἐπιζητοῦντος αὐτὴν τοῦ νηπίου ἐν πόνῳ καὶ κραυγῇ, καὶ ἀδυνατοῦντος τοῦ βρέφους ἐλθεῖν πρὸς αὐτὴν, ὅμως διὰ τὴν πολλὴν τοῦ παιδίου ζήτησιν, αὐτὴ ἡ μήτηρ ἀπέρχεται πρὸς αὐτὸ, ὑπὸ τῆς περὶ τὸ βρέφος ἀγάπης αἰχμαλωτιζομένη, καὶ ἀναλαμβάνει καὶ περιθάλπει, καὶ τροφοφορεῖ ἐν πολλῇ στοργῇ. Τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ποιεῖ ἐπὶ τῇ προσερχομένῃ καὶ αὐτὸν ἐπιποθούσῃ ψυχῇ. Πολλῇ δὲ μᾶλλον αὐτὸς ἀγάπῃ φερόμενος ἐνδιαθέτῳ καὶ ἰδίᾳ χρηστότητι κολλᾶται τῇ διανοίᾳ αὐτῆς, καὶ γίγνεται μετ' αὐτῆς εἰς ἓν πνεῦμα, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον. Τῆς γὰρ ψυχῆς κολλωμένης τῷ Κυρίῳ, καὶ τοῦ Κυρίου ἐλεοῦντος, καὶ ἀγαπῶντος, ἐρχομένου τε πρὸς αὐτὴν, καὶ κολλωμένου αὐτῇ, καὶ τῆς διανοίας λοιπὸν παραμενούσης ἀδιαλείπτως τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εἰς ἓν πνεῦμα, καὶ εἰς μίαν κρᾶσιν, καὶ εἰς μίαν διάνοιαν γίγνονται ἡ ψυχὴ καὶ ὁ Κύριος· καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐῤῥίπτεται ἐν τῇ γῇ, καὶ ἡ διάνοια αὐτῆς ὅλη ἐξ ὅλου τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλὴμ πολιτεύεται, ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀνερχομένη, καὶ κολλωμένη τῷ Κυρίῳ, κἀκεῖ διακονοῦσα αὐτῷ.

Δ'. Καὶ αὐτὸς ἐν τῷ θρόνῳ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς καθεζόμενος, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει, ὅλος πρὸς αὐτὴν ἐν τῷ σώματι αὐτῆς ἐστι. Τὴν μὲν γὰρ αὐτῆς εἰκόνα τέθεικεν ἄνω ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει τῶν ἁγίων Ἱερουσαλήμ· τὴν δὲ ἰδίαν εἰκόνα τοῦ ἀῤῥήτου φωτὸς τῆς θεότητος αὐτοῦ τέθεικεν ἐν τῷ σώματι αὐτῆς. Αὐτὸς αὐτῇ διακονεῖ ἐν τῇ τοῦ σώματος πόλει· κἀκείνη αὐτῷ διακονεῖ ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει. Αὐτὴ αὐτὸν ἐκληρονόμησεν ἐν οὐρανοῖς, καὶ αὐτὸς ἐκληρονόμησεν

A ea qua quisque natus est, ratione. Quin etiam aliter de hoc est audiendum. Si tradat se ipsum ad consequendam mutationem carnalis homo moritur prius illic, et infructuosus efficitur priori illi, quam in privitate traduxit, vita. Quemadmodum ergo si quis morbo aut febri detineatur, licet in cubile corpus projectum sit non valens perficere opus aliquod terrenum, non tamen quiescit animus, sed distractus et curans quæ sunt peragenda, medicum requirit, missis ad eum amicis suis : eodem quoque modo anima transgressionem mandati, in infirmitatem affectionum redacta, et languidior reddita, ubi accesserit ad Dominum et crediderit, auxilium ab eo consequitur : et abnegans priorem pessimam vitam, licet antiqua ægritudine decumbat, et B nequeat opera vitæ vere peragere : nihilominus curare, quæ ad vitam pertinent, sedulo deprecari Dominum, et inquirere verum medicum, se habet et potest.

III. Et non, sit aiunt quidam pervera doctrina seducti, prorsus mortuus est homo, ut omnino non possit quidquam boni peragere. Etenim infans, licet nihil possit perficere, aut propriis pedibus accedere ad matrem nequeat nihilominus volvitur, clamat et plorat, inquirens matrem ; erga eum summa afficitur misericordia mater, et gaudet de infante, quærente se cum labore et clamore ; et cum non possit infans ad eam pervenire, nihilominus ob multam pueri inquisitionem, ipsa mater abit ad illum, amore pueri capta, et amplectitur, circum- C fovet, atque alimentum profert summa cum dilectione : hoc ipsum benignus quoque Deus facit in anima ad eum accedente, et ejus desiderio detenta : longe vero majori ipse sibi insita dilectione, et propria benignitate doctus, adhæriescit intellectui ejus, et evadit cum illa *in unum spiritum* [89], juxta sermonem apostolicum. Si enim adhæreat anima Domino, et Dominus misericordia et charitate motus accedat ad eam, et jungatur ei, atque intellectus tandem permaneat indesinenter in gratia Domini, in unum spiritum, et in unum temperamentum, et in unum intellectum evadunt anima et Dominus : atque corpus ejus in terram projicitur, mens vero tota plane in cælesi Jerusalem versatur, ad tertium cœlum usque ascendens, atque conjuncta D Domino, illic ministrat ei.

IV. Ipse vero in throno magnificentiæ in excelsis sedens, in cœlesti civitate, penitus cum illa in corpore ejus est : siquidem ejus imaginem collocavit sursum in cœlesti civitate sanctorum Jerusalem ; propriam vero imaginem luminis arcani atque divinitatis suæ collocavit in corpore ejus : ipse ministrat ei in civitate corporis : illa vero ei ministrat in cœlesti civitate. Hæc illius hæreditatem adit in cœlo ; ille vero cernit ejus hæreditatem in terra.

[89] I Cor, IV, 17.

Dominus enim hæreditas fit animæ, et anima hæreditas fit Domini. Si etenim peccatorum in tenebris agentium intellectus et mens tam procul a corpore abesse potest, ac longius peregrinari, atque in remotiores regiones proficisci momento horæ valet, et sæpenumero relicto in terra corpore, mens in alia regione cum dilecto vel amica sua degit, et illic se ipsum quasi vitam degere conspicit : si igitur **147** peccatoris anima est adeo subtilis et volatilis, ut mens ejus non prohibeatur a procul dissitis locis ; multo magis anima a qua sublatum est velamen tenebrarum virtute sancti Spiritus, et illuminati sunt intellectuales ejus oculi lumine cœlesti, et quæ liberata est perfecte ab afflictionibus obscenis, ut munda beneficio gratiæ reddita, tota in Spiritu in cœlis ministrat Domino, et tota in corpore servit illi : et in tantum extenditur intellectu, ut ipsa sit ubivis, et, ubi, et quando libuerit, Christo ministret.

V. Hoc dicit Apostolus : *Ut valeatis assequi cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et profunditas, et sublimitas, cognoscereque præeminentem cognitionis dilectionem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei* [90]. Contemplare arcana mysteria animæ, a qua aufert Dominus incumbentes tenebras, et revelat eam, ut revelatur ei ; qua ratione dilatet et extendat prudentiam mentis ejus in latitudines, longitudines, profunditates et sublimitates universæ visibilis et invisibilis creaturæ. Magnum ergo, et divinum opus, et admirandum, revera est anima. Cum enim crearet illam, talem condidit Deus eam, ut in natura ejus nullum insereret vitium, sed ad imaginem virtutum Spiritus condidit illam : posuit in ea leges virtutum, discretionem, scientiam, prudentiam, fidem, dilectionem, atque cæteras virtutes ad imaginem Spiritus.

VI. Adhuc enim vel nunc in scientia, prudentia, dilectione et fide reperitur, et manifestatur ei Dominus : locavit in ea intellectum, cogitationes, voluntatem ac mentem ducem præcipuum : constituit quoque in ea multiplicem aliam subtilitatem ; fecit illam facile mobilem, volatilem, et indefessam. Donavit illi, ut in momento ire et redire possit, et mente ministrare ei, prout Spiritus voluerit, atque ut omnino dicam, creavit illam talem, ut ipsa sit sponsa et socia ejus, ut ipse cum illa contemperetur, et unus Spiritus cum eo fiat, ut inquit : *Qui adhæret Domino, unus spiritus est* [91]. Cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLVII.

Explicatio allegorica quorumdam sub lege factorum.

I. Gloria Mosis, quam gerebat in facie, typus erat veræ gloriæ. Quemadmodum enim illic fixis

[90] Ephes. III, 19. [91] I Cor. VI, 17.

A αὐτὴν ἐπὶ γῆς. Ὁ Κύριος γὰρ κληρονομία γίγνεται τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ ψυχὴ κληρονομία γίγνεται τοῦ Κυρίου. Εἰ γὰρ τῶν ἐν σκότει ἁμαρτωλῶν ἡ διάνοια καὶ ὁ νοῦς τοσοῦτον πόῤῥω τοῦ σώματος εἶναι δύναται, καὶ μακρὰν ἀποδημεῖν, καὶ εἰς μακροτέρας πατρίδας ἀπελθεῖν ῥοπῇ ὥρας ἰσχύει, καὶ πολλάκις ἐῤῥιμμένου ἐν τῇ γῇ τοῦ σώματος, ἡ διάνοια ἐν ἑτέρᾳ πατρίδι πρὸς τὸν ἀγαπητὸν, ἢ τὴν ἀγαπητὴν αὐτοῦ τυγχάνει, κἀκεῖ ἑαυτὸν ὡς διαιτώμενον καθορᾷ· εἰ οὖν ἡ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ψυχὴ οὕτω ἐλαφρά τε καὶ εὔπτερος, ὥστε τὸν νοῦν αὐτοῦ μὴ ἐμποδίζεσθαι ἀπὸ τῶν πόῤῥωθεν τόπων, πολλῷ μᾶλλον ἡ ψυχὴ, ἧς ἤρθη τὸ κάλυμμα τοῦ σκότους ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ ἐφωτίσθησαν οἱ νεκροὶ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς διὰ τοῦ ἐπουρανίου φωτὸς, καὶ ἐλυ- B τρώθη τελείως ἀπὸ τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας, καὶ καθαρὰ διὰ τῆς χάριτος κατειργάσθη, ὅλη ἐν οὐρανοῖς ἐν πνεύματι διακονεῖ τῷ Κυρίῳ, καὶ ὅλη ἐν τῷ σώματι διακονεῖ αὐτῷ· καὶ τοσοῦτον πλατύνεται τῷ φρονήματι, ὥστε πανταχοῦ αὐτὴν εἶναι· καὶ ὅπου βούλεται, καὶ ἔνθα βούλεται διακονεῖν τῷ Χριστῷ.

Ε'. Τοῦτό φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ ὕψος, καὶ βάθος, γνῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ. Θεώρησον ἄῤῥητα μυστήρια ψυχῇ, ἧς περιαίρει Κύριος τὸ ἐπικείμενον σκότος, καὶ ἀποκαλύπτει αὐτὴν, καὶ ἀποκαλύπτεται αὐτῇ· πῶς πλατύνει καὶ τείνει τὰ φρονήματα τοῦ νοὸς αὐτῆς, εἰς τὰ πλάτη, καὶ C μήκη, καὶ βάθη, καὶ ὕψη πάσης ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως. Μέγα τοίνυν καὶ θεῖον ἔργον καὶ θαυμαστὸν ὄντος ἐστὶν ἡ ψυχή. Ἐν γὰρ τῷ δημιουργῆσαι αὐτὴν, τοιαύτην ἐποίησεν ὁ Θεὸς αὐτὴν, ὡς ἐν τῇ φύσει αὐτῆς μὴ ἐνθεῖναι κακίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν τοῦ Πνεύματος ἐποίησεν αὐτήν. Ἔθηκεν εἰς αὐτὴν νόμους ἀρετῶν, διάκρισιν, γνῶσιν, φρόνησιν, πίστιν, ἀγάπην, καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Πνεύματος.

Ϛ'. Ἐπειγὰρ καὶ νῦν ἐν τῇ γνώσει, καὶ φρονήσει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ πίστει εὑρίσκεται καὶ φανεροῦται αὐτῇ ὁ Κύριος· ἔθηκεν εἰς αὐτὴν διάνοιαν, λογισμοὺς, θέλημα, νοῦν ἡγεμόνα· ἐνεθρόνισεν ἐν αὐτῇ καὶ ἄλλην πολλὴν λεπτότητα. Ἐποίησεν αὐτὴν εὐκίνητον, εὔπτερον, ἄκοπον· ἐχαρίσατο αὐτῇ τὸ ἐν ῥοπῇ ἔρχεσθαι καὶ ἀπέρχεσθαι, καὶ τοῖς φρονήμασι διακονεῖν αὐτῷ, ἔνθα D τὸ Πνεῦμα βούλεται, καὶ ἁπαξαπλῶς ἔκτισεν αὐτὴν τοιαύτην, ὥστε γενέσθαι εἰς νύμφην καὶ κοινωνικὴν αὐτοῦ, τοῦ αὐτὸν μετ' αὐτῆς κεκρᾶσθαι, καὶ ἓν Πνεῦμα μετ' αὐτοῦ εἶναι, καθώς φησιν, Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἓν Πνεῦμά ἐστιν. Ὧ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ'.

Ἀλληγορικὴ παράφρασις τῶν ὑπὸ νόμον γεγενημένων.

Α'. Ἡ δόξα Μωσέως ἣν εἶχεν ἐν τῷ προσώπῳ, τύπος ἦν τῆς ἀληθινῆς δόξης. Ὃν γὰρ τρόπον ἐκεῖ

ἀτενίσαι εἰς τὸ πρόσωπον Μωσέως οὐκ ἴσχυον οἱ Ἰουδαῖοι, οὕτω νῦν ἐκείνην τὴν δόξαν τοῦ φωτὸς ἐν ταῖς ψυχαῖς δέχονται οἱ Χριστιανοὶ, καὶ τὸ σκότος μὴ φέρον τὴν αὐγὴν τοῦ φωτὸς ἐκτυφλούμενον φυγαδεύεται. Ἐκεῖνοι δὲ, ὅτι λαὸς Θεοῦ ἦσαν, ἐκ τῆς περιτομῆς ἐφαίνοντο· ἐνταῦθα δὲ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ὁ περιούσιος, τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς ἔνδοθεν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὑποδέχεται. Μάχαιρα γὰρ ἐπουράνιος ἐκτέμνει τὸ περισσὸν τοῦ νοῦ, τουτέστι τὴν ἀκάθαρτον ἀκροβυστίαν τῆς ἁμαρτίας. Παρ' ἐκείνοις βάπτισμα τὴν σάρκα ἁγιάζον· παρ' ἡμῖν δὲ ἐστι βάπτισμα ἁγίου Πνεύματος καὶ πυρός· τοῦτο γὰρ ἐκήρυξεν Ἰωάννης, Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν ἁγίῳ Πνεύματι καὶ πυρί.

Β'. Ἐκεῖ σκηνὴ ἐσωτέρα καὶ ἐξωτέρα, καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην, διὰ παντὸς εἰσῄεσαν οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες· εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς σὺν αἵματι, τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδόν. Ἐνταῦθα δὲ οἱ καταξιούμενοι εἰσέρχονται εἰς τὴν ἀχειροποίητον σκηνὴν, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστός. Γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ, τὸν ἱερέα λαβεῖν δύο περιστερὰς, καὶ θῦσαι μὲν τὴν μίαν, ῥαντίσαι δὲ τὴν ζῶσαν ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐκείνης, καὶ ἀπολῦσαι, καὶ ἵπτασθαι ἐλευθέραν. Τὸ δὲ γενόμενον τύπος ἦν καὶ σκιὰ τῆς ἀληθείας. καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ἐτύθη, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ῥαντίσαν ἡμᾶς πτεροφυῆσαι ἐποίησεν. Ἔδωκε γὰρ ἡμῖν πτέρυγας ἁγίου Πνεύματος, πρὸς τὸ ἵπτασθαι ἀκωλύτως εἰς τὸν ἀέρα τῆς θεότητος.

Γ'. Ἐκείνοις νόμος ἐδόθη ἐν πλαξὶ γεγραμμένος λιθίναις, ἡμῖν δὲ νόμοι πνευματικοὶ πλαξὶν ἐγγραφόμενοι καρδίας σαρκίναις· λέγει γὰρ, Διδοὺς νόμους μου ἐν καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς διανοίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς. Κἀκεῖνα μὲν πάντα καταργούμενα καὶ πρόσκαιρα· νῦν δὲ πάντα ἐξ ἀληθείας εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐπιτελούμενα· διαθήκη τε γὰρ ἔσωθεν, καὶ ἁπαξαπλῶς, Ὅσα ἐκείνοις συνέβη, τυπικῶς ἐγίγνετο· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμετέραν. Τῷ γὰρ Ἀβραὰμ προεῖπεν ὁ Θεὸς τὸ ἐσόμενον, ὅτι Πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ κακώσουσι, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ ἔτη τετρακόσια. Τοῦτο ἐπλήρου τὴν τῆς σκιᾶς εἰκόνα. Πάροικος γὰρ ἐγένετο ὁ λαὸς, καὶ κατεδουλώθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἐκακώθη ἐν πηλῷ καὶ πλινθείᾳ. Ἔστησε γὰρ αὐτοῖς Φαραὼ ἐργοεπιστάτας καὶ ἐργοδιώκτας, ἵνα ποιήσωσι τὰ ἔργα αὐτοῦ μετὰ ἀνάγκης, καὶ ὅτε ἐστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἔργων πρὸς τὸν Θεὸν, τότε ἐπεσκέψατο αὐτοὺς διὰ Μωσέως· καὶ πολλαῖς πληγαῖς πατάξας τοὺς Αἰγυπτίους, ἐν τῷ μηνὶ τῶν ἀνθῶν, ὅτε πρῶτον ἐπιφαίνεται τὸ ἥδιστον ἔαρ, τῆς στυγνότητος τοῦ χειμῶνος παρερχομένης, ἐξάγει αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου.

Δ'. Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσεῖ, ἄρνα λαβεῖν ἄμωμον, καὶ σφάξαι, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ χρίσαι ἐπὶ

A oculis intueri vultum Mosis non valebant Judæi, eodem modo nunc illam gloriam lucis in animis recipiunt Christiani : ac tenebræ non ferentes splendorem lucis, occæcatæ fugantur. Porro illi, quod essent populus Dei, ex circumcisione agnoscebantur : modo vero populus Dei peculiaris, signum circumcisionis intus in corde suo suscepit. Gladius enim cœlestis amputat abundantiam mentis, hoc est, impurum præputium peccati. Apud illos erat baptisma carnem sanctificans : apud nos vero baptisma sancti Spiritus et ignis. Hoc enim prædicavit Joannes : *Ipse vos baptizabit in sancto Spiritu et igni* [92].

II. Ibi tabernaculum interius et exterius; atque B in prius semper ingrediebantur sacerdotes, cultum **148** divinum peragentes : in secudum autem semel in anno solus pontifex cum sanguine : *Hoc significante sancto Spiritu, nondum manifestatam esse sanctorum viam* [93]. Hic vero, qui meruerunt, ingrediuntur in non manufactum tabernaculum, quo præcursor pro nobis introiit Christus. Scriptum est in lege : *Ut sacerdos accipiat duos columbas, et alteram quidem mactet, aspergat vero vivam sanguine ejus, et dimittat liberam evolare.* Verum quod fiebat, typus erat et umbra veritatis. Etenim Christus immolatus est, et sanguis ejus nos aspergens fecit ut nascerentur nosbis alæ. Dedit enim nobis alas Spiritus sancti ad volandum sine ullo impedimento in aerem divinum.

C III. Illis data est lex, in tabulis scripta lapideis; nobis vero leges spirituales tabulis cordis inscriptæ carneis. Inquit enim : *Dans leges meas in cordibus illorum, et in mentibus eorum inscribam eas* [94]. Et illa quidem omnia abolebantur et temporanea erant : nunc autem cuncta vere in interiori homine perficiuntur : testamentum enim etiam est intrinsecus, atque ut breviter dicam : *Quæcunque contingebant illis, in figura fiebant : scripta vero sunt propter admonitionem nostri* [95]. Abrahæ enim prædixit Deus futurum, nempe : *Semen tuum erit incola in terra non sua, et affligent illud, ac in servitutem redigent quadringentos annos* [96]. Hoc implebat umbræ imaginem. Siquidem incola fuit populus, et in servitutem ab Ægyptiis redactus, atque in luto et D latere afflictus [97]. Præficiebat enim illis Pharao præfectos et stimulatatores operis, ut perficerent opera sua necessitate quadam coacti. Cumque ingemiscerent filii Israel ab operibus suis ad Deum, tum visitabat eos per Mosem ; ac multis plagis Ægyptiis percussis, mense florum, quando primum apparet amœnissimum ver, tristitia hiemis prætereunte, educit eos ex Ægypto.

IV. Dixit autem Deus Mosi : *Ut agnum acciperet immacalatum, et immolaret, et sanguine ejus ungeret*

[92] Matth. III, 11. [93] Hebr. IX, 8. [94] Jerem., XXXI, 31. [95] I Cor, X, 11. [96] Gen. XV, 13. [97] Exod. I, 11, 14.

A *limina et fores, ne qui perdebat primogenita Ægyptiorum, tangeret eos* [98]. Conspiciebat enim missus angelus signum sanguinis eminus, et recedebat. Ingrediebatur vero domos non signatas, et omne primogenitum interficiebat. Præterea quoque *fermentum ex quacunque domo jussit aboleri, et mactatum agnum cum azymis et lactucis agrestibus comedere* præcepit [99]. Et quidem manducare eos jussit, *circumcinctos renibus, et pedibus sandaliis calceatos, baculos manibus tenentes*. Et ita cum omni festinatione ad vesperam edere jubet Pascha Domini, nec ullo modo ossa coram facie Domini confringere.

V. Verum eduxit eos cum argento et auro [1], cum jussisset mutuo accipere quemlibet a vicino suo Ægyptio vasa aurea et argentea. Egressi sunt au- B tem ex Ægypto, cum Ægyptii sepelirent primogenita. Et illis quidem oboriebatur gaudium, quod liberati essent a squalida servitute : his vero luctus et planctus propter interitum liberorum. Quare inquit Moses : *Hæc est nox, in qua pollicitus est Deus se redempturum nos*. Hæc autem omnia mysterium sunt animæ per adventum Christi redemptæ. Israel interpretatione redditur *animus videns Deum*. Liberatur ergo a servitute tenebrarum, ab Ægyptiis spiritibus.

149 VI. Postquam enim per inobedientiam mortuus est homo gravi morte animæ, et maledictionem super maledictionem suscepit : *Tribulos et spinas producet tibi terra* [2]. Et iterum : *Coles terram, et non addet, ut præbeat fructus suos :* C creverunt et exortæ sunt in terra cordis ejus spinæ et tribuli. Abstuerunt ejus gloriam inimici dolo et technis, et induerunt eum pudore. Ablatum est lumen ejus, et indutus est tenebris : interfecerunt animam ejus, dissipatis ac divisis cogitationibus ejus, et distraxerunt e sublimi mentem ejus ; factusque Israel homo servus veri Pharaonis. Et præfecerunt præfectos et stimulatores operis, spiritus malitiæ, cogentes eum, velit nolitve, committere prava sua opera, et constructionem luti ac lateris complere. Qui etiam arcentes eum a cœlesti sapientia, abduxerunt ad crassa, terrena ac lutosa opera prava, ad sermones, ad meditationes et ad cogitationes vanas. Ubi enim excidit e sua sublimitate anima, incidit in regnum homini infestum, et in principes crudeles, compellentes eam con- D struere ipsis vitii peccatique civitates.

VII. Si vero ingemiscat anima, et clamet ad Deum, emittit ei spiritualem Mosem, qui liberet eam a servitute Ægyptiorum : verum primum clamat, et suspiria ducit, et tum redemptionis initium consequitur. Ipso quoque mense recentium florum liberatur, tempore nimirum viris, quando terra animæ emitteret potest pulchros et floridos ramos justitiæ,

A τῶν φλιῶν, καὶ τῶν θυρῶν ἵνα μη ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων θίγῃ αὐτῶν. Ἑώρα γὰρ ὁ ἀποσταλεὶς ἄγγελος τὸ σημεῖον τοῦ αἵματος πόῤῥωθεν, καὶ ἀφίστατο. Ἐπεισῄει δὲ ταῖς μὴ σεσημειωμέναις οἰκίαις, καὶ πᾶν πρωτότοκον ἀνῄρει. Ἔτι δὲ καὶ ζύμην ἐκ παντὸς οἴκου ἐκέλευσεν ἀφανισθῆναι, καὶ τὸ σφαζόμενον ἀρνίον μετὰ ἀζύμων καὶ πικρίδων ἐσθίειν προσέταξεν · ἐσθίειν δὲ αὐτοὺς περιζωμένους τὰς ὀσφύας, καὶ ὑποδεδεμένους ἐν τοῖς ποσὶ τὰ ὑποδήματα, καὶ τὰς βακτηρίας ἔχοντας ἐν ταῖς χερσί · καὶ οὕτω μετὰ πάσης σπουδῆς ἐσθίειν πρὸς ἑσπέραν κελεύει τὸ πάσχα Κυρίου, καὶ μήτε ὀστοῦν ἀπὸ τοῦ Κυρίου συντρίψαι.

Ε'. Ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, κελεύσας χρήσασθαι ἕκαστον παρὰ γείτονος αὐτοῦ B Αἰγύπτου σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Ἐξήρχονασ δὲ ἐξ Αἰγύπτου, τῶν Αἰγυπτίων θαπτόντων τά πρωτότοκα. Καὶ τοῖς μὲν ἦν χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀπαλλαγῇ τῆς αὐχμηρᾶς δουλείας · τοῖς δὲ πένθος καὶ κοπετὸς ἐπὶ τῇ τῶν τέκνων ἀπωλείᾳ. Διό φησιν ὁ Μωϋσῆς, Αὕτη ἡ νὺξ ἐν ᾗ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς λυτρώσασθαι ἡμᾶς. Ταῦτα δὲ πάντα μυστήριόν ἐστι ψυχῆς, τῆς ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ λυτρωθείσης · Ἰσραὴλ γὰρ ἑρμηνεύεται νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν. Ἐλευθεροῦται οὖν ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ σκότους, ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων πνευμάτων.

ϛ'. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ παρακοῇ ἀπέθανεν ὁ ἄνθρωπος θανάτῳ δεινῷ τῆς ψυχῆς, καὶ κατάραν ἐπὶ κατάρᾳ ἐδέξατο · Τριβόλους καὶ ἀκάνθας ἀνατελεῖ σοι ἡ γῆ · καὶ αὖθις, Ἐργάσῃ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει δοῦναί σοι τοὺς καρποὺς αὐτῆς · ἀνεφύη- C σαν καὶ ἀνέτειλαν ἐν τῇ γῇ τῆς καρδίᾳ αὐτοῦ ἄκανθαι καὶ τρίβολοι. Ἦραν αὐτοῦ τὴν δόξαν οἱ ἐχθροὶ διὰ τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν αἰσχύνην. Ἤρθη τὸ φῶς αὐτοῦ, καὶ ἐνεδύθη τὸ σκότος · ἐφόνευσαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ δεισκέδασαν, καὶ διεῖλον τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ, καὶ κατέσπασαν ἀπὸ τοῦ ὕψους τὸν νοῦν αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ὁ Ἰσραὴλ ἄνθρωπος δοῦλος τοῦ ἀληθινοῦ Φαραώ. Καὶ ἐπέστησεν αὐτῷ τοὺς ἐργοεπιστάτας καὶ ἐργοδιώκτας, τὰ πνεύματὰ τῆς πονηρίας ἀναγκάζοντα αὐτὸν ἑκόντα καὶ ἄκοντα ποιεῖν τὰ πονηρὰ αὐνοῦ ἔργα, καὶ τὴν σύνταξιν ἐκπληροῦν τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθείας. Οἳ καὶ χωρήσαντες αὐτὸν τοῦ οὐρανίου φρονήματος, κατήγαγον ἐπὶ τὰ ὑλικὰ καὶ γήϊνα καὶ πηλώδη ἔργα πονηρὰ, καὶ λόγους, καὶ ἐνθυμήματα, καὶ διαλογισμοὺς D ματαίους. Ἐκπεσοῦσα γὰρ τοῦ ἰδίου ὕψους ἡ ψυχὴ εὗρε βασιλεία μισάνθρωπον, καὶ ἄρχοντας πικροὺς τοὺς καταναγκάζοντας αὐτὴν οἰκοδομεῖν αὐτοῖς τὰς τῆς κακίας πόλεις ἁμαρτιῶν.

Ζ'. Ἐὰν δὲ στενάξῃ ἡ ψυχὴ, καὶ βοήσῃ πρὸς τὸν Θεὸν, ἐξαποστέλλει αὐτῇ τὸν πνευματικὸν Μωσέα, τὸν λυτρούμενον αὐτὴν ἐκ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων · ἀλλὰ πρῶνον βοᾷ καὶ στενάζει, καὶ τότε τῆς ἀπολυτρώσεως τὴν ἀρχὴν λαμβάνει. Καὶ αὐτὴ ἐν τῷ μηνὶ τῶν νέων ἀνθῶν λυτρουμένη κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἔαρος, ἡνίκα ἡ γῆ τῆς ψυχῆς ἐξανθεῖν δύναται

[98] Exod. XII, 3, 7, 11. [99] Ibid., 12, 13. [1] Ibid., 35, 36. [2] Gen. III, 18.

τοὺς καλοὺς καὶ ἀνθηροὺς κλάδους τῆς δικαιοσύνης, τῶν πικρῶν χειμώνων διελθόντων τῆς ἀγνοίας τοῦ σκότους, καὶ τῆς πολλῆς πωρώσεως τῆς ἐκ τῶν αἰσχρῶν πράξεων καὶ ἁμαρτιῶν. Κελεύει δὲ τότε ἀφανισθῆναι ἐξ ἑκάστης οἰκίας πᾶσαν ζύμην παλαιὰν, τὰς πράξεις, καὶ τὰ φρονήματα τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου τοῦ φθειρομένου, διαλογισμοὺς πονηροὺς, καὶ ἐνθυμήσεις ῥυπαρὰς, ὅσον δυνατὸν, ἀποῤῥίψασθαι.

Η'. Σφαγῆναι δεῖ τὸ ἀρνίον, καὶ τυθῆναι, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ χρισθῆναι ἐπὶ τῶν θυρῶν. Χριστὸς γὰρ τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἄμωμον ἀρνίον ἐσφάγη, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐχρίσθη ἐπὶ τῶν φλιῶν τῆς καρδίας, ὅπως γένηται τὸ ἐκχυθὲν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τῇ μὲν ψυχῇ εἰς ζωὴν καὶ ἀπολύτρωσιν· τοῖς δὲ Αἰγυπτίοις δαίμοσιν εἰς πένθος καὶ θάνατον· ἀληθῶς γὰρ πένθος αὐτοῖς ἐστι, χαρὰ δὲ καὶ ἀγαλλίασις τῇ ψυχῇ τὸ τοῦ ἀμώμου ἀρνίου αἷμα. Εἶτα μετὰ τὸ χρίσμα κελεύει πρὸς ἑσπέραν φαγεῖν τὸ ἀρνίον, καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ πικρίδων, περιεζωσμένους τὰς ζώνας, καὶ ὑποδήματα, καὶ ἔχοντας τὰς βακτηρίας ἐν ταῖς χερσίν. Ἐὰν γὰρ μὴ πρότερον γένηται ἡ ψυχὴ παρεσκευασμένη πανταχόθεν δι' ἔργων ἀγαθῶν, ὅσον ἐστὶν ἐν αὐτῇ, οὐ δίδοται αὐτῇ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ἀρνίου. Εἰ δὲ καὶ τὸ ἀρνίον ἡδὺ, καὶ τὰ ἄζυμα καλὰ, ἀλλ' αἱ πικρίδες πικραὶ καὶ τραχεῖαι. Μετὰ θλίψεως γὰρ πολλῆς καὶ πικρίας ἐσθίει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ ἀρνίου καὶ τῶν χρηστῶν ἀζύμων, θλιβούσης αὐτὴν τῆς συνούσης αὐτῇ ἁμαρτίας.

Θ'. Καὶ πρὸς ἑσπέραν φησὶν ἔδεσθαι αὐτό· ἡ δὲ πρὸς ἑσπέραν ὥρα μέση φωτὸς καὶ σκότους ἐστίν. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ πρὸς ταύτῃ οὖσα τῇ ἀπολυτρώσει, μέση γίνεται φωτὸς καὶ σκότους, ἑστώσης τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἐώσης τὸ σκότος ἐπελθεῖν τῇ ψυχῇ, καὶ καταπιεῖν αὐτήν· καὶ ὃν τρόπον εἶπε Μωϋσῆς, Αὕτη ἡ νὺξ τῆς ἐπαγγελίας ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς, δοθέντος αὐτῷ βιβλίου ἐν τῇ συναγωγῇ, ὡς γέγραπται, ἐκάλεσεν ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. Ἐκεῖ νὺξ ἀνταποδόσεως, ἐνταῦθα ἡμέρα ἀπολυτρώσεως· εἰκότως· πάντα γὰρ ἐκεῖνα τύπος ἦν καὶ σκιὰ τῆς ἀληθείας, καὶ μυστικῶς προτυπούμενα τὴν ἀληθινὴν σωτηρίαν ὑπέγραφον τῆς ψυχῆς τῆς ἐγκεκλεισμένης τῷ σκότει, καὶ πεπεδημένης κρυπτῶς ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, καὶ ἐναποκεκλεισμένης πύλαις χαλκαῖς, καὶ μὴ δυναμένης ἄνευ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀπολυτρώσεως ἐλευθερωθῆναι.

Ι'. Ἐξάγει οὖν τὴν ψυχὴν ἐξ Αἰγύπτου καὶ τῆς ἐν αὐτῇ δουλείας, τῶν πρωτοτόκων αὐτῆς ἀναιρουμένων ἐν τῇ ἐξόδῳ. Ἤδη γὰρ μέρος τι τῆς δυνάμεως τοῦ ἀληθινοῦ Φαραὼ καταπίπτει. Πένθος ἔχει τοὺς Αἰγυπτίους. Στενάζουσι γὰρ λυπούμενοι ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ αἰχμαλώτου. Κελεύει χρήσασθαι παρὰ τῶν Αἰγυπτίων σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ λαβόντας ἐξελθεῖν. Ἀπολαμβάνει γὰρ ἐξιοῦσα τοῦ σκότους ἡ ψυχὴ τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη, ἤγουν τοὺς ἰδίους ἀγαθοὺς λογισμοὺς πεπυρωμένους ἑπταπλασίως, ἐν οἷς διακονεῖται καὶ ἐπαναπαύεται ὁ Θεός. Ἐσκόρπι-

A gravi hieme ignorantiæ tenebrarum, et summa excæcatione ex obscenis actionibus et peccatis prognata, præterita. Porro præcipit tum aboleri ex unaquaque domo omne fermentum antiquum, actiones nimirum, et consilia veteris hominis qui corrumpitur, ac perversas cogitationes et meditationes sordidas, quoad fieri potest, abjicere.

VIII. Mactari oportet agnum et immolari, ejusque sanguinem illinere foribus. Christus enim verus bonus et immaculatus agnus mactatus est, et sanguine ejus uncta limina cordis, ut fiat effusus in cruce sanguis Christi, animæ quidem vita et redemptio; Ægyptiis vero dæmonibus luctus et mors. Vere enim luctus illis est; gaudium autem et exsultatio animæ, immaculati illius agni sanguis. B Deinde post unctionem jubet ad vesperam comedere agnum, et azyma cum lactucis agrestibus, circumcinctos renibus, calceatos sandaliis, et tenentes baculos in manibus. Nisi enim prius sit anima præparata undequaque per bona opera, quantum in ipsa est, non conceditur illi, ut comedat de agno. Et licet suavis sit agnus et azyma bona, amaræ tamen et asperæ sunt lactucæ. Cum afflictione ergo summa et molestia edit anima de agno et bonis azymis, affligente eam quod illam inhabitat, peccato.

IX. Et ad vesperam jubet edere illum. Vespertina autem hora media inter lucem et tenebras est. Sic quoque anima in ipsa constituta redemptione, media est C inter lucem et tenebras, assistente virtute divina, nec permittente tenebras insurgere in animam, et absorbere illam· Et quemadmodum Moses dixit: *Hæc est nox promissionis Dei*, sic quoque Christus, oblato sibi libro in Synagoga, ut scriptum est, appellavit *annum Domini acceptabilem*, **150** *et diem redemptionis*[3]. Ibi nox retributionis, hic dies redemptionis; et merito. Omnia enim illa typus erant et umbra veritatis, et mystice præfigurata veram describebant salutem inclusæ tenebris animæ, atque compeditæ clam in lacu infimo, et intus inclusæ portis æneis, et quæ non possit absque Christi redemptione liberari.

D X. Educit igitur animam ex Ægypto et, qua in ea premebatur, servitute, primogenitis ejus interfectis in egressu. Jam enim pars quædam potentiæ veri Pharaonis interit. Luctus occupat Ægyptios. Ingemiscunt enim contristati de salute captivi. Jubet mutuo accipere ab Ægyptiis vasa aurea et argentea: et iis acceptis egredi. Accipit enim, egrediens ex tenebris anima, argentea et aurea vasa, videlicet, suas probas cogitationes septuplo fervidiores, quibus ministratur Deo, et in quibus Deus conquiescit. Disperserant enim, qui prius vicini ei erant, dæ-

[3] Luc. IV, 18.

mones, et occuparant ac dissiparant cogitationes ejus. Beata anima, quæ redempta est e tenebris! Et væ animæ, quæ non clamat nec ingemiscit ad eum, qui potest eam liberare a molestis illis et acerbis operum exactoribus!

XI. Abeunt filii Israel celebrato Pascha. Proficit anima, quæ accepit vitam sancti Spiritus, degustavit agnum, ejusque sanguine uncta est, et comedit verum panem, Verbum vivum. Columna ignis et columna nubis illos præcedit custodiens[4]: Spiritus sanctus suffulsit hos, fovens et dirigens in intelligentia animam. Pharao et Ægyptii animadversa populi Israelitici fuga, seque servitio eorum privatum, et post primogenitorum interfectionem persequi illum ausus est. Festinanter ergo curribus suis junctis, cum omni populo ad eos interficiendos impellebatur: jamjamque futurum cum esset, ut permisceretur eis, intercessit nubes in medio, quæ hos quidem tenebris obrutos impediebat; illos vero luce ducebat et conservabat. Et ne historiam totam evolvens producam longius sermonem, sume mihi per omnia similitudinem ad res spirituales.

XII. Quam primum enim anima Ægyptios effugit, accedens divina potentia opitulatur, deducens eam ad veritatem. Ubi vero cognoverit spiritualis ille Pharao, rex tenebrarum peccati, deficere a se animam, et effugere regni sui cogitationes, quibus olim detinebatur (hæ enim sunt ejus facultates); existimavit ac spem sibi fecit horribilis ille illam reversuram ad se. Ubi vero intellexit animam omnino evitare suam tyrannidem, cæde primogenitorum et furto cogitationum impudentius accurrit, veritus ne forsan anima prorsus effugiente, nemo reperiatur, qui voluntatem et opus suum impleat. Persequitur ergo eam afflictionibus, tentationibus ac bellis invisibilibus. Hic probatur, hic tentatur, hic apparet amor quo eum, qui eduxit ex Ægypto, complectitur, siquidem traditur, ut probetur, et variis modis tentetur.

XIII. Videt enim facultatem hostis volentem irruere et interficere, nec tamen posse; medius enim inter eam et Ægyptios spiritus consistit Dominus. Spectat autem ab interiori parte mare amaritudinis et afflictionis aut desperationis; et nec in posteriora quidquam efficere potest; quippe quæ videat **151** hostes promptos; nec in anteriora secedere; metus enim mortis, et graves ac variæ afflictiones, quibus circumdatur, mortem ob oculos ei ponunt. Desperat ergo de se ipsa, sententiam mortis in se habens, anima, propter circumdantem illam malorum multitudinem. Et ubi conspexerit Deus metu mortis collabi animam, hostemque ad eam absorbendam promptissimum, tum

[4] Exod. xiv, 19, 20.

σαν γὰρ οἱ γειτονεύσαντες αὐτῇ δαίμονες, καὶ κατέσχον καὶ διεσκέδασαν τοὺ λογισμοὺς αὐτῆς. Μακαρία ἡ ψυχὴ ἡ λυτρωθεῖσα ἐκ τοῦ σκότους· καὶ οὐαὶ ψυχῇ τῇ μὴ βοώσῃ, καὶ στεναζούσῃ πρὸς τὸν δυνάμενον ῥύσασθαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν χαλετῶν ἐκείνων καὶ πικρῶν ἐργοδιωκτῶν.

ΙΑ'. Ἀπαίρουσιν υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα ποιήσαντες. Προκόπτει ἡ ψυχὴ, λαβοῦσα ζωὴν Πνεύματος, ἁγίου, καὶ ἀπογευσαμένη τοῦ ἀμνίου, καὶ χρισθεῖσα τῷ αἵματι αὐτοῦ, καὶ φαγοῦσα τὸν ἀληθινὸν ἄρτον, τὸν ζῶντα Λόγον. Στύλος πυρὸς καὶ στύλος νεφέλης ἐκείνων προηγεῖται φυλάττων· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑποστηρίζει τούτους, θάλπον καὶ ὁδηγοῦν ἐν αἰσθήσει τὴν ψυχήν. Γνοὺς Φαραὼ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι τὴν τοῦ λαοῦ φυγὴν, καὶ τὴν ἐκ τῆς δουλείας αὐτῶν στέρησιν, καὶ μετὰ τὴν τῶν πρωτοτόκων ἀναίρεσιν, διώκειν ἐθφάρσησε. Σπουδῇ γὰρ ζεύξας τὰ ἅρματα αὐτοῦ, καὶ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐπ' αὐτοὺς ἀνελεῖν ἠπείγετο· ἤδη μέλλοντος ἀναμίγνυσθαι αὐτοῖς, ἵστατο νεφέλη ἐν μέσῳ, τοῖς μὲν ἐμποδίζουσα καὶ ἐπισκοτίζουσα, τοὺς δὲ φωταγωγοῦσά τε καὶ φυλάττουσα. Καὶ ἵνα μὴ τὴν ἱστορίαν ἅπασαν ἀνελίττων, μηκύνω τὸν λόγον, λάβε μοι ἐν πᾶσι τὴν παραβολὴν πρὸς τὰ πνευματικά.

ΙΒ'. Ὅταν γὰρ πρῶτον ἡ ψυχὴ τοὺς Αἰγυπτίους ἀποφύγῃ, προσελθοῦσα ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις βοηθεῖ ὁδηγοῦσα αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Γνοὺς δὲ ὁ πνευματικὸς Φαραὼ, ὁ βασιλεὺς τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας, ὅτι ἀφίσταται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, καὶ ἀποφεύγει τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοὺς λογισμοὺς πάλαι κατεχομένους· ταῦτα γὰρ αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα· ὑπέλαβε καὶ ἤλπισεν ὁ δεινὸς, πάλιν αὐτὴν ἐπανιέναι πρὸς αὐτόν. Μαθὼν δὲ, ὅτι παντάπασι φεύγει τὴν καταδυναστείαν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, τῆς σφαγῆς τῶν πρωτοτόκων καὶ κλοπῆς τῶν λογισμῶν ἀναιδέστερον προσέδραμε, φοβηθεὶς μήποτε τῆς ψυχῆς ἐκφυγούσης παντελῶς οὐδεὶς εὑρεθῇ, ὁ τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ τὸ ἔργον ἐκπληρῶν. Καταδιώκει αὐτὴν διὰ θλίψεων καὶ πειρασμῶν, καὶ πολέμων ἀοράτων. Ἐνταῦθα δοκιμάζεται, ἐνταῦθα πειράζεται, ἐνταῦθα φαίνεται ἡ πρὸς τὸν ἐξάγοντα αὐτὴν ἐξ Αἰγύπτου ἀγάπη· παραδίδοται γὰρ δοκιμασθῆναι καὶ πειρασθῆναι παντοδαπῶς.

ΙΓ'. Θεωρεῖ γὰρ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ βουλομένην ἐπελθεῖν, καὶ θανατῶσαι καὶ μὴ ἐξισχύουσαν· μέσος γὰρ αὐτῆς καὶ τῶν Αἰγυπτίων πνεύματα ἕστηκεν Κύριος. Θεωρεῖ δὲ καὶ ἔμπροσθεν θάλασσαν πικρίας καὶ θλίψεως, ἢ ἀπογνώσεως, καὶ οὔτε εἰς τὰ ὀπίσω ἀνύσαι ἰσχύει, ὁρῶσα ἑτοίμους τοὺς ἐχθροὺς, οὔτε εἰς τὰ ἔμπροσθεν χωρῆσαι· δειλία γὰρ θανάτου καὶ θλίψεις δειναὶ καὶ ποικίλαι περιέχουσαι, θάνατον ὁρᾷν ποιοῦσιν. Ἀπευδοκεῖ οὖν ἑαυτὴν τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα ἡ ψυχὴ, διὰ τὸν περικυκλώσαντα αὐτὴν τῶν πονηρῶν ἐσμόν. Καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ ὁ Θεὸς δειλίᾳ θανάτου περιπεσοῦσαν τὴν ψυχὴν· καὶ τὸν ἐχθρὸν καταπιεῖν αὐτὴν ἑτοίμως ἔχοντα, τότε δὲ δίδωσι μικρὰν βοήθειαν, μακροθυμῶν ἐπὶ

-οχήν, καὶ δοκιμάζων αὐτὸν, εἰ τῇ πίστει ἕστη- A κε, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχει. Τοιαύτην γὰρ ὁ Θεὸς ἔθετο τὴν ὁδὸν, τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν, μετὰ θλίψεως εἶναι καὶ στενοχωρίας, καὶ δοκι-μασίας πολλῆς, καὶ πειρασμῶν πικροτάτων, ἵνα ἐκεῖθεν καταντήσῃ λοιπὸν ἡ ψυχὴ διὰ τὴν ὑπερ-βάλλουσαν θλίψιν καὶ τὸν παρ' ὀφθαλμοῖς θάνατον. Τότε ταῦτα χειρὶ κραταιᾷ καὶ ὑψηλῷ βραχίονι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς ἐπιλάμψεως ῥήσσει τὴν δύναμιν τοῦ σκότους, καὶ διέρχεται ἡ ψυχὴ τοὺς φοβεροὺς τόπους ἐκφυγοῦσα, καὶ διαπεράσασα τὴν θάλασσαν τοῦ σκότους, καὶ τοῦ παμφάγου πυρός.

Ταῦτα μυστήριά ἐστι ψυχῆς ἀληθῶς γιγνόμενα ἐν ἀνθρώπῳ σπουδάζοντι ἐλθεῖν πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ζωῆς, καὶ λυτρουμένῳ ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ θα-νάτου, καὶ λαμβάνοντι ἀῤῥαβῶνα παρὰ Θεοῦ, καὶ B μετόχῳ ὄντι Πνεύματος ἁγίου. Εἶτα ῥυσθεῖσα ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, καὶ τὴν πικρὰν θάλασσαν τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ διελθοῦσα, καὶ ὁρῶσα τοὺς πολε-μίους ἀπολλυμένους πρὸ ὀφθαλμῶν, οἷς τὸ πρὶν ἐδού-λευεν, ἀγαλλιᾶται χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ, καὶ δεδοξασμέ-νη καὶ παρακαλουμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναπαυομένη ἐν Κυρίῳ. Τότε τὸ πνεῦμα ὅπερ ἔλαβε, καινὸν ᾆσμα τῷ Θεῷ ᾄδει, διὰ τοῦ τυμπάνου, ἤγουν τοῦ σώματος, καὶ διὰ τῶν τῆς κιθάρας, ἤτοι ψυχῆς, λογικῶν χορδῶν τῶν λεπτοτάτων λογισμῶν, καὶ τοῦ πλήκτρου τῆς θείας χάριτος, καὶ ἀναπέμπει αἴνους τῷ ζωοποιῷ Χριστῷ. Ὡς γὰρ διὰ τοῦ αὐλοῦ τὸ πνεῦμα διερχόμε-νον λαλεῖ, οὕτω διὰ τῶν ἁγίων καὶ πνευματοφόρων ἀνθρώπων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστιν ὑμνοῦν, καὶ ψάλλον, καὶ προσευχόμενον τῷ Θεῷ ἐν καθαρᾷ καρ-C δίᾳ. Δόξα τῷ ῥυσαμένῳ τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς δου-λείας Φαραὼ, καὶ θρόνον ἴδιον καταστήσαντι, καὶ οἶκον, καὶ ναὸν, καὶ νύμφην καθαρὰν, καὶ εἰσαγαγόντι αὐτὴν εἰς βασιλείαν ζωῆς αἰωνίου, ἔτι οὖσαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Ἐν τῷ νόμῳ ζῶα ἄλογα προσεφέροντο εἰς θυσίαν, καὶ μὴ ἐσφάζοντο, οὐκ ἦσαν δεκταὶ αἱ προσφοραί· καὶ νῦν ἐὰν μὴ σφαγῇ ἡ ἁμαρτία, οὐκ ἔστι δεκτὴ ἡ προσφορὰ τῷ Θεῷ καὶ ἀληθινή. Ἦλθεν ὁ λαὸς εἰς Μερὰν, ὅπου ἦν πηγὴ πικρὸν ὕδωρ βρύ-ουσα, καὶ ἄχρηστον πρὸς πόσιν. Κελεύει οὖν ὁ Θεὸς Μωσῆ ἀποκνήσαντα ξύλον ῥίψαι εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ, καὶ ἐμβληθέντος, οὕτως τοῦ ξύλου, ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ· καὶ μεταβληθὲν ἐκ τῆς πικρότητος, χρήσιμον καὶ πότιμον ἐγένετο τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ πεπίκραται ἐκπιοῦσα τὸν οἶνον D τοῦ ὄφεως, καὶ ὁμοιωθεῖσα τῇ πικρᾷ αὐτοῦ φύσει, ἁμαρτωλὸς γενομένη. Διὸ ἐμβάλλει ὁ Θεὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς εἰς αὐτὴν τὴν πικρὰν πηγὴν τῆς καρ-δίας, καὶ γλυκαίνεται ἐκ τῆς πικρότητος μεταβαλ-λομένη, καὶ συγκιρνωμένη τῷ Πνεύματι τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως εὔχρηστος γενομένη, εἰς διακονίαν τοῦ Δεσπότου αὐτῆς προχωρεῖ· γίνεται γὰρ πνεῦμα σαρ-κοφόρον. Δόξα τῷ μεταβάλλοντι τὴν πικρότητα ἡμῶν εἰς τὴν ἡδύτητα καὶ χρηστότητα τοῦ Πνεύματος. Οὐαὶ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ οὐκ ἐβλήθη τὸ ξύλον τῆς ζωῆς· οὐ δύναται μεταβολήν τινα κτήσασθαι ἀγαθήν.

A præbet quidem exiguum auxilium, longanimis erga animam, et probans eam, an in fide stet, et an dilectionem erga eum habeat. Talem enim Deus constituit viam, deducentem ad vitam, degere in afflictione, in angustia, in probatione multa, et in tentationibus acerbissimis, ut inde postea occurrat anima per ingentem afflictionem, et mortem ante oculos positam : tunc manu valida et excelso brachio sancti Spiritus illuminatione dirumpit vim tenebrarum, et transit anima horrenda loca evitans, atque trajiciens mare tenebrarum et ignis omnia devorantis.

XIV. Hæc sunt mysteria animæ, quæ vere fiunt in homine, qui contendit pervenire ad promissam vitam, et qui liberatus e regno mortis, accipit B arrhabonem a Deo, particeps Spiritus sancti factus. Deinceps liberata ab hostibus suis anima, acerbo mari virtute divina trajecto, ubi conspicit hostes, quibus antea inserviebat, ante oculos interiisse, exsultat gaudio ineffabili, et glorificata consolationem a Deo accipit, et in Domino requiescit. Tum Spiritus, quem accepit, Deo canticum canit novum, tympano, nempe corporis, et citharæ, sive animæ chordis rationalibus, ac subtilissimis cogitationibus, et plectro divinæ gratiæ; mittitque laudes ad Christum vivificum. Quemadmodum enim per tibiam spiritus transiens, sonum edit, ita per sanctos et spiritu præditos homines Spiritus sanctus psallit, et precatur Deum in puritate cordis. *Gloria sit ei,* C *qui redemit animam e servitute Pharaonis, thronumque suum eam constituit, domicilium, templum et sponsam puram ; atque introduxit eam in regnum vitæ æternæ, vel adhuc in hoc sæculo exsistentem.*

XV. In lege animalia ratione destituta offerebantur in sacrificium, quæ, nisi mactarentur, non erant gratæ oblationes. Nunc quoque nisi mactetur peccatum, non est grata oblatio apud Deum, et vera. Venit populus in Maran [a], ubi erat fons, amaram aquam e scaturigine mittens, eamque inutilem ad bibendum. Jubet ergo Deus Mosen metu correptum lignum projicere in aquam amaram ; hoc pacto injecto ligno dulcis effecta est aqua, et mutata amaritudine, utilis et potabilis reddita est populo Dei. D Eodem modo quoque anima, epoto vino serpentis, amaritudinem contraxit, factaque est similis amaræ ejus naturæ, ac peccatrix evasit. Quapropter immittit Deus lignum vitæ in ipsum amarum fontem cordis, qui dulcescit, ab amaritudine transmutatus, et admistus Spiritui Christi : atque hoc pacto utilis effectus in obsequium Domini sui cedit : evadit enim Spiritus carnem gestans. Gloria sit ei qui mutat amaritudinem nostram in suavitatem et bonitatem Spiritus. Væ illi, in quem non missum est lignum vitæ ! non potest enim aliquam bonam mutationem consequi.

[a] Exod. IV, 25.

speciei. Tu vero non reverteris ad cœlestem tuam cognationem, quæ est Dominus: sed cogitationibus tuis tradis te et assentiris cogitationibus pravis, adjutor peccati factus, ejusque ope tibi ipsi bellum infers, atque adeo escam hostis te ipsum constituis, perinde ac si avis ab aquila comprehensa absumatur aut ovis a lupo, aut puer ignorans extendat manum suam ad serpentem, a quo exesus inflammetur. Similitudines enim velut effigiem gerunt rerum spiritualium.

VII. Quemadmodum vero virgo dives desponsata viro, quæcunque acceperit dona ante conjunctionem, sive ornamenta, sive vestimentum, sive supellectilem pretiosam, non quiescit in illis, donec tempus nuptiarum advenerit, et conjunctione potita fuerit: sic quoque anima aptata in sponsam cœlesti Sponso, accipit arrhabonem e Spiritu, sive dona sanationum, sive cognitionis, sive revelationis: sed non conquiescit in illis, donec consequatur plenam societatem, hoc est dilectionem, quæ cum nec mutetur, nec excidat, omnis passionis et concussionis expertes constituit illos, qui eam desiderant. Aut quemadmodum infans amictus margaritis et indumentis pretiosis, ubi esurierit, nihil æstimat quæ gestat, sed ea negligit, omnem vero curam habet in mamilla alimenti, quo pacto lac accipiat: idem quoque putato mihi in spiritualibus donis Dei. Cui gloria in sæcula. Amen.

HOMILIA XLVI.

De differentia inter Verbum Dei et inter verbum mundi: et inter filios Dei et inter filios hujus mundi.

I. Verbum Dei, Deus est, et verbum mundi, mundus est. Magnum vero discrimen et intervallum est inter Verbum Dei et inter verbum mundi, atque inter filios Dei et inter filios mundi. Utraque enim proles suorum similis est parentum. Si voluerit ergo propago spiritus tradere se ipsam verbo mundi, ac rebus terrenis, atque gloriæ sæculi hujus, mortificatur et perit, quippe quæ veram requiem vitæ consequi non possit. Requies enim ejus illic est, unde prognata est. Suffocatur enim, ut inquit Dominus, et infructuosus redditur Verbo divino, qui sæcularibus curis occupatus terrenis laqueis illigatur. Similiter, qui carnali intentione detinetur, hoc est homo mundanus, si velit Verbum Dei audire, suffocatur, et velut quispiam expers rationis constituitur. Assuefacti enim vitiorum illecebris, ubi de Deo quid audierint, tanquam minus suavi sermone turbati, animi tædio afficiuntur.

146 II. Ait quoque Paulus *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus, stultitia enim est illi* [18]. Et propheta inquit: *Factus est illis sermo Dei, quasi vomitus.* Vides, vivere alibi non licere, quam

A καὶ τὰ πρόβατα πρὸς τὸ ἴδιον γένος· καὶ σὺ οὐκ ἐπανέρχῃ πρὸς τὴν οὐράνιόν σου συγγένειαν, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος· ἀλλὰ συνεπιδιδοῖς καὶ συννεύεις τοῖς λογισμοῖς σου εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς κακίας, βοηθὸς τῆς ἁμαρτίας γενόμενος, καὶ σὺν αὐτῇ ἑαυτῷ πολεμῶν, καὶ οὕτω κατάβρωμα τοῦ ἐχθροῦ ποιῶν ἑαυτόν· ὥσπερ ἂν ὄρνεον ὑπὸ ἀετοῦ συλληφθὲν καταναλωθῇ, ἢ πρόβατον ὑπὸ λύκου, ἢ παιδίον ἀγνοοῦν ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς ὄφιν, καὶ βρωθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαυθῇ· αἱ γὰρ παραβολαὶ ὥσπερ πρόσωπα ἔχουσιν εἰς τὸ πνευματικὸν ἔργον·

Ζ'. Ὥσπερ δὲ παρθένος πλουσία μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, ὅσα ἂν δέξηται δῶρα πρὸ τῆς κοινωνίας, εἴτε κόσμια, εἴτε ἱματισμὸν, εἴτε σκεύη πολύτιμα, οὐκ ἐπαναπαύεται τούτοις, ἕως οὗ ὁ καιρὸς ἔλθῃ τοῦ B γάμου, καὶ τύχῃ τῆς κοινωνίας· οὕτως ἁρμοσθεῖσα εἰς νύμφην ἡ ψυχὴ τῷ ἐπουρανίῳ νυμφίῳ, λαμβάνει ἀῤῥαβῶνα ἐκ τοῦ Πνεύματος, εἴτε χαρίσματα ἰαμάτων, εἴτε γνώσεως, εἴτε ἀποκαλύψεως· ἀλλ' οὐκ ἐπαναπαύεται ἐκείνοις, ἕως ἂν τύχῃ τῆς τελείας κοινωνίας, τουτέστι τῆς ἀγάπης, ἥτις ἄτρεπτος οὖσα καὶ ἄπτωτος, ἀπαθεῖς καὶ ἀσαλεύτους ἐργάζεται τοὺς αὐτὴν ποθήσαντας. Ἢ ὥσπερ βρέφος περιβεβλημένον μαργαρίτας καὶ ἐνδύματα τίμια, ὅταν πεινάσῃ, ὡς οὐδὲν λογίζεται ἃ φορεῖ, ἀλλὰ καταφρονεῖ αὐτῶν, ὅλην δὲ τὴν μέριμναν ἔχει εἰς τὸν μαστὸν τῆς τροφῆς, πῶς τὸ γάλα λάβῃ· τὸ αὐτό μοι λογίζου κἀν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι τοῦ Θεοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜϚ'.

C Περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ τε Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου του κόσμου, καὶ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν τέκνων τούτου τοῦ κόσμου.

Α'. Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, Θεός ἐστι. Καὶ ὁ λόγος τοῦ κόσμου, κόσμος ἐστί. Πολλὴ δε διαφορὰ καὶ μεσότης τυγχάνει, τοῦ τε Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λόγου τοῦ κόσμου, καὶ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν τέκνων τοῦ κόσμου. Ἕκαστον γὰρ γέννημα τοῖς ἰδίοις ἔοικε γονεῦσιν. Εἰ οὖν θελήσει τὸ τοῦ Πνεύματος γέννημα ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸν λόγον τοῦ κόσμου, καὶ τὰ πράγματα τῆς γῆς, καὶ τὴν δόξαν τοῦ αἰῶνος τούτου, θανατοῦται καὶ ἀπόλλυται, ἀνάπαυσιν ἀληθινὴν ζωῆς εὑρεῖν μὴ δυνάμενον. Ἡ γὰρ ἀνάπαυσις αὐτοῦ ἐκεῖ ἐστιν, ὅθεν καὶ ἐγεννήθη. Συμπνίγεται γὰρ, ὥς φησιν ὁ Κύριος, καὶ ἄκαρπος γίνεται ἀπὸ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὁ βιωτικαῖς φρον- D τίσι συνεχόμενος, καὶ γηΐνοις δεσμοῖς δεσμούμενος. Ὡσαύτως ὁ σαρκικῇ προαιρέσει κατεχόμενος, τουτέστιν ἄνθρωπος ὢν κόσμου, ἐὰν θελήσῃ τοῦ Λόγου ἀκοῦσαι τοῦ Θεοῦ, συμπνίγεται, καὶ ὥσπερ ἀλόγιστός τις καθίσταται· ἐθισθέντες γὰρ ταῖς τῆς κακίας ἀπάταις, ὁπόταν περὶ Θεοῦ ἀκούσωσιν, ὡς ἀηδεῖ ὁμιλίᾳ περιοχλούμενοι, τὸν νοῦν ἀηδίζονται.

Β', Φησὶ δὲ καὶ ὁ Παῦλος. Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι· καὶ ὁ προφήτης λέγει, Ἐγένετο αὐτοῖς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὡς ἔμετος. Ὁρᾷς, ὅτι ζῆν ἀλλαχοῦ

[18] I Cor. II, 14.

οὐκ ἐνδέχεται, εἰ μὴ καθ' ὃν ἕκαστος γεγέννηται λόγον. Καὶ ἑτέρως δὲ ἀκουστέον περὶ τούτου. Ἐὰν ἐπιδῷ ἑαυτὸν εἰς μεταβολὴν ἐλθεῖν ὁ σαρκικὸς ἄνθρωπος, ἀποθνήσκει πρότερον ἐκεῖθεν, καὶ ἄκαρπος γίνεται ἀπὸ τῆς προτέρας ἐκείνης ἐν τῇ πονηρίᾳ ζωῆς. Ὥσπερ δὲ εἴ τις νόσῳ ἢ πυρετῷ κατέχεται, εἰ καὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς κλίνης ἔῤῥιπται, μηδὲν δυνάμενον διαπράξασθαι τῶν τῆς γῆς ἔργων, καὶ ὁ νοῦς οὐχ ἡσυχάζει, περισπώμενος καὶ μεριμνῶν περὶ ἐργασίας, καὶ τὸν ἰατρὸν ἐπιζητεῖ, ἀποστέλλων πρὸς αὐτὸν τοὺς φίλους αὐτοῦ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἐν ἀσθενείᾳ τῶν παθῶν γεγονυῖα, καὶ ἄτονος καταστᾶσα, προσερχομένη τῷ Κυρίῳ, καὶ πιστεύουσα, τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ τυγχάνει, καὶ ἀρνησαμένη τὴν προτέραν κακίστην ζωὴν, εἰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἀσθενείᾳ κατάκειται, μὴ δυναμένη τὰ ἔργα τῆς ζωῆς ἐν ἀληθείᾳ διαπράξασθαι, ἀλλ' ὅμως τὸ μεριμνῆσαι περὶ τῆς ζωῆς ἐμπόνως, τὸ δεηθῆναι τοῦ Κυρίου, τὸ ζητῆσαι τὸν ἀληθινὸν ἰατρὸν ἔχει καὶ δύναται.

Γ'. Καὶ οὐχ ὥς τινές φασι κακοδιδασκαλίαις ὑπαγόμενοι, ὅτι καθάπαξ ἀπέθανεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅλως οὐ δύναταί τι ἀγαθὸν διαπράξασθαι. Καὶ γὰρ τὸ βρέφος κἂν μηδὲν ἰσχύῃ διαπράττεσθαι, ἢ τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἐλθεῖν πρὸς τὴν μητέρα ἀδυνατῇ, ὅμως κυλίεται, καὶ βοᾷ, καὶ κλαίει ἐπιζητοῦν τὴν μητέρα. Καὶ ἐν τούτῳ σπλαγχνίζεται ἡ μήτηρ, καὶ χαίρει ἐπιζητοῦντος αὐτὴν τοῦ νηπίου ἐν πόνῳ καὶ κραυγῇ, καὶ ἀδυνατοῦντος τοῦ βρέφους ἐλεῖν πρὸς αὐτὴν, ὅμως διὰ τὴν πολλὴν τοῦ παιδίου ζήτησιν, αὐτὴ ἡ μήτηρ ἀπέρχεται πρὸς αὐτὸ, ὑπὸ τῆς περὶ τὸ βρέφος ἀγάπης αἰχμαλωτιζομένη, καὶ ἀναλαμβάνει καὶ περιθάλπει, καὶ τροφοφορεῖ ἐν πολλῇ στοργῇ. Τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ποιεῖ ἐπὶ τῇ προσερχομένῃ καὶ αὐτὸν ἐπιποθούσῃ ψυχῇ. Πολλῇ δὲ μᾶλλον αὐτὸς ἀγάπῃ φερόμενος ἐνδιαθέτῳ καὶ ἰδίᾳ χρηστότητι κολλᾶται τῇ διανοίᾳ αὐτῆς, καὶ γίγνεται μετ' αὐτῆς εἰς ἓν πνεῦμα, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον. Τῆς γὰρ ψυχῆς κολλωμένης τῷ Κυρίῳ, καὶ τοῦ Κυρίου ἐλεοῦντος, καὶ ἀγαπῶντος, ἐρχομένου τε πρὸς αὐτὴν, καὶ κολλωμένου αὐτῇ, καὶ τῆς διανοίας λοιπὸν παραμενούσης ἀδιαλείπτως τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εἰς ἓν πνεῦμα, καὶ εἰς μίαν κρᾶσιν, καὶ εἰς μίαν διάνοιαν γίγνονται ἡ ψυχὴ καὶ ὁ Κύριος· καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐῤῥίπτεται ἐν τῇ γῇ, καὶ ἡ διάνοια αὐτῆς ὅλη ἐξ ὅλου τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλὴμ πολιτεύεται, ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀνερχομένη, καὶ κολλωμένη τῷ Κυρίῳ, κἀκεῖ διακονοῦσα αὐτῷ.

Δ'. Καὶ αὐτὸς ἐν τῷ θρόνῳ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς καθεζόμενος, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει, ὅλος πρὸς αὐτὴν ἐν τῷ σώματι αὐτῆς ἐστι. Τὴν μὲν γὰρ αὐτῆς εἰκόνα τέθεικεν ἄνω ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει τῶν ἁγίων Ἱερουσαλήμ· τὴν δὲ ἰδίαν εἰκόνα τοῦ ἀῤῥήτου φωτὸς τῆς θεότητος αὐτοῦ τέθεικεν ἐν τῷ σώματι αὐτῆς. Αὐτὸς αὐτῇ διακονεῖ ἐν τῇ τοῦ σώματος πόλει· κἀκείνη αὐτῷ διακονεῖ ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πόλει. Αὐτὴ αὐτὸν ἐκληρονόμησεν ἐν οὐρανοῖς, καὶ αὐτὸς ἐκληρονόμησεν

[89] I Cor, IV, 17.

A ea qua quisque natus est, ratione. Quin etiam aliter de hoc est audiendum. Si tradat se ipsum ad consequendam mutationem carnalis homo moritur prius illic, et infructuosus efficitur priori illi, quam in privitate traduxit, vita. Quemadmodum ergo si quis morbo aut febri detineatur, licet in cubile corpus projectum sit non valens perficere opus aliquod terrenum, non tamen quiescit animus, sed distractus et curans quæ sunt peragenda, medicum requirit, missis ad eum amicis suis : eodem quoque modo anima transgressionem mandati, in infirmitatem affectionum redacta, et languidior reddita, ubi accesserit ad Dominum et crediderit, auxilium ab eo consequitur : et abnegans priorem pessimam vitam, licet antiqua ægritudine decumbat, et nequeat opera vitæ vere peragere : nihilominus
B curare, quæ ad vitam pertinent, sedulo deprecari Dominum, et inquirere verum medicum, se habet et potest.

III. Et non, sit aiunt quidam pervera doctrina seducti, prorsus mortuus est homo, ut omnino non possit quidquam boni peragere. Etenim infans, licet nihil possit perficere, aut propriis pedibus accedere ad matrem nequeat nihilominus volvitur, clamat et plorat, inquirens matrem; erga eum summa afficitur misericordia mater, et gaudet de infante, quærente se cum labore et clamore; et cum non possit infans ad eam pervenire, nihilominus ob multam pueri inquisitionem, ipsa mater abit ad illum, amore pueri capta, et amplectitur, circum-
C fovet, atque alimentum profert summa cum dilectione : hoc ipsum benignus quoque Deus facit in anima ad eum accedente, et ejus desiderio detenta : longe vero majori ipse sibi insita dilectione, et propria benignitate doctus, adhærescit intellectui ejus, et evadit cum illa *in unum spiritum* [89], juxta sermonem apostolicum. Si enim adhæreat anima Domino, et Dominus misericordia et charitate motus accedat ad eam, et jungatur ei, atque intellectus tandem permaneat indesinenter in gratia Domini, in unum spiritum, et in unum temperamentum, et in unum intellectum evadunt anima et Dominus : atque corpus ejus in terram projicitur, mens vero tota plane in cælesi Jerusalem versatur, ad tertium cœlum usque ascendens, atque conjuncta
D Domino, illic ministrat ei.

IV. Ipse vero in throno magnificentiæ in excelsis sedens, in cœlesti civitate, penitus cum illa in corpore ejus est : siquidem ejus imaginem collocavit sursum in cœlesti civitate sanctorum Jerusalem; propriam vero imaginem luminis arcani atque divinitatis suæ collocavit in corpore ejus : ipse ministrat ei in civitate corporis: illa vero ei ministrat in cœlesti civitate. Hæc illius hæreditatem adit in cœlo; ille vero cernit ejus hæreditatem in terra.

æterna et incurabilia immortalis animæ vulnera et affectiones vitiosas credidisses a Christo curari, crederes quoque eum posse curare temporaneas corporis affectiones et morbos, atque ad eum solum confugeres neglecta medicorum industria et cura. Qui enim animam condidit, ipse quoque corpus creavit : et qui illam immortalem sanat, idem quoque corpus a temporaneis affectionibus et morbis curare potest.

V. Verum utique hæc mihi dices : *Ad medendum corpori concessit Deus tum herbas terræ, tum pharmaca, atque medicorum officia ad corporis morbos præparavit, disponens, ut corpus e terra sumptum variis e terra ortis speciebus curetur.* Confiteor quoque ego hæc ita se habere ; verum attende, et intelliges modum, quibus hæc data sint, et quibus hæc concesserit Deus summa et infinita humanitate ac benignitate ductus. Cum excidisset homo a mandato, quod acceperat, et judicio iræ obnoxius factus esset, et velut in captivitatem et infamiam, **154** et in cujusdam metalli officinam, a deliciis paradisi in hunc mundum exterminatus, et sub potestatem tenebrarum redactus, infidelis errore affectionum redditus esset, tandem in affectiones et morbos carnis incidit, qui prius omnis affectiones et morbi erat expers. Patet ergo omnes quoque ex eo progenitos in easdem affectiones delapsos esse.

VI. Concessit ergo hæc Deus infirmis et infidelibus, nolens omnino perire obnoxium peccatis genus humanum, pro summa sua clementia. Sed dedit ad refocillandum: sanandum, et curandum corpus, pharmaca hujus mundi hominibus et extraneis omnibus : quibus etiam eos uti permisit, qui nondum Deo se totos concredere possunt. Tu vero, qui solitariam agis vitam, qui accessisti ad Christum, qui Filius Dei esse desideras, qui desuper e Spiritu nasci expetis, qui sublimiores et ampliores, quam primus homo, omnis affectionis expers, promissiones accepisti, gratissimum nimirum Domini adventum, qui peregrinus hujus mundi es factus, magis novam quamdam et peregrinam fidem, intellectum et conversandi rationem præter omnes hujus mundi homines obtinere debes. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula Amen.

HOMILIA XLIX.

Non satis est hujus sæculi delicias reliquisse, nisi quis alterius sæculi beatitudinem consequatur.

Si quis egressus e propriis, huic mundo renuntiet, et deliciis hujus sæculi, tum possessionibus, tum patre, tum matre, Domini gratia, relictis et amotis, se ipsum crucifigendo, peregrinus, pauper et egenus fiat; pro quiete autem hujus sæculi requiem divinam in se ipso non inveniat ; et pro deliciis temporaneis, delicias Spiritus in sua ipsius anima non sentiat ; et pro corruptibilibus vestimentis, vestimenta divinæ lucis non induat in

A ἀθεράπευτα τῆς ἀθανάτου ψυχῆς τραύματα, καὶ πάθη κακίας ἐπίστευσας ὑπὸ Χριστοῦ θεραπευθῆναι, ἐπίστευες ἂν αὐτῷ δυνατῷ ὄντι θεραπεύειν, καὶ τὰ πρόσκαιρα τοῦ σώματος πάθη καὶ νοσήματα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἂν μόνον κατέφευγες ὑπερορῶν ἰατρικῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ θεραπειῶν, Ὁ γὰρ τὴν ψυχὴν κτίσας, αὐτὸς καὶ τὸ σῶμα πεποίηκε· καὶ ὁ ἐκείνην τὴν ἀθάνατον ἰώμενος, αὐτὸς τὸ σῶμα δύναται ἀπὸ τῶν προσκαίρων παθῶν καὶ νοσημάτων θεραπεῦσαι.

Ε΄. Ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι ταῦτα· Τῷ σώματι ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς θεραπείαν, τάς τε βοτάνας τῆς γῆς, καὶ τὰ φάρμακα, καὶ ἰατρῶν ἐπιτηδεύματα, πρὸς τὰ τοῦ σώματος πάθη προευτρέπισε, τὸ ἀπὸ γῆς ὂν σῶμα θεραπεύεσθαι οἰκονομήσας, ἐκ τῶν τῆς γῆς διαφόρων εἰδῶν. Σύμφημι κἀγὼ ταῦτα B οὕτως ἔχειν· ἀλλὰ πρόσεχε, καὶ γνώσῃ τὸν τρόπον, τίσι ταῦτα δέδοται, καὶ τίσιν ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς, κατὰ πολλὴν καὶ ἄπειρον φιλανθρωπίαν καὶ χρηστότητα. Ἐκπεσὼν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἐντολῆς ἧς εἰλήφει, καὶ ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν ὀργῆς γεγονὼς, καὶ ὥσπερ εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ ἀτιμίαν, ἢ μετάλλου τινὸς ἐργασίαν, ἐκ τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐξορισθεὶς, καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σκότους γεγονὼς, καὶ ἄπιστος τῶν παθῶν καταστὰς, ὑπὸ τὰ πάθη λοιπὸν, καὶ τὰ νοσήματα τῆς σαρκὸς πέπτωκεν, ὁ πρὶν ἀπαθὴς, καὶ ἄνοσος. Δῆλον δὲ ὅτι καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποπεπτώκασιν.

ϛ΄. Ὠκονόμησε τοίνυν ταῦτα τοῖς ἀσθενέσι καὶ ἀπίστοις ὁ Θεὸς, μὴ βουληθεὶς παντελῶς ἐξολοθρεῦσαι C τὸ ἁμαρτωλὸν τῶν ἀνθρώπων γένος διὰ πολλὴν χρηστότητα. Ἀλλ' ἔδωκεν εἰς ψυχαγωγίαν καὶ θεραπείαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος τὰ φάρμακα τοῖς τοῦ κόσμου ἀνθρώποις, καὶ τοῖς ἔξω πᾶσι· κἀκείνοις συνεχώρησε τούτους χρᾶσθαι τοὺς τῷ Θεῷ μηδέπω δυναμένους ἐξ ὅλου ἑαυτοὺς ἐμπιστεύειν. Σὺ δὲ ὁ μονάζων, ὁ προσεληλυθὼς τῷ Χριστῷ καὶ υἱὸς Θεοῦ βουλόμενος εἶναι, καὶ ἄνωθεν ἐκ Πνεύματος γεννηθῆναι, καὶ ἀνωτέρας καὶ μείζους τοῦ πρώτου καὶ ἀπαθοῦς ἀνθρώπου ἐπαγγελίας ἐκδεχόμενος, τὴν εὐδοκίαν τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιδημίας, καὶ ξένος τοῦ κόσμου γεγονὼς, καινοτέραν τινὰ καὶ ξένην πίστιν, καὶ ἔννοιαν, καὶ πολιτείαν παρὰ πάντας τοὺς τοῦ κόσμου ἀνθρώπους κεκτῆσθαι ὀφείλεις. Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

D

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ.

Οὐκ ἐπαρκεῖ, τῆς τρυφῆς τούτου τοῦ κόσμου ἀπαλλαγῆναι, ἐὰν μή τις τὴν μακαρίαν ἄλλου τοῦ κόσμου λάβῃ.

Α΄. Ἐάν τις ἐξελθὼν τῶν ἰδίων, καὶ ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ τῆς τρυφῆς τοῦ κόσμου ἀπαλλαγεὶς, καὶ κτημάτων, καὶ πατρὸς, καὶ μητρὸς, ἕνεκεν τοῦ Κυρίου, καὶ ἑαυτὸν σταυρώσας, ξένος καὶ πένης, καὶ ἐνδεὴς γένηται, ἀντὶ δὲ τῆς ἀναπαύσεως τοῦ κόσμου ἀνάπαυσιν θεϊκὴν, ἐν ἑαυτῷ μὴ εὕρῃ, καὶ ἀντὶ τῆς προσκαίρου τρυφῆς, τρυφὴν Πνεύματος εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν μὴ αἴσθηται, καὶ ἀντὶ τῶν φθαρτῶν ἐνδυμάτων, ἐνδύματα φωτὸς θεότητος μὴ

ἀμφιάσηται, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ ἀντὶ τῆς A προτέρου καὶ σαρκικῆς κοινωνίας ταύτης, κοινωνίαν τοῦ ἐπουρανίου ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ἐν πληροφορίᾳ μὴ γνῷ, καὶ ἀντὶ τῆς φαινομένης τοῦ κόσμου τούτου χαρᾶς, χαρὰν Πνεύματος ἔνδον μὴ σχῇ, καὶ παράκλησιν οὐρανίου χάριτος, καὶ χορτασίαν θείαν ἐν τῇ ψυχῇ μὴ λάβῃ ἐν τῷ ἐποφθῆναι αὐτῷ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ ἀπαξαπλῶς ἀντὶ ταύτης τῆς προσκαίρου ἀπολαύσεως, ἀπόλαυσιν ἄφθαρτον ἐπιθυμητὴν, ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ μὴ κτήσηται νῦν· οὗτος γέγονεν ἅλας μωρόν· οὗτος ἐλεεινός ἐστι παρὰ πάντας ἀνθρώπους· οὗτος καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐστερήθη, καὶ τῶν θεϊκῶν οὐκ ἀπέλαυσε· μυστήρια θεῖα δι' ἐνεργίας τοῦ Πνεύματος οὐκ ἔγνω ἐν τῷ ἔσω αὐτοῦ ἀνθρώπῳ.

Β'. Διὰ τοῦτο γὰρ ξένος τοῦ κόσμου γεγένηταί τις, B ἵνα εἰς ἕτερον κόσμον, καὶ αἰῶνα τῷ φρονήματι μετέλθῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· Ἡμῶν γὰρ, φησὶ, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Καὶ πάλιν. Ἐπὶ γῆς περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· Δεῖ τοίνυν τὸν ἀποταξάμενον τῷ κόσμῳ τούτῳ, βεβαίως πιστεῦσαι, ὅτι χρὴ εἰς ἕτερον αἰῶνα τῷ φρονήματι ἀπὸ τοῦ νῦν διὰ τοῦ πνεύματος μεταβῆναι, κἀκεῖ πολιτεύεσθαι καὶ τρυφᾷν καὶ ἀπολαύειν πνευματικῶν ἀγαθῶν, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐκ πνεύματος γεννηθῆναι, καθὼς ὁ Κύριος εἶπεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν· ἐπειδὴ ἐστιν ἄλλος θάνατος παρὰ τὸν φαινόμενον, καὶ ἄλλη ζωὴ παρὰ τὴν φαινομένην· λέγει γὰρ ἡ Γραφὴ ὅτι Ἡ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν. Καὶ, Ἄφετε τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, C Κύριε, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογήσομέν σε.

Γ'. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀνατείλας ἐπὶ τὴν γῆν, ὅλος ἐν τῇ γῇ ἐστιν. ἐπὰν δὲ πρὸς δυσμὰς γένηται, πάσας αὐτοῦ τὰς ἀκεῖνας συνάγει, πορευόμενος ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ· οὕτως καὶ ψυχὴ, ἡ μὴ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Πνεύματος ἀναγεννηθεῖσα, ὅλη ἐν τῇ γῇ ἐστι τοῖς λογισμοῖς αὐτῆ καὶ τῷ φρονήματι ἐπὶ γῆς ἐκτεινομένη, ἕως τῶν περάτων αὐτῆς· ἐπὰν δὲ καταξιωθῇ τὴν ἐπουράνιον λαβεῖν τοῦ Πνεύματος γέννησιν καὶ κοινωνίαν, πάντας αὐτῆς τοὺς λογισμοὺς συνάγουσα, καὶ μεθ' ἑαυτῆς ἔχουσα, εἰσέρχεται πρὸς τὸν Κύριον εἰς τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἀχειροποίητον κατοικητήριον, καὶ πάντες οἱ λογισμοὶ αὐτῆς οὐράνιοι, καὶ καθαροὶ, καὶ ἅγιοι γίγνονται, χωροῦντες εἰς ἀέρα θεϊκόν. Ῥυσθεῖσα γὰρ ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ D σκότους τοῦ πονηροῦ ἄρχοντος τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου, εὑρίσκει λογισμοὺς καθαροὺς καὶ θείους, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ποιῆσαι θείας φύσεως κοινωνόν.

Δ'. Εἰ οὖν ἀναχωρήσεις πάντων τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων, καὶ προσκαρτερεῖς τῇ εὐχῇ σου, μᾶλλον τὸν κάματον τοῦτον ἀναπαύσεως μεστὸν ἡγήσῃ· καὶ τὴν ὀλίγην θλίψιν, καὶ τὸν πόνον χαρᾶς καὶ ἀνέσεως ἀνάπλεων νομίσεις μεγίστης. Εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμά σου καὶ ἡ ψυχή σου καταδεδαπάνητο κατὰ πᾶ-

A interiori homine; et pro priori et carnali societate hac, societatem cœlestem in sua ipsius anima, certa fiducia nixus, non agnoscat, et pro conspicuo hujus mundi gaudio, gaudium Spiritus intus non habeat, et consolationem cœlestis gratiæ, et satietatem divinam in anima non consequatur, dum apparet ei gloria Domini, ut scriptum est; et, ut semel dicam, pro momentanea hac voluptate, voluptatem incorruptibilem desideratam in sua ipsius anima nunc non obtineat, hic factus est sal insipidum, hic miserabilior est quam cuncti homines: hic et sæcularibus privatus est, et divinis non fruitur: mysteria divina per operationem Spiritus in homine interiore non cognovit.

B II. Propterea enim alienus mundo fieri quis solet, ut ad alium mundum et sæculum intellectu transeat anima ejus, secundum Apostolum: *Nostra enim*, inquit, *conversatio in cœlis est* [11]. Et rursum: *In carne ambulantes, non secundum carnem militamus* [12]. Oportet ergo eum qui renuntiavit huic mundo, firmiter credere, quod oporteat in aliud sæculum animo jam nunc per spiritum transcendere, ibique conversari ac delectari, et frui spiritualibus bonis, et interiorem hominem e Spiritu nasci, ut dixit Dominus; *Qui credit in me, transit a morte in vitam* [13]. Siquidem est alia mors præter eam quæ videtur, et alia vita præter eam quæ videtur. Ait enim Scriptura: *Quæ in deliciis est vivens* 155 *mortua est* [14]. Item: *Sine ut mortui sepeliant mortuos* C *suos* [15]. *Quia non mortui laudabunt te, Domine, sed nos qui vivimus* [16].

III. Quemadmodum enim sol exortus super terram, totus in terra est; ubi autem ad occasum vergit, omnes radios suos colligit, procedens in domum suam: sic quoque anima, quæ desuper e Spiritu renata non fuerit, tota est in terra cogitationibus et meditationibus suis, super terram extensa usque ad ejus limites: ubi autem digna habetur cœlestem consequi Spiritus generationem et communionem, cunctas suas cogitationes colligit, easque secum habens, ingreditur ad Dominum, in domicilium cœleste non manufactum, omnesque cogitationes ejus, cœlestes, puræ et sanctæ evadunt, migrantes in aerem divinum. Anima enim liberata D e carcere tenebrarum improbi principis spiritus sæculi, reperit cogitationes puras et divinas, quia placuit Deo hominem naturæ divinæ participem facere.

IV. Si igitur recesseris a cunctis, quæ sunt in vita, rebus, et in oratione perseveraveris, potius hunc laborem quietis plenum arbitrabere, et modicam afflictionem et laborem, gaudio et remissione repletum existimabis maxima. Si etenim et corpus et anima tua consumerentur singulis horis per

[11] Philipp. III, 20. [12] I Cor. X, 3. [13] Joan. V, 25. [14] I Tim. V, 5. [15] Luc. IX, 60. [16] Psal. CXV, 17.

totum vitæ curriculum propter tanta bona, quidnam hoc esset? O ineffabilem misericordiam Dei! qui gratis se ipsum largitur credentibus, se post exiguum tempus Deum hæreditario jure possessuros, et Deum habitaturum in corpore hominis, et habiturum Dominum speciosam domum, hominem. Sicut enim Deus cœlum et terram creavit, ut in iis habitet Dominus, sic quoque corpus et animam hominis creavit in domicilium suum, ut inhabitet et requiescat in corpore, velut in domo sua: habens sponsam speciosam, dilectam animam, ad imaginem suam conditam. *Despondi enim vos*, inquit Apostolus, *uni viro virginem castam exhibere Christo* [17]. Et iterum: *Cujus domus sumus nos* [18]. Quemadmodum enim vir in domo sua summa diligentia, omnis generis bona in thesaurum colligit, sic quoque Dominus in domum suam, animam et corpus, reponit et colligit divitias Spiritus cœlestes. Neque vero sapientes sapientia sua, neque prudentes prudentia sua potuerunt animæ subtilitatem comprehendere, aut de illa dicere, quo pacto se haberet, nisi solum ii, quibus per Spiritum sanctum revelatur comprehensio, et exacta animæ cognitio perspicitur. Cæterum hic contemplare, discernito et intellige, quo pacto, audi: hic Deus est, illa non est Deus; hic Dominus, illa ancilla; hic Creator, illa creatura; hic opifex, illa figmentum. Nihil commune inter hujus et illius naturam est. At per infinitam, ineffabilem et incomprehensibilem dilectionem et misericordiam ejus placuit illi, in hoc ipso figmento et creatura intellectuali, pretiosa et electa inhabitare, ut ait Scriptura, *Ut simus nos initium aliquod creaturarum ejus* [19], in sapientiam et societatem ejus, in proprium ejus habitaculum, in propriam ac mundam sponsam.

V. Tantis igitur bonis propositis, tantis promissionibus factis, tantaque benignitate a Domino nobis exhibita, ne contemnamus, o filii, neve cunctemur ad vitam æternam proficisci, et nos ipsos penitus Domini beneplacito tradere. Obsecremus **156** ergo Dominum, ut sua divina virtute liberet nos e carcere tenebrarum ignominiosarum affectionum, et imaginem suam et figmentum vindicet, ac splendidum reddat, salvam et puram constituat animam; et ut hac ratione digni habeamur societate Spiritus, glorificantes Patrem, Filium et Spiritum sanctum, in sæcula. Amen.

HOMILIA L.

Deus est qui per sanctos suos et creaturas edit miracula.

I. Quis, qui clausit portas cœlorum? Elias, an Deus erat in eo, qui imperabat etiam pluviæ [20]? puto eum, qui potestatem habet in cœlum, insedisse in animo illius, verbumque Dei per linguam ejus prohibuisse, ne descenderet pluvia super terram [21].

A σαν ὥραν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ διὰ τηλικαῦτα ἀγαθὰ, τί τοῦτο ἦν; ὢ τῆς ἀῤῥήτου εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, ὅτι δωρεὰν ἑαυτὸν χαρίζεται τοῖς πιστεύουσιν, ἐν ὀλίγῳ καίρῷ Θεὸν κληρονομῆσαι, καὶ Θεὸν οἰκῆσαι ἐν σώματι ἀνθρώπου, καὶ ἔχειν τὸν Κύριον οἰκίαν καλὴν τὸν ἄνθρωπον. Ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἔκτισεν εἰς τὸ κατοικῆσαι τὸν ἄνθρωπον, οὕτως καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἔκτισεν εἰς ἰδίαν οἰκίαν, εἰς τὸ ἐνοικῆσαι καὶ ἀναπαῆναι, ὡς ἐν ἰδίῳ οἴκῳ, τῷ σώματι, ἔχων νύμφην καλὴν τὴν ἐράσμιον ψυχὴν, τὴν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πεποιημένην· Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ πάλιν, Οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς
B πάντα τὰ ἀγαθὰ ἀποθησαυρίζει· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, ἀποτίθεται καὶ θησαυρίζει τὸν πλοῦτον τοῦ Πνεύματος τὸν οὐράνιον. Οὔτε δὲ σοφοὶ διὰ τῆς σοφίας, οὔτε φρόνιμοι διὰ τῆς φρονήσεως αὐτῶν ἠδυνήθησαν καταλαβεῖν ψυχῆς λεπτότητα, ἢ εἰπεῖν περὶ αὐτῆς ὡς ἔστιν, εἰ μὴ μόνον οἷς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀποκαλύπτεται ἡ κατάληψις καὶ γνῶσις ἀκριβὴς περὶ ψυχῆς γνωρίζεται. Ἀλλ' ἐνταῦθα θεώρει, καὶ διάκρινον, καὶ σύνες, πῶς, ἄκουσον· οὗτος Θεὸς, αὕτη οὐ Θεός· οὗτος Κύριος, αὕτη δούλη· οὗτος κτίστης, αὕτη κτίσμα· οὗτος ποιητής, αὕτη ποίημα. Οὐδὲν κοινὸν τῆς αὐτοῦ φύσεως, καὶ αὐτῆς τυγχάνει· ἀλλὰ διὰ τὴν ἄπειρον, καὶ ἄῤῥητον, καὶ ἀνεννόητον ἀγάπην, καὶ εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ, εὐδόκησεν εἰς τοῦτο τὸ ποίημα καὶ κτίσμα νοερὸν, καὶ τίμιον καὶ ἐξαίρετον ἔργον
C ἐνοικῆσαι, ὥς φησιν ἡ Γραφὴ, Εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων, εἰς τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ κοινωνίαν, εἰς ἴδιον κατοικητήριον, εἰς ἰδίαν καὶ καθαρὰν νύμφην.

Ε'. Τοιούτων οὖν ἀγαθῶν προκειμένων, καὶ τοιούτων ἐπαγγελιῶν ἐπαγγελθεισῶν, καὶ τοιαύτης εὐδοκίας ὑπὸ Κυρίου εἰς ἡμᾶς γεγενημένης, μὴ ἀμελήσωμεν, ὦ τέκνα, μήτε ὀκνήσωμεν ἐπαχθῆναι πρὸς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, καὶ ἑαυτοὺς ὁλοτελῶς τῇ τοῦ Κυρίου εὐαρεστήσει ἐπιδοῦναι· παρακαλέσωμεν τοίνυν τὸν Κύριον, ἵνα τῇ ἰδίᾳ τῆς θεότητος δυνάμει λυτρώσηται ἡμᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σκότους τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας, καὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα, καὶ τὸ πλάσμα ἐκδικήσας ἀναλάμψαι ποιήσῃ, σώαν καὶ καθαρὰν τὴν ψυχὴν ἀπεργασάμενος, καὶ οὕτως ἀξιω-
D θῶμεν τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ν'.

Θεός ἐστιν ὁ διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ θαυματουργῶν.

Α'. Τίς ἦν ὁ κλείσας τὰς θύρας τῶν οὐρανῶν; Ἡλίας, ἢ ὁ Θεὸς ἦν ἐν αὐτῷ, ὁ ἐπιτάξας καὶ τῷ ὑετῷ; νομίζω, ὅτι ὁ ἐξουσιαστὴς τῷ οὐρανῷ, αὐτὸς ἐνεκαθέσθη ἐντὸς τοῦ νοὸς αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς γλώττης αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκώλυσε τοῦ μὴ κατελ-

[17] II Cor. xi, 24. [18] Hebr. iii, 6. [19] Jac. i, 18. [20] I Reg. xvii, 1. [21] I Reg. xvii, 44, 45.

θεῖν ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ πάλιν εἶπε, καὶ ἠνοίγησαν αἱ πύλαι τῶν οὐρανῶν, καὶ κατῆλθεν ὁ ὑετός· ὁμοίως καὶ Μωϋσῆς ἔθηκε ῥάβδον, καὶ ἐγένετο ὄφις· καὶ πάλιν εἶπε, καὶ ἐγένετο ῥάβδος. Καὶ ἔλαβεν ἀπὸ καμίνου τέφραν, καὶ ἐσκόρπισε, καὶ ἐγένετο ἕλκη· καὶ πάλιν ἐπέταξε, καὶ ἐγένετο σκνίπες, καὶ βάτραχοι. Ἆρα ταῦτα φύσις ἀνθρώπων ποιεῖν ἠδύνατο; Εἶπε τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐμερίσθη· τῷ ποταμῷ, καὶ μετεβλήθη εἰς αἷμα. Ἀλλὰ δῆλον, ὅτι οὐρανία δύναμις ᾤκει ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, καὶ διὰ Μωσέως ἐποίει τὰ σημεῖα ταῦτα.

Β'. Ὁ Δαβὶδ πῶς ἄνευ ὅπλου ἠδύνατο μετὰ τοιούτου γίγαντος συμβαλεῖν εἰς πόλεμον; Καὶ ὅτε ἔῤῥιψε τὸν λίθον κατὰ τοῦ ἀλλοφύλου, διὰ τῆς χειρὸς Δαβὶδ, χεὶρ Θεοῦ ὡδήγει τὸν λίθον, καὶ αὐτὴ ἡ θεία δύναμις ἀπέκτεινεν αὐτὸν ποιήσασα τὴν νίκην. Οὐκ γὰρ Δαβὶδ ἠδύνατο ἀσθενὴς ὢν τῷ σώματι. Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ὅτε ἀπῆλθεν εἰς Ἱεριχὼ περιεκαθέσθη ἑπτὰ ἡμέρας μηδὲν δυνάμενος ποιῆσαι τῇ ἰδίᾳ φύσει, ἀλλ' ὅτε ὁ Θεὸς ἐκέλευσε, τὰ τείχη ἀφ' ἑαυτῶν κατέπεσε. Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, λέγει αὐτῷ ὁ Κύριος, Ἄπελθε εἰς πόλεμον· ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ζῇ Κύριος, οὐ μὴ ἀπέλθω ἄνευ σοῦ. Καὶ τίς ἐστιν ὁ ἐπιτάξας τῷ ἡλίῳ στῆναι ἄλλας δύο ὥρας ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου, ἡ φύσις αὐτοῦ μόνη, ἢ ἡ συνοῦσα αὐτῷ δύναμις; καὶ Μωϋσῆς ὅτε συνέβαλε τῷ Ἀμαλὴκ, εἰ μὲν ἐξέτεινε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, πρὸς τὸν Θεὸν, ἐπάτει τὸν Ἀμαλήκ· εἰ δὲ ἔκλινε τὰς χεῖρας, ὁ Ἀμαλὴκ περιεγίνετο.

Γ'. Σὺ δὲ ἀκούων ταῦτα γινόμενα, μὴ μακρὰν σου ἀπέλθῃ ὁ νοῦς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνα τύπος ἦν καὶ σκιὰ τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων, ἀνάλαβε εἰς ἑαυτὸν ταῦτα Ὅτε γὰρ ἐκτενεῖς τὰς χεῖρας τοῦ νοός σου, καὶ τοὺς λογισμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ θελήσεις προσκολληθῆναι τῷ Κυρίῳ, κατώτερος τῶν λογισμῶν σου γίνεται ὁ Σατανᾶς. Καὶ ὥσπερ εἰς Ἱεριχὼ τὰ τείχη ἔπεσον διὰ δυνάμεως Θεοῦ, οὕτω καὶ νῦν τὰ τείχη τῆς κακίας τὰ κωλύοντά σου τὸν νοῦν, καὶ αἱ πόλεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ οἱ ἐχθροί σου ἐξολοθρεύονται διὰ δυνάμεως Θεοῦ. οὕτως ἐν τῇ σκιᾷ Θεοῦ δύναμις ἀδιαλείπτως συνῆν τοῖς δικαίοις, ποιοῦσα θαυμάσια φανερά· καὶ ἔσωθεν δὲ ἐν αὐτοῖς ᾤκει ἡ θεία χάρις. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς προφήτας ἐνήργει, καὶ διηκόνει τὸ Πνεῦμα ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τοῦ προφητεύειν, καὶ λαλεῖν, ὅτε χρεία ἦν πράγματα μεγάλα εἰπεῖν τῷ κόσμῳ. Οὐ γὰρ πάντοτε ἐλάλου, ἀλλ' ὅτι ἤθελε τὸ ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα· πλὴν ἡ δύναμις πάντοτε συνῆν.

Δ'. Εἰ οὖν εἰς τὴν σκιὰν τοσοῦτον ἐξεχύθη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. πόσῳ μᾶλλον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, εἰς τὸν σταυρὸν, εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ὅπου ἐγένετο ἡ ἔκχυσις καὶ ἡ μέθη τοῦ Πνεύματος; Ἐκχεῶ γὰρ, φησὶ, ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Τοῦτό ἐστιν ὃ εἶπεν αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅτι Μεθ' ὑμῶν ἔσομαι ἕως τῆς συντε-

Iterum locutus est, et apertæ sunt portæ cœlorum, ac descendit pluvia. Similiter quoque Moses ponebat virgam [22], et fiebat serpens; et rursus locutus est, et fiebat virga. Et accepit a camino cinerem, et dispersit, et producebantur ulcera [23], et iterum percussit, et fiebant ciniphes et ranæ. Nam hæc natura humana facere potuit? Locutus est mari, et divisum est [24]: fluvio, et mutatus est in sanguinem. Verum patet, quod cœlestis virtus habitaverit in ejus animo, et per Mosen ediderit hæc signa.

II. David quo pacto potuit absque armis in bellum congredi cum tali gigante? Et cum projiceret lapidem in alienigenam manu David [25], manus Dei dirigebat lapidem, ipsa quoque virtus divina interfecit illum, parans victoriam. Non enim David hoc poterat, qui erat imbecillis corpore. Jesus, filius Nave [26], cum venisset Jericho, sedit septem dies, nihil efficere valens sua ipsius natura: at ubi jussit Deus, muri sua sponte corruerunt. Et cum ingrederetur terram promissionis, dicit ei Dominus: *Proficiscere in bellum;* respondit Jesus; *Vivit Dominus! non procedam sine te* [27]. Et quis est, qui mandavit soli, ut subsisteret duas alias horas in conflictu belli? An sola ipsius natura, an quæ illi assistebat potentia [28]? Moses quoque, cum manus consereret cum Amalecho, quando extendebat manus in cœlum ad Deum, conculcabat Amalech: quando autem declinaret manus, Amalech superior erat.

III. Tu vero quando hæc auditu percipis, ne procul a te procedat mens tua; verum quia illa typus erant et umbra verarum rerum, accommoda eadem tibi ipsi. Quandocunque enim extenderis manus animi tui et cogitationes in cœlum, atque volueris agglutinari Domino, inferior cogitationibus tuis fit Satanas. Et quemadmodum Jericho muri corruerunt virtute divina [29], sic quoque nunc muri malitiæ impediunt mentem tuam, atque urbes Satanæ et inimici tui perdentur virtute divina. Ad hunc modum in umbra legis virtus divina indesinenter aderat justis, edens manifesta miracula. Atque intus in ipsis habitabat divina gratia. Itidem quoque in prophetis operabatur, atque suppeditabat animis eorum Spiritum prophetandi, et loquendi et dicendi mundo res ingentes, necessitate id poscente. Non enim semper loquebantur, sed quando **157** volebat, qui in ipsis erat, Spiritus: nihilominus facultas semper aderat.

IV. Si igitur in umbram tantopere est effusus Spiritus sanctus, quanto magis in Novum Testamentum, in crucem, in adventum Christi, quando facta est effusio et ebrietas Spiritus? *Effundam enim*, inquit, *de Spiritu meo super omnem carnem* [30]. Hoc est quod ipsemet Dominus dixit, nempe: *Vobiscum ero usque ad consummationem sæculi. Omnis enim*

[22] Exod. VIII, 10. [23] Ibid., 17. [24] Exod. XIV, 16, 21. [25] I Reg. XVIII, 47. [26] Jos. VI, 20 [27] Jos. X, 13. [28] Exod. XVII, 11. [29] Jos. VI, 20. [30] Act. II, 16, 17; Joel. II, 20.

qui quærit, invenit [31]. *Si etenim,* inquit, *vos, qui estis mali, nostis bona dona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum petentibus eum cum virtute et summa fidei certitudine* [32] secundum Apostolum? Cæterum ista modo, tempore, labore summo, patientia atque dilectione ejus comparantur, dum exercentur organa animæ sensitiva, ut dictum est, et bono et malo, videlicet, machinis, insidiis et multiplicibus circumstantiis atque deceptionibus malitiæ : itidem quoque diversis gratiæ donis, variis auxiliis, a virtute et efficacia Spiritus profectis. Qui enim cognoscit cicatrices malitiæ, affectionibus inquinantes interiorem hominem ; et non perspicit in se auxilium sancti Spiritus veritatis, corroborantem infirmitatem suam atque renovantem animam in exsultatione cordis, ejusmodi qui est, sine discretione graditur non perspiciens multiformem dispensationem gratiæ pacisque divinæ. Et e diverso, qui adjuvatur a Domino, et affluit lætitia spirituali, ac donis cœlestibus, si existimet se non amplius obnoxium peccato, decipitur occulte, quippe qui non habeat facultatem discernendi subtilitatem malitiæ, nec intelligat paulatim fieri incrementum pueritiæ, atque perfectionem in Christo : nam per subministrationem Spiritus sancti et divini, simul fides aucta in incrementum tendit, et omne munimen pravarum cogitationum ex parte destruitur usque ad integram eversionem. Scrutari igitur debet quisque nostrum, si invenerit in fictili hoc apparatu thesaurum, si induerit purpuram spiritus, si viderit regem, et quieverit proximum illi factus, si tandem in alienas domos se direxerit. Nam anima habet partes multas, et altitudinem magnam, et demum peccatum ingressum possedit illius universas partes et cordis penetralia. Deinde inquirente homine, venit gratia ad eum, et occupat duas animæ partes æqualiter. Qui igitur inscius est, invitatus a gratia, arbitratur gratiam ingressam omnes animæ partes obtinere, et peccatum radicitus evelli. Major autem pars a peccato possidetur, et una pars a gratia ; et decipitur ille et nescit. Per plura autem adhuc de his habentes attentioni vestræ sinceritatis patefacere, per pauca dedimus vobis principium ut intelligentibus hominibus, ut exercentes et meditantes sermonum virtutem, intelligentiores fiatis in Domino, et **158** simplicitatem cordis vestri augeatis in ejus gratia, et virtute veritatis, ut cum omni securitate vestræ saluti incumbentes, et liberati ab omni curiositate et fraude adversarii digni habeamini innoxii et invicti inveniri in die judicii Domini nostri Jesu Christi; cui gloria et potestas cum Patre et vivifico ejus Spiritu

A λείας τοῦ αἰῶνος· πᾶς γὰρ ὁ ζητῶν εὑρίσκει. Εἰ γὰρ, φησὶν, ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν, δυνάμει καὶ πληροφορίᾳ πολλῇ κατὰ τὸν Ἀπόστολον ; Τὰ οὖν τοιαῦτα καὶ μέτρῳ, καὶ πόνῳ, καὶ κόπῳ πολλῷ, καὶ ὑπομονῇ, καὶ φιλίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν εὑρίσκεται, γυμναζομένων τῶν αἰσθητηρίων τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸ εἰρημένον, διὰ καλοῦ τε καὶ κακοῦ, δηλαδὴ διά τε τῶν μηχανῶν καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ πολυτρόπων περιστάσεων, καὶ ἐνεδρῶν τῆς κακίας· ὁμοίως δὲ καὶ διὰ τῶν διαφόρων χαρισμάτων καὶ ποικίλων ἀντιλήψεων τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως τοῦ Πνεύματος. Ὁ γὰρ γνωρίζων τὴν ἐπουλὴν τῆς κακίας διὰ τῶν παθῶν μιαίνουσαν τὸν ἔσω ἄν-
B θρωπον, καὶ μὴ ἐπιγινώσκων ἐν αὐτῷ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς ἀληθείας ἐνδυναμοῦσαν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀνανεοῦσαν τὴν ψυχὴν ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας, ὁ τοιοῦτος ἐν ἀδιακρισίᾳ πορεύεται, μὴ γνωρίζων γε μὴν τὴν πολύτροπον οἰκονομίαν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ εἰρήνης. Καὶ πάλιν δὲ ὁ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου. καὶ εὑρισκόμενος ἐν εὐφροσύνῃ πνευματικῇ καὶ χαρίσμασι ἐπουρανίοις, ἐὰν νομίσῃ μηκέτι ἀνακεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀπατᾶται κλεπτόμενος, μὴ διακρίνων λεπτότητα τῆς κακίας· καὶ μὴ συνιὼν τὴν κατὰ μέρος γενομένην τῆς νηπιότητος αὔξησιν καὶ τελειότητα ἐν Χριστῷ. Διὰ γὰρ τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ ἁγίου καὶ θεϊκοῦ Πνεύμανος [ὁμοῦ τε καὶ ἡ πίστις αὐξανομένη εἰς πρυκοπὴν ἔρχεται, καὶ πᾶν ὀχύρωμα πονηρῶν λογι-
C σμῶν κατὰ μέρος χωρεῖ εἰς καθαίρεσιν παντελῆ. Ἐρευνᾷν οὖν ὀφείλει ἕκαστος ἡμῶν, εἰ εὗρεν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ τούτῳ σκεύει [1] τὸν θησαυρὸν, εἰ ἐνεδύσατο τὴν πορφύραν τοῦ πνεύματος, εἰ εἶδε τὸν βασιλέα, καὶ ἀνεπαύθη [2] ἐγγύτατος αὐτοῦ γενόμενος, εἴτε ὀκμὴν εἰς τοὺς ἐξωτάτους οἴκους διακινεῖ· ἡ γὰρ λυχὴ ἔχει μέλη πολλὰ, καὶ βάθος πολὺ, καὶ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ἐπεισελθοῦσα κατέσχεν αὐτῆς ὅλα τὰ μέλη καὶ τὰς νομὰς τῆς καρδίας. Εἶτα ἐπιζητοῦντος τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται ἡ χάρις πρὸς αὐτὸν, καὶ κατέχει δύο μέλη τῆς ψυχῆς ἴσως. Ὁ οὖν ἄπειρος, παρακαλούμενους ὑπὸ τῆς χάριτος, νομίζει, ὅτι ἐλθοῦσα ἡ χάρις ὅλα τὰ μέλη τῆς ψυχῆς κατέσχε, καὶ ἐξεῤῥιζώθη [3] ἡ ἁμαρτία. Τὸ πλεῖστον δὲ μέρος τῆς ἁμαρτίας κρατεῖται, καὶ ἓν μέρος ὑπὸ τῆς χάριτος· καὶ
D ὑποκλέπτεται καὶ οὐκ οἶδε. Διὰ πλειόνων δὲ ἔτι περὶ τούτων ἔχοντες ἐπιστεῖλαι τῇ διαθέσει τῆς ὑμετέρας εἰλικρινείας, δι' ὀλίγων ἐδώκαμεν ὑμῖν ἀφορμὴν ὡς συνετοῖς ἀνδράσιν, ἵνα ἐργασάμενοι καὶ ἐξερευνήσαντες τὴν τῶν λόγων δύναμιν, συνετώτεροι γένησθε ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς καρδίας ὑμῶν αὐξάνητε ἐν τῇ αὐτοῦ χάριτι, καὶ δυνάμει τῆς ἀληθείας, ἵνα μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἀντεχόμενοι τῆς ἑαυτῶν

[31] Matth. XXVIII, 20. [32] Matth. XII, 11.

VARIÆ LECTIONES.

[1] Cod. σκεύη. [2] Ἴσ., ἀνεπάη aut ἀνεπαύη. [3] Cod. ἐξεριζώθη.

σωτηρίας, καὶ ῥυσθέντες ἀπὸ πάσης περιεργείας καὶ δολιότητος τοῦ ἀντικειμένου καταξιωθῆτε ἄπτωτοι καὶ ἀκαταγώνιστοι, εὑρεθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς διαγνώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι αὐτοῦ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

nunc et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

S. P. N. MACARII ÆGYPTII

OPUSCULA ASCETICA.

(GALLAND. *Biblioth. Patr.* t. VII, p. 161.)

—

Hæc opuscula sub sancti Macarii Ægyptii nomine primus edidit ex Francisci Turriani Societatis Jesu codice antiquo Petrus Possinus Tolosæ 1683 in-4, exinde a Georgio Pretio inter Macariana opera, Lipsiæ, 1714, in-8, et a Gallandio in *Bibliotheca Veterum Patrum* denuo sunt recusa. Hæc opuscula non esse quidem genuina sancti Macarii opera, sed ex ejusdem homiliis fuisse compilata ex comparatione opusculorum cum homiliis patet et insuper comprobatur fide codicum Græc. Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensi nris CIV, olim CCXL, in-fol.), CXL (olim CLXXIX, in-4), CLXXIX (olim CLVI, in-4), CXCII (olim CCXXXIV in-4). Codex CIV etiam Simeonem Logothetam qui floruit sæculi duodecimi priore parte (1152), opusculorum compilatorem esse diserte prodit. Opuscula enim ibidem ita leguntur inscripta : Κεφάλαια τοῦ ἁγίου Μακαρίου μεταφρασθέντα παρὰ Συμεὼν τοῦ Λογοθέτου (sic) ρν' *Sancti Macarii capita* 50 *a Simeone Logotheta transcripta*. EDIT.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ.

—

MACARII MAGNI

DE CUSTODIA CORDIS

LIBER.

—

Α'. Πως δύναται λέγειν ὁ τυχῶν, ὅτι νηστεύων, καὶ ξενιτεύων, καὶ ψωμίψων μου τὰ ὑπάρχοντα ἅγιός εἰμι; Ἅγιός ἐστιν, οὐ καθαρθεὶς τὸν ἔσω ἄνθρωπον;

159 Quomodo potest dicere quilibet : Jejunans, peregre degens, divisis dispertitisque bonis meis omnibus, sanctus sum ? An ille sanctus est, qui nondum

mones, et occuparant ac dissiparant cogitationes ejus. Beata anima, quæ redempta est e tenebris! Et væ animæ, quæ non clamat nec ingemiscit ad eum, qui potest eam liberare a molestis illis et acerbis operum exactoribus!

XI. Abeunt filii Israel celebrato Pascha. Proficit anima, quæ accepit vitam sancti Spiritus, degustavit agnum, ejusque sanguine uncta est, et comedit verum panem, Verbum vivum. Columna ignis et columna nubis illos præcedit custodiens[4]: Spiritus sanctus suffulsit hos, fovens et dirigens in intelligentia animam. Pharao et Ægyptii animadversa populi Israelitici fuga, seque servitio eorum privatum, et post primogenitorum interfectionem persequi illum ausus est. Festinanter ergo curribus suis junctis, cum omni populo ad eos interficiendos impellebatur: jamjamque futurum cum esset, ut permisceretur eis, intercessit nubes in medio, quæ hos quidem tenebris obrutos impediebat; illos vero luce ducebat et conservabat. Et ne historiam totam evolvens producam longius sermonem, sume mihi per omnia similitudinem ad res spirituales.

XII. Quam primum enim anima Ægyptios effugit, accedens divina potentia opitulatur, deducens eam ad veritatem. Ubi vero cognoverit spiritualis ille Pharao, rex tenebrarum peccati, deficere a se animam, et effugere regni sui cogitationes, quibus olim detinebatur (hæ enim sunt ejus facultates); existimavit ac spem sibi fecit horribilis ille illam reversuram ad se. Ubi vero intellexit animam omnino evitare suam tyrannidem, cæde primogenitorum et furto cogitationum impudentius accurrit, veritus ne forsan anima prorsus effugiente, nemo reperiatur, qui voluntatem et opus suum impleat. Persequitur ergo eam afflictionibus, tentationibus ac bellis invisibilibus. Hic probatur, hic tentatur, hic apparet amor quo eum, qui eduxit ex Ægypto, complectitur, siquidem traditur, ut probetur, et variis modis tentetur.

XIII. Videt enim facultatem hostis volentem irruere et interficere, nec tamen posse; medius enim inter eam et Ægyptios spiritus consistit Dominus. Spectat autem ab interiori parte mare amaritudinis et afflictionis aut desperationis; et nec in posteriora quidquam efficere potest; quippe quæ videat **151** hostes promptos; nec in anteriora secedere; metus enim mortis, et graves ac variæ afflictiones, quibus circumdatur, mortem ob oculos ei ponunt. Desperat ergo de se ipsa, sententiam mortis in se habens, anima, propter circumdantem illam malorum multitudinem. Et ubi conspexerit Deus metu mortis collabi animam, hostemque ad eam absorbendam promptissimum, tum

[4] Exod. XIV, 19, 20.

σαν γὰρ οἱ γειτονεύσαντες αὐτῇ δαίμονες, καὶ κατέσχον καὶ διεσκέδασαν τοὺ λογισμοὺς αὐτῆς. Μακαρία ἡ ψυχὴ ἡ λυτρωθεῖσα ἐκ τοῦ σκότους· καὶ οὐαὶ ψυχῇ τῇ μὴ βοώσῃ, καὶ στεναζούσῃ πρὸς τὸν δυνάμενον ῥύσασθαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν χαλετῶν ἐκείνων καὶ πικρῶν ἐργοδιωκτῶν.

ΙΑ'. Ἀπαίρουσιν υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα ποιήσαντες. Προκόπτει ἡ ψυχὴ, λαβοῦσα ζωὴν Πνεύματος, ἁγίου, καὶ ἀπογευσαμένη τοῦ ἀμνίου, καὶ χρισθεῖσα τῷ αἵματι αὐτοῦ, καὶ φαγοῦσα τὸν ἀληθινὸν ἄρτον, τὸν ζῶντα Λόγον. Στύλος πυρὸς καὶ στύλος νεφέλης ἐκείνων προηγεῖται φυλάττων· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑποστηρίζει τούτους, θάλπον καὶ ὁδηγοῦν ἐν αἰσθήσει τὴν ψυχήν. Γνοὺς Φαραὼ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι τὴν τοῦ λαοῦ φυγὴν, καὶ τὴν ἐκ τῆς δουλείας αὐτῶν στέρησιν, καὶ μετὰ τὴν τῶν πρωτοτόκων ἀναίρεσιν, διώκειν ἐθάρσησε. Σπουδῇ γὰρ ζεύξας τὰ ἅρματα αὐτοῦ, καὶ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐπ' αὐτοὺς ἀνελεῖν ἠπείγετο· ἤδη μέλλοντος ἀναμίγνυσθαι αὐτοῖς, ἵστατο νεφέλη ἐν μέσῳ, τοῖς μὲν ἐμποδίζουσα καὶ ἐπισκοτίζουσα, τοὺς δὲ φωταγωγοῦσά τε καὶ φυλάττουσα. Καὶ ἵνα μὴ τὴν ἱστορίαν ἅπασαν ἀνελίττων, μηκύνω τὸν λόγον, λάβε μοι ἐν πᾶσι τὴν παραβολὴν πρὸς τὰ πνευματικά.

ΙΒ'. Ὅταν γὰρ πρῶτον ἡ ψυχὴ τοὺς Αἰγυπτίους ἀποφύγῃ, προσελθοῦσα ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις βοηθεῖ ὁδηγοῦσα αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Γνοὺς δὲ ὁ πνευματικὸς Φαραὼ, ὁ βασιλεὺς τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας, ὅτι ἀφίσταται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, καὶ ἀποφεύγει τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοὺς λογισμοὺς πάλαι κατεχομένους· ταῦτα γὰρ αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα· ὑπέλαβε καὶ ἤλπισεν ὁ δεινὸς, πάλιν αὐτὴν ἐπανιέναι πρὸς αὐτόν. Μαθὼν δὲ, ὅτι παντάπασι φεύγει τὴν καταδυναστείαν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, τῆς σφαγῆς τῶν πρωτοτόκων καὶ κλοπῆς τῶν λογισμῶν ἀναιδέστερον προσέδραμε, φοβηθεὶς μήποτε τῆς ψυχῆς ἐκφυγούσης παντελῶς οὐδεὶς εὑρεθῇ, ὁ τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ τὸ ἔργον ἐκπληρῶν. Καταδιώκει αὐτὴν διὰ θλίψεων καὶ πειρασμῶν, καὶ πολέμων ἀοράτων. Ἐνταῦθα δοκιμάζεται, ἐνταῦθα πειράζεται, ἐνταῦθα φαίνεται ἡ πρὸς τὸν ἐξάγοντα αὐτὴν ἐξ Αἰγύπτου ἀγάπη· παραδίδοται γὰρ δοκιμασθῆναι καὶ πειρασθῆναι παντοδαπῶς.

ΙΓ'. Θεωρεῖ γὰρ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ βουλομένην ἐπελθεῖν, καὶ θανατῶσαι καὶ μὴ ἐξισχύουσαν· μέσος γὰρ αὐτῆς καὶ τῶν Αἰγυπτίων πνεύματα ἕστηκεν Κύριος. Θεωρεῖ δὲ καὶ ἔμπροσθεν θάλασσαν πικρίας καὶ θλίψεως, ἢ ἀπογνώσεως, καὶ οὔτε εἰς τὰ ὀπίσω ἀνύσαι ἰσχύει, ὁρῶσα ἑτοίμους τοὺς ἐχθροὺς, οὔτε εἰς τὰ ἔμπροσθεν χωρῆσαι· δειλία γὰρ θανάτου καὶ θλίψεις δειναὶ καὶ ποικίλαι περιέχουσαι, θάνατον ὁρᾷν ποιοῦσιν. Ἀπευδοκεῖ οὖν ἑαυτὴν τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα ἡ ψυχὴ, διὰ τὸν περικυκλώσαντα αὐτὴν τῶν πονηρῶν ἑσμόν. Καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ ὁ Θεὸς δειλίᾳ θανάτου περιπεσοῦσαν τὴν ψυχὴν· καὶ τὸν ἐχθρὸν καταπιεῖν αὐτὴν ἑτοίμως ἔχοντα, τότε δὲ δίδωσι μικρὰν βοήθειαν, μακροθυμῶν ἐπὶ

τὴν ψυχὴν, καὶ δοκιμάζων αὐτὸν, εἰ τῇ πίστει ἕστηκεν, εἰ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχει. Τοιαύτην γὰρ ὁ Θεὸς ἔθετο τὴν ὁδὸν, τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν μετὰ θλίψεως εἶναι καὶ στενοχωρίας, καὶ δοκιμασίας πολλῆς, καὶ πειρασμῶν πικροτάτων, ἵνα ἐντεῦθεν καταντήσῃ λοιπὸν ἡ ψυχὴ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν θλίψιν καὶ τὸν παρ' ὀφθαλμοῖς θάνατον. Τοτηνικαῦτα χειρὶ κραταιᾷ καὶ ὑψηλῷ βραχίονι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς ἐπιλάμψεως ῥήσσει τὴν δύναμιν τοῦ σκότους, καὶ διέρχεται ἡ ψυχὴ τοὺς φοβεροὺς τόπους ἐκφυγοῦσα, καὶ διαπεράσασα τὴν θάλασσαν τοῦ σκότους, καὶ τοῦ παμφάγου πυρός.

ΙΔ'. Ταῦτα μυστήριά ἐστι ψυχῆς ἀληθῶς γιγνόμενα ἐν ἀνθρώπῳ σπουδάζοντι ἐλθεῖν πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ζωῆς, καὶ λυτρουμένῳ ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ θανάτου, καὶ λαμβάνοντι ἀῤῥαβῶνα παρὰ Θεοῦ, καὶ μετέχοντι Πνεύματος ἁγίου. Εἶτα ῥυσθεῖσα ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, καὶ τὴν πικρὰν θάλασσαν τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ διελθοῦσα, καὶ ὁρῶσα τοὺς πολεμίους ἀπολλυμένους πρὸ ὀφθαλμῶν, οἷς τὸ πρὶν ἐδούλευεν, ἀγαλλιᾶται χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ, καὶ δεδοξασμένη, παρακαλουμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναπαυομένη ἐν Κυρίῳ. Τότε τὸ πνεῦμα ὅπερ ἔλαβε, καινὸν ᾆσμα τῷ Θεῷ ᾄδει, διὰ τοῦ τυμπάνου, ἤγουν τοῦ σώματος, καὶ τῶν τῆς κιθάρας, ἤτοι ψυχῆς, λογικῶν χορδῶν καὶ λεπτοτάτων λογισμῶν, καὶ τοῦ πλήκτρου τῆς θείας χάριτος, καὶ ἀναπέμπει αἴνους τῷ ζωοποιῷ Χριστῷ. Ὡς γὰρ διὰ τοῦ αὐλοῦ τὸ πνεῦμα διερχόμενον λαλεῖ, οὕτω διὰ τῶν ἁγίων καὶ πνευματοφόρων ἀνθρώπων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστιν ὑμνοῦν, καὶ ψάλλον, καὶ προσευχόμενον τῷ Θεῷ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. Δόξα τῷ ῥυσαμένῳ τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς δουλείας Φαραὼ, καὶ θρόνον ἴδιον καταστήσαντι, καὶ οἶκον, καὶ ναὸν, καὶ νύμφην καθαρὰν, καὶ εἰσαγαγόντι αὐτὴν εἰς βασιλείαν ζωῆς αἰωνίου, ἔτι οὖσαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

A præbet quidem exiguum auxilium, longanimis erga animam, et probans eam, an in fide stet, et an dilectionem erga eum habeat. Talem enim Deus constituit viam, deducentem ad vitam, degere in afflictione, in angustia, in probatione multa, et in tentationibus acerbissimis, ut inde postea occurrat anima per ingentem afflictionem, et mortem ante oculos positam : tunc manu valida et excelso brachio sancti Spiritus illuminatione dirumpit vim tenebrarum, et transit anima horrenda loca evitans, atque trajiciens mare tenebrarum et ignis omnia devorantis.

XIV. Hæc sunt mysteria animæ, quæ vere fiunt in homine, qui contendit pervenire ad promissam vitam, et qui liberatus e regno mortis, accipit arrhabonem a Deo, particeps Spiritus sancti factus. B Deinceps liberata ab hostibus suis anima, acerbo mari virtute divina trajecto, ubi conspicit hostes, quibus antea inserviebat, ante oculos interiisse, exsultat gaudio ineffabili, et glorificata consolationem a Deo accipit, et in Domino requiescit. Tum Spiritus, quem accepit, Deo canticum canit novum, tympano, nempe corporis, et citharæ, sive animæ chordis rationalibus, ac subtilissimis cogitationibus, et plectro divinæ gratiæ; mittitque laudes ad Christum vivificum. Quemadmodum enim per tibiam spiritus transiens, sonum edit, ita per sanctos et spiritu præditos homines Spiritus sanctus psallit, et precatur Deum in puritate cordis. *Gloria sit ei, qui redemit animam e servitute Pharaonis, thronumque* C *suum eam constituit, domicilium, templum et sponsam puram ; atque introduxit eam in regnum vitæ æternæ, vel adhuc in hoc sæculo exsistentem.*

ΙΕ'. Ἐν τῷ νόμῳ ζῶα ἄλογα προσεφέροντο εἰς θυσίαν, καὶ μὴ ἐσφάζοντο, οὐκ ἦσαν δεκταὶ αἱ προσφοραί· καὶ νῦν ἐὰν μὴ σφαγῇ ἡ ἁμαρτία, οὐκ ἔστι δεκτὴ ἡ προσφορὰ τῷ Θεῷ καὶ ἀληθινή. Ἦλθεν ὁ λαὸς εἰς **Μεῤῥὰν**, ὅπου ἦν πηγὴ πικρὸν ὕδωρ βρύουσα, καὶ ἄχρηστον πρὸς πόσιν. Κελεύει οὖν ὁ Θεὸς Μωσέα ἀποκνήσαντα ξύλον ῥίψαι εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ, καὶ ἐμβληθέντος, οὕτως τοῦ ξύλου, ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ· καὶ μεταβληθὲν ἐκ τῆς πικρότητος, χρήσιμον καὶ πότιμον ἐγένετο τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ πεπίκραται ἐκπιοῦσα τὸν οἶνον τοῦ ὄφεως, καὶ ὁμοιωθεῖσα τῇ πικρᾷ αὐτοῦ φύσει, καὶ ἁμαρτωλὸς γενομένη. Διὸ ἐμβάλλει ὁ Θεὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς εἰς αὐτὴν τὴν πικρὰν πηγὴν τῆς καρδίας, καὶ γλυκαίνεται ἐκ τῆς πικρότητος μεταβαλλομένη, καὶ συγκιρωμένη τῷ Πνεύματι τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως εὔχρηστος γενομένη, εἰς διακονίαν τοῦ Δεσπότου αὐτῆς προχωρεῖ· γίνεται γὰρ πνεῦμα σαρκοφόρον. Δόξα τῷ μεταβάλλοντι τὴν πικρότητα ἡμῶν εἰς τὴν ἡδύτητα καὶ χρηστότητα τοῦ Πνεύματος. Οὐαὶ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ οὐκ ἐβλήθη τὸ ξύλον τῆς ζωῆς· οὐ δύναται μεταβολήν τινα κτήσασθαι ἀγαθήν.

XV. In lege animalia ratione destituta offerebantur in sacrificium, quæ, nisi mactarentur, non erant gratæ oblationes. Nunc quoque nisi mactetur peccatum, non est grata oblatio apud Deum, et vera. Venit populus in Maran [a], ubi erat fons, amaram aquam e scaturigine mittens, eamque inutilem ad bibendum. Jubet ergo Deus Mosen metu correptum lignum projicere in aquam amaram ; hoc pacto injecto ligno dulcis effecta est aqua, et mutata amaritudine, utilis et potabilis reddita est populo Dei. D Eodem modo quoque anima, epoto vino serpentis, amaritudinem contraxit, factaque est similis amaræ ejus naturæ, ac peccatrix evasit. Quapropter immittit Deus lignum vitæ in ipsum amarum fontem cordis, qui dulcescit, ab amaritudine transmutatus, et admistus Spiritui Christi : atque hoc pacto utilis effectus in obsequium Domini sui cedit : evadit enim Spiritus carnem gestans. Gloria sit ei qui mutat amaritudinem nostram in suavitatem et bonitatem Spiritus. Væ illi, in quem non missum est lignum vitæ ! non potest enim aliquam bonam mutationem consequi.

[a] Exod. xv, 25.

XVI. Virga Mosis duplicem gerebat imaginem. Hostibus velut serpens occurrebat, mordens et interficiens, **152** Israelitis vero erat baculus, quo fulciebantur. Sic quoque verum lignum crucis, quod est Christus, hostium quidem est mors, spirituum nempe malitiæ; animarum vero nostrarum baculus, sedes tuta, et vita, in qua conquiescunt. Figuræ enim et umbræ prius fuerunt, quam veræ hæ res, siquidem antiquus cultus præsentis cultus umbra et imago est. Item circumcisio, tabernaculum, arca, urna, manna, sacerdotium, incensum et ablutiones, et, ut summatim dicam, quæcumque fiebant in Israelitico populo, in lege Mosis, aut prophetarum temporibus, propter animam ipsam facta sunt, quæ secundum imaginem Dei condita, atque sub jugum servitutis, et sub regnum molestarum tenebrarum lapsa est.

XVII. Cum hac enim voluit Deus communicare, hanc aptavit sibi in sponsam regis, hanc expurgat a sordibus, et abluta nigredine et turpitudine sua splendidam reddit, e mortificatione vivificat, e contritione curat, et pacat, inimicitiis ejus conciliatis. Creatura enim cum sit, in sponsam filio regis aptata est, Deusque propria virtute suscipit eam, paulatim eamdem immutans, donec auxerit eam suo ipsius incremento. Extendit enim et producit eam ad infinitum et immensum augmentum, donec incontaminata et digna eo sponsa evadat. Primum enim gignit eam apud semetipsum, atque auget per se ipsum, donec consequatur integram mensuram dilectionis ejus. Ipse enim cum sit sponsus perfectus, assumit eam sponsam perfectam, in sanctam, arcanam et impollutam societatem nuptiarum, tumque regnat simul cum eo in infinita sæcula. Amen.

HOMILIA XLVIII.

De perfecta fide in Deum.

I. Dominus in Evangelio suos discipulos ad perfectam fidem deducere volens, dixit: *Qui in modico infidelis est, et in multo infidelis est. Et qui in minimo fidelis est, et in multo fidelis est* [6]. Quid est modicum, et quid est multum? Modicum, sunt promissiones sæculi hujus, quæ promisit se præstiturum credentibus ei, velut victum, vestitum et reliquam corporis recreationem, aut sanitatem, et similia, præcipiens, omnino non sollicitum esse de his [7], sed per fiduciam in eum sperare, quod Dominus provisor eorum, qui ad eum confugiunt, per omnia futurus sit. Multum autem, sunt æterni atque incorruptibilis sæculi dona, quæ promisit se collaturum credentibus in eum, et iis qui absque ulla intermissione de iis sunt solliciti, et poscunt ab eo, quia sic præcepit. *Vos autem*, inquit, *quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* [8]: ut ex his modicis et temporaneis quisque probetur, an credat Deo, quod promiserit se largiturum, modo nos de talibus nihil

ΙϚʹ. Ἡ ῥάβδος Μωϋσέως δύο ἔφερεν εἰκόνας. Τοῖς μὲν γὰρ ἐχθροῖς ὡς ὄφις ἀπήντα, δάκνων καὶ ἀναιρῶν· τοῖς Ἰσραηλίταις δὲ βακτηρία, ἐφ' ἣν ἐπεστηρίζοντο. Οὕτω καὶ τὸ ἀληθινὸν ξύλον τοῦ σταύρου, ὅ ἐστι Χριστὸς, τῶν μὲν ἐχθρῶν ἐστι θάνατος, τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας· τῶν δὲ ψυχῶν ἡμῶν βακτηρία καὶ ἕδρασμα ἀσφαλὲς καὶ ζωὴ, ἐφ' ἣν ἐπαναπαύονται. Τύποι γᾶρ καὶ σκιαὶ τὸ πρὶν ἐγίγνοντο τῶν ἀληθινῶν τούτων πραγμάτων· σκιὰ γάρ ἐστι, καὶ εἰκὼν ἡ παλαιὰ λατρεία τῆς νῦν λατρείας. Καῖ ἡ περιτομὴ, καὶ ἡ σκηνὴ, καὶ ἡ κιβωτὸς, καὶ ἡ στάμνος, καὶ τὸ μάννα, καὶ ἱερατεία, καὶ τὸ θυμίαμα, καὶ τὰ βαπτίσματα, καὶ ἁπαξαπλῶς πάντα ὅσα γέγονεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως, ἢ ἐν τοῖς προφήταις, διὰ τὴν ψυχὴν ταύτην γέγονε, τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένην, καὶ πεσοῦσαν ὕπὸ ζυγὸν δουλείας, καὶ ὑπὸ βασιλείαν σκότους πικρίας.

ΙΖʹ. Ταύτῃ γὰρ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς κοινωνῆσαι, καὶ ταύτην ἡρμόσατο ἑαυτῷ εἰς νύμφην βασιλέως, καὶ ταύτην καθαρίζει ἀπὸ τοῦ ῥύπου καὶ ἐκπλύνων λαμπρύνει ἀπὸ τῆς μελανίας καὶ τῆς αἰσχρότητος αὐτῆς, καὶ ζωοποιεῖ ἐκ τῆς νεκρώσεως, καὶ ἰᾶται ἐκ τῆς συντρίψεως, καὶ εἰρηνεύει αὐτῆς τὴν ἔχθραν καταλλάσσιν. Κτίσμα γὰρ οὖσα εἰς νύμφην τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως ἡρμόσθη, καὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ δυνάμει ὁ Θεὸς παραδέχεται αὐτὴν κατὰ μικρὸν συμμεταβαλλόμενος αὐτὴν, ἕως αὐξήσῃ αὐτὴν τῇ ἰδίᾳ αὐξήσει. Τείνει γὰρ αὐτὴν καὶ μηκύνει εἰς ἀπέραντον καὶ ἀμέτρητον αὔξησιν, ἕως ἂν ἄμωμος καὶ ἀξία αὐτοῦ νύμφη γένηται. Πρῶτον γὰρ γεννᾷ αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ, καὶ αὐξάνει δι' ἑαυτοῦ, ἕως ἀπολάβῃ τὸ τέλειον μέτρον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Αὐτὸς γὰρ ὢν τέλειος νυμφίος, λαμβάνει αὐτὴν τελείαν νύμφην εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μυστικὴν, καὶ ἄχραντον κοινωνίαν τοῦ γάμου, καὶ τότε συμβασιλεύει αὐτῷ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΗʹ.

Περὶ τῆς τελείας πίστεως εἰς Θεόν.

Αʹ. Ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς εἰς τελείαν πίστιν ἀγαγεῖν βουλόμενος, ἔλεγεν· Ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄπιστος, καὶ ἐν πολλῷ ἄπιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ὀλίγῳ πιστὸς, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι. Τί ἐστι τὸ ὀλίγον, καὶ τί ἐστι τό πολὺ; τὸ ὀλίγον τὰ ἐπαγγέλματά ἐστι τοῦ αἰῶνος τούτου, ἅπερ ὑπέσχετο παρασχεῖν τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ, οἷον τροφὰς, ἐνδύματα, καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ σώματος ἀνάπαυσιν, ἢ ὑγίειαν, καὶ τοιαῦτα. Προστάξας μὴ μεριμνᾷν ὅλως περὶ τούτων, ἀλλὰ τῇ εἰς αὐτὸν πεποιθήσει ἐλπίζειν, ὅτι Κύριος προνοητὴς τῶν αὐτὸν καταφευγόντών κατὰ πάντα γίνεται. Τὸ δὲ πολὺ τὰ τοῦ αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου αἰῶνος δωρήματά ἐστιν, ἅπερ ὑπέσχετο παρασχεῖν τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ, καὶ ἀδιαλείπτως περὶ ἐκείνων μεριμνῶσι, καὶ αἰτοῦσιν αὐτὸν, ὅτι οὕτως ἐνετείλατο· Ὑμεῖς δὲ, φησὶ, πρῶτον ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν· ὅπως ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων καὶ προσκαίρων δοκιμασθῇ ἕκαστος, εἰ πιστεύει τῷ Θεῷ, ὅτι

[6] Luc. xvi, 10. [7] Matth. vi, 31. [8] Ibid. 33.

ἐπηγγείλατο παρασχεῖν, ἡμῶν ἀμερίμνων περὶ τὰ τοιαῦτα ὄντων, καὶ μόνον περὶ τῶν μελλόντων αἰωνίων τὴν φροντίδα ἐχόντων.

Β'. Καὶ τότε φανερόν ἐστιν, ὅτι πιστεύει περὶ τῶν ἀφθάρτων, καὶ ὄντως ζητεῖ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, εἰ περὶ τῶν εἰρημένων ὑγιῆ τὴν πίστιν ἀποσώζει. Ὀφείλει γὰρ ἕκαστος τῶν ὑπακουόντων τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ, δοκιμάζειν ἑαυτὸν, καὶ ἀνακρίνειν, ἤτοι ὑπὸ πνευματικῶν ἀνδρῶν ἀνακρίνεσθαι καὶ δοκιμάζεσθαι, πῶς ἐπίστευσε, καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ· εἰ ὄντως ἐν ἀληθείᾳ κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, ἢ οἰήσει δικαιώσεως καὶ πίστεως, ἐν ἑαυτῷ πιστεύειν νομίζων· ἕκαστος γὰρ εἰ ἐν τῷ ὀλίγῳ πιστός ἐστι, περὶ τῶν προσκαίρων λέγω, δοκιμάζεται, καὶ ἐλέγχεται. Τὸ δὲ πῶς, ἄκουε· Πιστεύειν λέγεις βασιλείας οὐρανῶν καταξιοῦσθαι, καὶ υἱὸς Θεοῦ γεννηθεὶς ἄνωθεν γενέσθαι, καὶ συγκληρονόμος τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς αἰῶνας ὅλους συμβασιλεύειν αὐτῷ, καὶ τρυφᾷν ἐν φωτὶ ἀῤῥήτῳ, ἐν ἀπεράντοις καὶ ἀναριθμήτοις αἰῶσιν, ὡς ὁ Θεός; Πάντως ἐρεῖς· Ναί. Διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν ἀναχωρήσας τοῦ κόσμου, ἐμαυτὸν τῷ Κυρίῳ δέδωκα.

Γ'. Δοκίμασον τοίνυν σεαυτὸν, μή ποτέ σε μέριμναι γήϊναι κατέχουσιν ἔτι, καὶ φροντὶς πολλὴ περὶ τῆς τοῦ σώματος τροφῆς καὶ ἐνδύσεως, καὶ τῆς λοιπῆς ἐπιμελείας καὶ ἀναπαύσεως, ὡς τῇ σῇ δυνάμει περιγιγνόμενος, καὶ προνοούμενος ἑαυτοῦ, ἃ προσετάχθης μὴ μεριμνᾷν ὅλως περὶ σεαυτοῦ. Εἰ γὰρ πιστεύεις τὰ ἀθάνατα, καὶ αἰώνια, καὶ παράμονα καὶ ἄφθονα λήψεσθαι, πόσῳ μᾶλλον ταῦτα τὰ παρερχόμενα καὶ γήϊνα, ἅπερ ὁ Θεὸς δέδωκε καὶ ἀσεβέσιν ἀνθρώποις, καὶ θηρίοις, καὶ πετεινοῖς, οὐ πιστεύεις παρασχέσθαι σοι τὸν Κύριον, ὥσπερ καὶ ἐνετείλατο, μὴ μεριμνᾷν ὅλως περὶ τούτων εἰπὼν, Μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε, ἢ τί πίητε, ἢ τί περιβάλλησθε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ; εἰ δὲ περὶ ταῦτα ἔτι μέριμναν ἔχεις, καὶ οὐχ ἐνεπίστευσας ὅλον σεαυτὸν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, γνῶθι, ὅτι τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἅπερ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀκμὴν οὐκ ἐπίστευσας λαβεῖν, καὶ νομίζεις πιστεύειν, ἔτι ἐν τοῖς μικροῖς καὶ φθαρτοῖς ἄπιστος εὑρισκόμενος· καὶ πάλιν, Ὥσπερ τὸ σῶμα τιμιώτερόν ἐστι τοῦ ἐνδύματος, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα ἐστὶ τοῦ σώματος. Πιστεύεις τοίνυν, ὅτι ἡ ψυχή σου ὑπὸ Χριστοῦ ἴασιν δέχεται, ἀπὸ τῶν αἰωνίων καὶ ἀθεραπεύτων παρὰ ἀνθρώποις τραυμάτων, τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας, δι' ἣν καὶ ἦλθεν ἐνταῦθα ὁ Κύριος ἵνα νῦν τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν θεραπεύσῃ ἐκ τῶν ἀνιάτων παθῶν, καὶ καθαρίσῃ ἐκ τοῦ ῥύπου τῆς λέπρας τῆς κακίας, ὁ μόνος ἀληθινὸς ἰατρὸς καὶ θεραπευτής;

Δ'. Ἐρεῖς· Πάντως πιστεύω. Εἰς τοῦτο γὰρ ἕστηκα, καὶ ταύτην ἔχω τὴν προσδοκίαν. Γνῶθι τοίνυν, ἐρευνήσας σεαυτὸν, μή ποτέ σε τὰ σαρκικὰ πάθη πρὸς ἰατροὺς γηΐνους ἀποφέρει, ὡς Χριστοῦ, ᾧ ἐπίστευσας, μὴ δυναμένου σε θεραπεῦσαι. Ἴδε πῶς σεαυτὸν ἀπατᾷς, ὅτι νομίζεις πιστεύειν, μηδέπω πιστεύων, ὡς δεῖ ἐξ ἀληθείας. Εἰ γὰρ τὰ αἰώνια καὶ

[9] Matth. vi, 32. [10] Ibid. 25.

A simus solliciti; sed duntaxat de futuris rebus æternis curam suscipiamus.

II. Et tunc manifestum est illum credere de incorruptibilibus, et revera quærere æterna bona, si de jam dictis sanam fidem conservat. Debet enim quisque eorum, qui obtemperant veritatis verbo, probare se ipsum, ac discutere, vel a spiritualibus viris dijudicari atque probari, qua ratione crediderit, et Deo se ipsum tradiderit: an revera in veritate juxta verbum ejus, an opinione justificationis **152** et fidei, quam habet apud se, se credere existimet, Quilibet enim an in modico fidelis sit, de temporaneis loquor, probatur et arguitur. Quo pacto autem, audi: *Aisne te credere regno cælo-*
B *rum dignum haberi, et Filium Dei natum desuper esse, et cohæredem Christi, atque per cuncta sæcula te regnaturum cum eo, et fruiturum deliciis in lumine arcano, per infinita et innumerabilia sæcula, quemadmodum et Deus?* Utique dices: *Imo.* Propter hanc enim causam digressus e mundo, me ipsum Domino dedidi.

III. Examina ergo te ipsum, num forte te detineant adhuc curæ terrenæ, et sollicitudo multa de corporis victu et amictu, nec non reliqua studia et recreatio; quasi tua facultate promptus sis ac provideas tibi ipsi, quæ mandata tibi sunt, ne ommino sis sollicitus de te ipso. Si enim credis te immortalia, æterna et permanentia atque invidia carentia consecutorum esse, quanto magis hæc
C caduca et terrena, quæ Deus contulit vel impiis hominibus, bestiis ac volucribus, credere debes Dominum tibi largiturum, ut quoque præcepit prorsus non de his sollicitum esse, dicens: *Ne sollicitis sitis quid manducetis, aut quid bibatis, aut quo operiamini. Hæc enim omnia gentes inquirunt*[9]*?* Sin de his adhuc curam geris, nec credis te ipsum totum verbo illius, scito, te, quod æterna bona, quæ sunt regnum cœlorum, consecuturus sis, nondum credere, quamvis putes te credere, vel adhuc in exiguis et corruptibilibus incredulus deprehensus. Et iterum: *Sicut corpus plus est quam vestimentum, sic anima plus est quam corpus* [10]. Credis ergo, *animam tuam per Christum medelam consequi a perpetuis et incurabilibus apud homines vulneribus. ignominiosis nimirum affectionibus, propter quam*
D *quoque huc venit Dominus, ut nunc animas fidelium curet a non curabilibus affectionibus, et repurget a sordibus lepræ nequitiæ, qui solus verus medicus et curator est.*

IV. Dices: *Utique credo. In hoc enim consisto, et hanc foveo spem ac fiduciam.* Quapropter cognosce ac scrutare te ipsum, num aliquando morbi corporei ad medicos terrenos te deducant, perinde ac si Christus, cui credidisti, nequeat te curare. Vide quo pacto te ipsum decipias, quia putas te credere, qui nondum, ut oportet, vere credis. Si enim

æterna et incurabilia immortalis animæ vulnera et affectiones vitiosas credidisses a Christo curari, crederes quoque eum posse curare temporaneas corporis affectiones et morbos, atque ad eum solum confugeres neglecta medicorum industria et cura. Qui enim animam condidit, ipse quoque corpus creavit : et qui illam immortalem sanat, idem quoque corpus a temporaneis affectionibus et morbis curare potest.

V. Verum utique hæc mihi dices : *Ad medendum corpori concessit Deus tum herbas terræ, tum pharmaca, atque medicorum officia ad corporis morbos præparavit, disponens, ut corpus e terra sumptum variis e terra ortis speciebus curetur.* Confiteor quoque ego hæc ita se habere ; verum attende, et intelliges modum, quibus hæc data sint, et quibus hæc concesserit Deus summa et infinita humanitate ac benignitate ductus. Cum excidisset homo a mandato, quod acceperat, et judicio iræ obnoxius factus esset, et velut in captivitatem et infamiam, **154** et in cujusdam metalli officinam, a deliciis paradisi in hunc mundum exterminatus, et sub potestatem tenebrarum redactus, infidelis errore affectionum redditus esset, tandem in affectiones et morbos carnis incidit, qui prius omnis affectiones et morbi erat expers. Patet ergo omnes quoque ex eo progenitos in easdem affectiones delapsos esse.

VI. Concessit ergo hæc Deus infirmis et infidelibus, nolens omnino perire obnoxium peccatis genus humanum, pro summa sua clementia. Sed dedit ad refocillandum: sanandum, et curandum corpus, pharmaca hujus mundi hominibus et extraneis omnibus : quibus etiam eos uti permisit, qui nondum Deo se totos concredere possunt. Tu vero, qui solitariam agis vitam, qui accessisti ad Christum, qui Filius Dei esse desideras, qui desuper e Spiritu nasci expetis, qui sublimiores et ampliores, quam primus homo, omnis affectionis expers, promissiones accepisti, gratissimum nimirum Domini adventum, qui peregrinus hujus mundi es factus, magis novam quamdam et peregrinam fidem, intellectum et conversandi rationem præter omnes hujus mundi homines obtinere debes. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula Amen.

HOMILIA XLIX.

Non satis est hujus sæculi delicias reliquisse, nisi quis alterius sæculi beatitudinem consequatur.

Si quis egressus e propriis, huic mundo renuntiet, et deliciis hujus sæculi, tum possessionibus, tum patre, tum matre, Domini gratia, relictis et amotis, se ipsum crucifigendo, peregrinus, pauper et egenus fiat; pro quiete autem hujus sæculi requiem divinam in se ipso non inveniat ; et pro deliciis temporaneis, delicias Spiritus in sua ipsius anima non sentiat ; et pro corruptibilibus vestimentis, vestimenta divinæ lucis non induat in

ἀθεράπευτα τῆς ἀθανάτου ψυχῆς τραύματα, καὶ πάθη κακίας ἐπίστευσας ὑπὸ Χριστοῦ θεραπευθῆναι, ἐπίστευες ἄν αὐτῷ δυνατῷ ὄντι θεραπεύειν, καὶ τὰ πρόσκαιρα τοῦ σώματος πάθη καὶ νοσήματα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἂν μόνον κατέφευγες ὑπερορῶν ἰατρικῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ θεραπειῶν, Ὁ γὰρ τὴν ψυχὴν κτίσας, αὐτὸς καὶ τὸ σῶμα πεποίηκε· καὶ ὁ ἐκείνην τὴν ἀθάνατον ἰώμενος, αὐτὸς τὸ σῶμα δύναται ἀπὸ τῶν προσκαίρων παθῶν καὶ νοσημάτων θεραπεῦσαι.

Ε'. Ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι ταῦτα· Τῷ σώματι ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς θεραπείαν, τάς τε βοτάνας τῆς γῆς, καὶ τὰ φάρμακα, κάὶ ἰατρῶν ἐπιτηδεύματα, πρὸς τὰ τοῦ σώματος πάθη προευτρέπισε, τὸ ἀπὸ γῆς ὂν σῶμα θεραπεύεσθαι οἰκονομήσας, ἐκ τῶν τῆς γῆς διαφόρων εἰδῶν. Σύμφημι κἀγὼ ταῦτα οὕτως ἔχειν· ἀλλὰ πρόσεχε, καὶ γνώσῃ τὸν τρόπον, τίσι ταῦτα δέδοται, καὶ τίσιν ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς, κατὰ πολλὴν καὶ ἄπειρον φιλανθρωπίαν καὶ χρηστότητα. Ἐκπεσὼν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἐντολῆς ἧς εἰλήφει, καὶ ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν ὀργῆς γεγονὼς, καὶ ὥσπερ εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ ἀτιμίαν, ἢ μετάλλου τινὸς ἐργασίαν, ἐκ τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐξορισθεὶς, καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σκότους γεγονὼς, καὶ ἄπιστος τῶν παθῶν καταστὰς, ὑπὸ τὰ πάθη λοιπὸν, καὶ τὰ νοσήματα τῆς σαρκὸς πέπτωκεν, ὁ πρὶν ἀπαθὴς, καὶ ἄνοσος. Δῆλον δὲ ὅτι καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποπεπτώκασιν.

Ϛ'. Ὠκονόμησε τοίνυν ταῦτα τοῖς ἀσθενέσι καὶ ἀπίστοις ὁ Θεὸς, μὴ βουληθεὶς παντελῶς ἐξολοθρεῦσαι τὸ ἁμαρτωλὸν τῶν ἀνθρώπων γένος διὰ πολλὴν χρηστότητα. Ἀλλ' ἔδωκεν εἰς ψυχαγωγίαν καὶ θεραπείαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος τὰ φάρμακα τοῖς τοῦ κόσμου ἀνθρώποις, καὶ τοῖς ἔξω πᾶσι· κἀκείνοις συνεχώρησε τούτους χρᾶσθαι τοὺς τῷ Θεῷ μηδέπω δυναμένους ἐξ ὅλου ἑαυτοὺς ἐμπιστεύειν. Σὺ δὲ ὁ μονάζων, ὁ προσεληλυθὼς τῷ Χριστῷ καὶ υἱὸς Θεοῦ βουλόμενος εἶναι, καὶ ἄνωθεν ἐκ Πνεύματος γεννηθῆναι, καὶ ἀνωτέρας καὶ μείζους τοῦ πρώτου καὶ ἀπαθοῦς ἀυθρώπου ἐπαγγελίας ἐκδεχόμενος, τὴν εὐδοκίαν τῆς τόῦ Κυρίου ἐπιδημίας, καὶ ξένος τοῦ κόσμου γεγονὼς, καινοτέραν τινὰ καὶ ξένην πίστιν, καὶ ἔννοιαν, καὶ πολιτείαν παρὰ πάντας τοὺς τοῦ κόσμου ἀνθρώπους κεκτῆσθαι ὀφείλεις. Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ.

Οὐκ ἐπαρκεῖ, τῆς τρυφῆς τούτου τοῦ κόσμου ἀπαλλαγῆναι, ἐὰν μή τις τὴν μακαρίαν ἄλλου τοῦ κόσμου λάβῃ.

Α'. Ἐάν τις ἐξελθὼν τῶν ἰδίων, καὶ ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ τῆς τρυφῆς τοῦ κόσμου ἀπαλλαγεὶς, καὶ κτημάτων, καὶ πατρὸς, καὶ μητρὸς, ἕνεκεν τοῦ Κυρίου, καὶ ἑαυτὸν σταυρώσας, ξένος καὶ πένης, καὶ ἐνδεὴς γένηται, ἀντὶ δὲ τῆς ἀναπαύσεως τοῦ κόσμου ἀνάπαυσιν θεϊκὴν, ἐν ἑαυτῷ μὴ εὕρῃ, καὶ ἀντὶ τῆς προσκαίρου τρυφῆς, τρυφὴν Πνεύματος εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν μὴ αἴσθηται, καὶ ἀντὶ τῶν φθαρτῶν ἐνδυμάτων, ἐνδύματα φωτὸς θεότητος μὴ

ἀμφιάσηται, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ ἀντὶ τῆς A προτέρου καὶ σαρκικῆς κοινωνίας ταύτης, κοινωνίαν τοῦ ἐπουρανίου ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ἐν πληροφορίᾳ μὴ γνῷ, καὶ ἀντὶ τῆς φαινομένης τοῦ κόσμου τούτου χαρᾶς, χαρὰν Πνεύματος ἔνδον μὴ σχῇ, καὶ παράκλησιν οὐρανίου χάριτος, καὶ χορτασίαν θείαν ἐν τῇ ψυχῇ μὴ λάβῃ ἐν τῷ ἐποφθῆναι αὐτῷ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ ἁπαξαπλῶς ἀντὶ ταύτης τῆς προσκαίρου ἀπολαύσεως, ἀπόλαυσιν ἄφθαρτον ἐπιθυμητὴν, ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ μὴ κτήσηται νῦν· οὗτος γέγονεν ἅλας μωρόν· οὗτος ἐλεεινός ἐστι παρὰ πάντας ἀνθρώπους· οὗτος καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐστερήθη, καὶ τῶν θεϊκῶν οὐκ ἀπέλαυσε· μυστήρια θεῖα δι' ἐνεργίας τοῦ Πνεύματος οὐκ ἔγνω ἐν τῷ ἔσω αὐτοῦ ἀνθρώπῳ.

Β'. Διὰ τοῦτο γὰρ ξένος τοῦ κόσμου γεγένηταί τις, B ἵνα εἰς ἕτερον κόσμον, καὶ αἰῶνα τῷ φρονήματι μετέλθῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· Ἡμῶν γὰρ, φησὶ, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Καὶ πάλιν. Ἐπὶ γῆς περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· Δεῖ τοίνυν τὸν ἀποταξάμενον τῷ κόσμῳ τούτῳ, βεβαίως πιστεῦσαι, ὅτι χρὴ εἰς ἕτερον αἰῶνα τῷ φρονήματι ἀπὸ τοῦ νῦν διὰ τοῦ πνεύματος μεταβῆναι, κἀκεῖ πολιτεύεσθαι καὶ τρυφᾷν καὶ ἀπολαύειν πνευματικῶν ἀγαθῶν, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐκ πνεύματος γεννηθῆναι, καθὼς ὁ Κύριος εἶπεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν· ἐπειδὴ ἐστιν ἄλλος θάνατος παρὰ τὸν φαινόμενον, καὶ ἄλλη ζωὴ παρὰ τὴν φαινομένην· λέγει γὰρ ἡ Γραφὴ ὅτι Ἡ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν. Καὶ, Ἄφετε τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, C Κύριε, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογήσομέν σε.

Γ'. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀνατείλας ἐπὶ τὴν γῆν, ὅλος ἐν τῇ γῇ ἐστιν. ἐπὰν δὲ πρὸς δυσμὰς γένηται, πάσας αὐτοῦ τὰς ἀκεῖνας συνάγει, πορευόμενος ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ· οὕτως καὶ ψυχὴ, ἡ μὴ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Πνεύματος ἀναγεννηθεῖσα, ὅλη ἐν τῇ γῇ ἐστι τοῖς λογισμοῖς αὐτῆ καὶ τῷ φρονήματι ἐπὶ γῆς ἐκτεινομένη, ἕως τῶν περάτων αὐτῆς· ἐπὰν δὲ καταξιωθῇ τὴν ἐπουράνιον λαβεῖν τοῦ Πνεύματος γέννησιν καὶ κοινωνίαν, πάντας αὐτῆς τοὺς λογισμοὺς συνάγουσα, καὶ μεθ' ἑαυτῆς ἔχουσα, εἰσέρχεται πρὸς τὸν Κύριον εἰς τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἀχειροποίητον κατοικητήριον, καὶ πάντες οἱ λογισμοὶ αὐτῆς οὐράνιοι, καὶ καθαροὶ, καὶ ἅγιοι γίγνονται, χωροῦντες εἰς ἀέρα θεϊκόν. Ῥυσθεῖσα γὰρ ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ D σκότους τοῦ πονηροῦ ἄρχοντος τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου, εὑρίσκει λογισμοὺς καθαροὺς καὶ θείους, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ποιῆσαι θείας φύσεως κοινωνόν.

Δ'. Εἰ οὖν ἀναχωρήσεις πάντων τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων, καὶ προσκαρτερεῖς τῇ εὐχῇ σου, μᾶλλον τὸν κάματον τοῦτον ἀναπαύσεως μεστὸν ἡγήσῃ· καὶ τὴν ὀλίγην θλίψιν, καὶ τὸν πόνον χαρᾶς καὶ ἀνέσεως ἀνάπλεων νομίσεις μεγίστης. Εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμά σου καὶ ἡ ψυχή σου καταδεδαπάνητο κατὰ πᾶ-

A interiori homine; et pro priori et carnali societate hac, societatem cœlestem in sua ipsius anima, certa fiducia nixus, non agnoscat, et pro conspicuo hujus mundi gaudio, gaudium Spiritus intus non habeat, et consolationem cœlestis gratiæ, et satietatem divinam in anima non consequatur, dum apparet ei gloria Domini, ut scriptum est; et, ut semel dicam, pro momentanea hac voluptate, voluptatem incorruptibilem desideratam in sua ipsius anima nunc non obtineat, hic factus est sal insipidum, hic miserabilior est quam cuncti homines: hic et sæcularibus privatus est, et divinis non fruitur: mysteria divina per operationem Spiritus in homine interiore non cognovit.

B II. Propterea enim alienus mundo fieri quis solet, ut ad alium mundum et sæculum intellectu transeat anima ejus, secundum Apostolum: *Nostra enim*, inquit, *conversatio in cœlis est* [11]. Et rursum: *In carne ambulantes, non secundum carnem militamus* [12]. Oportet ergo eum qui renuntiavit huic mundo, firmiter credere, quod oporteat in aliud sæculum animo jam nunc per spiritum transcendere, ibique conversari ac delectari, et frui spiritualibus bonis, et interiorem hominem e Spiritu nasci, ut dixit Dominus; *Qui credit in me, transit a morte in vitam* [13]. Siquidem est alia mors præter eam quæ videtur, et alia vita præter eam quæ videtur. Ait enim Scriptura: *Quæ in deliciis est vivens* 155
mortua est [14]. Item: *Sine ut mortui sepeliant mortuos* C *suos* [15]. *Quia non mortui laudabunt te, Domine, sed nos qui vivimus* [16].

III. Quemadmodum enim sol exortus super terram, totus in terra est; ubi autem ad occasum vergit, omnes radios suos colligit, procedens in domum suam: sic quoque anima, quæ desuper e Spiritu renata non fuerit, tota est in terra cogitationibus et meditationibus suis, super terram extensa usque ad ejus limites: ubi autem digna habetur cœlestem consequi Spiritus generationem et communionem, cunctas suas cogitationes colligit, easque secum habens, ingreditur ad Dominum, in domicilium cœleste non manufactum, omnesque cogitationes ejus, cœlestes, puræ et sanctæ evadunt, migrantes in aerem divinum. Anima enim liberata D e carcere tenebrarum improbi principis spiritus sæculi, reperit cogitationes puras et divinas, quia placuit Deo hominem naturæ divinæ participem facere.

IV. Si igitur recesseris a cunctis, quæ sunt in vita, rebus, et in oratione perseveraveris, potius hunc laborem quietis plenum arbitrabere, et modicam afflictionem et laborem, gaudio et remissione repletum existimabis maxima. Si etenim et corpus et anima tua consumerentur singulis horis per

[11] Philipp. III, 20. [12] I Cor. X, 3. [13] Joan. V, 25. [14] I Tim. V, 5. [15] Luc. IX, 60. [16] Psal. CXA, 17.

totum vitæ curriculum propter tanta bona, quidnam hoc esset? O ineffabilem misericordiam Dei! qui gratis se ipsum largitur credentibus, se post exiguum tempus Deum hæreditario jure possessuros, et Deum habitaturum in corpore hominis, et habiturum Dominum speciosam domum, hominem. Sicut enim Deus cœlum et terram creavit, ut in iis habitet Dominus, sic quoque corpus et animam hominis creavit in domicilium suum, ut inhabitet et requiescat in corpore, velut in domo sua: habens sponsam speciosam, dilectam animam, ad imaginem suam conditam. *Despondi enim vos*, inquit Apostolus, *uni viro virginem castam exhibere Christo* [17]. Et iterum: *Cujus domus sumus nos* [18]. Quemadmodum enim vir in domo sua summa diligentia, omnis generis bona in thesaurum colligit, sic quoque Dominus in domum suam, animam et corpus, reponit et colligit divitias Spiritus cœlestes. Neque vero sapientes sapientia sua, neque prudentes prudentia sua potuerunt animæ subtilitatem comprehendere, aut de illa dicere, quo pacto se haberet, nisi solum ii, quibus per Spiritum sanctum revelatur comprehensio, et exacta animæ cognitio perspicitur. Cæterum hic contemplare, discernito et intellige, quo pacto, audi: hic Deus est, illa non est Deus; hic Dominus, illa ancilla; hic Creator, illa creatura; hic opifex, illa figmentum. Nihil commune inter hujus et illius naturam est. At per infinitam, ineffabilem et incomprehensibilem dilectionem et misericordiam ejus placuit illi, in hoc ipso figmento et creatura intellectuali, pretiosa et electa inhabitare, ut ait Scriptura, *Ut simus nos initium aliquod creaturarum ejus* [19], in sapientiam et societatem ejus, in proprium ejus habitaculum, in propriam ac mundam sponsam.

V. Tantis igitur bonis propositis, tantis promissionibus factis, tantaque benignitate a Domino nobis exhibita, ne contemnamus, o filii, neve cunctemur ad vitam æternam proficisci, et nos ipsos penitus Domini beneplacito tradere. Obsecremus **156** ergo Dominum, ut sua divina virtute liberet nos e carcere tenebrarum ignominiosarum affectionum, et imaginem suam et figmentum vindicet, ac splendidum reddat, salvam et puram constituat animam; et ut hac ratione digni habeamur societate Spiritus, glorificantes Patrem, Filium et Spiritum sanctum, in sæcula. Amen.

A σαν ὥραν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ διὰ τηλικαῦτα ἀγαθὰ, τί τοῦτο ἦν; ὢ τῆς ἀῤῥήτου εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, ὅτι δωρεὰν ἑαυτὸν χαρίζεται τοῖς πιστεύουσιν, ἐν ὀλίγῳ καιρῷ Θεὸν κληρονομῆσαι, καὶ Θεὸν οἰκῆσαι ἐν σώματι ἀνθρώπου, καὶ ἔχειν τὸν Κύριον οἰκίαν καλὴν τὸν ἄνθρωπον. Ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἔκτισεν εἰς τὸ κατοικῆσαι τὸν ἄνθρωπον, οὕτως καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἔκτισεν εἰς ἰδίαν οἰκίαν, εἰς τὸ ἐνοικῆσαι καὶ ἀναπαῆναι, ὡς ἐν ἰδίῳ οἴκῳ, τῷ σώματι, ἔχων νύμφην καλὴν τὴν ἐράσμιον ψυχὴν, τὴν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πεποιημένην· Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ πάλιν, Οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς B πάντα τὰ ἀγαθὰ ἀποθησαυρίζει· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, ἀποτίθεται καὶ θησαυρίζει τὸν πλοῦτον τοῦ Πνεύματος τὸν οὐράνιον. Οὔτε δὲ σοφοὶ διὰ τῆς σοφίας, οὔτε φρόνιμοι διὰ τῆς φρονήσεως αὐτῶν ἠδυνήθησαν καταλαβεῖν ψυχῆς λεπτότητα, ἢ εἰπεῖν περὶ αὐτῆς ὡς ἔστιν, εἰ μὴ μόνον οἷς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀποκαλύπτεται ἡ κατάληψις καὶ γνῶσις ἀκριβὴς περὶ ψυχῆς γνωρίζεται. Ἀλλ' ἐνταῦθα θεώρει, καὶ διάκρινον, καὶ σύνες, πῶς, ἄκουσον· οὗτος Θεὸς, αὕτη οὐ Θεός· οὗτος Κύριος, αὕτη δούλη· οὗτος κτίστης, αὕτη κτίσμα· οὗτος ποιητὴς, αὕτη ποίημα. Οὐδὲν κοινὸν τῆς αὐτοῦ φύσεως, καὶ αὐτῆς τυγχάνει· ἀλλὰ διὰ τὴν ἄπειρον, καὶ ἄῤῥητον, καὶ ἀνεννόητον ἀγάπην, καὶ εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ, εὐδόκησεν εἰς τοῦτο τὸ ποίημα καὶ κτίσμα νοερὸν, καὶ τίμιον καὶ ἐξαίρετον ἔργον C ἐνοικῆσαι, ὥς φησιν ἡ Γραφὴ, Εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων, εἰς τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ κοινωνίαν, εἰς ἴδιον κατοικητήριον, εἰς ἰδίαν καὶ καθαρὰν νύμφην.

Ε'. Τοιούτων οὖν ἀγαθῶν προκειμένων, καὶ τοιούτων ἐπαγγελιῶν ἐπαγγελθεισῶν, καὶ τοιαύτης εὐδοκίας ὑπὸ Κυρίου εἰς ἡμᾶς γεγενημένης, μὴ ἀμελήσωμεν, ὦ τέκνα, μήτε ὀκνήσωμεν ἐπαχθῆναι πρὸς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, καὶ ἑαυτοὺς ὁλοτελῶς τῇ τοῦ Κυρίου εὐαρεστήσει ἐπιδοῦναι· παρακαλέσωμεν τοίνυν τὸν Κύριον, ἵνα τῇ ἰδίᾳ τῆς θεότητος δυνάμει λυτρώσηται ἡμᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σκότους τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας, καὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα, καὶ τὸ πλάσμα ἐκδικήσας ἀναλάμψαι ποιήσῃ, σῶαν καὶ καθαρὰν τὴν ψυχὴν ἀπεργασάμενος, καὶ οὕτως ἀξιω- D θῶμεν τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

HOMILIA L.

Deus est qui per sanctos suos et creaturas edit miracula.

I. Quis, qui clausit portas cœlorum? Elias, an Deus erat in eo, qui imperabat etiam pluviæ [20]? puto eum, qui potestatem habet in cœlum, insedisse in animo illius, verbumque Dei per linguam ejus prohibuisse, ne descenderet pluvia super terram [21].

ΟΜΙΛΙΑ Ν'.

Θεός ἐστιν ὁ διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ θαυματουργῶν.

Α'. Τίς ἦν ὁ κλείσας τὰς θύρας τῶν οὐρανῶν; Ἠλίας, ἢ ὁ Θεὸς ἦν ἐν αὐτῷ, ὁ ἐπιτάξας καὶ τῷ ὑετῷ; νομίζω, ὅτι ὁ ἐξουσιαστὴς τῷ οὐρανῷ, αὐτὸς ἐνεκαθέσθη ἐντὸς τοῦ νοὸς αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς γλώττης αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκώλυσε τοῦ μὴ κατελ-

[17] II Cor. XI, 24. [18] Hebr. III, 6. [19] Jac. I, 18. [20] I Reg. XVII, 1. [21] I Reg. XVII, 44, 45.

θεῖν ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ πάλιν εἶπε, καὶ ἠνοίγησαν αἱ πύλαι τῶν οὐρανῶν, καὶ κατῆλθεν ὁ ὑετός· ὁμοίως καὶ Μωϋσῆς ἔθηκε ῥάβδον, καὶ ἐγένετο ὄφις· καὶ πάλιν εἶπε, καὶ ἐγένετο ῥάβδος. Καὶ ἔλαβεν ἀπὸ καμίνου τέφραν, καὶ ἐσκόρπισε, καὶ ἐγένετο ἕλκη· καὶ πάλιν ἐπέταξε, καὶ ἐγένετο σκνίπες, καὶ βάτραχοι. Ἆρα ταῦτα φύσις ἀνθρώπων ποιεῖν ἠδύνατο; Εἶπε τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐμερίσθη· τῷ ποταμῷ, καὶ μετεβλήθη εἰς αἷμα. Ἀλλὰ δῆλον, ὅτι οὐρανία δύναμις ᾤκει ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, καὶ διὰ Μωσέως ἐποίει τὰ σημεῖα ταῦτα.

Β'. Ὁ Δαβὶδ πῶς ἄνευ ὅπλου ἠδύνατο μετὰ τοιούτου γίγαντος συμβαλεῖν εἰς πόλεμον; Καὶ ὅτε ἔρριψε τὸν λίθον κατὰ τοῦ ἀλλοφύλου, διὰ τῆς χειρὸς Δαβὶδ, χεὶρ Θεοῦ ὡδήγει τὸν λίθον, καὶ αὐτὴ ἡ θεία δύναμις ἀπέκτεινεν αὐτὸν ποιήσασα τὴν νίκην. Οὐχ γὰρ Δαβὶδ ἠδύνατο ἀσθενὴς ὢν τῷ σώματι. Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ὅτε ἀπῆλθεν εἰς Ἱεριχὼ περιεκαθέσθη ἑπτὰ ἡμέρας μηδὲν δυνάμενος ποιῆσαι τῇ ἰδίᾳ φύσει, ἀλλ' ὅτε ὁ Θεὸς ἐκέλευσε, τὰ τείχη ἀφ' [ἑαυτῶν κατέπεσε. Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, λέγει αὐτῷ ὁ Κύριος, Ἄπελθε εἰς πόλεμον· ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ζῇ Κύριος, οὐ μὴ ἀπέλθω ἄνευ σοῦ. Καὶ τίς ἐστιν ὁ ἐπιτάξας τῷ ἡλίῳ στῆναι ἄλλας δύο ὥρας ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου, ἡ φύσις αὐτοῦ μόνη, ἢ ἡ συνοῦσα αὐτῷ δύναμις; καὶ Μωϋσῆς ὅτε συνέβαλε τῷ Ἀμαλὴκ, εἰ μὲν ἐξέτεινε τὰς ‖ χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, πρὸς τὸν Θεὸν, ἐπάτει τὸν Ἀμαλήκ· εἰ δὲ ἔκλινε τὰς χεῖρας, ὁ Ἀμαλὴκ περιεγίνετο.

Γ'. Σὺ δὲ ἀκούων ταῦτα γινόμενα, μὴ μακράν σου ἀπέλθῃ ὁ νοῦς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνα τύπος ἦν καὶ σκιὰ τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων, ἀνάλαβε εἰς ἑαυτὸν ταῦτα Ὅτε γὰρ ἐκτενεῖς τὰς χεῖρας τοῦ νοός σου, καὶ τοὺς λογισμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ θελήσεις προσκολληθῆναι τῷ Κυρίῳ, κατώτερος τῶν λογισμῶν σου γίνεται ὁ Σατανᾶς. Καὶ ὥσπερ εἰς Ἱεριχὼ τὰ τείχη ἔπεσον διὰ δυνάμεως Θεοῦ, οὕτω καὶ νῦν τὰ τείχη τῆς κακίας τὰ κωλύοντά σου τὸν νοῦν, καὶ αἱ πόλεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ οἱ ἐχθροί σου ἐξολοθρεύονται διὰ δυνάμεως Θεοῦ . οὕτως ἐν τῇ σκιᾷ Θεοῦ δύναμις ἀδιαλείπτως συνῆν τοῖς δικαίοις, ποιοῦσα θαυμάσια φανερά· καὶ ἔσωθεν δὲ ἐν αὐτοῖς ᾤκει ἡ θεία χάρις. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς προφήτας ἐνήργει, καὶ διηκόνει τὸ Πνεῦμα ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τοῦ προφητεύειν, καὶ λαλεῖν, ὅτε χρεία ἦν πράγματα μεγάλα εἰπεῖν τῷ κόσμῳ. Οὐ γὰρ πάντοτε ἐλάλου, ἀλλ' ὅτι ἤθελε τὸ ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα· πλὴν ἡ δύναμις πάντοτε συνῆν.

Δ'. Εἰ οὖν εἰς τὴν σκιὰν τοσοῦτον ἐξεχύθη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. πόσῳ μᾶλλον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, εἰς τὸν σταυρὸν, εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ὅπου ἐγένετο ἡ ἔκχυσις καὶ ἡ μέθη τοῦ Πνεύματος; Ἐκχεῶ γὰρ, φησὶ, ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Τοῦτό ἐστιν ὃ εἶπεν αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅτι Μεθ' ὑμῶν ἔσομαι ἕως τῆς συντε-

A Iterum locutus est, et apertæ sunt portæ cœlorum, ac descendit pluvia. Similiter quoque Moses ponebat virgam [22], et fiebat serpens; et rursus locutus est, et fiebat virga. Et accepit a camino cinerem, et dispersit, et producebantur ulcera [23], et iterum percussit, et fiebant ciniphes et ranæ. Nam hæc natura humana facere potuit? Locutus est mari, et divisum est [24]: fluvio, et mutatus est in sanguinem. Verum patet, quod cœlestis virtus habitaverit in ejus animo, et per Mosen ediderit hæc signa.

II. David quo pacto potuit absque armis in bellum congredi cum tali gigante? Et cum projiceret lapidem in alienigenam manu David [25], manus Dei dirigebat lapidem, ipsa quoque virtus divina B interfecit illum, parans victoriam. Non enim David hoc poterat, qui erat imbecillis corpore. Jesus, filius Nave [26], cum venisset Jericho, sedit septem dies, nihil efficere valens sua ipsius natura: at ubi jussit Deus, muri sua sponte corruerunt. Et cum ingrederetur terram promissionis, dicit ei Dominus: *Proficiscere in bellum;* respondit Jesus; *Vivit Dominus! non procedam sine te* [27]. Et quis est, qui mandavit soli, ut subsisteret duas alias horas in conflictu belli? An sola ipsius natura, an quæ illi assistebat potentia [28]? Moses quoque, cum manus consereret cum Amalecho, quando extendebat manus in cœlum ad Deum, conculcabat Amalech: quando autem declinaret manus, Amalech superior erat.

III. Tu vero quando hæc auditu percipis, ne procul a te procedat mens tua; verum quia illa typus C erant et umbra verarum rerum, accommoda eadem tibi ipsi. Quandocunque enim extenderis manus animi tui et cogitationes in cœlum, atque volueris agglutinari Domino, inferior cogitationibus tuis fit Satanas. Et quemadmodum Jericho muri corruerunt virtute divina [29], sic quoque nunc muri malitiæ impediunt mentem tuam, atque urbes Satanæ et inimici tui perdentur virtute divina. Ad hunc modum in umbra legis virtus divina indesinenter aderat justis, edens manifesta miracula. Atque intus in ipsis habitabat divina gratia. Itidem quoque in prophetis operabatur, atque suppeditabat animis eorum Spiritum prophetandi, et loquendi et dicendi mundo res ingentes, necessitate id poscente. Non enim semper loquebantur, sed quando **157** D volebat, qui in ipsis erat, Spiritus: nihilominus facultas semper aderat.

IV. Si igitur in umbram tantopere est effusus Spiritus sanctus, quanto magis in Novum Testamentum, in crucem, in adventum Christi, quando facta est effusio et ebrietas Spiritus? *Effundam enim,* inquit, *de Spiritu meo super omnem carnem* [30]. Hoc est quod ipsemet Dominus dixit, nempe: *Vobiscum ero usque ad consummationem sæculi. Omnis enim*

[22] Exod. VIII, 10. [23] Ibid., 17. [24] Exod. XIV, 16, 21. [25] I Reg. XVIII, 47. [26] Jos. VI, 20 [27] Jos. X, 13. [28] Exod. XVII, 11. [29] Jos. VI, 20. [30] Act. II, 16, 17; Joel. II, 20.

qui quærit, invenit[31]. *Si etenim*, inquit, *vos, qui estis mali, nostis bona dona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum petentibus eum cum virtute et summa fidei certitudine*[32] secundum Apostolum? Cæterum ista modo, tempore, labore summo, patientia atque dilectione ejus comparantur, dum exercentur organa animæ sensitiva, ut dictum est, et bono et malo, videlicet, machinis, insidiis et multiplicibus circumstantiis atque deceptionibus malitiæ : itidem quoque diversis gratiæ donis, variis auxiliis, a virtute et efficacia Spiritus profectis. Qui enim cognoscit cicatrices malitiæ, affectionibus inquinantes interiorem hominem; et non perspicit in se auxilium sancti Spiritus veritatis, corroborantem infirmitatem suam atque renovantem animam in exsultatione cordis, ejusmodi qui est, sine discretione graditur non perspiciens multiformem dispensationem gratiæ pacisque divinæ. Et e diverso, qui adjuvatur a Domino, et affluit lætitia spirituali, ac donis cœlestibus, si existimet se non amplius obnoxium peccato, decipitur occulte, quippe qui non habeat facultatem discernendi subtilitatem malitiæ, nec intelligat paulatim fieri incrementum pueritiæ, atque perfectionem in Christo : nam per subministrationem Spiritus sancti et divini, simul fides aucta in incrementum tendit, et omne munimen pravarum cogitationum ex parte destruitur usque ad integram eversionem. Scrutari igitur debet quisque nostrum, si invenerit in fictili hoc apparatu thesaurum, si induerit purpuram spiritus, si viderit regem, et quieverit proximum illi factus, si tandem in alienas domos se direxerit. Nam anima habet partes multas, et altitudinem magnam, et demum peccatum ingressum possedit illius universas partes et cordis penetralia. Deinde inquirente homine, venit gratia ad eum, et occupat duas animæ partes æqualiter. Qui igitur inscius est, invitatus a gratia, arbitratur gratiam ingressam omnes animæ partes obtinere, et peccatum radicitus evelli. Major autem pars a peccato possidetur, et una pars a gratia ; et decipitur ille et nescit. Per plura autem adhuc de his habentes attentioni vestræ sinceritatis patefacere, per pauca dedimus vobis principium ut intelligentibus hominibus, ut exercentes et meditantes sermonum virtutem, intelligentiores fiatis in Domino, et **158** simplicitatem cordis vestri augeatis in ejus gratia, et virtute veritatis, ut cum omni securitate vestræ saluti incumbentes, et liberati ab omni curiositate et fraude adversarii digni habeamini innoxii et invicti inveniri in die judicii Domini nostri Jesu Christi; cui gloria et potestas cum Patre et vivifico ejus Spiritu

A λείας τοῦ αἰῶνος· πᾶς γὰρ ὁ ζητῶν εὑρίσκει. Εἰ γὰρ, φησὶν, ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν, δυνάμει καὶ πληροφορίᾳ πολλῇ κατὰ τὸν Ἀπόστολον; Τὰ οὖν τοιαῦτα καὶ μέτρῳ, καὶ πόνῳ, καὶ κόπῳ πολλῷ, καὶ ὑπομονῇ, καὶ φιλίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν εὑρίσκεται, γυμναζομένων τῶν αἰσθητηρίων τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸ εἰρημένον, διὰ καλοῦ τε καὶ κακοῦ, δηλαδὴ διά τε τῶν μηχανῶν καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ πολυτρόπων περιστάσεων, καὶ ἐνεδρῶν τῆς κακίας· ὁμοίως δὲ καὶ διὰ τῶν διαφόρων χαρισμάτων καὶ ποικίλων ἀντιλήψεων τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως τοῦ Πνεύματος. Ὁ γὰρ γνωρίζων τὴν ἐπουλὴν τῆς κακίας διὰ τῶν παθῶν μιαίνουσαν τὸν ἔσω ἄνθρωπον, B καὶ μὴ ἐπιγινώσκων ἐν αὐτῷ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς ἀληθείας ἐνδυναμοῦσαν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀνανεοῦσαν τὴν ψυχὴν ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας, ὁ τοιοῦτος ἐν ἀδιακρισίᾳ πορεύεται, μὴ γνωρίζων γε μὴν τὴν πολύτροπον οἰκονομίαν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ εἰρήνης. Καὶ πάλιν δὲ ὁ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου. καὶ εὑρισκόμενος ἐν εὐφροσύνῃ πνευματικῇ καὶ χαρίσμασι ἐπουρανίοις, ἐὰν νομίσῃ μηκέτι ἀνακεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀπατᾶται κλεπτόμενος, μὴ διακρίνων λεπτότητα τῆς κακίας· καὶ μὴ συνιὼν τὴν κατὰ μέρος γενομένην τῆς νηπιότητος αὔξησιν καὶ τελειότητα ἐν Χριστῷ. Διὰ γὰρ τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ ἁγίου καὶ θεϊκοῦ Πνεύμανος [ὁμοῦ τε καὶ ἡ πίστις αὐξανομένη εἰς πρυκοπὴν ἔρχεται, καὶ πᾶν ὀχύρωμα πονηρῶν λογι- C σμῶν κατὰ μέρος χωρεῖ εἰς καθαίρεσιν παντελῆ. Ἐρευνᾷν οὖν ὀφείλει ἕκαστος ἡμῶν, εἰ εὗρεν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ τούτῳ σκεύει[1] τὸν θησαυρὸν, εἰ ἐνεδύσατο τὴν πορφύραν τοῦ πνεύματος, εἰ εἶδε τὸν βασιλέα, καὶ ἀνεπαύθη[2] ἐγγύτατος αὐτοῦ γενόμενος, εἴτε ὀκμὴν εἰς τοὺς ἐξωτάτους οἴκους διακινεῖ· ἡ γὰρ λυχὴ ἔχει μέλη πολλὰ, καὶ βάθος πολὺ, καὶ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ἐπεισελθοῦσα κατέσχεν αὐτῆς ὅλα τὰ μέλη καὶ τὰς νομὰς τῆς καρδίας. Εἶτα ἐπιζητοῦντος τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται ἡ χάρις πρὸς αὐτὸν, καὶ κατέχει δύο μέλη τῆς ψυχῆς ἴσως. Ὁ οὖν ἄπειρος, παρακαλούμενους ὑπὸ τῆς χάριτος, νομίζει, ὅτι ἐλθοῦσα ἡ χάρις ὅλα τὰ μέλη τῆς ψυχῆς κατέσχε, καὶ ἐξεῤῥιζώθη[3] ἡ ἁμαρτία. Τὸ πλεῖστον δὲ μέρος τῆς ἁμαρτίας κρατεῖται, καὶ ἓν μέρος ὑπὸ τῆς χάριτος· καὶ ὑποκλέπτεται καὶ οὐκ οἶδε. D Διὰ πλειόνων δὲ ἔτι περὶ τούτων ἔχοντες ἐπιστεῖλαι τῇ διαθέσει τῆς ὑμετέρας εἰλικρινείας, δι' ὀλίγων ἐδώκαμεν ὑμῖν ἀφορμὴν ὡς συνετοῖς ἀνδράσιν, ἵνα ἐργασάμενοι καὶ ἐξερευνήσαντες τὴν τῶν λόγων δύναμιν, συνετώτεροι γένησθε ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς καρδίας ὑμῶν αὐξάνητε ἐν τῇ αὐτοῦ χάριτι, καὶ δυνάμει τῆς ἀληθείας, ἵνα μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἀντεχόμενοι τῆς ἑαυτῶν

[31] Matth. XXVIII, 20. [32] Matth. XII, 11.

VARIÆ LECTIONES.

[1] Cod. σκεύη. [2] ἴσ., ἀνεπάη aut ἀνεπαύη. [3] Cod. ἐξεριζώθη.

σωτηρίας, καὶ ῥυσθέντες ἀπὸ πάσης περιεργείας καὶ δολιότητος τοῦ ἀντικειμένου καταξιωθῆτε ἄπτωτοι καὶ ἀκαταγώνιστοι, εὑρεθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς διαγνώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι αὐτοῦ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.]

nunc et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

S. P. N. MACARII ÆGYPTII

OPUSCULA ASCETICA.

(GALLAND. *Biblioth. Patr.* t. VII, p. 161.)

—

Hæc opuscula sub sancti Macarii Ægyptii nomine primus edidit ex Francisci Turriani Societatis Jesu codice antiquo Petrus Possinus Tolosæ 1683 in-4, exinde a Georgio Pretio inter Macariana opera, Lipsiæ, 1714, in-8, et a Gallandio in *Bibliotheca Veterum Patrum* denuo sunt recusa. Hæc opuscula non esse quidem genuina sancti Macarii opera, sed ex ejusdem homiliis fuisse compilata ex comparatione opusculorum cum homiliis patet et insuper comprobatur fide codicum Græc. Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensi nris CIV, olim CCXL, in-fol.), CXL (olim CLXXIX, in-4), CLXXIX (olim CLVI, in-4), CXCII (olim CCXXXIV in-4). Codex CIV etiam Simeonem Logothetam qui floruit sæculi duodecimi priore parte (1152), opusculorum compilatorem esse diserte prodit. Opuscula enim ibidem ita leguntur inscripta : Κεφάλαια τοῦ ἁγίου Μακαρίου μεταφρασθέντα παρὰ Συμεὼν τοῦ Λογοθέτου (sic) ρν' *Sancti Macarii capita* 50 *a Simeone Logotheta transcripta.* EDIT.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ.

—

MACARII MAGNI

DE CUSTODIA CORDIS

LIBER.

—

Α'. Πως δύναται λέγειν ὁ τυχὼν, ὅτι νηστεύων, καὶ ξενιτεύων, καὶ ψωμίψων μου τὰ ὑπάρχοντα ἅγιός εἰμι ; Ἅγιός ἐστιν, οὐ καθαρθεὶς τὸν ἔσω ἄνθρωπον ;

159 Quomodo potest dicere quilibet : Jejunans, peregre degens, divisis dispertitisque bonis meis omnibus, sanctus sum ? An ille sanctus est, qui nondum

emundavit interiorem hominem? non enim qualiscunque abstinentia a malis, sed quæ intimos conscientiæ sinus omni inquinamento cum diligentia expurgat, perfecta demum emundatio est. Ergo ingredere sis heus tu, in laxa penitus conclavia late intus vagantium cogitationum tuarum, ad tuam captivam et servam peccati mentem; et vide in intimo ejus fundo, sub turba bullientium cogitationum, in ipsis, quæ animæ penetralia dicuntur, occultissimis conscientiæ recessibus, reptantem nidulantemque anguem, qui te occidit, veneno suo insectis vitalibus animæ tuæ partibus ac membris. Abyssus enim inperscutabilis cor est, et si quidem istum interfeceris, tunc sane aude apud Deum gloriari de tua puritate : sin minus, humiliatus, ut indigens et peccator, accede ad Deum, et coram illo procide orans, ut te ab occultis tuis mundet.

A οὐ γὰρ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν ἐστιν ἡ κάθαρσις, ἀλλ' ἡ κατὰ συνείδησιν τελεία κάθαρσις. Εἴσελθε γὰρ, ὦ οὗτος, διὰ τῆς τῶν λογισμῶν σου ἐπιτάσεως πρὸς τὸν αἰχμάλωτον, καὶ δοῦλον τῆς ἁμαρτίας νοῦν σου, καὶ ἴδε τὸν κατώτερον τοῦ νοῦ καὶ βαθύτερον τῶν λογισμῶν, εἰς τὰ τα λεγόμενα ταμιεῖα τῆς ψυχῆς σου τὸν ἕρποντα καὶ ἐμφωλεύοντα ὄφιν, τὸν φονεύσαντά σε διὰ τῶν καιριωτέρων τῆς ψυχῆς σου μελῶν· ἄβυσσος γάρ ἐστιν ἀκατάληπτος ἡ καρδία· καὶ ἐὰν τοῦτον φονεύσῃς, καύχησαι τῷ Θεῷ περὶ καθαρότητος· εἰ δὲ μὴ, ταπεινωθεὶς ὡς ἐνδεὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ὑπὲρ τῶν κρυφίων σου δεόμενος τοῦ Θεοῦ.

II. Vera mors intus in corde abscondita est qua exterior homo, utcunque spirare videatur, revera est mortuus. Si quis igitur in illo arcano cordis a morte ad vitam transit, is vere vivit vita perenni, nec amplius moritur. Etsi enim talium quoque corpora, separantibus se statuto tempore ab iis animabus, certo spatio solvuntur, eadem tamen, utpote sanctificata, resurgent cum gloria. Propterea somnum vocamus mortem sanctorum.

B Β'. Ὁ ἀληθινὸς θάνατος ἔνδοθεν ἐν τῇ καρδίᾳ κέκρυπται, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔσω νενέκρωται. Εἴ τις οὖν μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ἐν τῷ κρυπτῷ, οὗτος ἀληθῶς εἰς τοὺς αἰῶνας ζῇ, καὶ οὐκ ἀποθνήσκει· ἀλλ' εἰ καὶ τὰ σώματα τῶν τοιούτων λύεται πρὸς καιρόν τινα, ἀλλ' οὖν ἡγιασμένα τέ εἰσι καὶ ἐγείρονται σὺν δόξῃ· διὸ καὶ ὕπνον λέγομεν τὴν κοίμησιν τῶν ἁγίων.

III. Totum adversarii certatem in eo desudat, ut queat mentem nostrum a Dei recordatione et amore abstrahere, illecebras ad id adhibens terrenas, omnique arte satagens affectum sensumque nostrum ab eo, qui unus vere bonus est, ad ea, quæ sola opinione, non autem solida veritate, bona sunt, avertere. Quodcunque enim homo bonum facit, polluere ac contaminare improbus conatur, maximeque contendit, cum quem videt legi observandæ operam dantem, operi bono aut vanæ gloriæ, ant tumidæ sui præsidentiæ labem inspergere, ne Dei solius causa, et ex bono vereque laudabili proposito, quod exterius bene sit interius geratur.

Γ'. Ὅλος ὁ ἀγὼν τοῦ ἀντικειμένου οὗτός ἐστιν, ἵνα δυνηθῇ τὸν νοῦν ἡμῶν ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν μνήμης καὶ ἀγάπης ἐκσπᾶσαι, δελεάσμασι γηΐνοις χρώμενος, καὶ ἀπὸ τοῦ ὄντος καλοῦ παρεκτρέπων ἐπὶ τὰ δοκήσει, ἀλλ' οὐκ ὄντως καλά. Πᾶν γὰρ ὃ ἐὰν ποιῇ ἄνθρωπος καλὸν, σπιλοῦν καὶ μιαίνειν ὁ πονηρὸς
C βούλεται, καὶ τὴν ἰδίαν ἐπεισπορὰν τῆς κενοδοξίας ἢ ὀνήσεως τῇ ἐντολῇ συμμίγειν ἀγωνίζεται· ἵνα μὴ διὰ Θεὸν καὶ μόνον κατὰ προθυμίαν ἀγαθὴν τὸ γινόμενον ἀγαθὸν γένηται.

IV. Quid igitur? nos nunquam ac nusquam soliti in cor nostrum ingredi, quomodo incipiemus? Per jejunium et orationem foris stantes pulsemus, prout Dominus jussit, dicens : *Pulsate et aperietur vobis*[1]. Si enim permanserimus in verbo Domini et in sensu intime demisso mendicitatis et vilitatis nostræ; ac simul exercitio cunctarum quæ per mandata imperantur, virtutum, nocte ac die perseveraverimus pulsantes spiritualem Domini januam, poterimus potiri eo, quod quærimus. Per hanc enim januam potest liberationem assequi quicunque vult fugere a captivitate tenebrarum. Invenit quippe ibi libertatem animæ, et recipit congruas ipsi congitationes; ac tandem eo usque provehitur, ut possideat cœlestem regem Chrsitium.

Δ'. Τί οὖν; ἡμεῖς οἱ μηδόλως εἰς τὴν καρδίαν εἰσελθόντες, πῶς ἀρξώμεθα; διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς ἔξω ἑστῶτες κρούομεν, καθὼς ὁ Κύριος ἐκέλευσεν εἰπών· Κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. Ἐὰν γὰρ ἐμμείνωμεν τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου, καὶ τῇ πτωχείᾳ, καὶ τῷ ταπεινῷ φρονήματι, καὶ πάσαις ταῖς τῶν ἐντολῶν ἀρεταῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας κρούοντες εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ Κυρίου θύραν, δυνησόμεθα τυχεῖν τοῦ ζητουμένου. Διὰ ταύτης γὰρ τῆς θύρας δύναται ἀπολυτρώσεως τυχεῖν πᾶς ὁ βουλόμενος φυγεῖν τοῦ
D σκότους. Εὑρίσκει γὰρ ἐκεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπολαμβάνει τοὺς λογισμούς αὐτῆς καὶ κτᾶται τὸν ἐπουράνιον βασιλέα Χριστόν.

160-162 V. Quando mens oblita fuerit mentalis et piæ afflictionis, tunc et mandatorum obliviscitur; quando videtur currere, errat a via plana, et obliquis gyrans semitis ambulat : propter quod in feras incurrit bestias. Nisi enim orationis et spei laborem excidissemus, non utique peccavissemus.

Ε'. Ὅταν ὁ νοῦς ἐπιλάθηται τῆς νοερᾶς καὶ εὐσεβοῦς θλίψεως, τότε καὶ τῶν ἐντολῶν ἐπελάθετο· καὶ ὅθεν ἂν δοκῇ τρέχειν, παρεκτρέπεται τῆς λείας, καὶ σκολιάζων πολιτεύεται. Διὰ τοῦτο συναντᾷ θηρίοις. Εἰ γὰρ μὴ τὸν τῆς εὐχῆς καὶ ἐλπίδος κόπον ἐκκόπτομεν, οὐκ ἂν ἐπλημμελήσαμεν· τοῖς γὰρ περὶ ψυχῆς θλι-

[1] Matth. VII, 7; Luc. IX, 9.

δομένοις λέγει ἡ Γραφή· Πιστὸς ὁ Θεὸς, οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀπαιδεύτοις δὲ συναντήσαι κακά.

ϛ'. Ὥσπερ οἱ ἔξω ὀφθαλμοὶ βλέπουσι μακρόθεν τὰς ἀκάνθας, καὶ τοὺς κρημνούς· οὕτω καὶ ὁ προβλεπτικὸς νοῦς προβλέπει ταχὺς ὧν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπισκευὰς, καὶ ἀσφαλίζεται τὴν ψυχὴν, ὡς ὀφθαλμὸς ὢν αὐτῆς.

Ζ'. Ἀγῶνος πολλοῦ καὶ πόνου κρυπτοῦ καὶ ἀοράτου χρεία, λογισμῶν ἔρευναν ποιεῖσθαι, καὶ τὰ ἠσθενηκότα τῆς ψυχῆς ἡμῶν αἰσθητήρια γυμνάζειν πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ· δεῖ πάντοτε καὶ ἀναζωπυρεῖν διὰ τοῦ νοὸς πρὸς Θεὸν ἐπείξεως τὰ ἐξησθενηκότα τῇ ψυχῇ μέλη· τοῦ νοῦ ἡμῶν προσκαλουμένου μετὰ τοῦ Κυρίου πάντοτε, ἵνα γένηται εἰς ἓν πνεῦμα κατὰ τὸ λόγιον Παύλου. Τοῦτον δὲ τὸν κρυπτὸν ἀγῶνα καὶ μελέτην Κυρίου καὶ πόνον νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἔχειν ἡμᾶς χρὴ εἰς πᾶσαν ἐπιτήδευσιν ἐντολῆς, εἴτε εὐχομένων, εἴτε ἐσθιόντων, ἢ διακονούντων, ἢ πινόντων, ἢ ἕτερόν τι ποιούντων, ἵνα πᾶν ὃ γίνεται ἀγαθὸν ἐπιτήδευμα εἰς δόξαν Θεοῦ γένηται. Ἁγιάζεται γὰρ καὶ ἡ τῶν ἐντολῶν πᾶσα ἀκολουθία· καὶ καθαρῶς ὑφ' ὑμῶν ἐπιτελεῖται, διὰ τῆς ἀδιαλείπτου μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ φόβου καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς Θεὸν, καὶ γινόμεθα ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ μιαίνοντος τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

Η'. Καὶ γὰρ ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ἐκ τῶν ἀκροθινίων τῷ ἱερεῖ τοῦ Θεοῦ Μελχισεδὲκ προσήνεγκε, καὶ οὕτως τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο παρ' αὐτοῦ. Τί δ' ἄλλό διὰ τούτων αἰνίττεται τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἢ ὑψηλοτέραν θεωρίαν ἐμφαίνων που, τὰ ἄκρα καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ ὅλου συγκρίματος τῆς φύσεως ἡμῶν; τουτέστιν, αὐτὸν τὸν νοῦν, αὐτὴν τὴν συνείδησιν, αὐτὴν τὴν διάθεσιν, αὐτὸν τὸν λογισμὸν, αὐτὴν τῆς ψυχῆς τὴν ἀγαπητικὴν δύναμιν, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ὅλου ἡμῶν ἀνθρώπου τῷ Θεῷ πρότερον κομίζειν δεῖν πάντοτε, τὴν τῆς καρδίας ἱερὰν θυσίαν· τὰ ἀκροθίνια, καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν εἰς τὴν αὐτὴν μνήμην καὶ μελέτην διὰ παντὸς ἀπασχολοῦντος. Καὶ οὕτως δυνάμεθα ὁσημέραι τὴν αὔξησιν καὶ προκοπὴν λαμβάνειν βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς θείας χάριτος, καὶ τὸ φορτίον τῆς δικαιοσύνης τῶν ἐντολῶν, ἐλαφρὸν ἡμῖν καταφανήσεται, καθαρῶς καὶ ἀμώμως ταύτας ἐπιτελοῦντες, συνεργούμενοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἡμῶν πίστεως. Περὶ δὲ τῆς φαινομένης ἀσκήσεως, καὶ ποῖον ἀγαθὸν ἐπιτήδευμα μεῖζον καὶ πρῶτον τυγχάνει, τοῦτο γινώσκετε, ἀγαπητοὶ, ὅτι ἀλλήλων πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ κρέμανται, καὶ ἀλλήλων συνδέδενται, καὶ ὥσπερ ἱερά τις πνευματικὴ ἅλυσις, μία ἀπὸ μιᾶς ἤρτηται· ἡ εὐχὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ἡ ἀγάπη ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἡ χαρὰ ἀπὸ τῆς πραότητος, ἡ πραότης ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, ἡ ταπείνωσις ἀπὸ τῆς διακονίας, ἡ διακονία ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, ἡ ἐλπὶς ἀπὸ τῆς πίστεως, ἡ πίστις ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς, ἡ

A His porro, qui animo angustiantur, dicit Scriptura: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis* [2]. *Qui autem indociles sunt, eis occurrent mala* [3].

VI. Sicut exteriores oculi longe prospiciunt spinas et præcipitia; sic et acri providendi perspicacia prædita mens cito prospicit adversariæ potestatis artes insidiasque, ac contra eas præmunit animam, cujus est oculus.

VII. Contentione multa, et labore, eoque occulto et invisibili, est opus in scrutatione cogitationum facienda: et in hebetatis *animæ nostræ sensibus acuendis exercitandisque ad discretionem boni et mali* [4]. Oportet omnino undecunque exsuscitare conatu mentis ad Deum se incitantis, debilitata B animæ membra: mente nostra cum Domini adjutorio semper nos provocante, ut cum illo coalescamus in *unum spiritum* [5] juxta oraculum Pauli. Hoc autem certamen occultum, et meditationem Domini, ac loborem diu noctuque necesse est nos habere ad omnem studiosam exsecutionem mandati præscribentis quidpiam sive orantibus sive comedentibus, sive ministrantibus, sive bibentibus, sive aliud quidvis agentibus, ut quodcunque fit opus bonum, in Dei, gloriam fiat. Sanctificatur enim tota series mandatorum, et pure perfecteque a nobis exsecutioni traditur per indesinentem memoriam Dei perque timorem et charitatem erga Deum; per hæc enim nos disjungimus seorsimque locamus ab eo, qui polluit mandata Dei.

C VIII. Etenim patriarcha Abraham e primitiis sacerdoti Dei Melchisedech obtulit [6]; et sic benedictionem accepit ab ipso; Quid vero aliud per hæc adumbrat Spiritus? sublimiori nimirum intelligentia significare vult, utique summa et intima, verticem et ossa totius concretionis naturæ nostræ; hoc est, ipsam mentem, ipsam conscientiam, ipsam dispositionem, ipsam cogitationem, ipsam amandi potentiam, tanquam primitias totius nostri hominis, Deo ante omnia debere nos afferre, et velut sacram cordis nostri offere victimam, primitias et summitates bonarum cogitationum, in eamdem Dei memoriam et meditationem, omni alia occupatione seposita, vacantis. Et sic possumus quotidie augmentum et profectum accipere, adjuti a di- D vina gratia; et onus justitiæ mandatorum leve nobis apparebit, pure et irreprehensibiliter ea implentibus, cooperante ad hoc nobis ipso Domino per nostram in ipsum fidem. De apparente vero exercitatione, et quodnam bonum studium majus inter omnia et primum sit, illud scitote, dilectissimi, hærere committique invicem virtutes omnes, et nexu pendere mutuo devinctas unam ab altera, sic constituentes sacram quamdam et spiritualem catenam, in qua oratio charitati, charitas gaudio, gaudium mansuetudini, **163** mansuetudo humilitati, humilitas ministrationi, ministratio spei, spes fidei, fides obedientiæ, obedientia simplicitati,

[2] I Cor. x, 13. [3] Deut. xxxi, 29. [4] Hebr. v, 14. [5] I Cor. vi, 17. [6] Gen. xiv, 18.

subjuncta insertaque connectitur. Sicut e contrario vitia quoque inter sese junguntur, et ex uno aliud germinat; puta odium ab ira, ira a superbia, superbia a vana gloriatione, vana gloriatio ab infidelitate, infidelitas a duritie cordis, durities cordis, a negligentia, negligentia a languore, languor a despicientia, despicientia a pigritia, pigritia a pusillanimitate, pusillanimitas ab amore voluptatis, et sic alia membra malitiæ suspensa nexaque trahuntur invicem. Pari exemplo atque in parte meliori virtutes ex se mutuo pendent. Caput vero virtutis omnis et supremus vertex operum laudabilium est constans in oratione perseverantia, per quam reliquas quoque virtutes a Deo continua petitione impetratas adipisci quotidie possumus.

IX. Nisi humilitas, et simplicitas, et benignitas exornet nos, habitus orationis nihil nobis proderit. Non solum autem id de oratione dicimus, sed et de quavis alia contentione et labore, sive in virginitatis custodia, in precibus recitandis, in alia qualibet ærumnosa functione virtutis, causa suscepta; nisi fructus charitatis, pacis, gaudii, mansuetudinis, humilitatis, simplicitatis, sinceritatisque, fidei longanimitatis candide in nobis ipsis reperiamus, in vanum et vacuum nostri labores suscipiuntur; omnis enim ista exercitatio et contentio propter hos fructus suscipi debet. Quare his fructibus non comparentibus intra nos, frustranea et irrita illa omnis fuit operatio, adeoque, qui sine his operantur, similes in die judicii deprehendentur fatuis quinque virginibus [7], quæ, quod hinc non asportassent in vasis cordis spirituale oleum, quo prius memoratæ virtutes designantur, fatuæ nominatæ sunt, et spirituali regni thalamo exclusæ. Laborque virginitatis, propter defectum virtutum. et privationem manifestæ inhabitationis Spiritus, pro nihilo reputatus est. Sicut enim in cultura vineæ omnis industria et labor ad fructuum perceptionem refertur; quæ si demum fallat, non repertis uvis in vite, nequidquam et sine operæ pretio existimatur desudasse vinitor; ita nisi per operationem Spiritus sancti fructus charitatis, pacis, gaudii, humilitatis, aliorumque enumeratorum ab Apostolo donorum [8], in omni certitudine ac sensu spirituali in nobis ipsis agnoscamus, frustra contentionem virginitatis, orationis, psalmodiæ, jejunii et vigiliarum laborem suscepisse convincemur. Hi quippe labores animæ ac corporis, spe spiritualium ejusmodi fructuum exerceri debent: Spiritus vero in virtutibus fructificatio, fruitio est spiritualis in voluptate incorrupta, in cordibus fidelibus operatione Spiritus sancti animatis. In multa siquidem discretione prudentiæ, operatio, labores, et ærumnæ naturæ, existimentur per fidem et spem a sancto Spiritu iis, qui digni sunt, efficaciter inditi. Bonum est jejunium, bona vigilia; bona fuga patriæ et conversationis humanæ in solitudine. Sed hæc flos ipse ac vigor sunt conversa-

A ἡ ὑπακοὴ ἀπὸ τῆς ἁπλότητος. Ὥσπερ καὶ τὸ ἐναντίον, ἐφ' ἑνὸς τὰ κακὰ ἐκδίδονται· τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, ὁ θυμὸς ἀπὸ ὑπερηφανίας, ἡ ὑπερηφανία ἀπὸ τῆς κενοδοξίας, ἡ κενοδοξία ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἡ ἀπιστία ἀπὸ τῆς σκληροκαρδίας, ἡ σκληροκαρδία ἀπὸ τῆς ἀμελείας, ἡ ἀμέλεια ἀπὸ τῆς χαυνώσεως, ἡ χαύνωσις ἀπὸ τῆς ὀλιγωρίας, ἡ ὀλιγωρία ἀπὸ τῆς ἀκηδίας, ἡ ἀκηδία ἀπὸ τῆς μικροψυχίας, ἡ μικροψυχία ἀπὸ τῆς φιληδονίας, καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενα. Οὕτως ἐν τῷ ἀγαθῷ μέρει αἱ ἀρεταί εἰσιν ἀπηρτημέναι. Κεφαλὴ δὲ πάσης ἀρετῆς καὶ κορυφὴ τῶν κατορθωμάτων ἐστὶν ἡ προσευχῆς προσκαρτέρησις, δι' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς διὰ τῆς παρὰ Θεοῦ αἰτήσεως ὁσημέραι κτᾶσθαι δυνάμεθα.

Θ'. Ἐὰν μὴ ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ ἡ ἁπλότης, καὶ ἡ ἀγαθότης, κατακοσμήσῃ ἡμᾶς, τὸ σχῆμα τῆς B εὐχῆς ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. Οὐ μόνον δὲ περὶ τῆς εὐχῆς λέγομεν, ἀλλὰ καὶ περὶ παντὸς καμάτου, ἢ πόνου, ἢ παρθενίας, ἢ εὐχῆς, ἢ οἱουδήποτε καμάτου καὶ ἐργασίας ἀρετῆς ἕνεκεν ἐπιτελουμένου· ἐὰν μὴ τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ χαρᾶς καὶ πραότητος καὶ ταπεινότητος, ἁπλότητός τε καὶ ἀφελότητος, πίστεως καὶ μακροθυμίας, ἀφθόνως ἐν ἑαυτοῖς εὑρίσκομεν, εἰκῆ καὶ μάτην οἱ κάματοι ἡμῶν γεγόνασι· ἡ πᾶσα γὰρ ἐκείνη ἐργασία, καὶ οἱ κάματοι διὰ τοὺς καρποὺς γίνεσθαι ὀφείλουσι. Τῶν δὲ καρπῶν τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης μὴ εὑρισκομένων ἐν ἡμῖν, εἰκῆ καὶ μάτην ἡ ὅλη ἐργασία γίνεται. Οἱ γὰρ χωρὶς τούτων ἐργαζόμενοι κατὰ τὰς πέντε μωρὰς παρθένους ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀποδείκνυνται, αἵτινες διὰ τὸ μὴ ἐντεῦθεν ἀποκομίσασθαι ἐν τοῖς τῆς C καρδίας ἀγγείοις τὸ πνευματικὸν ἔλαιον, ὅπερ ἐστὶ τῶν προειρημένων ἀρετῶν, μωραὶ ὠνομάσθησαν, καὶ τοῦ πνευματικοῦ τῆς βασιλείας νυμφῶνος ἀπεκλείσθησαν. Καὶ ὁ τῆς παρθενίας κάματος διὰ τῶν ἀρετῶν ἔλλειψιν καὶ στέρησιν τῆς ἐναργοῦς ἐνοικήσεως τοῦ Πνεύματος, εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ γεωργίᾳ τῆς ἀμπέλου πᾶσα ἐπιμέλεια καὶ διὰ τὴν τῶν καρπῶν ἀπόλαυσιν γίνεται, καρπῶν δὲ μὴ εὑρισκομένων ἐν τῇ ἀμπέλῳ εἰκῆ καὶ μάτην πᾶσα ἐμπόνησις τῆς ἐργασίας γίνεται· οὕτως ἐὰν μὴ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος καρποὺς ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ χαρᾶς καὶ ταπεινώσεως, καὶ τῶν λοιπῶν παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ῥηθέντων ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ καὶ αἰσθήσει πνευματικῇ ἐν ἑαυτοῖς ἐπιγνῶμεν, εἰκῆ ὁ τῆς παρθενίας κάματος, καὶ εὐχῆς, καὶ ψαλμ- D ῳδίας, νηστείας τε καὶ ἀγρυπνίας ὁ πόνος εἰς οὐδὲν ἀποδείκνυται. Οὗτοι γὰρ οἱ πόνοι ψυχῆς καὶ σώματος ἐπ' ἐλπίδι πνευματικῶν καρπῶν ἐπιτελεῖσθαι ὀφείλουσιν· ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς ἀρεταῖς καρποφορία ἀπόλαυσίς ἐστι πνευματικὴ ἐν ἡδονῇ ἀφθάρτῳ, ἐν καρδίαις πισταῖς, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐνεργουμέναις· ἐν πολλῇ γὰρ διακρίσει συνέσεως ἡ ἐργασία καὶ πόνος καὶ κάματοι τῆς φύσεως ἡγείσθωσαν διὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῖς ἀξίοις ἐνεργούμενοι. Καλόν ἐστιν ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ξενιτεία. ἀλλὰ ταῦτα ἀκμὴ πολιτείας

[7] Matth. xxv, 8. [8] Galat. v, 22.

ἐστὶν ἀγαθῆς· πλὴν ἡ τάξις τῶν Χριστιανῶν ἐσωτέρα ἐστὶ τούτων, καὶ οὐκ ὀφείλει τις ἐπὶ τούτοις τὴν πεποίθησιν ἔχειν καὶ μόνοις. Συμβαίνει δὲ ὅτι εἰσί τινες χάριτος μέτοχοι· καὶ ἡ κακία ἔτι οὖσα τεχνάζεται, καὶ παραχωρεῖ ἑκοῦσα, καὶ οὐκ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ ποιεῖ νομίσαι τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐκαθαρίσθη ὁ νοῦς αὐτοῦ· καὶ λοιπὸν φέρει αὐτὴν οἴησιν, ὅτι Χριστιανός εἰμι τέλειος, καὶ μετὰ ταῦτα, ὅταν νομίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι Ἐλεύθερός εἰμι, καὶ ἀμεριμνεῖ, τότε ληστρικῷ τρόπῳ ἔρχεται αὐτῷ ἡ κακία ἔγκρυμμα ποιοῦσα· καὶ πειράζει αὐτὸν, καὶ καταφέρει αὐτὸν εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι πολλάκις λησταὶ ὄντες ἢ στρατιῶται κατὰ πολεμίων οἴδασι τεχνάζεσθαι, καὶ ὑποκαθέζονται, καὶ ποιοῦσιν ἔγκρυμμα, καὶ λαμβάνουσι τὰ νῶτα τῶν ἐχθρῶν, καὶ περικυκλοῦσιν αὐτοὺς ἀθρόως, καὶ ἀποκτείνουσι· πολλῷ μᾶλλον ἡ κακία οὖσα τοσούτων χιλιάδων τοῦτο τὸ ἔργον ἔχουσα, τόσας ἀπολέσασα ψυχὰς, οἶδεν οὖν ἔγκρυμμα ποιεῖν ἐν τῇ καρδίᾳ, κατὰ καιροὺς μὴ ἐνεργεῖν, ἵνα ἐνέγκῃ τὴν ψυχὴν εἰς οἴησιν τελειότητος;

Ι'. Ὁ θεμέλιος τοῦ Χριστιανισμοῦ οὗτός ἐστιν, ἵνα ἂν ποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος δικαιοσύνας, μὴ ἐπαναπαύῃ ἐν αὐταῖς, καὶ ἔχῃ ἑαυτὸν μέγαν, ἀλλ' ᾖ πτωχὸς τῷ πνεύματι· καὶ ἐὰν γένηται μέτοχος χάριτος, μὴ νομίσῃ ἑαυτὸν κατειληφέναι τι, καὶ οἰηθῇ εἶναί τις, καὶ ἄρξηται διδάσκειν· ἀλλ' ἵνα ὢν καλῆς ξενιτείας καὶ πολιτείας, νηστεύων πολὺ, ξενιτεύων εὐχόμενος, μετέχων χάριτος, μὴ ἡγήσηται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιμίαν· ἀλλὰ τότε μάλιστα, ὅταν ἀρχὴ χάριτος γένηται, ἵνα ἔχῃ τὸν πόνον, τὴν δίψαν, ἵνα μὴ κεκορεσμένος ἔχῃ ἑαυτὸν δίκαιον ἢ πλούσιον ἐν χάριτι· ἀλλ' ᾖ πενθῶν καὶ δακρύων. Καὶ ὃν τρόπον ἐὰν ᾖ μήτηρ, καὶ ἔχῃ υἱὸν μονογενῆ καὶ παιδεύσῃ αὐτὸν, καὶ ὅταν γένηται ἀνὴρ, συμβῇ αὐτῷ ἀποθανεῖν· καὶ λοιπὸν ὅσοι ἂν ὦσι παραμυθούμενοι τὴν μητέρα, μᾶλλον ἐπεγείρουσιν αὐτῇ τὸ πένθος, καὶ ἀπαραμύθητός ἐστιν· οὕτω χρὴ κλαίειν τὸν Χριστιανὸν τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, καὶ ἀδιαλείπτως δακρύειν· πρὸ πάντων δὲ ἔχειν συντετριμμένην τὴν καρδίαν,

ΙΑ'. Ὥσπερ εἰ οἶκος βασιλέως ἔχων διαίτας πολλὰς καὶ αὐλὰς διαφόρους, καὶ πρόθυρα πολλὰ, καὶ ἐσωτέρους οἴκους, ἔνθα μένει ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡ πορφύρα, καὶ οἱ θησαυροὶ ἀπόκεινται· λοιπὸν ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὰς ἐξωτέρας αὐλὰς μὴ νομίσῃ, ὅτι ἤδη εἰς τοὺς ἐσωτέρους οἴκους ἦλθεν, ὅπου ἡ δόξα τοῦ βασιλέως, καὶ ἡ πορφύρα, καὶ οἱ θησαυροί· οὕτως εἰς τὸ πνευματικὸν, οἱ νηστεύοντες, οἱ ἀγρυπνοῦντες, οἱ ψάλλοντες καὶ εὐχόμενοι, μὴ νομίσωσιν, ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὴν κατάπαυσιν, ὡς δὲ ἀκμὴν εἰς τὰ πρόθυρα καὶ εἰς τὰς αὐλὰς εἰσέρχονται, οὐχ ὅπου ἡ πορφύρα, καὶ οἱ θησαυροί. Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν ἀδελφοὶ τῇ ἔξω πολιτείᾳ θαῤῥεῖν, καὶ λέγειν, ὅτι Εἰμί τις· εἰ δὲ καὶ χάριτος μέτοχος γένηται, οἰηθῆναι ὡς καταλαβὼν, ἢ γενόμενος ἐγγύτατος τοῦ βασιλέως· ἀκμὴν γὰρ εἰς τοὺς ἐξωτέρους οἴκους διατρίβει. Οὐκ ὀφείλει ἐρευ-

A tionis bonæ. Cæterum ordo Christianorum interior est his; et non debet quis his inniti solis ad confidentiam. Contingit autem esse quosdam participes gratiæ; in quibus malitia, cum revera subsit, insidiose latere satagit, ultro agere cessans et se abscondens, ipsumque, in quo habitat, fallat, male persuadens, esse suam mentem jam purgatam; unde in arrogontiam inflatur, aiens: Perfectus ego Christianus sum, at dum miser isti fiduciæ homo **164** indormit, liberum se nunc demum prædicans, opprimitur ab irruente in eum, latronum more, e latebris, ubi subsederat, malitia, quæ nihil minus opinantem tentatione vehementi adoriens, vincit et deprimit in terræ infima. Si enim homines sæpe latrocinio aut militiæ dediti, stratagemate, uti sciunt subsidentes in locis occultis, et ex insidiis repente B coorientes in hostium terga, ipsoque circumventos vi subita trucidant, quanto magis malitia, quæ tot millibus annorum hoc opus exercuit, tot perdens animas, notam habebit artem insidiarum in imo corde struendarum, ut aliquando cesset ab agendo, quo persuasione ista imbuat animam, se esse perfectum?

X. Fundamentum Christianismi hoc est, ne homo post quantalibet bona opera, in ipsis acquiescat, aut se magnum putet, sed perseveret esse pauper spiritu: ac cum gratiæ particeps factus fuerit, ne existimet se quidpiam adeptum, putetque se esse aliquem, incipiatque magistrum agere. Neve se aliquem supra vulgus, quin etiam, cum secesserit in solitudinem et bene ambulaverit, multum jejunans, exsilium mundi fortiter tolerans, pie C orans, gratiæ donorum compos, nihilo tamen magis animam suam pretiosam habeat. Imo tum maxime, quando primum sentit appulsum gratiæ, sollicite laboret; sitimque monstret ulterioris profectus; valde cavens ne, quasi jam satiatus, se abunde justum, aut locupletem habeat; e contrario potius lugeat, et lacrymetur. Quomodo si mater educaverit a puero cura magna unicum filium, ubi, cum ad virilem pervenit ætatem, mori eum contingat, qui consolari eam aggrediuntur, incentiva luctus magis accumulant; sic flere indesinenter Christianum oportet lapsum suum, et ante omnia habere cor contritum.

XI. Ut si palatium regis cujuspiam multa habeat D cubicula, et multa vestibula et atria, ac interiora conclavia, ubi residet rex, ubi purpura et thesauri reponuntur, aliquis exteriorum tenus atriorum ingrediens, ne putet se jam in intima quasi viscera tantarum ædium penetrasse, atque adeo tenere apothecas, in quibus gaza et gloria regis, purpura et thesauri custodiuntur: sic, ista imagine ad spirituale negotium translata, ne putent jejunantes, vigilantes, psallentes, orantes, pervenisse se jam ad fruitionem pacis: utpote qui adhuc in vestibula tantum et prima atria ingressi sunt, nondum oculi purpura, ubi thesauri jacent. Non debent igitur fratres exteriori conversatione ac disciplina niti magnopere, nec de se propter illam dicere: Ego sum aliquis; nec, simul ac quispiam

gratiam adipiscitur, præfidentia niti, quasi jam comprehenderit, aut regi sit intime admotus; modo enim in extimis duntaxat adhuc diversatur ædium partibus: nec convenit scrutari unumquemque, num forte inveniat in vase fictili thesaurum, aut regiam induerit Spiritus purpuram, an regem invenerit et quiete fruatur. Sic quippe comparata est hominis anima, habet profunditatem quamdam et membra velut plurima. In eam porro subintrans peccatum, cuncta ejus occupat membra, et cogitationes cordis; deinde cum hamo quærit, venit ad ipsum gratia, et occupa duo membra animæ. Qui ergo inexpertus rerum, sentit appulsum provocantis gratiæ, continuo putet, quod adveniens gratia omnes animæ partes occupaverit, planeque ac radicitus exstirpatum sit peccatum; cum tamen pleraque adhuc animæ membra revera a peccato detineantur, unum tantum ex his quodpiam gratia possidente; nesciente ipso homine, et supine si nente sibi imponi. Est enim gratia plerumque **165** indesinenter operans, sicut oculus defixus in corpore. Et peccatum subest mentem clam subripiens. Et tunc qui discretione caret, temere autumans se perfectionis culmen tenere intumescit opinione sui, pleine jam se liberatum putans, quod non ita est; uti enim dixi, subest dolus latentis in insidiis Satanæ: aliquando nihil se moventis, ut credatur abesse, ac sic noxiam fiduciam ingeneret homini, falso arbitranti purum se ac perfectum esse. Atqui neque plantans vineam statim ex ea uvam maturam aut vinum legit; neque seminans triticum in terra, eodem tempore segetes metit, et fructus capit; neque modo natus puer subito potest in virum adolescere: nec militiæ prima rudimenta ponens tiro, jam præfecturis militaribus aptus gerendis est: oportet enim hunc primum longa patientia insuescere labori; tum facta pugnæ copia fortiter in campo stare, vincereque hostem ac coronari.

A νῷν ἕκαστυν, εἰ εὗρεν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ σκεύει τὸν θησαυρὸν, ἢ ἐνεδύσατο τὴν πορφύραν τοῦ Πνεύματος, ἢ εὗρε τὸν βασιλέα, καὶ ἀνεπαύσατο, Ἡ γὰρ ψυχὴ τοιαύτη ἐστίν· ἔχει βάθος τι καὶ μέλη πολλά καὶ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ἐπεισελθοῦσα κατέχει αὐτῆς ὅλα τὰ μέλη, καὶ τὰ νοήματα τῆς καρδίας. Εἶτα ἐπιζητοῦντος τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται ἡ χάρις πρὸς αὐτὸν, καὶ κατέχει δύο μέλη τῆς ψυχῆς. Ὁ οὖν ἄπειρος παρακαλούμενος τῇ χάριτι, νομίζει ὅτι ἐλθοῦσα ἡ χάρις ὅλα τὰ μέλη τῆς ψυχῆς κατέσχε, καὶ ἐξεῤῥιζώθη ἡ ἁμαρτία τότε οὖν πλεῖστον μέρος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κρατεῖται καὶ ἓν μέρος ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ ὑποκλέπτεται καὶ οὐκ οἶδεν· ἔστι γὰρ ἡ χάρις πολλάκις ἐνεργοῦσα ἀδιαλείπτως, ὃν τρόπον ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ σώματι πέπρακταί· καὶ ἁμαρτία B σύνεστιν ὑποκλέπτουσα τὸν νοῦν· καὶ ὁ ἀδιάκριτος, ὡς ἤδη καταλαβὼν, οἴεταί τι περὶ αὐτοῦ καὶ τυφοῦται ὡς ἐλευθερωθείς. Οὐχ οὕτως γὰρ ἔστι τὰ πράγματα· καθὼς γὰρ εἶπον, ἔγκρυμμα ποιεῖ ὁ Σατανᾶς, εἰς καιροὺς μὴ ἐνεργῶν, ἵνα ποιήσῃ νομίσαι τὸν ἄνθρωπον, ὅτι Εἰμὶ καθαρὸς καὶ τέλειος· μὴ ὁ φυτεύων ἀμπελῶνα εὐθέως λαμβάνει σταφυλὴν, ἢ γεωργεῖ οἶνον, καὶ ὁ σπείρων τὸ σπέρμα ἐν τῇ γῇ, ἤδη ἐθέρισε καὶ ἔλαβε καρποὺς, καὶ τὸ γεννώμενον παιδίον εὐθέως δύναται εἰς ἄνδρα τέλειον ἐλθεῖν, ἢ στρατευόμενος τίρων ἤδη ἐγένετο ἀξιωματικός; χρὴ γὰρ αὐτὸν πρῶτον ποπιάσαι, καὶ εἰσελθόντα πόλεμον λαβεῖν τὰ νικητήρια καὶ στεφανωθῆναι.

XII. Pulchræ igitur et bonæ res sunt, inopia voluntaria, psalmodia, jejunium, vigiliæ, et gratia potiri; sed parum prosunt ei, qui nondum, ut oportuerat, cœpit fodere, ubi fundamentum ponat. Nec se decipi mens in eo patiatur, utcumque gratiæ particeps; aut inde sibi aduletur, pretiosam æstimans suam animam. Respice in Jesum, a quali gloria Dei Filius, Deus ipse, in quas passiones usque ad crucifixionem venit? Propter hanc ergo humilitatem exaltatus est, in dextera Patris sedens. At serpens a principio insevit Adamo, exaltationis amorem suggerens: *Eritis sicut Dii*[9], per istam autem affectatiodem sublimitatis. vides in quam ignominiam descendit genus humanum. Sane quæro hominem pauperem spiritu, nec invenio. Ut si quis habens reconditos domi thesauros, tamen circumeat mendicans et ab omnibus petens: sic sunt Christiani gratiæ possessione apud Deum divites humili sui æstimatione pauperes, et quasi nihil habentes. Debentur alicui centum auri libræ; si ille quinque accepis sit contentus, nec ultra quidquam quærat; an aget sapienter? Pejus etiam sibi consulunt quidam, habentes, ut sic dicam, decem un-

C IB'. Καλὸν οὖν ἐστιν ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ ψαλμῳδία, καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία, καὶ τὸ λαβεῖν χάριν Θεοῦ· ὁ δὲ ἀκμὴν οὔπω ἤρξατο ὡς δεῖ σκάπτειν καὶ τιθέναι θεμέλιον. Καὶ ἐν τοιούτοις ὁ νοῦς δεῖ ἀνεπίληπτος εἶναι μέτοχος χάριτος· λοιπὸν οἴεται περὶ αὐτοῦ, καὶ ἔχει τιμίαν τὴν ψυχήν. Ἀπόβλεψιν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἀπὸ ποίας δόξης Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ὢν, εἰς ποῖα πάθη καὶ σταύρωσιν ἦλθε. Διὰ ταύτην οὖν τὴν ταπεινοφροσύνην ὑπερυψώθη ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθεσθείς· καὶ ὁ ὄφις ἐξ ἀρχῆς ὑπέσπειρε τῷ Ἀδὰμ ὕψωμα, ὅτι Ὡς Θεὸς γίνῃ· διὰ ταύτης τῆς ὑψηλοφροσύνης εἶδες οὖν εἰς ὁποίαν ἀτιμίαν κατῆλθε το γένος τοῦ Ἀδάμ. Ἐπιζητῶ δὴ ἄνθρωπον πτωχὸν τῷ πνεύματι, καὶ οὐχ εὑρίσκω· ὥσπερ ἵνα ᾖ τις πλούσιος ἔχων ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ θησαυροὺς, καὶ D ᾖ ἐπιδεόμενος, καὶ πτωχὸς καὶ παρὰ πάντων ζητῇ. Οὕτως εἰσὶ Χριστιανοὶ ἔχοντες χάριν, πλούσιοι εἰς Θεόν, πτωχοί εἰσι τῷ πνεύματι, ὡς μηδὲν ἔχοντες· εἰσὶ πρὸς λόγον ἑκατὸν λίτραι χρυσίου ἃς ὀφείλει κτήσασθαι· ὁ λαβὼν πέντε λίτρας ἐκορέσθη. Εἰσὶ δέ τινες πρὸς λόγον δέκα οὐγκίας ἔχοντες τῆς χάριτος, καὶ ποιοῦσιν αὐτὰς ἑκατὸν, καυχώμενοι. Καὶ εἰσὶ πολλάκις πέντε οὐγκίας ἔχοντες τῆς ἁμαρτίας,

[9] Gen. II, 5.

καὶ ποιοῦσιν αὐτὰς ἡμιούγκια· τοῦτο δὲ αὐτοῖς συμβαίνει, ἢ κατ' ἄγνοιαν, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ χάριτι ὑποκλεπτόμενοι οὐκ οἴδασιν. Ἢ κατὰ κενοδοξίαν, αἰσχυνόμενοι εἰπεῖν ὅτι ἐνεργεῖ τὸ κακόν· ἤδη γὰρ κηρύττουσιν εἶναι ἑαυτοὺς τελείους. Τὸ δὲ δίκαιον δεῖ ποιεῖν καὶ λέγειν τὸν ἄνθρωπον· καὶ τὰ τῆς χάριτος ὁμολογεῖν, καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἁμαρτίας. Ψεύδεται γαρ ὁ τοιοῦτος καθαρὰν λέγων ἔχειν τὴν καρδίαν· οὐχ οὕτως γάρ ἐστι τὰ πράγματα, ὡς ἅμα τὴν χάριν ἐπιδημῆσαι ἤδη καθαρὸν γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον· παραδέδονται γὰρ τοῖς πολεμίοις καὶ τοῖς πειρατηρίοις εἰς γυμνασίαν καὶ παίδευσιν, ὃν τρόπον καὶ ὁ Ἰὼβ τῷ πειρασμῷ. Συνεργεῖ γὰρ τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ, προαιρέσει οὐ καλῇ· τὸν δὲ Χριστιανὸν δεῖ πέντε οὐγκίας τῆς ἁμαρτίας ἔχοντα, λέγειν, ὅτι Εἴκοσιν ἔχω, καὶ πεπληρωμένος εἰμὶ τοῦ κακοῦ. Καὶ ἔχοντα πρὸς λόγον οὐγκίας εἴκοσι τοῦ ἀγαθοῦ, λέγειν, ὅτι· Ἡμιούγκιον ἔχω. Εἰ δὲ τοῦτο κατὰ κενοδοξίαν αἰσχύνεται εἰπεῖν, τὸ δίκαιον γοῦν εἰπάτω. Ὁμολογησάτω μὲν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς χάριτος· ὁμολογησάτω δὲ καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐν μέρει. Καθὼς οὖν προεῖπον περὶ τῆς ψυχῆς, ὅτι ἔχει βάθος, ὑποδείγμασι χρώμεθα διαγράφοντας αὐτῆς τὰ μέλη. Ὥσπερ ἵνα ᾖ ἥλιος, καὶ ὦσιν ἐξ αὐτοῦ ἀκτῖνες πολλαί· ἢ ἵνα ᾖ δένδρον ὑψηλὸν, καὶ ἔχῃ κλάδους· ἢ ἵνα ᾖ πόλις μεγάλη, καὶ ἔχῃ γείτονας πολλάς· οὕτως ἐστὶν ἡ νοερὰ οὐσία, ἡ ἀθάνατος ψυχὴ, κάλλος τίμιον ὑπὲρ πάντα τὰ δημιουργήματα, εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα Θεοῦ. Λοιπὸν ἐλθοῦσα ἡ χάρις, εἰς δύο ἀκτῖνας τῆς ψυχῆς ἐπιλάμπει· ἢ ἀπὸ ὅλου τοῦ δένδρου εἰς κλάδους δύο, ἢ ἀπὸ πάσης τῆς πόλεως εἰς δύο γειτωνίας. Ἔτι δὲ τὰ πλείονα μέρη τῆς ψυχῆς κατέχεται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· καὶ νομίζει ὅτι ὅλη δι' ὅλου, τοῦ ἀγαθοῦ μέρους καὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς λαμπρότητος γέγονε· πρὸς λόγον πέντε λίτρας χρυσίου κτησάμενος, δοκεῖ αὐτῷ ὅτι ἑκατὸν λίτρας ἐκτήσατο· μὴ τὸ ἔμβρυον ἐν τῇ μήτρᾳ ἤδη γέγονεν ἄνθρωπος; ἢ ὅτι θεὶς ἕνα λίθον τοῦ θεμελίου, ἤδη ἐτελείωσε τὸ οἰκοδόμημα; ἢ ὁ σπόρος ὁ χωσθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς, ἤδη ἐγένετο στάχυς; μὴ ὁ πραγματευόμενος ἅμα τοῦ ἄρξασθαι τῆς πραγματείας, ἤδη ἐπλήρωσε τὴν ἀποθήκην; καὶ ὁ μετέχων χάριτος μικρᾶς, παρὰ τοῦτο γέγονε Χριστιανός; ἀκμὴν οἱ πρῶτοι καὶ οἱ μεγάλοι οὕτως εἰσὶ πρὸς τελειότητα, ὡς ὁ ὀφφικιάλιος πρὸς ἡγεμόνα· ἢ ὡς ῥύαξ μικρὸς πρὸς Εὐφράτην ποταμόν. Ὁ ἔχων πρόθεσιν ἀπελθεῖν εἰς πόλιν μακρὰν τριάκοντα μονῶν, δύο ἢ τρεῖς ἐὰν ἀπέλθῃ, μὴ νομίσῃ ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· ἐπειδὴ οὐ ἡ ἐναντία δύναμις προτρεπτική ἐστιν, οὐκ ἀναγκαστική· καὶ θεία χάρις προτρεπτική ἐστι διὰ τὸ αὐτεξούσιον καὶ λιτὸν τῆς φύσεως, λοιπὸν ἐὰν ποιήσῃ κακὰ ὁ ἄνθρωπος προτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, οὐ κρίνεται ἀντ' αὐτοῦ ὁ Σατανᾶς· ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τιμωρεῖται καὶ κολάζεται, ὡς ὑπήκοος γεγονὼς τῆς κακίας ἰδίῳ θελήματι. Ὁμοίως καὶ ἐὰν τραπῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ περιγένοιτο χάρις Θεοῦ, οὐκ ἐπιγράφει τὸ ἀγαθὸν ἑαυτῇ ἡ χάρις, ἀλλ' ἀποδίδωσι τῷ ἀνθρώπῳ καὶ δοξάζει αὐτόν· ἐπειδὴ ἑαυτῷ ἐγίνετο ὁ ἄνθρωπος αἴτιος

A cias gratiæ; et eas vano tumore gloriationis falsæ in centum multiplicantes: e contrario vero plerumque nonnulli habentes quinque uncias peccati, eas in semiunciam extenuant. Id ipsis accidit vel per ignorantiam, quod quantula sint impertiti mensura gratiæ ex vero non norunt, vel per vanæ gloriæ appetitum, non sustinentes fateri, quam in se experiuntur, operationem mali. Jam enim prædicant se perfectos. Oportet autem et fieri et dici ab homine quod justum est; et gratiæ quam accipit, dona profiteri; et non dissimulare, quam sentit in sese peccati operationem. Mentitur quippe talis purum aiens se habere cor; haud enim in hunc modum se res habent; quasi ad primam statim advenientem gratiam purus omni ex parte homo redda-B tur: traditur quippe hostibus, et horum tentationibus exponitur ad exercitationem et disciplinam: quomodo Job tentatione probatus est. Cooperatur quippe et malum bono, intentione non bona. Christianum vero convenit quinque uncias peccati habentem, dicere humiliando se: viginti uncias habeo, et plenus sum iniquitate: habentem autem, exempli causa, uncias viginti bonatis, dicere: vix boni semunciam habeo. Si autem hoc dicere, ob vanæ gloriæ studium, erubescit; saltem quod justum est proferat, fateaturque tum quid in se operetur gratia, tum quid ex parte altera peccatum moliatur. Jam circa id quod dixi de anima, inesse illi profunditatem latebrosam, exemplis utemur membra ipsius describentes. Quemadmodum enim ut sol est, ita sunt ex ipso plures radii; ut arbor alta est, ita et C ramos habet; ut civitas magna est et circum habet **166** urbes multas: sic est intellectualis substantia, immortalis anima, pulchritudo pretiosa super omnes creaturas, imago et simulacrum Dei; in hanc veniens gratia duobus ei radiis affulget, aut ex universa arbore, duos illuminat ramos, aut binas duntaxat ex universa provincia urbes ingreditur: quod allegorice significat unam tantum et alteram animæ potentiam gratia contingi, adhuc vero plurimas ejus quasi membro peccato teneri. Utcunque autumet se totam ex toto transisse in partem meliorem, et in solidum a gratia possideri, et ejus radiis splendere; perperam subductis rationibus; ita ut cum vix quinque libras auri vere habeat, sibi tamen persuadeat non minus libris centum se possi-D dere. An fetus adhuc informis in utero, homo jam perfectus est? An qui unum in fundamentum lapidem jecit, jam perfecit ædificium? utrum semen sulco ingestum, jam spica est? Num mercator, qui modo incipit negotiari, replevit jam apothecas? Non sane magis, qui primæ gratiæ particeps est factus, jam Christianus est. Atqui primi ipsi ac magni sic se ad perfectionem habent, ut minister ad imperatorem, ut rivulus ad Euphraten fluvium. Habens propositum in urbem eundi triginta dierum itinere dissitam; ne ubi biduum aut triduum viæ peregerit, jam se putet ingressum esse civitatem illam. Quoniam igitur adversaria potestas instigare,

non autem afferre necessitatem potest; divina item gratia hortatur, propter sui potens arbitrium et libertatem innatam naturæ; itaque si mala fecerit homo persuasus a Satana, non judicatur vice ipsius Satanas, sed ipse homo castigatur ac punitur, quod malitiæ obediens factus fuerit ex propria voluntate. Similiter si vergat homo ad bonum, et vincat gratia Dei; haud ascribat ipsi sibi bonum gratia; sed attribuit homini et glorificat ipsum; quoniam sibi homo causa boni factus est; talis enim hic est naturæ; non autem ut veniens ad ipsum gratia liget ejus voluntatem, inducente necessitatem potentia; ac de cætero volentem nolentem ipsum immobiliter affigat bono; sed dat locum libero arbitrio, etiam cum illi præsens adest divina vis: ut demonstretur, utrum hominis voluntas animam in pretio habebat, annon habeat; consentiat, annon consentiat? Multi enim in pretio habuerunt, et consenserunt; alii aversi abierunt; dicit enim Apostolus: *Cum spiritu ceperitis, carne consummamini* [10]. Naturæ quippe lex non est posita, sed sui compoti arbitrio

τοῦ ἀγαθοῦ· αὐτῆς γάρ ἐστι τῆς φύσεως οὗτος· καὶ οὐχ οἷον ἐρχομένη ἡ χάρις πρὸς αὐτὸν ἀναγκαστικῇ δυνάμει δεσμεῖ αὐτοῦ τὸ θέλημα, καὶ λοιπὸν ἑκόντα καὶ ἄκοντα ποιεῖ αὐτὸν ἄτρεπτον ἀγαθοῦ, ἀλλὰ παραχωρεῖ τῷ αὐτεξουσίῳ καὶ συνοῦσα ἡ θεία δύναμις, ἵνα ἀποδειχθῇ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου, εἰ τιμᾷ τὴν ψυχὴν ἢ οὐ τιμᾷ· εἰ συμφωνεῖ ἢ οὐ συμφωνεῖ· πολλοὶ γὰρ ἐτίμησαν καὶ συνεφώνησαν. Ἄλλοι δὲ ἐξετράπησαν. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Ἐναρξάμενοι πνεύματι· νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖτε· τῇ γὰρ φύσει νόμος οὐ κεῖται, ἀλλὰ τῇ αὐτεξουσίῳ προαιρέσει δυναμένῃ τραπῆναι ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν Διὸ λέγει ὁ Κύριος· Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἠθέλησα εἰ ἤδη ἀνήφθη. Θέλει ὁ Κύριος ἀναφθῆναι τὸ οὐράνιον πῦρ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ οἱ μὲν θέλουσιν, οἱ δὲ οὐ θέλουσιν· ὁμοίως πάλιν λέγει· Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν ὑμᾶς, ὡς ὄρνις τὰ ἑαυτῆς νοσσία, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ὁρᾷς ὅτι ὁ Κύριος θέλει· καὶ αὖ οἱ ἄνθρωποι οὐ θέλουσι προσεγγίσαι τῷ Κυρίῳ, καὶ εὑρεῖν ἔλεος.

et electioni, quæ verti ad bonum et malum potest. Propterea dicit Dominus: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ascendatur* [11]? Vult Dominus accendi cœlestem ignem in cordibus hominum; horum vero quidam volunt quidam nolunt. Similiter rursus dicit: *Quoties volui congregare vos ut gallina congregat pullos suos, et noluistis* [12]? Vides Dominum velle, rursus autem homines nolle accedere ad Dominum, et misericordiam nancisci.

XIII. Qui vult accedere ad Dominum et vita æterna dignus haberi, et habitaculum Dei fieri, et Spiritu sancto dignus haberi, ut fructus ejus juxta mandata Domini queat irreprehensibiliter et pure facere, sic debet incipere. Primum credere Domino firmiter, et dare ex toto se ipsum verbis mandatorum ejus, et renuntiare mundo per omnia, ita ut in nullo prorsus apparentium mens occupetur; et obfirmare semper se omni conatu ad perseverantiam in oratione; et non desperare, exspectans cum fiducia Domini inspectionem et auxilium ubique, scopum suæ mentis in eo habens defixum semper. Deinde urgere se cum conatu et contentione indesinenter ad omne bonum, et in exsecutionem omnium Dei mandatorum, quamtumvis invito corde propter inhærens peccatum; puta per vim adigendo se ipsum ad humiliter sentiendum coram omnibus **167** hominibus, et se ipsum cunctis minorem et pejorem existimandum, non quærendo honorem aut laudem, aut gloriam ab ullo, sicut in Evangelio scriptum est, sed solum Dominum præ oculis habendo semper ipsiusque mandata, eique soli studendo placere [13]. In mansuetudinem quoque se per vim inclinet, reluctante etiam corde, sicut ait Dominus: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenientis requiem animabus vestris* [14]. Similiter esse misericordem, benignum compatientem, bonum, quantum potest, se vi assuefaciat, juxta id quod dicit Dominus: *Estote boni et benigni, sicut Pater vester cœlestis misericors est* [15]. Et rursus; *Si diligitis me, mandala mea servate* [16]. Et

ΙΓ. Ὁ βουλόμενος προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ζωῆς αἰωνίου καταξιωθῆναι, καὶ κατοικητήριον Θεοῦ γενέσθαι, καὶ Πνεύματος ἁγίου καταξιωθῆναι, ἵνα τοὺς καρποὺς αὐτοῦ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου δυνηθῇ ἀμώμως καὶ καθαρῶς ποιεῖν, οὕτως ὀφείλει ἐνάρξασθαι. Πρῶτον πιστεῦσαι τῷ Κυρίῳ βεβαίως, καὶ ἐπιδοῦναι ἐξ ὅλου ἑαυτὸν τοῖς λόγοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀποτάξασθαι τῷ κόσμῳ κατὰ πάντα, ἵνα ἐν οὐδενὶ ὅλως τῶν φαινομένων ὁ νοῦς ἀσχολῆται. Καὶ εἰς τὴν εὐχὴν πάντοτε προσκαρτερεῖν αὐτὸν, καὶ μὴ ἀπογινώσκειν προσδεχόμενος τοῦ Κυρίου τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὴν βοήθειαν πάντοτε, τὸν σκοπὸν τοῦ νοὸς αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἔχων διὰ παντός. Εἶτα βιάζεσθαι χρὴ ἀεὶ εἰς πᾶν ἀγαθὸν, καὶ εἰς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, κἂν μὴ θελούσης τῆς καρδίας διὰ τὴν συνοῦσαν αὐτῇ ἁμαρτίαν· οἷον βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ ταπεινοφρονεῖν ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων, καὶ ἑαυτὸν πάντων ἐλάττω καὶ χείρονα ἡγεῖσθαι, μὴ ζητῶν τιμὴν ἢ ἔπαινον ἢ δόξαν παρά τινος, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται, ἀλλὰ μόνον τὸν Κύριον ἀεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, αὐτῷ μόνῳ βουλόμενος ἀρέσαι. Εἰς τὴν πραότητα ὁμοίως ἑαυτὸν βιαζέτω, καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, ὥς φησιν ὁ Κύριος· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁμοίως εἰς τὸ εἶναι ἐλεήμονα, χρηστὸν, εὔσπλαγχνον, ἀγαθὸν, ὅση δύναμις, ἑαυτὸν ἐθίζειν μετὰ βίας, ὥς φησιν ὁ Κύριος· Γίνεσθε ἀγαθοὶ καὶ χρηστοὶ, καθὼς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστί· καὶ πάλιν φησίν· Ἐὰν

[10] Gal. III, 3. [11] Luc. xii, 49. [12] Matth, xxiii, 37. [13] Joan. v, 44. [14] Matth. xi, 29. [15] Luc. vi, 36. [16] Joan. xiv, 25.

ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσετε. Καὶ πάλιν· Βιάζεσθε· βιασταὶ γὰρ ἁρπάζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· καὶ τό· Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης. Ἀεὶ δὲ τὴν τοῦ Κυρίου ταπείνωσιν καὶ πολιτείαν καὶ ἀναστροφὴν ἐχέτω πρὸ ὀφθαλμῶν, ὥσπερ ὑπογραμμὸν ἐν πάσῃ μνήμῃ ἀληθαργήτῳ· καὶ ὅση δύναμις βιαζέσθω ταῖς εὐχαῖς προσκαρτερεῖ, διὰ παντὸς δεόμενος καὶ πιστεύων· ἵνα ἐλθὼν ὁ Κύριος ἐνοικήσῃ ἐν αὐτῷ καὶ καταρτίσῃ καὶ δυναμώσῃ αὐτὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς πάσαις αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἡ ψυχὴ αὐτοῦ γένηται οἰκητήριον Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως ἃ νῦν μετὰ βίας καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας ποιεῖ, ἐθίζειν ἑαυτὸν διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ τοῦ Κυρίου ἀεὶ μνημονεύειν, καὶ προσδοκᾷν αὐτὸν διὰ παντὸς ἐν πολλῇ ἀγαθότητι καὶ ἀγάπῃ. Τό τε θεωρῶν ὁ Κύριος τὴν τοιαύτην αὐτοῦ προαίρεσιν καὶ τὴν ἀγαθὴν σπουδὴν, πῶς βιάζει ἑαυτὸν πάντοτε εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀεὶ, καὶ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ πραότητα καὶ ἀγάπην· καὶ μὴ θέλουσαν τὴν καρδίαν ἄγχει, καὶ ἄγει, ὅση δύναμις, ἑαυτὸν μετὰ βίας, ποιεῖ μετ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος αὐτοῦ· καὶ λυτροῦται αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐνοικούσης ἁμαρτίας; Πνεύματος ἁγίου ἐμπιπλῶν αὐτὸν, καὶ οὕτως λοιπὸν ἄνευ βίας καὶ καμάτου πάσας ποιεῖ πάντοτε τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἐξ ἀληθείας· μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος ποιεῖ ἐν αὐτῷ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐντολὰς, καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος, ὅτε καρποφορεῖ καθαρῶς. Χρὴ δὲ πρότερον προσελθόντα τινὰ τῷ Κυρίῳ, οὕτως βιάζειν καὶ αὐτὸν εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, προσδοκῶντα διὰ παντὸς ἐν πίστει ἀδιστάκτῳ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ οἰκτείρειν καὶ ἐλεήμονα ἔχειν καρδίαν, βιάζεσθαι εἰς τὸ καταφρονεῖσθαι, εἰς τὸ μακροθυμεῖν, ἐξουθενούμενον, ἢ ἀτιμαζόμενον μὴ ἀγανακτεῖν· κατὰ τὸ εἰρημένον· Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί· βιάζεσθαί τε ἑαυτὸν εἰς τὴν εὐχὴν, μήπω ἔχοντα εὐχὴν Πνεύματος. Καὶ οὕτως ὁ Θεὸς θεωρῶν τὸν οὕτως ἀγωνιζόμενον, καὶ βίᾳ ἑαυτὸν ἄγοντα εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας δίδωσιν εὐχὴν ἀληθινὴν Χριστοῦ, δίδωσι σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα ἀληθινὴν, καὶ ἁπαξαπλῶς τηρεῖ αὐτῷ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος. Εἰ δέ τις μόνον εἰς τὴν εὐχὴν βιάζεται ἑαυτὸν, μὴ ἔχων εὐχὴν, ἵνα σχῇ εὐχὴν χάριτος, καὶ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ ἀγάπην καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἑαυτὸν, οὐ βιάζεται, ἐνίοτε δίδοται αὐτῷ εὐχὴ χάριτος, καὶ ἐν ἀναπαύσει καὶ εὐφροσύνῃ μερικῶς κατὰ τὸ αἴτημα αὐτοῦ, τοῖς δὲ τρόποις ὅμοιός ἐστιν ᾧ ἦν πρότερον ὅμοιος. Οὐκ ἔχει γὰρ πραότητα, ὅτι οὐκ ἐζήτησεν ἐμπόνως, καὶ οὐ προητρέπισεν ἑαυτὸν οὕτω γενέσθαι. Οὐκ ἔχει ταπεινοφροσύνην, ἐπειδὴ οὐκ ᾔτησε, καὶ ἑαυτὸν ἐβιάσατο εἰς τοῦτο· οὐκ ἔχει ἀγάπην πρὸς πάντας, ἐπεὶ περὶ τούτου μέριμναν καὶ ἀγῶνα οὐκ ἔσχεν ἐν τῇ αἰτήσει τῆς προσευχῆς· χρὴ γὰρ ἕκαστον, ὥσπερ εἰς τὴν εὐχὴν βιάζεται ἑαυτὸν καὶ ἄγχει, καὶ μὴ θελούσης

A iterum : *Vim vobis facile violenti*, enim *rapiunt regnum cœlorum* [17]. Et illud : *Contendite intrare per angustam portam* [18]. Semper autem Domini humilitatem, rationem vivendi, et conversationem habeat præ oculis, uti exemplar in memoria omni sine oblivione. Contendat etiam quantum habet virium in assidue orando, nusquam non petens et credens, ut veniat Dominus et inhabitet in ipso, instruatque ac corroboret ipsum in cunctis ejus mandatis ; et ut ejus anima sit habitaculum Jesu Christi. Et sic quæ nunc per vim et corde invito facit, assuefacient ipsum in omne tempus ad bonum, et ad semper vivam Dei memoriam habendam, et exspectandum eum semper in multa bonitate et charitate. Tunc considerans Dominus tale ipsius propositum,
B et bonum studium, quo vim infert sibi jugiter ad ejus recordandum, et ad prosequendum semper bonum ; itemque ad humilitatem, mansuetudinem, charitatem : et quamlibet reluctans cor subigit in hæc, promovetque quantum potest summa vi seipsum ; facit cum ipso misericordiam suam, et liberat ipsum ab inimicis suis ; et ab inhabitante in ipso peccato, replens illum Spiritu sancto, cujus ope de cætero citra vim et laborem cuncta in veritate mandata Domini exsequitur : aut potius Dominus in illo cuncta implet propria mandata et fructus Spiritus, quando fructificat pure. Oportet autem prius accedentem quemvis ad Dominum, sic vim inferre sibi urgendo se ad bonum, in eoque frangendo resistentiam cordis, exspectantem ubique
C ac semper, fide omne dubium pellente, misericordiam ejus : cogere quoque seipsum ad miserandos alios, corque in omnes egentes beneficum habendum ; item ad longanimiter tolerandum quidvis durum, et ad non indignandum nec ægre ferendum, quando vilipenditur et contemnitur ; juxta dictum illud : *Non vosmetipsos defendentes, charissimi* [19]. Vim etiam sibi facere ad orandum, quando nondum accepit donum orandi per Spiritum. Videns enim Deus sic contendentem seseque compellentem ad bonum, invito etiam corde, dat illi orationem Christi veram, dat viscera misericordiæ, benignitatem veram : uno verbo, seponit et confert illi totum fructum Spiritus. Quod si quis desiderans, quo caret, orationis donum, ut illud impetret, solum sibi ad orandum vim facit, non item ad humiliter
D sentiendum de se, non ad exercendam charitatem, aut ad mandata Domini cætera implenda sibi vim facit, continget interdum dari huic orationis donum, etiam cum quiete et lætitia ex parte, prout postulavit ; moribus autem similis est ei, cui prius erat similis ; non enim habet mansuetudinem, pro qua adipiscenda non laboravit ; et ad quam sese non disposuit. Non habet humilitatem, quoniam eam nec petiit, nec sibi ad eam exercendam vim adhibuit. **168** Non habet charitatem ad omnes, quando de hac esse sollicitus, pro eaque contendere, flagi-

[17] Matth. xi, 12. [18] Luc. xiii, 24. [19] Rom xii. 19.

tans in oratione sibi concedi, tanti non duxit. Oportet enim unumquemque, sicut ad orationem se conpellit, et per vim urget; frustra reluctante corde ita se pariter in charitatem, in mansuetudinem, in omnem patientiam et longanimitatem, cum gaudio, secundum quod scriptum est, urgeat seipsum; itemque ad ferenda libenter opprobia, et pejorem se cunctis, infimumque omnium reputantum: ad non proferendum in conversatione, quod utile non est, sed ad meditenda corde semper, et ore enuntianda eloquia Domini. Similiter ad non irascendum, juxta quod dictum est: *Omni amaritudino, et ira, et clamor, tollatur a vobis, cum omni malitia* [20]. Ut sic Dominus viso ejus studio, det ipsi hæc cuncta facilia citra laborem et vim, quæ antea laborioso conatu tenere vix poterat, propter inhabitans in eo peccatum: ita ut ipsi jam fiant illæ omnes virtutis exercitationes quasi natura. De cætero enim Dominus in eum adveniens, et in ipso permanens, uti et ipse in eo, exsequitur in ipso sua ipsius mandata, sine molestia ejus ulla; replens ipsum fructibus Spiritus.

της καρδίας· οὕτως εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὴν πραότητα, καὶ εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμία, μετὰ χαρᾶς, κατὰ τὸ γεγραμμένον· οὕτω βιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐξουθενεῖσθαι, καὶ χειρω καὶ ἔσχατον ἑαυτὸν λογίζεσθαι πάντων, ὡς τὸ μὴ ὂν χρήσιμον, μὴ ὁμιλεῖν. ἀλλὰ τὰ τοῦ Κυρίου μελετᾷν ἀεὶ λόγια καὶ λαλεῖν στόματι καὶ καρδίᾳ· οὕτως εἰς τὸ μὴ θυμοῦσθαι κατὰ τὸ εἰρημένων· Πᾶσα πικρία, καὶ ὀργὴ, καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. Ἵνα οὕτως ὁ Κύριος ἰδὼν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν δώσῃ αὐτῷ ταῦτα πάντα ἀκόπως καὶ ἀθιάστως, ἅπερ πρὶν οὕτω μετὰ βίας φυλάξαι ἠδύνατο, διὰ τὴν οἰκοῦσαν ἐν αὐτῷ ἁμαρτίαν· καὶ γίνεται αὐτῷ ταῦτα πάντα τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα ὥσπερ φύσις· τὸ λοιπὸν γὰρ ἐλθὼν ὁ Κύριος, ἐλθὼν καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ποιεῖ ἐν αὐτῷ τὰς ἰδίας ἐντολὰς ἄνευ καμάτου, πληρῶν αὐτὸν τοῖς καρποῖς τοῦ Πνεύματος.

XIV. Si vero quispiam ad orationem fundendam sibi vim infert, donec aliquam gratiam a Deo impetret, in hæc autem, scilicet humilitatem, charitatem, mansuetudinem, et reliquas virtutes pari conatu non incumbit, sibi ad eas vim inferens, nonnunquam ipsi se indulget divina gratia petenti et oranti; bonus quippe et clemens Deus est, pronusque ad concedendum flagitantibus quæ volunt; qui tamen talis non præparavit seipsum, neque assuefecit ad prius memorantas virtutes, aut perdit gratiam, aut accipit et cadit, aut non proficit, in superbiam elatus; quoniam mandatis Domini seipsum ex proposito non tradit totum. Nam domicilium et requies Spiritus humilitas est, charitas est mansuetudo est, cæteræ præscriptæ a Domino virtutes. Debent igitur qui volunt in veritate placere Deo et accipere ab ipso cœlestem gratiam, crescereque ac se perficere in sancto Spiritu, primum cogere seipsos ad exercenda officia omnium virtutum, quantumvis reluctante animo, sicut dictum est: *Propterea ad omnia mandata tua dirigebar* [21]. Uti enim aliquis ad perseverandum in oratione sibi vim infert seseque cogit, usque dum recte hos munere fungatur; ita debet se pariter ad cuncta virtutis officia compellere, urgendo et cogendo, quoad ex consuetudine bonum habitum paret: sic enim quod perseveranter petierit a Domino consecutus, plena jam et secura optati possessione gaudebit: crescente utique ac florente in ipso permanenter, quam anxie postulavit, gratia Spiritus; gratia quæ donatur ipsi, quæque requiescit in humilitate ipsius, et in reliquis virtutibus, et docet ipsum veram humilitatem, veram charitatem, veram mansuetudinem, ad quam possidendam sese compulit, quamque anxie quæsivit. Et sic auctus in profectum, et ad ipsum perfectionis in Deo erectus culmen, hæreditate cœlorum regni dignus consetur.

ΙΔ'. Εἰ δέ τις εἰς εὐχὴν βιάζεται ἑαυτὸν, ἕως οὗ λάβῃ τι χάρισμα παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς ταῦτα δὲ ἤγουν εἰς ταπεινοφροσύνην, εἰς ἀγάπην, εἰς πραότητα, καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀρετὰς, ὁμοίως οὐ βιάζεται ἑαυτὸν, καὶ ἄγχει, ἐνίοτε γίνεται πρὸς αὐτὸν θεία χάρις αἰτοῦντος καὶ δεομένου. ἀγαθὸς γὰρ καὶ χρηστὸς ὁ Θεὸς, καὶ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν δίδωσι τὰ αἰτήματα· μὴ προευτρεπίσας δὲ ἑαυτὸν, καὶ μὴ ἐθίσας εἰς τὰς προειρημένας ἀρετὰς, ἢ ἀπόλλει τὴν χάριν· ἢ λαμβάνει καὶ πίπτει, ἢ οὐ προκόπτει ὑψηλοφρονήσας· ἐπειδὴ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου ἑαυτὸν ἐκ προαιρέσεως οὐ δίδωσι. Τὸ γὰρ κατοικητήριον ἢ ἀνάπαυσις τοῦ Πνεύματος, ἡ ταπεινοφροσύνη ἐστὶ, καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ πραότης, καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Κυρίου ἐντολαί. Ὀφείλουσιν υὺν βουλόμενοι ἐξ ἀληθείας εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ δέξασθαι παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον χάριν, καὶ αὐξῆσαι καὶ τελειῶσαι ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ βιάζεσθαι πρῶτον ἑαυτὸν φυλάσσειν πάσας τὰς ἀρετὰς, καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, κατὰ τὸ εἰρημένον· Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην. Ὡς γάρ τις εἰς τὴν καρτέρησιν τῆς εὐχῆς βιάζεται ἑαυτὸν καὶ ἄγχει ἕως οὗ κατορθώσῃ τοῦτο· ὁμοίως εἰς πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα βιάζεται ἑαυτὸν καὶ ἄγχει, καὶ ἐθίζει ἔθος ἀγαθόν· καὶ οὕτως αἰτούμενος καὶ δεόμενος τοῦ Κυρίου διαπαντὸς, καὶ τυχὼν τῆς αἰτήσεως, αὔξει καὶ θαλεῖ ἐν αὐτῷ τὸ χάρισμα τοῦ Πνεύματος, τὸ χάρισμα τὸ χαρισθὲν αὐτῷ ἐναπαυόμενον ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ αὐτοῦ, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς, καὶ διδάσκει αὐτὸν ἀληθινὴν ἀγάπην, ἀληθινὴν πραύτητα, ἣν προεβιάσατο καὶ ἐζήτησε· καὶ οὕτως αὐξήσας καὶ τελειωθεὶς ἐν Θεῷ κληρονόμος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀξιοῦται. Ὁ γὰρ ταπεινὸς οὐδέποτε πίπτει. Ποῦ γὰρ πεσεῖν ἔχει ὑποκάτω πάντων ὤν; μεγάλη ὕψωσις ἡ ταπείνωσις· καὶ τιμιότης, καὶ ἀξίωμα ἡ ταπεινοφροσύνη. Ἐθίσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς, καὶ ἄγξωμεν εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ μὴ θελού-

[20] Ephes. IV, 33. [21] Psal. CXVIII, 116.

σης τῆς καρδίας ἡμῶν, δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες A τὸν Θεὸν ἐν πίστει καὶ ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ ἀδιαλείπτως ἐν τῇ προσδοκίᾳ ταύτῃ, ἵνα ἀποστείλῃ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν· ἵνα εὐξώμεθα καὶ προσκυνήσωμεν ἐν Πνεύματι τῷ Πατρί· καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα εὔξηται ἐν ἡμῖν. Ἵνα αὐτὸ τὸ Πνεῦμα διδάξῃ ἡμᾶς εὐχὴν ἀληθινὴν, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, ἀγάπην, ἃ νῦν μετὰ βίας οὐ δυνάμεθα ποιεῖν, σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα, καὶ πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου διδάξῃ ἡμᾶς ποιῆσαι ἐξ ἀληθείας, απόνων καὶ ἀβιάστως· ὡς αὐτὸ τὸ Πνεῦμα οἶδε πληροῦν ἡμᾶς τοῖς καρποῖς αὐτοῦ· καὶ οὕτως τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου πληρωθεισῶν ἐφ' ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, τοῦ μόνου γινώσκοντος τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθαρίζοντος ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σπίλου τῆς ἁμαρτίας, ὥσπερ νύμφας καλὰς καθαρὰς B καὶ ἀμώμους παραστήσῃ τῷ Χριστῷ, ἀναπαυομένων ἡμῶν ἐν Θεῷ, καὶ ἀναπαυομένου τοῦ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν εἰς τοὺς ὑπεράντους αἰῶνας. Δόξα τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ ἐλέει, καὶ τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ, ὅτι εἰς τοσαύτην τιμὴν κατηξίωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἰδίους ἀδελφοὺς καὶ υἱοὺς Πατρὸς ἐπουρανίου καταξιῶν καὶ προσαγορεύων. Δόξα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Humilis enim nunquam cadit; quo enim caderet qui infra omnia est? Magna exaltatio humilitas est; summus honoris apex, excelsa dignitas, sui demissio. Assuefaciamus ergo nos, et vi etiam adhibita cogamus ad submisse, nolente etiam corde nostro, de nobis sentiendum; Deumque cum fide, spe ac charitate indesinenter obsecrantes, in longanima exspectatione, ut mittat Spiritum suum in corda nostra, ut oremus et adoremus in Spiritu Patrem; et ipse Spiritus oret in nobis; ut idem ipse Spiritus doceat nos orationem veram, humilitatem, mansuetudinem, charitatem : quas nunc, vi etiam adhibita, **169** vix valemus exercere, viscera misericordiæ, benignitatem, et omnes mandatis præcriptas Domini bonas operationes, citra laborem ac vim exercere; quo modo divinus ille Spiritus novit implere nos donis suis. Unde fiet ut, adimpletis a nobis mandatis Dei per Spiritum ipsius, cui optime uni perspecta est voluntas Christi, quippe nos purgat a sorde peccati; idem nos velut sponsas pulchras puras et irreprehensibiles exhibeat Christo ; acquiescentibus nobis in Deo, et Christo acquiescente in nobis, usque in sæcula interminata. Gloria miserationibus ejus, et benignitati ac charitati ipsius, quod in tantum honorem vocare dignatus est genus humanum, proprios fratres et filios Patris cœlestis nos et esse dignatus et appellitans. Gloria, inquam, Patri et Filio et Spiritui sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΛΟΓΟΣ.

MACARII MAGNI

DE PERFECTIONE IN SPIRITU

LIBER.

Α'. Χάριτι μὲν καὶ δωρεᾷ τοῦ Πνεύματος θείᾳ C ἕκαστος ἡμῶν τὴν σωτηρίαν πορίζεται· πίστει δὲ καὶ ἀγάπῃ, ἀγῶνί τε προαιρέσεως αὐτεξουσίου, τοῦ τελείου μέτρου τῆς ἀρετῆς ἐφικέσθαι δύναται· ἵν' ὥσπερ χάριτι, οὕτω καὶ δικαιοσύνῃ τῆς αἰωνίου κληρονομήσῃ ζωῆς· μὴ διὰ μόνης τῆς θείας δυνάμεώς τε καὶ χάριτος, μὴ καὶ τοὺς ἰδίους συνεισενεγκὼν ἱδρῶτας, τῆς τελείας προκοπῆς ἀξιούμενος· μήτε πάλιν ἐκ μόνης τῆς οἰκείας σπουδῆς καὶ δυνάμεως, μὴ καὶ θείας ἄνωθεν συνεφαπτούσης χειρὸς, τοῦ τελείου τῆς ἐλευθερίας μέτρου, καὶ τῆς καθαρό-

1. Gratia quidem et largitione Spiritus divina unusquisque nostrum salutem assequitur : fide vero et charitate ac contentione libera sui potentis arbitrii ad perfectæ virtutis mensuram pertingere potest : ut sicut gratia, ita et justitia, æternæ hæreditatem capiat vitæ : neque per solam divinam virtutem et gratiam, absque eo quod proprios et ipse conferat sudores, perfecto profectu dignus habitus : neque rursus solo proprio studio, absque superne cooperante divina manu perfectæ libertatis apicem et puritatis, attingens. *Nisi enim*

Dominus ædificaverit domum et custodierit civitatem in vanum vigilavit custodiens [22]; frustra pariter fabri architectique laborarunt.

II. Interrogatio. *Quæ sit voluntas Dei, ad quam scilicet hortatur et provocat Apostolus unumquemque contendere?*

Responsio. Perfecta peccati purgatio, et a passionibus ignominiæ libertas, et summi virtutis apicis comprehensio. Quod est purgatio et sanctificatio cordis, quæ per interventum perfecti et divini Spiritus in fiducia certissima fit. *Beati*, enim ait, *mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt* [23]. Et: *Estote*, et nos et vos, *perfecti, sicut Pater noster cœlestis perfectus est* [24]. Et: *Fiat*, inquit, *cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar* [25]. Et rursus: *Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis* [26]. Iterum quoque ad interrogantem. **170** *Quis ascendet ad montem Domini?* respondet: *Innocens manibus et mundo corde* [27]: peccati quod vel operatione, vel interno voluntatis assensu consciscitur, perfectam per hoc significans abolitionem.

III. Sub aspectum non cadentes affectus et occulta animæ sciens Spiritus sanctus curatu esse difficilia, quippe quæ ipsi veluti penitus inhæreant; per Davidem ostendit, quomodo earum administranda purgatio sit, dicentem: *Ab occultis meis munda me Domine* [28]: per quæ verba innuit, unam earum sanandarum efficacem esse rationem, perfectam cum multa prece ac fide conversionem ad Deum; cooperatione Spiritus; sed tamen et nobis in idem toto conatu annitentibus, et omni custodia servantibus cor nostrum.

IV. Etiam beatus docet Moyses, per symbola subindicans, haud indulgendum duabus propensionibus, altera in malum, altera ad bonum trahente; sed in unam prosecutionem boni incumbendum. Neque oportere duos simul fructus serere, utilem et noxium; sed utilem ac bonum solum. Ut hoc exprimat, sic scribit: *Non junges eodem jugo in area tua diversi generis animalia puta bovem et asinum; sed iis quæ sint ejusdem speciei invicem junctis, triturabis, messem tuam* [29]. Hoc est; ne in area cordis nostri virtus et malitia simul operentur, sed virtus sola. Iterum præcipit: *Non intexes laneo panno linum:* neque rursus *in veste qua utaris linea lanam* [30]. *Non seres in agro tuo duas fruges simul. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus; sed homogenea homogeneis conjunges* [31]. Per quæ omnia mystice innuit non oportere vitium et virtutem, ut dictum est, in nobis feri; sed unius virtutis fruges seri excolique ut germinent in nobis. Neque duobus

A τητὸς ἐφικνούμενος· Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων, ὁ κοπιῶν καὶ οἰκοδομῶν, εἰς μάτην ὁμοίως.

Β'. Ἐρώτησις. Τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὃ δήπου προτρέπεται καὶ παρακαλεῖ ὁ Ἀπόστολος ἕκαστον ἡμῶν φθάσαι.

Ἀπόκρισις. Ἡ τελεία τῆς ἁμαρτίας κάθαρσις, καὶ τῶν τῆς ἀτιμίας παθῶν ἐλευθερία, καὶ ἡ τῆς ἄκρας ἀρετῆς ἀνάληψις· ὅπερ ἐστὶν ὁ καθαρισμὸς, καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῆς καρδίας, ὁ διὰ τῆς μετουσίας τοῦ τελείου καὶ θεϊκοῦ Πνεύματος ἐν πληροφορίᾳ γενόμενος· Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται· καί· Γίνεσθε, καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς, τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐρά-
B νιος τέλειός ἐστι· καί· Γενηθήτω, φησὶν, ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ· καὶ αὖθις· Τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου· καὶ πρὸς τὸν ἐρωτῶντα δὲ πάλιν· Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου; Ἀθῶος χερσὶν, ἀποκρίνεται, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ· τῆς διὰ πράξεως καὶ διανοίας ἁμαρτίας τὴν τελείαν ἐντεῦθεν δηλῶν ἀναίρεσιν.

Γ'. Τὰ ἀφανῆ πάθη, φησὶ, καὶ κρύφια τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπιστάμενον δυσαπάλλακτα ὄντα, καὶ οἱονεὶ τῇ ψυχῇ κατεῤῥιζωμένα, διὰ τοῦ Δαβὶδ δείκνυσι, πῶς ἄρα τούτων ποιητέον τὴν κάθαρσιν· Ἐκ τῶν κρυφίων μου γὰρ καθάρισόν με, φησίν· ὡς διὰ πολλῆς τῆς δεήσεώς τε καὶ πίστεως, καὶ τῆς πρὸς
C Θεὸν τελείας ῥοπῆς, τῇ συνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος, κατεργασθῆναι δυναμένων ἡμῶν· πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμῶν πρὸς ταῦτα ἀντιτεινόντων, καὶ φυλακῇ πάσῃ τηρούντων τὴν ἑαυτῶν καρδίαν.

Δ'. Καὶ ὁ μακάριός φησι Μωϋσῆς, διὰ τύπων ὑποδεικνὺς, τὸ μὴ δεῖν γνώμαις δυοῖν, κακοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ, τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τῷ ἀγαθῷ μόνῳ ἀκολουθεῖν, καὶ τὸ μὴ χρῆναι δύο καρποὺς γεωργεῖν, χρηστοῦ καὶ χείρονος, ἀλλὰ χρηστὰ μόνα, οὕτω φησίν· Οὐ ζεύξεις ἐν τῇ ἅλῳ σου ἀλλογενῆ ζῶα ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οἱονεὶ βοῦν καὶ ὄνον· ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ ζεύξας ἀλωήσεις τὸν ἀμητόν σου· τουτέστιν, ἵνα μὴ ἐν τῇ ἅλῳ τῆς καρδίας ἡμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀρετὴ καὶ κακία τὴν ἐργασίαν ἔχῃ, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ μόνη· Οὐ συν-
D υφανεῖς ἐρέῳ ἱματίῳ λινοῦν. Οὐδὲ πάλιν λινῷ ἔριον· οὐ γεωργήσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς γῆς σου δύο καρποὺς ἐπὶ τὸ αὐτό· οὐκ ἐπιβαλεῖς ἑτερογενὲς ζῶον εἰς γονὴν ἑτέρῳ· ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ τοῖς ὁμογενέσι συζεύξεις· δι' ὧν πάντων αἰνίττεται μυστικῶς, τὸ μὴ δεῖν κακίαν καὶ ἀρετὴν, ὥσπερ εἴρηται, ἐν ἡμῖν γεωργεῖσθαι· ἀλλὰ μονοτρόπως τὰς τῆς ἀρετῆς γονὰς ἀποτίκτεσθαι· καὶ τοῦ μὴ δυσὶ πνεύμασι, τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ κόσμου ψυχήν τινα κοινωνεῖν. Διὰ τοῦτο γὰρ,

[22] Psal. cxxvi, 1. [23] Matth. v, 8. [24] Ibid. 48. [25] Psal. cxviii, 80. [26] Ibid. 6. [27] Psal. xxiii, 3, 4. [28] Psal. xviii, 13. [29] Deut. xxii, 10. [30] Ibid. 11. [31] Lev. xix, 19.

φησὶ, πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην· πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ἐμίσησα.

Ε'. Οὐκ ἀπὸ τῶν φανερῶν ἁμαρτημάτων μόνον, οἷον πορνείας, φόνου, κλοπῆς, γαστριμαργίας, καταλαλιᾶς, ψεύδους, φιλαργυρίας τε καὶ πλεονεξίας, καὶ τῶν τοιούτων ἁγνεύσιν χρὴ τὴν παρθένον ψυχὴν, καὶ τῷ Θεῷ συναφθῆναι προῃρημένην· ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον ἀπὸ τῶν κρυφίων, ὥσπερ εἰρήκαμεν· τουτέστιν, ἐπιθυμίας, κενοδοξίας, ἀνθρωπαρεσκείας, ὑποκρίσεως, φιλαρχίας, δόλου, κακοηθείας, μίσους, ἀπιστίας, φθόνου, φιλαυτίας, τύφου, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ὁμοίως. Οἶδε γὰρ, φησὶν ἡ Γραφὴ, τὰ κρύφια ταῦτα τῆς ψυχῆς ἁμαρτήματα ἐν ἴσῳ τοῖς ἐκτὸς τίθεσθαι. Κύριος γάρ φησι· Διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· καὶ Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος· τὸν δόλον ἐπ' ἴσης τῷ φόνῳ δεικνύων ὑπὸ Θεοῦ βδελυσσόμενον· καὶ τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν. Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ· καὶ, Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι· τουτέστιν, ὁπόταν ὑμῖν ἐστι θέλησις παρὰ ἀνθρώπων καλῶς ἀκούειν, καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ἐξήρτησθε· ἐπεὶ πῶς δυνατὸν ἀγαθοεργοῦντας ἐσάπαν λαθεῖν; ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος. Λαμψάτω, λέγει, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Πλὴν, ἀλλ' εἰς δόξαν σπεύδετε τοῦ Θεοῦ, φησὶ, τὸ ἀγαθὸν πράττειν, καὶ μὴ διὰ δόξαν ἰδίαν, μηδ' ὡς τῶν ἀνθρωπίνων ἐπαίνων ἐρωτικῶς ἔχοντες· καὶ γὰρ καὶ ἀπίστους ἀπέδειξεν εἰπών· Πῶς δύνασθε πίστιν ἔχειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες; Ὅρα καὶ τὸν Ἀπόστολον, πῶς καὶ αὐτοῦ μέχρι τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ἐντέλλεται ποιεῖν· Εἴτε γὰρ, φησὶν, ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ἄλλο ποιεῖτε, εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. Ὁ δέ γε θεῖος Ἰωάννης τῷ φόνῳ συντάττων τὸ μῖσος, Ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, φησὶν, ἀνθρωποκτόνος ἐστίν.

Ϛ'. Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει· τὸ, οὐδέποτε ἐκπίπτει, τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν· ὅτιπερ οἱ τῶν εἰρημένων χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος ἐπιτυχόντες, μήπω δὲ διὰ τῆς πληρεστάτης καὶ ἐνεργοῦς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος τῆς ἄκρας τῶν παθῶν ἐλευθερίας ἀξιωθέντες, οὐδέπω τοῦ ἀσφαλοῦς ἥψαντο· ἀλλ' ἐν κινδύνῳ ἔτι καὶ φόβῳ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἕστηκε, διὰ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. Τοῦτο γὰρ τὸ μέτρον, μηκέτι ὑπὸ πτῶσιν ὄν, μηδὲ πάθος ὑπέδειξε τοιοῦτον ὑπάρχον, ὡς γλῶσσαν ἀγγέλων, καὶ προφητείαν, πᾶσάν τε τὴν γνῶσιν, καὶ τὰ τῶν ἰαμάτων χαρίσματα μηδὲν εἶναι, πρὸς ἐκεῖνο παραβαλλόμενα.

A spiritibus, spiritui Dei et spiritui mundi, animam quamlibet communicare. *Propterea, enim dicit omnem viam iniquitatis odio habui* [32], *ad omnia mandata tua dirigebar.*

V. Non ab exterius apparentibus peccatis solum, puta fornicatione, homicidio, furto, crapula, calumniæ studio, mendacio, cupiditate pecuniæ, avaritia et talibus præstare se puram oportet virginem animam, et quæ Deo se conjungere decreverit; sed et multo magis ab occultis, uti diximus, hoc est, a cupiditate, a vanæ gloriæ ambitu, a nimio desiderio hominibus placendi, a simulatione, ab affectatione dominationis, a dolo, a malignitate, ab odio, ab infidelitate, ab invidia, a sui amore immoderato, ab arrogantia, similibusque id genus. B Novit enim, ait Scriptura, occulta hæc animæ peccata pari loco cum externis Dominus censere, dicit quippe: *Dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent* [33]. Et: *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus* [34], Dolum æque ac homicidium ostendens abominationi Deo esse. *Et qui loquuntur pacem cum proximo* [35], et quæ sequuntur. Et rursus: *Etenim in corde iniquitates operamini, in terra*, etc. Et: *Væ vobis cum benedixerint vobis homines* [36]. Hoc est; cum studueris ab hominibus bene audire, et in gloriam laudesque ipsorum ferimini. Etenim qui potest fieri, ut bene operantes omnino lateant? præsertim cum ipse Dominus dicat: *Luceat lux vestra coram hominibus* [37]. At de cætero studete, ait, ad Dei gloriam quod bonum est agere, non autem ad captan- C dam **171** vobis laudem propriam; nec ut videamini humanarum laudum encomia impudenter amare. Nam et infideles esse tales ostendit dicens: *Quomodo potestis fidem habere, gloriam ab invicem accipientes, et gloriam, quæ a solo Deo est, non quærentes* [38]. Vide et Apostolum, quomodo omnia usque ad ipsum manducare et bibere, in gloriam Dei præcipit agere; ait enim: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid agitis, omnia in gloriam Dei facite* [39]. At divinus Joannes homicidio adæquans odium, *qui odit*, inquit *fratrem suum homicida est* [40].

VI. *Charitas omnia suffert, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit* [41]. Hæc verba, *nunquam excidit*, sunt ejus, qui significare velit: eos, qui supra D memorata charismata Spiritus assecuti sunt, nondum autem per plenissimam et efficacem charitatem Spiritus summa a passionibus libertate sunt dignati, nondum securitatem attigisse: sed in periculo adhuc et timore res ipsorum stare, propter spiritualia nequitiæ. Istam enim mensuram haud adhuc infra discrimen lapsus ex perturbatione vehementi, constitutam esse ostendit: nec talem esse, cui linguæ angelorum, prophetia, omnis scientia, et curationum charisma comparata, nihil sint.

[32] Psal. CXVIII, 128. [33] Psal. LII, 6. [34] Psal. V, 7. [35] Psal. XXVII, 3. [36] Luc. VI, 26. [37] Matth. VI, 16. [38] Joan. V, 44. [39] I Cor. V, 31. [40] I Joan. III, 15. [41] I Cor. XIII, 7, 15.

VII. Per hoc perfectionis declaravit scopum, ut unusquisque egenum se tantarum divitiarum recognoscens ferventi et perseveranter contendente spiritu usque ad ultimum festinet, et spirituale sic percurrat stadium, donec comprehendat, sicut dictum est : *Sic currite, ut comprehendatis*[42].

VIII. Abnegare se ipsum hoc puta esse : promptum se ad omnia fraternitati præbere, et in nullo prorsus voluntati propriæ obsequi; nec ullius se, præter solam vestem, dominum putare, ut undique expeditus in procinctu stet ad quidvis imperatum cum gaudio exsequendum, ut mancipium se habet adversus omnes; maxime autem præpositis obsequatur, Christo obtemperans dicenti : *Qui vult inter vos primus esse et magnus, sit omnium minister, et ultimus, et servus*[43]; non gloriam, honorem aut laudem venans; non ad oculum serviens, aut placere hominibus studens; sed debitorem se per omnia reputans ministerii in charitate et simplicitate fratribus exhibendi.

IX. Præpositos fraternitatis, operi magno admotos, adversus contra molientis malitiæ artificia decertare per humilitatem oportet, ne vitio superbiæ, ut in fratres ipsis subditos dominantes, vice lucri maximi, damnum nobis ipsis procuremus. Sed ut misericordes Patres, quique potius propter Deum se fraternitati ad serviendum, corporaliter et spiritualiter dediderint, eorum ut Dei filiorum diligentem in omnibus curam gerant; arguendo ubi convenit, ubi oportet consolando; ne obtentu humilitatis et mansuetudinis in confusione monasteria sint; congruum ordinem præsidentium et subjectorum non servantia; in secreto autem mentis servos indignos omnium fratrum se ipsos reputantes; atque ut boni pædagogi, quibus spirituales filii concrediti sunt, cum omni benevolentia et Dei timore unumquemque fratrum promovere ad omne bonum studentes; non ignari, magnam ipsis et inamissibilem, laborisque quantivis excedentem meritum, repositam esse mercedem.

172 X. Ut qui curam suscipiunt regendorum et instituendorum adolescentum, quos contingit aliquando et proprios ipsorum esse dominos; tamen ut disciplina eos salubri imbuant, et mores ipsorum honestos forment, non cunctantur eos interdum plagis etiam magna libertate impositis castigare; sic oportet et præpositos, non iræ perturbatione, aut fastu superbiæ; neque ut se ipsos ulciscentes, afficere pœna merita eos ex fratribus, qui correctione indigent aliqua; verum id faciant benignis visceribus et scopum intuentes unum spiritualis ipsorum utilitatis, ut operentur ipsorum conversionem.

A Ζ′. Διὰ τοῦτο τῆς τελειότητος ὑπέφηνε τὸν σκοπόν· ἵν' ἕκαστος πτωχεῖν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τηλικούτου πλούτου διαγινώσκων, θερμῷ τῷ πνεύματι καὶ συντόνῳ πρὸς τὸ ἔσχατον κατεπείγηται, τὸν πνευματικὸν οὕτω τρέχῃ δρόμον, ἄχρις ἂν καταλάβῃ, καθὼς εἴρηται· Οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε.

Η′. Τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτὸν τοῦτο νόμιζε εἶναι· τὸ ἔκδοτον εἰς ἅπαν τῇ ἀδελφότητι παρασχεῖν, καὶ θελήματ, ἰδίῳ παντάπασι μὴ στοιχεῖν· μήτε τινὸς κύριον εἶναι, ὅτι μὴ τοῦ ἐνδύματος μόνον· ἵνα πάντοθεν ἄνετος ὤν, τῶν ἐπιταττομένων αὐτῷ μόνον μετὰ χαρᾶς ἔχηται, ὡς ἄν τις ἀργυρώνητος ὢν πρὸς πάντας, καὶ μάλιστα τοὺς ἐξηγουμένους. Χριστῷ πειθόμενος τῷ εἰπόντι· Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν πρῶτος εἶναι καὶ μέγας, ἔστω πάντων διάκονος, και ἔσχα-
B τος, καὶ δοῦλος, μὴ δόξαν καὶ τιμὴν, μὴ ἔπαινον πορίζόμενος· μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ ὡς ἀνθρωπάρεσκος· ἀλλ' ὀφειλέτην ἑαυτὸν διὰ παντὸς ἡγούμενος τῆς ἐν ἀγάπῃ τε καὶ ἁπλότητι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς διακονίας.

Θ′. Τοὺς ἐξηγουμένους τῆς ἀδελφόνητος, ὡς μεγάλῳ ἔργῳ ἐπιβαλλομένους πρὸς τὰς τῆς κακίας ἀντιτέχνους μεθοδείας ἀγωνίζεσθαι διὰ ταπεινοφροσύνης δεῖ, ἵνα μὴ πάθει ὑπερηφανίας ὡς τῶν ὑποτεταγμένων ἀδελφῶν κατεξουσιάζοντες, ἀντὶ μεγίστου κέρδους, ζημίαν ἑαυτοῖς προξενήσωμεν· ἀλλ' ὡς εὔσπλαγχνοι πατέρες, καὶ δουλεύειν μᾶλλον διὰ τὸν Θεὸν ἐκδόντες τῇ ἀδελφότητι ἑαυτοὺς σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζωσι, καὶ ὡς τέκνων Θεοῦ, διαπαντὸς ἐπιμέλωνται, ἐλέγξαι ὅπου χρὴ, καὶ ἐν ᾧ
C δεῖ παρακαλέσαι· ἵνα μὴ προφάσει ταπεινότητος καὶ πραότητος ἐν συγχύσει τὰ μοναστήρια ἦν, τὴν προσήκουσαν τάξιν τῶν προεστώτων καὶ ὑποβεβηκότων οὐκ ἀποσιώζοντα· ἐν δέ γε τῷ ἀφανεῖ τῆς διανοίας ὡς δούλους ἀναξίους πάντων τῶν ἀδελφῶν ἑαυτοὺς ἡγούμενοι, ὡς παιδαγωγοὶ πνευματικὰ τέκνα πεπιστευμένοι, μετὰ πάσης εὐνοίας καὶ φόβου Θεοῦ ἕκαστον τῶν ἀδελφῶν καταρτίζειν εἰς πᾶν ἀγαθὸν σπουδάζοντες· μὴ ἀγνοοῦντες, ὅτι μέγας αὐτοῖς καὶ ἀναφαίρετος ὁ ὑπὲρ τοῦ καμάτου μισθὸς ταμιεύεται.

Ι′. Ὥσπερ οἱ παιδαγωγεῖν τοὺς νέους παραλαβόντες, ἔστιν ὅτε καὶ δεσπότας ὄντας ἰδίους, ἀλλ' οὖν παιδείας χάριν καὶ εὐκοσμίας ἠθῶν οὐκ ὀκνοῦσιν ὅμως καὶ πληγὰς αὐτοῖς ἐντεῖναι, κατὰ πολλὴν ἄδειαν·
D οὕτω δεῖ καὶ τοὺς προεστῶτας, οὐ πάθει θυμοῦ καὶ ὑψηλοφροσύνης, οὐδ' ὡς ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀμύνεσθαι τοὺς παιδείας τινὸς τῶν ἀδελφῶν ἐπιδεομένους, ἀλλὰ σπλάγχνοις χρηστοῖς, καὶ σκοπῷ πνευματικῆς ὠφελείας, τὴν ἐπιστροφὴν ἐκείνων ἐργάζεσθαι.

XI. Multo studio, contentione, cura, et certamine possumus charitatem in Deum acquirere, gratia et dono Christi, qui formatur in nobis. Ex hoc quoque primo sic expleto mandato, ad secundum

ΙΑ′. Ὅτι διὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ πόνου, μερίμνης τε καὶ ἀγῶνος τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην δυνατοὶ γινόμεθα κτήσασθαι χάριτι καὶ δωρεᾷ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν διαμορφουμένου. Ἐκ δὲ ταύτης καὶ τὴν δευτέραν

[42] I Cor. IX, 4. [43] Matth. XX, 27.

φημὶ ἐντολὴν, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ῥᾳδίως A κατορθῶσαι γίνεται. Τὰ γὰρ πρῶτα καὶ προταττέσθω τῶν ἄλλων, καὶ πλέον αὐτῶν σπουδευέσθω· καὶ οὕτω τὰ δεύτερα τοῖς πρώτοις ἑπόμενα ἔσται· εἰ δέ τις τῆς μεγάλης ταύτης καὶ πρώτης ἐντολῆς, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης φημὶ, κατολιγωρήσας, ἥτις ἀπὸ τῆς ἔνδον ἡμῶν διαθέσεως συνειδήσεώς τε ἀγαθῆς, καὶ ὑγειῶν τῶν πρὸς Θεὸν ἐννοιῶν, συνάμα καὶ βοηθείας συνεφαπτομένης συνίσταται· τῆς δὲ δευτέρας τῆς ἔξωθεν μόνον ἐπιμέλειαν τῆς διακονίας ἀφοσιοῦν βούλεται, ἀδύνατον αὐτῷ ταύτην ὑγιῶς τε καὶ καθαρῶς μετελθεῖν. Ἡ γὰρ τῆς κακίας μέθοδος μνήμης ἔρημον καὶ ἀγάπης καὶ Θεοῦ ζητήσεως τὸν νοῦν ἀνευρίσκουσα, ἢ δυσχερῆ καὶ ἐπίπονα τὰ θεῖα ἐπιτάγματα φαίνεσθαι ποιεῖ, γογγυσμοὺς καὶ λύπας καὶ μέμψεις κατὰ τῆς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς διακονίας τῇ ψυχῇ ἀνα- B κινοῦσα· ἢ οἰήσει δικαιοσύνης ἐξαπατήσασα φυσιοῖ, καὶ ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι τίμιόν τε καὶ μέγαν, καὶ ἄκρως κατορθοῦντα τὰς ἐντολὰς ἀναπείθει.

facilis eadem ope nobis continget transitus, ad dilectionem, inquam, proximi. Nam prima præponantur aliis, et plus in iis studii ponatur, ac tum demum ordine convenienti secunda primis consequenter adjungentur. Si quis autem magno illo et primo mandato, dilectionis inquam, Dei, neglecto (quæ dilectio ex interiori nostra dispositione, conscientiaque bona, et sanis de Deo cogitationibus, concurrente simul auxilio gratiæ cooperatricis elicitur) secundo mandato dilectionis proximi, exteriori tantum tenus ministerii accuratione defungi voluerit; nequaquam illud poterit sane ac pure exsequi. Nam ratio impugnantis nos malitiæ, memoriæ, amoris, et Dei inquisitionis vacuam mentem reperiens, aut efficit, ut molesta et laboriosa nimis ipsi Dei præcepta videantur; unde in murmurationes, dolores, et querelas contra ministerium erga fratres animam incitat; aut opinione justitiæ deceptum sic ministrantem inflat; et ei persuadet, ut se existimet pretiosum quemdam ac magnum; et summa perfectione cuncta Dei efficientem mandata.

ΙΒ'. Ὁπόταν ἑαυτὸν οἰηθῇ ἄνθρωπος τῶν ἐντολῶν ἐπιμελητὴν, δῆλός ἐστιν ἁμαρτάνων, καὶ τῆς ἐντολῆς σφαλλόμενος· ὅτε κρίνων ἑαυτὸν, καὶ μὴ τὸν ἀληθῶς κρίνοντα προσδεξάμενος· ὅταν γὰρ συμμαρτυρῇ τῷ πνεύματι ἡμῶν τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα, κατὰ τὸ λόγιον Παύλου, τότε φιλαλήθως Χριστοῦ ἄξιοι, καὶ τέκνα Θεοῦ τυγχάνομεν ὄντες, οὐχ ὅταν ἰδίᾳ οἰήσει ἑαυτοὺς δικαιώσωμεν· Οὐ γὰρ ἑαυτὸν συνιστῶν, φησὶ, δόκιμος· ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν· C ἐπείπερ ὅταν μνήμης καὶ φόβου Θεοῦ γυμνὸς ὢν εὑρίσκηται ὁ ἄνθρωπος, πολλὴ ἀνάγκη καὶ δόξης ἐρᾷν καὶ θηρεύειν ἔπαινον παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διακονουμένων. Ὁ δέ γε τοιοῦτος ἄπιστος παρὰ τοῦ Κυρίου ἐλήλεγκται, καθάπερ ἤδη δεδήλωται· Πῶς γὰρ, φησὶ, δύνασθε ὑμεῖς πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;

XII. Cum homo se ipsum existimat accurate mandata exsequi, hoc ipso manifesto prodit indicio errare se, ac a præcepti observatione deviasse. Utpote qui præoccupet judicium de se ipso ferre, non exspectans vere judicantem. Quando enim testimonium *reddit spiritui nostro Dei Spiritus* [44], secundum Pauli, tunc solum Christo digni, et filii Dei vere sumus; non autem quando propriæ opinionis arrogautia justos nos ipsi declaraverimus. *Non enim qui se ipsum commendat*, ait, *ille probatus est, sed quem Deus commendat* [45]. Quandoquidem cum memoriæ et timoris Dei expers reperitur homo, fieri non potest, quin et gloriam amet, et venetur laudem ab iis. quos ministerio suo juvat. Talis porro fide carere a Domino convictus est, uti supra jam significatum est: *Quomodo potestis credere vos, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam, quæ a solo Deo est, non quæritis* [46].

ΙΓ'. Ἀγῶνι πολλῷ και καμάτῳ νοὸς διὰ σεμνῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς συνεχοῦς πάντων τῶν καλῶν μερίμνης ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, καθάπερ εἴρηται, κατορθοῦσθαι δύναται· ἅτε τοῦ ἐναντίου τῷ ἡμετέρῳ νῷ ἐμποδίζοντος, καὶ οὐ συγχωροῦντος αὐτῷ διὰ τῆς τῶν καλῶν μνήμης τῷ θείῳ ἔρωτι προσανέχειν, ἀλλὰ ταῖς γηΐναις ἐπιθυμίαις τὴν αἴσθησιν περισαίνοντος. D Ἐν τούτῳ γὰρ ὁ τοῦ πονηροῦ θάνατος, καὶ οἷον εἰπεῖν, ἀγχόνη, ὅτε τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ καὶ μνήμῃ ἀπερισπάστως ὁ νοῦς οὑρίσκηται. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εἰλικρινὴς ἀγάπη συστῆναι δύναται, καὶ ἡ ἀληθὴς ἁπλότης, καὶ ἡ πραότης τέ φημι καὶ εὐχὴ, καὶ πᾶς ὁ περικαλλὴς τῶν ἀρετῶν στέφανος, διὰ τῆς μιᾶς, καὶ μόνης, καὶ πρώτης ἐντολῆς, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὴν τελειότητα δέχεται. Ἀγῶνος τοίνυν πολλοῦ καὶ πόνου κρυπτοῦ καὶ ἀδήλου χρεία, λογισμῶν ἐρεύνης τε καὶ τῆς τῶν ἠσθενηκότων τῆς ψυχῆς ἡμῶν αἰσθητηρίων γυμνασίας, πρὸς διάκρισιν

XIII. Certamine multo et labore mentis, per sanctas cogitationes et continuam pro omnibus bonis rebus sollicitudinem charitas in Deum, sicut dictum est, ab homine, prout fas est, potest exerceri; quod adversarius impediat mentem nostram, nec eidem permittat, ut per memoriam bonarum rerum amori divino vacet, sed terrentis desideriis sensui abblanditur. Nam mors, et ut sic dicam, suspendium diaboli est, quando in Dei charitate et memoria indivulse commorans mens humana reperitur. Hinc jam prono quasi flexu illimis in fratrem facile redundat charitas, et vera simplicitas, et mansuetudo, et humilitas, sinceritas, et bonitas, et ipsa oratio **173** cunctarumque formose resplendens corona virtutum, per illud unum et solum et primum dilectionis Dei mandatum perfectionem accipit. Certamine igitur multo et conatu occulto, nec foris observabili contentionis labore opus est,

[44] Rom. VIII, 16. [45] II Cor. X, 18. [46] Joan. V, 44.

in perscrutatione cogitationum, in exercitatione infirmorum animæ sensuum ad discretionem boni et mali, in corroborandis et excitandis per studiosam versus Deum inclinationem debilitatis animæ membris. Ita mens nostra continue Deo affixa, coalescet in unum cum Domino spiritum, juxta oraculum Pauli.

XIV. Hanc autem interiorem contentionem, laborem, et meditationem, incessanter conferre oportet virtutis amatores ad omnem observationem mandati sive orantes, sive ministrantes, comedentes quin etiam aut bibentes : ut quodcunque demum bonum ab ipsis fiet, in gloriam Dei, et non in nostram fiat gloriam; prona autem et facilia nobis cuncta, quæ ad quorumvis Dei mandatorum plenam exsecutionem attinent; amore Dei, ista alleviante, et quod laboriosum est in ipsis, dissolvente.

XV. Omnis contentio et studium adversarii, in hoc, ut dictum est, vigilat, ut annitatur mentem nostram a Dei memoria, timore, amoreque avellere; terrenis ipsam avocationibus et delinimentis, a vero bono ad apparentia divertendo.

XVI. Invicem virtutes connectuntur et mutuo inhærent, ut in catena commissi annuli uno ex alio pendente. In hunc enim modum oratio ex charitate; charitas e gaudio; gaudium e mansuetudine; mansuetudo ex humilitate; humilitatis e ministerio; ministerium e spe; spes ex fide; fides ex obedientia; obedientia e simplicitate; sicuti e contrario vitiorum quoque unum ex altero dependet. Ex ira quippe pendet odium; ex hoc superbia; ex hac vanæ gloriæ affectatio; hæc infidelitatem trahit, quæ duritiei cordis mater est, proles autem incuriæ, quam gignit languor spiritus, ex supino neglectu ducens originem; hunc producit acedia; filia hæc impatientiæ, cujus amor voluptatis est pater. Ita cætera quoque membra malitiæ invicem apta nexaque sunt.

XVII. Omne bonum, quod homo facit, inquinare ac contaminare nititur diabolus immistione suorum semimum, vanæ nimirum gloriæ, præfidentiæ, uti et murmurationis, aut cujuspiam alterius talium, ut non propter Deum solum, nec tantum ex sincero mentis proposito bonum opus fiat. Scriptum est enim: Abelem obtulisse sacrificium Deo *de adipibus et de primogenitis ovium*[47]: Cainum quoque similiter dona obtulisse de fructibus quidem terræ, sed non e primis aut optimis. Et propterea Deum respexisse ad sacrificia Abelis, ad Caini autem munera non attendisse. Inde discere debemus contingere posse, ut aliquod bonum non bene fiat: puta si fiat negligenter aut contemptim, aliove vitio submisto, et non mere propter Deum: ex quo evenit ut gratum id et acceptum Deo non sit.

[47] Gen. IV, 4.

A καλοῦ τε καὶ κακοῦ, καὶ τοῦ ῥωννύειν καὶ ἀναζωπυρεῖν διὰ τῆς τοῦ νοῦ πρὸς Θεὸν ἐπιμελοῦς νεύσεως τὰ πεπονηκότα τῆς ψυχῆς μέλη. Ὁ γὰρ νοῦς ἡμῶν οὕτω διαπαντὸς τῷ Θεῷ προσκολλώμενος, γενήσεται μετὰ τοῦ Κυρίου εἰς ἓν πνεῦμα, κατὰ τὸ λόγιον Παύλου.

ΙΔ'. Τοῦτον δέ φησι τὸν κρυπτὸν ἀγῶνα, καὶ τὸν πόνον, καὶ τὴν μελέτην, ἀδιαλείπτως ἔχειν τοὺς φιλαρέτους χρὴ πρὸς πᾶσαν ἐπιτήδευσιν ἐντολῆς, ἤτοι εὐχομένους, ἢ διακονοῦντας, ἐσθίοντας ἢ πίνοντας· ἵν' ὅπερ ἂν γένηται ἀγαθὸν, εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ μὴ εἰς ἡμετέραν γένηται δόξαν· εὐπετῆ δὲ ἡμῖν καὶ ῥᾴδια πάντα τὰ τῶν ἐντολῶν ἔσται, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης αὐτὰ διευμαριζούσης, καὶ τὸ ἐπί-
B πονον αὐτῶν ἐκλυούσης ἅπαν.

ΙΕ'. Ὅλος ὁ ἀγὼν καὶ σπουδὴ τοῦ ἀντικειμένου τοῦτό ἐστιν, ὡς δεδήλωται, τὸ δυνηθῆναι τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν μνήμης, καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγάπης περισπᾶσαι, γηΐναις αὐτὸν παραγωγαῖς καὶ δελεάσμασιν, ἀπὸ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ πρὸς τὰ δοκήσει καλὰ παρατρέποντος.

ΙϚ'. Ἀλλήλων αἱ ἀρεταὶ δέδενται, καὶ ἀλλήλων ἔχονται, καθάπερ ἱερά τις σειρὰ μία τῆς μιᾶς ἠρτημένη· οἷον ἡ μὲν εὐχὴ, τῆς ἀγάπης, ἡ ἀγάπη δὲ τῆς χαρᾶς, ἡ χαρὰ, τῆς πραότητος, ἡ πραότης, τῆς ταπεινοφροσύνης, ἡ ταπεινοφροσύνη δὲ τῆς διακονίας, ἡ διακονία δὲ, τῆς ἐλπίδος, ἡ δὲ ἐλπὶς τῆς πίστεως· καὶ ἡ μὲν πίστις, τῆς ὑπακοῆς, ἡ δὲ
C ὑπακοὴ τῆς ἁπλότητος, ὥσπερ τἀναντία πάλιν ἐν ὑφ' ἑνὸς δέδεται· οἷον τοῦ μὲν θυμοῦ, τὸ μῖσος· ὁ δὲ, τῆς ὑπερηφανίας· τῆς κενοδοξίας αὕτη· ἐκείνη, τῆς ἀπιστίας· ἡ δὲ τῆς σκληροκαρδίας· καὶ αὕτη μὲν ἐκ τῆς ἀμελείας· ἐκείνη δὲ τῆς χαυνώσεως, ἐκ δὲ τῆς ὀλιγωρίας αὕτη· κἀκείνη μὲν ἐκ τῆς ἀκηδίας· ὡς ἐκ τοῦ ἀνυπομονήτου πάλιν αὕτη· το δὲ τῆς φιληδονίας· καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κακίας ἀλλήλων ἐχόμενά εἰσιν.

ΙΖ'. Πᾶν ὅπερ ἂν ποιῇ καλὸν ὁ ἄνθρωπος, σπιλοῦν αὐτὸ καὶ καταμιαίνειν ὁ πονηρὸς τῇ ἐπιμιξίᾳ τῶν ἑαυτοῦ σπερμάτων βούλεται· οἷον τῆς κενοδοξίας, τῆς οἰήσεως, εἴτε μὴν καὶ τοῦ γογγυσμοῦ, ἢ ἑτέρου τινὸς τῶν τοιούτων· ἵν' ἢ μὴ διὰ Θεὸν μόνον, ἢ μὴ ἐκ προθυμίας τὸ γινόμενον ἀγαθὸν γένηται.
D Γέγραπται γὰρ τὸν Ἄβελ προσενεγκεῖν θυσίαν τῷ Θεῷ ἀπὸ τῶν στεάτων, καὶ ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων· καὶ τὸν Κάϊν δὲ ὁμοίως δῶρα προσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν καρπῶν μὲν τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων· καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν ταῖς θυσίαις τοῦ Ἄβελ ἐπιδεῖν τὸν Θεόν· ἐπὶ δὲ τοῖς δώροις τοῦ Κάϊν μὴ προσχεῖν. Ἐκ τούτου μανθάνειν ἔχομεν, ὅτι ἔστι τι καλὸν μὴ ποιῆσαι καλῶς· οἷον ἀμελῶς ἢ καταφρονητικῶς ἢ δι' ἕτερόν τι, καὶ οὐ διὰ Θεόν· καὶ παρὰ τοῦτο συμβαίνει γίνεσθαι μὴ πρόσδεκτον τῷ Θεῷ.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΛΟΓΟΣ.

174 MACARII MAGNI

DE ORATIONE

LIBER.

Α'. Κεφάλαιον πάσης ἀγαθῆς σπουδῆς, καὶ κορυφὴ τῶν κατορθωμάτων ἡ προσευχῆς ἐστι προσεδρεία, δι' ἧς καὶ τῶν ἄλλων ἐν κτήσει γινόμεθα, τοῦ καλουμένου χεῖρα συνεργὸν ἐπορέγοντος· καὶ γὰρ κοινωνία τῆς μυστικῆς ἐνεργείας, καὶ συνάφεια διαθέσεως τῆς πρὸς Θεὸν ἁγιότητος, καὶ αὐτοῦ τοῦ νοῦ δι' ἀγάπης ἀῤῥήτου πρὸς Κύριον, ἐν τῇ εὐχῇ τοῖς καταξιουμένοις γίνεται· Ἔδωκας γὰρ, φησὶν, εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος· Ἡ βασιλεία οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. Τὸ δὲ ἐντὸς εἶναι τὴν βασιλείαν, τί ἂν ἄλλο δηλοῦν εἴη, ἢ τὴν τοῦ Πνεύματος οὐράνιον εὐφροσύνην ταῖς ἀξίαις ψυχαῖς ἐναργῶς ἐνσημαίνεσθαι; τῆς ἀπολαύσεως γάρ τε καὶ χαρᾶς καὶ τῆς ἐν πνεύματι εὐφροσύνης, ἧς ἐν φωτὶ αἰωνίῳ οἱ ἅγιοι ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ μεθέξουσι βασιλείᾳ, ταύτης τὸν ἀῤῥαβῶνα, καὶ τὰ προοίμια ἐντεῦθεν ἤδη αἱ ἄξιαι διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργοῦς κοινωνίας ψυχαὶ λαμβάνουσιν· Ἡ καρδία μου γὰρ, φησὶ, καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα· καὶ τό· Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθείη ἡ ψυχή μου· καὶ τὰ συνῳδὰ τούτοις, εἰς ταυτὸν φέρουσι, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνεργὸν εὐφροσύνην καὶ παράκλησιν ὑπαινίττονται.

Β'. Ὥσπερ μεῖζον τῶν ἄλλων τὸ τῆς εὐχῆς ἔργον οὕτω πλείονος δεῖ καὶ μερίμνης τῷ πρὸς αὐτὴν ἔχοντι· μήπου κλοπήν τινα παρὰ τῆς κακίας ὑπομείνας λάθῃ. Οἷς γὰρ μείζονος ἀγαθοῦ ἐπιμέλεια, μείζονι καὶ ὁ πονηρὸς τῇ πείρᾳ προσβάλλει· ὥστε πολλῆς αὐτῷ δεήσει τῆς νήψεως, ἵνα καὶ μᾶλλον καρποὶ ἀγάπης, καὶ ταπεινοφροσύνης, ἁπλότητός τε καὶ ἀγαθότητος, καὶ διακρίσεως, ὁσημέραι τῷ παραμόνῳ τῆς εὐχῆς ἀναφύωνται, καὶ αὐτοῦ μὲν φανερὰν τὴν ἐπὶ τὰ θεῖα προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν καθιστῶσι, τοὺς ἄλλους δὲ εἰς τὸν ἴσον ζῆλον παρακαλῶσιν.

A I. Caput omnis boni studii et vertex operum bonorum assiduitas orationis est, per quam in aliorum possessionem bonorum inducimur, eo qui nos ad ea vocat, manum cooperatricem porrigente. Etenim communicatio arcanæ efficaciæ et connexio intentionis in sanctitate adversus Deum, ipsiusque mentis per ineffabilem, quo fertur erga Dominum, amorem, in oratione iis, qui digni judicantur, obveniunt: *Dedisti* enim, ait, *lætitiam in corde meo* [48]. et ipse dicit dominus: *Regnum cœlorum intra vos est* [49]. Nam intra nos esse regnum, quid aliud putemus significare, quam cœlestem lætitiam Spiritus sancti animabus dignis sensibiliter immissam esse? Fruitionis siquidem et gaudii lætitiæque illius spiritualis, quam in luce æterna sancti in Christi B regno participant, arrham velut quamdam et prælibationem jam hinc dignæ ad hoc effectæ per gratiose communicatam ipsis operationem Spiritus animæ accipiunt. *Cor* enim, inquit, *meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum* [50]. Et illud: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea* [51]. Et iis consona, in idem tendunt, et efficacem Spiritus animæ lætitiam et consolationem indicant.

II. Ut præstantius cæteris est opus orationis; ita majori opus habet sollicitudine, qui in id incumbit: ne qua illi subrepat a malitia deceptio. Nam quo quisque majoris adipiscendi boni curam concipit, eo majori diabolus conatu ei obstare contendit. Quare multam eum adhibere necesse C erit vigilntiam, ut fructus charitatis, humilitatis, simplicitatis, bonitatis, discretionis e patienti orationis cultura ipsi pleni uberesque progerminent: ipiusque perspicuum in divina progressum profectumque demonstrent: sicque alios ad paris æmulationem studii provocent.

[48] Psal. IV, 7. [49] Luc. XVII, 21. [50] Psal, LXXXII. 3. [51] Psal. LXII, 6.

III. Sine intermissione orandum et perseveranter insistendum orationi esse, et divinus Apostolus [52], et ipsius Domini oraculum præcipit, dicentis : *Quanto magis Deus faciet vindictam clamantium ad se die ac nocte* [53] ! Et illud *Vigilate et orate* [54]. Oportet igitur ubique orare : nec unquam conatum remittire. Quanto autem capitalius, qui perseverare in oratione decrevit, opus aggressus est, tanto ipsum plus certaminis suscipere, tantoque magis id eum ad extremum perducere oportet, eo quod perseverantiæ orationis multa objicit impedimenta pravitas, somnum, acediam, pondus corporis, cogitationum aversionem, mentis instabilitatem, languorem et reliqua malitiæ studia. Præterea afflictiones et ipsorum malorum dæmonum insultus vehementer impugnantium nos, et **175** omni vi obstantium, ne appropinquare Christo valeat Deum post veritatem incessanter quærens anima.

IV. Omni studio atque vigilantia, longanimi patientia certamineque animæ ac labore corporis oportet eum, qui orationi diligenter vacare contendit, viriliter agere, nihil unquam remittentem de ardore, nec cedentem distractionibus cogitationum, aut somno multo, aut desidi torpori, aut inordinatæ confusioni actionum temere permistarum ; non utentem turbulentis et indecentibus clamoribus ; aut effluere animum sinentem in quidvis ejusmodi ; sed certo et immutabili proposito mentis ; defigendo se soli patienti stationi, et flexioni genuum ; et cohibitis evagationibus longe aberrantis interim mentis. Nihil enim sanet prohibet quin, nisi diligenter et attente ad orandum paratus quis accedat, nisi turbæ vanarum cogitationum fortiter obsistat, excutiens singulas et dijudicans, flagranti semper desiderio se intime ad Deum admovendi, nihil, inquam, obstat, si hæc negliget, quin versutis inhabitantis in ipso malitiæ clam illiciatur artibus : aut efferri se sinendo in contemptum aliorum, comparatione sui cum iis qui perseverare diu in oratione nequeunt ; alio quopiam errore in quem suis eum astuta malitia machinationibus induxerit, corrumpendo præclaram operationem, eamque sic irridendam propinando malo dæmoni.

A Γ'. Ἀδιαλείπτως εὔχεσθαι, καὶ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ αὐτός τε ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον διδάσκει, Πόσῳ μᾶλλον, εἰπόντος, ποιήσει ἐκδίκησιν ὁ Θεὸς τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νύκτας καὶ ἡμέρας ; καὶ τὸ · Γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε. Δεῖ οὖν πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν. Ὥσπερ δὲ κεφαλαιωδέστερον ὁ τῇ εὐχῇ προσκαρτερῶν εἵλετο ἔργον, οὕτως αὐτὸν ἀγῶνα πολὺν, καὶ τόνον ἀνένδοτον ἀνέχεσθαι χρὴ, διὰ τὸ πολλὰ τῇ προσεδρείᾳ τῆς εὐχῆς ὑπεῖναι τὰ τῆς κακίας ἐμπόδια · ὕπνον, ἀκηδίαν, βάρος σώματος, λογισμῶν ἐπιτροπὴν, νοὸς ἀκαταστασίαν, ἔκλυσιν, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας ἐπιτηδεύματα · εἶτα θλίψεις καὶ αὐτῶν τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐπαναστάσεις ἐκθύμως πολεμούντων ἡμῖν καὶ ἀντι- B καθισταμένων, καὶ προσεγγίζειν τῷ Χριστῷ διειργόντων τὴν μετὰ τὴν ἀλήθειαν τὸν Θεὸν ἀπαύστως ἐπιζητοῦσαν ψυχήν.

Δ'. Πάσῃ σπουδῇ καὶ νήψει, ὑπομονῇ τε καὶ ἀγῶνι ψυχῆς καὶ πόνῳ σώματος, τὸν τῆς εὐχῆς ἐπιμελούμενον ἀνδρίζεσθαι χρὴ, μὴ ἐκκακούμενον συνεπιδιδόντα ταῖς τῶν λογισμῶν ἐκτροπαῖς, ἢ πολλῷ ὕπνῳ, ἢ ἀκηδίᾳ, ἐκλύσει τε καὶ συγχύσει, καὶ ταραχώδεσι καὶ ἀπρεπέσι φωναῖς χρώμενον, ἤ τισι τοιούτοις ἐπιτρέποντα τὴν διάνοιαν, μόνῃ μὲν ἐκπληροφορούμενον τῇ παραμόνῳ στάσει, κλίσει τε τῶν γονάτων, τὸν δὲ νοῦν μακράν που τῶν γινομένων ἀποπλανώμενον, ἔχοντα. Οὐδὲν γὰρ τὸ κωλῦον, ἢ μὴ ἀκριβῶς νήφων παρασκευάζηται, ἐναντιούμενος μὲν τῇ ὕλῃ τῶν περιττῶν λογισμῶν, διαβασανίζων δὲ πάντας αὐτοὺς καὶ φιλοκρινῶν, ἐπιποθῶν τε ἀεὶ C τὸν Κύριον, ποικίλως ὑπὸ τῆς κακίας κατὰ τὸ ἀφανὲς δελεάζεσθαι · ἢ καὶ τῶν μήπω τῇ εὐχῇ δυναμένων προσκαρτερεῖν κατεπαίρεσθαι καὶ διὰ τῶν τοιούτων τῆς κακίας μηχανημάτων τὴν καλὴν διαφθείρειν ἐργασίαν, καὶ προπίνειν ταύτην τῷ πονηρῷ δαίμονι.

V. Nisi humilitas, charitas, simplicitas, et bonitas arcte conglutinent nobis orationem, ipsa oratio, aut potius inane simulacrum orationis, minime sane juvare nos poterit. Neque id de oratione sola dicimus, sed de omni genere arduorum quantumvis et laboriosorum operum, puta de virginitate jejunio, vigiliis, psalmodia, ministerio, similibusque officiis speciosarum plausibiliumque virtutum. In quarum exercitio nisi fructus charitatis, pacis, gaudii, mansuetudinis, humilitatis, quin etiam et simplicitatis sinceritatisque ac fidei ut oportet, longanimitatis quoque ac benevolentiæ in nobismetipsis experiendo videamus, inutiliter laboraverimus. Labores siquidem istos spe assequendæ fructuum utilitatis suscipimus. Si ergo post eos in nobis non reperiantur fructus charitatis, supervacanea profecto illa omnis opera fuerit. Ac mihi

E'. Εἰ μὴ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἀγάπη, ἡ ἁπλότης τε καὶ ἀγαθότης κατακολλῶσιν ἡμῖν τὴν εὐχὴν ἡ εὐχὴ αὕτη, μᾶλλον δὲ τὸ πρόσχημα τῆς εὐχῆς, ἥκιστά γε ἡμᾶς ὠφελεῖν δύναται. Καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς εὐχῆς τοῦτο μόνης φαμὲν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς καματου καὶ πόνου, παρθενείας, ἢ νηστείας ἢ ἀγρυπνίας D ἢ ψαλμῳδίας, ἢ διακονίας, ἢ οἱασδηποτοῦν ἐργασίας ἀρετῆς ἕνεκεν ἐπιτελουμένης. Εἰ μὴ τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης, εἰρήνης τε καὶ χαρᾶς, καὶ πραότητος ταπεινοφροσύνης τε, φημὶ, καὶ ἁπλότητος, καὶ ἀφελείας καὶ πίστεως ὡς δέον, μακροθυμίας τε καὶ φιλοφροσύνης, ἐν ἑαυτοῖς ὁρῷν ἔχοιμεν, ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ τὰ τῶν πόνων ὑπέστημεν. Τοὺς γὰρ πόνους διὰ τὴν τῶν καρπῶν ὠφέλειαν ὑπομένειν καταδεχόμεθα. τῶν δὲ καρπῶν τῆς ἀγάπης ἐν ἡμῖν μὴ εὑρισκομένων, περιττὴ πάντως ἡ ἐργασία. Ὥστε οὐδὲν οἱ τοιοῦτοι τῶν πέντε μωρῶν διενηνόχασι παρθένων,

[52] I Thess. v, 17. [53] Luc. xviii, 1. [54] Matth. xxvi, 41.

αἵτινες διὰ τὸ μὴ ἐντεῦθεν ἔχειν ἐν ταῖς καρδίαις τὸ πνευματικὸν ἔλαιον, ὅπερ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἀρετῶν ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, μωραί τε ὠνομάσθησαν, καὶ τοῦ βασιλικοῦ νυμφῶνος ἐλεεινῶς ἀπεκλείσθησαν, μηδὲν τοῦ παρθενίας ἀπονάμεναι καμάτου. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ τῆς ἀμπέλου γεωργίᾳ, πᾶσα ἐπιμέλεια καὶ πόνος διὰ τὴν τῶν καρπῶν ἐλπίδα προκαταβάλλεται· καρπῶν δὲ μὴ γεωργηθέντων, εἰκαία πάντων ἡ ἐργασία δείκνυται· οὕτως, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος καρποὺς ἀγάπης, καὶ εἰρήνης καὶ χαρᾶς καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἀπηρίθμησεν, ἐν ἑαυτοῖς ἴδοιμεν, καὶ τοῦτο κατὰ πληροφορίαν πᾶσαν καὶ πνευματικὴν αἴσθησιν διομολογεῖν ἔχοιμεν, περιττὸς ὁ τῆς παρθενίας, εὐχῆς τε καὶ ψαλμῳδίας, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας κάματος ἀποδείκνυται. Οἱ μὲν γὰρ πόνοι οὗτοι καὶ κάματοι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐπ' ἐλπίδι πνευματικῶν καρπῶν, ὥσπερ ἔφημεν, ἐπιτελεῖσθαι ὀφείλουσιν· ἡ δ' ἐν ταῖς ἀρεταῖς καρποφορία, ἀπόλαυσίς ἐστι πνευματικὴ μεθ' ἡδονῆς ἀφθάρτου ἐν καρδίαις πισταῖς τε καὶ ταπειναῖς, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἀποῤῥήτως ἐνεργουμένη· ὥστε οἱ πόνοι καὶ οἱ κάματοι, καθώς εἰσι πόνοι, φημὶ, καὶ κάματοι λογιζέσθωσαν, καὶ οἱ καρποὶ, καρποί. Εἰ δέ τις διὰ γνώσεως ἐνδείας τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ καὶ τὸν κάματον καρποὺς τοῦ Πνεύματος εἶναι νομίσει, μὴ ἀγνοῶν φαίνεται ψυχαγωγεῖν ἑαυτὸν παρακρουόμενος, καὶ μεγάλων ὄντως καρπῶν τοῦ Πνεύματος, διὰ τὸ οὕτως ἔχειν, ἀποστερῶν.

A videntur homines ejusmodi a quinque fatuis in nullo differre virginibus, quæ idcirco, quod domo allatum in suis cordibus non habuerunt spirituale oleum, quod est modo memoratarum, quæ per Spiritum exercetur, operatio virtutum, et fatuarum nomenclatione traductæ sunt, et regio thalamo miserabiliter exclusæ, nullum nactæ operæ pretium custoditæ laboriose virginitatis. Sicut enim in vieæ cultura omnis diligentia et labor, fructuum unice speratorum causa impenditur; unde iis non provenientibus, frustranea tota ista fuisse contentio monstratur; ita nisi per operantem in nobis Spiritum fructus charitatis, pacis, gaudii, et illos reliquos enumerales ab Apostolo in nobis ipsis videamus [54]; et hoc omni experi-
B mentali evidentia, sensusque convictione spiritualis plane persuasum fateri ac profiteri valeamus, irritus et utilitate cassus omnis virginitatis, orationis et psalmodiæ, jejunii et vigiliarum deprehenditur labor. Illi enim animæ et corporis labores spe spiritualium fructuum perfici debent, uti diximus. In virtutibus autem quæ dicitur fructificatio, fruitio est spiritualis cum voluptate incorruptibili, in cordibus fide ac humilitate præditis a Spiritu clam ineffabiliter effecta. Seorsim itaque reputentur et labores et fructus, prout in se divisim sunt. Si quis vero per cognitionis defectum, propriam operationem et laborem, fructus Spiritus esse crediderit, is per ignorantiam videtur se ipsum lactare et **176** decipere, ac, dum ita se adulatione noxia habet, vere magnis semetipsum Spiritus fructibus privare.

ς'. Ὥσπερ ὁ τῇ ἁμαρτίᾳ ὅλον ἑαυτὸν ἔκδοτον παρασχόμενος, τὰ παρὰ φύσιν πάθη τῆς ἀτιμίας, τουτέστιν ἀσέλγειαν, πορνείαν, πλεονεξίαν, μῖσος καὶ δόλον, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας ἐπιτηδεύματα ἐν ἀπολαύσει καὶ ἡδονῇ ὡς φυσικὰ καταπράττεται· οὕτως ὁ ἐν ἀληθείᾳ καὶ τελειότητι Χριστιανὸς ὢν, τὰς ἀρετὰς πάσας, καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος ἅπαντας τοὺς ὑπὲρ τὴν φύσιν, τὴν ἀγάπην δηλονότι καὶ τὴν εἰρήνην, τὴν ὑπομονὴν, τὴν πίστιν, καὶ τὴν ταπείνωσιν, καὶ πᾶν τὸ χρυσοῦν ὄντως γένος τῆς ἀρετῆς, ἐν ἀπολαύσει πολλῇ καὶ ἡδονῇ πνευματικῇ, ἀπονητὶ λοιπὸν καὶ ῥᾳδίως ὡς φυσικὰ μέτεισιν· οὐκ ἔτι πρὸς τὰ πάθη τῆς κακίας διαμαχόμενος· ἅτε τελείως ἀπὸ Κυρίου λελυτρωμένος, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος τὴν ἐντελῆ τοῦ Χριστοῦ εἰρήνην καὶ ἀγαλλίασιν ἐν τῇ καρδίᾳ δεξάμενος. Οὗτός ἐστιν ὁ κολληθεὶς τῷ Κυρίῳ, καὶ γενόμενος εἰς ἓν πνεῦμα.

VI. Ut qui peccato totum se ipsum deditum exhibet, naturam inhonorantes ignominiæ passiones, hoc est impudicitiam, fornicationem, ava-
C ritiam, odium, dolum, et reliqua malitiæ studia cum fruitione ac voluptate tanquam naturalia exercet; sic qui vere ac perfecte Christianus est, virtutes omnes et fructus Spiritus, qui supra naturam sunt, videlicet, charitatem, pacem, patientiam, fidem, humilitatem, et omne genus vere aureum virtutis, jucunditate multa et voluptate spirituali, de cætero sine labore ac facile, ut naturalia exsequitur; non jam contra passiones nequitiæ depugnans; utpote qui perfecte a Domino liberatus, et a bono Spiritu plenam absolutamque Christi pacem et exsultationem in corde adeptus sit. Talis est intime atque individue Domino adhærens, et in unum cum eo coalitus spiritum.

Ζ'. Τοὺς μήπω δυναμένους ἄκρως τῷ τῆς ψυχῆς ἔρωτι διὰ νηπιότητα ἑαυτοὺς ἐπιτρέπειν· τούτους τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως, φόβου τε θείου, καταδέξασθαι χρὴ, ὡς Θεοῦ ἐντολῇ, καὶ ὡς πνευματικῷ πράγματι διακονουμένους· ἀλλ' οὐχ ὡς παρ' ἀνθρώπων μισθὸν, ἢ τιμὴν, καὶ εὐχαριστίαν προσδοκωμένους· μηδὲ δόντας χώραν ὅλως γογγυσμῷ, ἢ ὑψηλοφροσύνῃ, ἢ ἀμελείᾳ καὶ χαυνότητι· ὡς μὴ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ἔργον σπιλοῦσθαι καὶ παραφθείρεσθαι, διὰ δὲ τῆς

D VII. Illis, qui nondum valent ob ruditatem velut quamdam infantiæ, se totos addicere amori summo animæ nisu exercendo, convenit, se ipsos impendere ministerio fratrum, sedulo illud ac cum fide timoreque divino amplectendo, tanquam Dei mandato in negotio spirituali obsequentes; non autem ab hominibus mercedem, aut honorem, aut gratiarum actionem exspectantes; nec dantes locum omnino ullum murmurationi, superbiæ, negligentiæ et torpori; ne bonum istud opus maculari aut

[54] Gal. v, 22.

corrumpi contingat: sed per pietatem potius impigram cum Dei timore et alacri lætitia conjunctam, gratum idem acceptumque Deo fiat.

VIII. Tanta humanitate et bonitate (o divinæ in nos misericordiæ viscera!) demisit se ad consulendum hominibus Dominus, ut sedulo hoc agat, ne quisquam boni operis mercede per suam incuriam fraudetur; sed a parvis ad majores virtutes cunctos quasi quibusdam gradibus provehat, ita ut ne porrectio quidem calicis aquæ frigidæ mercede caritura sit. Dixit enim: *Qui dederit calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam* [56]. Et rursus: *In quantum uni hoc fecistis mihi fecistis* [57]. Dummodo secundum Deum fiat, quod fit; et non propter laudem humanam fiat; adjunxit enim: *Tantum in nomine discipuli*, hoc est, ex reverentia et amore Christi. Nam iis, qui ostentationis gratia rem bonam exsequuntur, reprehendens Dominus, et asseveratione certa sententiam confirmans, subjungit dicens: *Amen dico vobis receperunt mercedem suam* [58].

IX. Simplicitas ante alia, et mutua charitas, et gaudium, et humilitas omnino tanquam fundamentum substernantur in fraternitate, ne super nos invicem elati, et unus de alio murmurantes, inutilem nobis laborem efficiamus. Ergo nec qui sine intermissione perdurat in orationibus, ideo se per arrogantiam extollat supra eum, qui hoc facere non potest; neque qui ministerio se addixit, de illo, qui orationi vacat, murmuret. Etenim si ejusmodi simpliciter ac bona dispositione animi erga se invicem affecti fuerint, quod abundat in perseveranter orantibus, redundabit in supplementum ejus, quod ministrantibus deest: vicissimque si quid lucrabuntur ministrantes, explebit in quo deficient attenti orationibus. Ex qua compensatione æqualitas magis videtur conservari posse, congrue ad illud: *Neque qui multum habuit abundavit, neque qui parum, defectum sensit* [59].

177 X. Tunc fit Dei voluntas *sicut in cœlo et in terra* [60], quando, ut dictum est, non nobis invicem non prætulerimus; quando non solum sine æmulatione, sed et cum mutua exhibitione simplicitatis et charitatis, alacritatisque lætæ connexi invicem fuerimus, unoquoque sui vicissim proximi profectum velut proprium, quemadmodum par est; similiterque alterius defectum, jacturam propriam reputante: cæterum in oratione piger, quique in ministerio fratrum aut opere alio, quod secundum Deum fit, languide et negligenter versatus, ac ab Apostolo piger diserte vocatus, ipso quoque pane indignus pronuntiatur. Dixit enim: *Qui non laborat, nec manducet* [61]: Et alibi: *Pigros autem Deus odit*. Et: *Piger nec fidelis esse potest*. Et Sapientia: *Multam malitiam docuit otiositas* [62]. Convenit igitur unumquemque, qualecunque opus, quod Dei causa

A εὐλαβείας μᾶλλον, καὶ τοῦ φόβου, καὶ τῆς χαρᾶς εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ γίνεσθαι.

Η'. Τοσαύτῃ φιλανθρωπίᾳ καὶ ἀγαθότητι (ὢ τῶν θείων σπλάγχνων περὶ ἡμᾶς!) συγκατέβη τοῖς ἀνθρώποις ὁ Κύριος, τοῦτο πραγματευόμενος, τὸ μηδένα ἔργου ἀγαθοῦ μισθὸν παριδεῖν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν μικρῶν ἐπὶ τὰς μείζους τῶν ἀρετῶν, πάντας ἀναγαγεῖν· τὸ μηδὲ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος ἀποστερεῖν ἀντιδόσεως. Εἴρηκε γάρ· Ὃς ἂν ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσει τὸν μισθὸν αὐτοῦ· καὶ αὖθις· Ἐφ' ὅσον ἑνὶ τοῦτο ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Μόνον κατὰ Θεὸν τὸ γινόμενον, καὶ μὴ κατὰ δόξαν γινέσθω, προσέθηκε γάρ· μόνον εἰς
B ὄνομα μαθητοῦ· τουτέστι φόβῳ καὶ ἀγάπῃ Χριστοῦ· τοῖς γὰρ ἐπιδεικτικῶς τὸ ἀγαθὸν μετιοῦσι καὶ μεμφόμενος ὁ Κύριος, ἀποφάσει βεβαίᾳ τὸν λόγον ἀσφαλιζόμενος ἐπάγει, λέγων· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Θ'. Ἡ ἁπλότης πρὸ τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, καὶ χαρὰ, καὶ ταπείνωσις, ἐκ παντὸς τρόπου, ὥσπερ τις θεμέλιος ὑποβεβλήσθωσαν ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἵνα μὴ ἀλλήλων κατεπαιρόμενοι, καὶ καταγογγύζοντες, ἀνόνητον τὸν κάματον ἀποδείξωμεν. Καὶ μήτε ὁ ἀδιαλείπτως προσκαρτερῶν ταῖς εὐχαῖς, τοῦ μὴ οὕτω ποιεῖν δυναμένου κατεπαιρέσθω· μήτε ὁ τῇ διακονίᾳ ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς, τοῦ τῇ προσευχῇ σχολάζοντος καταγογγυζέτω· ὡς εἴ γε μετὰ τοιαύτης ἁπλότητός τε καὶ
C διαθέσεως ἀλλήλοις προσφέροιντο, γίνηται τὸ περίσσευμα τῶν ταῖς εὐχαῖς ἐμπαραμενόντων, ἐπὶ τὸ ὑστέρημα τῶν διακονούντων· καὶ αὖθις τὸ τῶν διακονούντων περίσσευμα ἐπὶ τὸ ὑστέρημα τῶν ταῖς εὐχαῖς σχολαζόντων· καὶ οὕτω μᾶλλον ἡ ἰσότης, κατὰ τὸ εἰρημένον, φαίνηται σωζομένη· ὡς, τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασε· καὶ ὡς τὸ, τὸ ὀλίγον οὐκ ἠλαττόνησεν.

Ι'. Τότε γίνεται τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅταν μὴ, ὥσπερ εἴρηται, ἀλλήλων κατεπαιρώμεθα, ὅταν μὴ μόνον ζήλου χωρὶς ἀλλὰ καὶ ἁπλότητος ἐν μετοχῇ καὶ ἀγάπης εἰρήνης τε καὶ χαρᾶς συνημμένοι ὦμεν, ἀλλήλοις τὴν τοῦ πλησίον προκοπὴν ἰδίαν, ὡς δέον, καὶ τὴν ἐκείνου ὑστέρησιν ζημίαν ἑαυτῶν λογιζόμενοι, καὶ τῇ εὐχῇ
D ὀκνηρὸς, καὶ τῇ διακονίᾳ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐν ἑτέρῳ δή τινι, ἔργῳ τῷ κατὰ Θεὸν γινομένῳ χαύνως καὶ ἀμελῶς διακείμενος, οὗτος ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἀργὸς διαῤῥήδην καλούμενος, αὐτοῦ τοῦ ἄρτου ἀνάξιος εἶναι καταψηφίζεται· εἴρηκε γάρ· Ὁ δὲ ἀργὸς μηδὲ ἐσθιέτω· καὶ ἀλλαχοῦ· Τοὺς δὲ ἀργοὺς καὶ ὁ Θεὸς μισεῖ. καὶ, Ὁ ἀργὸς οὐδὲ πιστος εἶναι δύναται. Καὶ Σοφία· Πολλὴν κακίαν, ἔφη, ἐδίδαξεν ἡ ἀργία. Προσήκει τοιγαροῦν ἕκαστον ὁποῖον δήποτε ἔργον κατὰ Θεὸν γινόμενον καρποφορεῖν, καὶ σπου-

[56] Matth. x, 42. [57] Matth. xxv, 40. [58] Matth. vi, 5. [59] Exod. xvi, 18. [60] Matth. vi. 6. [61] I Thess. iii, 10. [62] Eccli. xxxiii, 29.

δαίως κἂν ὑφ' ἑνὶ τῶν ἀγαθῶν διατίθεσθαι, ἵνα μὴ A τὸ παράπαν ἄκαρπος εὑρισκόμενος, ἀμέτοχος, εἰς ἅπαν καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν γένηται.

ΙΑ'. Πρὸς τοὺς λέγοντας ἀδύνατον εἶναι τῆς τελειότητος ἐφικέσθαι, καὶ τῆς εἰσάπαξ ἀπαλλαγῆς τῶν παθῶν, εἰ καὶ τῆς μετουσίας καὶ πληρώσεως τοῦ ἀγαθοῦ τυχεῖν Πνεύματος, ἀναγκαῖον τὴν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν μαρτυρίαν ἐπενεγκεῖν, καὶ δεῖξαι κακῶς εἰδότας αὐτοὺς, ψευδῶς τε ἅμα καὶ ἐπισφαλῶς λέγοντας· Γίνεσθε γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, καὶ ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶνό οὐράνιος τέλειός ἐστι· καὶ παντελῆ καθαρότητα διὰ τούτων σημαίνων· καὶ, Θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ καὶ οὗτοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν. Ταῦτα τοῦ εἰρηκότος εἰσίν· Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι· καὶ B τὸ τοῦ Ἀποστόλου· Ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ. Καὶ τὸ· Μέχρι δὲ καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ταυτὸν φέρει. Οὕτω δὲ πρὸς τὴν τελειότητα ἀφορῶντας συμβαίνει δύο τὰ κάλλιστα γίνεσθαι, σύντονόν τε καὶ ἀδιάπαυστον τὸν ἀγῶνα ἔχοντας εἰς τὸ πέρας διώκειν, διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦδε τοῦ μέτρου, φημὶ, καὶ τῆς ἀναβάσεως· τύφῳ τε μὴ ἁλίσκεσθαι, ἀλλὰ μετριοφρονεῖν, καὶ μικροὺς ἑαυτοὺς ἡγεῖσθαι διὰ τὴν μήπω τοῦ τελείου κατάληψιν.

ΙΒ'. Οἱ ταῦτα λέγοντες, φησὶν, ἐκ τριῶν τρόπων C τὴν μεγίστην ψυχῇ περιάπτουσι βλάβην· πρῶτον μὲν, ὅτι ταῖς θεοπνεύστοις φαίνονται διαπιστοῦντες Γραφαῖς· εἶθ' ὅτι τὸν μείζονά τε καὶ τέλειον μὴ προστησάμενοι τοῦ Χριστιανισμοῦ σκοπὸν, μηδὲ πρὸς ἐκεῖνον φθάσαι κατατεινόμενοι, πόνον καὶ σπουδὴν, πεῖνάν τε καὶ δίψαν τῆς δικαιοσύνης ἔχειν οὐ δύνανται· ἀλλὰ τοῖς ἐξωτέροις σχήμασί τε καὶ ἤθεσι, καὶ ὀλίγοις τισὶ κατορθώμασιν ἐμπληροφορούμενοι, τῆς μακαρίας ἐλπίδος, καὶ τελειότητος, καὶ τῆς παντελοῦς τῶν παντελῶν παθῶν καθάρσεως ἀπολείπονται. Τὸ τρίτον ὡς οἰόμενοι τῆς ἀκρότητος ἐφικέσθαι τῇ κατορθώσει τῶν ὀλίγων, ὡς ἔφημεν, ἀρετῶν, καὶ μὴ πρὸς τὸ τέλειον ἐπειγόμενοι, οὐ μόνον ταπείνωσιν καὶ πτωχείαν καὶ συντριβὴν καρδίας ἥκιστα ἔχειν δύνανται· ἀλλὰ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἤδη κατειληφότας, οὐ προκοπὴν οὐκ ἐπίδοσιν ὁσημέραι δέχονται. D

ΙΓ'. Τοὺς ἀδύνατόν φησιν ἡγουμένους τὴν κατόρθωσιν ταύτην, τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς ἀνθρώποις ἐγγινομένην, ἥτις ἡ καινὴ κτίσις ἐστὶ τῆς καθαρᾶς καρδίας, ὁ Ἀπόστολος διαῤῥήδην ἐοικότας αὐτοὺς δείκνυσι τοῖς δι' ἀπιστίαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν μὴ ἠξιωμένοις, καὶ διὰ τοῦτο πεπτωκότων αὐτοῖς τῶν κώλων ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὃ

A facit, fructuose agere : ac diligentiam cuilibet actioni bonæ impendere, ne tanquam infructuosus omnino repertus, omni prorsus participatione bonorum æternorum excludatur.

XI. Dicentibus fieri non posse, ut homo ad perfectionem pertingat, et ad plenam liberationem ab affectibus; itemque participationem et impletionem boni Spiritus, necesse est opponere testimonia divinarum Scripturarum, ostendereque et errore mentis labore ipsos, et falso ac periculose loqui. Ait enim Dominus : *Estote et vos perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est* [63]. Plenam absolutamque puritatem per hæc indicans. Et : *Volo, ut ubi sum ego, et hi sint mecum, ut videant claritatem meam* [64]. Hæc affirmat is, qui alias dixerit : *Cœlum et terra transibunt* [65], etc. Eodem spectat et illud B Apostoli : *Ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo* [66]. Illud quoque *Donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi* [67], idem suadet. Porro qui perfectionem præ oculis habent, illis duo quædam præstantissima evenire contingit. Summus ac irremissus contentionis ardor in ipsum apicem, spe hujus mensuræ, cursum in ascendendo persequendi ; et ut superbia ne capiantur; sed modice de se sentiant, et exiguos se existiment, quoniam perfectionem nondum consecuti sunt.

XII. Qui ea 'proferunt, tribus modis maximum C animæ damnum important, primum quidem, quod divinitus inspiratis negare videntur Scripturis fidem; deinde quod majorem et perfectum non præstituunt christianismo' scopum, neque ad illum pervenire contendentes, laborem et studium, famem et sitim justitiæ habere possunt; sed externis et superficialibus habitibus et moribus, paucisque quibusdam tralatitiæ virtutis officiis abunde contenti, a spe beata et perfectionis, absolutæque pravorum omnis generis affectuum purgationis excidunt. Postremo, quod exhibitione paucarum vulgarium virtutum, ut diximus, inflantur in opinionem sui, quasi jam apicem teneant, in quem summum eniti vis humana quet; ideoque ulterius aspirare desinunt; nec solum humilem æstimationem sui, et paupertatem D et contritionem cordis minime habere possunt : sed etiam justificantes se ipsos, ut qui jam comprehenderint, crescere quotidie promoverique in melius cessant.

XIII. Qui existimant impossibilem eam reformationem, quæ per habitantem in hominibus Spiri-
178 tum fit, quæ nova est creatio puri cordis ; eos Apostolus diserte pronuntiat similes illis, qui propter infidelitatem indigni judicati terra promissionis: *Et quorum propterea cadavera prostrata sunt in deserto* [68]. Quæ enim illic promissionis terra sensu

[63] Matth. v, 48. [64] Joan. xvii, 24. [65] Matth. xxiv, 35; Luc. xxi, 33. [66] Coloss i, 28. [67] Ephes. iv, 13. [68] Hebr. iii, 17.

aperto dicitur, mystico sensu ac affectibus liberationem indicat; quam et idem Apostolus finem esse omnis mandati declaravit. Hæc enim vera demum est promissionis terra, in cujus significationem cuncta illa typice traduntur. Propter quod divinus Apostolus, securitati prospiciens discipulorum, ne cui contigerit capi contumaci incredulitatis supercilio: *Videte*, inquit, *fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo* [69]. Quod discedendi verbum non ad abnegationis, sed ad diffidentiæ promissionum significationem posuit: videlicet typica Judæorum ex allegoriis evolvens, et figuras cum veritate comparans subinfert dicens: *Quidam enim audientes exacerbaverunt: non universi, qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? nonne illis qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi incredulis? Et videmus quia non potuerunt introire propter incredulitatem* [70]. *Timeamus ergo ne forte, relicta pollicitatione introeundi in requiem ipsius, existimetur aliquis ex vobis deesse. Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis, quæ audierunt. Ingredimur enim in requiem qui credidimus* [71]. Et post pauca rursus infert: *Festinemus ergo ingredi in illum requiem, ut ne in ipsum quis incidat incredulitatis exemplum* [72]. Quæ autem alia est Christianorum requies, a perfecta perturbationum ad peccatum trahentium liberatione, atque a plenissima et efficaci boni Spiritus in puro corde habitatione? Propterea et inducens rursus eos ad fidem, ait: *Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala* [73]. Et iterum: *Quanto magis sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo vivo et vero* [74]! Convenit igitur annuntiatam per hæc verba immensam Dei erga homines benignitatem confiteri nos, ut servos fideles; et vera firmaque reputare quæ promissa sunt, ut quantumvis propter propositi pigritiam et infirmitatem non prorsus nos semel in omne tempus Creatori præbuimus, neque ad magnas et perfectas virtutis aspiravimus mensuras: at aliquam saltem misericordiam ob rectitudinem irreflexam intentionis, et sanam fidem, consequi possimus.

A γὰρ ἐκεῖ ἐπαγγελίας γῆ κατὰ τὸ φανερὸν, τοῦτο ἐνταῦθα παθῶν ἀπολύτρωσις κατὰ τὸ κρυπτόν· ὅπερ δὴ καὶ ὁ Ἀπόστολος τέλος πάσης ἐντολῆς εἶναι ἀπέδειξε· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀληθινὴ τῆς ἐπαγγελίας γῆ, καὶ δι' αὐτὴν πάντα ἐκεῖνα τυπικῶς παραδίδοται. Παρ' ὃ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος δι' ἀσφαλείας τὰ τῶν μαθητῶν ποιούμενος, ὡς μή τινα συμβῆναι ἀπιστίας ἀλῶναι φρονήματι· Βλέπετε, ἀδελφοί μου, φησὶ, μήποτε εἴη ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ζῶντος· τὸ δὲ ἀποστῆναι οὐκ ἐπὶ τοῦ ἀρνήσασθαι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ ἀπιστῆσαι, τέθεικεν· ἀμέλει καὶ τὰ τυπικὰ τῶν Ἰουδαίων ἀλληγορῶν καὶ παραβάλλων ταῦτα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπιφέρει, λέγων· Τινὲς γὰρ ἀκούσαντες αὐτοῦ παρεπίκραναν, B ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως· τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι; καὶ βλέπομεν, ὅτι μὴ ἐδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν· καὶ ἐπάγει. Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλιπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκεῖ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι· καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι καθάπερ κἀκεῖνον· ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους μὴ συγκεκραμένος τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν· εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες· καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ἐπιφέρει· Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν C κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι περιπέσῃ τῆς ἀπειθείας. Τίς δὲ Χριστιανῶν κατάπαυσις ἑτέρα, ἢ τῶν τῆς ἁμαρτίας παθῶν ἡ ἀπολύτρωσις, καὶ ἡ πληρεστάτη καὶ ἐνεργὴς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἐν τῇ καθαρᾷ καρδίᾳ ἐνοίκησις; ταύτῃ τοι καὶ ἐνάγων αὐτοὺς πάλιν πρὸς τὴν πίστιν φησί· Προσερχώμεθα μετ' ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐῤῥαντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ αὖθις· Πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ! Προσήκει τοίνυν, τὴν διὰ τῶν ῥημάτων τούτων ἐπηγγελμένην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἄμετρον ἀγαθότητα καθομολογεῖν ἡμᾶς, οἷα δούλους εὐγνώμονας, καὶ ἀληθῆ καὶ βέβαια λογί- D ζεσθαι τὰ ἐπηγγελμένα· ἵνα κἂν διὰ νωθείαν ἢ ἀσθένειαν προαιρέσεως μὴ καθάπαξ ἑαυτοὺς τῷ πεποιηκότι παρέσχομεν, μηδὲ τῶν μεγάλων καὶ τελείων τῆς ἀρετῆς ἀντεποιησάμεθα μέτρων. ἀλλ' οὖν γέ τινος ἐλέους διὰ τὸ ὀρθὸν καὶ ἀδιάστροφον τοῦ φρονήματος, καὶ τὴν ὑγιῆ πίστιν ἐπιτεύξασθαι δυνηθῶμεν.

XIV. Orationis et verbi opus rite ac convenienter exercitum, supra omnem virtutem et omne mandatum excellit. Hujus rei testis ipse est Dominus. Cum enim in Marthæ ac Mariæ divertisset domum [75], et Martha circa ministerium occupata, interim dum Maria ad pedes Domini sedens, ambrosia divinæ illius linguæ quasi suaviter epulans fruebatur, quereretur de sorore, quod ipsam non adju-

ΙΔ'. Τὸ τῆς εὐχῆς καὶ τοῦ λόγου ἔργον ἁρμοζόντως ἐπιτελούμενον, πάσης ἀρετῆς τε καὶ ἐντολῆς ὑπεράνω τελεῖ. Καὶ τούτου μάρτυς αὐτός· ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὴν οἰκίαν Μάρθας τέ, φημὶ, καὶ Μαρίας παρέβαλε, τῆς μὲν Μάρθας περὶ τὴν διακονίαν ἀσχολουμένης, Μαρίας δὲ περὶ τοὺς αὐτοῦ πόδας καθεζομένης, καὶ τῇ ἀμβροσίᾳ τῆς θείας ἐκείνης γλώττης εὐωχουμένης, μεμφομένης αὐτῆς τῆς ἀδελφῆς, ὅτι

[69] Hebr. III, 12. [70] Ibid. 16, 19. [71] Hebr. IV, 1-6. [72] Ibid. 11. [73] Hebr. X, 22. [74] Hebr. IX, 14. [75] Luc. X, 38.

μὴ συμπράττη ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο Χριστῷ προσελθούσης, αὐτὸς τὸ κυριώτερον τοῦ δευτέρου προθεὶς, Μάρθα, ἔφη, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά· ἑνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς. Τοῦτο δὲ εἴρηκεν, ὡς ἔφημεν, οὐχ ὡς τὸ τῆς διακονίας ἔργον ἀποποιούμενος, ἀλλ' ὡς τὸ μεῖζον πάντως τοῦ ἐλάττονος προτιθείς· ἐπεὶ πῶς αὐτὸς ἠνείχετο τῆς διακονίας; πῶς καὶ αὐτουργὸς φαίνεται τούτου γενόμενος, καὶ τοὺς πόδας νίψας τῶν μαθητῶν; τοσοῦτον δὲ ἀποσχόμενος τοῦ κωλῦσαι, ὅτι καὶ τὸν ἴσον τρόπον πρὸς ἀλλήλους ποιεῖν τοῖς μαθηταῖς ἐγκελεύεται· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς εὑρήσεις τοὺς ἀποστόλους, ἡνίκα πρότερον περὶ τὴν νῶν τραπεζῶν ἐπονοῦντο διακονίαν, τοῦ μείζονος ἔργου πρόκρισιν θεμένους, τῆς εὐχῆς, φημὶ, καὶ τοῦ λόγου, Οὐ δίκαιον γὰρ, φησὶν, ἡμᾶς καταλιπόντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις· ἀλλ' εὐξάμενοι, ἄνδρας πλήρεις Πνεύματος ἁγίου καταστήσωμεν ἐπὶ τῆς διακονίας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῇ προσευχῇ προσκαρτερῶμεν. Ὁρᾷς, ὅπως τὰ πρῶτα τῶν δευτέρων προέκριναν, καίπερ ἀμφότερα μιᾶς ἀγαθῆς ῥίζης οὐκ ἀγνοοῦντες εἶναι βλαστήματα.

A varet, ac propter id ad Christum accessisset, ille principale accessorio præferens, *Martha, inquit, sollicita es, et turbaris erga plurima : porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea* [76]. Hoc autem dixit, ut præfati sumus, non ut ministerii opus reprobaret; sed ut majus **179** minori præponeret. Enimvero cui tandem videri possit male illum sensisse de. ministerio, cujus utique auctorem et exemplar se ipsum exhibuit, pedes etiam discipulorum lavans [77]? Tantum profecto abfuit ut illud vetaret, ut discipulis præceperit, idem similiter erga sese mutuo exercere. Quin et ipsos invenies apostolos, quando primum circa mensarum ministerium laborabant, prælato huic potiori opere, orationis scilicet ac verbi, B dixisse: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis,* sed præmissa oratione, *viros plenos Spiritu sancto constituamus super hoc opus; nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus* [78]. Vides, ut prima secundis prætulerint: utcunque non ignorarent, unius utraque bonæ radicis esse germina.

[76] Luc, x, 41 [77] Joan. XIII, 5. [78] Act. VI, 34.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ

—

MACARII MAGNI

DE PATIENTIA ET DISCRETIONE

LIBER.

—

Α'. Τοῖς πειθαρχεῖν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ βουλομένοις, καὶ ἀγαθὸν καρπὸν ἐργαζομένοις, σημεῖα παρακολουθεῖ ταῦτα· στεναγμὸς κλαυθμὸς, κατήφεια, ἡσυχία, κεφαλῆς κίνησις, προσευχὴ, σιωπὴ, ἐπιμονὴ, ὀδυνηρὸν πένθος, πόνος καρδίας ὑπὲρ εὐσεβείας γενόμενος. Τὰ δὲ ἔργα· ἀγρυπνία, νηστεία, ἐγκράτεια, πραότης, μακροθυμία, ἀδιάλειπτος προσευχὴ, μελέτη τῶν θείων Γραφῶν, πίστις, ταπείνωσις, φιλαδελφία, ὑποταγὴ, πόνος, κακοπάθεια, ἀγάπη, ἀγαθωσύνη, κοσμιότης, καὶ τὸ ὅλον φῶς, ὅ ἐστιν ὁ Κύριος. Τῶν δέ γε μὴ ποιούντων καρπὸν ζωῆς σημεῖά ἐστι ταῦτα· ἀκηδία, μεθορισμὸς, περίβλεψις, ἀπροσ-

C I. Eos qui volunt obedire Dei verbo, et bonum fructum faciunt, hæc sequuntur signa : suspirium, planctus, mœstitia, quies, capitis motio, oratio, silentium, constantia in loco, dolorosus luctus, labor cordis pro pietate susceptus. Hæc vero opera : vigiliæ, jejunium, continentia, mansuetudo, longanimitas, oratio non intermissa, meditatio divinarum Scripturarum, fides, humilitas, charitas fraterna, subjectio, labor, aperorum perpessio, charitas, bonitas, honestas, et omne lumen, quod est Dominus. Eorum autem qui non faciunt fructum vitæ, signa hæc sunt : incuria, transgressio

ultra terminos, effusio aspectus in omnes partes, negligentia, murmuratio, levis circumactio. Opera vero: voracitas, ira, vehementia, obtrectatio, tumor, importuna loquacitas, incredulitas, instabilitas, oblivio, turbatio, lucri sordidi captatio, pecuniæ cupiditas, æmulatio, contentio, despicientia, nugacitas, intempestivus risus, pertinacia sensus proprii; et omnes tenebræ, quæ sunt Satanas.

II. Per arcanæ, sed Deo dignæ, providentiæ consilium, non statim in decretam ipsi gehennam impius mittitur, sed interim sinitur hic vivere, ut vexet, ac vexando probet homines; atque ita, utcunque non volens, efficiat, ut sancti crescant in justitia per patientiam; ac per hoc majoris ipsis gloriæ causa sit; sibique vicissim per suam voluntariam obstinationem in peccatis, et malitiosas machinationes in sanctos, tanto justius infligendam probet, quæ ipsi servatur, pœnam. Nimirum, quod divinus ait Apostolus: *Ut fiat supra modum peccans peccatum* [79].

180 III. Cum decepisset Adamum inimicus, et sic eum dominio suo subjugasset, eripuit ei, quam prius habebat, potestatem; ita princeps hujus sæculi declaratus est. Princeps siquidem hujus sæculi, et dominus omnium visibilium homo ab initio fuerat a Deo constitutus. Non enim ipsi prævalere ignis poterat, non eum aqua demergere, non illi fera nocere, non suum in ejus membra venenum noxium quodvis animal diffundere. Ex quo autem deceptioni succubuit, prodidit deceptori principatum suum. Propter quam causam magi et præstigiatores, et per adversariam efficaciam mira, Deo sic permittente, operantur, venenatis dominantes bestiis, ignemque et aquas sine noxa subeuntes, ut Jannes et Mambres adversarii Mosis; ut Simon principi apostolorum Petro sese ausus est opponere.

IV. Existimo diabolum, quando animadvertit iterum effulgentem in facie Mosis eamdem gloriam, quam in vultu Adami viderat, non parum fuisse perculsum; utpote inde augurium ducentem dejectionis ex suo regno. Nihil autem impedit, quin Apostoli dictum ad id referamus: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysem, etiam in eos qui non peccaverunt* [80]. Opinio enim hæc mea est, glorificatam illam faciem Moysis, expressam velut ex antiquo exemplari formam repræsentasse conspicuæ claritatis, qua Deus primi suis manibus efficti hominis vultum insigniverat. Quod cum videret mors, hoc est, mortis auctor diabolus, tum suspicari eum cœpisse, excidere se regno, et a Domino vero hoc se passurum. Eamdem porro gloriam et nunc veri Christiani induunt intus in mente; ubi deleta morte, hoc est, passionibus ignominiæ, sive concupiscentiis ita debilitatis, ut operari nequeant, gloria Spiritus effulget in sensu, et plenitudine omni fiduciæ animas illorum irradians.

V. Per mulierem, aptum ob similitudinem instru-

A εξία, γογγυσμὸς, κέπφωσις. Τὰ δὲ ἔργα· ἀδδηφαγία ὀργὴ, θυμὸς, καταλαλία, φυσίωσις, ἀκαιρολογία, ἀπιστία, ἀκαταστασία, λήθη, ταραχὴ, αἰσχροκέρδεια, φιλαργυρία, ζῆλος, ἐρίθεια, ὑπεροψία, φλυαρία, ἄκαιρος γέλως, ἐθελοδοξία, καὶ τὸ πᾶν σκότος, ὅπερ ἐστὶν ὁ Σατανᾶς.

Β'. Κατ' οἰκονομίαν θειοτέραν φησὶ, οὐκ εὐθέως εἰς τὴν κληρωθεῖσαν αὐτῷ γέενναν ὁ πονηρὸς παρεπέμφθη· ἀλλὰ βασάνου καὶ δοκιμασίας χάριν τοῦ τε ἀνθρώπου, φημὶ, παρείθη· ἵνα καὶ ἄκων δικαιοτέρους μὲν τοὺς ἁγίους διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀπεργάσηται, καὶ μείζονος αὐτοῖς δόξης αἴτιος καταστῇ· ἑαυτῷ δὲ πάλιν διὰ τῆς ἰδίας ἐθελοκακίας, καὶ τῶν κατὰ τῶν ἁγίων ἐπινοιῶν δικαιοτέραν κατασκευάσῃ B τὴν κόλασιν· Καὶ ἵνα, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καθ' ὑπερβολὴν γένηται ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία.

Γ'. Απατήσας τὸν Ἀδὰμ ὁ ἐχθρος, λαὶ οὕτως αὐτοῦ κυριεύσας ἀφεῖλέ τε αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἄρχων ἐκεῖνος τοῦ αἰῶνος τοῦδε προσηγορεύθη. Ἄρχων δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ δεσπότης τῶν ὁρωμένων ὁ ἄνθρωπος ἦ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου καταστάς. Οὔτε γὰρ πῦρ αὐτοῦ κατίσχυεν, οὐχ ὕδωρ ἐπόντιζεν, οὐ θηρίον ἔβλαπτεν, οὐκ ἰοβόλον ἐπ' αὐτῷ τὸ οἰκεῖον ἐνήργει· ἀφ' οὗ δὲ τῇ ἀπάτῃ εἶξε, προδέδωκε τῷ ἀπαστήσαντι τὴν ἀρχήν· δι' ἣν αἰτίαν φαρμακοί τε καὶ γόητες κατ' ἐναντίαν ἐνέργειαν, Θεοῦ δὲ συγχώρησιν, παραδοξοποιοὶ δείκνυνται· ἰοβόλων C τε γὰρ κυριεύουσι, καὶ πυρὸς καὶ ὑδάτων κατατολμῶσιν, ὡς οἱ περὶ Ἰαννῆ, φημὶ, καὶ Μαμβρῆν τῷ Μωσῇ ἀντικείμενοι, καὶ ὡς Σίμων τῷ κορυφαίῳ Πέτρῳ ἀντιφερόμενος.

Δ'. Οἶμαι, φησὶν, ὅτι καὶ τὴν προτέραν αὐτοῦ Ἀδὰμ δόξαν ὁμοίως τῷ προσώπῳ Μωσέως ἐπιλάμπουσαν, τὸν ἐχθρὸν θεασάμενον ἱκανῶς τρωθῆναι· καθαπερεὶ τεκμηράμενον τὴν τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας καθαίρεσιν. Οὐδὲν δὲ τὸ κωλῦον καὶ τὸ Ἀποστόλου ῥητὸν πρὸς τοῦτο φέρεσθαι, τὸ, Ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας. Δοκῶ γάρ μοι, τὸ δεδοξασμένον πρόσωπον Μωσέως τύπον καὶ ὑπόδειγμα σώζειν τοῦ πρώτου διὰ χειρῶν Θεοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου· D ὅπερ ἰδόντα τὸν θάνατον, τουτέστι θανάτου αἴτιον διάβολον, ἐκεῖ μὲν ὑποπτεῦσαι τῆς βασιλείας διαπεσεῖν· ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου πρὸς ἀλήθειαν τοῦτο παθεῖν. Ταύτην τοιγαροῦν τὴν δόξαν ἀπό γε τοῦ νῦν οἱ ἀψευδεῖς Χριστιανοὶ περιβάλλονται· καὶ ἔνδοθεν ὑπ' αὐτῶν ὁ θάνατος, εἴτουν τὰ τῆς ἀτιμίας καταργεῖται πάθη, ἐνεργεῖν μὴ δυνάμενα· ἅτε δὴ τῆς τοῦ Πνεύματος δόξης ἐν αἰσθήσει καὶ πληροφορίᾳ πάσῃ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐλλαμπούσης.

Ε'. Διὰ τῆς γυναικὸς ὡς δι' ὁμοίου τινὸς ὁ ἐχθρὸς

[79] Rom. VII, 13. [80] Rom. V, 14.

A ἀπατήσας, ἀφαιρεθῆναι τὴν περικειμένην τὸν Ἀδὰμ δόξαν πεποίηκε. Καὶ οὕτως γυμνός τε εὑρέθη, καὶ τὴν ἀσχημοσύνην εἶδε τὴν ἑαυτοῦ, ἣν δὴ πρότερον οὐχ ἑώρα, ἅτε τοῦ φρονήματος αὐτοῦ τοῖς οὐρανίοις κάλλεσιν ἐντρυφῶντος. Καὶ γὰρ μετὰ τὴν παράβασιν πρόσγεια γέγονεν αὐτῷ καὶ χαμαιπετῆ τὰ νοήματα· καὶ τὸ ἁπλοῦν αὐτῷ καὶ ἀγαθὸν φρόνημα φρονήμασι κακίας σαρκικῷ συνεπλάκη· τὸ δὲ κλεισθῆναι τὸν παράδεισον καὶ τῇ φλογίνῃ ῥομφαίᾳ, καὶ τῷ Χερουβὶμ ἐπιτραπῆναι διακωλύειν αὐτῷ τὴν εἴσοδον, τοῦτο κατὰ μὲν τὸ ὁρατὸν καὶ πιστεύεται γεγενῆσθαι, ὡς εἴρηται· εὑρίσκεται δὲ καὶ παρ' ἑκάστῃ ψυχῇ κατὰ τὸ λανθάνον. Κύκλῳ γὰρ τῆς καρδίας τὸ κάλυμμα τοῦ σκότους περιχωρεῖ, τοῦ πυρός, φημὶ, τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος, ὅπερ οὔτε τὸν νοῦν ἐντυχεῖν τῷ Θεῷ, οὔτε τὴν ψυχὴν ἀφίησι κατὰ τὸ B αὐτῆς θέλημα ἢ εὔξασθαι ἢ πιστεῦσαι, ἢ ἀγαπῆσαι τὸν Κύριον· τούτων δὲ πάντων ἡ πεῖρα διδάσκαλος τοῖς γνησίως ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ πιστεύσασι, τῇ τε ἐπιμονῇ τῆς εὐχῆς, καὶ τῇ εὐτόνῳ κατὰ τοῦ πολεμοῦντος ὁρμῇ.

Ϛʹ. Ῥάβδος ἐστὶ παιδείας καὶ λῶρος μαστίγων, ὁ τοῦδε τοῦ αἰῶνος ἄρχων τοῖς κατὰ Πνεῦμα νηπίοις· αὐτοῖς μὲν, ὥσπερ γοῦν καὶ πρότερον εἴρηται, μεγάλην δόξαν καὶ πλείονα τὴν τιμὴν διὰ τῶν θλίψεών τε καὶ πειρασμῶν· ἐκ τούτων γὰρ καὶ τὸ τελείους αὐτοὺς γίνεσθαι περιγίνεται· ἑαυτῷ δὲ πλείονά τε καὶ βαρυτέραν κατασκευάζων τὴν κόλασιν. Ὅλως γὰρ μεγίστη τις δι' αὐτοῦ οἰκονομεῖται οἰκονομία, καθὼς εἴρηταί που· Συνεργεῖ τὸ πονηρὸν C τῷ ἀγαθῷ προαιρέσει οὐ καλῇ. Ταῖς γὰρ ἀγαθαῖς καὶ καλὴν τὴν προαίρεσιν ἐχούσαις ψυχαῖς, καὶ τὰ δοκοῦντα λυπηρὰ εἰς ἀγαθὸν τελευτᾷ· καθὰ δὴ καὶ τὸ τῷ Ἀποστόλῳ εἰρημένον ἐστίν· Ἤγουν τὸ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν.

Τούτου ἕνεκεν ἡ τῆς παιδείας αὕτη ῥάβδος ἀφείθη, φησὶν, ἵνα δι' αὐτῆς ὡς ἐν καμίνῳ πυρὸς τὰ σκεύη πυρούμενα, τὰ μὲν δόκιμα στερεώτερα φανῇ· τὰ δὲ ἀδόκιμα εὔθραυστα ὄντα ἐλεγχθῇ, τοῦ πυρὸς τὴν καῦσιν οὐχ ὑπομείναντα. δοῦλος δὲ ὢν οὗτος καὶ κτίσμα δεσποτικὸν, οὐχ ὅσον αὐτῷ δοκεῖ ἐκπειράζει, οὐδὲ καθόσον βούλῃ τὰς θλίψεις ἐπάγει· ἀλλ' ὅσον δὴ τὸ Δεσποτικὸν ἐπιτρέψει νεῦμα διὰ τῆς παραχωρήσεως· D αὐτὸς γὰρ σὺν ἀκριβείᾳ τὰ πάντων εἰδὼς, ὁπόσον ἐστὶ δύναμις ἑκάστῳ, τοσοῦτον αὐτῷ καὶ τὸ δοκίμιον ὑποστῆναι παραχωρεῖ καθὰ δὴ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ δοκεῖ· Πιστὸς γὰρ ὁ Θεὸς, φησὶν, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν.

Ηʹ. Ζητῶν καὶ κρούων κατα την του Κυριου φωνὴν, καὶ μέχρι τέλους αἰτῶν τυγχάνει τῶν αἰτημά-

mentum fallendi, decepto inimicus Adamo effecit, ut auferretur ipsi gloria. Inde ille nudus repertus, suam vidit turpitudinem, ad quam antea non adverterat, mente quippe contemplandis formis cœlestibus cum delectatione affixa. Etenim post transgressionem in terram vergentes et humo pronæ fuerunt ejus cogitationes; et prior illa simplex et bona intelligentia notionibus malitiæ carneis concreta fuit. Clausus autem quod dicitur homini fuisse paradisus [81], et flammeo gladio, ac Cherubin injunctum, ut ingredi prohiberet ipsum, credendum quidem est vere ita et sensibiliter tunc factum; reperitur autem idem arcana ratione in qualibet anima fieri. Undique enim circum cor velum quoddam tenebrarum oppansum est, fumus, inquam, ex igne mundani spiritus, qui neque mentem conversari cum Deo sinit, neque animam permittit, prout ipsa vellet, aut orare, aut credere, aut amare Dominum. Horum autem omnium experientia magistra est iis, qui sincere se ipsos Domino crediderunt, tum perseverantia orationis, tum constanti adversus hostem oppugnantem impetu.

VI. Virga est disciplinæ et lorum palgas infligens, princeps hujus sæculi parvulis in spiritu; ipsis quidem, ut prius etiam dictum est, mangnam gloriam et abundantiorem honorem per afflictiones et tentationes procurans; ex his enim, ut et ipsi perfecti evadant, oritur; sibi autem miser ipsi majorem gravioremque pœnam. Omnino enim maxima et mira quædam per eum administratur dispensatio, **181** prout dictum alicubi est : *Cooperatur malum bono intentione non bona* [82]. Bonis siquidem et laudabili vigentibus proposito animabus, quæ molestas videntur in bonum disinunt: quod ipse quoque affirmavit Apostolus sic scribens : *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* [82*].

VII. Hujus rei gratia ista, de qua dixi, virga disciplinæ sævire permittitur, ut per eam velut in fornace ignis excocta vasa, quæ quidem proba sunt, soliditatem demonstrent; quæ vero proba non sunt, fragilitatis coarguantur, ignis ardorem non ferentia. Cum sit autem diabolus servus et creatura Dei, imperium ejus absolutum agnoscens, non quantum ipsi libet tentat, nec quam multas ac graves vult afflictiones immittit ; sed quantum herilis nutus permittit, permissione limitata. Sane Deus exactissime quantam in unoquoque est pervidens, exploratum habet, quantum cuique insit virium; et ad eum modum probationem ei admoveri permittit; sicut etiam videtur Apostolo, dum ait: *Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis ; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere* [83].

VIII. Quærens et pulsans juxta Domini vocem, et usque ad finem petens, consequitur quæ petit.

[81] Gen. III, 24. [82] Rom. VIII, 28. [82*] Ibid. 28. [83] I Cor. x, 13.

Tantum circa hoc suæ conscientiæ satisfacere is curet, ut mente ut lingua indesimenter quærat, et corporeo ministerio enixim incumbat; nec sæcularibus negotiis implicetur, neve pravictatis delectetur affectibus. Verax siquidem est qui dixit : *Omne quodcunque petieritis me in oratione credentes, accipietis* [84] Qui autem dicunt : *Utcunque omnia quis effecerit quæ præscribuntur, exspectatum autem gratiam consecutus non fuerit, quod ad præsens attinet sæculum, nihil profecit*; male et sentiunt et loquuntur, divinisque haud congrue Scripturis. Non enim injustitia est apud Deum, ut iis, quæ nostri sunt officii a nobis perfectis, ipse quæ suarum sunt partium, negligat. Tantum curæ tibi sit, ut reperiare tunc, quando anima tua ex hoc solvitur corpore, fortiter decertans, studiose satagens, exspectans promissionem, perseverans, credens, in discretione quærens; et ego tibi dico, nec credere dubites, cum gaudio abibis, et fiduciam habebis, et regno videberis dignus. Etenim talis (in tenuitate mea per fidem et piam confidentiam, aio), talis, inquam, jam Deo communicat. Ut enim, *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo* [85], et si minime hic fuerit corpore pollutus, tamen jam adulterii reputatur reus sic qui cor quidem suum a malis avertit, Deo autem adhærens desiderio et inquisitione, perseverantia apud Deum, ac flagrante in Dei amorem proposito animi, jamjam quasi particeps Dei est; certe magnum donum statim a Deo habet, istam ipsam persistendi in oratione gratiam, simul cum bono studio, et conversatione virtutis amante. Si enim ne calicis quidem frigidæ donatio mercede caret sua, quanto magis iis, qui diu noctuque intentis in ipsum oculis ab eo postulant, promissum Deus præbebit!

των · μόνον ἐχέτω παῤῥησίαν οὗτος, τοῦ τῷ νῷ καὶ γλώττῃ ἀπαραλείπτως ἐπιζητεῖν, καὶ τοῦ τῇ σωματικῇ λειτουργίᾳ ἀνενδότως προσκαρτερεῖν · μὴ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν ἐμπλεκόμενος, μηδὲ τοῖς τῆς κακίας πάθεσι συνηδόμενος. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπών · ὅτι Πᾶν ὃ ἐὰν αἰτήσητέ με ἐν προσευχῇ, πιστεύοντες, λήψεσθε. Οἱ δὲ λέγοντες, Κἂν πάντα ποιήσειέ τις τὰ ὑποτεταγμένα, παραμείνας δὲ μὴ τύχῃ τῆς χάριτος, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, οὐδὲν ὤνησε · κακῶς οἴδασί τε καὶ λέγουσι, καὶ ταῖς θείαις ἀσυμφώνως Γραφαῖς. Οὐ γάρ ἐστιν ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ, ἵνα τῶν ἡμῖν καθηκόντων κατορθωθέντων, αὐτὸς τῶν παρ' ἑαυτῷ ἀμελήσειε. Μόνον ἐπιμελὲς ἔστω σοι εὑρεθῆναι τότε σου ἡ ψυχὴ τοῦ ἀθλίου τοῦδε λύεται σώματος, ἀγωνιζόμενον, σπεύδοντα, προσδεχόμενον τὴν ἐπαγγελίαν, προσκαρτεροῦντα, πιστεύοντα, ἐν διακρίσει ζητοῦντα · κἀγώ σοι λέγω καὶ μὴ ἀπίστει, μετὰ χαρᾶς ἀπελεύσῃ, καὶ παῤῥησίαν ἕξεις, κατὰ τῆς βασιλείας ὀφθήσῃ ἄξιος. Καὶ γὰρ ὁ τοιοῦτος, ἐν λεπτότητι διὰ τῆς πίστεως, φημὶ, καὶ τῆς προθυμίας, ἤδη κοινωνεῖ τῷ Θεῷ. Ὡς γὰρ, Ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι ταύτης, ἐν τῇ καρδίᾳ μεμοίχευκε, καίτοι κατὰ σῶμα μὴ μιανθεὶς οὗτος, ὅμως ὡς μοιχεύσας ἤδη λελόγισται · οὕτως ὁ τὰ πονηρὰ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀποστραφεὶς, τῷ δὲ Κυρίῳ κολλώμενος πόθῳ καὶ ἐκζητήσει, προσεδρείᾳ τε, φημὶ, καὶ θεοφιλεῖ διαθέσει, καθάπερ ἤδη κοινωνεῖ τῷ Θεῷ, καὶ μέγα δῶρον αὐτίκα παρὰ Θεοῦ ἔχει αὐτὸ τοῦτο, τὸ τῇ εὐχῇ προσεδρεύειν τῇ ἀγαθῇ τε σπουδῇ καὶ πολιτείᾳ τῇ φιλαρέτῳ. Εἰ γὰρ καὶ ποτηρίου ψυχροῦ δόσις οὐκ ἄμισθος, πόσῳ μᾶλλον τοῖς αὐτῷ προσανέχουσιν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, δεομένοις τὸ ἐπαγγελθὲν Θεὸς παρέξει!

IX. Illis, qui anxio animo æstuantes dicunt: *En erit illa unquam dies qua, non sentiam aversionem animi a fratre, aut alias similes, quarum mihi sum conscius, pravas affectiones, quas quidem invitus patior* ; hæc reponenda sunt : Homini certamen studiumque omne in hoc esse constitutum, ut diabolo et pravis cogitationibus semper obluctetur. Vitari **182** autem non posse, quin caligo perturbationum, et mors insidens sapientiæ carnis non producant fructum aliquem malitiæ vel occulte vel palam. Ut enim vulnus in corpore quoad non plane obductum est, caveri nequit, quin exiguo saltem aliquo tabis effluxu madens sordeat; quantalibet diligentia curetur, nihilque omittatur industriæ in eis adhibendis remediis adjumentisque omnis generis; idem vero si prorsus negligatur, corruptionem interdum perniciemque toti infert corpori : simili puta modo affectiones quoque animæ, utcunque multa fuerit adhibita cura, intus tamen adhuc tabo suo corrumpuntur, tandem tamen assiduitate diligentissimæ curationis, per Christi gratiam, perfecte sanantur. Est cum occulta quædam fæx,

Θ'. Πρός τοὺς διαποροῦντάς φησι, Τί ὅτι μὴ γίνεταί τις ἡμέρα, ἐν ᾗ καὶ μὴ διὰ μίσους ἔχω τὸν ἀδελφὸν, ἢ καὶ ἄλλα τινὰ πονηρὰ ἐμαυτῷ συνεπίσταμαι, ἃ καὶ ἄκοντι συμβαίνει μοι πάσχειν; ταῦτα λεκτέον · ὡς ὁ μὲν ἀγὼν ἅπας καὶ ἡ σπουδὴ τῷ ἀνθρώπῳ, ὥστε καὶ τῷ πονηρῷ καὶ τοῖς πονηροῖς ἀντιτίθεσθαι λογισμοῖς διὰ παντὸς ἔστω. Ἀμήχανον δὲ, ἵνα τὸ σκότος τῶν παθῶν, καὶ ὁ θάνατος τοῦ φρονήματος, φημὶ, τῆς σαρκὸς μὴ ἐπιδείκνυσθαι τινα καρπὸν ἴδιον τὴν κακίαν ἤτοι κεκρυμμένως ἢ φανερῶς. Ὥσπερ γάρ τι τραῦμα ἐν σώματι ὄν, ἀδύνατον ἕως οὔπω τέλειον ἰαθῇ, ὡς μηδ' ὀλίγῳ τινὶ τῷ ἰχῶρι μυδᾷν · καὶ ταῦτα θεραπευόμενόν τε, καὶ μηδενὸς τῶν εἰς ἐπιμελείας τούτου λόγων ἡκόντων ἀπαξιούμενον · ἀμεληθὲν δὲ σῆψιν ἔστι δ' ὅτε καὶ λύμην τῷ ὅλῳ ἐργάζεται σώματι · τὸν αὐτὸν οἴου μοι τρόπον καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, καὶ πολλῆς ἀπολαύοντα τῆς σπουδῆς, ὅμως ἔνδον σμύχοντα ἐπιμένειν · πλὴν ἀλλὰ τῷ παραμόνῳ τῆς ἐπιμελείας διὰ τοῦ Χριστοῦ χάριτός τε καὶ συνεργείας ἐντελῆ λαμβάνει τὴν ἴασιν. Ἔστι γάρ τις κρυπτὸς ῥύπος, καὶ περιττόν τε σκότος παθῶν, ὃ παρὰ τὴν καθαρὰν τοῦ

[84] Matth. xxi, 22. [85] Matth. v, 28.

ἀνθρώπου φύσιν διὰ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως A παρεισέδυ πάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι· καὶ τοῦτο θολοῖ καὶ καταμιαίνει καὶ σῶμα δήπου καὶ τὴν ψυχήν. Ἀλλ' ὥσπερ σίδηρος πυρούμενός τε καὶ τυπτόμενος καθαίρεται· ἢ χρυσὸς χαλκῷ ἢ καὶ σιδήρῳ συγκραθεὶς πυρὶ διαιρεῖται μόνῳ· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἀχράντων τοῦ Σωτῆρος παθῶν τῷ ἀγαθῷ Πνεύματι πυρουμένη καὶ τυπτομένη, παντὸς πάθους καὶ πάσης ἐκκαθαίρεται ἁμαρτίας.

Ι'. Ὥσπερ τινὲς λαμπάδες πολλαὶ ἑνὶ ἐλαίῳ καὶ ἑνὶ ἀναφθεῖσαι πυρὶ, οὐκ ἴσῳ τῷ μέτρῳ πολλάκις τὴν τοῦ πυρὸς αὐγὴν ἀφιᾶσιν· οὕτω καὶ τὰ χαρίσματα τὰ ἐκ διαφόρων κατορθωμάτων, διάφορον ἔχει καὶ τὴν αὐγὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος· ἢ ὥσπερ ἐν πόλει πολλῶν ὄντων, καὶ τὴν αὐτὴν οἰκούντων, B ἑνί τε ἄρτῳ καὶ ἑνὶ χρωμένων ὕδατι, οἱ μὲν αὐτῶν ἄνδρες, οἱ δὲ νήπιοι, οἱ δὲ παῖδές εἰσιν, οἱ δὲ γέροντες, καὶ πολὺ τὸ παραλλάττων ἐν αὐτοῖς καὶ διάφορον· ἢ ὥσπερ σῖτος ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χώρᾳ κατεσπαρμένος, διαφόρους δήπου καὶ τοὺς στάχυας ἀναδίδωσιν· ἐν μέντοι τῇ αὐτῇ ἅλῳ συνάγεται, καὶ τῇ αὐτῇ ἀποθήκῃ ἐναποτίθεται· οὕτως οἴου μοι κἂν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει διαφορὰν δόξης τῶν ἀνισταμένων δοξάζεσθαι, καὶ γνωρίζεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν κατορθωμάτων, κατὰ τὴν μετουσίαν τοῦ ἐντεῦθεν ἤδη ἐνῳκηκότος αὐτοῖς θείου Πνεύματος· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ, Ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

ΙΑ'. Τοῦτο μόνον κατὰ σπουδὴν ἔστω, ἵνα τις C γεννηθεὶς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ τὴν ἔνοικον ἀπονίψηται ἁμαρτίαν· Καὶ γὰρ ἔν τινι μέρει καὶ ἐκείνη ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου γέννησις, εἰκόνα τελειότητος ἔχει ἔν τε τῇ μορφῇ καὶ τοῖς μέλεσιν· οὐ μέντοι δυνάμει, ἢ νῷ, ἢ ἀνδρείᾳ· ὁ γὰρ πρὸς ἄνδρα τέλειον καὶ μέτρον ἀφικόμενος ἡλικίας, τὰ τοῦ νηπίου πέφυκε καταργεῖν· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν· Εἴτε γλῶσσαι καταργηθήσονται, εἴτε προφητεῖαι· Ὥσπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἤδη γενόμενος, οὔτε τροφὰς οὔτε λόγους τοὺς παιδὶ προσήκοντας καταδέχεται, ἀλλ' ἀναξιοπαθεῖ πρὸς αὐτὰ, ὡς ἑτέρας ἤδη διαγωγῆς ἐπιβάς· οὕτως ὁ πρὸς τελείων τῶν εὐαγγελικῶν αὐξάνων κατορθωμάτων, τὴν νηπιότητα τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὴν τελειότητα κατασπάσει. Ὅτε γὰρ, φησὶν, ὁ θεῖος Ἀπόστολος, γέγονα ἀνὴρ, κατήργησα τὰ τοῦ νηπίου. D

ΙΒ' Τὸ μὲν κατὰ Πνεῦμα γεννώμενον, τρόπῳ τινὶ, καθὼς ἐδείκνυμεν, τέλειόν ἐστιν. Ὥσπερ καὶ τουτὶ τὸ νήπιον τέλειον εἶναι λέγομεν, ἐν τῷ τὰ μέρη πάντα τῆς ὁλότητος ἀποσώζειν. Πάλιν ὁ μὲν Κύριος οὐχὶ Πνεῦμα καὶ χάριν δίδωσιν, ἵνα τις περιπέσῃ ταῖς ἁμαρτίαις· αὐτοὶ δὲ ἑαυτοῖς αἴτιοι τῶν κακῶν οἱ ἄνθρωποι, τῇ χάριτι μὴ στοιχοῦντες, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς κακοῖς ἁλισκόμενοι· δύναται δὲ καὶ ἐξ ἰδίων ὀλισθαίνειν καὶ φυσικῶν ὁ ἄνθρωπος λογισμῶν, ἀμελῶν, ἢ καταφρονῶν, ἢ καὶ οἰήσει χρώ-

et tenebrarum redundans offusio ex affectibus, quæ in puram a principio hominis naturam Adami se transgressione insinuavit in humanitatem; hæc polluit, hæc contaminet tam corpus videlicet quam animam. Verum ut ferrum dum ignitum contunditur, expurgatur; utque aurum æris aut ferri mistione infectum, igni secernitur; pari ratione anima per immaculatas perpessiones Salvatoris, bono Spiritu ignita, et percussa, ab omni pravo affectu et peccato expurgatur.

X. Ut quædam lampades uno plures oleo, uno accensæ igni, haud parem tamen sæpe emittunt fulgorem; sic et charismata in diversis ad quæ habilitant bonis operibus, differentem evibrant ejusdem boni Spiritus splendorem. Aut ut in civitate multos amplectente cives, licet cuncti uno pane, unoque potus genere utantur; tamen horum alii quidem viri, alii parvuli, multi pueri, alii senes; multumque discriminis et differentiæ in ipsis est: vel quemadmodum frumentum in uno et eodem seminatum agro, diversas spicas profert; tamen universum in eamdem una confertur aream, in unum pariter reconditur horreum: sic et tu existima, me auctore, in mortuorum quoque resurrectione differentiam gloriæ fore, iis, qui resurgunt, glorificatis et illustribus pro dignitate operum bonorum, et pro communione inhabitantis jam ibidem ipsos divini Spiritus: et hanc esse sententiam illius dicti apostolici: *Stella differt a stella in claritate* [86].

XI. Solum peculiari quisque studio curet, ut regeneratus Spiritu sancto, inhabitans in sese peccatum abstergat. Etenim in parte quadam, etiam illa ipsa per sanctum Spiritum generatio imaginem perfectionis habet, et in forma et in membris; non tamen virtute, aut mente, aut fortitudine. Nam qui in virum perfectum et mensuram pervenit ætatis, quæ erant parvuli, solet evacuare. Et hoc est quod Apostolus dixit: *Sive linguæ cessabunt, sive prophetiæ* [87]. Sicut enim vir jam factus, neque escas neque sermones puero convenientes admittit, sed ea ut sibi indecora dedignatur, tanqnam qui in alterum jam vitæ statum profecerit; sic qui ad perfectionem evangelicorum crescit officiorum, infantiam propriam ad perfectionem trahet. *Quando* enim, ait divinus Apostolus, *factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli* [88].

XII. Quod quidem per Spiritum gignitur, modo quodam, ut ostendimus, perfectum est. Sicut aliquem infantulum recens natum, suo modo esse perfectum dicimus, eo quod partes habeat omnes humani corporis. Rursus Dominus quidem haudquaquam Spiritum et gratiam dat, ut quis cadat in
182 peccata; ipsi autem homines sibi causa malorum sunt ductum abnuentes gratiæ, ideoque illaqueati malis. Potest autem ex propriis labi etiam naturalibus homo cogitationibus, negligens, vel

[86] I Cor. xv, 41· [87] I Cor. VIII, 8. [88] ibid. 25.

contemnens, aut arroganti utens præfidentia; audi enim quid dicat Paulus: *Ne extollar, datus est mihi stimulus carnis angelus Satanæ* [89]. Vides, ut etiam qui tantis profectibus ad tam sublimem sunt evecti virtutis gradum, securitatis sint indigi. Cæterum nisi det occasionem ultro et aditum Satanæ homo, non utique per vim ei dominabitur. Propter quod, neque parti Christi, neque adversarii res imputatur: sed qui gratiæ Spiritus se adjungit usque in finem, partis Christi fit: qui vero non ita se habet, utcunque Spiritu generetur, hoc est, etiamsi particeps sancti Spiritus fiat, in suo arbitrio habebit sequi voluntatem Satanæ. Sive enim ipse Dominus, sive Satanas per vim traherent, non esset homo sibi causa ipsi suæ sortis malæ aut bonæ, cadendi in gehennam, aut in regnum perveniendi.

XIII. Homini, virtutis studioso, multa cura satagendum est, ut discretione polleat, ut quo differentiam boni et mali exploratam habeat, et varias diaboli versutias, soliti per speciosas imaginationes plurimos pervertere, discutiat, atque intelligat. Siquidem in omni negotio utilissimum est securitati consulere. Ne igitur levitate mentis cito te ipsum præbe credulum spiritualium potestatum impulsibus, ad te decipiendum forte comparatis: etiamsi qui loquuntur cœlestes sint angeli: sed sta in gradu tardus, examini istius generis subjiciens exactissimo; quod bonum est amplectens, quod malum, rejiciens. Non enim ignoti sunt effectus gratiæ, quos peccatum, utcunque boni personam assimulet, non potest repræsentare. Nam etsi, secundum Apostolum, *Novit Satanas transfigurare se in angelum lucis* [90], tamen licet visiones offerat splendidas, bonam operationem, ut dictum est, exhibere non poterit; ex quo certum ejus exsistet indicium. Non enim charitatem in Deum aut proximum, non mansuetudinem, non humilitatem, non gaudium, non pacem, non refrenationem cogitationum, non mundi odium, non quietem spiritualem, non desiderium cœlestium operationum potest dare, non pravos affectus et voluptates compescere, quæ manifesta sunt opera gratiæ. Nam: *Fructus* (inquit) *Spiritus sunt, charitas, gaudium, pax* [91], etc., quorum vice fastum ille potius et arrogantiam ingenerare multo aptissimus maximeque potens fuerit. Ex operatione igitur dignosces quale sit quod tuæ forte animæ illuxerit intellectuale lumen, utrum a Deo, an a Satana sit ortum. Quin et ipsi animæ, si gustum ad discretionem non obtusum habet; ab ipso statim primum appulsu sensuque, manifesta se prodet differentia. Ut enim acetum et vinum quod aspectum unum idemque sunt; si vero lingua explorentur. palatum protinus de utroque pronuntiat quid vere sit; ita et anima ex ipso spiritualis experientiæ sensu ac propria quadam facultate potest dijudicare, quæ boni Spiritus charismata, quæ alieni sint phantasmata.

[89] II Cor. XII, 7. [90] II Cor, XI, 14. [91] Gal. V, 22.

μενος· ἄκουε γὰρ τί φησιν ὁ Παῦλος. Ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἄγγελος Σατᾶν. Ὁρᾷς, ὅτι καὶ οἱ τηλικούτων ἁψάμενοι μέτρων ἐπιδεεῖς εἰσιν ἀσφαλείας. Ἄλλως τε καὶ εἰ μὴ δῷ πρόφασιν τῷ Σατανᾷ ὁ ἄνθρωπος, οὐ κυριεύσειεν ἂν αὐτοῦ βίᾳ. παρὰ τοῦτο, οὔτε τῷ μέρει τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τοῦ ἀντικειμένου τὸ πρᾶγμα λογίζεται· ἀλλὰ τῇ μὲν χάριτι τοῦ Πνεύματος προστεθεὶς εἰς τέλος, τῆς μερίδος γίνεται τοῦ Χριστοῦ· μὴ οὕτω δὲ σχὼν· κἂν Πνεύματι γεννηθῇ, τὸ δέ ἐστι, κἂν μέτοχος καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γένηται, παρ' ἑαυτοῦ ἕξει, τὸ ὀπίσω τοῦ θελήματος πορευθῆναι τοῦ Σατανᾶ. Εἴτε γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος, εἴτε καὶ ὁ Σατανᾶς πρὸς βίαν ἐλάμβανον, οὐκ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἑαυτῷ αἴτιος, οὔτε εἰς γένναν ἐμπεσεῖν, οὔτε βασιλείας ἐπιτυχεῖν.

ΙΓ'. Πολλῆς τῷ φιλαρέτῳ φροντιστέον τῆς διακρίσεως, ὥστε τῆς τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ διαφορᾶς ἀπογνώμονα εἶναι, καὶ τὰς ποικίλας τοῦ πονηροῦ τέχνας δι' εὐλόγων φαντασιῶν εἰωθότος τοὺς πολλοὺς παρακρούεσθαι, βασανίζειν καὶ συνιέναι. Πλὴν τὸ ἀσφαλὲς, πρὸς πάντα λυσιτελές· μὴ τοίνυν ἐλαφρότητι διανοίας ταχὺ σεαυτὸν ἐμπάρεχε ταῖς τῶν νοερῶν ἐπιστασίαις εἰς ἀπάτην σου· κἂν αὐτοὶ οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι ὦσιν· ἀλλὰ μένε βαρὺς, βασάνῳ ταῦτα διδοὺς ἐπιμελεστάτῃ· τὸ μὲν καλὸν οἰκειούμενος, τὸ [δὲ] πονηρὸν διωθούμενος. Οὐ γὰρ ἄδηλα τὰ τῆς χάριτος ἐνεργήματα, ἅπερ ἡ ἁμαρτία, κἂν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ πρόσωπον ὑποκρίνηται, παρασχεῖν οὐ δεδύνηται. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οἶδεν ὁ Σατανᾶς εἰς ἄγγελον φωτὸς μετασχηματίζεσθαι, χάριν τοῦ ἀπατῆσαι· ἀλλ' οὖν κἂν ὁράσεις λαμπρὰς περιβάλληται, ἀγαθὴν ἐνέργειαν ἥπερ εἴρηται, παρασχεῖν οὐ δυνήσεται· δι' οὗ καὶ τὸ παράσημον ἀκριβὲς γίνεται. Οὐ γὰρ ἀγάπην τὴν εἰς Θεὸν ἢ πλησίον, οὐ πραότητα, οὐ ταπείνωσιν, οὐ χαρὰν, οὐκ εἰρήνην, οὐ τοῦ κόσμου μῖσος, οὐκ ἀνάπαυσιν πνευματικὴν, οὐκ ἐπιθυμίαν τῶν οὐρανίων ἐνεργημάτων δύναται (11), οὐ πάθη καὶ ἡδονὰς καταπαῦσαι, ἅπερ φανερῶς εἰσι τῆς χάριτος ἐνεργήματα· Ὁ γὰρ καρπὸς, φησὶ, τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, καὶ τὰ ἑξῆς· τάχα δὲ τῦφον μᾶλλον ἐκεῖνος ἐμποιῆσαι καὶ ὑψηλοφροσύνην ἐπιτηδειότατός τε καὶ δυνατώτατος. Ἐκ γοῦν τῆς ἐνεργείας εἴσῃ τὸ ἐλλαμφθὲν ἐν τῇ ψυχῇ σοῦ νοερὸν φῶς, πότερον τοῦ Θεοῦ, ἢ τοῦ Σατανᾶ πέφυκεν ὄν· πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ, εἴπερ ἔρρωται τὰ τῆς διακρίσεως, εὐθὺς ἀπὸ τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως, δῆλα τὰ τῆς διαφορᾶς γίνεται. Ὥσπερ γὰρ ὄξος οἴνῳ, κατὰ μὲν τὴν ὅρασιν ἕν, ἐκ δὲ τῆς κατὰ τὴν γεῦσιν αἰσθήσεως ὁ λάρυγξ ἑκατέρου κρίνει τὸ ἴδιον· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ ἐξ αὐτῆς γε τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως, καὶ τῆς ἐνεργείας δυνατὴ κρίνειν τά τε τοῦ Πνεύματος χαρίσματα, καὶ τὰ τοῦ ἀλλοτρίου φαντάσματα.

ΙΔ'. Χρὴ σκοπεῖν καὶ προβλέπειν ἄριστα τὴν ψυχὴν, μήποτε δὴ κἂν τῷ βραχυτάτῳ ὑπὸ τῆς τοῦ ἀντικειμένου ἁλῷ δυνάμεως. Ὥσπερ γὰρ ἑνὸς μέρους ζώου παγίδι ληφθέντος, ὅλον ἀνάγκη κάμπτεσθαι, καὶ ὑπὸ ταῖς τῶν θηρευόντων χερσὶν γίνεσθαι· οὕτω δὴ καὶ ψυχῇ τὰ ὅμοια συμβαίνειν παρὰ τῶν ἐχθρῶν εἴωθε. Καὶ τοῦτο δῆλον καθίστησιν ὁ προφήτης· Παγίδα γὰρ, φησὶν, ἡτοίμασαν τοῖς ποσί μου, καὶ κατέκαμψαν τὴν ψυχήν μου.

ΙΕ'. Δεῖ τὸν βουλόμενον διὰ τῆς στενῆς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθεῖν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, μὴ εὐδοκεῖν εὐπαθείᾳ σώματος· ἀλλ' ἐνδυναμοῦσθαι τῷ ἀγαθῷ Πνεύματι, ἔχοντα διὰ μνήμης τὸν εἰπόντα, ὅτι Σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. Πῶς δὲ δεῖ ἐνδυναμωθῆναι πνεύματι; τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι, τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μωρίαν τοῖς ἀνθρώποις λογίζεσθαι, προσεκτέον· καὶ ὁ προφήτης δέ· Εἶδον, φησὶ, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Δεῖ τοιγαροῦν τὸν βουλόμενον υἱὸν Θεοῦ γενέσθαι κατὰ τὸ ὅμοιον ταπεινωθῆναι πρότερον, καὶ μωρὸν καὶ ἄτιμον λογισθῆναι· μὴ ἀποστρέφοντα τὸ πρόσωπον ἀπὸ ἐμπτυσμάτων, μὴ δόξαν, μὴ κάλλος τοῦ αἰῶνος τούτου, μηδὲ τοιοῦτον μεταδιώκοντα, μὴ ἔχοντα ποῦ τὴν κεφαλὴν ἀνακλῖναι, ὀνειδιζόμενον καὶ ἐξουθενούμενον, καὶ πάντων παρόραμά τε καὶ καταπάτημα λογιζόμενον, πολεμούμενον ἀφανῶς τε καὶ φανερῶς, καὶ τῇ διανοίᾳ ἀντιμαχόμενον· καὶ τότε αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, αὐτός γε εἰπών· Ἐνοικήσω καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν, ἐμφανὴς ἔσται τῇ αὐτοῦ καρδίᾳ, καὶ λήψεται δύναμιν καὶ ἰσχὺν, ὥστε δεσμῶσαι τὸν ἰσχυρὸν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι· ἐπὶ ἀσπίδα τε καὶ βασιλίσκον, καὶ ἐπάνω σκορπίων καὶ ὄφεων ἐπιβῆναι.

Ις'. Οὐ μικρὸς ἡμῖν ἀγὼν πρόκειται, διαῤῥῆξαι τὸν θάνατον. Φησὶ γὰρ, Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν. Εὑρίσκεται δὲ τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸς ὢν ἐντὸς ὁ πολεμῶν ἡμᾶς καὶ αἰχμαλωτίζων. Μὴ οὖν ἐνδιδότω μηδαμῶς ἡ ψυχὴ, ἕως ἂν νεκρὸν θείη τὸν ταύτην αἰχμαλωτίζοντα· καὶ τότε διαφεύξεται ὀδύνη πᾶσα καὶ λύπη καὶ στεναγμὸς, διὰ τὸ ῥαγῆναι ὕδωρ ἐν γῇ διψώσῃ, καὶ γενέσθαι τὴν ἔρημον εἰς πλῆθος ὑδάτων.

ΙΖ'. Ψυχὴ ἁλώσιμος ἀκηδίᾳ δῆλός ἐστι κατάσχετος οὖσα καὶ ἀπιστίᾳ· καὶ διὰ τοῦτο ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερβιβάζει, τὸν λόγον οὐ δεχομένη· ἀναπτεροῖ δὲ ἑαυτὴν καὶ ὀνείροις πολλάκις, τὸν ἐντὸς μὴ κατανοοῦσα πόλεμον, ἅτε οἰήσει κατειλημμένη· ἡ δὲ οἴησις πώρωσίς ἐστι τῆς ψυχῆς, οὐδαμοῦ ἀφιεῖσα τὴν ἑαυτῆς ἀσθένειαν ἐπιγνῶναι.

ΙΗ'. Ὥσπερ βρέφος νεογενὲς εἰκόνα του τελείου διασώζει ἀνδρὸς, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ εἰκών τίς ἐστι τοῦ πεποιηκότος αὐτὴν Θεοῦ. Ὡς οὖν καὶ παιδίον κατὰ μέρος μὲν αὐξανόμενον ἐκ μέρους ἐπιγινώσκει

A XIV. Attendere ac prospicere diligentissime animam oportet, ne quando vel minima sui parte ab adversaria potestate capiatur. Sicut enim illaqueato quolibet animalis membro, totum inflecti necesse est, et in venantium manus cadit; sic et animæ similia ab hostibus contingere solent. Et hoc manifeste denuntiat propheta: *Laqueum*, inquiens, **184** *paraverunt pedibus meis, et incarnaverunt animam meam* [92].

XV. Oportet volentem per angustum aditum in domum fortis ingredi et vasa ejus diripere, non indulgere deliciis corporis, sed corroborari bono spiritu, memorem ejus, qui dixit: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt* [93]. Quo autem modo illum oportet corroborari spiritu? Si attendat Apo-
B stolo dicenti: Dei sapientiam reputari ab hominibus stultitiam [94]. Cui propheta concinens, ait: *Vidi Filium hominis et species ejus inhonorata infra omnes filios hominum* [95]. Oportet igitur eum, qui vult filius Dei fieri, prius similiter humiliari, et stultum ignobilemque reputari; non avertentem faciem a sputis, nec gloriam nec decorem mundi hujus, aut aliquid simile prosequentem; non habentem ubi caput reclinet; opprobriis obrutum, nihili habitum, pro despicabili et digno qui ab omnibus conculcetur, reputatum; oppugnatum occulte ac palam, et mente reluctantem; et tunc ipse Dei Filius; ipse, inquam, qui dixit: *Inhabitabo et ambulabo in vobis* [96], manifestum se præbebit ejus cordi, et ipse accipiet virtutem et robur ad vinciendum
C fortem et vasa ejus diripienda; quin et ad ambulandum super aspidem et basiliscum [97], et ad calcandum supra scorpiones et serpentes [98].

XVI. Non parvum nobis certamen propositum est, dum perfringenda est mors. Ait enim: *Regnum Dei intra vos est* [99]; ita reperitur quoque intra nos modo quodam, qui nos impugnat et captivos ducit. Ne igitur remittat conatum anima, quoad occisum ante se straverit captivantem se. Et tunc aufugiet dolor omnis et mœror et gemitus, eo quod eruperit aqua in terra sitienti, et desertum stagnis jam aquarum inundetur [1].

XVII. Quæ facile incuria capitur anima, manifeste monstrat, incredulitate se fuisse captam: ac pro-
D pterea diem ex die ignave morando traxisse, verbum salutis non accipientem. Alias autem sibi fingit inanibus sæpe somniis et non animadvertens intestinum bellum; utpote, vana sui capta fiducia, quæ cæcitas animæ est, non sinens illam propriæ consciam infirmitatis esse.

XVIII. Sicut infans recens natus formam perfecti servat viri, ita et anima imago quædam est Dei, qui fecit ipsam. Ut igitur sensim puer et per partes crescens, incipit ex parte patrem agnoscere; ubi

[92] Jerem. xviii, 22. [93] I Cor. xv, 50. [94] I Cor. i, 23. [95] Isa. liii, 2. [96] II Cor. vi, 12; Lev. xxvi, 12. [97] Psal. xc, 13. [98] Luc. x, 19. [99] Luc. xvii, 21. [1] Isa. xxxv, 6, 7.

vero plenius adoleverit, tunc non fere minus clare ipse patrem, quam pater ipsum noscit ac diligit; ac tali jam ostenditur patris thesaurus: sic anima quoque ante inobedientiam profectura fuerat et in virum perfectum occursura; sed per inobedientiam in pelagus oblivionis et in abyssum erroris depressa est; atque in portis inferi inhabitavit, ubi lato velut intervallo distans a Deo anima accedere ad illum nequit, et clare agnoscere creatorem suum. At Deus primum quidem per prophetas convertere studebat ad se illam, et provocabat, atque in notitiam trahebat sui. Postremo adveniens et coram ipse apparens, oblivionem quidem ei abstulit, errorem quoque detraxit. Deinde, et ipsas inferni perrumpens portas, in vagam illam pervenit animam, se ipsum exemplar ei proponens, per quod facile jam poterit ad mensuram ætatis, nempe **185** ad perfectionem Spiritus, pervenire. Porro Verbum Dei tentari a maligno divina dispensatione permittitur, deinde opprobria, contemptiones, contumelias, alapas manuum audacium illarum, et ipsam extremam per crucem mortem sustinet, ostendens, ut diximus, quam animi æquitatem præ nobis ferre debeamus erga opprobriis nos incessentes, et vilipendentes nos, aut mortem etiam inferentes nobis; ut et ipsi nos iis qui surdi sunt, muti fiamus non aperientes os, ut vim et subtilitatem perspicientes malitiæ, ex cruce cui suffixi clavis sumus; *cum clamore valido*[2] invocemus eum, *qui potest nos salvos facere a morte;* dicamusque: *Ab occultis meis munda me:* et, *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero*[3]. Tunc igitur immaculatus factus, invenit *eum, qui subjecit ipsi omnia*[4], et conregnat et conrequiescit cum Christo Etenim per inobedientiam a materialibus et sordidis absorpta cogitationibus, velut irrationalis facta fuerat anima, adeo ut non parvi laboris ei sit ex tanto luto vultum sursum erigere, ac subtilitatem malitiæ observare et perfringere, ut cum mente æterna commisceatur.

XIX. Si vis redire ad te ipsum, homo, et quam prius habebas gloriam resumere, quæ tibi ob inobedientiam periit; sicut neglectis prius Dei mandatis, hostis et præceptis et consiliis attendisti; sic nunc ab hoc deficiens, cui obtemperavisti, convertere ad Dominum. Cæterum scito, in multo labore et sudore vultus tui recepturum te thesaurum amissum tuum. Non enim ad rationes accommodata tuas est sine labore boni acquisitio; siquidem quæ sine labore accepisti, perdidisti hostique hæreditatem tuam prodidisti. Recognoscamus ergo pro se quisque quid tandem id ac quantum sit quod amisimus: et luctum assumamus prophetæ: Vere enim *Hæreditas nostra versa est ad alienos; domus nostra ad extraneos*[5]. Eo quod non audierimus mandatum; et propriis voluntatibus obsecuti; quodque terre-

A καὶ τὸν πατέρα· ἐπειδὰν δὲ εἰς ἡλικίαν ἀφίκηται, τότε συνδιατίθεται, υἱῷ τε πατὴρ ἀκριβῶς καὶ υἱὸς πατρὶ, ἀποκαλύπτεται δὲ αὐτῷ καὶ ὁ τοῦ πατρὸς θησαυρός· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ πρὸ τῆς παρακοῆς προκόπτειν ἔμελλε, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον καταντᾷν· διὰ μέντοι καὶ παρακοὴν εἰς πέλαγος λήθης καὶ εἰς βυθὸν πλάνης κατεβιβάσθη, καὶ ἐν πύλαις ᾅδου κατῴκησεν. Ἀπὸ γοῦν πολλοῦ καθαπερεὶ διαστήματος μακρυνθεῖσα τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχὴ, ἀδύνατος αὐτῷ προσελθεῖν ἦν, καὶ ἐπιγνῶναι καλῶς τὸν πλάσαντα. Ἀλλ' ὁ Θεος πρῶτα μὲν διὰ προφητῶν ἐπέστρεφεν αὐτὴν καὶ προσεκαλεῖτο, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν εἷλκε τὴν ἑαυτοῦ. Ἔσχατον δὲ καὶ αὐτὸς παρελθὼν ἐκεῖνος, ἀφείλετο μὲν τὴν λήθην, ἀφείλετο δὲ τὴν πλάνην· εἶτα καὶ τὰς ᾅδου διαῤῥήξας πόλας ἐπὶ τὴν B πεπλανημένην εἰσῆλθε ψυχὴν, ἑαυτὸν ὑπόδειγμα ταύτῃ θέμενος, δι' οὗ δυνατὸν αὐτῇ ἔσται πρὸς μέτρον ἡλικίας πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ Πνεύματος καταντῆσαι. Πειράζεται τοιγαροῦν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος πρὸς τοῦ πονηροῦ κατ' οἰκονομίαν· ἔπειτα ὀνειδισμοὺς καὶ ἐξουδενώσεις, ὕβρεις τε ῥαπίσματα χειρῶν ἐκείνων τῶν τολμηρῶν, καὶ αὐτὸν ἔσχατον τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ὑπομένει, ὑποδεικνὺς, ὥσπερ ἔφημεν, τίνα τὴν διάθεσιν ἐπιδεικτέον πρός γε τοὺς ὀνειδίζοντας, ἐξουθενοῦντας, ἢ καὶ θάνατον ἡμῖν ἐπάγοντας· ἵνα καὶ αὐτὸς τοῖς οὖσι κωφοῖς καὶ ἄλαλος γένηται μὴ ἀνοίγων τὸ στόμα, ἵνα τὴν ἐνέργειαν καὶ λεπτότητα διαβλέπων τῆς πονηρίας, καὶ ὡς ἐν σταυρῷ τοῖς ἥλοις ἐμπεπαρμενος μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς βοήσειε πρὸς τὸν δυνάμενον αὐτὸν ῥύσασθαι τοῦ θανάτου, καὶ, Ἀπὸ τῶν κρυφίων C μου, φαίη, καθάρισόν με· καὶ, Ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι. Τότε γοῦν ἄμωμος γεγονὼς εὑρίσκει τὸν ὑποτάξαντα αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ συμβασιλεύει καὶ συναναπαύεται τῷ Χριστῷ. Καὶ γὰρ διὰ τὴν παρακοὴν ὑπὸ ὑλικῶν τε καὶ ῥυπαρῶν καταποθεῖσα λογισμῶν οἱονεὶ ἄλογος γέγονεν ἡ ψυχή· ὥστε οὐ μικροῦ πόνου τῆς τοιαύτης ἀνακύψαι ὕλης, καὶ τὴν λεπτότητα κατανοῆσαι τῆς πονηρίας, καὶ διελθεῖν, ἵνα καὶ ἀνάρχῳ νοΐ συγκραθῇ.

ΙΘ'. Εἰ βούλει ἐπανελθεῖν εἰς ἑαυτὸν ἄνθρωπον, καὶ ἣν πρώτην εἶχες δόξαν ἀναλαβεῖν, ἥτις ἄρα σοι καὶ ἐκ παρακοῆς παραπώλετο· ὡς ἠμεληκὼς πρότερον τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, τοῖς τοῦ ἐχθροῦ διατάγμασι καὶ τῇ συμβουλῇ προσέσχες, οὕτως νῦν ἀποστὰς οὗ ἐπ- D ήκουσας, ἐπιτράφηθι πρὸς τὸν Κύριον· πλὴν ἴσθι ὅτι ἐν πολλῷ κόπῳ καὶ ἱδρῶτι, φησὶ, τοῦ προσώπου σου ἀπολήψῃ τὸν πλοῦτόν σου· οὐ γάρ σοι λυσιτελὴς ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἄπονος κτῆσις· ἐπείπερ ἀπονητὶ λαβὼν ἀπώλεσας ἅπερ εἴληφας, καὶ τῷ ἐχθρῷ προὔδωκας τὴν κληρονομίαν σου· ἐπιγνῶμεν οὖν ἕκαστος τίποτε δὴ ἀπωλέσαμεν, καὶ τὸν θρῆνον ἀναλάβωμεν τοῦ προφήτου· τῷ ὄντι γὰρ Κληρονομία ἡμῶν κατεστράφη ἀλλοτρίοις, καὶ ὁ οἶκος ἡμῶν ξένοις· τῷ παρακούειν τῆς ἐντολῆς καὶ τοῖς ἑαυτῶν θελήμασιν εἴκειν, καὶ τοῖς ῥυπαροῖς καὶ γηΐνοις ἐνήδεσθαι λογισμοῖς·

[2] Hebr. v, 7. [3] Psal. xviii, 13. [4] I Cor. xv, 27. [5] Thren. v, 2.

ὥστε καὶ πολλῷ διαστήματι τότε ἀπέχει ἡμῶν ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ · ὡς καὶ ὀρφανοῖς ἐοίκαμεν μὴ ἔχουσι πατέρα · ᾧτινι οὖν μέλει περὶ ψυχῆς, ἀγωνιστέον ὁπόση δύναμις καθαίρειν λογισμοὺς πονηροὺς, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. καὶ οὕτω βιαζομένων τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ τηρεῖν ἄσπιλον, τότε ἔρχεται ὁ ἐπαγγειλάμενος ἐνοικῆσαι καὶ ἐμπεριπατῆσαι ἐν ἡμῖν · καὶ τότε ἀπολαμβάνει καὶ τὴν ἑαυτῆς κληρονομίαν ἡ ψυχὴ, καὶ ναὸς Θεοῦ γενέσθαι καταξιοῦται. Αὐτὸς γὰρ οὗτος αὐτῷ στρατεύματι τὸν πονηρὸν ἐκδιώξας, τὸ λοιπὸν ἐν ἡμῖν βασιλεύσει.

A nis et sordidis cogitationibus delectati fuerimus; ut adeo longa sane tunc distantia abesset a Deo anima nostra; at assimilati orphanis simus patrem non habentibus. Cui ergo curæ est anima, huic totis contendentium viribus est ad funditus exstirpandas e mente sua pravas cogitationes; et *omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei*[6]. Quando enim ita nobis ipsi vim inferemus, ad templum Dei custodiendum expers omnis maculæ, tunc veniet ad nos qui promisit se habitaturum et ambulaturum in nobis. Et tunc resum et amissam hæreditatem suam anima, et templum Dei fieri digna habebitur. Ipse enim in fugam ejiciens cum exercitu malignum, de cætero in nobis regnabit.

Κʹ. Ὁ τῷ Καῒν ῥηθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ κατὰ τὸ φανερὸν λόγος, Στένων καὶ τρέμων καὶ παλλόμενος ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσῃ, τύπος τις καὶ εἰκὼν πάντων ἁμαρτωλῶν κατὰ τὸ ἀπόῤῥητον ἦν. Οὕτω γὰρ τὸ τοῦ Ἀδὰμ γένος τῆς ἐντολῆς ἐκπεσὸν, καὶ ἁμαρτίαις ἔνοχον γεγονὸς σαλεύεται λογισμοῖς ἀστάτοις, φόβου τε καὶ δειλίας καὶ ταραχῆς πληρούμενον · αὐτοῦ τε τοῦ ἐχθροῦ ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις πᾶσαν ψυχὴν τὴν μὴ γεγεννημένην ἐκ τοῦ Θεοῦ, κλυδωνίζοντος, καὶ ὡς σῖτον τινὶ σινίῳ ἐνστρέφοντος · οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τοὺς τοῖς θελήμασιν ἑπομένους τοῦ πονηροῦ, δεικνύων ὅτι τὴν εἰκόνα τῆς τοῦ Καῒν διασώζουσι πονηρίας, ἐλέγχων αὐτοὺς, Ὑμεῖς, ἔλεγε, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν τοῦ ἀνθρωποκτόνου · ἐκεῖνος γὰρ ἀνθρωποκτόνος ἐστὶν ἀρχῆθεν, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν.

XX. Quod Caino secundum sensibilem litteræ sonum dictum a Creatore verbum est: *Gemens, tremens, et titubans super terram eris*[7]. B Juxta sensum allegoricum figura et imago omnium peccatorum erat. Sic enim Adami progenies transgressa mandatum, et peccatorum rea fluctuat cogitationibus inquietis, metu, pavore, pertubatione plena. Ipso præterea inimico concupiscentiis et voluptatibus variis omnem quæ regenerata ex Deo non sit, agitante animam et ut triticum in cribro, sursum deorsum jactante. Quid quod et Deus ipse obsequentes voluntatibus diaboli per sese concutit, demonstrans ipsos imaginem pravitatis Caini conservare: *Vos*, inquit, *desideria patris vestri vultis facere homicidæ; ille enim homicida erat ab initio, et in veritate non stetit*[8].

ΚΑʹ. Κατανοεῖν προσήκει, φησὶ, πῶς ἡ τοῦ κατὰ γῆν βασιλέως θέα ἐπιπόθητός ἐστι καὶ περισπούδαστος τοῖς ἀνθρώποις · καὶ πᾶς ὅστις πόλιν ἐπιδημῶν ἐν ᾗπερ ὁ βασιλεὺς, ἐπιθυμητὸν αὐτῷ καὶ μόνον τῆς περιβολῆς ἰδεῖν τὸ πολυτελὲς καὶ φιλότιμον · ἐκτὸς εἰ μὴ ὑπὸ τῶν πνευματικῶν ἀμελεῖται ταῦτα καὶ ἀτιμάζεται · τῷ ἑτέρῳ κάλλει τετρῶσθαι, καὶ ἄλλης αὐτοὺς δόξης ἐπιθυμεῖν. Εἰ οὖν οὕτω τοῖς σαρκικοῖς ἡ τοῦ θνητοῦ βασιλέως ἐσπούδασται θέα · πῶς οὐχὶ μᾶλλον τοῦ ἀθανάτου πολυέραστος ἐκείνοις ἐστὶν, οἷς ἐνέσταξέ τις ῥανὶς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν καρδίαν θεῖος ἔπληξεν ἔρως; διὰ τοῦτο καὶ πάσης τοῦ κόσμου φιλίας ἑαυτοὺς λύουσιν, ἵνα δυνηθεῖεν ἐκεῖνον τὸν πόθον ἔχειν ἐγκάρδιον διηνεκῶς, καὶ μηδένα ἕτερον πρὸ ἐκείνου. Ὀλίγοι δὲ κομιδῇ οὗτοι, οἵγε τῇ ἀγαθῇ ἀρχῇ καὶ πέρας ἴσον ἐπιτιθέντες, καὶ μέχρι τέλους ἀπρόσκοποι διαμένοντες. Πολλοὶ μὲν κατανύσσονται, καὶ πολλοὶ χάριτος οὐρανίου μέτοχοι γίνονται, καὶ ἔρωτι τιτρώσκονται θείῳ · ἀλλὰ τοὺς μεταξὺ πόνους, καὶ τὰς τοῦ πονηροῦ πείρας ποικίλῃ τέχνῃ καὶ πολυτρόπῳ προβάλλοντος οὐ διενεγκόντες, ὑπέμειναν τε τῷ κόσμῳ, καὶ ἐβυθίσησαν ἐν τῷ ἐκείνου βυθῷ, διὰ γνώμης χαυνότητα καὶ ἀσθένειαν, ἢ καὶ τὸ προσπαθείᾳ τῶν γηΐνων ἁλῶναι. Ὅσοι γὰρ πρὸς ἀσφάλειαν μέχρι τέλους διαδραμεῖν βούλονται, ἄλλον ἔρωτα καὶ ἄλλην ἀγάπην τῇ ἐπουρανίῳ ἐκείνῃ συμπαραμῖξαι οὐχ ὑπομένουσιν.

186 XXI. Considerare convenit, quantum C aspectus terrani regis desiderari, et quam ardenti procurari studio ab hominibus soleat: et quisquis in urbem advenit, ubi rex degit, in eo flagranti versatur voto, ut vel solum pretiosum splendidumque palatii ambitum videat; nisi forte quispiam ex iis sit, qui sancto se dediderit Spiritui, qui hæc insuper habeat, ac aspernetur; alia pulchritudine saucius, aliusque gloriæ cupidus. Si ergo carni deditis hominibus adeo expetibilis censetur, tamque avide captatur intuendi regis mortalis copia; quomodo non incomparabiliter optanda magis visio fuerit immortalis Regis, iis sane quibus guttula saltem inspersa quædam Spiritus boni, divino amore cor vulneraverit? Quapropter isti omni mundi amicitia D se ipsos exsolvunt, ut possint propensum hunc semper in corde habere amorem, et pro illo nullum alium. Sed hi valde pauci sunt: qui quidem bono principio parem finem adjungant, et usque ad extremum inoffense perseeverent. Multi compunguntur; multi gratiæ cœlestis fiunt participes; et amore divino feriuntur; sed qui varie per vitam incurrunt labores, nec diaboli tentationes artes versutiaque illatas multiplici sustineant, et in mundo permanent, et demerguntur in ejus profunda voragine, ob propositi languorem et infirmitatem; vel etiam quod affectu terrenorum capiantur. Qui-

[6] II Cor. x 5. [7] Gen. iv, 12. [8] Joan. viii, 44.

cunque porro securitate omni perducere ad extremam metam cursum hunc volunt, alium amorem, aliam charitatem cœlesti admiscere illi nequaquam sustinent.

XXII. Ut magna prorsus et inenarrabilia bona sunt quæ Deus promisit; ita multis ad eorum assecutionem opus laboribus et certaminibus est; iisque cum spe ac fide toleratis et susceptis. Hoc ex his Christi verbis patet: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me*[9]. Et rursus: *Nisi quis oderit patrem et matrem, et fratres et sorores et filios; adhuc autem et animam, suam; non potest meus esse discipulus*[10]. Plerique autem hominum sic stulti sunt, ut regnum quidem consequi velint, et æternæ hæreditatem vitæ, ac Christo in ævum omne conregnare; id quod magnum est, et omnem cogitationem superat; propriis tamen obsequendo voluntatibus; si non potius illi, qui vana ista et manifeste noxia ipsis inspirat.

XXIII. Usque ad finem cursum inoffense perferentes, hi sunt, qui mundi omnes cupiditates et se ipsos, transgressionesque ejus ac voluptates, et circa illum occupationes omnino odio habent. Hoc enim est abnegare se ipsum. Quare propria voluntate unusquisque regno ejicitur, eo quod haudquaquam ex veritate labores eligat, et se ipsum abneget: nimirum volens ita Dei amori ac desiderio servire, ut simul delectari quoque possit quibusdam hujus mundi rebus, nec totum necesse sit impetum propriæ voluntatis Deo tradere. Uno autem exemplo declarabitur id quod in manibus habemus. Discernens nempe discernit unusquisque, nec latet ipsum malum esse hoc ad quod forte agendum propendet Primum quidem intus in corde observatur ambiguitas; bilanx vero cum jugo suspensa in intima sui ipsius conscientia, palam anceps in utrumvis, Dei scilicet aut mundi amorem impetum intus facit: et tunc circa exteriora prodit. Discernens enim (ut dictum est) discernit quisque. Exempli causa, quispiam forte cum fratre contendens, dissidet a se ipso. Ac primo opponit: Dicamne? an non dicam? reponamne quæ ulciscantur illata **187** mihi probra? sed potius silebo. Tenemus Dei mandata; cæterum ita ut propriæ quoque cura gloriolæ non negligatur; adeo vix quispiam plene ac perfecte animum induxit, prorsus in omnibus abnegare se. Si ergo vel minimo momento lanx amicitiæ mundanæ jugum staterae in corde traxerit, statim malum verbum exit usque ad labra; deinde mens, tanquam arcum intus tendens, jaculatur in proximum per linguam. Jurgium inde progreditur usque ad manus, interdum et vulnera; quin ad cædem nonnunquam ipsam rixa pervenit. Ex quo licet perspicere, unde ducto principio in quantum sceleris processerit brevis ille motus animæ. Et ex hoc exemplo reputa, sic ad singulos evenire

A ΚΒ'. Ὥσπερ μεγάλα δηλαδὴ καὶ ἀνεκδιήγητα καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπηγγελμένα πεφύκασιν ἀγαθὰ, οὕτω καὶ πολλῶν δεῖται πόνων τε καὶ ἀγώνων τῶν μετ' ἐλπίδος καὶ πίστεως· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Καὶ πάλιν· Ἐὰν μή τις μισήσῃ πατέρα καὶ μητέρα, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. Οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀνθρώπων οὕτως ἔχουσιν ἀνοήτως, ὡς τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν βούλεσθαι, καὶ τῆς αἰωνίου κληρονομῆσαι ζωῆς, καὶ Χριστῷ διὰ τέλους συμβασιλεῦσαι, τὸ μέγα τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν· τοῖς ἰδίοις δὲ ζῶντες θελήμασι, καὶ τούτοις ἀκολουθοῦντες· μᾶλλον δὲ τῷ ἐνσπείροντι τὰ μάταια ταῦτα, καὶ φανερῶς βλαβερά.

B ΚΓ'. Οὗτοί εἰσιν οἱ μέχρι τέλους ἄπτωτοι διερχόμενοι, οἱ τὰς τοῦ κόσμου πάσας ἐπιθυμίας, καὶ ἑαυτούς, μεθορισμοὺς τε τούτου καὶ ἡδονὰς, καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἀσχολίας τὸ παράπαν μισήσαντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν. Ὥστε ἰδίῳ θελήματι ἕκαστος τῆς βασιλείας ἐκβάλλεται· τῷ μὴ ἐξ ἀληθείας ἑλέσθαι τοὺς πόνους, καὶ ἑαυτὸν ἀπαρνήσασθαι, ἀλλὰ ἐθέλειν ἔτι πρὸς ἐκείνῳ τῷ θεϊκῷ πόθῳ, καὶ τισι τοῦ αἰῶνος τούτου συνήδεσθαι· καὶ μὴ τὴν ῥοπὴν ὅλην τοῦ ἰδίου θελήματος τῷ Θεῷ διδόναι. Δι' ἑνὸς δὲ ὑποδείγματος γνώρισμα ἔσται τῷ μετὰ χεῖρας. Διακρίνων μὲν γὰρ διακρίνει ἕκαστος, καὶ οὐ λέληθεν αὐτὸν, ὅτι ἄτοπον τόδε τυχὸν ὅπερ ὥρμηται ποιῆσαι. Πρῶτον μὲν γὰρ εἴσω κατὰ τὴν καρδίαν ἐπισημαίνεται ἡ ἀμφιβολία· ἡ στάθμη δὲ καὶ ὁ ζυγὸς τῷ C ἑαυτοῦ συνειδότι, φανερὰν πρότερον τῆς τε τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ κόσμου ἀγάπης τὴν ῥοπὴν ἔνδον ποιεῖ, καὶ τότε περὶ τὰ ἔξω πρόεισι. Διακρίνων γὰρ, ὡς εἴρηται, διακρίνει ἕκαστος· οἷον εἰ τύχοι τῷ ἀδελφῷ διαπληκτιζόμενος στασιάζει πρὸς ἑαυτόν, πρῶτον καὶ ἀντιτίθησιν· Εἴπω; ἀλλὰ μὴ εἴπω· ἀντιφθέγξομαι πρὸς ταυτί μοι τὰ ἐπενεχθέντα ὀνείδη; ἀλλὰ σιωπήσομαι μᾶλλον· ἔχομεν καὶ τῶν Θεοῦ ἐντολῶν (1)· πλὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας δόξης οὐκ ἀπερχομένης, οὐδὲ παντάπασιν ἑαυτὸν ἑλόμενος ἀπαρνήσασθαι. Εἰ οὖν καὶ μικρὸν ἡ ῥοπὴ τῆς τοῦ κόσμου φιλίας τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ζυγὸν καθελκύσειν, εὐθὺς ὁ πονηρὸς λόγος πρόεισιν ἄχρι καὶ τῶν χειλέων· εἶθ' οὗτος, ὡσπερεὶ τόξον ἐντεινόμενος ὁ νοῦς ἔνδοθεν, βάλλει τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώττης, καὶ μέχρι χειρῶν, ἔστι δ' D ὅτε καὶ τραυμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ φόνου, τὸ κακὸν πρόεισιν. Ἔξεστι τοίνυν καὶ παραθεωρεῖν ὅθεν ἀρξάμενον οἷον προέβη δεινοῦ τὸ βραχὺ τοῦτο κίνημα τῆς ψυχῆς. Οὕτω νόει μοι, καὶ εἰς ἓν ἕκαστον συμβαίνειν ἁμάρτημά τε καὶ ἐπιτήδευμα, τῆς κακίας κολακευούσης τε καὶ περισαινούσης τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαις κοσμικαῖς καὶ σαρκὸς ἡδοναῖς·

[9] Matth. XVI, 24. [10] Luc. XVI, 26.

(1) Ἔχομεν, κ. τ. λ.] Forte leg. ἔχομαι καὶ τῶν Θεοῦ ἐντολῶν; πλὴν, κ. τ. λ. *Adhærebone etiam Dei mandatis? sic tamen ut*, etc.

οὕτως ἀπαρτίζεται μοιχεία, οὕτω κλοπή, οὕτω πλεονεξία, οὕτω καὶ κενοδοξία, οὕτω καὶ πᾶν ὁτιοῦν πονηρόν.

A lapsus in peccata vel prava studia; malitia ubique adulationibus quibusdam blanditiisque pelliciente voluntatem animæ in cupiditates mundanas, et carnis voluptates. Sic perpetratur adulterium, sic furtum, sic avaritia, sic vana gloriatio; sic omne aliud cujusvis generis malum.

ΚΔ'. Καὶ αὐτὰ τὰ καλὰ πολλάκις ἐπιτηδεύματα διὰ κενὴν δόξαν ἐπιτελεῖται· ὅπερ ἴσον κλοπῆς τε καὶ ἀκηδίας, καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων ἁμαρτημάτων τῷ Θεῷ κρίνεται. Ὁ Θεὸς γὰρ, φησὶν, διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· ὥστε καὶ δι' αὐτῶν τῶν καλῶν ὑπηρετεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι ὁ ἐχθρὸς βούλεται, ἀπατηλὸς ὢν ἐκεῖνος, καὶ ποικίλος, καὶ σκολιός.

XXIV. Ipsa quoque per se laudabilia ob vanam sæpe gloriam opera efficiuntur. Quod quidem par furto, inertiæ, magnisque aliis peccatis a Deo judicatur: *Deus enim* (ait David) *dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent* [11]. Itaque vectigales sibi facere virtutes, tributum e bonis operibus cultus obsequiique captans proprii hostis noster satagit, veterator ille versutus, varius et pravus.

ΚΕ'. Ὅπερ τις ἐφίλησε τοῦ παρόντος κόσμου τούτου, καὶ βαρύνει δὴ τὴν ἐκείνου διάνοιαν, καὶ οἱονεὶ κάτω καθέλκει, καὶ συνωθεῖ καὶ ἀνακύψαι αὐτὴν οὐκ ἀνίησι. Τῶν γὰρ τοιούτων τὸ στάθμιόν τε καὶ ἡ ῥοπὴ, καὶ τὸ ζύγιον τοῦ θελήματος τῆς καρδίας ὥσπερ ἐξήρτηται, καὶ βάσανος ἔνθεν γίνεται παντὶ τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, ἤτοι τῶν ἐν πόλεσιν οἰκούντων Χριστιανῶν, ἢ τῶν ἐν ὄρεσι· τῶν ἐν μοναῖς, ἢ ἐν ἀγροῖς, ἢ ἐν ἐρημίαις, ὅτι ἑκών τις δελεαζόμενος ὑφ' οὗπερ φιλεῖ, δῆλός ἐστιν οὔπω τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ὅλην παραδοὺς τῷ Θεῷ. Οἷον, ἠγάπησέ τις, εἰ τύχοι, κτήματα, χρυσίον ἄλλος, ἕτερος τῇ γαστρὶ δουλεύειν, ἢ ἐπιθυμίαις ταῖς τῆς σαρκὸς χαρίζεσθαι, ἄλλος σοφίαν λόγων διὰ δόξαν ἐπίκηρον· ὁ μὲν ἀρχὴν, ὁ δὲ τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμὰς, ὀργὴν ἄλλος καὶ μῆνιν· τὸ γὰρ ἔκδοτον ἑαυτὸν παρασχεῖν τῷ φίλων αὐτῷ φαίνεται· ἕτερος ὁμιλίας ἐς οὐδὲν δέον. Ἄλλος ἁπλῶς τὸ μεθορίζεσθαι, ἢ λόγοις προσέχειν ἀργοῖς, ἢ τὸ διδάσκαλος εἶναι, καὶ τοῦτο διὰ δόξαν τὴν ἐξ ἀνθρώπων· καὶ ὁ μὲν χαυνώσει καὶ ἀμελείᾳ πρόσκειται· ὁ δὲ ἱματίων καλλωπισμοῖς ἥδεται· οὗτος ὕπνῳ, ἐκεῖνος εὐτραπελίᾳ, καὶ ἄλλος μικρῷ τινι ἢ μεγάλῳ τοῦ κόσμου δέδεται καὶ κατέχεται, καὶ οὐκ ἀνίεται ἀνακύψαι· πρὸς ὃ γὰρ πάθος οὐ διαμάχεταί τις γενναίως, οὐδὲ ἀντικαθίσταται ἐκείνῳ παντως, καὶ ἥδεται· κἀκεῖνο καθέλκον αὐτὸν καὶ κατέχον οἱονεὶ δεσμός τις, καὶ κύφων τῆς διανοίας αὐτοῦ γίνεταί τοῦ μὴ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφέρεσθαι, μηδ' αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν. Ψυχὴ γὰρ ἡ ἀληθῶς πρὸς Κύριον τὴν ὁρμὴν ἀπευθύνασα, πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἔφεσιν ἐπιτρέπει, αὐτή σε ἑαυτῆς ἔξαρνος γίνεται, καὶ τοῦ ἰδίου νοὸς τοῖς θελήμασιν οὐκ ἀκολουθεῖ.

B XXV. Quam quivis ex mundi hujus rebus amat, ea gravat illius mentem, et quasi deorsum trahit ac detrudit, vertereque sursum oculos non sinit. Apud tales enim statera et anceps momentum, jugumque arbitrii cordis quasi sublatum est; examenque sic fit explorans intimos sensus omnis generis hominum, seu in urbibus degentium Christianorum, seu in montibus, seu in monasteriis; sive in agris, sive in solitudinibus. Deprehenditurque ex eo quod volens quis alliciatur ab ea re, quæcunque tandem est, quam amat, nondum suum omnem amorem Deo addixisse. Exempli gratia, diligit quis forte possessiones, alius aurum, alius amat ventri servire, et indulgere concupiscentiis carnis; alius sapientiam amat propter gloriam fragilem; non nemo ambit C præfecturam; alter honores ab hominibus; huic placet ira efferri, et bile; nam impendere se ipsum amicis vindicandis, laus ipsi videtur: alii jucundæ sunt confabulationes facetæ de nugis scurrilibus. Quemdam soluta licentia ultra decori terminos evagandi; aut verbis otiosis attendere, aut magistrum esse; et hoc aucupandæ causa ab hominibus gloriæ. Ac aliquis quidem in torporem et negligentiam incumbit. Est quem delectet ornatus ac splendor vestium. Hic somno, ille dicacitati facetiarum, alius parvæ cuipiam aut magnæ mundanarum rerum affectu defixus hæret; ita ut ea quasi vinctus teneatur, nec possit sursum aspicere; quam enim aliquis animi sui pravam affectionem non oppugnat acriter, cuique non obsistit generose, ea tandem delectatur, et tunc illa trahit ipsum ac detinet, et uncus D velut quidam collaris ejus mentis fit, deorsum illam incurvans negato illi suspectu ad Deum libero, nec permittens illi soli servire. Anima enim, quæ vero ad Dominum impetum suum dirigit, omne illi suum desiderium permittit, ipsaque in omnibus se ipsum abnegat, propriæque mentis inclinationibus haud obsequitur.

ΚΖ'. Διδακτέον ἐκ παραδείγματος, πῶς θελήματι ἰδίῳ παραπόλλυται ἄνθρωπος. Διὰ γὰρ ἀγάπην τινὸς τῶν τοῦ κόσμου ἔν τε πυρὶ βάλλεται καὶ ἐν θαλάσσῃ βυθίζεται, καὶ αἰχμαλωσίᾳ ἑαυτὸν ἐμπαρέχει· ὑποκείσθω γὰρ, οἶκόν τινος ἢ ἀγρὸν, οὕτω συμβὰν, καταπίμπρασθαι. Ὁ τοίνυν ἑαυτὸν περικῶσαι βουλόμενος, ὡς τοῦ ἐμπρησμοῦ ᾔσθετο, γυμνὸς ἐκπέφευγε πάντων ἀμελήσας, καὶ τῆς ἑαυτοῦ μόνης ψυχῆς γε-

XXVI. Docendum in exemplo, quomodo fiat, ut percat homo, eo quod propriæ obsecutus fuerit voluntati; propter enim affectum ad aliquid ex mundanis contingit eum aut in ignem conjici, aut mari demergi, **188** aut in captivitatem se ipsum tradere. Ponatur, domum aut villam casu fortuito inflammari. Qui ergo saluti consulere propriæ decrevit, neglectis statim omnibus aufugit, quasi qui

[11] Psalm. LII, 6.

incendium jam sentiat, suæ unice vitæ curam servandæ habens. Alius autem amore cujusdam vasis, ut id flammæ subtractum secum efferat, moratur; inque ista mora et conalu circumventus a prævalente undique igne corripitur et comburitur. Vides ut propria voluntate et amore cujuspiam temporalis rei, quam præter se, imo super se ac salutem suam videtur diligere, talis flammis absumitur. Aliis rursus in naufragium incidentibus, ins quidem illorum qui servare se ipsum, quantum potest, omnino constituit, cunctis confestim vestibus abjectis, nudum se in aquam mittit, et hac ratione potest suam conservare vitam. At quispiam ex istis, vestem conservare cupiens, absorbetur fluctibus, propter vile lucrum, o miseriam! se ipsum perdens. Fingatur iterum, judicium perferri irruptionis hostilis, et quemdam statim a cognito periculo pedes in fugam quam potest velocissimam dare, securum reliquorum, præter se, omnium. At alium non prius velle fugere, quam pecuniam secum auferat; sed hunc cunctantem hostilis manus superveniens comprehendit. Vides, voluntate istius propria, et propter adhæsionem nimis addictam cuidam mundanarum rerum, misere illum et corporis et animæ irreparabilem subire jacturam.

A νόμενος. Ἕτερος δὲ εἰς νοῦν αὐτῷ ἐπελθὸν καί τινα τῶν σκευῶν ἐξελεῖν, ὑπέμεινεν ἆραι· καὶ ὡς ἐν αὐτῷ λαμβάνειν αὐτὸς ἦν, κατακρατῆσαν ἤδη τῆς οἰκίας τὸ πῦρ καὶ αὐτὸν συνέλαβε καὶ κατέκαυσεν. Ὁρᾷς ὅπως ἰδίῳ θελήματι, φιλίᾳ τινὸς τῶν προσκαίρων ὃ παρ' ἑαυτὸν φαίνεται ἀγαπήσας, τῷ πυρὶ παραπώλετο. Ἑτέρων πάλιν ναυαγίῳ περιπεσόντων, ὁ μὲν σώζειν ἑαυτὸν βουλόμενος, ἀποδύεται καὶ γυμνὸς τοῖς ὕδασιν ἐπαφίεται· καὶ οὕτω δυνατὸν αὐτῷ γίνεται τὴν ἰδίαν περισῶσαι ψυχήν. Ὁ δὲ καὶ τῶν ἐνδυμάτων συνδιασῶσαί τινα θελήσας, ὑπὸ τῶν ὑδάτων κατεβαπτίσθη, καὶ διὰ βραχύ τι κέρδος, ὢ τῆς συμφορᾶς! καὶ ἑαυτὸν συναπώλεσεν. Καὶ πάλιν ὑποκεῖσθαι καὶ ἐχθρῶν τινα ἔφοδον παρηγγέλθαι, καὶ τὸ μὲν ἅμα τε ἀκοῦσαι, εὐθὺς ὡς εἶχε ποδῶν ἐκφυγεῖν, B μὴ μελῆσαν αὐτῷ τῶν μηδενός· τὸν δὲ διαπιστήσαντα, εἰ καὶ τῶν πραγμάτων τινὰ βουληθέντα συνεκκομίσαι, εἶτα ἐφυστερήσαντα συλληφθῆναι καταλαβόντων τῶν πολεμίων. Ὁρᾷς ὅτι θελήματί τις ἰδίῳ δι' ἀμέλειαν, καὶ τὸ προσηλῶσθαί τισι τῶν τοῦ κόσμου, τήν τε τοῦ σώματος καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπώλειαν ὑπομένει.

XXVII. Pauci profecto sunt, qui perfectam ad Deum charitatem habeant; qui omnes voluptates mundi et omnes cupiditates nihil ducant; qui denique omnes maligni tentationes patienti longanimitate perferant. Cæterum non ob hoc desperandum; neque bona spes negligenda est. Etsi enim multæ naves naufragium patiantur; sunt tamen omnino non paucæ, quæ felici trajectu portum tenent. Propterea fide nobis in primis opus; patientiaque et attentione; generoso quoque in certaminibus animo; ac præterea fame ac siti bonitatis, simul cum multa prudentia et discretione; quin et acrimonia et impudentia in petendo. Nam plerique hominum, ut diximus, sine labore ac sudore consequi regnum cœlorum volunt: et sanctos quidem viro felices prædicant: honoremque ipsorum ac charismata concupiscunt; parium vero cum ipsis tribulationum, laborum et passionum consortes fieri renuunt. Sed istud omnes, et meretrices et publicani cupiunt. Atqui propter hoc tentationes propositæ sunt et probationes; ut per eas appareat, quinam vere summ ipsorum Dominum diligant, et ut hi juste consequantur cœleste regnum.

ΚΖʹ. Ὀλίγοι μὲν ἀτεχνῶς οἱ τελείαν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην κτησάμενοι, πάσας τε ἡδονὰς τοῦ κόσμου, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τὸ μηθὲν λογιζόμενοι, καὶ τοὺς τοῦ πονηροῦ πειρασμοὺς φέροντες μακροθύμως. C Πλὴν οὐ παρὰ τοῦτο ἀπογνωστέον, οὐδὲ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ἀμελητέον. Κἂν γὰρ πολλὰ τῶν πλοίων ὑπομένῃ ναυάγιον· ἀλλ' εἰσὶ πάντως ἃ καὶ διαπερῶντα, τοῦ λιμένος ἐπιλαμβάνεται. Διὰ τοῦτο πίστεως ἡμῖν πολλὴ χρεία, ὑπομονῆς τε καὶ προσοχῆς καὶ ἀγώνιων· πρὸς δὲ πείνης τε καὶ δίψης τοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ πολλὴν σύνεσιν καὶ διάκρισιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὀξύτητός τε καὶ ἀναιδείας περὶ τὴν αἴτησιν. Οἱ γὰρ πλείους τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ προέφημεν, καμάτων ἄνευ καὶ ἱδρώτων τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν βούλονται· καὶ τοὺς μὲν ἁγίους μακαρίζουσιν ἄνδρας, καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ τῶν χαρισμάτων ἐπιθυμοῦσι, τῶν ἴσων δὲ θλίψεων αὐτοῖς, τῶν πόνων τε καὶ τῶν παθημάτων οὐ βούλονται κοινωνεῖν. Τούτου δὲ πάντες, καὶ πόρναι καὶ τελῶναι καὶ πᾶς τις ἀνθρώπων ἐπιθυμεῖ. Ἀλλὰ D διὰ τοῦτο πειρασμοὶ πρόκεινται καὶ δοκιμασίαι, ἵνα δῆλοι γένωνται, τίνες οἱ πρὸς ἀλήθειαν τὸν ἑαυτῶν ἠγάπησαν Δεσπότην· καὶ δικαίως οὗτοι τῆς τῶν οὐρανίων ἐπιτύχωσι βασιλείας.

XXVIII. Afflictionibus, passionibus, patientia et fide absconditas esse promissiones puta, ipsamque gloriam, ac bonorum cœlestium fruitionem. Quandoquidem et jactum in terram frumenti granum, et insitum arboris surculum, necesse est putrescere, et ignominiose procidere; et sic demum multiplicem ornatissimi sui indumenti fructum recipere. Nisi enim per illam putredinem, per illas velut ignominias transierint, nunquam eum ultimum decorem, nunquam speciosam illam pompam sibi circumdarent, qua se ostentant. In hac quidem sententia Apostolus est: *Per multas* enim, inquit,

ΚΗʹ. Ταῖς θλίψεσι, καὶ τοῖς παθήμασι, τῇ ὑπομονῇ τε καὶ πίστει ἐγκεκρύφθαι νόμιζε τὰς ἐπαγγελίας, αὐτήν τε τὴν δόξαν, τὴν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀπόληψιν· ἐπεὶ καὶ τὸν ῥιπτούμενον τῇ γῇ σῖτον, ἢ καὶ τὸ δένδρον φημὶ τὸ ἐγκεντριζόμενον, ἀνάγκη σήψει πρότερον καὶ ἀτιμίᾳ ὑποπεσεῖν· καὶ οὕτω τοῦ εὐπρεποῦς αὐτοῦ ἐνδύματος τὸν πολλαπλάσιον καρπὸν ἀπολαβεῖν. Εἰ μὴ γὰρ διὰ τῆς σήψεως ταύτης κἀκείνων τῶν ὥσπερ ἀτίμων διελθεῖν αὐτοῖς γέγονεν, οὐκ ἂν τὴν ἐσχάτην εὐπρέπειαν, καὶ τὸ τῆς θέας κάλλος· περιεβάλλοντο. Τοῦτο δὲ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ δοκεῖ· Διὰ πολλῶν γὰρ, φησὶ, θλίψεων δεῖ ἡμᾶς, εἰς τὴν βα-

σιλειαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν· καὶ ὁ Κύριος· Ἐν τῇ A ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσεσθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν· καὶ, Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε.

ΚΘ'. Ἕκαστος ὑμῶν ὅσονπερ ἂν καταξιωθείη τῇ τε πίστει καὶ τῇ σπουδῇ μέτοχος ἁγίου γενέσθαι Πνεύματος, τοσοῦτον ἐκείνης τῆς ἡμέρας δοξασθήσεται αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα. Ὃ γὰρ νῦν ἔνδον ἀπεθησαύρισε τῇ ψυχῇ, τότε καὶ ἐκτὸς ἐπὶ τοῦ σώματος ἀποκαλυφθήσεται· καὶ τὸ παράδειγμά φησιν ἐκ τῶν δένδρων. Χειμῶνος γὰρ παρελθόντος, καὶ ἡλίου φαιδρότερόν τε καὶ ἀκμαιότερον ἐπιλάμψαντος, ὡς δέον, καὶ ἀνέμων ἐπιπνευσάντων, ἔσωθεν ἐκεῖνα φύει, καὶ ὡς ἐνδύματα, φύλλα καὶ τὰ ἄνθη, καὶ τοὺς καρποὺς περιβάλλεται. Παραπλησίως δὲ καὶ τοῦ χόρτου ἄνθος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν κόλπων τῆς γῆς ἀναδίδοται, καὶ σκέπεται τούτοις γῆ· καὶ ὡς εὐπρεπὲς αὐτὰ B περιβόλαιον ἀμφιέννυται. Καὶ γὰρ ἐνδοξασθήσονται δι' αὐτοῦ τοῦ ἀπὸ γε τοῦ νῦν ἐνυπάρχοντος ἀῤῥήτου φωτὸς, εἶτ' οὖν (2) τῆς τοῦ Πνεύματος δυνάμεως· ὅπερ καὶ τότε ἔσται αὐτοῖς ἔνδυμα, βρῶσις, πόσις, ἀγαλλιασμὸς, χαρὰ, εἰρήνη, καὶ τὸ πᾶν, ζωὴ αἰώνιος.

A *tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei* [12]. Et Dominus : *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Et : *In mundo tribulationem habebitis* [13].

189 XXIX. Quanta unusquisque vestrum fide diligentiaque dignus fuerit habitus sancti fieri Spiritus particeps, tanta ipsi mensura gloriæ continget in illa resurrectionis die corpus ejus coronari. Quod enim nunc collegit in anima, tunc exterius revelatum apparebit in corpore; cujus quasi experimentum aut exemplum spei capere licet ex arboribus. Hieme siquidem jam transacta, et lætiores calidioresque passim diffundente radios sole; ac, pro mitiori videlicet tempestate anni, ventis flantibus, trudunt illæ foras folia et flores et fructus induunt; similiter et flos fœni per idem tempus e sinu B telluris germinat, tegiturque illis terra, et veluti decoro pallio amicitur : ad hunc modum et corpora sanctorum tunc splendebunt, foras demum erumpente luce illa, quæ in ipsis erat ineffabili; virtutem dico et gratiam spiritus; quæ tunc ipsis erit vestis, esca, potus, exsultatio, gaudium, pax : et ut verbo cuncta uno complectar, vita æterna.

[12] Act. xiv, 21. [13] Luc. xxi, 9.

(2) Εἶτ' οὖν.] Id vero in mendo cubare videtur.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΥΨΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΝΟΟΣ

ΛΟΓΟΣ.

MACARII MAGNI

DE ELEVATIONE MENTIS

LIBER

Α'. Μωσῆς ὁ μακάριος ὑπέδειξε τύπον διὰ τῆς C τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπιλαμπούσης τοῦ Πνεύματος δόξης, ᾗ οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀτενίσαι ἐδύνατο, πῶς ἐν τῇ τῶν δικαίων ἀναστάσει τὰ σώματα δοξασθήσεται τῶν ἁγίων· ἣν δόξαν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν τῷ εἴσω ἀνθρώπῳ αἱ πισταὶ τῶν ἁγίων ἔχειν καταξιοῦνται ψυχαί· Ἡμεῖς γὰρ, φησὶν, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, τουτέστιν ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ, τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμεθα, εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμενοι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν. Περὶ τούτου γέγραπται πάλιν, τεσσαράκοντα νύκτας καὶ ἡμέρας

C I. Beatus Moses subostendit formam, per resplendentem in ejus vultu Spiritus gloriam, in quam nullus hominum posset intendere, ejus gloriæ qua in justorum resurrectione glorificabuntur corpora sanctorum : qua gloria ex hoc tempore in interiori homine sanctorum animæ dignæ habentur. *Nos* enim, ait Apostolus, *revelata facie*, hoc est interiori homine, *gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformati a claritate in claritatem* [14]. Circa hoc scriptum est rursus : Mosem quadraginta noctibus et totidem diebus [15], nec sibi memi-

[14] I Cor. iii, 18. [15] Exod. xxiv, 18; xxxiv, 28.

nisse nec potus, quod humanæ naturæ modum excedit : nisi spiritualis impertita ipsi esca fuerit, Qualem videlicet jam nunc sanctæ animæ percipiunt ex spiritu. A

II. Claritas qua jam hinc sanctorum abundant animæ, illa ipsa reget et amiciet nuda corpora in resurrectione, ac rapta in cœlos auferet; et tunc illi corpore pariter et anima in Dei regno simul perpetuo requiescent. Adamum quippe creans Deus alas ipsi corporeas, velut avibus, non indidit; utpote cui alas spirituales, quibus post resurrectionem attolleretur, et raptus quocunque vellet spiritus, libere ferretur, dare ipsi decreverat. Has spirituales alas, sanctorum animabus jam tunc datum est habere, quæ ad cœlestem ipsas transferunt sensum. B Christianorum enim alius, quam cæterorum ornatus, alia indumenta, mensa alia, et alia fruitio est, quandoquidem e cœlis venturum Christum scimus, suscitaturum **190** eos, qui ex omni ævo dormierunt; quemadmodum sacræ Scripturæ docent : in duas partes dividet [16], et quæ sequuntur.

III. Quibus curæ est Christianæ vitæ officia quam optime omnia exsequi, eos ante quidvis aliud oportet, partis animæ, quam superiorem et prædominantem vocant, intellectualis videlicet ac discretivæ, diligentem habere rationem; ut accurate boni malique biscrimen facientes, nec quæ præter naturam invectæ sunt cupiditates, naturæ puræ esse judicantes, inoffensum vitæ cursum habeant, utpote C qui discretionis veluti oculo utantur : et qui a fallaciis pravitatis securi esse possint. Est enim voluntas animæ, membra corporis a noxa errantium sensuum incorrupta servari; seque ipsam a mundi avocationibus arcere : custodireque cor ne in mundum extendat membra suarum cogitationum ; sed ea colligat et undecunque restricta contineat, ab humili cura et voluptate coercens. Enimvero ubi Dominus aliquem id sedulo agentem viderit, sic, inquam, attentum, semperque cum metu ac tremore servire ipsi paratum, suggeret ipsi ad ulteriora gratiæ auxilium. Quare vero Deus ultro se mundo tradentibus et voluptates sectantibus id faceret?

IV. Prudentes illæ virgines, quæ peregrinum a sua ipsarum natura oleum (quod est Spiritus gra- D tia) in vasis cordis præsumpserant, potuerunt in thalamum simul intrare cum sponso. Aliæ vero fatuæ et malæ, ea sivi sufficere ducentes, quæ natura ipsis suppeditabat sua, iisque propterea contentæ, omni sollicitudine omissa supinæ securitati se dederunt, neque quod debuerant, studuerunt oleum istud lætitiæ in vasis cordis ipsarum præsumere : sed velut obdormierunt per incuriam torporemque ac confidentiam justitiæ propriæ. Ob quod regni thalamus ipsis occlusus est. Manifestum enim erat, a

[16] Matth. xxv, 32.

τὰς ἴσας μὴ τροφῆς μνησθῆναι, μὴ πόσεως, ὅπερ οὐκ ἀνθρωπίνης φύσεως ἔργον, εἰ μή τι ἄρα τροφῆς ἐκοινώνει πνευματικῆς· ἧσπερ δὴ καὶ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ νῦν αἱ ἅγιαι ψυχαὶ μεταλαμβάνουσιν ἐκ τοῦ πνεύματος.

Β'. Τὴν δόξαν ἣν ἐντεῦθεν αἱ τῶν ἁγίων πλουτοῦσι ψυχαί, ἐκείνη καλύψει καὶ ἀμφιάσει τὰ γυμνὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνάρπαστα ποιήσει· καὶ τότε λοιπὸν σώματι καὶ ψυχῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ Θεοῦ ἅμα διηνεκῶς ἀναπαύσονται. Τὸν γὰρ Ἀδὰμ κτίσας ὁ Θεὸς πτέρυγας αὐτῷ σωματικὰς ὡς τοῖς πετεινοῖς οὐκ ἐνέθηκεν, ἅτε τὰς τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν ἀνάστασιν παρέξειν αὐτῷ μέλλων, ἵνα κουφίζηται δι' αὐτῶν καὶ ἁρπάζηται ὅπου πάντως τὸ Πνεῦμα βούληται· ταύτας δὲ τὰς νοητὰς πτέρυγας ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς ἀπὸ τοῦ νῦν δέδοται ἔχειν, αἳ πρὸς τὸ οὐράνιον αὐτὰς μεθορίζουσι φρόνημα. Χριστιανῶν γὰρ κόσμος ἄλλος, καὶ ἄλλα ἐνδύματα, καὶ τράπεζα ἄλλη, καὶ ἄλλη ἀπόλαυσις. Ἐπεὶ καὶ οὐρανόθεν ἐλεύσεσθαι τὸν Χριστὸν οἴδαμεν ἀναστῆσαί τε τοὺς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος κεκοιμημένους, καθὼς αἱ θεῖαί Γραφαι, καὶ εἰς δύο τούτους διελόντα μέρη, καὶ τὰ ἑξῆς.

Γ'. Οἷς μέλει τὸν τοῦ Χριστιανοῦ βίον ὡς κάλλιστα κατορθοῦν, τούτοις καὶ προσήκει προηγουμένως τοῦ διανοητικοῦ τε καὶ διακριτικοῦ καὶ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἐπιμελεῖσθαι τῆς σπουδῆς· ἵνα τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διάκρισιν ἀκριβώσαντες, καὶ ἃ παρὰ φύσιν ἐπεισήχθη πάθη τῆς καθαρᾶς ἀποκρίναντες φύσεως, ἀπροσκόπως ζῆν ἔχοιεν, ὡς ὀφθαλμῷ τῷ τῆς διακρίσεως μέλει χρωμένοις, καὶ ἀσύνθετοι πρὸς τὰς τῆς κακίας ἀφορμὰς εἶναι δυνάμενοι. Ἔστι γὰρ θέλημα τῇ ψυχῇ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς τῶν αἰσθήσεων βλάβης ἄχραντα συντηρεῖν, ἀπεῖρξαί τε ἑαυτὴν τῶν τοῦ κόσμου περισπασμῶν, καὶ φυλάξαι τὴν καρδίαν, τοῦ μὴ ἐξαπλοῦν τῷ κόσμῳ τὰ μέλη τῶν αὐτῆς λογισμῶν, ἀλλὰ περισφίγγειν αὐτὰ πάντοθεν καὶ συνέχειν χαμαιζήλου μερίμνης καὶ ἡδονῆς. Ἐπειδὰν οὖν ὁ Κύριος ἴδῃ τινὰ ταύτῃ διάγοντα, καὶ οὕτως ἑαυτὸν ἀκριβοῦντα, φόβῳ τε καὶ τρόμῳ δουλεύειν αὐτῷ προθέμενον, ἐπορέγει καὶ τὴν ἐκ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐπικουρίαν. Ἐπεὶ τί ποιήσειεν ὁ Θεὸς τῷ ἑκοντὶ τῷ κόσμῳ ἑαυτὸν ἐκπαρέχοντα, καὶ ὀπίσω τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ πορευόμενον;

Δ'. Αἱ νήψασαι πέντε παρθένοι ἐκεῖναι, καὶ τὸ ξένον τῆς ἑαυτῶν φύσεως ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις παραλαβοῦσαι τῆς καρδίας, τοῦτο δὲ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἐδυνήθησαν εἰς τὸν νυμφῶνα συνεισελθεῖν τῷ νυμφίῳ. Αἱ ἄλλαι δὲ αἱ μωραί, αἱ κακαί, τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐναπομείνασαι, οὐκ ἔνηψαν, οὐδὲ κατὰ σπουδῆς ἔσχον τὸ τοιόνδε τῆς ἀγαλλιάσεως ἔλαιον εἰς τὰς ἑαυτῶν καρδίας παραλαβεῖν· ἀλλ' οἱονεὶ ἀφύπνωσαν, δι' ἀμέλειάν τε καὶ χαυνότητα, καὶ δικαιοσύνης οἴησιν· παρ' ὃ καὶ ὁ νυμφὼν αὐταῖς ἀπεκλείσθη τῆς βασιλείας. Δῆλον γὰρ ὅτι δεσμῷ τινι τοῦ κόσμου καὶ φιλίᾳ γεγόνασι καθεκταί, καθότι τὴν ἀγάπην

A αὐτῶν ἐντελῆ, καὶ τὸν ἔρωτα τῷ ἐπουρανίῳ μὴ παρέσχον νυμφίῳ· καὶ γὰρ αἱ τὸ ξένον τῆς φύσεως τὸν ἁγιασμὸν τοῦτον ζητοῦσαι ψυχαὶ τοῦ Πνεύματος, ὅλην τὴν ἀγάπην αὐτῶν ἐξάπτουσαι τῷ Χριστῷ, ἐκεῖ περιπατοῦσιν, ἐκεῖ εὔχονται, ἐκεῖ λογίζονται, ἐκεῖ μελετῶσι, πάντων ἀποστᾶσαι τῶν ἄλλων. Αἱ γὰρ πέντε τῆς ψυχῆς αἰσθήσεις, σύνεσις, γνῶσις, διάκρισις, ὑπομονὴ, ἔλεος, ἂν τὴν ἄνωθεν χάριν καὶ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος δέξωνται, καὶ φρόνιμοι τῇ ἀληθείᾳ παρθένοι ἔσονται. εἰ δὲ τῇ φύσει ἑαυτῶν ἐγκαταλειφθεῖεν, μωραὶ τῷ ὄντι εὑρίσκονται, καὶ τέκνα οὖσαι τοῦ κόσμου δείκνυνται.

Ε'. Ὥσπερ ξένην τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν κακίαν οὖσαν, διὰ δὲ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου παρεισδῦσαν ἀνθρώπου κατεδεξάμεθα, φύσιν ἡμῖν τῷ χρόνῳ καθαπερεὶ γεννωμένην. Οὕτω δὴ καὶ διὰ τοῦ ξένου τούτου τῆς ἡμετέρας φύσεως, τῆς ἐπουρανίου, φημὶ, B τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, ἀποσκορακισθῆναι πάλιν αὐτὴν τῆς ἡμετέρας προσήκει φύσεως, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμᾶς καθαριότητα καταστῆναι. Ὡς εἰ μὴ τοῦτο τῇ πολλῇ δεήσει καὶ πίστει, προσοχῇ, καὶ τῶν τοῦ κόσμου ἀποστροφῇ γένοιτο, καὶ ἡ μιανθεῖσα πρὸς τῆς κακίας φύσις ἡμῶν, ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐκείνης, ἥτις ὁ Κύριός ἐστιν, ἁγιασθείη, καὶ μέχρι τέλους ἄπταιστοι διαμείνωμεν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τῶν θείων μεταποιούμενοι, τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἐπιτυχεῖν οὐ δυνάμεθα.

Ϛ'. Λεπτόν τινα καὶ βαθὺν λόγον κατὰ τὰ ἐμοὶ δυνατὰ, διελθεῖν βούλομαι. Σωματοποιεῖ ἑαυτὸν ὁ C ἄπειρος καὶ ἀσώματος Κύριος διὰ χρηστότητα ἄπειρον, καὶ σμικρύνει, ὡς ἂν τις φαίη, ὁ μέγας καὶ ὑπερούσιος, τοῦ δυνηθῆναι τοῖς νοεροῖς αὐτοῦ κτίσμασι συγκραθῆναι ψυχαῖς, ἁγίων, φημὶ, καὶ ἀγγέλων, ἵνα δυνατοὶ γένοιντο καὶ αὗται ζωῆς ἀθανάτου τῆς αὐτοῦ θεότητος μετασχεῖν. ἐπεὶ καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, σῶμά ἐστιν, ὁ ἄγγελος, ἡ ψυχὴ, ὁ δαίμων. Κἂν γὰρ λεπτὰ εἶεν, ἀλλ' ὅμως ἐν ὑποστάσει χαρακτῆρί τε, καὶ εἰκόνι κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἑαυτῶν φύσεως, σῶμα τυγχάνει λεπτόν. Ὥσπερ ἐν ὑποστάσει τουτὶ τὸ σῶμα παχύ ἐστι, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ σῶμα οὖσα λεπτὸν περιέβαλε καὶ ἐνεδύσατο τὰ μέλη τοῦδε τοῦ σώματος. Περιέβαλλε γὰρ τὸν ὀφθαλμὸν δι' οὗπερ γοῦν καὶ ὁρᾷ· περιέβαλλε τὸ οὖς τοῦτο δὴ, δι' οὗ καὶ ἀκούει· τὴν χεῖρα, τὴν ῥῖνα, καὶ ἁπαξ- D απλῶς ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος περιέβαλλε καὶ συνεκράθη ὅλοις αὐτοῖς ἡ ψυχὴ, δι' οὗ καὶ πάντα ὅσα δὴ τῷ βίῳ ἐνστρέφεται ἐπιτηδεύματα διανύει. Τὸν οὖν αὐτὸν τρόπον, καὶ ἡ ἀλάλητός τε καὶ ἀνεννόητος τοῦ Χριστοῦ χρηστότης σμικρύνει καὶ σωματοποιεῖ ἑαυτὴν, καὶ συγκιρνᾶται καὶ περιλαμβάνει τὰς πιστὰς καὶ φίλας αὐτοῦ ψυχὰς, καὶ εἰς ἓν αὐταῖς πνεῦμα γίνεται, κατὰ τὸ λόγιον Παύλου, ψυχὴ εἰς ψυχὴν, ὡς φάναι, καὶ ὑπόστασις γοῦν εἰς ὑπόστασιν, ὡς ἐν τῇ τοιᾷδε ψυχῇ ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι ζῆσαί τε ὑπάρξῃ, καὶ ἀθανάτου ζωῆς ἐφικέσθαι, καὶ ἡδονῆς ἀφθάρτου καὶ ἀῤῥήτου δόξης κατατρυφῆσαι.

[17] I Cor. IV, 17.

A partibus eas mundi stare, illi defixas quodam quasi amicitiæ vinculo, quæ fuit causa cur totum et integrum amorem suum sacrare sponso in solidum nequiverint. Sed illæ peregrinum a natura ipsarum bonum, sanctificationem, inquam, Spiritus quærentes, totam suam Christo affixerunt charitatem, ibi conversantur, ambulant, orant; ibi ratiocinantur; ibi meditantur, ab aliis omnibus aversæ. Nam quinque animæ sensus, qui sunt : prudentia, intelligentia, discretio, patientia et misericordia, si superne gratiam et sanctificationem Spiritus acceperint, fient virgines vere prudentes : si autem in natura ipsarum relinquantur, fatuæ verissime reperiuntur; et merito accensentur filiis hujus sæculi.

V. Sicuti hospitem naturæ nostræ malitiam, per B primi transgressionem hominis in nos peregre intrusam admisimus ; novam quasi naturam in nobis mora et usu longi temporis operatam; ita per hospes quoque istud nostræ naturæ bonum (donum dico Spiritus cœlestis) ejicere vicissim convenit e nostra natura pestem illam, et in primævam nos restituere puritatem. Etenim nisi multa oratione et fide, multa attentione, et a rebus mundi aversione, consequamur, ut polluta immistione malitiæ natura nostra, ab illa charitate, quæ Deus est, sanctificetur; et ad finem usque sine offensa permanserimus in plena et exacta divinorum ejus observatione mandatorum, cœlestis regni compotes esse non poterimus.

191 VI. Subtilem quamdam abstrusioremque C doctrinam, prout potero, exponere hic volo. In corpus quodammodo se ipsum transformat immensus et incorporeus Dominus, per benignitatem infinitam; et minuit, parvumque, ut sic dicam, contrahens se facit, ingens ille supersubstantialis, ut sic possit cum intellectualibus suis creaturis quasi coalescere. Animas sanctorum dico, et angelos, ut sic hæ creaturæ possint vitæ immortalis, qua ipsa ejus divinitas fruitur, participes effici. Quoniam horum quodque secundum propriam naturam corpus est; corpus, inquam, sunt et angelus, et anima, et dæmon. Etsi enim res tenues subtilesque sunt, tamen in hypostasi, charactere, ac forma propriis, secundum tenuitatem naturæ ipsorum corpus sunt tenue; sicut in sua hypostasi corpus hoc nostrum, D crassum corpus est; itaque anima corpus cum sit exilis tenuitatis, circumdat sibi atque induit membra hujus corporis, induit nempe oculum, per quem videt, aurem, per quam audit, manum, nares; uno verbo, cuncta corporis membra circumponit sibi, cumque illis penitus commiscetur, perque hæc cunctas functiones humanæ conversationis exsequitur. Ad similem igitur modum ineffabilis et incomprehensibilis Christi bonitas contrahit ac parvam facit ac quasi in corpus fingit se ipsam; atque se immiscens amplectitur fideles et amicas sibi animas, et *unus cum ipsis fit spiritus*, secundum oraculum Pauli [17]; anima in animam, ut sic di-

catur, et hypostasi in hypostasim quasi coalescente. Ut per hoc tali animæ in ipsius divinitate vivere contingat, et ad immortalem vitam tandem pervenire, voluptateque incorrupta, et ineffabili gloria gaudere.

VII. Tali animæ Dominus, quoties quidem vult, fit ignis, consumens quidquid in ea pravum ac aliunde invectum est; sicut ait propheta: *Deus noster ignis consumens est*[18]. Alias eidem animæ fit ineffabilis quies: aliquando gaudium et pax, circumfovens, et undique amplectens ipsam. Tantum ne desimus nostris partibus, ut illum amemus, illi gratificemur moribus probis. Hæc qui præstabit, ipso sensu perspiciet, inire se jam possessionem inenarrabilium bonorum, quæ oculus non vidit, auris non audivit et in cor hominis non ascenderunt; per quæ Spiritus Domini fit nunc in requiem, nunc in exsultationem, et voluptatem et vitam ejus animæ quæ se illo dignam ostenderit. Incorporat enim se ipsum sicut in escam spiritualem, ita et in indumentum et ornatum inenarrabilis splendoris, ut sic eam spirituali lætitia impleat. *Ego* enim, ait, *panis vitæ sum*[19]. Et *Qui biberit ex aqua quam ego dabo eo, fiet in ei fons aquæ salientis in vitam æternam*[20].

VIII. Ita cuique sacerdotum et sanctorum Deus apparuit, ut et ipsi fuit Deo placitum et videnti utile: aliter Abrahamo, alter Isaaco, aliter quoque Jacobo, Noe, Danieli, Mosi, Davidi, et unicuique prophetarum, minuens et in corpus fingens se ipsum, sicut dictum est, transfiguransque se, ac forma visibili assumpta intuendum se præbens diligentibus ipsum; non quantus est, cum sit incomprehensibilis; sed quantum illi capere possunt; propter multum et incomprehensibilem, quo in ipsos fertur, amorem.

IX. Anima Dei dignatione consecuta, ut virtutem illam ex alto, divinumque illum ignem intra se domesticum habeat; illa supercœlestis boni Spiritus quasi concretam suis ipsius membris charitatem **192** obtinens, omni profecto mundani amoris expeditur nexu, et vinculo malitiæ solvitur. Ut enim ferrum, plumbum, aurum, argentum conjecta in ignem solvuntur; ipsorumque inflexibilis antea et ad tactum resistens soliditas in fluidam mollitiem mutatur; ita ut quandiu in igne perstant, fluxa, liquida, resoluta cernantur et sint, rigiditate prorsus deposita naturali, ob flammæ vim: sic et anima quæ supercœlestem illum concepit ignem spiritualis charitatis, omnem a se affectum mundani spiritus procul habet, vinculisque malitiæ cunctis exsolvitur; et ex ipsa se relaxat emollescens duritie peccati; parva omnia mundana reputans, et ut vilia contemnens. Hanc aio equidem vel si quosdam fratres habeat, ipsi charissimos; senseritque aliquid impedimenti ipsos objicere exercitio suæ in Deum charitatis, amori ipsorum, nuntium extemplo esse remissuram. Si enim amor erga nuptias ob carna-

Ζ'. Τῇ τοιαύτῃ ψυχῇ, φησὶν, ὁ Κύριος, ὅτε μὲν βούλεται πῦρ γίνεται, πᾶν φαῦλον αὐτῆς καὶ ἐπείσακτον διακαῖον· ὥσπερ καὶ ὁ προφήτης φησίν· Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον. Ὅτε δὲ ἀνάπαυσις ἄῤῥητος, ὅτε δὲ χαρὰ καὶ εἰρήνη, περιθάλπων καὶ περιβάλλων αὐτήν. Μόνον ἐν σπουδῇ θετέον φιλεῖν αὐτὸν καὶ χαρίζεσθαι τρόποις ἀγαθοῖς, καὶ αὐτῇ πείρᾳ, αὐτῇ αἰσθήσει ὄψεται ἀψάμενος ἀλαλήτων ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα τὸ Πνεῦμα Κυρίου γίνεται, τοῦτο μὲν εἰς ἀνάπαυσιν, τοῦτο δ' εἰς ἀγαλλίασιν καὶ τρυφὴν, καὶ ζωὴν τῆς ἀξίας ἐκείνου δεικνυμένης ψυχῆς. Σωματοποιεῖ γὰρ ἑαυτὸν ὥσπερ εἰς βρῶσιν πνευματικὴν, οὕτω καὶ εἰς ἔνδυμά τε καὶ κάλλη ἀνεκδιήγητα, ἵν' εὐφροσύνης οὕτω πληρώσῃ πνευματικῆς· Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶν, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· καὶ, Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Η'. Οὕτω, φησὶ, καὶ ἑκάστῳ τῷ ἱερέων καὶ ἁγίων ὁ Θεὸς ὤφθη, ὡς αὐτῷ θέλημα καὶ τῷ ὁρῶντι λυσιτελὲς, οἷον, ἄλλως τῷ Ἀβραὰμ, καὶ ἄλλως τῷ Ἰσαὰκ, τῷ Ἰακὼβ ἄλλως, τῷ Νῶε, τῷ Δανιὴλ, τῷ Μωσεῖ, τῷ Δαβὶδ, καὶ ἑκάστῳ τῶν προφητῶν, σμικρύνων ἑαυτὸν καὶ σωματοποιῶν, ὥσπερ εἴρηται, μεταμορφούμενός τε καὶ ὀπτανόμενος, τούτοις ἀγαπῶσιν αὐτὸν, οὐ καθόσον αὐτός ἐστιν (ἀχώρητος γὰρ), ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκείνων χώρησίν τε καὶ δύναμιν, διὰ τὴν πολλὴν καὶ ἀπερινόητον ἣν ἔσχεν εἰς αὐτοὺς ἀγάπην.

Θ'. Ψυχὴ καταξιωθεῖσα τὴν ἐξ ὕψους εἰσοικίσασθαι δύναμιν, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ θεῖον, καὶ τὴν ἐπουράνιον τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἀγάπην συγκεκραμένην ἔχουσα τοῖς ἑαυτοῦ μέλεσι, πάσης κοσμικῆς ἀγάπης ἀτεχνῶς λύεται, καὶ δεσμοῦ κακίας ἀνίεται. Ὥσπερ γὰρ σίδηρος ἢ μόλυβδος, χρυσός τε καὶ ἄργυρος πυρὶ παραβληθεὶς λύεται, καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ τὸ ἀντίτυπον εἰς ἁπαλότητα μεταβάλλει, ἐν ὅσῳ τε τῷ πυρὶ ὁμιλεῖ, χαῦνός ἐστι καὶ ἔκλυτος, καὶ τὴν φυσικὴν ἀποβεβληκὼς ἀντιτυπίαν διὰ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν· οὕτω καὶ ψυχὴ τὸ ἐπουράνιον ἐκεῖνο δεξαμένη πῦρ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, πάσης προσπαθείας τοῦ κοσμικοῦ Πνεύματος ἐκχωρεῖ, καὶ τῶν δεσμῶν ἀφίεται τῆς κακίας, ἐξ αὐτῆς τε τῆς φυσικῆς σκληρότητος μεταβάλλει τῆς ἁμαρτίας, μικρὰ πάντα λογιζομένη καὶ ἀτιμάζουσα. Φημὶ δ' ὅτι κἂν τινες αὐτῇ εἶεν ἀδελφοὶ κατ' ἄκραν φιλούμενοι, πρὸς δὲ ἐκείνην αὐτῇ παραποδίζοιεν τὴν ἀγάπην, καὶ αὐτοὺς ἂν ἀποστέρξοιεν, ἡ τῷ τοιούτῳ ἔρωτι ἁλοῦσα ψυχή. Εἰ γὰρ σαρκικῆς κοινωνίας ἀγάπη γάμου, πατρός τε καὶ μητέρος καὶ ἀδελφῶν διίστησι· κἂν τις φιλῇ τινα τούτων, ἐξ ἐπιπολῆς φιλεῖ, τὴν δὲ διά-

[18] Deut. IX, 24; XII, Hebr. XII, 29. [19] Joan. VI, 51. [20] ibid. 44.

θεσιν ὅλην καὶ τὸν πόθον πρὸς τὴν σύνῳκισμένην αὐτῷ τέταχεν· εἰ τῆς σαρκὸς φιλία οὕτω λύει πάσης ἄλλης τοῦ κόσμου φιλίας, σχολῇ γ' ἂν οἱ ἐκείνῳ τῷ ἀπαθεῖ βληθέντες ἔρωτι τινὶ τῶν τοῦ κόσμου καθεκτοὶ γένοιντο.

lem conjunctionem initas, a patre, matre et fratribus disjunxit. ut si quis horum aliquem amet, leviter et superficiarie amet; omnem vero affectum animi, omne desiderium ad cohabitantem ipsi conjugem affixum habeat; atque si carnalis hujusmodi amicitia omnem aliam carnis amicitiam disrumpat, an segne otium erit desiderio perturbationis omnis immuni permissis amorem aliquem mundi non cohibendi?

Ι'. Χρηστὸς ὢν φιλάνθρωπος ὁ Θεὸς, μακροθύμως ἔχει, καὶ πολύς ἐστιν· ἀναμένων τὴν ἑκάστου τῶν ἁμαρτανόντων μετάνοιαν· ἑορτὴν οὐρανίαν τιθέμενος τὴν τοῦ μεταμελομένου ἐπιστροφήν. Χαρὰ γάρ, φησὶν αὐτὸς, ἐν τῷ οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι. Εἰ δέ τις τὴν χρηστότητα αὐτὴν καὶ μακροθυμίαν ὁρῶν, καὶ ὅτι μὴ τοῖς κατὰ μέρος ἁμαρτήμασιν ἐπεξέρχεται, τὴν μετάνοιαν, ὥσπερ ἔφημεν, ἐκδεχόμενος, κατολιγωρήσει τῆς ἐντολῆς, καὶ τὴν χρηστότητα, φεῦ! ἀφορμὴν σχοίη πρὸς καταφρόνησιν, ἁμάρτημα ἐπὶ ἁμαρτήματα προστιθεὶς, καὶ προσκώμματι πρόσκωμμα ἐποικοδομῶν, ῥᾳθυμίαν τε συνάπτων τῇ ῥᾳθυμίᾳ, πληροῖ τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ὅρους, καὶ τοιούτῳ λοιπὸν ἁλίσκεται παραπτώματι, ἐξ οὗ μηκέτι παρὸν αὐτῷ ἀνακτήσασθαι· ἀλλ' ἐς μάτην τὴν συντριβὴν ὑποστὰς, καὶ τῷ πονηρῷ εἰς τέλος συγχωρηθεὶς, ἀπόλλυται. Οὕτως ἐπὶ Σοδόμων γέγονεν· ἀποπλήσαντες γὰρ καὶ ὑπερβάντες τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ὅρους ἐπεὶ μηδὲν, ὡς εἰπεῖν, ζώπυρον μετανοίας αὐτοῖς ὑπελείφθη, ἀνάλωμα πυρὸς ὑπὸ τῆς θείας δίκης γεγόνασιν. Οὕτως ἐπὶ Νῶε· καὶ γὰρ ἀχαλίνοις χρώμενοι ταῖς ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμαῖς, καὶ μηδὲν εἶδος μετανοίας ἐπιδεικνύμενοι, τηλικοῦτον ἑαυτοῖς ἁμαρτιῶν ὄγκον ἐξεκορύφωσαν, ὡς πᾶσαν ὁμοῦ τὴν γῆν εἰς πᾶν διαφθαρῆναι. Οὕτω τοῖς Αἰγυπτίοις πολλὰ πλημμελοῦσι καὶ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ λαὸν ἐξυβρίζουσι· χρηστὸς ἦν ἐκεῖνος οὐ πανωλεθρίᾳ παραδιδοὺς, ἀλλὰ διὰ τῶν κατὰ μέρος μαστίγων εἰς μετάνοιαν ἐπαγόμενος· ἐπεὶ δὲ ἐπιστρέφοντες ἀγαπητῶς, πάλιν πρὸς τὴν κακίαν ἀνέστρεφον, καὶ τῆς προτέρας εἴχοντο ἀπιστίας, ἔσχατον δὲ καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου ἀναγόμενον κατεδίωκον, ἀνάλωσεν αὐτοὺς ἡ θεία δίκη τὸ σύνολον καὶ ἀπώλεσεν. Οὕτω τοῦ Ἰσραὴλ πολλὰ ἁμαρτάνοντος, καὶ τοὺς προφήτας ἀποκτενόντος τοῦ Θεοῦ, τῆς συνήθους οὗτος μακροθυμίας ἐγίνετο· ἐπεὶ δὲ εἰς τοῦτο κακίας προέκοψαν, ὡς μηδὲ τὸ Δεσποτικὸν δυσωπηθῆναι ἀξίωμα, ἀλλὰ κἀκείνῳ μιαιφόνους χεῖρας ἐπιβαλεῖν· καὶ αὐτοὶ καθάπαξ ἀπεβλήθησάν τε καὶ κατεβλήθησαν· καὶ ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ἥ τε προφητεία, καὶ ἡ ἱερατεία καὶ ἡ λατρεία. Καὶ ἐπιστεύθη ταῦτα τοῖς πιστεύσασιν ἔθνεσι.

X. Benignus et hominum amans Deus, multa patientia exspectat cujusque peccantium pœnitentiam, in festum cœleste instituens resipiscentis conversionem: *Gaudium* enim, ait ipse, *est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente* [21]. Si vero quis hanc animadvertens Dei bonitatem et longanimitatem, qua sibi temperat a singulis protinus criminibus ulciscendis, exspectans, ut diximus, pœnitentiam, negligat præceptum, et Dei bonitatem, pro nefas! in occasionem contemptus vertat, peccata peccatis accumulans, et scandalo scandalum superstruens, desidiamque assuens desidiæ; is sane peccatorum implet terminos, et de cætero in tali deprehenditur lapsu, ex quo non amplius illi continget in integrum restitui; quippe quasi contritis ruina membris innitens, et maligno se usque in finem permittens, perit. Sic Sodomis accidit; expleta enim et supercumulata mensura peccatorum, cum ne scintillam quidem, ut sic dicam, bonæ mentis ad spem pœnitentiæ reliquam fecissent, igne divinæ ultionis instrumento sunt assumpti. Sic et in diebus Noe, quando ruentes effusis in nefas omne habenis homines, nullo argumento dato verisimiliter confidendi fore, ut ad meliorem se frugem reciperent, tantam tamque gravem supra sese molem exaggerarunt delictorum, ut secum terram universam in exitium pertraherent. Haud dissimilia Ægyptiis evenere, multa contra Deum impie ausis, multis grassatis in ejus populum injuriis. Bonus quidem Dominus cladem extremam diu distulit, aliis super aliis castigationibus eos ad resipiscentiam invitans; at cum nullum finem facerent sæpius iniquitatis resumendæ, tandem populum Domini rite dimissum persequentes, ac retrahere conantes, extremo ipsos ira divina exitio mactavit. Israelitas pariter multa delinquentes, cædis quin etiam prophetarum Dei reos, postquam solita sibi longanimitate diu tolerasset Dominus; ubi ad extremum vidit eo ipsos immanis processisse amentiæ, ut neque divinam in misso ad eos Dei Filio reveriti majestatem, manus ei cruentas intulerint, damnatos irrevocabiliter abjecit in omne tempus, dejecitque, ablata iis prophetia, sacerdotio, religione; quas commisit credentibus in ipsum gentibus.

ΙΑ'. Προσδράμωμεν τῷ καλοῦντι Χριστῷ προθύμως, ἐκχέοντες ἐπ' αὐτὸν τὰς καρδίας καὶ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἐθελοκακοῦντες ἀπογινώσκωμεν σωτηρίαν. Καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ πονηροῦ σόφισμα, ὑπομνήσει προτέρων ἁμαρτιῶν ὁδοποιεῖν εἰς ἀπόγνωσιν. Ἀλλ' ἡμῖν κατανοητέον, ὅτιπερ εἰ Κύριος ἐλθὼν τυφλῶν

193 XI. Accurramus ad vocantem nos Christum alacriter, effundentes super ipsum corda; et ne nostram, sponte remittentes de nostra contentione, desperemus salutem. Nam et hoc diaboli sophisma est, recordatione priorum delictorum inducere in desperationem. At nobis ita cogitandum est: si

[21] Luc. xv, 10.

Dominus, cum in hunc mundum advenit, cæcorum, paralyticorum, surdorum medicus et restitutor in integrum fuit; si mortuos jam corruptos suscitavit; quanto magis cæcitatem mentis, animæ pigritiam, incuriosi cordis curabit surditatem; quandoquidem ut non alius ab ipso corporis creator est; ita et animam ipse condidit? Et si erga fluxa et mortalia tam benigne ac clementer affectus est; quanto magis immortali animæ, morbo iniquitatis et ignorantiæ laboranti, deinde accedenti ad ipsum et oranti, benevole curationem adhibebit? ejus enim vox hæc est: *Pater meus cœlestis annon faciet vindictam clamantium ad se die ac nocte? Ita, dico vobis, quia cito faciet vindictam eorum* [22]. Et illa ejus quoque vox est: *Petite et dabitur vobis* [23]. Et rursus: *Si eo quod amicus ejus sit, non dabit; propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi quanto indiget* [24]. Quibus verbis ad piam nos quamdam in petitione impudentiam, et improbam importunamque instantiam hortatur. Enimvero propter peccatores ipse venit, ut eos ad se converteret. Tantum a falsis recedentes præoccupationibus Domino vacemus; et ille nos non despicit; sed promptus est, subministrans, quo ab ipso egemus, auxilium.

XII. Sicut in morbo et infirmitate deprehensis, quando jam corpus non amplius alimenta cibi et potus percipere potest, desperatur de ægroto, et pro certo signo mortis ejus id habetur, unde amici et necessarii ipsius illum lugent: sic Deus et angeli animas esca cœlesti pasci amplius non valentes, multo luctu ac lamentis prosequuntur. Si ergo factus sis Dei thronus, illum insidentem tibi habens, si anima tua sit tota spiritualis oculus, tota lux; si pastus es cibo illo spirituali; si potatus aqua viva et spirituali vino lætificante cor; si tuam induisti animam vestibus ineffabilis luminis: si horum omnium interior tuus homo experimentum ceperit, et plenam securitatem, vivis ecce vita abhinc æterna; ex præsenti jam tempore Christo conrequiescens. Sin nondum hæc percepisti, neque adhuc eo profecisti, ut ista possideas, plora vehementer, et lamentis indulge, quod tales haud dum lucratus divitias sis. Sit vero tibi ea cura, hæc tua oratio perpetua pro tua mendicitate. Sed utinam saltem paupertatis suæ sensus possidentem subeat; et non, ut jam plenus ac satur opum divinarum, secure circumvagetur, nec quærens, nec pulsans: *Quærens* enim, inquit, *invenient, et pulsanti aperietur* [25].

XIII. Si compositum illud oleum tantam habet vim, ut eo usi ad dignitatem ascendant regiam; quanto magis qui quoad mentem et interiorem hominem sanctificante exsultationis oleo uncti, et arrham boni accipientes Spiritus, mensuras perfectionis inscendent; regni, inquam, et filiationis Christo regi consortes et collegæ facti; ingrediendi ad Patrem et egrediendi, ut videtur ipsis liberam

A τε καὶ παραλύτων καὶ κωφῶν ἰατρὸς καὶ διορθωτὴς ἦν, νεκρούς τε ἤδη καταφθαρέντας ἀνέστη, πόσῳ μᾶλλον τυφλότητα διανοίας, καὶ ψυχῆς πάρεσιν, καὶ ἀμελοῦς καρδίας ἰάσεται κώφευσιν, ἐπεὶ μηδὲ ἕτερος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τὸ σῶμα κτίσας, αὐτός ἐστι καὶ ὁ τὴν ψυχήν; Καὶ εἰ πρὸς τὰ λυόμενα καὶ θνήσκοντα οὕτος εὐμενῶς καὶ ἐλέως εἶχε, πόσῳ μᾶλλον τῇ ἀθανάτῳ ψυχῇ κακίας νόσῳ καὶ ἀγνοίας ἁλούσῃ, ἔπειτα προσερχομένῃ τούτῳ καὶ δεομένῃ, φιλανθρώπως θεραπευτικῶς χρήσεται; αὐτοῦ γὰρ φωνὴ, τό· Ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος οὐ μὴ ποιήσει ἐκδίκησιν τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας; Ναὶ, λέγω ὑμῖν, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει· καὶ τό· Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· καὶ αὖθις· Κἂν διὰ τὸ φίλον εἶναι οὐ δώσει αὐτῷ, διά B γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ, ἀναστὰς δώσει αὐτῷ ὅσου χρήσει, ἀναιδῆ καὶ παράμονον τὴν αἴτησιν προτρεπόμενος, ἐπεί τοι καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦλθεν ἵνα ἐπιστρέψῃ πρὸς ἑαυτόν. Μόνον ἡμεῖς τῶν κακῶν προλήψεων ἀποστάντες, σχολάσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ αὐτὸς οὐχ ὑπερορᾷ, ἀλλ' ἕτοιμος ἔσται παρέχων τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν.

ΙΒ'. Ὥσπερ ἐπὶ τῶν νόσῳ καὶ ἀσθενείᾳ κατειλημμένων, ἐπειδὰν μηκέτι τὸ σῶμα δυνατὸν ᾖ τροφῆς καὶ πόσεως μετασχεῖν, εἰς ἀπόγνωσιν τοῦτο συνωθεῖ, καὶ θανάτου τεκμήριον γίνεται, θρῆνός τε ἐπὶ τούτῳ καὶ φίλους ἔχει καὶ τοὺς προσήκοντας· οὕτω δὴ καὶ Θεὸς καὶ ἄγγελοι ψυχὰς τὰς μὴ τροφῇ τῇ ἐπουρανίῳ χρήσασθαι δυναμένας, διὰ πολλῆς λύπης C καὶ θρήνων ποιοῦνται. Εἰ τοίνυν ἐγένου τῷ Θεῷ θρόνος, ἐκεῖνον ἔχων ἐπικαθήμενον, εἰ γέγονεν ἡ ψυχή σου ὅλη πνευματικὸς ὀφθαλμὸς, ὅλη φῶς, εἰ ἐτράφη τὴν τροφὴν ἐκείνην τοῦ Πνεύματος, εἰ ποτίζῃ τοῦ ζῶντος ὕδατος, καὶ τοῦ πνευματικοῦ οἴνου τοῦ τὴν καρδίαν εὐφραίνοντος, εἰ ἐνδέδυσαι τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ ἀῤῥήτου φωτὸς ἐνδύματα, εἰ πάντων τούτων ὁ ἔσω σου ἄνθρωπος εἰς πεῖραν ἀφίκετο καὶ πληροφορίαν, ἰδοὺ ζῇς τὴν αἰώνιον τέως ζωὴν, ἐκ τοῦ παρόντος ἤδη τῷ Χριστῷ συναναπαυόμενος. Εἰ δ' οὔπω εἴληφας ταῦτα, οὐδ' εἰς κτῆσιν τούτων ἐλήλυθας, κλαῖε θερμῶς, καὶ ὀδυρμοῖς κέχρησο, μήπω τοῦ τοιούτου πλούτου τετυχηκέναι· καὶ φροντὶς ἔστω σοι καὶ δέησις διηνεκὴς περὶ τῆς πτωχείας σου· ἀλλ' εἴθε κἂν τῆς ἑαυτοῦ πενίας αἴσθησις εἰσήει τῷ D κεκτημένῳ. καὶ μὴ ὡς τοῦ θείου πλούτου κατακορὴς ὢν, ἄφροντις περιῆγεν· Ὁ γὰρ ζητῶν, φησὶν, εὑρήσει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

ΙΓ'. Εἰ τὸ σύνθετον ἐκεῖνο ἔλαιον τοσαύτην ἔχει τὴν δύναμιν, ὡς τοὺς χρησαμένους αὐτῷ λοιπὸν βασιλικῆς ἐπιβαίνειν δόξης, πόσῳ γε μᾶλλον οἱ τὸν νοῦν καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον τῷ ἁγιαστικῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἐλαίῳ χριόμενοι, καὶ τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ ἀγαθοῦ λαμβάνοντες Πνεύματος, τῶν μέτρων τῆς τελειότητος ἐπιβήσονται, τῆς Χριστοῦ φημι βασιλείας καὶ υἱοθεσίας αὐτῷ σιμμύσται τῷ βασιλεῖ

[22] Luc. XVIII, 7. [23] Matth. VII, 7. [24] Luc. XI, 8. [25] Matth. VII, 7; Luc. XI, 10.

γενόμενοι, εἰσιέναι καὶ ἐξιέναι πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἔχοντες; Εἰ γὰρ καὶ μήπω τέλειον τὴν κληρονομίαν εἰλήφασι, τὸ βάρος ἔτι περικείμενοι τῆς σαρκὸς, ἀλλ' οὖν διὰ τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ αὐτοῖς κεῖται τὰ τῶν ἐλπίδων, καὶ ὅτι συμβασιλεύσουσι τῷ Χριστῷ, καὶ ἐν περιουσίᾳ καὶ πλεονασμῷ Πνεύματος ἔσονται, αὐτοῖς ἐνδοιαζόμενον, καθότι τῇ σαρκὶ περιόντες ἔτι, εἰς πεῖραν ἦλθον τῆς δυνάμεως καὶ ἡδονῆς ἐκείνης· καὶ γὰρ τὸ ἐπιτεθὲν κατὰ τὴν παρακοὴν τοῖς ἀνθρώποις τοῦ Σατανᾶ κάλυμμα, ἡ χάρις ἐρχομένη διὰ καθάρσεως τοῦ ἔσω ἀνθρώπου καὶ τοῦ νοὸς, περιαιρεῖ τέλεον, καὶ πᾶν μίασμα καὶ λογισμὸν ἅπαντὰ ῥυπαρὸν τῆς ψυχῆς ἀποσκυβαλίζει, καθαρὰν αὐτὴν γενέσθαι βουλομένη καὶ τὴν ἰδίαν ἀπολαβοῦσαν φύσιν τρανοῖς καὶ ἀνεπικωλύτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν δόξαν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατοπτεύειν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ αὐτόθεν ἤδη πρὸς ἐκεῖνον ἁρπάζονται τὸν αἰῶνα, καὶ τὰ ἐκεῖ κάλλη καὶ θαύματα καθορῶσι. Καθάπερ γὰρ ὁ σωματικὸς ὀφθαλμὸς ἀπαθῶς τε καὶ ὑγιῶς ἔχων ταῖς ἡλιακαῖς αὐγαῖς θαῤῥούντως ἐνατενίζει· οὕτω καὶ οὗτοι φωτεινῷ χρώμενοι καὶ διακεκαθαρμένῳ τῷ νῷ τὰς ἀδύτους αὐγὰς Κυρίου διὰ παντὸς κατοπτεύουσιν· οὗ τί τὸ μέτρον φησίν; οὐ ῥᾳδίως ἐφικτὸν τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλὰ πόνων δεῖται συχνῶν, ἀγώνων τε καὶ ἱδρώτων μυρίων. Πολλοὶ γάρ εἰσιν, οἷς καὶ ἡ χάρις σύνεστιν ἐνεργοῦσα, καὶ ἡ κακία πάλιν ἐνδομυχοῦσα ἀφέστηκεν οὐδαμῶς· ἀλλὰ τὰ δύο πνεύματα, τό τε τοῦ φωτὸς καὶ τὸ τοῦ σκότους, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖ καρδίαν· τὸ δὲ εἰρημένον· Τίς γὰρ ἡ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; καὶ ὅτι, Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ τὰ ἑξῆς, ἀναμέρος ἐκληπτέον οὐδὲ μονοτρόπως τὰ πράγματα· καὶ γὰρ ἐς τοσοῦτόν τινες ἐναναπαύονται τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, ἐς ὅσον ἑαυτῶν δύνασθαι κρατεῖν, καὶ μὴ ἡττᾶσθαι τῆς ἐγκατοικούσης αὐτοῖς ἁμαρτίας· καὶ συμβαίνῃ νῦν εὐχὴν εὐπάρεδρον ἔχοντας καὶ ἀναπαῦσαι· ἔπειτα ὑπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν ἐνεργεῖσθαι, καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κλέπτεσθαι, συνούσης δηλαδὴ, καὶ αὐτῆς χάριτος. Οὐ μὲν οὖν ἐλαφροί τε καὶ οὔπω τῆς ἀκριβείας ἐπειλημμένοι πόσως αὐτοῖς τῆς θείας χάριτος ἐνεργούσης, ἔδοξαν εἰσάπαν ἀπολελύσθαι τῆς ἁμαρτίας· οἱ δὲ διάκρισίν τε καὶ νοῦν ἔχοντες, οὐκ ἂν ἀρνηθεῖν, ὅτι καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐνοικούσης, οὐχὶ καὶ ὑπὸ αἰσχρῶν καὶ ἀτόπων διασείονται λογισμῶν.

ΙΔ'. Εἴδομέν τινας ἐν τοῖς ἀδελφοῖς πολλάκις οὕτω πλουσίας τῆς χάριτος ἐπιλελαυκότας, ὡς πέντε χρόνων καὶ ἓξ ἀπομαρανθῆναι τέλεον αὐτοῖς καὶ ἀποσβῆναι, τὰ τῆς ἐπιθυμίαις· εἶτα, ὡς ἔδοξαν ὅρμου καὶ γαλήνης ἐπιλαβέσθαι, τότε καθάπερ ἐξ ἐνέδρας ἐπιφανεῖσα τούτοις ἡ κακία οὕτω δυσμενῶς ἐπέθετο καὶ ἀγρίως, ὡς ἔκπληξιν αὐτοῖς ἐνθεῖναι καὶ ἀπορίαν· τεθάῤῥηκε τοίνυν οὐδεὶς τῶν ὀξὺ διὰ σύνεσιν βλεπόντω εἰπεῖν, ὅτι χάριτός μοι συνούσης, ἀπήλλαγμαι λοιπὸν καὶ τῆς ἁμαρτίας. Ἐνεργεῖ γὰρ, ὡς

A habentes potestatem; et si enim solidam istam nondum creverunt hæreditatem, mole utique adhuc gravati carnis, tamen, ob arrhabonem Spiritus, certa et secura spe confidunt, et conregnaturos se tandem Christo, et fruituros copiose et abundanter **194** Spiritu; minime dubitantes quin, quoad in carne vixerint, perstituri in possessione sint virtutis et voluptatis illius, cujus semel experiendo gustum acceperunt; quippe cum superimpositum post inobedientiam hominibus Satanæ operculum, gratia veniens per purgationem interioris hominis et mentis, auferat penitus, et omne inquinamentum, omnemque cogitationem ad anima everrat; volens illam esse mundam, et propriam recipere naturam, prespicacibus et omni liberis impedimento veri lu- B minis claritatem intueri oculis. Qui tales sunt jam ex hoc tempore ac vitæ statu in illud rapiuntur sæculum, et quæ ibi sunt pulchritudines ac miracula spectant. Quemadmodum enim corporeus oculus plene sanus et vigens, solares audacter inspicit radios; sic et hi lucida mente, inaccessibiles splendores Domini semper intuentur: ad quam tantæ mensuram pertingere felicitatis haud facile hominibus est: sed laborius ad hoc opus est plurimis, certaminibusque et sudoribus innumeris. Multi quippe sunt quibus gratia inest quidem operationes etiam quasdam suas exercens: cæterum ita ut simul non absit ab iis malitia intus latens. Itaque tunc ambo spiritus, lucidus et tenebrosus, in uno et eodem operantur corde. Quod autem dictum est: C *Quæ enim societas luci ad tenebras* [26]? Et: *Lux in tenebris lucet* [27]: similiaque, divisim ac sigillatim, non uniformiter et in universum accipienda sunt. Nam in tantum quidam acquiescunt gratiæ Dei, in quantum continere seipsos possunt, et non vinci ab inhabitante in ipsis peccato. His contingit, dum constantius interdum attentiusque orationi vacant, ut quiete perfundantur; postea tamen sordidarum cogitationum insultus pati; quin et a subrepente furtim incessi peccato; præsente nihilominus ipsa quoque gratia. Leviores igitur et minus cauti, nec satis intelligentes, quatenus in ipsis polleat divina gratia, temere credunt plane jam exterminatum esse peccatum. At discreti et vere prudentes rerum, non utique inficias iverint, se utcunque inhabitante dignatos gratia, nec tamen turpibus et ab- D surdis cogitationibus non concuti.

XIV. Novimus quosdam ex fratribus sæpe adeo uberi superfusione gratiæ ditatos, ut quinque ac sex totis annis in ipsis penitus veluti emarcuerint et exstinctæ fuerint cupiditates; deinde tamen, dum portu et tranquillitate frui videbantur, apparentem rursus, velut ex insidiis, malitiam tam vehementibus ipso feris insultibus pulsasse, ut pavorem et consternationem ipsis incuteret. Nemo igitur eorum, quibus acutius cernere sacræ prudentiæ lumen dedit, ausit unquam dicere: Ex quo

[26] II Cor. IV, 14 [27] Joan. I, 5.

præsentem in me sentio gratiam, liberatus sum in omne tempus ab omni malitia. Duo enim, ut dictum est, inter se adversa in mente agunt, gratia et concupiscentia, utcunque cito creduli et imprudentes statim dicant : *Vicimus, et debellatum jam est.* Mihi quidem contra sic videntur hujus se generis res habere, ut quando soli pure fulgenti suboriens repente vapor et caligo velamen veluti obduxerit; sic similiter, uti diximus, se habent, qui gratia Dei potiti, sed accurate nondum purgati sunt; sed in penetralibus profundis adhuc a peccato tenentur. Quare multa profecto discretione opus est, ad experientiam rerum talium perfectissimam parandam.

XV. Ut sine oculis, lingua, auribus, pedibus, videri, dici, audiri, ambulari nequit ; sic pariter impossibile est, sine Deo et ab ipso dato efficaci **165** auxilio, communicare mysteriis divinis, et nosse Dei sapientiam, aut in Spiritu ditescere. Nam sapientes quidem Græcorum, in meditatione doctrinarum exercentur, et ad invicem reciprocandas verborum rixa longo triti usu sunt. Servi autem Dei, etsi congressibus disputationum inexercitati sint, tamen divina notitia et Dei gratia perficiuntur.

XVI. Audeo dicere, ne ipsis quidem illis sancto Paracleto repletis apostolis contigisse ut liberi prorsus a curis essent; sed exsultationem et ineffabile eorum gaudium et timor aliquis consequebatur ex ipsa gratia, ne forte pejoris partis tentarentur occasionibus. Ipsa enim gratia in tuto res ipsorum ponebat, ne vel ad minimum excederent a recto. Atque ut puerulus parvo calculo in murum solidum conjecto nullum ei damnum infert ; aut jaculum hebes, loricam firmam minime lædit; sic pars illa malitiæ reliqua in ipso impetum faciens inefficax et frustraneum esse demonstrabatur, quod illos nimirum Christi virtus optime munivisset. Cæterum quantumlibet perfectis, libertas tamen arbitrii inerat. Non enim verum est, quod quidam inscite garriunt, post acceptam gratiam, nihil nisi laxationem et quietem restare. Requirit enim Dominus in perfectis quoque voluntatem animæ in obsequium Spiritus : ut hæc invicem consentiant. Dicit enim Apostolus : *Spiritum nolite exstinguere* [28].

XVII. Simplici nomenclatione designare res facile cuivis et factu pronum est. Facile quippe omni homini est dicere, panem hunc (ut hoc exemplo utamur) ex frumento esse compactum; quo autem modo quave arte tota ejus præparatio administrata fuerit, sigillatim exponere, haud quivis queat; sed id eorum saltem est, qui experientiam rei habent. Ad hunc igitur mondum cuilibet in promptu est, de affectuum vacuitate et perfectione disserere ; experientia vero capessere negotium; hoc vero est re ipsa et in veritate methodum perfectionis percipere.

XVIII. Quicunque de spirituali doctrina sine

[28] Thess. v, 19.

A εἴρηται, καὶ τὰ δύο ἐν τῷ ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ νῷ, κἂν οἱ εὔκολοί τε καὶ ἀμαθεῖς μικρόν τι νῆμα πνευματικὸν ἐσχηκότες, Νενίκημεν ἤδη, λέγουσιν. Ἐμοὶ δὲ δοκῶ τὰ πράγματα οὕτως ἔχειν· ὥσπερ ὅταν ἡλίου καθαρῶς ἐπιλάμποντος σκοτεινὸς ὁ ἀὴρ ἄφνω ἢ ὁμίχλη ἐπιδραμοῦσα ἐπισκοτίσῃ αὐτοῦ τῷ καλῷ φωτί· τούτῳ γὰρ παραπλησίως ἔχουσι τῷ λόγῳ οἱ τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐπιτυχόντες, μήπω δὲ πρὸς ἀκρίβειαν διακαθαρθέντες, ἀλλ' ἐν τῷ βάθει ἔτι κατάσχετοι ὄντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· ὥστε πολλῆς τῷ ὄντι τῆς διακρίσεως δεῖ πρὸς τὸ πείρᾳ ταῦτα τῷ τελεωτάτῃ προλαβεῖν.

ΙΕʹ. Ωσπερ αμηχανον ὀφθαλμῶν ἄνευ καὶ γλώττης, ὤτων τε καὶ ποδῶν βλέπειν ἢ λέγειν, ἀκούειν B ἢ περιπατεῖν· οὕτως ἐπίσης ἀδύνατον, ἄνευ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν διδομένης ἐνεργείας, μυστηρίων κοινωνῆσαι θείων, καὶ εἰδέναι Θεοῦ σοφίαν, ἢ κατὰ Πνεῦμα πλουτεῖν. Οἱ μὲν γὰρ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν λόγοις ἀσκοῦνται, καὶ πρὸς λογομαχίας ἐκθύμως ἠσχόληνται. Οἱ δὲ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι, κἂν ἀνομίλητοι λόγων ὦσιν, ἀλλ' οὖν θείᾳ γνώσει καὶ Θεοῦ χάριτι καταρτίζονται.

ΙϚʹ. Πείθομαι λέγων, φησὶν, ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς ἀποστόλοις τοῦ ἀγαθοῦ Παρακλήτου πεπληρωμένοις, οὐμενοῦν καθαρῶς ὑπῆρχε φροντίδων ἀνεῖσθαι· ἀλλὰ πρὸς τῇ ἀγαλλιάσει καὶ ἀῤῥήτῳ χαρᾷ, καὶ φόβος τις εἵπετο ἐξ αὐτῆς δήπου τῆς χάριτος, οὐχὶ τοῦ τῆς κακίας μέρους ἔχοντας ἀφορμάς. Αὐτὴ C γὰρ ἡ χάρις ἐν ἀσφαλεῖ τὰ ἐκείνων ἐτίθει τοῦ μηδὲ πρὸς μικρὸν ἐκβῆναι τοῦ καλῶς ἔχοντος. Καὶ ὥσπερ τι παιδίον μικρᾷ ψηφῖδι τεῖχος βεβληκὸς οὐδὲν ἤνυσεν, ἢ ὥς τι βέλος ἀσθενὲς θώρακα ἰσχυρὸν ἥκιστα ἂν βλάψῃ, οὕτω δὴ καὶ μέρος τι τῆς κακίας προσβάλλον αὐτοῖς ἄπρακτόν τε καὶ μάταιον ἀπηλέγχετο· ἅτε τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καλῶς πεφραγμένοις. Ζλὴν ἀλλὰ καὶ τελείοις οὖσιν ἡ τοῦ αὐτεξουσίου ἐλευθερία παρῆν, καὶ οὐχ ὥς τινες ἀνοήτως φασὶν, ὅτι μετὰ χάριν τὸ ἀπὸ τοῦδε φροντίδων λύσις καὶ ἄνεσις. Ζητεῖ γὰρ ὁ Κύριος κἀν τοῖς τελείοις τό θέλημα τῆς ψυχῆς εἰς διακονίαν τοῦ Πνεύματος, ὡς συμβῆναι ταῦτα ἀλλήλοις. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε.

ΙΖʹ. Τὸ μὲν ἁπλῷ λόγῳ παραδιδόναι τὰ πράγματα D πρόχειρόν τι καὶ εὐπετές. Ῥᾴδιον γὰρ τῷ παντὶ λέγειν τὸν ἄρτον τοῦτον, ὑποδείγματος δὲ λόγῳ φαμὲν, ἀπὸ σίτου γεγενῆσθαι· τὴν μέντοι, κατὰ μέρος αὐτοῦ κατασκευὴν ἐκθέσθαι, οὐ τοῦ πάντὸς γνῶναι· ἀλλὰ μόνων ἐστὶ τῶν πεπειραμένων. Οὕτω γοῦν καὶ τὸ μὲν ἁπλῶς περὶ ἀπαθείας λέγειν τε καὶ τελειότητος εὐπετές τε καὶ εὐχερές· τὸ δὲ πείρᾳ τὸ πρᾶγμα παραλαβεῖν, τοῦτό ἐστι τῷ ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ καταλαβεῖν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς τελειότητος.

ΙΗʹ. Ὅσοι λόγους πνευματικοὺς γεύσεώς τε καὶ

πείρας ἐκτὸς φθέγγονται, τούτους ἐοικέναι φημὶ ἀνθρώπῳ θέρους ὥρᾳ μεσημβρίας ἀκριβοῦς ἱσταμένης πεδίον ἔρημόν τι καὶ ἄνυδρον διιόντι· εἶτα ὑπὸ πολλῆς καὶ φλογώδους τῆς δίψης κατὰ νοῦν αὐτῷ ὑπογράφοντι πηγήν τινα ψυχρὰν ἐγγὺς οὖσαν γλυκύ τε καὶ διειδὲς ὕδωρ ἔχουσαν, καὶ αὐτοῦ οὐδενὸς εἴργοντος ἀπολαύοντι κατὰ κόρον· ἢ ἀνθρώπῳ μέλιτος μὲν οὐδὲ βραχὺ γευσαμένῳ, ἑτέροις δὲ ὅπως ἔχει γλυκύτητος πειρωμένῳ διασαφεῖν. Τοιοῦτοι γὰρ ἀληθῶς, ὅσοι μὴ ἔργῳ καὶ πληροφορίᾳ τῇ ἑαυτῶν τὰ περὶ τελειότητός τε καὶ ἁγιασμοῦ καὶ ἀπαθείας παραλαβόντες ἑτέροις εἰσηγεῖσθαι βούλονται· καὶ γὰρ εἰ δῴη Θεὸς μικράν τινα τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων λαβεῖν αἴσθησιν, εἴσονται πάντως, ὅτι μὴ κατὰ τὴν ἐκείνων εἰσήγησιν, ἀλλὰ πολλῷ τῷ διαφέροντι τὰ τῆς ἀληθείας εἶχε καὶ τῶν πραγμάτων.

ΙΘʹ. Τὸ μὲν Εὐαγγέλιον, φησὶν, ἀποφαντικῶς διακελεύεται πάντα ἄνθρωπον, τόδε μὴ ποιεῖν, ἢ ποιεῖν, ὥστε φίλον γενέσθαι τῷ φιλανθρώπῳ Βασιλεῖ· Μὴ ὀργισθῇς γὰρ, φησὶ, μὴ ἐπιθυμήσῃς· ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. Ὁ δὲ Ἀπόστολος κατὰ πόδα τῶν τεταγμένων ἐλθὼν, καὶ ὅπως χρὴ κατὰ μικρὸν γενέσθαι τὸ τῆς καθάρσεως ἔργον, ὅτι μεθ' ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας, ἐκπαιδεύει. Πρῶτον μὲν γαλακτοτροφῶν ὡς νηπίους· εἶτα φέρων εἰς αὔξησιν· καὶ αὖθις εἰς τελειότητα· οἷον, ὡς ἐν παραδείγματι φάναι, τὸ μὲν Εὐαγγέλιον τέλειος, ἐξ ἐρίου, εἶπε, γινέσθω χιτών· ὁ δὲ Ἀπόστολος, καὶ πῶς δεῖ ξαίνεσθαι τοῦτο, ὑφαίνεσθαί τε καὶ κατασκευάζεσθαι τὸν χιτῶνα καλῶς διεσάφησεν.

A gustu et experientia disputant, eos aio ego esse similes homini, per æstatem, meridie calidissimo exsistente, per campum desertum aridumque transeunti, atque in siti, qua multa et flagrantissima torquetur, animo sibi fontem fingenti gelidum proxime fluentem aquam dulcem et cristallinam habentem, et ea se, ad satietatem usque, nullo prohibente, prolui: aut homini qui, cum mel omnino nunquam gustarit, tamen aliis declarare conatur quanta sit ejus suavitas. Tales profecto sunt quicunque re ipsa et intimo in se ipsis experimento eorum, quæ ad perfectionem, sanctificationem et perturbationum abolitionem pertinent, non ante præparati, alios de his docere disserendo volunt. Etenim si dederit his Deus, ut vel exiguum aliquem B horum, quæ inexperti prædicant, sensum percipiant, tunc demum clare intelligent, veritatem et ipsas res non secundum eorum expositionem, sed multo aliter sese habere.

XIX. Evangelium quidem diserte præcipit omni homini, hoc non agere, hoc agere, si velit amicus fieri amantis homines Regis. Ait enim: *Ne irascaris, ne concupiscas: si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram* [29]. At Apostolus distincte ac minutatim exsequens partes singulas rerum præceptarum, qua sensim ratione administrari oporteat purgationis opus, cum patientia nimirum **196** et longanimitate, edocet. Primum quidem lacte pascens, ut infantes; deinde promovens in augmentum, postremo ad perfectionem perducens. C Atque ut in exemplo rem exponamus: Evangelium quidem perfectam ex lana exhiberi tunicam mandat; Apostolus autem distincte insuper tradit, qua methodo pectendum sit, qua inde texendus arte pannus, et quomodo in tunicam in sit præparandus.

Κʹ. Εἰσί τινες πορνείας μὲν τῆς φαινομένης, καὶ κλοπῆς, καὶ πλεονεξίας, καὶ τῶν ὁμοίων ἀπεχόμενοι μοχθηρῶν· καὶ κατὰ τοῦτο ἑαυτοὺς ἐγκρίνοντες τοῖς ἁγίοις· πολλοῦ δὲ δέουσι τῶν πραγμάτων γίνεσθαι καὶ τῆς ἀληθείας. Οἰκουρεῖ γὰρ ἐν τῷ νῷ τούτων ἡ κακία πολλάκις, ζῇ τε καὶ ἕρπει, καὶ οὕτω ἀπολιποῦσα τούτους ᾤχετο. Ἅγιος δέ ἐστιν ὁ ἁγιασθεὶς καὶ τὸν ἔσω τέλεον διακαθαρθεὶς ἄνθρωπον· καὶ γάρ τις τῶν ἀδελφῶν ἀδελφοῖς τισι συνευχόμενος πρὸς τῆς θείας ἐξῃχμαλωτίσθη δυνάμεως, καὶ ἁρπαγεὶς εἶδε τὴν ἄνω πόλιν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὰς ἐκεῖ φωτεινὰς οἰκίας, καὶ φῶς ἄπειρον καὶ ἀπόῤῥητον. Ἤκουσέ τε φωνῆς λεγούσης, τοῦτον εἶναι τὸν τόπον τῆς τῶν δικαίων ἀναπαύσεως· εἶτα φυσιωθεὶς καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰηθεὶς βαθεῖ κατέπεσεν ἁμαρτίᾳ, καὶ πολλοῖς ὕστερον ἑάλω κακοῖς. Εἰ οὖν οὗτος οὕτως, πῶς γε τῷ τυχόντι δυνατὸν λέγειν, ὡς Ἐπεὶ νηστεύω, καὶ ξενιτεύω, ψωμίζω τε τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἐφυλαξάμην κακῶν, οὐδέν ἐστι τὸ λειπόμενον ἅγιον κἀμὲ εἶναι; Καὶ γὰρ οὐχ ἡ τῶν φαινομένων κακῶν ἀποχὴ τελείωσίς ἐστιν, ὥσπερ εἴρηται, ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν κάθαρσις, αὕτη τελεία.

XX. Sunt quidam a fornicatione quidem apparente, a furto, ab avaritia similibusque abstinentes delictis; ac propterea se ipsos accensentes sanctis; a cujus tamen veritate appellationis longo absunt intervallo. Habitat enim in mente ac sensibus ipsorum malitia sæpe; vivit et serpit, necdum iis plane relictis foras profecta. Sanctus porro is demum est, qui est sanctificatus et interiorem perfecte purgatum habet hominem. Etenim aliquis fratrum, una simul cum aliis quibusdam fratribus orans divina captivatus vi, et raptus, vidit supernam civitatem D Jerusalem, et lucidas, quæ illic sunt, domos, et lucem immensam atque ineffabilem. Audiit quoque vocem dicentem: hunc esse locum justorum requiei; deinde, inflatus et magna de se præsumens, in grave incidit peccatum, et multis consequenter implicatus est malis. Si ergo hic ita lapsus est, quomodo poterit e vulgo aliquis dicere: Quandoquidem jejuno, et peregre dego, et facultates meas dispertior; prætereaque a supra memoratis custodivi me malis, nihil profecto deest quominus ego quoque sanctus sim? Etenim non ab apparentibus malis abstinentia, est perfectio, uti dictum est, sed mentis purgatio, eaque perfecta.

[29] Matth. v, 39.

XXI. Hæc qui reputas, ingredere, aio, per attentam in cogitationes tuas vigiliam, penitus intra captivam tuam et servam peccati mentem; et vide illum adhuc infra cogitationes ipsas in imis, quæ dicuntur, animæ penetralibus tuæ nidulantem anguem, interficientemque te suo inficiendis veneno primariis animæ tuæ membris. Abyssus enim vere incrustabilis cor est. Si ergo hunc occidisti, si quantum erat imte iniquitatis, totum expurgasti, et peccatum ejecisti, gloriare in Deo de puritate. Sin minus, humiliatus, uti egenus et peccator adhuc, accede ad Christum, pro occultis tuis orans. Apparet enim universam tam veteris quam novi fœderis Scripturum ad puritatem præcipue referri : quippe cum omni homini, tam Judæo quam Græco, inprimis expetibilis puritas sit ; quanquam eadem cunctis haud adeo adeptu facilis; pertingere autem ad istam cordis munditiam, aio neminem aliter quam per Jesum solum posse. Ipse enim substantialis vere veritas est; absque quali veritate impossibile est, aut nosse veritatem, aut salutem assequi.

A ΚΑ΄. Εἴσελθε, φησὶν, ὁ ταῦτα ὑπολαμβάνων διὰ τῆς τῶν λογισμῶν σου ἐπιστασίας πρὸς τὸν αἰχμάλωτόν σου καὶ δοῦλον τῆς ἁμαρτίας νοῦν, καὶ ἴδε τὸν ἔτι τούτου κατώτερον καὶ βαθύτερόν σου τῶν λογισμῶν, τὸν εἰς τὰ λεγόμενα τῆς ψυχῆς σου ταμιεῖα ἐμφωλεύοντα ὄφιν, καὶ ἀναιροῦντά σε διὰ τῶν καιριωτάτων τῆς ψυχῆς σου μελῶν. Ἄβυσσος γὰρ ἀκατάληπτος ἀληθῶς ἡ καρδία. Εἰ οὖν τοῦτον ἀνεῖλες, εἰ τὴν ἀνομίαν τὴν ἐν σοὶ πᾶσαν ἐξεκάθηρας, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐκβέβληκας, καύχησαι περὶ καθαρότητος ἐν Θεῷ. Εἰ δ' οὖν ἀλλὰ ταπεινωθεὶς ὡς ἐνδεὴς τε καὶ ἁμαρτωλὸς ἔτι, πρόσελθε ὑπὲρ τῶν κρυφίων σου δεόμενος τοῦ Χριστοῦ· πᾶσα γὰρ παλαιὰ καὶ νέα Γραφὴ περὶ καθαρότητος φαίνεται διαλεγομένη, καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ καὶ Ἰουδαίῳ καὶ Ἕλληνι ἐπέραστα
B τὰ τῆς καθαρότητος, κἂν μὴ πᾶσιν ἀνύσιμα· γενέσθαι δὲ τοῦτο, τὴν τῆς καρδίας φημὶ καθαρότητα, οὐ δυνατὸν ἄλλως, ὅτι μὴ διὰ Ἰησοῦ μόνου· αὐτὸς γὰρ ἡ ἐνυπόστατός τε καὶ ὄντως ἀλήθεια· καὶ δίχα ταύτης τῆς ἀληθείας ἀμήχανον, ἢ ἀλήθειαν γνῶναι, ἢ σωτηρίας ἐπιτυχεῖν.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

ΛΟΓΟΣ.

—

197 MACARII MAGNI

DE CHARITATE

LIBER.

—

I. Sicut in hisce apparentibus, exteriori homini renuntiasti, erogasti et distribuisti res tuas; sic et renuntiare te præ occupationibus pravis circa res morum oportet : et si sapientiam didicisti carnalem, aut cognitionem es adeptus negotiorum, et hanc abdica. Si justificationibus carnalibus confidis, ab his quoque absiste, humilians te ipsum et in parvum contrahens. Sic enim *stultitia prædicationis*[1] percipere doctrinam poteris. In hac autem veram invenies sapientiam ; non in sermonibus exquisite ornatis, sed in crucis virtute. His quasi elaboratus transcriberis in sortem eorum, qui digni habiti sunt eamdem acquirere. *Crux enim Chri-*

C Α΄. Ὥσπερ ἐν τοῖς φαινομένοις τούτοις τῷ ἐκτὸς ἀπετάξω ἀνθρώπῳ, ἐψώμισάς τε τὰ ὄντα καὶ διεσκόρπισας, οὕτως ἀποτάξασθαί σε ταῖς τῶν ἠθῶν προλήψεσι χρὴ, καὶ εἰ σοφίαν ἔμαθες σαρκικὴν ἢ γνῶσιν πραγμάτων, ἄρνησαι ταύτην· εἰ δικαιώμασι πέποιθας σαρκικοῖς, ἀπόστηθι τούτων, ταπεινῶν σεαυτὸν καὶ κατασμικρύνων. Οὕτω γὰρ καὶ δυνήσῃ τῇ τοῦ κηρύγματος μωρίᾳ μαθητευθῆναι. Ἐν ταύτῃ δὲ τὴν ἀληθινὴν εὑρήσεις σοφίαν, οὐκ ἐν λόγοις κεκομψευμένοις, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ σταυροῦ δυνάμει. Τούτοις ἐνεργούμενος ἐν ὑποστάσῃ (1) τοῖς καταξιωθεῖσι ταύτην κτήσασθαι. Ὁ γὰρ σταυρὸς, φησὶν ὁ Παῦλος, τοῦ Χριστοῦ τοῖς μὲν Ἰουδαίοις σκάνδαλον,

[1] I Cor. I. 21.

(1) Corruptus videtur locus ; sensu tamen non obscuro.

Ἕλλησι δὲ μωρία, ἡμῖν δὲ τοῖς σωζομένοις Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.

Β'. Εἰ καὶ ἔλαβες, φησὶ, γεῦσιν ἐξ οὐρανοῦ, εἰ καὶ μετέσχες ἐκείνης τῆς σοφίας, καὶ ἀνάπαυσιν ἔσχες ἐν τῇ ψυχῇ σου, μηδ' οὕτως ἐπαίρου, καὶ μὴ ὡς ἐφθακὼς ἤδη καὶ πᾶσαν καταλαβὼν τὴν ἀλήθειαν τεθαῤῥηκὼς ἔσο. Μὴ σὺ ἀκούσῃς· Ἤδη κεκορεσμένοι ἐστὲ, ἤδη πεπλουτήκατε· χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε, καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. Ἀλλὰ καὶ γευσάμενος, ὡς μήπω τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀψάμενος εἶναι νόμιζε· καὶ μὴ ἐξ ἐπιπολῆς ἔστω τοῦτό σοι, ἀλλ' ὡς ἐμπεφυτευμένον διαπαντὸς καὶ κεκυρωμένον τῇ διανοίᾳ σου.

Γ'. Ὥσπερ τις φιλόπλουτος, κἂν μυρία συναγαγὼν χρήματα ᾖ, οὔπω διακορὴς, γίνεται μᾶλλον τῆς ἐπιθυμίας· ἢ καθάπερ τις πόματος ἡδυτάτου πρὸς τοῦ κόρου διασπασθεὶς τὴν δίψαν, μᾶλλονὲ ἐξέκαυσεν· οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ γεῦσις παντὸς οἶδε κόρου κατακαυχᾶσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅσῳ πλουτεῖ τις τουτονὶ τὸν πλοῦτον πένητα ἑαυτὸν εἶναι κατανοεῖ. Οἱ τοιοίδε Χριστιανοὶ οὐκ ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς τιμίαν τὴν ἰδίαν ψυχὴν, ἀλλ' ὥς τινες τῶν ἐξουδενωμένων παρὰ Θεῷ διάκεινται δούλους τε πάντων ἀνθρώπων ἑαυτοὺς εἶναι λογίζονται. Ἐπὶ ταύτῃ πολλὰ χαίρει Κύριος καὶ ἐπαναπαύεται τῇ ψυχῇ, διὰ τὴν ἑαυτῆς ταπείνωσιν. Εἰ οὖν καὶ ἢ ἔχει τίς τι, μὴ παρὰ τοῦτο οἰηθῇ εἶναί τι ἢ ἔχειν. Ἡ γὰρ οἴησις βδέλυγμα Κυρίῳ· καὶ αὐτὴ ἀπ' ἀρχῆς ἐκβέβληκε τοῦ παραδείσου τὸν ἄνθρωπον, ἀκούσαντα, ὅτι Ὡς θεοὶ ἔσεσθε, καὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ τῇ ματαίᾳ ἐπιθαῤῥήσαντα· κατάμαθε πῶς ὁ Θεός σου καὶ βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ Υἱὸς ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν πῶς ἐπτώχευσε, πῶς τοῖς ἀτίμοις συνελογίσθη, πῶς πέπονθεν. Εἰ δὲ καὶ ὁ Θεὸς οὗτος, ὁ αἵματι καὶ σαρκὶ συνεστηκὼς ἄνθρωπος, ὁ γῆ καὶ σποδὸς, οἴμοι, καὶ τὸ παράπαν ἀγαθοῦ μὴ μεταλαβὼν, ἀλλ' ἀκαθαρσία ὢν, μέγα φρονεῖς καὶ ἀλαζονεύῃ; σὺ δὲ ἀλλ' εἴπερ· εἶ συνετὸς, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου μᾶλλον, εὔπερ εἴληφας ἐκ Θεοῦ Οὐκ ἐμὸν, λέγε, τοῦτο τὸ χρῆμα· παρ' ἑτέρου τοῦτο ἔχω λαβών· καὶ δόξαν αὐτῷ, πάντως ἀφαιρεῖται τὸ δοθὲν ἀπ' ἐμοῦ. Οὕτω μὲν πᾶν ἀγαθὸν τῷ Κυρίῳ, τὸ δὲ κακὸν τῇ σεαυτοῦ ἐπίγραφε ἀσθενείᾳ.

Δ'. Ὅνπερ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνοις ἔχειν τοῖς σκεύεσι, τὴν ἁγιαστικὴν οἶμαι τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ἣν ἔτι τῇ σαρκὶ περιὼν ἄξιος κατέστη λαβεῖν. Καὶ γάρ που πάλιν φησὶν ὁ αὐτός· Ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις. Ὁ γοῦν εὑρὼν καὶ παρ' ἑαυτῷ σχὼν τὸν ἐπουράνιον τοῦτον τοῦ Πνεύματος θησαυρὸν, πᾶσαν δικαιοσύνην ἐντολῶν, πᾶσαν τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν οὐ καθαρῶς μόνον καὶ ἀμωμήτως, ἀλλὰ καὶ πόνων ἐκτὸς καὶ καμάτων ἀνύειν δύναται, ὅπερ ἀπονητὶ πρότερον πολλοῦ

A *sti*, ait Paulus, *Judæis quidem scandalum; gentibus autem stultitia; nobis vero, qui salvamur, Dei virtus et Dei sapientia*[2].

II. Etiamsi acceperis gustum e cœlo; etsi particeps sis factus sapientiæ illius, et requiem habueris in anima tua; neque sic extollaris: neque quasi jam perveneris ad omnem veritatem, eamque comprehenderis, arroganti apud te sis confidentia. Ne et tu audias: *Jam saturati estis: jam divites facti estis: sine nobis regnatis; et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus*[3]. Sed etsi gustaveris, te tanquam nondum Christianismum attigeris, esse reputa. Neque hoc superficiarie præ te feras velim; sed ut penitus insitum semper, ac intime sancitum in mente sit tua.

B III. Ut avarus quispiam, etsi pecuniam congesserit innumerabilem, haud exsatiatur, sed plura potius desiderat; aut qui a potione dulcissima ante satietatem depulsus est, sitim magis accendit: sic Dei gustus, contra omnem satietatem gloriari novit, imo quanto quis magis istiusmodi divitiis abundat, tanto magis considerat se esse pauperem. Tales Christiani non habent in æstimatione sua pretiosam animam propriam; sed velut quidam prorsus nihili, sic se coram Deo dejectos tenent, servosque omnium hominum se ipsos reputant. De tali valde gaudet Deus, et in ea suaviter requiescit anima, ejus humilitate delectatus. Si ergo aliquid habet quispiam, ne propterea infletur, existimans, esse aut habere se aliquid. Nam arrogans confidentia abominatio est Domino; et hæc C a principio ejecit e paradiso hominem. Is enim cum audisset: *Eritis sicut dii*[4], concepit illam insanam spem, et in dementem intumuit fiduciam. Considera quomodo Deus tuus et rex tuus, sed et Dei Filius, *se ipsum* **198** *exinanivit formam servi accipiens*[5], quomodo pauper factus est, quomodo cum inhonoratis est reputatus, quomodo passus est. Si autem ille cum Deus esset talia ultro subiit: tu, homuncio concretus carne et sanguine, tu, terra et cinis, heu me! tu, nullam ex te boni particulam omnino habens, sed totus quantus es ex immunditia conflatus, altum sapis, et gloriando te ostentas! Quin tu si quidem sapis, propter hoc ipsum quod accepisti a Deo, dic: Meum hoc non est; ab alio accepi; et cum ipsi videbitur prorsus auferet a me id quod dedit. Sic omne quidem bonum Domino, malum autem tuæ ipsius ascribe infirmitati.

D IV. Quem ait Apostolus, *thesaurum se habere in vasis fictilibus*[6], sanctificantem existima Spiritus virtutem, quam adhuc in carne superstes dignus habitus est accipere. Etenim alibi rursus idem dicit: *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio*[7]. Qui igitur invenit et apud se habet cœlestem hunc Spiritus thesaurum, omnem justitiam mandatorum, omnem operationem præscriptam, non pure solum et irreprehensibiliter, sed etiam sine labore et ærumna potest exsequi, quod antea citra laborem multum

[2] I Cor. I, 18. [3] I Cor. IV, 8. [4] Gen. III, 5. [5] Philipp. II, 7. [6] II Cor. IV, 7. [7] I Cor. I, 30.

facere, tantum aberat, quin posset. Neque enim valet quis, quantumvis velit, fructum Spiritus vere ac prout oportet excolere, ante perceptionem boni Spiritus. Itaque vim sibi quivis inferat subinde per patientiam currens et fidem, ac ferventer Christum oret, ut thesaurum istum cœlestem queat assequi; et tunc omnem justitiam in ipso et per ipsum præstare poterit pure ac perfecte; sine labore, inquam, et ærumna.

V. Qui divinas divitias Spiritus in se ipsis habent, quando cum aliquibus miscent spirituales sermones, eas quasi promentes e proprio thesauro, iis quibuscum conversantur, communicant. Qui vero istiusmodi opes non recondiderunt in penetralibus cordis, ex quo divinorum sensuum, mysteriorumque et doctrinarum naturæ captum excedentium præstantia redundaret; sed deflorata solum quædam e libris utriusque Testamenti, summa in lingua ferunt; aut auditores facti spiritualium virorum; eorum doctrina se ostentant, quæ ab iis perceperunt tanquam sua proferentes, et partus sibi subjicientes alieno: hi sane aliis quidem facilem præbent eorum quæ dicunt, fruitionem; ipsi vero post dictionem reperiuntur mendicis similes. Quippe cum ad suum quæque verum auctorem, quæ ipsi falso pro suis venditarunt, sponte quasi sua redeant; ipsis in egestate domestica relictis, utpote qui thesaurum non possideant proprium, quem si haberent, possent se quidem primum ipsos oblectare, aliisque deinde, unde juvarentur, impertire. Propterea primum debemus a Deo nobis veras istas divitias comparare, tunc facile poterimus prodesse aliis communicando ipsis doctrinas spirituales et mysteria. Sic enim complacuit divinæ bonitati, habitare in quolibet qui crediderit; etenim. *Qui diliget me*, inquit, *diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum* [8]. Et alibi: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [9].

VI. Qui eo digni habiti honore, ut filii Dei fierent, et Christum in se ipsis resplendentem circumferrent, variis et differentibus modis a sancto reguntur Spiritu, et in arcano cordis a gratia demulcentur. Nihil vero conducibilius est, quam aliqua voluptatum genera, quæ in mundo conspicua sunt, **199** in medium adducere, ut, quibus fruitur anima gratiæ divinæ oblectamentis, iisdem comparentur. Est videlicet quando sancti videntur quibusdam velut excipi regiis epulis supra modum opiparis ac lautis, iisque jucundissime, imo ultra quam exprimi dicendo queat, beate saginari. Et nunc quidem ut sponsa cum sponso spiritualiter congaudentes; nunc ut incorporei quidam angeli, in tanta agilitate sunt et levitate, ut putent nullo corpore se circumvestiri. Aliquando veluti potu aliquo exhilarati, et inebriati ebrietate ineffabili mysteriorum Spiritus exsultant. Aliquando fletu et

[8] Joan. XIV, 20. [9] Ibid. 23.

A γε καὶ ἔδει. ποεῖν Καὶ Πνεύματος ἀληθινῶς γεωργῆσαι πρὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος μεταλήψεως. Πλὴν ἀλλὰ καὶ βιαζέσθω πᾶς τις ἑαυτὸν ἑκάστοτε δι' ὑπομονῆς τρέχων καὶ πίστεως, καὶ θερμῶς τοῦ Χριστοῦ δεέσθω, ὥστε τοῦ θησαυροῦ τοῦδε τοῦ ἐπουρανίου ἐπιτυχεῖν· καὶ τότε πᾶσαν δικαιοσύνην ἐν αὐτῷ τε δι' αὐτοῦ ποιεῖν δύναται καθαρῶς καὶ τελείως, ἀμόχθως τέ φημι καὶ ἀταλαιπώρως.

Ε', Οἱ τὸν θεῖον πλοῦτον τοῦ Πνεύματος ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες ἐπειδάν τισι κοινωνῶσι λόγων πνευματικῶν, τοῦ ἰδίου ὥσπερ ἐκβάλλοντες θησαυροῦ τοῖς οἷς μεταδίδωσιν. Ὅσοι δὲ τὸν πλοῦτον ἐν μυχοῖς καρδίας οὐκ ἐθησαύρισαν, ἐξ οὗ θείων ἐνθυμημάτων καὶ μυστηρίων, λόγων τε ὑπερβαινόντων βρύει ἀγαθωσύνη· B ἀπανθησάμενοί τινα μόνον ἐξ ἑκατέρας Γραφῆς ἐπ' ἄκρας τῆς γλώσσης φέρουσιν, ἢ καὶ ἀνδρῶν πνευματικῶν ἀκουσταὶ γενόμενοι τοῖς τούτων λόγοις ἐπικομπάζουσιν ὡς ἴδια τὰ ἐκείνων προτείνοντες, καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τόκοις ὑποβαλλόμενοι. Οὗτοι μὲν τοῖς ἄλλοις ἄπονον παρέσχον τῶν εἰρημένων ἀπόλαυσιν· αὐτοὶ δὲ μετὰ τὴν διάλεξιν πτωχοῖς εὑρέθησαν ἐοικότες· ἅτε τῶν μὲν λόγων ἑκάστου, καθαπερεὶ πρὸς τὰ ἴδια τῶν ἀφ' ὧν ἐλήφθη ἐπανελθόντος· ἐκείνων δὲ μὴ κεκτημένων ἴδιον θησαυρὸν, ἀφ' οὗπερ δυνατῶς εἶχον πρώτους τε αὐτοὺς εὐφραίνειν, καὶ τοὺς ἄλλους κατὰ μεταδίδοσιν ὠφελεῖν. Διὰ τοῦτο ζητητέον πρῶτον παρὰ Θεοῦ πλοῦτον τὸν ἀληθινὸν τοῦτον εἰσοικίσασθαι· τότε ῥᾴδιον ἡμῖν ἔσται καὶ ἑτέρους δύνασθαι ὠφελεῖν, καὶ λόγων πνευματικων καὶ μυστηρίων αὐτοῖς μεταδιδόναι. Οὕτω γὰρ C ηὐδόκησεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης παντὶ τῷ πεπιστευκότι ἐγκατοικῆσαι· καὶ γὰρ, Ὁ ἀγαπῶν, φησὶν, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρός μου· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν· καὶ ἐν ἄλλοις· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.

ϛ'. Οἱ τέκνα Θεοῦ γενέσθαι καταξιωθέντες, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς ἐλλάμποντα ἔχοντες, ἐν ποικίλοις καὶ διαφόροις τοῦ Πνεύματος διέπονται τρόποις, καὶ ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς καρδίας ὑπὸ τῆς χάριτος περιθάλπονται. Οὐδὲν δὲ οἷον καί τινας τῶν κατὰ κόσμον φαινομένων ἀπολαύσεων εἰς μέσον παραγαγεῖν πρὸς εἰκασίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ θείων διαγωγῶν D τῆς χάριτος. Ἔστι γὰρ ὅτε γίνονται καθάπερ τινὶ βασιλικῷ δείπνῳ ἐνευφραινόμενοι, καὶ ἀγαλλιῶντες ἄφραστόν τινα καὶ ἄφατον ἀγαλλίασιν· καὶ νῦν μὲν ὡς νύμφη τῷ νυμφίῳ πνευματικῶς συνηδόμενοι· νῦν δὲ ὡς ἀσώματοί τινες ἄγγελοι τοσαύτῃ τοῦ σώματος ἐλαφρίᾳ τε καὶ κουφότητι, ὡς μηδὲ νομίζειν σῶμα περιβεβλῆσθαι. Καὶ ἄλλοτε μὲν ὥσπερ τινὶ πότῳ ἐνευφραινόμενοι καὶ μεθύοντες μέθην ἄφραστον τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος· ἄλλοτε δὲ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς αὐτοὺς ἔχει, τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα σωτηρίας ποτνιωμένους· ὑπὸ γὰρ τῆς θείας ἀγάπης

τοῦ Πνεύματος τῶν ἀνθρώπων πάντων περικαιόμενοι ὅλου τοῦ Ἀδὰμ τὸ πένθος ἀναλαμβάνουσι. Καὶ ποτὲ μὲν πρὸς τοσαύτην ἀγάπην μεθ' ἡδονῆς οὐ λόγῳ ῥητῆς τοῦ Πνεύματος ἐξεκαύθησαν, ὡς εἴ γε ἦν δυνατὸν ὅλως, πάντα ἄνθρωπον τοῖς σπλάγχνοις ἐγκολπώσασθαι τοῖς ἰδίοις, κακοῦ διαφορὰν τὸ παράπαν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ μὴ ποιούμενοι· ποτὲ δὲ τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἐξουδένωσαν, ὡς μηδένα εἶναι τὸν μετ' αὐτοὺς οἴεσθαι, ἀλλὰ πάντων ἐσχάτους ἑαυτοὺς λογίζεσθαι. Καὶ νῦν μὲν ἀνεκλαλήτῳ χαρᾷ τοῦ Πνεύματος κατεπόθησαν· νῦν δὲ καθάπερ τις τῶν ἰσχυρῶν βασιλικὴν λαβὼν πανοπλίαν, καὶ πρὸς πόλεμον κατελθὼν τοὺς ἐναντίους κατετροπώσατο, τὸν ἴσον καὶ οὗτοι τρόπον ὅπλοις φραξάμενοι τοῖς τοῦ Πνεύματος πρὸς τοὺς ἀφανεῖς κατῆλθον ἐχθροὺς, καὶ τούτους τοῖς ποσὶν ὑπέθεντο τοῖς ἰδίοις· ἄρτι μὲν πολλή τις γαλήνη αὐτοὺς περιβάλλει καὶ ἡσυχία, εἰρήνη τε περιθάλπει, καὶ ἡδονῇ κάτοχοι γίνονται θαυμασίᾳ· ἄρτι δὲ συνέσει καὶ σοφίᾳ θείᾳ καὶ γνώσει Πνεύματος ἀνεξερευνήτῳ· τοιαῦτα πρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ σοφίζονται χάριτος, ἃ μηδεμιᾷ γλώσσῃ δύναμις ἐξειπεῖν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ὡς ἕνα τῶν πάντων αὐτοὺς ἀνθρώπων ὄψει φαινομένους· οὕτως ἡ θεία χάρις πολυτρόπως ἑαυτὴν ἐν τούτοις ἐξαλλάττουσα καὶ ποικίλλουσα παιδοτριβεῖν ὥσπερ καὶ γυμνάζειν βούλεται τὴν ψυχὴν, ἵνα τελείαν αὐτὴν καὶ ἄμωμον καὶ καθαρωτάτην τῷ ἐπουρανίῳ παραστήσῃ Πνεύματι.

Ζ'. Τὰ εἰρημένα ταυτὶ τοῦ Πνεύματος ἐνεργήματα μεγάλων μέτρων εἰσὶ, καὶ τῶν ἐγγυτάτω τῆς τελειότητος. Αὗται γὰρ αἱ ποικίλαι τῆς χάριτος παρακλήσεις διαφόρως μὲν, ἀλλ' ἀδιαλείπτως αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἐνεργοῦνται, ἐνεργείας ἐνέργειαν Πνεύματος διαδεχομένης. Ὁπότε γὰρ εἰς τὴν τελειότητά τις τοῦ Πνεύματος καταντήσειε, πάντων ἀκριβῶς τῶν παθῶν ἀποκαθαρθεὶς, καὶ ὅλως τῷ Παρακλήτῳ Πνεύματι διὰ τῆς ἀῤῥήτου κοινωνίας ἑνωθεὶς ἐπειδὰν καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ καταξιωθείη Πνεῦμα γενέσθαι, ὡς συγκραθεῖσα τῷ Πνεύματι, τότε ὅλον φῶς, ὅλον χαρὰ, ὅλον ἀνάπαυσις, ὅλον ἀγαλλίασις, ὅλον ἀγάπη, ὅλον σπλάγχνα, ὅλον ἀγαθότης καὶ χρηστότης γίνεται· καὶ οἱονεὶ καταπέποται εἰς τὰς ἀρετὰς τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος, ὡς ἐν ἀβύσσῳ θαλάσσης λίθος ὕδατι πανταχόθεν περισχόμενος· ταύτῃ τοιγαροῦν οἱ τοιοίδε κατὰ πάντα τρόπον, τῷ τοῦ Θεοῦ Πνεύματι συναφθέντες, αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀφωμοίωνται, τὰς ἀρετὰς τοῦ Πνεύματος ἀτρέπτους παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες, καὶ καρποὺς τοιούτους τοῖς πᾶσιν ἐπιδεικνύμενοι. Ἐπὶ γὰρ ἔνδον ἄμωμοί τε καὶ καθαροὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἀπηρτίσθησαν, ἀμήχανον ἔξω καρποὺς κακίας προσενεγκεῖν, ἀλλὰ πάντοτε διὰ πάντων οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος ἐν ἑαυτοῖς διαλάμπουσιν· αὕτη ἐστὶν ἡ προκοπὴ τῆς πνευματικῆς τελειότητος, τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἣν φθάσαι ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος παραινεῖ λέγων· Ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ.

A luctu squalent, ob hominum salutem cum gemitu ingemiscentes. Nam divino erga omnes homines amore accensi, ob totum humanum genus luctu comprehenduntur. Et interdum tanto amore cum voluptate verbis non exprimenda inflammati sunt, ut, si fieri possit, omnem prorsus hominem, sine discrimine boni, mali, innocentis, scelerati, intra suæ viscera colligere charitatis, et fovere cupiant. Nonnunquam adeo se vilipendunt, ut pateat neminem sibi esse inferiorem; quin et postremos omnium se esse existiment. Et nunc quidem inenarrabili absorpti sunt Spiritus gaudio, mox veluti aliquis ex fortibus heroibus regia indutus armatura in bellum descendit, atque hostes propulsat; eumdem in modum et ipsi, armis Spiritus muniti, invisi- B biles adoriuntur inimicos, eosque propriis conculcant pedibus. Est cum ipsos multa circumamplectitur serenitas et tranquillitas, paxque fovet beata, et voluptate imis in sensibus delibutos prorsus mira. Rursus prudentia, sapientia divina et cognitione Spiritus ineffabili beantur, et tot ac tantas res a gratia Christi edocentur, ut nulla lingua ea possit effari. Est vero quando non alii ac unus ex vulgo appareant. Sic multifariam divina gratia se ipsam varians ac multipliciter transformans exercere vult ac diverse instruere animam, ut perfectam ipsam, immaculatam, purissimam supercœlesti sistat Spiritui.

VII. Hi quos modo diximus Spiritus effectus magnorum graduum sunt, et perfectioni proximo- C rum. Hæ siquidem diversæ consolationes gratiæ, differenter quidem cæterum indesinenter in iis a Spiritu exercentur, operatione operationem Spiritus semper excipiente. Quando enim aliquis ad perfectionem Spiritus pervenerit, cunctis perfecte perturbationibus purgatus, et totus Paracleto Spiritui per ineffabilem communionem unitus; et cum ejus anima ad eam evecta dignationem fuerit, ut Spiritus et ipsa sit, in unum cum Spiritu concreta; tunc totus lux, totus gaudium, totus requies, totus exsultatio, totus charitas, totus visceralis compassio, totus bonitas, totus benignitas fit; et quasi absorptus immergitur in virtutes potentiæ boni Spiritus, sicut in abysso maris lapis aqua undecunque comprehensus. In hunc igitur modum tales homines omnimode Dei Spiritui cohærentes, D ipsi Christo assimilantur, virtutes Spiritus immutabiles in se ipsis habentes, et fructus iis consentaneos cunctis exhibentes. Fieri enim nequit ut, cum intus ipsi inculpati et puri per Spiritum effecti sint, fructus extra malitiæ proferant; sed omnis exparte per omnia fructus in iis Spiritus elucent. Talis profectus est spiritualis perfectionis, *plenitudinis Christi*, in quam occurrere nos Apostolus adhortatur dicens: *Ut impleamini in omnem plenitudinem Christi* [10]. Et rursus: *Donec occurramus*

[10] Ephes. III, 19.

A *in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi* [11].

200 VIII. Est quando, simul ac incipit aliquis genu flectere, plenum huic repente divina operatione fit cor; et anima condelectatur Domino, ad instar, ut dictum est, sponsæ cum sponso. Hoc magnus dicit Isaias: *Quo enim modo gaudet sponsus super sponsam, sic gaudebit Dominus super te* [12]. Est etiam, quando contingit occupari quidem talem tota die; una autem ubi se idem hora orationi permiserit, rapitur ab ipsa interior homo, et immenso profundo illius sæculi futuri tenetur comprehensus. Oblectat autem ipsum arcana et ineffabilis voluptas, ita ut mens quidem obstupescat tota suspensa et in sublime rapta; oblivioque internis sensibus subrepat B terrenæ hujus mundi sapientiæ; utpote repletis ipsi objecto digniori cogitationibus, ut dictum est, et captivis procul abductis contemplatione infinitarum et incomprehensibilium rerum, ut in illa hora per orationem homini accidat evolare simul cum oratione ipsius animam.

IX. Ad interrogantem autem, an possibile homini sit in eo semper statu durare, sic respondendum est: nunquam quidem gratiam non inesse, et non penitus radicari quasi coalescentem in naturam unam homini in quo est. Cæterum una cum sit ipsa, non uno tamen modo, sed multipliciter, prout vult, et convenire videt, ad ipsius utilitatem hominis, varias vicissitudines dispensat. Nam aliquando quidem acriorem ipsi, aliquando langui- C diorem flammam subjicit. Est quando lux magis resplendeat; est quando contrahat fulgorem, et caliginem obducat quamdam, divina prorsus dispositione, lampade inexstinguibiliter nihilominus ardente. Quando vero fulgentiori et puriori radiat lumine, velut abundantiori potu exhilaratus homo festum diem celebrat. Est etiam cum ipsum in corde micans lumen alteri lumini sub intimis profundius latenti velut fenestram aperit, ut homo totus dulcedine illa et speculatione plane absorptus, non amplius in se ipso sit, sed quasi fatuus et noxius habeatur mundo, propter inusitatas illecebras amoris et voluptatis et profunditatem, queis dignus habetur, mysteriorum. Et contingit sæpius isto tempore ipsum perfectorum contingere D graduum mensuram, et omni liberum esse peccato et irreprehensibilem; verum posthæc contrahi rursus quodammodo gratiam; et ab adversaria potestate velum iterum obtendi.

X. Sic tecum reputa res gratiæ se habere: finge tibi, residere perfectionem in duodecimo gradu; est igitur, ut ad hanc gradus mensuram liceat ascendere; sed vicissim remittit gratia, et uno descendens gradu, in undecimo, ut ita loquar, subsistit, ubi mirabilia illa ipsi ostenduntur, et quorum ille experimentum cepit homo: sed eodem modo si hæc se semper haberent, non esset ipsi

[11] Ephes. IV, 13. [12] Isa LXII, 5.

A Καὶ πάλιν· Μέχρι καταντήσωμεν εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ.

Η'. Ἔστιν ὅτε, φησὶν, εἰσέρχεταί τις κλῖναι γόνυ, καὶ τούτῳ ἡ καρδία μεστὴ θείας ἐνεργείας γίνεται, καὶ ἡ ψυχὴ συνευφραίνεται Κυρίῳ, καθάπερ ἤδη δεδήλωται, νύμφης τρόπον κατὰ τοῦ νυμφίου· Ὁ μέγας τοῦτό φησιν Ἡσαΐας· Ὃν γὰρ τρόπον εὐφραίνεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί· ἔστι δ' ὅτε συνέβη μὲν ἀσχολεῖσθαι τὸν τοιοῦτον ὅλης ἡμέρας, κατὰ δὲ μίαν ὥραν εἰς εὐχὴν ἑαυτὸν ἐπιτρέψαντα, ἁρπάζεται παρ' αὐτῆς ὁ ἔσω ἄνθρωπος, καὶ κάτοχος ἀπείρῳ βάθει τοῦ αἰῶνος ἐκείνου γίνεται. Ἔχει δὲ αὐτὸν ἀπόῤῥητος ἡδονὴ, ὡς ἐκπλήττεσθαι μὲν τὸν νοῦν μετέωρον ὅλον ὄντα καὶ B ἡρπαγμένον· λήθην δὲ ταῖς φρεσὶν ἐγγίνεσθαι τοῦ ἐπιγείου τοῦδε φρονήματος. ἅτε μεστωθέντων αὐτῷ τῶν λογισμῶν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ εἰς ἀπέραντά τε καὶ ἀκατάληπτα πράγματα αἰχμαλώτων αὐτῷ ἀπαχθέντων, ὡς ἐν ἐκείνῃ ὥρᾳ δι' εὐχῆς τῷ ἀνθρώπῳ γίνεσθαι συναπελθεῖν ἅμα τῇ εὐχῇ καὶ τὴν ψυχήν.

Θ'. Πρὸς δέ γε τὸν ἐρωτῶντα, φησὶν, εἰ πάντοτε δυνατὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῇ τοιαύτῃ διαρκεῖν καταστάσει, ταῦτα λεκτέον· ὡς ἡ μὲν χάρις οὐκ ἔστιν ὅτε μὴ σύνεστι καὶ ἐῤῥίζωται, καὶ ὡς φυσικόν τι πεπηγὸς ἐγγίνεται τῷ ἀνθρώπῳ ᾧ σύνεστι· μία δὲ οὖσα αὐτὴ πολυτρόπως, ὡς ἐθέλει, πρὸς τὸ τοῦ ἀνθρώπου συμφέρον, οἰκονομεῖ· ποτὲ μὲν γὰρ πλέον αὐτῷ τὸ πῦρ, ποτὲ δὲ ἀμβλύτερον ἀνακαίει. Καὶ τὸ φῶς, ἔστι μὲν ὅτε μᾶλλον ἐκλάμπει, ἔστι δ' ὅτε καὶ συστέλλεται C καὶ ἐπιστυγνάζει κατὰ θείαν πάντως οἰκονομίαν, καίτοιγε τῆς λαμπάδος ἄσβεστα καιομένης. Ὅτε δὲ φαιδρυνθῇ πλέον, τότε καθάπερ ἐν μέθῃ πλείονι τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ ὁ ἄνθρωπος ἑορτάζεται· ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τὸ φαῖνον ἐν καρδίᾳ, τῷ ἐνδοτέρῳ δήπου καὶ βαθυτέρῳ διανοίγει φωτὶ, ὥστε ὅλον τὸν ἄνθρωπον τῇ γλυκύτητι ἐκείνῃ καὶ θεωρίᾳ καταποθέντα μηκέτι ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ἀλλ' ὡς μωρόν τε καὶ βλαβερὸν ὑπεῖναι τῷ κόσμῳ, διὰ καινοὺς ἴυγγας ἀγάπης καὶ ἡδονῆς, καὶ τὸ βάθος ὧν ἠξίωται μυστηρίων. Καὶ συμβαίνει πολλάκις κατ' ἐκεῖνον μὲν τὸν καιρὸν τῶν τελείων αὐτὸν ἐπιβῆναι μέτρων, καὶ εἶναι πάσης ἁμαρτίας ἐλεύθερόν τε καὶ ἀνεπίληπτον, μετὰ δὲ ταῦτα συσταλῆναι τρόπον τινὰ τὴν D χάριν, καὶ τὸ κάλυμμα τῆς ἐναντίας ἐπιστῆναι δυνάμεως.

Ι'. Οἴου μοι, φησὶν, οὕτως τὰ τῆς χάριτος ἔχειν. ὑπακείσθω γάρ σοι πρὸς δωδέκατον βαθμὸν ἀνιέναι τὴν τελειότητα· εἶναι μὲν οὖν ὅτε καὶ τουτὶ τὸ μέτρον ἐφικτὸν γίνεται· πλὴν ἀλλ' ἐνδίδωσι πάλιν ἡ χάρις, καὶ ἕνα ὑποβᾶσα βαθμὸν, εἰς τὸ ἑνδέκατον, ὡς εἰπεῖν, ἵσταται. Ἐδείχθη ἐκεῖνα δὴ τὰ θαυμάσια, καὶ ὧν πεῖραν καὶ ἄνθρωπος ἔσχεν ἐκεῖνος· εἰ τὸν ἴσον αὐτῷ τρόπον εἶχε ταῦτα διαπαντὸς, οὐκ ἂν δυ-

νατὸν αὐτῷ ἦν τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ βάρος ὑπιέναι τοῦ λόγου, οὔτε μὴν ἀκούειν τι καὶ λέγειν, ἢ καὶ περί του, κἂν τὸ βραχύτατον, μεριμνᾷν, ὅτι μὴ κεῖσθαι μόνον μιᾶς γωνίας ἐπειλημμένον, καὶ μετέωρον, καὶ μεμεθυσμένον· ταύτῃ τοι καὶ τὸ τέλειον αὐτῷ μέτρον οὐ παρεσχέθη· ἵνα καὶ τῇ ἀδελφῶν προνοίᾳ, καὶ τῇ τοῦ λόγου διακονίᾳ καιρὸν ἔχῃ σχολάζειν.

ΙΑ'. Ἀκούοντες, φησὶ, τοῦ λόγου τῆς βασιλείας, καὶ πρὸς δάκρυα καταγόμενοι, μὴ τοῖς ἡμετέροις τούτοις ἐναπομείνωμεν δάκρυσι, μηδὲ τῇ ἡμῶν ἀκοῇ ὡς καλῶς ἀκούσαντες, μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὡς καλῶς ἰδόντες, ἀρκούντως ἔχειν ἑαυτοῖς λογισώμεθα· καὶ γάρ εἰσιν ἕτερα ὦτα καὶ ἕτεροι ὀφθαλμοὶ, καὶ κλαυθμοὶ ἕτεροι, ὡς δὴ καὶ διάνοια καὶ ψυχὴ ἑτέρα, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸ θεϊκὸν Πνεῦμα καὶ ἐπουράνιον, τὸ ἀκοῦόν τε καὶ κλαῖον, εὐχόμενόν τε καὶ γινῶσκον, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ἐν ἀληθείᾳ ποιοῦν· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὁ Κύριος τὴν μεγίστην ἐπαγγελλόμενος τοῦ Πνεύματος δωρεάν· Ὑπάγω, ἔλεγεν, ὁ δὲ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα. Καὶ πάλιν· Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνος οὖν προσεύξεται καὶ ἐκεῖνος κλαύσεται. Τὸ γὰρ, Τί προσευξόμεθα, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καθ' ὃ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν· ἀλλ' αὐτὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις· αὐτῷ γὰρ τῷ Πνεύματι μόνῳ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα δῆλόν ἐστι. Τὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησὶν, οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ καὶ, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ Παρακλήτου ἐπιφοιτήσαντος, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀποστόλων σκηνωσάσης, τὸ μὲν τῆς κακίας κάλυμμα εἰσάπαν αὐτῶν ἀφῃρέθη, τὰ πάθη δὲ κατηργήθη, καὶ τὰ τῆς καρδίας αὐτοῖς ἀπεκαλύφθησαν ὄμματα. Καὶ τότε λοιπὸν σοφίας πλησθέντες, καὶ τέλειοι καταστάντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, δι' ἐκείνου μὲν καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ποιεῖν ἔγνωσαν, δι' ἐκείνου δὲ καὶ πρὸς πᾶσαν ἀλήθειαν ἐχειραγωγήθησαν ἡγεμονεύσαντός τε καὶ βασιλεύσαντος αὐτοῖς τῶν ψυχῶν. Ὅταν οὖν καὶ ἡμῖν ἐπακούωσι τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ κλαίειν ἐπέρχηται, δεηθῶμεν Χριστοῦ, πίστει ἀνεπιδοιάστῳ ἐλεύσεσθαι πρὸς ἡμᾶς, ἐλπίσαντες ἀληθῶς ἀκοῦον καὶ προσευχόμενον Πνεῦμα κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα.

ΙΒ'. Τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχειν οἴου, φησίν· ἐπίκειταί τις δύναμις ἐπικαλύπτουσα τὸν ἐλαφρὸν νοῦν, ὡς ἀήρ τις λεπτός· καίτοι δὲ τῆς λαμπάδος ἀεί ποτε καιομένης καὶ φαινούσης, καθάπερ εἴρηται· ἀλλὰ τῷ φωτὶ ἐκείνῳ ὡς κάλυμμά τι ἐπίκειται· ταύτῃ ἤτοι οὐδὲ ἔξαρνός ἐστιν ὁ τοιοῦτος μὴ εἶναι τέλειος, μηδὲ τὸ ὅλον ἐλεύθερος ἐκ τῆς ἁμαρτίας· ἀλλ' οἷον εἰπεῖν ἐλεύθερός τε καὶ οὐκ ἐλεύθερος· τοῦτό τε οὐκ ἀθεεὶ πάντως· ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν γίνεται θείαν· καὶ ποτε μὲν διαλύεται καὶ θραύεται ἐκεῖνο τὸ μεσότοι-

A possibile ut dispensationem hanc gratiosam et onus illud sustineret. Neque sane audire, nec curare quilibet quamvis minimum rerum humanarum potest, nisi quod jacet tantum in angulo correptus, et suspensus, et inebriatus. Unde perfecti ipsi gradus mensura non indulgetur; ut et fratrum curam habere, et ministerio verbi vacare possit.

XI. Cum audiendo sermones de regno Dei ad pias lacrymas movemur, non acquiescamus iis lacrymis tanquam nostris; neque has imputemus aut auribus nostris, quasi bene audierint; aut oculis, quasi bene viderint; et sufficere istos sensus ad talia reputantes. Etenim aliæ sunt aures, alii oculi, alii B fletus, uti et alia mens et anima alia; divinus nempe **201** ipse ac supercœlestis Spiritus audiens et flens, orans et cognoscens, voluntatemque in veritate divinam faciens. Quandoquidem apostolis Dominus maximum promittens Spiritus donum: *Vado,* ait, *at Paracletus Spiritus sanctus, quem Pater mittet in nomine meo, ille vos docebit omnia* [13]. Et rursus: *Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo; cum autem venerit ille Spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem* [14]. Ille igitur orabit, ille lacrymabitur. Etenim *Quid oremus,* inquit divinus Apostolus, *prout oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* [15]. Nam ipsi Spiritui soli Dei voluntas perspecta est. Siquidem *Quæ Dei sunt,* inquit, C *nemo novit, nisi Spiritus Dei* [16]. Quoniam et quando, juxta promissionem, die Pentecostes descendit Paracletus, et virtus boni Spiritus animabus apostolorum insedit; velamen quidem illud, quo innata homini pravitas mentem obumbrat, plane ab iis ablatum est; vitiosi vero affectus aboliti sunt: oculique mentis ipsorum sunt aperti. Et tunc de cætero sapientia repleti, et perfecti constituti a Spiritu, per illum quidem et Dei voluntatem facere decreverunt, per illum et ad omnem veritatem manuducti sunt, regnantem in animabus ipsorum. Quando ergo nobis quoque audientibus verbum Dei in lacrymas resolvi contigerit, oremus Christum, fiducia omnem dubitationem pellente, ut veniat ad nos, certo sperantes, suum Spiritum audi- D turum, et oraturum in nobis ad ipsius voluntatem

XII. Rem sic se habere puta: incumbit vis quædam superne obtegens expeditam mentem, ut aer quidam tenuis; ardente nihilominus semper et lucente, ut dictum est, lampade; sed illi ejus luci quoddam superne quasi operculum imponitur; unde qui ejusmodi est, haud inficias iverit, nequaquam esse perfectum, nec ex toto liberum a peccato; rerum, ut sic dicam, liberum simul et non liberum, id vero haudquaquam omnino sine numine; sed per dispensationem divinum. Ac nonnunquam

[13] Joan. XIV, 26. [14] Joan. XVI, 22. [15] Rom. VIII, 26. [16] I Cor. II, 2.

quidem dissolvitur et scinditur et ille *medius paries* A *maceriæ;* quandoque omnino non dissolvitur. Neque pari per omnia in his passu procedit orationis negotium; sed est quando amplius accenditur gratia, et consolatur, et quietem præbet; est rursus, quando hebetior et remissior fit, prout ipsa gratia, accommodate ad ipsius utilitatem hominis benevole providens, varie dispensat. Ingressus tamen sum certis momentis in perfectam mensuram; gustum percepi et experientiam habui beati illius ævi. Nondum autem quemquam vidi Christianum perfectum, aut omni ex parte, in tempus omne, liberum. Sed requiescit aliquis in gratia, et mysteriorum ac revelationum fit particeps; et in multam dulcedinem gratiæ intrat; et peccatum rursus nihilominus inest ipsi. Tales porro propter exuberan- B tem gratiam et lumen ipsos illustrans, per imprudentiam dico, perfecti esse et liberi videntur sibi; ego vero nondum, uti dixi, vidi ullum hominem perfecte liberum; nam et quadam ex parte mihi contigit, momentis quibusdam, in illam, quatenus dictum est, mensuram ingredi. Et novi, edoctus experimentis, qualis demum sit perfectus homo.

χον τοῦ φραγμοῦ, ποτὲ δὲ τὸ σύμπαν οὐ διαλύεταί, οὐδὲ διαπαντὸς ἐπίσης τὰ τοιαῦτα τῆς εὐχῆς· ἀλλὰ ἔστι μὲν ὅτε πλέον ἡ χάρις ἀνάπτεται, καὶ παρακαλεῖ καὶ διαναπαύει· ἔστι δὲ ὅτε στυγνοτέρα καὶ ὑφειμένη γίνεται, καθὼς αὐτὴ ἡ χάρις πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ οἰκονομεῖ. Ὅμως εἰσῆλθον εἰς τὸ τέλειον μέτρον ἔν τισι καιροῖς, καὶ ἐγευσάμην καὶ πεῖραν ἔσχον ἐκείνου τοῦ αἰῶνος. Οὔπω δὲ οὐδένα εἶδον Χριστιανὸν τέλειον ἢ καθάπαξ ἐλεύθερον· ἀλλὰ καὶ διαναπαύεταί τις ἐν τῇ χάριτι, καὶ μυστηρίων καὶ ἀποκαλύψεων κοινωνὸς γίνεται, καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τῆς χάριτος εἴσεισι· καὶ ἡ ἁμαρτία πάλιν αὐτῷ σύνεστιν. Οἱ δὲ τοιοῦτοι διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν, καὶ τὸ ἐλλάμπον αὐτοῖς φῶς, κατά γε ἀπειρίαν φημὶ, τέλειοί τε καὶ ἐλεύθεροι ἔδοξαν εἶναι· ἐγὼ δὲ, ὡς εἴρηται, οὔπω οὐδένα εἶδον ἀκριβῶς ἐλεύθερον· ἐπειδὴ κἀμοὶ μερικῶς καιροῖς ἔν τισιν ἐξεγένετο εἰς ἐκεῖνο τὸ μέτρον ᾗ λέλεκται εἰσελθεῖν, καὶ οἶδα καταμαθὼν ὁποῖός τις ὁ τέλειος ἄνθρωπός ἐστιν.

XIII. Cum audire tibi contigerit de communicatione sponsi cum sponsa, de choris, de cantu et festis, nihil materiale aut terrenum cogitaveris. Etenim in exemplum duntaxat per condescensionem **202** hæc assumuntur. Quoniam illa quæ his designantur, spiritualia et oculis carneis incontigua sunt. Animæ vero sanctæ ac fideli sub comprehensionem veniunt et ipsa communicatio sancti Spiritus, et supercœlestes thesauri, chori ac festa sanctorum angelorum. Quin isti tantum homini mani- C festa fiunt, qui experimentum eorum ceperit; non introductus autem in hæc adyta, nec qualemcunque talium formare ideam potest. Reverenter igitur de hujusmodi rebus audi, quoad tibi contingat credenti, ut dignus habearis fruitione tuarum rerum. Et tunc scies ipsa experientia oculorum animæ, qualium bonorum animæ Christianorum fieri compotes queant. Nam in resurrectione corpori quoque continget horum esse participi, videreque illa et quodammodo palpare, quando ipsum spirituale factum fuerit.

ΙΓ'. Ἐπειδὰν ἀκοῦσαί σοι γένοιτο περὶ κοινωνίας νυμφίου καὶ νύμφης, καὶ χορῶν, καὶ ἑορτῶν, μηδὲν ὑλικὸν μηδὲ πρόσγειον ἐννόησον. Καὶ γὰρ εἰς ὑπόδειγμα μόνον συγκαταβατικῶς ταῦτα παραλαμβάνεται. Ἐπεὶ ἐκεῖνα ἄῤῥητά τέ ἐστι καὶ πνευματικὰ, καὶ ὀφθαλμοῖς τοῖς σαρκικοῖς ἄψαυστα· ψυχῇ δὲ ἁγίᾳ καὶ πιστῇ πρὸς κατάληψιν ἔρχεται, αὕτη τε ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ οἱ ἐπουράνιοι θησαυροὶ, οἱ χοροί τε καὶ ἑορταὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων τῷ πεῖραν λαβόντι μόνῳ καταφανῆ γίνονται, ἀμυήτῳ δὲ οὐδὲ ἐννοῆσαι δυνατὸν τὸ παράπαν. Εὐλαβῶς οὖν περὶ αὐτῶν ἄκουε, μέχρις ἂν καὶ σοὶ γένοιτο πιστεύοντι καταξιωθῆναι τῶν τοιούτων τυχεῖν· καὶ τότε εἴσῃ αὐτῇ πείρᾳ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς οἵων ἀγαθῶν ψυχαί τε Χριστιανῶν κἀνταῦθα κοινωνεῖν δύνανται. Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει καὶ αὐτῷ τῷ σώματι τῶν τοιούτων παρέσται τυχεῖν, βλέπειν τε αὐτὰ καὶ οἱονεὶ κρατεῖν, ὁπόταν καὶ αὐτὸ γένηται πνεῦμα.

XIV. Propria animæ nostræ decora, et boni fructus, videlicet oratio, charitas, fidesque et vigilia et jejunium, et alia virtutum officia, D ubi mista per participationem fuerit communioni Spiritus, tunc et ipsa, velut thymiama conjectum in ignem, opulentam emittunt fragrantiam: sed et nobis redditur facile conversari congrue ad voluntatem Dei; utpote cum sine Spiritu sancto, quemadmodum jam antea dictum est, nemo possit intelligere Dei voluntatem. Ut enim quæ viro nubit mulier, prius quidem quam et conjungatur, proprio vivit arbitrio, et prout ipsi libitum est de se consulit; simul autem sub mariti convenerit manum, sub eo rerum omnium actionumque suarum, moderatore vivit, se respicere ipsam ex eo desinens; pari modo et anima prius habet

ΙΔ'. Τὰ ἴδια τῆς ψυχῆς κάλλη, καὶ οἱ ἀγαθοὶ καρποὶ, ἤτοι εὐχὴ, ἀγάπη, πίστις τε καὶ ἀγρυπνία καὶ νηστεία, καὶ τἄλλα τῶν ἀρετῶν ἐπιτηδεύματα, ἐπειδὰν μιγείη, καὶ κοινωνήσοι τῆς τοῦ Πνεύματος κοινωνίας, τότε καὶ αὐτὰ καθαπερεὶ θυμίαμα πυρὶ βληθὲν, πλουσίαν ἀποδίδωσι τὴν εὐωδίαν· ἀλλὰ καὶ ἡμῖν γίνεται ῥᾴδιον ἀκολούθως τῷ θελήματι πολιτεύεσθαι τοῦ Θεοῦ. Ὡς ἄνευ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, καθάπερ ἤδη πρότερον εἴρηται, μηδενὶ δυνατὸν ὂν συνιέναι τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα. Ὥσπερ γὰρ ἀνδρὶ πρὸς γάμον συνοῦσα γυνὴ, πρότερον μὲν ἢ συναφθῆναι, γνώμῃ τῇ ἰδίᾳ στοιχεῖ, καὶ θελήματι τοῖς ἑαυτῆς κέχρηται, ἐπειδὰν δὲ συνέλθῃ καθ' ἓν, ὑπ' ἐκείνῳ ἡγεμόνι τὸ σύνολον ζῇ, τοῦ πρὸς ἑαυτὴν ὁρᾷν, ἀφειμένη· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχὴ ἔχει μὲν ἴδιόν τι θέλημα, καὶ ἰδίους νόμους, καὶ ἔργα ἴδια· ἐπειδὰν

δὲ γένηται ἀξία τῷ ἐπουρανίῳ ἀνδρὶ Χριστῷ συνελθεῖν, ὑποτάσσεται τῷ τόμῳ τοῦ ἀνδρὸς, οὐκ ἔτι τῷ ταύτης θελήματι, ἀλλὰ τῷ ταύτης νυμφίου ἑπομένη Χριστοῦ.

ΙΕʹ. Τὸ τοῦ γάμου ἔνδυμα τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἡγοῦ· τὴν ὁ μὴ ἐνδῦναι γεγονὼς ἄξιος, τοῦ ἐπουρανίου γάμου καὶ τοῦ δείπνου τοῦ πνευματικοῦ κοινωνὸς οὐκ ἔσται. Θῶμεν σπουδὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου πιεῖν οἴνου, καὶ μεθυσθῆναι μέθην νηφάλιον· ἵν' ὥσπερ οἱ οἴνου διακορεῖς λαλίστεροι γίνονται, οὕτω καὶ ἡμεῖς, τοῦ πνευματικοῦ τούτου διάπλεοι γεγονότες οἴνου, μυστηρίων θείων λαλήσωμεν διηγήματα. Καὶ τὸ ποτήριόν σου γὰρ, φησὶ Δαβὶδ, μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον!

ΙϚʹ. Αὕτη ἐστὶν ἡ πτωχὴ τῷ Πνεύματι ψυχὴ, ἥτις ἐπιγινώσκει μὲν τὰ ἑαυτῆς τραύματα, ἐπιγινώσκει δὲ τὸ περιέχον αὐτὴν τῶν παθῶν σκότος, καὶ τὴν ἀπὸ Κυρίου διαπαντὸς ἐπιζητεῖ λύτρωσιν· ἣ φέρει μὲν πόνους, ἐπ' οὐδενὶ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν χαίρει. ἀλλὰ τῷ καλῷ μόνῳ ἰατρῷ, καὶ τῇ αὐτοῦ πέποιθε θεραπείᾳ. Πῶς οὖν ἡ τετραυματισμένη αὕτη ψυχὴ καλὴ καὶ εὐπρόσωπος ἔσται, καὶ πρὸς συμβίωσιν ἁρμόζουσα τῷ Χριστῷ; πῶς ἄλλως ἢ κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς κτίσιν, καὶ τὴν σαφῆ τῶν οἰκείων τραυμάτων καὶ τῆς πτωχείας ἐπίγνωσιν; Εἰ γὰρ οἷς ἔχει τραύμασί τε καὶ μώλωψι τῶν παθῶν μὴ συνήδεται, μηδὲ συνηγορεῖ τοῖς σφάλμασιν, οὐ λογίζεται αὐτῇ τὴν ἀμορφίαν ὁ Κύριος, ἀλλ' ἐλθὼν ἰᾶται καὶ θεραπεύει, καὶ ἀπαθὲς αὐτῇ καὶ ἄφθορόν τι κάλλος ἀποκαθίστησι· μόνον αὐτὴ προαιρέσει μὴ κοινωνείτω τοῖς πραττομένοις, καθάπερ εἴρηται, μηδὲ τοῖς ἐνεργουμένοις συνευδοκείτω πάθεσιν. Ἀλλ' ὅλῃ δυνάμει πρὸς Κύριον ἐκβοάτω, ἵνα διὰ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τῆς ἐλευθερίας πάντως ἀξιωθῇ τῶν παθῶν. Αὕτη μὲν οὖν ἡ ψυχὴ μακαρία· οὐαὶ δὲ τῇ μὴ συναίσθησιν δεχομένῃ τραυμάτων, μηδὲ ἔχειν τι κακίας διὰ πολλὴν καὶ ἄμετρον οἰομένῃ κακίαν· ταύτην γὰρ οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς ἐπισκέπτεται ἰατρὸς, οὐδὲ θεραπεύει, ὅτι μηδὲ μέλει αὐτῇ τῶν τραυμάτων, ἅτε καλῶς ἔχειν καὶ ὑγιῶς ἡγουμένῃ· Οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσι, φησὶν, οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

ΙΖʹ. Μακάριοι τῷ ὄντι καὶ ζηλωτοὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ὑπερφυοῦς ἀπολαύσεως, ὅσοι διὰ θερμῆς καὶ φιλαρέτου διαγωγῆς τῶν ἐπουρανίων τοῦ Πνεύματος μυστηρίων πείρᾳ καὶ αἰσθήσει τὴν γνῶσιν εἰλήφασι, καὶ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἔχουσιν. Οὗτοι καὶ συμπάντων κρείττους ἀνθρώπων εἰσί· καὶ φανερὰ ἡ ἀπόδειξις. Τίνι γὰρ τῶν δυνατῶν, ἢ σοφῶν, ἢ φρονίμων ἀνελθεῖν εἰς τον οὐρανὸν ὑπῆρξεν ἐπιστρεφομένῳ περὶ τὴν γῆν, ἐκεῖ τε ἐργάσασθαι ἔργα πνευματικὰ, καὶ τὰ κάλλη τοῦ Πνεύματος κατοπτεῦσαι; νυνὶ δὲ πένης τις τὸ φαινόμενον, πένης ἄκρως καὶ ἐξουδε-

voluntatem quamdam propriam, leges usus que proprios, opera propria: postquam vero digna facta fuerit quæ supercœlesti viro jungeretur Christo, subjicitur legi viri, non amplius suam, sed sponsi sequens voluntatem.

XV. Nuptialem vestem Spiritus gratiam esse puta, quam qui induere dignus non fuerit, cœlestium nuptiarum epulique spiritualis particeps non erit. Ponamus studium in spirituali et divino bibendo vino, et inebriemur ebrietate sobria, ut, quemadmodum qui vino pleni sunt, loquaciores fiunt, ita et nos, spirituali hoc large hausto mero, mysteriorum divinorum eloquamur narrationes. *Et calix tuus* (ait David) *inebrians me, quam præclarus est* [17]!

XVI. Ipsa est illa pauper Spiritu anima, quæ cognoscit quidem sua vulnera; cognoscit vero etiam eas, quibus circumambitur, perturbationum tenebras; et a Domino continue liberationem quærit. Quæ tolerat quidem labores, de nullo autem eorum, quæ super terram sunt, bono gaudet; sed in bono tantum medico, et in ejus curatione confidit. Quomodo igitur hæc vulnerata anima decora et formosa erit, et ad vitæ societatem individuam cum Christo ineundam apta? quomodo aliter quam perspeciam habendo antiquam suam originem, et claram præ se ferendo propriorum vulnerum et mendicitatis notitiam? Nam si iis, quæ habet, vulneribus et cicatricibus passionum non delectatur, nec patrocinatur delictis suis; non imputat ipsi suam deformitatem Dominus; sed venit et sanat ac curat eam, nullique obnoxiam alterationi et immarcescibilem quamdam ei restituit pulchritudinem. Tantum ipsa ne libero assensu participet iis quæ fiunt, ut dictum est; neve consentiendo ea comprobet, quæ inordinatæ perturbationes operantur; sed tota virtute ad Dominum clamet, ut per bonum ipsius **203** Spiritum liberare se dignetur a cunctis pravis affectibus. Beata profecto talis anima: væ autem illi, quæ sensum intimum non capiet vulnerum suorum; quæque omnis se pravitatis funditus expertem per multam et immensam putaverit pravitatem. Talem enim neque bonus invisit medicus, nec sanat; quoniam sollicitudine non tangitur vulnerum propriorum; utpote quæ se bene habere ac vigere sanitate existimet. *Non enim* (inquit) *egent qui sani sunt medico, sed qui male habent* [18].

XVII. Beati revera, et invidendi ob vitæ et exsuperantis naturæ modum fruitionis felicitatem, quicunque per ferventem fidem, et vivendi usum ad virtutem normam exactum, supercœlestium sancti Spiritus mysteriorum sensu et experientia notitiam perceperunt, et conversationem in cœlis habent. Tales omnium, qui uspiam vivunt hominum, præstantissimi sunt. Id quod demonstrari manifesto potest. Cui enim potentum, aut sapientum, aut prudentum, ascendere in cœlum contigit, interim dum versantur in terra et illic operari opera spiritua-

[17] Psal. xxii, 5. [18] Matth. ix, 12; xii, 17; Luc. v, 31.

ia, et pulchritudines divini Spiritus intueri ? Nunc vero pauper aliquis in speciem, summe pauper et exinanitus ; ac ne viciniis quidem vel minimum notus, procidens in faciem suam coram Domino, ascendit in cœlum ducente sancto Spiritu, et in plena fiducia suæ animæ, mirabilibus illic rebus delectatur ; ibique operatur, ibi diversatur, ibi conversationem habet, juxta divinum Apostolum dicentem : *Nostra autem conversatio in cœlis est* [19]. Et rursus : *Quæ oculus non vidit, et auris non audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum* [20]. Mox subjungit : *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.* Hi sunt vere sapientes et potentes, hi et nobiles et prudentes.

XVIII. Quinetiam, non habita ratione cœlestium illorum, e solis his quæ præsentia sunt de sanctis judicans, non dubitabis, eos omnium longe hominum celcissimos pronuntiare. Age, res dijudicetur hoc modo: Nabuchodonosor Babylonis imperator, congregatis, quibus præerat, gentibus ad adorationem statuæ quam erexerat, Dei hoc ita sapientissime moderante providentia, ut et puerorum omnibus conspicua virtus fieret, et cuncti discerent unum esse Deum verum, qui in cœlis habitat: tres pueri, iique captivi, ac libertate privati, ausi sunt ipsi obsistere; et cunctis, ex multo metu, adorantibus, nec quidquam præter obsequium tentantibus, mutarum ritu pecudum, quo trahebantur, sequentibus, illi tantum abfuerunt ut similia aliis paterentur; ut neque ignorari sint passi suam de religione sententiam, nec latere sustinuerint, sed cunctis audientibus dixerint: *Deos tuos non colimus, et statuam auream, quam erexisti, non adoramus* [21]. Quos cum in pœnam terribilis illa fornax excepisset, non sane vim suam exseruit, ac quasi et ipsa venerata ipsos esset, a malis eos immunes conservavit: universis ac rege ipso Deum jam verum agnoscentibus. Hos equidem non magis terras incolentium, quam in cœlis degentium chori plausu celebrarunt. Nam heroica facinora sanctorum haudquaquam esse ignota cœli incolis, sed hos illis accursu et testes adesse, divinus innuit Apostolus, dum ait : *Spectaculum facti sumus angelis et hominibus* [22]. Potes et hæc in Elia videre, qui, unus homo cum esset, contra plurimos prævaluit, per devocationem ignis e cœlo. Sed et Moyses universam Ægyptum et Pharaonem **204** tyrannum superavit. Idem in iis quæ de Loth, in iis quæ de Noe, quæ de multis aliis narrantur, cernere est, qui cum apparerent contemptibiles, multis illustribus et potentibus superiores evaserunt.

XIX. Unius fere cujusque, quas videmus rerum, ea conditio est, ut, ni eis subveniat alienæ naturæ auxilium, quantum in ipsis est, ad operandum inutiles informesque relinquantur. Ineffabilis enim Dei sapientia mysteria et typos per ea quæ in ocu-

νώμενος, καὶ οὐδὲ τοῖς ἐγγειτόνων μικροῦ γνώριμος, προσπίπτων ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, ἄνεισιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ Πνεύματος ὁδηγούμενος, καὶ ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τῶν ἐκεῖ θαυμασίων κατατρυφᾷ, ἐκεῖ τε ἐργάζεται, ἐκεῖ τὸ πολίτευμα ἔχει, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα, φησὶν, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει· καὶ πάλιν· Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπων οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Εἶτα ἐπάγει· Ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ἀληθείᾳ σοφοὶ, οἱ δυνατοὶ, οὗτοι καὶ εὐγενεῖς καὶ φρόνιμοι.

ΙΗ'. Καὶ χωρὶς, φησὶ, τῶν οὐρανίων ἐκείνων, ἀπὸ τῶν παρόντων κρίνων τοὺς ἁγίους, οὐκ ἐπιδοιάσεις πάντων ὑψηλοτέρους εἰπών. Κρινέσθω δὲ οὕτως· Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαβυλῶνος ἄρξας, ὁπότε τὰ ἔθνη αὐτῷ πάντα εἰς προσκύνησιν ἧς ἔτυχε κατασκευάσας εἰκόνος ἠθροίζετο· τῷ δὲ Θεῷ τοῦτο πανσόφως ᾠκονομεῖτο, ἵνα καὶ ἡ τῶν παίδων ἀρετὴ πᾶσι γνώριμος καταστῇ, καὶ μάθωσι πάντες, ὅτι Θεὸς ἀληθὴς εἷς, ὃς τοὺς οὐρανοὺς κατοικεῖ· τρεῖς παῖδες, καὶ αὐτοὶ αἰχμάλωτοι καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρημένοι ἐπαῤῥησιάσαντο πρὸς αὐτὸν, καὶ πάντων πολλῷ δέει προσκυνούντων, καὶ μηδ' ὅλως εἰ μὴ πείθεσθαι τολμώντων, ἀλλὰ σχεδὸν ἀφόνων ἴσα καὶ ταῖς κτίσεσιν ἑλκομένων, αὐτοὶ τοσοῦτον ἀπέχοντες τοῦ τὰ ὅμοια τοῖς ἄλλοις παθεῖν, ὡς μηδ' εὐσεβοῦντας ἀγνοεῖσθαι βούλεσθαι, μηδ' ὑπομένειν λαθεῖν, ἀλλ' εἰς ἀκοὴν πάντων λέγειν· Τοὺς θεούς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ἣν ἔστηκας, οὐ προσκυνοῦμεν· τούτους εἰς τιμωρίας λόγον καὶ ἡ φοβερὰ ἐκείνη παραλαβοῦσα κάμινος ἦν, οὐδὲ τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν ὑπεδείξατο, ὥσπερ δὲ καὶ αὐτὴ διευλαβηθεῖσα τούτους, ἀπαθεῖς κακῶν διεφύλαξε, καὶ πάντες καὶ βασιλεὺς αὐτὸς τὸν ἀληθῆ δι' ἐκείνων Θεὸν ἐπέγνωσαν. Ἐκείνους οὐχ οἱ ἐν γῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανοῖς χοροὶ κατεπλάγησαν· καὶ γὰρ εἰς τὰς τῶν ἁγίων ἀνδραγαθείας οὐδὲ τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀπεῖναι, ἀλλὰ συμφοιτᾷν κἀκείνοις, ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὑποφάνει· Θέατρον γὰρ, φησὶν, ἐγενήθημεν καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Ἔχεις τοιαῦτα καὶ ἐπὶ Ἠλίαν ὁρᾷν· ὃς, εἷς ἄνθρωπος ὢν, πρὸς πλείστους ἴσχυσε διὰ τῆς τοῦ οὐρανίου πυρὸς καταγωγῆς· ἀλλὰ καὶ Μωϋσῆς ὅλης Αἰγύπτου καὶ Φαραὼ τοῦ τυράννου περιεγένετο. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Λώτ' τοῦτο καὶ ἐπὶ Νῶε, καὶ ἐπὶ πολλῶν ἴδοις ἑτέρων· οἵτινες τῷ φαινομένῳ πολλὴν εὐτέλειαν ὑπερχόμενοι, πολλῶν ἐκράτουν ἐπισήμων καὶ δυνατῶν.

ΙΘ'. Ἑκάστῳ τῶν φαινομένων, ἢν μὴ καὶ ἑτέρου τις ξένη φύσις πρὸς βοήθειαν ἐπιγένοιτο, τὸ ὅσον καθ' ἑαυτὸ ἀνέργαστόν ἐστι καὶ ἀκόσμητον. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ἄφραστος σοφία μυστήρια καὶ τύπους διὰ τῶν ὁρωμένων δείκνυσιν, ὅτιπερ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις,

[19] Philipp. III, 20. [20] I Cor. II, 9. [21] Dan. III, 18. [22] I Cor. IV, 9.

καθ' ἑαυτὴν οὖσα, τὴν ἐντελῆ τῶν ἀρετῶν διακόσμησιν καὶ τὴν πνευματικὴν εὐπρέπειαν τῆς ἁγιωσύνης ἐκτὸς, εἰ μὴ καὶ τῆς θείας ἀπολαύσοι χειρὸς, ἀδύνατός ἐστιν ἐπιδείξασθαι. Οἷον ἡ γῆ, καθ' ἑαυτῆς μένουσα, εἰ μὴ μετάσχοι τῆς διὰ τῶν γηπόνων ἐπιμελείας, εἶτα καὶ τὴν ἐκ τῶν ὄμβρων καὶ τοῦ ἡλίου καταδέξηται συνεργίαν, ἀνεπιτήδειός ἐστι καὶ ἥκιστα διαρκὴς πρὸς καρπογονίαν. Καὶ οἶκος δὲ πᾶς τοῦ ἡλιακοῦ τοῦδε δεῖται φωτὸς, ὅπερ οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ φύσεως· ἐπεὶ σκότους ἂν εἴη πεπληρωμένος καὶ ἄχρηστος· καὶ ἕτερα δὲ τούτοις ὁμοίως ἔχοντα ὄψει. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀδυνάτως, καθ' ἑαυτὴν σχοῦσα, τοὺς καρποὺς τῶν ἀρετῶν τελείους ἀποδιδόναι, δεῖται τοῦ πνευματικοῦ γηπόνου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τουτέστι τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ καὶ αὐτὸ ξένον τῆς ἡμετέρας ἀτεχνῶς φύσεως· κτίσμα γὰρ ἡμεῖς, τόδε ἄκτιστον· ἵνα καὶ τῇ ἰδίᾳ τέχνῃ γεωργήσαν τῶν πιστῶν φημι τὰς καρδίας, τὰς ὅλῳ θελήματι ἑαυτὰς τῷ πνευματικῷ γεωργῷ παραδούσας, τελείους τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος ἀποδοῦναι παρασκευάσῃ, λάμψῃ τε τὸ ἑαυτοῦ φῶς ἐν τῇ ἐσκοτισμένῃ τοῖς πάθεσιν τῆς ψυχῆς ἡμῶν οἰκίᾳ.

Κ'. Διπλοῦς ἐστι τοῖς Χριστιανοῖς ὁ πόλεμος, καὶ διπλῆ ἡ πάλη· πρός τε τὰ ὁρώμενα τῷ ὀφθαλμῷ τούτῳ· ὑπερετίζει γὰρ ταῦτα καὶ διαγαργαλίζει καὶ παρακαλεῖ τὴν ψυχὴν προσπάσχειν αὐτοῖς καὶ συνήδεσθαι· εἶτα καὶ πρὸς τὰς τοῦ δεινοῦ κοσμοκράτορος ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας.

ΚΑ'. Ἡ δόξα Μωσέως, ἣν ἐπὶ τοῦ προσώπου εἶχε, τύπος τῆς ἀληθοῦς δόξης τοῦ παναγίου Πνεύματος ἦν· ὃν γὰρ τρόπον ἐκεῖ πᾶς ὅστις ἀτενίσαι ἀδύνατος. Οὕτω καὶ νῦν ταύτην τὴν δόξαν, τὴν ψυχὴν Χριστιανὴν ἐπιλάμπουσαν, τὸ τῶν παθῶν σκότος οὐχ ὑπομένει· ἀλλ' ὑπὸ τῆς αὐγῆς ταύτης ἀποδιωκόμενον φεύγεται.

ΚΒ'. Τῷ φιλαλήθει καὶ φιλοθέῳ καὶ τῆς ἐπουρανίου γλυκύτητος γευσαμένῳ, ἔμφυτόν τε καὶ κεκραμένην ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένῳ τὴν χάριν, καὶ ὅλως ἑαυτὸν τοῖς θελήμασι τῆς χάριτος ἐπιτρέψαντι, πάντα τοῦ αἰῶνος τοῦδε διὰ μίσους ἐστί· κρείττων γὰρ οὗτος τῶν τοῦ κόσμου κατέστη πάντων· κἂν χρυσὸν εἴπῃς, κἂν ἄργυρον, κἂν τιμὰς καὶ δόξας, κἂν μακαρισμοὺς καὶ ἐπαίνους· ὑπ' οὐδενὸς ἁλῶναι τῶν τοιούτων δύναται· καθότι πλούτου ἄλλου καὶ τιμῆς ἄλλης, ἑτέρας δὲ δόξης εἰς πεῖραν ἀφῖκται, καὶ ἡδονῇ ἀφθάρτῳ τρέφεται τὴν ψυχὴν, καὶ αἴσθησιν ἔχει καὶ πληροφορίαν πᾶσαν διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος.

ΚΓ'. Οὗτος, ὁπόση τῷ λογικῷ ποιμένι διαφορὰ πρὸς τὰ ἄλογα θρέμματα, τοσοῦτον ἐν συνέσει τε καὶ γνώσει καὶ διακρίσει, τῶν ἀνθρώπων διαφέρων ἐστί· καὶ γὰρ ἄλλου Πνεύματος, καὶ ἄλλου νοὸς, ἄλλης τε συνέσεως καὶ σοφίας παρὰ τὴν τοῦ κόσμου τούτου μετέχει σοφίαν· Σοφίαν γὰρ, φησὶ, λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμέ-

A los incurrunt, iisque monstrat naturam humanam, sibi relictam soli, esse insufficientem ad exhibendum in se perfectum virtutum ornatum et spiritualem sanctimoniæ decorem, nisi divinæ subsidio perfruatur manus. Sicut terra, in suis manens naturalibus, nisi agricolarum artibus laboribusque præparetur, prætereaque nisi et imbrium et solis benignos recipiat influxus, inepta est et minime sufficiens ad gignendos fructus; similiter et domus quælibet, ut fiat habitabilis, eget lumine solari, alienæ utique ab ipsa naturæ; quo si careat, oppleta tenebris nulli sit usui: his similia multa videbis: ad hunc igitur modum humana quoque natura impotens per se ipsam est ad fructus virtutum perfectos producendos; indigetque ad id opera spiritualis agricolæ animarum nostrarum, qui est Spiritus Christi, alienæ profecto a nostra naturæ, cum eo creaturæ, ipse increatus ait; ut excolendis arte sibi propria fidelium cordibus, iis, inquam, quæ se tota voluntate spirituali colono præbent, efficiat ea feracia perfectorum Spiritus fructuum; et lumen ejus splendeat in obtenebrata perturbationibus affectuum animæ nostræ domo.

XX. Duplex Christianis est bellum et duplex lucta. Nam et ea quæ se corporis oculis objiciunt, invitant, titillando irritant et provocant animam, ad se affectu complectenda, et ad oblatis per ipsa voluptatibus fruendum; ultraque hæc, adversus acris principis mundi principatus et potestates.

XXI. Gloria Mosis quam in facie habuit [23], typus veræ gloriæ sanctissimi Spiritus erat; quemadmodum enim illic nemo poterat intendere oculos in Mosis faciem [24], sic et nunc resplendentem in anima Christianas ejusmodi gloriam tenebræ affectuum non sustinent: sed ab illo abactæ fulgore diffugiunt.

XXII. Ei qui veritatem et Deum amat, quinque cœlestem dulcedinem gustavit, et insitam concretamque penitus animæ possidet gratiam, totumque se arbitriis gratiæ permisit, omnia sæculi hujus exosa sunt. Præstantior quippe hic et superior et quibuscunque mundi rebus, sive aurum dixeris, sive argentum; sive honores et dignitates, sive congratulationes et laudes; nullo talium capi potest, quoniam aliarum longe divitiarum, alterius excellentioris dignitatis gustum experiendo percepit, et voluptate incorruptibili anima ejus alitur; sensuque intimo ac possessione beata communicatis ab inhabitante ipsi Spiritu fruitur bonis.

XXIII. Hujus tanta est supra vulgares homines excellentia, quantum ratione præditus pastor eminet supra brutas pecudes; tantum, inquam, antistat mortalium cæteris sapientia, scientia, discretione, quippe qui alium Spiritum, aliam mentem, aliam prudentiam ac sapientiam, quam prudentia mundi est, possidet. *Sapientiam* enim, inquit, *loquimur* **205** *inter perfectos, sapientiam vero non hujus*

[23] Exod. xxxiv, 30. [24] II Cor. iii, 7.

sæculi; neque principum hujus sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio [25]. Propter hæc cunctis hominibus, mundi spiritum habentibus, uti dictum est, seu prudentiæ seu sapientiæ comparatione, ille a nobis descriptus immenso intervallo supereminet; siquidem hic *omnes homines dijudicat* [26], secundum quod scriptum est: spiritualis, inquam, cognoscit unumquemque, discernens unde loquatur, ubi stet, in quibus versetur. Ipsum autem vicissim dignoscendi aut dijudicandi, nemini spiritum mundi habentium facultas est; nisi qui pariter cum eo divinitatis impertitus Spiritu fuerit: ut ait de talibus loquens divinus Apostolus: *Spiritualibus spiritualia comparantes; animalis autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi; spiritualis autem judicat omnia, et ipse a nemine judicatur* [27].

XXIV. Non aliter cuiquam contingere sanctissimi hujus Spiritus participatio potest, quam si plane peregrinus factus huic sæculo, totum se addicat inquisitioni charitatis Christi; ita ut omnibus quæ circa materiam versantur, curis solutus animas, uni huic assequendo scopo vacet, quo sic dignus fiat in unum cum Christo coalescere spiritum, ut ait Apostolus: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est* [28]. Animæ vero quæ omnino cuipiam rerum hujus sæculi defixa est, aut in eam affectu aliquo propendet; puta divitiis, gloriæ, aut amicitiæ mundanæ, non erit possibile fugere et trajiciendo perrumpere tenebras diabolicarum potestatum.

XXV. Veritatis et Dei amantes animæ, ne brevem quidem intermissionem admittere sustinent amoris quo erga Dominum flagrant; sed totæ ex toto cruci hujus confixæ, spiritualem profectum sensu quodam intimo et arcana intelligunt experientia. Vulneratæ igitur isto desiderio, et, ut sic dicam, famelicæ justitiæ omniumque virtutum, atque illustrationis boni Spiritus, etsi mysteriis dignæ divinis, etsi lætitiæ cœlestis et gratiæ participes factæ sint, non tamen in se confidunt, neque esse se aliquid putant; sed quando abundantius consequuntur spiritualia dona, tanto avidius inexplebiliter inhiant ulteriori participationi cœlestium gratiarum; tantoque ad hanc se laboriosius enitendo disponunt. Rursus quanto dulcius sentiunt se proficere in sipiritu, tanto quasi gulosius appetunt perceptionem deliciarum earumdem; et spiritualiter locupletatæ, sibi, quantum in ipsis est, pauperes videntur, juxta divinam Scripturam: *Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitient* [29].

XXVI. Tales animæ et gratiam accipiunt plenæ liberationis a perturbationibus affectuum; et illustrationem et communionem divini Spiritus in plenitudine gratiæ perfecte assequuntur. Diversæ autem ab his pigræ, laborum impatientes, non quæ-

A νων· ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ, ἐν μυστηρίῳ. Διὰ ταῦτα καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων τὸ τοῦ κόσμου πνεῦμα ἐχόντων, καθάπερ εἴρηται, εἴτε φρονίμων εἴτε σοφῶν, ὁ τοιόσδε τοῖς ὅλοις διενήνοχε· καὶ πάντας μὲν ἀνθρώπους ἀνακρίνει, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὁ τοιοῦτος γινώσκει τε ἕκαστον πόθεν τε λέγει, καὶ τοῦ ἕστηκε, ἐν ποίοις ἐστίν· αὐτὸν δὲ οὐδενὶ τῶν ἐχόντων τὸ τοῦ κόσμου πνεῦλα διαγινώσκειν τε καὶ ἀνακρίνειν δύναμις· ὅτι μὴ ἐκείνῳ ᾧ τὸ ὅμοιόν ἐστι τῆς θεότητος πνεῦμα, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· Πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες· ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρία γάρ ἐστι τούτῳ· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

B

ΚΔ'. Τοῦ παναγίου δέ φησι τούτον Πνεύματος ἀμήχανον ἄλδως τυχεῖν, εἰ μὴ πάντων τις τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ξένος γενόμόνος, πρὸς τὴν ζήτησιν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης ἑαυτὸν ἀποτάξειεν, ἵνα πασῶν τῶν κατὰ τὴν ὕλην μεριμνῶν ἀνεθεὶς ὁ νοῦς, περὶ τὸν ἕνα τοῦτον σκνπον ἀπασχολῆται μόνον· καὶ οὕτω καταξιωθείη μετὰ Χριστοῦ εἰς ἓν πνεῦμα γενέσθαι, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἔσται εἰς ἓν πνεῦμά, Ψυχῇ δὲ τῇ ὅλως τινὶ τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου συνδεδεμένῃ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐχούσῃ, οἷον πλούτῳ ἢ δόξῃ, ἢ φιλίᾳ τῇ κατὰ κόσμον, οὐκ ἔσται δυνατὸν φυγεῖν καὶ διαπεράσαι τὸ σκότος τῶν πονηρῶν δυνάμεων.

C ΚΕ'. Αἱ φιλαλήθεις ψυχαὶ καὶ φιλόθεοι οὐδὲ τὴν βραχεῖαν ὕφεσιν τοῦ πρὸς τὸν Κύριον ἔρωτος ὑπομένουσιν· ἀλλ' ὅλαι δι' ὅλου τῷ σταυρῷ τούτου προσηλωμέναι, τὴν τῆς πνευματικῆς προκοπῆς αἴσθησιν ἐν ἑαυταῖς γινομένην ἐπιγινώσκουσι. Τετρωμέναι γοῦν τούτῳ τῷ πόθῳ, καὶ, ὡς εἰπεῖν, ἔκπεινοι οὖσαι περὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀρετῶν, καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἔλλαμψιν, κἂν μυστηρίων ἄξιαι θείων, κἂν εὐφροσύνης ἐπουρανίου καὶ χάριτος μέτοχοι γένονται, οὐ πεποίθασι περὶ αὐταῖς, οὐδὲ εἶναί τι οἴονται· ἀλλ' ὅσῳ χαρισμάτων ἀξιοῦνται πνευματικῶν, τοσούτῳ μᾶλλον ἀπλήστως ἔχουσαι τῶν οὐρανίων φιλοπονώτερον ἐκζητοῦσι· καὶ ὅσῳ πνευματικῆς αἰσθάνονται προκοπῆς, τοσούτῳ δὴ καὶ λιχνότεραι πρὸς τὴν μετάληψιν τούτων γίνονται, καὶ πνευματι-
D κῶς πλουτοῦσαι, τό γε παρ' ἑαυταῖς, πενομέναις ἐοίκασι, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν· Οἱ τρώγοντές γάρ με, φησὶν, ἔτι πεινάσουσι, καὶ οἱ πίνοντές με ἔτι διψήσουσιν.

ΚϚ'. Αἱ τοιαῦται ψυχαὶ καὶ τῆς τῶν παθῶν ἐλευθερίας παντάπασιν ἀξιοῦνται, καὶ τὴν τοῦ θείου Πνεύματος ἔλλαμψίν τε καὶ κοινωνίαν ἐν πληρώματι τῆς χάριτος τελείως κομίζονται. Ὅσαι δὲ ὀκνηραί τε καὶ ἀφερέπονοι, καὶ μὴ ζητοῦσαι τὸν τῆς καρδίας

[25] I Cor. ii, 6. [26] ibid. 15. [27] ibid. 13. [28] I Cor. vi, 17. [29] Eccli. xxiv, 29.

ἁγιασμὸν, ἐντεῦθεν ὡς ἐν σαρκὶ ἔτι τυγχάνουσιν, οὐκ ἐκ μέρους ἀλλ' ὁλοκλήρως δι' ὑπομονῆς δέξασθαι καὶ μακροθυμίας· μηδὲ κοινωνῆσαι τῷ Πνεύματι τῷ παρακλήτῳ κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ πληροφορίαν ἠλπίκασι, καὶ δι' ἐκείνου τῶν παθῶν τῆς κακίας ἀπαλλαγῆναι αὗται, κἂν χάριτος θείας ἀξιωθεῖεν· ἀλλ' ὑπὸ τῆς κακίας κλεπτόμεναι πάσης φροντίδος ἑαυτὰς ἀνῆκαν· ἅτε λαβοῦσαι τὴν χάριν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς τυγχάνουσαι παρακλήσεως, καὶ πνευματικῆς γλυκύτητος ἀπολαύουσαι. Ταύτῃ καὶ ῥᾴδιαί εἰσιν οἰηθῆναι, μὴ συντριβόμεναι τὴν καρδίαν, μηδὲ τῷ φρονήματι ταπεινούμεναι, μηδὲ ἔκδιψοι οὖσαι, καὶ πρὸς τὸ τέλειον μέτρον τῆς ἀπαθείας κατατεινόμεναι. ἐναπομείνασαι δὲ τῇ ὀλίγῃ ταύτῃ τῆς χάριτος παρακλήσει, καὶ εἰς ἔπαρσιν, οὐκ εἰς ταπείνωσιν προκόψασαι, μᾶλλον καὶ οὗπερ ἠξιώθησαν χαρίσματος, ἔστιν ὅτε ἀπογυμνοῦνται. Ψυχὴ γὰρ ὡς ἀληθῶς φιλόθεος, ὡς ὁ λόγος ἔφθη δηλώσας, κἂν μυρίας μετέλθῃ δικαιοσύνας, κἂν ἄκραις ἀγρυπνίαις ἐκτρίψῃ τὸ σῶμα, κἂν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος διαφόρων, ἀποκαλύψεών τε καὶ μυστηρίων ἀξιωθείη, οὕτως ἔχει μετρίως ὡς μήπω τῆς κατὰ Θεὸν ἀγωγῆς ἠργμένη, μηδὲ κτησαμένη τι τῶν δεξιωτέρων, ἐρωτικῶς καὶ ἀπλήστως πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν ἀγάπην διακειμένη.

ΚΖ'. Εἰς τὰ μέτρα δὲ ἐφικέσθαι ταῦτα, οὔτε ἀθρόως, οὔτε ῥᾳδίως ἐφικτὸν οὐδενί· ἀλλὰ πολλῶν πόνων καὶ ἀγώνων ἡγησαμένων, χρόνων τε καὶ σπουδῆς, κατὰ δοκιμασίας καὶ πειρασμῶν ποικίλων, ἄχρι καὶ τοῦ τελείου, φημὶ, τῆς ἀπαθείας μέτρου. Οὕτω γὰρ πρὸς πάντα πόνον καὶ κόπον ἐξετασθεὶς, καὶ ὅλους πειρασμοὺς τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ἐπαγομένους εὐψύχως ὑπενεγκὼν, τότε καὶ τῶν μεγάλων τιμῶν καὶ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ θείου πλούτου καταξιοῦται· εἶτα καὶ κληρονόμος τῆς οὐρανίου γίνεται βασιλείας.

ΚΗ'. Ἡ ψυχὴ δὲ οὐκ ἔχουσα μὲν τὴν εἰρημένην τῆς πολιτείας ἀκρίβειαν· μήπω δὲ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν αἴσθησιν δεξαμένη, πενθείτω καὶ ζητείτω παρὰ τοῦ Κυρίου θερμῶς, ἵνα τοῦ ἀγαθοῦ τούτου καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐν νῷ δι' ἀῤῥήτων θεωριῶν γινομένης τοῦ Πνεύματος ἐπιτύχῃ. Ὥσπερ δὲ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον, οἱ σωματικοῖς ἁλόντες ἁμαρτήμασιν, ἀφορίζονται μὲν παρὰ τοῦ ἱερέως τὸ πρότερον· εἶτα τὴν κατὰ λόγον μετάνοιαν ἐπιδεδειγμένοι, καὶ τῆς κοινωνίας μεταποιοῦνται· ὅσοι δὲ ἀπταίστως καὶ καθαρῶς βεβιώκασι, προκόπτουσί τε πρὸς ἱερωσύνην, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξωτέρου τόπου τὴν ἔσω τοῦ θυσιαστηρίου μετάστασίν τε καὶ τάξιν ἀπολαμβάνουσιν, ἵνα λειτουργοὶ καὶ πάρεδροι τῷ Κυρίῳ διατελῶσιν· οὕτω δὴ σκοπῶμεν καὶ περὶ τῆς μυστικῆς τοῦ Πνεύματος κοινωνίας, περὶ ἧς τῷ Ἀποστόλῳ εἴρηται· Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὄψει σωζομένην ἀκολουθίαν· ἐνοικεῖ μὲν γὰρ ἡ θεία Τριὰς

[30] II Cor. XIII, 13.

A runt sanctificationem cordis (unde et quasi in carne adhuc exsistunt) non ex parte sed integram per perseverantiam et patientiam recipere; quæ neque sperant omnibus sensibus et plena fiducia cordis participes Spiritus paracleti fieri, perque ipsum a perturbationibus malitiæ liberari, licet gratiam divinam adeptæ sint. Sed a malitia illusæ omnem sollicitudinem remittunt, veluti receperint jam gratiam, et quæ ex ipsa fluit, consolationem. et spirituali dulcedine perfruantur. Unde et faciles in tumorem mentis incidunt non contritæ corde, nec sitientes, nec anhelantes ad perfectam exstinctionis affectuum mensuram; **206** acquiescentes exigua hac gratiæ consolatione; et magis in elationem, quam in humilitatem proficientes, unde et gratia
B potius, quam consecuti erant, spoliantur. Non sic vere Dei amans anima, ut præcedens declaravit sermo; quantumlibet enim innumeris se commendabilem fecerit officiis virtutum; etiamsi acerrimis vigiliis corpus extriverit; utcunque donis Spiritus magnis et variis, etiam revelationum et communicationis mysteriorum fuerit digna habita, de se tamen adeo sentit modice, ut sibi videatur, ne rudimentum quidem adhuc ponere cepisse vitæ secundum Deum rectæ; nedum se possidere ullam præstantiorum in via Spiritus æstimet dotium; tota interim, vehementi charitatis nisu ad Christum insatiabiliter amandum incumbens.

XXVII. Ad hunc gradum pertingere, neque cito, neque facile contingit ulli. Sed præcedant necesse est multi labores et certamina, moræ longæ et
C studium cum probatione et tentationibus variis, usque dum ad perfectam mensuram quietis perturbationum perveniatur. Ita enim demum per cuncta contentionum ærumnarumque genera exploratus, et tentationibus a malitia suscitatis animose toleratis, magnorum denique honorum, et donorum Spiritus, opumque divinarum beatur; postremoque hæres fit regni cœlestis.

XXVIII. Anima vero non habens quidem hanc, de qua diximus, exquisitæ conversatiouis solertiam; neque dum intimi sensus experimento sibi conscia ejus, quæ est in corde suo, sanctificationis, lugeat et quærat a Domino ferventer, ut boni hujus et operationis Spiritus, quæ in mente fit per arcanas contemplationes, efficiatur compos.
D Porro quemadmodum juxta ecclesiasticam legem, in delictis deprehensi corporeis, segregantur quidem primum per sacerdotem; deinde præscripta canonibus pœnitentia exhibita, communioni restituuntur; qui vero sine offensione et pure vixerunt, promoventur ad sacerdotium, et ab exteriori loco interius ad altaris viciniam admissi, statum jam et ordinem accipiunt, ut ministri et assessores Domino fiant; ad consimilem modum rem se habere reputemus in hac mystica Spiritus communione, qua dictum ab Apostolo est: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, charitas Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus* [30]. Videbis, inquam, similem

hic quoque quasi discipinæ ordinem. Habitat enim divina Trinitas in anima pure vivente, cum adjuvante ipsam divinæ benignitatis auxilio; habitat autem non in quantum in se est; sic enim est incomprehensibilis universæ, quanta est, creaturæ; sed in quantum aptus et capax est homo. Postquam vero anima in quopiam offenderit, transgrediens ordinem divinum, ac Dei spiritum contristaverit, ejicitur et segregatur a spirituali lætitia mens, divina quidem gradia, et charitate omni, et operatione Spiritus esse contrahentibus; lapsa in defectum anima afflictionibus interim, et tentationibus, et malignorum spirituum vexationibus, tradita; quoad rursus recte jam ambulans, denuo se ad Spiritus beneplacitum adaptaverit; deinde velut per omnes circumducta pœnitentium gradus, confessione nempe et humiliatione, visitatione tandem iiterum gratiæ beatur; quin et cœlestis uberiorem interdum mensuram lætitiæ recipit. Quod si nulla in re Spiritum contristaverit, sed juxta Dei beneplacitum vixerit, cunctis pravis cogitationibus valide resistens, Dominoque indivulse adhærens; talis merito se consequenter nunquam interrupto auctu proficit anima, donisque ineffabilibus 207 instruitur; nec non a gloria in gloriam, a quiete in perfectiorem quietem transferetur. Denique et usque ad supremum, quo perducere Christianismus hominem potest, perfectionis apicem progressa, perfectis operariis, et inculpatis Christi ministris in æterno regno adjungetur.

ἐν τῇ καθαρῶς ἐχούσῃ ψυχῇ, τῆς θείας χρηστότητος συνεφαπτομένης· ἐνοικεῖ δὲ οὐ καθ' ὅ ἐστιν· ἀχώρητος γάρ καὶ αὐτῇ πάσῃ τῇ κτίσει· ἀλλὰ καθ' ὅσον γοῦν ἐπιτηδείως ἔχει καὶ δεκτικῶς ὁ ἄνθρωπος· ἐπειδὰν δέ τι παρατραπῇ τῆς τῷ Θεῷ κατὰ γνώμην διαγωγῆς, καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα λυπήσειεν, ἐκβάλλεται καὶ ἀφορίζεται τῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης ὁ νοῦς· τῆς μὲν θείας χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ πάσης τῆς ἀγαθῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας συστελλομένης· ἐκείνου δὲ θλίψεσί τε καὶ πειρασμοῖς καὶ πονηροῖς πνεύμασι παραδιδομένου· καὶ μέχρις ἂν πάλιν ὀρθοποδίσειεν ἡ ψύχὴ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος εὐαρέστησιν· εἶτε διὰ πάσης ἐξομολογήσεώς τε καὶ ταπεινώσεως τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξαμένη, τότε καὶ αὖθις τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιοῦται τῆς χάριτος, καὶ τὴν οὐράνιον εὐφροσύνην πλέον ἢ κατὰ πρῶτον ἀπολαμβάνει. Εἰ δὲ πρὸς μηδὲν τό Πνεῦμα λυπήσειεν, ἀλλ' εἴη ζῶσά τε εὐαρέστως, καὶ λογισμοῖς μὲν πᾶσι πονηροῖς ἀντιταττομένη, τῷ Κυρίῳ δὲ κολλωμένη διαπαντὸς, ἡ τοιαύτη δικαίως ἄρα καὶ ἀκολούθως προκόπτει ψυχὴ, καὶ δωρεῶν ἀφάτων ἀξιοῦται, ἀπὸ δόξης εἰς δόξάν, καὶ ἀπὸ ἀναπαύσεως εἰς τελειοτέραν ἀνάπαυσιν μετατίθεται. Εἶτα καὶ εἰς τὸ τέλειον τοῦ Χριστιανισμοῦ μέτρον ἀφικομένη, τοῖς τελείοις ἐργάταις, καὶ τοῖς ἀμώμοις τοῦ Χριστοῦ λειτουργοῖς κατὰ τὴν αἰώνιον αὐτοῦ συνταγήσεται βασιλείαν.

XXIX. Hæc quæ videmus in paulo ante memorato sacrorum ritu, figuras esse puta et umbras occultorum. Templum puta visibile, cordis; sacerdotem, veri sacerdotis Christi gratiam: et sic porro. Ut igitur in Ecclesia visibili nisi prius fiant sacræ lectiones, et quæ cætera canone ecclesiastico consequi debent, procedant, psalmodiæ et sacrum ipsum mysterium corporis et sanguinis Christi peragi a sacerdote, inconsequens est. Vicissim autem, si vel maxime ecclesiasticus canon expletus fuerit, oblatio autem mystica non celebretur a sacerdote, nec eucharistia et communio corporis Christi administretur, haut perfecte absolvitur ecclesiasticarum cæremoniarum ordo, et mancus mutilusque Dei cultus ac religio est. Sic mihi tu de Christiano quolibet cogita. Si enim is in jejunio quidem et vigilia, et in psalmodia item et in cunctis officiis virtutum universarum omni se diligentia exercuerit: nec tamen eo unquam proficiendo pertingat, ut mystica Spiritus operatio in altari cordis ejus a gratia cum sensu intimo, et omnis spiritualis quietis arcana experientia peragatur, imperfecta fuerit tota illa præcedens series religiosarum observationum, et ferme inutilis non habens exsultationem spiritualem, arcane in corde productam.

ΚΘ'. Τὰ φαινόμενα ταῦτα τύπους οἴου μου καὶ σκιὰς τῶν κρυφίων εἶναι· τὸν ναὸν τὸν ὁρώμενον τοῦ τῆς καρδίας ναοῦ, τὸν ἱερέα, τοῦ ἀληθινοῦ ἱερέως τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος· καὶ ἐφεξῆς οὕτως· Ὥσπερ οὖν κατὰ τήνδε τὴν ὁρατὴν Ἐκκλησίαν, ἂν μὴ πρότερον αἱ ἀναγνώσεις, αἱ ψαλυμῳδίαι τε καὶ τίς ἐστιν ἀκολουθία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βαθμοῦ, προχωρήσειεν, αὐτὸ τὸ θεῖον μυστήριον τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τὸν ἱερέα ἐπιτελεῖν οὐκ ἀκόλουθον. Εἶτα κἂν πᾶς μὲν ὁ ἐκκλησιαστικὸς κανὼν ἐπιτεθείη, ἡ μυστικὴ δὲ τῆς προσφορᾶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐχαριστία, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μὴ γένηται, οὔτε ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἐτελεσιουργήθη θεσμὸς, καὶ ἐλλιπὴς ἐστιν ἡ λατρεία τοῦ μυστηρίου· οὑτῶ μοι καὶ τὰ τοῦ Χριστιανοῦ νόει· ἂν γὰρ νηστείαν μὲν καὶ ἀγρυπνίαν καὶ ψαλμῳδίαν, ὅλην τε ἄσκησιν καὶ ἀρετὴν πᾶσαν κατορθωκὼς εἴη· ἡ μυστικὴ δὲ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς αὐτοῦ καρδίας ὑπὸ τῆς χάριτος κατ' αἴσθησιν πᾶσαν καὶ πνευματικὴν ἀνάπαυσιν μὴ· ἐπιτελοῖτο, ἀτελὴς ἡ τοιάδε πᾶσα τῆς ἀσκήσεως ἀκολουθία καὶ σχεδὸν ἀργὴ, οὐκ ἔχουσα τὴν τοῦ Πνεύματος ἀγαλλίασιν μυστικῶς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνεργουμένην.

XXX. Bonum est jejunium, bona vigilia, bona similiter omnis exercitatio, et vita peregre traducta; cæterum hæc procœmia sunt status et conversationis Deum vere amantium; unde inconsultum profecto est iis magnopere confidere. Est enim, quando gratiæ cujusdam participes fiamus: et tum malitia

Λ'. Καλὸν ἡ νηστεία, καλὸν ἡ ἀγρυπνία, καλὸν ὁμοίως ἡ ἄσκησις, καὶ ἡ ἐπὶ ξένης διαγωγή· καὶ προοίμια ταῦτα πολιτείας θεοφιλοῦς· ἀλόγιστον δὲ ἀτεχνῶς εὐ ἁπλῶς τοῖς τοιούτοις ἐπιθαῤῥεῖν. Ἔστι γὰρ ὅτε καὶ χάριτός τινος ἐν μετοχῇ καθιστάμεθα· καὶ ἡ κακία ἔνδον ὑποκαθημένη, καθάπερ ἐν τοῖς

ἄνω λέλεκται, σοφίζεται καὶ ὑποχωρεῖ, ἑκοῦσα, οὐ πράττει τὰ ἑαυτῆς· ἀλλὰ ποιεῖ νομίσαι τὸν ἄνθρωπον, διακεκαθάρθαι τὸν νοῦν· καὶ τὸ λοιπὸν ἐξάγει πρὸς οἴησιν τελειότητος. Εἶτα ληστρικῶν ἐπιτίθεται καὶ τῶν κατωτάτων ἄχρι καταφέρει τῆς γῆς. Οἱ γὰρ ἄνθρωπον πολλάκις εἴκοσιν ἔτη γενόμενοι λῃσταί τινες ἢ στρατιῶται τὸ ἐπιτήδευμα, μηχανάς τε κατὰ τῶν πολεμίων ἐπίστανται, ὑποκάθηνταί τε καὶ ἐνέδρας ἐπινοοῦσι, καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν λαμβάνουσιν ὦτα, καὶ κτείνουσιν ἀνελπίστως περιβαλόντες. Πόσῳ γε μᾶλλον ἡ κακία τοσαύτας χιλιάδας ἐτῶν γεγενημένη, καὶ τοῦτο ἔργον ἑαυτῆς τεθειμένη, τὸ σπουδαιότατον τὸ ἀπολεῖν ψυχὰς, ἐνέδρας εἶδε τοιαύτας ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καρδίας ἐπινοεῖν, καὶ κατὰ καιροὺς ἀτρεμεῖν ἐπίτηδες, καὶ μὴ ἐνεργεῖν· ὥστε τὴν ψυχὴν ἑλκῦσαι πρὸς οἴησιν τελειότητος; Ὁ μέντοι B θεμέλιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, κἂν πάσας τις μετέλθῃ δικαιοσύνας, μὴ ἐπαναπαύεσθαι τούτων, μηδὲ ἐπιθαῤῥεῖν, μηδὲ μέγα τι πεποιηκέναι λογίζεσθαι· κἂν μέτοχος χάριτος καταστῇ, μὴ νομίσαι κατειληφέναι· μηδὲ κατακόρως ἔχειν. ἀλλὰ πεινᾷν τότε καὶ διψᾷν δὲ πενθεῖν καὶ κλαίειν, καὶ συντετριμμένην ὅλως τὴν καρδίαν ἔχειν.

A intus in nobis subsidens (prout superius est memoratum a nobis) subdole agit et sponte se subtrahit; nec operatur, quæ sua sunt. Sed hominem inducit, ut existimet mentem suam esse emundatam: et sic porro impellit eumdem in perfectionis persuasionem. Tum vero latronum ritu in ipsum facit impetum, eumque in infima usque terræ præcipitat. Sunt homines innutriti tractationi armorum, qui annis viginti aut latrocinio, aut militiæ assuevere; quippe sciunt machinationes in rebus militaribus. Hi subsident, et insidiis intendunt, ac hostium avertunt aures; et sic insilientes trucident ex improvisio. Quanto magis malitia, tot millium annorum, et opus hoc perdendi animas sibi proponens, insidias noverit ejusmodi in cordis abscondito comminisci, et temporibus opportunis de industria? Imo quietam esse et non operari, ut animam ipsam in persuasionem perfectionis pertrahat? Fundamentum itaque Christianismi est, quantacunque quis obierit omnium officia virtutum, his tamen non acquiescere; non iis confidere; non inde magnum quid se fecisse reputare; neque ubi gratiæ particeps est factus, repente, ac se comprehendisse arbitrari; multo minus velut jam saturum otiari; qui tum magis esurire ac sitire; lugere ac flere, ac contritum penitus cor habere.

ΛΑ'. Νόει μοι τὴν πνευματικὴν κατάστασιν οὕτως ἔχειν. Ὑπόθου τινὰ εἶναι βασιλικὸν οἶκον· τούτῳ δὲ αὐλὰς ὑπεῖναι διαφόρους, καὶ πρόθυρά τινα καὶ οἰκίας ἄλλας ἐξωτέρας· καὶ οὕτω πάλιν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἐνδοτέρας, ἐν αἷς τὴν πορφύραν καὶ τοὺς θησαυροὺς εἰκὸς ἀποκεῖσθαι. Εἶτα καὶ τὴν τούτων C αὖθις ἐσωτέραν, ὅπου τὴν βασιλικὴν εἶναι διαγωγὴν ἐπιτήδειον. Ὥσπερ οὖν εἴ τις τὰς ἐξωτέρας αὐλάς τε καὶ μονὰς ἀπαντήσας, εἰ δόξει τοὺς ἔνδον οἴκους κατειληφέναι, πεπλάνηται· οὕτω δὴ καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν ἀκολούθως. Οἱ πρὸς γαστέρα καὶ ὕπνον διαμαχόμενοι, ψαλμοῖς τε καὶ εὐχαῖς διηνεκῶς προσκείμενοι, μὴ νομιζέτωσαν ἤδη τοῦ τέλους καὶ τῆς καταπαύσεως ἐπιβῆναι. Πόθεν; Ἔτι γὰρ αὐτοῖς περὶ τὰ πρόθυρα καὶ τὰς αὐλὰς ἡ ἀναστροφή· οὐχ ἵνα τὴν πορφύραν καὶ τοὺς θησαυροὺς ὑποκεῖσθαι τοὺς βασιλικοὺς ὑπάρχει· κἂν χάριτός τινος πνευματικῆς ἠξιώθησαν· μηδὲ τοῦτο πάλιν αὐτοὺς ἀπατάτω, τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν· ἐρευνᾷν οὖν προσῆκεν, εἰ εὗρεν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ τούτῳ σκεύει τὸν θησαυρόν· εἰ ἐνεδύσατο τοῦ Πνεύματος τὴν πορφύραν· εἰ τὸν βασιλέα εἶδε καὶ ἀνεπαύσατο. Καὶ γὰρ οἴου μοι πάλιν D τὴν μὲν ψυχὴν βάθος τι ἔχειν καὶ μέλη πολλὰ, τὴν δὲ ἁμαρτίαν ὑπεισελθοῦσαν τὰ μέλη πάντα, καὶ τὰ νοήματα τῆς καρδίας καταλαβεῖν· εἶτα ἐπιζητήσαντος τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν, ἐλθεῖν, καὶ δύο τυχὸν τῆς ψυχῆς μέρη περιλαβεῖν· τὸν οὖν ἀπείρως ἔχοντα, πρὸς τῆς χάριτος ταύτης παρακαλούμενον δόκησις ἔχει, πάντα τὰ μέλη τῆς ψυχῆς κατειλῆφθαι, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ὅλως ἐκριζῶσθαι, μὴ εἰδότα, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἔτι κατάσχετον ὑπ' ἐκείνης ἐστίν. Ἐνὸν γὰρ, ὡς πολλάκις δεδήλωται, καὶ τὴν χάριν ἀδιαλείπτως ἐνεργεῖν, ὃν τρόπον ὀφθαλμὸν ἐν τῷ σώματι, καὶ συνεῖναι τὴν κακίαν ὑποκλέπτουσαν

XXXI. Cogita mihi, sic se habere spiritualem statum. Finge tibi animo palatium quoddam regium, aulis constans diversis; ac vestibula quidem principio exstare, partesque anteriores ædium; tum introrsum continua serie penitius recedentes alias, in quibus et purpuram et thesauros verisimile sit latere reposita. Deinde rursus post has adhuc interiora **208** conclavia: ubi diversari rex ipse creditur. Ut igitur si quispiam istiusmodi extimas tantum quasdam forte ingressus mansiones, existimaret se ipsa jam penetralia domicilii tenere, vehementer erraret: ita in rebus spiritualibus se res habet; qui bellum ventre et somno inferentes, in psalmorum quoque decantatione, et continuatione precum perseverant, ne putent se pervenisse jam ad mentam, ac quietis incendiose cubile. Unde enim hæc persuasio? Adhuc eorum in primoribus porticibus et circa aulas hæret conversatio; nondum ubi purpura et thesauri regii sunt repositi; licet gratiæ spiritualis alicujus sint beati; ne, quæso, hoc eos decipiat, ut apicem arripuisse jam se perfectionis putent. Explorare aliquem æquius fuerit; ecquid in suo vase fictili thesaurum invenerit? Ecquid jam induerit Spiritus purpuram? An regem viderit, et conquieverit? Etenim existima rursum animam quidem profunditatem quampiam habere, et membra multa; peccatum autem subrepsisse putet in membras omnia, et cogitationes quoque cordis occupasse. Deinde postquam homo requisivit Spiritus gratiam, eam venire, et duas apprehendisse forsitam animæ partes. Id cum sentiret imperitus gratiæ hujus, opinatur, universa pariter animæ membra gratiæ comprehensa vi teneri, ac peccatum ex eo prorsus eradicatum; nesciens pleras-

que adhuc animæ partes occupari a peccato. Concesso enim (ut sæpius demonstratum est) gratiam indesinenter operari, sicut oculum in corpore ; cum eo tamen nihilominus est verum, simul cum ea subesse pariter malitiam, latenter mentem fallentem. Qui ergo haud satis novit discernere, quasi magnum quid jam sit assecutus, magnum aliquid de se ipso opinatur ; et quasi ultima purgatione ad purum excoctus sit, inflatur. Sed multum a vero abest hæc ejus vanissima persuasio. Ut enim præcedens sermo monstravit, ars hæc est Satanæ, quodam tempore de industria se abscondere, ac, quasi recessisset, intermittere operari quæ solebat ; hoc spectantis, ut arrogantem sui fiduciam parum cautis spiritualibus ingeneret. Verumenimvero qui plantat vineam, haud statim vindemiat ejus fructum. Neque qui semen in terram jacit, frumentum eodem tempore in horrea convehit. Quid ergo? an recens natus infans perfectæ subito incrementum adipiscitur ætatis? Respice in Jesum. Ex quanta gloria Filius Dei et Deus cum esset Christus, in quot qualesque perpessiones, ignominiam et crucem descenderit ; et rursus propter illam ipsam ejus humiliationem superexaltatus idem fuerit, adeo ut sedeat ad Patris dexteram. At malus serpens subseminata primo suo susurro in Adami animo cupiditate divinitatis, in quantam ipsum dejecit ignominiam, illius superbissimi justa punitione desiderii. Hæc igitur ipse reputans, consule tibi, constituens quantum potes in securo res tuas; et stude semper humiliare tuum cor, et illiud habere contritum.

A τὴν διάνοιαν. Ὁ τοίνυν μὴ διακρίνειν εἰδὼς, ὡς μέγα τι κατειληφὼς ἤδη, μέγα τε περὶ ἑαυτοῦ οἴεται, καὶ ὡς τὴν ἐσχάτην κάθαρσιν συνεσχηκὼς τετύφωται· ἔχειν δὲ τὴν ἀλήθειαν συνηγοροῦσαν αὐτῷ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὡς γὰρ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, τέχνη τῷ Σατανᾷ καὶ αὕτη· κατά τινας χρόνους ἑκόντα παραχωρεῖν, καὶ τὰ εἰωθότα μὴ ἐνεργεῖν, κατὰ σκοπὸν, τοῦ οἴησιν τελειότητος τοῖς ἀσκουμένοις ὑποβαλεῖν· ἀλλὰ μὴ ὁ φυτεύων ἀμπελῶνα παραπόδας λαμβάνῃ καὶ τὸν καρπόν· ἢ ὁ σπείρων τὰ σπέρματα ἐν τῇ γῇ καὶ τὴν συγκομιδὴν εὐθὺς ἐποιήσατο. Τί δέ; τὸ ἀρτιγενὲς παιδίον ἥψατο παραχρῆμα τῆς τελειότητος; Ἀπόβλεψον εἰς τὸν Ἰησοῦν· ἐκ ποίας δόξης Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ὢν ὁ Χριστὸς, εἰς οἷα πάθη, καὶ ἀτιμίαν, καὶ σταυρὸν κατέβη· καὶ πάλιν B ὅπως διὰ ταύτην αὐτοῦ τὴν ταπείνωσιν ὑπερήρθη, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πάτρὸς ἐνάθισεν. Ὁ δέ γε πονηρὸς ὄφις ἐκ πρώτης τῷ Ἀδὰμ ὑποσπείρας θεότητος ἐπιθυμίαν, εἰς οἵαν αὐτὸν κατήγαγεν ἀτιμίαν διὰ ταύτης δὴ τῆς οἰήσεως. Ταῦτα τοίνυν αὐτὸς ἐννοῶν ἀσφάλιζε σεαυτὸν ὅση δύναμις, καὶ σπούδαζε ταπεινοῦν ἀεὶ τὴν καρδίαν, καὶ συντετριμμένην ἔχειν.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΝΟΟΣ

ΛΟΓΟΣ.

MACARII MAGNI

DE LIBERTATE MENTIS

LIBER.

209 I. Cum audieris descendisse Christum in inferos, et detentas illic animas liberasse, non longe distare illa ab his, quæ nunc gerentur, puta. Cogita mihi sepulcrum esse cor. Ibi cogitationes et mentes defossas gravi teneri comprehensas caligine. Venit igitur Dominus ad animas in inferis ipsum clamore magno invocantes, in profundum videlicet cordis advenit ; et ibi morti imperans. Dimitte, ait, clausas isthic animas, me qui possum eas liberare, ut id faciam orantes. Deinde gravem lapidem removens superpositum animæ, tumulum aperit, et quæ vero erat mortua, resuscitat : quæ-

C Α'. Ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι κατελθὼν ὁ Χριστὸς εἰς ᾅδου, τὰς κατόχους ἐκεῖ ψυχὰς ἀνεῤῥύσατο, μὴ μακρὰν εἶναι ταῦτα καὶ τῶν νῦν τελουμένων νόμιζε. Οἴου μοι γὰρ μνημεῖον εἶναι τὴν καρδίαν· κἀκεῖ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸν νοῦν κατωρύχθαι βαρεῖ σκότει κατειλημμένους. Ἔρχεται τοιγαροῦν ὁ Κύριος εἰς τὰς ἐν ᾅδον ἐπιβοωμένας αὐτὸν ψυχὰς, εἰς τὸ βάθος δηλαδὴ τῆς καρδίας, κἀκεῖ τῷ θανάτῳ ἐγκελευόμενος· Ἀνάπεμπε, λέγει, τὰς ἐγκ [εκ] λεισμένας ψυχὰς, τὰς ἐμὲ τὸν ῥύσασθαι δυνάμενον ἐκζητούσας. Εἶτα τὸν βαρὺν λίθον διάρας τὸν τῇ ψυχῇ ἐπικείμενον, τόν τε τάφον ἀνοίγει, καὶ τὸν ἐν ἀληθείᾳ νεκρὸν ἀνιστᾷ, καὶ τῆς

ἀφεγγοῦς φυλακῆς τὴν ἐγκεκλεισμένην ψυχὴν ἀπαλλάττει.

Β'. Συμβαίνει, φησὶ, πολλάκις διαλέγεσθαί σοι καθ' ὑποβολὴν ἐν καρδίᾳ τὸν Σατανᾶν, καὶ, Σύνες ὅσα εἴργασαι πονηρὰ, λέγειν· ἀναπέπλησταί σοι ἀνομιῶν ἡ ψυχὴ, βεβάρησαι πολλαῖς καὶ χαλεπωτάταις ἁμαρτίαις. Μὴ λανθανέτω γοῦν σε τοῦτο ποιῶν, καὶ προσχήματι ταπεινώσεως εἰς ἀπόγνωσιν συνωθῶν. Ἀφ' οὗ γὰρ διὰ τῆς παραβάσεως εἰσέφρησεν ἡ κακία, πάροδον ἔσχε διαλέγεσθαι καθεκάστην τρόπον τινὰ τῇ ψυχῇ ὡς ἄνθρωπον ἀνθρώπῳ, καὶ ὑποτιθέναι τὰ ἄτοπα. Ἀπόκριναι τοιγαρῶν αὐτῷ σύ. Ἀλλ' ἔχω τὰς τοῦ Θεοῦ διαβεβαιώσεις ἐγγράφους· Οὐ βούλομαι, λέγοντος, τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι διὰ μετανοίας καὶ ζῆν αὐτόν. Τί γὰρ ἐβούλετο αὐτῷ ἡ κάθοδος, εἴ γε μὴ τοὺς ἁμαρτωλοὺς σώσει, καὶ τοὺς ἐν σκότει φωτίσει, καὶ ζωοποιήσει τοὺς τεθανατωμένους;

Γ'. Ὥσπερ ἡ ἐναντία δύναμις, οὕτω δὴ καὶ ἡ θεία χάρις προτρεπτικὴ, οὐκ ἀναγκαστικὴ δείκνυται οὖσα, ἵν' ὄντως ἡμῖν τὸ ἐλεύθερόν τε καὶ αὐτεξούσιον περισώζοιτο. Ταύτῃ τοι καὶ ἐφ' οἷς ὁ ἄνθρωπος ἐργάσηται κακοῖς πρὸς τοῦ Σατανᾶ ὑπαγόμενος, οὐχ ὁ Σατανᾶς μᾶλλον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὴν τιμωρίαν εἰσπράττεται, ὡς μὴ βίᾳ συνελαθεὶς, ἀλλ' ἰδίῳ θελήματι πεισθεὶς τῇ κακίᾳ. Παραπλησίως δὲ κἀν τῷ ἀγαθῷ· οὐκ ἐπιγράφει τὸ γεγονὸς ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ χάρις, καὶ διὰ τοῦτο δόξαν αὐτῷ περιτίθησιν, ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ τοῦ ἀγαθοῦ γέγονεν αἴτιος. Οὐδὲ γὰρ ἀναγκαστικῇ δυνάμει, ὡς εἴρηται, συνδεσμοῦσα αὐτοῦ τὸ θέλημα, ποιεῖ ἄτρεπτον ἡ χάρις· ἀλλὰ καίτοι συνοῦσα, τῷ αὐτεξουσίῳ παραχωρεῖ, ἵνα δῆλον εἴη τὸ τοῦ αὐτοῦ θέλημα, ὅπως ἔχει πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν. Κεῖται γὰρ οὐ τῇ φύσει νόμος, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς προαιρέσεως, τραπῆναι δυναμένῳ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν.

Δ'. Φυλάττειν δεῖ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀνομίλητον συντηρεῖν βεβήλων καὶ πονηρῶν λογισμῶν. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα σώματι συνελθὸν ἑτέρῳ, πρὸς ἀκαθαρσίαν μιαίνεται· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ φθείρεται πονηροῖς συνδυάζουσα καὶ μιαροῖς λογισμοῖς, συνᾴδουσά τε αὐτοῖς καὶ συντιθεμένη· οὐχὶ τοῖς τῆς πονηρίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑκάστης κακίας· οἷον, ἀπιστίας, δόλου, κενοδοξίας, ὀργῆς, καὶ φθόνου, καὶ ἔριδος. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Εἶναι γὰρ οἴου καὶ φθορὰν καὶ πορνείαν ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς ψυχῆς, διὰ λογισμῶν ἀτόπων ἐνεργουμένην· καὶ ὥσπερ τὸν φθείροντα τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεὸς, ὅπερ τὸ σῶμά ἐστιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ φθείρων ψυχήν τε καὶ νοῦν, τῷ συντίθεσθαι τοῖς ἀτόποις, τιμωρίας ἐστὶν ὑπεύθυνος. Φυλάττειν τοιγαροῦν προσήκει καθάπερ τὸ σῶμα ὁρατοῦ ἁμαρτήματος, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν λογισμῶν ἀτόπων, ὅτι νύμφη Χριστοῦ ἐστιν. Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ·

A que obscura custodia conclusa tenebatur, animam liberat.

II. Contingit sæpe insusurrare tibi Satanam in aurem cordis, et dicere : Scis quot et quanta perpetrasti mala ? repleta tibi sceleribus est anima ; gravaris multis et fœdissimis peccatis. Non te lateat, suggerentem talia malum dæmonem id agere, ut te in desperationem, humilitatis prætextu, contrudat. Ex quo enim per transgressionem primam irrepsit in hominem malitia, liber aditus diabolo datus est animam quotidie alloquandam, ut homo hominem, et ad eidem suggerenda absurda. Responde igitur illi tu : *At habea scriptas asseverationes Dei aientis : Nolo mortem peccatoris ; sed ut convertatur per pœnitentiam, et vivat* [31]. Quam enim aliam potuit habere causam descendendi, nisi ut peccatores B salvos faceret, jacentes in tenebris illuminaret, vitæ redderet mortuos ?

III. Ut adversaria potestas, ita et divina gratia ceu hortatoria, non necessitatem inducens esse ostenditur ; ut vere nobis libertas, et nostri potens arbitrium servetur. Inde est, cur eorum, quæ homo inductus a Satana perpetraverit mala, non a Satana potius exigantur pœnæ, quam ab homine ipso ; utpote qui non vi adactus, sed propria voluntate persuasus, malitiæ assenserit. Similiter autem et in bono, non ascribit successum sibi, sed homini gratia, et ei propter hoc gloriam apponit, quoniam ipse sibi boni causa fuerit. Neque enim necessitatem inducente vi, ut dictum est, constrictam ipsius voluntatem facit immobilem gratia ; C sed, etiam cum præsens adest, libero cedit arbitrio ; ut manifestetur, quænam sit ejus voluntas ; uti se habeat erga virtutem et malitiam. Posita quippe lex est, non naturæ, sed sui compoti arbitrio, electionis in alterutrum domino, nempe ad bonum et malum.

IV. Custodire oportet animam, eamque a conversatione **210** arcere profanarum malarumque cogitationum. Ut enim corpus cum corpore coiens ad immunditiam polluitur ; sic et anima corrumpitur malis et sordidis copulata cogitationibus, concordansque et assentiens : nec iis solum quæ ad nequitiam et impuritatem, sed et illis quæ ad quodvis malitiæ impellunt genus : velut, infidelitatis, doli, vanæ gloriæ, iræ, invidiæ, rixæ. Et D hoc est : *Mundare nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus* [32]. Esse enim quamdam puta et corruptionem et fornicationem in occulto animæ ab impuris illis cogitationibus perpetratam ; et quemadmodum : *Qui templum Dei violaverit* (juxta magnum Apostolum) *disperdet illum Deus* [33]*;* quod Dei templum corpus est ; sic qui polluit animam et mentem, assentiendo pravis, pœnam utique debet. Custodire igitur convenit, sicut a visibili peccato corpus, ita et animam a cogitationibus immundis ; quoniam hæc sponsa Christi est : *Despondi*

[31] Ezech. XXIII, 11. [32] II Cor. VII, 1. [33] I Cor. III, 17.

enim vos, ait, *uni viro virginem castam exhibere Christo* [34]. Audi quoque Scripturam dicentem : *Omni custodia serva cor tuum ; quia ex ipso vita procedit* [35]. Et : *Perversas cogitationes separare a Deo* [36], rursus disce a divina id docente Scriptura.

V. Rationem exigat a sua unusquisque anima, discernens et explorans, ad quænam afficiatur. Et si haud consonans Dei legibus contigerit videre cor ; omni conatu quemadmodum corpus, ita et mentem conservare incorruptam studeat, atque impuris assensum cogitationibus negantem. Si quidem velit juxta promissionem introduci in convictum et choros purarum virginum [37]. Cohabitatio enim et familiaris conversatio puris omnino et in recti amore fixis promissa est animabus.

VI. Sicut agri proprii diligentissimus colonus novateum prius et ex eo spinas tollit ; ac tum demum injicit semina ; ita et qui a Deo exspectat sementem gratiæ accipere, purgare prius debet animæ suæ agrum ; ut semen deinde in eum incidens Spiritus, perfectos et multiplices reddat fructus. Nam ni hoc fiat ante omnia, et nisi mundaverit quis seipsum ab omni inquinamento carnis et spiritus, caro est et sanguis, et longe distat a vita.

VII. Undecunque hostis machinationes astutas, dolos et maleficia, circumspicere oportet. Etenim ut Spiritus sanctus per Paulum : *Fit omnibus omnia, ut omnes salvos faciat* [38] : sic et spiritui malo in studio est, omnia fieri, ut omnes in interitum propellat. Itaque is cum orantibus simul orare simulat, id spectans, ut ex ipsa oratione sumat ansam decipiendi orantem subjiciatque eidem arrogantem confidentiam; cum jejunantibus jejunat, ut ipsos inanibus decipiat et dementet ; Scripturarum habentibus notitiam, similibus dat operam, sub specie scientiæ cupiens eos subvertere. Cum aliqui revelationis lumine beantur, videtur et ipse ejusmodi habere. *Transfigurat enim* (ait Paulus) *se Satanas in angelum lucis* [39]. Ut opinione fictæ lucis deceptos ad se adducat. Et, ut cuncta ejusmodi semel colligam, mira se artium subtilitate omnia variat, quo similitudine subjugatos, boni specie apparentis in veram alliciat irreparabilemque perniciem : *Consilia*, inquit, *destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* [40]. Vide quousque superbus ille impostor audendi proterviam extendat, ut non dubitet conari eos ipsos dejicere, qui **211** divinum Numen in cognitione veritatis possideant. Ut adeo unumquemque oporteat cor suum omni custodia servare ; multamque a Deo prudentiam poscere, ut det nobis deprehendere diabolicæ malignitatis artes. Prætereaque exercitare, ac quasi elaborare mentem ac cogitationes nostras elimando per spiritualem curam sine intermissione convenit, et ad Dei voluntatem adaptare ipsas; quo non majus nec pretiosus opus est. *Confessio*, enim ait, *et magnificentia opus ejus* [41].

A καὶ, Πάσῃ φυλακῇ τήρει τὴν καρδίαν, τῆς Γραφῆς ἄκουε λεγούσης · ἐκ γὰρ τούτων ἔξοδοι ζωῆς · καὶ, Κκολιοὺς δὲ λογισμοὺς χωρίζειν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ πάλιν τῆς θείας διδασκούσης Γραφῆς μάνθανε.

Ε'. Λόγον ἀπαιτείτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστος ἀνακρίνων καὶ βασανίζων, τίσι πρόσκειται · καὶ εἰ μὴ συμφωνοῦσαν συμβαίνει τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις τὴν καρδίαν ὁρᾷν, πάσῃ δυνάμει καθάπερ τὸ σῶμα, οὕτω δὴ καὶ τὸν νοῦν διατηρεῖν ἄφθορον σπουδαζέτω, καὶ τοῖς πονηροῖς ἀσύνθετον λογισμοῖς. Εἴ γε δὴ βούλοιτο κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν καθαρὰν ἐσοικίσασθαι · ἐνοικῆσαι γὰρ καὶ ἐμπεριπατῆσαι ταῖς καθαραῖς πάντως καὶ φιλοκάλοις ψυχαῖς ἐπήγγελται.

B ϛ'. Ὥσπερ ὁ τῆς ἰδίας γῆς ἐπιμελέστατος γεωργὸς ἀνανεοῖ ταύτην πρότερον, καὶ τὰς ἀκάνθας περιαιρεῖ, εἶθ' οὕτω καταβάλλει τὰ σπέρματα · οὕτω καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ προσδοκῶντα τῆς χάριτος σπόρον λαβεῖν, καθαίρειν πρότερον χρὴ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας τὴν γῆν, ἵν' ὁ σπόρος πεσὼν τοῦ Πνεύματος ἐντελεῖς καὶ πολλαπλασίους ἀποδῷ τοὺς καρπούς · ὡς εἰ μὴ τοῦτο γένοιτο πρότερον, καὶ καθάρῃ τις ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, σάρξ ἐστιν ἔτι καὶ αἷμα, καὶ μακρὰν ἀφέστηκε τῆς ζωῆς.

Ζ'. Πανταχόθεν τὰς τοῦ ἐχθροῦ μαγγανείας, τοὺς δόλους τε καὶ τὰς κακουργίας, ὀξύτατα περισκοπεῖν δεῖ. Καὶ γὰρ ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Παύλου τὰ πάντα γενέσθαι φησὶν, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ · οὕτω δὴ καὶ τῇ κακίᾳ γίνεσθαι πάντα διὰ σπουδῆς, ὡς τοὺς πάντας παραπέμψῃ τῇ ἀπωλείᾳ · ἀμέλει C τοῖς εὐχομένοις ὡς συνευχόμενος ὑποκρίνεται κατὰ σκοπὸν τοῦ προφάσει εὐχῆς ἐμβαλόντα πρὸς οἴησιν ἀπατῆσαι · τοῖς νηστεύουσι συννηστεύειν, αὐτοὺς οἰήσει φενακίσαι βουλόμενος · τοῖς ἔχουσι γνῶσιν Γραφῶν ἐπιτηδεύει τὰ ὅμοια, προσχήματι γνώσεως ἐπιποθῶν αυτοὺς παρακρούσασθαι · τοῖς ἀποκαλύψεων φωτὸς καταξιωθεῖσι, παραπλησίως ἔχειν δοκεῖ. Μετασχηματίζεται γὰρ, φησὶν, ὁ Σατανᾶς εἰς ἄγγελον φωτός · ἵνα τῇ δοκήσει τοῦ καταλλήλου φωτὸς ἀπατήσας, εἰς ἑαυτὸν ἐπαγάγεται · καὶ ἁπλῶς οὕτω πρὸς πάντα ποικίλλεται καὶ τοῖς πᾶσιν, ἵνα τῷ ὁμοίῳ χειρούμενος εὐλογοφανεῖ προφάσει προξενῇ τὴν ἀπώλειαν· Λογισμοὺς, φησὶ, καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ὅρα μέχρι καὶ τίνων ὁ ἀλαζὼν ἐκτείνει τὸ τόλμημα, D τῷ βούλεσθαι καὶ τοὺς ἤδη τὸ Θεῖον κατ' ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔχοντας κατενεγκεῖν. Ὥστε πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν χρὴ, πολλήν τε παρὰ Θεοῦ τὴν σύνεσιν αἰτεῖν, ἵνα δῷ ἡμῖν τὰς τῆς κακίας τέχνας φωρᾷν. Ἐργάζεσθαι δὲ καὶ ἐκπονεῖν τὸν νοῦν ἐν συνέσει καὶ τοὺς λογισμοὺς προσήκει διηνεκῶς, καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ θέλημα καταρτίζειν αὐτούς · οὐκ ἔστι τούτου μεῖζον ἔργον ἢ τιμιώτερον. Ἐξομολόγησις γὰρ, φησὶ, καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ.

[34] II Cor. xi, 2. [35] Prov. iv, 23. [36] Sap. i, 3. [37] Apoc. x, 22. [38] I Cor. ix, 22. [39] II Cor. xi, 14. [40] II. Cor. x, 5. [41] Psalm. cx, 3.

Η'. Τῇ φιλοθέῳ ψυχῇ, κἂν πάντα τὰ ἀγαθὰ πράξειεν, οὐδὲν ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἕκαστα ἐπιγράφειν ἔθος. Ταύτῃ τοι καὶ ὁ Θεὸς πάλιν τῇ ὑγιεῖ ταύτης καὶ ὀρθῇ συνέσει καὶ γνώσει προσχὼν, τοὐναντίον ἐκείνῃ πάντα λογίζεται· καὶ ὡς αὐτῆς καμούσης καὶ παρ' ἑαυτῆς τὸ ὅλον ἐργασαμένης, τὰς ἀντιδόσεις ἐπιμετρεῖ· καίτοι δόξαν αὐτῷ πρὸς κρίσιν ἡμῖν ἐλθεῖν, οὐδὲν πρὸς ἀλήθειαν τῷ ἀνθρώπῳ δίκαιον εὑρεθήσεται· ἐπεὶ καὶ τὰ χρήματα, καὶ τὰ δοκοῦντα πάντα ταυτὶ ἀγαθὰ, δι' ὧν καὶ εὐποιεῖν ἕκαστος δύναται, ἐκείνου εἰσὶ, γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ· αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ αὐτὴ ἡ ψυχή· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, ἄνθρωπος κατὰ χάριν ἔχει. Τί τοίνυν αὐτῷ λείπεται ἴδιον, ἐφ' ᾧ τὸ οἰηθῆναι ἢ δικαιωθῆναι κατὰ λόγον ἕξει; πλὴν ἀλλὰ ταύτην ὁ Θεὸς μεγίστην ἐξ ἀνθρώπων δέχεται χάριν, καὶ τοῦτο τῶν προσφερομένων ἐκείνῳ τὸ χαριέστατον, τὸ τὴν ψυχὴν καλῶς ἐπιγνοῦσαν ὅπως ἔχει τὰ ὄντα, πάντα ὅσαπερ ἂν ποιῇ ἀγαθὰ καὶ ὅσα κάμνει διὰ Θεὸν, ὅσα τε συνίησι καὶ γινώσκει, αὐτῷ λογίζεσθαι, καὶ αὐτῷ τὸ σύμπαν ἀνατιθέναι.

A VIII. Dei amanti animæ, utcunque omnia bona faciat, nihil sibi, sed Deo cuncta ascribere mos est. At Deus vicissim sanam ejus et rectam, cum admistione prudentiæ, scientiam attendens, in contrarium plane modum omnia ipsi imputat; ac velut illa sola laborasset, et suis unius viribus in solidum cuncta peregisset, sic ei remunerationes admetitur. Enimvero si Deo luberet rigido nobiscum judicio agere, nihil prorsus homini ab eo vere debitum reperiretur quandoquidem possessiones, pecunia, cunctaque hujus vitæ bona, quæ instrumenta bene operandi bonis sunt, in solidum ejus dominio subjacent. Terram et universa quæ illa fert aut continet; ipsum corpus, ipsam animam, sed et ipsum esse, homo per gratiam habet. Quid B igitur ipsi relinquitur proprium, unde possit in confidentiam inflari, aut spem concipere vera ratione nixam obtinendi districto judicio quasi jure sibi debitum quidpiam? Cæterum hanc maximam ex hominibus Deus percipit gratiam; et hoc ex iis quæ ipsi offeruntur unum longe jucundissimum accidit; anima res, uti se vere habent, agnoscat; et quæcunque facit bona, quæcunque propter Deum mala tolerat, quæcunque intelligit et sentit, imputet supremo largitori, et uni ei accepta referat.

Θ'. Ὥσπερ Ἰσραὴλ ἕως μὲν εὐαρέστως εἶχε πρὸς τὸν Δεσπότην, καίτοιγε οὐδέποτε μὲν ὡς ἐχρῆν· πλὴν ἀλλ' οὖν ἕως ἐδόκει ὑγιῆ τινα ποσῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν τὴν πίστιν, στύλος πυρὸς καὶ νεφέλη αὐτοῦ προηγεῖτο, θάλασσα δὲ αὐτῷ ὑπεχώρει, καὶ μυρίων ἄλλων ἀπέλαυε θαυμασίων· ὁπότε δὲ τῆς πρὸς Θεὸν εὐνοίας ἀφίστατο, τότε καὶ τοῖς ἐχθροῖς παρεδίδοτο, καὶ δουλείαις πικραῖς κατειργάζετο. Οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς· ἣ διὰ τῆς χάριτος τὸν Θεὸν ἐπέγνω, καὶ ἀπὸ ῥύπων μὲν ἐκαθάρθη πολλῶν τὸ πρότερον, εἶτα καὶ χαρίτων ἀγία γέγονε, τὴν προσήκουσαν δὲ οὐ φυλάξασα τῷ οὐρανίῳ ἀνδρὶ διὰ τέλους εὔνοιαν, ἐξέπεσε τῆς ζωῆς ἧς μέτοχος ἐγεγόνει. Δυνατὸν γὰρ τῷ ἀντικειμένῳ καὶ τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα φθασάντων κατεπαίρεσθαι μέτρα. Ὥστε ἀγωνιστέον ὁπόση δύναμις, καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελητέον, μάλιστα τοῖς ὅσοι τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ γεγόνασι μέτοχοι, τοῦτο μηδὲ μικρὸν ἢ μέγα δι' ὀλιγωρίαν ποιεῖν, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τοῦ Κυρίου Πνεῦμα λυπεῖν. Ὥσπερ γὰρ Χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ, καθά φησιν ἡ Ἀλήθεια, ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι· οὕτω καὶ λύπη πάλιν ἐπὶ μιᾷ ψυχῇ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐκπιπτούσῃ.

IX. Sicut Israelitas, quoad quidem ad Domini beneplacitum se conformarunt (etsi nunquam id illi ea qua oportuerat diligentia fecerunt), verum quandiu saltem in speciem sana in eum fide se præditos utcunque operando monstrarunt, columna ignis et nubes præibat, mare autem iis dans transituris viam recedebat; ipsique innumerisque aliis adjuti C miris operibus fuere; quando autem a fidelitate Deo debita defecerunt, tunc et hostibus sunt dediti, et diris servitutibus attriti sunt. Sic et tu reputa, similia contingere animæ, postquam per gratiam Deum agnoverat; postquam a multis per eum sordibus fuerat abluta, gratiisque præterea exornata; cum fidem charitatemque tot nominibus debitas cœlesti suo sponso ad extremum non præstiterit, ut excidat vita, cujus particeps erat effecta. Eo enim usque potest vis exitialis Satanæ pertingere, ut etiam eos dejiciat, qui ad tam sublimem istum dignitatis ascenderunt apicem. Quocirca contendendum tota virtute est, ut cum timore et tremore invigiletur conservandæ spirituali vitæ; iis maxime, qui Spiritus Christi participes sunt facti. Quam ad rem D cavendum diligenter est, ne quid ab iis parvum aut magnum oscitanter fiat, unde contingat Domini Spiritum contristari. Quemadmodum enim *Gaudium est in cœlo*, ut Veritas testatur, *super uno peccatore pœnitentiam agente* [42]; sic et mœror vicissim super una anima excidente ab æterna vita.

Ι'. Ὅταν ψυχὴ τῆς χάριτος καταξιωθῇ, τότε δὴ καὶ χρήσιμα ταύτῃ μάλιστα γνῶσις, σύνεσις, καὶ διάκρισις· ἅπερ γοῦν καὶ αὐτὰ Θεὸς δίδωσιν ἐκείνης αἰτούσης, ὥστε εὐαρέστως αὐτὴν διακονῆσαι τῷ Πνεύματι, ὃ καὶ κατηξιώθη λαβεῖν, μὴ κλεπτομένην ὑπὸ κακίας, μὴ σφαλλομένην δι' ἀγνωσίαν, μὴ τῷ ἀμελεῖν καὶ ἀφόβως ζῆν παρατρεπομένην, καὶ παρὰ τὸ Δεσποτικόν τι διαπραττομένην θέλημα.

X. Quando gratiæ dignationem acceperit anima, tunc ei maxime utiles sunt scientia, prudentia et discretio; quas propterea ipas res Deus illi, dummodo postulet, largitur, ut ad beneplacitum per has possit servire Spiritui, quod ut faceret, est illi per gratiam indultum; in quo cavere sollicite debet, **212** ne illi subrepat insidians innata malitia, ne labatur per ignorantiam; ne idcirco, quod ne-

[42] Luc. xv, 10.

gligenter et sine timore vivat, pervertatur ad aliquid agendum, quod Domini voluntati non congruat.

XI Sicut operatio affectuum, quæ est spiritus erroris, tenebrarum et peccati mundum hunc animans, in eo domicilium obtinet homine, qui plenus turget dictatis sapientiæ carnalis; ita e contrario, vis et operatio lucidi Spiritus in homine sanctificato habitat ; juxta dicentem : *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur, Christi* [43]? Et rursus : *Vivo autem jam non ego : vivit vero in me Christus* [44]. Et : *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis* [45]. Et Dominus : *Veniemus ego et Pater meus, et mansionem apud eum faciemus.* Hæc non obscure, neque otiose, sed in virtute et veritate iis, qui digni habentur, insunt. Lex enim prius sermone experte substantiæ instruebat homines, grave ipsis et importabile imponens jugum, et nullum valens porrigere auxilium; ex eo quod non posset virtutem Spiritus conferre. Sicut ait Paulus : *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem* [47], etc. Ab adventu autem Christi ostium gratiæ credentibus in veritate apertum est; Deique virtus et operatio Spiritus ipsis suppeditatur.

A ΙΑ'. Ὥσπερ ἡ ἐνέργεια τῶν παθῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐγκόσμιον πνεῦμα τῆς πλάνης, τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας, ἀνθρώπῳ τοιούτῳ ἂν ἐνοικήσειεν, ὃς διάπλεώς ἐστι φρονήματος σαρκικοῦ · οὕτω πάλιν ἡ ἐνέργειά τε καὶ δύναμις τοῦ φωτεινοῦ Πνεύματος ἀνθρώπῳ τῷ ἁγιασθέντι ἐγκατοικεῖ, κατὰ τὸν εἰπόντα · Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ ; καὶ αὖθις · Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός · καὶ, Ὅσοι δὲ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε · καὶ ὁ Κύριος · Ἐλευσόμεθα ἐγώ τε καὶ ὁ Πατήρ μου, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ταῦτα οὐκ ἀδήλως, οὐδ' ἀνεργήτως, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ τοῖς καταξιουμένοις ἐγγίνεται. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τὸ πρότερον λόγῳ ἀνυποστάτῳ ἐπέτρεφε τοὺς ἀνθρώπους, βαρὸν αὐτοῖς καὶ δυσφόρητον ἐπιτιθεὶς τὸν ζυγὸν, καὶ μηδεμίαν
B εἰδὼς ὀρέγειν βοήθειαν, τοῦτο δὲ παρὰ τὸ μὴ δυνατῶς ἔχειν τὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν παρέχειν · Τὸ γὰρ ἀδύνατον, φησὶ τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, καὶ ἑξῆς. Ἀπὸ δὲ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ἡ θύρα τῆς χάριτος τοῖς ἐν ἀληθείᾳ πιστεύσασι διηνοίχθη, δύναμίς τε Θεοῦ καὶ ἐνέργεια Πνεύματος αὐτοῖς χορηγεῖται.

XII. Postquam Christus, prima et naturalis bonitas, donum Spiritus divinis transmisit discipulis ; exinde credentibus divine illa virtus obumbrans, et eorum inhabitans animas, medetur quidem passionibus peccati, tenebris autem et morte ipsos liberat. Eatenus quippe et vulnerata et carcere clausa erat anima, et caligine peccati undique comprehensa. Denique nunc quoque anima nondum gratiam sortita inhabitantem in se Dominum habendi ; nec in se intime sentiendi informantem animantemque sese, ac penitus fecundantem omni operatione virtutem Spiritus divini, in tenebris adhuc est. Quibus autem divini Spiritus supervenit gratia, et imis mentis ipsorum penetralibus insedit; his sane Dominus vice animæ est. *Qui enim adhæret Deo* (divinus ait Apostolus), *in unum cum eo coalescet Spiritum* [48]. Et ipse Dominus, *Sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ita et ipsi in nobis unum sint* [49]. O bonitatem et dignationem indultam tantum depressæ a malitia hominum naturæ ! Cæterum uti quando pravitati vitiorum adhærebat, anima, unum idemque quasi cum ipsis erat; et quanquam propriam habebat voluntatém, tamen quod illi iubebat, nequibat facere. Quod et Paulus de se ait : *Non enim quod volo hoc facio* [50]; quanto utique magis Dei virtute cum sanctificata et digna eo facta anima conveniente, in unam illa cum Deo voluntatem erit? Fit enim anima tunc vere quasi anima Dei, per hoc quod sponte, et ex proposito regenti se submittit boni Spiritus virtuti; et per propriæ voluntatis vias non amplius ambulat. *Quis enim*

ΙΒ'. Χριστοῦ, τῆς πρώτης καὶ φυσικῆς ἀγαθότητος, τὴν δωρεὰν τοῦ Πνεύματος τοῖς θείοις διαπέμψαντος μαθηταῖς, ἐκεῖθεν ἅπασι τοῖς πιστεύουσιν ἡ θεία δύναμις ἐκείνη ἐπισκιάζουσα, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐγκατοικοῦσα ψυχαῖς, ἰᾶτο μὲν τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας, τοῦ σκότους δὲ καὶ τῆς νεκρώσεως αὐτοὺς ἀπήλλαττε · καὶ γὰρ μέχρι τότε τετραυμάτιστό τε καὶ πεφυλάκιστο ἡ ψυχὴ καὶ τῷ ζόφῳ τῆς ἁμαρτίας
C κάτοχος ἦν. Ἀμέλει καὶ νῦν ψυχὴ μήπω σύνοικον ἔχειν ἀξιωθεῖσα τὸν Κύριον, μηδὲ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δύναμιν ἐνεργητικῶς αὐτῇ καὶ κατὰ πᾶσαν δύναμιν καὶ πληροφορίαν ἐπισκηνώσασαν, ἐν τῷ σκότει ἐστίν · οἷς δὲ τοῦ θείου Πνεύματος ἐπεφοίτησε χάρις, καὶ τοῖς βαθυτάτοις τοῦ νοὸς αὐτῶν ἐγκατῴκησε, τούτοις δὴ καὶ ὁ Κύριος ὡς ψυχὴ γίνεται · Ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ὁ θεῖός φησιν Ἀπόστολος, εἰς ἓν πνεῦμα ἔσται · καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος · Ὥσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἕν ἐσμεν, ἵνα καὶ οὗτοι ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν. Ὢ ἀγαθότητος καὶ εὐδοκίας ἧς ἔτυχεν ἡ οὕτω πρὸς τῆς κακίας ταπεινωθεῖσα τῶν ἀνθρώπων φύσις ! Πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τῇ μοχθηρίᾳ τῶν παθῶν ἡ ψυχὴ συνοῦσα ἓν ὥσπερ μετ' αὐτῆς ἦν, κἂν ἴδιος εἶχε θέλημα, ἀλλὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ
D ποιεῖν οὐκ ἐδύνατο. Ὃ καὶ Παῦλός φησιν · Οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο ποιῶ · πόσῳ γε μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τῇ ἁγιασθείσῃ καὶ ἀξίᾳ τούτου γεγενημένῃ ψυχῇ συνελθούσης, εἰς ἓν αὐτῷ ἔσται τὸ τούτου θέλημα ; γίνεται γὰρ ἡ ψυχὴ τότε πρὸς ἀλήθειαν ὡς ψυχὴ τοῦ Κυρίου · τῷ ἑκοντὶ καὶ κατὰ γνώμην ὑπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δυνάμεως βασιλεύεσθαι, καὶ θελήματι ἰδίῳ μηκέτι αὐτὴν πορεύεσθαι ·

[43] II Cor. xiii, 3. [44] Gal. ii, 20. [45] Gal. iii, 27. [46] Joan. xiv, 25. [47] Rom. vii, 3. [48] I Cor. vi, 17. [49] Joan. xvii, 21. [50] Rom. viii, 1

Τίς γὰρ, φησὶν, ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; τουτέστι τῆς ἑνωθείσης ψυχῆς τῷ Πνεύματι ἁγίῳ.

ΙΓ'. Τῷ βουλομένῳ μιμητῇ οὖν γενέσθαι Χριστοῦ, ἵνα καὶ αὐτῷ γένοιτο Υἱῷ Θεοῦ προσαγορευθῆναι, γεννηθέντι ἐκ Πνεύματος, πρὸ τῶν ἄλλων προσήκει τὰς ἀπαντώσας θλίψεις, ἤτοι σωματικὰς νόσους, ἢ τὰς ἐξ ἀνθρώπων ὕβρεις, καὶ τὰ ὀνείδη, πρὸ δὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀοράτων ἐπιβουλὰς εὐψύχως καὶ καρτερικῶς ὑποφέρειν. Κατ' οἰκονομίαν γὰρ Θεοῦ τὸ δοκίμιον ταῖς ψυχαῖς τῶν διαφόρων παραχωρεῖται θλίψεων, ἵνα φανεραὶ γένοιντο πάντες αἱ γνησίως ἀγαπῶσαι τὸν Κύριον. Σημεῖον δὲ τοῖς ἐκ παντὸς αἰῶνος πατριάρχαις τε καὶ προφήταις καὶ ἀποστόλοις καὶ μάρτυσι, διὰ τῆς στενοπόρου τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων διελθεῖν ὑπῆρξε, καὶ οὕτως εὐαρεστῆσαι Θεῷ· Τέκνον γὰρ, φησὶν ἡ Γραφὴ, ἐὰν προσέρχῃ δουλεύειν Θεῷ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμὸν, εὔθυνον τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρησον· καὶ ἀλλαχοῦ δέ· Τὰ ἐπιφερόμενά σοι ὡς ἀγαθὰ πρόσδεξαι, εἰδὼς ὅτι ἄπερ Θεοῦ οὐδὲν γίνεται. Τῆς ὑπομονῆς τοίνυν καὶ τῆς ἐλπίδος πρὸ παντὸς ἄλλου ψυχῇ τῇ εὐαρεστῆσαι Θεῷ βουλομένῃ ἀντιληπτέον· μία γὰρ καὶ αὐτὴ τῆς κακίας τέχνη, ἀκηδίαν ἡμῖν ἐμβάλλειν ἐν καιρῷ θλίψεως, ἵνα τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀποστήσῃ ἐλπίδος. Οὐδέποτε δὲ Θεὸς ἐπιτρέπει ἐπ' ἐκείνου ἐλπίζουσαν καταπονηθῆναι τοῖς πειρασμοῖς, ὥστε καὶ ἐξαπορηθῆναι· Πιστὸς γὰρ, ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. Καὶ ὁ πονηρὸς δὲ οὐχ ὅσον ἐκείνῳ θέλησις λυπεῖ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὅσον αὐτῷ ἐφεῖται παρὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἀνθρώποις οὐκ ἄδηλον, πόσον ἂν ἡμιόνῳ βάρος, πόσον δὲ ὄνῳ, πόσον δὲ καμήλῳ ἀγώγιμον εἴη· ἀλλὰ τὸν φόρητον ἐπιτίθησι· καὶ τῷ κεραμεῖ δὲ δῆλον πόσον τῷ πυρὶ χρὴ τὰ σκεύη παραδοῦναι χρόνον, ἵνα μήτε πλέον ἐμμείναντα διαῤῥαγῇ, μήτε πάλιν πρὸ τῆς ἀρκούσης πυρώσεως ἐκβληθέντα ἄχρηστα ᾖ· εἰ τοσαύτη περὶ τὸν ἄνθρωπον σύνεσις, οὐχὶ πολλῷ πλέον καὶ ἀπείρως πλέον, ἡ τοῦ Θεοῦ σύνεσις οἶδε πόσον ἑκάστῃ ψυχῇ τὸν πειρασμὸν δέον ἐπενεχθῆναι· ἵνα δόκιμος γένοιτο καὶ ἐπιτηδεία πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν.

ΙΔ'. Ὥσπερ τὸ τῆς κανάβεως χρῆμα εἰ μὴ ἐπιπολὺ τυπτόμενον διαμείνῃ, οὐκ ἂν γένοιτο χρήσιμον εἰς λεπτοτάτων νημάτων ἐργασίαν, ἀλλ' ὅσῳπερ ἂν τύπτοιτο καὶ ὅσον ξαίνοιτο, τοσοῦτον καθαρώτερόν τε καὶ εὐχρηστότερον γίνεται. Καὶ ὃν τρόπον τὸ νεόπλαστον σκεῦος μὴ πυρὶ βληθὲν, χρῆσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἀνεπιτήδειον· καὶ ὡς τὸ νήπιον ἔτι πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα ἀδόκιμον· οὔτε γὰρ οἰκοδομεῖν, οὐ φυτεύειν, οὐ σπόρον κατατιθέναι δύναται, οὐχ ἕτερόν τι τῶν τοῦ κόσμου ἔργων ἀνύειν· οὕτω καὶ ψυχαὶ πολλάκις κἂν θείας μετέσχον χάριτος καὶ

A (inquit) *nos separabit a charitate Christi* [51] ? Quæ vox est animæ unitæ Spiritui sancto.

XIII. Qui vult imitator esse Christi, et per hoc consequi, ut appelletur filius Dei ; utpote genitus ex Spiritu : eum ante omnia convenit occurrentes afflictiones, sive hæ corporei morbi sint, sive injuriæ ab hominibus, sive opprobria, seu etiam ex insidiis invisibilium hostium ; animose ac fortiter tolerare. Per divinam providentiam sapienter ac benevole **212** cuncta disponentem, permittuntur advenire animabus ejusmodi probationes adversitatum variarum, ut manifestentur quæ inter eas sincere Dominum diligunt. Signum id fuit ab omni ævo sanctis patriarchis, prophetis, apostolis et martyri-

B bus, ut per angustam hanc viam tentationum et afflictionum transirent, et sic Deo placerent. *Fili*, ait Scriptura, *accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem, deprime cor tuum et sustine*. Et alibi : *Quæ inferuntur tibi omnia ut bona excipe ; sciens quoniam sine Deo nihil fit* [52]. Patientiæ igitur et spei ante omne aliud opera danda est animæ Deo placere volenti. Una enim hæc est ex artibus diaboli, torporem nobis injicere in tempore afflictionis, ut avertat nos a spe in Domino ponenda. Nunquam autem Deus tantum fatigari tentationibus permittit animam in ipsum sperantem, ut ad incitas redacta, omnis inops consilii æstuet. *Fidelis enim* (ait Apostolus) *Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis ; sed faciet etiam cum tentatione eventum, ut possitis susti-*

C *nere* [53]. Neque vero diabolus, quantum ipsi libitum est, affligit animam ; sed qua mensura id agere sinitur a Deo. Si enim hominibus ignotum non est, quantum oneris portare mulus possit, quanto par ferendo sit asinus, quanto camelus; unde consentaneum cujusque viribus cuique pondus imponunt ; et si perspectum figulo est, quanto temporis spatio vasa in fornace relinqui debeant, ne longius æquo ibi hærentia dissiliant ; nec rursus, ante sufficientem coctionem cum eximuntur, inutilia fiant : si tanta, inquam, in homine prudentia est, multo atque adeo infinitis partibus magis, divina sapientia perspicit, animæ cuique quantum pondus tentationis immitti debeat, ut per eam probetur, et idonea regno cœlorum fiat.

D XIV. Sicut cannabis mataxa nisi diu tunsionem ferat, non habebit usum attenuationis in fila subtilissima ; sed quanto contusa longius fuerit, quanto radiis pectinum sulcata crebrius, tanto purior utiliorque evadet. Et quemadmodum recens formatum vas, quoad induratum igne fuerit, ineptum est usibus humanis; denique veluti puer parvulus non idoneus est ad functiones vitæ, cum nec ædificare, nec plantare, nec semen in terram jacere ad hoc paratam valeat, aut aliud quid ex usu mundi hujus agere : sic animæ plerumque, licet

[51] Rom. VIII, 35. [52] Eccli. II, 4. [53] I Cor. X, 13.

divinæ participes gratiæ, etiamsi per Dei benignitatem indulgentem infantiæ ipsarum, perfusæ fuerint dulcedine cœlesti, usque ad gustandam Spiritus requiem; nondum tamen probationibus exercitæ; nondum exploratæ malorum spirituum insultibus variis; nihil ultra puerilem sunt progressæ balbutiem, ut ita dicam, necdum aptæ regno Dei sunt. Etenim: *Si extra disciplinam* (ait divinus Apostolus) *estis, cujus participes facti sunt omnes; ergo adulteri, et non filii estis* [54]. Itaque et tentationes et afflictiones utiliter immittuntur homini; utique probatiorem et robustiorem ejus animam reddentes, quas si ad finem usque pertulerit, cum spe ad Dominum; fieri non poterit, quin consequatur promissiones Spiritus, et liberationem a perturbationibus affectuum pravorum.

XV. Quemadmodum per multa traducti tormenta martyres, postquam usque ad ipsam etiam perferendam mortem robur invictæ fortitudinis ostenderunt; coronis sic gloriæ facti sunt digni: ac quanto pluribus et gravioribus perfuncti laboribus sunt, tanto majorem apud Deum claritatem ac libertatem sunt adepti: pariter animæ diversi generis afflictionibus **214** traditæ, sive iis, quæ palam ab hominibus proficiscuntur, sive quæ intra mentem contingunt exsurgentibus cogitationibus absurdis; sive quæ morbis corporeis esse exserunt; si patienter, perseverando usque ad finem toleraverint, easdem cum martyribus coronas, eamdem apud Deum consequentur libertatem; quandoquidem martyrium afflictionum, quod martyres ab hominibus sunt passi, hi ab impressionibus acerbis infestorum ipsi malignorum spirituum pertulerunt; ac quanto plures hi quoque gravioresque adversantis insultus diaboli perpessi fuerint, tanto abundantiorem gloriam, non in futurum solum a Deo recipient; sed et hic quoque uberiori beabuntur Spiritus consolatione.

XVI. Quandoquidem in confesso est, arctam et angustam esse viam quæ ducit ad vitam; ideoque paucos esse, qui per eam transeunt: omnis diaboli tentatio propter nobis repositam in cœlis spem robuste ac constanter sustinenda est; quantascunque enim tandem tribulationes pertulerimus, quid hæ comparandum habent, aut cum futura repromissione; aut cum jam hinc dari solita consolatione boni Spiritus; aut cum liberatione a caligine pravarum inclinationum; aut cum multitudine debitorum. *Non* enim *sunt* (ait) *condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* [55]. Omnia ergo, ut dictum est, ferre fortiter debemus, propter Dominum; uti generosi milites ne mori quidem pro nostro imperatore dubitantes. Cur enim, quando mundo et sæcularibus attendebamus rebus, molestias eas, in quas postea incidimus, non experiebamur; sed nunc cum accessemus ad serviendum Deo, multiplices illas tentationes

A εἶεν ἐμπληροφορούμεναι τῇ γλυκύτητι καὶ τῇ Πνεύματος ἀναπαύσει, διὰ τὴν αὐτῶν νηπιότητα τῇ τοῦ Κυρίου χρηστότητι, ἀλλ' οὖν μήπω δοκιμασθεῖσαι, μηδ' ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων διαφόροις ἐξετασθεῖσαι θλίψεσιν, ἔτι τῆς νηπιότητος ἔχονται, καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, οὐδέπω πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐπιτηδείως ἔχουσιν· Εἰ γὰρ χωρίς ἐστε, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, παιδείας ἧς μέτοχυι γεγόνασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί· ὥστε καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις κατὰ τὸ λυσιτελὲς ἐπάγονται τῷ ἀνθρώπῳ, δοκιμωτέραν οὕτω καὶ στεῤῥοτέραν ἐργαζόμεναι τὴν ψυχήν· καὶ εἴπερ εἰς τέλος ὑπομένοι μετ' ἐλπίδος τῆς πρὸς τὸν Κύριον, ἀμήχανον ἀποτυχεῖν αὐτὴν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν κακίας παθῶν.

B ΙΕ'. Ὥσπερ πολλαῖς βασάνοις διωμιληκότες οἱ μάρτυρες, καὶ θανάτου μέχρι τὰ τῆς καρτερίας ἐπιδειξάμενοι, στεφάνων οὕτω τῆς δόξης γεγόνασιν ἄξιοι· καὶ ὅσῳ πλείοσι καὶ χαλεπωτέροις τοῖς ἐπιπόνοις ἐχρήσαντο, πλείονα καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκτήσαντο παῤῥησίαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχαὶ διαφόροις παραδοθεῖσαι θλίψεσιν, ἢ τῷ φαινομένῳ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπερχομέναις, ἢ τῷ νοουμένῳ λογισμοῖς ἀτόποις ἐγγινομένοις, ἢ νόσοις σωματικαῖς ἀποτικτομέναις, εἰ μέχρι τέλους τὴν ὑπομονὴν διενέγκωσι, τῶν αὐτῶν τοῖς μάρτυσι στεφάνων, καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιτεύξονται παῤῥησίας· ἐπεὶ καὶ τὸ μαρτύριον τῶν θλίψεων, ὅπερ ἐκεῖνοι δι' ἀνθρώπων, οὗτοι διὰ τῶν πονηρίας πνευμάτων ἐκείνοις ἐνεργησάντων ὑπομεμενηκότες εἰσὶ, καὶ C ὅσῳ πλείους καὶ οὗτοι τοῦ ἀντικειμένου θλίψεις ὑπήνεγκαν, τοσούτῳ καὶ πλείονα τὴν δόξαν οὐκ εἰς τὸ μέλλον μόνον ἐκ Θεοῦ κομιοῦνται· ἀλλὰ κἀνταῦθα τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἀξιωθήσονται παρακλήσεως.

ΙϚ'. Ἐπεὶ τοιαύτη ὡμολόγηται ἡ πρὸς τὴν ζωὴν φέρουσα στενή τε καὶ τεθλιμμένη, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὀλίγους ἔχει τοὺς ταύτην διερχομένους, πᾶσαν τοῦ πονηροῦ πεῖραν διὰ τὴν ἐν οὐρανίοις ἀποκειμένην, ἐλπίδα στεῤῥῶς ὑπομενετέον· ὅσας γὰρ ἂν καὶ ὑπενέγκοιμεν θλίψεις, τί ἀντάξιον ἢ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν, ἢ πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἐγγινομένην ταῖς ψυχαῖς ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος παράκλησιν, D ἢ πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σκότους τῶν παθῶν τῆς κακίας, ἢ πρὸς τὸ τῶν χρεῶν πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, εἰσοίσομεν; Οὐ γὰρ ἄξια, φησὶ, τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Πάντα γὰρ, ὡς εἴρηται, καρτερητέον διὰ τὸν Κύριον δεῖ, οἷα γενναίους στρατιώτας τοῦ βασιλέως ἡμῶν ὑπεραποθνήσκοντας. Διὰ τί γὰρ, ὅτε τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς βιωτικοῖς προσείχομεν πράγμασιν, οὐ λυπηροῖς τοιούτοις περιεπίπτομεν, ἀλλὰ νῦν ἐπεὶ προσήλθομεν δουλεῦσαι Θεῷ, τοὺς πολυτρόπους τούτους πειρα-

[54] Hebr. XII, 8. [55] Rom. VIII, 18.

σμοὺς ὑπομένομεν; Ὁρᾷς ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν αἱ θλίψεις, φθονοῦντος ἡμῖν τοῦ ἀντικειμένου τῆς τῶν ἐλπιζομένων ἀνταποδόσεως, χαύνωσίν τε καὶ ῥᾳθυμίαν ἐνθέσθαι ταῖς ἡμετέραις βουλομένου ψυχαῖς, ἵνα μὴ εὐαρέστως ζήσαντες τούτων ἀξιωθῶμεν. Πᾶσαι αἱ καθ' ἡμῶν ἐκείνου μηχαναὶ λύονται τῇ τοῦ Χριστοῦ συμμαχίᾳ· καὶ τὸν ὑπερασπιστὴν ἡμῶν καὶ ὑπέρμαχον ἐκεῖνον, ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον οὕτω διώδευσεν, ὀνειδιζόμενος, διωκόμενος, ἐμπαιζόμενος, τέλος καὶ ἀτίμῳ θανάτῳ διὰ σταυροῦ τελειούμενος.

ΙΖ'. Εἴπερ βουλοίμεθα θλῖψιν ἅπασιν καὶ τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένειν ῥᾳδίως, ὁ διὰ Χριστὸν θάνατος ἐπιθυμητὸς ἡμῖν ἔστω, καὶ πρὸ ὀμμάτων διαπαντός. Τοιοῦτον γὰρ ἡμῖν καὶ ἐπίταγμα, τὸν σταυρὸν αἴροντας αὐτῷ ἀκολουθεῖν· ὅπερ ἐστὶν, εὐτρεπεῖς εἶναι καὶ ἑτοίμους πρὸς τὸ ἀποθανεῖν. Ἂν οὕτω δια[τε]θειμένοι ὦμεν, πᾶσαν, ὡς εἴρηται, θλῖψιν ἀφανῆ τε καὶ δήλην κατὰ πολὺ τὸ ῥᾷον ὑπομενοῦμεν. Ὁ γὰρ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ δι' ἐπιθυμίας ἔχων, σχολῇ γ' ἂν πρὸς τὰ ἐπίπονα καὶ λυπηρὰ δυσχεράναι. Παρὰ τοῦτο γὰρ καὶ βαρείας εἶναι τὰς θλίψεις ἡγούμεθα, παρὰ τὸ μὴ τὸν ὑπὲρ Χριστὸν θάνατον καταθύμιον ἔχειν, μηδὲ πάντοτε Χριστῷ τὴν διάνοιαν ἀναρτᾷν. Ὁ δὲ ἐκεῖνον κληρονομῆσαι ἐπιθυμῶν, καὶ τὰ αὐτοῦ πάθη ζηλοῦν, ὁμοίως ἐπιθυμείτω. Ὥστε οἱ τὸν Κύριον ἀγαπᾷν λέγοντες ἐν τούτῳ φανεροὶ γίνονται, ἐν τῷ πᾶσαν θλῖψιν ἐπερχομένην οὐ γενναίως μόνον, ἀλλὰ καὶ προθύμως διὰ τὴν εἰς αὐτὸν φέρειν ἐλπίδα.

ΙΗ'. Χρὴ πρότερον τὸν τῷ Χριστῷ προσεληλυθότα, καὶ πρὸς βίαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἕλκειν ἑαυτὸν, οὐκ ἐθελούσης ἡμῶν τῆς καρδίας· Βιάζεται γὰρ, φησὶν ὁ ἀψευδὴς Κύριος, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν· ἀγωνίζεσθαι πάλιν αὐτὸν εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας. Χρὴ τοίνυν, ὡς εἴρηται, καὶ κατὰ τὸ ἀβούλητον ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἀρετὴν συνωθεῖν, πρὸς ἀγάπην μὴ ἔχοντας, ἀγάπην, πρὸς πραότητα ταύτης ὄντας ἐν ἀπορίᾳ, πρὸς τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάνθρωπόν τὴν καρδίαν ἔχειν, πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι ἀτιμίας καὶ παροράσεως, καὶ τοῖς ἐξουθενημένοις ἐγκαρτερεῖν· οὔπω ταύτην ἐσχηκότας τὴν ἕξιν πρὸς εὐχὴν, μήπω Πνεύματος εὐχὴν κεκτημένους. Ἂν οὕτως ἀγωνιζομένους ὁ Θεὸς ἴδῃ, καὶ ἀναγκαίως ἑαυτοὺς, ἀντιπραττούσης ὥσπερ ἡμῶν τῆς καρδίας, πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἕλκοντας, δίδωσιν εὐχὴν ἀληθινὴν, δίδωσι σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, ὑπομονὴν, μακροθυμίαν, καὶ ἁπαξαπλῶς πληροῖ πάντων ἡμᾶς τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος. Εἰ δέ τις καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιδεὴς ὤν, πρὸς μὲν εὐχὴν μόνην εἰ τύχοι καὶ παραβιάζοιτο ἑαυτὸν, ὥστε σχεῖν εὐχῆς χάρισμα, πρὸς δέ γε πραότητα, πρὸς ταπεινοφροσύνην τε καὶ ἀγάπην, καὶ πᾶν τὸ εὐγενὲς φῦλον τῶν ἀρετῶν. Ἔτι καὶ πρὸς τὸ βέβαιον εἶναι τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποί-

A patimur? vides propter Christum has in nos immitti afflictiones ab adversario invidente nobis speratas retributiones, languoremque ac desidiam injicere animabus nostris studente, ne ad Dei beneplacitum vita transacta, promissis præmiis donemur. Omnes ejus contra nos irritæ fiunt machinæ nobis cum Christo pugnantibus. Hic enim magnus, hic invictus nobis protector et propugnator præsto est. Reputemus animo, ipsum quoque, quando pertransivit hoc sæculum, opprobriis oneratum, impugnatum, irrisum, denique ignominiosa morte per crucem consummatum esse.

XVII. Si voluerimus omnem afflictionem et tentationes sustinere facile, mors propter Christum optetur a nobis, et is scopus voti nostri obversetur B perpetuo mentis nostræ oculis. Id quippe est nobis præceptum, ut tollamus crucem nostram et sequamur ipsum; quod significat, paratos nos esse debere ad moriendum. Si sic affecti præparatique animo fuerimus, omnem, ut dictum est, afflictionem internam et apparentem facilitate perferemus magna. Mori enim utique pro Christo cupiens, quæ tandem ægre ferre adversa vel molesta poterit? ob hoc ipsum enim graves esse putamus afflictiones, quia nobis non placet pro Christo mori, nec spes ac rationes nostras ex eo ducere suspensas. Qui vero Christum possidere, et tam opimam hæreditatem desiderat cernere, ejus quoque imitari passiones similiter concupiscat. Quare qui se dicunt amare Dominum, in eo demonstrabunt, an vere id affirment, si omnem ipsis supervenientem afflictio- C nem non generose modo, sed libenter etiam et amanter, ob spem in ipso positam, perferant.

XVIII. Eum, qui ad Christum accessit, oportet ante omniam, etiam per vim ad bonum trahere se ipsum, quamvis reluctante nostro corde. *Vim enim patitur* **215** (ait mentiri nescius Dominus) *regnum cœlorum, et violenti rapiunt illud* [54]. Opus quoque est eumdem contendere intrare per angustam portam. Oportet igitur, ut dictum est, ipsos vel invitos adigere se ad virtutem; ad charitatem, qui charitate carent; ad mansuetudinem, qui hac indigent; ad habendum cor humanum et miseriis alienis compatiens, quin etiam ad sustinendas æquo animo ignominias et despectus, et in pace durandum etiam cum vilipenditur. Quos sic labo- D riose certantes Deus viderit, subjugantesque ut multa rebellantem inutiliter naturam, et frangentes contumaciam cordis trahi ad bonum recusantis, eos etsi nondum orationi assueverint; et nondum precandi donum Spiritus adepti fuerint; illis dat orationem veram, dat viscera misericordiæ, patientiam, longanimitatem, et, ut semel dicam, replet nos omnibus fructibus Spiritus. Si vero quis aliarum quidem egens virtutum sit; ad orationem tamen solam ipsum contingat, vi etiam sibi facta incumbere; ita ut donum orationis aliquod assecutus

[54] Matth. xi, 12.

sit; ad parandam autem mansuetudinem, humilitatem, charitatem, et totam illustrem illam familiam virtutum; prætereaque ad firmam obtinendam fidem fiduciamque in Christum, remissus sit ac negligens; tali aliquando datur oratio illa gratiæ ex parte in gaudio et quiete, juxta illius desiderium a bono Spiritu; sed aliorum idem expers manet omnium bonorum; eo quod ad eorum quoque acquisitionem vim sibi non inferat, dictum est, nec a Christo ea postulet. Oportet enim non solum ad prædicta urgere se ipsum etiam invitum; et a Deo eadem eo usque, quoad assequamur, petere; sed et dijudicare non utilia aut prorsus otiosa verba; meditari autem semper ore et corde divina oracula; nec porro irasci, et clamore uti. *Omnis enim*, ait, *amaritudo et ira, et clamor tollatur a vobis* [57]. Similiter vitet murmurare de quoquam, vitet judicare temere, vitet inflari despiciendo superbe alios. Sic enim se gerens consequetur, ut Dominus ipsum sibi acriter imperantem cernens, ac trahentem se ad bonum multo nisu, vique adhibita, tribuat illi omnino gratiam facile ac sine labore agendi, quæ prius vix conatu anhelo, ac summa contentione, propter reluctantem innatam corruptionem, poterat exsequi; et tunc redduntur ipsi cuncta hæc officia virtutis, quasi ea, quæ naturaliter operatur, quoniam de cætero Dominus, juxta promissionem, ingressus in ipsum est, et in eo residet, uti vicissim et ipse in Domino; unde in ipso Dominus intime habitans, sua ipse intra eum et per eum mandata multa facilitate implet.

A θησιν εἰς τὸν Χριστὸν, ὀλιγώρως ἔχει καὶ ἀμερίμνως· τῷ τοιούτῳ ἐνίοτε μὲν εὐχὴ δίδοται χάριτος ἐκ μέρους ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀναπαύσει, κατ' ἐκείνου ζήτησιν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος· ἔρημος δὲ τῶν ἄλλων πάντων μένει καλῶν, τῷ μὴ πρὸς τὴν ἐκείνων κτῆσιν ἀποβιάσασθαι ἑαυτὸν, ὥσπερ εἴρηται, μηδὲ δεηθῆναι Χριστόν. Χρὴ γὰρ μὴ πρὸς τὰ εἰρημένα μόνον ἑαυτὸν καὶ ἄκοντα συνωθεῖν, καὶ παρὰ Θεοῦ αἰτεῖν τοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τὰ μὴ χρήσιμα τῶν ῥημάτων καὶ ὅλως ἀργὰ, μηδὲ γλώττης ἄξια κρίνειν· διαμελετᾷν δὲ ἀεὶ καὶ στόματι καὶ καρδίᾳ τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια· ἔτι πρὸς τὸ μὴ θυμοῦσθαι μηδὲ κραυγῇ χρῆσθαι· Πᾶσα γὰρ, φησὶ, πικρία καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν. Πρὸς τὸ μὴ καταλαλεῖν τινος, μὴ κρίνειν, μὴ φυσιοῦσθαι,
B ἵν' οὕτως ἰδὼν ὁ Κύριος ἑαυτὸν, ὡς εἴρηται, ἄρχοντα καὶ πρὸς βίαν συνέλκοντα, παράσχῃ πάντως τὸ ἀπονητὶ καὶ ῥᾳδίως ποιεῖν ἃ πρότερον οὐδὲ μετὰ βίας, διὰ τὴν σύνοικον πονηρίαν, ἐνεργεῖν ἐνῆν· καὶ τότε γίνεται αὐτῷ πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα ὥσπερ φύσις· ἐπεὶ καὶ τὸ λοιπὸν ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐλθὼν καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ, αὐτὸς ὁμοίως ἐν τῷ Κυρίῳ, αὐτὸς ἐν ἐκείνῳ μετὰ πολλῆς εὐπετείας τὰς ἐντολὰς ἐκπληροῖ.

XIX. Qui ad orationem duntaxat vi se adhibita cogit, uti prius exposui; præterea vero ad humilitatem, ad charitatem, ad mansuetudinem, aliarumque virtutum ordinem in se accersendum non elaborat, nec se in id violentia adigit; ad hunc tantummodo profectus terminum potest pertingere, ut interdum ei poscenti divina gratia adveniat; quoniam pro innata sibi bonitate Deus petentibus amanter innuit quæ volunt. Cum autem is non assuefecerit seipsum, nec usu tritum exercitando sese fecerit in cæteris, quas memoravimus, virtutibus, aut excidit gratia quam acceperat; et elatus in superbiam labitur: aut in illo, quem attigit gradu, non proficit, nec crescit. Fere enim sedes ac requies est boni Spiritus humilitas, charitasque ac mansuetudo, et quæ sequuntur sancta Christi mandata. Qui ergo voluerit harum complexu concursuque pariter omnium per assiduum augmentum ad perfectionem tandem pertingere, primum quidem vim inferat sibi, ut dictum est, et contumaciter reluctans cor suum docile et morigerum Deo efficere **216** studeat. Etenim qui sic sibi vim prius intulerit; et quidquid est in anima rebelle, totum id, velut cicuratam belluam, patiens jam imperii, et obediens ad nutum rectæ rationi, ac sanctæ disciplinæ, reddiderit; quique cum adeo jam bene se habente anima, petierit, et Deum oraverit, ut promoveat quod cœpit, obtinebit cumulate quantum postulat; benignissimo Domino large illi conces-

ΙΘ'. Ὁ εἰς εὐχὴν ἀποβιασάμενος ἑαυτὸν, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, πρὸς ταῦτα δὲ πρὸς ταπεινοφροσύνην, πρὸς ἀγάπην, πρὸς πραότητα καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ὁρμαθὸν μὴ ἐκπονῶν ἑαυτὸν μη-
C δὲ βιαζόμενος, τοιούτῳ πέρατι καταντᾷ· ἐνίοτε γὰρ αὐτῷ δεομένῳ καὶ θεία χάρις ἐπιφοιτᾷ· ἐπεὶ καὶ ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς ὀρέγει τοῖς αἰτοῦσι φιλανθρωπότερον τὰ αἰτήματα. Μὴ συνεθίσας δὲ ἑαυτὸν, μηδὲ ἐντριβῆ καὶ γεγυμνασμένον πρὸς τὰς ἀρετὰς, ἃς ἔφημεν, καταστήσας, ἢ ἐκπίπτει τῆς χάριτος ἧς ἔλαβε, καὶ ὑψηλοφορονήσας πίπτει, ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ οὐκ ἐπιδίδωσιν, οὐδὲ αὔξει. Ὡς γὰρ φάναι, τὸ κατοικητήριόν τε καὶ ἀνάπαυσις τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος, ἡ ταπεινοφροσύνη ἐστὶν, ἡ ἀγάπη τε καὶ πραότης, καὶ ἀκολούθως αἱ ἅγιαι τοῦ Χριστοῦ ἐντολαί. Ὁ τοίνυν βουλόμενος διὰ πασῶν τούτων εἰς αὔξησιν, καὶ τελείωσιν προελθεῖν, τὴν πρώτην βιαζέσθω ἑαυτὸν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ φιλονεικοῦσαν ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν καὶ ἀντερίζουσαν ἐνδοτικὴν, καὶ
D πειθήνιον τῷ Θεῷ ποιεῖν σπουδαζέτω. Τῷ γὰρ οὕτω βιασαμένῳ πρότερον, καὶ τὸ ἀντιτεῖνον τῆς ψυχῆς ὅλον οἱονεὶ χειρόηθες καταστήσαντι ἔθει τῷ χρηστῷ, κατήκοον ἐκείνῳ ποιησαμένῳ, καὶ μεθ' οὕτως ἐχούσης ψυχῆς αἰτοῦντι καὶ δεομένῳ, αὔξει καὶ θάλλει ἐν αὐτῷ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῆς εὐχῆς χάρισμα τῷ μετρίῳ τοῦ φρονήματος ἐπαναπαυόμενον. ὃ πρὸς τῇ ἀγάπῃ, καὶ τῇ ἀγαπητικῇ πραότητι ἐπεζήτησε· καὶ τότε χαρίζεται αὐτῷ ταῦτα τὸ Πνεῦμα, καὶ διδάσκει ταπεινοφροσύνην τε ἀληθῆ καὶ

[57] Ephes. IV, 31.

ἀγάπην ἀψευδῆ καὶ πραότητα, ἃ καὶ προβιασάμενος ἐπεζήτησε. Οὕτως οὖν αὐξήσας καὶ τελειωθεὶς κατὰ Κύριον τῆς βασιλείας ἄξιος ἀποδείκνυται. Ὁ γὰρ ταπεινὸς οὐδέποτε πίπτει· ποῦ γὰρ καὶ πεσεῖται ὁ ὑποκάτω πάντων τό γε ἑαυτοῦ ὤν; ὥστε μεγάλη γε τοὐναντίον ὕψωσις καὶ ἀσφαλὲς ἀξίωμα ἡ ταπεινοφροσύνη.

A suro, ut crescat et floreat indultum ipsi a Spiritu orationis donum; quod in de se modice sapientibus libenter et permanenter acquiescit. Hoc enim ipsum, cum charitate et charitatis prole mansuetudine expetierat. Et tunc gratificatur hæc illi Spiritus, et ducet eum veram humilitatem, charitatemque non fictam, quas illa sibi vi poposcit. Sic igitur de cætero proficiens et perfectus in Domino regno dignus declaratur. Humilis quippe nunquam cadit; quo enim aderet, qui, quantum in ipso est, imo semper loco sub rebus omnibus jacet? quare magna quædam superbia humilitas; magna contra humilitas exaltatio et secura dignitas.

Κ'. Οἱ πρὸς ἀλήθειαν τὸν Θεὸν ἀγαπήσαντες, οὔτε διὰ τὴν βασιλείαν αὐτῷ δουλεύειν προείρηνται, καθάπερ ἐμπορίας χάριν καὶ κέρδους· οὔτε μὴν διὰ τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἁμαρτωλοῖς κόλασιν· ἀλλ' ἅτε Θεὸν μόνον αὐτὸν καὶ δημιουργὸν ἴδιον ἠγαπηκότες, καὶ ἀκολουθίᾳ τάξεως ἐπιγνόντες, ὅτι Δεσπότῃ καὶ Κτίστῃ δούλους εὐαρεστεῖν ὀφειλόμενον· οἳ καὶ πολλῇ τῇ συνέσει πρὸς τὰ παραπίπτοντα χρῶνται. Πολλὰ γὰρ τὰ ἐμπόδια τῆς πρὸς Θεὸν τυγχάνει αὐαρεστήσεως· ἐπεὶ μηδὲ πενία μόνον καὶ ἀδοξία, ἀλλὰ καὶ πλοῦτος καὶ τιμὴ ὁμοίως πειρασμοὶ καθίστανται τῇ ψυχῇ· ἐν μέρει δέ πως καὶ ἡ παράκλησις αὐτὴ καὶ ἡ ἄνεσις ἐκείνη ἡ ὑπὸ τῆς χάριτος καταλαμβάνουσα τὴν ψυχήν, εἰ μὴ αἴσθηται ταύτης ἡ καταξιωθεῖσα, καὶ πολλῷ τῷ μετρίῳ καὶ συνετῷ χρήσηται, πολὺ τὸ εὔκολον ἔχει πρὸς τὸ πειρατήριον αὐτῇ μᾶλλον καὶ κώλυμα καταστῆναι· ἅτε κακίας προφάσει τῇσδε τῆς χάριτος ὑπολύειν αὐτῇ τὸν τόνον, χαύνωσίν τε καὶ ὀλιγωρίαν ἐνιέναι μηχανωμένης. Διὸ καὶ αὐτὴ ἡ χάρις εὐλαβοῦς δεῖται πρὸς μετάληψιν καὶ εὐσυνέτου ψυχῆς· ὥστε καὶ τιμῆσαι ταύτην, καὶ ἀξίους τοὺς καρποὺς ἐπιδείξασθαι. Κινδυνεύει τοίνυν οὐ τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνέσεις πειρατήριον γίνεσθαι τῇ ψυχῇ· καὶ δι' ἀμφοτέρων γὰρ αἱ ψυχαὶ τῷ κτίσαντι δοκιμάζονται, ἵνα δῆλοι σαφῶς γένονται τίνες οἱ μὴ κέρδους αἰτίαν θέμενοι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην· ἀλλ' αὐτὸν μόνον τὸν πολλῆς τῷ ὄντι καὶ φιλίας καὶ τιμῆς ἄξιον. Ὥσπερ δὲ τῷ ἀμελεῖ, καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐνδεεῖ, καὶ τῷ φρονήματι νηπιάζοντι, ἐμπόδιον πρὸς τὴν αἰώνιαν ζωὴν ταῦτα γίνεται· ἤτοι τὰ λυπηρὰ καὶ ἐπίπονα, νόσοι, πενίαι καὶ ἀδοξίαι· τἀναντία, πλοῦτος, δόξα, καὶ οἱ ἐξ ἀνθρώπων μακαρισμοί, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐν τῷ ἀφανεῖ πλήττων τοῦ πονηροῦ πόλεμος· οὕτω πάλιν ἀντιστρέφων εὑρήσεις, ὅτι τῷ πιστῷ καὶ συνετῷ καὶ γενναίῳ συνεργὰ μᾶλλον πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καθίσταται βασιλείαν· Τοῖς γὰρ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν. Δείκνυται οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα ἐμπόδιον εἶναι νομιζόμενα διαῤῥήξας, καὶ νικήσας, καὶ ὑπερβὰς ὁ ἀληθῶς φιλόθεος τοῦ θείου μόνου περιέχεται φίλτρου· Σχοινία γὰρ ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, ὁ θεῖός φησι Προφήτης, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

XX. Qui Deum vere amaverunt, neque ob spem regni elegerunt ei servire: quasi mercatores, lucrum; aut operarii, mercedem captantes; sed neque ob metum præparatæ peccatoribus pœnæ; verum in illum uti Deum solum et creatorem proprium affectu inclinati, ex recte conclusa inde ratione consequenter agnoscentes, æquum ac juste debitum B esse, ut creaturæ conditori, servi Domino, propter ipsam ejus excellentiam, placere ac gratificari studeant; hoc agunt et conantur sincero piæ voluntatis nisu: cui et parem mentis attentionem merito adjungunt. Etenim ipsis multa est necessaria prudentia, si præcavere velint, ne quotidiana quæ accidunt, impedimenta ipsis sint placendi Deo ista intentionis puritate; siquidem non egestas solum et ignominia, sed et opes et honor tentationes animæ fiunt; quin et ex parte, ipsa consolatio, ipsa illa beata quies ex inhabitantis dono gratiæ complectens animam; nisi se illa tantum boni, mera Dei liberalitate, nullo suo nactam merito, intime sentiat, et multam insuper adhibeat, cum modica sui æstimatione, circumspectionem. Nam sine his, excellens hæc C gratia, valde pronum secum affert periculum præbendi ei, quam ornat, animæ occasionem tentationis, et objiciendi profectui ejus obstaculum. Utpote insidiatore malo dæmone, conari solito hujus, qua videt frui animam, prætextu et fiducia nimia gratiæ, sensim relaxare contentionem in ulteriora nitendi, languoremque et neglectum injicere. Atque adeo ipsa gratia, ut secure innoxieque possideatur, exigit in illo qui eam percipit, reverentem quamdam trepidationem, qua in vigiliam acuatur circumspectandi ac disponendi providenter cuncta; ut et donum tantum quanti valet æstimet; et dignos ejus fructus repræsentare studeat. Igitur, non ab afflictionibus solum, sed et a consolationibus periclitatur anima tentari. Et per ambas istas res a conditore animæ probantur; ut his explorationibus ma- D nifesto appareat quales sint? mercenariæ ne nundinatrices charitatis, quæstus sui causa Deum amantes; an solum propter se ipsum eum diligant; quod illum, ut est in sua natura propria, citra respectum ad nos, omni dignum amore honoreque sciat. Ut autem negligenti, modicam habenti fidem, et pueriliter adhuc sapienti, impedimento hæc sunt ad æternam vitam: videlicet tam acerbæ ac laboriosæ res, ut morbi, penuriæ, ignominiæ; quam his contrariæ, divitiæ, gloria, laudes et applausus hominum; prætereaque pungens in occulto Satanæ impugnatio, sic rursus, aliter dispositos, in loco memoratorum modo, ponens, reperies: fervido in fide, prudenti, et generose forti subsidia potius et adjumenta res illas easdem esse ad consecutionem

regni Dei : *Diligentibus* enim *Deum* (ait divinus Apostolus) *omnia cooperantur in bonum* [58]. Ex his igitur apparet, quis demum sit verus Dei amator; is **217** nimirum, qui per cuncta, quæ in hoc mundo putantur obstare, perrupta, victa, calcata, tantum versus Deum amore feruntur, dicentes cum propheta : *Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus* [59].

XXI. Divinus apostolus Paulus exactius et clarius demonstrare volens, quid vere sit perfectum Christianismi mysterium in unaquaque anima credente, venire talem animam in hujus experimentum docet, per divinam operationem. Quæ scilicet operatio est supercœlestis luminis in revelatione et virtute Spiritus irradiatio. Ne forte quis, in hoc errans, putet nihil aliud esse illuminationem Spiritus, nisi cognitiones vi humani productas intellectus; et propter istam ignorantiam, et desidiam periclitetur, a perfecto gratiæ excidere mysterio. Propterea exemplum circumambientis faciem Mosis Spiritus gloriæ, ad cognitionis repræsentationem haud dubie conformem refert. At igitur : *Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur ; quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria ? Nam si ministratio damnationis in gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod evacuatur per gloriam est ; multo magis quod manet in gloria est* [60]. *Quod evacuatur*, dixit idcirco quod mortali corpori Mosis circumaffulgeret illa lucis gloria. Subjungit : *Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur* [61]. Et progressus paulum, ostendit immortalem illam Spiritus in apocalypsi gloriam, nunc in immortali, qui latet intus, homine, dignis immortaliter et inevacuabiliter resplendere. Ait ergo : *Nos vero omnes* (hoc est, per fidem perfectam ex Spiritu geniti) *revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* [62]. *Revelata facie*, animæ scilicet; et quando reversus quis fuerit ad Dominum, tolletur velamen. *Dominus autem Spiritus est* [63]. Manifeste igitur per hæc monstravit velamen tenebrarum superinjectum fuisse animæ, quod ab Adami transgressione campum habuit naturam humanam pervadendi. Nunc autem per illustrationem Spiritus id auferri e fidelibus et vere dignis animabus : quæ et causa Christi adventus fuit. Nam Deo complacuit ad talem mensuram sanctitatis pertingere eos, qui vere in ipsum credunt.

A ΚΑ'. Ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος ἀκριβέστερόν τε καὶ τηλαυγέστερον τὸ ἐντελὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ μυστήριον ἑκάστῃ πιστευούσῃ ψυχῇ δεδήλωκε, δι' ἐνεργίας θείας εἰς πεῖραν ἰέναι· ὅπερ ἐστὶν, ἡ ἐπουρανίου φωτὸς ἐν ἀποκαλύψει καὶ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις· ἵνα μή τις τὸν διὰ γνώσεως νοημάτων φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος μόνον εἶναι νομίσας, κινδυνεύσῃ δι' ἄγνοιάν τε καὶ ῥᾳθυμίαν τοῦ τελείου τῆς χάριτος ἀποτυχεῖν μυστηρίου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς τῷ προσώπῳ Μωσέως περικειμένης τοῦ Πνεύματος δόξης εἰς παράστασιν ὡμολογημένην τῆς γνώσεως ἤνεγκεν· φησὶ γοῦν· Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίσαι εἰς πρόσ-B ωπον Μωσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πόσῳ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος ἔσται ἐν δοξῃ! Εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα· πολλῷ μᾶλλον περισσεύσει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ· καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον, ἐν τούτῳ μέρει ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. Εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ. Καταργούμενον εἴρηκε διὰ τὸ θνητῷ σώματι Μωϋσέως περικεῖσθαι τὴν τοῦ φωτὸς δόξαν. Ἐπάγει· Ἔχοντες οὖν ἐλπίδα πολλῇ παῤῥησίᾳ χρώμεθα. Καὶ προβὰς μικρὸν ἔδειξε τὴν ἀθάνατον ἐκείνην τοῦ Πνεύματος ἐν ἀποκαλύψει δόξαν, νῦν ἐν τῷ ἀθανάτῳ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τοῖς ἀξίοις ἀθανάτως τε καὶ ἀκαταργήτως ἐλλάμπεσθαι. Φησὶ γοῦν· Ἡμεῖς δὲ πάντες, τοῦτ' ἔστιν, οἱ κατὰ τελείαν πίστιν ἐκ τοῦ Πνεύματος C γεννηθέντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου ἐναπτριζόμεθα, εἰς αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμενοι ἀπὸ δόξας εἰς δόξαν καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, τῷ τῆς ψυχῆς δηλαδή· καὶ ἡνίκα δὲ ἐπιστρέψῃ τις πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστι. Φανερῶς οὖν διὰ τούτων ἀπέδειξε, κάλυμμα σκότους ἐπιβεβλῆσθαι τῇ ψυχῇ, ὅπερ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως χώραν ἔσχε εἰς τὴν ἀνθρωπότητα παραδῦναι. Νυνὶ δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐλλάμψεως περιαιρεῖσθαι τοῦτο τῶν πιστῶν καὶ ἀξίων τῷ ὄντι ψυχῶν· δι' ἣν αἰτίαν καὶ ἡ ἔλευσις ἡ τοῦ Χριστοῦ γεγένηται· εἰς γνρ τοιαῦτα μέτρα ἁγιότητος φθάσαι τοὺς ἐπ' ἀληθείας πιστεύοντας ηὐδόκησεν ὁ Θεός.

XXII. Ea, de qua dictum est, *Spiritus irradiatio*, non solum intellectualium sensuum revelatio est, et illuminatio gratiæ; sed substantialis, et subsistentis lucis in animabus emissio. Nam illud : *Qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in*

D ΚΒ'. Ἡ τοιαύτη, φησι, τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις, οὐχ οἷον νοημάτων μόνον ἀποκάλυψίς, ἔστι καὶ φωτισμὸς χάριτος, ὥσπερ εἴρηται, ἀλλ' ὑποστατικοῦ φωτὸς ἐν ταῖς ψυχαῖς βεβαία καὶ διηνεκὴς ἔλλαμψις. Τὸ γάρ· Εἰπὼν ἐκ σκότους τὸ φῶς λάμψαι, ὃ ἔλαμψεν ἐν καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς

[58] Rom. VIII, 28. [59] Psal. CXVIII, 61. [60] II Cor. III, 7. [61] II Cor. V, 12. [62] Ibid. 18. [63] II Cor. III, 19.

γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ · Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον · τουτέστιν · Ἵνα μὴ λυομένη τῆς σαρκὸς ἡ ψυχὴ ἀποσκοτῆται τῷ τοῦ θανάτου τῆς κακίας καλύμματι · πρὸς δὲ καὶ τό · Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου ἔτι, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου · Καὶ τό · Ἐξαπόστειλον φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου · αὐτά με ὁδηγήσουσι καὶ ἄξουσιν εἰς ὄρος ἅγιόν σου, καὶ εἰς τὰ σκηνώματά σου · ἀλλὰ μὴν καὶ τό · Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, καὶ τὰ λοιπὰ, τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τοῦ σκοποῦ παρίστησιν.

ΚΓ'. Καὶ τῷ μακαρίῳ δὲ Παύλῳ φησὶ τὸ ἐλλάμψαν ἐν τῇ ὁδῷ φῶς, δι' οὗ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἦρται, καὶ μυστήριον ἀλαλήτων ἀκουστὴς γίνεται οὐ νοημάτων τις καὶ γνώσεως φωτισμὸς ἦν, ἀλλὰ δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος καθ' ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ ἔλλαμψις, οὗ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος οἱ τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοὶ μὴ διενεγκόντες ἀπετυφλώθησαν, δι' οὗ πᾶσά τε γνῶσις ἀποκαλύπτεται, καὶ πρὸς ἀλήθειαν Θεὸς τῇ ἀξίᾳ καὶ φιλουμένῃ ψυχῇ γνωρίζεται.

ΚΔ'. Πᾶσα ψυχὴ διὰ σπουδῆς καὶ πίστεως τέλεον ἐνδύσασθαι τὸν Χριστὸν ἐντεῦθεν κατὰ δύναμίν τε καὶ πληροφορίαν χάριτος καταξιωθεῖσα, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ τῆς ἀφθάρτου εἰκόνος φωτὶ ἑνωθεῖσα, καὶ νῦν μὲν μυστηρίων οὐρανίων γνῶσιν ἐν ὑποστάσει μυεῖται πάντων · ἐν δέ γε τῇ μεγάλῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ ἐπουρανίῳ τῆς δόξης εἰκόνι καὶ τὸ σῶμα ταύτης ἐνδοξασθὲν, καὶ ὑπὸ Πνεύματος, κατὰ τὸ γεγραμμένον εἰς οὐρανοὺς ἁρπαγὲν, καὶ σύμμορφον γενέσφαι τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ καταξιωθὲν καὶ τὴν βασιλείαν αἰώνιόν τε καὶ ἀδιάδοχον καὶ τῷ Χριστῷ σύγκληρον ἕξει.

ΚΕ'. Ὁπόσον τις ἰδίᾳ σπουδῇ καὶ πίστει Πνεύματος ἁγίου δόξης κεκοινώνηκεν οὐρανίου, ἔργοις τε ἀγαθοῖς τὴν ψυχὴν διεκόσμησε, τοσοῦτον ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἄξιον αὐτοῦ γενήσεται καὶ τὸ σῶμα συνδοξασθῆναι. Ὃ γάρ τις ἔνδον ἀπεθησαύρισε νῦν, τοῦτο πρόεισιν ἔξω τότε · καθάπερ ὁ εἴσω τῶν ξύλων ἐν χειμῶνι καρπὸς, ἔξω κατὰ τὸν ἔαρός καιρὸν γίνεται · ὥσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐδηλώθη. Τῶν μὲν οὖν ἁγίων ἡ θεοειδὴς τοῦ Πνεύματος εἰκὼν ἀπὸ τοῦ τῦν ἔνδον ὥσπερ ἐντυπωθεῖσα, καὶ τὸ σῶμα θεοειδὲς ἔξω καὶ οὐράνιον ἀπεργάσεται · τῶν βεβήλων δὲ καὶ ἁμαρτωλῶν τὸ τοῦ κοσμικοῦ Πνεύματος κάλυμμα περιβαλὸν τὴν ψυχὴν, καὶ τῇ τῶν παθῶν εἰδεχθείᾳ σκοτεινὸν, οἴ μοι, τὸν νοῦν καὶ ἀσχήμονα καταστῆσαν, σκοτεινὸν ἅμα καὶ τὸ σῶμα, καὶ αἰσχύνης ἔμπλεω πάσης ἔξωθεν ἀποδείξεται.

ΚϚ'. Ὥσπερ κατὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδὰμ θάνατον αὐτοῦ καταψηφισαμένης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, τοῦτο πρῶτον μὲν ὑπέστη κατὰ ψυχὴν, τῶν νοερῶν αὐτῆς αἰσθητηρίων τῇ στερήσει τῆς ἐπουρα-

A *facie Christi Jesu* [64]. Et illud : *Illumina oculos meos; ne unquam obdormiam in morte* [65]. Hoc est, ne cum solvetur carne anima, obtenebretur mortis malitiæ velo. Illud præterea. *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* [66]. Illud quoque : *Emitte lucem tuam et veritatem tuam : ipsa me deducent et adducent in montem sanctum tuum et in tabernacula tua* [67]. Sed et illud etiam : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* [68]. Et reliqua in unam eamdemque quam proposui sententiam conspirant.

218 XXIII. Illa item quæ beato Paulo *circumfulsisse lux* [69] dicitur in via, per quam et in tertium cœlum elevatus est [70], et mysteriorum ineffabilium B auditor factus, non intellectualium sensuum et cognitionis illuminatio erat; sed virtutis boni Spiritus in substantia in anima facta irradiatio : cujus excessum splendoris non ferentes carnis oculi, excæcati sunt; per quam et omnis scientia revelatur, et ad veritatem Deus dignæ et amatæ animæ innotescit.

XXIV. Omnis anima, quæ per studium et fidem perfectam in virtute et plena certitudine gratiæ, digna facta est quæ Christum indueret jam hinc, et supercœlesti incorruptibiles imaginis luci uniretur; ea nunc quidem cognitione cœlestium mysteriorum in substantia, et prout sunt, impertitur; in magna vero resurrectionis die, eadem illa supercœlestis claritatis imagine corpus quoque ipsius glorificatum, et a Spiritu, sicut scriptum est [71], in C cœlos raptum : et tanta dignatione honoratum, ut configuretur corpori claritats ejus, regnum æternum vicissitudine successionum carens, Christo ipsi collega et consor habebit [72].

XXV. Quantum quis proprio studio et fide de cœlesti claritate Spiritus sancti participaverit, animamque bonis operibus ornaverit ; tanto dignius efficiet corpus suum glorificatione, quæ illi in illam resurrectionis diem reservatur. Quod enim quisque intus nunc condidit, tunc prodibit exterius; quemadmodum quæ per hiemen in sinu arborum latet vis generativa fructuum, verna temperie se foras exserit; ut et demonstratum superius est. Impressa ergo mentibus sanctorum deiformis imago Spiritus, quæ in occulto nunc latet, D corpus quoque divina specie induet, et cœleste efficiet; profanorum vero ac scelestorum, quod nunc mundani spiritus velamen circuminvolvit, deformes stigmatibus criminum, mentesque, heu me! ipsorum, tenebrosas et fœdas reddit, tunc etiam corpora maculosa, in summum palam dedecus omnium oculis ostendet.

XXVI. Quemadmodum post transgressionem Adami, læta in eum sententia mortis justo Dei optimi judicio, primum exsecutioni mandata est in ejus anima, vere per peccatum jam tum mortua, intel-

[64] II Cor IV, 6. [65] Psal. XII, 4. [66] Psal. CXVIII, 18. [67] Psal. XIII, 3. [68] Psal. IV, 7. [69] Act IX, 3. [70] II Cor. XII, 2. [71] I Thess. VI, 16. [72] Philipp. III, 21.

lectualibus ejus sensibus, per privationem cœlestis et spiritualis gratiæ, exstinctis, et ad mortuorum similitudinem redactis: posterius vero ad corpus quoque mors pervenit, expletis trahendo mortalem vitam annis triginta supra nongentos: sic et nunc per crucem et mortem Salvatoris humano generi reconciliatus Deus, restituit vere credentem animam adhuc carni devinctam in fruitionem spiritualium luminum et mysteriorum, et intellectuales ejus sensus divina luce gratiæ oculatos reddit; denique ipsum etiam corpus immortali et incorruptibili circumvestiet claritate.

XXVII. Qui se ab hoc mundo procul tenent, sancte et ex virtutum præscriptis viventes; adhuc tamen velamento pertubationum inumbrati; cui miseriæ, propter inobedientiam protoplasti obnoxii omnes sumus, carnali, inquam, subjecti sensui, quem Apostolus *mortem* merito appellat [73]; hi similes sunt hominibus noctu iter agentibus, ad lucem astrorum, quæ sunt Dei præcepta. Quandiu enim nondum perfecte liberati a tenebris sunt, clare omnia perspicere non possunt. Quibus et convenit, labore ac fide, virtuti attendendo, orare Christum **219** solem justitiæ, ut illuminet corda ipsorum, quo possint exacte pervidere cuncta, et spiritualium bestiarum incursum in nos varium atque multiplicem; et incorruptibilis mundi pulchritudines arcanas ineffabilis et decoris et voluptatis, quo scilicet modo valde provectis in virtute, et quorum cordibus lumen intellectuale radios immisit, talia omnia manifesta et plane perfecta sunt. *Perfectorum* enim *est*, ut beatus ait Paulus, *solidus cibus, eorum nempe, qui bonis habitibus exercitatos habent sensus, ad discretionem boni et mali* [74]. Sed et divinus Petrus ait: *Et vos habentes propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, sicut lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat et lucifer oriatur in cordibus vestris* [75]. Vulgus autem nihil plane differt ab illis, qui per noctem, omni carentem lumine, ambulant, nec minimo splendore fruuntur; id quod est Verbum Dei, animas eorum illuminare valens; ut fere non dissimiles cæcis sint. Hujusmodi homines sunt materialibus implicati curis, et sæcularium nexibus negotiorum vincti, et neque divino timore firmati, nec ullum curantes exercere beneficentiæ aut virtutis cujusdam opus. Etenim quotquot sæcularem utcunque degentes vitam, tamen, uti dictum est, a mandatis sanctis, velut a quibusdam illuminantur stellis, fidei et Dei timori attendentes; hi sane non prorsus comprehensi sunt tenebris, unde et spem salutis habere possunt.

XXVIII. Ut multum inter se differentes viæ ac rationes sunt, quibus ab hominibus colliguntur divitiæ; utique cum alii ex functionibus publicorum magistratuum, alii ex mercimoniorum negotiatione

νίου καὶ πνευματικῆς ἀπολαύσεως ἀπεσβηκότων αὐτῷ, καὶ νεκρῶν ὥσπερ γεγενημένων· ὕστερον δὲ καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος μετά γε τριάκοντα ἔτη πρὸς τοῖς ἐννεακοσίοις ἐπεγένετο· οὕτω νῦν διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου τοῦ Σωτῆρος τῇ ἀνθρωπότητι καταλλαγεὶς ὁ Θεὸς, ἀποκαθίστησι τὴν πιστεύσασαν ἐν ἀληθείᾳ ψυχὴν ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσαν εἰς τὴν τῶν οὐρανίων φώτων καὶ μυστηρίων ἀπόλαυσιν, καὶ τὰ νοερὰ αὐτῆς αἰσθητήρια τῷ θείῳ πάλιν φωτὶ τῆς χάριτος ὀμματοῖ· ὕστερον δὲ καὶ αὐτῷ τῷ σώματι ἀθάνατόν τε καὶ ἄφθαρτον περιβαλεῖ δόξαν.

ΚΖ΄. Οἱ τοῦ κόσμου τοῦδε μακρὰν γενόμενοι, καὶ σεμνῶς μὲν καὶ φιλαρέτως πολιτευόμενοι· ἔτι δὲ καλύμματι τῶν παθῶν ὑποκείμενοι, ὡς διὰ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παρακοῆς ἔνοχοι κατέστημεν πάντες, τὸ σαρκικόν φημι φρόνημα, ὃ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ θάνατος οἰκείως ἐκλήθη· οὗτοι παραπλήσιοί εἰσιν ἀνθρώποις νυκτὸς μὲν βαδίζουσιν, ὑπὸ δὲ τῶν ἄστρων, ἅπερ εἰσὶν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαὶ, καταυγαζομένοις. Οὔπω γὰρ εἰς τέλος τοῦ σκότους ἀπαλλαγεῖσι, καλῶς ἅπαντα κατοπτεύειν αὐτοῖς ἀδύνατον. Οἷς καὶ προσῆκόν ἐστι, πόνῳ καὶ πίστει πολλῇ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελουμένοις δεηθῆναι Χριστὸν τὸν ἥλιον δικαιοσύνης ἐπιλάμψαι ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ὥστε δυνηθῆναι πάντα πρὸς ἀκρίβειαν ἐπιδεῖν, τήν τε τῶν νοητῶν θηρίων καθ' ἡμῶν ἐπίθεσιν ποικίλην καὶ παντοδαπὴν οὖσαν, καὶ τὰ τοῦ ἀφθάρτου κόσμου ἄρρητα τὴν ὄψιν, καὶ τὴν ἡδονὴν ἀπόῤῥητα κάλλη, ὅν γε δὴ τρόπον καὶ τοῖς ἄκροις τὴν ἀρετὴν, καὶ ὧν ἐνεργοῦν ἐν ταῖς καρδίαις νοερὸν φῶς ἔλαμψεν, ἐπίδηλα ταῦτα καὶ καταφανῆ γίνεται· Τελείων γὰρ, ὡς ὁ μακάριός φησι Παῦλος, ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένων πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ διάκρισιν· ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Πέτρος φησίν· Καὶ ὑμεῖς ἔχοντες τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Οἱ δὲ πολλοὶ, οὐδὲν διενηνόχασιν ἐκείνων τῶν ἐν νυκτὶ φωτὸς παντάπασιν ἀπόρων περιπατούντων, καὶ μηδὲ βραχείας ἀπολαυόντων αὐγῆς, ὅπερ ἐστὶ θεῖος λόγος ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιλάμπειν δυνάμενος, ὡς σχεδὸν μὴ ἀνομοίους εἶναι τυφλοῖς. Οὗτοί εἰσι οἱ ταῖς ὑλικαῖς τὸ ὅλον περιπλοκαῖς καὶ τοῖς βιωτικοῖς ἅμμασι καταδεδεμένοι, καὶ μήτε θείῳ φόβῳ διακρατούμενοι, μήτε τινὰς τῶν ἀγαθοεργιῶν μετερχόμενοι. Καὶ γὰρ ὅσοι τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ λέλεκται, ὑπὸ ἐντολῶν ἁγίων, ὡς ὑπὸ ἄστρων τινῶν διαυγάζονται, πίστει καὶ φόβῳ τῷ τοῦ Θεοῦ προσέχοντες· οὗτοι οὐχὶ καθάπαξ τῷ σκότει περιλαμβάνονται· παρ' ὃ καὶ ἐλπίδα σωτηρίας ἔχειν δύνανται.

ΚΗ΄. Ὥσπερ ἐκ διαφόρων ἀφορμῶν τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ὁ ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς ἀνθρώποις συλλέγεται πλοῦτος· ὁ μὲν ἐξ ἀρχοντικῶν ἀξιωμάτων, ὁ δὲ ἐξ ἐμπορίας, ὁ δὲ ἐκ φιλοπονίας δήπου, καὶ γεωργίας,

[73] Rom. VII, 24. [74] Hebr. v, 14. [75] II Petr. I, 19

καὶ ἄλλος ἄλλως· τὴν αὐτὴν οἴου μοι καὶ τοῖς πνευματικοῖς εἶναι διάταξεν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ διαφόρων χαρισμάτων, ὡς τὸ τοῦ Ἀποστόλου δηλοῖ· Ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα. Οἱ δὲ ἐκ διαφόρων τε δικαιωμάτων καὶ ἀρετῶν διὰ μόνον Θεὸν γενομένων, τὸν ἐπουράνιον ἀθροίζουσι πλοῦτον· πλὴν ἀλλ' οὐκ ἄδηλοι καὶ οἱ τὸν χρυσὸν ἀνορύττοντες· οἱ διὰ μακροθυμίας καὶ ὑπομονῆς δηλαδὴ τρέχοντες, καὶ κατὰ μέρος πλουτοῦν τέως τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ὑπερηδούσης· οὐκ ἄδηλοι δὲ καὶ οἱ καθαπερεὶ μίσθιοι, βλάκες ὄντες καὶ νωχελεῖς· οἱ εὐθέως τὸ ἐμπίπτον ὥσπερ ἐσθίοντες, καὶ μὴ μεθ' ὑπομονῆς τὰ μετὰ χεῖρας ἀνύοντες, ἀεὶ γυμνοί τε καὶ πένητες περιέρχονται. Καὶ γὰρ οὗτοι πρὸς μὲν τὸ λαβεῖν τὴν χάριν ἑτοίμως ἄγαν καὶ θερμῶς ἔχοντες, εὐμετάβλητοι καὶ ἅμα τοῦ ἅψασθαι κορεννύμενοι, ἀψίκοροι δὲ ναρκώδεις περὶ τὸ πονεῖν γνωριζόμενοι, καὶ ἧς ἔτυχον ἀξιωθέντες χάριτος ἀφαιροῦνται. Ἀεί ποτε γὰρ ἡ νωθεία, καὶ ἀμβλεία, καὶ ἠμελημένη προαίρεσις, ἀσύμφωνος ἐν χάριτι, ἔρημος δὲ ἀγαθῶν πράξεων. Ἀδόκιμος δὲ παρὰ Θεῷ καὶ ἄδοξος καὶ νῦν ἔγνωσται, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι εὑρεθήσεται.

A alii ex diligenti labore et agricultura rem faciant, alii aliunde: parem mihi tu quoque puta observari posse in rebus spiritualibus rationem et modum. Ex his aliqui locupletantur uxu exercitioque charismatum variorum, ut significat Apostolus verbis illi: *Habentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes* [76]. Alii multiplici exercitatione religiosorum varii generis operum, praxique virtutum ac frequentatione laudabilium in diversa specie officiorum, Dei causa unius obitorum, cœlestes ingenti copia congerunt opes. Ne ii quidem in hac parte non insignes sunt, qui aurum infodiunt; longanimitate videlicet et patientia currentes in singulis lucri particulis captandis, ex quibus magni olim conflandi cumuli spe interim bona B gaudent. Neque latent nonnulli quasi mercenarii molles iidem ignavique, qui statim veluti devorant quodcunque bonum ipsis in manus incidit, cum multa exinde deberent in usum secuturi temporis, solerti cum patientia tractatione maturare; hinc sit, ut nudi semper egentesque circumeant. Etenim tales ad capiendam quidem gratiam parati et ardenter sunt cupidi; mox tamen facile mutabiles, et a primo statim gustatu saturi, pigritiæque comperti, ac fugæ laboris, qui debebat adhiberi, exercendo quod acceperunt dono, eo merito privantur, ablata ipsis, qua fuerant beati, gratia. Nunquam enim non socordia, oscitantia, hebes tarditas supine secura propositi; dissonæ res et inconsentaneæ gratiæ fuerunt. Quare qui scatet hisce vitiis, expers operum bonorum, apud Deum reprobus et inglorius, uti jam nunc agnoscitur, sic et in futuro sæculo reperietur.

ΙΘ'. Παραβάντι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐκπεσόντι, δυοῖν ὥσπερ ἁλύσεσι δεδέσθαι συνηκολούθησε· μιᾷ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν, πλούτου, δόξης, φιλίας, γυναικὸς, τέκνων, συγγενείας, πατρίδος, κτημάτων, καὶ ἁπλῶς πάντων τῶν φαινομένων, ἀφ' ὧν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κατ' οἰκείαν ἡμᾶς προαίρεσιν ἀπολύεσθαι κελεύει. Ἑτέρᾳ δὲ ἀδήλῳ, καὶ γὰρ δέδεταί τινι δεσμῷ σκότου ἡ ψυχὴ πρὸς τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων αὐτῶν, παρ' ὃ μηδὲ δυνατὸν αὐτῇ μήτ' ἀγαπῆσαι Θεὸν, μήτε πιστεῦσαι μήτε προσευχῇ χρήσασθαι καθάπερ ἔχει θελήματος. Πάντων γὰρ ἡ ἐναντιότης ἔν τε τοῖς φανεροῖς ἔν τε τοῖς ἀδήλοις, ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πάντας ἡμᾶς μέτεισι· Ἐπειδὰν οὖν τις ὑπήκοον οὖς τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ παρασχόμενος, ἀποστῇ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀποτάξεται δὲ πάσαις ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς; τότε δὴ τῷ Θεῷ προσεδρεύων, καὶ κατὰ σχολὴν αὐτῷ συγγινόμενος, δύναμιν λαμβάνει πρὸς τὸ μαθεῖν. ὅτι κέκρυπταί τις ἐν ἀδύτοις καρδίας ἄλλη πάλη, καὶ ἄλλος λογισμῶν πόλεμος· καὶ οὕτω παραμένων καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ δεόμενος οἰκτιρμῶν, πίστεως αὐτῷ πολλῆς μετά γε τοῦ ὑπομένειν συνεπομένης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς συνεφαπτομένης, δύναται τῶν ἔνδον ἀπαλλαγῆναι δεσμῶν τε καὶ φραγμῶν ἐκείνων, καὶ τοῦ σκότους τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἅπερ εἰσὶν αἱ τῶν κεκρυμμένων παθῶν ἐνέργειαι· τοῦτον δὲ τὸν πόλεμον διὰ μὲν χάρι-

XXIX. Transgresso Dei mandatum homini, et ex beata paradisi dejecto statione, duabus ex hoc contigit quasi catenis ligari. Prior est, qua devincitur nexu sensibili cum negotiis sæcularibus, C carnalibus voluptatibus, divitiis, existimatione, amicitia, uxore, liberis, cognatione, patria, possessionibus, et ut uno cuncta complectar verbo, cum omnibus quæ **220** hic cernuntur; a quibus Dei sermo nos juxta propriam professionem abjungi præcipit. Altera est catena in arcano astringens. Etenim vinculo quodam tenebrarum anima ligatur ab ipsis spiritibus nequitiæ; quo fit, ut non possit neque amare Deum, nec credere, nec oratione uti, quemadmodum vellet. Omnino enim hæc, quam experimur, adversantium oppositio, tam in palam apparentibus, quam in intus abstrusis, ex transgressione primi hominis in nos omnes transiit. Quando igitur quis obedientem aurem verbo Dei præbens, abjunxerit quidem se a sæcularibus negotiis, re- D nuntiaverit autem cunctis carnalibus voluptatibus; tunc ille Deo adhærens, et per otium cum eo conversans, virtutem accipit ad discendum, latere in adytis cordis aliam luctam, et aliud cogitationum bellum; et sic permanens, ac Christi miserationes implorans, fide ipsum multa, postquam sustinuerit, sequente, quin et Dei impulsu cooperante, potest interioribus liberari vinculis, et maceria illa tenebrarum, quam obmoliuntur ipsi spiritus nequitiæ, qui sunt occulte rebellantium in nobis appetituum

[76] Rom. XII, 6.

motus et conatus. Hoc autem bellum, per gratiam Christi et virtutem, possumus vincendo finire. Sine Deo vero adjuvante, et per se ipsum, liberare se quemquam, quoad lucta, quæ ipsi est cum cogitationibus expeditus fuerit, est impossibile; renuere tamen et non condelectari, possibile.

XXX. Si quis rebus mundi hujus et variis teneatur vinculis, idemque feratur motibus appetituum inordinatorum, procul is sane aberit, ut cognoscat quod diximus, esse quamdam occultam aliam luctam, et bellum in arcano aliud. Sat enim et abunde gratulandum fuerit, si quis se adjunxerit ab apparentibus cunctis, et carnales prorsus voluptates abdicaverit, Dominoque adhærere cœperit, ac intelligere queat penitus intra nos habitantem perturbationum ex pravis affectibus luctam, et occultum in nobis bellum. Nisi enim in eum, quem diximus modum, cuncta comparata sint, haud utique ex omnibus animæ viribus, et totus ex toto quis adhærere Deo, sincero affectu decernet. Neque cognoscet arcanos istos in prava tendentium appetituum insultus, et vincula quæ intra sunt; sed periclitatur eo erroris labore, ut vulneribus transfixus, et morbis affectus, quos ultro fovet, perfecte tamen putet se valere. Ei autem qui concupiscentias et gloriam contempserit, primum quidem posse datur ea quæ diximus cognoscere; deinde precato Christum eum fide, et arma Spiritus e cœlis adepto, loricam scilicet justitiæ, galeam salutis, scutum fidei, et gladium Spiritus, facile fit, totas illas adversas debellare acies.

A τος Χριστοῦ καὶ δυνάμεως δυνατοὶ γινόμεθα καταργεῖν. Ἀθεεὶ δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ ῥύσασθαί τινα ἑαυτὸν μέχρι τοῦ καὶ τῶν ἐκ τῶν λογισμῶν ἀπηλλάχθαι πάλης, ἀδύνατον· τὸ δὲ ἀντιλέγειν καὶ μὴ συνήδεσθαι, δυνατόν.

Λ'. Εἴ τις τοῖς πράγμασι τοῦ κόσμου τούτου, καὶ τοῖς ποικίλοις ἐνέχοιτο δεσμοῖς, τοῖς τῆς κακίας τε συναπάγοιτο πάθεσι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ γινώσκειν, ὡς φθάσαντες ἔφημεν, εἶναί τινα πάλην ἄλλην καὶ πόλεμον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἕτερον. Ἀγαπητὸν γὰρ ἵνα λύσας τις ἑαυτὸν πάντων φαινομένων, καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν ἀποστήσας, τῷ Κυρίῳ τε προσεδρεύειν ἀρξάμενος, ἐπιγνῶναι δυνηθῇ, τὴν ἔνδον οἰκουροῦσαν τῶν παθῶν πάλην, καὶ τὸν ἐν ἡμῖν κρυπτὸν πόλεμον. B Εἴ γὰρ μὴ, ὡς ἔφημεν, ταῦτα γένηται, οὐ παρ' ὅλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ ὅλος ἐξ ὅλου τις προσεδρεύειν τῷ Θεῷ στέρξειεν, οὐδ' ἐπιγινώσκει τὰ ἀπόῤῥητα ταῦτα τῆς κακίας πάθη, καὶ τοὺς ἔσω δεσμούς· ἀλλὰ κινδυνεύει τραύματα ἔχων καὶ ἀφανῆ πάθη περιθάλπων, ὑγιαίνειν οἴεσθαι, καὶ νοεῖν· τῷ δέ γε ἐπιθυμίας καὶ δόξης ὑπεριδόντι, πρῶτον μὲν ἐπιγνῶναι ταῦτα δυνατὸν γίνεται, ἔπειτα δὲ δεηθέντι Χριστοῦ μετὰ πίστεως, καὶ ὅπλα λάβοντι ἐξ οὐρανοῦ τὰ τοῦ Πνεύματος, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, καὶ τὴν Πνεύματος μάχαιραν, ταῦτα καταπαλαῖσαι.

XXXI. Innumerabiles hosti nostro insunt nocendi artes, avellere nos a charitate in Christum conanti. Aut enim intus afflictiones, per Spiritus nequitiæ in animam immittit; aut cogitationes obscœnas et nefandas producit, patratorum olim flagitiorum memoriam refricans; interdum et satagens injicere tædium, suggestionesque desperationis inserens, salute eam potiri non posse; ita quidem ut cogitationes istas ex anima per se ipsa ultro enatæ videantur; non autem ab alieno spiritu maligne subseminatæ, utpote qui cupit latere. Aut igitur hæc agit, aut labores corporeos immittit; aut variis excogitatis modis procurat, contumeliis bonos affici ab hominibus. At quanto acerbius malignus hostis hæc in nos ignea jaculatur tela; tanto nos instantius convenit spei suspensas ex Deo magis magisque habere rationes; certo utique persuasos, divina nobis talia permitti voluntate, quæ unum id spectat, ut amantes Dei animæ tot exploratæ probationibus, manifesto monstrent se eum in veritate diligere.

C ΛΑ'. Μυρίαι τῷ ἀντικειμένῳ αἱ μηχαναὶ καθ' ἡμῶν, τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης ἀποσπᾷν πειρωμένῳ. Ἢ γὰρ ἔνδον θλίψεις διὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων τῇ ψυχῇ ἐπάγει, ἢ λογισμοὺς μιαροὺς τε καὶ ἀθεμίτους ταύτης κατασκευάζει, τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων τὴν μνήμην ἀνασκαλεύων, ἔτι χαύνωσιν αὐτῇ ἐνθεῖναι βουλόμενος, καὶ λογισμοὺς ἀπογνώσεως ἐμβάλλειν, ὅτι δὲ οὐ δυνατὸν αὐτῇ σωτηρίας τυχεῖν· παὶ ὡς τοὺς λογισμοὺς τούτους παρ' ἑαυτῆς ὅλως τῆς ψυχῆς γεννώσης, καὶ οὐχὶ πνεύματος ἀλλοτρίου κακῶς αὐτοὺς ὑποσπείραντος, καὶ βουλομένου λανθάνειν. Ἢ τοίνυν ἐκεῖνα ποιεῖ, ἢ πόνους σωματικοὺς ἐπάγει. Ἢ ὀνειδισμοὺς καὶ θλίψεις τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐπινοεῖ· ἀλλ' ὅσον ὁ πονηρὸς τὰ πεπυρωμένα ταῦτα βέλη καθ' ἡμῶν ἀφίησι, D τοσοῦτον ἡμᾶς προσήκει τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος μᾶλλον ἐξῆφθαι, ἀκριβῶς εἰδότας, ὅτι τοῦτο αὐτῷ θέλημα· τὸ τὰς ἐρωτικῶς ἐχούσας αὐτοῦ εἰς δοκίμιον δοῦναι ψυχὰς, εἰ ἐξ ἀληθείας αὐτὸν ἠγαπήκασι.

221 XXXII. Anni mille hujus ævi, mundo incorruptibili et æternitati comparati, ea illi fere proportione respondent, qua ut si quis ex universa arena unum granum accipiat. Considerationem et hanc institue; concessum tibi esse supremum in omnes terras imperium cum plena et secura possessione omnium thesaurorum. Faciamus præterea illud regnum incœpisse statim a primo rerum

ΛΒ'. Χίλια ἔτη τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀφθάρτῳ κόσμῳ καὶ αἰῶνι παραβαλλόμενα τοιοῦτό τί εἰσιν, ὡς εἴ τις ψάμμον μίαν τῆς ὅλης ψάμμου τῆς θαλάσσης λάβοι. Σκέψαι δέ μοι καὶ τὸν τρόπον τοῦτον· ἔστω γὰρ ἐξεῖναί σοι μόνῳ μὲν γενέσθαι βασιλεῖ πάσης τῆς γῆς· μόνῳ τῶν θησαυρῶν ἁπάντων δεσπόσαι τῆς οἰκουμένης. Θῶμεν δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ εἶναι παραγωγῆς, ἀρχὴν καί σοι γε-

νέσθαι τῆς βασιλείας· ὅρον δὲ ταύτης εἶναι τὴν τῶν φαινομένων τούτων καὶ τοῦ κόσμου παντὸς ἀλλοίωσίν τε καὶ μεταποίησιν. Τί οὖν; αἱρέσεώς σοι δοθείσης, ἤμειψας αὐτὴν τῆς ἀληθινῆς καὶ βεβαίας, καὶ οὐδὲν οὐδόλως ἐχούσης παροδικὸν καὶ λυόμενον; Οὐκ ἂν ἔγωγε φαίην, εἴ σοι τὸ κρίνον εἶχε καὶ καλῶς ἐσκέπτου περὶ τῶν σῶν· Τί γὰρ κέρδος, φησί, τῷ ἀνθρώπῳ, εἰ τὸν κόσμον ὅλον κερδήσας, ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἧς οὐδ' εἶναί τι ἀντάλλαγμα μεμαθήκαμεν; ἐπεὶ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ τῆς κατὰ κόσμον βασιλείας αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα πολλῷ, μήτοι γε ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία· τιμιωτέραν δὲ κατὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν εἶναι, φαμὲν, καθ' ὃ μὴ ἐπ' οὐδὲν ἄλλο τῶν ὄντων ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς τοῦ Πνεύματος τῆς ἰδίας φύσεως ἕνωσιν θέσθαι καὶ κοινωνίαν· οὐκ οὐρανῷ, οὐχ ἡλίῳ, οὐκ ἄστροις, οὐ θαλάττῃ, οὐ γῇ, οὐχ ἑτέρᾳ τινὶ κτίσει τῶν ὁρωμένων, ὅτι μὴ τῷ ἀνθρώπῳ μόνῳ· ᾧ καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸς ἠγάπησε τῶν οἰκείων. Εἰ οὖν τὰ μεγάλα ταυτὶ τοῦ κόσμου, πλοῦτόν φημι τοσόνδε καὶ βασιλείαν τῆς γῆς ἁπάσης ὑφ' ἑνὶ μόνῳ κειμένην, οὐκ ἂν ὀρθῶς κρίναντες τῆς αἰωνίου ἠλλάξαμεν βασιλείας, τί παθόντες οἱ πλείους φαύλων αὐτὴν καὶ τῶν τυχόντων τιμῶνται πραγμάτων· οἷον ἐπιθυμίας τινὸς, δόξης ὀλίγης, κέρδους μετρίου, καὶ τῶν τοιούτων; ὅπερ γάρ τις τοῦ αἰῶνος τούτου φιλεῖ, καὶ ᾧ δέδεται, ἐκεῖνο πάντως καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἀλλάττεται βασιλείας· καὶ τὸ χαλεπώτατον, ὅτι καὶ Θεὸν ἡγεῖται τοῦτο· καθώς που λέλεκται, ὅτι ᾧ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται. Χρὴ οὖν ὅλον ὅλῳ δι' ὅλου τῷ Θεῷ προσδραμεῖν, ἀναρτῆσαί τε ἑαυτὸν καὶ σταυρῶσαι ψυχῇ καὶ σώματι διὰ πασῶν πορευόμενον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τῶν ἁγίων.

A ortu, ac terminum ejus fore consummationem ultimam sæculi, et rerum modo apparentium exspectatam aliquando mutationem. Quid ergo? num opinione tibi data eligendi, utrum malles ex istis duobus regnis, præoptares hoc terrenum in mundi fine desiturum, præferens id illi cœlesti alteri, vero, solido et permanenti regno? Haud equidem crediderim, si utique sapias, et æquo rectoque judicio de re tua tanta statuas. *Quid enim* (ait Veritas) *prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur* [77]. Pro qua nihil par in commutationem dari posse didicimus, quandoquidem et mundo ipso toto, et qualicunque mundano regno, sola per se ipsam anima pretiosor multo est; nedum ut comparari cum iis B possit cœlorum regnum. Inde autem pretiosiorem cunctis dicimus animam, quod solam illam inter omnes inferiores creaturas dignam Deus judicavit, cui suum propriæ naturæ Spiritum intime unitum penitus inderet et communicaret; quod non cœlo, non soli, non astris, non mari, non terræ concessit; non alii denique visibilium creaturæ ulli præterquam uni homini; quem vice omnium a se conditorum in partem quasi propriam sibi seposuit, sibique applicuit, eo contentus. Si ergo hæc quæ maximi fiunt in mundo, divitiæ, dico, amplæ, et terræ totius imperium in monarchæ unius pleno arbitrio positum haudquaquam, recte judicantes, cum æterno commutaremus regno; quæ dementia plurimorum est, quos quotidie videmus vilibus illud et mediocris, etiam vulgari æstimatione, C pretii rebus posthabere, puta, cupiditati cuipiam, exiguæ laudi, lucra non magno, et similibus? Enimvero quod quis in hoc mundo diligit, cuique defigitur, id omnino, quantum in ipso est, cum cœlorum regno commutat; quin, quod longe est capitalius, et id Deum suum facit. Sicut alicubi scriptum est: *A quo quis victus est, ei mancipatur* [78]. Oportet igitur totum ex toto hominem ad Deum totum confugere, illum amplecti, ex eo pendere, ipsi animam et corpus, quasi clavis cruci configere, incedentem per omnia sancta ejus mandata.

ΛΓʹ. Εἶεν· ἆρα δέ σοι καὶ δίκαιον εἶναι δοκεῖ, τὴν μὲν φθαρτὴν αὐτὴν δόξαν, καὶ τὴν ἐφήμερον βασιλείαν, καὶ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα τῶν ἐπικαίρων, πόνων καὶ ἱδρώτων πολλῶν, τοῖς ὀρεγομένοις αὐτῶν περιγίνεσθαι· τὸ δὲ σὺν Χριστῷ ἀπέραντα βασιλεύειν, καὶ τὸ τῶν ἀνεκλαλήτων ἐκείνων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, τοῦτο δὲ οὕτως καὶ ῥᾴδιον εἶναι, ὡς πόνων ἐκτὸς καὶ καμάτων κατορθοῦσθαι τῷ βουλομένῳ;

XXXIII. Hæc sint ita. Cæterum idem utique justum arbitraris, corruptibilem istam gloriam, et desiturum regnum, aliaque, quotquot sunt ejus generis caducarum rerum, illa concupiscentibus contingere multis empta laboribus et sudoribus; æquumne tamen censes, æternum consortium regni D Christi, et inenarrabilium illorum adeptionem bonorum, gratis quiddam esse parabile; ac facilitate summa, citra laborem contentionemve ullam cuivis volenti evenire?

ΛΔʹ. Τίς ἡ οἰκονομία τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἢ τίς ἡμῶν φύσεως πρὸς ἑαυτὴν ἐπάνοδος καὶ ἀποκατάστασις; Ἀπέδωκε γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδὰμ ἀξίωμα, πρὸς δὲ καὶ κληρονομίαν αὐτῷ οὐρανίαν, ὢ θείας καὶ μεγάλης τῷ ὄντι χάριτος τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἐδωρήσατο· ἐξαγαγών τε αὐτὴν ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σκότους, δι' ἧς ἐλθόντι, καὶ ἐν ᾗ κρούσαντι δυνατὸν ἐντὸς γενέσθαι τῆς βασιλείας· Αἰτεῖτε, γάρ φησι, καὶ δοθή-

XXXIV. Quod consilium quæve ratio est adventus Christi: quisve naturæ nostræ ad se ipsam reditus, et in integrum restitutio? Reddidit enim Christus humanæ naturæ ablatam ipsi prius dignitatem Adami protoplasti; prætereaque donavit hæreditatem ipsi cœlestem: o vere divinam et magnam boni Spiritus gratiam! Educens vero ipsam ex carcere tenebrarum viam etiam vitæ et januam monstravit, per quam cum transit, et ad quam cum

[77] Matth. xvi, 26. [78] II Petr. ii, 19.

pulsat, potest in interiora regni penetrare : *Petite enim, ait, et dabitur vobis ; pulsate et aperietur vobis* [79]. Per illam portam nemini eorum, qui volunt, impossibile est, suæ ipsius animæ invenire libertatem, **222** nec eam convenientes ipsi recipere cogitationes, et cum Christum secum possidet habitantem, locupletem esse, eoque veluti sponso frui per communicationem boni Spiritus. Vide ineffabilem charitatem Domini adversus hominem, ad sui ipsius imaginem conditum.

A σεται ὑμῖν· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται. Διὰ ταύτης τῆς θύρας οὐδενὶ τῶν βουλομένων ἄπορον τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐφευρεῖν, ἐκείνην τε τοὺς ἰδίους ἀπολαβεῖν λογισμοὺς, καὶ πλουτῆσαι Χριστὸν σύνοικον, καὶ ὡς νυμφίῳ αὐτῷ κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος χρήσασθαι. Ἴδε ἀγάπην ἄῤῥητον Δεσπότου πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ γενόμενον κατὰ τὴν εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ ἄνθρωπον.

[79] Matth. VII, 7.

S. MACARII ALEXANDRINI

ABBATIS NITRIENSIS

REGULA AD MONACHOS (1)

I. Milites ergo Christi sic taliter suos debent componere gressus, charitatem in se perfectissimam continentes : *Deum ex tota anima diligere, et ex toto corde, et ex tota virtute sua* [1].

II. Invicem inter se perfectissimam sectantes obedientiam, pacifici, mites, moderati, non superbi, non injuriosi, non susurrones, non irrisores, non verbosi, non præsumptuosi, non sibi placentes, sed Deo cui militant Christo ; non blasphemiam sectantes, nec dicentes quidquam præter quod bonum est : ad obsequium non pigri, ad orationem parati, in humilitate perfecti, in obedientia præcincti, in vigiliis instantes, in jejunio hilares.

III. Nullus se alio justiorem arbitretur ; sed unusquisque omnibus se inferiorem contemnat : *Quia qui se exaltat, humiliabitur ; et qui se humiliat, exaltabitur* [2].

IV. Præceptum senioris ut salutem suscipias : non murmurando ullam operam facias : non responsionem contra præceptum usurpes.

V. Non te extollas, aut magnifices aliquam utilem operam fecisse : non in acquirendo aliquid lucri congaudeas, aut in damno contristeris.

VI. Non te familiaritas ulla sæcularis trahat ; sed tota delectatio tua in cellula demoretur. Cellam ut paradisum habeas ; fratres tuos spirituales ut æternos confidas habere parentes.

VII. Præpositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem. Similiter quoque omnes oportet diligere fratres, cum quibus etiam te confidis videre gloriam Christi.

B VIII. *Non oderis laboriosam operam* [3] : otium quoque ne sectatus fueris. In vigiliis confectus, in opere justo affectus, ambulans quasi dormitans lassus ad stratum tuum venias, et cum Christo requiescere te credas.

IX. Cursumque monasterii super omnia diligas. Qui vero sæpius orare voluerit, uberiorem inveniet misericordiam Christi.

X. Matutinoque dicto ita meditationem habeant fratres usque ad horam secundam : si tamen nulla causa exstiterit, qua necesse sit etiam prætermissa meditatione aliquid fieri in commune.

XI. Post horam vero secundam unusquisque ad opus suum paratus sit usque ad horam nonam, ut quidquid injunctum fuerit, *sine murmuratione perficiat* [4], sicut dicit sanctus Apostolus.

C XII. Si quis autem murmuraverit, vel contentiosus exstiterit, aut referens in aliquo contrariam voluntatem præceptis ; digne correptus secundum arbitrium senioris vel modum culpæ, tandiu obstineat, quandiu vel culpæ qualitas poposcerit, vel se pœnitendo humiliaverit, vel emendaverit ; ita ut correptus non audeat usquam recidere.

XIII. Si quis frater, vel qui in oratorio sunt, vel qui per cellulas consistunt, quicunque ejus errori consenserit, culpabilis erit.

XIV. Ad horam vero orationis dato signo non statim prætermisso omni opere quod agit, paratus fuerit, foras excludatur, ut erubescat ; quia nihil orationi præponendum est.

XV. Operam Deo dabunt singuli fratres tempore D quo Missæ in vigiliis observandis fiunt, quando

[1] Marc. XII, 30. [2] Luc. XIV, 11. [3] Eccli. VII, 16. [4] Philipp. II, 14.

(1) Post hanc inscriptionem sequitur altera in edito Holsteniano, ex ms. codice, ut videtur, desumpta, quæ sic se habet : *Incipit regula S. Macarii, qui habuit sub ordinatione sua quinque millia monachorum.*

A omnes conveniunt, ne deficiant. Quicunque gravatur somno, exeat foras : non se fabulis occupet sed statim redeat ad opus, quo convenitur. In congregatione autem ipsa ubi legitur, aures semper ad Scripturas habeant, silentium observent.

XVI. Hoc etiam attendendum fuit, ut frater qui pro qualibet culpa arguitur vel increpatur, patientiam habeat, et non respondeat arguenti se, sed humiliet se in omnibus, secundum præceptum Domini dicentis : *Quia Deus humilibus dat gratiam, superbis autem resistit* [5]. Et : *Qui se humiliat, exaltabitur* [6].

XVII. Qui vero sæpius corripitur, et non se emendaverit, novissimus in ordine stare jubeatur. Qui si nec sic quidem se emendaverit, extraneus habeatur, sicut Dominus dixit : *Sit tibi sicut ethnicus* B *et publicanus* [7].

XVIII. Ad mensam autem specialiter nullus loquatur, nisi qui præest vel qui interrogatus fuerit.

XIX. Nullus se in sua peritia neque in voce exaltet sed per humilitatem et obedientiam lætetur in Domino.

XX. *Hospitalitatem sectantes* per omnia [8], et ne avertas oculum, aut inanem dimittas pauperem ; ne forte Dominus in hospite aut in paupere ad te veniat, et videat te hæsitantem : et contemnaris ; sed omnibus hilarem te ostende, et fideliter age.

XXI. Passus injuriam taceas. Injuriam facere non nosse, factam posse tolerare. Non te inania seducant consilia, sed magis te specialiter in Christo C confirma. Non tibi æstimes ullos proximiores parentes, quam qui tecum sunt in cellula fratres.

XXII. Si ad necessaria requirenda e monasterio bini egrediantur vel terni fratres, tales fiant quibus creditur, qui timorem Dei in se habere videntur, non qui verbositatem aut gulam sectantur.

XXIII. Ergo si quis de sæculo ad monasterium converti voluerit, regula ei introeunti legatur, et omnes actus monasterii illi patefiant. Qui si omnia apte sustinuerit, sic digne a fratribus suscipiatur in monasterio.

XXIV. Nam si aliquam in cellula voluerit inferre substantiam, in mensa ponatur coram omnibus D fratribus, velut regula continet. Qui susceptus fuerit, non solum de substantia quam intulit, sed etiam nec de se ipso ab illa judicabit hora. Nam si aliquid prius erogavit pauperibus, aut veniens in cellulam aliquid intulit fratribus, ipsi tamen non est licitum, ut aliquid habeat in sua potestate.

XXV. Et si ex qualibet causa scandali post tertium diem inde exire voluerit, nihil penitus accipiat, nisi in veste qua venit. Quod si casu transierit, nullus hæredium (2) ejus adire debeat. Quod si impulsare (3) voluerit, regula ei legatur, et confundatur turpiter, et discedat confusus : quia et illi a quo repetit fuerat recitata.

XXVI. Ergo ex qualibet causa quis peccaverit frater, ab oratione suspendatur, et jejuniis distringatur. Quod si coram omnibus fratribus prostratus veniam postulaverit, dimittatur illi.

XXVII. Nam si in sua voluerit perseverare nequitia et superbia et dicat : Hic ergo durare non possum, sed accipiam casulam meam, et eam ubi voluerit Dominus : quisquis de fratribus eum hoc dixisse prius audierit, referat præposito, et præpositus abbati. Abbas coram omnibus fratribus resideat, et eum exhiberi jubeat et virgis purgetur : et oratio fiat, et sic ad communionem recipiatur. Ut si quis sane non emendatur doctrina, virgis purgetur.

XXVIII. Quod si casu quis frater de monasterio exire voluerit, nihil penitus accipiat, nisi in notatissimo (4) vestimento, et extra communionem infidelis discedat. Nam quieti et pacifici excelsum diripiunt regnum [9], et filii computantur Altissimi, et pretiosas splendidasque accipient coronas ; filii autem tenebarum in exteriora ibunt tormenta, *Super quem requiescam, dicit Dominus, nisi super humilem, et quietum et trementem sermones meos* [10] ?

XXIX. Quarta et sexta feria qui infrangunt jejunium, Judæ æstimantur participes qui Christum tradidit.

XXX. Illud etiam attendendum fuit, ut intra monasterium artificium non faciat ullus, nisi ille cujus fides probata fuerit, quid ad utilitatem et necessitatem monasterii faciat quod poterit facere.

[5] Jac. IV, 6. [6] Matth. XXIII, 12. [7] Matth. XVIII, 17. [8] Rom. XII, 13. [9] Matth. V, 4, 9. [10] Isa. LXVI, 2.

(2) *Hæredium.* Idem ad *prædium.* Vide Cangium in *Glossar*, v. *Hæredium.*

(3) *Impulsare. Excitare.* Apud Marculfum lib. II *Form.* 52, ex epistola Henrici V, abbatis Fuldensis ad alios abbates Ordinis S. Benedicti : *Abbates quidam ordinis nostri nos..... multipliciter impulsarunt, quatenus... assumere curaremus,* etc. Vid. Cangium in *Glossar.* v. *Impulsare.*

(4) *Notatissimo vest.* Vide infra quæ adnotavimus ad cap. 10, regulæ III Patrum ad monachos.

Sancti Macarii Apophthegmata, *necnon* excerpta varia *e sancto Macario, sermonem* de Excessu Justorum, *etc. et* Epistolas *quæ sequuntur in editione Gallandiana. Jam dedimus supra col.* **235-265, 385-392, 406-447.**

S. SERAPIONIS, MACARII,

PAPHNUTII ET ALTERIUS MACARII (1)

REGULA AD MONACHOS.

CAPUT I.

Præfatio

223-243 Sedentibus (2) nobis in unum consilio saluberrimo, cum prece Dominum nostrum rogavimus, ut nobis distribueret Spiritum sanctum, qui nos instrueret qualiter fratrum conversationem vel regulam vitæ ordinare possimus.

CAPUT II.

De prima conjugatione cænobitarum Serapion dixit.

Quoniam *misericordia Domini plena est terra* [1] et multorum (3) agmina ad vitæ fastigium tendunt, et quia eremi vastitas et diversorum monstrorum terror singillatim habitare fratres non permittit : optimum videtur Spiritus sancti præceptis obedire. Nec (4) nostra propria verba possunt firma perseverare, nisi firmitas Scriptuarum e centesimo tricesimo secundo psalmo nostrum ordinem firmet, quo dicit : *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum* [2]. Et iterum : *Qui habitare facit unanimes in domo* [3] ; firmam jam nunc regulam pietatis per Spiritus sancti ostensionem fratribus ordinare, prosequamur.

CAPUT III.

Idem ipse, De unanimitate et jucunditate fratrum.

Volumus ergo fratres unanimes in domo cum jucunditate habitare : sed qualiter unanimitas ipsa vel jucunditas recto ordine teneatur, Deo adjuvante mandamus.

CAPUT IV.

Qui supra, De abbate et quomodo ei obediant monachi.

Volumus ergo unum præesse seniorem super omnes fratres, nec ab ejus consilio vel imperio quemquam sinistrum declinare, sed sicut imperio Domini cum omni lætitia obedire ; dicente Apostolo ad Hebræos : *Obedite præpositis vestris, quia ipsi vigilant pro vobis* [4]. Et Dominus dixit : *Nolo sacrificium, sed obedientiam* [5]. Considerandum est A quoque ab his qui se tali opere unanimes esse cupiunt, quia per obedientiam Abraham placuit Deo, *et amicus Dei appellatus est* [6]. Per obedientiam ipsi apostoli meruerunt testes Domino in tribubus et populis esse. Ipse quoque Dominus noster de supernis ad inferiora descendens ait : *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit* [7]. His ergo tantis virtutibus firmata obedientia magnopere magnoque studio teneatur.

CAPUT V.

Macarius dixit : Qualiter spirituale exercitium ab his qui præsunt Patribus teneatur.

Quoniam fratrum insignia virtutum, habitationes quoque, vel obedentia superius conscripta sunt (5), nunc qualiter spirituale exercitium ab his qui præsunt Patribus teneatur, Deo juvante ostendamus. B Debetis, qui præestis Patres, tales vos exhibere, ut Apostolus ait : *Estote forma credentibus* [8], hoc est, ut per qualitatem mysticæ pietatis et severitatis, fratrum animos ad cœlestia de terrenis erigatis, dicente Apostolo : *Argue, obsecra, increpa, cum omni patientia et doctrina* [9]. Et alio loco inquit : *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis* [10] ? Decernendum est ab illo qui præest, qualiter circa singulos debeat pietatis affectum monstrare ; et qualiter tenere debeat disciplinam, non immemor Domini dicentis : *In qua mensura mensi fueritis remetietur vobis* [11].

CAPUT VI

Idem ipse, Ut in oratione astantibus nullus sine præcepto abbatis psalmum imponat.

C Astantibus ergo ad orationem nullus præsumat sine præcepto qui præest Patris, psalmi laudem emittere. Ordo iste teneatur, ut nullus priorem in monasterio ad standum vel psallendum ordine præsumat præcedere, dicente Salomone : *Fili, primatum concupiscere noli* [12], — *neque accubueris prior in convivio ; ne* (6) *veniat melior te, et dicat tibi : Surge, et confusionem patiaris in die illa* [13]. Et iterum dicitur : *Noli altum sapere, sed time* [14]. Quod si tardat

[1] Psal. XXXII, 5. [2] Psal. CXXXII, 1. [3] Psal. LXVII, 7. [4] Hebr. XIII, 13. [5] Matth. IX, 13. [6] Jac. II, 23. [7] Joan. IV, 38. [8] I Thess. I, 7. [9] II Tim. IV, 2. [10] I Cor. IV, 21. [11] Matth. VII, 2. [12] Eccli. VII, 4. [13] Luc. XIV, 8. [14] Rom. XI, 20.

(1) Holstenius ad calcem *Cod. Regul.* ex antiquissimo exemplari cod. Vat. 3542. aliquot varias lectiones profert hujusce *Regulæ sanctorum*, etc. prout sequuntur. Hic autem post nomina quatuor Patrum additur in laudato codice, *abbatum*.

(2) *Sedentibus*. Id. cod. *residentibus*. Et mox, *ut nobis tribueret*. Rectius, ut videtur.

(3) *Multorum*. Id. cod. addit *hominum*.

(4) *Nec*. Ms. *Nec tamen*. Idemque caput secundum cum tertio in unum conjungit.

(5) *Conscripta sunt*. Ms. *Conscripta placuerunt*.

(6) *Ne*. Ms. *Ne forte*.

is qui præest, oportet primum in notitiam ejus A differre, et secundum ejus imperium obedire convenit fratres.

CAPUT VII.

Idem ipse, Quomodo examinentur, qui ex sæculo convertuntur.

Qualiter vero examinatio erga eos qui de sæculo convertuntur teneri debeat, ostendamus vobis Amputandæ sunt primo ab hujusmodi divitiæ sæculi. Et si quis pauper converti videatur, habet et ipse divitias quas amputare debeat, quas Spiritus sanctus ostendit per Salomonem dicens : *Odit anima mea pauperem superbum et divitem mendacem* [15] Et alio loco dicit : *Sicut vulneratum superbum* [16] Debet ergo is qui præest Pater, magno studio hanc B regulam tenere ; ut si pauper convertitur, primo exponat sarcinam superbiæ : et sic examinatus suscipiatur. Debet ante omnia humiliter (7) imbui, ut quod magnum et Deo acceptum sacrificium est' suam voluntatem non faciat unusquisque vestrum, fratres ; sed *ad omne opus bonum parati estote* [17]. Quidquid acciderit, aut justum quid fuerit, memores esse debetis : *In tribulatione patientes* [18] ; in operibus honesti. *Nolite vos invicem ad iracundiam provocare* [19] *Sed semper bona sectamini* [20]. Ii qui tales sunt, cum de sæculi hujus ille cebris liberari voluerint, appropiantes monasterio, hebdomada (8) pro foribus jaceant : nulli cum eis de fratribus jungantur, et semper dura et laboriosa eis proponantur. Si vero perseveraverint pulsantes, eis non negetur ingressus ; sed is qui præest Pater hujusmodi homines introire permittat, et qualiter vitam fratrum, vel regulam tenere possint, ostendat. Quod si dives est, et habens multas divitias in sæculo et converti voluerit, debet primo (9) Dei voluntatem implere, et consequi præceptum illud præcepuum, quod adolescenti diviti dicitur : *Vende omnia bona tua, et da pauperibus, et tolle crucem tuam, et sequere me* [21]. Deinde instruendus est ab eo qui præest Patre, ut nihil sibi relinquat, nisi crucem Christi quam tenet, et sequatur Dominum. Crucis vero fastigia quæ tenenda sunt ; primo omni obedientia non suam voluntatem facere, sed alterius. Quod si voluerit monasterio partem conferre, noverit quo ordine sive ipse, sive ejus oblatio suscipiatur. Et si voluerit de suis servis secum in monasterio conducere, noverit (10) jam non eum servum habere, sed fratrem ; ut in omnibus perfectus inveniatur homo ille.

CAPUT VIII.

Idemque, Qualiter peregrini hospites suspicantur.

Venientibus eis nullus nisi unus, cui cura circa hospitale fuerit injuncta occurrat, et responsum (11) det venientibus, Orare, vel pacem offerre non liceat ulli, nisi primo videatur ab eo qui præest Patre ; et oratione simul peracta, sequatur ordine suo pacis officium reddere. Nec licebit alicui fratri eum superveniente sermocinari ; non sit ulli cura interroganti, unde venerit, quid venerit, vel quando ambulaturus sit, nisi soli qui præest Patri, aut quibus ipse jusserit. Venientibus vero fratribus ad horam refectionis, non licebit peregrino fratri cum fratribus manducare, nisi cum eo qui præ est Patre, ut possit ædificari. Nullo licebit cum eo loqui ; nec alicujus (12) audiatur sermo, nisi divinus, qui ex pagina proferatur, et ejus qui præest Patris, vel quibus ipse jusserit loqui, ut aliquid de Deo conveniat.

244 CAPUT IX.

Qualiter jejuniorum ordo teneatur. Paphnutius dixit :

Magna et utilia ad animæ salutem dicta sunt, fratres : nec hoc tacendum est, qualiter jejuniorum ordo tenendus sit. Nec aliud huic firmitati testimonium convenit, dulcissimi fratres, nisi illud quod dicit : *Petrus autem et Joannes ascendebant in templum circa horam orationis nonam* [22]. Debet ergo iste ordo teneri, fratres ut nullo die nisi hora nona reficiantur fratres monasterio excepta Dominica die et Quinquagesima Pentecostes. Die autem Dominica nihil aliud agant, nisi Deo vacent, ne pro aliqua occasione se velint aut alios excusare. Tamen contestor fratres, quod nulla operatio in die illa sancta comperiatur, nisi tantum hymnis et psalmis, et canticis spiritualibus dies illa transigatur.

CAPUT X.

Idem ipse, Qualiter fratres debent operari.

Idemque (13) præcipimus. Debent ergo fratres istum ordinem tenere. A prima hora usque ad horam tertiam Deo vacent fratres; a tertia vero usque ad nonam, quidquid injunctum fuerit a Patre, sine aliqua murmuratione faciant. Meminisse debent hi quibus injungitur, dictum Apostoli : *Omnia quæ* C *facitis, sine murmuratione facite* [23]. Timere debent illud dictum terribile : *Nolite murmurare, sicut quidam eorum murmuraverunt, et ab exterminatore perierunt* [24]. Debet etiam qui præest Pater, opus

[15] Eccli. XXIV, 4. [16] Psal. LXXXVIII, 11. [17] II Tim. II, 21. [18] Rom. XII, 12. [19] Ephes. VI, 4. [20] I Thess. V, 15. [21] Marc. X, 21. [22] Act. III, 1. [23] Phillip. II, 14. [24] I Cor. X, 10.

(7) *Humiliter*. Ms. *Humilitate*. Et paulo post *paratus sit* pro *parati estote*. Recte.
(8) *Hebdomada*. Ms. *heb. continua*.
(9) *Primo*. Addit. ms. *ante omnia*. Ex mox, *quam teneat*.
(10) *Noverit*. Idem cod. *noverit se*.
(11) *Et resp*. Ms. *ut resp*. Mox idem ms. post *venientibus* addit. *nec ipse audeat cum venientibus*.
(12) *Alicujus*. Addit. ms. *ibi*. Paulo post *recitilur*, loco *proferatur*.
(13) *Idemque*. An *Itemque?*

quod faciendum est uni injungere, ut cæteri ejus præcepto cui injunctum fuerit, fratres obediant sine querela.

CAPUT XI.

Qualiter infirmitas vel passibilitas corporum ab eo qui præest Patre cognoscenda sit.

Si quis ex fratribus pro jejunio, vel operibus manuum suarum, quæ Apostolus præcepit (14) *Operantes manibus nostris, ne quem vestrum gravaremus* [25]; si is qui talis est fuerit infirmitate obsessus, providentum est ab eo qui præest, qualiter ipsa infirmitas sustentetur. Quod si infirmus est animo (15) hujusmodi frater, oportet eum frequentius operari, considerando Apostolum [26], qualiter corpus suum servituti redigit. Hoc autem observandum est, ut in nullo voluntatem suam facitaille.

CAP. XII.

Qualiter officiis mutuis se fratres præveniant (16).

Si congregatio multa est, debet is qui præest Pater, disponere hebdomadarios, et ordinem officii quo sibi invicem succedant ad ministrandum : et decernere debet ille (17), quomodo debeat esse, qui cellarium fratrum contineat. Debet talis tantummodo eligi, qui possit in omnibus gulæ suæ auggestionibus dominari, et evangelico ordine fratribus suis victum gubernare : qui timeat Judæ sententiam, qui ab initio fur fuit [27]. Studere debet qui huic officio deputatur;, ut audiat : *Quia qui bene ministraverit, bonum gradum* (18) *acquirit* [28]; et animæ suæ lucrum facit. Nosse debent etiam fratres, quia quidquid in monasterio tractatur, sive in vasis, sive in ferramentis, vel cætera omnia, esse sanctificata. Si quis de fratribus aliquid negligenter tractaverit, partem se habere noverit cum illo rege, qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis bibebat concubinis, et qualem meruit vindictam(19). Custodienda sunt ista præcepta, et per singulos dies in aures fratrum recitanda sunt, ut non condemnentur in peccatis suis.

CAP. XIII.

Qualiter inter se monasteria pacem firmam obtineant. Alius (20) *Macarius dixit* :

Quoniam veritas protestatur, quæ dicit : *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum* [29], firmanda ergo est regula pietatis; nec (21) tacendum est, qualiter inter se monasteria pacem firmam obtineant. Non licebit de alio monasterio, sine voluntate ejus præest Patris, fratres recipere (22), sed nec videre oportet, dicente Apostolo : *Quia qui primam fidem irritam fecit, est infideli deterior* [30]. Quod si precatus fuerit ab eo qui præest Patre, ut in alio monasterio ingrediatur, commendetur ab eo ei qui præest, ubi esse desiderat; et sic suscipiatur. Nam sine voluntate (23) qui præesse debet in monasterio Patris, nullatenus alibi recipiatur frater. Quod si præsumpserit talia facere, noverit se in synodo episcoporum, aut in conventu fratrum suorum in audientiam venire : et tunc recedet tanquam junior suus, donec ab eo cui injuriam fecit veniam petat; ut non per ipsius vitium alii despiciantur Patres. Ille vero monachus quantos fratres in alio monasterio invenerit, tantos se noverit habere priores. Nec attendendum est, qui fuit antea; sed probandum est, qualis esse cœperit. Susceptus **245** vero si habere videtur aliquid, sive in rebus, sive in codicibus, ultra ei possidere non licebit, ut possit esse perfectus, quod alibi non potuit. Residentibus vero fratribus, si fuerit aliqua de Scripturis collatio, et fuerit ex his (24) talis scitus non ei licebit aliquid dicere, nisi præceptum et fuerit a Patre (25).

CAP. XIV.

Idemque : Qualiter clerici hospites suscipiendi sunt in monasterio.

Cum omni reverentia ut ministri altaris : non licebit nisi ipsis orationem complere, sive ostiarius, sive minister est templi Dei. Quod si aliquo casu lapsus est, et in eo quod dicitur probatus crimine, non liceat ei ante eum qui præest Patrem vel secundum complere. Nulli permittatur clerico in monasterio habitare, nisi ei tantummodo quem lapsus peccati ad humilitatem deduxit, et est vulneratus; ut in monasterio humilitatis medicina sanetur. Hæc vobis tenenda sufficiant, fratres, custodienda conveniant, et eritis irreprehensibiles in populo Dei.

CAP. XV.

Qualiter culpæ singulorum emendentur.

Nec hoc tacendum est, qualiter culpæ singulorum emendentur : pro qualitate culpæ erit excommunicatio. Ergo iste ordo teneatur. Si quis ex fratribus sermonem otiosum emiserit, ne reus sit concilii, præcipimus eum triduo a fratrum congre-

[25] I Cor. IV, 12. [26] I Cor. IX, 27. [27] Joan. XII, 6. [28] I. Tim. III, 13. [29] Matth, XVIII, 16. [30] I Tim. V, 12.

(14) *Præcepit.* Ms. *Præcepit dicens.*
(15) *Quod si infirmus est animo.* Ms. *Quod si firmus est corpore.*
(16) *Præveniant.* Post hanc vocem addit ms. *iste ordo teneatur.*
(17) *Et decernere debet ille.* Hæc desunt in ms. Et statim idem cod. *qualis* habet pro *quomodo.*
(18) *Gradum.* Ms. *gradum sibi aca.*
(19) *Meruit.* Ms. *meruerit.*
(20) *Alius.* Ms. *Item alius.*
(21 *Nec.* Ms. *Nec hoc tac.*
(22) *Recipere.* Post verbum hujusmodi addit ms. *et non solum non recipere :* quæ quidem ob ejusdem verbi repetitionem librario exciderint, ut ex contextu liquet.
(23) *Nam sine voluntate cæt.* Hæc et sequentia usque ad ea. *Ille vero monachus,* desunt in ms.
(24) *Ex his*]. Deest præpositio in ms. et quidem rectius.
(25) *A Patre*]. Ms. *ab eo qui præest.* Hic vero desinit codex Vat. neque tria ultima capita agnoscit.

gatione vel colloquio esse alienum, ut nullus cum A eo jungatur. Si vero aliquis deprehensus fuerit in risu, vel *in scurrilitate* sermonis, sicut ait Apostolus, *quæ ad rem non pertinet* [31], jubemus hujusmodi duarum hebdomadarum spatio in nomine Domini omni flagello humilitatis coerceri, dicente Apostolo : *Si quis frater nominatur iracundus, aut superbus, aut maledicus, hunc notate* [32]. Et : *Non odite ut inimicum, sed corripite ut fratrem* [33]. Et in alio colo : *Si quis frater fuerit præventus in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite hujusmodi* [34], et corripite fratrem; ita ut per humilitatis frequentiam non reprobus, sed probatus in congregatione perseveret.

CAP. XVI.

Ut sine personarum acceptione æqualiter judicetur.

Hoc ante omnia præcipimus vobis qui huic officio præestis, ut personæ a vobis non accipiantur, sed æquali affectu omnes diligantur, et per correptionem omnes sanentur : quia æqualitas placet apud Deum, dicente Propheta : *Si vere utique* **246** *justitiam loquimini, juste judicate filii hominum* [35]. Nec latere vos volumus, quia qui non corripit errantem, noverit se pro eo rationem redditurum. Estote fideles et boni doctores ad omnes : corripite inquietos : suscipite informos : patientes estote ad omnes : et quantos fueritis lucrati, pro tantis mercedem accipietis, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

[31] Ephes. v, 4. [32] I Cor. v, 11. [33] II Thess. III, 15. [34] Gal. VI, 1. [35] Psalm. LVII, 2.

REGULA ALIA AD MONACOS.

PRÆFATIO.

Cum resideremus in unum in nomine Domini nostri Jesu Christi, secundum traditionem Patrum sanctorum virorum, visum est nobis conscribere vel regulam ordinare, quæ in monasterio teneatur ad profectum fratrum; ut neque nos laboremus, neque sanctus præpositus qui constitutus est in loco dubitationem aliquam pati possit : ut omnes *unanimes*, sicut scriptum est, *et unum sentientes* [36], invicem honorantes, ea quæ statuta sunt a Domino jugi observatione custodiant.

CAP. I. — *De unanimitate charitatis, et de diligendo ac obtemperando abbati.*

Ante omnia habentes charitatem, humilitatem, patientiam, mansuetudinem, vel cætera quæ docet sanctus Apostolus [37]; ita ut nemo quidquam suum C vindicet, sed, sicut scriptum est in Actibus apostolorum, habeant omnia communia [38]. Ille vero qui præpositus est, Dei judicium et ordinationem sacerdotis in omnibus timere, diligere et obaudire debet secundum veritatem : quia si quis illum putat se spernere, Deum spernit, sicut scriptum est : *Qui vos audit, me audit : et qui vos spernit, me spernit : et qui me spernit, spernit eum qui me misit* [39]. Ita ut sine ipsius voluntate nullus frater quidquam agat, neque accipiat ab aliquo aliquid, neque det, nec usquam prorsus recedat sine verbo.

CAP. II. — *Ut non se fabellis vanis destruant, et ut in conventu nisi interrogatus quis loquatur.*

Observantes etiam hoc, ut non se invicem fabulis vanis destruant, sed unusquisque opus suum meditetur et custodiat, et cogitationes habeat apud D B Deum. In conventu omnium nullus junior quidquam nisi interrogatus loquatur. Cæterum si quis vult consolationem accipere vel verbum audire, secretum et opportunum tempus requirat.

CAP. III. — *Ut advenienti peregrino, nihil plus exhibeat quis, quam occursum humilem et pacem.*

Advenienti peregrino nihil plus exibeat quam pacem : reliquum non sit illi cura unde venerit, pro quo venerit, vel quando ambulaturus sit, nec se jungat ad fabulas cum illo.

CAP. IV. — *Ut præsente seniore psallendi loquendive non habeat facultatem.*

Illud quoque observandum est, ut præsente seniore quocunque, vel præcedente in ordine psallendi, sequens non habeat facultatem loquendi vel aliquid præsumendi, nisi tantum is qui in ordine, ut dictum est, præcedere videtur. Hoc usque ad imum ante omnia in oratione, seu in opere, sive in responso dando erit servandum. Si vero simplicior fuerit, vel impeditior sermone, et dederit locum, ita demum sequens loquatur. *Omnia* tamen *in charitate fiant* [40], non per contentionem vel aliquam præsumptionem.

CAP. V. — *De cursu orationis, et horis operandi, ac de correctione delinquentium.*

Cursus vero orationum vel psalmorum, sicut dudum statutum est, ultra tempus istud meditandi operandique servabitur. Ita meditationem habeant fratres, ut usque ad horam secundam legant; si tamen nulla causa exstiterit, qua necesse sit etiam **247** prætermissa meditatione aliquid fieri in commune. Post horam vero secundam unusquisque ad

[36] Philipp. II, 2. [37] Coloss. III, 12-14. [38] Act. IV, 32. [39] Luc. X, 16. [40] I Cor. XVI, 14.

opus suum paratus sit : et usque ad horam nonam quidquid injunctum fuerit, *sine murmuratione vel hæsitatione* [41] perficiat, sicut docet sanctus Apostolus. Si quis autem murmuraverit, vel contentiosus exstiterit, aut opponens in aliquo contrariam voluntatem præceptis, digne correctus tam diu abstineat, quam diu vel culpæ qualitas poposcerit, vel se pœnitendo humiliaverit atque emendaverit. Correctus autem non audeat usquam recedere. Si quis vero de fratribus, vel qui in oratorio sunt, vel qui in cellis consistunt, ejus errori consenserit, culpabilis erit atque excommunicatione dignissimus.

CAP. VI. — *De his qui ad opus Dei tarde occurrunt.*

Ad horam vero orationis dato signo si quis non statim prætermisso omni opere quod agit (quia nihil orationi præponendum est) paratus fuerit, foras excludatur confundendus. Operam vero dabunt singuli fratres, ut tempore quo missæ (26) fiunt, sive die, sive nocte, quando diutius ad orationem standum est non deficiant, vel superfluo foras recedant; quia scriptum est in Evangelio : *Oportet autem semper orare, et non deficere* [42]. Et alio loco : *Non impediaris orare semper* [43]. Si quis autem non necessitate, sed magis vitio procedendum putaverit, sciat se, cum deprehensus fuerit, culpabilem judicandum, quia per suam negligentiam et alios in vitium mittit. In vigiliis observandum est, quando omnes conveniunt, quicunque gravatur somno, et exit foras, non se fabulis occupet, sed statim redeat ad opus ad quod convenitur. In congregatione autem ipsa ubi legitur, aurem semper ad Scripturas habeant, et silentium observent omnes.

CAP. VII. — *Ut frater qui pro qualibet culpa arguitur, patientiam habeat; et ut ad mensam nemolo quatur.*

Hoc etiam addendum fuit, ut frater qui pro qualibet culpa arguitur vel increpatur, patientiam habeat, et non respondeat arguenti ; sed humiliat se in omnibus secundum præceptum Domini dicentis : *Quia Deus humilibus dat gratiam, superbis autem resistit* [44]. Et, *Qui se humiliat exaltabitur* [45]. Qui vero sæpius correptus non se emendaverit, novissimus in ordine stare jubeatur; sicut Dominus dixit : *Sit tibi sicut ethnicus et publicanus* [46]. Ad mensam autem specialiter nullus loquatur, nisi qui præest, vel qui interrogatus fuerit.

[41] Philipp. II, 14. [42] Luc. XVIII, 1. [43] Eccli. XVIII, 22. [44] I Petr. v, 5. [45] Luc. XIV, 11. [46] Matth. XVIII, 27.

(26) *Missæ.* Orationes et collectæ quæ in fine versus a sacerdote dicebantur dictæ *Missæ*, eo quod Deo missæ sint. Aliquando accipiuntur pro horis canonicis et cursibus nocturnis, prout hic. Vide Menardum ad Concord. *regul.*, pag. 331, 376, 377, qui alias declarationes affert. HOLSTEN., in *Indict. declar.* v. MISSÆ.

REGULA TERTIA AD MONACOS.

CAPUT I. — *De conversis.*

Cum in nomine Domini una cum fratribus nostris convenissemus, imprimis placuit ut regula et instituta Patrum per ordinem legerentur : quibus lectis placuit, si de sæculo quis in monasterio converti voluerit, regula ei introeunti legatur, et omnes actus monasterii illi patefiant. Quod si omnia apte susceperit, sic digne a fratribus in cellula suscipiatur : tum si aliquam in cellulam voluerit inferre substantiam, in mensa ponatur coram omnibus fratribus, velut regula continet. Quod si susceptus fuerit, non solum de substantia quam intulit, sed etiam nec de se ipso ab illa judicabit hora.

CAP. II. — *Ut abbas nihil sibi proprium vindicet*

Abbati vero nulli liceat sibi quidquam proprie vindicare, cum omnia Deo propitio in illius maneant potestate. Si quis vero, quod in regula junioribus prohibetur, sibi aliquid ex successione parentum, seu quolibet donato retinere præsumpserit, et non omnia in commune posuerit, a fratribus arguatur. Si in vitio perstiterit, in notitiam episcopi deferatur : qui si ab episcopo correptus nec sic emendaverit, deponatur.

CAP. III. — *De vestimentis monachorum.*

Vestimenta vero fratribus necessaria ita abbas omnibus ordinare debet, quæ monachis deceant non diversis coloribus tincta, exceptis cuculis quæ comparantur, si fuerint nigræ, uti eas debere censemus.

CAP. IV. — *Ut nulla mulier ad monasterium vel agrum monachorum accedat.*

Familiaritatem mulierum, tam parentum, quam extranearum pro custodienda vita, **248** vel cavendis laqueis diaboli, ab omnibus monasteriis vel culturis monachorum; seu frequentationem monachorum a monasteriis puellarum, sicut regula docet, prohibere, censemus. Neque ulla mulier interius atrium monasterii ingredi audeat. Quod si cum consilio vel voluntate abbatis monasterium vel cellulas monachorum quædam fuerit ingressa, merito ipsis abbas et nomen abbatis reponat, et inferiorem se omnibus presbyteris recognoscat : quia talis sancto gregi præponi debet, qui eos immaculatos Deo offerre procuret; non per quaslibet familiaritates diabolo sociare festinet.

CAP. V. — *De lectione et operatione monachorum.*

Matutino dicto fratres lectioni vacent usque

ad horam secundum : si tamen nulla causa exstiterit, qua necesse sit etiam prætermissa lectione aliquid fieri in commune. Post horam secundam unusquisque ad opus suum paratus sit usque ad horam nonam : quod injunctum fuerit, *Sine murmuratione* perficiet [47].

CAP. VI. — *De his qui ad opus Dei tarde occurrunt.*

Ad horam vere orationis dato signo, qui non statim prætermisso omni opere quod agit (quia nihil orationi præponendum est) paratus fuerit, ab abbate vel præposito corripiatur ; et nisi prostratu veniam petierit, excommunicetur.

CAP. VII. — *De silentio ad mensam.*

Ad mensam autem specialiter nullus loquatur, nisi qui præest, vel qui interrogatus fuerit.

CAP. VIII. — *Ut ad necessaria quærenda bini vel terni mittantur.*

Ad necessaria quærenda in cellula, bini egrediantur vel terni fratres : et ita illi, quibus creditur, non qui verbositatem aut gulam sectantur.

CAP. IX. — *Ut nusquam sine præcepto senioris egrediantur.*

Si quis vero extra conscientiam abbatis vel præpositi, qualemcunque locum ingressus, gulæ vel ebrietati se sociaverit ; aut si in proximo transmissus, pro sua levitate vel gula, non statim expedita necessitate ad cellam redierit ; cum in id facinus fuerit detectus, ut canones docent, aut triginta diebus a communione separetur, aut virgis cæsus emendetur.

CAP. X. — *De his qui de monasterio exire voluerit.*

Quod si casu quis frater de cellula ex qualibet scandali causa exire voluerit, nihil penitus nisi nugalissimo (27) induatur vestimento, et extra communionem infidelis discedat.

A CAP. XI. — *Ut abbas cum fratribus reficiat omni tempore.*

Illud quoque statuimus, ut abbates omni tempore cum fratribus reficiant : quia eo tempore, quo fratres aut pro negligentia arguere, aut spirituali debent sermone imbuere, absque certa necessitate se removere non debent.

CAP. XII. — *Ut nullus monachus in infirmitate positus parentum studio commendetur.*

Id etiam pro custodienda fama specialiter statuimus, ut nullus monachus in infirmitate positus relicto monasterio parentum suorum studio commendetur : quia magis eum sæcularium spectaculorum visu aut auditu pollui censemus, quam ab ægritudine posse purgari.

B CAP. XIII. — *De his qui furtum faciunt.*

Si quis vero monachus furtum fecerit, quod potius sacrilegium dici potest, id censuimus ordinandum ; ut junior virgis cæsus tanti criminis reus nunquam officium clericatus excipiat ; si vero jam clericus in id facinus fuerit deprehensus, nominis ipsius dignitate privetur : cui sufficere potest pro actus sui levitate, impleta pœnitentiæ satisfactione, communio.

CAP. XIV. — *Ut nullus alterius monasterii monachum sine permissu abbatis suscipiat.*

Monachum nisi abbatis sui aut permissu aut voluntate ad aliud monasterium commigrantem, nullus abbas aut suscipere aut retinere præsumat. Quod si ad districtiorem regulam non pro actus sui levitate tendentem abbas suus ipsum ad alterum monasterium transire permiserit, ut inde postea sub aliqua C occasione aggredi præsumat, nulla ratione permittimus. Sane si quis post hanc diligentissimam sanctionem non observare quæ sunt superius comprehensa præsumpserit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis judicio futurum esse cognoscat.

[47] Philipp. II, 14.

(27) *Nugalissimo.* Id est quod risum moveat occurrentibus, interprete. Canglo, qui hunc ipsum recitat in *Glossar.* v. Nugalissimus. Eodem sensu accipiendum *notatissimum vestimentum*, cujus mentio in superiore regula S. Macarii cap. 28, quod Holstenius interpretatur, *parvi momenti ac nullius valoris.*

REGULA ORIENTALIS

EX PATRUM ORIENTALUM REGULIS COLLECTA

A VIGILIO DIACONO.

249 I. Ut neque seniores in regendis fratribus inaniter laborent, neque disciplina juniorum vacillet, quæ abbatis conversatione stabilita firma sit, oportet abbatem irreprehensibilem esse, severum, patientem, jejunum, pium, humilem : ut doctoris et patris locum impleat, se ipsum formam præbens bonorum operum [48]. Ad cujus ordinationem omnes fratres respiciant, nihil sine consilio et auctoritate ipsius facientes. Qui sustinens monasterii necessitates, de omnibus quæ in monasterio sunt libere judicabit ; nullius personam accipiens, nec ulli gratiam præstans ; sed unumquemque secundum merita quotidianæ conversationis in veritate judicans, admoneat, hortetur, castiget, condemnet : vel suscipiat, et ita utile videtur, venientes ad monasterium ; vel ejiciat, si ita necessitas fuerit, male habitantes.

B

II. In monasterio, seniores sint duo, ad quos vel præsente abbate vel absente omnium fratrum disciplina, et omnis cura monasterii pertineat : dantes sibi vices per dies, et dividentes inter se pondus ac necessitatem monasterii ; ex quibus unus tempore suo præsens in monasterio semper erit, ad præstandum abbati solatium, vel obsequium advenientibus fratribus ; et ad procedendum ubi necessitas communis exegerit, atque diligentiam circa omnia quæ ad quotidianam custodiam et conversationem monasterii pertinent adhibendam : ut quæcunque ad obsequium usumque monasterii facienda sunt, sine negligentia et querela faciant. Alius cum fratribus erit, tempore suo exiturus cum ipsis ad omnia opera et omnem necessitatem, providens ne quid contra disciplinam faciant. Qui considerans omnes actus singulorum, si qua contra rationem facta viderit, vel per se emendet, vel abbati indicet.

C

III. Ille vero qui secundum ordinem disciplinæ ordinatione abbatis ex consilio et voluntate omnium fratrum fratribus præpositus est, omnem ad se curam de disciplina fratrum et diligentiam monasterii revocabit ; habens potestatem abbate absente faciendi omnia quæ abbas præsens facit. Ille autem patientiam, mansuetudinem, humilitatem, charitatem, æquitatem, sine personarum acceptione servabit ; ita agens, ut nec abbati tædium generet, nec

D

A fratres intemperantia illius laborent. Hæc observabit senior monasterii qui fratribus præpositus est, referens ad abbatem omnia, vel præcipue illa quæ per se non valuerit explicare.

IV. Commendatum aliquod etiam a germano fratre nullus accipiat : nihil in cella sua absque præpositi jussione quispiam habeat, ne poma quidem vilissima, et cætera hujuscemodi.

V. Operantes vero fratres nihil loquantur sæculare : sed aut meditentur ea quæ sancta sunt, aut certe silebunt.

VI. Qui autem coquinat, antequam fratres reficiant, non gustabit quidquam.

VII. Nemo in cella aut in domo sua habeat quidquam præter ea quæ in communi monasterii lege præcepta sunt.

VIII. Cumque ad dormiendum se collocaverint, alter alteri non loquatur. Cellam alterius, nisi prius ad ostium percutiat, introire non audeat.

IX. Mutare de his quæ a præposito acceperit cum altero non audebit. Nec accipiut melius, et dabit deterius ; aut e contrario dans melius et deterius acciptens. Nemo ab altero accipiat quidplam, nisi præpositus jusserit.

X. Clausa cella nullus dormiat ; nec habeat cubiculum quod claudi possit : nisi forte ætati alicujus vel infirmitati Pater monasterii concessit.

XI. Nemo a terra solvat funiculum absque jussione patris. Qui in monasterio fratrum invenerit quidquam, suspendat, ut tollat qui cognoverit.

XII. Ad collectam et ad psallendum nullus sibi occasionem inveniat, quibus se dicat occupatum quasi ire non possit. Et si in monasterio, vel in agro, aut in itinere, aut in quolibet ministerio fuerit, orandi et psallendi tempus non prætermittat.

XIII. Qui minister est, habeat studium ne quid operis pereat in monasterio. In qualicunque omnino arte quæ exercetur a fratribus, si quid perierit, et per negligentiam fuerit dissipatum, increpetur a Patre minister operum : et ipse iterum increpet alium, qui opus perdiderit ; duntaxat juxta volun-

[48] Tit. ii, 7.

tatem et præscientiam principis, absque quo nullus increpandi fratrem habebit potestatem.

XIV. Si inventus fuerit unus e fratribus aliquid per contentionem agens, vel contradicens majoris imperio, increpabitur juxta mensuram peccati sui.

XV. Qui mentitur, aut odio quemquam habere fuerit deprehensus, aut inobediens, aut plus joco quam honestum est deditus, aut otiosus, aut dure respondens, aut habens consuetudinem fratribus detrahendi, vel his qui foris sunt; et omnino quidquid contra regulam Scripturarum est et monasterii disciplinam, et audierit Pater monasterii, vindicabit juxta mensuram opusque peccati.

250 XVI. Si omnes fratres viderint præpositum nimium negligentem, aut dure increpantem fratres, et mensuram monasterii excedentem, referant hoc Patri, et ab eo increpetur. Ipse autem præpositus nihil faciat, nisi quod Pater jusserit; maxime in re nova. Quæ ex more descendit, servabit regulam monasterii.

XVII. Præpositus vero non inebrietur, nec sedeat in humilioribus locis. Ne rumpat vincula quæ Deus in cœlo condidit, ut observentur in terris. Ne lugeat in die festo Domini Salvatoris: dominetur carni suæ, juxta mensuram sanctorum. Non inveniatur in excelsis cubilibus, imitans morem gentilium. Non sit duplicis fidei. Non sequatur cordis sui cogitationes, sed legem Dei. Non resistat sublimioribus tumenti animo potestatibus. Ne fremat, nec hirriat iratus super humiliores; nec transferat terminos regulæ. Non sit fraudulentus, neque in cogitationibus verset dolos; nec negligat peccatum animæ suæ; nec vincatur carnis luxuria. Non ambulet negligenter. Non loquatur verbum otiosum. Non ponat scandalum ante pedes cæci. Non doceat voluntatem animam suam. Non resolvatur risu stultorum ac joco. Non capiatur cor ejus ab his qui inepta loquuntur et dulcia. Non vincatur muneribus: non parvulorum sermone ducatur. Non deficiat in tribulatione. Non mortem timeat, sed Deum: non prævaricator sit propter imminentem timorem. Non relinquat verum lumen propter modicos cibos. Non nutet ac fluctuet in operibus suis. Non mutet sententiam, sed firmus sit solidique decreti: justus, cuncta considerans: judicans in veritate absque appetitu gloriæ; manifestus Deo et hominibus, et a fraude procul. Nec ignoret conversationem suorum, nec ad eorum scientiam cæcus exsistat. Nulli noceat per superbiam; nec sequatur concupiscentias oculorum. Veritatem nunquam prætereat: oderit injustitiam. Secundum personam nunquam judicet pro muneribus, nec condemnet animam innocentem per superbiam. Non rideat inter pueros: non deserat veritatem timore separatus. Non despiciat eos qui indigent misericordia. Non deserat justitiam propter lassitudinem; ne perdat animam suam propter verecundiam: ne respiciat dapes lautioris mensæ: nec pulchra vestimenta desideret; nec se negligat, sed semper dijudicet cogitationes suas. Non inebrietur vino; sed humilitati junctam habeat veritatem. Quando judicat, sequatur præcepta majorum et legem Dei, quæ in toto orbe prædicata est.

XVIII. Si deprehensus fuerit aliquis e fratribus libenter cum pueris ridere et ludere, et habere amicitias ætatis infirmæ, tertio commoneatur, ut recedat ab eorum necessitudine, et memor sit honestatis, et timoris Dei: si non cessaverit, corripiatur ut dignus est correptione severissima.

XIX. Qui contemnunt præcepta majorum et regulas monasterii quæ Dei præcepto constitutæ sunt, et parvipendunt seniorum consilia, corripiantur juxta ordinem constitutum, donec corrigantur.

XX. Majores qui cum fratribus mittuntur foras, quandiu ibi fuerint, habebunt jus præpositorum et eorum cuncta regentur arbitrio. Docebunt fratres per constitutos dies; et si forte inter eos ortum fuerit aliquid simultatis, audient ipsi majores, et dijudicabunt causam, et dignum culpa increpabunt; ut ad imperium eorum statim pacem pleno corde consocient.

XXI. Si quis frater contra præpositum suum habuerit tristitiam, aut ipse præpositus contra fratrem aliquam querimoniam; probatæ fratres conversationis et fidei eos audire debent, et dijudicabunt inter eos. Si tamen absens est Pater monasterii vel alicubi profectus, primum quidem expectabunt eum: sin autem diutius vident foris demorari, tunc audient inter præpositum et fratrem; ne diu suspenso judicio tristitia major oriatur; ut et ille qui præpositus est, et ille qui subjectus est, et illi qui audiunt, juxta timorem Dei cuncta faciant, et non dent in ullo occasionem discordiæ.

XXII. Nullus mittatur foras ad aliquod negotium solus. Missi vero non singuli, sed bini vel terni ambulent: ut dum se invicem custodiunt et consolantur, et seniores eorum de honesta eorum conversatione securi sint, et illi non periclitentur. Observantes tamen hoc, ut non se invicem fabulis inanibus destruant, neque negligentiæ dent locum destructionis; sed unusquisque in actu suo attentus sit, prout tempus fuerit.

XXIII. Quando autem reversi fuerint in monasterium, si ante ostium viderint aliquem quærentem suorum affinium de his qui in monasterio commorantur, non valebunt ire ad eum, et nuntiare, vel evocare. Et omnino quidquid foris gesserint, in monasterio narrare non præsumant.

XXIV. Omnibus erit potestas legendi usque ad horam tertiam: si tamen nulla causa exstiterit, qua necesse sit etiam aliquid fieri. Post horam vero tertiam si quæ statuta sunt, sicut scriptum est,

per superbiam, vel negligentiam, vel desidiam, A intercedentem non custodierit, sciat se cum in hoc errore deprehensus fuerit, culpabilem judicandum; quia per suum errorem et alios in vitium mittit.

XXV. Cellarii vero cura sit, ut abstinentiam et sobrietatem studens, illata in monasterio ad sumplus fratrum diligenter et fideliter servet: nihil suscipiens, nec quidquam tradens sine auctoritate vel seniorum consilio. Qui etiam omnia utensilia quæ in monasterito sunt, id est, vestem, vas, ferramentum, et quidquid usibus quotidianis necessarium est, custodiat; et unamquamque rem proferens, cum fuerit necessarium, ab eo iterum ad reponendum cui utendo consignaverit recepturus. Ad victum vero fratrum proferat ac tradat septimanariis; B ad condiendos cibos det necessaria secundum quotidianæ expensæ consuetudinem, neque profuse neque avare; de vitio ipsius vel monasterii substantia gravetur, vel fratres patiantur injuriam. Sed et necessitatem infirmorum fratrum ac laborem considerans, nihil ægrotantium desideriis neget ex his quæ habuerit, quantum illis necesse fuerit. Advenientibus diversis fratribus escas parabit. Hæc erit cura custodis cellarii, recurrens semper ad seniorum consilium, et requirens de omnibus, vel præcipue de his quæ proprio suo intellectu non potuerit adimplere.

XXVI. Ostiarii cura sit, ut omnes advenientes intra januas recipiat; dans eis responsum honestum C **251** cum humilitate et reverentia, ac statim nuntians vel abbati vel senioribus, quis venerit et quid petierit. Nec ullus extraneorum patiatur injuriam: neque habeat cum aliquo de fratribus necessitatem ac facultatem loquendi, absque conscientia abbatis vel seniorum præsentia. Si quid vero cuicunque de fratribus missum mandatumque fuerit, nihil ad ipsum perveniat priusquam abbati vel senioribus indicetur. Ante omnia ostiarius monasterii hæc observabit, ne quemquam de fratribus foris januam exire permittat.

XXVII. Si quis accesserit ad ostium volens sæculo renuntiare, et fratrum aggregari numero, non habeat libertatem intrandi: sed prius nuntietur Patri monasterii, et manebit paucis diebus foris ante D januam, ac docebitur orationem Dominicam, et psalmos, quantos potuerit discere; et diligenter sui experimentum dabit, ne forte mali quidpiam fecerit, ut turbatus ad horam timore discesserit, ausub aliqua potestate sit; et utrum possit renuntiare parentibus suis, et propriam contemnere facultatem Si eum viderint aptum ad omnia, tunc docebitur et reliquas monasterii disciplinas; quæ facere debeat, quibusque servire, sive in collecta omnium fratrum, sive in domo cui tradendus est, sive in vescendi ordine: ut instructus atque perfectus in omni opere bono fratribus copuletur. Hæc observabit custos januæ, referens omnia, sicut superius scriptum est, et annuntians senioribus.

XXVIII. Septimanarii ad cibos parandos, vel ad luminaria concinnanda, vel ad nitores faciendos, et quæ ad obsequium usus que monasterii pertinent, semper parati sint. Hos nulla alia necessitas occupet, sed in hoc studium impendant, ut rem susceptam utiliter et diligenter impleant. Et si quid forte nesciunt de his quæ agere debent, sine dissimulatione seniores suos semper interrogent.

XXIX. Hi itaque quibus disciplina, vel utilitas, vel opinio, vel obsequium monasterii creditur, officia sibi injuncta fideliter custodiant et impleant. Hos enim errare non decet, qui ad omnes errores emendandos præpositi sunt. Qui si vel superbia, vel negligentia, vel desidia aliqua ex his prætermiserint quæ iu regula continentur, per ipsosque destructio esse cœperit per quos debet ædificatio crescere, omnibus condemnationibus quas regula continet, subjacebunt.

XXX. Inter omnes fratres hoc observabitur, ut obedientes senioribus suis, et deferentes sibi invicem, habeant patientiam, moderationem, humilitatem charitatem, pacem sine figmento et mendacio, et maledictione, et verbositate, et jurandi consuetudine: ita ut nemo suum quidquam vindicet, neque ullus aliquid peculiariter usurpet; sed habeant omnia communia.

XXXI. Sine seniorum verbo et auctoritate nullus fratrum quidquam agat: neque accipiat aliquid, neque det; neque usquam prorsus procedat.

XXXII. Cum vero inventa fuerit culpa, ille qui culpabilis invenitur, corripiatur ab abbate secretius. Quod si non sufficit ad emendationem, corripiatur a paucie senioribus. Quod si nec sic emendaverit, excommunicetur; et non manducet quidquam. Cui si ne hoc quidem profuerit, in quolibet loco fuerit, postremus inter omnes in psallendi ordine ponatur. Quod si in pravitate perseverat, etiam psallendi ei facultas auferatur. Quem si vel hæc confusio non commoverit, abstineatur a conventu fratrum; ita ut nec mensæ, nec Missæ intersit, neque cum eo ullus frater de junioribus colloquatur. Abstinebitur autem tam diu, quam diu vel qualitas culpæ poposcerit, secundum abbatis ac seniorum arbitrium; vel se ex corde pro culpa pœnitens humiliaverit, et veniam erroris sui omnibus præsentibus petierit. Quod si in fratrem peccavit, etiam ab eo fratre veniam petat, cui injuriam fecit.

XXXIII. Si quis errori ejus consenserit, et secundum duritiam illius magis consilium dederit, ut se tardius humiliet, sciat se cum in hoc errore fuerit deprehensus, simili modo culpabilem judicandum.

XXXIV. Hoc etiam addendum fuit; ut frater qui

pro qualibet culpa arguitur vel increpatur, patientiam habeat, et non respondeat arguenti se : sed humiliet se in omnibus, et emendet.

XXXV. Si vero fuerit aliquis tam durus et tam alienus a timore Domini, ut tot castigationibus et tot remissionibus non emendet, projiciatur de monasterio, et velut extraneus habeatur : ne vitio ipsius alii periclitentur,

XXXVI. Quod si aliquis locutus fuerit, vel riserit in vescendo, increpetur, et agat pœnitentiam.

XXXVII. Si quis ad manducandum tardius venerit absque majoris imperio, similiter agat pœnitentiam, aut ad cellam suam jejunus revertatur.

XXXVIII. Si aliquid necessarium fuerit in mensa, nemo audebit loqui, sed ministrantibus signum soni dabit. Ministri vero absque his quæ in commune fratribus præparata sunt, nihil aliud comedant, nec mutatos cibos sibi audeant præparare.

XXXIX. Nemo plus alteri dabit quam alter accepit : quod si obtenditur infirmitas, præpositus domus perget ad ministros ægrotantium, et ab his quæ necessaria sunt accipiet.

XL. Quando ad ostium monasterii aliqui venerint, si clerici fuerint aut monachi, majori honore suscipientur : lavabuntque pedes eorum, juxta Evangelii præceptum, et præbebunt eis omnia quæ apta sunt usui monachorum.

XLI. Si quis ad ostium monasterii venerit, dicens velle se videre fratrem suum vel propinquum, janitor nuntiabit abbati, et permittente eo accipiet comitem cujus fides probata est ; et sic mittetur ad fratrem videndum vel proximum.

XLII. Si propinquus alicujus mortuus fuerit, prosequendi funus non habebit licentiam, nisi Pater monasterii præceperit.

XLIII. Nullus de horto tollat olera, nisi ab hortulano acceperit.

XLIV. Nemo alteri loquatur in tenebris : nullus in psiatho (28) cum altero dormiat : manum alterius nemo teneat : sed sive steterit, sive ambulaverit, sive sederit, uno cubito distet ab altero.

XLV. Si quis tulerit rem non suam, ponetur super humeros ejus ; et sic agat pœnitentiam publice in collecta.

XLVI. Si præpositus injuste judicaverit, injustitiæ ab aliis condemnabitur.

XLVII. Qui consentit peccatis, et defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum et homines, et corripietur increpatione severissima.

(28) *Psiatho. Psiatpum* sive *Psathium*, est teges sive storea, ex junco sive papyro confecta, qua pro lecto et stragulo utebantur monachi, Vid. Rosweydum in *Onomast.* ad Vit. PP. 1035, et Menardum ad *Concordiam Regul.*, pag. 758. HOLSTEN. — Videsis Cangium in *Glossario*, v. Psiatium.

PALLADII
HELENOPOLITANI EPISCOPI
HISTORIA LAUSIACA.

PRÆFATIO GENTIANI HERVETI.

De monachorum vita, moribus et institutis, cum multi multa sparsim scripserint. Lausus præpositus utilem historiam : Cassianus collationes : Sophronius Hierosolymitanus paratum et novum paradisum titulo ediderit : Hieronymus aliquorum vitas : *Basilius in* ascetico regulas : Damianus et Odo res gestas : duo tamen celeberrimi et magni nominis auctores, Palladius et Theodoretus, ea litterarum monimentis mandaverunt, quæ (cum ii de quibus scribunt, Sytiotæ et Tabensiotæ videlicet, vel illorum temporibus, vel paulo ante eorum tempora vixerint) aut a viris fide dignis qui ea viderant, accepere, aut ipsi suis oculis præsentes perspexere. Quorum alter quidem, nempe Palladius, antea Latine versus, sub Heraclidis nomine in lucem exiit, sed non integer, cum in eo plus quam triginta vitæ desiderentur. Itaque non satis habui id quod ei deerat, supplere, nisi eum denuo a capite verterem. Hoc autem esse opus Palladii, nemo dubitaverit qui legerit caput 44, lib. II *ecclesiasticæ Historiæ* Nicephori : *Palladius*, inquit. *Evagrii discipulus, vitas sanctorum optime exposuit*. Non dubitaverit etiam qui legerit cap. libri VIII. *Hist Trip.* Cass. et 23 Socratis scholastici : qui loquens de sanctis de quibus paulo ante scripserat, hæc dicit : *Si quis autem velit scire ea quæ ipsi egerint et fecerint, et quæ ad eorum qui audierunt, locuti sint utilitatem, et quemadmodum eis obedirent vestiæ ; a Palladio monacho scriptus est liber unus, qui Evagrii quidem erat discipulus : de iis autem omnia accurate pertractavit : in quo etiam meminit mulierum quæ par vitæ institutum cum viris prius dictis susceperunt.* Quod autem hic liber scriptus sit ad Lausum, probatur testimonio Joannis Damasceni in libro qui inscribitur : *De iis qui in fide dormierunt.* Quod si quis dixerit, id quod Macario ab eo ascribitur, non inveniri in hoc nostro Opere : duorum alterum necesse est, vel id fuisse in hoc opere tempore Damasceni, et fuisse postea ab hæretico aliquo malitiose sublatum : vel eum librum qui inscribitur : *De doctrina Patrum*, fuisse etiam Palladio conscriptum : quem constat fuisse e Græco conversum ; cum, de capite mortui, miraculum quod Macario ascribit Damascenus, iisdem verbis in eo opere referatur, libro quarto, capite de exemplis et doctrinis vitæ spiritualis. Non est autem quod a Palladio nostro Ciceroniana exspectetur eloquentia. Nam cum ipse nullo adhibito orationis ornamento, humilique ac plane plebeio stylo ; visus sum mihi fidelis interpretis non functurus officio, si aliter vertissem quam scripsisset. Lege ergo non ut ex ejus lectione sis eloquentior, sed ut melior, et in iis quæ ad pietatem et pulcherrimæ historiæ cognitionem pertinent, eruditior, imitatus videlicet vitam angelicam eorum virorum, qui in carne minus carnalem vitam, sed angelicam degerunt : juxta exemplum quod et tibi proposuit Theodosius princeps optimus, qui quarto cujusvis hebdomadis die jejunabat, hymnos Deo cum sororibus alternis canebat, et ne ab asceterio monachorum aula

sua differret, spiritus verba semper in ore habuit, cum episcopis et sacerdotibus congressus, obscuros locos, τρίφα, et nodos Scripturarum, haud aliter quam si sacris ipse initiatus esset, explicuit, noctu libris legendis αὐτόματον lucernam excogitavit, ἀοργησίαν, id est, injuriarum remissionem, invexit. Sacerdotes adeo dilexit, ut episcopi Chebronensis defuncti sagulum sub imperiali chlamyde gestaverit: tanti fecit monachos, ut a quodam excommunicatus, cui quidpiam denegaverat, non prius cibum sumpserit quam ab eodem diu multumque quæsito, vinculis solutus esset. Vixit autem Palladius imperante Theodosio. Vale.

Ut probe noscas, lector, quisnam Palladius fuerit, accipe judicia Patrum de ipso. Sanctus Hieronymus, cujus in hac re judicium probat sanctus Gelasius I, præfatione in libro adversus Pelagianos, ait: *Palladius servilis nequitiæ hæresim Pelagianam instaurare conatus est.* Sanctus Epiphanius epist. ad Joannem Hierosolymitan, sic inquit: *Palladium vero Galatam, qui quomdam nobis charus fuit, et nunc misericordia Dei indiget, cave, quia Origenis hæresim prædicat et docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad perversitatem sui inducat erroris.* Hæc sanctus Epiphanius. At res Palladii gestas, vafritiem et odium in sanctum Hieronymum pluribus exponunt Annal. Ecclesiastici tom. V. Ex quibus omnibus disces, quæ fides adhibenda sit hæretico homini Origenistæ et Pelagiano, in his præsertim quæ de quibusdam sui similibus monachis eadem fuligine tinctis in hoc opere prodit: ac maxime verendum ne aliquos pro sanctis venditet, qui fuerunt Origenistæ, vel Pelagiani. Sagaci conjectura suis locis in opere quosdam istius furfuris indicabimus. Ut magis autem faciem et intima Palladii introspicias, scito ipsum fuisse discipulum Evagrii Pontici, Origenistæ hæretici toties ab Ecclesia damnati, de quo plura annotavimus tomo V, initio libri Evagrii. Hoc de se testatur Palladius in hac Lausiaca, cum ait: Respondi me esse peregrinum, et de Galatiæ partibus venire, et unum ex Evagrii fratribus esse confessus sum. Idem affirmarunt Socrates lib. IV, cap. 18, et Nicephorus lib. II, cap. 44, ut nihil mirum sit, si eodem luto errorum, quo magister, tinctus Palladius fuerit. Quocirca ut hoc opus laudant Socrates et Nicephorus, ut non imus inficias multa illi inesse utilia et recta, ita certum est illos, qualis Palladius fuerit, non penitus perspectum habuisse.

ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΛΕΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Η ΠΡΟΣ ΛΑΥΣΟΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ ΒΙΟΥΣ ΟΣΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

—

Gentiano Herveto interprete.

DUCÆUS, *Supplementum Biblioth. Patrum* ed. Paris. 1624, fol. t. II, p. 893.

—

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ ἀναγέγραπται ἐνάρετος ἄσκησις, καὶ θαυμαστὴ βίου διαγωγὴ, τῶν μακαρίων καὶ ἁγίων Πατέρων μοναχῶν, qaὶ ἀναχωρητῶν τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τῶν τὴν οὐρανίων πολιτείαν ἐθελόντων κατορθοῦν, καὶ τὴν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἄγουσαν βουλομένων ὁδεύειν ὁδόν· καὶ γυναικῶν πρεσβυτίδων καὶ ἀοιδίμων θεοπνεύστων μητέρων μνῆμαι, τῶν ἀνδρείῳ καὶ τελείῳ φρονήματι τοὺς τῆς ἐναρέτου ἀσκήσεως ἄθλους ἐξανυσασῶν, πρὸς ὑπογραμμὸν καὶ ἔρωτα θεῖον, τῶν ἐθελουσῶν τὸν τῆς ἐγκρατείας καὶ ἁγνείας ἀναδήσασθαι στέφανον· διὰ τὸ ὑπὸ ἀνδρός τινος παγκρατίστου, καὶ τῇ γνώμῃ πολυμαθοῦς, καὶ τῷ ἤθει εἰρηνικοῦ, καὶ τῇ καρδίᾳ εὐσεβοῦς, καὶ τῇ διανοίᾳ θεοφιλοῦς, καὶ τοῦ πρὸς δεομένους τῶν χρειῶν κοινωνικοῦ, καὶ αὐτῇ κορυφῇ τῶν ἀξιωμάτων διὰ χρηστότητα τρόπων πολλῶν λογάδων ἀνδρῶν προτετιμημένου, καὶ τὸ ὅλον τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος φρουρουμένου, ἐπιτάξαντος ἡμῖν, μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, πρὸς τὴν τῆς τῶν κρειττόνων θεωρίας τὸν νωθρὸν ἡμῶν νοῦν διεγείραντος πρὸς μίμησιν καὶ ἅμιλλαν τῶν ἀρετῶν τῆς ἀσκήσεως τῶν ὁσίων καὶ ἀθανάτων πνευματικῶν ἡμῶν Πατέρων, τῶν ἐν ἀρεσκείᾳ Θεοῦ, ἐν σκληραγωγίᾳ πολλῇ τοῦ σώματος βεβιωκότων· ὡς ἀναγραψαμένους ἡμᾶς τοὺς τῶν ἀνικήτων ἀθλητῶν βίους διαπέμψασθαι τούτῳ, ἀνακηρύττοντας ἑνὸς ἑκάστου τῶν μεγάλων τὰς ἐνεργεῖς ἀρετάς. Ἔστι δὲ ὁ τοῦ θείου τούτου καὶ πνευματικοῦ πόθου ἐραστὴς ὁ ἄριστος τῶν ἀνδρῶν Λαῦσος ὁ μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν φύλαξ τεταγμένος τῆς ἐνθέου καὶ εὐσεβοῦς βασιλείας.

Ἐγὼ τοίνυν ὁ καὶ τῇ γλώττῃ ἀπαίδευτος, καὶ πνευματικῆς γνώσεως ἀκροθιγῶς πως γευσάμενος, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἁγίων Πατέρων πνευματικοῦ βίου ἀνάξιος, δεδοικὼς τὸ ὑπὲρ ἐμὲ ἄμετρον τῆς ἐπιταγῆς μέγεθος, δυσαντησχέτουν ἐγχειρῆσαι τούτῳ τῷ ἐπιτάγματι πολλῆς δεομένῳ καὶ σοφίας τῆς ἔξωθεν, καὶ πνευματικῆς συνέσεως. Ὅμως καταιδεσθεὶς πρῶτον τὸ σπουδαῖον τῆς ἀρετῆς τοῦ εἰς ταύτην τὴν σπουδὴν ἡμᾶς διεγείραντος, ἀναλογισάμενος δὲ καὶ τῶν ἐντυγχανόντων τὴν ὠφέλειαν, δεδιὼς δὲ καὶ τὸν ἐπὶ τῇ εὐλόγῳ παρακοῇ κίνδυνον, Θεοῦ προνοίᾳ πρῶτον ἀνατεθεικὼς τὸ γενναῖον ἐπίταγμα, καὶ πολλῇ προσεχείᾳ χρησάμενος τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων πρεσβείᾳ, πτερούμενος ἀνέβην εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ σκάμματος, καὶ ὡς ἐν ἐπιτομῇ τῶν γενναίων ἀθλητῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν τὰ ἔπακρα μόνον καὶ σημεῖα ἀναγραψάμενος.

Οὐ μόνον ἀνδρῶν ἀοιδίμων κατορθωκότων πολιτείαν ἀρίστην, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν μακαρίων καὶ εὐσχημόνων ἄκραν πολιτείαν ἐξασκησασῶν. Καὶ τῶν μὲν τὰ ἱεροπρεπῆ πρόσωπα αὐτοπροσώπῳ θέᾳ ἰδεῖν κατηξιώθην· τῶν δὲ ἤδη τελειωθέντων ἐν τῷ σκάμματι τῆς εὐσεβείας παρὰ θεοφόρων ἀθλητῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν οὐράνιον τούτων ζωὴν ἐκμεμάθηκα. Πολλὰς δὲ πόλεις, καὶ πλείστας κώμας, σπήλαιά τε ἅμα καὶ πάσας σκηνὰς τῆς ἐρήμου τῶν μοναχῶν πολλῇ τῇ πορείᾳ περινοστήσας θεοσεβείας σκοπῷ, μετὰ πάσης ἀκριβείας, ἃ μὲν αὐτὸς ἱστορήσας ἀνεγραψάμην, ἃ δὲ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἀκήκοα, ἄθλους μεγάλων ἀνδρῶν καὶ ἀνδρειοτέρων τῆς φύσεως γυναικῶν διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα, ἐνσημήνας ἐν τῷ βιβλίῳ ἀπέσταλκα τῇ τῶν θείων λογίων φίλῃ ἀκοῇ σοῦ, ἀνδρῶν ἀρίστων καὶ θεοφιλῶν ἐγκαλλώπισμα, καὶ τῆς πιστοτάτης καὶ θεοφιλοῦ βασιλείας ἀγλάϊσμα, γνήσιε καὶ φιλόχριστε δοῦλε Θεοῦ Λαῦσε, ἐγχαράξας κατὰ τὴν προσοῦσαν ἐμοὶ βραχύτητα ἑκάστου τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀθλητῶν ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν τὸ ἀοίδιμον ὄνομα· ἐξηγησάμενός τε ἀπὸ πολλῶν καὶ πάνυ μεγάλων ἄθλων ἑκάστου ὀλίγους καὶ σφόδρα βραχεῖς, προστεθεικὼς τῶν πλείστων καὶ τὸ γένος, καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὸν τρόπον τῆς μονῆς.

Ἐμνημονεύσαμεν δὲ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατωρθωκότων μὲν εἰς ἄκρον τὴν ἀρετὴν, διὰ δὲ τὴν μητέρα τῆς ὑπερηφανίας, τὴν καλουμένην κενοδοξίαν, εἰς ἔσχατον βάραθρον καὶ πυθμένα ᾅδου κατενεχθέντων, καὶ τὰ ἐκ μακρῶν χρόνων καὶ πολλῶν κόπων κτηθέντα αὐτοῖς ἐπέραστα καὶ περιμάχητα τῆς ἀσκήσεως κατορθώματα, ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ὑπὸ τοῦ τύφου καὶ τῆς οἰήσεως διαῤῥυέντα· χάριτι δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ προνοίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ συμπαθείᾳ σπλάγχνων πνευματικῶν, ἐξαρπασθέντων τῶν τοῦ διαβόλου δικτύων, καὶ εὐχαῖς τῶν ἁγίων τῶν πρότερον ἀνακτησαμένων ἐνάρετον βίον.

PALLADII EPISCOPI HELENOPOLEOS

HISTORIA AD LAUSUM

CONTINENS VITAS SANCTORUM PATRUM.

PROŒMIUM.

In hoc libro scripta est, qua in virtute utebantur, exercitatio et admirabilis vitæ agendæ ratio beatorum et sanctorum Patrum qui degebant in solitudine; ut eos æmulentur ac imitentur qui cœlestem volunt vitam agere, et quæ ad regnum cœlorum deducit, viam ingredi; anuumque mulierum memoria, et inclytarum matrum a Deo inspiratarum, quæ magno et forti animo virtutis exercitationis peregere certamina, ut exemplar proponatur, et amor excitetur iis quæ continentiæ ac castitatis volunt corona redimiri, ex sententia et voluntate viri, qui est varia ac multiplici doctrina præditus, moribus pacificus, et corde pius, menteque religiosus, et in iis quæ sunt opus egentibus communicandis liberalis, et propter morum bonitatem multis viris eximiis est in summis honoribus præpositus, et omnino custoditur virtute divini Spiritus. Qui quidem nobis jussit, vel, si verum potius dicere oporteat, ad eorum quæ sunt meliora contemplationem hebes nostrum et obtusum excitavit ingenium, ut ad proponendam ad imitandum virtutum exercitationis decertationem sanctorum et immortalium et spiritalium patrum nostrorum, qui, ut Deo placerent, in dura et aspera tractatione corporis vitam egerunt, præclarorum athletarum vitam a nobis descriptam ad eum mitteremus, uniuscujusque ex magnis strenuas prædicando virtutes. Divini autem hujus et spiritalis desiderii amator est Lausus, cui post divinum auxilium mandata est custodia divinitus afflati et religiosi imperii.

Ego igitur qui et lingua sum ineruditus, et spiritalem cognitionem summis quodammodo labris attigi, et indignus sum qui recenseam catalogum spiritalem vitam agentium sanctorum Patrum, et si reformidem præcepti magnitudinem quod meas vires superat, et jussum ægre feram, quod et magnam externam sapientiam, et spiritalem requirit intelligentiam; reveritus tamen primum et ejus qui ad hoc exsequendum nos excitavit virtutem, et reputans eorum qui hæc legent utilitatem, et extimescens periculum quod essem aditurus, etsi jure parere recusarem, cum egregium primum jussum divinæ ascripsissem Providentiæ, magnaque usus essem diligentia, sanctorum Patrum intercessione erectus, ad ea sum aggressus, veluti quodam compendio præclarorum athletarum et magnorum virorum summa solum certamina et signa describens.

Nec solummodo clarorum virorum, qui optimam ac præstantissimam ex virtute vitam egere, sed etiam beatarum mulierum quæ in excellentissimæ vitæ genere se honeste exercuere. Et aliquorum quidem ex iis sacros vultus ut ipse coram viderem sum dignatus, qui jam ante sunt consummati in certamine pietatis; aliquorum autem cœlestem vitæ institutionem didici a divinis athletis. Multas autem urbes, et multos vicos, et speluncas, et omnia tabernacula deserti monachorum pedestri itinere obiens, diligentissime consideravi eorum pietatem ac religionem. Atque cum quæ partim quidem ipse vidi scripsissem, partim autem quæ a sanctis Patribus audivi, magnorum virorum certamina, et mulierum, quæ propter spem in Christum erant fortiores quam earum ferebat natura, hujus libri scriptis mandassem, misi ad tuas aures amicas divinorum eloquiorum, optimorum virorum et religiosorum decus, fidelissimique et religiosi imperii splendor, germane et Christi amice serve Dei Lause, pro ea quæ mihi inest exiguitate, uniuscujusque ex Christi athletis tam masculis quam feminis insigne nomen, exprimens, et ex multis et magnis uniuscujusque certaminibus pauca breviter exponens; plurimorum quoque genus etiam adjiciens, et urbem, et locum mansionis.

Meminimus autem virorum et mulierum, qui ex virtute quidem vitam perfecte instituerunt, propter arrogantiæ autem matrem inanem quæ vocatur gloriam, in infimum inferorum barathrum, et fundum præcipitati fuerant, et quæ longo tempore et plurimo labore sibi pepererant, amplectenda, et acerrimo studio comparanda exercitatitionis benefacta, uno temporis momento arrogantia et vana de se persuasione amiserant. Gratia autem nostri Servatoris, et sanctorum Patrum providentia, et viscerum miseratione, erepti sunt a spiritalibus diaboli laqueis, et sanctorum precibus recuperaverunt priorem vitam quam agebant ex virtute.

EXEMPLAR EPISTOLÆ SCRIPTÆ AD LAUSUM PRÆPOSITUM,

AB HERACLIDE EPISCOPO [a] CAPPADOCIÆ.

Laudo magnopere tuum institutum. Par est enim ut incipiat epistola a laudatione: quod cum omnes vanis rebus inhient, et lapides ædificent, ex quibus nullam capient utilitatem, libros ædifices, et velis doceri. Solus enim est universorum Deus qui nequit doceri, quandoquidem et ipse per se est, et ante se non habet alium. Alia autem omnia doceri possunt, quoniam sunt et facta et creata. Atque primi quidem ordines magistram habent summam Trinitatem, secundi autem discunt a primis, tertii autem a secundis; et sic deinceps, et per ordinem, usque ad extremos. Qui enim sunt præstantiores honore et virtute, docent eos qui sunt inferiores cognitione. Qui ergo existimant se non egere magistris, aut non parent iis qui docent in charitate, laborant morbo ignorationis, quæ est mater arrogantiæ. Inter quos primas partes tenent ad interitum, qui eodem vitio exciderunt a cœlesti habitatione in aere volantes dæmones, ut qui aufugerint ab iis qui erant in cœlo magistris. Non enim dictiones aut syllabæ, sunt doctrinæ quas nonnunquam habent etiam qui sunt pessimi; sed mores recte compositi, et molestiæ et terroris, metus et iræ vacuitas, et in rebus omnibus fiducia ac dicendi libertas, et quæ sermones non secus gignit quam ignis flammam, mansuetudo. Nam si ita non esset, non diceret magnus magister suis discipulis: Discite a me, quoniam mitis sum et humilis corde (*Matth.* XI), non verborum ornatu instituens et dirigens apostolos, sed morum bonitate neminem molestia afficiens, præter eos qui verbum habent odio, et oderunt magistros. Oportet enim animam, quæ Christo convenienter exerceatur, vel fideliter discere ea quæ non novit, vel aperte docere ea quæ scit. Si enim alterutrum horum nolit, laborat insania. Defectionis enim principium est doctrinæ satietas, et verbi fastidium, quod semper esurit anima ejus qui Deum diligit. Vale ergo, et sis sanus et fortis, et (quod magnum est) tibi Deus concedat cognitionem Christi.

EXEMPLAR EPISTOLÆ SCRIPTÆ AD LAUSUM PRÆPOSITUM,

A PALLADIO EPISCOPO CAPPADOCIÆ.

Cum multi multa et varia diversis temporibus scripta huic sæculo reliquerint, quorum alia quidem, ex Dei supernæ gratiæ inspiratione, sunt ad ædificationem et securitatem eorum qui fideli proposito sequuntur dogmata Servatoris; alia autem, ex corrupto et quod hominibus placere cupit proposito, luxuriant ad eorum consolationem qui inanis gloriæ morbo laborant; alia autem, ex importuna quadam insania, et dæmonis, qui quæ sunt honesta habet odio, impulsione, ad levium hominum perniciem, et intemeratæ catholicæ Ecclesiæ labem, ira et arrogantiæ irruperunt in mentes stultorum, ut vitam honestam et puram obscurarent; visum et mihi quoque humili propter spem in Christum, et magnificentiæ tuæ jussum reverenti, vir studiosissime primum omnium narrare ea omnia quæ ad pertinent, et ætatem et mentis meæ ad virtutem in Deum profectum, incipiendo a juvenili ætate.

Cum trigesimum quidem et tertium annum agerem in conversatione cum fratribus et vita solitaria, vigesimum autem episcopatus, totius autem vitæ meæ quinquagesimum tertium, necessarium existimavi, spiritalis utilitatis gratia, tibi cupienti in scriptis narrare quæ a sanctis Patribus recte et ex virtute gesta sunt, tam masculis quam feminis, quos et ipse vidi, et de quibus audivi ab animis fidelissimis, cum quibus versatus sum in Ægypti solitudine, et in Libya, et Thebaide, et Syene, sub qua sunt etiam qui dicuntur Tabennesiotæ; deinde in Mesopotamia, Palæstina, et Syria, et in partibus Occidentis, et Romæ, et in Campania, et in iis quæ sunt circa eas partibus; ut tibi ab initio accurratissime in hoc libro exponam instar narrationis; ut cum habeas honestum et animæ utile monumentum, perpetuum et non intermittendum pietatis et religionis medicamentum, omnem quidem oblivionis dormitationem, quæ ex cupiditate rationis experte in anima ingeneratur, omnem autem in fide dubitationem, omnesque in rerum usu sordes et parcitatem, omnemque dubitationem pusillique et abjecti animi vitium, et nimiam ad iram propensionem, perturbationemque, et ægritudinem rationis expertem, et intempestivum timorem per id expellas; et ne a corrupti mundi vana spe pendeas, effugias; perpetuo autem desiderio in spe ad Deum proficias, et in proposito pietatis; sis et in via dux tuus, et eorum qui tecum sunt, et eorum qui tibi subjiciuntur, et maxime piorum imperatorum. Per quæ quidem bene facta omnes qui Christum diligunt, Deo uniri properant, exspectantes scilicet quotidie resolutionem animæ a corpore, prout scriptum est: Coarctor, cupiens dissolvi et esse cum Christo; est enim multo melius (*Philip.* I). Et illud: Para in exitum opera tua, et præpara te in agrum (*Prov.* XXIV). Qui enim semper mortis meminit, quæ necessario omnino veniet, et non tardabit, in magnis non offendet, sicut scriptum est: In omnibus operibus tuis memento novissima, et in æternum non peccabis (*Eccles.* VII). Neque vero præter alia omnia hæc te fallat brevis admonitio narrationum; neque respuas rudem et inornatam dictionem. Non est enim divinæ doctrinæ, ornata et ad ostendendum sapientiam composita uti oratione, sed menti persuadere per intelligentiam veritatis, ut scriptum est: Aperi os tuum verbo Dei, et judica omnia sane (*Prov.* XXXI). Et rursus: Ne declines a narratione senum; ipsi enim didicerunt a patribus eorum (*Eccles.* VIII).

[a] Græce est, παρὰ Παλλαδίου ἐπισκόπου, a Palladio episcopo.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΓΡΑΦΕΙΣΗΣ ΛΑΥΣΩ ΠΡΑΙΠΟΣΙΤΩ ΠΑΡΑ ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Μακαρίζω σου τὴν προαίρεσιν· ἄξιος γὰρ ἀπὸ μακαρισμοῦ ἄρξασθαι τῆς ἐπιστολῆς· ὅτι πάντων εἰς τὰ μάταια κεχηνότων, ἐξ ὧν οὐκ ὠφεληθήσονται, αὐτὸς λόγους οἰκοδομεῖς, καὶ διδάσκεσθαι θέλεις. Ἀδίδακτος γὰρ μόνος ἐστὶν ὁ τῶν ὅλων Θεός· ἐπειδὴ καὶ αὐτοφυής, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἄλλον οὐκ ἔχων· τὰ δ' ἄλλα πάντα ἐστὶν διδακτά· ἐπειδὴ ποιητὰ καὶ κτιστά· καὶ τὰ μὲν πρῶτα τάγματα διδάσκαλον ἔχει τὴν ἀνωτάτω Τριάδα· τὰ δὲ δεύτερα, παρὰ τῶν πρώτων μανθάνει· τὰ δὲ τρίτα, παρὰ τῶν δευτέρων· καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς κατὰ τάξιν, μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων. Οἱ γὰρ κρείττους ἐν γνώμῃ καὶ ἀρετῇ τοὺς ἠλαττωμένους ἐν γνώσει διδάσκουσιν. Οἱ τοίνυν οἰόμενοι διδασκάλων μὴ χρῄζειν, ἄγνοιαν νοσοῦσιν, τὴν μητέρα τῆς ὑπερηφανείας, οἱ μὴ ρειθόμενοι τοῖς ἐν ἀγάπῃ διδάσκουσιν. Ὧν πρωτεύουσιν εἰς ἀπώλειαν, οἱ τῷ αὐτῷ πάθει τῆς οὐρανίου διαγωγῆς ἐκπεσόντες, οἱ ἐν ἀέρι πετόμενοι δαίμονες, τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποδράσαντες διδασκάλων. Οὐ γὰρ αἱ λέξεις ἢ αἱ συλλαβαί εἰσιν διδασκαλίαι, ἃς ἔχουσιν ἐνίοτε καὶ οἱ ἐπὶ πλεῖστον φαῦλοι· ἀλλὰ τοῦ ἤθους τὰ κατορθώματα, ἥ τε ἀλυπία, καὶ ἀπτοησία, καὶ ἡ ἀδειλία, καὶ τὸ ἀόργητον, καὶ ἡ ἐπὶ πάντων παῤῥησία, καὶ τοὺς λόγους ὡς πυρὸς φλόγα γεννῶσα. Εἰ γὰρ μὴ ἦν τοῦτο, οὐκ ἂν ἔλεγεν ὁ μέγας διδάσκαλος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινος τῇ καρδίᾳ· οὐ τῇ εὐλεξίᾳ ῥυθμίζων τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ τῇ εὐσεβείᾳ τοῦ ἤθους, μηδένα λυπῶν πλὴν τῶν μισολόγων καὶ διδασκάλων μισούντων. Δεῖ τοίνυν τὴν κατὰ Χριστὸν ἀσκουμένην ψυχὴν, ἢ μανθάνειν πιστως ἃ οὐκ οἶδεν, ἢ διδάσκειν σαφῶς ἃ ἐπέγνω. Εἰ γὰρ ὁπότερον μὴ βούληται, μανίαν νοσεῖ. Ἀρχὴ γὰρ ἀποστασίας, διδασκαλίας κόρος καὶ ἀνορεξία λόγου, ὃν ἀεὶ πεινᾷ ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοθέου. Ἴσχυε οὖν, καὶ ὑγίαινε, καὶ το μέγα χαρίσηταί σοι ὁ Θεὸς, τὴν γνῶσιν τοῦ Χριστοῦ.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

Πολλῶν πολλὰ καὶ ποικίλα κατὰ διαφόρους καιροὺς συγγράμματα τῷ βίῳ καταλελοιπότων, τῶν μὲν ἐξ ἐπινοίας τῆς ἄνωθεν καὶ χάριτος θεοδότου εἰς οἰκοδομὴν καὶ ἀσφάλειαν τῶν πιστῇ προθέσει ἑπομένων τοῖς δόγμασι τοῦ Σωτῆρος· τῶν δὲ ἐξ ἀνθρωπαρέσκου καὶ διεφθαρμένης προθέσεως ὑλομανησάντων εἰς παραμυθίαν τῶν κενοδοξίαν κισσώντων· ἑτέρων δὲ ἔκ τινος μανίας ἀκαίρου καὶ ἐνεργείας τοῦ μισοκάλου δαίμονος τύφῳ καὶ μήνιδι ἐπὶ λύμῃ τῶν εὐεξαπατήτων ἀνθρώπων, καὶ σπίλῳ τῆς ἀχράντου καὶ κατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπεισφρησάντων ταῖς διανοίαις τῶν ἀνοήτων ἐπὶ ἐγκότῳ τῆς σεμνῆς καὶ καθαρᾶς πολιτείας· ἔδοξε κἀμοὶ τῷ ταπεινῷ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα αἰδεσθέντα με τὴν ἐπιταγὴν τῆς σῆς μεγαλονοίας, φιλομαθέστατε τῶν ἀνδρῶν, πρῶτον πάντα τὰ κατ' ἐμαυτὸν διηγήσασθαι· τά τε τῆς ἡλικίας, καὶ τὰ ἐπὶ τῇ προκοπῇ τῆς διανοίας τῆς εἰς Θεὸν ἀρετῆς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀρξάμενον.

Τριακοστὸν καὶ τρίτον ἔτος ἄγοντί μοι ἐν τῇ ἀδελφῶν πολιτείᾳ δῆθεν καὶ τῷ μονήρει βίῳ· εἴκοσι δὲ τῆς ἐπισκοπῆς, πεντήκοντα δὲ καὶ τρία τῆς πάσης ζωῆς μου, ἀναγκαῖον ἡγησάμην ποθοῦντί σοι τὰ τῶν ἁγίων Πατέρων κατορθώματα ὠφελείας χάριν πνευματικῆς ἐν γραφῇ διηγήσασθαί σοι ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν, ὧν τε αὐτὸς ἑώρακα, καὶ περὶ ὧν ἀκήκοα παρὰ πιστοτάτων ψυχῶν, οἷς τε συνανεστράφην ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον ἐρήμῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Θηβαΐδι, καὶ Συήνῃ, ὑφ' ἣν καὶ οἱ λεγόμενοι Ταβεννησιῶται· ἔπειτα Μεσοποταμίᾳ, Παλαιστίνῃ τε καὶ Συρίᾳ, καὶ τοῖς πέρεσι τῆς Δύσεως, Ῥώμῃ τε καὶ Καμπανίᾳ, καὶ τοῖς περὶ ταύτας μέρεσιν, ἀκριβέστατα ἀπ' ἀρχῆς ἐκθέσθαι σοι ἐν διηγήματος εἴδει ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· ὅπως σεμνὸν καὶ ψυχωφελὲς ὑπομνηστικὸν ἔχων ἀδιάλειπτον φάρμακον ἀληθείας, πάντα μὲν νυσταγμὸν λήθης τὸν ἐξ ἀλόγου ἐπιθυμίας ἐγγινόμενον τῇ ψυχῇ, πᾶσαν δὲ διψυχίαν τὴν ἐν πίστει, καὶ κιμβικίαν τὴν ἐν ταῖς χρείαις, πάντα τε ὄκνον καὶ μικροψυχίαν τὴν ἐν τῷ ἤθει, ὀξυθυμίαν τε καὶ τάραχον ἄλογον, καὶ φόβον ἄκαιρον διὰ τούτου ἀποσκευαζόμενος, καὶ τὸν μάταιον μετεωρισμὸν τοῦ διεφθαρμένου κόσμου ἀποφεύγων, ἀδιαλείπτῳ πόθῳ προκόπτοις ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδι, τῇ προθέσει τῆς εὐσεβείας ὁδηγὸς καὶ σαυτοῦ καὶ τῶν μετὰ σοῦ, καὶ τῶν ὑπὸ σὲ, καὶ τῶν εὐσεβεστάτων γινόμενος βασιλέων. Δι' ὧν κατορθωμάτων πάντες οἱ φιλόχριστοι ἑνωθῆναι Θεῷ ἐπείγονται, συνεκδεχόμενοι καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, δηλονότι τὸ καθ' ἡμέραν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Συνέχομαι ἀγαθὴν ἐπιθυμίαν ἔχων τοῦ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον. Καὶ τὸ, Ἑτοίμαζε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα, καὶ παρασκευάζου εἰς τὸν ἀγρόν. Ὁ γὰρ μνημονεύων ἀεὶ τοῦ θανάτου ὡς ἐξ ἀνάγκης ἥξει πάντως, καὶ οὐ μελλήσει, οὐ πταίσει μεγάλα· κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατα, καὶ ἐς τὸν αἰῶνα οὐχ ἁμαρτήσεις. Καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις πᾶσι, μὴ παραλογιζόμενος ἡμῖν τὴν βραχεῖαν ταύτην ὑπόθεσιν τῶν ἐξηγήσεων, μήτε διαπτύων τὴν ἰδιωτείαν καὶ τὸ ἀκαλλὲς τῶν λέξεων. Οὐ γὰρ τοῦτ' ἔργον ἐστὶ θεϊκῆς διδασκαλίας κὸ σεσοφισμένως φράζειν, ἀλλὰ πείθειν τὴν γνώμην νοήμασιν ἀληθείας κατὰ τὸ εἰρημένον· Ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ, καὶ κρῖνε πάντα ὑγιῶς. Καὶ πάλιν· Μὴ ἀστόχει διηγήματος γερόντων. Καὶ γὰρ αὐτοὶ ἔμαθον παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν.

Ἐγὼ τοίνυν, φιλομαθέστατε Θεοῦ ἄνθρωπε, ἐκ μέρους ἑπόμενος ταύτῃ τῇ ῥήσει πολλοῖς τῶν ἁγίων συντετύχηκα, οὐ παρέργῳ χρησάμενος λογισμῷ, ἀλλὰ καὶ τριάκοντα ἡμερῶν ὁδὸν καὶ δὶς τοσούτων ὁδὸν ἐξανύσας, ὡς ἐπὶ Θεοῦ πεζῇ τῇ πορείᾳ πατήσας πᾶσαν τὴν γῆν Ῥωμαίων, ἠσμένισα τὴν κακουχίαν τῆς ὁδοιπορίας ἐπὶ συντυχίᾳ ἀνδρὸς φιλοθέου, ἵνα τι κερδήσω ὅπερ οὐκ εἶχον. Εἰ γὰρ ὁ πολλῷ κρείττων ἐμοῦ, τάχα δὲ καὶ παντὸς κόσμου, ὁ πολλοὺς ὑπερβεβηκὼς πολιτείας γνώσει καὶ συνέσει πνευματικῇ καὶ πίστει, τῇ εἰς Χριστὸν, ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, τὴν ἀπὸ Ταρσοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐστείλατο ἀποδημίαν ἐπὶ συντυχίᾳ Πέτρου καὶ Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου, διὸ καὶ εἴδει καυχήματος αὐτὸ διηγεῖται, στηλιτεύων αὐτοῦ τοὺς πόνους εἰς παροξυσμὸν τῶν ὄκνῳ καὶ ἀργίᾳ ἀρετῆς βίᾳ συζώντων, ἐν τῷ εἰπεῖν· Ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, οὐκ ἀρκούμενος τῇ φήμῃ μόνον τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου, ἀλλ' ἐπιποθῶν καὶ αὐτὴν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν συντυχίαν· πόσῳ δὲ πλέον ἐγὼ ὁ τῶν μυρίων ταλάντων χρεωφειλέτης ὤφειλον τοῦτο ποιῆσαι, οὐκ ἐκείνους τοὺς ἁγίους εὐεργετῶν, ἀλλ' ἐμαυτὸν τὸν ἁμαρτωλὸν ὠφελῶν. Καὶ γὰρ καὶ οἱ τοὺς Πατέρων ἀναγραψάμενοι βίους, Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, Μωσέως τε καὶ Ἠλίου, καὶ τῶν καθεξῆς, οὐχ ἵνα ἐκείνους δοξάζωσιν, ἐξηγήσαντο, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἐντυγχάνοντας ὠφελήσωσιν.

Τοῦτο οὖν εἰδὼς, πιστότατε καὶ σεμνότατε δοῦλε τοῦ Χριστοῦ Λαῦσε, τὰ πολλὰ σαυτὸν νουθετῶν, ἀνάσχου καὶ τῆς φλυαρίας ἡμετέρας ἐπὶ φυλακῇ τῆς εὐσεβοῦς σου γνώμης, ἥτις διαφόροις κακίαις ὁραταῖς τε καὶ τῆς ἀοράτοις κυμαίνεσθαι πέφυκεν, ἡμῶν δὲ ἡ συνεχὴς προσευχὴ καὶ ἰδιοπραγμοσύνη δύναται ἠρεμεῖν. Πολλοὶ γὰρ τῶν εὐλαβεστέρων ἀδελφῶν, καὶ πόνοις ἀσκήσεως καὶ ἐλεημοσύναις κομώντων καὶ ἐπὶ ἀγαμίᾳ καὶ παντελεῖ παρθενίᾳ μεγαλαυχοῦντες, καὶ μελέτῃ θείων λογίων ἑαυτοὺς κατατείνοντες, καὶ σπουδασμάτων μαθήσει θαῤῥοῦντες, ἠστόχησαν ἀπαθείας, ἀδιακρίτῳ γνώμῃ δουλεύοντες, προσχήματι δῆθεν εὐσεβείας τινὸς φιλοπραγμοσύνην νοσήσαντες, ἐξ ὧν τίκτονται καὶ φιλοπραγμοσύναι, τὴν μητέρα τῆς ἰδιοπραγμοσύνης ἐκριζοῦσαι.

Ἀνδρίζου τοίνυν ἐν πάσῃ συνέσει, παρακαλῶ, μὴ πιαίνων τὸν πλοῦτον· ὃ δὴ καὶ πεποίηκας αὐτάρκως αὐτὸν σμικρύνας τῇ διαδόσει τῶν χρείαν ἐχόντων. Διὸ τὴν ἐκ τούτου ὑπηρεσίαν εἰς ἀρετῆς ἔργον γινομένην μήτε ὁρμῇ τινι καὶ προλήψει ἀλόγῳ γίνεσθαι, ἢ προσχήματι ἀνθρωπαρεσκείας τινὸς κρίσεως, ὅρκῳ πεδήσας τὴν προαίρεσιν, καθὼς πεπόνθασι πολλοὶ, οἵτινες φιλονείκῳ κενοδοξίᾳ τὸ μὴ πιεῖν ἢ φαγεῖν δουλώσαντες τὸ αὐτεξούσιον τῇ ἀνάγκῃ τοῦ ὅρκου, καὶ τούτῳ πάλιν ὑποπεσόντες οἰκτρῶς ἢ φιλοζωίᾳ καὶ ἀκηδίᾳ, ἢ ἀσθενείᾳ σώματος, καὶ ἐπιθυμίᾳ ἡδονῆς τινος τὴν ἐπιορκίαν ὠδίναντες. Λόγῳ τοίνυν μεταλαμβάνων καὶ λόγῳ ἀπεχόμενος, οὐχ ἁμαρτήσεις ποτέ. Θεὸς γὰρ ὁ λόγος τῶν ἐν ἡμῖν κινημάτων ἐξορίζων τὰ βλαβερὰ, προσλαμβανόμενος δὲ τὰ ἐπωφελῆ. Δικαίῳ γὰρ νόμος, φησὶν, οὐ κεῖται. Ἄμεινον γὰρ ἡ μετὰ λόγου οἰνοποσία τῆς μετὰ τύφου ὑδροποσίας. Καὶ βλέπε μοι τοὺς μετὰ λόγου θεοσεβείας τὸν οἶνον πιόντας ἄνδρας ἁγίους ὑπάρχοντας, καὶ τοὺς ἀλογίστους μετὰ ἀπονοίας ὑδροποτήσαντας ἀνθρώπους, βεβήλους καὶ διεφθαρμένους. Μηκέτι ψέξῃς ἢ ἐπαινέσῃς τὴν ὕλην τῶν βρωμάτων, ἀλλὰ μακαρίσῃς ἢ ταλανίσῃς τὴν γνώμην τῶν κακῶς ἢ καλῶς χρωμένων τῇ ὕλῃ. Ἔπιέν ποτε Ἰωσὴφ παρ' Αἰγυπτίοις οἶνον, ἀλλ' οὐκ ἐβλάβη τὴν φρένα· ἠσφάλιστο γὰρ τὴν γνώμην. Ὑδροπότισεν δὲ Πυθαγόρας, καὶ Διογένης, καὶ Πλάτων· ἐν οἷς καὶ Μανιχαῖοι, καὶ τὸ λοιπὸν σύστημα τῶν ἐθελοφιλοσόφων· καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἤλασαν κουφοδοξίαν ἀκολασίᾳ, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν τῶν ἁπάντων ποιητὴν ἀγνοῆσαι, καὶ προσκυνῆσαι ἀψύχοις εἰδώλοις. Ἥψαντο δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν μακάριον ἀπόστολον Πέτρον τῆς χρήσιως τοῦ οἴνου, ὡς καὶ αὐτὸν ὀνειδίζεσθαι τὸν Κύριον καὶ διδάσκαλον τούτων, Σωτῆρα δὲ τῶν ἁπάντων, ἐπὶ μεταλήψει ἐγκαλούντων Ἰουδαίων, Διὰ τί οἱ μαθηταί σου οὐ νηστεύουσιν, ὡς καὶ Ἰωάννου; καὶ πάλιν τοῖς μαθηταῖς ἐπέβαινον, καὶ ὀνειδίζοντες ἔλεγον οἱ ἀπειθεῖς· Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει. Οὐκ ἂν δὲ ἐπὶ ἄρτου καὶ ὕδατος ἐπελαμβάνοντο, εἰ μὴ ἐπὶ ὄψου καὶ οἴνου δηλονότι. Ἐν οἷς τοῖς παντάπασιν ἀλόγως ψέγουσι μὲν οἰνοποσίαν, θαυμάζουσι δὲ ὑδροποσίαν, ἀποκρίνεται ὁ Σωτὴρ, Ἦλθεν ὁ Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων· δηλαδὴ κρέα καὶ οἶνον. Ἄνευ γὰρ τῶν ἄλλων ζῆν οὐκ ἠδύνατο· καὶ λέγουσι, Δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων· καὶ λέγουσι· Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος, καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, διὰ τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν. Τί οὖν ἡμεῖς ποιήσομεν; Μήτε τοῖς ψέγουσι, μήτε τοις ἐπαινοῦσιν ἀκολουθήσωμεν· ἀλλ' ἢ μετὰ Ἰωάννου λόγῳ νηστεύσωμεν, κἂν εἴπωσιν ἡμῖν, Δαιμόνιον ἔχετε· ἢ μετ' Ἰησοῦ σοφίᾳ οἰνοποτήσωμεν, εἰ χρῄζοι τὸ σῶμα, κἂν εἴπωσιν ἡμῖν, Ἰδοὺ ἄνθρωποι φάγοι καὶ οἰνοπόται. Οὔτε γὰρ ἡ βρῶσίς ἐστί τι κατὰ ἀλήθειαν, οὔτε ἡ ἀποχὴ, ἀλλ' ἡ πίστις δι' ἀγάπης τοῖς ἔργοις παρεκτεινομένη. Ὅταν γὰρ πάσῃ πράξει ἀκολουθήσῃ ἡ πίστις, ἀκατάκριτός ἐστιν ὁ ἐσθίων καὶ πίνων, διὰ τὴν πίστιν. Πᾶν γὰρ, ὃ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστίν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶς τις τῶν φιληδόνων, ἢ ὁτιοῦν πλημμελούντων, ἐρεῖ, ὅτι Πίστει μεταλαμβάνω, ἢ ὁ ἕτερόν τι πράττων ἀλόγῳ ἐπιθυμίᾳ, ἢ διεφθαρμένῳ τῷ συνειδότι, τῇ πίστει ἐπερειδόμενος, ἔσφαλται. Ὁ γὰρ Σωτὴρ διεστείλατο λέγων· Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Ὅτι δὲ ὁ καρπὸς τῶν θείῳ λόγῳ πολιτευομένων καὶ πνευματικῇ συνέσει, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἀγάπη ἐστὶ, καὶ χαρὰ, καὶ εἰρήνη, καὶ μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, ἁγνεία, ὡμολόγηται. Αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν ὁ μακάριος Παῦλος· Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστι ταῦτα καὶ ταῦτα. Ὅτι δὲ ὁ σπουδάζων τοιούτους ἔχειν καρποὺς, ἀλόγως, ἢ ἀκαίρως, ἢ ἀσκόπως, οὐ βρώσεται κρέα, οὐδὲ πίεται οἶνον,

Ego itaque, vir cognitionis Dei studiosissime, aliqua ex parte sequens hoc dictum, multos conveni sanctos. Neque vero ea cogitatio mihi aliud agenti in mentem venit, sed cum triginta atque adeo bis totidem dierum viam confecissem, et Dei gratia pedestri itinere, omnem Romanorum regionem pervasissem, viæ molestiam nihili feci si convenire possem virum pium ac Dei amicum, ut lucrifacerem quod non habebam. Si enim qui me est longe præstantior, atque adeo forte etiam universo mundo, multosque superavit et vitæ agendæ ratione, cognitione, et spiritali intelligentia, et fide in Christum, beatus apostolus Paulus, Tarso in Judæam profectus est, ut conveniret Petrum et Joannem et Jacobum; et ideo veluti glorians id narrat, referens suos labores, ad eos incitandos qui in socordia et otio vitam transigunt, dicendo : Ascendi Jerusalem ut viderem Cepham, non contentus sola fama illius virtutis, sed desiderans ejus quoque intueri faciem (*Gal.* II); quanto magis ego qui sum innumerabilium talentorum debitor, debui hoc facere, non illos sanctos beneficio afficiens, sed mihi peccatori utilitatem afferens. Nam ii quoque qui Patrum Vitas conscripserunt, Abrahæ, et Isaac, et Jacob, et Moysis, et Eliæ, et Joannis, et eorum qui deinceps consequuntur, non narrarunt ut eorum illustraretur gloria, sed ut prodessent iis qui eas legerent.

Hæc ergo cum scias, fidelissime et inprimis venerande Christi serve Lause, teipsum sæpe admonens, feras patienter nostras ineptias, ut piam tuam mentem custodias, cui natura est insitum ut diversis vitiis, quæ sub aspectum cadunt et quæ non cadunt, tanquam undis agitetur, potest autem sedari sola perpetua oratione et propria tui ipsius cura. Multi enim etiam ex fratribus paulo religiosioribus, qui et de exercitationis et eleemosynæ laboribus sibi placebant, et de cœlibatu perfectaque et absoluta virginitate se jactabant, et in divinorum eloquiorum meditatione animum vehementer intendebant, et rerum bonarum disciplina freti erant, aberrarunt ab impatibilitate (*Caute lege*), temerariæ suæ sententiæ servientes; ut qui alicujus scilicet pietatis prætextu negotii gerendi cupiditate laborarent, ex qua oriuntur et gerendi negotii nimiæ sollicitudines, et ad mala negotia animi applicationes, quas consequuntur curæ alienorum negotiorum quæ honestorum negotiorum curam evellunt radicitus, quæ est mater propriæ sui ipsius curæ.

Esto ergo, rogo te, fortis in omni intelligentia, non pingues et nitidas efficiens divitias, quod quidem certe fecisti, eas satis minuens, impertiendo iis qui indigent: eæque ad exercendam virtutem tibi fuere ministerio, cum nec impetu aliquo, nec ulla quæ ratione careret anticipatione, neque ullo prætextu quo placeres hominibus, jurejurando obligasses tuam liberam eligendi voluntatem, sicut multis evenit hominibus, qui cum non comedenti vel bibendi contentiosæ vanæ gloriæ servire fecissent liberum arbitrium, necessitate jurisjurandi, ei rursus miserabiliter succubuerunt, vel vitæ amore et ignavia, vel imbecillitate corporis, vel cupiditate alicujus voluptatis perjurium patientes. Si ergo et ratione participes, et ratione abstineas, nunquam peccabis. Divina est enim in nobis ratio, quæ ab iis quæ sunt in nobis monitionibus exterminat quidem ea quæ sunt noxia, assumit autem ea quæ sunt utilia. Justo enim, inquit, lex non est posita (*I Tim.* I). Melius est ergo vinum bibere cum ratione, quam aquam cum fastu et superbia. Atque mihi quidem aspice, eos qui cum ratione pietatis ac religionis vinum bibunt esse viros sanctos; eos autem qui inconsiderate et citra rationem cum arrogantia aquam biberunt, esse homines profanos et corruptos. Et nec amplius vituperes aut laudes materiam cibi aut potus, sed beatam vel miseram judices mentem eorum qui recte vel male utuntur materia. Bibit aliquando Joseph vinum apud Ægyptios, sed non fuit mente læsus; erat enim animo munitus. Aquam autem biberunt Pythagoras et Diogenes et Plato, inter quos etiam Manichæi et reliquus cœtus theologorum philosophorum, et eo vanæ eos perduxit opinionis intemperantia, ut ipsum Deum universorum effectorem ignorarent, et inanima simulacra adorarent. Usum vini tetigerunt ii quoque, qui cum beato Petro apostolo erant discipuli, adeo ut ipsi Domino et eorum magistro, omnium autem Servatori id probro daretur (*Matth.* XI), ob participationem increpantibus Judæis, et dicentibus : Quare discipuli tui non jejunant, sicut Joannis discipuli (*Marc.* II)? Et rursus insultabant discipulis, et exprobrantes dicebant increduli : Magister vester cum publicanis et peccatoribus comedit et bibit (*Lucæ* V). De pane autem et aqua non reprehendissent, nisi de obsonio et vino scilicet, ii qui vini quidem potionem vituperant, aquæ vero laudant et admirantur. Respondet autem Servator pulchre, dicens : Venit Joannes in via justitiæ, neque comedens, nec bibens, carnem scilicet et vinum, nam absque aliis non potuisset vivere, et dicunt : Dæmonium habet. Venit Filius hominis comedens et bibens, et dicunt : Ecce homo vorax et vini potor, amicus publicanorum et peccatorum (*Matth.* XI), propterea quod comedat et bibat. Quid nos ergo faciemus? Nec eos qui vituperant sequamur, nec eas qui laudant. Sed vel cum Joanne ratione jejunemus, etiam si nobis dicant Judæi : Dæmonium habetis, vel cum Jesu sapienter vinum bibamus, si corpus indigeat, etiam si nobis dixerint : Ecce homines voraces et vini potores. Neque enim revera esca est aliquid, nec potus, sed fides quæ per charitatem extenditur operibus. Cum enim omnem actionem fides fuerit consecuta, condemnari non potest qui comedit et bibit, propter fidem. Quidquid enim non est ex fide, peccatum est (*Rom.* XVI). Sed quando aliquis ex voluptuariis, vel ex iis qui quodlibet aliud peccant, dicit: Fide participo, vel aliquid aliud ago, a ratione aliena cupiditate, vel corrupta conscientia innitens fidei, labitur. Servator enim distinxit, dicens : A fructibus ipsorum cognoscetis eos (*Matth.* VII). Quod autem fructus eorum qui divina ratione vitam instituunt et spiritali intelligentia, sit, ex divini Apostoli sententia, charitas, et gaudium, et pax, et longa-

tas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas (*Gal.* v), est extra controversiam. Ipse enim dixit beatus Paulus : Fructus autem Spiritus est hoc et hoc. Quod autem qui studet tales habere fructus, ultra rationem aut inconsiderate, aut intempestive non comedet carnes, nec bibet vinum, neque cum ulla mala cohabitabit conscientia. Rursus dixit idem beatus Paulus : Omnis qui certat ab omnibus abstinet (I *Cor.* ix). Cum sana quidem est caro, obstinens ab iis quæ pinguefaciunt ; quod si sit ægra vel mœrore confecta, vel aliquo casu afflicta, tunc utetur quidem vel cibo pel potione tanquam medicamento, ad ea curanda quæ molestiam afferunt. Abstinebit autem ab iis quæ sunt animæ noxia, ira et invidia, vana gloria, tristitia et detractione, superbia et elatione, Deo agens gratias.

Cum de his itaque satis disseruerim, tuæ rursus docilitati aliam affero adhortationem. Fuge pro viribus eorum virorum congressiones qui nullam habent utilitatem, et pellem exornant aliter quam conveniat etiamsi sint orthodoxi, non solum hæretici, et lædunt hypocrisi, etiamsi cano capite et corrugata fronte præ se ferant longitudinem temporis. Nam ut propter mores generosos ab eis nihil lædaris, id certe quod videtur esse minimum te sauciabit. Insolens enim redditus, animo efferreris, eos irridens. Quod quidem tibi detrimentum afferet, ut qui in superbiam incideris. Super lucidam autem fenestram persequere et virorum et mulierum sanctas congressiones, ut per eorum veluti subtiliter scriptum librum possis tuum cor aperte videre, et per collationem probare socordiam tuam vel diligentiam. Multa enim sunt quæ probitati ferunt testimonium : color vultus qui in ea vita quæ degitur efflorescit, et vestium ornatus, et mores compositi, et modestia orationis, et verba non exquisita et affectata, elegans sententia, cogitata sensaque sapientia. Dominus autem vires dabit tuæ mansuetudini, et omnibus qui sequuntur scopum pietatis, etiamsi vel desidia vel casu aliquid acciderit. Amictus enim, et gressus pedis, et risus dentium annuntiabit de ipso, ut ait Proverbium (*Eccles.* x).

Incipiens itaque tibi narrare vitam santorum Patrum, neque eos qui sunt in urbibus, vel vicis, vel speluncis, vel solitudinibus tibi ignoti, prætermittam oratione ; adjiciens eos etiam qui sunt in cœnobiis. Neque enim locus quæritur in quo se recte et ex virtute gesserunt, sed modus rectæ eorum institutionis, per quam Christi auxilio vitam egerunt angelicam.

CAPUT PRIMUM.

Vita Isidori (1) *presbyteri et xenodochi.*

Cum ergo primum venissem in Alexandrinam civitatem, secundo consulatu Theodosii magni imperatoris, qui propter suam rectam in Christum fidem nunc est cum angelis, in ipsa civitate incidi in quemdam virum admirandum, et omni ex parte ornatum, sermone moribus, et scientia, nempe Isidorum, qui erat et presbyter et xenodochus Alexandrinæ ecclesiæ. Is dicebatur prima quidem juventute versans in solitudine, peregisse certamina exercitationis. Cujus etiam cellam vidi ego in monte Nitriæ : offendi autem eum senem septuaginta annos natum ; qui cum vixisset alios quindecim annos, in pace obiit. Hic sanctus usque ad horam obitus nihil lineum gestavit extra vittam (2), non balneo est usus, non tetigit carnes, nu quam a mensa recessit repletus ad satietatem. Erat autem corpore a Dei gratia tam bene comtemperato, ut omnes qui ignorabant ejus victus rationem, persuasum haberent eum laute vivere et opipare. Hujus virtutes animæ si velim sigillatim narrare, narrantem me tempus deficiet. Qui erat adeo mitis, benignus, et pacificus, ut etiam infideles ejus inimici, propter rectam in Christum fidem, vel ejus umbram revererentur, ob insignem viri bonitatem. Tantam autem habuit spiritalem gratiam et cognitionem sanctarum Scripturarum, et comprehensionem divinorum dog- A matum, ut etiam in ipso convivio hora solita refectionis fratrum sancti hujus fieret mentis excessus, mutusque evaderet ipse et obstupesceret ; et cum rogaretur ut quæ in excessu evenerant narraret, diceret : Mente sum peregrinatus ab aliqua raptus contemplatione. Scio ego eum sæpe in mensa fuisse lacrymatum ; et cum rogaretur causam cur esset lacrymatus, audivi eum dicentem : Pudet me vesci cibo a ratione alieno, cum sim ratione præditus, et versari deberem in paradiso deliciarum, replendus ambrosiæ nutrimento, propter eam quæ nobis a Domino data est potestatem. Is erat Romæ notus cuncto senatui et procerum uxoribus, quo tempore cum beato Athanasio episcopo prius recesserat, deinde cum sancto Demetrio episcopo. Is cum abundaret opibus, et iis quæ B sunt ad usum necessaria, non scripsit testamentum decedens, non pecuniam reliquit, non rem ullam suis sororibus quæ erant virgines, sed eas Christo commendavit, dicens : Deus qui vos creavit, vobis quoque victum providebit sicut est mihi. Erat autem conventus virginum quæ erant cum sororibus ejus, septuaginta. Is, cum ad eum venissem adolescens, et rogarem ut ad vitam cooptarer monasticam, mea adhuc ætate lasciviente, et non opus habente sermonibus, sed laboribus qui carnem subigerent, duraque et aspera vivendi ratione quæ corpus compesceret : is, inquam, tanquam bonus domitor pullorum, duxit me extra civitatem ad eas quæ dicuntur

οὐδὲ συνοικήσει τινὶ πονηρῷ συνειδότι, πάλιν ἔλεγεν ὁ αὐτὸς μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι Πᾶς ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, ὑγιαινούσης μὲν τῆς σαρκὸς, ἀπεχόμενος τῶν πιαινόντων. Ἀῤῥωστούσης δὲ, ἢ ὀδυνωμένης, ἢ καὶ λύπαις, ἢ περιστάσεσι κοινωνούσης, χρήσεται μὲν τότε ἢ βρώμασιν, ἢ πόμασιν, ὡς φαρμάκοις ἀλεξιτηρίοις εἰς ἴασιν αὐτῶν, ἀφέξεται δὲ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν βλαβερῶν, ὀργῆς, καὶ φθόνου, κενοδοξίας, καὶ ἀκηδίας, καὶ καταλαλιᾶς, καὶ ὑπονοίας ἀλόγου, εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ.

Αὐτάρκως τοίνυν ὑπὲρ τούτων διαλαβὼν πάλιν ἄλλην παράκλησιν προσάγω σου τῇ φιλομαθείᾳ. Φεῦγε, ὅση σοι δύναμις, συντυχίας ἀνδρῶν οὐδὲν ὄφελος ἐχόντων, καὶ κοσμούντων μὲν τὸ δέρμα ἀκαταλλήλως, κἂν ὀρθόδοξοι εἶεν, μή τι γε δὴ αἱρετικοὶ, βλάπτοντες τῇ ὑποκρίσει, κἂν δόξωσι πολιαῖς κεφαλῆς, ἢ ῥυτίσι προσώπου ἐπισύρεσθαι μῆκος χρόνου. Κἂν γὰρ μηδὲν βλαβῇς παρ' αὐτῶν δι' εὐγένειαν τρόπων, τὸ γοῦν ἐλάχιστον δοκοῦν [τα] τρώσει σε. Καὶ χαυνωθεὶς κατ' αὐτῶν τὴν διάνοιαν ἐπαρθήσῃ καταγελῶν τούτων, ὅπερ ἐστί σοι βλάβη εἰς ὑπερηφανίαν ἐμπεπτωκότι. Ὑπὲρ δὲ θυρίδα φωτεινὴν μεταδίωκε ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὁσίας συντυχίας, ἵνα διὰ τούτων καθάπερ λεπτόγραφον βιβλίον δυνηθῇ ἰδεῖν σαφῶς καὶ τὴν σὴν καρδίαν, διὰ τῆς ἀντιπαραθέσεως, τὴν ῥαθυμίαν, ἢ ἐμμέλειαν δυνάμενος τὴν σὴν δοκιμάζειν. Πολλὰ γάρ ἐστι τὰ τῇ χρηστότητι μαρτυροῦντα· ἥ τε χρόα τῶν προσώπων ἡ ἐπανθοῦσα τῇ πολιτείᾳ, καὶ ὁ στολισμὸς τῆς ἐσθῆτος, καὶ τὸ ἀπέρπερον ἦθος, καὶ ἡ ἀτυφία τῶν λόγων, καὶ ἡ εὐλάβεια τῶν τρόπων, καὶ τὸ ἀπερίεργον τῶν λέξεων, καὶ τὸ χαρίεν τῆς γνώμης, καὶ τὸ συνετὸν τῶν νοημάτων. Ἐνδυναμώσει καὶ τὴν σὴν κοσμιότητα ὁ Κύριος, καὶ πάντας τοὺς ἑπομένους τῷ τῆς θεοσεβείας σκοπῷ· κἂν ἐν ἀκηδίᾳ ἢ ἑτέρᾳ τινὶ περιστάσει τυγχάνοιτε. Στολισμὸς γὰρ, φησὶν, ἀνδρὸς, καὶ βῆμα ποδὸς, καὶ γέλως ὀδόντων ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ, καθὼς ἡ Παροιμία λέγει.

Ἀρξάμενος τοίνυν ἐγώ σοι τῶν ἐξηγήσεων τοῦ βίου τῶν ἁγίων Πατέρων, οὔτε τοῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ κώμαις ἢ σπηλαίοις ἢ ἐρημίαις ἀγνώστους σοι καταλείψω τῷ λόγῳ, προσθεὶς καὶ τοὺς ἐν τοῖς κρινοβίοις· Οὐ γὰρ ὁ τόπος ἐστὶν ὁ ζητούμενος, ἔνθα κατοικοῦντες οὗτοι κατώρθωσαν τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς ὀρθῆς προαιρέσεως, δι' ἧς τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν τῇ τοῦ Χριστοῦ συμμαχίᾳ ἐξήσκησαν.

—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ Ἰσιδώρου ξενοδόχου.

Πρῶτον τοίνυν πατήσας ἐγὼ τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν, ἐν τῇ δευτέρᾳ ὑπατίᾳ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὃς νῦν ἐν ἀγγέλοις ὑπάρχει διὰ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν, περιέτυχον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἀνδρὶ θαυμασίῳ, τὸν τρόπον πανταχόθεν κεκοσμημένῳ, ἔν τε λόγῳ, καὶ ἤθει, καὶ γνώσει, Ἰσιδώρῳ πρεσβυτέρῳ ὄντι ξενοδόχῳ τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας. Ὃς τὰ μὲν πρῶτα τῆς νεότητος ἐλέγετο ἐν τῇ ἐρήμῳ διατρίψας ἠνυκέναι τὰ τῆς ἀσκήσεως ἆθλα, οὗ καὶ τὴν κέλλην ἐθεασάμην ἐγὼ ἐν τῷ ὄρει τῆς Νιτρίας. Κατέλαβον δὲ τοῦτον ἐγὼ ἐτῶν ἑβδομήκοντα γέροντα, ὃς ἐπιζήσας πεντεκαίδεκα ἄλλα ἔτη τελευτᾷ ἐν εἰρήνῃ. Οὗτος ὁ ἅγιος μέχρις αὐτῆς τῆς τελευτῆς οὐκ ὀθόνην ἐφόρησεν ἐκτὸς φακιαλίου, οὐ λουτρῷ ἐχρήσατο, οὐ κρεῶν ἥψατο, οὐ τραπέζης ποτὲ πρὸς κόρον ἐνεφορήθη· ὃς τοιοῦτον εἶχεν τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ συγκροτούμενον, ὡς πεπληροφορῆσθαι πάντας τοὺς ἀγνοοῦντας αὐτοῦ τὴν δίαιταν, ὅτι ἐν μεγάλῃ τρυφῇ διάγει. Τούτου τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς ἐὰν θέλω διηγήσασθαι κατὰ μέρος, ἐπιλείψει με διηγούμενον ὁ χρόνος· Ὃς τοσοῦτον ἦν πρᾶος, καὶ φιλάνθρωπος, καὶ εἰρηνικὸς, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους ἐχθροὺς αὐτοῦ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὀρθὴν αὐτοῦ πίστιν αἰδεῖσθαι καὶ τὴν σκιὰν δι' ὑπερβολὴν τῆς τοῦ ἀνδρὸς χρηστότητος. Τοσαύτην δὲ ἔσχεν χάριν πνευματικὴν, καὶ γνῶσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ τῶν θείων δογμάτων κατάληψιν, ὡς καὶ

A παρ' αὐτὰ τὰ συμπόσια τῆς εἰωθυίας ὥρας τῆς μεταλήψεως τῶν ἀδελφῶν ἐξίστασθαι τὴν διάνοιαν τοῦ ἁγίου, καὶ ἐνεάζειν αὐτὸν, καὶ παρακαλούμενον διηγεῖσθαι τὰ τῆς ἐκστάσεως, καὶ λέγειν, ὅτι Ἀπεδήμησα τῇ διανοίᾳ ἁρπαγεὶς ὑπὸ θεωρίας τινός. Ἔγνων κἀγὼ τοῦτον πολλάκις δακρύσαντα ἐπὶ τῆς τραπέζης· καὶ τῶν δακρύων τὴν αἰτίαν πυθόμενος, ἤκουσα αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι Αἰδοῦμαι ἀλόγου μεταλαμβάνων τροφῆς λογικὸς ὑπάρχων, καὶ ὀφείλων ἐν παραδείσῳ τρυφῆς ὑπάρχειν, καὶ ἐμφορεῖσθαι ἀμβροσίας τροφῆς, διὰ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν παρὰ Χριστοῦ ἐξουσίαν. Οὗτος γνώριμος ἦν πάσῃ τῇ κατὰ Ῥώμην συγκλήτῳ, ταῖς γε γυναιξὶ τῶν μεγιστάνων, ὁπηνίκα σὺν τῷ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ ἀπεληλύθει τὸ πρότερον, ἔπειτα σὺν τῷ ἁγίῳ Δημητρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ. Οὗτος περιττεύων πλούτῳ καὶ ἀφθονίᾳ χρειῶν, οὐ διαθήκην
B ἔγραψε τελευτῶν, οὐ νόμισμα καταλέλοιπεν, οὐ πρᾶγμα ταῖς ἑαυτοῦ ἀδελφαῖς παρθένοις οὔσαις. ἀλλὰ παρέθετο αὐτὰς τῷ Χριστῷ, λέγων, Ὁ κτίσας ὑμᾶς Θεὸς αὐτὸς οἰκονομήσει ὑμῖν καὶ τὰ πρὸς τὴν ζωὴν, ὡς καὶ μοί [M. μέ]. Ἦν δὲ σὺν ταῖς ἀδελφαῖς αὐτοῦ σύστημα παρθένων ἑβδομήκοντα.

Οὗτος φοιτήσαντί μοι νέῳ ὄντι πρὸς αὐτὸν, καὶ παρακαλοῦντι στοιχειωθῆναι ἐν τῷ μονήρει βίῳ, σφριγώσης μοι ἔτι τῆς ἡλικίας, καὶ λόγων μὴ δεομένης, ἀλλὰ πόνων τῶν κατὰ σάρκα, καὶ σκληραγωγίας τῆς κατὰ σῶμα· οὗτος, ὡς καλὸς πωλοδάμνης, ἐξάγει με ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὰ λεγόμενα ἐρημικὰ ἀπὸ πέντε σημείων.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Περὶ Δωροθέου.

Καὶ παραδίδωσί με Δωροθέῳ τινὶ ἀσκητῇ Θηβαίῳ ἑξηκοστὸν ἄγοντι ἔτος ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ κελεύει με πληρῶσαι παρ' αὐτοῦ τρία ἔτη πρὸς δαμασμὸν τῶν παθῶν· ἠπίστατο γὰρ τὸν γέροντα μεγάλῃ σκληραγωγίᾳ συζῶντα. Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαί με τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐπανακάμπτειν με ἐντειλάμενος, λοιπῆς διδασκαλίας ἕνεκεν πνευματικῆς. Καὶ μὴ δυνηθεὶς τῶν τριῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν παρ' αὐτῷ ἐκπληρῶσαι, διὰ τὸ κραταιᾷ ἀῤῥωστίᾳ περιπεσεῖν με, οὕτως ἤρθην ἀπ' αὐτοῦ πρὸ τοῦ χρόνου τῆς προθεσμίας. Ἦν γὰρ αὐτοῦ ἡ δίαιτα πάνυ σκληροτάτη, αὐχμώδης λίαν, καὶ ξηροτάτη. Διὰ πάσης μὲν γὰρ τῆς ἡμέρας, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καύματι τῆς μεσημβρίας, ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ κατὰ θάλασσαν συνῆγεν λίθους· καὶ τούτους ἀεὶ οἰκοδομῶν, καὶ κέλλας ποιῶν, παρεχώρει τοῖς μὴ δυναμένοις οἰκοδομῆσαι, κατ' ἔτος κέλλαν τελίσκων. Ἐμοῦ δέ ποτε τῷ ἁγίῳ τούτῳ εἰρηκότος. Τί ποιεῖς, Πάτερ, ἐν γήρει τοιούτῳ ἀποκτείνων σου τὸ σωμάτιον ἐν τῷ καύματι τοῖς χαλεποῖς; ἀπεκρίνατό μοι, λέγων· Ἐκεῖνο ἀποκτείνει με, ἀποκτενῶ αὐτὸ κἀγώ. Ἤσθιεν μὲν γὰρ οὐγκίας ἓξ ἄρτου καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ λεπτολαχάνων δέμα· ἔπινεν δὲ ὕδατος τὸ ὅσον. Ἐπὶ Θεοῦ μάρτυρος, οὐκ ἔγνων τοῦτον ἁπλώσαντα πόδας οὐ καθευδήσαντα ἐξεπίτηδες ἢ ἐπὶ ψιαθίου ἢ ἐπὶ κλίνης· ἀλλὰ διὰ πάσης νυκτὸς καθήμενος ἔπλεκεν σειρὰν τὴν ἐκ θαλλῶν φοινίκων εἰς λόγον τροφῆς. Ὑπονοήσας δὲ ὅτι ἐπὶ ἐμοῦ μόνου τοσαύτῃ ἀκρότητι ἀσκήσεως κέχρηται, ἐφιλοπεύστησα παρὰ πλειόνων αὐτοῦ μαθητῶν ἀκριβῶς, εἰ ταύτην ἔχοι διὰ παντὸς τοῦ βίου τὴν ἄσκησιν· οἵτινες λοιπὸν ἔμεινον κατ' ἰδίαν, καὶ αὐτοὶ τὴν ἀρετὴν λοιπὸν κατορθοῦντες· αὐτοί μοι ἔλεγον, ὅτι ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ταύτην ἔσχεν τὴν πολιτείαν, μηδέ ποτε κοιμηθεὶς ἐξεπίτηδες, εἰ μή τι ἐν τῷ ἐργάζεσθαι ἢ ἐσθίειν ἐκάμμυσέν που τὸν ὀφθαλμὸν κατενεχθεὶς, ὥστε πολλάκις καὶ τὸν ψωμὸν ἐκπίπτειν τοῦ στόματος αὐτοῦ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ φαγεῖν, ὑπερβολῇ νυσταγμοῦ, Ἀναγκάζοντος δέ μού ποτε τοῦτον τὸν ἅγιον μικρὸν ἐπὶ τῆς ψιάθου πεσεῖν, ὑπολυπούμενος οὗτος ἔλεγέν μοι· Ἐὰν πείσῃς τοὺς ἀγγέλους κοιμηθῆναί ποτε, πείσεις ἐν τούτῳ καὶ τὸν σπουδαῖον.

Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπέστειλέν με ἐν τῷ φρέατι αὐτοῦ περὶ ὥραν ἐννάτην πληρῶσαι τὸν κάδον εἰς D λόγον τῆς μεταλήψεως, ἐνστάσης τῆς τοῦ φαγεῖν ὥρας. Ἔτυχεν δέ με ἀπελθόντα, ἀσπίδα θεάσασθαι ἐν τῷ φρέατι κάτω, καὶ μηκέτι φόβῳ ἀντλῆσαι τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ἀπελθόντα δρομαῖον ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ, ὅτι Ἀπεθάνομεν, ἀββᾶ. Ἀσπίδα γὰρ εἶδον ἐν τῷ φρέατι κάτω. Ὑπομειδιάσας δὲ ἐκεῖνος σεμνὸν, ἐπὶ πολύ μοι προσέχων, καὶ σείων κεφαλὴν ἔλεγεν· Ἐὰν δόξῃ τῷ διαβόλῳ κατὰ πᾶν φρέαρ ἀσπίδας ἐμβαλεῖν, ἢ ὄφεις ἢ ἕτερα ἰοβόλα θηρία εἰς πάσας τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, σὺ μένεις μηδέποτε πίνων; καὶ ἐξελθὼν τῆς κέλλης αὐτοῦ, καὶ δι' ἑαυτοῦ γεμίσας τὸν κάδον, νῆστις πρῶτος αὐτὸς τοῦ ὕδατος A ἀπεῤῥόφησεν, ἐπισφραγίσας τὸ ὕδωρ, εἰπὼν, Ὅπου σταυρὸς ἐπιφοιτᾷ, οὐκ ἰσχύει κακία τοῦ Σατανᾶ.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ Ποταμιαίνης.

Ὁ μακάριος Ἰσίδωρος ὁ ξενοδόχος συντετυχηκὼς Ἀντωνίῳ τῷ ἁγίῳ καὶ μεκαρίῳ, γραφῆς ἄξιον διηγήσατο πρᾶγμα ἀκηκοὼς παρ' αὐτοῦ.

Ὅτι Ποταμιαίνα τις ὡραιοτάτη κόρη (12) κατὰ τὸν καιρὸν Μαξιμίνου τοῦ διώκτου, παιδίσκη τινὸς ἀκολάστου ὑπῆρχεν. Ἣν πολλὰ λιπαρήσας ὁ ταύτης δεσπότης ὑποσχέσεσι διαφόροις, ἀπατῆσαι ταύτην οὐκ ἴσχυσεν. Ἐν οἷς τὸ τελευταῖον μανεὶς παραδίδωσι ταύτην τῷ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐπάρχῳ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔκδοτον αὐτὴν δεδωκὼς ὡς Χριστιανὴν, καὶ βλασφημοῦσαν καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς B βασιλεῖς ἐπὶ τοῖς διωγμοῖς, ὑποσχόμενος αὐτῷ χρήματα ἱκανὰ ἐπὶ τῇ ταύτης συμφορᾷ, Ἐὰν πείσῃς ταύτην, φήσας, συνθέσθαι μου τῷ σκοπῷ, φύλαξον αὐτὴν ἀτιμώρητον. Ἐὰν δὲ ἐμμείνῃ τῇ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς αὐστηρίᾳ, παρεκάλεσεν τιμωρουμένην αὐτὴν ἀποθανεῖν· Ἵνα μὴ ζῶσα, λέγων, καταγελάσῃ μου τῆς ἀσωτίας. Προαχθεῖσα δὲ πρὸ τοῦ βήματος ἡ ἀνδρεία, διαφόροις ὀργάνοις τιμωρητικοῖς τὸ σῶμα ἐβασανίζετο. Καὶ πρὸς πολλοὺς λογισμοὺς καὶ διαφόρους ἐπυργομάχει τῇ γνώμῃ, ἐν οἷς ὀργάνοις τῶν τιμωριῶν ὠμότερός τις κολαστηρίων βάσανος παρὰ τοῦ τότε δικάζοντος εὕρηται. Κελεύει λέβητα μέγαν πίσσῃ πλησθέντα ὑποκαίεσθαι τοῦτον λαμπροτάτῳ πυρί. Βραζούσης οὖν τῆς πίσσης, καὶ σφόδρα ἐκκαιομένης, προέτεινεν ὁ ἀνήμερος ἄρχων C τῇ μακαρίᾳ ἐκείνῃ, λέγων, ὅτι Ἢ ἄπελθε, ὑποτάγηθι τοῖς θελήμασι δεσπότου σου· ἢ, ἵνα εἰδέναι ἔχοις, ἐν τῷ λέβητί σε καταγγισθῆναι κελεύω. Ἡ δὲ ἀπεκρίνατο λέγουσα· Μὴ γένοιτο τοιοῦτος πώποτε ἄδικος δικαστὴς, ὁ κελεύων ὑποτάττεσθαί με ἀσωτίᾳ. Ἀπομανεὶς οὖν ἐκεῖνος, κελεύει αὐτὴν ἐκδυθεῖσαν ἐμβληθῆναι τῷ λέβητι. Ἡ δὲ ἀφίησι φωνὴν, εἰποῦσα. Τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως σου, ὃν σὺ φοβῇ, εἰ κέκριταί σοι τὸ οὕτως με τιμωρήσασθαι, μὴ κελεύσῃς με ἐκδυθῆναι, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον με πρόσταξον ἐν τῇ βραζούσῃ πίσσῃ καταχαλᾶσθαι, ἵνα ἴδῃς πόσην ὑπομονήν μοι ἐχαρίσατο ὁ Χριστὸς ὃν σὺ ἀγνοεῖς. Καὶ χαλασθεῖσα κατὰ μικρὸν, ὡς ἐπὶ παρατάσει ὡρῶν τριῶν, οὕτως ἐξέψυξεν φθασάσης τῆς πίσσης περὶ τὸν τράχηλον.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ Διδύμου.

Πλεῖστον μὲν οὖν σύστημα χορου ἁγίου ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐτελειώθησαν τότε ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ, ἄξιοι εὑρεθέντες τῆς γῆς τῶν πραέων. Ἐν οἷς τελειοῦται καὶ ὁ μακάριος Δίδυμος ὁ συγγραφεὺς ὁ ἀπὸ ὀμμάτων γενόμενος, οὗ καὶ συντυχίας ἔσχηκα τέσσαρας, ἐκ διαλειμμάτων ἀπερχόμενος πρὸς αὐτὸν ἐπὶ δέκα ἔτη. Τελειοῦται δὲ οὗτος, ἐτῶν ὀγδοήκοντα πέντε. Οὗτος ἀπ' ὀμμάτων ὑπῆρχεν, ὡς αὐτός μοι διηγήσατο, τετραέτης τὰς ὄψεις ἀποβαλὼν, μήτε γραμμάτων μεμαθηκὼς, μήτε παρὰ διδασκάλοις φοιτήσας· εἶχε γὰρ τὸν κατὰ

Cellæ eremiticæ, circiter quinto ab urbe lapide.

CAPUT II.

Dorotheus (3) *Thebanus.*

Et me tradit enim Dorotheo exercitatori Thebano sexagesimum annum agenti in spelunca, et jubet me implere apud ipsum tres annosad domandas animi perturbationes (sciebat enim senem agere vitam admodum duram et asperam), et postquam annorum numerum implessem, rursus ad eum reverterer, mandavit ob reliquam doctrinam spiritalem. Cum autem non potuissem apud eum implere numerum trium annorum, eo quod in morbum incidissem vehementem, ab eo recessi ante tempus præstitutum. Erat enim ejus vitæ ratio longe asperrima, squalida et plane arida. Toto enim die, atque adeo in ipso æstu meridiei, in solitudine quæ est propter mare, colligebat lapides, et ex eis semper ædificans, et cellas faciens, eos cedebat iis qui non poterant ædificare, singulis annis cellam faciens. Cum autem ego aliquando huic sancto dixissem : Quid agis, Pater, in tanta senectute corpusculum tuum occidens caloribus intolerabilibus? Respondit mihi, dicens : Illud me occidit, ego quoque ipsum occidam. Comedebat autem singulis diebus sex uncias panis, et minutorum olerum fasciculum (4); aquæ autem bibebat modicum quid. Deum autem testor me nunquam eum cognovisse pedes extendisse, non dedita opera dormiisse in toro, aut super lectum ; sed per totam noctem sedens contexebat funem ex ramis (5) palmarum, ut ex eo sibi victum pararet. Cum autem suspicarer eum, cum adessem solummodo, tam extrema usum esse exercitatione, sciscitatus sum ut scirem a compluribus ejus discipulis, aut perpetuo uteretur tum accurata exactaque exercitatione : qui quidem manebant ipsi quoque deinceps seorsum, se recte et ex virtute gerentes. Hi mihi dixerunt quod a juventute vitam suam ita instituit, nunquam dedita opera dormiens nisi quod inter operandum vel comedendum aliquando convivebat oculis dejectis ; adeo ut sæpe panis quoque (6) ex ejus ore excideret esus tempore propter nimiam dormitationem. Cum autem ego aliquando cogerem hunc sanctum paululum jacere super stoream, ægre ferens mihi dixit : Si quando persuaseris angelis ut dormiant tum virtutis studioso quoque persuaseris.

Quodam autem die ad puteum suum me misit circa horam nonam, ut implerem cadum, quo eo in refectione uteretur cum instaret hora cibi capiendi. Accidit autem ut cum accessissem, infra in puteo viderem aspidem, et præ metu aquam minime haurirem, sed currendo reversus ei nuntiarem, dicens : Periimus, abba, vidi enim aspidem inferius in puteo. Ille autem honeste subridens, quoniam mei magnam habebat rationem, et caput quatiens, dixit : Si visum fuerit diabolo in omnem puteum injicere serpentes, et aspides, vel testudines, aut alia venenata animalia, in omnes fontes aquarum, tu manebis nunquam bibens? Ipse autem e cella egressus, cum per se hausisset, bibit jejunus, cum prius signaculo crucis muniisset, et dixisset : Ubi crux adest (7), illic viribus caret diaboli improbitas.

CAPUT III.

Acta et temperantia Potamiænæ (8).

Beatus ergo Isidorus xenodochus, qui beatum Antonium convenerat, narravit mihi, se ab eo audivisse rem dignam quæ mandetur litteris.

Potamiœna quædam puella formosissima, tempore Maximini persecutoris fuit ancilla cujusdam intemperantis et libidinosi. Qam cum multum rogasset, et ei varia promisisset ejus dominus, eam non potuit decipere. Quo factum est ut is tandem furore percitus, eam traderet præfecto Alexandrino (9), qui erat eo tempore, tanquam Christianam, et quæ tempora et imperatores insectaretur maledictis propter persecutiones; pollicitus se ei magnam pecuniæ vim daturum ob ejus calamitatem, dicens : Si ei persuaseris ut meo desiderio assentiatur, eam custodi nullo affectam supplicio. Quod si mansisset in ea quam ab initio ostenderat austeritate, rogavit ut ea supplicio affecta moreretur, ne, dicens, viva meam irrideat intemperantiam. Producta autem ante tribunal virgo fortis, diversis ad pœnas sumendas comparatis instrumentis, corpore fuit excruciata, et adversus multas ac varias rationes mente tanquam turris firma ac stabilis resistebat. Inter instrumenta autem suppliciorum, crudelius quoddam cæteris tormentum ab eo qui tunc erat judex inventum est. Jubet enim magnum lebetem pice repletum vehementissimo igne accendi. Cum bulliret ergo pix et valde arderet, conversus ad illam beatam sævus præses, dixit : Abi, pare voluntati domini tui; alioqui, ut intelligas, jubeo te devolvi in lebetem. Illa vero respondit, dicens : Absit ut sit judex adeo iniquus qui me jubeat parere libidini et intemperantiæ. Ille itaque furore percitus, jubet eam exui, et in lebetem injici. Illa vero vocem emittit, dicens : Per caput imperatoris (10) quem tu times, si statuisti sic me supplicio afficere, ne jusseris me exui; sed jube me paulatim in picem ferventem demitti, ut videas quantam mihi largitus est patientiam Christus quem tu ignoras. Quæ sic paulatim demissa spatio trium horarum, emisit spiritum cum pix pervenisset ad ejus collum.

CAPUT IV.

Vita [1] *Didymi* (11) *orbi.*

Plurimus ergo cœtus sanctorum virorum et mulierum tunc fuit consummatus in ecclesia Alexandrina, qui sunt inventi digni terra mitium. Inter quos consummatur etiam beatus scriptor Didymus qui fuit orbus (12). Cum quo fuit mihi quater congressio, cum decem annorum interjecto intervallo ad eum proficiscerer. Is autem consummatur natus annos octoginta quinque. Fuit autem is orbus, ut qui cum esset quatuor annos natus, oculos amiserit, ut ipse mihi narravit; et neque litteras didicit, neque ventitavit ad præceptores. Habebat enim secundum naturam

[1] Hic Didymus initio sanctitate et doctrina clarus, ad extremum, Origenista.

magistram firmam ac validam, propriam conscientiam. Tanta autem spiritalis cognitionis fuit exornatus gratia, ut revera impleretur in eo quod scriptum est : Dominus illuminat (13) cæcos (*Psal.* CXLV). Vetus enim et novum Testamentum interpretabatur ad verbum : dogmata autem subtiliter et tam strenue exponebat, ut omnes veteres scientia superarit.

Is cum aliquando me cogeret in cella facere orationem, ego autem nollem, mihi dixit narrans : Ter in hanc cellam ingressus est beatus Antonius, ut me viseret ; qui a me rogatus ut faceret orationem, statim genu flexit in hac cella, neque commisit ut quod dixeram iterum repeterem, re ipsa quidem docens in obedientia. Quare si tu quoque ejus vitæ vestigia sequeris, ut qui sis monachus et hospes ob virtutem, omnem depone contentionem.

Hic ipse hoc quoque mihi narravit : Cum quodam die, aiebat, de vita miseri Juliani imperatoris, utpote persecutoris, essem sollicitus, et omino augerer, accidit ut propter hanc sollicitudinem ad vesperam usque seram nihil comederem ; et cum in sedili sederem, me somnus opprimeret, et viderem in extasi equos albos cum insessoribus percurrentes, et annuntiantes : Dicite Didymo, hodie hora septima mortuus est Julianus ; surge ergo et comede ; et quod tu scis, domum mitte ad episcopum Athanasium, ut ille quoque hoc sciat. Notavi autem, inquit, et horam, et diem, et hebdomadem, et mensem, et sic inveni.

CAPUT V.

Alexandræ Vita.

Narravit autem mihi quoque hic beatus de quadam ancilla, nomine Alexandra, quæ relicta civitate in monimento se inclusit, per foramen accipiens quæ erant necessaria, neque in virorum neque in mulierum conspectum veniens spatio decem annorum. Decimo autem anno aiunt beatam, cum dormisset, secipsam composuisse, adeo ut quæ solita erat ad eam venire, cum illi non respondisset, nobis renuntiaverit. Cum nos ergo accessissemus, et monimenti ostium amovissemus, ingressi sumus et invenimus eam obdormisse.

De ea autem dicebat etiam beatissima Melania Romana, cujus vitam narrabo tempore et loco convenienti (*Infra, hic, cap.* 117). Hujus, inquit, beatæ faciem non potui intueri : stans autem ergo circa foramen, eam rogavi ut mihi diceret causam propter quam secessit quidem a civitate, seipsam autem inclusit monimento. Illa autem, inquit, per foramen me est allocuta, dicens : Quidam, inquit, insano mei amore tenebatur, et ne eum viderer molestia afficere, vel in invidiam vocare, malui me vivam in hoc monimentum inferre, quam offendere animam quæ facta est ad Dei imaginem. Cum autem ego ei dixissem : Quomodo ferre potes, serva Christi Dei, cum nullo omnino colloqui, sed sola pugnare cum desidia et cogitationibus ? mihi respondit, dicens : A mane usque ad horam nonam oro, per horam

A mens linum ; reliquis autem horis mente revolvo vitam sanctorum Patrum, et patriarcharum, et certamina beatorum apostolorum, et prophetarum, et martyrum. Postquam autem advenlarit vespera, cum Dominum meum glorificavero, cibum panis capio, plurimas horas noctis perseverans in oratione, et finem exspectans, quando hinc dissolvar cum spe bona, et apparebo ante faciem Christi Dei.

Non prætermittam autem in narratione eos quoque qui ita vixerunt, ut speciem quidem præ se ferrent pietatis ac religionis ; sed eam contemnerent, ad laudem quidem eorum qui recte et ex virtute se gerunt, et ut cauti sint et attenti qui legunt.

CAPUT VI.

De quadam Virgine quæ laborabat amore divitiarum.

Erat quædam Alexandriæ virgo solum nomine,
B habitu quidem humilis, animi autem instituto parca, superba et insolens, et laborans avaritia, auri potius quam Christi amans : ex rebus suis nulli unquam exhibens, non hospiti, non pauperi aut afflicto, non monacho, non virgini, non ecclesiæ vel obolum unum. Ea multis sanctorum Patrum admonitionibus incitata, non repelebat grave pondus divitiarum. Erat autem ei quoque genus, eu quo sororis suæ filiam in filiam adoptaverat. Cui noctu et diu sua pollicebatur, cum ipsa excidisset ab opibus cœlestibus. Nam hæc quoque est una species fraudis diaboli, qui prætextu amoris in cognatos, efficit ut nascatur avaritia. Nam quod ei nulla sit cura generis, hinc patet. Ipse enim docuit et fratrem, et matrem, et patrem occidere. Idque est ex Scripturis extra
C controversiam. Sed etsi videatur nonnullis curam cognatorum inserere (*Deut.* XII), non hoc facit quod illis bene velit, sed ut eorum qui ei parent animam aperte exerceat ad injustitiam, cum ipse sciat latam sententiam, quæ dicit : Injusti regnum Dei non possidebunt (*I Cor.* VI). Potest autem aliquis, et spiritali motus intelligentia, et divino desiderio, neque suam negligere animam, et cognatis opem ferre, si quid eis defuerit. Quando autem quis ita totam suam instituit animam, ut ea despiciatur et obruatur præ cura cognatorum (14), is incidit in legem, ut qui suam pro vano æstimet animam. Canit autem David quoque sacer psalmographus de iis qui animæ curam gerunt, in timore Dei dicens : Quis ascendet in montem Domini ? pro eo quod est, rarus. Aut quis stabit
D in loco sancto ejus ? Innocens manibus, et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam (*Psal.* XXIII). Illi enim animam suam in vano accipiunt, qui existimant eam dissolvi una cum hac caruncula, qui virtutes spiritales negligunt.

Huic virgini, quæ solo nomine sibi paraverat appellationem, moribus autem erat aliena ab exercitatione, cum venam, ut dicitur, vellet incidere ad levandam avaritiam, sanctissimus Macarius (15) presbyter et præfectus ptochotrophii eorum qui sunt corpore mutilati, talem actum cogitat. Erat enim is a juventute lapidarius (16). Ad eam autem accedens, dicit : In me inciderunt pulchræ gemmæ,

φύσιν διδάσκαλον ἐῤῥωμένον τὸ ἴδιον συνειδός· ὃς τοσαύτῃ χάριτι ἐκεκόσμητο γνώσεως πνευματικῆς, ὡς καθ' ἱστορίαν πληροῦσθαι τὸ γεγραμμένον, Κύριος σοφοῖ τυφλούς. Παλαιὰν μὲν γὰρ καὶ Καινὴν Γραφὴν ἡρμήνευσε κατὰ λέξιν· τῶν δὲ δογμάτων οὕτως ἐπεμελήθη, λεπτῶς καὶ πάνυ ἰσχυρῶς ἐκθέμενος τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, ὡς πάντας ὑπερβεβηκέναι τοὺς ἀρχαίους ἐν γνώσει.

Τούτου ποτὲ ἀναγκάζοντός με ποιῆσαι εὐχὴν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ μὴ βουλομένου μου, ἔλεγέν μοι διηγούμενος, ὅτι Εἰς τὴν κέλλαν ταύτην τρίτον εἰσῆλθεν ὁ μακάριος Ἀντώνιος ἐπισκεψόμενός με, καὶ παρακληθεὶς παρ' ἐμοῦ ποιῆσαι εὐχὴν, εὐθὺς ἔκλινεν γόνυ ἐν τούτῳ τῷ κελλίῳ, καὶ οὐ παρεσκεύασέ με δευτερῶσαι τὸν λόγον, ἔργῳ με παιδεύσας ἐν τῇ ὑπακοῇ. Ὥστε οὖν εἰ κατ' ἴχνος βαίνεις καὶ σὺ τῆς ἐκείνου πολιτείας, ὅσα τε μονάζων, καὶ δι' ἀρετὴν ξενιτεύων, ἀπόθου πᾶσαν φιλονεικίαν. Ὁ αὐτὸς διηγήσατό μοι καὶ τοῦτο, ὅτι Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν φροντίζοντός μου περὶ τῆς ζωῆς Ἰουλιανοῦ τοῦ ἀθλίου βασιλέως, ὡς διώκτου, καὶ ἀδημονοῦντός μου, ἔτυχέ ποτε ἄχρις ἑσπέρας βαθείας μηδενὸς γεύσασθαί με ἕνεκεν ταύτης τῆς φροντίδος, καὶ καθεζομένου μου ἐν τῷ θρόνῳ κατενεχθῆναι ὕπνῳ, καὶ ἰδεῖν ἐν ἐκστάσει ἵππους λευκοὺς διατρέχοντας μετὰ τῶν ἐπιβατῶν, καὶ κηρύττοντας, Εἴπατε Διδύμῳ, σήμερον ἑβδόμην ὥραν ἐτελεύτησεν Ἰουλιανός, Ἀναστὰς οὖν φάγε σὺ, καὶ γνῶσιν ἀπόστειλον τῷ ἐπισκόπῳ Ἀθανασίῳ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἵνα κἀκεῖνος γνῷ περὶ τούτου. Καὶ ἐσημειωσάμην, φησὶ, καὶ τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ἑβδομάδα, καὶ τὸν μῆνα· καὶ εὕρηται οὕτως.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ Ἀλεξάνδρας.

Διηγήσατό μοι Δίδυμος ὁ συγγραφεὺς περὶ παιδίσκης τινὸς ὀνόματι Ἀλεξάνδρας· ἥτις καταλείψασα τὴν πόλιν, ἐν μνήματι ἑαυτὴν ἐγκαθεῖρξεν, δι' ὀπῆς λαμβάνουσα τὰ τῆς χρείας, μήτε ἀνδράσι μήτε γυναιξὶ κατ' ὄψιν συντυγχάνουσά ποτε ἐπὶ ἔτη δέκα. Τῷ δὲ δεκάτῳ ἔτει κοιμηθεῖσα, φασὶν, ἐσχημάτισεν ἑαυτὴν ἡ μακαρῖτις· ὡς τὴν ἐν συνηθείᾳ ἀπελθοῦσαν, καὶ μὴ τυχοῦσαν ἀποκρίσεως, ἀναγγεῖλαι ἡμῖν. Ἀπελθόντες τοίνυν ἡμεῖς, καὶ ἀποκρούσαντες τὴν θύραν τοῦ μνήματος, καὶ εἰσελθόντες, εὕρομεν αὐτὴν κοιμηθεῖσαν.

Ἔλεγεν δὲ περὶ ταύτης καὶ ἡ τρισμακαρία Μελάνη ἡ Ῥωμαία (περὶ ἧς εἰς τὸν καθήκοντα καιρὸν καὶ τόπον τὰ περὶ αὐτῆς διηγήσομαι), ὅτι Κατ' ὄψιν μὲν, φασὶ, τὴν μακαρίαν ταύτην οὐκ ἠδυνήθην θεάσασθαι, περὶ δὲ τὴν ὀπὴν στᾶσα ἐγὼ παρεκάλεσα αὐτὴν εἰπεῖν μοι τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἀνεχώρησεν μὲν τῆς πόλεως, ἐγκατέκλεισεν δ' ἑαυτὴν ἐν τῷ μνήματι. Ἡ δὲ διὰ τῆς ὀπῆς μοι ἐφθέγγετο λέγουσα, ὅτι Ἐβλάβη τις τὸν νοῦν εἰς ἐμὲ, καὶ ἵνα μὴ δόξω λυπεῖν αὐτὸν, ἢ διαβάλλειν, ᾑρησάμην ζῶσαν ἐμαυτὴν εἰς τὸ μνῆμα τοῦτο εἰσαλαγεῖν, ἢ σκανδαλίσαι ψυχὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ ποιηθεῖσαν. Ἐμοῦ δὲ εἰρηκυίας αὐτῇ, Πῶς διακαρτερεῖς, δούλη Χριστοῦ, τὸ παράπαν μηδενὶ συντυγχάνουσα, ἀλλὰ μόνη πυκτεύουσα τῇ ἀκηδίᾳ καὶ τοῖς λογισμοῖς; ἡ δὲ ἀπεκρίνατο· Ἀπὸ πρωῒ ἕως ὥρας ἐννάτης εὔχομαι, καθ' ὥραν νήθουσα λίνον· τὰς δ' ὑπολοίπους ὥρας περιέρχομαι τῷ νῷ

A τὴν πίστιν τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ πατριαρχῶν, καὶ τοὺς ἄθλους τῶν μακαρίων ἀποστόλων, καὶ προφητῶν, καὶ μαρτύρων. Τῆς δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης, δοξολογήσασά μου τὸν Δεσπότην, ἐσθίω μου τὸν ψωμὸν, τὰς πάσας ὥρας τῆς νυκτὸς προσκαρτεροῦσά μου τῇ δεήσει, καὶ τὸ τέλος ἐκδεχομένη μου, πότε ἀναλύσω ἐντεῦθεν μετ' ἐλπίδων χρηστῶν, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ.

Οὐ παραλείψω δὲ ἐν τῷ διηγήματι καὶ τοὺς ἐν προσχήματι θεοσεβείας ἐν καταφρονήσει βεβιωκότας, εἰς ἔπαινον τῶν κατωρθωκότων τὴν ἀρετὴν, ἀσφάλειαν δὲ καὶ παραφυλακὴν τῶν ἐντυγχανόντων.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ'.

Περὶ τῆς φιλαργύρου παρθένου.

Παρθένος τις γέγονεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, ὀνόματι μόνον, τῷ μὲν σχήματι δῆθεν ταπεινὴ, τῇ δὲ
B προαιρέσει φειδωλὸς, σοβαρὴ, καὶ φιλόπλουτος εἰς ἄγαν ἐν χρήμασιν· φιλόχρυσος μᾶλλον ἢ φιλόχριστος. μηδέποτε προϊεμένη τῶν ἑαυτῆς τι, μὴ ξένῳ, μὴ πενομένῳ, μὴ ἀγχομένῳ, μὴ μοναχῷ, μὴ παρθένῳ, μὴ Ἐκκλησίᾳ ὀβολὸν ἕνα. Αὕτη πολλαῖς νουθεσίαις τῶν ἁγίων Πατέρων οὐκ ἀπεσκευάζετο τὴν ὕλην τοῦ πλούτου. Ὑπῆρχε δὲ ταύτῃ καὶ γένος, ἐν οἷς τεκνοποιεῖται θυγατέρα ἀδελφῆς ἰδίας· ᾗ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπηγγέλλετο τὰ ἑαυτῆς, τοῦ οὐρανίου πόθου αὐτὴ ἐκπεσοῦσα. Εἶδος γάρ ἐστι καὶ τοῦτο ἓν τῆς πλάνης τοῦ διαβόλου, ἐν προσχήματι φιλοσυγγενείας τὴν πλεονεξίαν ὠδίνειν παρασκευάζοντος. Ὅτι γὰρ αὐτῷ οὐ μέλει γένους, δῆλον ἐντεῦθεν. Ἀδελφοκτονεῖν γὰρ καὶ μητροκτονεῖν καὶ πατροκτονεῖν αὐτὸς ἐξεδίδαξεν. Καὶ τοῦτο ταῖς θείαις Γραφαῖς ὡμολόγηται. Ἀλλὰ κἂν δόξῃ συγγενῶν κηδε-
C μονίαν ἐντιθέναι τισὶν, οὐκ εἰς εὔνοιαν ἐκείνων τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ τὴν ψυχὴν ἄδικον ἐξασκῆσαί τινων, σαφῶς αὐτὸς εἰδὼς τὴν ἀπόφασιν, ὅτι ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Δύναταί δέ τις συνέσει πνευματικῇ καὶ θείῳ πόθῳ κινούμενος, μήτε τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἀμελεῖν, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἐπικουρεῖν, εἰ ἄρα λίποιντο, καὶ διαφόρους παρέχειν παραμυθίας. Ὅταν δέ τις ὅλην τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ καταπατήσῃ κηδεμονίᾳ συγγενῶν, ὑποπίπτει νόμῳ, ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λογιζόμενος. Ἄδει δὲ καὶ ὁ ἱεροψάλτης Δαβὶδ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς φροντιζόντων ἐν φόβῳ Θεοῦ· λέγων, ὅτι Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου; ἀντὶ τοῦ, σπανίως Ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ; Ἀθῷος χερσὶ, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν λαμβάνουσιν, οἱ νομίζοντες αὐτὴν τῷ
D σαρκίῳ τούτῳ συνδιαλύεσθαι, οἱ τῶν πνευματικῶν ἀρετῶν ἀμελοῦντες.

Ταύτην τὴν παρθένον τὴν τῷ ὀνόματι μόνῳ τὴν ἐπωνυμίαν κεκτημένην, τοῖς δὲ τρόποις τῆς ἀσκήσεως ἀπεξενωμένην, τὸ δὴ λεγόμενον, θελήσας φλεβοτομῆσαι εἰς κουφισμὸν τῆς πλεονεξίας ὁ ἁγιώτατος Μακάριος ὁ πρεσβύτερος, καὶ ἀφηγούμενος τοῦ πτωχείου τῶν λελωβημένων, σοφίζεται δρᾶμα τοιοῦτον. Ἦν γὰρ ἐν νεότητι αὐτοῦ λιθουργὸς, ὃν λέγουσι καβιδάριον. Καὶ ἀπελθὼν λέγει αὐτῇ· Λίθοι ἀναγκαῖοι σμάραγδοι καὶ ὑάκινθοι ἐμπεπτώκασί μοι· καὶ εἴτε κλεψιμαῖοι ἢ ἐμπορικοὶ εἰπεῖν οὐκ ἔχω. Τιμῇ οὐχ ὑποβάλλονται, ὑπὲρ διατίμησιν ὄντες. Πιπράσκει δὲ αὐτὸς πεντακοσίων νομισμάτων ὁ ἔχων

Ἐὰν οὖν δόξῃ σοι αὐτοὺς λαβεῖν, δὸς τὰ πεντακόσια **A** νομίσματα· τοῖς δὲ λοιποῖς χρήσασθαι εἰς κατασκευὴν κόσμου ποικίλην τῆς ἀδελφιδῆς σου. Ἐκκρεμαμένη δὲ ἡ λεγομένη παρθένος πάσῃ ψήφῳ τῇ κόρῃ, δελεάζεται τῇ φιλοκοσμίᾳ ταύτης, καὶ πίπτει αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας, καὶ λέγει αὐτῷ· Δέομαί σου, μή τις αὐτοὺς λάβῃ. Προτρέπεται οὖν ταύτην ὁ ἅγιος, λέγων, ὅτι Παραγενοῦ ἕως τῆς οἰκίας μου, καὶ βλέπε αὐτούς. Ἡ δὲ οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ προσρίπτει αὐτῷ τὰ πεντακόσια νομίσματα, λέγουσα, Δέομαί σου, ὡς θέλεις, λάβε αὐτούς. Ἐγὼ γὰρ οὐ θέλω ἰδεῖν τὸν ἄνθρωπον τὸν πιπράσκοντα αὐτούς. Λαβὼν οὖν τὰ πεντακόσια νομίσματα παρ' αὐτῆς ὁ ἅγιος Μακάριος, δίδωσι ταῦτα εἰς τὰς χρείας τοῦ πτωχείου. Χρόνου δὲ παρελθόντος, ἐπειδὴ μεγάλην ὑπόληψιν εἶχεν ὁ ἀνὴρ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἰς ἄκρον φιλόθεος **B** ὢν καὶ ἐλεήμων πρεσβύτης (ἤκμασεν γὰρ μέχρι τῶν ἑκατὸν ἐτῶν, ᾧ συνεχρονίσαμεν καὶ ἡμεῖς), ηὐλαβεῖτο αὐτὸν ὑπομνῆσαι. Τέλος εὑροῦσα αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λέγει αὐτῷ, Δέομαί σου, τί λέγεις περὶ τῶν λίθων ἐκείνων, ὧν δεδώκαμεν τὰ πεντακόσια νομίσματα; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, λέγων αὐτῇ· Ἀφ' ἧς ἡμέρας δέδωκάς μοι τὸν χρυσὸν, κατέβαλον αὐτὸν εἰς τὴν τιμὴν τῶν λίθων. Καὶ εἰ βούλει ἰδεῖν αὐτοὺς, ἐλθὲ ἐν τῷ ὀσπιτίῳ μου· ἐκεῖ γὰρ κεῖνται οἱ λίθοι, καὶ βλέπε ἐάν σοι ἀρέσωσιν, ἐπεὶ αἶρης σου τὸν χρυσόν. Ἦλθεν δὲ ἐκείνη ἀσμενεστάτη. Ἦν δὲ τὸ πτωχεῖον, εἰς μὲν τὰ ἀνάγαια ἔχον τὰς γυναῖκας, εἰς δὲ τὰ κατάγαια, τοὺς ἄνδρας. Παραγενομένης δὲ αὐτῆς, εἰσάγει αὐτὴν εἰς τὸν πυλῶνα, καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἅγιος· Τί θέλεις πρῶτον ἰδεῖν; τοὺς ὑακίνθους, ἢ τοὺς σμαράγδους; Λέγει αὐτῷ, Ὃ δοκεῖ σοι. **C** Ὡς δὲ ἀνάγει αὐτὴν εἰς τὰ ἀνάγαια, καὶ δείκνυσιν αὐτῇ ἠκρωτηριασμένας γυναῖκας, λελωβημένας ὄψεις ἐχούσας· καὶ λέγει αὐτῇ, Ἰδοὺ οἱ ὑάκινθοι· εἶτα κατάγει αὐτὴν εἰς τὰ κατάγαια, καὶ δείκνυσιν αὐτῇ τοὺς ἄνδρας, εἰπών· Ἰδοὺ οἱ σμάραγδοι· καὶ νομίζω τούτων τιμιωτέρους μὴ εὑρεθῆναι. Ἐὰν οὖν σοι ἀρέσκωσιν, ἐπεὶ λάβε σου τὸν χρυσόν. Τούτων τοίνυν οὕτως γεγονότων διατραπεῖσα ἡ παρθένος ἐξῆλθεν, καὶ ἀπελθοῦσα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἑαυτῆς ἀπὸ πολλῆς λύπης ἐνόσησεν, ὅτι οὐ κατὰ Θεὸν τοῦτο ἐποίησεν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀναγκαστῶς. Εἰς ὕστερον δὲ ηὐχαρίστησεν τῷ πρεσβυτέρῳ, τῆς κόρης ἧς ἐφρόντιζεν μετὰ γάμον ἀτέκνου τελευτησάσης, καὶ λοιπὸν ταύτης εἰς δέον καταχρησαμένης τῷ βίῳ.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Περὶ τῶν ἐν τῇ Νιτρίᾳ.

Συντετυχηκὼς οὖν πολλοῖς τῶν ἁγίων ἐγὼ, καὶ ἐνδιατρίψας τοῖς περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν μοναστηρίοις ἐπὶ ἔτη τρία, καὶ συνδιατρίψας κελλίστοις καὶ σπουδαιοτάτοις μεγάλοις ἀνδράσιν ὡς δισχιλίοις, πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένοις, ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν ἦλθον ἐπὶ τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας. Μεταξὺ δὲ τοῦ ὄρους τούτου καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας λίμνη κεῖται, ἡ καλουμένη Μαρία. Κατέχει δὲ αὕτη ἐπὶ μίλια ἑβδομήκοντα. Ἣν διαπλεύσας, διὰ μιᾶς καὶ ἡμισείας ἡμέρας ἦλθον εἰς τὸ ὄρος ἐπὶ τὸ μέρος τῆς μεσημβρίας. **A** Ὧ ὄρει παράκειται ἡ πανέρημος παρατείνουσα ἕως Αἰθιοπίας καὶ τῶν Μαζικων καὶ τῆς Μαυριτανίας. Ἐν ᾧ ὄρει οἰκοῦσιν ἄνδρες ὡς πεντακισχίλιοι, οἵτινει διαφόρους ἔχουσι πολιτείας, ἕκαστος ὡς δύναται καὶ ὡς βούλεται· ὡς ἐξεῖναι καὶ μόνον μένειν, καὶ δεύτερον, καὶ πολλοστόν. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει ἀρτοκοπεῖά ἐστιν ἑπτὰ, ὑπηρετούμενα κἀκείνοις, καὶ τοῖς εἰς τὴν πανέρημον ἀναχωρηταῖς, ἀνδράσιν οὖσιν ἑξακοσίοις. Παροικήσας οὖν ἐγὼ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ ἐνιαυτὸν ὅλον, καὶ πολλὰ ὠφεληθεὶς ἀπὸ τῶν μακαρίων καὶ ὁσίων Πατέρων, Ἀρσισίου τοῦ μεγάλου, καὶ Πουτουβαστοῦ, καὶ Ἀγίωνος, καὶ Χρονίου, καὶ Σεραπίωνος, καὶ πολλοῖς διηγήμασιν ἀρχαιοτέρων πνευματικῶν Πατέρων παρ' αὐτῶν κεντρωθεὶς, ἦλθον εἰς τὴν ἔρημον τὴν ἐνδοτάτω. Ἐν τῷ ὄρει τούτῳ τῆς **B** Νιτρίας ἐκκλησία μία ἐστὶ μεγίστη. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τρεῖς φοίνικες ἑστᾶσιν, ἕκαστος ἔχων μάστιγα ἐφ' ἑαυτοῦ κρεμαμένην. Καὶ ὁ μὲν ἐστιν εἰς ἐπιστροφὴν τῶν μοναχῶν τῶν πταιόντων· ὁ δὲ, εἰς τιμωρίαν λῃστῶν, ἐάν γε ἐμπέσωσί ποτε· ὁ δὲ, εἰς διάρθωσιν τῶν περιτυγχανόντων καὶ ἐκπεπτωκότων οἱοισδήποτε σφάλμασιν· ὡς πάντας τοὺς πταίοντας, καὶ διελεγχομένους, καὶ ὑπευθύνους πληγῶν καθεστῶτας, περιλαμβανειντὸν φοίνικα, καὶ λαμβάνοντα κατὰ νώτου ῥητὰς οὕτως ἀπολύεσθαι. Πρόσκειται δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ξενοδοχεῖον εἰς ὃ τὸν ἀπελθόντα ξένον δεξιοῦνται πάντα τὸν χρόνον, κἂν ἐπὶ διετίαν ἢ τριετίαν μεῖναι θελήσῃ, μέχρις οὗ αὐθαίρετος ἀναχωρῆσαι θελήσῃ, συγχωρήσαντες αὐτῷ ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἐν ἀργίᾳ διάξαι· τὰς λοιπὰς ἡμέρας περισπῶσιν αὐτὸν λοιπὸν ἐν ἔργοις, ἢ ἐν κήπῳ, ἐν ἀρτοκο- **C** πείῃ, ἢ ἐν μαγειρείῳ. Εἰ δὲ ἀξιόλογός τις εἴη, διδόασιν αὐτῷ βιβλίον ἀναγινώσκειν, μὴ συγχωρήσαντες αὐτῷ ἕως ἕκτης ὥρας μηδενὶ συντυχεῖν. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει καὶ ἰατροὶ διάγουσι, καὶ πλακουντάριοι. Κέχρηνται δὲ καὶ οἴνῳ, καὶ πιπράσκεται οἶνος. Πάντες δὲ οὗτοι ὀθόνην ἐργάζονται ταῖς χερσὶν ἑαυτῶν, ὡς εἶναι τοὺς πάντας ἀνενδεεῖς. Καὶ τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης ἐστιν ἑστᾶναι καὶ ἀκούειν ἀφ' ἑκάστης μονῆς ὕμνους καὶ ψαλμοὺς τῷ Χριστῷ ᾀδομένους, καὶ προσευχὰς εἰς οὐρανοὺς ἀναπεμπομένας, ὡς νομίσαι τινὰ μετάρσιον ἐν τῷ τῆς τρυφῆς παραδείσῳ μετοικισθῆναι. Τὴν δὲ ἐκκλησίαν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ καταλαμβάνουσι μόνον. Ὀκτὼ δὲ εἰσιν πρεσβύτεροι ἀφηγούμενοι ταύτης τῆς ἐκκλησίας· ἐν ᾗ, μέχρις οὗ ζῇ ὁ πρῶτος πρεσβύτερος, οὐδὲ εἷς τῶν **D** ἄλλων οὐ προσφέρει, οὐ δικάζει, οὐχ ὁμιλεῖ, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ αὐτῷ συγκαθέζονται μόνον.

Περὶ Ἀρσισίου. Οὗτος ὁ μέγας Αρσίσιος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ γέροντες τῶν ἁγίων, οἱ σὺν αὐτῷ, οὓς ἡμεῖς ἑωράκαμεν, σύγχρονοι ἦσαν τοῦ μακαρίου Ἀντωνίου. Ἐν οἷς διηγεῖτο οὗτος αὐτὸς ὁ μέγας Ἀρσίσιος καὶ τὸν Ἀμοῦν εἰδέναι τὸν Νιτριώτην, οὗ τὴν ψυχὴν εἶδεν ἀναλαμβανομένην ὑπὸ ἀγγέλων ὁ μέγας Ἀντώνιος, καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναγομένην. Ἔλεγεν δὲ οὗτος καὶ Παχώμιον εἰδέναι τὸν Ταβεννησιώτην, ἄνδρα προφητικὸν χάρισμα ἐσχηκότα, ἀρχιμανδρίτην γεγονότα ἀνδρῶν τρισχιλίων, περὶ οὗ εἰς ὕστερον τὰς ἀρετὰς διηγήσομαι.

smaragdi et hyacinthi, nec scio an sint furtivi, an alicujus mercatoris. Non constituitur enim eis pretium, cum æstimationem superent; qui habet autem, vendit eas quingentis solidis. Si ergo tibi visum fuerit eas accipere, da quingentos solidos, potes ex una gemma accipere quingentos, reliquis autem uti ad variandum mundum filiæ tuæ sororis. Cum autem quæ dicebatur virgo tota penderet a puella, inescatur ejus ornandæ cupiditate; et procidit ad ejus pedes, et dixit: Rogo te ne quis alius eas accipiat. Eam ergo adhortatur sanctus, dicens: Veni usque ad domum meam, et eas aspice. Illa autem noluit; sed ei præbet quingentos solidos, dicens: Rogo te, ipse eas ut vis cape; nolo enim videre hominem qui eas vendit. Cum autem quingentos solidos ab ea accepisset sanctus Macarius, dat eos ad usum ptochotrophii. Cum autem multum tempus præteriisset, quoniam magna erat existimatione apud Alexandrinos vir ille, utpote summe pius ac misericors (vixit autem ad centum usque annos, cujus tempore nos quoque fuimus), verebatur eum admonere. Tandem cum eum invenisset in ecclesia, dicit ei: Rogo te, quid jubes de lapidibus, pro quibus dedimus solidos quingentos? Ille ei respondit, dicens: A quo die mihi dedisti aurum, eos impendi in pretium gemmarum, et si velis eas videre, veni in hospitium meum. Illic enim sitæ sunt gemmæ, et vide; quod si tibi non placeant, tolle aurum tuum. Venit autem illa lubentissime. Habebat autem ptochotrophium in superiori quidem parte mulieres, in inferiori autem viros. Cum ea autem accessisset, introducit eam in vestibulum, et dicit ei sanctus Macarius: Quid vis primum videre, hyacinthos, an smaragdos? Ea vero illi dicit: Quod tibi videtur. Ille vero eam ducit in partem superiorem, et ostendit ei concisis feminas membris, et vultibus totis varia morbositate laceratis, et dicit ei: Ecce hyacinthi. Deinde deducit eam in partem inferiorem, et ostendit ei viros, dicens: Ecce smaragdi; et existimo non inveniri his pretiosiores; quod si tibi non placeant, accipe aurum tuum. His ergo sic gestis, pudore affecta virgo exiit, et domum reversa magnum accepit dolorem, quod hanc rem ex Deo non fecisset, sed adducta necessitate. Postea autem gratias egit presbytero, cum puella cujus curam gerebat, post nuptias mortua esset sine liberis, ipsaque deinceps facultates suas in rectos usus expendit.

CAPUT VII.

Vita abbatis Arsisii (17) *et eorum qui cum eo erant in monte Nitriæ.*

Cum ego cum multis sanctis essem congressus, et versatus tres annos in monasteriis quæ sunt circa Alexandriam, et mansissem cum magnis studiosissimisque et optimis viris circiter bis mille, omni virtute ornatis, illinc recedens veni in montem Nitriæ. Inter hunc montem autem et Alexandriam positus est lacus, qui dicitur Maria: is autem continet ad millia septuaginta. Quem cum transmisissem, per

A diem unum et dimidium veni in montem ad partem meridionalem. In quo monte sita est ingens solitudo, quæ pertinet usque ad Æthiopiam, et Mazicos, et Mauritaniam. In eo autem habitant ad quinque millia virorum (18), qui utuntur vario vitæ genere, unusquisque ut potest et vult, adeo ut liceat et solum manere, et cum duobus, et tribus, et cum quo velit numero. In hoc monte sunt septem pistrinæ, quæ et illis serviunt, et anachoretis qui sunt in vasta solitudine, viris perfectis, numero sexcentis. Cum ergo toto anno in monte habitassem apud beatos et sanctos Patres, magnum Arsisium et Putuphastum, et Hagionem (19), et Cronium, et Serapionem, et multis antiquiorum Patrum spiritalibus narrationibus, ab ipsis essem stimulatus, veni in intimam solitudinem. In hoc monte Nitriæ una est maxima

B ecclesia, et in ipsa ecclesia sunt tres palmæ, ex quibus unaquæque habet flagellum (20) suspensum. Et est unum quidem ad castigandos monachos qui delinquunt; alterum vero ad puniendos latrones, si quando inciderint; tertium vero ad corrigendos eos qui forte veniunt, et in aliqua delicta incidunt; adeo ut quicunque delinquunt, et convincuntur meruisse ut dent pœnas, palmam amplectantur, et tergo plagas præfinitas accipiant, et sic dimittantur. Prope ecclesiam autem positum est xenodochium, in quo venientem hospitem toto tempore accipiunt, etiam si biennium aut triennium voluerit manere, donec velit sua sponte recedere, permittentes ei una hebdomada manere in otio. Aliis autem diebus deinceps occupant eum in operibus, aut in horto, aut in pistrino, aut in

C coquina. Quod si fuerit quispiam cujus sit habenda ratio, dant ei librum legendum, non permittentes ei ut cum ullo colloquatur usque ad horam sextam. In hoc monte degunt etiam medici et placentarii. Utuntur etiam vino, et vinum illic venditur. Hi autem omnes suis manibus faciunt vestem lineam, adeo ut sint omnes nimime egentes. Circa horam autem nonam licet stare, et audire in unoquoque monasterio hymnos et psalmos Christo canentes, et preces ad hymnos emittentes, adeo ut existimet quispiam se sublime elatum transmigrasse in paradisum deliciarum; veniunt autem ad ecclesiam Sabbato solum et Dominico. Sunt autem octo presbyteri qui præsunt huic ecclesiæ in qua quandiu vivit primus presbyter hujus ecclesiæ, nullus alius offert, nec judicat, nec

D habet sermonem, sed tacite solum cum eo sedent.

Hic magnus Arsisius, et alii multi cum eo senes, quos nos vidimus, fuerunt æquales tempore magno Antonio. Atque mihi quidem narravit hic magnus Arsisius se Amon quoque vidisse Nitriotem, cujus animam vidit assumi Antonius ab angelis, et in cœlum deduci (*Vita Antonii*, *c.* 32; *Ruff.*, *l.* II, *c.* 30). Is dicebat se etiam Pachomium vidisse Tabennesiotem, virum prophetica gratia clarum, ter mille virorum archimandritam; cujus narrabo postea virtutes (Infra, *c.* 38).

CAPUT VIII.

De sancto Amon (21) *et ejus conjuge.*

Dicebat autem Amon hoc modo vixisse. Cum esset, inquit, parentibus orbatus adolescens circiter viginti duos annos natus, vi a suo patruo mulieri junctus est matrimonio; et cum non posset resistere necessitati quam ei afferebat patruus, visum est ei, et corona redimiri (22), et sedere in thalamo, et omnia sustinere quæ fiunt in matrimonio. Postquam autem omnes essent egressi, qui in thalamo et lecto dormituros collocaverant, surgit beatus Amon, et claudit fores; et sedens vocat beatam et germanam suam conjugem, et ei dicit: Adesdum, domina et soror (23), deinde rem tibi narrabo. Hoc quo conjuncti sumus matrimonium, nihil habet eximium. Recte ergo faciemus, si abhinc unusquisque nostrum seorsum dormierit, ut Christo placeamus, intactam nostram reddentes virginitatem. Et cum e sinu suo parvum libellum protulisset, tanquam ex persona Apostoli et Servatoris, legebat puellæ, quæ erat ignara litterarum, plurimam lectionis partem, adjiciens ex sua divinitus inspirata doctrina, et in vita, in virginitate et castitate degenda eam instituens. Quo factum est ut illa Christi gratia repleta, diceret: Ego quoque, domine mi, persuasum habeo fore ut castam vitam libenter agam; et si quid jubes, hoc deinceps faciam. Ille vero, Ego, inquit, jubeo et rogo ut unusquisque nostrum seorsum maneat. Ea vero hoc non tulit, dicens: Maneamus in eadem domo, sed in diversis lectis. Vivens ergo cum ea decem et octo annos in iisdem ædibus, toto die vacabat horto et balsameto. Operabatur enim balsamum; quæ balsamus instar vitis plantatur, ut in qua colenda et putanda multum laboris ponatur. Vespere ergo domum ingrediens, et faciens orationes, cum ea comedebat. Et rursus nocturnas preces fundens, et synaxim peragens, summo mane ibat in hortum. Cum hæc sic fierent, et pervenisset uterque ad impatibilitatem (*Cauta lege*), vim et efficaciam habuere preces Amonis. Postremo autem ei dicit illa beata: Est aliquid quod tibi dicam, domine mi, ut si me audieris, mihi plane constabit quod vere ex Deo me diligas. Is vero ei dicit: Dic quod velis. Ea vero dicit illi: Æquum est ut tu qui es vir pius et religiosus, et exerces justitiam, et similiter ego qui eamdem viam instituti sum secuta, seorsum maneamus, et multi ex eo capiant utilitatem. Non par est enim ut propter me tanta et talis occultetur tua virtus philosophiæ, qui mecum propter Christum cohabitas in castitate. Is vero cum ei gratias egisset, et gloriam Deo dedisset, ei dicit: Recte tibi visum est, domina et soror; et si hoc tibi placet, tu habeto hanc domum; ego vero abibo, et aliam mihi domum faciam. Qui cum ab ea esset egressus, ingressus est in interiora montis Nitriæ; nondum enim tunc illic erant frequentia monasteria, et sibi fecit duos cellarum tholos. Et cum vixisset alios viginti duos annos, et recte summam exercita-

A tionis virtutem exercuisset, in vita obiit monastica, vel potius translatus est sanctus Amon, natus sexaginta duos annos, bis in anno videns beatam vitæ suæ consortem.

Cum is ergo solus esset in Nitriis, ferunt ad eum puerum rabie exagitatum, vinctum catenis. Canis enim rabiosus mordendo illi rabiem dederat. Seipsum ergo totum laniabat, ut qui intolerabilem morbum ferre non posset. Postquam ergo vidit ejus parentes, ad supplicandum procedentes: Quid mihi, inquit, labores exhibetis, o homines, ea petentes quæ mea merita superant, cum in vestris manibus præsto sit auxilium? Reddite enim viduæ bovem quem clanculum occidistis, et sanus reddetur vobis puer. Illi vero cum convicti essent, læti fecerunt quæ jussa fuerant, et

B eo orante puer sanus evasit.

Accesserunt autem alii ejus visendi gratia. Ad quos dixit vir sanctus, tentandi eorum animi gratia: Afferte ad me dolium unum, ut habeam satis aquæ ad eos qui veniunt excipiendos. Ii autem promiserunt seipsos allaturos. Cum autem alterum pœnituisset, ubi in vicum venisset, dicit alteri: Nolo occidere camelum, neque ei dolium imponere, ne moriatur. His auditis, alius suis junctis asinis magno labore dolium sursum portavit. Præveniens autem Amon ei dixit: Quid? quod socii tui camelus est mortuus interim dum huc venisti? Is autem reversus invenit eum a lupis devoratum. Multa quoque alia hic vir fecit.

Hoc autem miraculum narravit beatus Athanasius Alexandriæ episcopus, scribens in Vita Antonii, quod

C cum aliquando monachi ad ipsum missi essent ab Antonio (erat enim in interiore solitudine Antonius), cum ad ipsum venissent, surrexit senex, et ambulabat cum eis. Et cum esset transiturus Lycum fluvium cum ejus discipulo Theodoro, verebatur exui, ne seipsum videret aliquando nudum: et interea dum de ea re dissereret, inventus est trans fluvium, ut qui absque cymba in extasi trajecisset, translatus ab angelo: fratres autem natatu transmiserunt. Postquam autem accessit ad Antonium, primus ei dixit Antonius: Cum Deus mihi multa de te revelasset, et tuam translationem mihi significasset, te ad me accersivi necessario, ut cum nobis invicem frui licuisset, pro nobis invicem intercederemus. Cum autem eum collocasset in quodam loco longe separato, hortatus est

D ne recederet ante translationem. Cum autem ipse seorsum fuisset consummatus, vidit Antonius ejus animam in cœlum assumptam ab angelis. Hic est ergo Amon, qui sic vixit, et sic obiit. Hunc Lycum fluvium ego cum metu pontone aliquando transmisi; est enim fossa et derivatio magni Nili.

CAPUT XI.

Vita abbatis [1] *Or* (24).

In hoc monte Nitriæ fuit vir admirabilis abbas, Or nomine, habens monasteria mille fratrum, habitu angelico præditus (*Ruff.*, *l.* II, *c.* 2); ut qui cum esset nonaginta annos natus, nihil amisisset de corpore,

[1] Hic Or fuit Origenista.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Βίος τοῦ ἁγίου Ἀμοῦν καὶ τῆς τούτου συζύγου.

Οὗτος ἔλεγεν καὶ τὸν Ἀμοῦν τοιούτῳ τρόπῳ βεβιωκέναι· Ὀρφανὸς, φησὶν, ὑπάρχων νεανίσκος ὡς ἐτῶν εἴκοσι δύο, βίᾳ παρὰ τοῦ ἰδίου θείου γυναικὶ συνεζεύχθη. Καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀντιστῆναι τῇ τοῦ θείου ἀνάγκῃ, ἔδοξεν καὶ στεφανοῦσθαι, καὶ ἐν παστῷ καθέζεσθαι, καὶ πάντα μεμενηκέναι κατὰ τὸν γάμον. Μετὰ δὲ τὸ ἐξελθεῖν πάντας κοιμήσοντας αὐτοὺς ἐν τῷ παστῷ καὶ τῇ κλίνῃ, ἀναστὰς ὁ μακάριος Ἀμοῦν ἀποκλείει τὴν θύραν, καὶ καθίσας προσκαλεῖται τὴν μακαρίαν αὐτοῦ καὶ γνησίαν σύζυγον, καὶ λέγει αὐτῇ. Δεῦρο δὴ, κυρία καὶ ἀδελφὴ, λοιπὸν διηγήσομαί σοι τὸ πρᾶγμα· ὁ γάμος ὃν ἐγαμήσαμεν οὗτός ἐστιν περισσὸν ἔχων οὐδέν· Καλῶς οὖν ποιήσομεν ἡμεῖς, ἐὰν ἀπὸ τοῦ νῦν ἕκαστος ἡμῶν κατ' ἰδίαν καθευδήσῃ, ἵνα καὶ τῷ Χριστῷ λοιπὸν ἀρέσωμεν, ἐκτελέσαντες ἄθικτον ἡμῶν τὴν παρθενίαν. Καὶ ἐξενεγκὼν ἐκ τοῦ κόλπου βιβλίον γεγραμμένον, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ ἀποστόλου καὶ τοῦ Σωτῆρος ἀνεγίνωσκεν τῇ κόρῃ ἀπείρῳ οὔσῃ Γραφῶν· τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀναγνώσεως προστιθεὶς ἀπὸ τῆς ἰδίας θεοπνεύστου διανοίας, τὸν περὶ παρθενίας καὶ ἁγνείας εἰσηγούμενος αὐτῇ βίον· ὡς τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ πληροφορηθεῖσαν ἐκείνην εἰπεῖν· Κἀγὼ πέπεισμαι, κύριέ μου, τὸν ἁγνὸν βίον ἡδέως βιοῦσα, καὶ εἴ τι κελεύεις, τοῦτο ποιήσω λοιπόν. Ὁ δὲ, Τοῦτο κελεύω, φησὶ, καὶ παρακαλῶ, ἵνα ἕκαστος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ νῦν κατ' ἰδίαν μένῃ. Ἡ δὲ οὐκ ἠνέσχετο εἰποῦσα· Ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ μείνωμεν, ἐν διαφόροις δὲ κλίναις· Ζήσας οὖν μετ' αὐτῆς ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ ἔτη δέκα ὀκτὼ, διὰ πάσης ἡμέρας ἐσχόλαζεν ἐν τῷ κήπῳ καὶ τῷ βαλσαμῶνι· βαλσαμουργὸς γὰρ ἦν· ἥτις βάλσαμος ἀμπέλου δίκην φυτεύεται, γεωργουμένη καὶ κλαδευομένη, πολὺν ἔχουσα πόνον. Ἑσπέρας οὖν εἰσερχόμενος εἰς τὸν οἶκον, καὶ ποιῶν εὐχὰς, ἤσθιεν μετ' αὐτῆς, καὶ πάλιν νυκτερινὰς ποιῶν εὐχὰς καὶ συνάξεις, ὑπὸ βαθὺν ὄρθρον ἀπῄει εἰς τὸν κῆπον. Τούτων οὕτως ἐπιτελουμένων, καὶ ἀμφοτέρων εἰς ἀπάθειαν ἐληλακότων, ἐνήργησαν αἱ εὐχαὶ τοῦ ἁγίου Ἀμοῦν, καὶ λέγει αὐτῷ τὰ τελευταῖα ἡ μακαρῖτις ἐκείνη· Ἔχω σοί τι εἰπεῖν, κύριέ μου· ἵνα, ἄν μου ἀκούσῃς, πληροφορηθῶ ὅτι ὄντως κατὰ Θεὸν ἀγαπᾷς με· Λέγει αὐτῇ· Εἰπὲ ὃ βούλει· λέγει αὐτῷ· Δίκαιόν ἐστι πρᾶγμα ἄνδρα σε ὄντα θεοσεβῆ καὶ δικαιοσύνην ἀσκοῦντα, ὁμοίως δὲ καὶ ἐμὲ ἐζηλωκυῖαν τὴν αὐτήν σοι ὁδὸν κατ' ἰδίαν μένειν, καὶ πολλοὺς ὠφελεῖσθαι. Ἄτοπον γάρ ἐστι δι' ἐμὲ κρύπτεσθαί σου τὴν τοσαύτην καὶ τοιαύτην ἀρετὴν τῆς φιλοσοφίας, συνοικοῦντά μοι διὰ τὸν Κύριον ἐν ἁγνείᾳ. Ὁ δὲ εὐχαριστήσας αὐτῇ, καὶ δεδωκὼς δόξαν τῷ Θεῷ, λέγει αὐτῇ· Καλῶς σοι ἔδοξεν, κυρία καὶ ἀδελφή. Καὶ εἰ τοῦτό σοι ἀρέσκει, ἔχε σὺ τοῦτον τὸν οἶκον, ἐγὼ δὲ ἀπελθὼν ποιήσω μοι ἕτερον οἶκον. Καὶ ἐξελθὼν ἀπ' αὐτῆς εἰσῆλθεν ἐνδότερον τοῦ τῆς Νιτρίας ὄρους· Οὔπω γὰρ ἦν ἐκεῖ τότε συνεχῆ μοναστήρια· Οἰκοδομεῖ ἑαυτῷ δύο θόλους κελλίων, καὶ βιώσας ἄλλα εἴκοσι καὶ δύο ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κατορθώσας εἰς ἄκρον τὴν τῆς ἀσκήσεως ἀρετὴν, ἐν τῷ μονήρει βίῳ ἐτελεύτησε· μᾶλλον δὲ ἐκοιμήθη ὁ ἅγιος Ἀμοῦν, ἐτῶν ἑξήκοντα δύο, δὶς οὔτ' ἔτους ὁρῶν τὴν μακαρίαν σύμβιον αὐτοῦ.

A Μόνου οὖν αὐτοῦ ἐν ταῖς Νιτρίαις ὑπάρχοντος, φέρουσιν παῖδα λυσσῶντα πρὸς αὐτὸν, ἁλύσεσι δεδεμένον· λυσσῶν γὰρ δήξας κύων, ἐκείνῳ τὴν λύσσαν μετέδωκεν· Ἐσπάρασσεν οὖν ἑαυτὸν ὅλον, ἀφορήτως ἔχων τὸ πάθος. Ὡς γοῦν ἶδεν αὐτοῦ τοὺς φονεῖς πρὸς τὴν ἱκεσίαν χωροῦντας, Τί μοι κόπους παρέχετε, φησὶν, ὦ ἄνθρωποι, τὰ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀξίαν ἐπιζητοῦντες, ἔχοντες οὖν ἐν χερσὶ τὸ βοήθημα; ἀπόδοτε γὰρ τῇ χήρᾳ τὸν βοῦν ὃν λαθραίως ἀπεκτείνατε, καὶ ὑγιὴς ὑμῖν ὁ παῖς ἀποδοθήσεται. Οἱ δὲ ὡς ἠλέγχθησαν, χαίροντες ἐποίουν τὰ προσταχθέντα, τοῦ παιδὸς ὑγιάναντος εὐξαμένου αὐτοῦ.

Ἄλλοι δὲ παρῆσαν πρὸς αὐτὸν ἐπισκέψεως ἕνεκα· πρὸς οὓς δοκιμάζων τὴν γνώμην αὐτῶν ὁ ἀνὴρ ἔλεγεν· Πίθον μοι ἕνα κομίσατε, ἵνα ἔχω ὕδωρ ἱκανὸν
B πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐρχομένων. Οἱ δὲ ὑπέσχοντο δι' αὐτῶν ἐνεγκεῖν. Μεταμεληθεὶς δὲ ὁ ἕτερος παραγενόμενος εἰς τὴν κώμην, λέγει τῷ ἑτέρῳ· Οὐκ ἀποκτενῶ μου τὴν κάμηλον, οὐδὲ ἐπιτίθημι τὸν πίθον ἐπ' αὐτὴν, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ· Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἄλλος, τὰς οἰκείας ὑποζεύξας ὄνους, πολλῷ καμάτῳ τὸν πίθον ἀπήνεγκεν. Προλαβὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἀμοῦν εἶπεν· Τί ὅτι ἡ κάμηλος τοῦ ἑτέρου σου τέθνηκεν, ἕως ὅτου σὺ ἐνταῦθα παραγέγονας; Ὁ δὲ ὑποστρέψας, εὗρεν αὐτὴν ἀπὸ λύκων βεβρωμένην. Πολλά τε καὶ ἄλλα ὁ ἀνὴρ διεπράξατο.

Τούτου θαῦμα διηγήσατο ὁ μακάριος Ἀθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, γράψας εἰς τὸν περὶ Ἀντωνίου βίον, ὅτιπέρ ποτε μοναχῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἀντωνίου πρὸς αὐτὸν, καὶ φωνοῦντες αὐτόν. Ἦν γὰρ ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ ἐρήμῳ ὁ Ἀντώνιος. Ὡς δὲ
C ἀπῄεσαν πρὸς αὐτὸν, ἀναστὰς ὁ γέρων συνεπορεύετο αὐτοῖς· ὅτι παρέρχεσθαί ποτε μέλλων τὸν Λύκον ποταμὸν ἅμα Θεοδώρῳ μαθητῇ αὐτοῦ, εὐλαβεῖτο ἀποδύσασθαι, ἵνα μὴ γυμνὸν ἑαυτὸν ἴδῃ ποτέ. Καὶ ἐν τῷ διαπορεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν εὑρέθη τοῦ ποταμοῦ, ὡς ἐν ἐκστάσει περάσας δίχα πορθμοῦ ὑπὸ ἀγγέλων μετενεχθείς. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ κολύμβῳ διεπόρθμευσαν. Ὡς δὲ παρεγένετο πρὸς Ἀντώνιον, πρῶτος ὁ Ἀντώνιος εἶπεν πρὸς αὐτόν· Τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύψαντός μοι πολλὰ περὶ σοῦ, καὶ τὴν μετάθεσίν σου δηλώσαντός μοι, ἀναγκαίως σε πρὸς ἐμαυτὸν προσεκαλεσάμην, ἵνα ἀλλήλων ἀπολαύσαντες, ὑπὲρ ἀλλήλων πρεσβεύσωμεν. Τάξας δ' αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ κεχωρισμένῳ μακρὰν, μὴ ἀναχωρεῖν ἐκεῖθεν μέχρι τῆς μεταθέσεως προσετρέψατο. Τελειωθέντος δὲ αὐτοῦ κατὰ μό-
D νας, ἶδεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ὁ Ἀντώνιος ἀναλαμβανομένην εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ ἀγγέλων· Οὗτός ἐστιν ὁ Ἀμοῦν, ὁ οὕτως βιώσας, καὶ οὕτως τελευτήσας, ὡς τὸν μακάριον Ἀντώνιον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἰδεῖν ὑπὸ ἀγγέλων ἀναφερομένην εἰς τὸν οὐρανόν. Τοῦτον τὸν Λύκον ποταμὸν μετὰ δειλίας ἐγὼ πορθμῷ παρῆλθόν ποτέ. Διῶρυξ γάρ ἐστι τοῦ μεγάλου Νείλου.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Βίος τοῦ ἀββᾶ Ὤρ.

Ἐν τῷ ὄρει τούτῳ τῆς Νιτρίας γέγονεν ἀνήρ τις θαυμάσιος, ἀββᾶ Ὢρ ὄνομα (30) αὐτῷ, Πατὴρ μονὰς ἔχων ἀδελφῶν χιλίων, σχῆμα ἔχοντας ἀγγελικὸν, ἐνενήκοντα ἔτη που ὑπάρχων, οὐκ ἀπεβάλετο ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ σώματος, λαμπρὸς ἄγαν καὶ φαιδρὸς

A τῷ προσώπῳ, ὡς καὶ ὁρώμενον μόνον, δυσωπήσιμον εἶναι τὸν ἄνδρα. Οὗτος πολλὰ πρότερον καθ' ἑαυτὸν ἀσκήσας ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ ποῤῥωτέρᾳ, ὕστερον ἐν τῇ πλησίον ἐρήμῳ τὰ μοναστήρια συνεκρότησεν, ἕλος φυτεύσας χερσὶν οἰκείαις, ξύλων οὐκ ὄντων ἐν τῷ τόπῳ, ὡς ὕλην εἶναί τινα ἐν τῇ ἐρήμῳ πυκνήν. Ἔλεγον γὰρ ἡμῖν οἱ περὶ αὐτὸν Πατέρες, ὅτι οὐδὲ βλαστὸς ἦν ὧδέ ποτε, ὅτε πρὶν ὁ ἀνὴρ ἐκ τῆς ἐρήμου παρεγένετο· ἐφύτευσεν δὲ αὐτὸ, ἵνα μὴ διά τινα χρείαν οἱ συνερχόμενοι πρὸς αὐτὸν ἀδελφοὶ ἀναγκασθῶσιν περιάγειν· ἀλλὰ πᾶσαν πρόνοιαν αὐτῶν ἐποιεῖτο, εὐχόμενος τῷ Θεῷ, καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἀγωνιζόμενος, ἵνα ἐν μηδενὶ λείπωνται τῶν ἀναγκαίων, καὶ μὴ πρόφασις αὐτοῖς ῥᾳθυμίας γένηταί τις. Οὗτος ἐν τῇ ἐρήμῳ πρῶτον διάγων, ἤσθιεν μὲν βοτάνας καὶ ῥίζας γλυκείας, ἔπινεν δὲ καὶ ὕδωρ B ὅτε ηὕρισκεν, ἐν εὐχαῖς καὶ ὕμνοις διατελῶν πάντα τὸν χρόνον. Ὡς δὲ λοιπὸν τὴν τελείαν τοῦ γήρως ἔφθασεν ἡλικίαν, ἄγγελος αὐτῷ φαίνεται κατ' ὄναρ ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγων, ὅτι Ἔσῃ εἰς ἔθνος μέγα, καὶ πολὺν λαὸν πιστευθήσῃ. ἔσονται δὲ οἱ σωζόμενοι διὰ σοῦ χιλιάδες δέκα· οὕσπερ ἐὰν ἐνταῦθα κερδήσῃς, τοσούτων ἄρξῃς ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι. Καὶ μηδὲν διστάσεις, φησὶν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν. Οὐδέποτε γάρ σοι λείψει τῶν πρὸς τὴν χρείαν, ἄχρι τῆς τελευτῆς σου, ὁσάκις ἂν ἐπικαλέσῃ τὸν Θεόν. Ταῦτα ἀκούσας, ἐπὶ τὴν πλησίον ἔρημον ὥρμησεν, καταμόνας πρῶτον διάγων· καλύβιον γὰρ μικρόν τε ἑαυτῷ κατασκευάσας, λαχάνοις συνθέτοις μόνον ἀρκούμενος, πολλάκις δὲ καὶ δι' ἑβδομάδος μόνης μεταλαμβάνων, ἀγράμματος μὲν ὢν τὸ πρῶτον, ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν οἰκουμένην ἤρχετο, χάρις αὐτῷ θεόθεν C δίδοται, καὶ τὰς Γραφὰς ἔξωθεν ἀπεστήθιζεν. Ἐπιδοθέντος γὰρ αὐτῷ βιβλίου παρὰ τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἔμπειρος τῶν γραμμάτων, οὕτως λοιπὸν ἀνεγίνωσκεν. Εἰλήφει δὲ καὶ ἑτέραν χάριν, τὴν κατὰ δαιμόνων ἐλασίαν· ὡς πολλοὺς τῶν πασχόντων καὶ μὴ βουλομένους αὐτοὺς παραιστᾷν βοῶντας αὐτοῦ τὴν πολιτείαν· ἰάσεις τε τὰς ἄλλας ἐπιτελῶν οὐκ ἐπαύετο, ὡς συναχθῆναι πρὸς αὐτὸν μοναχοὺς τρεῖς χιλιάδας. Ἰδὼν δ' ἡμᾶς ὁ ἀνὴρ, καὶ περιχαρὴς γενόμενος, ἠσπάσατο καὶ περιεπτύξατο. Νίψας δὲ τοὺς πόδας ἡμῶν χερσὶν οἰκείαις, πρὸς διδασκαλίαν ἐτρέπετο. Ἔμπειρος γὰρ ἦν λίαν τῶν Γραφῶν, θεόθεν τὴν χάριν ταύτην δεξάμενος. Πολλὰ δὲ τῶν Γραφῶν λύσας ἡμῖν κεφάλαια, καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν παραδοὺς, ἐπὶ τὰς εὐχὰς προετρέπετο. Ἔθος γὰρ τοῖς μεγάλοις, D μὴ προΐεσθαί τι τῆς σαρκὸς, πρὶν τὴν πνευματικὴν τροφὴν τῇ ψυχῇ παραδοῦναι· αὕτη δέ ἐστιν τοῦ Χριστοῦ κοινωνία. Μεταλαβόντες οὖν ταύτης καὶ εὐχαριστήσαντες, ἐπὶ τὴν τράπεζαν προετρέπετο αὖθις ἡμᾶς, αὐτὸς ἀεὶ τῶν σπουδαίων ὑπομιμνήσκων, καθήμενος καὶ λέγων ἡμῖν τὰ πρὸς σωτηρίαν. Ἦν γοῦν τοιοῦτος ὁ ἀνὴρ ἐπίδοξος ἐν πολλοῖς Πατράσιν· ὡς πολλῶν μοναχῶν πρὸς αὐτὸν ἐρχομένων, πάντας τοὺς παρόντας ἀδελφοὺς συγκαλούμενον, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὰ κελλία αὐτοῖς ποιεῖν, τοῦ μὲν πηλὸν ἐπιδιδόντος, τοῦ δὲ πλίνθον, ἄλλου δὲ ὕδωρ ἀντλοῦντος, ἄλλου δὲ ξύλα κόπτοντος. Καὶ ἀποτελεσθέντων αὐτοῖς τῶν κελλίων, αὐτὸς τὰς χρείας ἐπήρκει τοῖς ἐρχομένοις. Οὗτος ψευδάδελφόν ποτε ἐλθόντα πρὸς αὐτὸν, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἀποκρυψάμενον, ἐλέγξας αὐτὸν ἐπὶ πάντων, εἰς μέσον τὰ εἴδη προσήνεγκεν· ὥστε μηκέτι τολμᾷν τινα ἐπὶ αὐτοῦ ψεύδεσθαι, τοσαύτην χάριν ἀρετῆς ἔχοντος, ἣν διὰ τῆς πολλῆς καὶ καλῆς πολιτείας αὐτῷ συνελέξατο. Ἦν δὲ ἰδεῖν τὸ πλῆθος τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀγγέλων χοροὺς ὑμνούντων τὸν Θεόν.

Ὧ πολλὴν προσεμαρτύρει ἀρετὴν πᾶσα μὲν ἡ ἀδελφότης, ἐξαιρέτως δὲ ἡ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Μελάνη, πρὸ ἐμοῦ εἰσελθοῦσα εἰς τοῦτο τὸ ὄρος. Ἐγὼ γὰρ αὐτὸν οὐ κατείληφα ζῶντα. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ἐν τοῖς διηγήμασιν ἀνδραγαθήματα τοῦ ἀνδρὸς, ὅτι οὔτε ἐψεύσατό ποτε, οὔτε ὤμοσεν, οὔτε κατηράσατό τινα, οὔτε ἐκτὸς χρείας ἐλάλησέν τί ποτε.

ΚΕΦΑΛ. Ι΄.

Περὶ Παμβῶ.

Τούτου τοῦ ὄρους ἐγένετο πάροικος ὁ μακάριος Παμβῶ, διδάσκαλος Διοσκόρου τοῦ ἐπισκόπου, καὶ Ἀμμωνίου, καὶ Εὐσεβίου, καὶ Εὐθυμίου τῶν ἀδελφῶν, καὶ Ὠριγένους τοῦ ἀδελφιδοῦ Δρακοντίου ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ θαυμαστοῦ. Οὗτος ὁ Παμβῶ πολλὰ μὲν καὶ μεγάλα εἶχεν ἀνδραγαθήματα καὶ προτερήματα πλεῖστα καὶ διάφορα· ἐν οἷς καὶ τοῦτο αὐτοῦ ἦν πλεονέκτημα ἐν τοῖς μεγάλοις αὐτοῦ κατορθώμασιν. τοσοῦτον ἦν ὑπερόπτης χρυσίου καὶ ἀργυρίου, ὅσον ἀπῄτει ὁ Δεσποτικὸς λόγος. Ἐν οἷς διηγεῖτό μοι ἡ μακαρία Μελάνη, ὅτι Ἐν ἀρχαῖς παραγινομένη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, καὶ ἀκούσασα περὶ τῆς τούτου ἀρετῆς, τοῦ μακαρίου Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ξενοδόχου περὶ αὐτοῦ μοι διηγησαμένου, καὶ ὁδηγήσαντος πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον, ὅτι προσήνεγκα αὐτῷ ἀργεντηρίαν τριακοσίων λιτρῶν ἀργύρου, παρακαλέσασα αὐτὸν ἐκ τῶν πραγμάτων μου μετασχεῖν. Ὁ δὲ, φησὶ, καθεζόμενος, καὶ πλέκων θαλλοὺς, ηὐλόγησέν με φωνῇ μονῇ εἰπών. Ὁ Θεὸς δώσει σοι τὸν μισθόν. Καὶ λέγει τῷ οἰκονόμῳ αὐτοῦ Ὠριγένει· Δέξαι καὶ οἰκονόμησον αὐτὰ πᾶσι τοῖς κατὰ Λιβύην, καὶ τοῖς ἐν ταῖς νήσοις ἀδελφοῖς· ταῦτα γὰρ τὰ μοναστήρια πένεται πλέον παρὰ τὰ ἄλλα· παραγγείλας αὐτῷ μηδενὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ δοῦναι ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρήματος, διὰ τὸ εὐπορωτέραν εἶναι τὴν χώραν. Ἐγὼ δὲ, φησὶν, ἑστῶσα ἐξεδεχόμην παρ' αὐτοῦ εὐλογίαις τιμηθῆναι, ἢ κἂν λόγῳ δοξασθῆναι ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ δόσει. Καὶ μηδὲν ὅλως παρ' αὐτοῦ ἀκούσασα, εἶπον αὐτῷ, ὅτι Κύριε, ἵνα ἴδῃς πόσον ἐστὶν, τριακόσιαι λίτραι ἀργύρου εἰσίν. Ὁ δὲ πάλιν καὶ ἐπὶ τούτῳ μηδ' ὅλως ἀνανεύσας, ἢ κἂν προσεχὼν τῷ σκεύει τῆς θήκης, ἀπεκρίνατό μοι. Ὧ ἐνήνοχας αὐτὸ, τέκνον, παρὰ σοῦ μαθεῖν τὴν ποσότητα τοῦ σταθμοῦ χρείαν οὐκ ἔχει. Ὁ γὰρ τὰ ὄρη σταθμίσας, καὶ τὰς νάπας στήσας ζυγῷ, πολλῷ πλέον ἐπίσταται τὴν ποσότητα τοῦ ἀργύρου. Εἰ μὲν γὰρ ἐμοὶ αὐτὸν ἐδίδως, καλῶς ἂν μοι καὶ τὸν σταθμὸν ἔλεγες· εἰ δὲ τῷ Θεῷ αὐτὰ προσήνεγκας, τῷ καὶ τοὺς δύο ὀβολοὺς μὴ παριδόντι, ἀλλὰ πλέον πάντων τιμήσαντι, σιώπα, ἡσύχαζε. Οὕτως οὖν ᾠκονόμησεν, φησὶν, ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἐν τῷ εἰσελθεῖν με εἰς τὸ ὄρος. Μετ' ὀλίγου χρόνου κεκοίμηται ὁ ἄνθρωπος Θεοῦ μὴ νοσήσας, μὴ ἀλγήσας τι τῶν τοῦ σώματος μελῶν, ἀλλὰ τὴν σπυρίδα καταράπτων μετεστείλατό με, καὶ

erat enim vultu nitido et alacri, adeo ut cum vel solum videretur, vir esset reverendus. Is cum longe ante se in ulteriore exercuisset solitudine, postea in propiori solitudine congregavit monasteria, palude propriis plantata manibus, cum ligna non essent in eo loco, adeo ut esset densa silva in solitudine. Dixerunt enim nobis qui cum eo erant Patres, quod ne germen quidem illic erat, quando vir ille venit ex solitudine. Ipsam autem plantavit, ne propter res necessarias, qui ad ipsum conveniebant fratres, cogerentur circuire; sed eorum omnem gerebat curam, Deum orans, et pro eorum salute decertans, ut nihil eis deesset necessarium, nec esset eis ullus socordiæ prætextus. Is primum quidem degens in solitudine, vescebatur herbis et dulcibus radicibus: aquam quoque bibebat quando inveniebat, in precibus et hymnis toto tempore perseverans. Postquam autem pervenit ad perfectam ætatem senectutis, angelus ei apparuit in somnis, dicens in solitudine: Eris in gentem magnam, et magnus tuæ fidei credetur populus. Qui per te autem salvi fient, erunt decies mille: quos si hic lucrifeceris, totidem tibi parebunt in futuro sæculo. Neque quidquam dubitaveris, ait ei Angelus: nihil enim tibi deficiet eorum quæ sunt ad usum necessaria, usque ad mortem tuam, quoties Deum invocaveris. Hæc cum audisset, venit ad propinquam solitudinem, seorsum primum degens, sibi quodam pàrvo constructo tuguriolo, solum compositis contentus oleribus; sæpe etiam semel solum vescens in hebdomada. Atque erat quidem primum illitteratus; postquam autem venit ex solitudine in terram habitatam, ei gratia fuit data divinitus, et Scripturas expromebat memoriter. Ei enim libro dato a fratribus, ita deinceps legebat tanquam peritus litterarum. Aliam quoque acceperat gratiam, nempe dæmonum expellendorum, adeo ut multi ex iis qui laborabant, etiam eo nolente, clamantes ejus vitam ostenderent. Alias quoque curationes non cessabat peragere. Quo factum est ut ad eum convenirent tria millia monachorum. Cum eos autem vir ille vidisset, lætitia affectus eos salutavit, et complexus est. Cum pedes eorum propriis lavasset manibus, conversus est ad doctrinam; erat enim valde peritus litterarum, ut qui hanc gratiam accepisset divinitus. Cum autem Scripturarum multa solvisset capita, et fidem tradidisset orthodoxam, adhortatus est ad preces. Viris enim magnis mos est, nihil carnis admittere, priusquam spiritale alimentum animæ tradiderint; hæc autem est Christi communio. Cum ejus ergo fuissent participes, et egissent gratias, hortatus est ad mensam, ipse semper inter sedendum eos admonens eorum quæ sunt bona et honesta, et dicens eis ea quæ pertinent ad salutem. Fuit ergo hic vir clarus inter multos Patres, adeo ut cum multi ad eum venirent monachi, omnes præsentes fratres convocans, in uno die eis cellas faceret: uno quidem subministrante lutum, altero vero laterem, alio autem hauriente aquam. Perfectis autem cellis, ipse præbebat venientibus quæ erant necessaria. Is falsum fratrem, qui ad eum aliquando venerat, et vestes suas occultaverat, cum coram omnibus arguisset, in medium produxit. Quo factum est ut nemo auderet deinceps apud eum mentiri, cum tantam haberet gratiam, quam per honestam suam vitam sibi collegerat. Licebat autem videre multitudinem eorum qui cum ipso erant monachorum in ecclesia, tanquam angelorum choros Deum laudantium.

Magnam huic sancto, suo testimonio tribuit virtutem universa fraternitas: præcipue autem ancilla Dei Melania, quæ hunc montem ante me est ingressa. Ego enim eum non offendi vivum. Hæc autem præclara de hoc viro narrabat, quod nec unquam sit mentitus, neque juraverit, neque ulli male sit precatus, neque locutus sit nisi opus esset.

CAPUT X.

Vita abbatis Pambo (25).

Hujus montis accola fuit etiam abbas Pambo, qui fuit magister Dioscuri episcopi Ammonii et Eusebii et Euthymii fratrum, et Origenis filii (26) fratris Dracontii viri illustris et abmirabilis. Hic Pambo multa quidem habebat et varia privilegia: inter cætera autem quæ recte et ex virtute ab eo gerebantur, hoc habebat quo erat reliquis superior, quod scilicet aurum et argentum despiciebat, quantum postulat ratio dominica. Unde mihi narravit beata Melania quod cum ab initio Roma venisset Alexandriam, et de ejus virtute audiisset a beato Isidoro presbytero et xenodocho, qui de eo mihi narravit, et ad ipsum deduxit in solitudinem. Ad eum, aiebat, attuli vasa argentea trecentarum librarum argenti, rogans eum ut rerum mearum esset particeps. Ille autem, inquit, operans, et ramos texens mihi benedixit, voce magna dicens: Deus det tibi mercedem. Et dixit suo œconomo Origeni [*Al.*, Theodoro]: Accipe, et ea dispensa universæ fraternitati quæ est in Libya et in insulis. Hæc enim monasteria magis indigent: ei præcipiens ut ex eo nihil daret iis qui erant in Ægypto, propterea quod sit regio ditior et abundantior. Ego autem, inquit, stans exspectabam ut vel benedictionibus ab eo honorarer, vel verbo saltem laudarer ob tantum donum. Cum vero nihil omnino ab eo audiissem, ei dixi: Domine, ut scias quantum sit, sunt trecentæ libræ argenti. Is autem rursus cum ad hoc ne omnino quidem annuisset, et nec ad vasis quidem thecam attendisset, respondit: Is cui hæc attulisti, o filia, non opus habet ut a te discat quantitatem ponderis. Qui enim montes appendit et saltus statera (*Isa.* XL, 12), multo magis scit quantitatem tui argenti. Si enim hæc mihi dares, recte mihi pondus dixisses; sed si Deo ea obtulisti, qui ne duos quidem obolos (27) despexit, sed eos plus quam omnia æstimavit (*Marci*, XII, 42). tace. Sic ergo, inquit, dispensavit gratia Domini, dum ingressa sum in hunc montem. Brevi autem post tempore dormiit homo Dei, nec ægrotans, nec in ulla parte corporis dolorem sentiens, sed sportam contexens me accersiit, et cum adesset jam extre-

mus stimulus, dicit mihi : Cape hanc sportam a meis manibus, ut mei memineris. Nihil enim habeo aliud quod tibi relinquam. Et cum hoc dixisset, excedit sine febre, cum esset annorum septuaginta, Domino commendans spiritum. Quem cum ego curassem (28), et linteis sancti corpus involvissem et deposuissem, recessi a solitudine, usque ad diem mortis mecum habens illam sportam. Hic Pambon cum esset moriturus, in ipsa hora excessus, eum circumstantibus Origene presbytero ac œconomo (29), et Ammonio viris inclytis, et reliquis fratribus, dicitur hoc dixisse : Ex quo veni in hunc locum solitudinis, et meam ædificavi cellam, et hic habitavi, nullus fuit dies quo non aliquid operis fecerim meis manibus : nec memini me ab aliquo panem gratis datum comedisse; nec me in hanc horam pœnitet **716** alicujus sermonis, quem dixerim ; et sic ad Deum recedo, ut qui nec pius quidem ac religiosus esse cœperim. Hoc quoque de eo ferebant testimonium Christi servi Origenes et Ammonius, quod nunquam de re aliqua interrogatus, quæ vel ad Scripturam, vel ad actionem negotiumve aliquod pertineret, statim responderit, sed dixerit : Nondum inveni quod respondeam ; sæpe autem prætererant tres menses, et non dabat responsum, dicens : Nondum comprehendi. Tam considerate quidem ex Deo dabat responsa, ut a Deo cum omni metu omnes acciperent. Dicebatur enim hanc virtutem etiam supra magnum Antonium, et super omnes sanctos exercuisse, nempe ut esset in loquendo accuratus et perfectus.

CAPUT XI.

Vita abbatis Pior (30).

Fertur autem præter alia hæc quoque actio sancti Pambon, quod Pior, qui se in vita exercebat monastica, ad ejus cellam aliquando accedens, proprium panem detulit. Cum eum autem Pambon reprehendisset, dicens : Cor hoc fecisti ? respondit Pior : Ne te gravarem. Itaque tacitus eum dimisit. Post aliquantum autem temporis accedens magnus Pambon ad cellam Pior, panem suum secum madefactum attulit. Ab eo autem rogatus, quanam de causa panem attulisset madefactum, respondit Pambon : Ideo madefeci, ne ego quoque te gravarem.

CAPUT XII.

Vita abbatis Ammonii (31) *et fratrum simul cum sororibus.*

Ammonius, qui fuit magni Pambo discipulus, simul cum tribus fratribus et duabus sororibus, cum pervenissent ad summum pietatis ac religionis, venerunt in solitudinem, et seorsum fecerunt utrumque monasterium, virorum scilicet et mulierum, ita ut satis magnum intercederet spatium. Quoniam autem insigniter doctus erat virorum optimus Ammonius, quædam civitas desideravit eum habere episcopum. Qui cum accessissent ad beatum Timotheum episcopum, rogarunt eum ut eis episcopum ordinaret Ammonium. Ille autem dicit : Adducite eum ad me, et ego eum vobis ordinabo. Cum ergo cum magno auxilio ivissent ad eum comprehendendum, is conversus est in fugam. Cum vidisset autem se jam esse comprehensum, stans eos rogabat. Cum ii autem non parerent, juravit senex se rem non suscipere, neque A posse egredi e solitudine. Ubi autem non cedebant, ipsis videntibus, arrepto forfice sinistram aurem sibi abscidit ad imum usque, eis dicens : Nunc intelligite fieri non posse ut ego fiam quod me cogitis, cum lex prohibeat ne ad sacerdotium provehatur is cui sunt aures amputatæ. Cum sic ergo eum dimisissent, recesserunt, et ad episcopum venientes hæc ei renuntiarunt. Is autem eis dicit : Hæc lex in usu sit apud Judæos. Mihi autem si vel truncatum naribus adduxeritis qui sit bonis moribus, ego eum ordinabo. Euntes ergo eum rursus rogabant. Cum ipse autem non parceret, aggressi sunt eum vel vi adducere. Is autem eis juravit, dicens : Si me coegeritis, etiam linguam meam exscindam. Eo itaque post hæc dimisso, recesserunt. Hujus Ammonii fertur hoc mi- B raculum. Nunquam, inquiunt, si quando turpis voluptatis carunculæ insurrectio ejus corpus invasit, corpori suo pepercit; sed ferrum candens suis membris admovebat, adeo ut esset totus ulceratus. Ejus autem mensa talis fuit a juventute usque ad mortem, quod crudis scilicet vesceretur; nihil enim unquam comedebat quod igni fuisset admotum, præter panem. Vetus autem et Novum Testamentum dicebat memoriter (32); et in doctorum virorum Origenis et Didymi, et Pierii et Stephani scriptis ita erat versatus, ut sexagies centena millia versuum percurrerit, ut de eo ferunt testimonium magni quoque Patres in solitudine. Hujus autem feruntur etiam prophetiæ. Tantum autem valebat in consolandis fratribus qui erant in solitudine, quantum nullus alius.

C Hoc ei suo suffragio tribuebat Evagrius, qui erat vir discernendi vi præditus, se nullum hominem vidisse qui esset magis impatibilis (33), et alienus ab omnibus animi perturbationibus (*Caute lege*).

[Hic idem sanctissimus cum a Rufino temporis illius præfecto prætorii multiplici supplicatione rogatus fuisset, ut magno illo Ammonio Constantinopolim ob necessarias eremi actiones adveniente, ipse quoque dignaretur venire, vehementer id precantibus sanctis diversarum provinciarum episcopis, aliisque quam pluribus eremitis (qui ad dedicationem basilicæ, quam ipse condiderat, convenerant), memoratum Ruffinum propriis manibus suscepit sacro fonte mundatum. Quem suæ conversationis merito plurimum veneratus est, sancto Ammonio cupiens in omnibus obedire : qui paulo post dormivit in D Domino, sepultusque est in basilica quæ appellatur Ruffiniana; in cujus sepulcro curari feruntur cuncti diversis febribus laborantes. *Ex Heraclide, cap.* 2.]

CAPUT XIII.

Vit abbatis Benjamin (31).

In hoc monte Nitriæ fuit vir admirabilis, qui vocabatur Benjamin, qui recte et ex virtute vitam egit annis octoginta. Qui cum summe virtutem exercuisset, dignatus fuit gratia curationum, adeo ut cuicunque manus imposuisset, aut quod benedixerat oleum dedisset, qui laborabat liberaretur ab omni ægritudine. Hic qui tanta gratia dignus fuerat habitus, octo mensibus ante obitum fuit hydropicus, et ejus corpus usque adeo intumuit, ut propter dolores inveniretur alius Job nostri temporis. Cum nos autem assumpsisset Dioscorus episcopus, qui tunc erat pre-

τοῦ τελευταίου κεντήματος πρὸς ἀπαρτισμὸν ὄντος, λέγει μοι, Δέξαι ταύτην τὴν σπυρίδα ἐκ τῶν ἐμῶν χειρῶν, ἵνα μέμνησαί μου. Ἄλλο γάρ σοι οὐκ ἔχω τί καταλείψω. Ἐκλιμπάνει ἀπύρεττος ἐτῶν ἑβδομήκοντα, παραθέμενος τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα· ὃν ἐνταφιάσασα ἐγὼ, καὶ ὀθόναις τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου ἑλίξασα, καὶ ἀποθεμένη, οὕτως ἀνεχώρησα τῆς ἐρήμου, ἕως ἡμέρας θανάτου τὴν σπυρίδα ἐκείνην μεθ' ἑαυτῆς ἔχουσα. Οὗτος ὁ Παμβὼ τελευτᾷν μέλλων, κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ ἐκλιμπάνειν αὐτὸν, παρεστῶσιν Ὠριγένει τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ οἰκονόμῳ, καὶ Ἀμμωνίῳ, ἀνδράσι περιβοήτοις, τοῦτο λέγεται εἰρηκέναι, ὅτι Ἀφ' οὗ ἦλθον εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς ἐρήμου, καὶ ᾠκοδόμησά μου τὴν κέλλαν, καὶ ᾤκησα ἐνθάδε, οὐκ ἐκτὸς ἔργου τῶν ἐμῶν χειρῶν πεποίηκα ἡμέραν μίαν· οὐδὲ μέμνημαι δωρεὰν ἄρτον φαγὼν ἀπό τινος· οὐ μεταμέλομαι ἕως τῆς ἄρτι ὥρας ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ ἐλάλησα. Καὶ οὕτως ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Θεὸν, ὡς μηδὲ ἀρξάμενος τοῦ θεοσεβεῖν. Προσεμαρτύρουν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ Ὠριγένης καὶ Ἀμμώνιος ἀφηγούμενοι ἡμῖν, ὅτι οὐδέποτε ἐρωτηθεὶς λόγον παρά τινος ἢ Γραφικὸν ἢ ἄλλον τινὰ πραγματικὸν, εὐθὺς ἢ παραυτὰ ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἔλεγεν μηδέπω τὴν ἀπόκρισιν εὑρηκέναι. Πολλάκις δὲ παρῆλθε καὶ τρίμηνον, καὶ οὐκ ἐδίδου ἀπόκρισιν, λέγων μήπω κατειληφέναι. Οὕτω μέντοι τὰς ἀποφάσεις ἐδίδου περιεσκεμμένως κατὰ Θεὸν, ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μετὰ παντὸς φόβου τοὺς πάντας δέχεσθαι ταύτας. Ταύτην γὰρ τὴν ἀρετὴν ἐλέγετο καὶ ὑπὲρ τὸν μέγαν Ἀντώνιον, καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἁγίους ἐσχηκέναι τὴν εἰς τοὺς λόγους ἀκρίβειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Περὶ Πίωρ.

Φέρεται δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ αὕτη ἡ πρᾶξις τοῦ ἁγίου Παμβώ· ὅτι ὁ μακάριος Πίωρ ὁ ἀσκητὴς παραβαλὼν αὐτοῦ τῇ κέλλῃ ποτὲ, ἴδιον βαστάσας ἀπήνεγκεν ἄρτον. Ἐγκληθεὶς δὲ παρ' αὐτοῦ, Τίνος ἕνεκεν τοῦτο πεποίηκας; ἀπεκρίνατο ὁ Πίωρ, Ἵνα μή σε βαρήσω, ὃν σιωπήσας οὕτως ἀπέλυσεν. Μετά τινα χρόνον παραβάλλει ὁ μέγας Παμβὼ τῇ κέλλῃ τοῦ Πίωρ· καὶ βρέξας τὸν ἄρτον αὐτοῦ, οὕτως ἀπήνεγκεν. Ἐρωτηθεὶς δὲ παρ' αὐτοῦ δι' ἣν αἰτίαν βεβρεγμένον ἀπήνεγκεν, ἀπεκρίνετο ὁ Παμβώ· Ἵνα μὴ κἀγώ σε βαρήσω, ἔβρεξα.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ Ἀμμωνίου.

Ὁ Ἀμμώνιος οὗτος μαθητὴς γεγονὼς τοῦ μεγάλου Παμβὼ ἅμα τρισὶν ἀδελφοῖς ἑτέροις, καὶ δυσὶν ἀδελφαῖς, εἰς ἄκρον φιλοθεΐας ἐλάσαντες, κατειλήφασι τὴν ἔρημον, καὶ ἀμφοτέρας τὰς μονὰς κατ' ἰδίαν ποιήσαντες τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ὡς ἱκανὸν ἀπέχειν ἀπ' ἀλλήλων διάστημα. Ἐπεὶ δὲ καθ' ὑπερβολὴν φιλόλογος ἦν ὁ ἄριστος τῶν ἀνδρῶν Ἀμμώνιος, πόλις τις τούτου ἠπάσθη εἰς λόγον ἐπισκοπῆς. Καὶ προσελθόντες Τιμοθέῳ τῷ μακαρίῳ ἐπισκόπῳ, παρεκάλουν οὐτὸν χειροτονῆσαι αὐτοῖς ἐπίσκοπον τὸν Ἀμμώνιον. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Φέρετέ μοι αὐτὸν καὶ χειροτονῶ ὑμῖν τοῦτον. Ἀπελθόντων οὖν αὐτῶν μετὰ βοηθείας πολλῆς εἰς τὸ συλλαβέσθαι αὐτὸν, εἰς φυγὴν οὗτος ἐτράπη. Ἰδὼν δὲ ὅτι λοιπὸν κατελήφθη, στὰς παρεκάλει αὐτούς. Μὴ πειθομένων δὲ αὐτῶν, καὶ διώμνυτο μὴ καταδέχεσθαι τὸ πρᾶγμα, μηδὲ δύνασθαι ἐξελθεῖν τῆς ἐρήμου.

A Ὡς δὲ οὐ συνεχώρουν αὐτῷ, βλεπόντων πάντων ἀφαρπάσας ψαλίδα, τὸ ἀριστερὸν οὖς ἑαυτοῦ ἕως τοῦ πυθμένος ἐψάλισεν, λέγων αὐτοῖς. Κἂν ἀπὸ, τοῦ νῦν πεπληροφόρησθε, ὅτι ἀδύνατον με γενέσθαι λοιπὸν ὅπερ αὐτοὶ ἀναγκάζετε, τοῦ νόμου ἀπαγορεύοντος, ὠτότμητον εἰς ἱερωσύνην μὴ προάγεσθαι. Οὕτως οὖν ἀφέντες αὐτὸν ἀνεχώρησαν, καὶ ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν ταῦτα τῷ ἐπισκόπῳ. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Οὗτος ὁ νόμος παρὰ Ἰουδαίοις πολιτευέσθω· ἐμοὶ δὲ καὶ ῥινότμητον, ἐὰν ἐνέγκητε μόνον ἄξιον τοῖς τρόποις ὄντα, χειροτονῶ. Ἀπελθόντες οὖν πάλιν παρεκάλουν αὐτόν. Μὴ πειθομένου δὲ τοῦ ὁσίου ἀνδρὸς, ἐπεχείρουν καὶ βίαν προσάγειν αὐτῷ. Ὁ δὲ διωμόσατο αὐτοῖς εἰπὼν, ὅτι Ἐὰν ἀναγκάσητέ με, καὶ τὴν γλῶσσάν μου ἀποτέμνω. Ἐπὶ τούτοις ἀφέντες αὐτὸν ἀνεχώρησαν. Τούτου τοῦ ἁγίου Ἀμμω- B νίου φέρεται τοῦτο τὸ θαῦμα. Οὐδέποτε, φησὶ, τῷ σωματίῳ αὐτοῦ ἡδονῆς ἐπαναστάσης ἀτόπου γεγονυίας, τοῦ σαρκίου αὐτοῦ ἐφείσατο, ἀλλὰ σίδηρον ἐκπυρακτώσας προσετίθει τοῖς μέλεσιν ἑαυτοῦ, ὡς πάντοτε αὐτὸν ἡλκωμένον εἶναι. Ἡ μέντοι τράπεζα αὐτοῦ τοιαύτη γέγονεν ἐκ νεότητος ἕως θανάτου ὠμοφαγία. Οὐδὲν γὰρ ὃ διὰ πυρὸς διίει ἔφαγέν ποτε ἐκτὸς ἄρτου. Παλαιὰν δε καὶ Καινὴν Γραφὴν ἀπεστήθισεν· καὶ ἐν συγγράμμασιν ἀνδρῶν λογάδων Ὠριγένους τε καὶ Διδύμου, καὶ Πιερίου, καὶ Στεφάνου διῆλθεν μυριάδας ἑξακοσίας. Ταῦτα δὲ μαρτυροῦσιν αὐτῷ καὶ οἱ μεγάλοι τῆς ἐρήμου Πατέρες. Τούτου καὶ προφητεῖαι φέρονται. Παρακλητικὸς δὲ ἦν τοσοῦτον τοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀδελφοῖς, εἰ καί τις ἄλλος.

Τούτῳ ψήφους ἐδίδου ὁ μακάριος Εὐάγριος ἀνὴρ C πνευματοφόρος καὶ διακριτικὸς, λέγων, ὅτι Οὐδέ ποτε αὐτοῦ ἀπαθέστερον ἑώρακα ἄνθρωπον. Οὗτος ὁ μακάριος πολλαῖς ἱκεσίαις καταδυσωπηθεὶς παρὰ Ῥουφίνου τοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων, εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἐλθόντος τοῦ μεγάλου Ἀμμωνίου ἐν Κωνσταντίνου πόλει διὰ χρείας τῶν τῆς ἐρήμου πολιτῶν, ἱκανῶς παρακληθεὶς, καὶ παρὰ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, τῶν ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐρήμου συνεληλυθότων, εἰς τὰ καταθέσια τῶν ἁγίων οὗπερ αὐτὸς ἔκτισεν μαρτυρίου (43), ἐν αὐτοῖς τοῖς καταθεσίοις ἀποδέχεται τὸν Ῥουφῖνον ὁ ἅγιος ἀπὸ τοῦ ἀχράντου βαπτίσματος παρὰ τῶν ἐπισκόπων, ὃν ἐσεβάσθη ἀξίως τῆς αὐτοῦ πολιτείας, εἰς πάντα ὑπακούσας τῷ ὁσίῳ ἀνδρὶ Ἀμμωνίῳ. Ὃς μετ' ὀλίγον χρόνον κοιμᾶται, καὶ θάπτεται ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ λεγομένῳ Ῥουφινιαναῖς (44). Οὗ τὸ μνῆμα λέγεται D θεραπεύειν πάντας τοὺς ῥιγιαζομένους.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Περὶ Βενιαμείν.

Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει τῆς Νιτρίας γέγονεν ἀνήρ τις θαυμαστὸς, ὀνόματι Βενιαμεὶν καλούμενος, ζωὴν βιώσας ἐνάρετον ἔτεσιν, ὀγδοήκοντα. Καὶ εἰς ἄκρον ἀσκήσας τὴν ἀρετὴν κατηξιώθη χαρίσματος ἰαμάτων, ὡς παντὶ ᾧ ἂν χεῖρας ἐπιτίθει, ἢ ἔλαιον εὐλογήσας ἐδίδου, πάσης ἀπηλλάττετο ἀῤῥωστίας ὁ ἐνοχλούμενος. Οὗτος ὁ τοῦ τηλικούτου χαρίσματος καταξιωθεὶς πρὸ ὀκτὼ μηνῶν τῆς κοιμήσεως ὑδρωπίασεν. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὤγκωσεν τὸ σῶμα αὐτοῦ τῇ οἰδήσει, ὡς ἄλλον Ἰὼβ ταῖς ἀλγηδόσιν εὑρεθῆναι ἐν τοῖς ἡμετέροις καιροῖς. Παραλαβὼν οὖν ἡμᾶς Διόσκορος ὁ ἐπίσκοπος, τότε δὲ πρεσβύτερος ὢν τοῦ

ὄρους τῆς Νιτρίας, ἐμέ τε καὶ τὸν μακάριον Εὐάγριον, λέγει ἡμῖν· Δεῦτε, βλέπετε νέον Ἰὼβ, ἐν τοιούτῳ ὄγκῳ σώματος, πάθει ἀνιάτῳ, ἄμετρον κεκτημένον εὐχαριστίαν. Ἀπελθόντες οὖν ἐθεασάμεθα τοσοῦτον ὄγκον τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς μὴ δύνασθαι τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς χειρὸς αὐτου περιλαμβάνειν ταῖς δύο χερσὶ τῶν δακτύλων. Μὴ δυνάμενοι δὲ ἡμεῖς ἐνατενίζειν τῇ τοῦ πάθους δεινότητι, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἀπ' αὐτῶν ἀπεστρέφομεν. Τότε λέγει ἡμῖν ὁ μακάριος ἐκεῖνος Βενιαμείν· Εὔξασθε, τέκνα, ἵνα μή μου ὁ ἔσωθεν ἄνθρωπος ὑδρωπιάσῃ. Τοῦτο γὰρ τὸ σῶμα οὔτε με εὐπαθοῦντα ὤνησεν, οὔτε δυσπαθοῦντα παρέβλαψεν. Τοὺς ὀκτὼ οὖν μῆνας ἐκείνους δίφρος αὐτῷ πλατύτατος γέγονεν, ἐν ᾧ ἀδιαλείπτως ἐκαθέζετο, μηκέτι ἐν κλίνῃ ἀναπεσεῖν δυνάμενος, διὰ τὰς λοιπὰς χρείας τοῦ σώματος. Καὶ ἐν τούτῳ ὢν τῷ ἀνιάτῳ πάθει ἄλλους ἰᾶτο τοὺς ἐν οἱοισδήποτε οὖν νοσήμασι κατεχομένους. Ἀναγκαῖον τοίνυν ἡγησάμην ἐξηγήσασθαι τούτου τοῦ ἁγίου τὸ πάθος, ἵνα μὴ ξενιζώμεθα ὅταν τι περιστατικὸν δικαίοις ἀνδράσι συμβαίνῃ. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ γενναίου ἐκείνου, τὰ φλία τῆς θύρας ἐπήρθη καὶ αἱ παραστάδες, ἵνα δυνηθῇ τὸ σῶμα ἐξενεχθῆναι τῆς κέλλης. Τοσοῦτος ἦν ὁ ὄγκος τοῦ σώματος τοῦ μακαρίου καὶ ἀοιδίμου Πατέρος Βενιαμείν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ Ἀπολλωνίου.

Ἀπολλώνιός τις ὀνόματι ἀπὸ πραγματευτῶν, ἀποταξάμενος καὶ οἰκήσας τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας, μήτε τέχνην τὸ λοιπὸν μαθεῖν δυνάμενος, μήτε ἐπὶ ἄσκησιν γραφικὴν, τῷ παραβεβηκέναι τὴν ἡλικίαν, ζήσας ἐν τῷ ὄρει εἴκοσι ἔτη, ταύτην ἔσχεν τὴν ἄσκησιν. Ἐκ τῶν ἰδίων χρημάτων καὶ τῶν οἰκείων πόνων παντοῖα ἰατρικὰ καὶ κελλαρικὰ ἀγοράζων ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, πάσῃ τῇ ἀδελφότητι εἰς τὰς νόσους ἐπήρκει. Καὶ ἦν ἰδεῖν αὐτὸν ὄρθριον μέχρι τῆς ἐννάτης ὥρας κυκλεύοντα τὰ ἀσκητήρια, καὶ μοναστήρια, καὶ πάσας σκηνὰς τὰς ἐκεῖ, κατὰ θύραν εἰσερχόμενον καὶ ἐπισκοποῦντα, μή τις ἀνάκειται. Ἐβάσταζεν δὲ σταφίδας, ῥοὰς, ᾠὰ, σιλίγνια, ὧν ἐπιδέονται οἱ ἀῤῥωστοῦντες, ταύτην ἑαυτῷ λυσιτελοῦσαν εὑρὼν πολιτείαν εἰς τὸ γῆρας τοῦ Χριστοῦ δοῦλος· ὅστις τελευτᾷν μέλλων, ὁμοίῳ ἑαυτοῦ καταλιμπάνει τὰ γρυτάρια, παρακαλέσας αὐτὸν ταύτην ἐκτελεῖν τὴν διακονίαν Πεντακισχιλίων γὰρ οἰκούντων μοναζόντων τὸ ὄρος ἐκεῖνο, χρεία καὶ τῆς τοιαύτης ἐπισκέψεως, διὰ τὸ ἔρημον εἶναι τὸν τόπον.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ', ΙϚ'.

Περὶ Παησίου καὶ Ἡσαΐου.

Ἕτερός τις Πaήσιος καὶ Ἡσαΐας οὕτω καλούμενοι ἀδελφοὶ ὑπῆρχον πατρὸς ἐμπόρου Σπανοδρόμου. Οἵτινες τοῦ πατρὸς αὐτῶν τελευτήσαντος ἐμερίσαντο τὰ ὑπάρχοντα ἐν κινητοῖς, ἃ ἔσχον ἐν μὲν νομίσμασι πεντακισχιλίοις, ἐν ἱματίοις δὲ καὶ οἰκέταις τὰ εὑρεθέντα. Οὗτοι μετ' ἀλλήλων ἐσκέψαντο, καὶ συμβουλεύοντες ἑαυτοῖς ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους. Ἐπὶ ποίαν μέθοδον ἔλθωμεν βίου, ἀδελφέ; ἐὰν ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν, ἣν μετῆλθεν ὁ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς ἑτέροις ἔχομεν καταλεῖψαι τοὺς πόνους ἡμῶν. Ἴσως δὲ καὶ κινδύνοις περιπεσούμεθα πάντως ἢ λῃστρικοῖς ἢ θαλαττίοις. Δεῦρο οὖν, ἀδελφὲ, *ἐπὶ τὸν μονήρη βίον* ἔλθωμεν, ἵνα καὶ τὰ τοῦ πα- A τρὸς ἡμῶν κερδήσωμεν, καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν μὴ ἀπολέσωμεν. Ἤρεσεν οὖν ἀμφοτέροις ὁ σκοπὸς τοῦ μονήρους βίου. Εὑρέθησαν οὖν ἄλλος κατ' ἄλλο διαφωνοῦντες. Μερισάμενοι δὲ τὰ χρήματα, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, τοῦ μὲν σκοποῦ εἴχοντο ἕκαστος τοῦ ἀρέσαι Θεῷ, ἐνηλλαγμένῃ δὲ τῇ πολιτείᾳ. Ὁ μὲν γὰρ πάντα διασκορπίσας ἔδωκεν ἀσκητηρίοις, καὶ ἐκκλησίαις, καὶ φυλακαῖς· καὶ τεχνίδριον ἔμαθεν ὅθεν τὸν ἄρτον πορίσηται, καὶ τῇ ἀσκήσει προσεῖχεν, καὶ τῇ προσευχῇ. Ὁ δὲ ἕτερος τούτου μηδὲν διασκορπίσας, ἀλλὰ ποιήσας ἑαυτῷ μοναστήριον, καὶ προσλαβόμενος ἀδελφοὺς ὀλίγους, πάντα ξένον ἐδεξιοῦντο, πάννα ἄῤῥωστον ἐθεράπευεν, πάντα γέροντα περιεκράτει, παντὶ πένητι παρεῖχεν κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν τρεῖς ἢ τέσσαρας τραπέζας ἱστῶν· B τοὺς λειπομένους ἐδεξιοῦτο. Τούτῳ τῷ τρόπῳ τὸν ἑαυτοῦ βίον κατηνάλωσεν. Τούτων οὖν ἀμφοτέρων τελευτησάντων, διάφοροι μακαρισμοὶ ἑκατέρων ἐγένοντο παρὰ τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἀμφοτέρων τελείων ἐν ἀρετῇ εὑρεθέντων. Καὶ τοῖς μὲν ἤρεσκεν ὁ τοῦ ἅπαξ ἀποταξαμένου βίος, τοῖς δὲ ὁ κοινωνικὸς πρὸς πάντας τοὺς δεομένους. Φιλονεικίας οὖν ἐμπεσούσης ἐπὶ τῇ διαφόρῳ πολιτείᾳ τούτων τῶν μακαρίων τῇ ἀδελφότητι, μάλιστα ἐπὶ τοῖς διαφόροις ἐπαίνοις, ἀπέρχονται πρὸς τὸν μακάριον καὶ ἅγιον Παμβὼ, καὶ ἀνατίθενται αὐτῷ τὴν περὶ τούτων ἐπίκρισιν, ἀξιοῦντες μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τὴν ἀμείνω πολιτείαν. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς. Ἀμφότεροι τέλειοί εἰσι πρὸς τὸν Κύριον. Ὁ μὲν γὰρ Ἀβραμιαῖον ἐξετέλεσεν ἔργον δεξιούμενος πάντας· ὁ δὲ τοῦ προφήτου Ἠλίου τὸ ἀκαμπὲς τοῦ ζήλου τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἐνεδέ- C ξατο. Καὶ τῶν μὲν λεγόντων, Τῶν ποδῶν σου ἁπτόμεθα, πῶς δυνατὸν εἶναι τούτους ἴσους, προτιμώντων τινῶν τὸν ἀσκητὴν, καὶ λεγόντων, ὅτι Οὗτος τὸ εὐαγγελικὸν πεπλήρωκεν πρόσταγμα, τὰ πάντα πωλήσας, καὶ διαδεδωκὼς πτωχοῖς, καὶ προσκαρτερῶν ταῖς εὐχαῖς, κατὰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν καὶ νύκτα τὸν σταυρὸν βαστάζων, καὶ ἀκολουθῶν τῷ Σωτῆρι, τῶν δὲ περὶ τοῦ ἑτέρου ἀντιφιλονεικούντων, ὅτι Καὶ οὗτος, δεόμεθα σου, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα σπλάγχνα ἐπεδείξατο εἰς πάντας τοὺς δεομένους, ὡς καὶ εἰς αὐτὰς τὰς λεωφόρους ἐξερχόμενον καθῆσθαι, καὶ τοὺς θλιβομένους συνάγειν καὶ ἐπαρκεῖν· καὶ οὐ μόνον τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἀνέπαυεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν, νοσοκομῶν, καὶ ἐπικουρῶν· λέγει αὐτοῖς ὁ μακάριος Παμβώ· Πάλιν ὑμῖν ἐρῶ· ἀμφότεροί εἰσιν ἴσοι πρὸς τὸν Κύριον· ἕκαστον δὲ ὑμῶν πληροφο- D ρήσω περὶ αὐτῶν. Οὗτος εἰ μὴ ἤσκει τοσαύτῃ ἀκρότητι, οὐκ ἂν ἐγένετο ἄξιος τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀγαθότητι συγκριθῆναι. Ἐκεῖνος πάλιν ἀναπαύων τοὺς ξένους, καὶ τοῖς δεομένοις διακονῶν, ἰσόῤῥοπος, κατὰ δύναμιν, τοῦ Κυρίου ἀναδέδεικται. Αὐτὸς γὰρ λέγει· Ἐγὼ οὐκ ἦλθον διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι. Διάκονος ὢν καὶ οὗτος, εἰ καὶ δοκεῖ τὸ ἐκ τοῦ κόπου ἔχειν φορτίον, ἀλλὰ καὶ τὴν παρ' αὐτὰ εἶχεν ἀνάπαυσιν. Ἐκδέξασθε δὲ μικρὸν, ἵνα καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ δέξωμαι τὴν περὶ αὐτῶν ἀποκάλυψιν· καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθόντες μαθήσεσθε. Διαλιπόντες οὖν ὀλίγας ἡμέρας, ἦλθον πάλιν περὶ τούτων τὸν μέγαν παρακαλοῦντες. Ὁ δὲ μακάριος ἀπεκρίνατο, λέγων αὐτοῖς, ὡς Ἐπὶ Θεοῦ ἀμφοτέρους εἶδον ἅμα ἑστῶτας ἐν τῷ παραδείσῳ.

byter montis Nitriæ, me inquam et beatum Evagrium, dicit nobis : Adeste, videte novum Job qui in tanto corporis morbo et tanto tumore immensam habet patientiam cum gratiarum actione. Accedentes ergo vidimus tantam molem ejus corporis, ut parvum ejus digitum non possemus complecti digitis duarum manuum. Cum autem morbi gravitatem non possemus fixis oculis intueri, nostros oculos avertebamus. Tunc dicit nobis beatus ille Benjamin : Orate, filii, ne meus internus homo sit hydropicus. Hoc enim corpus neque cum bene se haberet, mihi quidquam profuit, neque cum mâle, me læsit. Illis ergo octo mensibus facta est illi sella latissima (35), in qua sedebat assidue, ut qui non posset in lecto accumbere, propter ea quæ sunt corpori necessaria. Cum autem laboraret hoc morbo immedicabili, medebatur aliis qui tenebantur quibusvis ægritudinibus. Necessarium itaque duxi, morbum hujus sancti exponere, ne nobis alienum videatur, si viris justis aliquis casus accidat. Egregio ergo illo viro mortuo, sublatum est limen ostii et postes, ut posset corpus efferri ex cella. Tanta erat moles corporis beati et inclyti patris Benjamin.

CAPUT XIV.

Vita Apollonii (36) *qui cognominabatur* ἀπὸ πραγματευτῶν, *id est a negotiatoribus.*

Quidam Apollonius nomine ἀπὸ πραγματευτῶν, id est, a negotiatoribus, cum mundo renuntiasset, et montem Nitriæ habitasset, et nec artem discere posset, nec litteras, quod ætate esset provectus, viginti annis quibus vixit in monte, hanc habuit exercitationem. Suis pecuniis et suis laboribus emens Alexandriæ vasa medica omne genus (37), universæ fraternitati ea suppeditabat ad morbos : et licebat eum videre a prima luce usque ad horam nonam discurrentem obeundo monasteria, et ostium ingredientem, et visentem num quis decumberet. Portabat autem uvam passam, mala punica, ova, panem siligineum, et ea quibus opus habent ægroti. Hanc sibi conferentem invenit vitæ rationem usque ad senium Christi servus. Qui cum esset moriturus, alteri sibi simili sua reliquit frivola, rogans eum ut idem obiret ministerium. Nam cum quinque millia monachorum illum montem habitent, tali quoque opus est curatione, quod sit locus desertus.

CAPUT XV ET XVI.

Vita Pæsii et Isaiæ (38).

Alii Pæsius et Isaias nomine fuerunt fratres, patre mercatore Hispanico (39), qui quidem cum pater eorum esset mortuus, diviserunt facultates quas habebant in mobilibus : in nummis quidem quinque millia, in vestibus autem et servis quæ inventa fuerant. Ii inter se deliberarunt, et sibi consulentes, dicebant : Quodnam vitæ iter ingrediemur, o frater? Si exerceamus mercaturam quam pater noster exercuit, nos relinquemus aliis nostros labores, et forte incidemus in pericula vel latronum vel maris. Age ergo, frater, vitam, aggrediamur monasticam, ut et patris nostri lucremur facultates, et nostras animas non perdamus. Placuit ergo utrisque scopus vitæ solitariæ, sed inventi sunt alius in alio discrepantes. Cum itaque pecunias divisissent, et reliqua omnia, hunc quidem sibi scopum proposuerunt, ut Deo placerent, sed diverso vitæ instituto. Unus enim omnia dispergens, dedit monasteriis, et ecclesiis, et custodiis, et cum artem didicisset, ex qua sibi panem pararet, exercitationi operam dabat et orationi. Alter autem ejus nihil dispersit, sed facto sibi monasterio, et paucis assumptis fratribus, quemlibet excipiebat hospitem, quemlibet curabat ægrotum, quemvis senem retinebat, cuivis pauperi dabat; Sabbato et Dominica, tres aut quatuor mensas statuens, eos qui erant egeni excipiebat. Hoc modo vitam suam consumpsit. Ambobus autem mortuis, diversæ beatitudines utrisque dabantur a fratribus, utpote quod essent inventi ambo virtute perfecti : et aliis quidem placebat vita ejus, qui renuntiaverat; aliis vero ea quæ communicabat omnibus egentibus. Cum ergo inter fratres incidisset contentio, propter horum beatorum diversum vitæ institutum, et maxime propter laudes diversas, vadunt ad beatum Pambo, et ad eum referunt, ut de hac re respondeat, volentes scire utranam sit melior vitæ ratio. Is autem eis dicit : Utrique sunt perfecti apud Deum. Alter quidem functus est munere Abrahæ, qui omnes excipiebat; alter vero suscepit firmissimum et constantissimum zelum Eliæ prophetæ, ut Deo placeret. Et cum alii quidem ei dicerent : Quomodo fieri potest, dic, quæsumus, nobis pedes tuos attingentibus (40), ut hi sint æquales. Cumque alii exercitatorem præferrent et dicerent : Præceptum implevit evangelium, ut qui omnia vendiderit et dederit pauperibus, noctu et diu perseverans in orationibus, crucem ferens, et sequens Servatorem; contra autem alii de altero contenderent, dicentes : Hic, obsecramus te, tot et talia viscera ostendit in omnes egentes, ut exiret et sederet in viis regiis, et qui erant afflicti colligeret, et opem ferret; neque solum suam recreavit animam, sed etiam aliorum, ægrotos curans, et eis dans auxilium. Et dicit beatus Pambo : Rursus vobis dicam : ambo sunt pares apud Dominum, unicuique autem vestrum de iis satisfaciam. Hic si non usque adeo se exercuisset, non fuisset dignus ut illum bonitati illius compararem. Ille rursus qui recreabat ac reficiebat hospites, et egenis ministrabat, ostensus est Domino pro viribus æqualis. Ipse enim dixit : Ego non veni ministrari, sed ministrare (*Matth.* xx). Hic ergo minister etsi videbatur habere onus ex labore, attamen ex ipso quoque habuit recreationem. Exspectate autem paululum, ut a Deo quoque de his habeam revelationem, et postea scietis cum veneritis. Intermissis ergo aliquot diebus redierunt, de his Magnum illum rogantes. Senex autem respondit illis, dicens: Ante Deum (41) vobis loquor; vidi utrosque simul stantes in paradiso.

CAPUT XVII.

Vita Macarii junioris (42).

Quidam ætate junior, nomine Macarius, decem et octo annos natus, cum luderet cum suis æqualibus ad lacum qui dicitur Maria, pascens pecora cædem fecit involuntariam. Is cum nemini hoc dixisset, venit in solitudinem, et eo processit metu et Dei et hominum, ut non senserit se tribus annis mansisse sine tecto in solitudine. Est autem illa terra arida, idque sciunt omnes, tam qui auditione acceperunt, quam qui ex ipsa norunt experientia. Hic ipse Macarius sibi postea ædificavit cellulam; et cum in ea vixisset alios viginti et quinque annos, tanta gratia dignus est habitus, ut solitudine (43) delectatus despiceret dæmones. Ego cum eo versatus longo tempore, ab eo didici quomodo effacta esset ejus ratio ob peccatum B cædis. Dicebat autem, tantum abesse ut doleret, ut etiam gratias ageret de crimine cædis. Fuit enim cædes involuntaria mihi causa salutis. Dicebat autem, ex Scripturis afferens testimonium cædis, quæ a magno Dei servo Moyse facta fuit in Ægypto, quod nisi propter cædem, et metum Pharaonis, non dignus habitus fuisset Moyses visione Domini, et tanto dono, et conscriptione sanctorum eloquiorum Spiritus. Nam cum effugisset ex Ægypto, pervenit in montem Sina. Hæc autem dico non muniens viam ad cædem aliquam; sed potius ostendens esse etiam virtutes quæ oriuntur ex casu, quando non vult quis sua sponte ad bonum accedere. Ex virtutibus enim aliæ quidem sunt quæ ex voluntate et ex nostro animi instituto proficiscuntur; aliæ vero quæ ex casu C nascuntur.

CAPUT XVIII.

Vita abbatis Nathanael.

Ex veteribus sanctis fuit quidam alius, optimus Christi athleta, nomine Nathanael. Eum ego non offendi in carne; dormierat enim quindecim annis ante meum adventum in montem. Cui autem in eos incidissem qui cum hoc sancto se exercuerant, et fuerant ei tempore æquales, de viri virtute lubenter sum eos sciscitatus. Mihi autem ejus quoque cellam ostenderunt, in qua nullus adhuc habitat, quod sit terræ habitatæ propinquior. Ille enim beatus tunc eam condidit quando rari fuerant anachoretæ. Narravit autem mihi egregiam ejus exercitationem; nempe quod D tantam habuerit in cella tolerantiam, ut nunquam dimotus sit a proposito. Cum ab initio fuisset illusus a dæmone, qui omnes illudit, qui eum labi fecerat in socordiam et animi mœrorem, et eum e cella exegerat (visus est enim esse tristis et animo angi in prima cella), illuc itaque recedens, ædificavit aliam propinquiorem pago. Postquam ergo perfecit cellam, et in ea habitavit tres vel quatuor menses, accedit noctu dæmon tauream tenens sicut lictores, præ se ferens speciem militis pannis induti, et taurea (44) edens strepitus. Cui succensus, dixit beatus Nathanael: Quis tu es qui hæc facis in meo hospitio? Dæmon autem respondit: Ego sum qui te ex tua prima cella A exegi, et nunc veni ut te ex hac quoque fugem. Cum ergo cognovisset beatus Nathanael se fuisse illusum, reversus est ad primam cellam; et spatio triginta septem annorum non est egressus extra fores, contendens cum dæmone, qui tot et tanta ei fecerat ut eum cogeret ex cella egredi, ut ne ea narrare quidem liceat. Atque inter cætera quidem hoc machinatus est bonorum inimicus, nempe ut eum probro ac dedecore afficeret, ad ejus abrumpendum institutum.

Cum septem sancti episcopi sanctum invisissent, aut ex Dei providentia, aut ex suggestione illius tentationis, eum propemodum deturbavit a proposito. Cum enim episcopi postquam eum invisissent, orassent, et post orationem exirent, ne gressum quidem unus pedis eos comitatus est vir egregius, ne daret locum inimico bonorum. Ei ergo dicunt diaconi episcoporum: Superbe te geris, o abbas, qui non deducis episcopos. Is vero dicit eis: Ego et dominos meos episcopos colo, et omnem clerum honoro; sumque ego peccator omnium hominum peripsema: his autem omnibus et toti vitæ, quod in me est, proposito sum mortuus. Ego enim habeo scopum occultum, quem scit Dominus qui novit occulta mei cordis, cur eos non sum comitatus.

Cum ergo hic quoque actus non successisset dæmoni, rursus talem suscipit figuram. Novem mensibus ante dormitionem athletæ transformatus est in puerum duodecim annos natum, tanquam agentem asinum panem in sporta ferentem. Qui puer cum sero vespere esset prope cellam, simulabat cecidisse asinum, et se clamare: Abba Nathanael, miserere mei, et porrige mihi manum. Ille autem audivit utique vocem pueri; et aperto ostio cellæ, stans intus ei dicebat: Quis es, et quid vis tibi faciam? Respondet dæmon: Ego sum hujus monachi minister, et fero panes, quoniam est agape tui noti fratris; et cras illucescente Sabbato opus est oblationibus. Rogo ergo te ne me despicias, ne devorer ab hyænis. Sunt enim hyænæ in his locis. Stans ergo mutus beatus Nathanael, præ ingenti ejus misericordia caligabat conturbatus visceribus, et reputabat apud se quid faceret, dicens: Aut futurum est ut transgrediar mandatum, aut a proposito excidam. Postea pia apud se reputans cognitione, dixit: Melius est ne labefactem tot annorum propositum ad ignominia afficiendum et vincendum diabolum. Cum itaque Dominum rogasset, dicit puero qui cum eo loquebatur: Audi, puer, aut quicunque sis. Credo in Deum quem colo, qui dominatur cuivis spiritui, quod si auxilio revera egeas, Deus tibi mittet auxilium; et neque hyænæ, neque aliquid aliud tibi male faciet; sin autem es tentatio, hoc quoque Deus mihi exhinc jam revelabit, et clauso cellæ ostio est ingressus. Pudore autem affectus dæmon quod sic quoque esset victus, resolutus est in turbinem, onagrisque exsultantibus ac fugientibus et strepitum edentibus assimilatus, sic evanuit.

Hoc fuit certamen beati Nathanael, et hæ sunt virtutes ejus exercitationis, et pugna invicta adversus adversarium; et hic ejus celebris vitæ finis.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Περὶ Μακαρίου τοῦ ἀκούσιον φόνον ποιήσαντος.

Νεώτερός τις τῇ ἡλικίᾳ ὀνόματι Μακάριος, ὡς ἐτῶν δεκαοκτὼ, ἐν τῷ παίζειν αὐτὸν μετὰ τῶν συνηλίκων παρὰ τὴν λίμνην τὴν λεγομένην Μαρίαν, τετράποδα νέμων, ἀκούσιον εἰργάσατο φόνον. Οὗτος μηδενὶ μηδὲν εἰρηκὼς καταλαμβάνει τὴν ἔρημον, καὶ εἰς τοσοῦτον ἤλασεν φόβον θεῖόν τε καὶ ἀνθρώπινον, ὡς ἀναισθητῆσαι αὐτὸν τριετίαν ἄστεγον μείναντα ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἄβροχος δὲ ἡ γῆ ἐκείνη ὑπάρχει· καὶ τοῦτο ἴσασι πάντες, καὶ οἱ διὰ λόγων γενόμενοι, καὶ οἱ διὰ τῆς πείρας αὐτῆς. Ὁ αὐτὸς οὗτος Μακάριος ὕστερον ᾠκοδόμησεν ἑαυτῷ κελλίον· καὶ ζήσας ἐν αὐτῷ ἄλλα εἰκοσιπέντε ἔτη, τοιούτου χαρίσματος ἠξιώθη, ὡς καταπτύειν δαιμόνων, ἐντρυφῶν τῇ μονότητι. Τούτῳ πολλὰ συγχρονίσας ἐγὼ ἐμάνθανον παρ' αὐτοῦ πῶς αὐτοῦ ὁ διαλογισμὸς διάκειται ἐπὶ τῇ τοῦ φόνου ἁμαρτίᾳ. Ὃς τοσοῦτον ἔλεγεν ἀπέχειν λύπης, ὡς καὶ προσευχαριστεῖν τῇ τοῦ φόνου αἰκίᾳ. Γεγένηται γάρ μοι, φησὶν, ὑπόθεσις σωτηρίας ὁ ἀκούσιος φόνος. Ἔλεγεν δὲ ἀπὸ Γραφῶν φέρων τὴν μαρτυρίαν τοῦ κατὰ τὸν μέγαν θεράποντα τοῦ Θεοῦ Μωϋσέως τοῦ κατὰ τὴν Αἴγυπτον φόνου, ὅτι Εἰ μὴ διὰ τὸν φόβον τοῦ φόνου, οὐκ ἂν Μωϋσῆς ἠξιώθη τῆς Δεσποτικῆς θεοπτίας, καὶ τῆς τοσαύτης δωρεᾶς, καὶ τῆς συγγραφῆς τῶν ἁγίων λόγων τοῦ Πνεύματος, εἰ μὴ τῷ δέει τοῦ Φαραὼ· δι' ὃ ἔδρασεν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ κατείληφεν τὸ ὄρος Σινᾶ. Ταῦτα δὲ λέγω ἐγὼ οὐχ ὁδοποιῶν εἰς φόνον τινὰ, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποδεικνύων, ὅτι εἰσὶ καὶ περιστατικαὶ ἀρεταὶ, ὅταν μὴ ἑκουσίᾳ γνώμῃ τῷ ἀγαθῷ τις προσελθεῖν βουληθῇ. Τῶν γὰρ ἀρετῶν αἱ μέν εἰσι προαιρετικαὶ, αἱ δὲ περιστατικαί.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Περὶ Ναθαναήλ.

Ἕτερός τις τῶν ἁγίων γέγονεν τῶν παλαιῶν ἄριστος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὀνόματι Ναθαναήλ. Τοῦτον ἐγὼ ἐν σαρκὶ οὐ κατείληφα· κεκοίμητο γὰρ πρὸ τῆς ἐμῆς εἰσόδου ἐν τῷ ὄρει πρὸ ἐτῶν δεκαπέντε. Τοῖς δὲ συνασκήσασι τῷ ἁγίῳ τούτῳ καὶ συγχρονίσασι περιτυχὼν, φιλοφρόνως ἠρώτων περὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς. Ἔδειξαν δέ μοι αὐτοὶ καὶ τὴν κέλλαν, εἰς ἣν ᾤκει μὲν οὐκέτι οὐδεὶς διὰ τὸ ἐγγυτέρω εἶναι τῆς οἰκουμένης. Ἐκεῖνος γὰρ ὁ μακάριος τότε αὐτὴν ἔκτισεν ὅτε σπάνιοι ἦσαν οἱ ἀναχωρηταί. Διηγοῦντο δέ μοι τοῦτο περὶ αὐτοῦ ἐξαίρετον τῆς ἀσκήσεως· ὅτι τοσαύτην ἔσχεν ὑπομονὴν ἐν τῷ κελλίῳ, ὡς μὴ σαλευθῆναί ποτε τοῦτον ἀπὸ τῆς προθέσεως· ἐν οἷς ἐμπαιχθεὶς κατ' ἀρχὰς παρὰ τοῦ πᾶσιν ἐμπαίζοντος καὶ ἀπατῶντος δαίμονος, τοῦ καὶ τοῦτον τῇ ἀκηδίᾳ περιβαλόντος, καὶ τῆς κέλλης αὐτὸν ἐξελάσαντος. Ἔδοξεν γὰρ ἀκηδιᾷν εἰς τὴν πρώτην κέλλαν. Ἀναχωρήσας ἐκείνης ἀπελθὼν ἄλλην ἔκτισεν πλησιώτερον κώμης. Μετὰ οὖν τὸ τελέσαι τὴν κέλλαν, καὶ ἐν αὐτῇ οἰκῆσαι, μετὰ τρεῖς μῆνας ἢ τέσσαρας, παραγίνεται ὁ δαίμων ἐν νυκτὶ ταυρέαν κατέχων ὥσπερ οἱ δήμιοι, σχῆμα, ἔχων στρατιώτου ῥακοδυτοῦντος, ψόφους ἐργαζόμενος τῇ ταυρέᾳ. Πρὸς ὃν ἀχθόμενος ἔλεγεν ὁ μακάριος Ναθαναὴλ, λέγων αὐτῷ· Τίς εἶ σὺ, ὅτι ταῦτα δρᾷς ἐν τῇ ἐμῇ ξενίᾳ; Ὁ δὲ δαίμων ἀπεκρίνετο· Ἐγώ εἰμι ὁ καὶ ἐκ τῆς πρώτης κέλλης ἐλάσας σε, καὶ νῦν ἦλθον καὶ ἐκ ταύτης φυγαδεῦσαί σε. Ἐγνωκὼς οὖν ὁ μακάριος Ναθαναὴλ, ὅτι

A ἐνεπαίχθη, ὑποστρέφει αὖθις εἰς τὴν πρώτην σκέπην. Καὶ πληρώσας τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη, οὐχ ὑπερέβη τὸν οὐδὸν, φιλονικήσας τῷ δαίμονι· ὃς τοσαῦτα αὐτῷ ἐνεδείξατο, ἵνα αὐτὸν ἀναγκάσῃ ἐξελθεῖν ἐκ τῆς κέλλης, ὅσα οὔτε ἔστι διηγήσασθαι. Ἐν οἷς καὶ τοῦτο· Ἐπιτηρήσας ὁ μισόκαλος ἐπηρεάται τοῦτον ἐσπούδασεν εἰς ἐγκοπὴν τῆς προθέσεως. Ἑπτὰ ἐπισκόπων ἁγίων ἐπισκεψαμένων τὸν ἅγιον, ἢ ἐκ Θεοῦ προνοίας, ἢ ἐξ ὑποθέσεως τοῦ πειρασμοῦ, ἐξ ἐκείνου παρ' ὀλίγον αὐτὸν ἐξώκειλεν τῆς προθέσεως. Τῶν γὰρ ἐπισκόπων μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν εὐξαμένων, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξιόντων, οὐ προέπεμψεν αὐτοὺς ὁ γενναῖος οὐδὲ βῆμα ποδὸς, ἵνα μὴ δῷ χώραν τῷ μισοκάλῳ. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ διάκονοι τῶν ἐπισκόπων, Ὑπερήφανον πρᾶγμα ἐργάζῃ, ἀββᾶ, μὴ προπέμπων τοὺς ἐπισκόπους. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς·
B Ἐγὼ καὶ τοὺς κυρίους μου τοὺς ἐπισκόπους σέβω, καὶ πάντα τὸν κλῆρον τιμῶ, καὶ πάντων ἀνθρώπων ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς περίψημα. Πᾶσι δὲ τούτοις καὶ ὅλῳ τῷ βίῳ ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ τῇ προθέσει ἀπέθανον. Ἔχω γὰρ κεκρυμμένον σκοπὸν, ὃν οἶδεν ὁ Κύριος, ὁ καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς ἐμῆς καρδίας εἰδὼς, διὰ τί οὐ προέπεμψα.

Ἀστοχήσας δὲ ὁ δαίμων καὶ ἐν τούτῳ τῷ δράματι, σχῆμα πάλιν τοιοῦτον ὑπέρχεται· Πρὸ ἐννέα μηνῶν τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀθλητοῦ μεταμορφοῦται εἰς παιδάριον δεκαετὲς, ὡς ἐλαῦνον ὄνον ἄρτους ἐν σαργάνῃ βαστάζοντα. Καὶ γενόμενος ἑσπέρας βαθείας πλησίον τῆς τούτου κέλλης, ἐσχηματίσατο ὡς πεπτωκέναι τὸν ὄνον, καὶ κράζον τὸ παιδίον, Ἀββᾶ Ναθαναὴλ, ἐλέησόν με, καὶ δός μοι χεῖρα. Ἤκουσεν δὲ ἐκεῖνος τῆς φωνῆς τοῦ παιδίου δῆθεν, καὶ ἀνοίξας τὴν θύραν
C τῆς κέλλης, ἔσω ἑστὼς ἐλάλει αὐτῷ· Τίς εἶ, καὶ τί θέλεις ποιήσω σοι; Ἀποκρίνεται ὁ δαίμων· Ἐγὼ δὲ εἰμι τοῦδε τοῦ μοναχοῦ τὸ μελλάκιον, καὶ ἄρτους ἀποφέρω. Ἐπειδὴ ἀγάπη ἐστὶν τοῦ σοῦ γνωρίμου τοῦδε τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ αὔριον Σαββάτου διαφαύοντος χρεία τῶν προσφορῶν. Δέομαι οὖν σου μὴ με παρίδῃς, μή ποτε καὶ ὑπὸ ὑαινῶν βρωθῶ. Πολλαὶ γὰρ ὕαιναί εἰσιν ἐν τοῖς τόποις. Ἐνεὸς οὖν ἑστηκὼς ὁ μακάριος Ναθαναὴλ, ὑπὸ πολλῆς συμπαθείας σφόδρα ἰλιγγίᾳ, ταραττόμενος τοῖς σπλάγχνοις, καὶ ἐλογίζετο τί ποιήσει, λέγων, Ἢ τῆς ἐντολῆς ἔχω ἐκπεσεῖν, ἢ τῆς προθέσεως ἐξολισθῆσαι. Ὕστερον ἐπιλογισάμενος τῷ εὐσεβεῖ λογισμῷ, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· Ἄμεινόν ἐστι τὸ μὴ σαλεῦσαι τοσούτων ἐτῶν πρόθεσιν, εἰς αἰσχύνην καὶ ἧτταν τοῦ διαβόλου. Προσευξάμενος τοίνυν τῷ Κυρίῳ, λέγει πρὸς τῷ λαλοῦντι
D δῆθεν παιδίῳ· Ἄκουσον, παιδίον ἢ ὅστις δή ποτε εἶ, πιστεύω εἰς τὸν ἐν ᾧ λατρεύω τῷ δεσπόζοντι πάσης πνοῆς· ὅτι εἰ χρήζεις ὄντως βοηθείας, πέμπει σοι ὁ Θεός μου βοήθειαν, καὶ οὔτε σε ὕαιναι, οὔτε τι ἄλλο ἀδικήσει. Εἰ δὲ πειρασμός τις εἶ, καὶ τοῦτο ὁ Θεός μου ἐντεῦθεν ἤδη τὸ δρᾶμα ἀποκαλύψει μοι· καὶ κλείσας τὴν θύραν τῆς κέλλης ἐνδοτέρω ἀπῆλθεν. Αἰσχυνθεὶς δὲ ὁ δαίμων καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἥττᾳ αὐτοῦ, εἰς λαίλαπα ἀνελύθη, καὶ εἰς ὀνάγρους σκιρτῶντας καὶ φεύγοντας, καὶ ψόφους ἀφ' ἑαυτῶν ἀπολύοντας ἐξομοιωθεὶς, οὕτως ἄφαντος ἐγένετο.

Τοῦτο τὸ ἆθλον τοῦ μακαρίου Ναθαναὴλ, καὶ αὗται αὐτοῦ αἱ ἀρεταὶ τῆς ἀσκήσεως, καὶ ἡ ἀήττητος μάχη πρὸς τὸν ἀντίπαλον, καὶ αὕτη αὐτοῦ ἡ διαγωγὴ, καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἀοιδίμου βίου τέλος.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ', Κ'.

Περὶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.

Τὰ κατὰ τοὺς ἁγίους καὶ ἀθανάτους Πατέρας Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον, καὶ Μακάριον τὸν Ἀλεξανδρέα, τοὺς γενναίους ἄνδρας καὶ ἀκαταγωνίστους ἀθλητὰς, τοῦ ἐναρέτου βίου ἆθλα πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα, καὶ μικροῦ δεῖν δύσπιστα τοῖς ἀπίστοις, ὀκνῶ διηγήσασθαι, καὶ γραφῇ παραδοῦναι, μή ποτε καὶ ψεύστου δόξαν ἀπενέγκωμαι. Ὅτι δὲ ἀπολλύει Κύριος πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος, σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν ἀποφηνάμενον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἐμοῦ τοίνυν μὴ ψευδομένου διὰ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου, πιστότατε τῶν ἀνδρῶν Λαῦσε, καὶ αὐτὸς μὴ ἀπίστει τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ἄθλοις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐγκαλλωπίζου τούτων τῶν ἀοιδίμων, καὶ ὄντως μακαρίων, τῶν κατ' ἀξίαν τῶν ὁσίων ἄθλων αὐτῶν τῆς ἀσκήσεως καὶ τὰ ὀνόματα κεκτημένων.

Ὁ μὲν πρῶτος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ, Μακάριος ὀνόματι, Αἰγύπτιος τῷ γένει ὑπῆρχεν· ὁ δὲ δεύτερος τῇ ἡλικίᾳ, πρῶτος δὲ τοῖς προτερήμασι τῶν μοναχῶν, καὶ αὐτὸς Μακάριος καλούμενος τῷ ὀνόματι, Ἀλεξανδρέων πολίτης γέγονεν, τραγήματα πιπράσκων.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα διηγήσομαι τοῦ Αἰγυπτίου Μακαρίου τὰς ἀρετὰς, ὃς ἔζησεν τὰ σύμπαντα ἔτη ἐνενήκοντα. Ἀπὸ τούτων ἐν τῇ ἐρήμῳ πεποίηκεν ἑξήκοντα ἔτη. Τριακονταετὴς ἀνελθὼν νεώτερος τῇ ἡλικίᾳ σφριγῶν, τοσαύτῃ οὗτος ἐχρήσατο καρτερίᾳ πόνων ἀσκητικῶν ἐν ὅλοις δέκα ἔτεσιν, ὡς πολλῆς καὶ μεγάλης τοῦτον ἀξιωθῆναι διακρίσεως· ὥστε καλεῖσθαι αὐτὸν παιδαριογέροντα, ἐπειδὴ θᾶττον τῆς ἡλικίας προέκοψεν ταῖς ἀρεταῖς. Τεσσαρακονταετὴς γὰρ γενόμενος κατὰ πνευμάτων ἔλαβεν ἐξουσιαστικὴν δύναμιν, καὶ χάρισμα ἰαμάτων, καὶ πνεῦμα προῤῥήσεων. Κατηξιώθη δὲ καὶ τῆς ἐντίμου ἱερωσύνης. Τούτῳ συνῆσαν δύο μαθηταὶ εἰς τὴν ἔρημον τὴν ἐνδοτάτω, τὴν καλουμένην Σκῆτιν· ὧν ὁ μὲν εἷς αὐτῶν ἦν αὐτῷ ὑπηρέτης, πλησίον αὐτοῦ διὰ παντὸς εὑρισκόμενος διὰ τὸ τοὺς εἰσερχομένους θεραπεύεσθαι· ὁ δὲ εἷς ἀνεχώρει κατ' ἰδίαν εἰς κέλλαν.

Χρόνου δὲ προκόψαντος διορατικῷ ὄμματι προβλέψας ὁ ἅγιος λέγει τῷ ὑπηρετοῦντι αὐτῷ ὀνόματι Ἰωάννῃ, εἰς ὕστερον δὲ γενομένῳ πρεσβυτέρῳ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἁγίου Μακαρίου (πρεσβυτερίου γὰρ ἠξιώθη ὁ μέγας Μακάριος), ὅτι Ἄκουσόν μου, ἀδελφὲ Ἰωάννη, καὶ ἀνάσχου μου τῆς νουθεσίας, καὶ συνενέγκαί σοι ἔχει. Πειράζῃ γὰρ, φησὶ, καὶ πειράζει σε τὸ πνεῦμα τῆς φιλαργυρίας. Οὕτω γὰρ ἐγὼ ἑώρακα. Καὶ οἶδα, ὅτι ἐάν μου ἀνάσχῃς τῆς παρακλήσεως, τελειωθήσῃ ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ δοξασθήσῃ, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου. Ἐὰν δέ μου παρακούσῃς, τοῦ Γιεζῆ ἥξει ἐπὶ σὲ τὰ τέλη, οὗ καὶ τὴν νόσον νοσεῖς. Συνέβη δὲ αὐτὸν τοῦ μὲν ἁγίου τούτου παρακοῦσαι μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἀθανάτου Μακαρίου, ὑπακοῦσαι δὲ αὐτὸν τῷ τὸν Ἰούδαν τῇ φιλαργυρίᾳ τῇ ἀγχόνῃ προσάψαντι· καὶ μετὰ ἄλλα δεκαπέντε ἔτη, ἤγουν εἴκοσι, οὕτως αὐτὸν ἐλεφαντιάσαι νοσφισάμενον τὰ τῶν πτωχῶν, ὡς μὴ εὑρεθῆναι ἐν τῷ σώματι ἀκέραιον τόπον ἐν ᾧ τις δάκτυλον πήξοι. Καὶ αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ προφητεία τοῦ ἁγίου Μακαρίου.

Περὶ μὲν οὖν βρώσεως καὶ πόσεως περιττόν ἐστι καὶ τὸ διηγήσασθαι περὶ τούτων, ὁπότε οὐδὲ παρὰ τοῖς ῥαθυμοτέροις τῶν ἔξω μοναχῶν ἔστιν εὑρεθῆ-

A ναι ἀδηφαγίαν, ἢ παρὰ τοῖς οὖσιν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, καὶ διὰ τὴν σπάνιν τῶν χρειῶν, καὶ διὰ τὸν κατὰ Θεὸν ζῆλον τῶν κατοικούντων ἐκεῖ, ἀεὶ πρὸς ἀλλήλους ἑκάστων φιλονεικούντων ὑπερβαίνειν τὸν πλησίον ταῖς διαφόροις πολιτείαις.

Περὶ δὲ τῆς ἄλλης ἀσκήσεως τούτου τοῦ οὐρανίου ἀνδρὸς, Μακαρίου λέγω, ἐλέγετο οὗτος ὁ ἅγιος ἀδιαλείπτως, ἐξίστασθαι, καὶ μᾶλλον τῷ πλείονι χρόνῳ προσδιατρίβειν Θεῷ, ἢ τοῖς ὑπ' οὐρανὸν πράγμασιν. Οὗ καὶ διάφορα φέρονται θαύματα.

Ἀνήρ τις Αἰγύπτιος ἄσωτος ἐρασθεὶς γυναικὸς ἐλευθέρας ὑπάνδρου, καὶ μὴ δυνάμενος αὐτὴν δελεάσαι, διὰ τὴν σωφροσύνην ταύτης πρὸς τὸν παρθενικὸν αὐτῆς ἄνδρα, προσωμίλησεν γόητι ὁ κακόσχολος, λέγων αὐτῷ, Ἢ ἕλον ταύτην εἰς τὸ ἀγαπῆσαί με, ἢ ἔργασαί τι τῇ τέχνῃ σου, ἵνα ῥίψῃ αὐτὴν ὁ
B ἀνὴρ αὐτῆς. Λαβὼν οὖν ὁ γόης τὸ ἱκανὸν παρ' αὐτοῦ, ἐχρήσατο ταῖς ἑαυτοῦ γοητείαις καὶ μαγγανείαις. Καὶ μὴ δυνηθεὶς αὐτῆς ἐκστῆσαι τὸν νοῦν εἰς τὸ τούτῳ συνθέσθαι, παρασκευάζει αὐτὴν ὡς φοράδα φανῆναι τοῖς αὐτὴν θεωμένοις. Ἔξωθεν τοίνυν ἐλθὼν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐν σχήματι φοράδος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔβλεπεν· καὶ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κοίτης κατακλιθεὶς, ἐξενίζετο ὅτι εἰς τὸν κράβατον αὐτοῦ φορὰς ἀνέκειτο. Κλαίει οὖν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ ὀδύρεται, μὴ εὑρίσκων τὸ πρᾶγμα· καὶ ὡς νομίζων ζώῳ προσομιλεῖν, ἀποκρίσεως οὐκ ἐτύγχανεν, ὀργιζομένης τῆς γυναικός. Ἐπὶ τούτοις παρακαλέσας τοὺς πρεσβυτέρους τῆς κώμης, εἰς τὸν οἶκον εἰσάγει, καὶ δείκνυσι ταύτην αὐτοῖς. Οἱ δὲ οὐδ' αὐτοὶ συνῆκαν τὴν συμφορὰν τὴν καταλαβοῦσαν αὐτούς. Ἐπὶ τρεῖς
C τοίνυν ἡμέρας οὔτε χόρτου μεταλάμβανεν ὡς φορὰς, οὔτε ἄρτου ὡς ἄνθρωπος, ἀμφοτέρων ἐστερημένη τῶν τροφῶν. Τέλος, ἵνα δοξασθῇ ὁ Θεὸς, καὶ φανῇ ἡ ἀρετὴ τοῦ ἁγίου Μακαρίου, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀγαγεῖν αὐτὴν εἰς τὴν ἔρημον πρὸς τὸν ὅσιον ἄνδρα· καὶ φορτιάσας αὐτὴν ὡς ἵππον, οὕτως αὐτὴν ἤγαγεν εἰς τὴν ἔρημον ἔνθα ᾤκει ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος. Ἐν δὲ τῷ ἐγγίσαι αὐτοὺς, εἱστήκεισαν οἱ ἀδελφοὶ πλησίον τῆς κέλλης τοῦ ἁγίου Μακαρίου, ἀπομαχόμενοι τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ λέγοντες, Τί ἤγαγες ὧδε τὴν φοράδα ταύτην; Ἀποκρίνεται λέγων αὐτοῖς ἐκεῖνος, Ἵνα ἐλεηθῇ τῇ προσευχῇ τοῦ δικαίου. Οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· Τί γὰρ ἔχει κακόν; Λέγει αὐτοῖς ἐκεῖνος, Ἣν ὁρᾶτε φοράδα ταύτην, γυνή μου ἦν ἀθλία, καὶ οὐκ οἶδα πῶς μετεβλήθη εἰς ἵππον· καὶ σήμερον ἔχει τρεῖς ἡμέρας μηδενὸς γευσαμένη.
D Οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα ἀναφέρουσι τῷ θεράποντι τοῦ Χριστοῦ Μακαρίῳ, περὶ αὐτῆς ἔνδον προσευχομένῳ· ἀπεκαλύφθη γὰρ αὐτῷ ἀπὸ Θεοῦ, ἀπερχομένων αὐτῶν πρὸς αὐτόν. Καὶ διὰ τοῦτο προσηύχετο φανερωθῆναι αὐτῷ τὴν αἰτίαν δι' ἣν τοῦτο ἐγένετο, ἅπερ καὶ ἤκουσεν ἐν τῇ προσευχῇ πάντα ὡς καὶ ἐγένετο. Ἀπεκρίνατο δὲ ὁ ἅγιος Μακάριος τοῖς ἀπαγγείλασιν αὐτῷ ἀδελφοῖς, ὅτι φοράδα τίς ποτε ἐνταῦθα ἤγαγεν, λέγων αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἵπποι ἐστὲ οἱ τῶν ἵππων ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμούς· ἐκείνη δὲ γυνή ἐστιν, ὡς καὶ ἐκτίσθη, μὴ μετασχηματισθεῖσα, ἀλλὰ μόνον τοῦτο φαινομένη τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἠπατημένων. Καὶ προσαχθείσης αὐτῷ ταύτης, εὐλογήσας ὕδωρ, καὶ ἀπὸ κορυφῆς ἐκχέας αὐτῇ γυμνῇ, ἐπηύξατο τῇ ταύτης κεφαλῇ. Καὶ παραχρῆμα ἐποίησεν αὐτὴν πᾶσι τοῖς ὁρῶσι γυναῖκα φαίνεσθαι.

CAPITA XIX ET XX

Vita abbatis Macarii Ægyptii, et Macarii Alexandrini (45).

Sanctorum et immortalium Patrum, Macarii Ægyptii et Macarii Alexandrini (*Ruff.*, *l.* II, *c.* 28, 29), egregiorum et invictorum athletarum, honestæ vitæ certamina, quæ sunt multa et magna, et incredulis prope incredibilia, et narrare vereor et scriptis mandare, ne forte mei tanquam mendacis fiat mentio. Quod autem Deus perdat omnes qui loquuntur mendacium (*Psal.* v), licet aperte videre sancto Spiritu pronuntiante.

Cum ego ergo per Dei gratiam non mentiar, hominum fidelissime Lause, ne sis quoque ipse incredulus de Patrum certaminibus; sed gloriare potius in æmulatione exercitationis eorum qui vere sunt Macarii, hoc est beati.

Atque primus quidem Christi athleta, nomine Macarius, erat genere Ægyptius; secundus autem ætate, sed in iis quæ sunt monachorum præcipua, primas partes obtinens, qui ipse quoque vocabatur Macarius, erat Alexandrinus, qui vendebat bellaria.

Et primum quidem narrabo virtutes Macarii Ægyptii, qui vixit nonaginta annos integros. Ex his in solitudine annos sexaginta. Cum triginta annos natus ascendisset, essetque ætate junior, tam toleranter tulit labores exercitationis totum decennium, ut magna quadam et insigni dignus haberetur discretione, adeo ut vocaretur παιδαριογέρων, id est, in puerili ætate senex, quoniam citius quam pro ætate profecerat virtutibus. Cum enim esset quadraginta annos natus, et potestatem accepit contra spiritus, et gratiam curationum, et spiritum futurorum prædictionis; dignus quoque est habitus honorando sacerdotio. Cum eo habitarunt duo discipuli in intima solitudine, quæ vocatur Scete: ex quibus unus quidem erat ei minister, qui semper prope ipsum inveniebatur, propter eos qui veniebant ut curarentur; alter autem seorsum sedebat in cella.

Procedente autem tempore, cum sanctus perspicaci oculo prævidisset, dicit suo ministro, Joanni nomine, qui postea factus est presbyter in loco sancti Macarii (presbyteratu enim dignus fuerat habitus magnus Macarius): Audi me, frater Joannes, et fer æquo animo meam admonitionem, eaque tibi proderit. Tentaris enim, inquit, et te tentat spiritus avaritiæ. Sic enim vidi: et scio quod si meam æquo animo tuleris adhortationem, in Dei timore consummaberis et in ejus opere, et in isto loco, et laudaberis, et ad tuum tabernaculum non appropinquabit flagellum. Quod si non audieris, in te veniet finis Giezi (*IV Reg.* v), cujus vitio laboras. Contigit autem ut sancto quidem non obedierit post ejus mortem, sed obedierit ei qui Judæ alligavit laqueum propter avaritiam. Et post alios quindecim aut viginti annos, cum bona pauperum sibi usurpasset, ita laboravit elephantia, ut non inveniretur integer locus in ejus corpore, in quo quis

A posset figere digitum. Hæc est prophetia sancti Macarii.

Ac de cibo quidem et potione supervacaneum est dicere, cum nec apud eos socordiores monachos qui sunt extra inveniri possit ingluvies, aut ulla citra delectum et discrimen vivendi ratio alia ab iis qui sunt in illis locis, cum propter inopiam rerum necessariarum, tum etiam propter zelum qui est in Deum, unoquoque contendente vincere proximum diversis vitæ institutis.

De alia autem exercitatione cœlestis hujus viri, Macarii inquam, dicebatur hic sanctus esse assidue in exstasi, et majori tempore cum Deo versari quam hujus mundi rebus occupari (46); cujus etiam feruntur diversa miracula.

B Ægyptius quidam libidinosus (*Ruff.* *l.* II, *c.* 28), captus amore cujusdam mulieris ingenuæ, quæ viro nupserat, cum non posset eam inescare propter pudicitiam et castitatem erga conjugem virginitatis (47), convenit improbus præstigiatorem, dicens: Aut eam incita ut me amet, aut arte tua effice ut ejus maritus eam dimittat. Cum ergo præstigiator satis ab eo accepisset, usus est suis præstigiis et incantationibus; et cum non posset ejus animum movere ut ei assentiretur, efficit ut videretur equa iis qui eam intuebantur. Cum ergo foris venisset ejus maritus, aspexit uxorem suam in forma equæ; cumque in suo lecto cubuisset, alienum ei videbatur quod in suo cubili equa jaceret. Flet ergo ejus maritus, et lamentatur quod rem non inveniat; et quod existimans se alloqui bestiam, responsum non assequatur, præterquam quod solummodo

C eam videbat irasci. Unde magis angebatur animo, cum intelligeret eam esse suam uxorem, curiosis autem hominum artibus esse mutatam in equam. His de causis accersit vici presbyteros, et domum adducit, et eis eam ostendit; sed nec ii cognoverunt calamitatem quæ ei acciderat. Tribus ergo diebus neque fenum comedit ut equa, neque panem ut homo, utroque alimento privata. Tandem ut Deus glorificaretur, et videretur virtus sancti Macarii, ascendit in cor mariti ejus ducere eam in solitudinem ad sanctum virum; et cum eam capistro ligasset ut equam, duxit in solitudinem. Dum autem appropinquassent, steterunt fratres prope cellam sancti Macarii cum ejus marito contendentes, et dicentes: Cur huc adduxisti hanc equam? Is autem dicit: Ut misericordiam

D consequatur sancti oratione. Illi vero dicunt ad eum: Quid mali habet? Ille eis dicit: Quam videtis equam, ea misera erat uxor mea; neque scio quemadmodum mutata sit in equam, et jam sunt tres dies ex quo nihil comedit. Il autem cum hæc audiissent, referunt ad servum Dei Macarium eo jam intus pro illa orante; et enim Deus revelaverat, ipsis ad eum venientibus; et ideo orabat ut sibi declararetur causa propter quam hoc evenerat. Respondit autem sanctus Macarius fratribus qui ei renuntiaverunt quemdam illuc equum adduxisse, dicens: Equi vos estis, qui habetis equorum oculos; illa enim est femina ita ut est creata, non transformata, sed [illegible]

lum apparens oculis eorum qui sunt decepti. Quæ cum esset adducta, aquamque benedixisset, et in ejus nudæ caput infudisset, super ejus caput est precatus; statimque effecit ut omnibus videntibus videretur femina. Cum autem jussisset ei cibum afferri, fecit ut comederet, et eam sic curatam dimisit cum suo marito, Deo agentes gratias. Eam autem admonuit vir Dei, sic dicens : Nunquam ecclesiam deseras, nunquam abstineas a communione Christi sacramentorum. Hæc enim tibi acciderunt, quod jam quinque hebdomadis non accessisti ad intemerata nostri Servatoris sacramenta.

Alia est actio magnæ ejus exercitationis. Magno vitæ suæ tempore a cella sua in dimidium usque stadium fodiens cuniculum, summam effecit speluncam; et si quando complures ei essent molesti, occulte e sua cella egrediens, ibat in speluncam, neque quisquam eum inveniebat. Narravit autem nobis quidam ex studiosis ejus discipulis, quod recedens usque ad speluncam per cuniculum, dicebat viginti quatuor orationes ; et rediens, totidem.

De eo exiit fama, quod mortuum suscitavit (*Ruff.*, *l.* II, *c.* 28); ut persuaderet hæretico qui non confitebatur esse resurrectionem corporum. Et fuit constans hæc fama in solitudine.

Ad hunc sanctum adductus est aliquando a matre propria lamentante adolescens qui vexabatur a dæmone, a duobus adolescentibus ex utraque parte constrictus. Hunc autem ita vexabat dæmon. Trium modiorum panes postquam comedisset, et amphoræ unius Cilicensis (48) aquam bibisset, utraque eructans, cibos resolvebat in vaporem. Ab eo enim, non secus ac igne consumebantur quæ comederat et biberat. Est enim ordo quoque dæmonum qui dicitur igneus. Sunt enim dæmonum quoque sicut hominum differentiæ, non mutata essentia, verum voluntate distincta. Hic ergo adolescens cum ei mater non suppeditaret, sæpe sua comedebat excrementa, et lotium bibebat. Flente ergo ejus matre, et alienam sui filii mœrente calamitatem, et sanctum valde obtestante et rogante, illum accipiens invictus Christi athleta Macarius, supplex pro eo Deum oravit. Post unum autem aut alterum diem, remisit dæmon vexationem. Tunc ergo dicit matri adolescentis sanctus Macarius : Quantum vis ut filius tuus comedat ? Illa autem respondit, dicens : Rogo te, jube eum solum comedere decem libras panis. Eam autem increpans, ut quæ nimium dixerat, dixit : O mulier, cur hoc dixisti ? Cumque septem dies orasset cum jejunio, expulso ab eo pernicioso dæmone ingluviei, constituit ei vescendi rationem ad tres usque libras panis, quas deberet ipse comedere si opereratur. Cum hoc modo Dei gratia puerum emundasset, eum matri reddidit.

Has res admirabiles et præter opinionem fecit Deus per sanctum Macarium, cujus immortalis anima nunc est cum angelis. Eum ego non conveni, obierat enim anno antequam ego ingrederer in solitudinem. Conveni autem eum qui erat ejus socius in fidei operibus, et idem venerabile nomen quod ipse habebat.

A Dico autem sanctum Macarium Alexandrinum, qui erat presbyter earum quæ dicuntur Cellarum. In quibus Cellis ergo novem annos habitans, ex quibus tres annos mecum vixit ille Macarius, in quiete sedens, ejus quidem optimæ vivendi rationis alia quidem vidi opera et signa, alia vero didici ab iis qui cum eo vixerunt.

Is cum apud magnum virum et Patrem Antonium electos palmæ ramos vidisset, quos ipse laboraverat, petiit ab eo unum manipulum ramorum palmæ. Dixit autem ei Antonius : Scriptum est : Non concupisces res proximi tui (*Deut.* VII). Et cum id solum dixisset, rami omnes statim tanquam ab igne torrefacti sunt. Quod quidem cum vidisset Antonius, dixit Macario : Ecce Spiritus sanctus requievit super te, B erisque mihi deinceps hæres mearum virtutum.

Hinc rursus eum invenit diabolus in solitudine, corpore valde defatigato, et dicit ad eum : Ecce accepisti gratiam Antonii ; cur non uteris auctoritate, et a Deo petis cibum et vires ad iter ingrediendum ? Is autem dicit ad eum : Virtus mea et laus mea Dominus, tu autem ne tentaveris servum Dei. Facit ergo diabolus ut ei phantasma appareat, camelus onera bajulans et errans per solitudinem, habens omnia ad usum necessaria. Qui cum vidisset Macarium, prope eum assedit. Is autem suspicatus esse phantasma, sicut erat, constitit ad orandum ; is vero protinus a terra fuit absorptus.

Aliquando rursus venit hic Macarius Alexandrinus ad magnum Macarium qui erat in Scete. Et cum ambo C essent Nilum transmissuri, accidit ut ipsi maximum pontonem ingrederentur ; in quem ingressi sunt duo tribuni cum magno fastu et apparatu, ut qui intus haberent rhedam totam æneam, et equos frenis aureis, et quosdam eos stipantes milites, satellites, et pueros torquibus et aureis zonis ornatos. Postquam ergo tribuni viderunt ipsos veteribus pannis indutos, et sedentes in angulo, humilem illam et tenuem vivendi rationem beatam judicabant ; unus autem ex ipsis tribunis dixit ad ipsos : Beati estis vos qui mundum illuditis. Respondens autem Macarius, qui erat urbanus, dixit eis : Nos quidem mundum illusimus, vos autem illusit mundus. Scias autem te non tua sponte hoc dixisse, sed prophetice : ambo enim vocamur Macarii, hoc est, beati. Is autem ejus sermone compunctus, cum domum venisset, vestes exuens, D delegit vitam agere solitariam, multas faciens eleemosynas.

Rursus cum aliquando cupiisset vesci uvis recentibus perbellisque ad se missis, ostendens continentiam, eas misit ad alium fratrem laborantem, qui ipse quoque uvas desiderabat. Qui cum eas accepisset, et magna affectus esset lætitia, suam celare volens continentiam, eas misit ad alium fratrem laborantem, qui ipse quoque eum cibum appeteret. Cum ille quoque accepisset, rursus hoc ipsum fecit, etsi ipse valde vesci cuperet. Postquam autem ad multos fratres deinde venerunt uvæ, cum nullus ei vesci voluisset, postremus qui eas acceperat, eas rursus

Κελεύσας δὲ αὐτῇ προσενεχθῆναι τροφὰς, ἐποίησεν αὐτὴν φαγεῖν· καὶ οὕτως ἰασάμενος αὐτὴν ἀπέλυσεν μετὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρός, εὐχαριστοῦντας τῷ Θεῷ. Ὑπέθετο δὲ αὐτῇ ὁ τοῦ Χρίστου ἄνθρωπος, εἰπὼν αὐτῇ· Μηδέποτε ἀπολειφθῇς τῆς Ἐκκλησίας, μηδέποτε ἀπόσχῃς τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ· Ταῦτα γάρ τοι συνέβη, τὸ ἐπὶ πέντε ἑβδομάδας μὴ προσεληλυθέναι σε τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Ἄλλη πάλιν πρᾶξις τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀσκήσεως· Ἐν τῷ μακρῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ ὑπὸ τὴν γῆν ποιήσα, σύριγγα ὀρύγματος ἀπὸ τῆς κέλλης ἑαυτοῦ μέχρις ἡμισταδίου εἰς τὸ ἄκρον σπήλαιον ἀπετέλεσεν. Καὶ εἴ ποτε πλείονες αὐτῷ ὤχλουν, κρυπτῶς ἐκ τῆς κέλλης αὐτοῦ ἐξιὼν ἀπίει εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ηὕρισκεν. Διηγεῖτο οὖν ἡμῖν τις τῶν σπουδαίων αὐτοῦ μαθητῶν λέγων, ὅτι Ἀπιὼν ἕως τοῦ σπηλαίου διὰ τῆς σύριγγος εἰκοσιτέσσαρας ἐποίει προσευχὰς, καὶ ἐρχόμενος πάλιν τὰς αὐτάς.

Περὶ τούτου ἐξῆλθεν φήμη, ὅτι καὶ νεκρὸν ἤγειρεν, ἵνα αἱρετικὸν πείσῃ τὸν μὴ ὁμολογοῦντα ἀνάστασιν εἶναι σωμάνων. Καὶ αὕτη ἡ φήμη ἐκράτει περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Τούτῳ τῷ ἁγίῳ ἀνδρὶ προσηνέχθη τίς ποτε νεανίσκος δαιμονιῶν, παρὰ τῆς ἰδίας μητρὸς ὀλοφυρομένης περὶ αὐτὸν, δυσὶ νεανίσκοις συνδεδεμένος ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν. Ὃς ταύτην τὴν ἐνέργειαν εἶχεν ὁ δαίμων, μετὰ τὸ φαγεῖν τριῶν μοδίων ἄρτους, καὶ πιεῖν ἀμφορέα Κιλικίσιον ὕδατος, ἅπερ ἐρευγόμενος εἰς ἀτμὸν ἀνέλυεν τὰ βρώματα. Οὕτως γὰρ ἀνηλίσκοντο τὰ βρωθέντα παρ' αὐτοῦ καὶ ποθέντα, ὡς ὑπὸ πυρός. Ἔστι γὰρ καὶ τάγμα δαιμονίων τὸ λεγόμενον πύρινον. Διαφοραὶ γάρ εἰσι τῶν δαιμονίων, ὥσπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐκ οὐσίας ἀλλασσομένης, ἀλλὰ τῆς γνώμης ἀλλοιουμένης. Οὗτος τοίνυν ὁ νεανίσκος μὴ ἐπαρκούμενος παρὰ τῆς ἰδίας μητρὸς, πολλάκις τὴν ἰδίαν ἤσθιεν κόπρον, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἔπινεν οὖρον. Κλαιούσης οὖν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ σφόδρα ἀνιωμένης ἐπὶ τῇ συμφορᾷ ἀποῤῥήτῳ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ πολλὰ παρακαλούσης τὸν ἅγιον, καὶ δεομένης, λαβὼν ἐκεῖνον ὁ ἀήττητος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Μακάριος, ἐπηύξατο αὐτῷ τὸν Θεὸν ἱκετεύων. Καὶ μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν ὑπελώφησεν τοῦ δεινοῦ πάθους ὁ δαίμων. Λέγει οὖν τότε τῇ τοῦ νεανίσκου μητέρι ὁ ἅγιος Μακάριος, Πόσον ἐθέλεις ἐσθίειν σου τὸν υἱόν; Ἡ δὲ ἀπεκρίνατο λέγουσα· Δέομαί σου, δεκάλιτρον κέλευσον ἄρτου. Ἐπιτιμήσας δὲ αὐτῇ σφοδρῶς ὡς πολὺ εἰρηκοίας, εἶπεν. Ὦ γύναι, τί τοῦτο ἐλάλησας; Καὶ ἐπευξάμενος τῷ νεανίσκῳ ἑπτὰ ἡμέραις μετὰ νηστείας, καὶ ἐξελάσας ἐπ' αὐτοῦ τὸν ἀλάστορα δαίμονα τῆς πολυφαγίας, ἔστησεν αὐτῷ τὴν δίαιταν τῆς τροφῆς εἰς τρίλιτρον ἄρτου, ὡς ὀφείλειν αὐτὸν ἐργαζόμενον τοῦτο ἐσθίειν· Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ τῇ θεοφορήτῳ αὐτοῦ πολιτείᾳ ἀποθεραπεύσας τὸν παῖδα, ἀπέδωκεν τῇ μητέρι ὁ πάσης δαιμονικῆς ἐνεργείας ἀνανταγώνιστος τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴς Μακάριος. Ταῦτα τὰ παράδοξα θαύμανα πεποίηκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἑαυτοῦ γνησίου φίλου Μακαρίου, οὗ ἡ ἀθάνατος ψυχὴ νῦν μετ' ἀγγέλων ἐστί, Τῷ ἁγίῳ τούτῳ ἐγὼ οὐ συντετύχηκα· πρὸ ἐνιαυτοῦ γὰρ τῆς εἰς ἔρημον εἰσόδου ἐμῆς οὗτος ὁ πολεμιστὴς τῶν ἀλόγων παθῶν ἐκεκοίμητο.

A Τῷ δὲ ὁμοζύγῳ τούτου τοῖς ἔργοις τῆς πίστεως, καὶ τῷ ὁμωνύμῳ τοῦ σεβασμίου ὀνόματος, λέγω δὴ τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ, συντετύχηκα πρεσβυτέρῳ ὄντι τῶν λεγομένων κελλίων· Εἰς ἃ κελλία παρῴκησα ἐγὼ ἐννaετίαν· ἐν οἷς τρία ἔτη μοι ἐπέζησεν ὁ μακάριος οὗτος καθεζόμενος ἐν ἡσυχίᾳ. Καὶ τὰ μὲν εἶδον ἐγὼ παρ' αὐτοῦ τῆς ἀρίστης αὐτοῦ πολιτείας ἔργα καὶ σημεῖα, τὰ δὲ παρὰ τῶν τούτῳ συμβιωσάντων μεμάθηκα, τὰ δὲ καὶ παρ' ἑτέρων πλειόνων ἀκήκοα.

Οὗτος θεασάμενός ποτε παρὰ τῷ μεγάλῳ Πατρὶ Ἀντωνίῳ βαΐα ἐκλεκτὰ, αὐτὸν ἐργαζόμενον ᾔτησε παρ' αὐτοῦ μίαν δέσμην τῶν βαΐων. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος· Γέγραπται, Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὰ τοῦ πλησίον σου· καὶ μόνον εἰπόντος, εὐθέως τὰ βαΐα
B πάντα, ὡς ὑπὸ πυρὸς ἐφρύγη. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Ἀντώνιος, ἔφη τῷ Μακαρίῳ, Ἰδοὺ ἀναπέπαυται τὸ Πνεῦμα ἐπὶ σὲ, καὶ ἔσῃ μοι λοιπὸν τῶν ἐμῶν ἀρετῶν κληρονόμος.

Ἐκεῖθεν πάλιν αὐτὸν ὁ διάβολος εὗρεν ἐν τῇ ἐρήμῳ λίαν κεκμηκότα τῷ σώματι, καί φησι πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ τὴν χάριν εἴληφας Ἀντωνίου. Τί δῆτα μὴ κέχρησαι τῷ ἀξιώματι; καὶ αἰτεῖς παρὰ Θεοῦ βρώματα καὶ ἰσχὺν πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν; Ὁ δέ φησι πρὸς αὐτόν· Ἰσχύς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριός ἐστιν· σὺ δὲ οὐκ ἐκπειράσεις τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Ποιεῖ οὖν φαντασίᾳ ὁ διάβολος κάμηλον ἀχθοφόρον διὰ τῆς ἐρήμου πλαζομένην, ἔχουσαν πάντα τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπιτήδεια· ἥτις ἰδοῦσα τὸν Μακάριον ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐκάθισεν. Ὁ δὲ ὑπολαβὼν αὐτὸ φάντασμα εἶναι, ὅπερ καὶ ἦν, ἔστη εἰς προσευ-
C χὴν· ἡ δὲ εὐθὺς εἰς τὴν γῆν κατεπόθη.

Οὗτος ἀνὴρ Μακάριος πολιτικὸς ὑπάρχων συνήφθη ποτὲ τῷ μεγάλῳ Μακαρίῳ, καὶ ὡς ἔμελλον διαπορθμεύειν τὸν Νεῖλον, συνέβη εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς πορθμεῖον μέγιστον, ἐν ᾧ τριβοῦνοί τινες μετὰ πολλοῦ κόμπου εἰσεληλύθησαν, ῥέδιον ἔχοντες ὁλόχαλκον, καὶ χρυσοχαλίνους ἵππους, καὶ δορυφόρους τινὰς στρατιώτας, καὶ κλοιοφόρους παῖδας χρυσοζώνους τινάς. Ὡς οὖν ἴδον τοὺς μοναχοὺς οἱ τριβοῦνοι ῥάκη παλαιὰ ἐνδεδυμένους, καὶ καθημένους εἰς τὴν γωνίαν, ἐμακάριζον αὐτῶν τὴν εὐτέλειαν. Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν τριβούνων ἔφη πρὸς αὐτούς, Μακάριοί ἐστε ὑμεῖς οἱ τῷ κόσμῳ ἐμπαίξαντες. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πολιτικὸς Μακάριος, εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἡμεῖς μὲν τῷ κόσμῳ ἐνεπαίξαμεν, ὑμῖν δὲ ὁ κόσμος ἐνέπαιξεν. Γίνωσκε δὲ ὅτι οὐχ ἑκὼν, ἀλλὰ προφητεύων τοῦτο
D εἴρηκας· Ἀμφότεροι γὰρ μακάριοι καλούμεθα. Ὁ δὲ κατανυχθεὶς ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπελθὼν οἴκοι ἀπεδύσατο τὰ ἱμάτια, καὶ μονάζειν ἠρήσατο, ποιήσας πολλὰς ἐλεημοσύνας.

Ἄλλοτε δὲ σταφυλῆς πεμφθείσης αὐτῷ νεαρας ἐπιθυμήσαντι μεταλαβεῖς, ἐνδεικνύμενος τὴν ἐγκράτειαν, ἀπέστειλεν αὐτὴν πρὸς ἀδελφόν τινα κάμνοντα, καὶ αὐτὸν σταφυλὴν ἐπιθυμοῦντα· ὃς δεξάμενος καὶ λίαν περιχαρὴς γενόμενος, κρύπτειν ἑαυτοῦ τὴν ἐγκράτειαν βουλόμενος, πρὸς ἄλλον αὐτὴν ἀδελφὸν ἐξαπέστειλεν, ὡς αὐτὸς ἀνορέκτως ἔχων περὶ τὸ βρῶμα. Δεξάμενος δὲ πάλιν κἀκεῖνος τὸ αὐτὸ πεποίηκε, λίαν ποθῶν καὶ αὐτὸς μεταλαβεῖν. Ὡς δὲ λοιπὸν εἰς πολλοὺς ἀδελφοὺς ἦλθον αἱ σταφυλαὶ μηδενὸς βουληθέντος αὐτῶν μεταλαβεῖν, ὁ τελευταῖος

λαβὼν, πρὸς Μακάριον πάλιν ἀπέστειλεν, ὡς μέγα δῶρον αὐτῷ χαριζόμενος. Ἐπιγνοὺς δὲ αὐτὰς ὁ Μακάριος καὶ πολυπραγμονήσας, ἐθαύμασεν εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ αὐτῶν ἐγκρατείᾳ, καὶ οὐδὲ αὐτὸς αὐτῶν τέως μετείληφεν.

Ἡ μὲν οὖν ἄσκησις τοῦ μεγάλου Μακαρίου, ἣν ἐγὼ καὶ πολλοὶ παρ' αὐτῷ ἠκριβώσαμεν, ἦν αὕτη. Εἴ τι ἀκήκοεν πώποτέ τινα πεποιηκότα ἔργον ἀσκήσεως, διαπύρως πάντως τοῦτο κατώρθωσεν.

Ἀκούσας οὖν παρά τινων ὅτι οἱ Ταβεννησιῶται διὰ πάσης τῆς Τεσσαρακοστῆς ἐσθίουσιν ἄπυρον, ἔκρινεν οὗτος ὁ ἅγιος ἐπὶ ἑπταετίαν διὰ πυρὸς διερχόμενον μὴ φαγεῖν· πλὴν λαχάνων ὠμῶν, εἴ ποτε δὲ καὶ παρεῦρεν, ἢ ὀσπηιδίων βρεκτῶν, μηδενὸς ἄλλου γευσάμενος ἐν ἐκείνοις τοῖς ἑπτὰ ἔτεσιν· Κατορθώσας οὖν τοῦτο κατέπτυσεν ταύτης τῆς πολιτείας.
B Ἤκουσεν δὲ περί τινος ἄλλου οὗτος ὁ ἄριστος τῶν μοναχῶν ὅτι ἄρτου λίτραν ἐσθίει, καὶ τοῦτον ζηλώσας, κλάσας τὸ βουκελλάτον, ὃ εἶχεν, κατήγαγεν εἰς κεράμια, κρίνας τοσοῦτον μόνον ἐσθίειν ὅσον ἂν ἡ χεὶρ ἀνενέγκῃ. Μεγάλη δὲ καὶ αὕτη σώματος σκληραγωγία. Διηγεῖτο γὰρ ἡμῖν χαριεντιζόμενος, ὅτι Περιεδρασσόμην μὲν πλειόνων κλασμάτων, οὐ συνεχωρούμην δὲ ἐξενεγκεῖν ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῆς ὀπῆς. Ὁ τελώνης γάρ μου οὐ συνεχώρει, φησίν, τὸ παντελῶς με ἐσθίειν. Ἐπὶ ὅλα οὖν τρία ἔτη ταύτην ἤσκησεν τὴν ἐγκράτειαν, τέσσαρας ἢ πέντε οὐγκίας ἐσθίων, καὶ τὸ ἀντίῤῥοπον τούτων πίνων ὕδωρ. Ξέστην δὲ ἐλαίου εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἀνήλω εἰς τροφήν.

Ἄλλη ἄσκησις τοῦ ἀθλητοῦ. Ἔκρινεν οὗτος ὁ ἀδάμας ὕπνον περιγενέσθαι. Καὶ τοῦτο διηγήσατο, ὅτι Οὐκ εἰσῆλθον ὑπὸ στέγην ἐν ὅλοις εἴκοσι νυχθημέροις, ἵνα νικήσω ὕπνον· τοῖς μὲν καύμασι φλεγόμενος τὴν ἡμέραν, τῇ δὲ νυκτερινῇ στυφόμενος ψυχρότητι. Καὶ ἔλεγεν οὗτος, ὅτι Εἰ μὴ τάχιον ὑπὸ στέγην εἰσῆλθον, καὶ ἐχρησάμην ὕπνῳ, οὕτως ἐξηράνθη μου ὁ ἐγκέφαλος, ὡς εἰς ἔκστασίν με ἐλάσαι λοιπόν. Καὶ τὸ ὅσον ἐν ἐμοὶ, φησίν, ἐνίκων τὸν ὕπνον· τὸ δὲ ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει τῇ χρείαν ἐχούσῃ τοῦ ὕπνου, παρεχώρησα ταύτῃ.

Τοῦ ἁγίου τούτου καθεζομένου ὑπὸ πρωῒ ἐν τῷ κελλίῳ, κώνωψ τις αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ ἐκέντησεν. Ἀλγήσας δὲ κατέαξεν τοῦτον τῇ χειρὶ μετὰ τὸ κορεσθῆναι τοῦ αἵματος· Κατεγνωκὼς οὖν ὕστερον ἑαυτοῦ ὡς ἑαυτὸν ἐκδικήσαντος, καταδικάζει ἑαυτὸν, ὥστε εἰς τὸ ἕλος τῆς Σκήτεως, ὅ ἐστιν ἐν τῇ πανερήμῳ, καθεσθῆναι γυμνὸν ἐπὶ μῆνας ἕξ. Ἔνθα οἱ κώνωπες δόνανται καὶ συάγρων δέρματα τιτρᾶν, ὡς σφῆκες ὄντες μεγάλοι. Οὕτως ὅλος ὑπ' αὐτῶν κατετρώθη, ὡς καὶ σπονδύλους ἐξενεγκεῖν δι' ὅλου τοῦ σώματος, ὡς καί τινας νομίσαι ὅτι ἐλεφαντία ἐστίν. Ἐπανελθὼν οὖν εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ μετὰ τοὺς ἓξ μῆνας ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐγνωρίζετο μόνον ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κύριος Μακάριος.

Ἐπεθύμησέν ποτε οὗτος ὁ αὐτὸς, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διηγήσατο, εἰς τὸ κηποτάφιον εἰσελθεῖν τοῦ Ἰαννοῦ καὶ Ἰαμβροῦ τῶν μάγων τῶν ἐπὶ τοῦ Φαραὼ, χάριν ἱστορίας ἢ καὶ συντυχίας τῶν ἐκεῖσε δαιμόνων. Ἐλέγετο γὰρ παμπόλλους καὶ χαλεποὺς ἀποκεκληρῶσθαι [illegible]' αὐτῶν ἐκείνων τῷ τόπῳ ἐκείνῳ δαίμονας δι'

A ὑπερβολὴν τῆς ἀτίμου τέχνης αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τὸ κηποτάφιον γέγονεν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰαννοῦ καὶ Ἰαμβροῦ τῶν ἀδελφῶν, δι' ὑπερβολὴν τῆς μαγικῆς τέχνης τὰ πρῶτα ἐχόντων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρὰ τῷ Φαραώ. Ὡς οὖν πολλὴν κεκτημένοι τὴν δυναστείαν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνῳ, ἐκ τετραπέδων λίθων ἔκτισαν τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ἐν αὐτῷ μνῆμα πεποιηκότες, καὶ χρυσὸν πολὺν ἀποθέμενοι. Ἐφύτευσαν δὲ καὶ δένδρα παντοῖα, καὶ φρέαρ ὕδατος μέγιστον ὤρυξαν· ὕπικμος γάρ ἐστιν ὁ τόπος. Ταῦτα δὲ πάντα ἐποίησαν, ἐλπίζοντες μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε ἄφιξιν ἐν τούτῳ τῷ παραδείσῳ τρυφᾷν. Τέλος οὖν ἀγνοῶν τὴν ὁδὸν ἄγουσαν ἐπὶ τοῦτον τὸν τόπον ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος Μακάριος, στοχασμῷ μόνον ἠκολούθει τοῖς ἄστροις· καθάπερ οἱ ναυτικοὶ διαβαίνοντες τὰ πελάγη. Οὕτως οὗτος ὁ ἅγιος τὴν
B ἔρημον πᾶσαν διώδευσεν, καὶ λαβὼν δέρα καλάμων, ἕνα κατὰ μίλιον ἵστα χάριν σημείου, ἵνα εὕρῃ δι' αὐτῆς ὑποστρέψαι. Διοδεύσας οὖν ἐκείνην τὴν ἔρημον πᾶσαν ἐντὸς ἡμερῶν ἐννέα, καὶ γενόμενος πλησίον τοῦ κήπου ἐκείνου, ἐπικαταλαβούσης τῆς νυκτὸς μικρὸν ἐκαθεύδησεν· Ὁ οὖν ἄγριος δαίμων, ὁ ἀεὶ τοῖς ἀθληταῖς τοῦ Χριστοῦ ἀντιπράττων, συναγαγὼν ὅλους τοὺς καλάμους ἐκείνους τοῦ Μακαρίου καθεύδοντος ὡς ἀπὸ σημείου ἑνὸς τοῦ κηποταφίου πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τεθεικὼς ἀπηλλάγη. Ἀναστὰς οὖν εὗρεν τοὺς καλάμους συνδεδεμένους, οὓς αὐτὸς χάριν σημείου κατέπηξεν. Τάχα δὲ καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ συγχωρήσαντος εἰς μείζονα τούτου γυμνασίαν, ἵνα μὴ καλάμοις ἐπελπίζῃ ὁδηγοῦσι τοῦτον, ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τοῦ διὰ στύλου νεφέλης ὁδηγή-
C σαντος τὸν Ἰσραὴλ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ φοβερᾷ ἐρήμῳ ἐκείνῃ. Ἔλεγεν δὲ ὁ ἅγιος, ὅτι Ἐγγίσαντός μου μόνον τῷ κηποταφίῳ, ἀπ' αὐτοῦ ἐξῆλθον εἰς συνάντησίν μου ἑβδομήκοντα δαίμονες παντοίῳ τῷ σχήματι, οἱ μὲν βοῶντες, οἱ δὲ πηδῶντες, οἱ δὲ μετὰ μεγάλου βρυγμοῦ τρίζοντες κατ' ἐμοῦ τοὺς ὀδόντας. Ἕτεροι δὲ ὡς κόρακες πτερυσσόμενοι ἐτόλμων κατὰ τῆς ὄψεώς μου, λέγοντες· Τί θέλεις, Μακάριε, πειρασμὲ τῶν μοναχῶν; τί πρὸς ἡμᾶς παρεγένου; μὴ καὶ ἡμεῖς εἴς τινας τῶν μοναχῶν ἐνεργήσαμεν; Τὰ ἡμέτερα ἔχεις ἐκεῖ μετὰ τῶν σοι ὁμοίων, τὴν ἔρημον· κἀκεῖθεν τοὺς συγγενεῖς ἡμῶν ἐξεδιώξατε. Οὐδὲν κοινὸν ἡμεῖς ἔχομεν μετὰ σοῦ. Τί ἐπιβαίνεις ἡμῶν τοῖς τόποις; ὡς ἀναχωρητὴς ἀρκέσθητι τῇ ἐρήμῳ. Ἡμῖν τοῦτον τὸν τόπον οἱ κτίσαντες ἀπεκλή-
D ρωσαν. Οὐ δύνασαι αὐτὸς μεῖναι ἐνθάδε. Τί ζητεῖς εἰσελθεῖν εἰς τοῦτο τὸ κτῆμα, εἰς ὃ οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων τῶν ζώντων εἰσῆλθεν ἀφ' οὗπερ οἱ τοῦτο κτίσαντες ἀδελφοὶ ὑφ' ἡμῶν ἐνθάδε κατεκηδεύθησαν; καὶ ἔτι πολλὰ ταραττομένων τῶν δαιμόνων καὶ ὀλοφυρομένων, εἶπον αὐτοῖς, φησὶν ὁ Μακάριος, ὅτι Εἰσέλθω μόνον, καὶ ἱστορήσω, καὶ ἀπέρχομαι ἐντεῦθεν. Οἱ δὲ δαίμονες· Τοῦτο ἡμῖν ὁμολόγησον ἐπὶ τῆς σῆς συνειδήσεώς σου. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος· Τοῦτο ποιήσω. Οἱ δὲ δαίμονες ἄφαντοι γέγονασι. *** Εἰσελθὼν οὖν, φησὶν, ἐθεασάμην τὰ πάντα, ἐν οἷς εὗρον καὶ κάδον χαλκοῦν ἁλύσει σιδηρᾷ κρεμάμενον κατὰ τοῦ φρέατος λοιπὸν τῷ χρόνῳ ἀναλωθέντα· καὶ

misit ad Macarium, tanquam magnum ei donum largiens. Qui cum rem curiose inquisiisset, admiratus, et Deo actis gratiis ob tantam eorum continentiam, ne ipse quidem ex iis tandem comedit.

Atque hæc quidem est magni Macarii exercitatio, quam ego et multi accurate apud ipsum didicimus. Si quod opus exercitationis aliquem unquam fecisse audiit, omnino id ardenter effecit.

Cum ab aliquibus audiisset, Tabennesiotas per totam quadragesimam nulla re vesci quæ igni esset admota, statuit hic sanctus septem annis nihil comedere quod per ignem transisset, et toto illo septennio nihil gustavit præter cruda olera vel si quæ forte invenisset legumina humectata. Cum hoc ergo recte vixisset, aspernatus est hanc vivendi rationem. Audiit autem ab aliquo alio hic monachorum optimus, quod quidam monachus comedebat libram panis. Quem æmulatus, fregit quod habebat buccellatum, et immisit in lagenam, statuens solummodo tantum comedere, quantum manus ejus sursum ferret. Magna est autem hæc in tractando corpore asperitas. Festive enim nobis narrabat : Plura quidem frusta apprehendebam ; sed non sinebat efferre ob angustiam foraminis. Publicanus enim meus mihi non permittebat omnino vesci. Totos ergo tres annos hanc exercuit continentiam, quatuor vel quinque uncias comedens, et aquam quæ eis responderet ; olei autem sextarium toto anno consumebat in alimentum.

Alia athletæ exercitatio. Statuit indomitus hic vir somnum superare. Etenim utilitatis gratia hoc ipse narravit : Totis viginti diebus et noctibus non sum tectum ingressus, ut somnum vincerem, cum interdiu quidem æstu arderem, noctu vero algore rigerem. Quod nisi, inquiebat, tectum essem ingressus, et somno usus essem, ita mihi erat arefactum cerebrum, ut deinceps ageret in exstasim ; et quod ad me quidem attinet, vici somnum ; quod autem ad naturam opus habentem, ei cessi [1].

Ei aliquando molestiam exhibuit spiritus fornicationis (49) ; et tunc condemnavit seipsum sedere nudum sex menses in palude Scetes, quæ est in vasta solitudine, in qua possunt culices vel sauciare pelles aprorum, ut qui sint æque magni ut vespæ, adeo ut in toto ejus corpore infixerint aculeos ; ut nonnulli existimaverint eum esse leprosum. Reversus ergo in suam cellulam post sex menses, ex voce cognitum est eum esse dominum Macarium.

Is cupiit aliquando, ut ipse nobis narravit, quod in hortis erat, ingredi monimentum, quod dicitur κηποτάφιον Janne et Mambre, magorum qui erant tempore Pharaonis, ut id videret, vel etiam ut conveniret eos qui illic sunt dæmones. Dicebatur enim plurimos, eosque ferocissimos, in eo loco ab illis collocatos esse dæmones per infamis artis eorum excellentiam. Hoc autem monimentum factum est a Janne et Mambre fratribus, qui propter magicæ artis excellentiam primas partes habebant illo tempore

A apud Pharaonem. Ut qui ergo illo vitæ suæ tempore maximam in Ægypto haberent potestatem, construxerunt illud opus ex lapidibus quadratis (50), et suum illic fecerunt monimentum ; et cum multis illic auri deposuissent, et omne genus arbores plantassent, maximum quoque puteum aquæ foderunt ; est enim locus humidus (51). Hæc autem omnia fecerunt, sperantes post suum hinc discessum frui deliciis in illo paradiso. Tandem ergo quoniam nesciebat viam quæ ad eum ducit hortum, Dei servus Macarius, conjectura quadam sequebatur astra, et sicut nautæ qui transmittunt maria, totam pervasit sanctus solitudinem ; et cum aliquot etiam accepisset arundines, unam statuit in unoquoque milliari, ut per ea signa remearet. Cum ergo intra novem dies totam illam

B pervasisset solitudinem, et esse prope illum hortum, succedente nocte parum dormiit. Immanis vero dæmon qui semper adversatur Christi athletis, cum collegisset omnes illas arundines, dormiente Macario, et circiter ad unum lapidem a monimento ad ejus caput posuisset, recessit ; postquam ergo surrexit, invenit colligatas arundines quas ipse fixerat signi causa. Fortasse autem hoc quoque fuit Dei permissio ad majorem ejus exercitationem, ut non speraret in arundinibus, sed in Dei gratia, quæ per columnam nubis deduxit Israel quadraginta annis in terribili illa solitudine. Dicebat autem Macarius : Cum propius accessi ad illud monimentum, ex eo egressi mihi occurrerunt ad septuaginta dæmones variis formis præditi ; alii quidem clamantes, alii

C vero exsilientes, alii vero cum magno fremitu in me stridentes dentibus, alii vero tanquam corvi volantes, audebant meo vultui insultare, dicentes : Quid vis, Macari, tentatio monachorum ? quid ad nos accessisti ? an non nos quoque aliquem ex monachis vexavimus ? Quæ nostra sunt, tu cum tuis similibus illic habes, nempe solitudinem, et illinc nostros cognatos fugavistis. Nihil est nobis tecum commune. Quid loca nostra invadis ? Tanquam anachoreta, contentus esto solitudine. Qui hunc locum ædificarunt, cum nobis assignarunt ; non potes hic manere. Quid quæris ingredi in hanc possessionem, in quam nullus ex vivis hominibus est ingressus, ex quo fratribus qui hoc condiderunt sunt a nobis hic factæ exsequiæ. Et cum multa adhuc turbarent et insultarent dæmones, dixit eis sanctus Macarius : Ingrediar tantum, et

D videbo, et hinc recedam. Dixerunt autem dæmones : Hoc nobis promitte in tua conscientia. Dicit autem Christi servus, Hoc faciam. Dæmones autem evanuerunt. Ingrediente autem eo in paradisum, ei occurrit diabolus cum stricta rhomphæa, ei minitans. Ad quem hanc vocem respondit sanctus Macarius : Tu venis ad me in stricta rhomphæa : et ego contra te ingrediar in nomine Domini sabaoth, in acie Dei Israel. Ingressus autem, contemplatus sum omnia, in quibus inveni etiam cadum æneum catena ferrea pendentem ex puteo, jam tempore consumptum, et fructum malorum punicorum quæ nihil intus habe-

[1] Hic paragraphus variat in Græco. Est ut in Heraclide, cap. 6.

bant, fuerant enim arefacta a sole, et plurima aurea donaria. Cum sanctus ergo illinc recessisset absque tumultu et citra ullam perturbationem, reversus est per viginti dies in suam cellam.

Cum autem defecissent panes et aqua quam portabat, in magna erat afflictione. Viginti enim diebus ingrediens per solitudinem, ut existimo, nihil omnino gustavit, ut etiam res ostendit. Fortasse autem tantabatur quoque intolerantia. Et cum jam parum abesset quin collaberetur, visa est ei quædam puellæ speciem præ se ferens, ut ipse narrabat, munda linea veste induta et tenens urnam aqua stillantem: quam dicebat Macarius abfuisse ab eo circiter unum stadium. Qui tres dies ingressus est eam videns cum urna tanquam stantem, et eum provocantem, non valentem eam assequi: spe autem bibendi. trium dierum laborem fortiter sustinuit. Postquam apparuit multitudo bubalarum, ex quibus una stetit ex adverso ejus habens vitulum; sunt enim multæ in illis locis. Et ut dicebat nobis Macarius, uber ejus lacte fluebat, et desuper sonuit vox ei dicens: Macari, accede ad bubalam, et lactare. Cum ergo, inquit, ad eam accessissem et lactatus essem, mihi suffecit. Ut autem majorem gratiam ostenderet Dominus, docens meam parvitatem, jubet bubalam me sequi usque ad cellam. Illa vero parens jussui secuta est, me quidem lactans, suum autem non admittens vitulum.

Aliquando rursus cum puteum foderet hic vir virtute præditus, ad recreandos monachos (is autem erat prope folia et sarmenta illic posita) morsus est ab aspide (est autem venenatum et exitiosum animal), ambas fauces aspidis apprehendens sanctus ambabus manibus, eam discerpsit, dicens: Cum te non misisset Dominus meus, quomodo ad me ausu es accedere?

Cum ipse rursus magnus audiisset Macarius quod haberent præclarum vitæ institutum Tabennesiotæ, veste mutata, et assumpto mundano habitu operarii, spatio quindecim dierum pervenit Thebaidem, ingressus per solitudinem. Et cum venisset in monasterium Tabennesiotarum, quæsiit eorum archimandritam, nomine Pachomium, virum probatissimum, qui et gratiam habebat propheticam (*De eo infra, cap.* 38), cui quidem sancto tunc revelatus non fuerat magnus Macarius. Cum ergo eum convenisset, dicit ei Macarius: Oro te, suscipe me, quæso, in tuum monasterium, ut fiam monachus. Dicit ei magnus Pachomius: Non potes deinceps fieri monachus qui sis tam provectus ætate, non potes te exercere: sunt fratres qui se exercent a juventute, et laborem tolerant. Tu autem in hac ætate non potes ferre tentationes exercitationis. Offenderis, et exibis, et nobis maledices. Neque eum accepit nec primo die, nec secundo usque ad septem dies. Ille vero fuit constans, manens jejunus. Postea autem dicit ei senex Macarius: Suscipe me, abba, et nisi jejunavero et fecero ea quæ ipsi opera, jube me ejici ex monasterio. Persuadet fratribus magnus Pachomius ut eum admittant. Est autem unius monasterii conventus, mille

A quadringenti viri usque in hodiernum diem. Ingressus est ergo. Cum autem præteriisset aliquantum temporis, advenit quadragesima; et vidit senex Macarius unumquemque suscepisse diversas vivendi rationes: alium quidem comedere vespere, alium vero post duos dies, alium post quinque; alium stare per totam noctem, interdiu vero sedere ad opus. Ipse autem cum aliquot palmæ ramos sibi madefecisset, stetit in uno angulo, et donec quadraginta dies impleti essent, et advenisset Pascha, non sumpsit panem, non aquam, non genu flexit, non sedit, non accubuit, nihil aliud gustavit præter pauca cruda crambes folia, quæ sumebat die Dominico, ut videretur comedere, et non incideret in arrogantem de se persuasionem; et si quando egrediebatur ad aliquid necessa-

B rium, cito rursus ingrediens, stabat ad opus, os non aperiens, sed stans silentio, nihil aliud faciens præterquam silentium in corde exercens, et faciens orationem, et ramos palmæ operans quos habebat in manibus. Cum autem hæc vidissent omnes exercitatores illius monasterii, seditionem excitarunt adversus suum præfectum: Undenam nobis adduxisti hunc hominem sine carne ad nostri condemnationem? Aut eum hinc ejice, aut, ut scias, nos omnes hinc recedimus. Cum hæc autem a fratribus audiisset magnus Pachomius, de eo est sciscitatus. Et cum didicisset ejus vitæ agendæ rationem, Deum rogavit ut ei revelaretur quisnam sit. Revelatum est autem ei eum esse Macarium monachum. Tunc ejus manum prehendit magnus Pachomius, et eum foras educit; et

C cum deduxisset in domum oratorii ubi est ara, et esset amplexus, ei dicit: Adesdum, venerande senex. Tu es Macarius, et me id celasti. Multis abhinc annis cupii te videre cum de te audirem. Ago tibi gratias, quod filios meos subegeris, ne se jactent et magnifice circumspiciant propter suam exercitationem. Rogo ergo te, recede in locum tuum, nos enim satis ædificasti, et ora pro nobis. Tunc ab ipso rogatus, et eum omnibus fratribus orantibus, sic recessit.

Aliquando rursus narravit nobis hic vir impatibilis: Quando recte gessissem omnem vitæ monasticæ agendæ rationem, tunc veni ad aliud spiritale desiderium. Statui enim quinque dies solum mentem meam ita componere, ut a Deo avelli non posset, et nihil aliud omnino cogitaret. Et cum id apud me statuissem, clausi meam cellam et aulam

D extrinsecus, ut nulli darem responsum. Et steti incipiens a secunda, et menti meæ præcipiens, et ei dicens: Vide ne descendas de cœlis. Habes angelos, archangelos, omnes supernas potestates, cherubim et seraphim, Deum horum omnium effectorem. Illic versare, ne sub cœlos descenderis, ne incideris in mundanas cogitationes. Cum duos autem, inquit, dies et duas noctes perseverassem, ita irritavi dæmonem, ut ipse fieret flamma ignis, et combureret omnia quæ habebam in cella, adeo ut etiam storea, supra quam stabam, igne arderet, et sic me quoque existimarem totum conflagrare. Tandem timore affectus tertio die destiti ab hoc proposito, cum non possem am-

καρπὸν ῥοῶν οὐκ ἐχουσῶν ἔνδον οὐδὲν· ἐξήραντο γὰρ ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Ἀπράγως οὖν ἐκεῖθεν ἀναχωρήσας ὁ ἅγιος διὰ εἴκοσι ἡμερῶν ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κέλλαν.

Ἐκλελοιπότων δὲ τῶν ἄρτων καὶ τοῦ ὕδατος οὗ ἐπεφέρετο, ἐν πολλῇ περιστάσει ἐγένετο. Ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁδεύων τὴν ἔρημον, σχεδὸν οὐδ' ὅλως ἐγεύσατο. Ὡς δὲ τὸ πρᾶγμα ἔδειξεν, τάχα καὶ εἰς ὑπομονὴν ἐπειράζετο. Καὶ ὡς ἐγγὺς ἐγένετο τοῦ ὀκλάσαι, ὤφθη αὐτῷ τις ἐν σχήματι κόρης, ὡς αὐτὸς διηγήσατο, καθαρὰν ὀθόνην φέρουσα, καὶ κατέχουσα καυκάλιον ὕδατος στάζον. Ἣν ἔλεγεν ὁ Μακάριος μακρόθεν αὐτοῦ εἶναι, ὡς ἀπὸ σταδίου· καὶ ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς ὥδευεν βλέπων αὐτὴν μετὰ τοῦ καυκαλίου ὡς ἑστῶσαν, καὶ τοῦτον προσκαλουμένην· καταλαβεῖν δὲ τοῦτον ταύτην μὴ δυνάμενον· Ὡς ἐπὶ τῶν ἱερέων καὶ τῶν μυστηρίων ἔστιν ἰδεῖν· τῇ δὲ ἐλπίδι τοῦ πιεῖν τὸν κάματον τῶν τριῶν ἡμερῶν ὑπομείναντος τῇ εὐτονίᾳ. Μεθ' ἣν ἀνεφάνη πλῆθος βουβάλων· ἐξ ὧν μία ἔχουσα μόσχον ἔστη κατέναντι τοῦ μοναχοῦ (εἰσὶ γὰρ πολλαὶ ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις). Καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Μακάριος, ὅτι ἔῤῥει αὐτῆς τὸ οὖθαρ τοῦ γάλακτος. *** Ὑπεισελθὼν οὖν ἐγὼ, φησὶν, καὶ θηλάσας, ἠρκέσθην. Ἵνα δὲ ἐπὶ πλεῖον δείξῃ τὴν ἑαυτοῦ χάριν ὁ Κύριος, παιδεύων τὴν ἐμὴν ὀλιγότητα, κελεύει τὴν βούβαλον ἕως τῆς κέλλης ἀκολουθῆσαί μοι. Ἡ δὲ τῷ προστάγματι πειθαρχήσασα ἠκολούθει ἐμὲ μὲν θηλάζουσα, τὸν δὲ μόσχον αὐτῆς μὴ δεχομένη.

Ἄλλοτε πάλιν ὀρύσσων φρέαρ ὁ ἐνάρετος οὗτος εἰς ἀνάπαυσιν μοναχῶν (τοῦτο δὲ ἦν πλησίον θρύων καὶ φρυγάνων ἐκεῖ κειμένων), ὑπὸ ἀσπίδος ἐδήχθη. Ἀναιρετικὸν δὲ ἔχει ἰὸν τοῦτο τὸ ζῶον. Δραξάμενος οὖν τῆς ἀσπίδος ὁ ἅγιος ταῖς ἀμφοτέραις χερσὶν ἀπὸ τῶν δύο αὐτῆς χελυνίων ταύτην διέῤῥηξεν, εἰπὼν πρὸς αὐτήν· Μὴ ἀποστείλαντός σε τοῦ Κυρίου μου, πῶς ἐτόλμησας ἐλθεῖν πρὸς ἐμέ;

Αὐτος οὗτος ἀκούσας ὁ μέγας Μακάριος ὅτι μεγάλην ἔχουσι πολιτείαν οἱ Ταβεννησιῶται, μεταμφιεσάμενος καὶ ἀναβαλὼν κοσμικὸν σχῆμα ἐργάτου, δι' ἡμερῶν δεκαπέντε ἀνῆλθεν εἰς τὴν Θηβαΐδα διὰ τῆς ἐρήμου ὁδεύσας. Καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῶν Ταβεννησιωτῶν, ἐπεζήτησεν τὸν ἀρχιμανδρίτην τούτων Παχώμιον, ὀνόματι ἄνδρα δοκιμώτατον, καὶ χάρισμα ἔχοντα προφητικόν· ᾧ ἀπεκρύβη τότε τῷ ἁγίῳ ἐκείνῳ τὰ κατὰ τὸν μέγαν Μακάριον. Περιτυχὼν οὖν αὐτῷ ὁ Μακάριος εἶπεν· Δέομαί σου, κύριε, δέξαι με εἰς τὴν μονήν σου, ἵνα γένωμαι μοναχός. Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας Παχώμιος· Λοιπὸν εἰς γῆρας ἤλασας, ἀσκεῖν σὺ πῶς δύνασαι; Ἀδελφοί εἰσιν ἀπὸ νεότητος ἀσκήσαντες, καὶ τοῖς πόνοις συντραφέντες φέρουσι τὸν κάματον· σὺ δὲ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ οὐ δύνασαι ἐνεγκεῖν τοὺς τῆς ἀσκήσεως πειρασμοὺς, καὶ σκανδαλίζῃ, καὶ ἐξέρχῃ, καὶ κακολογεῖς ἡμᾶς. Καὶ οὐκ ἐδέξατο αὐτὸν, οὔτε τὴν δευτέραν, μέχρις ἡμερῶν ἑπτά. Ὁ δὲ ηὐτόνησεν παραμείνας νῆστις. Ὕστερον δὲ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων Μακάριος· Δέξαι με, ἀββᾶ, καὶ ἐὰν μὴ νηστεύσω κατ' αὐτοὺς, καὶ ἐργάζωμαι ἃ ἐργάζονται, τότε κέλευσόν με ἐκριφῆναι τῆς μονῆς. Πείθει τοὺς ἀδελφοὺς ὁ μέγας Παχώμιος εἰσδέξασθαι αὐτόν. Ἔστι δὲ τὸ σύστημα τῆς μιᾶς μονῆς ἐκείνης χίλιοι τετρακόσιοι ἄνδρες μέχρι τῆς σήμερον. Εἰσῆλθεν οὖν εἰς ταύτην ὁ μέγας Μακάριος. Περελθόντος δὲ χρόνου ὀλίγου ἐπέστη ἡ Τεσσαρακοστή. Καὶ ἴδεν ὁ γέρων Μακάριους ἕκαστον διαφόρους πολιτείας ἀναλαβόντα, τὸν μὲν ἐσθίοντα ἐν ἑσπέρᾳ, τὸν δὲ διὰ πέντε. Ἄλλον πάλιν ἑστῶτα διὰ πάσης νυκτός· τὴν δὲ ἡμέραν καθεζόμενον εἰς ἔργον. Οὗτος βρέξας θαλλοὺς τοὺς ἐκ φοινίκων εἰς πλῆθος, ἔστη ἐν γωνίᾳ μιᾷ καὶ μέχρις οὗ αἱ τεσσαράκοντα ἡμέραι ἐπληρώθησαν, καὶ τὸ Πάσχα παραγέγονεν, οὐκ ἄρτου ἔλαβεν, οὔτε ὕδατος ἥψατο, οὐ γόνυ ἔκαμψεν, οὐκ ἐκαθέσθη, οὐκ ἀνέπεσεν, οὐδενὸς ἄλλου ἐγεύσατο, παρεκτὸς φύλλων κράμβης ὀλίγω ὠμῶν, ὧν ἐλάμβανεν κατὰ Κυριακὴν, ἵνα δόξῃ ἐσθίειν, καὶ μὴ εἰς οἴησιν ἐμπέσῃ. Καὶ εἴ ποτε ἐξέβαινεν εἰς τὴν χρείαν ἑαυτοῦ, θᾶττον εἰσιὼν ἵστατο εἰς ἔργον, μὴ ἀνοίγων στόμα, μὴ λαλήσας μὴ μικρὸν μὴ μέγα, ἀλλ' ἑστὼς ἐσιώπα, μηδὲν ἄλλο ποιων παρεκτὸς τῆς ἐν καρδίᾳ προσευχῆς, καὶ τῶν θαλλῶν ὧν εἶχεν ἐν ταῖς χερσίν. Θεασάμενοι δὲ τοῦτον πάντες B οἱ ἀσκηταὶ τῆς μονῆς ἐκείνης, ἐστασίασαν κατὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν, λέγοντες· Πόθεν ἡμῖν ἤγαγες τοῦτον τὸν ἄσαρκον ἄνθρωπον εἰς ἡμετέραν κατάκρισιν; ἢ ἔκβαλε τοῦτον ἐντεῦθεν, ἢ ἵνα εἰδέναι ἔχοις, ὅτι πάντες ἡμεῖς ἀναχωροῦμέν σου σήμερον. Ἀκούσας δὲ ταῦτα παρὰ τῶν ἀδελφῶν ὁ μέγας Παχώμιος, ἠρώτησεν τὰ κατ' αὐτόν· καὶ μαθὼν τὰ περὶ τῆς αὐτοῦ πολιτείας, προσηύξατο τῷ Θεῷ ἵνα αὐτῷ ἀποκαλύψῃ τὸ τίς ἐστιν οὗτος. Ἀπεκαλύφθη δὲ αὐτῷ ὅτι οὗτός ἐστι Μακάριος ὁ μοναχός. Τότε κρατεῖ αὐτοῦ τὴν χεῖρα ὁ κύριος Παχώμιος, καὶ ἐξάγει αὐτὸν ἔξω. Καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὸν εἰς τὸν εὐκτήριον οἶκον, ἔνθα ἀνέκειτο αὐτῶν τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸν, λέγει αὐτῷ· Δεῦρο, καλόγηρε· σὺ εἶ Μακάριος, καὶ ἀπέκρυψας ἀπ' ἐμοῦ. Ἐκ πολλῶν σε ἐτῶν ἐπεπόθουν ἰδεῖν, ἀκούων τὰ περὶ σοῦ. Χάριν σοι ἔχω ὅτι ἐκονδύλισας τὰ C παιδία μου, ἵνα μὴ μέγα φρονῶσιν ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ἀσκήσει. Παρακαλῶ σε, ἄπελθε εἰς τὸν τόπον σου. Αὐτάρκως γὰρ ᾠκοδόμησας ἡμᾶς, καὶ εὔχου ὑπὲρ ἡμῶν. Τότε ἀξιωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, δεηθέντων αὐτοῦ πάντων τῶν ἀδελφῶν, ἀνεχώρησεν οὕτως.

Ἄλλοτε πάλιν διηγεῖτο ἡμῖν οὗτος ὁ ἀπαθής· Ὅτε πᾶσαν πολιτείαν ἀσκητικὴν ἣν ἐπεθύμησα κατωρθώσας, τότε εἰς ἄλλην ἦλθον ἐπιθυμίαν πνευματικήν. Ἐν οἷς ἔκρινά ποτε εἰς ταύτην τῶν ἔργων ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν. Καὶ ἠθέλησα, φησὶ, πέντε ἡμερῶν μόνον τὸν νοῦν μου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπερίσπαστον ποιῆσαι, καὶ μηδὲν ὅλως ἐννοῆσαι, ἀλλὰ ἐκείνῳ μόνῳ προσαναπχεῖν. Καὶ τοῦτο κρίνας ἐν ἐμαυτῷ, ἀπέκλεισά μου τὴν κέλλαν καὶ ἔξωθεν τὴν αὐλὴν, ὥστε μὴ δοῦναι ἀνθρώπῳ ἐλθόντι ἀπόκρισιν. Καὶ ἔστην ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς δευτέρας, παραγγείλας D μου τῷ νῷ, εἰπὼν αὐτῷ, Βλέπε μὴ κατέλθῃς ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἔχεις ἐκεῖ ἀγγέλους ἀρχαγγέλους, τὰς ἄνω πάσας δυνάμεις, τὰ Χερουβὶμ, τὰ Σεραφὶμ, τὸν Θεὸν τῶν πάντων ποιητήν· ἐκεῖ διάτριψον· μὴ κατέλθῃς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ· μὴ ἐμπέσῃς εἰς λογισμοὺς ψυχικούς. Καὶ διαρκέσας, φησὶν, ἡμέρας δύο καὶ δύο νύκτας οὕτως παρώξυνα τὸν δαίμονα, ὡς φλόγα πυρὸς γενέσθαι τοῦτον, καὶ κατακαῦσαί μου πάντα τὰ ἐν τῷ κελλίῳ, ὡς καὶ τὸν ψίαθον ἐφ' ὃν εἱστήκειν πυρὶ καταφλεγῆναι. Καὶ οὕτως νομίσαι με ὅτι ἐγὼ ὅλος ἐμπίπραμαι. Τέλος, πληγεὶς ἐγὼ φόβῳ ἀπέστην τῆς προθέσεως ταύτης τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, μὴ δυνηθεὶς λοιπὸν ἀπερίσπαστόν μου ποιῆσαι τὸν νοῦν, ἀλλὰ κατῆλθον εἰς θεωρίαν τοῦ κόσμου

τούτου, ἵνα μὴ εἴη μοι τοῦτο λογισθῆναι εἰς τύφον.

Τούτῳ τῷ πνευματικῷ λοιπὸν μοναχῷ τῷ μεγάλῳ Μακαρίῳ παρέβαλον ἐγώ, καὶ εὗρον ἔξω τῆς κέλλης αὐτοῦ πρεσβύτερον κώμης τινὰ κατακείμενον, οὗ ἡ κεφαλὴ πᾶσα ἐβέβρωτο ὑπὸ τοῦ πάθους τοῦ λεγομένου καρκίνου, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ὀστοῦν ἀπὸ τῆς κορυφῆς φαίνεσθαι ἅπαν. Οὗτος παρεγένετο πρὸς αὐτὸν ἰαθῆναι, καὶ οὐκ ἐδέχετο τοῦτον ἐν συντυχίᾳ. Παρακαλέσας τοίνυν αὐτὸν, λέγω · Δέομαί σου, κατοίκτειρον τοῦτον τὸν ἄθλιον, καὶ δὸς αὐτῷ κἂν ἀπόκρισιν. Καὶ αὐτὸς ἀποκρίνεται, λέγων μοι, ὅτι Ἀνάξιός ἐστι τοῦ ἰαθῆναι. Παιδεία γὰρ Κυρίου αὐτῷ αὕτη ἀπεστάλη. Εἰ δὲ θέλεις αὐτὸν ἰαθῆναι, πεῖσον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀποστῆναι τῆς λειτουργίας τῶν μυστηρίων. Ἐγὼ δὲ λέγω αὐτῷ · Διὰ τί; δέομαί σου. Λέγει μοι · Πορνεύων ἐλειτούργει, καὶ διὰ τοῦτο παιδεύεται νῦν. Ἐὰν οὖν ἀποστῇ φόβῳ ὧν καταφρονῶν κατετόλμησεν, ὁ Θεὸς αὐτὸν ἰᾶται. Εἶπον οὖν ἐγὼ ταῦτα τῷ κακουμένῳ. Ὁ δὲ συνέθετο ὀμόσας ἐπὶ Θεοῦ μηκέτι ἱερατεῦσαι, καὶ τότε τοῦτον ἐδέξατο. Καὶ λέγει αὐτῷ · Πιστεύεις ὅτι ἔστιν Θεὸς ὃν οὐδὲν λανθάνει; Ἀποκρίνεται ἐκεῖνος · Ναὶ, δέομαί σου. Εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ Μακάριος · Μὴ ἠδυνήθης διαπαῖξαι τὸν Θεόν; Λέγει ἐκεῖνος · Οὐκ ἠδυνήθην, κύριέ μου. Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας Μακάριος · Εἰ γνωρίζεις σὺ τὴν ἁμαρτίαν σου, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ παιδείαν, δι' ἣν ταῦθ' ὑπέστης, διόρθωσαι εἰς τὸ ἑξῆς. Καὶ ἐξομολογήσατο τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἔδωκε λόγον τοῦ μηκέτι ἁμαρτῆσαι, μήτε λειτουργῆσαι τῷ θυσιαστηρίῳ, ἀλλὰ τὸν λαϊκὸν ἀσπάσασθαι κλῆρον. Εἶθ' οὕτως ἐπέθηκεν αὐτῷ χεῖρας ὁ ἅγιος. Καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ταὶ ἴαθη καὶ ἐτρίχωσεν, καὶ ἀπῆλθεν ὑγιὴς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δοξάζων τὸν Θεὸν, εὐχαριστῶν δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ.

Οὗτος εἶχεν διαφόρους κέλλας ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν αἷς τοὺς ἄθλους τῆς ἀρετῆς ἐξειργάζετο · μίαν ἐν τῇ Σκήτει ἐν τῇ πανερήμῳ τῇ ἐνδοτέρᾳ · μίαν εἰς Λιβύην εἰς τὰ λεγόμενα Κελλία · μίαν εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας. Καὶ αἱ μέν εἰσιν ἀθυρίδωτοι, εἰς ἃς ἐλέγετο ὁ Μακάριος καθέζεσθαι ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ ἐν σκοτίᾳ · ἡ δὲ ἄλλη κέλλα στενωτάτη πάνυ ὑπῆρχεν εἰς ἣν ἐκτεῖναι πόδας οὐκ ἦν · ἡ δὲ τρίτη κέλλα ἦν πλατυτέρα, ἐν ᾗ καὶ συνετύγχανε τοῖς πρὸς αὐτὸν φοιτῶσιν.

Ὁ φιλόθεος οὗτος τοσοῦτον πλῆθος ἐθεράπευσε δαιμονιζομένων, ὡς μὴ ῥᾳδίως ἀριθμῷ ὑποβάλλεσθαι τούτους. Παρόντων δὲ ἡμῶν πρὸς τοῦτον τὸν ὅσιον ἄνδρα παρθένος τις φοράδην ἐκομίσθη ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἐνορίας τῆς Ἀχαΐας, εὐγενὴς τῷ γένει, πλουσία ἐν βίῳ, πολυετίαν ἔχουσα ἐν παραλύσει. Καὶ τούτῳ προσενεχθεῖσα ἐῤῥίφη πλησίον τῆς αὐτοῦ κέλλης. Εἰς ἣν σπλαγχνισθεὶς καὶ ἐπευξάμενος, ἐλαίῳ τε ἁγίῳ ἀλείφων αὐτὴν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν, καὶ συνεχῶς μᾶλλον δὲ νουνεχῶς ὑπὲρ αὐτῆς προσευχόμενος ἐν εἴκοσι ὅλαις ἡμέραις, ταύτην ὑγιῆ εἰς τὴν ἑαυτῆς ἐξαπέστειλεν πόλιν. Ἥτις τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἀπελθοῦσα πολλὴν καρποφορίαν ἀπέστειλεν τοῖς ἁγίοις.

Ὑπ' ὄψεσιν πάλιν ἐμαῖς προσηνέχθη τῷ πνευματικῷ πάντων τῶν ἀλόγων παθῶν ἰατρῷ τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ παιδαρίσκος ἐνεργούμενος ὑπὸ πνεύματος χαλεποῦ. Ἐπιθεὶς δὲ αὐτῷ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὴν εὐώνυμον ἐπὶ τὴν καρδίαν, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἅγιος τούτῳ ἐπηύξατο, ἕως οὗ αὐτὸν ἐπὶ ἀέρος ἐποίησεν κρεμασθῆναι. Οἰδήσας οὖν ὁ παῖς ὡς ἀσκὸς ὅλῳ τῷ σώματι τοσοῦτον ἐφλέγμαινεν, ὡς γενέσθαι πολυτάλαντον τῷ σηκώματι. Καὶ αἰφνίδιον ἀνακράξας διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ὕδωρ ἤνεγκεν · καὶ λωφήσας, γέγονεν εἰς τὸ μέτρον ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς. Παραδίδωσιν οὖν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἀλείψας αὐτὸν ἐλαίῳ ἁγίῳ, ἐπιχέων αὐτῷ ὕδωρ ηὐλογημένον, A παραγγείλας τοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ μὴ κρέως αὐτὸν ἅψασθαι, μὴ οἴνου ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα. Καὶ οὕτως αὐτὸν ἀπέλυσεν ἰασάμενος.

Ὤχλησάν ποτε τούτῳ τῷ μεγάλῳ Μακαρίῳ λογισμοὶ κενοδοξίας, πειρώμενοι τοῦτον ἐκκαλεῖν τῆς κέλλης. Καὶ ὑποτιθέμενοι οἰκονομίας χάριν καταλαμβάνειν τὴν Ῥώμην, ὡς ἐπὶ προφάσει δῆθεν εὐεργεσίας τῶν ἐκεῖ ἀῤῥωστούντων. Ἄκρως γὰρ κατὰ τῶν πνευμάτων εἰς αὐτὸν ἐνήργει ἡ χάρις τοῦ Κυρίου. Καὶ ὡς ἐπὶ πολὺ ὀχλοῦντες οὐχ ὑπηκούοντο, σφοδροτέρως δὲ αὐτῷ προσπαλαίσαντες, τοῦτον ἐξήλαυνον. Πεσὼν οὖν ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς ἑαυτοῦ κέλλης ὁ ἅγιος τοὺς πόδας ἐκτείνας ἀφῆκεν ἐπὶ τὰ ἔξω, λέγων τοῖς τῆς κενοδοξίας δαίμοσιν, Ἕλκετέ με σύροντες, δαίμονες, ἐὰν δύνασθε. Ἐγὼ γὰρ τοῖς ἐμοῖς ποσὶν ἀλλαχοῦ οὐκ ἀπέρχομαι. Εἰ οὖν δύνασθέ με οὕτως ἀπενεγκεῖν, ὅπου λέγετε ἀπελεύσομαι · διομνύμενος αὐτοῖς B καὶ λέγων, ὅτι Οὕτως ἔσομαι κείμενος ἕως ἑσπέρας, ἐὰν μὴ σαλεύσητέ με, οὐ μὴ ὑμῶν ὑπακούσω. Ἐπὶ πολὺ οὖν πεσὼν, καὶ μείνας ἀσάλευτος, ἀνέστη λοιπὸν ἑσπέρας οὔσης βαθείας. Ἐπιγενομένης δὲ τῆς νυκτὸς, πάλιν τούτῳ διὰ πυρὸς ἐνόχλησαν. Ἀναστὰς οὖν ὁ ἅγιος λαβὼν σπυρίδα ὡς δύο μοδίων ψάμμου ταύτην ἐπλήρωσεν, καὶ τεθεικὼς αὐτὴν ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ ὤμων διεκίνει ἀνὰ τὴν ἔρημον οὕτως. Τούτῳ συνήντησεν Θεοσέβιος ὁ κοσμήτωρ, Ἀντιοχεὺς τῷ γένει, καὶ λέγει αὐτῷ · Τί βαστάζεις, ἀββᾶ; παραχώρησον ἐμοὶ τὸ φορτίον, καὶ μὴ σκύλλου αὐτός. Ὁ δὲ λέγει · Σκύλλω τὸν σκύλλοντά με. Ἄνετος γὰρ ὢν ἀποδημίας μοι ὑποβάλλει. Καὶ ἐπὶ πολὺ διακινήσας οὕτως εἰς τὴν κέλλαν εἰσῆλθεν συντρίψας τὸ σῶμα.

Διηγεῖτο δὲ ἡμῖν καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Χριστοῦ Παφνούτιος, ὁ τοῦ γενναίου τούτου τοῦ ἀθλητοῦ μαθητής, ὅτι μιᾷ τῶν ἡμερῶν καθεζομένου τοῦ μακαρίου καὶ C ἀθανάτου Μακαρίου ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ τῷ Θεῷ προσομιλοῦντος, ὕαινα λαβοῦσα αὐτῆς τὸν σκύμνον τυφλὸν ὄντα ἤνεγκεν · καὶ τῇ κεφαλῇ κρούσασα τὸ θυρίδιον τῆς αὐλῆς, εἰσῆλθεν ἔτι αὐτοῦ ἐκεῖ καθεζομένου · καὶ ῥίπτει αὐτὸν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Τοῦτον τὸν σκύμνον λαβὼν ὁ ἅγιος Μακάριος, καὶ ἐπιπτύσας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐπηύξατο · καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν. Καὶ θηλάσαντα αὐτὸν λαβοῦσα ἡ μήτηρ οὕτως ἀπῆλθεν. Καὶ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ κώδιον μεγάλου προβάτου ἤνεγκεν τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ, καὶ θεασάμενος ὁ ἅγιος τὸ κώδιον, ταῦτα ἔλεγεν τῇ ὑαίνῃ · Πόθεν σοι τοῦτο, εἰ μὴ βεβρώκεις προβατόν τινος; Τὸ οὖν ἐξ ἀδικίας ὂν, ἐγὼ οὐ δέχομαι παρὰ σοῦ. Ἡ δὲ ὕαινα κλίνασα τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ἔδαφος, ἐγονυπέτει πρὸς τοῖς ποσὶν τοῦ ἁγίου, καὶ ἐτίθει τὸ κώδιον. Αὐτὸς δὲ ἔλεγεν αὐτῇ · Εἴρηκά σοι ὅτι οὐ λαμβάνω, ἐὰν μή μοι ὀμόσῃς D μηκέτι λυπεῖν πένητας κατεσθίουσα αὐτῶν τὰ πρόβατα. Ἡ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦτο διένευσεν τῇ κεφαλῇ αὐτῆς, ὡς συντιθεμένη τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ. Τότε ἐδέξατο τὸ κώδιον παρὰ τῆς ὑαίνης. Ὅπερ κώδιον οὗτος ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος καταλέλοιπεν τῷ ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ τῷ μεγάλῳ. Ὡς δὲ καὶ ἡ μακαρία δούλη τοῦ Χριστοῦ Μελάνη μοι εἶπεν · ὅτι Παρὰ τοῦ ἁγίου καὶ θαυμασίου ἀνδρὸς Μακαρίου ἐγὼ ἔλαβον τὸ κώδιον ἐκεῖνο, ξένιον τῆς ὑαίνης ἐπιλεγόμενον. Καὶ τί τοῦτο θαυμαστὸν παρὰ ἀνδράσι τῷ κόσμῳ ἐσταυρωμένοις ὕαιναν εὐεργετηθεῖσαν, εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τιμὴν τῶν δούλων αὐτοῦ εὐαισθητήσασαν ξένια τούτοις κομίσαι; Ὁ γὰρ τοὺς λέοντας ἐπὶ τοῦ προφήτου Δανιὴλ ἡμερώσας, καὶ ταύτῃ τῇ ὑαίνῃ σύνεσιν ἐχαρίσατο.

Ἐλέγετο δὲ περὶ τούτου τοῦ ἁγίου Μακαρίου, ὅτι ἀφ' οὗ ἐβαπτίσθη, οὐκ ἔπτυσεν χαμαί · ἑξηκοστὸν

plius mentem meam tenere indivulsam, sed descendi ad hujus mundi contemplationem; Deo fortasse permittente, ne hoc mihi reputaretur in superbiam.

Ego ad eum accessi aliquando, et inveni extra ejus cellam jacentem quemdam cujusdam vici presbyterum, cujus caput ita erat exesum a morbo qui dicitur cancer, ut etiam ipsum os totum appareret in vertice. Is accessit ad ipsum ut curaretur, nec cum admittebat ad colloquium. Rogavi autem eum, dicens: Miserere hujus miseri, et saltem da ei responsum. Is vero mihi respondit, dicens: Est indignus qui curetur, missa est enim ad eum hæc a Domino disciplina. Quod si velis eum curari, persuade ei ut deinceps abstineat a ministerio sanctorum sacramentorum. Ego autem ei dico: Quamobrem, quæso? Is vero dicit: Fornicans sacrum peregit ministerium, et ideo castigatur. Nunc ergo si metu desistat ab eo quod ausus est facere per contemptum, Deus ipsum curabit. Postquam ergo dixi ei qui affigebatur, jurejurando est pollicitus se non amplius sacerdotis partes obiturum. Tunc eum accepit, et dixit ei: Credisne esse Deum quem nihil latet? Respondet ille: Maxime, rogo te. Deinde ei dicit Macarius: Non potuisti Deo illudere? Dicit ille: Non potui, domine mi. Dicit ei Macarius: Si agnoscis tuum peccatum, et Dei disciplinam propter quam hæc subiisti, corrigitor in posterum. Qui confessus est peccatum, et spopondit se non amplius peccaturum, neque altari ministraturum, sed sortem laicam amplexurum. Deinde sic sanctus ei manus imposuit, et paucis diebus fuit curatus, capillique ei creverunt et sanus domum rediit Deum glorificans; egit autem magno quoque Macario gratias.

Hic sanctus habebat diversas cellas; unam quidem in Scete, quæ est interior in solitudine, et unam in Libya, et unam in Celliis, et unam in monte Nitriæ. Et aliæ quidem carebant ostio, in quibus dicebatur sedere in quadragesima in tenebris, alia autem erat angustior, in qua non poterat pedem extendere; alia autem latior, in qua conveniebat eos qui ad ipsum ventitabant.

Hic curavit tantam multitudinem eorum qui vexabantur a dæmonibus, ut ea non cadat in numerum. Cum nos autem illic essemus, virgo nobilis et dives deducta est ad eum a Thessalonica in finibus Achaiæ, quæ multis annis laborarat paralysi. Hanc ante cellam suam projectam, misericordia commotus, viginti diebus ungens oleo sancto suis manibus, et orans, sanam remisit in suam civitatem. Quæ cum pedibus suis recessisset, ad sanctos copiosam misit oblationem.

Me autem præsente adductus est ad eum puer qui vexabatur a spiritu. Ei autem manum imponens in capite, et sinistram supra cor, tandiu oravit donec fecisset ipsum pendere in aere. Tanquam uter ergo puer inflatus, adeo intumuit, ut esset maximi ponderis. Et cum repente exclamasset, per omnes sensus aquam emisit; et cum rursus desiisset, rediit ad eam n qua prius erat mensuram. Et tradidit eum patri,

A cum unxisset oleo sancto et cum aquam infudisset præcepit ne quadraginta diebus carnes gustaret, nec vinum; et sic eum curavit.

Eum aliquando subierunt cogitationes vanæ gloriæ, quæ eum e cella ejiciebant, et suggerebant ut honesto consilio et justa de causa Romam pergeret, pro beneficio eorum qui ægrotabant; valde enim in eum operabatur gratia adversus spiritus. Postquam autem longo tempore non obediit, valde agitabatur. Cadens vero in limine cellæ, foras pedes emisit, et dicit: Trahite et vellite, o dæmones, si potestis. Ego enim non abeo meis pedibus, jurans fore ut jaceat usque ad vesperam, ei nisi eum excutiant non esse auditurum. Cum autem diu procubuisset, surrexit; cum nox autem adventasset, ei rursus exhibuere negotium.
B Et cum duorum modiorum sportam implesset arena, et imposuisset humeris, pervadebat totam solitudinem. Huic occurrit Theosebius Cosmetor, genere Antiochenus, et ei dicit: Quid portas, abba? Cede mihi onus, et ne vexeris. Ille autem dixit: Vexo eum qui me vexat; nam cum sim remissus et ignavus, suggerit mihi peregrinationes. Cum autem diu promovisset, ingressus est cellam contrito corpore.

[1] Narravit autem nobis (52) Dei quoque servus Paphnutius, præclari hujus sancti discipulus, quod cum quodam die sederet in aula sanctus Macarius, et Deum alloqueretur, hyæna acceptum suum catulum, qui erat cæcus, attulit ad sanctum Macarium; et cum capite pulsasset ostium aulæ, ingressa est, eo adhuc sedente, et projecit catulum ad ejus pedes.
C Cum autem accepisset catulum sanctus Macarius, et spuisset in ejus oculos, oravit, et statim vidit. Et cum mater eum lactasset et accepisset, ita exiit. Die autem sequenti pellem magnæ ovis attulit ad sanctum Macarium; et cum sanctus vidisset pellem, hæc dixit hyænæ: Undenam hanc habuisses, nisi ovem alicujus devorasses? Quod ergo proficiscitur ab injuria, ego a te non accipio. Hyæna, autem humi inclinato capite, genu flectebat ad pedes sancti, et ponebat pellem. Ipse autem ei dicebat: Dixi me non accepturum, nisi juraveris te non amplius offensuram pauperes, comedendo eorum oves. Illa vero ad hoc quoque capite suo annuit, ut quæ sancto assentiretur Macario. Tunc accepit pellem ab hyæna. Beata autem Christi ancilla Melania dixit mihi, se illam pellem accepisse a Macario illo, quod appella-
D batur munus hyænæ. Quid vero mirum est apud viros mundo crucifixos, si hyæna beneficio affecta, ad Dei gloriam, et honorem servorum ejus, id sentiens ad eum munera attulerit? nam qui in Daniele propheta mansuefecit leones, huic quoque hyænæ largitus est intelligentiam.

De eo autem dictum est quod ex quo fuit baptizatus, humi non spuerit, cum essent sexaginta anni ex quo fuerat baptizatus. Annos enim natus quadraginta baptismum susceperat.

Forma autem ejus erat hujusmodi: oportet enim me quoque tibi hoc significare. Christi serve, ut qui

[1] Heraclides hæc de Marco.

hoc sciam optime, cum mea parvitas ei fuerit tempore æqualis. Erat autem ejus forma satis minuta ac mutila et rara, pilos solum habens in labro. Quinetiam in suprema parte habebat paucos. Nam propter ingentes labores exercitationis, ne pili quidem menti barbæ ei enati sunt.

Ad hunc sanctum Macarium cum quodam die venissem, ut essem animo valde anxius, dico illi: Abba Macari, quid faciam, quoniam me affligunt cogitationes, mihi dicentes: Nihil facis, recede hinc. Respondet mihi dicens sanctus Pater Macarius: Dic tu tuis cogitationibus: Propter Christum custodio parietes.

Hæc, o studiose et amantissime Christi serve, ex multis et magnis signis et certaminibus inclyti et virtute præditi Macarii significavi.

Hic Macarius nobis narravit (erat enim presbyter) se observasse tempore communionis Christi sacramentorum, se Marco exercitatori nunquam dedisse oblationem, sed ei angelum dedisse ex ara; solum autem se vidisse digitum manus ejus qui dabat.

CAPUT XXI.

Vita abbatis Marci (53).

Cum esset autem hic Marcus junior, dicebat memoriter Vetus et Novum Testamentum, eratque insigniter mitis et summe temperans. Quodam ergo die cum satis otii haberem in cella mea, in extrema jam ejus senectute ad eum venio, et ostio ejus cellæ assideo. Quem ego, utpote qui essem adhuc rudis, existimabam esse supra hominem, sicut erat; et auscultabam quidnam diceret vel faceret. Is autem intus solus, cum jam centum annos transegisset, et dentes amisisset, secum pugnabat et cum diabolo, et dicebat: Quid vis deinceps, κακόγηρε, id est, male senex? Ecce jam et vinum bibisti, et oleum tetigisti. Quid vis deinceps πολιόφαγε, id est, vorax in canitie, et κοιλιόδουλε, id est, ventri serviens, probro et contumelia te ipsum afficiens? Et diabolo dicens: Recede a me, diabole, consenuisti mecum in dissensionibus, injecisti mihi imbecillitatem corporis, fecisti me bibere vinum, et sumere oleum, me reddens voluptarium. Adhucne tibi aliquid debeo? Apud me nihil invenis quod velis diripere. Recede a me deinceps, inimice hominum. Ac veluti se provocans et irritans, secum loquebatur, dicendo: Abesdum, o nugator, in canitie vorator, et helluo in senectute. Quandiu ero tecum?

CAPUT XXII.

Vita abbatis Moysis (34), *qui fuit ex latronibus.*

Fuit quidam Moyses nomine, Æthiops genere, niger, servus cujusdam qui gerebat rempublicam; quem propter morum improbitatem et latrocinii crimen projecit ejus dominus. Dicebatur enim etiam usque ad cædes progredi; cogor enim dicere facta ejus improbitatis, ut postea ostendam virtutem ejus pœnitentiæ. Narrarunt ergo aliqui eum fuisse præfectum magnæ catervæ latronum. Cujus inter cætera atrocinandi opera hoc quoque fertur, quod infesto et vindictæ cupido animo erat in pastorem, qui ad rem aliquam patrandam eunti sibi fuerat cum canibus suis impedimento. Quem cum vellet occidere, obibat locum in quo ejus oves habebant stationem, ei autem significatum est ipsum esse trans Nilum. Et cum fluvius illo tempore inundaret, et ad mille passus pateret latitudine, ensem tenens mordicus, et tunicam qua erat indutus imponens suo capiti, natando sic transmisit fluvium. Dum autem transnataret, potuit pastor se abscondere alicubi infodiens. Cum ergo Moysi cœptum non successisset, occisis quatuor egregiis arietibus, et fune colligatis, Nilum rursus tranavit; et cum in parvam quamdam villam venisset, excoriavit arietes; et cum quæ erant carnis optima comedisset, et pelles pro vino vendidisset, cum saltem Italicorum circiter octodecim (55) ebibisset, illinc ad quinquaginta milliaria est profectus, ubi habebat collegium.

Hic princeps latronum sero tandem casu aliquo qui ei acciderat compunctus, tradidit seipsum monasterio; et ad tantam processit pœnitentiam, quantam res ipsæ indicarunt. Inter cætera autem dicitur, quod cum quatuor latrones in eum in cella sedentem irruissent, ignorantes eum esse Moysem, beatus Moyses eos tanquam saccum paleæ ligatos, et humeris imposuit, et ad fratrum portavit ecclesiam, dicens: Quoniam non licet mihi alicui facere injuriam, inveni autem eos me aggressus, quid de iis jubetis fieri? Hoc modo autem comprehensi a sancto Moyse, Deo confessi sunt. Et cum cognovissent eum esse Moysem qui fuit aliquando insignis princeps latronum, Christum eo nomine glorificantes, illi quoque mundo renuntiarunt propter ejus pœnitentiam, et evaserunt monachi probatissimi, sic cogitantes: Si hic qui tantum valebat viribus latrocinia parvi faciens, sic Deum timet; quid nos adhuc nostram salutem differimus?

Beatum autem Moysem (sic enim oportet eum vocare) deinceps adorti sunt dæmones, ad fornicatoriæ intemperantiæ impellentes eum consuetudinem; qui usque adeo ab ipsis fuit tentatus, sicut ipse narravit, ut parum abfuerit quin eum ab instituto dimoverent. Cum autem accessisset ad magnum Isidorum, qui sedebat in Scete, tertio ad eum retulit de bello fornicationis. Cui respondit sanctus: Ne conturberis, o frater; sunt principia, et ideo te vehementius invaserunt, priorem requirentes consuetudinem. Sicut enim canis cum assueverit in macello pernas rodere, non recedit a consuetudine; sed si fuerit clausum macellum, et nemo ei dederit, fame enectus non amplius accedit; sic tu quoque, si permanseris in tuæ continentiæ exercitatione, mortificans membra tua quæ sunt supra terram (*Coloss.* III), et excludens ab ingressu ingluviem quæ patri intemperantiam, ægre ferens dæmon, ut qui cibos non habeat qui accendant, a te recedet. Cum ergo secessisset Christi servus Moyses, et ab illa hora seipsum inclusisset in cella, maxima in omnibus exercebatur tolerantia, maxime autem in abstinentia a cibis,

ἔτος ἔχων ἀφ' οὗ ἐβαπτίσθη. Τεσσαράκοντα γὰρ ἐτῶν ἐτύγχανεν, ὅτε ἐβαπτίσθη ὁ γνήσιος τοῦ Χριστοῦ δοῦλος, καὶ ἀθάνατος Μακάριος.

Ἦν δὲ τὸ εἶδος ἀηττήτου ἀθλητοῦ τοῦ Χριστοῦ Μακαρίου τοιοῦτον τῆς ἡλικίας. Δεῖ με γὰρ καὶ περὶ τούτου σημᾶναί σοι, δοῦλε τοῦ Χριστοῦ, ἀκριβῶς ἐμοῦ τοῦτον γινώσκοντος, ὡς ἅτε καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν ἐμὴν βραχύτητα συγχρονίσασαν· Ἦν οὖν τὸ εἶδος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ὑποκολοβὸν, σπανὸν, ἐπὶ τοῦ χείλους μόνον ἔχον τρίχας· καὶ εἰς τὸ ἄκρον δὲ τοῦ γενείου εἶχεν ὀλίγας. Ὑπερβολῇ γὰρ πόνων ἀσκήσεως οὐδὲ αἱ τρίχες τῆς γενειάδος αὐτοῦ ἐξέφυσαν.

Τούτῳ τῷ ἁγίῳ ἐγὼ προσῆλθον μιᾷ τῶν ἡμερῶν, λέγων αὐτῷ, ἐν ἀκηδίᾳ μου σφόδρα διάγοντος· Ἀββᾶ Μακάριε, τί ποιήσω, ὅτι θλίβουσί με οἱ λογισμοὶ λέγοντές μοι, ὅτι Οὐδὲν ποιεῖς, ἄπελθε ἐντεῦθεν; Ἀποκρίνεταί μοι λέγων ὁ ἅγιος Πατὴρ Μακάριος· Εἰπόν σου τοῖς λογισμοῖς, ὅτι Διὰ τὸν Χριστὸν τοὺς τοίχους τηρῶ.

Ταῦτά σοι, φιλόχριστε καὶ φιλομαθὴς δοῦλε Θεοῦ, ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων σημείων καὶ ἄθλων τοῦ ἀοιδίμου καὶ ἐναρέτου ἀνδρὸς Μακαρίου ἐσήμανα.

Τοῦτο τὸ παράδοξον ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ Μακάριος ἡμῖν διηγήσατο (ἦν γὰρ τῇ χειροτονίᾳ τῶν ἐπισκόπων πρεσβύτερος), λέγων· Ἐπεσημηνάμην ἐγὼ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς διαδόσεως τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ὅτι Μακαρίῳ τῷ ἀσκητῇ οὐδέποτε ἐδόκα ἐγὼ προσφορὰν, ἀλλ' ἄγγελος αὐτῷ ἐπεδίδου ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λαμβάνων. Μόνον δὲ τὸν ἀστράγαλον τῆς χειρὸς ἐθεώρουν τοῦ ἐπιδιδόντος τούτῳ τὴν κοινωνίαν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Περὶ Μάρκου.

Μάρκος δὲ οὗτος νεώτερος ὢν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Γραφὴν ἀπεστήθισεν· πρᾶος ὢν καθ' ὑπερβολὴν, σώφρων εἴ καί τις ἄλλος. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν εὐκαιρούμενος ἐγὼ εἰς τὸ ἔσχατον αὐτοῦ γῆρας λοιπὸν ἀπέρχομαι πρὸς αὐτὸν, καὶ παρακαθέζομαι τῇ θύρᾳ τῆς κέλλης αὐτοῦ, ὡς ἅτε ἐγὼ ὁ ἀρχάριος ὢν νομίζων αὐτὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον, ὥσπερ καὶ ἦν. Καὶ ἠκροώμην, τί ἄρα λαλεῖ, ἢ τί διαπράττεται. Καὶ μονώτατος ὢν ἔνδον περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη ἐλάσας ἤδη, καὶ τοὺς ὀδόντας ἀπολέσας, ἑαυτῷ διεμάχετο καὶ τῷ διαβόλῳ, καὶ ἔλεγεν· Τί θέλεις λοιπὸν κακόγηρε; Ἰδοὺ καὶ οἴνου ἔλαβες, καὶ ἐλαίου ἥψω. Λοιπὸν τί θέλεις ποιήσω σοι; πολιοφάγε, κοιλιόδουλε, ἑαυτὸν ἐξυβρίζων; Εἶτα καὶ τῷ διαβόλῳ· Ἄπελθε, λέγων, λοιπὸν ἀπ' ἐμοῦ, διάβολε, συγγεγήρακάς μοι ἐν ἀδιαφορίαις· Ἀσθένειάν μοι τοῦ σώματος ἐπιγράψας, οἴνου ἐποίησας μεταλαβεῖν καὶ ἐλαίου, φιλήδονόν με ἀπεργασάμενος. Μὴ ἀκμὴν σοί τι χρεωστῶ; οὐδὲν εὑρίσκεις ἐν ἐμοὶ ὃ θέλεις συλῆσαι. Ἄπελθε λοιπὸν ἀπ' ἐμοῦ, μισάνθρωπε. Καὶ ὡς τερετίζων ἑαυτῷ ἔλεγεν διαλεγόμενος· Δεῦρο λοιπὸν, λῆρε, πολιοφάγε, φαγόγηρε, ἕως πότε ἔσομαί μετὰ σοῦ;

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Περὶ Μωϋσέως τοῦ Αἰθίοπος.

Μωϋσῆς οὕνω καλούμενός τις, Αἰθίοψ τῷ γένει, μέλας, οἰκέτης ὑπῆρχεν πολιτευομένου τινός· ὃν διὰ πολλὴν δυστροπίαν καὶ λῃστρικὴν αἰτίαν ἔῤῥιψεν ὁ ἴδιος δεσπότης. Ἐλέγετο γὰρ καὶ μέχρι φόνων φθάνειν αὐτόν. Ἀναγκάζομαι γὰρ λέγειν αὐτοῦ τὰ ἔργα τῆς πονηρίας, ἵνα δείξω αὐτοῦ τὴν μετὰ ταῦτα ἀρετὴν ἐκ μετανοίας. Διηγοῦντο γοῦν τινες ὅτι καὶ ἀφηγούμενος ἦν λῃστηρίου μεγίστου· οὗ καὶ τοῦτο φέρεται ἐν τοῖς ἔργοις λῃστρικοῖς, ὅτι ποιμένι τινὶ ἐμνησικάκησεν παρεμποδίσαντι αὐτὸν εἴς πρᾶγμά τι

A ἀπιόντα, μετὰ τῶν τῆς ποίμνης κυνῶν ἐν νυκτί· ὃν ἀποκτεῖναι θελήσας περιενόστει τὸν τόπον ἔνθα τὴν στάσιν εἶχεν τὴν τῶν προβάτων. Ἐμηνύθη οὖν αὐτῷ ὅτι πέραν τοῦ Νείλου ἐστίν· καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον πλημμυροῦντος τοῦ ποταμοῦ, καὶ κρατοῦντος ἐπὶ ἓν σημεῖον τῷ πλάτει, δακὼν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι, καὶ τὸν χιτωνίσκον, ὃν ἐνεδέδυτο, ἐπιθεὶς τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ, διεπέρασεν οὕτως κολυμβήσας τὸν ποταμόν. Ἐν τῷ τοῦτον οὖν διακολυμβᾷν ἠδυνήθη λαθεῖν ὁ ποιμὴν, εἰς κρύφιον ἑαυτὸν καταχώσας. Ἀποτυχὼν οὕτως Μωϋσῆς τοῦ ἐγχειρήματος, τοὺς ἐξ ἐπιλογῆς τέσσαρας κριοὺς σφάξας, καὶ δήσας σειράδην, ἐκολύμβησεν αὖθις τὸν Νεῖλον. Καὶ ἐλθὼν εἰς μικρὸν ἐναύλιον, ἀπέδειρε τοὺς κριούς. Καὶ φαγὼν τὰ κάλλιστα τῶν κρεῶν, καὶ εἰς οἶνον διαπωλήσας τὰ κώδια, σαΐτην πιὼν ὡς Ἰταλικῶν δεκαοκτὼ, πεντήκοντα σημεῖα ἀπῆλθεν, ὅπου τὸ κολλήγιον εἶχεν.

B Οὗτος ὀψέ ποτε τοῦ καιροῦ ὁ τοιοῦτος λῄσταρχος κατανυχθεὶς ἐκ περιστάσεώς τινος ἐπιδέδωκεν ἑαυτὸν μοναστηρίῳ· καὶ οὕτω προσῆλθεν τῷ πράγματι τῆς μετανοίας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν συμπράκτην αὐτοῦ καὶ ὑποβολέα τῶν κακῶν ἐκ νεότητος δαίμονα, τὸν εἰς πάντα αὐτῷ συναμαρτόντα, ἄντικρυς εἰς ἐπίγνωσιν ἀγαγεῖν τοῦ Χριστοῦ. Ἐν οἷς λέγεται, ὅτι ποτὲ τούτῳ ἐπέῤῥιψαν λῃσταὶ τέσσαρες καθεζομένῳ ἐν τῷ κελλίῳ, ἀγνοήσαντες ὅτι Μωϋσῆς ἦν οὗτος. Οὓς δήσας ὁ μακάριος ἅπαντας, καθάπερ σάκκον πλήρη ἀχύρων, τοῖς ὤμοις ἑαυτοῦ ἐπιθεὶς, ἤνεγκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀδελφῶν, εἰπὼν, ὅτι Ἐπειδὴ οὐκέτι ἔξεστί μοι ἀδικεῖν οὐδένα, εὗρον δὲ αὐτοὺς ἐπελθόντας μοι, τί κελεύετε περὶ τούτων; Συλληφθέντες οὖν οὗτοι τούτῳ τῷ τρόπῳ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Μωϋσέως ἐξωμολογήσαντο τῷ Θεῷ. Καὶ γνωρίσαντες τοῦτον ὅτι Μωϋσῆς ἐστὶν ὁ ποτὲ ὀνομαστὸς καὶ περιβόητος λῄσταρχος, δοξάσαντες ἐπ' αὐτῷ τὸν Χριστὸν, κἀκεῖνοι

C ἀπετάξαντο διὰ τὴν τούτου μεταβολὴν, καὶ γεγόνασι μοναχοὶ δοκιμώτατοι· λογισάμενοι τοῦτο, ὅτι εἰ οὗτος ἱκανὸς ἐνδυνάμει, καὶ κατ' ἄκραν πεποιημένος τῷ ἔργῳ τῷ λῃστρικῷ, οὕτως κομψῶς πεφόβηται τὸν Θεὸν, τί ἡμεῖς ἀναβαλλόμεθα τὴν σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν,

Τούτῳ τῷ μακαρίῳ Μωϋσεῖ (δεῖ γὰρ αὐτὸν λοιπὸν οὕτω προσαγορεύεσθαι) ἐπέθεντο οἱ τῆς ἀσωτείας δαίμονες, εἰς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν τῆς ἀκολασίας τῆς πορνικῆς αὐτὸν κατελαύνοντες. Ὡς ἐπὶ τοσοῦτον ὑπ' αὐτῶν ἐπειράσθη, ὡς αὐτὸς διηγήσατο, ὡς μικροῦ δεῖν τῆς προθέσεως αὐτὸν ἐξοκεῖλαι. Παραγενόμενος οὖν οὗτος πρὸς τὸν μέγαν Ἰσίδωρον τὸν ἐν τῇ Σκήτει καθήμενον, ἀνήνεγκεν τούτῳ τὰ περὶ τοῦ τῆς πορνείας πολέμου. Πρὸς ὃν ἀπεκρίθη ὁ ἅγιος· Μηδὲν θροηθῇς, ἀδελφέ· ἀρχαὶ γάρ εἰσιν. Διὰ τοῦτο

D σφοδρότερον σοι ἐπέθεντο, τὴν προτέραν ἐπιζητοῦντες συνήθειαν· Ὥσπερ γὰρ ὅταν κύων ἐν μακέλλῳ ἐθίσῃ κωλέας περιτρώγειν, τῆς συνηθείας οὐκ ἀναχωρεῖ· ἐὰν δέ τις κλείσῃ τὸ μακελλεῖον, καὶ μηδεὶς αὐτῷ μηδὲν ἐπιδῷ, ἢ λιμαγχονηθεὶς, οὐκ ἔτι ἐγγίζει ἐκεῖ μηδεμίαν ἔχων βοράν· οὕτω καὶ σὺ, ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ σου ἀσκήσει τῆς ἐγκρατείας, νεκρώσας σου τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀποκλείσας τὴν εἴσοδον τῇ γαστριμαργίᾳ τῇ τικτούσῃ τὴν ἀκολασίαν, ἀκηδιάσας ὁ τῆς πορνείας δαίμων, μὴ ἔχων τὰ βρώματο τοῦτον ἐξάπτοντα, οὕτως σοῦ ἀποστήσεται. Ἀναχωρήσας οὖν ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος Μωϋσῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης, καὶ κατακλείσας ἑαυτὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ κέλλῃ, ὑπομονῇ σφοδροτάτῃ ἠσκεῖτο ἐν πᾶσι μάλιστα

ἀπὸ βρωμάτων, οὐδενὸς ἄλλου μεταλαμβάνων πλὴν ἄρτου ξηροῦ ἐν οὐγκίαις δέκα δύο· πλεῖστον ἐργαζόμενος ἔργον, καὶ πεντήκοντα ἐκτελῶν προσευχὰς τὴν ἡμέραν.

Κατατήξας οὖν ἑαυτοῦ τὸ σωμάτιον ἔμενεν ἔτι πυρούμενος, καὶ ἀδιαφόρως ἐνυπνιαζόμενος. Πάλιν οὗτος παρέβαλεν ἄλλῳ τινὶ μονάχῳ τῶν ἁγίων πάνυ δοκίμῳ, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ποιήσω, ἀββᾶ, ὅτι σκοτίζουσί μου τὸν λογισμὸν τὰ ἐνύπνια τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν συνηδομένης αὐτοῖς; Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος ὁ ἅγιος, ὅτι· Ἐπειδὴ τὸν νοῦν σου οὐκ ἀπέστησας τῶν περὶ ταῦτα φαντασιῶν, τούτου χάριν τὴν μυσαρὰν ταύτην ὑφίστασαι ἐπιθυμίαν. Ποίησον οὖν ὅ σοι λέγω· δὸς σεαυτὸν εἰς ἀγρυπνίαν κατὰ μικρὸν, καὶ προσεύχου νηφόντως, καὶ ἐλευθερωθήσῃ ἀπὸ τούτων ταχέως. Ἀκούσας δὲ ὁ γενναῖος καὶ ταύτης τῆς ὑποθήκης ὡς παρὰ τεχνίτου τῇ πείρᾳ, ἀπελθὼν ἐν τῇ κέλλῃ, ἔδωκεν λόγον τῷ ἑαυτοῦ συνειδότι μὴ κοιμηθῆναι διὰ πάσης τῆς νυκτὸς, μὴ κλῖναι γόνυ ὡς ἐπὶ προφάσει προσευχῆς, ἐπὶ τῷ φυγεῖν τὴν τυραννίδα τοῦ ὕπνου.

Μείνας οὖν ἔπὶ τῷ κελλίῳ ἔτη ἓξ, τὰς νύκτας πάσας μέσον τῆς κέλλης ἱστάμενος, καὶ ἀδιαλείπτως τῷ Θεῷ προσευχόμενος, καὶ μὴ ἐπικαμμύων τοὺς ὀφθαλμούς· λαὶ ταῦτα ποιῶν τοῦ πράγματος τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας περιγενέσθαι οὐκ ἠδυνήθη. Τῷ ὄντι γὰρ ἀληθῶς ἀκόλαστος ἐπιθυμία. Ἑαυτὸν γὰρ ἐκτήξας τοῖς πόνοις ἐκεῖνο τὸ αἰσχρὸν πάθος ὑποτάξαι οὐκ ἴσχυσεν.

Μετὰ ταῦτα πάντα ἑαυτῷ πάλιν ἄλλην πολιτείαν σκληραγωγίας ὑπέθετο. Ἐξερχόμενος οὗτος ὁ πύκτης τοῦ Σατανᾶ (διαφόρως γὰρ τούτῳ ἐπύκτευσεν) τὰς νύκτας ἀπῄει εἰς τὰς κέλλας τῶν τοῖς πόνοις συγγεγηρακότων τῇ ἀσκήσει μοναχων, καὶ λοιπὸν μὴ δυναμένων τὴν τοῦ ὕδατος χρείαν δι' ἑαυτῶν κομίζειν. καὶ λαμβάνων τὰς ὑδρίας αὐτῶν, ἀγνοούντων ἐκείνων ἐπλήρου τοῦ ὕδατος. Ἀπὸ μήκους γὰρ ἔχουσιν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις τὸ ὕδωρ, οἱ μὲν ἀπὸ δύο, οἱ δὲ ἀπὸ πέντε σημείων, οἱ δὲ ἀπὸ ἡμίσεως. Μιᾶς οὖν τῶν νυκτῶν ἐν ᾧ τοῦτο ἐποίει, ἐπιτηρήσας ὁ δαίμων, καὶ μηκέτι φέρων τοῦ ἀθλητοῦ τὴν καρτερίαν, ἐγκύψαντι αὐτῷ εἰς τὸ φρέαρ ἐπὶ τῷ τὴν ὑδρίαν πληρῶσαί τινος μοναχοῦ, δέδωκεν αὐτῷ κατὰ τῶν ψυῶν ῥοπάλῳ τινὶ, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν τῷ τόπῳ κεῖσθαι νεκρὸν, μηδ' ὅλως αἰσθανόμενον μήτε ὃ πέπονθεν, μήτε παρὰ τίνος τοῦτο ὑπέστη. Τὴν οὖν ἄλλην ἡμέραν ἐλθών τις τῶν μοναχῶν ἀντλῆσαι, εὗρεν αὐτὸν ἐκεῖ κείμενον καὶ ψυχορραγοῦντα. Καὶ ἐλθὼν ἀνήγγειλεν τῷ μεγάλῳ Ἰσιδώρῳ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς Σκήτεως. Ἀπελθὼν δὲ μετα τινων λαβὼν αὐτὸν ἤνεγκεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπὶ ἐνιαυτὸν πλήρη οὗτος ἐνόσησεν, ὡς μόλις γενέσθαι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ τὴν ψυχὴν ἐν ἰσχύϊ. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ μέγας ἱερεὺς τοῦ Χριστοῦ Ἰσίδωρος· Παῦσαι λοιπὸν τοῖς δαίμοσι φιλονεικῶν, ἀδελφὲ, καὶ μὴ αὐτοῖς ἐπέμβαινε. Μέτρα γάρ εἰσι καὶ τῆς ἀσκήσεως τῆς πρὸς τοὺς δαίμονας ἐν τῇ ἀσκήσει. Ὁ δὲ ἀδάμαστος τοῦ Χριστοῦ Μωϋσῆς λέγει τῳ μεγάλῳ· Οὐ μὴ παύσωμαι τοῦ μάχεσθαι μετ' αυτῶν, ἕως ἂν παύσηταί μου ἡ φαντασία τῶν ἐνυπνίων. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος Ἰσίδωρος ὁ πρεσβύτερος· Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τοῦ νῦν πέπαυταί σου τὰ ἀπρεπῆ ἐνύπνια. Λοιπὸν μετὰ παῤῥησίας τοῖς μυστηρίοις κοινώνησον. Ἵνα γὰρ μὴ καυχήσῃ, ὡς τῇ σῇ ἀσκήσει περιγενόμενος τούτου τοῦ πάθους, διὰ τοῦτο σφοδρῶς ὑπ' αὐτοῦ A κατεδυναστεύθης πρὸς τό σοι συμφέρον, ἵνα μὴ ὑπὸ ἐπάρσεως καταπέσῃς. Ταῦτα ἀκούσας ἀπῆλθεν πάλιν εἰς τὴν κέλλαν, λοιπὸν προσέχων μεθ' ἡσυχίας τῇ τῆς ἀσκήσεως πολιτείᾳ ἐν μέτρῳ. Μετὰ δὲ μῆνας δύο ἢ τρεῖς ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ μακαρίου Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου ὁ ἀσκητὴς Μωϋσῆς, μὴ ἔτι αὐτῷ ὤχλησεν ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα, εἶπεν, ὅτι Ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας, ἧς ἐπηύξω μοι, ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος, οὐκ ἔτι οὐδέν μοι τοιοῦτον συμβέβηκεν. Κατηξιώθη δὲ οὗτος ὁ ἅγιος χαρίσματος κατὰ δαιμόνων· οὕτως, ὡς ἡμεῖς τῶν μυιῶν ἐν τῷ χειμῶνι καταφρονοῦμεν, τοσοῦτον καὶ μᾶλλον οὗτος ὁ μέγας Μωϋσῆς παλαιστὴς τῶν δαιμόνων. Αὕτη ἡ ἔνθεος τῆς ἀσκήσεως πολιτεία τοῦ ἀκαταγωνίστου ἀθλητοῦ Μωϋσέως τοῦ τῷ γένει Αἰθίοπος, τὴν δὲ ψυχὴν ἐθίσαντος θείᾳ χάριτι. Ὃς καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τοῖς μεγάλοις τῶν Πατέρων κατορθώμασιν ἀριθμούμενος. Τελευτᾷ δὲ οὗτος ἐτῶν ἑβδομή- B κοντα πέντε ἐν τῇ Σκήτει, γενόμενος πρεσβύτερος, καταλιπὼν μαθητὰς ἑβδομήκοντα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ Παύλου τοῦ ἐν τῇ Φέρμῃ.

Ὄρος ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐστὶν ἄπαγον ἐπὶ τὴν Σκῆτιν τὴν ἔρημον, ὃ καλεῖται Φέρμη. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει καθέζονται ὡς πεντακόσιοι ἄνδρες ἀσκούμενοι. Ἐν οἷς καὶ Παῦλός τις μοναχὸς οὕτω καλούμενος ἄριστος, ὃς ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ αὐτοῦ ταύτην εἶχεν τὴν πολιτείαν. Οὐχ ἔργου ἥψατό ποτε, οὐ πραγματείας τινὸς, οὐκ ἔλαβέν τι παρά τινος παρεκτὸς οὗ ἔμελλεν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐσθίειν. Ἔργον δὲ αὐτῷ τῆς ἀσκήσεως γέγονεν, τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. Οὗτος τετυπωμένας εἶχεν τὰς εὐχὰς τριακοσίας, τοσαύτας ψήφους συνάγων, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ κατέχων, καὶ ῥίπτων καθ' ἑκάστην εὐχὴν ἐκ τοῦ κόλπου ψῆφον μίαν. Οὗτος ὁ ἔνθεος ἄνθρωπος παραβαλὼν συντυχίας ἕνεκεν C καὶ ὠφελείας πνευματικῆς τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ τῷ λεγομένῳ πολιτικῷ, λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ Μακάριε, θλίβομαι σφόδρα. Ἠνάγκασεν οὖν αὐτὸν ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος εἰπεῖν τὴν αἰτίαν δι' ἣν λυπεῖται· ὁ δὲ λέγει αὐτῷ·

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ παρθένου ἑπτακοσίας εὐχὰς ποιησάσης.

Ἐν κώμῃ τινὶ παρθένος τις κατοικεῖ τριακοστὸν ἔτος ἤδη ἔχουσα ἀσκουμένη· περὶ ἧς πολλοί μοι διηγήσαντο, ὅτι παρεκτὸς Σαββάτου ἢ Κυριακῆς οὐδέποτε γεύεται ἄλλην ἡμέραν, ἀλλὰ τὸν σύμπαντα χρόνον ἕλκουσα τὰς ἑβδομάδας, καὶ δι' ἡμερῶν πέντε ἐσθίουσα, ποιεῖ εὐχὰς ἑπτακοσίας. Καὶ ἀπευδόκησα ἐγὼ ἐμαυτοῦ, τοῦτο μαθὼν, καὶ λογισάμενος. ὅτι ἀνὴρ κατ' ἐκείνην τῇ ῥώμῃ τοῦ σώματος δημιουργηθεὶς ὑπὲρ τὰς τριακοσίας εὐχὰς ποιῆσαι οὐκ ἠδυνήθην. Ἀποκρίνεται αὐτῷ ὁ ἅγιος Μακάριος, λέγων· D Ἐγὼ ἑξηκοστὸν ἔτος ἔχω ἀφ' οὗ ἑκατὸν τεταγμένας εὐχὰς ποιῶ καὶ τὰ πρὸς τροφὴν ἐργαζόμενος ταῖς χερσὶν, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τὴν ἀφειλὴν τῆς συντυχίας ἀποδιδούς· καὶ οὐ κρίνει με ὁ λογισμὸς ὡς ἀμελήσαντα. Εἰ δὲ σὺ τριακοσίας εὐχὰς ποιῶν κρίνῃ ὑπὸ τοῦ συνειδότος, δῆλος εἶ καθαρῶς αὐτὰς μὴ εὐχόμενος, ἢ δυνάμενος πλείονας εὔχεσθαι καὶ μὴ εὐχόμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ Εὐλογίου καὶ τοῦ λελωβημένου.

Κρόνιός μοι διηγήσατο πρεσβύτερος τῆς Νιτρίας, ὅτι νεώτερος ὢν τὸ κατ' ἀρχὰς, καὶ ἀκηδίας χάριν φυγὼν ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἀρχιμανδρίτου μου ἀλώμενος ἔφθασα ἕως τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, Ἐκεῖ-

ut qui nihil aliud sumeret præter panis sicci uncias duodecim, plurimum operans, et quinquaginta orationes quotidie peragens.

Porro autem quamvis suum macerasset corpusculum, permansit tamen inflammatus, et præcipue in somnis. Cum autem surrexisset, convenit quemdam alium monachum sanctum probatissimum, et ei dicit: Quid faciam, abba? Rationi meæ tenebras offundunt somnia animi, ut qui eis ex veteri consuetudine delecter. Dicit ei ille sanctus: Non cohibuisti mentem tuam a visis quæ in eis versantur, ea de causa hæc sustines. Fac ergo quod dico. Dede te paulatim vigiliæ, et ora sobrius; et ab his cito liberaberis. Cum hoc autem monitum audiisset vir præclarus, tanquam ab eo qui erat artifex experientia, in cellam reversus, dixit ei, quod quidem sua sciat conscientia, tota nocte non dormiisse; non orationis prætextu genuflexisse, ut somni fugeret tyrannidem.

Cum annis ergo sex mansisset in cella, totas noctes stans in medio cellæ, et Deum orans assidue, et non claudens oculos, non potuit intemperantem vincere cupiditatem. Revera enim non potest vere castigari cupiditas. Cum enim seipsum tabefecisset laboribus, turpem illam affectionem non potuit subigere.

Post hæc aliam sibi suggessit rationem asperæ vitæ agendæ. Egrediens hic pugil Satanæ (varie enim cum eo decertavit) noctibus abibat ad cellas monachorum, qui se exercendo consenuerant in laboribus, et per se aquam non poterant amplius importare: et accipiens hydrias eis nescientibus, illas aqua implebat. Habent enim in illis locis aquam certa distantem longinquitate, alii quidem ad duos lapides, alii vero ad quinque, alii vero ad dimidium. Una ergo nocte qua hoc faciebat, dæmon qui eum observaverat, non amplius ferens athletæ fortitudinem, cum ipse se inclinasset in puteum, ut unius monachi impleret hydriam, clavam quamdam ei impegit in lumbos, et eum in loco reliquit jacentem mortuum, nihil omnino sentientem, neque quid, neque a quo id passus sit. Cum ergo alio die venisset quidam monachus ad aquam hauriendam, eum illic invenit jacentem linqui animo. Is autem id renuntiavit magno Isidoro presbytero Scetis. Qui abiens cum aliquot aliis, eum accepit, et tulit in ecclesiam. Ille vero anno toto ægrotavit, ut vix corpus ejus et anima convaluerit. Tunc dicit illi magnus Christi sacerdos Isidorus: Cessa deinceps, frater Moyses, contendere cum dæmonibus, et ne sic eis insultaveris, est enim modus quoque fortitudinis in exercitatione. Is autem illi dicit: Non cessabo cum eis pugnare, donec mihi cessaverit phantasia somniorum. Tunc ei dicit Christi servus Isidorus presbyter: In nomine Domini nostri Jesu Christi ab hoc temporis articulo cessabunt turpia tua somnia: bono deinceps et fidenti animo communica sacramentis (56). Ne enim gloriareris, ut qui tua exercitatione vicisses affectionem, ideo vehementer in te suam exercuit potestatem, ad tuam utilitatem, ne incideres in animi elationem. His auditis reversus est in cellam, quiete deinceps attendens moderato instituto exercitationis. Post duos autem vel tres menses rogatus a beato Isidoro presbytero exercitator Moyses nunquid amplius ei molestiam exhibuisset spiritus, respondit: Ab illa hora qua mihi precatus est Christi servus, nihil mihi accidit ejusmodi. Dignatus est autem hic sanctus gratia adversus dæmones, adeo ut sicut nos muscas hieme contemnimus; ita, atque adeo amplius, hic magnus Moyses contemneret dæmones. Hæc est religiosa et sancta vita quam egit invictus athleta Moyses Æthiops, qui ipse quoque numerabatur inter magnos. Obiit ante [*F. leg.* autem] septuaginta quinque annos natus in Scete, cum factus esset presbyter, relictis septuaginta quinque discipulis.

CAPUT XXIII.

Vita abbatis Pauli (57).

Mons est in Ægypto, abducens in vastam Scetes solitudinem, qui appellatur Pherme. In hoc monte sedent circiter quingenti homines qui exercentur. Inter quos fuit etiam quidam, nomine Paulus, monachus optimus, qui toto suo tempore hanc egit vitam. Nunquam opus attigit, nec ullum suscepit negotium, nil unquam accepit ab aliquo, præterquam quod posset in ipso die comedere. Fuit autem ejus opus et exercitatio, orare perpetuo. Hic habebat trecentas preces expressas et præstitutas, totidem habens in sinu calculos, et in unaquaque oratione jaciens unum calculum (58). Is cum accessisset ad sanctum Macarium qui dicitur Politicus, ejus conveniendi gratia, et propter spiritalem utilitatem, ei dicit: Abba Macari, valde affligor. Coegit eum Christi servus dicere causam propter quam molestia afficiebatur. Is vero ei dicit:

CAPUT XXIV.

De Virgine quæ faciebat septingentas orationes.

In quodam vico habitat quædam virgo, quæ trigesimum annum jam exercetur. De qua multi mihi narrarunt, quod præter Sabbatum et Dominicam nullo alio die vescitur; sed toto tempore trahens hebdomadas, et post quinque dies comedens, facit septingentas orationes. Hoc cum didicissem, meipsum reprobavi, quod vir creatus his viribus corporis, non potuerim facere plus quam trecentas orationes. Ei respondet sanctus Macarius, dicens: Sexagesimus annus agitur, ex quo centum constitutas facio orationes, et laborans manibus ea quæ sunt ad alimentum necessaria, et fratribus debitum reddens congressionis, nec mea me judicat ratio quod fuerim negligens. Si tu autem cum trecentas facias orationes, judicaris a conscientia, aperte ostendis te non pure orare, vel posse plures orationes facere quam facias.

CAPUT XXV.

De Cronio (59) *presbytero.*

Cronius quidam mihi narravit presbyter Nitriæ (*Ruffin., l.* II, *cap,* 25, *de Cronio Antonii discipulo*): Cum essem, inquit, junior ab initio, et propter animi

angorem et tristitiam fugerem ex monasterio mei archimandritæ, errans perveni ad montem sancti Antonii. Sedebat autem beatus Antonius inter Babylonem (60) et Heracleam in vasta solitudine, quæ fert ad mare Rubrum, circiter triginta milliaribus a fluvio. Cum ergo venissem ad ejus monasterium quod est prope fluvium, in quo sedebant ejus discipuli Macarius et Amatas in eo qui Pisper appellatur loco, qui eum etiam cum dormiisset sepelierunt, exspectavi quinque dies, ut convenirem sanctum Antonium. Dicebatur autem accedere ad hoc monasterium, aliquando quidem post decem dies, aliquando vero post viginti, aliquando vero post quinque, prout expediebat pro beneficio eorum qui veniebant ad monasterium. Conveneramus ergo diversi fratres diversis de causis : inter quos fuit etiam Eulogius Alexandrinus monachus, et cum eo alius membris mancus, qui quidem propter talem causam accesserunt.

CAPUT XXVI.

De Eulogio (61) *Alexandrino et eo qui erat membris mancus.*

Hic Eulogius fuit disciplinarum liberalium scholasticus (*Pasch. c.* 19, n. 3), qui divino amore sauciatus, propter desiderium immortalitatis renuntiavit tumultibus ; et cum omnes suas dispersisset facultates, sibi reliquit paucos nummos, cum non posset operari. Cum ergo per se angeretur animo et esset tristis, et neque vellet cum aliis congredi, neque ut solus esset satis sibi persuaderet, invenit quemdam mancum ac mutilatum in foro projectum, qui nec manus habebat nec pedes : ei solum lingua remanserat integra ad alloquendum eos qui incidebant. Eulogius autem stans, eum fixis intuetur oculis, et Deum rogat, et cum Deo hoc modo paciscitur, dicens : Domine, propter nomen tuum accipio hunc mutilatum, et eum me recreaturum ac refecturum spondeo usque ad horam mortis ejus, ut ego quoque per eum salvus fiam. Largire ergo mihi, Christe, patientiam, ut ei inserviam. Et ad eum accedens, dicit ei : Vis ego te domo accipiam, et te recreem ac reficiam ? Ille ei dicit : Utinam dignareris, sed ego sum indignus. Vado ergo, inquit, et adducam asinum, et te hinc auferam. Cum magno autem gaudio est assensus is qui erat mutilatus. Eum ergo sustulit et portavit in suum hospitiolum, ejusque curam gessit in omnibus quibus opus habuit. Perpetuis ergo quindecim annis, is qui erat mutilatus benevole ab eo curabatur tanquam pater, ut qui lavaretur, ungeretur, foveretur, et portaretur manibus Eulogii, et supra suam dignitatem quidem custodiretur, morbo autem convenienter reficeretur. Post quindecim autem annos invasit dæmon eum qui erat mutilatus, volens privare Eulogium mandato et proposito, et mutilatum a refectione, et Dei gratiarum actione, seditionemque excitat in Eulogium ; multisque eum probris cœpit insequi, adeo ut eum etiam appeteret maledictis, dicens deinceps : Abi hinc, scelerate fugitive (62). Sulfuratus es alienas pecunias, et dominum spoliasti ; et meo prætextu vis latere, ut qui

A prætextu bene faciendi me acceperis in tuum hospitiolum, et propter me vis esse salvus. Eulogius autem cor ejus leniebat, dicens : Ne, domine, ne hæc dixeris ; sed dicas quanam in re tibi fuerim molestus, et eam corrigam. Mancus autem dicebat arroganter : Non fero has assentationes ; aufer me hinc, et projice in foro, recuso tuam curationem. Dicebit autem Eulogius : Rogo te, patere tui curam geri, et dic si quid sit tibi grave, domine mi. Mutilatus autem magis incensus, ei dicebat : Non possum amplius ferre tuam subdolam et ironicam adulationem. Non placet mihi hæc vita parca et sordida, ego volo vesci carnibus. Patiens autem Eulogius carnes ad eum attulit. Cum eas autem vidisset impatiens : Non satis est mihi, inquit, tecum esse solum, turbas volo
B cernere. Et autem dicit Eulogius : Ego ad te jam adducam monachorum multitudinem. Ille autem rursus ægre ferens, dicit : Væ mihi misero : tuum aspectum ferre non possum ; et tu ad me adducis tui similes, qui cum sint otiosi, comedunt. Et insolenti voce seipsum lanians, vociferabatur, dicens : Nolo, nolo ; in forum deduci volo. O violentia ! abjice me ubi invenisti. Dico quod si habuisset manus, in animum induxisset vel se suffocare, vel sibi ense manus inferre. Cum dæmon sic eum efferasset, postea se confert Eulogius ad propinquos monachos, et dicit eis : Quid faciam ? ad desperationem me deduxit mutilatus. Dicunt ei : Quamobrem ? Ille autem : Me, inquit, graviter afficit ; nec scio quid faciam. Abjiciam ipsum ? sed Deo dedi dexteram, et timeo. Non abjiciam ? sed me dies noctesque male habet. Nescio
C quid faciam. Ei dicunt illi absolute : Adhuc vivit magnus ille (sic enim vocabant sanctum Antonium), ascende ad ipsum, mutilatum imponens in navigium ; et defer eum in monasterium, et exspecta donec magnus venerit e spelunca, et ad eum refer judicium, et quod tibi dixerit, sta illius sententiæ. Deus enim tibi dicet per ipsum. Verbis eorum morem gessit Eulogius, et mutilato blandiens, cum eum immisisset in cymbam pastoralem, noctu egressus est ex urbe, et tulit eum in monasterium discipulorum magni Antonii. Accidit autem ut alio die veniret magnus sero vespere, ut narravit Cronius, amictus chlamyde pellicea. Ingressus est ergo in suum monasterium, erat autem hæc ejus consuetudo, ut alloqueretur Macarium, et eum interrogaret : Frater Macari, veneruntne
D huc aliqui ? Respondebat Macarius : Venerunt. Dicebat autem magnus : Suntne Ægyptii, an Jerosolymitani ? Dederat autem magnus ei signum, dicens : Cum videris venisse aliquos quibus est minus negotii, dic : Adsunt Ægyptii. Quando autem videris venisse aliquos religiosiores et paulo consideratiores, dic : Sunt Jerosolymitani. Rogabat ergo magnus pro more, dicens fratri Macario : Sunt Ægyptii fratres, an Jerosolymitani ? Respondet Macarius, dicens : Est mixtura. Quando ergo dicebat Macarius : Sunt Ægyptii, dicebat ei magnus : Para eis lentem, et da eis quod comedant. Et faciebat eis unam orationem, et dimittebat eos. Quando autem dicebat : Sunt Jerosolymitani, sedebat per totam noctem, et eis dicebat

ἕζετο δὲ ὁ μακάριος οὗτος μεταξὺ Βαβυλῶνος καὶ Ἡρακλείας εἰς τὴν πανέρημον τὴν φέρουσαν κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ὡς ἀπὸ τριάκοντα σημείων τοῦ ποταμοῦ. Ἐλθόντος οὖν αὐτοῦ εἰς τὸ μοναστήριον τὸ παρὰ τὸν ποταμὸν, ἔνθα οἱ τούτου μαθηταὶ ἐκαθέζοντο εἰς τὸ λεγόμενον Πίσπιρ, Μακάριος καὶ Ἀμάτας, οἳ καὶ ἔθαψαν τὸν μακάριον Ἀντώνιον κοιμηθέντα, ἐξεδεξάμην ἡμέρας πέντε, ἵνα συντύχω τῷ ἁγίῳ Ἀντωνίῳ. Ἐλέγετο δὲ παραβάλλειν αὐτὸν τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ, ποτὲ μὲν διὰ δέκα, ποτὲ δὲ διὰ εἴκοσι, ποτὲ δὲ διὰ πέντε ἡμερῶν, καθὼς αὐτὸν ὁ Θεὸς ἦγεν ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῶν παρατυγχανόντων ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Διάφοροι οὖν συνήχθημεν ἀδελφοὶ διαφόρους ἔχοντες χρείας, ἐν οἷς καὶ Εὐλόγιός τις Ἀλεξανδρεὺς μονάζων, καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλος λελωβημένος· οἵτινες παρεγένοντο δι' αἰτίαν τοιάνδε.

ΚΕΦΑΛ. ΚϚ'.

Περὶ Εὐλογίου, καὶ τοῦ λελωβημένου.

Οὗτος ὁ Εὐλόγιος σχολαστικὸς ὑπῆρχεν ἐκ τῶν ἐγκυκλίων παιδευμάτων, ὃς ἔρωτι θείῳ πληγεὶς ἐπιθυμίᾳ ἀθανασίας ἀπετάξατο τῶν θορύβων. Καὶ πάντα διασκορπίσας τὰ ὑπάρχοντα κατέλιπεν ἑαυτῷ βραχέα νομίσματα, ἐργάζεσθαι μὴ δυνάμενος. Ἀκηδιῶν οὖν καθ' ἑαυτὸν, καὶ μήτε εἰς συνοδίαν βουλόμενος εἰσελθεῖν, μήτε δὲ μόνος πληροφορούμενος, εὑρέν τινα ἀνὰ τὴν ἀγορὰν ἐῤῥιμμένον λελωβημένον, ὃς οὔτε χεῖρας εἶχεν, οὔτε πόδας. Τούτῳ μόνη ἡ γλῶττα ὑπῆρχεν ἀκατάτριπτος πρὸς συμφορὰν τῶν παρατυγχανόντων. Ὁ δὲ Εὐλόγιος στὰς ἐνατενίζει αὐτῷ, καὶ προσεύχεται τῷ Θεῷ, καὶ τίθεται διαθήκην μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἰπὼν, ὅτι Κύριε, ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι λαμβάνω τοῦτον τὸν λελωβημένον, καὶ διαναπαύω αὐτὸν ἕως ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ, ἵνα κἀγὼ διὰ τούτου σωθῶ. Χάρισαί μοι οὖν, Χριστὲ, τὴν ὑπομονὴν τῆς εἰς αὐτὸν ὑπηρεσίας. Καὶ προσελθὼν τῷ λελωβημένῳ, λέγει αὐτῷ· Θέλεις, ὁ μέγας, λαμβάνω σε εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἀναπαύω; Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Εἴθε κατηξίοις, ἀλλ' ἐγὼ ἀνάξιός εἰμι. Λέγει ὁ Εὐλόγιος· Οὐκοῦν ἀπέρχομαι, φέρω ὄνον, καὶ λαμβάνω σε ἔνθεν. Συνέθετο ὁ λελωβημένος μετὰ πολλῆς χαρᾶς. Ἐνεγκὼν οὖν ὄνον ἐκεῖνος, ἐπῆρεν αὐτὸν, καὶ ἀπήνεγκεν εἰς τὸ ἴδιον ξενίδιον. Καὶ ἦν αὐτοῦ ἐπιμελούμενος κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ χρείαν. Διαρκέσας οὖν ὁ λελωβημένος ἐπὶ ἔτη δεκαπέντε, ἐνοσοκομεῖτο παρ' αὐτοῦ ὡς πατὴρ, φιλοφρόνως, λουόμενος, ἀλειφόμενος, ἐν πᾶσι θεραπευόμενος, καὶ διαβασταζόμενός ταῖς χερσὶ τοῦ Εὐλογίου, καὶ ὑπὲρ ἀξίαν μὲν ἐκείνου δορυφορούμενος, καταλλήλως δὲ τῆς νόσου ἀναπαυόμενος. Μετὰ δὲ πεντεκαίδεκα ἔτη ὁ δαίμων ἐνέσκηψεν τῷ λελωβημένῳ, θέλων τάχα καὶ τὸν Εὐλόγιον τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς προθέσεως στερῆσαι, καὶ τὸν λελωβημένον τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς εὐχαριστίας Κυρίου. Καὶ ἀποστασιάζει οὗτος πρὸς τὸν Εὐλόγιον, καὶ ἤρξατο λέγειν κατ' αὐτοῦ δύσφημα, ὡς καὶ λοιδορίαις λοιπὸν πλύνειν τὸν ἄνδρα, ἐπιλέγων αὐτῷ· Σχάτα, γλούττων, φυγοκύρι, ἀλλότρια χρήματα ἔκλεψας. Καὶ τάχα δοῦλος ὑπάρχων τὸν ἴδιον δεσπότην ἐσύλησας· καὶ τῇ ἐμῇ προφάσει βούλει λαθεῖν, ὡς ἐπὶ προφάσει δῆθεν εὐποιίας εἰς τὸ ξενίδιόν σου λαοών με, καὶ δι' ἐμοῦ βούλει σωθῆναι. Ὁ δὲ Εὐλόγιος παρεκάλει αὐτὸν, θεραπεύων αὐτοῦ τὴν καρδίαν, λέγων· Μὴ, κύριε,

A μὴ λέγε τοιαῦτα. Ἀλλ' εἰπὲ τί σε ἐλύπησα, καὶ διορθοῦμαι. Ὁ δὲ ὅλος λελωβημένος ἔλεγεν ἐμβριθῶς· Οὐ θέλω σου ταύτας τὰς κολακείας· ἀπένεγκε, ῥίψον με ἐν τῇ ἀγορᾷ παρὰ τὴν ἐμὴν πρώτην ἀνάπαυσιν. Ὁ δὲ Εὐλόγιος· Παρακαλῶ σε, θεραπεύθητι, εἴ τι λυπῇ, κῦρι ὁ μέγας. Ὁ δὲ λελωβημένος ἀγριαίνων θυμῷ πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· Οὐκέτι ἀνέχομαι τῆς ὑπούλου σου καὶ εἰρωνικῆς κολακείας. Οὐκ ἀρέσκομαι τῇ ζωῇ ταυτῃ τῇ τεταριχευμένῃ καὶ φειδωλῷ. Ἐγὼ κρέα θέλω ἐσθίειν. Ὁ δὲ μακρόθυμος Εὐλόγιος ἤνεγκεν αὐτῷ κρέα. Ἰδὼν δὲ αὐτὰ πάλιν, ἀνακράζει ὁ δυσπαθής· Οὐ πληροφοροῦμαι εἶναι μετὰ σοῦ μόνου, ὄχλους θέλω βλέπειν. Λέγει αὐτῷ ὁ Εὐλόγιος· Ἐγώ σοι φέρω ἄρτι πλῆθος ἀδελφῶν. Ὁ δὲ πάλιν ἀπόδυσπετῶν λέγει· Οὐαί μοι τῷ ταλαιπώρῳ, τὴν σὴν ὄψιν οὐ

B θέλω ἰδεῖν, καὶ ἄγεις μοι τοὺς ὁμοίους σου ἀργοφάγους; Καὶ σπαράξας ἑαυτὸν, ἀτάκτῳ φωνῇ ἀνέκραξεν, λέγων· Οὐ θέλω, οὐ θέλω, εἰς τὴν ἀγορὰν θέλω. Ὢ βία! ῥίψον με ὅπου με εὗρες. Λέγω ὅτι εἰ εἶχεν χεῖρας, οὐ παρῃτεῖτο καὶ ἀγχόνῃ χρήσασθαι, ἢ ξίφει ἑαυτὸν χειρίσασθαι. Οὕτως αὐτὸν τοῦ δαίμονος ἐξαγριώσαντος, μετὰ ταῦτα ἀπέρχεται ὁ Εὐλόγιος πρὸς τοὺς ἐκ γειτόνων αὐτοῦ ἀσκητὰς, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ποιήσω, ὅτι εἰς ἀπελπισμὸν ἤγαγέν με ὁ λελωβημένος οὗτος; Λέγουσιν αὐτῷ· Διὰ τί; Ὁ δέ· Δεινά μοι διατίθεται, καὶ τί ποιήσω οὐκ οἶδα. Ῥίψω αὐτὸν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ δεξιὰς ἔδωκα, καὶ φοβοῦμαι. Μὴ ῥίψω αὐτόν· ἀλλὰ κακὰς ἡμέρας μοι καὶ νύκτας δίδωσιν. Οὐκ οἶδα τί αὐτῷ ποιήσω. Λέγουσιν αὐτῷ ἐκεῖνοι, ὡς ἔτι ζῇ ὁ μέγας (οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὸν ἅγιον Ἀντώνιον), ἄνελθε πρὸς αὐτὸν, βαλὼν τὸν λε-

C λωβημένον εἰς πλοῖον, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ ἔκδεξαι ἕως οὗ ἐξέλθῃ ὁ μέγας ἐκ τοῦ σπηλαίου, καὶ ἀνένεγκε αὐτῷ τὸ κρῖμα· καὶ ὃ ἐὰν σοι εἴπῃ αὐτὸς, στοίχησον αὐτοῦ τῇ ἐπικρίσει. Ὁ γὰρ Θεός σοι λέγει δι' αὐτοῦ. Ὁ δὲ εὐπειθὴς Εὐλόγιος ἠνέσχετο αὐτῶν, καὶ κολακεύσας τὸν λελωβημένον ἐμβαλὼν αὐτὸν εἰς σκάφος βουκολικὸν, ἐξῆλθεν τῆς πόλεως ἐννυκτὶ, καὶ ἀνήνεγκεν αὐτὸν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου. Συνέβη δὲ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐλθεῖν τὸν μέγαν ἑσπέρας βαθείας, ὡς Κρόνιος διηγήσατο, ἐμπεφιβλωμένον χλαμύδα δερματίνην. Ἐρχόμενος οὖν εἰς τὸ μοναστήριον ἑαυτοῦ εἰσήρχετο. Καὶ ταύτην εἶχε τὴν συνήθειαν καλεῖν τὸν Μακάριον, καὶ ἐρωτᾷν αὐτόν· Ἀδελφὲ Μακάριε, ἦλθόν τινες ἀδελφοὶ ἐνθάδε; Ἀπεκρίνατο ὁ Μακά-

D ριος· Ἦλθον. Καὶ ὁ μέγας· Αἰγύπτιοί εἰσιν ἢ Ἱεροσολυμῖται. Ἐδεδώκει δὲ αὐτῷ σημεῖον ὁ μέγας, λέγων· Ὅταν ἀπραγμονεστέρους τινὰς ἴδῃς ἐλθόντας, λέγε ὅτι Αἰγύπτιοί εἰσιν· ὅταν δὲ τινας εὐλαβεστέρους καὶ λογιωτέρους, λέγε ὅτι Ἱεροσολυμῖταί εἰσιν. Ἠρώτα οὖν κατὰ τὸ εἰωθὸς ὁ μέγας, λέγων τῷ μαθητῇ Μακαρίῳ· Αἰγύπτιοί εἰσιν οἱ ἀδελφοὶ, ἢ Ἱεροσολυμῖταί εἰσι; Ἀπεκρίνατο ὁ Μακάριος, λέγων αὐτῷ, ὅτι Μίγμα εἰσίν. Ὅταν οὖν εἶπεν ὁ Μακάριος, ὅτι Αἰγύπτιοί εἰσιν, ἔλεγεν αὐτῷ ὁ μέγας· Ποίησον αὐτοῖς φακὸν, καὶ δὸς αὐτοῖς φαγεῖν· καὶ ἐποίει αὐτοῖς εὐχὴν μίαν, καὶ ἀπέλυεν αὐτούς. Ὅταν δὲ ἔλεγεν, ὅτι Ἱεροσολυμῖται, ἐκαθέζετο διὰ πάσης νυκτὸς, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὰ προσήκοντα πρὸς σωτηρίαν. Ἐν ἐκείνῃ οὖν τῇ ἑσπέρᾳ καθεσθεὶς, φησὶ,

πάντας ὁ μέγας, καὶ μηδενὸς αὐτῷ εἰρηκότος τὸ ποῖον ὄνομα ἔχει ὁ σχολαστικὸς, ἑσπέρας οὔσης βαθείας καλεῖ αὐτὸν, λέγων· Εὐλόγιε, Εὐλόγιε, Εὐλόγιε, ἐκ τρίτου τοῦτο εἰρηκώς. Ὁ δὲ σχολαστικὸς Εὐλόγιος οὐκ ἀπεκρίνατο, οἰόμενος ἄλλον τινὰ καλεῖσθαι τῷ ὀνόματι τούτῳ. Λέγει αὐτῷ ἐκ δευτέρου πάλιν· Σοὶ λέγω, Εὐλόγιε, τῷ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἐλθόντι. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Εὐλόγιος· Τί κελεύεις, δέομαί σου; Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας· Τί ἦλθες ἐνθάδε; Ἀπεκρίνατο ὁ Εὐλόγιος, λέγων αὐτῷ· Ὁ ἀποκαλύψας σοι τὸ ὄνομά μου, καὶ τὸ πρᾶγμά σοι ἀποκαλύψει δι' ὃ ἦλθον. Λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος· Ἔματον δι' ὃ ἦλθες. Ἀλλ' ἐπὶ πάντων τῶν ἀδελφῶν εἰπὲ, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀκούσωσιν. Κελευσθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος Εὐλόγιος, εἶπεν ἐπὶ πάντων·

Τοῦτον τὸν λελωβημένον εὗρον ἐγὼ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐῤῥιμμένον καὶ ἀμελούμενον. Κατελεήσας δὲ αὐτὸν καὶ τῷ Θεῷ προσευξάμενος δοθῆναί μοι χάριν ὑπομονῆς εἰς αὐτὸν, ἀνέλαβον αὐτόν· ἐδεδώκειν δὲ καὶ γεξιὰς τῷ Χριστῷ, ἵνα αὐτὸν νοσοκομήσω, ὅπως κἀγὼ σωθῶ δι' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἀναπαυθῇ δι' ἐμοῦ. Ἐξ οὗ δὲ ἐσμεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔτη εἰσὶ δεκαπέντε, ὥσπερ καὶ τῇ σῇ ἁγιωσύνῃ ἀπεκαλύφθη πάντα. Ἀλλ' οὐκ οἶδα τί δεινὸν πεπονθὼς παρ' ἐμοῦ μετὰ τοσαῦτα ἔτη εἰς ἄκρον με νῦν χειμάζει. Ἐνεθυμήθην αὐτὸν ῥίψαι, αὐτοῦ τούτου εἰς τοῦτό με καταναγκάζοντος. Τούτου χάριν ἦλθον πρὸς τὴν σὴν ἁγιωσύνην, ἵνα μοι συμβουλεύσῃς τί ὀφείλω ποιῆσαι, καὶ κροσεύξῃ περὶ ἐμοῦ. Δεινῶς γὰρ χειμάζει με.

Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας Ἀντώνιος, ἐμβριθεστάτῃ καὶ αὐστηρᾷ τῇ φωνῇ· Ῥίπτεις αὐτὸν, Εὐλόγιε; ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὸν οὐ ῥίπτει αὐτόν. Σὺ αὐτὸν ἀποῤῥίπτεις, ἐγείρει ὁ Θεὸς τὸν καλλίω σου, καὶ συνάγει αὐτόν. Καὶ ἀφησυχάσας ὁ Εὐλόγιος κατέπτηξεν ταῦτα ἀκούσας. Καταλείψας δὲ τὸν Εὐλόγιον ὁ μέγας Ἀντώνιος, ἄρχεται τῇ γλώσσῃ μαστίζειν τὸν λελωβημένον, καὶ ἀποβοᾷν πρὸς αὐτόν· Λελωβημένε, πεπηλωμένε, ἀνάξιε καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, οὐ παύῃ θεομαχῶν, παροργίζων τὸν ἀδελφόν; οὐκ οἶδας ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν ὁ ὑπηρετῶν σοί; πῶς τολμᾷς κατὰ τοῦ Χριστοῦ τοιαῦτα φθέγγεσθαι; οὐ διὰ τὸν Χριστὸν ἑαυτὸν ἐδούλωσεν εἰς τὴν σὴν ὑπηρεσίαν; Στύψας οὖν καὶ τοῦτον τοῖς ἐπιπλήκτοις λόγοις ἀφίησι τούτους, καὶ διαλεχθεὶς τοῖς ἀδελφοῖς πᾶσι τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἑκάστῳ, ἀπολαμβάνεται πάλιν τὸν Εὐλόγιον καὶ τὸν λελωβημένον ὁ ἅγιος οὗτος, καὶ λέγει αὐτοῖς· Μὴ περιστραφῆτε, τέκνα μηδαμόθεν, ἀλλ' ἀπέλθετε μετ' εἰρήνης, καὶ μὴ χωρισθῆτε ἀλλήλων, ἀποθέμενοι πᾶσαν λύπην ἣν ὁ δαίμων ὑμῖν ἐνέβαλεν, καὶ μετὰ καθαρᾶς ἀγάπης ὑποστρέψατε εἰς τὴν κέλλαν εἰς ἣν καὶ ἐχρονίσατε. Ἤδη γὰρ ἀποστέλλει ὁ Θεὸς ἐφ' ὑμᾶς. Ὁ πειρασμὸς γὰρ οὗτος ἐπεσείσθη ὑμῖν ἀπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἐπειδὴ ἴδεν ὅτι ἀμφότεροι πρὸς τὸ τέλος ἔχετε, καὶ στεφάνων μέλλετε ἀξιοῦσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ· καὶ αὐτὸς διὰ σοῦ, καὶ σὺ δι' αὐτοῦ. Μὴ οὖν ἄλλο τι φρονήσητε. Καὶ ἐλθὼν ὁ ἄγγελος μὴ εὕρῃ ὑμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, καὶ μέλλετε τὸν στέφανον στερεῖσθαι. Σπεύσαντες οὖν θᾶττον ὥδευσαν, καὶ ἦλθον εἰς τὴν κέλλαν ἑαυτῶν ἐν τελείᾳ ἀγάπῃ. Καὶ ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν τελευτᾷ ὁ μακάριος Εὐλόγιος ἀναλύσας πρὸς τὸν Κύριον. Καὶ ἐντὸς ἄλλων τριῶν ἡμερῶν τελευτᾷ ὁ τὸ σῶμα λελωβημένος, τὴν δὲ ψυχὴν ἐῤῥωμένος, καὶ αὐτὸς παραθέμενος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ.

Χρονοτριβήσας τοίνυν ὁ Κρόνιος εἰς τοὺς περὶ Θηβαΐδα τόπους κατῆλθεν εἰς τὰ μοναστήρια Ἀλεξανδρείας. Καὶ συνέβη τοῦ μὲν μακαρίου Εὐλογίου τὰ τεσσαρακοστὰ ἐπιτελεῖσθαι, τοῦ δὲ λελωβημένου τὸ σῶμα τὰ τρίτα παρὰ τῆς ἀδελφότητος. Μεμαθηκὼς οὖν τοῦτο ὁ Κρόνιος ἐξέστη, καὶ λαβὼν Εὐαγγέλιον εἰς πίστιν τῶν ἀκουόντων τέθεικεν ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν, καὶ διωμόσατο αὐτοῖς ἀφηγησάμενος τὴν πρόγνωσίν τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου περὶ αὐτῶν, καὶ περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων, ὅτι Τούτων τῶν ὅλων λόγων ἑρμηνευς αὐτὸς γέγονα, τοῦ μακαρίου Ἀντωνίου Ἑλληνιστὶ μὴ εἰδότος. Ἐγὼ γὰρ ἠπιστάμην ἀμφοτέρων τὰς γλώσσας, καὶ ἑρμήνευσα αὐτοῖς· τοῖς μὲν μακαρίοις λοιπὸν διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν, Εὐλογίῳ καὶ τῷ λελωβημένῳ τῷ σώματι, Ἑλληνιστὶ, παρὰ τοῦ μεγάλου εἰρημένα· τῷ δὲ παναγίῳ καὶ μακαρίῳ καὶ μεγάλῳ Ἀντωνίῳ, Αἰγυπτιστὶ, παρὰ τῶν ἀμφοτέρων εἰρημένα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Διήγησις τοῦ μακαρίου Ἀντωνίου.

Καὶ τοῦτο δὲ διηγεῖτο ὁ Κρόνιος, ὅτι ἐν ᾗ νυκτὶ εἰρηνεύσας τοὺς περὶ τὸν μακάριον Εὐλόγιον ἀπέλυσεν, διηγεῖτο ἡμῖν ὁ μέγας, ὅτι Ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον ηὐξάμην ἀποκαλυφθῆναί μοι τὸν τόπον τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐθεασάμην μακρὸν γίγαντα μέλανα ὑψούμενον μέχρι τῶν νεφελῶν, τὰς χεῖρας ἐκτεταμένας ἔχοντα εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἦν ὑποκάτω αὐτοῦ λίμνη θαλάσσης ἔχουσα μέτρον, καὶ ἑώρων ψυχὰς ἀνιπταμένας ὡς ὄρνεα. Καὶ ὅσαι μὲν ὑπερίπτανται αὐτοῦ τῶν χειρῶν καὶ τῆς κεφαλῆς, διεσώζοντο ὑπὸ ἀγγέλων. Ὅσαι δὲ παρὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκοσσίζοντο, ἐνέπιπτον εἰς τὴν λίμνην. Ἦλθεν οὖν μοι, φησὶ, φωνὴ λέγουσα· Ταύτας ἃς βλέπεις ὑπεριπταμένας τῆς τοῦ γίγαντος κεφαλῆς καὶ τῶν τούτου χειρῶν ψυχὰς, αὗταί εἰσιν αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, αἵτινες σώζονται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν παράδεισον. Αἱ δὲ πλησσόμεναι ὑπὸ τῶν τοῦ μέλανος χειρῶν αὗται εἰς τὴν ᾅδην καταποντίζονται, αἱ ὑποσυρεῖσαι τοῖς θελήμασι τῆς σαρκὸς καὶ τῇ μνησικακίᾳ ἐξακολουθήσασαι.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Περὶ Παύλου τοῦ ἁπλοῦ.

Διηγεῖτο δὲ ὁ ἅγιος τοῦ Χριστοῦ δοῦλος Ἱέραξ, καὶ Κρόνιος δὲ οὗτος, καὶ ἕτεροι πλείονες τῶν ἀδελφῶν, περὶ ὧν μέλλω λέγειν, ὅτι Παῦλός τις ἄγροικος γεωργὸς, καθ' ὑπερβολὴν ἄκακος καὶ ἁπλοῦς τὸν τρόπον, ὡραιοτάτῃ συνεζεύχθη γυναικὶ κακοτρόπῳ τὴν γνώμην· ἥτις τοῦτον διελάνθανεν ἁμαρτάνουσα ἐπὶ μήκιστον χρόνον. Ἐξελθὼν οὖν ἐξ ἀγροῦ αἰφνίδιον εἰς τὸν οἶκον εὗρεν αὐτοὺς αἰσχροπραγοῦντας, τῆς προνοίας εἰς τὸ συμφέρον ὁδηγούσης τὸν Παῦλον. Καὶ θεασάμενος ταύτην μετὰ τοῦ συνήθους αὐτῇ, γελάσας σεμνὸν, ἐπιφωνεῖ αὐτοῖς, λέγων, Καλῶς, καλῶς· ἀληθῶς οὐ μέλει μοι. Μὰ τὸν Ἰησοῦν, ἐγὼ αὐτὴν οὐκέτι αἴρω. Ὕπαγε, ἔχεις αὐτὴν καὶ τὰ παιδία αὐτῆς· ἐγὼ γὰρ ὑπάγω, καὶ γίνομαι μοναχός. Καὶ μηδενὶ μηδὲν εἰρηκὼς ἀνατρέχει τὰς ὀκτὼ μονὰς, καὶ ἀπέρχεται πρὸς τὸν μακάριον Ἀντώνιον, καὶ κρούει τὴν θύραν. Ἐξελθὼν οὖν ὁ μακάριος Ἀντώνιος ἐρωτᾷ αὐτόν· Τί θέλεις; Λέγει αὐτῷ ὁ Παῦλος· Μοναχὸς θέλω γενέσθαι. Ἀποκρίνεται

quæ pertinent ad salutem. Sedens ergo illo vespere omnes accersit magnus. Cumque nullus ei dixisset quod nomen haberet scholasticus, cum serus esset vesper, vocat eum dicens : Eulogi, Eulogi, Eulogi ; et cum ter proclamasset, et scholasticus Eulogius non respondisset, putans aliquem alium vocari hoc nomine, dicit ei magnus : Tibi dico, Eulogi, qui venisti ab Alexandria. Tunc ei dicit Eulogius : Quid jubes, quæso ? Dicit ei magnus : Quid huc venisti? Respondit ei Eulogius, dicens : Qui tibi revelavit nomen meum, rem quoque propter quam veni revelavit. Dicit ei sanctus Antonius : Didici quare venisti ; sed dic coram fratribus, ut ipsi quoque audiant. Jussus autem a magno Eulogius, dixit coram omnibus :

Hunc mutilatum inveni ego in foro projectum et neglectui habitum. Ejus autem misertus, Deum sum precatus ut daret mihi gratiam in ipsum tolerantiæ, et illum assumpsi. Dexteram quoque dedi Deo, quod in morbo ejus curam geram, ut et ego per ipsum salvus fiam, et ipse a me recreetur. Sunt autem quindecim anni ex quo simul versamur, sicut etiam tuæ sanctitati revelata sunt omnia. Sed nescio quidnam mali a me passus, post tot annos me summe vexat, et in animo habui ipsum ejicere, ipso me ad hoc cogente. Ea de causa veni ad tuam sanctitatem, ut mihi consulas quidnam debeam facere, et ores pro me ; me enim vexat graviter.

Dicit ei magnus Antonius gravi et austera voce : Abjicias tu eum, Eulogi? at qui eum creavit non abjicit. Si tu eum abjicis, Deus ei excitabit te meliorem qui eum colligat. Conticuit Eulogius, et extimuit cum hæc audiisset. Relicto autem Eulogio, magnus Antonius incipit lingua flagellare mutilatum, et ad eum exclamare : Mutilate, maculate (63), terra et cœlo indigne, non cessas cum Deo pugnare, et tuum fratrem irritare ? Nescis esse Christum qui tibi ministrat ? Quomodo audes hæc loqui adversus Christum ? Non propter Christum se tuo mancipavit servitio ? Cum ergo eum quoque verbis coercuisset increpantibus, eos dimittit ; et cum disseruisset cum fratribus de iis quæ erant unicuique necessaria, rursus accedit ad Eulogium et mutilatum, et dicit eis : Ne usquam immoremini, o fratres, sed abite in pace, et ne invicem separemini, deposita omni molestia quam vobis injecit dæmon ; et cum bona dilectione revertimini in cellam in qua longo tempore versati estis ; jam enim Deus mittet ad vos. Hæc enim tentatio in vos excitata est a Satana, quoniam scit vos jam ad finem pervenisse, et futurum esse ut coronas a Christo accipiatis, ipsum per te, et te per eum. Nihil ergo aliud cogitaveritis. Quod si veniens angelus non invenerit vos in eodem loco, futurum est ut coronis privemini. Cito ergo festinantes ingressi sunt, et venerunt in suam cellam charitate (64) perfecta. Et intra quadraginta dies, obit beatus Eulogius migrans ad Dominum, et intra tres alios obit is qui erat corpore mutilatus, sed anima firmus ac robustus, qui ipse

A quoque in manus Dei suum commendavit spiritum.

Cum ergo aliquanto tempore versatus esset Cronius circa loca Thebaidis, descendit in monasterium Alexandriæ, et accidit ut beati quidem Eulogii obitus a fraternitate celebraretur quadragesimus dies, manci autem tertius. Cum hoc ergo didicisset Cronius, obstupuit ; et acceptum Evangelium, ut fidem haberent audientes, posuit in medio fratrum ; et eis juravit, narrans magni Antonii de his præscientiam, et de omnibus quæ acciderunt, et dicens : Horum ergo verborum fui interpres, cum beatus Antonius Græce nesciret ; ego vero sciebam utramque linguam, et eis sum interpretatus, beatis quidem deinceps per Christi gratiam : Eulogio et corpore mutilato Græce, quæ a magno dicta sunt ; ipsi autem sancto et beato B magnoque Antonio Ægyptiace, quæ dicta sunt ab utroque.

CAPUT XXVII.

De contemplatione quam vidit abbas Antonius.

Hoc quoque narravit Cronius illa nocte magnum eis narrasse Antonium : Ego, aiebat, anno integro oraveram ut revelaretur mihi locus justorum et peccatorum (*Supra l.* I, *in Vita S. Antonii*, *c.* 38 ; *Pasch.*, *c.* 19, *n.* 4). Vidi autem gigantem nigrum altissimum, qui ad nubes usque pertingebat, habebat autem manus ad cœlum usque extensas ; infra autem erat lacus qui mare æquabat magnitudine. Vidi quoque animas tanquam aves sursum volantes ; et quæcunque quidem ejus manus et caput supervolabant, servabantur ab angelis ; quæ autem a manibus ejus verberabantur, incidebant in lacum. Ad me itaque C vox pervenit, quæ dicebat : Quas vides animas supervolasse caput gigantis et ejus manus, eæ sunt animæ justorum, quæ quidem ab angelis servantur in paradiso : quæ autem a manibus nigri percutiuntur, eæ in infernum demerguntur. Quæ quidem attractæ fuerunt a voluntate carnis, et odium secutæ sunt, et referendæ injuriæ cupiditatem.

CAPUT XXVIII.

Vita abbatis Pauli Simplicis (65).

Narravit autem sanctus Christi servus Hierax, et Cronius, et plures alii ex fratribus ea quæ sum dicturus (*Ruff.*, *l.* II, *c.* 31), quod quidam Paulus agrestis agricola, insigniter innocens et moribus simplex, uxorem duxerat mulierem formosissimam, sed moribus improbam, quæ longissimo tempore D peccans eum latuit. Aliquando autem de improviso regressus ex agro, et ingressus domum suam, invenit eos turpia perpetrantes, deducente Paulum providentia ad id quod erat sibi conducibile. Eamque cum vidisset, cum eo cum quo habebat stupri consuetudinem, honeste ac decore risit, et eis exclamavit, dicens : Bene est, bene est, revera non est mihi curæ. Per Jesum, ego eam non accipiam amplius, abi, eam tibi habe et ejus filios ; ego enim recedo, et efficior monachus. Cum nulli autem dixisset aliquid, pertransit octo mansiones (66), et abit ad sanctum Antonium, et pulsat ostium. Egressus autem sanctus Antonius, eum interrogat : Quid vis ? Et dicit

Paulus : Volo fieri monachus. Respondet ei Antonius : Senex sexagenarius non potest hic fieri monachus ; sed potius abi in vicum, et operare, et vitam dege operariam, Deo agens gratias. Non potes enim sustinere afflictiones solitudinis. Respondet senex, et dicit : Si quid me docueris, illud faciam. Dicit ei Antonius : Dixi tibi te esse senem, et non posse esse monachum ; abi. Si enim vis esse monachus, ingredere cœnobium ubi sunt complures fratres qui possunt tuam ferre imbecillitatem. Ego enim solus hic sedeo, quinque dierum spatio interjecto comedens, idque esuriens. His ergo verbis Paulum abigebat. Postquam autem eum non admisit, clauso ostio Antonius tribus diebus foras non est egressus, propter ipsum, ne quidem ad necessitates suas. Senex autem permansit non recedens. Quarto vero die cum eum premeret necessitas, aperto ostio egressus est. Et cum rursus vidisset Paulum, ei dicit : Abi hinc, senex. Quid mihi es molestus ? non potes hic manere. Dicit ei Paulus : Fieri non potest ut ego alibi quam hic moriar. Cum aspexisset autem Antonius, et vidisset eum non ferre ea quæ sunt ad victum necessaria, non panem, non aquam, non aliquid aliud, et jam quartum diem perseverasse jejunum, cogitavit apud se : Ne forte moriatur, ut qui non sit assuetus jejunare, et meam maculet animam. Eum ergo admittit. Tunc ei dicit Antonius : Potes esse salvus si habeas obedientiam, et quod a me audieris hoc feceris. Paulus autem respondens, dixit : Faciam quæcunque jusseris. Talemque vitæ asperæ agendæ rationem et illis diebus suscepit Antonius, qualem quando erat in principio juventutis. Ejus ergo mentem probans Antonius, ei dixit : Sta, et ora in hoc loco donec ingrediar, et afferam tibi quod opereris. Ingressus autem speluncam, per fenestram animadvertit eum in eo loco totam hebdomadam manere immobilem, cum ab æstu torreretur Egressus autem post hebdomadam, cum ex palmis ramos madefecisset, ei dicit : Accipe, et contexe funem ut me vides. Texit senex ad horam usque nonam quindecim ulnas magno labore. Cum autem vidisset Antonius id quod contexuerat, id minime ei placuit, et ipsi dicit : Male contexuisti, retexe, et denuo contexe ; cum jam septimo die jejunus ageret, idque cum esset grandis ætate. Tantum autem eum hac de causa afflixit, ut ægre ferens senex fugeret Antonium, et vitam monachorum. Is autem eosdem ramos et retexuit, et iterum contexuit cum magno labore, quod ex contextura prima fuissent corrugati. Cum ergo vidisset magnus Antonius eum nec murmurasse, neque animum abjecisse, neque vultum suum omnino avertisse, et neque vel tantillum succensuisse, propter eum est compunctus. Et sole occidente ei dicit : Patercule, vis comedamus fragmentum panis ? Dicit ei Paulus : Ut tibi videtur, abba. Hoc quoque rursus inflexit Antonium, quod non ad cibi nuntium protinus accurrerit, sed ei potestatem permiserit. Para ergo, inquit, mensam ; et obediit. Fert panes Antonius, et imponit mensæ quatuor paxamates, sex unciarum ; et sibi quidem unum madefecit, erant enim sicci ; illi autem tres. Psalmum psallit Antonius quem noverat ; et cum eum duodecies cecinisset, duodecies oravit ut in hoc quoque Paulum probaret. Senex autem simul precatus est ipso magno Antonio promptius et alacrius. Malebat enim, ut arbitror, pascere scorpios, quam una vivere cum adultera. Post duodecim autem orationes, Paulo dicit magnus Antonius : Sede, inquit, et ne comedas usque ad vesperam ; sed solum attende esculentis. Cum autem fuisset vespera, et Paulus non comedisset, dixit ei Antonius : Surge, ora, et dormi. Ille autem mensa relicta sic fecit. Media autem nocte excitavit eum ad orationem, et usque ad horam nonam produxit orationes. Mensa autem rursus apposita cum et rursus cecinisset et orasset, sero vespere sederunt ad comedendum. Cum ergo comedisset magnus Antonius unum paxamatem, aliud non tetigit. Senex autem comedens tardius, adhuc tenebat paxamidium quod ceperat. Exspectabat ergo Antonius donec perfecisset, et dicit ei : Comede, patercule, etiam unum aliud paxamidium. Dicit ei Paulus : Si tu comedas, ego quoque comedam ; te autem non comedente, nec ego comedam. Dicit ei Antonius : Mihi sufficit, sum enim monachus. Et ille : Et mihi sufficit ; nam ego quoque volo fieri monachus. Surgit rursus, et facit duodecim orationes, et psallit duodecim psalmos. Et post orationes primi somni parum dormiunt ; et rursus expergiscuntur ad psallendum a media nocte ad diem usque.

Deinde misit eum ad obeundam solitudinem, dicens ei : Veni huc post tres dies. Cum hoc autem factum esset, et quidam fratres ad eum venissent, observabat Paulus Antonium quidnam vellet eum facere. Is autem dixit ei : Tacens ministra fratribus ; neque aliquid gustaveris donec fratres fuerint iter ingressi. Postquam autem tertia jam impleta esset hebdomada ex quo non comederat Paulus, fratres eum rogabant : Qua de causa taces ? Cumque ille non responderet, dicit ei Antonius : Quid taces ? colloquere cum fratribus. Ille vero est collocutus. Cum aliquando ei fuisset allata urna mellis, dixit ei Antonius : Frange vas, et mel effundatur. Sic autem fecit. Et ei rursus dicit : Collige rursus mel concha, ne sordes aliquas inferas. Et rursus jussit eum aquam haurire toto die. Et rursus cum vestem ejus dissolvisset, jussit consuere. Tantam denique hic vir possedit obedientiam, ut ei etiam data sit gratia divinitus, nempe ut ejiceret dæmones. Postquam ergo vidit senem magnus Antonius, prompte eum esse ad omnia secutum in vitæ exercendæ ratione, ei dicit : Vide, frater, si sic in dies potes, mane mecum. Dicit ei Paulus : An quid mihi possis amplius ostendere, nescio. Nam ea quæ vidi a te fieri, ego quoque facio facile et citra laborem, Deo mihi opem ferente. Tunc ei dicit Antonius alio die : In nomine Jesu, ecce factus es monachus. Cum autem satis superque compertum haberet in omnibus magnus et beatus Antonius, esse admodum perfectam animam Christi servum, ut qui esset admodum simplex ; post certos menses,

αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος, καὶ λέγει· Ἐτῶν ἑξήκοντα γέρων ἄνθρωπος ὧδε μοναχὸς γενέσθαι οὐ δύνασαι· ἀλλὰ μᾶλλον ἄπελθε εἰς κώμην, καὶ ἐργάζου, καὶ ζῆθι ἐργατικὸν βίον εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Ὑπομεῖναι γὰρ σὺ τὰς θλίψεις τῆς ἐρήμου οὐ δύνασαι. Ἀποκρίνεται πάλιν ὁ γέρων, καὶ λέγει· Εἴ τι ἄν με διδάξῃς, ἐκεῖνο ποιήσω. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος· Εἴρηκά σοι ὅτι γέρων εἶ, καὶ οὐ δύνασαι μονάσαι. Ἄπελθε. Εἰ ἄρα θέλεις μοναχὸς εἶναι, εἴσελθε εἰς κοινόβιον πλειόνων ἀδελφῶν, οἵτινες δύνανταί σου τῆς ἀσθενείας ἀνέχεσθαι. Ἐγὼ γὰρ μόνος κάθημαι ὧδε διὰ πέντε ἡμερῶν ἐσθίων, καὶ τοῦτο λιμώττων. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ῥήμασιν ἀπεσόβει τὸν Παῦλον. Καὶ ὡς οὐκ ἠνέσχετο αὐτοῦ, κλείσας τὴν θύραν ὁ Ἀντώνιος οὐκ ἐξῆλθεν ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς δι' αὐτὸν, οὐδὲ πρὸς τὴν ἰδίαν χρείαν. Ὁ δὲ γέρων παρέμενεν οὐκ ἀναχωρῶν. Τῇ οὖν τετάρτῃ ἡμέρᾳ χρείας αὐτὸν ἀναγκαζούσης ἀνοίξας ἐξῆλθεν. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν πάλιν λέγει τῷ Παύλῳ· Ἄπελθε ἔνθεν, γέρον, τί με ὑποπιάζεις; οὐ δύνασαι ὧδε μεῖναι. Λέγει αὐτῷ ὁ Παῦλος. Ἀμήχανόν ἐστι ἀλλαχοῦ με ἀποθανεῖν ἢ ὧδε. Περιβλεψάμενος οὖν ὁ Ἀντώνιος, καὶ ἰδὼν ὅτι τὰ πρὸς τροφὴν οὐ βαστάζει, οὐκ ἄρτον, οὐχ ὕδωρ, οὐχ ἕτερόν τι, καὶ τετάρτην ἔχει καρτερήσας νῆστις, ἐλογίσατο ὁ μέγας Ἀντώνιος, ὅτι Μή ποτε καὶ ἀποθάνῃ ἄπειρος ὢν τοῦ νηστεύειν, καὶ κηλιδώσῃ μου τὴν ψυχήν. Εἰσδέχεται οὖν αὐτὸν τότε. Ἔφη πρὸς αὐτὸν Ἀντώνιος· Δύνῃ σωθῆναι, ἐὰν ἔχῃς ὑπακοὴν, καὶ ὅπερ ἂν παρ' ἐμοῦ ἀκούσῃς, τοῦτο ποιήσῃς; Ὁ δὲ Παῦλος ἀποκριθεὶς, εἶπε· Πάντα ποιήσω ὅσαπερ ἂν προστάξῃς. Καὶ τοιαύτην ἀνέλαβεν ὁ Ἀντώνιος πολιτείαν σκληραγωγίας ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, οἵαν οὔτε ἐν ἀρχαῖς τῆς νεότητος. Δοκιμάζων δὲ αὐτοῦ τὴν γνώμην ὁ Ἀντώνιος, ἔφη πρὸς αὐτόν. Στῆθι καὶ πρόσευξαι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἕως ἐξελθὼν ἐξενέγκω σοι ἔργον, ὅπερ ἐργάσῃ. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ σπήλαιον προσεῖχεν αὐτῷ διὰ θυρίδος ἀκινήτῳ μένοντι ἐν τῷ τόπῳ ὅλην τὴν ἑβδομάδα ὑπὸ καύματος φρυγομένῳ./ Καὶ βρέξας θαλλοὺς ἐκ φοινίκων, λέγει αὐτῷ· Δέξαι, πλέξον σειρὰν, ὡς βλέπεις ἐμέ· Πλέκει ὁ γέρων μέχρι ἐννάτης ὀργυιᾶς δεκαπέντε μόχθῳ πολλῷ. Θεασάμενος δὲ ὁ μέγας Ἀντώνιος τὸ πλέγμα δυσηρεστήθη· καὶ ἐπιφερόμενος, λέγει αὐτῷ· Οὐ καλῶς ἔπλεξας, ἀπόπλεξον, καὶ ἄνωθεν πλέξον. Νήστι αὐτῷ ὄντι τετάρτην ἡμέραν ἄγοντι, καὶ ἡλικιώτῃ, τοσοῦτον αὐτῷ ἐπήνεγκε τὸν κόπον, ἵνα δυσφορήσας ὁ γέρων φύγῃ τὸν Ἀντώνιον, καὶ τὸν βίον τῶν μοναχῶν. Ὁ δὲ καὶ ἀπέπλεξεν, καὶ πάλιν ἔπλεξεν τοὺς αὐτοὺς θαλλοὺς πάνυ δυσχερεστέρους διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐκ τῆς πρώτης πλοκῆς ἐρυσιδωμένους. Θεασάμενος οὖν ὁ μέγας Ἀντώνιος, ὅτι οὔτε ὁ γέρων ἐγόγγυσε, οὔτε ἐμικροψύχησεν, οὔτε κἂν πρὸς βραχὺ ἠγανάκτησεν, οὐδ' ὅλως τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διέστρεψεν, κατενύγη ἐπ' αὐτῷ. Καὶ δύνοντος τοῦ ἡλίου, λέγει αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος· Παππία, θέλεις φάγωμεν ἄρτου κλάσμα; Λέγει αὐτῷ ὁ Παῦλος· Ὡς δοκεῖ σοι, ἀββᾶ. Καὶ τοῦτο πάλιν ἐπὶ πλεῖον ἔκαμψε τὸν Ἀντώνιον, τὸ μὴ προσδραμεῖν προθύμως τῇ τῆς τροφῆς ἀγγελίᾳ, ἀλλ' αὐτῷ ἐπιτρέψαι τὴν ἐξουσίαν· Θὲς οὖν, φησὶν ὁ Ἀντώνιος τῷ γέροντι, τὴν τράπεζαν· καὶ ὑπήκουσεν. Φέρει ἄρτους ὁ Ἀντώνιος, καὶ ἐπιτίθησι τῇ τραπέζῃ παξαμάτας τέσ-

A σαρας ἔχοντας ὡς ἀπὸ ἓξ οὐγκιῶν. Καὶ ἑαυτῷ μὲν ἔβρεξεν ἕνα (ξηροὶ γὰρ ἦσαν), ἐκείνῳ δὲ τρεῖς· βάλλει ψαλμὸν ὁ Ἀντώνιος ὃν ᾔδει, καὶ δωδέκατον αὐτὸν ψάλας, δωδέκατον ηὔξατο, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δοκιμάσῃ τὸν Παῦλον. Ὁ δὲ γέρων προθυμότερον συνηύξατο τῷ μεγάλῳ. Ἡρεῖτο γὰρ, ὡς οἶμαι, σκορπίους μᾶλλον ποιμᾶναι, ἢ μοιχαλίδι συζῆσαι.... Μετὰ δὲ τὰς δώδεκα προσευχὰς εἶπε πρὸς αὐτόν. Δεῦρο, μετάλαβε τῆς τροφῆς. Ὡς δὲ παρέθηκε τράπεζαν, καὶ τὰ σιτία, Κάθισον, φησὶ, καὶ μὴ φάγῃς ἕως ἑσπέρας, ἀλλὰ πρόσιχε μόνον τοῖς ἐδωδίμοις. Ἑσπέρας δὲ γενομένης, καὶ τοῦ Παύλου μὴ βεβρωκότος, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος· Ἀναστὰς εὖξαι, καὶ κάθευδε. Ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν τράπεζαν, ἐποίησεν ὡσαύτως. Μεσαζούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐγείρει αὐτὸν εἰς προσευχὴν ἄχρις ἐννάτης ὥρας ἡμερινῆς παρατείνας τὰς εὐχάς. Παραθεὶς δὲ τράπεζαν

B πάλιν ἐκέλευσε μεταλαβεῖν/ καὶ ἐκαθέσθησαν τοῦ φαγεῖν ἑσπέρας οὔσης βαθείας. Φαγὼν οὖν ὁ μέγας Ἀντώνιος τὸν παξαμᾶν τὸν ἕνα, ἄλλου οὐχ ἥψατο. Ὁ δὲ γέρων σχολαιότερον ἐσθίων, ἔτι εἶχεν τοῦ παξαμαδίου οὗ ἤρξατο· ἐξεδέξατο οὖν ὁ Ἀντώνιος, ἕως οὗ τελέσῃ· καὶ λέγει αὐτῷ· Φάγε, παππια, καὶ ἄλλον παξαμᾶν. Λέγει αὐτῷ ὁ Παῦλος· Ἐὰν σὺ ἐσθίῃς, κἀγώ· σοῦ δὲ μὴ ἐσθίοντος, οὐκ ἐσθίω. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος. Ἐμοὶ ἐπαρκεῖ· μοναχὸς γάρ εἰμι. Ἀποκρίνεται τῷ μεγάλῳ ὁ Παῦλος. Ἀρκεῖ καὶ ἐμοί. Κἀγὼ γὰρ θέλω μοναχὸς γενέσθαι. Ἐγείρονται πάλιν, καὶ ποιεῖ δώδεκα προσευχὰς, καὶ δώδεκα ψάλλει ψαλμούς. Καὶ μετὰ τὰς προσευχὰς καθεύδουσι μικρὸν τοῦ πρώτου ὑπνίου· καὶ πάλιν ἐγείρονται ψάλλειν ἀπὸ μεσονυκτίου ἕως ἡμέρας.

C Εἶτα ἔπεμπεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον περιάγειν, λέ- 35.
γων αὐτῷ· Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἧκε ἐνταῦθα. Τούτου δὲ γενομένου καὶ ἀδελφῶν τινων πρὸς αὐτὸν ἐληλυθότων προσεῖχεν ὁ Παῦλος τῷ Ἀντωνίῳ, τί κελεύοι αὐτὸν ἐργάσασθαι. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος, σιωπῶν διακόνησον τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ μηδενὸς γεύσῃ ἄχρις ἂν οἱ ἀδελφοὶ ὁδεύσωσιν. Ὡς δὲ λοιπὸν τρίτη ἑβδομὰς ἐπληρώθη μὴ βεβρωκότος τοῦ Παύλου, οἱ ἀδελφοὶ ἠρώτων αὐτὸν, Τίνος ἕνεκεν σιωπᾷς; Τοῦ δὲ μὴ ἀποκρινομένου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος· Τί σιωπᾷς, ὁμίλησον τοῖς ἀδελφοῖς. Ὁ δὲ ὡμίλησεν· Ἄλλοτε δὲ στάμνου μέλιτος αὐτῷ ἐνεχθέντος, εἶπεν Ἀντώνιος πρὸς αὐτόν. Κλάσον τὸ ἀγγεῖον, καὶ ἐκχυθήτω τὸ μέλι. Ἐποίησε δὲ οὕτω· καὶ λέγει αὐτῷ. Σύναξον πάλιν τὸ μέλι. Ἐποίησε δὲ οὕτω· καὶ λέγει αὐτῷ· Σύναξον πάλιν τὸ μέλι μυακίῳ ἄνωθεν, ἵνα μὴ ῥυπαρίαν τινὰ εἰσενέγκῃς. Καὶ πάλιν ἀντλεῖν ὕδωρ

D προσέταξε πᾶσαν ἡμέραν. Καὶ παραλύσας αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον ἐκέλευσε ῥάπτειν, καὶ πάλιν ἐκεῖνος ἔρραπτε. Καὶ τοσαύτην ὁ ἀνὴρ ἐκτήσατο ὑπακοὴν, ὥστε καὶ χάριν αὐτῷ δεδόσθαι θειόθεν τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων ἐλασίαν. Ὡς οὖν ἴδε τὸν γέροντα ὁ μέγας Ἀντώνιος εἰς πάντα προθύμως αὐτῷ ἐπακολουθήσαντα εἰς τὴν τῆς ἀσκήσεως πολιτείαν· πάλιν λέγει αὐτῷ· Ἴδε, ἀδελφὲ, ἐὰν δύνασαι καθ' ἡμέραν οὕτως, μεῖνον μετ' ἐμοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Παῦλος· Ἐὰν μὲν πλέον τί ποτε ἔχῃς μοι δεῖξαι, οὐκ οἶδα, ἐπεὶ ταῦτα ἃ εἶδον ποιοῦντά σε, ποιῶ κἀγὼ εὐχερῶς. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος τὴν ἄλλην ἡμέραν· Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἰδοὺ γέγονας μοναχός. Πληροφορηθεὶς οὖν καθ' ὑπερβολὴν ἐν πᾶσιν εἰς αὐτὸν

ὁ μακάριος καὶ μέγας Ἀντώνιος, ὅτι τέλειός ἐστι πάνυ ψυχῆς ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος Παῦλος ὁ ἄπλαστος λίαν ἁπλοῦς ὤν, μετὰ μῆνας ῥητοὺς τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος συνεργούσης Ἀντωνίῳ τῷ μακαρίῳ ποιεῖ αὐτῷ κέλλαν λοιπὸν ὡς ἀπὸ σημείων τριῶν ἢ τεσσάρων τῆς ἑαυτοῦ κέλλης. Καὶ λέγει αὐτῷ. Ἰδοὺ, τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ συνεργούσης σοι γέγονας μοναχός. Μένε κατ' ἰδίαν λοιπὸν, ἵνα καὶ πεῖραν λάβῃς δαιμόνων. Οἰκήσας οὖν καθ' ἑαυτὸν Παῦλος ὁ ἁπλοῦς ἔτος ἕν, χαρίσματος ἠξιώθη κατὰ δαιμόνων καὶ νοσημάτων παντοδαπῶν, κατορθώσας εἰς ἄκρον τὴν τῆς ἀσκήσεως ἀρετήν.

Μιᾷ τοίνυν τῶν ἡμερῶν καθ' ὑπερβολὴν δεινοτάτως δαιμονιῶν ἤχθη νεανίσκος Ἀντωνίῳ τῷ μακαρίῳ ἀρχικὸν ἔχων χαλεπώτατον δαίμονα, ὃς καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἐδυσφήμει. Προσεσχηκὼς οὖν ὁ μέγας Ἀντώνιος τῷ νεανίσκῳ, λέγει τοῖς ἄγουσιν B αὐτόν· Οὐκ ἔστι τοῦτο ἐμὸν τὸ ἔργον. Κατὰ γὰρ τούτου τοῦ τάγματος τῶν δαιμόνων τοῦ ἀρχικοῦ οὔπω ἠξιώθην χαρίσματος, ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ χάρισμά Παύλου τοῦ ἁπλοῦ. Ἀπελθὼν οὖν ὁ μακάριος Ἀντώνιος πρὸς τὸν δόκιμον Παῦλον ἀπήγαγεν καὶ αὐτοὺς, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ Παῦλε, ἔκβαλε τὸν δαίμονα τοῦτον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα ὑγιαίνων ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἴδια, καὶ δοξάζῃ τὸν Κύριον. Λέγει αὐτῷ ὁ Παῦλος· Σὺ γὰρ τί; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος· Οὐ σχολάζω ἐγὼ, ἄλλο ἔχω ἔργον. Καὶ καταλείψας ἐκεῖ τὸν παῖδα ὁ μέγας Ἀντώνιος, ὑπέστρεψεν πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν κέλλαν. Ἀναστὰς οὖν ὁ ἄκακος γέρων, καὶ προσευξάμενος ἐνεργῆ προσευχὴν, προσκαλεσάμενος τὸν δαιμονιῶντα, λέγει· Εἴρηκεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος, ὅτι Ἔξελθε ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα δοξάζῃ τὸν Κύριον ὑγιής. Ὁ δὲ δαίμων μετὰ δυσφημίας C ἀνέκραξεν· Οὐκ ἐξέρχομαι, φαγόγηρε, λῆρε. Λαβὼν οὖν τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ νώτου αὐτὸν ἔτυπτεν, λέγων· Ἔξελθε, εἴρηκεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος. Ὁ δὲ δαίμων ἐλοιδόρει καὶ Ἀντώνιον σφοδρότερον μετὰ τοῦ Παύλου, λέγων· Οἱ πολιοσάγοι, οὗτοι, οἱ λεληθαργημένοι, οἱ ἄπληστοι. οἱ μηδέποτε τοῖς ἰδίοις ἀρκούμενοι, τί κοινὸν ἔχετε μεθ' ἡμῶν; τί ἡμᾶς τυραννεῖτε; Τέλος λέγει αὐτῷ ὁ Παῦλος· Ἐκβαίνεις, ἢ ὑπάγων λέγω τῷ Χριστῷ; μὰ τὸν Ἰησοῦν, ἐὰν οὐκ ἐκβαίνῃς, ἐγὼ ἄρτι ὑπάγω, λέγω τῷ Χριστῷ, καὶ οὐαί σοι ἔχει ποιῆσαι. Προσεδυσφήμησεν καὶ τὸν Ἰησοῦν ὁ ἀνήμερος δαίμων, κράζων, Οὐκ ἐξέρχομαι. Ἐπὶ τούτῳ χολώσας ὁ ἅγιος Παῦλος κατὰ τοῦ δαίμονος, ἐξῆλθε τῆς ἑαυτοῦ ξενίας κατ' αὐτὴν τὴν σταθερὰν μεσημβρίαν. Τῶν δὲ Αἰγυπτίων τὸ καῦμα μάλιστα τὸ ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις συγγενές ἐστι τάχα τῆς Βαβυλωνίας D καμίνου. Στὰς οὖν ὡς στύλος ὁ τοῦ οὐρανοῦ στύλος ἐπὶ τῆς πέτρας ἐν τῷ ὄρει προσεύχεται, λέγων οὕτως· Σὺ βλέπεις, Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ σταυρωθεὶς ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὅτι οὐ καταβῶ ἀπὸ τῆς πέτρας, οὐ φάγω, οὐ πίω, ἕως οὗ ἀποθάνω· ἐὰν μὴ ἄρτι ἀκούσῃς καὶ ἐκβάλῃς τοῦτον τὸν δαίμονα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐλεύθερον αὐτὸν ποιήσῃς ἀπὸ τούτου τοῦ πνεύματος τοῦ ἀκαθάρτου. Ἔτι λαλοῦντος τοῦ ἁπλοῦ καὶ ταπεινόφρονος Παύλου τῷ Ἰησοῦ, πρὸ τοῦ τελεσθῆναι τοὺς λόγους τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ καθαροῦ, ἀνέκραξεν κάτω πρὸς τὴν κέλλαν ὁ δαίμων· Ὑπάγω, ὑπάγω, ἐξέρχομαι, βίᾳ καὶ τυραννίδι ἐλαύνομαι, ἀναχωρῶ τοῦ ἀνθρώπου, οὐκέτι ἐγγίζω. Τὸ

A ταπεινὸν καὶ ἁπλοῦν Παύλου ἐλαύνει με φυγαδεῦον, καὶ ποῦ ἀπέλθω οὐκ οἶδα. Καὶ παραχρῆμα ἐξῆλθεν τὸ πνεῦμα τοῦ δαίμονος, καὶ μετεβλήθη εἰς δράκοντα μέγιστον ὡσεὶ πηχῶν ἑβδομήκοντα. Καὶ ἀπῄει συρόμενος εἰς τὴν θάλασσαν τὴν Ἐρυθράν· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· Ἐπιδεικνυμένην πίστιν ἀναγγελεῖ δίκαιος. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ· Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, φησὶν ὁ Κύριος, ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους. Εἴωθε γὰρ τὰ ταπεινότερα τῶν δαιμόνων ὑπὸ τῶν ἀρχικῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ πίστει ἐκβάλλεσθαι· τοὺς δὲ ἀρχικοὺς πάλιν δαίμονας ὑπὸ τῶν ταπεινῶν φυγαδεύεσθαι. Ταῦτά ἐστι θαύματα τοῦ ἁπλοῦ καὶ ταπεινόφρονος, καὶ ἄλλα πλείονα καὶ μείζονα τούτων. Ὃς ἀπεκλήθη Ἁπλοῦς παρὰ πάσης τῆς ἀδελφότητος.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

Περὶ Παχών.

Παχών τις ὀνόματι περὶ τὰ ἑβδομήκοντα ἐλάσας ἔτη ἐκαθέζετο ἐν τῇ Σκήτει. Συνέβη δ' ἐμὲ ὀχληθέντα ὑπὸ τοῦ δαίμονος συνεχόμενον ἐπιθυμίᾳ γυναικείᾳ δυσφορεῖν καὶ πρὸς τοὺς λογισμοὺς καὶ πρὸς τὰς φαντασίας τὰς νυκτερινάς. Καὶ ἐγγὺς γενόμενος ὑπὸ τούτου τοῦ πειρασμοῦ ἐξελθεῖν τῆς ἐρήμου, ἐλαύνοντός με σφοδροτάτως τοῦ πάθους (τοῖς μὲν γὰρ γείτοσι τῶν Πατέρων οὐκ ἀνεθέμην τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' οὔτε τῷ διδασκάλῳ μου Εὐαγρίῳ)· λεληθότως δὲ παραβαλὼν εἰς τὴν πανέρημον, συνετύγχανον ἐπὶ ἡμέρας δεκαπέντε τοῖς κατὰ τὴν Σκῆτιν Πατράσιν γηράσασιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐν οἷς δὴ περιέτυχον καὶ τῷ Παχών. Εὑρὼν οὖν αὐτὸν ἀκεραιότερον καὶ ἀσκητικώτερον, ἐθάρσησα αὐτῷ ἀναθέσθαι μου τὰ τῆς διανοίας. Καὶ λέγει μοι ὁ ἅγιος οὗτος· Μὴ ξενίσῃ σε τὸ πρᾶγμα. Οὐ γὰρ αὐτὸ πάσχεις ἀπὸ ῥᾳθυμίας. Μαρτυρεῖ γάρ σοι καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ σπάνις τῶν χρειῶν, καὶ τὸ μὴ εἶναι συντυχίας θηλειῶν ἐνθάδε. Ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ σπουδῆς τῆς κατ' ἀρετὴν συμβαίνει σοι τοῦτο παρὰ τοῦ ἐναντίου. Τριπλοῦς γάρ ἐστιν ὁ πόλεμος ὁ πορνικός. Ποτὲ μὲν γὰρ ἡ σὰρξ ἡμῖν ἐπιτίθεται εὖ παθοῦσα· ποτὲ δὲ τὰ πάθη ἡμῖν ἐπανίστανται διὰ τῶν λογισμῶν· ποτὲ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ δαίμων τυραννεῖ ἡμᾶς διὰ τῆς βασκανίας. Ἐγὼ γὰρ πολλὰ παρατηρήσας εὕρηκα τοῦτο. Ἰδοὺ, ὡς ὁρᾷς με, γέροντα ἄνθρωπον· τεσσαρακοστὸν ἔτος ἔχω ἐν τῇ κέλλῃ ταύτῃ φροντίζων τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας· καὶ ταύτην ἄγων τὴν ἡλικίαν μέχρις ἄρτι πειράζομαι. Καὶ ὤμνυτο λέγων, ὅτι Δώδεκα ἔτη, μετὰ τὸ πεντηκοστόν με ἔτος ἄγειν, οὐ νύκτα μοι συνεχώρησεν, οὐχ ἡμέραν ἐπιτιθέμενός μοι. Ὑπονοήσας οὖν ὅτι ἀπέστη μου ὁ Θεὸς, διὸ καὶ καταδυναστεύομαι οὕτως· ᾑρησάμην ἀποθανεῖν μᾶλλον ἀλόγως, ἢ πάθει σώματος ἀσχημονῆσαι αἰσχρῶς. Καὶ ἐξελθὼν μου τῆς κέλλης, καὶ περιιὼν τὴν ἔρημον, σπήλαιον εὗρον ὑαίνης· εἰς ὃ σπήλαιον ἔθηκα ἐμαυτὸν ἐν ἡμέρᾳ γυμνόν· ἵνα ἐξελθόντα με φάγῃ τὰ θηρία. Ὡς οὖν ἐγένετο ἑσπέρα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ. Ἔθου σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ. Ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ. Οἱ σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ βρῶσιν αὐτοῖς. Ἐξελθόντες οὖν οἱ θῆρες ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ὅ τε ἄρσην καὶ ἡ θήλεια ὠσφράνθησάν με, ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς περιλείξαντές με. Καὶ ὡς ἐδόκουν βρωθῆναι, ἀνεχώ-

Dei gratia opem ferente beato Antonio, facit ei deinceps cellam ad tres vel quatuor lapides a sua cella. Et dicit ei : Ecce Christi virtute opem ferente tu factus es monachus, mane deinceps seorsum, ut etiam facias periculum dæmonum. Cum ergo anno uno apud se habitasset Paulus Simplicissimus, et gratia dignatus est adversus dæmones et adversus omne genus morbos, se perfecte gerens in virtute exercitationis.

Quodam ergo die adolescentulus qui supra modum graviter vexabatur a dæmone, allatus est ad beatum Antonium, habens principalem sævissimum dæmonem (67), qui etiam ipsum cœlum maledictis et probris insequebatur. Cum igitur adolescentem observasset magnus Antonius, dicit iis qui eum ducebant: Non est hoc meum opus; nam contra hunc ordinem B dæmonum, nempe principalem, nondum sum donatus gratia, sed hæc est Pauli gratia Simplicis. Abiens ergo magnus Antonius ad probatissimum Paulum, ipsos quoque deduxit, et dicit ei : Abba Paule, ejice hunc dæmonem ab hoc homine, ut sanus ad sua redeat, et Dominum glorificet. Dicit ei Paulus: Tu vero quid ? Dicit ei Antonius : Non est mihi otium, est aliud quod agam. Et relicto illic puero, reversus est magnus Antonius in suam cellam. Cum ergo surrexisset innocens senex, et efficacem fudisset orationem, dicit provocans dæmoniacum : Dixit abbas Antonius, Egredere ab homine. Dæmon autem cum probris ac maledictis exclamabat, dicens: Non egrediar, helluo, senex (68) nugator. Accepta itaque pelle sua ovilla, verberabat eum in tergo, dicens : Egredere, C dixit abbas Antonius. Dæmon autem maledictis insequebatur Paulum et Antonium. Helluones isti in senectute (69), veternosi, insatiabiles, qui propriis nunquam sunt contenti, quid est vobis commune nobiscum ? quid in nos exercetis tyrannidem ? Tandem dicit ei Paulus : Aut exibis, aut abeo ut id dicam Christo, isque faciet ut sit tibi væ. At Jesum quoque probris et maledictis insectabatur immitis ille dæmon, clamans : Non exibo. Ea de causa indignatus Paulus adversus dæmonem, egressus est e suo hospitio in ipso puncto meridiei ; æstui autem Ægyptiorum intercedit cognatio cum fornace Babylonia. Stans ergo sanctus senex tanquam columna super petram, sic orat Christum, dicens : Tu vides, Jesu Christe, qui fuisti crucifixus sub Pontio Pilato, me non descensurum ex hac petra, neque esurum nec D bibiturum donec moriar, nisi me nunc audieris, et hunc dæmonem ab homine ejeceris, et a spiritu immundo ipsum liberaveris. Adhuc cum Jesu loquente simplici et humili Paulo, priusquam ipse preces perfecisset, exclamavit dæmon, dicens: Recedo, recedo, vi egredior, et per tyrannidem expellor ; discedo ab homine, non amplius ad eum accedo. Pauli simplicitas et humilitas me expellit, neque scio quo abeam. Protinusque exiit dæmon, et mutatus est in maximum draconem circiter septuaginta cubitorum, receditque reptans in mare Rubrum ut impleretur quod dictum est per sanctum Spiritum: Fidem quæ demonstratur A justus annuntiabit (*Prov.* XII). Et rursus alibi : Super quem respiciam, inquit Dominus, nisi super mansuetum et humilem et trementem verba mea (*Isa.* LXVI)? Solent enim humiliores dæmones ejici ab hominibus fide principalibus, principales rursus dæmones fugari ab humilibus. Hæc sunt miracula sancti Pauli Simplicis et humilis, aliaque plura et his majora. Hic vocatus est Simplex a tota fraternitate.

CAPUT XXIX.

Vita abbatis Pachon (70).

Quidam Pachon nomine, cum pervenisset ad annum septuagesimum, sedebat in Scete. Accidit autem ut ego vexatus ab affectione femineæ cupiditatis, cogitationibusque et visis nocturnis, ferrem difficiliter. Cumque parum abesset quin propter hanc tentationem exirem e solitudine, quod me hæc animi perturbatio ageret vehementissime, vicinis quidem meis rem non exposui ; sed neque meo magistro Evagrio [*Al.*, Eulogio] : sed latenter veniens in solitudinem quindecim diebus versatus sum cum patribus senescentibus in solitudine, qui erant in Scete. Inter quos incidi etiam in sanctum virum Pachonem. Cum ergo invenissem eum sinceriorem et magis versatum in exercitatione, ausus sum ei meum animum aperire. Dixit autem mihi ille sanctus : Ne tibi videatur res mira et aliena ; hoc enim non tibi accidit ob delicias, otiumque et negligentiam. Nam et mores tibi ferunt testimonium, et penuria eorum quæ sunt necessaria, et quod nulla sit hic tibi consuetudo cum feminis; sed potius hoc tibi accidit ab adversario ob studium virtutis. Est enim triplex hostis qui impellit ad fornicationem. Aliquando enim nos caro invadit luxurians, et quæ nimis laute et delicate est curata ; aliquando autem in nos insurgunt motus animi propter cogitationes; aliquando autem ipse quoque dæmon in nos exercet tyrannidem propter invidiam ; nam ego quoque multa observans, hoc inveni. Ecce me, ut vides, hominem senem ; cum jam quadragesimum annum degam in hac cella, curam gerens meæ salutis, et ad hanc ætatem pervenerim, tentor usque in hodiernum diem. Et juravit dicens : Jam duodecim annis postquam transegi annum quinquagesimum, nullam diem nec noctem intermisit qua me non invaserit. Cum itaque suspicatus essem Deum a me recessisse, quandoquidem tanta in me dæmon uteretur potestate, potius delegi mori absque ratione, quam vitio affectioneque corporis, me turpiter gerere. Egressusque a cella mea, et obiens solitudinem, inveni speluncam hyænæ. In quam speluncam me nudum immisi toto die, ut feræ egressæ me devorarent. Postquam autem fuit vespera, prout scriptum est, Sol cognovit occasum. Posuisti tenebras, et facta est nox. In ipsa transibunt omnes bestiæ silvæ. Catuli leonum rugientes ut rapiant et quærant a Deo escam sibi (*Psal.* CIII). Egressæ ergo feræ in illa hora, et masculus et femina, me a pedibus ad caput usque odorati sunt, circumlingentes. Cumque exspectarem

fore ut devorarer, a me recesserunt. Cum ergo illic tota nocte j·cuissem, non fui devoratus. Existimans ergo Deum omnino mihi pepercisse, surrexi. Rursus vero in cellam redii. Cum autem se paucis diebus continuisset dæmon, me est adortus vehementius quam antea, ut parum abfuerit quin blasphemarem. Transformatus enim cum esset in puellam Æthiopissam, quam in mea juventute videram æstate spicas legentem, ea mihi visa est meis insidere genibus; meque usque adeo commovit ut putarem me cum ea coivisse. Furore ergo percitus impegi ei colaphum; eaque sic evanuit. Hoc autem mihi crede dicenti : biennio non poteram ferre manus meæ fetorem. Cum ergo hac de causa pusilli et abjecti animi evasissem, et de me omnem spem abjecissem, egressus sum pererrans vastam solitudinem, et inveni parvam aspidem. Quam cum accepissem, eam admoveo meis genitalibus, ut vel sic morsus morerer; et cum eis caput virilibus applicassem, ut quæ mihi fuissent causa tentationis, ne sic quidem morsus sum gratiæ providentia. Post hæc autem audivi vocem dicentem mihi in mea cogitatione: Abi, Pachon, decerta; ideo enim permisi in te tantam exerceri potestatem, ne tibi esset elatior et arrogantior spiritus, perinde ac ipse posses hanc superare affectionem : sed tuam agnosceres imbecillitatem, et in tuæ vitæ instituto nunquam haberes fiduciam, sed recurreres ad Dei auxilium. Sic autem admonitus et confirmatus, ad cellam sum reversus, et deinceps sedens cum fiducia, et nullam belli curam gerens, reliquos dies egi in pace. Dæmon autem cum cognovisset meam ejus despicientiam, pudore deinceps affectus, ad me non accessit amplius. His verbis cum ad luctam adversus Satanam me confirmasset, et ad bellum instruxisset, et adversum dæmonem fornicationis me parasset ac docuisset, dimisit, jubens ut forti animo me gererem in omnibus.

CAPUT XXX.

Vita Abbatis Stephani (71).

Stephanus quidam Libs genere, sedit sexaginta annos ex latere (72) Marmaricæ et Mareotæ. Is cum fuisset summe versatus in exercitatione, et esset discernendi potestate præditus, hanc gratiam est consecutus, ut quicunque eum conveniret, quacunque cruciaretur molestia, is molestia vacuus ab eo recederet. Fuit autem is quoque notus beato Antonio. Pervenit autem etiam ad nostra usque tempora; atque ego quidem cum eo non sum versatus propter viæ longitudinem : sanctus autem Ammonius et Evagrius, qui eum convenerunt, narraverunt se eum invenisse in talem prolapsum ægritudinem in ipsis locis testiculorum, et penis summum ulcerasse cancrum, qui φαγέδαινα dicitur. Eum, aiebant, invenimus dum a quodam medico curaretur. Et manibus quidem operabatur; et palmæ ramos contexebat, et nobiscum etiam loquebatur : reliquo autem corpori manum adhibebat chirurgus. Erat autem Dei gratia, ea præditus patientia, ut perinde affectus videretur, ac si corpus alterius secaretur; et cum ejus membra A rescinderentur, non secus ac si essent pili insensites, ita mansit immutabilis, tam insigniter et admirabiliter erat a Deo instructus. Cum nos autem, inquit, partim angeremur, partim vero terreremur, quod tanti viri talis vita in tantum morbum incidisset, et tales medicorum exsectiones, nostras autem cogitationes sensisset beatus Stephanus dicebat nobis : Ne ex hac re offendamini, o filii; nihil enim quod Deus facit, ad malum unquam facit, sed ad bonum finem. Fortasse enim membra merebantur supplicium, et melius est ea hic dare pœnas, quam post excessum ex hoc stadio. Cum nos ergo sic est hortatus, et verbis confirmavit ad tolerantiam, ædificavit ad fortiter ferendas afflictiones. Hæc autem narravi, ne videatur nobis alienum, quando viderimus aliquos sanctos in- B cidit se in tales calamitates.

CAPUT XXXI.

De Valente (73) *qui excidit.*

Fuit quidam Valens, genere quidem Palæstinus, mente autem Corinthius; Corinthiis enim vitium inflationis tribuit sanctus Paulus, dicens : Et vos inflati estis (*I Cor.* v). Qui cum venisset in solitudinem, ipse quoque plures annos habitavit nobiscum. Eo autem processit superbiæ, ut deceptus sit a dæmonibus. Ex eo enim quod ipse paulatim deciperetur, fecit ut ipse de se magnifice ac præclare sentiret, tanquam cum eo versarentur angeli, eique in singulis ministeriis inservirent. Quodam certe die, ut narrabant cum operaretur in tenebris, acum dimisit qua consuebat sportam. Quam cum ipse non invenisset, dæmon ei C fecit lampadem, et invenit acum. Hoc nomine rursus inflatus, magnificam de se induit opinionem, et usque adeo elatus est, ut etiam contemneret ipsam Sacramentorum communionem. Cum autem Christus Dominus ejus esset misertus, sic providit ut ejus detrimentum cito fieret manifestum universæ fraternitati. Accidit ut quidam venientes hospites afferrent ad fraternitatem bellaria in ecclesiam. Porro autem cum eas accepisset sanctus Macarius presbyter noster, misit ad unumquemque in cellam circiter pugillum, inter quos etiam ad Valentem. Cum autem accepisset Valens, cum qui attulerat contumelia affecit, et verberavit, et ei dicit : Abi, et dic Macario : Non sum te deterior, ut tu ad me mittas benedictiones. Cum cognovisset ergo sanctus Macarius eum esse seductum, accessit uno die postea ad eum ex- D hortandum. Et ei dicit : Valens, illus es, desine, Deumque deprecare. Postquam autem non audivit ejus admonitiones, recessit admodum afflictus et mœrens ob Valentis ruinam. Cum ergo certo sibi persuasisset dæmon, eum ejus deceptioni maxime fidem habuisse, abit, et figuram Servatoris induit, et noctu accidit in phantasmate, mille angelis lampadas tenentibus, et rotam igneam, in qua visus est figuram exprimere Servatoris. Unusque eum præcedit et dicit : Christus dilexit tuum institutum, tuamque vivendi libertatem et confidentiam, et venit ut te videat; egredere ergo e cella, et nihil aliud feceris, nisi cum procul eum videris, procumbens eum adora, et

ρησαν ἀπ' ἐμοῦ. Πεσὼν οὖν ἐκεῖ διὰ πάσης νυκτὸς οὐκ ἐβοηθήθην, λογισάμενος ὅτι πάντως ἐπείσατό μου ὁ Θεός. Αὖθις οὖν ὑπέστρεψα εἰς τὴν κέλλαν. Καρτερήσας οὖν ὁ δαίμων ὀλίγας ἡμέρας, πάλιν μοι ἐπέθετο τοῦ προτέρου σφοδρότερον, ὡς παρὰ μικρόν με καὶ βλασφημῆσαι. Μετασχηματισθεὶς γὰρ εἰς Αἰθιόπισσαν κόρην ἣν ἑωράκειν ποτὲ ἐν νεότητί μου ἐν τῷ θέρει καλαμωμένην, ταύτην ἔδοξα ἐπικαθεσθῆναί μου τοῖς γόνασιν. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν με κεκίνηκεν, ὡς νομίσαι με συγγενέσθαι αὐτῇ. Ἀπομανεὶς οὖν ἐγὼ, ἔδωκα κόσσον· καὶ οὕτως γέγονεν ἄφαντος. Καὶ πίστευέ μοι λέγοντι, ὅτι τῆς δυσωδίας τῆς χειρός μου ἐπὶ διετίαν ἀνασχέσθαι οὐκ ἠδυνάμην. Μικροψυχήσας οὖν καὶ ἐπὶ τούτῳ μειζόνως, καὶ ἀπευδοκήσας ἐμαυτοῦ, εἰς τέλος ἐξῆλθον εἰς τὴν πανέρημον ἀλώμενος, εὗρον ἀσπίδα μικρὰν, καὶ λαβὼν αὐτὴν προσφέρω τοῖς γεννητικοῖς μου μορίοις, ἵνα κἂν οὕτω δηχθεὶς ὑπ' αὐτῆς ἀποθάνω. Καὶ B προστρίψας τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου τοῖς μορίοις, ὡς αἰτίοις μου τοῦ πειρασμοῦ γενομένοις, οὐδὲ οὕτως ἐδήχθην, προνοίᾳ τῆς χάριτος. Μετὰ δὲ ταῦτα ἤκουσα φωνῆς ἐλθούσης ἐν τῇ διανοίᾳ μου, ὅτι Ἄπελθε, Παχὼν, ἀγωνίζου· Διὰ γὰρ τοῦτο ἀφῆκά σε ἐπὶ τοσοῦτον καταδυναστευθῆναι, ἵνα μὴ μεγαφρονήσῃς ὡς αὐτὸς δυνάμενος τοῦ δαίμονος τούτου περιγενέσθαι, ἀλλ' ἐγνωκώς σου τὴν ἀσθένειαν, μηδέποτε θαρσήσῃς σου τῇ πολιτείᾳ· ἀλλ' ἀεὶ προσδράμῃς τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ. Οὕτως πληροφορηθεὶς ἀνέκαμψα εἰς τὴν κέλλαν, καὶ μετὰ θάρσους λοιπὸν καθίσας, καὶ μηκέτι φροντίσας τοῦ κατὰ τὴν γυναικομανίαν πολέμου, εἰρήνευσα ἐκ τῆς μάχης ἐκείνης τὰς λοιπὰς ἡμέρας. Ὁ δὲ δαίμων ἐγνωκώς μου τὴν εἰς αὐτὸν καταφρόνησιν, λοιπὸν αἰσχυνθεὶς οὐκ ἔτι μοι ἤγγισεν. Τούτοις τοῖς λόγοις τῶν πρὸς τὸν Σατανᾶν παλαισμάτων ὁ ἅγιος Παχὼν στηρίξας με, καὶ γενναιότερον πρὸς C τοὺς πόνους ἀλείψας με, φέρειν ῥᾳδίως τὸν πόλεμον τοῦ τῆς πορνείας δαίμονος ἐκδιδάξας, ἀπέπεμψεν, ἐν πᾶσιν ἀνδρίζεσθαί με παρακελευσάμενος.

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Περὶ Στεφάνου.

Στέφανός τις Λίβυς τῷ γένει, ἐκ πλαγίου τῆς Μαρμαρικῆς καὶ τοῦ Μαρεώτου, ἐκαθέσθη ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη. Οὗτος εἰς ἄκρον γενόμενος ἀσκητὴς καὶ διακριτικὸς κατηξιώθη χαρίσματος, ὡς πάντα τὸν λυπούμενον οἱανδήποτε λύπην, συντυχόντα αὐτῷ ἄλυπον ἀναχωρεῖν ἀπ' αὐτοῦ. Γνώριμος δὲ οὗτος ἦν τῷ μακαρίῳ Ἀντωνίῳ. Ἔφθασεν δὲ καὶ μέχρι τῶν ἡμετέρων καιρῶν. Ὦ ἐγὼ μὲν οὐ συνέτυχον διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ. Οἱ δὲ περὶ τὸν ἅγιον Ἀμμώνιον καὶ Εὐάγριον συντυχόντες αὐτῷ, αὐτοί μοι διηγήσαντο, ὅτι Κατελάβομεν αὐτὸν ἀῤῥωστίᾳ τοιαύτῃ περιπεσόντα κατ' αὐτοὺς τοὺς τόπους, φησὶ, τῶν διδύμων D καὶ τῆς βαλάνου, ἕλκος ποιήσαντα τὴν λεγομένην παρὰ πᾶσι φαγέδαιναν. Ὃν εὕρομεν ἐπιμελούμενον παράτινος ἰατροῦ· καὶ ταῖς μὲν χερσὶν ἐργαζόμενον, καὶ πλέκοντα θαλλοὺς τὸν ἅγιον, λαλοῦντα δὲ καὶ ἡμῖν, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα χαριζόμενον. Ὃς οὕτως ἦν διακείμενος τῇ χάριτι τῆς ὑπομονῆς, ὡς ἑτέρου τινὸς σώματος διατεμνομένου. Ἀποκοπέντων δὲ τῶν τούτου μελῶν καθάπερ τριχῶν ἀνεπαισθήτως οὗτος ἔμενεν ἄτρεπτος ὑπερβολῇ παρασκευῆς θεϊκῆς. Ἡμῶν δὲ, φησὶ, τοῦτο μὲν ὑπολυπουμένων, τοῦτο δὲ καὶ οἰομένων ὅτι ὁ τοιοῦτος βίος τοῦ τοσούτου ἀνδρὸς τηλικούτῳ περιπέπτωκε πάθει, καὶ ἰατρῶν χειρουργίαις τοιαύταις. Αἰσθανόμενος οὖν ὁ μακάριος Στέφανος τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν, λέγει ἡμῖν· Μὴ βλαβῆτε τέκνα, ἐκ τοῦ πράγματος τούτου. Οὐδὲν γὰρ ὧν ποιεῖ ὁ Θεὸς κακίᾳ ποτὲ, ἀλλὰ τέλει χρηστῷ. Ἴσως

A γὰρ ὑπεύθυνα ἦν Κυρίῳ τὰ μέλη κολάσεως, καὶ συμφέρον ἐστὶν αὐτὰ ὧδε δοῦναι τὴν δίκην, ἢ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἐνθάδε σταδίου. Οὕτως οὖν ἡμᾶς παρακαλέσας, καὶ τοῖς τοιούτοις λόγοις τῆς ὑπομονῆς στηρίξας, ᾠκοδόμησεν ἐγκαρτερεῖν τοῖς θλιβεροῖς. Ταῦτα δὲ διηγησάμην, ἵνα μὴ ξενιζώμεθα, ὅταν ἁγίους τινὰς ἴδωμεν τοιούτοις περιπεσόντας δεινοῖς πάθεσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Περὶ Οὐάλεντος.

Οὐάλης τις γέγονεν τῷ γένει Παλαιστῖνος, τῇ γνώμῃ Κορίνθιος, πεφυσιωμένος τὸ φρόνημα. Ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος Κορινθίοις γράφων, τούτοις τὸ πάθος περιῆψεν τῆς φυσιώσεως, εἰπών. Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ. Οὗτος αὐτὸς ὁ Οὐάλης τὴν ἔρημον καταλαβὼν, ᾤκησεν μεθ' ἡμῶν ἐπὶ πλείονα ἔτη· ὅστις μεγάλῃ βιοὺς σκληραγωγίᾳ B τὸν ἄκρον βίον τῆς ἀσκήσεως κατορθώσας, ὑπὸ τοῦ τῆς οἰήσεως καὶ τοῦ τύφου δαίμονος δελεασθεὶς, εἰς ἄκρον κορυφῆς ἐξεπήδησεν ὑπερηφανίας, ὡς ὑπὸ δαιμόνων τοῦτον ἀπατηθῆναι. Ἐκ γὰρ τοῦ ὀλεθρίου πάθους τῆς οἰήσεως ἐπαρθεὶς κατὰ μικρὸν ἑαυτὸν ἀπατῶν τὴν διάνοιαν ἑαυτοῦ παρεσκεύασεν μέγα φρονῆσαι, ὡς ἀγγέλων αὐτῷ συντυγχανόντων, καὶ τὰ πρὸς ἑκάστην διακονίαν αὐτῷ εὐτρεπιζόντων. Μιᾷ γοῦν τῶν ἡμερῶν ὡς διηγοῦντο οἱ τούτῳ συνήθεις, ὅτι ἐργαζόμενος τὰς σπυρίδας ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ οὔσης σκοτίας τὴν βελόνην ἀφῆκεν, ῥίψας ἐν τῷ ἐδάφει ἐν ᾧ κατεῤῥαπτεν τὰς σπυρίδας. Καὶ μὴ εὑρίσκοντος ταύτην αὐτοῦ, λαμπάδα φανῆναι ὁ δαίμων τούτῳ ἐποίησεν, καὶ οὕτως ἣν ἀπώλεσεν εὗρεν βελόνην. Καὶ πάλιν φυσηθεὶς ὄγκῳ κενῷ, καὶ ἐπὶ τούτῳ μειζόνως προσθεὶς τῷ τύφῳ μέγα φρονεῖ. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐφυσιώθη ὁ ἄθλιος, ὡς καὶ C αὐτῶν καταφρονῆσαι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Συνέβη δὲ ἐλθόντας τινὰς ξένους τραγήματα ἐνεγκεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἀδελφότητι. Λαβὼν οὖν ὁ κύριος Μακάριος ὁ πρεσβύτερος ἡμῶν ἀπήγγειλεν ἑκάστῳ εἰς τὴν κέλλαν πρὸς δράκα, ἐν οἷς καὶ τούτῳ τῷ Οὐάλεντι ἀπέστειλεν. Λαβὼν οὖν ὁ Οὐάλης, τὸν ἀπενέγκαντα καὶ ὕβρισεν καὶ ἐτύπτησεν· καὶ λέγει αὐτῷ. Ἄπελθε, καὶ εἰπὲ Μακαρίῳ· Οὐκ εἰμί σου χείρων, ἵνα σύ μοι εὐλογίας πέμψῃς. Ἐγνωκὼς οὖν ὁ ἅγιος Μακάριος ὅτι ἐπλανήθη, μετὰ μίαν ἡμέραν ἀπῆλθεν αὐτὸν παρακαλέσαι, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδελφὲ Οὐάλη, ἐνεπαίχθης. Παῦσαι, καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ Οὐάλης οὐ προσέσχε ταῖς παραινέσεσι τοῦ Πατρὸς Μακαρίου. Ὡς δὲ οὐκ ἤκουσεν αὐτοῦ τῆς παρακλήσεως, ἀνεχώρησεν τούτου σφόδρα θλιβόμενος ἐπὶ τῇ τοῦ Οὐάλεντος ἥττῃ. Πληροφορηθεὶς οὖν ὁ δαίμων ὅτι ἐπ' ἄκρον αὐτοῦ D ἐπείσθη τῇ πλάνῃ, ἀπέρχεται, καὶ σχηματίζει ἑαυτὸν εἰς τὸν Σωτῆρα ὁ διάβολος, καὶ παραγίνεται ἐν νυκτὶ πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ δαιμόνων ἐν φαντασίᾳ ὡς ἀγγέλων χιλίων λαμπαδηφορούντων. Καὶ δείκνυσιν αὐτῷ ὅθεν τροχὸν πύρινον, ἐν ᾧ ἔδοξεν μέσον τὸν Σωτῆρα σχηματίζειν· καὶ ἕνα προλαμβάνοντα τῶν δαιμόνων ὡς ἄγγελον λέγοντα αὐτῷ, Ἠρέσθη σου ὁ Χριστὸς τῇ πολιτείᾳ, καὶ τῇ παῤῥησίᾳ τοῦ βίου, καὶ παρεγένετο πρὸς σὲ τοῦ ἰδεῖν σε. Ἔξελθε οὖν τῆς κέλλης σου, καὶ μηδὲν ἄλλο ποιήσῃς, ἀλλὰ πόῤῥωθεν ἑστὼς, καὶ τοῦτον ἰδὼν, τὸν ἐν μέσῳ πάντων ἑστῶτα κύψας προσκύνησον, καὶ εἴσελθε σου εἰς τὴν κέλλαν. Ἐξελθὼν οὖν ὁ Οὐάλης, καὶ θεασάμενος τὴν παράταξιν τῶν λαμπαδηφόρων, ὡς ἀπὸ σταδίου δὲ τὸν Ἀντίχριστον πεσὼν προσεκύνησεν. Ἐπὶ τοσοῦτον οὖν ἐφρενοβλάβησεν ὁ ἠπατημένος, ὡς πάλιν τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐλθεῖν εἰ

ἐκκλησίαν, καὶ συνηγμένης πάσης τῆς ἀδελφότητος, εἰπεῖν· Ἐγὼ κοινωνίας χρείαν οὐκ ἔχω. Τὸν Χριστὸν ἑώρακα σήμερον. Τότε δήσαντες αὐτὸν οἱ ἅγιοι Πατέρες σιδήροις ἐπὶ ἔτος ἓν ἀπεθεράπευσαν, εὐχαῖς καὶ ποικίλῃ ἀδιαφορήσει καὶ ἀπραγοτέρῳ βίῳ τὸ οἴημα αὐτοῦ καθελόντες, καθὼς λέγεται, τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ἰάματα.

Ἀναγκαῖον δ' ἐστὶν καὶ τοὺς τῶν ἠπατημένων βίους ἐνθεῖναι τῷ βιβλιδαρίῳ τούτῳ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐντυγχανόντων, καθάπερ καὶ τοῖς ἁγίοις τοῦ παραδείσου φυτοῖς συμφυές ἐστι τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· ἵν' εἴ ποτέ τινι συμβαίη κατόρθωμά τι, μὴ μέγα φρονήσῃ ἐπὶ τῇ ἀρετῇ. Πολλάκις γὰρ καὶ αἱ ἀρεταὶ ὑποθέσεις γίνονται πτώσεως, ὅταν μὴ μετὰ πνευματικῆς σοφίας ταύτας τις κατορθοῖ τῷ τῆς εὐσεβείας σκοπῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἰδον δίκαιον ἀπολλύμενον ἐν δικαίῳ αὐτοῦ· καί γε τοῦτο ματαιότης.

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'.

Περὶ Ἥρωνος.

Ἥρων γέγονεν γειτνιῶν μοι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀστεῖος, νεώτερος, εὐφυὴς τὴν διάνοιαν, καθαρὸς τὸν βίον, ὃς καὶ αὐτὸς μετὰ πόνους μεγάλους, καὶ ἱδρῶτας γενναίους, καὶ βίον εἰς ἄκρον ἐνάρετον, τῷ τύφῳ τῆς ἀπονοίας ἀρθεὶς εἰς ὕψος μετέωρον κἀκεῖθεν ἐλεεινὸν πᾶσι πτῶμα κατενεχθεὶς, ἐξετραχηλίσθη. Καὶ κατὰ τῶν ἁγίων Πατέρων οἰήσει ματαίᾳ κινούμενος ἐφρόνησεν μέγα, τοὺς πάντας ὑβρίσας, καὶ μετ' αὐτῶν τὸν μακάριον Εὐάγριον, λέγων, ὅτι Οἱ πειθόμενοί σου τῇ διδασκαλίᾳ ἀπατῶνται. Οὐ γὰρ χρὴ, φησὶν, διδασκάλοις ἑτέροις χρῆσθαι, παρεκτὸς τοῦ Χριστοῦ μόνου. Ἀπεχρήσατο δὲ καὶ τὴν μαρτυρίαν πρὸς τὸν κατεστραμμένον σκοπὸν τῆς ἑαυτοῦ μωρίας, καὶ, ἔλεγεν, ὅτι Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγει· Μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς. Ὡς ἐπὶ τοσοῦτον καὶ αὐτὸς ἐσκοτώθη τὸν λογισμὸν τῇ κενῇ δόξῃ τῆς οἰήσεως ἄνωθεν κάτω ἐλθὼν, ὡς καὶ αὐτὸν ὕστερον σιδηρωθῆναι, μὴ θέλοντα τῇ οἰήσει μηδὲ τοῖς μυστηρίοις αὐτοῖς προσέρχεσθαι. Φίλη δὲ ἡ ἀλήθεια. Καθ' ὑπερβολὴν λεπτὸς ἦν τῇ πολιτείᾳ, ὡς πολλοὺς διηγεῖσθαι τοὺς ἐν συνηθείᾳ τούτῳ τὴν ἄκραν αὐτοῦ τῆς ἀσκήσεως πολιτείαν, λεγόντων τινῶν, ὅτι πολλάκις διὰ τριῶν μηνῶν ἤσθιε, ἀρκούμενος μόνῃ τῇ κοινωνίᾳ τῶν μυστηρίων, καὶ εἴ που ἂν παραφανείη ἄγρια λάχανα. Πεῖραν δὲ τούτου εἴληφα κἀγὼ μετὰ τοῦ μακαρίου Ἀλβινίου ἀπιὼν ἐπὶ τὴν Σκῆτιν· Ἀπεῖχεν δὲ ἡμῶν ἡ Σκῆτις τεσσαράκοντα σημείοις. Ἡμεῖς δεύτερον βεβρώκαμεν, καὶ τρίτον ἐπίομεν ὕδωρ, Ἐκεῖνος δὲ μηδ' ὅλως γευσάμενος πεζὸς βαδίζων ἀπεστήθιζεν ψαλμοὺς δεκαπέντε, ἔπειτα τὸν μέγαν, εἶτα τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν, εἶτα Ἡσαΐαν καὶ μέρος Ἱερεμίου τῶν προφητῶν, εἶτα Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν, ἔπειτα τὰς Παροιμίας. Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, καταλαμβάνειν αὐτὸν οὐκ ἠδυνάμεθα βαδίζοντα. Οὗτος τελευταῖον τῇ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐνεργείᾳ ληφθεὶς, ὡς ὑπὸ σφοδροτάτου πυρὸς ἐλαυνόμενος, ἐν τῇ κέλλῃ μὲν αὐτοῦ καθεσθῆναι οὐκ ἠδυνήθη. Ἀπελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τάχα καὶ τοῦτο κατὰ θείαν οἰκονομίαν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἥλῳ τὸν ἧλον ἐξέκρουσεν. Περιέπεσεν γὰρ ἑκουσίως τῇ ἀδιαφορίᾳ, εἰς ὕστερον ἀλούσιον εὑράμενος σωτηρίαν. Παρέβαλεν γὰρ καὶ θεάτροις, καὶ ἱπποδρομίαις, καὶ τὰς διατριβὰς εἶχεν ἐν καπηλείοις. Οὕτως δὲ γαστρι-

A μαργῶν καὶ οἰνοφλυγῶν ἐνέπεσεν καὶ εἰς τὸν βόρβορον τῆς γυναικείας ἐπιθυμίας Καὶ ὡς ἐσκέπτετο ἁμαρτῆσαι, μιμάδι τινὶ προσομιλῶν συνεχῶς, τὰ πρὸς τὸ ἕλκος ἑαυτοῦ διελέγετο, Τούτων οὕτως ὑπ' αὐτοῦ διαπραττομένων γέγονεν αὐτῷ κατά τινα οἰκονομίαν ἄνθραξ κατὰ τῆς βαλάνου. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐνόσησεν ἑξαμηνιαῖον χρόνον, ὡς κατασαπῆναι αὐτοῦ τὰ μόρια, καὶ αὐτομάτως ἀποπεσεῖν. Ὕστερον δὲ ὑγιάνας καὶ ἐπανελθὼν ἄνευ τούτων τῶν μελῶν, καὶ εἰς φρόνημα θεῖκὸν ἐλθὼν, καὶ εἰς μνήμην τῆς οὐρανίου πολιτείας, καὶ ἐξομολογησάμενος πάντα τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ τοῖς ἁγίοις Πατράσιν, ἐνεργῆσαι μὴ φθάσας ἐκοιμήθη μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Περὶ Πτολεμαίου.

Ἄλλος τις πάλιν Πτολεμαῖος ὀνόματι, δυσδιήγη-
B τον, μᾶλλον δὲ ἀνεκδιήγητον ἀρετῆς βίον ζήσας, τοκατ' ἀρχὰς ᾤκησεν ἐπέκεινα τῆς Σκήτεως τὴν καλουμένην Κλίμακα. Τόπος δὲ ἐστιν οὕτω καλούμενος, εἰς ὃν οὐδεὶς ἠδυνήθη οἰκῆσαί ποτε τῶν μοναχῶν, τοῦ ἀπὸ δεκαοκτὼ σημείων εἶναι τὸ φρέαρ τοῦ ὕδατος. Βαστάσας οὖν ἐκεῖνος κεράμια Κιλικίσια πλείονα ἐκεῖσε ἀπήνεγκεν. Καὶ τῷ Δεκεμβρίῳ καὶ Ἰανουαρίῳ μηνὶ συναγαγὼν τὴν δρόσον ἐκ τῶν πετρῶν (δροσίζει γὰρ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τότε πολλὰ) καὶ τὰ κεράμια πληρώσας τῆς δρόσου διήρκεσεν ἑαυτῷ ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη οἰκήσας ἐκεῖ, πλείονα χρόνον μηδενὶ συντυγχάνων. Ὃς ἀποξενωθεὶς διδασκαλίας πνευματικῆς, καὶ συντυχίας ἀνδρῶν ὁσίων, καὶ ὠφελείας ἁγίων Πατέρων, καὶ συνεχοῦς κοινωνίας τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ἐμάνη, ἐκτραπεὶς τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ὡς τὸ παρά τισι τῶν ἐξέδων λεγόμενον, αὐτοματισμὸν καὶ τοῦτον τὸν
C ἄθλιον ὁμολογεῖν, τοῦ τῆς πλάνης δαίμονος αὐτὸν στρατηγοῦντος λοιπόν. Οὗτος γὰρ ὁ δυσμενὴς τὸ καινὸν τοῦτο ὑπέθετο λέγειν, μηδεμίαν οὐσίαν ἔχειν τὰ πράγματα, ἀλλ' ἁπλῶς εἶναι τὰ πάντα ἐκ τοῦ τὸν κόσμον αὐτομάτως φέρεσθαι. Ὑπέβαλεν οὖν αὐτῷ πολέμιος τῆς πάντων ζωῆς, ἐνσκήψας ὅλος εἰς τὴν τούτου ψυχὴν, λέγων· Τούτων οὕτως ἐχόντων τί μάτην οὕτως σαυτὸν καταδαμάζεις; ἵνα εἴς; ποῦ σοι ὀνήσῃ, Πτολεμαῖε, μὴ οὔσης ἀντιμισθίας; ποῖος δὲ σοι μισθὸς ἂν ἐξήρκεσεν τούτων τῶν πόνων, εἰ καί τις ἦν ὁ ἀποδιδούς σοι; ποία δὲ καὶ κρίσις ἐστὶν ἣν ἀπειλοῦσιν αἱ Γραφαὶ ἀπρονοήτων ὑπαρχόντων ἁπάντων; Τούτοις τοῖς σατανικοῖς λόγοις κατακλασθεὶς ὁ πανάθλιος Πτολεμαῖος λέγεται φέρεσθαι μετέωρος ἐξεστηκὼς τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν μέχρι τῆς δεῦρο ἀλώμενος ἐν Αἰγύπτῳ, ἔκδοτον ἑαυτὸν δεδωκὼς γαστριμαργίᾳ, καὶ οἰνοφλυγίᾳ, μηδενὶ μηδὲν ὁμιλῶν,
D ἀλλὰ ἐνεὸς ἀνακάμπτων τὴν ἀγορὰν, ἐλεεινὸν θέαμα καὶ πλήρες δακρύων προκείμενος Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς, παίγνιον δὲ καὶ χλεύη τοῖς ἀγνοοῦσι τὸν ἡμέτερον βίον. Καὶ αὕτη δὲ ἀνίατος συμφορὰ κατειλήφει τὸν ἐλεεινὸν Πτολεμαῖον ἐκ τῆς ἀλόγου οἰήσεως, τῷ νομίζειν αὐτὸν ἐμπαιζόμενον ὑπὸ τοῦ πλάνου ὅτι γνῶσιν ἔχει ὑπὲρ πάντας τοὺς ἁγίους Πατέρας· δι' ἧς φυσιωθεὶς ὁ ἑαυτοῦ πολέμιος εἰς τὸν βυθὸν τοῦτον κατεποντίσθη τῆς ἀπωλείας, μηδέποτε μηδενὶ συντυχὼν τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν σοφῶς κυβερνησάντων, καὶ τῇ τούτων πνευματικῇ διδασκαλίᾳ τημεληθεὶς, ἀλλ' ἀκυβέρνητος εὑρεθεὶς, καὶ ὑπὸ τῆς σκοτεινῆς λαίλαπος χειμασθεὶς, εἰς ἔσχατον θανάτου πυθμένα ἐξώκειλεν. Ἢ ὥσπερ δένδρον γενναῖον καὶ

ingredere in tuam cellam. Egressus ergo cum vidisset apparatum lampadum, circiter a stadio procul Antichristum adoravit. Alio itaque die adeo fuit emotæ mentis, ut ingrederetur ecclesiam, et fraternitate congregata diceret: Ego non habeo opus communione; Christum enim vidi hodie. Tunc Patres eum anno uno vinxerunt, et in ferreos compedes conjecerunt, et curarunt; precibus, ejusque contemptione, vitaque austeriore detrahentes ejus persuasionem; nam, ut dicitur, contraria contrariis medicamentis curantur.

Necesse est autem eorum quoque qui sunt tales vitam in hoc libro inserere, ad securitatem eorum qui legunt: sicut etiam sanctis plantis accessit lignum paradisi, nempe cognitio boni et mali (*Gen.* II); ut si quando contigerit eos in aliqua re se recte gerere, B non se efferant et se jactent de virtute. Nam sæpe quoque virtus efficitur occasio prolapsionis, quando non recto scopo facta fuerit. Scriptum est enim: Vidi justum pereuntem in sua justitia (*Eccle.* VII). Id quoque est vanitas.

CAPUT XXXII.

De Erone (74).

Fuit quidam, Ero nomine, mihi vicinus, Alexandrinus genere, urbanus adolescens, bono ingenio, vita mundus. Qui ipse quoque post magnos labores et præclaros sudores, ab arrogantia arreptus et elatione, præceps ruit, et adversus patres superbus evasit et insolens, et cum illis beatum etiam Evagrium [*Al.* Macarium quoque presbyterum] affecit contumelia, dicens: Qui tuæ doctrinæ parent, decipiuntur; non oportet enim alios magistros attendere præter Christum. Abusus est autem testimonio quoque ad perversum scopum suæ stultitiæ, dicens: Ne vocaveritis magistrum super terram (*Matth.* XXV). Qui ipse quoque mentem adeo habuit obtenebratam vana persuasione suæ opinionis, ut fuerit etiam ferro vinctus cum nollet convenire ad sacramenta. Amica autem veritas. Fuit is vitæ instituto admodum subtili et accurato, adeo ut multi dicant, quibus cum eo intercessit consuetudo, quod sæpe non nisi post tres menses comedebat, contentus communione sacramentorum, et sicubi ei apparuisset olus agreste. Accepi autem ego quoque ejus experientiam cum beato Albino, cum irem in Scetem: aberat autem Scete a nobis quadraginta milliaribus. In his quadraginta milliaribus nos bis comedimus, et ter aquam bibimus; ille vero cum nihil gustasset pedes ingrediens, pronuntiavit memoriter quindecim psalmus, deinde magnum psalmum, deinde epistolam ad Hebræos, deinde Isaiam, et partem propheticorum Jeremiæ, deinde Lucam Evangelistam, deinde Proverbia. Eum autem ambulantem non poteramus consequi. Is postremo arreptus a mali dæmonis operatione, ut qui ageretur ab igne vehementissimo, in sua quidem cella sedere non poterat: profectus autem Alexandriam, divino quodam consilio clavum clavo extrusit. Sua sponte enim incidit in promiscuum et indifferentem rerum usum, inventa postea salute involuntaria. A Accessit enim ad theatra et equestria certamina, et versabatur in cauponis; is autem cum gulæ esset deditus et ebrietati, incidit in cœnum femineæ cupiditatis; et cum peccare constituisset, cum quadam mima assidue collocutus, ulcus suum aperuit. Cum hæc sic fierent, divino quodam consilio enatus est ei anthrax in glande; et tempore semestri usque adeo ægrotavit, ut ejus virilia membra computruerint, et sua sponte ceciderint. Cum postea autem convaluisset, reversus est ad hoc ut ea sentiret quæ Dei sunt, et venit in solitudinem, hæc omnia confitens patribus; et cum non pervenisset ad operationem, paucis post diebus obdormiit.

CAPUT XXXIII.

De Ptolemæo qui excidit.

Alius quidam rursus, nomine Ptolemæus, cum narratu difficilem, vel potius quæ narrari non potest vitam transegisset, habitavit initio ultra Scetem in ea quæ dicitur Κλίμαξ, id est scala. Est autem locus qui sic dicitur in quo nemo potest habitare, propterea quod puteus aquarum distet decem et octo milliaribus. Cum is ergo multa vasa fictilia portasset, et Decembri et Januario mense rorem collegisset (est enim permultum roris in illis partibus) et spongia ex lapidibus expressisset, perstitit illic habitans annos quindecim. Qui abalienatus a doctrina et congressione virorum sanctorum et utilitate et continua sacramentorum communione, a recta via usque adeo recessit, ut quod nonnulli dicunt impii, casu omnia fieri, is quoque infelix id fateretur, dæmone erroris deinceps in eum obtinente C imperium. Hic enim inimicus vano huic homini suggessit, ut diceret res nullam habere essentiam; sed omnino esse omnia ex eo quod mundus ferretur sua sponte. In hujus ergo animam hæc immisit omnium vitæ hostis, dicendo: Cum res ita se habeant, quid frustra teipsum foris domas? Quidnam te juvabit, Ptolemæe, si non sit remuneratio? Quænam autem tibi sufficeret merces tot et tantorum laborum, etiamsi esset qui redderet? Quodnam autem est judicium quod minantur Scripturæ, si nulla sit providentia? His satanicis circumseptus cogitationibus miserrimus Ptolemæus, dicitur esse emotæ mentis, et hucusque errare in Ægypto, et seipsum dedidisse gulæ et ebrietati, cum nemine conversans, sed mutus forum obiens, miserabile et lacrymabile spectaculum Christianorum oculis, ludibrium autem iis qui vitam nostram nesciunt. Hæc D autem calamitas immedicabilis miserum invasit Ptolemæum, ex rationis experte quadam arrogantia, quod a seductore dæmone illusus, existimaret se scientia pollere super omnes sanctos Patres: per quam inflatus, sui ipsius hostis, præceps datus est in profundum interitus, cum nullum unquam convenisset ex sanctis Patribus qui sapienter gubernaverant, nec eorum fuerit fundatus spirituali doctrina; sed inventus absque gubernatore, in extremum mortis profundum cecidit, et sicut arbor viridibus foliis comata, et fructibus ornata, quæ uno temporis mo-

mento omnibus simul est nudata, reddita est arida. Nam ut scriptum est : Quibus non est gubernatio, ii cadunt ut folia (*Prov.* xi).

CAPUT XXXIV.

De virgine lapsa.

Novi rursus quamdam virginem Jerosolymis, quæ saccum gestavit sexennio, et fuit inclusa; nec aliquid accepit ex iis quæ tendunt ad voluptatem, sed summam continentiam exercuit inter feminas. Postea autem a divino deserta auxilio propter summam superbiam quæ malorum omnium est nutrix, lapsa est, et aperta fenestra admisit eum qui ei inserviebat, et cum eo fuit commixta; eo quod non divino proposito et ex charitate se exercuerat, sed ut humanæ scenæ servire, quod quidem est vanæ gloriæ et pravi instituti. Nam cum ejus piæ cogitationes occupatæ essent in damnandis aliis, incitaretur autem furore a dæmone superbiæ, eoque valde delectaretur, ab ea recessit sanctus angelus custos temperantiæ.

Ideo autem scripsimus, o virorum fidelissime, et vitam eorum qui se recte et ex virtute gesserunt, et eorum qui post multos labores per otium et socordiam a summo et perfectissimo vitæ instituto exciderunt, capti a diabolo omne genus laqueis, ut unusquisque ex suæ vitæ instituto intelligens occulta retia hostis bonorum, fugiat ejus laqueos. Cum sint ergo multi, iique magni viri et mulieres, qui ab initio se recte gesserunt in honesto instituto exercitationis, tandem autem fuerunt eversi radicitus ab omnium hominum adversario; ex multis facta mentione paucorum, plurimos præteribo silentio, ut qui neque ipsos erigam, neque mihi prosim, dum in iis multum immoror, et eximios Christi athletas negligo, non narrans virtutes divinæ eorum exercitationis.

CAPUT XXXV.

Vita abbatis Eliæ.

Elias quidam optimus exercitator, fuit virginum amantissimus, curam gerens partis imbecillioris. Sunt enim tales animæ, quibus fert finis testimonium, quod id faciant ex virtute. Is cum misertus esset ordinis feminarum quæ se exercent, haberet autem facultates in Athribe [*Al.*, Athlebe] civitate, ædificavit magnum monasterium, et illic congregavit omnes quæ errabant virgines, consequenter earum in omnibus curam gerens, suppeditans eis omnia quæ ad usum pertinent necessarium: hortos, et ad eorum culturam instrumenta (75), atque ut semel dicam, omnia quæ postulat vita exercitationis. Eæ autem ex diversis vitæ institutis et privata deductæ consuetudine, inter se depugnabant assidue. Cum ergo oporteret hunc sanctum et eas audire, et efficere ut pacem inter se servarent, collegerat enim ad trecentas, et necesse ei fuerat esse earum intercessor biennio, licet ætate juveni; erat enim circiter triginta aut quadraginta annos natus, is tentatus fuit a voluptate. A monasterio autem recedens jejunus, errabat per solitudinem duos dies, hoc rogans, et dicens : Aut occide me, ne ipsas videam afflictus; aut meam affer affectionem, ut earum curam geram ut postulat ratio. Cum fuisset ergo vespera, eum somnus oppressit in solitudine. Venientes autem ad eum tres angeli, ut ipse mihi narravit, eum retinentes, ei dicunt : Cur exiisti ex monasterio feminarum? Rem itaque eis narravit, dicens : Timui ne et illas læderem et meipsum. Dicunt ei angeli : Si te ergo liberaverimus ab hac affectione, redibis, et earum curam geres? His assensus est. Ab eo autem jusjurandum exigunt : narrabat autem jusjurandum. Jura nobis tale jusjurandum : Per eum qui mei curam gerit, earum curam geram. Hoc eis juravit. Tunc angeli eum tenuerunt : unus manus, et alter pedes, tertius autem accepta novacula excidit ejus testiculos tanquam in exstasi, non vere, sed quadam visione. Visus est ergo in illa exstasi veluti excisus fuisse et curatus. Post hoc interrogant ipsum angeli, dicentes : Sensisti utilitatem aliquam? Eis dicit ille : Valde magnam accepi utilitatem; valde enim levatus sum, et persuasum habeo me esse liberatum a labore et affectione. Tunc angeli ei dicunt : Abi ergo ad tuum monasterium. Reversus est autem post quinque dies, eum lugente toto monasterio, et intus ingressus est; atque ex eo tempore mansit in cella ad lactus (*sic*) monasterii, quandoquidem cum esset prope, eas corrigebat assidue, quantum in illo erat. Cum autem postea vixisset alios quadraginta annos, affirmabat Patribus, quod ab eo tempore non ascenderat in cor ejus affectio cupiditatis feminiæ. Hæc est gratia sancti viri Eliæ, et hæc exercitatio, et quemadmodum curam gessit monasterii virginum.

CAPUT XXXVII.

Vita abbatis Dorothei.

Cum successit Dorotheus vir probatissimus, qui in bona vita, et quæ in agendo versatur, consenuit. Qui cum non posset quidem sic curam gerere monasterii ut hic beatus, neque mansisset in illa cella, in ipso monasterio in superiori cœnaculo seipsum inclusit, et fecit fenestram quæ spectabat ad monasterium feminarum, quam claudebat et aperiebat. Perpetuo ergo assidebat fenestræ, procurans ut inter eas pugnæ cessarent. Sicque in superiori cœnaculo consenuit cum nec ullus seorsum ascendere, neque ille posset descendere, non enim stabant scalæ. Hæc est beati Dorothei religiosa et virtutibus ornata vita. Hic ejusdem vitæ finis.

CAPUT XXXVII.

De Amma Piamun.

Fuit quædam virgo Piamun, quæ annos vitæ suæ vixit cum matre propria, sola cum sola vespere comedens, et linum nens. Hæc dignata est gratia prædictionis futurorum inter homines. Accidit aliquando in Ægypto, cum Nilus ascenderet, ut vicus vicum invaderet; pugnant enim pro aquarum divisione, adeo ut sequaretur cædes et sauciationes. Potentior ergo vicus ejus vicum invasit, et venit virorum multitudo cum lanceis et clavis, ut ejus vicum exscinderet. Astitit autem huic beatæ angelus revelans eorum invasionem; et accersitis vici presbyteris, eis dicit :

εὐθαλὲς κομῶν τοῖς φύλλοις καὶ τοῖς καρποῖς ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ πάντων ἀθρόον γυμνωθὲν ἐδείχθη ξηρὸν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τούτῳ δὲ ἐφαρμόζον· Οἷς μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, οὗτοι πίπτουσιν ὥσπερ φύλλα.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

Περὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις παρθένου.

Παρθένον οἶδα ἐγὼ πάλιν ἐν Ἱεροσολύμοις σακκοφοροῦσαν ἐπὶ ἑξαετίαν, και κέλλῃ ἐγκεκλεισμένην, μηδενός ποτε τῶν εἰς ἡδονὴν συντεινόντων λαβοῦσαν, ἀλλ' ἄκραν πολιτείαν ἐγκρατείας ἀσκοῦσαν ἐν γυναιξίν· ἥτις εἰς ὕστερον καταλειφθεῖσα ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας δι' ὑπερβολὴν τῆς ὑπερηφανίας τῆς τιθηνοῦ τῶν πάντων κακῶν ἐξαισίῳ πτώματι περιέπεσεν. Ἀνοίξασα γὰρ τὴν θυρίδα τῆς κέλλης εἰσεδέξατο τὸν ὑπηρετούμενον αὐτῇ, καὶ τούτῳ συνεφύρη. Τοῦτο δὲ ταύτῃ συνέβη, τῷ μὴ κατὰ πνευματικὴν πρόθεσιν καὶ ἀγάπην Θεοῦ ἐσχηκέναι τὴν ἄσκησιν, ἀλλὰ κατὰ σκηνὴν ἀνθρωπίνην, τουτέστι κενοδοξίαν, σαθρᾶς προαιρέσεως εὕρεμα. Τῶν γὰρ εὐσεβῶν λογισμῶν αὐτῆς ἀπασχοληθέντων ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς κενοδοξίας, ἐνήσκησεν ταύτην εἰς τὸ καταγινώσκειν τῶν ἄλλων. Ἐκβακχευομένης δὲ ταύτης ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς ὑπερηφανίας, καὶ τούτῳ μᾶλλον ταύτης συνηδομένης, ἀπέστη ἀπ' αὐτῆς ὁ ἅγιος ἄγγελος ὁ φύλαξ τῆς σωφροσύνης.

Διὰ δὲ τοῦτο γεγράφαμεν, πιστότατε τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἐξ ἀρετῆς κατωρθωκότων τὸν βίον, καὶ τῶν ἀπὸ ῥᾳθυμίας ἐξ ἄκρας πολιτείας μετὰ πόνους πολλοὺς χειρωθέντων ὑπὸ τοῦ διαβόλου ταῖς παντοίαις τούτου σαγήναις, ἵν' ἕκαστος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας τοῦ μισοκάλου καταμανθάνων τὰ κεκρυμμένα δίκτυα, φεύγῃ τὰς τούτου παγίδας. Πολλῶν τοίνυν ὄντων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν τῶν κατ' ἀρχὰς τὴν ἐνάρετον τῆς ἀσκήσεως πολιτείαν κατορθωσάντων, τελευταῖον δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου πάντων ἀνθρώπων ἐκριζωθέντων, ἀπὸ τῶν πολλῶν μνημονεύσας ὀλίγων, ἀποσιωπήσω τοὺς πλείστους, μήτε αὐτοὺς ἀνιστῶν, μήτε ἐμαυτὸν ὠφελῶν ἐπὶ πολὺ τούτοις προσδιατρίβων, καὶ τῶν ἐξόχων τοῦ Χριστοῦ ἀμελῶν ἀθλητῶν, τοῦ μὴ διηγεῖσθαί με μᾶλλον τὰς τούτων ἀρετὰς τῆς ἐνθέου αὐτῶν ἀσκήσεως.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Περὶ Ἠλία.

Ἠλίας τις τῷ ὀνόματι ἄριστος ἀσκητὴς, σφόδρα γέγονεν φιλοπάρθενος, τοῦ ἀσθενεστέρου μέλους ποιούμενος πρόνοιαν. Εἰσὶ γὰρ τοιαῦται ψυχαὶ, αἷς μαρτυρεῖ τὸ τέλος ὅτι κατ' ἀρετὴν τοῦτο ποιοῦσιν. Οὗτος κατοικτειρήσας τὸ πρᾶγμα τῶν ἀσκητριῶν, ἐν Ἀθρίβῃ τῇ πόλει ἔχων ἀναλώματα, ᾠκοδόμησεν μεγάλην μονὴν, καὶ συνήγαγεν πάσας τὰς ἀλωμένας ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἀκολούθως αὐτῶν φροντίζων εἰς πάντα, ποιήσας αὐταῖς πᾶσαν ἀνάπαυσιν τῶν εἰς τὴν χρείαν, κήπους, καὶ τὰ τούτων χρηστήρια· καὶ ἁπαξαπλῶς ἅπαντα ὅσα ἀπαιτεῖ ὁ τῆς ἀσκήσεως βίος. Αὗται δὲ ἐκ διαφόρων βίων καὶ συνηθείας ἰδίας ἡγμέναι συνεχεῖς μάχας ἐποίουν μετ' ἀλλήλων. Ἐχρῆν δὲ τοῦτον τὸν ἅγιον καὶ διακούειν τούτων καὶ εἰρηνεύειν αὐτάς. Συνήγαγεν γὰρ ὡς τριακοσίας, καὶ ἀνάγκην ἔσχεν μεσιτεύειν αὐταῖς ἐπὶ δύο ἔτη νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν. Ἦν γὰρ ὡς τριάκοντα ἐτῶν, ἢ τεσσαράκοντα. Οὗτος ἐπειράσθη καθ' ἡδονήν. Καὶ ἀναχωρήσας τοῦ μοναστηρίου, νῆστις ἐπλανᾶτο ἀνὰ τὴν ἔρημον ἐπὶ ἡμέρας δύο, τοῦτο δεόμενος, καὶ λέγων, ὅτι Κύριε, ἀπόκτεινόν με, ἵνα μὴ ἴδω αὐτὰς

A θλιβομένας, ἢ τὸ πάθος μου λάβε, ἵνα αὐτῶν φροντίζω κατὰ λόγον. Ἑσπέρας τοίνυν γενομένης ὕπνωσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐλθόντες δὲ πρὸς αὐτὸν ἄγγελοι τρεῖς, ὡς αὐτὸς διηγεῖτο, λοιπὸν κατέσχον αὐτὸν, καὶ λέγουσι τούτῳ· Τί ἐξῆλθες ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου τῶν γυναικῶν; Διηγήσατο δὲ τούτοις τὸ πρᾶγμα εἰπών· Ὅτι ἐφοβήθην μήποτε κἀκείνας βλάψω καὶ ἐμαυτόν. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι. Ἐὰν τοίνυν σε τοῦ πάθους τούτου ἀπαλλάξωμεν, ἀπέρχῃ καὶ φροντίζεις αὐτῶν; Ἐπὶ τούτοις συνέθετο. Εἰσπράττονται αὐτὸν ὅρκον. Τὸν δὲ ὅρκον διηγεῖτο εἶναι τοιοῦτον· Ὄμοσον ἡμῖν, φησίν, ὅτι Μὰ τὸν φροντίζοντά μου, φροντίζω αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ ὤμοσεν αὐτοῖς. Τότε οἱ ἄγγελοι κατέσχον αὐτὸν ὁ εἷς τοὺς πόδας, καὶ ὁ ἕτερος τὰς χεῖρας, ὁ δὲ τρίτος λαβὼν ξυρὸν ἐξέτεμεν αὐτοῦ τοὺς διδύμους, ὡς ἐν ἐκστάσει, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀλήθειαν, κατὰ δὲ φαντασίαν τινά. Ἔδοξεν οὖν ἐν τῇ ἐκστάσει
B ἐκείνῃ, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ ἀποτμηθῆναι καὶ ἀποθεραπεύεσθαι. Μετὰ τοῦτο ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ ἄγγελοι λέγοντες· Ἠσθήθης ὠφελείας τινός; Λέγει αὐτοῖς ἐκεῖνος· Σφόδρα ὠφέλημαι. Ἐκουφίσθην γὰρ πανυ, καὶ πέπεισμαι ἀπηλλάχθαι καὶ τοῦ πόνου καὶ τοῦ πάθους. Τότε οἱ ἄγγελοι λέγουσιν αὐτῷ· Ἄπελθε οὖν εἰς τὸ ἀσκητήριόν σου. Ὑπέστρεψεν δὲ οὗτος μετὰ πέντε ἡμέρας. Πενθοῦντος οὖν περὶ αὐτοῦ παντὸς τοῦ μοναστηρίου εἰσέρχεται ἔνδον, καὶ ἔκτοτε ἔμεινεν ἐν κελλίῳ ἐκ πλαγίων τοῦ μοναστηρίου· ἐξ οὗ ἐγγύτερος ὢν συνεχῶς αὐτὰς διωρθοῦτο, ὅσον ἐπ' ἐκείνῳ· ἐπιζήσας αὐταῖς ἄλλα τεσσαράκοντα ἔτη, διαβεβαιούμενος τοῖς Πατράσιν, ὅτι Οὐκέτι ἀνέβη εἰς τὴν καρδίαν μου πάθος γυναικὸς ἐπιθυμίας. Τοῦτο τὸ χάρισμα τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς Ἠλία, καὶ αὕτη ἡ ἄσκησις· καὶ οὕτως ἐφρόντισεν τοῦ μοναστηρίου ὁ μακάριος οὗτος.

ΚΕΦΑΛ. ΛϚ'.

C Περὶ Δωροθέου.

Ὃν διεδέξατο Δωρόθεός τις, ἀνὴρ δοκιμώτατος, γηράσας ἐν βίῳ χρηστῷ καὶ ἐμπράκτῳ· μὴ δυνηθεὶς μὲν οὕτω φροντίσαι ὡς ὁ μακάριος οὗτος τοῦ μοναστηρίου, μήτε μεῖναι ἐν τῇ κέλλῃ ἐκείνῃ. Ἐν ἀναγαίῳ δὲ κελλίῳ ἀποκλειόμενος θυρίδα ἐποίησεν ἀφορῶσαν ἐπὶ τὸ τῶν γυναικῶν μοναστήριον. Καὶ ταύτην ἔκλειεν καὶ ἤνοιγεν. Ἀδιαλείπτως δὲ παρακαθεζόμενος τῇ θυρίδι, τὴν ἀμαχίαν ταύταις ἐπραγματεύσατο. Οὕτως ἀπροσκόπως ἐπιγηράσας ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀναγαίῳ, μηδ' ὅλως ποτέ τινος ἀνελθόντος ἐκεῖ, οὔτε δὲ ἐκείνου κάτω ποτὲ κατελθεῖν δυναμένου, διὰ τὸ κλίμακα μὴ ἑστάναι. Αὕτη ἡ ἀρετὴ τῆς ἀσκήσεως τοῦ μακαρίου Δωροθέου, καὶ ἐν ταύτῃ τὸ τέλος.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'.

Περὶ Πιαμοῦν παρθένου.

D Πιαμοῦν τὸ ὄνομα γέγονεν παρθένος, ἥτις πάντα τὰ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτῆς ἔζησεν μετὰ τῆς μητρὸς ἑαυτῆς μία παρὰ μίαν ἐσθίουσα ἀεὶ ἐν ἑσπέρᾳ, καὶ νήθουσα λίνον. Αὕτη κατηξιώθη χαρίσματος προρρήσεως. Ἐν οἷς συνέβη ἐν Αἰγύπτῳ ποτὲ τῆς ἀναβάσεως οὔσης τοῦ Νείλου κώμην κώμῃ ἐπιθέσθαι. Μάχονται γὰρ εἰς τὰς ὑδρημερίας, ὡς καὶ φόνους παρακολουθεῖν πολλάκις, καὶ κατακοπάς. Δυνατωτέρα οὖν κώμη ἐπέθετο τῇ αὐτῆς κώμῃ. Καὶ ἤρχοντο ἐπ' αὐτὴν ἄνδρες ἐν πλήθει μετὰ δοράτων καὶ ῥοπάλων, ὥστε συγκόψαι τὴν κώμην αὐτῆς. Παρέστη δὲ ταύτῃ τῇ μακαρίᾳ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτων αὐτῇ τὴν ἐπίθεσιν τούτων. Μεταστειλαμένη δὲ αὕτη τοὺς πρεσβυτέρους τῆς κώμης αὐτῆς, λέγει αὐτοῖς, Ἐξελ-

θετε εἰς συνάντησιν τοῖς ἐρχομένοις ἐφ' ὑμᾶς ἐκ τῆσδε τῆς κώμης, ἵνα μὴ πάντες ὑφ' ἓν συναπολώμεθα οἱ ταύτης τῆς κώμης. Καὶ παρακαλέσατε αὐτοὺς λωφῆσαι τῆς καθ' ὑμῶν ἐπιβουλῆς. Φοβηθέντες δὲ οἱ περεσβύτεροι σφόδρα πίπτουσιν αὐτῆς εἰς τοὺς πόδας, δεόμενοι καὶ παραλοῦντες αὐτὴν καὶ λέγοντες ὅτι Ἡμεῖς οὐ τολμῶμεν αὐτοῖς συναντῆσαι. Οἴδαμεν γὰρ αὐτῶν τὴν μέθην, καὶ τὴν ἀπόνοιαν. Ἀλλ' εἰ ποιεῖς ἔλεος καὶ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν κώμην, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν σὸν, ἐξελθοῦσα αὐτὴ αὐτοῖς συνάντησον, καὶ εἰρηνεύσασα τούτους ἀπόστρεψον. Ἡ δὲ ἁγία ἐκείνη τοῦτο μὲν οὐ συνέθετο· ἀνελθοῦσα δὲ εἰς τὸ δωμάτιον τὸ ἑαυτῆς ἔστη δι' ὅλης νυκτὸς εὐχομένη, καὶ μὴ κλίνασα γόνυ, ἀλλὰ δεομένη τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγουσα, ὅτι Κύριε, ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, ᾧ οὐδὲν τῶν ἀδίκων ἀρέσκει ποτὲ, τῆς προσευχῆς ταύτης ἐλθούσης πρὸς, σὲ, ἡ ἁγία δύναμις στηλωσάτω αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον ὅπου ἂν αὐτοὺς καταλάβῃ. Προσευξαμένης δὲ ταύτης τῆς ἁγίας παρθένου γίνεταί τι τοιοῦτον· Περὶ ὥραν πρώτην εὑρέθησαν οἱ πολέμιοι ἀπὸ τριῶν σημείων τῆς κώμης, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐστηλωθησαν καθὼς ᾐτήσατο ἡ ἁγία, μηδ' ὅλως δυνάμενοι σαλευθῆναι. Ἀπεκαλύφθη δὲ κἀκείνοις τοῖς μαχίμοις, ὅτι πρεσβείᾳ τῆς δούλης Χριστοῦ Πιαμοῦν τοῦτο τούτοις συμβέβηκεν. Ἀποστείλαντες οὖν εἰς τὴν κώμην αὐτῆς ᾐτήσαντος εἰς εἰρήνην, δηλώσαντες τοῖς κατοίκοις, ὅτι Εὐχαριστήσατε τῷ Θεῷ καὶ ταῖς καθαραῖς προσευχαῖς Πιαμοῦν τῆς δικαίας, αἵτινες καὶ ὑμᾶς διεφύλαξαν, καὶ ἡμᾶς συνεπόδισαν εἰς ἀνατροπὴν μεγάλου κακοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'.

Περὶ τῶν Ταβεννη[σιω]τῶν.

Ταβεννησιὸς ἐστι τόπος ἐν τῇ Θηβαΐδι οὕτω καλούμενος, ἐν ᾧ Παχώμιος γέγονέ τις μοναχὸς, ἀνὴρ τῶν εἰς ἄκραν πολιτείαν βεβιωκότων, ὡς καταξιωθῆναι τοῦτον καὶ προῤῥήσεων, καὶ ὀπτασιῶν ἀγγελικῶν. Οὗτος εἰς ἄγαν ἐγένετο φιλόπτωχος, καὶ φιλάνθρωπος. Καθεζομένῳ οὖν αὐτῷ ἐν τῷ σπηλαίῳ ὤφθη αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου, καὶ λέγει αὐτῷ· Παχώμιε, τὰ κατὰ σαυτὸν κατώρθωσας· περιττῶς οὖν καθέζῃ ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ. Δεῦρο τοίνυν, ἐξελθὼν συνάγαγε πάντας τοὺς νεωτέρους μοναζοντας, καὶ οἴκησον μετ' αὐτῶν, καὶ κατὰ τὸν τύπον ὃν δίδωμί σοι οὕτως αὐτοῖς νομοθέτησον. Καὶ ἐπιδέδωκεν αὐτῷ δέλτον χαλκῆν ἐν ᾗ ἐγέγραπτο ταῦτα· Συγχωρήσεις ἑκάστῳ κατὰ τὴν δύναμιν φαγεῖν καὶ πιεῖν. Καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν ἐσθιόντων ἀνάλογα καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ἐγχείρισον, καὶ μήτε νηστεῦσαι κωλύσῃς, μήτε φαγεῖν. Οὕτω μέντοι τὰ ἰσχυρὰ τοῖς ἰσχυροτέροις καὶ ἐσθίουσιν ἐγχείριζε ἔργα, τὰ ἄτονα δὲ καὶ ἐλαφρὰ τοῖς ἀνασκητικωτέροις καὶ ἀσθενεστέροις. Ποίησον δὲ κέλλας διαφόρους ἐν τῇ αὐτῇ· καὶ τρεῖς κατὰ κέλλαν μενέτωσαν. Ἡ δὲ τροφὴ πάντων ὑπὸ ἕνα οἶκον ἐξεταζέσθω· καθευδέτωσαν δὲ μὴ ἀνακρινόμενοι, ἀλλὰ θρόνους οἰκοδομητοὺς ὑπτιωτέρους πεποιηκότες, καὶ ἐνθέντες ἐκεῖ τὰ στρώματα ἑαυτῶν καθευδέτωσαν καθήμενοι. Φορείτωσαν δὲ ἐν ταῖς νυξὶ λεβιτῶνας λινοὺς ἐζωσμένοι. Ἕκαστος αὐτῶν ἐχέτω μηλωτὴν αἰγείαν εἰργασμένην λευκήν. Ἧς ἄνευ ταύτης μήτε ἐσθιέτωσαν, μήτε καθευδέτωσαν. Εἰσιόντες δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν τὰς ζώνας λυέτωσαν, καὶ τὴν μηλωτὴν ἀποτιθέσθωσαν, καὶ μετὰ κουκουλλίου μόνου εἰσίτωσαν. Κουκούλλια δὲ αὐτοῖς ἐτυπωσεν

A ἄμαλλα ὡς παιδίοις· ἐν οἷς καὶ καυστῆράς τινας σταυροῦ διαπορφυρίου ἐκέλευσε τούτοις ἐντίθεσθαι. Ἐκέλευσεν δὲ εἰκοσιτέσσαρα τάγματα εἶναι τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων. Καὶ προσέταξεν ἑκάστῳ τάγματι τὸ ὄνομα τεθῆναι στοιχεῖον Ἑλληνικον, ἀπὸ τοῦ ἄλφα καὶ βῆτα καὶ τῶν καθεξῆς ἕως τοῦ ω μεγάλου· ἵνα ἐν τῷ ἐρωτᾷν καὶ φιλοπραγμονεῖν τὸν ἀρχιμανδρίτην περί τινος εἰς τοσοῦτον πλῆθος, ἐρωτᾷ τὸν δεύτερον ἑαυτοῦ πῶς ἔχει τοῦ ἄλφα τὸ τάγμα ἢ πῶς ἔχει τὸ βῆτα· πάλιν ἄσπασαι τὸ ῥῶ· ἰδίῳ τινὶ σημείῳ ὀνόματος γραμμάτων ἀκολουθοῦντος. Καὶ τοῖς μὲν ἁπλουστέροις καὶ ἀκεραιοτέροις ἐπιθήσεις τὸ ἰῶτα· τοῖς δὲ δυσχερεστέροις καὶ σκολιωτέροις προτάξεις τὸ ξ. Καὶ οὕτως κατ' ἀναλογίαν τῆς καταστάσεως τῶν προαιρέσεων καὶ τῶν τρόπων καὶ τῶν βίων ἑκάστῳ τάγματι τὸ στοιχεῖον τοῦ γραμματος B ἐφαρμόσεις, μόνων τῶν πνευματικῶν εἰδότων τὰ σημαινόμενα. Ἐγέγραπτο δὲ ἐν τῇ δέλτῳ ὅτι ξένος ἄλλου μοναστηρίου ἐὰν ἔλθῃ, ἄλλον ἔχοντος τύπον, τούτοις μὴ συνφάγῃ, μὴ συμπίῃ, μὴ συνεισέλθῃ εἰς τὴν μονὴν, ἐκτὸς ἂν εἰ μὴ εἰς ὁδὸν εὑρεθῇ. Τὸν μέντοι εἰσελθόντα εἰσάπαξ συμμεῖναι αὐτοῖς. Ἐπὶ τριετίαν εἰς ἀγῶνα ἀδύτων αὐτὸν οὐ δέξῃ· ἀλλ' ἐργατικώτερα ἔργα ποιήσας, οὕτως εἰς τὸ στάδιον ἐμβαινέτω μετὰ τὴν τριετίαν. Ἐσθίοντες τὰς κεφαλὰς καλυπτέσθωσαν τοῖς κουκουλλίοις· ἵνα μὴ ἀδελφὸς ἀδελφὸν μασσώμενον ἴδῃ. Οὐκ ἔστι λαλῆσαι ἐσθίοντα, οὐδὲ ἐκτὸς τοῦ πίνακος ἢ τῆς τραπέζης ἀλλαχοῦ προσέχειν τῷ ὀφθαλμῷ. Ἐτύπωσε δὲ διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ποιεῖν αὐτοὺς εὐχὰς δώδεκα, καὶ ἐν τῷ λυχνικῷ δώδεκα, καὶ ἐν ταῖς παννυχίσι δώδεκα, καὶ ἐννάτην ὥραν τρεῖς. Ὅτε δὲ δοκεῖ τὸ πλῆθος ἐσθίειν, ἑκάστῳ τάγματι καθ' ἑκάστην εὐχὴν ψαλμὸν C προᾴδεσθαι ἐτύπωσεν./Προσαντιλέγοντος δὲ τοῦ μεγάλου Παχωμίου τῷ ἀγγέλῳ ὅτι ὀλίγαι εἰσὶν αἱ εὐχαὶ, λέγει αὐτῷ ὁ ἄγγελος, ὅτι Ταύτας διεσύπωσα, ὡς ὀφείλειν φθάνειν καὶ τοὺς μικροὺς ἐπιτελεῖν τὸν κανόνα, καὶ μὴ λυπεῖσθαι· οἱ δὲ τέλειοι, νομοθεσίας χρείαν οὐκ ἔχουσιν. Καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἐν ταῖς κέλλαις ὄντες ὅλον τὸ ζῆν αὐτῶν τῇ τοῦ Θεοῦ θεωρίᾳ παρεχώρησαν. Τούτοις δὲ ἐνομοθέτησα ὅσοι οὐκ ἔχουσι νοῦν ἐπιγνώμονα· ἵνα κἂν ὡς οἰκέται καταφρονηταὶ, τῷ φόβῳ τοῦ Δεσπότου τὴν σύνταξιν πληροῦντες τῆς πολιτείας διατεθῶσιν ἐν παῤῥησίᾳ./ Ταῦτα διαταξάμενος ὁ ἄγγελος, καὶ πληρώσας τὴν διακονίαν, ἀνῆλθεν ἀπὸ τοῦ μεγάλου Παχωμίου. Ἔστιν οὖν ταῦτα τὰ μοναστήρια πλείονα κρατήσαντα τοῦτον τὸν τύπον, συντείνοτα εἰς ἑπτακισχιλίους ἄνδρας. D Ἔστι δὲ τὸ πρῶτον καὶ μέγα μοναστήριον ἔνθα αὐτὸς ὁ μακάριος Παχώμιος ᾤκει, τὸ καὶ τὰ ἄλλα ἀποκυῆσαν ἀσκητήρια, ἔχον ἀνδρῶν ἀριθμὸν χιλίων τριακοσίων.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ'.

Βίος τοῦ ἀββᾶ Ἀφθονίου.

Ἐν οἷς καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ καλούμενος Ἀφθόνιος, φίλος μου γενόμενος γνήσιος, νῦν δευτερεύων ἐστὶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκείνῳ. Ὃν ὡς ἀσκανδάλιστον ἀποστελλουσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ τὰς χρείας, διαπωλῆσαι μὲν αὐτῶν τὰ ἔργα, συνωνησασθαι δὲ τὰς χρείας. Ἔστι καὶ ἄλλα μοναστήρια ἀπὸ διακοσίων καὶ τριακοσίων ψυχῶν, ἐν οἷς καὶ εἰς Πανὸς τὴν πόλιν, εἰς ὃ εἰσῆλθεν ἀνδρῶν τριακοσίων σύστημα. Ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ ἑώρακα ῥάπτας δεκαπέντε, χαλκεῖς ἑπτὰ, τέκτονας τέσσαρας, καμη-

Exite, et ex hoc vico occurrite eis qui veniunt contra vos, ne vos quoque una cum vico pereatis, et rogate eos ut desistant ab insidiis adversus vos paratis. Territi autem presbyteri ei ad pedes procumbunt, eam rogantes et dicentes : Nos non audemus eis ire obviam ; scimus enim eorum temulentiam et petulantiam ; sed si facis misericordiam in nos et in totum vicum, et in domum tuam, ipsa eis egredere obviam illosque pacatos averte. Illa autem cum non assensa esset, veniens in suam domunculam, stetit tota nocte orans et genu minime flectens, sed rogans, dicendo : Domine qui judicas terram, cui nihil placet quod est injustum, cum hæc ad te venerit oratio, virtus tua eos sistat immobiles tanquam columnam, ubicunque eos deprehenderit. Cum hæc sancta virgo sic orasset, tale quid accidit. Hostes circa horam primam, a tribus milliaribus, in loco fixi tanquam columna, labefactari non poterant. Illis quoque revelatum est quod servæ Christi Piamun intercessionibus factum est eis impedimentum ; iique ad vicum mittentes pacem petierunt, dicentes : Agite Deo gratias et precibus Piamun quæ nos impedierunt, ne magnum vobis malum inferremus.

CAPUT XXXVIII.

Vita abbatis Pachomii (76), *et eorum qui cum ipso erant.*

Tabennesis (77) est locus sic appellatus in Thebaide, in quo fuit Pachomius monachus, vir ex iis qui vixerunt in summo et perfecto vitæ instituto (*Vita ejus supra, l.* i), adeo ut is fuerit dignatus et futurorum prædictionibus et angelicis visionibus. Is fuit valde amans pauperum, et magna charitate in homines. Eo ergo sedente in hac spelunca, visus est ei angelus Domini, qui ei dicit : Pachomi, ea quidem quæ ad te pertinent, recto et ex virtute gessisti ; supervacanee ergo sedes in hoc loco ; age ergo, egredere, et congrega omnes juniores monachos, et habita cum eis, et sequens formam quam dabo tibi, eis leges constitue. Eique dedit tabulam æneam, in qua hæc scripta fuerant : Concede unicuique ut comedat et bibat pro viribus comedentium ; eis quoque manda opera quæ proportione conveniant ac respondeant, et neque jejunare prohibe nec comedere. Sic quidem fortibus fortia manda opera, imbecilla autem et levia iis qui se magis exercent, et sunt imbecilliores. Fac autem diversas cellas in eadem aula, et tres in cella maneant. Omnibus autem cibus in una domo paretur. Dormiant autem non recumbentes, sed exstructis sibi sedibus paulo supinioribus, et illic suis impositis stragulis dormiant sedentes. Noctu autem gestent lebitones lineos, succincti. Habeat unusquisque ex his pellem ovillam albam laboratam, absque ea neque comedant, neque dormiant. Ingredientes autem ad Christi communionem Sabbato et Dominica, zonas solvant, et pellem ovillam deponant, et cum sola cuculla ingrediantur. Fecit autem eis cucullas sine villis (78) tanquam pueris, in quibus etiam jussit imponi figuram crucis purpureæ. Jussit autem esse viginti quatuor ordines fratrum, ex numero viginti quatuor litterarum ; præcepitque unicuique ordini imponere nomen elementum Græcum, ab α, β, et quæ deinceps sequuntur, usque ad ω, ut dum interrogat archimandrita de aliquo in tanta multitudine, sciscitetur cum qui est ab eo secundus, quomodo se habet ordo α, aut quomodo se habet ordo β. Rursus saluta ρ, sequendo quoddam proprium nomen litterarum : et simplicioribus quidem et sincerioribus impones nomen ι ; difficilioribus autem ξ : et sic convenienter institutis eorum et vitæ et moribus, unicuique ordini elementum litteræ accommodabis ; solis spiritalibus intelligentibus ea quæ significantur. Scriptum autem erat in tabula : Si venerit hospes alterius monasterii, quod habet aliam formam, cum eis nec comedat nec bibat, et nec ingrediatur in monasterium, nisi fuerit inventus in via. Porro eum qui semel ingreditur, nec potest cum eis ad triennium sustinere certamen, non admittes ; sed cum opera fecerit difficiliora, sic prodeat in stadium post triennium. Comedentes autem velent capita cucullis, ne frater fratrem videat mandentem. Comedenti non licet loqui, nec extra quadram et mensam usquam alio oculos convertere. Constituit autem ut per totum diem facerent duodecim orationes, et cum ad vespertinum lumen (79) venirent, et in nocturnis vigiliis duodecim, et hora nona tres. Quando autem videretur comedendum esse multitudini, constituit ut unusquisque ordo in unaquaque oratione psalmum prius caneret. Cum autem magnus Pachomius contra angelum diceret esse paucas orationes, ei dicit angelus : Hæc constitui, ut parvi quoque possint procedere ad perficiendam regulam, nec eis sit molestum; qui autem sunt perfecti, non opus habent ut leges eis ferantur ; nam cum per se sunt in cellis, totam suam vitam attribuunt contemplationi. His autem legem tuli, qui mentem minime habent intelligentem, ut sicut servi contumaces, metu domini totum vitæ institutum implentes, secure et libere degant. Cum hæc ordinasset angelus, et implesset ministerium, recessit a magno Pachomio. Sunt autem hæc monasteria quæ formam hanc obtinuerunt, habentia virorum circiter septem millia. Est autem primum et magnum monasterium, in quo ipse habitat beatus Pachomius, quod alia peperit monasteria, continens numerum circiter mille quadringentorum virorum.

CAPUT XXXIX.

Vita abbatis Aphthonii (80).

Inter quos est etiam servus Dei qui vocatur Aphthonius, qui est mihi germanus ac sincerus amicus, qui hunc obtinet secundum locum in illo monasterio. Quem ut qui sit potens in Christo, firmusque ac stabilis, nec facile offendi possit, mittunt ad suos usus Alexandriam, ut vendat quidem eorum opera, emat autem quæ sunt eis necessaria. Sunt autem alia quoque monasteria quæ constant ex ducentis et trecentis animabus [1]. Atque in Panis quidem ingressus sum civitatem (81), in qua monasterium constat ex viris

[1] Hic quædam in Græco, quæ habet Heraclides cap. 19.

trecentis. Exercent autem omnem artem, et ex iis A quæ supersunt, ædificant (82) etiam mulierum monasteria, et custodias. Mane ergo surgentes ii quibus sua vice hoc munus obtingit, alii quidem sunt occupati in culina, alii vero versantur in mensis parandis, mensæ imponentes panes et olera agrestia, olivas, caseos, et extremas carnium partes, et comminuta olera. Atque ingrediuntur quidem, qui minus sunt robusti, hora septima, et comedunt, ut qui sint imbecilliores; alii nona, alii decima, alii sero vespere, alii post biduum, alii post triduum, alii post quatriduum, alii post quinque dies, adeo ut unumquodque elementum horam propriam significet. Sic autem erant eorum quoque opera : alius quidem laborat in agro colendo, alius in horto, alius in pistrino, alius in æris officina, alius in fabricando, alius in arte fullonia, B alius in parandis coriis (83), alius in consuendis calceis, alius in pulchre scribendo, alius contexebat magnas sportas, alius canistros et sportulas. Memoriter autem omnes expromunt Scripturas.

Horum est mulierum quoque monasterium circiter quadringentarum quod habet eamdem vivendi formam et idem institutum, præter pellem ovillam. Et sunt quidem mulieres trans fluvium Nilum ; viri autem ex adverso earum. Si virgo autem obierit, reliquæ virgines cum eam ad sepulturam concinnaverint, efferunt, et eam ponunt ad ripam fluvii. Trajicientes autem fratres cum palmis et ramis olivæ et psalmodia, eam transmittunt, et in suis monimentis sepeliunt. Præter presbyterum autem et diaconum nullos transit ad monasterium feminarum, idque die Dominico. C

CAPUT XL.

De Virgine (84), *de qua fuerat dictum falsum testimonium.*

In hoc monasterio feminarum hæc res accidit. Sutor sæcularis cum trajecisset per ignorantiam, quærebat opus : egressa autem una junior quam ejus postularet ratio (est enim locus desertus) invita eum convenit, deditque ei responsum : Nos habemus nostros sutores. Alia autem quæ ejus viderat colloquium, cum processu temporis inter eas exorta esset contentio, ex diaboli suggestione, præ summa malitia et animi excandescentia eam calumniata est apud fraternitatem propter id colloquium. Cum qua concurrerunt paucæ, quæ non adeo magna ferebantur malitia. Illa autem dolore confecta, ut quæ talem subiisset D calumniam, quæ ne in ejus quidem mentem venerat, nec rem potuisset tolerare, se clam jecit in fluvium, et sic obiit. Cum autem id sensisset ea quæ ipsam fuerat calumniata, et vidisset se malitiose eam fuisse calumniatam, et hoc scelus (85) a se commissum, et ipsa quoque se clam suffocavit, cum factum ægre ferret. Cum autem venisset presbyter, reliquæ virgines ei rem renuntiaverunt : jussit itaque pro nulla harum fieri oblationem. Reliquas autem tanquam conscias, et quæ calumniantem non compescuerant, et quæ dicta sunt crediderant, septennium segregavit, et eas excommunicans.

CAPUT XLI.

De Virgine (86) *quæ simulabat stultitiam.*

In hoc monasterio fuit alia virgo quæ propter Christum simulabat stultitiam (*Pelag*, *libell.* XVIII, *n.* 19), et se a dæmone occupari, persuadens sibi per hæc virtutem optime exercere, se in ea præclare gerens, seque reddens abjectam et humilem. Hanc usque adeo reliquæ sunt aspernatæ, ut nec cum ea quidem vescerentur, id illa excipiente cum lætitia. Discurrens itaque in culinam, exhibebat aliis omne genus ministerium, adeo ut nec horam quidem unam intermitteret, sed tanquam ancilla serviret : eratque hæc beata, ut dicitur, spongia monasterii, revera implens id quod scriptum est in Evangelio : Qui vult inter vos esse magnus, sit omnium servus, et omnium minister (*Matth.* XX ; *Marc.* X). Et rursus alibi : Si quis videtur esse inter vos sapiens in hoc sæculo, sit stultus ut fiat sapiens (*I Cor.* III). Atque aliarum quidem virginum erat ejusmodi habitus, ut essent tonsæ, et haberent cucullos in capite ; ipsa vero panno caput obvoluta obibat earum omnium ministerium. Eam nulla ex quadringetis vidit mandentem omnibus annis vitæ suæ. In mensa nunquam sedit, neque unquam fragmentum panis comedit, sed micas mensarum spongia colligens, et ollas lavans, his erat contenta. Neque vero ea unquam induit calceos, neque aliquem affecit contumelia, non murmuravit, non parvum vel magnum quid est locuta, etsi contumelia afficeretur, et pugnis tunderetur, et maledictis appeteretur, et plurimi eam abominarentur.

CAPUT XLII.

De sancto Pitirum.

De hac sancta, sancto Pitirum anachoretæ, qui sedebat in Porphyrite, viro probatissimo in virtute exercitationis, astitit revelans angelus (*Pelag.*, *libell.* XVIII, *num.* 19, *ubi dicitur Pyoterius*), qui ei dixit : Cur tibi places, et te magnifice circumspicis ob ea quæ a te recte et ex virtute geruntur, ut qui sis pius et religiosus, et sedeas in hoc loco ? Vis videre mulierem te magis piam religiosam ? Abi in monasterium feminarum Tabennesiotarum, et invenies illic unam quæ habet redimiculum (87) in capite ; ea est te melior : quæ cum tanta turba decertans, et omnibus indiscriminatim serviens, cor nunquam abduxit a Deo, etsi ab omnibus superbe contemnatur. Tu autem etiamsi hic sedeas, per urbes tamen vagaris cogitatione, qui orbem habitabilem nunquam calcasti pedibus. Surgens autem magnus Pitirum, venit usque ad monasterium Tabennesiotarum, et rogat magistros ut liceat ei transire usque ad monasterium feminarum ; ut qui esset ergo inter Patres magnæ existimationis, et consenuisset in exercitatione, bono ac fidenti animo transmisso fluvio eum introduxerunt. Cum autem orassent, petiit magnus Pitirum ut virgines omnes coram ex facie videret. Cum omnes ergo in medium accessissent, illa non apparuit. Tandem dicit eis sanctus Pitirum : Cunctas ad me adducite. Cum autem dicerent: Adsumus omnes, dicit eis : Deest una quam ostendit mihi angelus. Eæ vero dicunt : Unam habemus Sa-

λαρίους δώδεκα, κναφεῖς δεκαπέντε. Ἐργάζονται δὲ πᾶσαν τέχνην, ἐκ τῶν περισσευμάτων οἰκονομοῦντες καὶ τὰ τῶν γυναικῶν μοναστήρια, καὶ φυλακάς. Τρέφουσι δὲ καὶ χοίρους. Ἐμοῦ δὲ ψέγοντος τὸ πρᾶγμα, λέγουσί μοι· Ἐν τῇ παραδόσει παρειλήφαμεν, ὅτι Τρεφέσθωσαν μὲν διὰ τὰ σινιάσματα, διὰ τὰ ἀποναθαρίσματα τῶν λαχάνων, διὰ τὰ ῥιπτόμενα ἀφ' ἑκάστου περιττώματα, ἵνα μὴ ζημιοῦνται. Καὶ θυέσθωσαν οἱ χοῖροι, καὶ τὸ κρέας μὲν πιπρασκέσθω, τὰ δὲ ἄκρα τοῖς νοσοῦσιν καὶ τοῖς γέρουσιν ἀναλισκέσθωσαν, τῷ εἶναι μετρίαν τὴν χώραν καὶ πολυάνθρωπον. Τὸ γὰρ ἔθνος τῶν Βλεμμύων αὐτοῖς παροικεῖ. Ἀναστάντες οὖν οἱ ἐφημερεύοντες ὄρθριοι· οἱ μὲν περὶ τὸ μαγειρεῖον ἀσχολοῦνται· οἱ δὲ περὶ τὰς τραπέζας γίνονται. Ἱστῶσιν οὖν αὐτάς μέχρι τρίτης ὥρας ἀπαρτήσαντες, ἐπιθέντες κατὰ τράπεζαν ἄρτους, λαψάνας, συνθετὰς ἐλαίας, τυρὸν βοῶν, τὰ ἄκρα τῶν κρεῶν, καὶ λεπτολάχανα. Εἰσὶν οὖν οἱ εἰσερχόμενοι ἄτονοι ἕκτην ὥραν, καὶ ἐσθίοντες. Οἱ ἀσθενέστεροι εἰσέρχονται ὥραν ἑβδόμην, ἄλλοι ὀγδόην, ἄλλοι ἐννάτην, ἕτεροι δεκάτην, ἄλλοι ἑσπέραν βαθεῖαν. Ἄλλοι διὰ δύο· ἕτεροι διὰ τριῶν· ἄλλοι διὰ πέντε· ὡς ἕκαστον στοιχεῖον τὴν ἰδίαν ὥραν γνωρίζει. Οὕτως ἦν αὐτῶν καὶ τὰ ἔργα. Ὁ μὲν ἐργάζεται γῆν γεωργῶν, ἄλλος κῆπον, ἄλλος χαλκεῖον, ἄλλος ἀρτοκοπεῖον, ἄλλος τεκτονεῖον, ἄλλος γναφεῖον, ἄλλος βυρσεῖον, ἄλλος πλέκων σπυρίδας τὰς μεγάλας, ἄλλος τὰ λεγόμενα μαλάκια, τὰ σπυριδάλια νὰ μικρά. Ἀποστηθίζουσι δὲ πάσας τὰς Γραφάς.

Τούτων ἐστὶ καὶ μοναστήριον γυναικῶν ὡς τετρακοσίων, τὴν αὐτὴν ἔχον διατύπωσιν, τὴν αὐτὴν πολιτείαν ἐκτὸς τῆς μηλωτῆς. Καὶ αἱ μὲν γυναῖκες εἰσὶ πέραν τοῦ Νείλου ποταμοῦ· οἱ δὲ ἄνδρες ἀντιπέρα τούτων. Ἐὰν τελευτήσῃ παρθένος, ἐνταφιάσασαι αὐτὴν αἱ λοιπαὶ παρθένοι φέρουσι καὶ τιθέασιν αὐτὴν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Περάσαντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ μετὰ πορθμοῦ, μετὰ βαΐων κλάδων ἐλαιῶν, μετὰ ψαλμῳδίας, διαφέρουσι ταύτην εἰς τὸ πέραν, καὶ θάπτουσιν εἰς τὰ μνήματα ἑαυτῶν. Παρεκτὸς μέντοι τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου οὐδεὶς περᾷ εἰς τὸ μοναστήριον τῶν γυναικῶν· καὶ τοῦτο κατὰ Κυριακήν.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ τῶν γυναικῶν συνέβη πρᾶγμα τοιοῦτον· Ῥάπτης κοσμικὸς περάσας κατ' ἄγνοιαν ἐζήτει ἔργον. Ἐξελθοῦσα δὲ μία νεωτέρα τῶν παρθένων λόγῳ ἑαυτῆς (ἔρημος γάρ ἐστιν ὁ τόπος), συνέτυχεν αὐτῷ ἀκουσίως, καὶ δέδωκεν αὐτῷ τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι Ἡμεῖς ἔχομεν ῥάπτας ἡμετέρους. Ἄλλη ἑωρακυῖα τὴν συντυχίαν ταύτην, χρόνου παρελθόντος γενομένης μάχης, ἐξ ὑποβολῆς τοῦ διαβόλου, ἀπὸ πολλῆς πονηρίας καὶ ζέσεως θυμοῦ ἐσυκοφάντησεν ταύτην ἐπὶ τῆς ἀδελφότητος διὰ τὴν συντυχίαν. Ἧ συνέδραμον ὀλίγαι οὐ πολλῇ κακίᾳ φερόμεναι. Ἀπολυπηθεῖσα δὲ ἐκείνη ὡς τοιαύτην ὑποστᾶσα συκοφαντίαν, τὴν μηδὲ εἰς ἔννοιαν αὐτῆς ἀνελθοῦσαν, καὶ μὴ ἐνεγκοῦσα τὸ πρᾶγμα, ἔβαλεν ἑαυτὴν εἰς τὸν ποταμὸν λάθρα, καὶ ἐτελεύτησεν οὕτως. Εἰς συναίσθησιν δὲ ἐλθοῦσα ἡ συκοφαντήσασα, καὶ ἑωρακυῖα, ὅτι ἀπὸ πονηρίας ἐσυκοφάντησεν, καὶ τοῦτο εἰργάσατο τὸ ἄγος τῆς ἀδελφότητος, λαβοῦσα ἑαυτὴν ἀπήγξατο καὶ αὕτη μὴ ἐνεγκοῦσα τὸ πρᾶγμα. Ἐξελθόντος δὲ τοῦ πρεσβυτέρου, ἀνήγγειλαν ταῦτα αἱ λοιπαὶ παρθένοι. Ἐκέλευσεν οὖν
A τούτων μηδεμιᾷ προσφορὰν ἐπιτελεσθῆναι· Τὰς δὲ λοιπὰς ὡς συνειδυίας καὶ μὴ εἰρηνευσάσας τὴν συκοφαντοῦσαν, ἀλλὰ μᾶλλον πιστευσάσας τὰ εἰρημένα, ἑπταετίαν ἀφώρισεν ἀκοινωνήτους ποιήσας.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ τῆς ὑποκρινομένης μωρίαν.

Ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ παρθένος τις ἦν μία Ἰσιδώρα καλουμένη, διὰ τὸν Χριστὸν ὑποκρινομένη μωρίαν καὶ δαιμονᾶν, προθεμένη δι' αὐτῶν κατορθῶσαι τὴν ἀρετήν, εἰς ἄκρον ἑαυτὴν ταπεινοῦσα καὶ κατευτελίζουσα. Ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον ἐβδελύξαντο αἱ λοιπαί, ὥστε μηδὲ συνεσθίειν αὐτῇ, καὶ τοῦτο ἐκείνης μετὰ χαρᾶς καταδεξαμένης. Ἀλωμένη οὖν περὶ τὸ μαγειρεῖον ἐκείνη πᾶσαν ἐποίει ὑπηρεσίαν πάσαις αὐταῖς, ὡς δούλη ὑπακούουσα εἰς πᾶσαν ὑπακοήν. Καὶ ἦν αὕτη ἡ μακαρῖτις (τὸ δὴ λεγόμε-
B νον) σπόγγος τῆς συνοδίας, ἔργῳ πληροῦσα τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ, τὸ Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι μέγας, ἔστω πάντων δοῦλος καὶ πάντων διάκονος. Καὶ εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός. Τῶν οὖν ἄλλων παρθένων τὸ σχῆμα ἦν κεκαρμένων, ἐχουσῶν κουκούλλια ἐπὶ τῶν κεφαλῶν. Αὕτη δὲ ῥάκος ἀναδήσασα τὴν κεφαλήν, οὕτως ἐποίει πᾶσάν αὐτῶν τὴν ὑπηρεσίαν. Ταύτην μασσωμένην οὐκ ἴδεν οὐ μία τῶν τετρακοσίων τὰ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτῆς. Ἐπὶ τραπέζης οὐδέ ποτε ἐκαθέσθη, οὐδὲ κλάσματος ἄρτου μετέλαβέν ποτε, ἀλλὰ τὰς ψίχας σπογγολογοῦσα τῶν τραπεζῶν, καὶ τὰς χύτρας περιπλύνουσα, τούτοις ἠρκεῖτο, μὴ ὑποδησαμένη ποτέ, μὴ ὑβρίσασά τινα, μὴ γογγύσασα μικρὸν ἢ μέγα ῥῆμα, καίπερ ὑβριζομένη, καὶ
C καταρωμένη, καὶ ὑπὸ τῶν πλειόνων μυσαττομένη.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τοῦ Πιτηρούμ.

Περὶ ταύτης τῆς ὁσίας τῷ ἁγίῳ Πιτηροὺμ παρέστη ὁ ἄγγελος ἐν τῷ Πορφυρίτῃ καθεζομένῳ ἀναχωρητῇ, ἀνδρὶ δοκιμωτάτῳ εἰς τὴν τῆς ἀσκήσεως ἀρετήν. Καὶ λέγει αὐτῷ. Διὰ τί μέγα φρονεῖς ἐπὶ τοῖς σαυτοῦ κατορθώμασιν ὡς εὐλαβής, καὶ ἐν τοιούτῳ καθεζόμενος τόπῳ; Θέλεις ἰδεῖν σου εὐλαβεστέραν γυναῖκα; ἄπελθε εἰς τὸ μοναστήριον τῶν γυναικῶν τῶν Ταβεννησιωτῶν, καὶ εὑρήσεις ἐκεῖ μίαν, διάδημα ἔχουσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς· ἐκείνη σου ἀμείνων ἐστί. Τοσούτῳ γὰρ ὄχλῳ πυκτεύουσα, καὶ διαφόρως πάσαις δουλεύουσα, τὴν ἑαυτῆς καρδίαν οὐδέποτε ἀπέστησεν τοῦ Θεοῦ, καίπερ παρὰ πασῶν καταφρονουμένη. Σὺ δὲ κατεζόμενος ὧδε ἀνὰ τὰς
D πόλεις πλανᾶσαι τῇ διανοίᾳ, ὁ μηδέποτε οἰκουμένην πατήσας. Ἀναστὰς δὲ ἐκ τούτου τοῦ τόπου ὁ μέγας Πιτηρούμ, ἦλθεν ἕως τοῦ μοναστηρίου τῶν Ταβεννησιωτῶν, καὶ παρακαλεῖ τοὺς διδασκάλους διαβῆναι εἰς τὸ μοναστήριον τῶν γυναικῶν. Ὡς οὖν ἐπίδοξον τῶν Πατέρων καὶ ἐν τῇ ἀσκήσει γεγηρακότα θαρροῦντες εἰσήγαγον αὐτόν, διαπεράσαντες τὸν ποταμόν. Καὶ μετὰ τὸ εὔξασθαι αὐτούς, ἐπεζήτησεν ὁ μέγας πάσας τὰς παρθένους ἰδεῖν κατὰ πρόσωπον. Πασῶν οὖν ἐλθουσῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐκείνη οὐ παρεφαίνετο. Τέλος λέγει αὐταῖς ὁ ἅγιος Πιτηρούμ· Φέρετέ μοι πάσας. Τῶν δὲ λεγουσῶν, Πάρεσμεν πᾶσαι· λέγει αὐταῖς, Λείπει μία, ἣν ἔδειξέν μοι ὁ ἄγγελος. Λέγουσιν αὐτῷ· Μίαν ἔχομεν σαλήν· ἐν τῷ μ[illegible]ρίῳ ἐστίν. Οὕτω γὰρ ἐκεῖ καλοῦσι τὰς πασχ[illegible] Λέγει ὁ μέγας· Ἀγάγετε κἀκείνην, ἄφετε τὸ[illegible]

τήν. Ἀπῆλθον οὖν φωνῆσαι αὐτήν. Ἡ δὲ οὐχ ὑπήκουσεν τότε αἰσθομένη τοῦ πράγματος· ἴσως γὰρ καὶ ἀπεκαλύφθη αὐτῇ. Σύρουσιν οὖν αὐτὴν μετὰ βίας ἄγουσαι καὶ λέγουσαι αὐτῇ· Ὁ ἅγιος Πιτηροὺμ ἰδεῖν σε θέλει. Ἦν γὰρ οὗτος ὀνομαστός. Ἀχθείσης οὖν αὐτῆς, ἐθεάσατο ὁ μέγας τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ τὸ ῥάκος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς καὶ τοῦ μετώπου. Καὶ πεσὼν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας, λέγει αὐτῇ· Εὐλόγησόν με ἀμμᾶ. Πεσοῦσα δὲ καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἔλεγεν· Σύ με εὐλόγησον, κύριέ μου· Ἰδοῦσαι δὲ τοῦτο πᾶσαι, ἐξέστησαν λέγουσαι αὐτῷ· Ἀββᾶ, μὴ πάσχε ὕβριν· σαλὴ γάρ ἐστιν. Λέγει αὐταῖς πάσαις ὁ ἅγιος Πιτηρούμ· Ὑμεῖς ἐστε σαλαί. Αὕτη γὰρ καὶ ὑμῶν καὶ ἐμοῦ ἀμείνων οὖσα ἀμμᾶς ἐστιν (οὕτω γὰρ καλοῦσι τὰς πνευματικὰς μητέρας)· καὶ εὔχομαι ἄξιος αὐτῆς εὑρεθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Ἀκούσασαι δὲ τούτων ἔπεσαν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας, κλαίουσαι καὶ ἐξομολογούμεναι πᾶσαι, πῶς διαφόρως τὴν ἁγίαν ταύτην ἐλύπουν· ἡ μὲν λέγουσα. Ἐγὼ αὐτὴν ἀεὶ ἐχλεύαζον· καὶ ἄλλη· Ἐγὼ δὲ τὸ σχῆμα αὐτῆς ταπεινὸν κατεγέλων· καὶ ἑτέρα. Ἐγὼ αὐτὴν ὕβριζον σιωπῶσαν· καὶ πάλιν ἄλλη· Ἐγὼ τοῦ πίνακος τὸ ἀπόπλυμα πολλάκις αὐτῇ κατέχεα· ἄλλη· Πληγὰς αὐτῇ ἐγὼ ἔδωκα· καὶ ἑτέρα πάλιν· Ἐγὼ ἤμην κονδύλους αὐτῇ ἐντριψαμένη· ἄλλη πάλιν· Ἐγὼ πολλάκις τὴν ῥῖνα αὐτῆς ἐσινάπισα· καὶ ἁπαξαπλῶς, πᾶσαι διαφόρους ὕβρεις ἀπήγγελλον πεποιηκυῖαι εἰς αὐτήν. Δεξάμενος οὖν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν ὁ ἅγιος Πιτηροὺμ, καὶ εὐξάμενος ὑπὲρ αὐτῶν ἅμα αὐτῇ, καὶ ἐπὶ πολὺ παρακαλέσας τὴν τιμίαν τοῦ Χριστοῦ δούλην, οὕτως ἐξῆλθεν. Μετὰ δὲ ὀλίγας ἡμέρας ὑπὸ πασῶν τιμωμένη μεγάλως, καὶ παρὰ πασῶν θεραπευομένη, μὴ ἐνεγκοῦσα ἐκείνη ἡ μακαρῖτις τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τὴν παρὰ πάσης τῆς ἀδελφότητος, καὶ τὰς ἀπολογίας, ἄχθος τοῦτο ἡγησαμένη, λάθρα ἐξῆλθεν τοῦ μοναστηρίου· καὶ ὅπου ἀπῆλθεν, ἢ ποῦ κατέδυ, ἢ ποῦ ἐτελεύτησεν, ἔγνω οὐδεὶς ἄχρι τῆς δεῦρο· Ταῦτά ἐστι τὰ ἐνάρετα ἔργα τῆς γενναίας παρθένου τῆς ταπεινόφρονος ταύτης καὶ μακαρίας.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Περὶ Ἰωάννου τοῦ Λυκοπολίτου.

Γέγονεν τις Ἰωάννης ὀνόματι ἐν Λυκῷ τῇ πόλει, ὃς ἐκ παιδίου ἔμαθεν τὴν τεκτονικήν· ᾧ ἀδελφὸς ὑπῆρχεν βαφεύς. Ὃς ὕστερον γενόμενος ἐτῶν εἰκοσιπέντε, ἀπετάξατο· καὶ διατρίψας ἐν διαφόροις μοναστηρίοις πέντε ἔτη, ἀνεχώρησε μόνος εἰς τὸ ὄρος τὸ Λυκῶ, εἰς αὐτὴν τὴν ἀκρώρειαν ποιήσας ἑαυτῷ τρεῖς θόλους. Καὶ εἰσελθὼν εἰς αὐτοὺς ἐνῳκοδόμησεν ἑαυτόν. Ἦν οὖν ὁ εἷς θόλος, ἔνθα προσηύχετο· ὁ δὲ ἕτερος, ἐν ᾧ εἰργάζετο, καὶ ἤσθιεν· ὁ ἄλλος, εἰς τὰς χρείας, τὰς τῆς σαρκός. Οὗτος τριάκοντα πληρώσας ἔτη ἐγκεκλεισμένος, καὶ διὰ θυρίδος λαμβάνων διὰ τοῦ διακονοῦντος τὰ πρὸς τὰς χρείας, κατηξιώθη χαρίσματος προῤῥήσεως. Ἐν οἷς καὶ τῷ μακαρίῳ Θεοδοσίῳ τῷ βασιλεῖ διαφόρους ἀπέστελλεν προῤῥήσεις· ὃς ἐκ τῶν ἔργων ἔκδηλος γέγονε πᾶσι προφητείας χάρισμα κεκτημένοις. Καὶ γὰρ πάντα τὰ ἐκ Θεοῦ ἐρχόμενα τῷ κόσμῳ, τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ προεμήνυεν Θεοδοσίῳ, καὶ τὰ ἐκβησόμενα πάλιν προαπήγγελλεν· τήν τε τῶν τυράννων αὐτῷ ἐπανά-

A στασιν καὶ τὴν ταχεῖαν αὐτῶν πάλιν ἀναίρεσιν, καὶ τὸν ἐπιῤῥεόντων αὐτῷ ἀφανισμόν. Καὶ στρατηλάτου δέ τινος πρὸς αὐτὸν ἐλθόντος πυθέσθαι εἰ περιγενήσεται τῶν Αἰθιόπων τῶν κατὰ τὴν Συήνην, ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ τῆς Θηβαΐδος, τότε συνεισπεσόντων καὶ τὴν περίχωρον αὐτῆς ἐρημωσάντων, φήσαντος πρὸς αὐτὸν τοῦ Πατέρος, ὅτι Ἀνελθὼν αὐτὸς καταλήψῃ καὶ χειρώσῃ καὶ ὑποτάξεις, καὶ παρὰ τοῖς βασιλεῦσιν εὐδόκιμος ἔσῃ, γέγονέ τε οὕτως, καὶ τὰ συμβάντα τὴν πρόῤῥησιν ἐβεβαίωσεν. Ἔλεγε δὲ ὅτι καὶ οἰκείῳ θανάτῳ ὁ Χριστιανικώτατος Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς τελευτήσει. Εἶχε δὲ καί τινα ὑπερβολὴν ὁ ἀνὴρ προφητείας, ὡς ἐκ τῶν παραμενόντων αὐτῷ Πατέρων ἀκηκόαμεν· ὧν ὁ βίος δόκιμος παρὰ τοῖς ἐκεῖ πᾶσι πεφήμισται· καὶ ὅτι οὐδὲν κεχαρισμένον, ἀλλ' ἔλαττόν τι περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὑφηγήσαντο. Τριβούνου γάρ

B τινος εἰσελθόντος εἰς αὐτὸν, καὶ ἱκετεύοντος συγχωρεῖν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν αὐτοῦ γαμετὴν πολλὰ παθοῦσαν, καὶ θέλουσαν αὐτὸν θεάσασθαι, ἐπὶ τὴν Συήνην μέλλουσαν ἀνιέναι, ἵνα δὴ πρότερον περὶ αὐτῆς εὔξηται, καὶ εὐλογήσας αὐτὴν ἀπολύσῃ· ὅ τε μὴ ἑωρακὼς τεσσαρακοστὸν ἤδη ἔτος ἔχων ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐνενηκονταέτης που ὑπάρχων, καὶ μήτε αὐτὸς ἐξελθών ποτε, μήτε γυναῖκα ὀφθῆναι αὐτῷ συγχωρῶν, παρῃτεῖτο θεάσασθαι τὴν ἐλευθέραν· ἀλλ' οὐδὲ ἀνήρ τις εἰσῆλθέ ποτε πρὸς αὐτόν. Ηὐλόγει γὰρ μόνον διὰ θυρίδος, καὶ ἠσπάζετο τοὺς προσιόντας, ἑκάστῳ ὑπὲρ τῆς ἰδίας σπουδῆς διαλεγόμενος. Ὡς οὖν ἐπέμενε δεόμενος ὁ τριβοῦνος, εἰ κελεύοι ἥξειν αὐτοῦ τὴν ἐλευθέραν (ἦν γὰρ ὡς ἀπὸ διαστήματος πέντε σημείων τῆς πόλεως ὁ ἀνὴρ εἰς τὴν

C ἔρημον ἐν τῷ ὄρει διάγων), οὐκ ἐπένευσεν· ἀλλὰ ἀδύνατον εἶναι λέγων, κατηφῆ τὸν ἄνδρα ἀπέπεμπεν. Ἡ δὲ ἐλευθέρα οὐκ ἐπαύετο ἡμέριον διοχλοῦσα καὶ ἐνομότως λέγουσα μηδαμοῦ ἀπιέναι, εἰ μὴ τὸν προφήτην θεάσοιτο. Ὡς δὲ ἀπηγγέλη τῷ μακαρίῳ Ἰωάννῃ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὁ τῆς γυναικὸς ὅρκος, κατανοήσας τὴν πίστιν αὐτῆς ἔφη πρὸς τὸν τριβοῦνον, Ὀφθήσομαι αὐτῇ τῇ νυκτὶ ταύτῃ κατ' ὄναρ· καὶ μὴ προσθῇ ἰδεῖν ἔτι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί. Ἀπήγγειλε δὲ τοὺς λόγους τοῦ Πατέρους τῇ γυναικὶ ὁ ἀνήρ. Καὶ δὴ καθ' ὕπνον ὁρᾷ ἡ γυνὴ τὸν προφήτην πρὸς αὐτὴν ἐρχόμενον, καὶ φησι· Τί μοι καὶ σοί, γύναι; τί τῶν ἐμῶν ὄψεων ἐπεθύμησας; μὴ γὰρ προφήτης εἰμὶ ἐγὼ, ἢ δικαίου τάξιν ἐπέχω; ἄνθρωπός εἰμι ἁμαρτωλὸς καὶ ὁμοιοπαθὴς ὑμῖν. Ὅμως ηὐξάμην

D ὑπὲρ σοῦ καὶ τοῦ οἴκου τοῦ ἀνδρός σου, ἵνα κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθῇ ὑμῖν. Πορεύεσθε οὖν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπηλλάγη. Ἔξυπνος δὲ ἡ γυνὴ γενομένη, ἀπήγγειλε τῷ ἀνδρὶ τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, καὶ τὸ σχῆμα διηγεῖτο, καὶ εὐχαριστηρίους αὐτῷ φωνὰς διὰ τοῦ ἀνδρὸς προσεπελύετο. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ μακάριος Ἰωάννης προλαβὼν εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ, τὴν ἀξίωσίν σου ἐπλήρωσα. Ἰδὼν γὰρ αὐτὴν ἐπληροφόρησα τοῦ μηκέτι ἰδεῖν με, ἀλλὰ πορεύεσθαι ἐν εἰρήνῃ.

Ἄλλου δὲ πραιποσίτου γυνὴ ἀπόντος ἐκυοφόρει. Καὶ δὴ γεννήσασα κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς τῷ Πατρὶ Ἰωάννῃ συνέτυχεν, ἔμελλε κινδυνεύειν λειποψυχήσασα. Ὁ δὲ ἅγιος εὐαγγελίζεται αὐτῷ λέγων, Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι υἱός σοι σήμερον γεγέννηται, ἐδόξαζες ἂν

A lem (88), quæ est in culina. Sic enim vocant illic eas quæ non sunt sanæ mentis. Dicit eis magnus : Illam quoque adducite, sinite ut eam videam. Iverunt itaque ad eam vocandam. Illa vero nequaquam obediit, ut quæ rem sentiret, nam forte ipsi quoque fuerat revelatum. Eam ergo vi trahunt, ipsi dicentes : Sanctus Pitirum vult te videre, erat enim is magni nominis. Ea ergo adducta, vidit magnus ejus faciem, et pannum in capite et fronte ejus, et cadens ad pedes ejus, dicit ei ; Benedic Amma. Cadens autem ad pedes ejus ipsa quoque dicebat : Tu mihi benedic, domine mi. Cum hoc autem cunctæ vidissent, obstupuerunt, et ei dixerunt : Ne tibi fiat probrum ac vituperium, est enim Sale. Eis dicit sanctus Pitirum : Vos estis Sale, hæc enim et me et vobis est melior; est Amma (sic enim vocant Matres spiritales), et quæso ut ea B dignus inveniar in hora judicii. Eæ autem cum audissent ceciderunt ad pedes ejus flentes, et confitentes omnes quod beatam diversis modis afficerent contumelia. Alia quidem dicens : Ego hanc semper subsannabam ; alia, Ego ejus humilem habitum irridebam ; et alia, Ego eam tacentem afficiebam contumelia ; et rursus alia, Ego quadræ eluviem sæpe in eam effudi ; alia, Ego ei plagas inflixi ; alia rursus, Ego ea sum quæ ei pugnos incussi ; alia rursus, Ego sinapio ejus nares aspersi. Et ut semel dicam, significabant omnes se eam variis affecisse contumeliis. Cum harum ergo confessionem accepisset sanctus Pitirum, et pro eis simul cum ipsa orasset, et diu esset consolatus venerandam Christi servam, sic exiit. Paucis autem post diebus cum ab omnibus valde honora- C retur, et ab omnibus observaretur, non ferens beata gloriam et honorem quo afficiebatur ab omni fraternitate, et excusationes onus esse arbitrans, clam exiit ex monasterio; et quonam iverit, aut quem locum subierit, aut ubi obierit, nemo cognovit in hodiernum diem. Hæc sunt generosæ et humilis virginis hujus ac beatæ recte facta et opera.

CAPUT XLIII.

De abbate Joanne (80) *urbis Lyco.*

Fuit quidam Joannes in urbe Lyco, qui a puero quidem didicit artem fabrilem, cui fuit frater tinctor (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 1). Postea autem cum esset circiter vigniti quinque annos natus, sæculo renuntiavit ; et cum quinque annos versatus esset in monasterio, secessit solus in montem Lyco, et in cacu- D mine montis factis sibi tribus tholis, ingressus, seipsum inædificavit. Atque erat quidem unus tholus ad corporis necessitates, unus autem ubi operabatur, alius vero ubi orabat. Is cum complesset triginta annos inclusus, et ab eo qui ei ministrabat per fenestram accipiens quæ erant ad usum necessaria, dignus est habitus gratia futurorum prædictionis, quem donum habere prophetiæ planum factum est ex operibus. Etenim cuncta quæ a Deo in mundum veniebant, in primis pio imperatori Theodosio prius significavit, et quæ rursus eventura erant, prius annuntiavit ; nempe et tyrannorum (90) in eum insurrectionem, et rursus velocem eorum interitum, et quæ in eum irruebant gentium deletionem : adeo ut cum quidam dux exercitus ad eam venisset sciscitatum an Æthiopes qui sunt in Syene esset superaturus, quæ quidem est principium Thebaidis ; ii autem tunc irruperant, et eorum finitimam regionem vastaverant ; ei autem dixit Joannes : Si ascenderis, eos comprehendes, vincies, et subjunges, et clarus eris apud imperatores. Id etiam factum est, et quæ acciderunt confirmarunt ejus prædictionem. Dicebat autem Christianissimum imperatorem Theodosium esse morte sua moriturum. Habuit autem hic vir admirabilem quoque, et quæ modum superabat, prophetiam, ut audivimus ex Patribus qui cum eo versabantur, quorum vita fuit probata apud omnes qui illic erant. Quod autem de eo nihil narrarint ad gratiam, sed minus quam mereretur, hinc facile sciri potest. Nam cum ad eum venisset quidam tribunus, et supplex peteret ut permitteret uxorem suam ad eum venire, quæ multa passa fuerat, et volebat eum videre, ventura Syenem ut pro ipsa prius oraret, et eam data benedictione dimitteret ; is autem qui jam quadraginta annis non viderat mulierem in spelunca, cum esset nonagenarius, et nec ipse unquam esset egressus, nec sibi permitteret videre mulierem, recusabat videre ejus uxorem. Sed nec vir ullus ad eum unquam est ingressus. Solum enim benedicebat per fenestram, et salutabat eos qui accedebant, cum unoquoque disserens de eo quod volebat [1]. Cum ergo instaret tribunus, rogans an juberet suam venire conjugem (degebat enim in solitudine quinto ab urbe lapide) is autem non annuisset, dicens id non posse fieri, tristem dimisit hominem. Uxor autem non cessabat die et nocte marito exhibere molestiam, et jurejurando affirmare se nusquam abituram nisi videret prophetam. Postquam autem beato Joanni a marito renuntiatum est jusjurandum uxoris, ejus fide intellecta, dicit ad ipsum : Hac nocte ab ea videbor in somnis ; nec amplius pergat in carne videre meam faciem. Uxori autem renuntiavit maritus ea quæ Pater dixerat. Videbat autem mulier in somnis prophetam ad ipsam venientem. Cui dicit : Quid tibi mecum rei est mulier ? quid meam cupiisti videre faciem ? numquid enim propheta ego sum, aut justi locum obtineo ? homo sum peccator, et similiter atque vos patibilis : oravi tamen pro te domo mariti tui, ut fiat vobis secundum fidem vestram. Ite ergo in pace. Et cum hæc dixisset, recessit. Cum autem excitata fuisset mulier, renuntiavit marito verba prophetæ, et narravit figuram et habitium, et per maritum ei misit agendas gratias. Cum eum autem vidisset beatus Joannes, occupans ei dixit : Ecce implevi quod postulaveras ; eam enim videns, monui ne me videret amplius, sed, Ite in pace.

Alterius autem præpositi uxor, absente marito, ferebat uterum. Cum autem peperisset, eo ipso die quo ejus maritus convenit Patrem Joannem, animi deliquio venit in periculum. Ei autem sanctus annuntiavit, dicens : Si scires donum Dei (*Joann.* IV), et

[1] Hic quædam Græcus textus interserit, quæ habes apud Heraclidu, cap. 22.

quod tibi natus sit hodie filius, Deum glorificares; sed mater ejus propemodum venit in periculum. Cum veneris igitur, invenies infantem septem dies natum: ei impone nomen Joannes. Cumque eum recte educaveris, et ad annum septimum venerit, mitte eum ad monachos qui sunt in solitudine. Et hæc quidem ostendebat miracula iis qui veniebant ab exteris; suis autem civibus propter suum usum assidue ad ipsum venientibus et præsciebat et prædicebat futura; et quæ ab unoquoque occulte facta fuerant, et de Nilo, et de futura anni fertilitate eis significabat. Similiter autem Dei quoque minas ad eos venientes prius annuntiabat, et ejus auctores arguebat. Atque ipse quidem beatus Joannes non peragebat aperte curationes; dans autem oleum, curavit multos ex iis qui laborabant,

Senatorii enim cujusdam viri uxor, quæ oculos amiserat, et habebat pupillas obductas albugine, rogavit maritum suum ut ad ipsum deduceretur. Cum is autem diceret, eum nunquam convenisse mulierem, ea autem rogaret ut ipsi solum significatur, et pro ipsa id efficeret, ille sic fecit, et misit oleum. Cum tres autem dies solum inunxisset oculos, respexit, et Deo aperte egit gratias.

Et quid opus est dicere de aliis ejus operibus quæ ipsis oculis accepimus? Eramus enim septem fratres peregrini omnes in solitudine Nitriæ, ego et beatus Evagrius, et Albinus, et Ammonius. Quærebamus autem scire accurate quænam esset hujus viri virtus. Dixit autem magnus Evagrius: Lubenter scirem ab aliquo qui norit examinare et mentem et orationem, cujusnam modi sit vir; si enim ego eum non potuero videre, ejus autem vitæ insitutum accurate audire potuero alio narrante, discam ut eum conveniam; quod si non didicero, non ibo usque ad montem. Cum hoc autem audiissem, et nemini quidquam dixissem, quievi unum diem, alio autem occlusi cellam; et cum me et ipsam Deo commendassem, profectus sum usque ad Thebaidem. Cum eo autem decem et octo dierum spatio pervenissem, partim quidem pedibus, partim vero navigando in flumine: erat autem tempus ascensus (91), in quo multi ægrotant, quod mihi quoque accidit. Cum venissem autem, inveni clausum ejus vestibulum; fratres enim posterius ædificarunt maximum vestibulum, quod capiebat viros circiter centum: quod clave claudentes, aperiebant tantum Sabbato et Dominica. Cum ergo didicissem causam propter quam erat clausum, silentium egi usque ad Sabbatum. Et cum venissem hora secunda, in congressione eum inven assidentem in fenestra, per quam videbatur consolari eos qui accedebant. Cum me autem salutasset, dixit per interpretem: Cujusnam es regionis, et cur venisti? conjicio enim te esse ex conventu Evagrii. Dixi autem me esse hospitem ex Galatia, et confessus sum me esse ex sodalitate Evagrii. Interim autem dum loqueremur, ingressus est præses regionis, Alypius nomine; quo accurrente, desiit mecum colloqui Cum ergo parum secessissem, dedi eis locum eminus. Cum essent autem collocuti diutius, tristitia sum effectus, et murmuravi adversus venerabilem senem (92), quod me quidem contempsisset, illum autem honorasset; et ob id animo conturbatus, in animo habebam eo contempto recedere. Vocato autem interprete, Theodoro nomine, dicit ei: Vade, dic illi fratri ut ne ægre ferat; jam dimitto præsidem, et eum alloquar. Visum est ergo mihi toleranter ferre, ut qui animadvertissem, eum esse spiritalem. Cum exiisset autem præses, me accersito, dicit mihi; Cur contra me fuisti indignatus? Quid invenisti quod te jure offenderet, quod illa animo reputasti quæ neque mihi adsunt, neque te decent? An nescis scriptum esse: Non opus habent sani medico, sed male habentes (*Matth.* IX; *Marc.* X; *Lucæ* V). Te, quando volo, invenio, et tu me; et si te non fuero consolatus, alii te consolantur fratres et alii Patres. Hic autem qui per mundana negotia erat deditus diabolo, et cum brevi temporis spatio respirasset ut servus qui aufugit ab austero domino, accessit ut aliquam caperet utilitatem. Absurdum ergo fuisset ut eo relicto tecum versarer, cum tu assidue vaces saluti. Cum eum ergo rogassem ut pro me oraret, exploratum habui eum esse virum spiritalem. Tunc urbane mecum jocans, cum sinistram maxillam mihi sensim pulsasset, dicit: Multæ te manent afflictiones, et gravia bella passus es ut exires e solitudine, timoreque affectus es, et distulisti: pios autem prætextus et rationi consentaneos afferens dæmon, te exagitat Tibi enim suggessit et patris tui desiderium, et fratris tui et sororis tuæ in vita monastica institutionem. Ecce ergo bonum tibi affero nuntium: ambo salvi sunt mundo enim renuntiarunt, et pater tuus est adhuc victurus septem annos. Esto ergo forti et constanti animo in solitudine, nec eorum causa velis abire in patriam. Scriptum est enim: Nemo qui manum admovit aratro, et est conversus, est aptus regno Dei (*Lucæ* IX). Ex his ergo verbis adjutus et satis roboratus, Deo egi gratias, cum intellexi, eos qui me urgebant prætextus esse peractos. Deinde rursus mihi dicit, urbane mecum jocans: Vis fieri episcopus? Dixi autem: Nequaquam; sum enim. Is autem mihi dicit: Ubi? Dixi ego: In coquinis, in penu, in mensis, in doliis: ea diligenter inspicio, et si vinum acuerit, id segrego; bonum autem bibo; similiter ollam quoque diligenter inspicio, et si sal defuerit vel condimendi aliquid, eam condio, et sic eam comedo. Hic est meus episcopatus, mea inquam inspectio, me enim ad eum delegit gula. Is vero dixit subridens: Mitte ridicula; futurum est ut eligaris episcopus, et multum labores, et affligaris; si ergo fugis afflictiones, ne exeas e solitudine, in solitudine enim nemo te potest ordinare episcopum. Ego autem ejus verborum sum oblitus, tribus enim post annis et splene et stomacho laboravi. Illinc autem a fratribus missus sum Alexandriam, morbus enim (93) ad hydropisin vergebat. Ab Alexandria autem consuluerunt medici ut aeris gratia irem in Palæstinam; habet enim quod ad meam attinet temperaturam sub-

τὸν Θεόν· ἀλλ' ἡ μήτηρ αὐτοῦ μικροῦ δεῖν ἐκινδύνευσε. Ἀπελθὼν οὖν εὑρήσεις τὸν παῖδα ἑπτὰ ἡμέρας ἔχοντα, καὶ ἐπιθήσεις αὐτῷ τὸ τοῦ Ἰωάννου ὄνομα· καὶ κατ' ἐπιστήμην αὐτὸν ἀναθρέψας εἰς ἕβδομον ἔτος ἐλθόντα, πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπόστειλον. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους ἀπεδείκνυε τὰ θαυμάσια· τοῖς δὲ ἑαυτοῦ πολίταις συνεχῶς διὰ τὰς αὐτῶν χρείας πρὸς αὐτὸν ἀπιοῦσι προεδήλου τε καὶ προεγίνωσκε τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ κρυφίως ἑκάστῳ πεπραγμένα, καὶ περὶ τοῦ Νείλου, καὶ περὶ τῆς εὐφορίας αὐτῆς προηγόρευεν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἀπειλήν τινα τοῦ Θεοῦ ἐρχομένην ἐπ' αὐτοὺς προαπήγγειλεν, καὶ τοὺς αἰτίους διήλεγχεν. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ μακάριος Ἰωάννης' προφανῶς τὰς ἰάσεις οὐκ ἐπετέλει, ἔλαιον δὲ διδοὺς, πλείστους τῶν καμνόντων ἐθεράπευεν.

Συγκλητικοῦ γάρ τινος γυνὴ τὰς ὁράσεις ἀποβαλοῦσα, καὶ λευκώματα κατὰ τῶν κορῶν ποιήσασα, ἠξίου πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα, πρὸς αὐτὸν ἀπαχθῆναι. Ὁ δὲ ὡς ἔλεγεν γυναικὶ αὐτὸν μηδ' ὅλως συντετυχηκέναι· ἡ δὲ παρεκάλει μόνον αὐτῷ δηλωθῆναι, καὶ εὐχὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκτελέσαι. Ὁ δὲ ὡς ἐποίησε, καὶ ἔλαιον ἀπέστειλε, χρισαμένη τοὺς ὀφθαλμοὺς, τρίτον μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβλεψεν, καὶ τῷ Θεῷ φανερῶς ηὐχαρίστησε.

Ἑπτὰ γὰρ ἦμεν ἀδελφοὶ ξένοι πάντες ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Νιτρίας, ἐγώ τε, καὶ οἱ περὶ τὸν μακάριον Εὐάγριον, Ἀλβῖνον, καὶ Ἀμμώνιον. Ἐζητοῦμεν μαθεῖν τὴν ἀκρίβειαν τίς ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός. Λέγει οὖν Εὐάγριος. Ἡδέως ἐμάνθανον παρὰ τοῦ εἰδότος δοκιμάζειν νοῦν καὶ λόγον, ποταπὸς εἴη ὁ ἀνήρ. Ἐὰν γὰρ μάθω, ἵνα αὐτῷ συντύχω· ἐὰν δὲ μὴ μάθω αὐτοῦ τὴν πολιτείαν, οὐκ ἀπέρχομαι ἕως τοῦ ὄρους. Ἀκούσας οὖν ἐγὼ μηδενὶ μηδὲν εἰρηκὼς ἡσυχάσας μίαν ἡμέραν, τὴν ἄλλην ἀποκλείω μου τὸ κελλίον, καὶ τῷ Θεῷ παραθέμενος ἐμαυτὸν, καὶ αὐτὸς ἐσκύλην ἕως Θηβαΐδος. Καὶ ἔφθασα δι' ἡμερῶν δεκαοκτὼ, τὰ μὲν πεζεύσας, τὰ δὲ καὶ πλεύσας ἐν τῷ ποταμῷ· ὁ καιρὸς δὲ ἦν τῆς ἀναβάσεως, ἐν ᾧ νοσοῦσι πολλοί· ὃ δὴ καὶ ὑπέστην. Ἀπελθὼν οὖν εὗρον αὐτοῦ κεκλεισμένον τὸ προεισοδικόν. Ὕστερον γὰρ προσῳκοδόμησαν οἱ ἀδελφοὶ προεισοδικὸν μέγιστον, ἐν ᾧ ἐχώρουν ἄνδρες ὡς ἑκατόν. Καὶ κλειδίῳ ἀποκλείοντες, κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν μόνον ἀνοίγοντες. Μαθὼν οὖν τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐκέκλειστο, ἡσυχάσας ἕως τοῦ Σαββάτου, καὶ παραγενόμενος ὥραν δευτέραν ἐπὶ συντυχίᾳ τοῦ δικαίου ἀνδρὸς, εὗρον αὐτὸν τῇ θυρίδι παρακαθεζόμενον. Δι' ἧν ἐδόκει παρακαλεῖν τοὺς παρατυγχάνοντας. Ἀσπασάμενος οὖν ἐμὲ, ἔλεγεν δι' ἑρμηνέως· Πόθεν εἶ, καὶ τί παραγέγονας; στοχάζομαι γάρ σε τῆς συνοδίας εἶναι τῆς Εὐαγρίου. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ λαλούντων ἡμῶν εἰσῆλθεν ὁ ἄρχων τῆς χώρας Ἀλύπιος ὀνόματι. Οὗ προσδραμόντος ἀφῆκεν τὴν πρὸς ἐμὲ ὁμιλίαν ὁ μέγας. Ἀναχωρήσας οὖν ὀλίγον ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τόπον εἰς τὸ πόῤῥωθεν. Ἐπὶ πολὺ δὲ συνομιλούντων αὐτῶν ἠκηδίασα, καὶ ἀκηδιάσας κατεγόγγυσα τοῦ καλογήρου, εἰς ἐμὲ μὲν καταφρονήσαντος, τιμήσαντος δὲ ἐκεῖνον. Καὶ ἐπὶ τούτῳ σιανθεὶς τὴν διάνοιαν ἐσκεπτόμην ἀναχωρῆσαι καταφρονήσας αὐτοῦ. Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος τὸν ἑρμηνέα Θεόδωρον ὀνόματι, λέγει αὐτῷ. Ἄπελθε, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ ἐκείνῳ, μὴ μικροψύχει, ἄρτι ἀπολύω τὸν ἡγεμόνα, καὶ λαλῶ σοι· Ἔγνων οὖν ἀκριβῶς πνευματικὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ προγινώσκειν πάντα· καὶ τούτῳ προσχὼν μᾶλλον προσεκαρτέρουν. Ἐξελθόντος οὖν τοῦ ἡγεμόνος, προσκαλεῖται με, καὶ λέγει μοι. Διὰ τί ἐβλάβης κατ' ἐμοῦ; τί ἄξιον βλάβης εὗρες ἐν ἐμοί; Ὅτι ἐκεῖνα ἐλογίσω ἅπερ οὔτε ἐμοὶ πρόσεστιν, οὔτε σοὶ ἔπρεπεν ἐκεῖνα λογίσασθαι. Ἢ οὐκ οἶδας ὅτι γέγραπται· Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες; Σὲ ὅτε θέλω εὑρίσκω, καὶ σὺ ἐμέ. Κἂν ἐγώ σε μὴ παρακαλέσω, ἄλλοι σε ἀδελφοὶ παρακαλοῦσιν καὶ ἄλλοι Πατέρες. Οὗτος δὲ ἔκδοτος ἐκδεδομένος τῷ διαβόλῳ διὰ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ ἐὰν βραχεῖαν ἀναπνεύσας ὥραν ὥσπερ τις αὐστηρὸν δραπετεύσας δεσπότην οἰκέτης· οὕτως καὶ ὅτος βραχεῖαν ὥραν εὑρὼν παρεγένετο πρὸς ἡμᾶς τοῦ ὠφεληθῆναι. Ἄτοπον οὖν ἡμᾶς ἦν καταλείψαντας ἐκεῖνόν σοι προσδιατρίψαι, σοῦ ἀδιαλείπτως τῇ σωτηρίᾳ σχολάζοντος. Παρακαλέσας οὖν αὐτὸν ἐγὼ εὔξασθαι ὑπὲρ ἐμοῦ ἐπληροφορήθην τελείως ὅτι ὄντως ἀνήρ ἐστι πνευματικός. Τότε χαριεντιζόμενός μοι τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χειρὶ εἰς τὴν ἀριστεράν μου σιαγόνα ἠρέμα ἐκόσσισεν, καὶ λέγει μοι. Πολλαί σε μένουσι θλίψεις, καὶ πολλὰ ἐπολεμήθης ἐξελθεῖν τῆς ἐρήμου, καὶ ἐδειλάνθης, καὶ ὑπερέθου. Εὐσεβεῖς δέ σοι προφάσεις καὶ εὐλόγους δῆθεν φέρων ὁ δαίμων ἀναῤῥιπίζει. Ὑπέθετο γάρ σοι καὶ τὴν τοῦ πατέρος σου ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν κατήχησιν τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ τῆς ἀδελφῆς σου εἰς τὸν μονήρη βίον. Ἴδε οὖν σοι εὐαγγελίζομαι, ἀμφότεροι ἐσώθησαν. Ἀπετάξαντο γὰρ, καὶ ὁ πατήρ σου ζῆσαι ἔχει ἀκμὴν ἄλλα ἔτη ἑπτά. Ἐγκαρτέρει οὖν σὺ τῇ ἐρήμῳ καὶ μὴ τούτων χάριν θελήσῃς ἀπελθεῖν ἐν τῇ πατρίδι σου. Γέγραπται γάρ· Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Ὠφεληθεὶς οὖν ἐγὼ ἐκ τῶν ῥημάτων τοῦ θεοπνεύστου ἀνδρὸς, καὶ στυφθεὶς ἱκανῶς, ηὐχαρίστησα τῷ Θεῷ τὰς ἐλαυνούσας με προφάσεις ἠνυσμένας μαθὼν τῇ προγνώσει τοῦ ἁγίου ἀνδρός. Εἶτα πάλιν λέγει μοι χαριεντιζόμενος, Θέλεις ἐπίσκοπος γενέσθαι; Ἐγὼ δὲ λέγω αὐτῷ, ὅτι Εἰμί. Ὁ δὲ λέγει μοι, Ποίας πόλεως; Λέγω αὐτῷ, Εἰς τὰ μαγειρεῖα, εἰς τὰ καπηλεῖα, εἰς τὰς τραπέζας, εἰς τὰ κεράμια, ἐπισκοπῶ αὐτά. Καὶ ἐὰν ᾖ οἶνος ὄξινος ἀφορίζω αὐτόν· τὸν δὲ χρηστὸν πίνω. Ὁμοίως ἐπισκοπῶ καὶ τὴν χύτραν· καὶ ἐὰν λείπῃ ἅλας, ἤ τι τῶν ἀρτυμάτων, ἐκβάλλω εἰς αὐτὴν, καὶ ἀρτύω αὐτὴν, καὶ οὕτως αὐτὴν ἐσθίω. Αὕτη μού ἐστιν ἡ ἐπισκοπή. Ἐχειροτόνησεν γάρ με ἡ γαστριμαργία. Λέγει μοι ὁ μακάριος μειδιάσας. Ἄφες τὰ παίγνια. Ἐπίσκοπος ἔχεις χειροτονηθῆναι, καὶ πολλὰ καμεῖν, καὶ θλιβῆναι· Εἰ τοίνυν φεύγεις θλίψεις, μὴ ἐξέλθῃς τῆς ἐρήμου. Ἐν γὰρ τῇ ἐρήμῳ σε ἐπίσκοπον χειροτονῆσαι οὐδεὶς δύναται. Ἀναχωρήσας οὖν αὐτοῦ, ἦλθον εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον μου τὸν συνήθη, αὐτὰ ταῦτα διηγησάμενος τοῖς ἁγίοις Πατράσιν τὰ περὶ τοῦ θεσπεσίου καὶ πνευματοφόρου ἀνδρός. Οἵτινες μετὰ δύο μῆνας διαπλεύσαντες ἦλθον καὶ συνέτυχον τούτῳ τῷ μακαρίῳ. Ἐγὼ δὲ ὁ ἄθλιος τῶν ῥημάτων αὐτοῦ ἐπελαθόμην, καὶ μετὰ τρία ἔτη ἠῤῥώστησα ἀῤῥωστίαν τὴν ἀπὸ σπληνὸς καὶ στομάχου, κἀκεῖθεν ἀπεστάλην εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν παρὰ τῶν ἀδελφῶν. Εἰς ὕδρωπα γὰρ λοιπὸν ἐμελέτα τὸ πάθος. Ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων πάλιν συνεβούλευσάν μοι οἱ ἰατροὶ τῶν ἀέρων ἕνεκεν καταλαμβάνειν με τὴν Παλαιστίνην. Ἔχει γὰρ λεπτοτέρους ἀέρας ὡς πρὸς τὴν κρᾶσιν τὴν ἡμετέραν. Ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης πάλιν κατέλαβον τὴν

Βιθυνίαν· καὶ ἐν ταύτῃ, οὐκ οἶδα πῶς εἴπω, εἴτε καὶ ἐξ ἀνθρωπίνης σπουδῆς, εἴτε καὶ ἐξ εὐδοκίας τοῦ κρείττονος, μόνος ὁ Θεὸς ἂν εἰδείη, κατηξιώθην τῆς ὑπὲρ ἐμὲ χειροτονίας, κοινωνήσας τῇ περιστάσει τῇ κατὰ τὸν μακάριον Ἰωάννην. Καὶ ἐπὶ ἕνδεκα μῆνας ἐν ζοφερῷ κελλίῳ κρυπτόμενος ἐμνήσθην τοῦ μακαρίου καὶ θαυμασίου ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅτι ταῦτά μοι προείρηκεν ἅπερ νῦν ὑπέστην.

Διηγήσατό μοι δὲ καὶ τοῦτο ὁ μέγας ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὀφείλων με διὰ τοῦ διηγήματος εἰς τὴν ὑπομονὴν ἀγαγεῖν τῆς ἐρήμου πρὸς τὸ μηδέποτε αὐτῆς χωρισθῆναι· λέγων μοι τοῦτο, ὅτι Τεσσαρακονταοκτὼ ἔτη ἔχω ἐν τῇ κέλλῃ ταύτῃ· οὐ γυναικὸς πρόσωπον ἴδον, οὐ νομίσματος· οὐ μασσώμενόν μέ τις ἴδεν, οὐκ ἐσθίοντα, οὐ πίνοντά με ἴδεν τις πώποτε.

Ἀναχωρήσας οὖν αὐτοῦ ἦλθον εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον μου τὸν συνήθη, αὐτὰ ταῦτα διηγησάμενὸς τοῖς ἁγίοις Πατράσι τὰ περὶ τοῦ θεσπεσίου ἀνδρός· οἵτινες μετὰ δύο μῆνας μεταπλεύσαντες ἦλθον, καὶ συνέτυχον αὐτῷ, καὶ αὐτοὶ ἡμῖν διηγήσαντο. Πρὸς αὐτὸν δὲ ἀπελθόντας ἠσπάσατο ἡμᾶς, φαιδρῷ τῷ προσώπῳ ἑκάστῳ προσιλαρευόμενος. Καὶ ἠξιοῦμεν αὐτὸν εὐθὺς εὐχὴν τελέσαι πρῶτον ὑπὲρ ἡμῶν (τοῦτο γὰρ ἔθος τοῖς Πατράσιν ἐστὶ πᾶσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ). Ὁ δὲ ἐπύθετο μὴ ἄρα τις κληρικὸς ἐν ἡμῖν εἴη. Ὡς δὲ ἔφημεν πάντες μὴ εἶναι, περιβλεψάμενος ἅπαντας ἐπέγνω τὸν κεκρυμμένον (ἦν δὲ ἄρα εἷς ἐξ ἡμῶν τῆς διακονίας ἠξιωμένος, ἑνὸς ἀδελφοῦ αὐτὸ τοῦτο ξυνειδότος μόνου, ᾧ καὶ παρήγγειλε μηδενὶ φράζειν, ταπεινοφροσύνης ἕνεκα, καὶ ὅτι ἐν συγκρίσει τοιούτων ἁγίων καὶ τῆς προσηγορίας τῶν Χριστιανῶν μόλις ἑαυτὸν ἄξιον ἡγεῖτο, μήτιγε τοῦ ἀξιώματος). Τῇ χειρὶ οὖν ἐπιδεικνὺς αὐτὸν, πᾶσιν ἔλεγεν, Οὗτος διάκονός ἐστι. Τοῦ δὲ συνεχῶς ἀρνουμένου, καὶ λαθεῖν πειρωμένου, λαβόμενος αὐτοῦ τῆς χειρὸς, ἐκ τῆς θυρίδος ἐφίλει, καὶ νουθετῶν παρεκάλει, λέγων, Μὴ ἀθέτει τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τέκνον· μηδὲ ψεύσῃ ἀρνούμενος τὴν δωρεὰν αὐτοῦ Χριστοῦ. Τὸ γὰρ ψεῦδός ἐστιν ἀλλότριον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν Χριστιανῶν, κἂν ἐπὶ μικρῷ, κἂν ἐπὶ μεγάλῳ γένηται πράγματι· κἂν διὰ τόδε χρήσιμον γένηται, ὅμως οὐδέ ἐστιν ἐπαινετὸν, τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος, ὅτι τὸ ψεῦδος αὐτοῦ πονηροῦ ἐστιν· Ὁ δὲ ἐλεγχθεὶς ἡσύχασεν, καταδεξάμενος αὐτοῦ τὴν πραεῖαν ἐπιτίμησεν. Εὐξαμένων δὲ ἡμῶν καὶ τὴν εὐχὴν πληρωσάντων, εἷς ἐξ ἡμῶν ἀδελφὸς τριταίῳ ἤδη πυρετῷ δεινῶς συνεχόμενος, ἠξίου θεραπευθῆναι. Εἰπόντος δὲ τοῦ Πατέρος πρὸς αὐτὸν συμφέρειν αὐτῷ τέως τὴν κάκωσιν δι' ὀλιγοπιστίαν αὐτῷ προσγενομένην, ὅμως ἐπιδοὺς ἔλαιον ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀλείφεσθαι. Ἀλειψαμένου δὲ αὐτοῦ πᾶν ὅ τι καὶ εἶχεν ἔνδοθεν διὰ τοῦ στόματος ἤνεγκεν, καθόλου τοῦ πυρετοῦ ἀπαλλαγεὶς, καὶ οἰκείοις ποσὶν ἐπὶ τὴν ξενίαν ἀνεχώρησεν· Ἦν δὲ ἰδεῖν αὐτὸν ἐνενηκοστὸν ἔτος ἤδη ἄγοντα, τετηγμένον ὅλῳ τῷ σώματι ὡς ὑπὸ ἀσκήσεως μηδὲ τὸν πώγωνα φῦναι εἰς τὸ πρόσωπον. Ἤσθιε γὰρ οὐδὲν ἕτερον πλὴν ὀπώρας, καὶ τοῦτο μετὰ τὴν ἡλίου δύσιν, ἐν τοιούτῳ γήρᾳ πολλὰ προασκήσας πρότερον, καὶ μήτε ἄρτου μετειληφὼς μήτε ὅσα διὰ πυρὸς ἔχει τὴν χρείαν. Κελεύσαντος δὲ αὐτοῦ καθεσθῆναι, ηὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ συντυχίας. Ὁ δὲ ὡς ἅτε γνήσια ἑαυτοῦ ὑποδεξάμενος, μειδιῶντι προσώπῳ πρὸς ἡμᾶς τοιούτους **ἀπεφθέγγετο λόγους· Πόθεν, ὦ τέκνα, καὶ ἐκ ποίας χώρας πρὸς ἄνθρωπον ταπεινὸν παρεγένεσθε; Ὡς**

A δὲ εἴπαμεν τὴν πατρίδα, καὶ ὅτι Ὠφελείας ψυχῶν ἕνεκα ἀπὸ Ἱεροσολύμων παρεγενόμεθα πρὸς σὲ, ἵν', ἅπερ δι' ἀκοῆς παρειλήφαμεν, ταῦτα ὄψεσι παραλάβωμεν (ὦτα γὰρ πέφυκεν ἀπιστότερα εἶναι ὀφθαλμῶν, καὶ ὅτι τῇ ἀκοῇ πολλάκις λήθη τις ἕπεται, τῆς δὲ ὁράσεως ἡ μνήμη οὐκ ἀπαλείφεται· ἀλλ' ἡ ἱστορία τῇ διανοίᾳ οἱονεὶ ἐντετύπωται)· εἶπε δὴ πρὸς ἡμᾶς ἀποκριθεὶς ὁ μακάριος· Καὶ τί θαυμαστὸν ὀψόμενοι, ὦ προσφιλέστατοι παῖδες, τοσαύτην ὁδὸν καὶ κάματον ὑπήλθατε; ἀνθρώπους ταπεινοὺς καὶ εὐτελεῖς ὁρᾷν ἐπιθυμήσατε, οὐδὲν ἄξιον θεωρίας, οὐδὲ θαύματος ἔχοντας. Πανταχοῦ δὲ εἰσιν ἄξιοι θαύματος καὶ ἐπαίνου, ὅπου Θεοῦ προφῆταί τε καὶ ἀπόστολοι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀναγινώσκονται, οὓς δεῖ μιμεῖσθαι. Θαυμάζω δὲ, φησὶν, λίαν ὑμᾶς, καὶ B τὴν ὑμῶν σπουδὴν, πῶς τοιούτους ὑπεριδόντες κινδύνους, δι' ὠφέλειαν πρὸς ἡμᾶς ἐληλύθατε, δι' ἡμῶν ὑπὸ ὀκνηρίας μηδὲ αὐτοῦ τοῦ σπηλαίου προελθεῖν βουλομένων. Ἀλλά γε νῦν, φησὶν, εἰ καὶ ἔπαινον ὑμῶν ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς καλὸν κατορθώσαντες ἱκανῶς ἔχειν δόξητε, ἀλλὰ μιμεῖσθε τὰς ἀρετὰς ἃς οἱ πατέρες ὑμῶν μετέρχονται. Εἰ δὲ καὶ πάσας κτήσεσθε, ὅπερ σπάνιον, μηδὲ οὕτως ἑαυτοῖς καταπιστεύσητε. Τινὲς γὰρ οὕτω θαῤῥήσαντες, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν ἀρετῶν γεγονότες, τέλος ἀφ' ὑψηλοῦ ἐκπεπτώκασιν. Ἀλλ' ὁρᾶτε εἰ εὖ ἔχει ὑμῖν ἐν ταῖς προσευχαῖς· εἰ μὴ τὸ καθαρὸν τῆς διανοίας ὑμῶν τεθόλωται· εἰ μὴ ὁ νοῦς ὑμῶν ῥεμβασμοὺς πάσχει τινὰς εἰς εὐχὴν τῷ Θεῷ παριστάμενος· μὴ ἕτερός τις παρεισελθὼν λογισμὸς τὸν νοῦν ἐπ' ἄλλο τι στρέφει· μὴ μνήμη τις τῶν ἀτόπων ἐνθυμημάτων C παρενοχλεῖ τῇ διανοίᾳ. Ὁρᾶτε εἰ κατὰ ἀλήθειαν τῷ κόσμῳ ἀπετάξασθε. εἰ μὴ ὡς κατασκοπήσοντες τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν προσεληλύθατε· εἰ μὴ πρὸς κενοδοξίαν τὰς ὑμετέρας ἀρετὰς θηρᾶτε, ἵνα δὴ ὡς ἐπιδεικνύοντες φανήσεσθε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἡμῶν ἔργα μιμούμενοι. Ὁρᾶτε μὴ πάθος ὑμῖν ἐνοχλήσει, μὴ τιμὴ καὶ δόξα, καὶ ἔπαινος, ἀνθρώπινος, μὴ ἱερατείας ὑπόκρισις, καὶ φιλαυτίας· μὴ νομίζοντες εἶναι δικαίους, ἐπὶ δικαιοσύνῃ καυχήσεσθε. Μὴ μνήμη συγγενειῶν ἐπὶ τῇ διανοίᾳ προσευχομένων· μὴ μνήμη εὐπαθείας, ἢ ἄλλης τινὸς διαθέσεως, μηδὲ αὐτοῦ ὅλου τοῦ κόσμου. Εἰ δὲ μὴ, ματαιότης τὸ πρᾶγμα γίνεται· ὅταν τις ὁμιλῶν τῷ Δεσπότῃ ὑπὸ τῶν ἀντισπώντων λογισμῶν καταφέρηται. Πάσχει δὲ τὸν ὄλισθον τοῦτον τῆς διανοίας ἕκαστος μὴ παντελῶς τὸν κόσμον ἀπαρνησάμενος, ἀλλὰ θηρώμενοαὐτοῦ τὴν ἀρέσκειαν. Διὰ γὰρ τὰς πολλὰς ἐγχειρή- D σεις μερίζονται αὐτοῦ τὴν διάνοιαν αἱ φροντίδες σωματικαὶ οὖσαι καὶ γήϊναι· καὶ λοιπὸν πρὸς τὰ πάθη διαμαχόμενος, οὐ δύναται ὁρᾷν τὸν Θεὸν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς αὐτὴν τὴν γνῶσιν ὀφείλει τις ἀκριβῶς καταγίνεσθαι, μήπως ἀνάξιος ὢν τοῦ τοιούτου κτήματος καὶ μικροῦ τινος καταξιωθεὶ, νομίσῃ τὸ πᾶν κατειληφέναι, καὶ παντελῶς ἐκπέσῃ πρὸς τὴν φθοράν. Ἀλλὰ χρὴ μετρίως ἀεὶ καὶ εὐλαβῶς τῷ Θεῷ προσιέναι, ὅσον ἕκαστος δύναται, τῷ νοΐ προσοδεύων, καὶ ὅσον ἀνθρώπῳ ἐστὶν ἐφικτόν. Δεῖ οὖν τῶν ἄλλων ἁπάντων σχολάσαι τὴν γνώμην τῶν τὸν Θεὸν ἐπιζητούντων. Σχολάσατε γὰρ, φησὶ, καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός. Ὁ οὖν γνώσεως Θεοῦ ἐκ μέρους καταξιωθεὶς (τὴν πᾶσαν γὰρ οὐδενὶ δυνατόν ἐστιν ὑποδέξασθαι) τυγχάνει καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἁπάντων γνώ**σεως, καὶ ὁρᾷ μυστήρια Θεοῦ δεικνύντος αὐτῷ, καὶ προβλέπει τὰ μέλλοντα, καὶ θεωρεῖ ἀποκαλύψεις ἃς**

tiliorem aerem. A Palæstina autem veni in Bithyniam, et in ea nescio quomodo, an humano studio, an divina voluntate (94), Deus scit, dignus habitus sum ordinatione quæ meas vires superat, in eum casum incidens quem Joannes prædixerat. Et undecim mensibus latens in cella tenebrosa, recordatus sum.

Porro autem hoc quoque mihi narrabat, tanquam profuturus ad hoc, ut per narrationem me deduceret ad patienter ferendam solitudinem ; Quadraginta annos versor in hac cella ; non vidi faciem feminæ, non ullum nummum, non vidi aliquem mandentem, non comedentem nec bibentem me vidit aliquis.

Cum ergo ab eo recessissem, veni in solitudinem in loco consueto, hæc omnia narrans beatis Patribus qui post duos menses venerunt et sunt cum eo collocuti, iique hæc nobis narrarunt. Cum ad eum venissemus, læto vultu nos excepit et salutavit, se hilarem unicuique ostendens. Rogabamus autem eum ut statim pro nobis perageret orationem, est enim hic mos Patribus qui sunt in Ægypto. Is autem nos interrogavit num inter nos esset clericus aliquis. Postquam autem omnes non esse diximus, nos omnes circumspiciens, agnovit eum qui erat occultus : erat autem unus ex nobis qui dignus fuerat habitus diaconatu, cum esset unus frater ejus rei conscius, cui etiam præcepit ut nemini diceret. Qui causa humilitatis, et in talium Patrum comparatione, vix se dignum censebat Christiani appellatione, tantum abest ut alicujus dignitatis. Manu ergo eum ostendens, dicebat omnibus : Hic est diaconus. Cum is autem assidue negaret, et latere conaretur, e fenestra ejus manum apprehensam osculatus est, et admonens eum hortatus est, dicens : Ne irritam facias gratiam Dei, fili, ne mentiaris donum Dei inficians. Mendacium enim alienum est a Christianis, et sive sit in re magna, sive in parva, non est tamen laudabile, cum dicat Servator : Mendacium est a malo (*Joann.* VIII). Is vero convictus tacuit, accipiens paternam ejus reprehensionem. Cum preces autem complevissemus, unus frater ex nobis, quem jam tertiana febris vehemens tenebat, rogabat ut curaretur. Cum autem dixisset frater ei conferre afflictionem propter exiguam quæ ei inest fidem, tradens tamen oleum jussi eum inungi. Cum is autem se unxisset, quidquid intus habebat per os emisit, et a febre omnino liberatus, propriis pedibus recessit ad hospitium. Licebat autem videre hominem nonagenarium toto corpore ita afflictum, ut præ exercitatione ne barba quidem nata esset in facie. Nihil enim aliud comedebat quam arborum fructus, idque post solis occasum in summa senectute, cum se prius multum exercuisset, et neque panem sumpsisset, neque aliquid ex iis quæ igni admota veniunt in usum. Cum ipse autem nos jussisset sedere, Deo egimus gratias quod ejus frueremur congressione. Is autem cum tanquam dilectos suos filios longo tempore accepisset, ridenti vultu hæc nobis est locutus : Undenam, o filii, et ex quanam regione ad hominem abjectum et humilem accessistis ? Postquam autem diximus patriam, et adjecimus : Pro utilitate animarum nostrarum ad te venimus ab Jerusalem, ut quod auditione acceperamus, id cerneremus oculis ; sunt enim aures minus fideles oculis : et auditionem quidem sæpe consequitur oblivio, rei autem visæ non deletur memoria, sed menti quodammodo imprimitur historia. Ad nos ergo dixit beatus Joannes : Et quid mirandum visuri, o filii charissimi, tantum itineris et laboris tolerantes huc venistis, homines abjectos et humiles videre cupientes, qui nihil habent spectatu dignum nec admiratu ? Ubique autem sunt admirandi et laude digni Dei prophetæ et apostoli, qui leguntur in ecclesiis, quos oportet imitari. Valde autem miror, inquit, vestrum studium, quemadmodum tot comtemptis periculis, ad nos venistis propter utilitatem, cum nos præ socordia ne ex ipsa quidem spelunca velimus progredi. Sed age nunc, inquit, etiamsi res vestra sit laude digna, ne tanquam re aliqua præclare gesta, vobis sufficera putetis, sed imitemini virtutes quas patres vestri persequuntur. Quod si etiam omnes possederitis, quod quidem est rarum, ne sic quidem vobis ipsis credideritis. Quidam enim qui sic confiderunt, et ad ipsum virtutum fastigium pervenerunt, tandem ex alto ceciderunt. Sed videte num preces vestræ se recte habeant ; num conturbata sit cordis vestri puritas : num mens vestra inter orandum sit occupata aliis negotiis ; num aliqua alia mentem subiens cogitatio avertat ad aliquid aliud ; num aliqua cogitatorum memoria animo exhibeat molestiam. Videte num mundo vere renuntiastis ; num ingressi estis tanquam nostram speculantes libertatem ; num ad vanam gloriam vestras virtutes venamini, ut ad ostentationem videamini hominibus nostra opera imitantes. Videte ne vobis facessat negotium animi perturbatio, ne honor et gloria et laus humana, ne rerum sacrarum curæ simulatio, aut amor proprius ; ne putetis vos esse justos ; neque de justitia gloriemini, ne propter virtutes efferamini ; ne orantibus cognationis memoria animo insideat ; ne memoria commiserationis aut alicujus alterius rei, neque ipsius universi mundi vobis succurrat. Sin minus ; res efficitur vanitas, quando quis Dominum alloquens, deorsum impellitur ab iis quæ ex adverso trahunt cogitationibus. Hæc autem mentis prolapsio unicuique accidit qui hunc mundum non omnino abnegavit, sed veneratur ut ei placeat. Ob multa enim quæ aggreditur, ejus mentem dividunt curæ corporeæ et terrestres ; et dum deinceps disputat cum animi perturbationibus, non potest Deum videre. Sed neque ipsam cognitionem debet accurate et exacte contemplari, ne si forte fuerit indignus tali possessione, et ejus aliquam partem fuerit consecutus, existimet se totum comprehendisse, et omnino labatur in interitum. Sed oportet semper moderate et pie ad Deum accedere, quantum potest unusquisque mente progredi, et quantum possunt homines consequi. Oportet ergo mentem eorum qui Deum quærunt, otium

agere ab aliis omnibus. Vacate enim et cognoscite, inquit, quod ego sum Deus (*Psal.* XLV). Qui ergo Dei cognitionem ex parte est consecutus, universam enim nemo potest accipere, consequitur quoque aliorum omnium cognitionem, et videt mysteria Dei illa ei ostendentis, et prævidet futura, et contemplatur revelationes quales sancti, et efficit virtutes, et obtinet a Deo omnem petitionem.

Alia quoque multa dixit de exercitatione : et quod oportet exspectare mortem tanquam vitam bonæ translationis, et non imbecillitatem intueri corpoream ; et nec vel quibuslibet obviis implere ventrem : Nam qui, inquit, fuerit satiatus, eadem caput consilia quæ ii qui vivunt in deliciis ; sed tentare oportet per exercitationem etiam appetitionum parare impatibilitatem. Nec quærat aliquis ea quæ sunt parata, et animi relaxationem ; sed nunc sit imbecillus afflictusque et oppressus, ut regni Dei latitudinis possideat hæreditatem. Oportet enim nos per multas afflictiones intrare in regnum Dei (*Act.* XIV). Est enim, inquit, angusta porta, et arcta via quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui eum inveniant. Et : Lata est via quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui ingrediuntur per eam (*Matth.* VII). Et oportet, inquit, nos hic contemnere, cum paulo post eamus ad vitam æternam. Nec oportet aliquem efferri ob ea quæ recte a se gesta sunt, sed semper esse humilem, et longiores persequi solitudines, quando senserit se efferri. Habitatio enim propinqua vicis, eos etiam qui erant perfecti sæpe offendit. Quod etiam psallit David cui tale quid acciderat : Ecce elongavi fugiens, et habitavi in solitudine. Exspectabam eum qui salvum me facit a pusillanimitate et tempestate (*Psal.* LIV). Hoc autem accidit multis quoque ex nostris fratribus, et propter arrogantiam exciderunt a scopo.

CAPUT XLIV.

Narratio abbatis Joannis de eo qui lapsus est.

Erat enim, inquit, quidam monachus qui in propinqua solitudine degebat in spelunca, et omnem ostenderat exercitationem, et propriis manibus panem sibi quærebat (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 1). Postquam autem permansit in orationibus, et profecit virtutibus, in seipso deinceps habuit fiduciam, fretus pulchro suæ vitæ instituto. Qui autem tentat, eum quoque, sicut Job, expetiit ad tentandum, et ei vespere præbet phantasiam formosæ mulieris errantis per solitudinem. Quæ cum ostium invenisset apertum, ingressa est speluncam ; et procumbens ad viri genua, petiit ut sibi illic liceret quiescere, utpote quod nox eam apprehendisset. Ille autem cum ejus esset misertus, quod quidem non debuit, eam admisit in speluncam, et de errore illam est percontatus. Illa vero et narravit, et blanda ac fallacia verba inspersit, et sermonem diu cum eo protraxit. Eum autem sensim nescio quomodo pelliciebat ad amorem ; pluraque deinceps verba inter se conserunt, ridentque ac subrident, eumque ipsa multo sermone seduxit, et deinde contrectatione manus et barbæ et cervicis ;

A et tandem exercitatorem redegit in servitutem. Cum autem ille internis versaretur cogitationibus, deinde ut qui jam rem haberet in manibus, reputans opportunitatem et voluptatis explendæ securitatem, cogitationi assentitur, et tentat cum ea habere consuetudinem, ut qui jam evasisset insipiens et equus in feminas insaniens. Illa vero cum repente magna voce exclamasset, evasit evanescens ex ejus manibus non secus ac umbra aliqua. Risus autem in aere auditur multorum dæmonum qui ipsum increpabant, et in fraudem induxerant, et magna voce ad ipsum clamabant : Qui se exaltat, humiliabitur (*Lucæ* XLI). Tu autem usque ad cœlos quidem es exaltatus, humiliatus vero es usque ad abyssos. Exinde surgit mane nocturnum luctum attrahens ; et cum totum B diem transegisset in lamentatione, sua desperata salute, quod non debuit, in mundum reversus est. Hoc est enim maligni studium, ut quando quempiam irriserit, eum redigat ad insipientiam, ut non possit deinceps surgere. Unde, o filii, non est nobis conducibilis propinqua vicis habitatio, neque mulierum collocutio, ut ex quibus oriatur memoria, quæ non potest deleri, quam ex visu attrahimus et collocutione. Sed neque debemus animum despondere, et nos ipsos detrudere ad desperationem. Jam enim ii quoque qui non spem abjecerunt, non fuerunt privati Dei misericordis clementia.

CAPUT XLV.

De fratre qui ductus fuit pœnitentia, ejusdem abbatis Joannis narratio.

C Erat enim, inquit, alius adolescens in civitate, qui multa mala fecerat, et graviter peccaverat (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 1). Qui Dei nutu, propter multa peccata compunctus, veniens ad sepulcra, priorem suam vitam deflevit ; pronus cadens in faciem, et non audens vocem emittere, nec Deum nominare, neque supplicare, ipsa quoque vita seipsum indignum existimans. Et cum ante mortem se inclusisset in sepulcris mortuorum, et suam vitam diceret, gemebat ex profundo cordis. Cum jam autem ad eo tempore præteriisset hebdomada, noctu ei assistunt dæmones, qui ejus vitæ prius damnum attulerant, clamantes et dicentes : Ubi est ille scelestus et profanus, qui libidinibus et lasciviis exsatiatus, nunc nobis intempestivus, temperans et honestus repente apparuit ; et D quando non potest amplius, tunc vult esse Christianus, et probis compositisque moribus ? Ecquidnam tibi boni amplius futurum exspectas, cum sis nostris malis impletus ? Non hinc cito exsurges ? Non venies ad ea quæ sunt nobiscum consueta ? te manent scorta et caupones. Non venies, et frueris cupidinibus, cum sit cuncta alia tibi spes exstincta ? Velox ad te omnino veniet judicium, qui sic teipsum perimis. Et cur miser festinas ad supplicium ? cur autem contendis tibi pœnas citius infligere ? Multaque alia dicentes : Noster es, in nostrum ordinem es relatus, exercuisti omnem iniquitatem. Tu es nobis omnibus obnoxius, et audes fugere ? non assentieris ? non respondebis ? non simul egredieris ? Postquam autem ille constans

οἱ ἅγιοι· καὶ δυνάμεις ἐπιτελεῖ, καὶ φίλος γίνεται Θεοῦ, καὶ πᾶν αἴτημα παρὰ Θεοῦ κομίζεται.

Εἶπέ τε ἄλλα πολλὰ καὶ περὶ ἀσκήσεως, καὶ ὅτι δεῖ τὸν θάνατον ὥσπερ ἀγαθῆς ζωῆς μετάθεσιν περιμένειν, καὶ μὴ προορᾷν ἀσθένειαν σωματικὴν, καὶ μὴ ἐμπιπλᾷν κἂν τῶν τυχόντων γοῦν τὴν γαστέρα. Κορεσάμενος γάρ τις, φησὶν, τὰ αὐτὰ τοῖς τρυφῶσι πάσχει βουλεύματα, ἀλλὰ πειρᾶσθαι δεῖ ἀσκήσεως, καὶ τὴν τῶν ὀρέξεων ἀπάθειαν κτήσασθαι. Καὶ μηδεὶς τὰ ἕτοιμα καὶ τὴν ἄνεσιν ἐπιζητήτω, ἀλλὰ στενούσθω νῦν καὶ θλιβέσθω, ἵνα τὴν εὐρυχωρίαν τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας κληρονομήσῃ. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς, φησὶ, διὰ πολλῶν θλίψεων εἰς τὴν βασιλείαν εἰσελθεῖν. Τί; στενὴ γὰρ, φησὶν, ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν· καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν. Τί; πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν· καὶ πολλοί εἰσιν οἱ πορευόμενοι δι' αὐτῆς. Καὶ τί; δεῖ, φησὶν, ὀλιγωρεῖν ἐνταῦθα ὀλίγον ὕστερον εἰς αἰωνίαν ἀνάπαυσιν ἀπιόντας. Καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐπαίρεσθαί τινα ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ κατορθώμασιν, ἀλλὰ ταπεινοῦσθαι πάντοτε, καὶ τὰς μακροτέρους ἐρήμους μεταδιώκειν, ἡνίκα τις αἰσθάνηται ἑαυτὸν ὑπεραιρόμενον. Ἡ γὰρ πλησίον τῶν χωρῶν διαγωγὴ πολλάκις καὶ τοὺς τελείους ἔβλαψε. Διόπερ καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει τοιοῦτόν τι πεπονθώς· Ἰδοὺ ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ηὐλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ. Προσεδεχόμην τὸν Θεὸν τὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ καταιγίδος. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν πεπόνθασι τοιοῦτο, καὶ δι' ἀλαζονείαν τοῦ σκοποῦ ἐκπεπτώκασιν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΔ'.

Περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀββᾶ.

Ἦν γάρ τις τῶν μοναχῶν, φησὶν, ἐν τῇ πλησίον ἐρήμῳ, ἐν τῷ σπηλαίῳ διάγων, πᾶσαν ἄσκησιν ἐνδειξάμενος, καὶ χερσὶν οἰκείαις τὸν ἑαυτοῦ ἄρτον ποριζόμενος. Ὡς δὲ προσέμενε ταῖς δεήσεσι, καὶ προσέκοπτε ταῖς ἀρεταῖς, ἐφ' ἑαυτῷ λοιπὸν ἐπεποιήθη θαρσῶν ἐπὶ τῇ καλῇ πολιτείᾳ. Ὁ δὲ πειράζων αὐτὸν, ὡς τὸν Ἰὼβ ἐξῃτήσατο. Καὶ δὴ φαντασίαν αὐτῷ παρέσχε πρὸς ἑσπέραν γυναικὸς εὐμόρφου πλανωμένης κατὰ τὴν ἔρημον, ἥτις εὑροῦσα τὴν θύραν ἀνεῳγμένην εἰσεπήδησεν εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ προσπεσοῦσα τοῖς γόνασι τοῦ ἀνδρὸς ᾔτει παρ' αὐτοῦ τὴν ἀνάπαυσιν, ὡς ἑσπέρας αὐτὴν καταλαβούσης. Ὁ δὲ ὡς ἠλέησεν αὐτὴν, ὅπερ οὐκ ὤφειλεν, καὶ ἐδέξατο αὐτὴν ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ τοι ἐπυνθάνετο αὐτῆς τὴν πλάνην· ἡ δὲ ὡς ἀπήγγειλλε, καὶ λόγους αὐτῷ κολακίας καὶ ἀπάτης ὑπέσπειρε, καὶ παρέτεινεν ἐπὶ πολὺ αὐτῶν τὴν ὁμιλίαν, ἠρέμα δέ πως αὐτὸν καὶ ἐπὶ ἔρωτα προεκαλεῖτο· καὶ λόγοι πλείους λοιπὸν πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς γίνονται, καὶ γέλως, καὶ μειδίαμα. Ἀπεπλάνησε δὲ αὐτὸν πολλὴ ὁμιλία, καὶ τὸ ἐντεῦθεν λοιπὸν, ἁφὴ χειρὸς καὶ γενείου, καὶ αὐχένος, καὶ ᾐχμαλώτευσε τέως τὸν ἀσκητήν. Ὡς δὲ ἐστρέφετο μὲν ἐκεῖνος ἔνδοθεν τοῖς λογισμοῖς, ἅτε δὴ ἐν χερσὶν ἔχων τὸ πρᾶγμα, τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὴν

A ἄδειαν τοῦ ἐκτελεῖν, τὴν ἡδονὴν λογιζόμενος, συνεκατέθετο λοιπὸν τῇ διανοίᾳ, καὶ συνελθεῖν αὐτῇ ἐπειρᾶτο, ἄφρων ἤδη καὶ θηλυμανὴς καὶ ἵππος γενόμενος. Ἡ δὲ ἐξαίφνης μέγα ἀναβοήσασα, ἄφαντος ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γέγονεν, ὥσπερ σκιά τις ἀποδραμοῦσα. Γέλως δὲ αὐτῷ ἀέρι πολλῶν ἀκούεται δαιμόνων ἐλεγχόντων αὐτὸν, καὶ τῇ ἀπάτῃ παραγόντων καὶ μεγάλῃ φωνῇ πρὸς αὐτὸν βοώντων· Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Σὺ δὲ ὑψώθης ἕως τῶν οὐρανῶν, ἐταπεινώθης δὲ ἕως τῶν ἀβύσσων. Ἐντεῦθεν ἀνίσταται τὸ πρωῒ τὸ νυκτερινὸν πένθος ἐπισυρόμενος, καὶ διηειρεύσας ἐν τοῖς θρήνοις, ἀπογνοὺς ἑαυτοῦ τῆς σωτηρίας, ὅπερ οὐκ ὤφειλεν, εἰς τὸν κόσμον πάλιν ὑπέστρεψεν. Τοῦτο γάρ ἐστι τοῦ πονηροῦ τὸ ἐπιτήδευμα, ὅταν τινὰ καταπαλαίσῃ, εἰς ἀφροσύνην
B αὐτὸν καθίστησιν, ἵνα τοῦ λοιποῦ μηκέτι δύνηται ἀναστῆναι. Ὅθεν, ὦ τέκνα, οὐ συμβάλλεται ἡμῖν ἡ πλησίον τῶν χωρῶν οἴκησις, οὐδὲ τῶν γυναικῶν συντυχία ἀνεξάλειπτον ὀχλοῦσα μνήμην, ἣ ἐκ τῆς ὄψεως καὶ ὁμιλίας ἐπισπώμεθα. Οὔτε δὲ ὀφείλομεν ἑαυτῶν ἀπογνῶναι, καὶ εἰς ἀνελπιστίαν ἑαυτοὺς καταγαγεῖν. Ἤδη γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν μὴ ἀπογνόντων παρὰ τοῦ ἐλεήμονος Θεοῦ φιλανθρωπίας οὐκ ἐστερήθησαν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ'.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ κινηθέντος μετανοίᾳ τοῦ αὐτοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου διήγησις.

Ἦν γάρ τις ἕτερος, φησὶ, νεανίας ἐν τῇ πόλει πάνυ πάμπολλα ἐργασάμενος, καὶ χαλεπῶς ἡμαρτηκὼς, ὃς νεύματι τοῦ Θεοῦ κατανυγεὶς ἐπὶ ταῖς πολ-
C λαῖς ἁμαρτίαις, καὶ τοὺς τάφους καταλαβὼν, τὴν προτέραν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀπωδύρετο, ἐπὶ πρόσωπον ἑαυτὸν καταβαλὼν, μὴ καὶ τολμῶν ἀφιέναι φωνὴν, μηδ' ὀνομάζειν Θεὸν, μηδὲ ἱκετεύειν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγούμενος καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, καὶ πρὸ θανάτου ἐν τοῖς νεκροτάφοις ἑαυτὸν κατακλείσας· καὶ ἀπειπὼν ἑαυτοῦ τὴν ζωὴν, ἔστενε μόνον κάτωθεν ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας. Ἑβδομάδος δὲ ἐπ' αὐτῷ παρελθούσης, νύκτωρ αὐτῷ ἐφίστανται οἱ δαίμονες οἱ τὸ πρὶν αὐτοῦ τὴν ζωὴν καταβλάψαντες· κεκραγότες καὶ λέγοντες· Ποῦ ὁ μιαρός ἐστιν ἐκεῖνος, ὁ ταῖς λαγνείαις ἱκανῶς κορεσθεὶς, νῦν ἡμῖν ἄκαιρος σώφρων καὶ καλὸς ἀνεφάνη, καὶ ὅτε οὐκέτι δύναται, τότε Χριστιανὸς καὶ εὔτακτος εἶναι βούλεται; καὶ τί καλὸν ἔτι ἔσεσθαι σεαυτῷ προσδοκᾷς ἐμφορηθεὶς
D τῶν ἡμετέρων κακῶν; οὐκ ἀναστήσῃ ταχὺ ἐκεῖθεν, οὐκ ἐπὶ τὰ συνήθη μεθ' ἡμῶν ἥξεις; μένουσί σε πόρναι καὶ κάπηλος· οὐκ ἐλεύσῃ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀπολαύσεις, πάσης σου τῆς ἄλλης ἐλπίδος κατασβεσθείσης ἥξει σοι πάντως ταχεῖα ἡ κρίσις οὕτως ἑαυτὸν ἀναιροῦντι. Καὶ τί σπεύδεις πρὸς τὴν τιμωρίαν, ὦ ἄθλιε; τι δὲ φιλονεικεῖς, θᾶττον ἐπελθεῖν σοι τὴν δίκην; ἄλλα τε πολλὰ λέγοντες, Ἡμέτερος εἶ, ἡμῖν συνετάξω· ἀνομίαν ἤσκησας πᾶσαν, πάντων ἡμῖν ὑπεύθυνος γέγονας, καὶ δραπετεύειν τολμᾷς; Οὐκ ἀποκρίνῃ; οὐ συντάσσῃ; οὐ συνεξελεύσῃ; Ὡς δὲ ἐκεῖνος πρὸς ταῖς οἰμωγαῖς καρτερῶν οὐδὲ τὴν ἀκοὴν ὑπεῖχεν αὐτοῖς, οὐδὲ ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λόγον,

ἐπὶ πολὺ ἐπιμενόντων αὐτῷ τῶν δαιμόνων· ὡς δὲ A οὐδὲν ἤνυσαν πολλάκις ταῦτα λέγοντες, διαλαβόντες αὐτὸν οἱ πονηροὶ καὶ αἰσχροὶ δαίμονες, ᾔκιζον χαλεπῶς ἄγαν, ἅπαν τὸ σῶμα αὐτοῦ καταξαίνοντες, καὶ βασανίσαντες αὐτὸν χαλεπῶς, ἡμιθανῆ καταλιπόντες ᾤχοντο. Ὁ δὲ οὐδὲν ἧττον ἀκίνητος ἔνθαπερ αὐτὸν κατέλιπον, ἔκειτο στένων αὖθις, ἐπειδὴ τῇ ψυχῇ συνελέξατο. Τῶν δὲ οἰκείων αὐτοῦ κατ' ἴχνος ἀναζητούντων αὐτὸν, καὶ εὑρόντων, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ σώματος συμφορᾶς μαθόντων, ἠξίουν αὐτὸν ἀγαγεῖν οἴκαδε. Ὁ δὲ ἐπεὶ πολλάκις βιασαμένων ἀντέσχε· καὶ πάλιν αὐτὸν τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα χείρω τῶν ἔμπροσθεν οἱ δαίμονες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς διατίθενται. Καὶ οὐδὲ οὕτως πάλιν αὐτὸν οἱ προσήκοντες πείθουσι μεταστῆναι τοῦ τόπου, κρεῖττον εἶναι τεθνάναι λέγοντα ἢ ἐν τοιαύταις τοῦ βίου κηλῖσι ζῆν. B Ἡ τρίτη νὺξ τῶν διαμόνων μικροῦ πάντη τὸν ἄνθρωπον τῆς ζωῆς ἀπήλλαξεν ἀνηλεῶς ἐπιπεσόντων αὐτῷ ταῖς βασάνοις. Ὡς δὲ οὐκ εἶδον ἐνδόντα, ᾤχοντο, ἄπνουν μὲν καταλιπόντες τὸν ἄνθρωπον. Ἀπερχόμενοι γοῦν ἐκεκράγασι λέγοντες· Ἐνίκησας, ἐνίκησας. Καὶ οὐκέτι αὐτῷ συνήντησεν οὐδὲν δεινὸν, ἀλλ' ἀφόβως τὸν τάφον ᾤκησεν ἕως ἔζη, ἀσκήσας καθαρὰν τὴν ἀρετήν· οὕτως καὶ Θεῷ τίμιος γενόμενος ἐν δυνάμεσι καὶ θαυμάτων ἐπιδείξεσιν, ὥστε πολλοῖς καὶ θαῦμα καὶ ζῆλον καλῶν ἐπιτηδευμάτων παρασχεῖν. Ἐν τούτοις πλεῖστοι καὶ τῶν σφόδρα ἀπεγνωκότων ἑαυτῶν μετῆλθον τὰς καλὰς πράξεις καὶ κατορθώσεις. Καὶ γέγονεν αὐτοῖς τὸ τῆς Γραφῆς λεγούσης, Πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. Προηγουμένως οὖν, τέκνα, ταπεινοφροσύνην ἀσκήσωμεν, κρηπῖδα πασῶν οὖσαν τῶν ἀρετῶν. Πάνυ δὲ συμβάλλεται ἡμῖν C καὶ ἡ μακροτέρα ἔρημος πρὸς τὴν ἄσκησιν.

ΚΕΦΑΛ. ΜϚ'.

Διήγησις τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου περὶ ἐκπεσόντος καὶ μετανοήσαντος.

Γέγονε γάρ τις καὶ ἕτερος μοναχὸς τὴν πόῤῥω ἔρημον κατειληφὼς, καὶ ἐν πολλοῖς ἔτεσι τὰς ἀρετὰς κατορθώσας. Ἐν γήρει λοιπὸν τυγχάνων τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς ἐπειρᾶτο. Ἦν γὰρ πάνυ ἀσκητὴς τὴν ἡσυχίαν ἀσπαζόμενος, καὶ ἐν εὐχαῖς καὶ ἐν ὕμνοις καὶ θεωρίαις πολλαῖς διημερεύων, καὶ ὁράσεις θειοτέρας τινὰς ἐναργῆς ἐθεώρει. Τοῦτο μὲν ἐγρηγόρως, τοῦτο δὲ καθ' ὕπνους, καὶ σχεδὸν ἴχνος ἐπείληπτο τῆς ἀσωμάτου ζωῆς, οὐ γῆν φυτεύων, οὐδὲ φροντίζων διαίτης, οὐδὲ ἐν τοῖς φυτοῖς ζητῶν, ὅ τι παρέχοι τῷ σώματι δεομένῳ, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῆς χλόης D οὐδὲ ἄγραν ὀρνίθων οὐδὲ ἄλλου τινὸς μετήρχετο ζώου. Ἀλλὰ πεποιθήσεως γέμων εἰς Θεὸν ἐξότου ἐκ τῆς οἰκουμένης μετῆλθεν ἐκεῖ καὶ λόγον οὐδενὸς εἶχεν ὅπως αὐτῷ τρεφόμενον διαμένοι τὸ σῶμα. Ἀλλ' ἐν λήθῃ πάντων ἐκὼν ἀνεῖχεν ἑαυτὸν, τελείῳ πόθῳ πρὸς Θεὸν παραμένων καὶ περιμένων τὴν κλῆσιν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου μετάθεσιν, καὶ τῷ πλείστῳ γε, τῇ τέρψει τῶν φαινομένων καὶ ἐλπιζομένων ἐτρέφετο, καὶ οὔτε τὸ σῶμα κατετήκετο αὐτῷ τῇ παρατάσει, οὔτε ἄθυμος ἦν ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ἐν σεμνῇ τινι καταστάσει τὴν καλὴν ἕξιν ἔσχε· πλὴν ἀλλὰ τιμῶν αὐτὸν ὁ Θεὸς διά τινος τεταγμένου χρόνου, δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν ἄρτον ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐδίδου, φαίνεσθαί τε καὶ εἶναι, καὶ χρῆσθαι· καὶ εἰσιὼν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἡνίκα ᾐσθάνετο δεομένου τοῦ σώματος, εὕρισκέ τε τὴν τροφὴν, καὶ προσκυνήσας, καὶ εὐωχηθεὶς πάλιν τῶν ὕμνων ἀπήλαυεν, ἐπιμόνως τῆς εὐχῆς καὶ τῆς θεωρίας ἐχόμενος, θάλλων ὁσημέραι, καὶ ἐπιδιδοὺς τῷ παρόντι, καὶ τῷ μέλλοντι τῆς ἐλπίδος ἐπὶ τὸ μεῖζον προβαίνων ἀεὶ, καὶ σχεδὸν ἐθάρσει περὶ τῆς ἀμείνονος αὐτοῦ λήξεως, ὡς ἔχων αὐτὴν ἐν χερσὶν ἤδη, ὃ καὶ γέγονεν αὐτῷ, μικροῦ δεῖν ἀποπεσόντος ἐκ τοῦ μετὰ ταῦτα αὐτῷ πειρασμοῦ. Τί γὰρ οὐ λέγομεν αὐτοῦ τὴν παρ' ὀλίγα πτῶσιν; ὡς γὰρ εἰς τὸ φρόνημα τοῦτο προῆλθεν, ἔλαθεν, ἑαυτὸν οἰόμενος πλέον εἶναί τι τῶν πολλῶν, καὶ ὡς ἤδει τι παρὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους μεῖζόν τι κεκτημένος· καὶ τοιοῦτος ὢν λοιπὸν ἑαυτῷ ἐπεποίθει. Γεννᾶται οὖν οὐκ εἰς μακρὰν αὐτῷ πρῶτόν τις μικρὰ ῥᾳθυμία, ὅσον μηδὲ εἶναι ῥᾳθυμίαν δοκεῖν· εἶτα φύεται μείζων ἀμέλεια, εἶτα ὅσον καὶ αἴσθησιν εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ ἐκ τῶν ὕπνων ὀκνηρότερον διανίστατο πρὸς τοὺς ὕμνους, καὶ τὸ τῶν εὐχῶν ἤδη ἀργότερον, καὶ ὁ ὕμνος οὐχ οὕτως ἐκτεταμένος· καὶ ἡ ψυχὴ βουλομένη, φησὶν, ἀναπαύεσθαι, καὶ ὁ νοῦς ἔπεσε κάτω, καὶ οἱ λογισμοὶ ῥεμβασμούς τινας ἔπασχον· καὶ πού τις ἐν τοῖς κρυφίοις καὶ ἀμέλεια ἐμελετάτο, πλὴν ἀλλ' ὁ ἐθισμὸς ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἀπῆγέν πως ἐπὶ τὸν ἀσκητὴν, ὥσπερ ῥύμη τις ἐκ τῆς ὁρμῆς ἐκείνης· καὶ διέσωζε τέως. Καί ποτε εἰσελθὼν μετὰ τὰς συνήθεις εὐχὰς πρὸς ἑσπέραν, εὗρεν τὸν ἄρτον ἐπὶ τῆς τραπέζης θεόθεν αὐτῷ χορηγούμενον, καὶ ἀνεκτήσατο· ἐν νῷ δὲ τὰς μειώσεις ἐκείνας οὐκ ἀπεβάλετο· οὐδὲ ἐλογίσατο ὅτι τὰ παροράματα τὴν σπουδὴν βλάπτει, οὐδὲ ἐπὶ τὴν ἴασιν ἐτρέπετο τοῦ κακοῦ· ἀλλὰ μικρὸν ᾠήθη τὸ παρ' ὀλίγον, τῶν δεόντων ἀποπεσεῖν. Τοιγαροῦν ἔρως ἐπιθυμίας ἁρπάσας εἰς τὸν κόσμον ἀπήγαγεν τοῖς λογισμοῖς· ὅμως ἐπισχὼν ἑαυτὸν τέως τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐπὶ τὴν συνήθη τρεπόμενος ἄσκησιν, καὶ εὐξάμενος, καὶ ὑμνήσας εἰσελθὼν ἐν τῷ σπηλαίῳ, τὸν μὲν ἄρτον εὗρεν αὐτῷ παρακείμενον· οὐχ οὕτω δὲ ἐπιμελῆ καὶ καθαρὸν, ἀλλὰ ῥερυπωμένον πως ἤδη. Καὶ θαυμάσας καὶ κατηφής πως γενόμενος, ὅμως μετέσχε καὶ ἀνεκτήσατο. Τρίτη νὺξ γέγονε, καὶ τριπλάσιον τὸ κακὸν προσετίθετο. Καὶ γὰρ θᾶττον ὁ νοῦς αὐτῷ τοῖς λογισμοῖς ἐγκατέσκηψεν. Ἡ μνήμη δὲ αὐτῷ ὡς ἂν παρούσης γυναικὸς καὶ συνανακειμένης συνδιετίθετο. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἐν ὀφθαλμοῖς εἶχεν, καὶ ὡς πράττων αὐτὸ διετέλει. Ἐξῆλθε δὲ ὅμως καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἐπὶ τὸ ἔργον, καὶ τὴν εὐχὴν καὶ τοὺς ὕμνους, οὐκέτι καθαρὰς ἔχων τὰς ἐνθυμήσεις· ἀλλὰ πυκνὰ μεταστρεφόμενος μετεωρίζετο τοὺς ὀφθαλμοὺς ὧδε κἀκεῖ ἀκοντίζων. Διέτεμνον γὰρ αὐτοῦ τὸ καλὸν ἔργον αἱ μνῆμαι τῶν ἐνθυμημάτων. Ἑσπέρας οὖν ἐπανῆλθεν ἄρτον δεόμενος, τὸν δὲ εὗρε μὲν ἐν τῇ τραπέζῃ οἷον ὑπὸ μυιῶν ἢ κυνῶν βεβρωμένον, καὶ λείψανόν τι τῶν ξηρῶν ἔξωθεν. Τότε στένει μὲν καὶ δακρύει, ἀλλ' οὐχ ὅσον ἱκανὸν; οὐδὲ ὅσον ἐπιστεῖλαι τὴν ἀτοπίαν, καὶ στραφεὶς οὐχ ὅσον ἤθελεν, ἕτοιμος ἦν ἀναπαύσασθαι. Ἐπῆλθον δὲ αὐτῷ οἱ λογισμοὶ ἀθρόως πάντοθεν αὐτὸν περιέχοντες, καὶ πολεμοῦσιν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ εὐθὺς αἰχμάλωτον αἴρουσιν εἰς τὸν κόσμον. Ἀναστὰς δὲ ᾤχετο ἐπὶ τὴν οἰκουμένην διὰ τῆς ἐρήμου νυκτοπορῶν. Καταλαβούσης δὲ αὐτὸν τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς οἰκουμένης ἔτι μακρὰν

in fletibus, ne aures quidem eis præbebat, et nec verbum respondebat eum diu urgentibus dæmonibus; postquam, inquam, nihil effecerunt, eadem sæpe illi dicentes, acceperunt eum mali et turpes dæmones, et totum ejus corpus male multarunt, eum graviter flagris cædentes; et cum eum graviter forsissent, abierunt eo relicto semimortuo. Ille autem nihilo sicius immobilis jacebat ubi eum reliquerunt, rursus gemens postquam animum, collegerat. Cum autem ejus necessarii eum investigassent et invenissent, et causam ejus quod ipsius corpori acciderat didicissent, rogabant eum ut domum rediret : is autem cum vim ei sæpe attulissent, restitit. Rursus autem sequenti nocte eum iisdem de causis pejus quam prius affecerunt dæmones; et ne sic quidem ejus consanguinei ei persuadent ut emigret, dicens satius esse mori quam vivere in talibus vitæ maculis. Tertia nox propemodum fecit ut excederet ab hominibus, cum crudelibus tormentis in eum invasissent dæmones, et eum vexassent usque ad extremum spiritum. Postquam autem viderunt eum non concessisse, recesserunt, homine relicto exanimi. Recedentes itaque exclamarunt, dicentes : Vicisti, vicisti, vicisti. Neque ei amplius aliquid mali occurrit; sed in purissimo sepulcro pure habitavit dum vixit, puram exercens virtutem. Is Deo quoque fuit pretiosus, et virtutibus, miraculorum effectionibus ; adeo ut et multos in admirationem induxerit et ad zelum adduxerit et æmulationem honestorum institutorum. Hinc factum est ut multi quoque ex iis qui de se valde desperaverant, bonas actiones aggressi sint, et se recte gesserint, eisque factum est id quod dicit Scriptura : Omnis qui seipsum humiliat exaltabitur (*Lucæ* XIV). Præcipue ergo, o filii, exerceamus humilitatem, quæ et fundamentum primum omnium virtutum. Nobis autem multum quoque confert solitudo longior et remotior.

CAPUT XLVI.

Alia narratio abbatis Joannis, de eo qui lapsus, ductus est pænitentia.

Fuit enim alius quoque monachus qui ulteriorem occuparat solitudinem, et multis annis se recte et ex virtute gesserat (*Ruff., lib.* II, *cap.* 1). Qui cum esset deinceps senio confectus, tentabatur a dæmonum insidiis. Silentium enim valde amplectebatur exercitator, et in orationibus et hymnis et multis contemplationibus diem transigebat, et visiones quasdam divinas clare videbat, partim quidem vigilans, partim vero etiam in somnis; et somni propemodum expers tenebatur a vita incorporea, non terram plantans, neque victus ullam curam gerens, neque in plantis quærens quod egenti præberet corpori. Sed neque avium aucupium, neque ullum animal persequebatur; sed fiducia plenus, ex quo ex regione habitabili illuc migrarat nullam habebat rationem ut ei permaneret corpus nutritum, sed omnium oblitus, se perfecto sustinebat in Deum desiderio, exspectans vocationem, et ex hoc mundo migrationem ; et ut plurimum quidem alebatur delectatione eorum quæ non cernuntur, et sperantur, et neque diuturnitate ei corpus macerabatur, neque mœrebat tristisque erat anima, sed in quodam honesto ac venerando statu bonum habebat habitum. Verum enimvero Deus eum honorans, post præfinitum temporis intervallum, dabat ei super mensam panem duorum vel trium dierum, ut et videretur et esset, et eo uteretur. Et ingrediens in speluncam, quando sentiebat corpus indigere, inveniebat nutrimentum. Et cum adorasset et cibum sumpsisset, hymnis rursus fruebatur, perseverans in percibus et contemplatione, in dies germinans, et se tradens præsenti virtuti et futuræ spei. semper magis magisque progrediens ; et fere jam de meliori sua sorte confidebat, tanquam jam eam haberet in manibus : quod etiam fuit ei causa lapsus, cum propemodum excideret per eam quæ ipsum postea invasit tentationem. Quid enim non dicimus ejus eum qui prope fuit casum? Postquam enim ad hanc processit cogitationem, paulatin imprudens eo devenit, ut existimaret se esse pluris quam alios, et jam majus quid possidere quam alii homines; et cum talis esset, jam deinceps in seipso habuit fiduciam. Ei ergo gignitur haud ita diu post primum parva quædam animi remissio, ut ne videretur quidem esse remissio. Deinde oritur major negligentia, quæ deinde eousque progressa est ut sentiretur ; nam et ex somno tardius surgebat ad hymnos, èt erant preces paulo otiosiores, nec hymnus adeo prolixus, et dicit ei anima se velle requiescere, et mens ei annuit; et fluctuabant et vagabantur cogitationes, et jam occulte aliquid absurdi meditabatur. Sed prior assuefacto adhuc exercitatorem quodammodo abducebat, veluti quidam motus ex priori illa incitatione, et eum interim conservabat. Et aliquando post solitas preces ingressus vespere, invenit panem super mensam, qui ei suppeditabatur divinitus, et se refecit. Quo tempore nec illas exsecrabiles abjecti cogitationes, neque reputavit animam lædi a contemplatione, neque conversus est ad quærendam mali curationem ; sed parum duxit parum abesse quominus excideret ab iis quæ decet facere. Amor itaque cupiditatis eum raptum cogitatione in regionem abduxit habitabilem. Cum se tamen interium cohibuisset in diem sequentem, ad consuetam conversus exercitationem cum orasset et hymnos dixisset, ingressus speluncam, invenit quidem panem sibi appositum; sed non tam diligenter confectum, nec tam purum, sed sordidum et inquinatum. Qui etsi esset id admiratus, et tristitia affectus, sumpsit tamen, et se refecit. Successit tertia nox, et triplex malum addidit. Etenim mens ejus cito irrupit in cogitationes. Ita autem erat ei affecta memoria, ut videretur una cum eo adesse femina et simul accumbere, et eam rem habebat in occulis, et eam veluti facere perseverabat. Egressus tamen est tertio quoque die ad opus, et preces, et hymnos, sed non habens amplius mundas cogitationes, sed frequenter conversus, in altum tollebat oculos, eos huc et illuc torquens; ejus enim pulchrum opus interrumpebant memoriæ cogitationum. Vespere ergo re-

versus pane indigens, illum quidem invenit in mensa, veluti corrosum a muribus aut canibus, et foris siccas quasdam reliquias. Tunc ingemiscit quidem et lacrymatur, sed non quantum satis esset ad coercendam nequitiam. Nutritusque non quantum volebat, se parabat ad quietem. Eum autem acervatim invaserunt cogitationes, eum undique circumdante; et ejus mentem oppugnant, et captivum statim in mundum abducunt. Surgens autem ivit versus regionem quæ habitatur, ingrediens noctu per solitudinem. Cum autem dies eum apprehendisset, et quæ habitatur regio adhuc procul abesset, et eum æstus affligeret, defatigatus est. Undequaque autem in orbem considerans circumspicit, an alicubi appareret monasterium, in quod ingressus requiesceret. Quod etiam accidit, eum excipientibus quibusdam piis et fidelibus fratribus, qui cum eum tanquam patrem germanum aspexissent, vultum ejus et pedes laverunt; et cum orassent, mensam apposuerunt, et rogarunt ut quæ erant apposita sumeret cum charitate. Postquam autem se refecit, postularunt fratres ut verbum salutis ab eo acciperent, et quanam ratione possent servari a laqueis diaboli, et quemadmodum superarent turpes cogitationes. Is autem ipsos tanquam pater filios admonens, hortabatur ut essent fortes et constantes in laboribus, ut qui essent paulo post in summa quiete collocandi. Multa quoque alia cum eis disserens de exercitatione, eos valde juvit. Cum autem cessasset ab admonitione, et se parum recollegisset, considerabat quemadmodum alios admonens, se non monebat nec corrigebat; et se esse victum intelligens, cursu rursus redit in solitudinem, seipsum deflens, et dicens: Nisi quia Dominus mihi opem tulisset, propemodum in inferno habitasset anima mea (*Psal.* XCIX). Propemodum in omne malum sum redactus, propemodum me in terra confecerunt. Et in eo factum est quod dictum est: Frater qui a fratre adjuvatur, est tanquam urbs munita et excelsa, et tanquam murus qui non potest corruere (*Prov.* XVIII). Quanquam abhinc toto vitæ tempore luxit perpetuo, privatus mensa quæ ei dabatur divinitus, et panem suum quærens labore. Nam cum se in spelunca inclusisset, et sibi saccum et cinerem substravisset, non prius ei terra surrexit, nec cessavit flere, quam vocem angeli audiisset ei dicentem in somnis: Accepit Dominus tuam pœnitentiam, et tui est misertus; deinceps autem vide ne decipiaris. Ad te enim venient fratres quos admonuisti, et afferent ad te eulogias, quas cum acceperis, vesceris cum ipsis, et perpetuo Deo ages gratias.

Hæc ergo vobis narravi, o filii, ut humilitatem exerceatis, seu in parvis, seu in magnis esse videamini. Hoc est enim primum præceptum Servatoris, qui dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (*Matth.* VI). Et ne decipiamini a dæmonibus, qui vobis visa et phantasias excitant; sed si quis ad venerit, aut frater, aut amicus, aut mulier, aut pater, aut magister, aut mater, aut soror, primum extendite manus ad orationem; et si sit phantasma, fugiet a vobis. Et si vos decipiant dæmones aut homines, vobis assentantes et laudantes, ne eis pareatis, nec mente efferamini: nam me quoque sæpe noctu sic decepecunt dæmones; et neque me sinebant orare, nec quiescere, quasdam mihi phantasias præbentes tota nocte, et mane illudentes humi procumbebant, dicentes: Condona nobis, abba, quod tibi labores præbuimus tota nocte. Ego autem dicebam illis: Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem (*Psal.* VI); ne tentetis servum Domini.

Quare vos quoque, o filii, quietem persequamini, vos semper exercentes ad contemplationem, ut puram possideatis mentem, Deum rogantes. Nam ille quoque est bonus exercitator, qui assidue in mundo exercetur, et in honestis occupatur actionibus: qui humanitatem ostendit et clementiam, hospitalitatemque et charitatem, et fecit eleemosynas, et bene facit advenientibus, et opem fert laborantibus, et permanet citra ullam offensionem. Est quidem hic quoque valde bonus; versatur enim in actione et præcepta exsequitur; sed in rebus terrenis occupatur. Ilis quidem certe præstantior est et major qui versatur in contemplatione, qui rebus agendis se transfert ad intelligentiam, eas res aliis relinquens providendas, ipse autem et seipso abnegato, et sui oblitus, scrutatur cœlestia, Deo omnium solutus et expeditus assistens, a nulla autem alia cura retro avulsus. Qui est enim hujusmodi, una cum Deo degit, una cum Deo versatur, assiduis hymnis Deum semper celebrans.

Novi enim ego hominem in solitudine, qui decem annos cibi terreni nihil gustavit, sed ei angelus tertio quoque die cœlestem cibum ad eum afferebat, et ei in os injiciebat, isque erat ei instar cibi et potus. Scio quoque ad hunc hominem in phantasia venisse dæmones, ostendentes angelicos exercitus, et currus ignis, et multos satellites, tanquam alicujus regis venientis, et ei dicentes: In omnibus te recte et ex virtute gessisti, o homo; de cætero me adora, et tanquam Eliam te assumam. Dicebat autem apud se monachus: Adoro quotidie Regem meum et Servatorem; et si hic esset ille, non hoc a me peteret. Postquam autem ei dixit quod habebat in animo; Dominum meum et Regem habeo Deum, quem semper adoro, tu autem non es rex meus, ille protinus evanuit. Hæc autem tanquam de alio disserens, instituta vitæ suæ, et res gestas volebat celare. Qui autem una cum eo erant patres, eum dicebant hæc vidisse.

Hæc et alias multa nobis narrans beatus Joannes, et tres dies ad nonam usque disserens, nostras curavit animas. Cum autem dedisset nobis benedictiones, jussit ire in pace, nobis quoque dicta quadam prophetia: Hodie, aiebat, nuntiata est (95) Alexandriæ victoria maximo pii Theodosii, propter de medio sublatum tyrannum Eugeemum, et oporter imperatorem mori morte propria, quod quidem revera ita fieri contigit. Licebat autem cernere multitudinem eorum qui cum ipso erant monachorum in ecclesias veluti quosdam justorum choros, lucidis vestibus indutos, et hymnis assiduis Deum glorificantes.

ἀπεχούσης, καὶ τοῦ καύματος αὐτὸν θλίβοντος ἐκοπίασε. κατενόει δὲ πάντοθεν ἑαυτοῦ κύκλῳ περισκοπῶν εἴπου μοναστήριον ἀναφανείη, καὶ εἰσελθὼν ἀναπαύσηται· ὅπερ καὶ γέγονεν· ὑποδεξαμένων αὐτόν τινων εὐλαβῶν καὶ πιστῶν ἀδελφῶν· οἵ ὡς Πατέρα γνήσιον θεασάμενοι ἔνιψαν τὴν ὄψιν αὐτοῦ καὶ τοὺς πόδας, καὶ εὐξάμενος τράπεζαν παραθέντες, τῶν εὑρεθέντων ἠξίουν μετὰ ἀγάπης μεταλαβεῖν. Ὡς δὲ ἀνεκτήσατο, ᾔτουν σωτηρίας λόγον παρ' αὐτοῦ οἱ ἀδελφοὶ λέγεσθαι, καὶ οἵαις μεθοδίαις δύναιντο σωθῆναι ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, καὶ πῶς τῶν αἰσχρῶν λογισμῶν περιγένωνται. Ὁ δὲ αὐτοῖς ὡς πατὴρ τέκνα νουθετῶν παρῄνει προσκαρτερεῖν ἐν τοῖς πόνοις ὀλίγον ὕστερον εἰς ἀνάπαυσιν πολλὴν μεθισταμένοις· καὶ πολλὰ ἕτερα περὶ ἀσκήσεως αὐτοῖς διαλεγόμενος λίαν ὠφέλησε. Παυσάμενος δὲ B τῆς νουθεσίας, καὶ μικρὸν ἐν ἑαυτῷ γινόμενος, διελογίζετο πῶς ἄλλους νουθετῶν αὐτὸς ἀνουθέτητος ἔμεινεν. Καὶ συνιδὼν ἑαυτοῦ τὴν ἧτταν, δρομαῖος πάλιν ἐπὶ τὴν ἔρημον ἐχώρει, ἀποδυρόμενος ἑαυτὸν, καὶ λέγων· Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἐβοήθησέ μοι, παρὰ βραχὺ παρῴκησε τῷ ᾅδῃ ἡ ψυχή μου· καί, παρ' ὀλίγον ἐγενόμην ἐν παντὶ κακῷ· παρὰ μικρὸν συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ, καὶ γέγονεν ἐπ' αὐτῷ τὸ εἰρημένον, Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ἰσχυρὰ, καὶ ὡς τεῖχος ἄπτωτον. Καὶ τότε ἐκεῖθε λοιπὸν πενθῶν διετέλει πάντα τὸν βίον, τὴν θεόθεν τράπεζαν ζημιωθεὶς, καὶ μετὰ καμάτου τὸν ἄρτον αὐτοῦ ποριζόμενος. Καθείρξας γὰρ ἑαυτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσας, οὐ πρότερον ἀνέστη χαμόθεν, οὐδὲ ἐπαύσατο ἀποδυρόμενος, ἕως φωνῆς ἀκοῦσαι ἀγγέλου λέγοντος πρὸς C αὐτὸν κατ' ὄναρ. Ἐδέξατο ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιάν σου, καὶ ἠλέησέ σου, καὶ τοῦ λοιποῦ, ὅρα μὴ ἀπατηθῇς. Ἐλεύσονται δὲ οἱ ἀδελφοὶ πρὸς σὲ, παρακαλοῦντές σε, οὓς σὺ ἐνουθέτησας, καὶ κομιοῦσί σοι εὐλογίας, ἃς ὑποδεξάμενος μεταλήψῃ σὺν αὐτοῖς, καὶ τῷ Θεῷ διαπαντὸς εὐχαριστήσεις. Ταῦτα οὖν, ὦ τέκνα, ὑμῖν ὑφηγησάμην, ἵνα τὴν ταπεινοφροσύνην πρώτην ἀσκήσητε, κἂν ἐν μεγάλοις δόξητε εἶναι. Αὕτη γὰρ ἐστιν ἡ πρώτη τοῦ Σωτῆρος ἐντολὴ, λέγοντος. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ ἵνα μὴ ἀπατηθῆτε ὑπὸ τῶν δαιμόνων, τὰς φαντασίας ὑμῖν ἐγειρόντων· ἀλλ' ἐάν τις ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς ἀδελφὸς, ἢ φίλος, ἢ γυνὴ, ἢ πατὴρ, ἢ μήτηρ, ἢ ἀδελφὸς, ἢ διδάσκαλος, ἢ παῖς, ἢ οἰκέτης, πρῶτον εἰς προσευχὴν τὰς χεῖρας ἐκτείνατε D καὶ ἐὰν ᾖ φάντασμα, φεύξεται ἀφ' ὑμῶν· κἂν ἀπατῶσιν ὑμᾶς οἱ δαίμονες ἢ ἄνθρωποι κολακεύοντες ὑμᾶς καὶ ἐπαινοῦντες, μὴ πείθεσθε αὐτοῖς μηδὲ ἐπαίρεσθε τῇ διανοίᾳ. Κἀμὲ γὰρ οὕτως πολλάκις ἠπάτησαν οἱ δαίμονες ἐν νυκτὶ, καὶ οὔτε εὔξασθαί με, οὔτε ἀναπαύσασθαι συνεχώρουν, φαντασίας μοί τινας παρέχοντες ὅλην τὴν νύκτα· καὶ πρωῒ ἐμπαίζοντες προσέπεσάν μοι λέγοντες· Συγχώρησον ἡμῖν, ἀββᾶ, ὅτι κόπους σοι παρέσχομεν ὅλην τὴν νύκτα. Ἐγὼ δὲ εἶπον πρὸς αὐτούς· Ἀπόστησε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. Οὐ γὰρ μὴ ἐκπειράσητε δοῦλον Κυρίου.

A Ὥστε οὖν καὶ ὑμεῖς τὴν ἡσυχίαν μεταδιώξατε πρὸς τὴν θεωρίαν ἀεὶ γυμναζόμενοι, ἵνα καθαρὸν νοῦν κτήσησθε τῷ Θεῷ προσευχόμενοι. Καλὸς μὲν γὰρ κἀκεῖνος ὁ ἀσκητὴς ὁ συνεχῶς ἐν τῷ κόσμῳ γυμναζόμενος, καὶ περὶ τὰς καλὰς πράξεις ἐπασχολούμενος, ὁ τὴν φιλαδελφίαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ τὴν φιλοξενίαν, καὶ ἀγάπην, καὶ ἐλεημοσύνας διαπραττόμενος, καὶ εὐεργετῶν τοὺς παρόντας καὶ τοῖς κάμνουσι βοηθῶν, καὶ ἀσκανδάλιστος διαμένων· Καλὸς μὲν οὗτος καὶ πάνυ καλός· πρακτικὸς γὰρ οὗτος καὶ ἐργάτης ἐστὶ τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ περὶ τὰ γήϊνα ἀσχολεῖται. Κρείττων γε μὴν τούτου καὶ μείζων ὁ θεωρητικὸς ἐκεῖνος ὁ ἀπὸ τῶν πρακτικῶν ἐπὶ τὴν νόησιν ἀναδραμὼν, παρεὶς ἑτέροις ταῦτα φροντίζειν, αὐτὸς δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀπαρνησάμενος, καὶ ἑαυτοῦ λήθην ἔχων πολυπραγμονεῖ τὰ οὐράνια, εὔλυτος πάντων τῷ Θεῷ παριστάμενος, ὑπ' οὐδεμιᾶς φροντίδος ἑτέρας ὄπισθεν κατασπώμενος· Ὁ τοιοῦτος γὰρ Θεῷ συνάγει, Θεῷ συμπολιτεύεται, ἀπαύστοις ὕμνοις ἀεὶ ὑμνῶν Θεόν.

Οἶδα γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπον ἐν τῇ ἐρήμῳ, μηδὲν γήϊνον βρῶμα ἐπὶ δέκα ἔτη γευσαμένον· ἀλλ' ἄγγελος αὐτῷ κατὰ τρεῖς ἡμέρας οὐράνιον βρῶμα ἐκόμιζεν, καὶ ἔβαλλεν αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα, καὶ τοῦτο αὐτῷ ἀντὶ τροφῆς καὶ πότου ἐγίνετο. Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, ὅτι ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἐν φαντασίαις οἱ δαίμονες, ἀγγελικὰς στρατιὰς ἐπιδεικνυντες, καὶ ἅρματα πυρὸς, καὶ δορυφορία πολλὴ [*al.* δορυφορίαν πολλὴν], οἷά τε βασιλέως τινὸς ἐπιδημοῦντος, καὶ λέγοντες [*al.* λέγουτος] αὐτῷ· Κατώρθωσας πάντα, ἄνθρωπε, λοιπὸν προκύνησόν με, καὶ ὡς Ἠλίαν σε ἀναλήψομαι. Ἔλεγε δὲ ὁ μοναχὸς ἐν τῇ αὐτοῦ διανοίᾳ· Καθημέραν προσκυνῶ τῷ ἐμῷ βασιλεῖ τῷ Σωτῆρι, καὶ εἰ ἦν οὗτος ἐκεῖνος, οὐκ ἂν παρ' ἐμοῦ τοῦτο ᾔτει. Ὡς δὲ μόνον εἶπεν ἐν ἑαυτῷ τὰ τῆς διανοίας, ὅτι Ἔχω ἐγὼ τὸν ἐμὸν βασιλέα [καὶ] τὸν Θεὸν, ὃν ἀεὶ προσκυνῶ, σὺ δὲ οὐκ εἶ ἐμὸς βασιλεὺς, εὐθὺς ἄφαντος γέγονεν. Ταῦτα δὲ ὡς περὶ ἄλλου διαλεγόμενος, τὰς ἑαυτοῦ πολιτείας κρύπτειν ἠβούλετο. Οἱ δὲ συνόντες αὐτῷ Πατέρες, αὐτὸν ἔλεγον ταῦτα ἑωρακέναι.

Ταῦτα καὶ ἄλλα πάμπολλα ἡμῖν διηγούμενος ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἕως ἐννάτης ὥρας διαλεγόμενος, τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐθεράπευε. Δοὺς δὲ ἡμῖν εὐλογίας, ἐν εἰρήνῃ πορευθῆναι προσέταξεν. εἰπὼν ἡμῖν καὶ προφητείαν τινά· ὅτι σήμερον τὰ ἐπινίκια τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Θεοδοσίου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰσεληλύθασιν, κατὰ τῆς τοῦ τυράννου Εὐγενίου ἀναιρέσεως· καὶ ὅτι δεῖ τὸν βασιλέα οἰκείῳ θανάτῳ τελευτῆσαι· ἅπερ συνέβη κατὰ ἀλήθειαν οὕτως γενέσθαι.

Ἦν δὲ ἰδεῖν τὸ πλῆθος τῶν συνόντων αὐτῷ μοναχῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱονεὶ χοροὺς τινας δικαίων λαμπροφοροῦντας, καὶ ἀπαύστοις ὕμνοις τὸν Θεὸν δοξάζοντας.

Ὡς δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους Πατέρας ἐθεασάμεθα, ἥκασιν ἀδελφοὶ ἀπαγγέλλοντες ἡμῖν τετελειῶσθαι τὸν μακάριον Ἰωάννην θαυμαστόν τινα τρόπον· ἐντειλάμενος γὰρ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας μηδένα συγχωρεῖν πρὸς αὐτὸν ἀνιέναι, κλίνας τὰ γόνατα εἰς προσευχὴν ἐτελειώθη, ἀπελθὼν πρὸς Θεόν. Ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖʹ.

Περὶ Ποιμενίης.

Οὗτος καὶ τῇ δούλῃ τοῦ Χριστοῦ Ποιμενίῃ παραβαλούσῃ αὐτῷ ἱστορίας χάριν, οὐ συντετύχηκε μὲν αὐτῇ κατὰ πρόσωπον, ἐδήλωσεν δὲ αὐτῇ τινὰ, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων, παρήγγειλεν δὲ αὐτῇ κατερχομένῃ, ἀπὸ Θηβαΐδος μὴ ἐκνεῦσαι ἐπὶ Ἀλεξάνδρειαν, ἐπεὶ πειρασμοῖς ἔχει περιπεσεῖν. Ἡ δὲ, ἢ παραλογισαμένη τοῦ μεγάλου τὴν πρόῤῥησιν, ἢ ἐπιλαθομένη, ἐξένευσεν ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἱστορίας χάριν, τάχα θέλουσα ἰδεῖν τὴν πόλιν. Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν πλησίον Νικιοῦς τῆς πόλεως παρέλαβεν αὐτῆς τὰ πλοῖα ἀναπαύσεως χάριν. Ἐξελθόντες οὖν οἱ παῖδες ἐξ ὀταξίας τινὸς συνέβαλον μάχην μετὰ τῶν ἐπιχωρίων ἀνδρῶν ἀπονενοημένων· οἵ τινες ἑνὸς μὲν εὐνούχου δάκτυλον ἀπέκοψαν, ἄλλον δὲ ἐφόνευσαν· Διονύσιον δὲ τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἔβαψαν ὅμως ἀγνοήσαντες· κἀκείνην αὐτὴν ἔπλυναν λοιδορίαις καὶ ἐφόβησαν ἀπειλαῖς, τοὺς λοιποὺς παῖδας πάντας τραυματίσαντες.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗʹ.

Περὶ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ.

Ἐθεασάμεθα ἐν Θηβαΐδι καὶ ἕτερον ἄνδρα ὀνόματι Ἀμμωνᾶν, Πατέρα μοναχῶν ὡσεὶ τρεῖς χιλιάδας· οὓς καὶ Ταβεννησιώτας ὠνόμαζον, μεγάλην ἔχοντας πολιτείαν, καὶ μηλωτὰς φοροῦντας, καὶ κεκαλυμμένῳ προσώπῳ ἐσθίοντας, κάτω νεύοντας, μήτις τὸν πλησίον θεάσηται ἐσθίοντα, καὶ σιωπὴν ἀσκοῦντας πολλὴν, ὡς δοκεῖ ἐν ἐρημίαις εἶναι, ἑκάστου τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν κρύφα ἐκτελοῦντος, μόνον δὲ σχήματι καθημένους ἐπὶ τὴν τράπεζαν, καὶ δοκεῖν ἐσθίειν, πειρωμένους δὲ λανθάνειν ἀλλήλους. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἅπαξ ἢ δεύτερον τῷ στόματι τὴν χεῖρα προσήγαγον, ἄρτου ἢ ἐλαίων, ἤ τινος τῶν παρακειμένων ἀψάμενοι, καὶ ἑκάστου προσφαγίου ἅπαξ γευόμενοι, ἠρκοῦντο τῇ τροφῇ ταύτῃ. Ἄλλοι δὲ τὸν ἄρτον ἠρέμα μασσώμενοι ἀπροσποιήτως τε τῶν ἄλλων ἔχοντες, οὕτως ἐνεκαρτέρουν. Ἄλλοι δὲ τοῦ ζωμοῦ μόνου κρίτον ἐγεύοντο, ἐνεκρατεύοντο δὲ τῶν ἄλλων. Ἅπερ πάντα κατὰ λόγον θαυμάσας οὐ παρῆκα τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΘʹ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Βῆ.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἄλλον πρεσβύτην πραότητι πάντας ἀνθρώπους ὑπερβαλλόμενον, ἀββᾶ Βῆ ὀνόματι. Ὃν διεβεβαιοῦντο οἱ περὶ αὐτὸν ἀδελφοὶ, μηδέ ποτε ὀμόσαι, μηδὲ ψεύσασθαι, μηδὲ ὀργισθῆναι κατά τινος, μηδὲ ἐπιπλῆξαι λόγῳ τινὶ πώποτε. Ἦν γὰρ ὁ βίος αὐτοῦ λίαν ἡσύχιος, καὶ ὁ τρόπος ἐπιεικὴς, ἀγγελικὴν κατάστασιν ἔχοντος. Ἦν καὶ ταπεινόφρων ἄγαν, καὶ ἑαυτὸν εὐτελίζων. Πολλὰ γὰρ αὐτὸν ἡμῶν

A παρακαλούντων εἰπεῖν πρὸς ἡμᾶς προτρεπτικόν τινα λόγον, μόλις ἠνέσχετο περὶ πραότητος ἡμῖν μόνον ὀλίγα διαλεχθῆναι. Οὗτος ἱπποποτάμου ποτὲ λυμηναμένου τὴν γείτονα χώραν, ἐπιστὰς τῷ τόπῳ ὑπὸ τῶν γεωργῶν παρακληθεὶς, καὶ ἰδὼν τὸ θηρίον ἐξαίσιον μέγεθος ἔχον, πραείᾳ φωνῇ ἐνετέλλετο αὐτῷ λέγων· Παραγγέλλω σοι ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ μηκέτι λυμήνασθαι τὴν χώραν. Ὁ δὲ, ὡς ὑπὸ ἀγγέλου ἀπελασθεὶς τοῦ τόπου, παντάπασιν ἀφανὴς γέγονεν. Οὕτω καὶ κροκόδειλον ἀπεδίωξεν ἄλλοτε.

ΚΕΦΑΛ. Νʹ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Θέωνος.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἄλλον οὐ μακρὰν τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν ἔρημον, ὀνόματι Θεωνᾶν, ἄνδρα ἅγιον, ἐν οἰκίσκῳ κατὰ μόνας ἐγκεκλεισμένον, ἐπὶ τριακονταετῆ χρόB νον σιωπὴν ἀσκήσαντα· ὃς πλείστας δυνάμεις ἐπιτελῶν, ὡς προφήτης παρ' αὐτοῖς ἐνομίζετο. Ἐξήρχετο γὰρ πρὸς αὐτὸν ἡμέριον τὸ πλῆθος τῶν ἀσθενούντων. Καὶ διὰ θυρίδος ἐπιτεθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας ὑγιεῖς ἀπέπεμπεν. Ἦν δὲ ἰδεῖν αὐτὸν πρόσωπον ἀγγέλου ἔχοντα, χαροποιὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ πολλῆς χάριτος ὅλον μεστόν. Ὃς οὐ πρὸ πολλοῦ τινος χρόνου λῃστῶν αὐτῷ ἐπελθόντων νυκτὸς μακρόθεν, οἰηθέντων χρυσίον παρ' αὐτῷ εὑρήσειν, καὶ βουλομένων αὐτὸν ἀναιρεῖν, ηὔξατο, καὶ ἀκίνητοι παρὰ τὰς θύρας ἄχρι πρωῒ ἔμειναν. Παραγενομένων δὲ πρὸς αὐτὸν τῶν ὄχλων, καὶ πυρὶ παραδοῦναι νοουμένων, ἀναγκασθεὶς ἕνα πρὸς αὐτοὺς ἀπεφθέγξατο λόγον. Ἄφετε τούτους ὑγιεῖς ἀπελθεῖν· εἰ δὲ μὴ, ἡ χάρις τῶν ἰαμάτων ἀπ' ἐμοῦ φεύξεται.
C Οἱ δὲ ἤκουσαν αὐτοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἀντειπεῖν ἐτόλμων. Καὶ ἦσαν εὐθὺς οἱ λῃσταὶ ἐν τοῖς πέριξ μοναστηρίοις σὺν τοῖς μοναχοῖς μεταβαλόντες τὸν τρόπον, καὶ ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μετανοοῦντες. Πεπαίδευτο δὲ ὁ ἀνὴρ τριπλῇ τῶν λέξεων χάριτι ἔν τε Ἑλληνικοῖς, καὶ Ῥωμαϊκοῖς, καὶ Αἰγυπτιακοῖς ἀναγνώσμασι, καθὼς παρὰ πολλῶν καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκείνου ἐμάθομεν. Ἐπιγνοὺς γὰρ ἡμᾶς ξένους ὄντας, γράψας ἐν πινακιδίῳ τῷ Θεῷ ἐφ' ἡμῖν εὐχαρίστησεν. Ἤσθιεν δὲ τῶν σπερμάτων τὰ ἄνεφθα. Ἐξῄει δὲ ὥς φασι, νύκτωρ τοῦ κελλίου, καὶ ἀγρίοις θηρίοις συνηγελάζετο, καὶ ἐξ οὗ εἶχεν ὕδατος αὐτὰ ἐπότιζεν. Ἦν γὰρ ἰδεῖν ἴχνη βουβάλων καὶ ὀνάγρων καὶ δορκάδων τινῶν περὶ τὴν μονὴν αὐτοῦ οἷς ἀεὶ προσετέρπετο.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑʹ.

D
Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἠλία.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἕτερον πρεσβύτερον τῆς Ἀντινόου μητροπόλεως τῆς Θηβαΐδος ἑκατὸν δέκα ἐτῶν λοιπὸν ὄντα· ἐφ' ὃν ἐλέγετο τοῦ προφήτου Ἠλίου πνεῦμα ἀναπεπαῦσθαι. Διαβόητος γὰρ ἦν οὗτος, ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ἐρήμῳ ἑβδομήκοντα ἔτη ποιήσας. Οὐ δύναται δὲ λόγος ἐπάξιος τὴν τραχεῖαν ἐκείνην ἔρημον διηγήσασθαι τῆς ἐν τῷ ὄρει, ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐκαθέζετο, μηδέποτε κατελθὼν εἰς τὴν οἰκουμένην. Ἄτραπος δὲ στενή τις ἦν τῶν πρὸς αὐτὸν ἀπιόντων, ὡς μόλις ἐπιβαίνειν τοῖς ἴχνεσι τοὺς ἀφικνουμένους, ἔνθεν κἀκεῖθεν λίθων ἀγρίων παρακειμένων. Ἦν δὲ καθήμενος ὑπὸ πέτραν τινὰ εἰς

Postquam autem multos quoque alios Patres vidimus, venerunt fratres nobis annuntiantes consummatum esse beatum Joannem modo quodam admirabili : ham cum jussisset ut tres dies neminem sinerent ad se venire, genibus flexis ad orationem, consummatus est, ad Deum veniens, cui gloria in sæcula.

CAPUT XLVII.

De Pœmenia.

Is quoque cum Christi ancilla Pœmenia, quæ ad eum videndum accesserat, non est quidem collucutus, significavit autem ei quoque quædam arcana. Ei autem præcepit, dicens : Descendens a Thebaide, ne deflectas Alexandriam, quandoquidem futurum est ut cadas in tentationes. Ea autem magni Joannis prædictionem vel nihili ducens, vel ejus oblita, deflexit Alexandriam, ut videret civitatem. In itinere autem prope urbem Niciæ, ad eam accesserunt naves ejus quiescendi gratia. Egressi autem famuli ex quadam insolentia cum illius loci habitatoribus, amentibus et profligatis hominibus, manus conseruerunt: qui quidem unius quidem eunuchi digitum secuerunt, alium autem occiderunt, Dionysium autem sanctissimum episcopum in fluvium ignorantes projecerunt, et illam ipsam conviciis et maledictis impertierunt, et reliquos omnes servos sauciarunt.

CAPUT XLVIII.

Vita abbatis Ammonæ (96), *et eorum qui cum ipso erant.*

Vidimus autem alium quoque virum Thebaide, nomine Ammonam (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 3), Patrem ter mille monachorum : quos etiam nominabat Tabennesiotas, qui habebant magnum vitæ agendæ institutum, ut qui et ovillas pelles ferrent, et vultu tecto comederent, et se deorsum inclinantes, ne quis proximum comedentem aspiceret ; et tantum exercerent silentium, ut viderentur esse solitudine, unoquoque occulte peragente suum vitæ institutum ; solum autem specie quadam in mensa sederent, conantes se invicem latere. Aliqui enim ex his semel vel bis manum ori admovebat, tangentes panem vel oleum, vel aliquid ex iis quæ erant apposita, et cum de unoquoque obsonio semel gustassent, contenti erant hoc alimento ; alii autem panem sensim mandentes, alia autem accipientes citra simulationem, sic perseverabant ; alii autem jusculum ter tantum degustabant, a reliquis autem abstinebant. Quæ cum, ut erat consentaneum, essem admiratus, non prætermisi eam quæ ex eis capitur utilitatem.

CAPUT XLIX.

De abbate Be (97).

Vidimus autem aliem quoque senem, qui lenitate superabat omnes homines, nomine abbatem Be (*Ruffin.*, *l.* II, *cap.* 4) : de quo affirmabant fratres qui apud ipsum versabantur, sum nunquam jurasse, nunquam de aliquo mentitum esse, neque aliquo verbo increpasse, neque iratum fuisse ; erat enim ejus vita valde quieta, et mores mansueti, ut qui statum haberet angelicum ; erat autem valde quoque humilis, et seipsum vilipendens. Cum nos autem multum rogaremus, ut adhortatorium nobis sermonem diceret, vix in animum induxit ut nobis pauca dissereret de mansuetudine. Is, cum hippopotamus aliquando vastaret vicinam regionem, stans prope fluvium, rogatus ab agricolis, visa bellua ingentis magnitudinis, ei præcepit, dicens : Denuntio tibi in nomine Jesu Christi, ne amplius vastes hanc regionem. Illa autem tanquam ab angelo loco pulsa, omnino evanuit. Sic etiam aliquando abegit crocodilum.

CAPUT L.

De abbate Theona (98).

Vidimus etiam alium non procul a civitate, in solitudine, nomine Theons, virum sanctum, in domuncula seorsum inclusum, qui tempore triginta annorum silentium exercuerat (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 6). Is cum plurimas virtutes perageret, habebatur ab eis pro propheta. Exibat enim ad ipsum per dies singulos multitudo ægrotantium, quibus manus imponens per fenestram, dimittebat eos abire salvos. Licebat enim videre ipsum habentem vultum angeli, lætis oculis, et totum plenum maxima gratia. Is, cum non multo ante tempore latrones eum noctu invasissent, existimantes se multum auri apud eum inventuros, et vellent eum occidere, peccatus est, et manserunt immobiles ad portas ejus usque ad matutinum. Cum turbæ autem mane ad eum accessissent, et eos igni mandare in animo haberent, unum tantum verbum ad eos est locutus : Sinite eos abire sanos ; sin minus, a me fugiet gratia curationum. Ii vero ipsum audierunt ; non audebant enim contra eum dicere, et protinus abiere latrones ad ea quæ erant circumcirca monasteria, mutati moribus, et de iis quæ fecerant ducti pœnitentia. Erat autem vir eruditus in triplici gratia sermonum, in scriptis Romanis, Græcis, et Ægyptiacis, sicut a multis et ab illo ipso audimus. Cum enim nos agnovisset esse hospites, scribens in tabella, Deo propter nos egit gratias. Comedebat autem semina non cocta. Noctu autem, ut aiunt, egrediebatur e cella, et congregabatur cum feris, et eas potabat ex ea quam habebat aqua. Erat enim videre vestigia bubalorum, et onagrorum, et quarumdam caprearum, circa ejus monasterium, quibus semper delectabatur.

CAPUT LI.

De abbate Elia (99).

Vidimus autem alium quoque senem in solitudine Antinoi, quæ est metropolis Thebaidis, Eliam nomine, qui natus erat centum et decem annos (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 12). Super eum dicebant spiritum Eliæ prophetæ requievisse ; erat enim valde celebratus, ut qui in terribili illa solitudine egisset septuaginta annos. Non potest autem oratio pro dignitate narrare asperam illam solitudinem, quæ est in monte in quo ille sedebat, nunquam descendens in eam quæ habitatur regionem. Est enim quædam semita eorum qui ad ipsum accedunt ejusmodi, ut vix possint insistere vestigiis ii qui accedunt, hinc et inde lapidibus asperis obvallata. Erat autem sedens sub quadam petra

in spelunca, adeo ut ipsum quoque videre esset formidabile. Tremebat autem jam totus, ut quem senectus opprimeret. Multa autem signa quotidie peragebat, nec cessabat mederi ægrotantibus. Dicebant autem qui apud ipsum erant Patres, nominem meminisse ejus ascensus in montem. Comedebat autem in senectute tres uncias panis, et tres oleas vespere. In juventute autem semper semel comedebat in hebdomada.

CAPUT LII.

Vita abbatis Apollo (100).

Vidimus autem alium quoque virum sanctum in Thebaide, in finibus Hermopolis (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 7): in quam Servator venit cum sancta Maria et Joseph, implens prophetiam Isaiæ, quæ dicit : Ecce Dominus sedet super nubem levem, et veniet in Ægyptum ; et quatientur manufacta Ægypti a facie ejus, et cadent in terram (*Isaiæ* XIX). Vidimus enim illic quoque templum, in quo, ingresso urbem Servatore, ceciderunt omnia simulacra in faciem super terram. Vidimus autem illic in solitudine virum, Apollo nomine, qui monasteria habebat super montem. Erat enim pater monachorum circiter quingentorum, qui erat valde clarus et celebratus in Thebaide ; erantque ejus magna opera, et magna virtutes per eum faciebat Dominus, et plurima signa et admirabilia per eum efficiebantur. Hic enim cum a pueritia multam ostendisset exercitationem, in perfecta ætate talem est consecutus gratiam. Cum enim esset octogenarius, sibi magnum congregavit monasterium virorum perfectorum, qui poterant omnes fere signa efficere. Is cum quindecim annos natus a mundo secessisset, et quadraginta annos in solitudine transegisset, et in ea omnem virtutem exercuisset : visus est postea audire Dei vocem, dicentis ei : Apollo, Apollo, per te sapientium in Ægypto, et prudentiam gentium prudentium abolebo. Perdes autem mihi cum eis etiam sapientes Babylonis, et de medio tolles omnem cultum dæmoniacum ; et nunc vade in eam quæ habitatur regionem ; generabis enim mihi populum peculiarem, æmulatorem bonorum operum. Is autem respondens, dixit : Aufer a me, Domine, arrogantiam, ne forte elatus supra fraternitatem, priver omni bono opere (*Tit.* II). Ei autem rursus dixit vox divina : Mitte manum tuam super collum tuum, et deinde comprehendes, et infodies arena. Is autem cum statum manum misisset super collum, apprehendit parvum Æthiopem, et eum infodit in arena clamantem et dicentem : Ego sum dæmon superbiæ. Et rursus facta est vox ad eum, dicens : Vade, quoniam quod a Deo petieris, accipies. Is autem cum primum hoc audisset, profectus est in eam quæ habitatur regionem, tempore Juliani tyranni, et tunc venis in propinquam solitudinem.

Cum quamdam autem parvam occupasset speluncam, manebat subter montem. Ejus autem opus erat, toto diurno spatio preces edere ; noctu quidem centies, interdiu autem toties, flexis genibus. Ejus autem alimentum tunc quoque sicut prius, admirabili et præter opinionem ratione a Deo suppeditatur. Ei enim in solitudine per angelum afferebatur nutrimentum. Ejus autem indumentum erat lebiton, quod nonnulli colobium appellant, et parvum linteum in ejus capite. Hæc enim ei manebant in solitudine, nec veterascebant. Erat autem in solitudine propinqua terræ quæ habitatur, faciens signa et virtutes admirabiles in virtute Spiritus : quas propter miraculi insignem magnitudinem nemo potest omnes dicere, sicut audivimus a senibus qui cum eo versabantur, qui ipsi quoque erant viri perfecti, et præerant multis fratribus. Fuit itaque protinus clarus ac celebratus, tanquam novus aliquis propheta vel apostolus, qui venisset nostro sæculo ; et cum magna fama de eo sparsa esset, omnes qui circumcirca dispersi habitabant monachi, semper ad eum veniebant, et tanquam patri germano, dona suas offerebant animas. Is autem alios quidem hortabatur ad contemplationem ; alios vero instituebat, ut persequerentur virtutem, quæ versatur in actione, primum ostendens opere ea quæ ipsos facere admonebat sermone. Sæpe enim eis ostendens exercitationem, Dominica solum cum eis versabatur : ipse quidem non amplius sumens, quam olera quæ sua sponte nascuntur in terra ; non panem interim vel legumen, non ex fructibus arborum aliquid comedens, nec quæcunque igni admota veniunt in usus hominum.

Cum autem tempore Juliani aliquando audiisset fratrem in exercitu captum vinctum teneri in custodia, accessit ad eum cum fraternitate, rogans eum et admonens, ut esset fortis et constans in laboribus, et despiceret pericula sibi imminentia. Dicit enim esse sibi tempus certaminum, ut tunc quoque mens ejus probetur insultu tentationum. Postquam autem his verbis ejus animum confirmavit, adveniens tribunus, qui quodam sceleris ferebatur impetu, cum quidam ei de ipsis significasset, clausis portis custodiæ, et ipsum et omnes qui cum eo erant monachos inclusit, tanquam futuros aptos ad militiam ; et cum eis quot satis essent custodes constituisset, domum rediit, nec auditione quidem ab eis rogari sustinens. Media autem nocte, lampadem ferens angelus apparet custodibus, lumine illustrans omnes qui erant in carcere, adeo ut præ stupore hiantes starent custodes. Qui cum surrexissent, eos rogarunt ut omnes abirent, eis apertis januis ; fatebantur enim esse satius pro iis mori, quam quæ ad eos divinitus venisset libertatem qui citra rationem detinebantur despicere. Tribunus itaque cum magistratibus mane veniens in custodiam, contendebat ut viri egrederentur e civitate ; dicebat enim domum suam cecidisse terræ motu, et e suis servis optimos oppressos fuisse. Ii autem hæc audientes, Deo gratias agentes, abierunt in solitudinem, erantque omnes simul, ut dicit Apostolus, habentes cor unum et unam animam (*Act.* IV).

Docebat autem quotidie ornari virtutibus, et machinas diaboli in cogitationibus in principio protinus

σπήλαιον, ὥστε καὶ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν λίαν ἦν φοβερόν. Ἔτρεμε δὲ λοιπὸν ὅλος ὑπὸ τοῦ γήρως συνεχόμενος. Πολλὰ δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν σημεῖα ἐπιτελῶν, καὶ ἰώμενος τοὺς κάμνοντας οὐκ ἐπαύετο. Ἔλεγον δὲ περὶ αὐτοῦ οἱ Πατέρες, ὅτι οὐδεὶς μέμνηται τὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει γεγενημένην ἄνοδον. Ἤσθιεν δὲ ἐν τῷ γήρει τρεῖς οὐγγίας ἄρτου εἰς ἑσπέραν, καὶ τρεῖς ἐλαίας. Ἐν νεότητι δὲ ἀεὶ δι' ἑβδομάδος ἐσθίων ἅπαξ διετέλει.

ΚΕΦΑΛ. ΝΒ'.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀπολλῶ.

Ἐθεασάμεθα δὲ καὶ ἕτερον ἄνδρα ἅγιον ὀνόματι Ἀπολλῶ, ἐν Θηβαΐδι, ἐν ὁρίοις Ἑρμουπόλεως· ἐν ᾗ ὁ Σωτὴρ μετὰ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ τοῦ δικαίου Ἰωσὴφ παρεγένετο, Ἡσαΐου τὴν προφητείαν ἀναπληρῶν, λέγοντος· Ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσονται χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ πεσοῦνται ἐπὶ τὴν γῆν. Ἴδομεν ἐκεῖ καὶ τὸν ναὸν ἔνθα, εἰσελθόντος τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ πόλει, τὰ εἴδωλα πάντα κατέπεσεν ἐπὶ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν. Ἴδομεν οὖν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τὸ ὄρος ἔχοντα μοναστήριον, Πατέρα ὡς πεντακοσίων μοναχῶν· ὃς διαβόητος ἐν Θηβαΐδι· καὶ ἔργα μεγάλα ἦν αὐτῷ, καὶ δυνάμεις μεγάλας ἐποίει δι' αὐτοῦ ὁ Κύριος. Σημεῖα δὲ πάνυ πολλὰ δι' αὐτοῦ ἐπετελοῦντο. Οὗτος γὰρ ἐκ παιδόθεν πολλὴν ἄσκησιν ἐνδειξάμενος, ἐν τῷ τέλει τῆς ἡλικίας τοσαύτης ἔτυχε χάριτος. Ὀγδοηκοστοῦ γὰρ ὢν ἔτους μέγα μοναστήριον ἑαυτῷ συνεκρότησεν τελείων ἀνδρῶν πεντακοσίων δυναμένων σχεδὸν πάντων σημεῖα ἐπιτελεῖν. Οὗτος δεκαπέντε ἐτῶν ἀναχωρήσας τοῦ κόσμου καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ διατελέσας, πᾶσαν ἀρετὴν ἀκριβῶς ἐξασκήσας, ὕστερον φωνῆς ἀκούειν ἔδοξε τοῦ Θεοῦ, πρὸς αὐτὸν λέγοντος· Ἀπολλῶ, Ἀπολλῶ, διὰ σοῦ τὴν σοφίαν τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἐθνῶν ἀθετήσω. Ἀπολεῖς δέ μοι σὺν αὐτοῖς καὶ τοὺς σοφοὺς Βαβυλῶνος, καὶ πᾶσαν τὴν δαιμονικὴν λατρείαν ἐξαφανίσεις. Καὶ νῦν πορεύου εἰς τὴν οἰκουμένην. Γεννήσεις γάρ μοι λαὸν περιούσιον ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἄφελε ἀπ' ἐμοῦ, Δέσποτα, τὴν ἀλαζονίαν, μή πως ὑπεραρθεὶς ὑπὲρ τὴν ἀδελφότητα, τὸ πᾶν ἀγαθὸν ζημιωθῶ. Εἶπε δὲ πάλιν ἡ θεία φωνὴ πρὸς αὐτόν· Ἐπίβαλον τὴ χεῖρά σου ἐπὶ τὸν αὐχένα σου· καὶ καθέξεις, καὶ κατορύξεις αὐτὴν ἐν τῇ ἄμμῳ. Ὁ δὲ ταχέως τὴν χεῖρα ἐπὶ τὸν αὐχένα ἐπιβαλών, ἐδράξατο Αἰθίοπος μικροῦ· καὶ κατέχωσεν αὐτὸν ἐν τῇ ἄμμῳ, βοῶντα καὶ λέγοντα· Ἐγώ εἰμι ὁ τῆς ὑπερηφανίας δαίμων. Καὶ πάλιν φωνὴ ἐγένετο πρὸς αὐτόν, λέγουσα· Πορεύου, ὅτι πᾶν ὃ ἐὰν αἰτήσῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ λήψῃ. Ὁ δὲ εὐθὺς ἀκούσας εἰς τὴν οἰκουμένης ἐξώρμησε, κατὰ τὸν καιρὸν Ἰουλιανοῦ τοῦ τυράννου, καὶ παραβάλλει τέως ἐν τῇ πλησίον ἐρήμῳ.

Σπήλαιον δέ τι μικρὸν καταλαβών, ἐκεῖ κατέμενεν ὑπὸ τὸ ὄρος. Τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ἦν τὸ πᾶν, ἡμερίους εὐχὰς ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ, ἑκατοντάκις μὲν ἐν νυκτί, A τοσαυτάκις δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, κάμπτοντος τὰ γόνατα. Ἡ τροφὴ δὲ αὐτοῦ τέως καθάπερ πρῶτον παρὰ Θεοῦ ἐξ ἀμηχανίας ἐχορηγεῖτο. Ἐν τῇ ἐρήμῳ γὰρ αὐτῷ ἡ τροφὴ παρ' ἀγγέλου ἐκομίζετο. Τὸ δὲ ἔνδυμα ἦν αὐτῷ ὁ λεβιτών, ὅνπερ τινὲς κολόβιον προσαγορεύουσι, καὶ λέντιον μικρὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ταῦτα γὰρ αὐτῷ εν τῇ ἐρήμῳ ἔμειναν μὴ παλαιούμενα. Ἦν γοῦν ἐν τῇ πλησίον τῆς οἰκουμένης ἐρήμῳ, ἐν τῇ δυνάμει διάγων τοῦ Πνεύματος, σημεῖα δὲ καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶν θαυμαστάς, ἃς οὐκ ἄν τις δι' ὑπερβολὴν θαύματος πάσας ἐξειπεῖν δύναται, καθὼς παρὰ τῶν συνόντων αὐτῷ πρεσβυτέρων ἠκούσαμεν, καὶ αὐτῶν τελείων ὄντων καὶ ἡγουμένων πολλῆς ἀδελφότητος. Γέγονεν οὖν εὐθὺς διαβόητος ὁ ἀνήρ, ὡς ἂν νέος τις προφήτης καὶ ἀπόστολος τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ ἐπιφοιτήσας. Φήμης δὲ πολλῆς περὶ αὐτοῦ διαβρα- B μούσης, πάντες οἱ πέριξ σποράδην μένοντες μοναχοὶ πρὸς αὐτὸν ἀεὶ ἔφθανον, ὡς πατρὶ γνησίῳ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς δῶρα προσφέροντες. Ὁ δὲ οὓς μὲν πρὸς θεωρίαν προσεκαλεῖτος οὓς δὲ τὴν πρακτικὴν συνεβίβαζε μετελθεῖν ἀρετήν· πρῶτον δεικνὺς ἔργῳ, ἅπερ λόγῳ ποιεῖν ἄλλους ἐνουθέτει. Πολλάκις γὰρ ἐπιδεικνύων αὐτοῖς τὴν ἄσκησιν, κατὰ Κυριακὴν μόνον μετ' αὐτῶν μετελάμβανεν· αὐτὸς μέν, ἢ ὅσον περ τῶν λαχάνων αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς ἀνεφύετο, οὐκ ἄρτον, οὐκ ὄσπριον, οὐ τῶν ἐν τοῖς φυτοῖς ὀπώρων τι διαιτώμενος, οὐδ' ὅσα διὰ τοῦ πυρὸς ἔχει τὴν χρῆσιν.

Ἀκούσας δέ ποτε ἐν τοῖς Ἰουλιανοῦ καιροῖς, ὅτι ἀδελφὸς εἰς στρατείαν κρατηθεὶς ἐν φυλακῇ δεσμώτης κάθηται, παρεγένετο πρὸς αὐτὸν μετὰ τῆς ἀδελφότητος, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ νουθετων καρτερεῖν C ἐν τοῖς πόνοις, καὶ τοὺς ἐπερχομένους αὐτῷ κινδύνους ὑπερορᾷν. Καιρὸν γάρ φησιν εἶναι ἀγώνων αὐτῷ τότε καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ τῇ τῶν πειρασμῶν προσβολῇ δοκιμάζεσθαι. Ὡς δὲ ἐπεστήριξεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, τοῖς λόγοις τούτοις ἐπιστὰς ὁ χιλίαρχος ὁρμῇ τῆς κακίας φερόμενος, ἐπαγγείλαντος αὐτῷ τινος περὶ αὐτῶν, ἐπιθεὶς κλεῖθρα ταῖς θύραις τῆς φυλακῆς, αὐτόν τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ μοναχοὺς πάντας κατέκλεισεν, ὡς ἐπιτηδείους ἐσομένους πρὸς τὴν στρατείαν, καὶ φύλακας ἱκανοὺς αὐτοῖς καταστήσας, ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἀνεχώρησε, μηδὲ ἄχρι ἀκοῆς παρακληθῆναι ὑπ' αὐτῶν ἀνασχόμενος. Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον λαμπαδηφόρος ἄγγελος φαίνεται τοῖς φυλάττουσι, φωτὶ καταστράπτων πάντας ἐν τῷ οἰκήματι· ὡς ὑπ' ἐκπλήξεως ἀχανεῖς γενέσθαι τοὺς φύλα- D κας, οἳ καὶ ἀναστάντες ἠξίουν αὐτοὺς ἀπελθεῖν ἅπαντας, τῶν θυρῶν αὐτοῖς ἀνοιχθεισῶν. Ἄμεινον γὰρ εἶναι αὐτοῖς τεθνάναι ὑπὲρ αὐτῶν ὡμολόγουν, ἢ τὴν θεόθεν ἐλθοῦσαν τοῖς ἀλόγως κατεχομένοις ἐλευθερίαν παριδεῖν. Ὁ τοίνυν χιλίαρχος, σὺν τοῖς ἄρχουσιν ἕωθεν τῇ φυλακῇ ἐπιστάς, ἐσπούδαζεν τῆς πόλεως τοὺς ἄνδρας ἐξελθεῖν· σεισμῷ γὰρ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἔφασκε πεπτωκέναι, καὶ τοὺς βελτίστους τῶν θεραπόντων αὐτοῦ κατειληφέναι. Οἱ δὲ ὡς ἤκουσαν, φωνὰς εὐχαριστηρίους ᾄδοντες τῷ Θεῷ, ἀπῄεσαν ἐπὶ τὴν ἔρημον, καὶ ἦσαν λοιπὸν ὁμοῦ πάντες κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον ἔχοντες καρδίαν καὶ ψυχὴν μίαν.

Ἐδίδασκέ τε αὐτοὺς καθ' ἡμέραν διαπρέπειν ταῖς

ἀρεταῖς, καὶ τὰς μηχανὰς τοῦ διαβόλου τας ἐν τοῖς λογισμοῖς παρὰ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς ἀποκρούεσθαι. Θραυσθείσης γάρ, φησί, τῆς κεφαλῆς τοῦ ὄφεως, ἅπαν τὸ σῶμα νεκρόν ἐστι. Τηρεῖν γὰρ ἡμῖν, φησὶν, ὁ Κύριος ἐντέλλεται τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφεως. Τοῦτο δέ ἐστιν ἵνα μηδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοὺς φαύλους καὶ ἀπρεπεῖς λογισμοὺς διανοεῖσθαι καταδεξώμεθα, μήτε δὲ καὶ τὴν αἰσχρὰν φαντασίαν τοῦ νοὸς ἡμῶν ἀπαλεῖψαι, πειρᾶσθαι δὲ ἀλλήλους ὑπερβάλλειν ταῖς ἀρεταῖς, μή τις ἐλάττων ἐν ταῖς εὐδοκιμήσεσι ταύταις φανείη τοῦ ἑτέρου. Τεκμήριον δὲ, φησὶν, ὑμῶν ἔστω ἡ τῶν ἀρετῶν προκοπὴ, ὅταν τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀνορεξίαν κτήσησθε. Ἀρχὴ γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων ἐστὶ ταῦτα. Ὅταν δὲ καὶ τῶν θαυμάτων ἐπίδειξιν παρὰ Θεοῦ κτήσηταί τις, μηδὲ ὡς ἱκανῶς ἔχων φυσιούσθω, μηδὲ ὑπεραρθήτω τῷ λογισμῷ, ὡς ἤδη τι πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους τετιμημένος, μηδὲ ὡς ἐπιδεικνύμενος πᾶσιν ὅτι τοιαύτης ἔλαχεν χάριτος. Εἰ δὲ μὴ, φρεναπατᾷ ἑαυτὸν, συληθεὶς τὰς φρένας, καὶ τῆς χάριτος ζημιωθείς. Εἶχεν οὖν μεγάλα ταῦτα ἐν τοῖς λογισμοῖς διδάγματα· ὧν καὶ ἡμεῖς πολλάκις παρ' αὐτοῦ ὕστερον ἀκηκόαμεν. Ἐν δὲ τοῖς ἔργοις μείζονα ἐπετέλει. Πᾶν γὰρ αἴτημα αὐτῷ εὐθὺς ἐδίδοτο παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτουμένῳ.

Καὶ ἀποκαλύψεις δὲ ἑώρα τινάς. Εἶδε γὰρ τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτατον ἀδελφὸν καὶ αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τελειωθέντα, καὶ μείζονα πολιτείαν ἢ αὐτὸς ἐνδειξάμενον, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ἐρήμῳ πολὺν χρόνον συνέζησε. Καθ' ὕπνον οὖν ἐφαντάζετο σύνθρονον αὐτὸν τῶν ἀποστόλων γινόμενον, καὶ τὴν κληρονομίαν τῶν ἀρετῶν αὐτῷ καταλείψαντα, καὶ ὡς ἐπρέσβευεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἱκετεύων ταχεῖαν αὐτοῦ τὴν μετάθεσιν ποιεῖσθαι, καὶ σὺν αὐτῷ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναπαύεσθαι, εἰπόντος δὲ πρὸς αὐτὸν τοῦ Σωτῆρος, ἔτι μικρὸν αὐτὸν χρεωστεῖν αὐτῷ χρόνον ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς τὴν τελείωσιν, ἄχρις ἂν τῆς πολιτείας αὐτοῦ πολλοὶ ζηλωταὶ ἔσονται. Λαὸς γὰρ αὐτῷ μέγας τῶν μοναχῶν αὐτῷ ἐμπιστευθήσεσθαι μέλλει, καὶ στρατεία τις εὐσεβὴς, ἵνα ἀξίαν τῶν καμάτων τὴν εὐδοκίμησιν οὕτω σχοίη παρὰ τῷ κρείττονι. Ταῦτα ἑώρα, ἅπερ καὶ γέγονε. Συνελθόντων γὰρ πολλῶν πάντοθεν ἐξ ἀκοῆς μοναχῶν, καὶ διὰ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ καὶ ἀναστροφῆς πλείστων παντελῶς ἀποταξαμένων τῷ κόσμῳ, ἐγένετο συνοικία τῶν ἀδελφῶν ὁμοῦ πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει ἄχρι πεντακοσίων, κοινὸν τὸν βίον ἐχόντων καὶ τράπεζαν μίαν διαιτωμένων. Καὶ ἦν ἰδεῖν αὐτοὺς ἀγγελικήν τινα στρατιείαν κεκοσμημένων, κόσμῳ παντὶ λευκοφορούντων, καὶ τὸ τῆς Γραφῆς ἐπὶ τούτοις πεπληρῶσθαι, λεγούσης, Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Πεπλήρωτο μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας τὸ προφητικὸν τοῦτο λόγιον· τετελείωτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐρήμου, πλείονα τέκνα τῷ Θεῷ παριστώσης ὑπὲρ τὴν οἰκουμένην γῆν. Ποῦ γὰρ τοσαῦται ἐν ταῖς πόλεσι τῶν σωζομένων ἀγέλαι μοναχῶν, ὥσπερ ὅσαι αἱ κατ' Αἰγυπτιακὴν ἔρημον τῷ Θεῷ παριστῶσιν; ὅσοι γὰρ ἐνταῦθα λαοὶ, τοσοῦτοι ἐν ταῖς ἐρήμοις ἐκεῖ μοναχοί. Κἀμοὶ δοκεῖ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν καὶ ἐπ' αὐτοῖς πληροῦσθαι; λέγοντος· Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Ἐπλεόνασε γάρ ποτε ἐν τῇ Αἰγύπτῳ πολλή τις καὶ ἄσεμνος εἰδωλολατρεία, ὡς ἐν οὐδενὶ ἔθνει. Κύνας γὰρ καὶ πιθήκους, καὶ ἄλλα

A τινὰ ἐθεράπευον· καὶ σκόροδα, καὶ κρόμμυα καὶ πολλὰ τῶν εὐτελῶν λαχάνων, θεοὺς ἐνόμιζον· ὡς αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Ἀπολλῶς ἤκουσα διηγουμένου περὶ αὐτῶν, καὶ τῆς προτέρας πολυθεΐας τὴν αἰτίαν ἀπαγγέλλοντος. Τὸν μὲν γὰρ βοῦν, φασὶν, ἐθεοποιοῦντο οἱ τὸ πρὶν παροικοῦντες ἡμῖν Ἕλληνες, ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ τὴν γεωργίαν ἐπιτελοῦντες τὴν τροφὴν ἐκομίζοντο, τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ Νείλου, ὃς τὰς χώρας πάσας ἤρδευεν. Ἐσέβοντο δὲ καὶ τὴν γῆν ὡς εὐφορωτάτην οὖσαν παρὰ τὰς ἄλλας χώρας· τά τε λοιπὰ βδελύγματα, κύνας τε καὶ πιθήκους καὶ πᾶσαν τὴν λοιπὴν ἀπρέπειαν τῶν ζώων τε καὶ λαχάνων ἐθεράπευον καθ' ὅτι πρόφασις αὐτοῖς καὶ περὶ ταῦτα γέγονε σωτηρίας ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Φαραὼ τοὺς ἀνθρώπους ἀπασχολῆσαι, ἡνίκα ἐκεῖνος Ἰσραὴλ διώκων κατεποντίσθη. Ἕκαστος γὰρ περὶ οὗ ἠσχολήθη μὴ ἐξακολουθήσας τῷ Φαραὼ, τοῦτο ἐθεοποίησε, λέγων· Τοῦτό
B μοι θεὸς γέγονε σήμερον, διὸ οὐ συναπωλόμην τῷ Φαραώ. Ταῦτα μὲν ἐν λόγοις εἶχεν ὁ ἅγιος Ἀπολλῶς.

Πρὸ δὲ τῶν λόγων, ὑπὲρ ἐν τοῖς ἔργοις ἐκέκτητο χρὴ γράψαι. Ἦσαν γὰρ αὐτῷ ποτε Ἕλληνες παροικοῦντες κατὰ πάντας τοὺς τόπους, καὶ κῶμαι δὲ μᾶλλον αἱ πλησίον αὐτοῦ τὴν δαιμονικὴν πλάνην ἐσέβοντο. Ναὸς δὲ ἦν μέγιστος ἐν μιᾷ τῶν κωμῶν, καὶ εἴδωλον ἐν αὐτῷ ἐπιφανέστατον. Ξύλινον δὲ ἄρα τὸ ξόανον τοῦτο ἦν. Ἐπόμπευον δὲ περιφέροντες αὐτὸ κατὰ τὰς κώμας οἱ μιαροὶ ἱερεῖς, βακχεύοντες μετὰ τοῦ πλήθους· ὡς καὶ ὑπὲρ τοῦ ποταμιαίου ὕδατος τὴν τελετὴν ἀποδόντες. Συνέβη δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐκεῖθεν παριέναι τὸν ἅγιον Ἀπολλῶ, ἅμα τισὶν ὀλίγοις ἀδελφοῖς. Ὡς δὲ ἴδε τὸ πλῆθος ἐξαίφνης δαιμονιωδῶς κατὰ τὴν χώραν μαινόμενον, κάμψας τὰ γόνατα τῷ Σωτῆρι πάντας ἐξαίφνης τοὺς Ἕλληνας ἀκι-
C νήτους ἐποίησεν. Ὡς δὲ προελθεῖν ἐκείνου τοῦ τόπου οὐκ ἠδύναντο, ἄλλος τὸν ἄλλον ὠθοῦντες, ἐφρύγοντο τῷ καύματι πανημέριοι, τὸ συμβὰν αὐτοῖς ἀποροῦντες πόθεν γεγένηται. Τότε οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἔφασκον, Χριστιανόν τινα εἶναι ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτῶν καταμένοντα εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ταῦτα αὐτοῖς ἐνεργοῦντα. Τὸν Ἀπολλῶ ἔφασκον, καὶ δεῖν αὐτὸν ἐκετεύειν, ἵνα μὴ κινδυνεύσωσιν· ὡς δὲ οἱ πόῤῥωθεν προσοικοῦντες τὰς φωνὰς καὶ τὸν θρύλλον ἀκούσαντες παρεγένοντο, καὶ, Τί, φασὶ, τὸ συμβὰν ὑμῖν ἐξαπίνης, ἢ πόθεν γέγονεν; Οἱ δὲ οὐκ εἰδέναι ἔφασκον, πλὴν ἐν ὑποψίαις εἶναι περὶ τοῦ ἀνδρὸς λέγοντος ὡς δεῖ ἐξιλεοῦσθαι ἐκεῖνον. Οἱ δὲ καὶ ἐμαρτύρουν, ὡς θεασάμενοι αὐτὸν παριόντα· καὶ ὡς ἠξίουν αὐτοῖς ταχεῖαν γενέσθαι τὴν βοήθειαν, βόας ἀγαγόντες μετακινεῖν τὸ εἴδωλον
D ἐπειρῶντο· τὸ δὲ ἀκίνητον σὺν αὐτοῖς τοῖς ἱερεῦσι διέμενεν. Καὶ μηδεμίαν ἑτέραν μηχανῆς ἐφευρόντες πρεσβείαν διὰ τῶν παροικούντων, πρὸς τὸν Ἀπολλῶ ἔπεμπον, ὥστε ἀπαλλαγέντας ἐκεῖθεν ἀποστῆναι τῆς πλάνης. Τούτων δὲ τῷ ἀνδρὶ δηλωθέντων, κατῆλθεν ὡς τάχιστα ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς αὐτοὺς, καὶ προσευξάμενος πάντας ἔλυσε τοῦ δεσμοῦ. Οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν πάντες πρὸς αὐτὸν ὥρμησαν, τῷ Σωτῆρι τῶν ὅλων καὶ παραδοξοποιῷ Θεῷ πιστεύσαντες, τὸ εἴδωλον εὐθὺς τῷ πυρὶ παρέδωκαν, οὓς ἅπαντας κατηχήσας, ταῖς ἐκκλησίαις προσέθηκε. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν μέχρι νῦν ἐν τοῖς μοναστηρίοις διάγουσιν. Διέδραμε δὲ πανταχῇ ἡ φήμη περὶ αὐτοῦ. Καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν Κύριον, ὥστε μηκέτι ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῦ Ἕλληνας ὀνομάζεσθαι.

propulsare. Contrito enim capite serpentis, totum corpus est mortuum. Jubet enim Dominus ut observemus caput serpentis : id autem est, ne in principio admittamus malas et turpes cogitationes, non solum ut obscœnas animi nostri phantasias deleamus : conari autem nos invicem superare virtutibus, et ne quis in his laudibus altero videatur inferior. Hoc autem, inquit, sit vobis argumentum profectus virtutum, quando fueritis vacui affectionibus et appetitionibus, hæc enim sunt Christi donorum principium. Quando autem a Deo habuerit aliquis ostensionem miraculorum, ne nimium intumescat, quasi sufficienter profecerit nec efferatur cogitatione, tanquam sit jam magis honoratus quam alii, neque ut ostentans quod talem gratiam acceperit ; sin minus, seipsum decipit mente captus, et gratia multabitur. Habuit ergo hanc magnam doctrinam in sermonibus, quam nos quoque sæpe postea ab ipso audivimus : in operibus autem efficiebat majora, omnis enim petitio ei statim dabatur a Deo.

Quin etiam videbat quasdam revelationes : vidit enim suum fratrem natu maximum, qui ipse quoque fuerat consummatus in solitudine, et ipso pulchro vitæ instituto eum superaverat, cum quo ipse quoque longo tempore vixit in solitudine. Videbatur ergo eum videre sedentem in eodem throno cum apostolis, cum ei reliquisset suarum virtutum hæreditatem ; et sic pro se ipso intercedebat, Deum rogans, ut esset velox ejus translatio, et cum ipso sibi requiem præstaret in cœlis. Visus est autem ei dixisse Servator, oportere eum adhuc parvo tempore esse in terra ad multorum perfectionem, donec multi fiant ejus virtutis æmulatores. Magnus enim monachorum populus credetur ejus fidei, et pius exercitus, ut gloriam dignam laboribus consequatur apud Deum. Hæc vidit, quæ etiam evenerunt. Nam cum multi undique ex auditione ad eum convenissent monachi, et per ejus doctrinam et conversationem plurimi omnino mundo renuntiassent, facta est fratrum cohabitatio, cum ad quingentos fratres simul apud ipsum communem vitam haberent, et unam mensam, tota veste candidati ; et in eis impleta est Scriptura, quæ dicit : Lætare desertum sitiens, erumpe et clama quæ non parturis ; quoniam multi sunt filii desertæ, magis quam virum habentis (*Isaiæ* LIV). Nam impletum quidem est hoc eloquium propheticum ex Ecclesia quæ congregata est ex gentibus : perfectum est autem in hac etiam Ægyptiaca solitudine, quæ plures filios Deo exhibet, quam terra quæ est habitata. Ubi enim sunt in urbibus tot greges eorum qui salvi fiunt, quot Deo exhibent quæ sunt in Ægypto solitudines ? Quot sunt enim hic populi, tot sunt illic in desertis monachi. Ac mihi videtur dictum Apostoli, etiam in ipsis esse impletum : Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit et gratia (*Rom*. v). Abundavit enim quondam in Ægypto multus et impius idolorum cultus, adeo ut in nulla gente magis ; canes enim et simias quidam colebant ; alii allia et cæpe ; et ex vilibus oleribus multa deos existimabant, ut ipsum sanctum Patrem

A hæc narrantem audivimus, et reddentem causam prioris ignorationis. Nam bovem quidem, aiebat, in deos referebant gentiles qui prius apud nos habitabant, quoniam per ipsum exercentes agriculturam, victum sibi parabant ; aquam autem Nili, quoniam irrigat omnes agros : terram quoque colebant, ut quæ esset aliis omnibus regionibus fertilior. Reliquas autem abominationes, canes et simias, et reliquam omnem animantium et olerum colebant turpitudinem, quatenus eorum usus fuit eis occasio salutis, qui tempore Pharaonis homines occupatos tenuit, quando ille Israelem persequens, submersus est. Unusquisque enim id in quo fuit occupatus, cum Pharaonem non esset secutus, hoc in deos retulit, dicens : Hoc fuit mihi deus hodie per quod effectum est ut non
B perirem una cum Pharaone. Hæc quidem in sermonibus habuit sanctus Apollo.

Ante sermones autem scribendum est quæ possedit in operibus. Fuerunt enim aliquando gentiles prope accolentes in colis omnibus, et decem pagi qui erant ei propinquiores magis colebant dæmones. Erat autem templum maximum in uno vico, et simulacrum maxime insigne, lignea autem erat hæc statua. Pompam autem ducebant, eam per vicos circumferentes nefarii sacerdotes, qui bacchabantur cum multitudine, veluti pro aqua fluviatili celebrantes mysteria. Accidit autem ut illo tempore illic adesset Apollo cum paucis quibusdam fratribus : postquam autem vidit multitudinem repente dæmoniace furentem per regionem, flexis Servatori genibus, fecit om-
C nes gentiles repente immobiles. Cum autem non possent ex illo loco progredi, alius alium trudentes, et æstu toto die torrerentur, ignorantes unde hoc eis evenisset, sacerdotes eorum dixerunt esse quemdam Christianum habitantem in eorum finibus sub solitudine, qui hæc faceret, dicentes de Apollo ; et oportere ei supplicare, sin minus fore ut veniant in periculum. Postquam autem qui procul habitabant, auditis clamoribus et lamentationibus, accesserunt, et eos rogarunt : Quidnam est, dicentes, quod vobis repente accidit ? quo pacto hoc factum est ? Illi autem dixerunt se nescire, nisi quod virum habebant suspectum, dicentes oportere illum placare. Alii vero testabantur se eum vidisse prætereuntem ; et sic rogarunt eos ut eis cito daretur auxilium : adductis bo-
D bus conati sunt movere simulacrum ; id autem manebat tanquam immobile cum ipsis sacerdotibus. Cum nullam ergo evadendi rationem invenissent, miserunt per accolas legationem ad Apollo, ut illinc liberati ab errore recederent. His autem Apollo significatis, celerrime descendit homo Dei ; et cum orasset, omnes solvit a vinculo. Hi autem omnes uno animo ad ipsum processerunt, universorum Servatori credentes, et Deo qui facit admirabilia, idolo protinus igni mandato. Quos omnes catechesi institutos adjecit ecclesiis. Multi autem ex his in hodierum usque diem degunt in monasteriis. Hujus autem rei fama pervasit in omnes partes, et multi crediderunt

in Dominum ; adeo ut nullus amplius gentilis nominetur in ejus finibus.

Non multo post autem tempore, duo pagi inter se bellum incipiunt committere, pro agris decertantes. Postquam autem est Apollo renuntiatum, statim ad eos descendit, inter eos pacem conciliaturus. Qui erant autem ex parte adversa non parebant, sed contradicebant, freti uno latronum principe, ut viro ad bellum præstantissimo. Cum eum ergo Apollo vidisset contradicentem, dixit ei : Si parueris, o amice, rogabo Dominum meum, ut tua peccata remittantur. Is autem ubi hoc audivit, non cunctatus, abjectis armis, ejus genibus advolutus supplicavit ; et pace facta ejus intercessione, suos remisit ad propria. Cum ii autem pacem egissent, et abiissent, insignis eorum propugnator, Apollo de cætero sequebatur, promissum aperte exigens. Quem cum assumpsisset beatus Apollo in propinqua solitudine, admonuit et hortatus est ut patienti et constanti esset animo, posse enim Deum ei condonare. Ubi autem nox advenit, ambo viderunt in somnis se astare ante tribunal Christi : utrique autem contemplabantur angelos Deum una cum justis adorantes. Cumque ipsi una cum eis procubuissent, Patrem adoraverunt ; et vox ad eos facta est Dei dicentis : Quæ est societas luci cum tenebris ? aut quæ pars est fidelis cum infideli (*II Cor.* II) ? Quid vero stat cum justo homicida, cum sit indignus tali contemplatione ? Tu autem abi, o homo, tibi enim est concessus hic tarde natus perfuga. Qui cum alia multa vidissent et audiissent admirabilia, quæ neque audet oratio dicere, neque auris audire, excitati annuntiarunt iis qui cum eis conversabantur. Omnes autem maxima invasit admiratio, utrisque unam narrantibus visionem. Permansit autem cum exercitatoribus, is qui non erat amplius homicida, usque ad mortem vitam suam corrigens, ex lupo in simplicem et innocentem agnum mutatus. In eo quoque impleta est Isaiæ prophetia, dicentis : Lupi et agni simul pascentur, et leo et bos simul comedent paleas (*Isaiæ* LXV). Licebat enim illic quoque videre Æthiopes cum monachis se exercentes, et multos virtutibus superantes, et Scripturam in eis impletam, quæ dicit : Æthiopia præveniet manum ejus Deo (*Psal.* LXVII).

Aliquando autem decertabant gentiles adversus Christianos rusticos pro suis finibus : erat autem multitudo utrorumque armatorum, quibus astitit Apollo pacem inter eos concilians. Ei autem restitit gentilium in pugna antesignanus, qui erat vir gravis et sævus ; affirmabat autem et dicebat se non esse daturum pacem usque ad mortem. Is autem ei dicit : Atque adeo tibi fiat quod elegisti, nullus enim præter te occidetur. Tibi autem mortuo non erit terra sepulcrum, sed ventres ferarum et vulturum te implebuntur. Atque adeo oratio effectum protinus est sortita, cum ex utraque parte nullus sit interfectus præter antesignanum. Quem etiam cum in arena tumulassent, mane invenerunt membra laniata ab hyænis et vulturibus. Illi autem cum vidissent

A miraculum, et eventum ejus quod dixerat, omnes Servatori credentes eum prædicabant prophetam.

Erat autem adhuc antea in montis spelunca sanctus Apollo, cum quinque aliis fratribus, qui primi fuerunt ejus discipuli, cum recenter venisset e solitudine. Cum autem adventasset dies festus Paschæ, et Dei cultum implessent, erant esuri ea quæ inveniebantur : erant autem aliquot sicci panes, et quædam olera reposita. Eis autem dixit Apollo : Si sumus fideles, o filii, et germani Christi filii, petat unusquisque vestrum a Deo id quod ejus animo gratum est ad vescendum. Illi vero ei universum permiserunt, existimantes se esse indignos tali gratia. Cum læto autem vultu orasset, et omnes dixissent Amen, protinus noctu venerunt in speluncam quidam
B viri penitus incogniti, qui dicebant se venire a longinqua regione ; et omnia ferebant, ea etiam de quibus ne auditione quidem acceperant, et quæ non nascuntur in Ægypto, horti fructus omnis generis, uvas et mala punica, et ficus et nuces, omnia intempestive : quin etiam quosdam inventos mellis favos, et urnam recentis lactis, et nicolaos maximos, et panes mundos et calidos (101) e regione externa. Illi autem qui ea attulerant, cum solummodo tradidissent, tanquam missi a viro magno et divite, protinus propere recesserunt. Cum autem quæ erant esculenta peqcepissent, ea illis suffecerunt usque ad Pentecosten ; adeo ut ipsi quoque mirarentur, et dicerent fuisse ea vere a Deo missa.

Quidam autem ex monachis rogabat Patrem ut statim Deum pro ipso oraret, ut gratiam aliquam con-
C sequeretur. Cum ipse autem orasset, ei dabatur gratia humilitatis et mansuetudinis, adeo ut mirarentur omnes eum esse tam mansuetum. Has autem ejus virtutes narrarunt nobis qui cum ipso erant fratres, hæc multis quoque attestantibus fratribus.

Etenim cum non multo ante tempore fuisset aliquando fames in Thebaide, qui autem ea loca accolebant populi audissent quod qui erant apud eum monachi præter spem omnem et opinionem quotidie alerentur, uno animo apud ipsum accesserant cum uxoribus et liberis, simul benedictionem petentes et alimentum. Is autem nihil veritus, ne cibus ei aliquando deesset, dabat omnibus venientibus, unicuique quod in diem sufficeret. Relictis autem tribus solis magnis sportis cum panibus, et fame invale-
D scente, jubet sportas afferri in medium, quas ipso die erant esuri monachi ; et audientibus omnibus fratribus et populi multitudine, dixit magna voce : Non potens est manus Domini hœc implere ? Hæc autem dicit Spiritus sanctus : Non deficiet panis ex his sportis, donec novo frumento fuerimus satiati. Et affirmarunt omnes qui tunc aderant eis panes suffecisse quator menses. Similiter autem et in oleo et frumento ; adeo ut veniret satanas, et ei diceret : Num tu es Elias, aut alius ex prophetis et apostolis, quod hæc facias ? Is autem dixit ipsi : Quid enim ? non homines sancti fuerant apostoli et prophetæ, qui hæc nobis tradiderunt ? An tunc qui-

Μετ' οὐ πολὺ δὲ τοῦ χρόνου, δύο κῶμαι πρὸς ἀλλήλας ἐμβάλλουσιν εἰς πόλεμον ὑπὲρ ἀρουρῶν διαμαχόμεναι. Ὡς δὲ ἀπηγγέλη τῷ ἀνδρὶ, εὐθὺς κατήει πρὸς αὐτοὺς, διαλλάσσων αὐτοὺς πρὸς εἰρήνην. Οἱ δὲ ἐξ ἐναντίας οὐκ ἐπείθοντο, ἀλλ' ἦσαν αὐτῷ ἀντιλέγοντες, ἐφ' ἑνί τινι ἀρχιληστῇ πεποιθότες, ὡς γενναιοτάτῳ πρὸς πόλεμον. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἀπολλὼς ἀντιλέγοντα, εἶπε πρὸς αὐτόν· Εἰ πεισθῇς μοι, ὢν φίλος, ἐρωτήσω μου τὸν Δεσπότην ἀφεθῆναί σοι τὰς ἁμαρτίας. Ὁ δὲ ὡς ἤκουσεν, οὐκ ἐμέλλησεν· ἀλλὰ ῥίψας τὰ ὅπλα, τοῖς γόνασιν αὐτοῦ προσεκύνει, καὶ μεσίτης εἰρήνης γενόμενος τοὺς ἰδίους εἰς τὰ ἴδια ἀπέστρεψε. Τούτων εἰρηνευσάντων καὶ ἀπελθόντων, τότε ὁ διαβόητος αὐτῶν πρόμαχος εἵπετο λοιπὸν τῷ ἀνδρὶ, τὴν ὑπόσχεσιν φανερῶς ἀπαιτῶν. Ὃν προσλαβόμενος ὁ μακάριος Ἀπολλὼς ἐν τῇ πλησίον ἐρήμῳ ἐνουθέτει καὶ παρεκάλει μακροθυμεῖν, δυνατὸν γὰρ εἶναι τοῦτο λέγων τὸν Θεὸν παρασχεῖν. Ὡς δὲ ἡ νὺξ ἐπέστη καὶ δὴ ἄμφω κατ' ὄναρ ἦσαν, ἐν οὐρανῷ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ παρεστῶτες, ἐθεώρουν ἀμφότεροι τοὺς ἀγγέλους σὺν τοῖς δικαίοις τῷ Θεῷ προσκυνοῦντας. Ὡς δὲ καὶ οὗτοι πεσόντες ὁμοῦ προσεκύνησαν τῷ Σωτῆρι, φωνὴ πρὸς αὐτοὺς γέγονε, τοῦ Θεοῦ λέγοντος· Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; τί δὲ καὶ ὁ ἀνδροφόνος σὺν τῷ δικαίῳ παρέστηκεν, ἀνάξιος ὢν τῆς τοιαύτης θεωρίας; Ἀλλὰ ἄπελθε σὺ, ὦ ἄνθρωπε, κεχάρισταί σοι γὰρ ὁ ὀψίγονος οὗτος πρόσφυξ. Ἄλλα τε πάμπολλα θαύματα ἰδόντες τε καὶ ἀκούσαντες, ἃ οὔτε λόγος τολμᾷ φράσαι, οὔτε οὖς ἀκοῦσαι, ἔξυπνοι γίνονται καὶ τοῖς συνοῦσι ἀπήγγελον. Θαῦμα δὲ πάντας εἶχεν ἐξαίσιον τὸ ὅραμα ἀμφοτέρων διηγουμένων. Διέμενε γοῦν σὺν τοῖς ἀσκηταῖς ὁ οὐκ ἔτι ἀνδροφόνος, ἄχρι τῆς τελευτῆς τὸν ἑαυτοῦ τρόπον διορθωσάμενος, οἷον ἀρνίον τι ἄκακον ἐκ λύκου μεταβληθείς. Ἐπληροῦτο δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ ἡ προφητεία Ἡσαΐου λέγοντος· Λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται, καὶ λέων καὶ βοῦς ἅμα φάγονται ἄχυρα. Ἦν γὰρ ἰδεῖν ἐκεῖ καὶ Αἰθίοπας σὺν τοῖς μοναχοῖς ἀσκοῦντας, καὶ πολλοὺς ὑπερβάλλοντας ἐν ταῖς ἀρεταῖς· καὶ πεπληρωμένην ἐπ' αὐτοῖς τὴν Γραφὴν, λέγουσαν· Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ.

Ἄλλοτε δὲ ἦσαν Ἕλληνες πρὸς Χριστιανοὺς κωμήτας διαμαχόμενοι ὑπὲρ ὁρίων αὐτῶν. Πλῆθος δὲ ἦν ἑκατέρων ἐνόπλων, οἷς ἐπέστη ὁ Ἀπολλὼς εἰρηνεύων. Ἀνθίστατο δὲ αὐτῷ ὁ τῶν Ἑλλήνων προμαχος, δεινός τις καὶ ἄγριος ὢν, διαβεβαιούμενος καὶ λέγων, Μὴ δώσω εἰρήνην ἄχρι θανάτου. Ὁ δέ φησι πρὸς αὐτόν· Καὶ δὴ γενέσθω ὅπερ εἶπω. Οὐδεὶς γὰρ ἕτερος ἀναιρεθήσεται πλὴν σύ. Ἔσται δὲ σοὶ θανόντι οὐχ ἡ γῆ τάφος, ἀλλὰ γαστέρες θηρίων καὶ γυπῶν πλησθήσονται ἀπὸ σοῦ. Καὶ δὴ ὁ λόγος εὐθὺς εἰς ἔργον γέγονεν, οὐδενὸς ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀναιρεθέντος πλὴν τοῦ προμάχου· ὃν καὶ χώσαντες ἐν τῇ ἄμμῳ, πρωῒ εὗρον εἰς μέλη ἐσπαραγμένον ὑπὸ γυπῶν καὶ ὑαίνων. Οἱ δὲ ὡς ἴδον τὸ θαῦμα καὶ τὴν τοῦ λόγου ἔκβασιν, πάντες τῷ Σωτῆρι πιστεύσαντες, προφήτην αὐτὸν ἀνεκήρυττον.

Ἦν δὲ ἔτι πρὸ τούτου ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ ὄρους ὁ ἅγιος Ἀπολλὼς σὺν πέντε τισὶν ἀδελφοῖς, οἳ πρῶτοι πρὸς αὐτὸν ἐμαθητεύοντο, νεωστὶ τῆς ἐρήμου ἐληλυθότος. Ἐπῆλθε δὲ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, καὶ τὴν λατρείαν τῷ Θεῷ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀποπληρώσαντες, ἔμελλον τὰ εὑρισκόμενα διαιτᾶσθαι. Ἦσαν δὲ καὶ ἄρτοι ὀλίγοι ξηροὶ, καὶ συνθετά τινα λάχανα. Καὶ δὴ πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἀπολλὼς ἔφη· Εἰ πιστοί ἐσμεν, ὦ τέκνα, καὶ γνήσιοι τοῦ Χριστοῦ παῖδες, αἰτήσασθε ἕκαστος ὑμῶν παρὰ Θεοῦ ὃ καταθύμιον ἔχει πρὸς τὴν μετάληψιν. Οἱ δὲ αὐτῷ τὸ πᾶν ἐπέτρεψαν, ἀναξίους ἑαυτοὺς ἡγούμενοι ταύτης τῆς χάριτος. Φαιδρῷ δὲ τῷ προσώπῳ προσευξαμένου αὐτοῦ καὶ πάντων τὸ ἀμὴν εἰρηκότων, εὐθὺς ἐπέστησαν τῷ σπηλαίῳ τινὲς ἄνδρες ἄγνωστοι, παντελῶς καὶ πόῤῥωθεν καὶ αὐτοὺς ἥκειν φάσκοντες, πάντα φέροντες ὅσα οὐδὲ εἰς ἀκοὴν αὐτῶν ἐληλύθει, καὶ ὅσα ἐν Αἰγύπτῳ οὐ γίνονται, καρποὺς παντοδαποὺς παραδείσου, σταφυλὰς, καὶ ῥοὰς, καὶ σῦκα, καὶ κάρυα παρὰ καιρὸν ἅπαντα εὑρημένα, καὶ μέλι, καὶ κηρία τινὰ, καὶ γάλακτος νεαροῦ στάμνον, καὶ νικολάους παμμεγέθεις ἄρτους δέκα καθαροὺς καὶ θερμοὺς ξένης τε χώρας αὐτοῖς κομιζομένης. Οἱ δὲ κομίσαντες αὐτὰ ἄνδρες ἐπιδόντες μόνον ὡς παρά τινος μεγάλου ἀνδρὸς καὶ πλουσίου ἀποσταλέντα εὐθὺς μετὰ σπουδῆς ἀνεχώρησαν. Μεταλαβόντες δὲ τῶν ἐδωδίμων ἄχρι πεντηκοστῆς ἐξ αὐτῶν ἐπηρκέσθησαν, ὥστε θαυμάζειν αὐτοὺς καὶ λέγειν, ὅτι Ἀληθῶς ταῦτα παρὰ Θεοῦ ἀπεστάλησαν.

Εἷς δέ τις τῶν μοναχῶν ἠξίου παραχρῆμα τὸν Πατέρα δεηθῆναι ὑπὲρ αὐτοῦ, χάριτός τινος ἀξιοῦσθαι. Προσευξαμένου δὲ αὐτοῦ, ἡ τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτῷ δίδοται χάρις, καὶ τῆς πραότητος· ὡς θαυμάζειν πάντας ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπερβολὴν πραότητος κτησαμένου. Ἐξηγοῦντο δὲ ἡμῖν οἱ περὶ αὐτὸν Πατέρες ταύτας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, μαρτυρούντων αὐτῷ ταῦτα καὶ πολλῶν ἀδελφῶν.

Καὶ γὰρ λιμοῦ ποτε οὐ πρὸ πολλοῦ τινος χρόνου κατὰ τὴν Θηβαΐδα γενομένου, ἀκούσαντες οἱ προσοικοῦντες τὰς πόλεις λαοὶ ὅτι περ οἱ περὶ αὐτὸν μοναχοὶ πολλάκις ἐξ ἀμηχάνων ἐτρέφοντο, παρῆσαν ὁμοθυμαδὸν πρὸς αὐτὸν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, εὐλογίας ἅμα καὶ τροφὴν αἰτοῦντες. Ὁ δὲ μηδὲν δεδιὼς μή ποτε λήψῃ τῶν βρωμάτων, ἐδίδου πᾶσιν τοῖς ἐρχομένοις ἑκάστῳ τὸ αὔταρκες ἡμέριον. Ὑπολειφθέντων δὲ τριῶν σπυρίδων μεγάλων μόνον μετὰ τῶν ἄρτων, καὶ τοῦ λιμοῦ ἐπικρατοῦντος, προστάσσει εἰς μέσον φέρεσθαι τὰς σπυρίδας, ἃς οἱ μοναχοὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐσθίειν ἔμελλον, καὶ εἰς ὑπήκοον πάντων τῶν ἀδελφῶν, καὶ τῶν ὄχλων, εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Μὴ οὐχ ἰσχύει ἡ χεὶρ Κυρίου πληθῦναι ταῦτα; καὶ τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· Οὐ μὴ ἐκλείψει ἄρτος ἐκ τῶν σπυρίδων τούτων, ἄχρις ἂν κορεσθῶσιν ἅπαντες τοῦ νέου σίτου. Καὶ διαβεβαιώσαντο πάντες οἱ παραγενόμενοι τότε τετράμηνον πᾶσιν ἐπαρκέσαι τοὺς ἄρτους. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ἐλαίου καὶ σίτου πεποίηκεν· ὡς παρεῖναι τὸν Σατανᾶν, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ, Μὴ Ἠλίας εἶ σὺ, ἢ ἕτερός τις τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ὅτι ταῦτα τολμᾷς; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Τί γάρ; οὐκ ἄνθρωποι ἦσαν οἱ ἅγιοι προφῆται καὶ ἀπόστολοι οἱ ταῦτα ἡμῖν ποιεῖν παραδώσαντες; ἢ τότε παρῆν μὲν ὁ Θεὸς, νῦν [illegible] ἀπεδήμησεν; δύναται ὁ Θεὸς ἀεὶ ποιεῖν ταῦτα

οὐδὲν ἀδυνατήσει αὐτῷ. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς ἀγαθὸς, σὺ διὰ τί πονηρός; τί γάρ; Οὐ δεῖ λέγειν, καὶ ἃ ἡμεῖς ἑωράκαμεν, ὅτι μεστὰς σπυρίδας εἰσῆγον εἰς τὰς τραπέζας τῶν ἀδελφῶν οἱ τοὺς ἄρτους εἰσφέροντες, καὶ ἐσθιόντων πεντακοσίων ἀδελφῶν ἄχρι καιροῦ μεστὰς πάλιν αὐτὰς ἀπελάμβανον;

Ὡς δὲ καὶ ἕτερον θαῦμα ἰδόντες ἐξεπλάγημεν, δίκαιόν ἐστιν εἰπεῖν. Ἐλθόντες γὰρ πρὸς αὐτὸν τρεῖς ἡμεῖς ἀδελφοὶ ἐγνωρίσθημεν πόῤῥωθεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ὁραθέντες, τῶν προακουσάντων παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἡμῶν πρὸς αὐτὸν ἀφίξεως· οἳ μετὰ σπουδῆς προσδραμόντες ὑπήντησαν ἡμῖν ψάλλοντες (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἔθος ἐστὶν πρὸς πάντας τοὺς μοναχούς), καὶ προσκυνήσαντες ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν, ἐφίλουν ἡμᾶς, ἀλλήλοις ἐπιδεικνύοντες· Ἰδοὺ ἥκασιν οἱ ἀδελφοὶ περὶ ὧν ὁ Πατὴρ πρὸ τριῶν ἡμερῶν προείρηκεν ἡμῖν, ὅτι Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἥξουσι πρὸς ἡμᾶς τρεῖς ἀδελφοὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἐρχόμενοι. Καὶ οἱ μὲν προῆγον ἡμᾶς, οἱ δὲ ἠκολούθουν ὄπισθεν ἡμῶν ψάλλοντες, ἄχρις οὗ πλησίον αὐτῶν ἐφθάσαμεν. Ἀκούσας δὲ ὁ πατὴρ Ἀπολλὼς τῆς φωνῆς τῶν ψαλλόντων, ὑπήντησεν ἡμῖν κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ τὸ πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφούς. Καὶ ἰδὼν ἡμᾶς προσεκύνησε πρῶτος, ἐπὶ τὴν γῆν ἑαυτὸν ἐναπλώσας· καὶ ἀναστὰς ἐφίλησε. Καὶ εἰσαγαγὼν ὑπερηύξατο. Καὶ τοὺς πόδας ἡμῶν νίψας χερσὶν οἰκείαις, πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν προετρέψατο. Τοῦτο δὲ πᾶσιν ἐποίει τοῖς ἐρχομένοις πρὸς αὐτὸν ἀδελφοῖς. Οἱ γὰρ σὺν αὐτῷ ἀδελφοὶ οὐ πρότερον τῆς τροφῆς μετελάμβανον, πρινὴ τῆς εὐχαριστίας τοῦ Χριστοῦ κοινωνήσωσι. Τοῦτο δὲ ἐποίουν κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν ἡμέριον· εἶθ' οὕτως διαιτηθέντες ἐκάθηντο, ἀκούοντες αὐτοῦ διδάσκοντος πάσας τὰς ἐντολὰς ἄχρι τοῦ πρωθυπνίου. Ἐκεῖθεν δὴ οἱ μὲν ἐπὶ τὴν ἔρημον ἐξ αὐτῶν ἀνεχώρουν ἀποστηθίζοντες τὰς Γραφὰς ὅλην τὴν νύκτα· οἱ δὲ ἐκεῖ προσεκαρτέρουν ἀπαύστοις ὕμνοις τὸν Θεὸν εὐφημοῦντες ἄχρις ἡμέρας, οὓς ἐγὼ αὐτὸς αὐτοψὶ ἐθεασάμην, ἑσπέρας ἀρξαμένους τῶν ὕμνων, καὶ μέχρι πρωῒ οὐ παυσαμένους τῆς ᾠδῆς. Πολλοὶ γοῦν αὐτῶν κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν μόνον κατήρχοντο ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ τῆς εὐχαριστίας μετελάμβανον, καὶ πάλιν ἀνῄεσαν ἀρκούμενοι τῇ πνευματικῇ μόνῃ τροφῇ ἄχρις ἄλλης ἐννάτης. Τοῦτο δὲ ἐποίουν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἦν δὲ ἰδεῖν αὐτοὺς ἀγαλλιωμένους κατὰ τὴν ἔρημον. Οὐκ ἂν τις εἴποι ἐπὶ τὴν γῆν ταύτην τοιαύτην ἀγαλλίασιν, οὐδὲ εὐφροσύνην σωματικήν. Οὐδὲ στυγνὸς ἢ κατηφής τις ἦν ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' εἴ τίς που καὶ στυγνάζων ἐφάνη, εὐθὺς ἐπύθετο παρ' αὐτοῦ ὁ πατὴρ Ἀπολλὼ τὴν αἰτίαν, καὶ τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας ἑκάστου ἀπήγγελεν. Ἔλεγε δέ· Οὐ χρὴ στυγνάζειν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ μέλλοντας βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομεῖν. Στυγνάζουσι μὲν, φησὶν, Ἕλληνες, κλαύσουσι δὲ Ἰουδαῖοι, πενθήσουσι δὲ ἁμαρτωλοὶ, οἱ δὲ δίκαιοι εὐφρανθήσονται, καὶ οἱ τὰ γήϊνα μὲν φρονοῦντες ἐπὶ τοῖς γηΐνοις εὐραίνονται, ἡμεῖς δὲ οἱ τηλικαύτης ἐλπίδος καταξιωθέντες, πῶς οὐχὶ διαπαντὸς εὐφραινώμεθα, τοῦ Ἀποστόλου ἡμᾶς παρορμῶντος πάντοτε χαίρειν, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν; Τί δ' ἂν τις εἴποι τὴν ἐν λόγοις αὐτοῦ χάριν, καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἀρετὰς, ἃς δι ὑπερβολὴν θαύ-
A ματος ἐσιωπήσαμεν ἑκάστοτε, παρ' αὐτου καὶ τῶν ἄλλων ἀκούοντες;

Πολλὰ δὲ περὶ ἀσκήσεως καὶ πολιτείας ἡμῖν διαλεχθεὶς κατὰ μόνας πολλάκις, καὶ περὶ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἀδελφῶν, ἔλεγεν, ὅτι δεῖ ἐρχομένους τοὺς ἀδελφοὺς προσκυνεῖν. Οὐ γὰρ αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν προσεκύνησας· ἴδες γὰρ, φησὶ, τὸν ἀδελφόν σου, ἴδες Κύριον τὸν Θεόν σου· παρὰ τοῦ Ἀβραὰμ παρειλήφαμεν, εἰ καὶ ὅτι δεῖ ἔσθ' ὅτε τοὺς ἀδελφοὺς πρὸς ἀνάπαυσιν παραβιάζεσθαι, παρὰ τοῦ Λὼτ μεμαθήκαμεν, παραβιασαμένου τοὺς ἀγγέλους, καὶ ὅτι δεῖ εἰ δυνατὸν τοὺς μοναχοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν μυστηρίων κοινωνεῖν. Ὁ γὰρ μακρύνων ἑαυτοῦ ἀπὸ τούτων, μακρύνεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ συνεχῶς τοῦτο ποιῶν τὸν Σωτῆρα συνεχῶς ὑποδέχεται. Ἡ
B γὰρ σωτήριος φωνή φησιν, Ὁ ἐσθίων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μού τὸ αἷμα, μένει ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. Τοῦτο οὖν συμφέρει τοῖς μοναχοῖς, ὑπόμνησιν τοῦ σωτηρίου πάθους συνεχῶς ποιουμένοις, καὶ μεθ' ἡμέραν ἑτοίμους εἶναι παρασκευάζειν ἑαυτοὺς τοιούτους, ὡς ἀξίους εἶναι πάντοτε πρὸς τὴν τῶν ἁγίων καὶ οὐρανίων μυστηρίων ὑποδοχὴν, ἐπεὶ καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν οὕτω καταξιούμεθα. Τὰς δὲ καθολικὰς νηστείας, φησὶ, μὴ ἐξὸν λύειν ἄνευ πάσης ἀνάγκης. Ἐν γὰρ τετράδι ὁ Σωτὴρ παραδίδοται, ἐν δὲ τῇ παρασκευῇ σταυροῦται. Ὁ οὖν ταύτας λύων, συμπαραδίδωσι τὸν Σωτῆρα καὶ συσταυροῖ. Ἐὰν δὲ ἥκει πρὸς ἡμᾶς ἀδελφὸς, ἀναπαύσεως δεόμενος, νηστείας οὔσης, παραθήσεις αὐτῷ μονῳ τὴν τράπεζαν, Εἰ δὲ μὴ βούλεται, μὴ ἀναγκάσῃς. Κοινὴν γὰρ ἔχομεν πάντες τὴν παράδοσιν. Ἐμέμφετο δὲ πολλὰ τοὺς
C τὰ σιδηρᾶ φέροντας, καὶ τοὺς κομῶντας. Οὗτοι γὰρ ἐνδεικνύουσι, φησὶ, καὶ τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν θηρῶσι· δέον αὐτοὺς μᾶλλον νηστείαις ἐκλύειν τὸ σῶμα, καὶ ἐν κρυπτῷ τὸ καλὸν πράττειν. Οἱ δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλὰ πᾶσιν ἑαυτοὺς φανεροὺς καθιστῶσι. Καὶ τί ἂν τις εἴποι τὰς διδαχὰς αὐτοῦ πάσας παραπλησίως οὔσας αὐτοῦ τῇ πολιτείᾳ, ἃς οὐδὲ φράσαι τις οὐδὲ γράψαι κατ' ἀξίαν δυνήσεται; Πλεῖστα οὖν πολλάκις ἡμῖν καταμόνας ὅλην τὴν ἑβδομάδα διαλεγόμενος, καὶ προπέμπων ἡμᾶς, ἔλεγεν· Εἰρήνην ἔχετε μετ' ἀλλήλων, καὶ μὴ ἀπ' ἀλλήλων εἰς ὁδὸν χωρίζεσθε.

Εἰπόντος δὲ τοῖς σὺν αὐτῷ ἀδελφοῖς, τίς ἂν ἑκὼν βούλοιτο ἐξ αὐτῶν συμπροπέμψαι ἡμᾶς ἄχρι τῶν ἄλλων Πατέρων, σχεδὸν ἅπαντες παρεκάλουν προθύμως συμπροπέμψαι ἡμᾶς. Ὁ δὲ ἅγιος Ἀπολλὼς τρεῖς ἐξ
D αὐτῶν ἐπιλεξάμενος, ἄνδρας ἱκανούς ἐν λόγῳ καὶ πολιτείᾳ, καὶ ἐμπείρους τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς διαλέκτου, συμπροπέμπων ἡμᾶς αὐτοῖς ἐνετέλλετο μὴ πρότερον ἀφιέναι ἡμᾶς πρὶν ἂν ἱκανῶς ἔχοιμεν τοὺς Πατέρας ὅλους θεωρήσαντες. Οὓς ἐὰν βούληταί τις ἰδεῖν ἅπαντας, οὐκ ἂν φθάνοι διὰ παντὸς τοῦ βίου θεάσασθαι. Εὐλογήσας οὖν ἡμᾶς ἐξαπέστειλε, λέγων, Εὐλογήσαι ὑμᾶς Κύριος ἐκ Σιὼν, καὶ ἴδοιτε τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν.

Πορευομένων δὲ ἡμῶν κατὰ τὴν ἔρημον ἐν μεσημβρίᾳ, ἐξαίφνης ὁρῶμεν σύρμα μεγάλου δράκοντος οἱάτε δοκοῦ διὰ τῆς ψάμμου ἑλκυσθείσης, καὶ ἰδόντες φόβῳ πολλῷ συνεσχέθημεν. Οἱ δὲ ὁδηγοῦντες ἡμᾶς ἀδελφοὶ παρεκάλουν ἡμᾶς μὴ δεδιέναι, ἀλλὰ

dem aderat Deus, nunc autem peregre est profectus? Potest autem Deus hæc semper facere, et nihil erit quod ipse non possit. Si ergo Deus est bonus, cur in malus? Quid vero non oportet nos quoque dicere ea quæ vidimus, nempe quod fratres ingrediebantur cum sportis, ad mensas panes afferentes et cum comederent quingenti fratres ad satietatem, eas rursus plenas accipiebant?

Aliud quoque miraculum, quod videntes obstupuimus, par est dicere. Cum enim ad eos venissemus spatio trium dierum, cogniti sumus, procul visi a fratribus, qui ex eo audierunt de nostro ad eum adventu: qui quidem propere accurrantes nobis venerunt obviam psallentes, est enim hic mos apud omnes monachos. Et cum proni in terram adorassent nos deosculati sunt, nos sibi invicem ostendentes et dicentes: Ecce venerunt fratres, de quibus pater noster dixit tribus ante diebus, dicendo: Post tres dies venient ad nos tres fratres, venientes Jerosolymis. Et alii quidem nos deducebant, alii vero nos retro sequebantur, psallentes, donec prope ipsum venimus. Cum autem audiisset pater Apollo vocem psallentium, venit nobis obviam, ut mos ei erat erga omnes fratres: et cum nos vidisset, adoravit primus se in terra extendens; et cum surrexisset, est osculatus; et postquam introduxisset, oravit, et pedes nostros manibus lavit propriis, et hortatus est ad refectionem. Hoc autem faciebat omnibus fratribus qui ad ipsum veniebant. Qui enim cum ipso erant fratres alimentum non prius accipiebant, quam Eucharistiæ Christi communicassent: hoc autem faciebant hora nona diei. Deinde cum sic comedissent, sedebant audientes eum docentem omnia præcepta, usque ad primum somnum. Illinc alii quidem ex ipsis secedebant in solitudinem, Scripturas tota nocte memoriter expromentes; alii vero illic perseverabant, assiduis hymnis Deum laudantes, ad diem usque: quos ego vidi his oculis, cum vespere hymnos cœpissent, usque ad matutinum non cessasse a cantu. Multi certe ex iis hora nona solum descendebant de monte, et Eucharistiam sumentes, rursus adscendebant, contenti spiritali nutrimento usque ad aliam nonam. Hoc autem multi ex iis faciebant multos dies. Licebat autem eos videre exsultantes in solitudine, adeo ut nullam ejusmodi aliam exultationem in terra videre liceat, nec lætitiam corporalem. Neque enim erat inter eos aliquis mœstus aut tristis; sed si quis videbatur præ se ferre tristitam, statim pater Apollo ex eo rogabat causam, et quæ erant in occulte uniuscujusque cordis, renuntiabat. Dicebat autem: Non oportet esse tristes propter salutem, cum futuri simus hæredes regni cœlorum Tristes autem, inquit, erunt gentiles, flebunt Judæi, lugebunt peccatores; justi autem lætabuntur; et qui terrena quidem animo agitant, lætantur in rebus terrenis; nos autem qui tanta spe digni sumus habiti, quomodo nos lætamur perpetuo? cum nobis Apostolus suadeat, ut semper lætemur, et in omnibus gratias agamus (*I Thess.* v). Quis autem dixerit ejus in sermone gratiam, et reliquas ejus virtutes, quas propter summum miraculum siluimus, auditas utique ex ipso et ex aliis?

Cum autem de exercitatione et vitæ instituto nobiscum sæpe scorsum disseruisset, sæpe etiam dixit de suscipiendis monachis, quod oportet adorare fratres advenientes: Non enim ipsos, aiebat, sed Deum adorasti. Vidisti enim, inquit, fratrem tuum? vidisti Dominum Deum tuum; et hoc, inquit, ab Abraham accepimus (*Gen.* XVIII); et quod oporteat, inquit, nonnunquam cogere fratres ad refectionem a Lot accepimus, qui coegit angelos (*Gen.* XIX); et quod oportet, si fieri potest, monachos quotidie communicare sacramentis. Qui enim se ab eis procul amovet, Deus quoque procul ab eo recedit. Qui autem hoc facit assidue, assidue suscipit Servatorem. Est enim, inquit, vox salutaris: Qui comedit carnem meam, et bibit meum sanguinem, manet in me, et ego in eo (*Joan.* VI). Hoc confert monachis salutaris passionis commemorationem continenter facientibus quotidie etiam se præparare, ut omni tempore digni sint qui suscipiant cœlestia sacramenta, quandoquidem sic quoque consequitur remissionem peccatorum. Catholica autem et generalia jejunia non licet solvere sine ingenti necessitate; in quarta enim feria traditur Servator, et in parasceve crucifigitur; qui ea ergo solvit, Servatorem una tradit, et una crucifigit. Sed si ad vos veniat frater qui opus habet ut reficiatur cum sit jejunium, ipsi soli mensam apponite; sin autem nolit, ne cogatis, habemus enim communem traditi onem. Multum autem reprehendebat eos qui ferrum gestabant, et coman nutriebant. Hi enim, inquit, se ostendant et quærunt placere hominibus, cum oporteat ipsos potius corpus solvere jejuniis, et quod bonum est facere in occulto; ii vero non sic, sed se propalant omnibus. Et quid opus pluribus? Omnis enim ejus doctrina est ejus vitæ instituto similis quam nec quis scribere potuerit nec dicere. Plurima ergo nobiscum seorsum, tota, sæpe hebdomada disserendo, tandem dimittens dixit: Habete pacem inter vos, neque separemini in via.

Cum autem dixisset iis qui cum ipso erant fratribus, quisnam ex ipsis vellet nos deducere ad visitandos alios Patres, sanctus Apollo, tribus viris delectis qui valerent et sermone et vitæ instituto, erantque periti linguæ Græcæ et Romanæ et Ægyptiacæ, cum eis nos dimittens, jussit eis ne nos prius relinquerent quam satisfactum esset nostro videndorum Patrum desiderio: quos si quis vellet omnes videre, ad eos aspiciendos tota vita non sufficeret. Cum nobis ergo benedixisset, amandavit, dicens: Benedicat vos Dominus ex Sion et videatis bona Jerusalem omnibus diebus vitæ vestræ (*Psal.* CXXVII).

Non autem ambulantibus meridie per solitudinem, videmus tractum magni draconis, qui tanquam trabes erat protractus per arenam: quem cum vidissemus, nos magnus timor invasit. Qui autem nos ducebant fratres, hortati sunt ne timeremus,

sed essemus bono animo, et sequeremur draconis vestigium : Videbitis enim fidem nostram, cum ipsi simus eum manu nostra superaturi. Multos, enim, inquiunt, et dracones et cerastas manu interfecimus, sicut scriptum, est. In eis enim implebatur illud : Dedi vobis potestatem ambulandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici (*Lucæ* x). Nos autem qui ferebamur incredulitate, et qui majori eramus effecti formidine, rogabamus eos ne iremus per vestigia draconis, sed recta via. Unus autem frater ex ipsis, magna animi alacritate, cum nos eo in loco dimisisset, profectus est in solitudinem quærens belluam. Quam cum invenisset, non procul ab antro, magna voce exclamabat draconem esse in spelunca ; et vocabat ipsos, ut ad se venirent visuri quid esset eventurum ; et hortantibus nos aliis fratribus ne timeremus, cum magno metu abiimus visuri belluam. Nobis autem repente occurrens frater unus, manu nos traxit in suum monasterium, dicens nos non posse ferre impetum belluæ, et maxime quod nondum vidissemus talem, se vero sæpe vidisse ipsam belluam tam vasta magnitudine, ut quæ sit plus quam quindecim cubitorum. Cum nos ergo jussisset manere in loco, abiit ad fratrem, dicens ei ut recederet a caverna ; conabatur enim ille a loco non recedere, priusquam interfecisset draconem. Cui cum persuasisset, eum ducit ad nos increpantem modicam nostram fidem. Quiescentes autem apud illum fratrem, qui circiter milliare remotum habebat monasterium, satis refecti sumus.

CAPUT LIII.

Vita abbatis Amun.

Ille autem nobis narrabat, in illo loco in quo ipse sedebat, fuisse virum sanctam, cujus ipse fuit discipulus, nomine Amun (*Ruff.*, *l.* II, cap. 8 *vocat Ammonem*), qui illo loco plurimas fecit virtutes ; ad quem sæpe latrones venientes, accipiebant ejus panem et alimenta. Hæc ergo ægre ferens, cum uno die egressus esset in solitudinem, adduxit secum duos magnos dracones, et jussit eis ut in eo loco manerent, et portam custodirent. Homicidæ autem cum pro more venissent, et vidissent miraculum, præ stupores hiantes ceciderunt in faciem. Egressus autem invenit eos mutes, et fere semimortuos ; et cum eos excitasset, probris eos affecit, dicens : Videte quantum estis bestiis agrestiores ; nam istæ quidem propter Deum nostræ parent voluntati, vos autem neque Deum timuistis, neque Christianorum estis reveriti religionem. Introductis autem eis in cellam, mensam apposuit, et monuit ut mores mutarent. Illi autem surgentes, protinus multis visi sunt meliores, non multo post autem ipsi quoque visi sunt eadem signa facere.

Aliquando autem, inquit, cum unus magnus draco propinquam vastaret regionem, et multa occideret animalia, quicunque habitabant juxta solitudinem, omnes simul venerunt ad Patrem, rogantes ut deleretur bellua ex eorum regione. Is autem eos ita A dimisit, ut qui eis tristitia affectis nihil prodesse posset. Mane autem surgens, venit in eum locum quo transitura erat bellua : postquam autem ter flexit genua ad orationem, in ipsum veniebat bellua, magno cum stridore gravem emittens anhelitum, et intumescens ac sibilans, tetrumque edens spiritum. Is autem nihil territus, ad draconem conversus, dixit : Vincet te Jesus Christus, Filius Dei vivi, qui est magnum cetum victurus. Idque cum dixisset, protinus disruptus est draco, per os omne virus evomens cum sanguine. Cum autem venissent rustici postridie, et illud magnum vidissent miraculum, et non ferrent spiritum, in animal multam arenam conges erunt. Patre illic eis astante, ad draconem enim licet mortuum non audebant accedere.

Puer autem, inquit, pascens cum repente vidisset B adhuc vivum draconem, statim emota mente fuit exanimatus ; jacuit itaque puer nihil spirans in laco tota die in solitudine. Cum eum autem sui vespere invenissent parum spirantem, totum inflatum ex ecstasi deducunt ad patrem, ignorantes causam ejus quod acciderat. Cum is autem orasset, et eum unxisset oleo, surrexit puer narrans id quod fuerat deprehensum. Qua re vir maxime motus, ad interimendum draconem est conversus.

CAPUT LIV.

Vita abbatis Copre (102) *presbyteri.*

Erat autem illic quidam presbyter, qui monasterium prope habebat in solitudine, Copres nomine (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 9) : vir sanctus, prope nonagenarius, præpositus fratrum quinquaginta, qui ipse C quoque plures faciebat virtutes, morbis medens, et multas faciens curationes, et dæmones expellens, et res multas efficiens, atque adeo quandam in nostris oculis. Is ergo postquam nos vidit salutavit, et pro nobis oravit, et postquam pedes nostros lavisset, sciscitatus est a nobis, quænam in mundo fierent ; nos autem rogavimus, ut ipse nobis potius exponeret sui vitæ instituti virtutes, et quo modo esset Deus ei dona largitus, et quanam ratione fuisset particeps ejus gratiæ. Is autem nulla eo nomine elatus superbia nobis suam vitam narravit, et majorum suorum qui ipsum superarunt, quorum ipse vitæ institutum est imitatus : Non est, inquit, o filii, quod a me fit admirabile, si conferatur cum iis quæ in vita gesta sunt a Patribus nostris. Et cum narraD ret nobis Copres presbyter quæ recte et ex virtute gesta fuerant a Patribus, unus ex fratribus nostris dormitans, ut qui iis quæ dicebantur fidem nequaquam haberet, videt in ejus manibus librum admirabilem, scriptum litteris aureis, et canum virum astantem et minaciter ei dicentem : Non audis attente lecturam, sed dormitas ? Is autem conturbatus, nobis eum audientibus, statim quod audierat et viderat Romane exposuit. Eo autem hæc nobis adhuc dicente, venit quidam rusticus habens calathum arenæ, qui exspectabat donec implesset narrationem : rogavimus autem nos presbyterum : Quid sibi vult rusticus cum arena ? nobis respondit Pater, dicens :

μᾶλλον θαῤῥεῖν καὶ ἐπέχεσθαι τῷ ἴχνει τοῦ δράκοντος. Ὄψεσθε γάρ, φησί, τὴν πίστιν ἡμῶν, μελλόντων αὐτῶν χειροῦσθαι. Πολλοὺς γάρ, φησί, καὶ δράκοντας, καὶ ἀσπίδας, καὶ κεραστὰς ἐκ χειρὸς ἀνῃρήκαμεν. Καὶ τὸ γεγραμμένον ἐπ' αὐτοῖς ἐπληροῦτο· Δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἡμεῖς οὖν ἀπιστίᾳ φερόμενοι, καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἔμφοβοι γενόμενοι, μὴ κατ' ἴχνος τοῦ δράκοντος, ἀλλὰ τὴν εὐθεῖαν βαδίζειν ἠξιοῦμεν αὐτούς. Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀδελφός, ἀπὸ πολλῆς προθυμίας καταλιπὼν ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐπὶ τὴν ἔρημον ὥρμησεν ἀνιχνεύων τὸ θηρίον, καὶ εὑρὼν οὐκ εἰς μακρὰν τὸν φωλεόν, φωνῇ ἐβόα ἡμῖν, ἐν τῷ σπηλαίῳ εἶναι τὸν δράκοντα, καὶ ἐκάλει πρὸς αὐτὸν ὄψεσθαι τὸ ἐκβησόμενον, προτρεπομένων ἡμᾶς ἄλλων καὶ μὴ δεδιέναι. Ὡς δὲ ἡμεῖς μετὰ πολλοῦ φόβου ἀπῄειμεν ὀψόμενοι τὸ θηρίον, συνήντησεν ἡμῖν ἐξαίφνης εἷς ἀδελφὸς ἐκ χειρὸς αὐτοῦ ἕλκων εἰς τὸ ἑαυτοῦ μοναστήριον, φάσκων μὴ δυνατοὺς ἡμᾶς εἶναι ὑπενεγκεῖν τὴν ὁρμὴν τοῦ θηρίου, καὶ μάλιστα ὅτι οὐδέποτε ἦμεν τοιοῦτόν τι ἑωρακότες· πολλάκις γὰρ αὐτὸν ἔλεγεν ἑωρακέναι τὸ ζῶον, ὑπερμέγεθες ὑπάρχον καὶ ὑπερδεκαπέντε πήχεις ἔχον. Μένειν οὖν ἡμᾶς κελεύσας ἀπῄει ἐπὶ τοῦ τόπου πρὸς τὸν ἀδελφόν, πείθων μεταστῆναι τοῦ φωλεοῦ. Ἐπειρᾶτο γὰρ ἐκεῖνος μὴ μεταστῆναι τοῦ τόπου πρὶν ἀνελεῖν τὸν δράκοντα. Καὶ δὴ πείσας αὐτὸν ἄγει πρὸς ἡμᾶς, τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡμῶν μεμψάμενον. Ἀναπαυσάμενοι δὲ παρ' ἐκείνῳ τῷ ἀδελφῷ ὡς ἀπὸ ἑνὸς μιλίου τὸ μοναστήριον ἔχοντι ἱκανῶς ἀνεκτησάμεθα.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμοῦν.

Διηγεῖτο δὲ ἡμῖν ἐκεῖνος γεγενῆσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἔνθαπερ αὐτὸς ἐκαθέζετο, ἄνδρα ἅγιον ᾧ αὐτὸς ἐμαθητεύθη, Ἀμμοῦν ὀνόματι, πλείστας δυνάμεις ἐκ ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ποιήσαντα. Πρὸς ὃν πολλάκις ἐλθόντες οἱ λῃστοδύται τοὺς ἄρτους καὶ τὰς τροφὰς αὐτοῦ ἐλάμβανον. Ἐξελθὼν δὲ μιᾶς τῶν ἡμερῶν δύο δράκοντας μεγάλους ἐκ τῆς ἐρήμου πρὸς αὐτὸν συνηγάγετο, κελεύσας αὐτοῖς παραμένειν καὶ φυλάσσειν τὴν θύραν. Οἱ δὲ ἀνδροφόνοι ἐπελθόντες κατὰ τὸ ἔθος, καὶ θεασάμενοι τὸ θαῦμα, ἀχανεῖς γινόμενοι ὑπ' ἐκπλήξεως ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον. Ἐξελθὼν δὲ ἴδεν αὐτοὺς ἐννεοὺς γενομένους, καὶ σχεδὸν ἡμιθανεῖς· καὶ ἀναστήσας αὐτοὺς ὠνείδιζε λέγων· Ὁρᾶτε πόσον ὑμεῖς ἀγριώτεροι τῶν θηρίων· οἱ μὲν γὰρ ἡμῶν διὰ Θεὸν τοῖς βουλήμασι πείθονται, ὑμεῖς δὲ οὐδὲ τὸν Θεὸν ἐφοβήθητε, οὐδὲ τὴν τῶν Χριστιανῶν εὐλάβειαν ἐδυσωπήθητε. Εἰσαγαγὼν δὲ αὐτοὺς αὐτῷ κελλίῳ παρέθηκε τράπεζαν, καὶ ἐνουθέτει μεταβαλεῖν τοῦ τρόπου. Οἱ δὲ παρ' αὐτῶν μεταναστάντες κρείττους πολλῶν ἀνεφάνησαν· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ σημεῖα ἐπιτελοῦντες ὤφθησαν.

Ἄλλοτε δέ, φησί, μεγάλου δράκοντος τὴν πλησίον χώραν λυμαινομένου, καὶ τὰ πολλὰ τῶν ζώων ἀναιροῦντος, ἦλθον οἱ προσοικοῦντες τὴν ἔρημον πάντες ὁμοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, δεόμενοι ἀφανισθῆναι ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν τὸ θηρίον. Ὁ δὲ ὡς μηδὲν δυνάμενος αὐτοὺς ὠφελεῖν, λυπουμένους τοὺς ἄνδρας ἀπέλυσεν. Ἕωθεν δὲ ἀναστὰς ἐπὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θηρίου ἀπήρχετο. Ὡς δὲ ἔκλινε τὰ γόνατα εἰς προσευχὴν ἐπὶ τρίτον, ἤρχετο πρὸς αὐτὸν τὸ θηρίον, ῥοιζήματι μεγάλῳ ἆσθμα δεινὸν προπέμπον, καὶ φυσοῦν, καὶ συρίζον, καὶ πνοὴν πονηρὰν ἀποπέμπον. Ὁ δὲ οὐδὲν φοβηθείς, ἐπιστραφεὶς τὸν δράκοντα, εἶπεν, Χειρώσεταί σε ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ μέλλων τὸ μέγα κῆτος διαχειρώσασθαι. Καὶ τοῦτο εἰπόντος εὐθὺς ὁ δράκων ἐῤῥάγη, πάντα τὸν ἰὸν μετὰ τοῦ αἵματος διὰ τοῦ στόματος ἐξεμέσας. Ἐλθόντες δὲ οἱ ἄγροικοι μεθ' ἡμέρας, καὶ τὸ μέγα θαῦμα ἐκεῖνο θεασάμενοι, καὶ τὴ πνοὴν μὴ φέροντες, ἄμμον πολὺν ἐπὶ τὸ ζῶον ἐσώρευσαν, παρεστῶτος αὐτοῖς ἐκεῖ τοῦ Πατέρος. Οὐ γὰρ ἐτόλμων προσιέναι καίτοι νεκροῦ ὄντος τοῦ δράκοντος. Παῖς, φησίν, ἄλλοτε ποιμαίνων, ἀθρόως ἔτι ζῶντα τὸν δράκοντα θεασάμενος, ἐν ἐκστάσει γενόμενος ἐλειποψύχησεν. Ἔκειτο οὖν ἄπνους ὁ παῖς ἐν τῷ χωρίῳ παρὰ τὴν ἔρημον πᾶσαν ἡμέραν. Εὑρόντες δὲ αὐτὸν πρὸς ἑσπέραν οἱ ἴδιοι μικρὸν ἐμπνέοντα, πεφυσημένον ὅλον ἐκ τῆς ἐκστάσεως, ἄγουσι πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγνοοῦντες τὴν αἰτίαν τοῦ συμβάντος αὐτῷ. Εὐξαμένου δὲ αὐτοῦ καὶ ἐλαίῳ αὐτὸν χρίσαντος, ἀνέστη ὁ παῖς διηγούμενος τὸ ὁραθέν· ὅθεν μάλιστα κινηθεὶς ὁ ἀνήρ, πρὸς τὴν ἀναίρεσιν ἐτράπη τοῦ δράκοντος.

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ'.

Περὶ ἀββᾶ Κόπρη πρεσβυτέρου.

Ἦν δέ τις πρεσβύτερος ἔχων πλησίον ἐκεῖ μοναστήριον ἐν τῇ ἐρήμῳ, Κόπρης λεγόμενος, ἀνὴρ ἅγιος, ἐτῶν σχεδὸν ἐνενήκοντα, ἡγούμενος ἀδελφῶν πεντήκοντα· ὃς καὶ αὐτὸς πλείστας δυνάμεις ἐποίει, θεραπεύων τὰς νόσους, καὶ ἰάσεις πολλὰς ἐπιτελῶν, καὶ δαίμονας ἀπελαύνων, καὶ πολλὰ θαύματα ἀποπραττόμενος, τινὰ μὲν καὶ ἐν ὄψεσιν ἡμετέραις. Ὡς γοῦν ἡμᾶς ἐθεάσατο, καὶ ὑπερεύξατο, καὶ τοὺς πόδας ἡμῶν νίψας, ἠρώτα ἡμᾶς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πραττόμενα· ἡμεῖς δὲ ἠξιοῦμεν αὐτὸν μᾶλλον ἡμῖν τῆς οἰκείας αὐτοῦ πολιτείας τὰς ἀρετὰς ὑφηγήσασθαι· καὶ πῶς αὐτῷ τὰ χαρίσματα ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο, καὶ ἐκ ποίας μεθόδου ταύτης εἰλήφει τῆς χάριτος. Ὁ δὲ μηδὲν ὑπερήφανον λογισάμενος, ὑφηγεῖτο ἡμῖν τὸν ἑαυτοῦ βίον, καὶ τῶν αὐτοῦ προγενεστέρων καὶ μεγάλων καὶ πολλῶν μειζόνων αὐτοῦ γεγονότων, ὧν τὴν πολιτείαν αὐτὸς ἐμιμεῖτο. Οὐδὲν γάρ, φησίν, θαυμαστὸν τὸ ἐμὸν ἔργον, ὦ τέκνα, πρὸς τὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν πολίτευμα. Καὶ ὡς ἦν ἔτι ταῦτα διηγούμενος Κόπρης ὁ πρεσβύτερος, ἀπονυστάξας, εἷς ἐξ ὑμῶν ἀδελφὸς ἀπιστίᾳ περὶ τῶν λεγομένων φερόμενος, ὁρᾷ βίβλον θαυμαστὴν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐπικειμένην χρυσοῖς γράμμασι γεγραμμένην, καὶ ἐφεστῶτα ἄνδρα τινὰ πολιὸν μετὰ ἀπειλῆς αὐτῷ λέγοντα· Οὐκ ἀκούεις προσεχῶς τοῦ ἀναγνώσματος, ἀλλὰ νυστάζεις; Ὁ δὲ ταραχθεὶς εὐθὺς ἡμῖν τὸ ἀκροώμενον καὶ ἀφθὲν Ῥωμαϊστὶ ἐξέφηνεν. Ἔτι δὲ τούτου λαλοῦντος πρὸς ἡμᾶς ταῦτα, ἐπῆλθέ τις ἀγροῖκος κάλαθον ἔχων μεστὴν ψάμμου· καὶ παρειστήκει ἐκδεχόμενος πληρῶσαι αὐτὸν τὴν διήγησιν. Ἐπυνθανόμεθα δὲ ἡμεῖς αὐτοῦ τοῦ πρεσβυτέρου, Τί

Filioli mei, non oportebat me gloriari apud vos, neque ea enuntiare quæ gesta sunt a Patribus; ne mente elati amittamus mercedem: propter studium autem vestrum et utilitatem, quod tam procul ad nos venistis, non fraudabo vos utilitate; sed quæ per nos Servator gessit, narrabo præsentibus fratribus.

Sterilis erat ager qui est prope nos, et rustici qui ipsum possidebant, seminantes, vix semen duplicatum metebant; vermis enim nascens in spica, totam messem corrumpebat. Agricolæ autem catechismo a nobis instituti, et effecti Christiani, rogarunt nos ut oraremus pro messe. Dixi autem eis: Si habetis fidem in Deum, vel arena deserti fructum vobis afferet. Ii autem nihil cunctati, cum hac arena, quæ a nobis calcatur, sinus implessent, attulerunt, rogantes ut benediceremus. Posquam autem sum precatus ut illis fieret secundum ipsorum fidem, ipsi eam cum frumento seminarunt in arvis suis; et repente eorum ager ita multiplicavit fructum, ut omnem superaret Ægyptum. Hoc ergo facere soliti, nobis quotannis exhibent molestiam. Unum autem, inquit, magnum miraculum præbuit mihi Deus multis præsentibus. Cum enim in civitatem aliquando descendissem, inveni quemdam virum Manichæum qui populos seduxerat; cum autem non possem ei publice persuadere, dixi conversus ad multitudinem: Magnum rogum in platea accendite, et ingrediamur in flammam: et qui ex nobis illæsus a flamma manserit, is habet bonam fidem. Postquam autem hoc factum est, et turbæ regnum cito accenderunt, ipsum mecum trahebant in ignem. Is autem dicit: Unusquisque seorsum ingrediatur, debe quæ primus ingredi qui jussisti. Cum autem in nomine Christi signatus essem ingressus, flamma in hanc et illam partem divisa, me nulla affecit molestia, cum semihoram in ea essem moratus. Turbæ autem viso miraculo exclamarunt, et cogebant illum pyram pervadere, is autem nolebat, timore affectus. Cum eum autem accepissent populi, in medium protruserunt; et totus flamma ambustus, ejectus est e civitate, clamantibus populis: Planum viventem exurite. Me autem turbæ accipientes, et laudibus prosequentes, deduxerunt in ecclesiam.

Cum autem ego aliquando per quoddam templum transirem, quidam ex gentibus suis idolis sacrificabant. Dixi autem eis: Cur cum sitis participes rationis, sacrificatis iis quæ carent ratione: vosque estis de cætero iis magis expertes rationis? Illi autem, ut qui recte dixissem, me statim sunt secuti, credentes Servatori.

Cum autem esset mihi aliquando hortus in agro propinquo, propter eam quæ ad nos veniebat fraternitatem, et quidam pauper eum operaretur, ingressus est quidam gentilis, ut furaretur olera: ubi vero ea suffuratus recessisset, eaque tribus horis non potuisset coquere, sed mansissent in lebete qualia acceperat, utpote quod aqua minime calefieret, vir se colligens, accepta olera ad nos detulit, rogans ut sibi condonaretur erratum, et ut fieret Christianus, quod etiam factum est. Erant autem hac ipsa hora hospites fratres qui ad nos venerant: propter quos tempestive admodum ad nos allata sunt olera. Quæ cum comedissemus, egimus Domino gratias, duplici accepta lætitia, et ex salute hominis, et ex refectione fratrum.

CAPUT LV.

Vita abbatis Suri.

Abbas autem Surus, inquit, et Isaias (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 10), et Paulus sibi invicem repente occurrerunt ad fluvium, viri pii et egregii exercitatores, invisuri magnum abbatem Anuph. Distabat autem eorum intervallum tribus mansionibus; et dicunt ad se invicem: Ostendat unusquisque nostrum suum vitæ institutum, et quemadmodum fuit in hac vita a Deo honoratus. Abbas autem Surus dixi eis: Peto a Deo donum, ut nos virtute spiritus indefessi ad locum perveniamus; et cum ipse solum orasset, inventum est protinus paratum navigium, et ventus secundus, et momento temporis inventi sunt in loco, cum adverso flumine navigassent.

CAPUT LVI.

Vita abbatis Isaiæ.

Isaias autem dicit eis: Et quid mirum, o amici, si vir nobis occurrerit, qui vitam narret uniuscujusque (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 10)?

CAPUT LVII.

Vita abbatis Pauli.

Paulus autem dicit eis: Si Deus nobis revelaverit quod post tres dies assumit hominem? Cum autem paulo ulterius processissent, vir eis obviam factus eos salutat; Paulus autem ei dicit: Dic nobis quæ recte gessisti; nam post crastinum diem abibis ad Deum (*Ruffin.*, *l.* II, *cap.* 10).

CAPUT LVIII.

Vita abbatis Anuph (103).

Dixit autem eis Anuph: Benedictus Deus, qui mihi hæc quoque signavit, et vestrum vitæ institutum et adventum (*Ruffin.*, *l.* II, *cap.* 10). Cum autem dixisset quæ unusquisque eorum recte gesserat, exposuit deinceps, quæ ipse fecerat, dicens: Ex quo Servatoris nomen professus sum in terra, ex ore meo non est egressum mendacium: humani cibi nihil sumpsi, me cœlesti alimento alente quotidie angelo: nullius alterius rei cupiditas in cor meum ascendit, præterquam Dei; nihil ex rebus terrenis occultavit mihi Deus, quod non significaverit et ostenderit mihi. Non interdiu somnum cepi, non noctu requievi, Deum quærens: Una mihi semper adfuit angelus, mundi ostendens potestates; lumen cogitationis meæ nunquam fuit exstinctum; omnem petitionem accepi a Deo protinus. Vidi sæpenumero Deo assistentes myriades angelorum, vidi choros justorum, vidi martyrum congeriem, vidi monachorum vitæ institutionem; vidi opus autem omnium Deum laudantium. Vidi Satanam igni traditum, vidi angelus ejus punitos, vidi justos lætantes in æternum. Hæc et multa alia narrans, tertio die tradit animam; eamque sta-

tim suscipientes angeli et chori martyrum, in cœlos sustulerunt, ipsis videntibus et hymnos audientibus.

CAPUT LIX.

Vita abbatis Hellenis (104).

Quidam autem alius pater, qui vocabatur abbas Hellen (*Ruffin.*, *lib.* II, *cap.* 11), cum ab ineunte ætate se fortiter exercuisset, sæpenumero ignem gestabat in sinu, incitans eos qui prope erant fratres ad ostendenda signa, dicens eis : Si vos vere exercetis, virtutis signa de cætero ostendite. Aliquando autem cum per se esset in solitudine, incessit eum mellis desiderium ; cum vero illico favos invenisset sub petra, dixit : Recede a me intemperans cupiditas ; scriptum est enim : Spiritu ambulate, et desiderium carnis non perficietis (*Gal.* V), eisque relictis abiit. Cum autem jam tres hebdomadas jejunasset in B solitudine, inventis qui disjecti erant fructibus, dixit : Non comedam, neque attingam aliquid ex iis, ne fratrem meum scandalizem, nempe meam animam ; scriptum est enim : Non in alimento solum vivit homo (*Matth* IV ; *Lucæ* IV). Cum autem adhuc aliam jejunasset hebdomadam, postea dormitavit ; et veniens angelus in somnis, ei dixit : Surge et tolle ea quæ inveniuntur, et comede. Is autem surrexit, et circumquaque aspiciens, videt fontem in orbem herbas del catas germinasse. Cum autem et potum sumpsisset, et comedisset olera, affirmabat nihil unquam sibi fuisse jucundius. Cum parvam autem speluncam in loco invenisset, mansit illic paucos dies jejunus. Ubi autem egebat alimento, orabat flexis genibus : ei autem protinus apponebantur esculenta omnia, et panis calidus, et olivæ, et varii fructus.

Aliquando autem invisit fratres suos ; et cum eos multum monuisset, contendebat in desertum, afferens quædam ad usum necessaria. Cum autem vidisset quosdam onagros pascentes, ait ipsis : in nomine Jesu Christi, veniat unus ex vobis, et suscipiat onus meum. Is autem statim ad ipsum accessit. Cum autem supellectilem et imposuisset, et ei insedisset, uno die pervenit ad speluncam. In sole vero ab eo positis panibus et fructibus, cum ad ea venissent feræ, ut solent ad fontem, et panes solum tetigissent, mortuæ sunt.

Accessit autem aliquando ad quosdam monachos, cum esset dies Dominicus, et dixit eis : Cur hodie non egistis synaxim ? Cum ii autem aperte dicerent : Eo quod non venerit presbyter, dixit eis : Ego ibo D et eum vocabo. Ii autem dixerunt, non posse aliquem transmittere alveum propter altitudinem. Quinetiam dicebant eo in loco esse belluam maximam, nempe crocodilum, qui multos homines consumpserat. Is autem non cunctatus, statim surgens prefectus est ad valum : quem cum bellua statim tergo excepisset, ad partem ripæ ulterioris transvexit. Cum autem in agro invenisset presbyterum, rogavit ne despiceret fraternitatem. Ille autem eum videns multis consutis pannis obsitum, rogavit undenam pannum habuisset, dicens : Habes vestem animæ pulcherrimam, o frater · ejusque humilitatem et fru- A galitatem admiratus, eum secutus est abeuntem ad fluvium. Cum autem qua transveherentur cymbam non invenissent, vocem emisit abbas Hellen, advocans crocodilum. Is autem ei statim obediens aderat, tergum substernens ; rogavit autem presbyterum ut cum eo ascenderet ; is vero timore affectus, cum vidisset belluam, retrocessit. Cum autem eum teneret admiratio, et eos qui trans fluvium habitabant fratres, videntes eum cum bellua transmittentem alveum, ille ascendens in terram, una secum attraxit belluam, dicens, melius esse ei ut moraretur, quam interemptarum animarum acquireret supplicium. Ea autem cadens, protinus est mortua.

Tres autem dies permanens apud fratres, sedebat, docens eos præcepta, et quæ erant occulta uniuscujusque consilia aperte enuntians : hunc quidem dicens vexari a fornicatione, illum vero a vana gloria, alium a deliciis, alium ab ira, et alium quidem pronuntiabat lasse mitem, alium vero pacificum : illorum quidem vitia, horum vero virtutes arguens. Hæc tem audientes, mirabantur dicendo revera ita esse. Eis autem dixit : Parate nobis olera, hodie enim ad nos venient plures fratres. Cum illi autem adhuc pararent, supervenientes fratres se invicem salutarunt.

Rogavit autem eum quidam ex fratribus, volens una cum eo degere in deserto. Eo autem dicente non posse illum sustinere tentationes dæmonum, is contentiosus se omnia toleraturum asseveravit. Cum eum autem excepisset, jussit habitare in alia spe- C lunca. Ad eum autem noctu adventantes dæmones, eum suffocare aggediebantur, cum eum primum turpibus perturbassent cogitationibus. Ille autem excurrens renuntiavit abbati Helleni quæ evenerant. Ipse autem cum loco figuram impressisset, jussit eum deinde manere secure. Cum autem aliquando panes ei deficissent in spelunca, adventans angelus in figura fratris ei attulit nutrimentum.

Rursus autem ipsum aliquando quærentes fratres decem numero, errabant per solitudinem, septimo jam die jejuni permanentes ; cum vero eos invenisset jussit in spelunca quiescere, illi vero eum victus admonuerunt. Ille qui nihil habebat quod eis apponeret dixit eis : Potens est Deus mensam parare in deserto. Statim autem quidam adolescens de pontone ipsis orantibus pulsavit fores. Cum autem aperuisset, viderunt adolescentem habentem magnam sportam panis et olivarum. Iis autem suscepiis, comederunt, Deo agentes gratias, cum adolescens statim evanuisset. Hæc et alia multa miracula cum nobis narasset Pater Copres, nosque benigne et humaniter tractasset, induxit in suum hortum, ostendens nobis palmas, et alias arbores frugiferas quas ipse plantavit in solitudine, admonitus a fide rusticorum, quibus dixit : Potest desertum fructus producere iis qui fidem habent in Deum. Postquam enim vidi, aiebat eos qui arenam seminaverant, et eorum agrum fructum tulisse, ipse quoque idem aggressus, idem sum consecutus.

λάκις ἡγούμενος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας παραδίδωσι τὴν ψυχήν. Τὴν δὲ εὐθὺς ἄγγελοι ὑποδεξάμενοι καὶ χοροὶ μαρτύρων, εἰς οὐρανοὺς ἀνῆγον αὐτῶν ὁρώντων καὶ ἀκουόντων τοὺς ὕμνους.

ΚΕΦΑΛ. ΝΘ'.
Περὶ Ἀββᾶ Ἑλλῆν.

Ἄλλος δέ τις Πατὴρ Ἀββᾶ, Ἑλλῆν καλούμενος, παιδόθεν τὴν ἀρετὴν ἐξασκήσας, τοῖς πλησίον αὐτοῦ ἀδελφοῖς πολλάκις πῦρ ἐν κόλπῳ ἐβάσταζεν, ἐρεθίζων αὐτοὺς προβαίνειν εἰς ἐπίδειξιν τῶν σημείων, λέγων αὐτοῖς, Εἰ κατὰ ἀλήθειαν ἀσκεῖτε, τὰ σημεῖα λοιπὸν τῆς ἀρετῆς ἐπιδείξασθε. Ἄλλοτε δὲ αὐτῷ καθ' ἑαυτὸν γενομένῳ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν ἐπιθυμίᾳ μέλιτος, εὐθὺς δὲ ὑπὸ πέτραν κηρία εὑράμενος, φησὶν, Ἄπελθε ἀπ' ἐμοῦ, ἡ ἀκόλαστος ἐπιθυμία· γέγραπται γὰρ, Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε, καὶ καταλιπὼν αὐτὰ ἀπηλλάγη. Ἤδη δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ τρεῖς ἑβδομάδας νηστεύοντος, ὀπώρας εὑρὼν ἐῤῥιμμένας, εἶπεν· Οὐ μὴ φάγω, οὐδὲ ἅψωμαί τινος ἐξ αὐτῶν, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω, τουτέστι τὴν ψυχήν. Γέγραπται γὰρ, Οὐκ ἐπὶ τροφῇ μόνῃ ζήσεται ἄνθρωπος. Νηστεύσας δὲ καὶ ἄλλην ἑβδομάδα, ὕστερον ἀπενύσταξε· καὶ εὑρὼν ὁ ἄγγελος κατ' ὄναρ, φησὶ πρὸς αὐτὸν, Ἀναστὰς τὰ εὑρισκόμενα φάγε. Ὁ δὲ ἐξανέστη, καὶ κύκλῳ περιβλεπόμενος ὁρᾷ πηγὴν βοτάνας τρυφερὰς κύκλῳ βλαστήσασαν. Μετειληφὼς δὲ τοῦ πότου καὶ τῆς τροφῆς τῶν λαχάνων, διεβεβαιοῦτο μηδὲν ἡδύτερον αὐτῶν πώποτε γεύσασθαι. Σπήλαιον δὲ εὑρὼν μικρὸν ἐν τῷ τόπῳ, ἔμεινεν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας ἄσιτος. Ὡς δὲ λοιπὸν τροφῆς ἐδέετο, κλίνας τὰ γόνατα ηὔχετο. Εὐθὺς δὲ αὐτῷ πάντα τὰ τῶν βρωσίμων παρέκειντο, καὶ ἄρτοι θερμοὶ, καὶ ἐλαῖαι, καὶ ὀπώρα τις διάφορος.

Ἐπεσκέψατο δέ ποτε τοὺς ἑαυτοῦ ἀδελφοὺς, οὓς καὶ πολλὰ νουθετήσας ἐπὶ τὴν ἔρημον ἔσπευδεν, ἐπικομιζόμενός τινα τῶν εἰς τὰς χρείας ἐπιτηδείων. Ἰδὼν δὲ ὀνάγρους τινὰς βοσκομένας, φησὶ πρὸς αὐτάς· Ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἡκέτω μία ἐξ ὑμῶν ὑποδεξαμένη μου τὸ βάρος. Ἡ δὲ εὐθὺς ἐπ' αὐτὸν ὥρμησεν, Ἐπιθεὶς δὲ αὐτῇ τὰ σκεύη, καὶ ἐπικαθίσας, ἐν μονημέρῳ ἐπὶ τὸ σπήλαιον ἔφθασε. Διαθέντος δὲ αὐτοῦ τοὺς ἄρτους καὶ τὰς ὀπώρας ἐν τῷ ἡλίῳ, ἦλθεν ἐπ' αὐτὰ, ὡς ἔθος ἦν, τὰ θηρία ἐπὶ τὴν πηγὴν, καὶ ἁψάμενα μόνον τῶν ἄρτων ἀπέψυξαν.

Παραβαλὼν δὲ πρός τινας μοναχοὺς Κυριακῆς οὔσης, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Τί δὴ σήμερον τὴν σύναξιν οὐκ ἐπιτελέσατε; Τῶν δὲ φασκόντων μὴ ἐληλυθέναι πέρηθεν τὸν πρεσβύτερον· ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Ἀπελθὼν καλέσω αὐτόν. Οἱ δὲ ἔφασκον μὴ δύνασθαί τινα διαβαίνειν τὸν πόρον διὰ τὸ βάθος. Ἀλλὰ γὰρ καὶ θηρίον μέγιστον ἔλεγον εἶναι ἐν τῷ τόπῳ κροκόδειλόν τινα, πολλοὺς ἀνθρώπους καταναλώσαντα. Ὁ δὲ μὴ μελλήσας, εὐθὺς ἀναστὰς ὥρμησεν ἐπὶ τὸν πόρον, καὶ εὐθὺς αὐτὸν τὸ θηρίον ἐπὶ τοῦ νώτου ὑποδεξάμενον εἰς τὸ πέραν ἀποκατέστησεν. Εὑρὼν δὲ τὸν πρεσβύτερον ἐν τῷ χωρίῳ, παρεκάλει μὴ περιιδεῖν τὴν ἀδελφότητα. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἐκεῖνος ῥάκος ἐνδεδυμένον πολύῤῥαφον, παρ' αὐτοῦ ἐπυνθάνετο, πόθεν ἄρα τὸ ῥάκος ἐκέκτητο· ἐπειπὼν, Κάλλιστον ἔχεις ἱμάτιον τῆς ψυχῆς, ἀδελφέ. Τὴν δὲ A ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσας καὶ εὐτέλειαν, εἵπετο αὐτῷ ἀπιόντι εἰς τὸν ποταμόν. Ὡς δὲ πόρθμιον οὐχ εὗρον, φωνὴν ἀφίησιν ὁ ἀββᾶς Ἑλλῆν προσκαλούμενος τὸν κροκόδειλον. Ὁ δὲ εὐθὺς ὑπακούσας αὐτοῦ, παρῆν τὸν νῶτον ὑποστρωσάμενος. Ἠξίου δὲ τὸν πρεσβύτερον συνεπιβῆναι αὐτῷ. Ἔμφοβος δὲ γενόμενος ἐκεῖνος συνεωρακὼς τὸ θηρίον, ἐπὶ τὰ ὄπισθεν ὑπεχώρει. Ὡς δὲ θάμβος ἔσχεν αὐτὸν, καὶ τοὺς ἀντιπέραν οἰκοῦντας ἀδελφοὺς, θεασαμένους αὐτοὺς σὺν τῷ θηρίῳ τὸν πόρον διαπορθμεύσαντα, ἀνελθὼν εἰς τὴν ξηρὰν συνεπεσπάσατο τὸ θηρίον· τεθνάναι λέγων αὐτῷ ἄμεινον, καὶ κερδάναι τῶν ἀναιρεθεισῶν ψυχῶν τὴν δίκην. Τὸ δὲ παραχρῆμα πεσὸν ἐξέψυξε.

Προσκαρτερήσας δὲ ἡμέρας τρεῖς τοῖς ἀδελφοῖς B ἐκάθητο διδάσκων αὐτοὺς τὰς ἐντολὰς, καὶ τὰ ἑκάστου ἐν κρυπτῷ βουλεύματα φανερῶς ἐξαγγέλλων. Τὸν μὲν ὑπὸ πορνείας ἐνοχλεῖσθαι λέγων, τὸν δὲ ὑπὸ κενοδοξίας, ἄλλον ὑπὸ τρυφῆς, ἕτερον δὲ ὑπὸ ὀργῆς, καὶ ὃν μὲν πρᾶον, ὃν δὲ εἰρηνικὸν ἀπεφήνατο, καὶ τοῦ μὲν τὴν κακίαν, τοῦ δὲ τὰς ἀρετὰς ἐξελέγχων. Ἀκούοντες δὲ ταῦτα ἐθαύμαζον λέγοντες ἀληθῶς οὕτως εἶναι. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Ἑτοιμάσατε ἡμῖν λάχανα· ἐλεύσονται γὰρ σήμερον πλείονες ἀδελφοὶ πρὸς ἡμᾶς. Οἱ δὲ ὡς ἔτι ηὐτρέπιζον ἐπιστάντων τῶν ἀδελφῶν, ἀλλήλους ἠσπάζοντο.

Ἠξίου δέ τις αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν, συνδιάγειν αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ βουλόμενος. Λέγοντος δὲ αὐτοῦ μὴ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν τοὺς πειρασμοὺς τῶν δαιμόνων, φιλονεικότερον ἐκεῖνος διατεθεὶς, πάντα ὑπενεγκεῖν ἐπηγγέλλετο. Καὶ δὴ ὑποδεξάμενος αὐτὸν εἰς ἕτερον C σπήλαιον οἰκεῖν παρεκελεύετο. Ἐπιστάντες δὲ νύκτωρ οἱ δαίμονες πνίγειν αὐτὸν ἐπεχείρουν, τὸ πρῶτον αἰσχροῖς λογισμοῖς ἱκανῶς διαταράξαντες. Ἐκδραμὼν δὲ ἐκεῖνος τὰ συμβάντα ἐπήγγελε τῷ ἀββᾷ Ἑλλῆνι. Περιχαράξας δὲ ἐκεῖνος τὸν τόπον, ἐκέλευσε τὸ λοιπὸν μετὰ ἀδείας μένειν αὐτόν.

Ἄρτων δὲ αὐτούς ποτε ἐπιλιπόντων ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἐπιστὰς ἄγγελος ἐν ἀδελφοῦ σχήματι ἐκόμιζεν αὐτοῖς τὴν τροφήν. Ἄλλοτε δὲ ἐπιζητοῦντες αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ δέκα τὸν ἀριθμὸν, ἐπλάζοντο κατὰ τὴν ἔρημον ἑβδόμην ἡμέραν ἄσιτοι διατελοῦντες. Εὑρὼν δὲ αὐτοὺς ἐκέλευεν ἀναπαύεσθαι ἐν τῷ σπηλαίῳ. Οἱ δὲ ὡς ὑπέμνησαν περὶ διαίτης, ἐκεῖνος μηδὲν ἔχων παραθεῖναι, ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, Δυνατός ἐστιν ὁ Θεὸς ἑτοιμάσαι τράπεζαν ἐν ἐρήμῳ. Εὐθὺς δὲ πρὸ D θυρῶν παῖς τις καλὸς νεανίας ἐπέμενε, κρούων εὐχομένων αὐτῶν. Ἀνοίξαντες δὲ εἶδον τὸν νεανίαν, σπυρίδα μεγάλην μεστὴν ἄρτων τε καὶ ἐλαιῶν ἔχοντα· ὑποδεξάμενοι δὲ αὐτὰ μετελάμβανον, εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ, τοῦ παιδὸς εὐθὺς ἀφανοῦς γενομένου. Ταῦτά τε καὶ ἄλλα πλείονα θαυμαστὰ ὁ πατὴρ Κοπρῆς ἡμῖν ὑφηγησάμενος καὶ φιλοφρονησάμενος ἡμᾶς κατὰ τρόπον, εἰς τὸν ἑαυτοῦ κῆπον εἰσήγαγε, δεικνύων ἡμῖν φοίνικας, καὶ ἄλλα ὀπωρικὰ, ἅπερ αὐτὸς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐφύτευσεν ὑπὸ τῆς τῶν ἀγροίκων πίστεως ὑπομνησθείς. Πρὸς οὓς εἶπεν, ὅτι Δύναται καὶ ἡ ἔρημος καρποφορῆσαι τοῖς ἔχουσι πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Ὡς γὰρ εἶδον, φησὶν, αὐτοὺς τὴν ψάμμον σπείραντας, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν καρποφοροῦσαν, κἀγὼ τὸ αὐτὸ ἐπιχειρήσας ἐπέτυχον.

ΚΕΦΑΛ. Ξ'.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀπέλλη τοῦ πρεσβυτέρου.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἕτερον πρεσβύτερον ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς ἀνωτέροις, ὀνόματι Ἀπέλλην, ἄνδρα δίκαιον, τὴν χαλκευτικὴν τέχνην πρῶτον μετελθόντα, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἄσκησιν τραπέντα· ὃς ἐλθόντος ποτὲ τοῦ διαβόλου πρὸς αὐτὸν ἐν γυναικείῳ σχήματι, ὡς τὰς χρείας τῶν μοναχῶν χαλκεύων ἐτύγχανεν, ἁρπάσας ἐκ τοῦ πυρὸς πεπυρωμένον τὸ σιδήριον τῇ χειρὶ, διὰ σπουδῆς τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὅλον καὶ τὸ σῶμα κατέκαυσεν. Καὶ ἤκουον ταύτης οἱ ἀδελφοὶ ὀλολυζούσης ἐν τῷ κελλίῳ· ἐξ ἐκείνου λοιπὸν ὁ ἀνὴρ πάντοτε τὸ σιδήριον τῇ χειρὶ κρατεῖ πεπυρακτωμένον, καὶ μὴ βλαπτόμενος· ὃς ἡμᾶς φιλοφρόνως ὑποδεξάμενος, περὶ τῶν σὺν αὐτῷ γενομένων ἀξιοθέων ἀνδρῶν ὑφηγεῖτο, ἔτι νῦν περιόντων.

ΚΕΦΑΛ. ΞΑ'.

Περὶ ἀββᾶ Ἰωάννου.

Ἔστι, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ ἀδελφὸς ἡμέτερος Ἰωάννης, ἄλλης μὲν λοιπὸν ἡλικίας πάντας μὲν τοὺς νῦν μοναχοὺς ταῖς ἀρεταῖς ὑπερβάλλων, ὃν οὐδεὶς ταχέως εὑρεῖν δύναται, διὰ τὸ ἀεὶ μεταβαίνειν αὐτὸν τόπον ἐκ τόπου ἐν τῇ ἐρήμῳ. Οὗτος τὸ πρῶτον ἑστὼς ἐπὶ τρισὶν ἔτεσιν ὑπὸ πέτραν τινὰ πάντοτε, προσευχόμενος, διετέλεσε μὴ καθίσας ὅλος, μὴ κοιμηθεὶς, ἀλλ' ὅσον ἑστὼς τοῦ ὕπνου μόνον ἀφήρπαζε, τῇ Κυριακῇ μόνον τῆς εὐχαριστίας μεταλαμβάνων, τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῷ ἀποφέροντος, ἄλλο οὐδὲν διῃτᾶτο. Καὶ δὴ μιᾶς τῶν ἡμερῶν μετασχηματισάμενος ἑαυτὸν ὁ Σατανᾶς εἰς τὸν πρεσβύτερον ταχυτέρῳ πρὸς αὐτὸν ἄπεισι, προσποιούμενος αὐτῷ τὴν κοινωνίαν ἐπιδιδόναι. Ἐπιγνοὺς δὲ αὐτὸν ὁ μακάριος Ἰωάννης εἶπε πρὸς αὐτὸν, Ὦ παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥᾳδιουργίας πάτερ, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύει ἀπατῶν τὰς τῶν Χριστιανῶν ψυχὰς, ἀλλὰ τολμᾷς καὶ αὐτοῖς ἐπιβῆναι τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· Παρὰ μικρὸν ἐκέρδησα ἄν σε καταλαβών. Οὕτω γὰρ καί τινα τῶν σῶν ἀδελφῶν ἀπεπλάνησα, καὶ ἔκφρονα γενόμενον εἰς μανίαν ἐπήγαγον. Ὑπὲρ οὗ πολλοὶ δίκαιοι πολλὰ προσευξάμενοι μόλις ἴσχυσαν αὐτὸν εἰς φρόνησιν ἀγαγεῖν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ δαίμων ἀπ' αὐτοῦ ἀπηλλάγη.

Διαῤῥαγέντων δὲ αὐτοῦ τῶν ποδῶν ἐκ τῆς ἀκινησίας τοῦ πολλοῦ χρόνου, καὶ τῶν ἰχώρων προερχομένων, ἐπιστὰς ἄγγελος ἥψατο τοῦ στόματος, αὐτῷ λέγων, Ὁ Κύριος ἔσται σοι ἀληθὴς βρῶσις, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀληθὲς πόμα. Καὶ ἀρκεῖ σοι τέως ἡ πνευματικὴ πόσις καὶ τροφὴ, ἵνα μὴ πλησθεὶς ἐξεμέσῃς· καὶ θεραπεύσας αὐτὸν μετέστησεν ἐκ τοῦ τόπου. Διῆγε δὲ κατὰ τὴν ἔρημον λοιπὸν περιάγων, καὶ ἐσθίων βοτάνας. Τῇ Κυριακῇ δὲ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ηὑρίσκετο τῆς κοινωνίας, μεταλαμβάνων. Βαΐα δὲ ὀλίγα παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου αἰτησάμενος, ζώνας τοῖς ζώοις εἰργάζετο. Βουληθέντος δὲ ἀπελθεῖν πρὸς αὐτὸν χωλοῦ τινος θεραπείας ἕνεκα, καὶ ἐπιβάντος μόνον τῷ ὄνῳ, ὡς οἱ πόδες αὐτοῦ μόνον τῆς ζώνης ἥψαντο τῆς παρὰ τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς γενομένης, παραχρῆμα ἐθεραπεύθη· ἄλλοτε εὐλογίας τοῖς ἀῤῥώστοις ἀπέστειλε, καὶ ἀπηλλάγησαν εὐρέως τῆς νόσου. Ἀποκαλύπτεται δὲ αὐτῷ περὶ τῶν αὐτοῦ A μοναστηρίων, ὅτι τινὲς αὐτῶν οὐκ ὀρθὴν ἔχουσι πολιτείαν· καὶ γράφει πᾶσιν ἐπιστολὴν διὰ τοῦ πρεσβυτέρου, ὅτι οἱ μέν τινες ῥᾳθυμοῦσιν, οἱ δὲ σπεύδουσι πρὸς ἀρετήν. Καὶ εὑρέθη ἀλήθεια οὕτως ἔχουσα. Γράφει δὲ καὶ τοῖς Πατράσιν, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ὀλιγωροῦσι περὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν σωτηρίας· ἄλλοι δὲ ἱκανῶς παρακαλοῦσι· καὶ ἑκατέρων τὰς τιμὰς καὶ τὰς κολάσεις ἀπήγγειλεν. Καὶ πάλιν ἄλλους πρὸς τὴν τελειοτέραν κατάστασιν προσκαλούμενος, ὑπεμίμνησκεν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὴν νόησιν ἀναχωρεῖν Καιρὸς γὰρ λοιπὸν τὴν τοιαύτην ἐνδείξασθαι πολιτείαν. Οὐ γὰρ παῖδες, φησὶ, καὶ νήπιοι τὸν πάντα χρόνον ὀφείλομεν διαμένειν, ἀλλ' ἤδη τοῖς τελειοτέροις ἐπιβαίνειν νοήμασι, καὶ τῆς ἀνδρείας ἐφάψασθαι καὶ ταῖς μεγίσταις ἀρεταῖς B ἐπιβῆναι. Ταῦτα καὶ τούτων πλείονα ὁ Πατὴρ περὶ τοῦ ἀνδρὸς διηγεῖτο· ἅπερ δι' ὑπερβολὴν θαύματος ἅπαντα οὐκ ἐγράψαμεν· οὐχ ὅτι οὐκ ἦν ἀληθῆ, ἀλλὰ διὰ τὴν τινων ἀπιστίαν. Ἡμεῖς δὲ ἱκανῶς πεπληροφορήμεθα πολλῶν καὶ μεγάλων τὰ αὐτὰ ἡμῖν διηγουμένων, καὶ αὐταῖς ὄψεσιν ἑωρακότων.

ΚΕΦΑΛ. ΞΒ'.

Περὶ ἀββᾶ Παφνουτίου.

Ἐθεασάμεθα δὲ καὶ ἕτερον τόπον Παφνουτίου τοῦ ἀναχωρητοῦ, ἀνδρὸς μεγάλου καὶ ἐναρέτου· ὃς οὐ πρὸ πολλοῦ τινος χρόνου ἐτελειώθη ἐν τῇ περιχώρῳ Ἡρακλέως τῆς Θηβαΐδος· περὶ οὗ πολλοὶ πολλὰ διηγήσαντο.

ΚΕΦΑΛ. ΞΓ'.

Περὶ σαλπιγκτοῦ.

Οὗτος μετὰ πολλὴν ἄσκησιν δέεται τοῦ Θεοῦ τίνι C τῶν κατορθωσάντων ἁγίων ἄρα εἴη ὅμοιος. Ἄγγελος δὲ ὀφθεὶς εἶπεν αὐτῷ· Ὅμοιος εἶ τῷδε τῷ αὐλητῇ τῷ ἐν τῇδε τῇ πόλει διάγοντι. Ὁ δὲ μετὰ σπουδῆς ὁρμήσας πρὸς αὐτὸν, ἐπύθετο παρ' αὐτοῦ τὴν αὐτοῦ πολιτίαν, καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ διερευνᾶτο. Ὁ δὲ φησὶ πρὸς αὐτὸν, ὅπερ καὶ ἦν ἀληθὲς, ἁμαρτωλὸν ἑαυτὸν εἶναι καὶ μέθυσον, καὶ πόρνον, οὐ πρὸ πολλοῦ τινος χρόνου ἐκ τῆς λῃστρικῆς εἰς τοῦτο μεταβληθείς. Ὡς δὲ ἠκριβεύετο παρ' αὐτοῦ, τί τῶν καλῶν αὐτῷ κατώρθωτο πώποτε, ἔφησε πρὸς αὐτὸν μηδὲν ἕτερον ἑαυτῷ καλὸν συνειδέναι, πλὴν ὅτι ποτὲ ἐν τῷ λῃστρικῷ τόπῳ ὑπάρχων παρθένον Χριστοῦ μέλλουσαν ὑπὸ λῃστῶν διαφθαρῆναι, ἐξείλατο νυκτὸς, καὶ ἄχρι τῆς κώμης ἀποκατέστησεν. Ἄλλοτε δὲ πάλιν γυναῖκα εὔμορφον εὑρὼν πλανωμένην κατὰ τὴν ἔρημον, D φυγαδευθεῖσαν ὑπὸ τῶν ταξεωτῶν τοῦ ἄρχοντος καὶ τῶν βουλευτῶν διὰ χρέος δημόσιον ἀνδρικὸν, καὶ ἀποδυρομένην τὴν πλάνην, ἐπυθόμην παρ' αὐτῆς τοῦ ὀδυρμοῦ τὴν αἰτίαν. Ἡ δὲ εἶπε· Μηδὲν με ἐρώτα, δέσποτα, μηδὲ ἐξέταζε τὴν ἀθλίαν, ἀλλ' ὡς θεραπαινίδα σὴν, ὅπου βούλει, ἀπάγαγε. Τοῦ γὰρ ἀνδρός μου πολλάκις μαστιχθέντος ἐπὶ διετῇ χρόνον ὑπὲρ χρέους δημοσίου χρυσίνων τριακοσίων, καὶ ἐν φυλακῇ κατειργμένου, καὶ τῶν φιλτάτων μου παίδων τριῶν διαπραθέντων, ἐγὼ φυγὰς οἴχομαι, τόπον ἐκ τόπου περιερχομένη. Νῦν δὲ καὶ κατὰ τὴν ἔρημον πλανῶμαι, πολλάκις εὑρεθεῖσα, καὶ συνεχῶς μαστιγωθεῖσα· καὶ τρίτην ἔχω ἐν τῇ ἐρήμῳ ἄσιτος διαμείνασα. Ἐγὼ δὲ ἐλεήσας αὐτὴν, καὶ ἀπαγαγὼν εἰς τὸ σπήλαιον, δούς τε αὐτῇ τοὺς τριακοσίους χρυσίνους

CAPUT LX.

Vita abbatis Appelle (105).

Vidimus autem alium quoque presbyterum in partibus superioris regionis, Appellem nomine (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 15), virum justum, qui fabricæ ærariæ artem primum tractavit, et exinde conversus est ad exercitationem. Is cum ad eum venisset diabolus in figura muliebri, quo tempore ad usum monachorum quædam tractabat fabrilia; ferrea lamina ex igne rapta, idque manu propter festinationem, totum ejus vultum et corpus combussit, eamque audierunt fratres ululantem in cella. Ab eo tempore vir ille semper manu tenebat ferrum ignitum, nec lædebatur. Is cum nos benigne et humaniter accepisset, narravit nobis de viris præclaris et Deo dignis qui cum eo fuerant, et erant adhuc superstites.

CAPUT LXI.

Vita alterius Joannis (106).

Est, inquit, in hac solitudine frater noster, nomine Joannes (*Ruff.*, *l.* II, *c.* 15), alterius quidem jam ætatis, omnes autem monachos superans virtutibus: quem nemo potest cito invenire, quod semper in solitudinibus locum loco commutet. Is primum stans tres annos sub quadam rupe, orans perpetuo, non sedens omnino, non dormiens, nisi quantum somni stans suffurabatur, et Dominica solum sumens Eucharistiam, afferente ei presbytero, nihil aliud comedebat. Atque adeo cum quodam die se Satanas transfigurasset in presbyterum, ad eum abibat celerius, præ se ferens se ei velle dare Eucharistiam. Cum eum autem agnovisset beatus Joannes, dixit ei: O omnis fraudis et malitiæ pater, inimice omnis justitiæ, non cessabis decipere animas Christianorum, sed audes sanctis insultare Sacramentis? Is autem ipsi respondit: Parum abfuit quin te dejectum lucrifecerim; nam sic quoque seduxi quemdam ex tuis fratribus, et mente motum deduxi ad insaniam. Pro quo cum multi justi multum rogassent, vix potuerunt efficere ut esset sanæ mentis. Hæcque cum dixisset. dæmon, ab eo recessit.

Cum autem essent disrupti ejus pedes ex eo quod tanto tempore stetisset immobilis, et exiret sanies, adveniens angelus, tetigit ejus corpus, dicens: Christus erit tibi verus cibus, et sanctus Spiritus verus potus, interim autem tibi sufficit spiritale nutrimentum, ne repletus evomas. Et cum eum curasset, dimovit a loco. Deinceps autem vitam egit in solitudine, D circumiens, et herbis vescens: Dominica autem inveniebatur in eodem loco sumens Communionem. Cum paucos autem palmæ ramos petisset a presbytero, efficiebat cingula animalibus. Cum vero vellet quidam claudus ad eum venire ut curaretur, et asinum solummodo inscendisset, ubi primum ejus pedes tetigere cingulum quod fuerat a sancto viro factum, fuit illico curatus. Alias autem ægrotis mittebat eulogias (107), et a morbis liberabantur protinus. Porro autem revelabatur de ejus monasteriis, quod quidam ex iis qui sunt in ipsis, vitam non recte instituunt, et per presbyterum ad cunctos scribit epistolas, quod illi A quidem sunt otio dediti, hi vero contendunt ad virtutem, et inventa est sic se habere veritas. Scribit autem ad eorum quoque Patres, quod quidam ex his sunt de fratrum salute minus solliciti, alii vero eos quantum satis est hortantur, annuntiavitque utrorumque honores et supplicia. Et rursus alios quoque provocans ad statum perfectiorem, admonebat ut a sensilibus se transferrent ad ea quæ percipiuntur intelligentia. Tempus est enim, inquit, deinceps tale vitæ ostendere institutum. Non debemus enim, inquit, omni tempore permanere pueri et infantes, sed jam nos perfectioribus applicare cogitationibus, et magni et excelsi animi virtutem attingere, et cæteras maximas virtutes aggredi. Hæc et complura alia nobis Pater de Patre narrabat, quæ quidem, prop-
B terea quod excedant miraculi modum, omnia non scripsimus; non quod non sint vera, sed propter incredulitatem aliquorum. Nos autem satis de his certiores facti sumus, cum multi et magni viri ea nobis narraverint, qui suis viderunt oculis.

CAPUT LXII.

De abbate Paphnutio (108).

Vidimus autem locum quoque Paphnutii anachoretæ, viri magni et virtute præditi, qui haud ita multo abhinc tempore consummatus est in regione quæ est circa Heracleotas Thebaidis; de quo multi multa narrarunt (*Ruff.*, *lib.* II, *cap.* 16).

CAPUT LXIII.

De Tibicine.

Is enim post multam exercitationem Deum rogavit ut ei significaretur cuinam ex iis sanctis qui se recte
C gesserunt esset similis (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 16). Angelus autem apparens ei dixit: Es similis tibicini qui degit in hac civitate. Is autem studiose ad eum profectus, ejus vitæ institutum ab eo est sciscitatus, et omnia ejus vitæ facta est perserutatus. Is autem ei dixit id quod etiam erat verum, se esse peccatorem, et ebriosum, et scortatorem; haud ita longo autem abhinc tempore, se ex arte latrocinandi eo contulisee. Cum autem accurate examinaretur quidnam unquam recte ab eo gestum esset, dixit se nullius rei honestæ sibi esse conscium, nisi quod cum aliquando latronis vitam ageret, Christi virginem, cui erat a latronibus vitium afferendum, liberaverit, et noctu ad vicum usque reduxerit. Rursus autem, inquit, inveni aliquando formosam mulierem errantem in solitudine, fugatam ab apparitoribus et curialibus præsidis et senatorum, propter publicum mariti debitum, et errorem suum deflentem. Sciscitatus sum autem ex ea causam fletus. Illa autem dixit: Ne me roges, domine, nec miseram examines; sed tanquam ancillam tuam abducas quo velis. Nam cum maritus tempore biennii ob debitum publicum trecentorum aureorum sæpe fuerit flagellatus, et in carcere inclusus, et tres mihi charissimi filii venditi fuerint, ego recedo fugitiva, locum loco commutans: nunc autem etiam errans per solitudinem, sæpe inventa, et assidue flagellata, jam tres dies permansi jejuna in solitudine. Ego autem ejus sum misertus, inquit latro; et cum

eam deduxissem in speluncam, dedi ei trecentos aureos, et deduxi eam usque ad civitatem, et ejus maritum liberavi cum liberis, citra ullum probrum et contumeliam. Cui respondit Paphnutius : Ego quidem nullius rei talis mihi sum conscius, in exercitatione autem omnino audiisti me esse celebrem ; non enim vitam traduxi in otio. Mihi ergo Deus de te revelavit, te rebus gestis nihilo me esse inferiorem ; si ergo, o frater, non parva a Deitate tui habetur ratio, ne tuam animam temere neglexeris. Is autem statim projectis quos habuit in manibus tibiis, et lyræ musicæ harmonia in spiritalem traducta melodiam, virum secutus est in desertum. Cum autem tribus annis se pro viribus exercuisset, et in hymnis et orationibus vitæ suæ tempus peregisset, in cœlum iter direxit, et cum choris angelorum et justorum ordinibus connumeratus, requievit.

CAPUT LXIV.

De Protocomite.

Ubi ergo illum qui se exercuerat virtutibus, prius ad Deum misit, majori et accuratiori vitæ instituto, quam prius esset, sibi imposito, rogavit Deum ut sibi significaretur cuinam ex sanctis esset similis, et rursus vox divina ad eum facta est, dicens : Es similis vicini pagi protocomiti (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 16). Is autem ad eum abiit celerrime ; et cum ipse pulsasset ostium, processit ille, ut ei mos erat, ad accipiendum hospitem. Et cum pedes ejus lavisset, et mensam apposuisset, hortatus est ut vesceretur. Cum autem facta ejus sciscitaretur, et ei diceret : Narra mihi, o homo, institutum vitæ tuæ ; multis enim monachis, ut mihi Deus ostendit, evasisti superior, ille dixit se esse peccatorem et indignum nomine monachorum. Cum autem instaret percontari, homo respondit, dicens : Non habeo quidem necesse narrare ea quæ a me facta sunt ; sed quoniam dicis te a Deo venisse, quæ mihi adsunt referam. Jam agitur trigesimus annus, ex quo me a mea uxore separavi, cum tribus annis solum cum ea habuissem consuetudinem, et tres ex ea filios suscepissem, qui etiam mihi ad meos usus inserviunt ; hospitalitatem autem nunquam intermisi usque in hodiernum diem : non gloriatur aliquis ex comitibus se hospitem ante me excepisse. Non egressus est pauper nec hospes ex mea aula vacuis manibus, qui non prius rationi conveniente esset viatico sustentatus. Non adspexi præteriens pauperem infortunio affectum, cui non suppeditarim quod satis fuit solatii. Non accepi personam filii mei in judicio, non ingressi sunt in domum meam fructus alieni, non fuit lis aliqua quam non composuerim et pacificaverim, non increpavit aliquis meos filios quod se inhoneste gererent, non tetigerunt fructus alienos mei greges, non seminavi primus agros meos, sed cum eos omnibus proposuissem communes, colligebam ea quæ erant reliqua. Non concessi ut pauper opprimeretur a potentia divitis, non affecti aliquem molestia in vita mea, nunquam malum judicium protuli in aliquem. Hæc a me esse facta Deo volente mihi sum conscius. Cum autem viri virtutes audiisset Paphnutius, ejus caput osculatus est, dicens : benedicat te Dominus ex Sion ; et videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ (*Psal.* CXXVII). In iis enim te recte gessisti : unum autem tibi restat quod est caput virtutum, nempe Dei omni ex parte sapiens cognitio, quam non poteris sine labore consequi, nisi cum teipsum a mundo abnegaris, crucem accipias, et sequaris Servatorem. Is autem ubi hæc audiit, statim nec suis quidem valere jussis, virum secutus est in montem. Et cum venissent ad fluvium, scapha non inventa jussit Paphnutius eum flumen trajicere pedibus, quod propter altitudinem nemo illo tempore pedibus trajecerat. Cum autem transiissent, et eis pervenisset aqua usque ad cingulum, constituit eum in quodam loco. Cum se autem separasset, Deum rogavit ut ejusmodi hominibus videretur præstantior. Non multo autem interjecto tempore, viddit viri animam assumi ab angelis Deum laudantibus et dicentibus : Beatus quem elegisti et assumpsisti : habitabit in atriis tuis (*Psal* LXIV). Et rursus justis respondentibus et dicentibus : Pax multa diligentibus legem tuam, et non est eis scandalum (*Psal.* CXVIII). Et tunc cognovit virum esse mortuum.

CAPUT LXV.

De Mercatore (109)

Cum autem perseveraret abbas Paphnutius Deum venerari precibus, et multiplicare jejunia, rursus oravit ut sibi ostenderetur cuinam esset similis (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 6). Dicit ei rursus vox divina : Similis es mercatori quærenti bonas margaritas ; sed surge deinceps, et ne cunctare ; tibi enim occurret vir cui es assimilatus. Cum ille autem descendisset, vidit virum quemdam mercatorem Alexandrinum, pium et Christi amantem, vicies mille aureis negotiantem, cum centum navibus descendentem ex superiore Thebaide, qui omnes suas facultates et merces distribuerat pauperibus. Is cum suis filiis decem saccos leguminum ad eum afferebat. Et quid hæc, o amice ? ei dixit Paphnutius. Is autem dixit ipsi : Sunt fructus meæ mercaturæ, qui Deo offeruntur ad justam refectionem. Quid autem hæc, inquit ipsi Paphnutius, et tu nostro nomine non frueris ? Is autem confessus est se ad id studiose contendere. Ei respondit Paphnutius : Quousque ergo tu terrenam exerces negotiationem, nec cœlestia attingis mercimonia ? Sed hæc quidem es aliis dimissurus ; tu vero iis te adjungens quæ sunt maxime opportuna, sequere Servatorem ; ad eum venturus paulo post. Is vero nihil differens, jussit filios suos reliqua dividere pauperibus ; ipse autem cum in montem ascendisset, et seipsum in eo loco inclusisset, ubi duo priores consummati fuerant, perseverabat in orationibus. Parvo autem elapso tempore, relicto corpore, factus est civis cœlestis. Postquam autem eum quoque præmisit in cœlos, ipse etiam despondit animum, ut qui se non posset amplius exercere. Assistens autem angelus ei dixit : Huc deinceps accede, veni tu quoque, o beate, in æterna Dei tabernacula, venerunt enim prophetæ te in suos choros

ἄχρι τῆς πόλεως ὡδήγησα· ἐλευθερώσας αὐτὴν μετὰ τῶν τέκνων, καὶ τὸν ἄνδρα. Πρὸς ὃν ἀπεκρίνατο ὁ Παφνούτιος· Ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα τῶν τοιούτων κατορθωκότι· ἐν δὲ τῇ ἀσκήσει πάντως ἀκήκοάς με εἶναι διαβόητον. Οὐ γὰρ ῥαθύμως τὴν ἐμαυτοῦ ζωὴν διελήλυθα. Ἐμοὶ οὖν ὁ Θεὸς περὶ σοῦ ἀπεκάλυψεν, ὅτι οὐδὲν ἔλαττον ἐμοὶ ἔχεις ἐν τοῖς κατορθώμασιν. Εἰ οὖν οὐκ ὀλίγος λόγος, ἀδελφὲ, περὶ σοῦ τῇ θεότητι γίνεται, μὴ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ὡς ἔτυχεν, καταφρονήσῃς. Ὁ δὲ ῥίψας εὐθὺς ὡς εἶχεν ἐν ταῖς χερσὶ τοὺς αὐλοὺς, καὶ τὴν ἐναρμόνιον τῆς μουσικῆς ᾠδῆς εἰς πνευματικὴν μεταβαλὼν μελῳδίαν, τῷ ἀνδρὶ εἰς τὴν ἔρημον ἠκολούθησεν. Ἐν τρισὶ δὲ ἔτεσιν ὅλοις κατὰ κράτος ἀσκήσας, καὶ ἐν ὕμνοις καὶ ἐν προσευχαῖς τὸν ἑαυτοῦ χρόνον τῆς ζωῆς διατελέσας, πρὸς τὴν οὐράνιον πορείαν ἐστέλλετο, σὺν χοροῖς ἁγίων καὶ τάγμασι δικαίων ἀριθμηθεὶς ἀνεπαύσατο.

ΚΕΦΑΛ. ΞΔ'.

Περὶ πρωτοκόμητος.

Ὡς γοῦν ἐκεῖνον ἐνασκήσαντα καλῶς ταῖς ἀρεταῖς πρὸς Θεὸν ἀπέστειλεν, ἐπιθεὶς ἑαυτῷ μείζονα πολιτείαν τῆς ἔμπροσθεν, ἠρώτα τὸν Θεὸν πάλιν δηλωθῆναι αὐτῷ τίνι τῶν ἁγίων ἄρα εἴη ὅμοιος· καὶ πάλιν φωνή τις γέγονε θεία, πρὸς αὐτὸν λέγουσα· Ἔοικας τῷ τῆς πλησίον κώμης πρωτοκωμήτῃ. Ὁ δὲ ὡς τάχιστα πρὸς αὐτὸν ἧκε. Καὶ δὴ κρούσαντος αὐτοῦ τὸν πυλῶνα, προσῆλθεν ἐκεῖνος, κατὰ τὸ ἔθος τὸν ξένον ὑποδεξάμενος. Νίψας δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ παραθεὶς τράπεζαν, προετρέπετο μεταλαβεῖν τῶν ἐδωδίμων. Πυθομένου δὲ τὰς πράξεις αὐτοῦ, καὶ λέγοντος· Ὦ ἄνθρωπε, τὰς σαυτοῦ πολιτείας φράσον· πολλοὺς γὰρ μοναχοὺς, ὥς μοι ὁ Θεὸς ἐδήλωσεν, ὑπερβέβηκας. Ὁ δὲ ἔλεγεν ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν εἶναι, καὶ ἀνάξιον τοῦ ὀνόματος τῶν μοναχῶν. Ὡς δὲ ἐπέμενεν ἐρωτῶν, ἀπεκρίνατο ὁ ἄνθρωπος, λέγων· Ἐγὼ μὲν οὐκ εἶχον ἀνάγκην τὰ ἐμαυτοῦ δράματα ἐξαγορεῦσαι. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Θεοῦ λέγεις ἐληλυθέναι, τὰ προσόντα μοι ἀπαγγελῶ σοι. Ἐμοὶ τριακοστὸν ἤδη τοῦτ' ἔστιν ἔτος, ἐξ οὗ ἐμαυτὸν τῆς γαμετῆς μου ἐχώρισα, τρία αὐτῇ μόνον προσομιλήσας ἔτη, καὶ τρεῖς υἱοὺς ἐξ αὐτῆς ποιήσας, οἵ δὴ καὶ ταῖς χρείαις μου ὑπηρετοῦσίν· οὐκ ἐπαυσάμην τῆς φιλοξενίας μέχρι τῆς σήμερον. Οὐ καυχᾶταί τις τῶν κομήτων πρὸ ἐμοῦ τὸν ξένον ὑποδεξάμενος. Οὐκ ἐξῆλθε πένης ἢ ξένος κεναῖς χερσὶ τὴν ἐμὴν αὐλὴν, μὴ πρότερον ἐφοδιασθεὶς κατὰ λόγον· οὐ παρῖδον πένητα δυστυχήσαντα, μὴ ἱκανὴν παραμυθίαν αὐτῷ χορηγήσας· οὐκ ἔλαβον πρόσωπον τέκνου ἐν κρίσει· οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκόν μου καρποὶ ἀλλότριοι· οὐκ ἐγένετο μάχη, ἣν μὴ εἰρήνευσα· οὐκ ἐμέμψατό τις ἐπ' ἀτοπίᾳ τοὺς ἐμοὺς παῖδας· οὐχ ἥψαντο τῶν ἀλλοτρίων καρπῶν αἱ ἀγέλαι μου· οὐκ ἔσπειρα πρῶτος τὰς ἐμὰς χώρας, ἀλλὰ πᾶσιν αὐτὰς κοινὰς προθέμενος, τὰς ὑπολειφθείσας ἐκαρπωσάμην· οὐ συνεχώρησα καταδυναστευθῆναι πένητα ὑπὸ πλουσίου· οὐ παρελύπησά τινα ἐν τῷ βίῳ μου· κρίσιν πονηρὰν κατ' οὐδενός ποτε οὐκ ἐξενήνοχα· ταῦτα Θεοῦ θέλοντος σύνοιδα ἐμαυτῷ πεπραγμένα. Ἀκούσας δὲ ὁ A Παφνούτιος τὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὰς, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐφίλει, λέγων· Εὐλογήσει σε Κύριος ἐκ Σιὼν, καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ. Λείπεται δέ σοι τῶν ἀρετῶν τὸ κεφάλαιον, ἡ πάνσοφος περὶ Θεοῦ γνῶσις, ἣν οὐκ ἂν δύνῃ ἀπόνως κτήσασθαι, εἰ μὴ σαυτὸν τῷ κόσμῳ ἀπαρνησάμενος, καὶ λαβὼν τὸν σταυρὸν τῷ Σωτῆρι ἀκολουθήσῃς. Ὁ δὲ ὡς ἤκουσε ταῦτα, μηδὲ τοῖς ἑαυτοῦ ἀποταξάμενος, εὐθὺς εἵπετο τῷ ἀνδρὶ ἐπὶ τὸ ὄρος. Καὶ δὴ ἐλθόντων ἐπὶ τὸν ποταμὸν, μηδαμοῦ σκάφους παραφανέντος, προσέταττεν ὁ Παφνούτιος πεζεύειν τὸν ποταμὸν, ὃν οὐδεὶς πώποτε κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐπέζευσεν διὰ τὸ βάθος. Παρελθόντων δὲ αὐτῶν καὶ τοῦ ὕδατος αὐτοῖς ἕως τῆς ζώνης γενομένου, κατέστησεν αὐτὸν ἔν τινι τόπῳ. Αὐτὸς δὲ αὐτὸν διαχωρίσας, ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ B κρείττων φανῆναι τῶν τοιούτων. Μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἴδε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ ἀγγέλων ἀναλαμβανομένην, ὑμνούντων τὸν Θεὸν καὶ λεγόντων· Μακάριος ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου, κατασκηνώσει ἐν ταῖς αὐλαῖς σου· καὶ πάλιν τῶν δικαίων ἀποκρινομένων καὶ λεγόντων, Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸ ὄνομά σου. Καὶ ἔγνω ὅτι ὁ ἀνὴρ τετελείωται.

ΚΕΦΑΛ. ΞΕ'.

Περὶ ἐμπόρου.

Ὡς δὲ ἐπέμενεν ὁ Παφνούτιος δυσωπῶν ταῖς εὐχαῖς τὸν Θεὸν, καὶ τὴν νηστείαν παρατείνων, πάλιν ἠξίου δηλωθῆναι αὐτῷ, τίνι ἂν εἴη ὅμοιος. Ἔφη δὲ πάλιν ἡ θεία φωνή· Ἐμπόρῳ ἔοικας ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας. Ἀλλὰ ἀνάστηθι λοιπὸν, καὶ μὴ μέλλε. Προσαπαντήσει γάρ σοι ὁ ἀνὴρ ᾧ ἀπεικάσθης. Κατελθὼν δὲ ἐκεῖνος ἴδεν ἄνδρα τινὰ ἔμπορον, Ἀλε- C ξανδρέα, ἄνδρα εὐλαβῆ καὶ φιλόχριστον δύο μυριάδας χρυσίνων πραγματευόμενον μετὰ ἑκατὸν πλοίω, ἐκ τῆς ἀνωτέρας Θηβαΐδος κατιόντα, πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καὶ ἐμπορίαν τοῖς πτωχοῖς καὶ μοναχοῖς διανείμαντα. Ὃς μετὰ τῶν αὐτοῦ παίδων δεκασάκκους ὀσπρίων ἀνέφερεν πρὸς αὐτόν. Καὶ τί ταῦτα, ὦ φίλε; ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ Παφνούτιος. Ὁ δὲ ἔφη πρὸς αὐτόν· Οἶδε οἱ καρποὶ τῆς ἐμπορίας εἰσὶν εἰς δικαίων ἀνάπαυσιν τῷ Θεῷ προσφερόμενοι. Τί δέ; φησὶν πρὸς αὐτὸν ὁ Παφνούτιος, καὶ σὺ τοῦ ὀνόματος οὐκ ἀπολαύεις τοῦ ἡμετέρου; Ὁ δὲ ὡς ἐπὶ τοῦτο σπεύδειν πρὸς αὐτὸν ὡμολόγει, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν. Μέχρι τίνος οὖν τὰ γήϊνα πραγματεύει, τῶν οὐρανίων ἐμπορευμάτων μὴ ἁπτόμενος; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑτέροις μέλλων ἀφεῖναι, σὺ δὲ τῶν καιριωτάτων D ἐχόμενος, ἀκολούθησον τῷ Σωτῆρι, ὀλίγον ὕστερον πρὸς αὐτὸν ἀφιξόμενος. Ὁ δὲ μηδὲν ὑπερθέμενος, τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ἀνετέλλετο τὰ λοιπὰ τοῖς πτωχοῖς διανεῖμαι, αὐτὸς δὲ ἀνελθὼν εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἑαυτὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ καθείρξας ἔνθα οἱ πρὸ αὐτοῦ δύο ἐτελειώθησαν, προσεκαρτέρει τῷ Θεῷ προσευχόμενος. Ὀλίγου δὲ διιππεύσαντος χρόνου, καταλιπὼν τὸ σῶμα οὐρανοπολίτης ἐγένετο. Ὡς δὲ καὶ τοῦτον προπέμψας εἰς οὐρανοὺς, λοιπὸν καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν ἀπελείπετο, μηκέτι πλέον ἀσκῆσαι δυνάμενος. Ἄγγελος δὲ παραστὰς εἶπεν αὐτῷ· Δεῦρο δὴ λοιπὸν, ὦ μακάριε, καὶ σὺ εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. Ἦχοι γὰρ οἱ προφῆται εἰς τοὺς ἑαυτῶν χοροὺς σε ὑπο

accepturi. Hoc autem non tibi prius declaravi, ne si fuisses elatus, de tuis detraheretur meritis. Cum ergo uno solo die supervixisset, et per revelationem ad eum venissent quidam presbyteri, omnibus illis narratis, tradidit animam. Aperte autem videntes presbyteri eum assumi in choris justorum et angelorum, Deum laudabant.

CAPUT LXVI.

Vita abbatis Apollonii (110).

Fuit in Thebaide quidam monachus, nomine Apollonius (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 19). Is plurimas ostendit virtutes et facta egregia, dignus quoque fuit habitus dono doctrinæ supra multos qui tunc fuere insignes virtutibus. Is in tempore persecutionis addens animum Christi confessoribus, multos effecit martyres. Porro autem ipse quoque comprehensus custodiebatur in carcere : ad quem veniebant, qui ex gentibus erant nequiores, et cum eo disputabant, incessebantque maledictis, et irridebant.

CAPUT LXVI.

De Philemone (111) *martyre et iis qui cum ipso fuere martyribus.*

Erat autem quidam ex ipsis choraules, vir nequitiis famosus, qui accedens eum appetabat contumeliis, dicens eum impium et impostorem, et planum, et qui ab omnibus habebatur odio, et qui debebat mori citius (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 19). Cum dicit Apollonius : Miserebitur tui Dominus, o homo, et eorum quæ dicta sunt nihil tibi reputetur ad peccatum. Hæc autem eum audiisset ille choraules, Philemon nomine, mordebatur animo, a verbis ejus compunctus. Statim autem ad tribunal profectus, coram judice se sistit, et ei dicit, populo præsente : Injuste facis, o judex, qui viros pios et nulli culpæ affines punis ; nihil enim mali faciunt nec dicunt Christiani. Ille autem cum ipse hæc diceret, in principio quidem existimabat eum loqui ironice et ludificari ; postquam autem eum vidit persistere : Insanis, inquit, o homo, et mens tibi repente est emota, Ille autem : Non insanio, inquit, o judex injustissime, sum enim Christianus. Is autem multis blanditiis una cum turba ei conabatur persuadere ; postquam autem vidit immobilem, et omne genus tormenta adhibuit. Cum autem rapuisset Apollonium, et multis eum affiecisset contumeliis, ipsum torquebat tanquam planum. Apollonius autem ei dixit : Optarem, o judex, ut tu et omnes, præsentes hunc meum errorem sequeremini. Is autem eo hæc dicente, jussit ambos igni tradi, toto inspiciente populo. Cum autem in flamma essent præsente judice, vocem ad Deum emittit beatus Apollonius, toto populo audiente et judice : Ne tradas. Domine, bestiis animam confitentem tibi, sed teipsum nobis aperte ostende (*Psal.* LXXIII). Nubes autem roscida et lucida adveniens, viros texit, igne exstincto. Admiratæ autem turbæ et ipse judex, clamabant : Unus est Deus Christianorum ; maleficus vero quispiam hæc renuntiat præfecto Alexandriæ. Qui cum crudeles quosdam et immanes elegisset protectores et apparitores, eos misit ut vinctos adducerent judi-

A cem et Philemonem. Ducebatur ergo una cum eis Apollonius, et quidam alii confessores. Cum omnes autem iter ingrederentur, eum invasit gratia, et cœpit docere milites. Ubi autem ipsi quoque compuncti crediderunt Servatori, erant omnes uno animo vincti. Quos omnes cum vidisset præfectus a fide non posse dimoveri, jussit projici in profundum maris : hoc autem fuit eis signum baptismatis. Cum eos autem sui invenissent disjectos in littore fecerunt, omnibus ædem unam, ubi nunc multæ virtutes peraguntur Tanta autem fuit viri gratia, ut de iis quæ esset precatus, statim exaudiretur, eum sic honorante Servatore. Quem etiam nos in martyrio (112) precati, vidimus cum iis qui cum ipso fuerunt martyrio effecti, et Deum adorantes, eorum tebernacula (113) salutavimus in Thebaide. B

CAPUT LXVIII.

Vita abbatis Dioscuri (114). *presbyteri.*

Vidimus autem alium quoque presbyterum in Thebaide, nomine Dioscurum, Patrem centum monachorum (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 20). Qui cum ad Dei gratiam essent accessuri, dicebat eis : Videte ne qui noctu phantasiam habuit mulieris audeat accedere ad sancta Sacramenta. Ne quis ex vobis visis et phantasiis pulsus somniaverit. Nam qui absque phantasiis fiunt fluxus seminis, casu fiunt ; nec ex uniuscujusque libero animi arbitrio insunt, sed absque voluntate ; procedunt enim ex natura, et ex redundanti materia excernuntur, quocirca nec sunt peccato obonoxii ; visa autem ac phantasiæ procedunt ex libera et gendi-voluntate, et sunt argumentum mali animi. Oportet C autem, inquit, monachum transilire etiam legem naturæ ; corpus autem liquare, nec inveniri in ullo inquinamento carnis, sed carnem macerare, et non concedere ut in ipsa redundet materia. Conamini ergo illam exhaurire frequentibus et prolixis jejuniis ; sin minus autem, nos ad appetitiones et desideria incitant. Non oportet autem monachum attingere appetitiones animi. In quo enim differet a mundanis, quos sæpe videmus abstinere a voluptatibus propter sanitatem corporis, aut propter aliquas alias causas a ratione minime alienas ? quanto autem magis, inquit, monacho curanda est animæ sanitas et spiritus ?

CAPUT LXIX.

Nitrienses (115) *Anachoretæ.*

Devenimus quoque ad Nitrienses, ubi multos et D magnos vidimus anachoretas ; partim quidem indigenas, partim vero etiam hospites, qui se invicem superabant virtu ibus, et magno studio se exercebant, et in vita se invicem contendebant superare (*Ruff.*, *l.* II. *cap.* 21). Et alii quidem ex ipsis versabantur in contemplatione, alii vero in actione. Cum vidissent autem aliqui ex ipsis nos procul venientes, aliqui quidem nobis cum aqua occurrerunt ; et alii quidem pedes nostros lavabant, alii vero vestes mundabant, alii vero ad cibum invitabant, alii autem ad contemplationem et Dei cognitionem, et quod unusquisque ex iis poterat, in eo studebat nos juvare. Et quid dixerit quispiam omnes eorum virtutes, cum nihil pos-

sit dicere pro dignitate? Habitant itaque locum desertum, et habent cellas magno inter se intervallo disjunctas, ut nullus possit procul agnosci ab altero, neque cito videri, nec vox audiri; sed degunt in multa quiete, unusquisque per se inclusus. Solum autem Sabbato et Dominico congregantur in ecclesiis, et se invicem excipiunt. Multi autem ex iis sæpe etiam quatuor dies inveniuntur in cellis, eo quod se invicem non videant, præterquam in collecta. Et alii quidem ex his veniebant ad collectam a tertio et quarto lapide, tam longe sunt remoti a se invicem. Tantam autem habent inter se charitatem, etiam supra reliquam fraternitatem, ut multis qui cum ipsis salvi esse voluerint, unusquisque studeat suam cellam eis dare ad se reficiendum.

CAPUT LXX.

De Abbate Ammonio (116) *et iis qui erant cum ipso.*

Vidimus autem Patrem quoque eorum qui illic erant, nomine Ammonium, habentem eximias cellas, et atrium, et puteum, et reliqua necessaria. Cum autem ad eum venisset quidam frater qui volebat salvus fieri, et ei diceret ut ipsi inveniret cellam ad habitandum illico egressus, præcepit ei ne egrederetur e cellis, donec ipsi invenisset aptum habitaculum; et cum ipsi reliquisset omnia quæ habebat, cum ipsis cellis, seipsum inclusit in pravam cellam. Quod si plures erant qui conveniebant volentes salvi fieri, congregabat universam fraternitatem, et illo quidem tradente lateres, hoc vero aquam, perficiebantur cellæ in uno die. Eos autem qui erant habitaturi in cellis, in ecclesiam vocabant ad convivia; dumque illi se recreant et exhilarant, unusquisque cum e sua cella ovillam suam pellem aut sportam pane vel cæteris implesset necessariis, deferebant ad novas cellas, ut nulli nota esset uniuscujusque oblatio. Noctu autem venientes habitaturi suas cellas, repente inveniebant omnia necessaria. Multi autem ex ipsis neque panem comedebant nec fructus, sed solum intyba agrestia. Quidam autem ex ipsis tota nocte non dormiebant; sed sedentes vel stantes usque ad mane, perseverabant in oratione.

CAPUT LXXI.

Vita abbatis Isidori (117) *et eorum qui erant cum ipso.*

Vidimus autem in Thebaide monasterium cujusdam magni Isidori, quod intus habebat mille monachos (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 17). Habebat autem intus puteos et hortos, et quæcunque sunt ad usum necessaria, nemine egrediente extra monasterium: sed erat presbyter janitor, qui nullum permittebat egredi, neque alium ingredi, præterquam si quis vellet usque ad mortem illic permanere nusquam progrediens. Porro autem eos qui portam ingrediebantur in parvo labitaculo excipiebat hospitio; et cum mane dedisset eulogias, in pace deducebat. Duo autem ex ipsis presbyteri solum exibant opera fratrum administrantes, et referebant ea quæ erant ipsis ad usum necessaria. Dixit autem mihi is qui portam custodiebat presbyter, eos qui intus sunt sanctus esse tales, ut possint omnes signa efficere; et neminem ante decessum in morbum incidere; sed quando uniuscujusque venisset translatio, id omnibus prius significantem et se reclinantem, dormire.

CAPUT LXXII.

Vita abbatis Ammona (118) *presbyteri.*

Est autem alia quoque solitudo in Ægypto, maritima quidem, sed difficilima, in qua multi et magni habitant anachoretæ quæ est prope urbem Diolcon (*Ruff.*, *l*, II, *cap.* 32, *cui dicitur Piammon*). Vidimus autem illic presbyterum virum sanctum et valde humilem, et assidue videntem visiones, nomine Ammonam. Is aliquando offerens Deo sacrificium (119), videt angelum stantem a dextris altaris, et notantem fratres accedentes ad gratriam, et scribentem in libro eorum nomina. Cum autem non adfuissent aliqui in synaxi, vidit deleri eorum nomina, qui post tres dies sunt mortui. Eum sæpe torquentes dæmones in tantam adduxerunt imbecillitatem, ut non posset ipse stare ad aram, nec offerre: angelus autem veniens, ejus manu apprehensa, protinus eum confirmavit' et sanum ad aram statuit. Cujus tormenta cum vidissent fratres, obstupuerunt.

CAPUT LXXIII.

De abbate Joanne (120).

Vidimus autem alium quoque in Diolco, Joannem nomine (*Ruff.*, *l*, II, *cap.* 33), patrem monasteriorum. qui ipse quoque multam habebat gratiam, et Abrahæ habitum, et barbam Aaron. Efficiebat autem virtutes atque curationes, ut qui multos curavit paralyticos et podagra laborantes.

CAPUT LXXIV.

Vita abbatis Pityrionis et (121) *eorum qui cum ipso erant.*

Vidimus autem in Thebaide altum montem fluvio imminentem, valde terribilem et præcipitem, et monachos illic viventes in speluncis (*Ruff.*, *l*, II, *cap.* 31). Eorum autem pater erat nomine Pityrion, qui fuit unus ex discipulis. Antonii, et tertius qui illum locum excepit, qui quidem multas virtutes efficiebat, et efficaciter spiritus expellebat. Cum enim sucessisset Antonio et ejus discipulo Ammonæ, merito etiam sucessit hæreditati donorum: qui multos quidem alios quoque apud nos habuit sermones, quin etiam de discretione spirituum accurate disseruit, dicens esse aliquos dæmones qui sequuntur animi motus, et nostras affectiones ad malum sæpe convertunt. Quisquis ergo, o filii dicebat is nobis, vult exigere dæmones, prius in servitutem redigat affectiones animi; qualem enim quis superarit affectionem, ejus quoque expellit dæmonem. Oportet autem vos paulatim vincere affectiones, ut earum expellatis dæmones. Sequitur gulam dæmon. Si quis ergo gulam superaverit, expellit ejus dæmonem. Is autem comedebat bis in hebdomada, Dominica et quinta feria, parvam pultem, ex farina (122); nec poterat aliquid aliud sumere, propterea quod suum habitum ita formasset.

CAPUT LXXV.

Vita Eulogii (123) *presbyteri.*

Vidimus autem alium quoque presbyterum, nomine Eulogium, qui in offerendis Deo donis tantam accepit

καὶ τὰ κελλία ἐκ διαστήματος ἔχουσιν· ὡς καὶ μὴ διαγνωρίζεσθαι πόῤῥωθεν ὑφ' ἑτέρου, μηδὲ ὁρᾶσθαι ταχέως; μηδὲ φωνῆς ἐπακούειν, ἑκάστου καθ' ἑαυτὸν καθειργμένου. Μόνον δὲ ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συνάγονται, καὶ ἀλλήλους ἀπολαμβάνουσιν. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν πολλάκις καὶ τεταρταῖοι ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῶν εὑρίσκονται, ἐκ τοῦ μὴ ὁρᾶν ἀλλήλους πλὴν ἐν ταῖς συνάξεσι. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἀπὸ τριῶν σημείων καὶ τεσσάρων εἰς τὴν σύναξιν ἔρχονται, τοσοῦτον μακρὰν ἀλλ' ἀλλήλων διεστήκασιν. Ἀγάπην δὲ τοσαύτην ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ περὶ τὴν λοιπὴν ἀδελφότητα, ὡς πολλοῖς συμβουλεύειν αὐτοῖς συσσωθῆναι, ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ κελλίον σπεύδειν αὐτοῖς εἰς ἀνάπαυσιν δοῦναι.

ΚΕΦΑΛ. Ο'.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμωνίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

Ἴδομεν δὲ καὶ Πατέρα τινὰ τῶν ἐκεῖ, Ἀμμώνιον ὀνόματι, ἐξαίρετα κέλλια ἔχοντα καὶ αὐλὴν καὶ φρέαρ καὶ τὰς λοιπὰς χρείας. Ἐλθόντος δὲ πρὸς αὐτόν τινος ἀδελφοῦ, σωθῆναι σπεύδοντος, καὶ λέγοντος αὐτῷ ἐπινοεῖν αὐτῷ κελλίον πρὸς οἴκησιν, ὃς ἐπὶ τούτῳ ἐξελθὼν, παρήγγειλεν αὐτῷ μὴ ἀναχωρεῖν αὐτὸν ἐκ τῶν κελλίων, ἄχρις ἂν εὕρῃ αὐτῷ ἐπιτήδειον καταγώγιον· καὶ καταλιπὼν αὐτῷ πάντα ὅσα εἶχε σὺν αὐτοῖς τοῖς κελλίοις, ἑαυτὸν εἰς μικρόν τι κελλίον μακρὰν ἐκεῖθεν ἀπέκλεισεν. Εἰ δὲ καὶ πλείονες ἦσαν οἱ συνερχόμενοι σωθῆναι θέλοντες, συνῆγε πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα· καὶ τοῦ μὲν πλίνθους ἐπιδιδόντος, τοῦ δὲ ὕδωρ, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰ κελλία ἀπεπληροῦντο. Τοὺς δὲ μέλλοντας οἰκεῖν τὰ κελλία ἐκάλουν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εἰς εὐωχίαν· καὶ ὡς ἔτι ἐκεῖνοι ηὐφραίνοντο, ἕκαστος ἐκ τοῦ οἰκείου κελλίου γεμίσας ἑαυτοῦ τὴν μηλωτὴν ἢ τὴν σπυρίδα ἄρτων, ἢ τῶν λοιπῶν ἐπιτηδείων, εἰς τὰ νέα κελλία ἐπέφερεν, ἵνα μηδενὶ φανερὸν γένηται ἡ ἑκάστου καρποφορία. Ἐρχόμενοι δὲ εἰς ἑσπέραν οἱ μέλλοντες οἰκεῖν τὰ κελλία, ηὕρισκον ἐξαίφνης πάντα τὰ ἐπιτήδεια.

Πολλοί τε αὐτῶν οὔτε [al. δὲ τῶν ἐκεῖσε Πατέρων οὐκ] ἄρτον ἤσθιον, οὔτε ὀπώρας, ἀλλὰ πικρίδας μόνον. Τινὲς δὲ αὐτῶν οὐδὲ ἐκάθευδον ὅλην τὴν νύκτα, ἀλλὰ καθήμενοι ἢ ἑστῶτες ἄχρι πρωῒ ἐκαρτέρουν προσευχόμενοι.

ΚΕΦΑΛ. ΟΑ'.

Περὶ ἀββᾶ Ἰσιδώρου.

Ἴδομεν καὶ κατὰ τὴν Θηβαΐδα μονήν τινα Ἰσιδώρου τινὸς μεγάλῳ τείχει πλινθίνων ὠχυρωμένην, χιλίους μοναχοὺς ἔνδον ἔχουσαν. Εἶχε δὲ ἔνδον καὶ φρέατα, καὶ παραδείσους, καὶ ὅσα ἐστὶν ἀναγκαῖα, μηδενὸς ἔξω ποτὲ τῶν μοναχῶν ἐξιόντων. Ἀλλὰ πρεσβύτερος ἦν ὁ θυρωρὸς, μηδένα συγχωρῶν ἐξιέναι, μηδὲ εἰσιέναι ἄλλον, πλὴν εἴ που τις ἐβούλετο ἄχρι τελευτῆς ἐκεῖ παραμένειν μηδαμοῦ προερχόμενος· ὃς δὴ καὶ πρὸς τὸν πυλῶνα εἰς μικρὸν καταγώγιον τοὺς ἐρχομένους ἐξένιζε, καὶ διδοὺς εὐλογίας πρωῒ ἐν εἰρήνῃ προέπεμπε. Δύο δὲ ἐξ αὐτῶν πρεσβύτεροι μόνον τὰ ἔργα τῶν ἀδελφῶν διοικοῦντες ἐξίεσαν, καὶ τὰς ἀναγκαίας αὐτοῖς χρείας ἀπεκόμιζον. Ἔλεγεν δὲ ἡμῖν ὁ τῷ πυλῶνι προσκαρτερῶν πρεσβύτερος, τοιούτους εἶναι τοὺς ἔνδον ἁγίους, ὡς δύνασθαι πάντας σημεῖα ἐπιτελεῖν, καὶ μηδένα ἐξ αὐτῶν προεμπεσεῖν εἰς νόσον πρὸ τῆς τελευτῆς·

A ἀλλ' ὅταν ἑκάστου ἡ μετάθεσις ἤρχετο, προμηνύων ἅπασι κατακλιθεὶς ἐκοιμᾶτο.

ΚΕΦΑΛ. ΟΒ'.

Περὶ Ἀμμωνᾶν.

Ἔστι καὶ ἄλλη ἔρημος ἐν Αἰγύπτῳ, παράλιος μὲν οὖσα, ἀλλὰ χαλεπωτάτη· ἐν ᾗ πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἀναχωρηταὶ κατοικοῦσι· πλησίον ὑπάρχουσα τῆς Διόλκῳ πόλεως. Ἴδομεν δὲ ἐκεῖ πρεσβύτερον Πατέρα ἅγιον, καὶ λίαν μέγαν ταπεινόφρονα, καὶ ὀπτασίας συνεχεῖς ὁρῶντα, ὀνόματι Ἀμμωνᾶν. Οὗτος προσφέρων τῷ Θεῷ ἅπαξ τὰς λατρείας, ὁρᾷ ἄγγελον ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ τοὺς προσερχομένους τῇ χάριτι ἀδελφοὺς σημειούμενον, καὶ γράφοντα αὐτῶν τὰ ὀνόματα ἐν βιβλίῳ. Μὴ παραγενομένων δέ τινων ἐν συνάξει, ἴδε τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀπαλειφόμενα. Οἱ δὲ μετὰ δεκατρεῖς ἡμέρας
B ἐτελεύτησαν. Τοῦτον πολλάκις οἱ δαίμονες βασανίσαντες τοσαύτῃ ἀσθενείᾳ περιέβαλλον, ὡς μὴ δύνασθαι αὐτὸν στῆναι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, μηδὲ προσφέρειν. Ἄγγελος δὲ ἐλθὼν καὶ λαβόμενος αὐτοῦ τῆς χειρὸς, ἐνεδυνάμωσεν αὐτὸν παραχρῆμα, καὶ ὑγιῆ τῷ θυσιαστηρίῳ παρέστησεν, οὗ τὰς βασάνους θεασάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἐξεπλάγησαν.

ΚΕΦΑΛ. ΟΓ'.

Περὶ ἀββᾶ Ἰωάννου.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἄλλον Ἰωάννην ἐν Διόλκῳ Πατέρα μοναστηρίων, καὶ αὐτὸν πολλὴν χάριν ἔχοντα, τό τε Ἀβραμιαῖον σχῆμα, καὶ τὸν πώγωνα Ἀαρὼν, δυνάμεις τε καὶ ἰάσεις ἐπιτελέσαντα, καὶ πολλοὺς παραλυτικοὺς καὶ ποδαγροὺς θεραπεύσαντα.

ΚΕΦΑΛ. ΟΔ'.

C Περὶ ἀββᾶ Πιτυρίωνος.

Ἴδομεν δὲ κατὰ τὴν Θηβαΐδα, ὄρος ὑψηλὸν τῷ ποταμῷ ἐπικείμενον, φοβερὸν ἄγαν καὶ κρημνῶδες, καὶ μοναχοὺς ἐκεῖ βιοῦντας ἐν τοῖς σπηλαίοις. Πατὴρ δὲ ἦν τις αὐτῶν ὀνόματι Πιτυρίων, εἷς τῶν μαθητῶν Ἀντωνίου γενόμενος· καὶ τρίτος τὸν τόπον ἐκεῖνον διαδεξάμενος, ὃς πολλάκις καὶ ἄλλας δυνάμεις ἐπιτελῶν, τὴν τῶν πνευμάτων ἐλασίαν ἐνεργῶς ἐποιεῖτο. Διαδεξάμενος γὰρ Ἀντώνιον καὶ τὸν τούτου μαθητὴν Ἀμμωνᾶν, εἰκότως καὶ τὴν κληρονομίαν τῶν χαρισμάτων ὑπεδέξατο, ὃς πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους πρὸς ἡμᾶς ἐποιήσατο λόγους. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τῶν πνευμάτων διακρίσεως ἰσχυρῶς διεδέξατο δαίμονας εἶναί τινας τοὺς τοῖς πάθεσιν ἀκολουθοῦντας, καὶ τὰ πάθη ἡμῶν πολλάκις ἐπὶ τὸ κακὸν
D διατρέποντας. Ὅς τις οὖν, ὦ τέκνα, φησὶ πρὸς ἡμᾶς, βούλεται τοὺς δαίμονας ἀπελαύνειν, πρότερον τὰ πάθη δουλώσῃ. Οὗ γὰρ ἂν πάθους τις περιγένηται, τούτου καὶ τὸν δαίμονα ἀπελαύνει· καὶ δεῖ κατὰ μικρὸν ὑμᾶς δουλῶσαι τὰ πάθη, ἵνα τούτων τοὺς δαίμονας ἀπελάσητε. Ἕπεται δαίμων τῇ γαστριμαργίᾳ. Ἐὰν οὖν τῆς γαστριμαργίας κρατήσητε, ἀπελαύνετε ταύτης τὸν δαίμονα. Ἤσθιεν δὲ ὁ ἀνὴρ τῆς ἑβδομάδος δεύτερον, ἔν τε τῇ Κυριακῇ, καὶ τῇ πέμπτῃ, ζωμὸν ἀλεύρου, μηδενὸς ἑτέρου μεταλαμβάνειν δυνάμενος, διὰ τὸ τὴν ἕξιν αὐτοῦ οὕτω τετυπωκέναι.

ΚΕΦΑΛ. ΟΕ'.

Περὶ ἀββᾶ Εὐλογίου πρεσβυτέρου.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἄλλον πρεσβύτερον Εὐλόγιον ὀνόματι, ὃς ἐν τῷ προσφέρειν τῷ Θεῷ τὰ δῶρα, τοσαύτην

gratiam cognitionis, ut unuscujusque ex iis qui accedebant monachis mentem cognosceret (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 14). Is cum sæpe vidisset aliquos monachos ad aram accessuros, eos retinuit, dicens: Quomodo audetis ad sancta accedere sacramenta, cum habeatis malas cogitationes? Et tu quidem hac nocte animo versasti turpem fornicationis cogitationem; alius autem in animo suo reputavit, dicens nihil referre an peccator an justus accedat ad Dei gratiam; alius autem de dono dubitavit, dicens: Nunquid me accedentem sanctificabit? Parum ergo secedite a sanctis sacramentis, et ex animo agite pœnitentiam, ut sit vobis remissio peccatorum, et sitis digni Christi communione. Nisi enim primum mundaveritis cogitationes, non poteritis ad Christi gratiam accedere.

CAPUT LXXVI.

Vita Serapionis (124) *presbyteri.*

Vidimus vero etiam in partibus Arsenoitæ presbyterum quemdam, nomine Serapionem (*Ruff.*, *l.* II, *cap.* 18), Patrem multorum monasteriorum, et qui præest multæ fraternitati, ut qui sint decies mille numero, magnamque per fratres exsequitur dispensationem, cum omnes simul, tempore messis, omnes suos fructus ad ipsum afferant, quos pro messis mercede acceperunt, unusquisque frumenti annuas duodecim artabas (125), qui sunt veluti quadraginta qui apud nos dicuntur modii; et ea ad ministerium pauperum per se dispensat, adeo ut deinceps in ea quæ est circumcirca regione nullus sit pauper, sed etiam mittat ad eos qui sunt Alexandriæ pauperes. Sed neque prædicti Patres per totam Ægyptum unquam neglexerunt hanc administrationem; sed ex laboribus fraternitatis, navigia plena frumento et vestimentis pauperibus miserunt Alexandriam, propterea quod rari essent apud ipsos qui egerent.

CAPUT LXXVII.

Vita abbatis Posidonii.

Posidonii Thebani multa quidem sunt, eaque narratu difficilia, quemadmodum erat mitis, et in se exercendo accerrimus, et quanta fuerit in eo innocentia. Nescio an ullum talem convenerim. Vixi enim cum eo anno uno in Bethleem, quando sedit ultra Pœmenium (126), et multas vidi ejus virtutes; atque inter cætera ipse mihi quodam die narravit: Cum habitarem, inquit, in loco Porphyrite anno uno, toto anno nullum hominem conveni, non audivi sermocinationem, non panem gustavi, nisi si quando paucis uterer dactylis, et sicubi herbas invenirem agrestes. Quo quidem tempore cum mei panes aliquando defecissent, egressus sum e spelunca, ut venirem in orbem terræ habitabilem, et cum toto die ambulassem, vix aberam a spelunca duo milliaria. Cum ergo circum pexissem, video equitem militis habitum præ se ferentem, habentem in capite galeam tiariferam; et cum conjectassem eum esse militem, profectus sum usque ad speluncam, et inveni canistrum uvarum et ficuum nuper decerptarum: quem cum accepissem, lætus veni ad speluncam, habens duobus mensibus cibos illos ad meam refectionem.

A Hoc autem miraculum fecit beatus Posidonius in Bethleem. Quædam mulier gravida habebat spiritum immundum, et in ipso tempore quo erat paritura laborabat in partu, ipsam conterente spiritu. Cum ergo a dæmone vexaretur mulier, advenit ejus maritus, et rogavit sanctum illum ut adesset: et nobis ingressis ad orandum, cum stetisset et precatus esset, post secundam genuflexionem ejecit spiritum. Surgens autem dixit nobis: Orate, modo enim expellitur immundus spiritus. Oportet autem esse aliquod signum ut de eo fiamus certiores. Egrediens autem dæmon, diruit a fundamento totum aulæ parietem. Mulier autem sexennio non fuerat locuta: postquam autem egressus est dæmon, et peperit, et locuta est.

B

CAPUT LXXVIII.

De Hieronymo (127).

Hujus sancti novi hanc quoque prophetiam; Hieronymus enim quidam presbyter habitabat in illis locis, qui in sermone Romano magna erat virtute ornatus, et præclaro ingenio; sed tanta fuit ejus invidia, ut ab ea obrueretur virtus doctrinæ. Cum ergo multis diebus cum eo versatus esset sanctus Posidonius, dicit mihi in aurem:

CAPUT LXXIX.

De Paula (128).

Ingenua quidem Paula, quæ ejus curam gerit, præmorietur liberata ab ejus invidia. Ut autem arbitror, propter hunc virum non habitabit vir sanctus in his locis, sed ejus pervadet invidia vel usque ad
C proprium fratrem. Resque ita accidit.

CAPUT LXXX.

De Oxyperentio.

Etenim beatum Oxyperentium Italum is hinc expulit.

CAPUT LXXXI.

De Petro.

Et Petrum alium quemdam Ægyptium.

CAPUT LXXXII.

De Simeone.

Et Simeonem, viros admirabiles, quos ego adnotavi.

Narravit mihi hic Posidonius continentissimus et virtutis observantissimus, quod quadraginta abhinc annis panem non gustasset, neque acceptæ injuriæ sit recordatus usque ad diei dimidium.

D Hæc sunt certamina et signa præclari Christi athletæ Posidonii, quæ fecit providentia ejus quæ est omnium virtutum maxima; et in his est insignis finis vitæ hujus beati.

CAPUT LXXXIII.

Vita Serapionis (129) *Sindonitæ.*

Fuit alius quidam Serapion Sindonites (nam præter sindonem nihil unquam induebat, qui exercuit magnam possessionum et facultatum vacuitatem: quam ob causam et impassabilis vocabatur. Cum esset autem imperitus litterarum, memoriter dicebat omnes Scripturas. Et neque ob possessionum egestatem et Scripturarum meditationem potuit in cella

quiescere, non quod traheretur a terrena materia, sed quod apostolicam vitam sectabatur, orbem terræ obiens exactissimam paupertatis virtutem præseferebat, sic ut perfectam impassabilitatem hic sit assecutus. Natus enim erat hac natura; sunt enim naturarum, non substantiarum differentiæ (*Caute lege*). Narrabant itaque Patres, quod cum quemdam accepisset exercitatorem qui cum eo luderet, se in quadam urbe gentilibus vendidit histrionibus viginti solidis (130), et cum recondidisset solidos sub sigillo, eos apud se servabat. Tandiu autem permansit et serviit mimis qui eum emerant, donec eos fecit Christianos, et eos avulsit a theatro; præter panem et aquam nihil sumens, neque præ meditatione Scripturarum ore silens: longo autem tempore primus compunctus est minus, deinde mima, deinde universa eorum familia. Dictum est autem quod quo tempore eum ignorabant, lavabat pedes amborum. Ambo ergo baptizati, a theatro recesserunt; et cum ad vitam honestam et piam processissent, virum valde reverebantur. Ei itaque dicunt: Adesdum, frater, nos te liberabimus, quando quidem ipse nos liberasti a turpi servitute. Dicit ergo eis: Quandoquidem Deus meus est operatus, et vos cooperati estis, et salva facta est vestra anima, vobis dicam mysterium actus.

Ego vestræ animæ misertus quæ in multo errore versabatur, cum essem liber exercitator, genere Ægyptius, ea de causa meipsum vendidi, ut vos servarem. Quoniam autem hoc fecit Deus, et per meam humilitatem salva evasit anima vestra, accipite aurum vestrum, ut etiam aliis opem feram. Illi autem cum multum rogassent et affirmassent, dicendo. Te tanquam patrem et dominum habebimus, solum mane nobiscum; non potuerunt ei persuadere. Tunc dicunt ei: Da tu aurum pauperibus, nam id nobis fuit causa salutis. Ait illis: Date vos illud, quia vestrum est; ego enim alienis pecunias non do pauperibus. Tum illi cohortantur eum, dicentes: Sed saltem post annum nos invisas. Et sic ab iis abiit.

Is frequentibus peregrinationibus pervenit in Græciam; et cum tribus diebus moratus esset Athenis, non fuit qui ei panem præberet; nam neque æs ferebat, neque peram, non pellem ovillam non virgam, nihil horum, sed sola sindone amictus erat. Cum autem venisset quartus dies, valde esuriit; nihil enim illo tempore gustaverat. Res est enim gravis fames involuntaria, quæ adjutricem habet incredulitatem. Et stans super tumulum civitatis, in quo congregabantur qui erant in dignitate (131) constituti in civitate, cœpit vehementer et cum planctu lamentari et clamare: Viri Athenienses, ferte opem. Ad quem accurrentes omnes qui pallium gestabant et byrrum (132), dicunt ei: Quid habes, undenam es, et quid pateris? Is vero dicit ipsis: Genere quidem sum Ægyptius, monachus profe sione; ex quo autem absum a vera mea patria, incidi in tres feneratores: et duo quidem a me recesserunt exsoluto eis debito, cum non haberent de quo me accerserent; unus autem a me non discedit. Illi ergo studiose quærentes de feneratoribus ut eis satisfacerent, ipsum rogabant: Ubi sunt? quis est qui tibi exhibet molestiam? ostende nobis eum, ut tibi feramus auxilium. Tunc eis dicit: Molestiam mihi exhibuit avaritia, et gula, et fornicatio; et a duobus quidem sum liberatus, avaritia scilicet et fornicatione; neque enim aurum habeo, neque aliquid aliud possideo; non fruor deliciis quæ sunt nutrices hujus morbi: quocirca nihil mihi exhibent amplius molestiæ. A gula autem non possum recedere; jam enim quatuor diebus nihil comedi, et mihi pergit venter molestiam exhibere, quærens consuetum debitum, sine quo non possum vivere. Tunc quidam philosophi suspicati eum composita quædam et ficta narrare, dant ei solidum: quem acceptum posuit in officina panaria, et accepto pane recessit; statim profectus a civitate, et in eam non reversus amplius. Tunc cognoverunt philosophi eum vere fuisse virtute præditum; et cum pistori dedissent pretium panis, acceperunt solidum.

Cum autem venisset in loca Lacedæmonis proxima, audivit quemdam ex primis civitatis esse Manichæum simul cum tota domo, alioqui virum bonum. Hic optimus monachus huic rursus seipsum vendidit sicut in primo actu. Et cum intra duos annos ipsum abduxisset ab hæresi et ejus uxorem cum tota familia, adduxit in Ecclesiam. Tunc eum amantes, non amplius habebant tanquam servum, sed *plusquam* germanum fratrem et patrem, et magno honore afficiebant, et cum eo Deum laudabant.

Paulo post ubi eos pluribus cohortatus esset illis relictis spiritualis hic adamas Serapion, cum heris istis pretium suum persolvisset, seipsum conjecit in navem tanquam Romam navigaturum. Nautæ autem conjicientes eum vel intulisse sumptus, vel in auro habere quod expende et, nihil aliud percontati eum exceperunt, alius alium existimans accepisse ejus utensilia. Cum autem ipsi enavigassent, et abessent quingentis stadiis ab Alexandria, cœperunt vectores vesci circa occasum solis, cum nautæ prius comedissent. Viderunt autem eum primo die non comedere; et putaverunt causam esse navigationem, similiter et secundo, et tertio, et quarto die; quinto autem die vident ipsum sedentem quietum, dum omnes comederent, et dicunt ei: Homo, cur non comedis? Is vero dicit eis: Quoniam non habeo quod edam. Cum ergo inter se quæsivissent quis ejus accepisset utensilia vel impensas, vidissent autem neminem accepisse (neque enim habebat aliquid) cœperunt cum eo contendere: Quomodo sic ingressus es absque impensis? quomodo dabis nobis naulum? quonam autem aleris? Is vero eis dicit: Ego nihil habeo; auferte me, et abjicite ubi invenistis. Illi vero: Cur irasceris? ne si centum quidem aureos nobis dares, lubenter hoc faceremus, cum sit nobis ventus adeo secundus: scopum ergo urgeamus, peragentes quæ sunt nobis proposita. Sic fuit in navi, et eum aluerunt Romam usque. Cum autem Romam venisset, curiose indagavit quis esset in civitate magnus exercitator aut exercitatrix.

ἀσκητὴν, πέπρακεν ἑαυτὸν ἔν τινι πόλει μίμοις, Ἕλλησιν οὖσιν, εἴκοσι νομισμάτων. Καὶ σφραγισάμενος τὰ νομίσματα, ἐφύλαττεν παρ' ἑαυτῷ. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ παρέμεινεν, μέχρις οὗ καὶ Χριστιανοὺς αὐτοὺς ποιήσῃ, καὶ τοῦ θεάτρου αὐτοὺς ἀποστήσῃ, παρεκτὸς ἄρτου καὶ ὕδατος μηδενὸς ἄλλου λαμβάνων, μηδὲ ἡσυχάζων τῷ στόματι ἀπὸ μελέτης θείων Γραφῶν. Οὕτως δὲ τούτοις ὁ μακάριος παραμείνας τῳ μακρῷ χρόνῳ, πρῶτον κατένυξεν τὸν μῖμον, εἶτα τὴν μιμάδα, εἶτα τὸν σύμπαντα οἶκον αὐτῶν. Ἐλέγετο δὲ ἐν ὅσῳ ἠγνόουν αὐτὸν ἀμφοτέρων νίπτειν τοὺς πόδας. Ἑκάτεροι οὖν βαπτισθέντες ἀπέστησαν καὶ τοῦ θεατρίζειν λοιπὸν, καὶ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ θεοφιλῆ ἐλάσαντες βίον σφόδρα ᾐδοῦντο τὸν ἄνδρα, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Δεῦρο, ἀδελφὲ, ἐλευθερώσομέν σε λοιπὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ αἰσχρᾶς ἡμᾶς δουλείας αὐτὸς ἠλευθέρωσας. Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ μέγας Σεραπίων· Ἐπειδὴ ἐνήργησεν ὁ Θεός μου, καὶ ὑμεῖς συνηργήσατε, καὶ ἐσώθη δι' ἐμοῦ ἡ ψυχὴ ὑμῶν, λοιπὸν εἴπω ὑμῖν ἅπαν τὸ μυστήριον τοῦ δράματος·

Ἐγὼ κατοικτειρήσας τὴν ψυχὴν ὑμῶν ἐν πολλῇ πλάνῃ διάγουσαν, ἐλεύθερος ὢν ἀσκητὴς, τῷ γένει Αἰγύπτιος, χάριν τοῦ σωθῆναι ὑμᾶς, πέπρακα ἐμαυτὸν, ἵνα ὑμεῖς ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ μεγάλων ἁμαρτιῶν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο πεποίηκεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως, χαίρω. Λάβετε οὖν ὑμῶν τὸ χρυσίον, ἵνα καὶ ἄλλοις ἀπελθὼν βοηθήσω. Οἱ δὲ παρεκάλουν αὐτὸν, δεόμενοι, καὶ διαβεβαιούμενοι, ὅτι Ὡς πατέρα σε ἕξομεν τοῦ λοιποῦ, καὶ δεσπότην τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, μόνον μεῖνον μεθ' ἡμῶν. Οὐκ ἰσχύσαντες δὲ αὐτὸν πεῖσαι, λέγουσιν αὐτῷ· Δὸς σὺ τὸ χρυσίον πτωχοῖς, ἐπεὶ ἀῤῥαβὼν ἡμῖν ἐγένετο σωτηρίας· λέγει αὐτοῖς· Δότε τοῦτο ὑμεῖς· ὑμέτερον γάρ ἐστιν· ἐγὼ γὰρ ἀλλότρια χρήματα οὐ χαρίζομαι πένησιν. Ἐπὶ τούτοις παρεκάλουν αὐτὸν, λέγοντες· Κἂν διὰ ἐνιαυτοῦ ἡμᾶς ὅρα.

Οὗτος ὁ ὅσιος δοῦλος Χριστοῦ ταῖς συνεχέσιν ἀποδημίαις κατήντησέν ποτε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ διατρίψας τρεῖς ἡμέρας ἐν Ἀθήναις, οὐκ ἠξιώθη παρά τινος ἄρτου, οὐδὲ κέρμα ἐβάσταζεν. Οὐδὲ γὰρ εἶχεν ὁ ἄβιος οὗτος οὐ πήραν, οὐ μηλωτὴν, οὐ ῥάβδον, οὐδ' ὅλως τι τῶν τοιούτων, ἢ μόνον τὸ σινδόνιον, ὃ περιεβέβλητο. Τετάρτης οὖν ἐπιλαμβανομένης τούτῳ ἡμέρας, σφόδρα ἐπείνασεν, μηδενὸς ἐν ταύταις γευσάμενος. Δεινὴ γάρ ἐστιν ἀκούσιος νηστεία, σύμμαχον ἔχουσα τὴν ἀπιστίαν. Καὶ στὰς ἐπί τινος γεωλόφου τῆς πόλεως, ἔνθα οἱ ἐν τέλει τῶν ἐκεῖ ἦσαν συναθροιζόμενοι, ἤρξατο κράζειν καὶ ἀποδύρεσθαι λίαν μετὰ κρότου χειρῶν, λέγων· Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βοηθεῖτε. Συνδραμόντες δὲ πάντες ὑφ' ἓν τριβωνοφόροι τε καὶ βυῤῥοφόροι, λέγουσιν αὐτῷ· Τί ἔχεις, ἄνθρωπε; ἢ πόθεν εἶ; ἢ τί πάσχεις; Λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ μὲν εἰμι τῷ γένει Αἰγύπτιος, μοναχὸς δὲ τῇ πολιτείᾳ. Ἀφ' οὗ δὲ τῆς σαρκικῆς μου πατρίδος ἀπέστην, τρισὶ δανεισταῖς περιέπεσα· καὶ οἱ μὲν δύο ὁμοῦ ἀπηλλάγησαν, πληρωθέντος τοῦ χρέους, οὐκ ἔχοντες ὃ ἐγκαλέσωσί με. Ὁ δὲ τρίτος μου οὐκ ἀπαλλάττεται, καὶ οὐκ ἔχω ὅθεν τοῦτον πληροφορήσαιμι. Φιλοπραγμονοῦντες δὲ ἐκεῖνοι τοὺς δανειστὰς, ἵνα αὐτοὺς πληροφορήσωσιν, ἠρώτων αὐτὸν, λέγοντες· Ποῦ εἰσι καὶ τίνες οἱ διοχλοῦντές σε; δεῖξον ἡμῖν αὐτοὺς, ἵνα σοι βοηθήσωμεν. Τότε λέγει αὐτοῖς· Ὤχλησέν μοι ἐκ νεότητος φιλαργυρία, καὶ πορνεία, καὶ γαστριμαργία· τῶν οὖν δύο ἀπηλλάγην, A φιλαργυρίας καὶ πορνείας. Οὔτε γὰρ χρυσὸν ἔχω, οὔτε ἄλλο τι κέκτημαι· οὐ τρυφῆς ἀπολαύω, τῆς τροφίμου ταύτης τῆς νόσου· διὸ οὐκέτι με ὀχλοῦσιν. Γαστριμαργίας δὲ ἀπαλλαγῆναι οὐ δύναμαι. Τετάρτην γὰρ ἡμέραν ἔχω σήμερον μὴ φαγὼν, καὶ παραμένοι μοι ὡς αὐστηρὸς δανειστὴς ἡ γαστὴρ, ἄγχουσα, καὶ ἀπαιτοῦσα τὸ σύνηθες χρέος, ὅπερ ἐὰν μὴ ἀποδῶ, ζῆσαι οὐ συγχωρεῖ μοι. Τότε τινὲς τῶν φιλοσόφων ἐνόμισαν σκηνὴν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὅμως διδόασιν αὐτῷ νόμισμα ἕν. Ὁ δὲ τοῦτο δεξάμενος ἔθηκεν ἐν ἀρτοπωλείῳ, καὶ λαβὼν ἕνα ἄρτον ἀνεχώρησεν παραχρῆμα ὁδεύσας τῆς πόλεως, καὶ μηκέτι εἰς αὐτὴν ὑποστρέψας. Τότε ἔγνωσαν οἱ φιλόσοφοι ὅτι ἀληθῶς ἐνάρετον βίον κέκτηται ὁ ἄνθρωπος οὗτος. Καὶ δεδωκότες ἐκεῖνοι τοῦ ἄρτου τὸ τίμημα, ἔλαβον τὸ νόμισμα.

Ἐλθὼν οὖν ὁ μακάριος ἐκεῖθεν εἰς τοὺς περὶ Λα- B κεδαίμονα τόπους, ἤκουσέν τινα τῶν πρώτων τῆς πόλεως Μανιχαῖον εἶναι τῷ δόγματι, ἅμα παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἐνάρετον ἄνδρα τὰ ἄλλα. Οὗτος ὁ ἄριστος τῶν μοναχῶν τούτῳ πάλιν πέπρακεν ἑαυτὸν κατὰ τὸ πρῶτον δρᾶμα, καὶ ἐντὸς δύο ἐτῶν ἀποστήσας αὐτὸν τῆς αἱρέσεως, καὶ τὴν τούτου ἐλευθέραν ἅμα πάσῃ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, προσήγαγεν τούτους τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἵτινες τοῦτον ἠγάπησαν οὐκέτι ὡς οἰκέτην, ἀλλ' ὑπὲρ γνήσιον ἀδελφὸν καὶ πατέρα, ἔχοντες αὐτὸν ἐν μεγάλῃ τιμῇ, καὶ δοξάζοντες μετ' αὐτοῦ τὸν Θεόν.

Μετ' ὀλίγον πάλιν χρόνον παρακαλέσας πολλὰ τούτους, καὶ ἀναχωρήσας ὁ πνευματικὸς ἀδάμας Σεραπίων, ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς πλοῖον, ἀπεμπολήσας καὶ τούτοις ὁμοίως τοῖς δεσπόταις τὸ τίμημα, μηδ' ὅλως τι ἐπικομιζόμενος, ὡς ὀφείλων ἐπὶ τὴν Ῥώμην πλεῦσαι. Οἱ οὖν ναυτικοὶ τοῦτον ἰδόντες ὑπενόουν C αὐτὸν ἔχειν δαπάνας, καὶ ἐν τῷ πλοίῳ εἰσενηνοχέναι, ἢ καὶ ἐν χρυσῷ κεχῆσθαι πολλὰ ἀναλώματα τοῦτον. Διὸ καὶ ἀπεριέργως αὐτὸν ὑπεδέξαντο, ἄλλος ἄλλον νομίσας εἰληφέναι αὐτοῦ τὰ σκεύη. Ἐν τῷ οὖν ἀποπλεῦσαι αὐτοὺς, καὶ γενέσθαι ὡς ἀπὸ σταδίων πεντακοσίων τῆς Ἀλεξανδρείας, λοιπὸν ἤρξαντο οἱ ἐπιβάται περὶ δυσμὰς ἡλίου ἐσθίειν ἕκαστος, τῶν ναυτικῶν προφαγόντων. Ἰδόντες δὲ αὐτὸν ὅτι οὐκ ἤσθιεν τὴν πρώτην ἡμέραν, προσεδόκησαν ἀηδίαν τινὰ ἐκ τοῦ πλοὸς αὐτῷ προσγεγενῆσθαι· ὁμοίως καὶ τὴν δευτέραν· καὶ πάλιν τὴν τρίτην, εἶτα καὶ τὴν τετάρτην. Τῇ οὖν πέμπτῃ ἡμέρᾳ πάντων ἐσθιόντων βλέπουσι πάλιν τοῦτον καθεζόμενον ἡσυχῇ· καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Διὰ τί οὐκ ἐσθίεις, ἄνθρωπε; λέγει αὐτοῖς· Ὅτι οὐκ ἔχω. Ἀκούσαντες δὲ τοῦτο οἱ ναυτικοὶ, περιειργάζοντο ἀλλήλους, τίς αὐτοῦ ἄρα ἔλαβεν ἐν τῷ πλοίῳ τὰ ἀναλώματα. Ὡς δὲ εὗρον ὅτι οὐδεὶς (οὐδὲ D γὰρ εἶχέν τι) ἤρξαντο αὐτοῦ διαμάχεσθαι λέγοντες, Σὺ πῶς εἰσῆλθες ἐνθάδε ἄνευ ἀναλωμάτων; τοσοῦτον δὲ πλοῦν πόθεν ἔχεις οἰκονομηθῆναι, καὶ ἄλλως ἡμῖν τὸ ναῦλον πόθεν ἔχεις πληρῶσαι; Ὁ δὲ μακρόθυμος λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω. Ἀπενέγκατέ με, καὶ ῥίψατε ὅπου με εὕρετε. Οἱ δὲ ναυτικοὶ τούτῳ λέγουσι· Χολᾷς; τί ποτε; οὔτε εἰ ἑκατὸν ἐδίδως χρύσινα, τοῦτο ἐποιοῦμεν ἡδέως, τοσαύτης ἡμῖν διὰ τοῦ Θεοῦ οὔσης εὐπλοΐας. Ἐχώμεθα οὖν τοῦ σκοποῦ, τὰ προκείμενα ἡμῖν ἐξανύοντες. Οὕτως οὖν ἦν ἐν τῷ πλοίῳ ἀμέριμνος, καὶ οἱ ναυτικοὶ εὑρέθησαν ἕως Ῥώμης τρέφοντες. Εἰσελθὼν οὖν ὁ ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ ἐν Ῥώμῃ περιειργάζετο ἐν αὐτῇ, τίς ἄρα ἐστὶν ἄριστος τῶν ἀσκητῶν μέγας ἢ καὶ ἀσκήτρια ἐν τῇ πόλει.

ΚΕΦΑΛ. ΠΔ'.

Περὶ Δομνίνου.

Ἐν οἷς Δομνίνῳ τινὶ γενναίῳ ἐν τῇ ἀσκήσει ἀνδρὶ, μαθητῇ Ὠριγένους περιέτυχε, μεγάλῃ ἀσκήσει πεπονημένῳ· περὶ οὗ φήμη διέτρεχε πολλὰ θαύματα πεποιηκέναι. Οὗ ἡ κλίνη καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἐλέγετο νόσους ἰᾶσθαι.

ΚΕΦΑΛ. ΠΕ',

Περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ παρθένου.

Περιτυχὼν οὖν αὐτῷ, καὶ οἰκοδομηθεὶς παρ' αὐτοῦ (ἀνὴρ γὰρ ἦν τετρονευμένος ἔν τε ἤθει καὶ γνώσει, καὶ λόγῳ καὶ βίῳ) ἐρωτῶν τε μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τίς ἄρα εἴη ἐκεῖ ἄλλος ἀσκητὴς ἢ ἀσκήτρια, ἔγνω παρ' αὐτοῦ περὶ ἡσυχαζούσης τινὸς παρθένου, ὡς εἴη αὐτὴ εἰκοστὸν πέμπτον ἄγουσα ἔτος ἐγκατακεκλεισμένη ἐν κέλλῃ μηδέποτε μηδενὶ συντυγχάνουσα. Μαθὼν οὖν B αὐτῆς ὁ ἀοίδιμος οὗτος τὸν οἶκον, ἀπῆλθεν ἐκεῖ, καὶ λέγει τῇ ὑπηρετουμένῃ αὐτῇ γραΐδι· Εἰπὸν τῇ παρθένῳ, ὅτι Μονάζων τις ἀναγκαίως σοι θέλει συντυχεῖν. Δεδώκει δὲ αὐτῷ ἀπόκρισιν ἡ γραῦς, ὅτι ἐκ πολλῶν ἐτῶν οὐδενὶ συντετύχηκεν. Λέγει αὐτῇ. Εἶπον αὐτῇ, ὅτι ἵνα σοι συντύχω· ὁ Θεὸς γάρ με ἀπέστειλεν πρός σέ. Ἡ δὲ οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετο. Παραμείνας δὲ τρεῖς ἡμέρας τῇ εὐτονίᾳ ὕστερον αὐτῇ συνέτυχεν, καὶ ἰδὼν αὐτὴν, λέγει· Τί καθέζῃ ἐνταῦθα; Ἀποκρίνεται αὐτῷ ἐκείνη λέγουσα· Οὐ καθέζομαι, ἀλλὰ ὁδεύω. Λέγει αὐτῇ ἐκεῖνος, Ποῦ ὁδεύεις; Λέγει αὐτῷ ἡ παρθένος· Πρὸς τὸν Θεόν μου. Λέγει αὐτῇ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ· Ζῇς, ἢ ἀπέθανες; Λέγει αὐτῷ ἐκείνη· Πιστεύω εἰς τὸν Θεόν μου ὅτι ἀπέθανον τῷ κόσμῳ· Ζῶν γὰρ τῇ σαρκὶ οὐ μὴ ὁδεύσῃ πρὸς τὸν Θεόν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ μακάριος Σεραπίων, λέγει αὐτῇ· Οὐκοῦν, ἵνα με πληροφορήσῃς ὅτι ἀπέθανες τῷ κόσμῳ, ποίη- C σον ὃ ἐγὼ ποιῶ. Λέγει αὐτῷ ἐκείνη· Δυνατά μοι μόνον ἐπίταξον, καὶ ποιῶ. Ἀπεκρίνατο αὐτῇ ἐκεῖνος· Νεκρῷ δυνατά ἐστι πάντα τῷ κατὰ σὲ, παρεκτὸς τοῦ ἀσεβῆσαι. Εἶτα λέγει αὐτῇ· Κάτελθε καὶ πρόελθε. Ἀπεκρίνατο αὐτῷ ἐκείνη· Εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος ἔχω μηδέποτε προελθοῦσα, καὶ ἵνα τί σήμερον προέλθω; Λέγει αὐτῇ ἐκεῖνος· Οὐαὶ, οὐκ εἶπες, ὅτι Ἐγὼ τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπέθανον; δῆλον πάντως ὅτι καὶ σοὶ ὁ κόσμος οὐκ ἔστιν. Εἰ οὖν τοῦτό ἐστιν, νεκρὸς οὐδενὸς ἐπαισθάνεται. Ταυτόν σοι οὖν ἐστιν καὶ προελθεῖν καὶ μὴ προελθεῖν. Ἀκούσασα δὲ ταῦτα ἡ παρθένος, προῆλθεν· μετὰ δὲ τὸ προελθεῖν αὐτὴν ἔξω, καὶ ἐλθεῖν ἕως ἐκκλησίας τινὸς, ἐλθὼν ὁ μακάριος εὗρεν αὐτὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ λέγει αὐτῇ· Εἰ ὄντως θέλεις τελείως πληροφορῆσαί με ὅτι ἀπέθανες, καὶ οὐκέτι ζῇς ἀνθρώποις ἀρέσκουσα, ποίησον ὃ ἐγὼ δύναμαι ποιῆσαι, καὶ τότε πληροφορήσεις με ὅτι ἀληθῶς τῷ κόσμῳ D τούτῳ ἀπέθανες. Καὶ ἡ παρθένος λοιπὸν, Τί θέλεις ποιήσω; Λέγει αὐτῇ ἐκεῖνος· Ἐκδυσαμένη πάντα τὰ ἱμάτιά σου, ὡς ἐγὼ, ἐπὶ τῶν ὤμων σου θὲς, καὶ περίελθε μέσην τὴν πόλιν, ἐμοῦ δυναμένου ἀναισχύντως προλαμβάνειν σε τῷ σχήματι τούτῳ. Λέγει αὐτῷ ἐκείνη· Ἀλλ' ἐγὼ ἂν τοῦτο ποιήσω, σκανδαλίζω πολλοὺς ἐπὶ τῷ ἀσχήμῳ τοῦ πράγματος· καὶ ἔχουσι λέγειν τινὲς, ὅτι Ἐξέστη καὶ δαιμονιῶσά ἐστιν. Ἀποκρίνεται ὁ μακάριος Σεραπίων, καὶ λέγει αὐτῇ· Καί σοι τί μέλει ἐὰν τοῦτο εἴπωσιν; σὺ γὰρ αὐτοῖς, ὡς λέγεις, ἀπέθανες. Νεκρῷ δὲ οὐδέποτε μέλει εἴ τις τοῦτον λοιδορεῖ ἢ καταγελᾷ· ἀναίσθητος γὰρ τοῖς πᾶσιν ἐστιν. Τότε λέγει αὐτῷ ἡ παρθένος ἐκείνη· Δέομαί σου, εἴ τι ἄλλο θέλεις ἐν τῇ ἀσκήσει, κέλευσον καὶ

A ποιῶ· τοῦτο γὰρ τὸ μέτρον οὐκ ἦλθον ἀκμὴν, εὔχομαι δὲ ἐλθεῖν. Τότε λέγει αὐτῇ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Σεραπίων ὁ ἀπροσπαθής· Βλέπε οὖν, ἀδελφὴ, μηκέτι μεγαλοφρόνει ἐπὶ σεαυτῇ ὡς πάντων οὖσα ἁγιωτέρα, καὶ καυχωμένη ὡς τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀποθανοῦσα· ἔμαθες γὰρ ὅτι ζῇς, καὶ ἀκμὴν ἀνθρώποις ἀρέσκεις. Ἐγὼ γάρ σου δύναμαι νεκρότερος εἶναι, ἔργῳ δυνάμενος δεῖξαι ὅτι τῷ κόσμῳ ἀπέθανον, ἀπροσπαθῶς ἔχων τὰ πρὸς αὐτόν. Ἀνεπαισχύντως γὰρ δύναμαι καὶ ἀσκανδαλίστως τοῦτο ποιῆσαι ὅπερ ἐπέταξά σοι. Ἀπὸ τούτων τῶν λόγων παιδεύσας αὐτὴν ἐν ταπεινοφροσύνῃ, τότε κατέλιπεν ταύτην τελείαν, καὶ κλάσας αὐτῆς τὸ φύσημα τοῦ τύφου, οὕτως αὐτῆς ὁ μακάριος ἀνεχώρησεν. Οὗτος ὁ βίος Σεραπίωνος τοῦ ἀπαθοῦς καὶ ἀκροτάτου ἀκτήμονος.

Πολλὰ δὲ καὶ λαμπρὰ ἃ πεποίηκεν θαυμάσια πράγματα ὁ ἐνάρετος τοῦ Χριστοῦ σοφιστὴς τὰ συντείνοντα εἰς ἀπάθειαν, ἅτινα ἀπὸ πολλῶν ὀλίγα γεγράφαμεν, τὸ καθαρὸν τοῦ βίου τούτου δηλώσαντες. Οὗτος ὁ ἀθάνατος τελευτᾷ ἄγων τῆς ἡλικίας ἔτος ἑξηκοστὸν, ἐν αὐτῇ τῇ ἐρήμῳ ταφείς.

ΚΕΦΑΛ. ΟϚ'.

Περὶ Εὐαγρίου.

Τὰ κατὰ Εὐάγριον τὸν ἀοίδιμον διάκονον τοῦ Χριστοῦ, ἄνδρα βεβιωκότα κατὰ τοὺς ἀποστόλους, οὐ δίκαιον ἡσυχάσαι, ἀλλὰ ταῦτα γραφῇ παραδοῦναι εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἐντυγχανόντων, καὶ δόξαν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, δίκαιον ἡγησάμενος, ἄνωθεν ἐκτίθεμαι, πῶς τε ἦλθεν ἐπὶ τὸν μονήρη σκοπὸν, καὶ ὅπως ἀξίως τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτὸν ἐξασκήσας τελευτᾷ ἐτῶν πεντήκοντα τεσσάρων, ἐν τῇ ἐρήμῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Τελειωθεὶς ἐν ὀλίγῳ ἐπλήρωσε χρόνους μακρούς. Ἀρεστὴ γὰρ ὄντως γέγονεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ. Οὗτος τῷ μὲν γένει γέγονε Ποντικὸς, πόλεως Ἰβήρων, υἱὸς πρεσβυτέρου, ἀναγνώστης προαχθεὶς παρὰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἐκκλησίας Καισαρείας τῆς πρὸς τὸ Ἄργεω. Μετὰ δὲ τὴν κοίμησιν τοῦ ἁγίου ἐπισκόπου Βασιλείου προσέχων αὐτοῦ τῇ ἐπιτηδειότητι ὁ σοφώτατος, καὶ ἀπαθέστατος καὶ πάσῃ παιδείᾳ λάμπων ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νυσσαεὺς ἐπίσκοπος ἀδελφὸς τοῦ ἐν τιμῇ τῶν ἀποστόλων Βασιλείου τοῦ ἐπισκόπου, προχειρίζεται τοῦτον διάκονον. Ἐκεῖθεν ἐλθὼν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος, ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ τῇ κατὰ Κωνσταντινούπολιν, καταλιμπάνει αὐτὸν, Νεκταρίῳ τῷ μακαρίῳ ἐπισκόπῳ, διαλεκτικώτατον ὄντα κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων. Ἤνθει γοῦν ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει, λόγοις νεανιευόμενος κατὰ πάσης αἱρέσεως. Συνέβη οὖν τοῦτον ὑπερβολῇ τρόπων χρηστότητος τιμώμενον παρὰ πάσης τῆς πόλεως περιπαγῆναι εἰδώλῳ γυναικικῆς ἐπιθυμίας, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διηγεῖτο ὕστερον ἐλευθερωθεὶς τὸ φρονοῦν. Ἀντεράσθη δὲ τούτου πάλιν τὸ γύναιον· ἦν δὲ ἐν τοῦτο τῶν μεγιστάνων. Ὁ δὲ Εὐάγριος καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενος, καὶ τὸ ἑαυτοῦ συνειδὸς αἰδούμενος, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ὄνειδος τῆς ἀσχημοσύνης θέμενος καὶ τὸ χαιρέκακον τῶν αἱρέσεων, ηὔξατο τὸν Θεὸν ἱκετεύσας ἐμποδισθῆναι παρ' αὐτοῦ, τοῦ προκειμένου σκώλου τῆς γυναικὸς ἐπικειμένης αὐτῷ συμπράττειν τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ λυττώσης τῷ πάθει, θέλων τε αὐτῆς ὑποχωρῆσαι οὐκ ἴσχυεν, δεσμοῖς τῆς θεραπείας αὐτῆς κατεχόμενος. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς προσευχῆς αὐτοῦ προκοψάσης πρὸ τῆς τοῦ πράγματος πείρας ἐπέστη αὐτῷ ἀγγελικὴ ὀπτασία ἐν σχήματι στρα-

CAPUT LXXXIV.

Vita abbatis Domnionis.

Inter quos incidit in quemdam Domnionem fortissimum atque abstinentissimum, Origenis discipulum, quem rumor erat multa miracula edidisse, et cujus lectus curavit ægrotos post mortem.

CAPUT LXXXV.

De Virgine silente.

Cum ergo in eum incidisset, et ex eo utilitatem accepisset (erat enim vir et moribus ornatus, et eruditione et sermone et vita), et ab eo didicisset quisnam esset illic alius exercitator aut exercitatrix, cognovit esse quamdam virginem silentium agentem et quiescentem, quæ jam viginti quinque annis in cella erat inclusa, et cum nemine unquam colloquebatur. Cum autem ejus domum didicisset, venit, et dicit vetulæ quæ ei inserviebat : Dic virgini me necesse habere eam convenire. Anus vero responsum reddidit illam ex multis annis neminem convenisse. Tum ait illi : Dic ei ut conveniam illam, Deus enim me misit. At illa ne sic quidem acquievit. Cum autem duos vel tres dies intermisisset, eam convenit postea. Et ei dixit: quid sedes? Ea vero dicit ipsi : Non sedeo, sed ambulo. Is vero dicit : Quo ambulas? Illa vera dicit: Ad Deum. Is autem dicit: Vivisne, an es mortua? Illa vero ei dicit : Credo in Deum me esse mortuam mundo: Qui enim carne vivit, non potest ad Deum ambulare. Is autem dicit ei: Ut me ergo certiorem reddas te esse mortuam mundo, fac quod facio. Ea illi dicit : Impera mihi quæ possunt fieri, et faciam. Is autem dicit ei : Nihil est quod non possit mortuus, absque eo quod non potest esse impius. Tunc dicit ei : Descende, et progredere. Ea vero respondit : Jam agitur vigesimus quintus annus ex quo non sum progressa, et cur progrediar? Ei autem dicit : Vah! nonne tu dixisti, mortua sum huic mundo? unde et manifestum est et mundum tibi mortuum esse. Si hoc quidem verum est, et mortuus nihil sentit, idem est tibi progredi et non progredi; ergo progredere. Illa vero progressa est. Et postquam progressa fuit usque ad quamdam ecclesiam, ei dicit in ecclesia : Si vis ergo me certiorem reddere quod vere sis mortua, et non amplius vivis placens hominibus, fac quod facio, et sciam te esse mortuam. Et ita ue dicit: Exuens sicut ego omnia vestimenta, ea impone humeris, et transi mediam civitatem, me in hoc habitu præeunte [1]. Illa vero ei dicit: Hac re minime honesta multos offendam, et poterunt dicere me esse emotæ mentis dæmoniacam. Is autem dicit ei : Et quid tibi est curæ, si dixerint te esse emotæ mentis et dæmoniacam? tu enim es eis mortua; mortuo vero non est cura, si quis ei vel detraxerit vel eum irriserit, nihil enim potest sentire. Tunc illa ei dicit : Dic si quid aliud velis, neque enim ad hunc usque modum me venisse glorior. Tunc ei dicit Serapion impassibilis : Ecce ergo, ne amplius te jactes et tibi placeas, tanquam omnibus magis pia et mundo mortua. Ego enim sum te magis mortuus; et re A ipsa ostendo me esse mortuum mundo, nam citra ullam animi perturbationem et pudorem hoc facio. Tunc cum eam ad humilitatem instituisset, et ejus fregisset arrogantiam, recessit.

[1] Mirandum hoc, non imitandum.

Sunt autem multa quoque alia magna et illustria facta istius Christi doctoris, virtute præditi, quæ pertinent ad impatibilitatem, quæ ex multis pauca selecta perscripsimus, ut ex iis puritas ejus vitæ patefieret. Is decessit agens annum ætatis sexagesimum, in locis desertis sepultus est.

CAPUT LXXXVI.

De [2] Evagrio (133) celebri diacono.

De Evagrio claro Christi diacono, qui vixit instar apostolorum, non est æquum tacere; sed ea litteris mandare ad ædificationem eorum qui sunt lecturi, et B ad bonitatis Servatoris nostri gloriam æquum arbitratus, ab alto expono, et quemadmodum venerit ad institutum monasticum, et quomodo cum se digne exercuisset, moritur quinquaginta quatuor annos natus, in solitudine : qui, ut scriptum est, In brevi consummatus, implevit longa tempora (*Sap.* IV). Fuit enim revera ejus anima grata Domino. Is genere quidem fuit Ponticus civitatis Iberorum (134), filius presbyteri, lector promotus a sancto Basilio episcopo ecclesiæ Cæsareæ ad Argeum (135). Post decessum autem sancti Basilii episcopi, attendens ejus aptitudinem, sapientissimus, et a perturbationibus animi alienus, et omni doctrina clarus Gregorius episcopus Nyssenus (135), frater episcopi cui datur honor inter apostolos, eum ordinot diaconum. Illinc cum venisset sanctus Gregorius episcopus in magnam synC odum Constantinopolitanam, relinquit eum beato Nectario episcopo, cum esset omnium disserendi artis peritissimus. Floruit ergo in magna civitate, in disputationibus juveniliter exsultans adversus omnem hæresim. Accisit autem ut id qui propter morum insignem bonitatem honorabatur a tota civitate, configeretur a simulacro muliebris concupiscentiæ, ut ipse nobis narravit postea, cum esset mens ejus bibera. Eum autem vicissim amavit muliercula. Erat autem ea una ex primis. Evagrius autem et Deum timens, et suam veritus conscientiam, et habens ante oculos dedecus turpitudinis, et quam hæreses de alienis malis concipiunt lætitiam, Deum supplex rogavit ut ab ipso impediretur scopus quem sibi proposuerat mulier, quæ eum urgebat cupiditate. et ejus insano D tenebatur desiderio. Cumque vellet ab ea recedere, non poterat, ut qui ejus obsequii blandis detineretur vinculis. Haud multo post autem eam quæ præcessit orationem, antequam rem esset expertus, astitit ei visio angelica, præ se ferens speciem militum præfecti, quæ eum rapit, et ducit tanquam in judicium, et conjicit eum in eam quæ dicitur custodiam, collari ferreo ejus collo injecto, et catena ferrea alligatis manibus, iis videlicet qui ad ipsum venerant, ei caussam minime dicentibus. Ipse autem qui pungebatur conscientia existimabat se ea subire ejus gratia, arbitrans maritum mulieris de hac re judicem conve-

[2] Origenista hic fuit.

τιώτου τοῦ ἐπάρχου · καὶ ἁρπάζει αὐτὸν, καὶ ἄγει ὡς ἐν δικαστηρίῳ, καὶ βάλλει αὐτὸν εἰς τὴν λεγομένην κουστωδίαν κλοιοὺς σιδηροῦς κατ' αὐχένα βαλὼν, καὶ ἁλύσει σιδηρίᾳ καταδησάντων τὰς χεῖρας, τῶν ἐπ' αὐτὸν δῆθεν ἐλθόντων, τὴν αἰτίαν αὐτῷ οὐ λεγόντων · αὐτὸς δὲ τῇ συνειδήσει κεντούμενος ἐνόμιζε ταῦτα χάριν τῆς προφάσεως ἐκείνης ὑφίστασθαι, προσδοκήσας τὸν τοῦ γυναίου ἄνδρα ἐντετυχηκέναι περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τῷ δικαστῇ. Ἐν δὲ τῷ ἑστάναι αὐτὸν λίαν ἀγωνιῶντα, ἄλλης δίκης δῆθεν πραττομένης, καὶ βασανιζομένων ἑτέρων ἐπὶ τοιούτῳ ἐγκλήματι, ἔμενεν ὁ Εὐάγριος σφόδρα ἀγωνιῶν. Μετὰ δὲ τὸν πολὺν φόβον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἄμετρον ἀγωνίαν μετασχηματίζεται ὁ ἄγγελος ὁ τὸν πολὺν αὐτῷ φόβον ἐν τῇ ὀπτασίᾳ παρασχὼν, Εἰς παρουσίαν γνησίου φίλου πρὸς ἐπίσκεψιν ἥκοντος πρὸς αὐτόν. Ὅς καὶ σφόδρα δῆθεν ἐκπλαγεὶς καὶ γενόμενος κατηφὴς τῇ τοσαύτῃ ἀτιμίᾳ τῶν δεσμῶν τοῦ γνησίου φίλου, λέγει αὐτῷ δεδεμένῳ μεταξὺ σειρᾶς τεσσαράκοντα καταδίκων · Τί οὕτως ἀτίμως μετὰ τῶν καταδίκων κατέχῃ, κύριε διάκονε ; Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος · Κατὰ μὲν ἀλήθειαν οὐκ ἐπίσταμαι · ὑπόνοια δέ με ἔχει ὅτι ὁ δεῖνα ὁ ἀπὸ ἐπάρχων ἐνέτυχε κατ' ἐμοῦ ἀλόγῳ ζηλοτυπίᾳ πληγεὶς, καὶ δέδοικα μήποτε ὁ ἄρχων χρήμασιν ὑπ' αὐτοῦ διαφθαρῇ, καὶ τιμωρίᾳ με περιβάλῃ μεγίστῃ. Λέγει αὐτῷ ὁ φίλος τῷ σχήματι · Εἰ ἀκούεις τοῦ φίλου σου, συμβουλεύσω σοι · οὐ συμφέρει σοι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διάγειν. Λέγει αὐτῷ ὁ Εὐάγριος · Ἐὰν ὁ Θεός με ταύτης τῆς συμφορᾶς ἀπαλλάξῃ, καὶ ἴδῃς με ἐν Κωνσταντινουπόλει, γνῶθι ὅτι εὐλόγως ὑφίσταμαι ταύτην τὴν τιμωρίαν, καὶ ἑτέρας μείζονος ἄξιος ὤν. Λέγει αὐτῷ ὁ φίλος · Εἰ οὕτως ἔχει, φέρω τὸ Εὐαγγέλιον · καὶ ὤμοσόν μοι ἐν αὐτῷ ὅτι ἀναχωρεῖς τῆς πόλεως ταύτης, καὶ φροντίζεις σου τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπαλλάσσω σε ἐγὼ ταύτης τῆς ἀνάγκης. Ὁ δὲ Εὐάγριος · Δέομαί σου, ὄμνυμί σοι ὡς θέλεις, μόνον με ἀπάλλαξον τούτου τοῦ σκοτεινοῦ νέφους. Καὶ ἐν τούτοις κομίζει αὐτῷ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἀπαιτεῖ τὸν ὅρκον. Ὁ δὲ Εὐάγριος ὄμνυσιν αὐτῷ κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι Παρεκτὸς μιᾶς ἡμέρας οὐ μὴ μείνω ἐνθάδε, καὶ ταύτης, ἵνα φθάσω ἐμβαλεῖν μου τὰ ἱμάτια ἐν τῷ πλοίῳ. Τοῦ ὅρκου οὖν προχωρήσαντος, ἐναγώνιος ὢν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως τῆς γενομένης αὐτῷ ἐν τῇ νυκτί. Καὶ ἀναστὰς ἐλογίσατο, ὅτι. Εἰ καὶ ἐκστάσει γέγονεν ὁ ὅρκος, ἀλλ' ὅμως ὤμασα. Βαλὼν οὖν πάντα ἃ εἶχεν εἰς πλοῖον, ἔρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐκεῖ δεξιοῦται παρὰ τῆς μακαρίας Μελάνης τῆς Ῥωμαίας. Πάλιν τοῦ διαβόλου σκληρύναντος αὐτοῦ τὴν καρδίαν, καθάπερ τοῦ Φαραὼ, ὡς νέῳ καὶ σφριγῶντι τὴν ἡλικίαν, γέγονε πάλιν ἐνδυασμὸς, καὶ ἐδυσψύχησε μηδενὶ μηδὲν εἰρηκώς · κἀκεῖσε πάλιν ἐξαλλάσσων τοῖς ἱματίοις, καὶ ἐν τῇ διαλέκτῳ χαρούμενος ὑπὸ τῆς κενοδοξίας. Ἀλλ' ὁ ἐμποδιστὴς τῆς πάντων ἡμῶν ἀπωλείας Θεὸς, ἐνέβαλεν αὐτὸν καὶ ἐνταῦθα εἰς ἑτέραν περίστασιν, ἐπιβαλὼν αὐτῷ πυρετὸν, κἀκεῖθεν εἰς νόσον μακρὰν ἐν ἑξαμηνιαίῳ χρόνῳ ταριχεύσας αὐτοῦ τὸ σαρκίον, δι' οὗ ἐνεποδίζετο εἰς ἀρετήν. Τῶν οὖν ἰατρῶν ἀπορούντων, καὶ τρόπον θεραπείας μὴ εὑρισκόντων, λέγει ἡ μακαρία Μελάνιον · Οὐκ ἀρέσκει μοι, υἱὲ, ἡ σὴ μακρονοσία · εἰπὲ οὖν μοι τα ἐν τῇ διανοίᾳ σου, Οὐκ ἔστι γὰρ ἀληθείᾳ αὕτη ἡ νόσος. Ὡμολόγησεν οὖν αὐτῇ τὸ κατὰ Κωνσταντινούπολιν αὐτῷ συμβάν. Λέγει αὐτῷ ἡ μακαρῖτις · Δός μοι

A λόγον ἐπὶ Κυρίου ὅτι ἔχῃ τοῦ σκοποῦ τούτου εἰς τὸν μονήρη βίον, καὶ, εἰ καὶ ἁμαρτωλός εἰμι, προσεύξομαι πρὸς τὸν Κύριον ἵνα σοι δοθῇ καιρὸς κομιάτου, καὶ προθεσμία ζωῆς. Ὁ δὲ συνέθετο. Εὐξαμένης δὲ αὐτῆς, ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὑγίανεν. Καὶ ἀναστὰς, παρ' αὐτῆς ἐκείνης μετημφιάσθη, καὶ ἐξέρχεται ἐκδημήσας εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας τὸ ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν ᾧ οἰκήσας δεύτερον ἔτος, τῷ τρίτῳ εἰσβάλλει εἰς τὴν ἔρημον. Ζήσας οὖν δεκατέσσαρα ἔτη ἐν τοῖς λεγομένοις κελλίοις, ἤσθιε μὲν ἄρτου λύτραν τὴν ἡμέραν · ἐν τριμηνιαίῳ δὲ χρόνῳ ξέστην ἐλαίου · ἀνὴρ ἀπὸ ἁβροδιαίτου καὶ τρυφηλοῦ βίου καὶ ὑγροτάτου ἡγμένος. Ἐποίει δὲ εὐχὰς ἑκατὸν, γράφων τοῦ ἔτους τὴν τιμὴν μόνον ὧν ἤσθιεν · εὐφυῶς γὰρ ἔγραφεν τὸν ὀξύρυγχον χαρακτῆρα. Ἐντὸς οὖν πεντεκαίδεκα B ἐτῶν καθαρεύσας τὸν νοῦν, κατηκιώθη χαρίσματος γνώσεως καὶ σοφίας καὶ διακρίσεως πνευμάτων. Συντάττει οὖν οὗτος τρία βιβλία, Ἱερὰ, Μοναχὸν, Ἀντιρρητικὸν, οὕτω καλούμενα · τὰς πρὸς τοὺς δαίμονας ὑποθέμενος τέχνας. Τούτῳ ὤχλησέ ποτε εἰς βάρος ὁ τῆς πορνείας δαίμων, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διηγεῖτο, καὶ διὰ πάσης νυκτὸς γυμνὸς ἔστη ἐν τῷ φρέατι, χειμῶνος ὄντος, ὡς παγῆναι αὐτοῦ τὰς σάρκας· Ἄλλοτε πάλιν ὤχλησεν αὐτῷ πνεῦμα βλασφημίας, καὶ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις ὑπὸ στέγην οὐκ εἰσῆλθεν, ὡς καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, καθάπερ τῶν ἀγρίων ζώων, κρότωνας ἐκβρέσαι. Τούτῳ τρεῖς ἐπέστησαν ἐν ἡμέρᾳ δαίμονες, ἐν σχήματι κληρικῶν, περὶ πίστεως συζητοῦντες αὐτῷ · καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν ἑαυτὸν Ἀρειανὸν, ὁ δὲ Εὐνομιανὸν, ὁ δὲ Ἀπρλλιναριστήν. Καὶ τούτων περιεγένετο διὰ βραχέων τῇ πνευματικῇ σοφίᾳ. Πάλιν μιᾶς τῶν ἡμερῶν τῆς κλειδὸς ἀπολομένης τῆς C Ἐκκλησίας, σφραγίσας τὸ πρόσωπον τοῦ ἡλωταρίου, καὶ τῇ χειρὶ ὤσας, ἤνοιξεν, ἐπικαλεσάμενος τὸν Χριστόν. Τοσαῦτα ἐμαστιγώθη οὗτος ὑπὸ δαιμόνων, καὶ τοσοῦτον ἔλαβε πεῖραν δαιμόνων ποικίλων, ὡς μὴ ῥᾳδίως τούτους ἀριθμηθῆναι. Ἑνὶ δὲ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν τὰ μετὰ δέκα ὀκτὼ ἔτη συμβησόμενα τούτῳ προεῖπε πάντα, κατ' εἶδος προφητεύσας αὐτῷ. Ἔλεγεν δὲ ὁ μακάριος οὗτος, ὅτι Ἀφ' οὗ κατέλαβον τὴν ἔρημον, οὐ θριδακίου ἡψάμην, οὐ λεπτολαχάνου, οὐ χλωροῦ τινος, οὐκ ἀπώρας, οὐ σταφυλῆς, οὐ λουτροῦ, οὐ κρεῶν, οὐκ ἄρτου, οὐκ οἴνου, οὐδ' ὅλως τινὸς τῶν διὰ πυρὸς διερχομένων, πλὴν ῥητῶν λαχάνων ὠμῶν, καὶ ἐμμέτρου ὕδατος. Εἰς ὕστερον δὲ τῷ ἑκκαιδεκάτῳ ἔτει τῆς πολιτείας, τῆς ἄνευ πυρὸς ἑψήματος, λοιπὸν χρείαν ἐχούσης αὐτοῦ τῆς σαρκὸς διά τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν τοῦ στομάχου ἀνωμαλίαν, τοῦ μεταλαμβάνειν διὰ πυρὸς, ἄρτου μὲν ἥψατο, οὐκέτι δὲ λαχάνων D μετελάμβανεν ἑψημένων · ἀλλ' ἢ πτισάνης ἢ ὀσπρίων ἐπι δύο ἔτη. Ἐν τούτοις τελευτᾷ τὸ σῶμα ὁ μακάριος, τὴν ψυχὴν ζωοποιήσας τῷ ἁγίῳ Πνεύματι · κοινωνήσας τῇ ἑορτῇ τῶν Ἐπιφανίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀφηγεῖτο οὖν ἡμῖν ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴς ερὶ τὸν θάνατον, ὅτι Τρίτον ἔτος ἔχω ἀφ' οὗ οὐκέτι ὠχλήθην ὑπὸ ἐπιθυμίας σαρκικῆς. Εἰ μετὰ τοσοῦτον ἀρετῆς βίον καὶ ἀσκήσεως πόνον ἄμετρον, καὶ κόπον ἀκαμπέστατον, καὶ προσευχὴν νήφουσαν ἀδιάλειπτον, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ μισόκαλος καὶ διεφθαρμένος δαίμων τούτῳ τῷ ὁσίῳ ἐπέθετο, τί τοίνυν πάσχειν τοὺς ῥᾳθυμοτέρους οἰόμεθα ὑπὸ τοῦ μυσαροῦ δαίμονος, ἢ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἀμελείας ; ἐμηνύθη τῷ ἁγίῳ τούτῳ ποτὲ ἡ τελευτὴ τοῦ ἑαυτοῦ πατέρος. Καὶ λέγει τῷ ἀναγγείλαντι, Παῦσαι βλασφημῶν · ὁ γὰρ

tissimum et perfectissimum vitæ institutum insignis Evagrii.

CAPUT LXXXVII.

Vita abbatis Pior (138).

Quidam Pior nomine (*Ruff.*, *l.* III, n. 31 ; *Pelag.*, *libell.* IV, *n.* 34). Ægyptius genere, ætate juvenis, cum mundo renuntiasset, exiit e domo paterna; et propter insignem amorem spiritalem, Deo est professus se nullum ex suis visurum amplius. Quinquaginta ergo post annis soror ejus quæ consenuerat, et ab aliquo resciverat fratrem suum vivere, veniebat in mentis emotæ periculum, nisi ipsum videret. Cum autem non posset venire in vastum desertum, rogavit illius loci episcopum ut scriberet ad sanctos Patres qui erant in solitudine, ut ipsum mitterent, et eum videret. Cum ergo ei vis magna afferretur, Patribus obediens, statuit uno alio assumpto, abire; et significavit domui sororis fratrem suum Pior advenire, et foris stare. Cum autem sensisset strepitum ostii, et quod ejus soror ei veniret obviam, Pior, clausis oculis, clamavit ad ipsam : O soror N., ego sum Pior frater tuus, ego sum : ecce, vide, aspice quantum velis. Illa ergo facta certior Deum glorificavit, et cum multa fecisset, non potuit ei persuadere ut domum ingrederetur : sed oratione facta in limine, reversus est in solitudinem, propriam patriam illic sibi virtute comparans. Hoc ejus fertur miraculum, quod cum fodisset in loco quem ædificavit, invenit aquam amarissimam, et donec decessit, illic permansit, contentus inventis amaritudinibus aquæ (139), ut generosi hujus tolerantia innotesceret. Multi autem monachi post ejus mortem cum in cella manere contendissent, non potuerunt unum annum id efficere. Est enim locus terribilis, et alienus ab omni consolatione.

CAPUT LXXXVIII.

Vita abbatis Moysis (140) *Libyci.*

Moyses Libycus fuit vir mitissimus, et maxima charitate præditus : is dignus est habitus dono curationum. Is hoc narravit : In monasterio, inquit, eram valde juvenis, et fodiebam maximum puteum, latum viginti pedes : in eo cum tres dies fodissemus viri octoginta, et venam consuetam, et quæ aspiciebatur transiissemus circa cubitum, aquam non invenimus. Magna ergo affecti molestia, deliberabamus de desistendo ab opere ; dumque de eo deliberaremus, ad nos adveniens Pior ex vasta solitudine, in ipsa sexta hora æstus, cum esset senex indutus sua pelle ovilla, et cum nos salutasset, dicit nobis post salutationem : Quid animum abjecistis, homines modicæ fidei ? vidi enim vos jam ab hesterno die abjecisse animum. Quod cum dixisset, in putei fossam statim demisit scalas, et cum eis facit orationem ; et accepto ligone, et tertio ictu incusso, dixit : Deus sanctorum patriarcharum, ne irritum et inutilem feceris laborem servorum tuorum, sed mitte ad eos usum aquæ. Et statim aqua exiit, ut nos omnes ea aspergeremur. Et cum rursus orasset, abiit, dicens: Hac de causa missus sum. Et aperta est. Cum autem illi vim facerent ut illic comederet, non potuit in animum inducere, dicens : Propter quod missus sum (141) hoc factum est. Hæ sunt res admirabiles Pior præclaræ columnæ tolerantiæ ; et hic est finis illius virtutis, qui pro amaro fonte fruitur perpetuo dulcedinis fluento cum magno spiritali gaudio.

CAPUT LXXXIX.

Vita abbatis Chronii (142).

Quidam qui dicebatur Chronius, ex vico qui dicitur Phœnix. cum a suo vico qui est prope solitudinem, mensus esset quindecim millia passuum dextero pede numeratorum, illic precatus fodit puteum ; et cum aquam invenisset optimam, quæ in profundo aberat septem ulnis, illic quoque sibi ædificavit parvum hospitiolum. Et ex quo die seipsum collocavit in monasterio, Deum rogavit ne reverteretur in locum qui habitatur. Cum pauci autem anni præteriissent, dignus fuit habitus presbyteratu, circiter ducentorum virorum circa ipsum congregata fraternitate. Hæc ergo fertur ejus virtus exercitationis, quod cum sexaginta annis aræ assedisset fungens sacerdotio, non egressus est e deserto, non extra laborem manuum comedit panem.

CAPUT XC.

Vita abbatis Jacobi.

Cum eo habitavit quidam Jacob e vicinis, qui cognominatus est Claudus, vir summa cognitione præditus. Erant autem ambo noti beato Antonio.

CAPUT XCI.

Vita abbatis Paphnutii Cephala (143).

Cum ergo quodam die convenisset etiam Paphnutius vir mirabilis qui dicebatur Cephala, qui quidem habuit donum cognitionis divinarum Scripturarum Veteris et Novi Testamenti, omnes eas interpretans, cum non legisset Scripturas : erat autem adeo modestus, ut celaret virtutem propheticam. De quo dicitur, quod octoginta annis non habuit simul duas tunicas. Cum una hos convenissemus, ego et beati diaconi Evagrius et Albinus, quærebamus scire causas fratrum qui decidebant vel labebantur inhonesta vita.

CAPUT XCII.

De Cheremone.

Accidit enim illis diebus ut Cheremon exercitator sedens decederet, et inveniretur mortuus sedens in cathedra, et tenens opus in manibus.

CAPUT XCIII.

De alio.

Accidit etiam ut alius frater fodiens puteum, obrueretur a puteo.

CAPUT XCIV.

De alio.

Accidit etiam ut alius veniens a Scete, siti aquæ moreretur.

CAPUT XCV.

De Stephano lapso (144).

Inter quos commemoravimus etiam Stephanum, qui in turpem lapsus est intemperantiam, et Eucarpium, et Heronem Alexandrinum et Valentem Pa-

læstinum, et Ptolomæum Ægyptium qui erat in Scete[1]. Simul ergo rogavimus quænam esset causa, quod qui sic vivunt in solitudine, ex iis alii quidem mente decipiuntur, alii vero erumpunt in intemperantiam. Hoc ergo responsum nobis dederunt et cum illis sanctus Paphnutius, vir maxima cognitione præditus : Quæcunque fiunt, in duo dividuntur, in Dei placitum, et Dei permissionem. Atque quæcunque quidem fiunt ex virtute ad Dei gloriam, ea fiunt Dei placito : quæ vero damnosa, periculosa, et quæ in fortunia et casus important, ea fiunt Dei permissione. Permissio autem ex egestate rationis, vel infidelitate eorum qui deseruntur. Fieri enim non potest ut qui pie vivit et recte cogitat, incidat in ignominiæ lapsus vel imposturæ dæmonum. Quicunque ergo pravo scopo ac instituto, nempe ut hominibus placeant, et arroganti cogitatione, virtutem videntur aggredi, ii in casus incidunt, Deo eos deserente ad eorum utilitatem; ut cum per derelictionem mutationem senserint, aut propositum, aut actionem corrigant. Nam aliquando quidem peccat propositum, quando fit malo scopo ; ut sæpe accidit intemperantem pravo scopo facere eleemosynam in adolescentulas propter turpem finem : et actionem esse rationi consentaneam, ut orphanæ, et quæ exercetur monachæ dare auxilium. Accidit autem recto quoque scopo facere eleemosynam, in ægrotos vel eos qui eversi sunt bonis, vel eos qui consenuerunt : sed parce et cum murmuratione ; et esse scopum quidem rectum, actionem autem scopo indignam. Oportet enim misericordem misereri in hilaritate et largitate. Hoc quoque dicebat : In multis animis sunt dotes quædam præcipuæ, in aliis quidem bonitas ingenii ; in aliis vero aptitudo ad exercitationem ; sed quando non fit propter ipsum bonum et ex divino scopo, neque actio, neque ingenii bonitas, neque ii qui dotes habent præcipuas, non bonorum datori Deo ascribentes, sed suo libero arbitrio, ingenio, et sufficientiæ; qui tales sunt, relicti a providentia, incidunt in facta turpia, turpes perpessiones, probraque et dedecora. Derelicti ergo, per advenientem humilitatem et pudorem, sensim nescio quomodo expellunt arrogantiam, quam susceperant ex ea quæ virtus reputabatur; non in seipsis confisi amplius, sed Deo, qui cuncta largitur, beneficium sua confessione tribuunt. Qui enim est inflatus, qui de bonitate inquam ingenii effertur, et Deo non ascribit bonitatem ingenii, neque eam quæ sibi suppeditatur cognitionem, sed vel suæ exercitationi vel naturæ, abducit ab eo Deus angelum providentiæ, huic gratiæ præfectum. Quo averso, superatus a viribus adversarii is qui effertur ob bonitatem ingenii, incidit id intemperantiam propter insolentiam, ut ablata teste temperantia, non videantur credibilia quæ dicuntur ab ipsis, fugientibus piis doctrinam quæ ex tali ore procedit, tanquam fontem qui scatet hirudinibus, ut impleatur quod scriptum est : Peccatori autem dixit Deus : Cur tu enerras justificationes meas, et assumis testamentum meum per os

A tuum (*Psal.* 49) ? Eorum enim animæ qui vitiis laborant, sunt revera diversis fontibus assimiles. Nam qui sunt gulæ et vino dediti, lutulentis fontibus; qui vero tenentur avaritia et plura habendi cupiditate, fontibus ranas habentibus ; invidi autem, qui habent aptitudinem cognitionis, fontibus serpentes alentibus, in quibus semper fluctuat ratio ; propterea quod nemo haurit ex ipsis, propter morum acerbitatem, vel propter injustarum actionum odorem. Quocirca tria rogat David a Deo doceri, bonitatem, et disciplinam, et cognitionem (*Psal.* CXVIII). Nam absque bonitate cognitio est inutilis ; et si correctus quidem fuerit is qui est hujusmodi, deposita causa derelictionis, nempe arrogantia, et assumpserit humilitatem, et sui modum cognoverit, neque adversus aliquem se efferens, et Deo agens gratias, ad eum rursus revertitur, B quæ testimonio fulcitur cognitio, Orationes enim spiritales, quæ non habent vitam honestam et temperantem simul equitantem, sunt spicæ quæ a vento intereunt, quæ habent quidem spicarum figuram, sed ab eis ereptum est alimentum. Omnis ergo lapsus, sive fiat per linguam, sive per sensum, sive per actiones, sive per totum corpus, convenienter proportioni arrogantiæ, fit per Dei derelictionem parcentis iis qui derelinquuntur. Si enim cum intemperantia, eorum quoque bonitati ingenii Dominus tulerit testimonium suppeditando eloquentiam, dæmones ipsos facit superbia, se extollentes cum immunditia.

Hæc quoque dicebant nobis hi sancti viri, et optimi Patres : cum videritis aliquem vita quidem perversum, oratione autem aptum ad persuadendum, recor- C demini dæmonis qui in sacra Scriptura cum Christo loquitur, et testimonii quod dicit : Serpens autem erat prudentissimus omnium bestiarum quæ erant super terram (*Gen.* II). Cui prudentia potius detrimentum attulit, cum alia virtus non concurreret. Oportet enim eum qui est fidelis et bonus ea quidem animo sentire quæ dat Deus, loqui autem quæ sentit, facere autem quæ loquitur. Si enim cum veritate verborum non concurrat vitæ cognatio, panis est sine sale, ut dicit Job (*Job.* VI) ; qui autem talis, minime comedetur : quod si etiam comedatur, conjicit eum qui comedit in malam habitudinem. Si comedetur enim, inquit, panis sine sale, et si est gustus in verbis inanibus, hoc est non ad utilitatem (145), impletis bonorum operum testimonio. Derelictionum ergo plures sunt causæ : D una quidem est ut virtus occultata manifestetur, ut virtus Job, Deo respondente et dicente (*Job* XL) : Ne rejicias judicium meum, neque putes me tibi aliter respondisse, sed ut justus appareas ; es enim mihi notus qui novi occulta, et profunda cogitationum intueor humanarum. Sed quoniam ignoraris ab hominibus, suspicantur enim nonnunquam me a te coli propter divitias, ideo feci ut in hujusmodi casum incideres. Demessui divitias, ut ostendam eis tuam gratiarum actionem et philosophiam. Alia autem propter avertendam superbiam, ut in Paulo. Relictus est enim Paulus casibus, et colaphorum in-

[1] De Herone, supra, cap. 32. De Valente, supra, cap. 31. De Ptolomæo, supra, cap. 33.

εὐδοκίαν Θεοῦ, καὶ συγχώρησιν. Ὅσα τοίνυν γίνεται κατ' ἀρετὴν εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα γίνεται εὐδοκίᾳ Θεοῦ· ὅσα δ' αὖ πάλιν ἐπιζήμια, καὶ ἐπικίνδυνα, καὶ περιστατικὰ, ταῦτα γίνεται κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ· ἡ δὲ συγχώρησις ἐξ ἀλογίας ἢ ἀπιστίας τῶν ἐγκαταλιμπανομένων. Ἀδύνατον γὰρ τὸν ὀρθῶς φρονοῦντα, καὶ εὐσεβῶς βιοῦντα, ἐγκαταλειφθῆναι, καὶ περιπεσεῖν πταίσματι αἰσχύνης, ἢ πλάνῃ δαιμόνων. Ὅσοι τοίνυν διεφθαρμένῳ σκοπῷ, ἢ νόσῳ ἀνθρωπαρεσκείας, καὶ αὐθαδείᾳ λογισμῶν μετέρχεσθαι δοκοῦσι τὴν ἀρετὴν, οὗτοι καὶ σφάλματι περιπίπτουσιν, τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἐκείνων κατεστραμμένον σκοπὸν ἐγκαταλιμπάνοντος αὐτοὺς, ἵνα διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως αἰσθόμενοι τὴν ἐκ τῆς μεταβολῆς ἀλλοίωσιν, διορθώσωνται ἢ τὴν πρόθεσιν ἢ τὴν πρᾶξιν· ποτὲ μὲν γὰρ ἡ πρόθεσις ἐξαμαρτάνει, ποτὲ δὲ ἡ πρᾶξις· ὅταν διεφθαρμένῳ σκοπῷ, ἢ καθ' ὃν δεῖ τρόπον μὴ γένηται· ὅπερ συμβαίνει πολλάκις, καὶ τὸν ἀκόλαστον, διεφθαρμένῳ σκοπῷ ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ἐπὶ νεωτέρας διὰ τέλος αἰσχρόν. Πρᾶξιν δὲ εὔλογον, τὸ ὡς ὀρφανῇ καὶ μόνῃ καὶ ἀσκουμένῃ διδόναι ἐπικουρίαν. Συμβαίνει δὲ καὶ σκοπῷ ὀρθῷ ποιεῖν μὲν ἐλεημοσύνην εἰς νοσοῦντας, ἢ γεγηρακότας, ἢ ἐκπεπτωκότας ἀπὸ πλούτου· φειδωλῶς δὲ, καὶ μετὰ γογγυσμοῦ, καὶ εἶναι τὸν μὲν σκοπὸν ὀρθὸν, τὴν δὲ πρᾶξιν τοῦ σκοποῦ ἀναξίαν. Δεῖ γὰρ τὸν ἐλεήμονα ἐν ἱλαρότητι ἐλεεῖν, καὶ ἐν ἀφειδίᾳ. Ἔλεγον δὲ καὶ τοῦτο οἱ ἅγιοι, ὅτι Προτερήματά εἰσιν ἐν πολλαῖς ψυχαῖς· ἐν ταῖς μὲν, εὐφυΐα διανοίας, ἐν ταῖς δὲ ἐπιτηδειότης τῆς ἀσκήσεως. Ἀλλ' ὅταν μὴ γένηται δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, μηδὲ κατὰ θεῖον σκοπὸν, μήτε ἐκ τοῦ προτερήματος πρᾶξις, μήτε ἡ εὐφυΐα, μήτε οἱ τὴν εὔκλειαν λόγων κεκτημένοι, οὐκ ἐπιγράφουσι τὴν χάριν τῷ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν Θεῷ, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ προαιρέσει, καὶ εὐπαθείᾳ, καὶ ἱκανότητι· καὶ οὗτοι ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τῆς Προνοίας ἐμπίπτουσιν εἰς αἰσχρουργίαν, ἢ αἰσχροπάθειαν καὶ αἰσχύνην. Καταλειφθέντες οὖν διὰ τῆς ἐπιγενομένης αὐτοῖς ταπεινώσεως, καὶ ἀτιμίας, ἠρέμα πως καὶ κατὰ μικρὸν τὸν ἐπὶ τῇ νομιζομένῃ ἀρετῇ ἑαυτῶν ἀποτρίβονται τῦφον, μηκέτι ἐφ' ἑαυτοῖς πεποιθότες ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ χαριζομένῳ τὰ πάντα ὁμολογοῦντες τὴν χάριν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ πεφυσιωμένος ἐπὶ εὐροίᾳ λόγων ἐπαιρόμενος, οὐκέτι ἐπιγράφει τῷ Θεῷ τὴν δωρεὰν τῆς εὐφυΐας, οὐδὲ τὴν χορηγίαν τῆς γνώσεως, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ ἀσκήσει, ἢ φύσει, ἀριστᾷ ὁ Θεὸς τὸν ἄγγελον τῆς προνοίας τὸν ἐπὶ ταύτῃ τῇ χάριτι τεταγμένον· οὗ ἀποστάντος καταδυναστευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου ὁ ἐπαιρόμενος τῇ εὐφυΐᾳ, περιπίπτει ἀκολασίᾳ, ἵνα κτηνώδης, ἢ ἡ κυνώδης ἀκολασία ἐξελάσῃ τὴν δαιμονιώδη φυσίωσιν, ὅπερ ἐστὶν ὑπερηφανία· ἵνα τοῦ μάρτυρος τῆς σωφροσύνης ἀφαιρεθέντος, οὐκ ἀξιόπιστα γένηται τὰ λεγόμενα παρ' αὐτῶν· φευγόντων τῶν εὐλαβῶν τὴν ἐκ τοῦ τοιούτου στόματος διδασκαλίαν, καθάπερ πηγὴν βδέλλας ἔχουσαν· ὡς πληροῦσθαι τὸ γεγραμμένον· Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; Ἐοίκασι γὰρ ἀληθῶς αἱ τῶν ἐμπαθῶν ψυχαὶ διαφόροις πηγαῖς· αἱ μὲν γαστρίμαργοι καὶ οἰνόφιλοι πηγαῖς βορβορώδεσιν, αἱ δὲ φιλάργυροι καὶ πλεονεκτικαὶ πηγαῖς βατράχους ἐχούσαις. Αἱ δὲ βάσκανοι καὶ ὑπερήφανοι, ἐπιτηδειότητα δὲ γνώσεως ἔχουσαι, ὅμοιαί εἰσι πη-

A γαῖς ὄφεις τρεφούσαις, αἷς ἀεὶ ἐνλιμνάζει ὁ λόγος, καθάπερ ὕδωρ ὄζον ἐν λίμνῃ, τῷ μηδένα ἐκεῖθεν ἡδέως ἀρύεσθαι, διὰ τὴν πικρίαν τοῦ ἤθους, καὶ διὰ τὴν ὀσμὴν τῶν ἀκαθάρτων πράξεων. Ὅθεν ὁ Δαβὶδ παρεκάλει τρία αἰτῶν χαρίσματα παρὰ τοῦ Θεοῦ διδαχθῆναι, χρηστότητα, καὶ παιδείαν, καὶ γνῶσιν. Ἄνευ γὰρ χρηστότητος γνῶσις ἄχρηστος· καὶ ἐὰν μὲν διορθώσηται ὁ τοιοῦτος, τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἀποθέμενος, τουτέστι τὸν τῦφον, καὶ ἀναλάβῃ ταπεινοφροσύνην, καὶ ἐπιγνῷ ἑαυτοῦ τὰ μέτρα, μήτε κατά τινος ἐπαιρόμενος, ἀλλὰ καὶ Θεῷ εὐχαριστῶν, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς αὐτὸν ἐμμάρτυρος γνῶσις. Λόγοι γὰρ πνευματικοὶ βίον σεμνὸν καὶ σώφρονα μὴ ἔχοντές συνιππάζοντα, στάχυές εἰσιν ἀνεμόφθοροι, τὸ μὲν σχῆμα σταχύων ἔχοντες, τὸ δὲ τρόφιμον τῆς Δη- B μήτρας ὑποκλαπέντες. Πᾶσα οὖν πτῶσις, εἴτε ἡ διὰ γλώσσης, εἴτε ἡ δι' ὁράσεως, ἢ ἀκοῆς, ἢ ὀσφρήσεως, ἢ πράξεως, εἴτε ἡ δι' ὅλου τοῦ σώματος, πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῆς ὑπερηφανίας, ἢ τῆς οἰήσεως, κατ' ἐγκατάλειψιν γίνεται Θεοῦ φειδομένου ὧν ἐγκαταλιμπανομένων. Εἰ γὰρ μετὰ τῆς ἀκολασίας καὶ τῇ εὐφυΐᾳ αὐτῶν μαρτυρήσῃ τῇ χορηγίᾳ τῶν λόγων ὁ Κύριος, δαίμονας αὐτοὺς ἂν ἀπεργάσαιτο ἐπαιρομένους τῷ τύφῳ μετὰ ἀκαθαρσίας.

Καὶ ταῦτα δὲ ἔλεγον ἡμῖν οἱ ὅσιοι ἄνδρες οὗτοι καὶ ἄριστοι τῶν Πατέρων· Ὅταν ἴδητε, φασὶ, τινὰ βίῳ μὲν χαλεπὸν, λόγοις δὲ πιθανὸν, μνημονεύσατε τοῦ δαίμονος τοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τῷ Κυρίῳ προσομιλοῦντος, καὶ τῆς λεγούσης τῶν Γραφῶν μαρτυρίας· Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· ᾧ ἡ φρόνησις μᾶλλον εἰς βλάβην τούτῳ C γεγένηται, ἄλλης ἀρετῆς τούτῳ μὴ συνδραμούσης. Δεῖ γὰρ τὸν πιστὸν καὶ ἀγαθὸν φρονεῖν μὲν ἃ δίδωσιν ὁ Θεὸς, λαλεῖν δὲ ἃ φρονεῖ, ποιεῖν δὲ ἃ λαλεῖ. Ἐὰν γὰρ μὴ τῇ ἀληθείᾳ τῶν λόγων ἡ ἀρετὴ τοῦ βίου συντρέχῃ, καὶ ἡ λοιπὴ τῶν χρηστῶν τρόπων εὐγένεια, ἄρτος ἐστὶν ἄνευ ἁλὸς, κατὰ τὸν μακάριον Ἰώβ. Ὁ δὲ τοιοῦτος βρωθήσεται οὐδαμῶς· ὃς κἂν βρωθῇ εἰς πολλὴν καχεξίαν ἐμβάλλει τὸν ἐσθίοντα. Εἰ βρωθήσεται γὰρ, φησὶν, ἄρτος ἄνευ ἁλός; εἰ δὲ καὶ ἔστι γεῦμα ἐν ῥήμασι κενοῖς, τοῦτ' ἔστιν εἰς ὠφέλειαν μὴ πεπληρωμένοις τῇ μαρτυρίᾳ τῶν καλῶν ἔργων. Τῶν οὖν ἐγκαταλείψεων διάφοροί εἰσιν αἱ αἰτίαι. Ἡ μὲν γὰρ γίνεται διὰ κεκρυμμένην ἀρετὴν, ἵνα φανερωθῇ ὡς ἡ τοῦ μεγάλου τῆς ὑπομονῆς ἀθλητοῦ Ἰὼβ, τοῦ Θεοῦ χρηματίζοντος τούτῳ, καὶ λέγοντος· Μὴ ἀποποιοῦ μου τὸ κρίμα· μηδὲ οἴῃ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἀλλ' ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος. Ἐμοὶ μὲν γὰρ γνωστὸς ἦς D ἐξ ἀρχῆς τῷ βλέποντι τὰ κρυπτὰ, καὶ ὁρῶντι εἰς βάθη λογισμῶν ἀνθρωπίνων. Ἐπειδὴ δὲ ἠγνόητό σου τοσαῦτα κατορθώματα τοῖς ἀνθρώποις, ὑπονοούντων τῶν κατοσχόλων διὰ τὸν πλοῦτόν σε θεραπεύειν ἐμὲ, ἐπαγαγὼν τὴν τοσαύτην περίστασιν, ἀπεθέρισα τὸν πλοῦτον, ἵνα δείξω αὐτοῖς εὐχάριστον φιλοσοφίαν. Ἔστι δὰ καὶ ἑτέρως ἐγκαταλειφθῆναι δι' ἀποτροπὴν ὑπερηφανίας καὶ ἀποφυγὴν οἰήσεως ἢ ἀλαζονίας· ὡς ἐπὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου ἔστιν ἰδεῖν. Ἐγκατελείφθη γὰρ καὶ αὐτὸς περιστάσεσιν ἐναφεθεὶς, καὶ κολαφισμοῖς, καὶ διαφόροις ἐλλείψεσιν βαλλόμενος. Διὸ καὶ ἔλεγεν· Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι· ἵνα μή ποτε διὰ τῶν τοσούτων θαυμάτων, καὶ ἡ ἄνεσις, καὶ ἡ εὐθηνία, καὶ ἡ τιμὴ τούτῳ προσγενομένη εἰς τύφον αὐτὸν ἐμβάλλῃ διαβολικὸν ὑπὸ τῆς ἀδείας

cussionibus, et diversis jactatus afflictionibus, A et dixit : Datus est mihi stimulus carnis, ut me colaphizet, ne forte extollar (*II Cor.* XI); ne forte cum miraculis quies et rerum successus et honor ei accedens, eum in arrogantiam injicerit diabolicam superbia elatum. Relictus quoque est paralyticus propter peccatum. Cui dixit Dominus : Ecce sanus factus es, moli amplius peccare (*Joan.* V). Derelictus quoque est Judas, qui pluris fecerat pecuniam quam verbum vitæ; quocirca fuit etiam suffocatus (*Act.* I). Derelictus quoque es Esau, et incidit in intemperantiam, ut qui stercus intestinorum præposuerit benedictioni paternæ (*Gen.* XXVII); adeo ut cum hæc omnia sensisset beatus apostolus Paulus, dixerit de aliquibus : Quoniam enim non probaverunt Deum habere in cognitione, tradidit eos in reprobum sen- B sum, ut faciant quæ non conveniunt (*Rom.* I). De aliis autem qui videbantur habere Dei cognitionem cum mente corrupta et inani tumore, dicit : Quoniam enim cum Deum cognovissent, non ut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, tradidit eos Deus in passiones ignominiæ; adeo ut nos ex eo cognoscamus fieri non posse ut cadat aliquis in intemperantiam, qui non fuerit derelictus a Dei providentia, propter negligentiam et socordiam eorum qui derelinquuntur et deseruntur ad hoc ut hæc eis eveniant.

CAPUT XCVI.

Vita abbatis Solomonis.

In Antinoi civitate regionis Thebaidis quadraginta annos versatus, eo tempore accepi etiam cognitionem omnium quæ sunt illic monasteriorum. Nam circa C civitatem sedent viri circiter bis mille, manibus viventes, et se summe exercentes. In his sunt etiam anachoretæ qui seipsos incluserunt in speluncis rupium : inter quos est Solomon vir mansuetissimus et temperantissimus, et qui donum habet toleramtiæ. Is quinquaginta annos degit in spelunca, sibi victum suppeditans opere manuum, et didicit totam sacram Scripturam.

CAPUT XCVII.

Vita abbatis Dorothei.

Fuit etiam quidam Dorotheus presbyter in alia spelunca habitans, qui in summa bonitate ipse quoque vitam vixit inculpatam, dignusque est habitus presbyteratu, et ministat fratribus qui sunt in speluncis. Huic aliquando Melanium junior, magnæ Melaniæ neptis, de qua dicam postea, misit quingentos soli- D dos, rogans eum ut ministraret fratribus. Is autem cum tres solos accepisset, misit reliquos ad Dioclem anachoretam, virum summa cognitione præditum dicens : Est me sapientior frater Diocles, et potest eos integre et innocenter dispensare, ut qui me melius sciat eos quibus sit merito ferendum auxilium nam hi mihi sufficiunt.

CAPUT XCVIII.

Vita abbatis Dioclis.

Hic Diocles in grammatica quidem primum edoctus, cum se postea dedisset philosophiæ, tandem trahente eum gratia ad cœlestem philosophiam, ætatis annum agens vigesimum octavum, renuntiavit quidem disciplinis liberalibus, se Christo vero conjunxit; et jam trigesimum quintum annum agit in spelunca. Is dicebat nobis quod mens quæ cogitatione recessit a Dei contemplatione, fit vel dæmon, vel bestia. Nobis autem rogantibus : Quonam modo? sic dixit : Mens quæ recessit a Dei contemplatione, necessario (146) incidit vel in dæmonem cupiditatis, qui in lasciviam impellit, vel in spiritum iræ malignum, unde irrationales appetitus gignuntur. Et lascivam quidem cupiditatem esse dicebat belluinam, iram vero dæmoniacam commotionem. Cum ego autem contradicerem : Quomodo fieri potest ut mens humana sit cum Deo sine intermissione? ipse dicebat : Quod in quacunque cogitatione vel re pia et divina fuerit anima, ea est cum Deo.

CAPUT XCIX.

Vita abbatis Capitonis.

Prope eum manebat quidam Capito qui fuerat latro, qui cum quinquaginta annos implesset in speluncis, quatuor millibus longe ab urbe Antinoi, non abiit a spelunca usque ad fluvium Nilum, dicens se non posse turbas convenire, eo quod communis adversarius ei adhuc resisteret.

CAPUT C.

Vita anachoretæ qui illudebatur.

Cum his vidimus etiam alterum anachoretam, qui ipse quoque erat similiter in spelunca. Is in somnis illusus œstro vanæ gloriæ, vicissim illudebat eos qui dicipiebantur, ventos pascens (147), et umbras persequens (*Eccli.* XXXIV). Et habebat quidem in corpore temperantiam, et propter senectutem, et propter tempus, et forte etiam propter vanam gloriam: vanæ autem gloriæ intemperantia corruptus erat ejus animus, et a religiosa conversatione fuerat alienatus.

CAPUT CI.

Vita sancti Ephræm (148) *diaconi.*

Audisti omnino de Ephræm diacono ecclesiæ Edessenorum [1]. Fuit enim unus ex iis qui digni sunt de quibus fiat mentio a sanctis Christi servis. Is cum spiritus viam digne peregisset, et a recta non declinasset, dignus est habitus gratia naturalis cognitionis, quam consequitur theologia, et postremo beatitudo. Cum ergo vitam exercuisset quietam, et multis jam annis ædificaret eos qui ventitabant, postea e cella progressus est hac de causa. Cum magna fames invasisset civitatem Edessenorum, misertus omnium qui peribant agrestium, processit ad eos qui erant divites in civitate, et dicit eis : Cur non miseremini humanæ naturæ quæ interit, sed opes vestras sinitis putrescere ad condemnationem animarum vestrarum? Se autem honeste excusantes, dicunt: Non habemus cui credamus ad hoc ut panem subministret esurientibus : omnes enim res cauponantur (149). Is vero dicit eis : Quid ego vobis videor? erat autem apud omnes in magna existimatione. non falso, sed revera. Ei itaque dicunt : Novimus te homi-

[1] Vita ejus exstat supra lib. I.

λιμπάνοντας θάπτων, τοὺς δὲ ἐλπίδα ζωῆς ἔχοντας διατρέφων καὶ νοσοκομῶν, καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶσι τοῖς ἐπιχωριάζουσιν αὐτῷ τοῦ λιμοῦ ἕνεκεν ξενοδοχείαν καὶ ὑπηρεσίαν παρεῖχεν καθ' ἡμέραν ἐκ τῶν παρεχομένων αὐτῷ. Πληρωθέντος δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ διαδεξαμένης τῆς εὐθηνίας καὶ πάντων οἴκοι πορευομένων, ὁ ἀοίδιμος οὗτος μηκέτι ἔχων ὅ πράξῃ αὖθις ὑποστρέψας εἰς τὴν ἑαυτοῦ κέλλαν πάλιν εἰσῆλθεν, καὶ κοιμᾶται μετὰ μῆνα, κληρονομήσας τὴν μακαρίαν γῆν τῶν πραέων, πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κατορθώμασι. Καὶ ταύτην τὴν διακονίαν παρασχόντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἔσχατα πρὸς ὑπόθεσιν λαμπροτέρων στεφάνων διὰ τρόπων πραότητα. Καταλέλοιπεν δὲ καὶ συντάγματα οὗτος ὁ δοκιμώτατος, ὧν τὰ πλεῖστα σπουδῆς ἐστιν ἄξια, πολλὴ ἀρετὴν τῷ ἀνδρὶ μαρτυροῦντα.

ΚΕΦΑΛ. ΡΒ'.

Περὶ Ἰουλιανοῦ.

Ἀκήκοά περὶ Ἰουλιανοῦ τινος ἐν τοῖς μέρεσι τῶν Ἐδεσσηνῶν, ἀνδρὸς ἀσκητικωτάτου· ὅς καθ' ὑπερβολὴν ἑαυτοῦ κατατήξας τὸ σαρκίον ὀστέα καὶ δέρμα περιέφερεν μόνον. Θῦτος εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ τέλους κατηξιώθη τιμῆς ἕνεκεν χαρίσματος ἰαμάτων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΓ'.

Περὶ Ἰννοκεντίου.

Τὰ κατὰ τὸν μακάριον Ἰννοκέντιον τὸν πρεσβύτερον τοῦ Ἐλαιῶνος παρὰ πολλῶν μὲν καὶ μεγάλων ἀκήκοας· οὐδὲν δὲ ἧττον, εἰ καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν μάθοις τὰ περὶ αὐτοῦ τῶν συζησάντων αὐτῷ τριετῆ χρόνον. Ἃ γὰρ ἐκείνους πολλάκις ἔλαθεν τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀνδρος, ἡμῖν πεφανέρωται. Οὐ γὰρ ῥᾴδιον τιούτου ἀνδρὸς ἀρετὰς ἐξεργάσασθαι. ἕνα καὶ δεύτερον, ἀλλ' οὔτε δέκατον. Οὗτος τοίνυν ὁ ἄριστος τῶν ἀσκητῶν ἁπλούστατος ἦν καθ' ὑπερβολήν. Γενόμενος τῶν ἐπιδόξων τῶν ἐν τῷ παλατίῳ ἐν ταῖς ἀρχαῖς Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, ἀπετάξατο ὁρμώμενος ἀπὸ γάμου· ἐν οἷς καὶ εἶχεν καὶ υἱὸν, Παῦλον ὀνόματι, δομέστικον στρατευόμενον. Τοῦτον ἁμαρτήσαντα πρὸς θυγατέρα πρεσβυτέρου ἐπαράσατο ὁ ἅγιος Ἰννοκέντιος τῷ ἰδίῳ υἱῷ παρακαλέσας τὸν Θεὸν, καὶ εἰπὼν αὐτῷ, ὅτι Κύριε, δὸς αὐτῷ τοιοῦτον Πνεῦμα, ἵνα μηκέτι εὕροι καιρὸν τοῦ ἐξαμαρτῆσαι τῷ σαρκίῳ. Ἄμεινόν ἐστιν, εἰπών, δαίμονι τοῦτον πυκτεύειν, ἢ ἀκολασίᾳ δουλεύειν. Ὃ δὴ καὶ γεγένηται. Ὃς ἔτι καὶ νῦν ἐστιν εἰς ὄρος τῶν Ἐλαιῶν σιδηροφορῶν, καὶ παιδευόμενος ὑπὸ τοῦ πνεύματος. Καὶ τὸ θαυμαστὸν ὁ τούτου Πατὴρ ἑτέρους ἰώμενος, τοῦτον οὐκ ἠλέησε τοσοῦντο χρόνον τιμωρούμενον ὑπὸ τοῦ δαίμονος. Οὗτος ὁ ἀοίδιμος Ἰννοκέντιος οἷος μὲν γέγονεν ἐλεήμων, οἷος δὲ πάλιν ἁπλοῦς, λῆρος ὀφθήσομαι τ' ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ διηγούμενος· οὗτος πολλάκις κλέπτων παρὰ τῶν ἀδελφῶν, εἴ τι αὐτῷ ἐνέπεσεν, ἐδίδου τοῖς δεομένοις. Καθ' ὑπερβολὴν δὲ γεφονὼς ἄκακος, καὶ τὸν τρόπον ἁπλοῦς, κατηξιώθη χαρίσματος κατὰ δαιμόνων. Ἐν οἷς ποτε ἠνέχθη αὐτῷ νεανίσκος ὁρώντων ἡμετέρων ὑπὸ τοῦ πνεύματος ληφθεὶς καὶ παρέσεως. ὡς ἐμὲ θεασάμενον ἄντικρὺς ἀπευδοκῆσαι τῆς αὐτοῦ θεραπείας, καὶ θελῆσαι διῶξαι ἐκεῖθεν τὴν μητέρα τοῦ δαιμονιῶντος σὺν τοῖς αὐτὸν ἐνεγκοῦσιν. Συνέβη οὖν ἐν τῷ μεταξὺ θεωρούντων ἡμῶν τὸ ἀφόρητον ἄλγος, ἐλθεῖν τὸν τῷ πνεύματί νεανιευόμενον γέρτντα· καὶ θεασάμενον τὸν δαιμονιῶντα, καὶ περιεστῶσαν τὴν τούτου μητέρα κλαίουσαν, καὶ ὀδυρομένην ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ συμφορᾷ τοῦ υἱου αὐτῆς. Δακρύσας οὖν ὁ καλόγηρος, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτοὺς, λαβὼν τὸν νεανίσκον εἰσῆλθεν εἰς τὸ μαρτύριον ἑαυτοῦ, ὃ ᾠκοδομήκει αὐτὸς, ἐν ᾧ κατέκειτο

A λείψανα τοῦ θείου Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Καὶ ἐπιυξάμενος αὐτῷ ἀπὸ τρίτης ὥρας μέχρις ἐννάτης, ὑγιῆ ἀπέδωκεν τὸν νεανίσκον τῇ αὐτοῦ μητρί. καὶ τὸν δαίμονα ἐξελάσας ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν πάρεσιν ἰατάμενος. Τοιαύτη δὲ ἦν ἡ πάρεσις, ὡς πτύοντα τὸν πτύσα ἐπὶ τὸν νῶτον ἑαυτὸν πτύειν. Οὕτως ἦν ἐκστραφεὶς· καὶ ὁ οὕτως ἐλεεινὸς τῇ εὐχῇ τοῦ δικαίου παραχρῆμα ἰάθη. Εἰς τοὺς περὶ τὸ Λαζάριον τόπους νέμουσα πρόβατα γραῦς ἀπώλεσεν ἕν, νεωτέρων τῶν κατὰ τὸν τόπον τοῦτο κλεψάντων. Κλαίουσα οὖν ἡ γραῦς προσῆλθεν τούτῳ τῷ ἐνθέῳ ἀνδρί. Ὁ δὲ λέγει αὐτῇ. Δεῖξόν μοι τὸν τόπον ἔνθα τοῦτο ἀπώλεσας. Ἀπιούσης οὖν αὐτῆς ἐπὶ τὸ Λαζάριον, ἠκολούθει ὁ μέγας. Καὶ γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, στὰς προσηύξατο. Οἱ οὖν κλέψαντες τοῦτο πρόβατον, ἔσφαξαν, καὶ τὰ κρέα ἐν τῇ ἀμπέλῳ κατέκρυψαν. Ἐν τῷ οὖν τὸν ὅσιον ἄνδρα προσ-

B εύχεσθαι μηδενὸς τῶν αἰτίων ὁμαλογούντων, τῆς χάριτος ἐνεργούσης, κόραξ ποθὲν ἐλθὼν, καὶ ἐπιστὰς τῇ κλοπῇ, λαβὼν κοπάδιον ἀπ' αὐτοῦ πάλιν ἀπέπτη. Προσεσχηκὼς οὖν τοῦτο ὁ μακάριος οὗτος, μικρὸν προελθὼν εὗρεν τὸ θῦμα, καὶ τοὺς κλέψαντας τοῦτο. Εἶθ' οὕτως προσπεσόντες αὐτῷ οἱ κλέψαντες τοῦτο νεώτεροι, καὶ τὴν αἰτίαν ὁμολογήσαντες, ἀπητήθησαν τὸ ἄξιον τίμημα, καὶ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, τοῦ μηκέτι τὰ τοιαῦτα τολμᾷν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΔ'.

Περὶ Ἀδολίου.

Ἔγνων πάλιν τινὰ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὀνόματι Ἀδόλιον, Ταρσέα τὸ γένος. Οὗνος παραγενόμενος ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις λίαν τὴν ἄτριπτον τῆς ἀρετῆς ὥδευσεν ὁδὸν οὐχ ἣν ἡμεῖς οἱ πολλοὶ ὡδεύσαμεν, ἀλλὰ ξένην τινὰ καὶ καινὴν ἑαυτῷ ἀνατεμὼν ὑπὲρ ἄνθρωπον πολιτείαν ἤσκησεν ἐν αὐτῇ· ὡς καὶ αὐ-

C τοὺς τοὺς δαίμονας πονηροὺς φρίξαντας αὐτοῦ τὸ αὐστηρὸν τῆς ἀρίστης πολιτείας μὴ τολμᾷν αὐτῷ προσεγγίσαι. Δι' ὑπερβολὴν γὰρ ἐγκρατείας καὶ ἀγρυπνίας φάντασμα εἶναι ὑπενοήθη. Ἐν μὲν γὰρ πάσῃ τῇ τεσσαρακοστῇ ἤσθιεν διὰ πάντε, καὶ τοῦτο ἐν μέτρῳ· τὸν δὲ ἄλλον χρόνον ἤσθιεν τρίτον. Τὸ δὲ μέγα καὶ παράδοξον τοῦτο ἦν αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς· οὗτος τρεφόμενος ἀφ' ἑσπέρας μέχρις ὅτε τῇ ἑωθινῇ ὥρᾳ πάλιν ἡ ἀδελφότης ἐν τοῖς εὐκτηρίοις συνήγετο. Οὗτος ὁ ἀθλητὴς ἑστὼς ἐν τῷ ἐλαιῶνι εἰς τὸν τῆς ἀναλήψεως βουνὸν, ὅθεν ἀνεγήφθη ὁ Ἰησοῦς, ἑστὼς, καὶ ψάλλων, καὶ προσευχόμενος διετέλει. Καὶ τοῦτο ἐποίει ἐν παντὶ καιρῷ, εἴτε ἔνιφεν, εἴτε ἔβρεχεν, εἴτε ἐπάγνιζεν, ἀσάλευτος ἔμενεν. Καὶ πληρώσας τὸν συνήθη τῶν εὐχῶν κανόνα, τὸ τηνικαῦτα τῷ ἐξυπνιαστικῷ σφυρίῳ τὰς πάντων ἔκρουεν κέλλας, συνάγων αὐτοὺς εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους πρὸς ὀρθρινὴν

D δοξολογίαν, καθ' ἑκάστην κέλλαν συμψάλλων αὐτοῖς ἓν ἢ δεύτερον ἀντίφωνον, καὶ συνευχόμενος οὕτως ἀπῄει πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ κελλίον Ὡς δὲ ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἐπίσταμαι αὐτὸς πολλάκις τῶν ἀδελφῶν αὐτὸν ἀποδυόντων ἐν καιρῷ θέρους καὶ ἀποπιεζόντων τῶν ἱματίων αὐτοῦ τὸν ἱδρῶτα, ὡς ἀπὸ λουτροῦ οὕτως ἀπέσταζον, ἀλλὰ δὲ περιβαλλόμενοι ἕως οὗ ταῦτα ἐψύχοντο. Καὶ μέχρι τρίτης ὥρας διαναπαυσάμενος, οὕτω πάλιν τὰς λοιπὰς ὥρας ἕως ἑσπέρας τῇ ψαλμῳδίᾳ καὶ ταῖς προσευχαῖς προσεῖχεν. Αὕτη τοίνυν ἡ ἀρετὴ τῆς ἄκρας ὑπομονῆς Ἀδολίου τῆς πέτρας τῆς στερεᾶς, ὃς ἐγένετο τὸ γένος Ταρσεύς. Ἐντελειωθεὶς δὲ μέχρι τέλους τοῖς ἄθλοις καρτερίας τὸν αἰώνιον ὕπνον κοιμᾶται ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ θάπτεται.

ΚΕΦΑΛ. ΡΕ'.

Περὶ Ἀβρααμίου.

Ἀβραάμιός τις γέγονεν μοναχὸς ἀκριβὴς τῇ

et magis indifferentem, curarunt eum a superbia, A deducentes eum ad cognitionem suæ imbecillitatis, illusum a dæmone superbiæ, et sanctis precibus suis in pristinam vitæ sanctitatem restituerunt.

CAPUT CVI.

Vita abbatis Elpidii.

In Amorrhæorum speluncis quæ sunt in Jericho, quas olim construxerant fugientes Jesum Nave, qui tunc populabatur alienigenas, in monte Luca fuit quidam Elpidius, Cappadox genere, postea autem dignatus presbyteratu monasterii quod illic est, factus a Timotheo chorepiscopo Cappadociæ, viro sufficientissimo. Is habitavit in quadam spelunca, et tantam in exercitatione ostendit continentiam, ut omnes obscuraret. Vixit enim viginti quinque annos, vescens solum Sabbatis et Dominicis; stans autem B totas noctes cantabat. Quem sicut apes regem suum, ita innumera multitudo fratrum secuta, illum montem ædificavit: licebatque illic videre apud unumquemque diversos modus vitæ exercitationis. Hunc aliquando Elpidium, et vere Elpidium, qui revera spe gaudebat, et propter Christum sustinebat afflictionem, noctu psallentem nobis unacum eo psallentibus, pupugit scorpius: quem cum calcasset stans, non mutavit habitum corporis; tanta tolerantia nullum duxit rationem doloris quem inussit scoripius, Porro autem cum quodam die quidam frater teneret frustum sarmenti (154). id accepit sanctus dum sederet in margine montis, et infodit tanquam plantans, etsi non esset tempus; usque adeo autem crevit, et tam ampla vitis evasit, ut tegeret totam ecclesiam. C

CAPUT CVII.

Vita abbatis Ænesii.

Cum hoc sancto Dei athleta una etiam fuit consummatus inclytus Dei servus Ænesius, vir magnæ existimationis, et qui fuit insignis in exercitatione.

CAPUT CVIII.

Vita abbatis Eustathii (155).

Et ejus frater Eustathius et honore æqualis, promptoque et alacri animo exercens vitæ certamina.

Eo autem processit beatus Elpidius impatibilitate corpus macerans, ut tota ejus (159) ossium structura D perspicue pateret. Fertur autem hoc quoque in ejus virtutis narrationibus a studiosis ejus discipulis, quod totis viginti quinque annis non fuit conversus ad Occidentem; etsi speluncæ ostium esset positum in montis cacumine. Neque post horam sextam solem qui imminebat capiti, vidit unquam inclinantem ad Occidentem; neque stellas quæ in occasu oriuntur vidit viginti annis. Hic magnus athleta patientiæ, ex quo ingressus est speluncam, non descendit de monte donec fuit sepultus. Hæc sunt cœlestia facinora coronati et invicti athletæ Elpidii, qui nunc cum sui similibus degit in paradiso.

CAPUT CIX.

Vita abbatis Sisinnii.

Hujus discipulus Sisinnius nomine, qui prodiit quidem ex servili fortuna; fide autem liber, genere Cappadox. Oportet enim genera quoque significare ad gloriam Christi qui nos reddit claros genere, nempe deducit ad beatam et veram nobilitatem, nempe regnum cœlorum. Hic cum fuisset longo tempore apud beatum Elpidium acris athleta virtutum exercitationis, ut qui sex vel septem annis didicisset viri virtutes, et fortitudinem laborum in exercitatione, is postea seipsum inclusit monimento. In eo autem constitutus tres annos, perseveravit in orationibus, non noctu, non interdiu sedens, non accumbens, non foras egrediens. Is assecutus est gratiam adversus dæmones. Nunc autem reversus in patriam, dignus est habitus presbyteratu; ab eo collecta fraternitate virorum et mulierum, dato testimonio impatibilitatis per honestam vitæ institutionem, et mascula expulsa sua cupiditate, et feminarum mollitie constricta continentia, adeo ut impleatur quod scriptum est: In Christo Jesu non est masculus et femina; non est servus, nec liber (*Galat.* II). Est autem etiam insigniter hospitalis, etsi careat possessionibus, in vituperium divitum qui minime impertiuntur.

CAPUT CX.

Vita abbatis Gaddana (157).

Novi ego senem quemdam Palæstinum genere, Gaddanam nomine, qui toto vitæ suæ tempore vixit absque tecto, vixit autem circa Jordanem. Hunc beatum eremitam, cum Judæi moti æmulatione, in locis quæ sunt circa mare Mortuum adorti, stricto gladio invasissent, accidit ut tale fieret miraculum. Dum ensem extolleret, et vellet Gaddanæ afferre interitum, exsiccata est manus ejus qui ensem tenebat, isque illi ita cecidit ut non sentiret. Hoc auxilium a Deo latum est beato Gaddana, et hæc victus beati viri usque ad finem vitæ.

CAPUT CXI.

Vita abbatis Eliæ.

Rursus quidam Elias monachus probatissimus, in iisdem locis habitabat in spelunca; et cum esset vitæ honestissimæ et in primis religiosæ, vocabat continentiæ et orationi, omnes advenientes benigne excipiens. Quodam ergo die cum complures fratres ad eum accessissent, erat enim illac eis transeundum, ei panes defecerunt; juransque nobis affirmabat dicens: Propemodum sum exanimatus ob cibi penuriam. Ingressus ergo cellam mœrore animi confectus, quod nescirem quemadmodum in eos qui adventarant, implerem pro viribus mensuram charitatis, inveni tres recentes panes illic positos, quos lætus accepi et apposui. Cum autem viginti viri comedissent ad satietatem, superfuit unus panis. Eum autem cum sustulissem, usus sum eo viginti quinque diebus. Hæc domini gratia facta est cum hospitali Elia, cujus laborum remunerationes paratæ sunt apud benignum Dominum.

CAPUT CXII.

De Sabbatio.

Quidam sæcularis Sabbatius nomine, Jerichuntinus genere, cum haberet uxorem, propter Dei timorem adeo amavit monachos, ut ipse obiret cellas et omnem solitudinem noctibus, et in unoquoque monasterios foris poneret unum modium dactylorum, et olerum quod satis esset, propterea quod pane non vescantur qui in Jordane sunt exercitatores. Huic Monachorum exceptori (158), et commodæ mensæ pro continentibus structori, cum is quodam die tulisset sanctis quæ exercitationi erant necessaria, maligni æmulatione leo occurrit, inimico monachorum excitante immanem feram adversus ministrum monachorum, studente et illas privare refectione, et hunc suo proposito. Et cum fera eum comprehendisset a lapide unius ex monachis, suis unguibus eum protrusit et evertit. Sed qui docuit in Daniele leones jejunare, prohibuit ne eum qui servabat præcepta devoraret leo, esti valde esuriret. Quo factum est ut accepto senis asino recederet; qui enim huic vitam donaverat, feræ quoque famen sedavit.

CAPUT CXIII.

De Philoromo (159) *presbytero.*

Religiossimum presbyterum Deique amantissimum Philoromum in Galatia convenimus, et cum eo longo tempore versati sumus, qui fuit vir exercitatissimus. Is ortus quidem est ex matre serva, patre vero libero. Tantam autem virtutum nobilitatem ostendit in vitæ Christianæ institutione, ut etiam ipsi qui sunt in genere insuperabiles, ejus vitam angelis æqualem revererentur, et efficacem virtutem exercitationis. Is mundo renuntiavit in diebus Juliani exsecrandi imperatoris, et libere cum hoc impio est locutus generosus Christi athleta Philoromus, quem jussit radi, et a pueris validissime verberari (160). Is vero rem fortiter et toleranter tulit, et ei egit gratias, ut ipse nobis narravit. Hunc præclarum virum in principio adortum est bellum fornicationis et galæ, ut dicebat, quem morbum tyrannidem (161) exercentem ita superavit, ac si immensum incendium multa aqua exstingueret : summa cura continentiæ ferrum gestando, et se concludendo, et abstinendo a cibis et pane triticeo, et ut semel dicam, ab omnibus coctis, et in his se fortiter gerendo ac tolerando annis octodecim. Qui cum id vicerit, potuit hymnum victoriæ canere, sic dicens : Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, et non lætificasti inimicos meos supra me (*Psal.* XXIX). Hic a spiritu fornicationis varie oppugnatus, perseveravit quadraginta annos in monasterio. Is autem narrabat, dicens : Triginta et duos annos nullum fructum tetigi. Cum autem, inquit, timiditas me summe oppugnasset, adeo ut vel interdiu pertimescerem, me inclusi sex annos in monimento; et ea ratione evasi superior, ex impatibilitate bellum gerens cum spiritu, qui mihi hanc imponebat servitutem. Hujus viri insignis magnam curam gerebat beatus Basilius episcopus, qui delectabatur ejus austeritate, constantia, et in opere diligentia,

A qui adhuc in hodiernum diem a calamo et charta non recessit, cum sit natus annum octogesimum. Dixit hic beatus : Ex quo sum initiatus et regeneratus ex Spiritu et aqua, usque in hodiernum diem, alienum panem gratis non comedi, sed eum qui ex propriis laboribus paratur : et coram Deo loquens (162) nobis persuadebat se ducentos quinquaginta solidos ex opere manuum suarum dedisse iis qui erant manci ac mutili, neque ulli unquam fecisse injuriam. Is pedestri itinere venit Romam usque ad orandum in martyrio sanctorum Petri et Pauli : pervenit autem etiam usque ad Alexandriam, cum vovisset, in martyrium venerandi athletæ Marci. Dignus autem, inquit, sum habitus, qui voti gratia bis propriis pedibus venirem Jerosolyma ad honoranda loca sancta, et ipse mihi suppeditavi impensas. Dicebat autem
B nobis, ut utilitatem ex eo caperemus : Non memini me unquam animo a Deo meo recessisse. Hujus beati Philoromi talia sunt certamina, et in his est invicta victoria, et beatorum laborum ei redditur finis, corona gloriæ immarcescibilis.

CAPUT CXIV.

Vita beati Severiani (163) *et ejus uxoris.*

In Ancyra Galatiæ, in ipso loco contigit mihi alloqui quemdam Severianum ex comitibus una cum ejus conjuge Bosphoria, nec eorum magnam habui experientiam. Ii quidem multa spe bona repleti sunt, et suos frustrantur filios, revera in futura intuentes. Suorum enim prædiorum reditus consumunt in egenos, habentes quatuor filios, et duas filias, quibus nullam possessionem (164) dederunt, præterquam
C iis quæ nupserant. Dicebant autem reliquis suis filiis : Post nostrum decessum omnia sunt vestra; quandiu autem sumus superstites, nos possessionum nostrarum fructus colligemus, eos distribuentes ecclesiis et monasteriis, et xenodochiis, et omnibus egentibus, quorum preces et vobis et nobis et filiis pro hac temporaria et laboriosa vitam æternam comparabunt (*Eccli.* XXI, 6). In quibus hoc quoque est eorum virtutis egregiæ. Cum esset magna fames, et quæ omnium hominum pervadebat viscera, illi tunc eas quæ tunc erant hæreses traduxerunt ad rectam opinionem. Nam cum in multis prædiis horrea sua aperuissent, ea præbebant in alimentum pauperum; adeo ut ex hac inexplicabili eorum benignitate in unam rectæ fidei consonantiam convenerint qui
D erant hæreticæ opinionis, Deo gratias agentes ob simplicem eorum fidei, et immensam beneficentiam. Alia autem exercitatio eorum erat admirabilis vestis eorum habitus erat maxime venerandus et parcus ; eratque in eis magna et quæ dici nequit victus tenuitas; erant valde modici sumptus, alimentorum frugalitate contenti quantam vita requirebat; pietatem in Deum mirandum in modum exercentes; in agris degentes plurimo tempore, semper fugientes civitates, et vitia quæ ex eis oriuntur, ne ex jucunda cum turba conversatione tumultus civiles attraherent, et exciderent a Dei proposito. Propter hæc omnia horum beatorum rectæ vitæ facinora, hinc jam

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΒ'.

Περὶ Σαββατίου.

Σαββάτιος ὀνόματι κοσμικὸς, τῷ γένει Ἱεριχούντιος, γυναῖκα ἔχων, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον τοσοῦτον ἐγένετο φιλομονάζων, ὡς κυκλεύειν τοῦτον ἀνὰ τὰς κέλλας, καὶ τὴν ἔρημον πᾶσαν ἐν ταῖς νυξίν. Καὶ καθ' ἑκάστην μονὴν λάθρα ἔξω τιθέναι φοινίκων μόδιον ἕνα, καὶ λαχάνων τὸ αὔταρκες, διὰ τὸ μὴ ἐσθίειν ἄρτον τοὺς ἀσκητὰς κατὰ τὸν Ἰορδάνην. Τούτῳ δὲ τῷ δεξιωτῇ τῶν μοναχῶν, καὶ εὐτραπέζῳ τῶν ἐγκρατῶν, μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀποκομίσαντι τοῖς ἁγίοις τὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπιτήδεια, ζήλῳ τοῦ πονηροῦ τούτῳ λέων ὑπήντησεν, τοῦ ἐχθροῦ τῶν μοναχῶν τὸν ἀνήμερον θῆρα κατὰ τοῦ διακόνου αὐτῶν ἐξεγείραντος, στερῆσαι σπουδάζοντος κἀκείνοις τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ τοῦτον τῆς προθέσεως. Καὶ καταλαβὼν αὐτὸν ὁ θὴρ ἀπὸ σημείου ἑνὸς τῶν μοναχῶν, τῇ ἰδίᾳ δρακὶ ὦσεν αὐτὸν, καὶ κατέστρεψεν. Ἀλλ' ὁ ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ διδάξας νηστεύειν τοὺς λέοντας, καὶ τοῦτον τῆς τοῦ φιλεντόλου θοίνης ἐκώλυσεν σφοδρῶς πεινῶντα τὸν λέοντα. Ἐξ ὧν τὸν ὄνον τοῦ γέροντος λαβὼν ἀνεχώρησεν, Ὁ γὰρ τούτῳ τὴν ζωὴν χαρισάμενος, καὶ τοῦ θηρὸς τὴν πεῖναν παρεουθήσατμ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΓ'.

Περὶ Φιλορώμου.

Περιετύχομεν ἐν Γαλατίᾳ καὶ συνεχρονίσαμεν μακρῷ χρόνῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ πρεσβυτέρῳ Φιλορώμῳ, ἀνδρὶ ἀσκητικωτάτῳ καὶ καρτερικωτάτῳ. Ὃς ὥρμητο μὲν ἐξ οἰκέτιδος μητρὸς ἐλευθέρου δὲ πατρός. Τοσαύτην δὲ εὐγένειαν ἐνάρετον εἰς τὴν κατὰ τὸν Χριστὸν ἐνεδείξατο πολιτείαν, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀνικήτους ἐν γένει αἰδεῖσθαι αὐτοῦ τὴν ἰσάγγελλον ζωὴν, καὶ τὴν τῆς ἀσκήσεως ἐνεργὸν ἀρετήν. Οὗτος ἀπετάξατο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰουλιανοῦ τοῦ δυσωνύμου βασιλέως, καὶ μετὰ παῤῥησίας διελέχθη τούτῳ δυσσεβεῖ ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴς ὁ Φιλόρωμος· ὃν ξυρισθῆναι ἐκέλευσεν, καὶ ὑπὸ παιδαρίων ἐντονώτατα κοσσισθῆναι. Ὃς ἐγκαρτερήσας τῷ πράγματι, καὶ χάριτας αὐτῷ ὡμολόγησεν, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διηγήσατο. Τούτῳ ἐπέθετο τῷ γενναίῳ ἐν προοιμίοις ὁ τῆς πορνείας πόλεμος καὶ τῆς γαστριμαργίας, ὡς ἔλεγεν· ὃς τυραννῆσαν τὸ πάθος ἐξήλασεν· καθάπερ πυρκαϊὰν ἄμετρον ὕδατι λάβρῳ κατασβέσας ἄκρας ἐγκρατείας ὅρῳ, σιδηροφορίᾳ τε, καὶ ἐγκλεισμῷ, καὶ ἀποχῇ βρωμάτων καὶ σιτίνου ἄρτου, καὶ ἁπαξαπλῶς πάντων τῶν ἑψομένων διὰ πυρὸς, διακαρτερήσας ἐν τούτοις ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτεσιν. Ὅστις ταῦτα ὑπερνικήσας τὰ ἄτακτα πάθη, ᾖσεν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον τῷ Χριστῷ· Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὔφρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ. Οὗτος ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας διαφόρως πολεμηθεὶς ἐνεκαρτέρησεν ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ τεσσαράκοντα ἔτη. Ἀφηγεῖτο δὲ οὗτος, ὅτι Ἐπὶ τριάκοντα καὶ δύο ἔτη οὐδεμιᾶς ὀπώρας ἡψάμην. Δειλίας δέ ποτέ με, φησὶ, πολεμησάσης εἰς ἄκρον, ὡς καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἔκφοβον γίνεσθαι, πρὸς τὸ ταύτης περιγενέσθαι, μνήματι ἑαυτὸν καθεῖρξεν ἐπὶ ἔτη ἕξ. Καὶ ταύτης περιεγένετο τὸν ἐξ ἐπαφῆς πόλεμον πολεμήσας μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ τὴν δειλίαν τούτῳ ἐπάγοντος. Τούτου τοῦ ἀοιδίμου πάνυ ἐκήδετο ὁ μακάριος Βα-

A σίλειος ἐπίσκοπος, ἡδόμενος αὐτοῦ τῇ αὐστηρίᾳ, καὶ τῇ στυφότητι, καὶ προσεχείᾳ τοῦ ἔργου· ὃς εἰσέτι καὶ νῦν τοῦ καλάμου καὶ τῆς τετράδος τοῦ γράφειν οὐκ ἐνεχώρησεν, ὀγδοηκοστόν που ἄγων ἔτος τῆς ἡλικίας. Οὗτος ἔφησεν ὁ μακάριος, ὅτι ἀφ' οὗ ἐμυσταγωγήθη καὶ ἀνεγεννήθη ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας, ἄρτον ἀλλότριον δωρεὰν οὐ βέβρωκεν παρά τινι, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων πόνων, καὶ ἐπὶ Θεοῦ ἡμᾶς ἔπεισεν, ὅτι διακόσια πεντήκοντα νομίσματα ἐκ τοῦ ἔργου τῶν χειρῶν αὐτοῦ λελωβημένοις δέδωκεν, ἀδικήσας οὐδένα οὐδέποτε. Ὃς πεζῇ τῇ πορείᾳ καὶ μέχρις αὐτῆς Ῥώμης ἀπῆλθεν, εὐξόμενος εἰς τὸ ἁγιώτατον μαρτύριον τῶν μακάρων καὶ ἱερῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ Πέτρου καὶ Παύλου. Ἔφθασε δὲ καὶ μέχρις Ἀλεξανδρείας, εὐ-
B ξόμενος εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ τιμίου ἀθλητοῦ Μάρκου. Κατηξιώθην δὲ, ἔφη, χάριν εὐχῆς, καὶ δεύτερον ἐν Ἱεροσολύμοις εἰς τιμὴν τῶν ἁγίων τόπων ἰδίοις ἀπελθὼν ποσὶν, καὶ ἀναλώμασιν ἑαυτῷ ἐπαρκέσας. Ἔλεγεν δὲ ἡμῖν οὗτος αὐτὸς χάριν τοῦ ἡμᾶς ὠφεληθῆναι, ὅτι Οὐ μέμνημαί ποτε ἀποστὰς κατὰ νοῦν τοῦ Θεοῦ μου. Ταῦτα τὰ ἆθλα τοῦ μακαρίου Φιλορώμου, καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀήττητος νίκη· καὶ αὐτῷ ἀποδέδοται τῶν μακαρίων πόνων τὸ πέρας, ὁ ἀμαράντινος τῆς δόξης στέφανος.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΔ'.

Περὶ Σευηριανοῦ.

Ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, περιέτυχον Σευηριανῷ τινι λαμπροτάτῳ ἀπὸ κομήτων ἅμα τῇ τούτου ἐλευθέρᾳ Βοσπορίᾳ· ὧν καὶ μικρὰν πεῖραν ἔσχον· οἵτινες ἐπὶ τοσοῦτον ἐλπίδων χρη-
C στῶν ἐπληρώθησαν, ὡς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν παραλογίσασθαι, ἔργῳ τὰ μέλλοντα βλέποντες. Τὰς γὰρ προσόδους τῶν χωρίων ἀναλίσκουσιν εἰς τοὺς δεομένους, ἔχοντες τέσσαρας υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας, οἷς οὐδὲ κτῆμα ἐδίδοσαν, παρεκτὸς τῶν γαμηθεισῶν· λέγοντες τοῖς λοιποῖς τῶν τέκνων, ὅτι Μετὰ μὲν ἡμετέραν ἀποβίωσιν πάντα ἐστὶν ὑμέτερα, ἐν ᾧ δὲ περίεσμεν, τοὺς καρποὺς τῶν κτημάτων ἡμεῖς κομισόμεθα διανέμοντες ἐκκλησίαις, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξενοδοχείοις, καὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις· ὧν αἱ εὐχαὶ καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν, ὦ τέκνα, τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀντὶ τῆς προσκαίρου ταύτην καὶ ἐπιπόνου παρέξουσι. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτοῖς ἐνάρετον ὑπῆρξεν· λιμοῦ γενομένου μεγάλου, καὶ κατὰ σπλάγχνων χωροῦντος πάντων ἀνθρώπων, τότε ἐκεῖνοι τὰς αἱρέσεις τὰς ἐκεῖσε εἰς ὀρθοδοξίαν
D μετήνεγκαν. Ἐν πολλοῖς γὰρ χωρίοις τοὺς σιτοβολῶνας ἑαυτῶν ἀνοίξαντες παρέθηκαν εἰς διατροφὴν τοῖς πεινῶσιν. Ὡς ἐκ τῆς τούτων ἀφάτου φιλανθρωπίας εἰς μίαν συμφωνίαν τῆς ὀρθῆς πίστεως συνελθεῖν τὰς αἱρέσεις, δοξάζοντας τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ τούτων ἁπλῇ πίστει καὶ ἀμέτρῳ εὐποιΐᾳ. Ἡ δὲ ἄλλη ἄσκησις τούτων θαυμασία, σχῆμα σεμνότατον καθ' ὑπερβολὴν, λιτότης ἐσθῆτος καὶ εὐτέλεια παρ' αὐτοῖς πολλὴ καὶ ἀνέκφραστος. Ὀλιγοδάπανοι σφόδρα λιτότητι τροφῆς ἀποχρώμενοι ὅσον τὸ ζῆν ἀπαιτεῖ· ἐξασκοῦντες τὴν εἰς Θεὸν σωφροσύνην ὑπερφυῶς· τὸ πλεῖστον τῶν χρόνων ἐν ἀγροῖς διαιτώμενοι, ἥδιστα μᾶλλον τῇ ἡσυχίᾳ προσομιλοῦντες· φεύγοντες ἀεὶ τὰς πόλεις καὶ τὰς ἐκ τούτων τικτομένας κακίας· μήποτε τῷ συνασμενισμῷ τῶν ὄχλων σπάσωσί τι τῶν

θορύβων τῶν πολιτικῶν, ἐκπίπτοντες τῆς ἐνθέου A προθέσεως. Διά τοι ταῦτα πάντα τὰ κατορθώματα τῆς ἐναρέτου πολιτείας τούτων τῶν μακαρίων ἐντεῦθεν ἤδη βλέπουσι τοῖς νοητοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ ἡτοιμασμένα αὐτοῖς παρὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ τὰ αἰώνια ἀγαθά.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΕ'.

Περὶ τοῦ ἐλεήμονος μοναχοῦ.

Ὁμοίως ἐν ταύτῃ τῇ πόλει εὑρήκαμεν μονάζοντα, χειροτονίαν μὲν πρεσβυτερίου μὴ καταδεξαμένῳ δέξασθαι, ἀπὸ στρατείας ἡγμένον ὀλίγου χρόνου. Ὅς εἰκοστὸν ἔτος ἄγων ἐν ἀσκήσει ταύτην εἶχε τὴν πολιτείαν· παραμένει μὲν τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως ἀνδρὶ ἁγιωτάτῳ. Τοσοῦτον δέ ἐστι φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων, ὡς καὶ τὰς πόλεις περιιέναι, καὶ ἐλεεῖν τοὺς δεομένους. Οὗτος οὐκ ἀμελεῖ οὐ φυλακῆς, οὐ νοσοκομείου, οὐ πτωχείου, οὐ πλουσίου, οὐ πένητος, B ἀλλὰ πᾶσιν ἐπικουρεῖ· τοῖς μὲν πλουσίοις λόγους εὐσπλαγχνίας παρέχων καὶ ἐλέους, ὡς ἀσπλάγχνοις καὶ ἀνελεήμοσιν· τῶν δὲ ἐνδεῶν φροντίζων ἑκάστου τὰ πρὸς τὰς χρείας· τοὺς μαχομένους εἰρηνεύων, τοῖς γυμνοῖς χορηγῶν ἐνδύματα, τοῖς ἀσθενοῦσι τὰ ἀλεξιτήρια πρὸς θεράπειαν. Οἷα δὲ φιλεῖ γίνεσθαι ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι ταῖς μεγάλαις, ἔστι καὶ ἐν αὐτῇ. Ἐν γὰρ τῇ στοᾷ τῆς ἐκκλησίας πλῆθος τῶν λωβῶν ἐστι κατακείμενον, ἐρανιζόμενον τὴν τροφὴν τὴν ἐφήμερον, τῶν μὲν ἀγάμων, τῶν δὲ γεγαμηκότων. Συνέβη οὖν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν νυκτὶ τίκτειν ἑνὸς τούτων τὴν γυναῖκα ἐν τῇ στοᾷ, καὶ τοῦτο ἐν χειμῶνι. Βοώσης οὖν αὐτῆς, καὶ κεντουμένης ὑπὸ τῆς ἀφορήτου ἐκείνης ὀδύνης, ἐπήκουσεν τῆς ὀλολυγῆς ὁ μακάριος οὗτος προσευχόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, C καὶ καταλείψας τὰς συνήθεις αὐτοῦ προσευχὰς, ἐξελθὼν ἐπίδε, καὶ μηδένα εὑρὼν τὸν ταύτῃ παραστησόμενον ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἐκείνῃ, αὐτὸς ἰατρίνης τόπον ἐπέσχεν, οὐ βδελυξάμενος τὸ μύσος τὸ παρακολουθοῦν ταῖς τικτούσαις τῶν γυναικῶν, ἀναισθησίαν αὐτῷ χαρισαμένης τῆς βαθυτάτης ταύτης ἐλεημοσύνης τῆς παρ' αὐτοῦ γεγενημένης. Τούτου μὲν τοῦ φιλοχρίστου τὸ εἶδος τῶν ἱματίων, ὧν περιβέβληται, οὐκ ἔστιν ἄξιον ὀβολοῦ. Τὸ δὲ βρῶμα τῶν ἱματίων ἀμφήσιστον· πυκτίῳ ἐγκύψαι οὐ καρτερεῖ, τῆς φιλανθρωπίας αὐτὸν ἀπελαυνούσης τῶν ἀναγνωσμάτων. Βιβλίον ἐὰν τις αὐτῷ χαρίσηται τῶν ἀδελφῶν, παραχρῆμα τοῦτο πιπράσκει, τοῖς ἐνδεομένοις δὲ τὸ τίμημα διανέμων, ἐπιλέγων τοῦτο τοῖς ἐπισκήπτουσι, διὰ τί ταῦτα πωλεῖ, ὅτι Πόθεν ἔχω μου πεῖσαι τὸν διδάσκαλον, ὅτι τὴν τέχνην αὐτοῦ μεμάθηκα ἀκριβῶς, ἐὰν μὴ αὐτῷ ἐκείνῳ καταχρήσωμαι εἰς τὸ τῆς τέχνης κατόρθωμα; Ὁ ἀθάνατος οὗτος ἐν ταύτῃ παραμείνας τῇ πράξει ἄχρι τῆς δεῦρο ἀειθαλὲς μνήμης ὄνομα πάσῃ τῇ περιοίκῳ ἐκείνῃ κατέλιπεν, αὐτὸς τὴν αἰώνιον χαρὰν ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ καρπούμενος· ἀπολαμβάνων τῶν μακαρίων πόνων τὰ ἄξια ἔπαθλα· πεινῶντας θρέψας ἐνθάδε, καὶ γυμνοῖς περιβόλαια χαρισάμενος, νυνὶ παρὰ τῷ μισθαποδότῃ τῶν καλῶν ἔργων παντοδαπῆς τρυφῆς ἀπολαύων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙϚ'.

Βίος τοῦ ἀββᾶ Βησαρίωνος.

Ἐγένετό τις γέρων ἀκτήμων καὶ ἐλεήμων, ἀββᾶ Βησαρίων ὀνόματι. Οὗτος κατελθὼν εἰς κώμην τινὰ, ἴδεν γυμνὸν πτωχὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ τεθνηκότα. Αὐτὸς δὲ ἕνα χιτῶνα φορῶν, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν, καὶ μικρὸν μαφόριον· οὐδὲν γὰρ ἐκέκτητο πλὴν τούτου τοῦ ἀναγκαίου σκεπάσματος. Εἶχεν δὲ καὶ μικρὸν Εὐαγγέλιον ὑπὸ τὴν μάλην ἀεὶ, πρὸς ἔλεγχον ἑαυτοῦ τοῦ διαπαντὸς ὑπακούειν τῇ Δεσποτικῇ φωνῇ, ἢ μᾶλλον ἔργῳ κατορθωθέντα τὸν λόγον ἐπιφερόμενος. Τοιαύτῃ γὰρ ὁ ἀνὴρ ὑπερβολῇ βίου χρησάμενος, ἀνεπαισχύντως ὡς ἐπίγειος ἄγγελος τὴν ἐπουράνιον ἐν νόμῳ διήνυσεν πορείαν. Οὗτος οὖν ἑωρακὼς τὸ λείψανον, εὐφυῶς τὸ μαφόριον ἀποφορτωσάμενος, ἐναπέθετο τῷ τεθνηκότι. Καὶ πάλιν ὀλίγον βαδίσας, δεομένῳ γυμνῷ συνήντησεν· καὶ διακρινόμενος ἔστη καθ' ἑαυτὸν λογιζόμενος οὕτως· Πῶς ἐγὼ μὲν, ὁ δῆθεν ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ, ἱμάτιον περίκειμαι, ὁ δὲ ἐμὸς ἀδελφὸς ψύχει καταπήγνυται; Εἰ τοίνυν ἐάσω τοῦτον λιποψυχῆσαι, θανάτου πάντως αἴτιος τῷ πλησίον γενήσομαι. Τί οὖν; ἀποδυσάμενος μερίσω, τὸν χιτῶνα κόψας, ἢ τὸ πᾶν τῷ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δώσω; Ἀλλὰ τί χρήσιμον ἐμοί τε κἀκείνῳ τὸ σχιζόμενον μέρος; Καὶ διακριθεὶς ἔφη· Μὴ βλάβη τις ἡμῖν, εἰ πλέον ποιήσωμεν τῆς ἐντολῆς; Τοιγαροῦν ὁ γενναῖος οὗτος ἀθλήσας, προθύμως καλεῖ τὸν πτωχὸν εἰς τὸν πυλῶνα, καὶ τοῦτον ἐνδεδυμένον ἀπολύσας, ἔστη γυμνὸς, ἑαυτὸν ταῖς χερσὶ περισκέπων, ὀκλάσας καὶ ὑποκαθήμενος, μόνον ἔχων τὸν πλουσιοποιὸν λόγον ὑπὸ τὴν μάλην. Κατ' οἰκονομίαν δὲ τούτου παριόντος ὁ ἐπὶ τῆς εἰρήνης ἐπέγνω τὸν γέροντα, καὶ πρὸς τὸν ἐχόμενον σύμμαχον εἶπε· Βλέπε ἐκεῖ οὐκ ἔστιν ὁ γέρων ἀββᾶ Βησαρίων; τοῦ δὲ φήσαντος, Ναί· καταβὰς ἐκ τοῦ ζώου ταχέως, ἠρώτησεν τὸν ἅγιον, ὅτι Τίς σε ἐξέδυσεν; Ὁ δὲ τῇ δεξιᾷ προσενεγκὼν τὸ Εὐαγγέλιον, Τοῦτο, φησὶν, ἐξέδυσέν με. Παραχρῆμα δὲ τὸ ἑαυτοῦ ἱμάτιον ὁ ἐπὶ τῆς εἰρήνης ἀποδυσάμενος, τὸν τέλειον στρατιώτην ἐνέδυσεν. Καὶ ἀπαθῶς φορέσας τὴν ὡς μικρὰν ἐσθῆτα τῶν μοναχῶν τοῦ κόσμου ἀνεχώρησεν ἀφανὴς, τούτου τὴν πολιτείαν ἑωρακότος, ἐκκλίνων τὸν ἔπαινον, τὴν παρὰ τοῦ κρυπτοῦ τιμὴν ὁ κρυπτόμενος ἀναμένων. Ὁ αὐτὸς οὗτος μετὰ τὸ κατωρθωκέναι πᾶσαν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν, μηδὲ ἔχων τοῦ κόσμου τούτου ἔτι κατὰ διάνοιαν, πρὸς ἐντελεστέραν τῆς θείας ἀποφάσεως ἐργασίαν, ἐν παρόδῳ πτωχὸν ἑωρακὼς, δρομαίως εἰς τὴν ἀγορὰν ἀπῆλθεν, ἔνθα στὰς ὀλίγον, τόμον Εὐαγγελίου διαπέπρακεν. Μεθ' ἡμέρας οὖν ὁ σὺν αὐτῷ μαθητὴς, D ἀββᾶ Δουλᾶς λεγόμενος, ἠρώτησεν τὸν γέροντα, λέγων, ὅτι Τί γέγονεν τὸ μικρὸν βιβλίον, ἀββᾶ; πρὸς ὃν ἡσύχως ὁ γέρων σεμνὸν καὶ χαριέστατον ῥῆμα λίαν ἐφθέγξατο, φάσκων οὕτως· Μὴ λυποῦ, ἀδελφέ· ἵνα γὰρ ἐκεῖ παῤῥησίαν ἔχωμεν, αὐτὸν τὸν λόγον ἐπώλησα διὰ τὴν ὑπακοὴν τὸν ἀεὶ λέγοντά μοι· Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς. Εἰσὶν δὲ καὶ ἄλλαι πράξεις πάμπολλαι ἐνάρεται τοῦ μεγάλου τούτου Πατρός· μεθ' οὗ καὶ ἡμεῖς μέρος ἔχειν καταξιωθῶμεν, χάριτι τοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΖ'.

Περὶ Μελάνης.

Ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην καὶ γυναικῶν ἀνδρείων

intelligentibus oculis aspiciunt æterna bona quæ parata sunt a Dei gloria.

CAPUT CXV.

Vita Eleemonis monachi.

Vidimus in hac civitate monachum, qui ordinem presbyteratus suscipere recusavit. Venerat autem ad tale propositum post militiam exigiu temporis. Is vigesimum annum agens in exercitatione, hoc habuit vitæ institutum ut permaneret apud civitatis episcopum virum sanctissimum. Est autem adeo benignus et misericors, ut etiam urbes circumeat, et misereatur eorum qui indigent. Is non negligit custodiam, non nosocomium, non ptochium, non divitem, non pauperem; sed fert opem omnibus: apud divites quidem, ut immites et immisericordes, verba faciens de misericordia, unicuique autem ex indigentibus providens quæ sunt necessaria, eos qui pugnant pacificans, nudis suppeditans indumenta, ægrotis medicamenta afferens ad curationem. Quod autem solet fieri in omnibus magnis civitatibus, in ea quoque fiunt; in porticu enim ecclesiæ jacet multitudo mancorum ac mutilorum, quotidianum victum emendicantium; qui partim quidem uxores non duxerunt, partim vero etiam duxerunt. Quodam ergo die accidit ut unius horum uxor pareret in porticu, et in ipsa hieme; ea ergo clamante cum ab illo intolerabili dolore pungeretur, audivit hic beatus ululatum, orans in ecclesia; et relictis sibi consuetis precibus, egressus respexit; et cum neminem invenisset qui illi adesset in hac necessitate, ipse functus est vice obstetricis, non abhorrens fastidium quod consequitur mulieres parientes, mulierum insensibilitatem ei fargiente hac profundissima eleemosyna. Atque vestium quidem quibus est indutus pretium non est unius oboli; cibus autem contendit cum vestibus: libello autem non sustinet incumbere, a lectionibus eum abducente clementia. Si quis ex fratribus ei librum donaverit, eum statim vendit, et distribuit pauperibus. Iis autem qui sciscitabantur: Cur hæc vendis? dicebat: Qui possum meo persuadere magistro me ejus artem accuarte didicisse, nisi illo ipso usus fuero ad artem recte exercendam [1]? Hic immortalis cum in hac actione hucusque permansisset, perpetuo germinans memoriæ nomen reliquit illi quæ est circumcirca regioni. Ipse fruens æterno gaudio in regno cœlorum, recipiens digna præmia beatis laboribus: et qui esurientes hic nutriit, et nudis dedit vestimenta, nunc apud bonorum operum remuneratorem fruitur omne genus deliciis.

CAPUT CXVI.

Vita abbatis Bisarionis (165).

Fuit quidam senex, possessionibus carens, et misericors, nomine Bisarion. Is cum venisset in quemdam vicum, vidit mendicum nudum in foro mortuum, unam quidem ferens tunicam convenienter evangelicæ traditioni, et parvum superhumerale; nihil enim possidebat præter hoc necessarium tegumentum. Habebat autem semper quoque parvum Evangelium sub axilla, aut ad sui faciendum periculum num perpetuo voci Domini obediret, aut potius gestans sermonem quem erat opere executus. Tam admirabili enim vita usus est hic vir, et citra ullum dedecus, ut perinde ac terrestris angelus cœleste iter legitime peregerit. Hic ergo cum vidisset reliquias, se protinus exuens superhumerali, eo induit mortuum. Et rursus cum parum processisset, nudo egenti occurrit, et stetit apud se disceptans, et sic ratiocinans: Quomodo ego quidem, qui mundo renuntiavi, veste induor, frater autem meus algore concrescit? si ergo ego eum sivero exanimari, ero omnino causa mortis proximo. Quid ergo, exuensue scindam, et partem distribuam, an totum dabo ei qui est factus ad Dei imaginem? Sed quid mihi et illi erit utilis pars quæ scinditus? Et cum apud se disceptasset, dixit: Damnine aliquid patiemur, si plus quam sit præceptum faciamus? Generosus itaque hic athleta prompto et alacri animo vocat pauperem in vestibulum; et cum eum dimisisset indutum, stetit nudus, se operiens manibus, genua flectens et subsidens; solum habens sub axilla verbum quod facit divites. Ejus autem consilio et providentia transiens quidam irenarcha (166), agnovit semen; et dixit proximo suo socio: Respice illuc; non est hic senex abbas Bisarion? Cum is autem dixisset: Maxime; de equo descendens rogavit sanctum, dicens: Quis te exuit? Ille vero dextera protendens Evangelium, Hoc, inquit, me exuit. Statim autem se sua veste exuens irenarcæa, perfectum militem induit, et protinus gestans veluti quamdam parvam vestem monachorum, a mundo latens recessit; declinans laudem ejus qui suum vidisset vitæ institutum, eum qui est ab occulto honorem celando exspectans. Hic ipse postquam omne præceptum evangelicum recte esset exsecutus, cum nihil hujus mundi amplius haberet in animo, ad divinorum dictorum perfectiorem exsecutionem, cum ni transitu vidisset pauperem, cursu in forum contendit: ubi cum paulisper constitisset, vendidit Evangelium. Paucis igitur post diebus, qui cum eo erat abbatis discipulus, Dulas nomine, rogavit senem, dicens: Quid parvo libello factum est, o abba? Cui senex placide verbum pulchrum admodum et valde scitum est locutus, sic dicens: Ne tristitia afficiaris, o frater; nam ut illic habeamus fiduciam, propter ebedientiam vendidi ipsum sermonem, qui mihi semper dicebat: Vende quæ habes, et da pauperibus (*Marc.* x; *Lucæ* XVIII). Sunt autem aliæ quoque res plurimæ ex virtute gestæ hujus magni Patris, cum quo nos quoque digni habeamur habere partem, gratia Christi. Amen.

CAPUT CXVII.

Vita beatæ Melianæ (167).

Necessarium autem existimavi, virilium quoque et honestarum mulierum meminisse in hoc libro, quibus Deus æqualia donavit præmia viris qui ex vir-

[1] Simile dictum cap. seq.; et sup., apud Pelag., libel. VI, num. 5; Ruff., l. III, num. 70, nomine *Serapionis.*

tute vitam egere, et ipsis reddidit coronam eorum A qui ipsi placerunt, ne molles teneræque reddantur quæ sunt socordiores, et prætextum quærant et excusationem, tanquam quæ sint imbecilliores ad certamina virtutis, et ad honestam vitam ogendam Atque multas quidem vidi pias ac religiosas, et plurimas virtutis ergo conveni et virgines et viduas; inter quas erat etiam beatissima Melania Romana (168), quæ fuit quidem filia Marcelli consularis (169), uxor cujusdam viri qui erat in magna auctoritate, cujus nominis non recte memini. Hæc cum esset vidua, agens annum vigesimum secundum (170), divino amore digna fuit habita; et nemini quidquam dicens (prohibebatur enim iis temporibus, Valente tenente imperium) cum curasset ut filii sui nominaretur tutor ipsa acceptis suis mobilibus, et in navem B injectis cum aliquot famulis et ancillis, cursu navigavit Alexandriam; et cum illic res suas vendidisset, et in aurum minutum convertisset, ingressa est in montem Nitriæ, sanctos Patres conveniens, Pambo, et Arsisium (171), et Serapionem magnum, et Paphnutium Scetiotem, et Isidorum confessorem episcopum Hermipolis, et Dioscurum; et versata est apud eos circiter annum dimidium, obiens solitudinem, et videns omnes sanctos. Post hæc autem cum Augustalis Alexandriæ relegasset Isidorum, et Pissimium, et Adelphium (172), et Paphnutium, et Pambo, et inter eos etiam Ammonium Parotium seu unam habentem auriculam, et duodecim episcopos, et presbyteros et clericos, et anachoretas, ut essent omnes numero centum viginti sex, in Palæstinam circa C Diocæsaream, ipsa eos est secuta, eis ex suis propriis pecuniis subministrans, in necessitatibus sumptuum atque omnibus suppeditans. Cum autem prohiberentur ministri, ut narrabant (conveneram enim sacntum Pissimium, Isidorum, et Paphnutium, et Ammonium), hæc fortis mulier induta servili caracella (173), vespere eis furebat quæ erant ad usum necessaria. Cum autem id cognovisset consularis Palæstinæ, et vellet sinum suum implere, speravit fore ut eam terreret (174); eamque retentam conjecit in carcerem, ignorans ejus libertatem. Hæc autem significat ei, dicens: Ego illius quidem fui filia, hujus vero uxor qui in terra fuit genere clarus, nunc autem sum Christi ancilla. Neque meum vilem habitum despexeris, possum enim me, si velim, extollere; nec potes me terrere, neque ex rebus meis D aliquid accipere; ne ergo forte ignorans in aliquod crimen incidas, quænam sim tibi declaravi. Oportet enim adversus stolidos, tanquam cane et accipitre uti animi elatione, et in tempore eorum superbiæ in ipsos immittere. Tunc certe judex cum hæc accepisset, se excusavit, est eam adoravit, et jussit eam absque ullo impedimento cum sanctis viris versari.

CAPUT CXVIII.

Vita Ruffini (175) *presbyteri.*

Hæc, postquam hi fuerunt revocati, monasterio ædificato Jerosolymis, viginti septem annos versata est in Jerusalem, habens conventum virginum quinquaginta.

Cum qua vixit etiam nobilissimus et moribus simillimus et fortissimus Ruffinus ex Aquileia civitate Italiæ, qui postea dignus est habitus presbyteratu, quo non est inventus inter homines nec docti renec mitior. Viginti autem et septem annis excipiebant eos qui veniebant Jerosolyma voti causa, et episcopos, et monachos, et virgines et matrimonio junctos, et illustres et privatæ conditionis, ei omnes qui adventabant suis fovebant expensis. Juverunt quoque schisma (176) quod Paulinum sectabatur, circiter quadringentorum virorum vitam monasticam agentium; et omnem hæreticum ex Pneumatomachis, hoc est ex iis qui bellum gerunt adversus sanctum Spiritum persuasum introduxerunt in Ecclesiam; et clerum qui erat in eo loco, et donis et alimentis honorantes, sic vitam transegerunt, neminem offendentes, sed omnem propemodum orbem *terræ* juvantes.

Atque de admirabili quidem et sancta muliere Melania superius quidem narravi attingendo leviter; nihilo secius autem reliqua, vel potius ea quæ teneo memoria de ejus virtutibus, adtexam oratione, nempe inenarrabilem religiosissimæ mulieris beneficentiam, per quam cum beatum incorruptionis indumentum suis texuisset laboribus, et quæ non potest marcescere gloriæ coronam, suis pecuniis, proprio suo capiti fabricata esset et induisset, cum multa fiducia hinc excessit ad Dominum. Me ergo incipientem narra præclara hujus beatæ facinora, si *volo dicere* quæ scio, tempus deficiente. Quantam quidem opum materiam ea consumpsit in egentes, cœlesti correpta desiderio, non arbitror flammam ignis, si incopiosam inciderit materiam, tantam posse exurere. Hoc autem non est meum solum narrare, sed etiam eorum qui Persidem et Britahniam, et omnes habitant insulas. Beneficiorum enim et largitionum hujus immortalis feminæ non Occidens, non Oriens, non Septentrio fuit expers, nec Meridies. Triginta enim et septem annos hospites excipiens, illis ea quæ erant usui suis præbuit sumptibus, ecclesiisque et monasteriis et hospitiis et carceribus; et ut semel dicam, nullus ex iis qui eam convenit non est aliquam partem ejus opum consecutus, *suppeditantibus* ci consanguineis, et ipso filio, et procuratoribus quotannis pecunias et tanquam luculentæ lucernæ oleum ministrantibus, ut fulgido lumine flammam accendens eleemosynæ largitione cunctos illuminaret. Ea autem cum in hospitalitate adeo perseveraverit, ne palmum quidem terræ possedit, non abstracta est a cupiditate filii ab amore solitudinis, non eam divisit a charitate in Christum unigeniti (177) filii desiderium. Sed ejus precibus adolescens et ad summam pervenit doctrinam, moribusque fuit ornatissimus, claroque et illustri fuit matrimonio conjunctus, et mundanos est honores consecutus; qui duos quoque habuit filios (178), qui testarentur justum matrimonium.

καὶ εὐσχημόνων μνημονεῦσαι ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, A αἷς ὁ Θεὸς τὰ ἴσα τῶν ἐν ἀρετῇ βεβιωκότων αὐτῷ στέφανον ἀποδέδωκεν, ὑπὲρ τοῦ μὴ καταμαλακίζεσθαι τὰς ῥᾳθυμοτέρας, καὶ ἀναχαιτίζειν ὡς ἀσθενεστέρας πρὸς τοὺς ἄθλους τῆς ἀρετῆς καὶ σεμνοῦ βίου κατόρθωσιν. Πολλὰς μὲν ἑώρακα τῶν εὐσεβῶν, πλείσταις δὲ ἀστείαις εἰς ἀρετὴν συντετύχηκα παρθένοις τε καὶ χήραις. Ἡ τρισμακαρία Μελάνη Σπανὴ ἦν τὸ γένος, εἶτουν Ῥωμαία. Θυγάτηρ μὲν γέγονεν Μαρκελλίνου τοῦ ἀπὸ ὑπάτων, ἀνδρὸς δέ τινος ἀπὸ ἀξιωμάτων γυνή· οὗ καλῶς τὸ ὄνομα οὐ μέμνημαι. Ταύτης χηρευσάσης εἰκοστὸν δεύτερον ἀγούσης ἔτος· ἥτις μετὰ τὴν ἐκείνου ἀποβίωσιν ἔρωτος θείου καταξιωθεῖσα τῷ αἰωνίῳ Νυμφίῳ συνήφθη εἰς τέλος ἀγαπήσασα τοῦτον· καὶ μηδενὶ μηδὲν εἰρηκυῖα· ἐκωλύετο γὰρ ἐν τοῖς καιροῖς. Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως ἀρχὴν ἔχοντος ἐν τῇ βασιλείᾳ, ποιήσασα ἐπίτροπον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ὀνομασθῆναι, τὰ κινητὰ B πάντα ἑαυτῆς λαβοῦσα, καὶ εἰς πλοῖον ἐμβαλομένη μετὰ φανερῶν παιδίων καὶ ῥητῶν παιδισκῶν δρομαία κατέπλευσεν ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Καὶ ταύτην καταλαβοῦσα, ἐκεῖ διαπωλήσασα τὰς ὕλας, καὶ εἰς χρυσὸν κατακερματίσασα, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας, τοῖς ἁγίοις Πατράσιν περιτυγχάνουσα τοῖς περὶ τὸν μακάριον Παμβὼ, καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ δοῦλον Ἀρσίσιον, καὶ τὸν μέγαν Σεραπίωνα, καὶ τὸν ἅγιον Παφνούτιον, καὶ τὸν ἀοίδιμον Ἰσίδωρον τὸν ὁμολογητὴν, ἐπίσκοπον δὲ Ἑρμουπόλεως, καὶ τὸν δοκιμώτατον Διόσκορον· καὶ χρονίσασα παρ' αὐτοῖς ὡς ἥμισυ ἔτους, κυκλεύουσα ἀνὰ τὴν ἔρημον, καὶ πᾶσι συντυγχάνουσα τοῖς ἁγίοις. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Αὐγουσταλίου ἐξορίσαντος τοὺς ἁγίους Πατέρας, Ἰσίδωρον, καὶ Πισσίμιον, καὶ Ἀδέλφιον, καὶ Παφνούτιον, καὶ Παμβὼ, καὶ Ἀμμώνιον τὸν παρώτιον, καὶ ἑτέρους τινὰς, τοὺς πάντας δώδεκα ἐπισκόπους καὶ C πρεσβυτέρους, καὶ λοιποὺς κληρικούς τε καὶ ἀναχωρητὰς, ὡς γίνεσθαι τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν εἴκοσι ἓξ τοὺς πάντας δεκαδύο ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους εἰς τὴν Παλαιστίνην, περὶ τὴν Διοκαισάρειαν· ἐν οἷς καὶ αὐτὴ συνελθοῦσα ἡ μακαρῖτις ἐκ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων διακονοῦσα αὐτοῖς. Κωλυομένων δὲ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῖς, ὡς διηγοῦντο (συνέτυχον γὰρ ἐγὼ τῷ ἁγίῳ Πισσιμίῳ, καὶ Παφνουτίῳ, καὶ Ἰσιδώρῳ, καὶ Ἀμμωνίῳ), αὐτὴ ἡ ἀνδρεία παιδαρίου χαρακάλιον λαμβάνουσα καθ' ἑσπέραν εἰσέφερεν αὐτοῖς τὰ πρὸς τὰς χρείας. Ἐγνωκὼς οὖν ὁ ὑπατικὸς τῆς Παλαιστίνης, θελήσας ἀπ' αὐτῆς τὸν κόλπον πληρῶσαι, καὶ προσεδόκησεν ταύτην καπνίσαι. Καὶ κατασχὼν ἔβαλεν ταύτην εἰς φυλακὴν, ἀγνοῶν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς. Συγκλεισθεῖσα δὲ ἡ θεοφιλὴς, δηλοῖ τῷ ὑπατικῷ, λέγουσα· Ἐγὼ τοῦδε μὲν γεγένημαι θυγάτηρ, τοῦ δὲ γυνὴ τοῦ ἐπιδόξου γένους· D τὰ δὲ νῦν εἰμὶ δούλη Χριστοῦ. Καὶ μὴ τῇ εὐτελείᾳ τοῦ σχήματός μου προσέχων καταπτύσῃς. Δύναμαι γὰρ, ἐὰν θέλω, ἐμαυτὴν καὶ ὑψῶσαι καὶ ἐκδικῆσαι, καὶ οὐκ ἔχεις με ἐν τούτῳ καπνίσαι, οὐδὲ τῶν ἐμῶν τι λαβεῖν. Ὥστε οὖν ἵνα ἀγνοήσας μὴ μέλλῃς ἐγκλήμασι περιπίπτειν, ἐδήλωσά σοι. Δεῖ γὰρ, φησὶ, κατὰ τῶν ἀναισθήτων καθάπερ κυνὶ ἢ ἱέρακι τῷ τύφῳ κεχρῆσθαι, καὶ ἐν καιρῷ ὑπερηφανίας αὐτῶν τούτους ἐπαφιέναι. Τότε ἀκούσας ταῦτα ὁ δικαστὴς εἰς συναίσθησιν ἐλθὼν, καὶ ἀπελογήσατο, καὶ ἐδεήθη αὐτῆς, καὶ ἐκέλευσεν αὐτὴν ἀκωλύτως συντυγχάνειν τοῖς ἁγίοις ἀνδράσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΗ'.

Περὶ Ῥουφίνου.

Αὕτη μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἐνθέων ἀνδρῶν μοναστήριον κτίσασα ἐν Ἱεροσολύμοις εἴκοσι ἑπτὰ ἔτεσιν ἐχρόνισεν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, ἔχουσα συνοδίαν παρθένων πεντήκοντα.

Ἧ συνέζη καὶ ὁ εὐγενέστατος καὶ μονότροπος καὶ στιβαρώτατος Ῥουφῖνος, ὁ ἀπὸ Ἰταλίας ἐξ Ἀκυληΐας τῆς πόλεως πρεσβυτερίου εἰς ὕστερον καταξιωθείς· οὗ γνωστικώτερον καὶ ἐπιεικέστερον ἐν ἀνδράσιν οὐχ ηὑρίσκετο· δεξιούμενοι ἀμφότεροι ἐν τοῖς εἴκοσι ἑπτὰ ἔτεσιν τοὺς ἐπιχωριάζοντας τοῖς Ἱεροσολύμοις εὐχῆς χάριν, ἐπισκόπους τε καὶ μονάζοντας, παρθένους καὶ τοὺς ἐν συζυγίαις, ἀξιολόγους τε καὶ ἰδιώτας, καὶ ἁπαξαπλῶς ἐπιδεομένους τῆς συντυχίας αὐτῶν καταλλήλως ἀναπαύοντες, οἰκείοις ἀναλώμασιν οἰκοδομοῦντες πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας. Ἥνωσαν δὲ καὶ τὸ σχίσμα τὸ κατὰ Παυλῖνον ὡς ἀνδρῶν τετρακοσίων μοναζόντων, καὶ πάντα αἱρετικὸν Πνευματομάχον συμπείσαντες εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τιμῶντες τὸν κατὰ τόπον κλῆρον, δώροις τε καὶ τροφαῖς. Καὶ ταῦτα ποιοῦντες οὕτω τὸν βίον ἐν εὐσεβείᾳ διετέλεσαν, μηδένα μὲν σκανδαλίσαντες, σχεδὸν δὲ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὠφελήσαντες.

Περὶ τῆς θαυμασίας καὶ ἁγίας Μελανίας ἀκροθιγῶς μὲν ἄνω διηγησάμην περὶ αὐτῆς, οὐδὲν δὲ ἧττον τὰ λοιπὰ. μᾶλλον δὲ ἃ καταλαμβάνω τῇ μνήμῃ τῶν ταύτης ἀρετῶν καὶ νῦν ἐνυφανῶ τῷ ποικίλῳ τοῦ λόγου χιτῶνι, διηγούμενος τὰς ἀφάτους τῆς θεοφιλεστάτης ταύτης εὐποιΐας. Δι' ὧν τὸ μακάριον τῆς ἀφθαρσίας ἔνδυμα οἰκείοις πόνοις ἑαυτῇ ἐξυφάνασα· καὶ τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον τοῖς ἰδίοις χρήμασι τῇ τιμίᾳ αὐτῆς κεφαλῇ καλῶς ἐχαλκεύσασα, καὶ μεταμφιασαμένη μετὰ πολλῆς παῤῥησίας, πρὸς τὸν Θεὸν ἀπεδήμησεν. Ἀρξάμενόν με τοίνυν διηγήσασθαι τὰ ταύτης τῆς μακαρίας κατορθώματα, ἐὰν θέλω ἅπερ ἐπίσταμαι, λέγειν, ἐπιλείψει καὶ ὁ χρόνος. Ὅσην μὲν ὕλην αὐτὴ τοῖς δεομένοις ἠνάλωσεν ληφθεῖσα τῷ οὐρανίῳ ζήλῳ, οὐκ οἶμαι πυρὸς φλόγα ἐμπεσοῦσαν εἰς ἀφθονίαν ὕλης τοσαύτης δυνηθῆναι ἐμπρῆσαι. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐμόν ἐστι διηγήσασθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν τὴν Περσίδα, καὶ Βρεττανίας, καὶ τὰς πάσας νήσους οἰκούντων. Τῶν γὰρ εὐποιιῶν καὶ ἐπιδόσεων τῆς ἀθανάτου ταύτης, οὐ Δύσις, οὐκ Ἀνατολὴ, οὐκ Ἄρκτος, οὔτε Μεσημβρία ἠστόχησε. Τριακοστὸν γὰρ καὶ ἕβδομον ξενιτεύσασα ἔτος, ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐπήρκεσε, καὶ ἐκκλησίαις, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξένοις, καὶ φυλακαῖς· καὶ ἁπαξαπλῶς, οὐδεὶς τῶν παρατυγχανόντων ἄμοιρος αὐτῆς ἀνεχώρησεν· χορηγούντων αὐτῇ, τῶν πρὸς γένος, καὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ, καὶ τῶν αὐτῆς ἐπιτρόπων κατ' ἔτος τὰ χρήματα, ὥσπερ λύχνῳ φαιδρῷ χορηγοῦντες τὸ ἔλαιον· ἥτις λαμπρῷ τῷ φωτὶ τῆς ἐλεημοσύνης τὴν φλόγα ἀνάπτουσα ἱλαρᾷ τῇ δόσει πάντας ἐφώτισεν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τῇ ξενιτείᾳ ἐγκαρτερήσασα, οὐδὲ σπιθαμὴν ἐκτήσατο γῆς· οὐκ ἐξελκύσθη τοῦ πόθου τῆς ἐρημίας ὑπὸ τῆς τοῦ υἱοῦ ἐπιθυμίας· οὐκ ἐμέρισεν αὐτὴν τῆς πρὸς Χριστὸν ἀγάπης ὁ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτῆς πόθος. Ἀλλὰ ταῖς προσευχαῖς ταῖς ὁσίαις ταύτης καὶ ὁ νεώτερος εἰς ἄκρον παιδείας ἤλασεν, καὶ εἰς τρόπων χρηστότητα. Ἔφθασεν δὲ καὶ εἰς γάμον κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἐπίδοξον, καὶ ἐντὸς τῶν κοσμικῶν ἀξιωμάτων ἐγένετο. Ἔσχεν δὲ καὶ τέκνων δυάδα.

A Μετὰ πολλοὺς οὖν τοὺς χρόνους ἀκούσασα αὕτη ἡ σεμνοτάτη περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐκγόνης, ὅτι ἔγημεν, καὶ προῄρηται ἀποτάξασθαι, φοβηθεῖσα μή ποτε περιῤῥαγῶσι κακοδιδασκαλίᾳ, ἢ αἱρέσει, ἢ κακοζωΐᾳ, ἑξήκοντα ἐτῶν πρεσβύτις οὖσα ἐνέβαλεν ἑαυτὴν εἰς πλοῖον· καὶ ἀπὸ τῆς Καισαρέων ἀποπλεύσασα δι' εἴκοσι ἡμερῶν παρεγένετο εἰς Ῥώμην, καὶ τοῖς ἐκεῖ συντυχοῦσα, τὸν μὲν μακαριώτατον ἄνδρα καὶ ἀξιολογώτατον, λαμπρότατον Ἀπρονιανὸν Ἕλληνα ὄντα κατηχήσασα, Χριστιανὸν ἐποίησεν· πείσασα αὐτὸν καὶ ἐγκρατεύεσθαι μετὰ τῆς γυναικὸς ἑαυτοῦ, ἀδελφιδῆς δὲ ταύτης τῆς μακαρίας καλουμένης Ἀβίττας· στηρίξάσα δὲ καὶ τὴν ἰδίαν ἐκγόνην Μελανίαν τὴν νεωτέραν σὺν τῷ αὐτῆς ἀνδρὶ Πινιανῷ. Κατήχησεν δὲ καὶ Ἀλβίναν τὴν ἑαυτῆς νύμφην, γυναῖκα δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς· καὶ παρασκευάσασα πάντας B τούτους διαπωλῆσαι τὰ ὑπάρχοντα, τῆς Ῥώμης ἐξήγαγεν, καὶ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ γαληνιῶντα λιμένα τοῦ βίου ἤγαγεν. Καὶ οὕτως πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ συγκλητικοὺς ἐθηριομάχησεν, καὶ πρὸς τὰς τούτων ἐλευθέρας, κωλυόντων αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἀποταγῇ τῶν λοιπῶν οἰκείων. Ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ δούλη ἔλεγεν αὐτοῖς· Παιδία, πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν ἐγράφη ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν· τί οὖν ἐμφιλοχωρεῖτε τῇ ματαιότητι τοῦ βίου, μή ποτε φθάσωσιν αἱ ἡμέραι τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ μὴ δυνηθῆτε ἀπολαῦσαι ὑμῶν τοῦ πλούτου καὶ τῶν προγονικῶν ὑμῶν πραγμάτων. Καὶ διὰ τούτων τῶν λόγων πάντας ἐλευθερώσασα ἤγαγεν ἐπὶ τὸν μονήρη βίον. Καὶ τὸν Ποπλικόλα δὲ υἱὸν κατηχήσασα τὸν νεώτερον, ἤγαγεν ἐπὶ τὴν Σικελίαν, τὰ ἑαυτῆς ὑπολειφθέντα πάντα διαπωλήσασα· καὶ C τὰς τιμὰς ὑποδεξαμένη ἦλθεν πάλιν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ διανείμασα τὰς ὕλας ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐκοιμήθη ἐν γήρει καλῷ καὶ τιμίᾳ μνήμῃ καὶ βαθυτάτῃ πραΰτητι κομῶσα ταῖς ἐλεημοσύναις, καὶ τῷ καρπῷ τῶν ἀγαθῶν ἔργων βριθομένη· καταλείψασα καὶ μοναστήριον ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τὰ τῆς μονῆς ἀναλώματα.

Ὡς δὲ πάντες οὗτοι οἱ ὑπὸ τῆς μακαρίας Μελάνης κατηχηθέντες τῆς Ῥώμης ἀνεχώρησαν, θύελλά τις βαρβαρικὴ, ἡ καὶ ἐν προφητείαις πάλαι κειμένη, ἐπέστη τῇ Ῥώμῃ, καὶ οὐκ εἴασεν οὐδὲ τοὺς ἐπ' ἀγορᾷ ἀνδριάντας χαλκοῦς, ἀλλὰ, πάντα πορθήσασα βαρβαρικῇ ἀπονοίᾳ, παρέδωκεν ἀπωλείᾳ, ὡς γενέσθαι τὴν Ῥώμην, τὴν ἐν χιλίοις διακοσίοις ἔτεσιν φιλοκαληθεῖσαν, κατὰ τὴν τῆς Σιβύλλης ῥῆσιν, ῥύμην. Τότε οἱ κατηχηθέντες ἔχαιρον μὴ συμπαραπεσόντες D τοῖς ἀνηκεστάτοις κακοῖς τῆς πορθήσεως, δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ἀρίστῃ μεταβολῇ τῶν πραγμάτων, καὶ τῇ παραδόξῳ αὐτῶν σωτηρίᾳ, τὸν αὐτοῖς ἔργοις πείσαντα τοὺς ἀπίστους, ὅτι τῶν ἄλλων πάντων αἰχμαλωτισθέντων οὗτοι μόνοι διεσώθησαν οἱ οἶκοι ὁλοκαύτωμα γενόμενοι τῷ Κυρίῳ σπουδῇ Μελάνης τῆς ἀοιδίμου καὶ ἀθανάτου, τῶν ἐναντιουμένων σωτηρίᾳ ἄπρακτα μετανοούντων ὀψὲ τοῦ καιροῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΙΘ'.

Περὶ Μελάνης τῆς νεωτέρας.

Ἐπειδὴ δὲ προϋπεσχόμην ἀνωτέρω διηγήσασθαι περὶ τοῦ παιδίου Μελάνης, ἀναγκαῖον τὸ χρέος ἀποδοῦναί με νῦν. Οὐ γὰρ δίκαιον ὑπεριδόντας ἡμᾶς τὸ *ταύτης νεώτερον* ἐν σαρκὶ, τοσαύτην ἀρετὴν ἀστηλίτευτον καταλεῖψαι, γραΐδων τάχα πολλῶν συνετῶν καὶ σπουδαίων ταύτην πολὺ μᾶλλον διαφέρουσαν. Τὴν νέαν τοίνυν τῇ ἡλικίᾳ, πρεσβύτιν δὲ τῇ γνώμῃ τῆς εὐσεβείας· ταύτην μὲν βίᾳ οἱ γεννήσαντες ἤγαγον πρὸς γάμον, ζεύξαντες αὐτὴν τῷ πρώτῳ τῆς Ῥώμης. Ἥτις ἀεὶ τοῖς διηγήμασι τῆς ἑαυτῆς μάμμης νυττομένη ἐπὶ τοιοῦτον ἐκεντρώθη, ὡς μηδὲ δυνηθῆναι ἐξυπηρετήσασθαι τῷ γάμῳ. Γενομένων γὰρ αὐτῇ δύο παιδίων ἀῤῥένων, καὶ τῶν δύο τελευτησάντων, εἰς τοσοῦτον μῖσος τοῦ γάμου ἤλασεν, ὡς εἰπεῖν τῷ ἑαυτῆς ἀνδρὶ Πινιανῷ, τῷ υἱῷ Σευήρου τοῦ ἀπὸ ἐπάρχων, ὅτι Εἰ μὲν αἱρήσαις συνοικῆσαί μοι κατὰ τὸν τῆς σωφροσύνης λόγον, καὶ δεσπότην σε οἶδα, καὶ κύριον τῆς ἐμῆς ζωῆς ὁμολογήσω σε· εἰ δὲ βάρος σοι τοῦτο ὡς νεωτέρῳ φαίνεται, πάντα μου λάβε τὰ πράγματα, καὶ μόνον τὸ σῶμά μου ἐλευθέρωσον, ἵνα πληροφορήσω μου κατὰ Θεὸν ἐπιθυμίαν, κληρονόμος γενομένη τῆς κατὰ Θεὸν ἀρετῆς τῆς ἐμῆς μάμμης, ἧς καὶ τὸ ὄνομα ἔχω. Εἰ γὰρ ἐβούλετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διάγειν, καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπολαύειν, οὐκ ἄν μου ἔλαβεν ἄωρα τὰ τεχθέντα παιδία. Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ζυγομαχησάντων αὐτῶν εἰς ὕστερον ὁ Θεὸς κατοικτειρήσας τὸν νέον, ἐνέθηκεν καὶ τούτῳ ζῆλον θεοσεβείας, ὡς ἀποτάξασθαι πάσῃ τῇ ὕλῃ τοῦ κόσμου, ὡς πληρωθῆναι τὸ γεγραμμένον τοῦ Ἀποστόλου ῥητόν· Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; Γημαμένη οὖν δεκατριῶν ἐτῶν, καὶ συζήσασα τῷ ἀνδρὶ ἑπτὰ ἔτη, τῷ εἰκοστῷ ἔτει ἀπετάξατο. Καὶ πρῶτον μὲν πάντα αὐτῆς τὰ σηρικὰ ἡμιφόρια, καλύμματα τοῖς θυσιαστηρίοις ἐδωρήσατο. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν καὶ ἡ σεβασμιωτάτη Ὀλυμπιάς. Τὰ δὲ λοιπὰ σηρικὰ ἐνδύματα συγκόψασα, διάφορα ἐποίησεν ἐκκλησιαστικὰ ἔπιπλα. Τὸν δὲ ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν ἐμπιστεύσασα Παύλῳ τινὶ πρεσβυτέρῳ, μοναχῷ Δαλματησίῳ, διὰ θαλάσσης ἀπέστειλεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, Αἰγύπτῳ, καὶ Θηβαΐδι νομίσματα μυρια· Ἀντιοχείᾳ καὶ τοῖς μέρεσιν αὐτῆς νομίσματα μύρια· Παλαιστίνῃ νομίσματα μύρια πεντακισχίλια· ταῖς ἐν ταῖς νήσοις ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἐξορίαις, νομίσματα μύρια· ταῖς κατὰ τὴν Δύσιν ἐκκλησίαις, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξενοδοχείοις, καὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις, δι' ἑαυτῆς χορηγήσασα καὶ χορηγοῦσα τούτων τετραπλασίονα· ὡς ἐπὶ Θεοῦ ἐξαρπάσασα ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λέοντος Ἀλαρίχου τῇ ἑαυτῆς πίστει. Ἠλευθέρωσεν δὲ τὰ βουληθέντα ἀνδράποδα, ἀλλ' ἠρήσαντο μᾶλλον δουλεῦσαι τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς, ᾧ παρεχώρησεν. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ τριῶν νομισμάτων, πάντα τὰ κτήματα τὰ ἐν ταῖς Σπανίαις, καὶ Ἀκυτανίᾳ, καὶ Ταρακωνησίᾳ, καὶ Γαλλίαις διαπωλήσασα, τὰ ἐν Σικελίᾳ, καὶ Καμπανίᾳ, καὶ Ἀφρικῇ, ἑαυτῇ καταλέλυιπεν εἰς χορηγίαν μοναστηρίων, καὶ πάντων τῶν δεομένων. Αὕτη ἡ σοφία τῆς θεοφιλεστάτης, καὶ πρεσβυτικὸν νοῦν ἔνθεον ἀνειληφυίας, περὶ τῆς ὕλης τοῦ φορτίου τῶν χρημάτων, Μελανίης τῆς νέας.

Ἡ δὲ ἄσκησις αὐτῆς ἐστι τοιαύτη· ἐσθίειν μίαν παρὰ μίαν· ἐν δὲ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ὑπὲρ πέντε εἰς ἐφημερίαν ἑαυτὴν τάξασα τῶν ἑαυτῆς δουλίδων, ἃς συνασκητρίας εἰργάσατο.

Καὶ αὕτη δὲ πολλοὺς τῶν ἑαυτῆς συγγενῶν, εἰς ζῆλον θεῖον ὁδηγοῦσα, θεοσεβεῖν ἴσως αὐτοὺς ἐποίησεν. Οὗτος ὁ βίος τῆς νέας Μελανίης διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Multis itaque post annis cum de neptis statu audisset, eam et nupsisse, et velle sæculo renuntiare; verita ne forte in aliquam malam abriperentur doctrinam, vel hæresim, vel malam vitam, anus sexaginta annos nata navem ascendit, et Cæsarea navigans viginti dierum spatio Romam venit. Atque illic quidem cum esset, beatissimum virum maximæ existimationis clarissimum Apronianum (179), qui erat gentilis, catechesi instituit, et Christianum fecit, persuasitque ut contineret etiam cum sua uxore, ejus autem sororis filia. Avita nomine. Cum autem suam quoque neptem confirmasset Melanium una cum ejus marito Piniano (180), et catechesi instituisset Albinam nurum suam, uxorem autem sui filii (181), et persuasisset his omnibus vendere quæ habebant, Roma eos eduxit, et ad honestum ac tranquillum vitæ portum deduxit. Et sic depugnavit adversus bestias, nempe eos qui erant ordinis senatorii, et eorum uxores; prohibentes eam renuntiare reliquis suis ædibus. Christi autem ancilla eis dicebat : Filii, plusquam quadringentis abhinc annis scriptum est : Ultima hora est (*I Joan.* II). Quid ergo lubentes ac volentes immoramini in vanitate vitæ? ne forte veniant dies Antichristi, et non possitis frui vestris opibus, et rebus majorum vestrorum? Cumque omnes his verbis liberasset (182), ad monasticam vitam traduxit, et filium juniorem Publicolam cum instruxisset, duxit in Siciliam; cumque reliqua omnia sua vendidisset, et pretium accepisset, duxit Jerosolyma; et cum facultates divisisset, intra quadraginta dies dormiit in bona senectute et summa mansuetudine, et veneranda memoria eleemosynis redundans, relicto etiam monasterio Jerosolymis et sumptibus monasterii.

Postquam autem hi omnes Roma abscessissent qui catechesi instituti fuerant a beata Melani, barbarica quædam procella, quæ etiam in prophetis jam olim posita fuerat, in Romam irruit, et nec æneas quidem statuas reliquit in foro, sed omnia barbarica diripiens insolentia, corrupit; adeo ut Roma quæ mille et ducentis annis pulcherrima fuerat et frequentissima, dirueretur, fieretque deserta, et ut ait Sibylla, ῥύμη hoc est vicus, non Roma. Tunc qui catechesi fuerant instituti, et ei minime adversati. Deum laudaverunt qui rerum mutatione persuasisset incredulis, quod aliis omnibus redactis in servitutem, eæ solæ salvæ fuerint familiæ, quæ Domino fuerunt holocausta, studio beatæ Melaniæ; cum cæteri qui eorum saluti adversabantur, eorum inutili pœnitentia detinerentur.

CAPUT CXIX.

Vita parvæ Melaniæ (183).

Quoniam autem relaturum me de filia Maleniæ spopondi, necessarium est ut nunc debitum reddam. Non enim justum ut junioris quoque in carne Melaniæ vitam despiciamus, et neptis magnæ Melaniæ tantam virtutem tacitam prætereamus quæ longe forte præstat prudentibus et studiosis vetulis. Hanc ergo ætate juvenem, pietatis autem sententia vetulam, parentes

A invitam nuptum dedere, eam jungentes matrimonio viro urbis Romæ primario. Hæc semper stimulata aviæ suæ narrationibus, tantum fuit sauciata, ut matrimonio non posset inservire. Cum autem ei nati essent duo filii masculi, iique decessissent, tantum eam cœpit odium matrimonii, ut dixerit marito suo Piniano (184) filio Severi (185), qui erat ex præfectis: Si volueris quidem mecum cohabitare ut ratio dictat temperantiæ, et te dominum agnosco, et profiteor meam vitam esse in tua potestate; sin autem hos tibi grave videtur utpote juveni, res omnes meas tibi habe, et solum sine me corpore esse liberam, ut satisfaciam meo quod est ex Deo desiderio, facta hæres ejus quæ est ex Deo virtutis meæ aviæ, cujus etiam nomen gero. Si enim vellet nos Deus degere in hoc
B mundo, et frui rebus mundanis, non filios mihi natos accepisset immaturos. Cum autem longo tempore inter se contenderent, Deus postea misertus adolescentis, ei quoque zelum immisit religionis, ut ipse quoque mundi universæ renuntiaret terranæ materiæ, adeo ut impletum fuerit quod scriptum est ab Apostolo : Quid enim scis, mulier, an virum servabis (*I Cor.* VII)? Cum ergo nupsisset viro tredecim annos nata, septem vero cum eo vixisset, vigesimo suæ ætatis anno mundo renuntiat; et primum quidem omnia sua serica superhumeralia (186) tegumenta dedit altaribus (quod et veneranda fecit Olympias), reliqua autem serica indumenta cum conscidisset, diversam supellectilem fecit ecclesiasticam. Argentum autem et aurum cum credisset cuidam Paulo
C presbytero (187) monacho Dalmatæ, id per mare misit ad Orientem; atque Ægypto quidem et Thebaidi decies mille solidos, Antiochiæ autem et ejus quæ circa ipsam sunt regionibus solidos decies mille; Palæstinæ solidos quindecies mille distribuit. Ecclesiis autem quæ sunt in Occidente, et monasteriis, et xenodochiis, et omnibus egentibus per seipsam suppeditavit, et suppeditat his quadruplo plura, ut Deus novit ex ore leonis (188) Alarici eripiens fide sua (*II Timoth.* IV, 17). Liberavit autem servorum qui voluerun, octo millia; reliqui enim noluerunt, sed maluerunt manere cum fratre (189) ejus. Omnes autem possessiones quas habuit in Hispaniis, in Aquitania, in Tarraconensi et Galliis, et in aliis civitatibus cum vendidisset, eas ad tres usque solidos distribuit; quæ autem habebat in Sicilia, Campania, et
D Africa, sibi reliquit, ut suppeditare posset monasteriis et egenis. Hæc est sapientia in primis religiosæ, et quæ mentem senilem susceperat de pecuniæ materia, Melaniæ junioris.

Hæc autem erat ejus exercitatio : Post diem unum comedebat; in principio autem post quinque, varie ancillis suis serviens; quas etiam secum una reddidit exercitatrices. Jam vero ipsa quoque multos ex suis cognatis ducens ad zelum divinum, fecit ut similiter atque ipsa religiose Deum colerent. Hæc est vita juvenis Melaniæ per Dominum nostrum Jesum Christum.

CAPUT CXX.

De Albina (190).

Habebat autem secum quoque matrem Albinam, quæ similiter exercetur, et similiter rursus seorsim dispergit suas pecunias. Habitant itaque in agris, aliquando quidem Siciliæ, aliquando vero Campaniæ cum eunuchis quindecim, et virginibus et ancillis.

CAPUT CXXI.

De Piniano (191).

Similiter autem Pinianus quoque ejus quondam maritus, nunc autem in opere virtutis adjutor unanimis, qui exercetur cum triginta monachis, et legit divinas Scripturas, hortoque colendo est intentus et congressionibus. Non parvo autem nos honore affecerunt cum Romam venissemus propter beatum Joannem episcopum nos reficientes, et abundantissimis viaticis excipientes, accersentes æternam vitam Domini nostri Jesu Christi, et optimæ vitæ institutionis.

CAPUT CXXII.

De Pammachio (192).

Horum cognatus fuit vir ex proconsulibus, nomine Pammachius; qui cum mundo renuntiasset, vitam egit optimam; et suas opes partim vivus dispersit, partim autem moriens reliquit pauperibus.

CAPUT CXXIII.

De Macario (193).

Similiter etiam quidam nomine Macarius ex vicaria (194).

CAPUT CXXIV.

De Constantio (195).

Constantius quoque assessor præfectorum Italiæ insignes viri et eruditissimi, qui pervenerunt ad summum pietatis et religionis; quos existimo adhuc nunc quoque esse in carne, optimam instituendæ vitæ rationem exercentes, beatamque vitam et nulli exitio obnoxiam expectantes.

CAPUT CXXV.

De Paula (196) *Romana.*

Inter quos fuit etiam Paula Romana mater Toxotii, uxor N., ad spiritalem vitæ institutionem accommodatissima. Cui impedimento fuit Hieronymus quidam Dalmata[1]; nam cum posset superare multas, ne dicam cunctas, ut quæ ad vitam ex virtute gerendam esset optimo ingenio prædita, eam sua invidia impedit, ipsam trahens ad scopum proprium.

CAPUT CXXVI.

De Eustochio.

Cujus filia nunc quoque exercetur in Bethleem, nomine Eustochium, quam ego non conveni. Dicitur autem esse castissima, habens conventum quinquaginta virginum.

CAPUT CXXVII.

De Venerea.

Inveni autem Veneream Ballomeci comitis filiam, quæ onus cameli recte dispersit, liberata est a vulneribus quæ oriuntur ex materia.

CAPUT CXXVIII.

De Theodora (197).

Et beatam Theodoram tribuni filiam, quæ ad tantam processit egestatem possessionum, ut ipsa eleemosynam accipiens sit mortua.

CAPUT CXXIX.

De Usia (198).

In monasterio Hesycha propter mare, novi mulierem nomine Usiam, longe in omnibus honestissimam.

CAPUT CXXX.

De Adolia.

Et ejus sororem Adoliam, quæ ipsa quoque vixit in virtute, et non pro ejus quidem dignitate, sed pro suarum virium facultate vixit in zelo Dei.

CAPUT XXXI.

De Basianilla.

Novi autem etiam Basianillam Candiani magistri militum filiam, quæ ipsa pio et alacri animo virtutem exercuit, et in hodiernum usque diem certamina acriter exsequitur.

CAPUT CXXXII.

De Photina.

Et Photinam virginem summe honestam, filiam Theoctisti presbyteri in Laodicea.

CAPUT CXXXIII.

De Asella.

Vidi autem Romæ quoque Asellam honestam Dei virginem, quæ honeste consenuit in monasterio, mulier longe mitissima, et quæ retinebat conventus, in quibus vidi et viros et mulieres catechesi recenter institutos.

CAPUT CXXXIV.

De Avita (199).

Vidi etiam beatam Avitam Deo dignam cum ejus marito Aproniano, et eorum filia Eunomia, in omnibus Deo bene placentes; ut aperte facile traducti fuerint a dissoluta et voluptaria vita ad honestam et continentem vitæ institutionem, in his quoque digni habiti ut in Christo dormirent, ab omni quidem peccato liberi, perfecte in honesto certamine decertantes, in bona memoria vitam suam relinquentes.

CAPUT CXXXV.

De Magna (200).

In civitate Ancyra sunt multæ quidem aliæ virgines, nempe ad decem millia, duo autem vel plura, quæ exercentur, et in omni virtutis institutione militant; omnesque temperantiæ legibus claræ et insignes feminæ, et divinum certamen studio exsequentes. Inter quas principatum obtinet in pietate Magna honestissima femina et probissima; quam nescio quid sim nominaturus, virginemne an viduam. A matre enim vi viro conjuncta, eum tamen variis inescans dilationibus, et corporis morbos prætexens, a corruptionis vitio integra et intacta permansit, ut dicunt ejus necessarii. Cumque paulo post decessisset ejus maritus, omnium simul facta est hæres unica, et temporalibus deinceps commutans æterna, totam seipsam Deo obtulit, summe curam gerens vitæ quæ

[1] Palladius calumniatur sanctissimum Hieronymum.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚ'.

Περὶ Ἀλβίνας.

Ἔχει δὲ μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὴν μητέρα Ἀλβίναν ἀσκουμένην ὁμοίως καὶ διασκορπίζουσαν κατ' ἰδίαν πάλιν τὰ ἴδια χρήματα. Εἰσὶν οὖν οἰκοῦσαι ἐν ἀγροῖς· ποτὲ ἐν τοῖς Σικελίας, ποτὲ ἐν τοῖς Καμπανίας, μετὰ εὐνούχων δεκαπέντε, καὶ παρθένων, καὶ δουλίδων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΑ'.

Περὶ Πινιανοῦ.

Ὁμοίως καὶ ὁ Πινιανὸς ὁ τότε ἀνὴρ αὐτῆς, νῦν δὲ, ἀδελφοὶ, διὰ τὸν Χριστὸν τῆς ἀρετῆς συνεργὸς ὁμόφρων, κυνασκούμενος μετὰ μοναζόντων τριάκοντα, καὶ ἀναγινώσκων τὰς θείας Γραφάς. Καὶ περὶ κῆπον μετεωριζόμενος καὶ συντυχίας. Οὐ μικρῶς δὲ καὶ ἡμᾶς πλείονας ὄντας ἐτίμησαν ἀπελθόντας ἐν Ῥώμῃ, διὰ τὸν μακάριον Ἰωάννην τὸν ἐπίσκοπον, καὶ ἀνέπαυσαν ἡμᾶς καὶ ξενοδοχείῳ, καὶ ἐφοδίοις δαψιλεστάτοις, μετὰ πολλῆς χαρᾶς καρπούμενοι τὴν αἰώνιον ζωὴν τοῖς θεοδωρήτοις ἔργοις τῆς ἀρίστης πολιτείας.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΒ'.

Περὶ Παμμαχίου.

Τούτων συγγενὴς ὀνόματι Παμμάχιος ἀπὸ ἀνθυπάτων ὁμοίως ἀποταξάμενος ἔζησε τὸν ἄριστον βίον, πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, τὸν μὲν ζῶν διασκορπίσας, τὸν δὲ τελευτῶν τοῖς πτωχοῖς καταλείψας, πρὸς τὸν Κύριον ἀπεδήμησεν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΓ'.

Περὶ Μακαρίου.

Ὁμοίως καὶ Μακάριός τις ὀνόματι ἀπὸ Βικαρίας.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΔ'.

Περὶ Κωνσταντίνου.

Καὶ Κωνσταντῖνος, συγκάθεδρος γενόμενος τῶν κατὰ Ἰταλίαν ἐπάρχων, ἄνδρες ἐπίσημοι καὶ ἐλλογιμώτατοι, καὶ εἰς ἄκρον φιλοθείας ἐλάσαντες· οὓς ἔτι νομίζω καὶ νῦν ἐν σαρκὶ ὑπάρχειν, τὸν ἄριστον τῆς πολιτείας θεσμὸν ἐξασκοῦντας, τὴν μακαρίαν καὶ ἀκήρατον ζωὴν ἀναμένοντας.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΕ'.

Περὶ Παύλης.

Ἐν αἷς καὶ Παύλη τῇ Ῥωμαίᾳ τῇ μητρὶ Τοξοτίου γυναικὶ, εἰς τὴν πνευματικὴν πολιτείαν ἀστειοτάτη. Ἧς ἐμπόδιον γέγονεν Ἱερώνυμός τις ἀπὸ Δαλματίας. Δυναμένην γὰρ αὐτὴν ὑπερπτῆναι πολλῶν, ἵνα μὴ εἴπω πασῶν, εὐφυεστάτη οὖσα, εἰς τὴν ἐνάρετον πολιτείαν, προσενεπόδισεν τῇ ἑαυτοῦ βασκανίᾳ ἐκλύσας αὐτὴν πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ σκοπόν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚϚ'.

Περὶ Εὐστοχίας.

Ἧς θυγάτηρ ἐστὶν, καὶ νῦν ἀσκεῖται, Εὐστόχιον ὀνόματι ἐν Βηθλεέμ. Ἧς ἐγὼ ἐν συντυχίᾳ οὐκ ἐγεγόνειν. Λέγεται δὲ σφόδρα εἶναι σωφρονεστάτη, συνοδίαν ἔχουσα πεντήκοντα παρθένων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΖ'.

Περὶ Βενερίας.

Ἔγνων δὲ καὶ Βενερίαν τὴν Καλλοδίκου τοῦ κόμητος καλῶς διασκορπίσασαν τὸ τῆς καμήλου φορτίον, καὶ ἀπαλλαγεῖσαν τῶν ἐκ τῆς ὕλης τραυμάτων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΗ'.

Περὶ Θεοδώρας.

Καὶ τὴν μακαρίαν Θεοδώραν τὴν τοῦ τριβούνου, τὴν ἐπὶ τοσοῦτον ἀκτημοσύνης ἐλάσασαν, ὡς ἐλεημοσύνην ταύτην λαβοῦσαν οὕτω τελευτῆσαι.

ΚΕΦΑΛ. ΡΚΘ'.

Περὶ Οὐσίας.

A Ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἡσυχᾶ παρὰ θάλασσαν ἔγνων Οὐσίαν ὀνόματι, τὰ ὅλα καὶ σεμνοτάτην γυναῖκα.

ΚΕΦΑΛ. ΡΛ'.

Περὶ Ἀδολίας.

Καὶ τὴν ταύτης ἀδελφὴν Ἀδολίαν, καὶ ταύτην βεβιωκυῖαν ἐν ἀρετῇ, οὐκ ἀξίως μὲν ταύτης, ἐπαξίως δὲ τῆς δυνάμεως ἑαυτῆς ζήσασαν ζήλῳ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΡΛΑ'.

Περὶ Βασιανίλλας.

Ἔγνων ἐγὼ καὶ Βασιανίλλαν, τὴν Κανδιανοῦ τοῦ στρατηλάτου, προθύμως καὶ εὐλαβῶς τὴν ἀρετὴν ἐξασκήσασαν, καὶ ἐχομένην εἰσέτι καὶ νῦν τῶν ἀγώνων σφοδρῶς.

ΚΕΦΑΛ. ΡΛΒ'.

B Περὶ Φωτεινῆς.

Καὶ Φωτεινὴν παρθένον σεμνοτάτην εἰς ἄκρον, θυγατέρα δὲ Θεοκτίστου τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ κατὰ Λαοδίκειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΛΓ'.

Περὶ Ἀσέλλας.

Ἴδον δὲ καὶ ἐν Ῥώμῃ τὴν καλὴν Ἀσέλλαν τὴν παρθένον Χριστοῦ καλῶς γεγηρακυῖαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, σφόδρα πραϋτάτην γυναῖκα καὶ ἀνεχομένην συνοδίας. Ἐν οἷς ἐθεασάμην ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας νεοκατηχήτους.

ΚΕΦΑΛ. ΡΛΔ'.

Περὶ Ἀβίττας.

Ἐθεασάμην καὶ τὴν μακαρίαν Ἀβίτταν τὴν τοῦ Θεοῦ ἀξίαν, σὺν τῷ ταύτης ἀνδρὶ Ἀπριανιανῷ, καὶ C τῇ τούτων θυγατρὶ Εὐνομίῃ, ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντας τῷ Θεῷ· ὡς ἄντικρυς μετατεθῆναι ῥᾳδίως ἀπὸ τοῦ ἀνειμένου καὶ τρυφηλοῦ βίου ἐπὶ τὴν ἐνάρετον καὶ ἐγκρατῆ πολιτείαν· καταξιωθέντες ἐν τούτοις καὶ τῆς ἐν Χριστῷ κοιμήσεως· ἐλευθερωθέντες μὲν πάσης ἁμαρτίας τελείως· ἐντὸς δὲ καὶ γνώσεως γενόμενοι ἐν μνήμῃ ἀγαθῇ τὸν βίον ἑαυτῶν καταλείψαντες.

ΚΕΦΑΛ. ΡΛΕ'.

Περὶ Μάγνα.

Ἐν ταύτῃ τῇ πόλει Ἀγκύρᾳ πολλαὶ μέν εἰσι καὶ ἄλλαι παρθένοι ὡς χιλιάδες δύο ἢ πλείω, ἀσκούμενοι τὴν ἔνθεον πολιτείαν τῆς ἀρετῆς, ἐγκρατευόμεναι καὶ πολλῇ ταπεινοφροσύνῃ τρόπῳ ἠπίων συζῶσαι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐπίσημοι γυναῖκες διαπρέπουσαι, καὶ τὸν θεῖον ἀγῶνα μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἐξανύουσαι. Ἐν αἷς ἐπικρατεῖ κατ' εὐσέβειαν Μάγνα, σεμνο-D τάτη γυνὴ καὶ δοκιμωτάτη. Ἣν οὐκ οἶδα τι ὀνομάσω, ἄρα παρθένον, ἢ χήραν. Βίᾳ γὰρ συναφθεῖσα ἀνδρὶ παρὰ τῆς μητρὸς, ὅμως δελεάσασα τοῦτον διαφόροις ὑπερθέσεσιν, σκηπτομένη νόσους σωματικὰς, τοῦ μύσους ἄψαυστος καὶ ἀμύητος ἔμεινεν, ὡς φασιν οἱ ταύτης οἰκεῖοι· ἐν οἷς μετ' ὀλιγώτατον χρόνον τεμευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς, πάντων ὁμοῦ μονοκληρονόμος γενομένη καὶ διὰ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια ἀλλαξαμένη, λοιπὸν ὅλην ἑαυτὴν προσενήνοχε τῷ Θεῷ, εἰς ἄκρον φροντίσασα τῆς ἀεὶ μενούσης ζωῆς, προϊσταμένη σεμνῶς τῶν ἰδίων οἰκετῶν· ζήσασα, ἀσκητικώτατον βίον καὶ σωφροσύνης γέμοντα· τοιαύτην ἔχουσα ἀκριβῆ συντυχίαν, ὡς αἰδεῖσθαι αὐτῆς τὴν ἀντοψίαν καὶ τοὺς ἐν ἐξοχῇ ἐπισκόπους, ὑπερβολῇ εὐλαβείας. Αὕτη τὴν μὲν πολλὴν καὶ περισσὴν τῶ

τῷ τῆς ἀκτημοσύνης πυρὶ κατηνάλωσεν· τὰς δὲ περισσευσάσας χρείας κατέταξεν εἰς διακονίαν μοναστηρίοις, πτωχοῖς, ξενοδοχείοις, καὶ Ἐκκλησίαις, πένησι, διοδεύουσιν, ἐπισκόποις, ὀρφανοῖς, χήραις· καὶ πᾶσι τοῖς χρήζουσιν ἐπικουρίας χορηγοῦσα οὐκ ἐπαύετο ἱλαρῶς ἐργαζομένη τὴν εὐσέβειαν κατὰ τὸ λεληθὸς, καὶ δι' ἑαυτῆς καὶ διὰ οἰκετῶν πιστοτάτων· μὴ ἀπολιμπανομένη τῆς Ἐκκλησίας μάλιστα ἐν ταῖς νυξίν· ἐν πᾶσιν ἐξεργαζομένη τῆς ἀσκήσεως ἀρετὴν, ἐπ' ἐλπίδι τῆς αἰωνίου ζωῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑϚ'.

Περὶ παρθένου τῆς ὑποδεξαμένης τὸν μακάριον Ἀθνάσιον.

Παρθένον οἶδα τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἣν κατείληφα ὡς ἐτῶν ἑβδομήκοντα· ταύτῃ ὁ κλῆρος ἅπας προσεμαρτύρει, ὅτι νέα οὖσα τῇ ἡλικίᾳ, ὡς ἐτῶν εἴκοσι σφόδρα ὡραιοτάτη ὑπάρχουσα, φευκτὴ ἦν τοῖς ἐναρέτοις, διὰ τὸ κάλλος, ἵνα μή τινα μῶμον δῷ ἐξ ὑπονοίας. Ὅτι οὖν συνέβη τοὺς Ἀρειανοὺς συσκευάσασθαι τὸν μακάριον Ἀθανάσιον, τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, δι' Εὐσεβίου τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν πραιποσίτου ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, ἀέμιτα τούτου κατηγοροῦντες ἐσυκοφάντουν. Φεύγων οὖν ὁ μακάριος τὸ παρὰ διεφθαρμένου κριτηρίου κριθῆναι, οὐκ ἐθάῤῥησεν οὐδενὶ, οὐ συγγενεῖ, οὐ φίλῳ, οὐ κληρικῷ, οὐκ ἄλλῳ τινὶ τῶν συνήθων· ἀλλ' εἰσελθόντων τῶν ἐπαρχικῶν αἰφνίδιον εἰς τὸ ἐπισκοπεῖον, καὶ ζητούντων αὐτὸν, λαβὼν ἑαυτοῦ τὸ στιχάριον, καὶ τὸ βιῤῥίον, ἐν μεσοτάτῃ νυκτὶ, πρὸς ταύτην κατέφυγεν τὴν παρθένον. Ἡ δὲ ξενισθεῖσα ἐπὶ τῷ πράγματι διεπτοήθη. Λέγει οὖν αὐτῇ ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι Ἐπειδὴ ζητοῦμαι παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἀθέμιτα συκοφαντούμενος παρ' αὐτῶν· ἵνα μὴ οὖν ἀκγῶ ἄλονον ἀπενέγκωμαι δόξαν, καὶ εἰς ἁμαρτίαν ἐμβάλω τοὺς τιμωρήσασθαί με βουλομένους, τούτου χάριν ἐνεθυμήθην φυγεῖν. Ἀπεκάλυψεν οὖν μοι ὁ Θεὸς ταύτῃ τῇ νυκτὶ, ὅτι Παρ' οὐδενὶ ἑτέρῳ δύνασαι σωθῆναι, εἰ μὴ παρ' ἐκείνῃ. Ἀπὸ πολλῆς οὖν χαρᾶς ἐκείνη ῥίψασα πάντα λογισμὸν, ὅλη γεγένηται τοῦ Κυρίου· καὶ προθύμως κατέκρυψεν τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον ἐπὶ ἔτη ἕξ, μέχρι τῆς ζωῆς Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως· αὕτη καὶ περινίπτουσα τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ τὰ περιττώματα διακονοῦσα, καὶ τὰς ἄλλας αὐτῷ χρείας πάσας οἰκονομοῦσα, καὶ βιβλία κιχρωμένη καὶ παρέχουσα αὐτῷ· καὶ οὐδεὶς ἀνθρώπων ὅλης Ἀλεξανδρείας ἔγνω ποῦ διάγει ὁ μακάριος Ἀθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος. Ὡς οὖν ἠγγέλθη ὁ θάνατος Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, καὶ ἦλθεν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς, σεμνῶς καὶ κοσμίως ἐνδυσάμενος πάλιν ἐν τῇ νυκτὶ ηὑρέθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν πάντες ἐξέστησαν ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντα τοῦτον ἀπειληφότες, ἅμα καὶ ἐγκαλοῦντες οἱ φίλοι τὴν ἀνεύρετον τούτου κατάδυσιν τῇ ἐκείνων ἀγνοίᾳ. Ἀπελογεῖτο οὖν ὁ μακάριος τοῖς γνησίοις αὐτοῦ φίλοις καὶ συνήθεσιν, ὅτι Τούτου χάριν πρὸς ὑμᾶς οὐ κατέφυγον, ἵνα εὔορκον ὑμῖν ὑπάρχῃ, ἄλλως δὲ καὶ διὰ τὴν ἔρευναν. Κατέφυγον δὲ πρὸς ἐκείνην, πρὸς ἣν ὑποψίαν οὐδεὶς ἐδύνατο ἔχειν, ὡς πρὸς ὡραίαν καὶ νεωτέραν· δύο συνεστετσάμενος τὰ καλὰ, καὶ τὴν σωτηρίαν ἐκείνης. Ὠφέλησα γὰρ αὐτὴν, καὶ τὴν ἐμὴν δόξαν καὶ ἀσφάλειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΖ'.

Περὶ Ἀματαλίδος.

Ἐν ταύτῃ τῇ πόλει Ἀντινόου μοναστήριά ἐστι γυναικῶν δώδεκα κατορθουσῶν πολιτείαν ἀρίστην. Ἐν ᾗ συντετύχηκα τῇ δούλῃ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι Ἀματαλίδι, γραίδι ὀγδοήκοντα ἔτη ἐχούσῃ ἐν τῇ ἀσκήσει, ὡς καὶ αὐτὴ καὶ αἱ γειτνιῶσαι αὐτῇ διηγοῦντο, ᾗ συνῴκουν ἑξήκοντα νεάνιδες παρθένοι τὸν τῆς ἀσκήσεως καθαρῶς ἐξανύουσαι δρόμον τῇ ταύτης τῆς καλογήρου διδασκαλίᾳ. Αἵτινες τοσοῦτον αὐτὴν ἠγάπων πᾶσαι, ὡς μηδὲ κλεῖδα ἐφεστᾶναι ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκείνῳ ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις· ἀλλὰ κρατεῖσθαι πάσας ὑπὸ τῆς ἀμέτρου ταύτης ἀγάπης, καὶ τῆς ἐνθέου διδασκαλίας, εἰς ἀφθαρσίαν μετασχηματιζόμεναι. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἤλασεν ἀπαθείας ἡ γραῦς, ὡς εἰσελθόντι μοι καὶ καθεσθέντι ἐλθοῦσα συγκαθεσθῆναί μοι, καὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς ἐπιθεῖναι τοῖς ὤμοις μου, ὑπερβολῇ παῤῥησίας τῆς εἰς Χριστόν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΗ'.

Περὶ Ταὼρ παρθένου.

Ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ παρθένος μαθήτρια ταύτης, Ταὼρ ὀνόματι, ἔχουσα τριάκοντα ἔτη ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἱμάτιον καινὸν, ἢ ὠμοφόριον, ἢ ὑπόδημα οὐδέποτε λαβεῖν ἠθέλησεν, λέγουσα, ὅτι Οὐ χρείαν ἔχω, ἵνα μὴ καὶ προελθεῖν ἀναγκασθῶ. Αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι πᾶσαι κατὰ Κυριακὴν προέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ χάριν τῆς κοινωνίας· ἐκείνη δὲ ῥακοδυτοῦσα ἀδιαλείπτως ἐν τῇ μονῇ ἐν τῷ ἔργῳ καθεζομένη. Οὕτω δὲ εὐφυεστάτην εἶχεν τὴν ὄψιν, ὡς ἐγγὺς γίνεσθαι καὶ τὸν πάνυ στεῤῥὸν ἀπατᾶσθαι τῷ ταύτης κάλλει, εἰ μὴ φρουρὸν εἶχεν ὑπερβάλλοντα τὴν σωφροσύνην, εἰς αἰδῶ καὶ φόβον ἄγουσα τῇ κοσμιότητι τοῦ ἤθους καὶ τὸν εἰς ἄγαν ἀκόλαστον ὀφθαλμόν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΑΘ'.

Περὶ παρθένου τινὸς, καὶ Κολλούθου.

Ἄλλη τις αὖ τῇ ἀληθείᾳ παρθένος τῷ τῆς ἀσκήσεως ἔργῳ νηφόντως προσέχουσα, ἐμοὶ γειτνιῶσα· ἧς τὴν ὄψιν μὲν οὐχ ἑώρακα. Προῆλθε γὰρ αὕτη, ὡς ἔλεγον οἱ εἰδότες, οὐδέποτε ἀφ' οὗ ἀπετάξατο, πληρώσασα ἑξήκοντα ἔτη ἐν τῇ ἀσκήσει μετὰ τῆς ἰδίας μητρός. Εἰς ὕστερον δὲ μελλούσης αὐτῆς μεταβαίνειν τὸν βίον πρὸς τὴν ζωὴν τὴν ἀκήρατον, παραστὰς τῇ ἀνδρείᾳ ὁ κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἅγιος μάρτυς Κόλλουθος, λέγει αὐτῇ· Σήμερον μέλλεις ἀδεύειν πρὸς τὸν Δεσπότην σου, καὶ ὁρᾷν ἅπαντας τοὺς ἁγίους. Ἐλθοῦσα οὖν ἀρίστησον μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἀναστᾶσα οὖν ὄρθρου ἡ μακαρία, καὶ ἐνδυσαμένη, καὶ λαβοῦσα ἄρτον, καὶ ἐλαίας, καὶ λεπτολάχανα ἐν τῇ ἑαυτοῦ σπυρίδι, ἐξελθοῦσα ἀπῆλθεν εἰς τὸ μαρτύριον ἡ τοσαῦτα ἔτη μὴ προελθοῦσα. Καὶ προσευξαμένη, καὶ καθεσθεῖσα, καιρὸν ἐπιτήδειον πρὸς τὸ γεύσασθαι ἐπετήρει διὰ πάσης ἡμέρας. Παραγενομένης δὲ τῆς ἐννάτης, καὶ τῆς τοῦ φαγεῖν ὥρας ἐνστάσης, μηδενὸς ἔνδον ὑπάρχοντος, τεθεικυῖα τὰ βρώματα προσκαλεῖται τὸν μάρτυρα, λέγουσα· Εὐλόγησόν μου τὰ βρώματα; ἅγιε Κόλλουθε, καὶ συνοδευσάτωσάν μοι αἱ πρεσβεῖαί σου. Καὶ καθεσθεῖσα ἔφαγεν. Καὶ πάλιν προσευξαμένη ἦλθεν περὶ ἡλίου δυσμὰς εἰς τὸν οἶκον· καὶ δίδωσι τῇ ἑαυτῆς μητρὶ σύγγραμμα Κλήμεντος τοῦ Στρωματέως εἰς τὸν προφήτην Ἀμὼς, καὶ λέγει αὐτῇ· Δὸς τοῦτο τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἐξωρισμένῳ, καὶ εἰπὲ αὐτῷ· Εὖξαι περὶ ἐμοῦ· ὁδεύω γὰρ πρὸς τὸν Κύριόν μου. Καὶ ἐτελεύτησεν ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ, μὴ πυρέξασα, μὴ κεφαλαλγήσασα, ἀλλ' ἑαυτὴν ἐνταφιάσασα, εἰς χεῖρας Θεοῦ τὸ πνεῦμα παρέθετο.

semper manet, suis famulis honeste imperans, agens A vitam laboriosissimam et plenam temperantia: in congressu tam severa, ut ipsum ejus aspectum revererentur etiam excellentissimi episcopi propter insignem pietatem et religionem. Atque ipsa quidem supervacaneam et nimiam opum materiam paupertatis igne consumpsit: quæ autem supererant, ea constituit ad subministrationem monasteriis, ptochotrophiis, xenodochiis, ecclesiis, pauperibus, transeuntibus, episcopis, orphanis, viduis, et omnibus egentibus suppeditans auxilium, non cessabat hilariter operari pietatem latenter, et per se, et per servos fidelissimos, ab ecclesia non recedens noctu maxime: in omnibus in virtute se exercens propter spem ejus quæ vere est vita.

CAPUT CXXXVI.

B

De Virgine (201) *quæ excepit Athanasium episcopum.*

Novi ego Alexandriæ virginem, quam offendi natam circiter sptuaginta annos. Ei clerus universus dabat estimonium, quod cum esset juvenis, nata annos circiter viginti, longe formosissima, fugiebatur ab iis qui erant studiosi virtutis propter pulchritudinem, ne inurcret eis aliquam labem ex suspicione. Quando ergo accidit ut Ariani struerent insidias beato Athanasio Alexandrino episcopo per Eusebium, qui erat eo tempore præpositus sub Constantio imperatore, nefariorum criminum eum accusantes et calumniantes, vitans judicari a corrupto judicio, apud neminem ansus est delitescere, non apud cognatum, non amicum, non clericum, non apud aliquem alium familiarem; sed repente episcopatum ingressis præfecti ministris, et eum quærentibus, accepto suo sticha- C rio seu tunica, et birro (202), media nocte confugit ad hanc virginem. Illa autem fuit rei novitate obstupefacta et timore correpta. Dicit ergo ei episcopus: Quandoquidem quæror ab Arianis, nefariorum criminum ab eis accusatus, ne ergo et ego veniam in malam existimationem, et in peccatum conjiciam eos qui me volunt afficere supplicio, ea de causa fugere constitui; mihi ergo Deus revelavit hac nocte me apud nullum alium posse esse salvum nis apud te. Illa ergo præ magno gaudio omni ejecta dubitatione, cum tota esset Domini, prompto et alacri animo occultavit sanctissimum episcopum sex annos quandiu vixit imperator Constantius: ipsa et ejus pedes lavans, et excrementa expurgans, et in aliis quæ erant ei usui inserviens, librosque ei commodans et præ- D bens. Neque ullus sex annis novit Alexandriæ ubinam ageret beatus Athanasius episcopus. Postquam ergo fuit annuntiata mors imperatoris Constantii, et pervenit ad ejus aures, honesto et venerabili habitu indutus, rursus noctu fuit inventus in ecclesia. Quem videntes omnes magna sunt affecti admiratione, ut qui ipsum vivum accepissent ex mortuis, simul etiam post lantes ejus amici de latebris quæ ab eorum ignoratione inveniri non potuerant. Respondit itaque beatus Athanasius germanis suis amicis: Ea de causa ad vos non confugi, ut vere jurare possetis; et alioqui etiam propter investigationem, ad illam confugi de qua nemo suspicari poterat, utpote formosam et juniorem: duo bona procurans, et illius salutem; illi enim profui, et meæ existimationi et securitati.

CAPUT CXXXVII.

Vita Ammæ Talida.

In civitate Antinoi sunt feminarum monasteria duodecim; in quibus conveni etiam Ammam Talida, quæ octoginta annos fuerat in exercitatione, ut narrabat ipsa et ejus vicinæ. Una cum ea habitabant sexaginta adolescentulæ. Eam autem adeo diligebant, ut ne esset quidem clavis aulæ monasterii, ut in aliis, sed ipsæ ab ejus amore omnes detinerentur. Eo autem impatibilitatis processit anus, ut cum ego essem ingressus et consedissem, ipsa quoque ingressa sit, et una mecum sederit, et magna libertate ac fiducia in Christo meis humeris manum imposuerit.

CAPUT CXXXVIII.

Vita Ammæ Taor.

In hoc monasterio erat virgo hujus discipula, nomine Taor, quæ triginta annos versata erat in monasterio, ut narrabant qui noverant. Ea vestem novam aut mavortem aut calceum noluit accipere, dicens: Non est mihi opus, ne etiam cogar progredi. Aliæ enim omnes die Dominico progrediuntur in ecclesiam gratia communionis: illa autem in monasterio manebat pannis obsita, operi assidue assidens. Ea autem fuit tam eleganti aspectu, ut parum abesset quin etiam valde constantes deciperentur ejus pulchritudine, nisi insigne præsidium habuisset temperantiam, quæ ad metum et verecundiam deducebat honestate impudicos oculos.

CAPUT CXXXIX.

De virgine quæ renuntiaverat.

Erat quædam alia virgo religiosæ vitæ operibus viriliter insistens, mihi vicina, cujus vultum quidem non vidi: nunquam enim, ut aiunt, est progressa ex quo renuntiavit. Cum autem implesset sexaginta annos in exercitatione cum matre sua propria, erat postea vita excessura. Ei autem in visione adstitit Colluthus (203) vocabulo martyr, qui in illis colebatur locis, hoc ei dicens: Hodie es itura ad Dominum, et visura sanctos omnes; veni ergo et prande nobis cum in martyrio. Cum ergo mane surrexisset et se induisset, et in sporta panem accepisset et olivas, et minuta olera, post tot annos est egressa; et cum venisset in martyrium, oravit; et cum toto die observasset tempus in quo nullus erat intus, et nons jam advenerat hora, et sedisset, rogavit martyrem, dicens: Benedic cibos meos, Colluthe sancte, et me in via comitare tuis precibus. Cum ergo comedisset et rursus orasset, domum venit circa occasum solis. Et cum dedisset matri suæ opus Clementis Siromatei in prophetam Amos, dixit ei; Da id episcopo relegato. Et dixit ei: Ora pro me; vado enim ad Dominum meum. Decessit ipsa nocte. Cumque nec febri laborasset, nec ei caput doluisset, sed seipsam ad sepulturam composuisset, in manus Dei spiritum suum commendavit.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜʹ.

Περὶ τῆς ἀπατηθείσης παρθένου, καὶ μεταγνούσης.

Ἀσκητρία τις παρθένος συνοικοῦσα ἄλλαις δυσὶ παρθένοις ἠσκήθη ἐπὶ ἔτη ἐννέα ἢ δέκα. Αὕτη δελεασθεῖσα παρὰ ψάλτου τινὸς τούτῳ συνεφθάρη, καὶ λαβοῦσα κατὰ γαστρὸς ἔτεκεν. Εἰς ἄκρον δὲ μῖσος ἐλθοῦσα τοῦ ταύτην ἀπατήσαντος κατενύγη τὴν ψυχὴν εἰς βάθος, καὶ εἰς τοσοῦτον ἔφθασεν μέτρον μετανοίας ὡς ἂν ἀποκαρτερήσασαν ταύτην τῇ ἐγκρατείᾳ, καὶ λιμῷ θέλειν ἑαυτὴν ἀποκτεῖναι· τοῦτο προσευχομένη μετὰ δακρύων, καὶ τοῦ Θεοῦ δεομένη, καὶ λέγουσα, ὅτι Ὁ Θεὸς ὁ μέγας, ὁ βαστάζων πάντων ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου τὴν ἄμετρον κακίαν, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν πεσόντων, ἀλλ' ἐλεῶν πᾶσαν τὴν κτίσιν· σὸν γάρ ἐστι θέλημα τὸ σώζεσθαι πάντας. Εἰ οὖν καὶ ἐμὲ τὴν ἀπολομένην σωθῆναι θέλεις, ἐν τούτῳ μοι δεῖξον τὴν σὴν ἀγαθωσύνην, καὶ νῦν δὸς φθάσαι ἐπ' ἐμοὶ τὰ θαυμάσιά σου, καὶ κέλευσον συναχθῆναι τὸν καρπὸν τῆς ἐμῆς ἀνομίας τὸ συλληφθὲν ἐν ἀσελγείᾳ, καὶ γεννηθὲν ἐν ἁμαρτίᾳ τῆς ἐμῆς ἀπωλείας. Ἐὰν γὰρ τοῦτο μὴ γένηται, ἢ ἀγχόνη ἔχω χρήσασθαι, ἢ ἑαυτὴν δισκεῦσαι. Ἕνεκεν τούτου δεομένη εἰσηκούσθη. Τὸ γὰρ τεχθὲν οὐ μετὰ πολὺ ἐτελεύτησεν. Ἀπὸ οὖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῷ μὲν ταύτην αἰχμαλωτίσαντι οὐκέτι συνέτυχεν, ἔκδοτον δὲ ἑαυτὴν εἰς ἄκραν ἐγκράτειαν δέδωκεν· νοσούσαις καὶ λελωβημέναις ἐξυπηρετήσατο ἐπὶ τριάκοντα ἔτη. Οὕτως τὸν Θεὸν δυσωπήσασα, καὶ ἵλεων ἑαυτῇ καταστήσασα, ὡς ἀποκαλυφθῆναί τινι τῶν ἁγίων πρεσβυτέρων, ὅτι Ἡ δεῖνά μοι μᾶλλον εὐηρέστησεν ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἢ ἐν τῇ παρθενίᾳ. Ταῦτα δὲ γράφω, ἵνα μὴ καταφρονῶμεν τῶν πολλὰ ἁμαρτανόντων, καὶ ἐκ καρδίας μετανοούντων· καθὼς καὶ ἡ μακαρία αὕτη τὴν ἑαυτῆς καρδίαν συντρίψασα, καὶ ἐν ταπεινοφροσύνῃ τὴν ἑαυτῆς ζωὴν καθυποτάξασα, οὐκ ἐξουδενώθη παρὰ τοῦ Δεσπότου τῶν μετανοούντων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΑʹ.

Περὶ τῆς συκοφαντησάσης ἀναγνώστην τινά.

Πρεσβυτέρου τινὸς θυγάτηρ παρθένος ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ἐκπεσοῦσα παρὰ τοῦ ταύτην φθείραντος, ἐδιδάχθη ἀναγνώστην τινὰ τῆς πόλεως συκοφαντῆσαι, κἀκείνῳ περιθεῖναι τὴν διεφθαρμένην αἰτίαν. Καὶ γενομένη πρὸς γαστρὸς, ἐταζομένη παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, κατεῖπον τοῦ ἀναγνώστου. Ἀκούσας δὲ τοῦτο ὁ πρεσβύτερος, καὶ ταραχθεὶς, ἀνήνεγκεν τῷ ἐπισκόπῳ. Μαθὼν τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος, συνεκρότησεν τὸ ἱερατεῖον· καὶ ποιήσαντες κληθῆναι τὸν ἀναγνώστην ἐβασάνιζον τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πράγματος. Ἐρωτώμενος τοίνυν ὁ ἀναγνώστης παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, οὐχ ὡμολόγει· τὸ γὰρ μὴ πραχθὲν παρ' αὐτοῦ πῶς ἔνι καὶ ῥηθῆναι; Ἀγανακτῶν οὖν ὁ ἐπίσκοπος, μετὰ ἐμβριθεστάτης φωνῆς ἔλεγεν τούτῳ· Οὐχ ὁμολογεῖς σου τὸ πταῖσμα, καὶ μετανοεῖς, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, καὶ ἀκαθαρσίας μεμεστωμένε; Ἀπεκρίνατο ὁ ἀναγνώστης· Ἐγὼ δέομαί σου, τὸ ὂν εἶπον, ὅτι ἐν τούτῳ πρᾶγμα οὐκ ἔχω· ἀναίτιος γάρ εἰμι καὶ τῆς ἐννοίας τῆς πρὸς ἐκείνην. Εἰ δὲ θέλετε ἀκοῦσαι τὸ μὴ ὂν ἵνα εἴπω, πέπραχα. Τοῦτό αὐτοῦ εἰρηκότος, καθεῖλεν τοῦτον τοῦ ἀναγνώστου. Μετὰ τοῦτο προσπεσὼν παρεκάλει τὸν ἐπίσκοπον, λέγων· Εἰ τοῦτό σοι ἔδοξεν, κύριε ἐπίσκοπε, ἐπειδὴ εἶπον, Ναὶ, ἔπταισα, εἶναί με A χωρὶς τοῦ τιμίου βήματος, καὶ μὴ εἶναί με ἄξιον τοῦ εἶναι κληρικὸν τῆς σῆς ἁγιωσύνης, κέλευσόν μοι αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νῦν δοθῆναι εἰς γυναῖκα. Οὔτε γὰρ λοιπὸν ἐγὼ κληρικὸς, οὔτε δὲ ἐκείνη παρθένος. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ πρεσβύτερος ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἔκδοτον αὐτὴν δεδώκασι τῷ ἀναγνώστῃ, προσδοκήσαντες διακεῖσθαι τὸν νεώτερον περὶ αὐτὴν, καὶ ἄλλως μὴ δύνασθαι ἀποκοπῆναι τῆς συνηθείας. Λαβὼν δὲ αὐτὴν ὁ νεώτερος εἰς τὰς χεῖρας, καὶ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, παρακαλέσας δὲ αὐτὴν, ἀπαγαγὼν ταύτην παρέθετο μοναστηρίῳ γυναικῶν, παρακαλέσας τὴν αὐτόθι διάκονον τῆς ἀδελφότητος μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ τοκετοῦ αὐτῆς ἀνασχέσθαι ταύτης. Καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὁ ἀναγνώστης, ἀπελθὼν ἑαυτὸν ἐγκαθεῖρξεν εἰς κελλίον αὐχμηρὸν, ἀναλαβὼν πολιτείαν B σκληραγωγίας ἀκροτάτην, προσελθὼς τῷ Χριστῷ ἐν καρδίᾳ συντετριμμένῃ, μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ στεναγμῶν, λέγων· Σὺ οἶδας, Κύριε, τὰς ἐμὰς πράξεις, ὁ ἐπιστάμενος πάντα ὃν οὐδὲν λέληθεν. Οὐδὲ ἔστι τις τόπος ἀπόκρυφος ἐν ᾧ τις ἀποκρυβήσεται τῆς σῆς παντεφόρου δυνάμεως. Ὁ εἰδὼς τὰ πάνετα πρὶν γενέσθαι, σὺ μόνος βλέπεις βάθη λογισμῶν, καὶ πᾶσα ἔννοια παρὰ σοῦ ὁρᾶται ὀφθαλμοφανῶς· σὺ ὢν ἐταστὴς ἐνθυμήσεως ὀξὺς δικάζεις ἀκριβῶς· σὺ ἀδικουμένων βοηθός· αὐτὸς εἶ συκοφαντουμένων ἔκδικος ἀπαραλόγιστος, ᾧ οὐδὲν ἀρέσκει τῶν ἀδίκων. Πᾶσα δὲ ῥοπὴ ζυγοῦ δικαιοσύνης παρὰ σοί. Πάρεστι γὰρ πάντοτέ σοι φῶς ἀπρόσιτον, καὶ πᾶν ἔργον ἀνθρώπων ἐνώπιόν σού ἐστιν. Τῆς οὖν σῆς ἐστι δικαίας καὶ ἀπαραλλάκτου κρίσεως ἀποφῆναι καὶ τὴν δίκην τὴν ἐμήν. C Προσευχομένου τοῦ νεανίσκου ἐκτενῶς, καὶ τῇ νηστείᾳ προσκαρτεροῦντος ἐμμελῶς, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου παρεγένοντο αἱ ἡμέραι τοῦ τοκετοῦ αὐτῆς. Καὶ ἐνστάσης τῆς ὥρας, παρεγένετο καὶ ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ φέρουσα ἀπότομον ὀδύνην καὶ ἀφόρητον τῇ συκοφαντησάσῃ· καὶ στεναγμῶν πλῆθος ἀμέτρητον, ὠδῖνες πόνων ἀνεκδιήγητοι, καταχθονίων κολαστηρίων ὁράσεις φοβεραὶ, ταύτην τὴν ἀθλίαν πολιορκοῦσαι ἰσχυρῶς· καὶ τὸ βρέφος τῆς γαστρὸς τῷ ὄγκῳ οὐ προέκυπτεν. Παρῆλθεν ἡμέρα πρώτη, καὶ δευτέρα, καὶ ὠδῖνες ἀφορητότεραι· ἐπέστη τρίτη, καὶ τετάρτη, καὶ τὸ ἄλγος πολλαπλασίως χαλεπώτερον· διεδέξατο πέμπτη καὶ ἕκτη σὺν ἑβδόμῃ σκοτεινῇ, καὶ ἡ ταλαίπωρος γυνὴ ἀπὸ πολλῆς ἀνίας τῷ ᾅδῃ προσωμίλει· ἐν ταύταις ὅλαις ταῖς ἡμέραις μηδ' ὅλως τροφῆς προσλαβομένη, μηδὲ τὸ τυχὸν ὕπνου μετασχοῦσα D ἀλλ' οἰμωγαῖς βασάνων πόνους ἀνηκέστους διαδεχομένων, μετὰ ταῦτα πάντα ταῖς προσευχαῖς τοῦ νεανίσκου, ἡ τῆς διεφθαρμένης καὶ ψευδηγόρου ἀμείλικτος καρδία τοῖς ἀνυποίστοις πόνοις, καὶ ἡ ἐξομολόγησις συνεξῆλθεν γοεραῖς φωναῖς βοῶσα· Οἴμοι τῇ ἀθλίᾳ, κινδυνεύω ἀπολέσθαι δυσὶ κακοῖς περιπεσοῦσα, συκοφαντίᾳ καὶ πορνείᾳ· ἀπώλεσά μου τὴν παρθενίαν, διχοστασίᾳ παρεδόθην· ὑπὸ ἑτέρου καταφθαρεῖσα, τοῦ ἀναγνώστου κατηγόρησα. Ἀκούσασαι δὲ ταῦτα αἱ παρθένοι τοῦ μοναστηρίου τῷ πατρὶ αὐτῆς ἀπήγγειλαν τὰ πάντα. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς αἰδούμενος τοὺς πάντας ὡς μὴ καταγνωσθῆναι ἐπὶ τῇ συκοφαντίᾳ, τοῖς εἰρημένοις οὐ πιστεύσας, ἡσύχασεν τὰ ὅλα. Ὡς δὲ ἡ δικαία κρίσις ἐφεστῶσα ἡ δικάζουσα τὰ πάντα, πάλιν ἐπαλλήλους τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ ἔτικτεν ὠδῖνας· λοιπὸν μὴ δυναμένης ἢ ζῆσαι ἢ ἀποθανεῖν· καὶ τοῦ τοκετοῦ μὴ ἐκφυγούσης, ἐπιφαίνει ἡ ἡμέρα ἡ

nuntiarunt. Pater autem veritus ne condemnaretur A ut calumniator, cum non adhiberet fidem dictis, silet duos dies. Rursus autem misera, se invicem excipientibus acerbis afflictabatur doloribus, cum non posset deinceps vel vivere vel mori. Cumque id effugit, oritur dies octavus, et rursus nonus, gravissimis perpetuarum vertiginum tenebris eam offuscantes. Cum ergo ejus magnos ejulatus non ferret conventus, hæc cursim festinantes renuntiant episcopo, jam esse nonum diem ex quo illa confitetur se accusasse lectorem, nec posse parere, quod ipsum sit calumniata. Episcopus autem cum hæc audiisset a virginibus, ad lectorem mittit duos diaconos, ei omnia significans, et ut pro ipsa oraret, ut misera mulier liberaretur ab iis necessitatibus. Egregius autem adolescens neque eis dedit responsum, nec aperuit ostium; sed a quo die ingressus est in cellam, B non exiit, implens consuetam regulam jejunii, et Deo preces fundens. Flexus autem pater, et filiæ suæ misertus, veniens ad episcopum, eum valde rogavit ut pro ea orationes fierent in ecclesia. Et cum pro ea preces fusæ essent ab omnibus ad Dominum, ne sic quidem misera liberata est a necessitate. Ejus enim qui per calumniam fuerat accusatus, orationes Dominum monentes, arcebant, ne eorum preces admitterentur. His sic gestis, surgens episcopus ivit ad cellam in qua erat lector; et cum pulsasset ostium, nolebat is asperire. Cum diu autem foris fuisset episcopus, ille autem intus, jubet episcopus tolli ostium. Et ingressi invenerunt adolescentem in oratione perseverantem, et humi procumbentem. Quem multum C rogans episcopus, ei dicit: Frater Eustathi lector, in apertum prolata calumnia Dei providentia, et exauditis tuis orationibus, miserere ejus quæ in te peccavit, quæ tormentorum flagellis fuit excruciata. Miserere deinceps miseræ, et surgens solve quod ligasti, precibus enim tuis hæc patitur, et dic Domino ut eam liberet a partu ventris. Cum autem inclytus lector intense oraret simul cum episcopo, statim misera liberata est a necessitate, enixa infantem; rogans omnes ut ei remitteretur iniquitas ipsius justi intercessione: et illum egregium virum habuerunt omnes deinceps loco martyris. Nam cum se deinceps liberasset ab omni sollicitudine, pervenit ad summum vitæ quæ ex virtute agitur, adeo ut is sit dignius habitus spiritali gratia. Hæc autem scripsimus, ne quis calumniatus illaqueetur his inimici retibus, et inci- D dat in dolores carnis intolerabiles, sicut hæc prius scripta est falsa accusatrix; postquam autem a corpore fuerit liberatus, tradatur æternis intolerabilibus tormentis, et quæ nunquam desinent. Deum enim ad iram provocat is qui calumniatur: qui autem per calumniam accusatur, idque fert pio et æquo animo, et ejus in apertum prolationem permittit precibus, exspectans justum Dei judicium, sicut hic a Christo coronatus; is et, quod ejus sileri potest, laudatur, et in honore habetur, et æternam coronam consequitur. Discamus ergo diligenter quam sint insuperabiles vires orationis, quæ et fideles confirmat, et peccatorum miseretur, et flectit ac movet omnium creatorem, et eos coronat qui se ex virtute recte gerunt, et eis qui in ea perseverant, largitur regnum cœlorum.

CAPUT CXLII.

Vita sanctæ Silvaniæ (205).

Illo tempore contigit ut nos simul navigaremus ab Ælia in Ægyptum, deducentes beatam Silvaniam virginem, sororem autem Ruffini, qui fuit ex præfectis.

CAPUT CXLIII.

De Jubino (206).

Inter quos erat etiam nobiscum Jubinus, tunc quidem diaconus, nunc autem episcopus ecclesiæ Ascalonis, vir pius et eruditus. Cum autem vehementissimus nos æstus invasisset, et pervenissemus Pelusium, accidit ut Jubinus, accepta pelvi, pedes et manus palmis lavaret aqua frigidissima, et postquam lavisset, super pelliculam humi stratam requiesceret. Cum autem illa id advertisset, ut mater sapiens germani filii, ejus increpavit mollitiem, dicens: Qui in animum inducis, illam agens ætatem, vivente adhuc tuo sanguine, usque adeo tuam fovere carunculam, non sentiens damna quæ ex eo oriuntur? Confide, confide: ecce ago annum ætatis sexagesimum, præter extrema manuum (207) mearum (et hoc propter communionem) non pes meus aquam tetigit, non vultus, neque ullum ex membris meis, etiamsi me variæ invaserint ægritudines; et cum a medicis cogerer uti balneo, non induxi in animum carni reddere debitum, non in lecto quiescens, non lectica usquam gestata ingrediens.

Hæc cum esset doctissima, doctrinam amore complexa, noctes uberi oleo a se illuminatas mutabat in dies, omnia antiquorum qui commentarios ediderunt scripta percurrens, Origenis tricies centena millia versuum, Gregorii et Stephani, et Pierii (208), et Basilii, et quorumdam aliorum præstantis virtutis virorum millia ducenta et quinquaginta non leviter nec temere hæc percurrens, sed elaborate septies vel octies unumquemque librum perlegens, ut horum verborum gratia in altum erigeretur, spe bona seipsam avem efficiens spiritalem, et ad Christum evolans, immortales ab ipso acceptura remunerationes.

CAPUT CXLIV.

De Olympiade (209).

Ejus vestigia est secuta, et omnem virtutem divinæ vitæ spiritalis, in primis veneranda et honesta Olympias, et quæ viæ quæ fert in cœlum summo zelo tenebatur, divinarum Scripturarum sententiam secuta in omnibus. Fuit autem secundum carnem filia Seleuci (210) ex comitibus, vera autem Dei filia secundum spiritum; neptis autem Ablavii qui erat ex præfectis, aliquot autem dies sponsa (211) Nebridii, qui fuit ex præfectis urbis Constantinopolis; ipsa autem revera fuit uxor nullius. Dicitur autem dormisse virgo incorrupta, effecta divini verbi convictrix, conjux autem totius veræ humilitatis, communicans et ministrans omnibus egentibus. Ipsa cum

omnes illas infinitas et immensas dispersisset divitias, absolute et indiscriminatim opem ferebat omnibus. Non enim urbs, non rus, non solitudo, mansit expers largitionum hujus inclytæ virginis : sed et ecclesiis suppeditavit ad donaria deputata sacrificio, et monasteriis, et cœnobiis, et xenotrophiis, et custodiis, et relegatis; et, ut semel dicam, in omnem orbem terræ dispersit eleemosynas. Hæc beata processit usque ad extremum terminum humilitatis, ultra quem nihil possit inveniri amplius. Vita sine ulla inani gloria, species nequaquam ficta, sinceri mores, facies non fucata, corpus florens, mens non gloriosa, animus ab arrogantia alienus, cor minime turbulentum, somni expers vigiliis, spiritus non curiosus, charitas immensa, quæ comprehendi non potest communicatio, vilis et contempta vestis, infinita continentia, recta cogitatio, in Deum spes æterna, cum eleemosyna quæ non potest narrari, ornamentum omnium humilium, cui multæ sunt accensæ tentationes ex operatione ejus qui est sua sponte malus et omnis boni expers, nempe dæmonis : quæ pro veritate non parva adiit certamina, quæ et diu affatim vixit in immensis lacrymis, omni humanæ naturæ subjecta propter Dominum ; cum omni pietate sanctis subdita episcopis, venerans presbyteratum, honorans clerum, reverens exercitationem, suscipiens virginitatem, opem ferens viduitati, curam gerens orbitatis, protegens senectutem, ægrotos invisens, peccatorum miserens, errantes in viam deducens, in omnes utens misericordia, profuse autem in pauperes, multisque infidelium in catechesi institutis uxoribus, etiam ad victum eis ferens auxilium, semper memorabile nomen benignitatis reliquit per totam vitam. A servitute in libertatem innumerabilium servorum restituens examina, reddidit eos honore æquales suæ nobilitati, vel potius (si vera dicere oporteat) facti sunt hujus sanctæ habitu nobiliores. Neque enim ejus indumentis inveniri potuit quidquam vilius ; nam iis etiam qui sunt pannis valde obsiti indigna erant hujus sanctæ tegumenta. Tanta autem erat ejus mansuetudo, ut etiam longe superaret simplicitatem ipsorum puerorum. Nulla vituperatione a vicino quidem unquam inventa est apud hanc quæ Christum gestabat ; sed omnis ejus vita non vitalis, erat in compunctione et frequenti profluvio lacrymarum; et potius videre licebat fonti æstate sua deficere fluenta, quam hujus non sublimibus et Christum semper videntibus oculis lacrymas deficere. Et quid in his immoror? Quo enim magis meus versabitur animus in duræ instar saxi animæ narrandis certaminibus et virtutibus, eo magis invenientur verba a factis remotiora. Nec me existimet aliquis hæc splendide et magnifice colligere de hac vel maxime impatibili, et perquirere reliquias castissimæ Olympiadis, quæ tota fuit pretiosum vas sancti Spiritus ; sed qui his oculis viderim hujus beatæ vitam et angelicam institutionem, ut qui fuerim spiritalis hujus germanus amicus, et ejus cognatis familiarissimus, adeo ut multæ ejus pecuniæ sint a me ex ejus

A sententia distributæ. Hæc ergo non amplius de cætero quæ sunt carnis sapiens, subjecta principatibus, obediens potestatibus, venerans presbyteratum, honorans universum clerum, confessione quoque digna est habita pro veritate, importunarum recusationum multis acceptis procellis. Cujus vitam inter confessores referunt, quicunque pii habitant Constantinopolim, ut quæ proxime matrem periclitata sit in iis quæ sunt ex Deo certaminibus ; et in his mortua beatam accepit gloriam, et in infinito sæculo coronata pompam agit, nulli interitui obnoxias cum sanctis et sibi similibus in sempiternum mansiones habitans, et bonorum operum a Christo Domino cum fiducia accipiens renumerationes.

CAPUT CXLV.

De Candida.

B Post hanc æquali quoque modo in Domino vivens, beata Candida, Trajani uxor magistri militum, cum et ad summam pervenisset honestatem, et rationi convenienter ornasset ecclesias, et venerata esset episcopos pro dignitate Christi sacramentorum, et omnem Christi clerum aperte honorasset, et suam filiam instituisset in sorte virginitatis, eam præmisit ad Christum, donum suorum viscerum : postea autem ipsa quoque, temperantia et castitate et pecuniæ dispersionibus filiam suam est consecuta. Hanc ego vidi egregiam mulierem tota nocte laborantem et molentem, et propriis manibus facientem panem oblationis, ad vires corporis deprimendas, et dicentem : Cum non sufficiat jejunium, hanc ei do sociam laboriosam vigiliam, ut Esau dissolvam enervemque lasciviam.
C Ea ab iis quæ sunt sanguine prædita et animata omnino abstinuit ; nisi quod sumebat pisces et oleum et olera, idque solum in die festo : omni autem alio tempore contenta erat oxycrato (212) et pane arido. In hac vitæ asperitate, cum beata requie obdormiisset hæc mulier inclyta, nunc fruitur bonis æternis, quæ sunt parata iis qui dilexerunt vitam quæ ex virtute agitur.

CAPUT CXLVI.

De Gelasia (213).

Consequenter zelo hujus bonæ feminæ, veritatis viam ingressa est, pie trahens jugum virginitatis, in primis veneranda Gelasia, cujusdam tribuni filia. Hujus optimæ hæc fertur virtus, quod sol nunquam occidit super ejus dolorem, non adversus servum, non
D adversus ancillam, non adversus aliquem alium. Hæc beata cum effugisset viam eorum qui sunt acceptæ injuriæ memores, quæ fert ad mortem æternam, evasit hunc malum diaboli stimulum, nempe odii et malevolentiæ ; et cum desideraret æternam peccatorum remissionem, remisit parva delicta, ut ipsa quoque inveniret majorum remissionem.

CAPUT CXLVII.

De Juliana (214).

Quædam nomine Juliana, virgo in Cæsarea Cappadociæ, dicta est esse et doctissima et fidelissima, quæ Origenem scriptorem fugientem gentilium insurrectionem excepit, cum duos annos occultans, suis

λόγου, σύνευνος δὲ πάσης ἀληθοῦς ταπεινοφροσύνης· A
κοινωνὸς δὲ καὶ διάκονος πάντων τῶν δεομένων. Αὕτη πάντα τὸν ἄπειρον ἐκεῖνον καὶ ἀμέτρητον πλοῦτον διασκορπίσασα, πᾶσιν ἁπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐπήρκεσεν. Οὔτε γὰρ πόλις, οὐ χώρα, οὐκ ἔρημος, οὐ νῆσος, οὐκ ἐσχατιὰ ἄμοιρος ἔμεινεν τῶν ταύτης ἐπιδόσεων τῆς ἀοιδίμου· ἀλλ' ἐπήρκεσεν καὶ ἐκκλησίαις εἰς ἀναθέματα ἱερουργικὰ, καὶ μοναστηρίοις, καὶ κοινοβίοις, καὶ πτωχοτροφείοις, καὶ φυλακαῖς, καὶ τοῖς ἐν ἐξορίαις, καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν οἰκουμένην κατασπείρασα ταῖς ἐλεημοσύναις· Αὕτη ἡ μακαρία εἰς τὸν ἀκρότατον ὅρον ἐξεπήδησεν τῆς ταπεινοφροσύνης, εἰς ὃν οὐκ ἦν ἐφευρεθῆναί τι πλέον· ἀκενόδοξος βίος, ἀσχημάτιστον εἶδος· ἄπλαστον ἦθος· ἀκαλλώπιστος ὄψις· ἄϋλον σῶμα· ἀπέρπερος νοῦς· ἄτυφος γνώμη· ἀτάρακτος καρδία· ἄϋπνος ἀγρυπνία· ἀπερίεργον πνεῦμα· ἀμέτρητος ἀγάπη· ἀκατάληπτος κοινωνία· εὐκαταφρόνητος ἐσθής· ἐγκράτεια ἄμετρος· εὐθύτης διανοίας εἰς Θεόν· ἐλπίδες ἀένναοι· ἐλεημοσύναι ἀνεκδιήγητοι· πάντων ταπεινῶν ἐγκαλλώπισμα· πολλοὺς πειρασμοὺς ἐξαντλήσασα ἐξ ἐνεργείας τοῦ ἐθελοκάκου καὶ ἀπειροκάλου. Οὐ μικροὺς ἀγῶνας ἀγωνισαμένη ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ· ἀμέτροις δακρύοις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνενδεῶς συμβιώσασα· ὑποταττομένη πάσῃ φοσει ἀνθρωπίνῃ διὰ τὸν Κύριον· μετὰ πάσης εὐλαβείας ὑποκλινομένη τοῖς ἐπισκόποις τοῖς ἁγίοις· σέβουσα τὸ πρεσβυτέριον· τιμῶσα τὸν κλῆρον. Αἰδουμένη την ἄσκησιν ἀποδεχομένη παρθενίαν· χηρείᾳ ἐπαρκοῦσα· ὀρφανίαν ἀνατρεφομένη· γήρως ὑπερασπίζουσα· ἀσθενοῦντας ἐπισκεπτομένη· ἁμαρτωλοῖς συμπενθοῦσα· πεπλανημένους ὁδηγοῦσα· τοὺς πάντας ἐλεοῦσα· τοὺς πενομένους ἀφειδῶς οἰκτείρουσα· πολλάς τε τῶν ἀπίστων κατηχήσασα γυναῖκας, καὶ τὰ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπικουρήσασα, ἀείμνηστον χρηστότητος ὄνομα διὰ παντὸς τοῦ βίου κατηλέησεν. Ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν τῶν οἰκετῶν μυρίων ἐσμὸν ἀνακαλεσαμένη, ἰσοτίμους τῆς ἰδίας εὐγενείας ἀπέφηνεν· μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, καὶ εὐγενέστεροι τῷ σχήματι τῆς ἁγίας ταύτης ἐδείκνυντο. Οὐδὲ γὰρ εὐτελέστερόν τι τῶν ἐνδυμάτων ταύτης εὑρεθῆναι ἐδύνατο. Τῶν γὰρ πάνυ ῥακοδυτούντων ἀνάξια ἦν τὰ τῆς ὁσίας ταύτης σκεπάσματα. Τοιαύτη δὲ παρ' αὐτῆς ἠπιότης ἐτρέφετο, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν παιδίων ὑπερακοντίσαι τὸ ἀφελές. Ψόγος οὐδεὶς οὐδέποτε οὐδὲ τῶν πέλας παρὰ τῇ χριστοφόρῳ ταύτῃ ηὑρίσκετο· ἀλλὰ πᾶς ὁ ταύτης ἀδίωτος βίος ἐν κατανύξει καὶ D
συχνῇ δακρύων ὑπῆρχεν ῥοῇ· καὶ ἦν ἰδεῖν μᾶλλον πηγὴν τὰ ἑαυτῆς νάματα ἐπιλείπουσαν ἐν τοῖς καύμασιν, ἢ τοὺς ἀμετεωρίστους ταύτης, καὶ ἀεὶ τὸν Χριστὸν ὁρῶντας ὀφθαλμοὺς διαλιμπάνειν δακρύων ποτέ. Καὶ τί μέλλω; ὅσον γὰρ ἂν παρέξω τῇ ἐμῇ διανοίᾳ σχολὴν τοὺς ταύτης ἄθλους τῆς πεπετρωμένης ψυχῆς καὶ ἀρετὰς διηγούμενος, πολὺ κατόπιν οἱ λόγοι τῶν ἔργων εὑρεθήσονται. Καὶ μή τις νομίσῃ με κεκομψευμένως λέγειν τὰ περὶ τῆς ἀπαθεστάτης ταύτης, καὶ λοιποδ ὅλης τοῦ ἁγίου Πνεύματος τιμίου σκεύους Ὀλυμπιάδος τῆς σεμνοτάτης· ἀλλ' αὐτόπτην γεγενημένον καὶ θεωροῦντα τὸν τῆς μακαρίας ταύτης βίον καὶ ἀγγελικὴν πολιτείαν, ὡς ἅτε πνευματικὸν γνήσιον φίλον καὶ συγγενῶν οἰκειότατον· ὡς καὶ πολλὰ κατὰ γνώμην τῶν ταύτης διανεμηθῆναι. Χρημάτων αὕτη τοίνυν ἡ μηκέτι λοιπὸν τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσα, ὑποταττομένη ἀρχαῖς, ὑπείκουσα ἐξουσίαις, ὑποκατακλινομένη ἐπισκόποις· σεμνολογοῦσα τὸ πρεσβυτέριον, τιμῶσα τὸν κλῆρον ἅπαντα, καὶ ὁμολογίας κατηξιώθη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλὰς δεξαμένη νιφάδας ἀκαίρων κατηγοριῶν. Ἧς τὸν βίον ἐν ὁμολογητρίαις κρίνουσιν, ὅσοι τῶν εὐσεβῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσι· ἥτις τὰ θανάτου ἐκινδύνευσεν τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσιν· καὶ ἐν τούτοις τελευτήσασα, τὸ μακάριον ἤρατο κλέος ἐν τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι στεφανηφοροῦσα καὶ χορεύουσα, τὰς ἀκηράτους μονὰς μετὰ θείων ψυχῶν καὶ ὁμοίων
B ἑαυτῇ εἰς ἀεὶ κατοικοῦσα, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων παρὰ τοῦ Δεσπότου Θεοῦ μετὰ παῤῥησίας τὰς ἀμοιβὰς ἀπαιτοῦσα.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΕ'.
Περὶ Κανδίδας.

Ταύτης κατόπιν καὶ ἰσοτρόπως καὶ ἀξίως τοῦ Κυρίου βιώσασα ἡ μακαρία Κανδίδα, ἡ Τραϊανοῦ θυγάτηρ τοῦ στρατηλάτου, καὶ εἰς ἄκρον σεμνότητος ἐλάσασα, ἐκκλησίας τε κατὰ λόγον κοσμήσασα, καὶ ἐπισκόπους ἀξίως τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων σεβασθεῖσα, καὶ πάντα τὸν τοῦ Χριστοῦ κλῆρον καταλλήλως τιμήσασα, καὶ τὴν ἰδίαν θυγατέρα κατηχήσασα, εἰς τὸν τῆς παρθενίας κλῆρον προέπεμψε ταύτην πρὸς τὸν Χριστὸν δῶρον, τῶν αὐτῆς λαγόνων· εἰς ὕστερον δὲ καὶ αὕτη σωφροσύνῃ τε, καὶ ἁγνείᾳ, καὶ τοῖς τῶν χρημάτων σκορπισμοῖς ἐπακολουθήσασα τῇ
C ἑαυτῆς θυγατρί. Ταύτην τὴν γενναίαν οἶδα ἐγὼ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς κοπιῶσαν, καὶ ἀλήθουσαν ταῖς ἰδίαις χερσὶν, ποιοῦσαν τὸν ἄρτον τῆς προσκομιδῆς ἐπὶ καθαιρέσει τῆς τοῦ σώματος δυναστείας, διηγουμένην ὅτι τῆς νηστείας μὴ ἐπαρκούσης, σύμμαχον δίδωμι ταύτῃ καὶ τὴν ἐπίμοχθον ἀγρυπνίαν, ἵνα καταλύσω τὸ φρύαγμα τοῦ Ἡσαῦ. Αὕτη ἐναίμων μὲν καὶ ἐμψύχων εἰς ἄκρον ἀπέσχετο, πλὴν ἰχθύος καὶ ἐλαίου καὶ λαχάνων ἐλάμβανεν· καὶ ταῦτα ἐν ἑορτῇ μόνον. Τὸν δὲ ἄλλον ἅπαντα χρόνον διατελοῦσα, ὀξυκράματι καὶ ἄρτῳ ξηρῷ ἀρκουμένη ἐν ἑαυτῇ, τὴν μακαρίαν ἀνάπαυσιν ἡ ἀοίδιμος κοιμηθεῖσα τῇ σκληραγωγίᾳ, νῦν ἀπολαύει τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τῶν ἡτοιμασμένων τοῖς τὸν ἐνάρετον βίον ἠγαπηκόσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜϚ'.
Περὶ Γελασίας.

Ταύτης τῆς ἐναρέτου κατὰ ζῆλον ὥδευσεν τὴν τῆς ἀθανασίας ὁδὸν εὐσεβῶς ἑλκύσασα τὸν τῆς παρθενίας ζυγὸο ἡ σεμνοτάτη Γελασία, θυγάτηρ τριβούνου τινός. Ταύτης τῆς ἀρίστης ἀρετὴ αὕτη φερεται, ὅτι ἥλιος οὐδέποτε ἐπέδυ ἐπὶ λύπῃ ταύτης, οὐ κατὰ οἰκέτου, οὐ κατὰ θεραπαίνης, οὐ κατά τινος ἑτέρου. Ἀποφυγοῦσα γοῦν αὕτη ἡ μακαρία τὴν τῶν μνησικάκων ὁδὸν, τὴν εἰς θάνατον αἰώνιον φέρνυσαν, τῆς εἰς ἀΐδιον ζωὴν φερούσης ἐπελάβετο.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΖ'.
Περὶ Ἰουλιανῆς.

Ἰουλιανή τις πάλιν ὀνόματι παρθένος ἐν Καισαρείᾳ

τῆς Καππαδοκίας λογιωτάτη καὶ πιστοτάτη ἐλέγετο εἶ- A ναι· ἥτις Ὠριγένην τὸν συγγραφέα φεύγοντα τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων ἐδέξατο, ἐπὶ δύο ἔτη κατακρύπτουσα οἰκείοις ἀναλώμασιν, καὶ τῇ δι' ἑαυτῆς ὑπηρεσίᾳ ἀναπαύουσα τὸν ἄνδρα. Εὗρον δὲ ταῦτα ἐγὼ γεγραμμένα ἐν παλαιοτάτῳ βιβλίῳ στιχηρῷ, ὅπερ ἐγέγραπτο χειρὶ Ὠριγένους. Τοῦτο τὸ βιβλίον εὗρον ἐγὼ παρὰ Ἰουλιανῇ παρθένῳ ἐν Καισαρείᾳ, κρυπτόμενος κἀγὼ παρ' αὐτῇ. Ἥτις ἔλεγεν, παρ' αὐτοῦ Συμμάχου τοῦ ἑρμηνέως τῶν Ἰουδαίων αὐτὸ εἰληφέναι.

Οὐ παρέργως δὲ τέθεικα καὶ ταύτας τὰς ἀρετὰς τούτων τῶν ἀοιδίμων γυναικῶν· ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι πολυτρόπως ἔστι κερδαίνειν, ἐὰν θέλωμεν, ἐκ διαφόρων προφάσεων.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΗ'.

Διήγησις Ἱππολύτου τοῦ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων.

B Ἐν ἄλλῳ βιβλιδαρίῳ ἐπιγεγραμμένῳ Ἱππολύτου τοῦ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων, εὗρον διήγημα τοιουτον.

Εὐγενεστάτη τις καὶ ὡραιοτάτη παρθένος ὑπῆρχεν ἐν τῇ Κορίνθῳ πόλει, ἀσκουμένη εἰς τὸν ἐνάρετον βίον. Ταύτην κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διέβαλον τῷ τότε δικάζοντι Ἕλληνι ὄντι ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν διωκτῶν, ὡς βλασφημοῦσαν καὶ τοὺς καιρούς, καὶ τοὺς βασιλεῖς, καὶ τὰ εἴδωλα. Προέπινον δὲ τὸ ταύτης κάλλος, οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα κάπηλοι, γυναικομανοῦντι τῷ ἀθέῳ τῶν δικαστῶν. Ὁ δὲ ἡδέως ἐδέξατο τὴν διαβολὴν τοῖς ἱππικοῖς ὠτίοις, καὶ τοῖς θηλυμανέσι λογισμοῖς. Προσαχθείσης δὲ ταύτης τῷ μιαιφόνῳ πολὺ πλέον τῇ ἀσωτίᾳ ἐκμέμηνεν. Ὡς δὲ πᾶσαν μηχανὴν κατ' αὐτῆς κινήσας ὁ βέβηλος τὴν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον πεῖραν οὐχ ἠδυνήθη, διαφόροις αἰκίαις ταύτην C τὴν γενναίαν ὑπέβαλεν. Ὡς δὲ καὶ ἐν τούτοις ἀπέτυχεν, μὴ ἰσχύσας αὐτὴν ἀποστῆσαι τῆς ὁμολογίας τῆς τοῦ Χριστοῦ, ἀπομανεὶς πρὸς αὐτὴν ὁ ἀνήμερος, τότε τιμωρίᾳ τοιαύτῃ αὐτὴν παρέδωκεν· στήσας τὴν σώφρονα εἰς πορνεῖον, ἐνετείλατο τῷ ταύτας νέμοντι, λέγων· Δέξαι ταύτην, καὶ ἡμερησιά μοι ἐξ αὐτῆς τρία νομίσματα ἀποκόμιζε. Ὁ δὲ εἰσπραττόμενος τὸν ἐκ τῆς αἰσχροπραγίας χρυσὸν, ἔκδοτον αὐτὴν ἔστησεν τοῖς βουλομένοις ἐν τῷ τοῦ μύσους ἐργαστηρίῳ. Ὡς οὖν ἔγνωσαν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα γυναικοϊέρακες, παρήδρευον τῷ παρανόμῳ ἐργαστηρίῳ, διδόντες τὸν τῆς ἀτίμου ἐργασίας μισθὸν, καὶ βουλόμενοι ταύτῃ πρὸς φθορὰν ὁμιλεῖν. Ἦν δὲ σεμνοτάτη αὕτη, καὶ τοὺς λόγους πρὸς ἀπάτην ἐκκλίνουσα, ἐκλιπαροῦσα αὐτοὺς παρεκάλει, λέγουσα, D ὅτι Ἕλκος ἔχω τι εἰς κεκρυμμένον τόπον, ὅπερ ἐσχάτως ὄζει· καὶ δέδοικα μὴ εἰς μῖσός μου ἔλθητε τῷ ἀποτροπαίῳ τοῦ ἕλκους. Ἔνδοτε οὖν μοι ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ἐξουσίαν μου ἔχετε καὶ δωρεὰν με ἔχειν. Τούτοις δὲ τοῖς λόγοις ἡ μακαρία πείσασα τοὺς ἀσώτους τέως ἀπέπεμψεν. Ἐμμελεστάταις δὲ δεήσεσι τὸν Θεὸν δυσωπήσασα, καὶ κατανενυγμέναις ἱκεσίαις τοῦτον εἰς εὐσπλαγχνίαν κατέκαμψεν. Προσεσχηκὼς τοίνυν ὁ Θεὸς ὁ τὰς ἐννοίας εἰδὼς, πῶς ἐκ καρδίας ἡ σώφρων τῆς ἁγνείας ἐκήδετο, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ᾠκονόμησεν ὁ φύλαξ τῆς πάντων ἀνθρώπων σωτηρίας τοιόνδε τι.

ΚΕΦΑΛ. ΡΜΘ'.

Περὶ Μαγιστριανοῦ τινος.

Νεανίσκος τις Μαγιστριανὸς, ὡραῖος τῷ εἴδει, εὐσεβὴς τῇ γνώμῃ, ᾧ ἐντέθεικεν ὁ Θεὸς ζῆλον πνευματικὸν πυριφλεγῆ, ὡς καὶ θανάτου καταφρονῆσαι. Καὶ ἀπελθὼν τῷ σχήματι τῆς ἀκολασίας εἰσέρχεται βαθεῖαν ἑσπέραν πρὸς τὸν τρέφοντα ταύτας, καὶ δίδωσιν αὐτῷ πέντε νομίσματα, καὶ λέγει αὐτῷ· Συγχώρησό μοι μεῖναι ταύτην τὴν νύκτα μετὰ ταύτης τῆς κόρης. Εἰσελθὼν οὖν μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ἀπόκρυφον οἶκον, λέγει αὐτῇ· Ἀνάστα, σῶσον σεαυτήν. Καὶ ἐκδύσας αὐτὴν τὰ ἱμάτια, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἐσθῆτι μεταμφιάσας αὐτὴν, τοις τε καμισίοις, καὶ τῇ χλαμύδι, καὶ τοῖς ἀνδρείοις πᾶσιν, λέγει αὐτῇ, τῷ ἄκρῳ τῆς χλαμύδος περικαλυψαμένη ἔξελθε. Καὶ οὕτως ποιήσασα, καὶ ὅλην ἑαυτὴν σφραγίσασα τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ ἐξελθοῦσα ἄφθορος τοῦ τόπου ἐκείνου, καὶ ἀμίαντος, παντελῶς διασέσωσται τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ τοῦ νεανίσκου αἰτίᾳ, τοῦ τῷ ἰδίῳ αἵματι ταύτην τῆς ἀτίμου φθορᾶς ἀπαλλάξαντος. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἐγνώσθη τὸ δρᾶμα. καὶ προσηνέχθη ὁ Μαγιστριανὸς τῷ θηριωδεστάτῳ δικαστῇ. Ἀνακρίνας δὲ τὸν γενναῖον ἀθλητὴν τοῦ Χριστοῦ ὁ ἀνήμερος, καὶ πάντα μαθὼν, θηρίοις τοῦτον παραβληθῆναι ἐκέλευσεν· ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ὁ μισόκαλος δαίμων καταισχυνθῇ. Νομίσας γὰρ τὸν ἀνδρεῖον, τῇ ἀθεμίτῳ τιμωρίᾳ περιβαλεῖν, διπλοῦν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ τοῦτον ἀπέφηνεν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἀθανάτου ψυχῆς ἀθλήσαντα γενναίως, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀοιδίμου ἐκείνης καὶ μακαρίας ἀθλητικῶς τοῖς πόνοις ἐγκαρτερήσαντα. Διὸ καὶ διπλῆς τιμῆς παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων στεφάνων παρὰ τῆς τούτου φιλανθρωπίας ἠξιώθη.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝ'.

Περὶ Μαγνεντίνου καὶ τῆς γυναικὸς τοῦ συγκλητικοῦ.

Ἐμνήσθην δὲ καὶ ἄλλης ἱστορίας, καὶ καλὸν τοῦτο μὴ παρελθεῖν. Λέγεται περὶ Μαγνεντίνου τοῦ ἀντάρτου, ὅτι πολλαῖς γυναιξὶν ἐπεμίγνυτο Ἑλληνίσιν, καὶ εἰς Χριστιανὰς ἐπέρριψεν, θέλων ἐπιμίγνυσθαι· καὶ ᾕρουν αὗται ἀποθανεῖν, ἢ σωφροσύνην προδοῦναι. Ἐλθὼν οὖν ἐν μιᾷ πόλει, ἠράσθη τινὸς γυναικὸς συγκλητικοῦ ἀπὸ ἐπάρχων· καὶ φοβηθεὶς ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, εἶπεν αὐτῷ· Πέμψον, ἆρον αὐτήν. Καὶ ἐλθόντες οἱ στρατιῶται ἐπ' αὐτὴν, εἶπεν αὐτοῖς ἡ γυνή. Ἐκδέξασθε μικρὸν ἕως κοσμήσωμαι τὸν κόσμον ἐν ᾧ εἰθίσθην. Καὶ εἰσελθοῦσα εἰς τὸν κοιτῶνα ἑαυτῆς, λαβοῦσα ξίφος, κατὰ τῶν σπλάγχνων ἑαυτῆς ἐνέπηξεν. Ἀκουσάτωσαν αἱ παρθένοι, καὶ αἰσχυνέσθωσαν αἱ Χριστὸν ἐπαγγελλόμεναι ἔχειν τὸν Νυμφίον, καὶ ἐκ μικρᾶς φιληδονίας τοῦτον προδόσαι. Ἡμῖν δὲ δώῃ ὁ Θεὸς ἑκάστῳ μέλει σῶσαι τὴν παρθενίαν· καὶ ἀγαλλόμεναι μετὰ τοῦ ἱεροψάλτου βοῶν· Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην. Καί· Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς, καὶ τοῦτο νηφούσας λέγειν· Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδοῦς μου ἐμοί. Ὁτὲ μὲν νυμφίος, ὁτὲ δὲ ἀδελφὸς, ἵνα μηδὲν σαρκικὸν νοῆται.

sumptibus et suo ministerio virum alens. Inveni autem hæc in antiquissimo libro scripto versibus, qui quidem scriptus erat manu Origenis. Hunc librum inveni ego apud Julianam virginem in Cæsarea, qui et ipse (215) apud eam occultatus eram. Dicebat autem se accepisse a Symmacho interprete Judæorum.

Non fuit autem alienum ab instituto opere, posuisse virtutes harum feminarum; sed ut sciamus, quod ex diversis occasionibus licet lucrari, si velimus.

CAPUT CXLVIII.

De femina (216) *nobilissima quæ fuit semper virgo.*

In alio libro antiquissimo, scripto ab Hippolyto, qui fuit familiaris apostolorum, inveni talem narrationem:

Fuit quædam nobilissima virgo et formosissima, quæ in vita ex virtute agenda exercebatur Corinthi. Hanc illo tempore detulerunt ad judicem, qui erat gentilis in tempore persecutorum, ut quæ maledictis incesseret et tempora, et imperatores, et simulacra. Proponebant autem ejus pulchritudinem harum rerum cauponatores impio judici, feminas insano amore depereunti; is vero, equinis auribus et feminas insane amantibus cogitationibus, accepit calumniam: ea autem producta ad hominem sceleratum, multo magis insana captus est intemperantia. Postquam autem omnibus adversus eam adhibitis machinis, huic Dei homini (*sic*) persuadere non potuit, variis tormentis subjecit fortem feminam. Postquam autem ne his quidem id quod volebat est assecutus, ut qui non posset eam abducere a Christi confessione, in eam insaniens crudelis, non tradit eam tormentorum cruciatibus, sed castam et temperantem feminam ponens in prostibulo, jussit ei qui eas possidebat, dicens: Hanc mihi cape et tres solidos ex ea ad me defer quotidie. Is autem aurum exigens ex turpi actione, eam tradidit volentibus in officina abominandi flagitii. Cum hæc ergo novissent qui tenebantur insano amore mulierum, assidebant sceleratæ exitii officinæ, mercedem dantes inhonestæ operationis. Illa autem virgo honestissima et in primis veneranda, et verba ad deceptionem deflectens, suppliciter eis dicebat, rogans: Habeo ulcus in loco occulto, quod mirandum in modum male olet, et timeo ne vos mei odium capiat propter ulcus aversandum; concedite ergo mihi paucos dies, et tunc licebit vobis vel me habere gratis. His verbis persuasos intemperantes amandabat beata: assiduis autem precibus Deum placans, et compunctis supplicationibus eum inflexit ad misericordiam. Attendens ergo Deus qui novit cogitationes, quomodo casta pudicitiæ curam gerebat ex animo, in illis diebus pro salute omnium tale quid struxit.

CAPUT CXLIX.

De Magistriano (217).

Quidam adolescens Magistrianus, specie formosus, mente pius, cui Deus zelum immisit spiritalem adeo ardentem, ut etiam mortem contemneret: is cum prætextu intemperantiæ eo accessisset, profundo vespere ingreditur ad eum qui illas alebat, et dat ei quinque solidos; et dicit ei: Concede mihi manere hac nocte cum hac puella. In locum ergo occultum cum ea ingressus, dicit ei: Surge, serva te ipsam. Et cum eam suis vestibus induisset, tunica, camisia (218), et chlamyde, et omnibus virilibus, dicit ei: Egredere, te summa chlamydis parte contegens. Quæ cum sic fecisset, et se totam signo crucis muniisset, egressa ex illo loco omnino incorrupta et impolluta, servata est Christi gratia, et causa adolescentis qui eam suo sanguine liberavit a turpi vitio. Sequenti autem die res fuit cognita, et productus est Magistrianus ad sævissimum judicem. Cum autem strenuum Christi athletam examinasset impius, et omnia didicisset, jussit eum objici bestiis, ut etiam malis infestus dæmon in eo afficeretur ignominia. Nam cum existimasset virum fortem in nefarium injicere supplicium, eum effecit duplici [F. dupliciter] Christi martyrem, ut qui et pro sua anima præclare decertaverit, et pro illa beata in laboribus strenue perseveraverit. Quocirca duplici honore et duabus insignibus coronis dignus est habitus a Christi benignitate.

CAPUT CL.

De uxore (219) *viri senatorii.*

Memini autem alterius quoque historiæ, et bonum est eam non præterire. Dicitur de Magnentino insurrectore, quod habuerat stupri consuetudinem cum multis gentilibus, et animum adjecerat ut rem etiam haberet cum Christianis; eæ autem malebant mori quam prodere pudicitiam. Cum ergo venisset in unam urbem, amavit quamdam uxorem viri senatorii ex præfectis. Timore autem affectus ejus maritus, dixit ei: Mitte, tolle eam. Cum autem venissent ad eam milites, dixit eis mulier: Exspectate parumper donec mundum meum componam, cui sum assueta. Ingressa autem suum cubile, accepto ense, eum suis infixit visceribus. Audiant virgines et erubescant, quæ profitentur se Christum habere sponsum, et prava eum produnt libidine. Nobis autem det unicuique Deus servare virginitatem, et exsultantibus clamare cum psalmographo: Confige in timore tuo carnes meas: a judiciis enim tuis timui (*Psal.* CXVIII). Et: Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (*Galat.* II). Concedatur autem ut vos quoque dicatis sobriæ: Ego patrueli meo, et patruelis meus est mihi, aliquando quidem sponsus, aliquando vero frater, ut nihil cogitetur carnale (*Cant.* VI). Si enim audieris sponsum et sponsam, significat spiritalem unionem cum patre.

Vidimus autem alios quoque Patres et monachos per totam Ægyptum, multas virtutes et signa facientes, quorum non meminimus propter multitudinem, sed pauca pro multis narravimus (*Ruff.*, *l.* II, *in epilogo*). Quid enim dixerit aliquis de superiori Thebaide quæ est per Synem, in qua sunt viri valde admirabiles, et multitudo monachorum infinita, quorum non crediderit aliquis vitæ instituta, ut quæ vitam humanam superant: qui etiam mortuos in hodiernam usque diem suscitant, et super aquas am-

bulant, sicut Petrus; et quidquid Servator per sanctos effecit apostolos, ea nunc quoque efficit. Sed quia magnum imminebat periculum, si ultra Lyco transiremus, propter latronum irruptionem, non ausi sumus videre illos sanctos. Neque enim prædictos Patres vidimus sine periculo, neque sine labore aspeximus sacras has feminas: sed multa prius passi, et propemodum periclitati, vix assecuti sumus ut ea videremus. Septies enim in mortem incidimus; in octavo autem malum nos non attigit, cum Deus nos omnino servasset. Semel enim quinque dies et noctes ambulantes per solitudinem, fame et siti prope fuimus exanimati. Aliquando autem in acutas et asperas paludes incidentes, et pedes nostros perforantes, ut dolores essent intolerabiles, propemodum frigore enecti sumus. Tertio autem cœno ad lumbum B usque inhæsimus, et non erat qui eriperet; et has beati David voces exclamavimus: Salvum me fac, Domine Deus, quoniam ingressæ sunt aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in lutum profundi, et non est substantia (*Psal.* LXVIII); et, Serva me a luto, ut ne infigar. Quartum autem fuit aquæ multitudo quæ affluxit ex Nili incremento, cum quatuor dies per aquas ambularemus: et in hostiis propemodum obrutis. Tunc clamavimus, dicentes: Ne nos demergat tempestas aquæ, nec me devoret profundum (*Psal.* LXVIII). Quinto autem incidimus in latrones in littore maris, venientes in Diolcon: qui nos etiam eousque sunt persecuti, volentes comprehendere, donec nobis parvus relinqueretur spiritus, ut qui nos decies mille passus essent persecuti. Sexto autem, Tilum navigantes, propemodum eversi ac C submersi sumus. Septimum fuit, quando in palude Mareotide, ubi charta nascitur, abjecti sumus in quamdam parvam insulam desertam; et tres noctes et dies sub dio mansimus, magno frigore et imbribus nobis imminentibus, erat enim tempus Epiphaniorum. Octavum autem supervacaneum quidem est narrare, sed tamen est utile; nam cum nos per quemdam locum venissemus Nitreas, erat in ea regione quoddam magnum concavum, in quo multi remanserant crocodili, cum aqua recessisset ex agris. Tribus ergo crocodilis in margine fossæ extensis, accessimus visuri belluas, putantes eas esse mortuas, illæ autem statim in nos irruerunt. Nobis autem magna voce Dominum nominantibus, Christe, adjuva nos, statim belluæ tanquam ab angelo aversæ, seipsas in aquam D sunt jaculatæ. Nos autem Nitreas magno cursu contendimus, illam vocem Job meditantes, ubi dicit: Septies ex necessitatibus liberabit te; in octavo autem te non attinget malum (*Job.* v). Deo ergo agimus gratias qui nos ex tot liberavit periculis et nobis magna ostendit spectacula.

CAPUT CLI.

Vita fratris (220) *qui cum eo versabatur.*

Cum ergo pauca dixero de fratre, qui mecum versatur a juventute usque in hodiernum diem, hic deinceps finem imponam orationi. Eum ego cognovi longo tempore, cum comederet, omni gulæ affectione

A carnisse, et itidem cum jejunaret, affectum non fuisse, ut qui, ut arbitror, vicisset affectionem, longe remotum ab avaritia, contentum semper præsentibus, non se ornantem vestibus, contemptum gratias argentem, pro germanis amicis pericula adeuntem, dæmones expertum plus quam millies, adeo ut quodam die cum eo dæmon pactus sit, et dixerit: Paciscere mecum te vel semel peccaturum, et quam mihi in hac vita dixeris, vel nobilem, vel divitem eam ad te adducam. Et rursus cum aliquando quatuordecim noctes cum eo depugnasset, ut mihi narravit, et noctu pede traxisset, ipsum est allocutus, dicens: Noli adorare Christum, et ad te non accedam. Is respondens, dixit: Propterea eum adoro, et innumerabilibus amplius partibus glorificabo, et sæpius orabo, quoniam ejus cultus te male habet. In centum et sex venit civitates, et in plurimis est etiam aliquo tempore versatus. Mulieris nullam habuit experientiam, ne in somnis quidem, nisi si se somniaret a dæmone fornicationis oppugnari. Ter eum novi cibis indigentem esculenta accepisse ab angelo. Quodam die cum in extrema solitudine ne micam quidem haberet, invenit in pelle ovina tres panes calidos paxamidios; aliquando rursus vinum et panem; aliquando rursus venit ad eum vox, dicens: Novi tibi deesse cibos; vade et accipe ab N. illo homine frumentum et oleum. Cum ergo venisset ad illum ad quem missus fuerat, is ipsi dixit: Tu es ille monachus? Tum ille: Ita, sum is quem dicis. Subjecit alter: Paterfamilias jussit quidem te accipere triginta modios frumenti, et duodecim sextarios olei. De eo potero gloriari ac prædicare qualis esset; quem novi sæpe esse lacrymatum propter eos qui ex necessitate laborabant inopia; præbebat ergo si quid habebat, suo corpore excepto. Novi etiam eum esse lacrymatum propter eum qui ceciderat in peccata, et eum qui ceciderat adduxisse lacrymis ad pœnitentiam. Is mihi aliquando hoc narravit: Deum rogavi, ut neminem compungeret, maxime ex divitibus et improbis, ut mihi aliquid darent quod esset ad usum necessarium.

Mihi autem hoc sufficit, quod dignus sim habitus, qui horum omnium meminissem quæ scriptis mandavi. Non enim sine Dei numine hoc factum est, ut mens tua moveretur ut juberes me hunc librum scribere, scriptis, inquam, tradere vitam horum sanctorum et beatorum Patrum.

Tu autem, fidelissime Christi serve ac venerande Lause, et caput mihi amicissimum et maxime germanum, hunc librum libenter legens, magnam tuæ immortali animæ præbebis utilitatem, in justorum resurrectione, inclytorum rectæ vitæ athletarum instituta, labores, et tantam tolerantiam, vitæque duriter actæ patientiam mente complectens. Quamobrem ea prompto et alacri animo sequere, bona et incorrupta spe nutritus, semper retro videns dies qui ante sunt breviores; et ora pro me, teipsum conservans alienum a reprehensione et custodies integrum: qualem te novi et habui, a consulata Tatiani usque in

Ἐὰν γὰρ ἀκούσῃς νύμφην καὶ νυμφίον, τὴν πνευματικὴν ἕνωσιν τὴν πρὸς Πατέρα σημαίνει.

Εἴδομεν δὲ καὶ ἄλλους Πατέρας καὶ μοναχοὺς κατὰ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον, πολλὰς δυνάμεις καὶ σημεῖα ἐπιτελοῦντας· ὧν διὰ τὸ πλῆθος οὐκ ἐμνημονεύσαμεν· ἀλλὰ ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν διηγησάμεθα. Τί γὰρ ἄν τις εἴποι περὶ τῆς ἀνωτέρας Θηβαΐτος τῆς κατὰ Συήνην, ἐν ᾗ θαυμασιώτατοι ἄνδρες τυγχάνουσιν, καὶ πλῆθος μοναχῶν ἄπειρον; ὧν οὐκ ἄν τις πιστεύσειεν ταῖς πολιτείαις, ὑπὲρ ἀνθρωπίνην ζωὴν ὑπαρχούσαις· οἳ καὶ νεκροὺς μέχρι τῆς σήμερον ἀνιστῶσιν, καὶ τῶν ὑδάτων ἐπιβαίνουσιν ὥσπερ ὁ Πέτρος, καὶ πᾶν ὅ τι ἂν ὁ Σωτὴρ διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων επετέλεσεν, ταῦτα καὶ νῦν διατελεῖ. Ἀλλ' ἐπειδὴ κίνδυνος ἦν ἐν ἡμῖν μέγιστος, περαιτέρω τῆς Λυχῶ ἀνελθεῖν, διὰ τὴν τῶν λῃστῶν ἔφοδον, οὐκ ἐτολμήσαμεν τοὺς ἁγίους ἐκείνους ἰδεῖν. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ποῤῥηθέντας Πατέρας ἀκινδύνως ἴδομεν, οὐδ' ἀπόνως οὐδὲ ἀκμητὶ τὰς ἱερὰς ταύτας ἑωράκαμεν· ἀλλὰ πολλὰ προπαθόντες, καὶ μικροῦ δεῖν κινδυνεύσαντες, μόγις κατηξιώθημεν ταῦτα θεάσασθαι. Ἕβδομον γὰρ θανάτῳ περιεπέσαμεν, ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ οὐχ ἥψατο ἡμῶν κακὸν, τοῦ Θεοῦ πάντοτε ἡμᾶς διασώσαντος. Ἅπαξ μὲν γὰρ λιμῷ καὶ δίψει πέντε νυχθήμερα διὰ τῆς ἐρήμου περιπατήσαντες, μικροῦ δεῖν ἐλιποψυχήσαμεν. Ἄλλοτε δὲ ὀξέσι καὶ παχέσιν ἕλεσιν ἐμπεσόντες, καὶ τοὺς πόδας ἑαυτῶν διατρήσαντες, ὡς ἀνυποίστους γενέσθαι τὰς ἀλγηδόνας, μικροῦ δεῖν ἀπεψύξαμεν. Τρίτον δὲ, βορβόροις ἐνεπάγημεν ἄχρις ὀσφύος, καὶ οὐκ ἦν ὁ ῥυόμενος· καὶ τὰς τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ἀνεβοῶμεν φωνάς· Σῶσόν με, ὁ Θεὸς, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου· ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις. Καί· Σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ. Τέταρτον ἦν τὸ τῶν ὑδάτων πλῆθος ἐπιῤῥυὲν ἐν τῆς τοῦ Νείλου αὐξήσεως, ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας δι' ὑδάτων πορευόμενοι, καὶ ἐν τοῖς στομίοις μικροῦ δεῖν καταχλυσθεῖσιν. Τότε ἐβοῶμεν λέγοντες· Μή με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος μηδὲ καταπιέτω με βυθός. Πέμπτον δὲ, λῃσταῖς περιεπέσαμεν κατὰ τὴν θαλασσίαν ὄχθαν ἐπὶ τὴν Διόλκον ἀφικόμενοι· οἳ ἄχρι τοσούτου ἡμᾶς κατεδίωξαν καταλαβεῖν βουλόμενοι, ἄχρις ἂν τὴν πνοὴν ἡμῶν μικρὰν ὑπολειφθῆναι, ὡς ἐπὶ δέκα μίλια ἡμῶν διωχθέντων. Ἕκτον δὲ, τὸν Νεῖλον πλέοντες, μικρὸν κατεποντίσθημεν καταστραφέντες. Ἕβδομον ἦν, ὅτε κατὰ τὴν Μαρεώτιδα λίμνην ἔνθα ὁ χάρτης γεννᾶται, εἰς νῆσόν τινα μικρὰν ἀπεῤῥίφημεν ἔρημον, καὶ τρία νυχθήμερα ὑπαίθριοι ἐμείναμεν, κρύους μεγάλου καὶ ὄμβρων ἡμῖν ἐπικειμένων· ἦν γὰρ ὁ καιρὸς τῶν Ἐπιφανίων. Ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ, περισσὸν μὲν ἐστι τὸ διήγημα, ὅμως ὠφέλιμον. Παριόντων γὰρ ἡμῶν διά τινος τόπου εἰς τὰς Νιτρίας, κοιλάς τις ἦν κατὰ τὴν χώραν μεγάλη ὕδατος γέμουσα ἐν ᾗ ἐναπομείναντες κροκόδειλοι ἦσαν πολλοὶ, τοῦ ὕδατος ἐκ τῶν χωρῶν ὑποχωρήσαντος. Τριῶν οὖν κροκοδείλων ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ βόθρου ἐκτεταμένων, προσῄειμεν ἡμεῖς | ὀψόμενοι τὰ θηρία νομίσαντες αὐτὰ τεθνηκέναι· τὰ δὲ εὐθὺς ἐφ' ἡμᾶς ὥρμησαν. Ἡμῶν δὲ μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸν Κύριον ὀνο- A μασάντων, Χριστὲ βοήθει εὐθὺς οἱ θῆρες ὥσπερ ὑπὸ ἀγγέλου ἀποστραφέντες, ἑαυτοὺς εἰς τὸ ὕδωρ ἠκόντισαν· ἡμεῖς δὲ δρόμῳ συχνῷ ἐπὶ τὰς Νιτρίας ἀπεληλύθαμεν, τὴν τοῦ Ἰὼβ φωνὴν μελετῶντες, ἔνθα φησίν· Ἑπτάκις ἐξ ἀναγκῶν ἐξελεῖταί σε, ἐν δὲ ὀγδόῳ οὐ μὴ ἅψηταί σου κακόν. Εὐχαριστοῦμεν οὖν τῷ Θεῷ τῷ ἐκ τοσούτων ἡμᾶς κινδύνων ῥυσαμένῳ, καὶ μεγάλας θεωρίας ἡμῖν ἐπιδείξαντι.

ΚΕΦΑΛ. ΡΝΑ'.

Περὶ τοῦ συνόντος μοι ἀδελφοῦ.

Ὀλίγα τοίνυν περὶ τοῦ συνόντος μοι ἀδελφοῦ ἀπὸ νεότητος ἕως τῆς σήμερον εἰρηκὼς ἐνταῦθα λοιπὸν καταπαύσω τὸν λόγον. Τοῦτον ἐγὼ ἔγνων ἀκριβῶς ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων τὴν ἀρίστην πολιτείαν κατορθώσαντα, καὶ παθῶν καταχρατοῦντ. Καὶ οἶδα ἐγὼ B τοῦτον ἀκριβῶς, μὴ φανόντα παθει, μὴ προσπαθῶς νηστεύσαντα, νικήσαντα, ὡς νομίζω, πάθος φιλαργυρίας, τὸ πλεῖστον κενοδοξίας ἐκφυγόντα, ἀρκούμενον ἀεὶ τοῖς παροῦσιν, μὴ καλλωπιζόμενον ἱματίοις, καταφρονούμενον ὑπό τινων ἢ κατευτελιζόμενον εὐχαριστεῖν ὑπερκινδυνεύοντα γνησίων φίλων, πεῖραν λαβόντα δαιμόνων ἕως χιλιάκις, καὶ ἐπάνω· ὡς καὶ μιᾷ τῶν ἡμερῶν δαίμονα αὐτῷ συντετυχηκέναι, καὶ εἰπεῖν μόνον· Σύνθου μοι τοῦ κἂν ἅπαξ ἁμαρτῆσαι, καὶ ἣν ἂν δόξῃ σοι εἰπεῖν εὐγενίδα, καὶ πλουσίαν, ἐγώ σοι ἄξω εὐχερῶς. Καὶ πάλιν ἄλλοτε πυκτεύσας ὁ τῆς βλαφημίας δαίμων ἐν νυχθημέροις δεκατέσσαρσιν, ὡς αὐτός μοι διηγεῖτο, καὶ ἐν νυκτὶ σύρας τοῦτον ἐκ ποδὸς φωνῇ ἐπάνδρῳ προσωμίλει λέγων· Μὴ προσκύνει τὸν Χριστὸν, καὶ οὐ μή σου προσεγγίσω. Τὸν δὲ ἀποκρινάμενον εἰπεῖν αὐτῷ· Διὰ C τοῦτο δὲ αὐτό· ἐπειδὴ σὺ τοῦτον ἀηδίζῃ, ἐγὼ αὐτὸν προσκυνήσω καὶ δοξάσω. Καὶ πάλιν, κα πολλάκις πολυπλασίως δεηθήσομαι, καὶ ἕως ἔνεστί μοι Πνεῦμα, τοῦτον ἱκετεύσω, διὰ τό σε ἐναντιοῦσθαι τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ. Ἑκατὸν ἓξ πόλεις πατήσας, ἐν δὲ ταῖς πλείσταις καὶ χρονίσας, γυναικὸς, πεῖραν οὐκ ἔσχεν ἐλέει τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τό κατ' ὄναρ, πλὴν τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ τὴν πορνείαν δαίμονος. Τρίτον τοῦτον ἔγνων ἔχοντα χρείαν βρωμάτων, ἐκ χειρὸς ἁγίων ἀγγέλων λαβόντα. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εὑρεθεὶς ἐν ἀκροτάτῃ ἐρημίᾳ, καὶ μηδ' ὅλως βρῶμά τι βαστάζων, τρεῖς ἄρτους εὗρεν θερμοὺς ἐν τῇ μηλωτῇ. Ἄλλοτε πάλιν παξαμίδας· καὶ εἰς τὸ τρίτον, οἶνον μετὰ ἄρτων. Ἔγνων πάλιν τοῦτον λιπόμενον ἀναλωμάτων ἀκοῦσαι παρ' ἀγγέλου, ὅτι D Ἀπελθὼν λάβε παρὰ τοῦδε ἔλαιον καὶ σῖτον· Ὁ δὲ μηδὲν διακρίνας ἀπῆλθε πρὸς τὸν μηνυθέντα αὐτῷ. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν, λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ δεῖνα μονάζων; Ἀποκρίνεται, καὶ λέγει· Ναὶ, ἐγώ εἰμι ὃν λέγεις. Ὁ δέ· Ὁ οἰκοδεσπότης ἐκέλευσέν σοι δοθῆναι τριάκοντα μοδίους σίτου, καὶ δώδεκα ξέστας ἐλαίου. Ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχήσομαι, οἷος ἦν οὗτος ὃν ἐγὼ ἔγνων· τοῦτον οἶδα ἐγὼ δακρύσαντα ἐπὶ ἀνδρῶν ἐν ἀνάγκῃ ὄντων, καὶ ἀπορουμένων ἐν πενίαις, παρεσχηκότα εἴ τι εἶχεν, πλὴν τῆς ἑαυτοῦ σαρκός. Οἶδα τοῦτον ἐγὼ κλαύσαντα καὶ ἐπὶ ἐκπεσόντος ἐν ἁμαρτίαις· ὃς τοῖς δάκρυσιν εἰς μετάνοιαν ἤγαγεν τὸν ἐκπεσόντα. Οὗτός μοί ποτε διωμόσατο, ὅτι τοῦ Θεοῦ

hodiernum diem, et qualem te novi rursus meliorem moribus, et electum præpositum maxime pii cubiculi. Nam cum sis in tanta dignitate, in tot et tantis pecuniis, et tanta potestate, non fecisti pejus quam Dei postularet metus. Is est Christo dedicatus, qui audiit a diabolo : Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me (*Matth.* IV). Sed eum Dominus pudore affecit, dicens : Vade post me.

Quem quidem tu quoque imitans, fluentibus expulsis divitiis, et umbratili gloria vitæ præsentis,

A cœlestem desiderasti et immortalem vitam, regnumque æternum, et manentem gloriam, et bona arcana, quæ neque oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (*Isa.* LXIV ; *I Cor.* II) : quorum Dominus efficiat hæredes cum sanctis ejus patriarchis et prophetis, et apostolis et martyribus, et iis quorum mentionem fecimus in hoc libro, gratia ipsius Servatoris nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria cum sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

ROSWEYDI NOTATIO.

Ad hunc librum recensendum, cum in prima editione pauca Palladii Excerpta, partim ex Augustana Bibliotheca prompte submittente Davide Hœschelio, partim Venetiis a Gabriele archiepiscopo Philadelphensi Græce impetrassem, aliquam subinde in tenebris lucem ex iis tunc hausimus. Nunc postquam Græcolatina Palladii editio Parisiis ex Ms. Regio (quem B etiam cum Palatino a Meursio Lugduni edito contulit), curante Frontone nostro Ducæo, prodiit, majore luce illustrati sumus. Juverit quoque in dubiis recurrere ad veterem Palladii interpretationem, et Heraclidis Paradisum, quæ Palladianæ historiæ magna est pars. Utrumque habes. *Patrol.* lat. t. LXXIII.

(1) *Isidor.*] De hoc Socrates l. IV, c. 18 ; Sozomenus, lib. VI, cap. XXIX ; Nicephorus, lib. XI, capite 34.

Baronius, tomo III, anno Christi 340. Quod autem, ait, pertinet ad Athanasii Romam adventum, reperimus duxisse secum inter alios Isidorum illum, de quo plura Palladius, qui eum mirifice commendat (*Pallad., in Lausiac., cap.* 1).

(2) *Extra villam.*] Ita legendum liquet ex Heraclide, qui de capitis tegumento hic habet. Græce est in Ms. Veneto, ἐκτὸς φακιολίου, in Ms. Regio et Palatino, φακιαλίου.

(3) *Dorotheus.*] De hoc Sozomenus, lib. VI, cap. 29, et ex eo Cassiodorus, hist. Trip., lib. VIII, cap. 1, et C Nicephorus, lib. XI, cap. 35.

(4) *Et minutorum olerum fasciculum*] Τὸ λεπτολαχανων δέμα. Hervetus legisse videtur λεπτολαχάνων δεκα ; vertit enim, *et minutorum olerum decem*, at Heraclidis interpres lectionem receptam tuetur ; *unumque fasciculum oleris vilissimi*, et alius vetus interpres in appendice Vitarum Patrum, *et de minutis olerum condimentis fasciculum*. Sic apud Pollucem legimus φρυγάνων δεσμὸς et δέσμη. Nicephorus de hoc ipso Dorotheo, lib. XI, c. 35 : Ἓξ δ' οὐγκίαι ἄρτου ἦν αὐτῷ τροφὴ καὶ ἀπόδεσμος λαχάνων λεπτῶν. « Cibus ei erat panis sex unciæ, et tenuium olerum fasciculus. » FRONTO.

(5) *Funem ex ramis.*] Hoc maluimus, quam quod interpres, *catenam ex ramis*. σειρὰ enim non catenam solum, sed et funem sonat. Eustathio, πλέγματά τινα ἀπὸ σχοινίων ἢ σπάρτων ἢ κανιάδεως, Heraclidæ, *funem quemdam ex arbore dactylorum*. Synesius in Dione, de Vita Monachorum, pag. 46 : Ἢ τί αὐτοῖς οἱ κάλαθοι βούλονται καὶ τὰ πλεγμάτια ἅττα μεταχειρίζον- D ται : « Quid sibi calathi volunt, textaque quæ tractare solent ? » FRONTO.

(6) *Panis quoque.*] Ψωμὸς hic *panem*, non *frustum* significat, ut verterat Hervetus.

(7) *Ubi crux adest.*] Quasi legisset σωτὴρ, non σταυρὸς, vertit Hervetus, *Quo venit Servator ;* at felicius Heraclides : *Ubi crux adest, ibi nihil Satanæ malignitas*. Et alter vetus interpres : *Ubi crux Christi superducitur, non prævalebit malitia diaboli*. Hieronymus, in Vita Hilarionis : *Christi crucem signavit in fronte*. Prudentius in Hymno ante somnum :

> Crux pellit omne crimen,
> Fugiunt crucem tenebræ,
> Tali dicata signo
> Mens fluctuare nescit.

Ita Fronto.

(8) *Potamiœna.*] Baronius, tomo III, anno Christi 310, Eusebii papæ 2, Constantini imp. 5. Hæc, si nomen, sique ultimi supplicii genus spectes, una eademque videri posset cum ea quæ ponitur ab Eusebio lib. VI, cap. 4. Porro diversam hanc esse ab illa, differentiæ plures constituunt, nimirum diversus personarum status (nam illa ingenua, hæc serva), diversumque supplicii tempus plane declarat. Passa hæc sub Maximiano, sed sub Severo illa. Quæ non Potamenia, sed Potamiœna dicta haberetur ; verum non in lebetem immissa, sed tantum pice perfusa. Cæterum et ejusdem quoque nominis fuisse diversis temporibus plures virgines, iisdemque pœnis affectas, in amplissima civitate quis neget facile potuisse contingere ? Hactenus Baronius.

Quod autem ait Baronius hanc Palladio dictam *Potameniam*, alteram illam Eusebio dictam *Potamiœnam*, potius tribuendum corrupto textui Palladii, quo Baronius usus est. Nam ita habet Paradisus Heraclidis, quem Palladii nomine edidit Lipomanus, sed prima Herveti editio *Potamianam*. In Græco textu est Ποταμίαινα In Palladii vetere interprete nomen hoc deest. *Potamiœna* facile in *Potomeniam* transire potuit.

Potamiœnæ sub Severo martyrio affectæ celebris memoria agitur in Martyrologio Rom., 28 Junii, de qua Eusebius lib. VI, cap. 4. quam Laurentius *de la Barre* in sua Palladii editione eamdem cum hac nostra existimavit.

Palladii editio omnis ex interpretatione Herveti loco *Maximiani* habet *Maximini ;* ita quoque Græca Parisiensis editio. Vereor ut erronee. Nam in aliis Græcis est Μαξιμιανοῦ. Et ita quoque legit vetus Heraclidis et Palladii interpres.

(9) *Præfecto Alexandrino.*] Græce est, ἐπάρχῳ Ἀλεξανδρίνῳ. Non recte Hervetus verterat, *præsidi*. Bene vetus Palladii et Hieraclidis interpres, *præfecto*.

(10) *Per caput imperatoris.*] Solemne fuit olim jurare per caput imperatoris.

(11) *Didymi.*] De hoc Hieronymus in catalogo illustr. Ecclesiæ Scriptorum, cap. 109 ; Sozomenus libro VI, cap. 2 et ex eo Cassidorus. Tripart. hist. lib. VIII, cap. 8 ; Nicephorus, lib. IX, cap. 17, et lib. X, cap. 35.

Frater Joannes Maria Brasichellensis, magister sacri Palatii, in indice librorum expurgandorum, ita loco hoc ascribit : Hic Didymus tametsi et sanctitate et doctrina vir magnus ab initio fuerit, ut plura de eo Patrum elogia testantur : et tandem in Origenis errorem præcipitatus, et præcipuus Origenista habitus, tanquam hæreticus condemnatus est, una cum Origene et Evagrio Pontico, in synodo vegenerali, ut auctores sunt sanctus Tarasius episcopus Constantinopolitanus in confessione fidei quæ habetur in synodo VII, actione 3. Nicephorus, lib. XVII histor., capite 27 ; Cedrenus in Annalibus. Eumdem cum iisdem damnavit quoque sanctus Martinus papa et martyr, in concilio Lateranensi, secretario V, can. 18.

(12) *Orbus.*] Carens oculis. Græce est, ὁ ἀπὸ ὀμμάτων γενόμενος. Phrasis ea Græcis usitata.

Quæ in fine dicuntur *frivola*, Græce est γρυτάρια.

(38) *Pæsii et Isaiæ.*] De his Nicephorus, l. IX, c. 14.

(39) *Mercatore Hispanico.*] Græce, ἐμπόρου Σπανοδρόμου. Heraclidis vetus interpres vertit : *usque ad Hispaniam semper negotiando pergebat*. Vidi Excerpta, in quibus erat Πανοδρόμου. An a civitate *Panos* in Ægypto? Hic, infra, cap, 39 : Εἰς Πανὸς τὴν πόλιν. *In Panos civitatem*. *Patrol. Gr.*, t. LXXXVIII, in Vita S. Joannis Eleemosynarii, c. 36, occurrit *Gallodromus*.

(40) *Nobis pedes tuos attingentibus.*] Ita restitutum ex Græco, cum ante nullo sensu esset in Herveto, *ex tuis pedibus* Obsecrationis species est, *pedes attingere, pedibus advolvi.*

(41) *Deum.*] Græca sonant, ut vertit Heraclides, *Ante Deum vobis loquor, utrosque in paradiso simul stare comperi*. Ita Paulus, II Corinth. XII, 19 : Κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν. *Coram Deo in Christo loquimur*, et ad Gal. I, 20 : Ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὐ ψεύδομαι. *Ecce coram Deo, quia non mentior;* ut intelligatur esse quædam species jurisjurandi III Tim. II, 14 : Διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου *Testificans coram Domino*. Simile illud infra, cap. 113 : Ὡς ἐπὶ Θεοῦ ἡμᾶς ἔπειθεν, *Ut coram Deo loquens nobis persuadebat*. FRONTO.

(42) *Macarii junioris.*] Sozomenus, libro VI, cap. 29; et ex eo Cassiodorus, hist. Trip. lib. VIII, cap. 1; Nicephorus, lib. XI, cap. 35.

(43) *Solitudine.*] Interpres ediderat, *ut despueret dæmones solitudini insultantes*, quasi esset ἐντρυφῶντας. At Heraclides tuetur receptam lectionem capite 4 : *Ut exsultans solitaria vita illuderet dæmones atque despiceret*. FRONTO.

(44) *Et taurea.*] Non, *taurina pelle indutus*, ut Hervetus scripserat.

(45) *Macarii Ægyptis et Alexandrini.*] De his Sozomenus, libro VI, cap. 29; Socrates, lib. IV, cap. 18; et ex eo Cassiodorus, hist. Tripart. lib. VIII, cap. 7; Nicephorus, lib. IX, cap. 14; et lib. XI, cap. 42, 43.

De pœna culicum a se exacta Petrus Damianus, lib. V, epist. 8 : « Nunquid et beatus ille Macarius digne ridebitur, qui dum se inimicum quid admisisse pœnituit, acutissimis culicum rostris, quæ videlicet apros transfigerent, per sex menses membra sua nudus exposuit? »

(46) *Cum Deo versari quam hujus mundi rebus occupari.*] Interpres Hervetus aliter : *et majori tempore vel cum Deo, vel in rebus versari cœlestibus*. Ἡ ὑπ' οὐρανὸν, *orbis terrarum*.

(47) *Erga conjugem suum virginitatis.*] Edidimus, cum antea legeretur *Erga suum maritum Parthenicum*, quasi nimirum Parthenicus proprium esset mariti nomen; imo παρθενικὸς ἀνὴρ in Scriptura dicitur, qui apud Plutarchum in Pompeio dicitur παρθένιος ἀνήρ. Πόπλια (sic) τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον. *Publium qui me virginem adhuc duxit*. Joel. I, 8: Θρήνησον ὑπὲρ νύμφην περιεζωσμένην σάκκον ἐπὶ τὸν ἄνδρα τὸν παρθένιον. *Plange magis quam virgo cilicio præcincta propter virum suum virgineum*. Vulgata lat., *Super virum pubertatis suæ*. Poetis est κουρίδιος πόσις ὁ ἐκ παρθενίας γεγαμηκὼς γυναῖκα. Sic Ἰλιάδ. Ε'. Κουρίδιον ποθέουσα πόσιν τὸν ἄριστον Ἀχαιῶν. FRONTO.

(48) *Amphoræ unius Cilicensis.*] Græce Ἀμφορέα Κιλικίσιον ὕδατος.

(49) *Spiritus fornicationis.*] Videtur Hervetus alio Græce textu usus, ut et vetus Palladii interpres. Plenius et alio sensu in Græco.

(50) *Ex lapidibus quadratis.*] Ἐκ τετροπέδων λίθων. Hervetus verterat, *quatuor pedum magnitudine*.

(51) *Locus humidus*] Græce ὕπικμος, ex Ms., non ut est in excuso Lugdunensi ὕπιγμος, *locus humidus*. Hervetus, *locus qui cedit facile*, quasi esset εἰκτικὸς vel ἐπιεικτικὸς, vel εὔεικτος, παρὰ τὸ εἴκειν. Heraclides suffragatur nostræ correctioni : « Puteum quoque fecerunt, eo quod sine aliquo vederetur humore idem locus esse. » Alter vetus interp., *Humectus est enim locus*. Ratio enim redditur, cur maximum puteum effoderint. FRONTO.

(52) *Narravit autem nobis.*] Hoc loco Heraclides interserit narrationem Macarii de Marco, quæ habetur et sequitur hic, cap. 21. Inde sequitur hic narratio Paphnutii etiam de Marco. Et dicitur Marcus dedisse Athanasio pellem, et Athanasius Melaniæ. Forte *Marcus* positus pro *Macarius*, ex compendio litterarum. Tamen quod de ætate narratur, sexaginta videlicet annorum fuisse post baptismum, et quadraginta ante baptismum, ut habet Heraclides, convenit Marco, quem dicit centum annos vixisse. Ruffinus vero, libro II Histor., c. 4, Macario, tribuit historiam de leæna, uti et Græcus textus hic.

Similem historiam habes *Patrol. Lat.*, t. LXXIII, lib. IV, cap. 8, ex Severi Sulpicii dialogo 1, cap. 9, de anachoreta anonymo circa Memphim, et quinque cæcis leænæ catulis ab eo illuminatis,

(53) *Marci.*] Sozomenus, lib. VI, cap. 29; et ex eo Cassiodorus, lib. VIII, cap. 1; et Nicephorus, lib. XI, cap. 35.

(54) *Moysis.*] Sozomenus, lib, VI, cap. 29; et ex eo Cassiodorus, Histor. Tripart. lib. VIII, capite 1; Nicephorus, lib. XI, cap. 36 et 46. De eo etiam Theodoretus, lib. IV Hist. cap. 21.

(55) *Cum saltem Italicorum circiter octodecim.*] Græce, σαίτην ὡς Ἰταλικῶν δεκαοκτώ.

(56) *Communica sacramentis.*] Magna olim sacræ communionis reverentia fuit, ut quicunque somniis voluptuosis fuissent inquietati, il communione eo die abstinerent.

(57) *Pauli.*] De hoc Sozomenus, lib. VI. cap. 29; et ex eo Cassiodorus, lib. VIII, cap. 1; Nicephorus, lib. XI, cap. 36; Cassianus, collat. VII, cap. 26 de Paulo apud Panephysin.

(58) *Calculum.*] Vel hinc probatur vetus usus calculorum rosarii; ut frustranei sint hæretici, qui vel recentem inventionem vel superstitiosam calumniantur.

(59) *Cronio.*] Nicephorus, lib. XI, cap. 37.

(60) *Inter Babylonem.*] Hervetus, *inter Babylonem et Herculeas*. Heraclides, *inter loca quæ Babylonis et Herculis habent nomen*. Alius vetus interp., *Inter medium Babylonis et Heracliæ*. Capite 72 fit mentio Ἡρακλέους Θηβαΐδος ; apud Ruffinum, *in regionibus Heracleos*.

(61) *Eulogio.*] Nicephorus, lib. XI, cap. 23, de alio Eulogio agit.

(62) *Abi hinc, scelerate fugitive.*] Græce, σχάτα, γλουττων, φυγοκύρι. Meursius in Glossario pro σχάτα, γλούττων, legendum hic censet σκατογλούττων : quod idem est quod apud Aristophanem in Pluto σκατοφάγος, id est, *stercorivorus*. Idem pro φυγοκύρι scriptum reperit φαγοκύρι. quod exponit *dominus helluo*, quasi φάγων κυρίως, idque dictum fuisse vult in convicio. Apud Vitas Patrum, lib. VII, interprete Paschasio, legimus, « Fugitive, qui propriam domum devorasti » ; et apud veterem interpretem Palladii : Multa mala commisisti, fugitive, forsitam domini tui alienas pecunias furatusses. » Itaque Paschasius, cum vertit, *qui propriam domum devorasti*, legisse videtur φαγοκύρι quasi κυρίων φάγος : sed idem tamen habet vocem *fugitive*, quemadmodum et Hervetus, et interpres vetus Palladii ; proinde verior lectio φυγοκύρι ; quasi φυγὰς κυρίου, *qui dominum fugis*, ut φυγοδέμνιος φυγοπόλεμος, et φυγαργός. Sic Plautus in Pseudolo :

Fur, fugitive, fraus populi, fraudulente.

FRONTO.

(63) *Mutilate, maculate.*] Græce est, λελωβημένε, πεπηλωμένε, Apud Paschasium, sup., lib. VII, cap. 19, n. 3 : *Elephantiose, cœno et luto horride*. Vetus Pal-

dii interpres : *Leprose, inveterate dierum malorum.* Quia Paschasius vertit : *cæno et luto horride*, videtur legisse πεπηλωμένε, a πηλὸς *lutum*, vel simile quid. Certe πηλούμενος est *lutosus, lutum contrahens*. Ms. Venetus λελωβημένον καὶ πεπηρωμένον, *mutilatum et truncatum*, quem initio hujus capitis vocat λελωβημενον ὅς οὔτε χεῖρας εἶχεν οὔτε πόδας, *mutilatum, qui nec manus habebat, nec pedes.* Talis apud Suidam Κυλλὸς dicitur. Suidas : κυλλὸς ὁ πεπητωμένος, οὐ μόνον πόδα ἀλλὰ καὶ χεῖρα. *Cyllus, mutilatus non solum pede, sed etiam manu.* Πεπηρωμένε, ait Fronto, ut in Epigrammate, ὁ μὲν γυίοις πηρὸς, *captus et truncatus membris* dicitur, apud Herodotum dicitur quis ἑαυτὸν λωβᾶσθαι λώβην ἀνάκεστον, *qui mutilat sibi faciem ut eam deformet ;* ut necesse non sit hic elephantiasin suspicari, tametsi Heraclides, c. 32, Λελωβημένοις vertat, *elephantioso laborantibus morbo.*

(64) *Charitate.*] Agapas Latini Patres convivia quædam Christianorum appellant, quibus pauperes excipiebant, ut annotarat hic interpres Hervetus, ideoque hic interpretatus erat, *et venerunt in cellam suam in fine agapes.* Sed charitatem hic potius indicari vidit Heraclides, cum vertit, cap. IX, *redintegrata pace ;* nec aliter Paschasius, cap. 19. Ita dixit paulo ante Antonius : Καὶ μετὰ καθαρὰς ἀγάπης ὑποστρέψατε, *et cum bona dilectiene revertimini ;* ut I Joan. IV, 18 : Ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον. *Perfecta charitas foras mittit timorem.* FRONTO.

(65) *Pauli Simplicis.*] De hoc Sozomenus, libro I, cap. 13 ; et ex eo Cassiodorus, lib. I Trip. Hist., c. 11 ; Nicephorus, lib. VIII, cap. 40.

(66) *Pertransit octo mansiones.*] Ὀκτὼ μονάς. Ita hoc loco vertendum erat, non ut Hervetus, *octo monasteria.*

(67) *Habens principalem sævissimum dæmonem.*] Vide Serrarium nostrum in Tobiæ capite III, part. I ; q. 5, quomodo aliqui dicantur principales dæmones.

(68) *Helluo senex.*] In Græco Parisiensi est φαγόγηρε, *helluo senex.* At in meis Græcis κακόγηρε, *improbe senex.* Sic et supra, cap. 21.

(69) *Helluones isti in senectute.*] Græce : πολιοφαγοι οὗτοι.

(70) *Pachon.*] De hoc Sozomenus, lib. VI, cap. 29 ; et ex eo Cassiodorus, lib. VIII Trip. Hist., c. 1 Nicephorus, lib. XI, cap. 36. Vincent., Spec. hist., lib. XVII, capite 79 ; Antonius, parte II, tit. 15, cap. 11. Dicitur hic Cassiodoro, Heraclidi, Vincentio, Antonino *Pachomius*, sed legendum *Pachonius*, a *Pachon*, quod imposuit P. Maturio. nostro ad Antoninum, ubi Cassiodori locum citat pro Pachomio Tabennensi, de quo hic, infra, cap. 38 agit Palladius.

(71) *Stephani.*] De eo Sozomenus lib. VI, c. 29 ; et ex eo Cassiodorus, lib. VIII Trip., cap. 1 ; Nicephorus, lib. XI, cap. 36.

(72) *Ex latere.*] Hervetus : ex transverso. Scribendum potius, *a latere Marmarico*, vel, *non longe a Marmarica.* Sozomenus, lib. VI, cap. 22, περι τὸν Μαρεώτην οὐκ ἄποθεν τῆς Μαρμαρικῆς, *circiter Mareoten, non longe a Marmarica.* Nicephorus, libro XI, c. 36, περὶ τὸν Μαρεώτην οὐ πολλῷ τῆς Μαρμαρικῆς ἄποθεν. *circa Mareoten non longe a Marmarica.* Sic Deut. XXXI, 26 : Θήσετε αὐτὸ ἐκ πλαγίων τῆς κιβωτοῦ. Vulgata : *Ponite eum in latere arcæ Domini.* Et I Reg. XX, 24 : Ἐκάθισεν Ἀβεννὴρ ἐκ πλαγίων Σαοὺλ. *Sedit Abenner a latere Saul.* Ita postea, cap. 35, Ἐκπλαγίων τοῦ μοναστηρίου, *ad latus monasterii.* FRONTO.

(73) *Valente.*] De hoc nihil nunc occurrit.

(74) *Erone.*] Cassanus, collat. V, cap. 2, meminit Heronis senis, qui se in puteum præcipitavit, diversus videtur ab hoc Erone.

(75) *Ad eorum culturam instrumenta.*] Κήπους, καὶ τὰ τούτων χρηστήρια. Hervetus verterat, *hortos et eorum oracula ;* at qui non solum oracula μαντεῖα dicuntur τὰ χρηστήρια vel loca in quibus ea redduntur, sed et τὰ χρηστήρια σκεύη sunt utensilia, apud Pollucem τὰ ἔπιπλα ; itaque Heraclides hic edidit, *hortulos quoque et instrument diversæ supellectilis necessaria.* FRONTO.

(76) *Pachomii.*] Vide de hoc Auctores citatos l. I, ad ejus Vitam. *Patrol.* lat. t. LXXIII.

(77) *Tabennesis.*] Græce Ταβεννήσιος, a Tabenna.

(78) *Sine villis.*] Græce, in Parisiensi editione, ἄμαλλα, et sic etiam legit Heraclidis interpres, qui vertit, *sine villo.* Hervetus verterat *molles*, quasi legisset ἁμαλὰ, quod est in Excerptis Græcis Codicis Augustani ; et Hesychius ἁμαλὸν exponit ἁπαλὸν, *molle.* In Veneto erat, ἀμαλλαιῶς ; sed lege, ἄμαλλα ὡς.

(79) *Et cum ad vesprertinum lumen.*] Græce est, ἐν τῷ λυχνικῷ, id est, *vespertino lumine, ut habet Heraclidis interpres.*

(80) *Aphthonii.*] Sic et Græce Ἀφθόνιος. In Heraclide *Antonius* ante erat in prima editione. Nunc ex variis Mss. *Aphthonius* restitui.

(81) *Panis civitatem.*] Græce, εἰς Πανὸς τὴν πόλιν. Atque ita interpres Heraclidis, cap. 19, legit. In Herveto erat, *in Spaniam quidem.* Vide supra, cap. 16.

(82) *Ædificant.*] Videtur Hervetus legisse οἰκοδομοῦντες. Sed Mss. August. Ven. et Paris. habent, οἰκονομοῦντες, *distribuentes*, recte. Nempe per monasteria et carceres distribuunt ea quæ manibus lucrati sunt. Heraclides, cap. 19 : « Et ex his quæ quotidiano victui superesse poterant, etiam monasteriis feminarum, carceribusque vicinis necessaria quæque præbentes. »

(83) *In arte fullonia, alius in parandis coriis.*] Græce, ἄλλος γναφεῖον ἄλλος βυρσεῖον. Hæc non exhibebat textus Latinus Herveti, tantum habebat, *in consuendis calceis.* Forte id in suo Græco textu habuit, vel ita βυρσεῖον extulit. Heraclides, capite 19, postquam de fullone egit, addit ; « Alter pellium, alter coriorum confectione sudabat. » Quare ejus interpres auctus Grædum exemplar habuit. Excerpta Augustana post βυρσεῖον habent συντοτομεῖον. Lege σκυτοτομεῖον, et goc forte Hervetus vertit, *in consuendis calceis.*

(84) *Virgine.*] Quod hic habes *oblationem* pro desperata non oblatam, vide simile exemplum apud Cassianum. collat. II, cap. 5.

(85) *Et hoc scelus.*] Hervetus scripserat, *et fraternitati tantum attulisset dolorem ;* videtur legisse ἄλγος, non ἄγος, ut habet excusus : et Heraclides vertit, *non ferens tanti sceleris atrocitatem.* Sed quod addit Palladius ἀδελφότητος, suadet ut ἄλγος potius amplectamur ; nisi malis casum mutare, ut sit εἰργάσατο τὸ ἄλγος τῇ ἀδελφότητι. FRONTO.

(86) *Virgine.*] Non fuit hæc dicta *Amma* proprio nomine, ut quidem putarunt, sed appellativo, ex virtute, quod ita matres spirituales vocarentur, ut hic sequitur.

(87) *Redimiculum.*] Τὸ διάδημα, Hervetus Latine extulerat, *diadema in capite ;* at Heraclides, « Hæc igitur involutum pannis habebat caput. » Pelagius, l. VI libello XVIII, *coronam* vertit ; sed postea : « cum vidisset frontem ipsius panno involutam ; » quod hic Græce est, καὶ τὸ ῥάκος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς καὶ τοῦ μετώπου. Cæteræ nimirum religiosæ virgines, cucullis coopertum habebant caput, hæc redimiculo vel tænia simplici, vel panno. FRONTO.

(88) *Salem.*] Quid Sale sit, sequitur : « Sic enim vocant illic eas, quæ non sunt sanæ mentis. »

(89) *Joanne.*] Vide de eo citatos auctores supra, ad lib. II, c. 1. *Patrol.* lat. t. LXXIII.

(90) *Tyrannorum.*] Græcus Codex exprimit nomina, Μαξίμου καὶ Εὐγενίου : *Maximi et Eugenii.* Ita et Heraclides.

(91) *Tempus ascensus.*] Græce, Καιρὸς ἀναβάσεως. Puto intelligi ascencem Nili. Sic supra, cap. 37, *cum Nilus accenderet.*

(93) *Venerabilem senem.*] Græce, καλόγηρον.

(93) *Morbus enim.*] Hervetus, *timens ne fierem hydropicus.* Heraclides, *atque illic hydropem meditans.* Μελετᾷν hic idem valet, quod *studere, cogitare, vergere,*

ut qui mediatur defectionem, ad eam tendit. Sic Jonas I. 4: *Et navis putavit conteri*, ut ex Hebræo Vatablus; vulgata, *periclitabatur conteri*. FRONTO.

(94) *An divina voluntate.*] Interpres ediderat *an potentioti voluntate*. Rectius Heraclides, *utrum studio hominum, an voluntote divina*, ἐξ εὐδοχιας τοῦ Κρείττονος, quæ vox Numen divinum etiam apud profanos significat. Plutarchus, in Pyrrho: Ὡς τινα τῶν κρειττόνων θαυμάσαντες, *tanquam aliquem ex diis admirantes*. Socrates, lib. I, cap. 4, Histor. Ὁμολογῆσαι χάριν τῷ Κρείττονι τοῦ Κρείττονος ἐπινεύοντος, *Deo opitulante*, Nicephorus, lib. XVI, cap. 29. Ita hujus Lausiacæ historiæ cap. 52, Τὴν εὐδοχίμησιν οὕτω σχοίη παρὰ τῷ Κρείττονι quod perperam interpres. *digna laboribus consequatur a potentiori*. FRONTO.

(95) *Nuntiata est.*] Retinuerat vocem Græcam interpres: « Hodie, aiebat, venerunt Alexandriam epinicia maxime pii Theodosii. » Prosper in Chronico, ad annum Christi 495, meminit hujus Prophetiæ Joannis: « Joannes anachoreta, clarus habetur; qui ornatus prophetiæ gratia Theodosium consulentem, de eventu belli, quod adversus Eugenium movebat, victorem futurum prædixit. » FRONTO.

(96) *Ammonæ.*] De hoc vide dicta ad Ruffinum lib. II, cap. 3. [*Patrol. Lat.*, tom, XXI.]

(97) *Be.*] *Benus* hic dictur Ruffino lib. II, capite 4. [Ibid.]

(98) *Theona.*] *Theon* hic dicitur Ruffino lib. II, cap. 6. [Ibid.]

(99) *Elia.*] Vide citatos de hoc auctores ad librum II Ruffini cap. 12. [Ibid.]

(100) *Apollo.*] Deo eo citatos auctores vide ad dictum librum Ruffini cap. 7. [Ibid.]

(101) *Et nicolaos maximos, et panes mundos et calidos.*] Græcus Ms. Venetus: Καὶ νικολάους παμμεγέθεις, ἄρτους δὲ καθαροὺς καὶ θερμούς. Parisiensis editio Græca loco δὲ habet δέκα, *decem*. Deceptus Hervetus, qui verterat: *Et nicolaos panes maximos, et puros lupinos*. Nempe θέρμους legit, id est, *lupinos*. pro θερμοὺς, *calidos*

(102) *Copre.*] Sozomenus, lib. XI, cap. 28; Cassiodorus, lib. VIII, cap. 50; Nicephorus, l. II, c. 34.

(103) *Anuph.*] Nicephorus, lib. XI, cap. 14.

(104) *Hellenis.*] Sozomenus, lib, VI, cap. 28; Cassiodorus, lib. VIII, cap. 50; Nicephorus, lib. XI, c. 34.

(105) *Apelle.*] Sozomenus, Cassiodorus, Nicephorus, ibidem.

(106) *Joannis.*] Nicephorus lib. XI, cap. 30.

(107) *Mittebat eulogias.*] Hervetus interpres verterat, *mandabat benedictiones*. Vide Onomast.

(108) *Paphnutio.*] De variis Paphnutiis vide dicta ad lib. II Ruffini, cap. 16. [Ibid.]

(109) *Mercatore.*] Sozomenus, lib. VI, c. 31. Nicephorus lib. XI, cap. 38.

(110) *Apollonii.*] Dubito an de hoc Sozomenus lib. XI, cap. 29; et ex eo Cassiodorus, lib. VIII Tripart., cap. 3; Nicephorus, lib. IX, cap. 14. Vide notata ad Ruffinum, supra, lib. II, cap. 19 *Patrol.* t. XXI.

(111) *Philemone.*] Vide dicta ad Ruffinum eodem libro et capite.

(112) *Martyrio.*] Id est, templo martyrum. Vide Onomasticon.

(113) *Tabernacula.*] Græce σκηνώματα. P. Fronto noster hic substituit *corpora*. Pro utroque σκήνωμα capitur, uti et *tabernaculum*.

(114) Dioscuri.] Dicitur hic presbyter. Quare distinctus videtur a Dioscoro episcopo, cujus mentio supra, cap. 10. Nisi idem ante presbyter, post episcopus factus sit. Vide dicta, ad Ruffini lib. II, cap. 20, ubi alios auctores de hoc Dioscoro nostro citavimus.

(115) *Nitrienses.*] Vide notata ad Ruffinum lib. II, cap. 21 [*Patrol. Lat.*, t. LXXIII.]

(116) *Ammonio.*] De hoc non memini legere præterea quæ habes, apud Ruffinum, lib. II, cap. 23.

A (117) *Isidori.*] Vide Notationem ad lib. II Ruffini cap. 17. [*Patrol. Lat.*, tom. XXI.]

(118) *Ammona.*] Dicitur hic supra Ruffino, lib. II, cap. 32, *Piammon*.

(119) *Sacrificium.*] Προσφέρων λατρείας. Quæ vox licet proprie cultum vel obsequium sonet, tamen et pro sacrificio usurpatur; et suffragatur nobis Ruffinus, quem comperimus, cap. 32, scripsisse, Pramonem hæc vidisse, cum Domino sacrificium offerret (sic enim appellat quem hic Palladius Ammonam) et σημειούμενον Hervetus *signantem*, clarius *notantem*, in charta scilicet scribentem eorum nomina, ut exponit idem Ruffinus, accedentium ad altare scribentem nomina; et Sozomenus uberius cap. 29 lib. VI Histor. Τὸν Πιάμμονα ἱερωμένον θεάσασθαι περὶ τὴν ἱερὰν τράπεζαν θεῖον ἄγγελον ἑστῶτα, καὶ τῶν μοναχῶν τοὺς παρόντας ἐγγράφειν βίβλῳ, τοὺς δὲ ἀπόντας ἀπαλείφειν. « Piammonem cum sacrum faciebat, vidisse circa sacram mensam stantem angelum Dei, et monachos B præsentes in libro quodam scripsisse, absentes vero delevisse. » Nicephorus, lib. XI, cap. 35 FRONTO.

(120) *Joanne.*] Consule notata ad lib. II Ruffini, cap. 33. [*Patrol. Lat.*, t. XXI.]

(121) *Pityrionis*. Meminit Nicephorus, l. IX, cap. 14, Pithyrionis, qui apud Athenas asceterium habuit.

(122) *Parvam pullem ex farina.*] Græce ζωμὸν ἀλεύρου. Hervetus verterat, *parvum farinæ jusculum*. Credo intelligi, quæ hic alibi dicuntur *sippulæ*. Vide Onomasticon.

(123) *Eulogii.*] De hoc vide citatos auctores ad lib. II Ruffini, cap. 4. [*Patrol. Lat.*, t. XXI.]

(124) *Serapionis*. Vide de duobus Serapionibus notata ad Ruffinum, lib. II, cap. 18. [Ibid.]

(125) *Artabas.*] Ægyptiaca næc mensura, faciens modios *tres cum triente*.

(126) *Pœmenium.*] Locus in Palæstina, a pastoribus ita dictus Ποιμένιον.

(127) *Hieronymi.*] Notat hic magister sacri Palatii C libro supra citato, ad verba Posidonii de Hieronymo; vel Posidonius iste vaticinans adversus sanctum Hieronymum fuit impostor, vel Palladius odio in sanctum Hieronymum (quod est propensius) aperte mentitur, et rabie in eumdem furit. Sed haud crede, lector, impudenti Origenistæ et Pelagiano Palladio, dum maledicentiæ frena effundit in sanctissimum virum angelis venerandum.

789 (128) *Paula.*] Notissima nobilissimaque femina, cujus Vitam habes apud sanctum Hieronymum.

(129) *Serapionis Sindonitæ.*] In Menæis, 21 Maii, vocatur ὁ ἀπὸ Σειδόνος. Si idem cum nostro, legendum ὁ ἀπὸ Σίνδονος. Nam Palladius clare Sindonitam ait dictum, quod sola sindone uteretur.

(130) *Viginti solidis.*] Interpres, *viginti nummis*. Vide Onomasticon.

(131) *Quid erant in dignitate.*] Hervetus legisse videtur οἱ εὐτελεῖς, non οἱ ἐν τέλει, vertit enim, *qui erant viles et abjecti*. Heraclidis autem interpres lectioni Regii Codicis et Excusi astipulatur: « stetit D supra quemdam collicuium civitatis, ubi primates ejusdem oppidi concilium habere consueverant. FRONTO.

(132) *Pallium gestabant et byrrum.*] Græce, τριδωνοφόροι τε καὶ βυῤῥοφόροι.

(133) *Evagrio.*] Dignum patella operculum. Palladius Origenista celebrat suum præceptorem Evagrium hæreticum pariter Origenistam, ab Ecclesia sæpius condemnatum. Sed qualis fuerit Evagrius, vide supra (lib. II, not. 45, ad cap. 27), ut hinc cernas hæretico de hæretico et ejusdem hæresis mysta prodenti quænam sit deferenda fides. Ita magister sacri palatii sæpe jam citatus.

(134) *Civitatis Iberorum.*] Heraclides: *Hiberorum*. Græc. Venet. Ἰβόρων. Paris. Ἰβήρων. Hervetus impresserat *Liberorum*. Est quidem alibi *Liberorum* Ἐλευθερίων civitas: sed quia Ponticus dicitur Evagrius. investiganda civitas *Hiberorum* in Ponto. Divus Hieronymus, epistola ad Ctesiphontem contr

Pelagium, vocat *Hyperboritam*, ubi Grævius restituit *Iberitam*. In concilio Constantinopolitano primo, quod fuit secundum generale, in subscriptionibus episcoporum, habes duplicem Pontum, videlicet Amasiæ, ubi ponitur Pantophilus Iberorum episcopus; et Polemoniaci, ubi ponitur Atarbius episcopus. Quare *Ponticum* et *Iberitam* Evagrium capio ex Ponto *Amasiæ*, qui fuit dictus *Helenopontum*, ut alter *Polemoniacus*. Est autem Ἴϐωρὰ, *Ibora* civitas Helenoponti in Authenticis, collat. IV, tit. 7, novell. 28, apud Porphyrogennetam Cappadociæ. Unde apud Hieronymum lego *Iboritam*. Sozomenus, Socrates, Nicephorus, locis mox citandis, Evagrium *ex Iberibus* faciunt, qui Pontum Euxinum accolunt.

(135) *Episcopo ecclesiæ Cæsareæ ad Argeum*.] Hoc cum sequenti, *Post decessum autem sancti Basilii episcopi*, deest in Græco Veneto. Est in Paris.

(136) *Nyssenus*.] Ita Græcus Paris. Heraclides, et Græcus textus Venetus, *Nazianzenus*, et iis deest *frater episcopi, cui datur honos inter apostolos*. Jure dubites, an *Nyssenus*, an vero *Nazianzenus* hic intelligendus sit. Pro *Nysseno* facit, quod hic dicitur Gregorius veniens ad concilium reliquisse Evagrium Nectario. Nam constat Nyssenum ad concilium Constantinopolitanum venisse, Nazianzenum vero jam tum Constantinopoli aliquot annis habitasse. Si fidus Nicephori catalogus, duodecim annis dicitur habitasse Constantinopoli. Et ipse Nazianzenus oratione valedictoria, quam ipse Συντακτήριον λόγον inscribit, nomine CL episcoporum sic dicit: Τοσοῦτος χρόνος φασὶν ἐξ οὗ τὴν ἐκκλησίαν ἄγεις μετὰ τῆς τοῦ καιροῦ ῥοπῆς: « Tanto jam tempore, inquiunt, ecclesiæ præes, temporis ope et auxilio fretus. »

Pro *Nazianzeno* adduci posset quod in testamento ejus fiat mentio Evagrii diaconi, cui quædam legat. Quo loco hunc nostrum Evagrium intelligit Baronius, tomo IV, anno Christi 389, qui etiam anno Christi 379 et 381, Evagrium hunc nostrum a Nazianzeno diaconum ordinatum asserit. Certe et Socrates, lib. IV, cap. 23, Græcæ edit., seu cap. 18 Latinæ, Evagrium a Nazianzeno diaconum ordinatum scribit, quem exscribit Suidas in Μακάριος. Ita igitur de Evagrio Socrates: Τούτων Εὐάγριος γενόμενος μαθητὴς, τὴς δι' ἔργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλόσοφος ὤν, ὃς ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, εἰς τὴν τοῦ διακόνου προχειρισθεὶς τάξιν, εἶτα ἅμα αὐτῷ εἰς τὴν Αἴγυπτον κατελθὼν, καὶ τοῖς προλεχθεῖσιν ἐντυχὼν ἀνδράσι τὸν ἐκείνων βίον ἐζήλωσε. Καὶ τοσαῦτα τεράστια ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ γέγονεν ὅσα καὶ ἐν τοῖς τῶν αὐτοῦ καθηγητῶν: « Istorum (duorum Macariorum) discipulus fuit Evagrius; qui studium sapientiæ in initio quidem verbis duntaxat, postea autem factis diligentissime excoluit. Hic primum Constantinopoli a Gregorio Nazianzeno est ordinem diaconi consecutus; deinde una cum illo in Ægyptum profectus, ibique cum illis piis viris, quos supra dixi, collocutus, illorum vivendi genus ardenti studio imitari cœpit, totque miracula ab eo edita quot a Macariis præceptoribus suis. » Similia habet Sozomenus, lib. VI, cap. 30; Nicephorus, lib. XI, cap. 42. Suggessi aliquas utrinque rationes dubitandi. Certius decidi poterit si plures manuscripti Græci in alterutrum conspirent.

(137) *Ricinis scateret*.] Græce est: Ὡς καὶ τὸ σῶμα κρότωνας ἐκορέσαι, quod Heraclides verti, *ut per corpus ipsius totum quædam populæ exirent*. Vide ad veterem Palladii Lausiacam;

(138) *Pior*.] Mentio ejus supra, cap. 11. De hoc quoque Sozomenus, lib. VI, cap 29. Cassiodorus lib. VIII, cap. 1, Nicephorus lib. XI, cap. 37.

(139) *Contentus inventis amaritudinibus aquæ*.] Ita verterat Heraclides. Hervetus: *se aquæ concludens amaritudine*; quasi nimirum legisset, τειχίσας ἑαυτὸν, pro στοιχήσας. Ruffinus, lib. III, cap. 31, hunc ipsum Pior apud semetipsum ait cogitasse: «Quoniam qualemcunque aquam invenero, oportet meipsa contentum esse. » FRONTO.

(140) *Moysis*.] Nicephorus, lib. XI, cap. 37.

(141) *Propter quod missus sum* δι' ὃ ἀπεστάλην.] Hæc contraxerat interpres Hervetus hoc modo, *dicens: Non ideo missus sum*. Sed ampliorem sententiam in Græcis tuentur Heraclides, cap. 27: « Propter quod sum, inquit, missus, hoc factum est, nam ut cibum caperem, nemo me misit. » Sozomenus, lib. VI, cap. 29: Οὐκ ἠνέσχετο φήσας, μὴ ἐπὶ τούτῳ ἀπεστάλθαι ἠνύσθαι δὲ ἐφ' ᾧ ἦλθεν: « Noluit, dicens, se non ea de causa ad eos missum, atque rem, ob quam ipse venerat, jam esse confectam: » Nicephorus, lib. XI, cap. 32: Οὐκ ἠνέσχετο εἰπὼν μὴ ἐπὶ τούτῳ ἥκειν ἠνύσθαι δὲ αὐτῷ δι' ὃ παραγέγονε. « Morem illis non gessit, non ea de causa se venisse dicens, effectum autem esse id, cujus causa venerat. » FRONTO.

(142) *Chronii*.] De alio *Cronio* supra, cap. 25.

(143) *Paphnutii Cephala*.] De variis Paphnutiis vide dicta ad l. II, c. 16, n. 32. [*Patrol. Lat.*, t. XXI.]

(144) *Stephano*.] Alius hic ab eo, de quo supra, cap. 30.

(145) *Hoc est non ad utilitatem*.] Restitutus est hic locus, quem mutilum sic exhibuerat interpres: « In verbis inanibus, non impletis verborum testimonio. Ex derelictionibus ergo una quidem est. » Locus autem Jobi est prior c. VI, 6, posterior autem c. XL, 3, nonnihil diversus. Ἠ ἀποποιῇ μου τὸ κρῖμα; οἴει δέ με ἄλλως σοὶ κεχρηματικέναι ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος; *nunquid* **790** *repelles judicium meum? Putas autem me aliter respondisse tibi, quam ut appareas justus?* In quibusdam tamen libris editis legitur, ut hic a Palladio citatur, μὴ ἀποποιοῦ. *Ne repellas*. FRONTO.

(146) *Necessario*.] Hic mutilata interpretatio Herveti ex auctoris et veteris interpretis verbis restituta est. Sic apud Platonem ψυχῆς κίνησιν Cicero interpretatur *animi commotionem*, qui et Tusculana 4 iram definit: Πάθος ἐστὶν ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν ψυχῆς κίνησις, *Perturbatio aversa a recta ratione contra naturam animi commotio*. Ὀργὴ ἐπιθυμία τιμωρίας τοῦ δοκοῦντος ἠδικηκέναι οὐ προσηκόντως. *Ira est libido puniendi ejus qui videatur læsisse injuria*. Aristoteles, in Rhetoric. cap. 2: Ὀργὴ ὄρεξις μετὰ λύπης τιμωρίας φαινομένης διὰ φαινομένην ὀλιγωρίαν μὴ προσηκόντως. *Appetitio cum dolore conjuncta ejus quæ apparet ultionis propter eam quæ apparet despicientiam, non conveniente*. FRONTO.

(147) *Ventos pascens*.] Omiserat interpres, *et umbras persequens*, non Heraclides: « et pastor quodammodo insipiens videbatur esse ventorum, atque persecutor umbrarum, » cap. 47. Locus est Eccles. XXXIV, 2: Ὡς δρασσόμενος σκιᾶς καὶ διώκων ἄνεμον, οὕτως ὁ ἐπέχων ἐν ὕπνοις. *Quasi qui apprehendit umbras, et persequitur ventum, sic qui attendit somniis*. Legimus quidem in Vulgata Latina, Oseæ XII, 1. *Ephraim pascit ventum*, sed Græce est, ὁ δὲ Ἐφραὶμ πονηρὸν πνεῦμα. *Ephraim autem pessimus spiritus*. Est et Proverb. X, 4 in Latina Vulgata, cui Græca minime respondent, *Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos, idem autem ipse sequitur aves volantes*. FRONTO.

(148) *Ephræm*.] Vide dicta ad vitam ejus. [*Patrol. Lat.*, t. LXXIII, col. 323 seq.]

(149) *Omnes enim res cauponantur*.] Καπηλεύουσι τὰ πράγματα, ut dixit Poeta vetus apud Ciceronem de Offic.: « Non cauponantes bellum, sed belligerantes. » Ignatius, epist. ad Trallianos. Περιφέροντες τὸ ὄνομα Χριστοῦ, καὶ καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου. « Circumferentes nomen Christi, et Evangelii sermonem nundinantes. » Basilius Seleuciensis, orat. 8: Οἱ μὲν οὖν τὴν φύσιν καπηλεύοντες νενοθευμένον δουλείᾳ τὸν παῖδα καταδικάζουσι. « Illi naturam cauponati abjectum pro notho puerum damnant servitute. » Apostolus ipse, II Cor. II, 17: Καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. *Adulterantes verbum Dei*. Apud Herodotum, καπηλεύειν πάντα τὰ πράγματα, est, *res omnes quæstui habere*, ut apud Philostratum, τὴν σοφίαν καπηλεύειν, est Budæo, *philosophiam lucro post-*

habere. Sozomenus de hoc ipso Ephraim, lib. III, cap. 15 : Σχεδὸν πάντων πρὸς κέρδος κεχηνότων, καὶ καπηλείαν τὸ πρᾶγμα ποιουμένων. « Cum omnes fere lucri cupiditate ardeant, et hanc rem velut mercaturam ad quæstum faciant. » Nicephorus, lib. IX, cap. 16 : Πάντες γὰρ πρὸς κέρδος κεχηνότες εἰσὶ τὰ τοιαῦτα αἰσχρῶς καπηλεύοντες. « Omnes enim lucro inhiare, et talia fœde in suum quæstum vertere. » FRONTO.

(150) *Sub imperatore Constantio.*] Heraclides interpres. « Sub imperatore Constantio in principiis ejus imperii in magnorum virorum ordine militasset. » Alter vetus interpres Palladii : « In initio imperii Constantini abrenuntiavit sæculo. » Hervetus verterat, *inter magistratus*. Τὰς ἀρχὰς igitur hic non magistratus intelligas, sed initia imperii, ut in Prato spirituali, cap. 112 : Ἐν ταῖς ἀρχαῖς Τιβερίου τοῦ βασιλέως. *Initio imperii Tiberii imperatoris ;* et cap. 155 : Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πιστοτάτου ἡμῶν βασιλέως Μαυρικίου : *Initio imperii fidelissimi imperatoris Mauritii*. I Esdræ, IV, 6 : Ἐν ἀρχῇ βασιλείας αὐτοῦ. *In principio regni ejus*. FRONTO.

(151) *Qui inter domestico militabat*]. Δομεστικὸν στατεμόυενον. Hervetus verterat, *domesticum qui militabat*. Dicebantur *domestici* peculiari appellatione, qui in aula imperatoris militabant tam equites quam pedites (quos alii etiam οἰκείους vocant) destinati custodiæ Imperatoris : de quibus pluribus agit Meursius in Glossario. FRONTO.

(152) *Viam minime tritam.*] Interpres, *valde immutabilem*, quasi legisset ἄτρεπτον, non, ἄτριπτον, quod Heraclides vertit, *a nullo pene detritam ingressus est viam*. Ita Lucretius, lib. IV :

> Avia Pieridii peragro loca, nullius ante
> Trita solo.

Ambros. sermone 74, de Natali martyris : « Via vitæ ubi Dominus resurrexit nota facta, solo attrita est plurimorum. » FRONTO.

(153) *Abramio.*] Cassianus, collat. XV. cap. 4 et 5, de alio Abraham abbate.

(154) *Frustum sarmenti.*] Κόμμα κλήματος. Hervetus *frustum scalarum* scripsit, quasi legisset, κλίμακος. Heraclides, *cum exiguam partem sarmenti ex arida vite teneret*.

(155) *Eustathii.*] Sozomenus, lib. III, cap. 13, de alio Eustathio Sebastiæ episcopo.

(156) *Ut tota ejus.*] Vitiosa lectio peperit ineptam interpretationem, *ut sol ejus ossium fabrica perspicue ostenderet*. Ita nimirum Lugdunobatava, p. 131 : Ὡς ἥλιον διαφαίνειν αὐτοῦ τῶν ὀστέων τὸ πῆγμα. Neque emendatiorem Codicem nactus est Heraclides, apud quem lego, cap. 37 : *Ut solis instar ossium ejus Junctura luceret :* at regius Ms. ὡς ὅλον διαφαίνεσθαι αὐτοῦ. FRONTO.

(157) *Gaddanæ.*] Sozomenus, lib. VI, cap. 34.

(158) *Huic monachorum exceptori.*] Τούτῳ δὲ δῷ δεξιωτῇ τῶν μοναχῶν. Nempe Sabbatius duplex officium monachis præstitit ; et eos transeuntes hospitio excepit, et iisdem necessaria ad cellas tulit. Hervetus verterat *dextere mensæ structori*, cui rei sufficit una vox ευτράπεζος, quæ sequitur.

(159) *Philoromo.*] Alius Philoromus martyr cum Philæ tempore Diocletiani, de quo Eusebius libro VIII. cap. 10, et Nicephorus, lib. VII, cap. 9. Hic noster sub Juliano passus est. Non recte Meursius hunc cum altero confundit.

(160) *Validissime verberari.*] Secuti sumus interpretem Heraclidis, cap. 32 Paradisi : « Calvitie ei prius facta jussit a pueris verberari, qui supplicium plagarum patientissime ferens. » Ferri tamen potest. Herveti interpretatio, *et a pueris ei stanti alapas impingi*, quod Græce est κοσσισθῆναι. Suidas : Κόσσος, τὸ ῥάπισμα, *alapa* seu *plaga*. Ita supra, cap. 29 : Ἀπομανεὶς οὖν ἐγὼ ἔδωκα κόσσον. *Furore ergo percitus impegi ei colaphum*. Heraclides, cap. 40, *percussi eum dextera mea*. Tertull., de Spectaculis, cap. 30, *Colaphis diverberatur*. Et solebant aliquando martyres ita colaphis et alapis cædi. FRONTO.

(161) *Quem morbum tyrannidem.*] Τυραννῆσαν τὸ πάθος, ex ms. scripsimus ; interpres πλῆθος legisse videtur, non πάθος, nam vertit : *quod tyrannidem exercens exagitat multitudinem*. Heraclides dixit : « quos ille animi et corporis morbos ita superavit, veluti si quis immensum incendium validissimis aquis exstinguat . » FRONTO.

(162) *Coram Deo loquens.*] Ὡς ἐπὶ Θεοῦ ἡμᾶς ἔπεισεν. Quæ Heraclidis interpres obscure vertit : *sicut persuadere ante Deum nobis solebat*. Obscurius Hervetus, *sed eum qui ex propriis ad nos venit divinitus*. Idem valet ὡς ἐπὶ Θεοῦ, quod, *coram Deo loquor*, ut supra, cap. 16, ὡς ἐπὶ Θεοῦ ἀμφοτέρους εἶδον. quod Heraclides, *ante Deum vobis loquor*. Et cap. 30, de Adolio ; *vere enim sub Deo loquor*. Et cap. 2 hujus **791** Lausiacæ ; ἐπὶ Θεοῦ μάρτυρος οὐκ ἔγνων τοῦτον. *Deum testor me nunquam eum cognovisse*. » FRONTO.

(163) *Severiani.*] Quod hic est, *in Ancyra Galatiæ*, in Græc. Venet. est, τῇ Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας : *In Cæsarea Cappadociæ*.

(164) *Nullam possessionem.*] Οὐδὲν κτῆμα dixit, non οὐδὲ κλῆμα, ut excusum fuit in editione Lugdunensi. Et interpres extudit minus aptam versionem ex manuscripto libro nihilo castigatiore, *quibus ne vitis quidem sarmentum dederunt*, at Regius, κτῆμα, *possessionem ;* quemadmodum et paulo post ait Palladius, τοὺς καρποὺς κτημάτων ἡμεῖς κομισόμεθα, *fructus possessionum nostrarum colligemus*. Heraclides vero, c. 54 Paradisi : *quibus ne unam quidem unicam tradiderunt*. FRONTO.

(165) *Bisarionis.*] Varia Bisarionis apophthegmata passim in Vitis Patrum occurrunt. Quod hic de vendito libro sequitur, refert Nicephorus lib. XI, c. 53, ex Evagrio, suppresso nomine.

(166) *Irenarcha.*] Id est, tranquillitatis publicæ et securitatis studiosus latrunculator.

(167) *Melaniæ*. Vide præludia ad lib. II *De Vitis Patrum* [*Patrol. Lat.*, t. LXXIII. col. 707], ubi de ejus Vita et Peregrinatione ratione Ruffini comitis, ut Baronius existimat.

(168) *Romana.*] Græce est, Σπάνη ἦν το γένος ἤγουν Ρωμαίη. Quod videtur Heraclidis interpres vertere voluisse, *beata Melania de Hispano vel urbico genere descendens*. Nam et apud Paulum legimus. Rom. XV, 24 : ἐὰν πορεύσωμαι εἰς τὴν Σπανίαν; *cum in Hispaniam proficisci cœpero ;* et apud Gellium, l. IX, c. 13, pro *Hispanico gladio*, reponunt, *spanico gladio*, et apud Hieronymum, in LXIV Isaiæ, *Spaniarum et Lusitaniæ*. Sic et antea, c. 16, Σπανοδρόμος, Heraclidi *mercator Hispanicus*. FRONTO.

(169) *Marcelli consularis.*] Μαρκελλίνου τοῦ ἀπὸ ὑπάτων. Heraclidis interpres vertit : *filia Marcellini cujusdam exconsulis*, apties quam Hervetus, *Marcelli consularis*.

(170) *Vigesimum secundum.*] Ita et Heraclides. et textus Græcus. Hervetus, *vigesimum* tantum habebat.

(171) *Arsisium.*] Græce, Ἀρσίσιον. Hervetus habebat *Orsisium*.

(172) *Pissimium et Adelphium.*] Græce Πισσίμιον et Ἀδέλφιον. Hervetus habebat, *Pitimium* et *Adelum*.

(173) *Servili caracalla.*] Græc. Aug. et Parisiensis, παιδαρίου καρακάλλιον. Græc. Venet. καρακάλλιον δούλου. Heraclides, *tunica puerili*. Vide Onomasticon.

(174) *Ut eam terreret.*] Προσεδόκησε ταύτην καπνίσαι. Hoc Ms. ita exhibuit, ταύτην καταπονῆσαι, *labore conficere, fatigare*. Sed in altero loco idem Codex habuit καπνίσαι, nec aliter legisse videtur interpres Heraclidis : *Credens quod sinus suos possit fumo quodam atque terrore ex pecunia ejus implere*. Ac deinde in altero loco : *Nec terrere igitur me in aliquo vales*. Hervetus, *speravit fore, ut ei fumo oculos perstringeret ;* sed metaphorice καπνίζειν hic idem valet quod *fatigare*, vel *perterrefacere*. Similem habes conatur

alterius præsidis provinciæ, Act. xxiv, 27, *et sperans* A *quod pecunia ei daretur a Paulo*. Fronto.

(175) *Ruffini.*] Palladius Origenista, et Gennadius et Cassianus Pelagianis faventes, multis laudibus Ruffinum extulerunt. At sanctus Hieronymus Ruffinum tanquam hæreticum perpetuo insectatus est, cujus judicium cum ipsa Romana Ecclesia nos etiam probare par est. Sic enim inquit sanctus Gelasius I, in Romano concilio LXX episcoporum : « Sed quoniam beatus Hieronymus in aliquibus Ruffinum de arbitrii libertate notavit, illa sentimus, quæ beatum Hieronymum sentire cognoscimus. Et non solum de Ruffino, sed etiam de universis, quos vir sæpius memoratus zelo Dei et fidei religione reprehendit. » Hæc sanctus Gelasius. Ruffini res sincerissime ex probatis auctoribus excerptas exhibent tibi tomus IV et V Annalium Ecclesiasticorum. Hactenus magister sacri palatii sæpe jam citatus.

(176) *Schisma.*] Ita restituendus hic locus mire deformatus, quod legisse videretur interpres σχῆμα, B non σχίσμα. Vertit enim : *Juverunt quoque habitum, qui est secundum Paulinum*. Vide et Sozomenum, lib. IV, cap. 26.

(177) *Unigeniti.*] Græce μονογενοῦς. Sed tamen dicendum et vertendum *unici*. Ita recte apud veterem Heraclidis interpretem, nam et duos alios habuit liberos.

(178) *Qui duos quoque habuit filios.*] Editio Meursii ἔσχε δὲ τέκνων δύο δικαίωμα. Unde in notis annotatur scribendum, τέκνων τριῶν δικαίωμα. Notum enim esse in re Romana jus trium liberorum, et ortum esse mendum e confusione ὅ καὶ γ. At Regius Codex veram lectionem exhibuit τέκνων δυάδα, cui astipulatur Heraclides, *matrimonium ex quo et filios suscepit duos*; accedit et liber, quo usus interpres Hervetus. Fronto.

(179) *Apronianum.*] Græc. Aug. Venet. et Paris., Ἀπρονιανόν. Hervetus ediderat *Aprianum*.

(180) *Piniano.*] Πινιανῷ. Male in Herveto erat C *Apriano*.

(181) *Filii.*] Græcus Venet. ἀδελφοῦ.

(182) *Liberasset.*] Supplevi hic quædam ex Græco. In Veneto Codice erat : "Ηγαγεν ἐπὶ τὸν μονήρη βίον καὶ τὸν Πουπλίκου δὲ υἱὸν τὸν νεώτερον κατήχησε : » Duxit ad vitam solitariam, et Publici juniorem filium catechesi instituit. » Atque ita etiam Heraclides, ubi tamen deest nomen Publici. Gr. Codex Augustanus habet Ποπληκόλα. Parisiensis, Ποπλίκολα, loco Πουπλίκου.

(183) *Parvæ Melaniæ.*] Hujus Peregrinationem legere est *Patrol. Lat.*, [t. LXXIII, p. 708-735.]

(184) *Piniano.*] Græc. Aug., Πιννιανῷ Græc. Paris., Πινιανῇ. Græc. Venetus, Ἀπρινιάνῳ, vel Ἀσπρινιάνῳ. Hervetus habebat *Pipiano*.

(185) *Filio Severi.*] In Vita sanctæ Melaniæ apud Metaphrastem, 31 Decemb., *fratri Severi*.

(186) *Superhumeralia.*] Græc., ἡμιφόρια.

(187) *Presbytero.*] Græc. Venet. addit : καὶ μοναχῷ D Δερματησίῳ. Paris., Δαλματησίῳ. Heraclidis interpres, *monacho Dalmata*. Et sic in textu addidi.

(188) *Ex ore leonis.*] Alludit (ait Fronto), de Alarico loquens, ad illud Apostoli, II Tim. IV, 17 : Ἐῤῥύσθην ἐκ στόματος λέοντος. *Et liberatus sum de ore leonis*. Eusebius, in Chronicis, anno Abrahami 2427, circa an. Christi 413 : « Roma orbis quondam victrix a Gothis Alarico duce capta. »

(189) *Fratre.*] Id est, Piniano marito. Alibi, *nunc usu fratre*, nisi et verum fratrem habuerit, de quo hoc elligi possit.

(190) *Albina.*] De ea divus Hieronymus in variis epistolis.

(191) *Piniano.*] Græcus Ms. Venetus, Ἀπρινιανός *Aprinianus*. Aug., Πιννιανός, *Pinnianus*. Paris., Πινιανός.

(192) *Pammachio.*] Græc. Ms. Venet., Μάλχιος vel Μαλάχιος, *Malchius* vel *Malachius*.

(193) *Macario.*] Græ. Ms. Ven., Ἀγάθων, *Agathon*.

(194) *Ex vicaria*] Græc. Ms. Venet. ἀπὸ βρικίων. Paris., ἀπὸ βικαρίας. Heraclides, *ex vicariis*.

(195) *Constantio.*] Quod hic *assessor* dicitur Constantius, Græce est τῇ συγκάθεδρος. Heraclidis interpres habet, *consiliarius*. Vide Jacobum Sirmondum nostrum, ad Sidonium, lib. I, epist. 3.

(196) *Paula.*] Quid furens odio Origenista Palladius 792 in sanctum Hieronymum et sanctam Paulam ineptissime garrit? quorum sanctitas tanto clarior, quanto Palladii nequitia detestabilior. Ita Joannes Maria magister sacri palatii hic ascribendum monet.

(197) *Theodora.*] Nicephorus, l. XVII, c. 5, de alia Theodora sub virili habitu monasticen professa.

(198) *Usia.*] Aliter vertit Heraclides in *Paradiso*. [*Patrol. Lat.*, t. LXXIV.]

(199) *Avita.*] Quod hic est, maritum ejus dictum *Apronianum*, ita restitutum ex Græco textu. Hervetus impresserat, *Primiano*.

(200) *Magna.*] Quod hic hæc dicitur vixisse *in civitate Ancyra*, in Græc. Ms. Venet. est τῇ Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας, *in Cæsarea Cappadociæ*.

(201) *Virgine.*] Totam hanc narrationem de virgine Athanasium sex annos occulante, fide nutare, magnis ostenditur argumentis tomo III Annal. Ecclesiasticorum, anno Christi 356. Ita Joan. Maria magister sacri palatii hic annotat.

(202) *Sticharia et birro.*] Heraclides, *tunica et byrrho*. Metaphrastes, in Vita sancti Athanasii, Τὸ στιχάριον καὶ τὸ βίῤῥιν. Legerit Hervetus κηρόν, pro βίῤῥον, vel βίῤῥιν, qui hic *cereum* posuerat.

(203) *Coluthus.*] Sic olim sanctus Basilius martyr sancto Joanni Chrysostomo apparuit, et obitum prædixit.

(204) *Abduci et colligi.*] Græce hic συνάγεσθαι. Sic C Num. XXXI. *colligeris ad populum tuum*.

(205) *Silvaniæ.*] De ea Georgius Alexandrinus in Vita sancti Chrysostomi. In Græco Σάλβια dicitur.

(206) *Jubino.*] Heraclides, *Jovinus*.

(207) *Præter extrema manuum.*] Additur causa ob quam manuum extrema lavaret, quod nimirum sanctissimum Christi corpus illis daretur manibus excipiendum.

(208) *Pierii.*] Græc. Ms. Venet., Πέτρου, *Petri*.

(209) *Olympiade.*] De ea Sozomenus, lib. VIII, cap. 24; Nicephorus. lib. XIII. cap. 24; Georgius Alexandrinus, in Vita sancti Chrysostomi.

Olympiadis celebris memoria in Menol. Græcorum, 28 Julii : « Sanctæ Olympiadis, quæ fuit sub imperatore Theodosio, Arcadio, et Honorio filiis, Anysii Secundi comitis filia, neptis Ablavii præfecti, sponsa paulisper Nebridii, qui fuit ex numero præfectorum. Cum autem adhuc esset virgo, ejus viro ante copulam sublato, et virgo simul et vidua remansit, omne tempus transigens in jejuniis et orationibus, et pau- D perum beneficentia. Itaque omnes opes suas in curam Christi sacerdotum exhausit, præsertim in sanctum Joannem Chrysostomum, quem præcipue honorabat. » Martyrol. Romanum, 17 Decembris : « Constantinopoli sanctæ Olympiadis viduæ. »

Quod hic in Menologio dicitur mansisse virgo, idem testatur Nicephorus, l. XIII, c. 24 : « Et collocata quidem illa viro in matrimonio, non tamen prorsus virginitatis cælibatu orbata. Viginti namque mensibus in conjugio cum illo exactis, postquam illum ei mors ardemit, quanquam ea esset ætate, ut secundas non dehonestaret nuptias, pudicitiam tamen complecti atque in ea per vitam omnem acquiescere maluit. » Virginem quoque mansisse testatur hic Palladius, hoc cap. 144, et Heraclides, c. 43. Georgius Vitæ Chrysostomi c. 50 : Αὕτη ὀρφανὴ οὖσα ἀνδρὶ συνηφθη μὲν, οὐ διεφθάρη δὲ τὴν παρθενίαν, ὡς φήμη περὶ αὐτῆς ἐδίδαξε· βιώσασα δὲ μετὰ τοῦ αὐτῆς ἀνδρὸς περὶ που εἴκοσι μῆνας, συντόμως τὸ τῆς φύσεως χρέως

ἀπαιτηθεὶς τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο : « Parentibus orbata hæc viro quidem copulata est, neque pudorem alioqui virginalis sanctimoniæ eam corrupisse celebris fama edocuit. Hæc cum convixisset viro mensibus circiter viginti, ille repetitus ut naturæ debitum solveret, hoc temporis compendio finem accepit vitæ. » Quæ desumpta sunt ex Palladii dialogo de rebus Chrysostomi. Quare συνουσία ἀνδρὸς, in epistola 2 Chrysostomi ad Olympiadem, intelligendum de *familiari cum viro conversatione*, non de *virili concubitu*.

(210) *Filia Seleuci.*] Menologium jam citatum *Anisii Secundi.*

(211) *Sponsa.*] Heraclidis interpres, *nurus*. In Græco est νύμφη, quod utrumque significat. Baronius, t. IV, anno Christi 388. Quod vero Græci habeant in Menologio hanc Nebridio nuptui traditam, Palladius vero (imo Heraclides, quem Palladii nomine semper citat Baronius; nam hic Palladius *sponsam* vocat) dicat *nurum* fuisse Nebridii, conciliari eo modo inter se possunt auctores ut filio illius Nebridii clarissimi viri sub Constantio imp. præfectura prætorii insigniti, cujus meminit Ammianus lib. XXVII; Nebridio item dicto conjuncta fuerit matrimonio Olympias, de qua agimus. Hactenus Baronius. Ego existimo varietatem inter auctores natam ob diversam interpretationem, dum νύμφην unus *nurum*, alter *sponsam* vertit.

(212) *Oxycrato.*] Græce, ὀξυκράματι. Heraclides, c. 44, *posca*, uti ibi restitui.

(213) *Gelasia.*] Ad hanc exstat divi Hieronymi epistola, notat marginator Parisiensis Palladii. Sed vereor ne labatur, et memoriæ ejus observata fuerit *Algasia*, ad quam Hieronymi epistola 151 habetur.

A (214) *Juliana.*] Baronius, tomo II, an. Christi 205, postquam ex Eusebii lib. VI, c. 3, recitavit quomodo Origenes Alexandriæ exagitatus, coactus fuerit subinde mutare domicilium, quarum latebrarum hic ipse Origines apud Palladium meminit, subdit: Quæ certe non alia tempora, quam ad Severi persecutionis sunt referenda; nam longe ante Maximini vel Decii persecutionem libri illi Symmachi reperti erant. Sed de acceptis a Juliana Symmachi interpretatione ejusdem Origenis quoque testificatione idem tradit Eusebius, lib. VI, cap. 12. Hactenus Baronius.

(215) *Qui et ipse.*] Nunc sensus clarus est ex Græco Codice, quod Origenes occultus fuerit, non liber, uti verterat Hervetus. Bene Heraclides: *cum apud ipsam laterem.*

(216) *Femina.*] Nicephorus, l. VII, c. 12 et 13 de Virginibus mira arte pudicitiam tuentibus.

(217) *Magistriano.*] De hoc nomine dixi quædam ad lib. V Pelagii, libello VI, n. 2. [*Patrol. Lat.*, tom. B LXXIII.]

(218) *Camisia.*] Græce est : Τοῖς τε καμισίοις, καὶ τῇ χλαμύδι. Hervetus, *tunica, camisia, et chlamyde*. Videtur auctius exemplar habuisse; nisi quia in Græco est καμισίοις plurali numero, id per *tunicam* et *camisiam* expresserit.

(219) *Uxore.*] Quod hic *accepto ense* dicitur se occidisse, de ea re vide Augustinum, lib. I de Civit. Dei, a cap. 17 ad 28, et aliorum Patrum sententias apud Leonardum Lessium nostrum, lib. II de Justitia et Jure, cap. 9, dubit. 6.

(220) *Fratris.*] Quis his fuerit, nullibi exprimit. An fuit Heraclides, qui eadem Paradisi nomine edidit?

III.

INDEX IN HISTORIAM LAUSIACAM.

Revocatur Lector ad columnas editionis nostræ.

—

F

G

H

I

J

L

M

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

FINIS TOMI TRICESIMI QUARTI.

Sancti Amandi. — Ex typis BUSSIÈRE.